

Huius Plinij Possessor est. Ia. An^s. Forestus et eius heredes

C. Plinius Secundus De Naturali
Hystoria diligentissime
Castigatus.

Tiber
Felicis Morie Rectoris Bacedaschi. L

China - 1840
The Opium War
1840-1842

CAII PLYNII VITA

C. Plynii secundus Veronensis natus sub Tiberio: patre Celere: matre Marcella: oibus liberalibus di-
sciplinis operam dedit: unus omnium mirifice studiosissimus. Nam perire omne tempus arbitrabat:
quod studiis non impartiretur. Opera complura ædidi: in quibus multa scrupulosa absoluit. Et nihil
ominus causas aliquando actitavit: Augur fuit. Officia publica administravit: etiam procurator in His-
pania floruit maxime sub imperatoribus Vespasianis Tito non mediocriter carus cui libros naturalis
hystoriæ dicauit: opus diffusum: eruditum uarium stilo duriusculum: fuit opinionioni Epicuræ nonnunq̃
astipulator: ubiq̃ tamen: uitiorū acerrimis insectator. Perit sub Tito anno ætatis sexto & quinquagesi-
mo Kalen. Nouemb. cū Misseni classē imperio regeret spiritu obstructo clausoq̃ stomacho. (Inualidus
enim illi & angustus erat) ex caligine nubis ortæ e uefuuio monte ad quam noscendā propius accesserat.

Ioannes Britannicus Brixianus Salutem Plurimam Lucae Tertio Patricio Brixiano

De patria, C. Plynii Secundi: qui de Naturali hystoria nō minus eleganter trigintaseptē libros q̃ sapiē-
ter conscripsit diu magnum: ut non ignoras Luca Tertio: inter Veronenses Nouocomensesq̃ certamen
fuit quum utriq̃ multis probabilibusq̃ rationibus conciuem suum esse contenderet. Quæ res deniq̃
effecerat: ut cuncti qui & ante & nostris temporibus in iis studiis non sine aliqua laude uersati sunt: par-
tim Nouocomensibus: partim Veronensibus suffragia sua ferrent. Multa etenim utriq̃ afferebantur:
ut citra etiam iustam reprehensionem unicuiq̃ licere utranq̃ sequi partem uideretur. Et quantū conii-
cere poteram: res in ambiguo diu futura erat. Sed ueluti diutino excitatus est somno Matthæus Rufus
Veronensis Vir quidem ætate nostra litteris Latinis pariter & græcis celeberrimus qui non minus stu-
diose q̃ accurate causam patriæ suæ agens ita omnibus confutatis: ut uidere in eius defensione poteris:
quæ ab aduersariis obiiciebantur: rem sane multis probationibus & argumentis eo deduxit: ut iudicio
nostro iis recte sensisse uideatur qui Plynio patriam magis Veronam qui Nouocomū assignauerit. Ut
autem ipse in eius sententiam tam facile descendam illud me inter alia potissimum mouet: q̃ animad-
uerto eos qui Nouocomensem Plynium affirmant nominis similitudine deceptos: quod Iunioris erat:
Seniori attribuisse: ut utriq̃ indifferenter Nouocomensem nominauerint: quum omnino Iunior No-
uocomensis: Senior Veronensis fuerit. Quæ omnia quum ipse Matthæus in apologia sua Hubertim ele-
ganterq̃ complexus sit: re ipsa superfedebimus. Illud autem te scire uolumus Angelo & Iacobo Britani-
cis fratribus nostris molestum accidisse: q̃ in ipsam Matthæi apologiam ipso die immo articulo incide-
runt: quo iam operi fastigium imponebatur: ita ut quum fere omnes codices titulo Plynii Nouocomen-
sis impressi essent: pauciq̃ superarent: mutato sine cunctatione titulo: quod reliquum fuit impressum
sit. Id enim attentissima cura: infatigabiliq̃ studio curarunt ut sexcenti codices Plyniani: quos non tam
lucris cupiditate q̃ ut linguæ latinæ dignitas propagaretur: sumptu suo imprimi fecerunt: ut q̃ correctis-
simi haberentur: adhibitis enim multis quum exemplaribus: tum multorum castigationibus ita opus
perfecere ut iam in eo quod ad emendationem pertineat nihil desiderari posse uideatur. Hæc autem ut
ad te scriberem Luca Tertio: illud me maxime hortatum est: q̃ in hac nostra florentissima urbe neminē
prorsus cognoscebam (quod omnium pace sit dictum) qui bonarum disciplinarum studiis æque ac tu
delectaretur. Putaui igitur tibi iucundum fore si curarem ut ipsius Matthæi Rufi defensionem uideres.
Neq̃ enim. Inscius sum: q̃ rerum nouarum soleas esse curiosus indagator. Itaq̃ pro mea in te obseruan-
tia te uehementer rogo: ut rem ipsam ea diligentia qua cuncta consueuisti examines: & an Matthæus &
nos qui ei astipulamur recte senserimus: plurimi enim tuum omnibus in rebus semper iudicium feci-
mus. Et te pro tua singulari quum doctrina & modestia: tum probitate ita dileximus: ut nobis statue-
rimus te neminem nobis esse chariorem: nec id immerito. In te enim quod de bono phocione legi-
tur placidos & misericordes: & liberales: omniq̃ suauitate reperatos mores agnoscimus. Quæ omnia
ita me tibi penitus addixerunt: ut nihil iam mihi sit magis in optatis q̃ ut aliquando possim tibi osten-
dere quanti dignitatem tuam faciam. Vale & nos quod facis ama plurimum. Vale iterum.

Alexander Benedictus physicus Veronensis Reuerendo patri Domino Matthæo Rufo conciuui suo.
Sal. P. D.

His diebus Veronam communē patriam adiuimus: a. xiiii. anno quo absens fui: maxime illustratam
a quo tempore alia ciuitatis facies mihi uisa est: Alii mores: alia ingenia: alia templa: alia ædificia: alius cul-
tus: alius deniq̃ uiuendi modus. Tota undiq̃ interpolata: ita ut eadem non sit. Ab omnibus tamen si-
ue nostris necessariis siue aliis ciuibus bene atq̃ benigne susceptus sum. Inter cætera Matthæus Zuccus
nostri amantissimus & quondam litterario ludo socius: defensionem illam tuam Plynianam uehemen-
tissimam pro ciuitatis nostræ ornamento æditam: nobis legendam dedit. In qua aduersariorum ictus
magnifice atq̃ late refellis: omniaq̃ eorum argumenta: uana irritaq̃ facis. Rationesq̃ omnes futiles ina-
nesq̃ reddis. Tua uero adeo confirmas: adeo munis: ut nemo sit: uel aduersarius ipse: qui sponte statim
gramen ipsam humi deuolutus nō porrigat. Tibi debent patrii lares: ciues: & uniuersa res publica quæ
nunc sentit Plyniana incunabula ortusq̃ suos cognoscit: conciuem nunc affatur: & intelligit q̃ constan-
tissime. Annotauimus tamen & nos quoq̃: qui eius medicinam artem indagauimus: nonnulla rex no-
mina: quæ patriam linguam maternamq̃ indicant. Inter multa hæc pauca numerasse par sit palmulā

alum hærbam: sisimbrium: uuam taminiã: nomina patriæ dumtaxat nota. Obiiciunt aduersarii nuq̃ dixisse Plynium in agro Veronensi nostro quibus: respondeo neque dixisse Nouocomensi nostro: neq̃ Patauino: neq̃ Mantuano. Vbi ergo genitus? Lapidem item illum hominum incuria: ætatisq̃ inficitia contractum: scilicet non sine religione uidimus: de quo plura ac ueriora ueris attulisti: nec aliqua in parte dubitandum est citra ius desiderii: quin Plynii nostri certissima sit inscriptio: quæ demortua tuo nutu ad uitam reuocata est: iniuria tamen maxima debilitata. Hæc pro tempore dicta sint. Nã raptim scriptus sum. Alia forte in Græcia excitabis. Vale. Venetiis.

Matthæus Rufus Prælati in æde diui Thomæ ciuitatis Veronæ: Splendidissimo: Equiti: clarissimoq̃ iuris. Antistiti Iusto: Veronensium decori, Sal. Pl. D.

n Icolaus Perotus Pontifex sepontinus: uir inter doctissimos ætatis nostræ: qui in utraq̃ lingua numerosissimi floruerunt: florentq̃ nemini (ut eius opera testant) posthabendus: eloquentiã Romanam tum multa a græcis traducendo: tum non pauciora ipse scribendo: haud parum illustrauit & auxit: Is hac tempestate primus omnium obscuram illam. ædipo Sibylæ coniectoris in digentem: prohæmii Plyniani epistolam interpretari aggressus est: & in ea loca quæpiam difficillima quidẽ sensusq̃ penitus abstrusi atq̃ reconditi: magna diligentiã magnosq̃ ingenii cacumine in lucẽ eruit. Vbi (quãuis etiã id alibi egerit) Plynium fuisse Veronensem: haud infirmis argumentis monstrauit. Nonnulli nulla in re Perotto conferendi: gloriæ ciuitatis nostræ (ut puto) inuidentes quibusdã uanis opinionibus falsiq̃ testibus nixi: uerissimæ tanti uiri sententiæ cõtradicere & ausi & conati sunt. Quorum leuitatẽ: (ne quid acerbius dicã) nõ potui nõ uehemẽter admirari quãdoquidẽ cū ueri nil aut certi cõtra pos sint afferre: id affirmare audeant: quod statim cū ipsosq̃ inscitæ demonstratione refelli queat. Fui (sicut sis) in Academia Bessarionea a sepõtino altus: cuius diuini uiri bonitati: munificentiæq̃ singulari: omnia me debere acceptum refero. Mea igitur interesse putauit: piensissimi patroni causam dignitatẽq̃: nisi ingratis & esse & haberi uelim: defendendã atq̃ tuendam p̃ ingenio facultate suscipere & experiri contrarias opiniones confutare: ad id uel maxime impellente me cõmunis patriæ reuerentiã: cui uniuersis naturæ muneribus locupletissimæ: supra uires debeo. Iniuria. n. illi nõ parua fieret: si tam clari ciuis ornamento: tanq̃ altero ex oculis eruto: quorũdam inanibus fabellis: & fictis mendacijs spoliaretur: eiq̃ suoz nemo suppetias ferret. Cũ autem tu patriæ mirũ immodũ affectissimus sis: & cunctis tam animi q̃ corporis dotibus quæ in quouis mortaliũ desiderari liceat inter cõcuius nostros eminentissimus: quẽadmodũ ei summo splendori es: ita & ad ea quæ illi gloriã ac cõmodum pariant inflammatissimus: ut iure pedamentũ quoddã ipsius & fortissimũ sustentaculũ dici merearis. Et ut ẽ doctrina facundiæq̃ mirabili sapius Plynium fuisse conciuẽ nostrũ ornatissimẽq̃ copiosissimẽq̃ disserueris: p̃ptereaq̃ eius staturas & imagines i locis publicis ad ornamentũ urbis ponẽdas i senatu cõsueris & istiteris qualescunq̃ est qd̃ ac i re efficere potui ad te scripsi: cũ rẽ gratã tibi me facturũ sperãs si qd̃ tu semper sensisti ac tenuisti: ego quoq̃ probare studerem: tum ut cũ ingenio ac iudicio omnibus in rebus pene diuino maxime polleas: si nugas istas non dignas quæ in publicũ exeant ex tua sũma peritia atq̃ prudẽtia iudicaueris: ob eã quã erga me ostendis humanitatẽ: aut tuæ eloquentiæ flumine castigando irriges & adiuues: aut omnino suppressas: ne malidicorũ morsibus pateat. Qui Perotto cõtradicentes uir amplissime iuste Plynium maiore fuisse Veronensem negant: in hunc modũ scripsere. Conterraneũ castrense uerbum esse uideat. Hic autẽ quidã colligunt: Plynium: ut Catullus: fuisse Veronensem: ignorantes conterraneũ non tam idem territorium: q̃ eandẽ respicere regionẽ: Cũ uero & Suetonius & Hieronymus: & deniq̃ prisca oēs illum Nouocomensem fuisse dicat. Cõterraneum eiusdem regionis accipiamus cũ se p̃sertim Plynium Romanum p̃titeatur. Hæc illi nos qui plynium fuisse Veronensem: non Nouocomensem probare uolumus. In primis dicta testiũ quibus nituntur confutabimus. Deinde q̃ leuiter moti sint: & præcipites i hãc sententiam ierint ostendemus: siue conterraneus eandẽ regionẽ: siue idem territorium denotet: Plynium Veronensem fuisse docebimus Suetonium & Hieronymũ testes citat. Ego: ut uerum ingenue fatear: Suetonii librum de uiris illustribus: ex quo testimonium proferunt: nunq̃ uidi nec qui uiderit: quãuis non paucos ex doctoribus nostri temporis iterrogauerim: audiui quẽquam: Verba autem illa quæ eius auctoris esse dicuntur & in primis chartis omnium pene codicum Plynianorũ mendose notata sunt in uoluminibus quorũdam qui de religione nostra scripserunt: inserta inueni: quorum adiumento fit: ut ueritas rei de qua cõtrouersia est: fallacijs quorũdam quasi summersa: in lucem emergat. Vincẽtius quẽ hystorialis uocat: in opere suo ubi tractat de uita Triani imperatoris: hæc uerba quæ scribit eẽ Suetonii Tranquili in catalago uiroz illustrium: sic recensuit. Plynium secundus: equestribus militijs industriæ functus procuraciones quoq̃ splendidissimas atq̃ continuas summa integritate administrauit. Diuus etiam Antoninus præsul florentinus: eadem ad uerbũ in suis chronicis posuit. Suetonius i uerbis: si Suetonii sunt: Plynium Nouocomensem nequaquã nominat: imo cum secundum dicit: Veronensem potius ostendit. Nam secundorum domus: ut pluribus uetustis monumentis docebimus Veronensis fuit. Dictio illa Nouocomensis: qua aduersarii contra nos armantur: fraudulenter addita fuit. Per has enĩ fraudes quando aperto Marte nõ successisset. Plynium suffurari Veronensibus tantum est. Sed uolumina ipsa Vicentii atq̃ Antonini sine illo uerbo Nouocomensis pro nobis testificant: hũc primũ testẽ falsum & nullius roboris esse: quãdo Plynium Nouocomensem ut iactant minime dicit. In textu etiã diui Hieronymi: quẽ alterũ testẽ adducunt: nõ minor falsitas est. In translatione enim Eusebii cæsariensis: anno. xii.

Traiani hæc uerba sunt Plynii secundus Nouocomensis orator & Historicus insignis habet: cuius plurima ingenii opera extant. Hactenus ille, Aduersarii autem querentes Plynium contra ius nobis auferre: clausulam hanc addiderunt. Perit dum inuifit uesuuii: quæ in uetustis codicibus: non est: quod Plynii secundus Nouocomensis orator & historicus insignis fuerit cuius plurima ingenii opera extaret: non negamus. Fuit, n. hic nepos Veronensis: & per adoptionem filius. quod ut ipse Hieronymus ponit: Traiani tempore claruit: quod idem Nouocomensis in incendio uesuuii perierit: negamus. Subdita fuerunt uerba illa: ut apperet Veronensem: quod perit in uesuuiio Nouocomensem fuisse: quod ficta sint pater. Non, n. cum uerbis Hieronymi quadrat: imo statim ostendit ipsum sibi contradicere. Hieronymus premit: quod primo anno Titi mons Vesuuus tantum ex se iecit in cædum: ut regiones uicinas cum hominibus exureret. Igitur si uesuuius arsit primo anno Titi & Plynii perit dum ardentem uesuuium uidere uult: perit primo anno Titi. Quomodo ergo idem ipse potuit esse superstes: anno, xii. Traiani: cum a primo Titi: ad duodecimum Traiani. Interfuerit anni undecim: Diceret aliquis: arsit et uesuuius Traiani principatu: licet Hieronymus de hoc non meminerit: tunc quod Plynii perit. Et Iamonicus ferens: ut Macrobius ait: Plynium maiorem ad usque Traiani ætatem uenisse affirmat. Esto arserit ut iubet: & si nullus auctor id testatur: probabit tamen Plynium maiorem: nullo pacto ad tempus Traiani uenire potuisse. Junior quod imperante Traiano floruit: ad cor. Tacitum scripsit: quod quando uesuuius conflagrauit: ubi auunculus perit: ipse agebat annum duodeuigesimum. Idem in eundem principatum Traiano: Consul gratias egit: ut ex panægyrico liquet. Ergo quod consul fuerat in initio imperii Traiani non potuit eius anno duodecimo: agere annum duodeuigesimum nisi si suis illi hærbis & icatationibus: ut est in fabulis: reuiuenscerc Medea fecisset. Ad hæc iunior ipse sub Domitiano iam gradis natu causas egerat: & magistratus gesserat: si fuerat consul sub Traiano: si iam gradis natu sub Domitiano: si duodeuigesimum agebat annum flagrate uesuuiio: ubi auunculus perit: necesse est hoc fuerit imperante Tito. Ergo maior quod Veronensis fuit: ad imperium Traiani uenire nequit. Et quod non uenerit: ex uerbis. Quintiliani in quarto pater: quibus ostendit: quod Plynii iam obierat: quando primis annis Domitiani: opus suum ipse codebat. Cum inquit, Et scripsit de eadem materia non pauca cornificius: aliqua stertinius: non nihil pater Gallio: accuratius uero priores Gallio celsus & Lenas. Et ætatis nostræ uirginus. Plynii Tutilius, Sui & hodie clari eius opis auctores: quod si omnia complexi foret: consulissent labori meo. Præterea Plynii uixit tantum annis sex & quinquaginta. Ipse in nouo de margaritis tractans ait. Lolliam paulinam quæ fuit Caii principis Matrona: nec serio quædam aut solenni ceremoniarum aliquo apparatu: sed mediocri et spohaliu: cœna: uidi smaragdum margaritisque operata. Ab ultimo anno Caii ad duodecimum imperii Traiani: colliguntur anni septuaginta: quando eam cœnam uidit Plynii: aliquot iam natus fuerat annos utpote quod sub Tiberio Appionem Grammaticum: ut in trigesimo ostendit: adolescens uiderat. Cõstat igitur & textum sicut diximus ueritatem esse: & hunc quoque testem ualidum reddi. Et in Macrobio: nisi librariorū culpa est: error esse: quando Plynii maior principatum Traiani: uidere nullo modo queuit. Ideoque id nomen Nouocomensis non ad ipsum: sed ad minorem eius nepotem pertinere: quod Traiani tempore fuit. Testibus: ut arbitror feliciter perstratis: quippe probatum est: eos corruptos subornatos & falsarios esse: aduersariosque minime iuuare: restat ut hominum hac in causa leuitatem sicut polliciti sumus: aperiamus: Aduerte quæso, Aiunt Suetonium & Hieronymum & denique priscos omnes dicere Plynium fuisse Nouocomensem: statimque subiungunt: quod ipse Romanum se profiteatur. Si Suetonius & Hieronymus. & denique prisci omnes Plynium Nouocomensem dicunt: quomodo Romanum fuit? Si ipse Romanum se profiteatur quomodo Nouocomensis esse potuit. O delirium & rediculam leuitatem. O inconstantiam puerilibus simillimam altercationibus: modo Nouocomensem: modo Romanum Plynium asserunt: & dum ueræ Perotti sententiæ aduersari ueritatemque offuscant: & patriam nostram splendore sui cuius fraudare nituntur: neque in hac neque in illa parte stabiles: sibi ipsis manifestissime se repugnant: neque suis confodiunt telis. Præterea si prisci omnes illum Nouocomensem fuisse dicunt ubi hoc: Cur locum aliquem non indicant: ut priscis credentes: hærbam daremus. O extremam arrogantiam. O temeritatem impudentissimam: iactant priscos omnes id dicere: quod adhuc nemo tempestate nostra: quæ tuius peritus studiosus fuit: laboriosissime inuestigando reperire sciuerit quasi aut soli priscos legerint: aut soli intellexerint. Cõterraneum etiam non minori temeritate: contra opinionem quam defendere studet cõtendunt non idem territorium: sed eandem denotare regionem. Prætermittamus: quod ipsorum fuisset: ubi nam hoc uocabulum in ea significatione: quam tam certam definiunt legerint docuisse. Sed esto significet eandem regionem: hoc modo Plynii: ut uolunt. Nouocomensis nequaquam potuit. Nam cum in quarto Italia in certas regiones describat. Comum in noua: quam appellat Transpadanam: Veronam uero in decima: quam appellat Venetiam collocat. Ergo Plynii ex decima fuit: ex qua Catullus non ex noua: ubi Comum est. Cõterraneus: ut breuiter agamus significat eiusdem territorii: sicut ex uerbis ipsius Plynii sole clarius patet: cum inquit ut obicere moliar Catullum conterraneum meum. Catullo enim non Verona: sed Sirmio in territorio ueronensi natale solum fuit. Nec quisquam hac in re maioris fidei esse debet: quam Catullus ipse: quod de illa peninsula canes ait. O quid solutis est beatus curis. Cum meus onus reponit: ac peregrino labore fessus: uenimus larum ad nostrum, Cõterraneum itaque rectius dixit quam dixisset cõciuem: quasi ex eodem territorio non ex eadem urbe natum: quam opinionem sequitur & Laurentius ualla in litteratura nostro æuo nemini secundus: & Angelus politianus uir & ipse doctrinæ singularis: qui in sua centuria. Catullum Veronensem conterraneum dixit. Et Landinus: qui Plynium in linguam uulgarem uertit & conterraneum cõpatriotam uertit. Guarinus etiam & plerique alii ex iunioribus doctissimi quidem conterraneo pro conciuem uisunt. Siue igitur conterraneus significet ex eodem territorio: siue ex eadem regione Plynii Veronensis fuit: Quod & communis omnium iam diu consensus qui non sine causa inualuit: & Petrarca: & Pius Pontifex Maximus & Blondus flauius: & non pauci alii maioris omnium auctoritatis quam calumniatores nostri ostendunt: qui suis in operibus Plynium Veronensem scripserunt

Et uetustum marmor illud: quod in urbe nostra ad ædem diui Blasii uisitur confirmat. Ex quo licet multum debilitato: pulcherrimis litteris p̄fiscis grandiusculis: hæc uerba colligi possunt.

Plynius secundus Augu. Leri. Pa tri, Matrī, Marcellæ testamento fieri iussit. Nomen patris cū iactura quorūdam aliog̃ uerboꝝ dimidiatū est. Sed præcipit̃ fuisse nomen in er tertiæ declinatiõis: ut celer: qd̃ clarius: quid manifestius: quid probabilius adduci uel ostendi posset: q̃ Plynius Veronenfis fuerit: q̃ huiusmodi saxum? Si Veronenfis nō fuisset: ut quid Romæ degens: parētibus (sicut litteræ ī dicāt) Monumentū in urbe Verona: & nō potius Nouocomi: si eius patria fuisset: ad æternā memoriam testamēto fieri iussisset. Nisi quis Nouocomo Veronā Marmor illud aduectū dixerit: quod q̃ uerisimile sit: īspecto trunco: prudentium iudicio relinquo. Innumera etiā alia Marmora Epitaphiis & diuersis titulis inscripta: multis in locis agri Veronenfis: familiam secundog̃ Veronensem fuisse declarāt: quæ oīa nūc recensuisse sup̄uacuū duxi: satis existimās duo uel tria testificationis gratia subiecisse. In castellomōtis autē sic est. Lellæ clæmentinæ uxori incomparabili, Q. Furius secundus maritus: & sibi uiuus fecit. Functā iaces hic: sed uiuis: uiuesq̃ secundo

Lella tuo: debent nec benefacta mori.

Te Tellus: sanctosq̃ precor pro coniuge manes

Vos ite placidi: tu leuis ossa tegas.

In uilla franca sic est.

L. Aquilius secundus, L. Aquilio Charitonī: & publiciæ ueneriæ parent. pient.

In ualle polyzela: in æde diui Ambrosii sic est,

Calpurnia, L. F. Prisca, sibi & L. Calpurnio quadrato patri ualeriæ, C. F. secundæ matri, L. Calpurnio Pudenti fratri, VI. VIR, AVG.

Ex hoc postremo: nō ne ostenditur ualeriam secundam Calpurniæ matrem: fuisse, C. plynii secundi filiam: nuptam, L. Calpurnio quadrato? Nam leguntur duæ iunioris epistolæ ad Calpurniam: altera qua conquerit̃: q̃ eā in Cāpaniam ualitudinis gratia secedentē subsequi non potuerit. Altera qua eā hortat̃: ut frequētissime scribat: licet eius litteræ ita ipsum delectēt: ut torqueant. Quibus epistolis patet Plynium ad scōminā charitate & necessitudine cōiunctā scribere. Calpurnia, n. ipsa nata erat ex ualeriā secunda, C. Plynii senioris filia. Inuenire etiā est: eiusdē iunioris epistolam ad Calpurniū Calpurniæ patrē qua ostendit̃: q̃to ipsius desiderio teneat̃: q̃ ab eo abesse nō cōsueuerit. Visunt̃ et̃ ī æde diui Georgii Capitonis monumēta: ad quē de hystoria cōponēda iunior ipse rescribit. Et in tēplo oīum sanctog̃ castri rupti: monumētū Arriæ: cuius noīs in ultione Heluidii Plynius mentionē facit. E q̃bus oībus abunde patet. Secundos fuisse Veronēses: & habuisse rus suū in ualle polyzela. Sed de his hæctenus: q̃do satis (ni fallor) prestā tissimæ iustæ: si nō summa eloquētia: summa grauitate ac uerboꝝ pōdere: prout rei dignitas postulasset: eo q̃ nulla uel minima dicēda facultas in me sit: saltē integra fide: mera ueritate: demōstrasse putorea quæ nobis ut de possessione clarissimi ciuis nostri nos deturbarēt obiiciebant̃: falsa: uana: ridicula: & sine rōne ficta eē. Ideoq̃ nihil faciēda tanq̃ nō officiētia: Plyniumq̃ nobis ut laborabāt: nō auferētia: cū falsi testes nō sint admittēdi: p̄terea ostēdimus hoīum leuitatē: q̃ pro arbitrio: mō aiunt: mō negāt: nil certi habentes quo suam pertinaciam tueantur. Docuimus etiam siue cōterraneus significet ex eadē regione siue ex eodē territorio, Plynium Veronensem eē. Quocirca facest̃ iam q̃ cōtrariū defendere frustra conantur: erubescant: taceāt: cedāt: nec amplius certent Plyniumq̃ maiorē nobis Veronēsis (ut uere noster est) dimittāt: imo & minorē quoq̃ quando ipsemet eē noster apertissime testat̃. Cum inq̃ recte fecisti: q̃ gladiatorium munus ueronensibus nostris promissisti. Nostros dixit: ut cōsanguineos & conciuēs. Fuit enim (ut supradictū ē) senioris ex sorore nepos & adoptatus ab eodē. Vnde licet Nouocomi natus. Nouocomensis dictus: sit adoptionis tamen iure Veronenfis etiam fuit. Dicant itaq̃ aduersarii quicqd̃ uelint. Nos ambobus Plynii: necnō antiquis marmoreis titulis fidelissimis testibus, Petrarchæ: Vallæ Perottoq̃ & aliis eruditissimis uiris, Plynium Veronensem affirmantibus: fidem indubiam hebeamus: Vale o & præsidium & dulce decus patriæ uitamq̃ Plynii suscriptam legiro.

CAIUS PLYNIUS MARCO SVO SALVTEM.

Ergratū est mihi q̃ tā diligētē libros auūculi mei lectitas: ut habere oēs uelis quærasq̃ q̃ sint oēs Fungar̃ idicis p̄ribus: Atq̃ etiā quo sint ordine scripti: notum tibi faciam. Est, n. hæc quoq̃ studiosis non iniucunda cognitio. De iaculatione equestri unus, Hunc cum præfectus alæ militaret: pari ingenio curaq̃ composuit. De uita Pomponii Secundi duo: a quo singulariter amatus hoc memoriæ amici quasi debitum munus exoluit. Bellorum germaniæ, xx. quibus omnia quæ cum germanis gessimus bella collegit. Inchoauit cū in germania militaret: somnio monitus. Astitit. n. ei gescenti Drusi Neronis effigies: qui germaniæ latissime uictor ibi periit. Cōmendabat memoriā suā: orabatq̃ ut se ab iniuria obliuionis assereret. Studiosi tres: quos in sex uolumina p̄pter amplitudinē diuisit: quibus oratorem ab incunabulis instituit & pfecit: Dubii sermonis octo scripsit sub Nerone nouissimis annis: cum omne genus studiog̃ paulo liberius & erectius periculosum seruitus fecisset. A fine Aufidii Bassi, xxxi. Naturæ hystoriarū, xx. xvii. opus diffusum: eruditū nec minus uariū q̃ ipsa natura: Miraris q̃ tot uolumina multaq̃ ī his tā scrupulosā homo occupatus absoluerit? Magis miraberis: si scieris illū aliquandiu causas actitasse. Decesisse anno sexto & quinquagesimo. Mediū tēpus distertum impeditūq̃ qua officiis maximis: qua amicitia principū egisse. Sed erat acre ingenii: incredibile studiū: summa uigilantia

Lucubrare a vulcanalibus incipiebat: non auspiciandi causa: sed sustinendi statim a nocte multa. Hyeme uero ab hora septima: uel cū tardissime octaua: sæpe sexta. Erat sane somni parcissimi. Nonnunq̄ etiam inter ipsa studia instantis & differētis. Ante lucem ibat ad Vespasianum imperatorem. Nam ille quoq̄ noctibus utebatur. Inde ad delegatum sibi officium. Reuersus domum qđ reliquum temporis studis reddebat. Post cibum sæpe quem interdū leuem & facīle uterum more sumebat: æstate si quid ocī iacebat in sole liber legebatur annotabat: excerpibatq̄. Nihil enim unq̄ legit: quod non excerpere. Dicere etiam solebat nullum esse librum tam malū: ut non aliq̄ pte pdesset. Post solem plerūq̄ frigida aqua lauabat. Deinde gustabat: dormiebatq̄ minimū. Mox quasi alio die studebat in cœnæ tempus. Sup hęc liber legebatur: annotabat & quidem cursim. Memini quendā ex amicis cū lector quædā pronuntiaffet perperam reuocasse: & repeti coegisse. Huic auunculum meum dixisse: intellexeras? Nempe cum ille annuisset: Cur ergo reuocabas? Decem amplius uersus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parsimonia temporis. Surgebat æstate a luce. Cœna hyeme intra primam noctis: & tanquā aliqua lege cogente. Hęc inter medios labores urbisq̄ fremitum. In secessu solum balinei tempus studiis eximebatur. Cum dico balinei de interioribus loquor. Nam dum distrigitur: tergiturq̄ audiebat aliquid: aut dictabat. In itinere quasi solutus cæteris curis. huic uni uacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus: cuius manus hyeme manicis munebatur: ut ne cæli quidem asperitas ullum studiis tempus eriperet. Qua ex causa romæ quoq̄ sella uehebatur. Repeto me correptum ab eo cum ambularem. Poteras inquit has horas non perdere. Nam perire omne tēpus arbitrabat: qđ studiis non impartiret. Hac intentione tot ista uolumina peregit: electorumq̄ cōmentarios. clx. mihi reliq̄. Opistographos quidē minutissimis scriptos. Qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipse potuisse se cum pcuraret uendere in hispania hos cōmentarios Lartio Licinio. cccc. milibus nummū: & tūc aliquāto pauciores erant. Nōne uideſ tibi recordāti quantū legerit: quantū scripserit: nec in officiis ullis: nec in amicitia principum fuisse? Rursus cū audis qđ officioꝝ studiis laboris impēderit: nec scripsisse satis: nec legisse? Quid est. n. qđ non ille aut occupatiōes impedire: aut hęc instātia nō possit efficere? Itaq̄ soleo ridere cū me qđ studiosum uocant: qui si cōparer illi: sim desidiosissimus. Ego aut tantū quē partim publica: partim officia amicorū distringunt. Quis ex istis qui tota uita litteris assidēt collatus illi nō quasi somno & inertia deditus erubescat? Extēdi epistolā cum hoc solum qđ requirebas scribere destinasset: quos scilicet libros reliquisset. Cōfido hęc tamē quoq̄ tibi nō minus grata q̄ ipsos libros futura: q̄ te non tantū ad legēdos eos: ueꝝ etiā ad simile aliqđ elaborandum possunt æmulationis stimulis excitare. Vale.

Suetonii Tranquilli In libro de Viris Illustribus.

Plynus Secundus Nouocomensis equestribus militiis industria functus. procuratiōes quoq̄ splendidissimas atq̄ cōtinuas summa integritate administrauit. Et tamē liberalibus studiis tantam operā dedit: ut non temere q̄s plura in ocio scripserit. Itaq̄ bella oīa quæ unq̄ cū germanis gesta sunt. xx. uoluminibus cōprehēdit: itē naturalis hystoriæ. xxxvii. libros absoluit. Perit clade cāpaniæ. Nā cū missenēsi classi præſset: & flagrāte uestiuiuo ad explorādas pprius causas liburnitias p̄tendisset: neq̄ aduersantibus uētis remeare posset: ui pulueris ac fauille oppressus est. Vel ut quidā existimant a seruo suo occisus: quē deficiens æstu ut necem sibi maturaret orauerat. Hic in his libris. xx. milia rerū dignarum ex lectiōe uoluminum circiter duum milium cōplexus est. Primus autem liber quasi index xxxvi. librorum sequentium consumationem totius operis: & species continet titulorum.

Caius Plynus Tacito Suo Salutem.

Peris ut tibi auūculi mei exitum scribā: quo ueris tradere posteris possis. Gratias ago. Nam uideo morti eius si celebretur a te immortalē gloriā esse propositam. Quāuis. n. pulcherrimum clade terrarum ut populi ut urbes memorabili casu quasi semper uicturus occiderit: quāuis ipse plurima scripserit: plura tamen ppetuitati eius scriptorum tuorū æternitas addet. Equidē beatos puto quibus deorū munere datū est aut facere scribēda: aut scribere legenda. Beatissimos uero q̄bus utrunq̄. Horū in numero auūculus meus & suis libris & tuis erit. Quo libentius suscipio depono etiā quod iniungis. Erat misseni: classēq̄ imperio p̄sens regebat. viiii. kalen. hora fere septima mater mea indicat ei apparere nubem inusitata & magnitudine & specie. Vfus ille sole: mox frigida: gustauerat iacens: studebatq̄. Poposcit soleas. Ascēditq̄ locū: ex quo maxime miraculū illud conspici poterat. Nubes incertum procul & intuentibus ex quo monte: uestiuium postea fuisse cognitum est: oriebatur. Cuius similitudinem & formam non alia res magis q̄ pinus expresserit. Nam longissimo uelut trunco flata in altum quibusdam ramis diffundebatur. Credo & recenti spiritu euecta: dein senescente eo destituta: aut etiā pondere suo uicta in altitudinē uanescebat: candida interdū: iterdū sordida & maculosa: prout terram cineremue sustulerat. Magnum & propiusq̄ noscendum ut eruditissimo uiro uisum. Iubet liburniciam aptari. Mihi si uenire una uellem facit copiam. Respōdi studere me malle: & forte ipse quod scriberem dederat. Egrediebatur domo: accepit codicillos: retinæ encasti imminente periculo exterritæ: nauicula eius subiacebat: nec ulla nisi nauibus fuga: ut se tanto discrimini eriperent orabat. Vertit ille consiliū: & quod studioſo anima inchoauerat: obit maximo. Deducit quadriremes: ascendit ipse non retinæ modo. Sed multis erat enim frequens amœnitas: ore Laturus auxilium properat. Alii territi fugiunt. Rectum ipse cursum restaque gubernacula in periculum tenet. Adeo solutus

LIBER

metu: ut oēs illius mali motus oīs figuras ut depræhenderat oculis dictaret: enotaret. Iam nauibus cinis inciderat: quo ppius accederet calidior & densior. Iā pumices ēt nigri ambustiꝫ & fracti igne lapides. Iā uadū subitū ruinaꝫ montis: littora obstātia. Conctanti paulū an retro flecteret: mox gubernatori ut ita faceret monēti. Fortes iquit fortuna iuuat. Pōponianū pete: stabiis: erat: dirimit sinu medio. Nam cēsim circūactis curuatiscꝫ littoribus maxima re infundit. Ibi q̄q̄ nondum periculo appropinquante cōspicuo tamē: & cū cresceret pximo sarcinas cōtulerat in nauis artus fugæ: si cōtrarius uetus reledisset. Quo tūc auūculus meus secūdistimo iuectus cōplectit̄ trespantē: cōsolat̄: hortat̄: utq; timorē eius sua securitate leniret: deferri in balneū iubet: lotus accubat: cœnat atq; hylaris: aut quod est æque magnum similis hylari: interim e uesuio monte pluribus locis latissime flammæ atq; incendia relucebant: quog; fulgur & claritas tenebras noctis excipiebat. Ille agrestium trepidatione ignis relictos desertasq; uillas per solitudinem ardere in remedium formidinis dictabat. Tunc se quieti dedit: & quieuit uerissimo quidem somno. Nā meatus aiæ q̄ illi pp̄ amplitudinē corporis grauior & sonantior erat: ab iis q̄ limini obuersabant: audiebatur. Sed aerea ex qua diæta adibat: ita iā cinere mixtisq; pumicibus oppleta surrexerat: ut si longior in cubiculo mora esset: exitus negaret. Excitatus pcedit: leg; Pōponiano cæterisq; qui peruigilat̄ reddit in cōe consultat̄: intra tecta ne subsistat: an in aperto uagentur. Nā crebris uastisq; tremoribus tecta nutabāt: & q̄si emota sedibus suis nunc huc nunc illuc abire aut referri uidebant. Sub dio rursus q̄q̄ leuiū exeforūq; pumicū casus metuebatur: qd̄ tamen malog; collatio elegit. Et apud illum quidē ratio rationē: apud alios timorē timor uicit. Ceruicalia capitibus iposita linteis constringunt. Id munimentum aduersus incidentia fuit. Iā dies alibi illic nox oibus noctibus nigrior: dēsiog; quam tamen faces multæ uariæq; lumina soluebant. Placuit egredi in littus: & ex pximo aspicere & quid iā mare admitteret: qd̄ adhuc uastū & aduersum pmanebat. Ibi sup̄ abiectū linteū recubans semel atq; iterum frigidā aquā poposcit: hausitq;. Deide flāmæ flammæq; prænunciū odor sulphuris alios in fugam uertit excitant illum. Innixus seruis duobus assurrexerunt: & statim cōcidit. Ut ego coniecto crassiore caligine spiritu obstructo: clausoq; stomacho: q̄ illi natura inualidus & angustus & frequenter interæstūas erat. Vbi dies redditus is ab eo quem nouissime uiderat tertius: corpus inuentum integrū: illesum: opertūq; ut fuerat indutus. Habitus corporis quiescenti similior q̄ defuncto. Interim misseni ego & mater. Sed nihil ad hystoriam. Nec tu aliud q̄ de exitu eius scire uoluisti. Finē ergo faciam. Vnū adiciam: oia ea quibus interfueram: quæq; statim cum maxime uera memoratur: audieram uera persecutū: tu potissimū excerptes. Aliud est. n. epistolam: aliud hystoriam: aliud amico: aliud omnibus scribere. Vale.

Item Tertulliani In Apologetico.

Lynius secundus cum quandā puinciam regeret: & in magistratu plurimos christianog; iterficeret: multitudine eog; perterritus quæsiuit de Traiano qd̄ factū opus eēt: nūcians præter obstinationē sacrificandi & ante lucanos cœtus ad canēdū cuidā christo ut deo: nihil apud eos reperiiri. Præterea ad cōferandā disciplinā uetari ab his homicidia: furta: adulteria: latrocinia: & his similia. Ad quæ cōmotus Traianus rescribit: hos qd̄ inquirēdos nō eē: oblatos uero puniri oportere.

Item Ex Libris De temporibus Eusebii Cæsariensis.

Lynius secundus Nouocomensis Orator & hystoricus insignis habetur: Cuius plurima ingenii opera extant. Perit dum inuisit uesuuium.

CAII PLYNII SECUNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. PRIMVS.

Caius Plynus Secundus Veronensis. T. Vespasiano Suo Salutem. PRAEFATIO.

LIBROS NATVRALIS HYSTORIAE NOVITIVM CAMOENIS quiritum tuorum opus natum apud me proxima foetura licentiore epistola narrare constitui tibi iucundissime imperator. Sit enim hæc tui præfatio uerissima dum maximi consenscit in patre. Namq; tu solebas meas esse aliquid putare nugas. Ut obiter molia Catullum conterraneū memum. Agnoscis & hoc castrense uerbum. Ille enim (ut scis) permutatis prioribus syllabis duriusculum se fecit: q̄ uolebam existimari a uernaculis tuis & famulis. Simul ut hac mea petulantia fiat: quod proxime non fieri questus es in alia procacei epistola nostra ut in quædam acta exeam. Scian tꝫ omnes q̄ ex æquo tecum uiuat imperiū Triūphale & censoriū ius exeatq; consul ac tribunitiæ potestatis particeps. Et quod his nobilius fecisti: dū illud patri pariter & equestri ordini p̄stas p̄fectus p̄torii eius omniaq; hæc reipu. Et nobis qd̄ qualis in castrēsi cōtubernio? Nec quicq; mutauit in te

fortunæ amplitudo in iis: nisi ut p̄desse tantūdem posses: ut uelles. Itaq; cū cæteris i ueneratione tui pateat oia illa: nobis ad colēdū te familiarius audacia sola supest. Hæc igit̄ tibi iputabis: & i nostra culpa tibi ignoscas. Perfricui faciē: nec tamē p̄feci. Quādo alia uia occurris ingēs. Et lōgius ēt submouēs igenii fascibus. Fulgurat i nullo unq; uerius dicta uis eloquētiæ tribunitiæ potestatis facundia. Quādo tu ore patris laudes tonas? Quāto fratris amas? Quātus in poetica? O magna foecūditas animi. Quēadmodum quog; fratrē imitareris excogitasti. Sed hæc qs̄ posset intrepidus æstimare? subiturus ingenii tui iudiciū

PRIMVS

præfertim laceſſitum? Neq; n. ſimilis eſt cōditio publicatū: & nominatim tibi dicatū. Tū poſſem dice-
 re: qd̄ iſta legis ſperator? Humili uulgo ſcripta ſunt: agricolarū opificū turbæ: deniq; ſtudioꝝ ocioſis.
 Quid te iudicē facis. Cū hāc operā cōdicere: nō eras i hoc albo. Maiorē te ſciebā q̄ ut deſceſurū huc puta-
 rē. Præterea eſt q̄dā publica ēt eruditorū reiecto. Vtiſ illa & M. Tullius extra omnē īgeni aleā poſitus. Et
 qd̄ miremur p̄ aduocatū defendit? Hæc doctiſſimū oīum Perſiū legere nolo. Lelium Decimum uolo.
 Quod ſi hoc Lucilius q̄ primus cōdidit ſtili naſum dicēdū ſibi putauit. Si cicero mutādū p̄fertim cū de
 republ̄ ſcriberet: quanto nos cauſatius ab aliquo iudice defendimur? Sed hæc ego mihi nūc patrocina
 ademī nūcupatione. Quā plurimū refert fortiaſ aliq; iudicē an eligat. Multūq; apparatus itereſt apud i-
 uitatū hoſpitē & oblarū. Cū apud Catonem illū ambitus hoſtē: & repulſis tanq̄ honoribus ſeptis gaudē
 tē: flagratibus comitiis pecunias deponerēt cādidi: hoc ſe facere p̄ inocētia: qd̄ in rebus humanis ſum-
 mū eēt p̄ſtebant. inde illa nobilis. M. Ciceronis ſuſpiratio. O te ſœlicē. M. Portii a quo rē iprobā petere
 nemo auder. Cū tribunos appellaret. L. Scipio Aſiaticus iter quos erat Gracchus hoc atteſtabat: uel ini-
 mico iudice ſe p̄bari poſſe. Adeo ſummū qſq; cauſæ ſuæ iudicē facit quēcūq; eligit. Vnde puocatio ap-
 pellat. Te qd̄ in excelliſſimo humani generis ſtigiō poſitū ſumma eloquētia ſumma eruditiōe p̄ditū
 religioſe adiri ēt a ſalutāribus ſcio. Et ideo imēſa p̄ter cæteras ſubit cura: ut quæ tibi dicant cōdigna ſint
 Verū & diis lacte ruſtici multæq; gētes ſupplicāt: & mola tantū ſalſa litāt: q̄ nō habēt thura. Nec ulli fuit
 uitio deos colere quoq̄ poſſet. Meæ qd̄ temeritati acceſſit hoc quoq; q̄ leuioris opere hos tibi dedi-
 caui libellos. Nā nec ingenii ſūt cappaces: qd̄ alioquin nobis perq̄ mediocre erat. Nec admittūt exceſſus
 aut orationes: ſermoneſue: aut caſus mirabiles: uel eūſus uarios nō alia iucūda dictu ac legētib; blan-
 da. Sterili materia rerū natura: hoc ē uita narraſ. Et hæc ſordidiſſima ſui pte: ut plurimarū rerū aut ru-
 ſticis uocabulis: aut externis: imo barbaris cū honoris p̄fatione ponēdis. Præterea itereſt nō trita aucto-
 ribus uia: nec qua pegrinari aiūs expetar. Nemo apud nos qd̄ q̄ attētauerit. Nemo ap̄ græcos q̄ unus
 oīa ea tractauerit iueniſ. Magna pars ſtudioꝝ amœnitates q̄rimus. Quæ uero tractata ab aliis dicūt im-
 mēſæ ſubtilitatis obſcuris rerū tenebris p̄munſ. iā oīa attingēda quæ græci pipetias chieplocas uocat: &
 tamē ignota aut icerta īgeniis facta. Alia uero ita multis p̄dita: ut in ſtidiū ſint adducta. Res ardua ue-
 tuſtus nouitatē dare. nouis auctoritatē: obſoletis nitorē: obſcuris lucē: ſtidiis gratiā: dubiis fidē oībus
 uero nām: & naturæ ſuæ oīa: itaq; ēt nō aſſecutiſ uoluiſſe: abūde pulchrū atq; magnificū ē. Egdē ita ſen-
 tio peculiarē i ſtudiis cām eoz; eē: q̄ difficultatibus uicti utilitatē iuādī p̄tulerūt gratiæ placēdi: idq; & i
 aliis opibus ipſe feci: & p̄ſteor me mirari Liuiū auctorē celeberrimū in hystoriarū ſuarū quas reperit
 ab origine urbis quodā uolumine ſic orſum: iā ſibi ſatis gloriæ q̄ſitū & potuiſſe ſe deſinere: ni aiūs inges-
 palceret ope. Proſecto. n. populi gētiū uictoris & Romani noiſ gloriæ nō ſibi cōpoſuiſſe illa decuit. Ma-
 ius meritū eēt opis amore: nō animi cā p̄ſueraiſſe: & hoc Po. Ro. p̄ſtituiſſe nō ſibi. xx. milia rerū dignarū
 cura. Quoniā ut ait Domitius Piſo Theſaurus oportet eē nō libros: lectiōe uoluminū circiter duū miliū
 quoꝝ pauca admodū ſtudioſi attingūt p̄ ſecretū materiæ ex exq̄ſitiſ auctoribus cētū icluſimus. .xxxvi.
 uoluminibus adiectis rebus plurimis: quas aut ignorauerāt priores: aut poſtea inuenerat uita. Nec dubi-
 tamus multa eē quæ & nos p̄terierint. Hoīes. n. ſumus: & occupati officiis: ſubſciſiuis tpibus liſta cura-
 mus: ideſt nocturnis. Ne qd̄ noſtris putes ceſſatū horis. Dies uobis ipendimus. Cū ſomno ualitudinē cō-
 putamus: uel hoc ſolo p̄mio cōtenti q̄ dum iſta (ut ait. M. Varro) muſitamus: pluribus horis uiuimus.
 Proſecto. n. uita uigilia eſt. Quibus de cauſis atq; difficultatibus nihil auſo p̄mittere. Hoc ipſum tu præ-
 ſtas qd̄ ad te ſcribimus. Nec fiducia opis hæc ē: hæc indicatura. Multa ualde p̄cioſa. ideo uident: q̄ ſunt
 tēplis dicata. Nos qd̄ oēs patri tē: fratrēq; diximus ope iuſto tēpog; noſtroꝝ hystoriā orſi a ſine Auſidiū
 Baſſi. Vbi ſit ea quæres iā pridē pacta ſancit. Et alioqn̄ ſtatutū erat hæredi mādare: ne qd̄ ambitioni de-
 diſſe uita iudicaret. Proīde occupatibus locū faueo: ego uero & poſteris: quos ſcio nobiſcū decertaturos
 ſicut ipſi fecimus cū prioribus. Argumētū huius ſtomachi mei habebis: q̄ i his uoluminibus auctorum
 noiā p̄texui. Eſt. n. benignū (ut arbitrō) & plenū īgeni pudoris fateri p̄ quos p̄feceris: non ut pleriq; ex
 his quos attingi fecerūt. Scito. n. cōferentē me auctores dephendiſſe adiuratiffimis & p̄ximis ueteres trā-
 ſcriptos ad uerbū: neq; noiatos. Nō illa uirgiliana uirtute ut certarēt. Nō Ciceroniana ſimplicitate qui in
 lib. de rep. Platōis ſe comitē p̄ſteſ. In cōſolatiōe filiz. Cratorē iqt̄ ſequor. Itē panetiū de officiis. Quæ uo-
 lumina eius ediſcēda nō mō in manibus habēda quortidie noſtri. Obnoxii p̄fecto animi & inſcelicis ī-
 geni eſt dephendi in furto malle: q̄ mutui reddere. Cū præfertim ſors fiat ex uſura. Inſcriptionis apud
 græcos mira ſœlicitas. Cæriō inſcripſere: qd̄ uolebāt intelligi fauū. Alii cæras amaltheas: qd̄ copiæ cor-
 nu: uelut lactis gallinacē ſperare poſſis in uolumine hauſtū. Iam iā muſæ p̄dectæ Enchiridi & limon
 Pinachidion: iſcriptiones p̄ quas uadimonū deſeri poſſit. At cū intraueris dii deæq; q̄ nihil in me-
 dio inuenies. Noſtri craſſiores antiquitatū exēploꝝ artiūq; q̄ facetiſſime lucubrationē puto. Vt q̄ ait Bi-
 baculus erā & uocabar Paulominus aſſerit. Varro in ſatyris ſuis ſeſculixē & flexibula. Apud græcos de-
 ſit nugari Diodorus: & bibliothecæ hystoriā ſuā inſcripſit. Appion qd̄ grāmaticus hic quē Tyberius
 Cæſar cymbalū mūdi uocabat: quoniā publicæ famæ tympanū potius uideri poſſet: immortalitate dōa-
 ri a ſe ſcripſit: ad quos aliqua cōponebat. Me uero nō p̄cœnit nullū feſtiuorē excogitaſſe titulum. Et ne
 in totum uidear græcos inſectari: ex illis nos uelim intelligi pingiq; conditoribus: quos in libellis his in-
 uenies abſoluta opera: & illa quoq; quæ mirando non ſatiamur: p̄denti titulo inſcripſiſſe: Vt Apelles
 faciebat: aut Polycletus tanq̄ inchoata ſemper arte & imperfecta ut cōtra iudiciorum uarietates ſupeſſet
 artificis regreſſus ad ueniam uelut emēdaturo qcquid deſideraret ſi nō eſſet interceptus. Quare plenum

uerecūdiæ illud est: q̄ oīa opa tanq̄ nouissima inscribere: & tanq̄ aliqd̄ singulis fato sit ademptum. Tria nō amplius (ut opinor) absolute quæ tradunt̄ iscripta ille fecit: quæ suis locis reddā: quo apparuit summa artis securitatem auctori placuisse. Et ob id magna inuidia luere oīa ea. Ego plane meis adici posse multa cōfiteor. Nec his solis: sed & oībus quæ edidi. Ut obiter caueam istos homeromasticas. Ita enim uerius dixerim: q̄ ut audio stoicos & dialecticos & epicureos quoq̄. Nā de grāmaticis semp̄ expectaui parutiri aduersus libellos: quos de grāmatica edidi. Et subinde abortus fecere iam decē annis: cum celerius etiam elephantari pariant. Ceu uero nesciam aduersus Theophrastum hoīem in eloquētia tantum: ut nomen diuinum inde inuenerit scripsisse etiā scēminā: & puerbiū inde natum: suspendio arbore eligendā. Nō queo mihi tēperare quo minus ad hoc p̄tinacia ipsa censorii Catonis uerba ponam. Ut inde appareat: etiā Catoni de militari disciplina cōmentanti: qui sub Africano immo uero sub Hannibale didicisset militare. Et ne africanum quidem ferre potuisset: qui ip̄erator triūphum reportasset: paratos fuisse istos q̄ obtrectatione alienæ sciētīæ famā sibi aucupant̄. Quid. n. ad te in meo uolumine? Scio ego quæ scripta sunt. Hæc si palā proferant̄: multos fore qui uutiligent. Sed ii potissimū qui ueræ laudis exptes sunt. Eorum ego orationes sino præterfluere. Nec Plancus ille p̄dici qui cum diceretur Afinius Pollio orationes in eum parare: quæ ab ipso aut liberis post mortem Planci ederentur ne respondere possent. Cū mortuis non nisi laruas luctari. Quo dicto sic repercussit illas: ut apud eruditos nihil impudentius iudicet̄. Ergo securi etiam contra uutiligatores quos Cato eleganter & uitii & litigatoribus composuit. Quid enim illi aliud q̄ litigant: aut litem quærunt? Exequemur reliqua propositi. Quia uero occupationibus tuis publico bono parcendum erat: quid singulis contineatur libris: huic epistolæ subiunxi. Summaḡ cura ne perlegendos eos haberes operam dedi Tu per hoc & aliis præstabis: ne perlegant. Sed ut quisq̄ desiderauerit aliquid in tantū quærat: & sciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit in litteris nostris Valerius Soranus in libris quos Epopteidon scripsit. Vale.

Summatim Hæc Insunt Libris Singulis.

p Rimo præfatio operis ad T. Vespasianum imperatorem.

Item auctorum nomina: ex quibus desumpsit ea quæ persequitur libris sex & triginta capita rerum singularum attingens.

Secundo de mundo: elementis & syderibus.

Tertio primus & secundus europæ sinus.

Quarto tertius europæ sinus.

Quinto describitur africa.

Sexto asiæ descriptio continetur.

Septimo de homine & rebus ab homine inuentis:

Octauo terrestrium animalium genera.

Nono aquatilia.

Decimo uolucrum genera.

Vndecimo insecta animalia.

Duodecimo plantæ odoratorum.

Tertiodecimo plantæ arborum peregrinarum.

Quartodecimo plantæ uitium.

Quintodecimo plantæ arborum frugiferarum.

Sextodecimo plantæ arborum siluestrium.

Septimodecimo plantæ satiuarum.

Octauodecimo natura frugum & cærealium: ac studia agriculatoris.

Nonodecimo linum spartum & hortensia.

Vicesimo quæ cibis & medicinæ in plantis satiuis conueniant.

Vicesimoprime flores & coronamenta.

Vicesimotertio medicinæ ex uino & arboribus urbanis.

Vicesimoquarto medicinæ ex arboribus siluestribus.

Vicesimoquinto medicinæ hærbarum sponte nascentium.

Vicesimosexto noui morbi & medicinæ quarundam hærbarum per morbos.

Vicesimoseptimo hærbæ aliæ quædam & medicinæ:

Vicesimooctauo medicinæ ex homine & animalibus magnis.

Vicesimonono de medicinæ auctoribus & medicinæ ex reliquis animalibus.

Tricesimo magia: & medicinæ quædam per membra.

Tricesimoprime medicinæ ex aquatilibus.

Tricesimosecundo reliqua ex aquatilibus.

Tricesimotertio metalla auri & argenti.

Tricesimoquarto metalla æris & plumbi: & artifices ærarii.

Tricesimoquinto pictura coloresq̄ & pictores.

Tricesimosexto marmora & lapides.

Tricesimoseptimo gemmæ.

Libros.

Mundum.

Hactenus.

Tertius.

Africam.

Asia.

Mundus.

Ad reliqua.

Animalium.

Sequitur.

Restant.

Animalium.

Hactenus.

Externæ.

Oleam.

Pomiferas.

Natura.

Sequitur.

Syderium.

Maximum.

In hortis.

Compleste.

Peracta.

Ne siluæ.

Ipsaq̄.

Sensit.

Crescit.

Dicta erat.

Natura.

Magicas.

Aquatilium.

Ventum.

Metalla.

Proxime.

Metallorum.

Lapidum.

Vt nihil.

TABVLA

IBRO Secūdo continetur de mundo & cælestibus & terrestribus & aeris an fini tus sit mundus:& an unus	ca.i.	de uentis Naturæ & obseruationes uen- torum	ca.xlvii.	Quas terrâs 'interrupe- rint maria	ca.xc.
De forma eius	ca.ii.	Ventorum genera	ca.xlviii.	Quæ insulæ continenti ad- iunctæ	ca.xci.
De motu eius	ca.iii.	De repentinis flatibus	ca.l.	Quæ terremotu mari per- mutatæ	ca.xcii.
Cur mundus dicatur	ca.iiii.	Alia prodigiōsa genera tem- pestatum	ca.li.	Quæ terræ ipsæ se,for- buerunt	ca.xciii.
De quattuor elementis	ca.v.	Quibus in terris fulmina non cadant	ca.liii.	Quæ urbes haustæ sint a mari	ca.xciiii.
De septem planetis	ca.vi.	Fulguræ genera & miracula	ca.liiii.	de piaculis	ca.xcv.
De deo	ca.vii.	De obseruationibus	ca.lv.	de terris semp tremētibus	ca.xcvi.
De natura syderum erran- tium	ca.viii.	De fulminibus euocandis	ca.lvi.	de insulis semper fluctuan- tibus	ca.xcvii.
De natura lunæ	ca.ix.	Catholica fulgurum	ca.lvii.	Quibus in terris non pluat:& acer- uata terrarum miracula & cætero- rum elementorū	ca.xcviii.
De defectu solis & lunæ & de nocte	ca.x.	Quæ nō feriantur fulmine	ca.lviii.	Qua ratione æstus maris accedant & recedant	ca.xcix.
Desyderum magnitudine	ca.xi.	De prodigiōsis pluuis lacte: & sanguine:carne:ferro:lana: lateribus coactis	ca.lviii.	Vbi æstus extra rationem	ca.c.
Quæ quis inuenerit in obserua- tione cælesti	ca.xii.	De crepitu armorum & tubarum	ca.lx.	Miracula maris	ca.ci.
De defectibus	ca.xiii.	De lapidibus e cælo	ca.lxi.	Quæ potestas lunæ & terrena & marina	ca.cii.
De lunæ motu	ca.xiiii.	De cadentibus	ca.lxii.	Quæ solis:& quare falsum mare	ca.ciii.
Errantium motus & luminum ca- nonica	ca.xv.	de arcu cælesti	ca.lxiii.	Itē de natura lunæ	ca.ciiii.
Quare eadem alias altiora:alias in- feriora uideantur	ca.xvi.	de grandine: niue:pruina: nebula:rore.	ca.lxiiii.	Vbi altissimum mare	ca.cv.
Catholica syderum erran- tium	ca.xvii.	de nubium imaginibus	ca.lxv.	Miracula aquarum fontium & flu- minum	ca.cvi.
Quæ ratio colores eorum mutet	ca.xviii.	de proprietatibus cæli in locis	ca.lxvi.	Ignium & aquarum iuncta miracu- la:& de maltha	ca.cvii.
Solis motus:& dierum inæqua- litas ratio	ca.xix.	de natura terræ	ca.lxvii.	de napta	ca.cviii.
Quare Ioui fulmina assi- gnentur	ca.xx.	de forma terræ	ca.lxviii.	de semp ardentibus locis	ca.cix.
Interualla syderum	ca.xxi.	de antipodibus an sint	ca.lxix.	Ignium p se miracula	ca.cx.
de syderum musica	ca.xxii.	Quō aq sit terræ inæxa	ca.lxx.	Terræ uniuersæ mensura:longitu- do & latitudo	ca.cxi.
de mundi geometria	ca.xxiii.	de nauigatione maris & fluminum	ca.lxxi.	Harmonica mundi ratio	ca.cxii.
de repentinis syderibus	ca.xxiiii.	Quæ portio terræ habitet	ca.lxxii.	Summa res & hystoriæ & obserua- tiones.cccc,xvii.	
de cometis & cælestibus prodigiis	ca.xxv.	Mediam esse mundi terrā	ca.lxxiii.		
natura:& situ & gene- ribus eorum	ca.xxvi.	de syderum inæqualitate:& de ecli- psi:& ubi & quare.	ca.lxxiiii.		
Hipparchus de syderibus p exem- pla hystorica:faces: lapades: trabes:	ca.xxvii.	Quæ ratio diurnæ lu- cis in terris	ca.lxxv.		
bolides:& chasma cæli	ca.xxviii.	Gnomica de eadem re & horolo- gio primo	ca.lxxvi.		
de cæli coloribus	ca.xxix.	Vbi & qdo nullæ umbræ	ca.lxxvii.		
de flamma cæli	ca.xxx.	Vbi bis anno umbræ:& ubi in con- trarium	ca.lxxviii.		
de coronis cælestibus	ca.xxxi.	Vbi longissimus dies:& ubi breuif- simus	ca.lxxix.		
de circulis repentinis	ca.xxxii.	Item de horologio	ca.lxxx.		
Plures soles	ca.xxxiii.	Quō dies obseruent	ca.lxxxi.		
Plures lunæ	ca.xxxiiii.	differētia gentiū & ratio	ca.lxxxii.		
dierum lux nocte	ca.xxxv.	de motu terræ	ca.lxxxiii.		
Clypei ardentis	ca.xxxvi.	de terræ hiatibus	ca.lxxxiiii.		
Ostentum cæli	ca.xxxvii.	Signa motus futuri	ca.lxxxv.		
de discursu stellarum	ca.xxxviii.	Auxilia cōtra motus fu- tuos	ca.lxxxvi.		
de stellis castoribus	ca.xxxix.	Portētā terræq semel uisa	ca.lxxxvii.		
de aere	ca.xl.	Miracula terremotus	ca.lxxxviii.		
de æstatis tēpestatibus	ca.xli.	Quibus locis maria recef- ferint.	ca.lxxxix.		
de caniculæ exortu	ca.xlii.	Ratio insularum enascen- tium	ca.lxxxix.		
Vis tempoz anni statua	ca.xliii.	Quæ & quibus temporibus ena- tæ sunt	ca.lxxxix.		
de incertis tēpestatibus	ca.xliiii.				
de hymbribus	ca.xliiiii.				
Quare lapides pluant	ca.xlv.				
de tonitruis & fulgoribus	ca.xlvi.				
Qua rōne eccho reddat					

Ex auctoribus,

M.Varrone:Sulpitio Gallo:Tibe-
rio Cæsare imperatore,Q.Tubero/
ne.Tul. Titone.L.Pisone.T.Liuio:
Cor.Nepote:Statio Sebofo: Celio
Antipatro:Fabiano:Antiate:Mu-
tiano:Cecina qui de hetrusca disci-
plina scripsit. Tarquitio,L.Iulio:
Aquila:qui Item Sergio,
Externis,
Platone:Hipparcho: Timarcho:So-
siene Petosiri: Neepso:Pythagori-
cis:Posidonio:Casimandro:Epige-
ne:Gnomonico: Euclide: Cerano
philosopho: Eudoxo: democrito:
Critodemo:Trasillo:Serapiōe:dice-
archo:Archimede:Onesicrito:Era-
tosthene:Pythea:Herodoto:Aristo-
tele:Ctesia:Arthemidoro:Ephefio:
Iliodoro:Caraceno:Theopompo.

TABVLA

Ex auctoribus.

Agrippa: Suetonio: Paulino: Varro
ne: Atracino: Cor. Nepote: Higino:
L. Vetere: Mela: Domitio Corbulo
ne: Licinio: Mutiano: Claudio Cae-
sare: Aruntio: Liuiio filio: Sebofo in
actis triumphorum.

EXTERNIS.

Iuba rege: Hecateo: Hellæico dama-
sceno: Dicearcho: Bione: Timothe-
ne: Philenide: Xenagora: Astymo-
nio: Staphylo: Dionysio: Aristotele
Aristocrito: Ephoro: Eratosthene:
Hipparcho: Panetio: Serapione: An-
tiocheno: Callimacho: Agatocle: Po-
lybio: Timeo: Machania: Herodo-
to: Myrsilo: Alexandro Polyhysto-
re: Metrodoro: Posidonio qui peri-
plum: aut perihagesim idest de diui-
tiis: periegeleos: idest de terræ am-
bitu: Sotade: Periandro: arctare Sy-
cionio: Eudoxo: antigene: Callicra-
te: Xenophonte: Lapsaceno: Diodo-
ro Syracusano: Hânone: Himilcô:
Nymphodoro: Calliphone: artemi-
doro: Megasthene Isidoro: Cleobu-
lo: aristocreonte,

libro sexto continentur situs:
gêtes: maria: oppida: portus:
flumina mēsuræ: populi qui
sunt aut fuerunt.

Gens paphlagonum & cappado-
cum ca.ii.
Cappadocia ca.iii.
Themistidæ regiōis gêtes. ca.iiii.
Regio colchica: anchæi: & cæteri eo-
dem tractu. ca.v.
Bosphorus: cimmericus: mæo-
tis. ca.vi.
Gentes indiæ. ca.vii.
Armenia duæ. ca.viii.
Armenia maior ca.ix.
Albania hiberia ca.x.
Portæ caucasæ ca.xi.
Insulæ in ponto ca.xii.
Gêtes in scythico oceano ca.xiii.
Media: caspiæ porte: cauca-
sie ca.xiiii.
Gêtes circa hyrcanū mare ca.xv.
Item gentes ca.xvi.
Scytarum gentes ca.xvii.
Fluuius ganges ca.xviii.
Gentes indiæ ca.xix.
Indus fluuius ca.xx.
Arii & iunctæ gentes ca.xxi.
Taprobana insula ca.xxii.
Capissenæ daritis carmāia ca.xxiii.
Sinus p̄sicus & arabicus ca.xxiiii.
Cascandrus insula parthorum re-
gna ca.xxv.
Media: mesopotamia: babilon se-
leucia ca.xxvi.

Flumen tigris ca.xxvii.
Arabia: nomades: nabatei: omani: ti-
los: & ogyris insulæ ca.xxix.
Sinus maris rubri troglodytici &
æthiopici ca.xxix.
Multiformes & miræ hominum
effigies ca.xxx.
Insulæ æthiopici maris ca.xxxi.
De fortunatis insulis ca.xxxii.
Terræ per mensuras computatæ
digestio ca.xxxiii.
Digestio terrarum in paralellos &
umbras pares ca.xxxiiii.
Summa oppida. c.lxxxv. Summa
gentes. d.lxvi. Summa fluminū cla-
ra. c.lxxx. Summa montes clari.
xxxviii. Summa insulæ. c.viii. Sum-
ma quæ iter dicere oppida aut gen-
tes. lxxxv. Summa res & hystoriae
& obseruationes duo milia. cc. xliii.

Ex auctoribus.

M. Agrippa: Variō: Atracino: Cor-
ne: Nepote: Higidio: L. Vetere: Me-
la: Pomponio: Domitio: Corbulo-
ne: Licinio: Mutiano: Claudio: Cae-
sare: Aruntio: Sebofo: Fabritio Tu-
sco. T. Liuiio: Seneca: Nigidio.

Externis.

Iuba rege: Hecateo: Hellanico da-
masceno: Eudoxo: Dicearcho: Be-
tonio: Timotheo: patrocle: Demo-
demante: Clitarcho: Eratosthene:
Alexandro magno: Eodoro: Hip-
parcho: Panetio: Callimacho: Arte-
midoro: Apollodoro: Agatocle: Po-
lybio: eumacho Siculo: Alexandro:
Polyhistore: Isidoro: Hammome-
ro: Metrodoro: Posidonio: Onesicri-
to: Nearcho: Megasthene: Betone:
& Diogeneto: Aristocreōte: Bione:
Dialdone: Simonide minore: Basi-
le: Xenophonte Lampfaceno.
libro septimo continent gen-
tium mirabiles figuræ.
I Gentium mirabiles figuræ ca.i.
De scythis & aliarum diuersitate
gentium ca.ii.
De prodigiosis partibus. ca.iii.
De mutatiōe sexus & geminis par-
tibus ca.iiii.
De homine generando & pariendi
tempora per illustria exēpla a men-
sibus. vii. ad. xi. ca.v.
De cōceptibus & signa sexus in
gravidis pertinentia ante
partum ca.vi.
De conceptu hominum & genera-
tione ca.vii.
De agrippis ca.viii.
Monstruosi partus excisi
utero ca.ix.
Qui sint uopisci ca.x.

exempla numerosa sobolis ca.xi.
exempla similitudinum ca.xii.
Quæ sit generandi ratio ca.xiii.
Itē de eodē multiplicius ca.xiiii.
De mensuris mulierū ca.xv.
Item de ratione partuū ca.xvi.
Insignia corporum ca.xvii.
exēpla uariarū figurarū ca.xviii.
diuersorū morū exempla ca.xix.
De fortitudine & uelocitate ca.xx.
De uisu ca.xxi.
De auditu ca.xxii.
exempla patientiæ ca.xxiii.
Memoriæ exempla ca.xxiiii.
Laus. C. Iulii Cæsaris ca.xxv.
Laus Pompeii magni ca.xxvi.
Laus Catonis primi ca.xxvii.
Item de fortitudine ca.xxviii.
Diuersæ laudes pluri-
morum ca.xxix.
De Platone: ennio. Virgi-
lio. M. Varrone: & M.
Cicerone ca.xxx.
De morum honestate ca.xxxi.
De auctoritate ca.xxxii.
De diuinitate ca.xxxiii.
De nascica ca.xxxiiii.
De pudicitia ca.xxxv.
De pietate ca.xxxvi.
De artium plurimarum
excellentiā: astrologia:
grammatica: geo-
metria ca.xxxvii.
Itē mira opera artificis ca.xxxviii.
De seruitiis ca.xxxix.
De præstantia gentium ca.xli.
De fœlicitate fœminæ ca.xli.
Varia exempla fortunæ ca.xlii.
De bis proscriptis
L. Sylla. Q. Me-
tello. ca.xliii.
De altero Metello ca.xliiii.
De Diuo Augusto ca.xlv.
Quos beatissimos dii iudicaue-
runt ca.xlvi.
Quem uiuentem ut
deum coli iusse-
runt ca.xlvii.
De spatiis uitæ longif-
simis ca.xlviii.
De uarietate nascendi ca.xlix.
In moribus uaria exempla ca.li.
De signis mortis ca.li.
De his qui elati reuixerunt. ca.lii.
De mortibus repentinis ca.liiii.
De sepultura ca.liiiii.
De anima: uel de ma-
nibus: uel de surrectio-
ne uerba gentilium
inania ca.lv.
Quæ quis inuenerit
in uita ca.lyi.

TABVLA

In quo primus gentium con-	rum & draconum	ca.xi.	De natura pecorum & pecu-	
fenfus	de solertia animalium	ca.xii.	dum	ca.xlvii.
De litteris antiquis	De draconibus	ca.xiii.	De generibus lanarum & ue-	
Quando primum tonfores	De serpentibus maximis		stium	ca.xlviii.
romæ	& bois	ca.xiiii.	De musimonio	ca.xlix.
Quâdo primū horologia	De scythicis animalibus & septen-		De capris & generatione ea-	
Summa res & hystoriæ & obserua-	trionalibus	ca.xv.	rum	ca.l.
tiones.d.cc.xlvii.	De leonibus	ca.xvi.	De suisbus & natura eage	ca.li.
Ex auctoribus,	De pantheris	ca.xvii.	De uiuariis bestiarum	ca.lii.
Verrio Flacco : Cn. Gelio : Licinio :	De tigridis natura & camelis & ca-		De semiferis animalibus	ca.liiii.
Mutiano: Mutio: Masurio: Agrip-	melopardali & quomō primum ui-		de simiis	ca.liiii.
pino : Claudio Cæsare. M. Cicerōe:	sa romæ	ca.xviii.	De leporibus	ca.lv.
Alinio Polliōe: Messala: Ruffo Ne-	De chao & cepho	ca.xix.	De damis	ca.lvi.
pote Cornelio: Virgilio. L. Cordio:	De rhinocerote	ca.xx.	De muribus & gliribus	ca.lvii.
Melisso: Sebofo: Cor. Celfo: Maxi-	De lyncibus & spingibus & crocu-		Quæ animalia quibus locis non	
mo Valerio: Trogo: Nigidio Figu-	tis cercopithecis: indicis bubus: leu-		sint	ca.lviii.
lo: Pomponio attico: Pediano asco-	crocutis: eale: tauris æthiopiæ: man-		Quæ aduenis noceant	ca.lix.
nio: Sabino: Catone Cæsario: Fabio	triora monocerote: catoblepa: basi-		Summa res & hystoriæ & obserua-	
Vestale.	lisco	ca.xxi.	tiones. dcc. lxxxviii.	
	De lupis	ca.xxii.	Ex auctoribus,	
Externis,	De serpentibus	ca.xxiii.	Mutiano: Procilio: Verrio Flacco.	
	De icneumone	ca.xxiiii.	L. Pifone: Cor. Valeriano: Catone cæ-	
Herodoto: Aristea: Betone. Sigono	De crocodilo & hippopota-		sorio: Fenestella: Trogo: Actio: Co-	
Cratete: Agatharclide: Calliphane:	mo	ca.xxv.	lumella: Virgilio: Varrone. L. Metel-	
Aristotele: Nymphodoro: Apollo-	Qui primus romæ hippopotamū		lo: Scipione: Corne. Celfo: Nigrido:	
nide: Philarcho: Damōe: Megasthe-	& crocodilos ostendit: & medi-		Trebio nigro: Pōponio Mela: Ma-	
ne: Ctesia: Taurone: Eudoxo: One-	cinæ ab animalibus re-		nilio: Sura.	
sicrito: Clitarcho: Duride: Artemi-	pertæ	ca.xxvi.	Externis,	
doro: Hippocrate Medico: Asclepia-	Quæ aialia q̄s hærbas ostēderūt cer-		luba rege: Polybio: Onesicrito: Isi-	
de medico: Hesiodo Anacreonte:	ui lacerti: hirundines: testudines:		doro: Antipatro: Aristotele: Deme-	
Theopompo: Hellanico damaseno	mustella: ciconia aper: anguis:		trio physico: Democrito: Teophra-	
Ephodoro: Epigene: Beroso: Peto-	draco: panthera: elephas urfi:		sto: Euante. Apoca qui olympioni-	
siri: Neocesso: Alexādro polyhysto-	cerui palumbes: columbæ: gru-		ca: Hierone rege: Attalo rege: Philo-	
re: Xenophonte: Callimacho: De-	es: coruus	ca.xxvii.	metere rege: Ctesia: Duride: Philo-	
mocrito: Diulio: Polyhystore hysto-	Prognostica aialium	ca.xxviii.	sto: Archita: Philarcho: Amphilo-	
rico: Stratone: q̄ cōtra Ephori theo-	Ciuitates & gentes a minutis aiali-		cho: Ateneo: Anaxipoli: Thasio:	
remata scripsit. Heraclide pontico:	bus deletæ	ca.xxix.	Apollodoro Iennio: Aristophane	
Asclepiade: qui tragodumena phi-	De hyena & crocata & maticora &		milesio: Antigono cimæo: Agatho-	
losopho: Stephano. Egesia: Archi-	fibris & lutris	ca.xxx.	clechio: Apollonio pergamēo: Ari-	
macho: Tucidide: Mnesygitōe: Xe-	De ranis & uitulis marinis & stel-		stādro ateneo: Baccio millesio: Bio-	
nagora: Metrodoro: Sceplio: Anti-	lionibus	ca.xxxi.	ne solense Cherea ateneo: Diodoro	
clide: Critodemo.	De ceruis	ca.xxxii.	prienneo: Dione colophonio: Epi-	
Ibro Octauo cōtinentur ani-	De tragelapho & cameleōte & re-		gene: Rhodio: Euagone Tasio: Eu-	
malium terrestrium natu-	liquis colorem mutan-		phrōio: Ateneo: Hegesia: Maroneo	
ræ peditantum	tibus	ca.xxxiii.	Menandro priennio: Heracleote:	
De animalibus terrestribus elephā-	De tarando & lycaone &		Menecrate poeta: Androcione qui	
torum commendatio: & de sensu	thoe	ca.xxxiiii.	de agricultura scripsit: Eicrione qui	
eorum.	De hystrice	ca.xxxv.	item: Dionysio qui magonem trā-	
Quando primū iuncti	De ursis & foetibus eoge.	ca.xxxvi.	stulit: Diophane qui ex Dionysio	
De docilitate eorum	De muribus ponticis & alpinis &		epitomen fecit: Archelao rege: Ni-	
De clæmentia eorum: & q̄ pericula	herinacis	ca.xxxvii.	candro.	
sua intelligant & de tygridis trucu-	De leontophono: lynce: melibus: &		Ibro Nono continentur ani-	
lencia	sciuris	ca.xxxviii.	malium aquaticorū hysto-	
De intellectu & memoria eo-	De uipera cocleis & lacer-		riæ & naturæ.	
rum	tis	ca.xxxix.	De aquatiliū natura	ca.i.
Quando primum in italia	De canibus	ca.xl.	Quare maxima in mari ani-	
Pugnæ eorum	Ad canis rabidi morsum	ca.xli.	malia	ca.ii.
Quomodo capiātur	De natura equorum	ca.xlii.	De indici maris beluis	ca.iii.
Quomodo domantur	De asinis	ca.xliiii.	Quæ in quoq̄ oceano	
De parta eorum & reliqua na-	De mulis	ca.xliiiii.	maxima	ca.iiii.
tura	De bubus	ca.xlv.		
Vbi nascātur & de discordia eo-	De api boue	ca.xlvi.		

TABVLA

De tritonum nereidum & elephan torum maritimorum figuris	ca.v.	glanis	ca.xliii.	de aquilis	ca.iii.
De balenis & orcis	ca.vi.	de ariete pisce	ca.xliiii.	Quando legionum signa esse coe/ perint	ca.iiii.
An spirent pisces: an dor/ miant	ca.vii.	De his quæ tertiam naturam ha/ bent non animalium neque fruti/ cum & de urticis: & spon/ giis	ca.xlv.	Mirum de aquila	ca.v.
De delphinis	ca.viii.	de caniculis marinis	ca.xlvi.	de uulturibus	ca.vi.
De torsionibus aquatilibus	ca.ix.	de animantibus quæ silicea testa: & quæ sine uillo includuntur & reli/ quis sordidis anima/ libus	ca.xlvii.	de sanquale	ca.vii.
de testudinibus quomodo ca/ pantur	ca.x.	de uenenatis marinis	ca.xlviii.	de accipitribus	ca.viii.
Quis primus testudines secare in/ stituit	ca.xi.	de morbis piscium	ca.xlix.	de cocyce quæ a suo genere inte/ rimitur	ca.ix.
Tegmenta aquatiliū	ca.xii.	de generatione eorum mira	ca.l.	de miluis	ca.x.
de uitulo marino	ca.xiii.	Item de generatione: & q pisces oua pariant	ca.li.	digestio auium per genera	ca.xi.
de piscibus pilo carentibus: & quo/ modo pariant: & quot eorum ge/ nera	ca.xiiii.	de uuluis piscium	ca.lii.	de inauspicatis auibus: cornice: cor/ uis: bubone	ca.xii.
de nominibus & naturis multorū piscium	ca.xv.	de longissima uita pisciū	ca.liii.	de incendiaria aue	ca.xiii.
de auguriis & diuersitate pi/ scium	ca.xvi.	de uiuariis ostrearum: & quis pri/ mus inuenit	ca.liiii.	de cluina	ca.xiiii.
de mugili & aliis piscibus: & q non idem ubiq; placeant	ca.xvii.	Quis primus murenarum fecerit	ca.lv.	de auibus incognitis	ca.xv.
de mulo: & coracino: falpa: fal/ mone	ca.xviii.	De coclearum uiuariis: & quis pri/ mus instituit	ca.lvi.	de auibus nocturnis	ca.xvi.
de exoceto: muribus: polypis: & murenis	ca.xix.	de piscibus terrenis	ca.lvii.	de noctuis	ca.xvii.
digestio piscium in figuras cor/ porum	ca.xx.	de muribus nili	ca.lviii.	de pico martio	ca.xviii.
de anguilis	ca.xxi.	de anthia pisce: & quomodo ca/ piatur	ca.lix.	de uncos unguis habentibus & di/ gytos	ca.xix.
de lacu benacu	ca.xxii.	de stellis marinis	ca.lx.	de pauōibus: & quis eos primus co/ mederit	ca.xx.
de murena natura	ca.xxiii.	de dactylis eorumque mi/ raculis	ca.lxi.	de gallis: & quomodo castrêtur: & gallinaceo locuto	ca.xxi.
de planis piscibus	ca.xxiiii.	de inimicitis & amicitis inter se aquatiliū	ca.lxii.	De anseribus: & quis primus secur anserinum comederit: & de adipe auserino comageno	ca.xxii.
de echenide pisce: eiusque natu/ ra mirabili	ca.xxv.	Summa res & hystoriæ & obserua/ tiones, dc. l.		de gruibus: ciconiis: oloribus: & pe/ regrinis auibus: & coturnicibus: de glore	ca.xxiii.
de uarietate naturæ pisciū	ca.xxvi.	Ex auctoribus,		de hirundinibus: merulis turdis: & sturnis: turturibus: & pa/ lumbis	ca.xxiiii.
de miluo pisce & dracone ma/ rino	ca.xxvii.	Turrano: Graculo: Togo: Mœce/ nate: Albino flauio: Corne, Nepote: Valerio mi/ nographo: Fabia/ no: Feneftella Mutiano: He/ lio Stilone: Sta/ tio sebofo: Melif/ fo: Seneca: cicero ne Macro: Aemi/ lio: Messala Cor/ uino Trebōio Ni/ gro Nigidio.		Quæ auium perennes: quæ seme/ stres: quæ trimestres	ca.xxv.
de piscibus sanguine caren/ tibus	ca.xxviii.	Externis.		de auibus mira	ca.xxvi.
de loligine & sepiis: & polypis: & nauphis	ca.xxix.	Aristotele: Archilao rege: Callima/ cho: Democrito: Theophrasto: Tra/ fillo: Hegesidono: Cudnio: Alexan/ dro polyhystore		de auibus seleucidibus	ca.xxvii.
de onigena: locustis & cancris: co/ cleis & cōchis	ca.xxx.	Ibro Decimo cōtinentur naturæ & hystoriæ aiali/ um uolatilium,		de ibi	ca.xxviii.
de cancris	ca.xxxi.	De natura auium	ca.i.	Quæ aues in quibus locis nō sunt: & quæ mutant colorem & uocem: & lusciniis	ca.xxix.
de cocleis	ca.xxxii.	de phœnice	ca.ii.	de merulis	ca.xxx.
de pestinibus	ca.xxxiii.			Tempus auium genituræ	ca.xxxi.
de diuitiis marinis	ca.xxxiiii.			De halcionibus: & de diebus ea/ rum nauigabilibus: & gauie: & re/ liquo aquaticarum ge/ nere	ca.xxxii.
Quomodo nascantur & ubi: & quomodo inueniuntur mar/ garitæ	ca.xxxv.			De diuersitate nidificantium au/ um argathilis: cinnamulgis & per/ dicibus	ca.xxxiii.
de natura purpuræ & mu/ ricis	ca.xxxvi.			de columbis	ca.xxxiiii.
Quot sunt genera	ca.xxxvii.			de palumbibus & differētia colum/ barum	ca.xxxv.
Quo capiuntur tpe	ca.xxxviii.			de passeribus	ca.xxxvi.
Romæ quando usus purpu/ ræ	ca.xxxix.			de tinnungulo	ca.xxxvii.
de præcio earum	ca.xl.			de uolatu & incessu au/ um	ca.xxxviii.
de tingendo amethystino & cocco bissynio	ca.xli.			de apodibus	ca.xxxix.
De pinna & pinnotere: & aquatili/ um sensu	ca.xlii.			de caprimulgis & pla/ teis	ca.xl.
De scolopendris: uulpibus & torum maritimorum figuris	ca.v.			de ingeniis auium	ca.xli.

TABVLA

De carduele & pſytaco:& auibus	ca.xlii.	dam	ca.lxxiii.	Quæ regiminis ratio	ca.xvii.
quæ loquuntur	ca.xlii.	Quæ inter ſe diſſideant:& quæ in/	ca.lxxiiii.	de genere apum: & quæ inimica	ca.xviii.
de coruogꝫ intelligentia	ca.xliiii.	ter ſe conueniant	ca.lxxv.	apibus	ca.xix.
de diomedeiſ auibus	ca.xliiii.	de ſomno animalium	ca.lxxv.	de morbis apum	ca.xix.
Quæ animalia nihil di/		Summa res & hystoriae & obſerua		de continendis apibus: & quomo/	ca.xx.
ſcant	ca.xlv.	tiones, dcc.xxiiii.		do reparentur	ca.xx.
de potu auium	ca.xlvi.	Ex auctoribus,		De ueſpis & crabronibus	ca.xxi.
de hematopodi & onocrotali:		Manilio: Cornelio: Valeriano: Actio:		De bombycibus & bombyli: &	
& de peregrinis auibus	ca.lxvii.	Vmbritio: Meliore: Maſſurio: Sabi/		necydalo: & quis primus bom/	
de multarum auium no/		no: Antiſtio: Labeone: Trogo: Cre/		bicinam ueſtem inue/	ca.xxii.
minibus & natura	ca.xlviii.	mutio: M. Varrone: Macro: Aemi/		nerit	ca.xxii.
de nouis auibus & fa/		lio: Emiſſio: Mutiano Nepote: Fa/		De bombyce coa	ca.xxiii.
bulofiſ	ca.xlix.	biano pictore: T. Lucretio: Cor. Cel/		De araneis & generatione eo/	ca.xxiiii.
Quis gallinas farcire inſtituerit:		ſo: Oratio Deluſone: Higino: Sarſe/		rum	ca.xxiiii.
de auariis & quis ea pri/	ca.l.	nis: Higidio: Manilio Sura.		De ſcorpionibus	ca.xxv.
mus inſtituerit	ca.li.	Externis.		De ſtellionibus	ca.xxvi.
de Aefopi patina	ca.li.	Homero: Phœmonoe: Philemone:		De cicadis	ca.xxvii.
de generatione auium: & præ/		Boeto: qui onyogonia Hylla quæ		De penniſ inſectorum: & ſcara/	
ter aues quæ quadrupedes		de auguriis: Ariſtotele: Theophra/		beis: & reliquis ſcarabeo/	
oua pariant	ca.lii.	ſto: Callimacho: Eſchilo: Hierone		rum generiſ	ca.xxviii.
de tempore & generatione		rege: Philometere rege: archita: am/		De locuſtiſ	ca.xxix.
incubatus auium &		phliocho athenienſe: Anaxipoli tha/		De formicis noſtrati/	
coitu	ca.liiii.	ſio: Apollodoro lennio: Ariſtopha/		bus	ca.xxx.
de uitiiſ & remediis incu/		ne milleſio: Antigonio cymeio: Aga/		De indicis	ca.xxxi.
bantium	ca.liiii.	tolechio: Apollonio pergameno:		De diuerſitate inſectogꝫ	ca.xxxii.
de auguriis ouorum	ca.lv.	Ariſtandro atheneo: Bachio mille/		De animalibus in ligno & ex ligno	
Quæ gallinæ optimæ	ca.lvi.	ſio: Bione Solenſe: Cherea athenien/		naſcentibus	ca.xxxiii.
de morbis earum & reme/		ſe: Diodoro ptiennio: Dione cholo/		De animali cui cibi exi/	
diis	ca.lvii.	phonio: Democrito: Diophane ni/		tus non eſt	ca.xxxiiii.
de conceptu & numero fœ/		cèſe: Epigene rhodio: Euagora tha/		De tineiſ & culicibus: & de diuerſi/	
tus auium	ca.lviii.	ſio: Euphronio atheneo: Iuba An/		tate earum	ca.xxxv.
de pauone & anſeribus	ca.lix.	drotione qꝫ de agricultura: Aeſchrio		De pyrali ſiue pyrauſta	ca.xxxvi.
de ardeoliſ & quomodo		ne qui item: Dionyſio qui magoné		Hystoria naturæ animalium	
feruentur optime	ca.lx.	tranſtulit: Diophane qui ex Diony/		per ſingula membra	ca.xxxvii.
oua	ca.lx.	ſio epitoma fecit: Nicandro: Oneſi/		De ſanguine & quorum celeri/	
Quæ uolucrum ſola ani/		crito: Philarcho: Heſiodo.		me ſicetur: quorum non coe/	
mal pariat & lacte		I		at: quorum grauiffimus uel te/	
nutriat	ca.lxi.	libro Vndecimo cōtinent		nuiffimus: quorum nul/	
de conceptu uiperæ & partu:		hystoriæ & naturæ paruo/		lus	ca.xxxviii.
& quæ terreſtrium oua		rum animalium & repti/		An in ſanguine principatus &	
pariant	ca.lxii.	lium,		tergore: & pilis & mammis	
de generatione terre/		De inſectorum genere	ca.i.	& ueſtitu	ca.xxxix.
ſtrium	ca.lxiii.	de ſubtilitate naturæ	ca.ii.	Notabilia animalia quæ mam/	
de uaria generatione		Vtrum ſpirent an habeant ſan/		miſ	ca.xl.
auium	ca.lxiiii.	guinem	ca.iii.	De lacte: & unde caſeus non fi/	
de murium fœtu	ca.lxv.	de corpore eorum	ca.iiii.	at	ca.xli.
de ſpina hominiſ anguem na/		de apibus	ca.v.	De diuerſitate caſeorum	ca.xlii.
ſci	ca.lxvi.	Qui ordo naturæ in eiſ	ca.vi.	Differentia membrorum ho/	
de ſalamandra	ca.lxvii.	de uocabuliſ operiſ	ca.vii.	miniſ a cæteriſ anima/	
de hiſ quæ naſcuntur ex non		Ex quibus floribus opera fi/		libuſ	ca.xliiii.
genitiſ: & quæ nata nihil		ant	ca.viii.	De ſimiarū ſimilitudine	ca.xliiii.
gignunt	ca.lxviii.	de amatoribus earum	ca.ix.	De unguibus	ca.xlv.
de ſenſibus animaliu	ca.lxix.	Ratio operiſ	ca.x.	De unguiliſ	ca.xlvi.
Auditum & olphatum eſſe pi/		de fuciſ	ca.xi.	De pedibus auibus	
ſcibus	ca.lxx.	Quæ natura mellis	ca.xii.	um & ungui/	
Tactum communem eſſe om/		Quæ optima mella	ca.xiii.	buſ	ca.xlvii.
nibus	ca.lxxi.	Quæ genera mellis in ſin/	ca.xiiii.	De pedibus inſectorum	
Quæ ueneniſ uiuant: & quæ		guliſ		a duobuſ ad cen/	
terra	ca.lxxii.	Quomodo probentur mel/	ca.xv.	tum	ca.xlviii.
De cibo & potu quorum/		la		De pomilionibus & genita/	
		de tertio genere mellis: & quo/	ca.xvi.	libuſ	ca.xlix.
		modo apes proben/	ca.xvii.	De caudiſ	ca.l.
		tur			

TABVLA

de uocibus	ca. li.	bus uestes fiunt & quibus modis	de medico: Archidemo: Itē Diony/
De agnascensibus membris: & di/		constent arborum fru/	sio: Item Democle: Item Euphone:
cta aristotelis de ui/		ctus	Item Opfenide: Item Diagera: Item
ta hominis	ca. lii.	De costo & nardo & differen/	Iolla: Item Heraclide tarentino: Ze
De anima & de habitu animalium:		tiis nardi	nocrate ephesio.
& quæ gustata interimant: & de ui/		de assaro amomo: & amomi: & de	Ibro Tertiodecimo contine/
ctu hominis: & quibus de causis nō		cardamomo	tur de unguentis & arbori/
coquatur	ca. liii.	de thure & arboribus thu/	bus maritimis.
De corpulentia augenda uel minu/		ris	De unguētis & q̄do primū sunt co/
enda: & quæ gustu		de natura thuris & gene/	gnita nobis & de cōpositiōe
famem ac sitim se/		ribus	ca. i.
dent	ca. liiiii.	de myrrha & arboribus myr/	Quod unguentū regale uocetur: &
Summa res & hystoriae & obserua/		rhæ	quæ diapalmata & qualiter
tiones. ii. M. cc. lxx.		de generibus myrrhæ & natura	feruentur
Ex auctōribus,		præcio eius	ca. ii.
M. Varrone: Higino: Scropha: Sar/		de mastice: ladano: & bruta: & enhe/	Quāta in unguentis luxuria: & q̄do
fena: Celso Corne. Aemilio Macro:		mo: & strobo & styrace	primū romanis in usu
Virgilio: Columella: Iulio Aquila		de foelicitate arabiae	ca. iii.
q̄ de hetrusca disciplina scripsit: Tar		de cinnamomo & xilocinnamo/	De palmis & natura earum gene &
quitio qui item: Vmbritio q̄ item:		mo & casia	ca. iiii.
Catone Censorio: Domitio calui/		de isocinnamo & cancamo	De syriæ ardoribus
no: Trogo: Melisso: Fauonio: Fabia/		actaro	ca. v.
no: Mutiāo: Nigidio: Māilio: Opio.		de ferichato & gabalio: & de myro/	De terebintho
Externis,		balano	ca. vi.
Aristotele: Democrito: Neoptole/		de phœnicobalano & calamo odo/	De ficu ægyptia & cypria
mo: qui mella scripsit: aristomacho		rato	ca. vii.
qui item: Philisto qui item: Nican/		de hammoniaco & spa/	De ceraunia filiqua
dro: Menecrate: Dionysio qui ma/		gno	ca. viii.
gonem transtulit: Empedocle: Cal/		de cypero & asphaltro	De persico ægypti & spina ægy/
limacho: Attalo rege: Apollodoro		& maro	ca. ix.
qui de bestiis uenenatis: Hippocra/		de balsamo & opobalsamo & xilo/	De pruno & arboribus circa
te: Eriphilo: Erasistrato: Asclepio:		balsamo: & styrace &	memphim
Themisone: Posidonio stoico: Me/		galbana	ca. x.
nandro priennense: Heraclide: Eu/		de panace & spondilio & malo/	De gummi generibus & pa/
phronio ateneo: Theophrasto: He/		bathro	ca. xi.
siodo: Philometere rege.		de oleo omphacio	De generibus chartar: & q̄do char/
Ibro Duodecimo conti/		de yrio & oenanthe: & de ela/	tae fiant: & de chartar: probatiōe &
netur de arboribus.		te arbore & cinnā/	uitiis & glutino eage
De arbore honore & quā/		mo comaco	ca. xii.
do platanus primum in		Summa res & hystoriae & obserua/	De libris Numæ
italia: & de natu/		tiones. cccc. lxxviii.	ca. xiii.
ra earum	ca. i.	Ex auctōribus,	De arboribus æthiopiæ
De chameplatano: & qs totonderit		M. Varrone: Mutiano: Virgilio: Fa/	ca. xiiii.
uiridaria.	ca. ii.	biano: Sebofo: Pōponio: Mela Fla/	De athlantis arboribus & citreis: &
De peregrinis arboribus & malo		uio Proculo: Trogo: Higino: Clau/	quæ in his laudentur: & quæ uitu/
assyria	ca. iii.	dio Cæsare Corne. Nepote: Sex. Ni/	perentur
De indiae arboribus: uel quādo pri/		gro qui græce de medicina scripsit:	ca. xv.
mum romæ hebenus	ca. iiii.	Cassio: Hemina. L. Pisone: Tudita/	De arbore trogete
De spina & ficu indicis	ca. v.	no: Antiate.	ca. xvi.
De arbore pala & arbori/		Externis,	De arbore lotho
bus indicis sine nomi/		Theophrasto: Herodoto: Callisthe/	ca. xvii.
nibus & laniferis	ca. vi.	ne: Isigono: Clitarcho: Anaximene:	De scapo ipso & radi/
De piperis arboribus:		Duride: Nearcho: Onesicrito: Poly/	ce lothi
& gariophylo & aliis		crito: Olympiadoro: Diogeneto: ni/	ca. xviii.
pluribus	ca. vii.	gibulo: Anticlide: Carete: Cydonio	De paliuro & punico malo: & de
De machir & arboribus ama/		Menechio: Dorotheo: Xenia Athe/	flore punici mali
næ gentis	ca. viii.	neo Lico: Anteo: Epidodo: Cherea:	ca. xix.
De bedelio: & arboribus persici		Democle: Ptolemæo Lago: Marfia/	De asia & græciæ fructibus
maris	ca. ix.	Macedone: Zoilo: Item Democri/	ca. xx.
De arboribus persicæ insulæ & la/		to: Amphilocho: Aristomacho: Ale/	De timelea siue camelea & tragacā/
nigeris arboribus	ca. x.	xādno polyhistore: luba: Apollodo/	the & de trago siue scorpiōe & mu/
de gossampino & arboribus ex qui		ro qui de odoribus scripsit: Heracli/	ryce & bria & galla
			ca. xxi.
			De enonymo & adrachna congry/
			gia & thapsia
			ca. xxii.
			De cappari siue cynobato aut ophe/
			ostaphyle: & de saripha
			ca. xxiii.
			De spina babylonis regia: & de
			cytiso
			ca. xxiiii.
			De fruticibus & arboribus nri ma/
			ris atq; rubri & indici
			ca. xxv.
			Summa res & hystoriae & obserua/
			tiones. cccc. lxxviii.
			Ex auctōribus.
			M. Varrone: Mutiano: Virgilio: Fa/
			biāo: Sebofo: Pōponio Mela: Fabio:
			Higino: Trogo Proculo: claudio cæ/
			lare: Cor. Nepote: Sex. Nigro q̄ græ/
			ce de medicina scripsit: Cassio hemi/
			na. L. Pisone: Tuditano: Antiate,

TABVLA

Externis.		bio pictore: Trogo: Higino: Flacco:	De forbis genera quattuor. ca. xxi.
Theophrasto: Herodoto: Callisthe		Verrio: Grecino: Iulio Actico: Co-	de nuce iuglande ca. xxii.
ne: Isodoro: Clitarcho: Anaximene:		lumella: Massurio: Sabino: Fenes-	de castaneis genera octo ca. xxiii.
Duride: Nearcho: Onescrito: olym		la: Tergilla: Mactio Planco: Flauio	de filiqs & carnosis pomis: & moris
podoro: Diogeno: Cleobolo: An		Dorsino: Sceuola: Aelio: Atteio Ca-	& de acinis & baccis ca. xxiiii.
riclide: Crate Mitileo: Menachmo		pitone: Cotto Messalino: L. Pisone:	de cerasis genera octo ca. xxv.
doro Thebano: Doroteo athenien-		Pompeio Leneo: Fabiano: Sex. Ni-	de corno & lentisco ca. xxvi.
se: Lyco: Anteo: Epipodo: Dide: adi		gro: Vibio Ruffino,	de generibus succorum & de
mantho: Ptolomæo Lago: Marfia:		Externis.	odore ca. xxvii.
Macedone: Zoilo. Item Democri-		Hesiodo: Theophrasto: Aristotele:	de succis fructuum & arborū & co-
to: amphilocho: alexandro polysto		Demacrito: Attalo rege: Philomete	loribus & odoribus: & natura po-
re: aristomacho: Iuba rege: apollo-		re rege: Archita: Xenophante: Am-	morum: & de commendatione fru-
doro qui de odoribus scripsit: Hera		philocho: Ateneo: Anaxipoli Tha-	ctuum ca. xxviii.
clide medico: Botrye medico: archi		sio: Apollodoro Lennio: Aristopha	de myrto genera
demo: Item Dionysio: Item Demo		ne milefio: Antigono Cyneo: Aga-	eius. xxix. ca. xxix.
clide: Item Euphrone: Item Mnesi-		tone: Apolloneo pergamento: Ari-	de lauro genera. xiii. ca. xxx.
de: Item Giagora: Itē iolla: Itē Hera-		standro Athenæo: Botrie: Item Ba-	Summa res & hystoriæ & obserua-
clide Tarentino: Xenocrate ephesio.		chio milefio: Bione: Solése: Cherea	tiones. d. xx.
Ibro quartodecimo contine		atheniése: Cheristo: Item Diodoro	Externis.
lur de uitibus & uineis.		prienneo: Dione colophonio. Epi-	Fenestella: Fabiano: Virgilio: Corne-
De uitium natura & quibus modis		gene Rhodio: Euagora Thasio: Eu-	lio Valeriano: Celso: Catone Censo-
ferant ca. i.		phrone ateneo: Androtione qui de	rio: Sarsenis patre & filio: Scroph-
De generibus uitium ca. ii.		agricultura scripsit: Eschirione qui	M. Varrone: Lysimacho: Fabio pi-
Item de uitium generibus ca. iii.		item: Lysimacho qui item: Diony-	ctore: Trogo: Higino: Flacco: Ver-
Insignia culturæ uinearū ca. iiii.		sio qui magonem transtulit: Dyo-	rio: Grecino: Attico: Iulio: Sabino:
De natura uini ca. v.		phene qui ex Dionysio epitoma fe-	Tergilla: Cotta: Messalino: columel-
Vina generosa ca. vi.		cit: Asclepiade medico: Onescrito:	la. L. Pisone: Pōpeio: Leneo: Mactio:
Vina transmarina ca. vii.		Erasistrato qui item: Iuba rege.	Plāco: Flauio Dorsene: Sceuola: He-
De uino quod uocatur bion ge-		Ibro Quintodecimo cōtine-	lio: Atteio: Capitone: Sexto: Nigro:
nera septem ca. viii.		lur de natura frugiferarum	Mumio Ruffino.
De dulciū generibus. xiiii. ca. ix.		arborum & cultarum.	Externis.
De deuteris & secundariis uini ge-		Naturæ frugiferarum arbo-	Hesiodo: Aristotele: democrito: hie-
nera tria ca. x.		rum ca. i.	rone rege Archita: Philometere re-
Quæ nuper in italia generosa uina		De oleo ca. ii.	ge: Attalo rege: Xenophōte: Amphi-
esse cœperunt ca. xi.		De natura oliuæ & oleæ inci-	locho: Ateneo: Anaxipoli: Thasio:
De uini obseruatione Romulo re-		piensis ca. iiii.	Apollodoro Lennio: Aristophane:
ge posita ca. xii.		De natura olei ca. iiii.	milefio: Antigone Cymeo: Agato-
Qui uini usus antiquis & de uinis		De cultura oliuarum ca. v.	cle Chio: Apollodoro Pergameno:
antiquorum ca. xiii.		De seruandis oliuis: & quomodo	Aristādro ateneo: Bacchio Milefio:
De apothecis & de uino opi-		faciendum oleum ca. vi.	Bione solense Cherea ateneo: Che-
miano ca. xiiii.		De oleo factitio ca. vii.	risto: Itē Diodoro Prienneo: Dione
De liberalitate Cæsaris in uino: &		De amurca ca. viii.	Colophōio: Epigene Rhodio: Eua-
quando primum genera uiz		Pomorum omnium genera	gora Thasio: Euphronio ateneo: an-
ni factitii ca. xv.		& naturæ ca. ix.	drotiōe qui de agricultura scripsit:
De uinis factitiis ca. xvi.		Nucum pinearum genera quat-	Eschiriōe q itē Dionysio qui mago-
De hydromelle & oximelle ca. xvii.		tuor ca. x.	nem trāstulit: Diophæe q ex Diony-
Prodigiosa genera uini ca. xviii.		De malo cotoneo ca. xi.	sio epitoma fecit: asclepiade medico
Quibus uinis ad sacra uti fas nō sit:		De persico genera quat-	Erasistrato itē: Comiade q de condi-
& quibus generibus musta con-		tuor ca. xii.	tura uini: aristomacho q item: Hy-
diantur ca. xix.		De pruno genera. xi. ca. xiii.	cesio qui item: Themifone medico
De picis generibus & resinis: & mu-		de diuersis generibus malorum: ge-	Onescrito: Iuba rege,
stis condiendis & de aceto		nera. xxix. ca. xiiii.	Ibro Sextodecimo continen-
& fece ca. xx.		de pyris & infitorum uarie-	lur siluestrium arborum na-
De cellis uinariis ca. xxi.		tate ca. xv.	turæ ca. i.
De uitanda ebrietate ca. xxii.		De pomis seruandis	Gētes sine arbore: & miracula in se-
Summa res & hystoriæ & obserua-		& uuis ca. xvi.	ptētriōalis regiōis arboribus ca. ii.
tiones. d. x.		De cotoneis pyris & forbis	De hyrciniæ filuæ magnitu-
Externis.		ca. xvii.	dine ca. iiii.
Cor. Valeriano: Virgilio: Celso Ca-		De ficis genera. xxix. ca. xviii.	De glandiferis ca. iiii.
tone Celsorio: Sarsenis patre & filio:		De caprifico & caprifica-	De ciuica corona: & qui frondea co-
Scroph. M. Varrōe. D. Syllano: Fa-		tione ca. xix.	rona donati ca. v.
		De mespilis & eorum gene-	De glande genera. xiii. ca. vi.
		ribus tribus. ca. xx.	

TABVLA

de fagina glande & reliquis glandi- bus:& carbone & pastu por- corum ca.vii.	De ramis & cortice & radici- bus arborum ca.xxxii.	Arborum precia mirabilia ca.i.
de galla & q̄ multa præter glan- dem eadem ferant ar- bores ca.viii.	De prodigiosis arboribus: & quibus modis sponte na- scuntur:& q̄ non omnia ubiq̄ nascantur & quæ non alibi na- scantur ar- bores ca.xxxiii.	De natura cæli ad arbores:& quam partem cæli spectare debeant ca.ii.
de canchrye & cocco grano & agari- co & subere ca.ix.	De cupresso:& q̄ ex terra no- ua aliqua sæpe nascan- tur quæ in ea an- te non fue- runt ca.xxxiiii.	De societate cæli & terræ ad ar- bores ca.iii.
Quarū sint in usu cortices ca.x.	De hedera ca.xxxv.	De qualitate regionum ca.iiii.
de scandulis & pinu: pinastro: abie- te: piceaq̄: larice: taxo ca.xi.	De hedera quæ uocatur similax ca.xxxvi.	Genera terrarum ca.v.
Quibus modis fiant genera picis & quomodo fiat cedrum & de spissa pice quomodo fiat & quibus mo- dis resina coquatur ca.xii.	De aquaticis calamis & fru- ctibus ca.xxxvii.	De terra quam britania & gal- lia amat ca.vi.
de zosippa & sapino & quarum ar- borū materia in precio ca.xiii.	De salice genera eius octo: & quæ præter salicem sint uti- lia ligaturis & de rubis ca.xxxviii.	De græcorum doctrina ca.vii.
de fraxino genera eius,iiii. ca.xiiii.	De succis arborum: & natura ma- teriarum:& de ceden- dis arboribus ca.xxxix.	De terrarum generibus ca.viii.
de tilia genera duo ca.xv.	De teredinibus larice ca.xl.	De cineris usu:& de fimo:& quæ fa- ta uberiorem terram faciant & quæ urant ca.ix.
de aceris generibus,x. ca.xvi.	De materiis:de magnitudine arbo- rum:& quæ cariem & ruinam non sentiunt:& de per- petuitate mate- riarum ca.xli.	De fatione arborum:& q̄ auulsio- ne nascunt arbores ca.x.
de bruscho moluscho & staphilo- dædro & buxo genera tria ca.xvii.	De teredinibus ca.xlii.	De trāsferendis seminariis:& ulmis ferendis & scrobibus ca.xi.
de ulmo genera q̄tuor ca.xviii.	De materiis architecti:& quæ ma- rior materia in tectum ca.xliii.	De interuallis plantandarum arbo- rum & umbris & stillicidiis & ubi plantari debeant ca.xii.
de arbor: natura per situs diuisio generum ca.xx.	De glutinanda materia:& lignis se- ctilibus ca.xliiii.	Quæ arbores tarde crescāt: & quæ celeriter:& de sabina ca.xiii.
Quibus folia nō decidant:& de rho- dodendro ca.xxi.	De arborum ætate:& quæ ge- nera arborum mini- me durant ca.xlv.	De uite inferenda ca.xv.
Item quibus folia non decidunt: & quibus non omnia folia cadant: & quibus locis nullæ ar- borum ca.xxii.	Summa res & hystoriæ & obserua- tiones,c.xxxv.	De emplastratione ca.xvi.
de natura foliorum cadentium & quibus foliorum ua- rii colores ca.xxiii.	Ex auctoribus.	Exemplum huius rei ca.xvii.
De populo tria genera: & quorum foliorum figura mu- tetur ca.xxiiii.	M. Varrōe: Feciale: Nigido: Cor, ne- pote Higio: Massurio: catōe: Mutia no: L. Pisone: Trogo: Calfurnio: Baf- fo: Cremutio: Sex. Nigro: Cor, Boc- cho: Vitruuio: Græcino,	de cultura talearum:& quibus tem- poribus insitio fiat ca.xviii.
Quæ folia uersentur omnibus an- nis: quæ foliorum ex eius palmis cura & usus & foliorum mirabilia ca.xxv.	Externis.	Quæ arbores societate gaudeāt: & de disciplina ablaqueandi & accu- mulandi ca.xix.
De ordine naturæ in satis:& de flo- re arborum & conceptu & ger- minatione & partu:& quo ordine floreat ca.xxvi.	Alexandro polyhistore: Hesiodo: Theophrasto: Democrito Homero Timeo: Mathematico,	de disciplina ablaqueandi & accu- mulandi ca.xix.
De corno & quo tempore quæq̄ fe- rant:& quæ fructum non ferant: & quæ infœlices existimantur: & quæ facillime fructum perdunt:& quibus fru- ctus anteq̄ foli- um na- scantur ca.xxvii.	Ibro Decimoseptimo con- tinentur satuarum accu- turarum arborū naturæ,	de salicto & harundineto:& cæteris cæduis ad perticas palos ca.xx.
De biferis & triferis: & quæ celerrime se- nescant:& de æta- tibus earum ca.xxviii.		de culturis & disciplina excolendarum uinearum ca.xxii.
De moro ca.xxix.		de fulco & uinearum pu- tatione ca.xxii.
De siluestribus ca.xxx.		Ratio arbustorum ca.xxiii.
De buxo & faba græca si- ue loto ca.xxxi.		de seruandis uuis:& morbis ar- borum ca.xxiiii.

TABVLA

Ex auctoribus.	De uitia & eruo	ca. xv.	berone, L. Aruntio q̄ græce de astris scripsit: Cæsare dictatore qui item: Sergio: Paulo: Sabino: Fabiano, M. Cicerone Calpurnio Basso: Atteio Capito: Manilio: Surra. Actio qui praxidica.
Cor. Nepote: Catone: Censorio. M. Varrone Celso: Virgilio: Higino: Sar- senis patre & filio: Scropha: Calpur- nio: Basso: Trogo: Aemilio: Macro: Græcino: Columella: Attico: Iulao: Fabiano: Sura: Manilio: Dosino: Mú- do, C. Epidico, L. Pisone.	De sceno & faragine: & de ocimo: & medica & cytiso	ca. xvi.	
	De uitis frugum & remediis: & qd̄ in quoq; terræ genere debe- at feri	ca. xvii.	
	De prodigiis frugum: & arandi di- sciplina: & uomerum ge- neribus	ca. xviii.	
	De temporibus arandi & iunctio- ne boum	ca. xix.	
	De occado & quodam arationis ge- nere: & iteratione & re- sectione	ca. xx.	
	De cultura terræ	ca. xxi.	
	Exempla diuersarum: & de sum- ma fertilitate & bifera uitæ: & aqua- rum differentia	ca. xxii.	
	De qualitate terræ & sterco- ratione	ca. xxiii.	
	De bonitate seminum & disciplina seminandi: & quatum ex quoq; ge- nere frumenti in iugero serendum: & temporibus se- rendi	ca. xxiiii.	
	Digestio syderum in noctes & dies	ca. xxv.	
	Replicatio totius culturæ & quid quoq; mense in agro fie- ri oporteat	ca. xxvi.	
	Ne agricolæ aspiciat stellas: sed ma- gis tempora serendæ frugis: & or- tus occasusq; syderis in quibusdam hærbis & de stellarum or- tu & occasu	ca. xxvii.	
	De pratis & reparatione prati & co- tibus & falcibus & descriptio fru- gum & syderum	ca. xxviii.	
	De tempestatibus utriusq; tempo- ris & remediis steri- litatum	ca. xxix.	
	De messe & tritico & palea & fru- mento seruando	ca. xxx.	
	De uindemia & autumnii tempo- ribus	ca. xxxi.	
	De lunari ratione	ca. xxxii.	
	de uentorum ratioe	ca. xxxiii.	
	de limitatione agrorū	ca. xxxiiii.	
	Prognostica tempe- statum	ca. xxxv.	
	Summa res & hystoriae & obserua- tiones, ii. M. lx.		
	Externis.		
	Istodoro: Theophrasto: Aristotele: Democrito: Theopompo: Hierone rege: Attalo rege: Philometere rege Archita: Xenophonte: Amphilocho Atheniense: Anaxipoli Thasio: Apol- lodoro Lennio: Aristophane Mille- sio: Antigono cymeo: agatocle chio Apollonio pgameno: Bacchio Mil- lesio: Bione: Cherea atheniense: Che- resto: Itē Diodoro priennio: Dione colophonio Epigene rhodio: euagōe Thasio: Euphrōio: ateneo: androtio ne q̄ de agricultura scripsit: aschryōe q̄ rē: Lysimacho qui item: Diony- sio qui magonem trāstulit: Diopha- ne qui ex Dionysio epitomen fecit: Aristandro qui de portentis.		Hesiodo: Theophrasto: Aristotele: Democrito: Hierone rege: Philo- metere rege: Attalo rege: Archelao rege: Archita: Xenophonte: Amphi- locho Ateneo: Anaxipoli thasio: ari- stophane milesio: Apollodoro Len- nio: Antigene Miceneo: Agatocle chio: Apollonio pergameno: Ari- standro ateneo: Bacchio Mille- sio: Bione solense: Cherea Atheniense: Cheresio: Item Diodoro priennio: Diōe colophonio: Epigene rhodio: Euagora thasio: Euphronio ateneo androtione qui de agricultura scri- psit: Eschryone qui item Lysima- cho qui item: Dionysio qui mago- nem transtulit: Diophane q̄ ex Dio- nysio epitoma fecit: Palere: Eudoxo Philippo: Calippo: Dositheo: Par- menisco: Melitone: Critone: Oeno- pide: zenone: Eutemone: Harpalo: Hecateo: Anaximandro: Sofige- ne: Hipparcho: arato: Zoroastre ar- chibio.
	Ibro decimo octauo con- tinetur de agricultura.		Ibro decimonono conti- nentur lini natura: & mi- rabilia.
	Quod antiquis maximū studium agriculturæ fuit: & horto- rum singulari diligentia	ca. i.	de lini satione & generibus eius: & quomodo perficiatur: & de mappis: & lino non ardente: & quando pri- mum in thea- tris uela
	Quæ corona primo romæ	ca. ii.	de sparti natura: & quando primum usus eius: & quo- modo perficiatur: & quæ sine radice na- scantur & ui- uant
	De iugere & actu & legibus circa pe- cora: & quotiens & quibus tempo- ribus fuit summa utilitas annonæ: & qui agricultura illu- stres	ca. iii.	de mysi & tuberibus: de fungis pe- zicis laserpitio: & magy- deri: & rubia & ra- dicula
	Ratio de agricultura	ca. iiii.	De hortorum cura & digestio ter- ræ nascentium præter fruges & frutices
	Laus agricolarum: & quæ obserua- da in agro parando	ca. v.	Natura & genera & hystoria nascenti- um in hortis rerum
	De uillarum positione: & præcepta antiquorum de agro colendo	ca. vi.	De hortensium hærbæ- rum radicibus foliis floribus coloribus
	De frugum generibus & na- tura	ca. vii.	
	Non omnia frumenti genera ubiq; nasci: & de reliquis in orien- te generibus	ca. viii.	
	De pistoriis & molitura & fa- rina	ca. ix.	
	De similigine: & filigine: & de aliis generibus & de pistura	ca. x.	
	De fermētis & panis faciēdi ratio & genera & quando primum pistores romæ: & de cribris & alica	ca. xi.	
	De leguminibus	ca. xii.	
	De rapis & naps amiterinis	ca. xiii.	
	De lupino	ca. xiiii.	
	Ex auctoribus,		
	Massurio: Sabino: Cassio Hemina: Verrio Flacco, L. Pisone: Cor. Celso: Turanio: Gracculo. D. Syllano. M. Varrone. Catone Censorio: Scro- pha: Sarsenis patre & filio: Domi- tio Caluino: Higino: Virgilio Tro- go: Ouidio: Grecino: Columella: tu		

TABVLA

Quoto die quæq; hærbæ nascun- tur satæ & quomodo quæq; for- mantur uel digerantur:& quorum singula genera & quo- rum plura	ca.vii.	de brassica marina:& scylla:& de bulbis & bulbine	ca.ix.	Nigro:qui græce scripsit: Iulio bas- so qui Item: Celso: Antonio: Ca- store.
Natura & genera & hystoriæ ad cõ- dimenta in horto fatarum re- rum.xxxvi.	ca.viii.	De asparagis & coru- da:& libyco & horminio	ca.x.	Externis.
de fœniculo & canabe	ca.ix.	De apio & apiastro:& helioselino: & oreoselino	ca.xi.	Democrito:Theophrasto: Or- pheo:Menandro qui bio- crea scripsit: Pytha- gora.Nicandro.
de morbis hortorum & reme- dia circa formicas & erucas & cu- lices	ca.x.	De petroseli- no & ocimo	ca.xii.	Medicis.
Quæ magis sint fortia uel minus: & quibus falsæ aquæ pro- sint	ca.xi.	De siluestri ocimo & eru- ca:& nasturtio & ruta	ca.xiii.	
Ratio rigandorum hortorum & quæ translata meliora fiant:& de succis hortensiorum:& sa- poribus	ca.xii.	De mentastro & men- ta & pulegio & nepeta & de cumino	ca.xiiii.	Hicãdro:Hippocrate:Crisippo:di- cle:Opiõe:Heracleide:Hiferi:Diõy- sio:Apollodoro tarẽtino citiẽse:Pra- xagora:Phistonico medo: Dteuce: Cleopante:Philistione: Asclepiade: Crateia: petronio: diodoro: Iolla: Erasistrato:diagora:Andrea: Mne- sicle:Epicarmo: damione dalione: Sosimene:Hylepolemo: Metrodo- ro:Solone:Lyticio: Olympiade The- bana:Phillino: Petridio: Mictione: Glaucia:Xenocrate.
Summa res & hystoriæ & obser- uationes.M.c.xliiii.		De cunila atipico:quæ uri- nam stringit:& de cappari: & de ligustico:sive panace: & cunila bubula	ca.xv.	I Ibro Vigesimo primo con- tinentur florum & coro- namentorum natura.
Ex auctoribus.		Item de cunila siue origano & de cunilagine & cunila mol- li:& libanotide:& de cuni- la fatiua	ca.xvi.	De natura florum & coro- namentorum de mi- ra florum uarie- tate
M. Actio: Planco. M. Varrone. D. Syllano: Catone: Censorio: Higino: Virgilio: Mutiano. Celso: Columel- la: Calurnio Basso: Manilio: Sura: Sabino. Tyrone: Licinio: Macro. Q. Hirnio: Vibio: Ruffino: Cefenneo: q- cepurica scripsit: Castritio: Item Fir- mio: Item Peritio.		De piperiti & origa- no & othimine pras- sio & tragorigano & heraclio & lepido:& de gith siue melan- thio & aniso	ca.xvii.	de strophio serto:& qui pri- mum flores miscere coepe- rit:& quando primum corolla inuen- ta uel appellata & quare
Externis.		De aneto & sagapenio: & de papauere albo & ni- gro:& quomodo suc- cus hærbarum colli- gendus: est & de opio	ca.xviii.	Quis primum coronam foliis au- reis & argenteis dedit & de ho- nore coronarum apud anti- quos & de Scipionis hono- re:& de pactilibus coro- næ facta
Herodoto: Theophrasto: Democri- to: Aristomacho: Menandro q bio- chresta scripsit: Anaxilao.		De empractico & cerrati- co & glaucio siue para- lio & heracrio siue aphro: & de diacodio	ca.xix.	de rosa in coronis: & de generibus eius:& ubi feratur
I Ibro Vicefimo continen- tur medicinæ ex his quæ in hortis seruantur.		De rithymalo & archelio & por- tulaca siue pepilio & coriandro: & de attriplici	ca.xx.	de hlio tria genera:& ratione ea inferendi
De cucumere siluestri & ela- terio	ca.i.	De malua malope & althea & lapa- rio:& oxylapato & hydrolapato & hippolapato & bupalapato	ca.xxi.	De uiolis: & de caita & bacchare & combreto
De anguino cucumere siue errati- co:& de fatiuro:& de pepone	ca.ii.	De sinapis tribus generibus & mar- rhubio & serpillo & sifymbrio siue thym- bræo & de lini se- mine & blito	ca.xxii.	de floribus antiquis & de odoramẽ- torum diuersitate & salun- ca & polio
De cucurbita silue- stri & rapo	ca.iii.	De meu & phoenicu- lo & hippomaratro: uel myrseneo & cana- bi & de furula & carduis	ca.xxiii.	de uestium emulatione cum floribus & amarantho & chryfocome siue chryfiti
De naporum differentiis & rapha- no siluestri:& raphano fatiuro & pa- stinaca	ca.iiii.	Confectio tyriacæ compositio me- dicaminis anthiochi	ca.xxiiii.	de honore coronarum & cy- clamino & meliloto & trifo- lio tria genera eius
De staphylino siue pastinaca:& gi- gido:& si fere:& siliu:& inula:& de cepe siluestri	ca.v.	Summa medici- næ & hystoriæ & obserua- tiones.M.dc.vii.		Ex auctoribus.
De porro sectiuo & capitato: & de allio	ca.vi.	Ex auctoribus.		Catone censorio. M. Varrone: Pom- peio leno Gallione: Higino: Sex-
De lactuca saluatica siue caprina: & esopo & ifati & la- ctuca siluestri	ca.vii.			
De generibus betæ & in- tubis & cichorio:& seri ge- nera duo	ca.viii.			
De brassica:& lapsana:&				

TABVLA

de pyris & eorum obseruationibus
& de ficorum obseruatione: & capri/
fico & hermea & aliorum generi/
bus medicinae ca. vii.
de pineis & amygdalis & nuce auel/
lana: & de nuce iuglande & pistaciis
& castaneis & siliquis & cornu: une/
dine & lauro ca. viii.
de myrto fatiua: & myrtidao: & de
myrto siluestri ca. ix.
Summa medicinae & hystoriae & ob/
seruationes. M. cccc. xix.

Ex auctoribus.

C. Valgio: Pompeio Lennio: Sestio:
Nigro qui graece scripsit: Tul/
Basso qui item antonio:
Castore. M. Varro/
ne. Cor. Celso:
Fabiano.

Externis.

Theophrasto: Democrito: Orpheo
Pythagora: Magone: Menadro qui bio/
ciocr a scripsit: Nicandro: Home/
ro: Hefiodo: Museo: Sophocle:
Anaxilao.

Medicis.

Mnesteo: Callimacho: Phania Phy/
sico: Simo Timaristo: Hippocrate:
Chrylippo: Diocle: Opione: Heracli/
de: Hidesio: Dionysio Apollodoro:
Citienfe: Apollodoro Tarantino Pra/
xagora: Pliftonico medo: Dieuche:
Cleophato: Philiftone: Asclepiade:
Crateua: Petronio: Diodoro: Iolla:
Erasistrato: diagora: Andrea: Onor/
ca: Mnesicle: Epicarmo Demione:
datione: Cosimene Teopoleno: Me/
trodoro: Solone Lycio: Olympi/
de Thebana: Phillino: Petrino: My/
ftione Glaucia: Xenocrate.

I lbro Vigesimoquarto con/
tinentur medicinae ex arbo/
ribus siluestribus ca. i.

Lotos ca. ii.

Glans ca. iii.

de coco ilicis & galla & uisco pilulis
glande: de cerri radice & su/
bere ca. iiii.

de fago & cupresso & caedro ma/
gna: & de caedride

galbano ca. v.

de hammoniaco & styrace & spon/
dylio & sphao & therebintho & ca/
mepite & pitiufa & resinis & pi/
cea & lentisco ca. vi.

de pice spiffa & liquiffa & palimpif/
sa & pissa sphalcos & zopiffa & ta/
da & lentisco ca. vii.

de platano & fraxino & acere & al/
ba populo & ulmo & talia & sam/
buc & iunipero ca. viii.

de falice & amerina & uutilibus
& erice ca. ix.

de uirga fanguinea & filere & ligu/
stro & alno & hedera & cystho &
ciffio & erythrano & chameciffio
& milace & de clematida ca. x.

de harundine & papyro & hebeno
& rhododetro: de rhufe & ery/
thro & canchry & sabina
& felagine & samu/
lo & gummi me/
dicinae ca. xi.

de spina aegyptia & spina alba & acā/
to & acatio ca. xii.

de uulgari spina & siluestri: & de sy/
risceptro & de appendice spina
& pyrachanto & paliuro aqui/
folia & taxo & rubis me/
dicinae ca. xiii.

de cynobato & ideo rubo &
rhanno & lytio farco/
cola & oporice
medicinae ca. xiiii.

de chamedrye & chamedaphne &
chamelea & chamesice & chamecif/
fo & chameleuce & chamecipe/
rifo & ampeloprafo & sta/
chye & clinopodio & cen/
tunculo & clematide
aegyptia medicinae ca. xv.

De aron & draculo & dracontio
& eri & milefolio & haerba eiusde
nominis & pseudounio & myrri/
& onobryce medicinae ca. xvi.

de coriacefia & callicia & me/
naide: & aliis. xxiii. & medi/
cinis earum quas qui/
dam magicas esse di/
cunt: & de consi/
dia & de aproffi
& recidiuis
morborum ca. xvii.

de eriphia & lanaria & stratioti/
medicinae ca. xviii.

de haerba quae nascitur in capite sta/
tua: & de haerba de fluminibus &
haerba lingua & cribro & simetis
& rhodora & impia & ueneris
peftine & nodia & philanthro
po & canaria lappa & tordy/
le: & de gramine & da/
ctylo & foenogra/
co medicinae ca. ix.

Suma medicinae & hystoriae & ob/
seruationes. M. cccc. xviii.

Ex auctoribus.

C. Valgio: Pompeio Leneo:
Sex. Nigro: qui graece
scripsit: Iulio Basso
qui item: Anto/
nio castore. M.
Varrone. Cor.
Celso: Fa/
biano.

Externis.

Theophrasto: Apollodoro: demo/
crito: Orpheo: Pythagora: Ma/
gone: Menadro qui bio/
crea scripsit: Nican/
dro: Homero:
Hefiodo Museo:
Sophorle:
Anaxilao.

Medicis.

Mnesteo: Callimacho: Phania Phy/
sico: Simo: Timaristo: Hippocrate:
Crisippo: Diocle Opione: Heracli/
de: Hicesio: Dionysio: Apollodo/
ro Citienfe: Apollodoro Tarenti/
no: Praxagora: Pliftonico medico:
Cleophantus Philiftone: Asclepia/
de: Crateia: Petronio: Diodoto: lol/
la: Erasistrato: Diagora: Andrea:
Enorta: Aneficle: Epicarmo:
Demione: Sofimene: Theo/
polemo: Solone: Lycio: Me/
trodoro: Olympiade
Thebana: Phillino:
Petreio Mictone
Glaucia: Xeno/
crate: Dieuche.

I lbro Vigesimoquinto co/
tinentur naturae haerba/
rum sponte nascentium:
auctoritas haerbarum: & de origi/
ne usus earum ca. i.

Qui latine usus haer/
barum scripserint: & quan/
do ad Romanos noti/
cia earu peruenit:

& qui primi graecorum
de his composuerint:

& de haerbarum inuen/
tione: & antiqua me/
dicina: & quare minus
exerceantur earum re/
media: & de cynhoro/
do: & de draculo me/
dicinae ca. ii.

De quodam pestifero fon/
te germaniae: & de bri/
tannia: & maxi/
mis morborum do/
loribus ca. iii.

TABVLA

De moly & dodechateo: & pœonia
 uel pentorobo: uel glycyfide & pa-
 nace: uel asclepio: & heracleo pa-
 nace: chironio & panace centaureo
 uel pharnaceo & heracleo syderio
 & hyoscyamo uel appollinari siue
 altercangeno ca.iii.
 De linozofte: parthēio: hermupoa
 siue potius mercuriali: & achillea &
 panace heraclea siderit millefolio: &
 de scoparegia: & hermineo teucro
 splenio: de melampodio siue helle-
 boro: quot ue eorum genera: & de
 nigro helleboro & albo medicina:
 & quādo detur: & quomodo sum-
 mendum: & quibus non dan-
 dum: & q̄ mures
 necat ca.v.
 de mithridatia: & scordoti siue scor-
 dio: & polemonia uel philæteria uel
 chiliodynamia & eupatoria & cen-
 taurea siue chyronia & delecto cen-
 taureo libadio felle terræ & tri-
 orche medicina ca.vi.
 De climeno & gentiana & lysima-
 chia & parthenide & arthemisia &
 ambrosia & nympha & heracleo
 siue rhopalo & euphorbia me-
 dicina ca.vii.
 de plantagine & buglossio & cyno-
 glossio & buphtalmo & scythica: &
 de spartania & hippice & aschæmo-
 ne: & betonica & cantabiaca & con-
 siligine & hiberida & chelidonia &
 canaria & elaphobosco & dictanno
 & aristolochia: & q̄ eius delectatio-
 ne inuoluāt pisces & statim capian-
 tur: & medicina contra l' rpen-
 tium ictus ex hærbis
 quas superius no-
 minauit ca.viii.
 de argemonia & agarico & echio &
 hyoscyamo & ieraborane & blatta-
 ria & lemonia & quinquefolio &
 dauco & persolata & arctio &
 cyclamino & peuce-
 dano ca.ix.
 de thyfello & centaurea & che-
 lidonia & panace & hyoscy-
 mo & euphorbio ca.x.
 de anagallide siue acoro & mandra-
 gora siue circolo & cicuta & cremno
 agrio & molibdena & iride & ca-
 pno & alia de achoro cotyledo ai-
 zoo & andrachne & erigero: &
 de ephemero: & de labro uene-
 ris: & de ramiculo medicina:
 & de oris uitis ca.xi.
 Summa medicina & hystoria &
 obseruationes. M. cc. lxxxvii.

Ex auctoribus,

Sex. Gallico: Pompeio Lenio:
 Sestio: Nigro qui græce
 scripsit: Iulio: Basso
 qui item: Anto-
 nio Castore.
 Cornelio:
 Celso,
 Externis,
 Theophrasto: Apollodoro: Demo-
 crito: Iuba: Orpheo: Pythagora:
 Magone: Menandro qui bio-
 crea scripsit: Nicandro: Ho-
 mero Hesiodo: Museo:
 Sophocle: Xantho:
 Anaxilao.
 Medicis,
 Mnesteo: Callimacho: Phania phy-
 sico: Timaristo: Simo: Hippocrate:
 Crisippo: Diocle: Opione: Hera-
 clide: Hicéfio: Dionysio: Apollodo-
 ro: Citiense: Apollodoro: Taren-
 tino: Praxagora: Phistonico medo:
 Dieuche: Cleophato: Phylitione:
 Asclepiade: Crateua: Iolla: Erasistra-
 to: Diagora: Andrea: Mnesicle: Epi-
 charmo: Demione: Sofimene:
 Theopolemo: Metrodoro:
 Solone: Lycio: Olympia-
 de thebana. Phisino: Pe-
 treio: Mictio: Glau-
 cia: Xenocrate,
 Ibro Vicefimosexto con-
 tinentur reliquæ per mor-
 borum genera medicina:
 & de nouis morbis: & de lichne qd
 sit: & quando primum in ita-
 lia coeperint: & de carbun-
 culo & de elephantiasi
 & colo ca.i.
 Laus Hippocratis ca.ii.
 De noua medicina: & Asclepiade
 medico: & qua ratione ueterem
 medicinam muta-
 uerit ca.iii.
 Irrisio magicæ artis: & de lichene
 & tafia ca.iiii.
 Ad strumas: & ad digytos: &
 ad pectus & ad tussim
 medicina ca.v.
 De uerbasco & chameleuce uel
 tussilagine & bechio
 & aquilegia &
 salua ca.vi.
 Ad lateris dolores & pectoris: ad
 hortopnoeas: ad iocineris dolo-
 rem cordis dolori pulmoni
 urinæ tussi pectori ulceri-
 bus pulmoni renibus
 epaticis: ad uomitio-
 nes: ad singultus
 pleureticis lateri ca.vii.
 De omnibus uitis uentis & reme-

diis & eorum quæ circa uel intra
 sunt: & de aluo sistenda
 uel soluenda ca.viii.
 De pulegio & argemone ca.x.
 De nympha & abstinentia & ap-
 petentia ueneris: & de saty-
 rio erytrococco
 & crategi & si-
 deriti ca.xi.
 Medicinae generales de pedibus ta-
 lis articulis neruis: & remedia con-
 tra morbos qui totum corpus oc-
 cupant: & de myrtido & uigiliis &
 paralyti: & de febribus frigidis & fe-
 bre iumentorum & freneticis
 & chameacta & aizoo &
 igne sacro ca.xii.
 Ad luxata membrata & cōtra mor-
 bum regium & contra furunculos
 & fistulas & inflationes & ambu-
 stionem & contra alios mor-
 bos ad neruos & san-
 guinem ca.xiii.
 De hærba egefeto & stephanome-
 li & erisitali & con-
 tra uermes ca.xiiii.
 de ulceribus & ad plagas & de poly-
 chnemo ca.xv.
 de plurimis experimentis ad infici-
 endos capillos & partus eiiciendos
 & continendos & alia-
 rum remedia ca.xvi.
 Summa medicina & hystoria & ob-
 seruationes. M. cc. lxxxvii.
 Ex auctoribus,
 M. Varrone. C. Valgio. Pompeio le-
 neo: Sestio: Nigro q̄ græce scripsit:
 Iulio Basso qui itē Antonio Casto-
 re: Cor. Celso.
 Externis.
 Theophrasto: Apollodoro: Demo-
 crito: Iuba: Orpheo: Pythagora: Ma-
 gone: Menandro qui biochrea scri-
 psit: Nicandro: Homero: Hesiodo:
 Museo: Sophocle: Xanto: Anaxilao.
 Medicis,
 Mnesteo: Callimacho: Phania phy-
 sico: Timarcho: Simo: Hippocrate:
 Crisippo: Diocle: Opione: Heracli-
 de: Hicéfio: Dionysio: Apollodoro:
 Citiense. Apollodoro: Taretino: Pra-
 xagora: Phistonico medo: Dieuche
 Clephanto: Phylitione: Asclepiade:
 Crateua: Iolla: Erasistrato: Diagora:
 Andrea: Mnesicle: Epicharmo: De-
 mione: Theopolemo: Metrodoro:
 Solone: Lycio: Thebana Olympia-
 de: Phylino: Petreio, Myctio: Glau-
 cia: Xenocrate,
 Ibro Vigefimoseptimo con-
 tinentur reliqua hærbarum
 genera ca.i.

TABVLA

De aconito & pãthera & quæ extin/
guitur aconito ca.ii.

Quod omnium creaturarum con/
ditor sit deus ca.iii.

De æthiopide & amarãtho & aloe
& alcea & alipho & alsina & andro/
face & androsfemo & ambrosia &
anconi & anagyro & ano/
nymo ca.iiii.

De aparine & arctio & spleno & af/
clepiade & astere uel bubonio & asy/
ro uel asyroide & phace &
de alcibiox & alectoro/
lopho ca.v.

De alo ca.vi.

De alga & acæta & de ampelo agria
& ablinthio ca.vii.

De absinthio & ballote & botrye
fruticosa & brauylla & brio & bu/
pleuri & catanance & calla & circea
& circesio & crategono & theligo
& crocodillo & cynosforchy & chry/
solachano & cuculo & con/
serua ca.viii.

De cocco gnidio & driopteris & dry/
phono & elatie & empetro siue cal/
cifraga & epicacti uel helleborine &
epimedio & eneaphylo & filicepte/
ri: & de femore bubulo ca.ix.

De glaucio & glycyfide & glapha/
lio siue camezelo & galedrago &
holco & hyosifi & holofteo
& hypopefto ca.x.

De hypoglossa & hyppeco idea iso/
sphiro:latyri:lentopetalo lirapfo li/
tolpermo:lapide uulgari: delimeo
leuco ca.xi.

De medio & myofota & myagro &
natrice & othoe & onofma & ono/
pordo & oxyri & oxye & batrachio
& polygono & leucanthemo & ply/
thema & phyllo & phellandrio &
phuleri & polirrhizo & proserpina
ca & de rhecoma de refeda & stoe/
chade ca.xii.

De solano & smirno & thelephio
& thrichomane & thalietro & thla/
spe & thragonia & trogoni & trago
& tragologo & spodile: & q quidã
morbi in quibusdam non sunt gen/
tibus ca.xiii.

Sũma medicinæ & hystoriæ & ob/
feruationes,dc.ii.

Ex auctoribus.

Pompeio Lennio:Sestio Nigro:qui
græce scripsit:Iulio basso qui item:
Antonio Castore:Cor,Celfo.
Externis.

Theophrasto: Apollodoro q item:
Democrito: Aristogitone: Orpheo:

Pythagora: Magone. Menãdro qui
biocrea scripsit: Nicandro.
Medicis.

Mnesteo Callimacho: Timaristo: Si/
mo: Hippocrate: Chrisippo: Diocle/
Opiõe: Heraclide: Hicesio: Diõysio:
Apollodoro: Citiẽse: Apollodoro ta/
rẽtino: Praxagora: Pliftonido medo
Diuche: Cleophanto: Philiftione:
Asclepiade: Crateua: lolla: Erasiftra/
to: Diagora: Andrea. Mnesicle: Epi/
carmo: Demione: Sofimene: Theo/
poleno: Metrodoro: Solone: Lycio:
Olympiade Thebana. Phylino: Pe/
treio: Myctiõe: Glaucia: Xenocrate.
Ibro Vigefimooctauo con/
tinentur.

De medicinis ex anima/
libus. ca.i.

An fit in medendo aliqua uis uer/
borum: & sanari & de/
pelli ca.ii.

Remedia ex homine contra ma/
gos ca.iii.

De quibusdam sortilegiis & sali/
ua hominis ca.iiii.

Ad lippitudines oculorũ
ca.v.

De sternutamento & ue/
nere: & cæteris reme/
diis ca.vi.

De remediis muliebribus ca.vii.

Medicinæ ex animalibus peregrini/
nis: de elephanto & leone de came/
le & hyena & crocodilo & chamele/
onte & stinco & hippopotamo &
lyncibus ca.viii.

Medicinæ communes ex feris ani/
malibus: aut eiusdẽ generibus pla/
cidis: lactis usus: & obseruationes &
caseis: butyro & adipe. ca.ix.

Mediciæ de apro & capris & equis
feris & remedia de bestiis cõtra om/
nes morbos. ca.x.

Mira de animalibus ca.xi.

Sũma medicinæ & hystoriæ & ob/
feruationes,dc.lxxxv.

Ex auctoribus.

M. Varrone, L. Pisone: Fabiano: Ver/
re: Antiate: Verrio Flacco: Ca/
tone Censorio: Sergio: Sulpi/
tio: Licinio: Macro: Celfo:
Massurio: Sestio: Nigro
qui græce scripsit, By/
tho Dinrhacẽo. Ophi/
lio: Medico: Gra/
nio medicis.
Externis.

mero: Teophrasto: Lyfimacho. At/
talo: Xenocrate: Orpheo qui diophi/
os: archelao qui item: Demetrio: So/
tira: laide: Elephãtide: Salpe: Olym/
piade: thebana: diotio: lolla: mictio/
ne: Smirneo: aschine medico: Hip/
pocrate: Aristotele: Metodoro: Ica/
cida medico: Hesiado: dialcone: Ce/
cilio: Bione: q peridineameon. Ana/
xilao: luba rege.

Ibro Vigefimonono con/
tinentur medicinæ ex ani/
malibus.

De medicina & inuentoribus eius:
de origine medicinæ & quando pri/
mum clinice & quando primum
iatraliptice & de Cryfippo & Erasif/
trato & empirice & Erophiolo & re/
liquis illustribus medicis: & quoti/
ens ratio medicinæ mutata sit: & qui
primus Romæ medicus & quãdo
& quid de medicis antiqui Roma/
ni iudicauerint & uitia medi/
cinæ ca.i.

de medicina lanarum ca.ii.

de ouorum natura ca.iii.

Remedia de cane: & ex animalibus
q placida nõ sunt sed fera: & ex uolu/
cribus & contra morsus phalan/
giorum ca.iiii.

de seuo camelino & cane rabido &
lacerta & anseribus & columbis
& mustellis reme/
dia ca.v.

Ad alopecias tollendas & ad pilos
reddendos & ad lendes tollendas &
ad palpebras & ad glaucomata &
ad oculos & ad parotidas re/
media ca.vi.

Summa medicinæ & obseruatio/
nes, d. xxi.

Ex auctoribus.

M. Varrone, L. Pisone, Verrio Flac/
co, Antiate, Nigidio, Cassio, Hemi/
na, Cicerone, Plauto, Celfo: Sestio:
Nigro q græce scripsit Cecilio medi/
co, Metello, Scipione, Ouidio poe/
ta, Licinio macro.

Externis.

Philopatore, Homero, Aristotele:
Orpheo Democrito, Anaxilao.

Medicis.

Botrie, Apollodoro: Archidemo,
Anaxilao, Aristone, Xenocrate, De/
mocrate, Diodoro, Chryfippo phi/
losopho, Ori, Nicandro: Alpolonio,
Tyaneo.

TABVLA

I	Ibro tricesimo continetur medicina ex animalibus reliquæ prioris libri.	de natura salis & eius medicinalis	ca. ix.	ta. Cassio Hemina, Maccennate, L. Ateio.
	De origine magice artis: quando & a quibus coeperit: & a quibus celebrata fuerit & reliquæ ex animalibus medicinae	de nitri generibus & confecturis & medicinis & obseruationibus	ca. x.	Externis.
	Vituperatio Neronis Cæsaris	de spongiarum natura	ca. xi.	Iuba. Andrea. Salpe. Appione. Pelope. Apelle Thasio. Trasillo.
	de talpis & reliquæ medicinae per morbos digestæ in animalibus quorum genera placida sunt aut fera	Summa medicinae hystoriae & obseruationes, dcccc, xxiii.		Nicandro.
	Ad muliebria mala medenda: & conceptus maturandos	Ex auctoribus.		Ibro Tricesimotertio continentur natura metallorum.
	Promiscuæ medicinae	M. Varrone: Cassio Parmense: Cicerone: Mutio: Corne. Celso: Trogo: Ouidio Polybio: Sornatio.		Quæ prima commendatio metallorum auri & de origine annulorum aureorum & modo auri apud antiquos: & equestri ordine: & de iure annulorum aureorum
	de miraculis quarundam bestiarum	Externis.		ca. i.
	Summa medicinae & obseruationes, dccc, liiii.	Callimacho: Cecilio: Ctesia: Lyndo Theophrasto: Eudoxo: Teopompo: Polyclito: Iuba Lyco: Appione: Epigene: Pelope: Apelle: Democrito: Trasillo: Nicandro: Menandro comædo: Attalo: Salustio: Dionysio: Andrea: Nicerato: Hippocrate: Anaxilao.		de decuriis iudicum: & quotiens nomina equestris ordinis immutata: & donis militaribus: & quando primum coronea aurea
	Ex auctoribus.			ca. ii.
	M. Varrone: Nigidio. M. Cicerone. Sestio Nigro qui græce scripsit. Lyconio macro.			de reliquo usu auri in uiris & mulieribus: & de nummo aureo: & quando primum signatum est æs: argentum: & aurum: & anteq̃ signaretur qui mos in ære: & quæ maxima pecunia primo censu: & quotiens: & quibus temporibus auctoritas auri
	Externis.			ca. iii.
	Heudoxo: Aristotele: Hermippo: Homero: Appione: Orpheo: Democrito: Anaxilao.	Ibro Tricesimo secundo continentur reliquæ medicinae ex aquatilibus.		Ratio naturalis auri inueniendi: & quando primum aurea statua: & medicinae ex auro
	Medicis.	De echenide pisce: & mirabili eius proprietate: & torpedine & marino lepore: & mirabilia rubri maris	ca. i.	ca. iiii.
	Botriehoro: Apollodoro: Menandro: Archimede: Aristone: Xenocrate: Diodoro: Cryssippo: Ori: Nicandro: Apollonio: Tyaneo.	de ingenii & mansuetudine quorundam piscium & ubi ex manedant: & ubi responsa dantur ex piscibus	ca. ii.	de chryfocolla: & medicinae & chryfocolla. vi. & mirabilia naturæ de glutinandis inter se perficiendis
	Ibro Tricesimo primo continentur medicinae ex aquatilibus: aquarum mirabilia.	De his quibus in terris & in aquis uictus est & de castoreis medicinalibus	ca. iii.	ca. v.
	Aquarum mirabilia	de testitudine & multorum piscium medicinae & obseruationes	ca. iiii.	De argento & argenteo uiuo ex stibia siue alabastro: & scoria argenti: & de spuma argenti
	Differentia aquarum: medicinalis & obseruationibus	Promiscuæ medicinae	ca. v.	ca. vi.
	cc. lxxvi.	Ad febrem omnium generum: & contra diuersas infirmitates	ca. vi.	de minio quantæ auctoritatis fuerit apud Romanos: & origine ac inuentione eius: & cinnabaris ratione in picturis: & medicinae: de generibus minii & ratione eius in picturis
	De qualitate aquarum in salubritate uel commoditate earum	Animalium omnium in mari uiuentium, c. lxxvi, genera esse	ca. vii.	ca. vii.
	Aquarum subito nascentium aut desinentium	Summa medicinae & hystoriae & obseruationes, d. cccc, xxviii.		de hydrargyro: de argento inaurando: de cotulis in argenti generibus & experimentis
	Obseruatio hystorica	Ex auctoribus.		ca. viii.
	Ratio aquæ ducendæ: & quomodo medicatis utendum: & quid prosit nauigatio & medicinae aquæ marinae	Licinio macro, Trebonio Nigro. Sestio Nigro qui græce scripsit. Ouidio poe		ca. ix.
	De generibus salis & confecturis & medicinis & obseruationibus			ca. x.
	De scombro pisce & muria & alece			ca. xi.
	ca. viii.			ca. xii.

TABVLA

De file & ceruleo & chryfocolla & nestoriano & cilono: & q̄ non omni anno æqualiter ſpeties uendantur ca. xiii.
Summa medicinæ & hystoriæ & obſeruaciones, M. cc. xv.

Ex auctoribus,

L. Piſone, Antiate: Verrio, M. Varone. Corn. Nepote: Meſſala ruſſo: Marſo poeta batho: Iulio baſſo qui de medicinis græcæ ſcripſit: Seſtione nigro qui item: Fabio Veſtiale.

Externis,

Democrito: Metrodoro Sceptio: Menechio: qui de toreutice ſcripſit: Xenocrate qui item Antigono qui item. Heliodoro qui de athenienſium anathematis: Praxitele qui admirabilia opera ſcripſit: Nymphodoro: Timeo qui de medicina mirabilia ſcripſit: Iolla: Apollodoro: Andrea: Heraclide: Diagora: Botriēſe: Archimede: Dionyſio: Ariſtogene: Democrito: Mneſicle: Atralo meſſico: Xenocrate: Zenonis: Tehomneſto.

Ibro triceſimo quarto continentur æris metalla: & ferri: & plumbi & ſta

gni ca. i.
Genus æris quæ corinthia: q̄ deliaca: quæ ægnetica ca. ii.
De candelabris & templorum ornamentis ca. iii.

Quando primum ſimulachrum romæ factum & de origine ſtatuarum: & honore ſtatuarum: & generibus & figuris ca. iiii.

De ſtatuſ togatis: & quibusdam aliis: & quibus primum in columna: & quando roſtra: & quando primum publice: & quæ primum ſtatuarum romæ ca. v.

De ſtatuſ ſine tunicis: & quibusdam aliis: & quæ prima romæ ſtatua equeſtris: & quando omnes ſtatuarum priuatim & publice ſublata: & quibus romæ mulieribus: & quæ prima ab exteris publicæ poſita. ca. vi.

De antiquis ſtatuariis & præciſiſignorum immodicis & coloffis in urbe celeberrimis ca. vii.

Nobilitates ex ære operum & artificum, ccc. lxxvi. ca. viii.

Differentiæ æris & mixturæ: & de ſeruando ære ca. ix.

de cadmia medicinæ ca. x.
de ſcorea & flore & ſquâma æris & ſtomace & erugine & hyeratio ca. xi.

De ſcoletia & calciti & pſoro & chalcanto ca. xii.

de pompholyge & ſpodio & antispōndio & diphryge & triente feruilio ca. xiii.

de ferro & ferreis metallis & differentiæ ferri ca. xiiii.

de temperatura ferri: & medicinæ ex ferro & ex erugine & rubigine & ſquâma ferri & hyremplaſtro ca. xv.

De plumbi metallis & albo plumbo & nigro ca. xvi.

de ſtagno & plumbo argentario: & quibusdam aliis ca. xvii.

Medicinæ de plumbo & ſcoria plumbi: de molienda ſiue galedaraca: de pſymitio & ſandaraca ca. xviii.

Summa res & hystoriæ & obſeruaciones, dccc. xv.

Ex auctoribus,

L. Piſone: Antiate, Verrio: M. Varone: Meſſala: Ruſſo: Marſo poeta: Betho: Iulio baſſo qui de medicina græcæ ſcripſit: Sex. Nigro item Furio Veſtiale.

Externis,

Democrito: Metrodoro Sceptio: Menechino q̄ de toreutice ſcripſit: Xenocrate qui item Antigono qui item: duride qui item: Heliodoro qui de Athenienſium anathemate ſcripſit: Nymphodoro: Andrea: Heraclide: diagora: Butriēſe: Iolla: apollodoro: Archimede: Dionyſio: Ariſtogeō: diomede: Mneſicle: Zenōe.

Ibro triceſimo quinto continentur honos picturæ ca. i.

Honos imaginum ca. ii.

Quando primum clypei imaginum publicæ: & quando in domibus poſiti & de picturæ initiis & monochromaton & primis pictoribus: & antiquitate picturæ in italia ca. iiii.

De pictoribus romanis: & quando primum dignitas picturæ: & qui uictorias ſuas pictura propoſuerunt: & quando externis picturis dignitas romæ ca. iiii.

Ratio pingendi de pigmētis ca. v.

de coloribus natiuis & facticiis ca. vi.

Qui colores udo nō inducatur: & quibus coloribus antiqui pinxerunt: & quando primum gladiatorum pugnae propoſitae ca. vii.

de ætate picturæ opum & artificum indicatura nobilitates, ccc. v. ca. viii.

Primum picturæ certamen: & qui primi penicillo pinxerunt ca. ix.

de auibus per picturam deceptis: & quid difficillimum in pictura ca. x.

de auium cantu cōpeſcendo: & qui encauſto & penicillo primus lacunaria & cameras pinxerit: ſparſimque præcia mirabilia picturarum ca. xi.

Plaftices primi inuentores de ſimulachris & uafis fictilibus & præcio eorum ca. xi.

Terræ uarietates: & de puluere puteolano: & aliis terræ generibus quæ in lapidem uertuntur ca. xii.

de parietibus fornaceis & lateritiis & eorum ratione ca. xiii.

de ſulphure & alumine & generibus eorum & medicinæ ca. xiiii.

de terra ſamia & eretria & chia & ſelinuſia: & phuniti & appelliti medicinæ ca. xv.

Cretæ genera ad ueſtium uſus cinolia: ſarda umbrica: ſaxum argentaria ca. xvi.

Qui & quorum liberti præpoſiti ca. xvii.

Terra galata & terra clupea: terra balearica: terra ebuſitana ca. xviii.

Sūma medicinæ & hystoriæ & obſeruaciones, d. cccc. lvi.

Ex auctoribus,

Meſſala oratore: Meſſala ſene: Feneſtella attico: Verrio, M. Variōe: Corne, Nepote: decio Eculeone: Mutiano: Meliſſo: Vitruuio Caſſio ſeuero: Longulano: Fabio ueſtiale qui de pictura ſcripſit.

Externis,

Praxitele: Apelle: Melāthio: Aſclepiodoro: Euphrāore. Parrhalio: Heliodoro q̄ anathemata ſcripſit athenis: Metrodoro qui de architectoniæ ſcripſit: democrito: Theophrāſto: Apione grammatico qui de metallica medicina ſcripſit: Nymphodoro Andrea: Heraclide: Iolla: Apollodoro: Diagora: B utriēſe: Ar

LIBER

chydemo:Diōysio: Aristogene:De made:Mnesicle:Xenocrate:Zeno/ nis:Theonnesto.	ca. xix.	nis & margaritis	ca. iiii.
I lbro Tricesimosexto cōtinē/ tur naturæ lapidum & luxu/ riæ marmorum.	ca. i.	de smaragdi generibus: & gemmis uiridibus & translucidis	ca. v.
Quis primus in publicis operibus ostenderit	ca. ii.	de opali generibus & uitis & expe/ rimentis & uariis gemmis	ca. vi.
Quis primus peregrino marmore columnas habuerit romæ	ca. iiii.	de generibus carbuncolorum & ui/ tis & experimētis & gemmis ardē/ tibus	ca. vii.
Qui primum laudati in marmore scalpendo:& quibus tem/ poribus	ca. iiii.	de generibus topatii & callaite: & de gemmis uiridibus non translu/ centibus	ca. viii.
Nobilitates opum & artificum in marmore.c.xxxvi.de marmore pa/ rio & mausoleo	ca. v.	de iaspidum generibus	ca. ix.
Quando primum marmorum in ædificiis usus:& quis primus ro/ mæ crustauerit parietes: & quibus ætatibus quæq; marmora in usum uenerit romæ:& quis primus marmora secuerit:& ratio secandi de harena	ca. vi.	de quibusdam gemmis per alpha/ beti ordinem	ca. x.
De naxio & harmonio:& de generibus marmo/ rum	ca. vii.	de gemmis quæ a membris homi/ num cognominantur: & quæ ab animalibus:& de his quæ a cæte/ ris rebus	ca. xi.
De alabastrite & lygdino alaban/ dico	ca. viii.	de gemmis nascentibus & factitiis: & figuris gemmarum	ca. xii.
De obelisco thebaico: alexandrino: & de illo qui est in circo magno	ca. ix.	de ratione probandarum gem/ marum	ca. xiii.
De illo qui est i campo martio pro/ gnomone	ca. x.	Summa res & hystoriæ & obserua/ tiones, M. ccc.	
De tertio obelisco romæ in uari/ cano	ca. xi.	Ex auctoribus.	
De pyramidibus ægyptiis & sphyngæ	ca. xii.	M. Varrone: Actis triumphi: Moe/ cenate: laccho. Cor. Boccho.	
De laberynthis ægyptio:lemnio italico	ca. xiii.	Externis.	
De pensili & horto & oppido & templo dianæ ephesiæ	ca. xiiii.	Iuba rege: Xenocrate: Zenonis: Su/ dine: elchylo: Phylloxene: euripide: Nicadro: Satyro: Theophrasto: Ca/ rete. Phylomene: democrate: Xeno/ tino: Metrodoro: Soraco: Pythea: ti/ meo Siculo: Nicea: Theocresto: Afa/ ruba: Mnasia: theomene: Ctesia: mi/ thridate: Sophocle: Archelao rege: callistato: democrito: ismēio: olym/ pico: Alexadro polyhystore: Appio/ ne: Ori: Zoroastre: Zactalia.	
De delubro cyzici & lapide fugiti/ uo:& de echo septies resonante & ædificio sine clauo:& mi/ rabilia ædificiorum romæ	ca. xv.	Ex auctoribus.	
De magnetis generibus & me/ dicinis	ca. xvi.	M. Varrone: Celio: Galba. C. Isto: Mutiao Nepote Cor. L. Pisone: Tu/ berone: Seneca Fabio Vestale: Am/ mo Fœciale: Fabiano: Catone Cen/ sorio: Vitruuio.	
De lapidibus qui cito absument corpora in eis condita & de his qui diu seruant:& de thasio lapide & medicinis eius	ca. xvii.	Externis.	
De ebore fossili & lapidibus offeis & palmatis & aliorum ge/ neribus	ca. xviii.	Theophrasto: Praxitele: Iuba rege: Nicandro Soraco: Sudine: Alexan/ dro polyhystore: Apione: Pliftoni/ co: Duride: Herodoto: Eumero: an/ tagora: Dionysio: Archemidoro: Bucorida: Anthistene: Democrito: demotele: Lycea.	
De corallio: uel pyrite & medicinis eius:& ostracite: de amanto lapide & medicinis eius: de militino lapi/ de & uiribus eius: de gagate lapide & medicinis eius: de spongiis de phrygio lapide & natu/ ra eius	ca. xix.	I lbro Tricesimo septimo con/ tinetur origo gemmarum.	
De emathite & quinq; generibus eius:& schisto	ca. xx.	De gemma polycratis tyrani & pyr/ rhi regis:& qui sculptores optimi: & nobilitates artificum & qui pri/ mus dactylothemam romæ habuit	ca. i.
De quattuor generibus ætidis: & calamo & samio & arabo & puni/ cibus	ca. xxi.	de gemmis trāslatis in triumpho Pompeii:& natura cristalli & medi/ cinis:& luxuria circa eam:& quan/ do primum inuenta myrrhina: & luxuria circa eam:& natura myrrhi/ norum quæ mentiti sunt auctores de succino	ca. ii.
De lapidibus mortariorum medi/ cinalium & mollibus lapidibus & speculari lapide & silicibus & phen/ gite & cotibus & reliquis ad stru/ cturam lapidibus igni & tempesta/ tibus resistentibus	ca. xxii.	de ortu:& medicinis: & generibus. & luxuria succinorum:& lyncurio: & medicina	ca. iiii.
De cisternis & calce & harenæ gene/ ribus & mixtura calcis & harenæ & uitis structuræ & tectoriis columnis	ca. xxiii.	de adamantis generibus & medici/ nis	ca. iiii.
De medicinis calcis & malta & gypso	ca. xxiiii.		
De pauimentis & quādo primum romæ:& subdialibus pauimentis & græcanicis & quando primum camera	ca. xxv.		
De origine uitri & ratione faciendi: & de obsiano uitro:& de ge/ neribus multiformibus	ca. xxvi.		
uitri	ca. xxvi.		
Ignium miracula:& medicina pro/ digia	ca. xxvii.		
Summa medicina & hystoriæ & obseruationes, d. xxiiii.			

VNDVM ET HOC QVOD NOMINE ALIO CAELVM APPEL-
lari libuit: cuius circūflexu teguntur cuncta: numē eē credi par ē æternum:
immenſum: neq; genitū: neq; interiturum unq;. Huius extera idagare nec
interest hominum: nec capit humanæ coniectura mētis. Sacer est æternus
immēſus: totus: in toto: immo uero ipse totum: finitus: ac infinito ſimilis.
Omnium rerum certus: & ſimilis incerto. Extra intra cūcta cōplexus in ſe:
idemq; rerum naturæ opus: & rerum ipſa natura. Furor est mēſuram eius
aīo quosdam agitasse: atq; prodere auſos. Alios rursus occasione hinc ſum-
pta aut his data innumerabiles tradidiſſe mundos: ut totidem rerum natu-
ras credi oporteret. Aut ſi una oēs incubarent: totidē tamen ſoles: totidēq;
lunas: & cætera etiam in uno & imenſa & innumerabilia ſydera: quaſi non
eadem queſtiōe ſemp in termino cogitatiōis occuſura deſyderio ſinis ali-
cuius. Aut ſi hæc infinitas naturæ omniū artifici poſſit assignari: non illud
idem in uno facilius ſit intelligi tāto præſertim opere. Furor est profecto furor egredi ex eo: & tanq; inter-
na eius cūcta plane iam ſint nota: ita ſcrutari extera: quaſi uero mēſurā ullius rei poſſit agere qui ſui ne-
ſciat: aut mens hominis uidere quæ mundus ipſe non capiat.

*una legit ſubſtituit
ut ſit uniuſ. nature*

De Forma Eius. CA. II.
Orma eius in ſpeciem orbis abſoluti globatā eſſe nomen in primis & conſenſus in eo mortaliū
orbem appellantium. Sed & argumenta rerum docent: non ſolum quia talis figura omnibus
ſui partibus uergit in ſeſe: ac ſibi ipſa toleranda eſt: ſeque includit & continet nullaq; egens com-
paginum: nec ſinem aut initium ullis ſui partibus ſentiens: nec quia ad motum quo ſubinde uerti de-
bet (ut mox apparebit) talis aptiſſima eſt. Sed oculorum quoq; probatione q; conuexus medius quacunq;
cernatur: cum id accidere in alia non poſſit figura.

De Motu Eius. CA. III.
Anc ergo formam eius æterno & irrequieto ambitu inenarrabili celeritate. xxiiii. horarū ſpacio
circumagi ſolis exortus & occaſus haud dubium reliquere: an ſit imenſus: & ideo ſenſum au-
rium facile excedens tantæ molis rotatæ uertigine aſſidua ſonitus nō equidem facile dixerim:
non hercle magis q; circumactorum ſimul tinnitus ſyderum: ſuoſq; uoluentium orbis. An dulci qdem
& incredibili ſuauidate concentus nobis qui intus agimus iuxta diebus noctibusq; tacitus labitur mun-
dus: eſſe innumeras ei effigies animalium rerumq; cūctarum impreſſas. Et ut in uolucrum notamus
ouis leuitate continua lubricum corpus: quod clariffimi auctores dixere tenerum argumentis indica-
tur: quoniā inde deciduis rerum omniū ſeminibus innumeræ in mari ꝑcipue: ac plerūq; confuſis mon-
ſtrificæ digenerant effigies. Præterea uifus ꝑbatione alibi plauſtra: alibi urſi: tauri alibi: alibi litteræ figu-
ra candidiore medio ſuper uerticem circulo.

Cur Mundus Dicatur. CA. IIII.
Quidem & conſenſu gentium moueor. Nam quem κοσμος κοσμον græci noīe ornamenti
appellauerunt: eum & nos a perfectā abſolutaq; elegantia mūdum. Cælum quidem haud du-
bie cælati argumento diximus: ut interpretatur, M. Varro. Adiuuat rerum ordo deſcripto cir-
culo qui ſignifer uocatur in. xii. animalium effigies: & per illas ſolis curſu cōgruens tot ſæculis ratio.

De Quattuor Elementis. CA. V.
Ec de elementis uideo dubitari quattuor ea eſſe. Ignium ſummo: inde tot ſtellarum collucen-
tium illos oculos. Proximum ſpiritus: quē græci noſtriq; eodem uocabulo æra appellant. Vi-
talem hunc: & ꝑ cūcta rez meabilem: totoq; conſertū: Cuius ui ſuſpēſam cum quarto aqua-
rum elemento librari medio ſpatii tellurem. Ita mutuo complexu diuerſitatis effici nexum: & leuia ꝑ-
deribus inhiberi quo minus euolent. Contraq; graua ne ruant ſuſpendi leuib; in ſublime tēdentibus.
Sic pari in diuerſa niſu ui ſua quæq; conſiſtere irrequieto mundi ipſius conſtricta circuitu: quo ſemper
in ſe corrente imam atq; mediam in toto terram eandemq; uniuerſo cardine ſtare pendentem libran-
tem ꝑ quæ pendeat. Ita ſolam immobilem circa eam uolubili uniuerſitate eandemq; ex omnibus ne-
cti: eidemq; omnia inniti.

De Septem Planetis. CA. VI.
Nter hanc cælumq; eodem ſpiritu pendent certis diſcreta ſpatiis. vii. ſydera: quæ ab inceſſu uo-
camus errantia: cum errent nulla minus illis. Quorum medius ſol fertur ampliffima magni-
tudine ac poteſtate: nec temporum modo terrarumq; ſed ſyderum etiam ipſorum cæliq; re-
ctor. Hunc mundi eſſet oriū animum: ac planius mentem. Hūc principale naturæ regimen ac numen
credere decet opera eius extimantes. Hic lucem rebus miniſtrat: aufertq; tenebras. Hic reliqua ſydera oc-
cultat. Hic uices temporum annūq; ſemper renaſcentem ex uſu naturæ temperat. Hic cæli triſtitiā
diſcutit. Atq; etiam nubila humani animi ſerenat. Hic ſuum lumen cæteris quoque ſyderibus ſoenerat:
præclarus: eximius: omnia ituens omnia etiam exaudiens ut principi litterarum Homero placuiſſe in
uno eo uideo.

De Deo. CA. VII.
Vapropter effigiem dei formamque quæſerere imbecillitatis humanæ reor: quiſquis eſt deus (ſi
modo eſt alius) & quacunq; in parte totus eſt ſenſus: totus eſt uifus: totus auditus: totus ani-
mæ: totus animi: totus ſui: Innumeros qdem credere atq; et ex uirtutibus uirtuſq; hoīum ut ꝑ-

dicitiā: concordiam: mentem: spem: honorem: clāmentia: fidē: aut (ut Democrito placuit) duos oīno
 pœnam & beneficiū maiorē ad fœcordiā accedit. Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit in
 firmitatis suæ memor: ut portionibus coleret quisq; quo maxime indigeret. Itaq; noīa alia aliis gētibus
 & numina in iisdem innumerabilia reperimus. Inferis quoq; in genera descriptis morbisq; & multis ēt
 pestibus dum esse placata trepido metu cupimus. Ideoq; etiā publice febrī fanū in palatio dicatū est. Or
 bonæ ad ædē Iariū ara. Et malæ fortunæ esquilis. Quāobré maior cælitum populus etiā q̄ hoīum itelli
 gi pōt: cū singuli quoq; ex semetipsis totidē deos faciant lunones geniosq; adaptando sibi. Gentes uero
 quædam animalia etiā aliqua & obscena p̄ diis habent: ac multa dictū magis pudenda per fetidos cibos
 & alia similia iurātes. Matrimonia quidem inter deos credi tantoq; æuo ex his neminem nasci: & alios
 esse grandæuos: sempq; canos: alios iuuenes: atq; pueros atrī coloris: aligeros: claudos: ouo editos: & al
 ternis diebus uiuentes morienteq; pueriliū prope deliramētōz est. Sed super oēm ipudentiā adulteria
 inter ipsos fingi: mox iurgia: & odia: atq; etiā furtoq; eē & sceleg; numina. Deus est mortali iuuare mor
 talem: & hæc ad æternam gloriam uia: hac proceres iere romani: hac nunc cælesti passū cum liberis suis
 uadit maximus omnis æui rector Vespasianus Augustus fessis rebus subueniens. Hic est uetustissimus
 referendi benemerentibus gratiā mos: ut tales numinibus ascribat. Quippe & omniū alioz noīa deoz
 & quæ supra syderū retuli ex hoīum nata sunt meritis. Iouem quidem aut mercuriū aliterue alios inter
 se uocari: & esse cælestis nomēculaturæ quis non interpretatione naturæ fateat: Irridendum uero agere
 curam rerum humanaz illud qcquid est summum. An ne tam tristi atq; multiplici ministerio nō pol
 lui credamus dubitemus? Vix prope est iudicare utrū magis conducat generi humano quando aliis
 nullus est deorum respectus: aliis pudendus: externis famulantur sacris: ac digytis deos gestant: & mon
 stra quoq; quæ colunt damnant: & excogitant cibos: imperia dira in ipsos ne somno quidem quieto ir
 rogant. Non matrimonia: non liberos: non deniq; quicq; aliud nisi iubētibus sacris diligunt. Alii in ipso
 capitolio fallunt: ac fulminantem peierant iouem: & hos iuuat scelera: illos sacra sua pœnis agunt. Inue
 nit tamen inter has utraq; sententias mediū sibi ipsa mortalitas numen: quo minus etiam plana de
 deo coniectatio esset. Toto quippe mundo & locis omnibus oībusq; horis hoīum uocibus fortuna sola
 inuocatur: & una nominatur: una accusat: una agitur rea: una cogitatur: sola laudatur: sola arguitur: &
 cum conuictis colitur: uolubilisq; a plerisq; uero & cæca etiā existimata: uaga: incōstās: incerta: uaria: i
 dignorūq; faultrix: huic oīa expensa: huic oīa ferūtur accepta: & i tota ratione mortalium sola utrāq; pa
 ginā facit. Adeoq; obnoxia sumus fortis: ut fors ipsa pro deo sit: qua deus probatur incertus. Pars alia &
 hanc pellit: astroque suo euentus assignat: & nascendi legibus semelq; in omnes futuros unq; deo decre
 tū. In reliquum uero ocium datur. Sedere cœpit sententia hæc: pariterq; & eruditū uulgus & rude in eā
 cursu uadit. Ecce fulgurum monitus: oraculorum præscita: aruspiciū prædicta: atq; ēt parua dictū i au
 guriis sternutamenta & offensiones pedum. Diuus Augustus lætum pdidit sibi calceū præpostere idu
 ctum quo die seditione militari ppe afflictus est. Quæ singula iprouidam mortalitatem inuoluunt: so
 lum ut inter ista uel certum sit nihil esse certi: nec miserius quicq; homine aut superbius. Cæteris quip
 pe animantiū sola uictus cura est. In quo sponte naturæ benignitas sufficit: uno quidem uel præferenda
 cunctis bonis: q; de gloria: de pecunia: ambitione: superq; de morte non cogitant. Verum i his deos age
 re curam rerum humanarum credi ex usu uitæ est: pœnasq; maleficiis aliquando seras occupato deo in
 tāta mole: nunq; autem irritas esse. Nec ideo proximum illi genitum hominem: ut uilitate iuxta beluas
 esset. Imperfectæ uero in homine naturæ: præcipua solatia: ne deum quidem posse omnia. Nāq; nec si
 bi potest mortem consciscere: si uelit: quod homini dedit: optimum in tantis uitæ pœnis: nec mortales
 æternitate donare: aut reuocare defunctos: nec facere ut qui uixit non uixerit: qui honores gessit: nō ges
 serit. Nullumq; habere in præterita ius præterq; obliuionis. Atq; (ut facitis quoque argumentis societas
 hæc cum deo copuletur) ut bis dena: uiginti non sint: ac multa similiter efficere non posse. Per quæ de
 claratur haud dubiæ naturæ potentiam id quoq; esse quod deum uocamus. In hæc diuertisse non fue
 rit alienum propter uulgatam assidue quæstionem de deo.

De Natura Syderum Errantium.

CA. VIII.

Inc redeamus ad reliqua naturæ sydera quæ affixa diximus mundo: non illa ut existimat uul
 h gus singulis attributa nobis: & clara diuitibus: minora pauperibus: obscura defectis: & pro for
 te cuiusq; lucētia ad munera mortalibus. Quia nec cum suo quæq; homine orta moriuntur:
 nec aliquē extingui decidua significant. Nō tanta cælo societas nobiscum est: ut nostro fato mortalis sit
 ille quoq; syderum fulgor. Illa nimia alimento tracti humoris igneam uim abundantia reddunt. Cum
 decidere creduntur: ut apud nos quoq; id luminibus accensis liquore olei notamus accidere. Cæterum
 æterna est cælestibus natura intextibus mundum intextuq; concretis. Potentia autem ad terram ma
 gnopere eorum pertinens: quæ propter effectus claritatemq; & magnitudinem in tanta subtilitate no
 fci potuerūt: sicut suo demonstrabimus loco. Circuloz quoq; cæli ratio in terræ mentione aptius dice
 tur: q̄do ad eam pertinet tota signiferi modulatio inuentionibus non dilatis. Obliquitatem eius intelle
 xisse: hoc est rerum fores aperuisse Anaximander Milesius traditur primus olympiade. lvi. Signa dein
 de in eo Cleostratus: & primum arietis ac sagittarii. Sphæram ipsam ante multo atlas. Nūc relicto ipsi
 us mundi corpore reliqua inter cælum terrasq; tractentur. Summum esse quod uocant Saturni sydus:
 ideoq; minimum uideri: & maximo ambire circulo: ac. xxx. anno ad breuissima sedis suæ principia re
 gredi certum est. Oīum autem errantium syderum meatus interq; ea solis & lunæ contrarium muo

do agere cursum: id est latuum: semper illo in dextram præcipiti: & quæ assidua conuersione immensæ celeritatis attollant ab eo: rapianturque in occasum: aduerso tamen ire motu: per suos quæque passus ita ferri: ne conuolutus aer eandem in partem æterna mundi uertigine ignauo globo torpeat: sed fidatur aduerso syderum uerbere discretus & digestus. Saturni autem sydus gelidæ ac rigētis esse naturæ: multo ex eo inferiorem iouis circulum: & ideo motu celeriore duodenis circumagi annis. Tertium Martis: quod quidam Herculis uocant: ignea ardentis solis uicinitate binis fere annis conuerti. Ideoq; huius ardore nimio & rigore Saturni iteriectum ambobus ex utraq; temperari iouem: salutarēq; fieri deum. Inde solis meatū esse partū quidem trecentag. lx. Sed ut obseruatio umbrarum eius redeat ad notas quæ nos annis dies adiici: superq; quartam partem diei. Quæ ob cām quinto anno unus intercalaris dies additur: ut tempore rō facilius solis itineri congruat. Infra solem ambit ingens sydus appellatum Veneris: alterno meatu uagum: ipsiq; cognominibus æmulum solis & lunæ: præueniēs quippe & ante maturum exortiens: luciferi nomen accipit: ut sol alter: diemq; maturans. Contra ab occasu refulgens nuncupatur uesper: ut prorogans lucem: uicemq; lunæ reddēs. Quam naturā eius Pythagoras Samius primus deprehendit olympiade circiter. xlii. qui fuit urbis Romæ annus clxii. Largiori magnitudine extra cuncta alia sydera: est claritatis quidem tantæ ut unius huius stellæ radiis umbræ reddantur. Itaq; & in magno nominum ambitu est. Alii enim iunonis: alii isidis: alii matris deū appellauere. Huius natura cuncta generantur in terris. Nāq; in alterutro exortu genitili rore conspergens non terræ modo conceptus implet: uerum animantium quoq; omnium stimulat. Signiferi autem ambitum peragit tricenis & duode quinquagenis diebus: ab sole nunq; absistens partibus sex atq; quadraginta longius (ut Timeo placet) Simili ratione sed nequaquam magnitudine scilicet aut uicini proximum illi Mercurii sydus a quibusdam appellatum Apollinis inferiore circulo fertur. ix. diebus ociose ambitu modo ante solis exortum: modo post occasum splendens: nunq; ab eo. xxii. partibus remotior: ut Ctesias & Soligenes docent: ideo & peculiaris horum syderum statio est: neq; cōmunis cum supradictis. Nāq; ea & quarta parte cæli a sole abesse & tertia: & aduersa soli sæpe cernuntur: maioreq; aliis habent cuncta plenæ conuersionis ambitus in magni anni ratione dicendos.

De Lunæ Natura.

CA. IX.

Ed omnium admirationem uincit nouissimum sydus terrisq; familiarissimum: & in tenebrarum remedium ab natura repertum lunæ. Multiformi hæc ambage torfit ingenia contēplantium. & proximum ignorari sydus maxime indignantium: crescens semper aut senescens. Et modo curuata in cornua: modo æqua proportione diuisa: modo sinuata in orbem: maculosa: eodemq; subito prænitens: immensa orbe pleno: ac repente nulla: alias pernox: alias sera: & parte diei solis lucem adiuuans: deficiens. & in defectu tamen conspicua. Quæ mensis exitu latet cum laborare non creditur. iam uero humilis & excelsa: & ne id quidem uno modo: sed alias admota cælo: alias cōtigua montibus: nunc in aquilonem elata: nunc in austros deiecta. Quæ singula in eam deprehendit hominum primus Endymion. & ob id amore eius captus fama traditū. Non sumus profecto grati erga eos qui labore curaq; lucem nobis aperuere. in hac luce mira quoq; humani ingenii peste sanguinem & cædes cōdere animalibus iuuat: ut scelera hominum nascantur mundi ipsius ignaris. Proxima ergo cardini: ideoq; minimo ambitu uicenis diebus septenisq; & tertia diei parte peragit spatia eadem: quæ Saturni sydus altissimum. xxx. ut dictum est annis. Dein remorata in coitu solis biduo cum tardissime a tricesima luce rursus ad eandem uices exit. Haud scio an omnium quæ in cælo prænosci potuerunt magistra in. xii. spatia mensium oportere diuidi annum: quando ipsum totiens solem redeundo ad principia consequitur. Solis fulgore eam ut reliqua sydera tegi: siquidem in totum mutata ab eo luce fulgure: qualem in repercussu aquæ uiolare conspiciamus. ideo molliore & imperfecta ut soluere tantum humorem atq; etiā auerere: quem solis radii absumant. ideo & inæquali lumine aspici: quia ex aduerso demum plena reliquis diebus tantum ex se terris ostendat: quātum ex sole ipsa concipiat. in coitu quidem non cerni: quoniam haustum omnem lucis auersa illo regerat: unde acceperit. Sydera uero haud dubie humore terreno partisci: quia orbe dimidio nonnunq; maculosa cernatur: scilicet nondum suppetente ad hauriendum ultra iusta ui. Maculas enim non aliud esse q̄ terræ raptas cum humore sordes.

De Defectu Solis Et Lunæ Et De Nocte.

CA. X.

Efectus autem suos & solis rem in tota contēplatione naturæ maximæ miræ & ostēto similem eoz magnitudinū umbræq; indices existere. Quippe manifestum est solem iteruentu lunæ occultari: lunæq; terræ obiectu: ac uices reddi: eisdem solis radios luna interposito suo auferente terræ: terraque lunæ. Hac uero subeunte repentinas obduci tenebras: rursusque illius umbra sydus hebetari. Neq; aliud esse noctem q̄ terræ umbrā. Figurā autē umbræ similem metæ ac turbini iuerfo: quādo mucrone tantū ingruat: neq; lunæ excedat altitudinē: quoniam nullum aliud sydus eodem modo obscuretur: & talis figura semper in mucronem deficiat. Spatio quidem cōsumi umbras indico sunt uolucrum palti uolatus. Ergo confiniū illis est aeris terminus initiūq; ætheris. Supra lunā pura oīa ac diuturnæ lucis plena. A nobis autem per noctem cernuntur sydera ut reliqua lumina & tenebris. Et propter has causas nocturno tempore deficit luna. Stati autem atq; menstrui nō sunt utriq; defectus pp obliquitatem signiferi: lunæq; multiuagos (ut dictū est) flexus: non semper in scrupulis partium cōgruente syderum motu.

De Syderum Magnitudine.

CA. XI.

hæc ratio mortales animos subducit in cælum ac uelut inde contēplantibus trium maximæ rerum naturæ partium magnitudinem detegit. Non posset quippe totus sol adimi terris in

tercedente luna: si terra maior esset q̄ luna. Certior ex utraq̄ vastitas solis aperitur: ut non sit necesse amplitudinem eius oculorum argumentis atq̄ coniectura animi scrutari. Immensum esse constat: quia arborum in limitibus porrectarum in quotlibet passuum milia umbras paribus iaciat interuallis: tanq̄ toto spatio medius. Et quia per æquinoctium omnibus in meridiana plaga habitantibus simul fiat a uertice. Item quia circa solstitialem circulum habitantiū meridiē ad septētrionem umbræ cadant: ortu uero ad occasum: quæ fieri nullo modo possent: nisi multo esset maior q̄ terra: & q̄ montem idam exorients latitudine exuperat dextra læuaḡ large amplectēs: præsertim discretus tanto interuallo. Defectus lunæ magnitudinem eius haud dubia ratione declarat: sicut terræ paruitatē ipsa deficiēs. Namq̄ cum sint tres umbrarum figuræ: cōstetq̄: si par lumini sit materia: quæ iactat umbram: columnæ effigie iaci: nec habere finem. Si uero maior materia q̄ lumen: turbinis recti: ut sit inum eius angustissimum: & simili modo infinita longitudo. Si minor materia q̄ lux: mutæ existere effigiem in cacuminis sine definētē: talemq̄ cerni umbram deficiente luna palam fit: ut nulla amplius reliquatur dubitatio superari magnitudinem terram. Id quidem & tacitis ipsius naturæ idiciis. Cur enim partitis uicibus anni brumalis abscedit: ut noctium opacitate terras reficiat: exurturus haud dubie: & sic quoq̄ exurens quadam in parte tanta magnitudo eius est.

Quæ Quis Inuenerit In Obseruatione Cælesti.

CA. XII.

T rationem quidem defectus utriusq̄ primus romani generis in uulgus extulit Sulpitius Galus: qui cons. cum M. Marcello fuit: sed tum tribunus militum sollicitudine exercitu liberato: pridie q̄ Perfes rex superatus a Paulo est: in cōcione ab imperatore productus ad præcinendam eclipsim: mox & composito uolumine. Apud græcos autem inuestigauit primus omnium Thales Milesius olympiadis. xlviii. anno quarto: predicto solis defectu q̄ sub Astyage rege factus est urbis conditæ anno. clxx. Post eos utriusq̄ syderis cursum in sexcentos annos præcinuit Hipparcus menses gentiū diesq̄ & horas: ac situs locorum: & uicos populorum complexus æuo teste haud alio modo q̄ consiliorum naturæ particeps. Viri ingentes supraq̄ mortaliū naturam tantorum numinū lege deprehensa: & misera hoīum mente absoluta in defectibus stellarum scelera: aut mortem aliquā sydeꝝ pauentes. Quo in metu fuisse Sterlichori & Pindari uatum sublimiam ora palam est deliquo solis: & in luna ueneficia arguente mortalitate: & ob id crepitu dissono auxiliante. Quo pauore ignarus causæ Nicicas atheniensium imperator ueritus classem portu educere: opes eorum afflixit. Macti ingenio & cæli interpretæ rerūq̄ naturæ capaces argumenti imperatores quos deos hominesq̄ uicistis. Quis enim hæc cernens & statos syderum (quoniam ita placuit appellare labores non suæ necessitati mortalis gemitus ignoscat. Nūc cōfessa de iisdem breuiter atq̄ capitulatim attingam: ratione admodum necessariis locis strictumq̄ redita. Nam neq̄ instituti operis talis argumentatio est: neq̄ omnium rerum asserri posse causas minus mirum est: q̄ constare in aliquibus.

De Defectibus.

CA. XIII.

Efectus. cc. xxii. mensibus redire in suos orbis certum est. Solisq̄ defectum non nisi nouissima primaue fieri luna: quod uocant coitum. Lunæ autem non nisi plena: semperq̄ citra q̄ proxime fuerit. omnibus autē annis fieri utriusq̄ syderis defectus stas diebus orisq̄ sub terra. Nec tamen cum fiant superne ubiq̄ cerui: aliquando propter nubila: sæpius globo terræ obstante conuexitatibus mundi. Intra ducentos annos Hipparchi sagacitate compertum est & lunæ defectum aliquādo quinto mense a priore fieri: solis uero septimo. Eandem bis in triginta diebus supra terras occultari: sed ab aliis atq̄ aliis hoc cerni: quæq̄ sunt in hoc miraculo maxime mira: cum conueniat umbra terræ lunam hebetari: nunc ab occasus parte hoc ei accidere nunc ab exortus. Et qua nam ratione cum solis exortu umbra illa hebetatrix sub terra esse debeat semel iam acciderit: ut in occasu luna deficeret utroque super terram conspicuo sydere. Nam ut in duodecim diebus utrunq̄ sydus quæreretur: & nostro æuo accidit imperatoribus Vespasianis patre. iii. filio iterum cons.

De Lunæ Motu.

CA. XIII.

Vnam semper auersis a sole cornibus si crescat ortus spectare: si minuatur occasus haud dubiū est. Lucere dodrantis semuntias horarum ab secunda adiacentem usq̄ ad plenum orbē detrahentemq̄ in diminutionem: intra. xiiii. autem partes solis semper occultam esse. Quo argumento amplior errantium stellarum q̄ lunæ magnitudo colligitur: quando illæ & a septenis interdum partibus emergant. Sed altitudo cogit minoris uideri: sicut affixas cælo solis fulgore interdum non cernit: cum æque die ac noctu luceant: idq̄ manifestum fiat defectibus solis: & præaltis puteis.

Errantium Motus Et Luminum Canonica.

CA. XV.

Rrantium autem tres quas supra solem dicimus sitas occultantur meantes cum eo. Exoriantur uero matutiuo discedentes partibus nunq̄ amplius undenis. Postea radiorum eius contraſtu teguntur: & in triquetra partibus. c. xx. stationes matutinas faciunt: quæ & primæ uocantur. Mox in aduerso a partibus. c. lxxx. exortus uespertinos: Item in. c. xx. ab alio latere appropinquante stationes uespertinas: quas & secundas uocant: donec affecutus in partibus duodenis occultet illas: qui uespertini occasus appellantur. Martis stella ut propior etiam ex quadrato sentit radios ab. lxxx. partibus unde & nomen accepit. Is motus primus & secundus nonagenarius dictus ab utroq̄ exortu. Eadem stationalis senis mensibus commoratur in signis: alioquin bimestris cum cæteræ utraq̄ statione quater nos menses non impleant. Inferiores autem duæ occultantur in coitu uespertino simili modo: relictoq̄ sole totidem in partibus faciunt exortus matutinos: atq̄ a longissimis distantia suæ metis solem infe-

SECUNDVS

quantur: adeptæq; occasum matutino conduntur ac prætereunt: mox eodem intervallo uesperis exoritur usq; ad quos diximus terminos. Ab his retrogradunt ad solem: & occasu uespertino delitescunt Veneris stella & stationes duas matutinam uespertinamq; ab utroq; exortu facit a longissimis distantia suæ finibus. Mercurii stationes breuiore momento q̄ ut deprehendi possit. Hæc est luminum occultationumq; ratio perplexiore motu: multisq; inuoluta miraculis. Siquidem magnitudines suas: & colores mutant: & eadem ad septentrionem accedunt. abeuntq; ad austrum: terrisq; propiores aut cælo repente cernuntur. In quibus aliter multa q̄ priores tradituri fatemur: ea quoq; illorum esse muneris: qui primi quærendi uias demonstrauerunt. Modo ne quis desperet secula proficere semper pluribus de causis hæc omnia accidunt. Prima circularum est: quos græci absidas in stellis uocant: etenim græcis utendum erit uocabulis. Sunt autem hi sui cuiq; earum: aliiq; q̄ mundo: quoniam terra a uerticibus duobus quos appellauerunt polos centrum cæli nec non signiferi oblique inter eos siti. Omnia autem hæc constat ratione circini semper indubitata. Ergo ab alio cuiq; centro absides suæ exurgunt. Ideoq; diuersos habent orbis motusq; dissimiles: quoniam interiores absidas necesse est breuiiores esse.

Quare Eadem Alias Altiora: Alias Inferiora uideantur.

CA. XVI.

i Gitur a terræ cento absides altissimæ sunt: Saturno in scorpione, Ioui in uirgine: Marti in leone: Soli in geminis: Veneri in sagittario. Mercurio in capricorno: Mediis omnium partibus. Et econtrario ad terræ centrum humillimæ atq; proximæ. Sic fit ut tardius moueri uideantur: cum altissimo ambitu feruntur. Non quia accelerent tardetue naturales motus qui certi ac singuli sunt illis: sed quia deductas ab summa abside lineas coartari ad cætrum necesse est: sicut in rotis radios. Idemq; motus alias maior: alias minor: quod centri propinquitate sentitur. Altera sublimitatum causa, quoniam a suo centro absidas altissimas habent in aliis signis. Saturnus in libræ parte uicesima. Iupiter cancri. xv. Mars capricorni. xxviii. sol arietis. xxix. Venus piscium. xvi. Mercurius uirginis. xv. Luna tauri. iiii. Tertia altitudinum ratio cæli mensura non circuli intelligitur: subire eas aut descendere per profundum aeris oculis existimantibus. Huic connexa latitudinum signiferi obliquitatiscq; causa est. Per hunc stellæ quas diximus errantes feruntur. Nec aliud habitatur in terris q̄ quod illi subiaceret. Reliqua a polis squalēt. Veneris tantum stella excedit eum binis partibus. Quæ causa intelligitur efficere ut quædam animalia & in desertis mundi nascantur. Luna quoq; per totam latitudinem eius uagatur: sed omnino non excedit eum ab iis. Mercurii stella laxissime: ut tamen e duodenis partibus (tot enim sunt latitudines) non amplius octonas pererret neq; has æqualiter. Sed duas medio eius: & supra. iiii. infra duas. Sol deinde medio fertur inter duas partes flexuoso draconum meatu inæqualis. Martis stella quattuor medias. Iouis mediam & super eam duas. Saturni duas ut sol. Hæc erit latitudinum ratio ad austrum descendetium aut aquilonem subeuntium. Hac consistare & tertiam illam a terra subeuntium i cælum. Et pariter scandi eam quoq; existimauere pleriq; falso. Qui ut coarguatur aperienda est subtilitas immensa: & ois eas complexa causas. Conuenit stellas i occasu uespertino proximas esse terræ & latitudie & altitudine exortusq; matutinos in initio cuiusq; fieri. Stationes in mediis latitudinum articulis: quæ uocant eclectica: perinde confessum est motum augeri: q̄ diu in uicino sint terræ: cum abscedat in altitudinem: minui. Quæ ratio lunæ sublimitatibus maxime approbatur. Aequè non est dubium in exortibus matutinis etiam numere augeri: atq; a stationibus primis tres superiores diminui usq; ad stationes secundas. Quæ cum ita sint: manifestum erit ab exortu matutino latitudines scandi: quoniam in eo primum habitu incipiant partius adiacere motus. In stationibus uero primis & altitudine subire: quoniam tum primum incipiant detrahi numeri: stellæq; retroire. Cuius rei ratio priuatum reddeda est. Percussæ in qua diximus parte & triangulo solis radio inhihentur rectum agere cursum: & ignea ui leuantur in sublime. Hoc nõ protinus itelligi potest uisu nostro: ideoq; existimatur stare: unde & nomē accepit statio. Progreditur deinde eiusdem radii uiolentia: & retroire cogit uapor repercussas. Multo id magis i uespertino earum exortu toto sole aduerso: cum i summas absidas expelluntur: minimeq; cernuntur: quoniam altissime absunt: & minimo feruntur motu: tanto minore cum hoc i altissimis absidum euenit signis. Ab exortu uespertino latitudo descenditur partius iam se minuente motu: nõ tamen ante stationes secundas augente cum & altitudo descenditur superueniente ab alio latere radio: eademq; ui rursus ad terras deprimete: q̄ substulerit in cælum ex priore triquetro. Tatum iterest subeant ne radii an superueniat. Multoq; eadem magis i uespertino occasu accidit. Hæc est superioris stellæ ratio. Difficilior reliquarq; & a nullo antenos reddita.

Catholica Syderum Errantium.

CA. XVII.

p Rimum igitur dicatur cum sint diuersæ stellæ: cur Veneris stella nunq̄ longius. xlvii. partibus Mercurius. xx. a sole abscedant. Sæpe citra eas ad solem reciprocent. Conuersas habent utraq; absidas: ut infra solem sita: tatumq; circulis earum sub terra est: quatum superne prædictarq; & ideo nõ possunt abesse amplius: quoniam curuatura absidum ibi non habet lōgitudinem maiorem. Ergo utraq; simili ratione admodum statuunt absidum suarum margines: ac spatia lōgitudinis latitudinum euagatione pefant. At enim cur nõ semper ad. xlvi. & ad partes. xx. pueniunt: imo uero. Sed ratio canonica fallit. Nãq; apparet absidas quoq; earq; moueri: q̄ nunq̄ trãseant solem. Itaq; cum i partē ipsam eius incidere margines alterutro latere: tum & stellæ ad longissima sua interualla peruenire intelliguntur: cum citra fuere margines totidem partibus: & ipsæ ocuis redire creduntur: cum sit illa semper utriusq; extremitas summa. Hinc & ratio motuum conuersa itelligitur. Superiores enim celerrime feruntur in occasu uespertino: hæc tardissime. Illæ a terra altissime absunt: cum tardissime mouentur: hæc cum ocuis

sime. Quia sicut in illis propinquitas centri accelerat: ita in iis extremitas circuli. Illæ ab exortu matutino minere celeritatem incipiunt: hæc uero augere. Illæ retro cursum agunt a statione matutina usque ad uespertinam. Veneris a uespertina usque ad matutinam. Incipit autem ab exortu matutino latitudinem scandere. Altitudinem uero ac solem insequi a statione matutina ocissima in occasu matutino & altissima. Digredi autem latitudine. motumque minuere ab exortu matutino retro quidem ire: simulque altitudine digredi a statione uespertina. Mercurii rursus stella utroque modo scandere ab exortu matutino: digredi uero latitudine a uespertino: consecutoque sole ad .xv. partium interuallum consistit. quadri duo prope immobilis. Mox ab altitudine descendit: retroque graditur ab occasu uespertino usque ad exortum matutinum. Tantumque hæc & luna totidem diebus quot subiere descendunt. Veneris quindecies & pluribus subit. Rursus Saturni & Iouis duplicato digrediuntur. Martis etiam quadruplicato. Tanta est naturæ uarietas. Sed ratio euidens. Nam quæ in uaporem solis nituntur: etiam descendunt egre. Multa promi amplius circa hæc possunt secreta naturæ legesque: quibus ipsa seruiat: exempli gratia. In Martis sydere cuius est maxime inobseruabilis cursus nunquam id stationem facere. Iouis sydere triquetroraro admodum sexaginta partibus discreto. Qui numerus sexangulas mundi efficit formas. Nec exortus nisi in duobus signis tantum cancri & leonis simul edere. Mercurii uero sydus in piscibus exortus uespertinos raros facere: creberrime in uirgine. In libra matutinos. Item matutinos in aquario: rarissimos in leone. Retrogradum in tauro & in geminis non fieri. in cancro uero non citra .xxv. partem. Luna bis coitum cum sole in nullo alio signo facere quam geminis. Non coire aliquando in sagittario tantum. Nouissimam uero primamque eadem die uel nocte nullo alio in signo quam ariete conspici: id quoque paucis mortaliū contingit. Et inde fabula cernendi lynceo. Non comparere in cælo Saturni sydus & Martis cum plurimum diebus. clxx. Iouis. xxxvi. aut cum minimum denis detractis diebus. Veneris. lxxix. aut cum minimum. lii. Mercurii. xiii. aut cum plurimum. xvii.

Quæ ratio colores eorum mutet.

CA. XVIII.

Olores ratio altitudinem temperat: siquidem earum similitudinem trahunt: in quarum aera uenere subeundo: tingitque appropinquantes utralibet alieni meatus circulus. Frigidior in pallorem. Ardentior in ruborem. Ventosus in horrorem. Sol atque commissuræ absidum extremitateque orbitæ a terra in obscuritatem. Suus quidem cuiusque color est. Saturno cædibus. Ioui clarus. Marti igneus. Lucifero candens. Vesperti refulgens: Mercurio radians. Lunæ blandus. Soli cum uirritu ardens poltea radians. His causis connexo uisu & earum quæ cælo continentur. Namque modo multitudo conferta inest circa dimidios orbis lunæ placida nocte leniter illustrante eas. Modo raritas ut fugisse miremur plenilunio abscondente: aut cum solis supraue dictarum radii uisus perstringente nostros. Et ipsa autem luna ingruentium solis radiorum haud dubie differentias sentit heberante cætera inflexos mundi conuexitate eos: præterquam ubi recti angulorum competunt ictus. Itaque in quadrato solis diuidua est: in triquetroro semi ambitur orbe: impletur autem in aduerso: rursusque minuens easdem effigies paribus edit interuallis: simili rane qua supra solem tria sydera.

Solis motus & dierum inæqualitatis ratio.

CA. XIX.

Ol autem ipse quattuor differentias habet bis æquata nocte diei uerno & autumnio: & in centrum incidens terræ octauis in partibus arietis ac libræ. Bis permutatis spatiis in auctum diei bruma octaua in parte capricorni. Noctis uero solstitio totidem in partibus cancri. Inæqualitatis causa obliquitas est signiferi: cum pars æqua mundi super subterque terras omnibus fiat momentis. Sed quæ recta in exortu suo consurgunt signa longiore tractu tenent lucem: quæ uero obliqua ociore transeunt spatio.

Quare Ioui fulmina assignentur.

CA. XX.

At et plerisque magna cæli affectione compertum a principibus doctrinæ uiris superiorum trium syderum ignes esse: qui decidui ad terras fulminum nomē hēant. Sed maxime ex iis medio loco siti: fortassis quonia cōtagiū nimii humoris ex superiore circulo: atque ardoris ex subiecto per hunc modum egerat. Ideoque dictum Iouem fulmina iaculari. Ergo ut e flagrante ligno carbo cum crepitu: sic a sydere cælestis ignis expuitur: præscita secum afferens: ne abdicata quidem sui parte in diuinis testante operibus. Idque maxime turbato fit aere: quia collectus humor abundantiam stimulat: ut quia curbatur quodam ceu grauidi syderis partu.

Interualla syderum.

CA. XXI.

Interualla quoque syderum a terra multi indagare tentauerunt. Et solem abesse a luna undeuiginti partes: quantum lunam ipsam a terra prodiderunt. Pythagoras uero uir sagacis animi a terra ad lunam. cxxv. milia stadiorum esse collegit. Ab ea usque ad solem duplum. Inde ad duodecim signa triplicatum. In qua sententia Gallus Sulpitius noster fuit.

De syderum musica.

CA. XXII.

Ed Pythagoras interdum ex musica ratione appellat tonum: quantum absit a terra luna. Ab ea ad Mercurium spatii eius dimidium. & ab eo ad Venerem. A qua ad solem sesquiplum. A sole ad Martem tonum. i. quantum ad lunam a terra. Ab eo ad Iouem dimidium. & ab eo ad Saturnum dimidium. & inde sescuplum ad signiferum. ita septem tonos effici. quæ diapason harmoniam uocant: hoc est uniuersitatem cōcentus. in ea Saturnum Dorio moueri. Mercuriū Phrygio. Iouem Phrygio. & in reliquis similia iocunda magis quam necessaria subtilitate.

SECUNDVS

De mundi geometria.

CA. XXIII.

Tadium. cxxv. nostros efficit passus: hoc est pedes sexcentos. xxv. Possidonius nō minus. xl. stadiorum a terra altitudinem esse, in qua nubila ac uenti nubesq; perueniant, inde purum liquidumq; & imperturbatæ lucis aerem. Sed a turbido ad lunam uicies centum stadiorum. Inde ad solem quinquies milies. Eo spatio fieri ut tam immensa eius magnitudo nō exurat terras. Plures aut nubes noningentis stadiis in altitudinem subire prodiderūt. Incomperta hæc & inextricabilia: sed tam prodenda q̄ sunt prodita, in quis tamen una ratio geometricæ collectionis nunq̄ fallacis possit non repudiari: si cui libeat altius ista prosequi. Nec ut mensura id enim uelle pene dementis ocii est) sed ut tātum coniectanti animo constet existimatio. Nam cum trecentis. lx. & fere sex partibus orbis solis ex circuitu eius parere appareat circulum per quē meat sempq; dimetiens tertiam partem ambitus: & tertiae paulo minus septimam colligat: apparet dempta eius dimidia: quoniam terra centralis iterueniat. Sextam uero partem huius immensi spatii quod circa terram circuli solaris animo comprehenditur inesse altitudinis spatii. Lunæ uero duodecimam: quoniam tanto breuiore q̄ sol ambitu currit, ita ferri eam in medio solis ac terræ. Mirum quo procedat improbitas cordis humani paruulo aliquo inuitata successu. Si cut in suprascriptis occasionem impudentiæ ratio largitur: ausiq; diuinare solis ad terram spatia. Eadem ad cælum agunt: quoniam sit medius sol: ut protinus mundi quoq; ipsius mensura ueniat ad digytos. Quantas enim dimentientes habeat septimas: tantas habere circulum duo & uicesimas: tanq̄ plane a perpendiculari mensura cæli constet. Aegyptia ratio quā Petosiris & Necepsos ostendere: singulas partes: in lunari circula (ut dictum est) minimo. xxiii. stadiis paulo amplius petere colligit. In saturni amplissimo duplum. In solis quem medium esse diximus utriusque mensuræ dimidium. Quæ computatio plurimum habet pudoris: quoniam ad Saturni circulum addito signiferi ipsius interuallo nec numerabilis multiplicatio efficitur.

De repentinis syderibus.

CA. XXIII.

Estant pauca de mundo. Nāq; & in ipso cælo stellæ repente nascuntur plura earum genera.

De cometis & cælestibus prodigiis: natura: & situ: & generibus eorum.

CA. XXV.

Ometas græci uocant: nostri crinitas horrentes crine sanguineo: & comæ modo i uertice hispidas. Iidem pogonias: quibus in inferiore ex parte in speciem barbæ longæ pmittitur iuba: Aconitæ iaculi modo uibrantur ocissimo significatu. Hæc fuit de qua quinto consularu suo Tyberius imperator Cæsar præclaro carmine perscripsit ad hunc diem nouissime uisam. Eisdem breuiiores & in mucronem fastigiatas xiphias uocauerunt: quæ sunt omnium palidissime: & quodam gladii nitores ac sine ullis radiis: quos chryseus auro nomine similis: colore autem electro raros e margine emittit. Pithetes doliorum cernitur figura in concauo fumidæ lucis. Ceratias cornus speciem habet: qualis fuit cū græcia apud salamina depugnauit. Lampades ardentes imitantur faces. Hippeus equinas iubas celerissimi motus: atq; in orbem circa se euntis. Fit & candidus cometes argenteo crine ita refulgens: ut uix conueri liceat: specieque humana dei effigiem in se ostendens. Fiunt & hirti uillorum specie & iuba aliqua circumdati. Semel adhuc iubæ effigies mutata in hasta est olympiade centesima octaua: urbis anno. cclxxxviii. Breuissimum quo cernebantur spatium septem dierum annotatum est: longissimum octoginta. Mouentur autem alii errantium modo: alii immobiles hærent. Omnes ferme sub ipso septentrione aliqua eius parte non certa: sed maxime in candidam: quæ lactei circuli nomen accepit. Aristoteles tradit & simul plures cerni nemini compertum alteri: quod equidem sciam. Ventos autem ab his graues æstusque significari. Fiunt & hybernus mensibus & in austrino polo. sed ibi citra ullum iubar. Diraque comperta æthiopum & ægypti populis: cui nomen æui eius rex dedit Typon: ignea specie: ac spiræ modo in torta: uisu quoque toruo: nec stella uerius q̄ quidam igneus nodus. Sparguntur aliquando & errantibus stellis cæterisque crines. Sed cometes nunq̄ in occasura parte cæli est. Terrificum magna ex parte sydus ac non leuiter piatum ut ciuili motu Octauio consule. Iterumq; Pompeii & Cæsaribus bello. In nostro uero æuo circa ueneficium quo Claudius Cæsar imperiū reliquit Domitio Neroni: ac deinde principatu eius assiduum prope ac sæuum: Referre arbitrantur in quas partes sese iaculetur: aut cuius stellæ uires accipiat: quasq; similitudines reddat: & quibus in locis emicer. Tibiarum specie arti musicæ portendere. Obscenis autem moribus in uerendis partibus. Signorum ingeniis & eruditioni si triquetram figuram quadratamue paribus angulis ad aliquos perennium stellarum situs edant. Venena fundere in capite septentrionalis: austrinæue serpentis. Cometes in uno totius orbis loco colitur in templo romæ admodum faustus Diuo Augusto iudicatus ab ipso: qui incipiente eo apparuit ludis: quos faciebat Venere genitricis non multo post obitum patris Cæsaribus in collegio ab eo instituto. Namq; his uerbis id gaudium prodidit. Iis ipsis ludorum meorum diebus sydus crinitum per septē dies in regione cæli sub septentrionibus est conspectum. Id oriebatur circa undecimam horam diei: clarumq; & omnibus terris conspicuum fuit. Eo signo significari uulgus credidit Cæsaribus animam inter deorum immortalium numina receptam. quo nomine id insigne simulacro capitis eius quod mox in foro consecrauimus adiectum est. Hæc ille in publicum. Interiore gaudio sibi illum natum seseq; in eo nasci interpretatus est: & ut uerum fateamur: salutare id terris fuit. Sunt qui & hæc sydera perpetua esse credat: suoq; ambitu ire: sed non nisi relicta a sole cerni. Alii uero qui nasci humore foetuito & ignea ui: ideoq; solui.

Hipparchus de syderibus per exempla hystorica: faces:

lampades: trabes bolides: & calma cæli.

CA. XXVI.

c liii

Dem Hipparchus nunq̄ satis laudatus: ut quo nemo magis approbaueſſet cognationem cum homine ſyderum: animasq̄ noſtras partem eſſe cæli nouam ſtellam & aliam in æuo ſuo genitam deprehēdit: eiſq̄ motu qua die fulſit ad dubitationem eſt adductus: an ne hoc ſæpius fieret: mouerenturq̄ & eæ quas putamus affixas. Idem que auſus rem etiam deo improbam annumerare poſteris ſtellas: ac ſydera ad normam expangere organis excogitatis: per quæ ſingularum loca atq̄ magnitudines ſignaret: ut facile diſcerni poſſet ex eo: non modo an obirent: naſcerenturq̄: ſed omnino alia qua tranſirent mouerenturue. item an creſcerent minuerētq̄ cælo in hæreditate cunctis relicto: ſi q̄ſq̄ qui rationem eam caperet inuentus eſſet. Emicant & faces non niſi cauſam decidunt uiſa. Qualis Germanico Cæſare gladiatorum ſpectaculum edente præter ora populi meridiano tranſcurrit. Duo genera earum. Lampades uocant plane faces. Alteræ bolidas: qualem mutinensibus malis uiſum eſt. Diſtantq̄ faces ueſtigia longa faciūt priore ardente parte. Bolis uero perpetua ardens longiorem trahit limitē. Emicant & trabes ſimili modo: quas docos uocant: quales cum lacedemonii claſſe uicti imperium græciæ amiſere. Fit & cæli ipſius hiatus quem uocant chafiſa.

De cæli coloribus.

CA. XXVII.

It & ſanguinea ſpē: quo nihil terribilius mortalium timori eſt. Incendium ad terras cadens inde. Sicut olympiadis centeſimæ ſeptimæ anno tertio cum rex Philippus græciam quateret: Atqui hæc ego ratis tēporibus naturæ ut cætera arbitror exiſtere: nō ut pleriq̄ uariis de cauſis quas ingeniorum acumen excogitat. Quippe ingentium malorum fuere p̄nuntia. Sed ea accidiſſe non quia hæc facta ſunt arbitror: uerum hæc ideo facta quia incaſura erāt illa raritate autem. Occultam eorum eſſe rationem: ideoq̄ non ſicut exortus ſupradictos defectuſq̄ & multa alia noſci.

De flamma cæli.

CA. XXVIII.

Ernuntur & ſtellæ cum ſole totis diebus: plerumq̄ & circa ſolis orbē ceu ſpem coronæ & uerſicoloris circuli. Qualiter Auguſto Cæſare in prima iuuenta urbem intrante poſt obitum patris ad nomen ingens capeſſendum.

De coronis celeſtibus.

CA. XXIX.

Xiſtunt eadem coronæ circa lunam & circa nobilia aſtra cælo quoq̄ inhærentia. Circa ſolem arcus apparuit. L. Opinio. iii. Q. Fabio. ii. conf. orbis. L. portio. M. Acilio.

De circulis repentinis.

CA. XXX.

Irculus rubri coloris. L. Julio. P. Rutilio conf. Fiunt prodigioſi & lōgioreſ ſolis defectus qualis occiſo dictatore Cæſare: & Antonio bello totius pene anni pallore continuo.

Plures ſoles.

CA. XXXI.

T rurfus plures ſoles cernuntur: nec ſupra ipſum nec infra: ſed ex obliquo nunq̄ iuxta: nec contra terram: nec noctu. ſed aut oriente aut occidente. Semel in meridie conſpecti in boſphoro produntur: qui a matutino tempore durauerunt in occaſum. Trinos ſoles antiqui ſæpius uidere. Sicut. Sp. Poſtunio. Q. Minutio. Q. Martio. M. Portio. M. Antonio. P. Dolobella & M. Lepido. L. Planco conf. & noſtra ætas uidit Diuo Claudio p̄cipe conſulatu eius Cornelio Orſito collega. Plures ſimulq̄ tres uiſi ad hoc æui nunq̄ produntur.

Plures lunæ.

CA. XXXII.

Vnæ quoq̄ trinæ: ut Cn. Domitio. C. F. L. Annio conf. apparuere: quos pleriq̄ apparuerunt ſoles nocturnos.

Dierum lux nocte.

CA. XXXIII.

Vmen de cælo noctu uiſum eſt. C. Cecilio. Cn. Papyrio conf. & ſæpe alias ut diet ſpecies noctu lucret.

Clypei ardentes.

CA. XXXIII.

Lypeus ardens ab occaſu ad ortum ſcintillans tranſcurrit ſolis occaſum. L. Valerio. Cn. Mario conf.

Oſtentum cæli.

CA. XXXV.

Intillam e ſtella cadere: & augeri terræ appropinquantem: ac poſtq̄ in lunæ magnitudinem facta ſit illuxiſſe ceu nubilo die. Dein cum in cælum ſe reciperet: lampadem factam ſemel unq̄ proditur. Cn. Octauius. C. Scribonio conf. Vidit hoc Licinius Syllanus p̄conſul cum comitatu ſuo.

De diſcurſu ſtellarum.

CA. XXXVI.

Ieri uidentur & diſcurſus ſtellarum nūquam temere ut non ex ea parte truces uenti coorian- tur: & ex iis tunc procellæ in mari terrilq̄.

De ſtellis caſtoribus.

CA. XXXVII.

Idi in nocturnis militum uigiliis inhæreſſe pilis pro uallo fulgurum effigies: eæ & antennis nauigantium aliisq̄ nauium partibus ceu uocali quodam ſono inſiſtunt ut uolucres ſedem ex ſede mutant. Graues cum ſolitariae uenere: mergentelq̄ nauigia: & ſi in carinæ ima deciderint exurentes. Geminæ autem ſalutares: & proſperi curſus prænuntia. quarum aduētū fugari diram illam ac minacem appellatamq̄ Helenam ferunt. Et ob id Polluci & Caſtori id numen aſſignant: eoſq̄ in mari deos inuocant. Hominum quoq̄ capita ueſpertinis horis magno præſagio circūfulgent. Omnia icerta ratione & in naturæ maiestate abdita.

De aere.

CA. XXXVIII.

Actenus de mundo ipſo ſyderibusque. Nunc reliqua cæli memorabilia. Namq̄ & hoc cælum appellauere maiores. Quod alio nomine aera: omne quod inani ſimile utilem hunc ſpiritum fundit. Infra lunam hæc ſedes: multoque inferior. Ut animaduerto propemodum conſtare: infinitum ex ſuperiore natura aeris & terreni halitus miſcens utraque ſorte confunditur. Hinc nubila: tonitrua: & alia fulmina. Hinc grandines: & pruina: hymbres: procellæ: turbines. Hinc plurima mor-

SECUNDVS

talium mala: & rerum naturæ pugna secum, Terrena in cælum tendentia deprimit syderum uis. Eademque quæ sponte non subeant ad se trahunt, Decidunt hymbres, Nebulæ subeunt, Siccatur amnes: Ruunt grandines, Torrent radii: & terram in medium undique impellunt, lidem infraçti resiliunt: & quæ potuere auferunt secum, Vapor ex alto cadit: rursusque in altum redit, Venti ingruunt inanes, lidemque cum rapina remeant, Tot animalium haustus spiritum e sublimi trahit, At ille contra nititur, Telusque ut inani cælo spiritum infundit, Sic ultro citro commeante natura ut tormento aliquo mundi celeritate discordia accendatur: nec stare pugna licet: sed assidue rapta conuoluitur, Et circa terram immenso rerum quasi globo tendit subinde per nubes cælum aliud obtexens, Ventorum hoc regnum, Itaque præcipua eorum natura ibi: & ferme reliquas complexa causas quoniam & tonitruum & fulminum iactus horum uiolentiæ plerique assignant, Quin & ideo lapidibus pluere interim quæ uento sint rapti: & multa similiter, Quamobrem plura simul dicenda sunt,

De æstatis tempestatibus.

CA. XXXIX.

Empestatum rerumque quasdam stas esse causas: quasdam uero fortuitas: aut adhuc rationis incõpertæ manifestum est, Quis enim æstates & hyemes quæque in temporibus annua uice intelliguntur syderum motu fieri dubitet? Ergo ut solis natura temperando intelligitur annos: sic reliquorum quoque syderum propria est quibusque uis: & ad suam cuique naturam fertilis, Alia sunt in liquoris soluti humoris foecunda, Alia cõcreti in pruinis: aut coacti in niues: aut glaciati in gradines, Alia flatus teporis, Alia uaporis, Alia roris, Alia rigoris, Nec uero hæc tanta debent existimari quanta cernuntur: cum esse eorum nullum minus luna tam in mæsæ altitudinis ratio declaret, Igitur in suo quæque motu naturam suam exercent, quod manifestum Saturni maxime transitus hymbribus faciunt, Nec meantium modo syderum hæc uis est: sed multorum etiam adhærentium cælo quotiens errantium accessu impulsæ, aut cõiectu radiorum exstimulata sunt, qualiter in fuculis sentimus accidere: quas græci ob id pluuio nomine hyadas appellant, Quin & sua sponte quædam statimque temporibus ut hædog exortus aucturi uero sydus non ferme sine procellosa grandine emergit, De caniculæ exortu.

CA. XL.

Am caniculæ exortu accendi solis uapores quis ignorat? Cuius syderis effectus amplissimi in terra sentiuntur, Feruent maria ex oriente eo, Fluctuant in celis uina, Mouentur stagna, Origem appellat ægyptus feram: quam in exortu eius contrastare & conueri tradit: ac uelut adorare cum sternuerit, Canes quidem toto eo spatio maxime in rabiem agi non est dubium,

Vis temporum anni statua.

CA. XLI.

Vin in partibus quoque signorum quorundam sua uis inest ut autumnali æquinoctio brumæque cum tempestatibus confici sydus intelligimus,

De incertis tempestatibus,

CA. XLII.

Ec hymbribus tantum tempestatibusque sed multis & corporum & ruris experimentis, Afflantur alii sydere, Alii cõmouentur stas temporibus: aluo: neruis: capite: mente, Olea & populus alba & salices folia solstitio circumagunt: Floret ipso brumali die suspensa in tectis arentis hærbæ pulegii, Rumpuntur intentæ spiritu membranæ, Miretur hoc qui non obseruet quotidiano experimento hærbam unam: quæ uocatur hæliotropium abeunte solem intueri semper: oibusque horis cum eo uerti: uel nubilo obubranse, Iam quidem lunari potestate ostreæ cõchylionumque & conchæ: omnium corpora augetur: & rursus minui, Quin & foricum fibras respondere numero lunæ exquirere diligentiores, Minimusque animal formicam sentire uires syderis interlunio semper cessant, Quo turpior homini incita est: fatent præcipue iumentorum quorundam in oculis morbos cum luna increfcere ac minui, Patrocina uastitas cæli in mensa discreta altitudine in duo atque septuaginta signa, Hæ sunt regum aut animantium effigies: in quas digessere cælum periti, In his quidam mille sexcentas annotauere stellas insignes uidelicet affectu uisue, Extempli gratia in cauda tauri septem quas appellauerunt Vergilias, In fronte fuculas, Boetem quæ sequitur septentriones, De hymbribus,

CA. XLIII.

Xtra has causas non negauerim existere hymbres uentosque: quoniam humidam a terra alias uero propter uapores humidam exhalare caliginem certum est, Nubesque liquore egresso in sublimi: aut ex aere coacto in liquorem egresso in sublimi: aut ex aere coacto in liquorem gigni, Densitas earum corpusque haud dubie coniectatur argumentorum solem obumbret, Perspicuum alias etiam urinantibus in qualibet profundam aquarum altitudinem,

Quare lapides pluuant,

CA. XLIII.

Gitur non eam inficias: posse in has & ignes superne stellarum decidere: quales sereno sæpe cernimus: quorum ictu concuti aera uerum est: quando & tæla uibrata stridunt, Cum uero in nubem peruenerint: uaporem dissonum gigni ut candente ferro in aquam demerso: & fumum dum uorticem uolui, Hinc nasci procellas, De tonitruis & fulgoribus,

CA. XLV.

T si in nube luctetur flatus aut uapor tonitrua edidi: si erumpat ardens: fulmina, Si longiore tractu nitatur fulgetra, His findi nubem: illis prumpi, Et esse tonitrua impactorum ignium plagas: ideoque protinus corruscare igneas nubium rimas, Posse & repulsi syderum depressum, qui a terra meauerit spiritum nube cohibitu tonare natura strangulante sonitum dum rixetur, Edito fragore cum erumpat: Vt in membrana spiritu intenta: posse & atritum dum in præceps feratur illum quisquis est spiritum Accendi, Posse & afflictu nubium elidi: Vt duorum lapidum sintillantibus fulgetris, Sed hæc omnia esse fortuita, Hinc bruta fulmina & uana ut quæ nulla ne-

niant ratione naturæ. Is percussit montes: iis maria: omnesque alios irritos actus. Illa uero fatidica ex alto statim de causis & ex suis uenire syderibus. Simili modo uentos uel potius flatus posse ex arido siccoq; anhelitu terræ gigni non negauerim. Posse & aquis aeris expirantibus q; neq; in nebulâ defertur: nec crascescat in nubes. Posse & solis impulsu agi: quoniam uentus non aliud intelligatur q; fluctus aeris: pluribusque etiam modis. Namque & fluminibus & niuib; & e mari uidemus etiam tranquillo: & alios quos uocant altanos e terra confurgere. Qui quidē cū e mari redeunt tropei uocantur: si pergūt apogei.

Qua ratione echo reddatur.

CA. XLVI.

Ontium uero flexus crebriq; uertices & conflexa Cubito aut confrica in humeros iuga concaui uallium sinus scindunt inæqualiter: inde resultantem aera quæ causa etiam uoces multis in locis reciprocas facit.

De uentis.

CA. XLVII.

Ine sine uentos generant iam quidam etiam specus: qualis in dalmatiæ ora uasto in præceps hiatu: in quem deiecto leui pondere quamuis tranquillo die turbini similis emicat procella. nomen loco est sentaquin: Et in cyrenaica prouincia rupes quædam austro traditur sacra: quâ profanum sit atrectari hominis mano: confestim austro iuolente harenas. In domibus etiam multis manufacta inclusa opacitate conceptacula auras suas: habent adeo cā non deest. Sed plurimum interest flatus sit an uentus: illos statos atque perspirantes: quos non tractus aliquis uerum terræ sentiunt: qui non aura non procella maris: sed appellatione quoque ipsa uenti sunt. Qui siue assiduo mundi in incitu & contrario syderum occurfu nascuntur. siue hic est ille generabilis rerum naturæ spiritus huc illucq; tanq; in utero aliquo uagus: siue disparili errantium syderum ictu: radiorūque multiformi iactu flagellatus aer: siue a suis syderibus exeunt his proprioribus: siue ab illis cælo affixis cadunt: palā est illos quoque legem habere naturæ non ignotam etiam si nondum percognitam.

Naturæ & obseruationes uentorum.

CA. XLVIII.

Iginti & amplius auctores græci ueteres prodidere de his obseruationes: quo magis miror orbem tam discordi & in regna hoc est in membra diuiso tot uiris curæ fuisse tam ardua uentum perquirere inter bella præsertim & infida hospitia. Piratis etiam omnium mortalium hostibus transitus fame tenentibus: ut hodie quædam in suo quisq; tractu ex eorum commentariis qui nunq; eo accessere uerius noscant q; indigenarum scientia. Nunc uero pace tam festā: tam gaudente prouentu rerum artiumque principe omnino nihil adisci noua inquisitione: imo ne ueterum quidē inuēta perdisci. Non erāt maiora præmia in multos dispersa fortunæ magnitudine: & ista plures sine præmio alio q; posteros iuuandi eruerunt. Nāq; mores hominum seruere non fructus. Et immensa multitudo apertū quodcunq; est mare hospitaliq; littorum omnium appulsu nauigat: sed lucri non scientiæ gratia. Nec reputat cæca mens etiam tantum auaritiæ intenta id ipsum scientia posse tutius fieri. Quapropter scrupulosius q; instituto fortassis conueniat operi tractabo uentos tot milia nauigantium cernens.

Ventorum genera.

CA. XLIX.

Eteres quattuor omnino seruire totidem mundi partes: ideo nec Homerus plures nominat. Heberius mox iudicatum est secuta ætas octo addidit ratione nimis subtili & conscissa. Proximis inter utraque media placuit ad breue numerū additis quattuor. Sunt ergo bini in quattuor cæli partibus. Ab oriente æquinoctiali subsolanus. Ab oriēte brumali uulturnus. Illum apelioten: hūc græci eorum appellant. A meridie auster. Et ab occasu brumali africanus: noton & liba nominant. Ab occasu æquinoctiali fauonius. Ab occasu solstitiali corus: zephyron & argesten uocant. A septentrionibus septentrio. Interque eum & exortum solstialem aquilo. A partibus dicti & boreas. Numerosior ratio quattuor iis interiecerat transeam media regione inter septentrionem & occasum solstialem. Itemq; cætiā media inter aquilonem & exortum æquinoctialem. Ab ortu solstitiali phœnica media regione inter ortum brumalem & meridiem. Item inter liba & noton compositum ex utroque medium. Inter meridiem & hybernū occidentem libanoton. Nec finis. Alii quippe mēsem nomine etiānum addidere inter boream & cætiā. Et inter eorum & noton & euronoton. Sunt etiā quidā peculiāres quibusq; gentibus uenti non ultra certum procedētes tractum: ut Atheniensibus scyron: paulo ab argeste deflexus reliquæ græciæ ignotus. Aliubi elatior idem olympias uocatur. Consuetudo his oībus nominibus argesten intelligit & cætiā. Aliqui uocant hellepontion. Et eosdem alibi aliter. Item in narbōnensi prouincia clarissimus uentorum est circius: nec ulli uolentia inferior. Osti plerūq; recto ligustico mari perferens. Idem non modo in reliquis partibus cæli ignotus est: sed ne uiennam quidem eiusdem prouinciæ urbem attingens: paucis ante limitibus iugi modici occurfu tantus ille uentorum est coercitus. Et autros in ægyptum penetrare negat Fabianus. Quo fit manifesta lex naturæ uentis etiam & tempore & sine dicto. Ver ergo aperit nauigantibus maria. Cuius in principio fauonii hybernū molliunt cælum sole aquarii. xv. optinente partem. Is dies sextus est ante februias idus. Competit ferme & hoc omnibus quos deinde ponā p singulas itercalatiōes: uno die anticipantibus rursusque lustro sequenti ordinē seruātibus. Fauoniū quidā ad. vii. cal. martii chelidoniā uocāt ab hirundinis uisu. Nonnulli uero ornithiā uno & septuagesimo die post brumā ab aduentu animū flantem per dies nouē. Fauonio cōtrarius est quē subsolanum appellauimus. Datus est aut huic exortus uergiliæ in totidem partibus tauri sex diebus ante maias idus. quod tempus austrinū est huic uento septentrione cōtrario. Ardentissimo autē æstatis tempore exoritur caniculæ sydus sole primam partē leonis ingrediente. Qui dies. xv. ante augusti chalend. est. Huius exortū diebus octo ferme aquilones antecedunt: quos prodromos appellāt.

SECUNDVS

Postbiduum autem exortus iidem aquilones constantius perflant diebus, xl. quos ethefias uocant. Molire eos creditur solis uapor geminatus ardore syderis. Nec ulli uentorum magis statim sunt. Post eos rursus austri frequentes usque ad sydus arcturi: quod exoritur. xi. diebus ante æquinoctium autumnii. Cū hoc corus incipit: corus autumnat. Huic est contrarius uulturnus. Post id æquinoctium diebus fere quatuor & xl. uergiliarum occasus hyemem incoat. Quod tempus in tertio idus nouembris incidere consuevit. hoc est aquilonis hyberni: multumque æstiuo illi dissimilis: cuius ex aduerso est africanus. Ante brumam autem septem diebus totidemque postea sternitur mare halcyonum foeturæ: & inde nomen in dies traxere. Reliquum tempus hyemat. Nec tamen sæuitia tempestatum concludit mare. Piratæ primum coegere mortis periculo in mortem ruere: & hyberna experiri maria. Nunc idem auaritia cogit. Ventorum etiam frigidissimi sunt quos a septentrione diximus spirare. Vicinus his corus. li & reliquos sompescunt: & nubes abigunt. Humidi auster africanus: & præcipue auster italiae. Narrant & in ponto caecian in se trahere nubes. Sicci corus & uulturnus præterquam desinentes. Niuales aquilo & septentrio. Grandines septentrio importat & corus. Aestuofus auster. Tepidi uulturnus & faonius. lidem subsolano sicciore: & in totum omnes a septentrione & occidente sicciore: quam meridie & oriente. Saluberrimus autem omnium aquilo. Noxius auster & magis siccus fortassis quia humidus frigidior est. Minus esurire eo spirante creduntur animantes. Etesiae noctu desinunt flare: & a tertia diei hora oriuntur. In hispania & asia ab oriente flatus est eorum. In ponto ab aquilone. Reliquis in partibus a meridie. Spirant autem & a bruma qui uocantur ornithiae: sed leniores & paucis diebus. Permutant & duo naturam cum situ. Auster africae serenus. Aquilo nubilus. Omnes uenti uicibus suis expirant maiore ex parte. Aut ut contrarius desinenti incipiat cum proxime cadentibus. Surgunt a leuo latere in dextrum ut sol ambiunt. De ratione eorum menstrua quarta maxime luna decernit. Iisdem autem uentis in contrarium nauigatur prolatis pedibus: ut noctu plerumque aduersa uela concurrant. Austro maiores fluctus eduntur quam aquilone, quoniam ille infernus ex imo maris spirat: hic summo. Ideoque post austros noxii præcipue terremotus. Noctu auster interdum aquilo uehementior. Et ab ortu flantes diuturniores sunt ab occasu flantibus. Septentriones in pari fere desinunt numero. Quæ obseruatio etiam in aliis multis rerum naturæ partibus ualet. Mares itaque existimantur impares numeri. Sol & auget & comprimit flatu. Auget exoriens occidensque. Comprimit meridianus æstiuus temporibus. Itaque medio diei aut noctis plerumque sopiuntur: quia aut nimio frigore aut æstu soluuntur. Et hymbribus uenti sopiuntur. Exstantur autem maxime unde nubes discussæ adaperuere cælum. Omnium quidem si libeat obseruare minimos ambitus redire eisdem uices quadriennio exacto Eudoxus purat non uentorum modo uerum & reliquarum tempestatum magna ex parte. Et est principium iustri eius semper intercalari anno caniculæ ortu. De generalibus uentis hæc.

De repentinis flatibus.

CA. L.

Vnde de repentinis flatibus qui exhalante terra ut dictum est coorti rursusque deiectione interim obducta nubium cute multiformes existunt. Vagi quippe & ruentes torrentium modo ut aliis placere ostendimus: tonitrua & fulgura edunt. Maiore uero illati pondere icursusque si late siccam ruperint nube: procella gignunt quæ uocat a grecis ecnephias. Sin uero depresso sinu arctius rotati effregerint sine igne hoc est sine fulmine uerticem faciunt: qui typhon uocatur id est uibratus. Ecnephias defert. Hic secum aliquid abreptum e nube gelida conuoluens uersansque: & ruinam suam illo pondere aggrauans: & locum ex loco mutans rapida uertigine: præcipua nauigantium pestis: non antennis: modo uerum ipsa nauigia contorta frangens: tenui remedio aceti in aduenientem effusi: cui frigidissima est natura. Idem illi ipso percussus coriepta secum in cælum refert. forbetque in excelsum. Quod si maiore depressæ nubis eruperit specu: sed minus alto quam procella: nec sine fragore turbinem uocant: proxima quæque prostermentem. Idem ardentior accensusque dum fuerit præster uocatur amburens contracta pariter & proterens.

Alia prodigiosa genera tempestatum.

CA. LI.

Non fit autem aquilonibus typhon nec niualis: aut niue iacente ecnephias. Quod si simul rupit nubem: exarsitque: & ignem habuit: aut postea concepit fulmen est. Distat a præstere quo flamma ab igne. Hic late fundit statu. Illud conglobat impetu. Vortex autem hic meando distat a turbine quo bine quo stridor a fragore. Procella latitudie ab utroque dissecta nube uerius quam rupta. Fit & caligo beluæ similis nube dira nauigantibus. Vocatur & columna cum spissatus humor rigensque ipse se sustinet. Ex eodem genere & in longam ueluti fistulam nubes aquam trahit.

Quibus in terris fulmina non cadant.

CA. LII.

Yeme & æstate rara fulmina contrariis de causis: quoniam hyeme desatus aer nubium crassiore corio spissatur: omnisque terrarum exhalatio rigens ac gelida quicquid accepit ignei uaporis extinguit. Quæ ratio in unum scythiam & circa rigentia a fulminum casu præstat: & e diuerso nimius ardor ægyptum. Si quidem calidi siccique halitus terræ raras admodum tenuesque & infirmas desantur in nubes: Vere autem & autumnio crebriora fulmina corruptis in utroque tempore æstatis hyemisque causis. Qua ratione crebra in italia fulmina quia mobilior aer mitiore hyeme & æstate nimbofa: semper quodammodo uernat uel autumnat. Italiae quoque partibus iis quæ a septentrione descendunt a tempore qualis est urbis campaniæ tractus iuxta hyeme & æstate fulgurat: quod non in alio situ.

Fulgurum genera & miracula.

CA. LIII.

LIBER

f Viminum ipsorum plura genera traduntur. Quæ sicca ueniunt non adurunt: sed dissipant. Quæ humida non urunt: sed insulfant. Tertium est quod clarum uocant mirificæ maxime naturæ: quo dolia exhauriuntur intactis operimentis: nulloq; alio uestigio relicto. Aurum & æs & argentum liquatur intus sacculis ipsis nullo modo ambustis: ac ne confuso quidem signo cæræ. Martia princeps romanorum ista grauida partu exanimato ipsa citra ullum aliud incômodum uixit. In catilinianis prodigiis pompeiano ex municipio, M. Herennius decurio sereno die fulmine ictus est.

De obseruationibus.

CA. LIII.

e Huscog; littere noue deos emittere. fulmina existimant: eaque esse undecim generum. Iouem enim trina iaculari. Romani duo tantum ex his seruauere: diurna attribuentes ioui: nocturna Summano. Rariora sane eadem causa frigidioris cæli hetruria rûpere a terra quoq; arbitratur quæ infera appellat brumali tempore facta sæna maxime & execrabilia: cû sint omnia quæ terrena existimant non illa generalia: nec a syderibus uenientia: sed ex proxima atq; turbidior natura. Argumentum euident est q; oia a superiore cælo decidentia obliquos habeant ictus: hæc autem quæ uocant terrena rectos. Sed quia ex proprio materia cadunt ideo creduntur e terra exire: quoniam ex repulsu nulla uestigia edant: cum sit illa ratio non inferni ictus sed aduersi: Saturni ea a sydere proficisci subtiliter ista confectati putant: sicut cremantia a Martis. Qualiter cum uulscinii oppidum thufcorum opulentissimum totum concrematum est fulmine. Vocant & familiaria in totam uitam fatidica: quæ prima fiunt familiam suam cuique indepto. Cæterum existimant non ultra decem annos portendere priuatas: præterq; hæc quæ matrimonio primo facta aut natali die. Publica non ultra tricesimum annum: præterq; in deductione oppidorum.

De fulminibus euocandis.

CA. LV.

e Xtat annalium memoria sacris quibusdam & precationibus uel cogi fulmina uel impetrari. Vetus fama est hetruriæ impetratum uulscinis & urbe & agris depopulatis: subeunte monstro quod uocauerunt Oltam: euocatum & a Porfena suo rege & ante eum a Numa sæpius hoc factum in primo annalium suorum tradit. L. Piso grauis auctor. Quod imitatum parum rite Tullum Hostilium istum fulmine. Lucosque & aras & sacra habemus: inter quæ statores & tonantes & feretrios eliciunt quoq; accepimus iouem. Varia in hoc uitæ sententia & pro cuiuslibet animo. Imperari naturæ audacis est credere: nec minus habetis beneficiis abrogare uires: quando in fulgurum quoque interpretatione eo profecit scientia: ut uentura alia finito die præcinat: & an peremptura sint fatum: aut apertura potius alia fata quæ lateant: innumerabilius in utroque publicis priuatisque experimentis. Quamobrem sint ista (ut rerum naturæ libuit) aliis certa: aliis dubia: aliis probata: aliis damnanda. Nos cætera quæ sunt in his memorabilia non omitemus.

Catholica fulgurum.

CA. LVI.

f Vigetrum prius cerni q; tonitrum audiri cum simul fiant certum est. Nec mirum quoniam lux sonitu uelocior. Ictum aut & sonitum cõgruere ita modulante natura. Sed sonitum profecti esse fulminis: nõ illati. etiãnum spiritum ociorẽ fulmine: ideo quãti prius omne & afflari q; pcuti: nec quẽq; tangi qui prior uiderit fulmen: aut tonitrua audierit. Leua psp̄era existimatur, quoniam leua parte mundi ortus est. Nec tam aduentus spectatur q; reditus: siue ab ictu resiliat ignis: siue opere confecto aut igne consumpto spiritus remeet. In xvi. partes cælum in eo respectu diuisere tusci. Prima est a septentrionibus ad æquinoctialem exortum. Secunda ad meridiem. Tertia ad æquinoctialem occasum. Quarta optinet quod reliquum est ab occasu ad septentriones. Has i quaternas iterum diuisere partes: ex quibus octo ab exortu sinistras: totidem e cõtrario appellauere dextras. Ex iis maxime dira quæ per septentriones occasum attingunt. Itaque per plurimum refert unde uenerint fulmina & quo concesserint. Optimum est in exortiuas redire partes. Ideo cum a prima cæli parte uenerint: & in eandem concesserint summa fœlicitas portenditur. Quale Syllæ dictatori ostentum datum accipimus. Cætera ipsius mundi portione minus prospera aut dira. Quædam fulgura enuntiare non putant fas: nec audire: præterq; si hospiti indicentur aut parenti. Magna obseruationis huius uanitas tacta Iunonis æde romæ deprehensa est Scauro cõsule qui mox princeps fuit. Noctu magis q; iterdiu sine tonitribus fulgurat. Vnũ animal hominem non semper extinguit: cætera illico: hunc uidelicet natura tribuente honorem: cum tot beluæ uiribus præstent. Omnia contrarias incubant partes. Homo nisi conuertatur ui percussus non expirat. Suerne isti concidunt. Vigilans ictus conuiuentibus oculis dormiens patentibus reperitur. Hominem ita exanimatum cremari fas non est: condi terra religio tradidit. Nullum animal nisi exanimatum fulmine accenditur. Vulnera fulminitorum frigidiora reliquo corpore sunt.

Quæ non feriantur fulmine.

CA. LVII.

e X iis quæ terra gignuntur lauri fructicẽ nõ icit. Non unq; altius quinq; pedibus descendit in terram. Ideo pauidi altiores specus tutissimos putant: aut tabernacula pellibus beluarum quas uitulos marinos appellant: quoniam hoc solum animal ex marinis non percutiat: sicut nec e uolucris aquilam: quæ ob hoc armiger huius tæli fingitur in italia inter terracinam & adẽ Fetoniae turres bellicis temporibus desiere fieri: quia non nullæ earum sunt fulmine dirutæ.

De prodigiis pluuiis lacte & sanguine carne ferro lana lateribus coactis

CA. LVIII.

p Ræter hæc inferiore cælo relatum in monumenta est lacte & sanguine pluuisse. M. Acilio. C. Portio cons. Et sæpe alias carne. sicut. L. Volunio Seruio Sulpitio cons. Exq; ea non perputruis/

SECUNDVS

se quod non diripiissent aues. Item ferro in lucanis anno antequam, M. Crassus a parthis interemptus est: omnesque cum eo lucani milites: quorum magnus numerus in exercitu erat. Effigies quæ plurat spongiarum fere similis fuit. Aruspices cauenda præmonuerunt superna uulnera, L. Autem Paulo C. Marcello confilana pluit circa castellum cariffanum: iuxta quod post annum T. Annii Milo occisus est. Eodem causam dicente lateribus coctis pluuisse in eius anni acta relatum est.

De crepitu armorum & tubarum de cælo audito,

CA. LIX.

a Rmorum crepitus & tubæ sonitus auditus e cælo cimbricis bellis accepimus: crebroq; & prius & postea. Tertio uero consulatu Martii ab amerinis & tudertibus spectata arma cælestia ab ortu occasuque inter se concurrētia pulsus quæ ab occasu erant, ipsum ardere cælum minime mirum est. Et sæpius uisum maiore uis ignis nubibus correptis.

De lapidibus e cælo cadentibus,

CA. LX.

c Elebrant græci Anaxagoram clazomenium olympiadis septuagesimæ octauæ secundo anno predixisse cælestium litterarum scientia quibus diebus saxum casurum esset e sole. Idque factum interdum in thraciæ parte ad egos flumen. Qui etiam lapis nunc ostenditur magnitudi-
ne uehicularum colore adusto: comete quoq; illis noctibus flagrante. Quod si quis prædictum credat: simul fateatur necesse est maioris miraculi diuinitatem fuisse Anaxagoræ: soluiq; rerum naturæ intellectum & confundi omnia si aut ipse sol lapis esse: aut unq; lapidem in eo fuisse credatur. Decidere tamen crebro non erit dubium, in abidi gymnasio ex ea causa colitur hodieque modicus quidam: sed quem in medio terrarum casurum idem Anaxagoras prædixisse narratur. Colitur & Casandriæ: quæ potidea uocitata est ob id deducta. Ego ipse uidi in uocontiorum agro pauloante delatum.

De arcu cælesti,

CA. LXI.

a Rcus notamus extra miraculum frequentes: & extra ostētum. Nam nec pluuios quidem aut serenos dies cum fide portendunt. Manifestum est radium solis imissum cauæ nubis repulsa acie in solem fringi: colorūq; uarietate mixtura nubium aeris igniūque fieri. Certe nisi sole aduerso non fiunt: nec unq; nisi dimidia circuli forma: nec noctu. Quāuis Aristotiles prodat aliquando uisum: quod tamen fatetur idem non nisi tricesima luna posse. Fiunt autem hyeme maxime ab æqui noctio autumnali die decrescēte. Quo rursus crescēte ab æquinoctio uerno non existunt: nec circa solstitium longissimis diebus: bruma uero hoc est breuissimis diebus frequenter. Idem sublimes humili sole: humilesq; sublimi: & minores occidente uel oriente: sed in latitudinem diffusi. Meridie exiles: uerum ambitus maioris. Aestate uero per meridiem non cernuntur. Post autumnii æquinoctium quacunque hora. Nec unq; plures simul q̄ duo. Cætera eiusdem naturæ non multis dubia esse uideo.

De grandine: niue: pruina: nebula: rore.

CA. LXII.

g Randinem coglaciato hymbre gigni: & niuem eodem humore mollis coacto. Pruinam autem ex rore gelido. Per hyemem niues cadere non grandines: ipsaq; grandines inter diu sæpius q̄ noctu: & multo celerius resolui q̄ niues. Nebulam nec æstate nec maximo frigore existere. Rores neq; gelu: neq; ardoribus: neq; uentis: nec nisi serena nocte. Gelando liquorem minui: solutaque glacie non eundem inueniri modum.

De Nubium Imaginibus,

CA. LXIII.

u Arietates colorum figurarumque in nubibus cerni prout admixtus ignis superet aut uincat:

De Proprietatibus Cæli In Locis,

CA. LXIII.

p Ræterea quasdam proprietates cæli quibusdam locis esse. Roscitates æstate africæ noctes: In italia locris & lacu uelino nullo non die apparere arqus. Rhodi & syracusis nunq; tanta nubila obduci: ut non aliqua hora sol cernat. Qualia aptius suis referent in locis. Hæc sint dicta de aere.

De Natura Terræ

CA. LXV.

f Equitur terra cui uni rerum naturæ partium eximia propter merita cognomē ididimus maternæ ueneratiōis. Sic hoium illa ut cælum dei: quæ nos nascentes excipit: natos alit: semelque editos sustinet semp: nouissime complexa gremio iam a reliqua natura abdicatos: tum maxime ut mater operiens: nullo magis sacramento q̄ quo nos quoq; sacros facit: etiam monumenta ac titulos gerens. nomenq; prorogans nostrum: & memoriam extendens cōtra breuitatem æui. Cuius numē ultimum iam nonnullis imprecamur rati graue: tanq; nesciamus hanc esse solam: quæ nunq; irascatur homini: Aquæ subeunt in hymbres: rigescunt in grandines: tumescunt in fluctus: præcipitantur in torrentes. Aer densatur nubibus: furit procellis. At hæc benigna: mitis: indulgens: ususq; mortalium semper ancilla: quæ coacta generat: quæ sponte funditur. quos odores saporesq;: quos succos: quos tactus: quos colores: q̄ bona fide creditum reddit fœnus: quæ nostri causa alit: Pestifera enim animantia uita li spiritu habente culpam necesse est illi feminata excipere: & genita sustinere. Sed in malis generatium noxa est. Illa serpentem homine percusso non recipit amplius: pœnasque etiā inertium nomine exigit. Illa menicas fundit hærbas: & semper homini parturit. Quin & uenena nostri miserta instituisse credi potest. ne in tedio uitæ diræ famis mors terræ meritis alienissima lenta nos consumeret tabe: ne lacrum corpus abrupta dispergerent: ne laquei torqueret pœna præpostera: incluso spiritu cui quæreretur exitus: Ne in profundo quæsita morte sepultura sabulo fieret: ne feri cruciatus scinderet corpus. Ita est: miserta genuit id: Cuius facillimo hauistu illibato corpore & cum toto sanguine extinguemur nullo labore sitientibus similes: Quo taliter defunctos non uolucres non feræ attingerent: terræque feruaretur qui sibi ipse perisset. Et ut uerum fateamur terra nobis malorum remedium genuit:

nos illud uitæ fecimus uenenum. Nos enim & ferro quo carere non possumus simili modo utimur. Nec tamen quæreremur merito: etiam si maleficii causa attulisset. Aduersus unam quippe naturæ partem ingrati sumus: quasi quæ non ad delicias quasque non ad contumelias feruiat homini. In maria iacitur: ut freta admittamus: eluitur aquis: freta: ligno: igne: lapide: fruge omnibus cruciatur horis: multoque plus ut delitiis quàm ut alimentis nostris famuletur. Illa tamen quæ summa patiatur: atque extrema cure tolerabilia uideantur. Penetramus in uiscera auri argentiq; uenas: & æris ac plumbi metalla fodientes. Gemmas etiam & quosdam paruulos quærimus lapides scrobibus in profundum actis. Viscera eius extrahimus: ut dygito gestetur gemma quam petimus. Quot manus atteruntur: Vt unus niteat articulis. Si ulli essent: inferri: iam profecto illos auaritiæ atque luxuriæ cuniculi refodissent: Et miramur si eadem ad noxam genuit aliqua. Feræ enim credo custodiunt illam: arcentque sacrilegas manus. Nonne inter serpentes fodimus? Et uenas auri tractamus cum ueneni radicibus? Placatiore tamen deum utimur ob hoc: quod omnes hi opulentiæ exitus ad scelera cedentesque & bella tendunt: quæque sanguine nostro irrigamus insepultis ossibus tegimus. Quibus tamen uelut exprobatore furore tandem ipsa se obducit: & scelera quoque mortalium occultat. Inter crimina ingrati animi & hoc dixerim quod naturam eius ignoramus.

De Forma Terræ.

CA. LXVI.

e Si autem figura prima de qua cōsensus iudicat, Orbem certe dicimus terræ globum: quem uerticibus includi fatemur. Neque enim absoluti orbis est forma in tanta montium excelsitate tanta camporum planicie: sed cuius amplexus si cuncta linearum comprehendatur ambitu: figuram absoluti orbis efficiat. Id quod ipsa rerum naturæ cogit ratio: non eisdem causis quas attulimus in cælo. Namque in illo caua in se conuexitas uergit: & cardini suo hoc est terræ: undique incumbit. Hæc ut solida atque conferta assurgit intumescenti similis: extraque protenditur. Mundus in centrum uergit. At terra exit a centro: immensum eius globum in formam orbis assidua circa eam mundi uolubilitate cogente.

De Antipodibus An Sint. CA. LXVII.

i Ngens hic pugna litterarum cōtraque uulgi opinionem circūfundi terræ homines undique cōuersisque inter se pedibus stare: & cunctis similem esse cæli uerticem: ac simili modo ex quacunque parte mediam calcari. illo quærente cur non decident contra sitiq; tanquàm non & ratio præfesto sit. Vt nos non decidere miretur illi. Interuenit sententia quibus indocili probabilis turbæ iæquali globo: & si sit figura pineæ nucis nihilominus terram undique incoli. Sed quid hoc refert alio miraculo exoriente? Pendere ipsam ac non cadere nobiscum ceu spiritus uis mundo præsertim inclusi dubium sit: an possit cadere natura repugnante & quo cadat negante. Nam sicut ignium sedes non est nisi in ignibus: aquarum nisi in aquis: spiritus nisi in spiritu: ita terræ arcentibus cunctis nisi in se locus non est. Globum tamen effici mihi est in tanta planitie maris cæpog. Cui sententiæ adest Dicearchus uir in primis eruditus: regum cura permensus montes: ex quibus altissimum perdidit Pelion. M. cc. passuum ratione perpendiculi nullam esse eam portionem uniuersæ rotunditatis colligens. Mirhi incerta hæc cōiectatio uideat. Haud ignoro quosdam alpium uertices longo tractu nec breuiore quinquaginta milibus passuum assurgere. Sed uulgo maxime hæc pugna est: si coactam in uertice aquarum quoque figura credere cogat. Atque non aliud in rege natura aspectu manifestius. Namque dependentes ubique guttæ paruus globantur orbibus. Et pulueri illatæ frondiumque lanugini impositæ absoluta rotunditate cernuntur. Et in poculis repletis media maxime tument. Quapropter subtilitate humoris mollitiæque in se residente ratione facilius quàm uisu deprehendunt. Idque etiã magis mirum in poculis repletis addito humore minimo circumfluere quod super sit. Contra euenire ponderibus additis ad uicenos sæpe denarios. Scilicet quia itus recepta reliquorum in uerticem attolant: ut cumulo eminente infusa dilabant. Eadem est causa propter quam e nauibus terra non cernatur: e nauium malis conspicua. At procul recidente nauigio si quid quod fulgeat religetur in mali cacumine: paulatim descendere uideatur: & postremo occultetur. Denique oceanus quem fatemur ultimū qua non alia figura cohereret: atque non decideret: nullo ultra margine includente: ipsum id ad miraculum redit: quo nam modo etiam si globetur extremum non decideret mare. Contra quod ut sint plana maria: & qua uidentur figura non posse id accidere magno sui gaudio magnaue gloria inuectores græci docent subtilitate geometrica. Namque cum e sublimi in inferiora aquarum ferantur: & sit hæc natura earum confessa: nec quisque dubitet in littore ullo accessisse eas: quod longissime deuexitas passa sit: proculdubio apparere quo quid humiliter sit propius centro esse terræ: omnesque lineas quæ emittantur ex eo ad proximas aquas breuiore fieri quàm quæ ad extremum mare a primis aquis: Ergo totas omnique ex parte aquas uergere in centrum: ideoque non decidere: quoniam in interiora nitant. Quod quidem & ita formasse artifex natura credi debet: ut cum terra arida & sicca consistere per se ac sine humore non posset: nec rursus stare aqua nisi sustinente terra mutuo amplexu iungerentur. Hæc sinus pandente illa uero permanente totam intra: extra: supra: uenis ut uinculis discurrentibus: atque etiam in summis iugis erumpente. Quo spiritu acta & terræ pondere expressa siphonum modo emicat: tatumque a periculo decidendi abest: ut in summa quæque & altissima exiliat. Qua ratione manifestum est quare tot fluminum quotidiano accessu maria non crescant.

Quomodo Aqua Sit Terræ Innexa.

CA. LXVIII.

e Si igitur in toto suo globo tellus medio ambitu præcincta circūfluio mari: nec argumentis: hoc inuestigandum: sed iam experimentis cognitum.

De Nauigatione Maris Et Fluminum.

CA. LXIX.

SECVNDVS

Gadibus columnisq; Herculis hispaniæ & galliarum circuitu totus hodie nauigatur occi-
dens. Septêtrionalis uero oceanus maiore ex parte nauigatus est auspicijs Diui Augusti ger-
maniam classe circũuecta ad cimbrorum promontorium: & inde immenso mari prospecto:
aut fama cognito: ad sythicam plagam & humore nimio rigentia. Propter quod minime uerisimile est
illic maria deficere: ubi uis humoris superet. Iuxta uero ab ortu ex indico mari sub eodem sydere pars
tota uergens in caspium mare per nauigata est macedonum armis Seleuco atq; Anthioco regnanti-
bus: quæ seleuchida atq; anthiochida ab ipsis appellari uoluere. Circa caspium quoq; multa oceani lit-
tora explorata: paruq; breuis q̄ totus hinc aut illic septemtrio eremigatus. Vt tamē coniecturæ locum
sit quoq; in non reliquam ingens argumentum paludis mæoticæ: siue ea illius oceani sinus est: ut mul-
tos aduerto credidisse: siue angusto sinu discreti restagnatio. Alio latere Gadium ab eodē occidente ma-
gna pars meridiani sinus ambitu mauritaniæ nauigatur hodie. Maiorem quidem eius partem & orien-
tis uictorie Magni Alexandri iustrauere usque in arabicum sinum. In quo res gerente. C. Cæsaræ Augu-
sti filio signa nauium ex hispaniensibus naufragiis feruntur agnita. Et Hano Carthaginis potentia flo-
rente circũuectus a gradibus ad finem arabie nauigationem eam prodidit scripto. Sicut ad extera Euro-
pe noscenda missus eodē tēpore Himilco. Præterea nepos Cornelius auctor est Eudoxum quēdam sua
ætate cum Lathyrum regem fugeret arabico sinu egressum gades usq; peruectū. Multoq; ante eū Cœ-
lius Antipater uidisse se qui nauigasset ex hispania in æthiopiā cōmertii gratia. Idē nepos de septêtrio-
nali circuitu tradit. Q. Metello Celeri. C. Africani in consulatu collegæ sed tum galliæ procōsulū indos a
rege sueutorum dono datos: qui ex india cōmertii causa nauigantes tempestatibus essent in germaniā
abrepti. Sic maria circũfusa undiq; diuiduo globo partem orbis auferunt nobis: nec inde huc nec hinc
illo peruiō tractu. Quæ contemplatio apta detegendæ mortalium uanitati poscere uidetur: ut totū hoc
quicquid est in quo singulis nihil satis est ceu subiectum oculis quantum sit ostendam.

Quæ Portio Terræ Habitatetur.

CA. LXX.

Am primum in dimidio computari mihi uidef tanq̄ nulla portio ipsi decedat oceano: qui to-
to circundatus medio: & omnes cæteras fundens recipiensq; aquas: & quicquid exit in nubes
ac sydera ipsa tot & tante magnitudinis pascens. Quo tandem amplitudinis spatio terra cre-
ditur habitari. Improbata & infinita debet eē tam uastæ molis possessio. Adde q̄ ex relicto spatio plus ab-
stulit cælum. Nam cum sint eius quinq; partes: quas uocant zonas: infesto rigore & æterno premitur
gelu omnem quicquid est subiectum duabus extremis utring; circa uertices: hunc qui septemtrion uo-
catur: eūq; qui aduersus illi austrinus appellatur. Perpetua caligo utrobiq; & aliena molliorum syderū
aspectu maligna ac pruina tantum albicans. Lux uero media terrarum qua solis orbita est exusta flam-
mis & cremata quo minus uapore torretur. Circa quam duæ tantum inter se exustam & rigentes tem-
perantur. Hæq; ipsæ inter se non peruiæ propter incendium syderis. Ita terræ tres partes abstulit cælū.
Oceani rapina in incerto est. Sed & relicta nobis una portio haud scio an etiam in maiore dāno sit. Idē
siquidem oceanus infusus in multos (ut dicemus) sinus adeo uicino accessu interna maria allatrat: ut
centum quindecim milibus passuum arabicus sinus distet ab ægyptio mari. Caspius uero. ccclxxv. mi-
libus a portico. Idem interfusus intrat per tot maria quibus africam europam asiamq; dispartit. Quan-
tum terrarum occupet cōputetur etiā nunc mensura tot fluminum tantarum palludium. Addātur &
lacus & stagna. Iam elata in cælum & ardua aspectu quoq; iuga. Iam siluæ uallesq; prærupte & solitudi-
nes & mille causis deserta detrahantur. Hæ tot portiones terræ immo uero ut plures tradidere mundi
punctus: neq; enim est aliud terra uniuersa. hæc est materia gloriæ nostræ: hæc sedes: hic honores geri-
mus: hic exercemus: imperia: hic opes cupimus: hictumultuatur humanū genus: hic instauramus bel-
la etiam ciuilia: mutuis cædibus laxiorem facimus terram. Et ut publicos gentium furores trāseā: hæc
in qua conterminos pellimus: furtiq; uicini cespitem nostro solo affodimus: ut qui latissime rura meta-
tus fuerit: ultraq; famam exegerit accolæ quora terrarum parte gaudeat: uel cum ad mensuram auari-
tæ suæ propagauerit quam tandem portionem defunctus eius optineat.

Mediam esse mundi terram.

CA. LXXI.

Ediam esse mundi totius terram haud dubiis constet argumentis: sed clarissime æquinoctii pa-
ribus horis. Nam si in medio esset: æquales dies noctesq; habere non posse deprehenderunt.
& Dioptræ: que uel maxime id confirmant: cum æquinoctiali tempore ex eadem linea ortus
occasusque cernatur: & solstitialis exortus per suam lineam brumalisque occasus. Quæ accidere nul-
lo modo possent: nisi in centro sita esset.

De syderum inæqualitate: & de eclipsi: & ubi & quare.

CA. LXXII.

Res autem circuli supradictis zonis implexi inæqualitates temporum distinguūt. Solstitialis
a parte signiferi excellissima nobis ad septêtrionalem plagam uersus. Contraq; ad alium polū
brumalis. Item medio ambitu signiferi orbis icedens æquiinoctialis. Reliquorum quæ mi-
ramur causa in ipsius terræ figura est: quam globo similem & cum ea aquas iisdem intelligit argumē-
tis. Sic. n. sit haud dubie ut nobis septêtrionalis plage sydera nunq̄ occidant: cōtra meridianæ nunquam
orianf. Rursusq; hæc ab illis non cernantur attollente se contra medios uisus terrarū globo. Septêtrio-
nes nō cernit troglodytice & cōfinis ægyptus. Nec canopū italia: & quā uocat berenices crinē. Item quā
sub Diuo Augusto cognominauere Cætaris thronon: insignis ibi stella: adeoq; manifeste assurgēs fastigio
incuruat: ut canopus quartam fere partem signi unius supra terram eminere Alexandriae intuentibus

uideat. Eadem a rhodo terrā quodāmodo ipsam stringere. In ponto omnino nō cernatur: ubi maxime sublimis septētrio. Idē a rhodo abscondit: magisq; alexandriæ. In arabia nouēbri mense prima uigilia occultus: secūda se ostendit. In meroe solstitio uesperis paulisper apparet: paucisq; ante exortum arcturi diebus pariter cū die cernit. Nauigantium hæc maxime cursus deprehēdūt in alia aduerso: in alia pno mari: subitoq; conspicuis atq; ut e freto emergētibus quæ in anfractu pilæ latuere syderibus. Neq; n. (ut dixeret aliqui) mundus hic polo excelsiore se attollit: ut undiq; non cernant hæc sydera. Verum hæc eadē quibusq; proximis sublimiora creduntur: eademq; demerita longinquis. Vtq; nunc sublimis in deiectu positus uidetur hic uertex: sic in illam terræ deuexitatem transgressis illa se attollūt residētibus quæ hic excelsa fuerant: quod nisi in figura pilæ accidere non posset. Ideoq; defectus solis ac lunæ uespinos oriētis incolæ non sentiunt: nec matutinos ad occasum habitates: meridianos uero sæpius. Nobili apud arabiam magni Alexandri uictoria luna defecisse noctis secunda hora prodita est. Eademq; in Sicilia exorientis. Solis defectum Vipsano & fonteio cons. qui fuere ante paucos annos factum pridie chalend. maias. campania hora diei inter septimam & octauam sensit. Corbulo dux in armenia inter horam diei decimam & undecimam prodidit uisum circuitu globi alia aliis detegente & occultante. Quod si plana eēt terra simul omnia apparerent cunctis: noctesq; non fierent inæqles: neq; aliis q̄ in medio sitis paria duodecim horarum interualla cernerentur: quæ nunc non in omni parte simili modo congruunt.

Quæ ratio diurnæ lucis in terris.

CA. LXXIII.

Deo ne nox diesq; quamuis eadem toto orbi simul est oppositu globi noctem aut ambitu diem afferente. Multis hoc cognitum experimentis. In africa hispaniaq; turrium Hannibalis. In asia uero propter piraticos terrores simili specularū præsidio excitato: in q̄s prænūtiatos ignes sexta hora diei accensos sæpe compertum est: tertia noctis a tergo ultimis uisos. Eiusdem Alexandri cursor Philonides ex sicyone ad elin mille & ducenta stadia nouem diei cōfecit horis. Inde q; quāuis decliui itinere tertia noctis hora remensus est sæpius. Causa q; eunti cum sole iter erat: eundemq; remeās obuium cōtrario præuertebat occursum. Qua de causa ad occasum nauigantes quāuis breuissimo die uincunt spatia nocturnæ nauigationis ut solem ipsum comitantes.

Gnomica de eadem re & horologio primo.

CA. LXXIII.

Asq; horoscopa non ubiq; eadem sunt usui trecētis stadiis aut lōgissime etiā q̄ngētis mutantibus semet umbris. Solis itaq; umbilici quem gnomonem appellant umbra in Egipto meridiano tempore equinoctii die paulo plus q̄ dimidiam gnomonis mēsuram efficit. In urbe Roma nona pars gnomonis deest umbra. In oppido Ancona superest quinta. xxx. In parte Italiae que Venetia appellatur eisdem horis umbra gnomoni par fit. Vbi & quando nullæ umbræ. CA. LXXV.

Imili modo tradunt in syene oppido quod est supra alexandriam quinq; milibus stadiorum solstitii die medio nullā umbram iaci: Puteumq; eius experimēti gratia factum totum illuminari. Ex quo apparere solem illi loco supra uerticem esse: qd̄ etiā in india supra flumen hyspani fieri tempore eodem Onesicritus scripsit. Cōstatq; in berenice urbe troglodytarū & inde stadiis quatuor milibus octingentis. xx. eadem gente in Ptolemaide oppido quod in margine rubri maris ad primos elephantorum uenatus conditum est. Hoc idem ante solstitiū quadrigenis quinque diebus totidēq; postea fieri: & per eos nonaginta dies in meridiē umbras iaci. Rursus in meroe insula quæ est caput gentis æthiopum quinq; milibus stadiorum & syene in amne nilo habitat bis anno absumi umbras sole duodeuicesimam tauri partem & quartādecimam leonis obtinente. In india gente oretū mons est maleus nomine: iuxta quē umbræ æstate in austrum: hyeme ad septētrionem iaciuntur. Quidecim tantū noctibus ibi apparet septētrio. In eadē india patalis celeberrimo portu sol dexter oritur. Umbra in meridiem cadunt. Septētrionem ibi Alexandro morate annotatum prima tantū noctis parte aspici Onesicritus dux eius scripsit. Quibus in locis in die umbræ non sint septētrionem non conspici: & ea loca appellari ascia: nec oras dinumerari ibi. Vbi bis anno umbræ: & ubi in contrarium. CA. LXXVI.

In tota troglodytice umbras bisquadraginta quinq; diebus in anno Eratostenes in cōtrariū cadere prodidit. Vbi longissimus dies: & ubi breuissimus. CA. LXXVII.

It fit ut uario lucis incremento in meroe longissimus dies. xii. horas equinoctiales & octo partes unius horæ colligat. Alexandria uero. xiiii. horas. In Italia. xv. In britania. xvii. ubi æstatae lucidæ noctes haud dubie repromittūt id: quod cogit ratio credi. Solstitialibus diebus accedente sole propius uerticem mundi angusto lucis ambitu subiecto terræ continuos dies haberi senis mensibus: noctesq; e diuerso ad brunam remoto. Quot fieri in insula tyle pythias massiliēsis scripsit: sex dierum nauigatione in septētrionem a britania distante. Quidam uero in Noma quæ distat a Camalduno britania oppido circiter ducentis milibus affirmant.

Item de horologio.

CA. LXXVIII.

Umbra hanc rationem & quam uocant gnomonicē inuenit Anaximenes milesius Anaximandri de quo diximus & Taletis discipulus: primusq; horologium quod appellant scioteri conlacedemone ostendit. Quomodo dies obseruentur. CA. LXXIX.

Primum diem alii aliter obseruauerunt. Babyllonii inter duos solis exortus. Athenienses inter duos occasus. Umbra a meridiem in meridiem. Vulgus omne a luce ad tenebras. Sacerdotes romani & qui diem diffinire ciuilem: item ægyptii & Hipparchus a media nocte in mediam. Minora autem interualla esse lucis inter ortus solis iuxta solstitia q̄ equinoctia apparet: quia positio signiferi

SECUNDVS

circa media sui obliquior est: iuxta solstitium uero rector.

Differentiæ gentium & ratio.

CA. LXXX.

c Ontexenda sunt his cælestibus nexa causis. Namq; æthiopas uicini syderis uapore torren: adu-
stisq; similes gigni: barba & capillo uibrato non est dubium. Et aduersa plaga mundi atq; gla-
ciali candida cute esse gentes flauis, pmissas crinibus. Truces uero ex cæli rigore has & illas mo-
bilitates habentes. Ipsorumq; crinium argumêto illis in supera succum reuocari natura uaporis. His in
inferas partes depelli humore deciduo. Hic graues feras: illic uarias effigies animalium prouenire & ma-
xime alitum: & i multas figuras gigni uolucres. Corporum autem proceritatem utrobique: illic ignium
nisu: hic humoris alimento. Medio uero terræ salubris utrinque mixtura: fertilis ad omnia tractus: modi-
cus corporum habitus. Magna & in colore temperies. Ritus molles: sensus liquidus: ingenia sæcunda:
totiusq; naturæ capacia. Iisdem imperia quæ nunq; extimis gentibus fuerint: sicut ne ille quidem his par-
uerint auulsæ ac pro immanitate naturæ urgentis illas solitaria.

De motu terræ.

CA. LXXXI.

b Abyloniæ placita motus terræ hiatusq; & cætera oia ut syderum existimant fieri. Sed illorū
trium quibus fulmina assignant. Fieri autem hæc meantium cū sole aut cōgruentiū: & maxi-
me circa quadrata mundi. Præclara quædā esse & immortalis i eo (si credimus) diuitias perhibe-
tur Anaximádro mileseo physico: quæ ferunt lacedemoniis prædixisse: ut urbem ac tecta custodirét. In-
stare, n. motū terræ. Et tum urbs tota eorum corruit. Et taygeti motis magna pars ad formā puppis emi-
nens abrupta cladē in super eā ruina pressit. Perhibetur & Pherecydis Pythagoræ doctoris alia cōiecta-
tio: sed & illa diuina. Haustu aquæ e puteo præsensisse ac prædixisse ibi terræ motum. Quæ si uera sunt
q̄tum a deo tandem uideri possunt tales distare dum uiuant? Et hæc quidem arbitrio cuiusq; existimā-
da relinquātur. Ventos in causa esse non dubium reor. Neq; n. unq; intremiscunt terræ nisi sopito mari:
cælog; adeo trāquillo ut uolatus auium non pendeant subtracto omni spiritu q uehit: nec unq; nisi post
uentos cōditos, s. in uenas & cauernas eius occulto afflatu. Neq; aliud é i terra tremor q̄ in nube tonitruū
Nec hiatus aliud: q̄ cum fulmen erumpit incluso spiritu luctantes: & ad libertatem exire nitente.

De terræ hiatus.

CA. LXXXII.

u Arie itaq; quatitur: & mira edūtur opera: alibi prostratis mœnibus: alibi hiatu profundo hau-
stis: alibi egestis molibus: alibi emissis amnibus: nōnunq; etiam ignibus calidis ue fontibus: ali-
bi aduerso fluminum cursu. Præcedit uero comitaturq; terribilis sonus: alias murmur simili-
us mugitibus aut clamori humano armorum ue pulsantium fragori: p: o qualitate materiæ excipiētis
formaq; uel cauernarum uel cuniculi: per quem meat exilius grassante in angusto eodem rauco: in re-
curuis resultant: in duris feruente: in humidis fluctuante & stagnantibus. Item feruente contra solida.
Itaq; & sine motu sæpe editur sonus: nec simplici modo quatitur unq;: sed tremit uibratq;. Hiatus uero
alias remanet ostendens quæ sorbuit: alias occultat ore compresso. Rursusq; ita iducto solo ut nulla ue-
stigia extēt urbibus plerumq; deuoratis agrorumq; tractu hausto. Maritima autem maxime quatit-
tur, nec montosa tali modo carent. Exploratum est mihi alpes apéninas sæpius tremisisse. Et autumn-
o ac uere terræ crebrius mouentur: sicut fiunt fulmina. Ideo galliæ & ægyptus minime quatunt: quoni-
am hic æstatis causa obstat: illic hyemis. Item noctu sæpius q̄ interdiu. Maximi autem futuri signa mo-
tus existant hi matutini uespertiniq;: sed propinqua luce crebri. Interdiu autem circa meridiem fiunt: &
solis lunæq; defectu: quoniam tempestates tunc sopiūtur. Præcipue uero cum sequitur hymbre æstus
hymbrefue æstum.

Signa motus futuri.

CA. LXXXIII.

n Auigantes uero sentiunt non dubia coniectura: sine flatu intumescente fluq; subito: aut qua-
tiente icti. Intremunt uero & in nauibus posita æque q̄ in edificiis: crepituq; p̄nuntiant. Quin
& uolucres non impauideæ sedent. Est & in cælo signum: præceditq; motu futuro aut iterdiu
aut paulo post occasum sereno ceu tenuis lineæ nubis in longum porrectæ spatium. Est & in puteis tur-
bidior aqua: nec sine odoris tedio.

Auxilia contra motus futuros.

CA. LXXXIII.

f Icut & iisdem est remedium: quale cloacæ & crebri specus præbêt. Præconceptum enim spiri-
tum exhalant: quod in certis notatur oppidis: quæ minus quatuntur crebris ad purgandam
eluiem cuniculis cauata. Multoq; sunt tutiora in iisdem illis quæ pendent: sicut neapoli i ita-
lia intelligitur parte eius quæ solida est ad tales casus obnoxia. Tutissimi sunt ædificiorum fornices: an-
guli quoq; parietum: pontesq; alterno pulsu renitente. Et latere terreno facti parietes minore noxa qua-
tiuntur. Magna differētia est & in ipso genere motus. Pluribus siquidem modis quatitur. Tutissimum
est cum uibrat crispante ædificiorum crepitu: & cum intumescit assurgens: alternog; motu refidet ino-
xium: & cum concurrentia tecta contrario ictu arietant: quoniam alter motus alteri renitur. Vndan-
tis inclinatio & fluctus moræ quædam uolutatio infesta est: aut cum in unam partē totus se motus im-
pellit. Desinūt autem tremores cum uentus emerfit. Sin uero durauere: non ante q̄draginta dies sistuntur.
Plerūq; & tardius: utpote cum quidam annuo & bienni spatio durauerint.

Portenta terrarum semel uisa.

CA. LXXXV.

f Actum est & hoc semel: quod equidem in hetrusæ disciplinæ uoluminibus inueni. Ingens ter-
rarum portentum. L. Martio. Sex. Iulio cons. in agro mutinensi. Nāq; montes duo inter se con-
currerunt crepitu maximo assultantes recedentesq;: iter eos flamma fumog; in cælum exeun-

LIBER

re interdiu spectate e uia æmilia magna equitum Romanorum familiarum & uiatorum multitudine. Eo concursu uillæ omnes elix. Animalia permulta quæ intra fuerant exanimata sunt anno ante sociale bellum: quod haud scio an funestius ipsi terræ italiæ fuerit q̄ ciuile. Non minus mirum ostetum & nostra cognouit ætas anno Neronis principis supremo: sicut in rebus eius exposuimus pratis oleisq̄ itercedente uia publica in contrarias sedes transgressis in agro marrucino p̄diis Vectii Marcelli equitis Romanis Neronis procurantis.

Miracula terræmotus.

CA. LXXXVI.

f lunt simul cum terræmotu & inundationes maris eodem uidelicet spiritu infusi: aut residētis sinu recepti. Maximis terræ memoria mortalium extitit motus Tyberii Cæsaris principatu. xii. urbibus asiæ una nocte prostratis. Creberrimus punico bello intra eundem annū septies atq̄ quinquagies nuntiatas Romam. Quo quidē anno ad thrasimenū lacū dimicantes maximū motū neq̄ poeni sensere nec Romani. Nec uero simplex malum aut in ipso tatum motu periculum est. Sed par aut maius ostentum nunq̄ urbs Roma tremuit ut non futuri euentus alicuius id p̄nuntium esset.

Quibus locis maria recesserint.

CA. LXXXVII.

e Adem nascentium causa terrarum est cum idem ille spiritus attollendo potens solo non ualet erumpere. Nascuntur enim: nec fluminum tantum inuectū sicut echinades insulæ ab acheloo amne cōuectæ: miroq̄ pars ægypti a nilo. In quā a pharo insula noctis & diei cursum fuisse Homero credimus. Nec recessu maris sic ut idem circeis. Quod accidisse & in ambraciæ portu decem milium passuum interuallo & atheniensium quinq̄ milium ad pyræum memoratur. Et ephesi ubi quondam ædem Dianæ alluebat. Herodoto quidem si credimus mare fuit supra mēphin usq̄ ad æthiopum montes. Itemq̄ a planis arabix mare circa ilium & tota teuthrani. quaq̄ campos intulerit meander.

Ratio insularum enascentium.

CA. LXXXVIII.

n Ascuntur & alio modo terræ. ac repente in aliquo mari emergūt uelut paria secum faciēte natura: quæq̄ hauserit hiatus alio loco reddente.

Quæ & quibus temporibus enatæ sunt.

CA. LXXXIX.

c Laræ iam pridem insulæ delos & rhodos memoriæ p̄duntur enatæ. Postea minores ultra melo: anaphe: inter lenum & hellepontū nea: inter lebedum & theon alone: inter cycladas olympiadis. cxxxv. anno quarto thera & therasia. Inter easdem post annos. cxxx. hiera eademq̄ automate. Et ab ea duobus stadiis post annos. cx. i nostro æuo. M. Junio Syllano & L. Balbo cōs. ad. viii. idus iulii thia.

Quas terras interruperint maria.

CA. XC.

a Nte nos & iuxta italiā inter æolias insulas: item iuxta cretam emerit e mari mille quingentum passuum una. Cum calidis fontibus altera olympiadis. cxliii. anno tertio i thusco sinu flans hæc uiolēto cum flatu. Proditur quoq̄ memoriæ magnā circa illam multitudinem piscium fluitantem confestim expirasse quibus ex iis cibus fuisset. Sic & pythecusas i cāpano sinu fuerunt ortas. Mox in iis montē epopon cū repēte flāma ex eo emicuisset cāpestri æquatū planitiæ. In eadem & oppidum haustū p̄fundo: aliq̄ motu terræ statinā emeruisse. Et alio puolutis mōtibus insulam extitisse p̄chitam. Nāq̄ & hoc modo insulas rex natura fecit. Auellit siciliā italiæ: cyprū syriæ: euboëam boëtiæ: euboëæ Atlantem & macriam: belbicum bithyniæ: leucosiam syrenum promontorio.

Quæ insulæ continenti adiunctæ.

CA. XCI.

r Vrsus abstulit insulas mari iūxitq̄ terris. Antistam lebo: zephyriū halicarnaso: ethusam minto: domiston & perienem mileto: arthemisiam parthenio promontorio: hybanda quondam insula ionix. cc. nūc a mari abest stadiis. Syriten ephesus i mediterranea habet. Derasidas & sophoniam uicinam ei magnesia. Epidaurus & oricon insulæ esse defierunt.

Quæ terræ motu mari permutatæ.

CA. XCII.

i N totum abstulit terras primum omnium ubi atlanticum mare est (si Platoni credimus) i medio spatio. Mox interno: quæ uidemus hodie mersam acarnaniam ambracio sinu: achaiā corinthio: europam asiamq̄ p̄ponte & ponto. Ad hoc perrupit mare leucada: antirrhiiū: hellepontum: bosphoros duos.

Quæ terræ ipsæ se sorbuerunt.

CA. XCIII.

a Tq̄ ut sinus & stagna præteream: ipsa se condens terra deuorauit. Cybotum altissimum montem cum oppido curite: siphylum in magnesia. Et prius in eodem loco clarissimam urbē quæ tantalis uocabatur. Galanis & Camales urbium in phœnice agros & cum ipsis p̄hegiū æthiopiæ iugum excelsissimum: tanq̄ non infida grassarentur & littora.

Quæ urbes haustæ sint a mari.

CA. XCIII.

p Yrrham & antistam circa meotin pontus abstulit. Elicen & buram sinus corinthius: quarum in alto uestigia apparent. Ex insula cæa amplius. xxx. milia passuum abrupta subito cum plurimis mortalium rapuit. Et in sicilia dimidiam tyndarida urbem ac quicquid ab italia deest. Si militer in boetia & eleusina.

De Piaculis.

CA. XCV.

m Otus enim uero terræ fileantur & quicquid est: ubi saltē busta urbiū extāt. Simul ut terræ miracula potius dicamus quā scelera naturæ. Et hercule non cælestia enarratu difficiliora fuerit. Metallorum opulentia tā uaria: tā diues: tam foecunda: tot sæculis suboriens: cum tantū quod terant. Gemmarum pictura tam multiplex. Lapidum tam discolorum maculæ. Interq̄ eos candor alicuius præter lucem oia excludens. Medicatorum fontium uis. Ignium tot locis emicantium perpetua tot

SECUNDVS

tot sæculis incendia. Spūs lætales alibi: aut scrobibus emissi: aut ipso loci situ mortiferi. Alibi uolucris
tatum ut foraste uicino urbi tractu. Alibi præter hoïem cæteris animantibus: nõnunq̃ & homini: ut in
sineffino agro & puteolano sunt: quæ spiracula: alii charoneas scrobes mortiferum spiritũ exhalantes.
Item in hirpinis anfacti ac merphtis eundẽ locum: quem qui intrauere moriũtur. Simili modo hiara/
poli in asia matris magne tantum sacerdoti innocium. Al. bi fatidici specus: quoq̃ exhalatiõe temulentĩ
futura præcinunt: ut delphis nobilissimo oraculo. Quibus in rebus quid possit aliud causæ afferre mor/
taliũ qui spiam: q̃ diffusæ per oẽm naturæ subinde aliter atq̃ aliter numen erumpens.

De terris semper trementibus.

CA. XCVI.

Vadam uero terræ ad ingressus tremunt: sicut in gabinensi agro nõ procul urbe Roma iuge/
ra ferme ducenta equitatum cursu. De insulis semper fluctuantibus. CA. XCVII.
Imiliter in reatino quædam insulæ semper fluctuant: sicut in agro cecubo: & eodẽ reatino mu/
tinensi: stationesi: in uadimonis lacu: & ad cutilias aquas opaca silua: quæ nunq̃ die ac noctu eo/
dem loco uisitur. In lydia quæ uocantur calamina: nõ uentis solum: sed etiã contis uel quoli/
bet impulsu multorum ciuium mithridatico bello salus. Sũt & in nymphæo parua saltares dictæ: quo/
niã i symphonix cãtu ad ictus modulãtiũ pedũ mouetur. In tarquinensi lacu magno Italiae duo nemora
circũferunt nunc triquetra figurã edetes: nũc rotundam cõplexu uetis impellẽtibz: q̃ dratam nunq̃.

ianus i ij classis v. paria
locu

Quibus in terris non pluat: & acruata terræ miracula & cæteroz elementoz. CA. XCVIII.

Elebre sanum habet Veneris paphos: in cuius quãdã aream nõ impluit. Item i ea oppido troa/
dis circa simulacrũ Mineruæ In eodem relicta sacrificia non putrescunt. Iuxta h rpsã oppidũ
afiae cautes stat horreda: uno digyto mobilis. Eadẽ si toto corpore impellat resistens. In rauo/
rum peninsula i ciuitate parasino terra est qua sanatur omnia uulnera. At circa asson troadis lapis nasci/
tur. quo consumuntur omnia corpora: sarcophagus uocatur. Duo sunt montes iuxta flumẽ indum: al/
teri natura est ut ferrum omne teneat: alteri ut respuat. Itaq̃ sint clau i calciamento: uestigia auelli i al/
tero non posse: in altero sisti. Locis & crotone pestilentiam nunq̃ fuisse: nec ullo terræ motu laboratum
annotatũ est. In lycia uero semper a terræ motu. xl. dies serenos eẽ. In agro harpauo frumentum satũ non
nascit. Ad aras mutias i ueiente & apud tuiculanũ. & in silua cimonia loca sunt i qbus i terrã depacta nõ
extrahũtur. In crustumino natum scœnum ibi noxiũ: extra salubre est. Et de aquarum natura com/
plura dicta sunt.

Qua ratione æstus maris accedant & recedant.

CA. XCIX.

Ed æstus maris accedere & reciprocare maxime mirum est. Pluribus quidem modis accidit.
Verum causa in sole lunaq̃: Bis inter duos exortus lunæ affluunt: bisq̃ remeant uicenis qua/
ternisq̃ semper horis. Et primum attollente secum ea mundo intumescens. Mox a meridia/
no cæli fastigio uergente in occasum residentes. Rursusq̃ ab occasu subter cæli ima & meridiano cõtra/
ria accedente inundates. Hic donec iterũ exoriantur se sorbẽtes. Nec unq̃ eodem tempore quo pridie re/
fluit: ut ancilante sydere trahente: q̃ secum auido hauitu maria: & assidue aliunde q̃ pridie exoriente pa/
ribus tamen iteruallis reciproci: senisq̃ semper horis nõ cuiusq̃ diei aut noctis aut loci: sed æquinoctia/
libus: ideoq̃ inæquales uulgarium horarum spatio utcumq̃ plures in eas aut diei aut noctis illaz men/
suræ cadunt: & æquinoctio tantum pares ubiq̃. Ingens argumentum plerunq̃ lucis ac uicis etiam diur/
næ hebetes esse qui negẽt subtermeare sydera: ac rursus eadem resurgere: similem q̃ terris immo uero
uniuersæ naturæ & inde faciem in iisdem ortus occasusq̃ operibus non aliter sub terra manifesto syde/
ris cursu alio ue effectu: q̃ cum præter oculos nostros feratur. Multiplex etiam num lunaris differentia:
primumq̃ septenis diebus. Quippe modici noua ad diuiduam æstus. Plentiores ab ea exeundant: plena
pro maxime feruent. Inde mitescunt. Pares ad septimam primi. Iterumq̃ alio latere diuidua augetur.
In coitu solis pares. Plane eadem aquilonia & a terris longius recedente mitiores q̃ cum i austros digres/
sa ppriore nisu uim suam exercet. Per octonos quoq̃ annos ad principia motus & paria incrementa cen/
tesimo lunæ reuocantur ambitu: augente ea cuncta solis annuis causis duobus æquinoctiis maxime tu/
mentes & autumnali amplius q̃ uerno. Inanes uero bruma & magis solstitio. Nec tamen in ipsis quod
dixi temporum articulis sed paucis post diebus: sicuti neq̃ in plena aut nouissima sed postea: nec statim
ut lunam mundus ostẽdat: occultet ue: aut media plaga declinet: uerum fere duabus horis æquinoctia/
libus seruis: tardiore semper ad terras omnium quæ geruntur in cælo effectu cadẽte q̃ uisu sicuti fulgu/
ris & tonitru i fulminum. Omnes enim æstus in oceano maiora integunt spatia inundantq̃ q̃ in re/
liquo mari. siue quia totum i uniuersitate animosius est q̃ in parte: siue quia magnitudo aperta syderis
uim laxæ crassantis efficacius sentit eadem angustiis arcentibus. Quæ de causa nec lacus nec amnes simi/
liter mouentur. Octogenis cubitis supra britaniam intumescere æstus Pytheas massiliensis auctor est.
Interiora autem maria clauduntur ut portu. Quibusdam tamẽ in locis spatiosior laxitas ditioni patet.
utpote cum plura exempla sunt in tranquillo mari: nullog̃ uelorum impulsu tertio die ex italia perue/
ctorum uticam æstu feruente. Circa litora autem magis q̃ in alto deprehendũtur hi motus: quoniam
& in corpore extremo pulsus uenarum idest spiritus magis sentiunt.

Vbi æstus extra rationem.

CA. C.

N plerisq̃ tamen æstuariis propter dispares syderum in quoq̃ tractu exortus diuersi existunt
æstus tempore non ratione discordes: sicut in syrtibus. Ex quorundam tamen priuata natura
est: uelut taurominiani erupi. Sæpius & in euboea septies die ac nocte recipocates. Aestus idẽ
triduo in mense consistit septima. Octaua: nonaq̃ luna. Gadibus qui est delubro Herculis pximus fons

inclusus ad putei modum alias simul cum oceano augetur: minuiturque: alias uero utrunque contrariis temporibus. Eodem in loco alter oceani montibus consentit. In ripa bethys oppidum est: cuius putei crescente aestu minuuntur: augetur decedente mediis temporum immobiles. Eadem natura in hispania oppido uni puteo: ceteris uulgaris. Et pontus semper extra meat in propontidem: introrsus in pontum nunquam refluxo mari.

Miracula maris.

CA. CI.

O Mnia plenilunio maria purgantur: quaedam & stato tempore. Circa Messanam & milas similia similia expuuntur in littus purgamenta. unde fabula solis boues ibi stabulari. His adde: ut nihil quod equidem nouerim praeteream. Aristoteles nullum animal nisi aestu recedente experire affirmat. Obseruatum id multum in gallico oceano: & duntaxat in homine compertum.

Quae potestas lunae & terrena & marina.

CA. CII.

Quo uera coniectatio existit haud frustra spiritum sydyd lunae existimari. Et hoc esse quod terrae saturat: accedensque corpora impleat: abscedensque inaniat. Ideo cum incremento eius augeri conchylia: & maxime spiritum sentire quibus sanguis non sit. Sed & sanguinum hominem etiam cum lumine eius augeri ac minui. Frondes quoque ac pabula (ut suo loco dicetur) sentire non omnia eadem penetrante uis.

Quae solis & quare salum mare.

CA. CIII.

Taque solis ardore siccatur liquor. & hoc esse masculum sydyd accepimus torrens cuncta sorbesque. Sic mari late patenti saporem incoquifalis: aut quia exhausto inde dulci tenuique quod facillime trahat uis ignea: omne asperius crassiusque liquatur. Ideo summam aequoque aquam dulciorem profunda. Hanc esse uerorem causam asperi saporis: quod mare terrae sudor sit aeternus: aut quia plurimum ex arido misceatur illi uapore: aut quia terrae natura medicatas aquas inficiat. Est in exemplis Dionysio siciliae tyrano cum pulsus est ea potentia accidisse prodigium: ut uno die in portu dulcesceret mare.

Item de natura lunae.

CA. CIIII.

Contrario ferunt lunae foemineum ac molle sydyd atque nocturnum soluere humorem: & trahere non auferre. Id manifestum est quod ferarum occisa corpora in tabem uisu suo resoluat: somnoque sopitis torporem contractum in caput reuocet. Glaciem refundat: cunctaque humifico spiritu laxet. Ita pensari naturae uices: semperque sufficere aliis syderum elementa cogentibus: aliis uero fundentibus. Sed in dulcibus aquis lunae alimentum esse sicut in marinis solis.

Vbi altissimum mare.

CA. CV.

Altissimum mare. xv. stadiorum Fabianus tradit. Alii in ponto ex aduerso coraxorum gētis uocant bathea potius. tricentis fere a continenti stadiis in mesam altitudine maris tradunt uadis nunquam reptis.

Miracula aquarum fontium & fluminum.

CA. CVI.

Mirabilius id faciunt aquae dulces iuxta mare ut fistulis emicantes. Nam nec aquarum natura a miraculis cessat. Dulces mari inuehantur leuiore haud dubie. Ideo & marinae quarum natura grauior magis inuenta sustinet. Quaedam uero & dulces inter se supermeant alias. Ut in fucino lacu inuectus amnis: in lario abdua in uerbano ticinus: in benaco mintius: in leuino ollius: in lemano rhodanus. Hi trans alpes superiores in italiam multorum militum transitu hospitales suas tantum nec largiores quam intulere aquas euehentes. Proditum hoc & in oronte amne syriae multaque aliis. Quidam uero odio maris ipsa subeunt uada: sicut Aretusa fons syracusanus in quo redduntur iacta in alpheum: qui per olympiam fluens peloponnesiaco littori infunditur. Subeunt terras rursusque redduntur. Lycus in asia. Erasinus in argolica. Tigris in mesopotamia. Et quae in Aesculapii fonte athenis immersa sunt in phalerico redduntur. Et in atinate campo fluuius merus post. xx. milia passuum exit. Et in aquileiensis timauus. Nihil in asphaltite iudaeae lacu qui bitumen gignit mergi potest. Nec in armeniae maioris aritissam. Is quidem introrsus pisces alit. In salentino iuxta oppidum maduriam lacus ad margines plenus: neque exaustis aquis minuit: neque infusus auget. In ciconum flumine & in piceno: lacu uelino lignum deiectum lapideo cortice obducitur. Et in surio colchidis flumine adeo ut lapidem plerumque durans adhuc integat cortex. Similiter in flumine silari ultra furratum non uirgulta modo immersa: uerum & folia lapidescunt alias salubris potus eius aquae. In exitu paludis reatinae saxum crescit. Et in rubro mari oleae uirentesque frutices enascuntur. Sed & fontium plurimorum natura mira est feruore. Idque etiam in iugis alpium ipsorum in mari: & inter italiam & enariam ut in baiano sinu: & in liri fluuio multaque aliis. Nam dulcis haustus in mari plurimis locis ut ad chelidonas insulas & arabum: & in gaditano oceano. Patauinorum aquis calidis haerbae uirentes innaescuntur: pisianorum ranae. Ad uetulonios in hetruria non procul a mari pisces. In casinate fluuius appellatur scatebra frigidus abundantior aestate. In eo ut in archadiae stymphali enascuntur aquatiles muscoli. In dodone iouis fons cum sit gelidus: & immerfas faces extinguit: si extinctae admoueantur accendit. Idem meridie semper deficit: qua de causa anapauomenon uocant. Mox incrementum ad medium noctis exuberat. Ab eo rursus sensim deficit. In illyriis supra fontem frigidum expansae uestes accenduntur. Iouis Hammonis fons interdum frigidus: noctibus feruet. in troglodytis fons solis appellatur dulcis: & circa meridiem maxime frigidus: mox paulatim tepescens ad noctis media feruore & amaritudine infestatur. Padi fons mediis diebus aestiuus uelut iter quiescens semper aret. In tenedo insula fons semper a tertia noctis hora in sexta ab aestiuo solstitio exundat. Et in delo insula inopus fons eodem quo nilus modo: ac pariter cum eo decrescit augeturque. Contra timauum amnem insula parua in mari est cum fontibus calidis: qui pariter cum aestu maris crescunt minuunturque: in agro pitinate trans

SECUNDVS

apenninum fluuius nouanus omnibus solstitiis torrens bruma ficitur, in falisco clitumni amnis aqua potata candidos boues facit, in boetia amnis melas oues nigras, Cephisus ex eodem lacu profluens albas rursus nigras penitus: ruffasq; iuxta. ilium Xantus: unde & nomē amni, in ponto fluuius astaces irrigat campos i quibus pasta oues nigro lacte æque gentes alunt, in reatino fons neminia appellatus alio atq; alio loco exoritur annonæ mutationem significans, Brundusii in portu fons incorruptas præstat aquas nauigantibus, Lyncestis aqua quæ uocatur acidula uini modo remulentos facit, Ita in paphlagonia & in agro caleno, In andro insula templo Liberi patris fontem nonis ianuariis semper uini sapore fluere Mutianus ter conf. credit, Dios techosia uocatur, Iuxta nonacrin archadiæ stix nec odore differens nec colore epota illico necat, Item in beroso taurorum colle tres fontes sine remedio sine dolore mortiferi, In carinensi hispaniæ agro duo fontes iuxta fluunt: alter omnia respuens: alter absorbens, In eadem gente alius aurei coloris omnes ostendit pisces nihil extra illam aquam cæteris differentes, In commensi iuxta larium lacum fons largus horis singulis semper itumescit ac residet: in cynonia insula ante lesbum fons calidus uere tantum fluit, Lacus sinnanus in asia circūnascente ab synthio inficitur, Colophone in Appollinis clarii specu lacuna est: cuius potu mira redduntur oracula bibèrium breuiore uita, Amnes retrofluere & nostra uidit ætas, Neronis principis annis supremis sicut in rebus eius retulimus, iam omnes fontes æstate q̄ hyeme gelidiores esse quem fallit? Sicut illa permira naturæ opera æs & plumbum in malsa mergi: dilatata fluitare, Eiusdemq; ponderis al a sedere: alia iuehi, Onera i aqua facilius moueri, Thyreum lapidem quous grandem innatare: eundemq; comminutum mergi, Recentia cadauera ad uadū labi: intumescencia attolli, inania uasa haud facilius q̄ plena extrahi, Pluuia salinas aqua dulciores esse q̄ reliquas, Nec fieri salem nisi admixtis dulcibus, Marinas tardius gelare: & celerius accendi, Hyeme mare calidius esse: autumno salius, Omne oleo tranquillari, Et ob id urinantes ore spargere: quoniam mitiget naturam asperam: lucemq; deportet, Niues in alto mari non cadere, Cum omnis aqua deorsum feratur exilire fontes: atq; etiam in ætnæ radicibus flagrantis in tantum ut quinquagena & centena milia passuū harenas flammaram globus eructet.

Ignium & aquarum iuncta miracula & de maltha.

CA. CVII.

Amq; & ignium quod est naturæ quartum elementum reddamus aliqua miracula, Sed primum ex aquis, in comagene urbe famosata stagnum est emittens limum maltham uocāt flammam, cum quid attingit solidi adhæret, Præterea tactus sequitur fugientes, Sic defendere muros oppugnante Lucullo: flagrabatq; miles armis suis, Aquis etiam accenditur, Terra tantum restinuit qui docuere experimenta.

De naphtha.

CA. CVIII.

Imilis est naturæ naphtha: ita appellatur circa babyloniam: & in austagenis parthiæ profluens bituminis liquidi modo, Huic magna cognatio ignium: transfiliuntq; protinus in eam undecunque uisam, Ita ferunt a Media pelicem crematam, postquā sacrificatur ad aras accesserat corona igne rapta.

De semper ardentibus locis.

CA. CIX.

Erum in montium miraculis ardet ætna noctibus semper: tãtoq; æuo igniū materia sufficit, Niuialis hybernis temporibus: egestumq; cinerem pruinis operiens, Nec in illo tantum natura sæuit exustionem terris denuntiās, Flagrat in phaselide mons chimæra: & quidem immortalis diebus ac noctibus flamma, Ignem eius accendi aqua: extingui uero terra aut sceno Gnidius Ctesias tradit, Eadem in lycia ephesti montes teda flammante tacti flagrant adeo: ut lapides quoq; riuorum & harenæ in ipsis aquis ardeant: aliterque ignis ille pluuiis, Baculo si quis ex iis accenso traxerit sulcos riuos igniū sequi narrant, Flagrat in bactris cophati noctibus uertex, Flagrat in medis & cestia gente confinio perfidis, Susis quidem ad turrim albam, xv. caminis maximo eorum, Et interdum campus babylonæ flagrat quadam ueluti piscina iugeri magnitudine, Item æthiopum iuxta hesperium montem stellarum modo campi nocte nitent, Similiter in megaloponitanorum agro tametsi internus sit ille iucundus: frondemque densi supra se nemoris non adurens: & iuxta gelidum fontem semper ardens Nymphi crater dira apolloniatis suis portendit ut Theopompus tradidit, Augetur hymbribus: egeritq; bitumen temperandum fonte illo ingustabili: alias omni bitumine dilutius, Sed quis hæc miret? In medio mari hiera insula ardet, Aeolia insula iuxta italiam cum ipso mari arsit per aliquos dies sociali bello: & donec legatio senatus piavit: Maximo tamen ardet incendio theonochema dictum æthiopū iugum, Torrentesq; solis ardoribus flammam egerit, Tot locis tot incendii rerum natura terras cremat.

Ignium per se miracula.

CA. CX.

Ræterea cum sit huius unius elementi ratio foecunda: seq; ipsa pariat: & minimis crescat sint illis: quid fore putandum est in toto rogis terræ? Quæ est illa natura quæ uoracitatem audivissimam in toto mundo sine damno sui pascit? Addantur iis sydera innumera ingensq; sol, Addantur humani ignes: & lapidum quoq; insiti naturæ: attrita inter se ligna: iam nubium & origines fulminum, Excedit profecto omnia miracula ullum diem fuisse: quo non cuncta conflagrarent: cum specula quoq; concaua aduersa solis radius facilius etiam accendantur: q̄ ullus alius ignis, Quid q; innumerabiles partus sed naturales scatent? In nymphæo exit e petra flamma: quæ aqua accenditur, Exit & ad aquas scantias, Hæc quidem inualida cum transit: nec longe in alia durans materia, Viret & æterno hinc fontem igneum contexens fraxinus, Exit in mutinensi agro stas uulcano diebus, Reperitur apud au

LIBER

etores subiectis ariciae aruis si carbo deciderit ardere terram. In agro sabino & sidicino unctum flagrare lapidem. In selentino oppido. Inatium imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum protinus flammam existere. In laciniae iunonis ara sub diuo sita cinerem immobilem esse perflantibus undique pcellis. Quin & repentinos ignes existere & in aquis. Et in corporibus etiam humanis emicuisse. Trasimenum lacum arsisse totum. Seruio Tullio dormienti in pueritia ex capite flammam emicuisse. L. Martium in hispania interemptis Scipionibus concionantem & milites ad ultionem exhortantem arsisse simili modo Valerius Antias narrat. Plura mox & distinctius. Nunc enim quadam mixtura rerum omnium exhibentur miracula. Verum egressa mens interpretationem naturae festinat legentium animos per totum orbem ueluti manu ducere.

Terrae uniuersae mensura longitudo & latitudo.

CA. CXI.

Ars nostra terrarum de qua memoro ambiente (ut dictum est) oceano uelut innatas longissime ab ortu & ab occasu pater: hoc est ab india ad Herculis columnas gadibus sacras octuagies quinquies centena septuaginta octo milia passuum ut Artemidoro placet auctori. Ut uero Isidoro nonagies octies & decem & octo milia Artemidorus adiicit amplius a gadibus circuitu sacri promontorii ad promontorium artabrum: quo longissime frons procurrit hispaniae octingenta milia nonaginta unum. Id mensurae duplici currit uia. A gange amne hostioque eius quo se in eum oceanum effundit per indiam parthienamque ad myriandrum urbem syriae in islico sinu positam quinquagies bis quindecim passuum decem & nouem. Inde proxima nauigatione cyprum isulam pataram lyciae rhodum alypalaeam in carpacio mari in isulas laconicae tae narum. Lylibeum siciliae. Caralium sardiniae tricies quater quinquaginta milia. Deinde gades quadragies bis quinquaginta milia. Quae mensura uniuersa ab eo mari efficit octogies quinquies septuaginta octo milia passuum. Alia uia quae certior itinere terreno maxime patet a gange ad euphratem amnem quinquagies centena milia passuum & xviii. Inde cappadociae in mazaca. cc. milia. xliiii. inde per phrygiam: cariam: ephesum: quadringenta milia passuum. xviii. Ab epheso per aegaeum pelagus delum ducenta milia. isthmum ducenta duodecim milia. Deinde terra & laconico mari & corinthiaco sinu patrans peloponnesi ducenta duo milia quingenti. Leucadem octingenta sex milia quingenti. Corcyram totidem Acroceraunia centum triginta duo milia quingenti. Brundisium octingenta sex milia quingenti. Romam. cc. milia sexaginta. Ad alpes usque calcincomacum uicum quingenta decem & octo milia. Per galliam ad pyreneos montes illiberium quingenta quinquaginta sex milia. Ad oceanum & hispaniae horam trecenta triginta duo milia. Traiectu gadis septem milia quingenti. Quae mensura Artemidoro attestante nonaginta efficit sexaginta nouem. Latitudo autem terrae a meridiano situ ad septentrionem dimidio fere minor colligitur: quinquaginta quattuor milium sexaginta duo. Quo palam fit quantum & hinc uapor abstulerit: & illinc rigor. Neque enim deesse arbitror terris: aut non esse globi formam. Sed inhabitabilia utriusque incomperta esse. Haec mensura currit a littore aethiopici oceani: qua modo habitatur ad mereon quingenta quinquaginta milia. Inde alexandriam duodecim milia quinquaginta. Rhodum quingenta octogintaria. Gnidum octoginta quattuor milia quingenti cum. xxv. M. Samum. c. M. Chium octoginta quattuor. M. Mitilenen. lxxv. M. Tenedon. xxviii. M. Sigaeum promontorium. xii. M. quingenti. Os ponti. cccxii. M. d. Carabin promontorium. ccl. Os maotidis. cccxii. M. d. Ostium tanais. cclxv. M. Qui cursus compendis maris breuior fieri potest. lxxix. M. Ab ostio tanais nihil modicum diligentissimam auctores fecere. Artemidorus ulteriora incomperta existimauit: cum circa tanain sarmatarum gentes degere fateretur ad septentriones uersas. Isidorus adiecit. xii. M. l. usque ad tilen: quae coniectura diuinationis est. Ego non minore quam proxime dicto spatio sarmatarum fines nosci intelligo. Et alioquin quantum esse debet quod innumerabiles gentes subinde sedem mutantes capiat. Unde ulteriorem mensuram inhabitabilis plagae multo esse maiorem arbitror. Nam & germania immensas insulas non pridem copertas cognitum habeo. De longitudine ac latitudine haec sunt quae digna memoratu putem. Uniuersum autem hunc circuitum Eratosthenes in omnium quidem litterarum subtilitate: & in hac utique praeter caeteros solers: quem a cunctis probari uideo ducentorum quinquaginta duorum milium stadium prodidit. Quae mensura Romana computatione efficit trecenties quindecies centena milia passuum. Improbum ausum: uerum ita subtili argumentatione comprehensum ut pudeat non credere. Hipparchus & in coarguendo eo & in reliqua omni diligentia mirus adiicit stadiorum paulominus. xxv. milia.

Harmonica mundi ratio.

CA. CXII.

Lia Dionysiodoro fides: neque enim subtraham exemplum uanitatis graecae maximum. Melius hic fuit geometrica scientia nobilis. Seneca diem obiit in patria. Funus duxere ei propinqua ad quas pertinebat haereditas. Eae cum secutis diebus iusta peragerent: iuuenisse dicuntur in sepulchro epistolam Dionysiodori nomine ad superos scriptam. Peruenisse eum a sepulchro ad isimam terram: esseque eo stadiorum quadraginta duo milia. Nec defuere geometricae qui interpretarentur significare epistolam a medio terrarum orbe missam quo deorsum ab summo longissimum esse spatium: & idem pilae medium. Ex quo consecuta computatio est: ut circuitu esse. cc. quinquaginta quinque milia stadia pronuntiarent. Harmonica ratio quae cogit rerum naturam sibi ipsam congruere: addit huic mensurae stadia septem milia: terramque nonagesimam sextam millesimam totius mundi partem facit.

ACTENVS DE SITV ET MIRACVLIS TERRAE AQVARVM que ac syderum & ratione uniuersitatis atq; mensura. Nūc de partibus q̄q̄ infinitum id quoq; existimatur nec temere sine aliqua reprehensione tractatum. Haud ullo in genere uenia iustior est: si modo minime mirum ē hominem genitum non omnia humana nouisse. Quapropter auctorem neminem unum sequar. Sed ut quemq; uerissimum in quacq; parte arbitror. Quoniam commune ferme omnibus fuit: ut eos quisq; diligentissime situs disceret: in quibus ipse prodebat. ideo nec culpabo aut coarguā quēq; locorum nuda nomina & quanta dabitur breuitate ponetur claritate cauisq; dilatis in suas partes. Nūc enim sermo de toto est. Quare sic accipi uelim: ut sicut uidua fama sua nomina qualia fuere primordio ante ulla res gestas nuncupentur: & sic quaedam in his nomen datura qdem: sed mundi rerumq; naturae. Terrarum orbis uniuersus i tres diuiditur partes: eu-

ropam: asiam: african. Origo ab occasu solis & gaditano freto: qua irrumpens oceanus atlaticus in maria interiora diffundit. Hinc intranti dextra africa est: leua: europa: inter has asia ē. Termini amnes taniae & nilus. Xii. milia passuum in lōgitudinem quas diximus fauces oceani patēt: qnq; milium i latitudine a uico mellaria hispaniae ad p̄montorium africae albū auctore Turamnio Grachula iuxta genito. T. Liuius ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderūt ubi minus. vii. M. passuum. Vbi uero plurimum. x. M. Tā modico ore tā immensa equoq; uastitas p̄ditur. Nec p̄funda altitudo miraculū minuit. Frequētes quippe taniae candicantis uadi carinas territant. Qua de causa limē interni maris multi eū locū appellauerē. Proxima aut faucibus utrinq; impositi mōtes coercēt claustra: abila africae: europaē calpe labog; Herculis metae. Quā ob causam indigenae columnas eius dei uocant credūtq; per fossas exclusa antea admisisse maria: & reg; naturae mutasse faciem.

De europa.

CA. I.

Rimum ergo de europa altrice uictoriis oīum gentium populi: longeq; terrarū pulcherrima: quā pleriq; merito non tertiā portionem fecere: ueq; aequā in duas partes ab amne tanai ad gaditanū fretum uniuerso orbe diuiso. Oceanus hoc qd̄ dictum est spatio atlanticum mare infundens: & auidio meatu terras quacūq; uenietem expauere demergēs: resistētes quoq; flexuoso littorum anfractu lambit europaē: uel maxime recessibus crebris excauans: sed in q̄tuor p̄cipue siuus. Quorum primus a calpe hispaniae extimo (ut dictū est) monte locobrutinum usq; p̄montorium immenso ambitu flectitur. In eo prima hispania terrarū est ulterior appellata. Eadē bethyca. Mox a fine uirgitano citerior eademq; tarraconēsis ad pyrenea iuga. Ulterior i duas per lōgitudinem prouicias diuiditur. Si quidē bethycae latere septētrionali protenditur lusitania amne ana discreta. Ortus hic laminitano agro citerioris hispaniae: & modo se i stagna fundēs: modo i angustias resorbēs: aut i totum cuniculis cōdens & saepius nasci gaudēs in atlaticum oceanum effunditur. Tarraconensis aut hinc affixa pyreneo: totoq; eius a latere decurrens & simul ad gallicum oceanum hiberō mari transuersa se pandēs solorio monte & oretanis iugis carpetanisq; & asterum a bethyca atq; lusitania distiguitur. Bethyca a flumine eam mediā secante cognominata cunctas puinciarum diuiti cultu & quod i fertili ac peculiari nitore praecedit. Iuridici conuentus ei quattuor. Gaditanus: Cordubensis. Astygitanus: Hispalēsis. Oppida omnia numero. clxxv. In iis colonia. vii. Municipia. viii. latio antiq̄tus donata. xxix. Libertate. vi. Foedere. iiii. Stripedia. cxx. Ex his digna memoratu aut latari sermone dictu facilia. A flumine ana littora oceani oppidum onnoba iusturia cognominatū. Interfluētes luxia & urū mūriani mōtes. Bethys fluuius. Littus curēse inflexo sinu. Cuins ex aduerso gadis inter insulas dicēda. Promōtorium lunonis. Portus Basippo. Oppida belon mellaria. Fretū ex atlatico mari. Cartheia tarthesos a graecis dicta. Mons calpe. Deidē littore interno oppido berbesula cū fluuio. Item salduba oppidum uel malacha cū fluuio foederatog; Dein menoba cū fluuio. Sextifirmū cognomē iuliū. Sexi & abdera Murgis. Betycae finis. Orā eā uniuersam originis poenog; existimauit. M. Agrippa. Abana autē atlatico oceano obuersa bastulog; turdulorūq; est in uniuersam hispaniam. M. Varro peruenisse hiberas & persas & poenicas celtasq; & poenos tradit. Lusum. n. Liberi patris ac lysam cum eo bacchatem nomē dedisse lusitaniae & Pana praefectū eius. Vniuersa autem quae de Hercule ac pyrene uel Saturno traduntur: fabulosa in primis ut arbitror. Bethys i tarraconesi prouincia non ut aliqui dixerē mentesa oppido sed tygeni exoriens saltu: iuxta quem tradet fluuius qui carthaginensem agrum rigat ille ocior refugit Scipionis rogam uersusq; in occasum oceanum atlanticum prouinciam adoptans petit: modicus primo: sed multorum fluminum capax: quibus ipse famam aequalq; aufert. Bethycae primum ab ossigetania infusus amoeno blandus alueo: crebris dextra leuaq; accolitur oppidis. Celeberrima inter hūc & oceani oram in mediterraneo segeda: quae augurina cognominatur. iulia quae fidentia. Virgao quae alba. Ebura quae cerialis. Iliberi qd̄ liberini. Libida quae clausa. Stici quod iulienfes. Vesca quod fauetia: singilia: hegua: auia: ebdanum: agla: minor: hebura: castra: uinaria: epilibrium: ipho noua: illurco: & osca: elbua: succabo: nuditanum: tuati uetus. Omnia bastetaniae uergentis ad mare. Conuentus uero cordubensis circa flumen ipsum ossigi quod cognominatur laconium. Illiturgi quod forum iulium. ipasturgi quod triumphale. Sitia &. xiiii. M. pas. remotum in mediterraneo. Obulco quod botificense appellatur. Mox ripepora foederatog;. Sacilimartalium ono-

ban. Et dextra corduba colonia patritia cognominata, inde primum nauigabili bethye. Oppida carbulo decuma fluuius singulis eodem bethys latere incedens. Oppida hispalensis conuentus: celtiaca: uacmana: acria: ilpa cognomine ilpa italica. Et a leua hispali colonia cognomine romulensis. Ex aduerso oppidum offet: quod cognominatur iulia constantia. Virgentium quod iulii genitor. Hippo caurasiage fluuius menoba & ipse a dextro latere infusus. Ac inter æstuarium bethys oppidum nebrissa cognomine ueneria & colobona. Colonia asta quæ regia dicitur. Et in mediterraneo asida: quæ cæsariana. Singulis fluuius in bethyn quo dictum est ordine irumpens astigitanam coloniam alluit cognomine augustam firmam: ab ea nauigabilis. Huius conuentus sunt reliquæ coloniarum immunes tucci quæ cognominantur augusta gemella. Ituci quæ uirtus iulia. Atubi quæ claritas iulia. Vrsu quæ genua urbanorum inter quæ fuit nunda cum Pompeii filio capta. Oppida libera astygie uetus ostippo. Stipendiaria: callet: calucula: castragemina: ilipula minor: merucra: lacrana: obucula: oningis. Ab ora uenti prope monobam amnem & ipsum nauigabilem haud procul accolunt alontigiceli: alostigi. Quæ autem regio a bethyæ ad fluuium anam tendit: extra prædicta beturia appellatur in duas diuisa partes: totidemque gentes. Celticos qui lusitaniam attingunt: hispalensis conuentus. Turdulos qui lusitaniam & teraconensem accolunt: iura cordubam petunt. Celticos a celtiberis ex lusitania aduenisse manifestum est sacris lingua oppidorum uocabulis: quæ cognominibus in bethyca distinguntur. Seria quæ dicitur fama iulia. Vertobrige concordia iulia. Segede restituta iulia: contributa iulia. Vcultuniacum: quæ & turiga nunc est. Laconimurgi constantia iulia. Teresibus fortunales: & callensibus emanici. Præter hæc in celtica ac imbro: arunda: arunci: turobrica: lastigi: alpessa: sisepones: serippo. Altera beturia quam diximus turdulorum & conuentus cordubensis habent oppida non ignobilia. Arsam: melariam: mirobicam regiones osintiadis siseponem. Gaditani conuentus ciuium Romanorum. Regina latinorum regia. Carria cognomine aurelia. Virgia cognominata castrum iulium. Item Cæsaris lulariensis. Stipendiaria basaro: belippo: barbesulula: lacippo Besippo callet: cappagum: oleastro: icocio: brana: farguntia: andorise. Porro longitudinem uniuersam eius prodidit. M. Agrippa. cccclxv. M. p. Latitudinem. cc. lvii. M. Sed cum termini carthaginem usque procederent: quæ causa magnos errores computatione mensuræ sæpius parit. Et dum alibi mutato prouinciarum modo: alibi itinerum auctis aut diminutis passibus incubuere maria tam longo æuo alibi processere littora. Torfere se & fluminum aut corrigere flexus. Præterea aliunde aliis exordium mensuræ est: & alia meatus. Ita fit ut nulli duo cōcinent.

Bethyæ longitudo & latitudo.

CA. II.

b Ethyæ longitudo nunc a castulonis oppidi sine gadis. cccclxxv. M. & a murgi maritima ora xxii. M. p. amplior. Latitudo a carteiana ora. ccxxiiii. M. p. Agrippam quidem in tanta uiri diligentia præterque in hoc opere: cura cum orbem terrarum urbi spectandum proponeret cæce errasse quis credat: & cum eo Diuum Augustum. Is namque complexam ea porticum ex destinatione & cōmentariis. M. Agrippæ a forore eius inchoatam peregit.

Hispania citerior.

CA. III.

c Iterioris hispaniæ sicut complurium prouinciarum aliquantum uetus forma mutata est: ut pote cum Pompeius Magnus trophæis suis quæ statuebat in pyreneo. d. cccxlvi. oppida ab alpiibus ad fines hispaniæ ulterioris in dicionem a se redacta testatus sit. Nunc uniuersa prouincia diuiditur in conuētus septem. Carthaginensem: Tarraconensem: Cæsaragustanum. Cluniensem. Asturg. Lucensem. Bracatum. Accedunt insule quarum mentione seposita præter ciuitates contributas aliis prouincia ipsa. cc. xciii. continet oppida. In iis colonias. xii. Oppida ciuium Romanorum. xiii. Latinorum ueterum. xviii. Fœderatorum unum. Stipendiaria. cxxxii. Primi in ora bastuli: post eos quo dicitur ordine intus recedentes metefani: oretani: & ad tugum carpentani: iuxta eos uaccei: uectones: & celtiberi: atrebarci. Oppida oræ proxima urci. Ad scriptumque bethicæ barea regio mauiantia: mox deitania. Dein contestania: carthago noua: colonia: cuius a promontorio quod Saturni uocatur Cæsaream mauritaniam urbem. clxxxvii. M. pas. tractus. Reliqua in ora flumen tader colonia immuni. ilici unde ilicitanus sinus: in eam contribuuntur icositania: mox latinorum lucentium: dianium stipendiarium: sacro fluuius: & quondam oppidum. Contestaniæ finis regio edetana amœno prætendente se stagno ad celtiberos recedens. Valentia colonia. iiii. M. pass. a mari remota. Flumen durias: tantundem a mari sagontum ciuium Romanorum oppidum: fide nobile flumen idubeda regio ilergoanum. lbarus amnis nauigabili commertio duos ortus in cantabris haud procul oppido iuliobrica. ccccl. M. pas. fluens. nauium. per. cclx. M. a uia oppido capax quæ propter uniuersam hispaniam græci appellauere iberiam. Regio cossletania: flumen subii: colonia: Tarraco Scipionum opus sicut carthago pænorum. Regio ilergetum: oppidum subur: flumen rubricatum: a quo laletani & indigetes. Post eos quo dicitur ordine intus recedentes radice pyrenæi aufetani: itani: lacerani. Perque pyreneum ceretani: dein uascones. In ora autem colonia barcine cognomine fauentia. Oppida ciuium Romanorum beturo illuro. Flumen larnum blande flumen alba. Emporia geminum hoc ueterum incolarum & græcorum qui phocetium fuere soboles. Flumen tichi. Ab eo pyreneæ Venus in latere pmonitio altero. xl. M. Nunc per singulos conuentus reddent insignia præter prædicta tarracone disceptant. populi. xliiii. quorum celeberrimi ciuium Romanorum dertulani: bisgargitani. Latinorum aufetani: cerretani: qui iuliani cognominantur: & qui augustani: este tani: gerudenses: gessoriensis: teari qui iulenses. Stipendiariorum aquicaldensis: onenses: betulonen ses: Cæsaragustana colonia immunis amne iberio affusa: ubi oppidum antea uocabatur saldyba. Re-

TERTIVS

gionis idetaniæ recipit populos. llii. Ex his ciuium romanorum bellitanos: celsenses. Ex colonia calaturiganos: qui nascici cognominantur. Allderenses surdaonum gentis iuxta quos sicoris fluuius: ofcenses regionis bassetaniæ: turiaffonenses. Latinorum ueterum cascantenses: ergauicenses: gracchuritanos, leonicenses ossigerdenses. Fœderatos tarrageneses. Stipendiarios arcobrienses: andologenses: arcozelitanos burfaonenses: calaguritanos: qui fabularenenses cognominantur. Complutenses: carcenses: cinenses: cortenses: damanitanos: carnenses: illursenses: spalenses: ilumberitanos: lacetanos: iubienses: pompelonenses: segisenses. Carthaginem conueniunt populi. lxii. exceptis insularum incolis. Ex colonia accitania gemellenses & libisoca cognomine fero augustana: quibus duabus ius italiæ datû. Ex colonia salariense oppidani latii ueteris castuonenses: qui cæsari uenales appellantur. Setabitani qui augustani ualerienses. Stipendiariorum autem hi celeberrimi labanenses bastiani cōsaburēses: dianēses: segestani: ilorcitani: laminitani: mensani qui & oritani mente sani qui & bastuli: oretani qui & germani cognominant: caputq; celtiberiæ: segobrigenses: carpentani & tollerani: rago flumini impositi. Dein uicenses: uirgilienses. In conuentum cluniensem uarduli ducunt populos. xliii. ex quibus labanenses tantum nominare libeat Turmodigi quattuor: in quibus segisamonenses: segisamaulenses. In eundem conuentum carietes & uennenses quinque ciuitatibus uadunt: quarum sunt uelienes: eodem peledones celtiberorum quattuor populis quorum numantini fuere clare sicut in uace eorum. xviii. ciuitatibus inter catinenses pallatini: lacobricenses: caucenses. Nam in cantabris quattuor populis iuliobrica sola memoratur. In auriogonum decem ciuitatibus tritium & uirdouesta. Areuacis nomen dedit fluuius areua. Horum sex oppida saguntia & ibi uxama: quæ nomina crebro aliis in locis usurpantur. Præterea segouia & noua augusta termes: ipsaq; clunia celtiberiæ finis. Ad oceanû reliqua uergunt uarduliq; ex prædictis & tatabri. Iunguntur ii astrum. xii. populi diuisi in augustanos asturica urbe magnifica in his sunt giri: pelici lacienses zoelæ. Numerus omnis multitudinis ad. cclx. M. liberorum capitum. Lucensis conuentus populorum est. xvii. præter ceucos & leunos ignominiose ac barbaræ appellationis. Sed liberorum capitum ferme. clxvi. Simili modo bracarum. xxiii. ciuitates. cclxxv. capitum: ex quibus præter ipsos uibulos celerenos iuballi: celerini: gallici: equisilici: querquerni: citra fastidium nominentur. Longitudo citerionis hispaniæ est ad finem castulonis a pyreneo. d. Sexcēta septem. M. p. & ora paulo amplius. Latitudo a tarracone ad litus olarsonis. cccvii. E radicibus pyreni ubi cuneatur angustis inter duo maria: paulatim deinde se pandens: qua contingit ulteriorem hispaniam tantumdem & amplius latitudinem adicit. Metallis plumbi: ferri: æris argenti: auri tota ferme hispania scætet. Citerior & specularibus lapidibus. Berythca & minio. Sunt & marmorum lapidicinæ uniuersæ hispaniæ. Vespasianus imperator Augustus iactatus procellis reipub. latii ius tribuit. Pyreni montes Hispaniæ galliasque determinat promontorii in duo diuersa maria proiectis.

Narbonensis prouincia.

CA. IIII.

Arbonensis prouincia appellatur pars galliarum: quæ interno mari: alluitur: brachata ante dicta: amne uero ab italia discreta alpiumque saluberrimis Romano imperio iugis. A reliqua uero gallia latere septentrionali montibus gebenna & iuribus agrorum cultu uirorumque morumque dignatione amplitudine opum nulli prouinciarum post ferenda: breuiterque italia uerius quàm prouincia. In ora regio sardonum: intusque consuaranorum. Flumina Thelim & obrin oppida illibetis magnæ quondam urbis tenuis uestigium Ruscino latinorum: flumen ataxe pyreneo rubre sum pmeans lacum. Narbo Martius decumanorum colonia. xii. M. passuum a mari distans. Flumina araris liria. Oppida decætero rara præiacentibus stagnis agatha quōdam massiliensium & regio uolcarum tectosagum: atque ubi rhoda rhodiorum fuit. Vnde dictus multo galliarum fertilissimus rhodanus fluuius ex alpiibus se rapiens per remannum lacum: seguemque deferens ararim: nec minus seipso torrentem isaram & driuentiam. Libyca appellantur duo eius ora modica. Ex his alterum hispaniense: alterum metapinum: tertium: idemque amplissimum massalioticum. Sunt auctores & heracleam oppidum in hostio rhodani fuisse ultra fossam ex rhodano. c. passibus. Marii opere & nomine insigne stagnû. Astromela oppidum maritima auaticorum: superque campi lapidei Herculis præliorum memoria. Regio anataliorum & intus desuuiatum canarumque. Rursus a mari tritorium & intus tricollorum. Voconiorum & segouellannorum mox allobrogum ac in ora massilia græcorum phocensium. Fœderata p montorium nomine citarista portus regio clamatulicorum. Dein suelteri supraque uerucini. In ora autem hac athenopolis massiliensiu foz: iulii octauianorum colonia: quæ pacēsis appellatur: & classica amnis in ea argenteus. Regio oxibioru ligaunorumque: super quos suebri quariates adunicantes. At in ora oppidum latinum antipolis. Regio decatiu. Amnis cema ex alpium monte cemenno pfusus: In mediterraneo colonia arelate sextanorum: biteræ septimanorum: arausio secundanorum. In agro cauarum ualētia: uienna allobrogum. Oppida latina aquæ sextiæ salorum: auenio cauarum: apta iulia uulgiensium albeceriorum appollinariu: alba heluorum: augusta tricastinoru: antalia area bormánico macina bello carcassu uoloarum tectosagu celsero carponthoracthe: memioru: cenices: cambolectri: qui atlantici cognominantur. Forum Voconi: glanum Liui Leuteuani: q & foroneroniēses. Nemausum arecomi cog. Piscenæ ruteni sanageneses tolosani tectosagii aquitaniæ cōtermini tascodunitari cononiēses umbranici. Vocōtioque ciuitatis fœderatæ duo capita uasgo & lucus augusti. Oppida uero ignobilia. xix. sicut xxiiii. nemausenlibus attributa. Adiecit formulæ Galba ipator ex inlpinis auanticos atq; ebrodiontios quoque oppidû dinia. Lōgitudinē puitiæ narbonēsis. ccclxx. M. pas. Agrippa tradit: latitudinē. ccxlviii.

*carpen foracthe
vulgo carponth.*

Italia tyberis roma campania.

Talia dehinc primique eius ligures: mox hetruria: umbria: latium: ubi tyberina ostia: & roma terrarum caput. xvi. M. p. interuallo a mari. Volscorum postea littus: & campaniæ picentium inde: ac lucanum brutiumque: quo longissime in meridiem ab alpium pene lunaris iugis in maria excurrit italia. Ab eo græciæ ora: mox salentini: peduculi: apuli: peligni ferentani: marturini: uestini: fabini picentes: galli: umbri: hetrusci: ueneti: carni: iapides: istri: liburni. Nec ignoro ingrati ac segnis animi existimari posse merito: si breuiter atque in transcurso in hunc modum dicatur terra omnium terrarum alumna: eadem & parens numine deum electa: quæ cælum ipsum clarius faceret: sparga congregaret imperia: ritusque molire: & tot populorum discordes ferasque linguas sermone commercio contraheret ad colloquia: & humanitatem homini daret: breuiterque una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret. Et quid agam tanta nobilitas omnium locorum: quos quis attigerit: tanta rerum singularum populorumque claritas tenet. Vrbs roma uel sola in ea & digna etiam festa ceruice facies quo tandem narrari debet opere? Et qualiter campaniæ ora per se foelix: illa ac beata amœnitas ut palam sit uno in loco gaudentis opus esse naturæ. Jam uero tota ea uitalis ac perennis salubritatis cæli temperies est: tam fertiles campi tam aprici colles: tam innoxii saltus tam opaca nemora: tam munifica siluarum genera: tot montium afflatus tanta frugum & uitium olearumque fertilitas: tam nobilia pecori uellera: tot opima tauris colla: tot lacus: tot amnium fontiumque ubertas totam eam perfundens: tot maria: portus: gremiumque terrarum commercio patens undique: & tanquam ad iuuandos mortales ipsa auida in mare procurrens. Neque ingenia ritusque ac uiros & lingua manuque superatas commemoro gentes. Ipsi de ea iudicauere græci: genus in gloriam suam effusissimum quotam partem ex ea appellando græciam magnam. Nimirum id quod in mentione cæli fecimus hac quoque in parte faciendum est: ut quasdam notas ac pauca sidera attingamus. Legentes tantum quæso meminerint ad singula toto orbe edisserenda festinari. Est ergo folio maxime querno assimilata: multo proceritate amplior quàm latitudine in leuo se flectens cacumine: & amazonicæ figura desinens parmæ: ubi a medio excursu cithos uocatur per sinus lunatos duo cornua emittens leucopertam dextra: lacinium sinistra. Patet longitudine ab alpino sine prætorix augustæ per urbem capuam neque cursu meante rhegium oppidum in humero eius situm: a quo ueluti ceruicis incipit flexus: decies centena & uiginti milia passuum multoque amplior mensura fieret lacinium usque: nisi talis obliquitas in latum digredi uideretur. Latitudo eius uaria est. ccccx. milium inter duo maria inferum & superum: amnesque uarum atque arsiam: mediæ atque ferme circa urbem romam ab hostio ateni amnis in adriaticum mare influentis ad tyberina ostia. cxxxvi. & paulo minus a castronouo adriatici maris alium ad thuscum æquor. Haud ullo in loco. cc. in latitudinem excedens. Vniuersæ autem ambitus a uaro ad arsiam. xxx. M. passuum. lviij. efficit. Abest a circumdatis terris Histria a liburnia quibusdam locis. c. M. passuum. Ab epiro & illirico. l. Ab africa minus. cc. ut auctor affirmat Varro. Ab Sardinia. cxx. Milia. A Sicilia. M. d. A corsica minus. lxx. Ab issa. l. Incedit per maria cæli regione ad meridiem quidem. Sed si quis diligenti subtilitate id exigat: inter sextam horam primamque brumalem. Nunc ambitum eius uisusque enumerabimus. Qua in re prefari necessarium est auctorem nos Diuum Augustum secuturos: descriptionemque ab eo factam italiæ totius in regiones. xi. Sed ordine eo qui in littorum tractu fiet urbium quidem uicinitates oratione utique præpopera seruari non possent: itaque interiori in parte digestionem in litteras eiusdem nos secuturos coloniarum mentione signata: quas ille in eo prodidit numero. Nec situs origineque persequi facile est. In gaunis liguribus ut cæteri omittantur agro tricies dato. Igitur ab amne uaro nicea oppidum a massiliensibus conditum. Fluius pado. Alpes populique in alpini multis nominibus: sed maxime capillati oppido uenditiorum: ciuitatis Cemellion. Portus Herculi. Monæchi. Ligustica ora. Ligurum celeberrimi ultra alpes salyi decaetes: mox ubii: citra ueneni & caturgis orti uagienni: statelli: elibi uelli: aielli: euburiates: casmonates: ueliatas: & quorum oppida in ora proxima dicemus. Flumen rutuba: oppidum albiu: intemelium: flumen merula: oppidum albingaunum: portus uadum sabatiu: flumen porcifera: oppidum genua: fluius feritor: portus delphini. Tigulia intus segesta tigulioze. Flumen macra liguriæ finis. A tergo autem supradietorum omnium apenninus mons italiæ amplissimus perpetuus iugis ab alpiis tendens ad siculū fretū. Ab altero eius latere ad padum amnem italiæ ditissimum omnia nobilibus oppidis nitent. Libarna dertona colonia: trira: barderata: industria: polétia: carrea: quod potentia cognominatur. Forofului quod ualentinum. Augusta uaciennorum: Alba pompeia asta: aquæ scatiellorum. Hæc regio ex discreptione Augusti nona est. Pa. et ora liguriæ inter amnes uarū & macrā. ccxi. M. pas. Adneditur septimæ in qua hetruria est ab amne macra: & ipsa mutatis sæpe nominibus. Umbros inde exegere antiquitus pelasgi. Hos lydia: a quoque rege tyrrheni: mox a sacrificio ritu lingua græcorum tusci sunt cognominati. Primum hetruriæ oppidū luna portu nobile. Colonia luca a mari recedens: propiorque ipsa inter amnes Aeserem & arnu orta a Pelope pifilque: siue a tenucanis græca gente. Vada uolateranea: fluius cecina: populonitū hetruscorum quondam hoc tantum in littore. Hunc amnes prilie: mox umbro nauigiorum capax: & ab eo tractus umbriæ portusque telamō: cosa uoluentiū a populo Ro. deducta grauisce castrum nouum: pygri: cerætanus amnis: & ipsum cære. Intus mil. passibus quatuor agillā a pelasgis conditoribus dictū alsii: phregune. Tyberis amnis a macra. cclxxxiii. M. pas. Intus coloniæ falisca agris otra (ut auctor est. Cato quæ cognominat hetruscog: lucus. Colonia rusellana: fenestis. curtona: dæcetero aretini ueteres: aretini fidetiores: aretini iulieses: amitinentes: aquiles cognomi-

TERTIVS

ne taurini:blerani:cortonenses:capinates:clusini:noui clusini ueteres:fluentini præfluenti arno ap-
 positi:fefule:ferentinū:fescennia:hortanum:herbanum:nepeta.Nouem pagi præfecturæ:claudia Fo-
 ro Clodii:pistorium:perusia:suanenses:saturnini qui ante aurinini uocabantur:sudertani:statones:tar-
 quenienfes:thufcanienfes::uetulonienses:ueretani:uefentini:uoleterrani cognomine hetrusci:uol-
 fcinienses in eadem parte. Oppidorum ueterum nomina retinent agri crustuminus caletanus. Tybe-
 ris antea tybris appellatus:& prius albula e media fere longitudine appennini finibus aretinorum pro-
 fluit:tenuis primo nec nisi piscinis corriuatus:emifusque nauigabilis:sicuti tinia & glanis influentes in
 eum nouenorum ita conceptu dierum si non adiuuent hymbres:sed tyberis propter aspera & confra-
 gosa.Ne sic quidem præterquam trabibus uerius q̄ ratibus longe meabilis fertur.p.c.l.M.d. non pro-
 cul tiferno perusia & otriculo:hetruriam ab umbris ac sabinis:mox citra.xiii.M.paf.urbis ueientem
 agrum a crustumino:dein fidenate:latinum que a uaticano dirimens.Sed intra tiniam & glaniam duo-
 bus & xl.fluuiis auctus:præcipuis autē nare & anieue:qui & ipse nauigabilis.Latium includit a tergo.
 Nec minus tamen aquis ac tot fontibus in urbem perductis. Et ideo quamlibet magnarum nauium
 ex italo mari capax rerum in toto orbe nascentium mercator placidissimus.Pluribus prope solus q̄ cæ-
 teri in omnibus terris amnes accollitur aspiciturque nullis.Nullique fluuiorum minus licet inclusis
 utrinque lateribus:nec tamen ipse pugnat quauquam creber ac subitis incrementis:& nusquam ma-
 gis aquis q̄ in ipsa urbe stagnantibus.Quinimmo uates intelligitur potius ac monitor auctu semper re-
 ligiosus uerius q̄ sæuus.Latium antiquum a tyberi circeios seruatum est.M. passuum.l. longitudine.
 Tam tenues primordio imperii fuere radices.Colonis sæpe mutatis tenere alii aliis temporibus.Ab-
 origine:pelasgi:archades:siculi arunci:rutyli.Et ultra circeos uolsci:osci:ausones unde nomē modo la-
 tii processit ad lirin amnem.In principio est ostia colonia a romano rege deducta.Oppidum laurentum
 lucus solis indigetis.Amnis numitius.Ardea a Danae persei matre condita.Dein quondam aphrodisi-
 tum antium colonia.Astura flumen & insula.Fluuius nympheus:clostra romana.Circeii quōdam insu-
 la immenso quidem mari circumdata (si creditur Homero)& nūc plane.Mirum est quod hac de re tra-
 dere hominum notitiæ possumus.Theophrastus qui primo externorum aliqua de romanis diligent-
 us scripsit.Nam Theopompus ante quem nemo mentionem habuit urbem duntaxat a gallis captam
 dixit.Clitarchus ab eo proximus legationem tantum ad Alexandrum missam.Hic iam plusquam & fa-
 ma circeiorum insulæ & mensuram posuit stadia.lxxx.in eo uolumine quod scripsit Nicodoro atheniē-
 sium magistratui:qui fuit urbis nostræ.cccclx.anno.Quicquid est ergo terrarum propter decem Mi-
 lia passuum prope ambitus adnexum insulæ.Post eum annum accessit italiæ aliud miraculum.A circe-
 is palus pontina est quem locum.xxiii.urbium fuisse Mutianus ter consul prodidit.Dein flumen usens
 supra quod terracina oppidum lingua uolscorum anxur dictum.Ibi fuere amyclæ a serpentibus dele-
 tæ.Dein lacus fundanus:caieta portus.Oppidum formiæ antiqua læstrigonum sedes.Ultra fuit oppi-
 dum pyræ:colonia minturnæ lyri amne diuisa glanico appellato.Sinuessia extremum in adiecto lario:
 quam quidam dixere sinopem uocitatum.Hinc cœlix illa campania est.Ab hoc sinu incipiunt uitiferi
 colles:& temulentia nobilis succo per omnis terras:inclyto:atque (ut ueteres dixere) summum Liberi
 patris cum cerere cartamen.Hinc setini & cebubi obtenduntur agri.Iis iunguntur falerni:caleni.Dein
 confurgunt massici:gaurani:surrentinique montes.Ibi laborini campi sternuntur:& in delicias alicæ
 politur mensis.Hæc littora fontibus calidis rigantur:præterque cætera in toto mari cōchylis pisce no-
 bili annotantur.Nusquam generosior oleæ liquor. Et hoc quoque certamē humanæ uoluptatis tenue
 re osci:græci umbri:tusci:campani.In ora sauo fluuius.Vulturum oppidum cum amne.Liternum cu-
 mae calcidensium:misenum:portus baiarum:bauli:lacus lucrinus & auernus.Juxta quem cimerium
 oppidum quondam:Dein puteoli colonia dicæarchia dicti postque plægrei campi.Acherusia palus
 cumis uicina.Littore autem hoc neapolis calcidensium:& ipsa parthenope a tumulo syrenis appellata.
 Herculanium Pompeii haud procul expectante monte uesunio.Alluente uero sarno amne ager nuce-
 rius est:& .ix.Milia passibus a mari ipsa nuceria.Surrentum cum promontorio Mineruæ sirenum
 quondam sede nauigation a circei duo de.lxxx.Milia.p.pater.Regio ea a tyberi prima italiæ seruatur ex
 descriptione Augusti.Intus Colonia Capua a.xi.Campo dicta aquinum:suessia:uenafrum:fora:thea-
 num:sidicinum cognomine nola.Oppida abellinum:aritia:alba longa:acerani:allifani:attinates:
 aletrinales:anagnini:atellani.Aesulani:arpinates:auxiniates:auxellani:alfaterni. Et qui ex agro la-
 tino.Item hernico.Item labinocano cognominati.Bouellæ:calatiæ:casinum:calenum:capiru-
 tum cernetum:cernetani qui mariani cognominantur.Corania Dardano Troiano orti.Cubulte-
 rini:castrimonienfes cingulani.Fabienses.In Monte Albano foropopulienfes.Ex falerno frusinates:
 ferentinales:freginates:frabaturni ueteres:frabaturni noui:ficolenfes:fregellani:foroappi:forenta-
 tani:gabini:interannates:succasani qui & lirinates uocantur.Illionenfes:lauinii:norbani:nomen-
 tani:prænestini urbe quondam stephane dicta.Priuernates:setini:signini:suessulani:telini trebula-
 ni cognomine balimenses.Trebani:thusculani:uerulani:ueliterni:ulubrenfes:uluarnates sup̄ Roma
 ipsa:cuius nomen alterum dicere arcanis ceremoniarum nefas habetur:optimaque & salutari fide
 abolitum annuntiauit Valerius Solanus:luitque mox pœnas.Non alienum uidetur inferere hoc lo-
 co exemplum religionis antiquæ ob hoc maxime silentium institutæ.Namque Diua Angerona
 cui sacrificatur ad diē.xii.chalendas ianuarii ore obligato obfignatoq̄ simulacrum habet.Vrbē tris por-
 tas habētē Romulus reliquit aut ut plurimis tradētibus credamus q̄t tuor.Mœnia eius colleget abitu ipse

ratoribus censoribusque Vespasianis anno conditæ. d. cccxxxviii. Mil. pas. xiii. M. cc. Complexa montes. vii. Ipsa diuiditur in regiones. xiiii. Compita earum .cclxy. pas. eiusdem spatii mensura currente a milia- rio in capite romani fori statuto ad singulas portas: quæ sunt hodie numero. xxxiiii. ita ut. xii. portæ se- mel numerentur: pretereantur. que ex ueteribus. vii. quæ esse desierunt. Efficit passuum per directum. xxx. M. d. v. lxii. Ad extrema uero tectorum cum castris prætoris ab eodem miliario per uicos omniũ uarum mensura colligit paulo amplius. lxx. M. passuum. Quod si quis altitudinem tectorum addat: di- gnam profecto æstimationem concipiat: fateaturque nullius urbis magnitudinem in toto orbe potuif- se ei comparari Clauditur ab oriente aggere Tarquini Superbi inter prima opere mirabili. Namque eum muris æquauit: qua maxime patebat aditu plano. Cætero munita erat præcelsis muris aut abru- ptis montibus: nisi quæ patientia tecta multas addidere urbes in prima regione. Præterea fuere in latio clara oppida fatricum: pometia: scaptia: pitulum: politorium: tellene: tifata: cecin ficulnea: crustumeriũ: a meridia: medullia: corniculum: faturnia ubi nunc Roma est. Antipolis quod nunc ianiculum in parte romæ: antenna: cameriũ. collatia amiternum: nørbe: fulmo: & cum his carnem in monte albano soliti accipere populi albenses. Albani: Aesolani: acciensis: abolani: bubetani: bolani: cusuetani: coriolani: fide- nates: foretii: hortenses: latinienfes: longultai: manates: macrales: mutucinenses: olliculani: octulani: peda- ni: pollustini: querquetulani: sicani: sisolenses: toleriensis: tutiensis: uimitaliueliensis: uenetulani: uicel- lenses. Ita ex antiquo latio. liii. populi interiere sine uestigiis. In campano autem agro stabie oppidum fu- it usque ad Cn. Pompeium. & L. Carbonem conf. a pridie chalend. maii: quo die Sylla legatus bello so- ciali id deleuit: quod nunc in uillas abiit: Intercedit ibi & taurania. Sunt & morietis scalini reliquæ. Præ- terea auctor est Antias oppidum latinorum apololas captum a L. Tarquino rege: ex cuius præda capito- lium is in sine incohauerit. A surrentino ad filarum amnem. xxx. M. passus ager picentinus fuit. thufco- rum templo iunonis argiuæ ab lasone condito insignis. Intus oppidum salerni: picentia. A filaro regio tertia & ager lucanus brutiusque incipit. Nec ibi rara incolarum mutatio. Tenuerunt eum pelafgi: oeno- trii: itali: morgetes: sicuii: græciæ maxime populi: nouissime lucani a sannitibus orti duce Lutio. Oppi- da pestum a græcis posidonia appellatum sinus pestanus: oppidum elea: quæ nunc uelia. Promontori- um palinurum a quo sinu recedente traiectus ad coloniam regiam. c. M. passus. Proximum autem hu- ic flumen melphes. Oppidum buxentum græciæ pyxus magna: nunc lucania. Saus amnis fuit & oppi- dum eodem nomine. Ab eo brutium littus: oppidum blanda: flumen baletum: portus parthenius: & phocentium sinus uibonensis locus clampetiæ. Oppidum tempfa: a græcis temese dictum: & cronon- ensium terina: sinusque ingens terinus. Oppidum cosentia. Intus in penisula fluuius acheron: a quo op- pidani acherontini. Hippon quod nunc uibonem ualentiam appellamus. Portus Hercules: Metaurus amnis. Tarentum oppidum: portus Hõrestis & medma. Oppidum scylleum: Cratis fluuius pater (ut dixere) scyllæ. Dein columna regia. Siculum fretum: ac duo aduersa promontoria ex italia cenys. Ex si- cilia pelorum. xii. stradiorum interuallo. Vnde rhegium. xii. passuum. inde apennini silua. Promontori- um leucopetra. xii. Mil. passibus. Ab ea locri cognominati: a promontoriõ zephyro absunt a filaro. ccc. iii. M. Et includitur europæ sinus primus in eoque maria nuncupant. Vnde irumpit atlanticum ab aliis magnũ: qua intrat porthmos a græcis. a nobis gaditanum fretum cum intrauit. Hispanum quatenus hispanias abluit. Ab aliis ibericum aut balearicum. Mox gallicum: ante narbonensem prouinciam: hinc ligusticum. Ab eo ad siciliam insulam thufcum quod ex græcis alii notium: alii tyrrhenum: e nostris plurimi inferum uocant. Ultra siciliam quod est ad salentinos auonium polybius appellat. Erato hste- nes autem inter hostium oceani & sardiniam quicquid est sardoum. Inde ad siciliam tyrrenum. Ab hac cretam usque siculum: Ab ea creticum. Insulæ per hæc maria primæ omnium pityulæ a græcis di- ctæ a frutice pineo: nunc ebusus uocatur: utraque ciuitate foederata angusto freto interfluente. patent. xlii. M. passibus absunt a dianio: septingentis. stad. totidem dianium per continentem a carthagine no- ua. Tantumdem a pityusis in altum baleares duæ: & sucronem uersus colubraria. Baleares funda belli- colas græci gymnesias dixere. Maior. c. M. p. est longitudine: circuitu uero. cccclxxx. M. Oppida habet ci- uium romanorum palmam & pollentiam latinorum cinium: & cunici quod foederatum bochorum fuit: ab ea. xxx. M. p. distat minor: longitudine. lx. M. circuitu. cl. M. passuum. Ciuitates habet lamonem: saniferam: magonem: a maiore. xii. passuum in altum abest capraria: isidiosa naufragis: & e regione pal- mæ urbis meraria ac triquadra parua Hannibalis. Ebusi terra serpentes fugat: colubrariæ parit. Ideo in festa omnibus nisi ebusitanam terram inferentibus: græci ophiusam dixere: nec cuniculos Ebusus gi- gnit populates balearium messes. Sunt aliæ. xx. ferme paruæ mari uadoso. Galliæ autem hinc ora in rhodani hostio metina: mox quæ blascon uocatur: tres stechades a uicinis massiliensibus dictæ ppter ordinem quas item nominat singulis uocabulis proten: & mesen: quæ & pōponiana uocatur: tertia hy- pe. Ab iis sturiũ: phoenice: phila: lero: & lerina aduersum antipolim: in quæ uergoani oppidi memoria.

De Corsica.

CA. VI.

N ligustico mari est corsica: quam græci cyrnon appellauere: sed thufco propior a septentrio- ne in meridiem proiecta: longa passuum centum quinquaginta. M. lata maiore ex parte. l. Cir- cuitu. cccxxii. M. Abest a uadis uolateranis. lxii. M. p. Ciuitates habet. xxxiii. & colonias: maria. nam a Mario deductam: aleriam a dictatore Sylla. Citra è oglasa. Intra uero. lx. M. passibus a corsica pla- naria specie dicta æqualis freto: ideoque nauigiis fallax: amplior urgo & capraria: quam græci agilon dixere. Item igilium & dianium: quam artemisiam: ambæ contra cofanum littus: & contra littus har-

TERTIVS

ponæ: menea: colubria: uenaria: ilua: cum ferri metallis circuitu. c. p. a. populonia. x. M. a græcis ætalla dicta: ab ea planasia. xxviii. M. ab iis ultra tyberina historia in antiano astrua mox palmaria sinonia: ad uersum formias pontiæ. In puteolano autem sinu pandataria: prochita non ab Aenæ nutrice: sed quia profusa ab ænaria erat. Aenaria ipsa a statione nauium Aenæ Homero inarimæ dicta: græcis pythecusa: non a symiarum multitudine (ut aliqui existimauere) sed a figulinis pythos dolium. Inter pausilipum & neapolim megaris: mox a surrento. viii. M. passibus distantes Tyberii principis arce nobiles caræ circuitu. xl. M. pass. cx. leuchotea. Extra quem conspectum pelagus africam attingens. Sardinia minus. ix. Mil. passibus a corsicæ extremis etiamnum angustias eas arcibus insulis paruis: quæ cuniculariæ appellantur. Item que phitonis fossæ a quibus fretum ipsum taphros nominatur.

De Sardinia.

CA. VII.

f Ardinia ab oriente patens. clxxxviii. M. passuum: ab occidente. clxx. milia: a meridie. lxxiiii. milia. a septentrione. cxxii. Circuitu. d. lxii. milia. abest ab africa calaritano promontorio ducenta milia. a gadibus quatuordeciescentena habet: & a gorditano promontorio duas insulas quæ uocantur Hercules a sulchenli enofin: a calaritano ficariam. Quid haud procul ab ea etiã beleridas ponunt: & collodem: & quam uocant heras lutra. Celeberrimi in ea populorum iolenses: Balari: corfi. Oppidorum xiii. sulchitani: ualentini: neapolitani: bocenses: calaritani ciuium romanorum. & norenses. Colonia autem una: quæ uocatur ad turrim libysonis. Sardiniam ipsam Timeus sandaliatin appellauit ab effigie soleæ. Myrsilius ichnufam a similitudine uestigii. Contra pestanum sinum leucasia est a syrene ibi sepulta adpellata. Contra ueliam pontia & ifacia: utraque uno nomine œnotrides: argumētum possessæ ab œnotriis italiæ: & contra uibonem paruæ quæ uocatur ithaceliæ ulixis specula.

De Sicilia.

CA. VIII.

u Erum ante omnes claritate Sicilia Sicania a Thucydide dicta: Trinacria a pluribus aut triquetra a triangula specie. Circuitu patens ut auctor est agrippa. d. cxviii. M. passibus: quodam brutio agro cohærens: mox interfuso mari auulsa. xii. M. in longitudinem freto. In latitudinem autem mille quingenti. Iuxta columnam regiam ab hoc dehiscendi argumēto rhegium græci nomen dedere oppido in margine italiæ sito. In eo freto est scopulus scylla. Item carybdis. Mare uorticofum. Ambo clara seueria. Ipsi triquetra ut diximus promontorium pelorus uocatur aduersus scyllam: uergens in italiam. Pachinum in græciam. cxliiii. M. ab eo distate peloponneso. Lilybeum in africa. clxxx. M. in teruallo a Mercurii promontorio: & a calaritano sardinia centum uiginti. M. Inter se autē hæc promontoria late distat his spatiis. Terreno itinere a peloro pachinū. clxvi. M. passus. Inde lilybeum. cc. M. Inde pelorū. clxx. M. coloniam ibi urbes ac ciuitates. lxxii. Apeloro mare ionium ora spectate oppidū Messana ciuium romanorū: q̄ mamertini uocant: Promontorium drepanū: colonia taurominiū: quæ antea naxos. Flumē asines. Mōs ætna nocturnis mirus icēdiis. Crater eius patet ambitu stadia. xx. Fauilla taurominū & catinā usq̄ peruenit feruēs: Fragor uero ad maronē & gemellos colles Scopuli tres ryclosum portus ulixis. Bolonia: catena: Flumina symethū: terias. Intus lestrigoni cāpi. Oppida leontini: megaris: amnis panthagies: Colonia syracusæ cū fronte arethusa. Quamq̄ & temenitis: & acchidemisa: & marga: & cyane militiæ fontes in syracusano potant agro: portus naustrachus: flumen elorus. promontoriū pachynū: a qua fronte siciliæ flumen hirminiū: oppidū camarina: fluuius gelas: oppidū a gregas: qd̄ agrigētū nostri dixere. Thermæ colonia: aris & ipsa & selinus. Oppidū lilybeum: ab eo promontorium drepana: mons erix. Oppida panhormū: selinus hymera cum fluuio cæphalædis: aleuntinū agathyrsum: tyndaris colonia: oppidū myle. Et unde cepimus peloros. Intus latinæ cōditionis centuripini: nestini: aegestini. Stipediarii afforini: ætneses: agyrini: acestei: acrensens: bidini: citarii & cirini drepanitani: ergetini: ecestinenses: ercini: entelletini: edini: enguini: gelati: halefina: hennenses: hybleeses. herbitēs herbesenses: heubulēses: helicyēses: hadranitani: Imacarenes: hypanenses: letenses: mutustratini: magellin: murgētini: motyenses menanini: naxinonii: petini: paropini. teraphitiēses: semellitai: scherini: elinunti: symæti Tallarienses: tiffinenses: triocalini: triraciēses: zancleai messeniog. Hæc in siculo freto sunt insulæ in africa uersæ gauros melita a camerina. lxxiiii. M. passibus. Lilybeo. cxiii. Cosyra: hieronesos. Cænegalathā: Iopadusa: æthusa quam alii ægusam scripserunt. Bucinona ætuæ: & a solute. lxxv. M. ostendes: contraq̄ paropinos ustica. Citra uero siciliam ex aduerso metauri amnis. xxii. ferme passuum ab italia. vii. æoliæ appellatæ. Eadem lipareorum & ephestiades a grecis: a nostris uulcani. Æoliæ q̄ Aeolus iliadis temporibus ibi regnabat.

De lipara.

CA. VIII.

l Lipara cum ciuium romanorū oppido dicta a Liparo rege. Cui successit Aeolus: antea longonis uel meligunis uocitata abest. xii. M. p. ab italia ipsa circuitu paulo minori. Inter hæc & siciliam altera antea therasia appellata nunc hiera: quia sacra uulcano est. Collē in ea nocturnas euomētē flammas. Tertia strongyle a lipara mille passus ad exortum solis uergens: in qua regnauit Aeolus: quæ a lipara liquidiore flamma tantum differt. Cuius fumo qui nam flaturi sint uenti in triduum prædicere incolæ traduntur. Vnde Aeolo uentos paruissē existimatum. Quarta didyme minor q̄ lipara. Quinta ericusa. Sexta phœnicusa pabulo proximarum relicta. Nouissima eadēq̄ minima euonymus. Hæctenus de primo europæ sinu.

De locris italiæ fronte.

CA. IX.

a Locris italiæ frons incipit: magna græcia appellata in tres sinus incedens aufonii maris: quoniam aufones tenuere primi. pater. lxxxii. M. passuum ut auctor est Varro. Pleriq̄. lxxii. M. fecere.

In ea ora flumina innumera: sed memoratu digna loconus: sagra: & uestigia oppidi caulonis: mystia: cōfulinum castrum: carcinum: quod esse longissimum italiae promōtorium aliqui existimāt. Dein sinus & scyllarium & scylletium atheniensibus cum conderent dictum: quē locum occurrēs therineus sinus peninsulam efficit: & in ea portus qui uocat castra Hannibalis: nusq̄ angustiore italia. xx. M. passuum latitudo est. Itaq; Dionysius maior intercisam eo loco adicere siciliae uoluit. Amnes ibi nauigabiles cæcinos: crotalus: semirus: arocha: targines. Oppidum incus petilia: mons clibanus: promontorium laciniū: cuius ante oram insula. x. M. p. a terra discoron. altera calypsus quam ogygiam appellasse. Homeerus existimat. Præterea tres firenussæ Meloessa ipsum a caulōe abesse. lxx. M. passibus p̄didit Agrippa.

Secundus europæ sinus.

CA. X.

Laciniū promontorio secundus europæ sinus incipit: magno ambitu flexus: & acroceraunio epyri finit̄ promontorio: a quo abest. lxxv. M. passibus. Oppidū cotro: amnis næthus. Oppidū thuriū inter duos amnes crathin & sybarin: ubi fuit urbs eodē nomine. Similiter est inter syrin & acirin heraclea aliquādo syris uocitata. Flumina thaladrū: casuētū. Oppidū metapontum: quo tertia italiae regio finit̄. Mediterranei brutioꝝ aprustani tantum. Lucanoꝝ aut̄ hinc atinates: buxetini: eburini: grumentini: potentini: fontini: syri: tergilani: urfentini: uolfentani: q̄bus numestriani iungunt̄. Præterea interisse thebas lucanas Cato auctor est. Et pandosiam lucanoꝝ urbem fuisse Theopōpus: in qua Alexander epirotes occubuit. Connectit̄ secunda regio amplexa hirpinos: calabriā: apuliam: salentinos. ccl. M. sinu qui tarētinus appellat̄ ab oppido laconū in recessu hoc itimo sito contributa eo maritima colonia: quæ ibi fuerat. Abest. cxxxvi. M. p. a laciniū p̄montorio aduersam ei calabriā in peninsulā emittēs. Græci messapiē a duce appellauere. Et ante peucetiā a Paucetio Oenotri fratre. In salentino agro inter promontoria. c. M. passuum intersunt. Latitudo peninsulæ a tarento brūdusio terreno itinere: xxxii. M. passibus patet: multoq; breuius a portu sasina. Oppida p̄ cōtinētem a tarento uaria. Cui cognomen apule: messapia: aletiu. In ora uero senonū gallipolis: quæ nunc est anxa. lxxii. M. passibus a tarento. lude. xxxiii. M. promontorium quod acran iapygiā uocat̄: quo lōgissime in maria excurrit italia. Ab eo hasta oppidū & hydruntium. x. M. ac. ix. M. passuum. ad discrimen ionii & adriatici maris: quia in græciā breuissimus transitus. Ex aduerso appollonia oppido latitudine itercurrētis freti. Cētū milia nō amplius passuū. Hoc iteruallū pedestri cōtinuare transitu pōtibz iactis primum Pyrrhus epyri rex cogitauit. Post eum. M. Varro cum classibus Pōpei pyratice bello præesset. Vtrunq; aliā impedire curā. Ab hydrunte soletū desertū. Dein fratuertiū: portus tarētinus: statio militum Lupia: balesiū celiū: Brundisium. l. M. passuum. Ab hydrunte: i primis italiae portu nobile ac uelut certiore: transitu: sicuti lōgior excipiente illyrica urbe dirrachio. ccxx. M. traiectū brūdusio cōterminus pediculoꝝ ager nouē adolefētētes totidēq; uirgines ab illyris. xiii. populos genuere. Pediculoꝝ oppida rhudia: egnatia: barion: ante iapyx a Dedali filio a quo & iapygia: amita pactius: aufidus ex hirpinis montibus canusium præfluens. Hinc apulia daunioꝝ cognomine a duce Diomedis socero. In qua oppidum salapia Hānibalis meretricio amore inclutum: Sipontum: uria: amnis cerbalus Dauniorum finis: Portus agafus. Promontorium mōtis gargani: a salentino siue iapygio. c. xxxiiii. Milibus passibus ambitu gargai porus garganæ: lacus pātanus: flumē portuosum frento teanum apulorum. Itemq; larinū. Cliternia: tiernus amnis. Inde regio frentana. Ita apulorum genera tria. Teani a duce Gares: Lucani qui subacti a calchātæ tenuere: loca quæ nunc tenent etinates. Dauniorum præter supradicta colonia luceria: uenusia. Oppida canusium: harpi aliquando hargos hippium Diomede condente. mox hargirippa dictum. Diomedes ibi deleuit gentes monadoꝝ dardorūq; & urbes duas: quæ in puerbii ludricū uertere apinā & Tricam. Cætera intus. In secunda regione hirpinoꝝ colonia una beneuentum auspicatius mutato noīe: quæ quondam appellata maleuentum: aufeculani: agloni: abellinates cognomine p̄tropi: cōpsani caudini: ligures: q̄ cognoiant̄ cornelani: & q̄ bebiani: uescellani: deculani: aletrini: abellinates: cognoiati marsi: atrani: ecani: alfellani: atinates: arpani: borcani: collatini: corinenfes: & nobiles clade romana cānenses: dirini: forentani: genulini: herdorienfes. Hyrini: larinaces cognomine frentani: etinates: ex gargano mateolani: nerecinimatini tubustini: siluini: strapelini: turmātini: uibarnates: uenusini: ulurtini: Calabrorum mediterranei egetini butuntinenses: deciani: brumbestini: narbonenses: sturnini: tutini. Salentinoꝝ aletini: basterbinilnetini: ualentini: ueretini.

Regio italiae quarta.

CA. XI.

Equitur regio quarta gentium uel fortissimaz italiae in ora frētanoꝝ a tiferno flumen triniū portuosum. Oppida histonium: buca: ortona: aternus amnis. Intus anaxini cognomine frentani: carētini: supernates: & infernates: lauenses. Muricinorum teatini. Pelignorum corfiniēses: superequani fulmonenses. Marfoꝝ anxantini: atinates: succentes: lucentes: marrui. Albenisium alba ad fucinum lacum. Aequlanoz cliternini: carseolani: Vestinoꝝ angulani: pinnenfes: peltuinates: quibus iunguntur aufinates: cismontani. Sānitium quos sabellos & græcisaunitas dixere. Colonia bouianum uetus: & alteꝝ cognomine undecumanoz: aufidenates: esernini: fagi: fugali: ficolenses: sepinates: treuēriates. Sabinoz amiternini: curenfes: fog: Decii: fog: nouū: fidenates interemnates: nursini: nomentani. Reatini: trebulani qui cognominant̄ mutustæi & qui suffenates: tyburtes: tarynates. In hoc situ ex aquiculis interiere comini: radiates: acedici: alfaterni. Gelianus auctor est lacu fucino haustum marforum oppidum alchippe conditum a Marsia duce lydoꝝ. Itē urticinoꝝ in piceno deletum a romanis Valerianus Sabini (uē quidā existimauere) a religione & deorum cultu seuini appellati uelinos accollūt lacus roscidis collibus. Nar amnis exhaurit illos sulphureis aquis. Tyberin ex his petens replete monte fi

TERTIVS

scello labens iuxta uacuna nemora & reate in eisdē conditus. Et ex alia pte anio in monte trebanorum ortus lacus tris amœnitate nobiles qui nomen dedere sub laqueo defert i tyberin. In agro reatino cury/ lia lacum in quo fluctuet insula italiae umbilicum esse. M. Varro tradit. Infra sabinos latium est: a late/ re picenum: a tergo umbria apeninis iugis sabinos utrinq̄ uallantibus.

Quinta regio.

CA. XII.

Vinta regio piceni est quondam uberrimæ multitudinis. cccclx. M. picentium in fidem Ro. po/ puli uenere. Oti sunt a sabinis uoto uere sacro. Tenuere ab aerno amne: ubi nunc ager hadria/ nus: & hadria colonia a mari. vii. M. passuum flumen uomanum: ager præutianus palmē/ sisque. Item castrum nouum: flumen batinum: truentum cum amne: quod solum liburnorum in ita/ lia reliquum est. Flumina albulates: suinum: heluinum: quo finitur præutiana regio: & picentium in/ cipit. Cupra oppidum: castellum firmanorum: & super id colonia asculum piceni nobilissima. Intus no/ bana. In ora claucana: potentia: numana a siculis condita. Ab isdem colonia ancon apposita promonto/ rio cumero in ipso flectentis se ore cubito a gargano. clxxxiii. M. passibus. Intus anximates ueregrani: ci/ bulani: cuprenses cognomine montani: salarienses: pausulani: plynenses: ricinenses: septempedani: tollē/ tinales: triacenses cum urbe saluia: polentini.

Sexta regio.

CA. XIII.

Vngitur hic sexta regio umbriam complexa: agrūq̄ gallicū circa ariminū. Ab ancone gallica/ ora incipit togata gallia cognōie siculi & liburni plurimi eius tractū tenuere i primis palmēsem/ præutianū adrianūq̄ agrū. Umbri eos expulere: hos hetruria: hāc galli. Umbroḡ gens antiq̄/ sima italiae existimat: ut quos umbrios a græcis putēt dictos: q̄ innudetiōe terraz̄ hymbribus sup̄fui/ sent Trecēta eoz̄ oppida tusci debellasse reperiunt. Nūc in ora flumē esis: senogallia: metaurus fluuius: colonia fanum fortunæ: pisauḡ cum amne. Et itus hispellū ruder. Decaetero amerini: attidiates: asirina/ tes: arnates: æsinates: camertes: casuentini: carfulani: doiates cognomine salentini: fulginates: foroflāmi/ nenses: foroiulienenses cognōie cōcubienenses: forobremtiani: forosempronienenses: inginini interānates co/ gnōie nartes: meuanates: meuanionēses: mattilicates: narniēses: quod oppidū nequinū antea uocitatum ē: nucerini cognōie fauonienenses: & camellani: otriturani: ostrani: pitulani cognōie pifueres: & alii: mer/ gentini: pestini: fetinates: farscinates: spolētini: suareani: festinates: fuillates: sadinates: trebates: tuslicani: tibernates: cognōie tyburini: & alii timetaurenenses: uesfonicates: urbinates cognōie metaurēses: & alii hor/ tenses: uettrionenses: uindinates: uiuentani. In hoc situ interiēre feliginates: & qui clusolum tenuere: su/ pra interānani: & saranates cū oppidis acerris quæ uasriæ cognominabant. Turoceo quod uetiolum. Item sollinates: furiates: fallienates. Apiennates interiēre & arienates cum crinouolo: & uscidicani: & plā/ genses: pisiates: cælastini: Ameriā: sup̄racriptam Cato ante persei bellū conditā annis. d. cccclxiiii. pdidit.

Octaua regio.

CA. XIII.

Ctraua regio determinatur arimino: pado: appenino. In ora fluuius crustumiū: ariminum co/ lonia cum amnibus arimino & aprusa. Fluuius hinc rubico quōdam finis italiae. Ab eo sapis: & uitis: & anemo. Reuēna sabinoz̄ oppidum cum amne becede ab ancone. cii. M. passibus. nec/ pcula a mari umbroḡ. butriū. Intus coloniā bononia felsina uocitata cū princeps hetruriæ esset. Brixil/ lum: Mutina: Parma: Placētia. Oppida Cesena: claterna: forūclodii: liuii. Pompisii truentinorum: Corne/ lii: licinii: fauentini: fidentini: otēsini: pandinates: regienenses a Lepido: solonates: saltusque qui galliani co/ gnominantur: aquinantes: tannitani: ueliatenses cognomine ueteti: regiates: urbinates. In hoc tractu inte/ rierunt boii: quorum tribus. cxii. fuisse auctor est Cato. Item senones qui cōeperant Romam.

De pado flumine.

CA. XV.

Adus e gremio uesuli mōris celsissimū in cacumen elati finibus ligurū gabiēnoz̄ uisendo fon/ te pfluēs cōdēsq̄ sese cuniculo: & in foro uibiēsū agro itez̄ exoriēs: nulli amniū claritate infe/ rior: a græcis dictus eridanus: ac pœna Phaetontis illustratus. Augetur ad canis ortus liquatis/ niuibus: agris q̄ nauigiis torrētior: nil tamen ex raptō sibi uendicans. Atq̄ ubi liquit agros: ubertate lar/ gior. ccc. M. passibus a fonte addēs meatu duodenonagita. Nec amnes tātū apēninos albinosq̄ nauigabi/ les capiens: sed lacus quoq̄ immensos in eū sese exonerātes omni numero. xxx. flumina in mare hadria/ ticum defert. Celeberrima ex iis apēnini latere iactū: tanaḡ: tredia placētini: taḡ: niciam gabellum: scul/ ternam. thenum. Alpium uero sturā: morgū: durias duas: sessiten: ticinū: l mbrū: abduā: olliū: mintiū. Nec alius amniū tā breui spatio maioris incremēti est. Urget quippe aquaz̄ mole: & in pfundū agitur. Grauis terræ q̄q̄ deductus in flumina: & fossas inter rauēnā altinūq̄ passuū. cxx. M. tamen quia largius uomit septē maria dictus facere. Angusta fossa rauēnam trahitur: ubi padosa uocat: quondam messa ni/ cius appellatus. Proximū inde hostiū magnitudinem portus habet: qui uatreni dicitur. Quo Claudius Cæsar e britānia triūphans prægrādi illa domo uerius q̄ naue itrauit hadriā. Hoc ante eridanū hostium dictū est: ab aliis spineticū ab urbe spina: quæ fuit iuxta: præualēs & delphicis creditū est thesauris condi/ ta a Diomede. Auget ibi padum uatrenus amnis ex forocorneliensi agro. Proximū inde hostiū capra/ sia: dein sahis: dein uolane: q̄ ante olane uocabatur. Omnia ea fossas fluminaq̄ primi asagi fecere tusci/ egesto amnis impetu p̄transuersum in hadrianoz̄ paludes: quæ septē maria appellant: nobili portu op/ pidi tuscoz̄ atria: a quo atriativū mare ante appellatum: quod nunc hadriaticum. Inde hostia plena car/ bonaria ac fossiones philistinæ: quod alli tartarum uocant. Omnia est philistinæ fosse abundatione na/ scentia accedentibus atesi ex tridentinis alpibus & uigifono ex patauinoz̄ agris. Pars eoz̄ & pximum

LIBER

portum facit brūdulū sicut edronē Medoaci duo ac fossa clodia. His se padus miscet: aci per hęc effunditur plerunq; ut in ægypto nilus quod uocant delra triquetramq; figurā in alpes atq; oram maris facere prodit stad. ii. M. circuitu. Pudet a gręcis italię rationē mutuari. Metrodorus Tamen Sceptius dicit. Quoniam circa fontē arbor multa sit picea quę pades gallice uocetur padum hoc nomen accepisse. Ligurum quidem lingua amnē ipsum bodincum uocari: quod significet fundo carētem. Dui argumētum adest oppidū iuxta industria uetusto noīe bondicomagum: ubi precipua altitudo incipit.

De italia traspadana regio nona.

CA. XVI.

Raspadana appellat ab eo regio nona tota in mediterraneo: cui maria cuncta fluctuoso alueo iportat. Oppida uibiforū: segusio. Colonia ab alpiū radicibus augusta taurinog; antiqua ligurum stirpe: indenauigabili pado. Dein salasorum augusta prætoria iuxta geminas alpiū fauces graias atq; pœninas. His pœnos: graiis Herculem Transisse memorant. Oppidum eporedia sybillinis libris a po. ro. condi iussum. Eporedicas enim galli bonos equorum domitores uocant. Vercellę libitorum ex Salyis ortę: nouaria ex uerramacoris uocontiorum: hodieque pago. Non (ut Cato existimat) ligug; ex quibus leui & marici condidere tricinum nō procul a pado. Sicut boii transalpes profecti laudē pōpeiam. Insubres mediolanū. Orobiog; stirpis esse Comū atq; Bergomū & licinifog; & aliquos circa populos auctor est Cato: sed originē gentis ignorare se fatetur: quam docet Cornelius Alexander ortam a gręcia interpretatione etiā noīs uitā in mōtibus degentibus. In hoc situ iterit oppidū orobiorū barra: unde bergomates Cato dixit ortos etiānū prodēte se altius q̄ fortunatius siti. Interiere & Catu riges insubrum exules: & spina supradicta. Itē melpū opulētia præcipuum: quod ab insubribus & boiis & senonibus deletū est eo die quo Camillus ueios cœpit: ut Nepos Cornelius tradit.

Venetia decima regio.

CA. XVII.

Equitur decima regio italię hadriatico mari apposita: Venetia cuius Fluuus Silis ex montibus taurisanis. Oppidū altinum: flumen liquentia ex montibus opiterginis: & portus eodem nomine: colonia concordia: flumen & portus romatinū: tiliauentū maius minusq;: anassum: quo uaramus defluit: alfa: natifō cū turro pfluente aquileiā coloniā. xii. M. passibus a mari sita. Carnog; hęc regio iunctaque regioni iapidum: amnis timauus: castellum nobile uino pucinum. Tergestinus sinus: colonia tergeste. xxiii. M. P. ab aquileia: ultra quam sex milia passuum formio amnis. Ab Rauenna clxxxix. passibus: antiquus auctę italię terminus. Nunc uero istrię quam cognominatam tradūt a flumine istro in hadriam effluente e danubio amne eodemque istro ex aduerso padi fauces contrario eorum percussu mari interiecto dulcescente plerique dixere falso & Nepos Cornelius etiam padi accola. Nullus enim ex danubio amni in mare hadriaticum effunditur. Deceptos credo quoniam argo nauis flumine in mare hadriaticum descendit: nec procul tergeste. Nec iam cōstat quo flumine. Humeris trauectam alpes diligentiores tradunt. Subiisse autem istro: dein sao: dein pamporto: cui nomē ex ea causa est inter æmonam alpesq; exorienti.

De istriā.

CA. XVIII.

Istria ut peninsula excurrit. Latitudinē eius. xl. M. passuum: circuitum uero. cxxii. M. prodidere quidam. Item adherentis liburnię & fanatici sinus. Alii liburnię. clxxx. M. Nonnulli in fanaticum sinum iapidiam promouere: a tergo istrię. cxxx. M. passuum. Dein liburniā. cl. M. fecere. tuditanus qui domuit istros in statua sua ibi inscripsit ab aquileia ad titium flumen stad. cc. M. Oppida istrię ciuium romanorum agida: parentiū. Colonia pola: quę nūc iulia pietas quondā a colchis cōdita. Abest a tergeste. c. M. n. p. mox oppidum nefastiū: & nunc finis italię fluuius arsia. Polā ab ancona traiectus. cxx. M. passibus ē. In mediterraneo regionis decimę colonia cremona: brixia cenomannog; agro. Venetog; at matri atestę & oppida accedum patauinū: opitergiū: beluniū: Vicetia: Mātua thufcog; traspadum sola reliqua. Venetos troiana stirpe ortos auctor ē Cato. Cenomanos iuxta massiliam habitasse. In uolscis Feltrini: & tridētini: & beruēses. Rhetica oppida rhetog; & euganeog; Veronā: iuliēses carnorū. Dein quos scrupulose dicere nō attineat: alutracēses: asseriates: flamoniēses: uaniēses: & alii cognomine culici: foroiuliēses cognomine transpadani: forētani: nenidates: quarqueni: taurisani: rogiēses: uaruanii. In hoc situ interiere p oram iraminę: pellaon: pasitium: ex Venetis atina: & cælina: carnos: segeste: & oera. Tauriscis noreia. Et ab aquileia ad duodecimū lapidē deletum oppidum etiam inuito senatu a. M. Claudio. L. Marcello. L. Pifo auctor ē: In hac regiōe & xi. lacus inclyti sunt: amnesque eorum partus aut alumni si mō acceptos reddunt: ut abduam larius: ticinū uerbanus: mintium benacus: ollium sebinus: lābrum eupilis: omnes incolas padi. Alpes in longitudinē. x. M. passuum patere a supero mari ad inferū Cælius tradit. Timagenes. xxii. M. passuum deductis in latitudinē. Cornelius Nepos. c. M. T. Liuius tria. M. stadiorum: uterque diuersis in locis. Nam & centum milia excedunt aliquando ibi germaniā ab italia submouent. nec. lxx. M. explēt: reliqua sui parte glacialis ueluti naturę prouidentiam. Latitudo italię subter radices earum a uaro per uada sabacia taurinos: Comum: Brixiam: Veronam: Vicetiam: opitergium: aquileam: tergeste: polam: arsiam. d. ccxlii. M. p. colligit.

De alpibus & gentibus alpinis.

CA. XIX.

Ncolę alpiū multi populi: sed illustres a pola ad tergestis regionem secusses: subocrini: atalimenocaleni: iuxtaque carnos quondā taurisci appellati: nūc norici. His cōtermini theti & uidei lisci oēs in multas ciuitates diuisi. Rhetos thuscorum prolem arbitrantur a gallis pulfos duce Rheto. Verso deinde italiā pectore: alpiū latini iuris euganeę gentes: quarum oppida. xxxiii. enumerat Cato. Ex iis triumphilini uenalis cum agris suis populus. Dein canuni: compluresq; similes: finiti

TERTIVS

mis attributi municipiis. Leopontios: & salafos taurifcæ gentis idem Cato arbitratur. Cæteri fere lepō-
rios relictos ex comitatu Herculis interpretatione græci nominis credunt: præuſtis intra ſinus alpium
niue membris: euſdem & graios fuiſſe poſitos in tranſitu. Graiarum alpium incolæ præſtantefq; gene-
re euganeos inde tracto nomie. Caput eorum ſtonos: rhetorum uennones: ſarunetefq; ortus rheni am-
nis accolunt. Lepontiorum qui uiberi uocantur fontem rhodani eodem alpium tractu. Sunt præterea
latio donati incolæ: ut octodurenſes & finitimi ceutrones: cottianæ ciuitates. Caturiges & caturigibus
orti: uageni: ligures: & qui montani uocantur. Capillatorum que plura genera ad cōfinium liguſtici ma-
ris. Non alienum uidetur hoc loco ſubiicere inſcriptionem e trophæo alpium quæ talis eſt. Imperatori
Cæſari Diui filio Augu. pontifici maximo imper. xiiii. tribunitiæ poteſtatis. Senatus populufque Ro. q;
eius ductu auſpiciifq; gentes alpinæ omnes quæ a mari ſupero ad inferum pertinebant ſub imperium
po. Ro. ſunt redactæ. Gentes alpinæ deuictæ: triumphilini: canumi: uennotes: uenonetes: hiſarci: breuni:
naunes: focunates. uindelicorum gentes quattuor conſuantes: uirucinales: licates: cattenates: abifontes:
rugufci: ſuanetes: collocanes: brixentes: lepontii: uiberi: nauuantes: ſeduni: uaragri: ſalaſſi: acitauones: me/
dulli: ucenni: caturiges: brigiani: ſontiōtii: ebroduntii: nemaloni: edemnates: ſubiani: ueamini: gallicæ:
triu: atti: ætini: uergunni: eugiturinemeruri: oratelli: uerufi: uelauni: ſuetri: Non ſunt adiectæ cottianæ ci-
uitates. xii. quæ non fuerant hoſtilles: ſed item attributæ municipiis lege pompeia. Hæc eſt Italia diis ſa-
cra: hæ gentes eius: hæc oppida populorum. Super hæc Italia quæ. L. Aemilio Paulo. C. Statilio Regulo
conſ. nunciato gallico tumultu ſola ſine externis ullis auxiliis: atq; etiam nūc ſine traſpadanis equitum
lxxx. M. peditum. d. cc. M. armauit. Metalloꝝ omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed iterdictum
id uetere conſultu patrum italiaꝝ parci iubentium.

Illyricum.

CA. XX.

Siæ gens liburnorum iungitur uſq; ad flumen titium. Pars eius fuere mētores: hmani: enche/
leæ: dudini: & quos Callimachus peucecias appellat: nunc totum uno noie illyricum uocatur:
generatim populorum pauca effatu digna aut foelicia nomina. Cōuentū ſardonitanū petunt
iapides: & liburnoꝝ ciuitates. xiiii. e quibus lacinienſes: ſcultino: burniſtas: albo nenſes: nominare nō pi-
geat. Ius italicum habent eo cōuentu aluta: phlanates: a quibus ſinus noſiatur. Lopſi uarubarini: mnu/
neſq; aſſeriat: & ex inſulis fulſinates curictæ. Cæterę per orā oppida aneſactio: aluona: ſlauona: tarſati/
ca: ſenia: ioſpica: ortopula: yegium: argiritum: cornū: enona ciuitas: pauſinus: flumen tedanium: quo ſi-
nitur iapida. Inſulæ eius ſinus cum oppidis præter ſupra ſignificata: ablyriū: arba: Croxa giſſa: portuna/
ta: paros ante. Rurſus in continente colonia iadera: quæ a pola. clx. M. p. abeſt inde. xxx. M. ecotentum in/
ſula. xviii. hoſtium titii fluminis.

Liburnia.

CA. XXI.

Liburnia ſinis & initium dalmatiæ ſardona in amne ea. lxxii. M. paſſuum a mari. Dein tariota/
rum antiqua regio: & caſtellum tariona. Promontorium Diomedes: uel ut alii peninſula. His
circuitu. c. M. paſſuum tragurium ciuiū romanorū marmore notū ſicum. In quem locum Di-
uus Claudius ueteranos miſit. Salona colonia ab iadera. c. xxxix. M. paſſuum. Petunt in ea iura iuribus
deſcriptis in decurias. ccclxii. decuni. c. xxxix. ditiones. lxx. mæza. i. lii. ſa diates. In hoc tractu ſunt burnū
mandetriū: tribulium. Nobilitata prælis caſtella petūt ex inſulis Stæi: colentini: ſepari: epetini. Ab his ca-
ſtella piguntia: rataneum: narona colonia. Terri conuentus a ſalona. lxxii. M. paſſuum appoſita cogno-
minis ſui fluuio a mari. xx. M. p. M. Varro. lxxxix. ciuitates eo uentitaſſe auctor eſt. Nunc prope ſoli no-
ſcunt Cerani decuriis. xxiiii. dauſi. xvii. deſitiates. ciii. docleates. xxxiii. deretini. xiiii. dere uiſta. xxx. din-
dari. xxxiii. glinditiones. xliiii. melcomani. xxi. ii. naſſi. cii. ſcirtari. lxxii. ſiculotæ. xxiiii. Populatoresque
quondam italiaꝝ uardei nō amplius q̄. xx. decuriis. Præter hos tenuere tractum eum cœnei: partheni: he-
maſi: maſthitæ: armithæ. A narone amne. c. M. paſ. abeſt epidaurum colonia. Oppida ciuium romano-
rum rhizinium: aſcriuium: butua: olchinium: quod antea colchinum dictum eſt a colchis conditum:
annis dirilo: ſuperq; eum oppidum ciuium romanorum ſcodra a mari. xviii. M. paſſuum. Præterea mul-
torum græciæ oppidorum deſiciens memoria: nec non & ciuitatum ualidarum. Eo namq; tractu fue-
re labeates: enederudini: faſſei: grabei: pprieq; dicti illyrii: & taulanti: & pyrei. Retinet nomē in ora nym-
phæum promontorium. Lyſſum oppidum ciuium Ro. ab epidauo. c. M. paſſuum.

Macedonia.

CA. XXII.

Lyſſo macedonia prouincia: gentes parthini: & a tergo eorū diſſaretæ. Montes candauia a dyr-
rachio. lxxix. M. paſſuum. In orauero ciuium Ro. epidamum colonia propter iauſpicatum no-
men a Romanis dyrrachium appellata. Flumē aous a quibusdam eas nominatum. Apollonia
quondam corinthiorum colonia. vii. M. paſſuum a mari recedēs. Cuius in ſinibus celebre nymphem
accolunt barbari amantes & belliones. At in ora oppidum oricum a colchis cōditum. Inde initium epi-
ri. Montes acrocerauni: quibus hunc europæ determinauimus ſinum. Oricum a ſalētino italiaꝝ pmon-
torio diſtar. lxxxv. M. paſſus a tergo carnorum & iapidum qua ſe offert magnus iſter.

Norici.

CA. XXIII.

Hetis iunguntur norici. Oppida eorū uirunum: celeia: teurnia: aguntum: uiana. Aemonia clau-
dia: ſlauium ſoluenſe. Noricis iungunt lacus peiſo: deſerta boiorum. Iam tamen colonia Diui
Claudii ſabarā: & oppida ſacarbantia iulia.

Pannonia.

CA. XXIII.

Abitantur inde glādifera pannonia: qua miſeſcentia alpium iuga per medium illyricum a ſe-
ptentrione ad meridiem uerſa molli in dextera ac leua deuexitate conſidunt.

Væ pars ad mare hadriaticū spectat appellat dalmatia & illyricū supradictū. Ad septentriones pānonia uergit: finis inde danubio. In ea coloniarū mona: fiscia. Amnes clari & nauigabiles ī dānubiū fluūt dranus & nogicis uiolētior. Saus ex albis carnicis placidior. cxv. M. p. interuallo. Drauus p ferretes: serapillos: iafos: sandrizetes. Saus p colapia nos breucosq. Populog hęc capita. Præterea ariuates: azali amātes: belgites: carthari: cornacates: erauisci: hercuniates: latouici: oferiates: uarciani mōsclaudius: cuius ī fronte scordisci: itergo taurisci. Insula ī sauo merubarris amnicag maxima. Præterea amnes memorādi colapis ī sauū ifluēs iuxta fisciā ī gemio alueo ifulā ibi efficiēs: q̄ segestica appellat. Alter amnis bacuntius ī saum firmio oppido influit: ubi ciuitas firmiensium & amantinorum. Inde xlv. M. passuum taurunum ubi danubio miscetur saus. Supra influunt ualdanus urpanus: & ipsi non ignobiles.

Mesia.

CA. XXVI.

Annonia iungit p̄nincia q̄ mesia appellat ad pontum usq̄ cū danubio decurrens: Incipit a confluente supradictō. In ea dardani: celegeri: tribali: trimachi: mœsi: thraces: p̄toq̄ cōtermini scythæ. Flumina clara dardanus: margis: pinguis: timachus ex rhodope: œscus ex hemo: utus: escamus: ieterus: illyrici latitudo q̄ maxima est. cccxxv. M. p. colligit. Lōgitudo a flumine arsia ad flumē driuiū. d. ccc. M. a drinio ad p̄montoriū acrocerauniū. clxxii. M. Agrippa p̄didit uniuersum hūc sinum italiæ & illyrici ambitus. xiii. M. in eo duo maria quo distinximus siue infeḡ siue ionii in prima parte: interius hadriaticū: qd̄ superū uocāt: insulæ ī ausonio mari p̄ter iam dictas memoratu dignæ nullæ: in ionio pauca calabro littore ante brundisium: quaḡ obiectu portus efficiūt. Contra apulū littus diomedea cōspicua monumēto Diomedis. Et altera eodē noīe a q̄busdam teuthria appellata: illyrici ora mille amplius insulis fruequētatur natura uadosi maris æstuariisq̄ tenui alueo itercusantibus. Claræ ante hostia timai calidoḡ fontiu cum æstu maris crescentiū iuxta istroḡ agrum. Cissa pullariæ & absyrtides grauis dictæ a fratre medeæ ibi interfecto: noīe absyrto: iuxta eas electridas uocauere: in q̄bus proueniret succinum: quod illi electrum appellant uanitatis græcæ certissimum documētum. Adeo ut iis quas eaz̄ designent: haud unq̄ constiterit. Cōtra iader est lissa. Quæq̄ appellatæ cōtra liburnoa cretæ aliquot. Nec pauiores ticanæ liburnicæ. Celadusæ intra surium bubus & capris laudata Braitia issa ciuium Ro. reliqua: & cum oppido phara. Ab his corcyra melana cognomiata cum gnidorum oppido distat. xxii. M. passuum. inter quā & illyricum melita. Vnde catulos meliteos appellari Calimachus auctor est. xxii. M. p. Ab ea. iiii. M. elaphites: in ionio autem mari aborico. M. M. p. Sasonius piratica statione nota.

CAII PLYNII SECUNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER QVARTVS.

Sinus Claritatis Litterarum Et Omnis Fabulositatis.

ERTIVS EVROPAE SINVS ACROCERAVNIVS INCIPIT Mōtibus: finis helleponto: amplectitur p̄ter minores sinus. xix. xxii. M. passuum. In eo epiros a carnani: ætholia: phocis: locris: achaia: messenia: lacōia: argolis: mergaris: atrica: boetia: irerumq̄ ab alia mari eadem phocis: & locris: doris: phthiotis: thessalia: magnesia: macedonia thracia. Omnis græciæ fabulositas: sicut & litteraḡ claritas ex hoc primū sinu effulsit. Quapp̄ in eo paululū cōmorabimur. Epitos in uniuersum appellata acrocerauniis incipit mōtibus. in ea primi choanes a quibus chaonia. Dein thesproti: antigonēses: locus aornos: & pestifera auibus exhalatio. Cestrini: perhebi: quoḡ mons pindus: cassopei: driopes: sellæ: hellopes: molossi: apud quos dodonei iouis templum oraculo illustre. Tomarus mons centū fontibus circa radices Theopompo celebratus.

Epiros.

CA. I.

Pirus ipsa ad magnesiā macedoniāq̄ tendēs a tergo suo dassarethas supradictos liberā gentem mox ferā dardanos hēt. Dardanis leuo triballi p̄tendunt latere. Et mœsicæ gētes a fronte iungunt: mædi: ac bēseletæ: q̄bus thraces ad pontū usq̄ p̄tinentes: ita succincta rhodopes: mox & hemi uallat excelsitas: ī epiros ora castellū. in acrocerauniis chimera: sub eo aquæ regiæ fons. Oppida merandria. Cestrina flumē thesprotiæ: Thyamis colōia butrotū: maximeq̄ nobilitatus ambracius sinus faucibus spatiosum æquor accipiēs: Lōgitudinis. xxxix. M. passuum. Latitudinis. xv. M. ī eum deserf amnis acheron e lacu thesprotiæ: acherusia p̄fluens. xxxvi. M. passuum: inde & mille pedū ponte mirabilis oīa sua mirantibus: in sinu oppidū ambracia. Molossoḡ flumina aphas: & arachthus. Ciuitas anactoria. Lacus pandosia. Acarnania q̄ antea curetis uocabat. Oppida heraclea: echinus. Et in ore ipso colonia Augusti actiū cū tēplo Apollinis nobili: ac ciuitate libera nicopolitana. Egressos sinu ambracio ī ionii excipit leucadiū littus: p̄mōtoriū leucates: dein sinus: ac leucadia ipsa peninsula quōdā neritis appellata opere acolaḡ abscisa a cōtinēti ac reddita uētoq̄ flatu congeriē harenæ accumulantiū: q̄ locus uocat dioryctos stadioḡ lōgitudine triū. Oppidū in ea leucas quōdā neritū dictū. Deide acarnanū urbes halyrca: astacus: argos: amphiloichicū cognominatū Amnis achelous e pindo fluēs atq̄ acarnaniā ab ætholia dirimēs: & artemitā insulā assiduo terræ inuētu cōtinenti annectens.

Aetolia.

CA. II.

QVARTVS

a Etologē populi athamanes. tymphēi: ephyri ænienses: perrhebi: dolopes: marages: atraces: a quibus atrax amnis in nio mari infunditur. Aetoliæ oppidū calidon est septē miliū quingentorū passuum a mari iuxta euenū amnem. Dein machynia molycrīa: cuius a tergo chalcis & mons est taphiasus. At in ora promontorium antirium: ubi hostium corinthiaci sinus minus mille passuum latitudine influentis: ætolosq; dirimentis a peloponneso. Promontorium quod contra procedit appellatur rhion: sed in corinthiaco sinu. Oppida ætolīæ naupectum: pylene: & in mediterraneo pleuron: haly carna. Montes clari in dodone tomarus: in ambracia carnia: in acarnania aracynthus: i ætolia acanthon: panetolium: medion.

Locri.

CA. III.

p Roximi ætolis locri q cognominat ozolæ imunes. Oppidū, œanthe. Portus apollinis phæstii. Sinus crisæus. Intus oppida argon. eupolea: phæstū: calamifus. Ultra cirrhei phocidis capi: oppidū cirrha: portus chalæon: a quo septē milia. p. introrsus liberum oppidū delphi sub mōte par naso clarissimi in terris oraculi Apollonis. Fons castelius. Amnis cephisus præfluēs delphos: ortus in līlea quondā urbe. Præterea oppidum crisā & cum bulēlibus antycira: naulocū: pyrha: amphissā immu nis: trichone tritea ambryfus drymæa regio daulis appellata. Dein in intimo sinu angulus boetiæ alluitur cum oppidis gymnīs: thebis quæ coriicæ cognominatæ sunt iuxta heliconem. Tertium ab hoc mari boetiæ oppidum page: unde peloponnesi profilit ceruix.

Peloponnesus.

CA. IIII.

p Elopōnesus apie ante appellata pelafgia & peninsula haud ulli terræ nobilitate postferēda iter duo maria ægeuū & ioniu plātani folio similis pp angulosos icessus: circuitu quingentorū sexagintariū miliū passuū colligit auctore Isidoro. Eadē p sinus pene tātundē adiicit. Angustia unde pcedit isthmus appellat. In eo loco irrūpentia e diuerso q dicta sunt maria a septentione exortu eius oēm ibi latitudinē uorādo: donec cōtrario i cursu æquorū tātōq; in quinq; miliū passuū iteruallo exesis utrinq; lateribus angusta ceruice pelopōnesum cōtingat hellas. Corinthiacus hic: illinc faronicus appellatus sinus. Lecheæ hic: cenchreæ illinc angustiaq; termini longo & ancipiti nauiu ambitu: q; magnitudo plaustris trāsuehi phibet. Quā ob cām pfodere nauigabili alueo angustias tentauere Demetrius rex: dictator Cæsar. C. princeps. Domitius Nero isaufsto ut oium patuit exitu iccepto. Medio hoc iteruallo qd isthmi appellauimus applicata colli habitat colonia corithus: antea ephyra dicta sexagenis ab utroq; litore stadiis e sūma sua arce q uocat acrorithus. In q fons pyrene diuersa duo maria pspectans. lxxvii. M. passuū ad corinthiacū sinū traiectus ē patras a leucade. Patras colonia i lōgissimo p montorio pelopōneli cōdita ex aduerso ætolīæ & fluminis eueni minus mille passuū ut dictū ē iteruallo. In ipsis faucibus sinū corithiacū. lxxv. M. p. i lōgitudinē usq; ad isthmon tramittūt.

Achaia.

CA. V.

a Chaia nomē puincia ab isthmo icipit: antea egialos uocabat pp urbes in littore p ordinē dispositas. Primæ ibi q; diximus lecheæ corinthiorū portus. Mox olutus pelleneorū castellū. Oppida helice: bura. In q refugere haustis prioribus sytion: ægira ægion: erineos. Intus cleone hyfia: panormus portus. Demōstratūq; iā rhium: a quo p montoriū quinq; miliū passuū absunt patras: q; supra memorauimus. Locus phere in achaia nouē montiū scio eē. Notissimus fons cymothoe. Ultra patras: oppidū olenū: colonia dyme: loca buprasum hyrmyne: p montoriū araxū: sinus: cylene p montoriū cheionathes. Inde cyllenen duorū miliū passuū castellū philius. Quæ regio ab Homero aræthyrea dicta postea asophis: inde elioq; ager: q antea epeæ uocabat. Ipsa elis i mediterraneo: & a pilo. xii. milibus passibus. Intus delubru olympii iouis ludorū claritate fastus græciæ cōplexum. Pisa eorū quōdā oppidū pfluente alpheo amne. At i ora p montoriū ichthis. Amnis alpheus nauigabilis ppe sex oppida. Aulon: lepriū. p montoriū planistus. Oia hæc ad occasum uersa. Ad meridiē aut cyparissius sinus cū urbe cyparissa. lxxii. miliū passuū circuitu. Oppida pylos: methone: locus helos: p montoriū acritas: sinus asineus ab oppido asinæ: coroneus a corona. Finiunt tenero p montorio. Ibi regio messenia duodeuiginti montium amnis pamifus. Intus aut ipsa messene: ithome: œchalia: arenæ: pteleon: thryon: dorion: zangle uariis tpiibus clara. Huius sinus circuitus. lxxx. milia. pas. Traiectus uero. xxx. milia. Dehinc a tænarō ager laconicus liberæ gentis: Et sinus circuitu ducētases milia: traiectu triginta nouē milia. Oppida tenax: amiclæ: phare: leustra & intus sparta: therāne: atq; ubi fuere Cardamile pitane: anthane: locus thyre gerania. Mons taygetus: amnis eurotas: sinus ægilodes: Oppidum psammathus Sinus æytheates ab oppido. Ex quo ad cretā insulā certissimus cursus. Oia aut maiore p montorio iccludunt. Qui sequit sinus ad scyleū argolicus appellat traiectu quinquaginta milia passuū. Idē ambitu cētum septuagintaduo milia. Oppida boea: epidaurus limera cognōie. Zarax: cyphania portus: Amnes inachus: erasinus: iter quos argos hippium cognominatū. Supra lacum lernē a mari q dringentis milibus nouēq; additis milibus micenæ: & ubi fuisse tyrintha tradūt: & locus mantinea: montes artemius: Apelas antheus: asterio: parparus: aliq; undecim numero: Fōtes niobe: amymone: psammate. A scylleo ad isthmū. c. lxxvii. mili. passibus oppida hermonie: trœzene coripharsium appellatū: quæ alias inachiū alias dipsium argos. Portus cenites: finus: faronicus olim querno nemore redimitus. Vnde ei nomē ita græcia antiq; appellante quercū. In eo epidaure oppidū Aesculapii delubro celebre. Pireum promontoriū: portus anthedon: & bucephalon: & quas supra dixeramus cenchreæ. Isthmi pars altera cum delubro Neptuni quinquēnalibus inclyto ludis. Tot sinus pelopōnensem orā lancinant: tot maria allatrant: Siquidē a septentriōe ionium irrūpit: ab occidente siculo pulsat: a meridie cretico urget: ab oriēte brumali ægeo: ab oriēte solstitiali myrtoō qd a megatico incipiēs sinu totā atticam alluit.

De archadia.

CA. VI.

e ii

LIBER

m Editerranea eius arcadia maxime tenet undiq; a mari remota: initio drymodis: mox pelagis appellata. Oppida eius panophus: matinea: stymphalū: tegea: antigonea: orchomenū: pheneū: pallatiū uñ palatiū romæ. Megalepolis: catia: bocaliū: crānō: prhafia: thelpusa: melānea heræa: pyle: pellana: agræ epiū cynæthe: lepeon: arcalie: ptheniū: alea: methydriū: enispe: macistū: lapea: clitoriū: cleone: iter quæ duo oppida regio nemea est hembinadia uocitata. Mōtes i archadia pholce cū oppido. Itē cyllene: lyceus: in quo lycei iouis delubrū. Menalus: arthemisius: pthenius: lāpeus: nonacris. Præterq; ignobiles octo. Amnes ladon e paludibus: pheneus & erimāthus e mōte eiusdē noīs in alpheū defluēs. Reliquæ ciuitates in achaia dicēdæ: aliphiræ: aheata: pyrgēs: pethes: peragenite: tortuni: tiania. Thria/ siii: attricēs. Vniuersæ achaia libertatē Domitius Nero dedit. Pelopōnesus in latitudine a pmontorio maleæ ad oppidū Lechæum corinthiati sinus. clx. milibus passibus patet. Et in trāsuersum ab eide epi/ datū. cxxv. milibus. Ab olympia argos per archadiā. lxxiii. milibus. Ab eodem loco ad phliunta dicta mēsurā est. cl. milium passuum. Vniuersa aut uelut pensante equoꝝ incurfus natura in montes sex atq; septuaginta attollitur.

Græcia & attica.

CA. VII.

a B isthmi angustis hellas icipit: a nostris græcia appellata. In ea prima attica: antiquus acte uocata. Attingit isthmū parte sui quæ appellat megaræ colonia megara e regiōe pagæ. Duo hæc oppida excurrēte pelopōneso sita sunt utraq; ex parte uelut in humeris helladis pagei. clii. M. p. & amplius e gothenēs cōtributi megarēibus. In ora aut hac portus schænus. Oppida duo cremion syronia laxa septē milia lōgitudine: geranea: megara: eleusin. Fuere & oenoa & pbalinthos: quæ nūc nō sunt. Ab isthmo qnquaginta duoz; miliū passuū pyreus & phalera portus duoz; miliū passuū muro recedētib; athenis iuncti. Libera hæc ciuitas: nec idiga ullius pconii amplius tāta claritas supfluit. In attica fontes cephisa: larine: calliroe: enneacrunos Mōtes brileffus: ægelialus: icarius: hymerus: lycabettus: lacus selinos. A pīreo. xlii. Mil. pas. funiū doriscū pmontoriū. Polypostere: brauron: ion quondā oppida. Rhānos pagus. Marathon cāpus. Triassus oppidū: miletū & oropus in cōfinio boetia. Cuius anhedon onchestos: thespia libez; oppidū: lebedeia. Nec cedētes athēis claritate: quæ cognominat boetia thebæ duoz; numinū Liberi atq; Herculis (ut uolunt) patria. Et musis natale in nemore helicone assignat. Datur & his thebis saltus citheron: amnis ismenius. Præterea fontes in boetia œdipodia: pflammate. dirce: epigranea: aretusa: hippocrene: aganippe: gargaphie. Montes extra p̄dictos micalesus: adilifius: acontius. Reliq; oppida iter megarā & thebas eleuthera: haliartus: platee: pheræ: aspledon: hylæ: tifbe: erithre: glif sas cope. Iuxta cephisum amnē lamie & anichie: medeon: phligōe: grephis: coronea chæronia. In ora aut intra thebas ocale: etheon: iolcos: schenos: peteon: hyrie: mycalesus: hyrefeon: pteleon: olyros: Tanagra liber populus. Et i ipsi faucibus euripi quē facit obiectu isulæ euboæ aulis capaci nobilis portu: boetos hxantas antiquus dixere: locri deide: epinemidi cognominant olim legeges appellati: p quos amnis cephisus defert in mare. Oppida opuns: unde opōtinus cynus phocidis in littore unū daphnus. Inrorfus aut larisse: elatea: & in ripe cephisi (ut diximus) lilela delphosq; uersenemis & hyampolis. Rursus i locro rum ora: in q̄ larymna: throniū: iuxta qd̄ boagrius amnis defert in mare. Oppida narycion: alope: scar/ phia. Postea maliacus sinus ab incolis dictus in quo oppida halcyone: eonia: phalara. Doris deinde in q̄ sperchios erineon: boion: pindus: cythinū. Doris a tergo mons est cætha. Sequit̄ mutatis sæpe noīs he monia. Eadē pelagicu argos. Hellas eadē thessalia: & driopis semp a regibus cognoīata. Ibi genitus rex noīe græcus a quo græcia. Ibi Hellena quo hellenis. hos eisdē Homerus tribus noīs appellauit myr/ midonas & hellenas & acheos. Ex iis phthiotæ nominant dorica accolētes. Eoz; oppida echinus in fau/ cibus sperchii fluminis. Termopilaz; angustia: quo argumēto. iiii. milia pa. idē heraclea trachin dicta ē: mōs ibi calidromus. Oppida celebria hellas: halos: lamia: phthia: arne. Thessalia. CA. VIII.

i N thessalia aut amnis orcomenus minyius antea dictus. Et oppidū alimō ab aliis elmon: atrax palamna fons hyperia. Oppida pheræ: q̄rū a tergo pierus ad macedoniā ptendit: larissa: gom/ phi: thebæ thessalia: nemus pteleō: sinus pagalicus. Oppidū pagasa: idē postea demetrius dictū tricca. Pharfalici cāpi cū ciuitate libera crannon iletia. Mōtes phthiotidis nympheus quodā topiario na/ turæ ope spectabilis. Buzigeus: donacesa: bermius: daphusia chimerion: athemas: stephane. In thessalia sunt q̄ttuor atq; triginta mōtes quoz; nobilissimi cerceti: olympus: pierus ossa: cuius ex aduerso pidus & othris laphytaz; sedes ad occasum uergētes. Ad ortus pelios oēs theatriali mō iflexi caueatis ate eos. lxxv. urbibus. Flumina thessalia apidanus: phoenix: enipheus: onochonus: laminissus. Fōs messeis. Lacus be/ beis: & ante cūctos claritate peneus ortus iuxta gomphos: iterq; ossam & olympū nemorosa cōualle de/ fluens qngentis stadiis dimidio eius spatio nauigabilis. In eo cursu tēpe uocant. v. milia passuū lōgitudi/ ne: & ferme sex latitudie ultra uisum hoīs attollētibus se dextera leuaq; leniter conuexis iugis. Intus sua luce uiridate allabit peneus uiridis calculo: amœnus circa ripas gramine: canorus auī cōcentu. Accipit amnē orcon: nec recipit: sed olei mō supnatatē (ut dictū est ab Homero) breui spatio portatū abdicat. Phœnales aquas dirisq; genitas argētēis suis misceri recusat. Magnesia. CA. IX.

t Hēssalia annexa magnesia est: cuius fons libetra. Oppida hormeniū: pyrtha: methone: olizon. Promontoriū sepias. Oppida castana: spalathra. Promōtoriū æantiū. Oppida melibœa: rhizus: erymne. homoliū penet: oppidū omoliū: orthei: thesia: pelinna thaumacie cyrron: crannon: acarne: dorion: mesite: pbila: ceponio. Epiri. achaia thessalia in porrectum lōgitudō quadringentorum octoginta milium passuum traditur. Latitudo. cclxxxvii. milium.

Macedonia.

CA. X.

QVARTVS

Acedonia postea, cl. populoz duobus iclyta regibus quondam terraz iperio: emathia antea di
 eta. Hæc ad epirotecas gætes in solis occasum recedens post terga magnesiæ atq; thessaliæ infe/
 sta a dardanis, Partē eius septētrionalē pæonia ac pelagonia ptegunt a triballis. Oppida aegæ:
 in quo mos sepelire reges, Beroa & i regiōe quæ pieria appellat a nemore egidiū, In ora heraclea: flumē
 apilas: oppida phina: oloros, Amnis haliacmon, Intus haloritæ: uallei: philacei: cyrrei tyrisæi, Pella colo/
 nia, Oppidū stobi ciuiū ro, Mox antigone europus ad axiū amnē: eodēq; noīe amnis p qd rhedias fluit:
 scydra: phordea: emiona: gorgidone, Mox i ora ichne: fluuius axius, Ad hūc finē dardani: treres: pieres:
 macedonia accolūt, Ab hoc amne peoniæ gætes: paroeci: heordēs: almopii: pelagones: mygdones, Mō/
 tes rhodope: scopius: orobellus, Dein piacete græmio terraz arethusii antiochēses: idomenēses: doberi/
 enses: triēses: allatenēses: andaristēses: morilli: gareci: lyncestæ: othryonei: & amātini liberi: atq; orestæ co/
 lonia: bullidēs: edidēs: xylopolitæ: scotussæi liberi: heraclea: sintica: timpei: coronei, In ora sinus ma/
 cedonici oppidū calastia: & itus phileros: lete, Medioq; flexu littoris thessalonica liberæ cōditionis, Ad
 hāc a dyrrachio, cxliiii, miliū passuū thermæ, In thermaico sinu oppida dicea: pydna: derra: scione, Pro/
 mōtorū chanastreū, Oppida palene: phlegra, Qua in regiōe mōtes hypsizorus: epitus: alchione: leuom/
 ne, Oppida nissos: phryx: eleon: meade: & hippalefis: isthmo quondā potidea: nūc cassandria colonia: an/
 themus: holophyxos sinus: mecyberna, Oppida physella: ampelos: torone: sogostedes: fretū quo mon/
 tē athon quē Xerxes rex persaz cōtinenti abscidit in lōgitudine passuū mille qngentoz, Mons ipse a pla/
 nicie excurrit in mare, lxxv, milia passuū, Ambitus radices, cl, M, colligit, Oppidū in cacumine fuit acro/
 thon, Nūc sunt uranopolis: paleotrū thysus cleone: apollonia: cuius icolæ macrobii cognominātur, Op/
 pidū cassera: faucesq; alteræ isthmi, Acatus: istria: grastōia: heraclea, Regio mygdonia subiacens, In qua
 recedentes a mari apollonia: arethusa, In ora rursus posidiū: & sinus cū oppido cermoro amphipolis, Li/
 beragens bysalte, Dein macedonia terminus, Amnis strimon ortus in emo, Memorādū in septē lacus
 eū fundi priusq; dirigat cursum, Hæc est macedonia terraz iperio potita quondā, Hæc asiā: armeniā: ibe/
 riā: albanā: cappadociā: syriā: ægyptū: taugz: caucasiū transgressa, hæc in bactris: medis: psis dominata
 toto oriente possessa, hæc ēt india uictrix per uestigia liberi paris atq; Herculis uagata, hæc eadē est ma/
 cedonia: cuius uno die Paulus Aemilius iperator noster, lxxii, urbes direptas uendidit: tantā differentiā
 fortis præstitere duo homines,

Thracia,

CA. XI.

Hracia sequit iter ualidissimas europæ gætes in strateas qnquaginta diuisa, Populorum eius
 quos noiare nō pigeat, Amnē strimonem accolūt dextero latere dēselethæ & medi bysalthas
 usq; supradictos, Leuo digeri, Bessorūq; multa noiā ad nestū amnē pangei mōris ima ambien/
 tē: iter heletos: diobefos: carbilefos: inde bryfas: lapæos, Odomates, odrysaz gens infundit hebrū accolē
 tibis: carbiletis: pyrogeris: drugeiis: cænicis: hypsaltis benis: corpillis: botieis edonis, Eodē sunt in tractu
 syaleræ: primatæ: dobangæ: thynicæ: laletæ maiores emo: minores rhodope subditi, Inter quos hebrus
 amnis, Oppidū sub rhodope peneropolis antea: mox a cōditore philippo polis: nūc a situ termūtium di/
 eta, Emi excelsitas sex, M, p, subif, Auersa eius & in istrū deuexa mesi, getæ: aoti: gaugdæ: clariaq; Sub iis
 carrei sarmatæ: quos areates uocāt, Scytæq; & circa pōti littora morienæ: sithoniūq; Orphei uatis geni/
 tores optinēt, Ita finit ister a septētrione, Ab ortu pontus ac ppontis, A meridie ægeū mare: cuius in ora
 astrymonē: appollonia: oesyma: neapolis: batos, Intus Philippi colonia, Absunt a dyrrachio, cccxxv, sco/
 tusa: topiris ciuitas, Nesti amnis hostiū, Mons pægeus: heraclea: olyntos, Abdera libera ciuitas, Stagnum
 bistonū & gens, Oppidū fuit tinda Diomedis equoz stabulis dirū, Nunc sunt dicea: ismaron: locus par/
 thenion: phalesina: maronea prius ortagurea dicta, Mons ferriū & zone: tū locus doriscus centū uiginti
 milia hoium capax, Ita Xerxes ibi dinumerauit exercitū, Os hebri, Portus stētoris, Oppidū ænos liberū
 cū Polydori tumulo, Ciconū quondā regio, A dorisco incuruat ora ad macrūticos centū uigintiduoz
 milia passuū, Circa quē locū fluuius melas: a quo sinus appellat, Oppida cypsella bisanthe macrōnticos
 dictū qa a ppōtide ad meleā sinum iter duo maria porrectis muris pcurrētē excludit cherōnesum, nāq;
 thraciæ altero latere a pōtico littore incipiēs ubi ister amnis imergit: uel pulcherrimas in ea parte urbes
 hēt istropolin milesiōz: tomos: calatingz quæ antea aceruetis uocabat, heracleā habuit & bizonē terræ
 hiatu raptā, Nunc hēt dionysiopolin crunos antea dictā, Alluit ziras amnis, Torū eū tractū scythæ arote
 res dicti tenuere, Eoz oppida aphrodisias: libistos: zigere: brocobe: eumeneda: partēopolis: gerania, Vbi
 pygmeoz gens fuisse pdit: quos gatzos barbari uocāt: credūtq; a gruibus fugatos, In ora a dionysiopo/
 li est odesus milesiōz, Flumen panisus, Oppidū terra naulochus, Mons emus uasto iugo pcumbēs in
 pontū, Oppidū habuit in uertice aristeū, Nūc in ora mēsebria: anchilaum ubi mēsebria fuerat, Asticæ re/
 gio habuit oppidū anthiū nunc est apollonia, Flumina panisla: rira: stearus: orofines, Oppida thynnias:
 halmidesfos: deuelcon cū stagno qd nūc deultum uocāt, Veteranoz phynopolis iuxta quā hosporus,
 Ab istri ostio ad os ponti passuū qngentoz, lv, Malii fecere, Agrippa adiecit qdraginta, Inde ad mugz su/
 pradictū, cl, ab eo cherronesus, cxxvi, M, Sed a bosphoro sinus casthenes, Portus senū: & alter q mulieze
 cognominat, Promōtorium chrysocera, in quo oppidum bizātium liberæ cōditōis: antea lygos dictū,
 Abest a dyrrachio, d, ccxi, M, passuum, Tatum patet lōgitudo terraz iter hadriaticum mare & pponti/
 dem, Amnes bathynias: pidaras siue atyras, Oppida selymbria pinthus latitudie ducentoz pedū conti/
 nenti annexa, Intus bizya arx regum thraciæ a Terei nefasto crimine iuisa hirundinibus regio: celica: co/
 lonia flauiopolis: ubi antea zela oppidū uocabat, Et a binzie qnquaginta, M, passuū apros colonia: quæ
 a philippis abest, clxxxviii, M, pas, Ad in ora amnis eginus, Oppidū ganos fuisse fertur & lysmachia, lam

LIBER

In cheronneso: alius nāq; ibi isthmus angustias similes eodem noīe & pari latitudie illustrat: duae urbes utrinq; littorā haud dissimili mō tenuere. Paetya a ppōride: cardia a melāne sinu: hāc ex facie loci noīe accepto utraq; cōprehensā. Postea lysmachia qnq; M. passuum a lōgis muri. Cheronnesos a ppontide habuit tyristalin: critonē: scissam flumini ego appositā. Nunc hēt a colonia a ppontide, xxii. M. seston: & ex aduerso coloniae pharianae. Et hellepōtus septē ut diximus stadiis europā ab asia diuidēs illic inter se cōtrarias urbes hēt: in europa callipolin & seston. In asia lāpfacum & abydon. Dein pmontoriū cheronnesi mastusia aduersum igæo cuius in fonte obliqua cynossēma: ita appellatur Hecubae tumulus: statio achæoge. Turris & delubru Protēsilai. Et i extrema cherōnesi frōte quae uocat aeoliū oppidū eleus. Dein petēti melanē sinum portus cœlos: & pāhormus & supradicta cardia. Tertius europae sinus ad hūc modū claudis. Mōtes extra p̄dictos thraciae edonus: gygemoros: meritus: melāpillus. Flumina in hebrū cadentia bargus: suemus: Macedoniae thraciae hellepōti lōgitudine supradicta. Quidā. d. ccxx. M. faciūt. Latitudo. cclxxxiii. M. est. Aegeo mari nomē dedit scopulus iter tenū & chium uerius q̄ isula ex noīe a specie caprae: quae ita a grācis appellat repēte in medio mari exiliēs. Cernūt eū a dextera parte andrū nauigātes ab achaia dixit ac pestiferē. Aegei pars myroodatus appellat ab isula parua quae cernit macedoniā a geresio petentibus haud p̄cul euboēae caristo. Romani oīa hāc maria duobus noībus appellāt. Macedonicū quodcūq; macedoniā aut thraciā attingit. Grāciē se qua grāciā alluit. Nā grāci & ioniū diuidūt in siculū ac creticū ab isulis. Itē icarium qd̄ est inter samū & myconē. Cætera noīa sinus dedere quos diximus. Et maria quidem gentesq; in tertio europae sinu ad hunc modum se habent.

Insulae inter eas terras inter quas creta: euboa: clyclades: sporades: mæotis, hellepōtus: ponti: mæotidis: dacia: salmatia: scythia.

CA. XII.

Insula autē ex aduerso thesprotiae a butroto, xii. M. passibus. Eadē ab actocerauniis. I. M. cū urbe eiusdē noīs corcyra liberae ciuitatis & oppido cassiope: tēploq; cassii iouis passuū. lxxxvii. M. in lōgitudine patēs. Homero dicta schera & phæacia. Callimacho etiā drepane. Circa eam aliquot. Sed ad italiā uergens thoronos: ad leucadiā paxae duae qnq; M. discretæ a corcyra nec p̄cul ab iis. Ante corcyrā ericusa: marathe: elaphusa: maltace: trachie: pytiōia: ptichia: taracie: Et a phalacro corcyrae pmōtorio scopulus in quē mutatā Vlyxis nauē a simili specie fabula est. Ante leucadiā sibora. Inter leucadiā autem & achaiā permultae: q̄rum teleboides eadē quae taphiae ab incolis ante leucadiā appellantur: taphias: arnoxia: primessa. Et ante aetoliā echinades: aegialia: cotonis: thyatira: geoaris: dionysia: cirnus: chalcis: pinara: mystus. Ante eas in alto cephalenia: zacithus: utraq; liberae. Itacha: dulichiū: saruos: crocilea: paxos. Cephalenia quondā melena dicta. xi. M. passuum abest: circuitu patet. xliiii. M. Same ditura a Romanis adhuc tamē oppida tria habet. Inter hanc & achaiam cum oppido magnifica & fertilitate praecipua zacithus aliquādo appellata hyrie cephaleniae a meridiana parte. xxii. M. abest: mons elatus ibi nobilis. ipsa circuitu colligit. xxxvi. M. Ab ea ithaca. xii. mil. distat. in qua mons neritus. Tota uero circuitu patet. xxv. mil. passuum. Ab eo araxum peloponnesi pmontorium. xii. mil. pas. Ante hanc in alto asteris. Prothe ante zacinthum. xxxv. mil. passuum. in eorum uentum strophades duae: ab aliis plota dictae. Ante cephaleniam letoia. Ante pilus. iii. sphagia: & totidem ante messenen cœnusta. in sinu asineo threstirides: in laconico theganusa: cothon: Cythera cum oppido antea prophyris appellata. Hāc sita est a maleae promontorio. v. mil. passuum ancipiti propter angustias ibi nauium ambitu. in argolica pityusa: irine: ephire contra hermonium agrum tipareus epiropia colonis: aristera cōtra trœzeniū caulauria quinq; ginta. M. pas. distās a plateis. belbina. lafia: baucidias. Cōtra epidaugē cetiphalos: sytionefos. vi. M. passuum abest a continente. ab hac egina liberae cōditionis. xvii. M. passuum. cuius. xx. M. passuum nauigatio est. Eadē autē a pireo atheniēsium portu. xii. M. passuum abest ante oenone uocitata. Spiræo pmontorio obiacent. eleusa: dendros: graugia duae: cetiae duae se lacosa: dacēchris: salpi: septē: Et in megaro sinu ethrurides q̄truo. Aegyla autē. xv. passuum a cythera. Eadēq; a crete phalafarna oppido. xxv. M. passuum. Ipsa creta altero latere ad austrum: altero ad septētrionē inter ortum & occasum quae porrigit centum urbium clara fama. Dosiades eam a creta nimpha hesperidis filia. Anaximāder a rege curretum. Philistides. Malotes Crates primū aëria dictā: deinde posteri curret in appellauere. Et macaron nōnulli a tēperie cœli appellatā existimauere. Latitudine nusq; l. M. passuum excedens: & circa mediam sui partē maxime patens. Lōgitudine implet. cclxx. M. passuum. Circuitu. d. lxxxix. flectensq; se in creticum pelagus ab ea dictum: qua longissima est ad orientē sammonium pmontorium aduersum rhodo. Ad occidentem criu metopon cyrenas uersus expellit. Oppida eius insignia phalafarne: elea: cisanū: pgamū: cydon: minoum: apteron: pantomatriū: amphim ala: Rhithymna: parnomiū: cyteum: apollonia: matium: heraclia: miletos: ampela: hierapytna: lebana: hierapolis. Et in mediterraneo cortina: phæstū: gnosum: polyrhenium: myrina: lycastus: rhamdus: listus: dium: alium: phileros: rhytion: clatos: pharæ: holopyxos: laspha: eleuterne: therapne: manathusa: githifos & aliog; circiter. lx. oppidog; memoria extat. Montes cadiscus: idæus: dectineus: crocus. Ipsa abest a pmontorio suo qd̄ uocat criu metopon: ut p̄dit Agrippa a cyrenag; pmontorio phicunte. cxxv. M. p. Item cadisto. a meleo pelopōnesi. lxxx. A carpato in sula pmontorio sammonio. lx. M. in fauonium uentum. Hāc inter eā & rhodum interiacet. Reliq; circa eā ante pelopōnesum duae cosicae: totidē milae & a latere septētrionali dextera cretam habent. Contra cydoniā leuce: & duae budrae. Contra matium dria. Contra itanum promontorium onisa leuce. contra hyerapycnam crysa gaudos. Eodē tractu ophiusa buto: aranus circunuestisq; criu metopon: tres acausagores appellatæ. Hæc ante sammonium promontorium phocæ: plachia: sirindes: naulocos: armedon:

QVARTVS

zephyre. Ac in hellade etiānum in aegeo lycades scaphia corefa: phocasia: cōpluresq; aliae ex aduerso atticae sine oppidis & ideo ignobiles. Sed contra eleusina clara salamis ante eam psythia. A sunio uero helene. v. M. passuum distās. Dein coos ab ea totidem: quā nostri quidem dixere ceam. Graeci & drybusam auulsam euboae: quinquēntis longa stadiis fuit quondam: mox quattuor fere partibus quae ad boetiā uergebant eodem mari deuoratis. Oppida habet reliqua iulida: cartheia: intercidere coreffa. p̄cessa. Ex hac profectum delectationi foeminis uestem auctor est Varro. Euboea & ipsa auulsa boetiae & a modico interfluente euripo ut ponte iungatur ad meridiem p̄ montoriis duobus gerafo ad atticā uergente & ad hellepontum caphareo insignis: a septētrione ceneo. nusq; latitudine ultra. xl. M. passuū extēdit nusq; infra. xx. mil. contrahit. Sed in longitudinē uniuersae boetiae ab attica thessalia usq; praetentā in. cl. mil. p. Circuitu uero. ccclxy. abest ab elleponto parte capharei. ccxxv. urbibus clara quondā pyriha: portamo: nesso: cerintho oreo: dio: adepso: cēchalia: nunc chalcide. Cuius ex aduerso in cōtinēti aulis est gerafo: cretria: caristos: orostane: oritano: artemisia: cum fonte arethusa flumine lelanto aquisq; calidis quae helopiae uocatur. Carystus nobilis notiorq; tamē marmore carystio ante uocitata est chalcodotis: aut maris ut Dionysius & Ephorus tradunt. Vt Aristides macra. Vt Callidemus chalcis: aere ibi primū reperi to: Vt Menechmus ambatias. Vt poetae uulgo alopis: extra eam in myrtoo multae: sed maxime illustres glaucōnesos: & begilia: & a promontorio gerefo circa delum in orbem sita: unde & nomen traxerit cyclades. Prima earum andrus cum oppido abest a gerefo. x. M. passuum. a ceo. xxxix. M. Ipsam Myrsilus cauron deinde antandron cognominatam tradit. Callimachus lassiam: alii nonagriam: hydausam epagrin. Patet circuitu. xciii. M. passuum ab eadē andro passus mille: & a delo. xvii. M. Tenos cum oppido. xv. M. passuum porrecta. Quā p̄p aquarum abundantia Aristoteles hydruam appellatā ait: alii ophiuam. Caetera myconos cū monte dimasto a delo. xvii. mil. passuum. Scyros siphnus ante meropia & acis appellata circuitu. xxviii. mil. passuum. seriphus. xii. praepesinthus citanos. Ipsaq; longe clarissima cycladum media a templo Apollonis & mercatu celebrata delos: quae diu fluctuata (ut p̄ditur) sola motum terrae nō sensit ad. M. Varronis aetatem. Mutianus prodidit bis concussam. Hanc Aristoteles ita appellatam prodidit: quoniam repente apparuerit enata: eglosthene cynthiam: alii ortygiā: asteriā: lagiam: ceram: mydiā: cynethum: pyrpilem igne ibi primum reperi to. Cingitur quinque mil. passuum: asurgit cintho monte. Proxima ei thene: quā Anticlides celadusam uocat. Item arthemitem Helladius. Scyros quā circuitu patere. xx. mil. passuum p̄didere ueteres. Mutianus. clx. Olearus: paros cum oppido ab delo. xxxviii. M. marmore nobilis quā primo plateā postea minoia uocarunt. Ab ea septies quingenta naxos a delo. xviii. mil. cum oppido quā strogylen: dein dian: mox dionysiada a uineaq; fertilitate: alii Sicilia minorem aut calipolin appellarunt. Patet circuitu. lxxv. M. passuum. dimidiog; maior est q̄ paros. Et haecenus quidē cycladas seruāt. Caeteras q̄ sequuntur sporades. Sunt aut hellena: phocusa: hecaria: schinusa: pholegrados: & a naxo decem & septem mil. passuum icaros: quae nomen mari dedit: tantūdem ipsa in longitudinem patens cum oppidis duobus tertio amisso ante uocata doliche: & maris: & ichthisula. Sita est ab exortu solstitiali delo. l. mil. passuum. Eadem a famo. xxxv. mil. Inter euboeam & andrum. x. mil. passuum fretu. Ab ea gerestum. cxii. mil. quinqueginta passuum. Nec deinde seruari potest ordo. Aceruatim ergo ponentur reliquae. Ios a naxo. xiiii. mil. passuum Homeri sepulchro uenerada. Longitudinis. xxv. mil. antea phoenice appellata. Odua latandro gyaros cum oppido circuitu. xii. mil. passuum prope. Abest ab andro sexaginta duog; mil. passuum. Ab ea fyrnos. lxxx. mil. passuum. Cynethus telos unguento nobilis a Callimacho agathusa appellata. Donyfa: pathmos circuitu. xxx. mil. passuum. Carusa lebinthus: gyrus: cynara: sicynus quae antea cenoē: cheratia quae onus: casos quae ac trabe: cimolus quae echinusa: melos cum oppido quā Aristidis mibrida appellat. Aristoteles zephyriā: Callimachus mimallida: Heraclides siphnum & acitia: Haec insularum rotundissima est. Post machia: hipere quōdam patage: & ut alii platage nunc amorgos polyagos: Philethera cū primum emerit caliste dicta: ex ea auulsa postea therasia atq; inter duas enata: mox automate: eadem hiera & in nostro aethothia iuxta eadem hiera nata. Distat ios a thera. xxv. mil. p. Sequuntur lea: ascania: anaphe: hippurus: hippurtusa: astipalea liberae ciuitatis circuitu. lxxxviii. mil. p. Abest a cadisto crete. cxxv. mil. ab ea platea. lx. mil. Vnde caminia. xxxviii. mil. Azibita: lanise: tragia: phar macusa: techedia: chalcia: calymna: in qua oppidum co. Corefia olomnos. A qua carpatum quae nomen carpatio mari dedit. xxv. mil. passuum. In rhodū africo uento. l. mil. passuum. A carpatio ad cason. vii. mil. A casso sammoniū cretae promontoriū. xxx. mil. In euripo aut euboico primo fere introitu petalae. iiii. insulae & in exitu athlate cyclades: & sporades: ab oriente littoribus icariis asiae: ab occidente myrtois atticā: a septētrione aegeo mari: a meridie cretico & carpatio inclusae. cc. mil. passuum in lōgitudinem: & per. cc. mil. in latitudinem iacent. Pagasicus sinus ante se habet eutyiam & cicynetum scyrum supradietam: Sed cycladum & sporadum extimā gerontiā: scadirā: thermeusim: irhesiā: sylymniam: eudemia: neam: quae minerae sacra est: Athos ante se quattuor peparethum cum oppido quondam euonum dictam nouem mil. passuum: scyathum. xv. mil. imbrum cum oppido. lxxxv. mil. p. Eadem abest a matusia cherōnesi. lxxv. mil. passuum: ipsa circuitu. lxxii. mil. passuum. Perfunditur amne ilisso. Ab ea lemnos. xxii. mil. quae ab atho. lxxxvii. mil. Circuitu batet. xxii. mil. d. passuum. Oppida habet ephestiam & myrina: in cuius forum solstitio athos eiaculatur umbrā. Ab ea thafos libera. v. mil. passuum: olim eria uel etria dicta inde abdera a continenti. xxii. mil. passuum. ad othos. lxii. mil. tantūdem ad insulam samothracē: quae libera ante hebre ab imbro. xxxii. mil. a leno. xxii. M. d. attollit mōte saoce. x. mil. p. portuosissima omnium Callimachus eam antiquo nomine dardaniam nominat: inter cheronnesum & samothracen quinq; fere

LIBER

quindecim mil. Halonesos ultra gethonia: lamponia: alpeconnesus haud pcul a caelo Cheronefi portu & quaedam ignobiles: desertis quoque redduntur in hoc sinu quorum uix inueniri potuerunt nomina. Deserti eos iarnos: cyffiros: carbrusa: calathusa: scylla: dialeon: dicta melantia: draconon: arronesus: diethusa: sca: pos: capheris: mesatea: eantiron: phaterunefos: pateria: calere: neriphus: polendos. Quartus e magnis europae sinus ab helleponto incipiens maotidis ostio finitur. Sed totius ponti forma breuiter amplectenda est: ut facilius partes noscatur. Vastum mare praecipue asiaticum & ab europa porrecto cheronnesi littore expulsum angusto meatu irrumpit in terras septem stad. (ut dictum est) interuallo europa auferens asiaticum primas angustias helleponti uocant. Hac Xerxes persarum rex constrato in nauibus ponte duxit exercitum. Porrigitur inde tenuis euripus. lxxxvi. mil. passuum ad urbem priapum asiaticam: qua magnus Alexander transiit. Inde expatiatur aequor: rursusque in arctum coit laxitas. Propontis appellatur. Angustiae thracicus bosphorus latitudine. d. passuum: qua Darius pater Xerxis copias ponte transiit. Tota ab helleponto longitudo. cc. mil. xxxix. mil. passuum. Dein vastum mare. pontus axenus qui quondam annexus longe refugientis occupat terras: magnosque littoribus flexu retro curuatus in cornua ab iis utrinque porrigitur sit plane arcus scythici forma. Medio flexu iungitur hostio maotici lacus cimerus bosphorus: id os uocat. ii. mil. du. passuum latitudine. At inter duos bosphoros thracium & cimerium directo cursu ut auctor est Polibius. d. passuum iter sunt. Circuito uero totius ponti uitae semel milia ut auctor est Varro & fere ueteres. Nepos Cornelius. ccc. M. l. adicit. Artemidorus uitae nouies decem milia fecit. Agrippa. xxiii. lx. mil. Mutianus. xxviii. lxv. mil. Simili modo europa latere mensuram alii quattuordecies. lxxviii. mil. passuum. deterruere. Alii undecies. lxx. mil. M. Varro ad hunc modum metit. Ab ostio ponti apolloniaca. clxxxviii. M. d. p. Calatinam latitudinem. Ad ostium istri. cxxv. Ad borystene. ccl. M. Cheronesum heracleatae oppidum. ccclxxxv. M. passuum. Ad panticaeum quod alii bosphorum uocant: extremum in europa ora. cc. M. xxii. d. quae summa efficit. xliii. M. xxxvi. mil. d. Agrippa a bizantio ad flumen istrum. d. lx. Inde panticaeum. d. cxxx. Inde lacus ipse maotidis tanaem amnem ex ripheis montibus defluente accipiens nonissimum iter europa asiaticam finem. xliii. M. vi. M. circuitu patere tradit. ab aliis. xi. M. xxv. Ab hostio eius tanaem ortum directo cursu. ccc. lxxv. mil. passuum esse constat. Accolae sinus eius in mentione thracicae dicti sunt istropolin: inde ostia istri. Ortus hic in germaniae iugis montis arnobae: ex aduerso taurici galliae oppidi: multis ultra alpes milibus: ac per innumeras lapsus getes danubii nomine imenso agrum auctum & unde primum illyricum alluit ister appellatur: sexaginta annis receptis: medio ferme numero eorum nauigabili in pontum vastis sex fluminibus euoluit. Primum ostium peuces: mox ipsa peuce insula: in qua proximus alueus appellatur. xix. M. p. magna palude sorbet. Ex eodem alueo & super istropolin lacus gignit. lxxiii. M. p. ambitu: halmirim uocatur. Secundum ostium naracustoma appellatur. Tertium callostoma iuxta insulam sarmaticam. Quartum pseudostoma & insula conopondiabasis: postea boriostoma & spirostoma. Singula autem ora tanta sunt ut perdat in. xl. M. p. longitudo nisi uinci mare: dulcemque intelligi haustum. Ab eo in plenum quod omnes scythiae sunt getes: uarie tamen littori appositae tenuere alias gethae daci a romanis dicitur: alias sarmatae a graecis sarmatae: eorumque hamoxobii aut aorfi: alias scythiae degeneres & a senis orti: aut troglodytae: mox alani & toxolani. Superiora autem iter danubium & hycinum saltum usque ad panonicae hybernae carunt germanorumque ibi confinium. Capos & plana iazyges: sarmatae uero montes & saltus. Pulsi ab his daci ad patissimum amnem amoris siue duria est a suezis: regnumque uanniano dirimunt eos. Ex aduerso basternae tenent: halique inde germani. Agrippa totum eum tractum ab istro ad oceanum bis ad decies centum milia passuum: in longitudine quattuor milibus quodringentis. In latitudine ad flumen uistulam a desertis sarmaticae perdidit. Scythiae nomen usque quaque transit in sarmatas atque germanos. Nec aliis prisca illa durauit appellatio: quae qui extremi gentium harum ignoti prope caeteris mortalibus degunt. Verum ab istro oppida crene scepolium. Montes macrocrenus clarus Amnis tyra oppido nomen imponens: ubi antea ophiusa dicebatur. In eodem insulari spatiosam incolunt tyragetae. Abest a pseudostoma istri ostio. cxxx. mil. Mox axiacae cognomines fluminis: ultra quos crobyzi: flumen rhodis: sinus saggarius: portus ordesus. Et a tyra. cxx. M. passuum flumen boristenes: lacusque & gens eodem nomine: & oppidum a mari recedens. xv. M. passuum. Olbiopolis & miletopolis antiquis nominibus. Rursus in littore portus achaeorum. Insula achillis tumulo eius uiri clara. Et ab ea. cxxv. mil. passuum. peninsula ad formam gladii in transuersum porrecta exercitatione eiusdem cognominata dromos achileos. Cuius longitudinem. lxxx. M. passuum tradidit Agrippa. Totum eum tractum sardi scythiae & scyraci tenent. Inde siluestris regio: hyleum mare quo alluitur cognominant. Enacadoe uocantur incolae. Ultra panticaeum amnis qui nomadas & georgos disternat. mox acesinus. Quidam panticaeum confluere infra olbiam cum borystene tradunt. Diligentiores hypanin tanto errore eorum qui illum in asiaticae parte prodidere. Mare subit uasto recessu donec quinque mil. passuum interuallo absit a maotide uasta ambiens spatia multasque gentes. Sinus carcinites appellatur: flumen pacyris. Oppida nauarum gorcine. A tergo lacus buges fossa missus in mare. Ipse buges a coreto maotidis lacus sinu petroso discluditur dorso. Recepti amnes bugem: gerrhum: hypanin: ex diuerso uenientes tractu. Nam gerrhus basilidas & nomadas separat. Hypanis per nomadas & hyleos fluit manu facto alueo in bugem: naturali in coreto. Regio scythiae sendica noitur. Sed a carcinite taurica incipit: quodam mari circumfusa & ipsa: quae nunc iacent capi. Deinde uastis attollitur iugis. Triginta sunt eorum populi. Ex iis mediterranei. xxvii. Sex oppida orgocyni: carafen: astyrani: tractari: arcissali: tecali: caliordi. lugum ipsum scythorauti tenent. Clauduntur ab occidente cheronneso: ab ortu scythissa taucis. In ora a carcinite oppida taphroe in ipsis angustis peninsulae: Mox heraclea cheronnesus libertate a romanis donatum. Megarice uocabatur antea praecipui nitoris in toto eo tractu custoditis graeciae moribus: quinque milia.

QVARTVS

passuum ambiente muro. Inde partheniū p̄mōtorū tauroꝝ ciuitas placia. Symbolum portus. Promōtorū crō metopon aduersum carābico asiæ p̄mōtorio p̄ mediū euxinum percurrēs. clxx. Mil. passuū interuallo quæ maxime ratio schytici arcus formā efficit. Ab eo taurorum portus multi & lacus. Oppidū theodosia a criu metopo. cxxii. mil. pas. A cheronneso. cxlv. mil. Ultra fuere oppida cyte: zephirium: acre nymphem: dia. Restat longe ualidissimum in ipso bosphori introitu panticapeum milesiorum a theodosia mille. xxxv. passuum: a cimerō uero oppido trans fretū sito mille. d. ut diximus spatiū. Hæc ibi latitudo asiā ab europa separat: eaq; ipsa pedibus plerūq; peruiā glaciato freto bosphori cimeri. Latitudo. xii. d. passuū. Oppida habet hermsium: myrmecium: & intus insulā alopecē. Per meotin aut̄ ab extremo isthmo: qui locus taphræ uocatur: ab oræ bosphori ducenta sexaginta milia passuū lōgitudō colligit. Ataphris p̄ continentē introrsus tenent auchetæ: apud quos hypanis oritur. Neuri: apud quos borysthenes: geloni: thugasætæ: budini: basilidæ: & ceruleo capillo agathyrsi. Super eos nomades Deide antropophagi. A bute super meotin fauromatæ & hessedones. At per oram ad tanain usq; mæote a q̄bus lacus nomē accepit. Vltimiq; a tergo eorum arimaspi. Mox riphei mōtes: & assiduo niuis casu pinnaꝝ similitudine pterophoros appellata regio: ps mūdi dānata a natura regē: & dēsa mersa caligine: neq; in alio q̄ rigoris ope gelidis aqlonis cōceptaculis. Pone eos montes ultraq; aquilonē gens foelix (si credimus) quos hypboreos appellauere annofo degit æuo: fabulosis celebrata miraculis. Ibi credū ē eē cardines mundi: extremiq; syderum ambitus: semestri luce & una die solis auersi: non ut iperiti dixere ab equinoctio uerno in autūnum. Semel in anno solstitio oriuntur iis soles: brumaq; semel occidunt. Regio aprica: foelici tēperie: omni aflatu noxiō carens. Domus iis nemora luciꝝ & deoꝝ cultus. Viriti gregatimq; discordia ignota: & ægritudo omnis. Mors non nisi satietate uitæ epulatis: delibutisq; senibus luxu ex quadā rupe in mare salientium. Hoc genus sepulturæ beatissimum. Quidam eos in prima partē asiæ littorum posuere non in europa: qui sunt ibi similitudine & situ attacori nomine. Alii medios fecere eos inter utrūq; solem antipodum occasum exorientēq; nostrum: quod fieri nullo modo potest constare tam uasto mari interueniente. Qui albi q̄ in semestri luce cōstituere eos serere matutinis: meridie metere: occidente sole scærus arborum decerpere: noctibus in specuscondi tradiderunt. Nec libet dubitari de gente ea cum tot auctores prodant: frugum primitias solitos delon mittere Appollini: quem præcipue colunt. Virgines serebant eas hospitis gentium per annos aliquot uenerabiles: donec uiolata fide in proximis accolag; finibus deponere sacra ea instituere. Hiq; ad conterminos deferre: atque ita delū usq;. Mox & hoc ipsum exoleuit. Sarmatiæ: scythiæ: tauricæ: omnisque ab oristene amne: tractus longitudo. d. cccc. lxxx. Mil. Latitudo. d. ccxvii. M. Agrippa tradita est. Ego incertam hac terrarum partem mensuram arbitror. Veg; instituto ordine reliqua huius sinus dicant: & maria qdē eius nūcupabimus.

Insulæ ponti.

CA. XIII.

Ellespontus isulas nō habet ī europa dicēdas. In pōto duæ. M. d. passibus ab europa. xiiii. Mil. ab hostio cyaneæ: ab aliis symplegades appellatæ: traditæq; fabulis inter se concurrissē: quoniam paruo discretæ interuallo ex aduerso intrantibus geminæ cernebantur: paulumq; deflexa acie coeutiū specē p̄bebāt. Circa istrū appolloniataq; una. lxxx. Mil. a bosphoro thracio. Ex qua. M. Lucullus capitolinum Apollinē aduexit. Inter ostia istrū quæ eēnt diximus. Ante borysthenem achillea est supradicta: eadē leuce & macaron appellata. Hanc tpoꝝ hoꝝ demonstratio a borysthene. c. xxx. mil. ponit. a tyra. cxx. mil. a peuce isula. l. mil. Cingit circiter. x. mil. pas. Reliquæ in carcinitis sinu cephalones: rhosphodus: amacra. Non est omittenda multoꝝ opinio priusq; digrediamur: a ponto: qui maria omnia interiora illo capite nasci non gaditano freto existimauere: haud improbabili argumēto: quoniam æstus semper e ponto profluens nunq; reciprocetur ad eundem. Deinde est ut extra europæ dicantur: transgressisq; in ripheos montes littus oceani septentrionalis in leua donec perueniatur gades legēdū. Insulæ complures sine noibus eo situ traduntur: ex quibus ante scythiā quæ appellat̄ bannonia: unam abesse a scythia diei cursu: in quam ueris temperie fluctibus electrū euiciatur Timæus pdidit. Reliqua littora incerta signata fama. Septētriōalis oceanus: amalchiū eū hecatæus appellat a parapaniso amne qua scythiam alluit: quod nomen eius gentis lingua significat congelatum. Philemon morimarufam a cimbris uocari: hoc est mortuum mare. Inde usq; ad promontorium rubeas. Ultra deinde cronium. Xenophon lampfacenus a littore scytarum tridui nauigatione insulam esse immensæ magnitudinis baltiam tradit. Eandem Pythias basiliam nominat. Feruntur & oonæ: in quibus ouis auium & auenis incolæ uiuant. Aliæ in quibus equinis pedibus homines nascantur: hippopodes appellati. Fanefiorum alia in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipsorum aures tota integant. Incipit inde clarior aperiri fama ab gente ingeuonum: quæ est prima. Inde germaniæ seuo mons ibi immensus: nec ripheis iugis minor immanem ad cimbrorum usq; promōtorium efficit sinum: qui codanus uocatur refertus insulis: quæ clarissima scādiauia est incomptæ magnitudinis. Portione tantū eius quod sit notū: hil leuionū gente qngentis incolēte pagis: quæ alteꝝ orbem terræ eam appellat. Nec est minor opinione eningia. Quidā hæc habitari uistulani usq; fluuiū: a farmatis benedis: scyris: hyrris: tradunt. Sinū clylpeum uocari: & in ostio eius insulam latrin. Mox alteꝝ sinum lagnum conterminū cimbris. Promontorium cimbrorum excurrans in maria longe peninulam efficit: quæ haustifus appellatur. xxiii. Mil. passuum. Inde insulæ romanis armis cognitæ. Eaq; nobilissimæ burcana fabaria a nostris dicta a frugis similitudine sponte prouenientis. Itē glæssaria a fucino militiæ appellata a barbaris austerania: præterq; actania. Toto aut̄ hoc mari ad scaldin usq; fluuiū germaniæ accollunt gentes haud explicabili mensura:

LIBER

tā immodica prudētiū discordiā ē. Græci & qdā nostri. xxv. Mil. pass. orā germaniæ tradiderūt. Agrippa cū
rhetia & norico lōgitudinē. cc. Mil. p. lxxvi. Mil. p. Latitudinē. cc. xlviii. Mil. Germaniæ. CA. XIII.
r Hetiæ prope unius maiore latitudine: sane circa excessum eius subactæ. Nam germania mul-
tis postea annis nec tota percognita est. Si coniectare permittitur haud multum ore de erit
græcorum opinioni: & longitudinis ab Agrippa traditæ. Genera germanorum quicq. Videli-
ci: quorum pars burgundiones: uarrinnæ: charini: gurtones. Alterum genus ingeones: quorum pars
cimbrī: teutoni a cauchorum gente. Proximi autē rheno isteuones: quorum pars cimbrī mediterranei:
hermiones: quoꝝ sueui hermūduri: catti: cherufci. Quinta pars peucini: habernæ supradictis contermi-
nidacis. Amnes clari in oceanū defluūt: gutallus iustilus siue uistula: albis uifurgis ammifluis: rhenus:
mosa. Iotrorfus uero nulla inferius nobilitate hercynium iugum prætenditur.

Insulæ in gallico oceano.

CA. XV.

i N rheno autē ipso prope cētum Mil. passuum in longitudinē nobilissima batauorū insula &
cannenefatum: & aliæ frisiog: caucog: frisiabonum: sturiog: morsatiog: quæ sternunt inter
helinum ac fleuum. Ita appellant hostria in que effusus rhenus ab septētrione in lacus ab occi-
dēte in amnem mosam se spargit: medio inter hæc chore modicum nomini suo custodiēs alueum.

Britania hibernia.

CA. XVI.

e X aduerso huius situs britania insula clara græcis nostrisq. monumētis: inter septentrionē &
occidētē iacet: germaniæ galliæ hispaniæ multo maximis europæ partibus magno interual-
lo aduersa. Albion ipsi nomē fuit: cū britaniæ uocarent omnes de quibus mox paulo dicemus.
Hæc abest a gesoriaco morinog gentis littore pxime traiecto quingenta milia miliū. Circuitu uero pa-
tere triginta octo Mil. passus. lxxv. Mil. Pythias & Isidorus tradūt. Triginta ppe iā annis notitiam eius
romanis armis nō ultra uicinitatē siluæ calidoniæ ppagātibus. Agrippa lōgitudinē octingētog miliū
passuū credit esse. Latitudinē trecētog milium credit. Et eandē hiberniæ latitudinē. Sed longitudinem
ducentog Mil. p. minorē. Sup eā hæc sita abest breuissimo trāsitu a siluæ gēte. xx. Mil. passuum. Reli-
quæ mella. cxxv. Mil. circuitu amplior prodit. Sunt aut hinc. xl. Mil. pass. orcales modicis inter se discre-
te spatiis. Septem acmodæ: & triginta hebudes: & inter hiberniā & britaniā: mona: menapia: ricnea ue-
stis: silinus: andros. Infra uero siambis: & axantos. Et ab aduerso in germanicū maræ sparsæ gleffariæ:
quas electridas græci recentiores appellauere: q. ibi electrum nasceret. Vltima omniū quæ memorā-
tur tyle. In qua solstitio nullas esse noctes indicauimus cæcri signum sole transeunte: nulloq. contra per-
brumā dies. Hæc qdā senis mēsis cōtinuis fieri arbitrat. Timæus hystoricus a britannia itrorfus sex
dieꝝ nauigatiōe abesse dicit insulā mitterin. in qua cādidiū plūbū pueniat. Ad eā britanos uilibus na-
uigiis corio circūstis nauigare. Sunt & q alias pdāt scēdiā: dumā: bergos maximāq. oium nerigon: ex
qua in tylene nauigetur. A tylene unius diei nauigatiōe mare concretum a nonnullis cronium appellatur.

Gallia.

CA. XVII.

g Allia omnis comata uno nomine appellata in tria populorum genera diuiditur amnis ma-
xime distincta. A scalde ad sequanam belgica. Ab eo ad garumnam celtica: eademque lugdu-
nensis. Inde ad pyrenei montis excursum aquitania aremorica ante dicta. Agrippa uniuersaq.
galliæ iter rhennū & pyreneū atq. oceanū ac montes gebenā & iurā: quibus narbonensem galliā ex-
cludit: lōgitudinē. ccccxx. Mil. passuū. Latitudinē. cccxiii. cōputauit. A scaldi icolūt: externi: texandri pluri-
bus noibus. Deinde menapii: morini: oromāfaci iuncti pago q. gesoriacus uocaf. Britani: ambiani: bel-
louaci: bassi: introrsus castologi: atrebatas: neruii: liberi: uero mādui. sueuconi: sueffiones: ueruni libe-
ri: ulmanetes liberi: tungri: rinuci: frisi: auones: betasi: leuci liberi: treuei liberi: antea: & lingones fœdera-
ti: rhemi fœderati: medio matrici: sequani: rauraci: heluetii. Colonia equestris & rauriaca. Rhenum au-
tem ac colentes germaniæ gentium in eadem prouincia menetes: triboci: uangiones: cubi: colonia agri-
pinensis guberni: butani: & quos in insulis diximus rheni.

Lugdunensis gallia.

CA. XVIII.

i Vgdunensis gallia habet lexouios: uellocasses: galletos: uenetos: abrincauos: ofisinos: flumen
clarum ligerin. Sed peninsulam spectatiōe excurrētē ī oceanū a fine ossifog circuitu. d. c. xxv.
Mil. passuum lōgitudine. In latitudine. cxxv. mil. Ultra eā uānete. Intus at hedui fœderati: cau-
ratani: fœderati: boii: senones. Auleri qui cognominant eburones: & qui cenomani: meldi: liberi: pari-
sii: trecaffes: andegau: inducaffes: bodicaffes: uenelli: cariosuelites: diablidi: rhedones: turones: itefui: se-
cussi: albi liberi: in quoꝝ agro colonia lugdunum. Aquitania.

CA. XIX.

a Quitanica sunt: ambulatri: anagnutes: pictones: sanctones: liberi: bituriges liberi: sefgnani co-
gnomine ubisci: aqtani unde nomē puincia: sediboniatas: Moxim oppidum cōtributi conue-
næ: bergebi: tarbeli q. tuor: signani: cocofates: sexagnani: uenam: ienobrifates: belēdi: saltus py-
reneus. Infracq. nemeofi: ofqdates: mōtani sybillates: cāponi: bercorates: pipedimui: sassumini: uellates
tornates: conforanni: aufci: elufates: fottiates: ofquidates: capestres: succaffes: latufates: basabocates: uassei
fennates: cambolestri: agsinates: pictonibus iuncti. Hinc bituriges liberi qui cubi appellantur. Dein le-
mouices: aruerni liberi: gabales. Rursus Narbonensis prouinciæ contermini rutenti: cadurci: antobro-
ges. Tarnæque amne discreti a tolofanis petrogori maria circa oram ac rhenum septentrionalis ocea-
nus: inter rhenum & sequanam britanicus: inter rhenum & pyreneum gallicus: Insulæ complures ue-
netog: & quæ ueneticae appellantur: & inter aquitanicum sinum.

Pyrenei p̄mōtorio hispania incipit angustior nō gallia mō: ueq; ēt semetipsa (ut diximus) imē/
 sum q̄tū hīc oceano: illinc hiberico mari cōprimētibus. Ipsa pyrenei iuga ab exortu æqnoctia
 li in occasum brumalē breuiores latere septentrionali q̄ meridiano hispanias faciūt. Proxima
 ora citerioris ē eiusdē tarraconensis situs a pyreneo p̄ oceanū bastonū saltus. Aolarso uarduloꝝ oppida
 morofgi: menofca: uesperies: amanū portus: ubi nūc obrica flauī colonia ciuitatū nouē. Regio cātabro/
 rū flumē sanga: portus uictoria: iuliobricēsiū. Ab eo loco fontes hiberi q̄ dragīta mil. passuū: portus biē/
 diū: origeni mixtis cātabris. Portus eoz̄: uesei: ueca. Regio astuz̄: neoga oppidū in penīsula pisci. Et dein
 de cōuētus lucēsis a flumine nauia. Albiones: cibarci: egouarri cognomine namarini: iadoni: arrotebæ:
 p̄mōtorii celticū Amnes: floriū: nelo: celtici: cognoie neria: sup̄q; tamarci: quoꝝ in penīsula trefaræ
 festianæ. Augusto dicatæ & Cæpori oppidū noela. Celtici cognomine p̄semartii: cileni. Ex īsulis noian/
 dæ corticata: & auniōs: cōuētus bracaꝝ: heleni: gronii: castellū tide: græcoꝝ: sobolis oīa. Insulæ ci/
 cæ. Insigne oppidū abobrica. Minius amnis quattuor mil. pas. ore spatiosus: leuni: feurbi: brachaꝝ oppi/
 dū augusta: quos supra galecia. Flumen limia. Durius amnis e maximis hispaniæ ortus in pelōdonibus
 & iuxta numantiā. Lapsus dein p̄ areuacos uacceosq; disternatis ab asturia uestonibus: a lusitania gal/
 lecis. Ibi quoꝝ turdulos a bracharis arcēs: oīsq; dicta regio a pyreneo metallis referta auri argenti ferri
 plūbi nigri albig.

Lusitania.

CA. XXI.

Durio lusitania incipit. Turduli: ueteres: p̄furi. Flumē uagia. Oppidū talabrica. Oppidū & flu/
 mē eumeniū. Oppida conībrica: colippo: euburno: britiū. Excurrit deīde in aliud uasto cornu
 p̄mōtorii: qđ alii artabrū appellauerē: alii magnū: multi ulyssipponēse ab oppido: terras ma/
 ria cælū disternās. Illo finē hispaniæ latus. Et a circuitu eius incipit frōs septētrionis.

Insulæ in oceano.

CA. XXII.

Inc oceanus q & gallicus occasus: illinc oceanus atlāticus p̄mōtorii excursus. xl. mil. p̄dide/
 re. Alii. xc. mil. pas. ad pyreneū. Inde nō pauci duodequiquagīta milia: & ibi gētē artabrū quæ
 nunq̄ fuit manifesto errore. Arrotebras. n. quos ante celticū diximus p̄mōtorii hoc ī loco po/
 suere īs̄is p̄mutatis. Erratū & in amnibus īclytis ab minio quē supra diximus. cc. mil. passuū ut auctor
 est Varro abest eminius: quē alibi qđā intelligūt: & limæā uocat: obliuionis antiq; dictus: multūq; fabu/
 losus. Ab durio tagus. cc. miliū passuū iterueniēte mūda. Tagus auriferis harenis celebrat. Ab eo. clx. m.
 passuū p̄mōtorii sacrū e media p̄e hispaniæ fronte p̄silit. xliii. milia. passua. Inde & pyreneū medium
 colligif Varro tradit. Ab ana uero quo lusitaniā a betica discreuimus. cxxvi. mil. passuū. A gadibus. cii.
 mil. pas. additis gētes celticæ turduli: & circa tagū uetones. Ab ana ad sacrū lusitani oppida memorabi/
 lia a tago in ora: olyssippo equaq; e fauonio uēto cōceptu nobile salatia cognominata. Vrbs imperatoria
 merobrica: p̄mōtorii sacrū: & alteꝝ cuneus. Oppida ossonoba bassā myrtili. Vniuersa puicia diuidif
 in cōuētus tres: emericelem: pacēsem: scolabitanū. Tota populoz̄. xli. in qbus coloniæ sūt quiq; mu/
 nicipiū ciuiū romanoz̄ latii antiq̄ q̄tuor. Stipēdiaria. xxxvi. Colonia augusta emerita anæ fluuio appo/
 sita: mertallinēis: pacēsis: norbēsis cæsariana cognoie. Cōtributa sūt in eā castra iulia: castra cecilia. Quin/
 ta est scalabis: quæ præsidii iulii uocat. Municipiū ciuiū romanoz̄ olyssippo foelicitas iulia: cognomīa
 tū. Oppida ueteris latii eborā: qđ idē liberalitas iulia & myrtilis & salatia quæ diximus stipēdiariorum:
 quos noiare nō pigeat. Præter iā dictos in betica cognominibus: augustobrigēses: eminēses: arāditanis:
 taxabritēses: blaxenses: cæsarobricēses: caperēses: caurēses: colarnici: bilitani: cōcordiēses: & bocori: iterau/
 senses: latiensis: mīrobriēses: qui celtici cognominant: medubrigēses: qui plūbarii: ocelenses: lauciēses:
 turduli q̄ barduli: & tapori. Lusitaniā cū austuria & galecia patere lōgitudine. xl. M. p. Latitudie. d. xxxvi.
 M. Agrippa p̄didit. oēs aut hispaniæ a duobus pyrenei p̄mōtoriiis p̄ maria totius oræ circuitu. xxxix.
 M. xii. colligere existimant ab aliis. xxvi. Mil. Ex aduerso celtiberiæ cōplures sūt insulæ cassiterides di/
 ctæ a græcis a fertilitate plūbi. & e regione arrotebæ p̄mōtorio deoz̄ sex: quas aliq̄ fortunatas appel/
 lauerē. In ipso uero capite mox beticæ ab ostio freri passus. lxxv. Mil. gadis lōga & (ut Polybius scripsit)
 xii. Mil. lata. iiii. Mil. passuū abest a cōtinēte p̄xima parte minus pedes. d. cc. Reliqua plus septē mil. ipsius
 spatiū. xv. Mil. pas. est. Habet oppidū ciuiū romanoz̄ qđ appellat augustana urbs iulia. Gaditani ab eo
 latere quo hispaniā spectat passibus fere. c. Altera insula est in lōgū. cc. miliū passuū. xl. mil. lata. ī qua pri/
 us oppidū gadiū fuit. Vocat ab Ephoro & philistide: ærythrea a Timæo & Syleo ophrodifias: ab indi/
 genis lunonis. Maiorē Timæus cotinusam apud eos uocitatā ait. Nostri tarteron appellat: quā poeni ap/
 pellarūt gaditaniā: peni cadituta punica līgua septē significatē. Erythrea dicta est quoniā ryrri ab origine
 eoz̄ orti ab erythreo mari ferebant. In hac geriones habitasse a qbusdā existimant: quoꝝ armēta. Her/
 cules abduxerit. Sunt qui aliam esse eam: & c̄tra lusitaniam arbitrarentur: eodemq; nomine quondā
 ibi appellat.

Vniuersæ europæ mensura.

CA. XXIII.

Eracto ambitu europæ reddenda consumatio est: ne quid in expedito non sit noscere uolen/
 tibus. Lōgitudine eius Artemidorus atq; Isidorus a tanai usq; gades. lxxxiii. Mil. xiiii. passuū
 prodiderunt. Polybius latitudinem europæ ab italia ad oceanum scribit. xi. Mil. l. esse etiam
 tum īcomporta magnitudine huius. Est aut ipsius italiæ (ut diximus). xii. mil. xx. ad alpes. Vnde lugdu/
 num ad portum marinorum britannicum: qua uidetur mensuram agere Polybius. xiiii. Mil. xviii. Sed
 cetior mensura ac longior ad occasum solis æstiuū ostiumque rheni per castra legionum germaniæ ab
 iisdem dirigit alpibus. xii. Mil. xliii. pas. Hinc deinde africa atq; asia dicentur.

FRICAM GRAECI LIBYAM APPELLAVERE QVA MARE ante eam libycum incipiens aegypto finitur. Nec alia pars terrarum pau- ciores recipit sinus longe ab occidente littoꝝ obliquo spatio. Populorum eius oppidorumq; nomina uel maxime sunt ineffabilia: praeterq; ipsoꝝ linguis & alias castella ferme inhabitat. Mauritania. CA. I.

Ricipio terraz mauritaniae appellant usq; ad C. Caesare Germa-
p nici filiu regna. Seuitia eius i duas diuisa est puicias. Promotoriu
 oceani extimu ampelusia noiat a graecis. Oppida fuere lissa: cot-
 te: ultra columnas Herculis: nunc est tingi quondam ab Anteo conditu:
 postea a Claudio Caesare cum colonia faceret appellatum traducta iulia.
 Abest a belone oppido beticae proximo traectu. xxx. mil. pas. Ab eo. xxv.
 mil. in ora oceani colonia Augusti iulia constantia: zubil regu ditioni ex-
 pta: & iura i betica petere iussa: & ab eo. xxxii. mil. passuum colonia a Clau-
 dio Caesare facta lixos: uel fabulosissime ab antiquis narrata. Ibi regia Antei: certamq; cum Hercule: &
 hesperidum horti. Affunditur autem huic aestuarium e mari flexuoso meatu: i quo draconis custodiae
 instar fuisse nunc interpretantur. Amplectitur intra se insulam: quam solam e uicino tractu aliquanto
 excelsiore non tamen aestus maris innudant. Extat in ea & ara Herculis: nec praeter oleastros aliud ex
 narrato illo aurifero nemore. Minus profecto mirentur portentosa graeciae mendacia de iis de amne li-
 xo prodita: qui cogitent nostros nuper paulominus monstrifica quaedam de iisdem tradidisse. Praeua-
 lidam hanc urbem maiorēq; carthagine magna. Praeterea ex aduerso eius sitam & ppe imenso tractu.
 Abtingi quoq; aliam Cornelius Nepos audacissime credit ab lixo. xl. mil. passuum. In mediterraneo al-
 tera Augusti colonia est babba: iulia capestris appellata. Et tertia panasa. lxxv. mil. ualētia cognoiata Ab
 ea. xxxv. mil. passuū uolubile oppidum tantūdem a mari utroq; distās: & in ora a lixo. l. M. amnis subu-
 bus praeter banasam coloniam defluēs: & magnificus & nauigabilis. Ab ea totidē milibus passuum op-
 pidum sala eiusdē nominis fluuio impositum: iam solitudinibus uicinum: elephantorūq; gregibus ife-
 stū. Multo tamē magnis autololum gentē per quā iter est ad montem africae uel fabulosissimum atlā-
 tem. E mediis hunc harenis in caelū attolli pdiderunt: asperū: squalētem qua uergat ad littora oceani:
 cui cognomen iposuit. Eundē opacū nemorosumq; & scatebris fontiu riguum qua spectat africae fructi-
 bus omniu genēz sponte ita subnascentibus ut nunq; satietas uoluptatibus desit. Incolarum neminem
 interdiu cerni silere omnia haud alio q; solitudinum horrore: subire tacitam religionem animos pprius
 accedentiū: praeterq; horrore elati sup nubila atq; inuicinia lunaris circuli. Eūdeq; noctibus micare cre-
 bris ignibus aegypanum satyrorūq; lasciuia. Impleri tibiag; ac fistulae cantu tympanorumq; & cymba-
 lorum sonitu strepere. Haece celebrati auctores pdidere praeter Herculi & Perseo laborata ibi: spatiū ad
 eum imēsum incertūq;. Fuere & Hannonis carthagineiū ducis comētarii puniceis rebus florentissimis
 explorare ambitum africae iussi: quē secuti pleriq; e graecis nostrisq;. Et alia quaedam fabulosa: & urbes
 multas ab eo conditas ibi prodidere: quaz nec memoria ulla nec uestigium extat. Scipione Aemiliano
 res in africa gerente Polybius annalium conditor ab eo accepta classe scrutandi illius orbis gratia circū-
 uectus prodidit a monte eo ad occasum uersus saltus plenos feris: quas generat africa: ad flumē anatin.
 ccccxxv. mil. pass. Ab eo lixum. ccv. Mil. pas. Agrippa lixum a gaditano freto. cxii. Mil. pass. abesse. Inde
 sinum qui uocetur saguti. Oppidum in promontorio mulelacha. Flumina subur & salam. Portum ru-
 bis a lixo. cccxiii. Mil. pas. Inde promontorium solis portum risardir. Getulos: autoteles: flumen cofe-
 num: gentem selatitos & mafatos: flumen mafata: flumen darat: in quo crocodilos gigni. Deinde sinū.
 d. cxvi. M. p. Includi montes barce promontorio excurrente in occasum quod appellat surrētiū. Postea
 flumen palsum: ultra quod aethiopas peroros: quoz a tergo porufios. Iis iungi mediterraneos getulos
 daras: at in ora aethiopas daratitas. Flumen bambotū crocodilis & hippopotamis refertum. Ab eo mō-
 tes ppetuos usq; ad eum quem theon ochema dicemus. Inde ad pmontoriū hesperū nauigatiōe diez
 ac noctiū. x. In medio eo spatio atlātem locauit: a caeteris omnibus in extremis mauritaniae proditum.
 Romana arma primū Claudio principe in mauritania bellauere Ptolemeū rege a C. Caesare interēptū
 ulciscente liberto Aedone: refugientibusq; barbaris uetum constat ad montem atlantē. Nec solum con-
 sulatu pfunctis atq; e senatu ducibus q; tū res gessere: sed eq; tibus quoq; romanis q; ex eo p̄fuere: ibi atlā-
 tē penetrasse gloria fuit. Quisq; sunt (ut diximus romanae coloniae i ea puicia: puiūq; famae uideri pōt
 Sed id plerūq; fallacissimo experimēto deprehēdit: q; dignitate idagare uera pigeat: ignoratiae pudore
 mētiri nō piget. Haud alio fidei pniore lapsu: q; ubi falsae rei grauis auctor exiit. Et eq; dē minus miror
 icōperta q; dā eē equestris ordinis uiris. Iā uero & e senatu nō aliunde itrātibus q; cā luxuria: cuius effica-
 cissima uis sentit atq; maxia cū ebore citro siluae egranē: oēs scopuli getuli muricibus ac purpuris idige-
 nae tū tradūt i ora ab sala. cl. M. p. flumē asanā maris hauustu: sed portu spectabile: mox amnē quē uocat
 fuit. Ab eo ad dyri hoc. n. atlāti nomē eē eoz ligua cōuēit. cc. mil. pas. iterueniēte flumie cui nomē ē uī-
 or. Ibi fama exister circa uestigia habitati quōdā soli uineaz palmentorūq; reliqas. Suetonius Paulinus

QVINTVS

quæ cōsulē uidimus primus romanorū ducū trāsgressus quoq; atlantem aliquot miliū spatio pdidit de excelsitate quæ eius quæ cæteri. Inas radices dēsis altisq; repletas siluis icognito genere arborū: pcerita- rē spectabile enodi nitore: frōdes cupressis similes. Præter grauitatē odoris tenui eas obduci lanugine: q; bus addita arte posse q̄les bōbice uestes cōfici. Verticē altis etiā æstate opiri niuibus. Decumis se eo pue- nisse castris: & ultra ad fluuiū q niger uocat p solitudines nigri pulueris eminetibus interdū uelut exu- stis cautibus loca inhabitabilia feruore q̄q; hyberno tēpore expertus. Qui proximos inhabitēt ei saltus refertos elephantorū ferarūq; & serpentū omni genere canarios appellari. Quippe uictū eius animalis promiscuū iis esse: & diuidua ferarū uiscera. Iunctā æthiopum gentē quos perorros uocant satis cōstat. Iuba Ptolæmei pater qui primus utriq; mauritanie imperauit studioq; claritate memorabilior etiam q̄ regno similia prodidit de atlante: præterq; gigni ibi hærbā euphorbiā noie ab inuētore medico suo appellatā. Cuius lactē succū miris laudibus celebrat i claritate uisus: cōtra serpētes & uenena oīa priua ti dictato uolumie. Et satis supq; de atlante.

Tingitania prouincia.

CA. II.

Ingitania prouincia lōgitudō. clxx. mil. passū est: & gens in ea quondā p̄cipua mauroq; un- de nomē puincia: quos pleriq; maurusios dixerūt. Attenuata bellis ab paucis: rediit familias: Proxima illi massesylog; fuerat: sed simili modo extincta est. Getulæ nunc tenēt gētes: bānurri. multoq; ualidissimi autolobes. Et hōz pars quondā uesuni: q auulsi iis ppriā fecere gētē uerfi ad æthio pas. Ipsa puincia ab oriente mōtosa fert elephātos. In abila quoq; mōte & quos septē fratres a simili alti- tudine appellat fretō imienti iūcti abila: ab iis ora interni maris. Flumē tamuda nauigabile quondā & oppidū. Flumē laud & ipsum nauigiorū capax. Rufardir oppidū & portus maluana. Fluuius nauigabi- lis siga. Oppidū ex aduerso malacæ in hispania sitæ Syphacis regia alterius iā mauritanie. Namq; diu re- gum nomina optinuerunt: ut bogudiana appellaretur extrema. Itemq; Bocchi quæ nūc cæsariensis. Ab ea portus magnus arspatio appellatus ciuium romanorū oppidū. Amnis mulucha Bocchi massesylogorūq; finis. Quiza cenitana peregrinorū oppidū. Arsennaria latinorū tria mil. passū a mari. Carcēna colonia Augusti: legio secūda. Itē colonia eiusdē deducta cohorte prætoria gunugit: promontoriū Appollinis. Oppidumq; ei celeberrimū cæsarea antea uocitatū iol iuba regia a Diuo Claudio colonie iure donata eiusdem iussu deductis ueteranis. Oppidū nouū & latio darum tipasa. Itēq; a Vespasiano imperatore eo dē munere donatum icosio. Colonia. Augusti fusconica. Ruscurnū ciuitate honoratu a Claudio. Ruza sus colonia Augusta. Salde colonia eiusdem: igilgili oppidum. Tuca ipositū mari & flumini ampaga. itus colonia augusta quæ itē succa: baritem: tubi: subtu. Ciuitates timici: tigaua. Flumina ifarges: gēna bades: sardana: lauerna: barginina: turebi: flumen usariens nauigabile. Flumē ampaga abest a cæsarea. cccxxiii. Mil. passuum. Vtriusque mauritanie longitudo. d. ccc. mil. pas. xxxix. Mil. Latitudo. cccclxvii. mil. pas.

Numidia.

CA. III.

B ampaga numidia est Massinissæ clara nomine: metagonitis terra a græcis appellata. Numi- dæ uero nomades a pmutadis papilionibus mapalia sua hoc est domus plaustris circūferētes. Oppida cultu ruscade. Ab ea ad. xlviii. mil. pas. in mediterraneo colonia cirtas: tianorū cogno mie: & alia itus sicca liberūq; oppidū bulla regia. Et in ora tacatua hippo regius. Flumē armua. Oppidū sabracha ciuiū ro. Tusca fluuius numidie finis. nec præter marmoris numidici ferarūq; prouentum aliud ifigne.

Africa.

CA. III.

Tusca zeugitana regio & quæ pprie uocet africa est. Tria pmontoria: candidū: mox Apolli- nis aduersum sardinia. Mercurii aduersum sicilia in altū pcurrentia duos efficiunt sinus hip- ponensem proximū ab oppido: qd hipponē dirutū uocat diari hitū a græcis dictū pp aqua; ir- rigua. Cui finitimū theudalis imune oppidū lōgius a littore. Dein pmōtorii Apollinis: & in altero si- nu utica ciuiū romanorū Cathonis morte nobilis: flumē bagrada. Locus castra cornelia. Colonia cartha- go: magnæ in uestigiis carthaginis colonia maxulla. Oppida carpi: misura. Et libez clupea i pmōtorio Mercurii. Itē libera curubis neapolis Mox africæ ipsius alia distinctio. Libyphœnices uocant q bizatiū i- colūt. Ita appellat regio. ccl. mil. pas. p circuitū fertilitatis eximia cū ceteris ma fruge agricolis fœnus red- dēte terra. Hic oppida libera leptis adrumētū: ruspina: rapsus. Inde thena auesiaco: madesa: chape: sabra- ta cōtingēs syrtin minorē: ad quā numidie & africæ ab am p̄aga lōgitudō. d. lxxx. mil. p. Latitudo qua cognitū est. cc. mil. Ea pars quā africā appellauimus diuidit in duas puincias: ueterem & nouā discretas fossa. Inter africanū sequētē & reges thenas usq; pducta. qd oppidū a carthagine abest. ccxvii. mil. passus Tertius sinus diuidit in geminos duage syrtiū uadoso ac reciproco mari. Dirrhoos ad pximā quæ mi- nor est a carthagine. ccc. mil. pas. ut Polybius tradit. Ipsam. c. mil. pas. additu. ccc. Mil. ambitu. Et terra hæc aut sydeq; obseruatiōe nobilis. Ad eā per deserta harenis perq; serpētes iter est. Excipiūt saltus reple- ti ferag; multitudine: & itroris elephātorū solitudines: mox deserta uasta. Vtrinq; garamātes ab augy- lis dieq; xii. itinere distātes. Sup illos fuere gēs: psyli: sup quos: lacus lycomedis desertis circūdatus. Au- gylæ ipsi medio fere spatio locant ab æthiopia quæ ad occidentē uergit: & a regione quæ duas syrtes in- teriacet par utriq; iteruallo: sed littore iter duas syrtes. ccl. M. pas. Ibi ciuitas oensis. Cynips fluuius ac re- gio. Oppida neapolis: taphra: abrothonū: leptis alera quæ cognominatur magna. Syrtis maior circuitu cxxv. mil. pass. aditu aut. cccxiii. mil. Inde accollit gēs cisipadū. In itimo sinu fuit ora lothophagō: quos q; dā alachroas dixerē adphilenorū aras ex harena sunt eæ. Ab iis nō pcul a cōtinēte palus uasta ad amne: tritonē: nomēq; ab eo accepit: palātiā appellata a Callimacho: & citra miōrē syrti eē dicta: multis ue- ro iter duas syrtes. Promōtorii qd maiorē icludit boriō appellat: ultra cirenaica puincia. Ad hunc finē

LIBER

africa a fluuio amplaga populos. xxvi. habet q romano parēt imperio. In iis colonias sex pter iam supra dictas uthinam tuburbin. Oppida ciuium romanog. xv. ex quibus in mediteraneo dicēda abfuritanū aburucēse: ab oriente canopicum: chimanense: simittuense: thunusidense: tuburnicense. tybibrumēse: ribigēse. Vcitana duo maius & minus: uagense: oppidum latinum unū uzzalitanum. Oppidum stipendiarium unum. Castris coneliis oppida libera triginta: ex quibus dicenda intus acolitanum: acharitanū auinense: abziritanum: canopitanum melizitanum: mararense: salaphitanum: tusdritanum: diricense: rhiphicense: tinusense theudente: tagafense sigense ulusubritanum uagiēse: aliud sigense: zianiense. Ex reliquo numero nō ciuitates tātum: sed plæreg ēt nationes iure dici possunt: ut natabudes: caspitani: isulani: fabarbares: massylini: ciues uamacures: ethini: mussini: marchubi & tota getulia ad flumē nigrin: q africanā ab æthiopia dirimit.

Cyrene,

CA. V.

Yrenaica eadem pentapolitana regio illustrat Hammonis oraculo: quod a cyrenis abest. cccc. mil. pas. fonte solis: pentapolis urbibus maxime quinque bereniæ: arsinoe: ptolemaide apollonia: ipsaq; cyrene. Berenice in syrtis extimo cornu est quondā uocata hesperidū supradictarū uagantibus græciæ fabulis. Nec procul ante oppidū fluuius lethon: locus sacer: ubi hesperidum horti memorant. Abest a lepti. ccclxxv. Mil. p. Ab ea arsinoe tauchera uocitata. xliii. Mil. pas. Et deinde ptolemæis antiquo noīe barce. xxii. Mil. pas. Mox. ccl. mil. p. montoriū phycus p creticum mare excurrit difflans. cccl. mil. pas. a tænarō laconicæ p. montorio. A certa uero ipsa. cxxv. mil. Post id cyreue a mari. xii. mil. pas. A phicunte appolloniā. xxiiii. mil. pas. ad cgerōnesum. lxxxviii. mil. pas. Vnde catabathmum. ccxvi. Mil. pas. accollunt marmaridæ a pharedoni ferme regione ad syrtin usque maiorem porrecti. Post eos acraucæ lesatiani. In ora syrtis nasammones quos melammones græci appellauerunt ab argumento loci medios inter harenas sitos. Cyrenaicus ager. xv. Mil. p. latitudine a littore arboribus fertilis habetur. In totus eodem spatio frugibus tantum mox. xxx. Mil. passuum latitudine: & ccl. mil. passuum longitudine laesi modo. Post nasammonas hasbytæ & macæ uiuūt. Ultra eos hammanientes. xi. dierum itinere a syrtibus maioribus ad occidentem & ipsi quaqua uersus harenis circundati: puteos tamen haud difficiles binum fere cubitorum iueniunt altitudine ibi restagnatibus mauritanicæ aquis. Domos sale & mōtibus suis exciso ceu ladide cōstruūt. Ab iis ad troglodytas hyberni: occasus plaga dieg; q̄tuor iter: cum quibus cōmertiū gēmae tantum quā carbunculum uocamus ex æthiopia uectæ. Interuenit ad solitudines africæ super minorem syrtin dictas uersa phazania: ubi gētem phazaniorn urbemq; aalen & cilla bā subegimus. Item cidamum e regione sabrate. Ab his mons lōgo spatio in occasum ab ortu tendit: ater a nostris dictus a natura adusto similis: aut solis repercussu accenso. Ultra eum deserta. Matelgæ oppidum garamantum. Itemque detris affuso fonte a medio die ad mediā noctem aquis feruentibus: totidem horis ad mediū diem rigentibus. Clarissimūq; oppidū garadamum caput garadamantū: omnia armis romanis superata: & a Cornelio Balbo triūphata: unius omniū curru exterminato & quirritium iure donato. Quippe gadibus nato ciuitas romana cum Balbo maiore patruo data est. Et hoc mirum supradicta oppida ab eo capta auctores nostros prodidisse. Ipsum in triumpho præter cydamum & garadamum oīum aliæ gentium urbiumq; numina ac simulacra duxisse: quæ fuere hoc ordine. Tabidiū oppidū: niteris nationis gligemela oppidū. Bubeium natio uel oppidum. Enipi natio. Thuben oppidū. Mons noīe niger: nitibrum rapsa oppida: discera natio: detri oppidū: flumen nathabur: tapagum oppidum: nānagi: natio: boin oppidum: pege oppidum: flumen dasibari. Mox oppida cōtinua baracū: bulu: ba: alafi: balsa: galla: maxalla: zizama. Mons gyri: in quo gēmas nasci titulus p̄didit. Ad garamantas iter inexplicabile adhuc fuit latronibus gētis eius. Putei qui sunt nō alte fodiēdi sū locorum noticia ad harenis operientibus. Proximo bello quod cum oensibus Romani gessere auspiciis Vespasiani imperatoris compendium uitæ quadriduo deprehensum est. Hoc iter uocatur præter caput saxi: finis cyrenaicus catabathmos appellatur oppidum & uallis repēte cōuexa. Ad eum terminū cyrenaica africa a syrti minore decies sexaginta mil. p. in longitudinem patet. In latitudine qua cognitum est. d. ccc. passuum.

Libya mareotis,

CA. VI.

A quæ sequitur regio mareotis libya appellatur: ægypto contermina. Tenent marmarides: adir machidæ: deinde mareotæ. Mensura a catabathmon ad paretonium. lxxxvi. mil. pas. In eo tractu intus apis interest nobilis religione ægypti locus. Ab eo paretonium. lxii. Mil. passuum. Inde alexādrīam. c. M. pas. Latitudo. clxix. est. Eratholthenes a cyrenis alexādrīam terrestri itinere. d. xxv. mil. p̄didit. Agrippa totius africæ a mari atlātico cū inferiore ægypto. lxxxv. mil. pas. lōgitudinem posuit Polybius & Eratosthenes diligētissime existimari ab oceano ad carthaginē magnā. lxvi. mil. pas. Ad ea canopū nili p̄ximū ostiū. xvi. mil. passuū. xxix. fecerūt. Isidorus a tigi canopū. xxxv. xcix. mil. passuū. Artemidorus q̄dragita: minus q̄ Isidorus. Insulæ circa africanā & aduersas africanæ. CA. VII.

Insulas non ita multas complectuntur hæc maria. Clarissima est meninx longitudine. xxxv. milia. pas. latitudine. xxv. ab Eratosthene latophagites appellata. Oppida habet duo meningē ab africæ latere: & altero thoīar. Ipsa a dextro syrtis minoris promontorio passibus. cc. sicut ea c. p. contra leum cercina cum urbe eiusdem nominis libera longa. xxv. mil. pas. Lata dimidium eius ubi plurimum: ac in extremo non plus. v. mil. passus. Hinc per parua carthaginem uersus cercinitis ponte iungitur. Ab iis. l. mil. fere passuum lopadusa longa. vi. mil. passuum. Mox gauleegalata: cuius terra scorpionem dirum animal africanæ necat. Dicūtur & in clupea emori: cuius ex aduerso cossyria cum oppido. At contra carthaginis finem duæ e gremio areæ aex. Re uera autē scopuli uerius q̄ insulæ: inter siciliā

QVINTVS

maxime & lardinā Auctores sunt has quōdā habitatas subsedisse, Interiori aut ambitu africae ad meri-
piem uersus: superq; getulos interuenientibus desertis primum omnium libyi ægyptii: deinde leucæ
æthiopes habitant.

Aethiopes.

CA. VIII.

Vper eos æthiopum gētes nigritæ a quo dictum ē flumine. Gymnetes pharusi etiam occæ-
num attingentes: quos i mauritaniæ sine diximus perorri. Ab iis omnibus uastæ solitudines
orientē uersus: usq; garamates: augylasq; & troglodytas: uerissima opinione eorū qui desertis
africae duas æthiopias supponunt: & ante omnes Homeri qui bipartitos tradit æthiopas ad orientē oc-
casumq; uersos. Nigri fluuiio eadem natura quæ nilo: calamum & papyrus & easdem gignit animan-
tes iisdemq; temporibus augetur. Oritur iter tareleos æthiopas: œcalicas. Hæ oppidum mauin qdā
solitudinibus iterposuerunt. Atlantas iuxta eos: ægipanas semiferos: & blemmias: & gamphasantas: &
satyros: & himatopodas. Atlantes degeneres sunt humani ritus si credimus. Nā neq; nominū ulloq; in-
ter eos appellatio est: & solē orientē occidentemq; dira imprecatione cōtuentur: ut exitialē ipsis agrisq;
Neg̃ isomnia uisunt qualia reliqui mortales. Troglodytæ specus excauāt. Hæ illis domus uictus serpe-
tium carnes: stridorq; nō uox adeo sermonis cōmercio carent. Garamates matrimoniog; exortes pas-
sim cū fœminis degunt. Augylæ tantū inferos colunt. Gāphasantes nudi præliorūq; expertes nulli ex-
terno congregantur. Blemmiis traduntur capita abesse: ore & oculis pectore affixis. Satyris præter figu-
ram nihil moris humani. Aegipanis qualis uulgo pingit forma. Himatopodes loripedes qdam: qbus
serpēdo ingredi natura ē. Pharusi quondā psæ comites fuisse dicunt Herculis ad helpidas tēdentis. Nec
de africa plura q̃ memorentur occurrūt.

De Asia.

CA. IX.

Dhæret asia quā patere a canopico ostio ad ponti ostiū Timosthenes. xxvi. xxxviii. mil. passuū
tradidit. Ab ore aut ponti ad os mæotis Eratosthenes. xv. xlv. mil. p. Vniuersam uero cū ægy-
pto ad tanain Artemidorus & Isidorus. lxxviii. d. ccl. mil. passus. Maria eius cōplura ab accolis
traxere nomina q̃re simul indicabunt. Proxima africae incolit ægyptus itrorfus ad meridiem recedēs
donec a tergo prætendant æthiopes. Inferiorē eius partē nilus dextra leuag; diuisus amplexu suo deter-
minat canopico ostio ab africa: ab asia pelusiaco. c. lxx. mil. passuū iteruallo. Quā ob cām inter insulas q̃
dā ægyptum retulere: ita se findente nilo ut triquetra terræ figurā efficiat. Ideo multi græcæ litteræ uo-
cabulo delatā appellauere ægyptū. Mensura ab unitate aluei unde se primum findit i latera ad canopicū
ostiu. xlv. M. ad pelusiacū. cclvi. Mil. ē. Sūma pars cōtermina æthiopiæ thebais uocat. Diuidit in præse-
cturas oppidog; q̃s nomos nocant: ombiten: phaturiten: apollopoliten: hermonthiten: tiniten: phantu-
riten: copriten: tētiriten: diopoliten: antiopoliten: aphroditopoliten: lycopoliten. Quæ iuxta pelusium
est regio nomos habet pharbathiten: bubastiten: thyetrotiten: taniten. Reliqua aut arabicū hāmoniacū
tēdentē ad Hāmonis Iouis oraculū oxyrynchiten leontopoliten: atribiten: synopoliten: hermopoliten:
xaiten: mēdesiū: sebenniten: cabastiten: setapoliten: heliopoliten: psopiten: cynopoliten: thermopoliten:
brusophiten: onuphiten: saiten: ptenethum: ptemphū: naucratiten: ueratiten: meletititen: gymnopoli-
ten: menelaiten: Alexandriae regione. Itē libyæ mareotis: heracleopolites est in insula nili lōga passus. l.
M. in qua & oppidū Herculis appellatū. Arfinoitæ duo sunt: hi & mēphites usq; ad suum mū delta pue-
niūt. Cui sunt cōtermini ex africa duo cæsitræ. Quidā ex iis aliqua noia pmutant & substituūt alios no-
mos ut heropoliten: crocodilopoliten. Inter arfinoiten aut ac mēphiten lacus fuit circuitu .ccl. mil. p.
aut ut Mutianus tradit. cccl. M. & altitudinis. lp. manufactus a rege q̃ fecerat Mœridis appellatus. Inde
lxxii. M. pas. prope abest mēphis quondā arx ægypti regnū: inde ad Hāmonis oraculū. xii. dieg; itereft.
Ad scissurā aut nili qd̃ appellauimus delta. xv. M. pas. Nilus incertis ortis fontibus: ut p̃ deserta & arden-
tia & imēso lōgitudinis spatio ambulās famag; tātū inermi q̃situ cognitus sine: bellis: q̃ cæteras oēs ter-
ras inuenire: originē (ut iuba rex potuit exgrere) in mōte inferioris mauritaniæ nō p̃cul oceano habet:
lacu p̃tinus stasnatē: quem uocat nilidē: ibi pisces reperiunt alabetæ: coracini: siluri: crocodillus quoq;
ide ob argumētū hoc cæsitræ ortus credit: i iis quæ nili alueo spectant: hocq; lacu educatur: i heseodi-
catus ab eo spectat hodie. Præterea obseruatū ē prout in mauritania niues hymbrefue satiauerit: ita ni-
lum icrescere ex hoc lacu. Rursus idignatur fluere p̃ harenosa & squalentia. Cōditq; se aliquot dieg; iti-
nere. Mox alio lacu maiore i cæsariēlis mauritaniæ gēte maselylū erūpit: & hominū cœtus ueluti circū-
spicit iisdē animalū argumētis iteg; harenis receptus conditur rursus. xx. dierum desertis ad proximos
æthiopas: atq; ubi iterum senserit hominem p̃rosilit fonte (ut uerisimile est) illo quem nigri n̄ uocauē/
Inde africa ab æthiopia dispecēs etiā si nō protinus populis: feris tamen & beluis frequēs: siluarūq; opi-
fex medius æthiopas fecat cognominatus astapus quod illarum gentium lingua significat aquā ē tene-
bris profluentem. Insulas ita innumeras spargis q̃sdamq; tam uaste magnitudinis quamq; rapida cele-
ritate ut tamen dierum quinq; cursu nō breuiore transuolet: circa carissimam eay; mercen astabores le-
uo alueo dictus: hoc est ramus aque uenientis tenebris. Dextera uero astufapes: quod latentis significa-
tionem adiicit. Nec ante nilus q̃ se totum aq; cōcordibus rursus iunxit. Sic quoq; etiānum gyrifantes
nominatus per aliquot milia & i totum Homero ægyptus: aliisq; triton. Subinde insulis ipactus totidē
incitatus irritamentis. Postremo inclusus montibus nec alibi torrentior uectus aquis properatibus ad
locum æthiopum: qui catadupi uocantur: nouissimo cataraete interoccurfantes scopulos non fluere
immenso fragore creditur: sed ruere. Postea lenis & cōtractis aq; domitaq; uiolentia: aliogn & spatio fes-
sus multis quis faucibus i ægyptiū mare se euomit. Certis tū diebus auctu magno p̃ totā spatiatus ægy-
ptū fœcūdus inarat terræ. Causas huius icremēti uarias p̃didere sed maxime pbabiles etesiag; eo tēpo

re ex aduerso flantium repercussu ultro in ora acto mari. Aut hymbres æthiopiæ æstiuos iisdē etenisiis nubila illo ferentibus e reliquo orbe. Timæus mathematicus occultam protulit rationem. Phialia appellari fontem eius mergiq; in cuniculos ipsum amne uapore anhelantem fumibus cautibus ubi conditur. Vex sole per eos dies comminus factō extrahi ardoris ui: & suspensum abūdare: ac ne deuoretur abscondi. Idq; euenire a canis ortu per introitū solis in leone contra perpendicularū fontis sydere stante: cū in eo tractu absumant umbræ. Plæriscq; e diuerso opinatis largiorem fluere ad septétrionem sole discedente: quod in cancro & leone euenit. Ideoq; tunc minus siccari. Rursus in capricornum & austrinum polum: uerso sorberi: & ob id parcius fluere. Sed Timæo si quis extrahi posse credat umbræ defectus iis diebus & locis sine fine abest. Incipit crescere luna noua quæcunque postsolstitium est sensim modicæq; cancrum sole transeunte: abūdantissime aut leonem. Et residet in uirgine iisdē. quibus accreuit modis. In totū aut reuocatur intra ripas i libra: ut tradit Herodotus centesimo die. Cū crescit reges aut præfectos nauigare eo nefas iudicatum est. Auctus eos per puteos mensuræ notis deprehenduntur. Iustum incrementum ē cubitorū. xvi. Minores aquæ nō oīa rigant. Ampliores detinēt tardius recedēdo. Hæ se rēdi tēpora absumūt solo madēte. Illæ nō dat sitiente. Vtrumq; reputat puincia. In. xii. cubitis famē sentit. in. xiii. etiānum esurit. xiiii. cubita hilaritatē afferunt. xv. securitatē. xvi. delicias. Maximum incrementum ad hoc æui fuit cubitorum. xviii. Claudio, principe. Minimumq; pharsalico bello ueluti necē Magni pdigio quodā flumine auersante. Cū steteret aquæ aptis molibus admittunt. Vt quæq; liberata est terra: ferit. Idē amnis unus oīum nullas expirat auras. Ditionis ægypti esse incipit a fine æthiopiæ: syene: ita uocat insula. c. mil. p. ambitu. in qua cerastiæ sunt latere arabia & ex aduerso insulæ. iiii. phile. d. c. mil. p. & a nili fixura: unde appellari diximus delta. Hoc spatii edidit Artemidorus: & in eo. ccl. oppida fuisse. Iuba. cccc. mil. passus. Aristocreon ab elephantide ad mare. d. ccl. mil. pass. Elephantis insula infra nouissimum cataractem. cccc. mil. pass. & supra syenem. xvi. mil. habitatur. Nauigationis ægyptiæ finis ab alexandria. d. lxxxv. mil. p. in tantum errauere superscripti. Ibi æthiopiæ conueniunt naues. Namque eas plicatiles humeris trāsierunt quotiens ad cataractas uentū est. Aegyptus sup cæterā antiquitatis gloria xx. mil. urbium ibi Amase regnāte habitata præfert. Nunc quoq; multis etiā li ignobilibus frequēs celebrat tamē Apollinis: mox leucothoe: & diospolis magna. Eadē thebe: portage. c. nobilis: fama copiosa indicarum arabicarumq; merciū nilo pximū emporiū. Mox Veneris oppidū: & itez iouis ac tentiris: infra quā abydus Mēnonis regia: & Osiris tēplo inclytū. vii. diez itinere in libyā remotum a flumine. Deinde prolemis & panopolis ac Veneris itez. Et in libyco lycon ubi mōtes finiūt thebaidē. Ab ii oppida Mercurii: alabastrum canum: & supradictum Herculis deinde arfinoes & iam dicta mēphis: inter quam & arfinoiten: nemeon: in libyco turres quæ pyramides uocantur. labyrinthus in myridis lacu nullo addito ligno exædificatus. & oppidum crialon. Vnum præterea intus & arabia conterminum claritatis magnæ solis oppidum.

Alexandria.

CA. X.

Ed iure laudetur in littore ægyptii maris Alexandria a magno Alexandro condita in africæ parte ab ostio canopico. xii. mil. pass. iuxta mareotim lacum: qui lacus antea arapotes nominabatur. Metatus est eam dinocrates architectus pluribus modis memorabili ingenio: quin decim milium passuum laxitate inserta ad effigiem macedonicae chlamydis orbe gytrato lacinosam dextra leuaque anguloso procurfu: iam tum tamen quinta situs parte regi dicata. Mareotis lacus ad meridianam urbis partem euripo & canopico ostio mittitur. ex mediterraneo cōmercio. Insulas quoq; plures amplexus. xxx. mil. pass. traiectū. dc. ambitu ut tradit Claudius Cæsar. Alii scænos i latitudinem patere. xl. faciunt: scænumque stadia. xxx. Ita fieri longitudinis. cl. mil. pass. tantumdem & latitudinis. Sunt in honore & intra decursus nili multa oppida præcipue quæ nomina debere ostiis non omnibus. xi. enim reperiuntur: superque quattuor quæ ipsi falsa ora appellant. Sed celeberrimū septem: proximo Alexandriae canopico: deinde bolbitino: sebenitico: phannitico mendefico: tanico: ultimoque pelusiacō. Præterea buthos: pharboetos: leontopolis: attribus: isidis oppidū: busiris cynopolis: aphroditos: fais: naucratis: unde ostiū quidā naucraticū nominant: quod alii heracleoticum: canopico: cui. vi. mi. pass. proximum est præferentes.

Arabia.

CA. XI.

Ltra pelusiacum arabia est ad rubrū mare ptingēs & odoriferā illam ac diuitē & beatæ cognomine inclytā hæc carabanū & esbonitag & scenitag arabum uocat sterilis: præterq; ubi syriæ confinia attingit. nec nisi cassio monte nobilis. His arabes iunguntur: ab oriente cāchleis: a meridie cedreis qui deinde ambo nabathæis. Heroopoliticus uocatur: alterq; lelaniticus sinus rubri maris in ægyptū uergentis. cl. m. p. interuallo. Inter duo oppida læana: & in nostro mari gaza. Agrippa a pelusio arfinoe rubri maris oppidum per deserta. cxxv. mil. p. tradit tam puo distat ibi tanta rerum naturæ diuersitas.

Syria palestina phœnicis.

CA. XII.

Vxta syria littus occupat quondam terrarum maxima & pluribus distincta noibus. Nāq; palestina uocabatur qua contingit arabas: & iudæa: & coele: dein phœnice: & qua recedit intus: damascena: ac magis etiā nunc meridiana babylonia. Et eadem mesopotamia iter euphraten tigrin: quaque transit taug & sopherne. Citra uero etiam comagene. Et ultra armeniā adiabene: assyria ante dicta. Et ubi ciliciam attingit antiochia. Longitudo eius inter ciliciam & arabiam. cccc. lxx. Mil. p. est. Latitudo a seleucia pieria ad oppidum in euphrate zeuma. d. xxv. Mil. p. Qui subtilius diuidunt circum euphraten syriam phœnicem uolunt: & esse oram maritimam syriæ: cuius pars sit idumæa & iudæa: deinde phœnicē: deinde syriam. Id quod præiacet mare totum phœnicum appellatur. Ipsa gens phœ-

QVINTVS

nicum in gloria magna litterarum inuentionis: & syderum: naualiumq; ac bellicarum artium. A pelu-
sio gapriæ castra: cassius mōs: delubrum Iouis Cassii: tumulus magni Pompeii ostracine, Arabia finitur
a pelusio, lxxv. mil. pas.

Idumæa syria: palestina: samaria: ascalum: azotus: cæsarea. CA. XIII.

m Ox idumæa incipit & palestina ab emerfu sirbonis lacus: quæ qdā. cl. M. pas. circuitu tradidere.
Herodotus cassio mōti applicuit, Nūc ē palus modica, Oppida rhinocolura: & intus rhapsa:
gaza: & intus atheodon: mons angaris, Regio p orā samaria: oppidū ascalo liberū: azotus: sam-
nes duæ. Altera uicus ioppe phœnicum antiqor terræ inundatione (ut ferunt) Insidet colli p̄iacente sa-
xo: in quo uinculorum Andromadæ uestigia ostendūt. Colitur illic fabulosa ceto, Inde apollonia strato-
nis turris: eadē cæsarea ab Herode rege condita, Nūc colonia prima flauia a Vespasiano impatore dedu-
cta, Finis pelestines, clxxxix. mil. pas. a cōfinio arabia. Deide phœnices. Intus aut samaria. Oppida neapo-
lis qd̄ antea mamortha dicebatur. Sebaste in monte altiore gamala, Supra idumæam & samariam.

Iudæa: galilæa: hierico: emmaus: lydda: ioppe. CA. XIII.

i Vdæa longe lateq; funditur. Pars enim syriæ iunctā galilæa uocatur. Arabiæ uero & ægypto
proxima pareat asperis dispersa mōtibus: & a cæteris iudeis iordane amne discreta. Reliqua iu-
dæa diuiditur in toparchias decem quo dicemus ordine, Hiericontem palmetis confitā: fonti-
bus irriguā: emmaū: lyddā: ioppicā: acrabathenā: thamiticā: & zophaniticā: bethole: & tephene: norine in
qua fuere hierosolyma longe clarissima urbium orientis: nomen iudææ: modo herodium cum oppi-
do illustri eiusdem nominis. Iordanis. CA. XV.

i Ordanis amnis oritur e fonte peneade: qui cognomen dedit cæsareæ de qua diximus: amnis
amœnus: & quatinus locorum situs patitur ambitiosus: accolisq; se p̄bens uelut iuitus: asphal-
titem lacum dirum natura petit: a quo postremo ebibitur: aquasq; laudatas perdit pestilenti-
bus mixtas, Ergo ubi prima conualliu fuit occasio: in lacū se fundit: quā plures genefarā uocāt. xvi. M. p.
longitudinis, vi. mil. latitudinis: amœnis circūseptus oppidis: ab oriēte iuliade & hippo: a meridie tha-
ritie: quo & nomine aliqui etiam lacum appellāt. ab occidente tiberiade aquis calidis salubri.

Asphaltites. CA. XVI.

a Sphaltes nihil præter bitumen gignit: unde & nomen. Nullū corpus animalium recipit. tau-
ri camelisq; fluitant, Inde fama nihil in eo mergi. Longitudine excedit. c. M. p. Latitudine maxi-
ma, xxv. implet. Minima sex, Prospicit eum ab oriente arabia nomadum: a meridie macharō:
secunda quondam arx iudææ ab hierosolymis, Eodem latere est calidus fons medicæ salubritatis calli-
rho e aquarum gloriam ipso nomine præferens. Gens heffendorum, CA. XVII.

a B occidentali littore heffeni: quos fugitant usq; quaq; nocentes. Gens sola & in toto orbe præ-
ter cæteros mira: sine ulla foemina: omni uenere abdicata: sine pecunia sotia palmarum. In diē
ex æquo cōuenarum turba renascitur: longe frequentantibus quos uita fessos ad mores eoz
fortunæ fluctibus agitat. Ita per seculorum milia (incredibile dictu) gens æterna est: in qua nemo nasci-
tur. Tam foecunda illis aliorum uitæ poenitentia est. Infra hos egadda oppidum fuit secūdam ab hiero-
solymis fertilitate palmetorumq; nemoribus. Nūc alterum bustum. Inde masada castellum in rupe &
ipsum haud procul ab asphaltite, Et hætenus iudæa est.

Decapolis. CA. XVIII.

i Vngitur e latere syriæ decapolitana regio a numero oppidorum: in qua nō oēs eadē obseruāt.
Plurimi tamē damascum & opoton riguas amne chrysohoa: fertilem philadelphia raphanā:
oīa in arabia recedentia, Scythopolin antea nisa a Libero patre sepulta nutrire ibi scythis dedu-
ctis, Gaddara hieramiace præfluēte & iā dictū hippodion. Pellā aqs diuītē: galasam canatā. Intercurrent
cinguntq; has urbes tetrarchiæ: regnoz istar singulæ: & in regna cōtribuunt: tracoitis penas. In qua cæ-
sarea cū supradictō fonte abila: arca: ampelcēssa: gabe. Tyrus & sidon. CA. XIX.

h Inc redeundū est ad oram atq; phœnicem, Fuit oppidum crocodilo, Est flumē nemptoria ur-
bi undosum. Sigaminum p̄montorium: carmelūq;. Et in mōte oppidū eodē noīe quondam
egbatana dictum. Iuxta getta gebba. Riuis pagida siue belus: uetri fertiles: harenas paruo litto-
ri miscens. Ipse e palude cendeuia a radicibus carmeli profluit, Iuxta colonia Claudii Cæsaris ptolemis
quæ quondam acce. Oppidum ecdippa, Promontorium album, Tyrus quondam insula præalto mari
septingentis passibus diuisa, Nunc uero Alexandri oppugnantis operibus continens. Olim partu clara
ulbibus genitis: lepti: utica: & illa romani imperii emulta terrarum orbis auida carthagine: etiam gadi-
bus extra orbem conditis. Nunc omnis eius nobilitas cōchylis atq; purpura constat. Circuitus, xix. M.
pas. est. Intra paletyro inclusa, Oppidum ipsum, xxii. stadia optinet, Inde ide ac sarepta & ornithon oppi-
da. Et sidon artifex uetri: thebarumq; boetiarum parens. Mons libanus, CA. XX.

a Tergo eius mons libanus orsus centum quinquaginta stadiis zymiram usq; porrigitur: quæ
coelesyria cognominatur. Huic par interiacente ualle mons aduersus antelibanus obtenditur
quondā muro coniunctus. Post eum introrsus decapolitana regio est: præ dictæq; cū ea tetra-
rchiæ & palestines tota laxitas. At in ora nunc subiecta libano fluuius nagoras berytus colonia quæ fœ-
lix iulia appellatur. Leontos oppidus: flumen lycos: palæhyblos: flumen adonis. Oppida biblos: botris:
sycarda: trieris: calamos: tripolis quondam, Tyri & sidonii & araradii optinet orthosia eleutheros flu-
men. Oppida zymira: marathos: contraq; ararados septem stadiorum oppidum: & insula ducentis pas

LIBER

fibus a continente diuans. Regio in qua supradicti desinunt montes. Et interiacētibus campis bargilus mons incipit. Hic rursus syria desinente phœnice. Oppida carne balanea paltos. Gabale promōtorium in quo laodicea libera: diopolis: heraclea: caradrus: posidium,

Syria antiochia.

CA. XXI.

d E inde promontorium syriæ antiochenæ. Intus ipsa antiochia libera: epidaphneis cognominata oronte amne diuiditur. In promontorio autem seleucia libera pieria appellata.

Cassius mons.

CA. XXII.

f Vper eam mons eodem quo alius nomine cassius. Cuius excelsa altitudo quarta uigilia orientem per tenebras solem aspicit breui circumactu corporis diem noctemq; pariter ostendens.

Ambitus ad cacumē. xix. mil. pas. est: altitudo per directum. iiii. At in ora amnis orontes natus inter libanum & antelibanum iuxta heliopolin. Oppidum rhosos: & a tergo portæ quæ syriæ appellantur interuallo rhosiorum montium & tauri. In ora oppidum myriandros. Mons amanis. In quo oppidum bomite. Ipse ab syris ciliciam separat.

Cœle syria.

CA. XXIII.

n Vnc iteriora dicant. Cœle habet apameā marsia amne diuisam. Anazerinog; tetrarchia bāmbicen: quæ alio nomine hierapolis uocatur. Syris uero magogibi prodigiosa. Atargatis græcis hoc decreto dicta colitur chalciden cognominata ad belum: unde regio achalcidene fertilissima syriæ. Et idē cyrestica: irneazates: gindarenos: gabenos: tetrarchias duas quæ granii comatitæ uocantur. Hemifenos: hylatas: itureorum gentem: & qui ex iis betemi uocant: mariam mitanos. Tetrarchia quæ māmisea appellat. Paradisum: pagras: pinaritas: seleuciam: præter iam dictas duas: quæ ad euphraten: & quæ ad amellum uocantur. Tardicēses. Reliqua autem syria habet exceptis quæ cum euphrate dicentur arbethusios: berœnefos: epiphanenses. Ad orientem laodiceanos: qui ad libanum cognominant: leucadios: larissæos: præter tetrarchias in regna descriptas barbaris nominibus decem & septem.

Euphrates.

CA. XXIII.

e T de euphrate hoc in loco dixisse aptissimum fuerit. Oritur in præfectura armeniae maioris caranitide. Ut prodidere ex iis qui proxime uiderunt Domitius Corbulo in monte aga. Licinius Murtianus sub radicibus montis quē capoten appellat: supra cymirā. xii. mil. p. initio pyxirates nominatus. Fluit derzenen primū: mox anetiam: armeniae regiones a cappadocia excludēs. Dascusa abest

a zimara. lxxxv. mil. p. Inde nauigatur pastonam quinquaginta mil. p. Melitenen cappadociae. xxvii. M. pas. Elegiā armeniae. x. mil. pas. acceptis fluminibus lyco: arsanā: arfano. Apud eligeam occurrit ei taurus mons. Nec resistit quā. xii. mil. p. latitudine perforata præualens omnia uocant irrupentem. Mox ubi cornu perfregit: euphraten. Ultra quoq; saxosum ac uiolentum: arabiam inde leua merorū dictam regionem tricena mensura dextraq; comagenen disternat. Pontis tamen etiam ubi taurū expugnat patēs. Apud claudiopolim cappadociae cursum ad occasum solis agit. Primo hūc illi impugnatus cursum taurus aufert: uictusq; & abscissus sibimet alio modo uicit: ac fractum expellit in meridiem. Ita naturæ dimicatio illa æquatur hoc eunte quo uult: illo prohibente ire qua uelit. A cataractis iterum nauigatur quadraginta mil. pas. inde comagenes apud famosata. Arabia præter supradicta habet oppida edesam: quæ quondam antiochia dicebatur: callirhoen a fonte nominatam: carras clade Crassi nobiles. Iungitur præfectura mesopotamiae originem a syris trahēs: in qua ante musia & incephoriū oppida. Mox arabes q; rhetai uocantur. Horum caput singara. A famosatis aut latere syriæ marsias amnis isluit. Gingla comagenem finit. Merog; ciuitas incipit. Oppida alluunt epiphania & antiochia: quæ ad euphratē uocantur. Item Zeugma. lxxii. mil. pas. a famosatis trāsitu euphratis nobilis. Ex aduerso apameā Seleucus. Idem utriusq; conditur ponte iunxerat. Qui coherent mesopotamiae rhoali uocantur. At in syria oppida europum thapsacum quōdam nunc amphipolis. Arabes schoenitæ ita ferunt usq; urā locum: in quo conuersus ad orientem relinquit syriæ palmirenas solitudines: quæ usq; ad petram urbē & regionē arabiae foelicis appellatae pertinent.

Palmiras.

CA. XXV.

p Almira urbs nobilis situ diuitiis soli & aquis amoenis: uasto undiq; ambitu harenis includit agros: ac uelut terris exempta a rege natura priuata forte inter duo imperia summaromanog; parthorūq;. Et prima in discordia: cuius semp utriusq; cura. Abest a seleucia parthorū quæ uocatur ad tigrin quingentis triginta septē mil. pas. A proximo uero syriæ littore ducētis quinquaginta duobus mil. Et a damasco uiginti septem mil. pas.

Hierapolis.

CA. XXVI.

p Ropius infra palmiræ solitudines stellēdena regio est: dictaq; iam hierapolis ac beroea & chalcis. Ultra palmiram quoq; & solitudinibus iis aliquid optinet hemisatem elatium: dimidio prior petrae quā damascus. Arura huic proxima est. Philiscum oppidum parthorum ad euphraten: ab eo seleuciam dierum decem nauigatio: totidemq; fere babylonem. Scinditur euphrates a Zeugmate. lxxxiii. mil. pas. circa uicum massicen. Et parte leua in mesopotamiam uadit per ipsam seleuciam: circaq; eam præfluenti infusus tigris. Dexteriore autem alueo babylonē quondā caldeæ caput petit: mediamq; permeans. Item quas otrin uocant: distrahitur in paludes. Increfcit autem & ipse nili modo statis diebus paulum differens: ac mesopotamiam inundat sole optinente uicissimam partem cancri. Minui incipit in uirgine & leone transgresso. In totum uero remeat in. xxix. parte uirginis.

Cilicia & adiunctæ gentes: amphilia: isauria: homanadum: pilidia
lycaonia: taurus mons: lycia,

CA. XXVII.

QVINTVS

Ed redeamus ad orā syriæ cui p̄xima est cilicia. Flumē diaphanes: mons crocodilus parte ama
 ni montis. Flumina andracus: pynarus: lycus: sinus issicus. Oppidū issos: idē alexandria. Flumē
 chlorus: oppidum aegē liberum: amnis pyramus: portæ ciliciæ: oppida mallos: magiros: & in
 tus tafos. Campi alei: oppida cassipponis: mopos liberum pyramo ipositum: thynos: zephyrium: fan
 cile. Amnes saros: cygnus: tharsum liberam urbem p̄cul a mari secās. Regio celēdiritis cum oppido. Lo
 cus nymphem: soloe ciliciæ: nunc pompeopolis adana cibyra: pinara: pedalie: hales: arfinoe: tabe: dori
 on. Iuxtaq; mare corycos: eodem noīe oppidū & portus & specus. Mox flumen calicadnus. Promonto
 rium sarpedon: horrida horme. Mili p̄montorium & oppidum Veneris: a quo proxime cyprus insula.
 Sed & in continente oppida myanda: anemurium: coarcesium: finisq; antiquus ciliciæ: melas amnis: In
 tus aut̄ dicendi anazarbeni: qui nunc cæsaragustani: castabala: epiphania quæ antea eniandos: eleusa ico
 nium. Seleucia supra amnem calicadnum tracheotis cognomine a mari relata: ubi uocabatur hormia.
 Præterea intus flumina liparis: bombos: paradifus. Mons imbarus. Ciliciæ pamphliam omnes iūxere
 neglecta gente isaurica. Oppida eius intus isaurica: clybanus: lalafis fluuius decurrit. Hic autem ad mare
 a neumuriæ regione supradiçta. Simili modo omnibus qui eadem composuere ignorata est contermi
 na illi gens homanadum: quorum intus oppidum homana. Cætera castella. xliiii. inter asperas conual
 les latent. insident uerticem pisidiæ quondam solymi appellati: quorum colonia cæsarea: eadem antio
 chia. Oppida oronda: agalesos. Hos includit lycaonia in asiaticam iurisdictionem uersa: cum qua conue
 niunt philomelienses: tymbriani: leucolithi: pel henī: tyrienses. Datur & tetrarchia ex lycaonia qua par
 te galatiæ contermina est ciuitatum. xliiii. urbe celeberrima iconio. Ipsius lycaoniæ celebrantur thebasa
 in tauro: idæa in confinio galaciæ atq; cappadociæ. A latere autem eius super pamphiliam ueniunt thra
 cum soboles milyæ. Quorum aricanda oppidum: pamphilia ante mosopia appellata. Mare pamphiliū
 cilicio iungitur. Oppida eius sīde: & in monte aspendum: plantanistum: perga. Promōtorium leucolla.
 Mons sardemifus: Amnis eurimedon iuxta aspendum fluens caractes: iuxta quem lynesus & olbia. VI
 timaq; eius oræ phaselis: iunctum ei mare lyciū est gensq; lycia: unde uastus sinus. Taurus mons ab eoīs
 ueniens littoribus chelidonio promontorio determinatur. Immensus ipse: & innumerarum gentiū ar
 biter: dextero latere septentrionales: ubi primū ab indico mari exurgit: leuo meridianus: & ad occasum
 tendens: mediāq; distrahens asiam nisi opprimenti terras occurrerent maria. Resilit ergo ad septentrio
 nes: flexusq; immensum iter quærit: uelut de industria rerum natura subinde æquora opponente: hinc
 phœnicum: hinc pōticum: illinc caspium & hyrcanum: contraq; mœotium lacum torquetur. Itaq; col
 līsus inter hæc claustra: & tamen uictor flexuosus euadit usq; ad cognita riphæorum mōtium iuga nu
 merosis nominibus: & nouis quocūq; incedit insignis. Imaus prima parte dictus: mox edigis: paropanī
 fus: circius: cambades: pharphariades: cohatras: orege: oroades: nyphates: taurus. Atq; ubi se quoq; exu
 perat caucasus: ubi brachia emittit subinde tentati maria similis sarpedon: coarcesius: caragus: iterumq;
 taurus etiam ubi dehiscit: seq; populis aperit: portarum tamen nomine unitatem sibi uendicās: quæ ali
 bi armenicæ alibi caspiæ: alibi ciliciæ uocatur. Quinetiā cōfractus effugiens quoq; maria plurimis se gē
 tium nominibus hinc & illinc implet: & a dextra hyrcanus caspius: a leua pariedrus moschius: amazo
 nicus: coraxicus scythicus appellatus. In uniuersum uero græce ceraunius. In libya igitur a promōtorio
 eius oppidum semena: mons chimera noctibus flagrans: ephestium ciuitas: & ipsa sæpe flagratibus iu
 gis. Oppidum olympus ibi fuit: nunc sunt mōtana gage corydalla rhodiopolis. Iuxta mare lymira cum
 amne: in quem aricadus influit: & mons mascitus: andria ciuitas mira: oppida aperie & antipellos: quæ
 quondā habessus atq; in recessu phellus. Deinde phyrra. Itemq; xantus a mari. xv. mil. pas. flumen eodē
 nomine. Deinde patara: quæ prius pataros: & in monte sidyma. Promōtorium gragus. Ultra par sinus
 priorī. Ibi pirana: & in quæ lyciā finit termesus. Lycia quondam septuaginta oppida habuit: nunc trigin
 tafex habet. Ex his celeberrima præter supradiçta canas: candima: ubi laudatur oenium nemus. Pedalia
 coma præfluente. Edesa cyane: ascandialis: amelas: noscopium tlos: telendus. Comprehendit & in medi
 terraneis cabaliā: cuius tres urbes: oemanda: balbura: bubona Telmeso. Asiaticum mare siue carpatum
 & quæ propriæ uocatur asia in duas eam partes Agrippa diuisit. Vnam inclusit ab oriente phrygia & ly
 caonia: ab occidente ægæo mari: a meridie egyptio: a septentrione paphlagonia. Huius longitudinem
 cccclxx. mil. pas. Latitudinem. ccc. mil. fecit. Alteram determinauit ab oriente armenia minore. Ab occi
 dente phrygia lycaonia pamphylia. A septentrione prouincia pontica. A meridie mari pamphylia. Lon
 ga. d. lxxv. mil. pas. Lata. cccxxv. mil. In proxima ora caria est: mox ionia. Ultra eam æolis: media doride.
 Circūfunditur mari utroq; latere ambiente. In ea promontorium pedaliū. Amnis glaucus deferens
 temedum. Oppidum dedala cyria fugitiuorum. Flumen axon: oppidum calinda.

Indus fluuius.

CA. XXVIII.

Mnis indus cybiratarum iugis ortus recipit. lx. perennos fluuios: torrentes uero amplius cen
 tum Oppidum caunos liberum: dein pynnos. Portus cressa a quo rhodus insula pas. xx. M. La
 cus lorima. Oppida thysanusa: paridion: larimna. Sinus tymnias. Promontorium aphrodifi
 as. Oppidum lydas. Sinus schœnus. Regio bubassus. Oppidum fuit acanatus: alio nomīe dulopolis. Est
 in promōtorio gnidos libera: triopia. Deinde pegusa est stadia appellata. Ab ea doris icipit: sed prius ter
 ga. Et mediterraneas iurisdictiones indicasse conueniat. Vna appellatur cybiratica. Ipsum oppidū phry
 giæ est. Conueniunt eo. xxv. ciuitates.

Laodicea: apamea: ionia.

CA. XXIX.

f ii

LIBER

Eleberrima urbs laodicea imposita est lyco flumini latera affluentibus a sopo & capro: appellata primo dispolis: dein rhoas. Reliqui in eo conuentu quos nominare non pigeat: hydrelitæ: temisiones: hieropolitæ. Alter conuentus a synnada accipit nomen. Conueniunt lycæones: apiani: corpeni: dorilei: mudei: iulieses: & reliqui ignobiles populi. xv. Tertius apameam uadit ante appellatam celenas: dein cibothon. Sita est in radice montis signiæ circūfusa marisia: obrima orba fluminibus in mæandrum cadentibus Marlyas ibi creditur ortus: ac paulo mox conditus: ubi certauit tibi aru can tu cum Apollinæ: Aulocrenes ita uocatur conuallis. x. mil. pas. phrygiam ab apamea petentibus. Ex hoc cōuentu deceat nominare metropolitæ: dionysopolitæ: euphorbenos: ac monefos: peltenos: filuianos. Reliqui ignobiles. ix. Doridis sinu leucopolis: amaxitos: eleusis: & eutene. Deinde caria oppida piatum: euthanæ: halycarnafus: sex oppida contributa ei sunt a magno Alexandro thagele: asideni: ednassa: euranium: pedafum: telmessum. Habitat inter quos sinus ceramicum & iasium inde mindos: & ubi fuit palemindus: nariandus: neapolis: ariada: termera libera: bargila & a quo sinus iasius oppidum iasus. Caria iteriorum nominū fama prænitet. Quippe ubi sunt oppida mylasa libera: antiochia: ubi fuere semnethos & chranaos: oppida: nunc eam circūfluunt mæander & molinus. Fuit in eo tractu & mæandropolis. Est eumenia cludro flumini apposita. Glaucus amnis: lysias oppidū: & orthesia: berecynthius tractus: nisa: trallis: eadem euatia & seleucia & antiochia dicta. Alluitur eudone amne, perfunditur thebaide. Quidam ibi pigmæos habitasse tradunt. Præterea sunt thydonos: pyrha: eurome: heraclea: amyzon: alahanda libera: quæ conuentum eum cognominauit. Stratonice: alinda libera: hynidos: ceramus: throcene: phorontis. Longinquoies eodem disceptant foro oethronienies: halydienes: seu hippini: xystrani: hydienes: apolliniaræ: trapezopolitæ: aphrodienses liberi. Præter hæc coscinus: harpasa apposita fluuiio harpaso: quo & trallicon cum fuit alluebatur. Lydia autem persusa flexuosi amnis mæandri recurribus super ioniam præcedit: phrygiæ ab exortu sois uicina: ad septentrionem mysia: meridia na parte carian amplectens: meonia ante appellata. Celebratur maxime sardibus in latere timoli montis: qui ante timolus appellabatur uitibus confitus: ex quo profluente pactolo eodemq; chrysothoæ ac fonte tarne a meoniis ciuitas ipsa hyde uocitata est: clara stagno gygeo. Sardiana appellatur nunc ea iurisdicatio. Conueniuntq; in eam extra prædictos macedones: cadueni: lorenii: philadelpheni: & ipsi in radice timoli cogamo flumini appositi. Meonii: tripolitani. Idem & antoniopolitæ mæandro alluuntur. Apollonihæritæ: mysotmolitæ: & alii ignobiles. Ionia ab iasio sinu incipiens numerofo ambitu littorum flexititur. In eam primus sinus basilicus. Possideum promontorium & oppidum: oraculus brancidarum appellatum. Nunc didymei Apollinis a littore stadiis. xx. mil. Et inde. clxxx. mil. miletus ionia caput. Lelegeis antea & phitiusa & anactoria nominata: super. lxxx. urbium per cuncta maria genitrix: nec fraudanda ciue Cadmo: qui primus profaicam orationem condere instituit. Amnis meander ortus est lacu in monte aulocrene plurimifq; affusus oppidis. & repletus fluminibus: crebris ita sinuosus flexibus: ut sæpe credatur reuerti. Apamenam primum peruagatur regionem: mox eumeneticam: ac dein hargylieticos campos. postremo cariam placidus: omnesq; eos agros fertilissimo rigans limo. Ad decimum a mileto stadium lenis illabit mari. Inde mons latmus. Oppida heraclea. Montis eius cognominis caria minus: quod primo condidisse iones narrantur: atheis profecti nauocum prienne. In ora quæ trogela appellatur gessus amnis. Regio omnibus ionibus sacra: & ideo paniona appellata. Iuxta fugitiuis cōditum (uti nomen inditio est) phygela fuit & marathesium oppidum. Supra hæc magnesia mæandri cognomine insignis a thessalica magnesia orta. Abest ab ephelo. xv. M. pas. Tralibus eo amplius. ccc. mil. antea thessaloe & androlitia nominata & littori apposita. Derasidas insulas secum substulit mare. intus & tyana alluitur: & lyco pelopea: aliquādo & euhippia cognominata. in ora autem mathium: ephesus amazonum opus multis ante expetita nominibus. A lopes cum pugnatum apud troia est: mox ortygia & morges uocata est & smyrna cognomine thracia & hemonion & ptele. Attollitur monte pione. Alluitur caystro i cilbianis iugis orto: multosq; amnes deferente & stagnum pegaseum. quod phyrites amnis expellit. Ab iis multitudo limi est: qua terras propagat: mediiq; iam campis syrien insulas adiecit. Fons in urbe callippia templum Dianæ complexa. E diuersis regionibus duo selinutes. Ab epheso mathium aliud colophoniorum: & intus ipsa colophon: halefo affluente. Inde Apollinis clarii sanum lenedos fuit & notium oppidum. Promontorium cyreneum: mons minas. ccl. mil. pas. excurrens: atq; in continentibus campis residens. Quo in loco magnus Alexander intercidi planitiem eam iusserat. vii. mil. d. pas. longitudine: ut duos sinus iungeret: erythrasq; cum minate circūfunderet. Iuxta eos fuerunt oppida pteleon: helos: doryon: nunc est aleon. Fluuius corineon. Minantis promontorium: clazomenæ: ptheniæ: & epiothophoria appellatæ cum insulæ essent. Alexander idem per duo stadia continenti adnexuit. In teriere intus daphnus & hermesia: & syphilum quod ante tantalus uocabatur caput mæonia: ubi nunc est stagnum sale ob id & archeopolis substituta sypilo & inde. illicolpe & huic lebade regredientibus. Inde abest. xii. mil. pas. ab amazone condita: restituta ab Alexandro. In ora smyrna amne melete gaudens non procul orto. Motes asia nobilissimi in hoc tractu fere explicant se: mastusia a tergo smyrnæ & thermeris olympi radicibus iunctus. Is in dracone definit: draco in timolo: timolus in cadmo: ille in tauro. A smyrna hermus amnis capos facit: & nomini suo adoptat. Oritur iuxta dorilaum phrygiæ ciuitatē: multosq; colligit fluuios: inter quos phrygem: qui noie genti dato a caria eam determinat: hyllū & cryon: & ipsos phrygiæ: mesia: lydiæ amnibus repletos. Fuit in ora eius oppidū temnos: nunc in extremo sinu smyrne cheseopolis p montoriū. Leuce dein oppidū quod igsula fuit: sinifq; ionia. Smyrnū cōuetum

QVINTVS

magna pars æoliæ quæ mox dicitur frequenter: præterq̃ macedōes hyrcani cognominati & magnetes: A syphillo uero ephesum alteq̃ lumen asiæ remotiores conueniunt cæsarienses: metropolitæ: cilbiani: inferiores & superiores mysomacedones: mastaurenses: brulitæ: hypepeni: dilhieritæ.

Ephesus: æolis: troas: pergamus.

CA. XXX.

Eolis p̃xima est quondã misia appellata: & quæ helleponto adiacet troas. Ab ea phocea: ascanius portus: dein fuerat larissa & cyme mirine: quæ sabastopolim se uocat. & intus æge attalia post eadē: neon tichos: temnos. in ora autē titanus amnis & ciuitas ab eo cognominata. Fuit & gryniæ: nunc tatum portus soli insula apprehensa. Oppidū elæa: & ex mysia ueniens caicus amnis. Oppida pitane canaius amnis, intercidere cane lysimacea: atarnea: carene: cistene: cilla: cocyltum: thebe: astyre: chrysa: palæpsefis: gergithos: noadros: nūc est perperene ciuitas Heracleotes tractus. Coriphæ oppidū. Amnis gryliosolius. Regio aphrodisias: quæ ante politiceorgas. Regio scepsis. Flumē euenū: cuius in ripis intercidere lynesos & miletos. in hoc tractu ida mons. Et in ora quæ sinū cognominauit & cōueniunt adramyrtæos olim pedasus dicta. Flumina astron: cormalos: cryanos: alahastros: hierus ex ida. Intus mons gargara eodēq̃ noīe oppidū. Rursus in littore antadros edonis prius uocatā: deinde cymeri & asfos: eadē apollonia. Fuit & palamediu oppidū. Promontoriū lectū determinas æolida & troada. Fuit & polymedia ciuitas: & chrysa: & larissa alia: simintiū templum durat. Intus coloniæ intercidit deportata adramiteū negocia: apolloniata arhindaco amne erefi miletopolite p̃manetii: macedōes aschylacæ polycnæ: pionitæ: cilices: mādagandeni: misani: abreteni: & hellepontii appellati: & alii ignobiles Troadis primus locus amaxitus: dein cebrenia. Ipsaq̃ troas antionia dicta nunc alexādria colonia romana. Oppidū nee. Scamander amnis nauigabilis: & in p̃mōtorio quōdã sigæū oppidū. Dein portus achæozæ: in quē influxit xantus simeonti iūctus stagnūq̃ prius faciēs. Palæscamāder. Cæteri Homero celebrati thesus: heptaporus: acrusus rhodius uestigia nō habēt. Granicus diuerso tractu in p̃pontida fluit. Est tamē & nunc scamādria ciuitas pua. Ac mille quingentis passibus remotū a portu iliū imune: unde oīs rex claritas. Extra sinū sunt rhetea littora rheteo & dardanio & arifbe oppidis habitata. Fuit & achilleon oppidū iuxta tumulū Achillis cōditū a mytilenæis: & mox atheniensibus: ubi classis eius steterat. In sigæo fuit & æantion rhodiis conditū. in altero cornu Aiace ibi sepulto. xxx. stadiog̃ interuallo a sigæo & ipso in statiōe classis suæ. Supra æolida & partē troadis in mediterraneo est. quæ uocat teutrania: quā mysia antiquus tenuere. Ibi caicus amnis iā dictus oris. Gens ampla per se etiā cū totū mysia appellaret. In ea pionia: andera: dale: stabulū: conisiū. regiū: balcea. Tiare: teutranie: farnaca: haliferne: lycide: partheniū: tymbre: oxyopū: lygdanū: apollonia: longeq̃ clarissimū asiæ pergamū: quod intermeat silenus: præfluit cetius p̃fusus pindaso monte. Abest haud p̃cul elea quā in littore diximus. Pergamea uocat eius tractus iurisdictio. Ad eā conueniunt thyatireni: migdones. mossini: bregmēteni: hierocomitæ: perpereni: tyareni: hidropoliēs: hermatopolitæ: attalēs: pantaenses: apollodonienses: aliæq̃ in honore ciuitates. Arheo dardanium oppidum paruum abest stadia. lxx. mil. Inde. xviii. mil. promontoriū trapeze. Vnde primum concitat se hellepontos. Ex asia interisse gentes tradit Eratosthenes solymorum: lelegū: bebricū colycantiorum. trespedog̃. Isidorus arimos: & capretas: ubi sit apamea condita a Seleuco rege inter ciliçiam cappadociam cataoniam armeniā. Et quoniā ferocissimas gentes domuisset initio dameā uocatā.

Insulæ ante asiā: pamphilium mare rhodus samus chius.

CA. XXXI.

Insulæ ante asiā prima est in canopico hostio nili a Canopo Menelai gubernatore (ut ferunt) dicta. Altera iuncta p̃te alexādria colonia Cæsaris dictatoris pharus: quondã diei nauigatiōe distas ab ægypto: nūc e turri nocturnis ignibus cursum nauium regens. Nāq̃ fallacibus uadis alexādria tribus oīno adif alueis maris: tegamo: possidonio: tauro. In phœniceo deide mari est ante ioppe paria. Tota oppidū in q̃ obiectā beluæ Andromedā ferūt: & iā dicta arados. Inter quā & continentē. In cubita alto mari (ut auctor est Mutianus) e fonte dulcis aqua tubocoriis facto usq̃ ad uadū trahit. Pamphiliū mare ignobiles insulas hēt. Ciliciū ex quinq̃ maximis cyprū ad ortū occasumq̃ ciliciæ ac syriæ obiectā: quondã nouē regnoz̃ sedē. Huius circuitū Timosthenes. ccccxxix. mil. d. p̃didit. Isidorus. ccclxxv. mil. Longitudinē iter duo p̃mōtoria dinareta & acamāta qd̃ ē ad occasum. Artemidorus. clxii. d. Timosthenes. cc. uocatā antea acamātida. Philonides cerastin. Xenagoras & aspeliā & amathusiam: & macariā. Astymonus cripton & coliniā. Oppida in ea. xv. paphos: palæpaphos: curias: cithium: corinæum: salamina: amatus: lapetos: soloe: ammasus: epidag̃: chytrii: arsinoe: carpasium: golgoe. Fuere & ibi cynyria: mariū: idaliū. Abest ab anemurio ciliciæ. J. pas. Mare qd̃ p̃tendit uocant aulona cilicium. In eodē situ eleussa insula est & quattuor ante p̃mōtoria. Ex aduerso syriæ clides: rursusq̃ ab altero capite stiria. Cōtra meā paphaum hierocepia. Cōtra salamina salaminæ. In lycio autē mari illyris: telandros: attælebusa. Cypriæ tres steriles: & dionysia prius caretha dicta. Deinde contra tauri p̃mōtoriū pestiferæ nauigatibus chelidonæ totidē. Ab iis cum oppido leucolla: pactyæ: elisia: nymphalis: meris. megista cuius ciuitas interiit: Multæ deide ignobiles. Sed cōtra chimerā dolichistæ: chiroyliū: crambussa rhogæ: enagora. viii. mil. pas. dædaleon duæ cyrieon: tres strūgylæ: & contra sidyma antiochia glaucumq̃ uersus amnem legusa macris didyme: helbo: cope: aspis: & in qua oppidum interiit celandia: proximæq̃ cynorodossa. Sed pulcherrima & libera rhodos circuitu. cxxv. mil. pas. Aut si potius Isidoro credimus. ciii. habitata uribus lyndo: camyro: ialyso: nunc rhodo. Distat ab alexandria ægypti. d. lxxviii. M. ut Isidorus tradit. Vt Eratosthenes. cccclxix. mil. Vt mutianus. d. a cypro: clxvi. Vocitata est antea ophiusa: asteria: aethrea: triacria: corymbia: poessa: atabiria ab rege. Deide macria & olœssa. Rhodiorum insulæ carpatas quæ ma

LIBER

ri nomen dedit. Caros ac neelinia scyros distas ab gnido. xii. mil. d. porphyris antea dicta. Et eodem tractu media inter rhodum gnidumque sine. Cingitur. xxxvii. mil. d. Portus benigne praebet octo. Praeter has citra rhodum cyclops tergamon: cordylusa diabetae. iiii. Hamos calche cum oppido seutlusa: nartheusa: dymastos: progne: & a gnido ciferusa: therion: archia: calydnæ: cum tribus oppidis nououistiro: mendetero: & marconneso. Oppidum ceranyus. In cariae ora quae uocantur argiae numero. xx. ethecu: sa: lepsia: leros. Nobilissima uero in eo sinu co ab halycarnaso. xv. pas. distas circuitu. c. mil. ut plures existimant meropes uocata. Cos ut Staphylus: meropis ut Dionysius: dein nymphæa. Mons ibi prion & nifiron. Abruptam illi putant quae porphyris antea dicta est. Hinc cariada cum oppido. Nec procul ab halycarnaso pidofus. In ceramico aut sinu priaponnesos: hipponesos: pyra: mya: lampsa: emindus: passala: crusa: pyrthe: sephiussa: melano paulumque a continente distans quae uocata est cynedopolis probrosis ibi re ictis a rege Alexandro. Ioniae ora egeas & corseas habet: & icaron: de qua dictum est. Ladem quae prius late uocabatur: atque inter ignobiles aliquot. Duas camelidas mileros: uicinas: mycalem: trogias: trospylon: argennon: scandalion: samon liberam circuitu. lxxxvii. mil. d. Aut ut Isidorus. c. partheniam primum appellatam. Ut Aristotiles tradit: postea adriam: dein antemufam. Aristocritus adiicit melamphylum: dein cyparisiâ. Ab parthenio arufam: stephanem. Amnes in ea imbratus: chefus: betthes. Fontes eucarto: leucothea. Mons cerceus. Adiacent insulae rhypara: nymphæa: Achillea: par claritate ab ea distat. xciii. mil. pas. cum oppido. Chios libera quae etiam Ephorus prisco nomine appellat. Metrodorus & Cleobolus chiam a Chione nymphea: aliqui a niue: & macrin & pityufam. Montem habet pillineum. Marmor chium circuitu. cxv. mil. pas. colligit ut ueteres tradidere. Isidorus. ix. M. adiicit. Posita est inter samum & lesbium. Ex aduerso maxime erythrarum. Finitime sunt thallusa: quae alii daphnufam scribunt. Oenuisse laphites: euriana: arginusa cum oppido. Iam haec circa ephesum: & quae Pisistrati uocantur athinae: myonnesos: clareusa. In utraque oppida itercidere. Poroselene cum oppido. cercie: halene: commone: illetia: lepra: & rhesperia: procuse: bolbue: pheate: priapos: syce: melane: enaresidusa: pela: drimusa: anhydros: stopelos: sicusa: marathusa: psile: peritheusa: multaque ignobiles. Clara uero in alto teos cum oppido a chio. lxxi. mil. d. Tantundem ab erythris. Iuxta smyrneam sunt peristerides. Cateria: alopece: eleusa: bachina: pyrtira: commionnesos: megale. Ante troada ascania: plateae tres. Dein lamiae plitaniae duae: plateae: scopelos: geroe: artheidon: celae: lagua: didymae. Clarissima autem lesbos a chio. lxx. mil. pas. Hermete: & lasia: pelagia egrae: aethiopiae macaria appellata fuit nouem oppidis incluta. Ex iis pyrtha hausta est mari. Arisbe terrarum motu subuersa. Antissam methymna traxit in seipsam octo urbibus Asiae. xxxvii. mil. pas. uicina. Et agademe obiit & hiera. Restat erefon: pyrtha: & libera mytilenae amnibus. l. potens. Tota insula circuitur (ut Isidorus). clxvii. mil. pas. Ut ueteres. cxv. mil. Montes habet lepthymnum: ordimum: macyrtum: creonem: olympum. A proxima continente abest. vii. mil. d. pas. in insula appositae scandalion: leuca. v. Ex his cydonea cum fonte calido. Argenussa. iiii. pas. distat. Dein pheusa pedna. Extra hellepontum aduersa figeo littori adiacet tenedus: leucophrys dicta: & phoenice & lyrenes. Abest a lesbio. lvi. mil. pas. A figeo. xii. mil. d.

Hellepontus: mysia: phrygia: galatia: nicea: bithynia: bosphorus. CA. XXXII.

Mpetum deinde sumit hellepontus: & mare incumbit uorticibus limitem fodiens: donec asiam abrupat europa. Promontorium id quod appellauimus trapezam ab eo. x. mil. pas. ad abydum oppidum: ubi angustiae septem stadiorum. Deinde percote oppidum: & lampscum antea pityusa dictum. Parium colonia quae Homerus adrastriam appellauit Oppidum priapos. Amnis apelus: zelia propontis: ita appellatur ubi se dilatat mare. Flumen granicum: artace portus: ubi oppidum fuit ultra insulam quam continenti iunxit Alexander. In qua oppidum milesiarum cizicum antea uocatum arctonnesos: & dolionis, & didymis: cuius a uertice mons didymis. Mox oppida placia: ariacos: scylace: quorum a tergo mons olympus mysus dictus. Ciuitas olympena. Amnes horisius: & rhyndacus: ante lycus uocatus Oritur in stagno artynia iuxta miletopolim. Recipit maceston & plerosque alios. Asiam bithyniamque determinans. Ea appellata est cronis: dein thessalis: deinde malianda: & strymonis. Hos Homerus halizonas dixit: quando praecingitur gens mari. Urbs fuit immensa attusa nomine: nunc sunt xv. ciuitates inter quas gordiu: come: quae iuliopolis uocatur. & in ora dastylos. Deinde flumen gebes: & intus elgas: oppidum quae germanicopolis: alio nomine booscoete: sicut apamea quae nunc myrlea. Colophoniorum flumen ethecticus troadis finis: & mysiae initium. Postea finis in quo flumen ascanium: oppidum bryllio: amnes hylas: & cios cum oppido eiusdem nominis: quod fuit emporium non procul accolentis phrygiae a milesiis quidem conditum. In loco tamen qui ascaniae phrygiae uocabatur. Quapropter non alibi aptius de ea dicitur. Phrygia troadi superiecta populisque a promontorio lecto ad flumen celeum praedictis septentrionali sui parte galatiae contermina: meridiana lycaonia: pyrsidae: mygdoniae: ab oriente cappadociam attingit. Oppida ibi celeberrima praeter iam dicta ancyræ: andria: celene: colosse: carina: cotiafon: cerane: iconium: midaium. Sunt auctores transisse ex europa Mysas & Phrygos & Thinos a quibus appellantur mysi phryges bithyni. Dicendum simul uidetur & de galatia quae superposita agros maiori ex parte phrygiae tenet. Caputque quondam eius gordiu. Qui partem eam infedere gallorum tolisobogi & uoturi & ambiiani uocantur: qui meoniae & paphlagoniae regionem Trogini. praetenditur cappadocia a septentrione & solis ortu: cuius uberrimam partem occupauere tectofages & teutobodiaci. Et gentes quidem haec. Populi uero ac tetrarchiae omnes numero. cxv. Oppida tectogafum anquera: trogmorum tauium: tolisobogorum pessinus. Praeter hos celebres attalen

SEXTVS

ses:alafenses:comēses:didyēses:hieronēses:lyfirenæ:neapolitani:œandēses:seleucēses:sebasteni:timonia/
cēses:thebiseni. Attingit galatia & pamphylie carbaliā & mylias:q̄ circa barin sunt:& cyllanticū & oron/
dicum pyfidiae tractum. Item lycaoniae partem obigenen. Flumina sunt in ea p̄ter iam dicta sangarium:
& gallus:a quo nomen traxere matris deū sacerdotes. Nunc reliqua in ora a Cio intus & bithynnia pru/
sa ab Hannibale sub olympo condita. Inde nicea. xxv. mil. pas. interueniente ascanio lacu. Deinde nicea in
ultimo ascanio sinu: quæ prius olbia & prusa. Item altera sub hippio mōte. Fuere pythopolis: partheno/
polis: coriphanta. Sunt in ora amnes eluis: bryazon: plataneus: areus: isiros: gendos: qui & chrysoforboas.
Promontorium in quo megarice oppidum fuit. Inde craspedites sinus uocabatur: quoniam id oppidū
uelut in lacinia erat. Fuit & astacum: unde & ex eo astacenus idem sinus. Fuit & libyssa oppidū: ubi nunc
Hannibalis tantum tumulus. & in intimo sinu nicomedia bithyniæ præclara. Leucadas promontori/
um quo includitur astacenus sinus a nicomedia. xlii. mil. quingentis passibus. Rursus coeuntibus terris
angustiæ pertinentes usq̄ ad bosphorum thracium. In iis chalcedon libera a nicomedia. lxxii. quingen/
torum procerastis ante dicta: dein compusa. Postea cæcorum oppidum quod locum eligere nescissent:
septem stadiis distans a bizantio tanto sceleriore omnibus modis sede. De cætero intus in bithynia co/
lonia apamena: agrippenses: iulio-politæ: bithynion. Flumina syrium: lapsias: pharmicas: alces: crynis: ly/
leus: scopius: hieras qui bithyniam & galatiam disternat. Ultra calchedona: deinde chrysofopolis fuit.
Deinde nicopolis: a qua nomen etiānum sinus retinet. In quo portus azari. Deinde naulocium: promō/
torium est iæ templum Neptuni. Bosphorus quingentorum passuum interuallo asiam europæ iterum
auferens abest a calchedone. xii. mil. d. pas. Inde fauces primæ. viii. mil. ccl. pas. ubi hospopolis oppidū
fuit. Tenent oram omnem thyni: interiora bithyni. Finis asiæ est populorum q̄. cclxxxii. mil. qui ad eū
locum a sine lyciæ numerantur. Spatium helleponti & propontidis ad bosphorum thraciū. clxxxviii.
mil. pas. diximus. A calchedone sigæum lfidorus. cccxii. mil. d. pas. Insulæ in propōtide ante cizicum el/
phonesus: unde cizicenum marmor. Eadem neuris & proconnesus dicta. Sequuntur ophiusa. acârhus
phœbe: scopelos: porphyrione: halone cum oppido dephace: polydora: utarceon cum oppido. Est & cō/
tra nicomediā demōnesos. Item ultra heracleam aduersa bithyniæ thynias: quā barbari bithyniam
uocēt. Est & antiochiæ & cōtra fauces thyndaci belbicos. xviii. mil. pas. circuitu. Est & elea: & duæ rho/
diuisse: erebintus: magale: chalcitis: pityodes.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER SEXTVS PRAEFATIO.

ONTVS EVXINVS ANTEA AB INHOSPITALI FERITATE
anexos appellatus est: peculiari inuidia naturæ sine ullo sine indulgentis
auditati maris. Et ipse in europam asiamq̄ funditur. Non fuerat satis oc/
ceano ambisse terras: & partem earum aucta inanitate abstulisse. Non ir/
rupisse fractis montibus: calpeq̄ africæ auulsa multo maiora absorbuisse
q̄ reliquerit spatia. Non per hellepontum propōtida insudisse iterum ter/
ris deuoratis. Abosphoro quoq̄ in aliam uastitatem panditur nulla facie/
tate: donec expatianti lacus amæoti rapinam sibi iungat. Inuitis hoc acci/
disse terris inditio tot sunt angustiæ: atq̄ tam parua naturæ repugnantis
interualla: ad hellepontum octingentorum. lxxv. mil. pas. ad bosphoros
duos: uel bubus nœabili transitu. Vnde nomen ambobus: & tanq̄ in dis/
sotiatione germanitas concors. Alitum quippe cantus canumq̄ latratus
inuicem audiuntur. Vocis etiam humanæ commertia inter duos orbes
manente colloquio nisi cum id ipsum auferunt uenti. Mēsuram ponti a bosphoro ad mæotium lacum
quidam fecere. xliii. xxxviii. mil. d. pas. Eratosthenes. c. minorem. Agrippa a calchedone ad phasin. x. mil.
Inde bosphorum cimerium. ccclx. mil. Nos interualla generatim ponimus cōperta in nostro æuo: quā/
do etiam in ipso ore cimmerico pugnatum est. Ergo a faucibus bosphori est amnis rhebas: quem aliqui
rhesum dixerunt. Deinde psyllis. Portus calpas. Sangaris fluuius ex inclitis. Oritur in phrygia: accipit ua/
stos amnes: inter quos tembrogium & gallum. Et idem sangarius a plerisq̄ dictus coralius: a quo inci/
piunt mariandini sinus: oppidumq̄ heraclea celeceno flumini appositum. Abest a ponti ore miliariis
ducentis portus acone ueneno aconito dirus. Specus acherusia. Flumina pedopiles: callicorum sonātes.
Oppidum Tium ad heraclea. xxxviii. mil. pas. Fluuius Bilæus.

Gens paphlagonum & cappadocum.

CA. II.

u
Ltra quem gens est paphlagonia: quā pylæmeniam aliqui dixerunt: inclusam a tergo galatia.
Oppidum mastya milesiorum: deinde cromna. Quo loco henetos adiicit Neopos Cornelius:
a quibus in italia ortus cognomines eorum uenetos credi postulat. Sefamum oppidum quod
nunc amastris. Mons cytorus a Tio. lxiii. mil. pas. Oppida Cimolis stephane. Amnis perthenius. Promō/
torium carambis uasto excursu abest a ponti hostio. cccxv. mil. pas. uel ut aliis placuit. cccl. mil. Tantū dē
a cimmerico: aut ut aliqui maluere. cccxii. mil. d. Fuit & oppidum eodem nomine: & aliud inde armine
nunc est colonia sinope ptertia a cytoro. clxiii. flumen uaretum. Gens cappadocum. Oppidum gaziura
& gazælum. Amnis halys a radicibus tauri per cataoniam cappadociamq̄ decurrens. Oppida gangie ca/
rissa inde. Amysum liberum a sinope. cxxx. mil. pas. Eiusdemq̄ nominis sinus tanti recessus ut asiam pe
f iiii

LIBER

ne insulam faciant ducentis milibus pas. aut amplius: per cōtinentem ad issicūm ciliciæ sinum. Quo in omni tractu proditur tres tantum gentes græcas iuræ dici doricam: ionicam: æolicam: cæteras barbarorum esse. Amyso iunctum fuit oppidum eupatoria a Mithridate conditum. Victo eo pompeiopoli utrumq; appellatum est.

Cappadocia.

CA. III.

Appadocia intus habet coloniam Claudii Cæsaris archelaidē: quā præfluit halys. Oppida comana: quod farus. neocæsarem quod lycus: amasiam quod iris. In regione hac gazacena in colopena a uero sabastiam & sabastopolin. Hæc parua, sed paria supradictis. Reliqua sui parte habet melitam a Semiramide conditam haud procul euphrate. Diocæsariam: tianam: castaliam: megalopolin. zelam. Et sub monte argæo Mazaca: quæ nunc cæsarea nominatur. Cappadociæ pars præteta armenia maiori melitene uocatur: comagenæ cataonia phrygiæ garfauritis: fargaurasane cāmanene: galatiæ morimēni: ubi disternit eos cappadox amnis: a quo nomē traxere: antea leucosyri dicti. A neocæsarea supradicta minorem armenia lycus amnis disternit. Est & ceraunus intus clarus. In ora aut ab amyso oppidum & flumen chadisia lycastum a quo themiscyrena regio. Iris flumen deferēs lycum. Ciuitas ziela itus nobilis clade Triarii & uictoria. C. Cæsaris. in ora amnis thermoodon ortus ad castellum: quod uocant phannariam: præterq; radices amazoni montis lapsus. Fuit oppidum eodem nomine: & alia quinq; phamizonium: themiscyra: sortira: amasia: comara.

Themistidæ regionis gentes.

CA. IIII.

Vnc manteum: genetarum chalibum. Oppidum cotyorum. Gentes tybareni: mossini notis signantes corpora. Gens macrocephali: oppidum cærasus: portus cordulæ. Gentes bechires buxeri: flumē melas. Gens macrones sydeni: flumenq; sydenum: quo alluitur oppidum balemoniu ab amyso. cxx. mil. pas. inde flumina iasoniu: melathium: & ab amyso. lxxx. mil. pas. Pharnace oppidum: tripolis castellum & fluuius. itē philocalia: & sine fluuiio liuiopolis & a pharnace. c. mil. pas. Trapezus liberum uasto monte clausum. Ultra quod gens armenocalybes: & maior armenia. xxx. mil. pas. distans. in ora autem trapezunta flumen est py sites. Ultra uero gens annorum heniochorum. Flumē ab farum cū castello cognomine in faucibus. a trapezunte. cxi. mil. pas. eius loci a tergo montiu hiberia est. in ora uero eniochi: ampreute lazi. Flumia a campseonytis: nogrus bathis. Gentes colchorum. Oppidū matiū. Flumen heracleum: & promontorium eodem noie. Clarissimusq; ponti phasis oris in moschis. Nauigat q̄libet magnis nauigiis. xxxviii. M. d. p. Inde minoribus lōgo spatio pontibus. cxx. peruius. Oppida in ripis habuit complura. Celeberrima Tyritacen: cygnum: & in faucibus phasin. Maxime autē inclaruit ea. xv. mil. pas. a mari: ubi hippos & cyanos uasti amnes e diuerso in eū confluūt. Nūc habet surium tantum: & ipsum ab amne influente ibi cognominatū: usq; quo magnæ nauium capacē esse diximus. Et alios accipit fluuios magnitudine numeroq; mirabiles. Inter quos glaucum. in ora eius insulæ sine nomine. Abest abfaro. lxxv. mil. Inde aliud flumen charien. Gens salax antiquis phthirophagi dicti & suaui. Flumē cobum e caucaso p suanos fluens. Dein rhoan. Regio ecretice: amnes sigania: terlios: atelpos: chryfor: rhoas: gēs absylæ: castellum sebastopolis. A phaside. c. mil. pas. gens sannigarum: oppidum cygnus. Flumen & oppidum penius. Deinde multis nominibus eniochorum gentes.

Regio colchica anchæi & cæteri eodem tractu.

CA. V.

Vbiicitur ponti regio colchica: in qua iuga caucasi ad rhipheos montes torquentur: ut dictum est: altero latere in euxinum & mæotin deuexa. altero in caspium & hircanum mare. Reliqua littora fere nationes tenent melanclæni coraxi urbe colchorum dioscoriade iuxta fluuiū antemunta. Nunc deserta: quondam adeo clara ut Timosthenes in eam. ccc. nationes quæ dissimilibus linguis uterent descendere prodiderit. Et postea a nostis. cxxx. interpretibus negocia ibi gesta. Sunt qui conditam eam ab Amphito & Telchio Castoris ac Pollucis aurigis putant: a quibus ortam eniochorum gentem ferā cōstat. A discoriade oppidum heracleum distat a sebastopoli. lxxx. mil. pas. achæi mardicercetæ. post eos ferri cæphalontomi. in intimo eo tractu pityus oppidum opulentissimum ab eniochis direptum est. A tergo eius epageritæ sarmatæq; populus in caucasi iugis. Post quē sauromatæ. Ad hos cōfugerat Mythrydates Claudio principe: narrauitq; thalosis affe cōfines q̄ ab oriēte caspii maris fauces attingerent sicari eas æstu recedente. in ora autem iuxta cercetas flumen icarusa cum oppido hiero: & flumine ab heracleo. cxxxvi. mil. Inde promontorium cronea quo supercilium arduum tenent torete. Ciuitas sindica ab hiero. lxxvii. mil. d. pas. flumen sceaceriges.

Bosphorus cimmericus: mæotis.

CA. VI.

Inde ad bosphori cimmerici introitum. lxxviii. mil. d. pas. Sed ipsius peninsulæ inter pontū & mæotin lacum excurrentis non amplior. lxxxvii. mil. d. pas. longitudo est. Latitudo usq; intra duo iugera eionem uocant. Ora ipsa bosphori utriusq; ex asia atq; europa curuatur in mæotin. Oppida in additu bosphori primo hermonassa. Dein cepæ milesiorum. Mox stratoclia: & phanagoria & pene desertum apaturos: ultimq; in hostio cimmericum: quod antea cimbricum uocabatur.

Gentes circa mæotin.

CA. VII.

Inde mæotis lacus in europa dictus. A cimmerico accolunt mæotici: ualli: serui: arrechii: zingiplesi. Dein tanain amnem gemino ore influentem incolunt iaxamate medorum (ut ferunt) soboles. Et ipsi in multa genera diuisi. Primo sauromatæ: gynei: gratumenæ: unde amazonum conubia. Dein euazæ: cottæ: cizimēni: messeniani costobocci: choatræ: cyzæ: dandari: tussagetæ: turcæ: usq; ad solitudines saxosis conuallibus asperas: ultra quas ariphæos: qui ad harrifeos pertinent

SEXTVS

montes Tanain ipsum scythæ silin uocant: mæotin temerinda: quod significant matrem maris. Oppidum in tanais quoque ostio fuit. Tenuere finitima primi cares. Deinde clazomenii & mæones. Postea ponticenses: Sunt qui circa mæotin ad ceraunicos montes altiores has tradunt gentes: a littore napoas: si praque effedonas colchis iunctos: ac môtium cacuminibus Dein carmacas: oranos: antacas: mazacas: ac cantios: acapeatas: agagam matas: phycaros: rhimosolos: ascom marchos. Et ad iuga caucasi icatalas: imaduchos: ranos: anclacas: tydios: carastascos: asuriandas. Lagoum amnem ex montibus carheas: in quem defluit opharus: ubi gentes caucadas: opharitas. Amnem menotharum imituenis ex môtibus scissum. Inter agdeos: carnapas: gardeos: accifos: gabros: gregaros. Circaque fontem imitissi imituos: & apathe nos. Alii influxisse eos ciuitas: auchetæ: latarneos: asanpatas. Ab his tanaitas: & nepheonitas uiritim deletos. Aliqui flumen ocharium labi per cantecos & sapeos tradunt. Tanain uero transisse fatareos: heriticeos: spondolicos: synhietas: amassos: issos: caracetos: tagoros catonos: neripos: agandeos: mandareos: faturcheos: spaleos.

Armeniae duæ.

CA. VIII.

P Eracta est interior ora: omnesque accolæ: Nunc reddatur gentes in mediterraneo sinu: in quo multo aliter ac ueteres proditurum me non eo inficias anxia perquisita cura rebus nup in eo sita gestis a Domitio corbulone: regibusque inde missis supplicibus: aut regum liberis obsidibus. Ordinem autem a cappadocum gente. Longissime hæc ponticæque omnium introitus: recedens minoræ armenia maioræque & comagenæ leua suo latere transit. Dextra uero omnes in asia dictas gentes plurimis superfusa populis: magnoque impetu scandens ad ortum solis & tauri iuga transit lycaonia: pyrsidia: ciliciam. Vadit super antiochiæ tractum usque ad cyresticam eius regionem: parte sua quæ uocatur cataonia. Contendit itaque ibi longitudo asiæ. xii. l. m. p. efficit latitudo. d. c. M. xl. M. Armenia maior.

CA. IX.

A Armenia autem maior incipit a parideris montibus: euphrate amne ut dictum est: aufertur cappadocia: & que discedit euphrates mesopotamiæ haud minus clara amne tigris. Vtrumque fundit ipsa: & initium mesopotamiæ facit inter duos amnes ituræ. Quod interest ibi tenent arabes orei. Sic finem usque in adiabene præfert. Ab ea transuersi iugis inclusa. Latitudinem in leua pandit ad cyrum amnem transuersa in araxem. Longitudinem uero ad minorem usque armeniam absaro amne in pontum defluente & pariedris montibus qui fundunt absaræ: discreta ab illacoris. Oritur in eniochiis montibus: quos alii coraxicos uocauerunt. Araxes eodem monte quo euphrates. vi. mil. passuum interuallo actusque amne musis & ipse (ut plures existimauerunt) a cyro defertur in caspium mare. Oppida celebrant in minore casara azanico polis. In armenia maiore arsamote euphrati proximam. Tigri carathiocerta: in excelsis autem tigranocerta. Et in campis iuxta araxem artaxata. Vniuersæ magnitudinem Aufidus quinquagies centena milia prodidit. Claudius Cæsar longitudinem ad sacusa ad confinium caspii maris. xiii. mil. passuum. Latitudinem dimidium eius. A tigranocerta ad hiberiam diuidit (quod certum est) in præfecturas: quas ii strategias uocant. Quasdam ex iis uel singula regna quondam barbaris nominibus. cxx. Claudium eam ab oriente montes: sed non statim ceranii: nec adiabene regio. Quod interest spatiis sopheri tenent. Ab iis iuga ceraunia. Ultra diabeni tenent. Per conualles autem proximi armenia sunt menobardi: & moscheni. Adiabene tigris & môtium sinus multi cingunt. Ab leua eius regio medorum: est profectus caspii maris. Ex oceano hoc ut suo loco dicemus funditur: totumque caucasiis montibus cingit. Hæc incolæ per confinium armenia nunc dicentur.

Albania hyberia.

CA. X.

P Lanitiam omnem a cyro usque albanorum gens tenent. Mox hiberæ discreta ab iis amne aragone in cyro e caucasiis montibus defluente. Præualent oppida albania cabala. Hiberia harmastis iuxta flumen neoris. Regio thasia: & triare usque ad partedoros montes. Ultra sunt colchicæ solitudines: quarum a latere ad ceraunios uerso armenochalybes habitant. Et moscorum tractus ad hiberum amnem in cirum defluentem: & infra eos sacasani: & deinde macrones ad flumen absarum. Sic plana ac deuexa optinentur. Rursus ab albania confinio tota montium fronte gentes siluorum fere & infra lubienorum: mox diduri & sodii.

Portæ caucasiæ.

CA. XI.

A B his sunt portæ caucasiæ magno errore a multis caspia dictæ: ingens naturæ opus & montibus interruptis repente ubi fores obditæ ferratis trabibus subter medias amne dyriodori fluenta. Citraque in rupe castello quod uocatur cumania: communito ad arcendas transitu gentes innumeras: ubi loci terrarum orbe portis discluso: ex aduerso maxime armastis oppidi hiberum a portis caucasiis per montes gordygeos uallibus. Suani indomitæ gentes auri tantum metalla fodiunt. Ab iis ad pontum usque eniochorum plurima genera: mox acheorum. Ita se habet terrarum sinus e clarissimis. Aliqui inter pontum & caspium mare. cclxxv. mil. passuum. non amplius interesse tradiderunt. Cornelius Nepos. cl. mil. tantis interim angustiis infestatur asia. Claudius Cæsar a cimmerico bosphoro ad caspium mare. cl. mil. prodidit eaque perfodere excogitasse Nicanorem Seleucum quo tempore ab Ptolomæo Ceraunio sit interfectus. A portis caucasiis ad pontum. cc. mil. passuum esse constat fere.

Insulæ in ponto.

CA. XII.

I nsulæ in ponto planetæ siue cyaneæ: siue symplegades. Deinde apollonia thynias dictæ: ut distingeretur ab ea quæ est in europa. Distat a continente passibus mille. Cingitur. iij. mil. & contra pharnaceam calcitin: quam græci ariem dixerunt sacramque Marti: & in ea uolucres cum aduenis pugnasse pennarum ictu.

Gentes in scythico oceano.

CA. XIII.

Nunc omnibus quæ sunt interiora asiæ dictis rhipeos montes transcedat animus: dextraque littora oceani incedat. Tribus hic e partibus cæli alluens asiam scythicus a septentrione: ab oriente

LIBER

te eous: a meridie indicus uocatur: uarieq; per sinus & incolas in complura nomina diuiditur. Verum asia hæc quoque magna portio apposita septentrioni iniuria syderis rigentis uastas solitudines habet. Ab extremo aquilone ad initium orientis æstiu extra eos scythæ sunt. Ultra aquilonis initia hyperboreos aliqui posuere: pluribus in europa dictos. Primū inde noscitur promontorium celtice Iytarmis. Fluuius carambucis ubi lassata cū syderum uirhipheog mōrium deficiunt iuga. Ibiq; arimpheos quosdā accepimus haud dissimilē hyperboreis gentē. Sedes illi nemora. Alimēta bacca. Capillus iuxta scemini uirisq; in probo existimatur. Ritus clémentis. Itaq; sacros haberi narrant inuiolatosq; esse etiam feris accollarum populis. Nec ipsos modo: sed illos etiam qui ad eos perfugerint. Ultra eos plane iam scythæ cimerii: cianthi: georgi: & amazonū gens. Hæc usq; ad caspiū & hircaniū mare. Nāq; id erumpit scythico oceano in aduersa asia pluribus nominibus accolarū appellatū celeberrimis duobus caspio & hircano. Nō minus hoc esse q̄ pontum euxinū Clytarchus putat. Eratosthenes ponit & mēsuram ab exortu ad meridiē p cadusæ & albanæ orā quinquies quadringēta stadia: inde paratiaticos. amarbos hyrcanos: ad ostiū zoni fluminis quater octingenta stadia. Ab eo & ostiū laxatifum mille quadraginta. Quæ summa efficit quindecies. lxxv. mil. pas. Artemidorus hinc detrahit. xxv. mil. pas. Agrippa caspiū mare gentesque quæ circa sunt: & cum iis armeniam disteminans ab oriente oceano serico: & ab occidente caucasi iugis: a meridie tauri a septentrione oceano scythico patere qua cognitū est. ccccxc. M. pas. in longitudinem. ccxc. mil. in latitudinē prodidit. Nō desunt uero qui eius maris uniuersum circuitū a freto. xxv. mil. pas. tradunt. Irripit autē arctis faucibus in longitudinē spatiosis. At ubi cœpit in latitudinem pandi: lunatis obliquaf cornibus uelut: ad mæotium lacum ab ore discedēs scythici arcus ut auctor est. M. Varro similitudine. Primus sinus appellat scythicus: utruq; enim accolunt scythæ: & per angustias inter se cōmeant. Hinc nomades & sauromatæ multis nominibus: illinc abzoæ non paucioribus. Ab introitu dextra mucronem ipsum facium tenent udini: scythag; populus. Deinde per orā albanī (ut ferunt) ab lasone orti. Ante quos mare quod est albanū nominat. Hæc gens superfusa montibus caucasiis ad cyrū amnem armeniaē confiniū atq; hyberiaē descendit ut dictum est. Super maritima eius uidinorūq; gente sarmatæ: utidoris: arotères prætendunt. Quoq; a tergo indicate iam amazones sauromatides. Flumina p albaniam decurrunt in mare cassios & albanos. Deinde cāyses in caucasiis ortus montibus: mox cyrus in coraxicis ut diximus. Oram oēm a caucaso præaltis rupibus in accesso patere. ccccxxv. passuum auctor est Agrippa. A cyro caspiū mare uocari incipit: accollunt caspii. Corrigendus est error in hoc loco multog; & eog; etiā qui in armenia res proxime cum Corbulone gessere. Nāq; ii caspias appellauere portas hyberiaē: quas caucasias diximus uocari. Situsq; depicti & inde missi hoc nomen inscriptum habent. Et Neronis principis cōminatio ad caspias portas tendere dicebat: cum peteret illas: quæ per hiberiam in sarmatas tendunt uix ullo propter appositos montes aditu. Ad caspiū mare sunt aliæ caspiis gentibus iunctæ: quod dignosci nō potest nisi in comitatu rerū Alexandri magni. Namque persarum regna quæ nunc parthorum intelligimus inter duo maria persicum & hyrcanum caucasiis iugis attolluntur utrinq; per deuexa laterum. Armenia maiori a frontis parte quæ uergit in comagenem sophene ut diximus copulatur: eique adiabene assiriorum initium. Cuius pars est arbelitis: ubi Darium Alexander debellauit p̄xima syriæ. Totā eam macedones mygdoniam cognominauerunt a similitudine. Oppida Alexandria: item antiochia: quam nysibim uocant. Abest ab artaxatis. dcl. mil. pas. Fuit & ninus imposta tigris ad solis occasum spectans quondam clarissima. Reliqua uero fronte qua tendit ad caspiū mare atrapatenæ: ab armenia opene regione discreta araxe. Oppidū eius gazæ ab artaxatis quadringenta quinquaginta mil. pas. Totidem ab ecathanis medog; quorum pars sunt atrapateni.

Media caspiæ portæ caucasias.

CA. XIII.

Cbatana caput mediæ est. Seleucus rex condidit. A seleucia magna. dcl. mil. pas. a portis uero caspiis. xx. mil. Reliqua mediorum oppida phausya & aganza: apamea raphane cognominata. Causa portarum nominis eadē quæ: supra: interruptis angusto transitu iugis: ita ut uix singula meent plaustra: longitudine. viii. mil. pas. toto opere manufacto. Dextra leuaque ambustis similes impendent scopuli sitiente tractu per. xxxviii. mil. pas. Angustias impedit corruatus salis e cautibus liquor: atq; eadem emissus. Præterea serpentium multitudo nisi hyeme transitum non finit.

Gentes circa hyrcanum mare.

CA. XV.

Diabenis cōnectunt carduci quondā dicti: nunc gordyænos præfluente tigris: hysspratitæ pare redoni appellati qui tenent caspias portas. Iis a latere occurrunt altero deserta parthia & cythenis iuga. Mox eiusdem parthia amoenissimus situs qui uocat choara. Duæ urbes ibi parthorum appositæ quondam medis cauliope: & alia in rupe issatis quondam. Ipsius uero parthia caput hecatompylos adest a portis. cxxxiii. mil. pas. Ita parthorum quoque regna foribus discluduntur. Egressos portis excipit protinus gens caspica ad littora usque: quæ nomen portis & mari dedit. Leua montosa. Ab ea gente retrorsus ad cyrum amnem produntur. ccxx. mil. pas. Ab eodē amne si subeat ad portas. dcc. mil. pas. Hunc enim deinde cardinem Alexandri Magni itinera fecere. Ab iis portis ad india præcipium stadia. xv. dc. lxxx. mil. procedendo ad bactra oppidum: quod appellant zaria spa milies tria milia. dcc. mil. Inde ad iaxartem amnem. v. mil.

Item gentes.

CA. XVI.

Caspiis ad orientē uersus regio est zapauortene dicta & in ea fertilitatis inclytæ locus dareium mons: gētes tapyri: anariaci: stauri: hyrcani: a quoq; littoribus idē mare hyrcanium uocari in-

SEXTVS

epit a flumine sideri. Citra id amnes maxeras: strator oia ex caucaso. Sequitur regio margine apricita /
 ris inclytæ: sola in eo tractu uitifera. Vndiq; insula montibus amoenis: ambitu stadiorum mille quingē
 torum: difficilis aditu propter harenosas solitudines per. cxx. mil. pas. & ipsa contra parthium tractum
 sita. In qua Alexander Alexandriam condiderat: qua diruta a barbaris, Antiochus Seleuci filius eodem
 loco restituit seleuciam. Nam interfluere margo qui corriuatur in zotale. Is maluerat illam Antiochiā
 appellare. Urbis amplitudo circuitu. lxx. stadiis. In hanc Orodes Romano crassana clade captos dedu
 xit. Ab huius excelsi per caucasi protenditur ad bactros usque gens mardorum fera sui iuris. Ab eo tra
 ctu gentes ochani chomari: berdrigei: pharmacotropi: bomarei: coamani: marucæ: mardrieni: iatii. Flu
 mina mandrum: cridinum. Vltraque chorasmi: gandari: arasini: paricani: sarangæ: parrasini: martiani:
 nasotiani aorsi gelæ: quos græci cadusios appellauere: matiani. Oppidū heraclea ab Alexandro conditū:
 quod deinde subuersum ac restitutum Antiochus achaida appellauit. Derbites: quorum medios fines
 secat oxus amnis ortus in lacu oaxo. Syrmatæ: oxii: tagæ: bateni: saraparæ: bactri quorum oppidum za
 riaspe: quod postea bactrum a flumine appellatum est. Gens hæc optinet aduersa montis paropamisie
 & aduersus fontes indi. Includitur flumine ocho. Vltra fogdiani oppidum panda: & in ultimis eorum
 finibus Alexandria ab Alexandro magno conditum oppidū: Aræ ibi sunt ab Hercule & Libero patre cō
 situæ. Item Cyro & Semiramide atq; Alexandro. Finis omniū eorū ductus ab illa parte terrarum in
 cludente flumine iaxartæ: quod scythæ sulin uocant. Alexander militesque eius tanain putauere esse.
 Transcendit eū amnem Dæmonas Seleuci & Antiochi regnū dux: quem maxime sequimur in is: araf
 que Appollini dydimeo statuit. CA. XVII.

Scytarum gentes.
 Ltra sunt scytarum populi. Per se illos facas uniuersos appellauere a proxima gente. Antiqui
 arameos. Scythæ ipsi pfas chorasos: & caucasum montē graucasum: hoc est niue candidum.
 Multitudo populorū innumera: & quæ cū parthis ex æquo degat. Celeberrimi eorū sacæ: mas
 sagetæ: dahæ: essedones: ariacæ rhimnici: persi: thomoti: histi: edones: camæ: camacæ: eucharæ: cotieris
 antariani: pialæ: arimaspi: antea cadidiri: asæ: oerei. Ibi napei interisse dicuntur & appellati. Nobili apud
 eos flumina mādtagreum: & caspasum. Nec in alia parte maiore auctorum inconstantiam credo pro
 pter innumeras uagasq; gentes. Haustum ipsius maris dulcem esse: & Alexander magnus prodidit: &
 M. Varro talem prælatum Pompeio iuxta res gerenti mithridatico bello magnitudine haud dubie in
 fluētium amnium uictō sale. Adicit idem pompeii ductu exploratum in bactros. vii. diebus ex idia per
 ueniri ad icarum flumen: qd̄ in oxum influat. Et ex eo per caspium in cyrū subuectos. Et quq; non am
 plius diebus terreno itinere ad phasin in pōtum indicas posse deuehi merces. Insulæ toto eo mari mul
 tæ. Vulgata una maxime tazara. A caspio mari scythicoq; oceano in eam cursus inflectit ad orientē cō
 uersa littorū fronte. Inhabitabilis eius prima pars a scythico promontorio ob niues. Proxima inculta sæ
 uitia gentiū: antropagi scythæ insidēt humanis corporibus uescētes. Ideoq; iuxta uastæ solitudines fe
 rarūq; multitudo haud dissimilē hominū imanitate obsidens. Itaq; deinde scythæ: iterūq; deserta cum
 beluis usq; ad iugū incumbēs mari quod uocat tabin. Nec ante dimidā ferme lōgitudinē eius oræ quæ
 spectat æstiuū orientē inhabitatur illa regio. Primi sunt hominū q noscātur: feres lanitio siluarum no
 biles: perfusam aqua depeccentes frondium caniciem. Vnde geminus scæminis nostris labor redordiēdi
 fila: rursumq; ostendi tam multiplici opere tam longinquo orbe penitus ut in publico matrona trāflu
 ceat. Seres mites qd̄: sed & ipsis feris per similes. Cœtū reliquorū mortaliū fugiūt: cū cōmertia expetant
 Primū eorū noscitur flumē psitaras: proximū carabi: tertiū lanos: a quo promontoriū: chi yse sinus cyr
 naba flumē: attanos sinus. Et gens hominum atcorum apricis ab omni noxio afflatu seclusa collibus:
 eadē qua hyperborei degūt: tēperie. De iis priuatim cōdidit uolumen Amometus: sicut Ecateus de hy
 perboreis. Ab atcoris gentes unni & thocari: & iā indorū casiri itrorus ad scythas uersi humanis cor
 poribus uescunt. Nomades quoq; indiæ uagant. Sunt q ab aqlone cōtingi ab ipsis & cyconas dixere: &
 bryfanos. Sed inde (ut plane cōsentiūt oēs) emodi mōtes assurgūt. Indorūq; gens incipit nō eo tantū ma
 ri adiacēs: ueq; & a meridiano qd̄ indicū appellauimus quæq; pars oriētī aduersa recto prætedit spatio
 ad flexū & initiū indici maris. xviii. lxxv. mil. pas. colligit. Deinde qua flectit in meridiē. xxiiii. lxxv. mil.
 pas. ut Eratosthenes tradit usque ad indum qui est ab occidente finis indiæ. Complures autem totam
 ipsius longitudinem. xl. dierum noctiumque uelifico nauium cursu determinauere. Et a septentrione
 ad meridiem. xxviii. l. milia pas. Agrippa longitudinis. xxxiiii. milia. latitudinis. xxiiii. mil. prodidit. Possi
 donius ab æstiuo solis ortu ad hybernum exortum metatus est. Eam aduersam galliæ statuens: quam
 ab occidente æstiuo ad occidentem hybernum metabatur totam a fauonio. Itaque obuersam eius uen
 ti afflatu iuari indiam salubremque fieri haud dubia ratiōe docuit. Alia illius cæli facies. Alii syderum
 ortus. Binæ messes in anno. Binæ æstates media inter illas hyeme etesiarum flatu. Nostra uero bruma
 li. Lenes ibi auræ. Mare nauigabile. Gentes & urbes innumerabiles: si quis omnes persequi uelit. Etenī
 patefacta est non modo Alexandri magni armis regumque qui ei successere: circumuectit etiam in hyc
 canum mare & caspium Seleuco & Antiocho: præfectoque classis eorum Patrocle. Verum & aliis
 auctoribus græcis qui cum regibus indicis morati sunt: sicut Megasthenes & Dionysius a Philadel
 pho missus est ea causa uires quoque gentium prodidere. Aon tamen deest diligentæ locus: adeo
 diuersa & incredibilia traduntur. Alexandri Magni comites in eo tractu indiæ quem subegerant
 scripserunt quinque mil. oppidorum fuisse: nullum cominus gentium. ix. Indiamque tertiam par
 tem esse terrarum omnium. multitudinem gentium innumerā probabili sane ratione. Indi enim ppe

LIBER

gentiū soli nunq̄ emigrauerē finibus suis. Colligunt a Libero patre ad Alexandrum magnum reges eorum. clii. annis. vi. mil. cccii. adiciunt & menses tres. Annium mira uastitas. Prodit Alexandrū magnū nullo die minus stadia sexcenta nauigasse in indo: nec potuisse ante mēses quinque enauigare adiectis paucis diebus: & tamen minorem gange esse constat. Seneca etiam apud nos Megasthenes tētata indiae commentatione. lx. annes eius prodidit. Gētes duodeuiginti cētumq̄. Par labor sit mōtes enumerare. Iunguntur inter se manus: hemodus: paropamisus. caucasus. p. a. R. a. quibus tota decurrit in planitiem immensam & ægypto similem. Verum ut terrena demonstratio intelligatur. Alexandri magni uestigiis insistamus. Diognetus & Beton itinerum eius mensores scripsere a portis caspiis hecatompylō parthoz quot diximus milia esse. Inde Alexandriam arion: quā urbem is rex condidit. d. lxxv. mil. inde ad prophthasiam drāgarum. cxcix. mil. ad arachosiorum oppidum. d. xv. mil. inde orthospanum. ccl. mil. inde Alexandri oppidum. l. mil. in quibusdam exemplaribus diuersi numeri reperiuntur. Hāc urbē sub ipso caucaso esse positam. Ab ea ad flumen chepta & oppidū indorū peucolaitin. ccxxvii. mil. inde ad flumen indum & oppidum taxilla. lx. mil. ad hypasin fluuium clarum. cxx. mil. ad hypasin non ignobiliorum. lxxix. cccxc. mil. qui fuit Alexandri itinerum: terminus exuperato tamen amne arifque in aduersa ripa dicatis. Epistolæ quoque regis ipsius consentiunt his. Reliqua inde Seleuco Nicanori peragrata sunt ad hesidrum. clxviii. mil. dianumē amnem tantūdem. Exemplaria aliqua adiciunt. v. mil. pas. de ad gāgem. cxii. mil. ad rhodapham. clxix. mil. Alii. ccc. mil. xxv. mil. in hoc spatio produnt ad calinipaxa oppidum. lxxvii. d. alii. cclxv. mil. inde ad confluentem iomanis amnis & gangis. dc. xxv. mil. Plerique adiciunt. xliii. mil. ad oppidumque palibotra. ccccxxv. Ad ostium gangis. dcxxxviii. mil. d. gentes quas memorare non pigeat a montibus hemodis: quorum promontorium hymaus uocatur: incolarum lingua niuolum significante: isari: cosyri: izgi: & per iuga chiforosagi: multarumq̄ gentium cognomen bracmana: quorum macco calingæ flumina pumas & cainas: quod in gangem influit ambo nauigabilia. Gentes calingæ proximæ mari: & supra mandei: malli: quorum mons mallus tractusque eius finis ganges

Fluuius ganges.

CA. XVIII.

h Vnc alii incertis fontibus ut nilum: rigantemq̄ uicina eodem mō: alii in scythicis montibus nasci dixerunt. Influere in eū. xix. annes. Ex iis nauigabiles præter iam dictos Canucham uamā: erranoboan cōsoagū soan. Alii cū magno fragore ipsius statim fontis erumpere: deiectūq̄ per scopulosa & abrupta ubi primum molles planities contingat i quodam lacu hospitari: inde lenem fluere: ubi minimum. viii. mil. pas. latitudine: ubi modicum stadiorum. c. Altitudine nusq̄ minore pa. xx. mil.

Gentes indiae.

CA. XIX.

n Ouissimæ gentes gādaridū: calingæ. Regio ptalis uocatur. Regi. lxx. mil. peditū: equites mille: elephantū. dcc. in procinctu belloq̄ excubant. Namq̄ uita mitioribus populis indoz multi partita degit. Alii tellurē exercēt. militiā alii capessunt: merces alii suas euehunt: res externas inuehūt res publicas optimi ditissimiq̄ tēperāt. Iudicia reddūt. Regibus assident. Quintum genus celebratæ illic & prope in religionē uersæ sapientiæ deditū: uoluntaria semper morte uitam accēso prius rogo finit. unū super hoc est semiferum ac plenum laboris imensis: a quo supradicta continentur uenandi elephantēs domandiq̄. lis arant. lis inuehunt. Hæc maxime nouere pecuaria. His dimicant: militatq̄ pro finibus. Delectum in belua uires & ætas atq̄ magnitudo faciūt. Insula in gange est magnæ amplitudinis gentem continens unam modogalicam noīe. Ultra siti sunt modubæ molindæ. Vbere cū oppido eiusdē noīs magnifico modroesi: præti: calissæ: saluri: sassula: colubæ: orcusæ: alabi: taluctæ. Rex hoz peditū. l. mil. equitum. liii. milia elephantoz. cccc. in armis habet. Validior deinde gens andaræ plurimis uicis. xxx. oppidis: quæ muris turribusq̄ muniuntur. Regi præbet peditū. c. milia: equitū duo milia: elephantos. mille. Fertilissimi sunt auri: dardæ setæ uero argenti. Sed omniū in india prope nō mō in hoc tractu potentā claritatēq̄ antecedunt præti amplissima urbe ditissimaq̄ palyotra. Vnde quidā ipsam gentē palyotros uocant: imo uero tractum uniuersum a gange. Regi eorum deditum sexcenta milia: equitū. xxx. milia: elephantoz. ix. milia per oēs dies stipendiantur. Vnde coniectatio ingens opum est. Ab iis in interiore situ monedes & suari. quorum mons maleus: in quo umbræ ad septentrionē cadūt hyeme: æstate in austrū per senos menses. Septētriones eo in tractu semel in anno apparere: nec nisi. xv. diebus. Betō auctor est. Hoc idē pluribus locis indiae fieri Megasthenes. Austrinum polum indi drama fa uocant. Amnis iomanes per gangem & palybothros decurrit. Inter oppida methora & cyriso borca. A gange uersa ad meridiem plaga tinguntur sole populi iam quidem infecti nondum tamen æthiopū modo exusti: quantum ad indum accedunt: tantum colore præferunt sydus. Indus statim a prætorum gente quoq̄ in mōtanis pygmei traduntur. Artemidorus iter duos annes. xxi. mil. pas. iteresse tradit.

Indus fluuius.

CA. XX.

i Indus sandus ab incolis appellatus in iugo caucasi montis quod uocatur paropanyfus aduersus solis ortum effusus: & ipse unde uiginti recipit annes. Sed clarissimos hydaspem quattuor alios afferentem: cantabram tres. Per se uero nauigabiles acefinum & hypasin quadam tamen aquarum modestia nusquam latior quinquaginta stadiis: aut altior. xv. pass. amplissimam insulam efficiens: quæ præsiene nominatur: & aliam minorem quæ patale. ipse per. xii. xl. pas. paucissimis auctoribus nauigatus: & quodam solis comitatu in occasum uersus oceano infunditur. Mensuram in ora ad eum ponam ut inuenio generatim: quāq̄ inter se nullæ congruant. Ab ostio gangis ad promontoriū calingon & oppidum dandagula. dccxxv. mil. pas. Ad tropina. xii. mil. xxy. ad perimulæ promontorium

SFXTVS

ubi est celeberrimum indiae emporium, dcl, ad oppidum in insula qua supra diximus patalam, dcxx, mil, pas. Gentes montanae inter eum & iomanem cesi: cetricboni siluestres. Deinde megallae quoque regi quingenti elephantum peditum & equitum numerus incertus. Chrysei: parafrangae: asangi: tigris fera scite tes. Armant peditum, xxx, mil, elephantos, ccc, equites, dccc. Hos includit indus montium corona circumdatus & solitudinibus, dcxxv, mil. Infra solitudines dari: surae. Iterumque solitudines per, clxxxvii mil pas, plerumque harenis ambitibus haud alio modo quam insulas mari: infra deserta haec maltecorae: singae marohae: rarungae: moruntes & mafuae: pangungae: ialii. Hi montium qui perpetuo tractu oceani oram tenent: incolae liberi & regnum expertes multis urbibus montanos optinent coles, Nareae deinde quos claudit mons altissimus indicorum capitalia. Huius incolae alio latere late auri & argenti metalla fodiunt. Ab iis oraturae. Quorum regi elephantum quidem, x, milia. Sed ample vires peditum. Varetatae qui sub rege elephantos non alunt fiducia equitum peditumque. Odomboerae: salabastrae horatae urbe pulchra fossis paulstribus munita: per quas crocodilli humani corporis auidissimi aditum nisi ponte non dant. Et aliud apud illos laudatur oppidum automela impositum littori quinque annuum in unum confluente concursu emporio nobili. Regi eorum elephantos mille, dc, peditum, cl, equitum quinque Pauperior charmarum rex elephantos, lx, paruasque reliquas vires habet. Ab iis gens pande sola indorum regnata foeminis. Vnam Herculi sexus eius genitam ferunt: ob idque gratiorem regno donatam praecipuo. Ab ea deducunt originem imperitant, ccc, oppidis: peditum, cl, milia: elephantum quingentis. Post hanc trecentarum urbium syrieni: derangae: posingae: buzae: gogiarei: umbrae: nereae: brancoli: nobunda: cocondae: nesei: pedatritae: salobri: iasae: olostrae: patalam insulam attingentes: a cuius extremo litore ad caspias portas, xviii, xxv, mil, produntur. Hinc deinde accollunt indum aduersus eos evidenti demonstratione amatae: bolingae: gallitalutae: dimuri: megari: ordae: mesae: abhisuri: syleni. Mox deserta in, ccl, mil, pas. Quibus exuperatis organagae: aboortae: sibirae: suetae: & ab iis solitudines prioribus pares. Dein satophages: sorgae: baragomatae: umbritae: quoque, xii, nationes singulisque binae urbes. Aferni trium urbium incolae. Caput eorum bucephala Alexandri regis equo: cui fuerat hoc nomen ibi sepulchro conditum. Mutani super hos caucaso subiecti. Soleaiae: sondrae: transgressisque indum: & cum eo decurrentibus samarabiae: sambraceni: brisabritae: orsiandi. xeni taxilae: cum urbe celebri. Iam in plana demisso tractu cui uniuerso nomen amandrae. Populi quattuor peucolitae: aragalitae: geretae: aloi. Etenim plerique ab occidente non indo amne determinant: sed adiiciunt quattuor satrapias gedrosos: arachotas: arios paropamisadas lasdas.

Arii & iunctae gentes.

CA. XXI.

Ultimo sine cophete fluuio: quae omnia ariorum esse aliis placet. Necnon & nyfiam urbem plerique indiae ascribunt: montemque mege. Libero patri sacrum. Vnde origo fabulae louis femine editum. Item aspingonas gentem uitis & lauri & buxi pomorumque omnium in graecia nascentium fertilem. Quae memoranda & prope fabulosa de fertilitate terrae ac genere frugum arborumque aut ferarum aut uolucrum & aliorum animalium traduntur: suis quaeque locis in reliqua parte operis commemorantur. Quattuor uero satrapiae mox paulo ad taprobanam insulam festinante aio. Sed ante sunt aliae patalae que significauimus in ipsis faucibus indi triquetra figura, ccxx, mil, pas, latitudine. Extra ostium indi chrysaee & argyreae fertiles metallis ut credo. Nam quod aliqui tradidere aureum argentumque is solium esse haud facile crediderim. Ab iis, xx, mil, pas, crocale. Ab ea, xii, mil, pas, bibaga ostreis & conchiliis referta. Deinde toralliba, ix, mil, pas, a supradicta multaque ignobiles.

Taprobane insula.

CA. XXII.

Aprobanem alterum orbem terrarum esse diu existimatum est antichthonum appellatioe. Vt liqueret insulam esse Alexandri magni aetas resque praestitere. Onesicritus classis eius praefectus elephantos ibi maiores bellicosioresque quam in india gigni scripsit. Megasthenes flumine diuidi: incolaeque palaeogones appellari: auri margaritarumque grandium fertiliores quam indos. Erathostenes & mensura prodidit longitudinis, vii, mil, stadiorum. Latitudinis, v, mil, nec urbes esse: sed uicos septingentos. Incipit ab eoo mari inter ortum occasumque solis indiae praetenta: & quondam credita, xx, diebus nauigatione a prasiana gente distare: mox quia papyraceis nauibus armamentisque nili petere ad nostrarum nauium cursus, vii, dierum interuallo taxato. Mare interest uadolum: senis non amplius altitudinis passibus: sed certis canalibus adeo profundum ut uallae anchorae sidant: ob id nauibus utrinque prorae: ne per angustias aluei circumagi sit necesse. Syderum in nauigando nulla obseruatio. Septentrio non cernitur. Sed uolucres secum uehant emittentes saepius: meatumque earum terras perentium comitant. Nec plusquam ternis mensibus in anno nauigant. Cauent a solstitio maxime, c, dies tunc illo mari hyberno. Haecenus a priscis memorata. Nobis diligentior notitia. Cladii principatu contingit. Legatis etiam ex insula aduectis. Id accit hoc modo. Annii Plocamii qui maris rubri uectigal a fisco redemerat libertus: libertus circa arabiam nauigans aquilonibus raptus praeter carmaniam quintodecimo die hippuros portum eius inuectus hospitali regis clamentia sex mensium tempore imbutus alloquio percotanti postea enarrauit romanos: & Caesarem riuum in modum in auditis iusticia: ille suspexit quod pares pondere denarii essent in captiua pecunia: cum diuersae imagines indicarent a pluribus factos. Et hoc maxime sollicitatus ad amicitiam legatos quattuor misit principe eorum Rhachia. Et iis cognitum, d, esse oppida: portum contra meridiem appositum oppido palefimundo omnium ibi clarissimo ac regia, cc, pas. Lebis stagnum inuis megisba, ccc, lxxv, mil, pas, ambitu insulas pabuli tantum fertiles complexum. Et ex eo duo amnes exumpere palefimundum iuxta oppidum eiusdem nominis influentem in portum tribus alueis, y, stadio

rū arctissimo. xv. amplissimo. Alterum ad septentrionē indiamq; uersus cydara nomine. Proximū esse indiae promontorium: quod uocatur colaicum quatruidi nauigatione medio in cursu solis insula incurrente. Mare id colore peruiridi: praeterea fruticosum arboribus iugas earum gubernaculis deterrentibus. Septentriones uergiliaeq; apud nos ueluti in nouo caelo mirabantur. Lunam quidem apud ipsos nō nisi ab octaua ad. xv. supra terram aspici fatentes. Canopum lucere noctibus sydus ingēs & clarum. Sed maxime mirum iis erat umbras suas in nostrum caelum cadere non in suum: solemque a leua oriri & in dextra occidere potiusq; e diuerso. Idem narruere latus insulae quod praetenderet indiae. x. mil. stadiorum esse ab oriente hyberno ultra montes emoros. Seras quoq; ab ipsis aspici: notos etiam commercio patrem mabaciem commesse eo aduenis ibi feras occurfare. Ipsos uero excedere hominum magnitudinem: rutulis comis: ceruleis oculis: oris sono truci nulli commercio lingua. Caetera eadem quae nostri negociatores. Fluminis ulteriore ripa merces positas iuxta uenalia tolli ab iis si placeat permutatio nō aliter odio tristiorae luxuriae q̄ si perducta mens illuc usq; cogitet qd & quod petat & quare. Sed ne taphrone quidem quis extra orbem a natura relegata nostris uitis caret: aurum argentumque & ibi in precio. Marmor testudinis simile. Gemmae margaritaeque in honore multo praestantiores. Et totus luxuriae nostrae cumulus ipsorum opes maiores esse dicebant: sed apud nos opulentiae maiorem usum. Serum nemini. Ne in diem aut interdiu fomnum. Aedificia modice ab humo extantia. Annonam nunquam augeri. Non foralites ue esse. Coli Herculem. Eligi regem a populo senecta clametiaque liberos non habentem: & si postea gignat abdicari: ne fiat haereditarium regnum. Rectores ei a populo. xxx. dari: nec nisi plurium sententia quemq; capite damnari: sic quoq; appellationem esse ad populum. Lxx. iudices dari: si liberent ii reum amplius. xxx. iis nullam esse dignationem grauissimo probro. Regi cultū Liberi patris: caeteris arabum. Regem siquid delinquat morte mulctari nullo interimente: sed aduersantibus cunctis & comertia etiam sermonis negantibus. Fosta uenatione absumi. Gratissimam eam tigribus elephantisque constare. Agros diligenter coli. Pomis abundare: Esse in piscatu uoluptate: testudinū maxime: quarum superficie familias habitantium contegi tanta reperiri magnitudine. Vitam hominū centum annis modicam. Haec comperta de taprobane. Quattuor satrapiae quas in hunc locum distulimus ita se habent.

Capissenae: dariti: carmania.

CA. XXIII.

Proximis indo gentibus montana capissenae habet capissam urbem: quam diruit Cyrus. Archosia cum oppido & flumine eiusdem noie: quod quidam Cophen dixere a Semiramide conditum. Amnis hermadius praefluens praebest arachosiorum. Proximos iis a meridie ad partem archatae faciunt gedrosos: & septentrione paropamisadas. Cartana oppidū sub caucaso: quod postea crogonis dictū. Haec regio est ex aduerso bactrianorum. Deinde eius oppidum Alexandria a conditore dictum: Sydraci: daugalae: parapianae: cantaces: magi. Ad caucasum cadrusi oppidum ab Alexandro conditum. Infra haec oia ora arbindo. Ariana regio ambusta feruoribus: desertisq; circumdata. Multa tamen interfusa opacitate cultores congregat circa duos maxime fluuos tonderon & arosapen. Oppidum artacna arius amnis: qui praefluit Alexandriam ab Alexandro condita. Patet oppidū stadia. xxx. multoque pulchrius (sicut Atracinus tradit) artacabane. Item ab Antiocho munitum stadia. l. Deinde doriscigens. Amnes pharnacotis: oppradus: prophthasia. Oppidum zarasparum drangae: argetae: zarangae: gedrusi. Oppida peucolais: lymphorta: methoricum: deserta. Amnis manain. Auguttiri gens. Flumen boru. Gensurbi flumen nauigabile ponamus pandorum finibus: item caberon forarū ostio portuosus. Oppidū cūdrigrama. Flumen cophes influunt in eum nauigabilia sadarus: parospus: sodinus. Ariane partem esse dararin aliqui uolunt: mensuramq; produnt utriusq; longitudine. xix. l. miliū passuum: latitudine dimidio minore q̄ indiae. Alii gedrosos & syrios posuere per. clxxxiiii. mil. pas. mos ichthiophagos. Oritas propria nō indoꝝ lingua loquētes p. cc. mil. pas. inde posuere arbiore gentē per. cc. mil. pas. Ichthiophagos omnes Alexāder uetuit piscibus uiuere. Ultra deserta deinde carmania: ac persis atq; arabia. Sed priusquam haec generatim psequamur: indicare cōuenit quae prodit Onesticritus classe Alexandri circūuectus in mediterranea perfidis & indiae narrata proxime a iuba. Deinde eam nauigationem quae his anis cōperta seruat hodie. Onesticriti & Nearchi nauigatio nec noia habet mansionū nec spatia. Primūque xyleneopolis ab Alexandro condita unde coeperūt exordium. Iuxta quod flumē aut ubi fuerit non satis explanat. Haec tamen digna memoratu produnt. Ab iis oppidū a Nearcho conditū in nauigatione ea. Flumen nabrū nauiū capax contra insulam distans. lxx. stadiis. Alexādria condita a Leonato iussu Alexādrī in finibus gentis. Argenuus portu salubris. Flumen ruberum nauigabile: circa quod parere. Deinde ichthiophagi tam longo tractu ut. xx. dierum spatio praenauigauerint insula: quae solis appellatur: & eadem cubile nympharum rubens: in qua nullū nō animal absumitur incertis causis. Origenis. Flumen carmaniae hytanis portuosus & auro fertile. Ab eo primū septentriones apparuisse adnotauere. Arcturum nec omnibus cerni noctibus nec totis unq; Achemenide usq; illo tenuisse. Aeris & ferri metalla & orifici & minii exercere. Inde promontorium carmaniae est. Ex quo in aduerso ora ad gentem arabiae macas traiectus distat. l. mil. pas. insulae tres: quarum organa tantum habitatur a cosa a continenti. xxy. mil. pas. insulae quattuor intimo in sinu ante perfida. Circa has hidri marini uicenum cubitorum adnantes terruere classē: insula acrotadus: item gaurata: in quibus chiana gens. Flumen hyperis in medio sinu persico onerariarum nauiū capax. Flumen sitiogagus: quo pasargadas septimo die nauigatur. Flumen nauigabile phirstimus. insula sine nomine. Flumen granus modicarum nauium capax per susia uem fluit. Dextera eius accollunt deximontani: qui bitumen perficiunt. Flumen Oroatis ostio difficili

SFXTVS

nisi peritis: insulae duae partae insule uadosa nauigatio palustri similis. Per euripos tamen quosdam peragitur. Ostium euphratis. Lacus quem faciunt euleus & tigris iuxta cariacem: inde tigulusa. Festos dies ibi agentem Alexandrum inuenerunt septimo mense postquam digressus ab iis fuerat patalis tertio nauigationis. Sic Alexandri classis nauigauit. Postea a syagro arabiae promontorio patalen fauonio quem hyppalum ibi uocant peti certissimum uidebatur. xiii. mil. xxxii. pas. aestimatione. Secuta uero aetas propiorum cursum tutioremque indicauit si ab eodem promontorio zizerum amnem portum indiae peteret. Diuque ita nauigatum est: donec compendia inuenit mercator: lucroque india ad mota est. Quippe omnibus annis nauigatur sagittariorum cohortibus impositis. Etenim pyratae maximae infestabant. Nec pigebit totum cursum ab aegypto exponere nunc primum certa notitia patescente. Digna res nullo anno minus hic quingentesimis imperii nostri exhauriente india & merces remittente: quae apud nos centuplicato ueniant. Mille millibus pas. ab Alexandria abest oppidum Helipolis: Inde nauigant nilo coptum. ccciii. mil. pas. qui cursus etesiis flantibus peragitur. xv. diebus. A copto camelis iter aquationum ratione mansionibus dispositis. Prima appellatur hydreum. xxxii. Secunda in monte diei itinere. Tertia in altero hydremate a copto. xcv. Deinde in monte. Mox ad hydreum Appollinis a copto. clxxxiiii. mil. pas. Rursus in monte. Mox ad nouum hydreum a copto. ccxxxiii. pas. Est & aliud hydreu uetus. Trochoditicum nominatur: ubi praesidium excubatur diuerticulo duum milium. Distat a nouo hydremate quattuor mil. pas. Inde berenice oppidum ubi portus rubri maris a copto. cclviii. pas. Sed quia maior pars itineris conficitur noctibus propter aestus: & statim die absumuntur totum a copto berenice iter duodecimo conficitur die. Nauigare incipiunt aestate media ante canis ortum: aut ab exortu protinus. Veniuntque circiter. xxx. die ocelin arabiae: aut canan thuriferae regionis. Est & tertius portus: qui uocatur maza: quem indica nauigatio non petit: nec nisi thuris odorumque arabicorum mercatores. Intus oppida regia eius: unum appellatur saphar: aliudque saua. Indos autem petentibus utilissimum est ab oceli egredi. Inde uento hipalo nauigant diebus. xl. ad primum emporium indiae. Muzirum non expectandum propter uicinos pyratas qui optinent locum nomine hydras: neque est abundans mercibus. Praeterea longe a terra abest nauium statio: lintribusque efferuntur onera que geruntur. Regnabat ibi cum proderem haec Celebothras. Alius utilior portus gentis necanidon: qui uocatur becare. Ibi regnat paridion longe ab emporio mediterraneo distate oppido quod uocatur modusa. Regio autem ex qua piper monoxyli lintribus baraton conuehitur uocatur cottonara: quae omnia gentium portuue aut oppidorum nomina apud neminem priorum inueniuntur. Quo apparet mutari locorum status. Ex india reuoluant mense aegypto tybi incipite nostro decembri: aut utique mechiris aegypti intra diem sextum: quod fit intra idus ian. nostras. Ita euenit ut eodem anno remeant. Nauigant autem ex india uento uulturno & cum intrauerit rubrum mare africa uel austro. Nunc reuertemur ad propositum. Carmaniae oram patet duodecies. l. mil. pas. Nearchus scripsit. Ab initio eius ab flumen sabin. c. mil. pas. Inde uineas coli & arua. Flumen andanin. xxv. mil. spatio. Regio uocatur arminia. Oppida carmaniae zetis Alexandria. Irrumpit deinde & in hac partae geminum mare in terras: quod rubrum dixere nostri: graecia erythreum a rege erythra: aut ut alii solis repercussu talem reddi colorem existimantes. Alii ab harena terraque. Alii tali aquae ipsius natura.

Sinus persicus & arabicus.

CA. XXIII.

Ed in duos diuiditur sinus. Is qui ab oriente est persicus appellatur. xxv. mil. pas. circuitu: ut Eratosthenes tradit ex aduerso est arabia: cuius. xii. mil. pas. est longitudo. Rursus altero ambitur sinu arabico nominato: oceanum qui influit azanium appellant. Persicum introitu. v. mil. pas. latitudinis: alii quattuor fecerunt. Ab eo ad intimum sinum recto cursu. xi. mil. xxv. propemodum constat esse: & situm eius humani capitis effigie. Onesicritus & Nearchus ab indo amne in sinu persicum: atque illinc babylonem ab euphratis paludibus scripserunt. xxv. mil. pas. eē. in carmaniae angulo sunt cheilonophagi testudinum superficie casae tegentes: carne uescetes. A flumine arbi promontorium ipsum inhabitant: praeter capita toto corpore hirti: coriisque piscium uestiti.

Cascandrus insula parthorum regna.

CA. XXV.

B hoc tractu indiae uersus cascandrus deserta insula in oceano. mil. pas. traditur. iuxta eam fretum influente stoidis quaestuosa margaritis a promontorio. Carmanis iunguntur armozeti. Quidam interponunt arbios. cccxii. pas. toto littore. Ibi portus macedonum: & arae Alexandri: in promontorio amnes saganos: dein: daras & falsus. Ab eo promontorium themisthas: insula aphrodisias habitata. inde persidis initium ad flumen orotim: quo diuiditur ab elimaide. Contra persidem insulae philos casandra aracia cum monte praesalto Neptuno sacra: ipsa persis aduersus occasum sita optinet littora. d. l. mil. pas. etiam in luxum diues in parthorum iam pridem translata nomen. Hoc de imperio nunc paucis. Regna parthorum duodeuiginti sunt omnia. ita. n. diuiduntur prouincias circa duo ut diximus maria: rubrum a meridie: hyrcanum a septentrione. Ex iis. xii. quae superiora dicuntur incipiunt a confinio armeniae caspiisque littoribus pertinent ad scythas: cum quibus ex aequo degunt. Reliqua. vii. regna inferiora appellantur. Quod ad parthos attinet: semper fuit parthia in radicibus montium saepius dictorum: qui omnes eas gentes praetexunt. Habent ab ortu arios: a meridie carmaniam & arrianos ab occasu: hyrcanitas medos a septentrione hyrcanos. undique desertis cincta. Vltiores parthi nomades appellantur. Citra deserta. Ab occasu urbes eogae: quas diximus issatis & calliope: ab oriente aestiuo Europum: ab hyberno mania: in medio hecatopylos Arfacia regio nisea parthienae nobiles: ubi alexandropolis a conditore.

Media:mesopotamia:babylon:seleucia.

Ecessarium est in hoc loco signare & medog situm: terrarūq; faciē circūagere ad persicum mare: quo facilius deinde reliqua noscant. Namq; media ab occasu trāuersa oblique parthiæ occurrēs utraq; regna includit. Habet ipsa ab ortu caspios & parthos: a meridie sitacnem & sorianē & persida: ab occasu adiabenen: a septētrione armeniā: Persæ rubrū mare semp accollere: propter quod is sinus psicus uocatur. Regio ibi maritima cyropolis. Quia uero ipsa subit ad medos elymais me-galla appellatur locus arduo montis ascensu per gradus introitu angusto ad persopolin caput regni dirutam ab Alexandro. Præterea habet in extremis finibus laodiceā ab Antiocho conditam. Inde ad orientē magni optinent passargada castellū: in quo Cyri sepulchrū ē. Ex & hōz agbatana oppidū translātū ab Dario rege ad montes. Inter parthos & arrianos excurrūt parætacene. His gentibus & euphrate inferiora regna includuntur. Reliqua dicemus a mesopotamia excepto mucrone eius arabumque populis in priore dictis uolumine. Mesopotamia tota assyriorum fuit uicatim dispersa: præter babylona & ninum. Macedones eam in urbes cōgregauere ppter ubertatē soli. Oppida præter iam dicta habet seleuciam: laodiceam: artemitam. Item in arabum gente qui arroi uocantur & mardani: antiochia: quæ a præfecto mesopotamiæ Nicanore condita nicatoria uel arbelis uocatur. Iunguntur iis arabes: introrsus eldamarii. Super quos ad pellacontam flumen bura oppidum: salmani & masei arabes. Gordyæis uero iuncti aloni: per quos zerbis fluuius in tigrin cadit: azones: silices: montani: & orontes. Quorū ad occidentem oppidum gauē camela. Item sue in rupibus. Supra sicilassi. iii. mil. pas. p quos lycus ex armenia fertur. Absitris ad hybernum exortum. Azochis oppidum. Mox in campestribus oppida diospage: polytelia: stratonicea: anthemus. In uicina euphratis nicephorion: quod ut diximus Alexander iussit condidi propter loci oportunitatem. Dicta est & in zeumate apamia: ex qua orientem petentes excipit oppidum apprime munitum quondam stadiorum. lxxv. amplitudine: & satraparum rēgia appellatum: quo tributa conferebantur: nunc in arcem redactum. Durant ut fuerāt hebata: & ductu Pompei magni terminus romani imperii oruros. Azeumate. ccl. mil. pas. Sūt qui tradūt euphratem Cobaris præfecti opere deductum: ubi eum diximus fidi: ne præcipiti cursu babyloniam infestaret. Ab assyriis uero uniuersis appellatum armalchar: quod significat regium flumē. Qua deriuatus oppidum fuit agrani e maximis quod diruere persæ. Babylon chaldiacarum gentium caput diu summam claritatem optinuit in toto orbe: propter quam reliqua pars mesopotamiæ assyriæque Babylonia appellata est. lx. mil. pas. amplexa: muris ducenos pedes: altis quinquagenos latis. In singulos pedes ternis digytis mensura ampliore q̄ nostra: interfluo euphrate mirabili opere utroque. Durat adhuc ibi louis beli templum. In uēor hic fuit syderalis scientiæ. Cætero circuitu in solitudinem reddit exhausta uicinitate seleuciæ ob id conditæ a Nicanore intra nonagesimū lapidem in confluentē euphratis fossa perducti atq; tigris: quæ tamen babylonia cognominatur: libera hodie: ac sui iuris macedonūq; moris. Feruntur ei plebes urbanae sexcēta esse. Sicut uero mœnium aquilæ pādētis alas. Agrū totius orientis fertilissimū. Inuicem ad hanc exhauiendam & cesiphontem iuxta tertiū ab ea lapidē in chalonitide condidere parthi: quod est nunc caput regni. Et postq̄ nihil p̄ficiebat nuper Vologesus rex aliud oppidū uelogefocertā in uicino condidit. Sunt etiā in mesopotamia oppida borsippenos chaldeog; doctrina claz. Et hoc sicut Babylon iuxta flumen narragam: qui dedit ciuitati nomen. Moros hipparenorum persæ diruere. Orcheni quoque tertia chaldeog; doctrina in eodē situ locant ad meridiē uersi. Ab iis notitæ & orthophanitæ & græciochanthæ. Euphratæ nauigari Babylonem & persico mari. cccxxii. mil. pas. tradunt Nearchus & Onesicritus. Qui uero postea scripsere a seleucia. ccccxc. mil. luba a babylone characem. clxcv. mil. d. Fluere alii qui ultra Babylonem continuo alueo priusq; distrahitur in irrigua. lxxxvii. mil. Vniuerso autem cursu xi. mil. pas. inconstantia mensuræ diuersitas auctorū facit: cum persæ quoq; schoenos & parasangas alia mensura determinent. Vbi definit alueo munire ad confinium caracis accedente tractu statim infestāt attali latrones: arabum gens. Ultra quos scenitæ. Ambitu uero euphratis nomades arabicæ usq; ad deferta syriæ: unde in meridiem flecti eum diximus solitudines palmirenas relinquentē. Seleucia abest a capite mesopotamiæ euphraten nauigantibus undecies. xxv. mil. pas. Amari rubro si tigris nauigetur. cccxx. mil. A zeumate. d. mil. xxvii. Zeuma a seleucia syriæ ad nostrum littus. cxxxii. mil. pas. Hæc est ibi latitudo terrarum inter duo maria. Parthici uero regni. d. cccc. M. l. xliiii. pas. Est etiānum oppidum mesopotamiæ in ripa tigris circa confluentes: quod uocant digbani.

Flumen tigris.

CA. XXVII.

Ed & de tigris ipso dixisse conueniat. Oritur in regione armenicæ maioris fonte conspicuo in planitie. Loco nomen elongosine est. Ipsius qua tardior fuit diglito. Vnde concitat a celeritate tigris incipit uocari. Ita appellant medii sagittam: influit in lacum arethussam omnia illata pōdera sustinentē: & nitrum nebulis exhalantem. Vnum genus ei piscium est: & hic aquæ transcurretis non miscetur alueo: sicut nec e tigris pisces in lacum transnātant. Fertur autem & cursu & colore dissimilis. Transuectusque occurrente tauro monte in specu mergitur. Subterq; lapsus a latere altero eius erūpit locus uocatur zoroanda. Eundem esse manifestum est quod demersa perfert. Alterum deinde transit lacum: qui tesbidis appellatur: rursusq; in cuniculos mergitur: & post. xxv. mil. pas. circa nymphæum redditur tam uicinum arsanicæ. Fluere eum in regionem arheni Claudius Cæsar auctor est: ut & cū intumuere confluant: nec tamē misceant. Leuiorq; arsanias innatat. iiii. mil. ferme spatio. Mox diuisus in euphratem mergitur. Tigris autē ex armenia acceptis fluminibus claris ptheni agnice pharione arabas

SEXTVS

oreos adiabenosq; difterminas:& quā diximus meſopotamiam faciens luſtratis montibus gordyæoge circa apameam meſenes oppidum:citra ſeleuciā babyloniam.cxxv.mil.paf.diuiſus in alueos diuos. Al- tero meridiem ac ſeleuciam petit meſene profundens.Altero ad ſeptentrionē flexus eiufdē gentis ter go campos caucas ſecat.Vbi remiauerē aquæ paſitigris appellatur.Poſtea recipit ex media choapſen:at q; ut diximus inter ſeleuciā & cteſiphontem uectus in lacus chaldiacos ſe fundit:eoſq;.lxx.mil.paf.am- plitudine implet.Mox uafſto alueo profuſus dextra caracis oppidi infertur mari perſico decimo ore. In- ter duorum amnium hoſtia.xxv.mil.paf.fuere.Aut ut alii tradunt,vii.mil.utroq; nauigabili. Sed lōgo tempore euphratem præcluſere orcheni & accolæ agros rigantes:nec niſi poſt tigrin defertur in mari. Proxima tigris regio paropotamia appellatur in ea dictum eſt de meſene.Oppidū eius dibitach Iungun- tur chalonitis cum cteſiphonte:non palmetis mō:uerum & olea pomifq; aliifq; arbuſtis nobilis. Ad eā peruenit zagrus mons ex armenia inter medos adiabenosq; ueniēs ſupra parætacem & perfidē. Cha- lonitis abeſt a perſide.cccclxxx.mil.paf. Tatum a caſpio mari aſſyria abeſſe compendio itinerum aliqui tradunt. Inter has gētes atq; meſenen ſittacene eſt:eadem arbelitis & paleſtinæ dicta.Oppidum eius ſit- tace græcorum ab ortu eſt & ſabata.Ab occaſu autem antiochia inter duo flumina tigrin & tornadotū. Item apameæ cui nomen Antiochus matris ſuæ impoſuit.tigris circūfunditur.Hæc diuiditur archoo. Infra eſt ſuſiane:in qua uetus regia perſæ ſuſa a Dario Hiſtapis filio condita.Abeſt a ſeleucia babyloniam ccccl.mil.paf. Tantundem ab egbatanis medorum per montem charbantum in ſeptentrionali. Tigris alueo oppidum eſt babythace.Abeſt a ſuſis.cxxxv.mil.paf.lbi mortalium ſoli aurū in odio contrahunt. Id defodiunt ne quo cui ſit in uſu.Suſianis ad orientem uerſus iunguntur coſſæi latrones & mizeorum xl.populi liberæ ſeritatis.Supra eos parent parthuſi mardī & ſaitæhyi qui præendūtur ſupra helimai- da:quā perſidi in ora iunximus.Suſa a perſico mari abſunt.ccl.mil.paf.qua ſubiit ad eam claffis Alexan- dri paſitigris intus ad lacum chaldaicum uocatur alphle.unde ſuſa nauigatioue.lxv.mil.d.p.abſunt Su- ſanis ab oriente ſunt choſiei.Supra choſieos ad ſeptentrionem moſobabatene ſub monte cambalido:q; eſt caucaſi ramus.Inde molliffimo tranſitu in baſtros. Suſianen ab elemaide difterminat amnis euleus ortus in medis:mediog; ſpatio cuniculo conditus:ac rurfus exortus per meſobatenen lapſus circuit ar- cem fuſarum ac Dianæ templum auguſtiſſimum cum illis gentibus & ipſe in magna cerimonia ſit.Si- quidem reges non ex alio bibunt:& ob id in longinqua portant.Recipit amnes edippū præter aſylum a montibus perſarum uenientem ad unum ex ſuſianis oppidum:iuxta eū magoga a carace.xv.paf. Qui- dam hoc in extrema ſuſiane ponunt ſolitudinibus proximum. Infra euleum elymas eſt,in ora iuncta p- ſidi:a flumie oroati ad characen.ccxl.M.paf.Oppida eius ſeleucia & ſoſirate appoſita monti caſyro Ora- quæ præiacet minorem ſyrtium uice diximus inaccessam coeno plurimum limi deferentibus brixia & orta cea amnibus madente:& ipſa elymaide in tantum ut nullus ſit niſi circuitu eius a perſide aditus. In- feſtaſ a ſeptentibus quos flumina deportant:pars eius maxime inuia characene uocatur ab oppido ara- biæ claudente regna de quo dicemus expoſita prius.M. Agrippæ ſentētia.Namq; is mediam & parthi- am & perſidem ab oriente indo:ab occidente tigris: a ſeptentrione tauro caucaſo: a meridie rubro mari terminatas patere in longitudinem terdecies.xx.mil.paf.in latitudine.d.cccxl,prodidit. Præterea per ſe meſopotamiam ab oriente tigris:ab occaſu euphrate:a ſeptentrione tauro:a meridie mari perſico inclu- ſam longitudine octingentorum mil.paf.latitudine.cccix. Charax oppidum perſici ſinus intimū a quo arabia eudemon cognominata excurrit:habitat in colle manuſaſto inter confluentes dextra tigrin:le- ua euleum.iii.mil.paf.laxitate conditum eſt.Primum ab Alexandro magno colonis ex urbe regia duri- ne:quæ tum interiti deductis:militumq; inutilibus ibi relictis alexandriam appellari iuſſerat:pagumq; pelleneum a patria ſua quem proprie macedonū fecerat.Flumina id oppidum expugnauere. Poſtea An- tiochus reſtituit quintus regum & ſuo nomine appellauit. Iterumq; infeſtatum Paſſiones Sogdonaci fi- lius rex finitimorum arabum quem iuba ſatrapem Antiochi fuiſſe falſo tradit oppoſitis molibus reſti- tuit:nomen ſuum dedit emunito ſitu iuxta in longitudinem.vi.mil.paf.Latitudine paulo minus. Pri- mo fuit a littore ſtadiis.x.& maritimum etiam in pſanda porticus habet iuba uero prodente.l.mil.paf. Nunc abeſſe a littore.c.xx.mil.Legati arabum noſtriq; negociatores qui inde uenere affirmant. Nec in ulla parte plus aut celerius profecere terræ fluminibus inuectæ.Magis id mirum eſt eſtu longe ultra id accedente non repercuſſa.Hoc in loco genitum eſſe Dionyſium terrarum orbis ſitus recentiffimum au- ctorem conſtat:quem ad commentanda omnia in orientem præmiſit Diuus Auguſtus ituro in arme- niam ad parthicas arabicaſq; res maiore filio.Non me præterit:nec ſum oblitus ſui quēq; ſitus diligen- tiſſimum auctorem uiſum nobis in introitu huius operis. In hac tamen parte arma romana ſeq placet nobis:lubāq; regem ad eundem Claudiū Cæſarem ſcriptis uoluminibus de eadē arabica expeditione.

Arabia:nomades:nabatei:omani:tilos:& ogyris inſulæ. CA. XXVIII.

Rabia gentium nullis poſſerenda amplitudine lōgiſſima a monte amano a regione ciliciæ co- mageniſq; deſcendit ut diximus multis gentibus eorum deductis illo a Tigrahe magno:ſpon- te uero ad mare noſtrumq; li:tuſq; ægyptiacum ut docuimus.Necnō & in media ſyriæ ad li- banum montē penetrātibus nubeis qbus iungunt ramifi.Deide teranei:deide patami. Ipſa uero penin- ſula arabia intra duo maria rubrū pſicūq; pcurrēs quodā naturæ artificio ad ſimilitudinē atq; magnitu- dinē tali maris etiā circūfuſa. In eadē etiā cæli partē nulla differētia ſpectat.Hæc quoq; in illo ſitu. Foelix eius populus. A noſtro mari uſq; ad palmirenæ ſolitudines diximus. Reliqua nūc inde peragemus. No- mades infeſtatoresq; chaldeorum ſcenitæ ut diximus claudūt:& ipſi uagi:ſed a tabernaculis cognomi-

nati: quæ ciliciis metantur ubi libuit. Deinde nabatheï oppidū incolunt petram nomine in cōualle par-
 Iominus. ii. mil. pas. amplitudinis circumdatum montibus inaccessis amne interfluente. Abest a gaza op-
 pido litoris nostri. d. c. mil. a sinu persico. cxxii. mil. Huc cōuenit utrunq; biuium eorum: qui syriæ pal-
 miram petiere: & eorum qui ab gaza uenerunt. A petra incoluerunt omani ad characen oppidis quon-
 dam claris a Semiramide conditis abesamide & soroactia. Nunc sunt solitudines. Deinde est oppidum
 quod characenorum regi paret in pasitigris ripa forath nomine. In quo a petra conueniunt characeni.
 Inde. xii. mil. pas. secundo æstu nauigant. E parthico enim regno nauigantibus uicus. teredon. Infra con-
 fluentem euphratis & tigris leua fluminis chaldei optinent: dextra nomades scenitæ. Quidā & alia duo
 oppida longis interuallis tigris per nauiga tradunt barbathiam: mox thumathā: quod abest a petra decē
 dieꝝ nauigatione. Nostri negociatores dicunt characenorum regi parere: & apameā sitam ubi restagna-
 tio euphratis cum tigris confluat. Itaq; molientes incursonē parthos operibus abiectis inundatione ar-
 ceri. Nunc a charace dicemus oram Epiphanio primū exq̄sitam: locus ubi euphratis ostium fuit flumē
 falsum promontorium chaldone uoragini similis q̄ mari: per. l. pas. ore: flumē achana: deserta. c. mil. p.
 usq; ad insulā icarian. Sinus capeus quē accollunt gaulopes & chateni. Sinus gerraicus. Oppidum gerra.
 v. mil. pas. amplitudine turres habet ex salis quadratis molibus. A litore. l. mil. pas. regio attenæ. Ex ad-
 uerso tilos isula totidem milibus a litore. Plurima margaritis & celeberrima cum oppido eiusdem no-
 minis. Iuxtaq; altera in ora promontoria eius. xxii. d. pas. Ultra magnas aspici insulas tradunt ad q̄s non
 sit peruentum. Huius ambitum. cxii. mil. d. pas. a perside longius abesse: adiri uno alueo angusto. In insu-
 la asgilia gentes nocheti: zurachi: borgodi: catarrei: nomades. Flumen cynos. Ultra nauigationem in-
 compertam ab eo latere propter scopulos tradit iuba. Prætermissa mentione oppidi omanorum batra-
 sa aues & tomamem: quod priores celebrem portum carmaniæ fecere. Item omne & athane: quæ nunc
 oppida maxime celebrari a persico mari nostri negociatores dicunt a flumē canis: ut iuba tradit mons
 adusto similis. Gentes epimaranitæ. Mox ichthiophagi. insula deserta. Gentes bathymi. Eblitei mōtes.
 insula omœmus. Portus machorbe. insulæ etaxalos. Onchobrice gēs cadei. insulæ sine nominibus mul-
 tæ. Celebres uero isura rhinnea & proxima in qua scriptæ sunt stelæ lapideæ litteris incognitis. Goboæ
 portus: bragæ insulæ deserta. Gens caludei: dabanogoris regio. Mons orsa cum portu. Sinus duatus. in-
 sulæ multæ. Mons tricorniphos. Regio cardalena. insulæ solanidæ: capina: item ichthiophagorum. Dein-
 de glari. Littus hāmaeum: ubi auri metalla. Regio canauna. Gentes apitami: gasani: insula deuuade. Fōs
 goralus garpheti. insulæ alaea & amnamethus. Gens clare. insulæ chelonitis: ichthiophagon: multhe.
 Eodanda deserta basag. Multæ sabæorum. Flumina tharnar: amnū. insulæ dolicæ. Fontes daulotes do-
 ra. insula epteros: labanis: coboris: sambracate: & oppidum eodem nomine incontinenti. A ueridie in-
 sulæ multæ: maxima camari: flumē mysecros: portus leupas. Scenitæ sabæi. insulæ multæ. Emporium
 eorum acila: ex quo in idiam nauigatur. Regio amithoscuta: damnia. Mizi maiores & minores: drima-
 ti: mace. Horum promontorium cōtra carmaniam est. Distat. l. mil. pas. Mira res ibi traditur. Numeni-
 um ab Antiocho rege misenæ præpositum ibi uicisse. Eodem die classe æstuq; reuerso. iterum equita-
 tu contra persas dimicantem & gemina trophea eodem in loco ioui ac Neptuno statuisse. insula in alto
 obiacet ogyris: clara Erythra rege ibi sepulto. Distat a continente. cxxv. M. pas. Circuitu. cxii. mil. d. Nec
 minus altera clara in azanio mari dioscuriada distans a siagro extimo promontorio. cclxxx. mil. pas. Re-
 liqui in continente a noto etiānum autaride in montes octo dierum transitus. Gentes larendani: cataba-
 ni: gebanitæ pluribus oppidis: sed maximis nagia & thonna templorū. lxxv. Hæc est amplitudinis signi-
 ficatio hoc promontorium: a quo ad continentem troglodytarum. l. mil. pas. thoani: achchitæ: chatra:
 motitæ: tonabei: antidalei: lexianæ: agrei: cerbani: sabæi arabum propter thura clarissimi ad utraq; ma-
 ria porrectis gentibus. Oppida eorum in rubro litore marine: marmæ: corolia: sabatra: intus oppida na-
 scus: cardaua: carnus: & quo merces odorum deferunt tomala. Pars eorum atramitæ quorum caput so-
 botale. lx. mil. templa muris includens. Regia tamen omnium mari iaba. Sinum optinet. xciiii. mil. pas.
 refertum insulis odoriferis. Atramitis in mediterraneo iungunt. Minei mare accolunt: & elamitæ. Op-
 pidum eiusdem nominis. lis iunguntur cagulatæ. Oppidum sibi: quod græci appoten uocant arsicoda-
 ni. Vadei oppido magno: barasei: licheni. sygaros insula: quæ canes non intrant: expositiq; circa litora et
 rando moriūtur. Sinus intimus in quo leanite qui nomen ei dedere. Regia eog læana: & in sinu leanar:
 uel ut alii elana. Nā & ipsum sinū nostri elaniticū scripsere: alii alaniticū. Artemidorus alaniticū. Iuba la-
 niticū. circuitus prabiæ acharace læana colligere pdif q̄dragies octies. lxxv. pas. Iuba paulo minus. xl. mil.
 putat. Latissima est a septentrione inter oppida heroēū & characen. Nunc & reliqua mediterranea eius
 dicantur. Nabatheis thimaneos iunxerunt ueteres: nunc sunt taueni: suelleni: sarraceni. arrareni. Oppi-
 dum in quo omnis negociatio conuenit: hemuatæ: analitæ. Oppida domada: egrata: mudei. Oppidum
 badanatha: carrei. Oppidū chariati achoali. Oppidū phoda: ac minei a rege cretæ Mince (ut existimant)
 originem trahentes: quorum charmei oppidum. xiiii. mil. pas. marriba baramalacū: & ipsum non sper-
 nendum. Item carnion rhammei: & horū origo Rhadamanthus putatur frater Minois. Homerite maf-
 sala. Oppida hamirei: sannei: chantace: bactias: harma. Oppidū gedranite: ampre: ilisanite: bachilite: sam-
 mei: amatheï. Cū oppidis nessā & cennefferi. Zamareni cum oppidis saiaice scantate: bacascami. Riphear-
 ma oppidum quo uocabulo appellant ordeum. Aurei & thau gyrei & mathæi. Helmodenes: cum op-
 pido ebode. Agatur in montibus oppido. xxv. mil. pas. in quo fons emischabales: quod significat came-
 lorum oppidum. Amyelomei colonia milesiorum. Actrida oppidum calingii: quoq; mariba oppidum

SEXTVS

significat dominos omnium. Oppida pallon muranimal iuxta flumen per quod euphraten emerge-
re putant. Gentes agrei hammonii. Oppidum athenæ:cauraran: quod significat ditissimos armento.
Coranitæ:cesani:choani. Fuerunt & græca oppida:arethusa larissa:chalcis deleta uariis bellis. Romana
arma solus in eam terram adhuc itulit Aelius Gallus ex equestri ordine. Nam Caius Cæsar Augusti fi-
lius prospexit tantum arabiam. Gallus oppida diruit non nominata ab auctoribus qui ante scripserūt:
egran annestum:escam:magufum:ram macum:labeiam:& supradictam maribam:circuitu.vi.mil.p.
Item caripeta:quo longissime processit. Cætera explorata rettulit. Nomades lacte & ferina carne uelci.
Reliquos uinum ut indos palmis exprimere. Oleum sesamæ. Numerosissimas esse homeritas minoæs
fertiles agros palmetis arbutis. In pecore diuites cembanos & areos:armis præstare maxime chatramo-
titas. Carreis latissimos & fertilissimos agros. Sabæos,ditissimos siluarum fertilitate odorifera:auri me-
tallis agrorum riguis mellis:cæræq; prouentu. Deinde de odoribus suo dicemus uolumine. Arabes mi-
trati degunt:aut in tonso crine:barba abraditur:præterq; in superiore labro. Aliis & hæc in tonso:mirūq;
dictu ex innumeris populis pars coæqua in commertiis aut latrociniiis degit:in uniuersum gentes ditif-
simæ:ut apud quas maxime opes romanorum parthorumq; subsistant: uendentibus quæ e mari aut
siluis capiant.nihil inuicem redimentibus. Nunc reliquã oram arabiaē cōtrariam persequemur. Timo-
sthenes totum sinum quatruidi nauigatione in lōgitudinem taxauit:bidui latitudinem. Angustias.iiii.
mil.d.paf. Eratosthenes ab ostio. xiii. mil. in quãq; partem. Artemidorus arabiaē latere. xiiii. l. mil.

Sinus maris rubri troglodytici & æthiopicī,

CA. XXIX.

Roglodytico uero undecies. lxxxi. mil. d. pa. ptolemaida usq; Agrippa. xiiii. paf. xxxii. sine dif-
ferentia laterum. Pleriq; latitudinem. cccclxii. prodiderunt faucis quæ hyberno orienti obuer-
sa. Alii. iiii. mil. alii. vii. mil. alii. xii. mil. paf. patere. Situs autem ita se habet. A sinu elantico alter
sinus quem arabes aeant uocant: in quo oroon oppidum est. Fuit & cambiso inter nelos & marchadas
deductis eo ægris exercitus. Gens tyra. Daneon portus. Ex quo nauigabilem alueum perducere in nilū
qua parte ad delta dictum decurrit. lxxii. d. paf. interuallo. quod inter flumen & rubrum mare iter est pri-
mus omnium Sefostris ægypti rex cogitauit. Mox Darius persarum. Deinde Ptolomæus sequens qui
eduxit fossam latitudine pedum. c. altitudine. xx. in lōgitudine. xxxvii. d. paf. usq; ad fontes amaros. Vi-
tra deterruit inundationis metus excelsiore tribus cubitis rubro mari comperto q̄ terra ægypti. Aliqui
eam non auferunt causam: sed ne immisso mari corrūperetur aqua nili: quæ sola potus præbet. Nihilō-
minus iter totum terendo frequentatur a mari ægyptio: quod est triplex. Vnum a pelusio per harenas
in quo nisi calami defixi regant uia non reperitur: iubin de aura uestigia operiente. Alterum uero duo-
bus mil. paf. ultra casium montem: quod a. lx. mil. paf. redit in pelusiacam uiam. Accolunt arabes autei.
Tertium a gerro quod ad ipsum uocant. Per eosdem arabes. lx. paf. propius asperum montibus & inops
aquarum. Eæ uia omnes arsinoen ducunt conditam sororis noie in sinu charandra a Ptolemæo Phila-
delpho: qui primus troglodytice excussit amnem: qui arsinoen præfluit: ptolemeum appellauit. Mox
oppidum paruum est aennum: pro quo alii philoteram scribunt. Deide sunt azarei: ex troglodytarum
connubiis arabes feri. insulæ sapirene: scitila: mox deserta admyos herino: ubi fons tadnos: mōs eos: in-
sula lambe. Portus multi. Berenice oppidum matris Philadelphi nomie: ad quod iter a copto diximus.
Arabes autei & gnebadei troglodytice: quæ prisca michoen: alii midoen dixerunt. Mons pentedactylos. In-
sulæ stenediræ aliquot halonneses non pauciores: cardamin. Topazos quæ gemæ nomen dedit. Sinus
insulis refertus ex iis: quæ maren uocatur: aquosa quæ eratanos: sinentes. Regū ii præfecti fuere. Intror-
sus candeī: quos opiophagos uocant: serpētibus uelciaffueri. Neq; alia regio fertilior earum. Iuba qui uī
detur diligentissime profecutus hæc omisit in hoc tractu (nisi si exemplarium uitium est) berenice al-
teram: quæ panchrylos cognominata est. Tertiam quæ epidires insignem loco. Est enim sita in ceruice
longe procurrente: ubi fauces rubri maris. iiii. mil. d. paf. ab arabia distant. Insulæ ibi cyris topazium fe-
rens & ipsa ultra siluas ubi ptolemais a Philadelpho condita ad uenatus elephantorum: ob id epiterias
cognominata iuxta lacum monoleum. Hæc est regio secundo uolumine a nobis significata. In qua. xlv.
diebus ante solstitium totidemq; postea horæ. vi. consumuntur umbræ: & in meridiem reliquis horis
cadunt. Cæteris diebus in septētrionem: cum in berenice quam primam posuimus ipso die solstitii. vi.
hora umbræ in totum absumentur: nihilq; adnotatur aliud noui. D. cii. mil. paf. interuallo a ptolemai-
de res ingentis exempli: locusq; subtilitatis immensæ mundo ibi deprehensio cū indubitata ratione um-
brarum. Eratosthenes mensuram terræ prodere inde cœperit. Hinc azanium mare: promontorium qd̄
aliqui hispalum scripsere. Lacus mandalum. Insula casitis: & in alto multæ: in quibus testudo plurima.
Oppidum suchæ. Insula daphnidis. Oppidum aduliton. Aegyptiorum hoc serui a dominis profugi cō-
didere. Maximum hic emporium troglodytarum etiam æthiopum. Abest a ptolemaide. v. dierum na-
uigatione. Deferunt plurimum ebur. Rhinocerotum cornua. Hippopotamorum coria: celtium: testu-
dinum sphingia: mancipia. Supra æthiopes arrotas insulæ quæ alæan uocantur. Item bacchias: & an-
tibachias. & stratioten. Hinc in ora æthiopiæ sinus incognitus: quod admiremur cum ulteriora merca-
tores scrutentur. Promontorium in quo est fons cutius expetitus nauigantibus. Ultra Isidis portus. x.
dierum remigio ab oppido adulitarum distans. In eum troglodytis myrrha confertur. Insulæ ante por-
tum duæ pseudopykæ uocantur: interiores totidem pylæ. In altera stellæ lapideæ litteris incognitis. Vi-
tra sinus abalites. Insula diodori: & aliæ desertæ. Oppidum gaza: promontorium & portus mosilicus:
quo cynamomum deuehitur. Hucusq; Sefostris exercitum duxit. Aliqui unum æthiopiæ oppidum

ultra ponunt in littore baragaza. A moselite promontorio atlanticum mare incipere uult Iuba: præter mauritanias suas: gadis usq; nauigandum choro. Cuius tota sententia hoc in loco subtrahenda non est. A promontorio indorum quod uocatur lepte acra ab aliis drepanum proponit recto cursu pter exusta & malacho insulam. xv. mil. pas. esse. Inde ad locum quem uocat sceneos. ccxxv. mil. Inde ad insulã sada/ num. cl. mil. pas. Sic fieri ad apertum mare. xviii. lxxxv. mil. pas. Reliqui oēs propter solis ardorẽ nauigare posse non putauerunt. Quin & commertia ipsa infestã ex insulis arabes ascitã appellati: quorum bubulos utres binos sternentes ponte pyriticam exercent sagittis uenenatis. Gentes troglodytarum iuba tradit therothoas a uenatu dictos mirã uelocitatis sicut ichthiophagos natãtes ceu maris aialia. Bar genos: zageras: chalybas: saxinas: syrecas: daremas: domazenes. Quin & accolas nili a syene non æthiopum populos: sed arabum esse dicit usq; meroen. Solis quoq; oppidum qd non procul mēphi in ægypti situ diximus arabas conditores habere. Sunt & qui ueteriorẽ ripam æthiopiã auferant adnecstantq; africã. Ripas autem incolere propter aquã. Nos relicto cuiq; arbitrio intelligendi oppida quo tradunt ordine utriusq; ponemus. A syene & prius arabiã latere gens cataduppi. Deinde syenitã. Oppida tacompson: quã quidã appellauerũt thathicen: araman: sefamon: sandura: nasaudum: anaundoma: cumara: beta: & bochiana: leuphitorga: tantarene: meechindita: noa: gophoa: gystate: megeda: lea: rhennia: nupsia: direa: pataga: bagada: dumana: rhadata: in quo felis aurea p deo colebatur. Boron in mediterraneo malo: proximum meroe. Sic prodidit Bion. iuba aliter. Oppidum limum in monte megaticos inter ægyptũ & æthiopiã: quod arabes myrson uocauerunt. Deinde metacompson: araniũ: sefanium: pidne: mamuda: corambin. Iuxta eam bituminis fontem: hãmodata: profda: parãta: mama: tessãta: gallas: zoton: gaucomene: meũpidi: botas: endonda: cametas. Nomadas in tabernaculis uiuentes cystã: pẽmani: gadaga: leni: paloi: primi: nupsii: defeleni: patini: gram breues: magasne: segasmala: crãda: dẽna: cadeumna: thena: batha: alana: macua: scãmos: gorã, in insula ab iis ab Alexandro callim: seren: mallos: agocen. Ex africã latere tradita sunt eodem nomine tacompson altera: siue pars prioris mogora: sea: edosa: pelenaria: epyn: dis: magufa: bauma: lanitima: spyntuma: sydopta: gensoa: pindictora: cugoa: orfima: suasa: mauma: rhuma: urbuma: mulona: quod oppidum grãci hypatiton uocarunt. Pagoargas: zamnes: unde elephantũ incipiant. Mambliã: berrefa: cetuma. Fuit quondam & epis oppidum contra meroen anteq; Bion icriberet deletum. Hęc sunt prodita usq; meroen: ex quibus hoc tempore nullum prope utroq; latere extat. Ceterã solitudines. Nuper renunciauere principi Neroni missi ab eo milites prætoriani cum tribuno ad explorandum inter reliqua bella æthiopicum cogitanti. Intrauere autẽ & eo arma romana Diui Augusti temporibus duce. P. Petronio & ipso equestris ordinis præfecto. Aegyptus oppida eorũ expugnauit quã sola inuenerat quo dicemus ordine. pselchin: primin: boccin: furumin: cambusin: attenã: stadi: sin: ubi nilus præcipitans se fragore auditum accolis aufert. Diripit & nepata. Longissimi autem a syene progressus. d. ccclxx. mil. pas. Nec tamẽ arma romana solitudinem ibi fecerũt. Aegyptiorum bellis attrita est æthiopia uicissim imperitando seruiendoq; clara & potens etiam usq; ad troiana bella Mẽnone regnante. Et syriã imperitasse eam nostrisq; littore ætate regis Cephei patet Andromadã fabulis. Simili modo & de mensura eius uaria prodiderunt. Primus Dalion ultra meroen longe subuectus. Mox Aristocreon: & Bion: & Basilis. Simõides mior etiam quinquẽnio in meroe moratus cum de æthiopia scriberet. Nam & Thimosthenes classium Philadelphi præfectus sine mẽsura dierum. lx. a syene meroen iter prodidit. Eratosthenes. d. c. mil. xxv. Artemidorus. d. c. mil. Sebosus ab ægypti extremis sexdecies. lxxv. mil. pas. proxime dicti. lxx. Verum omnis hęc finita nuper disputatio est: quoniã a syene. d. ccclxxii. mil. Neronis exploratores renunciauere his modis. A syene hieranificamenon. liiii. mil. pas. Inde tania. lxxv. mil. pas. regione enominton. Aetiopum primi. cxx. mil. Acinam. lxiiii. mil. Pitarã. xxv. Tergedũ. cvi. M. insulã gagauden esse in medio eo tractu. Inde primum uifas aues psitacos: & alteram quã uocatur artigula: animal: spingion: a tergedo cynocephalos. Inde nabatha. lxxx. mil. Oppidum id paruum inter prædicta solum. Ab eo ad insulam meroen. ccclx. mil. Harbas circa meroen demum uiridiores siluarumq; aliquid apparuisse rhinocerotum elephantorumq; uestigia. Ipsum oppidum meroen ab introitu insulã abesse. lxx. mil. pas. Iuxtaq; aliã insulã tractu dextro subeũtib; alueo quã portũ faceret. Aedificia oppidi pauca. Regnare fœminã Candacẽ: quod multis iã annis nomen ad reginas trãsiit. Delubrũ Hãmonis est ibi religiosum: & toto tractu sacella. Ceterẽ cum potirens rerũ æthiopes: insula ea magnã claritatis fuit. Tradũt armatorũ. ccl. mil. dare solitã: artificũ. iiii. mil. alere. Reges æthiopũ. xlv. & hodie traduntur.

Multiformes & mirã hominũ effigies.

CA. XXX.

Niuerfa uero gens etheria appellata est: deinde atlãtia: mox a Vulcani filio Aethiope æthiopia: u Animalium hoĩumq; effigies monstriferas circa extremitates eius gigni minime mirũ artificĩ ad formanda corpora effigiesq; celendas mobilitate ignea. Ferunt certe ab orientis parte intima gẽtes esse sine naribus: æquali totius corporis planitie. Alias superiore labro orbas: alias sine linguis. Pars etiam ore concreto: & naribus carens uno tantum foramine spirat: potumq; calamis auenã trahit & grana eiusdem auenã spõte pueniẽtis ad uescẽdũ. Quibusdã p sermone nutus motusq; mēbroge eẽ. Quibusdã ante Ptolemãũ laturũ regẽ ægypti ignotus fuit usus ignium. Quidam & pygmeorũ gentem prodiderunt ante paludes: ex qbus nilus oriretur. In ora enim ubi desimus continui montes ardẽtib; similes rubent. Troglodytis & rubro mari a meroe tractus omnis qui supponitur a napata tridui itinere ad rubrum littus aqua pluuiã ad usum compluribus locis seruatur: fertilissima regione quã interest auri. Vteriora atabuli æthiopum gens tenet. Deinde contra meroen megabarri: quos aliqui adia

SEXTVS

baras nominauere: oppidum habent Apollinis. Pars eorum nomades quæ elephantis uescit. Et ex adue: so in africa parte macrobiti. Rursus a megabariis mēones: & danelli: dierūq. xx. interuallo critensi. Ultra eos dochi. Deinde gymnites semp nudi. Mox anderæ: mathitoe: mesagebes: hiporeæ atri coloris tota corpora rubrica illinūt. At ex africa parte medimni. Deinde nomades cynocephalorum lacte uiuētes: olabi: sorbotæ: qui octonū cubitorū esse dicunt. Aristocreon libyæ latere a meroe oppidū tolen dierum quinque itinere tradit. inde diez. xii. esar ægyptiorū oppidum: quo psammetichū fugerent in eo p'dunt annis. ccc. habitasse. Cōtra in arabico latere diaron oppidum esse eoz. Bion aut sapien uocat quod ille esar: & ipso noie aduenas ait significari. Caput eoz in insula sembobotin: & terciū in arabia sai. Inter montes autem & nilum symbarri sunt phaliges, in ipsis uero montibus aschæ multis nationibus. Ab esse a mari dicuntur dierum quinque itinere. Viuunt elephantoz uenatu. insula in illo sambritaz regio ni paret. Ab ea nubei æthiopes diez octo itinere. Oppidum eoz nilo impositum tenupsi sambri: apud quos quadrupes oēs sine auribus etiā elephantis. At ex africa parte ptoembari tonēphæ: qui canem pro rege habent motu eius iperia augurātes. Arulbi oppido longe a nilo sito. Postea achisarin: phaliges marigerri casamarri. Bion & alia oppida in insulis tradit. A semboboti meroē uersus dierum toto itinere. xx. Proxime insulæ oppidum sebarritaz sub regia. Et aliud asara. Alterius oppidum dandem. Tertiā medoen uocant in qua oppidum asel. Quartā eodē quo oppidum noie garoden: inde paropas oppidum. Nauos modūdæ: mādātini: secāduni: colligati: secādæ: nauectabæ: cumi: agrospi: ægyptiani: candrogari arabum summorum. Regio supra sirbitum ubi desinunt mōtes traditur a quibusdā habere maritimos æthiops nificastes: nificas: qd significat ternū & quaternū oculoz uiros: non quia sic sit: sed quia sagittis præcipua contemplatiōe utantur. Ab ea uero parte nili quæ supra syrtis maiores oceanūq. meridianum protenditur dalion uocatus esse dicit pluuiā tantū aqua utentes ciferos: lōgoporos. Ab eocali cibus dierum. v. itinere usibalcos: isuelos: perusios: ualios: cispios. Reliqua deserta. Deinde fabulosa ad occidentem uersus nigroæ: quorum rex unum oculū habeat in fronte. Agriophagi pantherarū & leonum carnibus maxime uiuentes: pamphagi oia mādentes. Antropophagi humana carne uescētes. Cynamolgi caninis capitibus. Arthabathitæ quadrupedum ferarum modo uagi. Deinde hesperiaz sperorgi quos in mauritaniaz confinio diximus. Pars quædam æthiopum locustis tantū uiuit fumo & sale duratis in annua alimenta in quadragesimū uitæ annum non excedunt. Aethiopum terram uniuersam cū mari rubro patere in longitudinē semel & uitas. lxx. mil. pas. In latitudinē cum superiore ægypto duodecies. xcviij. M. Agrippa existimauit. Quidā longitudinem ita diuiserunt. A meroe sirbitum. xv. dierū nauigatione. Ab ea. xii. ad dabellos. Ab iis ad oceanum æthiopicum. vi. dierū iter. In totū enim ab oceano ad meroen. d. cc. mil. xxy. mil. pas. esse inter auctores fere cōuenit. Inde ienē quantū diximus. Sita est æthiopia ab oriente hyberno ad occidentem hybernū. Meridiano cardine siluæ hebeno maxime uiuent. meridiana eius parte imminens mari mons excelsus æternis ardet ignibus ænocauma dictus a quo nauigatio quatridui ad promontoriū quod hesperionceras uocatur cōfine africa iuxta æthiops & hesperios. Quidā & in eo tractu modicos colles amœna opacitate uestitos ægypanum satyrorumq. pdunt.

Insulæ æthiopici maris.

CA. XXXI.

Insulas toto eo mari & Euphorus complures esse tradit & Eudoxus & Thimosthenes. Clitarchus uero Alexandro regi renuntiatam adeo diuitem: ut equos incolæ talentis auri permutarent. Alterā ubi sacer mons opacus silua repertus esset distillatibus arboribus odore miræ suauitatis Contra sinum persicū cernen nominat insula aduersa æthiopia: cuius neq. magnitudo neq. iter uallū a continēte constat. Aethiopias tātum populos habere tradit. Euphorus auctor est a rubro mari nauigantes in eam non posse propter ardores ultra quasdā colūnas (ita appellantur) paruæ insulæ prouehi. Polybius in extrema mauritania cōtra montē atlantem a terra stadia. viii. abesse prodidit cernen. Ne pos Cor. ex aduerso maxime carthaginis a continēte. pas. mil. nō ampliōrē circuitum. ii. mil. Traditur & alia insula contra montē atlantē: & ipsa atlantis appellata. Ab ea quinque dierum nauigatione solitudines ad æthiops hesperios: & promontorium quod uocamus hesperionceras. Inde primū circūagēte se terrarum fronte in occasum ac mare atlanticū. Cōtra hoc quoq. promontorium gorgones insulæ narrant. Gorgonū quondā domus bidui nauigatione distantes a continēte ut tradit Xenophon Lapsacenus. Penetrauit in eas Hāno pœnog imperator prodiditq. hirta foeminaz corpora uiros pernicitate euasisse. Duarūq. gorgonū cutes argumenti & miraculi gratia in Iunonis tēplo posuit spectatas usq. ad carthaginem captā. Ultra has etiā duæ hesperides insulæ narrant. Adeoq. omnia circa hæc incerta sunt: ut Statius Sebosus a gorgonū insulis prænauigatiōe atlantis dierū. xl. ad uesperidū insulas cursum prodiderit: ab iis ad hesperionceras unius. Nec mauritaniaz insularū certior fama est. Paucas mō cōstat esse ex aduerso autologum a Iuba repertas: in quibus getulicam purpuram tinguere instituerat.

De fortunatis insulis.

CA. XXXII.

Vnt qui ultra eas fortunatas putant esse quasdā & alias: quaz numero idē Sebosus etiā spatia complexus iunoniam abesse a gadibus. d. ccl. mil. pas. tradit. Ab ea tantundem ad occasum uersus pluuiialiam caprariamq. in pluuialia nō esse aquā nisi ex hymbribus. Ab iis. ccl. mil. pas. Fortunatas contra leuā mauritaniaz. viii. mil. pas. Orā solis uocari in conualle a conuexitate & planariam a specie conuallis: circuitu. ccc. mil. pas. Arboz. ibi proceritatem ad centum quadragintaquattuor pedes adolefcere. iuba de fortunatis ita inquisiuit: ut sub meridiē positas esse prope occasum a purpurariis. d. cc. xxy. mil. pas. sic ut. ccl. supra occasum nauigetur. Deinde p. cccl. xxy. mil. pas. ortus petat. Primam uoca-

ri ombriōn nullis ædificiorū uestigiis: habere in montibus stagnū: arbores similes ferulæ: ex quibus aqua exprimitur ex nigris amara: ex candidioribus potui iucunda. Alterā insulā iunoniā appellari, in ea ædiculam esse tatum lapide extructam. Ab ea in uicino eodem noīe minorē. Deinde caprariā lacertis grandibus refertam, in conspectu eaz esse niguariā: quæ hoc nomē accepit a perpetua niue nebulosam. Proximam ei canariā uocari a multitudine canum ingentis magnitudinis. Ex quibus pducti sunt a iuba duos: qui apparent ibi uestigia ædificiorū. Cum autem copia oēs pomoz & auium omnis generis abundant: hanc & palmetis cariotas ferētibus ac nuce pinea abundare. Esse copiam quoq; mellis. Papyrus quoq; & siluros in amnibus gigni, infestari eas beluis quæ expellantur assidue putrescentibus. At abunde orbe terrarum extra intra indicato collecta in arctum mensura æquior uidetur.

Terræ per mensuras computatæ digestio.

CA. XXXIII.

Olybius a gaditano freto longitudine directo cursu ad os mæotis, xxxiiii. xxxvii. mil. d. pas. p didit. Ab eodem initio ad orientē recto cursu siciliā duodecies. lx. mil. d. pas. Cretā, cclxxv. pas. Rhodum. clxxxvi. d. pas. Chelidonias tantūdem. Cyprū, cccxxv. pas. Inde syriæ seleuciam pieri am. cxv. pas. Quæ computatio efficit uicies ter. xl. mil. passus. Agrippa hoc idem interuallum a freto gaditano ad sinum persicum p lōgitudinem directā. xxxiiii. xl. mil. pas. taxat, in quo haud scio an sit error numeri: quoniam idem a siculo freto alexandriam cursus, xii. l. M. pas. tradidit. Vniuersus autem circuitus per sinus dictos ab eodem exordio colligit intra mæotin lacum. clvi. M. pas. Artemidorus adiicit. d. cclvi. mil. Idem cum mæotide, clxxiii. xc. pas. esse tradit. Hæc est mensura inermiū & pacata audacia fortunam prouocantium hominum. Nunc ipsarum partium magnitudo comparatur utcūq; difficultatē afferet auctorum diuersitas. Aptissime tamen spectabitur ad longitudinem latitudine addita. Est ergo ad hoc præscriptum europæ magnitudo. lxxxi. xlviii. mil. pas. Africæ ut media ex omni uarietate pdenitium summatur computatio. Efficit longitudine. xxxvii. xlviii. mil. Latitudo qua colitur suntq; ccl. M. pas. excedit. Sed quoniam a cyrenaica eius parte. d. cccc. mil. pas. eam fecit Agrippa. Deserta eius ad garamātas usq; qua noscebantur complectens uniuersam mensuram quæ uenit in computationem. xlyi. viii. mil. pas. efficit Asiæ longitudo in confessio est. lxiii. mil. pas. Latitudo sane computetur ab æthiopico mari alexandriam iuxta nilum sitam: ut per meroen & syenen mensura currat, xviii. lxxv. mil. pas. Apparet ergo europam paulominus dimidia asiæ parte maiorem esse q̄ asiam. Eandem altero tanto & sexta parte africæ ampliorem q̄ africam. Quod si misceatur omnes summæ liquido patebit europam totius terræ tertiam esse partem & octauam paulo amplius. Asiam uero quartam & quartadecimam. Africā aut quintam & insuper sexagesimam. His addemus etiānum unam græcæ inuentionis sententiam uel exquisitissimæ subtilitatis ut nihil desit in spectando terrarum situ: indicatisq; regiōibus noscatur: & quæ cuiq; earum societas sit siue cognitio dierum ac noctium: quibusq; iter se pares umbræ & æqua mundi conuexitas. Ergo reddetur hoc etiam: terræq; uniuersa in membra cæli digeretur. Plura sunt autē hæc segmenta mundi: quæ nostri circulos appellauere: græci pararellos.

Digestio terrarum in pararellos & umbras pares.

CA. XXXIII.

Rincipium habet indiæ pars uersa ad austrum. Patet usq; arabiam & rubri maris accolas. Continentur gedrosi: persæ: carmani: elimæi: parthienæ: aria: fusiane: mesopotamia seleucia cognominata. Babylonia arabia ad petras usq;. Syria cele: pelusium ægypti. Inferiorq; ora quæ uocatur alexandriæ africæ maritima. Cyrenaica oppida omnia, Taplus: hadrumētū: clupea: carthago. Vtica utraq; hippo. Numidia mauritania utraq; atlanticum mare: columnæ Herculis. In hoc cæli circōplexu æquinoctii die media umbilicus quem cognomen uocant: septem pedes longus: umbram non amplius quattuor pedes longam reddit. Noctis uero dieiq; longissima spatia horas. xiiii. æquinoctiales habet breuissima e contrario decem. Sequens circulus incipit ab india uergente ad occasum: uadit per medios parthos: persepolin: citima: persidis: arabiam: citeriorem iudæam: libani mōtis accolas. Amplectitur babylonem: ydumæam: samariam: hierosolimā: ascalonem: ioppam: cæsaream: phœnicē: ptolemaidem. sydonem: tyrū: beritū: botrin: tripolin: byblum: anthiochiā: laodiceā: seleuciam: ciliciæ maritima: cyprū: austrinam: cretam: lilybeū in sicilia: septentrionalia africæ & numidiæ. Umbilicus æquinoctio, xxxv. pedū umbram. xxiiii. pedes longam facit. Dies autem noxq; maxima quattuordecim horarum æquinoctialium est accedente iis quinta parte unius horæ. Tertius circulus ab indis imauo pximis orit. Tendit per caspias portas mediæ pximas cataoniā: cappadociā: taurū: amanū: issum: cilicias portas: solos: tharsum: cyprū: pifidiā: pamphylia: syden: lycaniam: lyciam: patharam: xanthū: caunū: rhodū: coum: halycarnasum: gnidum: doriadum: delum: cycladas medias: cithium: malean: argos: laconiā: elin: olympiā: messeniā: peloponnesi: syracusas: catinā: siciliā mediam: sardinia austrina: carteiā: gades. Gnomonis centum uncia umbrarum. lxxvii. unciæ faciunt. Longissimus dies est æquinoctialiū horaz. xiiii. atq; dimidiæ cum. xxx. parte unius horæ. Quarto subiacent circulo, quæ sunt ab altero latere imau. Cappadociæ austrina galatia: myfia: sardis: smyrna: sipylus: tmolus mons: lydia: caria: lonia: tralis: colophon: ephesus: miletos: famos: chioslicarium mare: cyclades septentrionales: athenæ: megara: corinthus: sicyon: achaia: patare: isthmus: epirus: septentrionalia siciliæ: narbonensis galliæ exortiu: hispaniæ maritima a carthagine noua & inde ad occasum. Gnomoni. xxi. pedum respondent umbræ. xvii. pedum. Longissimus dies habet æquinoctiales horas quattuordecim & duas tertias unius horæ. Quinto continentur segmento ab introitu caspii maris bactria: hyberia: armenia: myfia: phrygia: hellepontus: troas: tenedus: abidos: scepsis: ilium: ida mons: cizicum: lapfacum: sinope: amifum: heraclea in ponto: paphlagonia: lemmus: im-

SEXTVS

brus: thassus: casandria: thessalia: macedonia: larisa: amphipolis: thessalio: pella: edesus: beorea: phar/salia: caristū: euboea: boeotum: chalcis delphi: acarnania: aetholia: apollonia: brundisium: tarētum: thu/rii: locri: regium: lucani: neapolis: puteoli: thuscum mare: corfica: baleares: hispania media. Gnomoni se/ptem pedes umbris sex. Magnitudo diei summa horarum æquinoctialium quindecim. Sexta compre/hensio qua continentur urbis roma amplectif caspias gentes: caucasum: septentrionalia armenia: apol/loniam supra rhyndacum: nicomediam: niceam chalcidionem: bizantium: lysimachiam: cherōnesum: melanem sinum: abderam: samothraciam: maroneam: oenum: bessicam: thraciam: mædicam: pæoni/am: illyrios: dyrrachium: canusium: apuliae extima: campaniam: & ethuriam: Pisas: Lunam: Luccam: Genuam: liguriam: antipolin: massaliam: narbonem: tarraconem: hispaniam tarraconensem mediam: & inde per lusitaniam. Gnomoni pedes nouem umbræ octo. Longissima diei spatia horarum æquino/ctialium, xv. addita nona parte unius horæ: aut ut Nigidio placuit quinta. Septima diuisio ab altera ca/spii maris hora incipit. Caditq; supra callatin: bosphorum: borysthenen: stōmos: thraciae auersa: tribal/los: illyrici reliqua: adriaticum mare: aquileiam: altinum: uenetiam: uincientiam: patauium: Veronam: Cremonam: rauennam: anconam: picenum: marios: pelignos: sabinos: umbriam: ariminum: bononi/am: placentiam: Mediolanum: omniaq; ab apenino. Transq; alpes galliam: aquitaniam uienam: pirene um: celtiberiam. Umbilico, xxxv. pedum umbræ, xxxvi. Ut tamē in partem uenetiae exequetur umbra gnomoni. Amplissima dies horarum æquinoctialium, xv. & quintarum partium horarum trium. Ha/ctenus antiquorum exacta celebrauimus. Sequentium diligentissimi quod superest terrarū tribus assu/gnauere segmētis. A tanai per mæotin lacum & sarmatas usq; borysthenen: atq; ita per dacos partemq; germaniae gallias oceani littora amplexi: quod esset horarū, xvi. Atq; per hyperboreos & britaniā ho/rarum, xvii. Postremo scythicum a rhipheis iugis in thilem: in quo dies continueretur (ut diximus) no/ctesq; per uices. Idem & ante principia quæ fecimus posuere circulos duos. Primum per insulam mero/en & Ptolemaidem in rubro mari ad elephantorum uenatus conditam ubi longissimus dies, xii. hora/rum esset dimidia hora amplior. Secundum per syenem ægypti euntem: qui esset horarum, xiii. Idemq; singulis dimidia horarum spatia usq; ultimum adiecere circulis. Et haectenus de terris.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER, VII, PROHOEMIVM.

De Animalibus.

VNDVS ET IN EO TERRAE GENTES MARIA: INSVLAE:

Insignes urbes adhuc modū se habent. Animantiū in eodem natura nul/lius ppe partis cōtemplatione minor est. Siquidē cum oīa exequi huma/nus nequeat animus. Principiū iure tribuetur homini: cuius causa uidet cuncta alia genuisse natura: magna & sæua mercede contra tanta sua nu/mera: ut non sit satis aestimate parens melior homini an tristior nouerca fuerit. Ante oīa unum animantiū cunctorum aliena alienis uelut opibus: cæteris uarie tegumenta tribuit: testas: cortices: coria: spinas: uillos: setas: pilos: plumā: pennas: squamas: uellera. Truncos etiā arboreosq; cortice in/terdū gemino a frigoribus & calore tutata est. Hoīem tātum nudū & in nuda humo natali die abiicit ad uagitus statim & ploratum: nullūq; tot aīalium aliud ad lachrymas: & has p̄tinus uitæ principio. At hercule risus præcox illi & celerrimus ante quadagesimū diē nulli dat. Ab hoc lucis rudimento qd̄ ne feras quidē inter nos genitas uincula excipiūt: & oīum membrog; nexus atq; infœlici ter natum iacet manibus pedibusq; deuinctis flens. Aīal cæteris imperatur: & a suppliciiis uitā auspicas: unā tantū ob culpā quia natū est. Heu demētia ab iis initiis existimatiū ad superbiā se genitos. Prima roboris spes primūq; tēporis munus qd̄ drupedi similit facit. Quādo hoī incessus: quando uox: quādo fir/mū cibus os: quādiu palpitans uertex. Summæ inter cūcta aīalia ibecillitatis indicium. Iam morbi tot atq; medicinæ tot cōtra mala excogitata: & hæ quocq; subinde nouitatibus uictæ: cætera sentire naturā suā. Alia pnicitatē usnrpare: alia præpetes uolatus: alia uires: alia nare. Hoīem scire nihil sine doctrina: nō fa/ri nō ingredi: non uesci: breuiterq; nō aliud naturæ sponte q̄ flere. Itaq; multi extitere qui nō nasci opti/mū censerent: aut q̄ ocissime aboleri. Vni aiantium luctus est datus. Vni luxuria: & qdem innumerabi/libus modis: ac per singula membra uni ambitio. Vni auaritia. Vni immēsa uiuendi cupido. Vni sup/stitio. Vni sepulturæ cura: atq; etiā post se de futuro. Nulli uita fragilior. Nulli rerum oīum libido maior. Nulli pauor cōfusior. Nulli rabies acrior. Deniq; cætera aiantia in suo genere probe degunt. Congrega/rii uidemus & stare cōtra dissimilia. Leonū feritas inter se nō dimicat. Serpentū morsus nō petit serpen/tes. Ne maris qd̄ beluæ ac pisces nisi in diuersa genera sœuiunt. At hercule nō homini plurima ex hoīe sunt mala.

Gentium mirabiles figuræ.

CA. I.

De uniuersitate quidē generis humani magna ex parte in relatione gentiū diximus. Neq; n. ritus moresq; nunc tractamus. Innumeri sunt totidē pene quot sunt hoīum coetus. Quædā ta men nō omittenda duco: maximeq; lōgius a mari degentiū. In qbus pdigiosa aliq̄ & incredibi lia multis uisum iri haud dubito. Quis, n. æthiops anteq; cerneret credidit: aut cui non miraculo est cū

LIBER

primū in noticiā uenit? Quā multa fieri nō posse priusq̄ sint facta iudicantur. Naturæ uero regis atq̄
maiestas in oībus momētis fide caret: si q̄s mō partes eius ac nō totā cōplectat aīo. Ne pauones aut tigri
um pantherarūq̄ maculas & tot aīaliū picturas cōmemorē: paruū dictū: sed imensum æstimatione: tot
gentiū sermones: tot linguæ: tāta loquēdi uarietas: ut externus alieno pene nō sit hoīs uice. Iā in facie uul
tūq̄ nostro cū sint. x. aut paulo plura mēbra nullas duas in tot milibus hoīum indiscretas effigies existe
re. Quod ars nulla in paucis numero p̄stet affectando. Nec tamē ego in plerisq̄ eoz̄ obstringā fidē meā:
potiusq̄ ad auctores relegabo: qui de dubiis rogent oībus. Mō ne sit fastidio græcos seq̄ tāto maiore eoz̄
rū diligētia uel cura uetustiore.

De scythis & alijs diuersitate gentium. CA. II.

Se scytharum genera & quidem plura: quæ corporibus humanis uescerentur indicauimus. Id
e ipsum incredibile fortasse ni cogitemus in medio orbe terrarum ac Sicilia & Italia fuisse gen
tes huius monstri cyclopas & lestrigonas: & nuperrime trāsAlpes hoīem imolari gētium earū
more solitum: quod paulo a mādendo abest. Sed & iuxta eos qui sunt ad septētrionē uerfi haud procul
ab ipso aquilonis exortu specuq̄ eius dicto: quē locum gegliron appellant pduntur arimaspi: quos di
ximus uno oculo in fronte media isignes: quibus assidue bellum esse circa metalla cū gylphis ferarum
uolucris genere, quale uulgo traditur: eruente ex cuniculis aurum mira cupiditate & feris custodiētibz
& arimaspiis rapientibus: multi sed maxime illustres. Herodotus & Aristes Proconesius scribūt: super
alios aut antropophagos scythas in quadam cōualle magna timāui montis regio est: quæ uocatur abar
rimon: in qua siluestres uiuunt hoīes aduersis post crura plantis eximia uelocitatis: passim cū feris uagā
tes. Hos in alio nō spirare cælo: ideoq̄ ad finitimos reges non pertrahi. Neq̄ ad alexādrum magnū per
tractos Beton itinerum eius mēsor prodidit. Priores antropophagos quos ad septētrionē esse diximus.
x. dierum itinere supra borysthenem annem ossibus humanoz̄ capitū bibere. Cutibusq̄ cū capillo p
bathelibus ante pectora uti Iligonus Niceensis. Idem in albania gigni quosdam glauca oculorum acie
pueritia statim canos: qui noctu plusq̄ interdiū cernāt. Idem itinere dierum. x. supra borysthenem sau
romatas tertio die cibum capere semper. Crates Pergamensis in hellepōtū circa parium genus homi
num fuisse tradit: quos ophiogenes uocat: serpentum ictus cōtactu leuare solitos: & manu imposita ue
nena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi: quorum saluæ contra ictus serpentum me
deantur. Similis & in africa gens psyllorum fuit, ut Agatharchides scribit: à Psyllo rege dicta cuius sepul
chrum in parte syrtiū maiorz̄ est. Hoz̄ corpori ingenitū fuit uirus exitiale serpētibus: ex cuius odore so
pirent eas. Hos uero liberos genitos protinus obitiendi sæuissimis earum. Eoz̄ genere pudicitiam cō
iugum experiendi non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidem
prope interemptione sublata est a nasamonibus: qui nunc tenent has sedes. Genus tamē hominum ex
iis qui profugerāt: aut cū pugnatū est abfuerant: hodieq̄ remanet in paucis. Simile & in Italia marforū
genus durat: quos à Cyrces filio ortos ferunt: & ideo inesse iis uim naturalē eam. Et tamē oībus hoībus
contra serpentes inest uenenum. Feruntq̄ ictas saluæ ut feruētis aquæ contactu fugere. Quod si in fau
ces penetrauerit: etiam mori. Idq̄ maxime humani ieiuni oris. Supra nasamonas cōfinesq̄ illis maclias
androgynas esse utriusq̄ naturæ inter se uicibus coeuntes Calliphantes tradit. Aristoteles adicit dextrā
mamā iis uirilem: leuam muliebrem esse. In eadē africa familias quasdam effascinantū Iligonus & Mē
phodorus tradunt. Quarum laudatiōe intereant pbata: arefcāt arbores: em oriant infantes. Esse eiisdē
generis in triballis & illyris adicit Iligonus: qui uisu quoq̄ effascinēt: interimātq̄ quos diutius intuean
tur: iratis præcipue oculis: quod eoz̄ malum facilius sentire puberes. Notabilius esse: q̄ pupillas binas
in oculis singulis habeant. Huius generis fœminas in scythia quæ uocantur uityæ prodit Apollonides.
Philarchus & in ponto thibiorum genus: multosq̄ alios eiusdem naturæ: quorum notas tradit in ocu
lo altero geminam pupillam: in altero equi effigiem. Eosdem præterea non posse mergi: nec ueste qui
dem degrauaros. Haud dissimile iis genus pharmacum in æthiopia prodidit Damō. Quoq̄ sudor tabē
contractis corporibus afferat. Fœminas quidē oēs ubiq̄ uisu nocere: quæ duplices pupillas habeant Ci
cero quoq̄ apud nos auctor est. Adeo naturæ cum feraz̄ more uescēdi humanis corporibus in hoīem
rabiem genuisset: gignere in toto corpore & quorūdā oculis quoq̄ uenena placuit: ne quid usq̄ mali eēt
quod in homine non esset. Haud procul urbe roma in faliscoz̄ agro familiæ sunt pauca quæ uocantur
hirpiæ: quæ sacrificio annuo quod fit ad montem foractē Apollini super ambustā ligni struē ambulā
tes non adurantur. Et od id ppetuo senatusconsulto militiæ oīumq̄ albz̄ munēz̄ uacationem habent.
Quorundam corpori partes nascuntur ad aliqua mirabiles. Sicut pyrro regi pollex in dextro pede cu
ius tractu lyenosis medebatur. Hunc cremari cum reliquo corpore non potuisse tradunt. Conditumq̄
loculo in tēplo. Præcipue india æthiopumq̄ tractus miraculis scatent. Maxima in india gignunt anima
lia. Indicio sunt canes grādiōres cæteris. Arbores quidē tāta pceritatis tradunt: ut sagittis supari nequāt
Hæc facit ubertas soli: temperies cæli: aquarum abundantia (si libeat credere) ut sub una ficu turmæ cō
dantur equitū. Arūdines uero tantæ pceritatis: ut singula internodia alueo nauigabili ternos interdum
homines ferant. Multos ibi quina cubita cōstat longitudine excedere. Nō expuere. Nō capitis: nō denti
um aut oculoq̄ ullo dolore affici. Rare alface corporis partium: tam moderato solis uapore durari. Ph
iosophos eoz̄ quos gylphosphiastas uocant ab exortu ad occasum p̄stare cōtuentes solē immobilibus
oculis: Feruētibus harenis toto die alternis pedibus insistere. In mōte cui nomē est milo hoīes eē auersis
plantis octonos digytos in singulis pedibus habentes auctor est Megasthenes. In multis autem monti
bus genus hominum capitibus caninis ferarum. pellibus uelari: pro uoce latratum edere: unguibus ar

Arimaspi

Ophiogenes

Psylli

Marfori

Androgynæ

Uityæ

Pharmacæ

Hirpiæ familiæ

De india laudibz

Gylphosphiastas

SEPTIMVS

matum uenatu & aucupio uelci. Hoge supra. cxx. mil. fuisse produntur. Cresias scribit in quadam gente indiae foeminas semel in uita parere: gentiosq; coestim canescere. Itē hoium genus qui monofceli uocantur singulis cruribus mirae pernicitatis ad saltum. Eosdemque sciopodas uocari qui in maiore aestu humi iacentes resupini umbra se pedum protegant. Non longe eos a troglodytis abesse. Rursusq; ab iis occidentem uersus quosdam sine ceruice: oculos in humeris habentes. Sunt & satyri subsolanis indog montibus cartadulorum dicitur regio: pernicissimum animal tanq; quadrupes tam recte currētes: humana effigie ut ppter uelocitatē nisi senes aut aegri non capiantur. Choromadrū gentem uocat Tauron siluestrem sine uoce: stridoris horredī hirtis corporibus: oculis: glaucis: dentibus caninis. Eudoxus in meridianis indiae uiris plantas esse cubitales. Foeminis adeo paruas ut struthopodes appellent. Megasthenes gentem inter nomadas indos narium loco foramina tantum habentē: anguiū modo loripedē: uocari scyritas. Ad extremos fines indiae ab oriēte circa fontem gangis aestuorū gētē sine ore corpore toto hirtam uestiri frondium lanugine: halitu tantū uiuentē & odore quē naribus trahant. Nulli illis cibū: nullūq; potum. Tantū radicum floriūq; narios odores siluestrium malorum: quae secum portant longiore itinere: ne desit olfatus: Grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Super hos extrema in parte montiū spithamæi pygmæi narrantur: ternas spithamas longitudine hoc est ternos dorates non excedentes. Salubri caelo: semperq; uernate: motibus ab aquilone oppositis: quos a gruibus infestari. Homerus quoq; prodidit. Fama est insidentes arietū caprarumq; dorsis armatos sagittis ueris tempore uniuerso agmine ad mare descendere: & oua pullosq; eaq; alitū cōsumere ternis: eam expeditionē mensibus confici: aliter futuris gregibus non resisti. Casas eorū luto pennisq; & ouorum putaminibus construi. Aristoteles in cauernis uiuere pygmæos tradit. Caetera de his ut reliqui. Cirnos indog genus Isigonus tradit annis centenis quadragenis uiuere. Itē aethiopas macrobios & Ieras existimant: & qui athon montem incolāt. Hos quidē quia uiperinis carnibus alant: itaq; nec capiti nec uestibus eorū noxia corpori inesse animalia. Onescritus quibus in locis indiae umbræ non sint. Corpora hoium cubitoq; quinnū & binorum palmog; existere: & uiuere annos. cxxx. nec senescere sed ut medio æuo mori. Crates Pergamenus indos qui cetenos annos excedat gymnestas appellat: nō pauci macrobios. Cresias gentem ex iis quae appellatur pandoraē in conualibus litā annos ducenos uiuere: in iuuenta candido capillo qui in senectute nigrescat. Contra alios quadragenos non excedere annos iunctos macrobiis: quorum foemine semel pariant. Idq; & Agatharchides tradit. Præterea locustis eos alii: & esse pernices. Mandrorum nomen iis dedit Clytarchus & Megasthenes: tricentosque eorum uicos annumerat. Foeminas septimo ætatis anno parere: senectam quadagesimo anno accidere. Artemidorus in taprobanam insulā longissimā uitam sine ullo corporis langore traduci. Viros indorum quosdam cū feris coire: mixtosq; & semiferos esse partus. In calingis eiuē indiae gente qui quēnes cōcipere foeminas: octauum uitæ annum nō excedere. Et alibi cauda uillosa hoies nasci pernicitatis eximia. Alios auribus toto cōtegi. Soritas ab indis arbis fluuius determinat. ii nullum alium cibum nouere q; piscium: quos unguibus dissectos sole torreat: atq; ita panem ex iis faciunt: ut refert Clitarchus. Troglodytas super aethiopiā uelocios esse equis Pergamenus Crates. Itē aethiopas octona cubita longitudine excedere: syrboras uocari gentem eam nomadam aethiopum secundū flumen astragū ad septentrionē uergētē. Cens mensuram minorum appellata abest ab oceano dieq; itinere. xx. Animalū quae cynocephalos uocamus lacte uiuant: quoq; armenta pascit maribus interēptis præterq; sobolis causa: in africae solitudinibus hominū species obuia subinde fiunt: momentog; euanescunt. Hæc atq; talia ex hoium genere ludibria sibi: nobis miracula iugeniōsa fecit natura. Et singula quidem quae facit indies aut prope horas qui enumerare ualeat? Ad detegendam eius potentiam satis sit inter prodigia posuisse gentes. Hic ad confessa in homine pauca.

De prodigijs partubus.

CA. III.

Ergeminos nasci certū est Oratioq; Curatorūq; exemplo. ^{herminas} Supra inter ostenta adducitur: præterq; in ægypto ubi: foetifer potu nilus. Proxime supremis Diui Augusti annis Fausta quædam e plebe ostia duos mares: totidem foeminas enixa famē quae secuta est portendit haud dubie: Reperit & in pelopōneso binos quater enixa: maiorēq; partem ex omni eius uixisse partu & in ægypto septenos utero simul gigniauctor est Trogus. Gignuntur & utriusq; sexus: quos hermophroditas uocamus: olim androgynos uocatos: & in prodigijs habitos: nunc uero in delitijs. Pompeius magnus in ornamentis theatri mirabiles famā posuit effigies: ob id diligentius magnorum artificum ingenijs elaboratas. inter quas legitur Eutice a. xx. liberis rogo illata trallis enixa triginta partus. Alcippe elephantum q; id inter ostenta est. Namq; & serpentem peperit inter initia marsici belli Ancilla. Multiformes pluribus modis inter monstrum partus eduntur. Claudius Cæsar scribit hippocentaurum in thessalia natum eodem die interiisse. Et nos principatu eius allatum illi ex ægypto in melle uidimus. Est inter exempla in uterum protinus reuerfus infans sagunti quo anno ab Hannabile deleta est.

De mutatione sexus & geminis partubus.

CA. III.

X foeminis mutari in mares non est fabulolus. Inuenimus in annalibus Licinio Crasso. C. Cassio Longino conf. Casini puerū factum ex uirgine sub parentibus: iussuq; aruspiciū deportatū in insulā desertā. Licinius Mutianus prodidit uisum a se argis Aristontē cui nomen Aristusæ fuisset. Nupisse etiā. Mox barbā & uirilratē prouenisse: uxorēq; duxisse. Eiusdē sortis & smyrnæ puerum a se uisum. Ipse in africa uidi mutatū in marē nuptiarū die. L. Cossiciū ciuē tisdritanum. Editis germinis rage esse aut puerperæ aut puerperio præterq; alteri uitam. Si uero utriusq; sexus editi sint

Mouonkion

Pygmæi.

LIBER

gemi rariore utriusque salutem. Fœminas gigni celerius quam mares: sicuti celerius senescere. Sæpius uero mo-
ueri mares in utero: & in dextra fere parte: in leua fœminas constat.

De hoie generatio: & pariendi tempore per illustria exempla a mensibus. vii. ad. xi. ¹⁶⁷⁰ CA. V.
Aeteris amantibus statutum & pariendi & partus egerendi tempus est. Homo tanto anno &
incerto gignitur spatio. Alius septimo mense: alius octauo: & usque ad initia decimi undecimique.

Ante septimum mensem haud unquam uitalis est. Septimo non nisi pridie postero uel plenilunii
die aut interlunio concepti nascuntur. Translatitium in ægypto est & octauo gigni. Iam quidem & in italia
tales partus esse uitales. Contra priscosque opiniones uariant hæc pluribus modis. Vestilia. C. Herdicii ac
postea Pomponii atque Orfiti clarissimorumque ciuium coniunx ex iis quattuor partus enixa semper septimo
mense: genuit Suillum Ruffum undecimo. Corobulonem septimo utrumque consullem. Et postea Cefonia
Caii principis coniugem octauo. In quo mensium numero genitis intra quadragesimum diem maximus
labor grauidis. Quarto autem & octauo mense lætales in iis abortus. Masurius auctor est. L. Papyrium
prætozem secundo hærede lege agente bonorum possessionem contra eum dedisse cum mater partum
xiiii. mensibus diceret tulisse. quoniam nullum certum tempus pariendi statutum uideretur.

De conceptibus & signa sexus in grauidis pertinentia ante partum. CA. VI.
Conceptu decimo die dolores capitis: oculorum uertigines tenebræque: fastidium in cibis redudi-
datio stomachi indices sunt hois inchoati. Melior color maris ferenti & facilius partus. Motus
in utero quadragesimo die. Contraria omnia in altero sexu. Ingestabile onus. Crurum & inguium
leuis tumor. Primus autem nonagesimo die motus. Sed plurimum lægoris in utroque sexu: capillum germinare
re partu & in plenilunio. Quod tempus editos quoque infantes præcipue infestat. Adeoque incessus atque omne
quod dici potest in grauida refert: ut falsioribus cibis usque carente unguiculis partum edant. Et si respira-
uere: difficilius enitantur. Oscitatio quidem in enixa lætalis est: sicut sternuisse a coitu abortiuum.

De conceptu hominum & generatione. CA. VII.
Iferet atque etiam pudet æstimantem quam sit friuola animalium superbissimi origo. Cum plerumque abor-
tus causa fiat odor a lucernæque extinctu. His principis nascuntur tyranni. Carnifex his animus.
Tu qui corporis uiribus fidis. Tu qui fortunæ munera amplexaris: & te ne alumnus quidem
eius existimas: sed partum. Tu cuius semper in uictoria mens. Tu qui te deum credis aliquo successu tu
mens: tanti tamen perire potuisti. Atqui etiam hodie minoris potes: quantulo serpentis ictus dete. Aut
etiam ut anacreon poeta acino uuae passæ. Ut Fabius senator prætor in lactis hauitu uno pilo transgula-
tus. Is demum profecto uitam æqua lance pensabit: qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit.

De agrippis. CA. VIII.
Nepedes procedere nascentem contra naturam est. Ex quo argumento eos appellauere agrippas
ut ægre partos. Qualiter. M. Agrippam ferunt genitum unico prope felicitatis exemplo in om-
nibus ad hunc modum genitis. Quamquam is quoque aduersa pedum ualitudine. Misera iuuenta exer-
citu ætuo inter arma hostesque & ad mortem obnoxio accessu: infœlici terris stirpe omni: sed per utrasque
Agrippinas maxime: quæ Caium & Domitium Neronem principes genuere totidem facies generis huma-
ni. Præterea breuitate æui quinquagesimo anno raptus anno in tormentis adulterioque coniugis: ioceri-
que prægrauis seruitio luisse præposteri ortus augurium existimatur. Neronem quoque paulo ante principem &
toto principatu suo hostem generis humani pedibus genitum parens eius scribit Agrippina. Ritu na-
turæ capite hominem gigni mos est: pedibus efferri.

Monstruosi partus excisi utero. CA. IX.
Vspiciatus enecta parente gignuntur. Sicut Scipio Africanus prior natus: Primusque Cæsar
a cæso matris utero dictus. Qua de causa & Cæsones appellati. Simili modo natus & Mælius
qui carthaginem cum exercitu intrauit

Qui sint uopisci. CA. X.
u Opiscum appellant unum ex geminis: qui recenti utero nasceretur alio interempto abortu.
Namque maxima & si rara circa hoc miracula existunt.

Exempla numerosæ sobolis. CA. XI.
Ræter mulierem pauca animalia coitum nouere grauida. Vnum quidem omnino aut alterum superfoe-
tat. Extat in monumentis etiam medicorum: & quibus talia consecrari curæ fuit: uno abortu
duo puerperia egesta. Sed ubi paululum temporis inter duos conceptus intercessit: uterque est per-
fectus ut in Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit. Et in ea quæ gemino partu alteri marito simile alte-
rum adultero genuit. Ite Procōnesia ancilla quæ eiusdem diei coitu alteri domino simile alterum procurato-
ri eius. Et in alia quæ unum iusto partu: quinque mensium alterum edidit Rufus in alia quæ septem mensium
edito puerperio in secundis mensibus geminos enixa est. Iam illa uulgata est uariata. Ex integris truncos gi-
gni: ex truncis integros eademque parte truncos. Signa quædam neuolique & cicatrices etiam regenerari.
Quarto partu duntaxat originis nota in brachio redditur.

Exempla similitudinum. CA. XII.
i Lepidorum gente tres intermisso ordine obducto membrana oculo genitos accepimus. Si
miles quidem alios auo. Et ex geminis quoque alterum patri: alterum matri. Annoque post genitum
maiori similem fuisse ut geminum. Quasdam sibi similes semper parere: quasdam uiro: quasdam
nulli: quasdam fœminam patri: marem sibi. Indubitatum exemplum est Nicei nobilis poetæ bizantii

SEPTIMVS

geniti: qui adulterio æthiopsis nata matre nil a cæteris colore differente: ipse i auū degenerauit æthiopē. Similitudinum quidē in mente reputatio est: & in qua credantur multa fortuita pollere: uisus: auditus: memoriaque: haustæ imagines sub ipso conceptu. Cogitatio etiam utriuslibet animo subito transuolans effingere similitudinē aut miscere existimatur. Ideoq; plures in homine q̄ in cæteris omnibus animalibus differentia: quoniam uelocitas cogitationū animiq; celeritas & ingenii uarietas multiformes notas imprimat: cum cæteris animalibus immobiles sint animi: & similes omnibus singulisq; in suo cuiq; genere. Antiocho regi syriæ e plebe nomine Arton in tantum similis fuit: ut Laodice coniunx regia necato iam Antiocho munus per eū cōmendationis regniq; successionis peregerit. Magno Pompeio Vibius quidam e plebe & Publilius etiā seruitute liberatus indiscreta ppe specie fuere similes: illud os probum reddentes: ipsumq; honorem eximie frontis. Qualis causa patri quoq; eius Menogenis coti sui cognomen iposuit Strabonis a specie oculorū nomē habētis uitiū imitata. Et Scipioni i seruo Serapione uictimarii negociatoris uili mācipio. Eiusdē familiae Scipioni post Gneum cognomē saluti minus dedit. Sicut Spinter Secūdanus. Retariusq; Pāphylus collegio Lētuli & Metelli cōsulū. In quo perq̄ infortune fortuitū hoc quoq; fuit. Duorū simul cōsulū in scœna imagines cerni. E diuerso. L. Plancus orator hystrioni Rubrio cognomē imposuit. Rursus Curioni patri Burbuleius. Itēq; Messalæ ceforio Menogenes perinde hystriones. Suræ quidē procōsulū etiā rictū in loquendo cōtractionem linguæ & sermonis tumultum nō imaginē mō piscator quidā in Sicilia reddidit. Cassio Seuero celebri oratori armentarii Mirmillonis obiecta similitudo est. Torānius. M. Antonio iam triuuiro eximios forma pueros alterum in asia genitū: alteq; trāsalpes ut geminos uendidit: tanta unitas erat. Postq; deinde sermone puerum detecta fraude a furente increpitus Antonio est inter alia magnitudinem precii requirente (nā ducētis erat mercatus sestertiiis) respondit uersus utero ingenii magno ob id ipsum se tanti uendidisse quoniam miram esset similitudo in ullis eodem utero editis. Diuersarum quidem gentium natales tam concordia figura reperiri: super omnem esse taxationem: adeoque tempestiuam admirationem intulit: ut ille proscripator aiūs mero & contumelia furens non aliud in censu magis & in fortuna sua duceret.

Quæ sit generandi ratio.

CA. XIII.

St quædam priuatim dissociatio corporū: & inter se steriles. At ubi cum aliis iūxere gignunt. Sicut Augustus & Liuia. Item alii aliaq; fœminas tantū generant: aut mares. Plerūq; alternāt.

Sicut Gracchorū mater duodecies: & Agrippina Germanici nouies. Aliis sterilis est inuenta.

Aliis semel in uita datur gignere. Quædam non perferunt partus. Quales siquando medicina & cura uicere: fœminam fere gignunt. Diuus Augustus in reliqua exemplorum raritate neptis suæ nepotem uidit genitum quo excessit anno. M. Syllanus: qui cum asiam optineret post consulatum Neronis principis successionē ueneno eius interemptus est. Q. Metellus Macedonicus cum sex liberos reliqueret undecim nepotes reliquit. Nurus uero generosque & omnes qui se patris appellatione salutarent. xxvii. In actis Diui augusti temporum inuenitur. xii. consulatu eius quem. L. Sylla collega ad. iiii. idus aprilis gessit Crispinum Hylarium ex ingenua plebe fesulana cum liberis nouem: in quo numero filia duæ fuerunt: nepotibus. xxvii. pronepotibus. xxix. neptibus. ix. præalta pompa cum omnibus his in capitolio immolasse.

Item de eodem multiplicius.

CA. XIII.

Ulier post quinquagesimum annum post gignit: maiorq; pars quadragesimo profluuium genitale sistit. Nā in uiris Masinissam regem post octoginta sex annos generasse filium: quē Metymathnū appellauerit clare est. Catonem sensorium octogesimo exacto e filia Salonii cliētis sui. Qua de causa aliorū eius liberorū propago Liciniani sunt cognominati: hi Saloniani: ex quibus Vticensis fuit. Nuper etiam. L. Volusio Saturnino in urbis præfectura extincto notum est Corneliā e Scipionum gente Volusium Saturnium qui fuit consul post. lxxii. annū genuisse. Et usq; ad. lxxv. apud ignobiles uulgaris reperitur generatio.

De mensuris mulierū.

CA. XV.

Olum aut animal menstruale mulier est. In unius utero quas appellant molas. Ea est caro informis in anima ferri ictum & aciem respuens mouetur: sistitque menses & ut partus: alias lætalis: alias una senescens: aliquando aluo citior excidens. Simile quidam & uiris in uentre gignitur quod uocant scyron. Sicut Oppido Capitori prætorio uiro. Sed nihil facile reperitur muliere profluuiū magis mōstrificū. Acescunt superuentu musta. Sterilescunt. Tactæ fruges. Moriuntur insita. Exoruntur hortorū germina: & fructus arborū quibus insidere decidunt. Speculorū fulgor a spectu ipso hebetatur. Acies ferri præstringitur: eborisq; nitor. Aluei apum emoriunt. Aes etiam ac ferrū rubigo protinus corrūpit: odorq; dirus aera. Et in rabiē agunt gustato eo canes: atq; insanabili ueneno morsus infigitur. Quin & butaminū sequax alioquin & lenta natura in lacu iudææ qui uocatur asphaltites certo tempore anni supernatans nequit sibi auelli: ad omnem contactum adhærens præterq; filo quod tale uirus infecerit. Etiam formicis animali minimo inesse sensum eius ferunt: abiicitq; gustatas fruges: nec postea repeti. Et hoc tale tantūq; omnibus tricenis diebus malū in muliere existit: & trimestri spatio largius. Quibusdam uero sæpius mense: sicut aliquibus nunq. Sed tales non gignunt. Quando hæc est generando homini materia germinis e maribus coaguli modo hoc in sese glomerante. Quod dein de tēpore ipso animatur: corporaturq;. Ergo cū grauidis fluxit. iualidi aut nō uitales partus edūtur: aut saniosi ut auctor est Nigidius.

Item de ratione partuū.

CA. XVI.

Dem lac fœminæ nō corrumpi alenti partū: si ex eodē uiro rursus conceperit arbitratur. Incipiente aut hoc statu aut desinate cōceptus facillime traduntur. Fœcunditatis in fœminis præ-

rogatiuam accepimus inūctis medicamine oculis saluā infici. Ceterum editis primores septimo mēse gigni dentes: priusq̄ in supera fere parte haud dubium est. Septimo eisdē decidere anno aliosq̄ suffūci. Quosdā & cum dentibus nasci: sicut. M. Curriū qui ob id dentatus cognominatus est. Et Cn. Papyriū Carbonē præclaros uiros. In fœminis ea res in auspiciati fuit exempli regum temporibus: cum ita nata esset Valeria exitio ciuitati in quā deleta esset futurum responso aruspicum uaticinante. Sessapiā ēt illa tempestate florentissimam deportata est ueridico exitio consecuto. Quasdā cōcretō genitā gigni in fausto omine Cornelia Gracchorū mater indicio est. Aliqui uice dentiū continuo osse gignunt. Sicuti Prusiæ regis bithyniorū filius superna parte oris. Dentes aut̄ tantū inuicti sunt ignibus: nec crematur cum reliquo corpore. Idem flāmis indomiti tabe cauatur pituita ue. Candorē trahūt quodā medicamine. Vsu atterūtur: multoq̄ primū in aliquibus deficiunt. Nec cibo tantū & alimētis necessariū. Quippe uocis sermonisq̄ regimē primores tenent concentu quodā excipientes ictum linguæ: firiemq̄ structuræ: atq̄ magnitudine mutilantes moliētes ue aut hebetantes uerba. Et cū defluxere explanationē oēm adimentes. Quin & auguriū in hac esse creditur parte. Triceni bini uiris attribuunt: excepta turdulo gente. Quibus plures fuere longiora promitti uite putāt spatia. Fœminis minor numerus. Quibus in dextra parte gemini superne a canibus cognominati: fortunæ blandimenta pollicent. Sicut in Agrippina Domitii Neronis matre: contra in leua. Hominē priusq̄ genito dente cremari mos gētium non est. Sed mox plura de hoc: cum mēbratim hystoria decurret. Risisse eodē die quo genitus esset unum accepimus hoīem Zoroastren. Eidē cerebrum ita palpitasse ut impositā repelleret manum: futuræ præfatio scientie. In trimatu suo cuiq̄ dimidiam esse mensuram staturæ certū est. In plenū autē cuncto mortalium generi minore indies fieri propemodū obseruat. Rarosq̄ patribus p̄ciores cōsumēte ubertatem feminū exultione: in cuius uices nunc uergat æuum: in creta terræ motu rupto monte inuentū est corpus stans. xvi. cubitorum: quod alii Orionis: alii Etionis fuisse tradūt. Horestis corpus oraculi iussu refossum septē cubitorū fuisse monumentis tradit. Iam uero ante annos p̄pe mille uates ille Homerus non cessauit minora corpora mortaliū q̄ prisca cōqueri. Neuii Pollionis amplitudinē annales nō tradūt. Sed quia populi concursu pene interēptus esse p̄digii uice habitū. Procerissimū hoīem ætas nostra diuio Claudio principe Gabbarā nomine ex arabia aduectū nouē pedum & totidem unciaz uidit. Fuere sub Diuo Augusto semipede addito: quoq̄ corpora eius miraculi gratia in conditorio Salustianorū asseruabant hortorū. Pusioni & Secūdillæ erant noīa. Eodē præside minimus hō duos pedes & palmum Conopas noīe in delitiis iuliæ neptis eius fuit. Et mulier Andromeda libera iuliæ Augustæ Manium maximū & M. Tullii equites romanos binū cubitorū fuisse auctor est Varro. Et ipsi uidimus in loculis asseruatos. Sexq̄ pedales gigni quosdā longiores ī trimatu ip̄lentes uitæ cursum haud ignotū est: inuenimus in monumentis salaminæ Eutimenis filiū in tria cubita triennio adoleuisse: incessu tardū: sensa hebetē: & iam puberē factū uoce robusta: absumptū contractiōe mēbrorū subita triennio circūactō. Ipsi nos pridem uidimus eadem ferme omnia præter pubertatem in filio Cornelii Taciti equitis Ro. belgicæ galliæ rationes procurantis. Et apelos græci uocant eos. In latino non habent nomen.

Insignia corporum.

q Vod sit hoīum spatiū a uertice: id esse sparsis manibus inter lōgissimos dygitos obseruatū est. sicuti uires quibusdā dextra parte maiores: quibusdā æquas utraq̄: aliquibus leua manu p̄cipuas. Nec id unq̄ in fœminis. Mares præstare p̄dere. Et defuncta uiuentibus corpora oīum animalū. Et dormiētia uigilātibus. Virosq̄ cadauera spina fluitare. Fœminarū p̄na: uelut pudori defunctarū parcente natura.

Exempla uariarum figurarum.

c Oncretis quosdā ossibus ac sine medullis uiuere accepimus. Signū eorū esse nec sitim sentire: nec sudorem emittere: quāq̄ & uoluntate sciamus sitim uictā. Equitēq̄ Ro. Iulium Viatorem euocōtiōe gente fœderata ī pupillaribus annis aquæ subter cutē fusæ morbo phibitū humore a medicis naturā fecisse cōsuetudine: atq̄ senectā caruisse potu. Necnon & alii multa sibi impauere.

Diuerforū morū exempla.

f Erunt crassum auū Crassi in parthis interempti nunq̄ risisse. Ob id Agelastū uocatum. Sicuti nec fesse multos. Socratē claz sapiētia eodem semper uisum uultu: nec aut hylari magis aut turbato. Exit hic animi tenor aliquādo in rigore quēdā toruitatēq̄ naturæ durā & inflexibile: affectusq̄ humanos adimit: quales apathes græci uocāt. Multos eius generis experti: quodq̄ mirum sit auctores maximæ sapiētie. Diogenem cynicum. Pyrrhonē. Heraclitum. Timonem. Hūc quidē etiā in totius odium generis humani euectum. Sed hæc parua naturæ insignia in multis uaria cognoscuntur. Ut in Antonia Drusi nunq̄ expuisse. In pomponio consulari poeta nunq̄ ructasse. Quibus natu concreta sunt ossa: qui sunt rari admodum: cornei uocantur.

De fortitudine & uelocitate.

c Orpore uesco eē: sed eximiis uiribus. Tritanum in gladiatorio ludo sannitium armatura celebrem. filiumq̄ eius militē magni Pōpeii: & rectos & trāuersos cācellati toto corpore habuisse neruos in brachijs etiā manibusq̄ auctor est Varro. p̄digiosa uiriū elatione. Atq̄ etiam hostē ab eo ex puocatione dimicantem inermi dextra uno digyto superatū: & postremo correptū ī castra translatum. Alunius Valens meruit in prætorio Diui Augusti centurio uehicula cum culeis onusta donec exinanirentur sustinere solitus. Carpentā comprehensā una manu retinere obnoxius contra nitentibus iumentis. Et alia mirifica facere: quæ insculpta monumento eius spectantur. Ideo. M. Varro Ru-

CA. XX.

SEPTIMVS

ticellus inquit Hercules appellatus: mulum suum tollebat, Fufius Saluius duo centenaria pondera pedibus: totidē manibus: & ducentaria duobus humeris contra scalas ferebat. Nos quoq; uidimus Athanatum nomine: prodigiosa ostentationis quinquagenario thorace plumbeo indutū. Coturnisq; quingentorum pondo calciatum per scenā ingredi. C. Milonē athletā cū cōstitisset nemo uestigio educebat. Malū tenenti nemo digytū corrigebat. Cucurrisse mille centum. lxx. stadia: ab athenis lacedemonem bi duo Philippidē magnum erat: donec Canistius cursor lacedemonius & Philonides Alexandri magni a syrtione helyn uno die. mil. cccii. stadia cucurrerunt. Nunc quidē in circo quosdam. clx. pas. tolerare non ignoramus. Nuperq; Fonteio & Vipsano cōs. ānos. ix. genitum pueg; a meridie ad uerspeg;. lxx. M. p. cucurrisse. Cuius rei admiratio ita demum solida perueniet: si quis cogitet nocte ac die longissimum iter uehiculis tribus Tyberium Neronem emensum festinantem ad drusum fratrem aegrotantem in Germania in ea fuerunt ducenta mil. pas.

De uisu,

CA. XXI.

Culog; acies uel maxime fidē excedentia inuenit exēpla. in nuce inclusam iliada Homeri carmen in mēbrana scriptum tradidit Cicero. Idē fuisse qui puideret. c. xxxv. mil. pas. Huic & nomen. M. Varro reddidit Strabonē uocatum Solitum autē punico bello a lilybeo siciliae promōtorio exeūte classe carthaginis portu ēt numeg; nauium dicere. Callicrates ex ebore formicas & aliam parua fecit animalia: ut partes eaz; a ceteris cerni nō possent. Mermecides quidam in eodem genere inclaruit. a quo quadrigam ex eadem materia quā musca integeret aliis fabricatam: & nauem quam apicula pennis absconderet.

De auditu,

CA. XXII.

Vditus unū exēplum habet mirabile. Præliū quo sybaris deleta est: eo die quo gestum erat autum olympia. Nā cymbricæ uictoriæ Castoresq; romani q; persicā uictoriā ipso die quo cōtingit nūciauere uisus & auditus & numinū fuere præfagia.

Exēpla patiētiae

CA. XXIII.

Atiētia corporis ut est crebra fors calamitatū innumera documēta peperit. Clarissimū in feminis leaenæ meretricis exēplū: quæ torta nō indicauit Harmodium & Aristogitonē tyrēnicidas. In uiris Anaxarchides q; simili de causa cū torqueret præcisam e dentibus linguam unāq; spem iudicii in tyrannos expuit.

Memoriae exempla,

CA. XXIII.

Emoria necessariū maxime uitæ bonū cui præcipua fuerit haud facile dictu est. tā multis gloriam eius adeptis. Cyrus rex oībus ī exercitu suo militibus noīa reddidit. L. Scipio populo romano Cyneas Pyrrhi regis legatus senatu & æquestri ordini romæ postero die q; aduenerat. Mithridates duag; & xx. gentiū rex totidē linguis iura dixit: pro contione singulas sine interprete affatus. Car madas qdā in græcia quæ qs exegerit uolumina in bibliothecis legentis mō repræsentauit. Ars postremo eius rei facta & inuenta est a Simonide melito consumata a Metrodoro Sceptio: ut nihil nō iisdem uerbis redderet auditū. Nec aliud est æque fragile in hoīe morboz; & casus iniurias atq; etiam metus sentiens alias particulatū: alias uniuersa. ictus lapide oblitus est litteras tantum. Ex præalto tecto lapsus matris & affiniū ppinquoq; cœpit obliuionē. Alius aegrotus seruoz; etiā. Sui uero noīs oblitus Messala Coruinus orator. itaq; sæpe deficere tentat & meditat uel quieto corpore & ualido. Sōno quoq; serpente computat: ut inanis mens quærat ubi sit loci.

Laus. C. Iulii Cæsaris,

CA. XXV.

Nimi uigore præstātissimū arbitrator. C. Cæsarem dictatore. Nec uirtutē constantiaq; nunc cōmemoro: nec sublimitatē omniū capacē quæ cælo continent: sed pprium uigorē celeritatēq; quodā igne uolucrē. Scribere & legere simul dictare & audire solitū accepimus. Epistolas uero tantarum reg; quaternas pariter librariis dictare: aut si nihil aliud ageret: septenis. Idem signis collatis quinquagies dimicauit. Solus. M. Marcellum trāsgressus q; unde quadragies dimicauerat. Nam præter ciuiles uictorias undecies centum & nonagintaduo milia hominum occisa præliis ab eo nō qdē in gloria posuerim. Tantam etiā coactā humani generis iniuria: quod ita esse confessus est ipse: belloz; ciuiliū stragem nō prodēdo. Ut iustius Pompeio magno tribuatur: octingentas quadragintafex naues piratis admississe. Cæsari propriū & peculiare fuit præter iam supradicta clamētiae isigne: quauisq; ad poenitentiā oēs superauit. Idē magnanimitatis perhibuit exēplum: cui compari nō possit aliud. Spectacula enim edita effusafq; opes aut operū magnificentia in hac parte enumerare luxuriæ fauentis est. Illa fuit uera & incomparabilis inuicti animi sublimitas. Captis apud pharsaliam Pompei magni scrinus epistolarum iterumq; apud taptum Scipionis ea optima concremassē fide: atq; non legisse.

Laus Pompeii magni.

CA. XXVI.

Erū ad decus imperii Ro. non solum ad uiri unius pertinet uictoriam. Pōpeii magni titulos oēs triūphosq; hoc in loco nūcupare: æquato nō mō Alexātri Magni rerū fulgore: sed etiam Hercules ppe ac Liberi patris. Igitur sicilia recuperata unde primū Syllanus ī reipublicæ cā exoriens auspiciatus est. Africa uero tota iubacla & in ditionem redacta. Magniq; noīe spolio inde capto eques romanus id quod antea nemo curru triūphali reuectus est: & flatis ad solis occasum trāsgressus excitatis in pyreneo tropheis oppida octingenta. lxxvi. ab alpibus ad fines hispaniæ ulteriois in ditionem redacta uictoriæ suæ ascripsit: & maiore animo Sertoriū domuit: belloz; ciuili qdā oīa cōcutiebat externa extincto iteg; triūphales currus eques Ro. induxit. Totiēs imperator anteq; miles. Postea ad tota maria & deinde solis ortus missus hos rettulit patriæ titulos more sacris certaminibus uincetium. Neq; enī ipsi coronant: sed patrias suas coronant. Hos ergo honores urbi tribuit in delubro Mineruæ

LIBER

quod ex manubiis dicabat. Cn. Pompeius magnus imperator bello, xxx. annos confecto fufis fugatis occifis in deditiōe acceptis hoīum centies uicies ſemel octuagintatribus milibus. Depreſſis aut captis nauibus, d. ccc. xlv. Oppidis caſtellis mille quingentis. xxxviii. in fidem receptis. Terris a mæotis lacu ad rubrum mare ſubactis uotum merito Mineruæ. Hoc eſt breuiariū eius ab oriente. Triūphi uero quē duxit ad. iiii. Kalen. octob. M. Meſſala. M. Piſone conſ. præſatio hæc fuit. Cum oīa maritimam a prædonibus liberaffet: & imperium maris populo. Ro. reſtituiſſet: ex aſia: ponto: armenia: paphlagonia: cappadocia: cilicia: ſyria: ſcythis: iudæis: albanis hiberia inſula: creta: baſternis: & ſuper hæc de regibus Mithridate atq; Tigrane triūphauit. Summa ſummarum in illo gloria fuit: ut ipſe in contione dixit: cum de rebus ſuis diſſereret. Aſiam ultimam prouinciæ accepiffet: eadēq; mediam patriæ reddidiffet. Si quis e cōtrario ſimili modo uelit percenſere Cæſaris res qui maior illo apparuit: totū profecto terrarum orbē enumeret: quod infinitū eſſe cōueniet.

Laus Catonis primi.

CA. XXVII.

Aeteris uirtutum generibus uarie & multi fuere præſtantes. Cato primus portiæ gentis tres ſummas in homine res præſtitiffet exiſtimatus eſt: optimus erator: optimus imperator: optimus ſenator. Quæ mihi oīa eſt ſi nō prius attamen clariuſ fuiſſet in Scipione Aemiliano uidentur. Dempto præterea plurimorum odio: quo Cato laborauit. Itaq; ſit propriū Catonis quater & quater dragies cauſam dixiſſet: nec quēq; ſæpius poſtulatam: & ſemper abſolutam.

Item de fortitudine.

CA. XXVIII.

Ortudo in quo maxime extiterit imenſæ quæſtionis eſt. Vtiq; ſi recipiat poetica fabuloſitas. Q. Ennius. T. Ceciliū Teucrum fratremq; eius præcipue miratus propter eos ſextum annalem adiecit. L. Sicinius Dentatus: qui tribunus plebis fuit. Sp. Tarpeio. A. Thermo conſ. haud multo poſt exactos reges innumerofiſſima ſuffragia habet centies uicies præliatus: ocies ex prouocatione uictor. xlv. cicatricibus aduerſo corpore inſignis nulla i tergo. Item ſpolia cœpit, xxxiiii. Donatus haſtis puris duodeuiginti, Phaleris. xxv. Torqbus tribus & lxxx. Armillis. c. lx. Coronis. xxxvi. Ciuicis. xiiii. Aureis octo, Muralibus tribus. Obſidionali una. Fiſco æris. x. Captiuis. xx. milibus iperatores nouē ipſius maxime opera triumphantes ſecutus. Præterea qd optimum in operibus eius reor uno ex ducibus. T. Romulo ex conſulatu ad populū cōuictō male aſti iperit rei militaris. Haud minora forēt Mālii Capiolini decora: ni pdidiſſet illa exitu uitæ ante. xxii. annos bina cœpat ſpolia. Primus oīum eques coronā muralē acceperat. vi. ciuicas. xxxvii. dona. xxxiiii. cicatrices aduerſo corpore exceperat. P. Seruiliū magiſtrum eqtū ſeruauerat: ipſe uulneratus humerum ac femur. Super oīa capitoliū ſummāq; rem in eo ſolus a gallis ſeruauerat: ſi nō regno ſuo ſeruaffet. Veg. ſunt in his quidē uirtutis opera magna ſed maiora fortunæ. M. Sergio ut eqdē arbitror nemo quemq; hoīum iure prætulit: licet p nepos Catilina gratiam noi derogarit. Secūdo ſtipendio dextrā manū perdidit. Stipēdiis duobus ter & uicies uulneratus eſt ob id neutra manu neutro pede ſatis utilis. Vno tantū ſeruo plurimis poſtea ſtipēdiis debilis miles. Bis ab Hannibale captus. Neq; enim cū quolibet hoſte res fuit. Bis uinculorū eius profugus. xx. menſibus nullo non die in catenis aut cōpedibus cuſtoditus. Siniftra manu ſolus a quater pugnauit: duobus equis inſidente eo ſuffoſſis. Dextrā ſibi fecit ferreā: eaq; religata præliatus. Cremonā obſidione exemiſt. Placētiam tutatus eſt. Duodena caſtra hoſtium in gallia cœpit. Quæ oīa ex oratiōe eius apparēt habita cum in prætorio ſacris arceretur a collegiis ut debilis. Quos hic coronarum aceros cōſtructor hoſte mutato? Etenim plurimū refert in quæ cuiuſq; uirtus tēpora inciderit. Quas trebia ticinuſq; aut traſimenus ciuicas coronas dedere? Quæ cānis corona merita? unde fugiſſet uirtutis ſummū opus fuit. Cæteri præfecto uictores hoīum fuere. Sergius uicit etiā fortunā. Ingenioq; gloriæ q; poſſit agere delectū p tot diſciplinā genera & tantā reg. operūq; uarietate? niſi forte Homero uate græco nullum ſœliciorē extitiſſet cōuenit: ſiue operis fortuna ſiue materia æſtimeſt. Diuerſæ laudes plurimog. Ca. XXIX.

Taq; Alexander magnus (etenim inſignibus iudiciis optime citraque inuidiā tā ſuperba cenſura peragetur) inter ſpolia Darii perſæq; regiis unguetog ſcrinio capto quod erat au: o gēmiſq; ac margaritis præcioſum uarios eius uſus amicis demonſtrantibus: quādo tedeat unguētū beliatorē & militia fordidū: imo Hercule inquit libroꝝ Homeri cuſtodix detur: ut præcioſiſſimū humani animi opus q; maxime diuiti opere ſeruaretur. Idem Pindari uatis familiæ penatibuſq; iuſſit parci: cū thebas raperet. Ariſtoteliſ philoſophi patriam condidit: tantæq; rerum claritati tā benignū testimoniū miſcuit. Archilochi poetæ interfectores Apollo arguit delphis. Sophoclē tragici cothurni præcipem deſunctum ſepelire Liber pater iuſſit obſidentibus mœnia lacedæmoniis. Lyſandro eog. rege inquiete ſæpius admonito ut patereſ humari delicias ſuas. Requiſiuit rex qui ſupremum diē athenis obiffet: nec difficulter ex iis quæ deus ſignificaffet intellexit: pacemq; funeri dedit.

De platone: Ennio: Virgilio. M. Varrone & M. Cicerone.

CA. XXX.

Latoni ſapientiæ antiſtiti Dionyſius tyrānus aliaſ ſæuitiæ ſupbiaq; natus uittatā nauem miſit obuiā. ipſe quadrigis albis egredientē in littore excepit. Viginti talētis unā orationē Iſocraſtes uendidit. Aefcines athenienſes ſūmus orator cū accuſationē qua fuerat uſus rhodi legiſſet: legit & deſenſionē Demoſthenis: ob quā in illud depulſus fuerat exiliū. Mirantibuſq; tum magis fuiſſet miraturos dixit: ſi ipſum orantē audiuiſſent: in calamitate teſtis ingēs factus inimici. Tucydidē impatorē athenieſes in exiliū egere reg. cōditorē reuocauere: eloquentiā mirati cuius uirtutem dānauerāt Magnū & Menādri in comico ſocco testimoniū regū ægypti & macedoniæ cōtingit claſſe & p legatos perito. Maius ex ipſo regiæ fortunæ prælata litteraq; cōſcientia. Perhibuere & romani pceres etiam exte

SEPTIMVS

ris testimonia. Cn. Pompeius cōfecto mithridatico bello intraturus Posidonii sapiētiæ professione clari domū fores percuti de more a littore uetuit & fasces licorios ianuae submisit: is cui se oriēs occidensq; submiserat. Cato cēforius in illa nobili triū sapiētiæ procerum ab athenis legatiōe audito Carneade: q; primū legatos eos cēfuit dimittendos: quoniā illo uiro argumētante quid ueri esset haud facile discerni posset. Quanta mox cōmutatio? Ille semp̄ alioquin exitiali appellans noīe uniuersos ex italia pellēdos censuit græcos. At p̄nepos eius uticensis cāton unū ex tribunatu militū philosophū: alterum ex cypria legatione deportauit. Eadēq; linguā ex duobus Catonibus in illo abiēcisse: in hoc ip̄portasse memorabile est. Sed & nostrorū gloriā p̄cēseamus. Prior Africanus. Q. Enni statuam sepulchro suo imponi iussit: clarumque illud nomē imo uero spoliū ex tertia orbis parte raptū in cinere supremo cū poetæ titulo legi. Diuus Augustus carmina Virgilio cremari cōtra testamēti eius uerecūdiā uetuit. Maiusq; ita uati testimoniu cōtigit: q; si ipse sua carmina pbauisset. M. Varronis in bibliotheca quæ prima in orbe ab Asinio Pollione de manubiis publicata Romæ & unius uiuentis posita imago est: haud minore (ut equidē reor gloria principe oratore & ciue ex illa ingeniorū quæ tūc fuit multitudine uni hanc coronā dante: q; cū eidē magnus Pōpeius pyratice ex bello nauale dedit. Innumerabilia deinde sunt exempla Romana si p̄sequi libeat: cum plures una gens in quocumq; genere eximios tulerit. q; cætera certæ. Sed quo & te M. Tulli piaculo taceā? quo ue maxime excellentē insigni prædicē: quo potius q; uniuersi populi & illius gentis amplissimo testimonio: & tota uita tua ad consulatū tātum opibus electis. Te dicente legem agrariā hoc est alimenta sua abdicauerunt tribus. Te suadente Roscio theatralis seditionis auctori leges ignouerunt: notataq; ledes ignominia discrimine æquo aīo tulerunt. Te orante p̄scriptorū liberos honores petere puduit. Tuū Catilina fuit ingeniū. Tu. M. Antoniū p̄scripsisti. Salue primus oīum parens patriæ appellate. Primus ī toga triumphū: linguæq; laurea merite: & facundæ litterarum latinarum parens æque ut dictator Cæsar hostis quondam tuus de te scripsit oīum triūphorū laureā adēpte maiorē. Quanto plus est ingenii romani terminos in tantum promouisse q; imperii.

De morū honestate.

CA. XXXI.

Eligis animi boni præstiterē & apud cæteros mortales sapiētia: ob id Cati Corculi apud Romanos cognominati. Apud græcos Socrates oraculo Apollinis Phytii prælatus cunctis.

De auctoritate.

CA. XXXII.

Vrsus mortales oraculoꝝ societate dedere Chiloni lacedæmonio tria præcepta eius delphis cōsecrando aureis litteris quæ sunt hæc. Nosse se quæq; & nihil nimiū cupere. Comitēq; æris alieni atq; litis esse miseriam. Quin & funus eius cum uictore filio olympiæ expirasset gaudio

tota græcia profecuta est.

De diuinitate.

CA. XXXIII.

Iuinitas & quædā cælitū societas nobilissima ex foeminis in sybilla fuit. Ex uiris in Melampo de apud græcos apud Romanos in Martio.

De Nafica.

CA. XXXIII.

Ir optimus semel a cōdito æuo iudicatus est Scipio Nafica a iurato senatu. Idē in toga candida bis repulsa notatus a populo. In summa ei ī patria mori nō licuit. Nō hercule magis q; extra uicula illi sapiētissimo ab Apolline iudicato Socrati.

De pudicitia.

CA. XXXV.

Vdicissima foemina semel matronæ sentētia iudicata est Sulpitia Paterculi filia: uxor Fuluii Flacci electa ex centū præcipuis: quæ simulacrū Veneris ex sybillinis libris dedicaret. Itē religionis expimento claudia iudicā Romā deorū matre.

De pietate.

CA. XXXVI.

Ietatis exēpla infinita qdē toto orbe extiterē: sed Romæ unū: cui compari cuncta non possint. Humilis in plebe & ideo ignobilis puerpera supplicii causa carcere iclusam matrē cum ipetras set aditum a ianitore semp̄ excussa ne quid inferret cibi: deprehensa est uberibus suis alens eā.

Quo miraculo matri salus donata filia pietate est. Ambeq; perpetuis alimētis. Et locus ille eidē consecratus est deæ. C. Quintio. M. Attilio cons. templo pietatis extructo in illius carceris sede: ubi nunc Marcelli theatrum est. Gracchorum pater anguibus apprehensis in domo cum responderetur ipsum uicturum alterius sexus interempto: immo uero inq; meum necate. Cornelia. n. iuuenis est: & parere adhuc potest: hoc erat uxori parcere: & reipublicæ consulere: idque mox consecutum est. M. Lepidus Apuleiæ uxoris caritate post repudium obit. P. Rutilius morbo leui impeditus nuntiata fratris repulsa in consularis petitione ilico expirauit. Publius Catienus Philotimus patronum adeo dilexit ut hæres omnibus bonis institutus in rogum eius se iaceret.

De arcū plurimæq; excellētia: astrologia: grāmatica. geometria.

CA. XXXVII.

Ariarū artiū sciētia innumerabiles enituerē: quos tamen attingi par sit florem hoīum libantibus. Astrologia Berofus cui ob diuinas prædictiones athenienses publico ingymnasio statuā in aurata ligua statuere. Grāmatica Apollodorus: cui amphycitiōes græciæ honorē habuere.

Hippocrates medicina pollens: qui uenientē ab illyriis pestilentia prædixit: & discipulos ad auxiliandū circa urbes dimisit. Cui ob meritū honores illos quos Herculi decreuit græcia. Eandem scientiam in Teōbroto Ptolemæus rex megalensibus sacris donauit centū talentis seruato Antiocho rege. Magna & Critobulo fama est extracta Philippi regis oculo sagitta: & citra deformitate oris curata orbitate luminariis. Summa aut Asclepiades prusiensis condita noua secta spretis legatis & pollicitationibus Mithri datis regis: reperta ratione qua uinū egris medef: relato & funere hoīe & cōseruato: sed maxime sponsione facta cum fortuna ne medicus crederetur: si unq; inualidus ullo modo fuisset ipse: & uictor suprema in senecta lapsu scalarū examinatus est. Grāde & Archimedi geometricæ ac machinalis sciētiæ testimo

LIBER

niū. M. Marcelli contingit interdicto cū syracusæ caperent: ne uiolaret unus: nisi sefellisset iperium militaris imprudētia. Laudatus Ctesiphon Gnosius æde ephesiæ Dianæ admirabiliter fabricata: Philon archenis armamentario mille nauū. Ctesibius pneumatica ratiōe & hydraulicis organis repertis. Dino crates metatus Alexandro cōdente in ægypto Alexandria. Idem hic iperator edixit ne quis ipsum alius q̄ Apelles pingeret: q̄ Pyrgoteles sculperet: q̄ Lisippus ex ære duceret. Quæ artes pluribus inclaruere exemplis.

Item mira opera artificis

CA. XXXVIII.

Ristidis thebani pictoris unā tabulā centum talentis rex Attalus licitatus est. Octingenta emit
a duas Cæsar dictator. Mediā & Aiacem Timomachi in tēplo Veneris genetricis dicaturus. Cā
 daules rex Bularchi picturā magnetū exitii haud mediocris pari repedit auro. Rhodum non
 incendit rex demetrius expugnator cognominatus ne tabulā Protogenis cremaret a parte ea muri lo/
 catā. Praxitelis marmore nobilitatus est: gnidiāq; Venere præcipue: uesano amore cuiusdam iuuenis in
 signi: & Nicomedis æstimatiōe regis grandī gnidiōq; ære alieno pmutare eam conati. Phidiæ Iupiter
 olympius quotidie testimonium perhibet. Mentori Capitolinus & Diana ephesiā: quibus fuere conse/
 creta artis eius uasa.

De seruitiis.

CA. XXXIX.

Ræcium hoīs in seruitio geniti maximū ad hanc diē quod equidē cōperierim fuit grāmaticæ
p artis Daphnidis Cn. Pisaurense uendentē: & M. Scauro principe ciuitatis. iii. mil. d. cc. festertis
 licente. Excessere hoc in nostro æuo nec modice histriōes: sed libertatē suā mercati. Quippe cū
 iam apud maiores Roscius histrio. iii. mil. d. annīa mercaſse prodaf: nisi si quis in hoc loco desiderat ar/
 meniāci belli paulo ante ppter Tyridatē gesti dispēsatorē quē Nero. iii. cxxx. manumisit. Sed hoc preci/
 um belli nō hoīs fuit. Tā hercule q̄ libidinis nō formæ Paronete mi spadōis Seiano. iii. mil. d. mercāte a
 Sutorio prisco. Quam quidem iniuriam lucrificet ille mercatus i luctu ciuitatis quoniam arguere nul/
 li uacabat.

De præstantia gentium.

CA. XL.

Entium in toto orbe præstantissima una oī uirtute haud dubie romana exitit. Fœlicitas cui
g præcipua fuerit hoī nō est humani iudicii: cū prosperitatem ipsam alius alio mō & suo pte in/
 genio quisq; terminet. Si uerū facere iudiciū uolumus ac repudiata omni fortunæ ambitione
 decernere: mortaliū nemo est fœlix. Abunde igit atq; indulgenter fortuna deciditur cū eo qui iure dici
 non infœlix pōt. quippe ut alia nō sit: certe ne laescat fortuna metus est. Quo semel recepto solida fœli/
 citas non est. Quid q̄ nemo mortalium omnibus horis sapit: utinamque falsum hoc & non a uate di/
 ctū q̄ plurimi iudicent. Vana mortalitas: & ad circūscribēdā seipsam īgeniosa: cōputat more thraciæ gē/
 tis: quæ calculos colore distinctos pro experimento cuiusq; diei in urnam condit: ac supremo die separa/
 tos dinumerat: atq; ita de unoquoq; pronuntiat. Quid q̄ iste calculi candore illo laudatus dies originē
 mali habuit? Quam multos accepta afflixere imperia? Quam multos bona perdidere: & ultimis merere
 supplicii? Ista nimirū bona: si cui inter illa hora in gaudio fuit. Ita est profecto alius de alio iudicat dies: &
 tamen supremus de oībus. Ideoq; nullis credēdū est. Quid q̄ bona malis paria nō sunt etiā pari nume/
 ro? Nec lætitia ullo minimo mœrore pensanda. Heu uana & iprudēs diligētia. Numerus dierū compu/
 tatur ubi quæritur pondus.

De fœlicitate fœminæ.

CA. XLII.

Na fœminæ in omni æuo Lampido lacedæmonia refertur: quæ regis filia: regis uxor: regis
u mater fuit. Vna Bērenice: quæ filia soror mater Olympionicarum. Vna familia Curionum:
 in qua tres continūa ferie oratores extiterunt. Vna Fabiorum: in qua tres continūi principes
 senatus. M. Fabius Ambustus. Fabius Rurilanus filius. Q. Fabius Gurges nepos.

Varia exempla fortunæ.

CA. XLII.

c Aetera exempla fortunæ uariātis innumera sunt. Etenim quæ facit magna gaudia nisi ex ma/
 lis: aut quæ mala immensa nisi ex ingentibus gaudiis.

De bis proscriptis. L. Sylla. Q. Metello.

CA XLIII.

Eruauit pscriptū a Sylla. M. Fidustiū senatorē annis. xxxvi. Sed iteꝝ pscriptus supstes Syllæ
f uixit usq; ad Antonium. Constat nulla alia de cā ab eo proscriptum q̄ quia pscriptus fuisset.
 Triūphare. P. Ventidiū de parthis uoluit quidē solū: sed eundē in triūpho asculano. Cn. pom/
 petii Strabonis duxit pueꝝ. Quāq; Massurius auctor est bis in triūpho ductum. Cicero mulionē castren/
 sem suffaraneū fuisse. Plurimi iuuetā inopē in caliga militari tolerasse. Fuit & Balbus Cornelius maior
 consul: sed accusatus atq; de iure uirgarum in eū iudicē in exiliū missus. Primus externoz atque etiam
 in oceano genitoz usus illo honore quē maiores latio quoq; negauerunt. Est & L. Fuluius inter insy/
 gnia exēpla tusculanoz rebellantium cōsul: eodē quoq; honore cū transisset exornatus confestim a po/
 pulo ro. q̄ solus eodē anno quo fuerat hostis romæ triūphauit ex iis: quoq; cōsul fuerat. Vnus hominū
 ad hoc æui fœlicis sibi cognomen asseſuauit. L. Sylla: ciuili nēpe sanguine ac patriæ oppugnatione ado/
 ptatus: & qbusq; fœlicitatis inductus argumentis: q̄ pscribere tot milia ciuū ac trucidare potuisset. O
 p̄ua interpretatio & futuro tpe infœlix. Non melioris fortis tūc fuere peuntes: quoq; miseremur ho/
 die: cū Syllā nemo nō oderit? Age nō exitus uitæ eius oīum pscriptorum ab illo calamitate crudelior
 fuit erodēte seipso corpore & supplicia sibi gignente: qd̄ ut dissimulauerit & supremo somno eius cui
 imortuus quodāmodo est: credamus ab uno illo inuidiā gloria uictā. Hoc tamē nēpe fœlicitati suæ de/
 fuisse cōfessus est q̄ capitolium non dedicauisset. Q. Metellus in ea orationē quā habuit in supremis lau/
 dibus patris sui. L. Metelli pont. bis cōsulis: dictatoris magistri equitum. Quindecim uiri agris dādis: q̄
 primus elephantos primo punico bello duxit in triūpho scriptū reliquit. Decē maximas res optimasq;

SEPTIMVS

in quibusq; quærendis sapientes ætatē exigent: cōsumasse eū. Voluisse, n. primariū bellatorē esse. Optimum oratorē. Fortissimum imperatorē. Auspicio suo maximas res geri. Maximo honore uti: summa sapiētia esse. summū senatorē haberi. Pecuniā magnā bono modo inuenire. Multos liberos relinquere: & clarissimū in ciuitate esse. Hæc cōtignisse ei: nec ulli alii post romam cōditam. Longum est refellere & supuacuum: abunde uno casu refutante. Siquidē is Metellus orbam luminibus exegit senectam amissis incendio cum palladium raperet ex æde ueste memorabili causa: sed euentu misero. Quo fit ut infœlix quidē dici nō debeat: fœlix tamē esse non possit. Tribuit ei po. Ro. quod nunq; ulli alii ab cōdito æuo ut quotiens in senatum iret: curru ueheretur ad curiam. magnum & sublime sed pro oculis datum.

De altero Metello.

CA. XLIII.

h Vius quoq; Q. Metelli q; illa de patre dixerat filius inter rara fœlicitatis humanæ exempla numeratur. Nam præter honores amplissimos cognomenq; macedoniæ a quattuor filiis illatus est rogo: uno p̄tore: tribus cōsularibus: duobus triūphalibus: uno censorio. quæ singula quoq; paucis contigere. In ipso tamē flore dignitatis suæ ab Catinio Labeone cui cognomē fuit Macerioni: tribuno plebis: quē e senatu censor eiecerat reuertēs e cāpo meridiano tempore uacuo foro & capitolio ad tarpeiū raptus ut p̄cipit: retur conualente quidā tam numerosa illa cohorte quæ patrē eum appellabat. Sed ut necesse erat in subito tarde & tanq; in exequias cū resistendū sacroq; factum repellendi ius nō eēt: uirtutis suæ opera & censura periturus: ægre tribuno qui intercederet reperto a limine ipso mortis reuocatus alieno beneficio postea uixit. Bonis inde etiam cōsecratis a damnato suo tanq; parū eēt faucium certe intortarum: expressiq; p̄ aures sanguinis poenā exactā eē. Equidē & Africani Aemiliani inimicum fuisse iter calamitate duxerim ipso teste Macedonico. Siquidem liberis dixit. Ite filii celebrate exequias: nunq; ciuis maioris funus uidebitis. Et hoc dicebat iā balearicis & creticis diadematis iā Macedonicus ipse. Verum ut illa sola iniuria æstimes: quis hunc iure fœlicem dixerit periclitatū ad libidinem inimici? nec Africano saltem perire. quos hostes uicisse tanti fuit: aut quos non honores curruq; illa sua uolentia fortuna retroegit per mediā urbem censore tracto. Etenim sola hæc moriendi ratio fuerat tracto in capitolium illo in qd̄ triūphās ipse deoq; exuuiis ne captiuos qdē sic traxerat. Maius hoc scelus fœlicitate cōsecuta factū ē periclitato macedonico uel funus tātū ac tale p̄dere: i quo a triūphalibus liberis porta retur in rogū uelut exequis quoq; triumphās. Nulla est p̄fecto solida fœlicitas. quā cōtumelia ulla uitæ rūpit: nedū tāta. Quod superest neicio maior gloriæ an indignatiōi dolor accedat: iter tot Metellos tam scelerata Catinii audaciā semp fuisse inultā.

De Diuo Augusto.

CA. XLV.

i N Diuo quoq; Augusto quē uniuersa mortalitas in hac cēsura nūcupat: si diligēter æstiment cuncta magna sortis humanæ reperient uolumina. Repulsa in magisterio equitū apud auunculum: & contra uoluntatem eius prælatus Lepidus. Proscriptionis inuidia in collegam. Collegium in triumuiratu pessimorum ciuium: nec a qua saltē portione. sed prægrau Antonio. Philippien si proelio morbo: fuga: & triduo in palude latebræ ægroti. Et ut fatētur Agrippa & Mœcenas aqua subter cutem fusa. Turgida latera. Naufragia sicula. Et alia ibi quoq; in spelunca occultatio. Iam in nauali fuga urgente hostium manu p̄ces Proculeio mortis admotæ. Cura perusina cōtentiōis. Sollicitudo martis actiui: pannonicq; belli. Ruinæ p̄tis. Tot seditiones militū. Tot ancipites morbi corporis. Suspecta Marcelli uota. Pudēda Agrippæ ablegatio. Totiēs petita insidiis uita: Incusatæ liberorū mortes: luctusq; non tantū orbitate tristes. Adulterium filia. Et cōsilia patricidæ palā facta. Cōtumeliosus priuigni Neronis secessus. Aliud neptis adulterium. Iuncta deinde tot mala. Inopia stipendii. Rebellio illyrici. Seruitiorum defectus. Iuuentutis penuria. Pestilētia urbis. Fames sitisq; italiæ. Destinatio expirandi. Et qua tridui inedia maior pars mortis in corpus recepta. iuxta hæc uariata clades: & maiestatis eius fœda fugillatio. Abdicatio postumi Agrippæ post adoptionē. Desiderium post relegationem. Inde suspitio in Fabium: archanorumq; prodicionem. Hinc uxoris & Tyberii cogitationes suprema eius cura. In summa deus ille celumq; neicio adeptus magis an meritis hærede hostis sui filio excessit.

Quos beatissimos dii iudicauerunt.

CA. XLVI.

f Vbeunt in hac reputatione delphica oracula uelut ad castigādā hominum uanitatem a deo emissa. Duo sunt hæc. Phedium fœlicissimum qui pro patria proximo occubuiisset. Iterum a Gige rege tunc amplissimo terrarum consultum Aglauiū Prophodiū esse fœliciores. Senior hic in angustissimo archadiæ paruū sed annuis uictibus large sufficiens p̄dium colebat: nunq; ex eo egressus. Atq; ut e uitæ genere manifestum est: minima cupidine minimum in uita mali expertus.

Quem uiuentem ut deum coli iusserunt.

CA. XLVII.

c Onsecratus est uiuus sentiensq; oraculi eiusdem iussu & iouis deoq; summi astipulatu Euthymus poeta semper olympiæ auctor & semel uictus. Patria ei locri initialia: ibi imaginē eius eēt: & olympiæ alterā eadē die tactā fulmine. Callimachū ut nihil aliud miratū uideo: ad eūq; iussisse sacrificari: quod & uiuo factitatum & mortuo: nihilq; adeo mixtū aliud q̄ hoc placuisse diis.

De spatii uitæ longissimis.

CA. XLVIII.

d E spatio atq; longinquitate uitæ hoium nō locoq; modo situs: uerq; exēpla ac sua cuiq; fors nascendi icertū fecera. Hesiodus qui primus de hoc aliqua p̄didit fabulose (ut reor) multa de hominū æuo referēs cornici nouē nostras attribuit ætates. Quadruplū eius ceruis. id triplicatum coruis. Et reliqua fabulosius in phœnice ac nymphis. Anacreon poeta Argantonio tartesiog; regi. cl. tribuit annos. Cyniræ cypriog; x. annos amplius. Aegimio ducetos. Theopopus Epimenidi Gnostio. clvii.

h

*Dalmaticis legit Bez
p̄ apul. com. nō ut patre
ap̄ asconis p̄dianū dicit
est dalmaticus sicut
a dalmata deuicta*

LIBER

Hellanicus quosdā in ætholia epioꝝ gentis ducetos explere. Cui astipulaf Damiates memorans Pictoreū ex iis præcipuū corpore uiribusq; etiā trecētis uixisse, Ephodorus arcadū reges trecētis annis, Alexandr & Cornelius Dandonē quædā in illyrico quingētis uixisse, Xenophon Impetrim pulutiniorū insulæ regē octingētis: atq; ut parce mētitus est filiū eius sexcētis. Quæ oīa inscitia tēporum acciderunt. Annum, n. alii ætate unū determinabant: & alteꝝ hyemē. Alii quadripartitis tēporibus sicut arcades: quorum anni trimestres fuere. Quidā lunæ senio ut ægyptii. Itaq; apud eos aliqui & singula milia annorū uixisse produnt. Sed ut ad cōfessā trāseamus. Argatoniū gaditanum octoginta annis regnasse prope certum est. Putant quadragesimo cœpisse. Maximissam, lx, annis regnasse indubitātū est. Gorgiam siculum centum octo uixisse. Q. Fabius Maximus sexagintatribus annis augur fuit. M. Perpenna & nuper. L. Volusius Saturninus omnium quos in consulatu sententiā rogauerāt superstites fuere. Perpēna septem reliquit ex iis quos cēfor legerat. Vixit annos nonaginta octo. Qua in re & illud adnotare succurrit: unum omnino quinquēnium fuisse puo senator nullus moriret. Cū Flaccus & Albinus censes Iustrum cōdidere usq; ad pximos censes ab anno urbis qngentesimo septuagesimo nono. M. Valerius Coruinus cētum annos impleuit. Cuius inter primū & sextum cōsulatū, xlvj. anni fuere. Idem selia curuli semel ac uicies: sedit: quotiens nemo alius. Aequauit eius uitæ spatiū Metellus Pontifex. Et ex fœminis Liuia Rutilii nonaginta septem annos excessit. Statilia Claudio principe ex nobili domo nonagintanouem. Terētia Ciceronis, cvii. Clodia Ofeli, cxv. Hæc quidem etiā enixa quindecies. Luceia mima cētum annis in scæna pronūciauit. Valeria Copiola Emboliaria reducta est in scænam Gn. Pompeio, Q. Sulpitio cons. Iudis pro salute Diui Augusti uotiuus annum cētesimum quartum agens. Quæ producta fuerat tyrocinio a. M. Pompeio ædili plebis, C. Mario, Cn. Carbone cons. ante annos nonagintaunum. Et a magno Pompeio magni theatri dedicatione anus promiraculo reducta. Sammulam quoq; cētum decem annis uixisse auctor est Asconius Pedianus. Minus miror Stephanionē qui primus togatus saltare instituit utriusq; secularibus Iudis saltasse: & Diui Augusti & quos Claudius Cæsar cōsulatu suo quarto fecit: quando sexagintatres non amplius anni interfuere: q̄q; & postea diu uixerit. In tmoli montis cacumine quod uocāt tempin. cl. annis uiuere Mutianus auctor est. Totidē annos item cēsum Claudii Cæsaris cēsurā. T. Fullonium bononiensem: idq; collatis cētib; quos ante detulerat: uitæq; argumētis (etenim id curæ principi erat) ueꝝ apparuit.

De uarietate nascendi.

CA. XLIX.

Oscere uidetur locus ipse syderalis scientiæ sententiā. Epigenes, cxxii, annos impleri negauit posse. Berofus excedi centum septemdecim. Durat & ea rō quā Petofyris ac Necepsos tradiderunt: & trimorion appellāt a triū signorum portione: qua posse in italiæ tractu, cxxvi, annos uitæ contingere apparet. Negauere illi quēq; nonaginta partium exortiuam mensuram quod anaphoras uocant transgredi: & has ipsas incidi occurso maleficiorum syderum: aut etiā radiis eorum solisq;. Rursum Aesculapii sententiā secuti: qui statuta uitæ spatia a stellis accipi dicit. Sed quātū primū tribuat incertū est. Rara autem esse dicunt longiora tēpora: quando quidem momētis horaz; ifignibus lunæ dierum ue septem atq; xxiiii. quæ nocte ac die obseruatur ingens turba nascatur: scansili annorum lege occidua: quā climactaras appellant: non fere ita genitis qnquagesimū quartum annū excedentibus. Primū ergo artis ipsius incōstantia declarat q̄ incerta res sit. Accedūt experimenta & exēpla recētissimi census: quem intra quadriennium impatores Cæsares Vespesiani pater filiusq; censes egerunt. Nec sunt oīa uasaria excutienda. Mediæ tantū partis inter apēninū montē padūq; ponemus exēpla. Centū uiginti natos annos parmæ tres edidit. Brixelli unū, cxxv. Parmæ duos, cxxx. Placētiae unū, cxxxi. Fauentiae unā mulierem, cxxxi. Bononiæ, L. Terētium Marci filiū, Arimini uero, M. Apomū, C. & L. Tertulā, cxxvii. Citra placētiam in collibus oppidum est uelleiaciū: in quo, cx, natos annos sex detulere. Quattuor cētenos uicenos. Vnū, cl. M. Mutius, M. filius Galerius scelix ac ne pluribus moremur in re cōfessā in regione italiæ octaua centenum annoz; censi sunt hoīes, liiii. Centenū denū hoīes, lvii. Centenū uicenuū quinū hoīes duo. Centenum tricenuū hoīes quattuor, centenū tricenum quinū aut septenū totidē, centenū quadragenū hoīes tres. Alia mortalitatis constantia. Homerus eadem nocte natos Hectorē & Polydamāta tradit tam diuersæ fortis uiros. C. Mario, C. Carbone, iiii, cons. ad, v. Kalen. iunias, M. Celius Ruffus & Cornelius Lucinius Caluus eadem die geniti sunt: oratores quidē ambo: sed tamen dispari euetū. Hoc etiam iisdem horis nascentibus in toto mundo quotidie euenit: pariterq; domini ac serui gignuntur: reges & inopes.

In moribus uaria exempla.

CA. L.

Vblius Cornelius Ruffus qui cōsul cū Manio Curio fuit dormiēs oculoꝝ uisum amisit: cū id sibi accidere somniaret. E diuerso Phalereus iā tum deploratus a medicis uomicæ morbo: cū mortem in acie quæreret uulnerato pectore medicinā inuenit ex hoste. Q. Fabius Maximus cons. apud flumen isaram prælio commisso aduersus allobrogū regem aruernorūq; gentes ad, vi, idus augustas, cxxx, perduellium cæsis febri quartana liberatus est in acie. Incertum ac fragile nimiz; est hoc munus naturæ quicquid datur nobis. Malignum uero & breue in iis etiā qbus largissime cōtingit: uersum utiq; æui tempus intuētibus. Quid q; æstimatione nocturnæ quietis dimidio quisq; spatio uitæ suæ uiuit? Pars æqua morti similis exigitur: aut poenæ nisi cōtingit quies. Nec reputantur infantia; anni qui sensu carēt: nec senectæ in poenam uiuacis. Tot periculoꝝ genera: tot morbi: tot metus: tot curæ totiens inuocata morte ut nullum frequentius sit uotum. Natura uero nihil hoībus breuitate uitæ præstitit melius. Hebescunt sensus. Membra torquentur. Promorif uisus: auditus: incessus: dentes etiā ac ciborum instrumēta: & tamen uitæ hoc tempus annumeratur. Ergo pro miraculo & id solitarium

SEPTIMVS

reperitur exemplum. Xenophilum musicum ceterum & quinq; annis uixisse sine ullo corporis incōmodo. At hercule reliquis oibus per singulas membroꝝ partes qualiter nullis aliis aialibus: certis pestifer calor remeat horis: aut rigor: neq; horis mō: sed & diebus noctibusq; trinis q̄drinis ue etiam toto anno. At etiā morbus est aliquis per sapientiā mori. Morbis. n. quoq; qualdā leges natura imposuit. Quadrini circuitus febrem nunq; bruma nunq; hybernis mensibus incipere. Quosdā post sexagesimū uitæ spacium nō accedere. Alios pubertate deponi: a foeminis præcipuæ. Senes minime sentire pestidentia. Nāq; uniuersis gentibus ingruūt morbi: & generatim mō seruitiis: mō procerū ordini alioq; p̄ gradus. Quia in re obseruatū in meridianis partibus ad occasum solis pestilentiam semp̄ ire. Nec unq; fere aliter fieri nisi hyeme: nec ut ternos excedat menses.

De signis mortis.

CA. LI.

Am signa lætalia in furoris morbo risum. Sapientiæ uero ægritudine s̄mbriæ curam & stragulæ uestis plicaturas. A somno mouētium neglectū profundi humoris e corpore effluuiū: in oculorū quidem & narium aspectu indubitata maxime: etiā supino assiduo cubitu. Venarum inæquali aut formicante percussu. Et alia quoq; Hippocrati principi medicinæ obseruata sunt. Et cum innumerabilia sint mortis signa: salutis securitatifq; nulla sunt. Quippe cum censorius Cato ad filiū de ualitudinis quoq; obseruatione ut ex oraculo aliquo prodiderit senile iuuentā præmaturæ mortis esse signum. Morborū uero tam infinita est multitudo ut Pherecides Syrus copia serpentū ex corpore eius erūpente expirauerit. Quibusdā p̄petua febris est ut. C. Mœcenati. Eidē trienio sup̄mo nullo horæ mō mēto contigit somnus. Antipater sydonius poeta oibus annis uno die natali tantū corripiebat febre. & eo cōsumptus est satis longa senecta.

De his qui elati reuixerunt.

CA. LII.

Viola consularis in rogo reuixit. Et quoniā subueniri nō potuerat præualente flamma uiuus crematus est. Similis causa in. L. Lamia prætorio uiro traditur. Nā Celium Tuberonē prætura functum a rogo relatum Messala Ruffus & pleriq; tradunt. Hæc est conditio mortaliū. Ad has & huiusmodi occasiones fortunæ gignimur: uti de hoīe ne forte morti quidē debeat credi. Reperimus inter exēpla Hermetini Clazomeni aiām relicto corpore errare solitā: uagamq; e longinquo multa annuntiare: quæ nisi a p̄senti nosci non possent: corpore interim semianimi: donec cremato eo inimici qui Cātariæ uocabantur remeanti animæ uelut uaginam ademerint. Aristei etiā uisam euolatē ex ore in p̄conneso corui effigie magna quæ sequit̄ fabulositate: quā equidē & in gnosis Epimenide simili mō accipio. Puerū æstu & itinere fessum in specu septē & quinquaginta dormisse annis: rex faciē mutationēq; mirantē uelut postero experrectū die. Hinc pari numero dieꝝ senio ingruētē: ut tamen in septimū & quinquagesimū atq; ceterimū uitæ duraret annū. Foeminaꝝ sexus huic malo uidet̄ maxime opportunus cōuersione uulua: quæ si corrigat̄ spiritus restituit. Huc pertinet nobile illud apud græcos uolumen Heraclidis septē diebus foeminaꝝ exanimis ad uitā reuocata. Varro quoq; auctor est uiginti uiris agros diuidētibus capuæ quendā qui efferret feretro domū remeasse pedibus. Hoc idē aquini accidisse. Romæ quoq; Corfidium materteræ suæ maritū funere locato reuixisse: & locatorem funeris ab eo elatum. Adiecit miracula quæ tota indicasse conueniat. E duobus fratribus equestris ordinis Corfidio maiori accidisse ut uideret̄ expirasse: apertorūq; testamēto recitatū hæredē minorē funeri instituisse. Interim eum qui uidebat̄ extinctus plaudendo cōcinnuisse mysteria: & narrasse a fratre se uenisse. Cōmendatam sibi filiam ab eo. Demonstratum præterea quo in loco defodisset atq; nullo conscio: & rogasse ut iis funeribus quæ comparasset efferretur. Hoc eo narrate fratris domestici prope annūciauere exanimatū illum: & aurū ubi dixerat repertum est. Plena præterea uita est his uaticiniis: sed nō cōferenda: cū sapius falsa sint. Sicut ingenti exēplo docebimus. Bello siculo Gabienus Cæsaris classium fortissimus captus a Sex. Pompeio iussu eius incisa ceruice & uix cohærente iacuit in littore tota die. Deinde cum aduerserat uisset: cum gemitu precibusq; congregata multitudine petiit uti Pōpeius ad se ueniret: aut aliquē ex caris mitteret. Se autē ab inferis remissum: habereq; quod nuntiaret. Misit plures Pōpeius ex amicis: quibus Gabienus dixit. Inferis diis placere Pōpeii causas & partes pias. Proinde euetum futuꝝ quē optaret: hoc se nuntiare iussum. Argumentū fore ueritatis q; peractis mandatis p̄tinus expiraturus esset. Idq; ita euenit. Post sepulturā quoq; uisorum exempla sunt: nisi q; naturæ opera non prodigiola consecramur.

De mortibus repentinis.

CA. LIII.

In primis autem miraculo sunt atq; frequenter mortes repentinae. Hæc est summa uitæ foelicitas: quā esse naturalem docebimus. Plurimas pdidit Verrius. Nos cū delectu modū seruabimus. Gaudio obiere præter Chilonem de quo diximus Sophocles & Dionysius siciliæ tyrannus uterq; accepto tragicæ uictoriæ nuntio. Mater pugna illa cannensi filio incolumi uiso cōtra falsum nuntium. Pudore Diodorus sapientiæ dialecticæ professor lusoria quæstione nō protinus ad interrogationes Stilbonis dissoluta. Nullis euidentibus causis obiere dum calciant matutino duo Cæsares Prætor & prætura populi ro. functus dictatoris Cæsaris pater. Hic p̄p̄is exanimatus: ille romæ. Q. Fabius maximus in cōsulatu suo pridie. Kalen. ianua. In cuius locum. M. Orellius paucissimarum horarum cōsulatum petiit. Item. C. Vulcatius Gurges senator. Oēs adeo sani atq; tēpestiui ut de p̄grediendo cogitarent: Q. Aemilius Lepidus iam egrediens incusso pollice limini cubiculi. C. Aufidius cum egressus in senatū iret offenso pede in comitio. Legatus quoq; qui rhodiꝝ cām in senatu magna cū admiratiōe orauerat: in limine curiæ protinus expirauit progredi uolens. Cn. Bebius Pamphilus præfectura & ipse functus cum a puero quæsisset horas. A. Pompeius in capitolio cū deos salutasset. M. luuentius Thalna cōs. cum sacrificaret. C. Seruilius Pansa cum staret in foro ad tabernā hora diei secunda: in. P. Pansam fratrem in

h ii

nixus. Bebius Iudex dum uadimonium differri iubet. M. Terentius Corax dum tabellas scribit in foro. Nec non & proximo anno dum consulari uiro in aurem dicit eques romanus ante Apollinē eboreū qui est in foro Augusti. Super oēs. C. Iulius medicus dum inungit specillum per oculū trahēs. A. Manlius Torquatus consularis cum in coena placētam appeteret. L. Dutius medicus Valla dum mulsi potionem haurit. Ap. Saufeus cum a balneo reuersus mulsum bibisset: ouumq; sorberet. P. Quintius Scapula cum apud Aquilium Gallū cōnaret. Decimus Saufeus Scriba cum domi suā prāderet. Cornelius Gallus priorius & Q. Heterius eques ro. in Venere obiere. Et quos nostra adnotauit aetas duo aequēstris ordinis in aedē Pantomimo Mythico tum forma prācellente. Operosissima tamē securitas mortis in. M. O filio Hylaro ab antiquis tradit comœdiæ histrionē: cum populo admodum placuisset natali die suo: cōiuiūq; haberet edita coena calidā potionem in pultario poposcit: simulq; personā eius diei acceptā intuēs coronā e capite suo in eā transtulit: tali habitu rigens nullo sentiente: donec accubantiū pximus tepescere portionē ammoneret. Hęc scēlicia exēpla. At cōtra miseriæ innumera. L. Domitius clarissimæ gētis apud massiliam uictus: corfini captus ab eodem Cæsare ueneno potō propter rediū uitæ: postq; biberat: omni opere ut uiueret anixus est. Inuenit in actis scēlicis Russati aurigæ iā igne illato in rogam eius unum e fauentibus iecisse sese. Friuolum dictū ne hoc gloriæ artificis daretur: aduersis studiis copia odorū corruptum criminantibus. Cum ante nō multo. M. Lepidus nobilissimæ stirpis quē euenti anxietate diximus mortum flammæ uel e rogo eiectus recondi propter ardorē non potuisset: iuxta sarmentis aliis nudus crematus est.

De sepultura.

CA. LIII.

Psum cremare apud romanos nō fuit ueteris instituti. Terra condebant. At postq; lōginq; belis obrutos erui cognouere: tunc institutum. Et tamē multifarie priscos seruauere ritus. Sicut in cornelia domo nemo ante Syllā dictatōrē tradit eē crematus. Idq; eū uoluisse ueritū rationē eruto. C. Marii cadauere. Sepultus intelligit quoquo mō cōditus: humatus uero humo contextus.

De aia uel de manibus uel de resurrectione uerba gentiliū inania.

CA. LV.

Om̄ sepulturam aliā atq; aliā manium ambages. Omnibus a suprema die eadē quæ ante primum. Nec magis a morte sensus ullus aut corpori aut aia q̄ ante natalē. Eadē. n. uanitas in futurum etiā se ppagar: & in mortis quoq; tēpora ipsa sibi uita mentis. Alias immortalitātē aia: alias trāfigurationem: alias sensum inferis dando: & manes colēdo: deūq; faciēdo: qui iā etiā homo esse desierit. Ceu ullo mō spirādi ratio hoī a cæteris aialibus distet. Aut nō diuturniora in uita multa reperiuntur: quibus nemo similit̄ diuinat immortalitatem. Quod aut corpus aia prosequit materiā. Vbi cogitatio illi: quomō uisus: auditus: aut qui tangit: qui usus eius: aut quod sine his bonum: Quæ deinde sedes: quanta uel multitudo tot scēculis animæ uelur umbræ: Pueriliū ista deliramentorum. Auidæq; nunq; desinere mortalitatis commēta sunt. Similis & de asseruandis corporibus hoīum ac reuiuiscendis promissa a Democrito uanitas: qui nō reuixit ipse. Quæ malum ista demētia est iterari uitam morte. Quæ genitis quies unq; si in sublimi sensus animæ manet: inter inferos umbræ: Perdit profecto ista dulcedo credulitasq; præcipuum naturæ bonum mortē: ac duplicat obitus: si dolere etiam post futuri æstimationē euenit. Etenim si dulce uiuere: cui potest esse uixisse: At quāto facilius certiusq; sibi quēq; credere: ac specimen securitatis antegenitali sumere experimento.

Quæ quis inuenerit in uita.

CA. LVI.

Onsentaneū uidet priusq; digrediamur a natura hoīum indicare quæ cuiusq; scientia a quoq; inuenta sunt. Emere ac uēdere instituit Liber pater. Idē diadema regū insigne & triumphum inuenit. Ceres frumenta cū antea glande uescerent. Eadē molere & conficere in attica italia & sicilia: ob id dea iudicata. Eadē prima leges dedit. Ut alii putauere Rhadamanthus. Litteras semper arbor assyrias fuisse. Sed alii apud ægyptos a Mercurio ut Gellius. Alii apud syros repertas uolunt. Vtiq; in græciam attulisse e phœnice Cadmum sexdecim numero. A. B. C. D. E. G. I. L. M. N. O. P. R. S. T. V. Quibus troiano bello Pallamedem adiecisse quattuor hac figura θ ξ φ χ totidem post eū Simonidem melicum χ η κ ω. Quarum omniū uis in nostris recognoscitur. Aristoteles decem & octo priscas fuisse. α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ο π ρ σ τ χ Et duas ab Epicharmo additas θ χ q̄ a Palamede mauult. Antichides i ægypto inuenisse quēdā nomine Menona tradit quēdecim annis ante Phoroneum antiquissimum græciæ regem. Id monumentis approbare conatur. E diuerso Epigenes apud babylonios septingentorum uiginti annorum obseruationes syderum costilibus laterculis inscriptas docet: grauis auctor in primis. Qui minimum Berofus & Critodemus quadringentorum octoginta annorum. Ex quo apparet æternus litterarum usus. In latium eas attulerunt pelalgi. Laterarias domos cōstituerunt primi Euryalos & Hyperbios fratres athenis: antea specus erant p domibus. Gelio Doxius Celi filius lutei ædificii inuentor placet: exemplo sumpto ab hirundinū nidis. Oppidū Cecrops a se appellauit cecropiā: quæ nunc est arx athenis. Aliqui argos a Phoroneo rege ante cōditum uolunt. Quidā & sicyonem. Aegyptii multo ante apud ipsos diospolin. Tegulas inuenit Cinyra Agriopæ filius: & metalla æris. utrūq; in insula cypro. Item forcipē: marculū: uectē: incudē. Puteos Danaus ex ægypto aduectus in græciā qua uocabat argos ^{dispon} Lapidicinas Cadmus thebis. aut ut theophrastus in phœnice. Trafon muros. Turres ut Aristoteles Cyclopes. Phœnices ut Theophrastus. Aegyptii textilia. Infecere lanas sardibus Lydi. Fusos in lanificio Ciofiter filius Arachnæ. Linum & retia arachnæ. Fulloniā artē Nitias megarensis. Sutrinā Boetius. Medicinam ægyptii apud ipsos uolūt repertam. Alii per Arabum babylonis & Apollinis filium. Harbariā & medicamentariā a Chirone Saturni & Philliræ filio. Aes conflare & tēperare Aristoteles Lydū scytem

SEPTIMVS

monstrasse, Theophrastus Delā Phrygē putat. Aerariā fabricā alii Chalybas: alii Cyclopa, Ferrum Hesi-
 diodus in creta eos qui uocati sunt Dactyli Idæi. Argentum inuenit Erichthonius atheniensis: ut alii cea-
 cus. Auri metalla & conflaturam cadmus phœnix ad pangeum mōtem. Vt alii Thoas & Eaclis in pan-
 chaia aut Sol Oceani filius: cui Gellius medicinæ quoq; inuentionem ex melle assignat. Plumbum ex
 cassiteride insula primus apportauit Midacritus. Fabricam ferream inuenere cyclopes. Figulinas chore-
 bus atheniensis. In iis orbem anacharsis scythes: ut alii Hyperbeos corinthius. Fabricam materiæ De-
 dalus: & in ea ferram: asciam: perpendiculum: terebrā: glutinum: ichthyocollam: Normā: fornicē aut &
 libellam & tornum & clauem Theodorus famius. Mensuras & pōderā Phidon argiuus: aut Palemedes
 ut maluit Gellius. Ignem e silice pyrodes: cilicis filius. At eundem asseruare in ferula prometheus. Vehi-
 culum cum quattuor rotis phryges. Mercaturas pœni. culturas uitium & arborum Eumolphus athe-
 niensis. Vinum aqua miseri Staphilus Sitheni filius. Oleum & trapetas Aristeus atheniensis. Idem mel-
 la. Bouem & aratrū Briges atheniensis: ut alii Triptolemus. Regiā ciuitatē ægyptii: popularē attici: post
 Theseum tyramnū primus fuit phalaris agrigēti. Seruitiū inuenere lacedæmonii. Iudiciū capitis in ario-
 pago primum actum est. prælium afri cōtra ægyptios primi fecere fustibus quos uocant phalangas: cli-
 peos inuenerunt prætus & Acritus inter se bellantes: siue chalchus Athamātis filius. Loricam Mydias
 messenius. Galeam: gladium: hastam lacedæmonii. Ocreas & cristas Cares. Arcū & sagittam Scythem
 Iouis filium. Alii sagittas Perfen Persei filium inuenisse. Lanceas ætolas. Laculū cū amento ferūt inuenisse
 Aetolum Martis filiū. Hastas uelitates Tyrrhenū pilumq;. Penthesileā amazonē securim. Piseum ue-
 nabula. Et in tormētis scorpionē Cretas. Catapultā syros. Phœnicas balistam & fundā. Aeneā tubam Pi-
 seum Tyrrhenum. Testudines Artemonē clazomenū. Equū qui nunc aries appellat in muralibus ma-
 chinis epeum ad troiā. Equo uehi Bellerophontē. Frænos & strata equoq; Peletroniū. Pugnare ex quo
 thessalos: qui centauri appellati sunt: habitantes secundū pelium montē. Bigas primū iunxit phrygum
 natio. Quadrigas Erichthonius. Ordinem exercitus: signi dationem: thessaras: uigilias inuenit Palamedes
 troiano bello. Specularem significationem eodē bello Sinon. Inducias Lycaon. Fœdera Theseus. Augu-
 ria ex auiibus Car: a quo caria appellata. Adiecit ex cæteris aialibus Orpheus. Aruspiciū Delphus. Igni
 spicia Amphiaraus. Auspicia auium Tyresias thebanus. Interpretationē ostentog; & somniorum Am-
 phyctyon. Astrologiam Atlas Libyæ filius: ut alii ægyptii: ut alii assyrii. Spherā in ea milesius Anaximā-
 der. Ventorum rationē Aeolus Hellenis filius. Musicā Amphion. Fistulā Pan. Monaulū Mercurius. Ob-
 liquā tibiā Mydas in phrygia. Geminas tibiās Marsias. In eadē gente lydios modulos Amphion. Dori-
 os Thamyras thrax. Shrygios Marsias phryx. Citharam Amphion: ut alii Orpheus: ut alii Linus. Septē
 cordis additis Terpander. Octauā Simonides addidit. Nonā Timotheus. Cithara sine uoce cecinit Tha-
 myras prius. Cum cantu Amphion: ut alii Linus. Cithara edita carmina composuit Terpadēr. Cum ti-
 biis canere uoce Troezenus Dardanus instituit. Saltationē armatam Curetes docuere. Pyrrhycem Pyr-
 rhus: utraq; in creta. Versum heroicū pythio oraculo debemus. De poematū origine magna quæstio
 est. Ante troianum bellū probant fuisse. profaicam orationē condere pherecides Syrius instituit tēpore
 Cyri regis. Hystoriā cadmus milesius. Ludos gymnicos in arcadia Lycaon. Funebres Acastus in iolcho
 post eū Theseus in isthmo. Hercules olympiæ athleticam. Pythus pilā lusoriā. Gyges lydus picturā in
 ægypto. In græcia uero pyrrhus Dedali cognatus aut Aristoteli placet: ut Theophrasto polignotus athe-
 niensis. Nauem primus in græciam ex ægypto Danaus aduexit. Ante ratibus nauigabatur inuentus in
 mari rubro inter insulas a rege Erythra. Reperiūtur qui myfos & troianos priores excogitasse in helle-
 sponto putent cum transirent aduersus thracas. Etiam nūc in britānico oceano uitiles corio circūsuræ
 fiunt. In nilo ex papyro & scirpo & arundine. Longa naue Iasonem primū nauigasse philostephanus au-
 ctor est. Egessias parrhalum. Ctesias Samyram. Saphanus Semiramam. Arthimachus Aegæonem Bire-
 men Damasthenes erythreos fecisse. Triremē Thucydides Amoclen corinthiū. Quadriremē Aristote-
 les carthaginenses. Quinqueremē instituit Nesichthon salaminus. Sex ordinum Zenazoras syracusi-
 us. Ab ea ad deciremē Nesigitō. Alexandrū magnū ferunt instituisse ad duodecim ordines. Philostepha-
 nus Ptolæmeum Soterem ad quindecim. Demetrium Antigoni ad. xxx. ptolemæū philadelphū ad. xl.
 ptolemæum philopatorem qui Triphon cognominatus est ad. l. Onerariā Hippus tyrius inuenit. lem-
 bum cyrenenses. Cymbā phœnices. Celocem rhodi. Cercyrā cyprii. Syderum obseruationem in nauigando
 phœnices. Rhemum topæ. latitudinem eius plateæ. Vela Icarus. Malū & antēnam Dedalus. Hi-
 pagum salaminii: aut pericles atheniensis. Tectas longas talii: antea ex prora tantum & puppi pugnaba-
 tur. Roftra addidit piseus. Tyrrheni anchoram. Eupalamius eandem bidente: anacharsis harpagonas.
 Et manus picles atheniensis: amminicula gubernandi Typhis. Classe princeps depugnauit. Minos ani-
 mal occidit primus Hiperbis Martis filius. Prometheus bouem.

In quo primus gentium consensus, CA. LVII,
 g Entium consensus tacitus primus omnium conspirauit ut ionum litteris uterentur.
 De litteris antiquis. CA: LVIII,
 u Eteres græcas fuisse easdem pene quæ nunc latinæ inditio erit delphica tabula antiq; ætis: quæ
 est hodie in palatio dono principum Mineruæ dicata in bibliotheca cum inscriptione tali. *Ναυοικια τῆς τῆς πύργου*
 Quando primum tonsores romæ. CA. LIX. *Συναιτος ἀνὸς ὀνὸς*
 Equens gentiū cōsensus in tonsoribus fuit: sed romanis tradior. In Italiā ex sicilia uenere post
 romā cōditam anno quadringentesimo quinquagesimo quarto: adducēte p, Ticinio Mena ut
 h iii

Cercyrā cyprii.
Ναυοικια τῆς τῆς πύργου
Συναιτος ἀνὸς ὀνὸς

LIBER

auctor est Varro. ante inuensi fuere. primus omnium radi quotidiē instituit africanus. Sequens Diuus Augustus cultris semper usus.

Quando primum horologia.

CA. LX.

Ertius consensus fuit in horarum obseruatione iam hac ratione accedens. Quando & a quo in graecia reperta diximus in secundo uolumine. Serius etiam hoc romae contigit. Duodecim tabulis ortus tantum & occasus nominatur: post aliquot annos adiectus est & meridiēs accēso cōsulū id. p. nuntiāte cū curio inter rostra & graecostasin prospexisset talem solē. A colūna aenea ad carcerē inclinato sydere supremā pronuntiauit. Sed hoc serenitas tantum diebus usque ad primum punicū bellū. princeps romanis solarium horologium statuisse ante. xii. annos quā cum pyrro bellatum est ad aedem. Quirini. L. Papyrius Cursor cum eandē dedicaret a patre suo uotam a Fabio Vestali proditur. Sed neque facti horologii rationē uel artificis significat: nec unde trāslatum est: aut apud quem scriptū id inuenerit. M. Varro primū statutum in publico secundū rostra in colūna tradit bello punico primo a. M. Valerio Messala cōsule catina capta in sicilia. Deportatū inde post. xxx. annos quā de papyriano horologio traditur anno urbis quadringentesimo septuagesimo septimo. Nec congruebant ad horas eius lineae: paruerunt tamen ei annis undecim: donec. Q. Martius philippus quicū. L. Paulo fuit censor diligentius ordinatum iuxta posuit. Idque munus inter censoria opera gratissime est acceptū. Etiam tamen nubilo incertae fuerat horae usque ad proximum lustrum. Tunc Scipio Nasica collega lenati primus aqua diuisit horas aequae noctium ac dierum. Idque horologium sub testō dicauit anno urbis. d. lxxxv. Tam diu po. Ro. indiscreta lux fuit. Nunc reuertamur ad reliqua animalia: primumque terrestria.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER OCTAVVS.

De animalibus terrestribus. Elephantorum cōmendatio: & de sensu eorum.

CA. I.

D RELIQUA TRANSEAMVS ANIMALIA ET PRIMVM TERRESTRIA. Maximū est elephas: proximūque humanis sensibus. Quippe intellectus illis sermonis patris. Et in primis obedientia: officiorumque quae didicerit memoria. Amoris & gloriae uoluptas: immo uero quae etiam in homine rara. p. bitas: prudentia: aequitas. Religio quoque syderum solisque ac lunae ueneratio. Auctores sunt in mauritaniae saltibus ad quendam amnem cui nomen est anulo nitescere luna noua greges eorum descendere: ibique se purificantes solent ter aqua circumspargi: atque ita salutato sidere in siluas reuerti: uitulosque fatigatos praeseferentes. Alienae quoque regionis intellectu credunt maria transitori non ante naues conscendere: quam inuitati rectoris iureiurando de reditu. Visique sunt festi aegritudine: quando & illas moles infestant morbi: per haerbas supini in caelum iacentes: ueluti tellure percibus alligata. Nam quod ad docilitatem attinet. Regem adorant. Genua submitunt. Coronas porrigunt.

Indicis arabici minores: quos appellant nothos.

Quando primum iuncti.

CA. II.

Omnem iuncti primum subiere currum Pompeii magni africo triumpho. Quod prius india uicta triumphante Libero patre memorat. Procius negat potuisse Pompeii triumpho iunctos ingredi porta. Germanici Caesaris munere gladiatorio quosdam incōditos motus edidere saltantium modo. Vulgare erat per auras arma iacere non auferentibus uentis: atque inter se gladiatorios congressus edere: aut lasciuente pnicitate colludere. Postea & per funes incessere. Lecticas etiam ferentes quaterni singulas: puerperas imitantes: plenisque hominum tricliniis accubitu: iere per lectos ita libratissimis uestigiis: ne quis potantium attingeretur.

De docilitate eorum.

CA. III.

Etiam est unum tardioris ingenii in accipiendis quae tradebant: saepius castigatum uerberibus eadem illa meditante noctu repertum. Mige maxime & aduersis quidem funibus subire. Sed regredi magis utriusque pronis. Mutianus ter cōsul auctor est aliquem ex iis & litterarum ductus graecae didicisse: solitumque praescribere eius linguae uerbis. Ipse Ego haec scripsi: & spolia celtica dicauit. Itemque se uidente puteolis cum aduecti de naue egredi cogentur: territos spatio procul portis a continente porrecti: ut sese longinquitatis aestimatione fallerent: auersos retrorsus isse. Praedam ipsi in se expectanda sciunt solam esse in armis suis: quae luba cornua appellat. Herodotus tanto antiquior & consuetudo melius detes. Quae ob rem deciduos casu aliquo uel senecta defodiunt. Hoc solum ebur est. Caeterum & in iis quoque quae corpus intexit uilitas ossa. Quae nuper ossa etiam in laminas secari coepere penuria. Etenim rara amplitudo iam dentium praeterquam ex india reperitur. Caeterum in nostro orbe cessare luxuriam. Dentium candore intelligitur iuuenta. Circa hos belli cura summa. Alterius mucroni parant: ne sit poeliis hebes. alterius operario usu fodiunt radices. Impellunt moles. Circuuentique a uenantibus primos constituunt: quibus sunt miunimi: ne tanti proelium putet: postea fessis impactos arbori frangunt: praedamque se redimunt.

De clementia eorum: & quae pericula sua intelligant: & de tigridis truculentia.

CA. IIII.

Irū in plenisque animalium scire quare petant. Sed & per cuncta quae caueant. Elephas homine obuios forte in solitudine & simpliciter oberrante clamens placidusque etiam demonstrare uiam traditur. Idem uestigio hominis aduerso priusquam homine iremiscere insidias. metu. Subsistere ab olfatu. Circū

OCTAVVS

ſpectare: Iras pſare. Nec calcare: ſed erutū pximo tradere. Illum ſequenti nuntio ſimili uſq; ad extremū tunc agmen circumagi: & reuerti: aciemq; dirigi. Adeo omniū odori durare uirus illud maiore ex parte ne nudorum quidē pedū. Sic & tigris etiā feris cæteris truculenta: atq; ipſa elephātū quoq; ſpernēs ue ſtigia. Hoīe uiſo tranſſerre dicitur protinus catulos. Quo nam modo agnito: ubi ante cōſpecto illo quē timeret? Etenim tales ſiluas minime frequentari certum eſt. Sane mirant ipſam ueſtigiū raritatē. Sed unde ſciunt timendos eſſe? immo uero cur uel ſæpius cōſpectum pauent: rāto uiribus magnitudine uel locitate præſtantiores? Nimirum hæc eſt natura rerum: hæc potētia eius ſæuiſſimas ferarū maximasq; quæ nunq; uidiſſent: quod debeant timere: & ſtatim intelligere cur ſit timendum.

De intellectu & memoria eorum.

CA. V.

Lephanti gregatim ſemp ingrediuntur. Ducit agmen maximus natu. Cogit ætate proximus amnē tranſſitari minimos præmittunt: ne maior ingreſſu atterente aluēu crefcat gurgitis altitudo. Antipater anctor eſt duos Antiocho regi in bellicis uſibus celebres etiā cognominibus fuiſſe. Etenim nouere ea. Certe Cato cū imperatorq; noīa annalibus deſcriberet: eū qui fortiffime prælia tus eēt in punica acie Sutrū tradidit uocatū altero dēte mutilato. Antiocho uadū fluminis experiēti re/ nuit Ajax: alioq; dux agminis ſemp. Tū pronuntiatū eius fore principatum qui tranſſet: auſumq; Pa/ troclū. Ob id phaleris argēteis quo maxime gaudent: & reliquo oī primatu donauit. Ille qui notabatur inedia mortē ignominia prælit. Mirus nāq; pudor eſt. Victuſq; uocē fugit uictoris. Terram ac uerbenas porrigit. Pudore nunq; niſi in abdito cœunt. Mas qnquēnis: ſœmina decēnis. Inſ autē biēnio: qnis ut fe runt cuiuſq; anni diebus: nec amplius. Sexto pfundunt amne nō ante reduces ad agmen. Nec adulteria nouere. Nulla ue pp ſœminas inter ſe prælia: cæteris aīalibus pernicialia. Nec quia deſit illis amoris uis. Nāq; traditur unus amaſſe quandā in ægypto corollas uendentē. Ac ne quis uulgariter electā putet: mi retur gratā Ariſtophani celeberrimo in arte grāmatica: alius Menandrū ſyracuſanū incipientis iuuentæ in exercitu Ptolemæi deſideriū eius quotiēs nō uideret inedia teſtatus. Er unguentariā quādā delectam iuba tradit. Oīum amoris ſuere argumēta gaudiū a cōſpectu: blanditiæq; incōditæ: ſtipēs quas populus dediffet ſeruata: & in ſinum effuſæ. Nec mirū eſſe amorē quibus ſit memoria. Idem nāq; tradit agnitū in ſeneſta multos poſt annos qui rector in iuuenta fuiſſet. Idem diuinationē quandā iuſticiæ. Cū Boc/ chus rex. xxx. elephātis totidem in quos ſæuire inſtituerat ſtipitibus alligatos obieciſſet: procurſantibus inter eos qui laceſſerent: non potuiſſe effici ut crudelitalis alienæ miniſterio fungeretur.

Quando primum in italia.

CA. VI.

Lephantes italia primum uidit pyrri regis bello: & boues lucas appellauit in lucanis uiſos an no urbis quadringentefimo ſeptuageſimoſecundo. Roma autē in triūpho ſeptem annis ad ſu perioſiorem numerum additis. Eadem plurimos anno quingēteſimoſecūdo uictoria. L. Metelli pontificis in ſicilia de pœnis capros. cxlii. ſuere traueſti ratibus: quas doliorum conſertis ordinibus im/ poſuerant. Veri uſ eos pugnaſſe in cyrcō: interfectoſq; iaculis tradit penuria conſilii. Quoniā neq; ali pla/ cuiſſet: neq; donari regibus. L. Piſo inductos duntaxat in cyrcum: atq; ut contemptus eorum increſceret ab operariis haſtas præpilatas habentibus: per cyrcum totum actos. Nec quid dein de iis factum ſit au/ ctiores explicat: qui non putant interfectos.

Pugnæ eorum.

CA. VII.

Lara eſt unius e romanis dimicatio aduerſus elephantū. Cū Hannibal captiuos noſtros dimi/ care inter ſe coegiffet. Namq; unū qui ſuperat obiecit elephātū: & illū dimitti pactus ſi intere/ miſſet. Solus ergo in harena cōgreſſus magno pœnoꝝ dolore cōfecit. Hānibal cum famā eius dimicationis contēptū allaturā beluis intelligeret: equites miſit qui abeuntē interficerēt. Promuſcidem eoz facillime amputari Pyrri prælioz experimentis patuit. Romæ pugnaſſe Fenella tradit primū oīum in cyrcō Claudii Pulchri ædilitate curuli. M. Antonio. A. Poſthumo cōſ. anno urbis ſexcēteſimo qnquageſimo quinto. Itē poſt annos. xx. Luculloꝝ ædilitate curuli aduerſus tauros. Pōpei quoq; altero cōſulatu dedicatione tēpli Veneris uictricis pugnaſſe in cyrcō. xx. aut ut quidā tradunt. xvii. Getulis ex aduerſo iaculātibus mirabili unius dimicatio: qui pedibus confoſſis reſſit genibus in cateruas: arrepta ſcuta iaciens in ſublime: quæ decidentia uolubilitate ſpectantibus uoluptati erant in orbē circūacta: ue/ lut arte nō furore beluæ iacerent. Magnū & in altero miraculū fuit uno icſtu occiſo. Pilū ſub oculo ada/ ctum in uitalia capitis uenerat. Vniuerſi eruptionē tentauere non ſine uexatioe populi circūdantis clau/ ſtris ferreis. Qua de cauſa Cæſar dictator poſtea ſimile ſpectaculū editurus euripis harenam circūdedit: quos Nero princeps ſuſtulit equiti loca addens. Sed Pōpeiani amiſſa fuge ſpe miſericordiā uulgi inenar/ rabili habitu quæſentes supplicauere quādā ſeſe lamēratione cōplorantes: rāto populi dolore: ut oblitus imperatoris ac munificentia honorisue exquisitæ ſlens uniuerſus conſurgeret: diraq; Pōpeio quas ille mox luit pœnas imprecaret. Pugnaſſe & Cæſari dictatori tertio conſulatu eius. xx. contra pedites qn/ gentos. Iterū totidē turriti cū ſexagenis ppugnatoribus eodē quo priores numero peditū: & pari equitū e diuerſo dimicāte. Poſtea ſingulis principibus Claudio & Neroni in cōſumatione gladiatoroz. Ipſius ani malis tanta narratur clæmentia contra minus ualida ut in grege pecudum concurrētia manu dimoue/ at: ne quid obterat imprudens. Nec niſi laceſſiti noceāt. ideoq; gregatim ſemper ambulent. Minime ex omnibus ſoli uagi. Equitatu circūueſti infirmos aut feſſos uulneratoſue in medium agmen recipiunt: ac uelut imperio aut ratione per uices ſubeunt. Capti celerime mitificantur hordei ſucco.

Quomodo capiantur.

CA. VIII.

Apiunt autē in india unum ex domitis agente rectore: qui deprehēſum ſolitarium abactum ue

LIBER

a grege uerberat ferum. Quo fatigato transcēdit in eū: nec secus ac priorem regit. Africa foueis capit: in quas deerrante aliquo ptinus cæteri cōgerunt ramos: moles deuoluunt: aggeres construunt: omniq; uel conant extrahere. Antea domitādi gratia gregis equitatu cogebāt in conuallē manufactā: & longo tractu fallacē. Cuius inclusos ripis fossisq; fame domabāt. Argumentū erat ramus hofe porrigente clāmēter acceptus. Nunc dentium cā. Pedes eoz; iaculātur alioq; mollissimos. Troglodytæ cōtermini æthiopiæ qui hoc solo uenatu alunt arbores propinquas itineri eoz; cōscendunt. Inde totius agminis nouissimum speculari extremas inclines defiliunt. Leua apprehendit cauda. Pedes stipanē in sinistro fœmore. Ita pendēs atq; poplitem dextra cedit: ac præacuta bipenni hoc crure tardato profugiens alterius poplitis neruos ferit: cuncta præceleri pernicitate peragens. Alii tutiore genere: sed magis fallaci intētus ingentes arcus defigunt humi longius. Hos præcipui uiribus iuuenes continent. Alii connixi pari conatu tendunt: ac p̄tereuntibus sagittæ uenabula infigunt: mox sanguinis uestigiis sequuntur. Elephantoz; generis fœmine multo pauidiores.

Quomodo domantur.

CA. IX.

d Omātur autē rabidi fame & uerberibus: elephantis aliis admotis qui tumultuantem cathenis coercent. Alias circa coitus maxime efferant: & stabula indoz; dētibus sternūt. Quapropter arcent eos coitu: fœminarūq; penuria separant: quæ haud alio modo q̄ armentoz; habent. Domiti militant: & turres armatoz; in hostes ferunt: magnaq; ex parte oriētis bella cōficiunt. Prosterunt acies: proterunt armatos. Iidem minimo suis stridore terreni: uulneratq; & territi retro semp̄ cedunt. haud minore partium suarum pernicie. Indicum afri pauent: nec contueri audēt. nam & maior indicis magnitudo est.

De partu eorum & reliqua natura.

CA. X.

d Ecē annis gestare in utero uulgus existimat. Aristoteles biennio: nec amplius q̄ singulos semel gignere: pluresq; uiuere ducentis annis: & quosdam trecentis. Iuuenta eorum sexagesimo incipit. Gaudent annibus maxime. Et circa fluuios uagantur cum alioquin nare propter magnitudinem corporis non possint. Iidem frigoris impatientes. Maximum hoc malum: inflationemq; & p̄fluuiū alui: nec alia morboz; genera sentiunt. Olei potu tæla quæ corpori eoz; inhæserant decidere inuenio. A sudore autem facilius adhærescere. Et terrā edisse iis rabificū est: nisi sapius mādant. Deorant autē & lapides. Truncos quidē gratissimo in cibatu habent. Palmas excelsiores fronte prosterunt. Ac ita iacentium assumunt fructum. Mandunt ore. Spirant & bibunt: odorāturq; haud improprie appellata manu. Animalium maxime odere murem: & si pabulum in præsepio positum attingi ab eo uidere: fastidiunt. Cruciatum in potu maximū sentiunt hausta hirundine: quā sanguisugā uulgo cœpisse appellari aduerto. Hæc ubi in ipso anime canali se fixit: intolerando afficit dolore. Durissimum dorso tergus. Vētres molles. Setæ nullū tegumentum, ne in cauda quidē præfidiū abigendo tedio muscarum. Namq; id & tanta uastitas sentit. Sed cancellata cutis & inuitas id genus animalium odore. Ergo cum extenti recepere examina arctatis in rugas repente cancellis cōprehensas enecat. Hoc iis pro cauda: pro iuba: pro uillo est. Dentibus ingens precium: & deorum simulacris laudatissima ex iis materia. Inuenit luxuria commēdationem: & aliam expetit in callo manus uim saporis haud alia de causa credo q̄ quia ipsum ebur sibi mandere uidetur. Magnitudo dentium uidetur quidem in templis p̄cipua. Sed tamen in extremis africæ qua confinis æthiopiæ est, postium uicem in domiciliis præbere. Sepeq; ea iis & pecorum stabulis palos elephantorum dentibus fieri Polybius tradit auctore Gaulusa Regulo.

Vbi nascantur: & de discordia eorum & draconum.

CA. XI.

e Lephates fert africa ultra syrticas solitudines: & in mauritania. Ferunt æthiopes & troglodytæ ut dictū est. Sed maximos india bellantesc; cū iis perpetua discordia dracones tantæ magnitudinis ut & ipsos circūflexu facili ambiat: nexuz; nodi p̄stringāt. Cōmoritura dimicatio uictusq; corrucens complexum elidit pondere.

De solertia animalium.

CA. XII.

m Ira animalium pro se cuiq; præcipua solertia est ut iis una scandēdi in tantā altitudinē difficultas. Draco itaq; iter ad pabula speculari. Ab excelsa se arbore iniicit. Scit ille imparē sibi luctatum contra nexus. Itaq; arboz; aut rupiū attritū quærit. Cauent hoc dracones: ob idq; gressus primū alligant cauda. Resoluunt illi nodos manu. At hi in ipsa nare caput cōdunt: pariterq; spiritum p̄cludunt: & mollissimas lancināt partes. Iidem obuui deprehensi in aduersos erigūt se: oculosq; maxime petunt. Ita fit ut plerunq; cæci ac fame & mœroris tabe confecti reperiant. Quā quis aliam tantæ discordiæ causam attulerit: nisi naturæ spectaculum sibi ac paria componentis. Est & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidissimum esse sanguinem: ob id æstu torrente p̄cipuæ a draconibus expeti. Quā obrem in amnes merfos insidiari bibētibus: arctatisq; illigata manu in aurem morsum defigere. Quoniam is tantum locus defendi non possit manu. Dracones esse tantos ut totum sanguinem capiāt. Itaq; elephantos ab iis ebibi: ficcatosq; concidere: & dracones inebriatos opprimi commorig.

De draconibus.

CA. XIII.

g Enerat dracones æthiopia indicis pares uicenum cubitorum. Id modo mirum unde cristatos iuba crediderit. Afachæi uocantur æthiopes: apud quos maxime nascantur. Narratur in maritimis eoz; quaternos quinosq; inter se cratium. modo implexos erectis capitibus uilificātes (ad meliora pabula arabicæ) uehi fluctibus.

De serpentibus maximis & bois.

CA. XIII.

m Egasthenes scribit in india serpentis in tantam magnitudinem adulescere: ut solidos hauriant ceruos taurosq;. Metrodorus circa rhindacū annē in ponto ut supuolates quis alte p̄niciterq;

OCTAVVS

alites hauſtu raptas abſorbeant. Nota eſt in punice bellis ad flumen bagradam a regulo imperatore baſiſtis tormentiſq; ut oppidum aliquot expugnata ſerpēs. cxx. pedū lōgitudinis. Pellis eius maxillæ uſq; ad bellum numātinū durauere romæ in tēplo. Faciunt hiſ fidē in italia appellatæ boæ in tantā magnitudinē exeūtes ut Diuo Claudio principe occiſæ in uaticano ſolidus in aluo ſpectatus ſit infans. Alunt primo bubuli lactis ſucco. Vnde nomen traxere. Cæteroz animalium quæ modo conuecta undiq; italiæ contingere ſæpius: formas nihil attinet ſcopuloſe referre.

De ſcythicis animalibus & ſeptentrionalibus.

CA. XV.

Auciſſima ſcythia dignit iopia fructuū. Pauca cōtermina illi germania. Inſignia tamē bouum ſeraz genera: iubatos biſontes: excellētīq; & ui & uelocitate uros: quibus iſperitū uulguſ bubarum nomē imponit: cū id gignat africa uituli potius ceruiue quadā ſimilitudine. Septētrio fert & equoz greges ferorū: ſicut aſinoz aſia & africa. Præterea alcen ni pceritatis aurium & ceruicis diſtinguat: iumēto ſimilem. Item natam in ſcardinauia inſula: nec unq; uiſam in hoc orbe: multis tamen narratā alcen haud diſſimilem illis & nullo ſuffraginum flexu. Ideoz nō cubātem & accliuem arbori i ſomno: eaz incifa ad inſidias capi. Alias uelocitatis memoratæ. Labrū ei ſuperius prægrande: ob id retrograditur in paſcendo: ne in priora tendens inuoluatur. Tradūt in pæonia ſeram quæ bonafus uoceſ equina iuba: cætera tauro ſimilem: cornibus ita in ſe inflexis ut non ſint utilia pugnæ. Quapropter ſurga ſibi auxilia: reddentem ea ſiumum interdū & triū iugez longitudine cuius contactus ſequentes ut ignis aliquis comburat. Mirū pardos pātheras leones & ſimilia cōdito in corporis uaginas unguiū mucrone ne refringantur hebetenturq; ingredi: auerſiſq; faculis currere: nec niſi appetēdo prætere.

De leonibus.

CA. XVI.

Eoni præcipua generofitas: tūc cum colla armoſq; ueſtiunt iuba. Id enim ætate cōtingit e leone cōceptis. Quos uero pardi generauere ſemp inſigni hoc carent. Simili modo ſœminæ. Magna iis libido coitus: & ob hoc maribus ira. Africa hæc maxime ſpectat iopia aquarum ad paucos annes congregātibus ſe feris. Ideo multiformes ibi animalium partus: uariæ ſœminis cuiuſque generis mares aut ui aut uoluptate miſcente. Vnde etiam uulgare græciæ dictū ſemp aliquid noui africā affere. Odore pardi coitum ſentit in adultera leo: totaq; ui conſurgit in pœnā. Idcirco aut culpa flumine abluitur: aut longius comitatur. Semel autē edi partū laerato unguium acie utero in enixu uulguſ creditiſſe uideo. Ariſtotileſ diuerſa tradit: uir quem in iis magna ſecuturus in parte præfundū reor. Alexandro magno rege inſtammato cupidine animalium naturas noſcendī: delegatq; cōmentatione Ariſtoli ſummo in oiſcientia uir o: aliquot milia hoīum in totius aſiæ græciæq; tractu parere iuſſa: omnium quos uenatus aucupia piſcatuſq; alebant. Quibuſque uiuaria armenta: aluearia: piſcinæ: auaria in cura erant: ne qd uſq; gentiū ignoraretur ab eo. Quos percontando. L. ferme uolumina illa præclara de aſialibus condidit. Quæ a me collecta in arctū cū iis quæ ignorauerat: quaſo ut legentes boni cōſulant i uniuerſis regz naturæ operibus: medioc; clariffimi regum oīum deſiderio cura noſtra breuiter peregrinātes. Is ergo tradit leonā primo foetu parere quinq; catulos: ac per annos ſingulos uno minus: ab uno ſtereſcere. Informes minimaq; carnes magnitudine muſtellarū eſſe initio. Semeftrēs uix ingredi poſſe: nec niſi bimeftrēs moueri. In europa autē inter achelou tantū & neſtum annes leones eſſe: ſed longe uiribus præſtāntiores iis quos africa aut ſyria gignant. Leonū duo genera cōpactile & breue criſpioribus iubis. Hos pauidores eſſe q̄ longo ſimplicique uillo: eos contemptores uulnerum. Vrinam mares crure ſublato reddere ut canes. Graue odorē: nec minus halitū. Raros in potu. Veſci alternis diebus. A ſaturitate interim triduos cibis carere. Quæ poſſint in mandendo ſolida deuorare: nec capiente aluo cōiectis in fauces unguiibus extrahere: ut ſi fugiendū ſit non in ſatiētatē abeat. Vitā iis longam docet argumento q; pleriq; dentibus defecti reperiantur. Polybius Aemiliani comes in ſeneſta hoīem appeti ab iis refert. Quoniam ad perſequēdas ſeras uires nō ſuppetant. Tunc obſidere africæ urbes: eaz de cā crucifixos uidiſſe ſe cum Scipione: q̄ cæteri metu pœnæ ſimilis abſterrentur eadem noxa. Leoni tātū ex feris clæmentia in ſupplices pſtratis parcit: & ubi ſæuit in uiros prius q̄ in ſœminas fremit: infantes nō niſi magna fame. Credit libya intellectu puenire ad eos precū. Captiuā certe getuliæ reducē audiui multoz in ſiluis impetū a ſe mitigatū alloquio auſæ ſe dicere ſœminā pfugā inſirmā ſupplicē aialis oīum generoſiſſimi: cæteriſq; imperātis: indignā eius gloria prædā. Varia circa hæc opinio ex ingenio cuiuſq; uel caſu mulceri alloquiſ ſeras. Quippe iā ſerpentes extrahi cātu: cogiq; i pœnā. Veꝛz falſumue ſit uita decreuerit. Leonū animi idex cauda: ſicut & equoz aures. Nāq; & has notas generoſiſſimo cuiq; natura tribuit. Immotā ergo placido clæmens blādiētīq; ſimilis: quod raz eſt. Crebrior enim iracundia eius. In principio terra uerberatur. Incremēto terga ceu quodā icitamēto flagellatur. Viſ ſumma i pectore. Ex oi uulnere ſiue ungue impreſſo ſiue dente ater pſiuit ſanguis. lidē ſatiati innoxii ſunt. Generoſitas maxime in periculis deprehenditur: non in illo tantum modo q; ſpernens tæla diu ſe terrore ſolo tuetur: aut uelut cogi teſtatur. Cogiturq; nō tanq̄ periculo coactus: ſed tanq̄ amētia iratus. Illa nobilior animi ſignificatio qualibet magna canum & uenantium urgente ui contemptim reſtitanſq; cedit in campis: & ubi uideri poteſt. Idem ubi uirgulta ſiluaſq; penetrauerit acerrimo curſu fertur: uelut deputans abſconſione turpitudinē. Dum ſequit: inſilit ſaltu: quō in fuga nō utit. Vulneratus obſeruatione mira percuſſorem no uir: & in quātalibet multitudine appetit. Eum uero qui tæla quidē miſerit: ſed tamē non uulnerauerit correptum raptatq; ſternit: nec uulnerat. Cū pro catulis ſœta dimicat: oculorum acie tradit defigere in terrā ne uenābula expaueſcat. Cæterum dolis carent & ſuſpitione. Nec limis intuetur oculis: aſpiciq;

OCTAVVS

boues carent in utroq; genere. Oēs aut̄ iumētōz in iis terris dorso fungunt̄: atq; etiā equitatu i præliis. Velocitas inter equos. Sed sua cuiq; mensura: sicuti uires. Nec ultra assuetū procedit spatium: nec plus instituto onere recipit. Odium aduersus equos gerunt naturale. Sitim & quatrīduo tolerant. Implent̄ cum bibendi occasio est: & in præteritū & in futurū: obturbata conculcatione prius aqua: aliter potu non gaudent. Viuunt quinquagenis annis: quidam & centenīs. Vt cūq; rabiem & ipsi sentiunt. Castrandī genus etiā fœminas quæ bello præparentur inuentū est. Fortiores ita sūt coitu negato. Hoz aliqua similitudo in duo transfertur aīalia. Nabim æthiopes uocāt: collo similem equo: pedibus & cruribus boui: camelo capite: albis maculis rutilum colorem distinguētibus. Vnde appellata camelopardalis. Dictatoris Cæsaris circēsis ludis primū uisa romæ. Ex eo subīde cernit̄ aspectū magis q̄ feritate cōspicua. Quare etiā ouis feræ nomē inuenit.

De chao & cepho.

CA. XIX.

P Ompeii magni primū ludi ostenderunt chaum: quē galli Rhaphiū uocabant: effigie lupi: par dogz maculis. Iidem ex æthiopia quas uocant cephos: quarū pedes posteriores pedibus humanis & cruribus. priores manibus fuere similes: hoc animal postea Roma non uidit.

De rhinocerote.

CA. XX.

I Idem ludis & rhinoceros unius in mare cornu qualis sæpe uisus. Alter hic genitus hostis elephanto: cornu ad saxa limato præparat se pugnæ. In dimicatione aluum maxime perens: quā scit esse molliorem. Longitudo ei par. Crura multo breuiora. Color buxeus.

De lyncibus: & spingibus: & crocutis: cercopithecis: indicis bubus: leucrocotis eale: tauris æthiopiæ: māticora: monocerote: catoblepa. basilisco.

CA. XXI.

I Yncas uulgo frequentes & spingas fusco pilo: mammis in pectore geminis æthiopia generat: multaq; alia monstro similia. Pennatos equos & cornibus armatos: quos pegafos uocāt. Crocutas uelut ex cane lupoz conceptos oīa dentibus frāgentes: prinusq; deuorata cōficiētes uentre. Cercopithecus nigris capitibus: pilo asinino: & dissimiles cæteris uoce. Indicos boues unicornes tricornesq;. Leucrocutam perniciosissimam feram asini fere magnitudine: cruribus ceruinis: collo cauda pectore leonis: capite meliū: bifulca ungula: ore ad nares usq; rescisso: dentiū locis osse ppetuo. Hāc ferā humanas uoces tradunt imitari. Apud eos & quæ uocāt eale magnitudine eq̄ fluuiialis: cauda elephāti: colore nigra uel fulua. Maxillas apri: maiora cubitalibus cornua habens mobilia: quæ alterna in pugna sistit: uariatq; ifesta aut obliqua: ut cūq; rō mōstrauit. Sed atrocissimos habet tauros siluestres maiores agrestibus: uelocitate ante oēs: colore: fuluos: oculis ceruleis: pilo in contrariū uerso: rictu ad aures dehiscente: iuxta cornua mobilia. Tergoris duricia silicis: oē respuēs uulnus. Feras oēs uenant. Ipsi non aliter q̄ foueis capiti fetitate semp̄ itereūt. Apud eosdē nasci. Ctesias scribit quā māticorā appellat triplici dentium ordine pectinatim coeunti. Facie & auriculis hoīs: oculis glaucis: colore sanguineo: corpore leonis: cauda scorpionis mō spicula infigentē. Vocis ut si mīscēat fistulæ & tubæ cōcētus. Velocitatis magnæ: humani corporis uel præcipue appetentē. In india & boues solidis unguis: unicornes: & feram nomine axin: hinnuli pelle: pluribus candidioribusq; maculis sacram Liberi patris. Orsei indi simias candentes toto corpore uenant. Asperrimā aut̄ ferā monocerotē: reliquo corpore equo simile: capite ceruo: pedibus elephanto: cauda apro: mugitu graui: unocornu nigro media fronte cubitoz duū emīnēte. Hāc feram uiuā negant capi. Apud helperios æthiopas fons est nigris ut pleriq; existimauere nili caput: ut argumenta quæ diximus psuadēt. Iuxta hūc fera appellatur catoblepas modica alioquin: cæterisq; membris iners: caput tantū prægrauē ægre ferens: id deiectū semp̄ in terrā. Alias internecio humani generis oibus: qui oculos eius uidere: confestim expirantibus. Eadē & basilisci serpentis est uis. Cyrenaica hunc generat puincia. xii. nō amplius digytoz magnitudine. Cādida i capite macula ut quodā diademate insigni. Sibilo oēs fugat serpētes. Nec flexu multiplici: nec ut reliquæ corpus impellit: sed celsus & erectus in medio incedens. Necat frutices nō cōtactas modo: ueq; & afflatas exurit hærbas: rumpit saxa. Talis uis malo est. Creditū quondā ex equo occiso hasta: & per eam subeunte ui non equitem mō sed quoq; absumptum. Huic tali mōstro (sæpe. n. enectū cōcupiuerē reges uidere) mustellaz uirus exitio est: adeo naturæ nihil placuit esse sine pari. Interficiūt eos cauernis facile cognitus sola tabe. Necant illi simul odore: moriūturq; & naturæ pugnā cōficiūt.

De lupis.

CA. XXII.

I Ed in italia quoq; credit̄ lupoz uisus est noxius. Vocēq; hoī quē priores cōtēplentur adimere ad præsens. Inertes hos paruosq; africa & ægyptus gignūt: aspos trucesq; frigidior plaga. Homines in lupos uerti: rursumq; restitui sibi fallum esse confidenter existimare debemus: aut credere oīa quæ fabulosa tot seculis comperimus. Vnde tamen ista uulgo infixa sit fama in tantū ut in maledictis uersipelles habeant: indicabit. Euātes inter auctores græciæ non spretus tradit arcadas scribere ex gente Antæi cuiusdā sorte familia electū ad stagnū quoddam regionis eius duci: uestituque in quercu lūspenso tranare: atq; abire in deserta transfigurariq; in lupū: & cū cæteris eiusdē generis congregari per annos nouem. Quo in tpe si hoīe se abstinerit: reuerti ad idē stagnū: & cū tranauerit effigie recipe ad pristinum habitum addito nouem annoz senio. Addidit quoq; Fabius eadē recipere uestem. Miz est q̄ pcedat græca credulitas. Nullū tam impudēs mendaciū est ut teste careat. Itaque Copas qui olympionica scripsit narrat Demarchum Parrhasiū in sacrificio quod arcades loui Lyceo humana etiā cum hostia faciebant: immolati pueri exta degustasse: & in lupum se cōuertisse. Eundē decimo anno restitutū athleticæ restitisse in pugilatu: uictorēq; uictoria olypia reuersum. Quin & caudæ huius aialis creditur uulgo inesse amatoriū uirus exiguo in uillo: eūq; qui capiat abiicere. Nec idem pollere: nisi ui/

uenti direptum. Dies quibus coeant toto anno non amplius, xii. Eundē in fame uelci terra. Inter augu/ ria ad dexteram commeantium præciso itinere si pleno id ore fecerit: nullum omnium præstātius. Sūt in eo genere qui ceruarii uocantur: qualem e gallia in Pompei magni harena spectatum diximus. Huic quis in fame mādenti si respexit obliuionem cibi surrepere aiunt: digressumq̄ quærere aliud.

De serpentibus.

CA. XXIII.

q Vod ad serpentes attinet uulgatū est colores eaz̄ pleraq̄ terras habere in quas occultentur. In numerata esse genera. Ceraſtis corpore eminere cornicula sæpe quadrigemina: quoq̄ motu reliquo corpore occultato sollicitent ad se aues. Geminū caput amphesibenæ: hoc est & ad caput & ad caudam tanq̄ paḡ esset uno ore fundi uenenū. Aliis squamam esse. aliis picturas. Omnibus exitia/ le uirus. Iaculū ex arbor̄ ramis uibrari. Nec pedibus pauēdas tantum serpetes: sed & missili uolare tor/ mēto. Colla aspidum intumescere nullo ictus remedio: præterq̄ si cōfestim ptes contactæ amputentur. Vnus huic tam pestifero aīali sensus uel potius affectus est. Cōiuga ferme uagātur: nec nisi cum compa/ re uita est. Itaq̄ alterutra interēpta incredibilis alteri ultionis cura. Persequitur interfectorem unumq̄ eum in quātolibet populi agmine notitia quadā infestat. Perrūpit oēs difficultates. Permeat spatia: nec nisi amnibus arcetur aut præceleri fuga. Non est fateri reḡ natura largius mala an remedia genuerit. Iā primū hebetes oculos huic malo dedit: eosq̄ non in fronte aut ex aduerso cernere: sed in tēporibus. Ita excitatur: sed sæpius auditu q̄ uisu.

De ichneumone.

CA. XXIII.

h Abet deinde interneciū bellū cū ichneumone. Notū est aīal hac gloria maxime ī eadē natum ægypto. Mergit se limo sæpius: siccaturq̄ sole. Mox ubi pluribus eodē mō se coriis loricauit in dimicationem pergit. In ea caudā attollens ictus irritos auersus excipit: donec obliquo capite speculatus inuadat in fauces. Nec hoc contentus aliud haud mitius debellat animal.

De crocodilo & hippopotamo.

CA. XXV.

c Rocodilum habet nilus quadrupes malum: & terra pariter ac flumine infestum. Vnū hoc ani/ mal terrestrem linguæ usu caret. Vnū superiore mobilli maxilla imprimi morsum: alias terri/ bile peccinatim stipate se dentiū serie. Magnitudine excedit plærūq̄ duodeuiginti cubita. Parit oua quāta anseres: eaz̄ extra eum locum trāsferens semp incubat: prædiuinatione quadā ad quē sūmo auctu eo anno egressurus est nilus. Nec aliud aīal ex minori origine in maiore crescit magnitudinem. Et unguibus hic armatus est cōtra oēs ictus cute inuicta. Dies in terra agit: noctes aqua teporis utrūque ratione. Hūc fatuz̄ cibo piscium: & semp esculento ore in littore somno datū parua auis quæ trochilos ibi uocatur rex auiū in italia: inuitat ad hiādum pabuli sui gratia os primum eius aduultim repurgans: mox dentes & intus fauces quoq̄ ad hanc scabendi dulcedinē q̄ maxime hiātes. In qua uoluptate som/ no pressum conspicatus ichneumon p eadē fauces ut tælū aliquod imissum erodit aluū. Similis croco/ dilo: sed minor etiā ichneumone est in nilo natus scincos: contra uenena præcipuū antidotū. Item ad in/ flammandā uiroz̄ uenerem. Veḡ in crocodilo maior erat pestis q̄ ut uno esset eius hoste natura contē/ ta: itaq̄ & delphini imeantes nilo quoq̄ dorso tanq̄ ad hunc usum cultellata inest penna abigentes eos præda: ac uelut in suo tantū amne regnātes alioquin impares uiribus ipsi actu interimunt. Callent. n. in hoc cuncta aīalia: sciūtq̄ nō modo sua cōmoda: ueq̄ & hostiū aduersa. Norūt sua tæla: norunt occasio/ nes: partesq̄ dissidentiū in bellis. In uentre mollis est: tenuisq̄ cutis crocodilo: ideo se ut territi immer/ gunt delphini: subeuntq̄ aluū illā secant spina. Quin & gens hoīum est huic beluæ aduersa in ipso ni/ lo. Tentyritæ ab insula in qua habitat appellata. Mensura eoz̄ parua: sed præsentia animi in hoc rātum uisu mira. Terribilis hæc contra fugaces belua est: fugax contra insequentes. Sed aduersum soli hi audēt Quinetiam flumini innatant. Dorsoque equitantium modo impositi hiātibus resupino capite ad mor/ sum addita in os claua dextra ac leua tenentes extrema eius utrinq̄ ut frenis in terrā agunt captiuos: ac uoce etiam sola territos cogunt euomere recentia corpora ad sepulturam. Itaq̄ ei uni insulæ crocodili non adnatant. Olfatuz̄ eius generis hoīum ut psylloḡ serpentes fugantur. Hebetes oculos hoc animal dicitur habere in aqua: extra acerrimi uisus. Quattuorq̄ mēses hyemis inedia semp transmittere in spe/ cu. Quidam hoc unum q̄diu uiuat crescere arbitrant. Viuit aut̄ longo tēpore. Maior altitudine in eodē nilo belua hippopotamus editur. Vngulis binis quales bubus: dorso equi: & iuba: & hinnitu: rostro re/ sūmo: cauda torta: & dentibus aproz̄ aduncis: sed minus noxiis. Tergoris ad scuta galeasque impetra/ bilis: præterq̄ si humore madeat. Depascitur segetes: destinatione ante ut ferunt determinatas in diem & ex agro ferentibus uestigiis ne quæ reuertenti insidiæ comparentur.

Qui primus romæ hippopotamū & crocodilos ostēdit: & medicinæ ab aīalibus reptæ. CA. XXVI.

p Rimus eum & quinq̄ crocodilos romæ ædilitatis suæ ludis. M. Scaurus temporario euripo ostendit. Hippopotamus in quadā medendi parte etiam magister existit: assidua namq̄ satie/ tate obesus exit in littus: recentes arundinū cæsuras perspeculatus: atq̄ ubi acutissimum uidet stipitem imprimens corpus uenam quandam in crure uulnerat: atque ita profluuio sanguinis morbi dum alias corpus exonerat: & plagam limo rursus obducit.

Quæ aīalia q̄s hærbas ostēderūt cerui: lacerti: hirūdines: testudines: mustella: ciconia: ap: anguis: dra/ co: pāthera: elephas: urfi cerui: palūbes: colūbæ: grues: coruus. CA. XXVII.

f Imile quidam & uolucris in eadē ægypto mōstrauit: quæ uocatur ibi rostri aduncitate p eam partem se perluens qua reddi ciboz̄ onera maxime salubre est. Nec hæc sola multis animalibus reperta sunt usui futura: & hoī. Distamū hærbam extrahēdis sagittis cerui monstrauere

OCTAVVS

perculsi eo tælo pastuq; eius hærbæ eiecto. Idē perculli a phalāgio quod est aranei genus: aut aliquo si-
mili cancos edendo sibi medent. Est & ad serpentiū ictus præcipua: qua se lacerti quotiens cū his cōser-
uere pugna uulnerati refouet. Chelidoniā uisui saluberrimā hirūdines mōstrauere uexatis pullorum
oculis illa medentes. Testudo cumilæ quā bubulā uocant pastu uires contra serpentes refouet. Mustella
ruta in muriū uenatu cū iis dimicatione conferta. Ciconia origano. Edera apri in morbis sibi medetur:
& cancos uescendo maxime mari eiectos. Anguis hyberno situ mēbrana corporis obducta sceniculi
succo impedimentum illud exiit: nitidusq; uernat. Exiit aut a capite primum: nec celerius q̄ uno die ac
nocte replicans: ut extra fiat mēbrana quod fuerat intus. Idem hyberna latebra uisu obscurato mara-
thro hærbæ sese affricans oculos iungit ac refouet. Si uero squamæ obtorpuere: spinis iuniperi se scabit
Draco uernam naueam siluestris lactucæ succo restringit. Pantheras per carnes fricatas aconito uenan-
tur barbari. Occupat ilico fauces eaq; angor. Quare pardalanches id uenenum appellauere qdā. An fe-
ra contra hæc excrementis hoīs sibi medetur: & alias tam auida eog; ut a pastoribus est industria i ali-
quo uase suspensa altius q̄ ut queat saltu contingere: iaculando ea perendoq; defatigata & postremo ex-
pirari dicatur alioquin uiuacitatis adeo lentæ: ut eiectis interaneis diu pugnet. Elephas cameleonte cō-
colori fronde deuorato occurrit oleastro huic ueneno suo. Vrsi cū mandragoræ mala degustauere: for-
micas lambūt. Ceruus hærbæ cynare uenenatis pabulis resistit. Palumbes: graculæ: merulæ: pdices: lau-
ri folio annuum fastidium purgant. Columbæ: turtures: & gallinacei hærbæ quæ uocatur helxine. Ana-
tes: anseres: cæteræque aquaticæ hærbæ fiderite. Grues & similes iunco palustris. Coruus occiso camele-
onte qui etiam uictori nocet lauro infestum uirus extinguit.

Prognostica animalium.

CA. XXVIII.

m Illa præterea utpote cum plurimis aialibus eadē natura regē cæli quoq; obseruatione & uen-
torū & hymbriū & tēpestatum præfagia aliis alia dederit: quod psequi imensum est: a que sci-
licet q̄ reliquā cum singulis hoīum societate. Siquidē & pericula præmonēt non sibi modo
extisq; circa quod magna mortaliū portio hæret: sed alia quadam significatione. Ruinis imminētibus
musculi præmigrant. Aranei cū telis primū cadunt. Auguria quidem artē periculis fecere. Apud roma-
nos sacerdotum collegium uel maxime solemne est. In thracia locis rigentibus & uulpes animal alioq;
solerti auditum: amnes gelatos lacusq; non nisi ad pastus ituræ redituraq; transeunt. Obseruatum eam
aure ad glaciem appolita coniectare crassitudinem gelu.

Ciuitates & gentes a minutis animalibus deletæ.

CA. XXIX

n Ec minus clara exitii documenta sunt etiā ex contēnēdis aialibus. M. Varro auctor est a cuni-
culis suffosum in hispania oppidum: a talpis in thessalia: ab ranis ciuitatem in gallia pulsam:
ab locustis in africa. Ex gyaro cycladū insula incolas a muribus fugatos. In italia amyclas a ser-
pentibus deletas. Citra cynamulgos æthiopas late deserta regio est a scorpionibus & solpugis gente sub-
lata & a scolopēdris abactros otrerietes auctor est Theophrastus. Sed ad reliq; ferarū genera transeamus

De hyena & crocuta & manticora & fibris & lutris.

CA. XXX.

h Yenis utraq; esse naturā: & alternis annis esse marē: alternis fœminam fieri. Parere sine mare
uulcus credit. Aristoteles negat. Collū & iuba cōtinuitate spinæ porrigitur flectiq; nisi circūa-
ctu totius corporis nequit. Multa præterea mira tradunt. Sed maxime sermonem humanū
inter pastoz; stabulū assimilare: nomenq; alicuius adiscere: quē euocari foras laceret. Itē uomitionē ho-
minis imitari ad sollicitandos canes: quos inuadat. Ab uno aiali sepulchra erui inquisitione corporū. Fœ-
minā raro capi. Oculis mille esse uarietates: oculorūq; mutatiōes. Præterea umbriæ eius cōtractu canes
obtumescere. Et quibsdā magicis artibus omne animal qd̄ ter lustrauerit in uestigio hætere. Huius ge-
neris coitu læna æthiopica parit crocutā: similiter uoces imitantē hoīum pecorūq;. Acies ei perpetua
in utraq; parte oris: nullis gingiuis dente cōtinuo: qui ne cōtrario occurso habere: capisq; modo inclu-
dit. Hoīum sermones imitari & manticoram in æthiopia auctor est iuba. Hyenæ plurimæ gignūtur in
africa: quæ & asinorū siluestriū multitudinē fundit. Mares in eo genere singulis fœminarū gregibus im-
peritāt. Timēt libidinis æmulos: & ideo grauidas custodiunt. Mo. suq; natos mares castrant. Cōtra gra-
uidæ latebras petūt: & parere furto capiūt: gaudētq; copia libidinis. Eisdem partes sibi ipsi pontici am-
putant sibi periculo urgēte: ob hoc se peti gnari. Castoreū id uocat medici. Alias animal horrēdi mor-
su resoluit. Cauda pisciū iis: cætera spēs lutræ. Vtrūq; aquaticū. Vtrūq; mollior pluma pilus.

De ranis & uitulis marinis & itellionibus.

CA. XXXI.

r Anæ quoq; rubetæ quæ & in terra & in humore est uita: purimis refertæ medicamibus de-
ponere ea quotidie ac resumere a pastu dicunt: uenena tantū sibi referuantes. Similis & uitulo
marino uictus in mari ac terra. Simile fibro & ingeniū. Euomit fel suū ad multa medicamen-
ta utile. Itē coagulum ad comitiales morbos. Ob ea se peti prudēs. Theophrastus auctor est: angues eo
modo & stelliones senectutem exuere: eamq; protinus deuorare: præcipientes comitali morbo reme-
dia. Eisdem pestiferos ferunt in græcia: innocuos esse in sicilia.

De certuis.

CA. XXXII.

c Eruis quoq; est sua malignitas quāq; placidissimo animalū: urgente ui canū ultro confugiunt
ad hoīem. Et in pariedo semitas minus cauēt: humanis uestigiis tritas: q̄ quæ secretæ ac feris
opportunæ. Conceptus earum post arcturi sydu. Octonis mēsis ferūt partus: & interdum

LIBER

geminos. A cōceptu sepant se. At mares relictī rabie libidinis seuiūt. Fodiūt scrobes. Tunc rostra eoz ni
grefcūt: donec aliqui abluāt hymbres. Fœminæ autē ante partum purgānt hærba quadā quæ sefelis di/
cif: faciliore ita utētes utero. A partu duas habēt hærbas quæ aros & sefelis appellatur. Pastæ redeūt ad
fœtum. Illos imbui lactis primo nolūt succo quacūq; de cā. Editos partus exercent cursu: & fugam me/
ditari docent. Ad prærupta ducūt: saltūq; demonstrāt. Iam mares soluti desiderio libidinis auide petūt
pabula. Vbi se præpingues sensere latebras quærūt: fatentes incōmodū pondus: & alias semper in fuga
acquiescunt: stantelq; respiciunt. Cū ppe uētū est: rursus fugæ præsidia repetētes. Hoc fit intestini dolo/
re tā infirmi: ut ic̄tu leui rūpatur intus. Fugiunt autē latratu canū audito aura semper secūda: ut uestigia
cum ipsis abeant. Mulcent fistula pastoralī & cantu. Cū erexere aures: accerrimi auditus: cum remisere:
surdi. Cæterū animal simplex: & oīum regū miraculo stupēs: in tātū ut equo aut bucua accedēte pprius
hoīem iuxta uenātem nō cernant: aut si cernunt: arcū ipsū sagittasq; mirent. Maria tranāt gregatim
nātes porrecto ordine: & capita imponētes præcedentium clunibus: uicibusq; ad terga redeunt. Hoc
maxime notatur a cilicia cyprum traicientibus. Nec uident terras sed in odore eaz natant. Cornua ma/
res habēt: soli q; aīalium oībus annis statuo ueris tempore amittunt. Ideo sub ipsā die q̄ maxime inuia
petunt. Latēt amissis uelut inermes. Sed & ipsi bono suo inuidentes. Dextrum cornu negant inueniri:
ceu medicamento aliquo peditum. Idq; mirabilius fatēdum est: & cum & in uiuariis mutēt oībus an/
nis. Defodi ab iis putant. Accēsis autem utrislibet odore serpentes fugantur: & comitiales morbi depre/
hendunt. Indicia quoq; ætatis in illis gerunt singulis annis adiiciētibus ramos usq; ad sexēnes. Ab eo tē/
pore similia reuiuiscunt. Nec potest ætas discerni. Sed dentibus senecta declaratur. Aut enim paucos
aut nullos habent: nec in cornibus imis ramos: alioquin ante frōtem pminere solitos iunioribus. Non
decidunt castratis cornua: nec nascuntur. Erūpunt autē renascentibus tuberibus primo aridæ cutis filia.
Eadem teneris increscunt ferulis arūdineas in pāniculas molli plumata lanugine. Quādiu carēt iis no/
cibus procedunt ad pabula. Increscentia solis uapore durāt: ad arborē subinde experientes. Vbi placue/
rit robur: in aperta pdeunt. Capiti iam sunt edera in cornibus uiridante ex attritu arborū: ut in aliquo
ligno teneris dum experiuntur innata. Fiunt aliquando ex candido calore qualē fuisse traditur. Q. Ser/
torii ceruā: quā esse fatidicā hispaniæ gentibus psuaserat. Et iis est cū serpente pugna. Inuestigant cauer/
nas: nariūq; spiritu extrahuntur renitentes. Ideo singulare abigēdis serpētibus odor adusto cornu cerui
no. Cōtra morsus uero præcipuū remediū ex coagulo hinnuli in utero occisi. Vita ceruis in cōfessio lon/
ga: post centū annos aliquibus captis cū torquibus aureis quos Alexander magnus addiderat: ad optis
iam cute in magna obefitate. Febriū morbos non sentit hoc animal. Quin & medet̄ huic timori. Quaf/
dam nos p̄cipes fœminas scimus oībus diebus mututinis carnem eam degustare solitas: & lōgo æuo
caruisse febribus. Quod ita demum existimant ratum si uulnere uno interierit.

De tragelapho: & chameleonte: & reliquis colorē mutantibus.

CA. XXXIII.

St eadē specie barba tātū & armoz uillo distās: quē tragelaphon uocant: non alibi q̄ iuxta pha/
sin annē nascens. Ceruos africa propemodū sola non gignit. At chameleontem & ipsa: quāq;
e frequentiore india. Figura & magnitudo erat lacerti: nisi crura essent recta & exceliora. La/
tera uentri iunguntur ut piscibus & spina simili modo. Eminent rostrū ut in paruo sit haud absimile suū
lo. Cauda prælonga in tenuitate desinens: & iplicans se uiperinis orbibus. Vngues adunci. Motus tardi/
or ut testudini. Corpus asperum ut crocodilo. Oculi in recessu cauo: tenui discrimine prægrādes: & cor/
pori concolores. Nunq̄ eos operiri: nec pupillæ motu: sed totius oculi uersatione circūaspicit. Ipse celsus
hiantī semper ore. Solus animaliu nec cibo nec potu semper aliē: nec alio q̄ aeris alimento. Circa caprifi/
cos ferus: innoxius alioquin. Et coloris natura mirabilior. Mutat nanq; eum subinde & oculis & cauda
& toto corpore. Redditq; semper quēcūq; pxime attingit præter rubrum cādūm q;. Defuncto pal/
lor est. Caro in capite & maxillis & ad commissuram caudæ admodum exigua. Nec alicubi toto corpo/
re. Sanguis in corde & circa oculos tantū. Viscera sine splene. Hybernīs mēsisbus latet ut lacerta.

De tarando & lycæone & thoe.

CA. XXXIIII.

Vtat colores scytharum tarādus: nec aliud ex iis quæ pilo uestiunt: nisi in indis lycæon: cui iu/
bata traditur ceruix. Nā thoes luporum id genus est p̄cerius lōgitudine: breuitate crurū disti/
m mile: uelox saltu. Venatu uiuēs. Innocuū hoī. Habitum nō colorem mutat. Per hyemes hirti.
æstate nudi. Tarando magnitudo quæ boui est. Caput maius ceruino: nec absimile. Cornua ramosa: un/
gula bifida: uillus magnitudine ursoz. Sed cū libuit sui coloris esse: asino similis est. Tergori tanta duri/
tia: ut thoraces ex eo faciant. Colorē oīum arborum fruticū florum locorumq; redit metuens in qbus
latet. Ideoq; raro capitur. Mirum esset habitum corpore tam multiplicem dari mirabilius & uillo.

De hyltrice.

CA. XXXV.

Ystrices generat india & africa spina cōtectas: ac erinaceorum genere: sed hyltrici lōgiores acu/
lei: & cum intendit cutem missiles. Ora urgentium figit canū: & paulo longius iaculatur. Hy/
barnis autem se mensibus condit. Quæ natura multis & ante omnia ursis.

De ursis & fœtibus eorum.

CA. XXXVI.

Orū coitus hyemis initio: nec uulgarī quadrupedū more: sed ambobus cubātibus cōplexisq;.
e Deinde secessus in specus sepatim: in quibus pariūt tricesimo die: ac plurimum quos. Hi sunt
candida informisq; caro: paulo muribus maior: sine oculis: sine pilo. Vngues tātū p̄minent
Hāc lambēdo paulatim figurāt. Nec q̄q; rarius hoīes q̄ parientem uidere ursam. Ideo mares quadra-

OCTAVVS

genis diebus latent, Fœminæ quaternis mēfibus. Specus si nō habuere ramorū fruticūq; cōgerie ædificāt impenetrabilibus hymbribus molliq; frōde cōstratos. Primis diebus bis septenis tā graui somno præmunt: ut ne uulneribus quidem excitari queāt. Tūc migz imodum uterno pinguescunt. Illi sunt adipēs medicaminibus apti: cōtraq; defluuū capilli tenaces. Ab iis diebus residūt: ac priorū pedū factū uiuūt. Fœtus rigentes apprimendo pectori fouent: non alio incubitu q̄ oua uolucres. Migz dictū credit Theophrastus per id tempus coctas quoq; urforum carnes si asseruent̄ incrementū. Cibi tunc nulla argumēta, nec nisi humoris minimum in aluo inueniri. Sanguinis exiguas circa corda tantum guttas: reliquo corpori nihil esse. Procedunt ueres: sed mares præpīgues. Cuius rei causa non prompta est. Quippe nec somno quidē saginatis præter quattuordecī dies ut diximus. Exeūtes hærbā quādam aron noīe laxandis intestinis aliqñ cōcretis deuorāt: circaq; sulculos dentium prædomantes ora. Oculi eorū hebetant̄ crebro. Qua maxime fauos cā expetūt: ut conuulneratū ab apibus os leuet sanguine grauedinē illam. Inualidissimum urso caput: qđ leoni fortissimū. Ideo urgēte ui præcipitaturi se ex aliq̄ rupe manibus eo operto iaciunt: ac sæpe in harena colaphis infictis exanimant̄. Cerebro ueneficiū esse hispaniæ credūt occisorūq; in spectaculis capita cremate testato quoniā potū in urfinam rabiē agat. Ingrediuntur & bipedes. Arborē auersi diripiūt. Tauros ex ore cornibusq; eorū pedibus oībus suscipi pōdere fatigāt. Nec alteri aīaliū in maleficia stultitia solertior. Annalibus notatū est. M. Pisone, M. Messala cōs. ad. xiiii. Kalen. octob. Domitiū Aenobarbū ædilē curulē urfos numidicos, c. & totidem uenatores æthiopas in cyrcō dedisse. Miror adiectum numidicos fuisse: cum in africa urfos non gigni constet.

De muribus ponticis & alpinis & herinaceis.

CA. XXXVII.

Ondunt̄ hyeme & pontici mures dūtaxat albi. Quoq; palatū ī gustu sagacissimum auctores quo nā modo intellexerint miror. Condunt̄ & alpini: quibus magnitudo media est. Sed hi pabulo ante in specus cōiecto: cū qdam narrēt alternos marem ac fœminam supra se complexo sacce hærbæ supinos cauda mordicus apprehensā inuicē detrahare ad specum. Ideoq; illo tēpore detrito esse dorso. Sunt his partes & in ægypto. Similiter resident in clunes: & in binis pedibus gradiuntur: prioribusq; ut manibus utunt̄. Præparant hyemi & herinacei cibos: ac uolutati supra iacētia poma affixa spinis unū nō amplius tenentes ore portant in cauas arbores. lidē mutationē aquilonis in austrum cōdentes se in cubile præfagiunt. Vbi uero sensere uenantē cō: racto ore pedibusq; ac parte omni inferiore qua rarā & innocuā habent lanuginē cōuoluūtur in formā pilæ: ne quid cōprehēdi possit præter aculeos. In desperatione uero urinā ex se reddunt rabisificam tergori suo spinisq; noxiam: ppter hoc se capti gnari. Quāobrem exinanita prius urina uenari ars est. Et tum præcipua dos tergoris. Alias corrupta fragilis putribus spinis atq; deciduis: etiam si uiuat subtractus fuga. Ob id non nisi ī nouissima spē maleficio illo pfundit̄. Quippe & ipsi odere insitum ueneficiū ita parcentes sibi: terminumq; supremū operientes: ut ferme ante captiuitas occupet. Calidæ postea aquæ aspersu resoluūt̄ pila apprehensusq; pede altero e posterioribus suspendio ac fame necatur. Aliter non est occidere & tergori parcere. Ipsum anī mal non uerent̄ pleriq; dicere uitæ hoīum superuacuū esse. Si non sint illi aculei: frustra uellerū mollit̄ cies in pecude mortalibus data. Hac cute expoliunt̄ uestes. Magnum fraus & ibi lucrum monopolium inuenit. De nulla re crebritoribus senatusconsultis nulloq; non principe adito querimonis prouincialibus. Urina & duobus aliis animalibus ratione mira est.

De leontophono: lynce: melibus: & sciuris.

CA. XXXVIII.

Leontophonon accepimus uocari paruum: nec aliubi nascens q̄ ubi leo gignitur. Quo gustato tanta illa uis est ut cæteris quadrupedū imperitans ilico expiret. Ergo corpus eius adustum aspergunt aliis carnibus polēte mō insidiātes feræ: necātq; etiam cinere tam contraria est pestis. Haud im merito igit̄ odit leo: uisumq; frangit: & circa morsum exanimat. Ille cōtra urinā spergis prudēs: hāc quoq; leoni exitiale. Lyncum humor ita redditus ubi gignūtur glaciæ: arefcitue in gēmas carbūculis similes: & igneo colore fulgētes: lyncurium uocatas: atq; ob id sucino a plerisq; ita generari prodito. Nouere hoc sciūtq; lynces: & inuidentes urinam terra operiūt: eorū celerius solidat̄. Illa alia solertia in metu melibus sufflata cute distent̄: ictus hoīum & morsus canum arcant; Præuident tempestatem & scyuri: obturatisq; qua spiraturus est uentus cauernis: ex alia parte aperiunt fores decretos. Ipsi uillofior cauda pro tegumento est. Ergo in hyemes aliis prouisum pabulum aliis pro cibo somnus.

De uipera cocleis & lacertis.

CA. XXXIX.

Erpentium uipera sola terra dicitur cōdi. Cæteræ arborū aut saxorū cauis. Et alias uel annua fame edurant algore mō dempto. Oīa secessus tēpore ueneno orba dormiūt. Simili mō & cocleæ. Illæ quidē itegz & estatibus adherētēs maximē saxis: ut etiā iniuria resupinatae auulsæq; non tamē exeāt. In balearibus uero insulis cauaticæ appellatæ non prorepunt e cauis terræ: neq; hærbā uiuunt: sed uuæ mō inter se coherent. Est & aliud genus minus uulgare. Adhærent operculo eiusedē testæ se operientes: obrutæ terra semp. Hæ & circa maritimas tantum alpes quōdam effosæ cœpere iam erui & in ueliterno. Omnīū tamē laudatissimæ in astypalea insula. Lacertæ inimicissimum genus cocleis. Negantur semestrem uitam excedere. Lacerti arabicæ cubitales. In india uero in nisa monte, xxiiii. in longitudine pedum: colore fului aut puniceo aut ceruleo.

De canibus.

CA. XL.

Xiis quoq; animalibus quæ nobiscū degūt multa sunt cognitu digna. Fidelissimi ante omnia homini canes atque equi. Et pugnasse aduersus latrones canem pro domino accepimus: cōfe

Handwritten marginal notes in Latin script, partially illegible.

ctumque plagis a corpore non recessisse: uolucres & feras abigentem. Ab alio in epiro agnitum in con-
 uentu percussorem domini laniatu & latratu adactum: ut cogeret fateri scelus. Garamantum regem
 canes ducenti ab exilio reducere proeliantes contra resistentes. Propter bella colophonii: itemque casta-
 balenses cohortes canum habuere. Eæ primæ dimicabant in acie nunq̄ detrectantes. Hæc erant fidissi-
 ma auxilia: nec stipendiorum indiga. Canes defendere cimbro cæsis dominis eorum plaustris imposi-
 tis. Canis Iasone Lycio interfecto cibum capere noluit inediaque consumptus est. Is cui uero nomē hyr-
 cani reddidit. Durides accenso regis: Lylimachi rogo iniecit se flamæ. Similiterq̄ Hieronis regis. Me-
 morat & Pyrrhum Gelonis tyrani canē Philistus. Memorat & Nicomedis bithyniæ regis uxorē eius
 Confyngē laceratā ppter lasciuiorē cum marito iocū. Apud nos Volcatium nobilē qui Cefeliū ius ciui-
 le docuit asturcone e suburbano redeuntē cū aduesperauisset canis a crassatore defendit. Itē Celiū sena-
 torem agrū placentiæ ab armatis oppressum. Nec prius ille uulneratus est q̄ cane interēpto. Sed super
 oia in nostro æuo ætis populi ro, testatū Appio Iunio & P. Silio cōs, cū aī aduerteretur ex causa Neronis
 Grammatici filii, in T. Sabinū & seruitia eius: unius ex iis canem nec a carcere abigi potuisse: nec a cor-
 pore recessisse: abiecto in gradibus gemoniis mœstos edentem ululatus magna populi ro, corona circū
 stante: ex qua cū quidā ei cibū obiecisset: ad os defuncti tulisse. Innatauit idem in tyberim cadauere abie-
 cto sustentare conatus: effusa multitudine ad spectandam aīalis fidē. Soli dominum nouere. Et ignotū
 quoq̄ si repente ueniat intelligunt. Soli noīa sua: soli uocem domesticam agnoscunt. Itinera quibus longa
 meminere. Nec ulli præter hoīem memoria maior. Impetus eoz & seuitia mitigat ab hoīe confidente
 humi. Plurimi alia in his quotidie uita inuenit. Sed in uenatu solertia & sagacitas præcipua est. Scruta-
 tur uestigia atq̄ persequit. Comitantē ad ferā inquisitorē loro retrahens: quis aquā transiliens se ocul-
 tasset: quā significans demōstratio est cauda primū: deinde rostro. Ergo etiā senecta fessos cæcosq̄ ac de-
 biles sinu ferunt: uentos & odorē captantes: pdentesq̄ rostro cubilia. E tigribus eos indi uolunt concii-
 pi. Et ob id in siluis coitus tempore alligant foeminas. Primo & secundo foetu nimis feroces putant gi-
 gni: tertio demū educant. Hoc idē e lupis galli: quoq̄ greges suum quisq̄ ductorē e canibus & ducē ha-
 bent. Illum in uenatu comitant: illi parent. Nāq̄ inter se exercent etiā magisteria. Certū est iuxta nilum
 amnē currentē lambere: ne crocodilorum auuiditati occasionē præbeāt. Indiā petenti Alexandro magno
 rex albania dono dederat inusitata magnitudinis unum cuius specie delectatus iussit urfos mox apros
 & deinde damas emitti contemptu imobili iacente. Ea q̄ segnicie tanti corporis offensus iperator gene-
 rosi spiritus eum interim iussit. Nunciauit hoc fama regi. Itaque alteq̄ mittens addidit mandata: ne in
 paruis experiri uellet: sed in leone elephantone. Duos sibi fuisse. Hoc interempto præterea nullum fore.
 Nec distulit Alexander: leonemq̄ fractū protinus uidit. Postea elephantū iussit induci haud alio magis
 spectaculo lætatus. Horrentibus q̄ppe p totum corpus uillis ingenti primū latratu itonuit. Mox in cer-
 uicem assultans cōtraq̄ beluam exurgēs hinc & illinc artifici dimicatione: qua maxime opus esset infe-
 stans atq̄ euitans: donec assidua rotatū uertigine afflixit: ad casum eius tellure concussa. Canum generi-
 bus annui partus. Iuxta ad pariēdum annua ætas. Gerunt in utero sexagenis diebus. Gignunt cæcos: &
 quo largiore aluntur lacte: eo tardiorē uisum accipiūt. Nō tamē unq̄ ultra uicesimū primū diem: nec
 ante septimū. Quidā tradūt si unus gignat nono die cernere: se gemini decimo. Idemq̄ i singulos adii-
 ci totidemq̄ esse tarditatis ad lucē dies. Et ab ea quæ foemina sit ex primipara genita citius cerni. Opti-
 mus in foetu qui nouissimus cernere incipit: aut quem primū fert in cubile foeta. Rabies canum sy-
 rio ardente homini pestifera ut diximus: ita mortis letalis aquæ metus. Qua ppter obuiā itur p. xxx.
 eos dies gallinaceo maxime fimo mixto canum cibus: aut si præuenerit morbus ueratro.

Ad canis rabidi morsum.

CA. XLI.

a D morsum uero unicum remedium oraculo quodam nuper repertum. Radix siluestris rosæ
 quæ cynorhoda appellatur Columella auctor est si quadragesimo die q̄ sit natus castref mor-
 su cauda: sumusq̄ eius articulus auferatur: sequenti neruo exēpto: nec caudā crescere: nec canes
 rabidos fieri. Canē locutum in prodigiis quod eqdē annotauerim accepimus: & serpentē latrasse cum
 pulsus est regno Tarquinus.

De natura equorum.

CA. XLII.

e Idem Alexandro & equi magna raritas cōtingit. Bucephal^{um} uocarūt: siue ab aspectu tor-
 uo: siue ab insigni taurini capitis armo ipressi. Sexdecim talētis ferūt ex Philonico pharfalli grege
 emptū etiam tū puero capto eius decoite. Nemine hic aliū q̄ Alexandrū regio instratus ornatū
 recepit in sedem: alios possim reiiciens. Idem in præliis memoratæ cuiusdā phibetur operæ. Thebagz
 oppugnatione uulneratus in aliū transire Alexandrū nō passus. Multa præterea eiusdem modi. Pro-
 pter quæ rex defuncto ei duxit exequias. Urbem tumulo circūdedit nomine eius. Nec Cæsaris dictato-
 ris: quemq̄ aliū recepisse dorso equus tradit: idēq̄ hoīs similes pedes priores habuisse. Hac effigie loca-
 tus ante Veneris genitricis ædem. Fecit & Diuus Augustus equo tumulum. De quo Germanici Cæsa-
 ris carmē est. Agrigēti cōplurium equoz tumuli pyramydes habēt. Equū adamatū a Semiramide us-
 q̄ ad coitum Iuba auctor est. Scythæ quidē equitatus & equorum gloria strepunt. Occiso denique ipso
 rū regulo ex prouocatione dimicante hostem cum uictor ad spoliandum uenisset ab equo eius ictibus
 morsuq̄ cōfectum. Alium detracto oculoq̄ operimēto & cognito cū matre coitu petisse prærupta atq̄
 exanimatum. Equā eadē ex cā in reatino agro laceratūq̄ pariter aurigam inuenimus. Nāq̄ & cognatio-
 num intellectus in iis est: itaq̄ in grege prioris anni sorore libentius etiam q̄ matre equa comitatur. Do-
 cilitas tanta est ut uniuersus sybaritani exercitus equitatus ad symphonix cantū saltatione quadā mo-

Sinnaterraf

Prodeci, qell, i. v. cap. 2.
 si sit ? eius codice mēdi.

OCTAVVS

ueri solitus inueniat. Iidem prælagiunt pugna & amissos lugent dominos: lachrymasq; interdū desiderio fundunt. Interfecto Nicomede rege equus eius in edia uitā finiunt. Philarchus refert Centaretrium e galatis in proelio occiso Antiocho potitum equo eius cōscendisse ouātem. At illū indignatione accensum domitis frenis ne regi posset præcipitē in abrupta isse: exanimatumq; una. Philistus a Dionysio relictum in cœno hærentē ut sese euellisset: secutū uestigia domini examine apū iuba in hærete. Eoq; ostēto tyrānidem a Dionysio occupatam. Ingenia eorū inenarrabilia iaculantes obsequio experiuntur. Difficiles conatus corpore ipso: nixuq; inuitantium. Iam tæla humi collecta eq̄ti porrigunt. Nam in cyrco ad currus iuncti nō dubie intellectū abhortationis & gloriæ fatent. Claudii Cæsaris seculariū ludog; cyrcē sibus excusso in carceribus auriga albatī equi palmā occupauere: primatū optinere: opposita effunderes oīa: quæ cōtra æmulos debuissent peritissimo auriga insistere facientes. Cū puderet hoīum artes ab equis uinci: pacto legitimo cursu ad metā steterē. Maius auguriū circa priscos plebeis cyrcēsibus excusso auriga: ita ut si staret in capitolū cucerisset equos: sedēq; ter lustrasse. Maximū uero eodē peruenisse a ueis cū palma & corona effuso Ratumena: qui ibi uicerat. Vnde postea nomen portæ est. Sarmatæ lōginqua itinera acturi in edia pridie præparāt eos exiguū tantum potum impartientes: atq; ita per centena milia & quinquaginta continuo cursu euntibus insident. Viuunt annis quidem quinquagenis. Fœmine minore spatio. Eadem quinquennio finem crescendi capiunt. Mares anno addito. Forma equorum quales maxime legi oporteat. Pulcherrime quidem Virgilio uate absoluta est. Sed & nos diximus in libro de iaculatione equestri condito: & fere inter omnes constare uideo. Diuersa autē cyrco ratio quæritur. Itaq; cum bimi in alio subigantur imperio: non ante quinquēnes ibi certamen accipiunt. Partum in eo genere undenis mēsis ferunt: duodecimo gignunt. Coitus uerno equinoctio bimo utrinq; uulgaris. Sed a trimatu firmior partus. Generat mas ad annos trigintatres. Vt pote cum a cyrco post uicesimum annum mittantur ad sobolē reparandam. Et ad quadraginta durasse tradunt: aditum modo in attollenda priore parte corporis. Sed ad generandum paucis aialium minor fertilitas. Qua de causa per interualla admissure dantur: nec tamen quindecim initus eiusdem anni ualet tollerare. Equarum libido extinguitur iuba tonfa. Gignunt annis omnibus ad quadagesimū. Vixisse equū septuagintaquinque annis proditur. In hoc genere grauida stans parit: præterq; cæteras fœtum diligit. Et sane equis amoris innasci beneficium hippomones appellatum in fronte: caricæ magnitudine: colore nigro. Quod statim edito partu deuorat fœta: aut partum ad ubera non admittit si quis præreptum habeat. Olfatu in rabiē id genus agitur. Amissa parente in grege armenti reliquæ fœtæ educant orbem. Terram attingere ore triduo proximo q̄ sit genitus negat posse. Quo quis acrior: in bibēdo profundius nares mergit. Scythæ per bella fœminis uti malunt: quoniam urinam cursu non impedito reddant. Constant in lusitania circa ulyxipponem oppidum & tagum amnem equas fauonio flante obuertas animalem concipere spiritum: idq; partum fieri. & gigni pernicissimum ita: sed triennium uitæ non excedere. In eadem hispania galleca gena & asturia est eq̄ni generis. Hi sūt quos theldones uocamus. Minori forma appellatos asturtones gignunt. Quibus nō uulgaris in cursu gradus: sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Vnde equis tollutim carpere in cursus traditur arte. Equo fere qui homini morbi præterq; ueficæ conuersio: sicut omnibus in genere ueterino.

De asinis.

CA. XLIII.

asinum quadringentis nummis emptum. Q. Asino senatori auctor est. M. Varro: haud scio an oīum præcio aialium uicto: opera sine dubio geruli mirifica arando quoq;. Sed mularum maxime p generatione patria etiā spectatur in iis arcadibus in achaia. In italia reatinis. Ipsum aial frigoris maxime impatiens: ideo non generatur in ponto: ne in equinoctio uerno ut cætera pauca admittitur: sed solstitio. Mares in remissione operis deteriores. Partus. xxx. mēse ocissimus: sed a trimatu legitimus. Totidem quot equæ & eisdem mensibus & simili modo. Sed incontines uterus urinam genitalē reddit: ni cogatur in cursum uerberibus a coitu. Raro geminos parit. Paritura lucem fugit: & tenebras quærit: ne cōspiciatur ab homine. Gignit tota uita: quæ est ei ad. xxx. annum. Partus caritas summa: sed aquarum tedium magis. Per ignes ad fœtus tendunt. Eæ item si riuus minimus interfit: horrent ita ut pedes omnia caueant tingere. Nec nisi assuetos potāt fontes: qui sunt in pecuariis. Atq; ita ut sicco tramine ad potum eant. Nec pontes transeant per raritatem plantarum translucentibus fluuiis. Mirumq; dictu sitiant: & si immutentur aquæ ut bibant: cogendæ exonerandæue sunt. Nec nisi spatiosè incubant alias atteruntur. Varia namq; somnio uisa cōcipiunt ictu pedum crebro: qui nisi per inane emicuerit repulso durioris mareræ clauditate ilico affert. Quæstus ex iis opima prædia exuperat. Notum est in celtiberia singulas quadragenis milibus numorū emi. At mularum maxime partus aurium referre in his & palpebrarum pilos aiunt. Quāuis enim unicolor toto reliquo corpore: totidē tamē colores quot ibi fuere reddit. Pullos earum epulari Mœcenas instituit: multum eo tēpore prælatos onagris. Post eum interijt auctoritas saporis. Sed asino moriens uiso celerrime id genus deficit.

De mulis.

CA. XLIII.

Asino & equa mulus gignitur mēse. xii. Animal uiribus in labore eximium. Ad tales partus equas neq; quadrimis minores: neq; decēnibus maiores legunt: arceriq; utrūq; genus ab altero narrant: nisi infantia eius generis qd̄ ineant lacte hausto. Quapropter subreptis statim pulis in tenebris equarum uberi asinarum equuleos admouēt. Gignit autē mula ex equo & asina: sed affrenis & tardatis indomitæ. Læta oīa esse uetulis. Cōceptū ex equo secutus asini coitus abortu perimit. Nō

LIBER

Item ex asino equi. Fœminas a partu optime. vii. die impleri obseruatum est: mares fatigatos melius implere. Quæ non priusq̄ dentes quos pullinos appellant iaciat conceperit: sterilis intelligitur. Et quæ non primo initu generare cœperit. Equo & asina genitos mares hinulos antiqui uocabant: contraq̄ mulos: quos asini & equæ generarent. Obseruatum e duobus diuersis generibus nata tertii generis fieri: & neutri parentum esse similia. Eaq̄ ipsa quæ ita nata sunt non gignere in omni aialium genere: idcirco mulas nō parere. Est in annalibus nostris peperisse sæpe: uerum prodigii loco habitum. Theophrastus uulgo parere in cappadocia tradit. Sed eē id animal ibi sui generis. Mulæ calcitratus inhibetur uini crebriore potu. In plurium græcorum est monumentis cum equa muli coitu natum quem uocauerūt hinum idest paruam mulum. Generantur ex equa & onagris mansuefactis mulæ ueloces in cursu: duricia eximia pedum: uerū rugoso corpore: in domito animo: sed generoso. Onagro ex asina genitus omnes antecellit. Onagri in phrygia & lycaonia præcipui. Pullis eorum ceu præstantibus sapore africa gloriatur: quos lalifiones appellant. Mulum. lxxx. annis uixisse atheniensium monumētis apparet. Eo gauisi cum templum in arce facerent: quod derelictus senecta cadentia iumenta comitatu nifugū exhortaret decretum fecere: quo caueretur ne frumentarii negociatores ab incerniculis eum arcerent.

De bubus.

CA. XLV.

b Vbus indicis camelorum altitudo traditur: cornua in latitudinem q̄ttuor pedū. In nostro orbe epiroticis laus magna a Pyrrhi (ut ferunt) iā inde regis cura. Id consecutus est non ante quadrimatum ad partus uocandos. Prægrandes itaq̄ fuere: hodieq̄ reliquæ stirpium durant. At nunc aniculæ ad fœcunditatem poscuntur. Tolerantius tamē bimæ. Tauri generationem quadrini implent. & singulis denæ eodem anno traduntur. Si autem post coitum ad dexteram partem habeant tauri: generatos mares esse: si in leuam fœminas. Cœceptio uno mitu peragitur: quod si forte pererrauit. xx. post die marem fœmina repetit. Pariunt mense. x. quicquid ante genitum inutile est. Sunt auctores ipsa complente. x. mense duos parere: nunc raro geminos. Coitus a delphini exortu ad pridie nonas ianuarii diebus. xxx. aliquibus & autumnis: gentibus quidem quæ lacte uiuunt ita fœtus dispensantibus: ut omni tempore anni superfit id alimentum. Tauri non sæpius q̄ bis die ineunt. Boues animalium soli & retro ambulantes pascuntur. Apud garamantas quidem haud aliter. Vita fœminis. xv. annis longissima. Maribus. xx. Robur in quimatu. Lauatione calidæ aquæ traduntur pinguescere: & si quis incisa cute spiritum in uiscera harundine adigat. Non degeneres existimari etiam minus laudato aspectu: plurimum lactis alpinis: quibus minimum corporis plurimum laboris capite non ceruice iunctis. Syriacis nō sunt palearia: sed gibber in dorso. Carici quoq̄ in parte Asiæ fœdi uisu tubere super armos a ceruicibus emittente: laxatis cornibus excellentes in opere narrantur. Cæteri nigri coloris candidiue ad laborem damnantur. Tauris minora q̄ bubus cornua tenuioraque. Domitura bouum in trimatu: postea sera: ante præmatura. Optime cum domito iuuenus imbuitur. Socium enim laboris agrique culturæ habemus. Hoc animal tātæ apud priores curæ: ut sit inter exempla damnatus a populo Romano die dicta: qui cubino procaci rure omasum edisse se neganti occiderit bouem: actusque in exilium tanquā colono suo interempto. Tauris in aspectu generositas torua fronte: auribus setosis: cornibus in procinctu dimicationem poscentibus. Sed tota comminatio prioribus in pedibus stat: ira gliscente alteros replicans: spargensque in altum harenam: & solus animalium eo stimulo ardescens. Vidimus de imperio dimicantes: & ideo se demonstratos rotari cornibus cadentes excipi: iterumque resurgere: modo iacentes ex humo tolli: bigarumque etiam curru citato uelut aurigas insistere. Thessalorum gentis inuētum est equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare. Primus id spectaculum dedit romæ Cæsar dictator. Hinc uictimæ optimæ & lautissima deorum placatio. Huic tantum animali omnium quibus procerior cauda non statim nato consumatæ ut cæteris mensuræ crescit uni donec ad uestigia ima perueniat. Quam ob rem uictimarum probatio in uitulo ut articulum suffraginis contingat: breuiore non litant. Hoc quoque notatum uitulos ad aras humeris hominis allatos non fere litare: sicut nec claudicantem: nec aliena hostia deos placari: nec trahente se ab aris. Est frequens in prodigiis prisorum bouem locutum. Quo nuntiato senatum sub diuo haberi solitum.

De api boue.

CA. XLVI.

b Os in ægypto etiam numinis uice colitur. Apim uocāt. Insigne ei in dextro latere candicans macula cornibus lunæ crescere incipientis. Nodus sub lingua: quem cantarum appellant. Non est fas eum certos uitæ excedere annos: merusumque in sacerdotum fonte enecant quæsituri luctu alium: quem substituant: donec inueniant moerent. Derasis etiam capitibus: nec tamen usque diu quæritur. Inuētus deducitur a sacerdotibus memphim. Sunt delubra ei gemina: quæ uocant thalamos auguria populorum. Alterum intrasse lætum est: in altero dira portendit. Responſa priuatis dat: e manu consulentium cibum capiendo. Germanici Cæsaris manum auersatus est haud multo post extincti. Cætero secretius cum se prorupit in cœtus incedit: summo strepitu lictorum: grexque puerorum comitatur carmen honori eius canentium: intelligere uidetur: & adorari uelle. Hi greges repente lymphati futura præcinnunt. Fœmina bos semel ei anno ostenditur suis & ipsa insignibus quæq̄ aliis: semper que eodem die & inueniri eam extinguique tradunt. Memphi est locus in nilo: quæ a figura uocāt phialam. Omnibus annis ibi auream pateram argenteamque mergentes diebus quos habent natales opus apis. Septem hi sunt. Mirumque neminem per eos a crocodilis attingi. Octauo post horam diei. vi. redire beluæ feritatem.

OCTAVVS

De natura pecudum & pecorum.

CA. XLVII.

m Agna & pecori gratia uel in placamentis deorum: uel in usu uellerum. Ut boues sumptum hominem excolūt: ita corporum tutela pecori debetur. Generatio bimis utrinque ad nouenos annos: quibusdam & ad .x. primiparæ minores foetus. Coitus omnibus ad arcturi occasum idest a tertio idus maias ad aquilæ occasum idest .xiii. Kalen. augusti. Gerunt partum diebus .cl. postea concepti inualidi Cordos uocabant antiqui post id tempus natos. Multi hybernos agnos præferunt uernis: quoniam magis interfit ante solstitium quam ante brumam firmos esse: solumque hoc animal utiliter bruma nasci. Arieti naturale agnas fastidire: senectam ouium consecrari: & ipse senectæ melior: illis quoque utilior. Feroacia eius cohibetur cornu iuxta aurē terebrato. Dextro teste pligato foeminas generat: leuo mares. Tonitrus solitariis ouibus abortus inferunt. Remedium est congregare eas ut coetu iuuent. Aquilonis flatu mares concipi dicunt: austri foeminas. Atque in eo genere arietum maxime spectantur ora. Quia cuius coloris sub lingua habuere uenas eius: & lanitium est in foetu: uariumque si plures fuere: & mutatio aquarum potusque uariat. Ouium summa genera duo testum & colonicum. Illud mollius. hoc in pascuo elegantius. Quippe cum testum rubis uescatur. Opera eis ex arabicis præcipua. Lana autem laudatissima apula: & quæ in italia græci pecoris appellatur: alibi italica. Tertium locum milesiæ oues obtinent. Apulæ breues uillo: nec nisi penulis celebres. Circa tarentum canusiumque summam nobilitatem habet. In asia uero eodem genere laodiceæ. Alba circūpadanis nulla præfertur: nec libra centenos numos ad hoc æui excessit ulla. Oues non ubique tondentur. Durat quibusdam in locis mos uellendi. Colorum plura genera. Quippe cum desint etiam nomina eis: quas natiuas appellant aliquot modis.

De generibus lanarum & uestium.

CA. XLVIII.

h Hispania nigri uelleris præcipuas habet: pollentia iuxta alpes: canusia rutili: quas erythras uocant. Item betica ut canusium. Fuluas tarentum ac pulliginis sue: & succidis omnibus usus medicatus. Hystriæ liburniæque pilo prior quam lanæ pexis aliena uestibus: & quæ sola ars scutulato textu commendat. In lusitania similis circa piscinas prouinciæ narbonensis. Similis & in ægypto ex qua uelis detrita usu tingitur: rursusque æuo durat. Est & hirtæ filo crasso in tapetis antiquissima gratia. Iam certe præscos iis usos Homerus auctor est. Aliter hæc galli tingunt: aliter parthorum gentes. Lanæ & per se coactæ uestem faciunt: & si addatur acetum etiam ferro resistunt: immo uero etiam ignibus. Nouissimo sui purgamento quippe ahenis coquentium extractæ indumentis usu ueniunt galliarum (ut arbitror) inuentum. Certe gallicis hodie nominibus discernuntur: nec facile dixerim qua id ætate coeperit. Antiquis enim torus et stramento erat: qualiter nunc etiam in castris gauisape. Patris mei memoria coepere amphiala nostra: sicut uilliosa & etiam uentralia. Nam tunica lati clauis in modum gauisape texti nunc primū incœpit. Lanarum nigra nullum colorem bibunt. De reliquarum infectu suis locis dicemus. In cœchyliis marinis aut herbarum natura: lanam colo & fuso Tanaquilis quæ eadem Caia Cecilia uocata est: in templo. M. Anci durasse prodente se auctor est. M. Varro: factamque ab ea togam regiam unguatam in æde fortunæ: qua Seruius Tullius fuerat usus. Inde factum ut nubentes uirgines comitaretur colus compta & fufus cum stamine. Ea prima texuit rectam tunicam: qua simul cum toga pura tyrones induunt nouæque nuptæ. Ungulara uestis primo lautissima fuit: inde surculata defluxit. Togas rasas phrygianasque Diui Augusti nouissimis temporibus coepisse scribit Fenestella. Crebræ papaueratæ antiquiorē habent originem. Iam sub Lucilio poeta in Torquato notatæ. Prætextæ apud hetruscos originem inuenere. Traibeis usos accipio reges. Pictas uestes iam apud Homerum fuisse: unde triumpales natæ. Acu facere idæi phryges inuenerunt: ideoque phrygiones appellati sunt. Aurum intexere in eadem asia inuenit Attalus rex: unde nomen attalicis. Colores diuersos picturæ intexere Babylon maxime celebrauit: & nomen imposuit. Plurimis uero licis texere quæ polymita appellant: alexandria instituit. Scutulis diuidere gallia. Metellus Scipioni triclinaria babylonica sestertium octingentis milibus uenisse iam tunc posuit in capitalibus criminibus: quæ Neroni principi quadringentis milibus sestertium nuper steteret. Serui Tullii prætextæ quibus signum fortunæ ab eo dicatæ coopertum erat durauerunt ad Sciani exitum. Mirumque fuit nec defluxisse eas: nec teredonum iniurias sensisse annis .d. lx. Vidimus iam & bidentium uellera purpura: cocco: conchylio sexquipedalibus libris infecta: uelut illa sic nasci cogente luxuria. In ipsa oue satis generositatis ostenditur breuitate crurum uentris uestitu: quibus nudus esset apicas uocabant danabātque. Syriæ cubitales ouium caudæ: plurimumque in ea parte lanicii. Castrari agnos nisi quinque mestres præmaturum existimant.

De musimonio.

CA. XLIX.

e St & in hispania & maxime corsica non maxime absimile pecori genus musimonum caprino uillo quam pecoris uelleri propius. Quorum e genere & ouibus natos præsci umbros uocauerunt. Infirmisimum pecori caput. Quæ obrem auersum a sole pasci cogendum. Quæ stultissima animalium lanata. Qua timere ingredi unum cornu raptu sequuntur. Vita longissima annis .x. in æthiopia. xiii. Capris eodem loco. xi. In reliquo orbe plurimum octo. Verumque genus intra quartum coitum impletur.

De capris & generatione earum.

CA. L.

c Apræ pariunt & quaternos: sed raro admodum. Ferunt quoniam mensibus ut oues. Capræ pinguedine sterilescunt. Trimæ minus utiliter generant & in senectæ: nec ultra quadriennium. Incipiunt vii. mense & adhuc lactantes. Mutilum in utroque sexu utilius. Primus in die coitus non implet: sequens efficacior: ac deinde concipiunt nouembri mense: ut martio pariant turgescētibus uirgultis. Aliqua

do aniculæ: semp bimæ: in trimatu inutiles pariūt octonis annis. Abortus frigori obnoxius. Oculos capra suffolos iunci puncto sanguine exonerat. Caper rubri. Solertiam eius animalis Mutianus uisam sibi prodidit in ponte prærenui duabus obuiis e diuerso cum circumactum angustia non caperent: nec reciproca- tionem lōgitudō in exilitate, cæca torrente rapido minaciter subterfluente alterā decubuisse: atq; ita alteram proculcate supergressam. Mares q̄ maxime simos longis auriculis infractilq; armis q̄ uili- simos probant. Fœminarum generositas insigne lacinia corpibus & ceruice binæ dependentes. Nō om- nibus cornua: sed quibus sunt: in his & indicia annorum per incremēta nodorum. Mutilis lactis maior ubertas. Auribus eas spirare nō naribus: nec unq̄ febris carere Archelaus auctor est. Ideoq; fortassis q̄ ani- ma his q̄ ouibus ardentior: calidioresq; concubitus. Tradunt & noctu non minus cernere q̄ interdiu. Et ideo caprinum iecur si uescatur: restituit uespertinam acie his: quos myctilopas uocant. In cilicia circaq; syrias uillo tonsili uestiuntur. Capras in occasum decliui sole in pascuis negāt cōtueri inter sese: sed auer- sas iacere. Reliquis autem horis inter se aduersas & cognitiores. Dependet omnium mēto uillus: quem aruncum uocant. Hoc si quis apprehensam ex grege unam trahat: cæteræ stupentes spectant. Id etiam cenire cum quādam hærbam aliqua ex eis momorderit. Morsus earum arbori exitialis. Oliuā lamben- do quo sterilem faciunt. Ea q; ex causa Mineruæ immolatur.

De suis & natura earum.

CA. LI.

Villi pecoris admissura a fauonio ad æquinoctium uernum ætatis. viii. mense. Quibusdam in locis etiam a. iiii. usq; ad. vii. annum. Partus bis in anno. Tempus utero. iiii. mensium. Numerus fœcunditatis ad uicenos. Sed educare tam multos nequeunt. Diebus. x. circa brumam statim dentes nasci Nigidius tradit. Implentur uno coitu: qui & geminatus propter facilitatē abortiendi reme- dium ne prima subactione: neq; ante flacidas aures coitus fiat. Mares non ultra trimatum generant. Fœ- minæ senectute fesse cubantes coeunt. Comesse fœtus his non est p̄digiū. Suis fœtus sacrificio die. v. p̄- rus est. Pecoris die. vii. Bubus. xxx. Corūcanus ruminalis hostias donec bidentes fierent puras negauit. Suem oculo amisso putant cito extinguī: aliq; uita ad. xv. annos: quibusdā uicenos. Verum efferantur: & alias obnoxii genus morbis anginae maxime & strumæ. Index suis iualidæ cruor in radice setæ dor- so euulsæ: caput obliquū in incessu. Penuriam lactis p̄pingues sentiūt: & primo fœtu minus sunt nume- rosæ. In luto uolutatio generi grata. In torta cauda. Id etiam notatum facilius iacere in dextera q̄ leuam detortam. Pinguescunt. lx. diebus: sed magis tridui inedia ante saginationē orsa. Animalium hoc maxime brutum: aiā q; ei p̄ sale datā non illepide existimabat. Cōpertū agnita uoce suarii furto abactos merso nauigio inclinatione lateris unius remeasse. Quin & duces in urbe forq; nūdinarium domosq; petere di- scunt: & fieri sapiunt uestigia palude cōfundere: urina fugā leuare. Castratur fœminæ sic quoq; uti came- li post bidui inediam suspensæ pernis prioribus uulua recisa celerius. Ita pinguescunt. Et adhibetur ars iecori fœminæ sicut anserum. inuentum. M. Apicii fico carica saginatis a facietate necatis repente mul- si potu dato. Neq; alio ex animali numerosior materia ganæ: quinquaginta ppe sapes cū cæris singū- li. Hinc censoriaq; legum paginæ: interditaq; cœnis abdomina: glandia: tecticuli: uulua: sincipita uerri- na: ut iam publici minorum pœtæ cœna postq; seruitutē exuerat: nulla memoref sine abdomine: etiā uo- cabulo suminis ab eo imposito. Placere autem & fieri uescicæ. Catonis cœnoris orōnes caprinum expro- brant callum. in tres tamen partes diuiso apro media ponebant lumbos aprunos appellata. Solidū aprū romanorū primus in epulis apposuit. P. Seruilius Rullus pater eius Rulli: qui Ciceronis in cōsulatu legē agrariam pmulgauit. Tā p̄p̄nqua origo nūc quotidianæ rei est. Et hoc annales notarūt horū. s̄ ad emē- dationē morum: q̄bus notata quidē esset cœna. sed in principio bini terniq; pariter mādabant apri.

De uiuariis bestiarum.

Ca. LII.

Iuarua eorum cæterorumq; siluestrium primus togati generis inuenit Fuluius Hirpinus q̄ in tarquinensi feras pascere instituit. Nec diu imitatores desuere. L. Lucullus & Q. Hortensius. Sū- es feræ semel anno gignunt. Maribus in coitu plurima asperitas. Tunc inter se dimicant indu- rantes attritu arborum costas: lutoq; se tergorates. Fœminæ in partu asperiores: & fere similiter in om- ni genere bestiarum. Apris maribus non nisi anniculis generatio. In india cubitales dentium flexus ge- mini ex rostro. Totidem a fronte ceu uituli cornua exeunt. Pilus æreo similis agrestibus: cæteris niger. At in arabia suillum genus non uiuit in ullo genere.

De semiferis animalibus.

CA. LIII.

Eque facilis mixtura cum fero: qualiter natos antiqui hybridas sues uocabāt semiferos: ad ho- mines quoq; ut in Caium Antonium Ciceronis in consulatu collegam appellatione translata non in suis tantum: sed in omnibus quoq; aialium cuiuscunq; generis ullum est placidum. Eiusdē inuenit & ferū: utpote cum hoium etiā siluestriū tot genera prædicta sint. Capræ tamē in pluri- mas similitudines transfiguratur. Sūt capræ: sunt rupicapræ: sunt ibices pernicitatis mirandæ: q̄q; one- rato capite uastis cornibus gladiatorum uaginis: hæc se librant ut tormēto aliquo rotati in petris potissi- mum e monte aliquo in alium transilire cupientes: atq; recursu pernici quo libuerit exultant. Sūt & ori- ges soli a quibusdam dicti contrario pilo uestiti: & ad caput uerso. Sunt & damæ: & pigardi: & sterpice- rotes multaq; alia haud dissimilia. Sed illa alpes: hæc transmarini situs mittunt.

De simiis.

CA. LIIII.

Imiarū quoq; genera hois figuræ pxima caudis inter se distinguunt. Mira solertia uisco iungūt laqueos: calceariq; imitatione uenatium tradunt. Mutianus & latrūculis lusisse fictis cæra: nū-

OCTAVVS

ces visu distinguere. Cornelius luna caua tristes esse: quibus in eo genere eauda sit. Noua exultationem adoriri. Namq; defectum syderum & cæteræ pauent quadrupes. Simiarum generi præcipua erga foetum affectio. Gestant catulos quos mâluefactæ intra domos peperere: omnibus demõstrant: tractariq; gaudet: tractatu gratulationem intelligetes. Itaq; magna ex parte complectedo necant. Efferatio cynocephalis natura: sicut mitissima satyris. Callitriches toto pene aspectu differunt. Barba est in facie: caudate diffusa priori parte. Hoc animal negatur uiuere in alio nisi in æthiopiæ quo gignitur cælo.

De leporibus.

CA. LV.

Leporum plura sunt genera: in alpibus cãdidi: quibus hybernis mēsis pro cibatu niuem credunt esse. Certe liquecente ea rutilescunt annis omnibus. Et est aliquod animal intolerãdi rigoris alumnus leporum generis. Sunt & quos hispania cuniculos appellat fœcuditatis innumeraræ: famemq; balearibus insulis populatis mēsis afferens. Foetus uētre exactos, uel uberibus ablatos non repurgatis interranis gratissimo in cibatu habent: laurices uocant. Certum est balearicos aduersus prouentum eorum auxilium militare a Diuo Augusto petisse. Magna propter uenatum eorum uiueris gratia est. Iniiciunt eas in specus: qui sunt multifores in terris: unde & nomen animali atq; ita eiectos superne capiunt. Archelaus auctor est quot sint corporis cauernæ ad extremeta lepori totidem annos esse ætatis. Varius certe numerus reperitur. Idem utranq; uim singulis inesse: ac sine mare æque gignere. Benigna circa hoc natura innocua & esculenta animalia fœcunda generauit. Lepus omniū prædæ nascens solus præter dasipodem superfoerat. aliud educas: aliud in utero pilis uestitum: aliud implume: aliud inchoata gerens partem. Necnon & uestes leporino pilo facere tentatum est. tactu nõ perinde molli ut in cute: propter breuitatem pili labili.

De damis.

CA. LVI.

Damæ mansuescunt raro: cum feræ iure dici nõ possint. Complura namq; sunt: nec placida nec fera: sed mediæ inter utranq; naturæ: ut in uolucris hirundines: apes in campo in mari delphini. Quo in genere multi & hos incolas domus impouere.

De muribus & gliribus.

CA. LVII.

Mures haud spernendum in ostētis etiam publicis aial. Artosis lauini clypeis argenteis marsicū portedere bellum. Carboni imperatori apud clausium fascis quibus in calciatu utebatur exitium. Plura eorū genera in cyrenaica regione: alii lata fronte: alii acuta: alii herinaceorum genere pungētibus pilis. Theophrastus auctor est in gyaro insula cum incolas fugassent: ferrū quoq; rosisse. Cõstat id quod iacturam quidã & ad chalybas fecere in ferrariis officinis. Aurariis qdem in metallis hoc aluos eorum excidi: semperq; id furtū deprehēdi: tãtam esse dulcedinem furandi. Venisse murē. cc. nummis casilinum obsidente Hãnibale: eũq; quendiderat fame interisse: emptorem uixisse annales tradunt. Cum cãdidi prouenere: lætum faciunt ostētum. Nam foricum occentu dirimi auspicia annales referros habemus. Sorices & ipsos hyeme cõdi auctor est Nigidius: sicut glires: quos censoriæ legis principes. Q. Scarus & M. in consulatu non alio modo cœnis ademere q̄ cõchylia: aut ex alio orbe cõuectas aues. Semiferum & ipsum animal: cui uiuaria in doliis idem qui apris instituit. Qua in re notatum non congregari nisi populares eiusdem siluæ: & si misceantur alienigenæ: nisi amne uel monte discreti interire dimicando. Genitores suos festos senecta alunt insigni pietate senium finitur hyberna quiete. Cõditi enim & hi cubant: rursus æstate iuuenescunt: simili & mustellis quiete.

Quæ animalia quibus locis non sint.

CA. LVIII.

Ic mirum rerum naturam non solum alia aliis dedisse terris animalia: sed in eodem quoq; situ quædam aliquibus locis negasse. In mesia silua italiæ non nisi in parte reperiuntur hi glires. In licia dorcades non transeunt montes syris uicinos. Onagri montem qui cappadociam a lycia diuidit. In helleponto in alienos fines non comitant cerui: & circa arginussiam elatum montem non excedunt auribus etiam in monte fissis. In pordosolene insula uiciniam mustellæ non trãseunt. In bæotia lebadia illatæ solum ipsum fugiunt: quæ iuxta in orchomeno tota subruunt arua talpæ: quarū e pellibus cubicularia uidimus stragula. Adeo ne religio quidem a portentis summoet delitias. In ithaca lepores illati moriuntur extremis quidem in littoribus. in ebuso cuniculi non sunt: scatent in hispania balearibusq; Cyrenis mutæ fuere ranæ: illatis e cõtinente uocalibus durat genus earum. Mutæ sunt etiam nunc in seripho insula. Eadem alio translata canunt. Quod accidere & in lacu thessaliæ sciendo tradunt in italia muribus araneis uenenatus est morsus. Eosdē ulterior apennina regio non habet. Iidē ubicunq; sint orbitam si transiere moriuntur: in olympo macedoniæ monte non sunt lupi. Nec increta insula: ibi quidem non uulpes ursiue aut omnino ullum mâleficum aial præter phalágium: Aranei id genus de quo dicemus suo loco. Mirabilius in eadem insula ceruos præterq; in cidoneatarum regionem non esse. item apros & attagenas: herinaceos. in africa autem nec apros nec ceruos nec capreas nec urfos.

Quæ aduenis noceant.

CA. LIX.

Iam quædam animalia innoxia indigenis aduenas interimunt sicut serpentes. Parcunt in myrinthe quos terra nasci proditur. item in syria angues circa euphrates maxime ripas dormientes syros non attingunt. Aut etiam si calcati momordere non sentiunt mâleficia: alios cuiusq; gentis infesti auide & cum cruciatu exanimantes. Quamobrem & syri non necant eos. Contra in aletorio cariæ monte Aristoteles tradit a scorpionibus hospites non lædi: indigenas interimi. Sed reliquorū quoq; animalium & præterea terrestrium dicemus genera.

NIMALIVM QVAE TERRESTIA APPELLAVIMVS HOMI-
num quadam consortione degentia indicata natura est. Ex reliquis mini-
mas esse uolucres conuenit. Quamobrem prius æquorum amnium sta-
gnorumque dicentur.

Quæ in mari maxima animalia.

CA. II.

Vnt autem compluria in his maiora etiam terrestribus. Causa
euidens humoris luxuria alia fors alitum. Quibus uita penden-
tibus. in mari autem tam late supino molliq; ac fertili accremen-
to accipiente causas genitales sublimi semperq; pariente natura pleraque
etiam monstrifica reperiuntur perplexis & in semet aliter atq; aliter nunc
flatu nunc fluctu cõuolutis seminibus atq; p̄cipiis. Vt uera fiat uulgi opi-
nio qcqd nascat in parte naturæ ulla & in mari eẽ: p̄terq; multa quæ nusq;
alibi rege quidẽ non solũ aialium simulacra inesse licet itelligere intuenti-

bus uuam: gladium ferras. Cucumim uero & in colore & in odore similẽ. Quo minus miremur equo-
rum capita in tam paruis eminere cocleis.

De indici maris beluis.

CA. III.

Lurima autẽ & maxima in indico mari animalia: e quibus balenæ quaternũ iugerum: pristis
ducenum cubitoꝝ. Quippe ubi locustæ quaterna cubita impleant. Anguillæ quoq; in gange
anne tricenos pedes. Sed in mari beluæ circa solstitia maxime uisuntur. Tunc illic ruunt tur-
bines: tũc imbres: tũc deiectæ mōtium iugis pcellæ ab imo uertunt maria: pulsataq; ex p̄fundo beluas
cum fluctibus uoluunt: & alias tanta tynnorum multitudine: ut magni Alexandri classis haud alio mō
q̄ hostium acie obuia contrarium agmen aduersa fronte direxerit. Aliter sparsis nō erat euadere: qui nō
uoce: non sonitu: nō ictu: sed fragore terrentur: nec nisi ruina turbant. Cadara appellatur rubri maris pe-
ninsula. Huius obiectu uastus efficitur sinus. xii. dierum & noctiũ remigio enauigatus Ptolomæo regi:
quãdo nullius auræ recipit afflatũ. Huius loci gete p̄cipua ad im mobilẽ magnitudinẽ beluæ adolescunt.
Gedrosi qui arbim annẽ accolunt Alexandri magni classium p̄fecto prodidere in domibus fores maxil-
lis beluæ facere. ossibus testa cõrignare. Ex qbus multa quadragenũ cubitoꝝ lōgitudinis repe-
ta. Exe-
unt & pecori similes beluæ ibi in terram: p̄stæq; radices fruticum remeāt: & quædam equoꝝ: asinoꝝ:
tauroꝝ capitibus: quæ depascuntur sata. Maximũ animal in indico mari pristis & balena est.

Quæ in quoq; oceano maxima.

CA. IIII.

In gallico oceano phylseter ingentis columnæ modo se attollẽs: altiorq; nauium uelis diluuiẽ
quandam eructans. In gaditano oceano arbor in tantum uastis dispensa ramis: ut ex ea cau-
sa fretum nunq; intrasse credatur. Apparent & rotæ appellatae a similitudine quaternis distin-
ctæ radiis modiolos earum oculis duobus utrinq; claudentibus.

De tritonum & uereidum & elephantoꝝ maritimorũ figuris.

CA. V.

Iberio principi nunciauit olisiponẽsium legatio ob id missa uisum auditũq; in quodam specu
concha canentem Tritonẽ qua nosciẽ forma. Et Nereidũ falsa opinio nō est squamis modo hi
spido corpore etiã in quo humanã effigiẽ habẽt. Nãq; hæc in eodem spectata littore est. Cuius
moriẽris etiam gånitum tristem accolæ audiuerẽ longe. Et Diuo Augusto legatus galliæ cõplures in lit-
tore apparere exanimẽs Nereidas scripsit. Auctores habeo in equestri ordine splẽdentes uisum ab his in
gaditano oceano marinum hoĩem toto corpore absoluta similitudine ascendere nauigia nocturnis tẽ-
poribus: statimq; degrauari quas infederit partes: & si diutius permaneat etiam mergi. Tiberio principe
contra lugdunensis prouiciæ littus insulæ trecẽtas amplius beluas reciprocãs destituit oceanus miræ
uarietatis & magnitudinis. Nec pauciores in santonum littore. Interq; reliquas elephantos & arietes cã-
dore tãtum cornibus assimilatis. Nereidas uero multas. Turanius uero pdidit expulsam beluam in ga-
ditana littora: cuius inter pinnas duas ultimæ caudæ cubita. xvi. fuissent: dentes eiusdẽ. cxx. Maximi dor-
drantium mensura: minimi semipedũ. Beluæ cui dicebat expõsita fuisse Andromada ossa romæ appor-
tata ex oppido iudææ iope ostendit inter reliqua miracula ædilitate sua. M. Scaurus: lōgitudine pedum
xl. altitudine costarum indicos elephantos excedente Spinæ crassitudine sexquipedali.

De balenis & orcis.

CA. VI.

Alenæ in nostra maria penetrant. In gaditano oceano nō ante brumam conspici eas tradunt.
b Cõdi autẽ æstatis tẽporibus in quodã sinu placido & capaci mire gaudẽtes ibi parere. Hoc sci-
re orcas infestam his beluam. Et cuius imago nulla repræsentatiõẽ exprimi possit alia: q̄ carnis
immenfæ dẽtibus truculẽtæ. Irrumpunt ergo in secreta ac uitulos eaq; & fœtas uel etiã in annum graui-
das lacerat morsu: incursumq; ceu liburnicæ rostris fodiunt. Illæ ad flexũ immobiles: ad repugnandum
inertes: & pondere suo oneratae. Tũc quidẽ & utero graues: pariendiue pœnis inualidæ solũ auxilium
nouere in altum pfugere: & se toto defendere oceano. Contra orcæ occurrere laborat: seseq; opponere:
& cautium angustis trucidare: in uada urgere: saxis illidere. Spectatur eo proelia ceu mari ipso sibi irato

NONVS

nullis in sinu uentis. Fluctibus uero ad anhelitus ictusque quātos nulli turbines uoluant. Orca & in portu hastiensi uita est oppugnata a Claudio principe. Venerat tunc exaedificante eo portum inuitata naufragiis tergorum euectoz & gallia : satiansque se per complures dies alueum in uado sulcauerat accumulata fluctibus in tātum: ut circūagi nullo modo posset. Et dum saginam persequit in littus fluctibus propulsa eminente dorso multum super aquas carinæ uice inuersa. Protēdi iussit Cæsar plagas multiplices inter ora portus: profectusque ipse cum prætorianis cohortibus populo Romano spectaculum p̄buit: lanceas congerente milite & nauigiis assultantibus : quorum unum mergi uidimus reflatu beluæ oppletum unda. Ora balenæ habēt in frontibus. Ideoque summa aqua annatantes in sublime nimbos eflant.

An spirant pisces an dormiant.

CA. VII.

Pirant autē cōfessione oīum & paucissima alia in mari: quæ internoz uiscerū pulmonē habent. Quoniā sine eo nullū aīal putatur spirare: nec pisciū brāchias habentes anhelitū reddere: ac per uices recipere existimāt: quoz hęc opinio est. Nec multa alia genera etiā branchiis carentia. In qua snia fuisse Aristotelē uideo: & multis psuasisse doctrinæ indaginibus. Nec me p̄tinus huic opinioni eoz accedere haud dissimulo: quoniā & pulmonū uice aliis possunt alia spirabilia inesse uiscera ita uolēte natura: sicut & pro sanguine multus alius humor. In aquas quidē penetrare hūc uitalē halitum quis miret? qui etiā reddi ab his eū cernat: & in terras tāto quoque spissiore naturæ partē penetrare argumēto aīalium: quæ semp̄ defossa uiuūt ceu talpæ. Accedit apud me certæ efficaciz ut credā oīa in aquis spirare naturæ suæ sorte: primū sæpe annotata pisciū æstiuo calore quædam anhelatio: & alia trāquillo uelut oscitatio. Ipsoz quoque qui sunt in aduersa opinione de somno piscium cōfessio. Quis, n. sine respiratione somno locus? Præterea bullatiū aquaz sufflatio lunæque effectu conchaz quoque corpora augeſcentia: sup̄ omnia est: & esse auditum & odoratū piscibus nō erit dubiū ex aeris utrūque materia. Odorē quidē non aliud q̄ infectū aera intelligi posse. Quāobrē de his opinetur ut cuique libitū erit. Branchiæ nō sunt balenis nec delphinis. Hęc duo genera fistulis spirāt: quæ ad pulmonē pertinet. Balenis a frōte: delphinis a dorso: & uituli marini quos uocat phocas spirant & dormiunt in terra. Item testudines de quibus mox plura.

De delphinis.

CA. VIII.

Elocissimū oīum aīalium non solū marinoz delphinus: sed ocior uolucres: acrior tælo: ac nisi multum infra rostrum os illi foret medio pene in uentre: nullus piscium celeritatē eius euaderet. Sed affert morem prudentia naturæ: quā nisi resupini atque cōuersi nō corripunt quæ causa præcipue uelocitatem eorum ostendit. Nam cum fame concitati fugiētem in uada ima p̄secuti piscem diutius spiritum cōtinuere: ut arcu emissi ad respirandum emicant. Tanta uī exiliūt: ut plerūque uela nauium transuolent uento. Agunt uere coniugia: pariunt catulos. x. mense æstiuo tempore. Interdum & binos nutriunt uberius sicut balena. Atque etiā gestant foetus in infantia infirmos. Quinetiā adultos diu comitatū magna erga partum caritate. Adoleſcunt celeriter. X. annis putatur ad summā magnitudinē peruenire. Viuunt etiā tricenis. Quod cognitū præscissā cauda in experimentū. Abdunt tricenis diebus circa canis ortū: occultanturque incognito modo. Quod eo magis mirum est: si spirare in aqua nequeūt. Solēt in terram erūpere incerta de causa. Et statim tellure tacta moriūtur: multoque ocius fistula obturata. Lingua est his contra naturam aquatiliū mobilis: breuis: atque lata: haud differens suilla. Pro uoce gemitus humano similis: dorsum repandū: rostrum simū. Qua de causa nomē Simonis oēs miro modo agnoscut: malūtque ita appellari. Delphinus nō tantū hoīs amicū aīal: uerū & musica arte mulcetur symphoniz cantu: & præcipue hydraulici sono. Hoīem nō pauescit ut alienū. Obuiam nauigiis euenit. Alludit exultans: certat etiā: & quāuis plena præterit uela. Diuo autē Augusto principe lucrinum lacum inuectus pauperis cuiusdam pueze ex baiano puteolos in ludū litteraz itātem: cum meridiano immorās appellatum eum Simonis noīe sapius fragmētis panis quē ob id ferebat allexisset: miro amore dilexit. Pigeret referre: ni res Mœcenatis & Flauiani & Flauii Alſii multorumque esset litteris mandata. Quocumque diei tempore in clamatus a puero quīs occultus atque abditus ex imo aduolabat: passusque manu præbebat ascensuro dorsum pinnæ aculeos uelut uagina cōdens: receptumque puteolos p̄ magnū æquor in ludum ferebat. Simili modo reuehēs pluribus annis donec morbo extincto puero subinde ad cōsuetum locum uentitās tristis & merēti similis ipse quoque (quod nemo dubitaret) desiderio expirauit. Alius iter hos annos in africo littore hipponis diarrhyti simili modo ex hominū manibus uescēs: ferēscque se tractādū: & alludēs natātibus: impositosque portās unguēto perunctus a Flauiano proconsule africæ: & sopitus ut apparuit odoris nouitate fluctuatufque similis exanimi caruit hoīum cōuersatione: ut iniuria fugatus per aliquot mēses: mox reuersus in eodē miraculo fuit. Iniuriæ potestātū inhospitales ad uiscendum uenientū hyponēs in necem eius compulerunt. Ante hęc similia de puero in iasso urbe memorantur. Cuius amore spectatus lōgo tempore dum abeūtem in littus auide sequitur: in harenam inuectus expirauit. Puerum Alexander magnus babylone Neptuni sacerdotio præfecit: amore illum numinis propitiū fuisse interpretatus. In eadē urbe iasio Egesidemus scribit & aliū puerum Hermiā noīe similiter maria peregritatē cum repētinae procellæ fluctibus exanimatus esset relatū: delphinūque causam læti fatentem nō reuersum in maria: atque in sicco expirasse. Hoc idem & nauacti accidisse Theophrastus tradit. Nec modus exēploz. Eadē amphilochei & tarētini de pueris delphinisq̄ narrāt. Quæ faciunt ut credat Arionem quoque citharedicæ artis interficere nautis in mari parantibus ad intercipiendos eius quæstus eblādītum: ut prius caneret cithara: cōgregatis cātū delphinis cum se iecisset in mare: exceptū ab uno tenarum in littus puectū. Est prouinciæ narbonēsis & in nemausiensi agro stagnū laterna appellatū: ubi

LIBER

cū hoīes delphini societate piscātur: innumera uis mugilū statuto tēpore angustis faucibus stagni in mare erūpit obseruata æstus reciprocatione. Qua de causa prætedi nō queūt retia: quæ molē pōderis nullo mō tolerēt: etiā si nō solertia insidietur tempori simili rōne in altum protinus tendūt: quod uicino gurgite efficere. locūq; solum pādendis retibus stabilem effugere festināt. Quod ubi animaduertere piscantes: cōcurrit autē multitudo tēporis gnara: & magis etiā uoluptatis huius auida: totusq; populus e litore quāto potest clamore cōciet Simonem ad spectaculi euetum. Celeriter delphini exaudiunt desideria aquilonum flatu uocem prosequēte: austro uero tardius ex aduerso referēte. Sed tunc quoq; improuiso in auxilium aduolāt. Propere apparet acies: quæ protinus disponitur in loco: ubi coniecta est pugna. Opponunt sese ab alto: trepidosq; in uada urgent. Tunc piscatores circūdant retia: furcisq; subleuant. At mugilum nihilominus uelocitas transilit. At illos excipiunt delphini: & occidisse ad præsens cōtenti cibos in uictoriam differūt. Operæ prælium feruet: includiq; retibus se fortissime urgētes gaudēt. Aquæ id ipsum fugam hostium stimulet: inter nauigia & retia natatæ sue homines ita sensim elabūtur: ut exitus non appareat. Salto quod est alias blandissimum his nullus conatur euadere. ni sumitatur sibi retia. Egressi protinus ante uallum præliātur. Ita peracta captura quos interemere diripiūt. Sed enixioris operæ q̄ in unius diei præmium ut cōscii sibi operiūtur in posterum: nec piscibus tātum: sed interiectu panis ac uino satiātur. Quæ de eodem genere piscandi in iassio sinu cōsul Mutianus tradit: hoc differunt: q̄ ultro neq; inclinati præsto sint: partesq; e manibus accipiant: & suum quēq; cubantes cum delphinis forium habeant: quis noctu & ad faces. Ipsis quoq; inter se est publica societas. Capto a rege cariaæ alligatoq; in portu delphino ingens reliquorum conuenit multitudo mœstitia quadam quæ posset intelligi miserationem petens: donec dimitti rex eum iussit. Quin & paruos semper aliquis grandior comitatur ut custos. Conspectiq; sunt iam defunctum portantes: ne laceretur a beluis.

De torsionibus aquatilibus.

CA. IX.

d Elphinorum similitudinem habent qui uocantur torsiones. Distant & tristitia quidem aspectus. Abest enim illa lasciuia maxime: tamen rostris canicularum maleficētia assimilati.

De testudinibus quomodo capiantur.

CA. X.

t Estudines tantæ magnitudinis indicum mare emittit ut singulaq; superficies habitabiles casus integat. Atq; inter insulas rubri præcipue maris his nauigent cymbis. Capiūtur multis quidē modis: sed maxime euectæ in summa pelagi aut meridiano tēpore blādito eminēte toto dorso per trāquilla fluitates. Quæ uoluptas libere spirādi in tantum fallit oblitus sui: ut solis uapore siccato cortice nō queant mergi. inuitæq; fluitēt opportuna uenātium prædæ. Ferunt & pastū egressas noctu: quæ uideq; saturatas laxari. Atq; ut remearint matutino summa in aqua obdormiscere: id p̄ distertētium sonitu. Tuncq; leuiter capti. Annatare. n. singulis ternos: a duobus in dorsum uerti: a tertio laqueū iniici supina: atq; ita ad terram a pluribus trahi. In phœnicio mari haud ulla difficultate capiūtur: ultroq; ueniunt tempore statuto anni in amnem eleuthæ effusa multitudine. Dētes nō sunt testudini: sed rostri margines acuti superna parte inferiorē claudente pixidū mō. In mari uiuunt conchyliis tanta oris duritia: ut lapides cōminuāt. In terram egressæ in hærbis pariūt oua auium ouis similia ad cētena numero. Ea q; defossa extra aquas & cooperta terra ac pauca pectore & cōplanata incubāt noctibus: educant foetus anno spatio. Quidam oculis spectādo quoq; oua foueri ab iis putāt. Fœmina coitum fugere: donec mas festucam aliquā imponat aduersæ. Troglodytæ cornigeras habēt: ut in lyra annexis cornibus latis: sed mobilibus: quorum in natādo remigio se adiuuāt. Celinum genus id uocat eximia testudinis: sed rara. Nāq; quasi scopuli præacuti chelonophagos terrent. Troglodytæ autē ad quos adnatant ut sacras adorant. Sunt & terrestres: quæ ob id in operibus chersinæ uocant in africæ desertis: qua parte maxime sitientibus harenis squalent rosido (ut creditur) humore uiuētes. Neq; ibi aliud animal peruenit.

Quis primus testudines secare instituit.

CA. XI.

t Estudinum putamina secare in laminas: lectosq; & repositoria his uestire Carbilus Pollio instituit prodigi & sagacis ad luxuriæ instrumenta ingenii.

Tegmenta aquatiliū.

CA. XII.

a Quatiliū tegmenta plura sunt. Alia corio & pilis tegūt ut uituli: hippopotami. Alia corio tantum ut delphini. Cortice ut testudines. Silicum duricia ut ostrea & conchæ. Crustis ut locustæ. Crustis & spinis ut echini. Squamis ut piscis. Aspera cute ut squatina: qua lignum & eborapoliuntur. Mollis ut murenæ. Alia nulla ut polypus.

De uitulo marino.

CA. XIII.

q Væ pilo uestiunt animal pariūt ut pristis: balena: uitulis. Hic parit in terra pecudum more. Secundo partus reddit initu. Canum modo cohæret: & parit nunq; geminis plures. Educat mātris foetum. Non ante. xii. diem deducit in mare: ex eo subinde assuefaciens. Interficiuntur difficulter nisi capite eliso. Ipsis in somno mugitus. Vnde nomen uituli accipiunt. Tenent disciplinā: uoceq; pariter & uisu populū salutant. Condito fremitu nomine uocati respondent. Nullum animal grauiore somno premitur. Pinnis quibus in mari utuntur humi quoq; uice pedum serpunt. Pelles eorū etiam detractas corpori sensum æquorum retinere tradunt: semperq; æstu maris recedente inhorrescere. Præterea dextræ pennæ uim sopotiferam inesse somnosq; allicere subditam capiti.

De piscibus pilo carentibus: & quomodo pariant: & quot eoz; genera.

CA. XIII.

p Ilo carentium duo oīno aīalia pariūt: delphinus ac uipera. Piscū spēs sunt. lxxiii. præter crustis intacta quæ sunt, xxx. De singulis alias dicemus. Nunc, n. naturæ tractantur insignium.

P Ræcipua magnitudine tynni. Inuenimus talenta, xv. pepēdisse. Eiusdem caudæ latitudinem duo cunita & palmum. Sunt & in quibusdam amnibus haud minores. Sylurus in nilo: eos in rhenio: attilus in pado inertia pinguescēs ad mille aliquādo libras catenato captus hamo: nec nisi boum iugis extractus. Atqui hunc minimus appellatus clupea uenā quādam eius in faucibus miracupidine appetens morfu exanimat. Sylurus grassatus ubicūq; est omne animal appetēs: equos innatātes sæpe demergēs: præcipue in meno germaniæ amne, ppter hīs bouū. Et in danubio mari extrahit porculo marino simillimus. Et in boristhene memoratur præcipua magnitudo nullis ossibus spinisue iter sitis: carne prædulci. In gange indiæ platanistas uocant rostro delphini & cauda: magnitudine autē, xv. cubitog;. In eodem esse Staius Sebofus haud modico miraculo affert uermes brāchius binis, lx. cubitorum ceruleos: qui nomē a facie traxerunt. His tantas esse uires: ut elephantos ad potū uenientes mordicus cōprehensa manu eorū abstrahant. Tynni mares sub uentre nō habent pinnā. Intrannt magno mari pontū uerno tempore gregatim: nec alibi foeticant. Cordilla appellat partus qui fœtas redeūtes in mare autūno comitat. Limolæ uero a luto pelamedes incipiūt uocari: & cū annum excessere tempus tynni. Hi membratim cæsi ceruice & abdomine commendant: atq; edulio recēti dūtaxat: & tū quoq; graui ructu: cætera parte plenis pulpamētis sale asseruātur. Melādria uocat cæsis quernis assulis simillima. Vilissima ex his quæ caudæ pxima quia pingui carēt: probatissima ea quæ faucibus. At in alio pisce circa caudam exercitatissima. Pelamides in alica coctæ particulatimq; confectæ in genera cibog; dispartitūtur. Piscium genus omne præcipua celeitate adolefcit: maxime in ponto. Causa multitudo amnium dulces inferentium aquas: iamā uocat: cuius incremētū singulis diebus intelligit. Cū tynnis hæc & pelamides in pontum ad dulciora pabula intrat gregatim cum suis quæq; ducibus: & primi omnium scōbri. Quibus & in aquis sulphureus color: extra q; cæteris. Hispaniæ cætaras hi replēt tynnis non cōmeantibus. Sed in pōtum nulla intrat bestia piscibus maleficia: præter uitulos & paruos delphinos. Tynni dextera ripa intrant: exeunt leua. Id accidere existimatur quia dextro oculo plus cernunt utroq; habere natura. Est in euripo thracii bosphori: quo propontis euxino iungitur in ipsi europam asiamq; sepantis freti angustiis saxum miri candoris a uado ad summa plucēs iuxta calcedonem in latere asiæ. Huius aspectu repente territi semper aduersum bizātiū p montōiū ex ea causa appellatū auricornu præcipiti petunt agmine. Itaq; oīs captura bizātiū est magna calcedonis penuria. M. P. medie interfluentis euripi. Opperiuntur autē aquilonis flatum: ut secūdo fluctu exeant ex ponto: nec nisi intrantes pontū bizātiū capiuntur. Bruma non uagātur. Vbicūq; deprehēsi usq; ad æquinoctium ibi hybernāt. Iidē sæpe nauigiā uelis euntia comitantes mira quadā dulcedine p aliquot horarū spatia & passuum milia a gubernaculis nō sepanf: ne tridēte quidē in eos sæpius iacto territi. Quidā eos q; hoc e tynnis faciāt pōpilos uocat. Multi in propontide æstuant: pōtum nō intrant. Itē solea: cum rombi intrent. Nec sapia est cum loligo reperiat. Saxatiliū turdus & merula defunt: sicut cōchylia: cum ostrea abundēt. Oīa aut hybernant in ægeo. Intranitū pontū soli nō remeāt trichia. Græcis, n. in plærifq; noibus uti par erit: quādo aliis atq; aliis eosdem diuersi appellauere tractus. Sed hi soli hīstrum amnem subeunt ex eo subterraneis eius uenis in adriaticū mare defluunt. Itaq; & illic descendentes nec unq; subeunt e mari uisunt. Tynnorum captura est a uergiliæ exortu & arcturi occasum. Reliquo tēpore hyberno latēt in gurgitibus imis: nisi tempore aliquo euocati: aut pleniluniis. Pinguescunt & in tantū ut dehiscant. Vita longissima his biēnio. Animal est paruum: scorpionis effigie: aranei magnitudine. Hoc se & tynno & ei qui gladius uocatur: crebro Delphini magnitudinē excedenti sub pīna affigit aculeo: tantog; infestat dolore: ut in naues sepe numero exiliant. Quod & alias faciunt alioq; uim timentes mugiles maxime tam præcipue uelocitatis: ut transuersa nauigiā interim superiacent.

De auguriis & diuersitate piscium.

CA. XVI.

I Vnt & piscibus præscita in hac parte auguria. Siculo bello ambulāte in littore Augusto piscis e mari ad pedes eius exiliit. Quo argumento uates respondere Neptunum patre adoptatē eum sibi Sexto Pōpeio repudiato. Tāta erat naualis rei gloria: sub pedibus Cæsaris futuros q; maria tempore illo tenerēt. Piscium fœmine maiores q; mares. In quodā genere oīno nō sunt mares: iicut in erythinis & chromibus. Oēs enim ouis grauidæ capiunt. Vagant gregatim fere cuiusq; generis squamosi. Capiuntur ante solis ortū. Tum maxime pisciū fallitur uisus. Noctibus qdē illustribus equæ q; die cernunt. Aiunt & si iteretur gurgēs interesse captura. Itaq; plures secundo tractu trahi q; primo: gustu olei maxime. Dein modicis imbribus gaudēt alunturq;. Quippe & harundines quīs in palude pgnatæ: nō tamen sine imbre adolefcūt. Et alias ubicūq; pisces in eadē aqua assidui si nō affluat exanimātur. Prægelidā hyemem oēs sentiunt: sed maxime q; lapidem habere in capite existimantur ut lupi: coracini: sciēna: pagri. Cum asperæ hyemes fuere multi cæci capiuntur. Itaq; his mensibus iacēt in speluncis conditi: sicut in terrestriū genere rettulimus. Maxime hippurus & coracinus hyeme nō capi: præter q; æstatis diebus paucis & iisdem semper. Item murena & orphus: cōger: perca: & saxatiles omnes. Terra quidē hoc est uado maris excavato cōdi per hyemes torpedinem pistam soleamq; tradunt. Quidā rursus æstus impatiētia mediis feruoribus sexagenis diebus latent ut glaucus: afelli: aurata. Fluuiatiliū sylurus caniculæ exortu syderat: & alias fulgore sopitur. Hoc in mari accidere cyprio putāt: & alioquin totum mare sentit exortum eius syderis. Quod maxime in bosphoro apparet. Algæ enim & pisces suferferuntur: ab imo uersa omnia.

LIBER

De mugilli & aliis piscibus: & q̄ non idem ubiq̄ placeant.

CA. XVII.

m Vgilum natura ridetur: in metu capite abscondito toto se occultari credentiū. Iisdem tamen tāta facilitas: ut in phœnice & narbonēsi puincia coitus tempore e uiuariis marē linee lōginqua: per os ad brāchias religata emissum in mare: eadēq̄ linea retractū foeminæ sequant̄ ad littus: rursusq̄ foeminā mares ptus tpe. Apud antiquos pisciū nobilissimus habitus accipi enser: unus oīum squamis ad os uersis cōtra aquā nādo meat: nullo nūc in honore est. Quod quidem miror: cū sit rarus inuētū. Quidam eū elopē uocāt. Postea præcipuā auctoritatē fuisse luppo & afellis Cornelius Nepos & Laberius poeta mimoḡ tradidere. Lupoḡ laudatissimi qui appellantur lanari a candore mollitiq̄ carnis. Afellorum duo genera collyri minores & rhachi: qui non nisi in alto capiūtur. Ideoq̄ prælati prioribus. At in lupis in amne capti præferuntur. Nunc sarco datur p̄cipatus: qui solus pisciū dicitur ru/minare: hærbisq̄ uesci non aliis piscibus: mari carpachio maxime frequens. Promontorium troadis lectum sponte nunq̄ transit. Inde aduectos Tiberio Claudio principe Optatus Elipertius præfectus clas/sis inter hostiensem & campaniæ horam sparsos disseminauit. Quinquēnio fere cura est adhibita: ut capti redderentur mari. Postea frequentes inueniuntur italiæ littoræ nō ante ibi capti. Admouitq̄ sibi gula sapores piscibus satis: & nouum incolam mari dedit: ne q̄ peregrinas aues romæ parere miret. Proxima est his mēsa generis dūtaxat mustellæ: quas mirū dictū iter alpes lacusq̄ retiæ bigrātinus æmulas marinis generat. Ex reliqua nobilitate & gratia maxima est & copia nullis: sicut magnitudo modica: binasq̄ libras ponderis raro admodum exuperant: nec in uiuariis piscinisq̄ crescunt. Septentrionalis tantum hos & proxima occidentis parte gignit oceanus. Cætera eoz̄ genera plura. Nam & alga uescūtur & ostreis & limo & alioḡ piscium: carne & barba gemina insigniuntur inferiori labro. Alutarium ex his uilissimi generis appellant. Hunc semp̄ comitatur sargus nomine alius piscis & cœnum fodiente eo excitatū deuorat pabulū: nec littoralibus gratia. Laudatissimi conchiliū sapiunt. Nomē his Fenestella a colore mulleoz̄ calciamentorum datum putant. Pariūt ter anno. His certe toriens foetura apparet. Mullum expirantē uersicolori quadā & numerosa uarietate spectari p̄ceres gulæ narrant rubetiū squamæ multiplici mutatione pallefcētem: utiq̄ si uitro spectetur inclusus. M. Apitius ad oēm luxum ige niū maius in fotioḡ garo (nā ea quoq̄ res cognomē inuenit) necari eos præcellens putauit: atq̄ e iecore eoz̄ alecē excogitare puocauit. Id. n. est facilius dixisse: q̄ quis uicerit. Asinius Celer e consularibus hoc p̄ice p̄digus Claudio principe unū mercatus octo milibus nūmū. Nullus æque reputatione aufert trās uersum animū ad cōtēplationē eoz̄: q̄ in cōquæstiōe luxus cocos emi singulos pluris q̄ equos querebātur. Adhuc coci triūphoḡ precii parant: & equoz̄ pisces. Nullusq̄ p̄pe iā mortalis æstimat pluris: q̄ q̄ peritissime cēsum domini mergit.

De mullo: salpa: & salmone.

CA. XVIII.

m Vllum. lxxx. libraḡ in mari rubro captū Licinius Mutianus p̄didit. Quanta mercatura cum luxuria suburbanis littoribus inuentū. Et hæc natura ut alii alibi pisces principatū optineant. Coracinus in ægypto. Zeus idē faber appellatur gadibus. Circa ebusum salpa. Obsenus alibi: & qui nusq̄ p̄coqui possit: nisi ferula uerberatus. In aquitania salmo fluuiatilis marinis oībus præfertur. Piscium alii brachias multiplices habēt. alii simplices: alii duplices. His aquam acceptam ore remittūt. Senectutis indicium squamarum duritia: quæ nō sunt oībus similes. Duo lacus italiæ in radicibus alpium Iarius & uerbanus appellant̄: in q̄bus pisces oībus annis uergiliæ ortu existunt squamis conspicui crebris atq̄ præacutis clauoḡ caligariū effigie: nec amplius q̄ circa eum mensem uisuntur.

De exocæto.

CA. XIX.

m Iratur arcadia suum exocætū appellatū ab eo quod in siccū somni causa exeat. Circa clitorium uocalis hic traditur & sine branchiis. Idem aliquibus adonis dictus. Exeūt in terrā & qui marini mures uocant̄: polypi & murena. Quin & in india fluminibus certum genus piscium: ac deinde resilit. Nam stagna & amnes transeunt: plerisq̄ & euidentis ratio est: ut tuto foetus edant: quia nō sint ibi qui deuorēt foetus: fluctusq̄ minus seuiant. Has itelligi ab his causas seruariq̄ tēpoz̄ uices magis miretur: si quis reputet quoto cuiq̄ hominum nosci uerrimam esse capturam sole transeunte piscium signum.

Digestio piscium in figuras corpoḡ.

CA. XX.

m Arinoḡ alii sunt plani ut rūbi: soleæ: ac pasceres: qui a rūbis situ tantū corpoḡ differūt. Dexter resupinatus est illis: pasceri leuus. Alii longi ut murena: cōger. Ideo pennarum quoq̄ fiunt discrimina: quæ pedum uice datæ sunt piscibus. Nullis super gnas. Quibusdā binæ: quibusdam trinæ: aliquibus nullæ. In fucino tantum lacu piscis est: qui octonis pēnis natat. binæ oīo longis: ut lombricis & anguillis & congris. Nullæ ut murenis: q̄bus nec branchiæ: Hæc oīa flexuoso corporum ipul/su ita mari utuntur: ut serpentes terræ in sicco quoq̄ repunt. Ideo etiā uiuaciora talia. Et e planis aliqua nō habent pēnas: ut pestinacæ. Ipsa. n. latitudine natant. Et quæ mollia appellantur ut polypi quoniam pedes uicem pennarum illis præstāt.

De anguillis.

CA. XXI.

a Nguillæ octonis uiuunt anni. Durant & sine aqua senis diebus aquilone spiratē: austro paucioribus. At hyemē eadē in exigua aqua non tolerāt: nec in turbida. Ideoq̄ circa uerailias maxime capiuntur. fluminibus tum præcipue turbidis. Pascuntur noctibus exanimes piscium solæ non fluitant.

De lacu benacu.

CA. XXII.

l Acus est italiæ benacus in ueronensi agro: minciū amnē trās mittens: ad cuius emerfus annuo tempore octobri fere mense autūnali sydere ut palā est hyemato lacu fluctibus glomeratæ uoluuntur in tantū mirabili multitudine: ut in excipulis eius fluminis ob hoc ipsum fabricatis

singulorū mīstrum globi reperiantur.

De murena.

CA. XXIII.

m Vrena quocūq; tēpore parit: cum cæteris pisce stato pariant. Oua eius citissime crescūt in sicco littore: elapsas uulgas coitu serpentū impleri putat. Aristotiles myrinū uocat marē qui generat. Discrimen esse q; murena uaria & infirma sit: myrinus unicolor & robustus: dentesque extra os habeat. In gallia septētrionali murenis omnibus dextera in maxilla septenæ maculæ ad formam septētrionis aureo colore fulgent dūtaxat uiuentibus: pariterq; cum anima exstinguntur. Inuenit in hoc animali documenta sœuitiæ. Vedius Pollio eques Ro. ex amicis Diui Augusti uiuariis eaq; imergēs dānata mancipia: nō tanq̄ ad hoc feris terrarū nō sufficiētibus: sed q̄ i alio genere totum pariter hoīem dīstrahi spectare nō poterat. Ferūt aceti gustu præcipue eas in rabiem agi. Tenuissimū his tergus. Contra anguillis crassius: eoq; uerberari solitos tradit Verius prætextatos. Et ob id multā his dicit nō istiturā.

De planis piscibus.

CA. XXIII.

p Lanorū pisciū atq; est genus: quod pro spina carthilaginem habet: ut rapæ: pastinacæ: squatinæ: torpedo: & quos bouis: lamia: aquilæ ranæ nomibus græcia appellat. Quo numero sunt squali quoq; quibus non plani. Hæc græce in uniuersum selache appellauit Aristoteles primus.

Hoc noīe eis iposito nos distinguere nō possumus: ni carthilaginata appellare libeat. Oīa autem carnosiora sunt talia: & spina uescunt: ut in delphinis diximus. Et cū cæteri pisces oua pariant: hoc genus solū ut ea quæ cete appellāt aīal parit excepta quā ranā uocant.

De echeneide.

CA. XXV.

e St paruus admodum piscis asuetus petris echeneis appellatus. Hoc carinis adhærente naues tardius ire creduntur. Inde noīe iposito. Quā ob causam amatoris quoq; ueneficiis infamis ē: & iudiciorū ac litium mora. Quæ crimina una laude pensat. Fluxus grauidarum utero sistens: partusq; continens puerperū. Tamēn in cibos nō admittit. Pedes eum habere arbitrat Aristoteles: ita posita pēnæ similitudine. Mutianus muricē esse latiorē purpura: neq; aspero neq; rotundo ore: neque in angulos p̄deunte rostro: sed simplice cōcha utroq; latere sese colligente. Quibus inhærentibus plenā uentis stetitisse nauē portantē nuntios a Periandro ut castraretur nobiles pueri: cōchasq; quæ id præstire runt apud gnidiōz Venerē colī. Trebius niger sexpedalē esse: & crassitudine quoq; dygitōz: naues morari. Præterea hanc esse uim eius asseruati in sale: ut aurum quod deciderit in altissimos puteos admotus extrahat.

De uarietate naturæ piscium.

CA. XXVI.

m Vtāt pisces colorē. Cādida hyeme menæ: & sūt æstate nigriores. Mutēt & phycis reliquo tpe cādida: uere uaria. Eadē pisciū sola nidificat ex alga: atq; in nido parit. Volat hirundo sane per q̄ similis uolucris hirūdini.

De miluo pisce & dracone marino.

CA. XXVII.

i Tern miluus subit in summa maria piscis ex argumento appellatus lucerna: linguaq; ignea p̄ os exerta tranquillis noctibus relucet. Attolit cornua e mari sexquipedalia fere cornua: quæ ab his nomen traxit. Rursus draco marinus captus atq; imissus i harenā cauernam sibi rostro mira celeritate excauat.

De piscibus sanguine carentibus.

CA. XXVIII.

p Iscium qdam sanguine carent: de quibus dicemus. Sunt aut tria genera. In primis quæ mollia appellantur. Deinde cōtecta crustis tenuibus. Postremo testis cōclusa duris. Mollia sunt loligo sœpia: polypus: & cætera eius generis. His caput inter pedes & in tiente Pediculi cōtoni oibus sœpie & loligini pedes duo. Ex his longissimi & asperi quibus ad ora admouent cibos: & in fluctibus se uelut anchoris: stabiliunt: cæteri cirri cum quibus uenantur.

De loligine & sœpiis & polypis & naupliis.

CA. XXIX.

i Oligo etiā uolitat extra aquā se efferens: quod & pectūculi faciunt sagittæ mō sœpiæ generis mares uarii & nigriores: constantiaq; maioris. Percussæ tridente fœminæ auxiliantur. At fœmina icō mare fugit. Ambo aut ubi sensere se apprehēdi: effuso attramēto quod pro sanguine his est infusata aqua absconduntur. Polypoz multa genera. Terreni maiores q̄ pelagici: & oēs brachiis ut pedibus ac manibus utuntur. Cauda uero quæ est bisulca & acuta in coitu. Est polypis fistula in dorso: qua transmittunt mare: eamq; mō in dexteram partem mō in sinistram trāfferunt. Natant obliqui in caput: quod præduz est suffocatione uiuentibus. Cæterz p̄ brachia uelut acceptabilis disparfis eo hausto quodāmodo cui adhærescūt tenēt spini: ut auelli nō queant. Vada nō apprehēdūt: & grandibus minor tenacitas. Soli mollium in siccū exeunt dūtaxat asperum. Leuitatem odore. Vescuntur conchyliorū carne: quoq; cōchas cōplexu crinium frangunt. Itaq; præiacentibus testis cubile eoz deprehendit. Et cū alioquin brutū habeatur animal: ut quod ad manū hominis adnatat in re quodam mō familiari caller. Omnia in domum comportat: dein putamina rosa carne egerit: annatāteq; pisciculos ad ea uentur. Colorem mutat ad similitudinem loci: & maxime in metu. Ipsum brachia sua rodere falsa opinio est. Id. n. a cōgris euenit ei. Sed renasci sicut coloris & lacertis cauda haud falsum: Inter præcipua autem miracula est qui uocatur naupilos: ab aliis pōpilos. Supinus in summa æquoz puenit: ita se paulatim subrigens: ut emissā omni per fistulam aqua uelut exoneratus sentina facile nauiget. Postea duo prima brachia retorquens membranā inter illa miræ tenuitatis extendit. Qua uelificante in auras cæteris subremigans brachiis mediā cauda ut gubernaculo dirigit. Ita uadit alto liburnicarum gaudens imagine. Siquid pauoris interueniat hausta se mergens aqua.

De onigena: locustis: & cancris: cocleis: & conchis.

CA. XXX.

p Olypogz generi onigena dicta graui capitis odore. Ob hoc maxime murenis eam consecratis bus. Polypis binis mensibus conduntur. Ultra bimatum nō uiuunt. Pereunt aut tabe semper.

LIBER

Fœminæ celerius & fere a partu. Non sunt prætereunda & L. Lucullo procōs. beticæ comperta de poly-
pis quæ Trebius Niger e comitibus eius prodidit. Auidissimos esse cōchag. Illas ad tactum comprimī
præcidentes brachia eorum: ultroq; escam ex prædante capere. Carent conchæ uisu omniq; sensu alio q̄
cibi & periculi. Insidiantur ergo polybi apertis. Impositoque lapillo extra corpus ne palpitatu eiiciatur:
ita securi grassantur: extrahuntque carnes. Illæ se contrahunt: sed frustra discuneate. Tanta solertia aiālī
um hebetissimus quoque est. Præterea negat ullum esse atrocius aiāl ad conficiēdum hoīem in aqua.
Luctatur. n. cōplexu: & sorbet acceptabilis: ac numerofo suctu detrahit eū. In naufragos urinantisue im-
perum capit. Sed si inuertatur: elanguescit uis. Exporrigunt enim se resupinati. Mire omnibus marinis
expetentibus odorē quoq; eorū. Qua de causa & nassis illinunt. Cætera quæ idē retulit monstro ppio
ra possunt uideri. Carteiæ in cetariis affluetus quidā polypus exire e mari i lacus eorū apertos: atq; ibi sal-
samenta populari. Conuertit in se custodū indignationē assiduitate furti imodici. Sæpes erant his oble-
ctæ. Sed has transcendebat per arbore: nec deprehendi potuit nisi canū sagacitate. Hi redeuntē circūua-
fere noctu concitiq; custodes expauere nouitatē. Primū oīum magnitudo inaudita erat. Deinde color
muria obliti odore diri. Quis ibi polypū expectasset? aut ita cognosceret? Cū monstro dimicare sibi ui-
debant. Nāq; & afflatu terribili canes agebat: nūc extremis crinibus flagellatos: nūc robustioribus bra-
chiis clauarum modo incussos: ægræq; multis tridētib; confici potuit. Ostendere Lucullo caput eius
doli magnitudine amphorag. xv. capax: atq; (ut ipsius Trebii uerbis utar) brāchias quas uix utroq; bra-
chio cōplecti esset: clauag. modo torosas: longas pedum. xxx. acceptabilis siue calliculis urnalibus pelui-
um modo. Dentes magnitudini respondentes. Reliquiæ asseruatæ miraculo perpēdere pōdo septingē-
torū. Sæpias quoq; & loligines eiūsdē magnitudinis expulsas in littus illud idē auctor est. In nostro ma-
ri loligines quinū cubitorū capiuntur: sæpiæ binū. Neq; his bimatu longior uita. Nauigerā similitudinē
& aliā in ppontide uisam sibi pdidit Mutianus conchā esse achanti modo carinatā iflexa puppe prora
rostra. In hanc cōdi nauplium animal sæpiæ simile ludendi societate sola. Duobus hoc fieri generibus.
Tranquillo. n. uectore demissis palmulis ferre ut remis. Si uero flatus inuitent: eafsdē in usu gubernacu-
li porrigi pandiq; concharum sinus aura. Huius uoluptatē esse ut ferat: illius ut regat. Simulq; eandem
descendere incluso sinu: fluctu hausto: tertiā uisu. Id. n. ut constat rumore nauigantiū humana calami-
tas in causa est. Locustæ crusta fragili muniunt in eo genere quod caret sanguine. Latent mensibus qui-
nis. Similiter cancri qui eodem tempore occultantur: & ambo ueris p̄cipio senectutem anguīum mo-
re exeunt reuocatione tergorum. Cætera in aquis natant. Locustæ reptantium modo fluitant. Si nul-
lus ingruat metus: recto meatu cornibus quæ sunt rotunditate præpilata ad latera porrectis. Iisdem ere-
ctis in pauore obliquæ in latee procedunt. Cornibus inter se dimicant. Vnum hoc animalū nisi unū
feruenti aqua incoquat: fluida carne nō habet callū.

De cancris.

CA. XXXI.

Uluunt petrosi locis cancri mollibus. Hyeme aprica loca festantur. Aestate in opaca gurgitum
recedunt. Omnia eius generis hyeme leduntur: autūno & uere pinguescunt: & plenilunio ma-
gis: q̄ nocte sydus tepido fulgore mitificat. Cancroꝝ genera carabi: astaci: tacinæ: paguri he-
racleotici: leones: & alia ignobiliora. Carabi a cæteris cancris cauda distant. In phœnice hippoe uocatur:
tantæ uelocitatis ut consequi nō sit. Cancris uita longa. Pedes octoni omnibus i obliquum flexi. Fœmi-
næ primus pes duplex: mari simplex. Præterea bina brachia denticulatis forcipibus. Superior pars i pri-
moribus his mouetur inferiore immobili. Dextrū brachium omnibus maius. Vniuersi ubi aliquandō
congregantur os ponti euincere nō ualent. Quāobre egressi circūeunt: apparetq; tritum iter. Pinnote-
ras uocatur minimus ex omni genere. Ideo opportunus iniuriæ. Huic solertia est inaniū ostreæ testis
se condere: & cū accreuerit migrare in cappaciores. Cancris in pauore etiam retrorsum pari uelocitate re-
deunt. Dimicant inter se ut arietes diuersis cornibus incurfantes. Contra serpentium ictus medent. So-
le cancri signum transeunte & ipsorum cū exanimati sint corpus transfigurari in scorpiones narratur i
sicco. Ex eodem genere sunt echini: quibus spinæ pro pedibus. Ingredi est hic in orbem uolui. Itaq; de-
tritis sæpe aculeis inueniuntur. Ex his echinometræ appellatur quoꝝ spinæ lōgissimæ: calices minimi.
Nec oībus idē uitreus color. Circa turonem candidi nascunt: spina parua. Oua omniū amara: quina nu-
mero. Ora in medio corpore in terram uersa. Tradūt sæuitia maris præfagire eos: correptisq; operiri la-
pillis: mobilitatemq; pondere stabilientes nolunt uoluatione spinas atterere. Quod ubi uidere nautici
statim pluribus anchoris nauigia infrenant.

De cocleis.

CA. XXXII.

In eodem genere sunt cocleæ aquatiles terrestresq; exerentes se domicilio: binaq; ceu cornua
protendentes contrahentesq; oculis carent: ideoq; corniculis prætentant iter.

De pectinibus.

CA. XXXIII.

Pectines in mari ex eodem genere habentur. Reconditi & ipsi in magnis frigoribus ac magnis
æstibus: unguetq; uelut igne lucentes in tenebris etiam uelut in ore mandentium. Firmioris
iam testæ murices: & concharum genera: in quibus magna ludentis naturæ uarietas: tot cor-
porum differentiæ tot figuræ: planis: & conchouis: longis: lunatis: in orbem circumactis: dimidio orbe
cælis in dorsum elatis: læuib; rugatis: denticulatis: striatis: uertice mutricatum itorto margine in mu-
cronē emissio: foris effuso intus replicato: iā distinctione uirgulata: crinita: crispa: cuniculati pectinatim
imbricatim undata: cancellatim reticulata: in obliquū: in rectum expansa: predensata: porrecta: sinuata:
breui nodo ligatis toto latere connexis: ad plausum apertis: ad buccinam recuruis. Nauigant ex his neri-
tæ: præbentelque concauam sibi partem: & alteram auræ opposites per summa æquorum uelificat.

Saliunt pectines & extra uolitant: seq; & ipsi carinant,

De diuitiis marinis.

CA. XXXIII.

Ed quid hæc tam parua cōmemoro: cū populatio mox atq; luxuria non aliunde maior q̄ e conchaz genere proueniat: Iam quidem ex tota reg; natura dānosissimum uentri mare est tot modis: tot mensis: tot piscium saporibus: quibus precia capientium periculo fiunt.

Quomodo nascant: & ubi: & quō inueniunt margaritæ.

CA. XXXV.

Ed quota hæc portio est reputantibus purpuras: cōchylia: margaritas: Parū scilicet fuerat in gulas cōdi maria: nisi manibus: auribus: capite: toto corpore a feminis iuxta uirifq; gestarent.

Quid mari cum uestibus: Quid undis fluctibus cum uellere: Non recte recipit hæc nos reg; natura nisi nudos. Esto: si tanta uentri cum eo societas. Quid tergori: Parum sit nisi quid uestimur: periculis etiam uestiamur. Adeo per totū corpus animæ hois periculo quæsitā maxime placet. Pricipium ergo culmenq; oīum reg; præcii margaritæ tenent. Indicus maxime has mittit oceanus. Inter illas belluas tales tantaz quas diximus p tot maria ueniētes tam longo terraz tractu: e tantis solis ardoribus: atq; indiciis quoq; isulis petunt & admodum paucis. Fertillissima est taprobane & torois ut diximus in circuitu mundi. Item perimula p montoriū indiæ. Præcipue autē laudant circa arabia i persico sinu maris rubri. Origo aut atq; genitura conchæ est haud multum ostreaz conchis differens. Has ubi genitalis anni stimulauerit hora pādentes sese quadā obscuratione ipleri roscido cōceptu tradūt: grauidas postea eniti: partūq; conchaz esse margaritas pro qualitate rois accepti. Si purus influxerit: candorē conspicit. Si uero turbidus: & foetū sordescere. Eundē pallere cœlo minante cōceptū. Ex eo quippe constare: cæliq; eis maiorē societate esse q̄ maris: inde nubilū trahit colorem: aut p claritate matutina serenum. Si repestiue fatient: grandescere & partus. Si fulgeret: cōprimi cōchas: ac pro ieiunii modo minui. Si uero & tonuerit: pauidas ac repente cōpressas: quæ uocat phylemata efficere specie: uerum inani inflatam sine corpore. Hos esse conchaz abortus. Sani quidē partus multiplici cōstant cute: non improprie callū ut existimari corporis possit. Itaq; & purgantur a peritis. Miror ipso tantum eas cœlo gaudere: sole rubescere: cādoremq; perdere ut corpus humanum. Quare præcipuū custodiūt pelago altius mersæ: q̄ ut penetrent radii. Flauescunt tamē & illæ senecta: rugisq; torpescūt: nec nisi in iuuenta cōstat ille qui quærit uigor. Crassescunt etiam in senecta: conchisque adhærescunt: nec iis auelli queunt: nisi lima. Quibus una tantum est facies & ab ea rotunditas: auersis planicies: ob id tympania nominantur. Cohærentes uidentur in conchis hac dote ungueta circumferentibus. Cætero in aqua mollis unio: exēptus protinus durefcit. Cōcha ipsa cum manu uidet cōprimi: sese operit: opes gnara ppter illas se peti manūq; & præueniat acie sua abscondit: nulla iustiore pœna: & aliis munita suppliciiis. Quippe inter scopulos pars maior inuenitur: sed in alto quoq; comitantur marinis canibus. Nec tamen aures foeminaz arcentur. Quidā tradunt sicut apibus ita concharū examinibus singulas magnitudine & uetustate præcipuas esse ueluti duces: miræ ad cauendum solertia. Has urinātium cura peti. Illis captis facile cæteras palantes retibus includi. Multo deinde obrutas sale in uasis fictilibus erosa carne oī nucleos quosdā corpore hoc est unio nes decidere i ima. Visu atteri nō dubiū est: colorēq; idiligētia mutari. Dos oīs in cādore: magnitudine: orbe: leuore: pondere: haud p̄mptis rebus in tantū: ut nulli duo reperiant indifcreti. Vnde nomen unio nū romanæ scilicet iposuerit delicia. Nā apud græcos nō est: nec apud barbaros inuentores eius aliud q̄ margaritæ. Et in candore ipso magna differētia. Clarior in rubro mari repertus. Indicus speculariū lapidū squamas assimilat: alias magnitudine præcellēs. Sūma laus coloris est exaluminatos uocari: & procerioribus sua gratia est. Elenchos appellant fastigiata lōgitudine. Alabastrorū figura in pleniore orbe desinētes. Hos digytis suspendere: & binos ac ternos auribus. Fœminaz gloria est. Subeunt luxuriæ eius nomina & tedia exq̄sita pditione portatu. Siquidē cū id fecere crotalia appellāt: ceu sono quoq; gaudent: & collisu ipso margaritaz. Affectantq; iā & pauperes listorem foeminae in publico unionem esse dicentes. Quin & pedibus: nec crepidaz tantū obstragulis: sed totis focculis addunt. Neq; n. gestare iam margaritas: nisi calcēt: ac p uniones etiā ambulent satis est. In nostro mari reperiri solebant. Crebrius circa bosporum thracium: ruffi ac parui in cōchis: quas myas appellāt. At i carnania quæ uocat pinna gignit. Quo apparet nō uno cōchæ genere nasci. Nam & luba tradit arabicis concham eē similem pectini insecto. hirsutam echinorum modo. Ipsum unionem in carne ipsa esse grandini similem. Cōche nō tales ad nos afferuntur. Nec in acarnania ante laudati reperiuntur: enormes & feri: colorisq; marmorei. Meliores circa actium: sed & ii parui. Et in mauritaniae maritimis. Alexāder Polyhistor & Sudines senescere eos putant: coloremq; expirare. Eorum corpus solidum esse manifestum est: q̄ nullo lapsu frāguntur. Non autem semper in media carne reperiunt: sed aliis atq; aliis locis. Vidimusq; iā extremis etiam marginibus uelut e concha exeuntes. Et in quibusdā quaternos gnoscq;. Podus ad hoc æui femūciæ pauci singulis scrupulis excessere. In britannia paruos atq; decolores nasci certū est. Quoniam Diuus Iulius thoracē quē Veneri generici in templo eius dicauit: ex britānicis margaritis factū uoluerit intelligi. Lolliā Paulinam quæ fuit Caii principis matrona nec serio quidē aut solēni cerimoniaz aliquo apparatus: sed mediocriū etiam sponsaliū cœna uidi smaragdis margaritisq; operta: alterno textu fulgētibus toto capite criminibus: spiris auribus: collo monilibus digitisq;. Quæ summa quadringentes sestertiū colligebat. Ipsam confestim paratā nuncupatione tabulis pbare. Nec dona pdigi principis fuerant: sed auriaz opes puintiaz scilicet spoliis partæ. Hic est rapinaz exitus. Hoc fuit quare, M. Lollius infamatus regū muneribus in toto oriēte interdicta amicitia a Caio Casare augusti filio uenenum biberet: ut neptis

eius quadringentis festeriū opta spectare ad lucernas. Cōputet nūc aliq̄s ex alia parte quantum. Curius aut Fabritius in triūphis tulerint: & imagines eorū ferula: & ex altera parte Lolliā unā imperii mulerulā accubantē: non illos curru detractos q̄ in hoc uicisse malit. Nec hęc summa luxurię exempla sunt. Duo fuere maximi uniones p̄ oēm æuū. Vtrūq̄ possedit Cleopatra ægypti reginæ nouissima p̄ manus orientis regū sibi traditos. Hęc cū exq̄sitis quotidie Antonius saginare epulis: superbo simul ac p̄caci faustu ut regina meretrix lautitiam eius oēm apparatus detrectas: quærēte eo qd̄ astrui magnificentiæ possit respondit. Vna se cœna centies festeriū absumpturā. Cupiebat discere Antonius: sed fieri posse nō arbitrabat. Ergo sponsonibus factis postero die quo iudiciū agebat: magnificam alias cœnam ne dies periret: sed quotidianā Antonio apposuit irridenti: cōputationēq̄ exostulanti. At illa corallarium id esse: cōsumpturamq̄ se ea in cœna taxationē confirmans: solamq̄ se centies festerium cœnaturam. Inferri mēsam secūdam iussit. Ex p̄cepto ministri unū tantum uas ante eam posuere acetis: cuius asperitas uisq̄ in tabem margaritas resoluit. Gerebatq̄ auribus tum maxime singulare illud & uere unicum naturæ opus itaq̄ spectante Antonio quid nam esset actura detractū alteq̄ meriti: ac liquefactū absorbuit. Iniecit alteri manū. L. Plaucus iudex sponsonis eius eū quoque paranti simili modo absumere. Victūq̄ Antoniū p̄nuntiāuit hoīe irato. Comites fama unionis eius parē facta illa tantæ quæstionis uictrice regina dissectū: ut esset ī utrisq̄ Veneris auribus romæ in pantheo dimidia eorū cœna. Non ferent tamen hęc palmam: spoliabunturque etiam luxurię gloria. Prior id fecerat romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius tragœdi Aesopi filius relictus ab eo in amplis opibus hæres: ne triūphatu suo nimis superbiat Antonius pene histrioni comparatus. Et quidem nulla sponsonē ad hoc p̄ductus: quo id magis regium erat: sed ut experiretur in gloria palati quid saperent margaritæ: atque ut mire placere: ne solus hoc sciret singulos uniones conuiuis ad sorbendum dedit. Romæ in p̄miscuū ac frequentē usum uenisse Alexandria in ditione redacta. Primū aut cœpisse circa syllana tēpora minutas & uiles Fenestella tradit manifesto errore: cum Elius Stilo iugurthino bello unionū nomen impossitū maxime grandibus margaritis prodat. Et hoc tamē æternæ p̄pe possessionis est: sequitur hæredem. In mancipatū uenit ut prædiū aliquod. Cōchylia & purpuras oīs ora atterit: q̄bus eadem mater luxuria paria pene etiā margaritis præcia fecit.

De natura purpuræ & muricis. CA. XXXVI.

Vipuræ uiuunt annis plurimū septenis. Latent sicut murices circa canis ortū tricenis diebus. p̄ Cōgregant uerno tempore: mutuoḡ attritu lentorē cuiusdā cære saluāt. Simili modo & murices. Sed purpuræ florens illū tingendis expetitur uestibus ī medijs habent faucibus. Liquoris hic est minimi in candida uena. Vnde preciosus ille bibis nigratis rosæ colore subluens. Reliquum corpus sterile. Viuas capere cōtendunt: quia cū uita sua succū illum euomūt. Et maioribus quidem purpuris detracta concha auferunt: minores cū trapetis frangunt. Ita demum rorem eum excipientes tyrii. Præcipuus hic asia. In eninge africa: & getulo littore oceani: in laconica europa. Hic fasces secureque romanæ uiam faciūt. Idēq̄ pro maiestate in pueritia est. Distinguit ab egte curiam. Diis aduocatur placandis: oēmq̄ uestē illuminat. In triumphali miscet auro. Quapropter excusata & purpuræ sit infania. Sed unde cōchylis præcia? Quis uirus graue in fuco: color austerus in glauco & irascenti similis mari. Lingua purpuræ lōgitudine digyali: qua pascitur p̄forando reliqua conchylia: tanta duricia aculeo est. Aqua dulci encantur: & sicubi flumini imerguntur alioquin captæ diebus quinquagenis uiuunt salua sua. Cōchæ oēs celerime crescunt præcipue purouræ. Anno magnitudinē implēt. Quod si hæctenus transcurrat expositio: fraudatam se protinus luxuria credat. Nos indiligentiæ dānet. Quamobrē p̄sequemur etiā officinas: ut tanq̄ inuictu frugū noscitur ratio. Sic oēs q̄ istis gaudēt præmio uitæ suæ calleant. Conchæ ad purpuras & cōchylia eadē qdem est materia: sed distat temperamento. Duo sunt genera. Bucinū minor concha ad similitudinem eius bucini: quo sonus editur. Vnde & cā nomini rotūditate oris in margine incisa. Alterū purpura uocatur calliculatim procurrēte rostro: & calliculi latere introrsus tabulato qua p̄ferat lingua. Præterea cauatū ē ad turbine usq̄: aculeis in orbē septenis fere: qui non sunt bucinno: sed utrisq̄ orbes totidem quot habent annos. Bucinum non nisi petris adhæret: circa scopulos legitur.

Quot sunt genera. CA. XXXVII.

Vipuræ noīe alio pelagiæ uocant. Earum genera plura: pabulo & solo discreta. Lutense putrilimo: & algense enutritū algala uilissimum. Vtrisq̄ melius teniēse in teneiam maris ora collectum. Hoc quoq̄ tamen etiānum leuius atq̄ dilutius. Calculosæ appellantur a calculo maris mire apto cōchylis: & longe optimo purpuris. Dialusitēse idest uario soli genere pastum: capiūtur autē purpuræ paruulis rarisq̄ cōchis textu ueluti nassis in alto iactis. Inest iis esca clusiles mordacesq̄ concharum: quales uidemus has semineces: sed redditas mari auido hiato reuiuiscetes. Appetunt eas purpuræ: porrectisq̄ liguis infestant. At illæ aculeio extimulatæ claudunt sese: comprimuntque mordētia: ita pendētes auiditate sua purpuræ tolluntur.

Quo capiūtur tēpore. CA. XXXVIII.

Api eas post canis ortum aut ante uernū tēpus utilissimū: quoniam cum foetificauere fluxos habēt succos. Sed id tingentū officinæ ignorat: cum summa uertat in eo. Eximitur postea uena quā diximus. Cui addi falem necessariū: sextarios ferme in libras cētenos. Macerari triduo iustū. Quippe maior uis tanto quanto recentior. Feruere in plūbo: lingulisq̄ aquæ amphoris centenas atq̄ quinquagenas medicaminis libras æquari: ac modico uapore torreri: & ideo longinquæ fornacis cuniculo. Ita despumatis subinde carnibus quas hæsisse uenis necesse ē: decimo ferme die liquatis cortina uellus elutriatū mergit in experimentū. Et donec spei satiffiat uritur liquor. Rubens color nigratē

NONVS

deterior, Quinis lana potat horis. Rursusq; mergi carrinata: donec oem ebibat faniem. Buccinū per se damnant: quonia fucum remittit, Pelagio admodū alligat: nimiaq; eius nigritia dat austeritate illam nitoreq; q; quærit cocci. Ita pmixtis uiribus alteq; altero excitatur: aut astringit. Sūma medicaminū ī libras. Velleq; buccino ducenta. Pelagio, cxi. Ita fit amethysti color eximius ille. At tyrius pelagio primū fatiat imatura uiridiq; cortina: mox permutat in buccino. Laus ei summa in colore sanguinis concreti nigricans aspectu: idēq; suspectu refulgens. Vnde & Homero purpureus dicit sanguis.

Romæ quando usus purpuræ.

CA. XXXIX.

Urpuræ usum Romæ semper fuisse uideo. Sed Romulo in trabea. Nā toga prætexta & latiore clauo Tullum Hostiliū e regibus primū usum hetruscis deuctis satis constat. Nepos Cornelius qui Diui Augusti principatu obiit. Me inquit iuuenē uiolacea purpura uigebat: cuius libras denariis centum ueniebat: nec multo post rubra tarentina. Huic successit dibapha tyria: quæ in libras denariis mille non poterat emi. Hac Lentulus Spinter ædilis curulis primus in prætexta usus improbabatur. Qua purpura quis non iam inquit triclinalia facti? Spinter ædilis fuit urbis cōditæ anno dcc. Cicerone cons. Dibapha tunc dicebatur: quæ bis tincta esset ueluti magnifico impendio. Qualiter nunc oēs pene commoiores purpuræ tingunt. In cōchylia ueste cætera eadē sine buccino: præterq; us temperaturæ. Aequē p indiuiso humani potus excremento dimidia & medicamina addunt. Sic gignitur laudatus ille pallor saturitate fraudata tantoq; dilucidior quāto magis uellera esuriunt.

De præcio earum.

CA. XXXX.

Ræcia medicamento sunt qdem pro fertilitate littorū uiliora. Nō tamē usq; pelagii libras quinquenos nūmos excedere: & buccini centenos sciant: qui ista mercant īuenso. Sed alia sunt: nec habent sinē uitia. Iuuatq; ludere ipendio: & lusus geminare miscendo iterum: & ipsa adulterare adulteria naturæ: sicut testudines tingere: argentum auro confundere ut electra fiant: addere iis æra: ut corinthia.

De tingendo amethystino & cocco byssino

CA. XXXXI.

On est satis abstulisse gemmæ nomē tamethystū. Rursus absolutus inebriatur tyrio: ut sit ex utroq; nomē improbū tyriamethystus: simulq; luxuria duplex. Et cū confecere cōchylia: trāfire melius in tyriū putant. Pœnitentia hoc primū debet inuenisse artifice mutante quod dānabat. Inde rō est nata. Votum quoq; factū e utio portetosis ingeniis: & gemina demonstrata uia luxuria: ut color alius operiretur alio. Suauior ita fieri leuiorq; dictus. Quin & terrena miscere coccoq; tinctum tyrio tingere ut fieret his byssinū. Cocco gallatiae rubes gramē: ut dicemus in terrestribus aut citra emerita lustrantia in maxima laude est. Vegit ut simul peragant mobilia pigmēta anniculo gramini laquidus succus. Idē a quadrino euanidus. Ita nec recenti uires neq; senescēt. Abunde tractata est ratio: qua se uirorum iuxta foeminarumq; forma credit amplissimam fieri.

De pinna & pinnotere: & aquatiliū sensu.

CA. XXXXII.

Onchaz generis & pinna est. Nascitur in limosis subrecta semper: nec unq; sine comite: quem pinnotere uocat: alii pinnohylacem id est suilla parua. Aliubi cancer dapis affectator. Pandit se pinna luminibus orbū corpus intus minutis piscibus præbēs. Assultat alii prius: & ubi licentia audacia creuit: implent eā. Hoc tēpus specularis index morsu leui significat. Illa ore cōpresso quicqd inclusit exanimat: partēq; sotio tribuit. Quo magis miror quosdā existimasse aquatilibus nullum inesse sensum. Nouit torpēdo uim suā ipsa nō torpēs: merlag; ī limo se occultat: pisces: q; securi natantes obtorpuere corripēs. Huius iecori teneritas nulla præfert. Nec minor solertia rana: quæ in mari piscatrix uocat: eminetia sub oculis conculca turbato limo exerit: assultates pisciculos ptrahēs: donec tāppe accedat: ut assiliat. Simili modo squatina & rhōbus aditi pinnas exertas mouent specie uermiculorum. Itēq; quæ uocat raia. Nā pastinaca latrocinat ex occulto transeuntes radio: quod tælū est ei figēs. Argumenta solertiae huius quod tardissimi pisciū hi mugilē uelocissimū oīum habētes in uētre reperiunt.

De scolopendris uulpibus & glanis.

CA. XLIII.

Colopēdra terrestribus similes quas centipedes uocant hamo deuorato omnia iterranea euomūt: donec hamū egerant: deinde resorbēt. At uulpes marinæ simili in periculo glutit amplius usq; ad infirma lineæ: quæ facile prærodāt. Glaucus qui & glanis uocat auersus mordet hamos nec deuorat: sed esca spoliat.

De ariete pisce.

CA. XLIII.

Rassatur aries ut latro. Et nunc grandium nauium in salo stantiū occultatus umbra si querendi uoluptas inuitet expectat. Nunc elato extra aquam capite piscantium cymbas speculari: occultusq; adnatans mergit.

De his quæ tertiā naturā habēt nō animalium neq; fruticū: & de urticis & spōgiis.

CA. XLV.

Quidē & iis sensum inesse arbitror qui nec aialium neq; fruticū sed tertiam ex utroq; naturam habēt: urticis dico & spongiis. Urticæ noctu uagant: noctuq; mutant: carnosæ frōdis. Iis natura ut carne uescant: Vix pruritu mordax: eadem que quæ terrestris urticæ. Contrahit ergo se q; maxime rigens: ac prænatate pisciculo frondē suā spargit: cōplectensq; deuorat. Alias mercenti similis: & iactari se passa fluctu algæ usce cōtractos pisces: attrituq; petra scalpētes pruritu inuadit. Eadem noctu pestines & echinos perquirat. Dū admoueri sibi manū sentit: colorem mutat: & contrahitur. Tacta uredinē mittit: paulūq; si fuerit interualli: abscondit. Ora ei in radices esse tradunt. Excrementa p summa tenui fistula reddi. Spongiæ tria genera accipimus. Spissum: ac predug; & asperum. Tragos id uocatur. Spissum & mollius: magis tenue densumq; ex quo penicilli: achilleū. Nascunt oēs in petris: Alun

tur cōchis: pisce: limo. Intellectum inesse iis apparet: quia ubi auulsorem sensere: cōtrastrā multo difficilius abstrahuntur. Hoc idē fluctu pulsante faciunt. Viuere esca manifesto conchæ minutæ in iis repertræ ostendunt. Circa toronem uesci illis auullas etiam aiunt: & ex relietis radicibus recrescere. In petris cruoris quoq; inhæret color: africis præcipue quæ generant in syrtibus: maxime fiunt manæ. Sed mollissimæ circa lyciâ. In pfundo aut nec uentoso molliores. In helleponto asperæ. Et dēfæ circa maleam. putrescunt in apricis locis. ideo optimæ in gurgitibus uiuentibus: idēq; madentibus nigricās color. Adhæret nec parte nec totæ. intersunt. n. fistulæ quædam inanes: quaternæ fere aut quine: p quas pasci existimantur. Sunt & aliæ sed supernæ concretæ. Et subesse membrana quædam radicibus earum intelligitur. Viuere constat longo tempore. Pessimum omnium genus earum est: quæ aplysiæ uocantur: quæ erui non possunt: in quibus maxime sunt fistulæ: & reliqua densitas spissa.

De caniculis marinis.

CA. XLVI.

Aniculaꝝ maxima multitudo circa eas urinantis graui periculo infestant: Ipsi ferunt & nubē
 c quandam crassessere sup capita animalium planog; piscium similem prementem eos: arcen-
 temq; a reciprocando: & ob id stilos præacutos lineis annexos habere sese: quia nisi perfossæ
 ita non recedant: caliginis & pauoris (ut arbitror) opere. Nubem. n. & nebulā cuius nomine id malū ap-
 pellant inter animalia illa haud ultra cōperit quisq;. Vt cum caniculis atrox dimicatio. Inguina & calces
 omnemque candorem corporum appetunt. Salus una in aduersas eundi ultroq; terrendi. Pauet enim
 hominem æque ac terret. Et fors æqua in gurgite. Vt ad summa aquæ uentū est: tibi periculum anceps.
 Adempta rōne contra eundi: dum conetur emergere. Et salus omnis in sotis. Funem illi religatum ab
 humeris eius trahunt. Hunc dimicans ut sit periculi signum leua quatit. Dextera apprehēso stilo in pu-
 gna est. Modicus alias tractus. Vt ppe carinam uentum est: nisi præceleri ut repente rapiant: absumi spe-
 ctant. Ac sæpe iam subducti e manibus auferuntur: si non trahentium ope conglobato corpore in pilæ
 modum ipsi se adiuuere. Protendunt quidem tridentes illi. Sed monstri solertia est nauigium subeūdi
 atq; ita e tuto præliandi. Omnis ergo cura ad speculandū hoc malum infumitur.

De aiantibus quæ silicea testa: & quæ sine uillo includunt: & reliqs; sordidis aialibus.

CA. XLVII.

Ertissima est securitas uidisse planos pisces: quia nunq; sunt ubi maleficæ bestię. Qua de cau-
 c sa urinātes sacros appellant eos. Silicea testa inclusis fatendum est nullum eē sensum ut ostre-
 is. Multis eadem natura quæ frutici ut olothryis: pulmonibus: stellis. Adeoq; nihil nō gigni-
 tur in mari ut cauponarum etiam æstiuā animalia pernici molesta saltu: aut quæ capillus maxime celat
 existant: & circumglobata escæ sæpe extrahuntur. Quæ causa somnium piscium in mari noctibus in-
 festare existimatur. Quibusdam uero ipsis innascuntur: quo in numero chalcis accipitur.

De uenenatis marinis.

CA. XLVIII.

Et uenena cessant dira ut in lepote: qui in indico mari etiam tactu pestilens uomitum dissolu-
 n tionēq; stomachi protinus creat. In nostro offa in formis: colore tātum lepore similis. In indis
 & magnitudine & pilo duriore. Tantū uiuus ibi capit. Aeq; pestifex aial araneus spinæ indor-
 fo aculeo noxius. Sed nullū usq; execrabilius q̄ radius sup caudā eminens trigonis: quam nostri pastina
 cā appellāt. Quin cōchylīi magnitudine arbores infixus radici necat. Arma ut tælum pforat & ferri &
 ueneni malo.

De morbis piscium.

CA. XLIX.

Orbos uniuersa genera piscium & cætera animalia etiam fera non accipimus sentire. Verum
 m ægrotare singulos manifestum facit aliquorum macies: cum in eodē genere præpingues alii
 capiantur.

De generatione eorum mira.

CA. L.

Vo nam modo generent desiderū & admiratio hominū differri nō patitur. Pisces attritu uē-
 q trium coeunt: tanta celeritate ut uisum fallant. Delphini & reliqua cete simili modo & paulo
 diutius. Fœmina piscis coitus tempore marem sequit: uentrē eius rostro pulsans. Sub partu
 mares fœminā similiter oua uescentes eoꝝ. Nec satis est generationi per se coitus: nisi editis ouis inter
 se uersando mares & fœminæ uitale asperferint uirus. Non omnibus id contingit ouis in tanta multi-
 tudine: alioquin replerentur maria & stagna: cum singuli uteri innumerabilia concipiant.

Item de generatione & qui pisces oua pariant.

CA. LI.

Iscium oua in mari cræscunt: quædā summa celeritate ut murenag. Quædam paulo tardius:
 p Plani piscium quibus cauda nō obest aculeiq; ut testudines & raia in coitu superueniunt. Po-
 lypi crino uno fœminæ naribus adnexo. Sæpiæ & lohignes linguis cūponētes iter se brachia:
 & in contrariū nantes: & pariunt ore. Sed polypi in terrā uerso capite coeunt. Reliqua molliū tergis ut
 canes. Itē locustæ & squillæ. Cancri ore. Ranæ superueniunt: prioribus pedibus alas fœminæ mare ap-
 prehendente: posterioribus clunes. Pariunt minimas carnes nigras: quas gyrinos uocāt: oculis tamē &
 cauda insignes: mox pedes figurant: cauda findent se in posteriores. Mirūq; fœmestri uita resoluunt in
 limū nullo cernente: & rursus uernis aquis renascunt quæ fuere natæ perinde occulta ratione cum oi-
 bus annis id eueniat. Et mytuli & pectines sponte naturæ in harenosis proueniunt. Quæ durioris te-
 stæ sunt: ut murices purpuræ saliuario létore. Sicut acescente humore culices: atq; spuma maris incale-
 scēte cum admissus est hymber. Quæ uero siliceo tegmine operiuntur: ut ostrea putrescente limo: aut
 spuma circa nauigia diutius stante: defixosq; palos: & lignū maxime. Nuper cōpertū i ostreariis: humo-
 rem iis foetificum lactis modo effluere. Anguillæ atterunt se scopulis ea strigmēta uiuescūt. Nec alia est
 eaq; procreatio. Piscū diuersa genera nō coeūt præter: squatinā & ranā: ex qbus nascit priori parte ranæ

NONVS

similis: & nomen ex utroq; compositū apud græcos trahit. Quædā tēpore anni gignunt & in humore & in terra. Vere pectines limaces hirūdines eodē tēpore euanescunt. Piscium autem lupus & trichias bis anno parit: & saxatiles oēs. Mulli ter: & chalcis: cyprius: exien. Scorpiones bis ac sargi uere & autūno. Ex planis squatina sola autūno occasu uergiliæ. Plurimi pisciū tribus mēsis aprili maio. Salpæ autūno: spari: orpedo: squali circa æquinoctium. Molles uere. Sæpia omnibus mēsis. Oua eius glutino atra/ menti ad speciē uæ cohærentia masculis psequitur afflatu: alias sterilefcunt. Polypī hyeme cœunt. Pa/ riunt uere oua tortili uibrata panpino. tanta fœcunditate ut multitudine ouorum occisi non recipiant cauo capitis: quæ prægnantes tulere. Ea excludunt quinquagesimo die: e qbus multa propter numerū intercidunt. Locustæ & reliqua tenuioris crustæ ponunt oua supra oua: atq; ita incubant. Polypis fœmi/ na modo in ouis sedet: modo cauernā brachiog; implexu claudit. Sæpia in terreno parit inter harundi/ nes: aut sicubi enata alga. Excludit quintodecimo die. Loligines in alto cōserta oua edunt ut sæpiæ. Pur/ puræ murices eius deniq; generis uere pariunt. Echini oua pleniluniis habent hyeme. Et cocleæ hyber/ no tempore nascuntur. Torpedo octogenos fœtus habēs inuenitur: eaq; quæ intra se parit oua præmol/ lia in alium locū uteri transferens: atq; ita excludens. Simili modo oia quæ carthilaginea appellauimus ita fit ut sola piscium & animal pariant: & oua concipiāt. Sylurus mas solus omnium edita custodit oua sæpe & quinquagenis diebus ne absumatur ab aliis. Cæteræ fœminæ in triduo excludūt: si mas attigit. Acus siue belonæ unus piscium dehiscente propter multitudinem utero parit. A partu callefcit uulnus: quod & in cæcis serpentibus tradūt. Mus marinus in terras scrobe effossa parit oua: & rursus obruit: ter/ ra. Tricesimo die resossa aperit: fœtum q; in aquā ducit. De uuluis pisciū. CA. LII.

Rythini & chanæ uuluas habere tradunt. Qui trochos appellat a græcis ipse se inire. Aquati/ tilium omnium fœtus inter initia uisus carent.

De longissima uita piscium.

CA. LIII.

Eui pisciū memorandum nuper exemplū accepimus. pausylipum uilla est cāpaniæ haud pcul/ neapoli. In ea in Cæsaris piscinis a Pollione Vedio cōiectum piscē sexagesimum post annū expi/ rasse scribit Anneus Seneca. Duobus aliis æqualibus eius ex eodē genere etiā tunc uiuentibus.

Quæ mētio piscinag; admonet ut paulo plura dicamus hac de re: priusq; digrediamur ab aquatilibus.

De uiuariis ostrearum: & quis ea primus inuenit.

CA. LIIII.

Streag; uiuaria primus oīum Sergius Orata iuenit in baiano ætate. L. Crassi oratoris ante mar/ sicū bellū: nec gulæ causa: sed auaritiæ: magna uectigalia tali ex ingenio suo picipiēs. Ut qui pri/ mus pēsiles inuenit balineas ita māgonizatas uillas subinde uendēdo. Is primus optimū sapo/ rē ostreis lucrinis adiudicauit: quādo eadē aquatilia genera aliubi atq; aliubi meliora. Sicut lupi pisces in/ tyberi amne inter duos pontes: rhōbus rauennæ: murenæ in sicilia: elops rhodi: & alia genera similiter: ne culinag; cēsura peragatur. Nōdum britānica seruiebāt littora: cum Orata lucrina nobilitabat: postea uisum tāti in extrema italia petere brūdusium ostreas ac uelitis. Sed inter duos sapes nuper excogita/ tum tamen longæ aduectiōis a brundusio cōpascere in lucrino. Eadē ætate prior Licinius Munera reli/ quog; pisciū uiuaria inuenit. Cuius deinde exemplū nobilitas secuta est Philippus. Hortensius Lucullus exciso etiā mōte iuxta neapolim maiore impēdio q; uillā ædificauerat euripiū: & maria admisit. Qua de/ causa magnus Pōpeius Xersem togatū eum appellabat. Quadringēta ipsius piscinæ. A defuncto illo ue/ nire pisces. Quis primus murenag; uiuaria fecerit. CA. LV.

Vrenarum uiuariū priuatim excogitauit. C. Hirrus ante alios qui cœnis triūphalibus Cæsaris/ dictatoris sex milia numero murenarum mutua appēdit. Nā permutare quidē præcio noluit: aliaue merce. Huius uillā inter q; modicū. xl. milibus piscinæ uendiderūt. Inuasit deinde singu/ log; pisciū amor. Apud baulos in parte baiana piscinam habuit Hortēsius orator. Murenā adeo dilexit: ut exanimatam fesse credatur. In eadem uilla Antonia Drusi murenæ quam diligebat i aures addidit. Cuius propter famam nonnulli baulos uidere concupuerunt.

De coclearum uiuariis & quis primus instituit.

CA. LVI.

Ocleag; uiuaria instituit Fuluius Hirpinus in tarqnensi pauloante ciuile bellū: qd cum Pōpeio/ magno actū est: distinctis quidē generibus eaz; separatim ut essent: albæ quæ in reatino agro nascūtur. Separatim illyricæ: qbus magnitudo p̄cipua. Africanæ quibus fœcunditas. Solitanæ qbus nobilitas. Quin & faginā eaz; cōmentatus est sapa & farre: aliisq; generibus. Ut cocleæ quog; alti/ les ganeam implerēt. Cuius artis gloria in eam magnitudinē perducta sit ut octoginta quadrates cape/ rent singulag; calices auctor est. M. Varro. De piscibus terrenis. CA. LVII.

Iscīū genera etiānum a Theophrasto mira produnt circa babylonis rigua decedētibus fluuiis/ in caueruas aquas hebetes remanere. Quosdam inde exire ad pabula pennulis gradientes cre/ bro caudæ motu. cōtraq; uenantis refugere in suas cauernas: & in iis obuertos stare. Capita eo/ rum esse ranæ marinæ similia: reliquas partes gobiog;. Branchias ut cæteris piscibus. Circa heracleā &/ saronē & lycum amne esse multifaria. In pōto unum genus esse: quod extremas fluminū aquas sectes: cauernasq; sibi faciat in terra: atq; in iis uiuat etiā reciprocis amnibus siccato littore. Effodi ergo: motu/ demū corpog; uiuere eos approbant. Circa heracleā eandē eodēq; lyco amne decedēte ouis relictis in li/ mo generari pisces: qui ad pabula petenda palpitent exiguis branchiis. Quod fieri nō indigo humoris: ppter quos & anguillas diutius uiuere exempras aquis. Oua aut in sicco maturari ut testudinū. Eadē in/ ponti regione apprehendi in glaciē pisciū quosdā maxime gobiōnes non nisi patinarum calore uitalem

LIBER

motum fatētes. In iis quidē tamēti mirabilis : est aliqua ratio. Idem tradit in paphlagonia effodi pisces gratissimos cibus terrenos altis scrobibus. In iis locis ubi nullae restagnent aquae. Miraturq; & ipse gigni sine coitu. Humoris quidē uim aliquā inesse quā puteis arbitratur: cum nōnulli reperiunt pisces. Quicquid est hoc certe minus admirabilem talparum facit uitam subterraei animalis: nisi forte uermium terrenorum & iis piscibus natura est.

De muribus nili.

CA. LVIII.

u Erum omnibus iis fidem nili inundatio affert omnia excedentem miracula. Quippe deturgēte eo musculi reperiuntur inchoato opere. Genitalis aquae terraeq; iam parte corporis uiuētes: nouissima effigie etiamnum terrena.

De anthia pisce: & quomodo capiatur.

CA. LIX.

u Ec de anthia pisce sileri cōuenit. Itaq; plerosq; aduerto credidisse adud chelidoniae insulas quas diximus asiae scopulos in mari ante promontoriū sitas. Ibi frequens hic piscis & celeriter capitur uno genere: paruo nauigio & concolori ueste: eadēq; ora per aliquot dies continuos piscator enauigat certo spatio: escamq; proicit. Quicquid ex eo mutet: suspecta fraus praedae est. Cauēsq; quā timuit: cum id saepe factum est: unus aliquando cōsuetudine inuitatus anthias escam appetit. Notat hic intentione diligenti: ut auctor spei: conciliatorq; capturae. Neq; n. est difficile cum per aliquot dies solus accedere audeat: tandem & aliquos inuenit paulatim comitator. Postremo greges adducit innumeros: iam uetustissimis quibusq; assuetis piscatore agnoscere: & cibum e manu capere. Tū ille paulū ultra digytos in esca iaculatus hamum singulos inuolat uerius q̄ capit: ab umbra nauis breui conatu absens. Ita ne ceteri sentiant alio intus excipiente centonibus raptum: ne palpitatio ulla aut sonus ceteros abigat. Conciliatorem nosse ad hoc prodest: ne capiat. Parcit piscator fugituro in reliquū gregē. Ferunt discordem sotiū duci socio insidiatū puchre noto coepisse maleficia uoluntate. Agnitū in macello a sotio cuius iniuria erat: & dati dāni formula ex edicto cōdemnatū. Addit Mutianus aestimata lite decē libris. Idē anthiae cum unū hamo teneri uiderit: spinis q̄s in dorso serratas hēt lineā secare tradunt: eo q̄ tenet extēdente: ut praecidi possit. At inter sargos ipse qui tenetur ad scopulos lineam terit.

De stellis marinis.

CA. LX.

p Ræter hæc claros sapiētia auctores uideo mirari stellā in mari. Ea figura est parua admodū caro intus: extra duriore callo. Huic tā igneū feruorem esse tradūt: ut oīa in mari cōtacta adurat. Oēm cibū statim pagat. Quibus sit hoc cognitū experimētis haud facile dixerim. Multo mirabilius dixerim id cuius experiēdi quortidie occasio est. De dactylis: eorūq; miraculis. CA. LXI.

c Oncharum e genere sunt dactyli ab humanorum unguium similitudine appellati. Iis natura in tenebris remoto lumine alio fulgore clarere: & quanto magis humorem habeāt. Lucere in ore mandentium. Lucere in manibus: atq; etiam in solo: atq; ueste decidentibus guttis: ut proculdubio pateat succi illam naturam esse: quam miremur etiam in corpore.

De inimicitii & amicitii inter se aquatiliū.

CA. LXII.

f Vnt & inimicitiarum atq; concordiae miracula. Mulgi & lupus mutuo odio flagant. Cōger & murena caudas inter se prærodentes. Polypū in tatum locusta pauet: ut si iuxta uiderit oīno moriatur. Locustam conger. Rursus polypum congeri lacerant. Nigidius auctor est præroderē caudam mugili lupum: eosdemq; stas mensibus concordēs esse. Omnes autem uiuere quibus caudae sic amputentur. At e cōtrario amicitiae exempla sunt: præter illos de quorum diximus societate. Balenae musculus quandoq; prægrauis superciliorum pondere obtutis eius oculis infestāta magnitudinē uada prænantantis demonstrat: oculorumq; uice fungitur. Hinc uolucrum naturae dicentur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVS

De Natura Auium.

CA. I.

EQVITVR NATVRA AVIVM: QVARVM GRANDISSIMI ET pene bestiarum generis strutioca meli, Africi uel æthiopici altitudinē equitatis insidentis equo excedunt: celeritate uincunt. Ad hoc demum datis pennis ut currentem adiuuent. cætero non sunt uolucres: nec a terra tollunt. Ungulae iis ceruinis similes: quibus dimicant: bisulcae comprehendendis lapidibus utiles: quos in fuga contra sequentes ingerunt pedibus. Cōcoquēdi sine delectu deuorata mira natura. Sed non minus stoliditas: in tāta reliqui corporis altitudine cū colla frutice occultauerint latere sese existimātium. Præmia ex iis oua propter amplitudinem pro quibusdam habita uasis: conoscq; bellicos & galeas adornantes pennae.

De phoenice.

CA. II.

a Ethiopes atq; indi discolorēs maxime & inarrabiles ferūt aues. Et ante omnes nobilē arabiae phoenicem. Haud scio an fabulose unum in toto orbe: nec uisum magnopere. Aquilae narratur magnitudine: auri fulgore circa colla: caetera purpureus: caeruleam roseis caudā pennis distinguētibus. Cristis faciem: caputq; plumeo apice honestate. Primus atq; diligentissimus togatorum de eo prodidit Manilius senator ille maximis nobilis de

DECIMVS :

Strinis doctore nullo. Auctor est neminem exitisse qui uiderit uescetem. Sacrum in arabia soli esse. Vi-
uere annis sexcentis sexaginta. Senescens casia thurisq; surculis construere nidum: replere odoribus:
& super emori. Ex ossibus deinde ac medullis nasci primo ceu uermiculū: inde fieri pullum. Principioq;
iusta funeri priori reddere: & totum deferre nidum prope pancaiam in solis urbem: & in ara ibi deponere.
Cum huius alitis uita magni conuersionem anni fieri prodit idem Manilius. Iterumq; significationes
tempestatum & syderum eodem reuerti. Hoc autem circa meridiem incipere. Quo die signum arietis
sol intrauerit. Et fuisse eius conuersionis annum prodente se. P. Licinio. M. Cornelio conf. ducentesimo
quintumdecimum. Cornelius Valerianus phoenicem deuolauisse in ægyptum tradit. Q. Plautio Sex.
Papinio conf. Allatumq; esse in urbem Claudii principis censura anno urbis. dccc. & in comitio propo-
sitū. Quid actis testatū est. Sed quæ falsa esse nemo dubitavit.

De aquilis. CA. III.

Xiis quas nouimus aquilæ maximus honos: maxima & uis. Sex eaz; genera. Melanotos a græ-
cis dicta: eademq; ualeria minima magnitudine: uiribus præcipua: colore nigricans. Sola aquila
rum foetus suos alit. Cæteræ (ut dicemus) fugant. Sola sine clangore sine murmuratione. Con-
uersatur autem in montibus. Secūdi generis pigardis in oppidis & in cæpis albicante cauda. Tertii mor-
phos: quæ Homerus & parnon uocat: aliqui & plancum & anataria: secunda magnitudine & ui: huicq;
uita circa lacus. Phœmone Apollinis dicta filia dentes ei esse prodidit: mutæ alias carenti lingua. Eadēq;
aquilarum nigerrimam prominentiore cauda. Consensit & Boëtius. Ingenium est ei testudines raptas
frangere e sublimi iaciendo. Quæ fors interemit poetam Aeschylum: prædictam satis (ut ferunt) eius
diei ruinam secuta cæli fide cauentem. Item quarti generis est percepturus: eadem moras per lacus: uul-
turina specie: alis minimis: reliquas magnitudine antecellens: sed imbellis & degener: utpote quæ uerbe-
ret coruus. Eadem ieiunæ semper auiditatis: & quærulæ murmuratiōis. Sola aquilarum exanima fert
corpora. Cæteræ cum occidere confidunt. Hæc facit ut quintū genus gneseion uocetur: uelut uerum so-
lumq; incorruptæ originis: media magnitudine: colore subrutilo: rarum cōspectu. Superest halietus cla-
rissima oculorum acie: librans ex alto sese: nifog; in mari pisce præceps in mari ruens: & discussis pecto-
re aquis rapiens. Illam quæ tertiam diximus circa stagna aquaticas aues appetit: mergētes se subinde: do-
nec sopitas lassatasq; rapiat. Spectanda dimicatio aue ad perfugia littorum tendente: maxime si conden-
sa harundo sit. Aquila in deiectu abigente alio: & cum appetit in lacus cadente: umbramq; suam nanti
sub aqua a littore ostendente. Rursus aue in diuersa & ubi minime se credat spectari emergēte. Hæc cau-
sa est gregatim auius natandi: quia plures simul non infestatur: resperu pennaz; hostem occæcantes.
Sæpe & aquilæ ipsæ non tolerantes pondus apprehensum una merguntur. Haliæti tantū implumes
etiānum pullos suos percutiens subinde cogit auersus intueri solis radios: & si conuenientē flētēq;
animaduertit: præcipitat e nido uelut adulterinum & degenerem. Illum cuius acies firma contra stete-
rit: educat. Haliæti suum genus non habent: sed ex diuerso aquilarum coitu nascuntur. Id quidem quod
ex iis natum est in ossifragis genus habet: e quibus uultures prognerantur minores. Et ex iis magni qui
omnino non generant. Quidam adiiciunt genus aquilæ: quæ barbatam uocat: thulsci uero ossifragam:
tribus primis & quinto aquilarum generi medificatur. Nido lapis ætites quem aliqui dixere gagiten: ad
multa remedia utilis: nihil igne deperdens. Est autem lapis iste prægnans: intus cum quatiā alio uelut
in utero sonante. Sed uis illa medica non nisi in nido direptis. Nidificant in petris & arboribus. Pariunt
oua terna. Excludunt pullos binos: uisi sunt & tres aliquando. Alterū expellunt tedio nutriendi. Quip-
pe eo tempore ipsis cibum negauit natura pspiciens: ne oīum feraz; foetus raperent. Vngues quoq; eaz;
inuertuntur diebus iis. Albescunt inedia pennæ: ut merito partus suos oderint. Sed eiectos ab iis cogna-
tum genus ossifragi excipiunt: & educant cum suis. Verum adultos quoq; persequit; parens: & longe fu-
gat æmulos scilicet rapinæ. Et alioquin unum par aquilaz; magno ad populandū tractu ut faties indi-
get. Determinant ergo spatia: nec in pximo prædant. Rapta non protinus ferūt: sed primo deponūt: ex-
pertaz; pondus tūc demum abeunt. Oppetūt nō senio nec egritudine: sed fame: in rātum superiore accre-
scente rostro. ut ad uncitas aperiri nō queat. A meridiano autē tēpore operant; & uolant. Prioribus horis
diei donec impleantur hoiū conuētū fora ignauæ sedent. Aquilaz; pēnæ mixtas reliquaz; auiū pēnas
deuorant. Negant unq; solā hanc alitem fulmine exanimatā. Ideo armigerā Ioui cōsuetudo iudicauit.

Quando legionum signa esse cœperint.

CA. IIII.

Omanis eā legionibus. C. Marius in secūdo cōsulatu suo pprie dicauit. Erat & antea prima cū
quattuor aliis lupis: minotauris: equis: apris: quæ singulos ordines anteibat. Paucis ante annis
sola in acie portari cœperat: reliqua in castris relinquebant. Marius in totū ea abdicauit. Ex eo
notatū nō fere apud legiones unq; hybernātū esse in castris ubi aquilaz; nō sit iūgū. Primo & secūdo ge-
neri nō minor; tantū quadrupedū rapina: sed etiā cum ceruis proelia. Multū puluerē uolutatu collectio
insidens cornibus excutit in oculos: pēnis ora uerberans: donec præcipitet in rupes. Nec unus hostis illi
satis est. Acrior est cum dracone pugna: multoq; magis anceps etiā si in aere. Oua hic cōsestatur aquilæ
auiditate maleficia. At illa ob hoc rapit ubicunq; uisum. Ille multiplici noctu alas ligat: ita se implicans
ut simul decidat.

Mirum de aquila.

CA. V.

St percelebris apud feston urbem aquilæ gloria. Educatā a uirgine retulisse gratiam aues pri-
mo mox deinde uenatus aggerentem. Defuncta postremo in rogum accensum eius iniiecisse
se: & simul cōflagasse. Quam ob causam incolæ quod uocant herotum in eo loco fecere ap-
pellatum Iouis & uirginis: quoniam illi deo ales ascribitur.

De uulturibus.

CA. VI.

Vlturum præuolent nigri. Nidos nemo attingit. Ideo etiam fuere qui putarent illos ex aduerso orbe aduolare falso. Nidificant. n. in excelsissimis rupibus. Fœtus quidem sæpe cernuntur fere bini. Vmbrius auruspici in nostro æuo peritissimus parere tradit oua. xiii. Vno ex iis reliqua oua nidūq; lustrare: mox abiicere. Triduo autem ante ut biduo uolare eos ubi cadauera futura sunt.

De sanquale.

CA. VII.

Anqualem auem atq; immusulum augures romani magnæ quæstioni habent. Immusulum aliqui uulturis. pullum arbitrantur esse: & sanqualem ossifragam. Massurius sanqualem ossifragam dicit esse. Immusulū aut pullū aquilæ priusq; albicet cauda. Quidā post Muriū augurē uisos non esse romæ confirmauere. Ego (qđ uerisimilius est) in desidia regē oīum nō arbitror agnitos.

De accipitribus.

CA. VIII.

Accipitrum genera. xvi. inuenimus. Ex iis circon claudum altero pede prosperrimi augurii nuptialibus negociis & pecuariæ rei. Triorchē a numero testium: cui principatū in auguriis Phœmonœ dedit. Buteonem hunc appellant romani. Familia etiam ex eo cognominata cum pro spero auspicio in ducis nauis sedisset. Esalona græci uocāt: qui solus omni tempore apparet. Cæteri hyeme abeunt. Distinctio generum ex auiditate. Alii non nisi ex terra rapiunt auem. Alii non nisi circa arbores uolantem. Alii sedentem sublimi. Aliqui uolantem in aperto. Itaq; & columbæ nouere ex iis pericula: uisq; confidunt: uel subuolant: contra naturam eius auxiliantes sibi: in insula africæ cernen in oceano. Accipitres totius massiliæ humi fœtificant: nec alibi nascuntur illis assueti gētibus. In thraciæ parte super amphipolim homines atq; accipitres societate quadam aucupantur. Hi ex siluis & harundinertis excitant aues. Illi superuolantes deprimunt. Rursus captas aucupes diuidunt cum iis. Traditū est missas in sublime ibi excipere eos: & cum tempus sit capturæ: clangore ac uolatus genere inuitare ad occasionem. Simile quidam lupi apud mæotin paludem faciunt. Nam nisi partem a piscantibus suam accipere: expansa eorum retia lacerant. Accipitres auium non edunt corda. Nocturnus accipiter cybindus uocatur: rarus etiam in siluis: interdum minus cernens. Bellum internecium gerit cum aquila: coherentesq; sæpeprehenduntur.

De cocyce quæ a suo genere interimitur.

CA. IX.

Ocyx ex accipitre uidetur fieri: tempore anni figuram mutans: quoniam tunc nō apparent reliqui: nisi perq; paucis diebus. Ipsaq; modico tempore æstatis uisus non cernitur postea. Est aut neq; aduncis unguibus solus accipitru: nec capite similis illis: neq; alio q̄ colore: ac rictu columbi potius. Quin absumuntur ab accipitre: si quando una apparuere. Sola omnium auis a suo genere interempta. Mutat autem & uocem. Procedit uere. Occultatur caniculæ ortu: semperq; parit in alienis nidis maxime palumbium maiori ex parte singula oua: quod nulla alia auis: raro bina. Causa subiiciendū pullos putatur: q; sciat se inuisam cunctis auibus. Nam minuta quoq; infestant. Ira non fore tutam generi suo stirpem opinatur ni fefellerit. Quæ nullum facit nidum: alioquin trepidum animal. Educat ergo subditū adulterato fœta nixu. Ille auidus ex natura præripit cibos reliquis pullis. Itaq; pinguescit: & nitidus in se nutricem conuertit. Illa gaudet eius specie: miraturq; sese ipsam: q; talem peperit. Suos comparatione eius damnat ut alienos: absumiq; etiā se inspectante patitur: donec corripit ipsam quoq; iam uolandi potens. Nulla tum auium suauitate carnis comparatur illi.

De miluis.

CA. X.

Ilui ex eodem accipitrum genere magnitudine differunt. Notatum in iis rapacissimam & famelicam semper alitem nihil esculenti rapere unq; ex funerum ferculis: nec olympiæ ex ara. Ac ne ferentiū quidē manibus: nisi lugubri municipioq; immolatiū ostento. Iidē uidentē artē gubernādi docuisse cauda flexibus in cælo monstrāte natura qđ opus esset in pfundo. Milui & ipsi hybernis mensibus latent: non tamen ante hirundines abeuntes. Traduntur autem & solstitiis affici podagra.

Digestio auium per genera.

CA. XI.

Olucrum prima distinctio pedibus maxime cōstat. Aut enim aduncos ungues habent: a ut digytos: aut palmipedum in genere sunt: uti anseres: & aquaticæ fere aues. Aduncos ungues habentia carne tantum uescuntur ex parte magna.

De inauspicatis auibus cornice: coruis: bubone.

CA. XII.

Ornices & alio pabulo. Utq; duritiam nucis rostro repugnantem uolantes in altū in faxa tegulas ue iaciunt iterum ac sapius: donec quassatam pfringere queāt. Ipsa ales est inauspicatæ garulitatis: a quibusdā tamē laudata. Ab arcturi sydere ad hirundinū aduētum notat eam in Minervæ lucis templisq; raro: alicubi oīno non aspici: sicut athenis. Præterea sola hæc etiā uolantes pullos aliquādiu pascit. Inauspicatissima fœtus tēpore: hoc est post solstitium. Cæteræ omnes ex eodem genere pellunt nidis pullos: ac uolare cogunt: sicut & corui: qui & ipsi nō carne tantum aluntur: sed robustos quoq; fœtus suos fugant longius. Itaq; paruis in uicis non plus bina coniugia sunt. Circa cranonem quidem thessaliæ singula perpetuo. Genitos soboli loco cedunt. Diuersa in hac & supradicta alite quædam corui ante solstitium generant. Item ægrescunt sexagenis diebus: siti maxime anteq; fici coquantur autumno. Cornix ab eo tempore corripitur morbo. Corui pariunt cum plurimos quinos. Ore eos parere aut coire uulgu arbitrat. Ideoq; grauidas si ederint coruinū ouū per os partū reddere: atq; in totū difficulter parere: si tecto inferantur. Aristoteles negat. Nō hercule magis q̄ in ægypto ibim. Sed illā ex oscu-

DECIMVS

lationē quæ sæpe cernitur: qualē in columbis esse. Corui in auspiciis soli nident̄ intellexū habere signi-
ficationum suarū. Nam cū mediæ hospites occisi sunt: oēs e peloponneso & attica regiōe uolauerūt. Pesi-
sima eorū significatio cum glutunt uocem uelut strangulati. Vncos unguēs & nocturnæ aues habēt: ut
noctuæ: bubo: ululā. Omnium horū hebetes interdiu oculi, Bubo funebris & maxime abominatus pu-
blicis præcipuæ auspiciis. Deserta incolit: nec tātum desolata sed dira etiam & inaccessa. Noctis mōstrū:
nec cantu aliquo uocali: sed gemitu. Itaq; in urbibus aut oīno in luce uisus dirū ostentū est. Priuatorum
domibus insidentem plurimum scio non fuisse feralem. Volat nunq̄ quolibet: sed trāsuersus auferē. Ca-
pitoli cellam ipsam intrauit Sex. Papellio Istro. L. Pediano cōf. propter quod nonis martiis urbs lustrata
est eo anno.

De incendiaria aue.

CA. XIII.

i Nauspicata est & incēdiaria auis: ppter quā sæpenumero lustratam urbem in annalibus inue-
nimus sicut, L. Crasso. C. Mario cōf. Quo anno & bubone uiso lustrata est. Quæ sit auis ea nec
reperitur nec traditur. Quidam ita interpretantur incendiariam esse quæcunq; apparuerit car-
bonem ferens ex aeris uel altaribus. Alii spinturnicem eam uocāt. Sed hæc ipsa quæ esset inter aues: qui
se scire diceret non inueni.

De cliuina.

CA. XIII.

c Liuinam quoq; auem ab antiquis nominatim animaduerto ignorari. Quidam clamatoriam
dicunt. Labeo prohibitoriam. Et apud Nigidium subis appellatur auis: quæ aquilarum oua
frangat.

De aibus incognitis.

CA. XV.

f Vnt præterea complura genera depicta in hetrusca disciplina sæculis non uisa: quæ nunc dese-
cisse mirum est: cum abundant etiam quæ gula humana populatur.

De aibus nocturnis.

CA. XVI.

a Xternorum de auguriis peritissime scripsisse illapsas nomine putatur. Is tradit noctuam bubo-
nem picum arbores cauantem: trogonem cornicem a cauda de ouo exire: quoniam pondere
capitum peruersa oua posteriorem partem corporum fouendam matri applicent.

De noctuis.

CA. XVII.

n Oſtuarum contra aues solers dimicatio. Maiore circūdata multitudine resupinæ pedibus re-
pugnēt: collectæq; in arctu rostro & unguibus totæ teguntur. Auxilia accipiter collegio quo-
dam naturæ: bellumq; partitur. Noctuas sexagenis diebus hyemis cubare & nouem uoces ha-
bere tradit Nigidius.

De pico martio.

CA. XVIII.

f Vnt & paruæ aues uncorū unguium: ut picus martius: cognomine insignes & in auspiciis ma-
gnæ. Quo in genere arborum cauatores scandentes in subrectum stellionum modo: illi uero
& supini percussi corticis sono pabulum subesse intelligūt. Pullos in cauis educant auium soli.

Adactus cauernis eorū pastore cuneus admota quadam hæra ab iis elabi creditur uulgo. Trebius au-
ctor est clauum uel cuneū adactū quāta ui libeat in arbores: in quibus nidum habeat statim exilire cum
crepitu arboris: cū infederit clauo aut cuneo. Ipsi principales latio sunt in auguriis a rege qui nomē huic
aui dedit. Vnum eorum præscitum transire nō queo. In capite prætoris urbani. L. Tiberonis in foro iu-
ra pro tribunali reddentis sedit ita placide ut manu apprehenderetur. Respondere uates: exitium impe-
rio portendi si dimitteretur. At si examinaretur prætori. Et ille auem protinus concepsit. Nec multo
post impleuit prodigium. Vescuntur & glande in hoc genere: pomifq; multæ: sed quæ carne tantū non
uiuunt. Excepto miluo: quod ipsum in auguriis dierum est.

De uncos unguēs habentibus & digytos.

CA. XIX.

u Ncos unguēs habentes omnino non congregantur: & sibi quoq; prædantur. Sūt autem om-
nes fere altiuolæ præter nocturnas & magis maiores. Oībus quibus alæ grādes corpus exigu-
um. Ambulant difficulter. In petris raro consistunt curuatura unguium prohibente. Nec de se-
cundo ordine dicamus: qui in duas diuiditur species: ofcines: & alites. Illarū generi cantus oris:
his magnitudo differentiam dedit. Itaq; præcedent ordine omnes reliquas.

De pauonibus: & quis eos primus comederit.

CA. XX.

i Nhis pauonum genus cum formā tum intellectū eius & gloriā geminātes. Laudatus expādit
colores aduerso maxime sole: quia sic fulgentius radiat. Simul umbræ quosdā repcussus cæte-
ris qui in opaco clarius micāt. Cōcaua quærit cauda. Oēsq; in aceruum cōtrahit pennæ: quos
spectari gaudet oculos. Idem cauda annuis uicibus amissa cum foliis arborū donec renascat̄ iterū cū flo-
re: pudibūdus ac mœrens quærit latebram. Viuit annis, xxv. Colores incipit fundere in trimatu. Ab au-
ctoribus non gloriosum tātum animal traditur: sed & maliuolū: sicut anserum uerecūdum. Quoniam
has quoq; quidam addiderūt notas in his: haud probatas mihi. Pauonem cibi gratia romæ primus oc-
cidit orator Hortensius adiciali cœna sacerdotii. Signare primus instituit circa nouissimum piraticum
bellum. M. Aufidius Lurco: exq; eo quæstu redditus is sestertium sexagena milia habuit.

De gallis & quomodo castrentur: & de gallinaceo locuto.

CA. XXI.

p Roxime gloriā sentiūt & hi nostri uigiles nocturni: quos excitādis in opera mortalibus rūpen-
doq; somno natura genuit. Norūt sydera: & ternas distingūt horas interdiu cātū. Cū sole eunt
cubitū. Quartaq; castrēsi uigilia ad curas laborēq; reuocāt. Nec solis ortum incautis patiuntur
obrepere. Diēq; uenientē nuntiāt cātū. Ipsum uero cantū plausu lateq;. Imperitāt suo generi: & regnū in
quacūq; sunt domo exercēt. Dimicatioē parit̄ hoc quoq; iter ipsos: uelut ideo tæla agnata cruribus suis
intelligētes. Nec finis sæpe cōmoriētibus. Quod si palma cōtingit: statim in uictoria canūt: seq; ipsi prin-

cipes testatur. Victus occultat silens: ægregi seruitiū patit. Et plebs tamen æque supba gradit: ardua ceruice: cristis celsa. Cælūq; solū uolucrum aspicit crebro. In sublime quoq; caudam falcatam erigens. Itaq; terrori sunt etiam leonibus generosissimis ferax. Iam ex his quidā ad bella tantum & proelia assidua nascuntur: quibus etiam patrias nobilitatū rhodum ac tanagram. Secundus est honos habitus melicis & chalcidicis: ut plane dignæ aliti tantum honoris præbeat romana purpura. Horum sunt tripudia follistima. Hi magistratus nostros quotidie regunt: domosq; ipsi suas claudūt: aut referāt. Hi fasces romanos impellunt aut reuolunt. Iubent acies aut prohibent. Victoriæq; oīum toto orbe partaq; auspices. Hi maxime terræ imperio impitāt. Ex iis etiā fibræ sunt: quæ haud aliter q̄ optime uictimæ diis grata. Habent ostēta ex se & præposteri eoz uespini cantus. Nāq; totis noctibus canēdo boetiis nobilē illam aduersus lacedemonios præfagiūre uictoriā. Ita coniecta interpretatatione: quoniā uicta ales illa non caneret. Desinunt canere castrati. Quā duobus fit modis: lūbis adustis candēte ferro: aut imis cruribus. Mox ulcere oblito figulina creta. Facilius ita pinguescūt. Pergami omnibus annis spectaculum gallorum publice editur ceu gladiatorum. Inuenitur in annalibus in ariminenſi agro. M. Lepido. Q. Catulo cons. in uilla Galerii locutum gallinaceum semel quod equidem sciam.

De anseribus & q̄s primus iecur anserinū comederit: & de adipe anserino comageno. CA. XXII.

St & anseri uigil cura capitolio testata defenso: per id tēpus canum silentio p̄ditis rebus. Quā obrem cibaria anserū cēfores imprimis locāt. Quin & fama amoris. Argis dilecta forma pueri noīe oleni: & Glaucēs Ptolomæo regi cithara canētis quā eodē tpe & aries amasse p̄dit. P̄t & sapientiæ uideri intellectus iis esse: ita comes p̄petuo adhæsisse Lacydi philosopho dicit: nusq; ab eo non in publico nō in balneis: nō noctu: nō interdiū digressum. Nostri sapiētiores qui eos iecoris bonitate noīere. Fartilibus in magnā amplitudinē crescit: exemptū quoq; lacte mulso auget. Nec sine causa in quæstione est. Quis primus tantū bonū inuenerit. Scipio an Metellus uir cōsularis: an. M. Sessius eadē ætate eques Ro. Sed (quod cōstat) Messalinus Cotta Messalæ oratoris filius palmas pedum ex iis torrere: atq; patinus cum gallinaceoz cristis cōdire repperit. Tribuef. n. a meculinis cuiusq; palma cū fide. Mirū in hac alite: a morinis usq; romam pedibus uenere. Fessī p̄feruntur ad primos. Ita cæteri stipatiōe naturali p̄pellunt eos. Candidozq; altez uectigal in pluma. Vellūtur quibusdā locis bis anno. Rursus plumigeri uesunt: molliorq; quæ corpori q̄ p̄xima. Et e germania laudatissima. Cādidi ibi: uerū minores. ganzæ uocant. Preciū plumæ eoz in libras denarii q̄ni. Et inde crimina plerūq; auxilioz præfectis a uigili statiōe ad hæc aucupia dimissis cohortibus totis. Eozq; delitiæ p̄cessere: ut sine hoc instrumēto durare iam ne uirorum quidē ceruices possint. Aliud repperit syriæ pars quæ comagene uocaf. Adipe eorū in uase æreo cum cinnamo niue multa obrutum: ac rigore gelido maceratum ad usum præclari medicaminis quod ab gēte dicitur comagenum. Anserū generis sunt penolopes: & q̄bus lautiores epulas nō nouit britannia chenalopeces fere anseres minores. Decet & erythraonas sauis nitor: absolutaq; nigritia: in supciliis cocci rubor. Alterum eorum genus uulturum magnitudinem excedit: quorum & colorē reddit. Nec ulla auis excepto strutiocamelo maius corpore implens pondus in tantum aucta ut in terra quoq; immobilisprehendat. Gignunt eos alpes: & septētrionalis regio. In auariis saporem perdunt. Moriantur contumacia spiritu reuocato. Proximæ eis sunt q̄s hispania aues tardas appellat. Græci otidas: damnatas in cibis. Emissa enim ossibus medulla odoris tedium extemplo sequitur.

De gruibus: ciconiis: oloribus: & peregrinis auibus: & coturnicibus de glotte. CA. XXIII.

Nducias habēt gens pygmeorum abscessu gruū (ut diximus) cū iis dimicantiū. Immēsus est tractus quo ueniūt si quis reputet a mari eoo. Quando p̄ficiscunt cōsentiunt. Volant ad p̄spiciendum altæ. Ducem quem sequantur eligunt. In extremo agmine per uices qui acclamēt dispositos habent: & qui gregem uoce contineāt. Excubias habēt nocturnis tēporibus lapillum pede sustinentes: qui lassatis somno decidens indiligentiā sono coarguat. Cæteræ dormiunt capite subter alam condito alternis pedibus insistentes. Dux erecto prouidet collo: ac prædicit. Eæ eadem mansuefactæ la sciuiunt: gyrosq; quosdā indecoro cursū uel singulæ peragunt. Certum est pontum transuolaturas primū oīum angustias petere inter duo promontoria criumetopum & carāben. Mox saburra stabiliri. Cū mediū transferint: abiici lapillos e pedibus. Cū attingerint continentem: & e gutture harenā. Cornelius Nepos qui Diui Augusti principatu obiit: cum scriberet turdos pauloate cœptos saginari: addidit ciconias magis placere q̄ grues: cum hæc nunc ales inter primas expetatur: illam nemo uelit tetigisse. Ciconiæ quo nam e loco ueniant: aut quo se referant incōpertum adhuc est. E longinquo uenire non dubium eodem quo grues modo. Illas hyemis: has æstatis aduenas. Abituræ congregantur in loco certo: comitataq; sic: ut nulla sui generis relinquatur: nisi captina & serua: ceu lege prædicta die recedūt. Nemo uidit agmen discedentium: cum discessurū appareat: nec uenire: sed uenisse cernimus. Vtrumq; nocturnis fit temporibus: & quibus ultra citraue peruolent: nunq; tamen aduenisse usq; nisi noctu existimantur. Pithonis comen uocant in asia patētibus capis: ubi cōgregatæ inter se cōmurmurāt. Eā deniq; quæ nouissimo aduenit lacerant: atq; ita abeunt. Notatū post idus augustas nō temere uisas ibi. Sūt qui ciconiis non inesse linguas confirmēt. Honos iis serpentū exitio tātus: ut in thessalia capitale fuerit occidisse: eadem legibus pœna: quæ in homicida. Simili anseres quoq; & olores rōne commeat. Sed hoz uolatus cernitur: liburnicæ more rostrato impetu ferunt: facilius ita fidentes aera: q̄ si recta fronte impellerent a tergo sensim dilatante se cuneo porrigitur agmē: largeq; ipellēti præbetur auræ. Colla imponunt p̄cedentibus. Fessos duces ad terga recipiunt. Ciconiæ nidos eosdem repetunt. Genitricum senectam inui-

DECIMVS

cem educant. Olorum morte narratur flebilis cantus falsis (ut arbitror) aliquot experimētis. Idem mu-
tua carne uescunt inter se. Vex hęc cōmeantiū per maria terrasq; peregrinatio non patit̄ deferrī mino-
res quoq; q̄bus est natura similis. Vtrūq; n. supradictas magnitudo & uires corpore inuitare uideri pos-
sunt. Cōturnices etiā semp̄ anteueniūt q̄ grues. Parua auis: & cū ad nos uenit terrestris potiusq; sublimis.
Aduolant & eā simili mō non sine periculo nauigantiū: cū appropinquauere terris. Quippe uelis sæpe
incidunt: & hoc semp̄ noctu: mergūtq; nauigia. Iter est iis per hospitia certa. Austro nō uolant humido
scilicet & grauiore uento. Aura tamē uehi uolunt ppter pondus corpore: uiresq; paruas. Hinc uolātium
illa cōquestio labore expressa. Aquilone ergo maxime uolāt ortygomētra duce. Primam eaq; terrē ap-
propinquātem accipiter rapit. Et semp̄ hinc remeātes comitatū sollicitant. Abeuntq; una per sua signa
glottis & ottus & cenchramus. Glottis per longā exerit linguā unde ei nomē. Hanc in initio blandita pe-
regrinatione auide p̄uēctam p̄nitētia in uolatu cū labore scilicet subit. Reuerti incomitatā piget: & se-
qui: nec unq; plus uno die peragit. In pximo hospitiō deserit. Vex inuenit̄ alia antecedente anno relicta.
Simili modo in singulos dies. Cēchramus p̄seuerātor festinat etiā puenire ad expetitas sibi terras. Itaq;
noctibus is eas excitat: admonetq; itineris. Otus bubōe minor est: noctuis maior: auribus plumeis emi-
nentibus: unde & nomē illi. Quidam latine asionem uocant. Imitatrix alias auis ac parasita: & quodam
genere saltatrix. Capitur haud difficulter ut noctuā: intēta in aliquo circumeunte alio. Quod si uentus
agmen aduerso flatu cōeperit inhibere: pondusculis lapidum apprehēsis: aut gutture harena repleto sta-
bilitā uolant. Coturnicibus ueneni semen gratissimus cibus. Quam ob causam eas damnauere mēsis.
Simulq; comitalem propter morbum despui suetum: quē solā animalīū sentiunt p̄ter hominem.

De hirundinibus: merulis: turdis: & sturnis: turturibus: & palumbis. CA. XXIII.

a Beunt & hirundines hybernis mēsisbus sola carne uescens auis. ex iis quæ aduncos ungues nō
habēt: sed in uicina abeunt: africanos secutæ mōtium recessus. Inuentæq; iā sunt ibi nudæ atq; de
plumes. Thebag; testa subire negant: quoniā urbs illa sæpius capta sit. Nec bizia in thracia pp
scelera Terei. Cecina uolaterranus equestris ordinis quadrigarum dominus cōprehēsas in urbē secum
afferens uictoriæ nuntias amicis mittebat: in eundem nidum remeātes illito uictoriæ colore. Tradit &
Fabius pictor in annalibus suis: cum obsideretur p̄scidium romanū a ligurtinis hirundinē a pullis ad
se cum epistola allatā: ut lino ad pedē eius alligato nodis significaret quotidie adueniēte auxilio eruptio
fieri deberet. Abeunt & merulæ turdig; & sturni simili modo in uicina. Sed ii plumam nō amittūt: nec
occultantur nisi spe cibi: quo hybernū pabulum petant. Itaq; in germania hyeme maxime turdi cer-
nuntur. Vere turtur occultat: pennasq; amittit. Abeunt & palūbes quo nam & in iis incertum. Sturno
rum generi proprium cateruatim uolare: & quodam pilæ orbe circūagi omnibus in medium agmen
tendentibus. Volūcrum soli hirundini flexuosi uolatus: uelox celeritas: quibus ex causis neq; rapinæ cæ-
terarum alitum obnoxia est. Eadem demum sola auium non nisi in uolatu pascitur.

Quæ auium perennes: quæ semestres: quæ trimestres. CA. XXV.

c Emporum magna differentia auibus. Perennes ut columbæ. Semestres ut hirūdines. Trime-
stres ut turdi: & turtures: & quæ cum foetum eduxere abeunt: ut galguli: upupæ.

De auibus mira. CA. XXVI.

a Vctores sunt oibus annis aduolare ilium ex æthiopia aues: & cōfligere ad Mēnonis sepulchrū
quas ob id memnonidas uocant. Hoc idem quinto quoq; anno facere eas in æthiopia circa re-
giā Mēnonis exploratum sibi Cremutius tradit. Simili mō pugnant meleagrides in boetia
africa: hoc est gallinarum genus gibberū: uariis spersum plumis: quæ nouissimæ sunt peregrinaz; auīū
in mensas receptæ propter ingratum uirus. Verum meleagri tumulus nobiles eas fecit.

De auibus seleucidibus. CA. XXVII.

f Eleucides aues uocantur: quarum aduentū ab Ioue precibus impetrāt casini mōtis incolæ fru-
ges eorum locustis uastantibus. Nec unde ueniant: quoue abeant cōpertum: nunq; conspectus
nisi cum p̄sidio earum indigetur. De Ibi. CA. XXVIII.

i Nuocant & ægyptii ibes suas contra serpentium aduentū. Et cyrenaici Achorē deum musca-
rum multitudine pestilentiam afferente: quæ protinus intereunt q̄ litatum est illi deo.

f Quæ aues in quibus locis non sunt: & quæ mutāt colorē & uocē & Iusiniis. CA. XXIX.

f Ed in secessu auium & noctuæ paucis diebus latere tradunt. Quaz; genus in creta insula non
est: & etiam si qua inuecta sit emorif. Nā hęc quoq; mira naturæ differentia. Alia aliis locis ne-
gat: tanq; genera frugum fruticumue: sic & animalium nō nasci: translaticiorūq; inuecta mori.

Mirum quidē est illud unius generis aliti aduersum. Quæ nā est iis naturæ inuidia: aut q̄ terraz; dica-
ti auibus termini? Rhodus aquilā nō habet. Transpadana italia iuxta alpes lariū lacū appellat amœnum
arbusculo agrum: ad quē ciconiæ nō trāsmēāt. Sicuti nec octauum circa lapidē ab eo. Immēsa alioq; finiti-
mo insubrū tractu examina gracculoz; monedulaz;: cui soli aui furacitas auri argētig; p̄cipue mira est.
Picus martius in tarentino agro negat̄ esse. Nup; & adhuc tamē rara ab apēnino ad urbem uersus cerni
cōepere picarum genera: quæ lōga insignes cauda uariæ appellant. Propriū iis caluescere oibus annis cū
serif rapa. Perdices non transuolant boetia fines in attica. Nec ulla auis in ponto insula in qua sepultus
est Achilles infestat sacratā ei ædem. In fidennate agro iuxta urbē ciconiæ nec nidū faciunt. At in agrum
uolaterranū palūbiū uis e mari quot annis aduolat. Romæ in ædē Herculis in foro boario nec muscæ
nec canes intrant. Multa p̄terea similia: quæ prudens subinde omitto in singulis generibus fastidio par-

cens. Quippe cum Theophrastus tradat inuectitias esse in alia etiam columbas : & pauones : & ceruos : & in cyrenaica uocales ranas. Alia admiratio circa oscines: fere mutant colorem uocemq; tpe anni ac repente fiunt alia. Quod in grandiore alitu genere grues tatum. Eae enim senectute nigrescunt. Merula ex nigra ruffescit. Canit aestate: hyeme balbutit: circa solstitiu muta. Rostru quoq; anniculis in ebur transfigurata dntaxat maribus. Turdis color aestate circa collum uarius: hyeme cōcolor. Lusiniis diebus ac noctibus continuis quindecim garrulus sine intermissu cantus: desante se frondiū germine nō in nouissimum digna miratu aue. Primū tanta uox tam paruo in corpusculo: tam ptinax spiritus. Deinde in una perfecta musicae scientia modulatus edit sonus: & nūc continuo spiritu trahit in longum: nunc uariatur inflexo: nunc distinguit conciso: copulat in torto: p mittit: reuocat: infuscat: ex inopinato. Interdum & secum ipsa mormurat: plenus: grauis: acutus: creber: extensus: ubi uisum est uibras: summus: medius: imus. Breuiterq; oia tam paruulis in faucibus: quae tot exquisitis tibiag; tormentis ars hoium excogitauit. Ut non sit dubium hac suauitate praemonstrata efficaci auspicio: cum in ore Sterficori cecinit infantis. At ne quis dubitet artes esse plures: singulis sunt cantus: & nō idem oibus: sed suis cuiq;. Certant inter se: palamq; animosa contentio est. Victa morte finit saepe uitā spiritu prius deficiente q̄ cantu. Meditantur alia iuniores: uersusq; quos imitent accipiunt. Audit discipula intentione magna: & reddit: uicibusq; recitent. Intelligit emendatae correctio: & in docente quaedā reprehensio. Ergo seruoq; illis praecia sunt: & quidē ampliora q̄ quibus olim armigeri parabantur. Cādidam scio in cōditam: alioquin qd̄ est ppe inusitatum uenisse: quae Agrippinae Claudii principis cōiugi dono dare. Visum iam saepe iussas canere coepisse: & cum symphonia alternasse. Sicut hoies reptos qui sonum eaz; audita in transuersas labias fronde arundinea quasi foramine inspirantis linguae: ut parua aliqua opposita mora indifcreta redderent similitudine. Sed eae tantae tāq; artifices argutiae a. xv. diebus paulatim desinunt: nec ut fatigatas possis dicere aut fatiatas. Mox aestu aucto in totum alia uox fit: nec modulata aut uaria. Mutat & color. Postremo hyeme ipsa nō cernitur. Linguis eaz; tenuitas illa prima nō est: quae caeteris auibus. Pariunt uere primo: cū plurimū sena oua. Alia ratio ficedulis. Nā formā simul coloremq; mutat. Hoc nomen nō nisi autūno habet: postea melacorphi uocantur. Sic & erythacus hyeme: idē phoenicurus aestate. Mutat & upupa. ut tradit Aeschilus poeta. Obscena alias pastu auis. Crista uisenda plicatili: cōtrahens eā subrigēsq; per lōgitudinē capitis. Oenanthe quidem etiā statos latebrae dies habet: ex oriente syrio occultata: ab occasu eiusdē prodit. Quod miremur ipsis diebus utrūq;. Chlorion quoq; qui totus est luteus: hyeme nō uisus circa solstitia pcedit.

De merulis.

CA. XXX.

Erulae circa cyllenē arcadiae nec usq; aliubi cādidae nascunt. Ibis circa pelusium tatum nigra est caeteris oibus locis candida.

Tempus auium geniturae.

CA. XXXI.

Scines praeter exceptas non temere foetus faciunt ante aequinoctium uernum: aut post autūnale. Ante solstitium autem dubios: post solstitium uitales.

De halcyonibus: & de diebus eaz; nauigabilibus: & gauie: & reliquo aquaticaz; genere. CA. XXXII.

Oq; maxime sunt insignes halcyones. Dies eaz; partus qui maria quoq; nauigant nouere. Ipsa auis paulo amplior: passere: colore cyaneo ex parte maiore tatum purpureis & cādidis admixtis pennis collo gracili ac procero. Alteaz; genus eaz; magnitudine distinguitur & cantu. Minores in arūdinetis canūt. Halcyonē uidere rarissimū est: nec nisi uergiliaz; occasu: & circa solstitia brumae ue naue alienando circūuolata statim in latebras abeuntem. Foetificant bruma: qui dies halcyonides uocantur: placido mari per eos & nauigabili siculo maxime. In reliquis partibus est quidē mitius pelagus. Siculū utiq; tractabile. Faciūt aut septē ante brumā diebus nidos: & totidē sequētibus pariunt. Nidi eaz; admirationē habet: pilae figura paulū eminenti: ore perq; angusto: grandiu spōgiag; similitudine. Ferro intercidi nō queunt. Frangunturq; ictu ualido: ut spuma arida maris. Nec unde confingant inuenit. Putant ex spinis aculeatis. Piscibus. n. uiuunt. Subeūt & in amnes. Pariūt oua gna. Gauiae in petris nidificāt. Mergi in arboribus. Pariūt plurimū terna. Sed gauiae aestate: mergi incipiente uere.

De diuersitate nidificantiu auiu argathylis cinnamulgis & pdicibus. CA. XXXIII.

Alcyonum nidi figura reliquarum quoq; solertiae nos admonet. Neq; alia parte ingenia auiu magis admiranda. Hirundines luto construunt: stramento roborant. Si quando inopia est luti: madefactum multa aqua pennis puluerem spargunt. Ipsum uero nidum mollibus plumis floccisq; consternunt tepefaciendis ouis simul: ne durus sit infantibus pullis. In foetu summa equitate alternāt cibū. Notabili mundicia egerūt excrementa pullos. Adultioresq; circūagi docēt: & foras saturitate emittere. Alteaz; genus hirundinū est rusticae & agrestiu: quae raro in domibus diuersos figura. sed eadē materia cōfigunt nidos totos supinos faucibus porrectis in angustū utero capaci. Mixtā qua peritia occultādis habiles pullis: & substernēdis molles. In aegypti heracleotico ostio molē cōtinuatione nidog; euagati nilo inexpugnabilem opponunt stadiū fere unius spatii: qd̄ humano opere perfici non posset. In eadem aegypto iuxta oppidū coptio insula est sacra Isidi: quā ne laceret amnis idē muniunt opere incipientibus uernis diebus palea & stramēto rostro firmantes cōtinuatis per tridū noctibus tāto labore: ut multas in opere emori cōstet. Eaz; militia illis cū anno redit semp. Tertiū est eaz; genus quae ripas excauant atq; ita in terrā foetificant. Haez; pulli ad cinerē ambusti mortifero fauciu malo multisq; aliis morbis humani corporis medent. Nō faciūt hae nidos. Migrantq; multis diebus ante si futuz; est ut auctus amnis attingat. In genere uiteripaz; est: ut nidus ex musco arido ita absoluta perficiatur pila: ut inueniri non possit aditus. Argathylis appellat: eadē figura ex lino intexens. Picorum aliq; suspendit in furculo.

DECIMVS

primis in ramis cyathi modo: ut nulla quadrupes possit accedere. Galgulos quidē ipsos depēdentes pedibus somnū cape confirmāt: quia tutiores ita se sperant. Iam publicum quod oīum est: tabulata ramorū sustinendo nido pūide eligere: cameraq; ab hymbri aut fronde ptegere densa. In arabia cinnamulgus auis appellat. Cinnami surculis nidificat. Plūbatis igit eos sagittis decutiunt indigenæ mercis gratia. In scythis auis magnitudine otidis binos parit in leporina pelle semp in cacuminibus ramorum suspensa. Picæ cum diligentius uisum ab hoīe nidū sensere: oua transgerunt alio. Hoc in his auibus: quarum digyti nō sint accōmodati cōplectendi transferendiq; ouis miro tradit modo. Nāq; surculo sup bina oua imposito ac ferruminato alui glutino subdita ceruice medio æque utrinq; libra deportant alio. Nec uero iis minor solertia: quæ cunabula in terra faciunt corpore grauitate phibitæ sublimē petere. Meros uocat genitores suos recōditos pascēs pallido intus colore pēnag: supne cyaneo: priori subrutilo. Nidificat in specu sex pedum defossā altitudine. Perdices spina & frutice sic muniunt receptaculum: ut contra feras abunde uallent. Ouis stragulū molle puluere cōtumulant: nec in quo loco peperere incubant. Neue cui frequētiōr cōuersatio sit suspecta transferunt alio. Illæ quæ & maritos suos fallant: quoniā in tēperantia libidinis frangūt eaq; oua: ne cubando detineant. Tūc inter se dimicant mares desiderio foeminag. Victū aiunt uenerem pati. Id quidē & cōturnices. Trogus inq; & gallinaceos aliquando. Perdices uero a domitis feros & nouos haud uictos inhiri pmiscue. Capiuntur quoq; pugnacitate eiusdem libidinis contra aucupis indicem exeunte in prœliū duce totius gregis. Capto eo procedit alter: ac subinde singuli. Rursus circa cōceptum foeminæ capiuntur cōtra aucupem foemina exeunte: ut rixando abigat eum. Nec in aīali alio par opus libidinis. Si cōtra mares steterint foeminæ: aura ab iis flante prægnantes fiunt. Hiantes autem exerta lingua per id tēpus æstuant: cōcipiūtq; supuolantiū afflatu: sæpe uoce tantum audita masculi. Adeoq; uincit libido etiam foetus caritatem: ut illa furtim & in occulto incubans cum sit foemina aucupe accedēte ac marem recanat: reuocetq; & ultro præbeat se libidini. Rabie quædam tanta ferunt: ut in capite aucupantiū sæpe bæcæ metu sedeāt. Si ad nidum is cœperit accedere procurrit ad pedēs eius foera prægrauem aut delūbem sese simulans: subitoq; in procurflu aut breui aliquo uolatu cadit fracta aut ala: aut pedibus. Aut pcurrit iteq; iā iam prehensurū effugiens spe frustrans: donec in diuersum abducatur a nidis. Eadem iam pauore libera ac materna uocante cura in sulco resupina gleba se terra pedibus apprehensa operit. Perdicum uita ad xvi. annos durare existimatur.

De columbis,

CA. XXXIII.

B iis columbag; gesta spectant maxime simili rōne. Mores iidem: sed pudicitia illis prima: & neutri nota adulteria. Coniugii fidem nō uiolant: cōmunēq; seruant domū. Nisi celebs aut uīdua domum non relinqt. Et imperiosos mares subinde etiā iniquos ferūt. Quippe suspitio est adulteri: quis natura nō sit. Tūc plerū quærela guttur: sæuig; rostro ictus: mox in fatillatione exosculatione: & circa ueneris præces crebris pedū orbibus adulatio. Amor utriq; sobolis æqualis. Sæpe & ex hac causa castigatio pigrius intrante foemina ad pullos. Parturienti solacia & ministeria ex mare. Pullis primo falsiorem terram collectam gutture in ora inspuunt: præparantes tempestiuitatem cibo. Proprium generis eius & turturum cum bibant colla non resupinare: large: bibere iumentorum modo.

De palumbibus & differentia columbarum.

CA. XXXV.

Iuere palūbes ad tricesimum annum: reliquos ad xl. Aristoteles auctor est. Vno tamen incōmodo ungiū: eodem & argumento senectæ: qui citra pernitem reciduntur. Cantus oībus similis atq; idem: terno conficit uersu: præterq; in clausulæ gemitu. Hyeme mutis: uere uocalibus. Nigidus putat cū orna incubant sub tecto noiātam: palūbē relinquere nidos. Pariūt autē post solstitia. Columbæ & turtures octonis annis uiuunt.

De passeribus.

CA. XXXVI.

Contra passeri minimū uitæ: cui salacitas par. Mares negant anno diutius durare. Argumento quæ nulla ueris initio appareat nigrigudo i rostro: quæ ab æstate icipit. Foeminis lōgiuiculū spatium. Vex; colūbis uest qdā gloriæ intellectus. Nosse credas suos colores: uarietateq; dispositā: quæ etiā ex uolatu credunt plaudere i cælo: uarieq; sulcare. Qua i ostentatiōe ut uictæ prebent accipitri iplicitis strepitu pēnis: q nō nisi ipsis alag; humeris elidit. Alioq; solito uolatu multū uelociorē speculat; occultus frōde latro: & gaudēt i ipsa gloria rapit.

De tinungulo.

CA. XXXVII.

B id cū iis habenda est auis quæ tinungulus uocat. Defendit enim illas terretq; accipitres naturali potentia in tantū ut uisum uocēq; eius fugiant. Hac de causa præcipuus columbis amor eorum. Feruntq; si in quattuor angulis defodiantur in ollis nouis oblitis non mutare sedem columbas. Quod auro insectis alag; articulis quæsiere aliq nō aliter innoxii uulneribus: multiataga alioquin aue. Est enim ars illis inter se blandiri: & corrūpere alias: furtoq; comitatiores reuerti. Quin & internuntia in rebus magnis fuere: & epistolas adnexas eaq; pedibus obsidione mutinensi in castra cōsulum ptulere. D. Bruto mittēte. Quid uallū & uigilum obsidio: atq; etiā retia amne prætenta profuere Antonio per cælum eunte nuntio? Et hæg; amore insaniant multi: ac super tacta exedificant turres iis: nobilitatēq; singularū & origines narrant uetere iam exemplo. Laxius eques romanus ante bellū ciuile pompeianum denariis quadringentis singula paria uendicauit: ut. M. Varro tradit. Quin & patriā nobilitauere. In campania grandissimæ puenire existimatæ. Hæg; uolatus in reputationem cæterag; quoq; uolucrum nos impellit.

De uolatu & incessu auium.

CA. XXXVIII.

Mnibus animalibus reliquis certus & uniuersumodi & in suo cuiq; genere incessus est. Aues sola uario meatu feruntur & in terra & in aere. Ambulant aliquæ ut cornices. Saliunt aliquæ ut

passeres: merula. Currunt ut perdices rusticulae. Ante se pedes iaciunt: ut ciconiae & grues. Expandunt alas: pandentesque raro interuallo quatiunt. Aliae crebrius: sed & primas duntaxat pennas. Aliae & totam latera pandunt. Quaedam uero maiore ex parte compressis uolant. Percussioque semel aliqua & gemino ictu aere feruntur: uelut inclusum eum prementes. Iaculantur sese in sublime: in rectum: in pronum: in pingui putes aliquas. Aut rursus ab alto cadere has: illas salire. Anates solae quaeque sunt eiusdem generis in sublime protinus sese tollunt: atque uestigio caelum petunt: & hoc etiam ex aqua. Itaque in foueas quibus faras uenamur delapsae solae auadunt. Vultur & ferae grauiore nisi ex procursu aut altiore tumulo immisae non euolant. Cauda tegunt aliae. Circumspectant aliae: flectuntque colla. Nonnullae uescunt ea quae rauere pedibus. Sine uoce non uolant multae. Aut e contrario semper in uolatu silent. Subreptae: pronae: obliquae in latera: in ora. Quaedam & resupinae ferunt: ut si pariter cernantur: plura genera non in eadem natura meare uideantur.

De apodibus.

CA. XXXIX.

Lurimum uolant quae apodes uocantur: quia careant usu pedum. Ab aliis cypseli appellantur hinc runderum specie. Nidificant in scopulis. Haec sunt quae toto mari cernuntur. Nec unquam tam longo naues tamquam continuo cursu recedunt a terra: ut circumuolitet eas apodes. Caetera genera residunt & sistunt. His quies nisi in nido nulla. Aut pedent aut iacent: & ingeniaaeque uaria ad partum maxime.

De caprimulgis & plateis.

CA. XL.

Aprimulgi appellantur grandiores merulae aspectu: fures nocturni. Interdum enim uisu carent. Intranst partem stabula: caprarumque uberibus aduolant suctum propter lactis. Qua iniuria uber emoritur. caprisque caecitas quas ita mulsere oboritur. Platea nominatur aduolans ad eas: quae se in mari mergunt: & capita illarum morsu corripies: donec capturam extorqueat. Eadem cum deuo ratis se impleuit conchis: calore uentis coctas euomit: atque ita ex iis esculenta legit testas excreans.

De ingeniis auium.

CA. XLI.

Illaribus gallinis & religio inest. Inhorrescunt edito ouo: excutiuntque sese: & circumactae purificant: aut festuca aliqua sese & oua lustrant.

De carduele & psytaco & auibus quae loquuntur.

CA. XLII.

Inimae auium cardueles imperata faciunt: nec uoce tantum: sed pedibus & ore pro manibus. Est quae bouum mugitus imitetur in aelatensi agro taurus appellata: alioquin parua. Est quae equorum quoque hinnitus anthus nomine: haerbae pabulo aduentu eorum pulsa imitatur ad hunc modum ulciscens. Super omnia humanas uoces reddunt psytaci: & quidem sermocinantes. India autem haec mittit. Sitacem uocant: uiridem toto corpore torque tantum miniato in ceruice distincta. Imperatores salutat: & quae accipit uerba pronuntiat. In uino praecipue lasciuia. Capiti eius duricia eadem quae rostrum. Haec cum loqui discit ferreo uerberat radio. Non sentit aliter ictus. Cum deuolat rostro se excipit. Illi innitit: leuioremque se ita pedum infirmitati facit. Minor nobilitas: quia non ex longinquo uenit: sed expressior loquacitas certo generi picarum est. Adamat uerba quae loquuntur. Nec discunt tantum: sed diligunt: meditanturque intra semet cura atque cogitatione intentionem non occultat. Constat emori uictas difficultate uerbi: ac nisi subinde eadem audiatur: memoria falli: quaerenturque mixtum modum hylarari: si iterum audierit id uerbum. Nec uulgaris iis forma: quis non spectanda. Satis illis decoris in specie sermonis humani est. Verum adiscere alias negant posse: quae ex genere earum sunt: quae glande uescuntur. Et inter eas facilius quibus quini sunt digyti in pedibus. Ac ne eas quidem ipsas primis duobus uitae annis. Latior iis est lingua omnibus in suo cuiusque genere: quae sermonem imitantur humanum: quod id pene in omnibus contingit. Agrippina coniunx Claudii Caesaris turdum habuit (quod nunquam ante) imitantem sermones hominum cum haec perderem. Habebant & caesares iuuenes item sturnum: luscinias graeco atque latino sermone dociles. Praeterea meditates in die: & assidue noua loquentes longiore etiam contextu. Docent secreto: & ubi nulla alia uox misceatur: assidue qui crebro dicat ea: quae condita uelit adisci aliquo blandiente.

De coruorum intelligentia.

CA. XLIII.

Eddas & coruis sua gratia indignatione quoque populi Romae attestata: non solum conscia. Tiberio principe ex foetu supra castorum aedem genitus pullus in oppositam futrinam deuolauit: etiam religione commendatus officinae domino. Is mature sermone assuefactus omnibus matutinis euolans in rostra: in forum uersus Tiberium: deinde Germanicum & Drusum Caesares nominatim: mox transeunte populum Romae salutabat. Postea ad tabernam remeans plurimum annorum assiduo officio meritis. Hunc siue aemulatione incitatus maniceps proxime futrinam: siue iracundia subita: ut uoluit uideri: excrementis eius posita calceis macula exanimauit: tanta plebei consternatione: ut primo pulsus ex ea regione: mox & intereptus: sit funusque innumeris aliti celebratum exequiis. Constratum lectum super aethiopi duorum humeros praecedente tibicene: & coronis oium generum ad rostum usque: qui constructus dextra uiae appiae ad secundum lapidem in capite rediculi appellato fuit. Adeo satis iusta causa populo Romae uisa est exequiarum ingenium auis: aut supplicis de ciue romano in ea urbe qua multorum principum nemo deduxerat funus. Scipionis uero Aemiliani post carthaginensem numantiamque deletas ab eo nemo uideauerat mortem. Hoc gestum. M. Seruilio. C. Cestio consules. Kalen. april. Nunc quoque erat in urbe Roma haec periente me equitis Romae cornix e betica primum colore mira admodum nigro: deinde plura contexta uerba exprimens: & alia atque alia crebro addiscens. Nec non & recens fama Crateri monocerotis cognomine in troezena regione asiae coruorum opera uenantis: eo quod deuehebat in siluis eos confidentes humeris. Atque coruiculos illi uestigabat agebatque: eo perducta consuetudine: ut exeuntem sic comitarentur & feri. Tradendum putauere memoriae quidam uisum per situm lapides congerentem in situla monumeti: in qua pluuia aqua durabat: sed quae

DECIMVS

attingi non posset. Ita descendere pauentem expressisse tali congerie: quæ poturo sufficeret.

De diomedæis auibus.

CA. XLIII.

n Ec diomedæas præteribo aues. Iuba cataraçtas uocat. Et eis esse dentes oculosq; igneo colore: cætero cãdidas tradens. Duos semp iis duces. Alterum ducere agmẽ: alterum cogere: scrobes excauere rostro: inde crate consternere: & operire terra quæ ante fuerit egesta. In iis scetifica re. Fores binas oïum scrobibus. Orientẽ spectare qbus exeant i pãlçua: occasum quibus redeant. Aluũ exoneraturas subuolare semp: & cõtrario flatu. Hæ in solo loco totius orbis uisunt. In insula quã diximus nobilẽ Diomedis tumulto atq; delubro cõtra apulix oram fulicaz similes. Aduenas barbaros clãgore infestant. Grægis tantũ adulanf miro discrimine: uelut generi Diomedis hoc tribuentes. Aedẽq; eius quotidie pleno gutture madentibus pennis perluũt atq; purificant. Vnde origo fabulã. Diomedis sotios in earum effigies mutatos.

Quæ animalia nihil discant.

CA. XLV.

n On omittendũ est cũ de ingeniis differimus: uolucris hirundines esse idociles & terrestribus mures: cum elephantu iussã faciant, Leones iugum subeant. In mari uituli totq; piscium genera mitescant.

De potu auium.

CA. XLVI.

b Ibunt aues fuctu cæteraz. Sed ex iis quibus longa sunt colla intermittentes capite resupinato ueluti infundentes sibi. Porphyrio solus morfu bibit. Idẽ ex pprio genere oẽm cibũ aqua sub inde tingẽs. Deinde pede ad rostrum ueluti manu afferens. Laudatissimi i comagene. Rostra iis & p̃lõga crura rubent. De hematopodi & onocrotali: & de pegrinis auibus.

CA. LXVII.

h Aec quidem & hematopodi multo minori: q̃q; eadẽ crurũ altitudine. Nascit in ægypto. Institit ternis digytis. Præcipue ei pabulũ muscã. Vita in italia paucis diebus. Grauiores oẽs fruge uescuntur: altiuolaz carne tantum. Inter aquaticas mergi soliti sunt deuorare quæ cæteraz reddunt. Olorum similitudinẽ onocrotali habent: nec distare existimarentur oïno: nisi faucibus ipsis inest alterius uteri genus. Huc omnia inexplẽbile aial cõgerit. mira ut sit capacitas. Mox pfecta rapina sensim inde in os reddita inferam in aluũ ruminãtis modo defert. Gallia hos septẽtrionalis p̃xima oceano mittit. In hercinio germaniã saltu iusitata genera alitum accepimus quarum plumaz ignium modo colluceant noctibus. In cæteris nihil præter nobilitatem longinquitate factam memorãdũ occurrit.

De multarum auium nominibus & natura.

CA. XLVIII.

p Halerides in seleucia parthoz & in asia aquaticaz laudatissimaz. Rursus phasianaz in colchis geminas ex pluma aures submittũt: subriguntq;. Numidicaz i parte africaz numidia: omnescq; iam in italia. Phœnicopetri linguam præcipui saporis esse Apicius docuit nepotum omnium altissimus gurges. Atagnẽ maxime ionius celebrã: uocalis alias captus uero obmutescẽs: quõdam existimatus inter raras aues. Iam & in gallia hispaniazq; capitur: & alpes etiam ubi & phalacrocoraces aues balearium insularum peculiãres. Sicut alpiũ phyrrochoras luteo rostro niger & præcipuo sapore Lagopus: pedes leporino uillo ei nomẽ hoc dedere. Cætero candidaz columbaz magnitudine. Non extra terram in qua nascitur eam uesci facile: quando nec uiuã mansuescit: & corpus occisaz statim marcescit. Et alia noie eodẽ a coturnicibus magnitudine tantũ differens croceo tinctu cibus gratissima. Visant in alpibus ab se peculiarẽ ægypti ibin. M. Egnatius. Caluinus præfectus earum prodidit.

De nouis auibus & fabulosis.

CA. XLIX.

a Enere in italiã bebricentibus bellis ciuilibus trãspadum externaz & nouaz aues ita enim adhuc uocantur turdorũ specie: paulũ infra colũbas magnitudine: saporaz gratã. Baleares insulaz nobiliorem etiã supradictõ porphyriõnẽ mittunt. Ibi & buteo accipitrũ generis i honore mẽsaz est. Item uipiones: sic enim uocant minorẽ gruẽm. Pegafos eqno capite uolucres: & griphas auritos aduncitate rostri fabulosos reor. Illos in scythia: hos in æthiopia. Equidẽ & tragopanadẽ quam plures affirmant maiorẽ aquila: cornua in tẽporibus curuata habentẽ ferruginei coloris: tantũ capite phœniceo. Nec sirenes ipetrauerint fidem: licet affirmet Dino Clitarchi celebrati auctoris pater in india esse: mulceriq; eaz cantu: quos grauatos somno lacerant. Qui credit ista & Melãpodi profecto aures lambendo dedisse intellectum auium sermonis dracones non abnuet. Vel Quæ Democritus tradit nominando aues quaz confuso sanguine serpens gignãt: quẽ quisquis ederit itellecturus sit alitũ colloquia. Quazq; de una aue galerita priuatim cõmemorat: etiã sine iis imensa uita ambage circa auguria. Nominant ab Homero scopes auium genus. Neq; harũ satyricos motus cum insident plæriscq; memoratos facile cõceperim mente. Neq; ipaz iam aues nascunt. Quãobrem de cõfessis differuisse præstiterit.

Quis gallinas fãrcire istituerit: de auariis & quis ea primus istituerit.

CA. L.

g Allinas fãginare deliaci cõepere. Vnde pestis exorta opimas aues & suo pte corpore unctas deuorandã. Hoc primũ antiquis cœnaz interdicitis exceptũ inuenio iam lege. C. Fanni consulis. xi. annis ante tertium punicũ bellũ: ne quid uolucrũ pponeret: præter unam gallinã: quaz nõ esset altilis. Quod deinde caput translãtũ p oẽs leges ambulauit. Inuentũq; diuerticulũ est in fraude earum gallinaceos quozq; pascendi lacte addito cibus. Multo ita gratiores approbant. Fœminaz quidẽ non oẽs ad fãginam eligunt: nec nisi in ceruice pingui cute. Postea culinaz artes ut clunes spectent: ut diuidantur in tergora: ut a pede uno dilatata repositoria occupent. Dedere & parthi cocis suos mores. Nec tamen in hoc mangonio quicq; totum placet: hic clune: alibi pectore tantum laudatis. Auaria primus

LIBER

instituit inclusis oïum genegz auibus. M. Lælius Strabo brūdusii equestris ordinis, Ex eo cœpimus car
cere aialia cohercere quibus natura cælū assignauerat. De Aefopi patina. CA. LI.

m Axime tamē insignis ē in hac memoria Clodii Aefopi tragici histrionis patina sexcentis fester
tiis taxata in qua posuit aues cātu aliquo aut humano sermone uocales nummis sex singulas
cœptas nulla alia inductus suauitate nisi ut in iis imitationem hoīs māderet: ne quæstus qdē
suos reueritus illos opimos & uoce meritos: dignus prorsus filio a quo diximus deuoratas margaritas.
Non sit tamē (ut uerum fatear) facile iter duos iudicium turpitudinis: nisi quod minus est: summas re-
rum naturæ opes q̄ hominum linguas cœnasse.

De generatione auium: & præter aues quæ quadrupedes oua pariāt. CA. LII.

g Eneratio auium simplex uidet esse: cum & ipsa sua habeat miracula: quoniam & quadrupedes
oua gignunt: chamæleontes: lacertæ: & quæ diximus inter serpentes. Pennatorum autē infœ-
cunda sunt quæ ad uncōs habent ungues generi. Nulla ex iis supra quaterna edit oua. Tribuit
hoc auium generi natura: ut fœcūdiore essent fugaces eaz̄ q̄ fortes. Plurima pariunt strutiocameii: gal-
linæ: perdices: fali. Coitus auibus duobus modis. Fœmina humi confidente ut in gallinis: aut stante ut
in gruibus. Ouorum alia sunt candida ut columbis: perdicibus. Alia pallida ut aquaticis. Alia punctis
distincta ut meleagridū. Alia rubri coloris ut phasianis: cœchridis. Intus autem omne ouū uolucrū bico-
lor. Aquaticis lutei plus q̄ albi. Idq̄ ipsum magis liuidū: q̄ cæteris. Piscium unus color: in quo nil cādidi
Auiū oua ex calore fragilia. Serpētium ex frigore lēta. Piscium ex liquore mollia. Aquatiliū rotunda. Reli-
qua fere fastigio cacuminata. Exeunt a rotūdiſſima sui pte: dū pariunt molli putamine: sed p̄tinus dū
rescēte: quibuscūq̄ emergunt portionibus. Quæ oblonga sint oua gratoris saporis putat Oratius Flac-
cus. Fœminā edūt quæ rotundiora gignunt reliqua marem. Umbilicus ouis a cacumie inest ceu gutta
eminēs in putamine. De tēpore & generatiōe incubatus auium & coitu. CA. LIII.

q Vædam oï tempore coeūt ut gallinæ: & pariūt: præterq̄ duobus mensibus hyemis brumali-
bus. Ex iis iuuençæ plura q̄ ueteres: sed minora. Et in eodem fœtu prima & nouissima. Est au-
tem tanta fœcunditas ut aliquæ & sexagena pariant: aliquæ quottidie: aliquæ bis die: aliquæ
in tantum ut effœtæ moriantur. Hadrianis laus maxima. Columbæ decies anno pariunt: quædam &
undecies. In ægypto etiam brumali mense. Hirūdines & merulæ & palūbi & turtures bis anno pariūt.
Cæteræ aues fere semel. Turdi in cacuminibus arborū luto nidificantes pene cōtextim in secessu gene-
rant. A coitu. x. diebus oua matureſcunt in utero. Vexatæ autē gallinæ & colūbæ pēna euulsa aliaue si-
mili iniuria diutius. Oibus ouis medio uitelli parua inest uelut sanguinea gutta quod esse cor auium
existimant. Primū in omni corpe id gigni opinātes. In ouo certa est gutta ea salit: palpitatq̄. Ipsum ani-
mal ex albo liquore oui incorporatur. Cibis eius in luteo est. Omnibus intus caput maius toto corpore.
Oculi cōpressi capite maiores. Inſcēte pullo candor in mediū uertitur. Luteū circūfundit uicesimo
die: si moueatur ouū. Iam uiuētis intra putamē uox auditur. Ab eodē tēpore plumescit ita positus: ut ca-
put supra dextrū pedē habeat: dexteram uero alam supra cadāt. Vitellus paulatim deficit. Aues omnes
impedes nascuntur contra q̄ reliqua aialia. Quædā gallinæ omnia gemina oua pariūt: & geminos iter-
dū excludūt: ut Cor. Celsus auctor est: altez̄ maiore: alioquin negant oïno geminos excludi. Plus uice-
nagna incubēda subiici uetant. Parere a bruma incipiūt. Optima fœtura ante uernū æquinoctium. Post
solstitiū nata nō implent magnitudinem iustam: tantoq̄ minus quanto serius peruenere.

De uitis & remediis incubantium.

CA. LIIII.

o Va incubari infra. x. dies edita utilissimū. Vetera autē recētiora infœcūda. Subiici impari nume-
ro debent. Quarto die postq̄ cœpere incubari si cōtra lumē cacumine ouoz̄ apprehenso una
manu purus & uniusmodi pluceat color: sterilia existimantur esse: proq̄ eis alia substituēda.
Et in aqua est experimentū: inane fluitat. Itaq̄ fidētia hoc est plena subiici uolunt. Cōcuti uero experi-
mēto uetāt: quoniā nō gignāt cōfusis uitalibus uenis. Incubationi dat̄ initiū post nouā lunā: quia prius
inchoata nō pueniant. Celerius excludunt̄ calidis diebus. Ideo æstate undeicesimo educūt fœtū: hye-
me uicesimo quinto. Si in cubatu tonuerit oua pereūt: & accipitris audita uoce uitiant. Remediū cōtra
tonitrum: clauus ferreus sub stramine ouoz̄ positus aut terra ex aratro. Quædā autē & citra icubitum
sponte natura gignit: ut in ægypti figmentis est scriptum. De quodam uinipotore reperit̄ syracusis tā-
diu potare solitum: donec ab eo cooperta in terra fœtum ederet oua. Quin & ab homine perficiuntur.

De auguriis ouorum.

CA. LV.

i Iulia Augusta prima sua iuuetā Tiberio Cæsare ex Nerōe grauida cū parere uirilē sexū admo-
dū cuperet: hoc usa est puellari augurio. Ouū i sinu fouēdū atq̄ cū deponēdū haberet nutrice p̄
sinū tradēdo ne iterimeret̄ tepor. Nec falso Augusta augurata p̄dit̄ iperatoris ide fœta. Sed in
uētū ut oua i calido loco iposita paleis igne modico fouerent: hoie uersante pariter nocte ac die: & statu-
to die illuc erūpere fœtus. Tradit̄ qdā ars gallinarii cuiusdā dicētis qd ex quoq̄ eēt. Narrant̄ & mortua
gallina mariti eaz̄ uisi succedētes iuicē: & reliq̄ fœtæ more faciētes: abstinetesq̄ se a cātu. Sup oia est ana-
tū ouis subditis atq̄ exclusis admiratio prima nō plane agnosētis fœtū. Mox icertos cōcubitus sollici-
tæ cōuocatiōis. Postremo lamēta circa piscinæ stagna mergētibus sepullis natura duce.

Quæ gallinæ optimæ.

CA. LVI.

g Allinaz̄ generositas spectatur circa erecta: interdū & gemina: pēnis nigris: ore rubicundo: dy-
gitis imparibus: aliquando & super quattuor dygitos trāuerso uno. Ad rem diuinam luteo

DECIMVS

roftro pedibus puræ non uidentur. Ad opertanea sacra nigræ. Est & pitmilionum genus non sterile: in
iis: quod non in alio genere alitum: sed quibus certa foecunditas rara & incubatio ouis noxia.

De morbis eaz & remediis,

CA. LVII.

Nimicissima autē oīum generi pituita: maximeq; inter mellis & uindemiæ tempus. Medici
ua in fame: & cubatus in fumo: si utiq; ex lauro aut hæba sauina fiat: pēna per transuerfas in
serta nares: & per omnes dies mota. Cibus alium cum farre aut aqua perfusus in qua lauerit
noctua auis cum semine uitis albæ coctus & quædam alia.

De conceptu & numero foetus auium.

CA. LVIII.

Olumbæ proprio ritu osculantur ante coitum. Pariunt fere bina oua: ita natura moderatē ut
aliis crebrior sit foetus aliis numerosior. Palūbes & turtures plurimū terna: nec plusq; bis fere
pariunt atq; ita si prior foetus corruptus est. Et quis tria pepererit: nunq; plus duobus educat.
Tertium quod irritum est urinum uocant. Palūbes incubat foemina post meridiana in matutinum: cæ
tero mas. Colūbæ marem semper & foeminam pariunt priorem marem: postridie foeminā. Incubant
in eo genere ambo: interdū mas: noctu foemina. Excludunt uicesimo die. Pariunt a coitu. v. Aestate q;
dem interdum binis mēsis terna edunt paria. Nāq; octauo decimo die excludunt: statimq; cōcipiūt.
Quare inter pullos sæpe oua inueniuntur: & alii prouolant: alii erūpūt. Ipsi deinde pulli quoniam estres
foetificant. Et ipsæ aut inter se (si mas non sit) foeminæ æque saliant: pariūtq; oua irrita: ex quibus nihil
gignitur quæ hypenemia græci uocat. De pauone & anseribus.

CA. LIX.

Auo a trimatu parit. Primo anno unū aut alterum ouum: sequēti quaterna quinaue: cæteris
duodena non amplius intermittēs binos dies ternosue parit & ter anno si gallinis subiiciantē
incubanda. Mares ea frangunt desiderio incubantiū. Quapropter noctu & in latebris pariūt,
aut in excelso cubantes & nisi molli strato excepta franguntur. Mares singuli quis sufficiūt cōiugibus.
Cū singulæ aut binæ fuere: corrūpitur salacitate foecunditas. Partus excluditur diebus ternis: aut
tardius tricesimo. Anseres in aqua coeūt: pariūt uere: aut si bruma coiuere post solstitium: quadraginta
prope. Bis anno si priorē foetum gallinæ excludant: alias plurima oua, xvi. paucissima septē. Siquis surri
piat pariunt: donec rumpantur. Aliena non excludunt. Incubāda subiici utilissimum nouem aut unde
cim. incubāt foeminæ tātū tricenis diebus. Si uero tepidiores sint: uicesimo quinto. Pullis eoz urtica cō
tractu mortifera. Nec minus auiditas: nūc facietate nimia: nūc suamet: u quando apprehēsa radice mor
fu: sæpe conātes auellere ante colla sua abrūpūt. Cōtra urticā remediū stramēto ab incubatu subdita ra
dix earum.

De ardeolis: & quō seruentur optime oua.

CA. LX.

Ardeolæ tria genera: leucon: asterias: pellos. Hi in coitu anguntur. Mares qdē cum uociferatu
sanguinē etiā ex oculis pfundunt. Nec minus ægre pariunt grauidæ. Aquila tricenis diebus
incubat: & fere maiores alites. Minores uicenis: ut miluus & accipiter. Singulos uere parit: nū
q; plus ternos: iis qui egolios uocatur quaternos. Coruus aliquando & quinos: incubāt totidem diebus:
Cornicē incubantē mas pascit. Pica nouenos. Melācoriphus supra uiginti parit semper numero impari
inæqualia. Nec alias in pluribus tanta foecunditas: maior tamē paruis. Hirundini cæci primo pulli: &
fere oībus quibus numerosior partus: irrita oua quæ hypenemia diximus: quæq; aut mutua foeminæ
inter se libidinis imaginatione cōcipiunt: aut puluere. Nec colūbæ tātū: sed & gallinæ: perdices: pauones
anseris: chenalopes. Sunt autē sterilia & minora ac minus iucundi saporis: & magis humida. Quidā
& uento putant ea generari. Qua de causa etiā zephyria appellantur. Hæc aut uere tantum. Vrina fiunt
incubatione derelicta: quæ alii cynosura dixerunt. Oua aceto macerata in tātum emolliunt ut p annulos
trāseāt. Seruari ea i lomēto: aut hyeme i paleis: æstate i furfuribus utilissimum. Sale exinaniri creduntur

Quæ uolucrum sola animal pariat: & lacte nutriat.

CA. LXI.

Olucrum animal parit uespertilio tantum: cui membrana ceu pēnæ. Eadem sola uolucrum
lacte nutrit ubera admouens: geminos uolitat amplexa infantes: secūq; deportat. Eidem co
xendix una traditur: & in cibatu culices gratissimi.

De cōceptu uiperæ & partu: & quæ terrestrium oua pariāt.

CA. LXII.

Vrūs in terrestribus oua pariunt serpentes: de quibus nondum dictū sit. Coeūt cōplexu adeo
circumuolutæ sibi: ut una existimari biceps possit. Vipere mas caput inserit in os: quod illa ab
rodit uoluptatis dulcedine. Terrestrium eadem sola intra se parit oua unius coloris & mollia
ut pisces. Tertia die intra uterum catulos excludit: deinde siugulos diebus singulis parit uiginti fere nu
mero. Itaq; cæteri tarditatis impatientes prærumpunt latera occisa parente. Cæteræ serpentes confecta
oua in terra incubant: & foetum sequente excludunt anno. Crocodili uicibus incubant mas & foemina.
Sed reliquorum quoq; terrestrium reddetur generatio.

De generatione terrestrium.

CA. LXIII.

Ipedū solus homo animal gignit. Homini tātū primi coitus pœnitentia auguriū scilicet uitæ,
a pœnitentia origine. Cæteris aīalibus statim p tempora anni concubitus. Homini (ut dictū est)
oībus horis dierū noctūq;. Cæteris satietas i coitu. Homini ppe nulla. Messalina Claudii Cæ
saris cōiūx hāc regalē existimās palmā elegit i id certamē nobilissimā e pstitutis ancillā mercenariæ sti
pis: eāq; die ac nocte supauit qnto ac uicesimo cōcubitu. In hoīum genere maribus diuerticula Veneris
excogitata oīa scelere naturæ: foeminis uero abortus. Quantū i hac pte multo nocētiores q; feræ sumus
Viros auidiores ueneris hyeme: foeminas æstate Hesiōdus pdidit. Coitus auersus elephantis: camelis

tigris:lynx:rhinoceroti:leoni:dasipodi:cuniculis: quibus auersa genitalia. Cameli etiam solitudines aut secreta certa petunt: neque interuenire datur sine pernicie. Coitus tota die est tantum iis ex omnibus: quibus solida ungula. In quadrupedum genere mares olfactus antecedit. Auertuntur & canes: phoca: lupi: in medioque coitu: inuitique etiam coherent. Supradictorum plerumque foeminae priores superueniunt: reliquis mares. Vrsi autem ut dictum est humanitus strati. Herinaci stantes ambo inter se complexi. Feles mare stante foemina subiacente: Vulpes in latere proiectae: mareque foemina amplexa. Tauro- rum ceruorumque foeminae uim non tolerant: ea de causa ingrediuntur in conceptu. Cerui uicissim ad alias transeunt: & ad priores redeunt. Lacertae ut ea quae sine pedibus sunt circūplexu uenerem nouere. Omnia animalia quo maiore corpore: eo minus foecunda sunt. Singulos gignunt elephanti: cameli: eque. Achantis duodenos auis minima. Ocissime pariunt quae plurimos gignunt. Quo maius est animal: tanto diutius formatur in utero. Diutius gestantur quibus longiora sunt uitae spatia. Neque crescentium tempus ad generandum aetas. Quae solidas habent ungulas singulos: quae bifidas & geminos pariunt. Quorum in dygitos pedum fissura diuisa est: eo numerosiora in foetu. Sed superiora omnia perfectos edunt partus: haec inchoatos. In quo sunt genere leaenae: urse: & uulpes. Informia etiam magis quam supradicta ursae pariunt: rarumque est uidere parientes. Postea lambendo calefaciunt foetus omnia ea: & figurat: pariunt plurimum quaternos. Caecos autem gignunt canes: lupi: panthere: thoes. Canum plura sunt genera. Laconicae octauo mense utrinque generant. Ferunt. lxx. diebus: & plurimum tribus mensibus. Caeterae canes & semestres coitum patiunt. Implent omnes uno coitu. Quae ante istum tempus concipere: diutius caecos habent catulos: nec omnes totidem diebus. Existimat in urina attollere crus fere semestres: id est signum consummati uirium roboris: foeminae hoc idem fidentes. Partus duodeni quibus numerosissimi: caetero quini: seni aliquando singuli: quod prodigiosum putant. Sicut omnes mares: aut omnes foeminas gigni. Primos quoque mares pariunt: in caeteris alternant: si inean oportuno & recto mense. Ineunt a partu sexto mense. Octonos laconicae pariunt. Propria in eo genere maribus laboris alacritas. Viuunt laconici annis denis: foemina duodenis. Caetera genera quoddecim annos: aliquando uiginti. Nec tota sua aetate generant: fere a duodecimo desinentes. Feliū & ichneumonū reliqua ut canum. Viuunt annis senis. Dasipodes omni mense pariunt: & superfoetant sicut lepores. A partu statim implent. Concipiunt quibus uera siccante foetu: pariunt non caecos. Elephanti ut diximus pariunt singulos magnitudine uituli trimestris. Cameli duodecim mensibus ferunt a trimatu: pariunt uere: iterumque post annum implent a partu. Equas autem post tertium diem aut post unum ab enixu utiliter admitti putant: coguntque inuitas. Mulier septima die concipere facillime credit. Equae iubas tonderi praecipunt: ut asinorum in coitu patiantur humilitate: comantes enim gloria superbi re. A coitu solae aialium currunt: ex aduerso aquilonum austrorūue put mare aut foeminam concipere. Color ilico mutant rubriore pilo: uel quicumque sit pleniore. Hoc argumento desinunt admittere etiam uolentes. Nec impedit partus quaedam ab opere. Falluntque grauidae. Vicisse olympia praegnantem equam Hecra- tidis thessali inuenimus. Equos & canes & sues initium matutinum appetere: foeminas autem post meridiem blandiri diligentiores tradunt. Equas domitas. lx. diebus equire: antequam gregales. Sues tantum coitum spumam ore fundere. Verrē subantis audita uoce nisi admittat cibum non cape usque in maciem. Foeminas tantam efferari: ut hominem lacerent: candida maxime ueste indutum. Rabies ea aceto mitigatur naturae asperfo. Auiditas coitus putat ex cibis fieri. Sicut uiro eruca: pecori cepa. Quae ex feris mitigentur non concipere: ut anseres: apros uero tarde: & ceruos: nec nisi ab infantia educatos. Mirum est quadrupedum praegnantem uenerem arcent: praeter equam & suem. Sed superfoetant: & dasipus & lepus tantum.

De uaria generatione auium.

CA. LXIII.

Vacuūque animal pariunt in capite gignunt circūactō foetu sub enixum: alia in utero porrecta. Quadrupedes gestant extensis ad longitudinem cruribus: & ad aluum suam applicatis. Homo in semet conglobatus inter duo genua naribus sitis. Molas de quibus ante diximus gigni putant: ubi mulier non ex mare: ueque ex semetipsa tantum concipit. Ideo nec aiari: quia non sit ex duobus. Altricemque habere per se uitam illam: quae satis arboribusque contingat ex omnibus quae perfecta. Foetus uel tantos & innumerolos edunt. Item plures contra naturam solibipedum aut bifidumque.

De murium foetu.

CA. LXV.

Vpra cuncta est murium foetus haud sine cōtatione dicendus. quod auctore Aristotele & Alexandri magni militibus generatio eorum lambendo constare non coitu dicatur. Ex una genitos. cxx. tradiderunt. Apud persas uero praegnantem in utero parentis repertas. Et salis gustatu fieri praegnantem opinantur. Ita desinit mixta esse: unde uis tanta messes populetur murium agrestium. In quibus illud quoque adhuc latet quo nam modo illa multitudo repente occidat. Nam nec exanimis reperiunt: neque extat qui murem hyeme in agro effoderit. Plurimi itaque ad troadem perueniunt. Et iam inde fugauerunt accolae. Prouentus eorum siccitatibus tradunt. Et iam obituris uermiculum in capite gigni. Aegyptiis muribus durus pilus: sicut herinaceis. Idem bipedes ambulant: ceu alpini. Cum diuersi quoque generis coire animalia: ita demum generant: si tempus nascendi par habent. Quadrupedum oua gignentium lacertam ore parere ut creditur uulgo Aristoteles negat. Neque incumbant caedem oblitae quo sunt in loco enixae: quoniam huic animali nulla memoria: itaque catuli per se erumpunt.

De spina hominis anguem nasci.

CA. LXVI.

Nguem ex medulla hominis spinam gigni accepimus a multis. Pluraque enim occulta & caeca origine proueniunt: etiam in quadrupedum genere.

De salamandra.

CA. LXVII.

Icut salamandra animal lacerti figura stellatum nūquam nisi magnis hymbribus proueniēs:
 & serenitate deficiens. Huic tantus rigor: ut ignem tactum extinguat non alio modo q̄ glaci/
 es. Eiusdem sanie quæ lactea ore uomitur: quacunq; parte corporis humani contacta toti de/
 fluunt pili. Idq; quod contactum est colorem in uutiliginem mutat.

De iis quæ nascuntur ex non genitis: & quæ nata nihil gignunt.

CA. LXVIII.

Vædam uero gignuntur ex non genitis: & sine ulla simili origine ut supradicta: & quæcūque
 æstas aut uer statūq; tēpus a nni generant. Ex iis quædā nihil gignunt ut salamandra. Neq; est
 in iis genus masculinum scemineū: sicut neq; i anguillis: oibusq; quæ nec aial nec ouum ex
 sese generant. Neutrum est & ostreis genus: & cæteris adherentibus uado uel saxo. Quæ autem p se ge/
 nerantur sicuti infra mares ac sceminas descripta sunt: ita generant quidē ea aliqd coitu: sed imperfectū
 & dissimile: & ex quo nihil amplius gignatur: ut uermiculos muscæ. Id magis declarat naturæ eorum
 quæ insecta dicunt. Arduæ explanationi oia: & priuatim dicato opere narrada. Quapp ut igeniū p̄di/
 ctog; ita & reliqua subtexit descriptio.

De sensibus aialium.

CA. LXIX.

X sensibus ante cætera homini tactus: deinde gustus. Reliq; superatur a multis. Aquilæ clarius
 cernunt. Vultures sagacius odorantur. Liquidius audiunt talpæ obrutæ terra: tam denso atq;
 surdo naturæ elemēto. Præterea uoce oīum in sublime tēdēte sermonē exaudiunt: & si de iis
 quare intelligere etiam dicuntur: & profugere. Auditus cui hominum primo negatus est huic & sermo/
 nis usus ablati. Nec sunt naturaliter surdi: ut nō idem sint & muti. In marinis ostreis auditum esse nō
 est uerisimile: sed ad sonum mergere se solent. Ideo & silentiū in mari piscantibus.

Auditum & olphatum esse piscibus.

CA. LXX.

Isces quidem auditus nec mēbra habēt nec foramina: audire tamen eos palā est: ut patet cum
 plausū cōgregari feros ad cibum cōsuetudine in quibusdā uiuariis spectetur. Et i piscinis Cæsa/
 ris genere pisciū ad nomē uenire: quosdā singulos. Itaq; p̄duntur etiam clarissime audire mu/
 gil: lupus: salpa: chromis: & ideo in uado niuere. Olfatū iis esse manifestū patet. Quippe non oēs eadem
 esca: capiuntur: & priusq; appetant odorantur. Quosdā & spelūcis latētes falsamēto illitis faucibus scopu/
 li piscator expellit: uelut sui cadaueris agnitionē fugiētes. Conueniūtq; ex alto etiā ad quosdā odores: ut
 scēpiam ustam: & polypū: quæ ob id cogunt iu nallas. Sentinæ qdem nauū odorē fugiunt procul: ma/
 xime tamen piscium sanguinē. Non potest petris auelli polypus. Idem cunicula admōta ab odore protū/
 nus resilit. Purpuræ quoq; foetidū capiunt. Nam de reliquo animalium genere quis dubitet? Cornus
 rus ceruini odore serpentes fugantur: sed maxime styracis: origani: aut chalcis aut sulphuris formicæ
 necantur. Culices acida petunt: ad dulcia non aduolant.

Tactum communem esse omnibus.

Actus sensus omnibus est: etiā quibus nullus alius. Nam & ostreis & terrestribus uermibus.
 Quo existimauerim oibus sensum gustus esse. Cur enim alios alia sapores appetunt? In quo
 uel præcipua naturæ architectiq; uis. Alia dentibus prædatur: alia unguibus: alia rostri adūci/
 tate capiunt. Alia latitudine ruunt. Alia cacumine excuant. Alia sugunt. Alia lambunt: forbēt: mādūt:
 uorant. Nec minor uarietas in pedum ministerio: ut rapiāt: distrahāt: teneāt: premāt pendeāt: tellurem
 scabere non cessent.

Quæ uenenis uiuāt & quæ terra.

CA. LXXII.

Enenis capræ & conturnices (ut diximus) pinguescunt placidissima aialia: at serpentes ouis.
 Spectanda quidem draconum arte. Aut enim solida hauriunt: si iam fauces capiunt: quæ dein/
 de in semet conuoluti frangunt intus: atq; ita putamina excutiunt: aut si tenerior est & catuli
 adhuc ætas orbe apprehensa spira: ita sensim uehementēq; præstringūt: ut amputata parte ceu ferro: re/
 liquam quæ amplexu tenetur sorbeant. Simili mō auib; deuoratis solidis contētionē plurima & cæte/
 ra ossa reuomunt. Scorpiones terra uiuunt. Serpentes cum occasio est uinū præcipue appetunt: cū alio/
 quin exiguo indigeāt potu. Eadē minimo & pene nullo cibo cū adseruātur incluse: sicuti aranei quoq;
 alioquin suctu uiuēt. Ideo nullū interit fame aut siti uenenatū. Nam neq; caloris uim habent: neq; san/
 guinis: neq; sudoris: quæ auiditatē naturalē sale augent. In quo genere omnia magis exit alia: si suum
 genus edere anteq; noceant. Condit in thesauros maxillæq; cibū spōgionū & fatyroꝝ genus. Mox inde
 sensim ad mādendū manibus exprimit. Et quod formicis in annū solēne est his in dies uel horas.

De cibo & potu quorūdam.

CA. LXXIII.

Num animal digytos habentiū herba alitur lepus: sed & fruge. Solibipedes & bifulci sues om/
 ni cibatu & radicibus. Solidipedū uolūtatio propria. Serratoꝝ dentiū corniuora sunt oia. Vrsi
 & fruge fronde uindemia pomis uiuūt & apibus cancris etiā & formicis. Lupi ut diximus &
 terra in fame. Pecus portu pinguescit: ideo sal illis apūssimus: itē ueterina: q̄q; & fruge & herba sed ut bi/
 bere: secedunt. Ruminant præter iā dicta siluestriū cerui cū a nobis aluntur. Oia aut iacētia potius q̄ stā/
 tia: & hyeme magis q̄ æstate septenis fere mēlibus. Pōtici quoq; mures simili mō remandunt. In potu/
 quibus ferrati dentes: lambūt. Et mures hi uulgares: quis ex alio genere sint. Quibus continui dentes
 forbēt: ut equi: boues. Neutrū urfi: sed aquā quoq; morsu uorant. In africa maior pars ferarū æstate non
 bibunt inopia hymbriū. Quā ob causam capti mures libyci si biberint moriunt. Orygē p̄petuo sitien/
 tē africa generat ex natura loci potu carentē cū mirabili mō ad remedia sitientiū. Nāq; getuli latrones
 eo durant auxilio repertis in corpore eoz; saluberrimi liquoris haustu uescis. Insidunt in eadem africa

par di cōdenſa arbore: occultatiq; eius ramis in prætereūtia deſiliūt: atq; e uolucrū cæde craſſant. Feles q̄ dem quo ſilentio q̄ lenibus ueſtigii obrepunt auibus: q̄ occulto ſpeculatu in mūſculos exiliūt: Ex tremēta ſua effoſſa obruunt terra: intelligentes odorem illum indicem ſui eſſe.

Quæ inter ſe diſſideant: & quæ inter ſe conueniant.

CA. LXXIII.

Rgo & alios ſenſus quosdam eſſe q̄ ſupradictos haud difficulter apparet. Sunt enim quædam his bella amicitiaq;. Vnde & affectus præter illa quæ de quibusq; eorū ſuis diximus locis. Diſſident olores & aquilæ. Coruus & cloreus noctu inuicē oua exgrentes. Simili modo coruus & miluus illo præcipiēte huic cibos. Cornices & noctua. Aquilæ & trochilus (ſi credimus) quoniā rex appellatur auū. Noctuæ & cæteræ minores aues. Rurſus cū terreſtribus muſtella & cornix. Turtur & pyralis. Ichneumones ueſpæ. & Phalāges aranei. Aq̄ticae anates & gauiæ. Harpæ & triorches accipiter. Sorices & ardeolæ inuicē foetibus inſidiātes. Egithus auis minima cū aſino. Spinētis enim ſe ſcabendi cauſa atterētēs nidus eius diſſipat: quod illa adeo pauet: ut uoce oīno rudētis audita oua eiiciat: pulli ipſi metu cadant. Igit̄ aduolans ulcera eius roſtro excauat. Vulpes & milui. Angues & muſtella: & ſues. Eſalon uocat̄ parua auis oua corui frāgēs: cuius pulli inſeſtant a uulpibus. Inuicē hæc catulos eius ipſamq; uel lit. Quod ubi uiderint corui contra auxiliant: uelut aduerſus cōem hoſtem. Et anchatis in ſpinis uiuit: Idcirco aſinos & ipſa odit flores ſpinæ deuorātes. Egithū uero in tantū: ut ſanguinē eorū credant nō cōire: multiq; ob id ueneficiis inſamēt. Diſſident thoēs & leones: & minima æque ac maxima. Formicoſam arbore ſorices cauent. Librat araneus ſe filio in caput ſerpētis porrectæ ſub umbra arboris ſuæ: tanq; ui morſu cerebrū apprehēdit: ut ſtridēs ſubinde ac uertigie rotata nē filiū q̄dem deſup pēdentis rūpere adeo nō fugere queat: nec finis ante mortē eſt. Rurſus amici pauones & colūbæ. Turtures & pſita. Merulæ & turdi. Cornix & ardeolæ. Cōtra uulpiū genus cōibus inimicitia. Harpæ & miluus & cōtra triorchin. Quin & affectus indicia ſunt etiā in ſerpētibus imitiſſimo aialū genere. Dicta ſunt quæ arctia narrat de domino a dracone ſeruato. & agnito uoce hoīs. De aſpide miraculū a Philarcho tradit. In n. auctor eſt. Cū ad inſam cuiuſdā ueniēs ī ægypto alereſ aſſidue enixā catulos: quorū ab uno filiū hoſpitis interēptū. Illam reuerſam ad cōſuetudinē cibi intellexiſſe culpā: & necē intuliſſe catulo: nec poſtea in tectum id reuerſam.

De ſomno aialium.

CA. LXXV.

Omni quæſtio nō obſcuram coniectationem habet. In terreſtribus omnia quæ cor habēt dormire manifeſtū eſt. Aquatiliū quoq; exiguū q̄dam etiā qui de cæteris dubitat: dormire tamen exiſtimant: nō oculoꝝ argumēto: quia nō habēt genas: uerum ipſa cete cernuntur placida cetū ſoporata: neq; alia q̄ caudis mouētia: & ad tumulū aliquē expaudentia. De thynnīs confidentius affirmatur. Iuxta ripas enim aut petras dormiunt. Planī aut piſcium in uado: ut manu ſæpe tollantur. Nam & delphini balenæq; ſtertentēs etiā audiūtur. Inſecta quoq; dormire ſilentio apparet: quia nec luminibus quidem admotis excitētur. Homo genitus premitur ſomno per aliquot mēſes. Deinde longior in dies uigilia. Somniat ſtatim inſans. Nam & pauore expergitur: & ſuctū imitat. Quidam uero nunq̄ quibus mortiferū fuiſſe ſignū contra cōſuetudinē ſomniōꝝ inuenimus exempla. Magnus hic inuitæ locus: & diuerſis reſertus documentis: utrū ne ſint aliqua præſcīta animi quietis. Qua ſiant ratione an fortuita res ſit ut plerūq;? Et ſi exemplis agatur proſecto paria ſiant. A uino & a cibis proxima atq; in redormitione uana eſſe uifa prope conuenit. Eſt autē ſomnus nihil aliud q̄ animi in medium ſe ſe ceſſus. Præter hominem ſomniare equos: canes: boues: pecora: capras: palam eſt. Ob hoc creditur & in omnibus quæ animal pariunt. De iis quæ oua gignunt incertum eſt. Sed dormire ea certū. Verum & ad inſecta tranſeamus. Hæc nāq; reſtant immenſæ ſubtilitatis animalia.

Somnus qd.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XI. PROHEMIVM.

De inſectis animalibus: ut ſunt apes: formicæ: & huiuſmodi.

ESTANT IMMENSAE SVBTILITATIS ANIMALIA. QVOMO do aliqui ea neq; aſpirare & ſine ſanguine eſſe etiā prodiderunt.

De inſectorum genere.

CA. I.

Vita hæc & multigena terreſtrū uolucrūq; uita. Alia pēnata ut apes. Alia utroq; modo ut formicæ. Alia & pēnis & pedibus carentia. Et iure omnia inſecta appellata ab incifuris: quæ nunc ceruicū loco: nunc pectorum atq; alui præcincta ſeparant membra tenui modo fiſtula cohærentia. Aliquibus uero nō tota incifura eas ambiente rugas: ſed in aluo aut ſuperne tātum imbricatis flexiliū uertebris nuſquam alii ſpectatiore naturæ rerum artificio.

De ſubtilitate naturæ.

CA. II.

In magnis ſiquidē corporibus aut certe maioribus facilis officina ſequaci materia fuit. In his uero tam paruis atq; tam nullis quæ ratio q̄tauis tam iextricabilis p̄fectio. Vbi tot ſenſus collocant in culice? Et ſunt alia dictū minora. Sed ubi uiſum in ea pretendit? Vbi guſtatum applicauit? ubi odoratū inſeruit? ubi uero truculentā illā & portione maximā uocē i generauit? Qua ſubtilitate pennas adnexuit? Prælogauit pedū crura? Diſpoſuit ieiunā caueam uti aluū? Auidam ſanguinis

VNDECIMVS

& potissimū humani sitim accēdit? Tælū uero pfodiēdo tergori quo spiculauit ingenio? Atq; ut in cāpā
ci cū cerni nō possit exilitas: ita reciproca generauit arte: ut fodiēdo acuminatū pariter sorbēdoq; fistulo
sum esset. Quos terendini ad pforanda robora cū sono teste dentes affixit? potissimūq; e ligno cibātū se
cit? Sed turrigeros elephantoz; miramur humeros: taurorūq; colla: & truces ī sublimē iactus: tigriū &
apinas: leonū iubas: cū rex natura nūq; magis q̄ in minimis tota sint. Quapp quæso ne nostra legentes
(quoniā ex iis spernunt multa) etiā relata fastidio damnent: cū in templatiōe naturæ nihil possit uideri
superauacuum.

Vtrū spirent: an habeāt sanguinē.

CA. III.

i Nsecta multi negarūt spirare id ratiōe persuadētes: quoniā uisceri interiori nexus spirabilis nō
ineffet. Itaq; uiuere ut fruges: arborez; Sed plurimū interessē spiret aliqo an uiuat. Eadem de
causa nec sanguinē iis esse: q̄ sit nullius carentibus corde aut iecore. Sic nec spirare ea q̄bus pul/
mo desit. Vnde numerosa quæstionū series exoritur. Idē. n. & uocē esse iis negāt in rāto murmure apū: ci/
cadaz; sono & aliis quæ suis æstimabunt locis. Nā mihi cōtuenti semp̄ suasit rex natura nihil incredibile
existimare de ea. Nec uideo cur magis non possint trahere aiām talia & uiuere: q̄ spirare sine uisceribus.
Quod etiā in marinis docuimus: quibus arcēte spiritū densitate & altitudine humoris. Volare quidē ali/
qua & aiātu carere in ipso spiritu uiuentia. Habere sensum uictus generationis atq; operis & de futuro
etiā curam. Et quibus nō sint mēbra: quæ uelut carinas sensus inuehant: esse tamen iis auditū: olfatū: gusta
tum: eximia præterea naturæ dona: solertiā: aiām: artē: quis facile crediderit? Sanguinē nō esse iis fateor:
sicut ne terretribus q̄dem cunctis inter se similitudine: ut sapiā in mari sanguinis uires atramentū op
tineat: purpuraz; generi insector ille succus. sic insectis q̄squis est uitalis humor hic erit sanguinis loco.
Sed existimatio sua cuiq; sit. Nobis propositum est naturas rerum manifestas indicare: non causas iudi
care dubias.

De corpore eorum.

CA. IIII.

i Nsecta ut intelligi possit nō uidētur neruos habere: nec ossa: nec spinas: nec cartilaginem nec
pinguia: nec carnes: nec crustam quidem fragilem: ut quædā marina: nec iure dicitur cutis: sed
mediæ cuiusdam inter oīa hæc naturæ corpus arētī simile neruo mollius: in reliquis partibus
ficcus uerius q̄ durius. Et hoc solū iis est: nec præterea aliud. Nihil intus nisi admodum paucis intesti
num implicatum. Itaq; diuulsis præcipue uicacitas: & partium singulaz; palpitatio. Quia quæcunq; est
ratio uitalis: illa nō certis inest membris: sed toto in corpore: minime tamē capite. Solūq; nō mouet nisi
cum pectore auulsū. In nullo genere plures sunt pedes. Et quibus ex iis plurimi: diutius uiuunt diuul
sa: ut in scolopendris uidemus. Habēt autem oculos: præterq; sensus tactum & gustatū: aliqua & odora
tum: pauca & auditum.

De apibus.

CA. V.

f Ed inter oīa principatus apibus & iure præcipua admiratio. Solis ex eo genere hoīum cā geni
ris. Mella cōtrahunt succūq; dulcissimū atq; subtilissimū ac saluberrimū. Fauos confingunt &
cæras. Illæ ad usum uitæ labore tolerāt. Opera cōficiunt. Rempublicā habēt: cōsilia priuatim
ac duces gregatim: & quod maxime mirz; sit mores habēt. Præterea cū sint neq; māsueti generis neq; fe
ri: tamē tanta est natura rerum: ut prope ex umbra minimi animalis incomparabile effecerit quiddam.
Quos efficaciaz; industriæq; rāte compemus neruos? quos rōne mediussidius uiros? Hoc certe præstā
rioribus quo nihil nouere nisi cōmunē. Nō sit de anima quæstio. Cōstet & de sanguine: quantulum ta
men esse in tantulis potest. Aestimemus postea ingenium.

Qui ordo naturæ in eis

CA. VI.

h Yeme cōduntur. Vnde enim ad pruinās niuesq; & aquilonū flatus perferēdos uires? Sane & in
secta oīa: sed minus diu quæ parietibus nostris occultata naturæ tepesciunt. Circa apes autē tem
porum locorūue ratio mutata est: aut errauerūt priores. Cōduntur a uergiliaz; occasu: sed la
tent ultra exortum. Adeo nō ad ueris initiū ut dixere: nec ut quisq; in italia de alueis existimat. Ante fa
bas florentes nō exeunt ad opera & labores: nullusq; (cū per cælum licuit) ocio perit dies. Primū itaq; fa
uos cōstruunt: cæram fingunt: hoc est domos cellasq; faciunt. Deinde sobolē: postea mella: cæra ex flori
bus. Melliginē a lachrymis arborz; quæ glutinum pariunt salicis: ulmi: arūdinis succo: gummi resina. Iis
primū alueum ipsum intus totum ut quodam tectorio illinunt: & aliis amarioribus succis contra alia
rum bestiolaz; auiditates. Id se facturas consciaz; quod cōcupisci possit. Iis deinde fores quoq; latiores cir
cunstruunt.

De uocabulis operis.

CA. VII.

p Rima fundamēta operis metyn uocāt periti: secūda pissocæron: tertia propolin. Inter coria cæ
rasq; magni ad medicamina usus. Metys crusta est prima saporis amari. Pissocæros super eam
uenit picantiū modo ceu dilutior cærae initiū populorumq; mitiore gummi. Propolis crassio
ris iam materiæ additis floribus nundū tamē cæra: sed fauorū stabilimentum quā oēs frigoris aut inu
riæ aditus obstruunt: odore etiā nunc graui: ut qua pleriq; p galbano utant. Præter hæc conuehes thi
thace: quā alii sandaracam: alii cærinthū uocant. Hic erit apū dum operatur cibus: q̄ sæpe inuenit in fa
uorum inanitatibus sepositus: & ipse amari saporis: sed plenus humoris cibus. Gignit autē rore uerno:
& arborum succo gummi modo: africis minor: austri flatu nigrior: aquilonibus melior: & rubens. Plu
rimum in græcis nucibus Menecrates florē ait esse futuræ messis indicium: sed nemo præter eum.

Ex quibus floribus opera fiunt.

CA. VIII.

c Aeras ex oīum arborz; satorūq; floribus cōfingunt: excepta rumice & chenopode. Hærbarum
hæc genera. Falso excipit spartū. Quippe cū hispania multa in spartariis mella hærbā eam sa
piunt. Falso & oleas excipi arbitror. Quippe oliuæ puetu plurima examina gigni certum est.

LIBER

Fructibus nullis nocetur, Mortuis ne floribus quidem non modo corporibus infidunt. Operantur intra. lx. passus. Et subinde cōsumptis in proximo floribus speculatores ad pabula ulteriora mittunt. Noctu deprehensæ in expeditione excubant supinæ: ut alas a rore protegant.

De amatoribus earum.

CA. IX.

E quis miretur amore earum captos Aristomachum solēsem duo defexaginta annis nihil aliud egisse Hyliscum uero thasium in desertis apes colētem Agrium cognominatum: qui ambo scripsere de iis.

Ratio operis.

CA. X.

Atio operis interdiu statio ad portas more castrorū. Noctu quies in matutinū donec una excitet oēs gemino aut triplici bombo: ut buccino aliquo. Tunc uniuersæ: prouolant: si dies mitis futurus est. Prædiuināt enim uentos hymbresq; & tūc se continent tectis. Itaq; temperie cæli

(hæc enim inter præscita habēt) cū agmen ad opera pcessit: aliæ flores aggerunt pedibus: aliæ aqua ore gutta: lanugine totius corporis. Quarum adolefcētiōres ad opera exeunt: & supradicta cōuehunt. Seniores intus operantur. Quæ flores comportāt prioribus pedibus femora onerāt: ppter id natura scabra: pedes priore rostro: totaq; onustæ remeāt sarcina pandatæ. Excipiunt eas ternæ: quaternæ exonerant. Sunt enim intus quoq; officia diuisa. Aliæ struunt. Aliæ poliunt. Aliæ suggerūt. Aliæ cibum comparant ex eo quod allatum est. Neq; enim separatim uestuntur: ne inæqualitas operis aut cibi fiat & teporis. Struunt rursus ea orsa cōcameratione aluei textūq; uel usq; ad summa tecta deducunt: limitibus binis circa singulos actus: ut aliis intrent: aliis exeant. Fauis superiore parte affixi: & paululum etiā lateribus simul hærent: & pendēt una. Alueū non cōtingunt: nunc obliq; nūc rotundi qualiter poscit alueus: aliquādo & duorum generum: cum duo examina cōcordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruenres cæra fulciunt pilarum instar interius a solo fornicatis: ut sit aditus ad sarciedum. Primi fere tres uersus inanes struuntur: ne pemptum sit quod inuitet furantē. Nouissimi maxime implētur melle: ideoq; auerso alueo faui eximuntur. Gerulæ secundos status captant. Si cooriatur procella: apprehēsis pedibus lapillis se librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta uero terram uolāt in aduerso flatu uepribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessantium inertiam notant: castigant: mox & puniunt: morte. Mira munditia. Amoliūtur omnia e medio: nullæq; inter opera spurcitia iacent. Quin & excrementa operantium intus ne lōgius recedant unum congesta in locū turbidis diebus & operis ocio egerunt. Cum aduersa scit in alueo strepunt minus ac minus: donec una circumuolet eodem quo excita uit bombo: ceu quietem capere imperans. Et hoc castrorum more. Tunc repente omnes conticescunt. Domos primum plebeis exædificant: deinde regibus.

De fucis.

CA. XI.

I speratur largior prouentus: adiciuntur contubernia & fucis. Hæ cellarum minimæ: sed ipsi maiores apibus. Sunt autem fuci sine aculeo uelut imperfectæ apes nouissimeq; fessis & iam emeritis inchoatæ: ferotinus foetus & quasi seruitia uerarum apum. Quāobrem imperant iis: primosq; in opera expellunt: tardantes sine clæmentia puniunt. Neq; in opere tātum: sed in foetu adiuant eas multū ad calorē cōferente turba. Certe quo maior eorū fuerit multitudo: eo maior fiet examen pruentus. Cū mella cœperint maturescere: abigunt eos. Multæ singulos aggressæ trucidāt. Nec id genus nisi uere cōspicitur. Fucus adeptis alis in alueum: reiectus ipsæ cæteris adimit. Regias imperatoribus futuris in una parte aluei extruunt amplas: magnificas: separatas: tuberculo eminentes. Quod si ex primatur non gignuntur soboles. Sexangulæ omnes cellæ: a singulorum eæ pedum opere. Nihil horū statuto tempore: sed rapiunt diebus serenis munia. Et melle uno altero ue ad summū die cellas replēt.

Quæ natura mellis.

CA. XII.

Enit hoc ex aere: & maxime siderū exortu: p̄cipueq; in ipso syrio explendēte fit: nec oīno prius uergiliæ exortu sub lucanis tēporibus. Itaq; cum prima aurora folia arborū melle rosida inueniunt. At si qui matutino sub diuo fuere: unctas liquore uestes: capillūq; cōcretū sentiūt. Siue ille est cæli sudor: siue quædā sydeꝝ salua: siue purgantis se aeris succus: siue aqua est & purus ac liquidus & suæ naturæ: qualis defluit primo. Nūc uero e tāta cadēs altitudine multūq; dū uenit sordescens: & obuiō terræ halitu infectus. Præterea a fronde ac pabulis potus: & in uterculos congestus apum. Ore n. uomūt. Ad hæc succo floꝝ corruptus & alueis maceratus: totiēsq; mutatus. Magnā tamē cælestis naturæ uoluptatē affert.

Quæ optima mella.

CA. XIII.

Bi optimus semp: ubi optimoꝝ doliolis floꝝ cōditur. Atticæ regiōis hic & siculæ hymeto & hybla ab locis: mox calline insula. Est aut̄ initio mel ut aqua dilutū: & primis diebus feruet ut musta: seq; purgat. Vicesimo die crassescit. Mox obducit tenui membrana: qua feruoris ipsius spuma concreuit. Sorbetur optimum & minime fronde infestum e quercus tilæ arundinum foliis.

Quæ genera mellis in singulis.

CA. XIII.

Vmna quidē bonitatis natiōe cōstat (ut supra diximus) pluribus modis. Aliubi enim faui cæra spectabiles gignunt: ut in pelignis: sicilia. Aliubi mellis copia: ut in creta: cypro africa. Aliubi magnitudine: ut in septentrionalibus: uisō iam in germania octo pedum longitudinis fauo: in caua parte nigro. In quocūq; tamē tractu terna sunt mellis in genera. Vernū ex floribus cōstruō fauo: quā ideo uocatur anthinum. Hoc quidam attingi uetant: ut largo alimento ualida exeat soboles. Alii ex nullo minus apibus relinquunt: quoniā magna sequat ubertas magnorū sydeꝝ exortu. Præterea solstitio cū thymis & una florere incipiunt p̄cipua cellarū materia. Est aut̄ in eximendis fauis necessaria disp̄

VNDECIMVS

fatio: quoniã inopia cibi desperat: moriunturq; aut effugiunt. Cõtra copia ignauia affert. Maciẽ melle nõ rhithace pascunt. Qui aut sunt diligẽtiores ex hac uindemia duodecimã partem apibus relinquunt. Dies statutus inchoadi ut quadã lege naturæ: si scire aut obseruare hoies uelint: tricesimus ab educto examine: fereq; maio mēse includit hæc uindemia. Alterz genus est mellis æstiuu: qd̄ ideo uocat horeum a tẽpestiuitate præcipua ipso syrio explendescẽte post solstitiũ diebus. xxx. fere. Immensa circa hoc subtilitas naturæ mortalibus patefacta est: nisi fraus hoium cuncta pernicie corruperet. Nanq; ab exortu syderis cuiuscunq; sed nobilium maxime aut cælestis arcus si nõ sequant hymbres: sed ros tepescat solis radiis. Medicamẽta nõ mella gignunt oculis ulceribus, internisq; uisceribus dona cælestia. Quod si seruetur hoc syrio exoriente casuq; cõgruat in eundem diem: ut sæpe Veneris aut Iouis Mercuriue exortus non alia suauitas: ususq; mortalium malis a morte uocandis q̄ diuini nectaris fiat.

Quomodo probentur mella.

CA. XV.

m El plenilunio uberius capitur: serena die pinguius. In omni melle se quod perfluxit ut mustũ oleumq; appellaturq; acetone: maxime laudabile est. Aestiuum omne rutilum: ut diebus confectum siccioribus. Aptissimum in æstimatione e thymo coloris aurei: saporis gratissimi: cum sit palam doliolis pingue: marino e rore spissum. Quod concreuit autem hoc minime laudatur. Thymsosum non coit: & tactu prætenua fila mittit. Quod primum grauitatis argumentum est: abrumpti statim & resiliunt guttas: uilitatis indicium habetur. Sequens probatio ut sit odoratum & ex dulce reglutinosum perlucidum. Aestiuu mellatiõe decimam partem thasio Dionysio apibus relinqui placet: si pleni fuerint aluei. Si minus: pro rata portione: aut si inanes: omnino non attingi. Huic uindemiæ attici signum dedere initium caprificalem diem uulcano sacrum.

De tertio genere mellis: & quomodo apes probentur.

CA. XVI.

s Ertium genus mellis minime probatũ siluestre: quod ericeum uocat. Cõuehitur post primos autũni hymbres cũ erica sola floret in siluis. Ob id harenoso simile. Gignit id maxime arcturi exortu a pridie idus septẽbris. Quidã æstiuã mellationẽ ad arcturi exortũ proferunt: quoniã ad æquinoctium autũni ab eo supersunt dies. xiiii. & ab æquinoctio ad uergiliæ occasum diebus. xlviii. Plurima sit erice: athenienses tetradicẽ appellant: euboea sisage: putantq; apibus esse gratissimã fortassis quia tũc nulla alia sit copia. Hæc ergo mellatio sine uindemiæ & uergiliæ occasu idibus nouẽbris fere includit. Relinquit ex ea duas partes apibus nõ psuadet: & semp eas partes fauoz quæ habeat rhithacẽ. A bruma ad arcturi exortũ diebus. lx. somno alitur sine ullo cibo. Ad arcturi exortũ ab æquinoctio uerno tepidiore tractu iã uigilant. Sed etiã tunc alueo se cõtinent: seruatosq; in id tẽpus cibos repetunt. In italia uero hoc idẽ a uergiliæ exortu faciunt: & in eũ dormiunt. Alueos qdam in eximẽdo melle expẽdunt: ita dirimẽtes q̄tum relinquunt. Aequitas etiã in eis obstringit feruntq; societate fraudã alueos mori. In primis præcipit ut lauti puriq; eximant mella. Furem & mulierẽ menses odere. Cũ eximunt mella apes abigi fumo utilissimũ: ne irascant: aut ipsæ auidæ uorẽt. Fumo crebriore etiã ignauia earũ excitatur ad opera. Nã ubi incubauere fauos liuidos faciunt. Rursus nimio fumo inficiunt: quaz iniuriã celerrime sentiunt mella: uel minimo cõtactu roris accescẽtia. Et ob id inter genera seruat quod acaron uocant. Albũ mel nõ fit quod bithymũ est: sed oculis & ulceribus aptissimũ. Fœtus quo nam mō pgenerarẽt: magna inter eruditos & subtilis quæstio fuit. Apũ. n. coitus uisus est nunq;. Plures existimauere oportere consoci floribus cõpositis apte atq; utiliter. Aliq; coitu unius: qui rex in quoq; appellat examine. Hunc esse solum marẽ: præcipua magnitudine: ne fatiscat. Ideo fœtũ sine eo nõ edi: apesq; reliquas tanq; marẽ fœminas comitari: nõ tanq; ducẽ. Quã probabilẽ alias sniam fucoz euentus coarguit. Quæ. n. ratio ut idẽ coitus alios pfectos imperfectos generet alios? Proprior uero prior existimatio fieret: ni rursus alia difficultas occurreret. Quippe nascunt aliquãdo in extremis fauis apes grãdiores quæ cæteras fugant. Oestrus uocatur hoc malũ: quo nã modo nascens: si ipsæ se fingunt? Quod certũ est gallinaz modo incubat. Id quod exclusum est primũ uermiculus uidet candidus: iacens trãuersus: adhærẽsq; ita: ut pascere uideatur. Rex statim mellei coloris ut electo flore ex oĩ copia factus: neq; uermiculus: sed statim pẽniger. Cætera turba cum formã capere cõcepit nymphæ uocant ut fuci: sirenes: atq; cephenes. Si qs alterutris capita demat: priusq; pennas habeat: p gratissimo sunt pabulo matribus. Tempore pcedente instillat cibos: atq; incubant tũ maxime murmurantes calorẽ ut putat faciendi gratia necessarij excludẽdis pullis: donec ruptis mẽbranis quæ singulos cingunt: ouoz mō uniuersum agmen emergat. Spectatũ hoc romæ consularis cuiusdã suburbano alueis cornu laternæ translucido factis. Fœtus intra. xlv. diẽ peragit. Fit in fauis qbusdam qui uocat clerus amaræ duricia cæræ: cũ fœtũ inde nõ eduxere morbo aut ignauia: aut infœcãditate naturali. Hic est abortus apũ. Protinus autẽ educti operant quadã disciplina cũ matribus. Regẽq; iuuenẽ æqualis turba comitat. Reges plures inchoant ne desint. Postea ex iis soboles cum adulta esse cõcepit concordia suffragio deterrimos necant: ne distrahant agmina. Duo aut genera eorum: melior ruffus niger uariisq;. Omnibus forma semper egregia: & duplo q; cæteris maior. Pennæ breuiores: crura recta: ingressus celsior. In fronte macula quodam diademate cãdicans. Multum etiã nitore a uulgo differunt.

Quæ regiminis ratio.

CA. XVII.

q Værat nunc aliq; unus ne Hercules fuerit: & quod Liberi patris sepulchrum? & reliqua uetus statis situ obruta? Ecce in re parua uillisq; nostris annexa: cuius assidua copia est non cõstat inter auctores. Rex nullum ne solus habeat aculeum maiestate tãtum armatus: an dederit eũ qd̄ dẽ natura: sed usum esse tantũ negauerit. Illud constat imperatorẽ aculeo nõ uti. Mira plebei circa eum

LIBER

obedientia: cū pcedit una est. Totū examē circa eū cōglobatur: cingit: ptegit: cerni non patitur. Reliquo tēpore cum populus in labore est: ipse opera intus circuit similis exortanti: solus imunis. Circa eū satellites qdam lictoresq; assidua custodiētes auctoritate. Procedit foras nō nisi migraturo examine. Id multo intelligitur ante aliquot diebus murmure intus strepēte apparatus indicio diē tēpestiuū eligentiū. Si qs alam ei detruncet: non fugiet examen. Cū pcessere se quaq; proximā illi cupit esse: & in officio conspicit gaudet. Fessum humeris subleuāt. Validius fatigatū ex toto portant. Si qua lassatus deficit: aut forte aberrauit: odore profequitur. Vbicunq; ille confedit: ibi cunctarum castra sunt. Tunc ostēta faciunt priuata ac publica una dependente in domibus templis ue sēpe expiata magnis euetibus. Sedere in ore infantis Platonis: tunc etiam suauitatem illam prædulcis eloqui portendentes. Sedere in castris ducis Drusi imperatoris cum prosperrime pugnatum apud arbalonem est: haud quaq; perpetua aruspiciū cōiectura qui dixit id ostētum existimāt. Semp duce prehēso totū tenet agmen. Amisso dilabit: migratq; ad alios. Esse utiq; sine rege non possunt. Inuite aut interimunt eos cū plures fuere: potius q̄ nascentiū domos dirimunt. Si puentus desperat: tunc & fucos abigūt. Quāq; de iis uideo dubitari: ppriūq; iis genus esse alios quos existimare. Sicut furibus gradissimis inter illas: sed nigris: lataq; aluo. Ita appellatis quia furtim de uorent mella. Certum est ab apibus fucos interfici. Vtiq; regem non habēt. Sed quō sine aculeo nascantur in quæstione est. Humido uere melior foetus: sicco mel copiosius. Quod si defecerit alicuius aluei cibus: impetū in p̄ximas faciunt rapinæ pposito. At illæ contra dirigunt aciem: & si custos adsit alterutra pars quē suis fauere sentit non appetit eū. Et aliis quoq; sēpe dimicant causis: easq; acies contrarias. duo imperatores instruūt. Maxima rixa: & incōuehendis floribus exorta: & suqs quibusq; euocātibus. Quæ dimicatio iniectu pulueris aut fumo tota discutitur. Reconciliantur uero lacte uel aqua mulsā.

De genere apum: & quæ inimica apibus.

CA. XVIII.

a Pes sunt & rusticæ siluestresq; horridæ aspectu: multo iracundiores. sed opere ac labore pstantes. Urbanorum duo genera. Optimæ breues: uariæq; & in rotunditate cōpactiles. Deteriores longæ: & quibus similitudo uespæ: etiānum deterrimæ ex iis pilosæ. In ponto sunt quædam albæ: quæ bis in mēse mella faciūt. Circa thermodoontē aut fluuiū duo genera. Aliarum quæ in arboribus mellificāt. Aliarq; quæ sub terra: triplici cærarū ordine uberrimi puentus. Aculeū apibus natura dedit uētri cōsertū: ad unū ictū hoc infixō. Quidā eas statim emori putāt. Aliq; non nisi in tantū adacto: ut in testinū sēpe assequat. Sed fucos postea esse: nec mella facere uelut castratis uiribus. Pariterq; & nocere & prodesse: dein desinere. Est in exēplis equos ab iis occisos. Odere foedos odores: pcul fugiūt: sed & infectos. Itaq; unguenta redolētes infestant. Ipsæ plurimog; aialium iniuriis obnoxia. Impugnāt eas naturæ eiusdem degeneres uespæ atq; carbones: & e culicum genere qui uocant muliones. Populantur hîrundines & quædā aliæ aues. Insidiant aquatibus ranæ: quæ maxima eaz; est opatio: tum cū sobolē faciunt. Nec eæ tantū quæ stagna riuosq; obsidēt: ueq; & rubetæ ueniunt ultro: arrepētēsq; floribus operas sufflant: ab hoc spatio puolat: cōfestimq; abripiant. Nec sentire ictus apum ranæ tradūtur. Inimicæ & oues: difficile se a lanis eaz; explicātibus. Cancrog; etiā odore si quis iuxta coquat examinantur. Quin & morbos suapte natura sentiunt. Index eoz; tristitia torpens. Et cū ante fores in teporē solis promōtis aliæ cibos ministrant. Cum defunctas pgerunt. Funerantiūq; more comitant exequias. Rege hac peste consumpto mœret plebs ignauo dolore. Nō cibos cōuehant. Non procedunt. Tristi tātum murmure glomerant circa corpus eius. Subtrahit itaq; deducta multitudine: alias spectantes exanimē luctū non minuunt. Tunc quoq; ni subueniat: fame moriuntur. Hylaritate igitur & nitore sanitas æstimatur.

De morbis apum.

CA. XIX.

f Vnt & operis morbi cū fauos nō explent: cleron uocant. Iidē blaspioniā si foetū non peragant. Inimica & echo est resultanti in sono: qui pauidas alter no pulsāt ictu. Inimica & nebula. Aranei quoq; uel maxime hostiles cum præualuere ut intexāt: enecant alueos. Papilio etiam ignauus & inhonoratus luminibus accensis aduolās pestifer: nec uno modo. Nam & ipse cæras depascitur: & relinquit excrementa qbus teredines gignunt. Filis etiā araneus quacunq; inceserit alarq; maxime lanuginos obtexit. Nascuntur & in ipso ligno teredines quæ cæras præcipue appetūt. Infestat & auiditas pastus nimia florum satietate uerno maxime tempore aluo cita. Oleo quidem non apes tantū: sed omnia infecta exanimantur: præcipue si capite uncto in sole ponantur. Aliquando & ipsæ contrahunt mortis sibi causas: consensere eximi mella auide uorantes. Cætero præparcæ: & quæ alioquin prodigas atq; edaces non secus ac pigras & ignauas perturbent. Nocent & sua mella ipsis: illitæq; ab aduersa parte moriūtur tot hostibus: tot casibus: & quota portione eorum cōmemorata: tam munificū animal expositū est. Remedia dicemus suis locis. Nunc enim sermo de natura est.

De continendis apibus: & quomodo reparentur.

CA. XX.

g Audēt plausu atq; tinnitu æris: eoz; conuocantur. Quo manifestū auditus quoq; inesse sensū. Effecto opere educto foetu functæ munere omni: exercitationem tamen solēnem habent. Spatiatæq; in aperto: & in altum data gyris uolatu editis tum demū ad cibū redeunt. Vita eis longissima: ut prospere inimica ac fortuita cedant: septenis annis uniuersa. Alueos nunq; ultra .x. annos durasse proditur. Sunt qui mortuas si intra tectum hyeme seruent: deinde sole uerno torreantur: ac ficulneo cinere toto die foueant: putēt reuiuiscere. In totū uero amissas reparari uētribus bubulis recētibus cum fimo obrutis. Virgilius iuuenorum corpore exaiato: sicut equoz; uespas atq; carbones: sicut asinorū scarabeos mutate natura ex aliis quædā in alia. Sed hoz; omnium coitus cernunt. Et tamen in fœ

VNDECIMVS

tu eadē ppe natura quæ apibus.

De uespis & crabronibus.

CA. XXI.

u Espæ in sublimi e luto nidos faciūt & in iis cæras. Crabrones cauernis ac sub terra. Et florum omnium sexangulæ cellæ: cætera autem cortice. Araneis foetus & ipsæ inæqualis ut barbarus: alius euolat: alius in infantia est: alius in uermiculo. Et autumno non uerno omnia ea. Plenilunio maxime crescunt. Vespæ quæ ichneumones uocâtur (sunt autem minores q̄ aliæ) unum genus ex araneis perimunt phalangium appellatum: & in nidos suos ferunt: deinde illinunt. Et ex iis incubando suum genus procreât. Præterea omnes carne uescuntur contra q̄ apes: quæ nullum corpus attingunt. Sed uespæ muscas grandiores uenantur: & amputato iis capite reliquum corpus auferūt. Crabronum siluestres in arborum cauernis degunt. Hyeme ut cætera insecta conduntur. Vita bimatam non trāsit. Ictus eorum haud temere sine febrī nō est. Auctores sunt ternouenis punctis interfici hoīem. Aliorum qui mitiores uidentur duo genera. Opifices minores corpore: qui moriuntur hyeme. Matres quæ biniuo durant ii & clementes. Nidos uere faciunt fere quadrifores: in quibus opifices generent. Iis educatis alios deinde nidos maiores fingunt in quibus matres futuras producant. Iam tunc opifices funguntur munere: & pascunt eas. Latior matrum species: dubiumq; an habeant aculeos quia non egrediūtur. Et his sunt sui fuci. Quidam opinâtur omnibus his ad hyemem decidere aculeos. Nec crabronum autem nec uesparum generi reges aut examina. subinde renouatur multitudo sobole.

De bombicibus: & bombili: & necydalo: & qs primus bombicinâ uestē inuenerit.

CA. XXII.

q Vartum inter hæc genus est bombicum in assyria proueniens magis q̄ supradicta. Nidos luto fingunt salis speciei applicatos lapidi: tanta duritia: ut spiculis perforari uix possint. In iis & cæteras largius q̄ apes faciunt: deinde maiorem uermiculum. Et alia horum origo. Ea grandiore uermiculo gemina protendens sui generis cornua. Hi eruca sunt. Fit deinde quod uocatur bombylis: ex ea necydalus. Ex hoc in sex mensibus bombices. Telas araneorū modo texunt ad uestē luxūq; foeminarum: quæ bombicina appellatur. Prima eas retorqueri: rursusq; texere inuenit in Co mulier Pâphile Platis filia non fraudanda gloria excogitata: rationis: ut denudet foeminam uestis bombicina.

De bombice coa.

CA. XXIII.

e T in co insula nasci tradūtur cupressi: terebinthi: fraxini. Quercus florē hymbribus decussum tereæ halitu animante. Fieri autem primo papiliones paruos nudosq;. Mox frigorū impatentia uillis inhorrescere: & aduersus hyemem tunicas sibi instaurare densas: pedum asperitate radente foliorum lanuginem in uellera. Hanc ab his quoq; cogi subigiq; unguum carminatiōe. Mox trahi inter ramos tenuari ceu pectine. Postea apprehensam corpori inuolui nido uolubili. Tunc ab hoīe tolli: fictilibusq; uasis tepore & futurum esca nutriri. Atq; ita subnasci sui generis plumas: quibus uestitos ad alia pensa dimitti. Quæ uero capta sit lanificia humore lentescere: mox in fila tenuari iunceo fuso. Nec puduit has uestas etiam uiros leuitate usurpare propter onera æstiuā in tantum a lorica gerēda discessere mores: ut oneri sint etiam uestes. Assyria tamen bombice adhuc foeminis cedimus.

De araneis: & generatione eorum.

CA. XXIII.

a Raneog; his nō absurde iungatur natura: digna uel præcipue admiratiōe. Plura aut hęc sunt genera: nec dictu necessaria in tanta notitia. Phalangia ex iis appellantur: quoq; noxii morsus: corpus exiguum: uariū: acuminatū: ad saltū ingredientium. Altera eog; species nigri prioribus cruribus longissimis. Oibus internodia terna in cruribus lupog; modo. Minimi nō texunt. Maiores in terra cauernarum exigua uestibula præpandūt. Tertiū eorūde genus erudita operatiōe cōspiciū. Ordif telas: tantiq; operis materiæ uterus eius sufficit: siue ita corrupta alui natura statuto tēpore (ut Democrito placet) siue est intus quædam lanigera fertilitas: tam moderato ungue: tam tereti filo: & tam æquali deducit stamina ipso se pondere usus. Texere a medio incipit circinato orbe subtegmīna adnectēs maculasq; paribus semp interuallis: sed subinde crescētibus ex angusto dilatans indissolubili nodo implicat. Quata arte celant pedicas scutulato rete ad capiendas muscas circa grassantes: q̄ nō ad hoc uidetur pertinere crebra tapexitas telæ: & quadam politura artis: ipsa per se tenax ratio textrinæ: q̄ laxus afflatus ad non respuenda quæ ueniant: sinus derelicto laxo prætenti summa parte: ut arbitrari liceat illa quæ difficile cernuntur: atq; ut in plagis lineæ offensæ præcipitantur in finem. Specus ipsæ qua cōcamerata architectura: & contra frigora quāto uillosior: q̄ remotus a medio aliudq; agēti similis: inclusus uero sic ut sit nec ne intus aliquis cerni nō possit. Age firmitas quāta irrūpentibus uentis: qua pulueq; mole degraunte. Latitudo telæ sæpe inter duas arbores cū exercet artem & discit texere. Longitudo fili a culmine: ac rursus a terra per illud ipsum uelut reciprocatio: subitq; pariter ac fila deducit. Cum uero captura incidit q̄ uigilās & paratus ad cursum. Licet extrema hæreat plaga semp in mediū currit: ex quo sic maxime totū cōcutiendo implicet. Scissa ptinus reficit ad politurā fartiens. Nāq; & lacertag; catulos uenantur. Hos primum tela inuoluentes: & tūc demū labra utraq; morfu apprehendētes amphitheatrali spectaculo cū cōtingit. Sunt & ex eo auguria. Quippe incremento annuum futuro telas suas altius tollūt: iidem sereno nō texunt nubilo textūt. Ideoq; multæ araneæ hymbrium signa sunt. Foeminā putant esse quæ texat: marem qui uenat. Ita paria fieri merita. Coniugio aranei cōueniunt crunibus. Pariūt uermiculos ouis similes. Nā nec differri hōg; genitura pōt: quoniam insectog; uix ulla alia narratio est. Pariūt autem oua in telas expansa quia saliant: atq; ita emittunt. Phalangius tantum in ipso specu incubat magno numero. Qui ut emerferit matrem consumit: sepæ & patrē. Adiuuat. n̄ incubare. Pariunt autē triuos. Cæteræ pauciores. Et incubant triduo. Consumunt aranei quater septenis diebus.

De scorpionibus.

Similiter his & scorpiones terrestres uermiculos ouozq; specie pariūt: similiterq; piment. Pestis importuna ueneni serpentium: nisi q; grauiore supplicio lenta per triduum morte cōficiunt. Virginibus lætali semper ictu: & foeminis fere in totum. Viris autem in matutino exeutes ca/nis priusq; aliquo fortuito ictu ieiunum egerant uenenum. Semp cauda in ictu est: nullog; momēto me ditari cessat: ne quādo desit occalioni. Ferit obliquo ictu & inflexu. Venenum ab iis cādū fundi Apol lodorus auctor est in nouem genera descriptis per colores maxime superuacuos: quoniam nō est scire quos minime exitiales prædixerit. Geminos quibusdā aculeos esse: mareq; sæuissimos. Nā coitū iis tri buit. Intelligi autem gracilitate & lōgitudine. Venenū oibus medio die cum incandueret solis ardoribus Itemq; cum sitiunt inexplebiles potu. Cōstat & septena caudæ internodia sæuiora esse. Pluribus, n. sena sunt. Hoc malum africæ uolucra etiā austri faciunt: pendentibus brachia ut remigia subleuantes. Apol lodorus idē plane quibusdā inesse pennas tradit. Sæpe psylli qui reliqua; uenena terraz; inuehētes quæ stus sui causa peregrinis malis impleuere italiā. Hos quoq; importare conati sunt. Sed uiuere intra sicu/li cæli regionē nō potuere. Visunt tamē aliquādo in italia: sed innocui: multisq; aliis in locis: ut circa fage in egypto. In scythia interimunt etiā sues: alioqn uiuaciores cōtra uenena talia. Nigras qdē celerius si in aquā se immerferint. Hoī ictu putat esse remedio ipsoz; cinis potus in uino: aut oleo mersus. Magnā ad uersitatē cū stellionibus putāt esse: innocuos dūtaxat iis: qui & ipsi carent sanguine lacertaz; figura. Atq; scorpiones in totū nulli nocere: qbus nō sit sanguis. Quidā & ab ipsis foetū deuorari arbitrant. Vnū mō relinqui solertissimum: & qui se ipsius matris clunibus imponēdo tutus & a cauda & a morsu loco fiat. Hunc esse reliquoz; ultorem: qui postremo genitores conficiat superne: pariuntur autem undeni.

De stellionibus.

CA. XXVI.

Cameleonū stelliones quodāmodo naturā habēt: rore tātum uiuentes: pterq; araneis. Similis cicadis uita: quaz; duo genera. Minores quæ primæ pueniunt: quæue sunt mutæ: & nouissi/me pereūt. Sūt aut multæ. Sequēs est uolatura. Quæ canūt uocant acheta: & quæ minores ex iis sunt tergitioniæ. Sed illæ magis canoræ. Mares cantant in utroq; genere. Foeminae silent. Gētes uescū/rur iis ad orientē: etiā parti opibus abūdantibus. Ante coitum mares pferunt: a coitu foeminas: ouis eaz; corruptis quæ sunt candida. Coitus supinis. Asperitas præacuta in dorso: qua excuāt foeturæ locum in terra. Fit primo uermiculus. Dein ex eo quæ uocat tetrigometra: cuius cortice rupto circa solstitia euo/lent: noctu semp. Primū nigrae atq; duræ. Vnū hoc ex iis quæ uiuūt & sine ore est. Pro eo qdam acculea/tū linguis simile. Et hoc in pectore: quo rore labunt. Pectus ipsum fistulosum. Hoc canunt achetae ut di ximus. De cætero in uētre nihil est. Excitatae cū subuolant humorē reddunt: quod solū argumētum est rore eadē ali. Iisdem solis nullū ad excrementa corporis foramiē. Oculis tam hebetes: ut si qs digytū cō/trahens ac remittēs iis appropinquet: trāleant uelut folia. Quidā duo alia genera faciūt eaz;. Singulariā quæ sit grādiōr: frumentariā quā alii auenariā uocant. Apparet. n. simul cū frumentis arcentibus.

De cicadis.

CA. XXVII.

Cicadæ nō nascunt in raritate arborz;. Idcirco sunt cyrenis circa oppidū: nec in campis nec i frigi/dis aut umbrosis nemoribus. Est quædā & iis locorum differētia. In milefia regiōe paucis sunt locis. Sed in cephalenia amnis quidā penuriā eaz; & copiā dirimit. At in regio agro silent oēs. **V**ltra flumen in locris canunt. Pennarum illis natura quæ apibus: sed pro corpore amplior.

De pennis insectoz; & scarabeis: & reliqs; scarabeoz; generis.

CA. XXVIII.

Insectoz; quædā binas gerunt pēnas ut muscæ: quædā quaternas ut apes. Mēbranis ut cicadæ uolant. Quaternas habent quæ aculeis in aluo arman. Nullū cui tælū in ore: pluribus q; binis aduolat pennis. Illis enim ultionis causa datum: & his auiditatis. Nullis eoz; pēnae reuiuiscunt auulsæ. Nullum cui aculeus in aluo bipennæ est. Quibusdā pēnaz; tutelæ crusta supuenit ut scarabeis. Quorum tenuior fragiliorq; penna: iis negatus aculeus. Sed in quodā genere eoz; grandi cornua præ/longa bifulcis dētata forcipibus in cacumine (cum libuit) ad morsum coeuntibus. Infantū remediis etiā ex ceruice suspenduntur. Lucanos uocat hos Nigidius. Aliud rursus eoz; genus qui e fimo ingētis pilas auersi pedibus uolunt: paruoz; in iis cōtra rigorem hyemis uermiculos foetus sui nidulant. Volitant alii magno cum murmure aut mugitu. Alii focos & prata crebris foraminibus excuuant nocturno stri/dore uocales. Lucent ignium modo noctu laterum & clunium colore lampyrides: nunc pennarū hia/tu refulgentes: nunc uero compressū obumbrata non ante matura pabula aut post defecta conspicuæ. Econtrario tenebrarum alumnae blattæ uitam lucemq; fugiunt in balneis maxime humido uapore p/gnata. Fodiunt ex eodem genere rutuli atq; prægrandes scarabei tellurem aridam: fauosq; parua & si/stulosa modo spongiæ medicato melle sicut. In thraciæ partibus iuxta olympum locus est paruus: in quo unum hoc animal examinatur: ob hoc canthorolethrus appellatus. Pēnae insectis omnibus sine scissura: nulli cauda nisi scorpiōi. Hic eorum solus & brachia habet: & in cauda spiculum. Reliquorum quibusdam aculeus in ore ut asilo: siue tabanum dici placet. Item culicibus & quibusdam muscis. Om/nibus autem his in ore & pro lingua sunt hi aculei. quibusdam hebetes: neq; ad punctum: sed ad suctum ut muscarum generi: in quo lingua euidens fistula est. Nec sunt talibus dentes. Aliis cornicula ante ocu/los prætenduntur ignauia ut papilionibus. Quædam insecta carent pennis: ut scolopēdræ. Insectorum pedes quibus sunt in obliquum mouentur. Quorūdam extremi longiores foris curuantur ut locustis.

De locustis.

CA. XXIX.

VNDECIMVS

Ae pariunt in terra demisso spinæ caule ova cōdensa autūni tēpore. Ea durant hyeme sub terra. Subsequenti anno exitu ueris emittunt paruas nigrātes & sine cruribus: pennisq; reptantes. Itaq; uernis aquis intereūt ova: sicco uere maior puentus. Alii duplicē eaz; foētū: geminūq; exitum tradunt. Vergiliāq; exortu parere: deinde ad canis ortū obire: & alias renasci. Quidam arctari occasu renasci. Mori matres cū pepererint certū est uermiculo statim circa fauces innascente qui eas strāgulat. Eodē tēpore mares obeunt. Tā friuola rōne moriētes serpētem (cum libuit) necāt singulæ faucibus eius apprehēsis mordicus. Nō nascunt nisi in planis & timosis locis. In india ternū pedū lōgitudinis esse tradunt: cruribus & femoribus ferrāq; usum præbētes cū inauerint. Est & alius eaz; obitus. Gregatim sublatae uēto in maria aut stagna decidūt. Forte hoc casusq; euenit nō ut prisca existimauere: madefactis nocturno humore alis. Idem q; noctibus nō uolare eas pp frigora tradiderunt. Ignari etiā lōginqua maria ab iis trāsiri continuata plurium dieq; profectiōe. Quod maxime miremur famē quoq; quā propter externa pabula patiēre sciunt imminere. Ac deaz; ire pestis ea intelligit. Nāq; & grādiōres cernunt & tātō uolant pennarum stridore. ut aliæ alites credātur: solemq; obumbrēt: sollicitē suspectātibus populis: ne suas operiāt terras. Sufficiunt q; uires: & tanq; sit maria transire: im mēsos permeant tractus: diraq; messibus cōtegūt nube: multa cōtractu adurētes. Oīa uero morsu erodētes: & fores quoq; tectorum. Italiā ex africa magna cohorte infestāt: sæpe populo ad sybillina coasto remedia confugere inopiæ metu. In cyrenaica regione lex est ter anno debellandi eas. Primo ova obterendo: deinde foētum: postremo adultas. Desertoris pœna in eum qui cessauerit. Et in lemno insula certa mensura præfinita est: quā singuli enecatarum ad magistratus referant. Gracchulos quoque ob id colunt aduerso uolatu occurrentes earum exitio. Necari & in syria militari imperio coguntur. Tot orbis partibus uagatur id malū. Parthis & hæ in cibo grata. Vox earum proficisci ab occipitio uidetur. Eo loco in commissura scapularum habere quasi dentes existimantur. eosq; inter se terēdo stridorem edere: circa duo æquinoctia maxime: sicut cicadæ circa solstitium. Coitus locustarum qui & insectorum oīum quæ coeunt: marē portate foemina: in eum foeminarum ultimo caudæ reflexo tardosq; digressu. Minores autem in omni hoc genere foeminis mares.

De formicis nostratibus.

CA. XXX.

Lurima insectorum uermiculū gignunt. Nā & formicæ similitudo uires & hæ ut apes cōcant laborē. Sed apes utiles faciunt cibos. Hæ cōdunt. Ar si q; compet onera corporibus eaz; fateatur nullis portione uires esse maiores. Gerunt ea morsu. Maiora auersæ postremis pedibus moliūtur humeris obnixæ. Et iis reipu. ratio: memoria. cura. Semina arrosa cōdunt: ne rursus in fruges exeant e terra. Maiora ad introitū diuidunt. Madefacta hymbre proferunt: atq; siccant. Operātur & noctu plena luna. Eadē interlunio cessant. Iam in opere qui labor: quæ sedulitas? Et quoniam ex diuerso conuehunt altera alterius ignara: ut signa inuicē recognoscant: certi dies ad recognitionē mutuā nundinis danf. Quæ tunc eaz; cōcuratio: q; diligēs? Cum obuiis quædā collocutio atq; percōtatio. Silices itinere eaz; attritos uidemus: & in opere semitā factam: ne quis dubitet qualibet in re qd possit q̄tulacūq; sedulitas. Sepeliuntur inter se uiuentium solæ: præter hominem. Non sunt in sicilia pennatæ.

De indicis.

CA. XXXI.

Indicæ formicæ cornua erythris in æde Herculis fixa miraculo fuere. Aug; ex cauernis egerūt terræ in regione septentrionalium indog; q; dardæ uocant. Ipsi color feliū. Magnitudo ægypti lupog;. Erutū hoc ab iis tpe hyberno indi furant æstiuo feruore: cōditis pp uaporē in cuniculis formicis: quæ tamē odore sollicitatæ. puolant crebroq; lacerāt. q̄uis præ uelocibus camelis fugiētes. Tāta pnicitas feritasq; est cū amore auri.

De diuersitate insectog.

CA. XXXII.

Vlta autē insecta & aliter nascunt. Atq; asilus in primis. Insidet ex rore hic raphani filio primo uere: & spissatus sole in magnitudinem milii cogit. Inde oritur uermiculus paruus: & triduo: mox eruca: quæ adiectis diebus crescit immobilis duro cortice ad tactū mouetur aranei. Hæc eruca quam chrysalidem appellant: rupto deinde cortice uolat papilio.

De aialibus in ligno & ex ligno nascentibus.

CA. XXXIII.

Ic quædam ex hymbre generantur in terra: quædam & in ligno. Nec enim & costi tantum in eo sed etiam tabani ex eo nascuntur: & alia ubicunq; humor est nimis. Sic intra hoīem tineæ tricenum pedū: aliquando & plurium lōgitudine: iā in carne exanimi uiuētium quoq; hoīum capillo. Qua foeditate & sylla dictator & Alcman ex clarissimis græciæ poetis obiēre. Hoc quidē & aues infestat. Phasianas uero interim: nisi puluerantes sese. Pulos habētium asinum tātum immunem hoc malo credūt: & oues. Gignuntur autem ex uestis genere: præcipue lanicio interemptarum a lupis ouīū Aquas quoq; quasdam quibus lauamur fertiliores eius generis inuenio apud auctores. Quippe cum & cæræ hoc gignant: quod animalium minimum existimatur. Alia rursus generantur sordibus aridi soli: posteriorum crurum lasciuiā petauri & auris. Alia puluere humido in cauernis uolucris.

De animali cui cibi exitus non est.

CA. XXXIII.

St animal eiufdem temporis infixio semper sanguini capite uiuens: atq; ita intumescēs: unum animalium cui cibi non sit exitus: cum nimia dehiscit facietate alimento ipso moriens. Nunq; in iumentis gignitur: in bubus frequens: in canibus aliquando: in quibus omnia. In ouibus & in capris hoc solum. Aequè est mira sanguinis & hirundinum generi in plaustris aqua sitis. Nāq; & hæ toto capite conduntur. Est & uolucris canibus peculiare suum malum: aures maxime lancinās quæ defendi morsu non queunt.

LIBER

De tineis & culicibus & diuersitate earum.

CA. XXXV.

i Dem puluis in lanis & ueste tineas creat: præcipue si araneus una includatur. Sicut enim & omnem humorē absorbens ariditatem ampliat. Hoc est in chartis nascitur. Est eaque genus tunicas suas trahentium quo cocleæ mō. Sed horum pedes cernuntur. Spoliatae expirant. Si accreuerē faciunt chrysalidem. Ficarios culices caprificus generat. Cantharides uermiculi ficorum & pyri: & peuces: & cynchantæ: & rosæ. Venenum hoc remedia secum habet. Alæ medentur: quibus demptis lætale est. Rursus alia genera culicum acies natura gignit. Quippe cum in niue cædidi repiant: & uetustiores uermiculi in media quædam altitudine rutili. Nam & ipsa nix uetustate rubescit. Hirti pilis: grandiores torpentesque.

De pyrali siue pyrausta.

CA. XXXVI.

g Ignit aliqua & contrarium natura elementum. Siquidem in cypri ærariis fornacibus ex medio igni maioris muscæ magnitudinis uolat penatum quadrupes appellat pyralis a quibusdam pyrausta. Quoadiu est in igne uiuit. Cum euasit longiore pabulo uolatu tunc morit. Hypanis fluuius in ponto circa solstitium defert acinorum effigie tenues membranas: quibus erumpit uolucris quadrupes supradictæ modo: nec ultra diem uiuit: unde hemerobion uocatur. Reliquis talium ab initio ad finem septennarii sunt numeri. Culici & uermiculo tersepteni. Corpus parientibus quater septeni. Mutationes & in alias figuras transitus trinis aut quadrinis diebus. Cætera ex iis pennata autumno fere moriuntur. Tabani quidem etiam cæcitate. Muscis humore exanimatis si cinere condantur redit uita.

Hystoria naturæ animalium per singula membra.

CA. XXXVII.

i Taque nunc per singulas partes corporis præter iam dictas membratim tractet hystoria. Caput habet cuncta quæ sanguinem. In capite paucis animalium nisi uolucris apices: diuersi quidem generis. Phoenici plumarum serie medio eo exeunte alio. Pauonibus crinitis arbusculis. Stymphalidæ cirro. Phasianæ corniculis. Præterea parco: atque ab illo galerita appellata quondam. Postea gallico uocabulo etiam legioni nomē dederat alauda. Diximus & cui plicatilē cristam dedisset natura per mediū caput a rostro residet. Et fulicarum generi dedit cirros pico quoque martio & gruī halearita. Sed spectatissimū in signe gallinaceis corpore cōserratum: nec carnē id esse: nec cartilaginē: nec callum iure diximus: ueque peculiare. Draconum enim cristas qui uiderit nō reperitur. Cornua multis quidem & aquatiliū & marinorum & serpentium uariis data sunt modis. Sed quæ iure cornua intelligant quadrupedi tantū generi. Acteonū. n. & Cippū etiā i latina hystoria fabulosos reor. Nec alibi maior læciuia naturæ lusit animalium armis. Sparsit hæc in ramis: ut ceruorum. Aliis simplicia tribuit ut in eodem genere sublonibus ex argumēto dictis. Aliorum finxit in palmas: digytosque emisit ex iis: unde platycerotas uocant. Dedit ramosa capreis: sed parua: nec fecit decidua. Cōuoluta in anfractū arietum generi: ceu cestus daret: infesta tauris. In hoc quidem genere & foeminis tribuit. In multis tantū moribus. Rupicapris in dorsum aduoca. Damis in aduersum. Erecta autem rugarum ambitu contorta & in leue fastigiū exacuta ut lyras decerent strepsiceroti: quæ addacē africa appellat. Mobilia eadē: ut aures: phrygiæ armentis. Troglodytagē in terram directa: qua de causa obliqua ceruice pascuntur. aliis singula: & hæc medio capite aut naribus ut diximus. Iamque aliis ad incursum robusta: aliis ad ictum pluribus modis: supina: conuersa: connexa: omnia in mucronem migrata. In quodam genere pro manibus ad scabendū corpus. Cochleis ad præteritū iter. In corpore cornua hæc sicut cerastis aliquando & singula. Cochleis semper bina: & ut præteritū dant: ac resiliant. Vrorum cornibus barbari septentrionales potant: urnasque binas capitis unius cornua implent. Alii præfixa his pila cuspidant. Apud nos in lamina secta traslucet: atque etiam lumen inclusum latius fundunt: multaque alias ad delicias conferuntur: nunc tineta: nunc sublimata: nunc quæ cerosa pictura genere dicuntur. Omnibus autem caua: & in mucrone demum concreta sunt. Ceruis tantum solida: & omnibus annis decidua. Bouum attritis unguis cornua unguendo aruina medentur agricolæ. Adeo sequax natura est: ut in ipsis uiuētium corporibus feruētī cæra flectatur: atque incisa nascentiū in diuersas partes torqueatur: ut singulis capitibus quæterna fiant. Tenuiora foeminis plerumque sunt ut in pecore. Multis ouium nulla: nec ceruorum: nec quibus multifidi pedes: nec solidipedum ulli: excepto asino indico: qui uno armatus est cornu. Bisulcis bina tribuit. Nulli qui superne primores habent dentes. Qui putant eos in cornua absumi facile coarguunt ceruorum natura: quæ neque dentes habet: ut neque nares: nec tamen cornua. Cæterorum ossibus adhærent. Ceruorum tantum cutibus enascuntur. Capita piscibus portione corporis maxima fortassis ut mergantur. Ostrearum generi nulla: nec spongiis: nec aliis fere: quibus solus ex sensibus tactus est. Quibusdam indiscretū caput est ut cancris. In capite cunctorum animalium homini plurimus pilus iam quidem promiscue maribus ac foeminis. Apud intōsas utique gætes atque etiam nomina ex eo capillatis alpium incolis galliæ comata: ut tamē sit aliqua in hoc terrarum differētia. Quippe miconii carentes eo gignuntur: sicut in cauno lienosi. Et quædam animalium naturaliter caluēt: sicut struthiocameli & corui aquatici: quibus apud græcos nomē est inde. Defluuium eorum in muliere rarum. In spadonibus nō uisum. Nec in ullo ante ueneris usum. Nec infra cerebrum: aut infra uerticem: aut circa tempora: atque aures. Caluitium uni tantum animalium homini: præterquam innatum. Canicies homini tantum & equis: sed homini semper a priori parte capitis tum deinde ab aueris. Vertices bini homini tantum. Aliquibus capitis ossa plana: tenuia: sine medullis: serratis pectinatim structa compagibus. Perfracta non queunt solidari. Sed exempta modice nō sunt lætalia in uicem eorum succedente corporea cicatrice. Infirmissima esse urtis: durissima psitacis suo diximus loco. Cerebrum omnia habent animalia: quæ sanguinem. Aequè & in mari quæ mollia appellauimus: quauis careant sanguine: ut polypi. Sed homo

Simul
mbris animalium

Draconi non
hnt cristas.

Cornua data
sunt multis.

Capita piscibus
maxima.

Que nascentur
caluēt.

Defluuium
caluitium.

Cerebrum.

VNDECIMVS

portione maximum & humidissimū: omniūq; uiscerū frigidissimū: duabus supra subterq; mēbranis uelatum: quæ alterutram rumpi mortifera ē. Cætero uiri q̄ fœminæ maius. Hominibus hoc sine sanguine: sine uenis: & reliqui sine pingui. Aliud esse q̄ medullam eruditi docent: quoniam coquendo durecat. Omnium cerebro medio insunt ossicula parua. Vni hominū in infantia palpitat: nec roboratur ante primū sermonis exordium. Hoc est uiscerum excelsissimū: proximūq; cælo capitis sine carne: sine truoire: sine sordibus. Hic habet sensuum arcem. Huc uenæ oīs a corde uis tendit. Hic definit. Hic culmen altissimū. Hic mētis est regimē. Oīum aut̄ aīaliū in priora pronū: quia & sensus ante non tendunt. Ab eo proficiscit̄ somnus. Hic capitis nutatio. Quæ cerebrū nō habent non dormiunt. Ceruis in capite inesse uermiculi sub linguæ inanire & circa articulum qua caput iungit̄ humero numero. xx. produit̄. Aures hoī tantū imobiles. Ab iis Flaccog; cognomina. Nec in alia parte fœminis maius ipendium margaritis depēdētibus. In oriēte quidē & uiris aug; gestare eo loci decus existimat̄. Animalīū aliis maior̄es: aliis minores. Ceruis tantū scissæ: aut uelut diuisæ. Soricibus pilosæ. Sed aliqua oībus animal dūrat̄ generantibus: excepto uitulo marino atq; delphino: & quæ cartilaginea appellauimus & uiperis. Hæc cauernas tantū habent auriū loco: præter cartilaginea & delphinū: quem tamē audire manifestū est. Nā & cātu mulcerentur: & capiunt̄ attoniti sono. Quo nā modo audiant: mirū. lidē nec olfatus uestigia habent: cū olfaciant sagacissime. Pēnatog; aīaliū buboni tantū & oro plumæ uelut aures. Cæteris cauernæ ad auditum. Simili modo squamigeris atq; serpentibus. In equis & oīum iumentorum genere indicia animi præferunt. Fessis marcidæ. Nutates pauidis. Subreætæ furētibus. Resolutæ agris. Facies hoī tantū: cæteris os aut rostra. Frons & aliis. Sed hoī tantū tristitiæ: hilaritatis: clementiæ: seueritatis index in assensu eius. Supercilia homini & pariter & alterne mobilia & in iis pars animi. Negamus annuimus: hæc maxime indicant. Fastus superbia aliubi conceptaculum: sed hic sedē habet. In corde nascit̄: hic subit: hic pendet. Nihil altius simul abruptiusq; inuenit in corpore ubi solitaria esset. Subiacent oculi pars corporis preciosissima: & qui lucis usu uitā distinguant a morte. Nō oībus aīaliū hi. Ostreis nulli. Quibusdam contharum dubii. Pectines enim si qs digytos aduersum hiantes eos moueat: contrahuntur ut uidentes. Et olentes fugiunt ad mota feramenta. Quadrupedū talpis uisus nō est. Oculog; effigies inest: si quis prætentā detrahat mēbranā. Et iter aues ardeolag; genera: quos leucos uocat̄ altero oculo carere tradunt. Optimī auguri cū ad austrū uolat̄ septētrionēue. Solui enim picula & metus narrant. Nigidius nec locustis nec cicadis esse dicit. Cochleis oculog; uicem cornicula bina præteratu adimplēt. Nec lumbricis ulli sunt: uermiumue generi. Oculi homini tantum diuerso colore: cæteris in suo cuiq; generi similes. Et equorum qbusdā glauci: sed i hoīe numerosissimæ diuersitatis atq; differētiæ: gradiores: modici: parui: p̄minentes: quos hebetiores putant. Conditi quos clarissime cernere: sicut in colore caprinos. Præterea alii cōtuentur longinqua. Alii nisi prope ad motā nō cernunt. Multog; uisus fulgore solis cōstat nubilo die nō cernentium: nec post occasum. Alii interdū hebetiores. noctu præter cæteros cernunt. De geminis pupillis aut qbus noxii uisus essent satis diximus. Tyberio Cæsari ipsi aliā q̄ ceterorum mortalium fuisse naturā: ut expgefactus noctu paulisper haud alio modo q̄ luce clara contueretur omnia: paulatim tenebris sese obducentibus. Diuo Augusto equog; mō glauci fuere: supraq; hoīem albicantis magnitudinis. Quam ob cām diligentius spectari eos iracūdiæ ferebat. Claudio Cæsari ab angulis canæore carnosio: sanguineisq; uenis subinde suffisi. Caio principi rigentes. Neroni nisi cum cōnueret ad ppe ad mota hebetes. Viginti gladiatorū paria in Caii principis ludo fuere: in iis duo oīno qui cōtra cōminationē aliquā nō continuerēt. & ob id inuicti. Tantæ hoc difficultatis est homini. Plerisq; uero naturale ut mutare non cessent: quos pauidiores accipimus. Oculos unicolores nulli cum candore omnibus medioculo differentes. Neq; ulla ex parte maiora indicia animi cunctis aīalibus: sed maxime homini idest moderatiōis: clemētiæ: misericordiæ: odii: amoris: tristitiæ: lætitiæ. Cōtuitu quoq; multiformes: truces: torui: flagrātes: graues: trāsuerfi: limi: sūmi: blādi. Profecto in oculis aīus inhabitat. Ardentes incēdūtur: humectant: cohibent. Hinc illæ misericordiæ lachrymæ. Hos cum osculamur aīum ipsum uidemur attingere. Hinc fletus & rigantes ora riui. Quis ille humor est in dolore tam fœcundus & paratus? Aut ubi reliquo tpe? Animo aut̄ uidemus. Animo cernimus. Oculi ceu uasa quædam uisibilem eius partē accipiunt: atq; trāsmittūt. Sic magna cogitatio obcæcat abducto intus uisū. Sic in morbo cōmittiali aperti nihil cernunt animo caligante. Quin & patentibus dormiūt lepores: multiq; hominum quos corybantiam græci dicunt. Tenuibus multisq; membranis eos natura cōposuit: callosis contra frigora caloresq; in extremo tunicis: quas subinde purificant lachrymationū saluiis: lubricos propter icursantia & mobiles. Media eorum cornea fenestruit pupilla: cuius angustia non sinunt uagari in certam aciem: & uelut canali dirigunt: obiterq; incidentia facile declinant. Aliis nigra: aliis atra: aliis ruffa: aliis glauci coloris orbibus circundatis: ut habili mixtura accipiatur circumiecto candore lux: & temperato percussū nō obstrepat: adeog; iis absoluta uis speculi: ut tam parua illa pupilla totā imaginem reddat hominis. Ea causa est: ut pleræq; alitum e manibus hoīum oculos potissimū appetant: q; effigiem suā i iis cernentes uelut ad cognata desideria sua tendunt. Veterina tantū quædam & incrementa lunæ morbos sentiunt. Sed homo solus emissio humoris cæcitate liberaf. Post uicesimum annum multis restitutus est uisus. Quibusdam statim nascentibus negatus nullo oculog; uitio. Multis repente ablatus simili mō nulla præcedente iniuria. Venam ab iis pertingere ad cerebrum pitissimi auctores tradunt. Ego ad stomachum crediderim. Certe nulli sine redūdatiōe eius eruit̄ oculus: moriētibus illos operire rursusq; in rogo patefacere quiritiū magno ritu sacrū est. Ita more condito ut neq; ab hoīe supremum

Aures.

facies
frons.
Supercilia.
oculi pars
preciosissima.

oculorum, du
sitns.

LIBER

eos spectari fas est: & cælo non ostendi nefas. Vni animalium hoi deprauant. Vnde cognomina Strabo
 nū & Petog. Ab iisdē q̄ altero lumine orbi nascerentur coclites uocant. Quis parui utriq̄ ocelli lucini
 iniuriæ cognomē habuere. Nocturnoḡ aialū ueluti felū in tenebris fulgerent radiantq̄ oculi: ut con/
 tueri non sit. Et capræ lupoḡ splendent: lucēq̄ iaculant. Vitulo marino & hyenæ in mille colores tran/
 seunt subinde. Quin & in tenebris multoḡ pisciū refulgent: sicut aridi robustiq̄ caudices uetustate pu/
 tresq̄. Nō conuiuere diximus quæ nō obliquis oculis: sed circūactō capite cernerēt. Chamæ leonis ocu/
 los circūagi totos tradūt. Cancrī in obliquū aspiciunt. Crusta fragili inclusis rigentes. Locustis squillisq̄
 magna ex parte sub eodē munimēto præduri eminēt. Quoḡ duri sunt minus cernunt: q̄ quoḡ humi/
 di. Serpentiū catulis & hirundinū pullis si quis eruat: renasci tradunt. Insectoḡ oīum & quibus testacea
 opera oculi mouentur: sicut quadrupedū aures. Quibus fragilia opimenta: iis oculi duri. Oīa ta/
 lia & pisces & insecta non habent genas: nec integūt oculis. Oībus mēbrana uitri modo translucida op/
 tendit. Palpebræ in genis homini utriq̄. Mulieribus etiā infectæ quotidiano tanta est decoris affecta/
 tio ut tingant oculi quoḡ. Alia de causa hoc natura dederat ceu uallum: quoddam uisus & prominens
 munimentum circa occurfantia animalia: aut alia fortuitu incidentia. Defluere eas haud immerito ue/
 nere abūdātibus tradunt. Ex cæteris nulli sunt: nisi q̄bus & in reliquo corpore pili. Sed quadrupedi in
 superioribus tantum genæ. Volucris in inferiore. Et q̄bus molle tergus ut serpentibus. Et quadru/
 pedibus quæ oua pariūt ut lacertæ. Strutio camelus alitum sola ut hō utriq̄ palpebras habet. Nec ge/
 næ quidē oībus: ideo neq̄ nictationes iis quæ animal generāt. Grauiores alitum inferiore gena conni/
 uent. Eadem nictant ab angulis mēbrana obeunt. Colūbæ & similia utraq̄ conuiuent. Et quadrupe/
 des quæ oua pariunt ut testudines: crocodili inferiore tantum sine ulla nictatione: propter præduros
 oculos. Extremum ambitum genæ superioris antequi cilium uocauerunt: unde & supercilia. Hoc uulne/
 re aliquo diductum nō coalescit. In paucis humani corporis mēbris. Infra oculos malæ homini tātum
 quas prisci genas uocabant. xii. tabulæ interdicto radi a fœminis eas uetantes. Pudoris hæc sedes. Ibi
 maxime ostendit rubor. Infra eas hylaritates risumq̄ indicantes buccæ. Et altior homini tantū: quem
 noui mores subdola irrisione dicauerunt nasus. Non alii aialium nares eminent. Auibus: serpētibus: pisci/
 bus foramina tantū ad olfatus sine naribus. Et hinc cognomina simoḡ silonū. Septimo mense genitus
 sæpenumero foramina aurium & narium defuere. Labra q̄bus brochi labeones dicti. Et os pbum du/
 riusue animal generantibus. Pro iis corona & acuta uolucris rostra. Eadem rapto uiuentibus adun/
 ca. Collectio recta herbas ruentibus limumq̄ redunca ut suum generi. Lata in usum iumentis uice ma/
 nus ad colligenda pabula. Ola apertiora laniatu uiuentibus. Mētum nulli præter hominem: nec malæ.
 Maxillas crocodilus tantū superiores mouet. Terrestres quadrupedes eodē quo cæteræ more: præterq̄
 in obliquū. Dentiū tria genera. Serrati: aut cōtinui: aut exerti. Serrati pectinatim coeuntes: ne contrario
 occurflu atterantur: ut serpentibus: piscibus: canibus. Continui ut homini: equo. Exerti apro: hippopo/
 tamato: elephāto. Continuatorum qui digerunt cibum lati & acuti. Qui conficiunt: duplices. Qui discrit/
 minant eos canini appellantur. Hi sunt serratis longissimi. Cōtinui autē utraq̄ parte oris sunt ut equo.
 Aut superiore primores nō sunt ut bubus: ouibus: omnibusq̄ quæ rumināt. Capræ superiores nō sunt:
 præter primores geminos. Nulli exerti quibus serrati. Raro fœminæ & tamen sine usu. Itaq̄ cū apri p/
 cutiant: fœminæ lues mordent. Nulli cui cornua exerti: sed omnes sui concaui. Cæteris dentes solidi.
 Piscīū omnibus serrati: præter scagæ. Huic uni aquatiliū plani. Cætero multis eorū in lingua & toto
 ore: ut turba uulnæ molliant: quæ attritu subrigere nō queunt. Multis & in palato: atq̄ etiā in cauda.
 Præterea in os uergentes ne excidant cibi nullū habentibus retinēdi amminiculū. Similes aspidi & ser/
 pentibus: sed duo in superna parte dextera leuaḡ longissimi tenui fistula perforati: ut scorpionum acu/
 lei uenenum infundentes: non aliud hoc esse q̄ fel serpentium. Et inde uenis sub spina ad hos peruenire
 & has per uentrem descendere diligentissimi auctores scribunt. Quidam unū esse eū: & quia sit adun/
 cus: resupinari cum momorderit. Aliqui tunc decidere eum: rursusq̄ recrescere faciem decussu: & sine
 eo esse quos tractari cernamus. Scorpionis caudæ inesse eum: & plerisq̄ ternos. Viperæ dentes gingiuis
 conduntur. Hæc eadem pregnans ueneno impresso dētium repulsa uirus fundit i morsus. Volucrum
 nulli dentes præter uespertilionem. Cameli soli ex iis quæ non sunt cornigera in superiori maxilla pri/
 mores non habent. Cornua habentium nulli serrati. Et coclæ dentes habent: indicio est a minimis ea/
 rum derosas uites. At in marinis crusta & cartilaginea priores habere. Item chinis quinos esse: unde in/
 telligi potuerit miror. Dentium uice aculei infectis. Simiæ dentes ut homini. Elephanto intus ad man/
 dendum quattuor: præterq̄ eos qui prominent. Masculis reflexi: fœminis recti atq̄ pni. Musculus ma/
 rinus qui balenam antecedit nullos habet. Sed pro iis feris intus os hirtū: & liguam etiam appellatum.
 Terrestrium minutis quadrupedibus primores bini utriq̄ lōgissimi. Ceteris cum ipsis nascūtur. Ho/
 mini postq̄ natus est septimo mēse. Reliq̄ perpetui manēt. Mutant homini: leoni: iumento: cani: & ru/
 minātibus. Sed leoni & cani nō nisi cabini appellati. Lupi dexter caninus in magnis habetur operibus.
 Maxillares qui sunt a caninis nullū animal mutat. Homini nouissimi qui genuini uocantur circiter ui/
 cesimū annū gignunt: multis & octogesimo. Fœminis quoḡ: sed quibus in iuuenta nō fuere nati: deci/
 dere in senectæ: & mox renasci certū est. Zanclen samothracenū ciuem cui renati essent post centum &
 quattuor annos Mutianus uisum a se prodidit. Cætero maribus plures q̄ fœminis in homine: pecude:
 caprisue. Timarchus Nicoelis filius Pappi duos ordines habuit maxillæ. Frater eius non mutauit pri/
 mores: ideoq̄ præteriuuit. Est exemplum dētis homini & in palato generi. At canini amissi casu aliquo

palpebras.

Malæ.

Mentum.
De fœminæ gna.Quibus Dētes
mutatur.

Zanclis.

VNDECIMVS

nunq̄ renascunt. Cæteris senectâ rubescunt. Equo tantû cãdidiotes fiunt. Aetas ueterinor̄ dētibus indi-
 catur. Equo sunt numero. xl. Amittit tricesimo mense primores utrinḡ binos. Sequēti anno totidē p̄-
 ximos cū subeunt dicti columellares. Quinto anno incipiēte binos amittit: qui sexto anno renascunt.
 Vii. oīs habet & renatos & imutabiles. Equo castrato prius nō decidūt dentes. Asinor̄ genus tricesimo
 mense similiter amittit: deinde senis mēsis. Quod si nō prius peperint: q̄ decidant postremi: sterilitas
 certa. Bobus bis mutant. Suis decidunt nunq̄. Assumpta hac obseruatione senectus in equis & cæte-
 ris ueterinis intelligitur dentiū brochitate: supcilioꝝ canicie: & circa ea lacunis cum fere. xvi. annor̄ exi-
 stimant. Hoīum dentibus quoddã inest uirus. Nãq̄ & speculi nitorem ex aduerso nudati hebetâr: & co-
 lumbor̄ foetus iplumes necâr. Reliqua de iis in generatione hoīum dicta sunt. Erūpētibus morbi cor-
 pora infantia accipiunt. Reliqua animalia quæ ferratos habent: sæuissima dētibus. Linguae non oībus
 eodem modo. Tenuissima serpentibus & trifulca: uibrãs: atrii coloris: & si extrahas prælonga. Lacertis
 bifida & pilosa. Vitulic̄q̄ marinis duplex. Sed supradictis capillamenti tenuitate. Cæteris ad circūlam-
 bēda ora. Piscibus paulominus q̄ tota adhærens. Crocodilis tota. Sed i gustatu linguae uice carnosum
 aquatilibus palatū. Leonibus ac pardis oībusq̄ generis eius etiam felibus imbricatæ asperitatis: & limæ
 similis: attenuãsq̄ lambēdo cutem hoīs. Quæ causa etiã māsuefacta ubi ad uicinū sanguinē peruenit fa-
 liua: inuitat ad rabiem. De purpuræ linguis diximus. Ranis prima cohæret. Intima absoluta a guttu-
 re qua uoce mittunt. Mares tum uocantur ololygones stato id tpe euenit: cientibus ad coitū scēminas
 Tum siquidē inferiore labro demisso ad libramentum modicæ aquæ receptæ in fauces palpitâte ibi li-
 gua ululatus elicit. Tūc extēti buccæ sinus plucēt. Oculi flagrant labore ppulsi. Quibus in posteriore
 parte aculei: iis & dentes & lingua. Apibus etiam prælonga: eminēs & cicadis. Quibus aculeus in ore si-
 tulus: iis nec lingua nec dentes. Quibusdam insectis inuoluitur lingua & formicas. Cæterum lata elephã-
 to præcipue. Reliquis in suo genere semper absoluta. Homini tantum ita sæpe constructa uenis: ut in-
 terdici eas necesse sit. Metellum pontificem adeo inexplanatæ fuisse accepimus: ut multis mēsis tor-
 tus credatur: cū meditatur in dedicanda æde opifere dicere. Cæteris septimosere anno sermonē expri-
 mit. Multis uero talis eius ars contigit: ut auium & aīalium uocis id discrete edat̄ imitatio. Intellectus sa-
 porū est cæteris in prima lingua: hoī & in palato. Tonsillæ in hoīe. In sue glãdula: quod iter eas uuae no-
 mine ultimo depēdet palato hoī tantū est. Sub ea minor lingua. Nulli oua generantiū. Opera eius ge-
 mina duabus iterposita fistulis. Interior eaz̄ epiglossis appellat̄ arteria ad pulmonē atq̄ cor pertinens.
 Hãc operit in epulando spiritu ac uoce illac meante: ne si potus cibusue in alienum deerauerit tramitē
 torqueat. Altera exterior est: appellatur sane gula: qua cibus atq̄ potus deuorat̄. Tendit hæc ad stoma-
 chum: is ad uentrē. Hãc p̄ uices operit cū spiritus tantū aut uox cōmeat: ne restagnatio itēpestiua alui
 obstrepat. Ex cartilage & carne arteria: gula neruo & carne cōstat. Ceruix nulli: nisi quibus utraq̄ hæc
 Cæteris collū: quibus tantū gula. Sed qbus ceruix e multis uertebratisq̄ orbiculatim ossibus flexilis ad
 circumspectum articulorum nodis iungitur. Leoni tantū & lupo & hyenæ & singulis rectisq̄ ossibus ri-
 gens. Cætero spinæ adnectitur. Spina lūbis ossia: sed tereti structura p̄ media foramina a crebro medul-
 la descendēte. Eandē esse ei naturã: quã cerebro colligunt: quoniã prætenui eius mēbrana mō incisa sta-
 tim expiret. Quibus lōga cura: iis longa & colla. Itē aquaticis quibus breuia crura habentibus: simili mō
 uncos ungues. Guttur hoī tantū & suis iuuenescit: aquæ quæ potâtur plerūq̄ uitio. Sūmum gulæ
 fauces uocant: postremū stomachus. Hoc noīe est sub arteria iam carnosã ianitas adnexa spinæ ad lati-
 tudinem ac longitudinē lagenæ mō fusa. Quibus fauces non sunt: ne stomachus qdē est: nec colla: nec
 guttur: ut piscibus: & ora uentribus iunguntur. Testudini marinæ lingua nulla: nec dentes: sed rostri
 acie cōminuit oīa. Postea arteria & stomachus denticulatus callo in modū rubi ad cōficiēdos cibos de-
 crescētibus crenis quicquid appropinquat uentri. Nouissima asperitas ut scobina fabri. Cor aīalibus cæ-
 teris in medio pectore est. Homini tantū infra leuã papillã turbinato mucrone in priora eminēs. Pisci-
 bus solis ad os spectat. Hoc primū nascētibus formari in utero tradūt. Deinde cerebrū: sicut tardissime
 oculos. Sed hos primū mori: cor nouissime. Huic præcipuus calor. Palpitat certe: & quasi alterum mo-
 uet. Intra aīalia præmolli firioq̄ opum mēbranæ inuolucro: munitū costar̄ & pectoris muro: ut pa-
 reat præcipuam uitæ causam & originem. Prima domicilia intra se animo & sanguini præbet: sinuoso
 specu: & in magnis aīalibus triplici: i nullo nō gemino. Ibi mēs habitat. Ex hoc fonte duæ grãdes uenæ
 in priora & terga discurrūt: sparſaq̄ ramor̄ serie per alias minores oībus mēbris uitalem sanguinē ri-
 gant. Solū hoc uisceꝝ uitis non macerat̄: nec supplicia uitæ trahit: lesuq̄ mortē ilico affert. Cæteris
 corruptis uitalitas in corde dura. Bruta existimantur aīalium qbus durū riget: audacia qbus paruū est:
 pauida quibus prægrãde. Maximū autē est p̄ portione muribus: lepori: asino: ceruo: pãthera: mustellis:
 hyenis: & omnibus timidis aut ppter metū maleficis. In paphlagonia bina pdicibus corda. In equorū
 corde & boum ossã reperiuntur interdū augeri id p̄ singulos annos in hoīe ad binas drachmas pōderis
 ad quinquagesimū annū accedere. Ab eo detrahi tãtūde: & ideo nō uiuere hoīem ultra cētēsimū an-
 nū defectu cordis ægyptii existimant. Quibus mos & cadauera asseruare medicata. Hirto corde gigni
 quosdã hoīes pdunt: nec alios fortiores esse industria: sicut Aristomenem messenium: qui. ccc. occidit
 lacedæmonios. Ipse cōuulneratus & captus semel per cauernã latomiæ euasit angustias: uulpiū ad-
 tus secutus. Itē captus: sopitis custodibus somno ad ignē aduolatus forã cum corpore exussit. Tertio
 capto lacedæmonii pectus dissecuere causa uiuendi: hirsutūq̄ cor repertū est. In corde summo pingui-
 tudo est quædam lætis extis. Non semp hoc aut in parte extorū habitū est. L. Postumio. L. Albino rege

Equis dentes

Virus in
Dentibus
Linguarum

Sapor in lingua

Arteria
Gula

Cordis loci

pinguitudo in
Corde

LIBER

sacrorū post centesimā uicesimā tertiam olympiadem: cū rex Pyrrhus ex italia discessisset cor in extis aru-
 spices aspicerē cœperunt. Cæsari dictatori quo die primū ueste purpurea pcessit: atq; in sella aurea in se-
 dit sacrificanti bis in extis defuit. Vnde questio magna de diuinatione argumentatibus: potuerit ne sine
 illo uiscere hostia uiuere? An ad tempus amiserit? Negat cremari posse i iis: q; cardiaco morbo obierit
 Negat & ueneno interēptis. Certe extat oratio Vitelli: qua reū Pisonem eius sceleris coarguit: hoc usus
 argumēto: palāq; testatus: nō potuisse ob uenenū cor Germanici Cæsaris cremari. Contra genere mor-
 bi defensio est Piso. Sub eo pulmo est: spirandiq; officina attrahēs: ac reddens aiām idcirco spongiosus:
 ac fistulis inanibus cauus. Pauca eū (ut dictū est) habent aquatilia: ac cætera oua parietia exigua: spumo-
 sum: nec sanguineū: ideo non sitiunt. Eadē est causa quare sub aqua diu ranæ & phocæ urinētur. Testu-
 do quoq; quis prægrandem & sub toto tegumento habeat: sine sanguine tamē habet. Quanto minor
 hic corporibus: tanto uelocitas maior. Chameleoni portione maximus & nihil aliud itus. Iecur & dex-
 tera in parte est. In eo quod caput extorū uocant magnæ uarietatis. M. Marcello circa mortē cum periret
 Ab Hannibale defuit in extis. Sequenti deinde die geminū repertū est. Defuit & Caio Mario cū immo-
 laret uticæ. Itē caio principi Kalen. ianuariis cum iniret consulatum: quo anno interfectus est. Claudio
 successoris eius quo mense interemptus est ueneno. Diuo Augusto spoleti sacrificanti primo potestatis
 suæ die sex uictimarū iocinera replicata intrinsecus ab ima fibra reperta sunt. Rescōsumq; duplicatūq; i
 tra annū imperiū. Caput extorū tristis ostenti uisum tū quoq; est: præterq; in solitudine ac metu. Tūc
 enim peremit curas. At bina iocinera leporibus circa briletū & tharnē: & in cherōneso ad ppontidem
 Mirūq; trāsatis alio interit alterū. In eodē est etiā fel nō oibus datum animalibus. In euboæ chalcide
 nullū pecori. In naxo prægrāde geminūq; ut pdigii loco utriq; aduenæ. Equi: nulli: asini: cerui: capræ
 aprī: cameli: delphini nō habent. Murium aliqui habēt. Hominū paucis nō est: quoq; ualitudine firmior
 & uita longior. Sunt qui equo nō quidē in iecore esse sed in aluo putēt: & ceruo in cauda aut intestinis.
 Ideo tantā habent amaritudinem: ut a canibus nō attingantur. Est aut nihil aliud q; purgamentum pes-
 simi sanguinis: & ideo in materia eius est. Certe iecur nulli est: nisi sanguinem habentibus. Accipit hoc
 a corde cui iungitur: funditq; in uenas. Sed in felle nigro isaniæ causa homini: morsq; toto reddito. Hic
 & in mores crimen bilis nomine. Adeo magnum est in hac parte uirus: cum se fundit in animū. Quin
 & toto corpore uagum colorem quoq; oculis aufert. Illud quidem redditum etiā ahenis. Nigrescūtq;
 contacta eo: ne quis miretur id uenenum esse serpentium. Carent eo qui absinthio uescuntur in ponto.
 Sed renibus ex parte tantum altera intestino iungitur: ut coruis coturnicibus: phasianis. Quibusdam
 intestino tātum ut columbis: accipitri: murenis. Paucis auium in pectore. Seruentibus portione maxi-
 me copiosum & piscibus. Est aut plerisq; toto intestino sicut accipitri miluo. Præterea i pectore ē & cæ-
 teris auibus. Vitulis quidē marinis ad multa quoq; nobile. Tauroq; felle aureus ducit color. Aruspices
 id Neptuno & humoris potētia dicauere. Geminūq; fuit Diuo Augusto: quo die apud actium uicit.
 Muriū iecusculis fibræ ad numez lunæ diez in mense cōgruere dicunt: totidēq; in ueniri quotū lu-
 men eius sit. Præterea bruma increscere. Cuniculoq; exta in betica gēmina sæpe reperiunt. Ranarū ru-
 betarū altera fibra a formicis nō attingitur propter uenenum: ut arbitrant. Iecur maxime uetusitatis pa-
 tiēs centenis durare annis obsidionum exēpla prodidere. Exta serpentibus & lacertis longa. Cecinæ uo-
 laterrano dracones emicuisse de exti lato pdigio tradit. Et profecto nihil incredibile sit existimanti-
 bus. Pyrrho regi quo die perit præcisā hostiarum capita tepfisse sanguinē suū lābentia. Extā homini ab
 inferiore uiscerū parte sepanē mēbranis quæ p̄cordia appellat: q; cordi prætedunt: qd̄ græci appellaue-
 rūt phrenas. Omnia quidē p̄cipalia uiscera mēbranis propriis ac uelut uaginis inclusit p̄uidēs natu-
 ra. In hac fuit & peculiaris cā uicinitas alui: ne cibus supprimeretur animus. Hinc certe refertur accepta
 subtilitas mētis: ideo nulla est ei caro: sed neruosa exilitas. In eadē præcipua hylaritatis sedes: quod titil-
 latu maxime intelligitur alarū: quas subit: nō alibi tenuiore cute humana: ideo scabendi dulcedine ibi
 p̄xima. Ob hoc in p̄celiis gladiatorūq; spectaculis mortē cū risu traiecta p̄cordia attulerūt. Subest
 uenter stomachū habentibus: cæteris simplex: ruminatibus geminus sanguine carētibus nullus. Inte-
 stinus enim quibusdā ab ore incipiēs quadā uia eodē reflectit: ut sapiæ & polypo. In hoīe adnexus infi-
 mo stomacho similis canino. His solis animalium inferiore parte angustior. Itaq; & sola uomunt: quia re-
 pleto p̄pter angustias supprimēt cibus. Quod accidere nō potest iis: quoq; spatiosa laxitas eum ad infe-
 riora transmittit. Ab hoc uētriculos lactes in hoīe & oue p̄ quas labit cibus. In cæteris ilæ a quibus ca-
 paciora itestina ad aluū. Hominūq; flexuolissimis orbibus. Idcirco magis auidi ciborū: qbus ab aluo lon-
 gius spatiū. Idē minus solertes: qbus obelissimus uenter. Aues quoq; geminos sinus habēt. Quædam
 unum quo merguntur recentia: ut guttur. Alterū in quē ex eo dimittunt concoctione maturata: ut gal-
 linæ: palūbes: colūbæ: perdices. Cætera fere carēt eo: sed gula potētior utuntur ut gracchuli: corui: corni-
 ces. Quædam neutro modo. Sed uentrē p̄ximū habēt qbus prælōga colla & angusta: ut porphyrioni:
 Venter solidipedū asper & durus. Terrestrium aliis denticulatæ asperitatis: aliis cancellatim mordacis.
 Quibus dentes utriq; nec ruminatio. Hic cōficiunt cibi. Hinc in aluū delabunt. Medio hæc umbili-
 co adnexa oibus. In hoīe ilæ infima parte simile suillo: a græcis appellat colon: ubi dolog; magna causa
 est. Angustissima canibus. Qua de causa uehementi nisu nec sine cruciatu leuant eā. Insatiabilia anima-
 lium quibus a uentre p̄tinus recto intestino transeunt cibi: ut lupis ceruariis: & inter aues mergis. Ven-
 tres & elephanto quattuor. Cætera suis similia. Pulmo quadruplo maior q; bubulo. Auibus uenter
 carnosus callosusq; in uentre hirūdinū pullis lapilli cādido aut rubenti cōcolore: q; chelidonū uocantur:

pulmo,

fel. purga-
 mentum
 sanguinis.

Iecur,

Extā
 p̄cordia,

Venter,

VNDECIMVS

magicis narrati artibus reperiunt. Et in iuuencaz secundo uentre pilæ rotunditate nigricas tophus: nullo pōdere singulare (ut putant) remediū ægre parietibus: si tellurē non attigerit. Ventriculi atq; intestina pingui ac tenui omento integunt: præterq; oua gignentibus, Huic adnectitur lyen i sinistra parte aduersus iecur: cū quo locū aliquādo permutat: sed prodigiose. Quidā eum putant inesse oua parietibus: itē serpentibus admodum exiguum: ita certe apparet in testudine: & crocodilo: & lacertis: & ranis. Aegoccephalo auti nō esse constat: neq; iis quæ careant sanguine. Peculiare cursus impedimētum aliquādo i eo. Quāobrem inuritur cursoz laborantibus. Et p uulnus etiā exēpto uiuere aialia tradunt. Sunt q; putent adimi risum simul hoī: intēperantiq; ioci cōstare lyenis magnitudine. Asia regio sepsis appellat: i qua minimos esse pecori tradit: & inde ad lyenē inuēta remedia. At in brileto & tharne quaterni renes ceruis. Cōtra pēnatis squamosisq; nulli. Cætero summis adhærent lūbis. Dexter oibus est latior: & minus pinguis: siciorq;. Vtriq; aut pinguitudo e medio exit: præterq; in uitulo marino. Aialia in renibus pinguisima. Oues quidē lætaliter circū eos cōcreto pingui. Aliquādo in eis inueniunt lapilli. Renes habēt omnia quadrupedū quæ aial generāt. Oua parientiu testudo sola: quæ & alia oia uiscera. Sed homo bubulis similes uelut e multis renibus cōpositos. Pectus hoc est ossa p̄cordiis & uitalibus natura circūdat. At uentri quē necesse erat crescere ademit. Nulli aialium circa uentrē ossa. Pectus hoī tantū latum reliquis carinatum: uolucris magnis: & inter eas aquaticis maxime. Costæ homini tantum octonæ: suis denæ: cornigeris tredecim: serpentibus triginta. Infra aluum est a priore parte uesica: quæ nulli oua gignentium præter testudinem. Nulli nisi sanguineum pulmonem habenti. Nulli pedibus carentium. Inter eā & aluum arteria ad pubē tendentes: quæ illa appellant. In uesica lupi lapillus qui srytes appellatur. Sed hoīum quibusdā diro cruciatu subinde nascētes calculi: & setaz capillamēta. Vesica membrana constat: quæ uulnerata cicatrice non solidescit: neq; qua cerebrum aut cor inuoluitur. Plura. n. mēbranarum genera. Fœminis eadem oia: præterq; uesicæ iunctis utriculus: unde dictus uterus: quod alio noīe locos appellant. Hoc in reliquis aialibus uulua. Hæc uisera & intra se parentibus duplex. Oua generatium adnexa p̄cordiis. Et in muliere geminos sinus ab utraq; parte latez habet. Funebri quotiens uersa spiritum inclusit. Boues grauidas negant præterq; dextero uulua sinu ferre etiā cum geminos ferant. Vulua enecto partu melior q; edito. Eiectia uocat illa. Hæc porcaria. Primiparæ suis optima. Cōtra effœtia a partu: præterq; eodē die suis occisæ liuida ac macra. Nec nouellaz suum præterq; primiparū probantur: potiusq; uetere: necdū effœtarum: & biduo ante partum aut post partū: aut quo eiecerint die. Proxima eiectitiæ est occisæ uno die post partum. Huius & sumē optimum: si modo fœtus non hauserit. Eiectitiæ tererrimum. Antiqui abdomen uocabāt: priusq; calleret id scientes occidere nō assueti. Cornigera una parte dentata & quæ in pedibus talos habent sæuo piguescunt. Bisulca scissisue in digyros pedibus & non cornigera adipe. Cōcretus hic & cum refrixit fragilis semperq; in fine carnis. Contra pingue inter carnem cutemq; succo liquidum. Quædam non piguescunt: ut lepus: perdix. Steriliora cuncta pingua & in maribus & in fœminis. Senescunt celerius præpingua. Omnibus animalibus est quoddam in oculis pingua. Adeps cunctis sine sensu: qui nec arterias habet nec uenas. Plerisq; animalium est pinguedo sine sensu: quam ob causam sues spirantes a muribus tradunt rosas. Quin & L. Apronii consularis uiri filio detractos adipēs: leuatq; corpus in mobili onere. Et medulla ex eodem uidetur esse a iuuenta rubens: & senecta albescēs. Nō nisi canis hæc ossibus. Nec cruribus iumento rū aut canū. Quare fracta non ferum inent: qd̄ defluente euenit medulla. Est autem pinguis iis quibus adeps. Seuosa cornigeris. Neruosa & in spina tantū dorfi ossa nō habentibus ut pisciū generi. Vrsis nulla. Leoni in femoz & brachioz ossibus paucis exigua admodū. Cæteris enim est tanta duritia: ut ignis elidat uelut e silice. Iis dura quæ nō piguescunt. Asinorum ad tubas canora. Delphinis ossa non spina. Animal enim pariunt. Serpentibus spina. Aquatiliū mollibus nulla. Sed corpus circulis carnis uinctum ut sæpiæ atq; lolligini. Et insectis negatur æque esse ulla. Cartilaginea animalium aquatiliū habent medullam in spina. Vituli marini carthilaginē: non ossa: itē oīum auriculæ ac nares quæ modicū emittēt flexili mollicia naturæ puidētia: ne frangerēt. Cartilago rupta nō solidescit. Nec præcisa ossa recrefcunt: præterq; ueterinis ab ungula ad suffragina. Homo crescit in longitudinem ad annos usq; ter septenos. Tum deinde ad plenitudinem. Maxime autem pubescens nondum quēdā soluere: & præcipue ægritudine sentitur. Nerui orsi a corde: bubuloz etiam circumuoluti similem naturam & causam habent in omnibus lubricis appellati ossibus: nodosq; corporū qui uocantur articuli. Aliubi interuentu aliubi ambitu: aliubi transitu ligantes. Hic teretes: illic lati: ut in unoquoq; poscit figuratio. Neq; ii solidantur incisi: mirumq; uulneratis sumus dolor: præfectis nullus. Sine neruis sunt quædam animalia: ut pisces: arteris enim constat. Sed neq; eæ molli piscium generi. Vbi sunt nerui: interiores condunt mēbra: superiores reuocant: inter hos latent arteriæ: idest spiritus semitæ: iis innatant uenæ: idest sanguinis riuī. Arteriarum pulsus in cacumine maxime membrorum euidentis index fere morborum in modulos certos legeq; metricas per ætates stabilis aut citatus aut tardus descriptas ab Eriphilo medicinæ uate miranda: arte nimiam propter subtilitatem deserta. Observatio tamen crebri aut languidi ictus gubernacula uitæ temperat. Arteriæ carent sensu: nam & sanguine. Nec omnes uitalem continent spiritum: præcisissq; torpescit tantum pars ea corporis. Aues nec uenas nec arterias habent: item serpentes: testudines: lacertæ minimumq; sanguinis. Venæ in prætenuēs postremo fibras subter totam cutem dispersæ adeo in angustam subtilitatem tenuantur: ut penetrare sanguis non possit aliudue q; exilis humor ab illo qui cacuminibus innumeris sudor appellatur: in umbilico uenarum nodoso coitu.

L. ym.

pectus.
Costæ. som
quots
vesicæ q

vulua.

Homo. ad anno
tra septimos et

venæ.

LIBER

De sanguine & quorum celerrime siccetur: quorum non coeat: quorum grauiſſimus uel tenuiſſimus: quorum nullus.

CA. XXXVIII.

Anguis qbus multus & pinguis iracundia. Maribus q̄ foeminis nigrior. Et in iuuenta magis q̄ ſenio. Et inferiore parte pinguior. Magna & in eo uitalitatis portio. Emiſſum ſpiritū trahit ſecū: & tamē tactū nō ſentit. Aīaliū fortiora qbus ſanguis craſſior. Sapiētiora qbus tenuior. Tīmidiora qbus minimus. At qbus nullus hebetia. Tauroꝝ celerrime coit atq; dureſcit: ideo peſtifer potu maxime. Aproꝝ & ceruoꝝ caprarūꝝ & bubaloꝝ oīum nō ſpiſſat. Pinguiffimus aſinus. Homini tenuiffimus. Iis qbus plus quaterni pedes nullus. Obefis minus copioſus: quoniā abſumit pingui. Profluuium eius uni ſit in naribus homini: aliis nare altera: aliis utraq;. Quibuſdam per inferna. Multis per ora ſtatuto tempore: ut nuper Macrio uiro prætorio: & oībus aīis Voluſio Saturnino urbis præfecto: qui nonageſimū etiā exceſſit annum. Solū hoc in corpore tēporariū ſentit incrementū. Siquidē hoſtiæ abundantiōrē fundunt: ſi prius bibere. Quæ aīalium latere certis tēporibus diximus nō habēt tunc ſanguinem præter exiguas admodū circa corda guttas miro ope naturæ. Sicut & in hoīe: uim eius ad minima momenta mutari: nō mō tantum in ore ſuffuſa materia: ueꝝ ad ſingulos animi habitus: pudore: ira: metu: pallioribus pluribus modis: item ruboris. Alius enim iræ: & alius uerecūdiæ. Nam & in metu refugere: & nuſq; eſſe certum eſt. Multiſq; non tranſuere traſſoſſis: quod homini tātum euenit. Nā quæ mutari diximus colorem: alienum accipiunt quodam repercūſſu. Homo ſolus in ſe mutat. Mori omnes morſq; ſanguinem abſumunt.

An i sanguine p̄cipatus: & tergoꝝ: & pilis: & mām̄is: & uestitu.

CA. XXXIX.

Vnt qui ſubtilitatē animi conſtare nō tenuitate ſanguinis putēt: ſed cure opi mēt̄iſq; corporū. Et tunc magis aut minus bruta eſſe: ut oſtreas & teſtudines. Bouū tergoꝝ ſetas ſuū obſtare tenuitati innati ſpiritus: nec purum liquidumq; tranſmitti. Sic & in hoīe cū craſſior calloſior uecludat cutis. Quæ uero rō crocodilis ſi enim cruori ſed duriciæ tergoꝝ tribuatur & ſolertia. Hippopotami corii craſſitudo talis: ut iſde torreatur eſcā. Et tamen eſt quædā ingenio medica diligētia. Elephatoꝝ quoq; tergoꝝ ipenetrabiles ſetas habēt: cū tamē oīum quadrupedū ſubtilitas animi præcipua phibeat illis. Ergo cutis ipſa ſenſu caret: maxime i capite. Vbicūq; per ſe hac ſine carne eſt uulnerata nō coit: ut in bucca cilioꝝ. Quæ animal pariūt pilos habēt. Quæ oua pennas: aut ſquamas: aut corticē: aut teſtam: ut teſtudines: aut cutem puram ut ſerpentes. Pennaꝝ caules omniū auium præciſæ non creſcūt uulſæ autem renaſcuntur. Membranis uolant fragilibus inſecta. Humētibus hirūdines in mari. Siccis inter teſta ueſpertilio. Horum quoq; alæ articulos habent. Pili a cute exeunt craſſa hiri. Foeminis tenuiores. Equis in iuba largi. In armis leoni. Daſipodi & in buccis intus & in pedibus. Quæ utraq; Troꝝ & in lepore tradit. Hoc exemplo libidinoſiores hoīum hirtōs colligens. Villiſſimus animalium lepus. Pubeſcit homo ſolus quod niſi contingat ſterilis in gignēdo eſt: ſeu maſculus ſeu foemina. Pili in hoīe partim ſimus: partim poſtea gignunt. Cogeniti aut non deſinunt: ſicut nec foeminis magnope. Inuentæ tamē quædā deſluuio capitis inualidæ: uelut languidiores cū menſtrui curſus ſterere. Quibuſdā poſt geniti. Viuis ſponte non gignunt. Quadrupedibus pilū cadere atq; ſubnaſci annum eſt. Viris creſcunt maxime in capite: mox in barba. Reſiſi nō ut hæba ab cætera incifura augētur: ſed ab radice exeunt. Creſcunt & in quibuſdam morbis maxime tuſcis: & in ſenectā. Deſunctoꝝ quoq; corporibus. Libidinoſis congeniti maturius deſluūt. At nati celerius recreſcunt. Quadrupedibus ſenectute craſſeſcunt: lanæq; rareſcunt. Quadrupedum dorſa piloſa: uētres glabri. Boum coriis glutinū excoquit: taurorūꝝ & id præcipuū. Māmas homo ſolus e maribus habet. Cætera animalia māmaꝝ notas tantū. Sed ne foemina quidē in pectore: niſi quæ poſſunt partus ſuos attollere. Oua gignentium nulli. Nec lac niſi animal parienti. Volucrum ueſpertilio tantū. Fabuloſum enim arbitror de ſtrigibus ubera eas infantium labris imulgere. Eſſe in maledictis iam antiq; ſtrigem cōuenit: ſed quæ ſit auium cōſtare non arbitror.

Notabilia animalia quæ mam̄is.

CA. XL.

Sinis a foetu dolent: ideo ſexto mēſe arcent partus: cum equæ anno ppe toto præbeant. Quibus ſolida ungula nec ſupra geminos partus. Hæc oīa binas habent māmas: nec aliubi q̄ in femoribus. Eodē loco biſulca & cornigera. Boues quaternas. Oues capræ binas. Quæ numero ſo foecunda partu: & quibus digyti in pedibus: hæc plus habent toto uentre duplici ordine: ut ſues. Generoſæ duodenas. Vulgares binis minus. Similiter canes. Alia uētre medio quaternas ut pātheræ. Alia binas ut leænæ. Elephas tantū ſub armis duas: nec in pectore. ſed citra in alis occultas. Nulla in foemori bus digytos habentium. Primi geniti in quaꝝ parte ſues primas premuunt. Et ſi eſcā ſunt faucibus p̄ximæ: tamen ſuam nouit: q̄ſq; in foetu quo genitus eſt ordine: eaꝝ alitur: nec alia. Detracto illa aluino ſuo ſterleſcit ilico: ac reſilit. Vno uero ex oī turba relicto ſola munifex quæ genito fuerat attributa deſcendit. Verſæ māmas quaternas gerūt. Delphini binas in ima aluo papillas tātū: nec euidētes: & paulo in obliquū porrectas. Neq; aliud animal in curſu lambitur. Et balenæ uitulicq; māmis nutriūt foetus.

De lacte: & unde caſeus non fiat.

CA. XLI.

Vlieri ante ſeptimum mēſem p̄ſuſum lac inutile. Ab eo mēſe quod uitalis eſt partus: ſalubre. Pleriſq; aut totis māmis: atq; etiā in alax ſinus fluit. Cameli lac mulget: ne iteq; grauēſcat. Suauiſſimū hoc exiſtimat ad unā menſurā tribus aquæ additis. Bos ante partum non habet. Ex primo ſemper a partu coloſtra fiunt: ni admisceatur aqua: in pumicis modū coeunt duritia. Aſinæ prægnantes cōtinuo lacteſcunt. Pullo eaꝝ ubi pingue pabulū biduo a partu maternum lac guſtaſſe loctale

VNDECIMVS

est. Genus mali uocatur colostratio. Caseus non fit ex utrinque dentatis: quonia eorum lac non coit. Tenuissimum camelis: mox equabus. Crassissimum asinae ut coaguli uice utantur. Conferre aliquid & candori in mulierum cute existimat. Pöpeia certe Comitii Neronis coniunx quingentas pro oia secum foetas trahens balnearum etiam solio totum corpus illo lacte macerabat: extendi quoque cutem credes. Omnem autem lac igne spissatum humore feruescit. Bubulum caseo fertilius quam caprinum: ex eadem mensura pene altero tanto. Quae plures quaternis mammas habent caseo inutilia: & meliora quae binas. Coagulum inutile leporis. Haedi laudati. Precipuum tamen dasipodis: quod & profluuium alui medetur. Vnius utrinque dentatorem. Mirum barbaras gentes quae lacte uigant ignorare aut spernere casei tot saeculis dotem: densantes id alioquin in acorem iucundum & pingue butyrum spuma: id est lactis concretiusque quam quod sero uocat. Non omitendum in eo olei uim esse: & barbaros omnes infantescque nostros ita ungi.

De diuersitate caseorum.

CA. XLII.

Aus caseo Romae: ubi omnium gentium bona iudicantur: comminus e prouintiis nemaufensi praecipua: lesurae gabalicaeque pagis. Sed breuis ac musteo tantum commedatio. Duobus alpes generibus pabula sua approbant. Dalmatiae docleatem mittunt. Cetrionicae uatuficum. Numerosior apennino cebanus. Huc & Liguria mittit ouium maxime lactis. Auximatem ex Umbria. Mixtoque Etruria atque Liguria confinio lunensem magnitudine conspiciunt. Quippe & ad singula milia modo premunt. Proximam autem & urbi uestinum: crustuminumque & e cedito campo laudatissimum. Et caprae gregi sua laus est. In recenti maxime: eam augente gratiam fumo: qualis in ipsa urbe conficitur: cunctis praefendus. Nam galliarum sapor medicamenti uim optinet. Transmaria uero Bithynius fere in gloria est. Inesse pabulis salem etiam ubi non detur. Ita maxime intelligitur omni in sale caseo senescente. Quales redire in musteum saporem aceto e thymo maceratos certum est. Tradunt Zoroastrem in desertis caseo uixisse annis, xx, ita temperato ut uetustatem non sentiret.

Differentia membrorum hominis a caeteris animalibus.

CA. XLIII.

Errestrium solus homo bipes. Vni iuguli: humeri. Caeteris armis. Vni ulnae. Quibus animalium manus sunt intus tantum carnosae: extra nervi & cute consistunt. Digyti quibusdam in manibus sentiunt. Caii Oratii ex patritia gente filias duas ob id sedigytas appellatas acceperunt. Vulcatium sedigytum illustrem in poetica. Hominis digyti articulos habet ternos. Pollex binos: & digytis aduersus uniuersis flectitur: pro se uero in obliquum porrigitur: crassior caeteris. Huic minimus mensura par est. Duo reliqui sibi. Inter quos medius longissime protenditur. Quibus ex rapina uictus quadrupedum quindigyti in prioribus pedibus: reliquis quaterni. Leones: lupi: canes: & pauca in posterioribus quoque quos unguis habent: uno iuxta cruris articulum dependente. Reliqua quae sunt minora digytos quino. Brachia non omnibus paria esse. Thratio enim studiose in C. Caesaris ludo notum est dextram fuisse praecipuam. Aialium quaedam ut manibus utuntur priorum ministerio pedum: sedentque ad os illis admouentia cibos ut sciuri.

De simiarum similitudine.

CA. XLIIII.

Am simiarum genera perfectam hominis simulationem continent: facie: naribus: auribus: palpebris. Quae solae quadrupedum & inferiorum habent genera: iam mammas in pectore & brachia: & crura in contrarium flexa. Similiter in manibus unguis: digytos longiorque medium. Pedibus paruum differunt. Sunt enim ut manus praelongi: sed uestigium palmae simile faciunt. Iis quoque pollex & articuli ut hominis. Et praeter genitale tantum. Et hoc in maribus. Viscera etiam interiora omnia ad exemplar.

De unguibus.

CA. XLV.

Ungues qui clausulae neruorum summam existimantur omnibus iis quibus & digyti. Sed simiae ibricati: hominibus lati: & defuncto cresunt. Rapacibus unci. Caeteris recti: ut canibus: praeter eum qui a crure plerisque dependunt. Omnia digytos habent quae pedes excepto elephantum. Huic enim infiores numero quidem quinque: sed indiuisi: ac leuiter discreti: unguis quoque non unguibus similes: & pedes maiores priores. In posterioribus articuli breues. Idem poplites intus flectit hominis modo. Caetera aialia in diuersum. Posterioribus articulos pedibus quam prioribus. Nam quae aial generant genua ante se flectunt: & suffraginum artus in aduersum. Hominis genua & cubiti contraria. Item ursis & simiae generi: ob id minime praecipuibus. Oua parietibus quadrupedum crocodilo. Lacertium priora genua post curuant: posteriora in priorem partem. Sunt autem crura his obliqua humani poplitis modo. Sic & multi pedibus: praeterquam nouissima salientibus. Aues & quadrupedes alas in priora curuant: suffragines in posteriora. Hominis genibus quaedam & religio inest observatione gentium. Haec supplices attingunt. Ad haec manus tendunt. Haec ut aras adorant: fortassis quia inest iis uitalitas. Namque in ipsa genu utriusque commissura dextra leuag a priore parte gemina quaedam buccarum inanitas est: qua perfossa ceu uinculis spiritus fugit. Inest & in aliis partibus quaedam religio: sicut dextra osculis auersa appetit. In fide porrigitur. Antiquis graeciae in supplicatio mentum attingere mos erat. Est in aure ima memoriae locus: quem tangentes attestamur. Est post aurem aequae dextram nemefios: quae dea latinum nomen ne in capitolio quidem inuenit: quo referimus tacto ore praecipuum a minimo digytum: ueniam sermonis a diis exposcentes. Varices in cruribus uiro tantum: mulieri raro. C. Marium qui septies consul fuit statim sibi extrahi passum unum hominem Oppius auctor est. Omnia aialia a dextris partibus incedunt: sinistris incubant. Reliqua ut libitum est grandiuuunt. Leo tantum & camelus pedum: hoc est ut sinister pes non transeat dextrum: sed subsequatur. Pedes homini maximi: foeminis tenuiores. In omni genere surae homini tantum & crura carnosae. Reperitur apud auctores in aegypto quaedam non habuisse suras. Vola hominis tantum exceptis quibusdam. Namque & hinc cognomina inuenta Planci: Plauti.

LIBER

Scauri: Pansæ sicuti a cruribus Vari: Variæ: uatini quæ uitia. Et in quadrupedibus solidas habet ungulas: quæ non sunt cornigera. Igitur pro eis talum ungula est illis. Nec talos habent eadem. At quæ bifurcata sunt habent. Idem digytos habentibus non sunt. Neque prioribus pedibus omnino ulli. Camelo tali similes bubulis: sed minores paulo. Est enim bifurcū discrimine exiguo pessimus uestigio carnosio ut urfi. Quæ de causâ in longiore itinere sine calciatu fatiscunt. De unguibus. CA. XLVI.

Ungulæ ueterino tantū generi renascuntur. Sues in illyrico quibusdā locis solidas habet ungulas. Cornigera fere bifurca. Solida ungula & bicornis nullum. Vnicorne asinus tantū indicus.

Vnicorne bifurcum orix. Talos asinus indicus unus solidipedum habet. Nam sues ex utroque genere existimantur: ideo foetus eorum homini qui existimant habere facile conuicti. Lynx tantū digytos habentibus simile quiddam talo habet. Leo etiamnum tortuosos. Talus autem rectus est in articulo pedis uentre eminens: concaua in uertebra ligatus.

De pedibus auium & unguibus.

CA. XLVII.

Vium aliæ digytata: aliæ palmipedes: aliæ inter utrumque digytis diuisis adiecta latitudine. Sed omnibus quaterni digyti: tres in superiore parte: unus in calce. Hic deest quibusdā longa crura habentibus. Lynx sola utrumque binos habet. Eadem linguam serpentium similem in magnâ longitudinē porrigit. Circūagit: collū in aduersum se. Ungues ei grades ceu gracchulis. Auium quibusdā grauioribus in cruribus additi radii. Nulli uncos habentium ungues longi pedes. Porrectis ad caudam eorum cruribus uolat. Quibus breues contractis ad mediū. Qui negant uolucrum ullam sine pedibus esse: confirmant & hapodas habere: & oten: & drepanin in eis: quæ rarissime apparent. Visæ iam etiā serpentes anserinis pedibus.

De pedibus insectorum a duobus ad centum.

CA. XLVIII.

Insectorum animalium pedes primi longiores duros habentibus oculos ut subinde pedibus eos tergant: ceu notamus in muscis. Quæ ex iis nouissimos habet longos saliant ut locustæ. Oibus autem iis seni pedes. Araneis quibusdā prælongi accedunt bini. Internodia singulis terna. Ostronos & marinis esse diximus polypis: sæpiis: lollyginibus: cancris: quæ brachia in contrarium mouent: pedes in orbem aut in obliquum. Idem soli animalium rotundi. Cætera binos pedes duces habent: cancri tantum quaternos. Quæ hunc numerum pedum excessere terrestria ut plerique uermes: non infra duodenos habent: aliqua uero & ceteros. Numerus pedum impar nulli est. Solidipedum crura statim iusta nascuntur mensuram. Postea exporrigentia se uerius quam crescentia. Itaque in infantia scabunt aurea posterioribus: quod addita ætate non quaerunt. Quia longitudo superficiem corporum solam ampliat. Hac de causa inter initia nascuntur: nisi submissis genibus non possunt: nec usque dum ceruix ad iusta incrementa perueniat.

De pomilionibus & genitalibus.

CA. XLIX.

Pomilionum genus in omnibus animalibus est: atque etiam inter uolucres. Genitalia maribus quibus essent retro satis diximus. Ossa sunt lupis: uulpibus: mustellis: uiueræ. Sunt iis etiam calculo humano remedia præcipua. Virgo quoque simul ut expirauerit cornescere aiunt. Camelino arcus iterum oriens populi fidissimum. Necnon in aliqua gentium quoque in iis discrimina. Et sacrorum etiam citra perniciem amputatis matris deum gallis. Contra mulierum paucis prodigiosa assimilatio sicut hermaphroditis utriusque sexus. Quod etiam quadrupedum generi accidisse Neronis principatu primum arbitror. Offendebat certe hermaphroditas subiuges carpento suo: equas in treberico galliæ agro rephas: ceu plane uisenda res est: principem terrarum insidere portetis. Testes pecori armatorum ad crura decidui: suis adnexi: delphinopragi: ultima condunt aluo: & elephanto occulti. Qui oua parientium lumbis itus adherent: qualia occisima in uenere. Piscibus serpentibusque nulli: sed eorum uice binæ ad genitalia a renibus uenæ. Buteonibus terni. Homini tantum iniuria aut sponte naturæ fragunt. Idque tertium ab hermaphroditis & spadonibus semiuiri genus habet. Mares in omni genere fortiores: præterquam in patheris & urfis. De caudis. CA. L.

Audæ præter hominem ac simias omnibus fere animalibus: & oua gignentibus pro desiderio corporum. Nudæ hircis & apris: fetosæ ut equis. Amputatæ lacertis & serpentibus renascuntur. Piscium meatus gubernaculi modo regunt. Atque etiam in dextrâ ac leuâ motæ ut remigio quodam impellunt. Laceratis inueniunt & geminæ. Boum caudis longissimus caulis: atque in ima parte hirtus. Idem asinis longior quam equis: sed fetosus ueterinis. Leoni infima parte ut bubus & sorici: & patheris non item. Vulpibus & lupis uillosus ut ouibus: quippe pererior. Sues intorquet. Canum degeneres sub aluum reflectunt.

De uocibus.

CA. LI.

Uocem non habere nisi quæ pulmonem & arterias habet: hoc est nisi quæ spirant. Aristoteles putat. Idcirco & insectis sonum esse non uocem intus meante spiritu: & incluso sonante. Alia murmur edere ut apes. Alia cum tractu stridorē ut cicadas. Recepto enim ut duabus sub peccatore cauis spiritu mobili occurrente membrana intus attritu eius sonare uiscera fat notum est. Cætera simul cum uolatu incipere audiri: & desinere: ut muscas: apes. Sonum enim attritu & interiore aura non anima reddi. Locustas penarum & scæmorum attritu sonare creditur sane. Item aquatiliū peccines stridere cum uolat. Mobilis & crusta intacta nec uocem nec sonum ullum habere. Sed & cæteri pisces quis pulmone & arteria careant: non in totum sine ullo sono sunt. Stridorem eum dentibus fieri cauillantur. Et iis quæ caper uocatur in acheloo amne grunitum habet: & alii de quibus diximus oua parientibus. Sibilus serpentibus longus. Testudini abruptus. Ranis sonus sui generis ut dictum est nisi: & in his ferenda dubitatio: est qui mox in ore concipitur non in pectore. Multum tamen in his refert & locorum natura. Mulæ in macedonia traduntur. Muti & apris. Auium loquaciores quæ minores: & circa coitus maxime. Aliis in

VNDECIMVS

pugna uox ut coturnicibus. Aliis ante pugnam ut perdicibus. Aliis cum uicere ut gallinaceis. Iisdem sua maribus. Aliis eadem ut foeminis: ut lusciniarum generi. Quaedam toto anno canunt: quaedam certis temporibus: ut in singulis dictum est. Elephas circa nares ore ipso sternutameto simile elidit sonum: per nares autem tubae raucitati. Bubus tantum foeminis uox grauior: in alio omni genere exilior quam maribus. In homine etiam castratis. Infantis nascentis nulla auditur antequam totus emergat utero. Primus sermo anniculo est. Semestrus locutus est Croesi filius in crepundis. Quo prodigio totum id cecidit regnum. Qui celerius fari coepere: tardius ingredi incipiunt. Vox roboratur a tredecim annis. Eadem in senecta exilior. Neque in alio aialium saepius mutatur. Mira praeterea sunt de uoce digna dictu in theatrorum orchestris scobe aut harena superiecta deuorata: & in rudi parietum circumiecta. Etiam doliis inanibus currit eundem concauo uel recto parietum spatio: quousque leui sono dicta uerba ad alterum caput perferens si nulla inaequalitas impediatur. Vox in homine magna uultus partem habet. Agnoscimus eam priusquam cernamus: non aliter quam oculis. Totidemque sunt eae quot in rebus natura mortales: & sua cuiusque sicut facies. Hinc illa generum totaque linguarum tot orbe diuersitas. Hinc tot cantibus & modulis flexiones. Sed ante omnia explanatio animi quae nos distinxit a feris. Inter ipsos quoque homines discrimen alterum aequae grandem quam a beluis fecit.

De agnascensibus membris: & dicta Aristotelis de uita hominis. CA. LII.

Embra animalibus agnata iutilia sunt: sicut sextus homini semper digytus. Placuit in aegypto nutrire portentum: binis & in aduersa capitis parte oculis hominem: sed iis non cernentem. Miror quidem Aristotelem non modo credidisse praescita uitae esse aliqua in corporibus ipsis: uerum etiam prodidisse. Quae quamquam uana existimo: nec sine contatione proferenda: ne in se quisque & aurguria anxie quaerat. Attingam tamen quae tantus uir in doctrina non spreuit. Igitur uitae breuis signa ponit raros dentes: praelogos digytos: plumbeum colorem: pluresque in manu incisuras: nec perpetuas. Contra longae esse uitae incuruos humeris: & in manu una duas incisuras longas habentes: & pluresque. xxxii. dentes habentes: auribus amplis. Nec uniuersa haec (ut arbitror) sed singula obseruat. Friuola (ut reor) & uulgo tamen narrata. Addidit morum aspectus simili modo apud nos Trogus: & ipse auctor seuerissimus: quos uerbis eius subiticiam. Frons ubi est magna segnem animum subesse significat. Quibus parua mobilem. Quibus rotunda iracundum: uelut hoc uestigio tumoris apparere. Supercilia quibus porriguntur in rectum: molles significat. Quibus iuxta nasum flexa sunt: austeros. Quibus iuxta tempora inflexa derisores. Quibus in totum demissa: maliuolos & inuidos. Oculi quibuscumque sunt longi maleficos esse indicant. Qui carnosos a naribus angulos habent: malitiae nota praeventi. Candidi pars extenta notam impudentiae habet. Qui identidem autem operire solent inconstantiae. Auricularum magnitudo loquacitatis & stultitiae nota est. Haec Trogus.

De aia: & de habitu aialium: & quae gustata interimant: & de uictu hois: & quibus de causis non coquatur. CA. LIII.

Nimiae leonis uirus graue: Vrsi pestilens. Contacta halitu eius attingit nulla fera: citiusque putrescunt afflatae reliquis. Homini tantum natura infici uoluit pluribus modis: & ciborum ac dentium uitis: sed maxime senio. Dolor sentire non poterat: tactu sensusque omni carebat: sine qua nihil sentitur. Eadem comebat ab eo recens assidue exitura supremo: & sola ex omnibus superfutura. Denique haec trahebatur e caelo. Huius quoque tamen reperta poena est: ut neque id ipsum quo uiuitur in uita iuuaret. Parthorum populis hoc praecipue & a iuuenta propter indiscretos cibos: namque & uino foetent oranimio. Sed sibi perceres medetur grano assyrii mali: cuius est suauitas praecipua in esculenta addito. Elephantorum anima serpentes extrahit. Ceruorum item urit. Diximus hominum genera qui uenena serpentium suctu e corporibus exigent. Quin & suis serpentes in pabulo sunt: & aliis uenenum est. Quae insecta appellauimus omnia olei aspersu necantur. Vultures unguento quidem fugantur. Alia alios appetunt odores. Scarabei rosam. Quosdam serpentes scorpio occidit. Scythae sagittae unguent aciem uiperina sanie & humano sanguine. Irremediabile id scelus. Mortale ilico affert leui tactu. Quae aialium ueneno pascerentur diximus. Quaedam innocua alioquin uenenatis pasta noxia fiunt & ipsa. Apros in pamphilia & ciliciae montosis salamandra ab iis deuorata qui edere moriuntur. Nec enim est intellectus ullus in sapore uel odore. Et aqua uinique interimunt. Salamandra ibi immortua: uel si oino biberit unde petet. Item rana quam uocant rubetam: tantum insidiarum est uitae. Vespere serpentes auidae uescuntur. Quo alimeto mortiferos ictus faciunt. Ideoque magna differentia est uictus: ut in tractu pisce uiuentium Theophrastus perdidit. Boues quoque pisce uesci: sed non nisi uiuente. Homini cibus utilissimus simplex. Aceruatio saporum pestifera: & condimenta perniciosiora. Difficiliter autem perficiuntur omnia in cibis acris: nimia: & auide: hausta: & aestate quam hyeme difficilius: & in senecta quam in iuuenta. Vomitiones homini ad haec in remedium excogitatae frigidiora corpora faciunt. Inimicae oculis maxime autem dentibus. Sono concoquere corpulentiae quam firmitati utilis. Ideo athletas malunt cibos ambulatione perficere. Per uigilio quidem praecipue uincuntur cibi.

De corpulentia augenda uel minuenda: & quae gustu fame ac sitim sedent. CA. LIIII.

Uescunt corpora dulcibus atque pinguibus & potu. Minuuntur siccis & aridis: ac siti. Quaedam aialia & pecudes quoque in africa quarto die bibunt. Homini non ante diem septimum letalis inedia. Durasse & ultra undecimum plerisque. Certum est mori esuriendi semper inexplebili auiditate aialium uni homini. Quaedam rursus exiguo gustu famam ac sitim sedant: conseruantque uires: ut butyrum: ut titipace. glycyrrizon. Perniciosissimum autem & in omni uita quidem quod nimium. Praecipuae tamen corpori: minusque quod graue quolibet modo utilius. Vix ad reliqua naturae transeamus.

NIMALIVM OMNIVM QVAE NOSCI POTVERE NATVRAE generatim membratimq; ita se habent. Restat neq; ipsa aia carentia qua' doqde nihil sine ea uiuit terra edita: ut inde eruta dicatur: ac nullu' fileatur reg; naturae opus. Diu fuere occulta eius beneficia. Sumumq; munus ho'i datum arbores siluaraq; intelligebatur. Hinc primu' alimētum. Haru' fronde melior specus: libro uestis. Etiamnum gentes sic degunt. Quo magis ac magis admireris ab iis principiis caedi montes in marmora. Vestes a feribus peti. Vnionem in rubri maris profundo. Smaragdum in ima tellure quaeri. Ad hoc excogitata sunt aurium uulnera. Nimirum quonia' parum est collo crinibusq; gestari: nisi infoderentur etiam corpori. Quam obrem sequi par est ordinem uitae & arbores ante alia dicere: ac morbis primordia ingerere.

De arborum honore: & quando platanus primum in italia:

& de natura earum.

CA. I.

Ae fuere numinu' templa. priscoq; ritu simplici rura etiā nūc deo praecellētem arborem dicāt. Nec magis auro fulgētia atq; ebore simulacra q̄ lucos. Et in iis silentia ipsa adoramus. Arboꝝ genera numinibus suis dicata ppetuo seruātur. Ut Ioui esculus. Apollini laurus. Mineruae olea Veneri myrtus. Herculi populus. Qin & siluanos Faunosq; & deorum genera siluis ac sua numina tāq; e caelo attributa credimus. Arbores postea grādiōribus fruge succis hominem mitigauere. Ex iis recreans membra olei liquor: uirelq; potus uini: tot deniq; sapores annui sponte uenientes: & mensae deputgnetur licet earum causa cum feris: & pasti naufragorum corporibus pisces expetantur: etiamnum tamen secāda. Mille praeterea sunt usus earum sine quib; uita degi non possit. Arbore sulcamus maria: terrafq; admouemus. Arbore exaedificamus tecta. Ex arbore & simulacra numinu' fuere: nondum precio excogitato beluarū cadaueri: atq; ut a diis nato iure luxuriae eodē ebore numinu' ora spectarētur: & mēsarū pedes. Producti alpibus coercitas & tam inexuperabili munimento gallias hanc primū habuisse causam supfundendi sese italiae: q̄ Elico ex heluetiis cuius eorū fabrilē ob artem romae cōmoratus sic cum ficam & uuam: oleiq; ac uini pmissa remeans secū tulisset. Quapropter haec uel bello quaesisse uenia sit. Sed quis nō iure miretur arboreū umbrāe gratia tātum peritā orbe? Platanus ea est. Haec per mare ionium in Diomedis insulā eiusdem tumuli gratia primū inuecta. Inde in siciliā trāsgressa: atq; inter primas donata italiae. etiā ad morinos usq; peruecta. ad tributariū etiam pertinens solum: ut gētes uecti gal & pro umbra pēdant. Dionysius prior siciliae tyrānus regiam in urbē trāstulit eas: domus suae miraculum: ubi postea factū gymnasium: nec potuisse in amplitudinē adolescere: & alias fuisse in italia ac nominatim hispania apud auctores inuenit. Hoc actum circa captae urbis aetate: tātumq; postea honoris increuit: ut mero infuso enutriātur. Cōpertū id maxime pdesse radicibus. Docuimusq; etiā arbores uina portare. Celebratae sunt primū in ambulatiōe achademiae athenis cubitoꝝ. xxx. sex unius radice ramos antecedēte. Nunc est clara in lycia soria gelidi fontis amoenitate itinēri apposita domicilii mō caua octoginta atq; unius pedū specu numeroso uertice: & se uastis ptegens ramoꝝ arboribus istar agros lōgis optinēs umbris: ac ne qd desit spelūcae imagini saxea itus crepidinis corona muscosos cōplexa pumices extat: tā digna miraculo: ut Licinius Mutianus ter cōsul & nuper puincia eius legatus pdēdū etiā potsteris putarit: epulatū itra eā se cū duodeuicesimo comite. Large ipsa toros p̄bete fronde: ab oī afflatu se curū optantē hymbriū p folia crepitus. Laetiorēq; marinorū nitore picturā uarietate laqueariū auro cubuisse in eadē. Aliud exēplū Caii principis in ueliterno rure mirati unius tabulata: laxifq; ramoꝝ trabibus scamna patula & in ea epulati cū ipse pars esset umbrāe qundecim cōuiuay ac ministerii capace triclinio: quā coenā appellauit ille nidū. Et gortynae in isula creta iuxta fontē platanus una isignis utriusq; linguāe monumētis: nunq; folia dimittēs. Statimq; ei graeciae fabulositas supfluit. Iouē sub ea cū Europa cōcubuisse. Ceu uero nō alia eius generis eēt in cypro: sed ex ea primū in ipsa certa ut est natura hoīum nouitatis auida. Platani fatāe regenerauere uitiū: quādoqdem cōmendatio arboris eius nō alia maior est: q̄ solē aestate arcere: hyeme admittere. Inde in italia quoq; ac suburbana sua Claudio p̄cipe Marcelli eserini libertus: sed q se potentiae cā Cæsaris libertis adoprasset spado thessalicus p̄diues ut merito dici posset. Id quoq; Dionysius trāstulit id genus. Durātq; etiā in italia portēta terrarū: p̄ter illa scilicet quae ipsa excogitauit italia.

De cameplatano: & q̄s totonderit uiridaria.

CA. II.

Am̄q; & cameplatani uocant̄ coactae breuitatis: quonia' arboꝝ etiam abortus iuenimus. Hoc quoq; ergo in genē pumilionū ifelicitas dicta erit. Fit autē & serēdi genere & recidēdi primus Cn. Matius ex equestri ordie Diui Augusti amicus iuenit nemora tōsilia itra hos. lxxx. annos.

De peregrinis arboribus: & malo assyria.

CA. III.

Eregrinae cerasi persicaq; & oēs quae graeca noīa aut aliena. Sed quae ex iis incolarū numero esse coepere dicentur inter frutiferas. In praesentia externa psequemur a salutari maxime orsi. Malus assyria quā alii uocant medicam uenenis medet: Foliū eius est unedonis intercurrētibus spinis. Pomū ipsum alias nō mandit: odore praecellit folioꝝ quoq; qui transit in uestes una cōditus arcetq; aialium noxia. Arbor ipsa oibus horis pomifera est: aliis cadentibus: aliis maturefcentibus: aliis

DVODECIMVS

nero subnascentibus. Tentauere gentes transferre ad se propter remedii præstantiam fictilibus in uasis dato per cauernas radicibus spiramento. Qualiter omnia transitura longius seri artissime trãfferiq; quæ meminisse cõueniet: ut semel quæq; dicantur. Sed nisi apud medos & in perfide nasci noluit. Hæc autẽ cuius grana parthorum proceres incoquere diximus esculentis commendandi halitus gratia. Nec alia arbor laudatur in medis. Lanigeras serum in mentione gentis eius narrauimus.

De india arboribus: uel quãdo primũ romæ hebenus.

CA. IIII.

i Tem india arborũ magnitudinẽ unã: quã peculiarius Virgilius celebrauit hebenũ nusq; alibi nasci p̄fessus. Herodotus eã æthiopiã intelligere maluit: tributũ uice regibus p̄sidis e materie eius cẽtenas phalãgas tertio quoq; anno p̄sitasse æthiopus cũ auro & ebore p̄dendo. Nõ omit tendũ id quoq; uicenos dẽtes elephantog; grandes: quoniã ita significauit: æthiopus eadẽ causa pendere solitos: tanta ebori auctoritas erat urbis nostræ trecentesimo decimo anno. Tunc. n. auctor ille hystoriã eam cõdidit Thuriis in italia. Quo magis mirũ est: quod eidẽ credimus: qui padũ annẽ non uidisset: ne mini ad id tẽpus asia grãciãq; aut sibi cognitũ. Aethiopiã forma ut diximus. Meroen usq; nup allatã Neroni principi rarã arborẽ hebenũ. A meroe usq; ad syenẽ finẽ imperii per nõgenta nonagita sex mil. pas. nullãq; aliã nisi palmã generis esse docuit. Ideo fortassis in tributog; auctoritate tertia res fuerit hebenus. Romæ eã magnus Põpeius in triũpho mithridatico ostendit. Accẽdi eam Fabianus negat. Vris tamẽ odore iucũdo. Duo genera eius. Rarum id quod melius. Arboreum trunco enodi: materiã nigri splẽdoris: ac uel sine arte p̄tinus iucundi. Alteq; fruticosum cytisi modo: & tota india dispersum est.

De spina & ficu indicis.

CA. V.

i Bi & spina similis sed dephensa uel lucernis igni protinus transiliente. Nũc eas exponam quas mirata est Alexandri magni uictoria orbe eo patefacto. Ficus ibi exilia poma habet. Ipsa se semper serens: uastis diffunditur ramis. Quog; pondera adeo in terrã curuãtur: ut annuo spatio infigant: notamq; sibi p̄paginem faciant circa parẽtem in orbis: quodã opere topiario. Intra septẽ eã æstiuant pastores: opacã pariter & munitã uallo arboris: decora specie subter intuenti p̄culue formicacato ambitu. Superiores eiusdẽ rami in excelsum emicant: siluola multitudine: uasto matris corpore: ut lx. pas. plerãq; orbem colligãt. Umbrã uero bina stadia operiãt. Foliog; latitudo peltæ effigiẽ amazonicæ habet. Ea causa fructũ integens crescere phibet. Rarusq; est nec fabæ magnitudinẽ excedens. Sed per folia solibus coctus prædulci sapore digno miraculo arboris gignitur circa acefinem maxime amnem.

De arbore pala: & arboribus indicis sine nominibus & laniferis.

CA. VI.

m Aior alia poma & suauitate præcellentior: quo sapiẽtiores indog; uiuunt. Folium alas auium imitatur lõgitudine triũ cubitog;: latitudine duũ. Fructũ e cortice mittit admirabilẽ succi dulcedine: ut uno quaternos satiet. Arbori nomẽ palæ: poma ariena. Plurima est in sidracis expeditionum. Alexãdri termino. Est & alia similis huic: dulcior poma: sed intraneog; ualitudini infesta. Dixerat Alexãder ne quis agminis sui id pomum attingeret. Genera arborũ macedones narrauerunt: ex maiore parte sine noibus. Est & terebintho similis cætera: poma amygdalis: uel minore tantum magnitudine: præcipuã suauitatis in bastris. Vtiq; hanc alique terebinthũ esse p̄p̄rii generis potiusq; simiẽ ei putauerunt. Sed unde uestes lineas faciunt: foliis moro similis: calice bombicino. Cynorhodoserũt eam in campis: nec est gratior ullarum prospectus. Oliua india sterilis: præterq; oleastri fructu.

De piperis arboribus: & gariophylo: & aliis pluribus.

CA. VII.

p Assim uero quæ piper gignunt: iuniperis nostri similes: q̄q; in si õte caucasi solibus opposita gigni tantum eas aliqui tradidere. Semina a iunipero distãt puulis siliquis: quales in passiolis uidemus. Hæ priusq; dehiscant: decerptæ tostæq; sole faciunt quod uocatur piper longum. Paulatim uero dehiscentes per maturitatem ostendũt cãdidum piper: quod deinde tostũ solibus colore rugisq; mutat. Veg; & iis sua iniuria est: atq; cæli intẽperire carbuculant: fiuntq; semina casta & inania: qd uocant brechmasin: indorum lingua sic significante abortũ. Hoc ex oĩ genere asperrimũ leuissimũq; & pallidum. Gratius nigrũ lenisq; utroq; candidũ. Non est huius arboris radix: ut aliqui existimauerunt: quã uocant singiuerim: alii uero gingiberim: q̄q; sapore simili. Id. n. in arabia atq; trolodytica in uillis nascitur. Paruã hærbæ: radice candida. Celeriter ea cariã sentit: quĩs in tanta amaritudine. Preciũ eius in libras sex. Piper lõgum facillime adulterat alexandrino sinapi. Emitur in libras. xxv. Album. xvii. Nigrũ. xiiii. Vsum eius adeo placuisse mix; est. In aliis quippe suauitas cõp̄it: in aliis species inuitauit. Huic nec pomi nec baccaẽ commẽdatio est aliqua. Sola placere amaritudine: & hãc in indos peti. Quis ille qui primus cibus experiri uoluit? aut cui in appetenda auiditate esurire non fuit satius? Vtrunq; siluestre gentibus suis est: & tamen p̄dere emitur ut aurum uel argẽtũ. Piperis arborẽ iam etiã habet italia maiorem myrto: nec absylem. Amaritudo grano eadẽ quæ piperi musteo credit; esse. Deest tosta illa maturitas: ideoq; & rugarũ colorisq; similitudo. Adulterat iuniperi baccis mire uim trahentibus. In p̄dere qdem multis modis. Est etiã in idia piperis granisimile: quod uocat gariophylon grandius fragiliusq;. Tradunt in indico luco id gigni. Aduerhiẽ odoris grã. Fert & in spinis piperis similitudinẽ: p̄cipua amaritudine foliis paruis dẽsisq; cyperi mō: ramis trium cubitog;: cortice pallido: radice lata: lignosãq;: buxei coloris. Hac in aqua cũ semine excepta in æreo uasẽ medicamẽtũ fit: quod uocat lycione. Ea spina & in pelio monte nascitur: adulteratq; medicamẽtũ. Itẽ asphodeli radix aut fel bubulũ aut absinthiũ uel thus uel amurca. Absinthium ap̄tissimum medicinæ quod est spumosum. Indi in utribus camelog; aut rhinocerotum admittunt. Spinam ipsam in grãcia quidam pixacanthum chironium uocant.

LIBER

De machir: & arboribus amanae gentis.

CA. VIII.

T machir ex india aduehitur cortex rubes: radicis magnae: noie arboris suae. Qualis sit ea incertum habeo. Corticis melle decocti usus in medicina ad dysentericos praecipuus habet. Sacaron & arabia fert: sed laudatius india. Est autem mel in arundinibus collectum: gummi modo candidum: dentibus fragile. Amplissimum nucis auellanae magnitudine ad medicinae ratum usum. Cotermina indis gens ariana appellat: cuius spina lachrymae preciosa: myrrhae similis: accessu propter aculeos anxio. Ibi & frutex pestilens raphani folio: lauri odore: equos inuitate: qui pene equitatu orbauit. Alexandrum primo introitu. Quod & in gedrosiis accidit. Item laurino folio. Et ibi spina tradita est: cuius liquor aspersus oculis caecitatem infert animalibus omnibus. Necnon & haerba praecipui odoris referta minutis serpentes: quarum ictu protinus moriendum esset. Onoficritus tradit in hyrcaniae conuallibus ficis similes esse arbores quae uocentur ochi: ex quibus defluat mel horis matutinis duabus.

De bedellio & arboribus persici maris.

CA. IX.

Icina est baetiana: in qua bedellium nominatissimum. Arbor nigra est magnitudine oleae folio roboris: fructu caprifici: naturaque gummi. Alii brochon appellant: alii malachram: alii maldacon. Nigrum uero & in offas conuolutum hadrobalum. Esse autem debet translucidum: simile cerae: odoratum: & cum fricatur pingue: gustu amarum citra acoem. In sacris uino perfusum odoratus. Nascitur & in arabia indiaque & media ac babylone. Aliqui peraticum uocant ex media aduectum. Facilius hoc & crustosius: amariuscque & gummosum. Adulteratur amygdala nuce. Caetera eius genera cortice: & scordasti. Ita uocatur arbor aemula gummi. Sed deprehendunt (quod semel dixisse & in caeteros odores satis ut sit) odore: colore: pondere: gustu: igne. Baetiano nitor ficcus: multique candidi ungues. Praeterea suum pondus: quod grauius esse aut leuius non debeat. Praecium sincero in libras decem tantum. Gentes supradictas persis attingit: rubro mari: quod ibi pficum uocauimus longe in terra aestus agente. Mira arborum natura. Namque erosae sale inuectis derelictisque similes sicco littore radicibus nudis polypos modo amplexa steriles haerenas spectantur. Eadem mari adueniente fluctibus pulsatae resistunt immobiles. Quin & pleno aestu operiuntur rotae. Apparateque rerum argumentis asperitate aquarum illas alii. Magnitudo miranda est. Species similis unodonis. Pomum amygdalis extra: intus contortis nucleis.

De arboribus persicae insulae & lanigeris arboribus.

CA. X.

Ylos insula in eodem sinu est: repleta siluis qua spectat orientem: quaque ipsa aestu maris perfunditur. Magnitudo singulis arboribus fici. Flos suauitate inenarrabili. Pomum lupino simile propter asperitatem intactum omnibus animalibus. Eiusdem insulae excelsiore suggestu lanigerarum arbores alio modo ferunt. Iis folia infocunda: quae si minora essent uitium poterant uideri. Ferunt cotonei mali amplitudine cucurbitas: quae maturitate ruptae ostendunt lanuginis pilas: ex quibus uestes praecioso lintheo faciunt.

De gossampino & arboribus ex quibus uestes fiunt: & quibus modis consistant arborum fructus.

CA. XI.

Rbores uocant gossampinos fertiliores etiam tylo in minore: quae distat .x. passuum luba circa fruticem lanugines esse tradit. Lintheaque fieri indicis praestantiora. Arabiae autem arbores ex quibus uestes faciunt cynas uocari: folio palmae simili. Sic indos suae arbores uestiunt. In tyliis autem & alia arbor floret albae uiolae species: sed magnitudine quadruplici sine odore quod miremur. In eo tractu est & alia similis. foliosior tamen. roseisque floris: quem noctu comprimens aperire incipit solis exortu: meridie expandit. Incole dormire eum dicunt. Fert eadem insula & palmas: oleasque: ac uites: & cum reliquo pomorum genere ficos. Nulli arborum folia ibi decidunt. Rigaturque gelidis fontibus: & hymbres accipit. Vicina iis arabia flagitat quaedam generum distinctionem: quoniam fructus iis constat: radice: frutice: cortice: succo: lachryma: ligno: surculo: flore: folio: pomo.

De costo & nardo: & differentiis nardi.

CA. XII.

Adix & folium indis est maximo praecio. Radix costi gustu feruens: odore eximio: frutice alias inutili: primo statim introitu annis indi in patale insula. Duo sunt eius genera: nigrum & quod melius candicans. Praecium in libras .xvi. De folio nardi plura dicere par est: ut principali in ugentis. Frutex est graui & crassa radice: sed breui ac nigra: fragilisque: quis pingui. Situm redolente ut cupressi aspero sapore: folio paruo desiccato. Cacumina in aristas se spargunt: ideo gemina dote nardi spicas ac folia celebrant. Altere eius genus apud gangem nascens danatur. In totum ozenitidis nomine uirus reddolens. Adulteratur ex pseudo nardo haerba quae ubique nascitur crassiore atque latiore folio: & colore laeuigo in candidum uergente. Item sua radice premixta ponderis causa: & gummi: spumaque argenti aut stibio: cyperiue cortice. Sincerum quidem leuitate deprehenditur: & colore ruffo: odorisque suauitate & gustu: maxime siccante os sapore iucundo. Praecium spicae in libras .lxxx. Folia diuisere ad nouam amplitudinem: quod hadrosphaerum uocatur: maioribus siclis .xxx. Quod minore folio est mesophaeae appellatur emif. lx. Laudatissimum microsphaeae e minimis folium. Praeciumque eius .lxxv. odoris gratia omnibus maior recentibus. Nardo color qui iueterauerit nigriori melior. In nostro orbe proxime laudatur syriacum: mox gallicum. Tertio loco creticum: quod alii quidem agiron uocant: alii phu folio olusatris: caule cubitali geniculato: in purpura albicante: radice obliqua uillosoque & imitante auium pedes. Buccaris uocatur nardum rusticum: de quo dicitur mus inter flores. Sunt autem ea omnia haerbae: praeter indicum. Ex iis gallicum & cum radice uellitur: abluunturque uino. Siccat in umbra: alligatur fasciculis in charta: non multum ab indico differens: syriaco tamen leuius. Praecium siclis .xiii. In iis probatio una: ne sint fragilia & arida potiusque sicca folia. Cum gallico nardo semper nascitur haerba: quae hirculus uocatur a grauitate odoris & similitudine: quae maxime adulteratur. Distat

DVODECIMVS

q sine cauliculo est: & q minoribus foliis: quodq radicis neq amara neq odorata.

De assaro amomo & amomi: & de cardamomo,

CA. XIII.

Ardi uim habet & assarum: quod & ipsum aliqui siluestre nardum appellant. Est aut ederae fo-
nliis: rotundioribus ratum mollioribusq: flore purpureo: radice gallici nardi simile: acinofum:
 saporis calidi: ac uenosi. Montibus in umbrosis bis anno floret. Optimu in ponto: pximum in
 phrygia. tertium in illyrico. Fodit cu folia mittere incipit. Et in sole siccat: celeriter situm trahens: ac se-
 nescens. Inueta nuper & in thracia haerba est cuius folia nihil ab indico nardo distat. Amomi uua in usu
 est indica uite labrusca ut alii existimauere frutice uenoso: palmi altitudine: carpiturq: cum radice: mani-
 pulatim leniter componitur: ptinus fragile. Laudatur q: maxime punici mali foliis simile: nec rugoris:
 colore ruffo. Secunda bonitas pallido. Haerbaeu peius. Pessimuq: candidum: quod & uetustate euenit.
 Precium uuae in libras sicli. lxx. Friato uero amomo. xlviii. Nascit & i armeniae parte: quae uocat ocene:
 & in media & in ponto. Adultera foliis punicis & gummi liquido ut cohaereat: conuoluatq: se in uuae
 modum. Est & quae uocatur amomis minus uenosa: atq: durior: ac minus odorata: a quo apparet aut
 aliud esse: aut colligi immaturum. Similes iis & noie & frutice cardamomum semine oblago. Metitur
 eodem modo & in arabia. Quattuor eius genera. Viridissimum ac pingue acutis angulis contumax fri-
 tanti: quod maxime laudatur. Proximum eius ruffo candicans. Tertium breuius atq: nigrius. Peius ta-
 men uariu & facile tritu: odorisq: parui. Quod uerius costo uicinius esse debet. Hoc & apud medos na-
 scitur. Precium optimi in libras. xii. Cinamomo getilitas proxima erat nihil: nisi prius arabiae diuitias in-
 dicari conueniret: causasq: quae cognome illi foelicis ac beatae dedere. Pricipalia ergo in illa thus & myr-
 rha. Haec & cum troglodytis communis.

De thure & arboribus thuris,

CA. XIII.

Hura praeter arabiam nullis: ac ne arabiae quide uniuersae. In medio eius sunt fere attramitae pa-
ego sabaeorum capite regni Sabota: in monte excelso: a quo octo mationibus distat regio eoge
 thurifera: Saba appellat: qd significare graeci misteriu dicunt: spectas ortus solis aestiu: undiq
 rupibus inuia & a dextra maris scopulis inaccessa. Id solum et rubro lacteu tradit. Siluae longitudo est
 schoenorum. xx. Latitudo dimidiu eius. Schoenus patet Eratosthenis rone stadia. xl. hoc est passus quq
 milia. Aliqui. xxii. stadia singulis scoenis dedere: attollunt colles alti: decurruntq: & in plana arbores spo-
 te natae. Terram argillosam esse conuenit: raris fontibus ac nitrosis. Attingunt & minaei pagus alius: per
 quos uehitur uno tramite angusto. Hi primi comeritum thuris fecere: maximeq: exercent. A quibus
 & minieum dictu est. Nec preterea arabum alii thuris arborem uident: ac ne horu quide oes. Feruntq: ccc.
 no amplius esse familiae: quae ius per successiones id sibi uendicet. Sacros uocari ob id: nec ullo cogref-
 su foeminae funerumq: cum incidant eas arbores: aut metant pollui. Atq: ita religione merces augeri.
 Quidam pmiscuum ius iis populis esse tradunt in siluis. Alii per uices annor: diuidi. Nec arboris ipsius
 quae sit facies constat. Res in arabia gessimus: & romana arma in magna parte eius penetrauerunt. C. etiā
 Caesar Augusti filius inde gloriam petiit: nec tamē ab ullo (quod equide sciam) latino arborum earum
 tradita est facies. Graecorum exempla uariant. Alii folio pyri minore duntaxat & haerbidi coloris pdi-
 dere. Alii lentisco similem subrutilo folio. Quidam terebinthum esse: & hoc uisum Antigono regi al-
 lato frutice. Iuba rex iis uoluminibus quae scripsit ad. C. Caesarem Augusti filium ardentē fama arabiae
 tradit contorti esse caudicis: ramis aceris maxime ponti. Succum amygdalae modo emittere. Taleq: in
 carmania apparere: & in aegypto satas studio Ptolomaeorum regnatium. Cortice lauri esse constat. Qui-
 dam & folium simile dixere. Talis certe fuit arbor fardibus. Na & asiae reges ferendi curam habuerunt.
 Qui mea aetate legati ex arabia uenerunt: omnia incertiora fecerunt. Quod iure miremur uirgis etiam
 thuris ad nos commeantibus quibus credi potest: matrem quoq: teretem & enodi fructificare trunco.
 Meti semel anno solebat minore occasione uendendi. Iam quaestus aliam uiam affert.

De natura thuris & generibus,

CA. XV.

Rior atq: naturalis uindemia circa canis ortum flagrantissimo aestu incidentibus: qua maxi-
pme uideat esse praegnans: tenuissimusq: tendi cortex. Laxat hic plaga: non adimif. Inde psilit
 spuma pinguis. Haec concreta densatur: ubi loci natura poscat tegere palmea excipiente. Aliubi
 area circum pauita. Purius illo mo: sed hoc ponderosius. Quod in arbore haerit ferro depectif: ideo cor-
 ticosum. Silua diuisa certis portionibus mutua innocentia tuta est. Neq: ullus faucias arbores custodit.
 Nemo furat alteri. At hercule alexandriae ubi thura interpolant: nulla satis custodit diligentia officinas.
 Subligaria signant opifici. Persona adicit capiti: densusue reticulus. Nudi emittuntur: tanto minus fidei
 apud nos poena: q: apud illos siluae habent. Autumno legitur ex aestiuo partu. Hoc purissimu cadidum.
 Secunda uindemia est uere: ad ea hyeme corticibus incisis. Ruffum hoc exit: nec coparandum priori. Il-
 lud carfiatum: hoc dathiathu uocant. Creditur & nouellae arboris candidius esse: sed ueteris odoratius.
 Quidā & in insulis melius putant gigni. Iuba in insulis negat nasci. Quod ex eo rotunditate guttae pepen-
 dit masculum uocamus: cum alias non fere mas uocetur: ubi no sit foemina. Religioi tributum ne sexu
 alter usurparetur. Masculum aliqui putant a specie testium dictum. Praecipua autem gratia est mammo-
 so cum haerente lachryma priore cofecuta alia miscuit se. Singula haec manu implere solita inuenio. Cu
 minori diripiendi auiditate lentius nasci liceret. Graeci strygonia & atomum tali modo appellat: mino-
 rem autem arabiam. Micas concussu elisas mamam uocamus. Etianum tamē inueniuntur guttae: quae
 tertiam parte minae: hoc est, xxxix. denarioq: pondus aequent. Alexandro magno in pueritia sine psimo

LIBER

nia thura ingerenti aris pedagogus Leonides dixerat ut illo modo cum deicisset thuriferas gentes supplicaret. At ille arabia potius thure onustā nauim misit ei. Large exhortatus ut deos adoraret. Thus collectum fabotam camelis conuehitur porta ad id una patente. Digredi uia capitale leges fecere. Ibi decimas deo: quem uocant Sabin. Mensura nō pondere sacerdotes accipiūt. Nec ante mercari licet. Inde impensā publicā tolerantur. Nam & benigne certo itinere numero deus hospites pascit. Euehi nō potest nisi per gebbānitas. Itaq; & horum regi pēdit uectigal. Caput eorū thōma abest a gaza nostri littoris iudeā oppido. lxxx. xxxvii. mil. pas. Quod diuiditur in māliones camelorū. lxii. Sunt & quæ sacerdotibus dantur portioēs scribisq; regum certæ. Sed præter hos & custodes satellitesq; & hostiarii & ministri populantur. Iam quacūq; iter est aliubi pro aqua aliubi p pabulo aut p mālioniibus uariisq; portiois pendunt: ut sumptus in singulos camelos denarium. dc. lxxxviii. ad nostrum littus colligat. Iterūq; imperii nostri publicanis penditur. Itaq; optimi thuris libra siclog. vi. precii habet secūda. xii. tertia. xiiii. Apud nos adulteratur resine cādida gēma per q̄ simili: sed deprehendit qbus dictū est modis. Probat cādore: amplitudine: fragilitate: carbone. Ut statim ardeat. Itē ne dentē recipiat potiusq; in micis frangatur.

De myrrha & arboribus myrrhæ.

CA. XVI.

Yrrham in iisdem siluis permixtam arborem nasci tradidere: aliqui plures separatim. Quippe multis in locis arabie gignit: ut apparebit in generibus. Conuehit & ex siluis laudata: petūtq; eam etiā a troglodytis sabbæi trālitu maris. Satiua quoq; puenit multū siluestri prælata. Gaudet raris & ablaqueationibus. Melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinq; cubita. nec sine spinis: caudice duro & itorto: crassiore q̄ thuris: & ab radice etiā q̄ reliqua sui parte. Corticē læuē similem q̄ unedoni. Scabrum alii spinosumq; dixerunt. Foliū oliuæ: ueq; crispis. & aculeatū. Iuba olusatri aliqui: similem iunipero scabriorem tantū: spinisq; horridā: folio rotūdiore: sed sapore iuniperi. Nec non fuere qui e thuris arbore utrunq; nasci mētirentur. Inciduntur bis & ipsæ: iisdemq; tēporis: sed a radice usq; ad ramos qui ualēt. Sudant autē sponte priusq; incidantur. Stacten dictā: cui nulla præfertur. Ab hac satia & in siluestri quoq; melior æstia. Non dant ex myrrha portiones deo: quoniam & apud alios nascitur. Regi tamen gebannitarum quartas partes eius pendunt. Cætero passim ac uulgo coemptam in folles cōfartiant ipsiq; unguentarii digerunt haud difficulter odoris atq; pinguedinis argumentis.

De generibus myrrhæ: & natura & precio eius.

CA. XVII.

Enera complura. Troglodytica siluestrium prima. Erythrea sequens & in aqua stæta & astra mitica est gebbānitica & auferitis gebbānitæ regno. Tertia dianitis. Quarta collatia. Quinta sembracena a ciuitate regni sabæorū mari proxima. Sexta quā durifitin uocant. Est & candida uno tantum loco: quæ in messalum oppidum confertur. Probatur troglodytica pinguedine: & q̄ aspectu aridior est: fordidaq; atq; barbara: sed acrior cæteris. Sembracena prædictis caret uitis: ante alias hyalaris: sed uiribus tenuis. In plenum autem probatio est minutis glebis: nec rotūdis. In cōcretu albicantis succi & tabescētis: utq; cōfracta cādidos ungues habeat: gustu leniter amara. Secūda bonitas: itus uaria. Pessima quæ intus nigra. Peior si sit etiā foris. Precia ex occasione ementium uaria. Stactæ a. vi. ad. l. Satiuæ summum ad. xxii. Erythreæ ad. xvi. hanc uolunt arabicam intelligi. Troglodytica nucleo ad. xiiii. Sæ quā odorariam uocant ad. xiiii. Adulteratur lentisci glebis & gummi. Item cucumeris succo amaritudinis causa: sicut ponderis spuma argenti. Reliqua uitia deprehenduntur sapore: gummi dente lentiscentis. Facillime autem adulteratur indica myrrha: quæ ibidem quadam e spina colligitur. Hoc folium peius india affert facili distinctione: tanto deterior est.

De mastice: ladano: & bruta: enhemio: & strobo: & de styrace.

CA. XVIII.

Rgo transit in mastice quæ ex alia spina fit in india. Itemq; in arabia lamā uocant. Sed mastice quoq; gemina est: quoniam & in alia græciaq; hæra reperit e radice folia emittens: & carduū similem malo seminis plenū lachryma: erūpit incisa parte summa uix ut dinosci possit a mastice uera. Nec non & tertia in ponto est bituminis similior. Laudatissima autē chia candida: cuius precii in libras. xx. nigrae uero. xii. Chia e lentisco tradit gigni gūmi modo. Adulterat ut thura resina. Arabia etiānum & ladano gloria: forte casuq; hoc & iniuria fieri odores plures tradidere. Capras maleficū alias frondibus animal: odoratorum uero fruticum expetentius tanq̄ intelligat precia carpere geminū caules prædulci liquore turgentes distillantemq; ab iis casus mixtura succū improbo barbag; uillo abstergere. Hunc glomerari in puluerē: & incoqui sole. Et ideo in ladano caprag; pilos esse. Sed non alibi fieri q̄ in nabatheis: qui sunt ex arabia contermini syriæ. Recētiore ex auctoribus strobon hoc uocant. Traduntq; siluas arabū pastu caprag; infringi: atq; ita succū uillis inhærescere. Veg; autē ladanū cyprī in insula esse. Ut obiter quæq; genera odorū dicant: quis nō terræ ordine. Similiter & hoc ibi fieri tradunt: & esse cesyphum hyrcorum barbīs genibusq; uillosis inhæres. Sed ederae flore deroso pastibus matutinis cum est rorulenta cypros. Deinde nebula sole discussa in puluerem madentibus uillis adhærescere: atq; ita ladanum depecti. Sunt qui hærbam in cypro ex qua id fiat ladam appellent: etenim illi ladanum uocant: huius pingni insidere. Itaq; attractis funiculis hærbā eā conuolui: atq; ita offas fieri. Ergo in utraq; gente bina genera: terrenum: & factitium. Id quod terrenū est friabile: factitium lentum. Nec non & fruticem esse dicunt in carmania & super ægyptum per Ptolomæos translatis plantis. Aut ut alii generari & id in iis: ut thuris arbore colligat; ut gummi inciso cortice: & caprinis pellibus excipi. Precia sunt laudatissimo in libras asses. xl. Adulterat myrti baccis: & aliis aialium fordibus. Sinceri odor debet esse ferus: & quodāmodo solitudinē redolēs. Ipsū uisu aridum: statim tactu mollescere. Accensum fulgere:

DVODECIMVS

odore iucundo gratuitum. Mirtata deprehenduntur: crepitātq; in igne. Præterea sincero calculi potius e rupibus inhaerent: q̄ puluis. In arabia & olea dotatur lachryma qua medicamentum conficit a græcis enhemon dictū: singulari effectu cōtrahendis uulnerum cicatricibus. In maritimis ea fluctibus æstuq; operiuntur. Nec baccae nocet: cum constet & in foliis salem relinqui. Hæc sunt peculiaris arabia. Et pauca præterea alibi cōmunia dicēda: quoniā in iis uincit: peregrinosq; ipsa myrrhæ odores & ab exteris petit. Tanta mortalibus suæ regē fatieras est: alienarūq; auuiditas. Petunt igit in helimæos arborē brutā cu presso fusā similem: ex albidis ramis: iucūdi odoris accensam: & cum miraculo historiis Claudii Cæsaris prædicatā. Folia eius inspergere potionibus parthos tradit. Odorē proximum esse cedro: fumūq; eius cōtra ligna alia remedio. Nascit̄ ultraphasin tigrimq; in finibus opimis scythiæ in monte scantho. Petunt & in carmanos arborē strobū ad suffirus perfusam uino palmeo accedētes. Huius odor redit a cameris ad solum iocundos: sed aggrauans capita citra dolorem tamen. Hoc somnum ægris quærūt. His cōmertiis carracem oppidum aperuere: quod est illis nundinariū. Inde gabbam oēs petere solebant dieq; xx. itinere: & palestina syriam. Postea carracem peti cōceptum: ac regna parthorū ex ea. causa Iuba auctor est. Mihi & ad persas etiā prius ista portasse: q̄ in syriam aut ægyptum uidentur. Herodoto teste qui tradit singula milia talentum thuris annua pensitasse arabas regibus persarū. Ex syri reuehūt styracem: acri odore eius in focis abigentes suorum fastidium. Cætero nō alia ligni genera sunt in usu q̄ odorata. Cibosq; sabæi coquunt thuris ligno: alii myrrhæ. Oppidorum uicorumq; non alio q̄ ex aris fumo atq; nidore. Ad hunc ergo sanandum urunt styracem in pellibus hyrcinis: suffiuntq; tecta. Adeo nulla est uoluptas quæ non assiduitate sui fastidium pariat. Eundem & ad serpentes fugandos urunt in odiferis siluis frequentissimas.

De felicitate arabia.

CA. XIX.

On sunt eorū cinamomū aut casia. Et tamen foelix appellatur arabia falso & ingrati cognominis: quæ hoc acceptū superis fuerat: cū plus ex eo inferis debeat. Beatū illa fecit hominē etiā in morte luxuria: quæ diis intellexerat genita adhibens urēdis defunctis. Periti rerum adstruxerunt nō ferre tātum annuo foetu: quātum Nero princeps nouissimo pōpæ suæ die cōcremauit. Aestimetur postea toto orbe singulis annis tot funera: acruatimq; cōgesta honorī cadaueq; quæ diis per singulas micas dantur. Nec minus propitii erant mola falsa supplicatibus. Immo uero (ut palam est) placatiores. Verum arabia etiā nūc foelicis mare est. Ex illo nāq; margaritas mittit. Minimaq; cōputatione milies centena milia sestertium annis oibus india & seres peninsulaq; illa imperio nostro adimunt. Tanto nobis delicia & foemina cōstāt. Quota enim portio ex illis ad deos queso iam uti ad inferos pertinet?

De cinamomo & xilocinnamomo & casia.

CA. XX.

Inamomum & casias fabulosa narrauit antiquitas: princepsue Herodotus auium nidis: & priuatim phœnicis: in quo situ Liber pater educatus eēt ex inuis rupibus arboribusq; decuti carnis: quā ipsæ inferrent pōdere aut plumbatis sagittis. Itē casiam circa paludes ppugnate unguibus diro uespertilionū genere: aligerisq; serpentibus: his cōmentis augentes rerum precia. Commutata uero fabula est ad meridiani solis repercussus: inenarrabile quēdam uniuersitatis halitum e tota peninsula existere tot generum auris spirāte concentu. Magniq; Alexandri classibus arabia odore primū nuntiatum in altum. Omnia falsa: siquidē cinnamomū idēq; cinnamū nascit̄ in æthiopia troglodytis cōnubio permixta. Ii mercantes a cōterminis uehūt per maria uasta ratibus: quas neq; gubernacula regāt: neq; remi trahāt uel impellāt nō uela: nō ratio ulla adiuuet: cū oium instar ibi sint hō tātum & audacia. Præterea hybernū mare exigant circa brumā eurus tū maxime flantibus. Ii recto cursu per sinus impellunt: atq; a promontorii ambitu argeste deferunt in portū gebbānitag; qui uocat̄ ocila. Quāobrem illi maxime id petunt. Produntq; uix quinto anno reuerti negociatores: & multos interire. Contra reuehunt uitrea: & ænea: uestes: fibulas cum armillis ac mōilibus. Ergo negociatio illa foeminaq; maxime fide cōstat. Ipse frutex duorū cubitorū altitudine amplissimus: palmiq; minimus, iiii. digytorū crassitudinis: statim a terra sex digytis surculosus arido similis. Cū uiret nō odoratus: folio origani: siccitate gaudens: sterior hymbra: ceu diræ naturæ. Gignit̄ quidem in planis: sed densissimis in uepribus: rubisq; difficilis collectu. Meritur nō nisi pmiserit deus. Iouē hunc intelligunt aliqui. Assabinū illi uocant. xliiii. boum cararumq; & arietum extis impetrat̄ uenia metendi. Nō tamē aut ante ortum solis: aut post occasum licet. Sarmēta hasta diuidit sacerdos: deorū partē ponit. Reliquū mercator in nallas condit. Est & alia fama: cum sole diuidi: ternasq; partes fieri. Deinde forte germina discerni. Quodq; soli cesserit relinqui: ac sponte cōflagrare. Præcipua bonitas uirgultorū tenuissimis partibus ad longitudinē palmi. Secunda pximis breuiore mēsurā atq; ordine. Vilissimū qđ radicibus pximū: quoniā ibi minimū corticis: in quo summa gratiæ. Qua de causa præferūtur cacumina: ubi plurimus cortex. Ipsum uero lignū in fastidio est ppter origani acrimonia: xilocinnamū uocat̄. Preciū est in libras. xx. Quidā cinnami duo genera tradidere: candidum nigricansq;: & quondā preferēbat̄ candidū. Nunc contra nigrū laudat̄. Atq; etiam uarium præferunt candido: certissima tamē æstimatiōe si sit scabrum: atq; ut inter sese tritum tarde ferretur. Damnat̄ in primis molle: aut cui albet cortex. ius eius a gebbānitag; rege solo proficiscitur. is edicto mercatu uendit. Precia quondā fuere in libras denariorū mille. Auctum id parte dimidia est incensis (ut ferunt) siluis ira barbarorū: id acciderit ne ob iniquitatem p̄potentiū: an forte: non satis cōstat. Austros ibi tam ardentē flare: ut æstibatibus siluas accendant: inuenimus apud auctores. Coronas ex cinnamomo interrasili auro inclusas primus oium in tēplis capitolii atq; pacis dicauit imperator Vespasianus Augustus. Radicem eius magni ponderis uidimus in palatii templo: quod fecerunt Diuo Augusto coniunx

LIBER

Augusta aurea patera imposita: ex qua guttae editae annis oibus in grana durabatur: donec id delubrum incendio consumptum est. Frutex & casia est: iuxtaque cinnami capos nascitur: sed in montibus crassiore famento: tenui cute: uerius quam cortice: quem coteri: atque in cinamomo leuari: & exinaniri praecium est. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Colos triplex. Cum primum emicat candidus pedali mensura. Deinde rubescit addito semipede. Ultra nigricans. Haec pars maxime laudatur: ac deinde proxima. Datur uero candida. Tum secant surculos longitudine binum cubitorum. Mox praesunt recetibus coriis quadrupedum ob id inter emptorum: ut iis putrescentibus uermiculi lignum erodant: & excauet corticem tutum amaritudinis. Probat recens maxime & quae sit odoris mollissimi: gustuue quam maxime feruens: potius lento tepore leuiter mordens: colore purpureo: quaeque plurima minimam ponderis faciat breui tunicae fistula & non fragili. Ladant uocant talem barbaro nomine. Alia est balsamodes ab odore simili appellata: sed amara ideoque utilior medicis: sicut nigra unguentis. Precia nulli diuersiora. Optima in libras. xl. caeteris. xv.

De isocinnamo: & chancamo: ac taro,

CA. XXI.

Is addidere mangones quam daphnoides uocant isocinnamon cognominata: praeciumque eius faciunt. ccc. Adulteratur styrae: & propter similitudinem cortice lauri tenuissimis surculis. Quin & in nostro orbe feritur: extremoque in margine impii: qua rhenus alluit. Vidit in alueariis apum fata. Color abest ille torridus sole: & ob id simul idem odor. Ex confinio casiae cinnamome & chancamum ac tarum inuehitur: sed per nabathaeos trogloditaeque cones qui confidere ex nabathaeis.

De serichato & gabalio & de myrobalano.

CA. XXII.

Comportatur & serichatum & gabalium. quae intra se consumunt arabes: nostro orbi tantum nominibus cognita: sed cum cinamomo casiaque nascuntur. Peruenit tamen aliquando serichatum: & in unguenta additur ab aliquibus. Permutatur in libras. vi. Myrobalanum troglodytis & thebaidi & arabiae: quae iudaea ab aegypto determinat commune est: nascens unguento ut ipso nomine apparet. Quo item indicatur & gladem esse arbor: heliotropio: quam dicemus inter haerbas simili folio. Fructus magnitudine auellanae nucis. Ex iis in arabia nascens syriaca appellatur: & est candida. Contra in thebaide nigra. Praefertur illa bonitate olei quod exprimitur. Sed copia thebaica. Inter haec troglodytica uilissima est. Sunt qui aethyopicam iis praefertant glandem nigram nec pingue: nucleoque gracili: sed liquore qui exprimitur: odore tiori nascentem in caestribus. Aegyptia pinguiorem esse & crassiori cortice rubentem: & quis in palustribus nascatur breuiorem ficioremque. E diuerso arabica uiridem ac tenuiorem: & quoniam sit montosa spissior. Longe autem optima petraea: ex quo diximus oppido: nigro cortice: nucleo candido. Unguentarii autem tantum cortices premunt. Medici nucleos tondunt affusa eis paulatim calida aqua.

De phoenicobalano: & calamo odorato.

CA. XXIII.

Myrrhobalano in unguentis simile proximumque uilum habet palma in aegypto quae uocatur adiposus: uiridis: odore mali cotonei: nullo intus ligno. Colligit autem pauloante quam incipiat maturescere. Quod relinquitur phoenicobalanus uocatur: & nigrescit: uescensque inebriat. Myrrhobalano precium in libras binas. Institores & fecem unguenti hoc nomine appellant. Calamus quoque odoratus in arabia nascens communis indis atque syriae est. In aqua uincit omnia a nostro mari cetum stadiis. Inter libanum montem aliumque ignobilem non (ut quidam existimauerunt) antilibanum in conualle modica: iuxta lacum cuius palustria aestate liccantur: tricenis ab eo stadiis calamus & iuncus odorati gignunt. Sane enim dicimus & de iunco quis alio haerbis dicato uolumine: quoniam tamen hic unguentorum materia tractatur. Nihil ergo a caeteris sui generis differunt aspectu: sed calamus praestantior odore statim e longinquo inuitat. melior tactu: meliorque qui minus fragilis: & qui a solo se potius quam qui raphani modo frangitur. Inest fistula araneum quod uocant florem. Praestantior est cui numerosius. Reliqua probatio ut niger sit. Damnat alibi. Melior quo breuior & crassior: lentusque in frangendo. Calamo precium in libras. i. iunco. v. Traduntque iuncum odoratum & in campania inueniri. Discessimus a terris oceanum spectantibus ad conuehas in nostra maria.

De hammoniaco & spagno.

CA. XXIII.

Rgo aethiopiae subiecta africa hammoniaca lachrymam stillat in harenis suis. Inde etiam nomine Hammonis oraculo iuxta quod gignitur arbor: quam metopion uocant resinae modo ut gummi. Genera eius duo traston masculi thuris similitudine: quae maxime probatur. Alterque pingue & resinofum: quod pyrama appellant. Adulteratur harenis uelut nascendo apprehensis. Igitur quam minimis glebis probatur & purissimis. Precium optimi in libras asses. xl. Spagnos inter eos situs in cyrenaica prouincia maxime probatur. Alii ibrium uocant. Secundum locum optinet cyprius. Tertium phoenicium. Fertur in aegypto nasci. Quin & in galla nec dubitauerim. Sunt enim hoc nomine canis arborum uilli quales in quercu maxime uidemus: sed odore praestantes. Laus prima candidissimis atque altissimis. Secunda rutilis. Nulla nigris. Et in insulis petrisque nati improbantur: omnesque quibus palmarum atque non suus odor est.

De cypero & asphalatro: & maro.

CA. XXV.

Yperus in aegypto est arbor ziziphi foliis: semine coriandri: candido odorato. Coquitur hoc in oleo: premiturque postea quod cyperus uocatur. Precium ei in libras quinque. Optimum habet e canopica in ripis nili nata. secundum ascalonae iudeae: tertium cypro insula odoris suauitate. Quidam hanc esse dicunt arborem: quae in italia ligustrum uocetur. In eodem tractu asphalatro nascitur: spina candida magnitudine arboris modicae: flore rosae. Radix unguentis expetitur. Tradunt in quocumque frutice curuet arquis caelestis: eadem quaecumque sit asphalatro suauitatem odoris existere: sed in asphalatro inenarrabilem quamdam. Quidam eum Erisi sceptrum uocant: alii sceptrum Elisei. Cuius probatio est

DVODECIMVS

in colore ruffo uel igneo: taftuq; fpiſſo: & odore caſtoreo . Permutatur in libra. xv. In ægypto naſcitur & maron peius q̄ lydium maioribus foliis ac uariis. Illa breuia ac minuta & odorata.

De balfamo: & opobalfamo: & xilobalfamo: & ſtyracæ: & galbana.

CA. XXVI.

Ed omnibus odoribus præfertur balfamum uni terrarum iudææ conſeſſum. Quõdam in duobus tatum hortis utroq; regio: altero iugerum. xx. non amplius altero pauciorum. Oſtẽdere arbuſculam hanc urbi imperatores Veſpaſiani. Clarumq; dictu a Pompeio Magno in triumpho arbores quoq; duximus. Seruit nunc hæc & tributa pendit cum ſua gente. In totum alia eſt natura q̄ noſtri externiq; prodiderant. Quippe uiti ſimilior eſt q̄ myrto. Malleolis ſeri dicitur nuper iuncta ut uitis: & implet colles uinearum modo quæ ſine adminiculis ſe ipſæ ſuſtinent. Tondetur ſimiliter fruticans: ac raſtris nitescit. Properat naſci. Intra tertium annum frutiſera. Folium proximum tuberis: perpetua coma. Seuiete in eadem iudæi ſicut in uitam quoq; ſuam. Contra defendere Romani: & dimicatum pro frutice eſt. Seritq; nunc eam fiſcus. Nec unquam fuit numerofior aut p̄cerior. Proceritas in tra bina cubita ſubſiſtit. Arbori tria genera. Tenui & capillacea coma: quod uocant anthericeum. Alterum ſcabro aſpectu: incuruum: fruticosum: odoratius: hoc ſtracum appellant. Tertium eumethes: quia eſt cæteris procerius: leui cortice. Huic ſecunda bonitas nouiſſima anthericeo. Semen eius eſt uino proximum guſtu: colore ruffum: nec ſine pingui. Peius in grano quod leuius atq; uiridius. Ramus craſſior myrto. Inciditur uitro: lapide: oſſe ſue culitelis. Ferro lædi uitalia odit. Emoritur protinus. Eadem amputari ſuperuacua patiens. Incidentis manus libratur artificio temperamento: ne quid ultra corticẽ uiolet. Succus e plaga manat: quem opobalfamum uocant eximia ſuauiſſimæ: ſed tenui gutta: ploratu lanis parua colligitur in cornua. Ex iis nouo fiſtili conditur: craſſiori ſimilis oleo & in muſto candida. Rubescit deinde: ſimulq; dureſcit & tranſlucida. Alexandro Magno res ibi gerente toto die æſtuo unã concham impleri iuſtum erat. Omni uero fœcunditate e maiore horto congios ſenos. Minore ſingulos: & cū duplo repẽdebatur argento. Nunc etiã ſingulaq; arborq; largior uena ter omnibus percutitur æſtatibus. Poſtea deputat. Et ſarmenta quoq; in merce ſunt. dccc. amputatio ipſa ſurculuſq; uenit in tra quintũ demũ annũ. Xylobalfamum uocat: & coquitur in unguëtis. Pro ſucco ipſum ſubſtituere officina. Corticis etiã ad medicamẽta preciũ eſt. Præcipua autẽ gratia lachrymæ: ſecunda ſemini: tertia cortici: minima ligno. Ex hoc buxoſum eſt optimũ: quod eſt odoratiſſimũ: mordens guſtu: ſeruẽſq; i ore. Adulteraſ petreo hyperico quod coarguit magnitudine: imanitate latitudine: ſeu longitudine: odoris ignauia: ſapore piperis. Lachrymæ p̄batio ut ſit pinguis ac modice ruffa: & in fricando odorata. Secundus candido colos. Peior uiridis: craſſuſq;. Peſſimus niger. Quippe ut oleum ſeneſcit. Ex omni incifura maxime probat quod ante ſemel fluxit. Et alias adulteratur ſemine ſucco uixq; maleficium deprehendit guſtu amariore. Eſſe enim debet lenis: nõ ſubacidus: odore tantũ auſterus. Vitiatur & oleo roſæ: cyperi: lentifci balani: terebinthi: myrthi: reſina: galbano: cæra cypria prout quæq; res fuit. Nequifſime autem gummi: quoniã ipſum quoq; inareſcit in manu inuerſa: & in aqua: ſidetq;. Probatio eius gemina eſt. Debet ſincere & inareſcere: ſed hoc & gũmi addita fragili cruſta euenit: & guſtu deprehendit. Carbone uero quod cæra reſinaq; adulteratũ eſt nigriori flãma. Nã melle mutatũ ſtatim contrahit muſcas. Præterea ſincere denſatur in tepida aqua gutta ſidens ad ima uafis. Adulterata olei modo innatat. Et ſi metopio uitiatũ eſt: circulo candido cingitur. Summa probatio eſt: ut lac coagulet: & in ueste maculas non faciat. Nec manifeſtior alibi fraus. Quippe milibus denariog; ſextarii empti uendente fiſco. ccc. denariis ueneunt. In tãtũ expedit augere liquorem. Xylobalfamo preciũ in libras ſex. proxima ſyria iudææ ſupra phœnicem ſtyracem gignit circa gabala & marathunta & caſſium ſeleucia môtẽ. Arbor eſt eodem noĩe: cotoneo malo ſimilis lachrymæ ex auſtero iucũdioris: intus ſimilitudo harundinis: ſuccoq; prægnans. In hæc circa canis ortum aduolant pennati uermiculi erodẽtes: ob id i ſcobe ſordescit. Styraſ laudat poſt ſupradicta ex piſidia: ſidone: cypro: cilicia: creta: minime. Ex amano ſyria medicis: ſed unguentariis magis. Colos in quacũq; natione p̄fert ruffus & pinguiſſe: deterior ſur ſur roſus: & cano ſit obductus. Adulteraſ cedri reſina: uel gũmi: alias melle: aut amygdalis amaris. Oĩaq; ea deprehendunt guſtu. Preciũ optimo. xix. Exit & i pãphylia: ſed acrior: minusq; ſuccoſus. Dat & galbanũ ſyria i eodẽ amano môtẽ: & ferulã q̄ eiufdẽ noĩs reſinae modo ſtagonitim appellat. Quod maxime laudat cartilaginofum purũ: ad ſimilitudinẽ hãmoniãci: minimeq; lignoſum. Sic quoq; adulteratur faba aut ſagabeno. Sincerum ſi uratur fugat nidore ſerpentes. Permutatur in libras. v. medicinae hoc tatum.

De panace: & ſpondylion: & malobathro.

CA. XXVII.

Anacẽ & uiguëtis eadẽ gignit naſcentẽ & i ipſo ſine arcadiae citraq; erymanthi fõtes: & i africa & i macedonia ferula ſui generis quicq; cubitoq; foliis quaternis: mox ſenis i terrã iacentibus. ampla magnitudine rotũdis: i cacumẽ uero oleagineis: ſemine i muſcariis depẽdẽte ut ferulã. Excipit ſuccus incifo caule meſſibus: radice i autũno. Laudat cãdor eius coacti. Sequens pallido ſtatera. Niger color i probat. Preciũ optimo i libras bini aſſes. Ab hac ferula differt uua uocat ſpõdylion: foliis tãtũ quia ſunt minora & platani diuiſura. Nõ niſi in opacis ginit. Semẽ eodẽ noĩe ſilis ſpecie habet: medicinae tantũ utile. Dat & malobathron ſyriae arborẽ folio cõuoluto arido colore ex quo exprimit oleũ ad unguẽta. Fertiliore eiufdẽ ægypto: laudatius ex india uenit. In paludibus ibi gigni tradit lentis mō: odoratius croco: nigricãſ ſcabriũq; quodã ſalis guſtu. Minus probatur cãdidũ. Celerrime ſitũ in ueſtate ſentit. Sapor eius nardo ſimilis eẽ debet ſub lingua. Odor uero i uino ſufferuefacti atcedit alios. In precio qdẽ prodigio ſimile eſt a ſingulis ad. ccc. peruenire libras. Folium autem ipſum in libras. lx.

De oleo omphacio.

o **L**eum & omphaciū est. Fit duobus generibus & totidē modis ex olea & uite. Olea adhuc alba expressa: deterius ex druppa. Ita enim uocat̄ prius q̄ cibo matura sit: iam tum colorē mutans. Differentia q̄ hoc uiride est. illud candidum. E uite fit psytia aut aminea: cū sint acini ciceris magnitudine ante canis ortum. In prima lanugine demeritur una: eiusq̄ melligo. Reliquum corpus sole coquit̄. Nocturni rores cauentur. In fistili condita melligo colligit̄: sub ide cyprio ære seruaf̄. Optima quæ ruffa: acriorq̄: & aridior. Preciū omphacio in libras sex. Fit & alio mō cum in mortariis uua immatura teritur. Siccataq̄ in sole postea digeritur in pastillos.

De iryo: & oenante: & de elate arbore: & cinnamo comaco.

e **O**dem & iryon pertinet uua populi alba. Optima circa gnidū aut cariā in sicientibus aut siccis asperisq̄. Secūda in lycia cedro. Eodē & oenante pertinet. Est autem uitis labruscæ uua. Colligitur cū flore cū optime olet. Siccatur in umbra substrato linteo: atq̄ in cados cōdit̄. Præcipua ex parapotamia: secūda ab antiochia: atq̄ laodicea syriæ: tertia ex montibus medicis. Hæc utilior medicinæ. Quidē oibus his præferūt eā: quæ i cypro insula nascit̄. Nā quæ in africa fit ad medicos tantū ptinet: uocaturq̄ mafaris. Ois aut̄ ex alba labrusca p̄statiō q̄ e nigra. Est præterea arbor ad eadē unguenta ptinēs: quā alii elaten uocat̄: quod nos albiet̄: alii palmā: alii spathen. Laudat̄ hāmoniaca maxime: mox ægyptia. Dein syriaca dūtaxat in locis sicientibus odorata: pingui lachryma: quæ in ungueta additur ad domandum oleum. In syria gignitur & cinnamū: quod comacon appellat̄. Hic est succus nuci exp̄sius: multū a curseo ueri cinnami differēs: uicina tamen gratia. Preciū in libras asses quadraginta.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XIII. PROHEMIVM

De Peregrinis Arboribus.

ACTENVS IN ODORIBVS HABENT PRECIA SILVAE: Erātq̄ per se mira singula: iuuatq̄ luxuriā ea omnia miscere: & cūctis unum odorem facere. Ita reperta sunt unguenta.

De unguētis & q̄do primū sūt cognita nobis & de cōpositiōe. CA. I.

q **V**is primus inuenerit non trahitur. Iliacis temporibus non erāt nec thure supplicabatur. Cædri tantum & citri suorum fruticū in sacris fumo cōuolutum nidorem uerius q̄ odorem nouerāt:

iam rosæ succo reperto. Nominatur enim id quoq̄ in olei laude. Perfage esse debet gentis unguentum. Sed & bathilli madent eo: & accersita cōmédatione in gluuie natū uirus extinguūt. Primū qđ eqdē iueniā. Castris Darii regis expugnatis in reliquo eius apparatu Alexander cœpit scriniū unguentoz. Postea uoluptas eius a nr̄is quoq̄ inter laudatissima atq̄ etiam honestissima uitæ bona admissa est. Honosq̄ iis & ad defūctos pertinere

cœpit. Quapropter plura de eo dicemus q̄ quæ etiam ii notuerunt. Fruticum ad præsens nominibus tantum indicabuntur. Natura uero eorum suis reddetur locis. Unguentis cognomina dedere aliis patriæ: aliis succi: aliis arbores: aliis causæ. Primumq̄ id scire conuenit mutata auctoris ad peius transisse gloriam. Laudatissimum fuit antiquitus in delo insula: postea mendesium. Nec mixtura tantum cōpositione hoc accidit. sed iidem succi uarie alibi ad quælibet præualuere: aut degenerauere. Irium corinthi diu maxime placuit: postea cyzici. simili modo rhodinum phaselii. Quam gloriā abstulere Neapolis: Capua: prenesti. Crocinum in solis ciliciæ diu maxime laudatum: mox rhodi. Oenanthinum in cypro: deinde in ægypto præpositum: postea adramiteo. Amaracinum in co. Postea eodem loco prælatum est melinum. Cyprinum in cypro. Deinde in ægypto ubi mendesium & metopium gracios factū est. Mox hoc abstulit phoenice. Et cyprini laudem ægypto reliquit. Panatheniaticum suum athenæ perseueranter obtinuerunt. Fuerat & pardalium in tharso: cuius etiam cōpositio & mixtura obliterata est. Narcissinū quoq̄ ex flore narcissi desit cōponi. Ratio faciēdi duplex: succus & corpus. Ille olei generibus fere cōstat: hoc odoz. Hæc stigmata uocat̄: illa hedysmata. Tertius inter hæc est colosa multis neglectus. Huius cā addunt cinabari & anchusa. Sal asperlus olei naturā coerces. Quibus anchusa adiecta est sal nō addit̄. Resina aut gūmi adiciūtur ad cōtinendū odorē i corpore. Celerrime iis euanescit atq̄ defluit si nō sit hæc addita. Unguentoz expeditissimū fuit: primūq̄ ut uerisimile est e brio & balanino oleo de q̄bus supradiximus. Increuit deinde mēdesiū. Balanino resina mixta: magisq̄ etiā nū metopio. Oleū hoc est amygdalis: amaris expressum i ægypto. Cui addidere omphaciū: cardamomū: iuncū: calamū: mel: uinū: myrrham: semē balsami: galbanū: resinā therebinthinā. Et e uilissimis qđ hodie est: ob id creditū & id in uetustissimis esse: quod constat oleo myrteo: calamo cupressi: cypro: lentisco: malogranati cortice sed diuulgata maxime ungueta crediderim rosa: quæ plurima ubiq̄ gignitur. Itaq̄ simplicissima rhodini mixtura diu fuit additis omphacio: flore rosæ: crocino: cinabari: calamo: melle: iunco: salis flore: aut anchusa: uino. Similis rō & in crocino additis cinabari: anchusa: uino. Similis & in sansucino admixtis omphacio: calamo. Optimum hoc in cypro & myrtilenis: ubi plurima sansucus. Miscentur & uiliora genera olei myrto lauro: quibus addit̄ sansucinū: liliū: sceno græcum: myrrha: casia:

TERTIVSDECIMVS

nardum iuncus: cinamomū. E malis quoq; cotoneis & struteis fit oleum (ut diximus) melinū: quod ī unguēta trāsit: admixtis omphacio: cyprino: samio: balsamo: iūco: casia: ambrotano. Sufinnū tenuissimū oīum est. Cōstat ex lilis: balano: calamo: mello: cinamomo: croco: myrrha. Et idem cyprinum ex cypro: & omphacio: & cardamomo: calamo: aspalatho: ambrotano. Aliqui & in cyprinum addunt myrrha & panacē. Hoc optimum sidon e: mox ægypto: si nō addat sesaminum oleum. Durat & quadriēnio. Excitat cinamomo. Telinū fit ex oleo recēti: cypro: calamo melliloto: scenogræco: melle: mello: oraro: amacro. Hoc erat celeberrimum Menādri poæte comici ætate. Postea multo successit ppter gloriā appellatum megalium ex oleo balanino: ballamo: calamo: iunco: xylobalsamo: casia: resina. Huius pprietas ut uentiles in coquēdo donec desinat olere. Cursus refrigeratum odorē suum capit. Singuli quoq; succi nobilia unguēta faciunt. In primis molobathrū: postea iris illyrica: & cyzicena amarus. Hæbariū in utraq; pauca iis & alia aliis miscent. Qui plurima alterutri mel: salis florem: omphacium angustifoliam: panacē. Externa omnia. Et pdigiosa cinnamomo precia. Adicitur cinamomo balaminū oleum: xylobalsamū: calamus: iūcus: ballami semina: myrrha: uel odoratū. Vnguētog; hoc crassissimū. Præcia ei a denariis, xxxv. ad. cccx. Nardinū siue foliatū cōstat omphatio: balanino iūco: costo: nardo: amomo: myrrha: balsamo. In hoc genere cōueniet meminisse hærbag;: quæ nardū indicum imitetur species nouem a nobis esse dictas: tāta materia adulterandi est. Omnia autem acutiora fiunt costo: amomo quæ maxime nares feriunt. Crassiora myrrha suauioraq;. Medicinæ aut ulteriora croco. Acer rima p se amomo. Hoc & capitis dolore facit. Quidā satis habent aspergere quæ sunt preciosissima: cæteris decoctis ipendio parcētes: sed nō eadē est uis nisi una decoctis. Myrrha & per se unguentū facit sine oleo: stacte dūtaxat: alioquin nimiam amaritudinem affert. Cyprino uiride fit: susino unguinosum: mendesio nigrum: rhodino candidum: myrrha pallidum. Hæc sunt antiquæ inuentionis genera: & postea officinarum furta. Nunc dicitur cumulus iste deliciarum & summa auctoritas rei.

Quod unguentū regale uocē: & quæ diapasmata. & qualiter seruent. CA. II.
Rgo regale unguentū appellatū: quod parthog; regibus ita temperat. Cōstat myrobalano: costo: amomo: cinnamomo: comaco: cardamomo: nardi spica: maro: myrrha: casia: styrace: ladanoo: opobalsamo: calamo: iuncoq; syrio: oenāthe: malobathro: sericato: cypro: aspalathro: panace: croco cyprio: amaraco: collato melle: uino. Nihilq; eius rei causa in italia uictrix omniū. In europa uero tota præter irin illyricam & nardū gallicū gignit. Nam uinum & rosa & myrti folia oleūq; communia fere omnium terræ intelliguntur. Siccis odoribus constat quæ diapasmata uocant. Nam feces unguenti magmata appellant. Inter oēs potentissimus odor quisq; nouissime addit. Vnguēta optime seruant in alabastris. Odores in oleo. Quod diuturnitati eog; tanto utilius est quanto pinguius: ut ex amygdalis. Et ipsa unguenta uetustate meliora. Sol inimicus iis. Quam obrem in umbra coquuntur plumbeis uasis. Experimentum eorum in uersa manu capitur: ne carnosæ partis calore uitietur.

Quāta in unguētis luxuria: & quādo primū romanis in usu. CA. III.
Aec est materia luxus e cunctis maxime superuacui. Margaritæ enim gemæq; ad heredem tamen transeunt. Vestes plongant tēpus. Vnguēta illico expirant: ac suis moriunt horis. Summa cōmendatio eog;: ut transeuntem foeminā odor inuitet etiā aliud gentem. Exceduntq; quæ dragenos denarios libræ. Tantum emitur uoluptas aliena. Etenim odorem qui gerit ipse non sentit. Sed & hæc aliqua differentia signanda sunt. In. M. Ciceronis monumentis inuenitur unguēta gratiora esse quæ terram: q̄ quæ crocum sapiant: quando etiā corruptissimo ī genere. Magis tamē iuuat quædam ipsius uitii feueritas. Sed quosdam crassitudo maxime delectat: id ipsum approbantes. Liniq; iam non solum: sed & perfundi unguentis gaudēt. Vidimus etiā uestigia pedum tingi. Quod. M. Othonē monstrasse Neroni principi ferebant. Quæso ut qualiter sentiret iuari ab ea parte corporis? Necnon aliquem ex priuatis audiuimus iussisse spargi parietes balneæ unguento. Atq; Caium principē solitū lauari. Ac ne principale uideat hoc bonū & postea quendā ex seruis Neronis. Maxime tamē mirum est hanc gratiā penetrasse & in castra. Aglæ certe ac singula puluerulenta illa & custodis horrida inūguntur festis diebus. Vtināq; dicere possemus q̄s primus instituisset ista. Nimiq; ac mercede orbem terræ corruptæ deuicere aglæ. Ista patrocina quæ quærimus uitiiis: ut per hoc ius summanē sub casside unguenta. Quō id primū ad romanos penetrauerit: nō facile dixerim. Certū est Antiocho rege asiæq; deuictis urbis anno quingentesimo sexagesimo quinto. P. Liciniū Crassum iulium Cæsare censes edixisse: ne quis uenderet unguēta exotica: sic enim appellauere. At hercule iā qdā etiā in potu addunt: tantiq; amaritudo est: ut odore pdigio fruant ex utraq; parte corporis. L. Plotium. L. Plotii bis consulis censoriue fratrē pscriptum a triumuiris in salernitana latebra unguenti odore pditum cōstat. Quo dedecore tota absoluta pscriptio est. Quis enim non merito iudicet perisse tales? Ceterum terrarum omnium ægyptus accomodatissima unguentis. Ab ea campania est proxima copia rosæ.

De palmis: & natura earum: & generibus. CA. IIII.
Vdæa inclita est uel magis palmis: quarum natura nunc dicitur. Sunt qdē in europa uulgog; italia: sed steriles. Ferunt in maritimis hispaniæ fructum: uerum: imitem: dulcē ī africa: sed statim euanescentē. Cōtra in oriente ex iis uina. Gentiūq; aligbus panis. Plurimis uero etiā quæ drupedū cibus. Quāobrem iure dicent externæ. Nulla est in italia sponte genita: nec in alia pte terræ: nisi in calida. Frugifera uero nusq; nisi ī feruida. Gignitur leui sabulosaq; terra: maiore in parte & nitro sa. Gaudet & riguis: totoq; anno bibere cum amet: anno sitiēti: A simo quidam etiam lædi putant. Et

LIBER

assyriogę pars aliqua si nō riuus misceat. Genera eazę plurima. Et prima fruticē nō excedētia. Sterilē hęc
 Aliubi & ipsam fertilē: brenēq; ramis obire umbra foliogę. Testori uicē hęc parietibus plerisq; ī locis
 præstat cōtra aspergines. Sūt e pcerioribus siluæ arbore ex ipsa foliogę aculeo fruticāte circa totas pecti
 natim: q̄s siluestres itelligi necesse ē. Incerta tamē libidine etiā mitioribus se miscēt. Reliquæ teretes atq;
 q; pceres densis gradatisq; corticū pollicibus: ut orbibus faciles se ad scādendū oriētis populis præbēt:
 Utīlē sibi arborisq; induuīs circulū mira pnicitate tum hoīe subeūte. Coma oīs in cacumine: & pomū
 est: nō iter folia ut ī cæteris: sed suos inter ramos palmitibus racemofum. Vtraq; natura uuæ atq; pomī
 Folia cultrato mucrone lateribus in sese bifidatis bellas primū demōstrauere gēmas. Nunc ad funes utī
 liūq; nexus & capitum leuia umbracula fundunt. Arboribus imo potius oibus quæ terra gignit: hær/
 bisq; etiā utrunq; sexum esse diligentissimi naturæ tradunt. Quod in plenū satis sit dixisse hoc in loco.
 Nullis tamē arboribus manifestius. Mas in palmite floret. Fœmina citra florē germinat tātum spinæ
 modo. Vtrisq; autē prima nascit pomī caro: postea lignū intus: hoc est semen eius. Argumentum q; par
 uæ sine hoc reperiunt in eodē palmite. Est autē oblongū nō ut oliuis orbiculatum. Præterea cæsum a
 dorso puluinato: & in aluo media fissura plerisq; umbilicatū: unde primū spargit radix. Seritur autem
 pronū & bina iuxta cōposita semina: superq; totidē: quoniā infirma singulis planta est. Quaterne coa/
 lescent. Multis candidisq; lignum hoc a carnibus discinditur tunicis aliis corpori adhærētibus: laxæq;
 distans: tantum a cacumīnibus filo adhærens. Caro maturescit anno. Quibusdā tamen ī locis ut cypro
 quāq; ad maturitatē nō perueniat: grato sapore dulcis: est & foliū ibi latius: fructusq; reliquis rotundi/
 or. Nec ut deuoret corpus: ueq; ut expuatur succo modo expresso. Et in arabia languidæ dulces tradū/
 tur esse palmæ. Quāq; luba apud scenitas arabas præfert oibus saporibus: quam uocant dabulan. Cæte
 ro non sine maribus gignere fœminas sponte edito nemore confirmant. Circaq; singulos plures nuta
 re in eum pronas blandioribus comis. Illum erectis hispidum afflatu uisuq; ipso & puluere etiā reliq;̄
 maritare. Huius arbore excisa uiduas post sterilesere fœminas. Adeo est Veneris intellectus uti coitus
 etiā excogitatus sit ab homine: ex maribus flore ac lanugine: interim uero tantū puluere insparso fœmi
 nis. Serunt autem palmæ & trunco duog; cubitogę longitudine a cerebro ipso arboris uiridi fissuris di
 uiso atq; defosso. Et ab radice auulsæ uitalis est satus: & ramogę tenerrimis. In assyria ipsa quoq; arbor
 strata in solo humido tota radicitur: sed in frutices non in arborem. Ergo plantaria instituunt: annicu/
 lasq; transferunt: & iteg; bimas. Gaudent enim mutatione sedis: uerna alibi: in assyria autem circa canis
 ortum. Nec ferro attingunt ibi nouellas: sed religant comas: ut in altitudine exeant. Robustas deputāt:
 crassitudinis gratia semipedales ramogę relinquētes trūcos. Qui decisi alibi necant matrem. Diximus
 falsum ab iis solum diligi. Ergo ubi nō est tale: salem aspergunt: nō radicibus: sed longius paulo. Quæ/
 dam in syria & ægypto in binos diuidunt se truncos: in creta & ternos: quædā & in quos. Ferūt statim
 in trimatu. In cypro uero syria ægypto quadrimæ alia: aliaq; quinqueties: alia altitudine hominis nul
 lo intus pomī ligno q̄diu sunt nouellæ: ob id spadonum accepto noīe. Genera eazę multa. Sterilibus ad
 materias operaq; lautiora utī assyria: & tota persis. Sunt & cædua palmæ quoq; siluæ: germinantes
 rursus ab radice succifæ. Dulcis medulla eazę in cacumine quod cerebrū appellant: exemptaq; uiuunt:
 quod nō alia. Vocant autē chamerepes: folio latiore ac molli: ad utilia utilissimo. Copiosæ in creta. Sed
 magis in scilia. E palmis prunæ uiuaces: ignisq; lentus. Frutiferazę aliis breuius lignum ī pomō: aliis lō/
 gius. His mollius: illis durius. Quibusdam ossium limatūq; dente contra fascinantes religione politū.
 Aliud pluribus uestitum paucioribusue tunicis. Aliud crassioribus tenuioribusue. Ita fiunt undequin/
 quaginta genera: si quis oīum psequi uelit noīa etiam barbara: uinorūq; ex iis differentias. Clarissimæ
 oīum quas regias appellauere ab honoribus: quoniā regibus tantum per sidis seruarent babilone natae
 uno in horto bagoo. Ita enim uocant spadones qui apud eos etiā regnauere. Hortus ille nunq; nisi do/
 minantis in aula fuit. At in meridiano orbe præcipuā obtinent nobilitatem syagri. Proximāq; margari
 des. Eæ breues candidæ: rotūdæ: acinis q̄ balanis similiores. Quare & nomē a margaritis accepere. Vna
 earum arbor in chora esse traditur: una & syagrorum. Mirūq; de ea accepimus cum phenice aue: quæ
 putatur ex huius palmæ argumento nomē accepisse. iteg; mori: ac renasci ex seipsa: quod erat prius: po
 mis refertā. Ipsum pomum grāde: durū: horridū: & a cæteris generibus distās: sapore ferino: quē ferme
 in apris nouimus: euidentissimeq; cā est noīs. Quarta auctoritas scandalidū a similitudine appellatam.
 lam in æthiopiæ sine quinq; eazę nec plurimas arbores tradunt: nō raritate magis q̄ suauitate mirabi
 les. Ab iis caryotæ maxime celebrant & cibo quidē: sed & succo uberrimæ. Ex qbus p̄cipua uina orien
 ti niqua capiti: unde pomō nomē. Sed ut copia ibi atq; fertilitas: ita nobilitas in iudæa: nec ī tota sed hie
 recunte maxime. Quāq; laudatæ & rhachelaidæ & in phaselidæ: atq; libyadæ gentis eiusdē cōuallibus.
 Dos his præcipua. Succo pingui lactentibus: quādoq; uini sapore in melle prædulci. Sicciores ī hoc ge
 nere Nicolai: sed amplitudinis præcipuæ quaterni cubitogę lōgitudine efficiūt. Minus spatiosæ: sed sa
 pore caryotæ forores: & ob hoc adelphides dictæ: pximā suauitate habēt: nō tamē eandē. Tertiū ex
 iis genus pater: & nimio liquore abūdat. Rūpitq; se pomī ipsius etiā in suā matrē ebrietas calcatis simi
 le. Suū genus sed e sicciore turba iacens dactylis prælonga gracilitate curuatis in terrā. Nā quos ex iis
 deogę honor ī dicamus: idæos appellauit iudea gens cōtumelia numinū insignis. In totū arētes thebai
 des atq; arabicæ: macro corpore exiles: & assiduo uapore torrētes. Crustā uerius q̄ cutem obducunt.
 In ipsa quidē æthiopia friatur hęc: tanta est siccitas: & farinæ mō spissatur in panē. Gignit autē in fruti
 ce ramis cubitalibus: folio latiore: pomō rotundo: sed maiore q̄ mali amplitudine. Cæcas uocant. Tri

TER TIVSDECIMVS

ennio maturefcunt Semperq; frutici pomum eft fubnafcente alio. Thebaidis fructus extemplo in ca-
dos conditur: cum fui ardoris animam: ni ita fiat: celeriter expiret: marcefcitq; non retoftus furnis. Ex
reliquo genere plebeæ uidentur. Syri hoc & Iuba tragemata uocat. Nam in alia parte phœnicis ciliciæ/
q; populari etiam nomine a nobis appellantur. Eorum quoq; plura genera. Differunt figura rotundî/
tatis aut proceritatis. Differunt & colore: nigriores ac rubentes. Nec pauciores fico traduntur colores.
Maxime tamen placent candidi. Diftant & magnitudine prout multi & cubitum effecere. Quidam
funt non ampliores faba. Seruantur ii demum: qui nafcuntur in falſis atq; fabuloſis ut in iudæa: & cyre
naica africa. Non item in ægypto: cypro: ſyria: ſeleucia: aſſyria. Quamobrem fueſ & reliqua animalia ex
iis faginantur. Vitiati aut uerufti eius pomi ſignum eſt: decidiffe candidam uerrucam: quæ racemo ad/
hæſerit. Alexandri milites palmis uiridibus ſtrangulati ſunt. In gedroſis id factum eſt pomi genere. Ali
bi copia euenit. Eſt enim tanta muſteis ſuauitas: ut ſinis mandendi non niſi periculo fiat.

De ſyriæ ardoribus.

CA. V.

ſ Yria præter hanc peculiareſ habet arbores. In nucû genere piſtacia nota. Prodeſſe aduerſus ſer
pentium traduntur morſus: & potu & cibo. In ficoꝝ aut caricas & minores eius generis: quæ
cottana uocant. Itē pruna in damasco monte nata & myxta: utrâq; iam familiarem italia. Ex
myxis in ægypto & uina fiunt. Iunipi ſimilitudinē habent phœnicis & cædrum minorē. Duo eius ge/
nera: lyria & phœnicia. Differunt folio. Nā quæ durū: acutū: ſpinofum habet oxycædros uocat: ramoſa
& nodis infeſta. Altera odore præſtat. Fructum ferūt myrti magnitudine: dulcē ſapore. Et maioris cæ/
dri duo genera. Quæ floret fructū nō fert. Frutiſera nō floret. Et in ea antecedentem fructum occupat
nouus. Semen eius cupreſſo ſimile. Quidā cædralatē uocant. Ex hac reſina laudatiſſima. Materiæ uero
ipſi æternitas. Itaq; & ſimulacra deoꝝ ex ea factitauerunt. Cædrinus eſt Romæ in delubro Apollo So/
lianus e ſeleucia adueſtus. Cædro ſimilis in arcadia eſt arbor: quæ in phrygia frutex uocatur.

De terebintho.

CA. VI.

ſ Yria & terebinthū habet. Ex iis maſcula eſt ſine fructu. Fœminaq; duo genera. Alteri fructus
ruber lentis magnitudine: alteri pallidus. Cū uitæ matureſcit: nō grandior faba: odore iucun/
dior: tactu reſinoſus circa idam troadis. Sed in macedonia breuis arbor hæc atq; fruticofa. In
damasco ſyriæ magna. Materies ei admodū lenta: ac fidelis ad ueruſtatē: eximii ac nigri ſplendoris: flos
racemoſus oliuæ modo: ſed rubens: folia deſa. Fert & folliculos emittentes quædā aialia ceu culices: lē/
toremq; reſinoſum: q & cortice erumpit. Etiā thus ſyriæ maſcula fert: ſterili fœmina: folio ulmi paulo
longiore: & piloſo: folioꝝ inter ſe ſemp cōtrariis pediculis: gracili breuiq; ramo: pelles candidæ cōficiū/
tur. Iſ ſemen lenti ſimile cum uua rubefcit: quod uocatur rhus medicamentiſ neceſſarium.

De ficu ægyptia & cypria.

CA. VII.

e T in ægypto multa arboꝝ genera: quæ nō alibi. Ante oīa ficus ob id ægyptia cognominata.
Arbor moro ſimilis: folio: magnitudine: aſpectu. Pomum fert nō ramis: ſed caudice ipſo. Idq;
ipſum ficus eſt prædulcis: ſine granis interioribus: pterq; fœcundo prouentu: ſcalpēdo rārum
ferreis unguibus: aliter nō matureſcit. Sed cū factum eſt quarto die demetitur: alio ſubnafcente: ſepte/
no ita numeroſa ptu: per ſingulas æſtates multo lacte abūdante. Subnaſciſ etiam ſi nō ſcalpatur fœtus
quater æſtate: priorēq; expellit imatūq;. Materies pprii generis iter utiliſſimas. Cæſa ſtati ſtagnis mer/
gitur. Hoc eſt eius ſiccari. Et primo ſidet: poſtea fluitare incipit: certōq; eam fugit alienus humor: qui/
aliū omnē rigat. Cum inatate cœperit tēpeſtiue habet ſignū. Huic ſimilis quadētenus quæ uocatur cy/
pria ficus in creta. Nā & illa i caudice ipſo fert pomū & ramis: cū in craſſitudinē adoleuere. Sed hæc ger/
mina emittit ſine ullis foliis radici ſimilia. Caudex arboris populo ſimilis: follium ulmo. Fructus qua/
ternos fundit: totiens & germinat. Sed groſſus eius nō matureſcit: niſi incifura emiſſo lacte. Suauitas &
interior fici. Magnitudo ſorbi ſimilis.

De ceraunia ſiliqua.

CA. VIII.

ſ Siliqua quam iones cerauniam uocant: trunco & ipſa fertilis: ſed pomo ſiliquæ. Ob id quidam
ægyptiā ficum dixere errore manifeſto. Nō enim i ægypto naſcitur: ſed i ſyria ioniaq;: & circa
gnidum: atq; in rhodo: ſemp comātibus foliis: flore candido: cum uehementia odoris. Planti
gera imis partibus & ideo ſupficie flauēſcēs ſuccum auferente ſobole. Pomo antecedentiſ anni circa ca/
nis ortus detracto ſtatim alterū parit. Poſtea florē per arctūq; hyemæ fœtus enutrientē.

De perſico ægypti & ſpina ægyptia.

CA. IX.

a Egyptus & perſicā arborem ſui generis habet ſimilem pyro folia retinētem. Fertilitas aſſidua
eius ſubnafcente craſſino fructu. Maturitas eteſiaq; aſſlatu. Pomum longius pyro: incluſum
amygdalæ putamine & corio: colore hærbido. Sed ubi nux illi: huic pomū: differens breuita/
te ac mollicie. Et quis blādiat prædulcis: ſuauitas: non inocuū. Materies bonitate: firmitudine: nigricia
quoq; nihil differēs a loto. Simulacra ex ea factitauerē nō eadē gratia q̄ fideli materie: ut ex arbore quā
balanum appellauimus: magna ex parte cōtorta. Nualis itaq; rātū eſt. At e diuerſo cinus in magno ho/
nore palmæ ſimilis: quando & eius foliis utuntur ad textilia. Differt q; in brachia ramorum ſpargitur.
Pomo magnitudo quæ manum ipleat: color fuluus: commendabilis ſucco & auſtero & duci. Lignum
intus grandis firmæq; duritiæ: ex quo uelares detornant anulos. In eo nucleus dulcis dum recens eſt.
Siccatus dureſcit ad infinitum: ut mandi non poſſit niſi pluribus diebus maceratus. Materies criſpioris
elegantia: & ob id perſis gratiſſima. Nec minus ſyria ſpina celebraſ in eadem gente dūtaxat nigra: quo/
niā incorrupta etiā in aquis durat: ob id utiliſſima nauium coſtis. Candida facile putreſcit. Aculeus ſpi/

LIBER

narum & in foliis. Semen in siliis: quo coria perficiunt gallæ uice. Flos & coronis iucundus: & medicamentis utilis. Manat & gumi ex ea. Sed præcipua utilitas quæ cæsa anno tertio resurgit. Circa thebas hæc: ubi & quercus & persica oliua. ccc. a nilo stadiis: siluestri tractu & suis fontibus riguo.

De pruno & arboribus circa mēphin.

CA. X.

Bi prunus ægyptia nō dissimilis spinæ proximæ dictæ. Pomo mespili: maturescens bruma: nec folia dimittēs. Lignū in pomo grande: sed corpus ipsum natura copiaque messium instar incolis. Purgatum enim tundunt: seruantque eius offas. Siluestris fuit & circa mēphin regio tam uastis arboribus: ut terni requirerent uel circumplecti: unius peculiari miraculo nec pomū propter usum uel aliquē: sed euetum. Facies. n. spinæ folia habet ceu pēnas: quæ tactis ab homine ramis cadūt protinus: ac postea renascuntur.

De gumi generibus & papyro.

CA. XI.

Vm mi optimū esse ex ægyptia spina cōuenit: uermiculatū colore glauco: purum: sine cortice: dentibus adhærēs. Preciū eius in libras. xiii. Deterius ex amygdalis amaris & ceraso. Pessimū ex prunis. Fluit & ex uitibus: infantium ulceribus aptissimū. Et aliquādo in olea dentium dolori. Vmō etiā in corico monte ciliciæ. Ac iunipo ad nihil utile. Ex ulmi uero gumi & culices ibi nascuntur. Fit & ex sarcocolla: ita uocat arbor gumi utilissimū pictoribus ac medicis: simile pollini thuris: & ideo candidum quæ ruffum melius. Preciū eius quod supra. Nondū palustria attingimus: nec frutices amnium. Prius tamen quæ digrediamur ab ægypto & papyri natura dicef. Cū chartæ usu maxime humanitatis uitæ constet & memoria. Et hanc Alexandri magni uictoria reptam auctor est. M. Varro condita in ægypto alexandria. Antea non fuisse chartæ usum. Palmarum foliis primo scriptitatum. Deinde quarudā: arborum libris. Postea publica monumenta plūbeis uoluminibus. Mox & priuata linteis confici coepta: aut cæris. Pugillariū enim usum fuisse ante troiana tempora inuenimus apud Homerū. Illo uero prodente ne terra quidem ipsa tota fuisse: quæ nunc ægyptus intelligit: cū in sebēnistico saltem eius nominis charta nascat. Postea adaggeratā nilo. Siquidē a pharo insula quæ nunc alexandriæ ponte iungitur noctis dieique uelifico nauigiū cursu terram fuisse perdidit. Mox æmulatione circa bibliothecarum regū Ptolomæi & Eumenis supprime chartas Ptolomæo idem Varro membranas pergami tradidit reertas. Postea promiscue patuit usus rei qua constat immortalitas hominum. Papyri ergo nascitur in palustribus ægypti: aut quiescentibus nili aquis: ubi euagatæ stagnant duo cubita non excedere altitudine gurgitum. Brachiali radice obliquæ crassitudine: triangulis lateribus decē nō amplius cubitorum longitudine in gracilitate fastigiatum thyrsi modo cacumē includēs. Semine nullo aut usu eius alio quæ floris ad deos coronados. Radicibus icolæ pro ligno utunt: nec ignis tantū gratia: sed ad alia quoque utēilia uasorum. Ex ipso quidem papyro nauigia texūt. Et e libro uela: tegetesque: necnō & uestem: atque stragula: ac funes. Mandunt quoque crudum decoctumque: succum tantū deuorates. Nascit & in syria circa quæ odoratus ille calamus lacum. Neque ad alios usus illis: quæ funibus. Rex Antigonus in naualibus usus est rebus: nōdum sparito comunicato. Nuper & in euphrate nascens circa babylonem papyrum intellectum est eūdem usum habere quem chartæ. Et tamen adhuc malunt parthi uestibus litteras intexere. Præparatur ex eo chartæ diuisæ acu in prætenues sed quæ latissimas filluras.

De generibus chartarum: & quō chartæ fiant: & de chartarum probatōe: & uitii & glutino earum. CA. XII.

Rincipatus medio atque inde scissuræ ordine. Hieratica appellabat antiquitus: religiosis tantū uoluminibus dicata: quæ ab adulatione Augusti nomē accepit. Sicut secūda Liuiæ a coniuge eius. Ita descendit hieratica in tertiū nomē. Proximū amphitheatricæ datum fuerat: a confectura loco. Excepit hanc Romæ Fānii sagax officina: tenuatque curiosa interpollatione principalem fecit e plebea: & nomen ei dedit. Quæ nō esset ita recurata: in suo mansit amphitheatrica. Post hanc faitica ab oppido: ubi maxima fertilitas ex uilioribus ramētis. Propiorque etiamnū cortici. Teneotica a uicino loco pondere iā hæc non bonitate uenalis. Nam emporitica inutilis scribendo: in uolucris carthage segestriumque in mercibus usum probet: & ideo a mercatoribus cognominata. Post hæc papyri est extremūque eius scirpo simile: ac ne ad funes quæ nisi in humore utile. Texunturque omnes tabulæ madentes nili aqua. Turbidus liquor uim glutini præbet: cū primo supina tabula. Sceda adlinitur longitudine papyri quæ potuit esse segminibus utrinque amputatis. Transuersa postea crates pagitur. Premuntur deinde prelis: & siccatur sole: atque inter se blagulæ iungunt. A proximæ semper bonitate diminutiōe ad deterrimas. Nunquā plures scapo quæ uicena. Magna in latitudine earum differētia. xiii. digytorum optimis. Duo detrahunt hieraticæ. Fāniana denos habet. Et uno minus amphitheatrica. Pauciores faitica: nec malleo sufficit. Nam emporitica breuitas sex digitos nō excedit. Præterea spectantur in chartis tenuitas: densitas: cador: leuor. Prius mutauit Claudius Cæsar. Nimia quippe Augustæ tenuitas tolerandis nō sufficiebat calamis. Ad hoc tramittēs litteras lituræ metū afferebat aduersis: & alias indecoro uisu per translucida. Igitur & secundo corio stamina facta sunt e primo subtegmine. Auxit & latitudinē. Pedalis erat mensura: & cubitalis macrocolis. Sed ratio deprehendit uitiū unius scedæ reuulsione plures infestare paginas. Ob hoc prælata omnibus Claudia: Augustæ in epistolis auctoritas relicta. Liuiana suam renuit: cui nihil e prima erat sed omnia e secunda. Scabricia leuigatur dente conchæ: sed caducæ litteræ fiunt. Minus sorbet. Politur & charta magis ut splendeat. Rebellat sæpe humor incuriose datus: primoque malleo deprehendit: aut etiā odore cū fuerit indiligentior. Deprehenditur & lentigo oculis: sed mediis inserta glutinamētis ceutenia fungio papyri bibulo ibi uix littera fundente se tantū inest fraudis. Alius igitur itaque texendis labor. Glutinū uulgare e pollinis flore temperatur feruente aqua minimo acerti aspersu. Nā fabrilis a gumi

TERTIVSDECIMVS

commissuræ fragiles sunt. Diligentior cura molli panis frumētati colata aqua feruēte minimū hūc modū intergerit. Atq; etiā nili leuitas superat. Omne autē glutinū nec uetustius esse uno die debet: nec recērius. Postea malleo tenuatur: & iteq; glutino percurrit: iterūq; cōstricta erugat: atq; extenditur malleo. Ita sunt longinqua monumēta Tiberii Caiiq; Gracchoq; manus: quæ apud Pomponiū Secundū uatē ciuemq; clarissimum uidi annos fere post, cc. iam uero Ciceronis ac Diui Augusti Virgiliiq; sæpenumero uidemus.

De libris Numæ.

CA. XIII.

ingentia quidē exempla cōtra Varronis sententiā de carthis reperiūtur. Nāq; Cassius Hemina uetustissimus auctor annaliū quarto eorū libro prodidit. Cn. Terentiū Scribā agrum suum in ianiculo repastinantem offendisse arcam: in qua Numā qui Romæ regnauit situs fuisset. In eadem libris eius repertos, P. Cornelio. L. filio Cethego. M. Beblio. Q. filio Paphilo cōf. Ad quos a regno Numæ colliguntur annis. d. xxxv. & hos fuisse e cartha. Maiore etiā miraculo: q; tot infossi durauerūt annis. Quapropter in re tanta ipsius Heminae uerba ponam. Mirabant alii quō illi libri durare potuissent. Ille ita rationem reddebat. Lapidē fuisse quadratū circiter in media arca uinctum candelis quāquā uersum. In eo lapide insuper libros impositū fuisse: propterea arbitrarier eū nō cōputruisse. Et libros cædratos ppter ea arbitrarier eū tineas nō tetigisse. Nulla in iis libris scripta erāt: nisi phylosophiæ pythagoriciæ. Eorūq; cōbustos a. Q. Petilio prætorē: quia phylosophiæ scripta essent. Hoc idem tradit. C. Piso censorius primo cōmentariorū libro. Sed libros septē iuris pontifici: totidē pythagoricos fuisse. Tuditanus uero tertiodecimo Numæ decretorū libro. xii. fuisse. Ipse Varro humanarū antiquitatū. vi. Antias secundos libros fuisse. Ex iis duodecim pontificales Latinos: totidem græcos præcepta phiæ continētes. Idem tertios ponit: quo cōburi eos placuerit. Inter oēs uero conuenit Sybillam ad Tarquinū Superbū tris libros attulisse. Ex quibus igni duo cremati ab ipsa. Tertio cum capitolio syllanis temporibus: Præterea Murianus ter consul prodidit nuper se legisse cum præsideret lyciæ: Sarpedonis a troia scriptā in quodam tēplo epistolæ chartam. Quo eo magis miror: si etiānum Homero pdēte ægyptus non erat. At cur si iam hic erat usus: in plumbeis linteisq; uoluminibus scriptitatum cōstet? Cur & Homerus in ipsa illa lycia Bellerophonti codicillos datos non epistolas prodidit. Sterilitatem sentit hoc quoq;. Factumq; iam Tiberio principe inopia carthæ: ut e senatu darentur arbitri dispensandi alias in tumultu uita erat.

De arboribus æthiopiæ.

CA. XIII.

Æthiopia ægypto cōtermina insignes arbores nō fere habet: præter liniferas: quæ natura in descriptione indog; atq; arabicæ dicta est. Proprior tamen huic natura lanæ: maiorq; folliculus granati mono mali. Similesq; & inter se arbores ipsæ: præter hanc palmæ quales rettulimus. Insularum arbores ambitu æthiopiæ & nemora odorata in mentione earum dicta sunt.

De atlantis arboribus & citreis: & quæ in his laudent: & quæ uituperent.

CA. XV.

Itas modos peculiari proditur silua: de qua diximus. Cōfines ei mauri: quibus plurima arbor citri & mensarum infania: quas foeminae uiris contra margaritas regerunt. Extant hodie. M. Ciceronis in illa paupertate & quod magis mirū est illo æuo emptæ libris. xi. Cū his memoratur & Galli Asinii quæ libris. xi. uenūdatae sunt. Et duæ a luba rege uendente. Quæ alteri precium fuit libris. xv. alteri paulominus. Interit nuper incendio quam Cethegus decedens libris. xliii. pmutauerat latifundi taxatione si q; prædia tāti mercari malit. Magnitudo amplissima adhuc fuit unius commissæ ex orbibus dimidiatis duobus a rege mauritanicæ Ptolomæo quattuor pedū & semipedis p medium ambitū: crassitudine quadrantali. Maiusq; miraculū i ea est artis latee iunctura: q; potuisset eē natura. Solidæ a Nomio Tiberii Cæsaris liberti cognomē trahētis tribus sicilicis ifra quattuor pedes: totidēq; infra semipedem crassitudinis. Qua in re nō omittendū uidet. Tiberio principi mensam quattuor pedes sextante & silicio excedētem. Tota uero crassitudine scisciaci operimēto cōchylii & lamnæ p medium uestitam fuisse: cum tam optima Nomio liberti eius esset. Cuius materia erat tuber hoc est radice uitium. Maximeq; in eo laudatū quod sub terra totum fuerit & rarius: q; quæ superne: quæq; gignunt etiam in ramis: propriēq; quod tanti emitur arborum uitium est: quarum amplitudo ac radices æstuari possunt ex orbibus. Sunt autem cupresso foeminae etiamnum siluestri similes folio: odore: caudice. Anchorarius modos uocatur citerioris mauritanicæ: qui laudatissimam dedit citrum iam exhaustus Mensis præcipua dos in uenena crispis: uel in uertice paruis. Illud oblongo euenit discursu: ideoq; tigrinæ appellantur. Hoc intorto: & ideo tales pantherinæ uocantur. Sunt & undatim crispæ maiore gratia si pauonum caudæ oculos imitentur. Magna uero post has gratia extra prædictas crispi dēsa ueluti grani congerie: quas ob id a similitudine apiatas uocant. Summa uero omnium in colore. Hic maxime nulli placet suis refulgens uenis. Post hæc amplitudo etiam totius caudicis. Luuant plura quoq; in una mensa uitia. Lignum ita uocatur Materia surda & indigesta simplicitas: aut platani foliorum modo digesta. Illignæ uenæ etiam similitudo: uel coloris: & quibus maxime obnoxias fecere æstus uentiq; rimæ aut capillamenta rimas imitata. Postea murena nigro transcurrens limite: uariisq; corticum punctis apprehensus papauerum modo: & in totum atro propius color: maculae discoloris. Virides terra condunt barbari: & cara illinunt. Artifices uero frumenti aceruis imponunt septenis diebus: totidē intermissis. Mirumq; ponderi quantum ita detrahant. Naufragia docuere. Nuper quoq; hanc materiā siccata mari duricie & maturitate incorrupta spissari: non ullo modo uehemētius. Nutriuntur optimæ: splendescuntq;: manuq; siccae fricantur ab alienis maxime: ne ab accolis lædantur: ut in iis genitæ. Inter pauca nitidioris uitæ instrumenta hæc arbor est. Quapropter resistendum ei paulum uidetur.

De arbore trogete.

CA. XVI.

n Ota etiam Homero fuit: Trogete uocat: ab aliis thia. Hanc igitur inter odores uri tradit in deliciis Circes: quã deam uolebat intelligi magno errore eorum qui odoramenta in eo uocabulo accipiunt. Cũ præsertim eodẽ uersu citrũ laricẽq; una tradat. In quo manifestũ est de arboribus tantum locutũ. Theophrastus qui primus a magni Alexandri ætate scribit quæ circa urbis romæ quadragesimum quadragesimum gesta sunt annum magnum iam huic arbori honorẽ tribuit memoratas ex ea referens tẽploꝝ uetẽꝝ cõignationes: quãdam immortalitã materiæ in tectis cõtra uitia oĩa icorruptæ. Radice nihil crispus. Nec aliunde preciosiora opera. Præcipuã autẽ esse eã arborẽ. circa Hãmonis delubrum. Nasci & in inferiorẽ cyrenaicã parte. De mensis tamẽ tacuit. Et alias nullius ante ciceronianã uetustior memoria est. Ex quo nouitiã apparent. Alia est arbor eodẽ nomine malũ ferẽs excreatum aliquibus odore & amaritudine: aliis expetitur: domos etiã decorans: nec dicenda uerbosius.

De arbore loto.

CA. XVII.

e Adem africa qua uergit ad nos insignẽ arborem loton ginit: quam uocant celtin. Et ipsam italiã familiarem. sed terra mutatã. Præcipua est circa fyrtes atq; nasamonas. Magnitudo quæ pyro: quanq; Nepos Cornelius breuem tradat. Incisuræ in folio crebriores: alioquin ilicis uidentur. Differentiæ plures: eaq; maxime fructibus fiunt. Magnitudo huic fabæ: color croci: sed ante maturitatem alius atq; alius: sicut in uuis. Nascitur densus in ramis myrti mō: non ut in italia cerasi. Tam dulcis ibi cibus: ut nomẽ etiam genti terræq; dederit nimis hospitali aduenarũ obliuione patriæ. Ferũt uetris nõ sentire morbũ qui eum mandãt. Melior sine interiore nucleo: qui in altero genere offeus uideretur. Vinum quoq; exprimit huic simile mulsio: quod ultra denos dies negat durare idem Nepos: bacca q; cõfusã cũ siliqua ad cibos doliis cõdi. Quin & exercitus pastos eo accepimus ultro citroq; comẽntes per africam: Ligno colos niger. ad tibiaram cãtus expetitur. E radice cultellis capulos breuesq; alios usus excogitauit. Hæc ibi natura arboris. Est autem eodẽ nomine & hærbã & in ægypto caulis in plaustrũ genere. Recetibus. n. aquis nili riguis: puenit similis fabæ caule foliisq; densa congerie stipatis breuioribus tantũ gracilioribusq;: cui fructus in capite papaueri similis incisuris: oĩq; alio modo. Intus granaceu milium. Incolæ capita in aceruis putrefaciunt: mox sepant lauando: & ficcata tundunt: eoque pane utuntur. Mirum est quod præter hæc traditur. Sole occidente papauera ea comprimi & integri foliis. Adortum autem aperiri donec maturescant: flosq; qui est candidus decidat.

De scapo ipso: & radice lori.

CA. XVIII.

h Hoc amplius in ea parte tradit: & scapũ ipsum & florem uespera mergi usq; in medias noctes. Totumq; abire in lacum: ut ne dimissa quidem manu possit inueniri. Verti deinde paulatimq; subrigi: & ad exortum solis emergere extra aquã: ac florem patefacere: atq; etiã exurgere ut plane ab aqua absit alte. Radicem lotos hæc habet mali cotonei magnitudine optam nigro cortice: qualis & castaneas tegit. Interius candidum corpus: gratum cibus. sed crudũ. Gratius decoctũ siue aqua siue pruna. Nec aliunde magis q̃ purgamentis eius sues crassescunt.

De paliuro: & punice malo & de flore punici mali.

CA. XIX.

t Yrenaica regio loton suã postponit paliuro. Fruticior hæc fructuq; magis rubens: cuius nucleus non simul manditur. Iucundus per se: atq; suauior est uino. Quin & uina succo suo commendans. Interior africa ad garamathas usq; ad deserta palmarũ magnitudine & suauitate cõstat. Nobilis maxime circa delubrũ Hãmonis. Sed circa carthaginem punicũ malũ cognomẽ sibi uedicat. Aliqui granatum appellant. Diuisit & in genera: apyrinon uocando cui lignosus nucleus abest. Sed cãdidior ei natura: & blandiores sunt acini: minusq; amari: distincti mẽbris. Alia structura eorum quæ dã ut in fauis communis nucleos habentium. Quinq; species: dulcia: acria: mixta: acida: uinosa. Samia & ægyptia distinguntur. Erythrocomis & leucocomis. Corticis maior usus ex acerbis ad perficienda coria. Flos balustiu uocatur: & medicinis idoneus & tingendis uestibus: quare color inde nomẽ accepit.

De asia & græciæ fructibus.

CA. XX.

i Nasia & græciã nascuntur frutices. Epicactis quem alii embolinen uocant: paruis foliis: quæ potata contra uenena profunt: sicut herices contra serpẽtes. Et in quo nascitur granum gnidium: quod aliqui linum uocant.

De timelea siue chame

lea: & tragachãte: & de trago: siue scorpiõẽ: & muryce: & brya: & gallã.

CA. XXI.

f Ruticem uero timeleã: alii chamelã: alii pyrosachẽ: alii nestorẽ: alii coeneron. Et similis oleastro: foliis angustioribus: gũmosis si mordeãtur: myrti magnitudine: semine: colore: & specie farris: ad medicine tantum usum. Tragon fruticẽ sola creta insula gignit terebintho similẽ & semine. Quod cõtra sagittarũ ictus efficacissimũ tradunt. Eadẽ & tragachantẽ spinæ albæ radice: multum prælatam apud medos aut in caucaso nascenti. Precium eius in libras. xiii. Tragon & asia fert: siue scorpione: uepreme sine. foliis ramis rubentibus ad medicinæ usum. Myricen & italia: quam alii tamaricen uocant. Achaiã aut bryan siluestre: insignẽ in ea quod satiuã tantũ ferat gallæ similẽ fructum. In syria & in ægypto copiosa hæc est: cuius infœlicia lingua appellamus: quæ tamẽ infœliciora sunt græciã. Gignit enim arborem ostrin: quam & ostream uocant: solitariam circa saxa aquosa: similem fraxino cortice & ramis & folio: pilis paulo tamen longioribus crassioribusq;: ac rugosis incisuris quæ per totam discurrunt. Semine ordeo simili: & colore & materia dura atq; firma: qua in domum illata difficiliter partus fieri produnt: mortelq; miserã.

TER TIVSDECIMVS

De enonymo: & adrachna congygia & rapsia.

CA. XXII.

Ec aulpicator in leibo insula arbor quæ uocat enonymos: nō ab similibus punnicæ arbori ite-
 cam & laurū folii magnitudine: figura uero & mollicia punicæ: flore candidior est: statim pe-
 stem denuntians. Fert siliquas sesami similes: intus granū quadrangula figura: spissum: lætale
 animalibus: necnon & in folio eadem uis. Succurrit aliquando præceps alui exinanitio. Alexāder Cor-
 nelius arborem eonem appellauit: ex qua facta esset argo similem robori uiscum ferenti: quæ nec aqua
 nec igni posset corrumpi: sicuti nec uiscum: nulli alii cognitam quod equidē scia. Adrachnen omnes fe-
 re græci portulacæ nomine interpretātur: cum illa sit hærba & andrachne uocetur unius litteræ diuer-
 sitate. Cæteræ adrachne est siluestris arbor: neq; in planis nascens: similis unedoni folio tantum minores:
 & unq; decedente. Cortice nec scabro quidem: sed qui circūgelatus uideri possit: tam tristis aspectu est. Si-
 milis & cogrygia est folio: magnitudine minor. Proprietatē habet fructum amittendi lanugine pap-
 pum uocant: quod nulli alii arbori euenit. Similis & apharce bifera æque q; adrachne. Priorē fructū inci-
 pientem pubescere uua peragit: atq; in initio hyemis. Quales eos nō traditur. Et ferulā inter externas
 dixisse cōueniet arborumq; generi adscripsisse: quoniā quarūdā naturæ sicut distinguemus: lignū oēm
 corticis loco habent: hoc est forinfecus ligni aut loco fungosam intus medullā ut sambuci. Quædam ue-
 ro inanitatem ut arundines. Ferula calidis nascitur locis: atq; transmaria geniculatis nodata scapis. Duo
 eius genera. Narthea græci uocant assurgentē in altitudine. Nartheciam uero semper humilem a geni-
 bus exeuntia folia maxima ut quæq; terræ proxima. Cætero natura eadem quæ anetho: & fructui simi-
 lis. Nulli fruticū leuitas maior: ob id gestata facilius baculog; usum senectui pber. Semen ferulæ thapsiā
 quidā uocauere decepti eo: quoniā ferula sine dubio est thapsia: sed sui generis foliis fœniculi: inani cau-
 le: nec excedente baculi longitudinem. Semen quale ferulæ: radix candida. Incisa lac emanat: & contusa
 succo nec corticem abdicant omnia uenenata. Quippe etiā fodientibus nocet: si minima aspirat aura: in-
 tumescunt corpora: faciemq; inuadunt ignes sacri: ob id cæroto prius illinūt. Quibusdā tamen morbis
 auxiliari dicunt medici permixtā aliis. Item in alopetiis fugillatq; ac liuentibus. Ceu uera remedia de-
 sint. ut scelera concraftent. Sed ista prætexuerunt noxiō instrumento: tantumq; impudentiæ est: ut ue-
 nenum artis esse persuadeant. Thapsias in africa uehementissima. Quidam caulē incidūt per messes: &
 in ipsa excauant radice: quo succus confluat: arefactumq; tollunt alii folium. Radicem tondunt in pila:
 & succum in sole coactum diuidunt in pastillos. Nero Cæsar claritatē ei dedit: initio imperii: nocturnis
 crassationibus conuerberatam faciē illinens sibi cum thure cæraq; & sequenti die cōtra famam cutem
 sinceram circūferens. Ignem ferulis optime seruari certum est: atq; in ægypto præcellere.

De cappari siue cinosbato aut opheostaphyle: & de saripha.

CA. XXIII.

Bi & cappari firmioris ligni frutex: seminifq; & cibi uulgati. Caule quoq; una plerumq; decer-
 pro. Cauenda eius genera peregrina. Si quidem arabicum pestilens. Afri cū gingiuis inimicum
 Marmaricum uuluis: & omnū inflationibus. Apulū uomitus facit. Stomachum & aluū mo-
 uet. Quidam eum cynosbaton uocant: alii opheostaphylen: fruticosi est generis. Et saripha circa nilum
 nascens duorum cubitorum altitudinem: pollicari crassitudine. Coma papyri: similisq; manditur mo-
 do. Radice ferrariis officinis præcipua carbonis usu propter duriciam.

De spina babilonis regia & de cytiso.

CA. XXIII.

On omittendū est & quod babilone serit in spinis: quoniā nō aliubi uiuit. Estq; sicut uiscum
 in arboribus. Sed illud in spina tantū: quæ regia uocat. Mirū q; eadē die germinat quod inie-
 ctum est. Iniicitur aut ipso canis ortu: & celerrime arbore occupat. Cōdiunt eo uina: & ideo se-
 ritur. Spina illa nascit & athenis in longis muris. Frutex est & cytisis ab Aristomacho atheniensi miris
 laudibus prædicatus pabulo ouiu. Aridus uero etiā suū. Spōdetq; iugero eius annuos per pluris uel me-
 diocri solo redditus. Utilitas hærbosa: ergo & eo lætior satietas q; perq; modico pinguescunt & quadru-
 pedia: ita ut iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lectis maior copia aut melior. Super om-
 nia pecorum medicina a morbis omni usu præstante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridū atq; in
 aqua decoctū potui cum uino dari iubet: & firmiores celsioresq; infantes fore. Viridem etiā gallinis: aut
 si aruerit madefactū. Apes quoq; nunq; de flore cytisi pabulū cōingentes promunt Democritus & Ari-
 stomachus. Nec aliud minoris impendii est. Serit cū hordeo: aut uere semine ut porrū: uel caule aut uino
 ante brumā. Si semine madidū. Et si desint hymbres: satum spargit. Plantæ cubitales perferuntur scro-
 be dedali. Serit post equinoctia tenero frutice. Perficit trienio. Demetit uerno equinoctio cū florere de-
 finit: uel pueri uel anus uilissima opera. Canus aspectu breuiterq; si quis exprimere uelit similitudinem
 angustioris trifolii frutex. Datur aialibus post biduum semper. Hyeme uero quod inaurit: madidum.
 Satiant equos denæ libræ: & portione minora animalia. obiterq; inter ordines allium capescere fertile
 est. Inuentus hic frutex in cytiso insula inde translatus est in oēs cycladas: mox in urbes græcas magno
 casei puentu. Propter quod maxime miror rarum esse in italia. Nō æstium nō frigorū non grandi-
 num aut niuis injuriā expauescit. Adicit Higinius ne hostiū quidem propter nullam gratiam ligni.

De fruticibus & arboribus nostri maris: atq; rubri: & indici.

CA. XXV.

Ascunt & in mari frutices arboreq; minores in nostro. Rubrum. n. & totus oriētis oceanus
 refertus est siluis. Nō habet lingua alia nomen: quod græci uocant phycos: quoniā alga hærba
 rum magis uocabulū intelligit. Hic aut est frutex. Folia lata colore uiridi gignit: quod qdā pra-
 son uocant: alii zosterā. Atq; genus eiusdē: capillacæo folio simile fœniculo: in faxis nascit. Superius in-

uadir haud procul littore. Verno utrūq; & interit autūno. Circa cretam insulam nato in petris purpuras quoq; inficiunt. Laudatissimo a parte aquilonis: aut cū spongiis. Tertiū est gramini simile: radice genicula & caule: qualiter calami. Aliud genus fruticū bryon uocat folio lactucae rugosiore tatum. lam hoc in terra nascens. In alto uero abies & quercus cubitali altitudine. Ramis eorum adhærent cōchæ. Quercu etiam tingi lanas tradit. Glādem etiam quasdam ferre in alto. naufragiis hæc deprehensa urinātibusq;. Et aliæ tradit prægrādes circa sycionem. Vitis enim passim nascitur. Sed phycus sine fronde: rubro cortice. Fit & palma fruticum generis: extra Herculis colūnas porri fronde nascitur frutex: & alius lauro & thymo similis: qui ambo eiectione in pumicem transfigurant. At in orientem mirum est statim a copto per solitudines nihil gigni præter spinam: quæ sitiens uocatur: & hanc raram admodum. In mari uero rubro siluas uiuere: maxime laurum & oliuam ferentem baccas: & cum pluat fungos: qui sole tacti mutantur in pumicem. Fruticū ipsorū magnitudo ternorū est cubitorū caniculis referta: uix ut respicere enaui tutū sit: remos plerumq; ipsos inuadentibus. Qui nauigauere in indos Alexandri milites frōdem marinarum arborum tradidere in aqua uiridem fuisse: exemptam sole protinus in falem arefcentē. Iuncos quoq; lapideos perq; similes ueris per littora: & in alto quasdam arbusculas colore bubuli cornus ramofas & in cacuminibus rubentes: cum tractarentur uitri modo fragiles. In igne autē ut ferrum exardescentes: restinctis colore suo redeunte. Eodē in tractu insulaz siluas operit æstus: q̄q; altiōres sint platanis populisq; altissimis: folia laurea: flos uiolæ & odore & colore. Baccæ ut oleis: & ipsæ odoris iucūdi autumnō nascētes: foliis nunq; deciduis. Hæc minores toras integit mare. Maximaz cucumina extant: ad quæ naues religantur: & cum decesserit æstus ad radices. Alias quoq; arbores in alto ab eisdem accepimus eodem in mari uisas: semper folia retinentes. Fructum earum lupino similem. Iuba tradit circa troglodytarum insulas fruticē in alto uocari isidos plocamons corallio similem sine foliis præcisum mutato colore in nigrum durefcere. Cum cadat: frangi. Item aliū qui uocetur charitoblepharon efficacem in amariis. Spathalia eo facere & monilia foeminas. Sentire eum se capi: durariq; cornus modo: & hebetare aciem ferri. Quod si sefellerint infidiæ in lapidem transfigurari.

CAII PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIAE LIBER. XIII. PROHEMIVM.

In Quo Fructiferae Arbores Traduntur.

LXTERNE ARBORES INDOCILES QVAE NASCI ALIBI Quā ubi cœpere: & quæ in alienas nō comeant terras hæcenus fere sunt. Licetq; iam de cōmunibus loqui: quæ oīum peculiaris parēs uideri potest italia. Noscentes tatum meminerint naturas eaz a nobis interim dici: non culturas. Quāq; & colendi maxima in natura portio est. Illud satis mirari non queo interisse quarūdā memoria: atq; etiā nominū quæ auctores prodidere notitiam. Quāuis. n. non communicato orbe terraz maiestate romani imperii profecisse uitam putet cōmercio rerum? Ac societate festæ pacis: omniaq; etiā quæ occulta ante fuerant in promiscuo usu facta? At hercule nō reperunt qui norint multa ab antiquis pdita: tantū priscoz crura fertilioz: aut industria foelicioz fuit: ante milia annoz: inter principia litteraz Hæsiōdo præcepta agricolis pandere orfo: subsecutisq; nō paucis hanc curam eius: unde nobis creuit labor. Quippe cū reqrenda sint nō solū postea

inuenta: ueq; etiā ea quæ inuenerant prisci desidia rez internitiōe memoriæ inducta. Cuius somni causas quis alias q̄ publicas mundi inuenerit? Nimiq; alii subire ritus. Circaq; alia mentes hoīum detinentur: & auaritiæ tantū artes colunt: antea inclusis gentiū imperiis intra ipsas. Ideoq; & ingeniis quasdam sterilitate fortunæ necesse erat animi bona exercere. Reges innumeri honore artiū colebatur: & in ostentatione has præferebāt: opē & immortalitatem sibi per illas progari arbitrātes. Quare abūdabāt & præmia & opere uitæ. Posteris laxitas mundi & rez amplitudo dādo fuit: postq; senator censu legi cœptus. iudex fieri censu: magistratum ducēq; nil magis exornare q̄ census: postq; cœpere orbitas in auctoritate summa & potentia esse: captatio in quæstu fertilissimo: ac sola gaudia in possidēdo: pessum iere uitæ p̄cia: omnesq; a maximo bono liberales dictæ artes in cōtrarium cecidere: ac seruitute sola profici cœptū. Alius hanc alio modo. & in aliis adorare: eodē tamē habendi quæstu ad spes hoīum tendente uoto. Passim uero etiam egregii aliena uitia q̄ bona sua colere malle. Ergo hercule uoluptas uiuere cœpit: uit ipsa desit. Sed nos oblitterata quoq; scrutabitur. Nec deterrebit quarūdā rerum humilitas: sicut nec in animalibus fecit. Quāq; uidemus Virgiliū præcellentissimū uatem eadē causa hortoz dotes fugisse: e tātisq; quæ rettulit flores modo rez decerpisse. Beatū foelicemq; gratiæ quindecim omnino generibus uuarū nominatis: tribus oleæ: totidē pyroz: malo uero tantū assyrio: cæteris oībus neglectis. Vnde aut potius incipiemus q̄ a uitibus? Quæ principatus in tantū peculiaris italiæ est: ut uel hoc uno oīa gentium uicisse q̄q; odorifera possit uideri bona q̄q; ubicūq; pubescentium odor nulla suauitas præfertur.

De uitium natura: & quibus modis ferant.

CA. I.

u. Ites iure apud priscos magnitudine quoq; inter arbores numerabant. Iouis simulacrum in urbe populonia ex una cōspicimus uite tot æuis in corruptū. Item massiliæ paterā. Metaponti tē

QVARTVSDECIMVS

plū iunonis uirgineis calūnis stetit. Etiānū scalis teētū Ephesiæ Dianæ scandit uite una cypria (ut ferūt) quoniā ibi ad p̄cipuā altitudinē exeunt. Nec est ligno ulli æternior natura. Veḡ ista ex siluestribus facta crediderim: quādo hæ uires tōsura annua coercent: & uis eaz̄ oīs euocat̄ in palmites aut deprimūt in p̄pagines: succiq; tantū gratia ex iis pluribus modis ad cæli mores soliq; ingenia. Iā in cāpano agro populis nubūt: maritalq; cōplexa: atq; per ramos eaz̄ p̄cibus brachijs geniculato cursu scandētes cacumina æquāt: in tantū sublimes ut uindemiator autoratus rogū ac tumulū excipiat. Nullo fine crescunt: diuidiq; aut potius auelli nequeūt. Villas & domos ambiri singulaꝝ palmitibus ac seq̄cibus lorīs memoria quoq; dignū. Inter prima Valerianus quoq; Cornelius existimauit. Vna uitis romæ in liuæ portionibus sub diuales deambulatōes umbrosīs operculis opacat. Eadēq; duodenis musti amphoris fœcunda. Vltimos qdē ubiq; exuperāt. Miratūq; altitudinē eaz̄ ariciæ ferūt legatū regis Pyrihi. *Quin eū facere lusisse in aultēiore gustu uini merito matrē eius pendere in tā alta cruce. Rūbotinus uocat̄ & alio noie* CYNANTIS populus arbor italiæ padū transgressis: cuius tabulata in orbē patula replent: puroq; p̄ducto dracone in palmē eius inde subrectos ramosq; digytos flagella dispergūt. Eadē modici hoīs altitudine adminicula: tæ sudibus horrēt: uineāq; faciūt: & aliæ improbo reptatu pampinorūq; sup̄fluitate peritia homini amplo discursu atria media cōplentes. Tot differētiās uel sola tantū italia recipit. Stat p̄uintiaꝝ aliquaꝝ per se uitis sine ullo pedamēto: artus suos in se colligens: & breuitatē crassitudinē pascens. Verant hoc aliubi uenti: ut in africa & in narbonēsis p̄uintiæ partibus. Excrescereq; ultra suos pollices phibitæ: semp̄q; p̄stinatis similes hærbaz̄ mō uagan̄ per arua: ac succū terræ passim uuis bibūt: quæ ob id magnitudinē infanriū pueroz̄ in interiore africa p̄te exuperāt uites. Vna nō aliubi gratior collo: ut nec possit iuenisse nomē duracini durus acinus. Nāq; genera magnitudie: colore: saporibus acini innumerata etiānū multiplicant̄ uino. Hic purpureo lucēt colore: illic fulgēt roseo: nitētq; uiridi. Cādida. n. nigraꝝq; uulgares. Tument uero māmaz̄ mō bumasti. Prælongis dactyli porrīgunt̄ acinis. Est & illa naturæ lasciuiā: ut prægrādibus adhæreat pergulis parui: mites: & suauitate certates: leptorogas has uocat̄. Durāt aliæ per hyme pensili cōcameratae nodo. Aliæ in sua tantū cōtinent̄ aīa ollis fictilibus: & insup̄ foliis inclusæ stipitatae uinaceis circūsudantibus. Aliis gratiā qui & uinis fumus affert. Fabrilis iisq; gloriā præcipuā in fornibus africae Tiberii Cæsaris auctoritas fecit. Ante eū reticis prior mensa erat: & ullis Veronēsum agro. Quin & a patiētia nomē acinis datur passis. Conduñt̄ & musto uua: ipsæq; uino suo inebriantur. Aliæ decoctæ in musto dulcescunt. aliæ uero sobolē nouā in matre ipsæ expectant̄ translucidæ uitro: affertq; acinis tandem: quā in doliis amphorisue duratricē illā firmitatē austeritatis picis insula pediculo. lam inuenta uitis per se in picē habens respiciēsq; uiēnensem agrum. Nobilitas aruerno secanoz̄: & heluico generibus nō pridē illustrata. Atq; hæc Virgili uatis ætate incognita: a cuius obitu nonaginta agunt̄ anni. Quid q; insertæ castris summā regē imperiumq; cōtinent̄: Centurionū in manu uitis: optimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas: atq; etiā in delictis pœnam ipsam honorat. Necnon uineæ opugnationum dedere rationem. Nam in medicaminibus adeo magnū optinēt locum: ut per sese uino ipso remedia sint.

De generibus uitium,

CA. II.

Enera uitium cōprehendi numero unus existimauit Democritus: cuncta sibi græciæ cognita p̄fessus. Cæteri innumera atq; infinita esse pdiderūt. Qd̄ uerius apparebit ex uinis. Nec oīa dicent̄: sed maxime insignia: q̄ppe quæ toridē sunt pene quot agri. Quāobré celeberrimas uitium aut qbus est aliqua p̄prietate miraculum ostēdisse satis erit. Principatus dat̄ amineis p̄p̄ firmitatē senio quoq; p̄ficiscentē utiq; uiniq; uniuscuiusq; uitā. Quinq; eius genera. Ex iis germana minor acino melius deflorescit: hymbres tēpestatesq; tolerat. Nō itē maior sed in arbore q̄ in iugo minus obnoxia. Gemellaz̄ qbus hoc nomē uua: semp̄ geminæ dedere. asperrimus sapor: sed uires p̄cipuæ. Ex iis minor austru lædit̄: cæteris uentis alitur: ut in uesuuiō mōte surrentinisq; collibus. In reliqs̄ italiæ partibus nō nisi arbori accōmodata. Quītum genus lanatae ne feres miremur aut indos: adeo lanugo eā uestit. Prima ex amineis maturescit ocissime atq; putrescit. Proxima dignitas ueiētanis rubente materia. Quæ p̄ qdā rubellas appellauere uineas. Eæ minus fertiles uinaceis & tæce nimia. Cōtra pruinas fortissimæ: iccitate magis q̄ hymbre: æstu q̄ algore uexant̄. Quāobrem in frigidis humidisq; principatū optinēt. Fertili or quæ minor acino: & folio scissa minus. Apianis apes dedere cognomen p̄cipue eaz̄ auidæ. Ex iis duo genera: lanugine & ipsæ pubescūt. Distant q; altera celerius maturescit: q̄q; & altera p̄perante. Situs frigidus nō respuunt: & tamē nullæ celerius hymbre putrescunt. Vina primo dulcia austeritatē annis recipiunt: & rubra fiūt. Nulla magis uite gaudet. Et hætenus potissima nobilitas dat̄ peculiaribus atq; uerna culis italiæ. Cæteræ aduenere chio: thasoue. Græcula nō inferior amineis bonitate p̄tenera acino: & uua tam parua: ut nisi pinguiſſimo solo colore nō p̄sit. Eugeniā taurominitani collis cū generositatis cognomine misere albano tātum agro: quoniā trāsata statim mutat̄. Nāq; est aliquibus tātum locoz̄ amor: ut oēm in iis gloriā suā relinquunt: nec usq; trāseant totæ. Qd̄ & in retica allobrogicaq; quā supra picatam appellauimus euenit: domi nobilibus nec agnoscēdis alibi. Fœcundæ tamen bonitatis uice copiā p̄stant. Eugenia feruētibus locis: rhetica tēperatis: allobrogica frigidis: gelu maturescēs & colore nigra. Adhuc ex iis q̄s diximus: sed etiā e nigris uina uetustate in albū colorē transeunt. Reliquæ ignobiles. Aliquādo tamē cæli aut soli opera nō fallūt uetustatē: sicuti fecenia & cū ea florens biturica. Acino rarior nunq̄ floris obnoxii: quoniā antecedūt: uentisq; & hymbribus resistunt. Meliores tamē algētibus locis q̄ calidis: humidis q̄ sitiētibus. Vix ulla magis taldensio uuaꝝ partu impatiēs uariantis cæli: sed contra tenorē unū alioris æt sue cōstans. Quæ minor est ex eo genere mollior. In neglecto solo morosa. Pingui putrescit

LIBER

Gracili oīno nō puenit. Mediā temperiē delicate quærit: ob hoc fabinis collibus familiaris. Vua eius in/decora uisu: sapore iucunda: nisi matura p̄tinus rapiat: etiā nō putrescens cadit. Cōtra grandines eā tuef/ folioꝝ amplitudo atq; duricia. Insignes iā colere inter purpureas nigrasq; medio heluolæ sepius uarian/ ti: & ob id uarianæ a quibusdā appellatæ. Præferē in iis nigrior: utraq; alternis annis fertilis. Sed melior uino cū parcior. Et præciæ duo genera magnitudiē acini discernunt. Quibus materies plurima: uuaq; ollis utilissima: folio apio similis. Baliscam dirachini celebrāt. Hispaniæ cocolobin uocant. Grauior uua æstus austrosq; tolerat. Capiti inimica. Copia larga. Hispani duo genera eius faciūt. Vnū oblongo acino altero rotundo: nouissimas uindemiāt. Quo dulcior cocolobis: hoc melior. Sed & austera trāsit in dul/ cē uetustate: & quæ dulcis fuit in austeritatē. Tuncq; albanū uinū æmulantur. Tradūt uesticæ uitiis utilif/ simū ex iis potū. Aluelis summis arboribus est fertilior: uisula imis. Quāobrem circa easdē satæ diuer/ sitate naturæ locupletāt. Inerticulā e nigris appellauere iustius sobriā disturi: inueterato p̄cipue cōmen/ dabilē uino: sed uiribus innoxia. Sigdem temulentia sola nō facit. Fertilitas cōmēdat cæteras: principēq; heluenacam. Duo eius genera. Maior quā quidā longā: minor quā arcā appellāt: nō tam foecundam sed gratiorē haustu. Discernit folio circinato. Vex: utraq; gracilis. Furcas subdere iis necessariū: alioq; uber/ tatē suam nō tolerant. Maritimo afflatu gaudēt. Roscido odore. Nulla uitiū minus italia amat rara: par/ ua: putrescens in ea. Vinū quoq; qd̄ genuit æstate nō exuperans. Nec alia macro solo familiarior. Græci/ nus qui alioq; Corneliū. Celsum transcripsit arbitrat nō naturā eius repugnare italia: sed culturā: au/ de palmites euocātium. Ob id fertilitatē suā absumi: si nō p̄pinguis soli ubertas lascentē sustineat. Car/ bunculari negat: magna dote: si ueꝝ est: aliqua in uite e celo nō esse ius. Aestū fert sp̄onia: quā quidā sp̄i/ neam uocāt. Autūnisq; & hymbribus pinguescit. Quinimo nebulis una alitur. Ob id rauēnati agro pe/ culiaris. Veniculā inter optime deflorescētēs: & ollis aptissimā cāpani malunt scirculā uocare: alii staculā. Tarracinā numisianā nullas uires pprias habentē: sed totā perinde ac solū ualeat. Surrentinis tamē effica/ cissima testis uestubio tenuis. Ibi, n. murgentia e sicilia potissima: quā pompeianā aliqui uocant. Latio de/ mū feracē: sicut horconia in cāpania tantū uilitatis cibariæ: sed uberrate p̄cipua. Tolerat & annos moeri/ ca contra omnes ictus firmissima: nigro acino uinis uetustate rubescentibus.

Item de uitiū generibus.

CA. III.

T haftenus publica sunt genera: cætera regionū locorūq; aut ex iis inter se infito mixta. Siqui/ dem thuscis peculiaris est tudernis æquæ etiā eius nois florentia. Est optima aretio talpana & etesiaca & cōseminia. Talpana nigra candidum facit mustū. Etesica fallax: quæ quo plus tulit eo laudabilius fundit. Mirūq; foecunditate cessat. Cōseminia nigra uino minimo durante. Vua maxime post. xy. dies q̄ ulla alia. Minus fertilis: sed cibaria. Huius folia sicuti labruscæ priusq; decidant sanguineo colore mutātur. Euenit hoc etiā qbusdā aliis pessimi generis argumēto. Irtiola umbriæ meuanaticq; & piceno agro peculiaris est. Amiternino pumula. Iisdē bannanica fallax est: amant tamen eam. Mutinam uuam Pompeii noie appellant: quæ clusinis copiosiorē. Mutinā & tyburtes appellauere: quæ oleaginam nuper inuenerint a solitudine oliuæ. Nouissima hæc uuarum ad hoc tēpus reperta est. Vinaciolam soli quidē noiauerunt fabini ac laurenti. Nam gauranas scio a falerno agro translatas uocari falernas celerri/ me ubiq; degenerātes. Nec nō tarentinū genus aliqui fecere: p̄dulci uua. Capnias & bucuniates & tarru/ pia in thuris collibus nō ante demetunt q; gelauerit. Pharia gaudent pisæ. Mutina prufinæ nigro aci/ no intra quadriennium albescente uino. Mirum ubiq; cū sole circūagi uuam: quæ ob id strepitus uoca/ tur. Et in italia gallicam placere: trans alpes uero picenam. Dixit Virgilius tapsias & mareotidas & lage/ as compluresq; externas quæ non reperiuntur in italia: sed sunt etiam nunc insignes uua non uino am/ brosiaca duracina sine ullis uasis in uite seruabilis: tanta est contra frigora æstus tempestatesq; firmitas. Nec orthampelos indiget arbore aut palis ipsa se sustinēs. Nō item dactylides digyali gracilitate. Colū/ binæ acinosissima. Et magis purpuræ cognomine bimāmiæ: quādo nō racemos: sed uuas alias gerunt. Item cripedanea cui nomen a mensura est. Itē scripula passo acino. Et rhetica in maritimis alpibus appel/ lata dissimilis laudatæ illi. Nāq; hæc breuis conferta acino: degener uino: sed cute oīum tenuissima. Nu/ cleo quē chiū uocāt: uno ac minimo. Acinū p̄grandē unum alterūue habens. Est & nigra aminea: cui sy/ riace nomē imponūt. Item hispana ignobiliū p̄batissima. In pergulis uero serunt escariæ appellatæ edu/ ræ acinis: albæ: nigræq;. Et bumasti totidē coloribus. At nondū dictæ ægia & rhodia & uncialis: ueluti a pōdere acini. Itē pucina oīum nigerrima. Et coronario naturæ lusu stephātis acinos foliis intercursan/ ribus. Et quæ forenfes uocant celeres puentu: uēdibiles aspectu: portatu faciles. Cōtra damnātur etiam uisu cinerea & rhabubula & afinisca. Minus tamē caudā uulpiū imitata alopecis. Alexandrina appellat uitis circa palacram breuis: ramis cubitalibus: acino: nigro: fabæ magnitudiē: nucleo molli: & minimo: obliquis racemis p̄dulcibus: folio paruo: & rotūdo: sine diuisuris. Septimo ab hinc anno in narbonensis/ puincia aruo oliuā inuenta est uitis uno die deflorescens: ob id tutissima: carbonicam uocāt: quā nunc tota puincia conferit.

Insignia culturæ uinearum.

CA. IIII.

Atonū ille primus triumpho & censura super cætera insignis magis tamen etiamnum clarita/ te litterarum præceptis omnium rerum expetēdarum datis generi romano. Inter prima uero agrum colendi. Illius uero æui confessione optimus ac sine æmulo agricola pauca attigit uitiū genera: quarūdam ex iis etiam iam noibus abolitis toto separatim tractu testatus sentētiam. Cuius ex/ cellentia indicāda est ut in oī genere noscamus quæ fuerint celeberrima. Anno. d. urbis. c. circa captas car/ thaginem ac corinthum cum supremum is diem obiit: & quantum postea. ccxxx. annis uita profecerit.

QVARTVSDECIMVS

Ergo de vitibus uuisq; ita prodidit. Qui locus uino optimus dicitur esse: & ostētus solibus. Amineum minusculum & geminum eugenium heluinum minusculum conferito. Qui locus crassior aut nebulosior amineum maius aut murgētium apicium lucanum serito. Cæteræ uites misellæ maxime in quæ uis agrum conueniunt. In loca recte conduntur. Quas suspendas duracinas amineas maiores: uel ad fabricum ferrarium pro passis hæc recte seruantur. Nec sunt uetustiora de illa re latinæ linguæ præcepta tam prope ab origine rerum sumus. Amineam proxime dictam, Varro scantianā uocat. In nostra ætate pauca exempla consumatæ huius artis fuere. Verum eo minus omittēda: ut noscantur etiā præmia: quæ in omni re maxime spectātur. Summā ergo adeptus est gloriam Acilius Steneleus e plebe libertina. Ix. iugerum non amplius uineis excultis in nomentano agro: atq; æque. cccc. nummis uenundatis. Magna fama & Vetulano Egilao perinde libertino fuit in campaniæ rure linternino: maiorq; etiā fauore hominum quoniā ipsum Africani colebat exilium. Sed maxima eiusdē Stenelei opera Rhemmium Palæmonem alias grāmatica arte celebrem in hisce. xx. annis mercatum. dc. nūmum in eodē nometano decimi lapidis ab urbe diuerticulo. Est autē usq; quæq; nobilitas mercis per oīa suburbana: ibi tamen maxima: quoniā & neglecta per indiligētiā prædiā Perhauriat. Ac ne in pessimis quidē elegātioris soli hæc aggressus excolere: nō uirtute animi: sed uanitate. Quæ primo notata miro in illo fuit. Passinatas enim de integro uineas cura Steneleum agricolā imitatus ad uix credibile miraculū perduxit. Intra octauum annū. cccc. nummum empori addita pendente uindemia. Cucurritq; nō nemo ad spectādas uuag; in iis uineis strues: litteris eius altioribus contra id pigra in ciuitate sibi patrocinate. Nouissime Amneo Seneca principatu traditionis ac potētia: quæ postremo minima fuit super ipsum. Minime utique mirari Amneū tanto prædii eius amore captū. ut nō puderet inuiso alias & ostento futuro tradere palmā eā emptis quadruplicato uineis illis intra decimū fere curæ annū: digna opera quæ in cecubis sentinisq; proficeret: quādo & postea sæpenumero septenos culeos singula iugera: hoc est amphoras centenas quadragenas multas dedere. Ac ne quis uictam in hoc antiquitatē arbitraret. Idē Cato denos culeos redire ex iugeribus scripsit. Efficacibus exēplis nō maria plus temerata cōferre mercatori: non in rubrum littus in dicumue merces petitas: q̄ sedulum ruris larem. Vino antiquissima claritas maroneo in thraciæ maritima parte genito: ut auctor est Homerus. Neq; enim fabulosa aut de origine uarie prodita cōsectamur. Præterq; Aristeum primū oīum in eadem gente uel miscuisse uino suauitate præcipua utriusq; naturæ sponte puenientis. Maroneū uicies tantum addito aquæ miscendum Homerus pdidit. Durat etiā uis in eadē terra generi uigorq; indomitus. Quippe cū Mutianus ter consul ex iis qui nuperrime prodideret: sextarios singulos octonis aquæ misceri cōperit præfens in eo tractu. Esse autē colore nigrum: odorem: uetustate pinguescere. Et pramnio quā Homerus celebrauit: etiā nunc honos durat. Nascitur smyrnæ regione iuxta delubrū matris deum. In reliquis generi claritas non fuit alicui. Anno fuit omniū generum bonitas. L. Opino consule: cū. C. Gracchus Tri. ple. seditionibus ageratis interemptus: ea cæli tēperies fulsit: quā cocturā uocant solis opere: natali urbis. dc. xxxiiii. Durantq; adhuc uina ducētis fere annis iam in speciem redacta mellis asperi. Etenim hæc natura uinis in uetustate est: ne potari per se queūt sine prouintia aqua: usq; in amaritudinē carie indomita. Sed cæteris uinis cōmēdandis minima aliqua mixtura medicamentis sunt: quo fit ut eius temporis æstimatione in singulas amphoras centeni nūmi statuuntur. Ex iis tamen usura multiplicata semissibus: quæ ciuilis ac modica est. In. C. Casaris Germanici filii principatu annis centum sexaginta singulas uncias uini constituisse nobili exemplo docuimus referentes uitam Pomponii Secundi uatis: cœnamq; quā principi illi dedit. Tantum pecuniarum detinent uini apothecæ. Nec alia res maius incrementum sentit. Ad uicesimum annum maiusue ab eo dispendium: non perficiēte precio. Rara quippe adhuc fuere: nec nisi in portatis singulis testis milia nummum. Vienneses soli picata sua quorum genera plura diximus: pluris permutasse: sed inter sese amore patrio creduntur. Idq; unum frigidius reliquis existimatur in frigido potu.

De natura uini.

CA. V.

Ino natura est exhausto accendendi calore uiscera intus. Foris infuso refrigerādi. Nec alienum fuerit commemorare hoc in loco quod Androcides sapientia clarus ad alexādrum magnum scripsit: intemperantiam eius cohibens. Vinum potaturus rex momento te bibere sanguinem terræ. Sicuti uenenum est homini cicuta: sic & uinum. Quibus præceptis si ille obtemperauisset: profecto amicos in temulentia nō interemisset. Prorsus ut iure dici possit: neq; uiribus corporis utilius aliud: neq; aliud uoluptatibus perniciosius si modus ablit.

Vina generosa.

CA. VI.

Enera autem uini alia aliis gratiora esse quis dubitet? aut non ex eodem lacu aliud præstantius potu esse altero? aliud alterum germanitate præcedere? siue testa siue fortuito euctu? Quā obrem de principatu se quisq; iudicem statuat. Liuia Augusta. lxxxii. annos uitæ punico retulit acceptos non aquoso. Gignitur in sinu adriatici maris: non procul a timauo fonte: faxeo colle: maritimo afflatu paucas coquente amphoras. Nec aliud aptius medicamentis iudicatur. Hoc esse crediderim quod græci celebrantes miris lenudibus pictanum appellauerunt ex adriatico sinu. Diuus Augustus festinum prætulit cunctis: & fere secuti principes propter confessa experimenta non temere cruditatibus noxiis. Ab eo salua nascitur supra forū Apii. Antea cecubo erat generositas celeberrima in plaustribus populetis: sinu amiclano quod iam intercedit & incuria coloni lociq; angustia. Magis tamen fossas Neronis: quā a baiano lacu ostiam usq; nauigabilem inchoauerat. Secunda nobilitas falerno agro erat. Et

LIBER

ex eo maxime faustiano: cura culturaq; id collegerat. Exoleuit hoc quoq; nimietate copiae potius q̄ bo-
 nitati studētium. Falernus ager a pōte campano leua petētibus urbanam coloniam syllanā nuper capuā
 cōtributam incipit. Faustianus autem circiter quattuor miliaria a uico prope cedias qui uicus a sinuessa
 sex milibus abest. Nec ulli in uino maior auctoritas solo uinorum flamma accēditur. Tria eius genera.
 Austerū: dulce: tenue. Quidam ita distingūt. Summis collibus gauranum gigni: mediis faustianū: imis
 falernum. Nō omittēdum autē nulli eorū quae celebrētur iocūdum sapore uuae esse. Ad tertiam palmā
 uariae uenere. Albanae urbi uicina p̄dulces: ac rarae in austero. Itē surrētina in uineis tātum nascentia cō
 ualescentibus maxime p̄bata: p̄p renuitatem salubritatēq;. Tiberius Caeſar dicebat consensisse medicos
 ut nobilitatē surrētino darēt: alioquin esse generosum acetū. C. Caeſar qui successit illi nobilē uappam.
 Certāt massica aequae ex mōte gaurano puteolos baiasq; prospectātia. Nam falerno contermina statana
 ad p̄cipatus uenere nō dubie: palāq; fecere. Sua q̄busq; terris tempora esse secūdum q; rerum prouen-
 tus occasusq; iuncti. Iis praeponi solēbāt calena: & quae in uineis arbutisq; nascunt fundana. Ex alia uici-
 na urbis uiliterina priuernatiq;. Nā quod signia nascit austeritate nimia continendae utile aluo inter
 medicamenta numeratur. Quartum curriculū publicis epulis optinere a Diuo Iulio (is enim primus
 auctoritatē iis tribuit: ut epistolis eius apparet) mamertina circa messanam in sicilia genita. Ex iis potu-
 lana ab auctore dicta in loco proxima italiae laudatur praecipuae. Est & in eadem sicilia & tauromenita
 tis honos lagenis pro mamertino plerūq; subditis. Ex reliquis autē a supero mari pretutia: atq; a neone
 nascentia: & quae a palma una forte enata palmefia appellantur. In mediterraneo uero cesenatia mecen-
 tiana. In ueronensi item retica falernis tātum posthabita a Virgilio. Mox optima ab intimo sinu maris
 adriana. Ab infero autem latinēſia: grauicāna: stoniēſia. Etruriae palmam luna habet. Liguriae genua. In-
 ter pyreneum alpesq; massilia: gemino sapore: quando & cōdiendis aliis pinguius gignit: quos uocant
 succosum. Ceretano inter a gallias cōsistit auctoritas. De reliquis in narbonēſi genitis asseuerare nō est:
 quoniam officinā eius rei infecere tingētes fumo: utināq; non & hærbis ac medicamentis noxiis. Quip-
 pe etiā oleo mercatur: quo sapore colorēq; adulterāt. Verūm: & lōginquiora italiae ab ausonio mari non
 carēt gloria tarētina: & feruiciana: & cosentia genita: & tempse ac babia lucanaq; antecedentibus thuri-
 nis. Omnium uero eorū maxime illustrata mesale potu: & salute lagaria non procul grumento nascentia.
 Capania nuper excitauit nouis noibus auctoritatē: siue cura siue casu: ad quartū neapoli lapidem trebel-
 licis iuxta capuam caulinis: & in suo agro trebulanis: alioquin semper iter plebeia & trifollinis gloriata.
 Nam pompeianis summum decē annorū incremētum est nihil senecta cōferente. Dolore etiā capitum
 in sextam horam diei sequētis infesta deprehendūtur. Quibus exemplis (nisi fallor) manifestum est pa-
 triam terrāq; referre nō uam. Et supuacū genēq; cōsuetationem in nume: cum eadē uiris aliud aliis
 locis pullulet. Hispaniarum laetana copia nobilitatur. Elegātia uero tarraconēſia: atq; lauronesia: & ba-
 learica ex insulis conferuntur italiae primis. Nec ignoro multa praetermissa plerorūq; existimatos: quā-
 do suum cuiq; placet: & quocūq; eatur: fabula eadem reperitur. Diui Augusti iudiciorum ac palati pe-
 ritissimum e libertis censuram uini in epulas eius faciētem dixisse hospiti de indigena uino: nouum qui-
 dem sibi gustū esse eum atq; non ex nobilibus: sed Caeſarem non aliud potaturū. Nec negauerim & alia
 digna esse fama. Sed de quibus consensus aui iudicauerunt haec sunt.

CA. VII. Vina transmarina.

Vne simili modo transmarina dicemus. In summa gloria post homerica illa de quibus supradī
 nō maximus fere thasium chiūm q;. Ex chio quod aruisium uocant. Iis addidit lesbium Erasistrati
 maximi medici auctoritas circiter. ccccl. anno urbis romae. Nūc gratia ante omnia est clazome-
 nio: postq; parcius mari cōdiunt. Lesbium sponte naturae suae mare sapit. Nec emolio per se gratia ut ui-
 nio: sed cuius dulci admixto reliquorum duricia sua uicem accipiat simul & aetatem: quoniam uetustio-
 ra protinus uidentur. Ab iis dignatio est sycionio: cyprio: telmesico: tripolitico: berritio: tyrio: sebeniti-
 co. In aegypto hoc nascitur tribus generibus uuae: ibi nobilis thasio & alopece. Post haec auctoritas hip-
 podomantio: mystico: cantharita: protlopon: gnidio: caduce: caumenita: petritae: myconio. Nam me-
 fogiten capitis dolores facere compertum est: Nec ephesium salubre esse quoniam mari & defruto condia-
 tur. Apamenum multo praecipue conuenire dicitur: sicut pratutum in italia. Est enim & haec proprie-
 tas generum: ut dulcia utiq; inter se non congruant. Exoleuit & protagion: quod italicis proximum se-
 cērant Aesclepiadis scholae. Apollodoros medicus in uolumine quo uasit Ptolomaeo regi quae uina bi-
 beret italicis etiā tum ignotis: laudauit in ponto nascentē: mox oroeticū: oenathae: leucaniū: ambra-
 ciotē: & qd cunctis praetulit p̄parētium. Sed minoris famae esse dixit: quoniam sex annos non placeret.

De uino quod uocatur bion: genera. vii.

CA. VIII.

Actenus bonitas uini nationibus debetur. Apud graecos iure clarissimum nomē accepit quod
 appellauerūt Bion ad plurimos ualitudinum usus excogitatum: ut docebimus in parte me-
 dicinae. Fit autem hoc modo. Uuae paulum ante maturitatem decerptae sicantur acri sole ter-
 die uersatae per triduū: q̄to exprimunt: dein cadis sole inueteratur. Cui marinā aquā largiorē miscēt: a
 serui furto origine orta sic mensura explentis. Idq; translato in album musto leucochin appellat. In aliis
 aut gētibus simili mō factū tethalassomenon uocant. Thalassiten aut uasis musti deiectis in mare. Quo
 genere praecox fit & uetustius. Necnō apud nos quoq; cō uinum ex italico faciendi rationem Cato de-
 monstrauit. Sup cetera in sole quadriennio maturādum praecipiens Rhodiū coo simile est. Phorineum
 falsius coo. Omnia transmarina septem in sex annis ad uetustatem mediā peruenire existimantur.

QVARTVSDECIMVS

De dulcium generibus, xiiii.

CA. IX.

Inum omne dulce minus odoratū: quo tenuius eo odoratius, Colores uinis quattuor. Albus: fuluus: sanguineus: niger. Psythium & melāpsythium passi genera sunt suū saporē non uini referentia. Cissibiles uero mulsi in galatia nascens & balincium in sicilia. Nam syreum quod alii hepsēma: nostri sapam appellant ingenii nō naturæ opus est: musto usq; ad certā partē mensuræ decocto. Quod ubi factum ad dimidiam est: defructum uocamus. Oia in adulterium mellis excogitata. Sed priora uua terræ constant. Passum a cretico cilicium probatur & africanum: & in italia puintiisq; finitimis. Fieri certum est ex uua quam græci sticam uocāt: nos apianā. Itē scirpulam: diutius in uite sole uuis adustis aut feruente oleo. Quidā e quacūq; dulci dum præcocta alba faciunt siccantes solæ: donec paulo amplius dimidium pondus supersit. Tusalsq; leniter uuas exprimunt. Deinde quātum expressere adiciunt uinaceis aquæ puteanæ: ut & secundarium passum faciant. Diligentiores eodem modo siccatis acinos eximunt: ac sine sarmentis madefactos uino excellenti donec intumescant: exprimūt. Et hoc genus ante cætera laudant. Ac simili modo aqua addita secundarium faciunt. Medium inter dulcia uinum est quod græci aigleuces uocāt: hoc est semper mustum. Id euenit cura: quoniam feruere perhibetur. Sic, nō appellant mulsi in uina transitum. Ergo mergunt e lacu protinus in aqua cados: donec bruma trāseat: & consuetudo fiat algendi. Est etiānum aliud genus eius per se: quod uocat dulce narbonensis prouintia: & in ea maxime uocantia. Asseruat eiu gratia uua diutius in uite pediculo in torto. Ab aliis ipse palmes inciditur in medullam. Ab aliis uua torretur in tegulis: omnia ex heluennaca uite. His adiciunt aliqui quod uocant diachyton: uuis in sole siccitatis loco cluso per dies septem in cratibus totidem pedibus a terra alte: noctibus a rore defensis: octauo die calcatis. Ita fieri optimi odoris saporisq;. Dulci e genere est & melitites. Distat a mulso quo fit e musto: cum quinq; congiis austeri musti congiio mellis & salis cyatho sufferuefactis austerum. Sed inter hæc genera potuum ponere debeo & pronicum: ita appellatur a quibusdam mustum sponte defluens anteq; calcetur uua. Hoc protinus diffusum lagenis suis deferuere passi. Postea in sole. xl. diebus torrent æstatis secutæ ipso canis ortu.

De deuteris & secundariis uini genera tria.

CA. X.

Non possunt iure dici uina: quæ græci deuterias appellant: Cato & nos lorā: maceratis aqua uinaceis. Sed tamē inter uina operaria numerātur. Tria eorū genera. Decima parte aquæ addita q̄ musti expressa sit: & ita nocte & die madefactis uinaceis: rursusq; plo subiectis. Alterq; qd hoc modo græci factitauerunt: tertia parte eius qd expressum sit addita aquæ: expressoq; decocto ad tertias partes. Tertium est facibus uini expressum: qd facatum Cato appellat. Nulli ex iis plus q̄ anno usus.

Quæ nuper in italia generosa uina esse cœperunt.

CA. XI.

Erunt inter hæc subit mētem cum sint genera nobilia quæ propriæ uini intelligi possit. lxxx. fere in toto orbe duas partes ex hoc numero italiae esse. Longe præterea ante cunctas terras: & hinc deinde altius cura serpit non a primordio hanc gratiam fuisse.

De uini obseruatione Romulo rege posita.

CA. XII.

Victoriatem post sexcentimum forte urbis annum cœpisse. Romulum lacte non uino libasse indicio sunt sacra ab eo instituta. quæ hodie custodiūt morem. Numæ regis posthumia lex est. Vino rogam ne respergito. Quod sanxisse illum propter inopiam rei nemo dubitet. Eadē lege ex imputata uite libari uina diis nefas statuit: ratione excogitata ut putare cogerētur alias aratores & pigri circa arbussti pericula. M. Varro auctor est Mezentium etruriæ regem auxilium rutulis contra latinos tulisse uini mercede: quod tum in latino agro fuisset.

Qui uini usus antiquis: & de uinis antiquorū.

CA. XIII.

Non licebat id scæminis romæ bibere. Inuenimus inter exempla Egnati Meteutini uxore q̄ uinum bibisset e dolio interfectam fuisse a marito: eumq; cædis a Romulo absolutum. Fabius pictor in annilibus suis scripsit. Matronā q̄ loculos in quibus erant clauis uinariæ cellæ resignauisset a suis inedia mori coactam. Cato ideo propinquos scæminis osculum dare: ut scirēt an temetū olerent. Hoc tum nomen uino erat: unde & temulentia appellata. Cn. Domitius iudex pronunciauit mulierem uideri plus uini bibisse: q̄ ualitudinis causa uiro insciente: ac dote multauit. Diuq; eius rei magna parsimonia fuit. L. Papyrius imperator aduersus sannites dimicaturus uotum fecit si uicisset Ioui pocillum uini. Deniq; inter dona sextarios lactis datos inuenimus nusq; uini. Idem Cato cum in hispaniā nauigaret: unde cum triumpho rediit. Non aliud inquit uinum bibi q̄ remiges: in tantum dissimilis istis qui etiam conuiuuis alia q̄ sibimetipsis ministrant aut procedente mensa subiiciunt. Laudatissima apud præricos uina erant miro odore condita: ut apparet in Plauti fabula: quæ perfa inscribitur: q̄q; in ea & calamus addi iubet. Ideo quidam aromaticis delectatos maxime credunt. Sed Fabius.

Dofemnas his uersibus decreuit.

Mittebantur uinum pulchrum murrinam.

E in acbaristione

Panem & polentam uinum murrinam.

Scæuolam quoq; & Lælium & Atteum Capitonem in eadem snia fuisse uideo: quoniā in pseudulo sit.

Quod si opus est ut dulce promant idem & quid habeant roga.

Murrinam: passum: defrutum: mella.

Quibus apparet non inter uina modo murrinam: sed inter dulcia quoq; nominatum.

De apothecis & de uino optimiano.

CA. XIII.

n iiii

Pothecas fuisse & diffundi solita uina: anno. dc. xxxiii. urbis apparet indubitato opimiani uini
 a argumento: iam intelligente suum bonum italia. Nōdum tamē ista genera in claritate erant.
 Itaq; omnia tunc genita unum habēt consulis nomen. Sic quoq; diu trāsmarina fuerunt in au
 storitate ad attauos usq; n̄fos etiā falerno iā repto: sicut apparet ex illo comico uersu Anaxipolis thasii.
 Quinq; thasii uini inde depromam falerni bina.

P. Licinius crassus & L. Cæsar cēsores anno urbis conditæ. dc. lxxv. edixerunt ne quis uinū græcum ami
 neumq; octonis æris singula quadrātia uenderet. Hæc. n. edicti uerba sunt. Tāta uero uino græco gra
 ria erat: ut singulæ potiones in uno cōuictu darētur. Quibus uinis auctoritas fuerit sua in mensa.

M. Varro his uerbis tradit. L. Lucullus puer apud patrem nunq̄ lautū cōuiuuium uidit in quo plus semel
 græcum uinum daref. Ipse cum rediit ex asia milia cadog; cōgiorum diuisit amplius cētum. C. Censius
 quem prætorem uidimus chium uinum in domum suam illatum dicebat tum primum: cum sibi car
 diaco medicus dedisset. Hortiēsius super. x. cados hæredi reliquit. Hactenus Varro.

De liberalitate Cæsarum in uino: & quādo primū genera uini factitiū. CA. XV.

Vidni & Cæsar dictator triumphus sui cœna uini falerni amphoras centum: chii cados cētum
 q in conuiuia distribuit. Idem hispaniensi triūpho chium & falernum dedit. Epulo uero in ter
 tio cōsulatu suo. falernū: chiū: lesbiū: mamertinum: quo primū tpe quattuor genera uini appo
 sita constat. Postea ergo alia oīa in nobilitatē uenerunt circiter septingentesimum urbis annum.

De uinis factitiis.

CA. XVI.

Tag; non minora innumerabilia pene genera factitiū reperta multis ante sæculis: quæ nunc di
 i cemus omnia ad medicinæ usum pertinentia. Omphacium quomodo fieret propter unguen
 ta diximus priore libro. Fit e labrusca: hæc est uite siluestri quod uocatur oenāthinum. Flores
 eius libris duabus in musti cado macerati post. xxx. dies mutātur. Præter hoc radix labruscæ & acini co
 ria perficiunt. Si paulo postq; defloruere: singulare remedium habent ad refrigerandum in morbis cor
 porum arbores gelidissima (ut ferūt) natura. Pars eorum æstu moritur: priusq; reliqui qui solstitiales di
 cuntur. Vniuersi nunq̄ maturæscunt. Et si prius q̄ tota uua maturescar: incocta detur cibo gallinæo ge
 neri fistidium gignit uuas appetendi. Fictitiorum primum fit ex ipso uino: quod uocat adynamon hoc
 modo. Alibi multi sextarii. xx. aquæ dimidium feruet donec excoquatur aquæ mēsurā. Alii marinum
 sextarios. x. tantūdem pluuiz in solæ. xl. diebus torrent. Dant ægris quibus uini noxam timent. Proxi
 mum fit e milii semine maturo cum ipsa stipula libram & quadrantē in congios duos musti macerant
 Et post septimum mensem transfuso. Ex loto arbore hærbæ dictum est uti quæq; fierēt. Fit & e pomis
 quæ dicemus interpretationibus non nisi necessariis additis. Proximumq; ei e palmis: quo parthi & in
 di utuntur: & oriens torus. Maturarum quas uocant & chydæas modio in aquæ congis tribus macera
 to expressoq;. Sic fit & sycites e fico: quem alii palmiprunū: alii trocin uocāt. Aut si dulce esse non libeat:
 pro aqua tantūdem uinaceog; adiiciunt. Ex cypria fico & acetum fit precellēs: atq; alexadrino quoq; me
 lius. Vinū fit & ex siliqua syriaca: & e pyris: malorumq; oibus generibus. Sed e punicis quod rhoiton uo
 cant. Et e cornis: mespilis: sorbis: moris siccis: nucleis pineis. Hi musto madidi exprimuntur. Superiora
 per se mitia. Myrticē Cato quæadmodū fecerit hoc paulo post indicabimus. Græci uero & alio modo.
 Ramis teneris cum suis foliis in albo musto decoctis tuis libra in tribus musti congis deferuere faciūt
 donec duo supersint. Quod ita siluestris myrti baccis factum est myrtidanum uocant. Hoc manus tin
 gunt. Ex iis quæ in hortis gignuntur fit uinum e radice asparago: tunila: origano: apii semine: ambroto
 no: mentastro: ruta: nepeta: serpillio: marrubio. Manipulos binos tundunt in cadum musti: & sapæ sexta
 rium: & aquæ marinæ heminam. E naxis fit. xi. denariorum pondere in sextarios binos musti addito.
 Item e scylla radice. Inter flores & rosæ foliis tuis: in lintheog; in mustum collatis cum pondusculo ut
 sidat. xl. pondere denariorum in sextarios uicenos musti: nec ante tres menses uase aperto. Item e nardo
 gallico: & aliud e syluestri. Aromatiten quoq; inuenio factitatum non tantum unguentorum compo
 sitione. primo ex myrrha (ut diximus) mox e nardo celtico: calamo: bitumine: offis in mustum: aut dul
 ce uinum defectis. Alii de calamo: iunco: costo: nardo: syriaco: amomo: calia: cynnamomo: croco palma:
 assaro: similiter & offa. Apud alios nardi: & malobathri se libris in musti congios duos additis. Qualia
 nunc quoq; fiunt pipere & melle addito: quæ alii condita alii piperata appellant. Inuenitur & nectarites
 ex hærbæ: quā alii Hlenion: alii medicā: alii symphyton: alii idē & horestion: alii nectaream uocāt: radice
 ponderis. xl. denariog; in sextarios sex musti addita. Similiter in lintheo. Ex cæteris hærbis collatis fit ab
 finthites in. xl. sextariis musti absinthii pontici libra decocta ad tertias partes: uel scopis absinthii in uinū
 additis. Similiter hyfopites e cilicio hyfopo uncis tribus in duos congios musti coniectis aut tuis in ui
 num. Fiūt utraq; & alio modo circa radices uitium sato. Sic & helleboriten fieri ex ueratro nigro Cato
 docet. Sic fit & scammonites. Mira uitium natura saporem alienū in se trahēdi: qualē & redolent salicū
 patauinog; in palustribus uindemia. Sic & hellebog; serif in thaso: aut cucumis siluester: aut scamōea:
 quod uinum e stomatium uocant: quoniā abortus facit. Fit & ex hærbis: quarum natura suo loco dice
 tur. Estechade & radice gētianæ: & trogoriano: & dictamo: assaro: dauco: elelisphago: panate: acoro: Co
 nyza: thymo: mandragora iunco. Vocarunt & sycinum. & ithacomelin: & lectispagiten: quorum tam
 obliterata ratio est. Ex fruticum uero generi cædri utriusq; cupressi: laurus: iuniperi: pini: pyri: terebin
 thi: callini: lentisci. Baccas aut lignum recens in musto decoquunt. Itē chameleæ & chamēpithios & cha
 medryos lignum. Eodem modo & ex flore in congium musti decem denariorum pondere addito.

QVARTVSDECIMVS

De hydromelle & oximelle,

CA. XVII.

It uinū ex aqua ac melle tantū. Quinquēnio ad hoc seruari cælestem iubent aliqui prudentio res. Alii statim ad tertias partes decoquunt: & tertiā mellis ueteris adiiciunt. Deinde .xl. diebus canis ortu in sole habent. Alii diffusa ita decimo die obturant. Hoc uocatur hydromel: & uetustate saporem uini assequit: nusq̄ laudatius q̄ in phrygia. Quin & acetū melle temperabat: adeo nihil intemptatum in uita fuit. Oxymel hoc uocarunt: mellis decem libris: aceti ueteris heminis quinq̄: salis marini libra: aquæ pluuiæ sextariis quinq̄ sufferuefactis decies: mox elutriatis: atq̄ ita inueteratis. Omnia ab Themisone summo auctore dānata. Et hercule coactus eorum usus uideri potest: nisi siquis naturæ opus credit aromatitem: & ex ungentis uina composita: aut ut biberentur genuisse eam frutices. Ista sunt cognita iucunda solertia humani animi omnia exquirente. Nihil quidem ex iis anno durare: præterq̄ quæ uetustate ipsa fieri diximus. Et pluraue tricenis quidem diebus non erit dubium.

Prodigiosa genera uini.

CA. XVIII.

Vnt & in uino prodigia. Dicit in archadia fieri quod fecunditatem fœminis iportet: uiris rabiem. At in achaia maxime circa caryniā abigi partum uino: atq̄ etiā si uiam edant grauidæ: cū differētia in gustatu nō sit. Troezenū uinū q̄ bibūt negant generare. Thalos duo genera uini diuersa facere pdit. Vnū quo somnus cōciliet: alteq̄ uero quo fuget. Apud eosdē uitiis theriace uocatur cuius: & uinū & uua contra serpentū ictus medetur. Lebasneos thuris odore: ex qua diis proliant. E diuerso aspendios dānata a feris. Ferunt eam nec ab alite ulla attingi. Thasiā uiam ægyptus uocat apud se prædulcē quæ soluit aluum. Est cōtra in lycia quæ solutū firmat. Aegyptus & ecbolinā habet abortiuos iacentē. Vina i apothecis canis ortu mutant quædā posteaq̄: restitunt sibi. Sic & maris nauigio: cuius iactatus iis quæ durauerint tantū uetustatis adiicere sentit: quantum habuerint.

Quibus uinis ad sacra uti fas nō sit: & qbus generibus musta cōdiant.

CA. XIX.

Quonia religione uita cōstat: plibare diis nefastū habetur uino præter imputatæ uitis: fulmine tactæ: quāq̄ iuxta hois mors laqueo pepēderit: aut uulneratis pedibus calcata: & quod circuncisis uinaceis pfluxerit: aut superne deciduo imundiore lapsu aliquo polluta. Item græca quoniam aquam habeat. Vitis ipsa quoq̄ manditur decoctis caulibus summis: q̄ & cōdiunt in aceto ac muria. Veg & de apparatu uini dixisse cōueniat: cū græci priuatim ea præcepta tradiderint: artemq̄ fecerint: sicut Euphroni & Aristomachus & Coniades & Hicesius. Africa gypso mitigat asperitatem: nec non aliquibus sui partibus calce. Græcia argilla aut marmore: aut sale: aut mari lenitatem excitat. Italia in parte aliqua rabulana pice ac resina. Condire musta uulgare est ei prouintisq̄ finitimis. Anni prioris uina nō nusq̄ face acetoue condiunt. Nec non & ex ipso musto fiunt medicamina. Decoquitur ut dulcescat portione uirium. Nec durare ultra annum spatium tale proditur. Aliquibus in locis decoquunt ad sapa musta: infusisq̄ iis ferociā frangunt. Et in hoc tamen genere & in omni alio subministrat uasa ipsa condimentis picis. Cuius faciendæ ratio pximo diceretur uolumine.

De picis generibus: & resinis: & mustis condiēdis: & de aceto & face.

CA. XX.

Rborum succo manantiū picem resināq̄ alia ortæ in oriētæ: aliæ in europa ferunt. Quæ iter est asia utrinq̄ qualdam habet. In orientæ optimā tenuissimāq̄ terebinthi fundunt. Deinde lentisqi: quā & masticem uocant. Postea cupressi accerrimā sapore. Liquidā omnes & tantū resinam. Crassiore uero & ad pisces faciēdas cedrus. Arabica resina alba est acri odore difficilis coquenti. Iudaica callosior: & terebinthi quoq̄ odoratior. Syriaca attici mellis similitudinem habet. Cypria antecedit oēs. Est aut melleo colore carnosā. Colophonia præter cæteras fulua: si teratur alba fit. Grauior odore. Et ob id non utuntur ea unguentarii. In asia quæ fit e picea admodū candida: spargos uocatur. Resina omnis dissoluitur oleo. Quidam creta figularum hoc fieri arbitrantur. Pudetq̄ confiteri: prius maximum iam honorem eius esse in euellendis a uiroq̄ corporibus pilis. Ratio aut condiēdi musta in mo feruore qui nouem diebus cum plurimū pagis aspersu picis: ut odor uino cōtingat: & saporis quædā acumina. Vehemētius id fieri arbitrantur crudo flore resinæ: excitariq̄ lenitatē. E diuerso crapulā cōpesci: & feritatē nimitiā: frangiq̄ uirus. Aut ubi pigra lenitas torpeat: uirus addi. Liguria maxime circū padanisq̄ mustis utilitas discernit hoc modo pugnacibus mustis crapulæ plus indit: lenibus parcius. Sunt qui & ex nitro quoq̄ condiri uelint. Nec non alia quæ multiplici natura. Vitiūq̄ musto quibusdā in locis iteq̄ sponte feruere: qua calamitate cū deferbuit deperit sapor: uappæq̄ accipit nomen. Probrosus etia hoium cū degenerauit aius. Acetis enim nequiciæ inest uirtus magnos ad usus: & sine quis uita mitior degi non possit. Cætero uinorum medicaminis tanta cura est: ut cinere apud quosdā ceu gypso alibi qbus diximus modis instaurant. Sed cinerem e uitis sarmentis aut quercu præferunt. Quin & marinā aquā eiusdē rei gratia ex alto peti iubent: seruariq̄ ab equinoctio uerno: aut certe nocte solstitio & aquilone flante hauriri: uel circa uindem iam si hauriat decoqui. Pix in italia ad uasa uino condendo maxime probatur brutia. Fit e picea resina. In hispania autē e picastris minime laudata. Est enim resina harum amara & arida & graui odore. Differentiā rationem faciendi proximo uolumine demonstrabimus inter arbores feras. Vitis præter supradicta acor: aut fumidū uirus: aut picis adustio. Experimentum uero si fragmenta subluceant: ac sub dente lentescat acore iucūdo. Asia picem idicā maxime pbat: græcia piericam. Virgilius naritiā. Diligentiores admiscunt nigrā masticem: quæ in ponto bituminis similis gignit: & irys radicem oleumq̄. Nā cæra accipientibus uasis cōpertū est uina accessere. Sed trāsferre in ea uasa in qbus acetū fuerit utilius: q̄ in ea in qbus dulce: aut mulfum. Cato iubet uina concinnari:

hoc. n. utitur uerbo: cineris lexiui cum defructo coeli parte quadringentesima pulegii uel salis sex libra. Interim & tuso marmore. Facit & sulphuris mentione. Resina uero in nouissimis. Sup oia addi matu rescere ia uino iubet mustu: qd ille tortiu appellat. Nos intelligimus nouissime expressum. Et adici mustis tingedi gratia coloris: ut pigmetu aliquod uini. Atq; ita piguius fieri. Tot ueneficiis placere cogitur. Et miramur noxia ee in uitu inclinantes. Expimetu est laminae plumbeae mutatus in eo colos. Proprium aut inter reliquos liquores uino mucescere: aut in acetu uerti. Extatq; medicinae uolumina. Et fax uini siccata recipit ignes: ac sine alimeto p se flagrat. Cinis eius nitri natura habet: eadēq; het uires. Hoc amplius quo pinguius sentit.

De cellis uinariis.

CA. XXI.

Agna & collecto ia uino differetia in cella. Circa alpes ligneis uasis codunt: circulisq; cingut: atq; etiā hyeme gelida ignibus rigore arcent. Mix dictu. Sed aliquado uisum: ruptis uasis steterē glaciatae moles pdigii mo: quonia uini natura no gelascit: alias ad frigus stupēs tantu. Mitiores plagae doliis codunt: infodiuntq; terrae tota aut ad portione situs. Itē celiu praebet. Alii uero ipositis tectis arcet. Traduntq; adhac pracepta. Latus cellae uinae aut certe fenestras obuerti in aqione oportere: uel usq; in exortu aequinoctiale. Sterquillina & arboz radices pcul abesse: omniaq; odoris euitadi: facillimo in uina trāfitu. Ficos utiq; & caprificos. Doliis etiā interualla dari: ne inter sese uitia serpat cōtagione uini semp ocissima. Quin & figuras referre. Ventrosa ac patula minus utilia. Picari oportere pro tinus a canis ortu: postea pfundi marina aqua aut salsa: ac leui cinere farmeti ea aspergi: uel argilla aspera myrrha suffiri: ipsaq; saepius cellas. Imbecilla una demissis in terrā doliis seruada. Valida expositis. Nunq; iplenda. Et quo supsit: passo aut de fruto perungendū: admixto croco: pice ueteri cū sapa. Sic cooperula doliog medicanda addita mastice ac pice. Bruma aperiri uerant: nisi sereno die. Verant austro fiante: lunaue plena. Flos uini candidus pbatur: rubens triste signū est: si no ius uini colos sit. Itē uasis in calescentibus: opculisue sudantibus. Quod celeriter florere coeperit: odorēq; trahere: no fore diutiuū. Ipsa quoq; defruta ac sapa cum sit celiu sine luna: hoc est in syderis eius coitu neq; alio die coqui iubet. Praeterea plūbeis uasis no aereis: nucibus iuglādibus additis. Eas. n. fumū excipe. Cāpaniae nobilissima exposita sub diuo in cadiis uerberari sole luna hymbre ac uentis aptissimū uidetur.

De uitanda ebrietate.

CA. XXII.

Csi quis diligentius reputet: in nulla parte operosior uita est: ceu no saluberrimū ad potum aquae liquorē natura dederit: quo caetera oia animatia utunt. At nos uinu bibere & iumenta cogimus: tantoq; opere: tanto labore & impedio costat: qd hois mentem mutet: ac furorem gignat: milibus scelez huic deditis tāta dulcedine: ut magna pars no aliud uitae praemiu intelligat. Quimo ut plus capiamus: succo frangunt uires. Et alia irritameta excogitant. Ac bibedi ca etiā uenena cōficiunt. Aliis cicuta praesumētibus: ut bibere mors cogat. Aliis pumicis farinam: & quae referendo putet docere. Cautissimos ex iis balineis quoq; coq uidemus: exanimēsq; efferri. Iā uero alios lectū expectare non posse: imo uero nec tunicā. Nudosq; ibi ptinus & anhelos ingētia uasa corrūpere: uelut ad ostentationem uirium: ac plene infundere ut statim euomant: rursusq; hauriat. Idq; itez tertioq; tanq; ad perenda uina geniti: & tanq; effundi illa no possint: nisi per humanū corpus. Ad hac pertinent peregrinae exercitationes: & uolutatio in ceno: ac pectorosa ceruicis repadae ostentatio. Per omnia hac praedicant fitis quari. Iam uero quae uasa adulteriis celata: tanq; per se pagz doceat libidines temulentia. Ita uina ex libidine hauriunt: atq; etiā praemio inuitat ebrietas. Et si diis placet: emif alius ut uel quantum biberit tantū edat: & precium uolentiae lege accipit. Alius quātum alea quaesierit: tantū bibit. Tūc auidi matronam oculi licent. Tunc graui produnt marito. Tunc animi secreta proferunt. Alii testamenta sua nuncupant. Alii mortifera loquunt: redituraq; per iugulū uoces no cōtinēt: q multis ita iterēptis. Vulgoq; ueritas iam attributa uino est. Interea ut optime cadat: solē orientem non uident: ac minus diu uiuunt. Hinc pallor: & genae pendulae: oculoq; ulcera tremulae manus: effundentes plena uasa: & quae sit poena. praesens: furiales somni: & inquietas nocturna. Praemiumq; summum ebrietatis libido portentosa ac iucū dum nefas. Postera die ex ore halitus fetidi: ac fere regz oium obliuio: morsq; memoria. Rapere se ita uitā praedicant: cū priorē diē quottidie perdant: illi uero & uenientē. Tiberio Claudio principe ante hos xl annos institutum ut ieiuni biberēt: potusq; uini antecederēt cibos: externis & hoc artibus: ac medicorū placitis nouitate aliqua sese cōmendantiū. Gloriā hac uirtute parthi quaerunt. Famam apud graecos Alcibiades meruit. Apud nos cognomen etiā nouellus Tricogius Mediolanēsis ad procōsulatum usq; e praetura honoribus gestis tribus cōgiis (unde & cognomen illi fuit) epotis uno ipetu: spectate miraculi gratia Tiberio principe in senecta iam se uero: atq; etiā alias sauo. Sed ipsa iuuenta ad meq; pnior fuerat. Eadēq; cōmedatione credidere. L. Pisonē urbis Romae curatorē ab eo delectum: q; biduo duabusq; noctibus p potationē cōtinuasset apud ipsum iam principē. Nec alio magis Drusus Caesar regenerasse patrem Tiberium ferebatur. Tricogii rara gloria: quādo: & hac ars suis legibus constat: no labasse sermone: nec leuatū uomitione: no altera corporis parte. Dū biberet matutinas obisse uigilias: plurimū habuisse uno potu. Plurimū praeterea aliis minorum addidisse: optima fide: non respirasse in hauriendo: neq; expuisse: nihilq; ad elidendum in pauimentis suum ex uino reliquisse: diligenti scito legum contra bibedi fallacias. Tergilla Ciceronē. M. F. binos cōgios simul haurire solitū ipsi obiicit. M. q. Agrippae a marcido ac temulento siphum ipactū. Etenim hac sunt ebrietatis opera. Sed nimis hanc gloriam auferre Cicero uoluit interfectori patris sui. M. Antonio. Is enim ante eum auidissime apprehenderat hanc palmā: edito etiā uolumine de sua ebrietate: quo patrocinari sibi ausus approbavit plane (ut equidem

QVINTVSDIVCIVS

arbitror) quāta per tumulentiam mala terrarū orbi intulisset: exiguo tēpore ante p̄celiū actiācū illud uolumen euomuit. Quo facile intelligatur ebrius iam sanguine ciuiū: & tanto magis eū sities. Nāq; & hęc necessitas uitiū comitatur: ut bibendi cōsuetudo augeat auiditatē. Scitūq; est scytharū legatī q̄to plus biberint: tanto magis sitire parthos. Est & occidentis populis sua ebrietas: fruge madida. Pluribusq; modis per gallias hispaniasq; noibus aliis: sed ratione eadē. Hispanii iam & uetustatem ferre ea genera docuerunt. Aegyptus quoq; e fruge sibi potus similes excogitauit. Nullaq; in parte mundi cessat ebrietas. Meros quippe hauriunt tales succos: nec diluendo ut uina mitigant. At hercule illic tellus fruges parere uidebatur. Heu mira uitiog; solertia inuētum est quemadmodum aqua quoq; inebriaret. Duo sunt liquores corporibus humanis gratissimi: intus uini: foris olei: arborū e genere ambo p̄cipui. Sed olei necessarius. Nec segniter uita in eo elaborauit. Quanto tamē in potu ingeniosior apparebit ad bibendū generibus centum nonagintaquinq;. Si species uero aestimetur: pene duplici numero excogitatis: tantoq; paucioribus olei. De quo in sequenti uolumine dicemus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XV.

Naturæ Frugiferarū Arborum.

CA. I.

OLEAM THEOPHRASTVS CELEBERRIMVS E GRAECORUM auctoribus urbis Romæ anno circiter quadringentesimoquadragesimo negauit nisi itra. xl. mil. pas. a mari nasci. Fenestella uero omnino non fuisse in italia hispania atq; africa. Tarquinio Prisco regnante: ab annis populi Ro. clxxxiii. Quæ nunc peruenit trans alpes quoq; & in gallias hispaniasq; medias. Urbis quidem anno quingentesimoquinto. Appio Claudio Cæci nepote. L. Iunio cons. olei libræ duodenæ assibus uenire. Et mox anno. dc. octogesimo. M. Seruius. T. F. ædilis curulis olei denas libras singulis assibus præstitit populo R. per totum annum. Minus ea miretur qui sciat post annos. xxii. Cn. Pompei. iiii. consulatu oleū prouintis italiam misisse. Hesiodus quoq; in primis cultū agrorum docēdam arbitratus uitam: negauit oleæ satorem fructum ex ea percepisse quendam.

Tam tarda tunc res erat. At nunc etiam in plantariis ferunt: transferuntq; altero anno decerpuntur bacca. Fabianus negat prouenire in frigidissimis oleam: neq; in calidissimis. Genera earum tria duxit Virgilius: orchites: & radios: & posias. Nec desiderare rastros: aut fallacem ullam: aut curam. Sine dubio & in iis solum maxime cælumq; referre. Verumtamen attundent sicut & uites atq; etiam interradi & audent. Consequens earum uindemia est arsq; uel maior oleo q̄ multa temperandi. Ex eadem quippe oliua differunt succi. Primum omnium cruda atq; nodum inchoatæ maturitatis: hæc sapore præstantissimo. Quin & ex ea prima unda preli laudatissima: ac deinde per diminutiones: siue (ut nuper inuentum est) exilibus regulis pede incluso. Quanto maturior bacca: tanto pinguior succus: minusq; gratus. Optima autem ætas ad decerpendum: inter copiam bonitatemq; incipiente bacca nigrescere. Nostri uocant drupas: græci uero drypetas. Cætero distat an maturitas illa in torcularibus fiat: an ramis. Rigua fuerit arbor: an suo tantum bacca succo. Nihilq; aliud q̄ rores cæli biberit.

De oleo.

CA. II.

Etustas oleo tedium affert non item ut uino: plurimumq; ætatis annuo est: puida si libeat intelligere natura. Quippe temulentiæ nascentibus uinis uti necesse non est. Quinimo inuitat ad seruandū blanda inueterati caries. Oleo noluit parci: fecitq; ueteratū ea necessitate promiscuū. Et uulgo principatum ni hoc quoq; bono optinuit italia toto orbe: maxime agroue nafrano: eiusq; parte: quæ licinianū fundit oleum: unde & liciniæ gloria præcipua oliuæ. Unguenta hanc palmam dedere accomodato ipsis odore. Dedit & palatum delicatiore sententia. Cætero baccas liciniæ nulla auis appetit. Reliquū certamen inter istriæ terrā & beticæ par est. Vicina bonitas prouintis: excepto africæ frugifero solo. Cæteris totum id natura concessit. Oleum ac uinum inuidit tantū: satisq; gloria in messibus fecit. Reliqua erroris plena: quem in nulla parte uitæ numerosiorem esse docebimus.

De natura oliuæ: & oleæ incipientis.

CA. III.

Liuæ constat nucleo: oleo: carne: amurca. Sanies est hæc eius amara. Fit ex aquis. Ideo siccitibus minima: riguis copiosa. Suus quidem oliuæ succus est oleum: idq; præcipue ex im maturis intelligimus: sicut de omphacio docuimus. Augeat oleum ab arcturi exortu ad. xvi. Kalen. octob. postea nuclei increfcunt: & caro. Cū sitienti hymbres copiosi accessere: uitiat oleum i amurcam. Huius color oliuam cogit nigrescere. Ideoq; incipiente nigricia minimum amurcæ: ante eam nihil. Et error hoium falsus existimantiū maturitatis initium: quod est uitio pximū. Deinde q; oleum crescere oliuæ carne arbitrant: cū succus omnis in corpus abeat: lignūq; intus gradescat. Ergo tū maxime rigatur. Quod ubi cura multa siue hymbribus accidit oleum absumit: nisi secuta serenitate: quæ corpus extenuet. Omnino enim ut Theophrasto placet: est olei causa calor. Quare & in torcularibus etiam in cellis multo igni quæritur. Tertia est culpa in parsimonia: quoniam ppter impendiū decerpēdi expectat ut decidat oliua. Qui mediū tēperamentū in hoc seruant: perticis decutiūt cum iniuria arborū sequētis

LIBER

anni dāno. Quippe oliuantibus lex antiquissima fuit. Oleam ne stringito: ne ue uerberato. Qui cautiffi-
me agunt harundine leui ictu: nec aduersos percutiunt ramos. Sic quoq; alternare fructus cogitur de-
cussis germinibus. Nec minus si expetatur ut cadat. Harando enim ultra suū tempus absumunt ueniē-
ribus alimentū & detinent locum. Argumentum est q; nisi ante fauoniū collectæ: nouas uires non resu-
munt: & difficiliter cadunt. Primū ergo ab autūni colligitur initio opere non natura posia: cui plurimū
carnis: mox orchites: quibus olei: post radios. Has enim ocissime occupat æstas: quia sunt tenerrimæ: &
amurca cogit decidere. Differuntur uero etiā in martium mensem: callosæ: contra humorem pugna-
ces: ob idq; minimæ: licinia: cominia. Contra fergia: quā sabini regiam uocant: nō ante fauoniū flatum
nigrescentes: hoc est ad .vi. idus febr. Tunc arbitrant eas maturefcere: & quoniā pbatissimū fiat ex iis ole-
um. Accedere etiam rō prauitati uidetur. Feruntq; frigore sterilitatē fieri: sicut copiam maturitate: cum
sit illa bonitas non temporis: sed generis tarde putrescentis in amurcam. Similis error collectam seruā-
di in tabulatis: nec priusq; sudet premēdi: cum omni hora oleū decrescat: amurca augeat. Itaq; uulgo nō
amplius senas libras singulis modis exprimi dicunt. Amurcæ mensurā nemo agit quanto eo copiosior
reperiatur in eodē genere diebus adiectis. Omnino in uita error publicus. Tumore oliuæ crescere oleū
existimantiū: præsertim cum magnitudine copiā olei non cōstare indicio sint quæ tigiæ uocant: ab aliis
maiorinæ: & ab aliis phauliæ grandissima: alioquin minimo succo. Et in ægypto carnosissimis olei exi-
guū. Decapoli uero syriæ perq; paruæ: nec capparī maiores: carne tam en cōmēdātur. Quam ob causam
italicis transmarinæ præferunt in cibis: cū oleo uincant. Et in ipsa italia cæteris picenæ: & sidicinæ. Sale
illæ priuatim condiunt: ut & reliquæ amurca sapa ue. Necnon aliquæ oleo suo sine accersita commēda-
tione puræ inatant. Colibandes frangunt: eadēq; hærbæ uiridiū sapore cōdiuntur. Fiunt & præcoces
feruenti aqua perfusæ: q̄libet imaturæ. Miræq; dulcem succū oliuas bibere: & alieno sapore infici. Pur-
pureæ sunt & in iis & in uuis in nigrum colorem transeuntibus posia. Sunt & superbæ præter iam di-
cta genera. Sunt & prædulces per se tantum siccata: uuisq; passis dulciores. Admodum raræ in africa:
& circa emeritam lusitanæ. Oleum ipsum sale uindicatur a pinguitudinis uitio. Cortice oleæ conciso
odorem accipit medicati alias ut uino palati gratia nulla est. Nec tam numerosa differentia. Tribus ut
plurimum bonitatis distat. Odor in tenui argutior: & is tamen etiam in optima breuis.

De natura olei.

CA. IIII.

Leo natura tepefacere corpus: & contra algores munire. Eidem feruores capitis refrigerare.
o Vsum eius ad luxuriam uertere græci uitioꝝ omniū genitores in gymnasiis publicādo. Notū
est magistratus honoris eius octogenis sestertis strigmenta olei uēdidisse. Oleæ honorem ro-
mana maiestas magnum præbuit. Turmas equitū idibus iulis ex ea coronando. Item minoribus triū-
phis ouantes. Athenæ quoq; uictores olea coronant: græci uero oleastro olympiæ.

De cultura oliuarum.

CA. V.

Vnc dicemus Catonis placita de oliuis. In calido & pingui solo radium maiorem: salentinam.
n orchitem: posiam: fergianam: cominianam: albiceram seri iubet. Adicitq; singulari prudētia
quam eaq; in iis locis optimā esse dicant. In frigido aut & macro liciniam. Pingui enim & olen-
ti uitari eius oleum: arboremq; ipsam fertilitate consumi. Musco præterea & rubro infestari. Spectare
oliueta in fauonium loco exposita solibus censet.

CA. VI.

De seruandis oliuis: & quō faciendum oleum.

Ec alio ullo modo laudat condi oliuas optime orchites & posias q̄ uel uirides in muria: uel
n fractas in lentisco. Oleū q̄ acerbissima diu optimū fieri. Cætero q̄ primū e terra colligendam.
Si inq; nata sit lauandā. Siccari triduo satis esse. Si gelent frigora: quarto die premendam. Hanc
& sale aspergi. Oleū in tabulato minui: deteriusq; fieri. Itē in amurcā: & fracibus. Eæ sunt carnes: & in-
de feces. Quare sæpius die decapulandum. Præterea cōchas & plūbeas cortinas aere uitari. Feruētibus
omnia ea fieri clausisq; torcularibus: & q̄ minime uētilatis. Ideo nec ligna ibi cædi oportere. Qua de cau-
sa e nucleis ipsaq; ignis aptissimus: & e cortinis in labra fundēdū: ut fraces & amurca liquent. Ob id cre-
brius uasa mundanda. Filcinas spongia tergendas: ut q̄ maxime pura sinceritas constet. Postea inuentū
ut lauarentur utiq; feruētī aqua. Protinus prælo subiicerent solidæ. Ita enim amurca exprimitur. Mox
trapeis fractæ premerentur. Iterum premi plusq; centenos modios non probat. Factus uocatur. Quod
uero post molā primū est flos: factus Tres germinosue a quaternis hoibus nocte ac die premi iustū est.

De oleo factitio.

CA. VII.

On erat tum factitium oleum. Ideoq; arbitror nihil a catone dictum. Nunc eius genera plura.
n Primum persequemur ea quæ ex arboribus fiunt: & inter illas ante oēs ex oleastro. Tenuē id:
multoq; amarius q̄ oleæ: tantum ad medicamentū utile. Similimum huic inest ex chamelea
frutice saxoso: non altiore palmo: foliis oleastro: baccisq;. Proximū fit & e cyci arbore in ægypto copio-
se. Alii crotonem: alii rhibin: alii sisimum siluestre appellant. Ibiq; nō pridē. Et i hispania repēte puenit:
altitudine oleæ: caule ferulaceo: folio uitium: semine uuag; gracilium: pallidarūq;. Nostri eam uocant
ricinum a similitudine seminis. Coquitur id in aqua: innatansq; oleū tollitur. At in ægypto ubi abūdat
sine igni & aqua sale aspersum exprimitur: cibus fedū lucernis exile. Amygdalinum quod aliqui neto-
pum uocant: ex amaris nucibus arefactis: & in offam cōtusis aspersum aqua & iteq; tuls exprimitur.
Fit & lauro admixto druparum oleo. Quidāq; e baccis expriment tātū. Aliis foliis mō. Alii folio & cor-
tice baccarum. Necnon stiracem addunt: alioq; odores. Optima laurus ad id latifolia: siluestris: nigra

QVINTVSDECIMVS

baccis. Simile est e myrto nigra: & hæc latifolia melior. Tunduntur bæcæ aspersæ calida aqua: mox decoquunt. Alii folioꝝ mollissima decoquunt in oleo & exprimunt. Alii deiecta ea in oleum prius sole marant. Eadem ratio & in fatiua myrto: sed præfertur siluestris: minore semine: quã quidã oxymyrsinem uocant: alii chamæmyrsinem: alii acoron a similitudine. Hæc est enim breuis fructicosa. Fit & ex citro: cupresso: nucibusq; iuglãdibus: quod carynon uocant. Malis cædri quod cædreleon. Ex grano quoq; gnidio purgato semine & tuso. Item lentisco. Nã & cyprinũ etiam: e glande ægyptia ut fieret odore cã dictum est. Indi etiam ex castaneis & sisama atq; oriza facere dicunt. Icthiophagi e piscibus. Inopia cogit aliquando luminum causa & e platani baccis fieri aqua & sale maceratis. Et oenanthinum fit de ipsa oenante: ut dictũ est in unguentis. Gleucino mustũ incoquitur uapore lento. Ab aliis sine igne circũdati uinaceis diebus. xxii. bis singulis pmixtũ. Cõsumiturq; mustũ oleo. Alii non sansucum tantum admiscunt: sed etiã preciosiora odoramẽra. Et in gymnasiis quoq; cõditur odoribus: sed uilissimis. Fit & de aspalto: calamo: balsamo: yri: cardamomo: meliloto: nardo gallico: panace: sansuco: helenio: cinami radice: omnium succis in oleo maceratis expressisq;. Sic & rhodinum e rosis iuncinum e iunco: quod est rosaceo simillimũ. Item hyoscyamo: lupinis: & narcisso. Plurimũ autem in ægypto e raphani semine aut gramine hærbã quod chortinõ uocant. Item sessama & urtica: quod agrostinum appellant. E lilio & alibi fit sub diuo sole: luna: pruina maceratum. Suis hærbis componunt inter cappadociam & feleucicã: quod seienticum appellant: neruis admodum utile. Sicut in italia e gũmi. E pice fit quod picinũ appellant: cum concoquitur uelleribus supra halitum eius expansis atq; expressis. Probatum maxime e brutia. Est enim pinguislima & resinofissima. Color oleo fuluus. Sponte nascitur in syriæ palmyris quæ eleomeli uocant. Manat ex arboribus pigue: crassius melle: refina tenuius: sapore dulci: & hoc medicis. Veteri quoq; oleo usus est ad quædam genera morboꝝ. Existimatur & ebori uindicando a carie utile esse. Certe simulacrum Caterni Romæ intus oleo repletum est.

De amurca.

CA. VIII.

Vpra omnia autẽ celebrauit amurcam laudibus Cato. Dolia olearia cadofq; illa imbuunt: ne bibant oleum. Amurca subigi areas terendis messibus ut formicæ rimæq; absint. Quin & lutũ parietum & testoria & pauimenta horreoꝝ frumenti. Vestiarũ etiã cõtra teredines: ac noxia animalia amurca aspergi. Semina frugũ perfundi. Morbis quadrupedũ arboꝝ quoq; mederi illa: efficaci ad ulcera iteriora humani quoq; oris. Lora etiã ac coria omnia & calceamina axesq; decocta ungi atq; æramenta cõtra eruginem. Colorisq; gratia elegãtoris & totam suppellestilẽ ligneam: ac uasa fictilia in quis ficum aridam libeat asseruare. Aut si folia baccaſq; & uirgas myrti aliudue id genus simile. Postremo ligna macerata amurca nullius fumi redio ardere. Oleam si lambendo capra lingua contigerit: depaueritq; primo germinatu steriles cere auctor est. M. Varro. Et hæctenus de olea atq; oleo.

Pomorum omnium genera & naturæ.

CA. IX.

Eligui arborum fructus uix specie figuræ non modo saporibus succisq; totiens permixtis atq; insitis enumerari queunt.

Nucum pinearum genera quattuor.

CA. X.

Randissimis pineis nucibus altissimeq; a terra suspensis: intus exiles nucleos lacunatis includi tornis uestitos alia ferruginis tunica. Mira naturæ cura molliter semina collocandi. Harum genus alteꝝ tarentinum digytis fragili putamine auitq; expositũ furto in arbore. Et tertiu sa pineũ e picea fatiua: nucleoꝝ cute uerius q; putamine adeo molli ut simul mandantur. Quartũ pityda uocãt e pinastris singularis remedii aduersum tussim. In melle decoctos nucleos taurini aqcelos uocãt. Pineã cotona uictores apud isthmũ coronant.

De malo cotoneo.

CA. XI.

Is pxima amplitudine mala quæ uocamus cotonea: & græci cydonea ex creta insula aduecta. Incuruatos trahunt ramos: phibetq; crescere parentẽ. Plura eoz genera. Chrysomella incisuris distincta: colore ad auge inclinato. Quæ candidiora nostrata cognominata odoris præstantissimi. Est & neapolitanis suus honor. Minora ex eodẽ genere strutea odoratiu uibrãt: serotino puẽtu. Præcoria uero mustea. Struteis aut cotonea insita suũ genus fecere muluanũ: quæ sola ex iis uel cruda mandantur. Oia iam & uiroꝝ saluatoriis cubilibus inclusa simulacris noctiũ conscii iposita. Sunt præterea siluestria parua & struteis odoratissima in sepibus nascentia. Mala appellamus quanq; diuersi plica & granata: quæ in punicis arboribus nouem generum dicta sunt. His acinus sub cortice intus. Lignũ illis in corpore. Necnõ & quædã e pyris libralia appellata amplitudinem sibi põderis noie asserunt.

De persico genera quattuor.

CA. XII.

Ed persicorum palma duracinis. Nationum habent cognomen gallica & asiatica. Post autũnũ maturescunt: æstate præcocia intra. xxx. annos reperta: & primo denariis singula uenundata. Supernatia e sabinis ueniunt: popularia undiq;. Pomum innocuum expetitur ægris. Preciũq; singulis iam triceni nummi fuere: nullius maiore. Quod miremur quia non aliud fugacius. Longissima namq; decerpto bidui mora est cogitq; se uenundari.

De pruno genera. xi.

CA. XIII.

Ngens postea turba prunoꝝ uersicolor: nigra: candicans. Hordearia appellata a comitatu frugis eius. Alia eodem colore seriora maioraq; asinina cognominata a uilitate. Sunt & nigra ac laudatiora: cærina atq; purpurea. Necnõ ab externa gente armeniaca: quæ sola & odore commendantur. Peculiaris impudentia nucibus est insitoꝝ: quæ faciem parëtis succũq; adoptionis exhibet

LIBER

appellata ab utroque nucipruna. Et hæc autem persica & cærina ac siluestria ut uuae autumnino cadis condita usque ad alia nascuntur ætatem sibi prorogant. Reliquorum uelocitas cito mitescunt transuolat. Nuper imberica malia appellari ceperunt malis insita: & alia amygdalina amygdalis. His intus in ligno nucleus amygdalæ est. Nec aliud pomum ingeniosius geminatum est. In peregrinis arboribus dicta sunt damascena a syriæ damasco cognominata iam pridem in italia nascuntur grandiore quam ligno: & exiliore carne: nec unquam in ruga siccata quando soles sui desunt. Simul dici possunt populares eorum myxæ: quæ & ipsæ nunc cœpere Romæ nasci insitæ forbis. In totum quidem persica peregrina etiam aliarum gratiarum esse ex nomine ipso apparet: atque ex perfide aduecta. Sed pruna siluestria ubique nasci certum est. Quo magis minor huius pomi mentionem a Catone non habitam: præsertim cum condenda demonstraret quædam etiam siluestria. Nam persicæ arbores sero & cum difficultate transire ut quæ in rhodo nihil ferant: quod primum ab ægypto earum fuerat hospitium. Falsum est uenenata cum cruciatu in persis gigni: & poenarum causa a regibus translata: & in ægyptum terra mitigata. Id enim de psea diligentiores tradunt: quæ in totum alia est: myxis rubescentibus similis: nec extra orientem nasci uoluit. Eam quoque eruditiores negauerunt ex perfide propter supplicia translata: sed a Perseo Memphisatam. Et ob id alexandrum illa coronari uictores ibi instituisse in honorem attauis sui. Semper autem folia habet & poma subnascuntibus aliis: Sed pruna quoque omnia post Catonem cœpisse manifestum est.

De diuersis generibus malorum: genera. xxix.

Ca. XIII.

Malorum plura sunt genera. De citreis cum sua arbore diximus. Medicam autem greci uocant patriæ nomine. Atque peregrina sunt zinzipha & tuberes: quæ & ipsa non pridem uenere in italiam. Hæc ex africa: illa ex syria. Sex. Papinius quem consulē uidimus primus utraque attulit Diui Augusti nouissimis temporibus in castrorum aggeribus satis baccis similia quam malis. Sed aggeribus præcipue decora: quoniam & in tecta iam siluæ scandunt. Tuberum duo genera. Candidum & a colore sericum dictum pene peregrina. Sunt & in uno italiam agro ueronensi nascuntur: quæ lanata appellantur. Lanugo ea obducit. Struteis quidem persicis. Plurimis tamen peculiariter nomen dedit nulla alia commendatione insignibus. Reliqua cur pigeat nominatim indicare? cum conditoribus suis æternam præpagauerint memoriā: tanquam ob egregium aliquid in uita factum? Ni fallor apparebit ex eo ingenium inferendum: nihilque tam paruū esse quod non gloriam parere possit. Ergo habent originem a Matio Gæstioque & Matio: item Claudio a quibus cotoneo insito. Ab Appio e claudia gente appiana sunt cognominata. Odor est his cotoneorum: magnitudoque. Sed claudianis color rubeus. Ac ne quis id ambitu ualuisse claritatis & familiarum putet: sunt & septiana ab inuentore libertino insignia rotunditate. Cato adicit quiriana: & quæ tradit in dolis cœdi scætiana. Omnium autem nuperrime adoptata sunt parua gratissimi saporis quæ petisilla nominantur. Primas nobilitauere cærina & græcula. Cætera e causis traxere nomen. Germanitatis coheretia & gemella nunquam singula in fortu. A colore serica: cognatione melappia: mustea a celeritate mitescendi. Quæ nunc melimella dicuntur a sapore melleo. Orbiculata ex figura orbis in rotunditate circūacti. Hæc in epyro primum uenisse argumentum sunt greci: qui epirotica uocant. Marmaræ effigie ortomastica. A conditione castrati feminis: quæ spadonia appellantur. Belgemella a foliis. Foliū enim unum aliquando & geminum erumpit e latere medio. Celerrime in rugas marcescunt panutia. Stolidè tument pulmonea. Sunt quibus sanguineus est color: origine ex mori insitu tracta. Cunctis uero quæ fuerunt a sole partes rubent. Sunt & parua grati saporis: atque etiam acutiora odore: siluestria. Id peculiariter improbitatis & acerbitalis conuitium: & uis tanta ut aciem gladii perstringat. Dacis ferme uillissimis nomen: quæ primis aduentu decerpique properantibus.

De pyris & insitorum uarietate.

Ca. XV.

Eadem causa in pyris taxat: supba cognominæ. Parua hæc: sed ocissima. Cunctis autem crustumina gratissima. Proxima iis falerna a potu: quoniam tanta uis succi abundat. Lactea hæc uocantur in his: quæ aliis colore nigro donant syriæ. Reliquorum nomina aliter in aliis atque aliis locis appellantur: Sed confessis urbium uocabulis auctores suos nobilitauere. Decumiana & ex eo tractum quod pseudo decimianum uocant. Dolobelliana longissimi pediculi. Pœpeiana cognomine marmosa: liceriana: leueriana: & quæ ex iis nata sunt tyrianniana longitudine pediculi distantia. Fauoniana rubra. Paulo superbis maiora. Lateriana: anitiana. Post autumnalia aciduolū sapore iucunda. Tiberiana appellatur: quæ maxime Tiberio principi placere. Colorantur magis sole: grandescuntque alioquin eadem essent quæ liceriana. Primæ nomine habent serissima oïum amerina: picentina: numantina: alexandrina: numidiana: græca & in iis tarentina: signina: quæ alii a colore testacea appellantur: sicut onychina purpurea. Ab odore myrrapia lauræa: nardina. A tempore hordearia. A collo ampulacea & coriolana. Brutæ gentilitatis cucurbitaria. Acidula succi. In creta nominum causa est barbaricis: ueneriisque: quæ colorata dicuntur. Regisque quæ minimo pediculo. Sessilia patriciis uocantiis uiridibus oblongisque. Præterea dixit uolema Virgilius a Catone sumpta: qui: & sementina & mustea nominat. Pars hæc uitæ iam pridem uenit ad columen expertis cuncta hominibus. Quippe cum Virgilius insitam nucibus arbutum: malis platanum: cerasis ulmum dicat. Nec quicquam amplius excogitari potest: nullum certe pomum nouum diu iam inuenit. Neque omnia insita miseri fas est sicut nec spinas inseri: quando fulgura expiari non queunt. Facile quoque genera insita fuerunt: tot fulgura uno ictu pronunciantur. Turbinatior pyris figura. In iis serotina ad hyemem usque ad matrem pendent gelu maturescunt. Græca: ampulacea: lauræa: sicut in malis amerina: scantiana. Conduuntur uero pyra ut uuae: ac totidem modis non aliter quam in cadis. Præterea quæ pomis proprietates pyris quoque uini. Similiter iis agris medentes in escam dant: ac uino & aqua coquuntur: atque pulmentarii uicem implent quod

QVINTVSDECIMVS

non alia præter cotonea & strutea.

De pomis seruandis & uuis.

CA. XVI.

Ni uniuersum uero de pomis seruandis præcipitur. Pomaria in loco frigido ac sicco cõtubulari. Septentrionalibus fenestris sereno die patere. Austros specularibus arcere, Aquilonis quoq; afflatu poma derurpante. Colligi mala post æquinoctiũ autũnale: neq; ante, xvi. lunam: neq; ante primam horam. Cadiua separari stramentis: storeis: paleisue susterni. Rara componi: ut limites parui spiritum æqualem accipiant. Amerina maxime durare: meli mella minime.

De cotoneis pyris & sorbis.

CA. XVII.

Otoneis interclusis spiramentum omne adimendũ: aut incoqui melle ea: imergiuẽ oportere. Punica aqua marina feruente indurari: mox triduo sole siccata: ita ne nocturno rore contingatur suspendi. Cum libeat uti: aqua dulci perlui. M. Varro & in doliis harenæ feruari iubet: & immatura obrui terra in ollis fundo effracto: sed spiritu excluso: ac furculo pice illito. Sic etiam crescere amplitudine maiore q̃ possint in arbore. Cætera mala foliis ficulneis præterq; cadiuis singula conuolui cistisq; uitibus condi: uel creta figulinaq; illini. Pyra in uasis fictilibus picatis inuersis obrui inter scrobes. Tarentina ferissime legi. Anitiana feruari & in passo. Sorba uero & in scrobibus gypso operculo duũ pedum terra superinducta in loco aprico inuersis uasis: & in doliis ut uuas cum ramis suspendi. Epximis auctoris quidã altius curã petunt: putariq; statim poma ac uites ad hunc usum præcipiunt decrescente luna. Post horã diei tertiam cælo sereno aut siccis a uentis. Similiter delegi & ex locis siccis: & ante perfectã maturitatẽ: addito ut luna infra terram sit: uuas cũ malleolo sarmentisue duro dẽptis forcipe corruptioribus acinis in dolio picato recenti: suspendi: exclusa omni aura operculo & gypso. Sic & sorba & pyra illitis omnium furculis pice. Dolia procul ab aqua esse. Quidã sic cũ palmitẽ in gypso condunt: capitibus eius scyllæ infixis utrinq;. Alii etiã uina habentibus doliis: dum ne cõtingãt ea uua. Aliqui mala in patinis fictilibus fluitantia: quo genere & uino odorem acquiri putant. Aliqui oĩa hæc in milio seruare malunt. Pleriq; uero in scrobe duũ pedum altitudinis harena substrata: & fictili opculo: dein terra operto. Creta quidã etiã figulina uuas illinunt: siccataq; sole suspendunt: in usu diluentes cretam. Eandem pomis i uino subigunt. Mala uero generosissima eadẽ ratione crustant gypso uel cæra. Quæ nisi maturauerint: incremento calicem rumpunt. Semp aut in pediculos collocant ea. Alii decerpunt cũ furculis: eosq; i medullam sambuci abditos obruunt: ut supra scriptũ est. Alii singulis malis pyrisq; singula uasa fictilia assignant: & opcula eorũ picata dolio iterum includunt. Necnõ aliqui in floccis capsisq; quas luto paleato illinunt. Alii hoc idem in patinis fictilibus. Aliqui & in scrobe subiecta harena ita sicca operiunt mox terra. Sunt q; cotonea cæra põtica illita melle demergãt. Columella auctor in puteos cisternasue in fictilibus uasis pice diligenti cura illitis mergi. Liguria maritima alpius p̃xima uuas sole siccatas iunci fasciis inuoluit: cadisq; conditas gypso includit. Hoc idem græci platanii foliis: aut uitis ipsius: aut fici uno die in umbra siccitatis: atq; i cado uinaceis interpositis. Quo genere coa uua & beritã seruantur nullius posteritati postferendã. Quidam ut has faciant in cinere lexiuio tingunt protinus q̃ detraxere uiribus. Mox in sole siccant. Tum foliis ut supra dictum est inuolutas uinaceis stipant. Sunt qui malunt uuas in scrobe ramentisq; abietis: populi: fraxini: seruare. Sunt qui suspendi procul malis: protinusq; in granariis iubeant: quoniam optime sit operimento puluis pensilibus. Contra uestpas remedio est oleo aspergi ex ore: ut de palmis diximus.

De ficis genera. xxix.

CA. XVIII.

Reliquo genere pomorũ ficus amplissima est. Quædamq; & pyris magnitudine æmula. De ægyptiã cypriãq; miraculis retulimus inter externas. Iudæa rubet oliuã magnitudine rotũ dior tantũ sapore mespili. Alexandria hanc ibi uocat: crassitudine cubitali ramosam: materia ualidã: lentam sine lactæ cortice uiridi: folio tiliæ: sed molli. Onesicritus tradit in hyrcania multum nostris esse dulciores: fertilioresq;: utq; modios. cclxx. singulæ ferant. Ad nos ex aliis transiere gētibus chalcidicæ: quæ plura generas. Siquidẽ & lybiæ quæ sunt purpureæ: & mamillanæ similitudinẽ mãmæq; habent. Et callistrutiæ partim sapore præstãtiores ficorũ oĩum frigidissima. Nã de africanis quas multum præferunt cunctis magna quæstio est: cũ id genus in africa nuperrime trãsierit: patriæ nomẽ optinet. Nam alexandriæ enixiores. Candicans terina cognomine delicata. Nigra & rhodia est: & tyburtina de præcocibus. Sunt & auctorũ noĩa iis. Liviã Pompeiã siccata hæ solæ in annuos usus aptissima cum mariscis: & aquas harũdinei folii macula uariat. Est & herculanæ & albiceratæ: & aratia alba: pediculo minimo latissima. Primo autem prouenit porphyritis longissimo pediculo. Comitãt eam e minimis & uilissimis popularis dicta. Contra nouissima sub hyeme maturatur chelidonia. Sunt præterea eadẽ serotinæ & præcoces bifera alba ac nigra cum messe uindemiãq; maturescentes. Serotinæ & a corio appellatæ duro. Ex chalcidicis quarundam trifero prouentu. Tarenti tantum prædulces nascuntur: quas uocant onas. Cato de ficis serendis ita memorat. Ficus mariscas in loco cretoso aut aperto serito. In loco autem crassiore aut stercorato africanas: sed & herculanæ: sagontinas: hybernas: telianas atras pediculo longo. Postea tot subiere nomina atq; genera: ut uel hoc solum æstimantibus appareat mutatam esse uitam. Sunt & hybernæ quibusdam prouintiis: sicuti mesia: sed arte non natura. Paruarum genus arborum post autumnum timo contegunt: deprehensasq; in his hyeme grosos: quæ mitiorem cælo refoskã cum arbore: atq; in lucem remissã nouos soles aliosq; q̃ quibus uixere: auidæ tãquam iterũ natura accipiunt: & cum uenientium flore maturescunt: alieno præcoces anno: in tractu uel gelidissimo. Sed a Catone appellata iam tum africana ammonet & africã ad ingens documẽtũ uso eo pomo. Nãq;

perniciāli odio carthaginis flagrans: nepotū securitatis anxius: cū clamaret in omni senatu carthaginē delendam: attulit quodam die ī curia præconē ex ea puincia ficū. Ostendēsq; patribus. Interrogo uos inquit quādo hoc pomū demptū putatis ex arbore? Cū iter omnes recens esse constaret. Atq; tertiu inquit ante diē scitote decerptū carthaginē: tā ppe a muris habemus hostem. Statimq; sumptū est puni/ cū tertiu bellū: quo carthago deleta est. Quāq; Catone anno sequente rāpto. Quid primum in eo mire/ mur? curā ingenii: an occasionē fortuitā? celeritatemq; cursus an uehementiā uiri? Super omnia equi/ dem est quo nihil eqdē duco: mirabilius: tantā illam urbē & de terrarū orbe per. cxx. annos urbis æmu/ lam unius pomi argumēto euersam. Quod nō trebia aut trasimēnus: nō cānæ busto insignes romani noīs perficere potuere. Nō castra punica ad tertium lapidē uallata. Portæq; colinæ ad equitans ipse Hā nibal. Tāto ppius carthaginē pomo Cato adiri monuit. Coliē ficus arbor ī foro ipso ac comitio romæ nata sacra fulguribus ibi cōditis. Magisq; ob memoriā eius quæ nutritrix fuit Romuli ac Remi cōdito ris appellata: quoniā sub ea inuēta est lupa infantibus præbens rumen. Ita enim uocabant māmā. Mira culo ex ære iuxta dicato tanq; in comitū sponte trāsisset. Adactō nauigio ilico arefcit. Rursusq; cura sa/ cerdotū feritur. Fuit & ante Saturni ædē urbis anno ducētesimo sexagesimo sublata sacro a uestalibus factō cū Siluani & Isidis simulacrū subuerteret. Eadē aut fortuito fato adiuuit in medio foro: quasi fidē tia imperii fundamenta ostento fatali. Curtius maximis bonis hoc est uirtute ac pietate ac morte præ/ clara expleuerat. Aequē fortuita eodē loco est uitis atq; olea umbræ gratia: sed uilitate plebeia satæ. Ara/ inde sublata gladiatorio munere Diui Iulii: quod nouissime pugnauit ī foro. Admirabilis est pomi hu/ iusce festinatio unius in cunctis ad maturitatem droperantis arte naturæ.

De caprifico & caprificatione.

CA. XIX.

Aprificus e siluestri genere ficus nunq; maturefcēs: sed quod ipsa non habet aliis tribuens: quo niam est naturalis causæ transitus: atq; e putrescentibus idēdem generatur aliqd. Ergo cul ces parti fraudati alimento in matre: hoc pūtri eius tabe ex qua nati ad cognatā uolant: mor/ fuscq; ficorum crebro hoc est auidiore passu aperiētes ora eaz: atq; ita penetrantes intus solem primo se/ cum inducūt: cerealesq; auras immittūt foribus apertis. Mox lactēū humorē: hoc est infantia pomi ab/ sumunt: quod fit & sponte. Ideoq; ficetis caprificus permittit ad rationē uenti: ut flatus euolātes ī ficos ferat. Inde repertum ut illatæ quoq; aliūde & inter se colligatæ iniicerentur fico. Quod in macroso & aquilonio situ nō desiderat: quoniā sponte arefcunt loci situ: rimisq; eadē quæ culicū opera cā perficit. Nec nō ubi multus puluis: quod euenit maxime frequenti uia apposita. Nāq; & pulueri uis siccādi: suc/ cumq; lactis absorbendi: quæ rō puluere & caprificatione hoc quoq; præstat: ne decidāt absumpto hu/ more tenero: & cū quadā fragilitate ponderoso. Ficus mollis oibus tactus. Maturis frumēta intus. Suc/ cus maturefcētib; lactis: percoctis mellis. Senescunt in arbore. Anusq; distillant. Gūmi lachrymarū ficcant. Honos laudatas seruat in capsis. Ebuso insula præstantissimas amplissimasq; & mox ī marruci nis. At ubi copia abūdat captut orcæ: in asia cadi: aut in ruspina africæ urbe: panisq; simul & obsonii ui/ cem siccata implent: utpote cū Cato cibaria ruris operariis iusta ceu lege santiens minui iubet perfici maturitatē: cum & obsonii uicem habeant recentes ficus. Salis siccatis & casei loco uesci nuper excogita tum est. Ex hoc genere sunt ut diximus cottona & caricæ: quæq; conscēdēti nauim aduersus partthos omen fecere. M. Crasso uenales prædicantis uoce caunæ. Omnia hæc in albense rus e syria intulit. L. Vitellius qui postea censor fuit: cū legatus in ea prouitā esset nouissimis Tiberii Cæsaris temporibus.

De mespilis & eoz generibus tribus.

CA. XX.

Alogz pyroz generi adnumerent iure mespila atq; forba. Mespilis tria genera: anthedon: seta nia. Tertiu degenerat. Antedoni tamēsi similius est quod gallicū uocant: setaniæ tamen ma ius pomū. Cādidi usq; acini molliore ligno. Anthedoni cæteris minus pomū: sed odore præ/ stantius: & quod diutius seruetur. Arbor ipsa de amplissimis. Folia anteq; decidant rubescunt. Radices multæ atq; altæ: & ideo inextirpabiles. Non fuit hæc arbor in italia Catonis æuo.

De forbis genera quattuor.

CA. XXI.

Orbis quadruplex differentia. Aliis enim eoz rotūditas mali. Aliis turbinatio pyri. Aliis oua/ ta spēs: ceu malorum aliquibus. Hæc obnoxia acri odore: & suauitate iucunda. Cæteris uini sapor. Generosissima quibus circa pediculos folia. Quartū genus torminalle appellant: reme/ dio tantum pbabile: assiduū prouentu: minimūq; pomo arbore: dissimili: foliis pene platani. Nō ferūt ante trimatum ex ullo genere. Cato & forba sapa condi iubet. Ab iis locum amplitudine uindicauerūt quæ cessere auctoritati.

De nucē iuglandē.

CA. XXII.

Vces iuglandes quāq; & ipsæ nuptialiū fescenninoz comites: multū pineis minores uniuers/ tate. Eadēq; portione ampliores nucleo. Nec nō & honor his naturæ peculiaris: gemino pte/ ctis operimento: puluinati primū calicis: mox lignei putaminis. Quæ cā eas nuptiis fecit reli/ fas tot modis fœtu munito quod est uerissimilius: q; quia cadēdo tripudium sonumue faciant. Et has e perside a regibus translatas indicio sunt græca noīa. Optimū quippe eaz genus persicum atq; basilicon uocant. Et hæc fuere prima noīa. Carion a capitis grauedine ppter odoris grauitatem conuenit dictū. Tinguntur cortice eaz lanæ: & ruffatur capillus primū prodeuntibus nucleis. Id cōpertum infectis tra ctatu manibus. Pinguescunt uetustate. Sola differentia generum in putamine duro fragiliue & tenui ac crasso loculoso & simplici. Solum hoc pomum natura compactili operimento claudit. Namq; sunt bifidæ putaminum carinæ. Nucleorumq; illis quadripartita distinctio lignea intercurfante membrana.

QVINTVSDECIMVS

Cæteris quicquid est solidum est. Vt in auellanis & ipso nucum genere: quas anna abellinas patrio nomine uocabant. In aliam græciamque e ponto genere: & ideo ponticæ nuces uocantur. Has quoque mollis protegit barba. Sed putamini nucleisque solida rotunditas inest. Eæ & torrentur. Umbilicus illis intus in uentre medio. Tertia ab iis natura amygdalis tenuiore: sed simili iuglandium summo operimeto. Item secundo putamini. Nucleus dissimilis latitudine: & acriore callo. Hæc arbor an fuerit in italia Catonis ætate dubitatur: quoniam græcas nominat: quas quidam & in iuglandium genere seruant. Adicit præterea auellanas: & galbas: prenestinas: quas maxime laudat: & conditas ollis in terra seruari uirides tradit. Nunc thasæ & albenfes celebrantur: & tarentinarum duo genera: fragili putamine: ac duro. Quæ sunt amplissime: & minime rotundæ. Præterea molluscæ putamæ rumpentes. Sunt qui honori nomē interpretentur: & Iouis glandem esse dicunt. Nuper cōsularem uirum audiui biferas & iuglandes nuces se habere profitentem. De pistaciis & ipsi retulimus. Et hæc autem idem Vitellius in italia primus intulit eodem tempore. Simulque in hispaniam Flaccus Pompeius eques romanus: qui cum eo militabat.

De castaneis genera octo.

CA. XXIII.

Vces uocamus & castaneas: quæ accommodatiores gladium generi. Armatum iis echinato calice uallum: quod inchoatum glandibus. Mirumque uilissima esse quæ tanta occultauerit cura natura. Trini quibusdam partus ex uno calice: cortexque lētus. Proxima uero corpori membrana: & in iis & in nucibus saporē ni detrahat infestat. Torrene has in cibis gratius modulantur: laturas præstanti ieiunio foeminarum quædam imaginē panis. Sardibus eæ puenere primū. Ideo apud græcos sardia nos balanos appellat. Nā Diuus Tiberius postea balanū nomē imposuit excellentioribus satū factis. Nūc plura eæ genera. Tarētinae faciles: nec operoso sunt cibo: planæ figura. Rotundior quæ balanitis uocatur purgabilis maxime: & sponte profiliēs. Pura & plana est ex eis & salariana. Tarentina minus tractabilis. Laudatior corelliana & ex ea facta: quod dicemus in insitis meterana: quæ rubens cortex præfert triangularis & popularibus nigris: quæ coctiuæ uocatur. Patria laudatissimis tarentum: & in campania neapolis. Cæteræ suum paulo gignuntur: scrupulosæ corticis: intra nucleos quoque ruminatione.

De siliquis & carnosis pomis & moris & de acinis & baccis.

CA. XXIII.

Aud procul abesse uidetur & prædulces siliquæ: nisi quæ in his cortex ipse mādatur. Dygitorum hominis longitudo illis: & interim falcata pollicari latitudine. Glandes inter poma numerari non possunt. Quamobrem in sua natura dicentur. Reliqua carnosæ sunt generis: eaque baccis atque carnibus distant. Alia acinis caro: alia moris: alia unedoibus: & alia acinis inter cutem succumque alia myxys. Alia baccis: ut oliuis. Moris succus in carne uinosus. trini colores: candidus primo: mox rubens: maturis niger. In nouissimis florent. Inter prima maturescunt. Tingunt manus succo. Maturæ ruunt: acerbæ minime. In hac arbore ingenia profecerunt: nec nominibus: nec insitis: nec alio modo quam pomi. Magnitudine differunt mora ostiensis: & tusculana. Romæ nascuntur & in rubis multum differente callo. Aliud corpus est e terrestribus fragis. Aliud congeneri eorum unedoni: quod solum pomum simile fructi terræque gignitur. Arbor ipsa fruticosa. Fructus anno maturescit: pariterque floret subnascens: & prior coquitur. Mas sit an foemina sterilis inter auctores non constat. Pomum inhonorum: ut cui nomen ex argumento sit unum tantum edendi. Duobus tamen hoc nominibus appellant græci comaron & memecylon. Ex quo apparet totidem esse genera & apud nos. Alio nomine arbutus uocatur. Iuba auctor est quinquagenum cubitorum altitudine in arabia esse eas. Acinorum quoque magna est differentia. Primum inter uuas ipsas callo: teneritate: crassitudine inferiore ligno aliis paruo: & aliis etiam gemino: qui minime feraces musti. Plurimum uero differunt hederæ sambucique acini. In figura etiam punici angulosi quippe foli: nec cutis ulla singulis: præter communem quæ est candida: totisque succus & caro est iis præcipue quibus paruulum inest ligni. Magna & baccis differentia. Alia namque sunt oliuis: lauris: & alio modo loto: cornis: alia myrtis: lentisco. Aquifolio enim ac spinæ sine succo. Medioque etiam non genere inter baccas acinosque cerasis. Pomum iis primo candidum: & fere omnibus baccis: mox aliis uirescit: ut oliuis: lauris. Rubet uero moris: cerasis: cornis. Deinde nigrescit moris: cerasis: oliuis.

De cerasis genera octo.

CA. XXV.

Eras ante uictoriam mithridaticam. L. Luculli non fuisse in italia. At urbis anno sexcentesimo octogesimo is primum uexit e ponto: annisque. cxx. trans oceanum in britaniam usque peruenerit. Eadem ut diximus in ægypto nulla cura potuere gigni. Cerasorum aproniana maxime rubent. Nigerrima sunt ut actia. Cæciliana uero & rotunda. Iulianis gratus sapor: sed pene tantum sub arbore sua: adeo teneris: ut gestatum non tolerant. Præcipuus duracinis. quæ campania plyniana appellat. In belgica uero lusitanis. In ripis etiam rheni. Tertius is colos e nigro ac rubenti uiridique similis mature scentibus semper. Minus quinquennio est quæ prodiere quæ uocant laurea: non ingratae amaritudinis insita in lauro. Sunt & macedonica paruæ arboris raroque tria cubita excedentis: & minore etiam nunc fructice chamecerasi. Inter prima hoc e pomis colono gratiam annuam refert. Septentrione frigidisque gaudet. Siccatur etiam sole: conditurque ut oliua cadis.

De corno & lentisco.

CA. XXVI.

Væ cura & cornis atque lentisco adhibetur: ne quid non hominis uentri natum esse uideatur. Miscetur saporibus: & alio alius placere cogitur. Miscetur uero & terræque cæli tractus. In quo alio cibi genere india aduocatur: in alio ægyptus: cretæ: cyrenæ: singulaque terræ. Nec cessat in ueneficiis uita: dummodo omnia deuoret. Planius hoc fiet in hærbarum natura.

Interim quæ sunt communia & pomis omnibusq; succis saporum genera tresdecim reperiuntur: dulcis: suavis: pinguis: amarus: austerus: acer: acutus: acerbus: acidus: salus. Præter hæc tria genera sunt mirabili maxime natura. Vnum in quo plures pariter sentiuntur saporibus: ut uinis. Nãq; in iis & austerus & acutus & dulcis & suavis: omnes alieni. Alterum est genus in quo sit & alienus quidem: sed & suus quidam & peculiaris: ut in lacte. Siquidem inest ei quod tamen iure dici nõ potest dulce: & pingue & suaue optinente lenitate: quæ ipsa succedit in saporis uicem. Nullus hic aquis: ne succus quidem: ut tamen eo ipso fiat aliquis: ac suum genus faciat. Sentiri quidem aquæ saporem ullum succum uitium est. Magnum his omnibus in odore momentum & magna cognatio qui & ipse enim ullus est aquis: aut si sentitur omnino uitium est. Mirum tria naturæ præcipua elementa sine sapore sine succo: aqua: aer: ignis.

De succis fructuum & arborum: & coloribus: & odoribus: & natura pomorum: & de commedatione fructuum.

Ergo succorum uinosus pyro: moro: myrto. Minime quod miremur uuis. At pinguis oliuæ: lauro: nuci iuglãdi: amygdalis. Dulcis uuis: ficis: palmis. Aquosus prunis. Magna est & in colore succi differentia. Sanguineus moris: cerasis: cornis: uuis nigris. Idem albis candidus. Lacteus in capite ficis: in corpore non item. Spumeus malis. Nullus persicis: cum præsertim duracina abundet succo. Sed quis eius ullum dixerit colore? sua in odore miracula? Malis acutus. Persicis dilutus. Dulcibus nullus. Nam & uinum tale sine odore. Tenuè odoratius. Multoq; celerius talia ad usum ueniunt q̃ pinguia. Quæ odorata nõ eodem in gustu tenera: quia nõ sunt pariter odor & sapor. Quamobrem citius odor acerrimus. Sapor asperimus quadatenus & coroneis. Nullusq; odor ficis. Et hæcenus sint spēs ac genera pomorum. Naturas arctius colligi par est. Alia siliquis gignuntur: ipsis duleibus: semēq; cõplexis amarum. Cũ in pluribus semina placeant: in siliqua damnant. Alia baccis: quæq; intus lignum: & extra caro: ut oliuis cerasis. Aliquarum intus baccæ: foris lignum: ut in his quæ in ægypto diximus gigni. Quæ baccis natura: eadem & pomis. Alioq; intus corpus & foris lignum: ut nucem. Aliis foris corpus: intus lignum: ut persicis & prunis: uitiumq; cinctum fructu: cũ fructus alibi uniaf uitio. Putamie clauduntur nuces. Corio castaneæ. Detrahif hoc iis. At in mespilis manditur. Crusta teguntur glandes. Cute uuæ. Corio & membrana punica. Carne & succo mora constant. Cute & succo cerasi. Quædam statim a ligno recedunt: ut nuces & palma. Quædam adhærēt ut oliuæ lauroq;. Quorũdã generi utraq; est natura: ut persicis. Etenim duracinis adhæreret corpus: e lignoq; auelli nequit: cũ in cæteris facile sepetur. Quibusdã nec intus nec extra lignum: ut in palmarum genere. Aliquoq; lignum ipsum in usum & pomi uicē ut genera myxis: quã in ægypto gigni diximus. Quorũdam extra gemina geminatur uitia: ut in castaneis: amygdalis: nucibusq; iuglandibus. Quorũdam natura trigemina est: corpus: deinde lignum: rursusq; semē in ligno ut persicis. Quædam inter se densa ut uuæ: forba: quæ ramos circũdata ex omni parte uuæq; mō degrauiant. Alia rara ut in persicis. Quædam alio cõtinentur ut granata. Dependunt alia pediculis ut pyra. Alia racemis ut uuæ: palma. Alia & pediculis & racemis: ut hederæ sambuci. Alia ramo adhærēt ut in lauro. Quædam utroq; mō: ut oliuæ. Nã & breues pediculi & longi. Quædam uasculis constant: ut punica: & mespila: lotosq; in ægypto & euphrate. Iam uero diuersa gratia & cõmendatio. Carne palmae placet. Crusta thebaicæ. Succo uuæ & caricæ. Callo pyra ac mala. Corpore melimela. Mora cartilagiæ. Nucis grano. Quædam in ægypto cute caricæ. Detrahif hæc ficis uirentibus ut putamie. Eadē in ficis maxime placet. In papyris & ferulis spinæq; alba caulis ipse pomum est. Sũt & ficulni caules. In fruticoso genere cum caule capparit. In siliquis uero qd̃ manditur quid nisi lignum est. Nõ omittenda seminis eaq; proprietates. Nam neq; corpus neq; lignum nec cartilago dici potest: neq; aliud nomen inuenit.

De myrto genera eius. xxix.

Succorum natura præcipuã admirationē in myrto habet. Quando ex uua oium olei uiniqu; bina genera fiunt. Item myrtidanum ut diximus. Et alius usus baccæ fuit apud antiquos: anteq̃ piper reperiretur: libæ optinēs uicem. Quodã etiã generosi obsonii noie inde tracto: quod etiam nunc myrtatũ uocaf. Eadēq; origine aproq; sapor cõmendat: plærũq; ad iustinctus additis myrtis. Arbor ipsa in europa tetriore cælo quod e ceraunis mōtibus incipit, primũ celcei in Elpenoris tumulo uisã traditur: græcũq; ei nomen remanet: quo peregrinam esse apparet. Fuit ubi nunc roma est iam tum cum conderetur. Quippe ita traditur myrtea uerbena romanos sabinosq; cum propter raptas uirgines dimicare uoluissent depositis armis pacificatos in eo loco qui nunc signa Veneris Clauicinæ habet. Clue re enim antiqui pugnare dicebant. Et in ea quoq; arbore suffimenti genus habetur. Ideo tamen electa: quoniam cõiunctioni & huic arbori præest Venus. Haud scio an primæua etiã omniũ in locis publicis romæ sata sit: fatidico quidē & memorabili augurio. Inter antiquissima nanq; delubra habet. Quirini hoc est ipsius Romuli. In eo sacræ myrti fuere quæ ante ædem ipsam per longum tēpus. Altera patricia appellata: altera plebeia. Patricia multis annis præualuit. Flaccescente plebeia exuberã ac læta: q̃diu senatus quoq; floruit: illa ingens. Plebeia torrida ac squalida. Quæ postq̃ equaluit flaccescente patricia marfico bello: læguida auctoritas patrum facta est: ac paulatim in sterilitatem emarcuit maiestas. Quin & ara uetus fuit Veneris myrtæ: quã murtiam uocant. Cato tria genera myrti prodidit. Candidam nigram: coniugalem: fortassis a coniugis ex illo clauicinæ genere. Nunc & alia distinctio satiuæ aut siluestris: & in utraq; latifoliæ. In siluestri propria oxymyrsie. Satiuæq; genera topiarii faciunt. Tarentinam folio mĩ

QVINTVSDECIMVS

nuto: nostratem patulo: exoticam densissimo: senis folioꝝ uersibus. Hæc non est in usu. Ramosa utraq; alia Coniugalem existimo nunc nostratem dici. Myrtus odoratissima est in ægypto. Caro docuit uinum fieri e nigra: siccatq; usq; in ariditatem in umbra: atq; ita mulso indita. Si non siccentur bacca oleum gigni. Postea comparatum & ex alba uinum fieri album. Duobus sextariis myrti tusæ in uini tribus heminis macerata expressaq;. Folia & per se siccantur in farina ad ulcerum remedia in corpore humano leniter mordaci puluere: ac infrigerandis sudoribus. Quinimmo oleo quoq; mirum dictu inest quidam uini sapor: simulq; pinguis liquor præcipua uia ad corrigenda uina: faccis ante perfusis. Retinet quippe facem: nec præter purum liquorem transire patitur: datq; se comitem præcipua commendatione liquato. Virgæ quoq; eius gestatae modo uiatori profunt in longo itinere pediti. Quin & uirgæ anuli expertes ferringuinum tumori medentur. Bellicis quoq; se rebus inseruit: triumphansq; de sabinis Postumius Tubertus in consulatu: qui primus omnium ouans ingressus urbem est: quoniam rem leuiter sine cruore gesserat. Myrto Veneris uictricis coronatus incessit: optabilemq; arborem etiam hostibus fecit. Hæc postea ouantium fuit corona: excepto. M. Crasso qui de fugitiuis & Spartaco laurea coronatus incessit. Massurius auctor est curru quoq; triumphantes myrtea corona usos. L. Piso tradit Papyrium Nasonem qui primus in monte albano triumphauit de corsis myrto coronatum ludos circenses spectare solitum. Aus maternus Africanus sequentis hic fuit. M. Valerius duabus coronis utebatur laurea & myrtea: qui & hoc uouerat.

De lauro genera. xiii.

CA. XXX.

I Arius triumphis proprie dicatur: uel gratissima domibus. Ianitrix Cæsaris pontificumq; quæ sola & domos exornat: & ante limina excubat. Duo eius genera tradit. Cato: delphicam & cypriam. Pompeius Leneus adiecit quæ mustacem appellauit: quoniam mustaceis subiiceretur. Hanc esse folio maximo: flaccidog; & albicante. Delphicam æquali colore uiridior: maximis baccis atq; e uiridi rubentibus. Hæc uictores delphis coronari: & triumphantes romæ. Cypriam esse folio breui: nigro per margines imbricato crispam. Et postea accessere genera cuius hanc siluestrem laurum alii qui intelligunt nonnulli sui generis arbore. Differt color. Est enim cærulea bacca. Accessit & regia: quæ cœpit Augusta appellari amplissima & arbore & folio: baccis gustatu quoq; non aspero. Alii negant eandem esse: & suum genus regiae faciunt longioribus foliis latioribusq;. Idem in alio genere bacaliam appellant hæc quæ uulgarissima est: baccarumq; fertilissima. Sterilem uero earum (quod maxime miror) triumphalem: eaq; dicunt triumphantes utri: nisi id a Diuo Augusto cœperit: ut docebimus: ex ea lauru quæ ei missa e cælo minima est altitudine: folio crispo: ac breui: quæ inuenitur rara. Accedit in topiario opere taxa excrefcente in medio folio paruulo: ueluti lacinia folii. Et sine ea spadonia mira opacitatis patientia. Itaq; quantalibet sub umbra solum implet. Est & camedaphue siluestris frutex: & alexandrina: quæ aliqui idæam: alii hippoglotchion: alii daphnem: alii carpophylon: alii hypelatem uocant. Ramos spargit a radice dodrantes topiarii: ac coronarii operis: folio acutiore q; myrti: molliore & candidiore. Maiore semine inter folia rubro. Plurima in ida: & circa heracleam ponti: nec nisi in montosis. Id quod danai des uocatur genus in nominum ambitu est. Alii enim pelasgum: alii euptalon: alii cephalon alexandri uocant. Et hic frutex est ramosus: crassiore ac molliore q; laurus folio. Ex cuius gustatu accendatur os: thuris baccis e nigro ruffis. Notatum antiquis nullum genus lauri in corsica fuisse: quod nunc satum & ibi prouenit. Ipsa pacifera: ut quam præterdi etiam inter armatos hostes quietis sit indicium. Romanis præcipuæ lætitiæ uictoriarumq; nuntia. Additur litteris: & militum lanceis: pilisq;. Facies imperatorum decorat. Ex iis in gremio Iouis optimi maximi deponitur: quotiens læticiam uictoria nouam attulit. Idq; non quia perpetuo uirer nec quia pacifera est præferenda utiq; myrto & oleæ est: sed quia spectatissima in monte pernafo. Ideoq; etiam grata Apollini: assuetis eo dona mittere iam & regibus romanis teste. L. Bruto. Fortassis etiam in argumentum: quoniam ibi libertatem publicam meruisset: lauriferam tellurem illam obsecutus ex responso. Et quia satarum receptarumq; in domos fulmine sola non icitur. Ob has causas equidem crediderim honorem eis habitum in triumphis potius: q; quia suffimentum sit cædis hostium & purgatio ut tradit Massurius. Adeoq; in profanis usibus pollui laurum & oleam fas non est: ut ne propiciandis quidem numinibus accendi ex iis altaria aræue debeant. Laurus quidem manifesto abdicat ignes crepitu: & quadam detestatione. Interaneorum etiam uitia & neruorum ligno torquente. Tiberium principem tonante cælo coronari ea solitum ferunt contra fulminum metus. Sed & circa Diuum Augustum euenta eius digna memoratu. Namq; Liuia Drusilla quæ postea Augusta matrimonii nomen accepit: cum pacta esset illi Cæsari: gallinam conspicui candoris sedenti aquila ex alto abiicit in gremium illæsam. Intrepideq; miranti accessit miraculum: quoniã tenentem rostro laureum ramum omustum suis baccis. Conseruari alitem & sobolem iussere aruspices: ramumq; eum seri: ac rite custodiri. Quodq; factum est in uilla Cæsaris fluuio tiberi imposita iuxta nonnum lapidem flaminia uia: quæ ob id uocatur ad gallinas. Mireq; silua prouenit. Ex ea triumphans postea Cæsar laurum in manu tenuit: coronamq; iu capite gessit. Ac deinde imperatores Cæsares cuncti. Traditusq; mos est ramos quos tenuerunt ferendi. Et durant siluæ nobis suis discretæ. Fortassis ideo mutatis triumphalibus. Vnius arborum latina lingua nomen imponitur uiris. Vnius folia distinguntur appellatione. Lauream enim uocamus. Durat & in urbe impositum loco: quando lauretum in auentino uocatur: ubi silua lauri fuit. Eadem purificationibus adhibetur: testatumq; sit obiter & ramo eam ferri: quoniam dubitauere Democritus & Theophrastus. Nunc dicemus siluestrium naturas.

OMIFERAE ARBORES QVAEQVE MITIORIBVS SVCCIS uoluptatem primæ cibus attulerunt: & necessario alimêto delicias immi scere docuerunt. Siue illæ ultro siue ab homine didicere blandos sapores adoptione & connubio. Idq; munus etiam feris uolucribusq; dedimus: intra prædictas constant. Primum erat narrare glâdiferas quoq; quæ pri mo uictum mortalium aluerunt nutrices inopis ac feræ fortis: ni præuer ti cogeret admiratio usu comperta: quenam qualisq; esset uita sine arbo re ulla sine frutice uiuentium.

Gentes sine arbore: & miracula in septentrionalis regionis arboribus. CA. II.

Iximus & in oriente quidê iuxta oceanû cõplures ea necessitate gêtes. Sunt uero & i septêtriõe uisæ nobis caucog; qui maiores minoresq; appellâtur. Vasto ibi meatu perpetuis bis dieb; nocti

umq; singulaz interuallis effusus in immêsum agit oceanus æternâ operiês reg; naturæ controuersiã dubiûq; terræ lit: an pars maris. Illic misera gens tumulos optinet altos: aut tribunalia structa manibus ad experimêta altissimi æstus: calis ita impositis: nauigãtib; similes: cû integãt aquæ circumdatæ nau fragiis. Cû uero recesserint: fugiêtes cû mari pisces circa tuguria uenant. Nõ pecudes hos habere non la ète ali: ut finitimos. Ne cû feris qdem dimigare cõtingi omni pcul abacto frutice. Vlua & palustri iunco funes neftunt ad ptexenda piscibus retia. Captûq; manibus lutû uentis magis q̄ sole siccantes. Terra ci/ bos & regêtia septêtrione uiscera sua urunt. Potus nõ nisi ex hymbre feruato scrobibus in uestibulo do mus. Et eæ gêtes certe li uincãtur hodie a populo Ro. seruire se dicût. Ita est pfecto: multis fortuna par/ cit in poenã. Aliud in siluis miraculû totã reliquã germaniã replent: adduntq; frigori umbras: altissime tamê. Haud pcul supradictis caucis circa duos p̄cipuæ lacus. Littora ipsa optinent quercus maxima au/ ditate nascendi suffossãq; fluctibus aut ppulsã flatibus uastas cõplexu radicû insulas secû auferût. Atq; ita librata stãtes nauigãt ingêtiû ramoꝝ armamêtis. Sæpe territi classibus nostris: cû uelut de industria fluctibus agerentur: ut in prospectu stantes noctu: inopesq; remedii illæ prælium nauale aduersus ar/ bores inrent.

De hyrciniæ siluæ magnitudine. CA. III.

Ne eadem septentrionali plaga hyrciniæ siluæ roborum uastitas intacta & congenita mundo i prope immortalis sorte miracula excedit. Vt alia omittãtur fide caritura. Constat attolli colles occurfantium inter se radicum repercussu. Aut ubi secuta tellus non sit: arcus ad ramos usq; & ipsos inter se rixantes curuari portarum patêtium modo ut turmas equitum transmittant.

De glandiferis.

CA. IIII.

g Landiferi maxime generis omnes: quibus honos apud romanos perpetuus.

De ciuica corona: & qui frondea corona donati.

CA. V.

h Inc ciuicæ coronæ militû uirtutis insigne clarissimû. Iam pridem uero & clæmentia impera/ toꝝ postq; ciuiliû belloꝝ profanatiõe meritum cœpit uideri ciuem nõ occidere. Cedût iis mu/ rales uallaresq;: & aureæ: q̄q; precio antecedêtes. Cedût & rostratæ: quibus in duobus maxime ad hoc æui celebres. M. Varrone e piraticis bellis dâte magno Põpeio. Itemq; M. Agrippa tribuête Casare e siculis: quæ & ipsa piratica fuere. Antea rostra nauium tribunali præfixa foro decus erant: ueluti popu lo Ro. ipsa corona iposita. Postq; uero tribunitiis seditionibus calcari ac pollui cœpere: postq; uires ex pu/ blico in priuatû magis singulisq; ciuû quæri: & sacrosancta oia p̄fana fecere: tû a pedibus eoz; subiere in capita ciuû rostra. Dedit hãc Augustus coronã Agrippæ. Sed ciuicã a genere humano accepit ipse. Anti qtus qdem nulla nisi deo dabat. Ob id Homerus cælo tantû eas & prælio uniuerso tribuit. Viritim ue/ ro ne in certamine qdê ulli. Ferûtq; primû oium. Libez; patrê iposuisse capiti suo ex hedera. Postea deo/ rum honori sacrificãtes sumpserê uictimis simul coronatis. Nouissime & in sacris certaminibus usur/ patæ: in qbus hodieq; nõ uictori dant: sed patriã ab coronari pronuntiat. Inde natû ut etiã triûphaturis cõferent in tẽplis dicandæ. Mox ut & ludis darent. Longû est: nec ex institutiõe opis differere quisq; ro/ manoz; prius acceperit. Ne. n. alias nouerant q̄ bellicas. Qd certû est uni gentiû huic plura sunt genera q̄ cûctis. Romulus frondea coronauit Hostiû Hostiliû q; fidenã primus irrupisset. Auus hic Tulli Hosti/ lii regis fuit. P. Detiû patrê tribunû militû frondea donauit exercitus ab eo seruatus: iperatore Cornelio Cosso consule sannitiû bello. Ciuica iligna primo fuit postea magis placuit ex æsculo Ioui sacru. Varia/ taq; in hoc cû quercu est: ac data ubiq; quæ fuerat: custodito tamê honore glâdis. Additæ leges arctæ: & ideo supbæ: quasq; cõferre libeat cû illa græcoꝝ summa: quæ sub ipso ioue datur. Quiq; patriæ muros primus scandês audentê irrupere occidit. Quiq; ciuê maluit seruare q̄ hostê occidere. Vtq; eum locû in quo sit actû optineret hostis eo die. Vtq; seruatus fateat: alias testes nil profunt. Vt ciuis fuerit. Auxiliis q̄ uis rege seruato decus id nõ dat. Nec crescit honos idê iperatore cõseruato: quoniã cõditores in quocûq; ciuê summû esse uoluerunt. Accepta licet uti ppetuo ludis. Induêti semp; assurgi etiã ab senatu in more est. Sedêdi ius in proximo senatu. Vatiatio munerum oium ipsi: patriq; & auo paterno. xiiii. eas accepit

SEXTVSDECIMVS

Sicinius Dentatus ut rettulimus suo loco, Sex. Capitolinus. Is quidem & de duce Seruilio. Africanus de patre accipere noluit apud trebiam. O mores æternos: qui tāta opera honore solo donauerunt. Et cum reliquas coronas auro commendarent: salutem cuius iis in precio esse noluerunt: clara professione: seruari quidem hominem nefas esse lucri causa.

De glande genera tredecim.

CA. VI.

g Landes opes esse nunc quoque multaque gentium etiam pace gaudentium constat. Nec non & inopia frugum arefactis molit farina: spissaturque in panis usum. Quin & hodieque per hispanias secundis mensis glans inferitur. Dulcior eadem in cinere tosta. Cautum est præterea lege. xii. tabularum: ut glandem in alienum fundum procurrentem liceret colligere. Genera eorum multa. Distant fructu: situ: sexu: sapore. Namque alia fageæ glandi figura: alia quernæ: & alia ilignæ. Atque inter se quoque generum singulorum differentia. Præterea sunt alia siluestres: alia placidiores: quæ culta optinent. Iam etiam in montosis planisque distant. Sicut & sexu mares ac femina. Item sapore. Dulcissima omnium fagi: ut qua obesos etiam homines durasse in oppido chio tradit Cornelius Alexander. Genera distinguere non datur nominibus quæ sunt alia alibi. Quippe cum robur quercum uulgo nasci uideamus: sed æsculum non ubique. Quartam uero generis eiusdem quæ cerrus uocatur ne italiæ quidem maiori ex parte notam esse. Distingues ergo proprietate naturæ & ubi res coget etiam græcis nominibus utendum.

De fagina glade & reliquis glandibus: & carbone & pastu porcorum. CA. VII.

f Agi glans nucleis similis: triangula cute includitur. Folium tenue: ac leuissimum: populo simile: celerime flauescens: & media parte plerumque. Gignens superne paruulam baccam uiridem: cacumine aculeatam. Fagi glans muribus gratissima est: & ideo aialis eius una puentus. Glires quoque faginat. Expetitur & turdis. Arbore fertilitas omnium fere alternat: sed maxime fagi. Glande quæ proprie intelligitur: ferunt robur: quercus: æsculus: cerrus: ilex: suber. Continentur hispido calice per genera plus minus. Item complectente folia præter ilicem: grauiora: carnosa: proceriora: sinuosa latebris. Nec cum cadunt flauescunt: ut fagi. Pro differentia generum breuiora uel longiora. Illicis duo genera. Ex iis in italia folio non multum ab oleis distant. Milaces a quibusdam græcis dictæ: in prouintiis aquisfoliæ. Illicis glans utriusque breuior & gracilior. Quam Homerus aculon appellat: eorum nomine a glande distinguit. Masculas ilices negat ferre. Glans optima in quercu atque gradissima. Mox æsculo. Nam roboris parua. Cerro tristis horrida: echinato calice ceu castaneæ. Sed in querna alia dulcior: molliorque femina: maris spissior. Maxime autem probantur latifoliæ ex argumento dictæ. Distant autem inter se magnitudine & cutis tenuitate. Item quæ aliis subest tunica rubigine scabra: aliis protinus candidum corpus. Probat & ea: cuius in balano utriusque ex longitudine extrema lapidescit in duriciam. Melior cui in cortice quam cui in corpore. Vtrumque non nisi mari. Præterea aliis ouata: aliis rotunda: aliis acutior figura. Sicut & colos nigrior candidiorue qui præfertur. Amaritudo in extremitatibus: mediæ dulces. Quin & pediculi breuitas proceritasque differentiam habet. In ipsis uero arboribus quæ maximam fert: hemeris uocatur: breuior: & in orbem camosa: aliaque ramorum crebro cauta. Fortius lignum quercus habet & incorruptus: ramosa & ipsa. Procerior tamen & crassior caudice. Excelsissima autem egilos icultis amica. Ab ac proxime lati foliæ proceritas: sed minus utilis ædificiis. Atque carbone dotata uitibus obnoxia est. Quamobrem solido utuntur carbone: ærarioribus tantum officinis compendio. Quoniam desinente flatu protinus emoriens sapius recoquitur. Cætero plurimis sintillis. Idem e nouellis melior. Acerui confertis paleis recentibus luto caminantur: accensaque strue contis pungitur durefcens calx. Atque ita sudorem emittit. Pessima & carboni & materie haliphleos dicta: ceu crassissimus cortex atque caudex: & plerumque cauus fungosusque. Nec alia putrescit ex hoc genere: etiam cum uiuit. Quin & fulmine sæpissime icitur: quis altitudinem non excellat. Ideo ligno eius nec ad sacrificia uti fas habetur. Eidem raro glans & cum tulerit amara. Quam præter sues nullum attingit animal. Ac ne eæ quidem si aliud pabulum habeant. Hoc quoque inter reliqua neglectæ religionis est: quod emortuo carbone sacrificatur. Glans fagea suem hylarem facit: carnem coctibilem ac leuem: & utilem stomacho. Iligna suem angustam: nitidam: strigosam: ponderosam. Querna diffusam & grauissimam: & ipsa glandium æque dulcissima. Proximam huic cerream tradit Nigidius: nec ex alia solidiorem carnem: sed duram. Iligna tentari sues: nisi paulatim detur. Hanc nouissimam cadere. Fungosam carnem fieri æsculo: robore: subere. Quæ glandem ferunt omnes & gallam. Alternisque annis gladem. Sed gallam hemeris optimam: & coriis perficiendis aptissimam. Similem huic latifoliam: sed leuiorem: multoque minus probatam. Fert & nigram. Duo enim genera sunt. Hæc tingendis utilior.

De galla: & quæ multa præter glandem eadem ferant arbores.

CA. VIII.

n Ascit autem galla sole de geminis exeunte erumpens noctu semper uniuersa. Crescit uno die candidior. Et si excepta est æstu arefcit protinus: neque ad iustum incrementum peruenit: hoc est: ut nucleum fabæ magnitudinem habeat. Nigra diutius uiuit: crescitque ut interdum mali compleat magnitudinem. Optima comagena. Deterrima ex robore. Signum eius quod cauernæ translucent. Robur præter fructum plurima alia gignit. Namque fert & gallæ utriusque genus & quædam ueluti mora: ni distarent arida duricia plerumque tauri caput imitantia: quibus fructus inest nucleis oliuæ similis. Nascuntur in eo & pilulæ nubes non absimiles: intus habentes flocculos molles: lucernarum luminibus aptos. Nam & sine oleo flagrant: sicuti galla nigra. Fert & aliam utilem pilulam cum capillo uerno tempore tamen melligeni succi. Gignunt & alii ramorum eius pilulas corpori non pediculo adhaerentes: candidæ umbilicis. Cætera nigra uarietate dispersa. Media cocci calorem habent. Apertis amara inanitas est. Aliquando & culices gignit.

LIBER

Necnon & e foliis conuolutas pilulas:& in folio rubentes, Aquosos nucleos candicans & translucidos: quãdiu molles sint: in quibus & culices nascuntur: maturefcunt in modum.

De canchrye:& cocco grano:& agarico:& subere.

CA. IX.

Erunt robora & canchryn: ita uocat pilula in medicina urendi uim habens. Gignit & in abiete: larice: picea: tilia: nuce: platano: postq̄ folia cecidere hyeme durans. Continet nucleum pine/ is simile. Is crescit hyeme. aperitur uere pilula tota. Cadit cum folia coeperint crescere. Tã multifera sunt:& tot res præter glandem pariunt robora. Sed & boletos fuillofq̄ gula nouissima irritamẽta: quæ circa radices gignuntur. Quercus probatissimos. Robur aut̄ & cypressus & pinus noxios. Robora ferunt & uiscum & mella auctor est Hesiodus. Constatq̄ rores melleos e cælo ut diximus cadentes non aliis magis insidere frondibus. Cremati quoq̄ roboris cinerem introrsum esse manifestum est. Omnes tamen has eius dotes ilex solo puocat cocco. Granum hoc. Primoq̄ ceu spectes frutices paruos aquifoliae ilicis: quisq̄liũ uocant: pensionẽ alterã tributi pauperibus hispaniæ donati. Vsum eius gratiorẽ in conchiliĩ mentiõẽ tradidimus. Gignitur & in galatia: africa: pisidia: cilicia. Pessimum in sardinia. Galliaq̄ glandiferæ maxime arbores agaricũ ferunt. Est autẽ fungus candidus odoratus: antidotis efficac: in summis arboribus nascẽs: nocte relucens. Signũ hoc eius q̄ in tenebris decerpitur. E glandiferis sola quæ uocatur egilops fert pannos arentes: muscofo uillo: canos nõ in cortice modo: uerũ & e ramis dependẽtes cubitali magnitudine: odoratos ut diximus inter unguenta. Suber minima arbor glans pessima: rara: cortex rãtum in fructu præcrassus ac renascens: atq̄ etiam in denos pedes uidiq̄ explanatus. Vsus eius anchoralibus maxime nauium: piscantiumq̄ tragulis: & cadorum obruramentis. Præterea in hyberno foeminarum calceatu. Quãobrem non infacete græci cortices arborum appellant. Sunt qui foeminam ilicem uocent: atq̄ ubi non nascitur ilex pro ea subere utuntur. In carpætariis præcipue fabricis ut circa elin & lacedemonem: nunc in italia tota nascitur: aut in gallia omnino.

Quarum sint in usu cortices.

CA. X.

Ortex e fago: tilia: abiete: picea: in magno usu agrestũ. Vasa corbesq̄ ac patentiora quædã melsibus cõuehendis uindemifq̄ faciũt: atq̄ prætexta tuguriõq̄. Scribit in recenti ad duces explorator incidẽs litteras a succo. Necnõ in quodã usu sacroq̄ religiosus est fagi cortex. Sed nõ durat arbor ipsa.

De scãdulis & pinu: pinastro: abiete: piceaq̄: larice: tæda: taxo.

CA. XI.

Candulæ e robore aptissimæ: mox e glãdiferis aliis: fagoq̄: facillimæ ex oĩbus quæ resinam ferunt: sed minime durant: præterq̄ e pino. Scandula contectam fuisse romam usq̄ ad bellũ Pyrrhi annis quadringentis, lxx. Cornelius Nepos auctor est. Siluaḡ certe distinguebãtur insignibus. Fagus italo Ioui etiã nunc est ubi lucus fageus fuit: portataq̄ querculana: colle in quem uimina petebantur: totq̄ lucis quibusdam & geminis. Q. Hortensius dictator cũ plebs secessisset in ianiculũ legem in æsculeto tulit: ut ea quod iussisset oēs quirites tenerent. Peregrinæ tũc uidebant: quoniã nõ erãt suburbanae pinus atq̄ abies. Omnesq̄ quæ picẽ gignunt: de quibus nũc dicemus. Simul ut tota condiendi uina origo cognoscatur. Quæ ferunt in asia aut in oriẽte e prædictis picem. In europa sex genera cognatarum arborũ resinã ferunt. Ex iis pinus atq̄ pinafter foliũ habet capillamenti modo præ tenua: longũq̄ & mucrone aculeatũ. Pinus fert minimũ resinæ: interdũ ex nutibus ipsis de quibus dictũ est. Vifq̄ ut ascribatur generi. Pinafter nihil aliud est q̄ pinus siluestris: mira altitudine: & a medio ramosa sicut pinus in uertice. Copiosiore dat hæc resinam quo dicemus modo. Gignitur & in planis. Eadem arbores alio noie esse per oram italiae quas stibulas uocat ut pleriq̄ arbitrãtur: sed graciles: succinẽtioresq̄: & enodes liburnicaḡ ad usus: pene sine resina. Picea mõtes amat atq̄ frigora: feralis arbor: & funebri indicio ad fores posita: ac rogis uirens. Iam tamẽ & in domo recepta: tõsili facilitate. Hæc plurimam resinam fundit: interueniente cãdida gemma tã simili thuri: ut mixta uisu discerni nõ queat: & inde fraus seplasiæ asiæ. Omnibus iis generibus folia breui seta & crassiore: duraq̄ ceu cupressis. Piceæ rami pene statim ab radice modici uelut brachia lateribus inhærent. Similiter abiecti expetitæ nauigiis. Situs in excelso montiũ ceu maria fugerit: nec forma alia. Materies uero præcipua trabibus: & plurimis uitæ operibus. Resina ei uitium. Vnde fructus unus piceæ: exiguumq̄ sudat: aliquãdo contactu solis. E diuerso materies quæ abiecti pulcherrima: piceæ ad fissiles scandulas: cupasq̄ & pauca alia secamenta. Quinto generi situs idẽ: eadem facies: larix uocatur: materia præstantior longe: incorrupta uis humori contumax: rubens præterea: & odore acrior. Plusculũ huic erumpit liquoris: melleo colore: atq̄ lentiore: uunq̄ durascentis. Sex tũ genus e tæda pprie dicta: abũdantior succo q̄ reliqua: partior liq̄diorq̄ q̄ picea. Flãm̄is ac lumini sacrorum etiã grata. Hæc mares dũtaxat ferunt: & eam græci staften uocant odoris grauissimi. Laricis morbus est ut tæda fiat. Oia aut̄ hæc genera accẽsa fuligine imodica carbonẽ repẽte expuũt: cum eruptionis crepitu: eieculãturq̄ longe: excepta larice: quæ nec ardet: nec carbonẽ facit: nec alio modo ignis ui consumitur: q̄ lapides. Oia uero ea perpetuo uirent: nec facile discernunt in fronde etiã a peritis: tãta natalium mixtura est. Sed picea minus alta q̄ larix. Illa crassior leuiorq̄ cortice: folio uillofior: pinguior: & defior: molliorq̄ flexu. At piceæ rariora siccioraq̄ folia & tenuiora ac magis argentia. Totaq̄ horridior est & p fusa resina. Lignum uero abieti similis. Larix ustis radicibus nõ repullulat: ut in lesbo accidit incẽso ne more pyrrheo. Alia etiãnum generibus ipsis in sexu differentia. Mas breuior & durior: foemina procerior. Pinguioribus foliis & simplicibus: atq̄ non rigentibus. Lignum maribus durum: & in fabrili opere contortum: foemina mollius: publico discrimine in securibus. Eæ in quocũq̄ genere deprehendũt matrem: quippe respuuntur: & fragosius sidunt: ægrius reuellunt. Ipsaq̄ materies retorrída: & nigrior ma

SEXTVSDECIMVS

ribus radix. Circa idā in troade & alia differentia est montanæ maritimæq;. Nāq; in macedonia & arca dia circa elin permutant noia. Nec constat auctoribus quod cuiq; generi attribuant: nos ista romano discernimus iudicio. Abies e cūctis amplissima est: & fœmina etiam proluxior. Materia mollior: utiliorq; arbore rotundior: folio pinnato: densa ut hymbres non transmittat: at hylarior intuitu. E ramis geneg horum pannicularum modo nucamenta squamatim compacta dependent præter q̄ larici. Hæ quoq; abietes masculæ prima in parte nucleos habent: non item fœminæ. Piceæ uero toris pāniculis minori/ bus gracioribusq; minimos ac nigros. Propter quod græci phithiophoron eam appellant. In eadē nucamenta compressiora maribus sunt: ac minus resina rosida. Similis his etiam nunc aspectu est: ne quid prætereat. Taxus: minus uirens: gracilifq; & tristis: ac dira: nullo succo: ex omnibus sola baccifera. Mas noxio fructu. Lœtale quippe baccis in hispania præcipuæ uenenū inest. Vasa etiā uiatoria ex ea uinis in gallia facta mortifera fuisse compertum est. Hanc Sestius similacem a græcis uocari dixit. Et esse in ar cadia tam p̄sentis ueneni: ut si qui dormiant sub ea: cibumue capiant moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicunt uenena: quæ nunc toxica dicimus: quibus sagittæ tingantur. Repertum innoxiam fieri: si in ipsam arborem clauus æreus addicatur.

Quibus modis fiant genera picis: & quomodo fiat cædrū: & de spissa pice quō fī/ at: & quibus modis resina coquatur. CA. XII.

Pix liquida in europa e tæda coquitur naualibus muniendis: multosq; ad alios usus. Lignū eius concisum furnis undiq; igni extra circumdato ferro ut primus sudor aquæ mō fluat in canali. Hoc in syria cædrū uocatur: cui tāta uis est ut in ægypto corpa hoīum defunctorū eo perfusa seruent. Sequēs liquor crassior iam picem fundit. Hæc rursus in cortinas æreas confecta aceto spissat: & coagulata brutiæ cognomen accepit: doliis dūtaxat uasifq; cæteris utilis: lentore ab alia pice differēs. Itē colore rutilante: & q̄ pinguior est. E tæda omnia illa fiunt. E picea resina feruētibus coacta lapidibus in alucis ualidi roboris: at si aluei nō sint struis congerie uelut in carbonis usu. Hæc in uinum additur: farina modo tusa: nigrior colore. Eadem resina si cum aqua leuius decoquatur: coleturq;: ruffo colore lē/ tescit: ac stillatitia uocatur. Seponuntur autem id fere uitia resinæ corticifq;. Alia temperies ad culpam. Nāq; flos crudus resinæ cum multa hastula tenui breuiq; auulsus concidit ad cribrum minuta: deinde feruenti aqua donec coquatur perfunditur. Huius exp̄ssum pingue præcipua resina fit: atq; rara: nec nisi paucis in locis subalpinae italiae conueniens medicis. Resinæ albæ congium in duobus aquæ pluuiæ coquunt. Alii utilius putant sine aqua coquere lento igne tota die: utiq; uase æris albi. Item terebinthi/ nam in sartagine referuenti: hanc cæteris præferentes. Proxima ex lentisco.

De zosippa & sapino: & quæq; arborū materia in precio. CA. XIII.

Non omittendū apud eosdē zosippam uocari derafam nauibus maritimis picem cum cætera: nihil nō experiente uita: multoq; efficaciorē ad omnia q̄bus pices resinæq; profunt uidelicet adiecto falis callo. Aperitur picea e parte solari nō plaga: sed uulnere ablati corticis: cum pluri/ mū bipedali hiatu: ut a terra cubito cum minimū absit. Nec corpori ipsi parci: ut in cæteris quoniā ha/ stula in fructu est. Veg; hæc terræ pxima laudat. Altior amaritudine affert. Postea humor ois e tota cō/ fluit in ulcus. Item in tæda. Cum id manare desiit: simili modo ex alia parte aperit ad deinde alia. Postea tota arbor succidit: & medulla eius urit. Sic & in siria terebinto detrahunt cortices. Ibi quidem & e ra/ mis ac radicibus cum resina dānetur ex iis partibus. In macedonia laricem masculā urunt: fœminæ radi/ ces tantū. Teopōpus scripsit in apollinitaq; agro picē fossilē non deteriore macedonica inueniri. Pix opti/ ma ubiq; ex apricis aquilonis situ. Ex opacis horridior: uirufq; præterēs. Frigida hyeme deterior: ac mi/ nus copiosa & decolor. Quidā arbitrant in mōtosis copia præstantiorē fieri ac colorationem: & dulcior/ rem quoq; & gratiorē dū resina sit. Decoctā aut minus picis reddere: quoniā in infeg; abeat: tenuioresq; esse ipsas arbores q̄ in planis. Sed has & illas serenitate steriliores. Fructū quædā pximo anno ab incisu largiunt. Alia secūdo. Quædā tertio. Explet aut plaga resina: nō cortice: nec cicatrice: quæ in hac arbo/ re non coit. Inter hæc genera proprium quidam fecere sapiū: quoniā ex cognatione earū serit. Qualis di/ cta est nucleis. Eiusq; arboris imas partes tædas uocant: cum sit illa arbor nil aliud q̄ picea feritatis pau/ lum mitigatæ satū. Sapium autem materiæ cæsa regenerataq; fit: sicuti docebimus.

De fraxino genera eius quattuor. CA. XIII.

Materia enim causa reliquas arbores natura genuit. Copiosissimāq; fraxinū. Procera hæc ac te/ res: pennata & ipsa folio. Multūq; Homeri p̄conio & Achillis hasta nobilitata. Materies est ad plurima utilis. Ea quidem quæ sit in ida troadis in tātum citro similis: ut emētes fallat cortice ablati. Græci duo genera eius fecere. Longam: enodem. Alterā breuem: duriorē: fusciorēq; laureis foliis. Bumeliā uocat in macedonia amplissimā lentissimāq;. Alii situ diuisere. Cāpestrem. n. esse crispā: montanā: spissam. Folia earū iumentis mortifera. Cæteris ruminātium innocua græci p̄didere. In italia nec iumētis nocet. Cōtra serpētes uero succo exp̄sso ad potū: & imposta ulceribus opifera: ac nihil æque reperit. Tātaq; est uis: ut ne matutinas qdē occidētē sue umbras quibus sint lōgissimæ: serpens arboris eius attingat: adeo ipsam p̄cul fugat. Expta p̄dimus. Si fronde ea gyro claudat ignis & serpēs: in ignes poti/ us q̄ in fraxinū fugere serpētē. Mirā naturæ benignitas priuifq; hæ p̄deant florere fraxinū: nec ante con/ ditas folia dimittere.

De tilia genera duo. CA. XV.

In tilia mas & fœmina differunt omni mō. Nāq; & materies maris dura ruffiorq; ac nodosa & odorator. Cortex quoq; crassior: ac detractus inflexibilis. Nec semen fert aut florē ut fœmi

LIBER

na: quæ crassior arbore: materia candida præcellensq; est. Mirum in hac arbore fructum a nullo anima-
lium attingi: foliorum corticisq; succum dulcem esse. Inter corticem & lignum tenues tunicas multipli-
ci membrana: e quibus uincula tiliæ euocantur. Tenuissimum eorum philyre coronarum léniscis cele-
bres antiquorūq; honore. Materies teredinē non sentit: proceritate perq; modica: uerum utilis.

De aceris generibus. x.

CA. XVI.

a Cer eiusdē fere amplitudinis: operum elegantia ac subtilitate citro secundū: Plura eius genera.
Albū quod præcipui candoris uocatur gallicū: in transpadana italia transq; alpes nascens. Alte-
rum genus crispo macularum discursu: qui cū excellentior fuit: a similitudine caudæ pauonū
nomen accepit. In istria retiaq; p̄cipuum. E uiliori genere crassiuenium uocatur. Græci situ discernunt.
Campestre enim cādīdum esse: nec crispum: quod glinon uocant. Montanū uero crispus duriusq; etiā
nunc e mascula crispus ad lautiora opera. Tertium genus zygiam rubentem fissili ligno: cortice liuidos:
& scabro. Hoc alii proprii generis esse malunt. Et latine caprinum appellant.

De brusco mollusco: & staphilodendro: & buxo genera tria.

CA. XVII.

p Vlcherrimū uero est bruscu: multoq; excellentius etiānum molluscum. Tuber utrūq; arboris
eius. Sed bruscu intortius crispum molluscum simplicius sparsum. Et si magnitudinē mēfage
caperet: haud dubie præferretur citro. Nunc intra pugillares lectorumq; silicios aut laminas
raro usu spectatur. E brusco fiunt & mensæ nigrescentes. Reperit & in alno tuber tanto deterius q̄to ab
acere alnus ipsa distat. Aceris mares prius florēt. Etiānum in siccis natæ præferuntur aquaticis: sicut &
fraxini. Est & trans alpes arbor simillima aceri alba in materia: quæ uocatur staphylodendron. Fert sili-
quas & in iis nucleos sapore nucis auellanae. In primis uero materies honorata buxo est raro crispantis:
nec nisi radice: cætero lenis: quies materia silenti: & quadam duricia ac pallore commēdabilis. In ipsa ue-
ro arbore topiario opere. Tria eius genera: gallicum quod in metas emittitur: amplitudineq; procerior
est. Oleastrum in omni usu damnatum fert grauem odorem. Tertium genus nostratis uocat. Siluestre
ut credo mitigatum satū: diffusius: & densitate parietum uirens semper ac tōsile. Buxus pyreneis ac cy-
thero montibus plurima: ac berecynthio tractu. Crassissima in corsica florem non ferendo. Quæ causa
amaritudinis mellis. Semen illius cunctis animātib; inuisum. Hæc in olympo macedoniæ gracilior:
sed breuis. Amat frigida: aprica. In igne quoq; duricia quæ ferro: nec flamma: nec carbone utilis.

De ulmo genera quattuor.

CA. XVIII.

i Nter has atq; frugiferas materiae uitiūq; amicitia accipitur ulmus. Græci duo eius genera no-
uere. Montosam: quæ sit amplior. Campestrem: quæ fruticosa. Italia attinias uocat excellissi-
mas: & ex iis sicanas illis præfert: quæ nō sunt riguæ. Altez genus gallicas. Tertium nostrates:
densiore folio: & ab eodem pediculo numerosiore. At quartum siluestre. Inter quas attinias non ferunt.
Samarīa mita uero uocatur ulmi semen. Oēs q; e radicum plantis proueniunt. Reliquæ semine.

De arborum natura per situs.

CA. XIX.

n Vnc celeberrimis arborū dictis quædā in uniuersum de cunctis indicāda sunt. Montes amant
cædrus: larix: tæda: & cætere e quibus resina gignit. Item aquifolia: buxus: ilex: iuniperus: tere-
binthus: populus: ornus: cornus: carpinus. Est & in apennino frutex qui uocat cotinus ad linia-
menta modo conchylii colore insignis. Montes & ualles diligit abies: robur: castanea: tilia: ilex: cornus.
Aquosis montibus gaudēt acer: fraxinus: sorbus: tilia: cerasus. Nō temere in mōtib; uisæ sunt prunus:
punica oleastri: iuglans: morus: sambuci. Descendūt etiā in plana cornus: corylus: quercus: ornus: acer:
fraxinus: fagus: carpinus. Subeunt & montosa ulmus: malus: pyrus: laurus: myrtus. Sanguinei frutices
ilex: tingendisq; uestibus nascentes genistæ. Gaudet frigidis sorbus: & magis etiam betulla. Gallica hæc
arbor mirabili candore: atq; tenuitate terribilis magistratum uirgis. Eadem circulis flexibilis: itē cor-
bium sportis. Bitumen ex ea galliæ excoquunt. In eisdem situs comitatur & spina nuptiæ: facibus au-
spicatissima: quoniā inde fecerint pastores qui rapuerūt fabinas: ut auctor est Masurius. Nūc facibus car-
pinus & corilus familiarissimæ. Aquas odere cupressi: iuglades: castaneæ: laburnum. Alpina & hæc ar-
bor: nec uulgo nota. Dura ac candida materia: cuius florem cubitalem longitudine apes non attingūt.
Odit & quæ appellatur Iouis barba in opere topiario tonsilis & in rotunditatem spissa: argenteo folio.
Non nisi in aquosis proueniunt salices: alni: populi: filer. Ligustra tesseriis utilissima. Item uacinia italiæ
in aucupis fata. Galliæ uero etiam purpura tingēdi causa ad seruorum uestes. Quæcūq; cōmunta sunt
montibus planisq; maiora fiunt: aspectuq; pulchriora. Quæ in campestribus meliora materia: Crispio-
ra quæ in montibus exceptis malis pyrisq;.

Diuisio generum.

CA. XX.

p Ræterea arborum alii decidunt folia: aliæ sempiterna coma uirent. Quā differentiam neces-
se est antecedit prior. Sunt enim arborum quædam omnino siluestres: quædam urbaniores:
quas his placet nominibus distinguere. Ergo mites quæ fructu aut aliqua dote umbrarum ue-
fficio humanius iuuant: non improbe dicantur urbanae.

Quibus folia non decidant: & de rhododendro.

CA. XXI.

h Arum generi non decidunt oleæ: lauro: palmæ: myrto: cupressi: pinis: hederæ: rhododendro.
Et quis hæbra dicatur sanina rhododendron: ut nomine apparet: a græcis uenit. Alii neruim
uocarunt: alii rhodophanen: sempiternum fronde rosæ similitudine caulibus fruticosum. Lu-
mentis caprisq; & ouibus uenenum est. Idem homini contra serpentium uenena remedio.

SEXTVSDCIMVS

Item quibus folia non decidunt: & quibus non omnia
folia cadant: & quibus locis nullæ arborum.

CA. XXII.

Iluestrium generis folia nō decidunt abieti: larici: pinaſtro: iunipero: cædro terebintho: buxo:
ilici: aquifolio: ſuberi: taxo: tamarici. Inter utraq; genera ſunt andrachne ī græcia: & ubiq; uen/
do. Reliqua enim folia decidunt his: præterq; in cacuminibus. Nō decidūt aut & in fruticū ge/
nere q̄buſdā rubo & calamo. In thurino agro ubi urbs ſybaris fuit: ex ipſa urbe proſpiciebatur quercus
una nunq; folia dimittens: nec ante mædiam æſtatē germinās. Idq; miſc̄ eſt græcis auctoribus proditū.
Apud nos poſtea ſileri. Nam locorum tanta uis eſt: ut circa memphim ægypti: & in elephantine thebai
dis nulli arbori decidant: ne uitibus quidem.

De natura foliorum cadentiū: & quibus foliorum uarij colores.

CA. XXIII.

Aeteræ oēs extra prædictas (etenim numerare longum eſt) folia deperdunt. Obſeruatūq; non
areſcere: niſi tenuia & lata & mollia. Quæ uero nō decidant callo craſſa & anguſta eē. Falfā de/
finitio eſt non decidere iis quæ ſuccus pinguior ſit. Quis enim poteſt in ilice intelligere? De/
cidere Timæus mathematicus ſole ſcorpionē trāſeunte ſyderis ui: ut quodam ueneno aeris putat. Cur
ergo non eadem cauſa aduerſum omnes polleat: iure miremur. Cadunt plurimis autūno. Quædā tar/
dius amittūt: atq; in hyemes prorogāt moras. Nec intereſt maturius germināſſe: utpote cū quædā pri/
mæ germinat: & inter nouiſſimas nudent. Vt amygdala: fraxini: ſambuci. Morus aut nouiſſime ger/
minat: & cū primis folia dimittit. Magna & in hoc uis ſoli. Prius decidunt in ſiccis macriſq; & uetultate
prius arbori. Multiſq; etiam anteq; matureſcat fructus. In ſerotina ficu & hyberna pyro & malo grana/
to eſt pomum tātum aſpici in matre. Neq; iis quæ ſemp retinēt comas eadē folia durant: ſed ſubnaſcen/
tibus aliis tunc areſcunt uetera. Quod euenit circa ſolſtitiū. Maxime foliorum unitas in ſuo cuiq; ge/
nere permanet: præterq; populo hederæ crotoni: quam & cinnamum diximus uocari.

De populo tria genera: & quoq; folioꝝ figura mutetur.

CA. XXIII.

Opuli tria genera: alba: & nigra: & quæ lybica appellatur minima folio ac nigerrima: fungifq;
enaſcentibus laudatiſſima. Alba folio bicolor: ſuperne candicans: inferiore parte uiridi. Huic
nigræ quæ & crotoni folia in iuuenta circinnatæ rotunditatis ſunt. Vetuſtiora in angulos exe/
unt. Econtrario hederæ anguloſa rotūdant. Populoꝝ foliis grādiſſima lanugo. Euolat candidæ. Tra/
dita folio numeroſiore cādida: & ut uilli. Folia granatis & amygdalis rubentia. Miſc̄ in primis id quod
ulmo: tiliæq; oleæ: populo albæ: & ſalici euenit. Pircumagunt enim folia eaq; poſt ſolſtitiū. Nec alio
argumento certius intelligitur ſyduſ confectum.

Quæ folia uerſent oibus anis: q̄ folioꝝ ex eius palmis cura & uſus: & folioꝝ mirabilia. CA. XXV.

St & publica oium folioꝝ differētia. In iſtis namq; pars inferior a terra hærbido uiret colore:
Ab eadem leuiora. Neruoſi callūq; & articuloſi in ſuperiore habēt parte. Inciſuras uero ſubter:
ut manus humana. Oleæ ſupne cādidiora: & minus leuia. Itē hederæ. Sed oium folia quotti/
die ad ſolem oſcitant: interiores partes tepeſieri uolentia. Superior pars oium lanuginē quātulacūq; ha/
bet: quæ in aliis gentiū lana eſt. In oriente funes ualidos e palmæ foliis fieri dictū eſt: eoſq; id humore
utiliores eſſe. Et apud nos uero palmæ a matre integræ decerpunt. Meliores enim ſunt quæ nō diuiſæ
ſuerint. Siccant ſub tecto quaternis diebus. Mox in ſole expandunt. Et noctibus relictæ donec candore
inareſcant. poſtea in opera diuiduntur. Latiffima folia ſunt fico: uiti: platano. Anguſta myrto: punicæ:
oleæ. Capillata pino: cædro. Aculeata aquifolio & ilicum generi. Nam iunipero ſpina pro folio eſt. Car/
noſa cupreſſo: tamarici. Craſſiſſima alno. Longa harundini ſalici. Palmæ etiam duplicia. Circinnata py/
ro. Mucronata malo. Anguloſa hederæ. Diuiſa platano. Inſecta pectinū modo piceæ: abieti. Sinuoſa to/
to ambitu robori. Spinuoſa cute rubro. Mordacia ſunt quibuſdā: ut urticis. Pungenta pino: piceæ: abieti:
larici: cædro aquifoliis. Pediculo breui oleæ: & ilici. Longo uitibus. Tremulo populis. Et hiſdem foliis
inter ſe crepitantia. Iam & in pomo ipſo mali quodā in genere parua mediis emicant folia. Interim & ge/
mina. Præterea aliis circa ramos aliis in cacumine ramorum. Robori & in ipſo caudice iam denſa ac ra/
ra: ſemperq; lata rariora. Diſpoſita myrto. Cōcaua buxo. Inordinata pomis. Plura eodem pediculo exeū/
tia malis pyriſq;. Ramuloſa ulmo: & cytiſo. Quibus adiicit Cato decidua a populo quernaq; animali/
bus iubens dari non perarida. Bubus quidem & ficulnea ilignaq; & hederatia. Dantur & ex harundine
ac lauro. Decidunt ſorbo uniuerſa. Cæteris paulatim. Et de foliis hætenus.

De ordine naturæ in ſatis: & de flore arborū & conceptu: &
germinatione: & partu: & quo ordine floreat.

CA. XXVI.

Rdo aut naturæ annuus ita ſe habet. Primus eſt conceptus flare incipiente uento fauonio. Ex
inde fere. vi. idus febru. Hoc enim maritant uiueſcētia e terra. Cū etiā equæ in hispania ut dixi/
mus. Hic eſt genitalis ſpiritus mundi a ſouendo: dictus ut qdā exiſtimauere. Flat ab ocaſu æq/
noctiali uer inchoans: cathlitionē ruſtici uocāt geſtiente natura ſemina accipere: eaq; animā inferente oī/
bus ſatis. Conciipiunt uariis diebus: & pro ſua quæq; natura. Alia ptinus ut aīalia. Tardius aliqua & diu/
tius grauida partes gerūt. Quod germinatio ideo uocatur. Pariunt uero cū florent: floſq; ille ruptis cō/
ſtat utriculis. Sed educatio ī pomo eſt. Hoc & germinatio arborū. Flos eſt plenū ueris indicium: & anni re/
naſcentis. Flos gaudiū arborū. Tūc ſe nouas aliasq; q̄ ſunt oſtendunt. Tūc uariis colorum picturis in cer/
tamen uſq; luxuriant. Sed hoc negatū plerifq;. Nā nec oēs florēt: ſed ſunt triftes quædā: quæq; nō ſenti/
ant gaudia annog;. Nā neq; ilex picea larix pinus ullo flore exhylarant; nataleſue pomorum recurſus

ficulnea

annuos uersicolori nūtio p̄mittūt Nec fici atq; caprifici, Protinus enim fructū flores gignūt. In ficis mirabiles sunt & abortus: qui nunq̄ maturescūt, Nec iunipi florent. Quidā eaz; duo genera tradūt. Alterā florere nec ferre. Quæ uero non floreat ferre protinus baccis subnascens quæ biennio hæreat. Sed id falsum oībusq; iis dura facies semper. Sic & hoīum multis fortuna sine flore est. Omnes aut̄ germinant etiam quæ non florent. Magna & locoz; differentia. Quippe cum ex eodē genere quæ sunt in palustribus priora germinent: mox cāpestria nouissima in siluis. Per se aut̄ tardius pyri siluestres q̄ cætera. Primo fauonio germiat cornus, Proxime laurus, Pauloq; ante æquinoctiū tilia: acer. Inter primas uero populus: ulmus: salix: alnus: nuces. Festinat & platanus. Cæteræ uere cōcepto aquifolium terebinthus: paliurus: castanea: glandes. Serotino autem germine malus: tardissimus suber. Quibusdam germinat̄ germinatio: nimia soli ubertate: aut inuitantis cæli uoluptate: quod magis i hærbis segetum euenit. In arboribus tamen nimia germinatio elafcessit. Sunt aliæ naturales quidē q̄busdam germinationes pariterq; uernæ: quæ suis constant syderibus: quaz; ratio aptius reddet̄ ob hoc tertio uolumine. Hyberna aquilæ exortu. Aestiuæ canis ortu. Tertiā arcturi. Has duas q̄dem oībus arboribus cōes putant. Sentiri aut̄ maxime in fico uite punicis causam afferentes: quoniā in thessalia macedoniæq; plurima tunc ficus exeat. Maxime tamē in ægypto apparet hæc ratio. Et reliquæ q̄dē arbores ut primū cōepere cōtinuant germinationē. Robur & abies & larix intermittūt tripartito ac terna germina edunt. Ideo & inter squamas corticē spargūt. Quod oībus arboribus i germinatione euenit: quoniā p̄gnatiū rumpit̄ cortex. Est aut̄ prima eaz; incipiēte uere circiter. xv. diebus. Iterum germinat̄ trāseūte geminos sole. Sic fit ut dum prima cacumina impellunt se cutis aperiat geniculato incremento. Tertia est earūde ab solstitiū breuissima: nec diutius septēnis diebus. Clareq; & tunc cernit̄ excrescētium cacuminū articulatio. Vitis sola bis parturit̄: cum primū emittit uam: iteq; cū degerit. Eoz; quæ nō florent partus tantū est & maturitas. Quædā statim in germinatione florent: properatq; in eo: sed maturescūt tarde ut uites. Serotino quædā germinatu florēt: maturatq; celeriter: ut morus: quæ nouissima urbanaz; germinat: nec nisi axactō frigore: ob id dicta sapiētissima arbor. Sed cū cōeperit in tantū uniuersa germinatio erūpit: ut una nocte peragat etiā cū strepitu. Ex iis quæ hyeme aq̄la exoriēte (ut diximus) cōcipiunt: floret prima oīum amygdala mense Ianuario. Martio uero poma matura. Ab ea pxime florēt armeniaca: dein tuberes: & præcoces. Illæ peregrinæ: hæc coactæ. Ordine aut̄ natura siluestriū primæ sambucus: cui medulla plurima: & cui nulla cornus mascula. Urbanaz; malus: paruoz; post ut simul possit uideri pyrus & cerasus & prunus. Sequitur laurus illaq; cupressus. Deinde punica fici. At uites & oleæ florentibus iam iis germinat̄. Cōcipiunt uergiliarum exortu. Hoc sydus illaz; est. Floret aut̄ solstitio uitis. & quæ paulo serius incipit olea deflorescunt oīa septēnis diebus: nō celerius. Quædā tardius. Sed nulla pluribus bis septēnis. Omnia & intra. viii. iulii idus etesiarum præcursu. Nec statim fructus sequitur in aliquibus.

De corno: & quo tpe quæq; ferat̄: & quæ fructum non ferat̄: & quæ infœlices existimantur & quæ facillimæ fructū perdūt: & q̄bus fructus anteq̄ folium nascantur. CA. XXVII.

Ornus enim circa solstitia reddit primo candidum postea sanguineum. Ex eo genere fœmina post autūnū fert baccas acerbis & ingustabiles cūctis animantibus. Ligno quoq; fungosa & inutilis. Sumas e fortissimis quæ sit in tāta differētia ab eodē genere. Et terebinthus messibus reddit semē: & acer: & fraxinus: nuces: & mala: & pyra: præterq; hyberna aut præcocia. Autūno glandifera. Serius etiānum uergiliarum occasu. Aesculus tantū autūno. Incipiente aut̄ hyemæ quædam genera mali pyrig; & suber. Abies flores croci colore circa solstitiū. Semē uero reddit post uergiliarum occasum: pinus aut̄ & picea præueniunt germinatione. xv. fere diebus. Semen uero post uergiliarum & ipsæ reddunt. Cædri & iuniperus & ilex annuæ fere habentur: nouisq; fructus in iis cū autūno p̄det. In maxima tamen admiratione pinus est. Habet fructū maturescētē. Habet proximo anno maturitatem uenturum: ac deinde tertio. Nec ulla arbor auidius se p̄mittit. Quo mense ex ea nux decerpit̄: eodem maturescit alia: Et sic dispensatur: ut nullo nō mense maturescant. Quæ se in arbore ipsa diuisere uocantur zamia: læduntq; cæteras: nisi detrahant̄. Fructū arborz; solæ nullū ferunt: hoc est ne semen quidē tamarix. Scopis tantū nascens: populus alnus: ulmus: attinia alaternus: cui folia inter ilicem & oliuam. Infœlices autem existimantur dānataz; religione quæ neq; serunt unq; neq; fructū ferunt. Cremutius auctor est nunq̄ uirere arbor ē: ex qua Phyllis se suspenderit. Quæ gūmi gignūt post germinationē ap̄iunt. Gūmi uero nō nisi fructū detractō spissatur. Nouellæ arbores carent fructū q̄diu crescunt. Perdunt autem facillime ante maturitatē palma: ficus: amygdala: malus pyrus. Item punica quæ etiam roribus nimis & pruinis florem amittit. Qua de causa inflectunt ramos eius: ne subrecti humorē infestū excipiant: atq; continent. Pyrus & amygdala etiā si nō pluunt: sed fiat austrinū cælum atq; nubilum amittunt florem: & primos fructus cum si defloruere tales dies fuerint. Ocissime autē salix amittit semen anteq̄ omnino maturitatē sentiat. Ob id dicta ab Homero frugiperda. Secutaq; ætas scelere suo interpretata est hanc sententiā. Quādo semen salicis mulieri sterilitatis medicamentū esse cōstat. Sed hoc quoq; prouidens natura facile nascenti & depactō furculo incuriosius semen dedit. Vna tantū p̄ditur ad maturitatem p̄ferre solita in creta insula ipso descensu Ioui spelūcæ toruū ligneūq; magnitudine ciceris. Fiūt uero quædā & loci uitio infructuosa: ut in paro sylua cædua quæ nihil fert uacenda: quæ nil fert. Perficæ arbores in rhodo florēt tātū. Fit hæc differētia & ex sexu. In iis eē mares quæ nō ferūt. Aliqui hoc p̄mutates mares esse quæ ferat̄ tradūt. Facit & dēstas sterilitatē. Gignētū aut̄ q̄dam ex lateribus ramoz; & cacuminibus ferunt: ut pyrus: punica: ficus: myrtus. Cætero eadē natura quæ frugibus. Nāq; & in eis spica in cacumē

SEXTVSDECIMVS

nascitur. Legumina in lateribus. Palma sola ut dictū est in spatulis habet fructū racemis ppendentē. Reliquis sub folio pomū: ut protegat̄ excepta fico: cui foliū maximū umbrosissimumq̄. Et ideo supra id pomū ei demū serius foliū nascitur q̄ pomū. Insigne prodit̄ in quodā genere ciliçæ cypricæ helladis ficos sub folio: grossos uero supra folium nasci. Ficus & præcoces habet: quas athenis pdromos uocant. In laconico genere maximæ sunt.

De biferis & triferis & quæ celerime senescant: & de ætatibus earū.

CA. XXVIII.

Vnt & biferæ in eisdē. In cea insula caprifici triferæ sunt. Primo foetu sequens euocat̄: sequenti tertius. Hoc fici caprificant̄. Et caprifici aut̄ ab aduersis foliis nascunt̄. Biferæ & in malis ac pyris quædam sicut præcoces. Malus siluestris biferæ. Sequens eius fructus post actū in apricis maxime. Vites quidē & triferæ sunt: quas ob id insanas uocat̄: quoniā in iis alia murescunt: alia turgescunt: alia florent. M. Varro auctor est uitem fuisse smyrnæ apud matream triferam: & malū in agro consentino. Hoc autem euenit perpetuo in frauennesi africæ agro de quo plura alias: ea est soli fertilitas. Trifera est & cupressus. Namq̄ baccae eius colliguntur mense Ianuario: & Maio: & Septēbri: ternasq̄ earum gerunt magnitudines. Est uero & in ipsis arboribus etiā honestis peculiaris differentia. Sūma sui parte fertilior est arbutus. Quercus inferiore: iuglades: fisci: mariscæ. Oēs quo magis senescunt: eo maturius ferunt: & in apricis locis nec pingui terra. Siluestriora oīa tardiora. Quædā ex iis oīno nō murescūt. Itē quæ subarant̄: aut quæ ablaqueant̄: celeriora neglectis hæc & fertilia. Et etiamnum ætatis differentia. Amygdala enī & pyrus in senecta fertilissimæ: ut glādifera: & quoddā genus ficoḡ. Cætera eius in iuuenta tardiusq̄ maturantes: quā notat̄ in uitibus maxime. Vetustioribus, uinum melius: nouellis copiosius. Celerrime uero senescit: & in senecta deteriorem fructum gignit malus. Namq̄ & minora poma proueniunt: & uermiculis obnoxia. Quin & in ipsa arbore nascuntur. Ficus sola ex omnium arborū foetu maturitatis causa medicat̄. Iam quidē ex portētis: quoniā maiora sunt præcocia præposterioris. Oīa aut̄ celerius senescunt præcœcūda. Quin & p̄tinus moriunt̄ aliquā cælo fecunditatē omnem eblandito: quod maxime uitibus euenit.

De moro.

CA. XXIX.

Contra morus tardissime senescit fructibus minime laborans. Tarde & ea quorum crispa materies: ut acer: palma: populus. Et subarata ocus senescunt.

De siluestribus.

CA. XXX.

Siluestria aut̄ tardissime. Atq̄ in totū omnis cura fertilitatem adiicit: fertilitas senectā: ideoq̄ & præfloreant alia & prægerminant: atq̄ in totum præconia fiunt. Quoniā oīs infirmitas cælo magis accidit. Multæ uero plura gignunt ut diximus in glandiferis: inter quæ laurus uuas suas: maximeq̄ sterilis quæ nō gignit aliud obq̄ id a quibusdam mas existimatur. Ferunt & auellanæ iulos cōpactili callo ad nihil utiles.

De buxo & faba græca siue loto.

CA. XXX.

Lurima uero buxus. Nā & semen suū & granum quod cartegon uocant: & a septētionē uiscū: a meridie hyphæ: e quis plura mox paulo. Interdum pariter res quaternas habent. Arborū quædam simplices: quibus a radice caudex unus & rami frequentes: ut oliuæ: fico: uiti. Quædam fruticosi generis: ut paliurus: myrtus. Item nux auellana. Quinimmo melior est & copiosior fructu in plures dispersa ramos. In quibusdam omnino nullus: ut in suo genere buxo: loto transmarine. Quædā bifurcæ: atq̄ etiā in quinas partes diffusæ. Quædā indiuiduæ: nec ramosæ: ut sambuci. Quædam indiuiduæ ramosæ: ut piceæ. Quibusdā ramoḡ ordo: sicut piceæ: abieti. Aliis incōditus: ut robori malo: pyro. Et abieti quidē subrecta diuisura: ramiḡ in cælum tendentes: nō in latera proni. Mixtu cacuminibus eoḡ decisis moritur: totis uero detruncatis durat. Et si infra q̄ rami fuere præcidatur: quod superest uiuit. Si uero cacumen tantum auferant: tota moritur. Alia ab radice brachiata: ut ulmus. Alia in cacumine ramosa: ut pinus: lotos siue faba græca: quā romæ a suauitate fructus siluestris quidem: sed cerasoḡ pene natura loton appellat. Præcipueq̄ domibus expetitur ramorum petulantia: breui caudice: latissima expatiantiu umbra: & in uicinas domos sepe transilientiū. Nulli opacitas breuior: nec aufert solem hyeme decidentibus foliis. Nullis cortex iucundior: aut oculos excipiens blandius. Nulli rami longiores ualidioresq̄: aut plures: ut dixisse totidem arborea liceat. Cortice pelles tingunt: radice lanas. Malis propriū genus. Feræ enim rostra reddūt: adhærētibus uni maximo minoribus. Ramoḡ aliqui cæci qui nō germinat. Quod natura fit si nō eualuere: aut pœna cū amputatos cicatrix hebetauit. Quæ diuiduis in ramo natura est: hæc uiti in oculo: harundini in geniculo. Oīum terræ p̄xima crassiora. In longitudinem excrescunt abies: larix: palma: cupressus: ulmus: & si qua unistirpia. Ramosoḡ cerasus etiam in .xl. cubitoḡ trabes æquali per totum duum cubitoḡ crassitudine reperitur.

De ramis & cortice & radicibus arboḡ.

CA. XXXII.

Vædā statim in ramos spargūt ut mali. Cortex alii tenuis: ut lauro: tiliæ. Alias crassus ut robori. Aliis lenis: ut malo: fico. Idem scaber robo: palma. Omnibus in senecta rugosior. Quibusdam rumpitur sponte: ut uiti. Quibusdam etiā cadit: ut malo: unedoni. Carnosus suberi: populo. Mēbranaceus ut uiti: harundini. Libris similis ceraso. Multiplex tunicis: ut uitibus: tiliæ abieti. Quibusdā simplex: ut fico: harundini. Magna & radicum differētia. Copiosæ fico: robori: platano. Breues & angustæ malo. Singulares abieti: larici. Singulis enim innituntur: q̄q̄ minimis in altera dispersis. Crassiores lauro & inæquales. Itē oleæ: cui & ramosæ. At robori carnosæ. Robora suas in profundum agunt. Si Virgilio quidē credimus æfulus quantū corpore eminet: tantū radice descēdit. Oleæ malisq̄ & cupressis per summā celsipitum. Aliis recto meatu: ut lauro: oleæ. Aliis flexuoso: ut fico. Minutis hæc

LIBER

capillamentis hirsuta ut abies: multaq; siluestrium. E quibus montani prætenuia fila decerpentes spectabiles lagenas & alia uasa nectunt. Quidam non alius descendere radices: quam folis calor tepesciat. Idque natura loci tenuiores siue grauissimas dixere: quod falsum arbitror. Apud auctores certe inuenitur abietis platanam cum transferret: octo cubitorum in altitudine: nec totam refossam: sed abruptam. Maxima spatium atque plenitudine & cædri est. Ab ea platanis: roboris: & glandiferarum. Quarundam radix uiuacior superficie: ut lauri. Itaque cum trunco inaruit recisa: etiam lætius fruticat. Quidam breuitate radicum celerius senescere arbores putant. Quod coarguunt fici: quarum radices longissimæ: & senectus ocissima. Falsum arbitror & quod aliqui perdidere radices arborum uetustate minui. Visa etenim est annosa quercus euersa ui tempestatis: & iugeque soli amplexa. Prostratas restitui plerumque: & quadam terræ cicatrice reuiuiscere: uulgare est. Et familiarissimum hoc platanis: quæ plurimum uentorum concipiunt propter densitatem ramorum. Quibus amputatis leuata onere in sua scrobe reponunt. Factumque iam est hoc & in iuglandibus oleisque ac multis aliis.

De prodigiosis arboribus: & quibus modis sponte nascuntur: & quod non omnia ubique nascantur: & quæ non alibi nascantur arbores. CA. XXXIII.

St in exemplis & sine tempestate ullaue causa alia quam prodigii cecidisse multas: ac sua sponte resurrexissent. Factum hoc populi Romæ, quiritibus ostentum cimbricis bellis nuceria in luco iunonis ulmo postquam etiam cacumen amputatum erat: quoniam in aram ipsam percubebat: restituta sponte: ita uti protinus floreret. A quo deinde tempore maiestas populi Romæ, resurrexit: quæ ante uastata cladibus fuerat. Memorat hoc idem factum & in philippis salice percidua atque detruncata. Et stagiris in musæo populo alba. Omnia fausti ominis. Sed maxime mirum antædri platenus etiam circudolatis lateribus restibilis sponte facta: uitaque reddita. Longitudine. xv. cubitorum: crassitudine quattuor ulnarum. Arbores quas naturæ debeamus tribus modis nascuntur. Sponte: aut semine: aut ab radice. Cura numerosior existit: de qua suo dicemus uolumine. Nunc enim totus sermo de natura est multis modis mirisque memorabili. Namque non omnia in omnibus locis nasci docuimus: nec translata uiuere. Hocque alias fastidio: alias contumacia: sæpius inbecillitate eorum quæ transferunt euenit cælo inuidente: alias solo repugnante. Fastidio balsamum alibi nasci natura que in syria noluit fere. Nec non & palmam nasci ubique: aut natam parere: uel cum promissit etiam ostenditque ea educare: quæ tanquam inuita peperit. Non habet uires frutex cinnami in syriæ uicina perueniendi. Non ferunt amomi nardique deliciae ne in arabia quidem ex india naue peregrinari. Tentauit enim Seleucus rex. Illud maxime mirum ipsas arbores plerumque exorari ut uiuant atque transmigrant. Aliquando & a solo impetrari ut alienas alat: aduenasque nutriat: cælum nullo modo qui flecti. Viuit in italia piperis arbor. Cassia uero etiam in septentrionali plaga. Vixit & in lydia thuris. Sed unde sorbentes succum omnem ex iis soles torquentesque lachrymam? Illud proxime mirum mutari naturam in iisdem locis: atque iprouiso ualere. Cædrum æstuosis partibus dederat: & in lyciis frigidisque montibus nasci. Frigus inimicum lauro fecerat: sed in olympo copiosior nulla est. Circa bosphorum cimerium in paticapeo urbe omni modo laborauit Mithridates rex & cæteri incolæ. Sacrorum certe cæla laurum myrtumque habere: & non contingit: cum habundent arbores ibi punicee ficique. Jam mali & pyri laudatissimæ. Frigiditas natura eodem tractu non genuit arbores: pinum: abietem: piceam. Et quid attinet ad pontum abire? iuxta romam ipsam castaneæ cerasique ægre proueniunt. Persica in tusciano. Nec non nuces græcæ cum tedio inferuntur. Teracina siluis scatet earum.

De cupressu & quæ ex terra noua aliqua sæpe nascantur quæ in ea ante non fuerunt. CA. XXXIII.

Vpressus aduena & difficillime nascenotium fuit: ut de qua uerbofius sæpiusque quam de eo omnibus aliis prodiderit Cato. Narum morosa: fructu supuacua: bacis torua: folio amara: odore uiolenta: ac ne umbra quidem gratiosa: materie rara: ut pene fructuosi generis. Diti sacra: & ideo funebri signo ad domos posita. Fœmina sterilis diu. Metæ demum aspectu non repudiata distinguendis tantum pinorum ordinibus. Nunc uero tonsilis facta in densitate parietum: coercitaque gracilitate perpetuo tenera. Trahiturque etiam in picturas ope hystoricali uenatus classese & imagines regum tenui folio breuique & uirete superuestiens. Duo genera earum. Metæ in fastigium conuoluta: quæ & fœmina appellatur. Mas aspergit extra se ramos: deputaturque & accipit uitæ. Vtraque autem imittit in perticas asserese amputatione ramorum qui. xiii. anno denariis singulis ueneunt. Quæstuosissima in saturni rone silua. Vulgoque dotæ filiæ antiqui platanaria appellabatur. Huic patria insula creta: quæque. Cato tarentinam eam appellat. Credo quæ primam eo uenerit. Et in enaria succisa regerminat. Sed in creta quocumque loco terram mouerit quæpiam nisi feratur alia: hæc gignitur: protinusque emigrat. Illa uero etiam non appellato solo ac sponte: maximeque in idæis montibus: & quos albos uocant: summisque iugis: ubi niues nunquam absunt plurima. Quod miremur alibi non nisi in tepore proueniens: & nutrice magnopere fastidians. Nec terræ tantum natura circa has refert: aut perpetua cæli: uerum & quædam temporaria uis hymbrii. Aliquæ plerumque semina afferunt: & certo fluunt genere. Aliquæ etiam incognito. Quod accidit cyrenaicæ regioni: cum primam ibi lasserpitiu natum est ut in hærbæ natura dicemus. Nata est & silua urbi rei proxima hymbre piceo crassoque circiter urbis romæ anno quadringentesimo tricesimo. De hedera. CA. XXXV.

Edera iam dicitur in asia nasci. Negauerat Theophrastus: nec in india nisi in monte mero. Quin & Harpalum omni modo laborasse ut fereret eam in medis frustra. Alexandrum uero ob raritatem ita coronato exercituum uictorem ex india reddisse exemplo liberi patris. Cuius dei & nunc adorant thyrso galeaque etiam ac scuta in thraciæ populis in solenibus sacris. Inimica arbor satis omnibus sepulchraque ac muros rupens. Serpentium frigori gratissima: ut mirum sit illam in honore ullo habitam. Duo genera eius. Prima ut reliquarum mas & fœmina. Maior tradit mas corpore: & folio duriore ac

SEXTVSDECIMVS

pinguiore: & flore ad purpurā accedēte. Vtriusq; aut flos similis est rosæ siluestri: nisi q̄ caret odore. Species horū generū tres. Est enim candida & nigra hederā: tertiāq; quæ uocaf helix. Etianum hæ species diuidunt̄ in alias: quoniā est alia fructu tantū cādida: alia & folio. Fructūq; cādīdum ferētū alius densus acinus & grandior racemis in orbē circūactis: qui uocant̄ corymbi. Itē silēitium cuius est minor acinus spersior racemus. Simili modo in nigra. Alicui & semen nigrū: aliis crocatū. Cuius coronis poetæ utuntur. Foliis minus nigris: quā quidā nysiam: alii bacchicā uocāt: maximis inter nigras corymbis. Quidā apud græcos etiamnum duo genera huius faciunt. A colore acinorum erythranum & chryfocarpum. Plurimas aut̄ habet differentias helix: quoniā folio maxime distat. Parua sunt & angulosa cōcinioraq;: cū reliquorū genera simplicia sint. Distat & longitudine internodiōq;: præcipue tamē sterilitate: quoniā fructū nō gignit. Quidā hoc ætatis esse nō generis existimant: primōq; esse helicē putant fieri hederam uetustate. Hōz error manifestus intelligit̄: quoniā helicis plura genera reperiunt̄: sed tria maxime insignia. Hærbacea ac uirens quæ plurima est. Altera cādīdo folio. Tertia uersicolor: quæ thracia uocaf. Etiamnū hærbaceæ tenuiora folia: in ordinē digesta: dēfioraq;. In alio genere diuersa oīa. Et in uersicolori alia tenuioribus foliis ac similiter ordinatis dēfioribusq;. In altera neglecta oīa hæc. Maiora quoq; ac minora sunt folia: macularūq; habitu distāt. Et in cādīdis alia sunt candidiora. Adolefcit in longitudinem maxime hærbacea. Arbores aut̄ necat cādīda: omnēq; succū auferendo tanta crassitudine auget: ut ipsa arbor fiat. Signa eius folia maxima atq; latissima māmās erigentis: quæ sunt cæteris inflexa. Racemi itātes ac subrecti. Et q̄q; oīum generi radica brachia: huic tamē maxime ramosa ac robusta. Ab ea nigræ Sed p̄priū albæ q̄ inter media folia emittit brachia utrūq; semp amplectens. Hæc est & in muris quis ambire non possit. Itaq; etiā pluribus locis intercisa uiuit tamen duratq;: & totidē initia radicum habet quot brachia. Quibus incolumes & solidas arbores fugit ac strāgulat. Est & in fructu differentia albæ nigræq; hederæ: quoniā aliis tanta amaritudo acini: ut aues nō attingant. Est & rigens hederā quæ sine amminiculo stat sola oīum generū ob id uocata ciffos. E diuerso nunq̄ nisi humi repens cameciffos.

De hederā quæ uocatur similax.

CA. XXXVI.

Similis est hederæ e cilicia quidē primū p̄fecta: sed in græcia fræquētior: quā uocāt similacem densis geniculata caulibus: spinosa fruticosa ramis: folio hederaceo: paruo non anguloso: a pediculo emittente pampinos: flore candido: olente lilium. Fert racemos labruscæ modo non hederæ: colore rubro: cōplexa acinis maioribus nucleos undenos: minoribus singulos: nigros durosq; in fausta omnibus sacris & coronis: quoniā sūt lugubris: uirgine eius noīs propter amorē iuuenis Croci mutata in hūc fruticē. Id uulgus ignorās plerūq; festa sua polluit hederā existimādo. Sicut in poetis aut Libero patre aut Sileno: qui oīno nescit quibus coronef. Et similāce sūt condicilli. Propriūq; materiæ est ut admota auribus leuem sonum reddat. Hederæ mira proditur natura ad experiēda uina. Si uas fit ex ligno eius: uina tranfluere: ac remanere aquam si qua mixta fuerit.

De aquaticis calamis & fruticibus.

CA. XXXVII.

Interea qui frigidis gaudēt aquaticos frutices dicere cōuenit. Principatū in iis tenebunt harundines belli pacisq; experimentis necessaria: atq; etiā in deliciis gratæ. Tegulo enim eaz; domus suas septentrionales populi operiūt: duratq; eius alta tecta. In reliquo uero orbe & camerarum leuissime suspēdūt. Carthiisq; feruiunt calami ægyptii maxime cognatione quadā papyri. Probatiores tamen gnidii: & qui in asia circa anaeticū lacū nascunt̄. Nostratibus fungosior subest natura: cartilagine bibula: quæ cano corpore intus: supne tenui inarescit ligno. Fissilis præacuta semp acie geniculata. Cætero gracilitas nodis distincta leui fastigio tenuatur in cacumina. Crassiore peniculo coma: neq; hac superuacua. Aut enim pro pluma strata cauponaz; replet: aut uni limosiore callo iduruit: sicut in belgis cōtusa & interiecta nauium commissuris ferruminat textus: glutino renacior: rimisq; explēdis fidelior pice. Calamis oriētis populi bella cōficiunt. Calamis spicula addūt irreuocabili hamo noxia. Mortē accelerāt pinna addira calamis. Fitq; & ex ipso tælū aliud fracto ī uulneribus. His armis solē ipsum obumbat. Propter hoc maxime serenos dies optant. Odore uetos & hymbres qui inter illos pacem esse cogūt. Ac si qs æthiopus: ægyptum: arabas: indos: scyras: bactras: sarmatarum tot gētes & oriētis omniaq; parthoz; regna diligentius cōpetet: æqua ferma pars hoīum in toto mūdo calamis superata degit. Præcipuus hic usus in creta bellatores suos præcipitauit. Sed in hoc quoq; ut in cæteris rebus uicit italia. Quoniā nullus sagittis aptior calamus q̄ in rheno bononiēsi amne cui plurima inest medulla pōdusq; uolucris. Contra flatus quoq; peruicax libra. Quippe nō eadē gratia belgicis. Hæc & creticis commēdationibus: q̄q; præferantur indi quoq; alia quibusdam uidetur natura: quando & hastaz; uicem præbent additis cuspidibus. Harūdini quidē indicæ arborea amplitudo. qualē uulgo in tēplis uidemus. Differre mares ac foeminas in his quoq; indi tradūt. Spissius mari corpus: foeminæ capacius. Nauigiōz; etiā uicem præstāt (si credimus) singula internodia. Circa acesinē amnē maxime nascunt̄: Harūdo oīs ex una stirpe numerosa. Atq; etiā recisa foecūdius refurgit. Radicis natura uiuax: geniculata & ipsa. Folia idicis tantum breuia. Oibus uero a nodo rosa cōplexu tenues per ambitū inducūt tunicas: atq; a medio internodio cū plurimū desinūt uestire: procūbuntq;. Latera harūdini calamoq; in rotūditatē bina super nodos alterno semper inguine: ut alterz; ad dextrā fiat: alterum superiore geniculo ab leua per uices. Inde exeūt aliquādo rami qui sunt calami tenues. Plura autem genera. Alia spissior dēfiorq; geniculis: breuius internodiis. Alia rator maioribus: tenuior & ipsa. Calamus uero alius totus concauus. quem syringiam uocant: utilissimus fistulis: quonā nihil est ei chartilaginis atq; carnis. Orchomenius est cōtinuo

LIBER

foramine peruius: quæ auleticō uocant. Hic tibiis utilior: fistulis ille. Est alius crassiore ligno & tenui foramine. Hunc totū fungosa replet medula. Alius breuior: alius procerior: exilior: crassiorq;. Fruticosissimus qui uocatur donax non nisi in aquaticis natus: quoniā & hæc differentia est multū prælata harundine quæ in siccis pueniat. Suū genus sagitario calamo ut diximus. Sed cretico longissimis internodiis obsequiūq; quo libeat flecti calefacto. Differentias faciunt & folia non multitudine uerum robore & colore. Valida laconicis: & ab una parte densiora: quales: in totū circa stagna gigni putant. Dissimiles annicis: longiq; uestiri foliis: spatiosius a nodo scandente cōplexu. Est & obliqua harūdo nō in excelsitatem nascens: sed iuxta terram fruticis mō se spargens: suauissima in teneritate animalibus. Vocatur a quibusdam elegia. Est & in italia nascens adarcha nomine palustris ex cortice tatum. Sub ipsa coma utilissima dentibus: quoniā uis eadem est quæ sinapi. De orchomenii lacus harūdinētis accuratius dici cogit admiratio antiqua. Characian uocabant crassiorē firmiorēq;. Plociam uero subtiliorē. Hanc in isulis fluitantibus natare: illā in ripis expatiantis lacus. Tertia harūdo est tibialis calami: quæ auleticon uocant. Non hic anno nascebat. Nā & lacus incrementa hoc tēporis spatio seruabat. Prodigiōsus si quando amplitudinem biennio extendisset: quod notatū apud cheroniā in fausto atheniensiu proelio. Et apud lebaida sæpe notatur influente cephalo. Cum igit anno permaneret inundatio p̄ficiūt in aucupatoriam quoq; amplitudinē. Vocatur zeugitæ: cōtra bōbyciæ maturius reciproco graciles. Fœminæq; latiore folio atq; candidiore: modica lanugine: aut oīno nulla: spadonū noīe insignibus. Hinc erant armamenta ad inclusos cantus nō silēdos ex reliquo curæ miraculo: ut uenia sit argento iam potius rani. Cædi solebant tēpestiue usq; ad Antigenē tibicinē cum adhuc simplici musaica uterentur sub arcturo. Sic præparatæ alii quot post annos utiles esse incipiebant. Tunc quoq; multa domandæ exercitationem: & canore tibiæ ipsæ educendæ: comprimētibus se singulis: quod erat illis theatrorū moribus utilius. Postq; uarietas accessit & cantus quoq; luxuriantes cædi ante solstitia cœptæ: & fieri utiles in trimatu apertioribus earum unguis ad flectendos sonos. Quæ inde sunt & hodie. Sed tunc ex sua quaq; tantū arundine congruere persuasum erat: & ea quæ radicē antecesserat: leuæ tibiæ cōuenire: quæ cacumen dexteræ. Immensum q̄tū iis prælatis quas ipse cephalus abluisset. Nunc sacrificæ tuscorū e buxo. Ludicræ uero loto ossibusq; alininis & argento fiunt. Aucupatoria harundo a panhormo laudatissima. Piscatoria ab aritana ex africa. Harundis italiæ usus ad uineas maxime. Cato feri eam iubet in humidis agris bipalio subactō prius solo: oculis dispositis interuallo ternorū pedum. Simul & corrudam unde asparagi fiunt: cōcordare amicitiam. Salicis uero qua nulla aquaticæq; utilior. Licet populi uitibus placeant: & cecubum ducant. Licet alii sæpes muniant: contraq; erumpentium animum impetus riparum muro in tutelis ruris exubent: in aqua fatæ: cæfæq; densius in numero hærede profint.

De salice genera eius octo: & quæ præter salicē sint utilia ligaturis & de rubis. CA. XXXVIII.

Alicis statim plura genera. Nā quædam & in p̄ceritatē magnam emittūt iugis uineæq; p̄ticas. Pariūtq; balteo cortice uincola. Et aliæ uirgas sequacis ad iuncturas lentitiæ. Aliæ prætenues uiminibus texendis spectabili subtilitate. Rursus aliæ firmiores corbis ac plurimæ agricolarū suppellectili cādidiore ablato cortice: leuiq; tractatu mollioribus uasis: q̄ ut e corio fiant: atq; etiam supinæq; in delicias cāthedrag aptissima. Decidua facili fertilitas: densiorq; tonsura ex breui pugno uerius q̄ ramo: non ut remur in nouissimis curanda arbore. Nullus quippe tutior est reditus minoris uel impendii aut tempestatis securior. Tertium locum ei in æstimatione ruris Cato attribuit: prioremq; q̄ oli uetis: q̄q; frumento: aut pratis: nec quia desint alia uincola. Siquidem & genistæ: ithacæ: & populi: & ulmi: & sanguinei frutices: & betullæ: & harūdo fissa: & harūdinum folia: ut in liguria & uitis ipsa: recisq; aculeis rubi alligāt: & intorta corylus. Mirūq; contusio ligno alicui: maiores ad uincola esse uires. Salici autem præcipua dos. Finditur enim græca rubens: candidiorq; amerina: sed paulo fragilior. Ideoq; folio ligat nexu. In asia tria genera obseruant. Nigram utiliore uiminibus. Cādidad agricolæq; uisibus. Tertiā quæ breuissima est helicē uocant. Apud nos quoq; multi totidē noīa iponunt. Vimineam uocāt eandē purpureā. Alterā nicelinā a colore: quæ fit tenuior. Tertiā gallicā: quæ tenuissima. Nec in fruticū nec in ueprium caulinum ue neq; in herbag: aut alio ullo q̄ suo genere numerentur iure scirpi fragiles palustresq; ad tegulum tegetesq;. E quibus detractō cortice cādela luminibus & funeribus seruiūt. Firmior quibusdam in locis earum rigor. Nāq; iis uelificant non in pado tantum nautici: uerum & in mari piscator africanus præpostero more uela intra malos suspendens. Et mapalia sua mauri tegunt. Proximæq; æstimāti hoc uideatur esse quod in interiore mundi parte pari sunt papyri usui: sed fruticosi generis sunt. Inter aquaticas arbores sunt & rubi atq; sambuci fungosi generis aliter tamen q̄ ferulæ. Quippe plus ligni ac succi utiq; sambuco. Ex qua magis canoram buccinam tubamq; credit pastor ibi cæfæ ubi galliorum cantum frutex ille non exaudiat. Rubi mora ferunt & alio genere similitudinem rosæ: qui uocatur cinobatos. Tertium genus ideum uocant græci a loco: tenuior est q̄ cætera minoribusq; spinis: & minus adūcis. Flos eius contra lippitudinem illinitur ex melle: & ignem sacrum. Contra stomachi quoq; uitia bibitur ex aqua. Sambuci acinos habent nigros atq; paruos humoris lenti inficiēdo maxime capillo: qui & ipsi aqua decocti manduntur.

De succis arborū & natura materiæ: & de cædendis arboribus. CA. XXXIX.

Vmor & cortici arborum est: qui sanguis earum intelligi debet: non idem omnibus. Ficus lacteus. Huic ad caseos figurandos coaguli uis. Cærafis gumosus. Vlmis saliuosus. Lentus ac pinguis malis. Vitibus ac pyris aquosus. Viuatiōra qbus lētior. Atq; in totum corpore arborum:

SEXTVSDECIMVS

ut reliquorum animalium: cutis: sanguis: caro: nerui: uenæ: ossa: medullæ: Pro cute cortex mirum in
 moro medicis succum quærentibus fere hora diei secunda lapide incisus manat altius fractus siccus ui
 detur. Proximi plerisque adipēs. si uocantur a colore alburnū. Mollis ac pessima pars ligni etiam in robo
 re facile putrescens: teredini obnoxia. Quare semper amputabitur. Subest huic caro: cui ossa: idest ma
 teriæ optimum. Alternant fructus quibus siccus lignum: ut olea: magisque quibus carnosum: ut cerasus.
 Nec omnibus adipes carnesue largæ: sicuti nec animalium acerrimis. Neutrū habent buxus: cornus: olea.
 Nec medullā: minimūque etiā sanguinis. Sicuti ossa nō habēt sorba: carnē sambuci: & plurimā ambæ me
 dullam. Nec arundines maiore ex parte. In quarūdā arborū carnibus pulpæ uenæque sunt. Discrimen ea
 rū facile. Vene latiores cædidioreque. Pulpæ fissilibus insunt. Ideo fit ut aure ad caput trabis quālibet præ
 iogæ admota ictus ab altero capite uel grauis sentiat: penetrāte rectis meatibus sono. Vnde deprehēdit
 an torta sit materies: nodisque concisa. Quibusdā sunt tubera: sicut sunt in carne glādia in iis: nec uena nec
 pulpæ: quodā callo carnis in se cōuoluto. Hoc preciosissimū in citro & acere. Cætera mensagæ genera fil
 sis arboribus circinant in pulpā. Alioquin fragilis esset uena in orbē arboris cæsa. Fagis pectines trans
 uersi in pulpa apud antiquos. Inde & uasis honos. Manius Curius iurauit se ex præda nihil attigisse: præ
 ter gutturum faginum: quo sacrificaret. Lignum in longitudinem ita fluctuat: ut quæ pars fuit ab radice
 ualidius fidat. Quibusdā pulpa sine uenis mero stamine & tenui constat. Hæcque maxime fissilia. Alia
 frangi celeriora quæ findi quibus pulpa nō est: ut oleæ: uites. At e contrario totū a carne corpus fico. Tota
 ossa est ilex: cornus: robur: cytifus: morus. hebenos: lotos: & quæ sine medulla esse diximus. Cæteris ni
 gricās color. Fulua cornus in uenalibus nitet incisuris nodata pp decorē. Cædrus & larix & iuniperus
 rubent.

De teredinibus larice.

CA. XL.

I Arix foemina habet: quam greci uocant ægida mellei coloris inuentū est pictorū tabellis im
 mortale: nullisque fissile rimis. Hoc lignū proximum medullæ est. In abiete leucon greci uoca
 uere. Cædrus quoque durissima: quæ medullæ proxima ut in corpore ossa derafo mō limo. Et
 sambuci interiora mire firma tradunt. Nāque qui uenabula ex ea faciunt præferunt omnibus. Constat
 enim ex cute & ossibus. Cædi tēpestiuū quæ decortcent. Ut teretes ad tēpla cæteraque usus rotundi cum
 germinat: alias cortice inextricabili & carie subnascente ei materiæque nigrescente. Tigna & quibus aufert
 securis corticē a bruma ad fauoniū: aut si præuenire cogamur arcturi ocafus: & ante eū fidicula. Nouis
 sima rōne solstitio. Dies sydege horum reddentur suo loco. Vulgo satis putant obseruare: ne quæ dedo
 landæ arbores sternant ante editos suos fructus. Robur uere cæsum teredinē sentit. Bruma autē ne ui
 riatur: neque findit: alias obnoxiiū etiā ut torqueat sese: findatque quod in subere tēpestiue quoque cæso eue
 nit. Infinitū refert: lunaris ratio: nec nisi a uicesima in tricesimā cædi nolunt. Inter oēs cōuenit utilissime
 in coitu eius sterni: quæ diē alii interlunium: alii silentis lunæ appellant. Sic certe Tiberius Cæsar concre
 mato ponte naumachiario larices ad restitendū cædi ex retia præfiniuit. Quidā dicūt ut in coitu & sub
 terra sit luna. Quod fieri nō pōt nisi noctu. At si cōpetant coitus in nouissimū diē brumæ: illa æterna sit
 materies: proxime cū supradictis syderibus. Quidam & canis ortū addunt: & sic cæsas materies in forū
 augustum. Nec nouellæ autem ad materiem nec ueteres utilissimæ. Circūcisas quoque ad medullam alii
 non inutiliter relinquūt: ut omnis humor stantibus defluat. Mirum apud antiquos primo punico bel
 lo classē Duilli imperatoris ab arbore excisa sexagesimo die nauigasse. Contra uero Hieronem regē
 ducentas. xx. naues effectas diebus. xlv. tradit. L. Piso. Secundo quoque punico bello Scipionis classis. xl.
 die a securi nauigauit. Tantum tempestiua uitas etiā in rapida claritate pollet. Cato hominum summus
 in omni usu de materiis hæc adiicit. Prælum e sapino atra potissimū facitu ulmeā: pineam: nuceam: hæc
 atque aliam materiem omnem cum effodies: luna decrecente eximito post meridiem sine uento austro.
 Tunc erit tempestiua: cū semē suum maturum erit. Caueto ne per rorē trahas: aut doles. Idēque mox. Ni
 si in trimesti lunaque dimidiata ne tangas materiem. Tunc ne effodias aut præcidas abs terra. Diebus
 quattuor proximis quibus luna plena fuerit optime eximis. Omnino caueto nigrā materiam ne doles:
 ne cædas: ne ue tangas nisi siccā: ne ue gelidā: ne ue rorulentā. Tiberius idem & in capitolio con
 dendo seruauit interlunū. M. Varro aduersus defluvia præcepit obseruandū idem a pleniluniis. Larici
 & magis abieti succis humor diu defluuit. Hæc omniū arborū altissimæ ac rectissimæ. Nauium malis
 antenisque ppter leuitatē præfertur abies. Cōmuni ab iis pino: quæ aut quadripartitos uenæque cursus bi
 fidosque habeat: uel omnino simplices. Fabrorū itestina opera medulla festilis optima quadripartitis ma
 teriis & mollior quæ cætera. Intellectus in cortice protinus peritis. Abietis quæ pars a terra fuit enodis est.
 Hæcque quæ diximus ratione fluuiata decorticat: atque ita sappinus uocatur: superior pars nodosa duriorque
 susterna. Et in ipsis aut arboribus robustiores aquiloniæ partes Et in totum deteriores ex humidis opa
 cisque. Spissiores ex apricis: & diuturnæ. Ideo Romæ inferna abies supernati præfertur. Est per gentium
 quoque regiones in iis differentia. Alpibus apenninorum laudatissimæ. In gallia ciuribus ac monte uosgo:
 in corsica: bithynia: ponto: macedonia. Deteriores eneatica & arcadica. Pessimæ parnasia: & euboea: quo
 niā romosæ ibi & contortæ putrescētēque facile. At cædrus in creta africa syria laudatissima. Cædri oleo
 peruncta materies nec tineam nec cariem sentit. Iunipero eadem uirtus quæ cædro. Vasta hæc in hispa
 nia: maximeque bacca eis. Medulla eius ubicūque solidior etiā quæ cædrus. Publicū omnium uitium uocant
 spiras ubi sese cōuoluerit uenæ atque nodi. Inueniuntur in quibusdā sicut in marmore centra: idest du
 ricia clauo similis: inimica ferris. Et quædam forte accidunt in lapide comprehenso aut recepto in cor
 pus: aut alterius arboris ramo. Megaris diu stetit oleaster in foro: cui uiri fortes affixerant arma: quem

cortice ambiēte ætas longa occultauerat. Fuitq; arbor illa fatalis excidio urbis præmonitæ oraculo cū arbor arma perisset: quod succisæ accidit ocreis galeisq; intus repertis. Ferunt lapides ita inuentos ad cōtinendos partus esse remedio.

De materiis, De magnitudine arborum: & quæ cariem & ruinam non sentiunt: & de perpetuitate materiarum.

CA. XLI.

Mplissima arbor ad hoc æui existimat romæ uisa: quā propter miraculū Tiberius Cæsar in eodē ponte naumachiario exposuerat aduectā cū reliqua materie. Durauitq; ad Neronis principis amphitheatrum. Fuit autem trabs e larice longa pedes, cxx. bipedali crassitudine æqualis, quo intelligebatur uix credibilis reliqua altitudo fastigium ad cacumen æstimantibus. Fuit & memoria nostra in porticibus septog. a. M. Agrippa relicta æque miraculi cā: quæ delibatorio supfuerat, xx. pedibus breuior sexpedali crassitudine, Abies admirationis præcipuæ in nauī quæ ex ægypto Cæsar pricipis iussu obeliscū in uaticano circo statutū: quattuorq; trūcos lapidis eiusdē ad sustinendū eum adduxit. Qua nauē nil admirabilius uisum in mari certū est, cxx. modis tunc lentis pro saburra ei fuere. Longitudo spatium optinuit magna ex parte ostiensis portus lanierē leuo: ibi namq; demersa est a Claudio principe cū tribus molibus turriū altitudine i ea ex ædificatis obiter puteolano puluere aduectis. Quæ arboris crassitudo quattuor hoīum ulnas cōplectētium implebat. Vulgoq; auditur, lxxx. nūmorum & pluris malos ad eos uenundari usus. Rates uero cōnecti, xl. sestertis plerasq;. At in ægypto ac syria reges inopia abietis cædro ad classes feruntur usi. Maxima ea in cypro traditur ad undecimē Demetrii succisa, cxxx. pedum longitudinis: crassitudinis uero ad trium hoīum cōplexum. Germaniæ prædones singulis arboribus cauatis uauigāt: quæ quædam & triginta hoīes ferunt. Spissima ex omni materie ideo & grauissima iudicatur hebenus & buxus: graciles natura: neutra in aquis fluitat: nec suber si dematur cortex: nec larix. Ex reliquis sicissima lotos: quæ Romæ ita appellatur. Deinde robur ex alburnatum: & huic nigricans color: magisq; etiam cytiso: quæ proxime accedere hebenum uidetur. Quam non desinit qui syriacas terebinthos nigriores affirmant. Celebratur & Tericles nomine calices ex terebintho solitus facere torno. Per quā probatur materies: omnium hæc sola ungi uult: meliorq; oleo fit. Colos mire adulteratur iuglande ac pyro siluestri tinctis atq; in medicamine decoctis. Oibus quæ diximus spissa firmitas. Ab his proxima est cornus: quæ nō potest uideri materies propter exilitatem. Sed lignum non alio pene q̄ ad radios rotæq; utile: aut si quid cuneandum sit in ligno clauisue figendū ceu ferreis, Ilex item & oleaster & olea atq; castanea: carpinus: populus. Hæc oīa & crispa aceris modo. Si uela materies idonea esset, Ramis sæpe deputatis castratio illis est: adimitq; uires. De cætero plerisq; eorū. Sed utiq; robori tanta duricia est: ut terebrari nisi madafactū nō queat: & ne sic quidē adactus auelli clauus. E diuerso clauum non tenet cædrus. Mollissima tilia: eadem uidetur & calidissima: argumentum afferunt q̄ citissime ascias retundet. Calidæ morus: laurus: hedera: & oēs quibus igniaria fiunt. Exploratq; hoc usus in castris: pastorūq; repperit: quoniā ad excutiendū ignem non semp lapidis occasio est. Teris igit lignū ligno: ignēq; cōcipit attritu: excipiente materia aridi fomitis fungi uel folioꝝ facillime cōceptū. Sed nihil hædera præstātius: quæ terat lauro: laurumq; terat. Probat & uitis siluestris alia q̄ labrusca: & ipsa hedera modo arbore scādēs. Frigidissima quæcūq; aquatica. Lētissima autē & ideo scutis faciendis aptissima quoq; plaga cōtrahit se ptinus: clauditq; suū uulnus. Et ob id cōtumaciū transmittit ferrum. In quo sunt genere fici: ut salix: tilia: berulla: sambucus: populus utraq;. Leuissima ex his sicut & salix: ideoq; utilissima. Omnes autē etiam ad cistas quæcūq; flexibili crate cōstant. Habent & candorē rigoremq; & in sculpturis facilitatē. Est lentitia platano: sed madida sicut alno. Siccior eadē ulmo: fraxino: moro: ceraso: sed ponderosior. Rigorē fortissime seruat ulmus: ob id cardinibus assamētisq; portæq; utilissima: quoniā minime torquetur: permutanda tantū sic: ut cacumē ab inferiore sit cardine: radix superior. Palma est mollis. Et suberis materies spissa. Et malus: pyrusq;: necnō acer: sed fragiles: & quæcūq; crispa. In oibus siluestris & mascula differētia cuiusq; generis augent. Et infœcunda firmiora fertilibus: nisi quo in genere mares ferunt: sicut cupressus: & cornus. Cariē uetustatemq; nō sentiunt cupressus: cædrus: hebenus: lotos: buxus: taxus: iuniperus: oleaster: & olea. Et ex reliquis tardissime larix: robur: suber: castanea: iuglans. Rimā fissurāq; nō capit sponte cædrus: cupressus: olea. Buxū maxime æternā putant: hebenū: & cupressum: cædrūq;. Claro de oibus materiis indicio in tēplo ephesiæ Dianæ utpote tota asia extruēte: cū quadringentis annis pactū sit. Cōuenit tectū eius esse e cædrinis trabibus. De ipso simulacro deæ ambigē. Cæteri ex hebeno esse tradunt. Mutianus ter cōsul ex iis qui pxime uiso eo scripsere: uitigineū & nunq̄ mutatū septies restituto templo. Hanc materiā elegisse eandē. Canetiam nomen artificis nuncupans. Quod equidē miror cū antiquiorē Mineruā nō quoq; mō Libero patri uetustatem attribuat. Adiicit multis foraminibus nardo rigari: ut medicatus humor alat: teneatq; iuncturas: quas & ipsas esse modicas admodū miror. Valuas esse e cupresso: & iam quadringentis prope annis durare materiā omnem nouæ similem. Id quoq; notandum ualuas in glutinis cōpage quadriēnio fuisse. Cupressus in eas electa: quoniā præter cætera uno in genere materiæ nitor maxime ualeat æternus. Nōne simulacrum Iouis in arce e cupresso durat a condita urbe sexcētesimo sexagesimo primo anno dicatum? Memorabile & uticæ tēplum Appolinis: ubi idicarum cædroꝝ trabes durant ita ut positæ fuerē prima urbis eius origine annis. mil. clxxxviii. Et in hispaniis aiunt templū Dianæ a Zacyntho aduectæ cū conditoribus anno ducentesimo ante excidium troiæ ut auctor est Bocchus: infra oppidū ipsum id haberi. Cui pepercit religione inductus. Hānibal iuniperi trabibus etiā nunc durantibus. Super oīa

SEXTVSDECIMVS

memorat ædes in aulide eiuidem deæ sæculis ante troianū bellū exædificata. Cuius quoniā generis materia sciētia obliterata in plenū dici non pōt: utiq; quæ odore pcellant: ea æternitate p̄stare. A prædictis morus p̄xime laudat: quæ uetustate etiā nigrescit. Et quædam tamē in aliis diuturniora sunt usibus q̄ alia. Vlmus in p̄flatu firma. Robur defessum. Et in aquis quercus obruta. Eadē sup̄ terram rimosa facit opera torquendo sese. Larix in humore præcipua: & alnus nigra. Robur marina aqua corrūpitur. Non improbat in aqua & fagus & iuglans. Hæc qdē in iis quæ defodiunt̄ uel p̄cipales. Itē iuniperus: eadem & subdialibus aptissima. Fagus & cerrus celeriter marcescūt. Aesculus quoq; humoris impatiēs. Ecōtra adacta in terram palustribus alnus æterna: onerisq; q̄tilibet patiens. Cerasus firma. Vlmus & fraxinus lentæ: sed facile pandunt̄: flexibiles tamen stantes a circūcisura: siccatae fidiōres. Laricem in maritimis nauibus obnoxia teredini tradunt. Et oīa p̄ter q̄ oleastrum & oleā. Quædam. n. in mari: quædā in terra utiis opportunitiora.

De teredinibus.

CA. XLII.

i Nfestantium quattuor genera. Teredines capite ad portionem grauissimo rodunt dentibus. Hæc tantum in mari sentiūtur: nec aliam putant teredinē proprie dici. Terrestres tineas uocat. Culicibus uero similes triphas. Quartū est & uermiculox̄ genere: quox̄ quidē alii putrescētē succo: ipsa materie alii pariunt̄: sicut in arboribus. Ex eis qui cerastes uocat̄ cū tantum eroserit ut circūagat se: generat alium. Hæc nasci prohibet in aliis amaritudo ut cupressus: in aliis duricia ut buxo. Tradunt & abietem circa germinationes decorticatam qua diximus luna aquis nō corrūpi. Alexandri magni comites pdiderunt in tylo rubri maris insula arbores esse: ex quibus naues fierent: quas. cc. annis durantes inuentas: & si mergerentur incorruptas. In eadem esse fruticem baculis tantum idoneæ crassitudinis: uarium tigrium maculis: ponderosum: & cū in spissiora decidit: uitri modo fragilem.

De materiis architecti: & quæ materies: ad qd̄ utilis: & quæ firmior materia in tectū. CA. XLIII.

a Pud nos materiæ finduntur aliqua sponte: ob id architecti eas fimo illitas sicari iubent ut afflatus nō noceant. Ponderus sustinere ualide abies larix etiā in transuersum posita. Robur: olea incuruant̄ ceduntq; p̄deri. Illæ renituntur: nec temere rumpunt̄: priusq; carie q̄ uiribus deficiunt. Et palma arborq; ualida: in diuersum enim curuat̄. At populus cōtra omnia inferiora pandit̄. Palma e contrario fornicat̄. Pinus & cupressus aduersus cariem tineasq; firmissimæ. Facile pandit̄ iuglans. Fiunt enim & ex ea trabes: frangiq; se prænuntiat strepitu. Quod in andro accidit: cū e balneis territi sono p̄fugerunt. Pinus: picea: alni ad quax̄ ductus in stobos cauatur. Obrutæ terra plurimis durāt annis. Eadē si nō integant̄: cito senescunt: miro mō fortiores si humori extra quoq; supersit. Firmissima in tectum abies. Eadē ualuag; repagulis & ad quax̄q; libeat intestina opa aptissima siue græco: siue cāpano: siue siculo fabricæ artis genere spectabilis: ramentox̄ crinibus pāpinato semp̄ orbe se uoluēs ad incitatos runcinag; raptus. Eadē & curribus maxime sociabilis glutino in tantū: ut findat̄ ante cum solida est.

De glutinanda materia & lignis sc̄tilibus.

CA. XLIII.

m Agna aut̄ & glutinatio: p̄ptereaq; sc̄tilibus laminis ac in alio genere operiunt̄. Stamineā hoc ulū probat̄ uenam: & uocant̄ fertileā argumento similitudinis: quoniā lacunose crispa. In omni genere & glutinū abdicat̄ quædam: & inter se & cū aliis infociabili glutino sicut robur. Sed nec fere cohærent nisi similia natura: ut si quis lapidē lignūq; coniungat. Cornū maxime audit forbus: carpinus: buxus: postea tilia. Cuicūq; operi facilia flexilia oīa quæ lēta diximus: præterq; morus & caprificus. Durabilia ac sc̄tilia quæ modice humida. Arida enim latius q̄ uiridia ferris cedunt: præter robur: & buxum: quæ pertinacius resistunt: ferrarūq; dentes replent æqualitate inertis. Qua de causā alterna inclinatione egerunt scobem. Obedientissima quocūq; in opere fraxinus: eadēq; corylo hastis melior: cornu leuior: forbo lentior. Gallica uero etiā ad currus flexibilis. Vitē æmularetur ulmus: ni p̄odus esset in culpa. Facilis & fagus: q̄q; fragilis & tenore eodem sc̄tilibus laminis in tenui flexilis: caplisq; ac scriinis sola utilis. Secatur in laminas pertenues & ilex colore quoq; nō ingrata: sed maxime fida iis: quæ teruntur: ut rotarum axibus. Ad quos lentore fraxinus utilis: sicut duricia ilex: & utroq; legitur ulmus. Sunt uero & parui usus fabrilium ministeriorum insignes. Ideoq; proditum terebris uaginas ex oleastro: buxo: ilice: ulmo: fraxino utilissimas fieri. Ex iisdem maleos: maiores quoq; e pinu & ilice. Et iis aut̄ maior ad firmitatem causa tēpestiua cæsura q̄ immatura. Quippe cū ex olea durissimo ligno cardines in foribus diutius immorati plantæ mō germinauerint. Cato uestes aquifolios: laureos: ulmeos fieri iubet. Higinus manubria rusticis carpinea: ilina: cerrea. Quæ in laminis secant̄: quorūq; operimēto uestiatur alia materies præcipua sunt citrus: terebinthus: aceris genera: buxum: palma aquifolium: ilex: sambuci radix: populus. Dat & alnus (ut dictum est) tuber sc̄tile: sicut citrus acery. Nec aliarum tubera in p̄cio. Mediaq; pars arborum crispior: & quo p̄rior radici minoribus magisq; flexibilibus maculis. Hæc prima origo luxuriæ arborem alia integri: & uiltiores ligno preciosiores cortice fieri: ut una arbor sæpius ueniret. Excogitatae sunt & ligni bratteæ. Nec satis. Coepere tingi animalium cornua: dētes secari: lignūq; ebore distingui: mox operiri. Placuit deinde materiem & in mari quæri. Testudo in hoc sc̄ta. Nuperq; portentosis ingeniis principatu Neronis inuentum: ut pigmentis perderet se: plurisq; ueniret imitata lignum. Sic sc̄tis precia quærentur. Sic terebinthum uinci iubent. Sic citrum preciosius fieri. Sic acer decipi. Modo luxuria non fuerat contenta ligno. iam lignum emi testudinem facit.

De arborq; ætate: & quæ genera arborq; minime durāt.

CA. XLV.

u Ita arborq; quarūdam immensa credi potest: si quis profunda mundi & saltus inaccessible cogitat. Verū ex iis quas memoria hoīum custodit durant in ueliterno. Africani prioris manu latæ

LIBER

oliuæ. Item myrtus eodē loco conspicuæ magnitudinis. Subest spectus in quo manes eius custodire draco tradit. Romæ uero lotos in Lucinæ area anno qui fuit sine magistratibus. cccclxix. urbis æde cōdita. Incertum quomodo ipsa uetustior. Esse quod uetustiorē non est dubiū: cū ab eo luco Lucina nomen. Hæc nūc circiter annū. ccccl. habet. Antiquior enim illa est: sed incerta eius ætas quæ capillata dicitur: quoniā uetustior uirginū capillus ad eā defert. Vex altera lotos in uulcanali: quod Romulus constituit ex uictoria de decimis aquæ uia urbi intelligit: ut auctor est Massurius. Radices eius in foveis usque Cæsaris per stationes municipiorum penetrant. Fuit cū ea cupressus æquilis circa suprema Neronis principis plapla atque neglecta. Vetusior autē urbe in uaticano ilex: in qua titulus æreis litteris hetruscis religiōe arborē iam tunc dignā fuisse signat. Tyburtes quoque originē multo ante urbē romā habent. Apud eos extant ilices tres etiā Tyburno cōditore eorum uetustiores: apud quos inauguratus tradit. Fuisse autē eū tradit filium Amphiarai qui apud thebas obierit una ætate ante iliacū bellum. Sūt auctores & delphicā platanū Agamēnonis manu factā. Et alterā in caphie arcadiæ luco. Sūt hodie ex aduerso iliēsiūm urbis iuxta hellepontū in Protefilai sepulchro arbores: quæ oībus ephebiis eius cū in tantū accreuerent: ut ilium aspiciant inarescunt: rursumque adolefcunt. Iuxta urbē autē quercus in Ili tumulo tunc facta dicitur: cū coepit ilium uocari. Argis olea nūc etiam durare dicitur: ad quā Ionē in uaccam mutatā Argus alligauerit. In ponto circa heracleam aræ sunt Iouis Statui cognomine: ibique quercus duæ ab Hercule factæ. In eodē tractu portus Amyci est Bebryce rege interfecto clarus. Eius tumulus a supremo die lauro tegitur: quā insanā uocat: quoniā si quid ex ea decerptū inferat nauibus iurgia fiāt: donec abiiciatur. Regionē aulocrenen diximus per quā ab apamea in phrygiā itur. Ibi platanus ostēditur: ex qua pepēdit Marsia uictus ab Apollinæ: quæ iam tū magnitudine electa est. Necnō palma deli ab eiusdē dei ætate conspicitur. Olympiæ oleaster: ex quo primus Hercules coronatus est: & tunc custodit religiose. Athenis quoque olea durare traditur in certamine edito a Minerua. E diuerso breuissima uita est punicis: fico: malis. Ex iis precocibus breuior quæ serotinis: dulcibus quæ acutis: & dulcior in punicis. Item in uitibus: præcipueque fertilibus. Grecinus auctor est sexagenis annis durasse uites. Videntur & aquaticæ celerius interire. Senescunt quidem uelociter: sed e radicibus repullulant laurus: & mali: & punicæ. Firmissimæ ergo ad uiuēdum olæ: ut quas durare annis. cc. inter auctores conueniat. Et in suburbano tusculani agri colle qui corne appellat. Lucus antiqua religione Dianæ sacratus a Latio: uelut arte tonsilii coma faginei moris. In hoc arbore mori eximiā ætate nostra admauit Passienus Crispus bis consul orator Agrippinæ matrimonio & Nerone priuigno clarior postea: osculari complectique eam solitus: non modo cubare sub ea: uinumque illi affundere. Vicina luco est ilex: & ipsa nobilis. xxxv. pedū ambitu caudicis. x. arbores metiēs singulas magnitudinis uisendæ: siluamque sola facit. Hedera necari arbores certum est. Simile quidam & in uisco: tæctli tardiorē eaque iniuriā arbitrantur. Nāque & hoc præter fructus agnoscit non in nouissimis mirabile. Quædam. n. in terra gigni non possunt: & in arboribus nascuntur. Nāque cum suam sedem non habeāt: in aliena uiuūt: sicut uiscum. Est & in syria hæba quæ uocatur cassitias: non tantum arboribus: sed ipsi etiam spinis circūuoluens sese. Item circa templa thessalica quæ polypodion uocatur: & quæ dolichos: ac serpillum. Oleastro quoque de putato quod gignitur uocat phauos. Quod uero in hispiria fullonia hipphacton calliculis inanibus: foliis paruis: radice alba: cuius succus ad detractiones in comitiali morbo utilissimus habetur. Visci tria genera. Nāque est in abiete & larice cassitias. Stelin dicit euboea nasci. Hyphear arcadia. Viscum autem in quercu: robore: ilice: pruno siluestri: terebintho: nec aliis arboribus adnasci. Plerique copiosissimū in quercu: quod dryos hyphear uocant. In omni arbore excepta ilice & quercu differentiam facit odor utriusque & folium non iucundi odoris. In utroque uiscum amarum & lentū. Hyphear ad fagināda pecora utilius. Vicia modo purgat primo: dein ea pinguefacit: quæ suffecere purgatiōi. Quibus sit aliqua tabes intus negant durare ea. Edendi ratio ætatis quadragenis diebus. Adiciunt discrimen in iis quæ folia emittant: & ipsi decidere. Contra inhære nato in æterna fronde. Omnino autem satum nullo modo nascitur: nec nisi per aluum auium reditū: maxime palumbis & turdis. Hæc est natura ut nisi maturatū in uentre auium non proueniat. Altitudo eius non excedit cubitalem semper fruticosi ac uiridis. Mas fertilis. Fœmina sterilis. Aliquādo non fert. Viscum fit ex acinis qui colliguntur messium tēpore immaturi. Nam si accessere hymbres: amplitudine quodam augētur: uisco uero marcescunt. Siccant deinde: & aridi tundur: ac conditi in aqua putrescunt duodenis fere diebus. Vnumque hoc regem putrescēdo gratiā inuenit. Inde in pfluente rursus malleo tuls amissis corticibus interiore carne lentescunt. Hoc est uiscum pennis auium tactu ligandis. Juglandis oleo subactum cum libeat insidias moliri. Non est omittēda in ea re & galliarum admiratio. Nihil habent druides (ita suos appellant magos) uisco & arbore in qua gignatur (si modo sit robur) sacratius. Iam per se roborum eligunt lucos: nec ulla sacra sine ea fronde conficiunt: ut inde appellari quoque interpretatione græca possint druides uideri. Enimuero quicquid adnascat illis e caelo missum putant: signumque esse electæ ab ipso deo arboris. Est autem id rarum admodū inuentum: & repertum magna religiōe petitur. Et ante omnia sexta luna: quæ principia mensium annorumque iis facit & seculi post tricesimum annū: quia iam uirium abunde habeat: nec sit sui dimidia. Omnia facinantem appellantes suo uocabulo. Sacrificio epulisque rite sub arbore præparatis duos admovent candidi coloris tauros: quoque cornua nunc primum uinciantur. Sacerdos candida ueste cultus arborem scandit. Falce aurea demittit. Candido id excipitur sago. Tum demū uictimas immolant precantes ut suum donum deus prosperum faciat iis quibus dederit. Fœcunditatem eo potō dari cuiusque animali sterili arbitrantur. Cōtraque uenena oīa esse remedio. Tanta gentium in rebus friuolis plerūque religio est.

ATVRA ARBORVM TERRA MARIQVE SPONTE SVA Pro
uenientiũ dicta est. Restat eaz̄ quæ arte & humanis ingeniis fiunt: uerius
q̄ nascuntur. Sed prius mirari succurrit quæ abstulimus penuria pro indi
uiso possessa a ferris: depugnante cū iis homine circa caducos fructus. Cir
ca pendentes uero & cum alitibus: in tanta deliciarum precia uenisse clarif
simo (ut equidẽ arbitror) exemplo, L. Crassii atq; Cn. Domitii aenobarhi:
Crassus orator fuit in primis nominis romani. Domus ei magnifica: sed
aliquãdo præstãtor in eodẽ palatio, Q. Catuli qui cimbro cū. C. Martio
fudit. Multũ uero pulcherrima consensu oĩum ætate ea in colle uiminali.
C. Aquilii equitis romani clarioris etiã tum q̄ iuris ciuili sciencia: cū tamẽ
obiecta Crasso sua est. Nobilissimaz̄ gẽtiũ ambo Crassus atq; Domitius
censuram post consulatum simul gessere: anno cõditæ urbis sexcẽtesimo
sexagesimo secũdo frequẽtem iurgis pp̄ dissimilitudinẽ morũ, Tunc Cn.

Domitius ut erat uehemens natura: præterea accensus odio: quod ex æmulatione auidissimũ est: graui
ter increpuit tanti censorem habitare: p̄ domo eiũs milia nũmõz̄ idẽtidem pmittens. Et Crassus ut p̄
sens ingenio semp̄ & faceto lepore solers concedere se respõdit: exceptis sex arboribus. Ac ne uno quidẽ
denario si adimerent̄ emptam uolente Domitio, Crassus utrum ne igitur ego sum inquit quæso Do
mini exemplo graui & ab ipsa mea cẽsura notandus: qui in domo quæ mihi hæreditate obuēnit comi
ter habitem: an tu qui sex arbores æstimes? Eæ fuere loti patula ramõz̄ opacitate lasciuia. Cecina lar
go e p̄ceribus crebro in iuuenta nostra eas in domo sua ostentante. Duraueruntq; quoniã & de longis
simo æuo arboz̄ diximus (ad Neronis principis incẽdia: quibus cremauit urbẽ: annis. clxxx. Postea cul
tu uirides iuuenesq;: ni princeps ille accelerasset etiã arboz̄ mortem. Ac ne quis uilẽ de cætero Crassi do
mũ: nihilq; in ea iurgante Domitio fuisse dicendũ p̄ter arbores iudicet. Iam colũnas quattuor hymetii
marmoris ædilitatis gratia ad scãnã ornãdã aduectas in atrio eius domus statuerat: cū in publico non
dũ essent ullæ marmoreæ. Tã recens est opulentia tãtoq; tunc plus honoris arbores domibus afferebãt:
ut sine illis ne inimicitiaz̄ quidẽ p̄cium seruauerit Domitius. Fuere ab iis & cognomina antiquis. Frun
ditio militi illi qui p̄clara facinora uulturnũ transnatans fronde capiti imposita aduersus Hãnibalẽ edi
dit. Stolonũ Liciniaz̄ genti ita. n. appellat̄ in ipsis arboribus fruticatio inutilis: unde & pãpinatio inuẽto
primo Stoloni dedit nomẽ. Fuit & arboz̄ cura legibus prisicis: cautũq; est. xii. tabulis ut qui iniurias ce
cidisset alienas lueret in singulas siclos æris. xxv. Quid existimamus? futuras ne eas credidisse ad supra
dictam æstimationẽ illos qui frugiferas tanti taxauerant? Nec minus miraculũ in pomo est multarum
circa suburbana fructu annuo addito binis milibus nũmum maiore singulaz̄ reditu: q̄ erat apud anti
quos p̄diorum. Ob hoc insita & arborum quoq; adulteria excogitata sunt: ut nec poma pauperibus na
sceret. Nunc ergo dicemus quo maxime mō tantum ex iis uestigal cõtingat: ueram colendi rationẽ ab
solutãq; p̄dituri. Et ideo nõ uulgata tractabimus: nec quæ cõstare aiaduertimus: sed incerta atq; dubia:
in qbus maxime fallitur uita. Nã diligentia in superuacuis affectare non nostrum est. Ante oĩa autem in
uniuersum & quæ ad cuncta arborum genera pertinent in commune de cælo terraz̄ dicemus.

De natura cæli ad arbores: & quã partẽ cæli spectare debeant. CA. II.

Quilonẽ maxime gaudent: dẽsiores ab afflatu eius lætioresq; & materiae firmioris. Qua in re
pleriq; falluntur: cum in uineis pedamẽta non sint a uento eo opponenda: & id tãtum a septen
trione seruandũ. Quinimmo tẽpestiua frigora plurimũ arborũ firmitati cõferunt: & sic opti
me germinat. Alioqn si blandiant̄ austeri defatiscentes: ac magis etiã in florẽ. Nã si cū defloruere: ptinus
sequant̄ hymbres: in totũ poma depeunt. Adeo ut amygdala & pyri etiã si oĩno nubiliũ fiat austrinufue
flatus amittant fœtus. Circa uirgilia quidem puluere: inimicissimum uti & oleæ quoniam tunc coitus
est earum. Hoc est illud quatruduũ oleis decretorium. Hic articulus austrinus nubili spurci qd̄ diximus
Fruges quoq; peius maturescunt austrinis diebus: sed celerius. Illa sunt noxia frigora: quæ septentrioni
bus aut p̄posteris fiunt horis. Hyemem quidẽ aquilonia esse: omnibus fatis utilissimum. Hymbres ue
ro tunc expetendi euidẽs causa est: quoniã arbores fœtu exinanitas: & folioz̄ quoq; amissione lægidas
naturale est auide esurie. Cibus aut̄ eaz̄ hymbes. Quare tepidam esse hyemẽ ut absumpto partu arbo
rum sequat̄ protinus conceptus: id est germinatio ac deidẽ alia florescendi exinanitio: inutilissimum ex
perimentis creditur. Quinimmo si plures ita continent̄ anni: etiã ipsæ moriunt̄ arbores. Quoniã ne
mini dubia pœna est in fame laborantium. Ergo qui dixit hyemes ferenas optãdas non p̄ arboribus uo
ta fecit. Nec per solstitia hymbres uitibus cõducit. Hyberno quidẽ puluere fieri messes lætiores luxuriã
tis ingenii fertilitate dictum est. Alioquin uota arborum communia sunt frugũq;: niues diutinas sede
re. Causa non solum quia animam terræ euanescentem exhalationem includunt: & cõprimunt: retroq;
agunt in uires frugum atq; radices: uerum q; & liquorem sensim præbẽt: purum præterea leuissimũq;
quando nix aquarum cælestium spuma est. Ergo humor ex iis nõ uniuersus ingurgitans diluensq;: sed
quomodo sititur distillans uelut ex ubere alit omnia quæ non inundat. Tellus quoq; illo modo fermẽ

LIBER

tescit: & succi plena: ac lactescētibus satis non effœta cū tēpus aderit: tepidis aridet hōis. Ita maxime frumenta pinguescunt: præterq̄ ubi calidus semp aer est: ut in ægypto. Cōtinuatio enim & ipsa cōsuetudo idem quod modus aliubi efficit. Plurimūq̄ prodest ubicūq̄ nō esse quod noceat. In maiore parte orbis cum præcoces excurrere germinationes euocata indulgentia cæli secutis frigoribus exurūtur. Qua de causa serotinae hyemes noxiæ siluestribus quoq̄: quæ magis etiam dolent urgente umbra sua: nec ad iuuante medicina. Quoniam uestire teneras intorto stramento in siluestribus nō est. Ergo tempestiue aquis hybernis primum hymbribus: deinde germinatione antecedētibus. Tertium tempus est cū eductant poma: nec protinus: sed iam ualido fœtu. Quæ fructus suos diutius continēt: longioresq̄ desiderāt cibos: iis & serotinae aquæ utiles: ut uiti: oleæ: punicis. Hæc iam pluuiæ generis cuiusq̄ arboribus diuerso modo desiderant: aliis alio tempore maturantibus. Quapropter iisdem hymbribus quædā lædi uideas: alia iuari. Et in eodem genere sicut in pyris. Alio die hyberna quærunt pluuias: alio uero præcocia. Ut pariter quidem omnia desiderent. Hybernum tempus est ante germinationem quæ aquilonem austro utiliolem facit. Ratio eadem mediterranea maritimis præfert (sunt. n. plerūq̄ frigidiora) & mōtosa planis: & nocturnos ignes diurnis. Magis fruuntur aquis sata: non statim auferente eas sole. Conuexa & situs uineæ: arbustorūq̄ ratio est: quas in oras debeat spectare. Virgilius ad occasus feri damnauit. Aliqui sic maluerē q̄ in exortu. A pluribus meridiem p̄bari aduerto. Nec arbitror p̄petuū quicq̄ in hoc præcipi posse. Ad soli naturā: ad loci ingeniū: ad cæli cuiusq̄ mores dirigenda sollertia est. In africa meridiem uineas spectare & si uiti inutile colono salubre est: quoniā ipsa meridianæ subiacet plagæ. Quapp̄ ibi qui in occasum aut septētriones conseret optime miscēbit solum cælo: cum Virgilius occasus improbet. Nec de septētrione relinqui dubitatio uidetur. Atqui in cisalpina italia magna ex parte uineis ita positis cōpertum est nullas esse fertiliores. Multum rationis obtinent uenti. In narbonēsi prouintia atq̄ liguria & parte heturriæ contra circiū serere imperitia existimatur. Eūdemq̄ obliquum accipere prouidentia. Is enim ibi æstatem temperat: sed tanta plerūq̄ uolentia ut auferat tecta.

De societate cæli & terræ ad arbores.

CA. III.

Vidam cælum terræ parere cogunt: ut quæ in siccis serantur orientē ac septentriones spectēt. Quæ in humidis meridiem. Nec non ex ipsis uitibus causas mutuuntur. In frigidis præcoces serendo: ut maturitas antecedit algorem. Quæ poma uitesq̄ rores oderint cōtra ortus: ut statim auferat sol. Quæ ament ad occasus: uel etiam ad septentriones ut diutius eo fruuntur a Cæteri uero fere rationem natæ secuti in aquilonem obseruare uites & arbores poni suasere. Odoratiorē etiam fieri talem fructum Democritus putat.

De qualitate regionum.

CA. IIII.

Quilonis situm uentorumq̄ reliquorū diximus secundo uolumine. Dicemusq̄ p̄ximo plura cælestia. Interim manifestū uidet salubritatis argumentū: quoniā in meridiem etiam spectantium semp ante decidunt folia. Similis & in maritimis causa. Quibusdam locis afflatus maris noxiū: in plurimis idem utiles. Quibusdā satis e longinquo aspiciere maria iucundū. Propius admouere salis halitū inutile. Similis & fluminū stagnorūq̄ ratio. Nebulis adurunt: aut æstuantia refrigerant opacitate: atq̄ etiā rigore gaudent: quæ diximus. Quare experimētis optime credit. A cælo proximum est terræ dixisse rationē haud faciliore tractu. Quippe non eadem arboribus conuenit & frugibus: plerūq̄ nec pulla qualē habet cāpania: ubiq̄ optima uitibus. Aut quæ tenues exalat nebulas. Nec rubrica multis laudata. Cretam in albensium pompeianorūq̄ agro & argillam cunctis ad uineam generibus anteponunt: q̄q̄ præpingues quod excipitur in eo genere inuicem sabulum album. In ticinēsi multisq̄ in locis nigrum. Itemq̄ rubrum etiam pingui terræ permixtum infœcundum est. Argumenta quoq̄ iudicantium sæpe fallunt. Non utiq̄ solū lætum est: in quo proceræ arbores nitent: præterq̄ illis arboribus. Quid enim abiete procerius? Aut quæ uixisse possit alia in loco eodem? Nec luxuriosa pabula pinguis soli semp indicium habēt. Nam quid laudatius germaniæ pabulis? & tamen statim subest harena tenuissimo cespitem corio. Nec semp aquosa est terra: cui proceritas hæbarum. Non hercule magis q̄ pinguis adhærens dygitis. Quod in argillis arguitur. Scrobes quidem regesta in eos nulla complet: ut denia atq̄ rara ad hunc modum deprehendi possit: ferroq̄ omnis rubiginem obducit. Nec grauis aut leuior iusto deprehenditur pōdere. Quod enim terræ pondus iustum intelligi potest. Nec fluminibus aggesta semp laudabilis quādo senescant sata quædam aqua. Sed neq̄ illa quæ laudatur diu præterq̄ salici utilis sentitur. Inter argumenta stipulæ crassitudo est tanta alioquin in leborino campaniæ nobili campo: ut ligni uice utantur. Sed idem solum ubicūq̄ arduum opere: difficile cultu: bonis suis acrius pene q̄ uitiis cum affligit agricolam. Et carbunculis quæ terra ita uocatur. Emēdari uitem hac terra putatur. Nam tofus scaber natura fricabilis expetitur quoq̄ ab auctoribus. Virgilius & quæ filicem ferat non improbat uitibus. Salsæq̄ terræ multa melius creduntur: tutiora uitiis innascentium animalium. Nec colles opere nudantur: si quis perite fodiat. Nec cāpi omnes minus soles atq̄ perflatus q̄ opus sit accipiunt. Et quasdam prunis ac nebulis pasci diximus uites. Omnium rex sunt quædam in alto secreta: & suo cuiq̄ corde præuidenda. Quid q̄ mutatur sæpe iudicata quoq̄ ac diu comprehensa? In thessalia circa larissam emisso lacu frigidior facta ea regio est. Oleæ desiderunt quæ prius fuerant. Item uites aduris quod non antea thracia sensit amoto hebro. Et circa philippos cultura siccata regio mutauit cæli habitum. At in syracusano agro aduena cultor elapidato luto sole prodidit fruges: donec regessit lapides. In syria leuem tenui fuleo imprimūt uomerem: quia subest saxum exurēs ætate semina. lam in quibusdam

SEPTIMVSDECIMVS

locis similes æstus: immodici & frigorum effectus. Est fertilis thracia frugum rigore: & æstibus africa & ægyptus. In chalcia rodiorum insula locus quidam est in tantum foecundus: ut suo tempore satum demerant hordeum: sublatumq; protinus serant: & cū aliis frugibus metāt. Glareosum oleis solum ap-
tissimum in uenafrano: pinguisimum in betica. Punica uina in saxo coquuntur. Cecubæ uites in ponti-
nis paludibus madent. Tanta est argumētorum & soli uarietas ac differentia. Cæsar Vopiscus cum cau-
sam apud censores ageret campos rosiaē dixit italiaē sumē esse: in quibus perticas pridie relictas gramen
operiret. Sed non nisi ad pabulum probantur. Non tamen indociles natura nos esse uoluit: & uita con-
fessa fecit etiam ubi bona certa non fecerat. Quamobrem prius dicamus crimina.

Genera terrarum.

CA. V.

Errarum amaram siue macram si quis probare uelit. Demonstrant eā atræ degeneresq; hæ-
ræ. Frigidam autem retorride nata. Itē uliginosam tristia, Rubricam oculi. Argillosam quæ
operi difficillima: quæq; rastros ac uomeres ingēribus glebis oneret: q̄q̄ aliquādo non q̄d ope-
ri: hoc & fructui sit aduersum. Itē e contrario cineraceā & sabullū albū. Nam sterilis densa callo facile de-
prehendit uel uno ictu cuspidis. Cato breuiter atq; ex suo more uitia determinat. Terrā cariosam caue-
ne ue plaustro ne ue pecore impellas. Quid putamus hac appellatione ab eo tāt opere reformidari: ut pe-
ne uestigiis quoq; interdicit? Redeamus ad ligni cariem & inuenimus illa: quæ in tantum abhominā-
tur uitia: aridæ: fistulosæ: scabræ canescentis: exesæ punicosæ. Plus dixit una significatione q̄ possit ulla
copia sermonis enarrari. Est enim interpretatione uitioꝝ quadā nō ætate: quæ nulla in ea intelligi pōt:
sed natura sua anus terra. Et ideo infœcunda oīa: atq; etiā imbecilla. Idē agrū optimum iudicat ad radi-
cem montium planicie in meridiem excurrente: quæ est totius italiaē situs. Terram uero teneram quæ
uocetur pulla. Erit igitur hæc optima & operi satia. Intelligere modo libeat dictam mira significatione
teneram: & qcquid optari debet in eo uocabulo inuenies. Illa tēperatæ ubertatis. Illa mollis: facilisq; cul-
turæ: nec madida: nec sitiens. Illa post uomere nitescens: qualē fons ingenioꝝ. Homerus in aī mis ab eo
cælata dixit: addiditq; miraculū incrementis: quis fieret in auro. Illa quā recentē exgrunt improbæ alites
uomere comitantes: coruicq; aratoris uestigia ipsa rodentes. Reddat in hoc loco luxuriæ quoq; sentē-
tia & aliqua in propositū. Certe Cicero lux doctrinaꝝ altera Meliora inquit unguenta sunt quæ terram
q̄ quæ crocū sapiūt. Hoc enim maluit dixisse q̄ redolent. Ita est profecto. Illa enim erit optima: quæ un-
guenta sapiet. Quod si admonendi sumus: qualis sit terræ color ille: qui quæritur: cōtingit sæpe etiam
quiescente ea sub occasu solis: in quo loco arcus cælestis deiecerit capita sua. Et cum a siccitate continua
imaduerit hymbre: tūc emittit illum suū halitum diuinū ex sole conceptū: cui compari suauitas nul-
la possit. Is esse odor in cōmota debebit: reptusq; neminē fallit: ac de terræ odore optime iudicabit. Ta-
lis fere est in noualibus cæsa uetere silua: quæ consensu laudatur. Et in frugibus quidem serēdis eadem
terra utilior intelligitur: quotiens intermissa cultura quieuit: quod in uineis non fit. Eoq; diligentius eli-
genda est: ne uera existat opinio corū: qui iam italiaē terram existimauere lassam. Operis quidem facul-
tas in aliis generibus constat e cælo: nec potest arari post hymbres aliqua ubertatis uitio lentescens. Cō-
tra in bizantio africaē illum centena & quinquagena fruge fertilem campum: nullis cum sicus est ara-
bilem tauris: post hymbres uili asello: & a parte altera iugi anu uomerem trahente uidimus scindi. Ter-
ram enim terra emendari (ut aliqui præcipiunt) super tenuem pingui iniecta aut gracili: bibulaq; super
humidam ac pinguem: dementiæ operarii est. Quid enim potest sperare qui talem colit.

De terra quam britania & gallia amat.

CA. VI.

Lia est ratio quam britania & gallia inuenere alendi eam: ipsa quod uocant margam. Spissi-
or ubertas in ea intelligitur. Est autem quidam terræ adeps: ac uelut glandia in corporibus ibi
densante se pinguitudinis nucleo. Non omifere & hoc graci.

De græcorum doctrina.

CA. VII.

Vid enim intentatū illis? Leucargyllion uocant candidam argillā: qua in megarico agro utun-
tur. Sed tantum in humida frigidaq; terra. Illas gallias britaniasq; locupletantis cū cura dici
conuenit. Duo genera fuerant. Plura nuper exerceri cœpta proficientibus ingeniis. Est enim al-
ba ruffa: colūbina: argyllacea: tofacea: harenacea. Natura duplex: aspera aut pinguis. Experimēta utriusq;
in manus: usufq; geminus: aut ut fruges tantum alant: aut eadem & pabulum. Fruges alitofacea alba:
quæ si sit inter fontes reperta: est ad infinitum fertilis: uerum aspera tractatu: & si nimia iniecta est exu-
rit solum. Proxima est ruffa: quæ uocatur capnumargos intermixto lapide terræ minutæ harenosæ. La-
pis contunditur in ipso campo: primisq; annis stipula difficulter cæditur propter lapides. Impendio ta-
men minimo leuitate dimidio minoris q̄ cæteræ inuehitur. Inspergitur rara sale eam misceri putant.
Vtrūq; hoc genus semel iniectum in. l. annos ualet & frugum & pabuli ubertate.

De terrarum generibus.

CA. VIII.

Væ pingues esse sentiuntur: ex iis præcipue alba. Plura eius genera. Mordacissimum quod su-
pra diximus. Alteꝝ genus albæ cretæ argentaria est. Petitur ex alto in centenos pedes actis ple-
rūq; puteis ore angustatis intus ut in metallis spatiente uena. Hac maxime britania utit. Du-
rant annis. lxxx. Neq; est exemplum ullius qui bis in uita hanc eidem iniecerit. Tertium genus candidæ
glischromargon uocant. Est autem creta fullonia mixta pingui terra: pabuli q̄ frugū fertilior: ita ut mes-
se sublata ante sementem alteram lætissimum secetur. Dum in fruge est nullum aliud gramē emittit.
Durat. xxx. annis densior iusto. Cymini modo strangulat solū. Columbinā gallia suo noīe glaucopelon

LIBER

appellat: glebis excitatur lapidū mō. Sola gelatiōe ita soluit: ut tenuissimas bratteas facit. Hæc ex æquo fertilis. Harenacea utunt si alia non sit: in uliginosis uerticibus & si alia sit: ubi hos gentium solos nouimus: qui fertilissimū agrū colentes quacūq; terra infra tres pedes effossa & pedali crassitudine iniecta lætificent. Sed ea non diutius annis. x. prodest. Hedui & pictones calce uberrimos fecere agros. quæ sane & oleis & uitibus utilissima reperitur. Omnis autem marga arato iniiciēda est: ut medicamentū rapiatur: & fimi desiderat aliquātulum. Quæ primo plus aspera & quæ in hærbas non effunditur: alioquin nouitate quæcūq; fuerit solum lædet. Ne sic quidē primo anno fertilis. Interest & quali solo quæraf. Sicca enim humida melior: arido pinguis. Temperata alterutra creta uel columbina conuenit.

De cineris usu: & de fimo: & quæ sata uberiorē terrā faciant: & quæ urāt. CA. IX.

Ranspadanis cineris usus adeo placet: ut anteponāt fimo iumentoz: quod quia leuissimū est: ob id exurunt. Vtroq; tamē pariter non utunt in eodē aruo: nec in arbutis cinere: nec quasdā ad fruges ut diximus. Sunt qui puluere quoq; uuas ali iudicent: pubescētēsq; puluerent: & uirium arborūq; radicibus aspergēt. Quod certū est narbonensi puintia & uindemiā, certius sic eo cog: quia plus puluis ibi q̄ sol confert. Fimi plures differentia. Ipsa res antiqua. Iam apud Homez regius senex agrum ita suis manibus lætificans reperit. Argeus rex in græcia excogitasse tradit. Diuulgasse uero Hercules in italia: quæ regi suo Stercutio Fauni filio ob hoc inuentū immortalitatem tribuit. M. Varro principatū dat turdog: fimo ex auariis. Quod etiam pabulo bouum suū magnificat. Neq; alio cibo celerius pinguescere asseuerat. De nostris moribus bene sperare est: si tāta apud maiores fuere auaritia: ut ex iis agri stercorearentur. Proximum Columella calūbariis: mox gallinariis facit: natantiū alitum dānato. Cæteri auctores consensu humanas dapes ad hoc in primis aduocant. Alii ex iis pferunt hoium potus in corioz officinis pilo madefacto. Alii per sese aqua itez largiusq; etiā q̄ cum bibitur admixta. Quippe plus iam ibi male domādum est: cum ad uirus illud uini homo accesserit. Hæc sunt certamina quibus inuicem ad tellurem quoq; alendam utuntur hoies. Proxime spurcitiā suū laudāt. Columella solus dānat. Alii cuiuscunq; quadrupedis exitiosum. Aliqui columbag; præferunt. Proximū deinde caprarū est. Ab hoc ouium. Deinde bouum. Nouissimus iumentoz. Hæc fuere apud priscos differentia. Simulq; pcepta non inuenio re tali utēdi: quando & hic uetustas utilior: uisumq; iam est apud quosdam prouincialium in tantum abundante geniali copia pecudum farina uice cribris superiniici: fetore aspectuq; teporis uiribus in quādā etiam gratiā mutato. Nuper repertū oleas gaudere maxime cinere & calcariis fornacibus. Varro præceptis adiicit: equino quod sit leuissimum segetes alendas. Prata uero grauiore: & quod ex hordeo fiat: multaq; gignit herbas. Quidam etiā bubulo iumentoz præferunt: ouillumq; caprino. Omnibus uero astinū: quoniā lentissime mandat. Ecōtrario usus aduersus utrūq; pñuntiat. Inter omnes aut constat nihil esse utilius lupini segete: priusq; silique aratro uel bidentibus uersa: manipulifue circa radices arborum uel uitū obrutis. Etiam ubi non sit pecus culmo ipso uel etiam felice stercore arborum. Cato stercus unce fiat: stramēta: lupinū: paleas: fabilia: ac frōdes iligneas: quernasq; e segete euellito. Ebulū cicutam & circū salicta herbam auctā uuluāq; ea susternito ouibus frondemq; putridam. Vineā si macruerit: farmēta sua comburito: & itidem inarato. Itēq; ubi saturus eris frumētum: oues ibi delectato. Necnon & satis quibusdā ipsis pasci terram dicit. Segetem stercoreant fruges: lupinū: faba: uitia. Sicut ecōtrario cicer: quia uellit & quia falsum est: hordeum: scēnū græcū: eruum. Hæc omnia segetem exurunt: & omnia quæ uellunt. Nucleos in segetem ne indideris. Virgilius & lino segetem exuri: & auena: & papauere arbitraf. Fimera sub diuo concauo loco & qui humorem colligat stramento inestā ne in sole arefiant. Palo e robore depacto fieri iubet. Ita fore ne innascentur iis serpentes. Fimū miscere terræ plurimum refert fauonio flante ac luna sitiente. Id pleriq; prauē intelligunt a fauonii ortu faciendum: ac februario mense tantum: cum id pleriq; sata aliis postulent mensibus. Quocūq; tempore fiat curandum ut ab occasu æquinoctiali flante uento fiat: luna decrefcente ac sicca. Mirum in modū augetur ubertas affectusq; eius obseruatione tali.

De satione arborum: & q; auulsione nascuntur arbores. CA. X.

Bunde prædicta rōne cæli ac terræ. Nunc de his arboribus dicemus: quæ cura hoium atq; arte pueniūt. Nec pauciora prope sunt genera: tam benigne naturæ gratiam rettulimus. Aut. n. semine proueniunt: aut plantis radicis: aut ppagine: aut auulsione: aut surculo: aut insito & cōfecto arboris tunco. Nam folia palmarum apud babylonios seri: atq; ita arborem prouenire. Trogū credidisse demiror. Quædam pluribus generibus seruntur: quædā oibus. At pleriq; ex iis natura ipsa docuit: & in primis semen serere: cum decidens exceptūq; terra uiuisceret. Sed quædā nō aliter proueniūt: ut castaneæ: iuglādes: cæduis dūtaxat exceptis. Ex semine autem q̄q; dissimili ea quoq; quæ & aliis modis serunt: ut uites & mala atq; pyra. Nāq; iis pro semine nucleus: nō ut supradictis fructus ipse. Et mespila semine nasci possunt. Omnia hæc tarda prouentu ac degenerantia & insito restituenda. Interdum etiam castaneæ. Quibusdam natura cōtra oīno nō degenerandi quoquo modo serant: ut cupressis: palmis: lauris. Nāq; & laurus pluribus modis serit. Genera eius diximus. Ex iis augusta & bacalis & pinus simili modo serunt. Baccæ mēse ianuario aquilonis afflatu siccante legunt: expanduntq; rare: ne calesiant aceruo. Postea quidā fimo ad serendū paratas urina madefaciunt. Alii in qualo pedibus in pfluente deculcant: donec auferatur cutis. Alioquin uligo infestat: nec patitur nasci. In sulco repastinato palmi altitudine uicenzæ fere aceruatim mense martio. Eadē & ppagine serunt. Triumphalisq; talea tantum. Myrti genera oīa in cāpania baccis seruntur. Romæ propagine tarētina. Democritus & alio modo serit.

SEPTIMVSDECIMVS

docet: grandissimis baccarū tūlis leuiter ne grana frangant: eaq; in trita fesse circūligari: atq; ita feri: parietem fore densitatis: ex quo uirgulæ differant. Sic & spinas sapis causa serūt tomicæ moris spinarum circūlita. Pīlas aut laurus & myrti inopia a trimatu rēpestiuū est trāfferre. Inter ea quæ semine feruntur. Mago in nucibus operosus est. Amygdalæ in argilla molli meridiem spectanti feri iubent. Gaudere eas in dura calidāq; terra. In pingui & humida mori ac sterilefcere. Serendas q̄ maxime falcatas & e nouella: fimōq; diluto maceratas per triduum: aut pridie q̄ serant aqua mulsā. Mucrone defigi aciem lateris. In aquilonem spectare: ternas simul serendas: trianguli ratione: palmo inter se distantes: denis diebus aduari donec grandescant. Iuglandes nuces porrectæ serunt cōmissuris iacētibus. Pineæ nucleis septenis fere in ollas perforatas additis: aut ut laurus quæ baccis ferit. Citrea grano & propagine. Sorba semine & a radice planta & auulsione pueniunt. Sed illa in calidis. Sorba & in frigidis & humidis. Natura & plātaria demonstrauit: multaq; radicibus pululare sobole densa & pariente matre quas enecet. Eius quippe umbra turba indigesta premitur: ut in lauris: punicis: platanis: cerasis: prunis. Paucorum in hoc genere rami parcunt soboli: ut ulmog; palmarūq;. Nullis uero tales pulluli proueniūt: nisi aquarum radices amore solis atq; hymbri in sua tellure spatiantur. Omnia ea non statim moris est in sua locari: sed prius nutriti dari: atq; in seminariis adulescere: iterumq; migrare. Qui transitus mirum immodum mitigat etiam siluestres: siue arborum quoq; ut hominum natura nouitatis ac perigrinatiōis auida est: siue discedentes uirus relinquunt: maius uelcūq; tractatu ceu feræ dum radici auellitur planta. Et aliud genus simile natura p̄monstrauit. Auulsiq; arboribus stolones uixere. Quo in genere & cum parui sunt auelluntur: partemq; aliquā e matris quoq; corpore auferunt secum sūmbriato corpore. Hoc modo platanur punicæ: coryli: maii: sorbi: mespili: fraxini: fici. In primisq; uites. Cotoneum ita satum degenerat. Ex eodem inuētū est: furculos abscisos ferere hoc primo sapis causa factum sambucis: cotoneo: & rubis de partibus. Mox & culturæ: ut populis: alnis: salici: quæ uel inuerso furculo feritur. Iam eæ ibi disponuntur: ubi libeat esse eas. Quamobrem seminarii curam ante conuenit dici: q̄ transeatur in alia genera. Nanq; & huic principio eligi solum refert: quoniam nutricem indulgentiorem esse q̄ matrem sæpe conuenit. Sic ergo siccum succosumq; bipalio subactum: aduenis hospitale: & q̄ simillimum terræ in quā transferendum sit. Ante omnia elapidatum munitumq; ad incursum etiam gallinacei generis. Quāminime rimosum: ne penetrans sol exurat fibras. Interuallo sexquipedum feri ne se inter se contingat: & noceat. Præter alia uitia etiam uerminosa fiunt: ideo sarriri conuenit sæpius: hærbasq; auelli. Præterea semina ipsa fruticantia supputare: ac facilem pati culmoescere. Cato & frucis crates imponi iubet altitudine hominis ad solem recipiendum: atq; integri culmo ad frigora arcēda. Sic pyrorum malorūq; semina nutriti. Sic pineas nuces. Sic cupressos semine satas & ipsas. Minimis id granis constat: ut uix perspicere quædā possint. Non omittendum naturæ miraculum. Ex tam paruo gigni arbores: tātō maiore tritici & hordei grano: ne quis fabam reputet. Quid simile originis suæ habent malorum pyrorumq; semina? His principiis respuentem secures materiem nasci indomitam ponderibus immensis plā: arboris uelis turribus murisq; impellendis arietibus. Hæc est natura eius. Hæc potentia. Sup̄ omnia erit e lachryma nasci aliquid: ut suo loco dicemus. Ergo e cupresso foemina (mas enim ut diximus nō gignit) pilulæ collectæ: quibus docui mensibus sicantur sole: uixitq; emittunt semen formicis mire expetitur: ampliato etiam miraculo tantuli aialis cibo absumi natalē tantæ arboris. Seritur mense aprili area æquata cylindris: aut uolgiolis densum: terraq; cribris supercernit pollicis crassitudine. Contra immane pondus attollere se nō ualet: retorquet quæ sub terra. Ob hoc parcutur uestigiis. Leniter rigatur a solis occasu intrinis diebus: ut æqualiter bibat: donec erumpat. Differunt post annum dodrantali filo custodita temperie: ut uiridi cælo serantur ac sine aura. Mirūq; dictu periculū tantū eo die est: si rorauerit q̄tulūcūq; hymbre: aut si afflauerit. De reliquo tutæ sunt p̄petua securitate. Aquasq; postea odere. Et zinzifa grano seruntur mense aprili. Tuberes melius inseruntur in pruno siluestri & malo cotoneo. Et in calabria ea est spina siluestris: quæcūq; optime & myxas recipit: utiliter & forbos.

De transferendis seminariis: & ulmis serendis & scrobibus.

CA. XI.

Lantas ex seminario transferre in aliud prius q̄ suo loco ponant operose præcipi arbitror: licet translatione folia latiora fieri spondeat. Ulmog; prius q̄ folio uestiant. Samara colligēda est circa martias Kalen. cū flauescere incipit. Deinde biduo in umbra siccata serēda densa in refracta terra super minutatim cribrata crassitudine quæ in cupressis. Pluuiæ si nō adiuuēt: riganda. Deferendæ ex arearum uenis post annū in ulmaria interuallo pedali in unāquāq; partē. Maritas ulmos autūno sere re utilius: quia carent semine. Nā eæ e plātis ferunt. In arbutū quinquennes suburbe transferuntur: aut (ut quibusdam placet) quæ uicenum pedū esse cœperūt. Sulco qui nouenarius dicit: altitudine pedum trium: pari latitudine: & eo amplius circa positas pedes terni undiq; e solido adaggeratur. Arulas id uocant in campania. Interualla ex loci natura sumunt. Aridiores serendas in campestribus conuenit. Populos & fraxinos quia festinantius germinat disponi quoq; maturius cōuenit. Hoc est ab idibus febr. plantis & ipsas nascentes. In disponendis arboribus arbutisq; ac uineis quincūcialis ordinū ratio uulgata & necessaria: nō p̄flatu modo utilis: ueq; & aspectu grata quocūq; modo intueare in ordinem se porrigente uersu. Populis eadē ratio semine qua ulmos serendi: trāfferēdi quoq; e seminariis eadē & siluis. Ante omnia igitur in similitē trāfferri terrā aut meliorem oportet. Nec e tepidis aut præcocius in frigidis aut serotinos situs: ut neq; ex iis illos. Præfodere scrobes ante (si fieri possēt) tātō: donec pingui celsitate obducant. Mago ante annū fieri iubet: ut solem pluuiasq; cōbibant: aut si cōditio largita nō sit: ignes

LIBER

in medio fieri ante menses duos: nec nisi post hymbres in his feri. Altitudinē eaz in argilloso aut duro solo trium cubitorum esse in quāq; partē. In prunis palmo amplius: & ubiq; caminata fossura ore compressiore sint. Nigra uero terra duo cubita & palmū quadratis angulis. Eadē mēsurā græci auctores cōsentiant: non altiores quino semipede esse debere: nec latiores duobus pedibus. Nusq; uero sexpede minus alto: quoniā in humido solo ad uicina aquæ perueniat. Cato si locus aquosus sit inq; latas pedes ternos. In faucibus imisq; palmum & pedem: altitudine quattuor pedum: eas lapide cōsterni: aut si non sit perticis salignis uiridibus. Si neq; eæ sint: sarmentis: ita ut altitudinem semipedem trahant. Nobis adiuiciendum uidetur ex prædicta arborum natura ut altius dimittantur eæ: quæ summa tellure gaudent: tanq; fraxinus: olea. Hæc & similia q̄ternos pedes oportet demitti. Cæteris sat est si altitudinis pedes ternos effecerit. Excide inquit radicem istam Papyrius cursor imperator ad terrorem prenestinorum prætoris. Destringi securius se teste innoxium abradi partes: quæ se nudauerint terra. Aliqui lapides rotundos subiici malunt: qui & contineant humorem & transmittāt. Non item planos facere: & a terreno arcere radicem existimantes. Glarea substrata inter utrāq; sententiam fuerit. Arborem nec minorem bioma nec maiorem trima transferri quidam præcipiunt. Alii cum annum impleat. Cato crassiorē quinq; digytis non omisit. Idem si abstineret meridianam cæli partem signare in cortice: ut translata iisdem & assuetis statueretur oris: ne aquiloniæ meridianis oppositæ solibus finderentur: & algerent meridianæ aquilonibus. Quod e diuerso affectant etiam quidam in uite ficog; permutantes in cōtrarium. Densiora enim folia ita fieri: magisq; protegere fructum & minus amittere: sicq; sic etiā scansilem fieri. Pleriq; id demū cauēt: ut plaga deputati cacuminis meridiem spectet: signari fissuris nimii uaporis opponi. Id quidē in horam diei quintam uel octauā spectare maluerim. Aequē later nō negligendū: ne radices mora inharecant: ne ue a septentrionibus: aut ab ea parte cæli usq; ad exortum brumalē uento flante effodiantur arbores: aut certe non aduersæ iis uentis radices præbeant. Propter quod emoriunt ignaris causæ agricolis. Cato oēs uentos & hymbre quoq; in tota translatiōe damnat. Et hoc pderit q̄ plurimum terræ in qua uixerint radicibus cohærere: ac tota cespite circūligari. Cum ob id Cato in corribus transferri iubeat. Proculdubio utilissime quidē summā terram cōtentus subdi. Quidam punicis malis substrato lapide non rumpi pomū in arboribus tradunt. Radices inflexas poni melius. Arborē ita locari: ut media sit totius scrobis necessarium. Ficus si in sicilia bulborum hoc genus est feritur: ocissime ferre traditur pomū: neq; uermicationi obnoxium. Quo uitio non carent reliqua poma similiter sata. Radicum eius magnam adhibendam curā ut exemptas appareat: non auulsas quis dubitet. Qua ratione & reliqua confessa omittimus. Sicuti terram circa radices festucato spissandam. Quod Cato primum in ea esse censet. Plagam quoq; a trunco oblimum: & foliis præligari præcipiens.

De interuallis plantandar; arbor; & umbris & stillicidiis: & ubi plantari debeant. CA. XII.

h Vius loci pars est ad interualla pertinēs. Quidam punicas & myrtos & lauros dēfiores feri iusserunt. In pedibus tamen nouenis. Malos amplius paulo: uel magis etiam pyros: magisq; amygdalas: & ficus. Qd̄ optime diiudicabit ramog; amplitudis rō: locorūq; & umbræ cuiusq; arboris: quoniā has quoq; obseruari oportet. Breues sunt quibus magnæ arbor; q; in orbem ramos circinent: ut in malis pyrisq;. Eadem enormes cerasis: lauris. Iam quædam umbræ pprietas. Iuglandiū grauis & noxia: etiam capiti humano: omnibusq; iuxta satis. Necat germina & pinus: sed uentis utrāq; resistit: quoniā & protecta uinearum ratione egent. Stillicidia pinus quercus ilicis ponderosissima. Nullū cupressi: umbra minima: & in se circūuoluta. Ficorum leuis quis sparsa: ideoq; inter uineas feri nō utantur. Vlmorum leuis: etiam nutriēs quæcūq; opacat. Sed attico hæc quoq; uidetur e grauisimis: nec dubito si emittantur in ramos. Constrictæ quidem ulmi noxiam esse non arbitror. Iucunda & platani q̄q; crassa. Licet gramini credere non soli: haud alia lætius noxiant toros. Populo nulla ludentibus foliis. Pinguis alno: sed pascent sata. Vitis sibi sufficit: mobili folio: iactuq; crebro solem umbra temperās. Eodem graui protegens in hymbre. Omnium fere leuis umbra: quorum pediculi longi. Non fistudienda hæc quoq; scientia: atq; nō in ultimis ponenda: quādo quibusq; satis umbra aut nutritrix aut nouerca est. Iuglandium quidem pinorumq; & picearum & abietis quacūq; attigere: non dubie uenenum est. Stillicidii breuis diffinitio est. Oium quæ piectu frondis ita diffundunt: ut per ipsas nō defluant hymbres: stilla sæua est. Ergo plurimū intererit hac in questione terra in qua seremus: in quantum arbores q̄sq; alat. Iam per se colles minora quærūt interualla. Vētosus locis crebriores feri conducit. Olea tamē maximo interuallo. De qua Catonis italica sententia est. In. xxv. pedibus minimū: plurimū. xxx. feri. Sed hoc uariatur locog; natura. Nō alia maior in betica arbor. In africa uero fides penes auctores erit. Moliarias uocari multas narrat a pondere olei quod ferant annuo puentu. Ideo. lxxv. pedes. Mago interuallo dedit undiq; etiā in macro solo ac duro atq; uētofo. Cum minimum. xlv. Betica quidē uberrimas messes inter oleas metit. Illā inscitiam pudendā esse conueniet: & adultas inter sese luctari iusto plus: & in senectam præcipitare: aut plerūq; ipsis: qui posuere coarguetibus imperitiam suam totas excidere. Nihil est fœdus agricolis: q̄ gestæ rei penitentia multo iam ut præstet laxitate delinquere.

Quæ arbores tarde crescunt: & quæ celeriter: & de sabina. CA. XIII.

q Vædam autē natura tarde crescunt: & in primis semine tantū nascētia: & lōgo æuo durantia: At quæ cito occidūt uelocia sunt: ut ficus: punica: prunus: malus: pyrus: myrtus: salix: & tamē antecedunt diuitiis. In trimatu enim fere incipiunt ostendentes & ante. Ex iis lentissimam pyrus. Ocissima omnium cyperus & pseudocapirius frutex. Protinus enim floret: semeng; pferit. Oia uer

SEPTIMVSDECIMVS

ro acelerius adolefcunt ftolonibus ablatis: unāq; in ftirpē redactis alimentis. Eadē natura & propagi-
nes docuit. Rubi nāq; curuati gracilitate & fimul pceritate nimia defigūt rurfus in terrā capita. Iterūq;
nafcunt ex feſe repleturi omnia: ni reſiſtat cultura: prorfus ut poſſint uideri hoīes terræ cauſa geniti. Ita
peſſima atq; execranda res propaginem tamen docuit: atq; radicem acquiri uiridem. Eadē autem na-
tura eſt hederis. Cato propagari præter uitē tradit ficum: oleā: punicā: malorū genera omnia. Laurū:
prunos myrtus: nuces auellanas: & præneſtinas: platanū. Propagationum duo genera: ramo ab arbore
depreſſo in ſcrobē quattuor pedum quoq; & poſt biennium amputato flexu: plantaq; translata poſt tri-
matū: quas ſi longius ferre libeat: in qualis ſtatim aut uafiſ ficilibus defodere propagines aptiſſimum:
ut in iis tranſferantur. Alterum genus luxurioſius: radices in ipſa arbore ſollicitando traiectis per uafa fi-
ctilia: uel qualos ramis terraq; circunpaſtis: atq; hoc blandimento impetratis radicibus: inter poma ipſa
& cacumina (in ſumma enim cacumina hoc modo petunt audaci ingenio) arbore aliā longe a tellure
faciendi. Eodē quo ſupra biēni ſpatio abſciſſa ppagine: & cū qualis illis ſata. Sabina hæba propagine ſe-
ritur & auulſione. Tradunt ſece uini aut e parietibus latere tuſo mire ali. liſdem modis roſmarinum ſe-
runt: & ramo: quoniā neutri ſemen. Rododendron propagine & ſemine. Capitulum. xiiii. quere
in fine huius libri decimiſeptimi. De ſatione arborum, &c.

De uite inferenda.

CA. XV.

u Itiū uero in ſcrobibus ficcis ſtramēto opertos ac deinde terra obrutos: ut cacumīne exiſtāt. Ca-
to uitē tribus modis inferit. Præſectā ſindi iubet per medullā. In eā ſurculos exacutos ut dictu
addi: medullas iūgi. Altero ut ii ſefe uites cōtingāt: utriuſq; in obliquū latere contrario adraſo
iunctis medullis colligari. Tertiū genus eſt: terebrare uitē in obliquū ad medullā: calamoſq; addere lō-
gos pedes binos: atq; ita ligatū inſitū in triraq; illitū operire terra calamis ſubrectis. Noſtra ætas cortēxit
ut gallica utereſ terebra: quæ excauat nec urit: quoniā aduſtio oīs hebetat: atq; ut gēmaſcere incipiēs li-
getur calamus. Nec plus q̄ binis ab inſito emineat oculis ulmeo uimine alligatus: bināq; circumdaretur
acie a duabus partibus: ut inde potius diſtillet humor: qui maxime uites infeſtat. Deinde cū eualuiſſent
flagella pedes binos: uinculū inſiti incidereſ ubertati craſſitudine pmiſſa. Vitibus inferēdis tēpus dede-
re ab æquinoctio autūno ad germinationis initia. Satiuæ plātæ ſilueſtriū radicibus inferunt natura ſic-
cioribus. Si enim ſatiuæ ſilueſtribus inferant: degenerāt in fertilitatē. Reliqua cælo cōſtāt. Aptiſſima i-
ſtis ſiccitas. Huius. n. remedium appoſitis ficilibus uafiſ modicus humor per cinerem diſtillat. Inocu-
latio rores amat leues.

De emplaſtratione.

CA. XVI.

e Mpfaltri rō & ipſa ex inoculatione nata uideri poteſt. Craſſo aut maxime cortici cōuenit ſicut
eſt ficis. Ergo amputatis oībus ramis ne ſuccū auocēt. Nitidiſſima in pte quaq; præcipua cernā-
tur hylaritas: exēpta ſcutula ita ne deſcēdat ultra ferrū cortici iprimiſ ex alia cortex par cū ſui
germinis māma: ſic cōpage deſata ut cicatrici locus nō ſit: & ſtatī unitas fiat: nō humorē nō aſſatū reci-
piēs: nihilominus tamē & luto munire & uiculo melius. Hoc genus non pridē repertū uolunt q̄ nouis
moribus fauēt. Sed id etiā apud ueteres græcos inueniſ: & apud Catonē: q̄ oleā ficūq; ſit inferi iuſſit mē-
ſura etiā præſinita ſecūdū reliquā diligētiā ſuā. Cortices ſcalpro excidi quattuor dygitorū lōgitudine: &
triū latitudine. Atq; ita coagmentari & illa ſua intrita oblini. Eadē rōne & in malo. Quidā huic generi
miſcuere fiſſuram in uitibus exēpta cortice teſſalla ſurculo a latere plano adigendo. Tot modis inſitā ar-
borē. Vidimus iuxta tyburtes tiliā oī genere pomorū onuſtā alio ramo nucibus: alio baccis: aliūde uite:
ficis: pyris: punicis: malorūq; generibus. Sed huic fuit breuis uita. Nec tamen oēm expimētis aſſeq natu-
rā poſſumus. Quædā. n. naſci niſi ſponte nullo modo queunt. Ea q̄ imitibus & deſertis tātū locis pueni-
unt. Capaciffima inſitorū oīum dicitur platanus: poſtea robur. Verum utraq; ſapores corrūpūt. Quæ-
dā oī genere inferunt: ut ficus & punicā. Vitis nō recipit emplaſtra: nec q̄bus tenuis ac caducus rimo-
ſuſq; cortex. Neq; inoculationē ſiccæ aut humoris exigui: fertiſſima oīum inoculatio: poſtea empla-
ſtratio. Sed utraq; inſirmiſſima: & quæ cortice nitunt tantū: uel leui aura ocifiſime deplantant: inferere
firmiſſimū & foecundius q̄ ferere.

Exemplum huius rei.

CA. XXVII.

n On eſt omittendā raritas unius exempli. Corellius eques romanus Ateſte genitus inferuit ca-
ſtaneam ſuomet ipſam ſurculo in neapolitano agro. Sic facta eſt caſtanea quæ ab ipſo nomen
accepit inter laudatas. Poſtea hæres eiufdē libertus corellianam iteq; inferuit. Hæc eſt inter eas
differentia: illa copioſior. Hæc corelliana melior. Reliqua genera caſus ingenio ſuo excogitauit: ac defra-
ctos ſerere ramos docuit: cum pali deſixi radices cepiſſent. Multa ſic ſerunt. In primisq; ficus oībus qui-
dem aliis modis naſcens: præterq̄ talea. Optime quidē ſi uafiore ramo pali modo exacuto adigatur al-
te exiguo ſup terram relicto capite: eoq; ipſo harēa cooperto. Ramo ſerunt & punica palis laxato prius
meatu: itē myrtus. Omniū horū longitudine triū pedū: craſſitudine minus brachiali. Cortice diligenter
ſeruato: trunco exacuto. Myrtus & talei ſerif. Morus talea tantum: quoniā in ulmo ea inferi religio ful-
gurum prohibet. Quapropter de talearum ſatu nunc dicendum eſt. Seruandum in eo ante omnia: ut
talea ex ſeracibus ſiant arboribus: ne curuæ: ne ſcrabæ: aut bifurcæ: ne ue tenuiores q̄ ut manum imple-
ant: ne minores pedallibus ut illibato cortice atq; ut ſectura inferior ponatur ſemper: & quod erit ab ra-
dice: accumulaturq; germinatio terra: donec robur planta capiat.

De cultura talearū: & quibus tēporibus inſitio fiat.

CA. XXVIII.

q Væ cuſtodienda in talearū cultura Cato iudicauerit: ipſius uerbis optime præcipemus. Taleas
oleaginas quas in ſcrobē ſaturus eris: tripidaneas facito diligenterq; tractato ne liber labore:

LIBER

eum dolabis aut secabis. Quas in seminario saturus eris: pedales facito. Eas sic inferito: locus bipalio sub-
 ctus sit: beneque gluttus. Cum taleam demittis pede taleam opprimito. Si parum descendat maleo aut
 mateola adicieto: cauetoque ne librum scindas. Cum adiciis palo prius locum ne feceris quo taleam de-
 mittas. Ita melius uiuet talea. Et ubi trimæ sunt: tum denique curæ sint: ubi liber se uertet. Si in scrobibus
 aut in sulcis seras: ternas taleas ponito. Eas diuatico super terram nec plus quattuor digyis. Transuer-
 so semine uel oculis serito. Diligenter eximere oleam oportet: & radices que plurimas cum terra ferre. Vbi
 radices bene operueris: calcare bene: ne quid noceat. Si quis querat quod tempus oleæ serendæ sit: agro
 sicco per sementem: agro læto per uer. Oliuetum diebus. xv. ante æquinoctium uernum incipito puta-
 re. Ex eo die dies. xl. recte putabis. Id hoc modo putato. Qua locus recte ferax erit: quæ arida erunt: & si quod
 uentus interfregerit in ea omnia eximito. Qua locus ferax non erit id plus concidito: aratoque bene: eno-
 datoque. Stirpes leues facito: circum oleas autumnno ablaqueato: & sterco adicieto. Qui oliuetum sæpi-
 sime & altissime miscebit: is tenuissima radices exarebit. Radices si sursum abibunt crassiores fient: &
 eo in radices uires oleæ abibunt. Quæ genera olearum uel in quo genere terræ uiuere & feri debeant:
 spectarique oliueta: diximus in ratione olei. Magno in colle & ficcis & argilla & inter autumnum & bru-
 mam feri iussit. In crasso aut humido aut subriguo a messe ad brumam. Quod precepisse eum africæ in-
 telligit. Italia quidem nunc uere maxime ferit. Sed & autumno si libeat. Post æquinoctium. xl. diebus ad uergiliarum
 occasum. xiiii. soli dies sunt: quibus feri noceat. Africæ peculiare quod in oleastro est inferere. Quadam æter-
 nitate consenscunt proxime adoptione uirga emissa: atque ita alia arbore ex eadē iuuenescēte. Iterumque &
 quotiens opus: sit ut eius eadē oliueta consistent. Inferit autem oleaster calamo & inoculatione. Olea ubi
 quercus effossa sit male ponit: quoniam uermes qui rauca uocant in radice quercus nascuntur & trahunt.
 Non inhumane taleas aut ficcare prius quam serant utilius cooperit. Vetus oliuetum ab æquinoctio uerno intra
 uergiliarum exortum interradi alternis annis melius inuenit. Item muscu circumdare radici. Circumfodi autem omnibus
 annis a solstitio duum cubitorum scrobe pedali altitudine. Stercorari tertio anno. Mago idem amygdalas ab oc-
 casu arcturi ad brumam feri iubet. Pyra non eodem tempore omnia tempore omnia: quoniam neque floreat. Eadem oblonga aut
 rotunda ab occasu uergiliarum ad brumam. Reliqua genera media hyeme ab occasu sagittæ subsolanum aut
 septentrionem spectantia. Laury ab occasu aquilæ ad occasum sagittæ. Confessa enim de tempore serendi quæ ratio
 est uere & autumno. Id ex magna parte fieri decreuere. Est & alia hora circa canis ortus paucioribus nota:
 quoniam non omnibus locis utilis pariter intelligit. Sed haud omittenda nobis: non tractus alicuius rationem:
 ueque naturæ potius indagantibus. In cyrenaica regione sub etesiarum flatu consenserunt. Necnon & in græcia oleam
 maxime in laconia. Co insula & uites tunc ferit. Cæteri apud græcos inoculare & inferere non dubitant.
 Sed arborem non ferunt. Plurimumque in eo locorum natura pollet. Namque in ægypto omni ferunt mense: & ubi
 cumque hymbres æstiu non sunt: ut in india & æthiopia. Necessario post hæc autumno ferunt arbores. Ergo
 tria tempora eadē germinationis uer & canis arcturique ortus. Neque enim aialium tantum est ad coitum audiat:
 tas: sed multo maior est terræ ac satorem omnium libido. Qua tepestiu uti plurimum inest conceptus. Peculi-
 liare utique in insitis cum sit mutua cupiditas utriusque coeundi. Qui uer probant: ab æquinoctio statim
 admittunt: prædicantes germina putrire: ideo faciles corticum esse amplexus. Qui præferunt autunnum
 ab arcturi exortu: quoniam statim radicem quandam capiant: & ad uer parata ueniant: atque non protinus: ger-
 minatio auferat uires. Quædam tamen statutum tempus anni habent ubique: ut cerasi & amygdalæ circa bru-
 mam ferendi uel inferendi. De pluribus locorum situs optime iudicabit. Frigida & aquosa uerno conseri
 oportet. Sicca & calida autumno. Communis quod italiæ ratio tempora ad hunc modum distribuit. Mora ab
 idibus Februariis in æquinoctium: pyra in autunnum: ita uel brumam. xv. ne minus diebus antecedat. Malis
 æstiuis & cotoneis. Item sorbis prunis post mediam hyemem in idus februarias. Siliquæ græcæ & persi-
 ci ante brumam per autunnum. Nucibus iugladi & pineæ & auellanae græcæ atque castaneæ a Kalendis Martiis ad
 idus eadē. Salici & genistæ circa martias Kalendas. Hanc in ficcis semine: illam in humidis uirga feri diximus.

Quæ arbores societate gaudeant: & de disciplina ablaqueandi & accumulandi. CA. XIX.

Et etiam nunc noua inferendi ratio: ne quid sciens quidem prætereā quod usque iuenerim a Colu-
 mella excogitata: ut affirmat ipse. Qua uel diuersæ insociabilesque naturæ arborum copulentur
 ut fici atque oleæ. Iuxta hanc feri ficum iubet: non ampliore interuallo quam ut contingi large possit:
 ramo oleæ que maxime sequaci atque obedituro. Eumque omni interim tempore edomari meditatione cur-
 uandi. Postea fico adepta uires: quod euenire trimæ atque utique quinquenni solet: detruncata superficie ipsaque
 deputata ut dictum est ad raso cacumine defigi in cruce fici custoditum uinculis: nec curuatura fugiat. Ita
 quodam propaginum insitorumque temperamento triennio communi inter duas matres coalescere. Quarto an-
 no abscissum totum adoptatis esse: nondum uulgata ratione haud mihi certe satis coperta. Cæteræ eadē
 illa de calidis frigidisque & humidis & ficcis suprascripta ratio & scrobes fodere monstrauit. In aquosis, non
 neque altos neque amplos facere conuenit. Altos æstiuoso solo & sicco: ut que maxime accipiant aquam contine-
 antque. Hæc & apud ueteres arbores colendi ratio est. Feruentibus enim locis accumulans æstate radices:
 operiuntque: ne solis ardor adurat. Aliubi ablaqueat: perflatumque admittunt. Idem hyeme cum illis a gelu ui-
 dicant. Contra illi hyeme aperiant: humoremque sitientibus querunt. Vbi cumque circumfodiendi arbo-
 res ratio in circuitu pedes in orbem ternos: neque in pratis: quando amore solis humorisque in summa tellure
 oberat. Et de arboribus hæc quidem fructus gratia ferendis inferendisque in uniuersum sunt dicta.

De salicto & arudineto: & cæteris cæduis ad perticas palos. CA. XX.

Inc restat eaque ratio: quæ propter alias ferunt: uineas maxime cæduo ligno. Principatum in iis

SEPTIMVSDECIMVS

optinent falices quarum ratio fit loco madido tamen refosso duos pedes & semipedem talea sexquipedali uel pertica: quae utilior quo plenior. Interuallo esse pedes senos trimae pedibus binis a terra putatione coercentur: ut sic se in latitudinem fundant: ac sine scalis tondeantur. Salix enim foecundior est quo terrae propior. Has quoque omnibus annis confodi iubent mense aprili. Haec est uiminalium cultura. Perticalis & uirga & talea seritur fossura eadem. Perticas ex ea iustum est caedi quarto fere anno. Et haec autem senescentium propagine fartiunt locum. Pertica immerfa ac post annum recisa. Salicis uiminalis iugera singula sufficiunt. xxv. uinea iugeribus. Eiusdem rei causa populus alba seritur bipedaneo pestinatu: talea sexquipedali biduo siccata palmipede interuallo: terra superiniecta duorum cubitorum crassitudine. Harundo etiam dulcior quam haec solo gaudet. Seritur bulbo radice quae alii oculum appellant dodrantali scrobe: interuallo duum pedum & semipedis: reficiturque ex sese utere harundineto extirpato: quod utilius repertum quam castrare sicut antea. Namque inter se radices serpunt: mutuoque discursu necant. Tempus inserendi prius quam oculi harundinum imutescant ante Kal. martias. Crescit ad brumam usque definitque cum durefcere incipit. Hoc signum quod tepestiuam habet caesuram. Et hanc autem quoties & uineam fodiendum putant. Serit & trasuersa non alte terra condita. Erumpuntque singulis oculis totidem plantae. Serit & deplata pedali fulco binis obrutis gemmis: ut tertius nodus terram attingat prono cacumine: ne rores concipiat. Caedit decrefcere luna. Vineis anno siccata utilior quam uiridis. Castanea pedamentis omnibus praefert facilitate tractatus: perdurandi puicacia: regerminatione caedua uel salice laetior. Querit solum facile: necnon harenosum: maximeque fabulum humidum aut carbunculum: uel tofi etiam farinam quilibet opaco septentrionali: & frigido situ uel etiam decliui. Recusat eadem galliam rubricam: caeta: omnique terrae foecunditatem seri nuce diximus: sed nisi ex maximis non puenit: nec nisi quinis acruatim satis. Perfringi solum debet supra ex Nouembri mense in Februarium: quo soluta sponte cadunt ex arbore: atque subnascuntur. Interualla sint pedalia undique sulco dodrantali. Ex hoc seminario transferuntur in aliud bipedali interuallo plus biennio. Sunt & propagines nulli quae faciliores. Nudata enim radice tota in sulco prosternitur. Tunc ex cacumine super terram relicto renascitur & alia ab radice. Sed translata nescit hospitari: pauet nouitate. Biennio fere postea profilit. Ideo nucibus potiusquam radice plantaria caedua implet. Cultura non alia quam supradictis fodiendis supputatisque per biennium sequens. De caetero ipsa se colit umbra stolones superuacuos enecat. Caedit intra septimum annum. Sufficiunt pedamenta iugeri unius uicenis uinea iugeribus: quando etiam ea bifida stirpe fiunt: durantque ultra alteram siluam suam caesuram. Aesculus similiter prouenit caesura triennio senior minus morosa nasci. In quacumque terra seritur: nascitur e balano sed non nisi aesculi scrobe dodrantali: interuallis duorum pedum serit leuiter quater anno. Hoc pedamentum minime putrescit: laesumque maxime fruticat. Praeter haec sunt caedua quae diximus: fraxinus: laurus: persica: corylus: malus: sed tardius nascuntur. Terram defixa uix tolerant: non modo humorem. Sambucus contra firmissima ad palum: taleis seritur ut populus. Nam de cupresso satis diximus. Et praedictis uelut armamentis uinearum.

De culturis & disciplina excolendarum uinea.

CA. XXI.

Estat ipsarum natura praecipua tradenda cura. Vitium surculis & quarundam arborum quibus fungosior intus natura est: gemiculatis ramorum nodis iterferpiunt medullam. Ferulae ipsae breues: & ad summa breuiores articulis utique duobus internodia includunt. Medula siue illa uitalis anima est ante se tendit longitudinem ipellens quadiu nodi peruia patet fistula. Cum uero concreti ademere transitum percussa erumpit: ab ima sui parte: iuxta priorum nodum alternis laterum semper inuicibus ut dictum est in harundine ac ferula: quorum dextrum ab imo intelligitur articulo: leuimum in proximo: atque ita peruices. Haec uocatur in uite gemma: cum ibi cespit facit. Ante uero quam faciat in concavo oculos: & in cacumine ipso germine. Sic palmites nepotes uuae folia papini gignunt. Mirumque firmiora esse in dextra parte genita. Hos ergo in surculis nodos cum serunt medios fecare oportet: ita ne profluat medula: & in fico quidem dodrantes paxilli solo patefacto seruntur: sic ut descendat quae proxima arbori fuerit. Duo oculi extra terram emineant. Oculi autem in arborum surculis proprie uocantur unde germinat. Haec de causa & in plantariis aliquando eodem anno ferunt quos fuere laturos fructus in arbore: cum tepestiuae sati praegnates inchoatos conceptus aliubi pariunt. Ita satas ficos tertio anno transferre facile. Hoc pro senescendi celeritate attributum huic arbori ut citissime pueniat. Vitium numerosior satus. Primum omnium nihil ex iis nisi inutile & deputatum in sarmeto. Opputatur autem quicquid proximo tulit fructum. Solebat capitulatus utrinque e duro surculus seriri eoque argumeto malleolus etiam uocatur nunc. Postea auelli cum sua calce ceptus est: ut in fico: neque aliud est uiuacius. Tertium genus adiectum etiamnum expeditius in calce: quod sagittae uocant: cum intortum panguntur. Id enim cum decisi nec intortum trigemes. Plures autem ex eodem surculo hoc modo fiunt. Serere e panpinariis sagittas sterile est: non nisi foecundas oportet. Quae raros habent nodos infocundae iudicantur. At densitas gemmarum fertilitatis indicium est. Quidam seri uetant nisi eos qui floruerint surculos. Sagittas serere minus utile: quoniam in transferendo facile rumpitur quod intortum fuit. Seruntur pedali non breuiore longitudine quinque sex uel nodorum. Pauciores tribus gemmis in hac mensura esse non poterunt. Inseri eodem die quo putantur utilissimum. Si multo postea necesse sit serere custoditos uti praecipimus oportet caueri utique ne extra terram positi sole inarescant: uentoue aut frigore hebetentur: qui diutius in sicco fuerit priusquam serantur in aqua pluribus diebus reuiuiscant. Solum apricum & quamplurimum in seminario siue in uinea bidente pestinari deperit ternos pedes bipalio alte in area reici quaternorum pedum fermento: ita ut in pedes binos fossa procedat. Fossatum purgari & extendi ne crudum relinquatur. Vegit & exit mensura. Male pestinatum deprehendunt scana inaequalia. Metienda est & ea pars quae interiacet puluini.

Surculi ferunt & in scrobe & in sulco longiore: super quos tenerrima ingeritur terra. Sed in gracili solo frustra: nisi substrato pinguiore. Nec minus q̄ duos integri oportet: & proximam attingi terram: & eodē paxillo deprimi & spissari. Interesse in plantario sexquipedes inter bina semina in latitudinem: in longitudinem semisses. Ita satos malleolos. xx. iiii. mense recidere ad imum articulum: nisi ipsi parcat. Oculorum inde materia emicat cum aqua. xxxvi. mense uiuæ radix transfertur. Est & luxuriosa ratio uites ferendi: ut quattuor malleoli uehementi uinculo colligentur in parte luxuriosa: atq; ita uel per ossa buli cruris uel per colla fictilia traiecti obruantur binis eminentibus gemmis. Humescunt hoc modo: recisq; palmitem emittunt. Postea fistula fracta radix libere capit uires: uamq; fert: & omnium corporum suorum acinos. In alio genere inuentu nouitio finditur malleolus: medullaq; erasa in se colligant ipsi caules: ita ut gemis parcat oimodo. Tum malleolo in terram fixo mixta feritur: & cū spargere ceperit caules deciditur: foditurq; sapius. Talis uuæ acinos nihil intus ligni habituros. Collumella pmitit: cum uiuere semina ipsa perq̄ mixta sit: & medulla adempta nasci. Surculis etiã q̄busdã fit articulatio arboris non omittendũ uidet. Nãq; buxi tenuissimis quinis senisue colligatis depacti pueniūt. Quodã in obseruatione erat ut defringerent ex imputata buxo: aliter uiuere nō crediti. Detraxe hæc expimēta seminarii curaq;. Sequit uineæ ratio. Quinq; generũ hæc. Sparfis p̄ terram palmitibus aut per se uite subrecta: uel cū amminiculo siue iugo Aut pedatã simplici iugo. Aut cōpluuitarã quadruplici. Quæ pedatã ratio erit eadē intelligit̄ eius quoq; in qua sine amminiculo uitis p̄ se stabit. Id enim nō fit nisi pedamenti inopia. Simplici iugo constat porrecto ordine quem canterium appellant. Meliorq; ea uino: quãdo sibi ipsa nō obubrat: assiduq; sole coquit̄: & afflatum magis sentit & celerius rorē dimittit. Pãpinationi quoq; & occatiōi omniq; operi facilior. Sup̄ cætera deflorescit utilius. Iugum fit p̄rica aut harũdine aut crine funiculoue: ut in hispania: arundusioq;. Compluuiata copiosior uino est dicta a cauis. ædium cōpluuiis. Diuiditur in quaternas partes totidē iugis. Huius ferendi ratio dicitur eadem ualitura in omni genere: in hoc uero numerosior tantum. His uero tribus feritur modis. Optime in pastinato: proxime in sulco: nouissime in scrobe. De pastinatione dictum est.

De sulco & uinearum putatione.

CA. XXII.

¶ Vico latitudo palæ est. Scrobibus ternorũ pedum in quãcũq; partē. Altitudo in quocũq; genere tripedalis: ideo nec uitis minor transferri debet. Extatura etiam nū duabus gemis. Emolliri terrã minutis in scrobe ima sulcis fimoq; misceri necessariũ. Cliuosa altiores poscunt scrobes. Præterea puluinatis a deuexitate labris. Quæ ex iis longiores fient: ut uites binas accipiant. E diuerso aliã locabunt. Esse uitis radicem in media scrobe oportet. Sed ipsam innixam solidio in oriente æqno: etiale spectare ad minicula prima e calamo accipere. Vinas limitari decumano. xviii. pedum latitudinis ad contrarios uehicularum transitus: aliisq; conuersis limitibus. Denũ pedũ distingui p̄ media iugera. Aut si maior modus sit: totidē pedum cardine quot decumano liuitari. Semp̄ uero quintanis semitari. hoc est in quinto quoq; palo singulæ iugo paginæ includant. Solo spisso nō nisi repastinato: nec nisi uiuæ radicē fert. Tenero & soluto uel malleolũ sulco uel scrobe. In colles sulcos agere transuersos melius q̄ pastinare ut defluuia palis eorũ cõtineant. Aquoso cælo uel sicco solo malleolos ferere autumno: nisi si tractos ratio mutauerit. Siccus enim & calidus autũno poscit fert. Humidus frigidusq; etiã ueris exitu. In arido solo uiuæ radix quoq; frustra ferit. Male & in siccis malleolus: nisi post hymbre. Aut in riguis uel frondens uitis: & usq; ad solstitium recte: usq; uer ut in hispania. Quiescere uetos fationis die utilissimum. Pleriq; austros optant. Cato abdicat. Interesse medio temperamento inter binas uites oportet pedes quinios. Minimum aut læto solo pedes quaternos. Tenui plurimum octonos umbri & marsi ad uicenos intermittunt arationis gratia in iis: quæ uocant proculeta. Pluuios & caliginoso tractu rariores poni: sicco dẽsiores cōgruit. Subtilitas parsimonie cōpendia inuenit. Cum uinea in pastinato seraf̄ obiter seminariũ faciendi ut uiuæ radix loco suo & malleolus qui transferatur iter uites ordine feratur. Quæ ratio in iugero circiter. xvi. uiuæ radicem donat. Intra bienniũ autē fructus quo tardius in satō prouenit q̄ in trãslato. Viueradix posita in uinea post annum refecatur usq; ad terram: ut unus tantum emineat oculus amminiculo iuxta affixo & fimo addito. Simili modo & secundo anno recidit̄ uiresq; cōcipit: & intra se pascit suffecturas oneri: alias festinatione pariendi graciliscat: ac e mucida (ni cohibeatur) castigatione tali in scetum exeat tota. Nihil audis nascitur: ac nisi ad pariendũ uires feruentur: tota fit scetus. Pedamenta optima quæ diximus aut radice: robur: oleaq; aut si nō sint pali: iunipero: cupressio: alburno: sambuco. Reliquorũ generum fudes omnibus annis reciduntur. Saluberrima in iugo harundo cōnexa fasciculis durat quinis annis. Cum breuiorẽ palmitem sarmeto iunguntur inter se suniũ: modo. ex hoc arcus funera dicuntur. Tertius uineæ annus palmitē uelocem robustũq; emittit in quem faciat ætas uitẽ. Hic in iugum insilit. Quidam tũc excacant eum spina falce auferendo oculos: ut noxia iniuria longius euocent. Uttilior enim cōsuetudo pariendi: satiusq; pãpinoꝝ adiudicate detergere usq; quo placeat roborari eam. Sunt qui uetant tangi p̄ximo anno: quo translata sit: neq; ante quadragesimum mensem falce curari. Tunc autem ad tres gemmas recidi. Alii p̄ximo qdẽ anno recidit̄. Sunt ut ternos quaternosue singulis annis adiciunt articulos: quarto demũ pducãt ad iugum. Ideo utriusq; fructum tardum. Præterea retorridum & nodosum puluinosumq; reddit incremento. Optimũ aut matrẽ esse firmam: postea scetũ audacẽ. Neq; tutũ est quod cicatricosum: magno impitiã errore. Quicquid est tale plagis nascitur nō e matre. Totas enim habet illas uires dũ roborat̄: & annos accipit tota scetus: cū p̄missum fuerit nasci. Nil natura portionibus parit. Quæ cū excreuerit satis firma p̄tinus in iugo collo-

SEPTIMVSDECIMVS

cari debet. Sin etiā infirmior erit: sub ipso iugo hospitari: recisa uiribus non ætate decernit. Teme-
 rariū est ante crassitudinē pollicarē uiri impare. Sequenti anno palmites salutent pro uiribus matris sin-
 guli aut gemini. Idem & secundo si cogit infirmitas nutrant. Tertioq; demū anno duo adiciant. Nec
 sunt plures quaternis unq; pmittēdi. Breuiterq; nō indulgendum est: & semp inhibēda fœcūditas. In ea
 est enim natura: ut parere malit q̄ uiuere. Quicqd materiæ adimif fructui accedit. Illa semina matul-
 q̄ fructum gigni quoniam fructus caduca res est. Sic perniciose luxuriat: nec ampliā se sed egerit. Dabit
 consilium & soli natura. In macro etiam si uires habebit: recisa intra iugum moref: ne ois foetura sub
 eo exeat. Minimū id esse debet interuallū: ut attingat iugum supetq; non teneat: adeo non recumbat
 in eo nec delicate se spargat. Ita tēperē hic modus: ut crescere etiā malit q̄ parere. Palmes duas tresue
 gemmas sub iugo habere debet ex materiis qbus materia nascat. Tunc per iugū mergi alligariq; ut su-
 stineat iugo nō pendeat. Vinculo mox astrictū a tertia gēma alligari: quoniam & sic coerceat impetus
 materiæ. Densioresq; citra pāpini exultāt: cacumē religari uetant. Natura hæc est deiecta pars aut præli-
 gata fructū dat plurimumq; ipsa curuatura. Quod citra est materiem mittit: offensante credo spiritu &
 illa quam diximus medulla. Quæ ita emicuerit materia fructū dabit anno sequente. Sic duo genera pal-
 mitū. Quod e duro exit materiāq; in proximū annū pmittit: pāpinariū uocat. Aut ubi supra cicatricē
 est: fructuarium. Alterum ex adminiculo palmite semperq; fructuariū relinquit sub iugo. Et qui uo-
 catur custos. Hic est nouellus palmes non longior tribus gēmis: pximo anno materiā daturus: si uitis
 luxuria se cōsumplerit. Et alius iuxta eū uerucæ magnitudine qui furūculus appellatur. Si forte custos
 fallat. Vitis anteq; septimū annū cōpleat a surculo euocata ad fructum eiuuenescit: ac moritur. Nec ue-
 terē placet palmite in longum & ad quartū usq; pedamentū emitti: quod alii dracones: alii iuniculos:
 ut faciant quæ masculata appellant. Cū iduruit uitis: pessimū in uinea traducere. Quōto anno & ipsi pal-
 mites intorquent: singulæq; e singulis materiæ emittunt: ac deinde proximis prioresq; amputantur.
 Semper custodem relinqui melius. Sed is proximis uiti esse debet: nec longior q̄ dictū est. Et si luxuria
 uerint: palmites intorqueri ut quatuor materiæ uel duas si uniuiga erit uinea emittat. Si per se uitis
 ordinabitur sine pedamento: quaecunq; tamen initio adminiculū desiderabit: dum stare cōdiscat: &
 recta surgere. Cætera primordia eadē. Diuidi autē putatione pollicis iā quali examine undiq; ne pregra-
 uet fructus parte aliqua: obiter idē deprimēs prohibebit in excelsum emicare. Huic uineæ trium pedū
 altitudo excelsior nutat: cæteris a quinto: dum non excedat hois longitudinem iustam. Iis quoq; quæ
 sparguntur in terra breuis ad innitendū caueas circūdant: scrobibus per ambitū actis: ne uagi palmes
 inter se pugnent occurrentes. Maiorq; pars terræ ita supinam in tellure uindemiā merit. Siquidem &
 in africa & in ægypto syriaq; ac tota asia & multis locis europæ hic mos præualet. Ibi ergo iuxta terrā
 comprimi debet uitis. Eodem modo & tempore nutrita radice: quo iniugata uinea: ut semp tātū polli-
 ces relinquant fertili solo cū tribus gēmis: graciliore quis. Præstatq; multos esse q̄ lōgos. Quæ de natu-
 ra soli diximus tanto potentiora sentient: quanto propior fuerit uua terræ. Genera separi ac singulis cō-
 feri tractibus utilissimum. Mixtura enim generum etiam in uino nō modo i musto discors. Aut si mi-
 scatur nō alia q̄ pariter maturescētia iungi necessariū. Iuga altiora quo latior ager & quo planior. Item
 roscido nebuloso minusq; uentoso conueniunt. Contra humiliora gracili: & arido: æstuoso: uentisq; ex-
 posito. Iuga ad pedamentū q̄ arctissimo nodo uinciri oportet: uitem leui cōtineri. Quæ genera uitium
 & in quali solo cæloq; essent conferenda: cū enumerarem naturas earū & uinorū notauimus. De reli-
 quo cultu uehementer ambigitur. Pleriq; æstate tota post singulos rores cōfodi iubent uineā. Alii ue-
 tant gēmantem: decuti enim oculos tactuq; intrantiū deteri. Et ob id arcendū procul omne quidē pe-
 cus: sed maxime lanatū: quoniā facillime auferat gēmas. Inimicos & pubescente uua rostros. Satisq; eē
 uineam ter anno confodi: ab æquinoctio uerno ad uergiliæ exortū: & can is exortū: & nigrescente aci-
 no. Quidam ita determinant. Veterē semel a uindemia ante brumā cū alii ablaqueare & stercorare fa-
 tis putent. Itaq; ab idibus aprilis: anteq; cōcipiat: hoc est in. vi. idus maii. Deinde prius q̄ florere incipiat:
 & cū defloruerit: & uariante se uua. Peritiores affirmant si iusto sæpius fodiat: in tantū tenerescere aci-
 nos: ut rūpantur. Quæ fodiunt ante feruentes horas diei fodiendas cōuenit. Sicuti lutū neq; arare neq;
 fodere. Fossione puluere excitatum cōtra soles nebulasq; pdesse. Pampinatio uerna in cōfesso est ab idi-
 bus maii intra dies. x. utiq; anteq; florere incipiat: & eā infra iugū debere fieri. De sequente uariat sentē-
 tiæ. Cū defloruerit aliqui pāpinandum putant. Alii sub ipsā maturitate. Sed de his Catonis præcepta
 decernent. Namq; & putationum tradenda rō est. Protinus hanc a uindemia ubi cæli tepor indulget
 adoriūtur. Sed hoc fieri nunq; debet rōne naturæ ante aquilæ exortum: ut in sydeq; causis docebimus
 proximo uolumine. Immo uero fauonio: quoniā anceps culpa sit præproperæ festinationis. Si saucias
 recenti medicina mordeat quædā hyemis ruminatio certū est gēma earū frigore hebetari: plagasq; fin-
 di. Et cæli uitio exuri oculos lachryma distillante. Nā gelu fragiles fieri quis nesciat? Opax ista compu-
 tatio est. In latifundis nō legitima naturæ festinatio quo maturius putant aptis diebus: eo plus mate-
 rie fundunt: quo serius eo fructū uberiorē. Quare macras prius cōuenit putare: ualidas nouissime. Pla-
 gam oēm obliquā fieri: ut facile decidat hymbres: & ad terrā uerti q̄ leuissima cicatrice: alcie: falce: exa-
 cta plagaq; cōuelata. Recidi autē semp inter duas gēmas: ne sit uulnus oculis in recisa parte. Nigram esse
 eam existimant: & donec ad sinceram ueniatur recidēdam: quoniam e uitiosa materie utilis nō exeat.
 Si macra uitis idoneos palmes nō habeat: ad terrā recidi eam: nouosq; elici utilissimum. In pāpinatio-
 ne nō hos detrahare pāpinos qui cū uua sint. Id enim uuas supplātat: præterq; in nouella uinea. Inutiles

iudicant in latere nati nō ab oculo. Quippe etiam uua quæ nascatur e duro rigescēte ut nisi ferro detrahi nō possit. Pedamētum qdā inter duas uites utilius putat statui: & facilius ablaqueant ita: meliusq; est uniuuagæ uinea: si tamē & ipsi iugo sint uires: nec flatui infesta regio. In quadripartita q̄ proximum oneri adminiculum esse debet: ne tamē impedimentum sentiat ablaqueatio cubito abesse nō amplius. Ablaqueari aut̄ priusq̄ putari iubent. Cato de omni cultura uitiū ita præcipit. Quā altissimā uineam facito: alligatoq; recte dum ne nimiū cōstringas: hocq; modo eā curato. Capita uitiū putata circūfodito. Ara/re incipito. Ultra citraq; sulcos perperuos ducito. Vites teneras q̄ primū propagato. Veteres q̄ minimū castrato. Potius si opus fuerit deiicito: biennio post præcidito. Vitē nouellā refecari tū erit tempus: ubi ualebit. Si uinea ab uite caluata erit sulcos interponito: ibiq; uiuā radicē serito. Vmbram a salucis remoto: crebroq; fodito. In uinea ueteri serito ocimū. Si macra erit quod granū capit ne serito. Et circum capita addito sterco. paleas: uinaceas: aliquid horūce. Vbi uinea frondere cōperit: pāpinate. Vineas nouellas alligato crebro ne caulis præfringatur. Et quæ iam in perticam ibit eius papinos teneros alligato leuiter: porrigitoq;. Quæ ubi recte steterint: ubi uua uallaria fieri cōperit: uites subligato. Vitis insitio una est per uer: altera cū uua floret: ea optima est. Vineā ueterem si in aliū locū transferre uoles dūtaxat brachium crassum primum deputato. Binna gemmas ne amplius relinquo. Ex radicibus bene effodito. Et caue radices ne faucies. Ita uti fuerit ponito in scrobe: aut in sulco: opitoq; & bene occultato. Eodemq; modo uineam statuito: alligato: floxatoq; uti fuerit: crebroq; fodito. Ocimum quod i uinea feri iubet antiqui appellabant pabulum umbræ patiens quod celerrimē proueniat.

Ratio arbuistorum.

CA. XXIII.

Equitur arbuisti ratio mixta in modū dānata a Sarsenna patre filioq;: celebrata Scrofa: uetustissimis post Catonem peritissimisq;: ac ne a Scrofa quidem nisi uni italix cōcessa: cum tam longo iudicē auro. Nobilia uina non nisi in arbuistis gigni: & in iis quoq; laudatiora summis: sicut uberiora imis: adeo excelsitate proficiūt. Hac ratione & arbores eligunt. Prima oīum ulmus excepta ppter nimiā frondē atinia. Deinde populus nigra eadē de causa minus densa folio. Nō spernunt pleriq; & fraxinum ficumq; etiam oleā: si non sit umbrosa ramis. Hæc satus cultusq; abunde tractatus est. Ante tricesimū sextum mēsem attingi falce uetant. Alterna seruant brachia. Alternis putant annis. Sexto anno maritant. Trāspadana italia præter supradicta: cornu: populo: tilia: acere: omo: carpino: quercu arbuistat agros. Venetia falice ppter uliginē soli. Et ulmus detruca a media inter ramoꝝ scāna digerit: nulla fere. xx. pedū altiore arbore. Tabulata eaq; ab octauo pede altitudinis dilant in collibus siccisq; agris. A duodecimo in campestribus & humidis Meridianum solem spectare palmites debet. Rami a p̄fectū digytoꝝ modo subrigi tonsili in iis tenuium quoq; uirgultoꝝ barba ne obumbrent. Interuallū iustū arboꝝ si aretur solū: quadragenī pedes in terga frontēq;: in latera uiceni. Si nō aret: hoc in omnes partes. Singulis denas sæpe adnutriunt uites: dānato agricola minus ternis. Maritare nisi ualidas inimit cum: enecante ueloci uitium incremento. Serere tripedaneo scrobe necessariū: distantes inter sese arborēq; singulis pedibus. Nihil ibi malleolis atq; pastinationi. Nulla fodiendi impēdia utpote cum arbuisti ratio hac peculiari dote præstet: q; in eodē solo seri fruges & uitibus pdest. Superq; q; uindicans se altitudo nō ut in uinea ad arcendas animalium iniurias pariete uel sepe uel fo flag utiq; impendio muniri se cogat in arbuisto. Et prædicta est sola uiuā radicis rō. Item propaginū: & hæc gemina ut diximus. Quolox in ipso tabulato maxime pbata: quoniā a pecore tutissima est. Altera deflexa uite uel palmite iuxta suam arborem aut circa pximā cælibem. Quod supra terrā est e matre radi iubet: ne fructet. In terra ne pauciores gēma quattuor obruunt ad radicem capiendā. Extra in capite binæ relinquunt. Vitis in arbuisto quattuor pedes in longo constat: oī sulco tres lato: altos duos cū semipede. Post annū propago inciditur ad medullam: ut paulatim radicibus assuescat suis. Caulis a capite ad duas gemmas reciditur. Tertio totus mergus abscidit: reponiturq; altius in terram: ne ex reciso frondeat. Tolli uiua radix a uindemia protinus debet. Nuper repertum draconē ferere iuxta arborem: ita palmite appellamus emeritū pluribusq; induratū annis. Hūc præcisum q̄ maxima amplitudine tribus partibus longitudinis deorsu cortice quatinus obruat: unde & rasilem uocant: deprimere sulco: reliqua parte ad arborē erecta ocifsimū in uite. Si gracilis sit uitis aut terra: uisitātū est q̄ proxime solū decidi: donec firmetur radix: sicut neq; rosicidam seri: neq; septētrionis flatu. Vites aquilonē spectare debent ipsæ: palmites autē earūdem ad meridiem. Nō est festinandum ad putationē nouellæ: sed primo in circulos materies colligēda: nec nisi ualidæ putatio admouenda. Seriora ferre anno ad fructū arbuista q̄ uitis iugata. Sunt qui oīno putari uetant priusq; arboꝝ longitudinē æquauerit. Prima falce sex pedes a terra recidat flagello infra relicto & nasci coacto icurationē materiæ. Tres ei gēma nō amplius deputato supsint. Exq; iis emissi palmites proximo anno imis inferant scānis: ac per singulos annos ad superiora scandant: relicto semp duramento in singulis tabulatis: & emissario uno q; subeat usq; quo placuerit. De cætero putatione oī flagella quæ pxime tulerint recidant. Noua circūcis undiq; capreolis aspergantur in tabulatis. Vernacula putatio deiectis per ramos uitium crinibus circūuestit arbore: crinesq; ipsos uuis. Gallica in traduces porrigit. Aemiliæ uiæ in radices atiniæ am bī frondē eaq; fugiens. Est quorūdā iperitia sub ramo uitē uinculo suspendēdi suffocantiū iniuria: quādo cōtineri debet uimine nō arctari. Quinimo etiā quibus salices supersunt molliore hoc uinculo facere malunt: hærbæ quā siculi uocant ampelodesmen. Græcia uero uniuersa iunco cypero ulua. Lyberā quoq; uinculo per aliquot dies uagari: & incōditam spargi: atq; in terra quā per totū annū spectauerit recumbere. Nāq; ut ueterrina a iugo & canes a cursu

SEPTIMVSDECIMVS

uolutatio iuuat: ita tū & uitū porrigi lumbos. Arbor quo ipsa gaudet assiduo leuata onere similis respiciant. Nihil est in opere naturæ: quod nō exemplo dieꝝ noctiꝝq; aliquas uices feriag; uelit: ob id protinus a uindemia purari: & lassas etiānum fructu edito improbatur: ut putatæ rursus alligētur alio loco. Nāq; orbita uinculi sentit uexatione nō dubia. Traducis gallicæ cultura binis utrinq; lateribus: si pars quadrageno distet spatio: quaternis. Viceno inter se obuui miscent alligāturq; uno conciliati uirgultoz; comitatu obiter ligati qua deficient. Aut si breuitas nō patiat; ipsoꝝ: adalligato p̄tendunt in uidiuā arborē iunco. Traducē bimum præcidere solebant. Oneratis enim uetustate melius donare tēpus ut trāsit lem faciant: si largiatur crassitudo. Alias utile toros futuri draconis pasci. Vnū etiāmnū est medium inter hæc & propaginem. Totas supplatandi in terrā uites: cuneisq; findendi: & in sulcos plures simul ex una ppagandi gracilitate singulaz; firmata circūligatis bastilibus: nec recisis qui a lateribus excurrunt pampinis. Nouariensis agricola traducū turba nō cōtentus: nec copia ramoꝝ ipositis etiāmnū patibulis palmites circūuoluit. Itaq; præter soli uitia cultura quoq; torua fiunt uina. Alia culpa iuxta urbem uaracinis: quæ alternis putant; annis: nō quia id uitū conducatur: sed quia uilitate redituū impendia exuperēt. Medium temperamentum in carfulano sequunt;: cariosasq; tātum uitis partes incipientes marcescere deputando: cæteris ad uuam relictis detracto onere supuacuo p̄ nutrimēto omni est raritas uulneris. Sed nisi pingui solo talis cultura degenerat in labruscam. Arbuta arari q̄ altissime desiderant: & si tantum frumenti ratio nō exigit. Pāpinari ea non est moris: & hoc cōpendium opæ. Deputant cum uite pariter interlucata densitate ramoꝝ: qui sint supuacui: & absumāt alimēta. Plagas ad septentrionē aut ad meridie spectare uetuimus. Melius si neq; in occasus solis. Diu enim dolent talia quoq; ulcera & difficile sanescunt algendo minus æstuantoue. Nō eadem in uite quæ in arbutis libertas: quoniā certa latera & facilius abscondere: q̄ detorquere quo uelis. Plagas in arboꝝ tonsura supinare uelut calices faciendi ne consistat humor. Viti adminicula addenda quæ scandat apprehensa si maiores sint.

De seruandis uuis & morbis arboꝝ.

CA. XXIII.

Itium generosaz; pergulas quinquatribus putandas: & quaz; seruare uuas libeat decrefcente luna tradunt. Quæ uero interlunio sint putatæ: nullis animalū obnoxias esse. Alia ratione plena luna noctu tondendas: cū sit ea in leone: scorpione: sagittario: tauro: atq; in totū serēdas plena aut crescente utiq; censent. Sufficiunt in italia cultores deni in centena iugera uineaz;. At abunde de statu cultuꝝ arboꝝ tractato quoniā de palmis ac cytisō peregrinis arboribus aflatim diximus: ne quid desit: indicanda reliqua natura sit magnopere pertinens ad omnia ea. Infestanter nāq; & arbores morbis. Quid enim gentiū caret iis malis? Et siluestriū quidem perniciosos negant esse: uexariq; tantū grādie in germinatione aut flore. Aduri quoq; feruore aut flatu fragiliore præpostero die q̄ suo. Frigora etiam profunt ut diximus. Quid ergo: nōne & uites algore intereūt? Hoc quidem est quo deprehendatur soli uitium: quoniam nō euenit nisi in frigido. Itaq; per hyemes cæli rigorem pbamus. Non enim solum infirmissimæ arbores gelu periclitant;: sed maxime: uexatisq; ita prima cacumina inarescūt: quoniam præstrictus gelu nō potuit eo peruenire humor. Arboꝝ quidam cōmunes morbi: quidam priuati generē. Cōmunis uermiculatio est. Sideratio & dolor mēbroꝝ: unde partium adhibita societate nō minū quoq; cū hoīum miseris trūca dicimus certe corpora & oculos germinū exustos: ac multa simili sorte. Itaq; laborat & fame & cruditate: quæ sunt humoris quantitate. Aliquæ uero & obesitate: ut omnia quæ ferunt refinam nimia pinguedine in tædam mutant;: & cum radices quoq; pinguescere cœpere: intereunt. Ut animalia nimio adipe q̄to & pestilentia per genera: sicut inter hoīes nūc seruitia nūc plebes urbana uel rustica. Vermiculantur magis minusue quædā: oēs tamē fere. Idq; aues caui corticis sono experiuntur. Iam quidem & in hoc luxuria esse cœpit: prægrādesq; roboꝝ deliciores ut in cibo. Cossos uocant. Atq; etiam farina saginati. li quoq; altiles fiunt. Maxime aut arboꝝ hæc sentiūt pyri: mali. fici. Minusq; quæ amaræ sunt & odoratæ. Eoꝝ qui in ficis existunt alii nascunt; ex illis: alios parit qui uocatur cerasfes. Omnes tamen in cerassem figurantur: sonumq; edunt paruuli stridoris. Et sorbus arbor infestat uermiculis ruffis pilosis: atq; ita emoriūt. Mespila quoq; in senectā obnoxia ei morbo est. Sideratio tota e cælo constat. Quapropter & grando in iis causis intelligi debet: & carbunculatio: quod pruinaz; iniuria euenit. Hæc enim uerno tempore inuitatis & erumpere audentibus satis mollibus insidens adurit lactescentes germinū oculos: quod in flore carbunculum uocant. Pruinæ p̄nciosior natura: quoniam lapsa persidet: gelatq;: ac ne aura quidē ulla depellit;: quia nō sit nisi in moto aere & sereno. Proprium tamē siderationis est sub ortu canis siccitatū uapor: cū insitæ ac nouellæ arbores moriunt;: præcipue ficus & uites. Olea præter uermiculationē quā æque ac ficus sentit. Clauum etiam patit;: siue fungum placet dici uel patellā. Hæc est solis exustio. Nocere tradit Cato & rubrū muscum. Nocet plerūq; uitibus atq; oleis nimia & fertilitas. Scabies cōmunis oīum est. Impetigo & quæ adnasci solent coeleæ peculiaria ficorum uitia. Nec ubiq; Sūt enim quædam ægritudines & locoꝝ. Veg; ut homini neruorum cruciatus: sic & arbori: ac duobus æque modis. Aut enim in pedes hoc est radices erumpit uis morbi: aut in articulos: hoc est cacuminū digytos: qui longissime a toto corpore exeunt. Inarescunt ergo & sunt apud græcos sua noīa utriq; uitio. Vndiq; primo dolor: mox & macies eaz; partium fragilis: postremo tabes morbusq; nō intrāte succo: aut nō perueniente: maximeq; id fici sentiunt. Caprificus oībus immunis est: quæ adhuc diximus. Scabies gignit roribus lentis post uergilias. Nā si rariores fuere perfundunt arborem: nō scalpunt scabie. Cæterz; si cadūt: siue hymbres nimii fuere. Alio modo ficus laborat radicibus madidis. Vitiibus præter uermiculationem & siderationem morbus peculiaris articulatio

LIBER

tribus de causis. Vna ut tēpestatum germinibus ablati. Altera ut notauit Theophrastus in supinū exci-
sis. Tertia culturæ iperitia læsis. Omnes enim earū iniuriæ in articulis sentiunt. Siderationis genus est in
his deflorescentibus roratio. Aut cū acini priuſq̄ crescant decoquantur in callum. Aegrotant & cū alse-
re: læsis uredine attonſage oculis. Ex calore hoc euenit intēpestiuo: quoniā oīa modo constant: certoḡ
tēperamento fiunt. Et culpa uinitoḡ colentiū: cum præstringunt ut dictū est. Aut circūfossor iniurioso
ictu uerberauit. Vel etiā subarator imprudens laxauit radices corpusue desquāmauit. Est & quædā contu-
sio falsis hebetioris. Quibus oībus causis difficilius tolerant frigora aut æstus: quoniā in ulcus penetrat
oīs a foris iniuria. Infirmissima uero malus maxime quæ dulcis est. Quibusdā debilitas sterilitatē non
necem affert: ut si qs pino cacumen auferat palmæ. Sterileſcunt enim nec moriunt. Aegrotant aliquan-
do & poma ipsa p se sine arbore: si necessariis temporibus hymbres aut tepores uel afflatus defuere: aut
contrario abundauere. Decidunt enim aut deteriora fiunt. Pessimum est inter oīa cum deflorescentem
uitem & oleā percutit humber: quoniā simul defluit fructus. Sunt eadē causa nascentes & eruca dirum
animal: eroduntq̄ frondē: aliæ florē. Oliuaḡ quoq̄ ut in mileto: ac depastā arbore turpi facie relinquūt.
Nascit hoc malum tēpore humido & lēto. Fit aliud ex eodem si sol acrior infecutus inusserit ipsum ui-
tium: ideoq̄ mutauit. Est etiānum peculiare oliuis & uitibus: quod araneum uocant: cū ueluti telæ in-
uoluunt fructū & absumunt. Adurunt & flatus quidā eas maxime: sed & alios fructus. Nam uermicu-
lationē & poma ipsa per se quibusdam annis sentiunt. mala: pyra: mēspila: punica. In oliua ancipiti euen-
tu quando subeunt nati fructum adimunt. Augent si in ipſo nucleo fuere erodētes eum. Gigni illos p/
hibent pluuia: quæ fiunt post arturum. Eadem si austrinae fuere: generant. In drupis quoq̄ quæ matu-
rescentes tunc sunt præcipue caducæ. Id riguis magis euenit: etiā si nō ceciderit fastidiendis. Sunt & cu-
licum genera aliquibus molesta: ut glandibus fico qui uident ex humore nasci tunc dulci subdito cor-
ticibus. Et aegrotatio quidē fere in his est. Quædā tempoḡ causæ aut locoḡ pprie dicunt morbi: quo-
niā p̄tinus necat: sicut tabes cū inuaserit arbore: aut uredo. Vel flatus alicuius regionis pprius: ut est in
apulia atabulus: in euboea olympias. Hic enim si flauerit circa brumā: exurit frigore arefaciens: ut nul-
lis folibus postea recreari possint. Hoc genere conualles & apposita fluminibus laborant. Præcipueq̄ ui-
tis: olea: ficus. Quod cum euenit detegit statim in germinatione. In oliuis tardius. Sed in oībus signū
est reuiuiscendi si folia amiserit: alioquin quas putes præualuisse: moriunt. Nōnūq̄ inarescunt folia: ea-
demq̄ reuiuiscunt. Aliæ in septētrionalibus ut in ponto phrygia frigore aut gelu laborant: si post bru-
mā cōtinuare. xl. diebus. Ibi aut & in reliqs partibus si p̄tinus editis si uctibus gelatio magna cōsecuta est
etiā paucis diebus necat. Quæ iniuria hominū cōstant secundas habent causas. Pix oleū: adeps inimi-
ca præcipue nouellis. Cortice in orbe detracto necant excepto subere: quod sic etiā iuuatur: crassescens
enim præstringit & strangulat. Nec andrachne offendit: si nō simul incidatur & corpus. Alioquin & ce-
rasus & tilia & uitis corticem mittunt: sed non uitalem: nec proximum corpori: uerum eum qui sub-
nascente alio expellitur. Quarūdam natura rimosus cortex: ut platanis. Tilia renascitur paulominus q̄
rotus. Ergo iis quæ cicatricem trahit medent luto simoḡ: & aliquando p̄sunt: si nō uehementior fri-
goḡ uel calorū uis secuta est. Quædam tardius ita moriunt: ut robora & quercus. Refert & tempus
anni. Abieti enim & pino si quis detraxerit sole tauḡ uel geminos trāseunte cum germinat statim mo-
riuntur. Eadem iniuriam hyeme passæ diutius tolerant. Similiter ilex & robur & quercus. Quod si an-
guſta decorticatio fuerit: nil nocet supradictis. Infirmiores quidē & in solo gracili uel ab una tantū par-
te detractus interimit. Similem & decacuminatio rōnem habet cupressi: piceæ: cædri. Ea enim detra-
cto cacumine aut ignibus adusto intereunt. Similem & depastio animalū. Oleam quidē etiam si lam-
bat capra sterileſcere auctor est Varro ut diximus. Quædam hac iniuria moriuntur. Aliqua deteriora
fiunt: ut amygdalæ. Ex dulcibus enim trāfigurant in amaras. Aliqua uero etiā utiliora: ut apud chios
pyrus quā phocida appellant. Nā detrūcatio diximus quibus p̄deset. Intereunt pleraq̄ excisa stirpe: ex-
ceptis uite malo: fico: punica. Quædā uel ab ulcere. Ficus hac iniuriā spernit: & oīa quæ resinā gignunt.
Radibus amputatis mori minime mirū est. Pleraq̄ tamē nō oībus: sed maximis: aut quæ sunt inter
illas uitales abscissis moriuntur. Necat inuicem inter sese umbra. Vel densitate atq̄ alimentī rapina. Ne-
cat & hedera uiciens. Nec uiscum p̄dest & cytissus: nec aureo quod alimō græci uocant. Quorūdam
natura nō necat quidē: sed lædit odore aut succi mixtura: ut raphanus & laurus uitem. Olfatrix enim
intelligit: & tangi eā odore mirum immodum. Ideoḡ cum iuxta sit: auerti & recedere: saporēq̄ inimi-
cū fugere. Hinc sumpsit Androcides medicinā cōtra ebrietates raphanū mādi præcipiens. Odit & caulē
& omne olus. Odit & corylum nisi procul absint tristis atq̄ ægra. Nitrū quidē & alumē marina aqua
calida & fabæ putamina uel erui ultima uenena sunt inter uitia arborum.

De prodigiis ex mutatione: & de remediis ex arboribus: & quæ irrigatione pficiāt: &
qualiter rigandū & mirabilia de riguis. CA. XXV.

St & prodigiis locus. Inuenimus enim sub foliis natas uitē: ficum: & malū: punicū stirpe fru-
ctum tulisse: nō palmite aut ramis uitem uuas sine foliis: oleas quoq̄ amissis folia baccis hæ-
rentibus. Sunt & miracula fortuita. Nā & oliua in totū ambusta reuixit. Et in boetia derosæ
a locustis ficus ireḡ germinauere. Mutant arbores & colore. Fiuntq̄ ex nigris: cādida: nō semp̄ pdigio
sæ: & maxime quæ ex semine nascunt: ut populus alba in nigrā trāsit. Quidā & sorbum si in calidiora
loca uenerit sterileſcere putant. Prodigio aut̄ fiunt ex dulcibus acerba poma: aut dulcia ex acerbis. E ca-
prisco fici & contra. Graui ostento cum in deteriora mutantur: ex olea i oleastrum. Ex candida uua &

SEPTIMVSDECIMVS

fico in nigras: ut laudiceæ Xerxis aduentu platano in oleam mutata. Qualibus ostentis Aristandri apud græcos uolumē scater: ne in infinitū abeamus. Apud nos uero. C. Epidii cōmētarii in qbus arbores locuta reperiantur. Subsedit in cumano arbor graui ostento paulo ante Pōpeii magni bella ciuilia paucis ramis eminetibus. Inuentū sybillinis libris internitionē hoium fore: tantoq; eam maiorē quāto propius ab urbe postea facta esset. Sunt p̄digia & cū alienis locis nascunt̄ ut in capitibus statuag; uel aris: & cum in arboribus ipsis alienæ. Ficus in lauro nata est cizici ante obsidionem. Simili modo trallibus palma in basi Cæsaris dictatoris circa bella ciuilia eius. Necnon & romæ in capitolio in capite bis bello perpei enata palma uictoriam triūphosq; portendit: ac tēpestatibus prostrata: eodē loco ficus enata est. M. Messalæ. C. Cassii censoz lustro. A quo tpe pudicitia subuersam Piso grauis auctor p̄didit. Sup oia quæ unq; audita sunt etiā p̄digiū in nostro æuo. Nerōnis principis ruina factū in agro marrucino Vestii Marcelli e primis equestris ordinis oliueto uniuerso uia publicā trāsgresso: aruig; inde e contrario locum oliuerti profectis.

De remediis morboꝝ arboꝝ.

CA. XXVI.

Vnc expositis arboꝝ morbis consentaneū est dicere & remedia. Ex iis quædā sunt cōia oīum: quædā propria quarūdam. Cōia ablaqueatio: accumulatio afflari radices aut cooperiri riguis dato poru uel ablata fimi succo refectis putatione leuatis onere. Item succo emisso quibusdam ueluti detractio sanguinis circūrali corticis: uitiū extenuatio: & domitura palmitū. Gēmas (si frigus re/ torridas hirsutafq; fecerit) repumicatio & quædā dolitura. Arboꝝ iis aliæ magis aliæ minus gaudēt: ue luti cupressus: & aquā aspernat̄ & fimum & circūfossuram amputationēq; & oia remedia odit. Quin/ etiam necatur. Riguis & uites & punicæ præcipuæ aluntur. Ficus ipsa arbor riguis alitur. Pomum uero eius inaresci. Amygdalæ si colantur fossione florem amittunt. Nec insitas circūfodere oportet priuſq; ua lidæ ferre cœperint poma. Plurimæq; aut amputari sibi uolunt onerosa ac superuacua: sicut nos unguē & capillum. Reciduntur ueteres totæ. Ac rursus a stolone aliquo refurgunt: sed nō omnes: nec nisi qua/ rum naturam pati diximus. Rigua æstiuus uaporibus utilia: hyeme inimica: autumnō uaria. Et hoc est ex natura soli. Quippe cum uindemiator hispaniag; stagnāte solo uuas demetat. Cæterq; maiore in par/ te orbis etiam pluuia aut omni aqua feri & arari non conuenit. Circa canis ortus rigua maxime p̄sunt: ac ne tunc quidem nimia: quoniam inebriatis radicibus nocent. Et ætas modum temperat. Nouellæ. n. minus sitiunt. Desiderant aut̄ maxime rigari quæ assueuere. Contra siccis locis genita nō expetunt hu/ morem nisi necessarium. Asperiora uina rigari utiq; cupiunt. In fulmonē si italiæ agro pago fabiano ubi & arua rigant̄: mixq; hærbæ aqua illa necant̄: fruges alunt̄: & riguis p̄ farculo est. In eodem agro bru/ ma tanto magis si niues scateant gelet ue: ne frigus uites adurat circūfundunt riguis: qd̄ ibi tepidare uo/ cant: memorabili natura in amne solo. Sed eadem in æstate uix tolerandi rigoris.

De caprificatione & stercoratione.

CA. XXVII.

Arbunculi ac rubiginum remedia demōstrabimus uolumine pximo. Interim est & caprifica/ tio quædā in remediis. Cum macie corticis ex ægritudine astringēte se iusto plus uitalia arbo/ rum comprimentē exactam falcis aciem utraq; manu imprimentes p̄petuis icisuris deducūt: ac ueluti cutem laxant. Salutare id fuisse argumento sunt dilatatae cicatrices & internato corpore exple/ tæ. Magnaq; ex parte similis hoium medicina & arboꝝ est: quādo eaq; quoq; terebrant̄ ossa. Amygda/ læ ex amaris dulces fiunt si circumfosso stipite & ab una parte circūforato defluēs pituita astergat̄. Et ul/ mis detrahūt succus inutilis supra terrā foratis usq; ad medullā in senectā: aut cum alimento nimio abū dare sentiunt̄. Idem & ficorum turgido cortice incisuris in obliquum leuibus emittit̄. Ita fit ne decidāt fructus. Pomiferis quæ germinat̄ nec ferunt fructū fissa radice indif lapis: fertilesq; fiunt. Hoc idem & amygdalis e robore cuneo adacto. In pyris sorbisq; e tæda ac cinere & terra coopto etiam radices circūci disse prodest. Vitium luxuriantiu ficorūq; & circūcis cinere addidisse. Fici serotinae fiūt: si primæ gros/ si cum fabæ magnitudinē excessere detrahant̄. Subnascunt̄ enim quæ serius maturescūt. Eadem cum frōdere incipiūt: si cacumina rami cuiusq; detrahant̄: firmiores fertilioresq; fiunt. Nā caprificatione ma/ rurata in ea culices nasci e grossis manifestum est: quoniam cū euolauere nō iueniunt̄ intus grana quæ in eos uersa apparet. Exeundi tanta est auditas: ut pleriq; aut pede relicto aut penna pariter erūpant. Est & aliud genus culicum: quos uocant cētrinas fucis apum similes ignauia maliciaq; cum pernicie ueroꝝ & utilium. Interim enim illos atq; ipsi moriunt̄. Vexant & tineæ semina ficoz. Contra quas reme/ dium in eadem scrobe defodere italicam lentiscum inuersa parte quæ fuerit a cacumine. Vberimas aut̄ ficus rubrica amurca diluta & cum fimo infusa radicibus frondere incipientiu facit. Caprificoz laudan/ tur maxime nigrae & in petrosis: quoniam frumēta plurima habeat caprificatio ipsa post hymbrem. In primis aut̄ cauendū ne ex remediis uitia fiant. Quod euenit nimia aut intempestiua medicina. Interlu/ catio arboribus prodest: sed oīum annoꝝ trucidatio inutilissima. Vitis tantū tōsuram annuam quarit: alternā myrtus: punicæ oleæ quia celeriter fruticescunt. Cæteræ rarius tondent̄. Nulla autumnō. Ac ne radunt̄ quidē nisi uere putatione. Plagæ ad uitalia sunt oia quæcūq; non supuacua. Similis stercoatio. Gaudent ea. Sed cauendū est ne in feruore solis admoneat̄: ne immaturius: ne ualidius q̄ opus sit. Vrit uineas suillū: nisi quinquenio interposito: præterq; si riguis diluat̄. Et e coriarioz sordibus nisi admixta aqua. Item largius. Iustum existimant in denos pedes quadratos tres medios. Id quidem soli natura de/ cernit. Columbino ac suillo plagis quoq; arboꝝ medent̄. Si mala punica acida nascantur: ablaqueatis ra/ dicibus fimum suillum adhibēt: eo anno uiolenta: pximo dulcia futura. Alii uirina hominis aqua mix/ ta riganda censent quater anno: singulis amphoris aut cacumina spargi uino lafere diluto. Si findantur

LIBER

In arbore: pediculu in torqueri. Ficus utiq; amurcam ad fundi. Cæteris arboribus ægris fecem uini: ac lupinum circa radices earum feri. Aqua quoq; lupini decocti circumfusa pomis prodest. Fici cum uulcanibus tonuerit cadent. Remedium est: ut ante stipula hordeacea aræ stringantur. Cerasos præcoces facit cogitq; maturefcere calx admota radicibus. Et hæc ante omnia poma interuelli melius est ut quæ relicta sunt grandescant.

De diuersis medicamentis arborum contra uenenata animalia: & cõtra formicas & contra noxia animalia. CA. XXVIII.

Vædam pœna emendant aut morfu excitatur ut palmæ & lentisci. Salis enim aquis aluntur. Salis uim & cinis sed leniorem habet. Ideo ficis aspergunt rutæ: ne fiant uerminosæ: neue radices putrescant. Quin & uitium radicibus aquâ falfam iubent affundi si sint lachrymosæ. Si uero fructus eaz; decidant: cinerem aceto aspergi: ipsasq; illini: aut sandaraca si putrescat uua. Si uero fertiles non sunt: aceto acri subacto cinere rigari atq; oblini. Quod si fructum nõ maturent prius inarescentem præsciæ ad radices plagam fibrasq; aceto acri & urina uetusta madefacere: atq; eo luto obruere: sæpe fodere. Oleaz; si parum promiscere fructus: nudatas radices hyberno frigori opponunt: eaz; castigatione proficiunt. Omnia hæc annua cæli rōne constant. Et aliquãdo serius poscunt aliquando celerius. Necnon ignis aliquid prodest: ut harundini. Ambusta nãq; densior mitiorq; surgit. Cato & medicamentum quædam componit: mensuræ quoq; distinctione ad maiorez arborz radices amphorâ: ad minorez urnam amurcæ & aquæ portionem æquam: ablaqueatis prius radicibus paulatim affundi iubet. In olea hoc amplius stramentis antea circumpositis. Item fico. Huius præcipue ueterem terram adaggerari radicibus. Ita futurz ut non decidant grossi: maiorq; fecunditas nec scabra proueniat. Simili modo ne conuoluolus fiat in uinea: murcæ congios duos decoctos in crassitudinem mellis: rursusq; cum bituminis tertia parte & in sulphuris quarta sub diuo usq; quo exardescat sub tecto. Hoc uites circa capita sub brachiis ungi. Ita non fore conuoluolum. Quidam contenti sunt fimo huius mixturæ suffire uineas secundo flatu continuo triduo. Pleriq; non minus auxilii & alimentum arbitrant in urina q; Cato in amurca ad dita modo aquæ pari portione: quoniã per se nocet. Alii uoluocæ appellant animal prodens pubescens uuas. Quod ne accidat: falces cũ sint exacutæ fibrina pelle detergent. Atq; ita putat. Aut sanguine urfino liniri uolunt post putationem easdem. Sunt arborz pestes & formicæ. Has abigunt rubrica ac pice li quida perunctis caudicibus. Necnon & pisce suspenso iuxta in unum locum congregant. Aut lupino trito cum oleo radices linunt. Multi & talpas a murca necant. Contraq; erucas & mala putrescant: lacertæ uiridis pelle tangi cacumina iubent. Priuatim autem cõtra erucas ambiri arbores singulas a muliere incitati melsis nudis pedibus recinta. Item ne quod animal pastu malefico decerpit frondem fimo bouum diluto aspergi folia: quotiens hymber interueniat: quoniam ita abluatur uirus medicaminis mira quædam excogitante solertia humana. Quippe cũ auerti carmine gradines credat pleriq;: cuius uerba insere re nõ equidẽ serio ausim q; a Catone pdita. Cõtra luxata mēbra inungenda harudinũ fissuræ. Idẽ arbores religiosas lucosq; succidi pmisit sacrificio prius facti: cuius rei rōne notionẽq; eodẽ uolumẽ tradit.

De fatione arborum & insitione: & quo inuenta sit tenera inferendi implastratio. CA. XIII.

Emine quoq; inferere natura docuit raptim auium fame deuorato: solidosq; & alui tepore madido cũ fecundo fimi medicamine abiecto in mollibus arborz lecticis: & uentis sæpe translato aliquas corticum rimas. Vnde uidimus cerasum in falice: platanũ in lauro: lauz; in ceraso: & baccas simul discoloras. Tradunt & monedulã cõdentem femina in thesauros cauernarum eiusdem rei præbere causas. Hinc nata inoculatio futuriæ simili festula aperiendi in arbore oculo cortice exciso: semenz; includendi eam fistula sublatũ ex alia. In ficis autẽ & malis hæc fuit inoculatio antiqua. Virgiliana quærit finum in nodo germine expulsi corticis: gemmamq; ex alia arbore includit. Et hætenus natura ipsa docuit. Insitionẽ autẽ casus magister alius: & pene numerosior ad hũc modum. Agricola sedulus casam sepis munimẽto cingens: quo minus putresceret sudas: limẽ subdidit ex hedera. At illæ uiuaci motu apphensæ suã ex alieno fecere uitã apparuitq; truncum esse p terra. Aufert ergo serra æqualiter supficis: leuigat falce truncus. Ratio postea duplex. Et prima inter corticẽ lignũq; inferendi. Timebant priscti truncũ findere. Mox inforare ausi medio. Ipsiq; medullæ calamũ imprimebat unũ inferetes. Neq; enim plures cupiebat medulla subtilior. Postea ratio uel senos adicit mortalitati eoz; ex numero succurrere psuasa per media truncu leniter fissio: cuneoz; tenui fissurã custodiẽte: donec cuspidatim decisus descēdat in rimã calamus. Multa in hoc seruanda. Primũ oĩum quæ patiatur coitum talẽ arbor & cuius arboris calamus. Variè quoq; & non iisdẽ partibus. Subest oĩbus succus. Vitibus ficisq; media sciora: & e summa parte conceptus. Ideo illinc surculi petunt. Oleis circa medias succus: inde & surculi. Cacumina sitiunt. Facillime coalescunt. Quibus eadẽ corticis natura: quæq; pariter florentia eiusdem boræ gignationẽ succorũq; societate habent. Lenta enim res quotiens humidis repugnant sicca: mollibus corticũ duru. Reliqua obseruatio ne fissura in nodo fiat. Repudiat quippe aduenam inhospitalis duritia: ut in parte nitidissima: ne longior multo tribus digyris: ne obliqua ne translucens. Virgilius ex cacumine inferi ueritat. Certũq; est ab humeris arborz orientem æstiuum spectantibus surculos petendos: & e seracibus & e germine nouello: nisi uetustate arbori inserant. Si enim robustiores esse debet. Præterea ut prægnantes: hoc est germinatione turgentes: & qui parere illo sperauerint anno. Bimi atq; nec tenuiores digyto minimo. Inserunt autẽ & inuersi cũ id agit: ut minor altitudo in latitudinem se fundat. Ante oĩa gemmanter nitere cõueniet: nihil usq; ulcerosum esse aut retorridũ. Spei fauet medulla calami commissuræ: si in

SEPTIMVSDECIMVS

matre ligni corticisq; iungat. Id enim satius q̄ foris cortici æquari. Calami excutio medullā ne nudef: Tenui tamē fistula detegat: ut fastigatio leui descendat cuneo tribus non amplior digytis. Quod facillime contingit tinctū aqua radentibus ne excutiat in uento: ne cortex a ligno decidat alterutri. Calamus ad corticem usq; suū deprimat. Ne laxef dum deprimif: ne ue cortex replicet in rugas. Ideo lachrymātes calamos inferi non oportet. Nō hercule magis q̄ aridos: quā illo modo labat humore nimio cortex. Hoc uitali defectu nō humefcit neq; cōcorporat. Id etiam religionis seruant: ut luna crescente calamus utraq; deprimat manu. Et alioquin in hoc ope duæ simul manus minus nituntur: necessario tempamēto. Validius enim demessi tardius ferunt: fortius durāt. Cōtrariū ex diuerso: ne hiscat nimium rima: laxeq; capiat: aut ne pag; exprimat: aut cōpressum necet. Hoc maxime præcauendum. ut præualide accipientis trunco in media fissura relinquat. Quidam uestigio fissuræ falce in truncis facto salice pligant marginē ipsum. Postea cuneos figunt cōtinente uinculo libertatē dehiscēdi. Quædam in plātario insita eodē die transferunt. Si crassior truncus inserat: inter corticē & lignū inferi melius cuneo optime osseo: ne cortice rumpat laxato. Cerasi libro dempto findunt. Hæ solæ & post brumā iferunt: depto libro habent ueluti lanuginē: quæ si cōprehendit insitum: putrefacit. Incolumi cuneo adauctum utilissime astringitur. Inferere aptissimū q̄ pximum terræ patiat nodosq; trunciq; ratio. Eminere calami sex digytorū lōgitudine non amplius debent. Cato argillæ uel cretæ harenā simūq; bubulum admiseri: atq; ita usq; ad lentorem subigi iubet: idq; interponi & circūlini. Ex iis quæ commētatus est facile apparet illa ætate inter lignum & corticem: nec alio modo inferere solitos: aut ultra latitudine duum digytorum calamos dimittere. Inferi autem præcipit pyra ac mala per uer: & post solstitium diebus. I. post uindemiam. Oleas autem & ficos per uer tantum luna sitiēte: hoc est sicca. Præterea post meridiem ac sine uento austro. Mirum q; non contentus insitum munisse: ut dictum est: & cespitē ab hymbre frigoribusq; p̄texisse: ac mollibus bisidorum uiminum fascibus: lingua bubula (hæbe id genus est) isuper obtegi iubet: eamq; illigari opertam stramentis. Nunc autem abunde arbitretur paleato luto libro farcire duos digytos insito extante. Verno inferentes tempus urget: incitantibus se gemmis: p̄terq; in olea: cuius diutissime oculi parturiunt: minimumq; succi habēt sub cortice: qui nimius isitis nocet. Punica uero & ficum q̄q; alias sicca recrastinare minime utile. Pyrum uel florentē inferere licet: & in maium quoq; mensem p̄tendere infitionem. Quod si longius afferant pomosq; calami rapo infixos optime custodire succum arbitratur. Seruariq; inter duos hymbres iuxta riuos uel piscinas utrinq; ferra obstructos.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XVIII. PROHEMIVM.

Quod Antiquis Maximum Studium Agriculturæ fuit: & hortosq; singulari diligentia. CA. I.

EQVITVR NATVRA FRVGVM HORTORVMQVE AC Florū. Quæq; alia p̄ter arbores aut frutices benigna tellure p̄ueniūt: uel per se tantū hæc imensa contēplatiōe si q̄s æstimet uarietatē: numeq; flores: odoresq; colores: & succos ac uires earū: q̄s salutis aut uoluptatis hoīum gratia gignit. Qua in parte primū oīum patrocinari terræ: & adesse cunctorū parētū iuuat. Quāq; inter initia opis defensæ. Quoniā tamē ipsa materia intus accedit ad reputationē eiusedē patientis & noxia. Nostris eā criminibus urgemus: culpāq; nostrā illi ip̄tamus. Genuit uenena: sed quis inuenit illa p̄ter hoīem? Cauere ac refugere alitibus ferisq; satis est. Atq; cū in arbores exacuāt limētq; cornua elephāti: & duro saxo rhinocerotēs & utroq; apri dentiū siccas: faciātq; ad nocendū se p̄parare aīalia. Quod tamē eorū tela sua excepto hoīe uenenis tingit? Nos & sagittas unguimus: & ferro ipsi nocētius aliqd damus. Nos & flumina inficimus & reg; naturæ elementa. Ipsum quoq; quo uiuif aerē in p̄niciem uertimus. Neq; est ut putemus ignorari ea ab aīalibus: quæ quidē quæ p̄pararent cōtra serpentū dimicationē: quæ post præliū ad medendum excogitarent idicauimus. Nec ab ullo p̄ter hoīem ueneno pugnat alieno. Fateamur ergo culpā ne iis quidē quæ nascunt cōtenti. Etenim quādo plura earū genera humana manu fiunt. Quid: nō & hoīes quidā ad uenena nascunt? Atra hoīum ceu serpentū lingua uibrat: tabesq; animi cōtractata adurit culpantium omnia. Accidarum alitum modo tenebris quoq; & ipsarum noctiū quieti inuidentium gemitu: quæ sola uox eorū est: ut inauspicarū aīantium uice obuii quoq; uetēt agere: aut p̄desse uitæ. Nec ullū aliud abhominati spiritus p̄mīum nouere. q̄ odisse oīa. Verū & in hoc eadē naturæ maiestas tanto plures binos genuit ac fruges: quāto fertiliior in iis: quæ iuuāt alūtq;. Quorū existimatione & gaudio nos quoq; relictis exustioni suæ istis hoīum turbis p̄gamus excolere uitæ: eorū constantius: quo operæ nobis maior q̄ famæ gratia expetitur. Quippe sermo circa rura est agrestesq; usus. Sed quibus uita honosq; apud p̄sicos maximus fuerit.

Quæ corona primo romæ.

CA. II.

Ruorū sacerdos Romulus in primis instituit: seq; duodecimū fratrem appellauit inter illos ab Acca Laurentia nutrice sua: spicea corona quæ uitta alba colligaret in sacerdotio ei pro religiosissimo insigni data. Quæ prima apud romanos fuit corona: honosq; is nō nisi uita finitur: & exules etiam captosq; comitatur. Bina tunc iugera populo Ro. satis erant: nulliq; maiorem modū attri

LIBER

buit: quo seruos paulo ante principis Neronis contempto huius spatii uiridaria & spicinas iuuat habere maiores gratumque si non aliquem & culinas. Numma instituit deos fruge colere: & mola salsa supplicare. Atque ut auctor est Hemina far torrere: quoniam tostum cibo salubrius esset. Id uno modo consecutum statuendo non esse pugnam ad rem diuinam nisi tostum. Is & fornicalia colere instituit farris torrendi serias: & æque religiosas terminis agrorum. Hos enim duos tunc maxime nouerant. Seiamque a serendo: segestam a segetibus appellabatur: quarum simulacra in cyro uidemus. Tertia ex his nominare sub tecto est religio. At ne degustabant quidem nouas fruges aut uina antequam sacerdotes primitias libassent.

De iugere: & actu: & legibus circa pecora: & quotiens & quibus temporibus fuit summa utilitas annonæ: & qui agricultura illustres, CA. III.

Vgum uocabatur quod uno iugo boui in die exarari potuisset. Actus in quo boues agerentur cum arat uno impetu iusto. Hic erat, cxx. pedum: duplicatusque in longitudine iugum faciebat. Doctissima imperatorum ac fortium ciuium quantum quis uno die plurimum circueuisset. Item quartarii farris aut heminae conferente populo. Cognomina etiam prima inde. Piluni qui pilum pistrinis inuenerunt. Pifones a pisendo. Iam Fabioque: Lentinoque: Ciceronumque: ut quisquis alioquod optime genus sereret, Inniogum familiae bubulcum noiauerunt: qui bubus optime utebatur. Quin & in sacris nihil religiosius comarrationis uinculo erat. Nouaque nuptae farreum proferebant. Agrum male colere censorium probrum iudicabatur. Atque (ut refert Cato) quem uigum bonum colonum dixissent: amplissime laudasse existimabatur. Hinc & locupletes dicebant loci hoc est agri plenos. Pecunia ipsa a pecore appellabatur. Etiam nunc in tabulis censorii pascua dicuntur omnia: ex quibus populus reditus habet: quia diu hoc solum uectigal fuerat. Multatio quoque non nisi ouium bouumque impendio dicebatur. Non omittenda priscarum legum beniuolentia. Cautum quippe est ne bouem priusquam ouem nominaret qui indiceret multam. Ludos bouum causa celebrantes bupetios uocabatur. Seruius rex ouium bouumque effigie primus æs signauit. Frugum quidem aratorem quæsitam furtim nocte paruissit: ac secuisse puberi duodecim tabulis capitale erat: suspensumque Cereri necari iubebant grauius: quam homicidio conuictum. Impubem propterea arbitrato uerberari: noxam duplicationem decerni. Iam distinctio honorumque ciuitatis ipsius non aliunde erat. Rusticae tribus laudatissimae eorum qui rura haberent. Urbanae uero in quibus transferri ignominia esset desidia probrum. Itaque quattuor solae erant partibus urbis in quibus habitabant: suburbana: palatina: collina: esquilina. Nundinis urbem reuisitabatur: & ideo comitia nundinis haberi non licebat: ne plebs rustica auocaretur. Quies somnusque in stramentis erat. Gloria denique ipsam a farris honore adorea appellabant. Equidem etiam uerba priscarum significationis admiro. Ita. n. est in commentariis pontificum. Augurio canario agendo dies constituentur: priusquam frumenta uaginis exeant: & antequam in uaginas pueniant. Ergo iis moribus non modo sufficiebant fruges nulla puintiagum pascente italia: uerum etiam annonae utilitas incredibilis erat. Manius Martius ædilis plebis primum frumentum populo in modios assibus donauit. Minutius Augurinus qui Sp. Melium coarguerat farris precium in trinis nundinis ad assidem redegit unde cimus plebei tribunus: qua de causa statua ei extra portam trigeminam a populo stipe collata statuta est. Trebius in ædilitate assibus populo frumentum prestitit. Quam ob causam & ei statua in capitolio & palatio dicatae sunt. Ipse summo die populi humeris portatus in rogum est. Vege quo anno mater deum aduecta romam est: maiorem ea ætate factam esse quam antecedentibus annis decem facta esset tradunt. M. Varro auctor est: cum L. Metellus in triumpho plurimos duxit elephantos assibus singulis farris modios fuisse. Item uini congios: ficique sicca pondus xxx. olei pondus x. carnis pondus xii. Nec e latifundis singulorum contingebat arcenarium uicinos. Quippe etiam lege Stolonis Licini inclusio modo quingentorum iugum & ipso sua lege damnatum cum substituta filii persona amplius possideret luxuriantis iam reipublicae fuit ista mensura. Mani quidem Curii post triumphos immensumque terrarum adiectum imperio nota contio est: pniciosum intelligi ciuem: cui septem iugera non essent satis. Hæc autem mensura plebi post exactos reges assignata est. Quæ nam ergo tantæ ubertatis causa erat: ipsorum tunc manibus imperatorum colebantur agri (ut fas est credere) gaudete terra uolere laureato: & triumphali aratore. Siue illi eadem cura semina tractabat qua bella: eademque diligentia arua disponebat qua castra: siue honestis manibus omnia lætius pueniunt: quoniam & curiosius fiunt. Serentem inueniunt dati honores Serranum: unde cognomen. Aranti quattuor sua iugera in uaticano quæ parata quinta appellatur. Cincinato uiator attulit dictaturam: & quæ (ut tradit Norbanus) nudo plenus pulueris etiam nudo ore. Cui uiator uela corpus inquit: ut profertur senatus populique romani mandata. Sales tamen etiam uiatores erant: quibus id ipsum nomen inditum est: subinde ex agris senatum ducesque accersentibus. At nunc eadem illa uincti pedes: dænatæ manus: inscripti uultus exercent. Non tamen surda tellure: quæ patres appellatur: colique dicitur & ipsa: honore hinc assumpto: ut nunc immutata ea: & indignè ferente credatur id fieri. Sed nos miramur ergastulorum non eadem emolumenta esse quæ fuerunt imperatorum. Igitur de cultura agri precipere principale fuit & apud externos. Siquidem & reges fecere Hiero. Philometer. Attalus: Archelaus: & duces Xenophon: & penus etiam Mago. Cui quidem tantum honorem senatus noster attribuit carthagine capta: cum regulis africæ bibliothecas donaret: unius eius duodeciginta uolumina censeret in latinam linguam transferenda cum M. Cato precepta condidisset: pitiscumque linguæ punice dandum in quo precessit omnis uir tum clarissima familia. D. Syllanus sapientiae compositissimæ quos sequeremur preximus in hoc uolumine non ingratis nominando. M. Varronem qui octogesimo primum uitæ annum agens de ea re pendendum putauit.

Ratio de agricultura.

CA. IIII.

Pud Romanos multo serior uitium cultura esse coepit. Primoque ut necesse erat arua tantum colere. Quoque nobis ratio nunc tractabitur non uulgari modo: ueque ut adhuc fecimus & uetustis:

OCTAVVSDECIMVS

& postea inuentis omni cura perquisitis:causaeque & ratione simul eruta.Dicemus & sidera siderumque ipsorum terrestria signa dabimus indubitata.Quadoquidem qui adhuc ea diligentius tractauere:quibusuis oratoribus potius quam agricolis scripsisse possunt uideri.Ac primum omnium oraculis maiore ex parte agemus:quae non in alio uitae genere plura certiora uel sunt.Cur enim non uideantur oracula a certissimo die: maximeque ueridico usu profecta.Principium autem a Catone summemus.

Laus agricolae: & quae obseruanda in agro parando.

CA. V.

f Orrissimi uiri & milites strenuissimi ex agricolis gignunt: minimeque male cogitantes. Praedium uel cupide emas. In re rustica operi ne parcas. In agro emendo minime. Quod male emptum est semper poenitet. Agrum paraturos ante omnia intueri oportet aquae uim: aut uicinum. Singula magnas interpretationes habet: nec dubias. Cato in conterminis hoc amplius aestimari iubet: quo pacto uiuant. In bono est inquit religione bene utenti. Attilius Regulus ille punico bello bis consul aiebat: neque fecundissimis locis infalubrem agrum parandum: neque effoetis saluberrimum. Salubritas loci non semper in colage colore detegitur: quoniam assueti in pestilentibus durant. Praeterea sunt quaedam partibus anni salubria. Nihil autem salutare est nisi quod toto anno salubre. Malus est ager cum quo dominus luctatur. Cato inter prima spectari iubet: non solum sua uirtute ualeat qua dictum est politioe. Ut operariorum copia prope sit. Oppidumque ualidum. Ut nauigiorum euectus uel itineque. Ut bene aedificatus: & cultus. In quo falli plerumque uideo. Segnitiam enim prioris domini pro emptore esse arbitrantur. Nihil est danosius deserto agro. Itaque Cato. De bono domino melius emi: nec temere contemendam alienam disciplinam. agroque ut homini: quis quaestuosus sit: si tamen & sumptuosus: non multum superesse. Ille in agro quaestuosissimam iudicat uitam non frustra: quoniam ante omnia de impensae ratione cauit. Pro hortos irriguos: nec id falso: si & sub oppido sint. Et prata: quae antiqui parata dixerunt. Idemque Cato interrogatus quae esset certissimus quaestus respondit. Si bene pascas. Qui proximus sit. At si bene summa omnium in hac spectanda fuit: ut fructus is maxime probaretur: qui quae minimo impendio constaturus esset. Hoc ex locorum occasione aliter alibi decernitur. Eodemque pertinet quae agricolam uendacem oportere esse dixit. Fundum in adolescentia conferendum sine contatione: aedificandum non nisi consilio agro. Tunc quoque contanter: optimumque est: (ut uulgo dixerunt) aliena infania frui: sed ita ut uillarum tutela non sit oneri. Eum tamen qui bene habet sapientius uentitare in agrum. Frontemque domini plus prodesse quam occipitium non mentiuntur.

De uillae positione: & praecipua antiquorum de agro colendo.

CA. VI.

m Odus hic probat: ut neque fundus uillam quaeratur: neque uilla fundum. Non ut fecerint iuxta diuersum eadem aetate exemplis. L. Lucullus. Q. Scaeuola cum uilla. Scaeuolae fundus careret: uilla Luculli agro. Quomodo in genere censoria castigatio erat: minus arare quam uertere. Nec hoc sine arte quadam est. Nouissimus uillam in misiensis posuit. C. Marius. vii. consul: sed peritiam castrametadi: sicut comparatus ei in caeteris etiam Scylla foelix. Quos caecos fuisse dicere conuenit. Neque iuxta paludes ponendam esse: neque aduerso amne. Quamquam Homerus omnino e flumine semper ante lucanas auras infalubres uerrissime tradit. Spectare in aestuosis locis septentrionem debet meridiem in frigidis. In temperatis exortum aequinoctialem. Agri ipsius bonitas quibus argumentis iudicanda sit: quaeque de terrae optimo genere disseretes abunde dixisse possumus uideri: etiamnum tamen traditas notas sub signabimus Catonis maxime uerbis. Ebulum: uel prunus siluestris: uel rubus: bulbus minutus: trifolium: haerba pratensis: quercus siluestris: pyrus: malusque frumentarii soli nota. Item nigra terra & cinerei coloris. Omnis creta coquit nisi praematura. Sabulum etiam nisi id per tenue est: & multo caepitibus magis quam cliuosis respondet eadem. Modum agri in primis seruandum antiqui putauerunt. Quippe ita censebant. Satius esse minus serere & melius arare. Qua in sententia & Virgilium fuisse uideo. Vegitum confitibus latifundia perdidit Italia. Iam uero & puintias sex & semis semper domini africae possidebant: cum interfecit eos Nero princeps. Non fraudabo magnitudine hac quoque sua. Cn. Pompeium qui nunquam agrum mercatus est conterminum. Agro empto domum uendendam inclementer atque non ex utilitate publici stans Mago censuit. Hoc exordio praecipua perire ingressus ut tamen appareat assiduitate desiderata ab eo. De hinc peritiam uillicorum in cura habenda est. Multaque de iis Cato praecipit. Nobis satis sit dixisse: quae proximo domino corde esse debere: & tamen sibi metipsum non uideri. Coli rura ergastulis pessimum est: ut quicquid agitur a desperantibus. Temerarium uideatur unam uocem antiquorum posuisse: & fortassis incredibile penitus aestimet. Nihil minus expedire quam agrum optime colere. L. Tarius Rufus infima natalium humilitate consulatum militari industria meritis antiquae alias parsimoniae circiter mille sextertium liberalitate Diui Augusti congestum usque ad detractionem haereditis exhausit agros in piceno coemendosque in gloriam. Internitionem ergo famemque censemus. Immo hercule iudico modum regere omnium utilissimum. Bene colere necessarium est. Optime danosum. Praeterquam sobole sua colono: aut pascendis. Alioquin domino aliqua messes colligere non expedit: si computetur impendium operae. Nec temere oliuam nec quaedam terras diligenter colere: sicuti in Sicilia tradunt itaque decipi aduenas. Quo nam igitur modo utilissime coluntur agri: ex oraculo scilicet malis bonis. Sed defendi aequum est ab auos: qui praecipis suis prospexere uitam. Nam cum dicerent malis intelligere uoluerunt uillissimos. Summum prudentiae illoque fuit: ut quae minimum esset impedimentum. Praecipiebat. n. ista: qui triumphali denas argentis libras in supellectile criminari dabat: qui mortuo uillico relinquere uictorias & reuerti sua renabant: quoque praedia colenda suscipiebat respubli. exercitusque ducebant senatu illis uilicantem. Inde illa reliqua oracula. Neque agricolam esse quosquis emeret quod praestare ei fundus posset. Malum patrem familias: quisquis interdum faceret quod nocturno posset: nisi in tempestate caeli. Peiorum qui profectis diebus ageret quod feriatis deberet. Pessimus qui sereno die suo tecto potius operaretur quam in agro. Ne

LIBER

quæo mihi temperare: quo minus unum exemplū antiquitatis afferam. Ex quo intelligi possit apud populum etiam de culturis agendi morē fuisse: qualiter defendi soliti sint illi uiri. C. Furius Cresinus e seruitute liberatus cum in paruo admodū agello largiores multo fructus perciperet q̄ ex amplissimis uicinitas. In inuidia magna erat: ceu fruges alienas pelliceret ueneficiis. Quāobrē a Sp. Albino curuli die dicta metuens damnationē cū in suffragium tribus oporteret ire: instrumentū rusticū omnē in focū attulit: & adduxit filiā ualidā: atq; (ut ait Piso) bene curatā ac uestitā: ferramenta egregie facta: graues ligones uomerēs ponderosos: boues saturos. Postea dixit, Veneficia mea grites hæc sunt nec possum uobis ostēdere: aut in focū adducere lucubrationes uigiliāsq; & sudores. Oīum sententiis absolutus itaq; est. Profecto opera nō impensā cultura cōstat. Et ideo maiores fertilissimū in agro oculū domini esse dixerūt. Reliqua p̄cepta reddent suis locis: quæ ppria singulorū generū erunt. Interim cōmunia quæ succurrūt non omitemus. Et in primis Catonis humanissimū & utilissimū. Id agendū ut diligant uicini. Causas reddidit ille: q̄s existimamus nulli esse dubias. Inter prima idē cauet: ne familiæ malæ sint. Nihil sero faciendū in agricultura oēs cēsant. Iterūq; suo quæq; tpe faciendā. Et tertio p̄cepto p̄termisā frustra reuocari. De terra cariōsa execratio. Catonis abunde indicata est. Quāq; p̄dicere nō cessat is. Quicq; per asellum fieri pōt utilissime constat. Filix biennio moritur: si frondem agere non patiaris. Id efficacissime contingit germinātis ramis baculo decussis. Succus. n. ex ipsa defluēs necat radices. Aiunt & circa solstitiū auillas nō renasci: nec harūdine sectas: aut exaratas uomeri harundine imposita. Similiter & harundinē exarari filice uomeri iposita p̄cipiunt. lūcosus ager uerti pala debet. At in saxoso bidētibus. Fruteta igni optime tollunt. Humidiorē agrū fossione concidi atq; lūccari utilissimū est. Fossas aut retusis locis apertas relinquit. In solutiore terra sepibus firmari. In reprocbus ac supinis lateribus procūbere quāsdā obserari: & in alias dirigi. Maiores patētioresq; (si sit occasio) silice uel glarea sterni. Ora utrinq; lapidibus statu mirari: & alio superintegi. Siluæ extirpandæ rationē Democritus p̄didit: lupini flore in succo cicutæ uno die macerato sparsisq; radicibus.

De frugū generibus & natura.

CA. VII.

T quoniā p̄paratus est ager: nunc indicabit frugum. Sunt aut duo prima earum genera. Frumēta ut triticum: hordeum. Et legumina ut faba & cicer. Differētia uero notior: q̄ ut indicari deceat. Frumētū ipsius totidē genera per tēpora satū diuisa. Hyberna quæ circa uirgiliarum occasum terra per hyemē nutriunt: ut triticū: far: hordeū. Aestiuā quæ æstate ante uirgiliarū exitum ferunt: ut milium: panicū: sisama: horminū: irio: italiæ dūtaxat ritu. Alioquin in græcia & asia oīa uirgiliarū occasu ferunt. Quædam aut utroq; tempore in italia. Ex his quædam & tertio ueris scilicet. Aliqui uerna: milium: panicum: lentē: cicer: hālicā appellant. Semētica autē triticum: hordeum: fabam: napum: rapam. Et in tritici genere pars aliqua pabuli est quadrupedum causa sati: ut farrago. Et in leguminibus ut uīna. At cōis quadrupedū hoīumq; usui lupinus. Legumina oīa singulas habet radices p̄ter fabā: easq; surculosas: q̄a nō in multa diuidunt. Altissimas aut cicer. Frumēta multis radicanē fibris sine ramis. Erūpit a primo saltu hordeū die septimo. Legumina q̄to: uel cū tardissime septimo. Faba a. xv. ad. xx. Legumina in ægypto tertio die. Ex hordeo alteq; caput grani in radicē exit: alteq; in hærba: quæ & prior floret. Radicē crassior pars grani fundit: tenuior florē. Cæteris feminibus eadē pars & radicē & florē. Frumēta hyeme in hærba sunt: uerno tempore fastigiant in stipulā: quæ sunt hyberni generis. At miliū & panicū in culmē geniculatū & concauū. Sisama uero in ferulaceū. Oīum satōz fructus aut spicis continēt: ut tritici: hordei: muniturq; uallo aristaz q̄druplici: aut includit siliq;: ut leguminū: aut uasculis: ut sisamæ: ac papaueris. Miliū ac panicū tantū pro indiuiso & paruis auibus exposita sunt: indefensa q̄ppe membranis continent. Pānicum a panniculis dictū: cacumine languido nutante: paulatim exenuato culmo: pene in sui culum p̄densis aceruat granis: cū lōgissima pedali obsimili comæ granū cōplexæ: quæ fimbriato capillo curuat. Sunt & panico genera. Māmoso epēno paruis racemato pāniculis: & cacumine gemino. Quin & colore distinguit: candido: nigro: ruffo: etiā purpureo. Panis multifarie & e milio fit: e panico: rarius. Sed nullū frumēto ponderosius: aut quod coquendo magis crescat. Lx. n. pondus panis e modio reducūt: modiūq; pultis ex tribus sextariis madidis. Miliū intra hos decem annos ex india in italiā inuectum est: nigrū colore: amplū grano: harundineū culmo. Adolescit ad pedes altitudine septē p̄grandibus culmis. Lobas uocant: oīum frugū fertilissimū. Ex uno grano terni sextarii gignuntur. Seri debēt in humidis. Frumenta quædam in genu tertio spicam incipiunt concipere. Quædam in quarto: sed etiānum occultam. Genicula aut sunt tritico quaterna. Farrisena. Hordeo octaua. Sed nō ante supra dictum geniculorū numerum conceptus est spicæ sui fecerit: q̄ttuor aut quinq; tardissime diebus florere incipiūt. Totidemq; aut paulo pluribus deflorescunt. Hordea uero cum tardissime septem. Varro quater nouenis diebus fruges absolui tradit: & mensē nono meti. Fabæ in folia exeunt: ac deinde caulem emittunt nullis distinctum internodiis. Reliqua legumina surculosa sunt. Ex iis ramosa cicer: eruum: lens. Quorūdam caules sparguntur in terram: si non habeant adminiculum: ut ipsoz. Quod si non habuere deteriora fiunt. Leguminum unicaulis faba sola. Vnus & lupinis. Cæteris ramofus: præter nui surculo. Omnibus uero fistulosus. Folium quædā a radice mittunt: quædā a cacumine. Frumētum uero & hordeum uitiāq; & quicquid in stipula est in cacumine unum folium habet. Sed hordeo scabra sunt: cæteris leuia. Multiplicia cōtra fabæ: ciceri: p̄so. Frumentis folium harundinaceum. Fabæ rotundum: & magnæ leguminum parti. Lōgiora erulix & p̄so. Fasiolis uenosa. Sisamæ & irioni sanguinea. Cadunt folia lupino tantum: & papaueri. Legumina diutius florent: & ex iis eruum ac cicer. Sed diutissime faba, xl. diebus. Non autē singulis capi tādiu: quoniā alio desinente alius incipit. Nec tota seges sicut

OCTAVVSDECIMVS

frumenti pariter, Siliquant̄ uero oīa diuersis diebus: & ab ima primū parte paulatim flore subeūte. Frumenta cū defloruere crassescunt: maturāturq; cum plurimū diebus, xl, perficiunt. Itē faba, Paucissimis cicer, Id enim a semente diebus, xl, perficit. Milium & panicū & sisama & omnia æstiuā q̄draginta diebus maturant̄ a flore, Magna terræ cæliq; differentia. In ægypto, n. hordeum sexto a fatu mēse. Frumenta septimo metunt̄. In hellade hordeū. In pelopōneso octauo & frumenta etiānum tardius. Grana in sti-
pula crinito textu spicant̄. In faba leguminibusq; alternis lateribus siliquant̄. Fortiora hyeme frumenta leguminat̄ in cibo. Tunicæ frumento plures. Hordeū maxime nudū: & halica: sed p̄cipue auena. Calamus altior frumēto q̄ hordeo. Arista mordacior hordeo: in area exterunt̄ triticū & siligo & hordeum. Sic & serunt̄ pura: qualiter molunt̄: quia tosta nō sunt. E diuerso far: miliū: panicū purgari nisi tosta nō possunt, itaq; hæc cum suis folliculis serunt̄ cruda. Et far in uaginulis suis seruant ad fatus: atq; nō torrent, Leuissimū ex iis hordeū raro excedit, xv, libras: & faba, xxii, Ponderosius far: magisq; etiānum triticū. Far in ægypto olyra conficit̄. Tertiū genus spicæ hoc ibi est, Gallia quoc; suū genus farris dedere: quod illic bræce uocant: apud nos scandalam nitidissimi grani. Et alia differentia est: q; fere q̄ternis libris plus reddit panis: q̄ far aliud, Populū romanū farre tantū e frumento, ccc, annis usum Verrius tradidit. Triticū genera plura quæ fecere gentes, italico nullū eqdem cōparauerim cādore ac pōdere: quo maxime decernitur. Montanis modo competur italia agris externū: in quo principatum tenuit boetia: deinde sicilia: mox africa. Tertiū pondus erat thracio syriq;: deinde ægyptio: athletaq; cū decreto: quoc; capacitas iu-
mentis similis quæ diximus ordinē fecerat. Græcia & ponticū laudauit: quod in italiam non puenit. Ex omni eodē genere grani prætulit oreūtium & tragū dignes: & selinutiū argumēto crassissimi calami, itaq; pingui solo hæc genera assignabat. Leuissimū & maxime inane seu tenuissimi calami in humidis seri iubebat: quoniā multo egeret alimēto. Hæc fuere sentētiæ Alexandro magno regnante: cū clarissima fuit græcia atq; in toto terræ orbe potētissima: ita tamē: ut ante mortē eius anis fere cētū q̄dragintaq; Sophocles poeta in fabula Triptolemo frumētū italicū ante cūcta laudauerit: aduerbiū trāslata snia.

Et fortunatam italiam frumento canescere candido.
Quæ laus peculiāris hodie italicō est. Quo magis admiror posteros græcorū nullā mentionē huius fecisse frumenti. Nunc ex iis generibus quæ romam aduehuntur leuissimum est gallicum atq; e cheron-
neso aduectum: quippe nō excedunt in modū uicenas libras: si quis granū ipsum pōderet. Adicit sardi-
um sex libras: alexādrinum & trientes. Hoc est & sicli pondus. Boeticū totam libram addit: africanū & dodrantes. In transpadana italia scio uicenas quinas libras farris modios pēdere. Circa clusium & senas. Lex naturæ certa est in quocunq; genere pane militari: tertia portio ad grani pondus accedat. Sicut opti-
mum esse frumentum: quod impactum congiū aquæ capiat. Quibusdam generibus per se pondus sicut balearico: modio tritici panis pondo, xxx, reddit. Quibusdam in permixtis: ut cyprio & alexandri-
no, xx, prope libras nō excedētibus, Cypriū fuscum est: panē nigrum facit. Itaq; misceat alexandrinū can-
didum: reddūtq; xxv, pondo. Thebaicum libras adicit. Marina aqua subigi: quod pleriq; maritimis in
locis faciunt occasione lucrandi salis uilissimū. Non alia de causa oportuniōra morbis corpora existunt.
Gallia & hispaniæ frumēto in potum resoluto qbus diximus generibus spuma ita cōcreta p fermento
utunt̄. Qua de causa leuior illis q̄ cæteris panis est. Differentia est & calami. Crassior quippe melior est
generis. Plurimis tunicis thraciū triticum uestitur ob nimia frigora illi plagæ exquisitū. Eadem causa
& trimestria inuenit detinentibus terras niuibus: q̄ tertio fere fatū mēse ut in reliquo orbe metit̄. To-
tis hoc alpis notum & hyemalibus p̄intis. Nullum hoc frumēto lætius. Vnicalamum p̄teat: nec
usq; capax: feriturq; non nisi tenui terra. Est & bimestre circa thraciū sinum: quod, xl, die quo satum est
maturefcit: mirumq; nulli frumento plus esse pōderis: & fursuribus carere. Vtitur eo & sicilia & achaiæ:
montosis utraq; partibus, Euboea quoc; circa caristum. In tantum fallit Columella: qui ne trimestris
quidē propriū genus existimauerit esse cū sit antiquissimū, Græci trimenon uocant. Tradunt in bactris
grana tantæ magnitudinis fieri: ut singula spicas nostras æquent. Primū ex oibus frumentis feritur hor-
deū. Dabimus & dies ferēdi cuiq; generi natura singulorū exposita. Hordeum indis satiuum & siluestre
ex quo panis apud eos præcipuus. Italici qdem maxime oriza gaudēt: ex qua ptisanā conficiunt: quā reli-
qui mortales ex hordeo. Orizæ qdem folia carnosa: porro similia: sed latiora. Altitudo cubitalis: flos pur-
pureus: radix gēmæ rotūdinitatis. Antiquissimū in cibus hordeū: sicut atheniensiu ritu, Menandro aucto-
re apparet & gladiatorū cognomine: qui hordearii uocabant̄. Polentā quoc; græci nō aliunde p̄ferunt.
Pluribus fit hæc modis. Græci p̄fusum aqua hordeū siccant nocte una: ac postero die frigūt: deinde mo-
lis frangunt. Sunt qui uehemētius tostum rursus exigua aqua aspergāt: siccantq; priusq; molāt. Alii ue-
ro uirentibus decussum hordeū recens purgāt: madidumq; in pila tundunt: atq; in corribus eluunt: ac
siccātū sole rursus tundunt: & purgatum molunt. Quocunq; aut genere p̄parato uicenis hordei libris:
ternas seminis lini: & coriādri felibras: salisq; acetabulo: torrentes ante oīa miscent in mola. Qui diutius
uolunt seruare cū polline ac fursuribus suis cōdunt nouis fictilibus. Italia sine p̄fusione tostum in succile
formā molit: iisdē additis: atq; etiā milio. Pane ex hordeo antiq; usitatum uita dānauit: quadrupedūq;
tradidit refectibus. Ptisanæ inde usus ualidissimus saluberrimusq; tātopere probat̄. Vnū laudibus eius
uolumen dicauit Hippocrates clarissimus medicinæ sciētia, Ptisanæ bonitas p̄cipua uticensi. In ægypto
uero ea est quæ fit ex hordeo: cui sunt bini anguli. In boetia & africa genus ex quo fiat hordei glabrum
appellat Turranius. Idē olyrā & oryzā eandē esse existimat. Ptisanæ cōficiendæ uulgata ratio est. Simili-
mō ex tritici semine tragū fit in cāpania tātū & ægypto. Amilū uero ex omni tritico ac siligine. Sed opti-

rum ex trimestri. Inuentio eius chio insulæ debet: & hodie laudatissimū inde est: appellatum ab eo q̄ sine mola fiat. Proximū trimestri: quod est minime p̄deroso tritico. Madescit dulci aqua in ligneis uasibus: ita ut integat: quinquies in die mutata. Melius si & in nocte: ita ut misceat pariter emoluitum prius q̄ acefcat. Linteosq̄ aut sportis siccatum tegulæ infundit illitæ fermento: atq̄ ita in sole densatur. Post chiū maxime laudatur creticum: mox ægyptium. Probatum autem leuitate & leuore: atq̄ ut recēs sit. Iam & Catonis dictū. Apud nos hordei farina ad medēdum utunt. Mirumq̄ in usu iumentoz ignibus durato: ac postea mollito: offisq̄ humana manu dimissis maiores in aluū uires torosq̄ corporis fieri. Spicæ quædā binos ordines habet: quædam plures usq̄ ad senos. Grano ipsi aliquot differentia: longius: leuiusq̄: aut breuius: aut rotūdius: candidius: nigrius: uel cui purpura est. Ultimo ad polentā contra tempestates candido maxima infirmitas. Hordeū frugum oīum nobilissimum est: feri nō ualer nisi in sicca & soluta terra: ac nisi læta. Palea ex optimis. Stramēto uero eius nullū comparat. Hordeū ex omni frumēto minime calamitosum: quia tollit anteq̄ triticū occupet rubigo: itaq̄ sapiētes agricolæ triticū cibarīs tantum ferunt. Hordeū farculo feri dicūt: p̄pterea celerrime reddit: fertilissimumq̄. Quod in hispania & carthagine aprili mense collectū est: hoc ferit eodē mēse in celtiberia: eodēq̄ anno bis nascit. Rapiunt omne a prima statim maturitate festinātius q̄ cætera. Fragili enim stipula & tenuissima palea granum continetur. Meliorem etiam polentam fieri tradunt si non exacta maturitate tollatur.

Nō oīa frumenti genera ubiq̄ nasci: & de reliqs in oriēte generibus. CA. VIII.

Rumenti genera nō eadē ubiq̄: neq̄ ubi eadē sunt iisdē nominibus. Vulgatissima far: q̄ ad oīa reum ueteres appellauerunt: siligo: triticum. Hæc plurimis terris cōia. Arinca galliæ: p̄pria: copiosa & italiæ est. In ægypto autē ac syria ciliciæq̄ & asia ac græciæ parte peculiare: zea: olyra: typhæ. Aegyptus similaginem cōficit e tritico suo nequaquā italicæ parem. Qui zea utunt non habent far. Est & hæc italiæ in campania maxime: semēq̄ appellat. Hoc debet nomē res præclara ut mox docebitur. Propter quā Homerus zederosa ruta dixit. Non ut arbitrantur aliqui: quoniā uitā donaret. Amyrum quoq̄ ex ea fit priore crassius. Hæc sola differentia est. Ex omni genere durissimū far: & contra hyemes firmissimum. Patitur frigidissimos locos: & minus subactos: uel æstuosos sitientesq̄: primus antiquis latio cibus: magno argumento in adorea donis sicuti diximus. Pulte autem non pane longo tēpore uixisse romanos manifestum. Quoniam inde & pulmentaria hodieq̄ dicuntur. Et Ennius antiquissimus uates obsidionis famē describens offam eripuisse plorantibus liberis patres commemorat. Et hodie sacra prisca atq̄ nataliū pulte fritilla conficiunt: uideturq̄ tam plus ignota græciæ fuisse: q̄ italiæ polenta. Tritici semine auidius nullum est: nec quo plus alimenti trahat. Siliginem dixerim proprie tritici delicias: candor est: & sine uirtute & sine pondere: conueniens humidis tractibus: quales italiæ sunt & galliæ comata. Sed transalpes in allobrogum tantū auernorūq̄ agro pertinax. In cæteris ibi partibus biennio in triticum transit. Remedium ut grauissima quæq̄ grana eius serantur.

De pistoriis: & molitura: & farina. CA. IX.

Siligine lautissimus panis. pistinarūq̄ opera laudatissima. Præcellit in italia: si cāpana pisina nate misceatur. Ruffior illa: at pisana candidior: ponderosior uero cretacea. Iustū est e grano campanæ quā uocant castratam: e modio redire sextarios quattuor siliginis. Vel e gregali si e castrata sextarios quinq̄. Præterea floris semodiū. Et cibariū quod secundariū uocat sextarios quattuor. Furfur sextarios totidem. E pisana autē siliginis sextarios quinq̄. Cætera paria sunt. Clusina arētiæq̄ etiānum sextarios siliginis assumunt: in reliqs pares. Si uero pollinē facere libeat. xvi. pondo panis redeunt. Et cibarii tria. Furfurum semodium. Mole discrimine hoc constat. Nam quæ sicca molunt plus farinæ reddunt. Quæ falsa aqua sparsa candidiorem medullam: uerū plus retinet in fursure. Farinā a farre dictam nomine ipso apparet. Siliginæ farinæ modius gallicæ. xxii. libras panis reddit. Italicæ duabus tribus ue amplius in artopritio pane. Nam furnaceis binas adiiciunt libras in quocunq̄ genere.

De similagine & siligine & de aliis generibus & de pistura. CA. X.

Imilago ex tritico fit laudatissima. Ex africa iustū est e modis redire semodios: & pollinis sextarios quinq̄. Ita. n. appellant in tritico: q̄ florem in siligine. Hoc ærariæ officinæ chartariæq̄ utunt. Præterea secundarii sextarios quattuor. Furfurumq̄ tantundē. Panes uero e modio similaginis. cxxii. E floris modio. cxvii. Precium huic annona media in modio farinæ. xl. asses. Similagini castratæ octonis assibus amplius. Siligini castratæ duplum. Est & alia distinctio. Similago. I. pollin autē xvii. pondo panis reddere uisa tritici. xxx. cum triēte: & secundarii panis quinas selibras: totidem cibariis & furfurum sextarios sex. Siligo nunq̄ maturefcit pariter: nec ulla segetū minus dilationē patitur p̄pter teneritatē. Iisq̄ quæ matururē ptinus granū dimittentibus: sed minus q̄ cætera frumēta in stipula periclitat: quoniā semp̄ rectā habet spicā: nec rorē continet: qui rubiginem faciat. Ex africa dulcissimus panis: ipsa spissior q̄ far: & maior spica eadē & ponderosior. Raro modius grani nō. xvi. libras implet. Ex teritur in græcia difficulter. Ob id iumentis dari ab Homero dicta. Hæc enim est quā uocat olyrā. Eadē in ægypto facilis fertilisq̄ far sine arista est. Item siligo excepta ea quæ laconica appellat. Adiiciunt iis generibus: bromos: siligo exceptitia: & tragos externa oīa ab oriente inuecta orize similia. Typhæ & ipsa eiuſdem generis: ex qua fit in nostro orbe oriza. Apud græcos est & isia. Tradūtq̄ eā ac tiphen cum sint de generibus redire ad frumentum: si pistæ serant: nec ptinus: sed tertio anno. Tritico nihil est fertilius. Hoc enim natura ei tribuit: quoniā eo maxime alat hoīem. Vtpote cum e modio si sit aptū solum: quale in bizatio africa cāpo cēteni gnquageni modii reddant. Misit ex eo loco Diuo Augusto p̄curator eius ex

OCTAVVSDECIMVS

uno grano uix credibile dictu quadringenta paucis minus germina. Extantq; de ea re epistola. Misit & Neroni similiter. cccxl. stipulas ex uno grano. Cum centesimo quidem & leontini siciliae campi fundit. Aliiq; & tota berica: & in primis aegyptus. Fertilissima tritici genera ramosum: aut quod centigranum uocat. Inuetus est iam & scapus unus centum fabis onustus. Aestiu frumenta diximus si famam: miliu panicum. Sisama ab indis uenit: ex ea & oleum coficiunt. Color eius candidus. Huic simile: est in asia graeciaq; erisimu: idemq; erat: nisi pinguis esset: quod apud nos uocat irione: medicaminibus annumerandu potiusq; frugibus. Eiusdem naturae & hormiu a graecis dictu: sed cymino simile: feriturq; cu sisama hoc & irione. Nullu animal uescitur uirentibus. Pistura no oium facilis. Quippe & hetruria spica farris tosti pisente pilo praeferrato fistula ferrata: & stella intus denticulata: ut nisi inteti pisant: concidantur grana: ferroq; frangantur. Maior pars italiae ruido utitur pilo: rotis etia: quas aqua uerset obiter: & molat. De ipsa ratione pisendi Magonis pponetur sententia. Triticu ante perfundi aqua multa iubet: postea euelli. De inde sole siccatu pila repeti. Simili modo hordeum. Huius sextarios. xx. spargi duobus sextariis aquae: Lentē torrere prius: deinde cu furfuribus leuiter pisi. Aut additos in sextarios. xx. lateris crudi frustro: & harenae semodio. Eruiam iisdem modis quibus lentem. Sisamam in calida maceratam exporrigi. Deinde confricari: frigidae immergi: ut paleae fluctuent: iteruq; exporrigi in sole super lintea. Quod nisi festinato pagatur: lurido colore muscere. Et ipsa quae autē eualuant uaria pisturae rationem habent. Acus uocatur cu per se pisitur. Spica tantu aurificu ad usus. Si uero in area terit cu stipula: palea ut maiore in terrae parte ad pabula iumentorū. Milii & panici & sisamae appludā uocant purgamenta: alibi aliis nominibus. Milio campania gaudet praecipue: pultemq; candidam ex eo facit. Fit & panis praedulcis. Sarmatarum quoq; gentes hac maxime pulte aluntur: & cruda etiam farina equino lacte: uel sanguine e cru ris uenis admixto. Aethiopes no alia fruge q; milii hordeiq; nouere. Panico & galliae qda praecipue aqua utit. Sed circūpadana italia addita faba: sine qua nihil coficiunt. Ponticae getes nullu panico praefert cibū. Caetero aestiu frumenta riguis magis etia q; hymbribus gaudet. Milium & panicu aqua minime: cu in folia exeūt. Vetat ea inter uites arboreseq; frugiferas feri terram emacrari hoc fatu existimantes.

De fermentis & panis faciendi ratio & genera: & quando primum pistores romae & de cribris & alica. CA. XI.

m Ilii praecipuus ad fermenta usus e musto subacti in annum tempus. Simile fit ex tritici ipsius furfuribus minutis & optimis e musto albo triduo maturato subactis: ac sole siccatis. Inde pafillos in pane faciendo dilutos: cu similigine feminis feruefaciunt: atq; ita farinae miscet: sic optimu panē fieri arbitrates. Graeci in binos semodios farinae satis esse besles fermeti cofstituere. Et haec qdē genera uindemiis tantu fiunt. Quo libeat uero tempore ex aqua hordeorū bilibres offae feruenti foco: uel fictili patina torrent cinere & carbone: usq; du rubeant. Postea opiunt in uasis donec acefcant: hinc fermentu diluitur. Cum fieret autē panis hordeaceus eruiiae aut cicerulae farinae ipsae admixtione fermentabant. Iustūq; erat duae librae in quinq; semodios. Nūc fermentu fit ex ipsa farina quae subigitur prius q; addat sal ad pultis modum decocta: & relicta donec acefcant. Vulgo uero nec sufferuere faciunt sed tantum pridie asseruata materia utunt. Palaeq; natura est acore frumētarii: sicut & ualidiora esse corpora quae frumētato pane alunt. Quippe cu apud ueteres pōderosissimo cuiq; praecipuo tritico salubritas phibita fit. Panis ipsius uaria genera psequ superuacuū uideat. Alias ab obsonis appellari ut ostreatii. Alias a delitiis ut artolagani. Alias a festinatione ut speusici. Necno a coquēdi ratione ut furnacei uel artoptesii: aut in clibanis cocti no pridē etia e partibus aduecto: quē alii aquaticu uocant: quoniam aqua trahit a tenui & spōgiosa inanitate alii pthicu. Sūma laus siliginis bonitate & cribri tenuitate constat. Quidā ex ouis aut lacte subigūt. Butyro uero gentes etia pacatae ad opis pistorii genera trāseunte cura. Durat sua piceno in panis inuentione gratia ex alicae materia cu nouē diebus macerata: decimo ad speciem tracta: & subacta uuae passae succo est. Ibi postea in furnis ollis indita: quae rūpanē ibi torrent. Neq; est ex eo cibus nisi madefacto: quod fit lacte maxime mulso. Pistores Romae non fuerunt ad persicum usq; ad bellum: annis ab urbe condita sup quingentos octoginta. Ipsi panes faciebāt quirites: mulierūq; id opus erat sicut etia nūc in plurimis gentiū. Artoptesiam Plautus appellat in fabula: quam aululariam scripsit. Magna ob id cōcertatione eruditōrū: an is uersus poetae fit illius certūq; sit Attei Capitonis sententia. Tostum panē lautioribus coquere solitos: pistoresq; tantu eos qui far pisebant noiatos. Nec cocos uero habebant in seruitiis eosq; ex macello cōducebant. Cribrorū genera galliae fetis equorū inuenerunt: hispaniae lino excussoria & pollinaria: aegyptus e papyro atq; iunco. Sed inter haec dicat prima & alicae ratio: praestantissimae saluberrimaeq; quae palma frugū indubitanter italiae cōtingit. Fit sine dubio & in aegypto sed admodū spernēda. In italia uero pluribus locis: sicut ueronēsi pisanorū agro. In campania tamen laudatissimus campus est: montibus subiacer nimbosis totis quidem. xl. mil. pas. planicie. Gracia terrae eius (ut prius soli natura dicat) puluerea summa inferior bibula: & pumicis fistulas uice. Montiu quoq; culpa in bonū cedit. Crebros enim hymbres percolat atq; trāsmittit: nec dilui aut madere uoluit ppter facilitatē culturae. Eadē acceptū humorē nullis fontibus reddit: sed tēperat: & concoquēs intra se uice fusi cōtinet. Serit toto anno: panico semel: bis farre. Et tamen uere segetes quae interquieuerē fundunt rosam odoratorē fatiua: adeo terra no cessat parere. Vnde uulgo dictum plus apud campanos unguēti: q; apud caeteros olei fieri. Quantū aut uniuersas terras campus circū campanus antecedit: tantū ipsum pars eius: quae laboriae uocant: quē phlegraū graeci appellāt. Finiuntur laboriae uia ab utroq; latere consulari: quae a puteolis: & quae a cumis capuam ducit. Alica fit e zea quā semem appellauimus

LIBER

Tundit granū eius in pila lignea. Nam lapidis duritia cōterit. Nobiliss ut notū est pilo uinctoꝝ penali opera. Primori inest pixis ferrea excussis inde tenuicis. Iterū iisdem armamētis nudata cōcidit medulla. Ita fiunt alicæ tria genera: minimū: ac secundariū: grandissimū uero apherema appellant. Nondum habent candorē suū quo præcellūt. Jam tamē alexandriæ præferunt. Postea miꝝ dictu admiscetur creta: quæ transit in corpus: colorēq; & teneritatē affert. Inuenit hæc inter puteolos & Neapolim i colle leuco geo appellato. Extratq; Diui Augusti decretum quo anno ad uicena milia neapolitanis p eo numerari iussit e fisco suo colonia deducens capuam. Adiecitq; causam afferendi: quoniam negassent campani aliam confici sine eo metallo posse. In eodem reperitur & sulphur. Emicantq; fontes oraxi oculorum claritati: & uulnēq; medicinæ: dentiūq; firmitati. Alica adulterina fit maxime e zea quæ in africa degenerat. Latiores eius spicæ nigrioresq;: & breui stipula. Pisunt cum harena: & sic quoq; difficulter conterūt utriculos. Fitq; dimidia modii mensura. Posteaq; gypsi pars quarta inspergitur: atq; ut cohæserit farina rioro cribro subcernunt. Quæ in eo remansit exceptitia appellat: & grandissima est. Rursus quæ transit arctiore cernit: & secundaria uocat. Item cribraria: quæ simili modo in tertio remansit cribro angustissimo: & tantum harenas transmittente. Alia ratio ubiq; adulterandi. Ex tritico cãdidissima atq; grandissima eligunt grana: & semicocta in ollis: postea arefaciunt sole ad initium: rursusq; leuiter aspersa molis frangunt. Ex zea pulchrius q̄ ex tritico fit granum quamuis id alicæ uitium sit. Candorem autem ei pro creta lacti incoctis mixtura confert.

De leguminibus.

CA. XII.

Equitur natura leguminū: inter quæ maximus honos fabæ. Quippe ex qua tentatus sit etiã panis. Lomentū appellat farina ea: aggrauatq; pōdus illa & omni legumine. Iã uero & pabulo uenalis. Fabæ multiplex usus: oīum quadrupedū generi præcipue homini. Frumento etiã miscet apud pleraq; gētes: & maxime panico solida: ac delicias fracta. Quin & prisco ritu fabaia suæ religionis diis in sacra est: præualens pulmentari cibo & hebetare sensus existimata: insomnia quoq; facere. Ob hoc pythagorica sententia damnata. Vel (ut alii tradidere) quoniam mortuorum animæ sunt in ea. Qua de cã parentando utiq; assumit. Varro & ob hæc flaminē ea nō uesci tradit: quoniam & in flore eius litteræ lugubres repiantur. In eadē peculiaris religio. Nãq; fabam utiq; in frugibus referre mos est auspicii cã: quæ ideo referua appellat. Et auctionibus eã adhiberi lucrosū putant. Sola certe frugum etiã exesa repletur crescēte luna. Aqua marina alia ue salsa nō percoquitur. Serit ante uergiliarum occasum leguminum prima: ut antecedit hyemem. Virgilius per uer eã seri iubet circūpadanæ italiæ ritu. Sed maior pars malūt fabalia maturæ sationis: q̄ trimestem fructum eius. Nam siliquæ caulesq; gratissimi sunt pabulo pecori. Aquas in flore maxime cōcupiscit: cum uero defloruit: exiguas desiderat. Solū in quo sata est lætificat stercoreis uice. Ideo circa macedoniam thessaliãq; cū florere incipit uertunt arua. Nascit & sua sponte plerisq; in locis: sicut septentrionalis oceani insulis: quas ob id nostri fabarias appellat. Item in mauritania siluestris passim: sed prædura: & quæ percoqui nō possit. Nascit & in ægypto spī noso crule. Qua de causa crocodili aculeos timētes refugiunt. Longitudo scapo quattuor cubitorum est. Amplissima crassitudo. Octona genicula habet: molli calamo. Simile caput papaueri: colore roseo. In eo fabæ nō supra tricenas. Folia ampla. Fructus ipse amarus & odore: sed radix perçlata. Incolarum cibus cruda: & omnino decocta. Harundinum radicibus similis. Nascitur & in syria ciliciãq; & in thorne chalcidis lacu. Ex leguminibus aut nouēbri ferunt lens: & in græcia pisa. Lens amat solum tenue magis q̄ pingue: cælū utiq; siccū. Duo genera eius in ægypto: alterq; rotūdius nigriusq; alterq; sua figura. Vnde uario usu translatus est in lenticulas nomē. Inuenio apud auctores æquanimatē fieri uescitibus ea. Pisum in apricis seri debet: frigore ipatientissimū. Ideo in italia & in austeriore celo non nisi uerno tēpore terra facili ac soluta. Ciceris natura est gigni cū falsilagine: ideo solum urit. Nec nisi madefactum pridie seri debet. Differētia plures: magnitudine: figura: colore: sapore. Est enim arietino capiti simile: unde ita appellat. Albū nigriūq; est & colūbinū: quod alii ueneriū uocant: candidū: rotūdū: leue. Arietino minus: quod religio puigiliis adhibet. Est & cicerula minuti ciceris: inæqualis angulos habens ueluti pisum. Dulcissimum aut id quod eruo simillimū: firmiusq; quod nigriū & ruffum q̄ quod album. Siliquæ rotundæ ciceri: cæterisq; leguminū longæ: & ad figurā seminis latæ. Piso cylindricæ. Fasiologæ cum ipsis manduntur granis. Serere eos qua uellis terra licet ab idibus octobris in. Kalē. nouēbris. Legumina cū maturescere cœperint rapiēda sunt: quoniam cito exiliunt: latentq; cū didicere sicut & lupinū.

De rapis & naps amiterinis.

CA. XIII.

Vãq; prius dixisse cōueniat de rapis: in trãscursu eas attigere nostri: paulo diligētius græci: & ipsi tamē iter hortētia. Si iustus ordo fiat a frumēto ptinus aut certe faba dicēdis. Quando alii præstātor usus ab iis nō est. Ante oīa nãq; cūctis aialibus nascunt: nec in nouissimis. Satiāt ruris alitū quoq; genera: magisq; si decoquant aqua. Quadrupedes & frōde eaq; gaudēt. Et hoī nō minore rapaciōꝝ suis horis gratia q̄ cimaz. Flaccidoz quoq; & in horreis enecatoz: uel maiore q̄ uritiū. Ipsa uero durāt & in sua terra seruata. Et post a passo pene ad aliū puētū famēq; sentiri phibēt. A uino atq; messē tertius hic trãspadanis fructus. Terrā nō morose eligit: pene ubi nihil aliud seri possit. Nebulis & pruinis ac frigore ultro alunt āplitudine mirabili. Vidi. lx. libras excedētia. In cibus qdē nrīs pluribus modis cōmēdant: durātq; ad alia sinapis acrimonia domita: etiã coloribus picta: pter suū semē: fex aliis purpureo quoq; neq; aliud i cibus tiguī decet. Genera eoz græci duo prima fecere: masculinū fœmininūq; & ea ferēdi mō ex eodē semine. Dēsiore. n. satu masculēscere: itē i terra difficili. Semen p̄stātius quo subtilius. Species uero oīum tres. Aut. n. i latitudinē fundi: aut i rotūditatē globari. Tertiã speciē siluestre

Colopanis maxima
p. pro. h. est
auctori.

OCTAVVSDECIMVS

appellauere: in longitudinē radice pcurrēte: raphani similitudine & folio anguloso scabroq: succo acri. Qui circa messē exceptus oculos purgat: medeturq: caligini admixto lacte mulieq: Frigore dulciora fieri existimantur & grandiora. Tepore in folia exeunt. Palma in nursino agro nascentibus. Taxatio in lī bras festertii singuli: & in penuria bini. Proxima in algido natis. Napi uero amitermini quorum eadem fere natura gaudent æque frigidis. Serunf & ante Kalen. Martias in iugero sextarii quattuor. Diligētiō/ res quinto sulco napū feri iubent: rapā quarto utroq: stercolato: rapā latiore fieri si palea seminetur. Serere nudū uolunt præcantē sibi & uicinis serere se. Satus utriq: generi iustus inter duog: minimum dies festos. Neptūni atq: Vulcani. Feruntq: subtili obseruatione quota luna procedente hyeme nix pri/ ma ceciderit: si totidem numinum die intra prædictum temporis spatium serantur mire prouenire. Se/ runtur & uere in calidis atq: humidis. De Lupino. CA. XIII.

I Vpino est usus proximus: cum sit & homini & quadrupedū generi ungulas habenti cōis. Re/ mediū eius ne metētes fugiant exiliendo: ut ab hymbre tollant. Nec ullius quæ serunf natu/ ra assensu terræ mirabilior est. Primū oīum cū sole quortidie circūagitur: horasq: agricolis ēt nubilo demōstrat. Ter præterea floret. Terrā amat: terraq: operiri nō uult. Et unū hoc serif non arato: ubi fuerit maxime fabulosa: & sicca: atq: etiā harenosa. Coli: utiq: nō uult. Tellurē adeo amat: ut quīs fru/ teto solo coniectum inter folia uepresq: ad terrā tamē radice pueniat. Pinguescere hoc fatu arua uineas/ q: diximus. Itaq: deo nō eget fimo: ut optimi uicē repræsentet. Nihil aliud nullo impendio constat: ut quod ne serendi quidē gratia opus sit afferre ptinus feritur ex aruo. Ac ne spergi quē postulat decidēs sponte. Primūq: oīum serif: nouissimū tollif. Vtrūq: septēbri fere mēse: quia si non antecesserit hyemē frigoribus obnoxium est. Impune præterea iacet: uel derelictū: etiā: si nō protinus sicuti obtuāt hym/ bres: ab oībus aīalibus amaritudine sua tutum. Plerūq: tamen leui sulco integunt. Ex densiore terra ru/ bricam maxime amat. Ad hāc alendā post tertiu florē uerti debet: in sabulo post secūdū. Cretosa rātū li/ mosaq: odit: & in iis nō puenit. Maceratū calida aqua homini in cibo est. Nā bouē unū modii singuli sa/ tiat: ualidūq: præstāt. Quādo etiā ipositū puerog: uētribus p remedio est. Condi in fumo maxime con/ uenit: quoniā in humido uermiculi umbilicū eius in sterilitatē castrant. Si depastū sit in fronde: in arari/ protinus solum opus est. De uitia: & eruo. CA. XV.

T uitia pinguescūt arua: nec ipsa agricolis operosa: uno sulco sata: nō sarriē: nō stercolat: nec ali/ udq: deocat. Satiōis eius tria tpa. Circa occasum arcturi ut decēbri mēse pascat. Tūc optime se/ rit in semē. Aequē nāq: fert depasta. Secūda satio mense Ianuarii est: nouissima martio: ac tū ad frōdē utilissima. Siccitatē ex oībus quæ serunf maxime amat: nō aspernat etiam umbrosa. Ex semine eius si lecta matura est palea cæteris præferit. Viribus præripit succū languescuntq: si in arbutis seratur. Nec erui oposa cura est. Hoc amplius q: uitia rūcat: & ipsum medicaminis uim optinēs. Quippe per eū Diuū Augustū curatū epistolis ipsius memoria extat. Sufficiūt singulis bouū iugis modii quini sati. Mar/ tio mēse fatū noxium esse bubus aūt. Itē autūno grauedinofum. Innoxium autē fieri primo uere iatū.

De sceno & farragine & de ocimo & medica & cytiso. CA. XVI.

T ficilia hoc est scēnūgræcum scarificatione serif: nō altiore quattuor digytoq: sulco quātog: peius tractat: tanto puenit melius. Rarē dictū: esse aliquid cui pfit negligentia. Id aut quod se/ cale atq: farrago appellat occari tantū desiderat. Secale taurini sub alpibus asiā uocant: deterrī/ mum: & tantum ad arcendū famē utile scēcundā sed gracili stipula: nigritia triste: sed pondere præci/ puum. Admiseretur huic far ut mitiget amaritudinem eius: & tamē sic quoq: ingratissimum uentri est. Nasctē qualicūq: solo cū centesimo grano. Ipsumq: p letamine est. Farrago ex recremētis farris prædē/ sa serif: admixta aliquando & uitia. Eadē aliquando in africa sit ex hordeo. Omnia hæc pabularia. Dege/ neratq: ex leguminibus quæ uocat cracca: in rārum colūbis grata: ut pastas ea negēt illius loci fugitiuas fieri. Apud antiquos erat pabuli genus: quod Cato ocimum uocat: quo sistebāt aluum bubus. Id erat e/ pabulis segete uiridi desecta anteq: gelaret. Sura Manulius id aliter interpretatur: & tradit fabæ modi/ os. x. uitiæ duos tantūdem: & eruihæ in iugero autumno misceri & feri solitos. Melius & auena græca: cui non cadit semē admixta. Hoc uocitatum ocimum: boumq: causa feri solitum. Varro appellatum a/ celeritate proueniendi a græco: quod ocys oceos dicunt. Medica externa etiā græciæ ut a mediis adue/ cta p bella p sag: quæ Darius intulit. Sed uel in primis dicēda tanta dos eius: ut cum uno fatu amplius q: tricenis annis durer. Similis est trifolio caule: foliisq: geniculata: quicquid in caule assurgit in folia cōtra hitur. Vnum de ea & cytiso uolumē Amphilocheus fecit cōfufum. Solū in quo serat elapidatum purga/ tumq: Subigitur autūno: mox aratum & occatum integitur crate iteq: & tertio: quinis diebus interpo/ sitis in fimo addito. Poscit autem siccum succosum uel riguum ita præparatum feritur mense maio: ali/ as pruinis obnoxia. Opus est densitate seminis omnia occupari: internascentēq: hærbas excludi. Id præ/ stant in lugera modia uicena immouendum ne adurat: terraq: ptinus integri debet. Si sit humidū solū: hærbosum ue uineif: & desciscit in pratū. Ideo protinus altitudine unciali hærbis oībus liberanda est manu potius q: sarculo. Secatur incipiens florere: & quotiens reffloruit. Id sexies euenit per annos: cum minimum quater. In semen maturefcere phibendū est: quia pabulū utilius est usq: ad trimatū. Verno feri debet: liberariq: cæteris hærbis ad trimatū marris a solo radi. Itaq: reliquæ hærbæ intereunt sine ip/ sius dāno propter altitudinē radicem. Si euicerint hærbæ: remedū unicum est aratio: sapius uertendo donec omnes aliæ radices intereant. Dari nō ad sariatatem debet: ne repellere sanguinem necesse sit: & uiridis utilior est. Arescit surculose: ac postremo in puluerem inutilem extenuatur. De cytiso cui & ipsi

LIBER

principatus datur in pabulis affatim diximus inter frutices, Et nunc frugum oïum natura peragenda est: cuius in parte de uitiis quoq; dicatur.

De uitiis frugū & remediis: & qd in quoq; terræ genere debeat feri. CA. XVII.

Rimū oïum frumenti uitiū auena est: & hordeum in eā degenerat; sicut ipsa frumēti fit in star. Quippe cū germaniæ populi edant eā; neq; alia pulte uiuant, Soli maxime cæliq; humore hoc euenit uitiū. Sequentē causam habet imbecillitas seminis: cum diutius retentū est terra: prius q̄ erumpat. Eadē est rō si cariosum fuit: cū sereret. Prima autem statim eruptione agnoscit: ex quo apparet in radice eē cām. Est & aliud in uicino auenæ uitiū: cū amplitudine incohata granū: sed nō dūm natura: priusq; robore corpus afflatu noxio cassum & inane a spica euanescit quodam arbortiuq;. Venti autē tribus temporibus nocent frumento & hordeo. In flore autē ptinus cum defloruere: uel maturefcere incipientibus. Tunc enim exinaniunt grana. Prioribus causis nasci phibēt. Nocet & sol crebre e nube. Nascunt & uermiculi in radice: cū sementē hymbribus secutis icluserit repentinus calor humore, Gignunt & in grano: cum spicæ in pluuiis calor inferuescit. Est & cantharis dictus scarabeus paruus frumēta erodens. Oia ea aialia cū cibo deficiūt. Oleū: pix: adeps cōtraria seminibus. Cauendumq; ne contacta eis tunc serant. Hymber in hærba utilis quarto. Florētibus autē frumēto & hordeo nocet. Leguminibus innocuus: præterq; ciceri. Maturefcencia frumenta hymbre læduntur: & hordeum magis. Nascit & hærba alba panico similis; occupans arua: pecori quoq; mortifera. Nā lolium & tribulum & carduū: lappāq; nō minus q̄ rubū: inter frugū morbos potius q̄ iter ipsius terræ pestem numerauerim. Cæleste frugum uinearumq; malū nullo minus noxiū est rubigo. Frequentissima hæc in roscido tractu: cōualibusq; ac pflatū nō habentibus. E diuerso carent ea uentosa & excelsa. Inter uitia segetū & luxuria est: cū onerata fertilitate pcūbunt. Cōmune autē oïum satog; uitiū urtica: etiā ciceris cum falsilagine eius abluendo hymber dulcius id facit. Est hærba quæ cicer enecat & eruum circūligando se: uocatur orobāche. Triticū simili modo era. Hordeum festuca quæ uocat ægilos. Lentē hærba securidaca: quam græci a similitudine peleciton uocant. Et hæc quidē cōplexu necant. Circa philippos autē antranium nominant in pingui solo hærba: qua faba necat. Era nōnunq; in macro: cū udam quidā uentus afflauerit. Era granū minimum est in cortice aculeato. Cum est in pane celerrime uertigines facit. Aiuntq; in asia & græcia balneatores cū uelint turbā pellerē: carbonibus id semē iniicere. Nascit & phalangia in eruo bestiola aranei generis: si hyems aquosa sit. Limaces nascunt in uitiis: aliquando e terra cocleæ minutæ mirū immodū erodētēs eā. Et morbi quidē hi sunt. Remedia eog; quæcūq; ptinent ad hærbas in sarculo: & cū semē iactat cinere. Quæ uero in semine & circa radicē cōsistunt præcedente cura cauentur. Vino autem semina perfusa minus egrotare existimant. Virgilius nitro & amurca pfundi iubet fabam: sic etiā grādescere pmittit. Quidā uero si triduo ante satum urina & aqua maceretur: præcipue adolescere putant. Ter quidem sartam modiu fractæ e modio solidæ reddere. Reliqua semina cupressi foliis tufis si misceant: nō esse uermiculis obnoxia: nec si iterlunio serant. Multi ad milii remedia rubetam noctu aruo circūferri iubent priusq; sarriat: defodiq; in medio inclusam uase fictili. Ita nec passerem nec uermē nocere: sed eruēdam priusq; metaf: alioquin amarum fieri. Quin & armo talpæ cōtacta semia uberiora esse. Democritus succo hærbae quæ appellat aizoō in tegulis nascens tabulifessum latine uero seduma (ut dicit ille) medicata feri iubet omnia semina. Vulgo uero si dulcedo noceat & uermes radicibus inhæreant: remediū est amurca pura ac sine sale spargere: deinde sarrire. Si in articulum seges ire cœperit runcare: ne hærbae uincant. Pestem a milio atq; panico sturnorum passerum ue agmina scio abigi hærba: cuius nomen est ignotum: in quattuor angulis segetis defossa mix dictu ut oïno nulla auis inrret. Mures abiguntur cineræ mustellæ uel felis diluto & semine sparso: uel decoctaq; aqua. Sed redolet uirus animalium eog; etiā in pane. Ob id felle bubulo semina attingi utilius putant. Rubigo quidē maxima segetum pestis lauri ramis in aruo defixis transit in earum folia ex aruis. Luxuria segetum castigatur dente pecoris in hærba dūtaxat: & depastæ qdem uel sæpius nullā in spica iniuriā sentiunt. Retonlag; uero etiā am semel omnino certum est granum longius fieri: sed inane cassumq; ac satum non nasci. Babylone tamen bis secant: tertio depascunt. Alioquin folia tantum fierent. Sic quoq; cum quintodecimo scenore messes reddit exilitas soli. Veg; diligentioribus cum centesimo quinquagesimo. Neq; est cura difficilis. Quā diutissime aquari gaudent: ut præpinguis & densa ubertas diluatur. Limū autem non inuehūt euphrates tigrisq;: sicut in ægypto nisus. Nec terra ipsa hærbas gignit. Vbertatis tamē tantæ sunt: ut sequente anno sponte restibus fiat seges impressis uestigio seminibus quæ tanta soli differentia ammotet terræ genera in fruges describere. Igitur Catonis hæc sententia est. In agro crassu & læto frumētum feri. Si uero nebulosus sit. Idem raphanum: milium: panicum in frigido & aquoso prius serendum: potestea in calido. In solo autem rubricolo uel pullo: uel harenoso si non sit aquosum lupinum. In cretoso & rubricoso & aquosiore agro adorem. In sicco & non hærbofo nec umbroso triticum. In solo ualido fabam. Vitiā uero q̄ minime aquoso hærbidog;. Siliginē & triticum in aperto loco edito qui sole q̄ diutissime torreat. Lentē in fruteto & rubicoso: qui nō sit herbidus. Hordeum in nouali & in agro quod restibile possit fieri: trimestre ubi sementē maturā facere nō possit & cuius crassitudo sit restibilis. Subtilis & illa sententia. Serenda esse ea in tenuiore terra: quæ non multo indigent succo: ut cytisus & cicer: exceptis leguminibus quæ uelluntur e terra non subsecantur. Vnde & legumina appellata: quia ita leguntur. In pingui autē quæ cibi sunt maioris: ut olus: triticum: siligo: linum. Sic ergo tenue solum hordeo dabitur. Minus enim alimenti radix poscit. Leuior terra densiorq; tritico. In loco humili far adorem q̄

OCTAVVSDECIMVS

triticum feratur. Tempato & triticum & hordeū. Colles robustius sed minus reddūt triticum, Far & siligo & cretosum & uliginosum solum fortiuntur.

De prodigiis frugū & arādi disciplina: & uomerū generibus.

CA. XVIII.

St & in frugibus ostentū. Semel (quod equidē inuenerim) accidit. P. Elio. Cn. Cornelio conf. quo anno supatus est Hānibal. In arboribus enim tunc nata pdunt frumēta. Et quoniam de frugū terrarū generibus abunde diximus: nunc de arādi rōne dicemus: ante oīa ægypti foelicitate commemorata. Nilus ibi coloni uice fungens euagari incipit (ut diximus) a solstitio aut noua luna: ac primo lente deinde uehemētius q̄diu in leone sol est. Mox pigrescit in uirginē transgresso: atq; i libra residet. Si. xii. cubitos nō excesserit: fames certa est. Nec minus si. xvi. exupauerit. Tanto enim tardius decedit: quanto abundantius creuit: & sementem ardet. Vulgo credebatur ab eius decessu serere solitos: mox sues impellere uestigiis semina deprimentes: & in madido solo credo antiquitus factitatum. Nūc quoq; non multo grauiore opera: sed tamen inarari certum est: abiecta prius semina in limo digressi annis: hoc est Nouembri mense incipiente. Postea pauci runcant: quod botanistae non uocant. Reliqua pars nō nisi cū falce arua uisit paulo ante Kalen. Aprilis. Peragitur autem messis mēse maio: stipula nunq̄ cubitali. Quippe sabulum subest: granūq; limo tantū cōrinet. Excellentius in thebaidis regionibus frumentū q̄ palustribus ægyptiis. Similis ratio sed foelicitas maior babylonīa ac seleucia: euphrate atq; tigris restagnantibus: quoniam ibi rigādī modus manu tēperat. Syria quoq; tenui sulco arat: cum multifaria in italia octoni boues ad singulos uomeris anhelat. In omni quidē parte cultura: sed in hac quidem maxime ualet oraculū illud. Quid quæq; regio patiat. Uomerū plura genera. Culter uocat prædensam prius q̄ præcindat: terrā secans: futurisq; sulcis uestigia præscribēs incisuris: quas resupinus in arando mordeat uomer. Alterū genus est uulgare rostratū uti uelitis. Tertium in solo facili nec toto porrectum dentali: sed exigua cuspidē in rostro latior. Hæc quarto generi: sed exacutior in mucronē fastigata: eodemq; gladio scindēs solū: & acie lateq; radices hærbæ secans: nō pridē inuētū in rhetia. Gallia uero duas addiderūt rotulas: quod genus uocant plam morati. Cuspis effigiem palæ habet. Serunt ita non nisi culta terra & fere noua. Latitudo uomeris cespites uersat. Semē protinus iniiciunt. Cratesq; dentatas supertrahunt: Nec sarrienda sunt hoc modo sata: sed pro sellis binis ternisq; sic arant. Vno iugo bouum censerī anno facilis soli quadragena iugera difficilis tricena iustum est.

De tēporibus arandi: & iunctiōne bouum.

CA. XIX.

N arando magnope seruandū est Catonis oraculū. Quid est primū? Agrū bene colere. Quid secundum? Bene arare. Quid tertium? Stercorare. Sulco uario ne ares. Tēpestiue ares. Tepidioribus locis a bruma p̄scindi arua oportet: ac frigidioribus ab æquinoctio uerno. Et maturius sicca regione q̄ humida. Maturius dēsa terra q̄ soluta: pingui q̄ macra. Vbi sicca & graues æstates terra cretosa aut gracilis. Vtilius inter solstitiū & autūni æquinoctium arat. Vbi leues æstus frequentes hymbres pingue hærbosumq; solū: ibi melius caloribus. Altum & graue solum etiā hyeme moueri placet. Tenuē ualde & aridum paulo ante rationis tēpus. Sunt & hic suæ leges. Lutosam terram ne tangito. Vi omni arato. Prius q̄ ares p̄scindito. Hoc utilitatē habet q̄ in uerso cespite hærbæ radices necant. Quidam utiq; ab æquinoctio uerno p̄scindi uolunt: quodq; uere semel aratum est a temporis argumento uera actū uocat. Hoc in nouali atq; regeto necessarium est. Nouale est qd̄ alternis annis serit. Araturos boues q̄ arctissime iungi oportet: ut capitibus sublatis arent. Sic minime colla contundunt. Si inter arbores uiresq; aref̄ fiscellis capistrari: ne germinū tenera præcerpant. Securiculā insitiuā pendere: qua in tercidant radices. Hoc melius q̄ conuelli aratro: bouesq; luctari. In arando uersum pagi: nec strigare in actu spiritus. Iustum est p̄scindi sulco dodratāli iugēq; uno die: iterari sexiugēq;: si sit facilitas soli. Si minus p̄scindi semissem: iterari assem. Quādo & animalium labori natura leges statuit. Omne aruū rectis sulcis mox & obliquis subigi debet. In collibus transuerso tantum monte aratur: sed modo in superiora mō in inferiora rostrante uomere. Tantumq; est laboris homini: ut etiā bouum uice fungat. Certe sine hoc aīali montanæ gentes sarculis arant. Arator nisi incuruus præuaricat. Inde translatum hoc crimē in foz. Ibi itaq; caueat: ubi inuentū est. Purget uomerē subinde stimulus cuspidatus rulla. Scāna inter duos sulcos cruda ne relinquatur: glebæ ne exultent. Male aratur aruū: quod satis frugibus occadum est. Id demum recte subactum erit: ubi non intelliget utro uomerierit. In usu est: & collectitias in terponere: si ita locus poscat: ampliore sulco: quæ in fossas aquam deducant.

De occando: & quodā arationis genere: & iteratione: & refectione.

CA. XX.

Ratione p̄ trāsuersum iterata occatio sequit: ubi res poscit: crate uel rastro: & sato semine iteratio. Hoc quoq; cōsuetudo patit crate dērata: uel tabula aratro adnexa: qd̄ uocat lerare: operientes semina. Vnde primū appellata deliratio est. Quarto seri sulco Virgilius existimat uoluisse: cū dixit optimā esse segetē: quæ bis solē bis frigora sensisset. Spissius solū sicut plerūq; in italia q̄nto sulco seri melius est: in thuscis uero nono. At fabā & uitiā nō p̄scisso serere sine dāno cōpēdium opera est. Nō omitemus unā etiā arādi rationē: in transpadana italia belloq; iniuria excogitatā. Salassī cum subiectos alpibus depopularent agros panicū miliūq; iā excrescens tētauerit. Postq̄ respuebat natura in ararūt. At illæ messes duplicatæ duocuerit qd̄ nūc uocant artrare idest aratrare ut credo nūc dictū. Hoc fit uel incipiente culmo: uel tū iā si aut bina ternæ emiserit: folia nec recens subtrahemus exēplū. In treuerito agro tertio ante hūc annū cōpētū. Nā cū hyeme prægelida capræ segetes essent: rescueret: resarrientes cāpos mense martio: uberrimasq; messes habuerūt. Nūc reliqua cultura tradet p̄ genera frugū.

f Iliginem: far triticū: semē: hordeū occato: sarrito: rucato: quibus dictū erit diebus. Singulæ opæ cuiusq; generi in iugero sufficiēt. Sarculatio induratā hyberno rigore soli tristitiā laxat tēporibus uernis: nouosq; soles admittit. Qui sariet: caueat ne frumētī radices suffodiat. Triticū: hordeū: semē: fabā bis sarrire melius. Rucatio cū seges in articulo est euullis inutilibus hærbis frugū radicē uindicat: segetēq; discernit a cespite. Leguminū cicer eadē quæ far desiderat. Faba rucari non gestit: quoniā euincit herbas. Lupinū runcaſ tantū. Miliū panicū occaf: & serif: nō iteraf: nō runcaſ: silicia: & fasio: li occanf tātū. Sunt genera terræ: quæq; ubertas pectinari segetē i hærba cogat. Cratis & hoc genus dētatis stillis ferreis. Eadēq; nihilominus & depascunt. Quæ depasta sunt sarculo iteq; excitari necessarium. At in bactris africa cyrene oīa hæc supflua. Quæ fecit indulgētia cæli: & asemēte nō nisi nouis mēsis in areā redeūt: qā siccitas coercet hærbas: fruges nocturno tactas rore nutriēs. Virgilius alternis cessare arua suadet & hoc (si patiant ruris spatia) utilissimū pculdubio est. Qd si neget cōditio: far seredū: unde lupinū aut uitia aut faba sublata sint: & q; terrā faciāt lætiorē. In primisq; & hoc notadū qdam pp alia seri ob iter: sed pag; puenire priori diximus uoluntate: ne eadē sæpius dicat. Plurimū. n. refert soli cuiusq; rō.

Exēpla diuersaq; & de sūma fertilitate: & bifera uite: & aquæq; differētia. CA. XXII.

c Iuitas africæ i mediis sita harenis syrtis petētibus leptin: quæ magna uocaf tacape fœlici super oēm miraculū riguo solo: ternis fere mil. pas. in oēm partē. Fons abūdat largus qdē: sed certis horaq; spatiis dispēfatus iter icolas. Palmæ ibi pgradi subdif olea: huic ficus: fico punica: illi uitis: sub uite serif frumētū: mox legumē: demū olus: oīa eodē āno oīaq; aliena umbra alunf. Quaterna cubita eius soli in qdratū: nec ut a porrectis metiant digytis: sed in pugnū cōtractis qternis denariis uendunt. Sup oīa est bifera uite bis āno uide miare. Et nisi multiplici partu exinania ubertas pareat luxuria singuli fructus. Nūc uero toto āno metif aliqd. Cōstatq; fertilitati nō occurrere hoies. Aq; quoq; differētia magna riguis est. In narbonēsi puitia nobilis fons orge noie est. In eo hærbe nascunt in tantū expetite bobus: ut mersis capitibus totis eas quærāt uiribus. Sed illas i aqua nascētes certū est nō nisi hibribus ali. Ergo qsq; suā terrā aquaq; nouerit. De qualitate terræ: & stercoratione. CA. XXIII.

I fuerit illa terra quā appellauimus tenerā: poterit sublato hordeo miliū seri: eo cōdito raphanus: iis sublati hordeum uel triticum sicut in campania. Satisq; talis terra aratur cum feritur.

f Alius ordo: ut ubi adoreū fuerit cesset quattuor mēsis hybernis: & uernam fabam recipiat: aut ante hyemalē: ne cesset. Nec nō minus pinguis alternari pōt ita: si frumento sublato legumen tertio seraf. Gracilior & in annū tertiu esset. Frumentū quidā seri uerāt: nisi in ea quæ pximo anno quieuerit. Maximam huius loci partem stercorationis optinet ratio: de qua & priore diximus uoluntate. Hoc tātum unū in confesso est: nisi stercorato seri non oportere: quamq; & hic leges sint ppriæ. Miliū: panicū: tapa: napus nisi in stercoratione non serantur. Non stercorato frumentum potius q hordeū serito. Itē in noualibus tamen si in illis fabam seri uolunt: eandem ubicūq; q recentissime stercorato solo. Autumno aliquid saturus Septēbri mēse fimū inaret post hymbre. Vtiq; si uerno erit saturus: p hyemē fimum disponat. Iustum est uehes. xviii. iugero tribui dispergere autē prius q arefcat: aut iactato semine. Si hæc omīssa sit stercoratio: sequēs est prius q serat ante puluerem. Quod ut hęc quoq; cutē determinemus: iustum est singulas uehes fimi denario ire: in singulas pecudes minores: in maiores denas nisi hic male substrauisse pecori colonū appareat. Sunt qui optime stercorari putent sub diuo retibus inclusa pecorum mansione. Ager si non stercoratur: alget. Si nimiu stercoratus est adurif. Satiusq; est id sape: q; su pramodum facere. Quo calidius solum est eo minus addi stercoris ratio est.

De bonitate seminum: & disciplina seminandi: & quantū ex quoq; genere frumenti in iugero serendum: & temporibus serendi. CA. XXIII.

f Emē optimū anniculū: bimū deterius: trimū pessimum: ultra sterile. Et in imo oīum definita genere rō est. Quod in ima areæ subsedit ad semē referuādū est. Id enim optimū quoniā grauisimū. Neq; alio mō utilius dispergit. Quæ spica p interuala semina habebit abiicief. Optimum est granū quod ruber: & dētibus fractū eundē habet colorē. Deterius cui plus intus albi est. Certū terras alias plus feminis recipere: alias minus. Religiosumq; inde primū colonis auguriū: cū audius accipiat esurire credif: & comesse semen. Sationē locis humidis celerius fieri rō est: ne semē hymbre putrescat. Siccis serius: ut pluuia sequant: ne diu iacens atq; nō cōcipiens uanescat. Itēq; festinata satione defu mspergi semen: uia tarde cōcipiat: serotina rag; qā densitate nimia necef. Artis quoq; cuiusdā est æqualiter spargere. Manus utiq; cōgruere debet cū gradu: semperq; cum dextro pede. Fit quoq; quorū dā occulta ratione: q; fors genialis atq; fœcūda est. Nō trāsferendū est ex frigidis locis semē in calida: neq; ex præcocibus in serotina nihilq; in cōtrarium præripere quadā falsa diligentia. Serere in iugero temperati soli iustum est tritici aut siliginis modios. v. farris aut feminis: quod frumenti genus ita appellamus. x. hordei. vi. fabæ quintā partē amplius q tritici. Viciæ. xii. Ciceris & cicerulæ & pisi. iii. Lupini. x. Lentis. iii. Sed hanc cū fimo arido seri uolunt. Erui. vi. Siliciæ. vi. Fasiolog. iiii. Pabuli. xx. Mili panicī sex rarios quattuor. Pingui solo plus: gracili minus. Est & alia distinctio. In denso aut cretoso aut uliginoso solo tritici aut siliginis modios. vi. In soluta terra & nuda & sicca & læta quattuor. Macies enim soli maior: nisi rarū culmū habea: spicā minutam facit & inanem. Pingua arua ex una feminis radice fruticem numerosum fundunt: deniamq; segetem e raro semine emittunt. Ergo inter quattuor & sex modios: pro natura soli; alii quinq; non minus seri pluresue præcipiunt. Item in consito aut cliuoso aut macro

OCTAVVSDECIMVS

hoc p̄tinet. Oraculū illud magnop̄e custodiendū segetem ne defruges. Adiecit his Accius in praxidico: ut sereret cū luna esset in ariete: geminis: leone: libra: aquario. Zoroastres sole, xii. partes scorpionis trāsgresso cū luna esset in tauro. Sequit̄ huc dilata & maxima indigens cura de tēpore fruges serendi que/ stio: magnaq; ex parte ratione sydeꝝ cōnexa. Quamobrem sentētias omnium in primis ad id p̄tinen/ tes exponemus. Hesiodus qui princeps oīum de agricultura p̄cepit: unum tēpus serendi tradidit ad uergiliāꝝ occasum. Scribebat enim in boetia helladis: ubi ita feri diximus. Inter diligētissimos cōuenit ut in alitū quadrupedūꝝ genitura esse quosdā ad conceptū ip̄etus terrā. Hos gr̄ci ita definiunt: cum sit calida & humida. Virgilius triticū & far ad uergiliāꝝ occasum feri iubet: hordeū inter æquinoctium autūni & brumā. Vitiā uero fasiolos & lentē boete occidente. Quo fit ut hogꝝ sydeꝝ aliorūꝝ exortus & occasus dirigendi sint in suos dies. Sunt qui & ante uergiliāꝝ occasum feri iubeāt dutāxat in arida terra calidissq; p̄uittis. Custodiri, n. semē corrūpētē humore: & a proximo hymbre uno die erumpere. Alii statim ab occasu uergiliāꝝ sequi hymbres a septimo fere die. Aliqui in frigidis ab æquinoctio autūni in calidis ferius: ne ante hyemē luxurient: inter oēs aut cōuenit: circa brumā serendū non esse magno argu/ mēto: quoniā hibernā semina cum ante brumā fata sint septimo die erūpāt: si post brumā: uix. xl. Sunt qui p̄perent: atq; ita p̄nūtient festinatā sementē sæpe decipere: serotinā semp. E cōtrario alii uel uere po/ tius seredū q̄ male in autūno. Atq; ubi fuerit necessē inter fauoniū & uernū æquinoctiū. Quidā omīssā cælesti cura ut inutili tēporibus definiūt. Vere linū & auena: & papauer: atq; uti nunc etiā trāspadani ser/ uāt usq; in gn̄q; tribus fabā. Siliginē Nouēbri mēse. Far septēbri extremo usq; in idus Octobris. Alii post hūc diē in Kalē. Nouēbris: ita his nulla naturæ cura est: illis nimia. Et ideo cæca subtilitas: cū res inter ru/ sticos gerat litteratūꝝ exptes nō modo sydeꝝ. Et cōsidendū est cælo maxime cōstare ea. Quippe Virgi/ lio iubēte p̄adisci uentos ante oīa ac sydeꝝ mores. Neq; aliter q̄ nauigātibus seruari. Spes ardua & imē/ sa: misceri posse celestē diuinitatē ip̄eritiā. Sed cōtēplāda tamē grādi uitæ emolumēto. Prius tamē syde/ ralis difficultas q̄ sensere etiā periti subiicienda cōtēplationi est. Quo deīde lætior mens discedat a cælo: & facta sentiat: quæ futura p̄nosci nō possunt. Digestio sydeꝝ in noctes & dies, CA. XXV.

Rimū omnium dieꝝ ipsoꝝ anni solisq; motus p̄pe inexplicabilis rō est. Ad. ccclxv. adiciunt etianum intercalarios diei noctisq; quadrātes. Ita fit ut tradi nō possit certa sydeꝝ tēpora. Acce/ dit confessā reꝝ obscuritas: nunc p̄æcurrente: nec paucis diebus tempestatū significatione q̄ prochemasin gr̄ci uocant: nunc postueniēte: quod epichemasin. Et plerūq; alias citius: alias tardius cæ/ li effectu ad terrā deciduo. Vnde uulgo serenitate reddita confectū sydus audimus. Præterea cū oīa hæc statis syderibus cæloq; affixis cōstent: interueniunt motus stellāꝝ grādines: hymbres: & ipsi nō leui effe/ ctu ut docuimus: turbantq; cōceptā sp̄ai ordinē. Idq; ne nobis tantū putemus accidere: & reliqua fallit aialia: sagaciōra circa hoc: ut uita eoz; constet: æstiuasq; alites p̄æpostere aut p̄æpropere rigore: nec an/ te hybernos æstus. Ideo Virgilius errantiū quoq; sydeꝝ rōnem ediscēdā p̄æcipit: ammonēs obseruādū frigidā. Saturni stellæ transitū. Sunt q̄ certissimū ueris indiciū arbitrent̄ ob infirmitatem aialis papilio/ nis p̄uentū. Ideo ipso anno cū cōmentaremur hæc notatū est: p̄uentū eoz; ter repetito frigore extinctū aduenasq; uolucres ad. vi. Kalē. februaryi spem ueris attulisse: mox sæuissima hyeme conflictatas. Res an/ ceptū primū oīum a cælo peri legē. Deinde eā argumētis esse quærēdam. Sup oīa est mūdi cōuexitas: ter/ rarūꝝ globi differētia: eodē sydere alio tpe aliis apiente se gētibus. Quo fit ut causa eius nō iisdē diebus ubiq; ualeat. Addidere difficultatē & auctores diuersis in locis obseruando: mox etiā in iisdē diuersa pro/ dēdo. Tres aut̄ fuere sectæ: chaldæa: ægyptia: græca. His addit apud nos quartā Cæsar dictator annos ad solis cursum redigens singulos. Sosigene perito scientiæ eius adhibito. Et ea ipsa rō postea comperto er/ rone correctā est. Ita ut. xii. annis cōtinuis nō intercalaretur: quia cœperat sydera ānus morari: qui prius antecedebat. Et Sosigenes ipse tribus cōmentationibus (quāq; diligentior esset cæteris) non cessauit ta/ men addubitare ipse semet corrigendo. Auctores p̄didere ea quæ p̄texuimus uolumini huic: raro illi/ us sententia cum alio cōgruētē. Minus hoc in reliquis mix; quos diuersi excusauere tractus. Eorum qui in eadem regione dissidere unā discordiā ponemus: exempli gratia. Occasum uergiliāꝝ matutinū. He/ siodus (nam huius quoq; nomine extat astrologia) tradidit fieri: cum æquinoctium autumnī confice/ ret. Thales. xxv. die ab æquinoctio. Anaximāder. xxix. Eudemō. xlvi. Nos sequemur obseruationē Cæ/ saris: maximeq; hæc erit italiæ rō. Dicemus tamen & alioꝝ placita. Id quoniā nō unius terræ: sed totius naturæ interpretes sumus: nō auctōribus positis: id eum uerbū est: sed regionibus ut legentes tantū me/ minerint breuitatis gratia. Cum attica nominata fuerit simul intelligere cycladas insulas. Cum macedo/ nia magnesiā: thraciā. Cū ægyptus phoenicē: cyprū ciliciā. Cum boetia locridē: phocidem: & fini/ timos semp tractus. Cū hellepontus chersonnesum: & cōtinentia usq; athomōtē. Cū ionia asiam & in/ sulas asiæ. Cum pelopōnesus achaiā: & ad hesperꝝ iacentes terras. Chaldei assyriā & babyloniam demō/ strabūt. Africā: hispaniā: gallias sileri nō erit mirum. Nemo enim obseruauit in iis: qui sydeꝝ p̄de/ ret exortus nō tamen difficili ratione dinoscent̄ in illis quoq; terris digestionē circuloꝝ: quā i sexto uo/ lumine fecimus: qua cognitio cæli nō gentiū modo: ueꝝ urbiū quoq; singulaꝝ intelligit̄: nota ex iis ter/ ris quas nominauimus sumpta cōuexitate circuli p̄tinentis ad quas quisq; quærēt: & terras ad earum sydeꝝ exortus: p̄ oīum circuloꝝ pares umbras. Indicandum & illud tēpestates ipsas ardores suos habe/ re quadrinis annis. Et easdē nō magna differētia reuerti ratione solis: octonis uero augeri easdē: centesi/ ma reuolvente se luna. Omnis aut̄ ratio obseruata est tribus modis: exortu sydeꝝ: occasuq; & ipsorum temporum cardinibus. Exortus occasusq; binis modis intelliguntur. Aut enim aduētū solis occultant̄

stellæ: & conspici desinunt: aut eiusdem abscessu pferunt se in emersum. Hoc melius q̄ exortum cōsuetudo dixisset: & illud occultationē potius q̄ occasum: illo modo quo die incipiunt apparere: uel desinunt oriente sole aut occidente: matutini uespertine cognominati: put alterutris eorū mane uel crepusculo cōtingit. Dodrantes horarū (cum minimū) interualla ea desiderāt ante solis ortum uel post occasum: ut aspici possint. Præterea bis quædā exoriunt & occidunt. Omnisc̄q; sermo de his est stellis: quas adhære re cælo diximus. Cardo tēporū quadripartita anni distinctione constat. Per incrementa lucis auget hoc a bruma: & æquat noctibus: uerno æquinoctio in diebus. xc. tribus horis. Deinde supat noctes ad solstitium diebus. xciiii. horis. xii. usq; ad æquinoctiū autūni. Et cū æquata die pcedit ex eo ad brumam diebus. lxxxix. horis tribus. Horæ nūc in omni accessione æquinoctiales nō cuiuscūq; diei significant: oēs q̄ eæ differētiæ fiunt in octauis partibus singulorū. Bruma capricorni ab octauo Kalē. Ianuarii fere. Aequinoctium uernū arietis. Solstitiū cancri. Alterūq; æquinoctiū libræ. Qui & ipsi dies raris non aliquos tēpestatum significatus habēt. Rursus hi cardines singulis etiānum articulis tēporū diuidunt per media oēs dieꝝ spatia. Quoniā inter solstitiū & æquinoctiū autūni: fidiculæ occasus qui autumnum inchoat dies. xlv. At ab æquinoctio eo ad brumā uergiliæ matutinus occasus hyemē dies. xliii. inter brumam & æquinoctium dies. xlv. Flatus fauonii uernum tēpus. Ab æquinoctio uerno initium æstatis dies. xlviii. uergiliæ exortus matutinus. Nos incipiemus a semētibus frumēti: hoc est uergiliæ occasu matutino. Nec deinde paruorū sydeꝝ mentione concidenda rō est: & difficultas regū augenda: cū sydus uehēmēs orionis iisdem diebus longo decedat spatio. Sementibus tempora pleriq; presumunt: & ab. xi. die autūnalis æquinoctii fruges serunt: adueniēte coronæ exortu cōtinuis diebus certo ppe hymbriū pmissu. Xenophon nō ante q̄ deus signū dederit. Hoc Cicero Nouēbris hymbre fieri interpretatus est: cum sit uera ratio nō prius serendi q̄ folia: cœperint decidere. Hoc ipso uergiliæ occasu fieri putant. Aliqui ad iiii. idus Nouēbris ut diximus seruant: quoniā id sydus etiā uestis institoris est: & est in cælo notatu facilimum. Ergo ex occasu eius de hyeme augurant quibus est cura negociatoris insidiandi auaritiæ. Nubilo occasu pluuiosam hyemē denuntiat: statimq; augent lacernarū præcia. Sereno asperā: & reliquarū uestium accendunt. Sed ille indocilis cæli agricola hoc signum habet inter suos uepres: humumq; suā aspiciens: cū folia uiderit decidua. Sic indicat anni temperies: alibi tardius: alibi maturius. Ita enim sentitur: ut cæli lociq; efficit natura. Idq; in hac rōne præcellit qd̄ eadē & in mundo publica est: & unicuiq; loco peculiaris. Miret hoc qui nō meminerit ipso brumali die pulegium in carnariis florere: adeo nihil est occultum natura uoluit. Et serendi igitur hoc signum dedit. Hæc est uera interpretatio argumenti naturæ secum afferens. Quippe se & terra peti suadet: promittitq; quandam stercoreis uicem: & contra rigores terræ: satisc̄q; operiri a se nuntiat: & monet festinari. Varro in fabæ utiq; fatu hanc obseruationē custodiri præcipit. Alii plena luna serendam. Lentē uero a. xxv. ad. xxx. Vitiā quoq; iisdem lunæ diebus. Ita demum sine limacibus fore. Quidam pabuli causa sic feri iubēt: seminis aut uere. Est & alia manifestior rō mirabiliore naturæ pudentia. In qua Ciceronis sententiā ipsius uerbis subsignabimus.

Iam uero semper uiridis: semperq; grauata.

Lentiscus triplici solita est grandescere foetu.

Ter fruges fundens: tria tempora monstrat arandi.

Ex his unum hoc erit idē & lino & papaueri serendo. Cato de papauere ita tradit. Virgas & sarmenta quæ tibi in satiōne superāt: in segete cōburito. Vbi eas cōbuseris: ibi papauer serito siluestre: qd̄ in mīro usu est melle decoctū ad fauciu remedia. Visq; somnifera etiā satiuo. Et hætenus de hyberna semēte

Replicatio totius culturæ: & qd̄ quoq; mēse in agro fieri oporteat. CA. XXVI.

u Erum ut pariter oīs culturæ quoddā breuiariū pagat: eodē tēpore cōuenit & arbores stercore: accumulare itē uineas. Sufficit in iugeꝝ opa: & ubi patiet loci ratio arbusa ac uineas putare: feminariis solum bipalio præparare: foueas aperire: aquā de agro pellere: torcular lauare & recondere. A Kalē. Nouēbris gallinis oua supponere nolito: donec bruma conficiatur. In eum diē terra dena subiicito æstate tota: hyeme pauciora: nō tamē infra nouena. Democritus talē futurā hyemem arbitrat: qualis fuerit brumæ dies: & circa eū terni: itē solstitio æstatē. Circa brumam pleriq; bisseptem halcyonum foetura uentorū quietā mollius cælum: sed & in his & in aliis oibus ex euentu significatio num intelligi sydera debebunt: nō ad dies utiq; præfinitos spectari tēpestatū uadimonia. Per brumā uitem ne colito. Vina tum defæcari: etiā diffundi. Higinus suadet a cōfecta ea septimo die utiq; si septima luna cōpetat. Cerasa circa brumā feri. Bubus glandē tunc aspergi cōuenit in iuga singula modios. Lari gior ualitudinū infestat: & quocūq; tpe detur si minus. xxx. diebus cōtinuis data sit: narrat uerna scabie pœnitere. Materiei cædēdæ tēpus hoc dedimus. Reliqua opa nocturna maxime uigilia cōstant: cū sint noctes tanto ampliores. Qualos: crates: fiscinas texere. Faces incidere. Rudicas præparare iterdiu. xxx. palos. xl. In lucubratione uespertina rudicas. v. palos. x. Totidē ante lucano. A bruma in fauoniū. Cæfari nobilia sydera significant. iiii. Kalē. Ianuarii matutino canis occidens. Quo die atticæ finitimis regionibus aquila uesperī occidere traditur. Pridie nonas Ianuarii Cæfari delphinus matutino exoritur: & postero die fidicula. Quo ægypto sagitta uesperī occidit: item ad. vi. idus Ianuarii eiusdem delpini uespertino occasu continui dies hyemant italia: & cum sol in aquarium sentiatur trāsire: quod fere. xvi. Kalē. Februarii euenit. viii. Kalē. stella regia. Venus appellata Tuberoni in pectore leonis occidit matutino. Et pridie nonas Februarii. fidicula uesperī. Huius tēporis nouissimis diebus ubicūq; patiet cæli ratio: terram ad rosarū & uineæ satum uertere bipalio oportet. Iugero ope. lx. sufficiunt. Fossas purgare aut nouas facere.

OCTAVVSDECIMVS

Antelucanis ferramēta acuerē: manubria aptare. Dolia quassa sarcire: ipsoꝝumq; lanas scabendo purgare: aut nouas facere. Antelucanis a fauonio in æquinoctium uernum Cæsari significat. xvii. Kalē. martii triduū uarie. Et. viii. Kalē. hirūdinis uisu: & postero die arcturi exortu uespertino. Item. iiii. nonas martii Cæsar cancri exortu id fieri obseruabit. Maior pars auctoꝝ uindemitoris emerſu. viii. idus aquilonii piſcis exortu: & postero die orionis. In attica miluū apparere obseruat. Cæsar & idus martias ferales sibi annotauit scorpionis occaſu. xv. uero Kalē. aprilis italiae miluū ostendit. xii. Kalē. equū occidere matutino. Hoc interuallū tēporis uegetissimū agricolis: maximeq; operosum est. In quo p̄cipue fallunt. Neq; n. illo die uocant ad munia: quo fauonius flare debeat: sed quo cœpit. Hoc acri intentione seruandū est. Hoc illo mense signum deus habet obseruatione minime fallaci aut dubia si quis attēdat unde sp̄iret is uentus: quaq; parte ueniat diximus secūdo uolumine: & dicemus mox paulo operosius. Interim eo die (quisquis ille fuerit) quo flare cœperit: non utiq; .vi. idus februarii: sed siue anteq̄ uer p̄uenit: siue postq̄ hyemari: post eā diem inquā innumera rusticos cura distringat: & prima quaq; peragant: quæ differri nequeunt. Trimestria serant. Vites putent qua diximus rōne. Oleæ curent. Poma serant: inferanturq;. Vineæ pastinent. Semina digerant. Instaurant alia. Harundines: salices: genistæ serant cædanturq;. Serant uero ulmi: populi: platanis: uti dictū est. Tum & segetes conuenit purgare. Sarrire hyernas fruges: maximeq; far. Lex certa in eo cū quattuor fibrag; esse cœperit. Faba uero nō anteq̄ triū foliorum. Tunc quoq; leui sarculo purgare uerius q̄ fodere. Florentē utiq; .xv. primis diebus non attingere. Hordeū nisi sit siccum ne serito. Putationē æquinoctiū peractā habeto. Vineæ iugeq; q̄ternæ operæ putat: alligatq;. In arbusculo singulæ operæ. xv. arbores. Eodē hoc tēpore hortoz; rosariotūq; cura est: quæ separatim p̄ximis uoluminibus dicent: eodē & topiarioz;. Tunc optimæ scrobes fiunt. Terra in futurū p̄cindit. Virgilio maxime auctore: ut glebas sol coquat. Vtilior sn̄ia quæ nō nisi tēperatū solū in medio uere arari iubet: quoniā in pingui statim sulcos occupat hærbae. In gracili insecuti æstus exsiccant: certūq; succū futuris seminibus auferūt. Talea autūno melius arari certū est. Cato uerna opera sic diffinit: scrobes fieri: seminaria p̄pagari in locis crassis & humidis: ulmos: ficos: poma: oleas: prata stercoreari luna sitiēte. Quæ rigua nō erunt ab afflatu fauonii defendit: purgari hærbas: malas radicitus erui: ficus interpurgari: seminaria fieri: & uetera sarciri. Hæc anteq̄ uinea florere incipiat. Itēq; pyro florēte arare incipiat macra harenosaq;. Postea utiq; grauissima & aquosissima. Ita postremo arato. Ergo hæc aratio has habebit notas lētiſci primū fructū ostendētis ac pyri florentis. Erit & tertio in bulbog; satu scyllæ. Item in coronamētog; narcissi. Nāq; & hæc ter florēt. Primoz; flore primā arationē ostendūt: medio secundam: tertio nouissimam: quādo inter sese alias notas p̄bent. Ac nō in nouissimis cauet: ne fabis florētibus attingat hederam. Id. n. noxiū & exitiale est ei tēpus. Quædā uero & suas habēt notas sicuti ficus. Cū folia pauca in cacumine acetabuli mō germinēt: tunc maxime serēdas ficus. Aequinoctiū uernū ad. viii. Kalē. aprilis pagi uidet. Ab eo ad uergiliag; exortū matutinū. Cæsari significat Kalē. aprilis. iiii. nonas aprilis. In attica uergiliae uesp̄ri occultant. Eadē postridie in boetia. Cæsari aut & chaldæis nonis ægypto orion & gladius eius incipiūt abscondi. Cæsari. vi. idus significat humber libræ occaſu. xiiii. Kalē. maii. Aegypto fuculæ: occidūt uesp̄ri: sydus uehemēs: & terra mariq; turbidū. xvi. atticæ. xv. Cæsari cōtinuoq; triduo significat. Assyriæ aut. xii. Kalē. hoc est uulgo appellatū sydus paliliciū: quoniā. xi. Kalē. maii urbis romæ natalis: quo fere serenitas reddit. Claritatē obseruatiōi dedit nimbog; argumēto: hyadas appellatibus græcis has stellas. Qd̄ nostri a similitudine cognois: græci p̄p̄ sues ip̄ositum arbitantes imperitia appellauere fuculas. Cæsari ad. viii. Kalen. notat dies. vii. Kalen. Aegypto hedi exoriunt. vi. Kalen. Boetia & atticæ canis uesp̄ri occultat. Fidicula mane orit. v. Kalen. Assyriæ orion totus abscondit. Tertio aut canis. vi. nonas maii Cæsari fuculæ matutino exoriunt. Et. viii. idus capella pluuiialis. Aegypto aut eodē die canis uesp̄ri occultat. Sic fere in. vi. idus maii qui est uergiliag; exortus decurrūt sydera. In hoc t̄pis interuallo. xv. diebus prius agricolæ rapienda sunt ea: quibus peragēdis anteq̄ æquinoctiū nō suffecerit. Dum sciat inde natam exprobrationem foedam putantiū uites per imitationē cantus alitis tēporariū: quæ cuculū uocant. Deducus enim habet: obprobriūq; maritū: falcē ab illa uolucris in uitæ dephendit: ut ob id petulatiæ sales etiā cū primo uere ludant. Auspicio tamē detestabiles uident. Adeo minima quoq; in agro naturalibus trahunt argumētis. Extremo autē panici miliig; satio est. Iustum est hoc feri maturato hordeo: atq; etiam in eodē aruo. Estq; signū illius maturitatis: & hoz; satiōis cōmune. Lucentes uespere per arua cicedelæ. Ita appellant rustici stellantes uolatus Græci uero lampyridas: incredibili benignitate naturæ.

Ne agricolæ aspiciāt stellas: sed magis tēpora serēdæ frugis: & ortus occaſusq; syderis in quibusdā hærbis: & de stellag; ortu & occaſu. CA. XXVII.

Am uergilias in cælo notabiles natura fecerat: nō tamē iis contenta terrestres fecit alias ueluti uociferans. Cur cælū intueris agricola? Cur sydera quæris rustice? iam te breuiore somno fessum p̄munt noctes. Ecce tibi inter hærbas tuas spergo peculiare stellas: easq; uespere & ab opere disurgenti ostendo. Ac ne possis præterire miraculo sollicito. Vides ne ut fulgor igni similis alarū cōpressu tegat? secum lucē habeat & noctē? Dedi ecce tibi hærbas horag; indices: & ut ne sic qdem oculos tuos a terra reuoces. Heliotropiū ac lupinum circūaguntur cū sole. Cur etiā nūc altius spectas: ipsumq; cælum scrutaris? Habes ante pedes tuos ecce uergilias. In certis eæ diebus proueniūt: durant foedere sydere huiusce. Partumq; eas illius esse certum est. Proinde quisquis æstiuos fructus ante illas seuerit: ipse frustrabitur sese. Hoc interuallo & apicula p̄cedēs fabā florere indicat: fabaq; florens eam euocet. Dabitur & aliud finiti frigoris idicium. Cum germinare uideris morum: iniuriam postea frigoris timere

nolito. Ergo operator. Taleas oliuagz ponere. Ipsasq; oleas interraderere. Rigare prata æquinoctii diebus primis. Cum hæba creuerit in festucã: arcere aquas. Vineas pãpinare. Et huic lex sua cum pãpini quatuor digytos longitudine expleuerint. Pampinat una opera iugez. Segetes iterare. Seritur uero diebus: xx. Ab æquinoctio sartura nocere & uineæ & segeti existimatur. Et oues lauandi hoc idem tempus est. A uergiliarum exortu significant Cæsari postridie arcturi occasus matutini. iiii. idus maii. Fidiculæ exortus. xii. Kalen. iunii capella uespere occidens. Et in attica canis. xi. Kalen. Cæsari orionis gladius occidere incipit. ii. nonas iunii. Cæsari & assyriæ aquila uespere oritur. viii. idus. Arcturus matutino occidit italiae viii. & iiii. idus. Delphinis uespere exoritur. xvii. Kalen. iulii gladius orionis exoritur. Qd in ægypto post quadriduam. xi. Kalen. eiusdem orionis gladius Cæsari occidere incipit. viii. Kalen. iulii uero longissima dies totius anni & nox breuissima solstitium conficiunt. In hoc temporis interuallo uineæ pampinantur: curaturq; ut uinea uetus semel fossa sit: bis nouella. Oues tonduntur. Lupinum stercorandi caulã uertitur. Terra profcinditur. Vicia in pabulum secatur. Faba metitur: deinde concutitur.

De pratis & reparatiõe prati: & cotibus & falcibus & descriptio frugũ & sydez. CA. XXVIII.

Rata circa Kalen. iunii cædunt: quoq; facillima agricolis cura: ac minimi impedi: hæc de se postulat dici. Relinq; debet in læto solo: uel humido: uel riguo: eaq; aqua pluuiã rigari uia publica
 Vtilissimũ simul & hærbæ arare: deinde cratire: serere florẽ ex fœnilibus: atq; ex psepibus fœnilifecis ptereunt secari. Est. n. in primis inutile enasci hærbas semetaturas. Hæba optima in prato trifolii: pxima graminis: pessima mimuli. Siliqua etiã dira ferẽdis: inuisa & eqselis est: a similitudine eqnæ setæ. Secãdi tẽpus cũ spica deflorescere cœperit: atq; roborari: secãdũq; anteq; iarescat. Cato fœnũ inq; nō feces: priusq; semẽ matuz sit. Quidã pridie rigat ubi sunt rigua. Noctibus roscidis secari melius. Quãdã partes italiae post messẽm secat. Fuit hoc quoq; maioris ipedi apud priores creticis tantũ: trãsmarinisq; cotibus notis: nec nisi oleo falcis acie excitantibus. Igit cornu pp oleũ ad crus ligato fœnilifeca incedebat. Italia aq; rias cotes dedit: limæ uice imperantes ferro. Sed aquaria p̄tinus uirent. Falcũ duo genera. Italicum breuius: ac uel inter uepres quoq; tractabile. Galliaz latifundia maioris cõpendii: q̄ppe medias cædunt hærbas: breuiorezq; ptereunt. Itali fœnũ ex dextera una manu secant. Iustũ est una opera iugez in die defecari: alligariq; manipulos tria milia. cc. quaternozq; pondo. Sectũ uerti ad solẽ: nec nisi siccum cõstrui oportet. Ni fuerit hoc obseruatũ diligenter: exhalare matutino nebulã quãdam: metasq; mox sole accedi: & cõflagrari certũ est. Rursus rigari defecta oportet: ut feces autũnale fœnũ: quod uocant cordũ. Interãnã in umbria q̄ter anno secant etiã nō rigua. Ter uero plerisq; in locis: & postea in ipso pabulo nō minus emolumẽti est q̄ a fœno. Armẽtoz id cura: iumentozq; p̄generatio suũ cuiq; consilium dabit. Optimũ maxime quadrigaz quæstus. Solstitium peragi in. viii. parte cancri & viii. Kalẽ. iulii diximus. Magnus hic anni cardo: magna res mundi. Ex hoc usq; ad brumã decrescunt dies: qui creuerũt sex mensibus. At sol ipse ad aquilonem scandens asper: ardua emensus ab ea meta incipit flecti: & digredi ad austrum: aucturus noctes aliis sex mensibus: ablaturusq; diei mẽsuram. Ex hoc deinde cõuehendi rapiendiq; fructus alios atq; alios tempus: & præparandi se contra sæuam feramq; hyemem: dicebatq; hoc discrimen indubitatis notis signasse naturam. Quãobrem eas manibus ipsis agricolarum ingessit: uertiq; iussit ipsa die folia: & esse cõfecti syderis signũ. Nec siluestriũ tantũ arborz remotarũq; ne in saltus deuios mōtesq; eundũ esset quærẽtibz signa. Nō rursus p̄ximaz urbanarũq;: & quæ topiario tantũ usu cõlunt: q̄q; & in iis illa uisant. Vertit oleã ante pedes fata. Vertit tiliaz ad mille usus petẽdã. Vertit populũ albã: etiã uitibus nuptã. Adhuc pagz est inq;: ulmũ uitã doratã habes. Et huius ueterinoz pabulo uersa folia stringis. Stringens aut deputas. Aspice & tenebris sydus. Alia parte cælũ respiciũt q̄ qua spectauerẽ pridie. Salice oia alligas. Humillima arborz ipse toto capite altior: & huius folia circũagunt: qd te rusticũ q̄reris? Non stat per me quo minus cælũ intelligas: & cælestia scias. Dabo & auribus signũ. Palũbũ utiq; exaudi gemitus. Transisse solstitiũ cantu ne putes: nisi cũ incumbantẽ uideris palumbẽ. A solstitio usq; ad fidiculã occasum. vi. Kalen. iulii Cæsari oriõ exorit. Zona autẽ eius. iiii. nonas assyriæ. Aegypto uero procyon matutino æstuosus: quod sydus apud romanos nō habet nomen: nisi caniculã hanc uelimus intelligi: hoc est minorẽ canẽ. Sane ut in astris pingit. Est autẽ magnopere ptinens sicut mox docẽbimus. iiii. nonas chaldæis corona occidit matutino. Atticã orion totus eo die exorit. Pridie idus iulii & ægyptiis orion definit exoriri. xvi. Kalen. augusti assyriæ procyon exoritur. Deinde postridie fere ubiq; cõfestim inter oēs sydus indicabis: quod canis ortum uocamus sole primam partẽ leonis ingresso. Hoc fit post solstitium. xxiii. dies. Sentiunt id maria & terræ: multæ uero & feræ ut suis locis diximus. Neq; est ei minor ueneratio: q̄ descriptis in deos stellis. Accenditq; solẽ: & magnã æstus optinet causam. xviii. Kalen. augusti ægypto aquila occidit matutino: etefiarũq; pdromi flatus incipiunt: qd Cæsar. x. Kalen. sentire italia existimauit. Aquila atticæ matutino occidit. iiii. Kalen. regia in pectore leonis stella matutino Cæsari immergitur. viii. idus Augusti. Arcturus medius occidit. iiii. idus fidicula occasu suo autũnũ incohat uti is adnotat. Sed & uera rō id fieri inuenit. vi. idus eiusdem. In hoc temporis interuallo res summa uitium agitur decretorio uuis sydere illo: qd caniculã appellamus. Vnde carbunculare dicuntur ut quodam uerdinis carbone exustæ: nō cõparantur huic malo grandinis procellæ: nec quæq; unq; anno nã intulere caritatẽ. Agroz q̄ppe mala sunt illa. Carbunculus aut regionũ latepatẽtiũ: nō difficili reme

dio: nisi calumniari magis naturā regē homines q̄ sibi prodesse mallent. Ferunt. Democritū qui primis intellexit ostenditq̄ cū terris cæli societate: spernentibus hanc curā eius opulētissimis ciuibus. p̄uisa olei caritate ex futuro uergiliæ ortu qua diximus ratione: ostendemulq̄ iam plenius: magna utilitate tunc propter spem oliuæ coemisse in toto tractu omne oleū: mirantibus qui paupertatē & quietē doctrinæ ei sciebant in primis cordi esse. Atq̄ ut apparuit causa & ingēs diuitiarum cursus: restituisse mercedē anxie & auidæ dominorum pœnitentiæ: cōtentus ita probasse opes sibi (cum uellet) in facili fore. Hoc Sestius postea e romanis sapientiæ sectatoribus athenis fecit eadē ratione. Tanta litteræ occasio est. Quas eq̄dē miscebo agrestibus negociis q̄ potero dilucide atq̄ perspicue. Pleriq̄ dixere rorem inustū sole agri frugibus rubiginis causam esse: & carbunculi uitibus. Qd̄ ex parte falsum esse arbitror: oēm q̄ uredinē frigore tantū innoxio constare sole. Id manifestū fiet attendentibus. Nā primum oīum hoc non euenire nisi noctibus: & ante solis ardorem: dephenditurq̄ totūq̄ lunari rōne constat: quoniā talis iniuria non fit nisi interlunio: plena ue luna: hoc est præualēte utroq̄ enim habitu plena est: ut sapius diximus. Sed interlunio omne lumē qd̄ a sole accipit cælo regerit. Differentia utriusq̄ habitus magna: sed manifesta. Nāq̄ interlunio æstate calidissima est: hyeme gelida. Econtrario ī plenilunio æstate gelidas facit noctes: hyeme tepidas. Causa euidēs. Sed alia redditur a Fabiano græcisq̄ auctoribus. Aestate enim interlunio necesse est ut cum sole nobis pximo circulo currat: igne eius cominus recepto candens: eadem interlunio absit hyeme: quando abscedit & sol. Item plenilunio æstiuo procul abeat auersa soli. Hyeme aut̄ ad nos per æstiuū circulum accedat. Ergo per se roscida: quotiēs alger: infinitū quantū illo tēpore cadentes pruinas cōgelat. Ante oīa aut̄ duo genera cælestis iniuriæ meminisse debemus. Vnum qd̄ tēpestates uocamus: in q̄bus grandines: pcellæ: cæteraq̄ similia intelliguntur. Quæ cum acciderint uis maior appellatur. Hæc ab horridis syderibus exeunt: ut sapius diximus ueluti arcturo: orione: hædis. Alia sunt illa: quæ silente cælo sereniq̄ noctibus fiunt: nullo sitiente: nisi cum facta sunt. Publica hæc: & magnæ differentie a prioribus: aliis rubiginem: aliis uredinem: aliis carbunculum appellantibus. Oibus uero sterilitatem. De his nunc dicemus: a nullo ante nos prædicta priusq̄ causas reddemus.

De tēpestatibus utriusq̄ tēporis: & remediis sterilitatū.

CA. XXIX.

q̄ Væ sunt præter lunarem paucisq̄ cæli locis esse cōstat. Nāq̄ uergiliæ priuatim attinent ad fructus: ut quarum exortu æstas incipiat: occasu hyems semeltri spatio: intra se menses uindemiæq̄: & oīum maturitatē cōplexæ. Est præterea in cælo qui uocat̄ lacteus circulus etiā uisu facilis. Huius defluuii uelut ex ubere aliquo fata cuncta lactescunt: duoḡ sydeꝝ obseruatione: aquilæ in septentrionali parte: & in austrina canicula. Cuius mentionē suo loco fecimus. Ipse circulus fert̄ per sagittarium & geminos: solis cētrum infra æquinoctialē circulum secās: cōmissuras eoḡ optinēte hinc aq̄la: illinc canicula. Ideo effectus utriusq̄ ad oēs frugiferas pertinet terras. Quoniam in iis tantum locis solis terræq̄ cētra congruūt. Igit̄ hōꝝ sydeꝝ diebus si purus atq̄ mitis aer genitalē illum lacteumq̄ succum trāsmiserit in terras læta adulescunt fata. Si luna qua dictū est ratiōe roscidum frigus asperserit: admixta amaritudo: ut in lacte: puerperū necat. Modus in terris huius iniuriæ quā fecit in quacunq̄ conuexitate comitatus utriusq̄ causæ. Et ideo non pariter in toto orbe sentit̄: ut nec dies. Aquilā diximus in italia exoriri ad. xiii. Kalen. ianuarii. Nec patit̄ ratio naturæ quicq̄ in satis ante eum diē spei esse certæ. Si uero interlunium incidat: oēs hybernos fructus & præcoces lædi necesse est. Rudis fuit priscoḡ uita: atq̄ sine litteris. Non minus tamē ingeniosam fuisse in illis obseruationē apparebit: q̄ nunc esse rōnem. Tria nāq̄ tēpora fructibus metuebant: p̄pter quod instituerunt ferias: diesq̄ festos: rubigalia: floralia uinalia. Rubigalia Numa constituit anno regni sui. xi. quæ nunc agunt̄ ad. vii. Kalen. maii. Quoniam tunc fere segetes rubigo occupat. Hoc tempus Varro determinat sole tauri partem decimā optinente: sicut tunc ferebat ratio. Sed uera causa est q̄ post dies undeuiginti ab æquinoctio uerno: per id quatrīduū: uaria gentium obseruatione. in. iiii. Kalen. maii canis occidit: sydus & per se uehemens: & cui præoccidere caniculam necesse sit. Idem itaq̄ floralia. iiii. Kalen. eisdem instituerunt urbis anno quingentesimo sextodecimo ex oraculis sybillæ: ut omnia bene deflorescerent. Hunc diem Varro determinat: sole tauri partem quartādecimā optinente. Ergo si in hoc quatrīduum incidat plenilunium: fruges & oīa quæ florebut̄ lædi necesse erit. Vinalia priora quæ ante hos dies sunt. xi. Kalen. martii degustādis uinis instituta nihil ad fructus attinent. Nec quæ adhuc diximus ad uites oleasq̄: quoniā eoḡ cōceptus exortu uergiliarum incipit ad. vi. idus maii: ut docuimus. Aliud hoc quatrīduum est: qd̄ neq̄ tote sordere uelint. Exhorrent enim frigidum sydus arcturi postridie occidens: & multo minus plenilunium incidere. iiii. nonas iuniū iterum aquila exoritur uesperī: decretorio die florentibus oleis uitibusq̄ si plenilunium in eum incidat. Equidem & solstitium. viii. Kalen. iuniū in simili casu dixerim: & canis ortum post dies a solstitio. xxiii. Sed interlunio accidente: quoniam uapore constant culpa: aciniq̄ præcoquantur in callum. Rursus plenilunium nocet ad. iiii. nonas iulii cū ægypto canicula exorit̄. Vel certe. xvi. Kalen. augusti cum italia. Itē iiii. Kalen. augusti cum aquila occidit: usq̄ in. x. Kalen. eiusdem. Extra has causas sunt uinalia altera quæ agunt̄ ad. xiii. Kalen. septēbris. Et Varro a fidicula incipiente occidere mane determinat q̄ uult̄ initium autumnī esse. Et hunc diē festum tēpestatibus leniendis esse institutū. Nunc fidiculā occidere ad. vi. idus augusti seruaf̄. Intra hæc constat cælestis sterilitas. Neq̄ negauerim posse eā p̄mutari arbitrio legentiū: locoḡ æstimantium naturas: Sed a nobis rōnem demonstratā esse satis est. Reliqua obseruationē cuiusq̄ cōstabunt. Alterutrum quidē fore in causa: hoc est plenilunium: aut interlunium nō erit dubiū. Et in hoc mirabilē admirari benignitatē naturæ succurrit, lā primū hanc iniuriā oibus annis accidere nō posse pp

statos syderum cursus. Nec nisi paucis noctibus anni. Idq; quâdo futurus sit facile nosci. Ac ne per oēs mēses timeretur eaq; quoq; lege diuisum. Aestate interlunia præterq; biduo secura esse. Hyeme plenilunia. Nec nisi æstiuis breuissimisq; noctibus metui. Nō diebus itē ualere. Præterea tam facile intelligi: ut formica minimum aīal interlunio quiescat. Plenilunio etiā noctibus operet. Auem param oriente sirio ipso die nō apparere: donec & occidat. E diuerso uiriorē p̄dire ipso solstitii die. Neutrū uero lunæ statum noxium esse: nec noctibus quidē: nisi serenis: & omni aura quiescente: quoniā neq; in nube: neq; in flatu cadunt rores. Sic quoq; nō sine remedio. Sarmēta aut paleaq; aceros & euulsas hærbas frutices per uinas camposq; cum timebis incendito. Fumus medebitur. Hic e paleis & contra nebulas auxiliatur: ubi nebulæ nocent. Quidā tres cancos uiuos cremari iubent in arbuſtis: ut carbunculi non noceant. Alii siluri carnem leuiter uria uento: & per totam uineam fumus dispergat. Varro auctor est: q; fidiculæ occasu quod est initium autumnii uua picta cōsecratur inter uites minus nocere tempestates. Archibius ad Antiochum syriæ regem scripsit. Si fictili nouo obseruata obruat rubera rana in media segete non esse noxias tempestates. Opera rustica huius interualli. Tertiā iterare. Vbi æstiuā regio poscat accumulare. Germinantia nisi in solo luxurioso fodienda non sunt. Seminaria purgari sarculo. Messē hordeaceam facere. Aream ad messē creta præparare Catonis sententia amurca temperata Virgili operosius. Maiore ex parte æquant tantum: & fimo bubulo diluore illinunt. Id satis ad pulueris remedium uideretur.

De messe & tritico & palea & frumento seruando.

CA. XXX.

m Essis ipsius ratio uaria. Galliaz latifundus ualli prægrandes dentibus in margine infestis: duabus rotis per segetē impellunt: iumento in contrariū iuncto. Ita directæ in uallū cadunt spicæ. Spiculæ alibi media falce præcidunt: atq; inter duas mergites spica destringit. Alibi ab radice euellunt. Quod qui faciunt p̄cindi ab se obiter agrum interpretant: cum extrahāt succum differentia hæc. Vbi stipula domos cōtegunt: q̄ longissimā seruant. Vbi foeni inopia est: stramēto paleā quærūt. Paniculmo nō tegunt. Milii culmum fere inurunt. Hordei stipulā bubus gratissimā seruāt. Panicum & milium pectine manuali sigillatim legunt galliæ. Messis ipsa alibi tribulis in area: alibi equoz gressibus exteritur: alibi perticis flagellat. Triticum quo serius metit: copiosius inuenit. Quo celerius uero eo speciosius & robustius. Lex aptissima anteq; granū indurescat: & cum iam traxerit colorē. Oraculum uero biduo celerius messē facere: potius q̄ triduo serius. Siliginis & tritici etiā ratio in area horreoq;. Far quia difficulter excutit conuenit cū palea sua condi & stipula tantū: & aristas liberaf. Palea plures gentiū pro foeno utūtur. Melior ea quæ tenuior: minutiorq; & pulueri ppior. Ideo optima e milio. Proxima hordeo. Pessima ex tritico: præterq; iumentis opere laborantibus. Culmū saxosis locis cum inauerit: baculo frangunt substratu aīalium. Si palea deficit: & culmus teritur. Ratio hæc maturius defectus muria diu aspergitur. Dehinc in manipulos siccatus conuoluitur: atq; ita pro foeno bubus datur. Sunt qui accendunt in aruo & stipulas magno Virgili preconio. Summa autē ratio: ut hærbaq; semē exurant. Ritus diuersitatē magnitudo facit messium: & raritas operarioz. Cōnexa est ratio frumenti seruādi. Horrea operosa: tripedali crassitudine: pariete lateritio exa edificari iubent aliqui. Præterea supne impleri: nec afflatus admittere: aut fenestras habere ullas. Alii ab exortu tantum æstiuo aut septētrione: eaq; sine calce construi: quoniā sit frumēto inimicissima. Nā quæ de amurca præceperint indicauimus. Alibi cōtra: suspendunt granaria lignea colūnis: & perflari undiq; malunt: atq; etiā a fundo. Alii oīno pendunt: & ab afflato extenuari granum arbitrant: & si tēgulis subiacet: cōferuescere. Multi uentilare quoq; uetāt. Gurgulionē enim non descēdere infra q̄ttuor digytos: nec amplius periclitari. Columella & fauoniam uentum conferre frumento prædicit: quod miror equidē sicissimum alioquin. Sunt qui rubetā ranam in limine horrei pede e longioribus suspensam inuehere iubeant. Nobis referre plurimum tēpestiuitas cōdendi uidebit. Nā si pagz tostū atq; robustū collectū sit: aut calidū cōditum: inimica innasci necesse est. Diurnitatis causæ plures. Aut in ipsius grani corio: cū est numerosius ut milio: aut succi pinguedine: qui p̄ humore sufficit tantū ut sisamæ: aut amaritudine ut lupino & cicerrulæ. In tritico maxie crescunt aīalia: quoniā spissitate sua cōcaleſcit: & surfure crasso uestit. Tenuior hordeo palea exilis & legumini: nō non generāt. Faba crassioribus tunicis operit. Ob hoc efferuescit. Quidā ipsum triticū diurnitatis grā aspgunt amurca mille modios q̄dratali. Alii chalcidica aut careotica creta: aut etiā absinthio. Est & olynthi ac pinthi: euboæ terra: quæ corrupti nō sinat. Nec fere cōdita in spica lædunt. Utillissime tamē seruātur in scrobibus: quos syrios uocāt ut in cappadocia: & in thracia: & hispania: africa. Ante oīa ut sicco solo fiant curat. Mox ut palea susternant. Præterea cū spica sua cōdunt. Ita frumēta si nullus spiritus penetret: certū est nihil maleficū nasci. Varro auctor est sic conditū triticū durare annis quinquaginta: milium uero centū. Fabā & legumina in oleariis cadis oblita cinere lōgo tēpore seruari. Idē fabā a pyrrhi regis ætate in quodā specu ambraciæ usq; ad piraricū Pōpei magni bellū durasse annis circiter. cxx. Ciceri tantū nullæ bestiolæ in horreis innasunt. Sūt q; urceis cinere substratis & illitis acetū habētibz leguminum aceros supingerant: ita nō nasci maleficia credēt. Alii q; in falsamētariis cadis gypso illināt. Alii q; lētē aceto laſerpitiato respant: siccataq; oleo inungāt. Sed breuissima obseruatio qd̄ uitis carere uelis: interlunio legere. Quare plurimū refert: cōdere q; malit: an uendere. Crescente. n. luna frumenta grādescunt.

De uindemia & autumnii tēporibus.

CA. XXXI.

f Equitur ex diuisione tempoz. Autūnus a fidiculæ occasu ad æquinoctiū: ac deinde uergiliæ occasum: initiūq; hyemis iis interuallis significat. Pridie idus augusti atticæ equus oriens Vespera ægypto & Cæsari delphinus. occidens. xi. Kalen. septembris Cæsari & assyriæ stella quæ

OCTAVVSDECIMVS

uindemiator appellat exoriri mane incipit: uindemiæ maturitatē promittēs. Eius argumentū erunt acini colore mutati. Assyriæ. v. Kalen. & sagitta occidit: & etesiæ desinunt. Vindemiator ægypto nō exoritur. Atticæ arcturus matutino: & sagitta occidit mane. v. idus septēbris Cæsari capella oritur uesperis. Arcturus uero medis pridie idus uehementissimo significatu terra marique per dies quinq; ratio eius hæc traditur. Si delphino occidēte hymbres fuerint: nō futuros per arcturū. Signū orientis eius syderis seruet hircundinū abitus: nāq; dephensæ intereunt. xvi. Kalen. octobris ægypto spica: quā tenet uirgo: exoritur matutino: etesiæq; desinunt. Hod idē Cæsari. xiiii. Kalen. assyriæ significat & xi. Kalen. Cæsari cōmissura pisciū occidens: ipsumq; æqnoctiū sydus. viii. Kalen. octobris Deinde cōsentiunt (quod est rarum) Philippus: Calippus: Dositheus: Parmenistus. Conon: Criton: Democritus: Euxodus: Ion. iiii. Kalen. octobris capellē matutino exoriri. Et. iiii. Kalen. hædos. vi. nonas octobris atticæ corona exoritur. Mane asia & Cæsari. v. Kalen. eniochus occidit matutino. iiii. Kalen. Cæsari corona exoriri incipit. Et postridie occidit abditū uesperis. viii. idus octobris Cæsari fulgens in corona stella oritur. Et. iiii. idus uergiliæ uesperis. Idibus corona tota. vi. Kalen. nouēbris fuculæ uesperis exoriunt. Pridie Kalē. Cæsari arcturus occidit: & fuculæ exoriunt cum sole. iiii. nonas arcturus occidit uesperis. v. idus nouembris gladius orionis occidere incipit. Deinde tertio idus uergiliæ occidit. In his temporibus interuallis opera rustica napos: raphanos ferere quibus diebus diximus. Vulgus agreste & rapā post ciconiæ discessum male seri putat. Nos oīno post uulcanalia & p̄cocia cū panico. A fidiculæ aut occasu uiciā: fasilos: pabulū. Et hoc silente luna seri iubet. Et frondis p̄parade tēpus hoc est. Vnus frondator quattuor frondarias fiscinas cōplere in die iustū habet. Si decrescente luna p̄paretur nō putrescit. Aridā colligi nō oportet. Vindemiā antiq; nunq; existimauere maturā ante æquinoctiū. Iam passim rapi cerno. Quāobrem & huius tēpora notis argumentisq; signent. Leges ita se habēt. Vuā calidā ne legito: hoc est in eius siccitate. Ac nisi humber iteruenerit. Hæc ne legito rotulenta: hoc est si ros nocturnus fuerit. Nec prius q̄ sole discutiat. Vindemiare incipito: cū ad palmitē p̄cipinus percumbere cœperit: aut cū exempto acino ex desitate interuallū non cōpleri apparuerit acinū nō augeri. Acino plurimū refert: si cōtingat crescēte luna uindemiare. Pressura una culleos. xx. implere debet. Hic est pes iustus. Ad totidē culeos & lacus. xx. iugeribus unū sufficit torculū. Premūtq; aliq; singulis. Vtilius binis: licet magna sit uastitas singulis. Lōgitudo in iis refert: nō crassitudo. Spatioīa melius p̄munt. Antiq; funibus uirtisq; loreis ea detrahebāt: & uectibus ita cauos: inuenta gætanica: mali rugis per coelas bullāribus palis: affixa arbori stellata palis arcas lapidū attollente se cum arbore: q̄ maxime p̄bat. Intra. xxii. hos annos inuentū paruis p̄lis: & minori torculari: ædificio breuiore: & malo in medio decreto tympana imposita uinaceis: sup̄ne toto p̄dere urgere. & sup̄ præla cōstruere congeriem. Hoc & poma colligēdi tēpus & obseruatio: cū aliquod maturitate non tēpestate deciderit. Hoc & fæces exprimēdi. Hoc & defrutū coquēdi: silēte luna noctu: aut si interdiu plena. Cæteris diebus aut ante exortū lunæ: aut post occasum. Nec de nouella uitæ aut palustri. Nec nisi e matura uua. Nec nisi e foliis despumandū. Quia si ligno cōtingat uas adustum ac fumosum fieri putant. Iustū uindemiæ tēpus ab æquinoctio ad uergiliæ occasum dies. xliiii. Ab eo die oraculū occurrit: frigidū picari p̄ nihilo ducentiū: sed iam & Kalen. ianuarii defectu uaso uindemiates uidi: piscinisq; musta condi: aut uina effundi priora ut dubia reciperentur. Hoc nō tam sæpe puenit nimio euenit: q̄ lenicia insidiatiū caritati ciuili. Sed æqui patrifamilias modus est añonæ cuiusq; anni utilitate. Id p̄æque lucrosissimū. Reliqua de uinis affatim dicta sunt. Item uindemiā facta oliuā esse rapiendā: & quæ ad oleum p̄tinent: quæq; a uergiliæ occasu agi debent.

De lunari ratione.

CA. XXXII.

Is quæ sunt necessaria adiciuntur de luna uentisq; & præfagiis: ut sit tota syderalis ratio p̄fecta. Nāq; Virgilius etiā in numerosos lunæ quædā digerēda putauit: Democriti secutus offētatōnem. Nos legū utilitas quæ in toto opere: in hac quoq; mouet parte. Oīa quæ cædunt: carpuntur: tunc innocentius decrescente luna q̄ crescente fiunt. Stercus nisi decrescēte luna ne tangito. Maxime aut inter mēstrua dimidiq; stercoreato. Verres: iuuenos: arietes: hædos decrescente luna castrato. Oua luna noua suppōito. Scrobes luna plena noctu fecito. Arboꝝ radices luna plena operito. Humidis locis interlunio serito: & circa interluniū quātriduo. Ventilari quoq; frumēta: ac legumina: & condi circa extremā lunā iubent. Seminaria cū luna supra terrā sit fieri. Calcarī musta cū luna sub terra. Itē materies cædi: quæq; alia locis suis diximus: neq; facilius est obseruatio: ac iā dicta a nobis secundo uolumine: sed q̄ intelligere uel rustici possint. Quotiens ab occidēte sole cernit: prioribusq; noctis horis lucebit: crescens erit. Et oculis dimidiata iudicabit. Cum uero occidēte sole orietur ex aduerso: ita ut pariter aspiciantur: tunc erit pleniluniū. Quoties ab ortu solis orietur: prioribusq; noctis horis detrahet lumen: & in diurnas extendet: decrescens erit. Iterūq; dimidia. In coitu uero quā interluniū uocant: cū apparere desierit. Supra terras aut erit: quādiu & sol. Interlunio & prima tota die secunda hore noctis unius dextante sicilico ac deinde tertia usq; ad quintadecimā multiplicatis horarū iisdē portionibus: quintadecima tota supra terras ager: easdem portiones horarū per singulos dies adiciit usq; ad interluniū. Et quantum primis partibus noctis detraxerit: quod sub terris agat: tantundē nouissimis ex die adiciet super terrā. Alternis aut mensibus. xxx. implebit numeros. Alterius uero detrahet singulos. Hec erit ratio lunaris.

De uentorum ratione.

CA. XXXIII.

Entoꝝ paulo scrupulosior obseruatio. Solis ortu quocūq; libeat die: stantibus hora diei sexta: sic ut ortum eū a sinistro humero habeat. Cōtra mediam faciem meridies: a uertice septentrio

LIBER

erit: qui ita limes per agrum currit: cardo appellat. Circūagi deinde melius est: ut umbram suam quisq; cernat: alioquin post hoīem erit. Ergo pmutatis lateribus ut ortus illius diei a dextro humero fiat: occasus a sinistro: tunc erit hora sexta: cū minima umbra cōtra mediū fiat hoīem. Per huius mediā longitudinē duci sarculo sulcum: uel cinere lineā: uerbigratia: pedū, xx. cōueniet: mediāq; mensurā: hoc est in. x. pede circūscribi circulo paruo: qui uocet umbilicus. Quæ pars fuerit a uertice umbræ: hæc erit uetus septentrionalis. Illo tibi purator arborū plagæ ne spectet: ne ue arbuta uineæ ue nisi in africa: cyrenis: ægypto. Illinc flante ne arato: quæq; alia p̄cipimus. Quæ pars lineæ fuerit a pedibus umbræ meridiē spectas hæc uentū austrū dabit: quæ a græcis notū diximus uocari. Illinc flatu ueniēte materiā uineāq; agricolæ tractes. Humidus aut æstuosus italiæ est. Africa quidē incendia cū serenitate affert. In hūc italiæ palmites spectet: sed nō plage arborū uitūue. Hunc oliueti metator uergiliæq; q̄triduo. Hunc caueat insitor calamis: gēmisq; inoculator. De ipsa regionis eius ora p̄monuisse conueniet. Frondē medio die arboreator ne cædito. Cū meridiē adesse senties pastor: æstate cōtrahente se umbra pecudē a sole in opaca cogitro. Cū æstate pasces in occidentem specta ante meridiē post meridiē in orientē. Aliter noxiū: sicut hyeme & uere in rorulentū duceres. Nec cōtra septentrionem paueris supra dictū. Clodunt ita: lippiunt ue ab afflatu: & aluo cita pereunt. Qui foeminas cōcipi uoles: in hunc uentū spectantes iniri cogito.

De limitatione agrorum.

CA. XXXIII.

Iximus ut in mediā linea designaref umbilicus. Per hunc medium transuersa currat alia. Hæc erit ab exortu æquinoctiali ad occasum æquinoctialē. Et limes qui ita secabit agrū decumanus uocabit. Ducant deinde alia duæ lineæ indecussis obliquæ: ita ut a septentrionis dextera leuāq; ad austrū dextram leuamq; descendat. Oēs per eundem currat umbilicum. Oēs inter se pares sint. Oīum interualla paria. Quæ ratio semel in quoq; agro ineunda erit: uel sapius: si libeat: ita uitæ ligno faciēda: regulis paribus in typanum exiguum: sed circinnatum adactis. Ratione qua doceo occurrendum ingeniis quoq; imperatorū est. Meridiē excuti placet: quoniā semp est idē. Sol aut quottidie ex alio cæli momento q̄ pridie orit. Ne quis forte ad exortum capiēdam putet lineā. Ita cæli exacta parte qd fuerit lineæ caput septentrioni proximū: a parte exortiuā solstitialē habebit exortū: hoc est lōgissimi diei: uētūq; aqilonem: boreā a græcis dictum. In hunc ponito arbores uitesq;. Sed hoc flante ne arato. Frugem ne serito. Semen ne iacito. Præstringit enim atq; præcellit hic radices arborū: quas positurus afferes. Præmonitus esto. Alia robustis p̄sunt: alia infantibus. Nec sum oblitus in hac parte uētum a græcis poni: quem cæciā uocant. Sed idē Aristoteles uir immēlæ subtilitatis qui ipsum fecit rōnem conuexitatis mundi reddit: quia contrarius aquilo africo flat. Nec tamen eum toto anno in prædictis timet agricola. Mollit sydera æstate media: mutatq; nomē: & etefias uocatur. Ergo cum frigidum senties: caueto. Ac quacūq; aqilolo prædicat: tanto perniciosior septentrio est. In hunc asiæ: græciæ: hispaniæ: maritimæ italiæ: campaniæ: apuliæ arbuta uineæq; spectant. Qui mares concipi uoles: in hunc pascito: ut sic in eundē ineant. Ex aduerso aqilonis ab occasu brumali africanus: quæ græci lyba uocant. In hunc a coitu cum se pecus circuegerit: foeminas cōceptas esse scito. Tertia a septentrione linea quā per latitudinem umbræ duximus & decumanam uocamus exortum habebit æquinoctialem: uentūq; subsolanum a græcis apeliotē dictū. In hunc salubribus locis uillæ uineæq; spectent. Ipse leniter pluuius: tamen est ficcor fauonio. Ex aduerso eius ab æquinoctiali occasu zephyrus a græcis nominat. In hunc spectare oliueta Cato iussit. Hic uer inchoat: aperitq; terras tenui frigore saluber. Hic uites putandi: frugesq; curandi arbores serendi: poma inserendi: oleas tractandi ius dabit: afflatuq; nutritū exercebit. Quarta a septentrione linea: eadē austro ab exortiuā parte p̄xima brumalem habebit exortū uentūq; uulturū: eurum a græcis dictum: sicciorem & ipsum tepidiorēq;. In hunc apiaria & uineæ italiæ galliarūq; spectare debent. Ex aduerso uulturū ni flabit chorus: ab occasu solstitiali & occidentali latere septentrionis: a græcis dictus argestes ex frigidissimis & ipse: sicut omnes qui a septentrionis parte spirat. Hic & grādines infert: cauendus & ipse nō secus ac septentrio. Vulturū si a serena cæli parte cœperit flare non durabit in noctem. At ubi subsolanus in maiorē partē noctis extenditur: quisquis erit uentus: si feruidus senties: pluribus diebus p̄manebit. Aqilonem prænuntiat terra siccescens: sed rorescens repēte: austrū immiscet humescens in rore occulta.

Prognostica tempestatum.

CA. XXXV.

Tenim prædicta rōne uentorū ne sapius eadem dicant transire conuenit ad reliqua tempestatem præfagia: quoniā & hoc placuisse Virgilio magnopere uideo. Siqdē in ipsam messē sæpe occurrere proelia uentorū dānosa imperitis refert. Tradūt. n. eundē Democritū metente fratre eius Demaso ardētissimo æstu orasse ut reliquæ segeti parceret: raperetq; defesta sub testū: paucis mox horis sæuo hymbre uaticinatiōe approbata. Quinimo & harūdinē nō nisi impēdente pluuiā feri iubēt & fruges idsecuturo hymbre. Quāobrē & hæc breuiter cōtingemus scrutati maxie p̄tinentia. Primūq; a sole capiemus p̄fagia. Purus oriens atq; nō feruēs serenū diē nuntiat. At hibernā pallidus grandinē. Si & occidit pridie serenus: & orit: tanto certior fides serenitatis. Cōcauus oriēs pluuias p̄dicat. Item uetos: cū ante exorientē eū nubes rubescunt. Quod si & nigrae rubētibus interuenerint: & pluuias. Cū orientis atq; occidentis radii rubent: coire pluuias. Si circa occidentē rubescunt nubes: serenitatē futuræ diei spondent. Si in exortu spargent: partim ad austrū: partim ad aqilonē: pura circa eū serenitas sit licet: pluuiā tamē uentosq; significabūt. Si in exortu aut in occasu cōtracti cernent radii hymbrem. Si in occasu eius pluuier: aut radii in se nubē trahent: asperā in p̄ximum diē significabūt tēpestatē. Cū oriente radii nō illustres eminebūt: quis circūdati nube nō sint: pluuiā portendent. Si ante exortū nubes globabunt: hymbem

OCTAVVSDECIMVS

asperā denuntiabunt. Si ab exortu repellent: & ad occasum abibunt: serenitatē. Si nubes solē circūcludēt quāto minus luminis relinquēt: tāto turbidior tēpestas erit. Si uero etiā duplex orbis fuerit eo atrocior. Qd si in exortu fiet ita ut rubescant nubes: maxima ostendet tēpestas. Si nō abibūt: sed incūbent: a quo cūq; uento fuerint: eū porrendēt. Si a meridie: & hymbre. Si oriens cinget orbe: ex qua parte is se aperit: expectet uentus. Si totus defluerit: eūliter serenitatē dabit. Si in exortu lōge radios per nubes porrigit: & medius erit inanis: pluuia significabit. Si ante ortū radii se ostendēt: aqua & uentū. Si circa occidētem candidus circulus erit: noctis leuē tēpestatem. Si nebula: uehementiorē. Si candēte sole: uentū. Si ater circulus fuerit: ex qua regione is eruperit: uentū magnū. Proxima sunt iure lunæ p̄sagia. Quartā eam maxime obseruat ægyptus. Si splendēs exorta puro nitore fulserit: serenitatē. Si rubicunda: uentos. Si nigra pluias portēdere credit. In q̄nta cornua eius obtusa pluuia. Erecta & ifesta uētos semp significāt. Quarta tamē maxime. Cornu eius septētrionale acuminatū atq; rigidū illum p̄sagit uentū. Inferius austrum. Vtraq; recta noctē uentosam. Si quartū orbis rutilus cinget: uentos & hymbres p̄monebit. Apud Varronē ita est. Si q̄rto die luna erit directa: magnā tēpestatē in mari p̄sagiet: nisi si coronā circa se habebit: & eam sincerā: quoniā illo mō non ante plenā lunā hyemandū ostēdit. Si plenilunio per dimidiū pura erit: dies serenos significabit. Si rutila: uentos. Nigrescens hymbres. Si caligo orbis nubem incluserit: uentos qua se ruperint. Si gemini orbis cinxerint maiorē tempestatē. Et magis si tres erunt: aut nigri: aut interpreti atq; distracti. Nascens luna si cornu superiore obatro surget: pluias decrescēs dabit. si inferiore ante pleniluniū. si in media nigricia illa fuerit hymbre in plenilunio. Si plena circa se habebit orbē: ex qua parte is maxime splendet: ex ea uentū ostēdet. si in ortū cornua crassiora fuerint: horridā tēpestatem. si ante quartā nō apparuerit uento fauonio flāte: hyemalis toto mense erit. Si. xvi. uehementius flātea apparuerit: asperas tēpestates p̄sagit. Sunt & ipsius lunæ octo articuli: quotiēs in angulos solis incidit: plerisq; inter eos tantū obseruantibus p̄sagia eius: hoc est. iii. vii. xi. xv. xix. xxiii. xxvii. & interluniū. Tertio loco stellaz obseruationē esse oportet. Discurrere eā uident interdū: uentiq; p̄tinus sequuntur. In quaque parte ita p̄sagauere. Cælum cum æq̄liter totū erit splēdidū articulis tempore quos p̄soluimus: autūnum serenum p̄sagabunt & frigidū. Si uer & æstas non sine rigū aliquo transierint: autūnum serenū & densum minusq; uentosum facient. Autūni serenitas uentosam hyemem facit. Cum repēte stellaz fulgor obumbrat: uti neq; nubilo neq; caligine fluitans: graues denuntiant tēpestates. Si uolitare plures stellæ uidebunt: quo ferunt albescentes uentos ex iis partibus nuntiant. At si circa purā stabunt: certos. si id in partibus pluribus fiet: inconstantes uentos effundent. si stellaz erratiū aliquā orbis incluserint: hymbres. sunt in signo cancri duæ stellæ paruæ asselli appellatæ: exiguū inter illas spatium obtinente nubecula: quā p̄sēpia appellāt. Hæc cū cælo sereno apparere desierit: atrox hyems sequitur. si alterā earum aquiloniā caligo abstulerit: auster sæuit. si austrinā: aquilo. Arqus cum sunt duplices: pluias nuntiat. A pluiis serenitatem non p̄inde certā. Circuli noui circa sydera aliqua: pluuia. Cum æstate uehementius tonuerit q̄ fulserit: uentos ea parte denuntiat. E contra si minus tonuerit: hymbre. Cum sereno cælo fulget: pluuia erūt: & tonitrua: & hyemabit. Atrocissime aut cum ex oibus q̄ttuor partibus cæli fulgurabit. Cū ab aquilone tantū in posterum diem aquam portendit. Cū a septentrione uentum. Cū ab austro uel choro aut fauonio nocte serena fulgurauerit: uentum & hymbrem ex iisdē regionibus demonstrabit. Tonitrua matutina uentum significant: hymbrem meridiana. Nubes cum sereno cælo ferunt: a quacūq; parte id fiet: expectent euenti. si eodem loco globabuntur: appropinquate sole discutientur. Et hoc si ab aquilone fiat uentos: si ab austro: hymbres p̄tendēt. sole occidente si ex utraq; parte eius cælum patet tempestatem significabunt. Vehementius atre ab oriente in noctem aquam minant. Ab occidente in posterum diem. si nubes ut uellera lanæ spargent multæ ab oriente: quā in tridū p̄sagient. Cū in cacuminibus montiū nubes confident: hyemabit. si cacumina pura fient: differenabit. Nube grauida candidate qd uocant tempestatē albam grando imminēbit. Cælo quis sereno nubecula quis parua uentū p̄cellolum dabit. Nebulæ e montibus descendētes aut cælo cadente uel in uallibus sedentes serenitatem p̄mittunt. Ab his terreni ignes p̄xime significāt. Pallidi nāq; murmurantesq; tempestatum nuntii sentiunt. Pluuia etiā si in lucernis fungi. Si flexuose uolitet flāma: uentū. Et lumina cū p̄ se flāmas elidunt: aut uix accendunt. Itē cum in eo pendētes coaceruant sintillæ: uel cū tollētibus ollas carbo adhærescit aut cū contētus ignis e se fauillā discutit: sintillā ue emittit: uel cum cinis in foco cōcrefcit: & cū carbo uehementē plucet. Est & aquaz significatio. Mare si i trāq̄llo portu a cursu stabit: & murmurauerit itra se: uētū p̄dicat. Si idētidēq; & hyemē: & hymbrem. Littoris ripæq; si resonabūt tranq̄lla: asperā tēpestatem. Item maris ipsius tranq̄llus sonitus spumæ ue dispersæ aut aquæ bullates. Pulmones marini in pelago plurimū diez hyemem portendūt. Sæpe & silentio intumescit: flatuq; altius solito iam intrā se esse uentos fatef. Equidē & montiū sonitus nemorūq; mugitus p̄dicunt. Et sine aura quæ sentiatur folia ludentia. Lanugo populi aut spinæ uolitans. Aquisq; pluma innatans. Atq; etiā in campis tempestatē uenturam p̄cedens suus fragor: & cæli quidem murmur nō dubiā habet significationem. P̄sagiūt & aialia. Delphini tranq̄llo mari lasciuentes flatum ex qua ueniunt parte. Itē spergētes aquam. Item turbātes tranq̄llitatē. Loligo uolitans. Conchæ adhærescentes. Echini affligētes sese: aut harena saburantes tempestatis signa sunt. Ranæ quoq; ultra solitū uocales. Et fulicæ matutino clangore. Itē mergi anatesq; penas rostro purgātes uētum. Cæteræq; aquaticæ aues cōcursantes. Grues in mediteranea festinātes. Mergi maria aut stagna fugientes. Grues silētio per sublimē uolātes serenitatem. sic noctua in hymbre garula: at sereno tēpestatē. Coruiq; singultu quodā latrātes: seq; cōcutiētes si cōtinuabūt: uētos.

LIBER

si uero carptim uocem resorbent: uentosum hymbrem. Graculi sero a pabulis recedentes hyemem. Et albae aues cum congregabunt. Et cum terrestres uolucres cōtra aquam clangores dabunt pfundentes sese: sed maxime cornix. Hirundo tam iuxta aquā uolitans ut pēna saepe percutiat. Quæq; in arboribus habitant fugitantes in nidis suis. Et anseres cōtinuo clāgore intempestiui. Ardea in medijs harenis tristis. Nec mirum aquaticas aut in totum uolucres præfagia aeris. Pecora exultantia & indecora lasciuia ludentia eadem significationem habent. Et boues cælum olfactantes: seq; lambentes cōtra pilum. Turpesq; porci alienos sibi manipulos sceni lacerantes: segniterq; & contra industriam suam formicæ absconditæ concursantes aut progerentes oua. Item uermes terreni erumpētes. Vri folium quoq; inhorrescere & folia contra tempestatē subrigere certum est. Necnon & in conuiujs mensisq; nostris uasa quibus esculentum additur: sudorem repositorijs linquentia diras tempestates prænuntiant.

CAII PLYNII SECUNDI NATVRALIS HYSTORIE LIBER. XVIII. PROHEMIVM.

In Quo Lini Natura Continetur Et Mirabilia.

YDERVM QVOQVE TEMPESTATVMQVE RATIO VEL imperitis facili atq; indubitato mō monstrata est. Veg; quia intelligentibus non minus conferunt rura deprehendendo cælo q̄ syderalis scientia. Agro colendo proximam multi hortorum curā fecere. Nobis non protinus transire ad ista tempestiuum uideretur. Miramurq; quosdam scientiæ gratia eruditionis suæ gloriam ex his petentes tam multa præterisse nulla mentione habita tot rerum sponte cura ue prouenientium: præsertim cum plerisq; earum precio usq; uitæ maior etiā q̄ frugibus perhibeatur auctoritas. Atq; ut a confessis ordiamur utilitatibus: quæq; nō solum terras omnes uerum etiam maria repleuere: seritur: ac dici neq; inter fruges neq; inter hortensia potest linum. Sed in qua non occurrere uitæ partes? Quod ue miraculum maius? Hærbam esse quæ admoueat ægyptū italiæ: in tantum ut Galerius a freto siciliæ alexandriam septima die peruenit. Babillus sexta: ambo præfecti. Aestate uero proxima Valerius Marianus ex prætorijs senatoribus a puteolis nono die lenissimo flatu. Hærbam esse quæ cadis Herculis columnas septimo die hostiā afferat: & citiorem hispaniam quarto: prouintiam narbonensem tertio: africam altero. Quod etiam molissimo flatu contingit. C. Flacco legato Vibii Crispi proconsulis. Audax uita: scelerum plena: aliquid ferri ut uētos procellasq; recipiat. Et parum esse fluctibus solis uehi. lam uero nec uela satis esse maiora nauigijs. Sed quis amplitudini antennarum singulæ arbores sufficiant: super eas tamē addi uelorum alia uela. Præterq; alia in proris & alia in puppibus pandi: ac tot modis prouocari mortem. Deniq; tam paruū semine nasci quod orbem terrarum ulro citroq; portet: tam gracili auena: tam non alte a terra tolli: neq; id uiribus suis neq; sed passum tusumq; & in molliciem lanæ coactum iniuria naturæ: ac summa audacia: & quo peruenire nulla execratio sufficit contra inuentorem dictum suo loco a nobis: cui satis non fuit hominem in terra mori: nisi periret & insipultus. At nos priore libro hymbres & flatus cauendos frugum casa uictusq; præmonebamus. Ecce seritur hominis manu: metitur eiusdem hominis ingenio quod uentos in mari optet. Præterea ut sciamus fauisse poenas: nihil gignitur facilius. Ut sentiamus nolente id fieri natura: urit agrum: deterioremq; ipsum facit.

De lini satione: & generibus eius: & quomodo perficiatur: & de mappis & lino nō ardente: & quando primum in theatris uela. CA. I.

Eritur fabulosis locis maxime: unoq; sulco: nec magis festinat aliud. Vere satum æstate uellit: & hanc quoq; terræ iniuriā facit. Ignoscat tamē aliquis ægypto serenti: ut arabia indiaq; metes apportet. Ita ne & galliæ censentur hoc reditu? Montesq; mari oppositos esse nō est satis: & a latere oceani obstare ipsum quod uocāt inane. Cadurci: caleti: ruteni: bituriges: ultimiq; hoium existimati morini: imo uero galliæ uniuersæ uela texunt. Iā quidē & trās rhenani hostes. Nec pulchriorē aliā ueste eoz; scemina nouere. Qua ammonitiōe succurrit qd̄. M. Varro tradit i Serranoz; familia gētilitiū eē sceminas linea ueste nō uti. In germania autē defossi & sub terra id opus agunt. Similiter in italia a rōne alia. Nā iter padū ticinūq; amnes subiacēt abiterna. In europa lino palma secūda. In uicino. n. halionis capessunt retouina. Et in æmilia uia fauētina cādore. Halionis semp crudis fauentina pferunt. Retouinis tenuitas summa desitasq;. Cādor æque ut fauentinis: sed lanugo nulla. Qd̄ apud alios gratiā: apud alios offensionē hēt. Neruositas filo æq̄lior pene q̄ cotoneis: tinitusq; cū dēte libeat expiri. Iō duplex q̄ cæteris p̄cium. Et hispania citerior habet splendorem lini præcipuum torrētis: in quo politur natura: qui abluat terraconem. Et tenuitas mira ibi primū carbasis reuertis. Nam dudum ex eadam hispania zoelicum uenit in italiā plagis utilissimū. Ciuitas ea gallaciæ & oceano p̄pinqua. Est sua gloria & cumano in cāpania ad pisciū & halitū capturā. Eadē & plagis materia. Neg; n. minores cunctis aialibus insidias: q̄ nobis metipsis lino tendimus: sed cumanae plagæ cōcidūt apros: & hæ casses ue asperi ferri aciem conuincūt. Vidimusq; iam tantæ tenuitatis: ut annulū hominis cū epidromibus transirent: uno portante multitudine qua saltus cingerentur. Nec id maxime mirum: sed singula eaz; stamina centeno quinquageno

NONVSDICIMVS

filo constare: sicut paulo ante Iulio Lupo q in praefectura aegypti obiit. Mirentur hoc ignorantes in aegyptii quondam regis quem amasyn uocant: thorace in rhodiorum insula ostendi in templo Mineruae. cccxv. filis singula fila constare. Quod exemplum per se expertum nuper romae prodidit. Mutianus ter consul: paruasque iam reliquias eius superesse: hac experimentum iniuria. Italia ex pelignis etiam linis honorem habet: sed fulloni tantum in usu. Nullum est candidum lenae uel similius: sicut in culcitris praecipuam gloriam cadurci optinent. Galliarum hoc ad tomenta pariter inuentum. Italiae quidem mos etiam nunc durat in appellatione stramenti. Aegypto lino minimum firmitatis: plurimum lucri. Quattuor ibi genera: taincium: ac pelusiacum: buticum: tetiriticum: cum regionum nominibus in quibus nascuntur. Superior pars aegypti in arabia uergens gignit fruticem quem aliqui gossipion uocant. Plures xylon. & ideo lina inde facta xylina. Paruulus est: similemque barbarae nucis defert fructum. Cuius in exteriori bombice lanugo netur. Nec ulla sunt eis in candore mollicia uel preferenda Vestes inde sacerdotibus aegypti gratissima. Quantum genus orthominum appellant. Fit e palustri uelut harundine dumtaxat pannicula eius Asia genista facit lina ad retia praecipua: in piscando durat in frutice madefacto. x. diebus. Aethiopes indige e malis. Arabes cucurbitis in arboribus ut diximus genistis. Apud nos maturitas eius duobus argumentis intelligitur: intumescere semine: aut colore flavescente. Tunc euulsam & in fasciculos manuales colligatam ficcat in sole pendens conuersis superne radicibus uno die: mox quinque alius in contrarium inter se uersis fascium cacuminibus ut semen in medium cadat. Inter medicamina huic uis: & in quodam rustico ac praedulci italiae transpadanae cibo: sed iam pridem sacrorum tantum gratia. Deinde post messem triticam uirga ipsa mergunt in aqua solibus tepefacta: potere aliquo depressa. Nulli. n. leuitas maior. Macerata stras indicie est membrana laxatior. Iterumque uiuersa ut prius solle siccant. Mos arefactae in saxo tunduntur stupario malleo. Quod proximum cortici fuit stappa appellat: deterioris lini: lucernae fere luminibus aptior. Et ipsa tamen peccat ferreis ahenis: donec omnis membrana decortice. Medullae numerosior distinctio candore: mollicia. Linum uere & uiris decorum est. Cortices quoque decussi clibanis & furnis praebent usum. Ars depectendi digerendi. Iustum est e quinquagenis fascium libris quinque denas carminari. Iteque deinde in filo politur illisum crebro in silice ex aqua. Tectumque rursus tunditur clauis: semper iniuria melius. Inuentum iam est etiam quod ignibus non absumeret. Viuum id uocant: ardentemque in focis conuiuorum ex eo uidimus in apparatus sordibus exustis splendescere igni magis quam possent aquis. Regnum inde funebres tunicae corporis fauilla ab reliquo sepant cinere. Nascitur in desertis adustisque sole indiae: ubi non cadunt hyemes: inter diras serpentes: assuescitque uiuere ardendo. Rarum inuentum: difficile textu propter breuitatem. Rufus de caetero colos splendescit igni. Cum inuentum est aequat praecipua excellentium margaritarum. Vocatur autem a graecis assuescitur ex argumento naturae. Anaxilaus auctor est: lintheo eo circumdata arbore surdis ictibus & qui non exaudiat tur caedi. Ergo huic lino praecipuus in toto orbe. Proximus byssino: mulierum maxime deliciis circa elium in achaia genito: quaternis denariis stipula eius permutata quondam ut auri. Repertaque lintheorum lanugo e uillis nauium maritimarum maxime in magno usu medicinae est: & cinis spodium uim habet. Est & inter papauera genus quoddam: quo candorem linthea praecipuum trahunt. Tentatum est tingi linum quoque: & uestium insaniam accipere in alexandria magni praecipuum classibus indo amne nauigantis: cum dulces eius ac praefecti in certamine quodam uariassent insignia nauium. Stupueruntque littora flatu uersicoloria implente. Velo purpuro ad accium cum. M. Antonio Cleopatra uenit: eodemque effugit. Hoc fuit imperatrix nauis insigne. Postea in theatris tantum umbram fecere. Quod primus omnium inuenit. Q. Catulus cum capitolium dedicaret. Carbasina deinde uela primus in teatro duxisse traditur Lentulus Spinther appollinaribus ludis. Mox Caesar dictator totum forum romanum intexit. Viamque sacram ab domo sua ad cliuum usque in capitolium: quod munere ipso gladiatorio mirabilius uisum tradunt. Deinde & sine ludis marcellus. Octauia sorore augusti genitus in aedilitate sua auunculo. xi. consule. Kalen. augusti uelis forum umbravit: ut salubrius litigantes consisterent. Quantum mutatis moribus Catonis Censorii qui sternendum quoque in focis muricibus censuerat. Vela nuper colore caeli stellata per rudentes terrae etiam in amphitheatris principis Neronis rubent in cauis aedium: & muscum ac solem defendunt. Caetero mansit candori prinax gratia. Honor etiam & troiano bello. Cur enim non & proeliis intersit ut naufragis: Thoracibus lineis paucos tamen pugnasse testis est Homerus. Hinc fuisse & nauium armamenta apud eundem interpretati sunt eruditiores quoniam cum sparta dixit significauerit sata.

De sparti natura: & quando primum usus eius: & quomodo perficiat & quae sine radice nascantur: & uiuant.

CA. II.

Parti quidem usus multa post saecula coeptus est. Nec ante poenorum arma: quae primum hispaniae intulerunt. Herba & haec sponte nascens: & quae non queat seri: iunctisque proprie aridi soli uni terrae dato uitio. Namque id malleum telluris est: nec aliud ibi seri aut nasci potest. In africa exiguum & inutile gignitur: carthagenensis hispaniae citerioris portio. Nec haec tota: sed quatinus parit montes quoque sparto operit. Hinc strata rusticis: eorum hinc ignes facesque. Hinc calcamina & pastorum uestis: animalibus noxium praeterquam cacuminum teneritate. Ad reliquos usus laboriose euellitur. Ocreatis cruribus manibusque tectis manicis conuolutum offeis ligneis uel conamentis: Nunc iam in hyeme uix. Facillime tamen ab idibus maiis in iunias hoc maturitatis tempus. Vulsam fascibus in aceruo adunatum biduo tertio resolutum. Spargitur in sole siccaturque: & rursus in fascibus redit sub tecta. Postea maceratur aqua marina optime sed & dulci si marina desit. Siccaturque sole iterum rigatur: si repente urgeat desiderium: perfusum calida in solio: ac siccatur stans compendium operae fatet. Hoc

autem tunditur: ut fiat utile præcipue in aquis: marique inuictum. In sicco præferunt e canabi funes. Et spartum alii etiã diuersum: ueluti nataliũ sit ipensa. Est qdẽ eius natura interpolis. Rursusq; q̄ libeat uelutũ nouo miscet. Verũtamen cõplectetur aĩo: q̄ uolet miraculũ æstimare: q̄to sit in usu oĩbus terris nauũ armamentis: machini ædificationũ: aliisq; desideris uitæ. Ad hos oēs usus quæ sufficiat minus. xxx. pass. in latitudinẽ. A littore carthaginis nouæ minusq; in lõgitudine esse reperient. Lõgius. n. uehi ipendia phibent. Iunco græcos ad funes usus nomini credamus: quo hærbã eã appellant. Postea Palmag; foliis phyllrag; manifestũ est. Et ide trãslatũ a poenis sparti usum p̄ q̄ simile ẽ ueri. Theophrastus auctor est esse bulbi genus circa ripas amniũ nascens: cuius inter sũmum corticẽ eãq; partẽ qua uescunt esse læneã naturã: ex qua mapilia uestesq; quondã conficiebant. Sed neq; regionẽ in qua id fiat: neq; quicq; diligentius: præterq; eriophorõ id appellari in exẽplaribus quæ eqdẽ inuenerim tradit. Neq; oĩno ullã mentionem habet bulbi generẽ: circa ripas amniũ nascentis: cuius inter sũmum corticẽ eãq; partẽ qua uescuntur semp; habet spartum. Cuncta cura magna p̄secutus. ccccxc. annis ante nos: ut alio iã loco diximus. Quo apparet post id t̄pis spatium in usum uenisse spartũ. Et quoniã a miraculis reg; coepimus: sequemur eor; ordinẽ: in qbus uel maximũ est aliqd nasci: aut uiuere sine ulla radice. Tubera uocant hæc undiq; terra circũdata: nullisq; fibris nixa aut saltẽ capillamentis: nec utiq; extuberante loco in quo gignuntur: aut rimã agente. Neq; ipsa terræ cohærent. Cortice etiã includunt: ut plane nec terrã esse possimus dicere: neq; aliud q̄ terræ callũ. Siccis hæc fere & sabulosis locis frutesolisc; nascunt. Excedũt sæpe magnitudinẽ mali cotonei: etiã librali pondere. Duo eor; genera: harenosa dẽtibus inimica: & altera sinceira. Distingunt & colore ruffo nigroq;: & intus candido. Laudatissima quæ africæ crescunt. An ne uitiũ id terræ? Neq; n. aliud intelligi p̄ot: malum ne id ea p̄tinus globet magnitudine qua futurũ est. Et uiuat ne: an nõ haud facile arbitror intelligi posse. Putrescendi. n. ratio cõmunis est iis cũ ligno. Lartio licinio prætorio uiro iura reddente in hispania carthagine paucis his annis scimus accidisse mordenti tuber: ut deprehensus inde denarius primos dentes inflecteret. Quo manifestum erit terræ naturam in se globari. Quod certum est ex iis quæ nascuntur: & feri non possunt.

De mysi: & tuberibus: de fungis pezicis: laerpitio: & magyderi & rubia & radícula. CA. III.

Imile est quod in cyrenaica prouintia uocant: mysi: præcinum suauitate: odore: ac sapore: sed carnosius. Et quod in thracia ceraunium. De tuberibus hæc traduntur peculiariter. Cum fuerint hymbres autũnales ac tonitrua crebra: tunc nasci: & maxime e tonitribus: nec ultra annũ durare tenerrima aut uerno esse. Quibusdã locis acceptantur riguis & feruntur sicut mytilenis. Negant nasci nisi exũdatione fluminũ inuecto semine aptiaris. Est aut is locus in quã plurima nascunt. Asiæ nobilissima circa læpsacũ & alopecomesum: græciæ uero circa elin. Sunt & in fungor; genere a græcis dicti pezicæ: q̄ sine radice aut pediculo nascunt. Ab his pximũ dicit auctoritate clarissimũ: laerpitiũ: qd̄ græci siliphion uocat: in cyrenaica prouintia repertũ: cuius succũ uocat laer magnificũ in usu medicamentisq; & ad p̄odus argetei denarii pensum. Multis iã annis in ea terra nõ inuenit: quoniã publicani q̄ pascua cõducunt: maius ita lucrũ sentiẽtes depopulant pecor; pabulo. Vnus aut caulis nostra reptus memoria Neroni principi missus. Si q̄do incipit pecus in spem nascentis: hoc deprehendit signo oue cum comederit dormiẽte p̄tinus capra & sternutante. Diuq; iã nõ aliud ad nos inuehit: q̄ qd̄ in perside aut media & armenia nascit laer: multo ifra cyrenaicũ. Id quoq; adulteratũ gũmi: aut sagopenio: aut faba fracta. Quo minus omittẽdũ uideat. C. Valerio. M. Herẽnio cõs. cyrenis aduecta Romã publice laerpitii p̄odo. xxx. Cæsare uero dictatore initio belli ciuili inter aug; argentũq; ptulisse ex ærario laerpitii pondo. cxi. Id apud auctores græciæ euidentissimos inuenimus. Natũ hymbre piceo repente madefacta tellure circa hesperidũ hortos syrtinq; maiorẽ. vii. annis ante oppidũ cyrenag; qd̄ cõditũ est urbis nostræ año. cxliiii. Vim aut illã p̄ quattuor stadior; spatũ in africa ualuisse. In ea laerpitiũ gigni solitũ rem feram ac cõtumacem: & si coleret in deserta fugientẽ. Radice multa crassaq;: caule ferulaceo: haud simili crassitudine. Huius folia maspetũ uocabant: apio maxime similia. Semen erat foliaceũ. Folium ipsum uero deciduũ. Vesci pecora solita: primoq; purgari: mox pinguescere: carne mirabilem in modum iucunda. Post folia amissa caule ipso & homines uescẽbatur decocto: affo: elixor; Eorum quoq; corpora. xl. primis diebus purgante a uitiis. Ex iis omnibus succus duobus modis capiebat: e radice: atq; caule. Et hæc duo erant nomina rhizias atq; caulias. Vilior ille ac putrescens radice: cortex niger: & ad mercis adulteria. Succum ipsum in uasã coniectum admixto fursure subinde concutiendo ad maturitatem perducebant: ni ita fecissent putrescentem. Argumentum erat maturitatis color siccitasq; sudore finito. Alii tradunt laerpitii radicem fuisse maiorem cubitali: tuberq; in ea super terram. Hoc inciso profluere solitum succum ceu lactis supernato caule: quem magydarin uocarunt. Folia aurei coloris pro semine fuisse: cadentia a canis ortu: austro flante. Ex iis laerpitiũ nasci solitũ annuo spatio & radice & caule cõsumẽtibus sese. Hoc & circũfodi solitum p̄didere. Nec purgari pecora: sed ægra sanari: aut p̄tinus mori: quod in paucis accidere. Perfico Silphio prior opinio congruit. Alteq; genus est quod magydaris uocatur tenerius & minus uehemens: sine succo. Quod circa syriam nascit: nõ proueniens in cyrenaica regione. Gignit & in p̄nafo monte copiosius: quibusdã laerpitium uocantibus: perq; omnia adulterat ei saluberrimæ utilissimæq; auctoritas. Rõsinceri prima in colore modice ruffo: & cũ frangitur: candido intus. Mox translucente gutta aquæ saliuag; liquefcit. Vsus in multis medicaminibus. Sunt etiamnũ duo genera non nisi sordido nota uulgo: cũ quæstu nullo polleant. In primis rubia tinguendis lanis & coriis necessaria. Laudatissima italica: & maxime suburbana: & omnes pene prouintia scitent ea. Sponte prouenit:

NONVSDICIMVS

feriturq; similitudine eruilia. Vex spinofus ei caulis & geniculatus hic est quinis circa articulos in orbe foliis. Semen eius rubia est. Quot in medicina usus habet suo dicemus loco. At quæ uocatur radícula lauandis demum lanis succum habet: mirum quantū conferens candore: molliciaq;. Aequè nascit fatiua ubiq; sed sponte præcipua in asia syriacq; saxosis & asperis locis. Trans euphratem tamen laudatissima caule ferulaceo tenui: & ipsis cibus indigenaz expetito: & ungenti quicquid sit: cum quo decoquat folio oleæ. Isatin græci uocant: floret æstate: grata aspectu uerum sine odore spinosa & caule lanuginoso. Semen ei nullum: radix magna: quæ conciditur ad quem dictum est usum.

De hortoz cura: & digestio terræ nascentiū præter fruges & frutices. CA. IIII.

B his supest reuerti ad hortoz curā: & suapte natura memorādā. Et quoniā antiq̄tas nihil prius mirata est: q̄ & hespidū hortos: ac regū Adonis & Alcioni. Itē pensiles: siue illos Semiramis siue assyriæ rex Cyrus fecerit: de quoz ope alio uolumine dicemus. Romani qdē reges ipsi coluere. Quippe etiā Supbus Tarquinius nuntiū illū sæuū atq; sanguinariū remisit ex horti. In. xii. tabulis legū nostraz nūq̄ noiatur uilla: semp in significatione ea hortus. In horti uero hærediū. Quā iē comitata est & religio qdā: hortosq; & fores tantū cōtra inuidiū fascinoles dicari uidemus. In remedio satyrica signa q̄q̄ hortos tutelæ Veneris assignāte Plauto. Iā quidē hortoz nomine in ipsa urbe delicias: agros: uillasq; possident. Primus hoc instituit athenis Epicurus hortoz magister. Vsq; ad eū moris non fuerat in oppidis haberi rura. Romæ qdē p se hortus ager pauperis erat. Ex horto plebei macellū q̄to innocētiore uictu. Mergi. n. credo in pfunda satius est: & ostreaz genera naufragio exqri. Aues ultra phasidē amnē peti: & fabuloso qdē terrore tutas: imo sic p̄ciosiores. Alias in numidia atq; æthiopia in sepulchris aucupari: aut purgari cū feris mādī ab eo cupiētē qd̄ mādāt alius. Ad hercule q̄ uilia hæc q̄ parata uoluptati satietatiq;: nisi eadē quæ ubiq; indignatio occurreret? Ferendū sane fuerit exq̄sita nasci pomar: alia sapore: alia magnitudine: alia mōstro: pauperibus iterdicta. Inueterari uina saccisq; castrari. Nec cuiq; adeo lōgā esse uitā: ut nō ante se genita poter. E frugibus quoq; quoddā alimentū excogitasse luxuriā ac medullā tātū ear: superq; pistrinaz operibus & ex celaturis: uiuere alios pane p̄ceq;: alios uulgi: tot generibus usq; ad infimam plebē descendēte aia. Et iā ne in hærbis discrimen inuentum est. Olusq; differentiam facere in cibo: etima uno asse uenali? Et in his aliqua quoq; sibi nasci tribus negant. Caule in tantum signato: ut pauperis mēsa nō capiat. Siluestres fecerat natura horridos: ut quisq; demeteret passim. Ecce altilis spectant asparagi. Et rauēna ternis libris repēdit. Heu p̄digia uentris: mīq; esset nō licere carduis pecori uesci: nō licet plebei. Aquæ quoq; separant. Et ipsa naturæ elemēta ui pecuniæ discreta sunt. Hi niues: illi glaciem porāt: p̄cenas montiū in uoluptatē gulæ uertūt. Seruat algor æstibus: excogitaturq; ut alienis mēsisibus nix algeat. Decoquant. alias quas mox & illas hyemant. Nihil itaq; homini sic: quō regē naturæ placet. Etiā ne hærbā aliqua diuitius tantū pascit. Nemo sacros auētinosq; mōtes & iratæ plebis secessus circūspexerit. Mons. n. certe æquabit quos pecunia supauerit. Itaq; hercule nullum macelli uestigial māius fuit romæ clamore plebis incusantis apud oēs p̄cipies: donec remissum est portuū mercis huius cōpertūq; nō aliter quæstuosius censum haberi aut tutius: ac minore fortunæ iure: cū credat pensio ea paupeq;. Is in solo sponfor est: & sub die redditus: supficiēq; cælo quocūq; gaudens. Hortoz Cato p̄dicat callēres. Hinc primū agricolæ existimabant p̄lici: & sic statim faciebāt iudiciū: nū quæ esset in domo materfamilias. Etenim hæc cura scemina dicebat: ubi indiligēs esset hortus. Quippe e carnario aut macello uiuendū est. Nec caules ut nūc maxime probabāt: dānantes pulmentaria quæ egerēt alio pulmētario. Id erat oleo parcere. Nam carnis desideria etiā erāt in exprobratione. Horti maxime placebant q̄ nō cgerent igni: parcerētq; ligno. Expetita res & parata semp: unde & acetaria appellabant. Facilia cōcoqui: nec oneraturō sensum cibo: & quæ minime accenderēt ad desideriu panis. Pars eoz ad cōdimenta p̄tinens fatet nō domi uersurā fieri solitā. Atq; nō indicū piper quæ sitū: quæq; transmara petimus. Iā quoq; in fenestris suis plebs urbana in imagine hortoz quottidiana oculis rura p̄bebant: anteq̄ præfrigi p̄spectus oīs coegit multitudinis inumeræ sæua latrocinatio. Quāobrem sit aliq; & his honos: ne ue auctoritatē rebus uilitas adimat. Cū p̄fertim etiā cognomina proceq; ide nata uideamus. Lactucinosq; i ualeria familia nō puduisse appellari: & cōtinbat aliqua gratia operi curæq; nostræ. Virgilio quoq; cōfesso q̄ sit difficile uerboz honorē tam paruis phibere. Hortos uillæ tingēdo nō ē dubiū: riuosq; maxime habēdos: si cōtingat profiuo amne. Si minus e puteo pertica organis ue pneumaticis rollēdo nō hauistu rigando. Solū proscindendū a fauonio: in autūnum p̄parandū est post. xiiii. dies: iterandūq; ante brumā. Octo iugez opis palari iustū est. Fimū tres pedes alte cū terra misceri. Areis distingui: easq; resupinis puluinoz toris ambiri singulis tramitū fulcis: quæ detur accessus homini: scatebrisq; decurū. In hortis nascentiū alia bulbo cōmendant: alia capite: alia caule: alia folio: alia utroq;: alia semine: alia cortice: alia cute carthilagine: alia carne: alia tunicis carnosis. Aliorum fructus i terra est: aliorum & extra: aliorum non nisi extra. Quædam iacent crescuntq; ut cucurbitæ & cucumis. Eadem & pendent quāq; grauiora multo etiā iis quæ in arboribus gignuntur. Sed cucumis carthilagine. Cortex huic uni maturitate transit in lignum. Terra condunt raphani: napiq; & rapa: atq; olio modo inulæ: ciccer: pastinacæ. Quædam uocauimus ferulacea anetum: maluas. Nanq; tradunt auctores in arabia maluas septimo mēse arborefcere: baculorum usum præbere exemplo. Sed & arbor est malua in mauritania lixi oppidi æstuario: ubi hesperidum horti fuisse produntur. cc. passibus ab oceano iuxta delubrum Herculis antiquius gaditano ut ferūt. Ipsa altitudinis pedes. xx. crassitudinis quam circumplecti nemo possit. In simili genere habebitur & canabis. Necnon & carnosā aliqua appellabimus: ut spongas

in humore pratorum nascētes. Natura & genera & hystoria nascentiū in hortis regz. CA. V.
 Vngoz enim callū in ligni arborz natura diximus; & alio genere tubez paulo cāte. Carthilaginei generis extraq; terrā est cucumis: mira uoluptate Tiberio principi experitus. Nullo qppe nō die cōtingit ei pensiles eoz hortos pmouētibus in soles rotis olitoribus. Rursusq; hybernis diebus intra speculariū munimēta reuocātibus. Quin & lacte mulso semine eoz biduo macerato: apud antiquos grāciā auctores scriptū est seri oportere ut dulciores fiāt. Crescūt qua cogunt forma. In italā uirides & q̄ minimi. In puinciis q̄ maximi & citrini aut nigri. Placent copiosissimi africā ac grādissimi. Ast cū magnitudine excessere pepones uocant. Viuūt hausti in stomacho in postez diē: nec perfici queūt. In cibus nō infalubres: tamē plurimū natāt. Oleū odere mire. Nec minus aquas diligunt. Defecti quoq; ad eas modice distātes adrepunt. Cōtra oleū refugiunt. Aut si qd̄ obest: uel si pendeant: curuant. Idq; uel una nocte deprehendit. Si uas cū aqua subiiciat a quattuor digytoz interuallo descēdentibus ante postez diē. At si oleū eodē mō sit in hamos curuatis. Iidē in fistula flore dimisso mira longitudine crescunt. Ecce cū maxime noua forma eoz in cāpania puenit mali cotonei effigie. Forte primo natū ita audio unū: mox semine ex illo genus factū: melopeponas uocāt. Nō pendēt hi: sed humi rotundantur. Mix in his prāter figurā: colorēq; & odorem: q; maturitatē adepti q̄q; nō pendētes statim a pediculo recedunt. Columella tradit suū cōmentū ut toto anno contingant. Fruticē rubi q̄ uastissimū in apricū locū cū transsere: & recidere duū digytoz reliq̄ta stirpe circa ægnoctiū uernū. Ita in medulla rubi semine cucumeris insito terra minuta simoz circūaggeratas resistere frigori radices. Cucumeroz grāci tria genera fecere. Laconicū: scitalicū: boeticū. Ex iis tantū laconicū aqua gaudere. Sūr q; hærba quæ uocat culix noīe tria semen eoz maceratū seri iubeant: ut sine semine nascant. Similis & cucurbitis natura dūtaxat in nascendo. Aque hyemē odere. Amāt rigua ac simū. Serunt ambo semine in terra sexq; pedali: fossura inter ægnoctiū uernū & solstitiū. Parilibus tamē aptissime. Aliqui malūt ex Kalē. martii cucurbitas: & nonis cucumeres: & p̄ quatuor serere simili mō reptātibus flagellis scādentes p̄ artefum aspera in testū usq; natura sublimitatis auida. Vires sine adminiculo stādī nō sunt: uelocitas p̄nix leui umbra caras ac pergulas opientes. Inde hæc duo prima genera. Camerariū: & plebeiū: qd̄ humi credit. In priore mire tenui pediculo libraf̄ p̄odus immobile aure. Cucurbita quoq; oī mō fastigat uaginis maxime utilibus: cōiecta in eas postq; defloruit: crescit qua cogit forma. Plerūq; & draconis intorti figura. Libertate uero p̄sili cōcessa: iā uisa est nouē pedū lōgitudinis. Particulatim cucumis floret: sibi ipse sup̄florescens: & sicciore locos patit: candida lanugine obductus: magisq; dū crescit. Cucurbitaz numerosior usus. Et primus caulis in cibo. Atq; ex eo in totū natura diuersa. Nuper in balneaz usum uenere urceoz uice. Iam pridē uero etiā cadoz ad uina cōdenda. Cortex uiridi tener. Deradit nihilominus cibus. Cibos salubres ac leues pluribus modis existimant: qui perfici humano uentre nō queant: sed nō intumescant. Semina quæ p̄xima collo fuerint p̄ceras pariunt. Item ab imis: sed non cōparandas sup̄radicis: quæ in medio rotūdas: quæ lateribus crassas breuiorezq;. Siccant in umbra: & cū libeat serere in aqua macerantur. Cibis quos lōgiores tenuiorezq; eo gratiores. Et ob id salubriores quæ p̄dendo creuere: minimūq; feminis tales habent: duricia eius in cibus gratiā terminante. Eas quæ semini seruant ante hyemē præcidi nō est mos. Postea fumo siccant cōdendis hortēsiog; seminibus rusticæ suppellestili. Inuenta est ratio qua cibus quoq; seruarentur. Eodemq; modo cucumis usq; ad alios pene prouentus: & id quidem iniuria fit. Sed & scrobe opaco in loco harena substrato scnoz sicco opertos: ac deinde terra uirides seruari tradunt. Sunt & siluestres in utroq; genere & omnibus fere hortensibus. Sed & his medica tantum natura est. Quamobrem differentur in sua uolumina. Reliqua chartilaginum natura terra occultantur omnia. In quibus de rapis abunde dixisse poteramus uideri: nisi medici masculini sexus facerent in his rotunda. Latiora uero & concaua scemini: præstantiora suauitate: & ad condiendā faciliora: quæ sapius fata transeunt in marem. Iidem napoz quinq; genera fecere. Corinthium cleoneū: lyothasium: boeticum: & quod per se uiride dixerunt. Ex iis in amplitudinē adolefcit corinthium nuda fere radice. Solū enim hoc genus superne tendit: nō ut cætera in terrā. Lyothasium quidam thracium appellant: frigoz patientissimum. Ab eo boeticum dulce est: rotunditate etiam breui notabile. Neq; ut cleoneum prælōgum in totum quidem. Quorum tenuiora folia ipsi quoq; dulciores. Quoz scabra & angulosa & horrida amariores. Est præterea genus siluestre: cuius folia sunt erucæ similia. Palma Romæ am̄terninis datur: inde muris: tertia nostratibus. Cætera de satu eoz in rapis dicta sunt. Cortice & carthilagine cōstant raphani. Multisq; eoz cortex crassior etiam q̄ quidusdā arborz. Amaritudo plurima illi est: & pro crassitudine corticis. Cætera quoq; aliquādo lignosa. Et uis mira colligendū spiritū: laxandiq; ructum. Ob id cibus illiberalis utiq; si proxime olus mādatur. Si uero cum oliuis diruptis rarior fructus fit: minusq; foetibus. Aegypto mire celebratur p̄pter olei fertilitatē: quod de semine eius faciunt. Hoc maxime cupiunt serere: si liceat: quoniam & quæstus plus q̄ e frumento & minus tributi est: nullūq; copiosius oleum. Genera raphani grāci fecere tria folioz differentia: crispū: atq; lenis: & tertium siluestre. Atq; huic leuia quidem folia: sed breuiora ac rotunda: copiosaq; atq; fruticosa. Sapor autem asper: & medica menti instar ad eliciandos aluos. Et in prioribus tamen differentia seminis est: quoniam aliqua admodum exiguum ferunt. Hæc uita nō cadunt nisi in crispū folia. Nostri alia fecere genera. Algidēse a loco longum atq; trāsucidum. Alterum rapī figura quod uocant syriacum: suauissimum fere ac tenerissimum hyemisq; patiens. Præcipuum tamen est quod e syria non pridem aduectum apparet: quoniam apud auctores non reperit: id autē tota hyeme durat. Etiam nū unum siluestre grāci cheriam uocant:

NONVSDICIMVS

pontici armon: alii leucem: nostri armoratiã frõde copiosius q̄ corpore: in oibus autẽ pbandis maxime spectant caules: in initio, n. rotũdiores crassioresq; ac lõgis canalibus. Folia ipsa tristiora: & angulis horrida. Serũ uult raphanus terra soluta: humida. Fimũ odit: palea cõretus. Frigore adeo gaudet: ut in germania infantũ puerorũ magnitudinẽ æquet. Serũ post idus febr. ut uernus sit: iterũq; circa uulcanalia quæ satio melior. Multi & martio & aprili serũt & septẽbri. Incipiẽte icremẽto cõfert alterna folia circũ obruere: ipsos uero accumulare. Nã q̄ extra terrã emerferit durus sit atq; fungosus. Aristomachus detrahi folia p̄ hyemẽ iubet: & ne lacunæ stagnẽt accumulare, Ita in æstate grãdescere. Quidã p̄didere si paulo adactõ cauerna palea insternaã in sex digytorũ altitudine deinde semẽ fimũq; & terra cõgerat ad magnitudinẽ scrobis crescere. Præcipue tamẽ falsis alunẽ. Itaq; etiã talibus aquis irrigant. Et in ægypto nitro spargunt: ubi sunt suauitate præcipui. In totũ quoq; falsugine amaritudo eorũ eximit: suntq; coctis similes. Nãq; & coctis dulcescunt: & in naporũ uicẽ trãeunt. Crudos medici suadẽ: ad colligẽda acria uiscerũ dãdos cũ sale ieiunis esse: atq; ita uomitionibus præparant meatũ. Tradũt & præcordiũ necessariũ huic succũ: quãdo phthesin cordi intus inhãrẽtẽ nõ alio potuisse depelli cõpertũ sit in ægypto regibus corpora mortuorũ ad scrutãdos morbos infecãtibus. Atq; ut est græca uanitas: ferũ in tẽplo Apollinis delphis adeo cæteris cibus prælatũ raphanus: ut ex aũro dicaret raphanus: bera ex argento: rapũ e plũbo. Scires nõ ibi genitũ Mantiũ Curriũ iperatore: quæ in hospitiõ legatis aurũ repudiaturõ asserẽtibus rapũ torrentẽ in foco inuentũ annales nostri p̄didere. Scripsit & Marchiõ græcus de raphano unũ uolumẽ. Vtilissimi in cibus hyberno tẽpore existimant. Idẽq; dẽtibus semp̄ inimici: quoniã atterãt. Eborã certe poliũt. Odiũ iis cũ uite maximũ: refugit iuxta sãtos. Lignosiora sunt reliqua in carthilag: nõ genere a nobis posita. Mirũq; oibus uehementiã saporis inesse. Ex iis pastinacæ unũ genus agreste i: õre puenit: staphylĩnos græcæ dicũt. Altez serũt radice uel semine primo uere uel autũno. Vt Hygino placet uenit: augustõ: septẽbri: octobri: solo q̄ altissime refosso. Annicula utilis esse incipit: bima utilior: gracilior autũno: patinifq; maxime. Et sic quoq; uirus illi intractabile est. Hibiscũ a pastinacæ gracilitate distat. Dãnatũ cibus: sed medicinæ utile. Est & quartũ genus in eadẽ similitudine pastinacæ: quã nostri gallicã uocãt: græci uero glaucõ. Cuius genera etiã quattuor fecere: inter medica dicẽdũ. Siser & ipsum Tyberius princeps nobilitauit flagitãtis oibus annis a germania Gelduba appellat castellũ rhenõ ipositum: ubi generositas præcipua. Ex quo apparet frigidis locis conuenire. Inest longitudine neruus: q̄ in decoctis extrahit: amaritudinis tamẽ magna parte relicta: quæ mulso in cibus tẽperata etiã in gratiã uertit. Neruus idẽ & pastinacæ maiori dũtaxat anniculæ. Siser his serũt mẽsibus: februario: martio: aprili: augustõ: septẽbri: octobri. Breuior his est: sed torosior amariorq;: nulla p̄ se stomacho inimicissima. Eadẽ dulcibus mixtis saluberrima. Plurimis modis austeritas euicta gratiã inuenit. Nãq; & in pollinẽ tũdit arida: liqdoq; dulci tẽperat: & decocta postea aut asseruata uel macerata pluribus modis: & tunc mixta defruto aut subacta melle: uiuisq; passis: aut p̄guibus cariotis. Alio rursus mõ cotoneis: malis uel sorbis: aut prunis. Aliquãdo pipe aut thymo uariata defectus p̄cipue stomachi excitat. Illustrata maxie luliæ Augustæ quotidiano cibo. Supuacuũ eius semẽ: quoniã oculis ex radice excisis ut harũdo serũt. Et hæc aut feritur siser & pastinacæ utroq; tẽpore uere & autũno magnis seminũ interuallis. Nulla ne minus q̄ ternorũ pedũ: quoniã spatiose fructat. Siser autẽ trãfferre melius. Proxima his est bulborũ natura: quos Cato in primis serẽdos p̄cipit: celebrãsq; megaricos. Vegẽ nobilissima est scylla: q̄q; medicamini nata acroq; exacuẽdo. Nec ulli amplitudo maior: sicut nec uis asperior. Duo genera medicæ. Masculus albis foliis: fœmina nigris. Et tertium genus est cibus gratũ. Epimenidũ uocat angustius folio: ac minus asperõ. Seminis plurimũ omnibus. Celerius tamen pueniunt satæ bulbis circa latera natis. Et ut crescant: folia quæ sunt in his ampla: deflexa circa obruũtur. Ita succũ omnẽ in se trahunt capita. Sponte nascuntur copiosissime in balearibus ebusorũ insulis: ac p̄ hispanias. Vnũ de iis uolumen condidit. Pythagoras philosophus: colligẽs medicas uires: quas proximo reddemus libro. Reliqua bulborũ genera differunt colore: magnitudine: suauitate. Quippe cũ qdam crudi mandantur: ut in cherõneso taurica. Post hos in africa nati maxime laudant. Mox apuli genera græci hæc fecere. Balbinõ: sitaniõ: pithyõ: acrocoriõ: egyptops: isorrynchidõ. In hoc migz imas eius radices crescere hyeme. Verno autẽ cũ apparuerit uiola: minui ac cõtrahi: tũ deinde bulbum pinguescere. Est inter genera quod in ægypto aron uocant: scyllæ pximum amplitudine: foliis lapati: caule recto: duum cubitorũ baculi crassitudine: radice mollioris naturæ: quæ edatur & cruda. Effodiuntur bulbi ante uer. At deteriores illico fiunt si funduntur. Signum maturitatis folia inarescentia ab imo. Vetustiores improbant. Item paruos & longos. Contra rubicundis rotundioribusq; laus & grãdissimis. Amaritudo plerisq; in uertice est. Media eorũ dulcia. Bulbus non nasci ex semine priores tradiderũt. Sed & in prenestinis cãpis spõte nascunt: ac sine mõ etiã in remorũ aruis.

De hortensium hærbaz radibus: folijs: floribus: coloribus.

CA. VI.

h ortensibus oibus fere singulæ radices: ut raphano: betæ: apio: maluæ. Amplissima autem lapato: ut quæ descendat ad tria cubita. Siluestri minores tumidæ. Effosa quoq; diu uiuit. Quibusdam tamen capillatæ: ut apio: maluæ. Quibusdam furculosæ: ut ocimo. Aliis carnosæ: ut betæ: aut magis etiam num croco. Aliquibus ex cortice & carne cõstant: ut raphano & rapis. Quorundam geniculatæ sunt: ut graminis. Quæ rectã nõ habet radicẽ statim plurimis nitunt capillamētis: ut artiplex: & blitum. Scylla autẽ & bulbi & cepe & allium nõ nisi in rectum radicanã. Sponte nascentium quædã numerosiora sunt radice q̄ folio: ut calax: perdiotum crocũ. Florẽt uero cũ fraxino serpillũ: ambrotanũ: napi: raphani: mēta: ruta: & cætera qdẽ deflorescunt cum cõpere. Ocimum autẽ particulatim

LIBER

& ab imo incipit. Qua de causa diutissime floret. Hoc & in heliotropio hæba euenit. Flos aliis candidus: aliis luteus: aliis purpureus. Folia cadūt a cacuminibus origano: inulæ: & aliquādo rutæ iniuria læsa. Maxime concaua sunt cepe: getio. Allium cepasq; inter deos iureiurādo habet ægyptus. Cepe genera apud græcos sarda: samothracia: halsidena: setania. Itē scirta. Ascalonia ab oppido iudææ noiara. Oibus etiā odor lachrymosus & præcipuæ cypriis: minime gnidiis. Oibus corpus tutū pinguitudinis eaq; carthilagine. E cūctis setania minia excepta tusculana: sed dulcis. Scirta autē & ascalonia cōdunt. Scirtā hyeme cū coma sua relinquūt. Vere folia detrahūt: & alia subnascūt iisdē diuisuris: unde & nomē. Hoc exēplo reliqs quoq; generibus detrahi iubēt: ut in capita crescāt potius q̄ in semetipsa. Ascaloniæ ppria natura. Etenim uelut steriles sunt ab radice: & ob id semine feri illas nō deponi iussere græci. Præterea feri us circa uel cū germināt trāfferri. Ita crassescere. Et tūc pperare præteriti tps p̄sitatione. Festinādū autē in his est: quoniā natura celeriter putrescūt. Si deponant: caulē amittūt: & semen: ipsaq; euanescūt. Est & color differētia. Samo. n. & sardibus cādidissimæ pueniūt. Sūt in honore & cretica: de qbus dubitāt an eadē sint: quæ ascaloniæ: quoniā satis capita crassescūt: depositis caulibus & semine. Distāt sapore tantū dulci. Apud nos duo prima genera. Vnū cōdimentariū: qd̄ illi getion: nostri pallacanā uocāt. Seritur mēsis martio: aprili: maio. Alteq; capitātū æquæ ab ægnoctio autūni uel fauonio. Genera eius austeri ratis ordine africana: gallica: tusculana: amiterina. Optima autē quæ rotūdissima. Itē ruffa acrior q̄ cādidā sicca q̄ uiridis: & cruda q̄ cocta: sicca q̄ cōdita. Serit amiterina frigidis & humidis locis: & sola allii modo capite: reliquæ semine. Proximæq; æstate nullum semē emittunt: sed caput tantū qd̄ inarescit. Sequēti autē anno pmutata rōne semē gignit. Caput ipsum corrupit. Ergo oibus annis sepatim semē cepe causa serit. Sepatim cepe seminis. Seruant autē optime in paleis. Getium pene sine capite est: ceruicis tātum lōgæ: & ideo totū in frōde: sæpiusq; resecat ut porrum. Ideo & illud serunt nō deponunt. Cætero cepas ter fossio solo feri iubēt: extirpatis radicibus hærbæ. In iugero denas libras. Intermiseriatureiā: quoniā melius pueniat. Runcari præterea: & farriri si nō sæpius quater. Ascaloniā mēse februario ferūt nostri. Semē cepæ nigrescere incipiēs anteq; marcescat metūt. Et de porro in hāc cognationē dici cōuenit: præsertim cū sectiuo nup auctoritatē dederit princeps Nero: uocis gratia ex oleo æstatis mēsium oibus diebus. Nihilq; aliud ac ne pane qdē uescēdo. Serit semine ab ægnoctio autūno si sectiuū facere libuerit densius. In eadē area secat donec deficiat: stercoraturq; semp: sin utrif in capita anteq; secetur: cū increuerit: in aliā areā transferat summis foliis leniter recisis ante medullā & capitibus retractis leuicis ue extremis. Antiqui silice uel tegula subiecta capita dilatabant. Hoc itē de bulbis. Nūc sarculo leuiter cōuelluntur radices ut delūbatæ alant: neq; distrahāt. Insigne q; cū fimo lætoq; solo: gaudeat: rigua odit: & tamē pprietate quadā soli cōstat. Laudatissimus in ægypto: mox orchia atq; aritia. Sectiuū duo genera. Hoc hærbaceum folio incisuris eius euentibus: quo utunt medicamentarii. Alteq; genus suauioris: foliū rotundiorisq; incisuris leuioribus. Fama est melā equestris ordinis regē ex pcurratione a Tyberio principe accersitū in summa desperatione succo porri ad triū denarioꝝ argenteoꝝ pondus hauitō cōfestim expirasse sine cruciatu. Ampliorē modū negāt noxiū esse. Alliu ad multa ruris præcipue medicamenta prodesse credit. Tenuissimis & quæ separant in uniuersum uelā mēbris: mox pluribus coagmentantur nucleis: & iis sepatim uestitis. Asperi saporis: & quo plures nuclei fuere hoc est asperius. Tediū huic quoq; halitu ut cepis: nullū tamen coctis. Generum differentia in tempore. Præcox maturescit. Ix diebus tum in magnitudine. Vlpicum quoq; in hoc genere græci appellauerunt allium cyprium: alii antiscondon: præcipuæ africæ celebratum inter pulmentaria ruris grandius alio trito in oleo & aceto mirū quantū increfcit spuma. Quidā & alliu ulpi cū in plano feri uetāt: castellatimq; grumulis imponi distatibus inter se pedes ternos. Inter grana quattuor digyti interesse debent: simul atq; tria folia eruperint farriri. Grandescunt quo sæpius farriuntur. Maturescientium caules depressi in terram obruuntur: ita cauet ne in frondem luxurient. In frigidis utilius uere feri quam autumno. Cæterum ut odore careant omnia hæc iubentur feri cum luna sub terra sit: colligi cum in coitu. Sine iis Menander e græcis auctor est: alium edentibus si radicem betæ in pruna tostam superederint: odorem extingui. Sunt qui & alliu & ulpicon inter compitalia ac saturnalia feri aptissime putent. Allium & semine prouenit sed tarde. Primo enim anno porri crassitudine capite efficitur: sequenti diuiditur: tertio consumatur. Pulchriusq; existimatur tale. A quibusdam in semen exire uetantur. Sed intorqueri caulis sationis gratia: uti caput ualidus fiat. Quod si diutius allium cepeq; inueterari libeat: aqua salsa tepida capita intingenda sunt. Ita diuturni ora sient: melioraq; usui: sed in satū sterilia. Alii contenti sunt primo super prunas suspēdisse: abūdeq; ita pfici arbitrant: ne germinent. Quod facere alium cepaq; extra terrā quoq; certum est: & cauliculo acto euanescere. Aliqui & alliu palea optime seruari putant. Alliu est in aruis sponte nascens: alium hoc uocant: quod aduersus improbitatē alitum depascentiu semina coctum ne renasci possit: abiicitur: statimq; quæ deuorauere aues stupentes manu capiuntur: & si paulū cōmemorauere resupitæ. Est & siluestre quod ursinum uocant odore molli: capite pretenui: foliis grandibus.

Quoto die quæq; hærbæ nascunt sata: & quō quæq; formant: uel digerantur: & quorum singula: genera: & quorum plura.

CA. VII.

In hortu satōꝝ celerrime nascunt ocimū: blitū. napus: eruca. Tertio enim die erūpunt anetum quarto: lactuca quinto: raphanus sexto: cucumis & cucurbitæ septimo: prior cucumis: nasturtiu ac sinapi quinto: beta æstate sexto: hyeme decimo: atriplex octauo: cepe. xix. aut. xx. getium. x. aut. xii. Contumacius coriandrum. Cunila quidem & origanum post. xxx. diem. Omnium difficillime

NONVSDECIMVS

apium. xl. n. die cū celerrime. l. maiore ex pte emergit. Aliqd & sæminū ætas cōfert: quoniā recētiora ma-
turius gignunt. In porro: getio: cucumere: cucurbita. Ex uetere aut celerius pueniūt apiū: beta: cardamū
cunila: organū: coriadrū. Migz in betæ semina nō. n. tota eo anno gignit: sed aliqd sequēte: aliqd tertio.
Itaq; ex copia feminis modice nascit. Quædā anno tātū suo pariūt: quædā sæpius: sicut apiū: porrū: geti-
um. Hæc. n. semel sata pluribus annis restibili fertilitate pueniūt. Semina plurimis rotūda: aliqb; ob-
lōga: paucis foliacea & lata: ut atriplici. Quibusdā angusta & caniculata: ut cumino. Differūt & colore ni-
gro cādidoq; itē duricie. Surculacea in folliculo sunt raphano: sinapi: rapo. Nudū semē apii: coriadrū: ane-
ti: fœniculi: cumini. Cortice obducta bliti: betæ: atriplicis: ocimi. At lactucis in lanugine. Nihil ocimo fœ-
cūdius. Cū maledictis ac pbris serēdū p̄cipiunt: lætius pueniet. Satū etiā pascit terra adacta cuminū: &
q; serūt præcant ne exeat. Quæ in cortice sunt difficillime maturescūt: maximeq; ocimū: & gyt. Sicant
oīa ac sunt fœcunda. Vtiq; meliora nascunt aceruatim sato semine: q̄ sparso. Ita certe porrū & allium se-
runt in laciniis colligatum. Apium etiam paxillo cauerna facta ac fimo ingesto. Nascuntur autem om-
nia aut semine aut auulsione. Quædā semine & surculo: ut ruta: organū. Ocimū præcidūt. n & hoc cū
puenit ad palmæ altitudinē. Quædā & radice & semine: ut cepa: alliu: bulbi: & si quoz; radice minimi
flogz relinquunt. Eoz; uero quæ a radice nascuntur radix diurna & fruticosa est: ut bulbi: getii: scyllæ.
Fruticat alia & nō capite: ut apium: & beta. Caule reciso fere qdē oīa regerminat: exceptis quæ nō scabrū
caulē habēt. Est in usu uero ocimū: raphanus: lactuca. Hæc etiā suauiorē putant a regerminatione. Ra-
phanus utiq; iucundior detractis foliis anteq; decaulescat. Hoc & in rapis. Nā & eadē direptis foliis coop-
ta terra crescut: duratq; in æstate. Singula genera sunt ocimo: lapato: blito: nasturtio: erucæ: atriplici: co-
riandro aneto. Hæc enim ubiq; eadem sunt: neq; aliud alio melius usq;. Rutam furtiuam tātum prouer-
nire fertilius putant: sicut apes furtiuas pessime. Nascuntur etiam non sata mentastrum: nepeta: intubū
pulegium. Contra plura genera sunt eorum quæ diximus: dicemusq; in primis de apio.

Natura & genera & hystoriæ ad cōdimenta in horto sataz; reg. xxxvi.

CA. VIII.

D enim qd̄ sp̄te in humidis nascit helioselinū uocatur uno folio: nec hirsutu. Rursus in siccis
hipposelinū: pluribus foliis: simile helioselino. Tertiu est oreoselinū cicutæ foliis: radice tenui:
semine aucti: minutiore tamē. Est aut satius differētia in folio dēso crispo: aut rariore & leuio-
re. Itē caule tenuiore ac crassiore. Et caulis aliq; cādidos est: aliq; purpureus: aliq; uarius. Lactucæ græ-
ci tria fecere genera. Vnū lati caulis: adeo ut hostiola & olitoria ex iis factitari pdiderint. Foliū his paulo
maius hærbaceo & angustissimū: ut alibi cōsumpto incremēto: altez; rotūdi caulis. Tertiu sessile: qd̄ la-
coniō uocat. Alii coloris & tēporis satus genera decreuere. Esse. n. nigras: quaz; semē mēse ianuario sera-
tur: albas quaz; martio: rubetes quaz; aprili. At oīum eaz; plātas post binos mēses differri. Diligētiorez;
plura genera faciūt: purpureas: crispas: cappadocas: græcas. Lōgiora his folia caulesq; lati. Præterea longi
& angusti intubis similes. Pessimū aut genus cū exprobratione amaritudinis appellauere picrida. Est eti
amnū alia distinctio atræ: quæ meconis uocat a copia lactis soporiferi: q̄q; oēs somnū parere credantur.
Apud antiquos italiæ hoc solū genus eaz; fuit & ideo lactucæ nomē adeptæ. Purpureā maximæ radice
cecilianā uocat. Rotūdā uero ac mīme radice: latis foliis astylida. Quidāq; eumuchion: quoniā hæc ma-
xime refragescēt ueneri. Est qdē natura oībus refrigeratrix: & ideo æstate grata a stomacho fastidiū aufe-
rūt: cibiq; apparētiā faciūt. Diuus certe Augustus lactuca cōseruatus in ægritudine ferē prudētia. Musæ
medici: cū prior eā ob religionē minime cōmāduaret in tātū recepta cōmēdatiōe: ut seruari etiā in alie-
nos mēses eas oxymelite reptū sit. Sanguinē quoq; augere credunt. Est etiā quæ uocat caprina lactu-
ca: de qua dicemus inter medicas. Et ecce cū maxime cœpit irepere satius admodū pbata: quæ cilicia
uocatur: folio cappadocæ nisi crispū latiusq; esset. Nec ex eodem genere possunt dici neq; ex alio intubi
hyemis impatientiores: uirusq; præferētes: sed caule nō minus grati. Seruntur uerno plātæ eoz; ultimo
uere transferuntur. Est & erraticum intubū: quod in ægypto cichoriū uocant. De quo plura alias. Inuē-
tum omnes thyrsos uel folia lactucarum prorogare urceis conditos ac recentes in patinis coquere. Serū-
tur lactucæ anno toto lætis & irriguis stercoreatq; binis mēsibus inter semen plātamq; & maturitatē.
Legittimum tamē a bruma semē iacere: plātāq; in fauonio transferre. Aut semen fauonio: plantā æqui-
noctio uerno. Albæ maxime hyemē tolerāt. Humore oīa hortēsia: gaudent & stercore: p̄cipue lactu-
cæ & magis intubi. Serit etiā radices illitas fimo itereft: & reperi ablaqueatas humo. Quidā & aliter am-
plitudinē augent: recisis cū ad semipedē excreuerint: fimoq; suillo recenti illis. Candore uero putāt con-
tingere iis duraxat: quæ sunt feminis albi: si harena de lttore a primo incremēto cōgerat in medias: at-
q; in crescentia folia contra ipsas religent. Beta hortēsiq; leuissima est. Eius quoq; a colore duo genera
græci faciunt: nigram: & candidā: quā præferunt: p̄cissimi feminis: appellātq; sicutū: candoris sane disci-
mine præferentes ut lactucā. Nostri betæ genera faciunt uernum ut autumnale: a temporibus satius:
quanq; & iunio serat. Tranferunt autē in planta hæ quoq; & oblimi fimo radices suas locumq; simili-
ter madidum amat. Vfus iis & cū lente ac faba. Idēq; q; oleris & præcipuus ut lenitas excitef acrimonia
sinapis. Medici innocentiorē q̄ olus esse iudicauerunt. Quōobrem appositas nemini: degustare etiā religio
est: utq; ualidis potius in cibo sint. Gemina iis natura & oleris & capite ipso exiliētis. Bulbi species sum-
ma in latitudine. Ea cōtingit ut in lactucis: cū cœperint colorē trahere imposito leui pondere. Neq; aliā
hortēsiq; latitudo maior. In binos pedes aliquādo se pandunt: multū & foli natura conferente eis. Et
in circeleni agro amplissimæ pueniunt. Sunt q; betas punico malo florente optime ferit existiment: trāf-
ferri autē cum gnc; foliorum esse cœpint. Mira differētia si uera est: candidis solui aluos: modice nigris

LIBER

inhiberi. Et cū brassica corrūpat in dolio uini sapor: odore betæ foliis demersis restitui. Oulus caulesq; quibus nūc p̄cipatus hortor: apud græcos in honore fuisse nō reperio. Sed Cato brassicæ miras canit laudes: quas in medēdi loco reddemus. Genera eius facit tria. Vnā extētis foliis: caule magno. Alterā crispo folio: q̄ apianā uocat. Tertiā minutis caulibus lenē tenerā minimeq; p̄bat. Brassica toto anno serit̄ quoniam & toto secat̄. Vtilissime tamē ab æquoctio autūni. Transfert̄ cum quinque foliorū est. Cima a prima festiōe p̄stat p̄ximo uere. Hic est qdā ipsoꝝ caulū delicatior teneriorq; cauliculus Apitii luxuria. Et p̄ eū Druso Cæsari blādītus nō sine castigatione Tiberii patris. Post cimā ex eadē brassica cōtingūt æstiuū autūnales cauliculi: mox hyberni: iterūq; cimæ: nullo æque genere multifero: donec sua fertilitate cōsumatur. Tertia circa solstitiū: ex qua si humidior locus est æstate sicciore autūno plāta. Humor firmusq; si defuere: maior saporis gratia ē. Si abūdauere lætior fertilitas. Fimū asininū maxime cōuenit. Est hæc quoq; res inter opera ganeæ. Quapp̄ nō pigebit uerbosius p̄sequi. P̄cipuus fit caulis sapore ac magnitudine. Primū oīum si in repastinato seras: dein si terrā fugiētes cauliculos feces: a terræq; p̄ceritate luxuriosa attollētes se exaggerādo aliā accumeles ita: ne plus q̄ cacumē emineat. Tritianū hoc genus uocat: bis cōputabili ip̄edio tediōq;. Cætera genera cōplura sunt. Cumanū: sessile folio capite patulū: aricinū altitudine nō excelsius: folio numerosius q̄ tenuius. Hoc utilissimū existimat: q̄a sub oibus fere folus si uticat cauliculis peculiaribus. Pōpeianū p̄cerius caule ab radice tenui: itra folia crassescit. Rariora hæc angustioraq; sed teneritas in dote fit. Frigora nō tolerat. Quibus etiā alunū brutianū: prægrādes foliis: caule tenues: iā pore acuti. Sabellico usq; in admirationē cripta sunt folia: quoq; crassitudo caulē ip̄um extenuat: sed dulcissimi phibent̄ ex oibus. Nup̄ subiere lacutres ex cōuale aricina: ubi quōdā fuit lacus turni quæ remanet: capite prægrādes: folio inumeri. Alii in orbē porrecti. Alii in latitudinē torosi. Nec plus ullis capitis post tritianū: cui pedale aliquādo cōspicit̄. Et cimā nullis serior. Cuiūq; aut̄ generi pruinæ plurimū suauitatis cōferūt. Et nisi obliquo uulnere defendat̄ medulla plurimū nocet. Semini destinati nō secant̄. Est etiā sua gratia nōnunq; plātæ habitu excellentibus. Haimyrida uocat: quoniam nisi in maritimis nō p̄ueniūt. Navigatione quoq; lōginqua uiridibus adseruatis. Stati defecta ita ne humū attingant: in cados olei q̄q; p̄xime siccatos obtusatosq; cōdunt̄: omni spiritu excluso. Sūt q̄ plātā i trāsferēdo alga subdita pediculo nitro ue tritro: qd̄ tribus digyitis capiat̄: celeriores ad maturitatē fieri putēt. Sūt q̄ semē trifolii nitruq; simul tritū aspgāt foliis. Nitruū etiā in coquendo uiriditatē custodit. Aut apiciana coctura oleo ac sale priusq; coquant̄ maceratis. Est iter hærbas genus iserēdi p̄cis germinibus caulis: & i medullā semine ex aliis addito. Hoc & in cucumere siluestri. Necnō olus quoq; siluestre est triū foliorū. Diui Iulii carminibus p̄cipue iocis militaribus celebratum. Alternis quippe uersibus exprobrauere lapsana se uixisse apud dyrachium p̄miorum parsimoniam cauillantes. Est autē id cimā siluestris. Omnīū hortēsiōꝝ laudatissima cura asparagis. De origine eoꝝ in siluestribus curis abunde dictum: & quō eos uiberet Cato in harundinetis seri. Est & aliud genus incultius: aspagus mitius corruda passim etiā in mōtibz nascens: refertis superioris germaniæ campis: nō incito Tyberii Cæsaris dicto hærbā id quandā nasci simillimam asparago. Nā quod in neside campaniæ insula sponte nascit̄ longe optimū existimatur hortēsiū seri spongiis. Est enim plurimæ radicis: altissimēq; germinat. Viret thyrso primū emicante. Qui caulem educens tpe ipso quo fastigiatus est in toros stringit̄. Potest & semine seri. Nihil diligentius cōprehendit Cato. Nouissimūq; libri est: ut appareat repentinā ac nouitiā uiro curam fuisse. Locū subigi iubet humidū aut crassum. Semipedali undiq; interuallo serine calces. Præterea ad lineam granā bina aut terna paxillo dimitti. Videlicet semine tum tantū serebant̄. Id fieri secundū æquinoctiū uernū. Stercore fatiari. Crebro purgari. Caueri ne cum hærbis euellant̄ asparagi. Primo anno stramēto ab hyeme p̄tegi. Vere apiri: farriri: rucari. Tertio incēdi uerno. Quo maturius incēdius est: hoc melius prouenit. Itaq; harūdinētis maxime cōuenit quæ festinat̄ incēdi. Sarriri iubet idem nō anteq̄ aspagus natus fuerit: ne in farriedo radices uexent̄. Ex eo uelli asparagum ab radice. Nā si defringat̄: stirpētere: & intermori. Velli donec in semē eat. Id autem maturefcere ad uer: incendiq; ac rursus cum apparuerint asparagi farriri ac stercorari. Ac post annos nouē cum iā uetus sit: digeri subactō solo stercoratoq;. Tum spōgiis feri singulorūq; pedum interuallo. Quin & ouillo fimo nominatim uti: quoniam aliud hærbasceret: nec q̄q; poltea tentatū utilius apparuit: nisi q; circa idus februarii defosso semine acruatis puulis scrobibus serunt: plurimūq; maceratum fimo. Dein nexis inter se radicibus spongias factas post æquinoctiū autūni disponunt pedalibus interuallis: fertilitate in denos annos durate. Nullum gratius iis solum q̄ rauennatium. Hortorū indicauimus corrudam. Hunc intelligimus siluestrē asparagum: quē græci orminū aut mycanton uocat̄ aliisue noībus. Inuenio nasci & arietis cornibus tuis atq; defossis. Poterāt uideri dicta omnia quæ in præcio sunt: nisi restaret res maximi quæstus nō sine pudore dicenda. Certum est quippe carduos apud carthaginē magnā cordubāq; p̄cipue festertia sena milia e paruis iis reddere: quoniam portēta quoq; terræ in ganeā uertimus. Et nā ea quæ refugiūt quadrupedes cōsciæ. Carduos ergo duobus modis serunt autumno: plātā & semine ante nonas martias. Plantāq; quæ ex eo disponentur ante idus Nouēbris aut in locis frigidis circa fauonium. Stercorant̄ etiam si placet: latiusq; proueniunt. Ocimum parilibus optime feri ferunt. Quidam & autumno: iubētq; cum hyeme serat̄: aceto semē perfundi. Eruca quoq; & nasturtium uel æstate uel hyeme facillimæ nascūtur. Eruca p̄cipue frigorū cōtēptrix diuersa est q̄ lactuca naturæ. Concitat̄ ueneris. Iccirco iungitur illi fere in cibis: ut nimio frigori parferuor imixtus tēperamentum æquet. Nasturtium nomē accepit a narium tormento. Et inde uigoris significatio p̄uerbio id uocabulo usurpauit ueluti torporē excitantis. In arabia mire amplitudinis dicit̄

NONVSDECIMVS

gigni, Ruta quoq; feritur fauonio & ab æqnoctio autūni: odit hyemē & humorē ac simū. Apricis gaudet & siccis: terra q̄ maxime lateritia. Cinere uult nutriri. Hic & semini miscet: ut careat erucis. Auctori-
 ras etiā peculiaris apud antiquos ei fuit. Inuenio mustū rutatū populo datū a Cornelio Cethego in cōsu-
 latu collega. Q. Flamini comitiis pactis. Amicitia est ei & cū fico in tantū ut nusq; lætior proueniat q̄ sub
 hac arbore. Serif & furculo melius in pforatā fabā: inditog; succo nutrit cōprehēdendo furculū. Seritur
 & a seipsā. Nāq; incuruato cacumine alicuius rami cū attigerit terrā statim radicat. Eadē & in ocimo na-
 tura: nisi q; difficilius crescit. Sed durata runcat non sine difficultate puenientibus ulceribus: ni munitis
 manibus id fiat: oleoue defensis. Concidunt autē & eius folia: seruāturq; fasciculis. Ab æqnoctio uerno le-
 ritur apium semine paulū in pila pulsato. Crispus sic putant fieri: aut si fatū calceē cylindro pedibusue.
 Propriū ei q; colorē mutat. Honos ipsi in achaia coronare uictores sacri certaminis nemeæ. Eodē tēpo-
 re feritur menta planta: uel si nondū germinat: spongia: minus hæc humido gaudet. Aestate uiret. Hye-
 me flauescit. Genus eius siluestre mentastrū est. Et hoc ppagatur ut uitis: uel si inuersi rami serant. Men-
 tæ nomē suauitas odoris apud græcos mutauit: cū alioquin minthes uocaret. Vnde ueteres nostri no-
 men declinauerunt. Grato mēta mensas odore pcurrit in rusticis dapibus Semel fata diutina ætate du-
 rat. Cōgruit pulegio cuius natura in carnatiis reflorescens sæpius dicta est. Hæc quoq; seruent simili ge-
 nere: mentā dico pulegiūq; & nepitā. Cōdimētog; tamen oīumq; fastidiis ciminū amicissimū. Nascit in
 summa tellure uix hærens: & sublime tendens. In putribus & calidis maxime locis medio serēdum ue-
 re. Altege eius genus siluestre: quod rusticum uocant: alii thebaicum: si tritū ex aqua poterit: in dolore
 stomachi prodest. In carpentina nostri orbis maxime laudatur. Alioquin æthiopico africoq; palma est.
 Quidā huic ægyptium pferunt. Sed p̄cipue olusatrum miræ naturæ est. Hipposelinū græci uocant: alii
 smyrnium. E lachryma caudicis sui nascitur. Serif & radice. Succum eius qui colligūt murræ saporem
 habere dicunt. Auctor est Theophrastus murræ fata natum. Hipposelinum ueteres p̄ceperāt in locis in-
 cultis lapidosis iuxta maceriā feri. Nūc & repasinato feritur: & a fauonio post æquinoctium autūnum.
 Quippe cum capparit quoq; seratur siccis maxime: area in defossu cauata: ripisq; undiq; circūstructis la-
 pide: alias euagatur per agros: & cogit solū sterilefcere. Florent æstate. Viret usq; ad uergiliæ occasum.
 Sabulosis familiarissimū. Vitia eius quod trans maria nascitur diximus inter peregrinos frutices. Pere-
 grinum & careum gentis suæ noīe appellatum culminis p̄cipale. In quacūq; terra feri uult rōne eadē
 qua olusatrum. Laudatissimum tamen in caria: proximū phrygia. Ligusticū siluestre est. In liguriæ suæ
 montibus serif. Vbiq; suauius satiū: sed sine uiribus. Panacē aliqui uocāt. Crateias apud græcos cunilā
 bubulā eo noīe appellat. Cæteri fere cunizamidē: cunilaginé. Thymbriā uero quæ sit cunila. Hæc apud
 nos habet uocabulū & aliud satireia dicta in cōdimentario genere. Serif mēse februario: origano æmu-
 la. Nusq; utrūq; addit: quippe similis effectus. Sed cunilæ ægyptiū organū tantū præfert. Peregrinū fu-
 it & lepidium. Serif a fauonio. Dein cū fruticauerit: iuxta terrā præcidit. Tunc runcat: stercoraturq;. Per
 bienniū hæc. Postea iisdē fruticibus utunt: si nō sæuitia hyemis ingrauat: quādo impatientissimum est
 frigog;. Exit & in cubitalē altitudinē: foliis laurinis sed mollibus. Vfusq; eius nō sine lacte. Gyt pistrinis:
 anisum & anetū culinis & medicis nascunt. Sagapenū & ipsum in hortis quidē: sed medicinæ tantum.
 Sunt quædā comitātia aliog; fati: ut papauer: nāq; cū brassica serif. Ac portulaca & eruca cum lactuca.
 Papaueris fatiui tria genera. Cādidiū cuius semē tostū in secunda mensā cum mulle apud antiquos ede-
 bat. Hoc & panis rustici crustæ inspergit ad fuso ouo inhæres. Vbi inferiorē crustā apio: gytq; cerilai sa-
 pore condiunt. Altege genus papaueris nigrū: cuius scapo inciso lacteus succus exprimitur. Terriū genus
 rhœā uocant græci: id nostri erraticū. Spōte quidē: sed in aruis: cū hordeo maxime nascit: erucæ simile:
 cubitali altitudinē: flore ruffo & p̄tinus deciduo: unde & nomen a græcis accepit. De reliquis generibus
 papaueris sponte nascentis docebimus in medicinæ loco. Fuisse autē in honore apud romanos semp in
 dicio est Tarquinius Supbus, qui legatis a filio missis decutiēdo papauera in orto altissima sanguinari-
 um illud responsum hac facti ambage reddidit. Rursus alio comitatu æquinoctio autūni serunt corian-
 drū: anetum: atriplex: maluæ: lapati: cerepoloum: qđ paderota græci uocāt: & acerrimū sapore: ignei ef-
 fectus ac saluberrimū corpori. Sinapi nulla cultura: melius ramē planta relata. Quin e diuerso uis est fa-
 to semel eo liberare locum: quoniā semen cadens p̄tinus uiret. Vfus eius etiā pro pulmentario in patel-
 lis decocto citra intellectum acrimoniæ. Coquunt & folia sicut reliquog; oleog;. Sunt autē trium gene-
 rum. Vnum gracile: altege rapi foliis simile: tertiū erucæ. Semen optimum ægyptium. Atheniēses napi
 appellauerūt: alii taphii: alii saurion. Serpylo & sisimbrio mōtes pleriq; scatēt: sicut thracia. Aut aquæ de-
 ferūt ex iis auillos ramos: seruntq;. Item sicyone ex suis montibus: & athenis: & hymeto. Simili modo
 & sisimbrium serunt. Lætissimum nascit in puteorum parietibus & circa piscinas & stagna.

De sceniculo & canabe.

CA. IX.

Eliqua sunt ferulacei generis ceu sceniculum: anguibus (ut diximus) gratissimum: ad condien-
 da plurima cum inaruerit. Eiq; perq; similis taphia: de qua diximus inter externos frutices. De
 inde utilissima funibus canabis feritur a fauonio. Quo densior est eo tenerior. Semē eius cum
 est maturum ab æquinoctio autumnū defringitur: & sole aut uento aut fumo siccat. Ipsa canabis uelli-
 tur post uindemiam: ac lucubrationibus decorticata purgatur. Optima alabādica: plagarum præcipue
 usibus. Tria ibi eius genera. Improbatur cortici proximū aut medullæ. Laudatissimum est e medio:
 quæ mesa uocatur. Secūda milasea. Quod ad proceritatem quidem attinet: rosea agri sabini arborum
 altitudinem æquat. Ferulæ duo genera in peregrinis fruticibus diximus. Semen eius in italia cibus est.

Conditur quippe duratq; in urceis uel anni spatio. Duo ea genera, Caules & racemi. Corymbiam hanc uocant: corymbosq; quos condiunt.

De morbis hortorū: & remedia circa formicas & erucas & culices. CA. X.

Orbos hortensia quoq; sentiunt: sicut reliqua terræ sata. Nanq; & ocimū se necat: degeneratq; rite in serpillum: & sisimbrium in calamintham. Et ex semine brassicæ ueteris rapæ fiunt atq; inuicem: enecatur cymīnū ab uno dorso nisi repurgetur. Est autem unicaule: radice bulbo sili: non nisi in solo gracili nascens. Alias priuatim cymini morbus scabies. Et ocimum sub canis ortu pallefcit. Omnia uero accessu mulieris menstrualis flauescunt. Bestiolarum quoq; genera innascuntur. Napis culices: raphano erucæ: & uermiculi. Item lactucis & oleri. Vtriusq; hoc amplius limaces & coelæ. Porro uero priuatim animalia: quæ facillime stercore iniecto capiuntur condentia in id se. Ferro quoq; non expedire tangi rutam: cunilam: mentam: ocimum: auctor est Sabinus Tyro in libro cepuricon. quem Mœcenati dicauit. Item contra formicas non minimum hortorum exitium: si non sint rigui: remedium mōstrauit. Limo marino aut cinere obturatis earum foraminibus. Sed efficacissime heliotropio hærba necantur. Quidam & quā diluto latere crudo inimicam eis putant. Naporum medicinæ sunt: siliquas una seri: sicut olerum cicer. Arcet enim erucas. Quæ si omissa iam natae sint: remedium absinthii succus decocti inspersus & sedi: quā aizonom uocant. Genus hoc hærbae diximus. Semen oleorum si succo eius madefactum feratur: olera nulli animalium obnoxia futura tradūt. In totum uero nec erucas si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere foeminae dumtaxat. Auerfus erucas & cancrum fluuitialem in medio horto suspensum auxiliari narrant. Sunt qui sanguineis uirgis tangant ea: quæ nolunt his obnoxia esse. Infestant & culices hortos riguos præcipuæ si sunt arbusculæ aliquæ. Hi galbano accenso fugantur.

Quæ magis sint fortia uel minus: & quibus falsæ aquæ p̄sint. CA. XI.

Am quod ad permutationem seminum attinet: quibusdam ex iis firmitas maior est: ut coriandro: betæ: porro: nasturtio: sinapi: erucæ: cunilæ: & fere acribus. Infirmiora autem sunt atriplici: ocimo: cucurbitæ: cucumi: & æstiuia omnia hybernis magis durant: minime autem getium. Sed ex iis quæ sunt fortissima nullum ultra quadrimum utile est dumtaxat ferēdo. Cunilis & ultra tempestiua sunt. Peculiaris medicina raphano: betæ: rutæ: cunilæ: in falsis aquis quæ plurimū suauitati & fertilitati cōferunt. Cæteris dulcius aquarum rigua p̄sunt. Vtilissima ex iis aquæ frigidissima: & quæ potu suauissima. Minus utiles estagno: & quas silices inducunt: quoniā hærbarum semina inuehunt. Præcipue tamen hymbres alunt. Nam & bestiolæ innascentes necantur.

Ratio rigandorum hortorum: & quæ translata meliora fiant: & de succis hortensiorum & saporibus. CA. XII.

Is horæ rigandi matutina atq; uespera: ne inferuescat aqua sole. Ocimo tantum & meridiana etiam. Satum celerrime erumpere putant inter initia feruenti aqua aspersum. Omnia autem translata meliora grandioraq; fiunt: maxime porri: napiq;. In translatione & medicina est: desinuntq; sentire iniurias: ut getium: porrum: raphani: apium: lactucæ: rapa: cucumis. Omnia autem siluestria fere sunt: & foliis minora & caulibus: succo acriora: sicut cunila: organum: ruta. Solūmodo ex omnibus lapatum siluestre melius. Hoc isatiuum rumex uocatur: nasciturq; fortissimum. Traditur semel satum durare: nec unq; uitari terra maxime iuxta aquā. Vfus eius cum p̄sana rātum in cibis leuiorem gratioremq; saporem præstat. Siluestre ad multa medicamēta utile est. Adeoq; nihil amisit cura ut carmine quoq; comprehensum reppererim: in fabis caprini fimi singulis cauatis: si porri: erucæ: lactucæ: apii: intubi: nasturtii semina inclusa serātur: mire prouenire. Quæ sunt siluestria eadem in satiuis ficiōra intelliguntur & acutiora. Nanq; & succorum saporumq; dicenda differentia est: uel maior in iis q̄ pomis. Sunt autem acres cunilæ: origani: nasturtii: sinapis. Amari absinthii: centaureæ. Aquatiles cucumeris: cucurbitæ: lactucæ. Acuti tantum cunilæ. Acuti & odorati apii: aneti: foeniculi. Salsus tantum est saporibus non nascitur: alioquin extra insidit pulueris modo: & circulis tantum aquæ ut intelligatur uana ceu plerunq; uitæ persuasio. Panax piperis saporem reddit: magis etiam siliquastrum: ob id piperitidis nomine accepto. Libanotis odorem thuris: murra myrrhæ. De panace abūde dictum est. Libanotis locis putridis & macris ac rosicidis seritur. Radicem habet olusatris: nihil a thure differentē. Vfus eius post annum stomacho saluberrimus. Quidam eam nomine alio rosmarinum appellāt. Et smyrnium olus seritur iisdem locis. Myrramq; radicem recipit. Eadem & siliquastrum satio. Reliqua a cæteris & odore & sapore differunt: ut anetum. Tantaq; est diuersitas atq; uis: ut nō solum aliud alio mutetur: sed etiam in totum auferatur. Apio eximi in coctis aufoniis aceto: in eodem cellario in saccis odorē uino grauem. Et hætenus hortensia dicta sint ciborum gratia dumtaxat. Maximum quidem opus in iisdem naturæ restat: quoniam prouentus tantum adhuc summasq; quasdam tractauimus. Vera autem cuiusq; natura non nisi medico effectu prænosci potest: opus ingens occultumq; diuinitatis: & quo nullum reperiri possit maius. Ne singulis id rebus contexeremus, iusta fecit ratio: cum ad alios medendi desideria pertinerent: longius utriusq; dilationibus futuris si miscuissemus. Nunc suis quæq; partibus constabunt: poterunt a uolentibus iungi.

AXIMVM HINC OPVS NATVRAE ORDIEMVR ET CIBOS suos homini narrabimus: fateriq; cogemus ignota esse p quæ uiuat. Nemo id paruum ac modicū existimauerit nominū uilitate deceptus. Pax secū in his aut bellum naturæ dicetur: odia amicitiaq; rez; surdaz; ac sensu carentiū. Et quo magis miremur oia ea hoīum causa quod græci sympathiam appellauerunt: quibus cuncta constant. ignes aquis restinguētibus aquam sole deuorante; luna pariente; altero alterius iniuria deficiente sydere. Atq; ut a sublimioribus recedamus: ferrum ad se trahente magnete lapide: & allio rursus abigente a sese. Adamantem opum gaudium infra gilem omni cætera ui inuictum sanguine hircino rumpente. Quæq; alia in suis dicemus locis paria uel maiora mira. Tantum uenia sit a minimis: sed a salutaribus ordiemur. Primumq; ab hortensibus.

De cucumere siluestri & elaterio.

CA. I.

Cucumim siluestrem esse diximus multo infra magnitudinem satiu. Ex eo fit medicamētum quod uocatur elaterium succo exp̄sso e semine. Cuius causa nisi maturius incidat: semen exilit oculoz; etiā periculo. Seruat autē decerptus una nocte. Postero die incidit harundine. Semen quoq; cinere cōspergitur ad coerendā succi abundantia. Qui expressus suscipit aqua cælesti: atq; subsidet. Deinde in sole cogitur in pastillos ad magnos mortaliū usus. Obscuritates & uitia oculoz; sanat: genarūq; ulcera. Tradūt hoc succo tactis radicibus uitū nō attingi uuas ab aibus. Radix autē ex aceto cocta podagris illinit. Succoz; dentiū dolori medet. Arida cū resina ipetiginē & scabiem quā psoram & lichenas uocat. Parotidas & panos sanat. Et cicatricibus colorem reddit. Et foliorum succus aibus surdis cum aceto instillatur. Elaterium tempestiuum est autumno. Nec ullum ex medicamentis longiore æuo durat. Incipit a bimatu. Si quis recētiore uti uelit: pastillos in nouo fictili igne lento i aceto domet. Idq; melius quo uestutius erit. Quē iam ducentis annis seruatum esse auctor est Theophrastus. Et usq; ab quinquagesimum lucernarū lumina extinguit. Hoc enim ueri experimentum est: si admotū priuig; extinguat lintillare sursum ac deorsum cogat. Pallidū ac leue hærbaceo: ac scabro melius: ac leniter amarum. Putant conceptus adalligato semine adiuuari: si terram non attigerit. Partus uero si in arietis lana alligatum inscientis lumbis fuerit: ita ut protinus ab ea eximatur: & rapiatur extra domum ipsam. Cucumim qui magnificenti nasci præcipuum in arabia: mox cyrenis. Alii in arcadia tradūt similem heliotropo. Cuius inter folia & ramos prouenire magnitudinis nucis iuglādis semen. Esse autem ad speciem scorpionis cauda reflexa: sed candida. Aliqui etiam ab eo scorpionum cucumim uocunt efficacissime contra scorpionum iectus: & semine & elaterio. Et ad purgandum uterum aluoz;. Modus portione uirium ab dimidio obdolo ad solitum. Copiosius necat. Sic & contra phthiriasin bibitur. Et hydropisef illitū. Anginas & arterias cū melle & oleo uetere sanat.

De anguino cucumere: siue erratico: & de satiuo: & de pepone.

CA. II.

Uti hūc esse apud nos qui anguinus uocat: ab aliis erraticus arbitrant. Quo decocto sp̄sa mures de eius medicina nō attingunt. Idē podagris cū articuloz; morbis decoctū in aceto illinunt p̄sentaneo remedio. Lumboz; uero dolori semine sole siccato dein trito. xxx. denarioz; pōdere in hemina dato aquæ. Sanat & humores subitos illitū cum lacte mulieq;. Purgat eas elateriū. Sed grauidis abortū facit. Suspiriosis p̄dest. Morbo uero regio in nares coniectū. Lētigines & maculas e facie tollit in sole illitum. Multi eadē oia satiuis attribuunt. Magnū etiā in eis momenti. Nāq; & eoz; semen quātū tres digyti apprehenderint cū cumino tritum potumq; in uino tussientibus auxiliat. Sed & phreneticis in lacte mulieris. Et dysentericis acetabuli mensura. Purulēta autē expuentibus cū cumino pari pondere. Et iocineris uitis in aqua mulsā. Urinā mouet ex uino dulci. Et in renū dolore clysteribus simul cū cumino infundit. Penopes refrigerant maxime in cibo: & emolliunt aluū. Caro eoz; epiphoris oculorum aut doloribus imponit. Radix sanat ulcera cōcreta in modum faui: quē cerion uocat. Eadē cōtrahit uomitiones siccat in farina tusa. Dat quattuor obolis in aqua mulsā: ita ut qui biberit quingentos postea passus ambulet. Hæc farina & in smegmata adiicit. Cortex quoq; uomitionē mouet: faciē purgat. Hoc & folia cuiuscūq; satiuū illita. Eadē cū melle epinyctidas sanāt. Cum uino canis morsus. Item millepedem sepa græci uocant: oblungā: pilosis pedibus: pecori p̄cipue nociuā. Morsum tumor insequit: & putrescit locus ipse. Cucumis odore defectum animi coctos derafo cortice ex oleo aceto & melle iucūdiore esse certum est.

De cucurbita siluestri & rapo.

CA. III.

Cucurbita siluestris quoq; inuenitur somphos a græcis appellata inanis: unde & nomen: digyta li crassitudine: non nisi in saxosis nascens. Huius commaducatae succus stomacho admodum prodest. Colocinthis uocat alia: ipsa plena: sed minor q̄ satiuā. Vtilior pallida: quādo eius sunt medicina. Hærbacea arefacta per se inanit aluum. Infusa quoq; clysteribus intestinoz; oīum uitis medetur & renum: & lumborum: & paralisi eiecto semine: aqua mulsā in ea coquitur ad dimidias: sic tussienti infunditur obolis quattuor. Pōdest & stomacho farinae aridæ pilulis cum decocto melle sumptis. In morbo uero regio utiliter semina eius insumunt & protinus aqua mulsā. Carnes eius cū absintio & sale dentium dolorē tollunt. Succus uero cū aceto caletus mobiles sistit. Itē spinæ & lumboz; ac coxaz;

LIBER

dolores: cum oleo si fricet. Præterea mihi dictu. Semina eius si fuerint pari numero adalligata febribus sanare dicunt: quas græci perihodicas uocant. Satiuæ quoque rasæ succus tepefactus auribus medet. Caro eius interior sine semine clavis dedū & suppurationibus: quæ græci uocant apostemata. Decoctæ aut uniuersæ succus dētium motus stabilit. Dolores inhibet. Vinū cū ea seruefactū oculorū etiā impetus. Folia eius etiā cum recentibus cupressi contusa & imposita. Ipsa quoque tosta in argilla ac trita cū adipe anseris uulneribus medet. Necnon ramentis corticis recentes podagras refrigerat: & ardores capitis: & maxime infantum. Et ignes sacros de strigmentis uelis impositis uel seminibus. Succus ex strigmentis illitus cū rosaceo & aceto febrium ardores refrigerat. Aridæ cinis impositus mire combusta sanat. Chrysippus medicus dānabat eas in cibus. Sed oīum cōfessu stomacho utilissimæ iudicant: & interaneorū uel ficarū exulcerationibus. Est & rapo uis medica. Ferniones seruens impositū sanat. Itē frigus pellis e pedibus aqua decoctus. Et ius seruens podagris etiā frigidis medet. Et crudū tusum cū sale cuiusque uino pedū. Semen illitū & potū in uino cōtra serpentes & toxica salutare esse p̄ditur. A multis uero antidoti uim habere in uino & oleo. Democritus in totū eū abdicauit in cibus p̄ inflatōes. Diocles magnis laudibus extulit: etiā uenerē stimulari ab eo p̄fessus. Itē Dionysius. Magis si eruca condiret. Tosta quoque articulorū dolori cū adipe p̄dest. Siluestre rapū in aruis maxime nascit: fruticosum: semine candido: duplo maiore q̄ papaueris. Hoc ad albicandam cutem in facie totorū corpore utunt mixta urina pari mensura. Nam (ut supra diximus) erui: hordei: & tritici: & lupini radix ad omnia inutilis.

De napogæ differentiis: & raphano siluestri: & raphano satiuo: & pastinaca. CA. IIII.

Apogæ duas differentias & in medicina græci seruant. Angulosis foliorum caulibus florētis & quod bulion uocant: purgationibus foeminarū & uesciæ. Et urinæ utile decoctū potū ex aqua mulsa: uel succi drachma. Semē dysentericis tostū tritū in aqua calida e cyathis quattuor. Sed urinam inhibet: si non lini semen una bibat. Alterum genus buniada appellat: & raphano & rapo simile. Seminis præclari contra uenena: ob id & antidotis utunt illo. Raphanū & siluestre esse diximus. Laudatissimum in arcadia: q̄q̄ & alibi nascitur: utilior urinæ dūtaxat eiiciendæ. Cætero bilem detrahit. Præterea cortices in uino. Præterea quæ circa eos dicta sunt stomachum purgat: pituitā extenuant: urinam concitant. Est æstiuosus in italia & armoratiā uocant satiuam. Satiui uero decocti mane poti ad ternos ciathos cōminuunt & eiiciunt calculos. Idem in posca decocti contra serpentū morsus illinunt. Ad tussim etiam mane ieiunis raphanus prodest cū melle. Semen eorū tostū ipsumque cōmanducandum ad lagaraponon. In aqua foliis eis decoctis bibere uel succū ipsius cyathis binis. Cōtra phlegmoni ipsos illinere tusos utile. Incohantibus uero recētem uellicē cū melle. Vetenosis autē q̄ acerrimos mādere. Semē quoque tostum dein contritū cū melle suspensiois. lidē & contra uenena p̄sunt. Cæteræ cerastis scorpionibus aduersas: uel ipso semine infectis manibus impune tractabilibus. Imposito raphano scorpionibus moriuntur. Salutare & cōtra fungorū aut hyoscyami uenena æque ut Nicāder tradit. Et contra uiscum quoque dari Apollodori duo iubent scyllæus & tarētinus. Scyllæus semen ex aqua tritū: tarētinus succū. Lyenē itē extenuat. Iocineri profunt: & lumborū doloribus. Hydropicis quoque ex aceto aut sinapi sumpti & lethargicis. Praxagoras & eliosis dandos censet. Plistonices & colicis. Intestinorū ulcera sanant. At purulenta præcordiorū si cum melle edant. Quidā ad hæc coquere eos in luto illitos malūt. Sic & foeminas purgari. Ex aceto & melle sumpti intestinorū animalia detrahūt. Itē ad tertias decocto eorū potō cum uino entherocelis profunt. Sanguinem quoque inutile sic extrahunt. Medius ad hæc & sanguinē excreantibus coctos dari iubet. Et puerperis ad lactis copiā augēdam. Hippocrates capillos mulierū defluos fricari raphanis: & super umbilicum imponi contra tormenta uulvæ. Reducunt & cicatricem ad colorem. Semen quoque ex aqua impositum sistit ulcera: quæ phagedenas uocāt. Democritus uenerem hoc cibo stimulari putat. Ob id fortassis uoci nocere aliqui tradiderunt. Folia quæ in oblongis tantū nascunt excitate oculorū aciem dicunt. Vbi uero acrior raphani medicina admota sit: hyosopum dari protinus imperant. Hæc anthipathia est. Et aurium grauitati succū raphani instillant. Nā uomituris summo cibo esse eos utilissimum est. Pastinacæ simile hibiscum: quod molochen agrian uocāt: & aliqui plistolochiam. Vlcibus: charthilagini ossibus fractis medetur. Folia eius ex aqua pota aluū soluūt: serpentes abigunt. Apum: uel sparum: carbonum ictibus illita medetur. Radicem eius ante solis ortum erutam inuoluunt lana coloris quem natiuum uocant. Præterea ouis: quæ foemina peperit. Strumisque uel suppuratis alligant. Quidam ad hunc usum auro effodiendam censent. Cauendumque ne terram attingāt. Celsus podagris quæ sine tumore sunt radicem eius in uino decoctam imponi iubet.

De staphylino siue pastinaca & gigido & sisere & sesilli & inula & de cepe siluestri. CA. V.

Leges genus est staphylinos: quod pastinacæ erraticæ uocāt. Eius semē cōtrarium & in uino potum tumentē aluū & suffocationes mulierū doloresque lenit: in ratum ut uulvas corrigat. Illitū quoque passionibus uentris eorū prodest. Viris uero p̄dest cū panis portioe aqua tritū. Ex uino potū cōtra uentris dolores. Pellit & urinā: & phagedenas ulceque sistit recēs cū melle impositū. Vel aridæ farinæ ispersam radicē eius. Dieuces cōtra iocineris ac lyeuisilium: lumborū: & renū uitia ex aqua mulsa dari iubet. Cleophantus & dysentericis ueteribus. Philiston in lacte coquit: & ad straguriā dar radicis uncias quattuor. Ex aqua hydropicis: similiter & opistotonicis: & pleureticis: & comitialibus. Habētes eam feriri a serpentibus negant. Aut qui ante gustauerint nō lædi. Percussis imponit cum axūgia. Folia contra cruditates manduntur. Orpheus amatorium inesse staphylino dixit: fortassis quoniā uenerem stimulari hoc cibo certum est. Ideo conceptus adiuuare aliqui p̄diderunt. Ad reliq̄ & satiuam pollet. Effr

VIGESIMVS

cacio r tamē siluestris: magisq; in petrosis nata, Semē satiuæ quoq; contra scorpionum ictus ex uino aut posca salutare est, Radice eius circūscalpri dētes dolore liberant, Syria in hortis oposissima. Inde quoq; est puerbiū græcis. Multa syrog; olera. Simillimā staphylino hærba ferit: quā ali gigidio uocant: renuuius tamē & amarius: eiusdēq; effectus ē. Coctū crudūq; stomachi magna utilitate. Siccat. n. ex alto oēs humores eius. Sifer erraticū satiuo simile ē & effectū. Stomacū excitat. Fastigiū astringit. Ex aceto lasepitiato sumptū: aut ex pipere & mullō: uel ex agro urinā ciet (ut Opiniō credit) & uenerē. In eadē snia est Diocles. Præterea cordi cōuenire cōualescentiū. Aut post multas uomitiōes per q̄ utile. Heraclides contra argentū uiuū dedit. Et ueneri subinde offensantē ægrisq; se recolligētibus. Hūc Heliū iō stomacho utile uideri dixit: quoniā nemo tres siferes edēdo cōtinuaret. Esse tamē utile cōualescentibus: & ad uitā trāseuntibus. Satiui priuatim succus cū lacte caprino potus sistit aluū. Et quoniā plerōsq; similitudo no minū græcoq; cōfundit: cōteximus & de sesili: sed hoc est uulgaris notitiā. Optimū masiliense. Lato. n. grano & fuluo est. Secūdū æthiopicū nigrius. Creticū odoratissimū oīum. Radix iucūdi odoris est. Semen eius esse & uultures dicunt. Prodest hoī ad tussim ueterē. Rupta: cōuulsa: & in uino albo potū. Itē opisthonicis: & iocinez uitiis: & torminibus: & strāguriæ: duax aut triū ligulax mēsurā. Sūt & folia utilia: ut quæ partus adiuuent etiā q̄drupedū. Hoc maxime pasci dicunt ceruæ pituræ. Illiniē & igni sacro. Multū in summo cibo cōcoctionibus cōfert uel folio uel semine. Quadrupedū quoq; aluū sistit: siue tritū potui infusum: siue mādendo cōmanducatū e sale. Boum morbis medet: uel si cōtritū infunditur. Inula quoq; a ieiunis cōmāducata dētes cōfirmat: si ut eruta est terram non attingit. Cōdita tussim emundat. Radicis uero decoctā luccus tineas pellit. Siccata aut in umbra farina tusa & cōuulsa & inflationibus & arcteriis medet. Venenatōq; morsus abigit. Folia ex uino lumbog; dolori illinunt. Cepæ siluestres nō sunt satiuæ olfatu ipso & delachrymationi & caligini medent. Magis uero succi inunctione. Somnū etiā facere tradunt. Et ulcera oris sanare cōmanducata cū pane. Et canis morsus uirides ex aceto illitæ: aut siccæ cū melle & uino: ita ut post diē tertium soluant. Sic & tritæ sanant. Tostā in cinerē ephoris multi iposuerē cū farina hordeacea. & genitaliū ulceribus. Succo & cicatrices oculog; & albugines & argemas inunxere: & serpentiū morsus: & oīa ulcera cum melle. Itē auriculax cum lacte mulieq; & in iisdē sonitum ac grauitatē emedantes cum adipe anserino aut cum melle stillauere: & ex aqua bibendum dederunt repēte obmutescētib; . In dolore quoq; ad dētes colluēdos instillauere: & plagis bestiag; oīum priuatim scorpionum. Alopecias fricuerē & psoras tussis cepis. Coctas dysentericis uelcēdas dederē. Et cōtra lumbog; dolores. Purgamēta quoq; eaq; cremata in cinerē illinentes ex aceto serpentiū morsibus. In ipsas quoq; multipedes ex aceto. Reliqua iter medicos mira diuersitas. Proximi inutilia esse p̄cordiis & cōcoctioni. Inflationēq; & sitim facere dixerunt. Asclepiadis schola ad ualidum quoq; colorē profici in cibo. Et si succum ieiuni quottidie edāt firmitatē ualitudinis custodiri. Stomacho utilia esse: ac spiritus agitationi. Vētre mōllire. Hæmorrhoidas pellere subditas p̄ balanis. Succum cum succo sceniculi cōtra incipientes hydropises mire pficere. Itē contra anginas rutæ & melle. Excitari eisdē lethargicos. Varro quæ sale aut aceto pisa est arefactaq; uermiculis non infestari auctor est.

De porro sectiuo & capitato: & de allio.

CA. VI.

Porro sectiuo p̄fluua sanguinis sisti in naribus cōtrito eo obturatis: uel gallæ mixto: aut mētæ Itē ex abortu p̄fluua potu succo cū lacte mulieq; : tussi etiā ueteri: ac pectoris & pulmonis etiā uitiis medet. Illitis foliis sanant ambustæ epinyctides: ita uocat ulcus acie hebetans: & in angulo oculi p̄petim humor emanās. Quidā eodē noīe appellāt pustulas liuētes: ac noctibus inquietātes. Et alia ulcera cū melle trito. Vel bestiag; morsus ex aceto. Itē serpētium aliog; uitia cū felle caprino uel pari mēsurā mulli. Stridores cū lacte mulieris. Capitis dolores: si in nares fundat. Dormiturisue in aurē duobus succi coclearibus: uno mellis. Succus & ad serpētium scorpionūq; ictus in potū bibi cum mero: & ad lumbog; dolores cū uino hemina potus. Sanguinē uero excreatibus & phthificis distillationibus lōgis uel succis: uel ex ipso cibo p̄dest. Itē morbo regio uel hydropicis. Et ad renū dolores cū ptisanæ succo acetabuli mēsurā. Idē modus cū melle uuluas purgat. Tostus uero edis & cōtra fungog; uenena. Imponit & uulneribus. Venerē stimulat. Sitim sedat. Ebrietates discutit. Sed oculog; acie hebetare tradit. Inflationē quoq; facere: quæ tamē stomacho nō noceat: uentrēq; molliat. Voci splēdorē afferit. Capitato maior est ad eadē effectus. Sanguinē reiciētibus succus cū caule aut thuris farina uel acacia dat. Hippocrates & sine alia mixtura dari iuber. Vuluasq; cōtractas aperiri putat. Fœcunditatē etiā fœminax hoc cibo augeri. Cōtritū ex melle ulcera purgare. Tussi & distillationē thoracis. Pulmonis & arteriæ sanat uitia datū in forbitiōe ptisanæ. Vel crudū p̄ter capita sine pane ita ut alternis diebus sūmas. Vel si purulēta excreant. sic & uoci uel ueneri somnog; multū cōfert. Capita bis aq̄ mutata cocta aluū sistūt: & inflationē ueteres. Cortex decoctus illitusq; ificit canos. Allio magna uis: magnæ etiā utilitates cōtra aquag; & quorūlibet locog; mutatiōes serpētes abigit & scopiōes odore. Atq; ut aliq; tradidere ad bestiag; oīum ictibus medet. Potu uel cibo uel illitu priuatim cōtra hemorrhoidas p̄dest. Cū uino reddit uomitū. Ac ne contra araneog; mug; uenentū morsum ualere miremur: aconitū qd̄ alio noīe pardaliāches uocat depellit. Itē hyoscyamū cōtra canis morsus. Inq; uulnera cū melle iponit. Ad serpētū qd̄ ictus potū cū resibus suis. Efficacissime ex oleo illiniē. Atritūq; corpog; ptibus. Vel si uesica itumuerit. Quin & suffitu eo scdōs partus euocari existimauit. Hippocrates: cinere cog; cū oleo capitis ulcera manātia sanitati restituēs. Suispiriosus coctū aliq; crudū id dederē. Diocles hydropicis cū cetaurea aut in fico duplici ad euacuādā aluū Qd̄ efficacius p̄stat uiride cū coriādro in mero potū. Suspiriosus aliq; & tritū in lacte dederunt. Praxago

LIBER

ras & cōtra morbu regium uino miscuit. Et cōtra ileū in oleo & pulve sic illinens. Strumis quoq; Antiq; & ifaniētib; dabāt crudū. Diocles phreneticis elixū. Cōtra anginas tritum iponi & gargazare pdest. Dērium dolorē tribus capitibus in aceto tritis iminuit. Vel si decocta aq; colluant: addaturq; ipum in caua dērium. Auribus etiā iftillatus succus cū adipe anserino. Phthiriales & prurigines potum. Tufum itē cum aceto & nitro. Cōpescit distillationes cū lacte coctū uel tritū pmixtūe caseo molli. Quo genere & rancitatē extenuat. Vel phthifin in fabæ sorbitiōe. In totum autē coctū utilius est crudo: elixumq; tosto. Sic & uoci plus cōfert. Tineas & reliq; aīalia interaneog; pellit in aceto mulso coctum. Tenasmo in pulve medet. Tēpog; doloribus illitū elixum & pustulis coctū cum melle: deīde tritum. Tussi cum adipe uel uusto decoctū uel cum lacte. Aut si sanguis etiā excreet: uel purulenta sint. Et pituitæ sub pruna coctum potum & cum mellis pari mō sumptum. Conuulsis & ruptis cum sale & oleo. Nā cum adipe tumores suspectos sanat. Extrahit fistulis uitia cum sulphure & resina etiā harundies cum pice. Lepras: lichenas lērigines exulcerat: sanatq; cū origano. Vel cinis eius ex oleo & garo illitus. Sic & sacros ignes. Sugillata: aut liuēria ad colorē reducit. Cōbustum ex melle credunt & comitialē morbum sanare: si q; eo in cibo utat ac potiōe. Quartanas quoq; excutere potū caput unum cum laserpitii obolo. In uino austero tussi: & alio mō acceptum. Suppuratiōes quātaslibet sanat: fractæ incoctum fabæ atq; in cibo sumptum donec sanitatē restituat. Facit & somnos: atq; in totū rubicundiora corpora. Venerem quoq; stimulat cum coriādō uiridi tritum potumq; e mero. Vitia eius sunt q; oculos hebetat. Inflationes facit: stomachum lædit copiosius sumptum. sitim gignit. Cæteq; cōtra pituitā & gallinæ & galinaceis pdest. Mixtum farre in cibo iumentis urinam reddere: atq; non torqueri tradunt: si eo trito natura tangatur.

De lactuca siluatica siue caprina: & elopo: & ifati: & lactuca siluestri.

CA. VII.

Actucæ sponte nascentis primum est genus eius quā caprinā uocāt. Qua pisces in mare deiecta
 i ptinus necant qui sunt in pximo. Huius lac expillatum mox in aceto pōdere obolog; duam
 adiecto aquæ uno cyatho hydropicis dat. Caule & foliis cōrutiis asperfo sale nerui incisi sanan
 tur. Eadē trita ex aceto colluta maturinis bis e mēse dentium dolorē phibet. Alteq; est genus qđ græci
 elopon uocāt. Huius folia trita & cum polenta illita ulceribus medent. Hæc in aruis nascit. Tertium ge
 nus est in siluis nascens ifatin uocāt. Huius folia trita cum polenta uulneribus p̄sunt. Quarto infectores
 lanax utuntur: qđ gluustum uocant: simile erat lapatos syluestri foliis nisi q; plura habet: & nigriora: san
 guinem sistit. Phagedenas & putrescentia ulcera quæ serpunt sanat. Itē tumores ante suppurationē. Cō
 tra ignem sacrum radice uel foliis pdest uel ad lyenes pota. Hæc ppria singulis. Cōia autē spōte nascent
 tib;: candor caulis: interdum cubitali lōgitudine: thyrso & foliis scabricia. Ex his rotunda folia & bre
 uia habentē sunt qui hieraciā uocent: quoniā accipitres scalpēdo eā: succog; oculos tingendo obscurita
 tem cum sensere discutiant. Succus oibus candidus: uiribus quoq; papaueri similis. Carpi per mēses in
 ciso caule. Condit in fictili nouo ad multa p̄clarus. Sanat oīa oculoq; uitia cum lacte mulieq;. Arcet nu
 beculas: cicatrices adustioresq; oēs p̄cipue caligines. Imponit etiā oculis in lana cōtra epiphoras. Itē suc
 cus aluum purgat in posca potus ad duos obolos. Serpētium istibus medet in uino potus. Et folia to
 sta thyrusq; triti ex aceto bibunt. Vulneri illinunt maxime cōtra scorpionum ictus. Veg; contra longi
 am cōmixto uino ex aceto. Aliis quoq; uenenis resistunt: exceptis quæ strangulando necant: aut iis quæ
 uellicæ nocēt. Itē psimythio excepto. Imponunt & uētri ex melle atq; aceto ad detrahēda uitia alui. Vri
 næ difficultates succus emēdat. Crateas eum & hydropicis obolis duobus in aceto cyatho uini dari iu
 bet. Quidā & e fatiuis colligunt succo minus efficaci. Peculiares eaq; uires partim iā dictæ sunt. Sōnum
 faciēdi: uenerēq; inhibēdi: æstum refrigerandi stomachum purgādi: sanguinē augēdi. Nunc nō pauca
 restāt quoniā & inflationes discutiant: ructusq; lenes faciunt. Cōcoctiones adiuuant. Cruditatē ipsæ ne
 quaq; faciunt: nec ulla res matorē in cibus auiditatē incitat inhibetq;. Eadē in causa alterutriq; modus est
 Sic & aluū copiosiores soluūt. Modicæ sistunt. Lenticia pituitæ digerūt. Atq; ut aliq; tradiderūt: sensum
 purgāt. Stomachos dissolutos utilissime adiuuāt. Vrinæ usus adiuuant: & oxyporoboli asperitatē addi
 to dulci acrementū aceri temperātes. Si crassior pituita sit: scyllite aut uino absinthite. si & tussis sentiat
 hysopite admixto. Danē coeliacis cū intubo erratico: & ad duriciā p̄cordiog;. Danē & melācolicis candi
 dæ copiosiores: & ad uellicæ uitia. Praxagoras & dysentericis dedit. Ambustis quoq; p̄sunt recētibus pri
 us q̄ pustulæ fiant cū sale illitæ. Vlcerā etiā quæ serpunt coercent initio cū asso nitro. Mox in uino tritæ.
 Igni sacro illinunt. Cōuulsa & luxata caulibus tritis cum polēta ex aqua frigida leniunt. Eruptiones pa
 pulæ ex uino & polenta. In colera quoq; coctas patellis dederūt. Ad qđ utilissimæ q̄ maxime caule: sed
 amaræ. Quidā lacte infundunt. Deferuecti ii caules & stomacho utilissimi tradunt. Sicut somno & sati
 ua maxime lactuca & amara lactēsq; quā miconidē uocauimus. Hoc lac & oculoq; claritati cū muliebrī
 lacte utilissimū esse præcipitur: dum tēpestiue capiti inungunt. Oculoq; uitiis quæ frigore in iis
 facta sunt. Miras & alias inuenio laudes. Thoracis etiā uitiis prodesse non secus q̄ ambrotonū cum mel
 le attico. Purgari & scēminas hoc cibo. Semen fatiuaq; cōtra scorpiones dari. Semine trito ex uino potu
 & libidinum imaginationes in somno compescit. Tentātes aquas nō nocere lactucam edentibus. Qui
 dam tamen frequentiores in cibo officere claritati oculorum tradiderunt.

De generibus betæ & intubis & cichorio & feri genera duo.

CA. VIII.

Ec beta sine remedio est utraq;. Siue candidæ siue nigræ radix recēs & madefacta suspensa fu
 niculo cōtra serpentū morsus efficax esse dicit. Candida beta cocta & cum allio crudo sumpta
 cōtra tineas. Nigræ radices ita in aqua coctæ pruriginē tollūt. Atq; in totū efficacior esse tradit

VIGESIMVS

nigra. Succus eius capitis dolores ueteres & uertigines. Itē sonitum aurium sedat infusus iis. Ciet urinam. Medef dyfentericis iniecta & morbo regio. Dolores quoq; dentium sedat illitus succus. Et cōtra serpentium istus ualer: sed huic radici dūtaxat expressus. Ipsa uero decocta p̄nionibus occurrit. Albæ succus ep̄i phoras sedat fronte illita. A luminis paruo admixto ignē sacrū. Siue oleo trita licet adustis medef. Et cōtra eruptiōes papulaz cocta. Eadē cōtra ulcera quæ serpunt. Illinif & alopetiis cruda. Et ulceribus quæ in capite manant. Succus eius cū melle naribus inditus caput purgat. Coquit & cū lenticula addito aceto: ut uerrē molliat. Validius cocta fluctuationes stomachi sistit & uētris. Est & beta siluestris quā limonion uocat. Alii neuroides: multū minoribus tenuioribusq; ac densioribus foliis. Vndecim sape caulium. Huius folia ambustis utilia: guttātia astringunt. Semen acetabuli mēsurā dyfentericis p̄dest. Aquæ e radice coctæ maculas uestium eluere dicunt: itēq; mēbranarum. Intubi quoq; nō extra remedia sunt. Succus eoz cū rosaceo & aceto capitis dolores lenit. Idēq; cum uino potus iocineribus & uesicæ & epihois imponif. Erraticum apud nos quidā ambubeiam appellauere. In ægypto cichorium uocant qd̄ siluestre sit. Satiuū autē serin: quod est minus & uenosius. Cichorium refrigerat. Inde cibū sumptū & illitū collectiones: succusq; decocti uentrē soluit. Iocineri & renibus & stomacho p̄dest. Itē si in aceto decoquatur: urinæ tormina discutit. Itē morbū regiū e multo si sine febre sit. Vesicā adiuuat. Mulieq; purgationibus quidē decoctū in aqua adeo p̄dest: ut emortuos partus trahat. Adiciūt magi succo totius cū oleo purtos fauorabiles fieri: & quæ uelint facilius impetrare. Quod qdem propter singularem salubritatē alii qui chreston appellant: alii p̄acration. Et siluestre genus alii edypnioda uocat: latioris folii. Stomachum dissolutum astringit cocta. Crudaq; sistit aluum. Et dyfentericis p̄dest magis cum lente Rupta & conuulsa utroq; genere iuuant: item quibus genitura ualitudinis morbo effluat. Seris & ipsa lactucæ similima duum generum est. Siluestris melior. Nigra ista & æstiuā. Deterior hyberna: & cadidior. Vtraq; tamen stomacho utilissima: præcipue quem humor uexat. Cum aceto in cibo refrigerant uel illitæ: discutuntq; & alios q̄ stomachi. Cum polenta siluestrium radices stomachi causa sorbentur. Et cardiacis illinuntur super sinistram mammam & ex aceto. Omnes hæ & podagricis utiles: & sanguinem reiciuntibus. Item quibus genitura fluit alterno dierum potu. Petronius Diodorus qui antilegomena scripsit in totum damnauit: serin multis modis arguens. Sed aliq; omnium opinio resistit.

De brassica & lapsana: & de brassica marina & scylla & de bulbis & bulbine. CA. IX.

Rassicæ laudes longū est exeq; cum & Chrysippus medicus priuatim uolumē ei dicauerit per singula mēbra hois digestū & Dieuches. Ante oēs autē Pythagoras & Cato nō parcius celebrarint. Cuius sniam uel eo diligentius p̄sequi par est: ut noscat qua medicina usus sit annis sexcētis. In tres species diuisere eam græci antiquissimi. Crispam: quā salinada uocauerunt a similitudine apii folioz: stomacho utilē: aluum modice mollientē. Alteram leam latis foliis e caule exeūtibus. Vnde cauloden qdam uocauerunt: nullius in medicina momenti. Tertia est pprie appellata carābe: tenuioribus foliis: & simplicibus: densissimisq; amarior: sed efficacissima. Cato crispā maxime p̄bat: dein leuē: gradibus foliis: caulæ magno. Prodesse tradit capitis doloribus: oculoq; caligini: sinullariōibusq; uel stomachi p̄cordiis. Crudā ex aceto & melle: coriandro: ruta: menta. Laueris radicula sumpta acetabulis duobus martino. Tantāq; esse uim: ut qui terant hæc ualidiores fieri se sentiant. Ergo uel cū uino tritam sorbendā uel ex olei intinctū summendā. Podagræ autē morbiq; articulariis illini cum rutæ coriandri & salis mica hordei farina. Aqua quoq; eius decocta neruos articulosq; mire iuari. Si foueant uulnera & recētia & uetera. Etiā carcinomata quæ nullis aliis medicamentis sanari possint. Foueri prius aqua calida iuber: & bis die tritā imponi. Sic etiā fistulas eluxatas & tumores reuocari: quæq; discuti opus sit: isomnia etiā uigilascq; tollere decoctam si ieiuni edant qui plurimā ex oleo & sale. Tormina si decocta iterū decoquatur: addito oleo & sale cucumino polenta. Si ita sumat sine pane magis p̄futuram: inter reliqua bilem detrahit per uinū nigrum pota. Quin & urinam eius in brassicā potandā elitauerit: asseruari iubet calefactamq; neruis remedio esse. Verba ipsius subiiciam ad exprimendā sniam. Pueros pusillos si laues illa urina: nunq; debiles fieri. Auribus quoq; ex uino succū brassicæ tepidū instillari suadet. Idēq; etiā tarditari audiētium p̄desse asseuerat. Et impetigines eadē sanare sine ulcere. Græcoz quoq; opiniones iam & Catonis causā poni cōuenit in iis dūtaxat quæ ille p̄termisit. Biles detrahere non percoctā putant. Itē aluum soluere. Eadēq; bis coctā sistere. Vno aduersari: ut inimicam uitibus. Antecedente qui cibis cauere ebrietatē. Postea sumpta crapulā discuti. Hūc cibū & oculoq; claritati cōferre multū. Succo uero crudæ angulis uel tantū tactis cū attico melle plurimū. Facillime cōcoqui. Ciboz eo sensum purgari. Erasistrati schola clamat: nihil esse utilius stomacho neruisq;. Ideo paralyticis & tremulis dari iubet: & sanguinē excreantibus. Hippocrates coeliacis dyfentericis bis coctā cum sale. Itē ad tenasmō & renum causas. Lactis quoq; ubertatē puerperis hoc cibo fieri iudicans. Et purgationē foeminis. Crudus quidem caulis si edat: partus quoq; emortuos pelli. Apollodorus aduersus fungoz uenena semen aut succū bibendum cenfer. Philistion opistotōicis succum ex lacte caprino cum sale & melle. Inuenio & a podagra liberatus edendo eā: decoctæq; ius bibēdo. Hoc & cardiacis datum & comitialibus morbis addito sale. Itē spleneticis in uino albo per dies. xl. ictericis necnō & phreneticis radices crudæ succum gargarizādū bibēdūq; demonstrat. Cōtra uero singultus cū coriandro & aneto & melle ac pipere & aceto. Illitā quoq; prodesse inflationibus stomachi. Itē serpentium ictibus. Et sordidis ulceribus ac uetustis: uel ipsa aqua cum hordeacea farina. Succū ex aceto uel cum fœnogræco. Sic aliqui & articulis podagris imponūt. Epinyctidas ac quicqd̄ aliud serpit in corpore imposita leuat: itē repētinas caligines. Has & sū mandif ex aceto. Sugillata

LIBER

uero & alios liuiores. Pura illita lepras & pforas cum alumine rotundo ex aceto. Sic & fluentes capillos retinet. Epicharmus testiu & genitaliu malis hac utilissime iponi asserit. Efficacius eandem cum faba trita. item couulsis cum ruta. Contra ardorem febriliu & stomachi uitia cum rutae semine & ad secundas. Et muris aranei morsus folioz aridoz farina alterutra parte exinanuit. Ex oibus brassica generibus suauissima est & si Cytha inutilis habet: difficilis in coquendo: & renibus contraria: illud quoque non est omnittendu: aqua decoctae ad totum usum laudatam fetere humi effusam. Stirpiu brassicae aridoz cinis iter caustica intelligit. Ad coxendicu dolores cum adipe uetusto. At cum lasere & aceto in uice psilotri euulsis illitus pilis nasci alios prohibet. Bibit & cum oleo subferuefactus uel per se elixus ad couulsa & rupta itus lapsusque ex alto. Nulla ergo sunt crimina brassicae: immo uero apud eosdem aera grauitate facere. Dentibus & gingiuis nocere: & in aegypto pro amaritudine non estur. Siluestris siue erraticae immeso plus effectus laudat Cato: adeo ut aridae quoque farinam in olfatorio collectam uel odore tantum naribus raptu uitia eaque graueolentiaque sanare affirmer. Hanc alii petram uocant inimicissimam uino: quam praecipue uitis fugiat. Aut si non possit fugere: moriat. Folia habet parua: rotunda: laeua: platis oleris similior: cadidior satiuam & hirsutior. Hanc inflatiombus mederi. Melancholicis quoque ac uulneribus recentibus cum melle ita ne soluant ante diem septimum. Strumis fistulis in aqua contrita Chrylippo auctore. Et alii comescere mala corporis quae serpunt: nomas uocant. Item ex crescentia absumere. Cicatrices ad planum reducere. Oris ulcera & tonsillas maducata & cocta succo gargarizato cum melle tollere. Item pforas & lepras ueteres ipsius tribus partibus cum duabus aluminis in aceto acri illitis. Epicharmus satis esse eam contra canis rabiosi morsum iponi. Melius si cum lasere & aceto acri: necari quoque canes ea si desit ex carne. Semine eius tostum auxiliat contra serpentes: fungorumque uenena. In tauri sanguine folia cocta spleneticisque in cibo data & cruda illita cum sulphure & nitro sunt. Item mammarum duriciae. Radicum cinis uuae in faucibus tumenti tactu medet. Et parotidas cum melle illitus reprimat. Serpentiu morsum sanat. Viget brassicae unum & magnu argumentu addemum & mirabile. Crustae si occupet intus uasa oia in quibus aqua feruent in tantu ut non sit eas auellere: si brassica in iis decoquat abscedunt. Inter siluestres brassicas & lapsana est: pedalis altitudinis: hirsutis foliis: napi simillimis: nisi cadidior esset flore. Coquitur in cibo. Aluu leniter emollit. Marina brassica uehementissime ex oibus aluu ciet. Coquitur pro acrimonia cum pingui carne: stomacho inimicissima. Scyllage in medicina alba est quae masculus: foeminae nigrae. Scylla quae cadidissima fuerit utilissima erit. Huic aridis tunicis directis quae reliqua uino est confectum suspenditur lino modicis interuallis. Postea arida frustra in cadum aceti quae asperrimi pendetia immergunt: ita ne ulla parte uas contingant. Hoc fit ante solstitium diebus. xlviij. Gypso deinde oblitus cadus ponit sub tegulis totius diei sole accipientibus. Post eum numquam diebus tollitur uas. Scylla eximit. Acetum transfunditur. Hoc clarior oculorum aciem facit. Salutare est stomachi laterumque doloribus paru sumptum binis diebus. Sed tanta uis est: ut auidius haustum extinctae aera momento aliquo specie prebeat. Prodest & gingiuis & dentibus uel per se comanducata. Tineas & reliqua ueteris aeralia pellit ex aceto & melle sumpta. Linguarum quoque recens subiecta praestat ne hydropici sitim sentiant. Coquitur pluribus modis in olla quae coiciatur in clibanu aut furnum: uel adipe aut luto illita: aut frustatim in patinis. Et cruda siccatur: deinde coeditur. Coquitur quoque in aceto. Tum serpentiu ictibus imponitur. Tosta quoque purgatur: & medium eius iterum in aqua coquitur. Vius sic coctae ad hydropicos: urinam ciendam tribus obolis cum melle & aceto potae. Item spleneticos & stomachicos si non sentiat ulcus: quibus innatet cibum. Ad tormina: regios morbos: tussim ueterem cum suspirio. Discutit & ex foliis strumas: quae drinis diebus soluta. Furfures capitis ad ulcera manatia illita ex oleo cocta. Coquitur & in melle cibi gratia: maxime uti coctione facias. Sic & interiora purgat. Rimas pedum sanat in oleo cocta: & mixta resinae. Semen eius lumborum dolori ex melle imponit. Pythagoras scyllam in limine quoque ianuae suspensam malorum medicamentorum introitu pelle re tradit. Caeterum bulbi ex aceto & sulphure uulneribus in facie medent. Per se uero triti neruorum contractione. Et ex uino porrigines. Succum cum melle canum moribus. Erasistrato placet cum pice. Sanguine idem eos sistere tradit illitos cum melle. Alii si e naribus fluat coriandrū & farinam adiciunt. Theodorus & lichenas ex aceto bulbis curat. Erupentia in capite cum uino austero aut ouo. Et bulbos epiphoris idem illinit: & sic lippitudini medet: aequae uitia quae sunt in facie eorum rubentes maxime in sole illitis cum melle & nitro emendat. Lentiginem cum uino aut cum cumino coctis. Vulneribus quoque mire sunt per se. Aut ut Damion ex mulso: si quinto die soluant. Iisdem & auriculas fractas curat: & testiu pituitas. In articuloz doloribus miscent farinam. In uino cocti illiti uentri duricia praecordiorum emolliunt. Dysentericis in uino ex aqua caelesti temperato dant. Ad couulsa intus cum silphio pilulis fabae magnitudine. Ad sudorem tusi illinunt. Neruis utiles. Ideo & paralyticis dant iuxta in pedibus. Qui sunt ruffi ex his citissime sanant cum melle & sale. Venerem maxime magarici stimulant. Hortensiu partu cum sapa aut passo sumpti. Siluestres interaneorum plagas & uitia cum silphio pilulis deuoratis sedant. Et satiuorum semen contra phalagia bibit in uino: ipsi ex aceto illinuntur contra serpentiu ictus: semen antiqui bibendum infantiu dabant. Flos bulborum tritus crurum maculas: uarietatesque igne factas emendat. Diocles oculos hebetari ab iis putat. Elixos assis minus utiles adiciunt esse: & difficile concoqui ex ui uniuscuiusque naturae. Bulbinem graeci uocant herbarum paracae foliis: rubicundo bulbo. Haec tradit uulneribus mire utilis duntaxat recentibus. Bulbus quem uomitiorum uocant ab effectu folia habet nigra: caeteris longiora utilissimus stomacho cibum.

De asparagi & corruda & libyco & horminio.

CA. X.

Sparagi (ut tradit) cumino quidem addito inflatiōes stomachi colique discutunt. Vērem leniter molliūt. Pectoris & spinæ doloribus intestinorumque uitii sunt. Vino cum coquunt addito ad lū

VIGESIMVS

boꝝ & renū dolores semē tritū oboloꝝ pōdere pre cumini bibi. Venerē stimulat. Vrinā ciēt utilissime: p̄terq̄ q̄ vesicā exulcerat. Radix quoꝝ plurimoꝝ p̄dicatiōe trita & in uino albo pota calculos quoꝝ exturbat. Lūboꝝ & renum dolores sedat. Quidā ad uuluaē dolorē radicē cum uino dulci p̄pinat. Eadē in aceto decocta contra elephantia p̄ficit. Aspago trito cū oleo punctum pungi ab apibus negat. Siluestrē aspagum aliq̄ corrudā: aliq̄ libycum uocat: attici horminiū. Huius ad supradicta oīa efficacior uis: & cādidiōri maior. Regiū morbū extenuant. Veneris cā aquā eoz̄ decoctā bibi iubent ad heminā. Ad idem & semen ualet cum aneto tritū. Ternis utrūq̄ obolis datur. Et ad serpentium ic̄tus succus decoctus. Radix quoꝝ miscetur radici marathri inter efficacissima auxilia. Si sanguis p̄ urinā reddat: semen asparagi & apii & cumini ternis obolis in uino cyathis duobus quinis diebus Chrysippus dari iubet. Sic & hydropicis contrariū esse quis urinam moueat: docet. Item ueneri. Vesicā quoꝝ nisi coctū aqua. Si canibus detur: occidit eos. In uino decoctae radicis succus si ore contineatur dentibus mederi.

De apio & apiastro: & helioselino: & oreoselino.

CA. XI.

Pio gratia uulgo est. Nāq̄ rami largis portionibus per iura innatā: & in cōdimētis peculiarem gratiam habent. Præterea oculis illitum cū melle: ita ut subinde foueant feruenti succo decoctū: aliisq̄ mēbroꝝ. Epiphoris per se tritū aut cū pane aut polenta impositum mire auxiliatur. Pisces quoꝝ si ægrotēt in piscinis apio uiridi recreantur. Veꝝ apud eruditos nō aliud erutū terra ī maiore sententiæ auctoritate est. Distinguit̄ sexu. Chrysippus fœminā esse dicit crispioribus foliis & duris: crasso caule: sapore acri & feruido. Dionysius marē nigriorē: breuioris radicis: uermiculos gignentem. Ambo neutrum ad cibos admittendū: imo oīno nefas. Nā id defunctoꝝ epulis feralibus ducatum. Ipsius quoꝝ uisus claritati inimicū. Caule fœminæ uermiculos gigni. Ideoꝝ eos q̄ ederint steriles cere marēs fœminasue. In puerpiis uero ab eo cibo comitales fieri qui ubera hauriūt. Innocētiorē tamē esse marem. Eaꝝ causa est ne inter nefastos frutices: dānet. Mam magz duriciā ip̄positis foliis emollit. Suauiores aquas potui incoctū præstat. Succo maxime radicis cū uino lūboꝝ dolores mirgat. Eodē iure instillato grauitatē aurīū. Semine urinā ciēt: menstrua ac secundos ptus. Et si foueant̄ semine decocto sugillata reddit color: cum oui albo illitū. Aut ex aqua coctum potūꝝ renibus medet. In frigida tritum oris uulceribus. Semen cum uino uel radix cum ueteri uino uesicæ calculos frangit. Semen datur ex tribus cyathis ex uino albo. Apiastrū Higinus quidē melissophylon appellat. Sed in cōfessa dānatione est uenenum in sardinia. Contexenda enim sunt omnia ex eodē noīe: apud græcos pendentia. Olusatrum qđ hipposelinū uocant aduersat̄ scorpionibus. Poto semine torminibus interaneis medet. Itemq̄ difficultatibus urinæ semē eius decoctū ex mulso potum. Radix eius in uino decocta calculos pellit & lumborū ac lateris dolores. Canis rabiosi moribus potū & illitum medet. Succus eius algētes calefacit potus. Quartū genus ex eodē faciūt aliqui oreoselino frutice ac palmū alto recto semine cumino simile. Vrinæ & mēstruis efficac. Helioselino uis priuata cōtra araneas. Sed de oreoselino fœminæ purgat̄ e uino.

De petroselino & ocimo.

CA. XII.

Lio genere petroselinō qđam appellāt in saxis natū. Præcipuum ad uomicas coclearibus binis succi additi in cyathum marrubii succi: atq̄ ita aquæ calidæ tribus cyathis. Addidere quidam buselinō differēs breuitate caulis a satiuo & radicis colore ruffo eiusdē effectus. Præualere contra serpētes potum & litum. Ocimum quoꝝ Chrysippus grauit̄ increpuit. Inutile esse dicens stomacho: urinæ: oculoꝝ quoꝝ claritati. Præterea insanā facere & lethargicos & iocineris uitia. Ideoꝝ capras id aspernari. In hoībus quoꝝ fugiendū censet. Adiciunt quidā tritum si operiat lapide scorpionem gignere. Cōmanducatū & in sole positū uermes afferre. Alii uero si eo die feriat quispiam a scorpione qui ederit ocimū sanari nō posse. Quinimo tradūt aliqui manipulo ocimi cum cancris. x. marinis uel fluuiariilibus trito: cōuenire ad eū scopiōes a pximo oēs Diodotus in emitericis etiā pediculos facere ocimum cibū. Secuta ætas alacriter defendit. Nā id esse capras. Nec minus q̄ menrā & rutam scorpionum terrestrium ic̄tibus marinorūq̄ uenenis mederi cum uino addito aceto exiguo. Vsu quoꝝ compertū deficiētibus ex aceto odoratu salutarē esse. Itē lethargicis & inflāmatis refrigerationi: illitū capitis doloribus cū rosaceo: aut myrteo: aut aceto. Itē oculoꝝ epiphoris ip̄positum ex uino. Stomacho quoꝝ eē utile. Inflactiones & ructum ex aceto dissoluere sumptū. Aluū sistere ip̄positum. Vrinā ciere. Sic & morbo regio & hydropicis p̄desse etiam colericis. Distillationes eo coli & stomachi inhiberi. Ergo etiā cœliacis. Philisto dedit: & coctum dysentericis: & cōtra plistonium. Aliqui & in tenasmo: & sanguinē excreatibus in uino. Duriciāq̄ p̄cordioꝝ illinit̄ mām̄is. Extinguit quoꝝ lactis p̄uentum. Auribus utilissimum: infantium præcipue cū adipe anserino. Semē tritū & haustū naribus sternutamenta: & distillationes capitis quoꝝ illitū. Vuluas purgat in cibo ex aceto. Verrucas mixto ceramēto sutorio tollit. Venerem stimulat. Ideoꝝ & equis asinisq̄ admitturæ tempore ingeritur.

De siluestri ocimo: & eruca: & nasturtio: & ruta.

CA. XIII.

Siluestri ocimo uis efficacior ad eadē oīa. Peculiaris ad uitia quæ uomitionibus crebris contrahunt. Vomiciq̄ uuluaē: cōtraq̄ bestiæ morsus radix in uino est efficacissima. Eruca semen scorpionū uenenis & muris aranei medet. Bestiolas oēs inascētes corpori arceat. Vitia cutis in facie cū melle illitū. Lērigines ex aceto. Cicatrices nigras reducit ad cādorē cū felle bubulo. Aiunt uerbera subituri potū ex uino duriciā quādā cōtra sensum induere: in condiendis obsoniis tanta est suauitas: ut græci euzomon appellauerint. Putant subtrita eruca si foueant̄ oculi: claritatē restitui. Tussim infantū sedare. Radix eius in aqua decocta fracta ossa extrahere. Nam de uenere stimulanda diximus tria folia

LIBER

siluestri erucæ sinistra manu decerpta & trita in aqua mulla si bibantur. E cōtrario nasturtiū uenerem
 inhibet. Animū exacuit. Vt diximus duo eius genera allium purgat. Detrahit bilem potum in aqua. x.
 denariogꝝ pondo. Cum lomento strumis illitum optūmqꝝ brassica præclare medetur. Alteꝝ est nigri-
 us: qd' capitis uitia purgat. Visum clarificat. Cōmotas mentes sedat ex aceto sumptum. Lyenē ex uino
 porum uel cum fico. Tussim ex melle: si quotidie ieiuni sum manr. Semē ex uino omnia intestinorum
 animalia expellit. Efficacius addito mentastro. Prodest & contra suspiria & tussim cum origano & uino
 dulci. Pectoris doloribus decoctum in lacte caprino. Panos discutit cum pice: extrahitqꝝ corpori acule-
 os. Et maculas illitum ex aceto. Contra carcinomata adiicitur ouogꝝ album. Et lyenibus illinif ex aceto
 Infantibus uero e melle utilissime. Sestius adiicit hoc serpentes fugare: scorpionibus resistere. Capitis do-
 lores contritum: & alopecias emēdare addito. Sinapi grauitatem aurium trito imposito auribus cum
 fico: Dentium dolores infuso in auris succo. Pruriginem & ulcera capitis cum adipe anserino. Furuncu-
 los concoquit cum fermento. Carbunculos ad suppurationē perducit: & rumpit. Phagedenas ulcerum
 expurgat cum melle. Coxendicibus & lumbis cum polenta ex aceto illinitur. Item lichnei. Item ungui-
 bus scabris. Quippe natura eius caustica est. Optimum autē babylonium. Siluestri uero ad omnia ea ef-
 fectus maior. In præcipuis autem medicaminibus ruta est. Latiora fatiua folia. Rami fruticosiores. Sil-
 uestris horrida effectum est: & ad omnia acrior. Succus exprimitur tusa ea & aspera modice aqua. Et in
 pyxide cypria asseruatur. Hic copiosior datus ueneni noxiā obtinet. Macedonia maxime iuxta flumen
 olcimum. Mirumqꝝ cicuta succo extinguitur: adeo etiā uenenoꝝ uenena sunt. Quando cicuta succus
 prodest manibus colligentium ruta. Cæterum inter prima im miscetur antidotis præcipuaqꝝ galacia.
 Quæcunqꝝ autē ruta aut per se aut p antidoto ualet foliis tritis & ex uino sumptis. Cōtra aconitum ma-
 xime & uiscum. Itē fungos siue in potu detur: siue in cibo. Simili modo cōtra serpentium ictus: utpote
 cū mustellæ dimicaturæ cū iis ruta prius edēdo se muniāt. Sed ualēt & cōtra scorpionū ictus: & araneo-
 rum: apum: crabronum: uesparū aculeos. Et cataridas: ac salamādras: canisue rabiosi morsus: acetabulī
 mensura si succus e uino bibif. Et folia trita uel cōmāducata iponunt cū melle & sale uel cum aceto &
 pice decocta. Succo uero punctos aut etiā habentes negant feriri ab iis maleficiis. Serpētēsqꝝ si uratur ru-
 ta nidore fugere. Efficacissima tamē est siluestris radix cū uino sumpta. Eandē adiciunt efficaciorē eē
 sub diuo potā. Pythagoras & in hac marē minoribus hærbaceiqꝝ coloris foliis a foemina discreuit: etiā
 latioribus foliis & colore. Idēqꝝ oculis noxiā putauit falso: quoniā sculptores & pictores hoc cibo utun-
 tur oculoꝝ causa. Cum pane quoqꝝ uel nasturtio fatiua atqꝝ siluestris pp uisum. Vt aiunt multi: succo
 eius cum melle artico inuncti discusserunt caligines: uel cum lacte mulieris puerum enixa: uel puro suc-
 co angulis oculoꝝ tactis. Epiphoras cum polēta iposita. Lenit aut capitis dolores pota cū uino aut cum
 aceto: & rosaceo illita. Si uero sint cephalæ: cū farina hordeacea uel aceto. Eadē cruditates discutit: mox
 inflatiōes: dolores stomachi ueteres. Vuluas aperit. Corrigitqꝝ cōuersas illita in melle toto uentre & pe-
 ctore. Hidropicis cum ficu & decocta ad dimidias partes potaqꝝ ex uino. Sic bibif & ad pectoris dolo-
 res: latesūqꝝ & lūbogꝝ. Tusses: suspiria: pulmonum: iocineꝝ: renum uitia: horrores frigidis. Ad crapulæ
 grauedines. Decoquunt folia poturis. Et in cibo uel cruda uel decocta cōditauē pdest. Itē torminibus
 in hyfopo decocta. Et cū uino. Sic & sanguinē sistit interiorē: & nariū indita. Sic & collutis dentibus p/
 dest. Auribus quoqꝝ in dolore succus infundit: custodito ut diximus modo. E siluestri uero cōtra tardi-
 tatē & sonitum cum rosaceo uel cū laureo oleo aut cumino & melle. Succus & phreneticis ex aceto tri-
 tæ instillat in tpa & cerebrū. Adiecerunt aliqui & serpillū & laugꝝ illinentes capita & cola. Dederunt &
 lethargicis ex aceto olfaciendum. Dederunt & comitialibus bibendū decoctæ succū in cyathis quattu-
 or ante accessiones: quæ frigus intolerabile est. Alsiōisqꝝ cruda dari in cibo. Vrinā quoqꝝ uel cruētā
 pellit. Foeminaꝝ etiā purgatiōes: secūdasqꝝ: etiā emortuos partus: ut Hippocrati uidef: ex uino dulci ni-
 gro pota: itaqꝝ illitā & uuluagꝝ causa etiā suffire iubet. Diocles & cardiacis imponit ex aceto & melle cū
 farina hordeacea. Et contra ileum decocta farina in oleo ac uelleribus collecta. Multi uero & contra pu-
 rulentas excreationes sicæ drachmas duas sulphuris unā & dimidiā sumi cēsēt. Et contra cruentas ra-
 mos tres in uino decoctos. Daf & dysentericis cum caseo in uino cōtrita. Dederunt & cum bitumine
 infrictā potioni ppter anhelitum. Ex alto lapsis feminis tres uncias: olei: libra: uinigꝝ sextario illinitur.
 Cum oleo coctis foliis partibus quas frigus adusserit. Si urinam mouet (ut Hippocrati uidef) mirum
 est quosdā dare uelut inhibentē potui cōtra incōtinentiā urinæ. Pforas & lepras cum melle & alumine
 illita emēdat. Itē utiligines uel rugas: struma & similia cū hircinio & adipe suillo ac taurino seuo. Ignē
 sacru ex aceto & oleo: uel psimythio. Carbunculum ex aceto. Nōnulli laferpitium una illini iubent: sine
 quo epinyctidas pustillas curāt. Imponunt & māmīs turgentibus decoctam & pituitæ eruptionibus
 cum cæra. Testium uero epiphoris cum ramis lauræ teneris: adeo peculiari in uisceribus his effectū: ut
 siluestri ruta cum axungia ueteri illitos ramices sanari prodant. Fracta quoqꝝ membra semine trito cū
 cæra iposita. Radix rutæ sanguinē oculis suffusum: & in toto corpore cicatrices aut maculas illita emē
 dat. Ex reliquis quoqꝝ quæ tradunt: migꝝ est: cum feruentē rutæ naturā esse cōueniat. Fasciculæ eius in
 rosaceo decoctū addita uncia aloes punctis sudorem reprimere. Itēqꝝ generatiōes ipediri hoc cibo. Ideo
 pfluuiū genitali datur: & uenerē crebro per somnia imaginātibus. Præcauendum est grauidis abstine-
 ant hoc cibo. Necari enim partus iuenio. Eadē ex oibus latis quadrupedū quoqꝝ morbis in maxio usū
 est: siue difficile spirantibus: siue contra maleficiorum animalium ictus infusa per nares ex uino: aut si
 sanguisugam exhauserit: ex aceto: & quocunqꝝ in simili morborum genere: ut in homine temperato.

Entastrū siluestris mēta est: differens specie folioꝝ quasi figura ocimi: pulegii colore. Propter
 quod quidā siluestre pulegiū uocat. Iis cōmanducatis & impositis sanari elephātiā: sicut ma
 gni Pompeii ætate fortuito cuiusdā expimēto ppter purorē in facie illita cōpertū est. Eadē il
 linuntur bibunturq; aduersus scolopēdras & serpētū ictus & drachmis duabus in uini cyathis duobus
 Aduersus scorpionum ictus cum sale oleo & aceto. Itē aduersus scolopēdras ius decocti. Aduersusq; oīa
 uenena seruantur folia arida ad farinā modū. Substratum uel accēsū fugat scorpiones. Potum scēmi
 nas purgat a partu: sed partus necat. Ortopnoicis: torminibus colericis efficacissimum. Itē lumbis. Po
 dagris ipositum. Succus naribus uerminosis istillat. In regio morbo bibit. Strumis illinit. Oīa ueneris
 inhibet. Tineas pellit ex aceto potum. Cōtra pruriginē ex aceto infundit capiti in sole. Mētā ipsius odor
 animum excitat: & sapor auuiditatē in cibis ideo in māmā mixtura familiares ipsā accessere ut coire dē
 sareq; lac nō patiant. Quare lactis potionibus addit: ne huius coagulati potu strangulent. Data in aqua
 & mulso eadē uī resistere & generationi credit: cohibendo genitalia dēfari. Aequo maribus ac scēminis
 sistit sanguinē: & purgationes scēmināz inhibet. Cum amylo ex aqua pota cœliacoꝝ impetus. Syrtiō
 & uomicas uuluz curauit: ille & iocineꝝ uitia ternis obolis ex mulso datis item sanguinem excreanti
 bus in sorbitionem. Vlcera in capite infantium mire sanat. Arterias humidās siccāt. Siccās astringit. Pi
 tuitas corruptas purgat in mulso & aqua. Voci succus sub certamine utilis dumtaxat: & qui gargarizat
 uua tumente adiecta ruta & coriādro ex lacte. Vtilis & cōtra tonsillas cum alumine. Linguz asperā cū
 melle. Et cōuulsa intus p se uitriūq; pulmonis. Singultus & uomitiones sistit cum succo granati ut De
 mocritus mōstrat. Recētis succus narium uitia. Spiritus subductos emendat. Ipsa trita choleras in aceto
 quidē pota. Sanguinis flactiones intus. Iletim etiā iposita cū polēta: & si māmā tendantur. Illinitur & tē
 poribus in capitis dolore. Sumit & cōtra scolopēdras & scorpiones marinos & ad serpentes. Epiphoris
 illinit & oibus in capite eruptiōibus. Itē sedis uitis. Impetigines quoq; uel si teneat tantum phibet. Au
 ribus cū mulso instillat. Aiunt & lyeni mederi eā in horro gustatā ita ne uellat: si is q̄ momorderit dicat
 se lyeni mederi p dies nouē. Aridā quoq; farinā tribus digytis apprehensam & stomachi dolorem seda
 re in aqua: & similiter aspersa in potionē uētris aīalia expellere. Magna societas cum hac ad recreandos
 defectos aīo pulegio cum furculis suis in ampullas uitreas aceti utriūq; deiectis. Qua de causa dignior e
 pulegio corona uertigini q̄ e rosīs cubiculis nostris pronuntiata est. Nā & capitis dolores iposita dicitur
 leuare. Quin & olfatu capita tueri cōtra frigoꝝ æstusq; iniuriā: & ab siti tradit. Neq; æstuate eos qui du
 os e pulegio furculos ipositos auribus in sole habeant. Illinit etiā in doloribus cum polēta & aceto. Fœ
 mina efficacior. Est autē hęc flore purpureo. Mas candidū habet. Naufeas cum sale & polēta in frigida
 aqua pota inhibet. Sic & pectoris ac uētris dolorē. Stomachi autē ex aqua interciōnes sistit: & uomitio
 nes cum aceto & polēta. Intestinōꝝ uitia melle decocta & nitro sanat. Vrinam pellit ex uino: & si ami
 neum sit: & calculos & interiores oēs dolores. Ex melle & aceto sedat mēstrua: & secundas. Vuluas con
 uersas corrigit. Defunctos partus eiicit. Semē obtumescētibus olfatu admouet. Comitibus in aceto
 cyathi mētura dat. Si aquā insalubres bibēdā sunt: tritum inspergit. Salsitudines corporis si cum uino
 tradat minuit. Neruoꝝ causa & in contractione cum sale & aceto & melle confricat epistotono. Imbi
 bit ad serpētium ictus decoctum. Ad scorpionum in uino tritum: maxime qd̄ in siccis nascit. Ad oris
 exulceratiōes: ad tussim efficac habet. Flos recētis incēsus pulices necat odore. Xenocrates pulegii ramū
 lana inuolutum in tertianis ante accessiōē olfactandū dari: aut stragulis subiici: & ita collocari ægrum
 inter remedia tradit. Siluestri ad eadē uis efficacior est: qd̄ simile est origano minoribus foliis q̄ satiuū:
 & a quibsdā dictamus uocat. Gustatum a pecore caprisq; balatum concitat. Vnde qdam græci litteras
 mutantes blechon uocauerunt. Natura tam feruens est: ut illitas partes exulceret. Tussi inter frictions
 fricari ante balnea cōuenit & ante accessiōum horrorē cōuulsis & torminibus. Podagris mire prodest.
 Epaticis cum melle & sale bibēdum datur. Pulmonum uitia excreabilia facit. Ad lyenē cum sale utile
 est: & uesicæ & suspiriis & inflationibus decoctum succo æqualiter: & uuluas corrigit: & cōtra scolopē
 dram terrestre uel marinā: itē scorpiones. Priuatim ue ualet cōtra oēm morsum. Radix cōtra increfē
 tia ulcera recens potētissima. Arida uero cicatricibus decorem affert. Itē pulegio est nepetæq; societas.
 Decocta enim in aqua ad tertias discutiunt frigora. Mulierūq; mēstruis p̄sunt. Et æstate sedant calores.
 Nepeta quoq; uires contra serpētes habet. Fumum ex ea nidoreq; fugiunt: q̄ & substernere in metu ob
 dormituris utile est. Tusa egilopis iposit: & capitis doloribus recēs cum tertia parte panis tēperata ace
 to illinitur. Succus eius instillatus naribus supinis pfluuium sanguinis sistit. Itē radix cum myrti semi
 ne in passo tepido gargarizata anginis medetur. Cuminum siluestre est præteruē quaternis aut quinis
 foliis ueluti serratis. Et in satiuo magnus usus in stomachi præcipue remediis. Discutit pituitas & infla
 tiones. Tritum & cum pane sumptum uel potum ex aqua uinoq; tormina quoq; & intestinōꝝ dolores.
 Verumtamē oēm pallorem bibentibus gignit. Ita certe ferunt. Portii Latronis clari inter magistros di
 cendi ad sectores similitudinē coloris studiis contra æmulos imitatos: & pauloante Iulium Vindicē ad
 sectorem illum a Nerone libertatis captatione testamētis sic lenocinatum. Narium sanguinem pastillis
 inditum uel ex aceto recens sistit. Et oculoꝝ epiphoris per se impositum tumentibus cum melle p̄dest
 infantibus imponi in uentre satis est. Morbo regio in uino albo ab alienis datur.

De cumino æthiopico: quæ urinam stringit: & de cappari: & de
 ligustico: siue panace: & cunila bubula.

LIBER

a Ethiopicū maxime in posca illinitur cū melle. Africano priuatim urinæ in cōtinētiā cohiberi putant. Satiuū datur & ad iocineris uitia tostū tritū in aceto. Itē ad uertiginem. Iis uero quos acriore uī urina mordeat in dulci tritum uino: ad uuluarum uitia in uino. Præterq; impostis uellere foliis testium tumoribus tostum tritūq; cum melle aut rosaceo & cæra. Siluestre ad omnia eadem efficacius. Præterea ad serpentes cum oleo: ad scorpiones: ad scolopēdras. Sistit & uomitionē nau/ seafq; ex uino: quantum apprehenderint tres digyti. Propter colum quod bibitur. Illiniturq; uel penicil/ lis feruens: uel astringit fasciis. Strāgulationes uuluarū potum in uino apit tribus drachmis in tribus cya/ this uini. Auribus instillat ad sonitus atq; tinnitus cum seu uirulino uel melle. Sugillatis illinitur cum melle & uua passa & aceto. Lentigini nigræ ex aceto. Est cumino simillimum quod græci uocant am/ mi. Quidam uero æthiopicum cuminū id esse existimant. Hippocrates regium appellat: uidelicet quia efficacius in ægypto iudicauit. Pleriq; alterius naturæ in totū putat: quoniam sit exilius & cādidius. Simi/ lis autem & huic usus. Nā & panibus alexandrinis subigit: & cū alimentis interponit. Inflatōes & tor/ mina discutit. Vrinam & mēstrua ciet. Sugillata & oculoꝝ epiphoras mitigat. Cū lini semine scorpionū iētus in uino potum drachmis duabus. Priuatimq; cerastrarū cum pari portioe myrrhæ. Colorē quoq; bibentiū similiter mutat in pallorē. Suffitum cum uua passa aut resina uuluas purgat. Tradunt facilius concipere eas quæ odorantur id per coitū. De cappari fatis diximus inter pegrinos frutices. Nō utendū trāsmarino. Innocētius italicū est. Ferūt eos q; quotidie id edunt paralyſi nō periclitari: nec lyenis dolo/ ribus. Radix eius uutiligines albas tollit: si trita in sole fricent. Spleneticiſ pdest in uino pcta. Radicis cortex duabus drachmis dēpto balneaz; usu. Ferūtq; trigintaquinq; diebus p urinā & aluū totū lyenē emitti. Bibit in lūboꝝ doloribus ac paralyſi. Dentū dolores sedat tritū ex aceto semē decoctū: uel man/ ducata radix. Infundit auriū dolori decoctū oleo. Vlcera quæ phagedenas uocat folia & radix recens cū melle sanāt. Sic & strumas discutit radix. Parotidas uermiculofq; cocta in aqua. Iocineris quoq; malis medet. Dāt & ad tineas in aceto & melle. Oris exulcerationes in aceto decocta tollit. Stomacho inutiles eē inter auctores cōuenit. Ligusticū aliq; panacē uocat: stomacho utile est. Itē cōuulsionibus & iflationi/ bus. Sunt & qdā q; cunilā bubulā appellauerūt uti diximus falso. Cunilæ pter satiuā plura sunt in medi/ cina genera. Quæ bubula appellat: semē pulegii habet: utile ad uulnera cōmāducatū ipositūq;: ut qnto post die soluat. Cōtra serpētes quoq; in uino bibit: ac tritū plagæ iponit. Vulnera ab iis facta pficat. Itē testudines cū serpentibus pgnaturæ hac se muniunt. Quidamq; in hunc usum panacem uocat. Sedat & tumores & uirilium mala: sicca uel foliis tritis in omni usu mire congruens ex uino.

Item de cunila: siue origano: & de cunilagine: & cunila molli: & libano/ ride: & de cunila satiuā.

CA. XVI.

e St alia cunila gallinacea appellata a nostris: a græcis organū heracleoticū. Prodest oculis trita addito sale. Tussim quoq; emēdat & iocineꝝ uitia. Lateꝝ dolores cum farina oleo & aceto in sorbitionē tēperata. Præcipue uero serpentū morsus. Tertiuū genus est eius: quæ a græcis ma/ scula a nostris cunilago uocat: odoris fœdis lignosæ: folio aspero. Vires eius uehementissimas in oibus iis generibus eaz; tradunt. Manipulo quoq; eius adiecto oēs etiā a tota domo blattas cōuenire ad eā. Priuatim aduersus scorpiones ex posca pollere. Tribus foliis ex oleo puncto hoīe fugari serpentes. E cōtrario quæ mollis uocat: pilosioribus foliis ac ramis & aculeatis. Trita mellis odorē habet digytis ta/ ctu eius cohæretibus. Altera thuris q; libanotidē appellamus. Medetur utraq; cōtra serpētes ex uino uel aceto. Pulices etiā cōtritæ cū aq; sparfæ necāt. Satiua quoq; suos usus habet. Succus eius cū rosaceo auri/ culas iuuat. Ipsa ad iētus bibit. Fit & ex ea mōtana serpillō similis: efficax cōtra serpētes. Vrinā mouet. Purgat & a partu mulieres. Concoctionem mire adiuuat: & ad cibos auiditatē. Vtraq; uel in cruditate seiuuis in portione aspera. Luxatis quoq; utilis. Contra uesperum & similes iētus ex farina hordeacea & posca utilissima. Libanotidis alia genera suis dicentur locis.

De piperiti & origano: & othimine: prasio: & tragorigano: & heraclio: & lepido: & de gith: siue melathio: & aniso.

CA. XVII.

p Iperitis q; & siliquastrū appellauimus cōtra morbos comitiales bibit Castore taliter demōstrā te. Caule rubro & lōgo: densis geniculis: foliis lauri: semine albo: tenui: gustu piperis. Vtilis gin/ giuis: dentibus: oris: suauitati: & ructibus. Organū qd in sapore cunilā æmulat (ut diximus) plura ge/ nera ī medicina habet: & onitin uel prasion appellat: nō dissimile hyſopo. Priuatim eius usus cōtra tor/ siones stomachi in tepida aqua: & cruditates. Cōtra araneos scorpioesq; in uino albo. Luxata & icussa in aceto & oleo & lana. Tragoriganō similis est serpillō siluestri. Vrinā ciet. Tumores discutit cōtra uiscum potū uiperæq; iētū efficacissimū: stomacho acida ructati & p cordiis. Tussietibus quoq; cū melle dat: & pleureticis: & pipneumoniciſ. Heracliū quoq; tria genera habet nigrius latioribus foliis glutinosum. Al/ rez; exilioribus mollibusq; sansuco nō dissimile: qd aliq; prasio uocare malūt. Tertiuū est iter hæc mediū minus q; cætera efficax. Optimū at creticū. Nā & iucūde olet. Proximū smyrneū. Deide heracleoticū ad potū utilius: qd othimin uocat. Cōis aut usus serpētes fugare pcussis efui dare decoctū. Potu urinā ciere. Ruptis cōuulsis mederi cū panacis radice. Hidropicis cū fico aut cū hyſopo acetabuli mēsuris decoctū ad sextā. Itē scabiē: pruriginē pforas in decisione balneaz;. Succus auribus ifundit cū lacte mulieris. Tōſi/ lis quoq; & uuis medet. Capitis ulceribus. Venena opii & gypsi extinguit decoctū: si cū cinere & uino bi/ bit. Aluū mollit acetabuli mēsurā. Sugillatis illinit. Itē dētū dolor: qbus etiā & cādorē facit cū melle & nitro. Sāguinē nariū sistit. Ad parotidas decoquit cū hordeacea farina. Ad arterias asperas cū galla &

VIGESIMVS

melle terit. Ad lyenē folia cū melle & sale, Crassiores pituitas & nigras extenuat coctū cum aceto & sale sumptū paulatim. Regio morbo tritū cū oleo & nares infundit. Lassi perungunt ex eo: ita ut ne uenter attingat. Epinyctidas cū pice sanat. Furunculos apit cū fico trita. Strumas cū oleo & aceto & farina hordeacea. Lateris dolores cū fico illitū. Fluxiones sanguinis in genitalibus tusum ex aceto illitū. Reliquias purgationū a partu. Lepidiū inter urentia intelligit. Sic & in facie cutē emēdat exulcerando: ut tamē cæra & rosaceo facile sanet. Sic lepras & psoras tollit semp facile: & cicatricū ulcera. Tradūt in dolore dentū adalligatū brachio qua doleat: cōpescere dolorē. Gith ex græcis alii melāthiō: alii melaspermon uocāt. Optimū q̄ excitatissimi odoris: & q̄ nigerrimū. Medet serpentiū plagis & scorpionū. Illini ex aceto & melle reperio. Incēsōq; serpētes fugari. Bibit drachma una cōtra araneos. Distillationē nariū discutit tusum in linteolo olfatū. Capitis dolores illitū ex aceto & infusum naribus. Cū mirino oculog; epiphoras & tumores. Dentiū dolores coctū cū aceto. Ulcera oris tritū aut cōmanducatū. Itē lepras & lētigines ex aceto. Difficultates spirādi addito uino potū. Duricias tumoresq; ueteres & suppuraciones illitū. Lac muliez; auget cōtinuis diebus sumptū. Colligit succus eius ut hyōscyami. Similiter largius uenenū est qđ miremur: cū semē gratissime panes etiā cōdiat. Oculos quoq; purgat. Urinā & mēstrua ciet. Quinimo lintheolo illigatis tantū granis. xxx. secūdas trahi reperio. Aiūt & clauis in pedibus mederi tritū in urina. Culices suffitu necare: item muscas. Et anisum aduersus scorpiōes ex uino bibit: ita Pythagora inter pauca laudatū siue crudū siue decoctū: itē uiride aridūe oibus quæ cōdiunt: quæq; itingunt desideratū. Panis etiā crustis inferioribus subditū. Saccis quoq; addit. Cū amaris nucibus uina cōmēdat. Quin ipsū oris halitū iucūdiore facit. Ferorēq; tollit māducatū matutinis cū smyrneo & melle exiguo. Mox uino collutū uultū iuniorē p̄stat: insomnia leuat suspēsū in puluino ut dormiētes olfaciāt. Appetentiā cibog; p̄stat: qđo id quoq; inter artificia deliciæ fecere: ex quo labor desiit cibos poscere. Ob has causas qđā anicetū id uocauerē. Laudatissimū est creticū. Proximū ægyptiū. Hoc ligustici uicē p̄stat in cōdiētis. Dolores capitis leuigat suffitū naribus. Epiphoris oculog; radicē eius tusam iponit. Iollas: ipsum cū croco pari mō & uino: & p̄ se tritum cū polenta ad magnas fluxiones: extrahendag; si quæ in oculis inciderint. Narium quoq; cardines cōsumit illitū ex aqua. Sedat anginas cum melle & hysope ex aceto gargarizatū. Auribus infundit cum rosaceo. Thoracis pituitas purgat tostum: cū melle sumptū melius. Cum acetabulo anisi nuce amaras. I. purgatas tere in melle ad tussim. Facillime uero anisi drachmæ tres: papaueris duæ miscent melle ad fabæ magnitudinem: & ternis diebus summunt. Præcipuum autē ructus. ideo inflatiōibus stomachi & intestinog; torminibus & cœliacis medetur. Singultus & olfatū decoctum potūq; ihibet. Foliis decoctis digerit cruditates succus decocti: ipsum cum apio olfatū sternutamenta ihibet. Potū somnū concitat. Calculos pellit. Vomitiones cohibet: & præcordiog; tumog; & pestog; uitit. Neruis quoq; qbus succinctum est corpus utilissimum. Prodest eius capitis doloribus instillati succum cū oleo decocti. Non aliud utilius uentri & intestinis putāt: ideo dysentericis & tenasimis datur tostum. Aliqui addunt & opium pilulis in die ternis lupini magnitudine & in uini cyatho dilutis. Dieuches & ad lumbog; dolores succo usus est. Semē hydropicis & cœliacis dedit tritum cū menta. Veg; & radicem ad renes. Darion hærbarius parturientibus eo caraplasma imposuit cum apio. Item uuluag; dolori. Deditq; bibendum cum aneto parturientibus. Phreneticis quoq; illinunt recēs cum polenta. Sic & infantibus comitiale uitū aut cōtractiōes sentiētibus. Pythagoras qđē nō corpori uitio comitiali in manu habētes. Ideog; q̄ plurimū domi serendū. Parere quoq; facilius olfantes. Et statim a partu dandum potui polēta aspera. Sosimenes contra oēs duricias ex aceto usus est. Eo & cōtra lassitudines in oleo decoquens addito nitro. Semine eis potō lassitudinis auxiliū uiatoribus spopōdit. Heraclides ad inflaciones stomachi semē tribus digytis cum castorei obolis duobus ex mulso dedit. Similiter ad uentris: aut intestinog; inflaciones. Et ortopnoicis quod ternis dygitis prehenderit seminis: tantundē hyōscyami cū lacte alinino. Multi uomituris acetabula eius & folia lauri decē trita in aqua bibēda inter cœnā suadēt. Stragulationes uuluæ si māducent: & linat calidū: uel si bibat cū castoreo in aceto & melle sedat. Vertigines a ptu cū fœmine cucumeris & lini pari mēsurā trinū digytog; uini albi tribus cyathis dilutis. Cleopolemus ad quartanas trinīs digytis seminis anisi & fœniculi usus est in aceto & mellis cyatho uno. Lenit articulares morbos cū amaris nucibus illinitū. Sūt & gaspidū uenenis aduersari naturā eius putēt. Urinā ciet. Sitim cohibet. Venerē stimulat. Cū uino sudorē leniter p̄stat. Vestes quoq; a tineis defendit. Efficacius semper recens & quo nigrius. Stomacho tamē inutile est præterq̄ inflato.

De aneto & sagapenio: & de papauere albo & nigro: & quō succus hærbarum colligendus est: & de opio.

CA. XVIII.

Netum quoq; ructus uomet: & tormina sedat. Aluum sistit. Epiphoris radices illinuntur ex aqua uel uino. Singultus cohibet semen feruens olfatū. Sumptū ex aqua sedat cruditates. Cinis eius uam in faucibus leuat. Oculos & genituram hebetat: sacopeniū qđ apud nos gignit in trāsmarino alienat. Illud. nammoniachi lachrymæ simile sagapenion uocat. Prodest lateg; & pestoris doloribus: cōuulsis: tussibus ueteribus: excreationibusq; præcordiog; tumoribus. Sanat & uertigines: tremulos: opisthonicos: lyenes: lūbq; p̄frictiones. Dat & olfactandum ex aceto in strangulatu uuluæ. Cæteris & potu dat: & cū oleo infricat. Prodest & cōtra mala medicamēta. Papaueris diximus genera: & sponte nascentis alia promissimus. Sed satiui albi calix ipse teritur & bibitur somni causa. Semen elephantis medetur. E nigro papauere sapor gignitur scapo inciso: ut Diagoras suadet cū turgescit ut Iollas cū deflorescit hora diei sereni: hoc est cum ros in eo exaruerit. Incidi iubent sub capite & calicē.

LIBER

Nec in alio genere ipsum inciditur caput. Succus & hic: & hærba cuiusq; lana excipitur. Aut si exiguus est: ungue pollicis aut lactucis: & postero die magis quod inaruit. Papaueris uero largus densat: & in pafillos tritus in umbra ficcatur non ut sopori fera modo: ueq; si copiosior hauriat: etiã mortifera p somnũ: opion uocat. Sic scimus interẽptũ Licinii Cecinnæ prætorii uiri patrẽ in hispania baiulicũ quoniam ualido ipatibilis odiũ uitæ fecisse. Itẽ plerofq; alios. Qua de cã magna cõcertatio extitit. Diagoras & Erasistratus in totũ dãnauere: & ut mortifeg; infundi uetates. Præterea quoniã uisui noceret. Addidit Andreas: ideo nõ protinus execari: eo quoniã adulterat alexãdriæ. Sed postea usus eius non iprobatus est medicamẽto nobili: qd' diacodion uocat. Semine quoq; eius trito in pastillos e lacte utũtur ad somnũ: Itẽ ad capitis dolores cũ rosaceo. Cũ his auriũ dolori instillatũ. Podagris illinĩt cũ lacte mulieq;. Sic & foliis ipsis utunt ad sacros ignes. Itẽ uulnera cũ aceto. Et tamen dãnauerim collyriis addi. Multoq; magis quas uocat lexyretas: quasq; pepticas & cœliacas. Nigrũ tamẽ i cœliacis uino dat. Satiũũ omne magis rotũdat capita. At siluestri longũ ac pusillũ: & ad oēs effectus ualentius. Decoquit & bibĩt cõtra uigilias: eadẽq; aqua fouet ora. Optimus in siccis: & ubi raro pluit. Cũ capita ipsa & folia decoquunt: fucus meconiũ uocat: multũ opio ignauior. Experimentũ opii est primũ in odore. Sinceq; n. perpeti nõ mos est. Dein in lucernis: ut pura luceat flãma: aut extinctum demũ oleat. Quæ in fucato nõ eueniunt. Accenditur quoq; difficilĩus: & crebro extinguit. Est sinceri experimentum & in aqua quia nebula innatat. Fictum in posca coit: sed maxime mig; æstiuo sole deprehendĩ: sincerum. n. sudat: & se diluit: donec succo recenti simile fiat. Mnesides optime seruari putat hyoscyami semine adiecto. Alii in faba.

De empractico & ceratico: & glaucio siue paralio: & heracrio siue aphro: & de diacodio.

CA. XIX.

i Nter fatiua est & siluestria medium genus: quod nisi in aruis esset: spõte nasceretur. Rhiam uocauimus & erraticum. Quidam id decerptum p̄tinus cum toto calice mandunt. Aluum exinaniant capita quinq; decocta in uini tribus heminis pota somnum faciunt: siluestrium unũ genus ceratitin uocat: nigrum: cubitali altitudine: radice crasse: & corticosa: caliculo inflexo ut cornicula. Folia minora & tenuiora q̄ cæteris siluestribus: semẽ exile. Tempestiuum est messibus. Aluum purgat dimidio acetabulo in mulso. Folia trita cum oleo argemmas iumentorum sanant. Radix acetabuli mensura cocta in duobus sextariis ad dimidias datur ad lumboq; uitia & iocineris. Carbunculis medetur ex melle folia. Quidam hoc genus glaution uocant alii paralion. Nascitur enim in afflatu maris: aut nitroso loco. Alteq; est in siluestribus generibus heraclion: uocat ab aliis aphron. Foliis ii procul intuearis speciem passerum præsentibus: radice in summa terræ cute: fœminæ spumeo. Ex hoc lina splẽdorẽ trahunt æstate. Tunditur in pila comitialibus morbis acetabuli mẽsura seminis in uino albo: uomitiones enim facit. Medicamento quod diacodion & asteriace uocat utilissimũ. Fit autem huius papaueris aut cuiuscunq; siluestris capitibus. cxx. in aquæ cælestis sextariis tribus biduo maceratis: in eadẽq; decoctis: deinde siccatis: iterũq; cũ melle decoctis ad dimidias partes uapore tenui. Addidere postea drachmas fenas croci: hypocistidis: thuris: acicæ: & passi cretici sextarium. Hac ostentatione simplex quidem & antiqua illa salubritas papauere & melle constat.

De tithymalo & archelio: & portulaca siue peplio: & coriandro & de atriplici

CA. XX.

t Ertium genus est tithymalõ: mecona uocat: alii archaliõ: folio leui: albo: capite magnitudinis fabæ. Colligitur uua florente. Siccat in umbra. Semẽ potum purgat aluum dimidio acetabulo in mulso. Cuiuscunq; aut papaueris caput uiride uel siccum illitum epiphoras oculorum lenit. Opium ex uino miraculo si p̄tinus detur scorpionũ ictibus resistit. Aliqui hoc tãtũ nigro tribuunt: si capita eius uel folia terãtur. Est & portulaca quã peplion uocant: nõ multum fatiua efficacia. Cuius memorabiles usus tradunt. Sagittæ: uenena & serpẽtionum hemorroidum & præfigurum restringi: p̄ cibo sumpta & plagis imposita extrahit. Itẽ hyoscyamo potu & passõq; expresso succo. Cum ipsa non est: semen eius simili effectu p̄dest. Resistit & aquæ uiciis: capitis dolori: ulceribusq; in uino tusa & imposita. Reliqua ulcera cõmaducata cum melle sanat. Sic & infantium cerebro imponitur: umbilicoq; p̄ duo. In epiphoris uero omnium fronte tẽporibusq; cum polenta. Sed ipsis oculis e lacte & melle. Eadẽ si procident prodest oculis: foliis tritis cum corticibus fabæ. Pustulis cum polẽta & sale & aceto ac cæra. Et ulcera oris tumoremq; gingiuarum cõmanducata cruda sedat. Item dentium dolores. Tõsillarum ulcera succus decoctæ. Quidam adiecere paulum murræ. Nã & mobiles dentes stabilit cõmanducata. Cruditates sedat: uocemq; firmat: & sitim arcet. Ceruicis dolores cum galla & lini semine pari mensura sedat. Mammarum uitia cum melle aut cimolia creta. Salutaris & suspiriosis semine cũ melle hausto. Stomachum in acetariis sumpta corroborat. Ardentibus febribus imponitur cum polenta. Et alias manducata refrigerat etiam intestina. Vomitiones sistit. Dysenterjæ & uomicis datur ex aceto uel bibitur cum cumino. Tenasmiis autẽ cocta & comitialibus cibo uel potu p̄dest. Purgatiõibus mulierum acetabuli mensura in sapa. Podagris calidis cum sale illita & sacro igni. Succus eius potus renes iuuat ac ueficas. Ventris animalia pellit. Ad uulnerum dolores ex oleo cum polenta imponitur. Neruorum duricias emollit. Metrodorus qui epitomen: ton: rhizotomumemon scripsit: purgationibus a partu dandã censuit. Venerẽ inhibet: uenerisq; somnia. Prætorii uiri pater est hispaniæ p̄iceps: quẽ scio p̄ ipatibiles uuæ morbos radicẽ eius filo suspensam e collo gerere: p̄terq; in balneis: & ita liberatũ incõmodo omni. Quinetiã inueni apud auctores: caput inde litũ distillationẽ toto anno nõ sentire. Oculos tamen hẽbetare putat. Coriandrũ inter siluestria nõ inuenit. Præcipuũ tamẽ esse cõstat statim ægyptium. Valet

VIGESIMVS

cōtra serpentū genus unū:quod amphibenas uocant:potū ipositūq̄.Sanat & alia uulnera. Epinycti-
das pustulas tritū.Sic & omnes tumores collectionesq̄ cū melle aut uua passa.Panos uero ex aceto tri-
tum.Seminis grana tria in tertianis deuorari iubēt aliqui ante accessionem.Vel plura illini fronti.Sunt
qui & ante solis ortum cervicalibus subiici efficaciter putent. Vis magna ad refrigerandos ardores uiri
di.Vlcera quoq̄ quæ serpunt sanat cū melle uel uua passa.Itē testes:ambusta:carbūculos:aures cū lacte
mulieres:epiphoras oculorū:uentris & intestinorū fluctiones.Semē ex aqua potum bibi in cholera cū
ruta.Pellit aīalia interaneorū cū mali punici succo & oleo semē potū.Xenocrates tradit rem mirā:si uera
est.Menstrua contineri uno die:si unū granum biberint foemina:biduo si duo:& totidem diebus quot
grana sumperint.M.Varro coriandro subtritro cū aceto carnem incorruptā æstate seruari putat. A tri-
plex & siluestre est & fatium accusatum a Pythagora tanq̄ faceret hydropicos morbosq̄ regio & pal-
lorem.Coquitur difficillime:ac ne in hortis quidem iuxta id nasci q̄q̄ nisi languidū culpauit. Addide-
re Dionysius & Diocles plurimos gigni ex eo morbos.Nec nisi mutata sæpius aqua coquendū.Stoma-
cho cōtrariū esse.Lentiginos & papulas gignere.Miror quare difficulter in italia id nasci tradiderit So-
lum Smyrneus hippocrates uuluarū uitis id infundi cum beta. Lycus neapolitanus cōtra cantharidas
bibendum dedit.Panos furunculos incipientes:duricias oēs uel cocto uel crudo utiliter illini putāt. Itē
ignē sacrum cum melle aceto nitroq̄:similiter podagris.Vngues scabros detrahare dicitur sine ulcere.
Sunt qui in morbo regio dent semē eius cū melle.Arterias & tonsillas nitro addito perfricent. Aluum
moueant.Cocto aut per se aut cum malua aut lenticula concitantes uomitiones.Siluestri capillos tin-
gunt:& ad supradicta utuntur medicina. De malua malope:& althea:& lapatio:& oxylapa-
to:& hydrolapato:& hippolapato:& bubalapato. CA. XXI.

e Contrario in magnis laudibus malua est utraq̄ & fatiua & siluestris.Duo genera eaq̄ ampli-
tudine folii discernuntur.Maiorem græci malopen uocant in fatiuis.Alteram ab emolliedo
uentre dictā putant malachē.E siluestribus cui grande folium & radices albæ althea uocatur
ab excellētia effectus a qbūdā aristhalthea.Omne solum in quo ferunt pinguius faciūt.Huic cōtra oēs
aculeatos ictus efficacior uis:præcipue scorpionū:uel pagg: similiū:& muris aranei.Quin & trita cū oleo
qualibet eaq̄ peruncti ante uel habentes eas non feriūtur.Folium impositū scorpionibus torporem af-
fert.Valent & cōtra uenena.Aculeos oīs extrahūt illitæ crudæ aut cū anetho potæ.Decoctæ uero cū ra-
dice sua leporis marini uenena restinguūt.Et ut quidā dicunt si uomat.De eisdē mira & alia traduntur
Sed maxime si quotidie quis succi ex qualibet eaq̄ sorbeat cyathum dimidium oibus morbis caritu-
rum.Vlcera manātia in capite sanant.In urina putrefactæ lichenas.Et ulcera oris cum melle.Radix de
cocta furfures capitis & dentiū mobilitates. Eius quæ unū caulē habet radice circa dentem qui doleat
perunge:donec desinat dolor.Eadem strumas & parotidas panosq̄ addita hominis saliuā purgat citra
uulnus.Semen in uino nigro potū a pituita & nauis liberat.Radix māmagz uitis occurrit ad alligata
in lana nigra.Tussim in lacte cocta & sorbitionis modo sumpta quinis diebus emēdat.Stomacho inuti-
les sex.Niger dicit.Olympiades thebanus abortiuas esse cum adipe anseris,Aliqui purgari foeminas fo-
liis earum manus plenæ mensura in oleo & uino sumptis.Vtique constat parturientes foliis substratis
celerius solui.Protinus a partu reuocanda:ne uulua sequatur.Dat & succū bibendum parturientibus ie-
iunis in uino decocta hiemina.Quin & semen tritum adalligant brachio genitale non continentium.
Adeoq̄ eæ ueneri nascuntur:ut semē unicalis aspersum cubitali foemina: auditates augere ad ifinitū
Xenocrates tradat.Itē tres radices iuxta adalligatas.Tenasmo & disentericis utilissime infundi.Item foe-
dis uitis:uel si foueantur.Melācholicis quoq̄ succus datur cyathis thernis tepidus.Et insaniētibus qua-
ternis.Decoctæ comitialibus hemina succi.Hic & calculus & inflatione & torminibus aut opistotoni-
co laborantibus tepidus illinitur.Et facris ignibus & ambustis decocta in oleū folia imponuntur.Et ad
uulneꝝ ipetus cruda cū pane,succus decoctæ neruis pdest:& uesicæ:& intestinorū rosionibus.Vuluas
& cibo & infusione mollit in oleo:succus decoctæ pori meatus suauis facit.Arthæ in oibus supradictis
efficacior radix:præcipue cōuulsis ruptisq̄.Cocta in aqua aluū sistit,Ex uino albo strumas & parotidas
& māmagz inflammationes:& panos in uino folia decocta & illita tolunt.Eadēq̄ arida in lacte decocta q̄
libet perniciosæ tussi citissime medent.Hippocrates uulneratis sitiētibusq̄ defectu sanguinis radicibus
decoctæ succū bibēdū dedit.Et eā uulneribus cū melle & resina.Itē cōuulsis:luxatis:tumētibus: & mu-
sculis:neruis:articulis iposuit,Et asmaticis ac dysentericis in uino bibendū dedit.Mirū aquam radice ea
addita addēsari sub diuo:atq̄ elactescere.Efficacior aut quo recētior.Nec lapatiū dissimiles effectus ha-
bet.Est autem siluestre:quod alii oxalidē appellāt:fatiuo proximum:foliis aquosis:colore betæ candi-
dæ:radice minima.Nostri uero rumicem:alii lapatium cantherinū ad strumas cū axūgia efficacissimū
Est & alteꝝ genus fere oxylapaton uocāt.Satiuo idem similius:& acutiore habet folia ac rubriore:non
nisi in paludibus nascens.Sunt q̄ hydrolapaton tradunt in aqua natū.Est & aliud hippolapaton maius
fatiuo:cadidiusq̄ ac spissius.Siluestria scorpionū ictibus medent:& ferire phibēt habētes.Radix aceto
decocta si coles succus dentibus auxiliatur.Si uero bibat morbo regio:semē stomachi inextricabilia ui-
tia sanat.Hippolapati radices priuatim ungues scabrosos detrahunt.Dysentericos semē duabus drach-
mis in uino potum liberat.Oxylapati semē lotum in aqua cælesti sanguinē pdest reiciētibus.Adicta
a cacia lētis magnitudine pdest.Præstātissimos pastillos faciunt ex foliis & radice addito nitro & iure
exiguo.In usu aceto diluunt.Sed fatiū in epiphoris oculorū illinunt frontibus.Radice melicerias & le-
pras curāt.In uino uero decocta strumas & potidas & calculos.Poto uino & lyentes.Coeliacos æque

LIBER

& dysentericos & tenasmos. Ex eademq; omnia efficacius. Ius lapati & rufus facit: & urinam ciet: & caliginē oculorū discutit. Itē pruritū corporis in sola balneaz additū: aut prius ipsum illitū sine oleo. Firmat & cōmanducata radix dentes. Eadē decocta cū uino sistit aluū. Folia soluūt adiecto sale. Adiecit Solon neq; ut omittamus bulapaton: radicis tantū altitudine differens est: & erga dysentericos efficacis effectus potū ex uino.

De sinapis tribus generibus: & marrubio: & serpillio: & silymbrio:

siue thymbræo: & de lini semine: & blito.

CA. XXII.

Inapis cuius in latius tria genera diximus. Pythagoras principatum habere ex his quorū sublimē uis ferat iudicauit: quoniā nō aliud magis in nares & cerebrū penetret. Ad serpentū ictus & scorpionū tritū cū aceto illinit. Fungorū uenena discutit. Cōtra pituitā tenetur in ore donec liqueat: aut gargarizat cū aqua mulsā. Ad dentiū dolorē mādīt. Ad uā gargarizat cū aceto & melle. Stomacho utilissimū cōtra oīa uitia pulmonibusq;. Excreationes faciles facit in cibo sumptū. Daf & spiriosis. Itē comitialibus tepidū cum succo cucumeris. Sensus atq; sternuramēta capitis purgat. Aluum mollit. Mēstrua & urinā ciet. Et hydropicis iponit. Cū fico & cumino tusum ternis partibus comitiali morbo. Et uuluaq; cōuersionē suffitū excitat odore aceto mixto. Itē lethargicos. Adiecit tordylion. Est autē id semen ex sili. Et si uehementior somnus lethargicos premar: cruribus aut etiā capiti illinitur cū fico & aceto. Veteres dolores thoracis: lumborū: coxendicū: lienū: & in quacūq; parte corporis ex alto uita extrahenda sunt: illitū caustica ui emendat pustulas faciendo. At in magna duricia sine fico ipositum uel si uehementior uirgo timeat p̄ duplices panos. Vtunt ad alopetias cū rubrica: p̄foras: lepras: p̄thirias: litannicos: opisthonicos. Iungunt quoq; scabras genas aut caligantes oculos cū melle. Succusq; tribus modis exprimitur in fictili: calefcitq; in eo in sole modice. Exit & e cauliculo succus lacteus: q̄ ita eū iduruit: dentiū dolori medet. Semen ac radix cū imaduere: musto cōterunt. Manusq; plenā mēiura forbent ad firmandas fauces: stomachū: oculos: caput: sensusq; oēs. Mulieq; etiā lassitudines saluberrimo genere medicinæ. Calculos quoq; discutit potū ex aceto. Illinunt & liuoribus fugillatq; cū melle & adipe anserino aut cæra cypriā. Fit & oleū ex semine madefacto in oleo expressorū: quo utunt ad neruorū rigores: lumborūq; & coxendicū p̄frictiones. Sinapis naturā effectusq; eisdē habere tradit adarca inter siluas tacta in cortice calamorū sub ipsa coma nascēs. Marrubiū pleriq; inter primas hærbas cōmēdauere: quē græci p̄asion uocāt: alii linostrophon: nōnulli philopeda: aut philophares: notius q̄ ut indē candū sit. Huius folia semēq; contrita profunt cōtra serpētes: pectoris & lateris dolores: tussim ueterē. Et his q̄ sanguinē eiiciūt eximie utile: scapis eius cū panico aqua decoctis: ut asperitas succi mitiget. Imponitur strumis cū adipe. Sūt q̄ uiridis semē q̄rū duobus digytis capiāt cū farris pugillo decoctū addito exiguō olei & salis sorbere ieiunos ad tussim iubeāt. Alii nihil cōpant. In eadē cā marrubii & foeniculi succi ad sextarios ternos expressis decoctisq; ad sextarios duos: cū addito mellis sextario rursus decocto ad sextarios duos: si coclearii mēsurā in die sorbeat in aquā cyatho. Et uirilū uitis tusum cū melle mire p̄dest. Lichenas purgat ex aceto. Ruptis conuulsis spasmatū neruis salutare. Potū aluū soluit cum sale & aceto. Itē mēstrua & secundas mulieq;. Arida farina cū melle ad tussim sicā efficacissima est. Itē ad cācrenas & pterygia. Succus uero articulis & enaribus morbo regio: minuēdaq; bili cum melle p̄dest. Itē cōtra uenena inter pauca potens. Ipsa hærba stomachum & excreationes pectoris purgat. Cū iride & melle urinā ciet. Cauenda tamen exulceratæ uesicæ & renū uitis. Dicitur succus claritatē oculorū adiuuare. Castor marrubii duo genera tradit. Nigrū: & quod magis p̄bat candidū. In ouū inane succum adicit his: ipsumq; ouū infundit melle æquis portionibus tepefactū: uomicas rūpere: purgare: perfanare p̄mittēs. Illis etiā uulneribus a cane factis tusa cū axūgia ueteri. Serpillū a serpedō putāt dictum. Quod in siluestri euenit: in petris maxime. Satiuum non serpit: sed ad palmi altitudinem increfcit. Pinguius uoluntarium & candidioribus foliis & ramis: aduersus serpētes efficax maxime cenchrin & scolopendras terrestres ac marinas. Et scorpiones decoctis in uino ramis foliisq;. Fugat & odore: cominus si uras. Et cōtra marinorū uenena præcipue ualet. Capitis doloribus decoctū in aceto illinit tribus ac fronti cū rosaceo. Item phreneticis: lethargicis: cōtra tormina & urinæ difficultatē: anginas: uomitiōes drachmis quattuor datur. Ex aqua bibitur & ad iocineq; dolores. Folia obolis quattuor dantur ad lyenē ex aceto. Ad cruētas excreationes terit in cyathis duobus aceti & mellis. Silymbriū siluestre a quibusdā thymbræum appellatū: pedali nō amplius altitudine: quod in riguis nascit simile nasturtio est. Vtrumq; efficax aduersus aculeata aialia: ut sunt crabrones & similia. Quod in sicco ortū odoratū est: inserit coronis angustiore folio. Sedant utraq; capitis dolorē. Itē epiphoras: ut Pilinus tradit. Alii panē addunt. Alii per se decoquunt in uino. Sanat & epinyctidas: cutisq; uitia in facie mulieq; intra quartū diē noctibus impositū diebusq; detractū. Vomitiones: singultus: tormina: stomachi dissolutiones cohibet siue in cibo sumptum: siue in succo potū. Nō edendū grauidis: nisi mortuo cōceptu. Quippe etiā ipositum eiicit. Mouet urinā cum uino potum. Siluestre & calculos. Quos uigilare opus sit excitat infusum capiti eū aceto. Lini semen cū aliis qdē in usu est. Et per se mulierum cutis uitia emendat in facie. Oculorū acie succo adiuuar. Epiphoras cum thure & aqua aut cum myrrha. Cum uino sedat potidas. Cum melle aut adipe aut cæra stomachi solutiones inspersum polētæ modo. Anginas in aqua & oleo decoctū: & cum aniso illitū Torretur ut aluum sistat. Coeliacis & dysentericis imponitur ex aceto. Ad iocineris dolores estur cum uua passa. Et ad phthisin utilissime. Semine fiunt & eligmata. Musculorū: neruorū: articuloꝝ: ceruicū duricias. Cerebri mēbranas mitigat farina seminis nitro aut sale aut cinere additis. Eadē cum fico item cōcoquit ac maturat. Cum radice uero cucumeris siluestris extrahit quæcūq; corpori inhaerent. Sic &

VIGESIMVS

fracta ossa: serpere ulcus in uino decocta prohibet. Erupciones pituitæ cum melle emendat. Ungues sca-
 bros cum pari modo nasturtii: & testium uitia & ramices cum resina & mura: & cærenas ex aqua. Sto-
 machi dolores cum fœnogræco sextariis utriusq; decoctis in aqua mulsâ. Intestinatorum & thoracis per-
 niciosa utria clystere in oleo & melle. Blitum iners uidetur ac sine sapore aut acrimonia ulla. Vnde con-
 uitium fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile est. Ventrem adeo turbat: ut cho-
 leram faciat aliquibus. Dicitur tamen aduersus scorpiones potum e uino prodesse: & clauis pedum illi-
 ni. Item lyenibus & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menstrua sistit eo cibo putat.

De meu. & fœniculo: & hippomarathro uel myrseneo:

& canabi: & de ferula: & carduis,

CA. XXIII.

m Eu in italia non nisi a medicis feritur: & iis admodum paucis. Duo genera eius. Nobilius atha-
 manticum uocant illi ab athamante inuentum. Hi quoniam laudatissimum in athamante re-
 peritur: foliis anetho simile: & caule aliquando bicubitali: radicibus multis & obnigris: qui-
 busdam altissimis. Minus rufum q̄ illud alterum. Ciet urinam in aqua potum radice trita uel decocta.
 Inflatões stomachi mire discutit. Item tormina & uesicæ uitia. Vuluarumq; articulis cum melle. Infan-
 tibus cum apio illitum imo uentri urinas mouet. Fœniculū nobilitauere serpentes gustatu ut diximus
 senectam exuendo: oculorumq; aciem succo eius reficiendo. Vnde intellectum est hominum quoq; ca-
 liginem præcipue eo releuari. Colligitur hoc caule targescente. In sole siccatur. Lungitur ex melle. Vbiq;
 hoc est. Laudatissimum tamen in hiberia & lachrymis fit & ex semine recenti. Fit etiam e radicibus pri-
 ma germinatione incisus. Est & in hoc genere siluestre: quod alii hippomarathron: alii myrseneum uo-
 cant: foliis maioribus: gustu acriore: procerius: brachiali crassitudine: radice candida. Nascitur in calidis:
 sed saxosis. Diocles & aliud hippomarathi genus tradit: longo & angusto folio: semine coriandri. Me-
 dicinæ in satiuo ad scorpionum ictus & serpentium semine in uino potu. Succus & auribus instillatur:
 uermiculosq; in his necat. Id ipsum condimentis prope omnibus inferitur. Oxyporis etiam aptissime.
 Quin & crustis subditur panis. Semen stomachum dissolutum astringit uel isebribus sumptum. Nau-
 seam ex aqua tritum sedat. Pulmonibus & iocineribus laudatissimum. Ventrem sistit cum modice su-
 mitur. Urinam excitat: & tormina mitigat totum decoctum. Lactisq; defectu potum mammas replet.
 Radix cum ptisana sumpta renes purgat siue decocto succo: siue semine sumpto. Prodest & hydropicis
 radix ex uino cocta. Item conuulsus illinuntur folia tumoribus. Ardentes ex aceto calculos uesicæ pel-
 lunt. Genituræ abundantiam quoquomodo haustum facit. Verendis amicissimum: siue ad fouendum
 radice cum uino cocta: siue contrita in oleo illitum. Multi tumoribus & sugillatis cum cæra illinunt: &
 radice in succo uel cum melle contra canis morsum utuntur: & cõtra multipedem ex uino. Hippoma-
 rathron ad omnia uehemētius. Calculos præcipue pellit. Prodest uesicæ cum uino leui: & fœminarum
 mensuris: efficacius in eo semen q̄ radix. Modus in utroq; quod duobus digytis trito additur in potio-
 nem. Petriclius qui ophiaca scripsit & Micon qui rhizitumena aduersus serpentes nihil hippoma-
 rathro efficacius putauere. Sane & Nicander non in nouissimis posuit. Canabis in siluis primu nata
 est: nigriore folio & asperiore. Semen eius extinguere genituram uirorum dicitur. Succus ex eo uermi-
 culos aurium & quodcumq; intrauerit eiicit: sed cū dolore capitis. Tantaq; uis ei est: ut aquæ infusa coa-
 gulare eam dicatur. Et ideo iumentorum aluo succurrit pota in aqua. Radix cõtractos articulos emol-
 lit in aqua cocta. Item podagras & similes impetus. Ambustis cruda illinitur: sed sæpius mutat: priusq;
 arefcat. Ferula semen simile aneto habet. Quæ ab imo caule diuiditur a cacumine fœmina putatur. Ca-
 les eduntur decocti. Commendaturq; musto ac melle. Stomacho utiles. Sint plures sumpti: capitis do-
 lores faciunt. Radix denarii pondere in uini cyathis duobus bibitur aduersus serpētes. Et ipsa radix im-
 ponitur. Sic & torminibus medetur. Ex oleo autem & aceto cõtra sudores immodicos uel in febribus
 proficit. Succus ferulæ aluum soluit fabæ magnitudie deuoratusq;. Et uiridi ferula musculus utilis est
 ad omnia ea uitia. Ad sanguinem sistendum decem grana seminis bibuntur in uino trita uel medulla.
 Sunt qui comitialibus morbis dandum putant luna quarta: sexta: septima ligulæ mensura. Natura fe-
 rularum murenis infestissima est. Tactæ siquidem ea moriuntur. Castor radice succum & oculorum
 claritati conferre multum putauit: & de carduorum satu inter hortensia diximus. Quapropter & me-
 dicinam ex iis non differamus. Siluestrium genera sunt duo. Vnum fruticosius a terra statim. Alterum
 uniuersale crassius. Vtriq; folia pauca: spinosa: muricatis cacuminibus. Sed alter florem purpureum mit-
 tit inter medios aculeos celeriter canescentem: & abeuntem cum aura. Scolimon græci uocant. Hic an-
 teq; floreat contusus atq; expressus illito succo alopecias replet. Radix cuiusq; ex aqua decocta potatori-
 bus sitim facere narratur. Stomachum corroborat: & uuluis si credimus etiam conferre aliquid tradi-
 tur: ut mares gignantur. Ita enim Cherias atheniensis scripsit: & Glaucias qui circa carduos diligentissi-
 mus uidetur. Manducatus carduus hic odorem commendat oris.

Confectio tyriacæ compositio medicaminis Anthiochi.

CA. XXIII.

f Ed ante discessum ab hortibus unam compositionē ex iis clarissimā subtexemus aduersus
 uenenata animalia: incisam lapide uersibus in lumine ædis Aesculapii. Serpilli duum denario-
 rum pōdus. Opopanacis & milii tantundē singulorū. Trifolii pondus denarii. Anethi & fœni-
 culi seminis & anisi & maii & apii denariorū senū ex singulis generibus: serui farinæ duodecim. Hæc tu-
 sa cribrataq; uino quantū possit excellenti digerunt in pastillos: uictoriati pōdere. Ex iis singuli danē ex
 uini mixti cyathis ternis. Hæc tyriacæ magnus rex Anthiochus aduersus omnia uenena usus traditur.

N HORTIS SERI ET CORONAMENTA IVS SIT CATO IN/ enarrabili florum maxime subtilitate: quādo nulla nulli pōt facilius esse loqui q̄ rerum naturæ pingere: lasciuienti præsertim & in magno gaudio fertilitatis tam uarie ludenti. Quippe reliqua usus alimētici gratia genuit. Ideoq; sæcula annosq; tribuit iis. Flores uero odoresq; de die in diē gignit. Magna ut palam est admonitione hoīum: quæ spectatissime florent celerrime marcescere. Sed ne pictura quidem sufficiente imagini colorum reddendæ: mixturamq; uarietati siue alterni atq; multiplicis inter se nectantur: siue priuatis generum funiculis in orbem: in obliquum in ambitum: quædam coronæ per coronas currunt.

De strophio sero: & qui primū flores miscere cœperit: & quādo primū corolla inuenta uel appellata & quare. CA. II.

Enuīoribus utebant antiqui: strophia appellantes: unde nata strophio. Quin & uocabulum ipsum tarde inde cōmunicatū est inter sacra tantū & bellicos honores coronis suū nomen uindicanibus. Cū uero a floribus fierent serua serendo seruiæ appellabant. Quod apud græcos quoq; nō adeo antiquitus placuit. Arboreis namq; coronari in sacris certaminibus mos erat primū. Postea uariari cœptū mixtura uersicolore. Florūq; inuicē odoresq; accēdere sicq; ex ingenio Pausiæ pictoris atq; Glyreæ coronariæ dilectæ admodū illi cū opera eius pictura imitaret adinuenit: & illa puocās uariaret: essetq; certamen artis ac naturæ. Quales ēt nūc extant artificis illius tabellæ: atq; in primis appellata stephanoplocos qua pinxit ipsam. Idq; factū est post olympiadē centesimā. Sic coronis e floribus receptis paulo mox subiere quæ uocant ægyptiæ: ac deinde hybernæ: tū cum terra flores negat: rameto e cornibus tincto. Paulatimq; & romæ subrepsit appellatio corollis inter initia ppter gracilitatem nominatis: mox & corolariis: postq; e lamina ærea tenui inaurata aut inargentata dabantur.

Quis primū coronā foliis aureis & argēteis dedit & de honore coronæ apud antiquos: & de Scipionis honore: & de pætilibus coronis: & Cleopatæ reginæ facta. CA. III.

Rassus diues primus argēto auroq; folia imitatus ludis suis coronas dedit. Accesserunt quoq; & laniscos: quos adici ipsæ coronæ honos erat pp heruscas qbus iungi nisi aurei non debent. Puri diu fuere ii. Celare eos primū instituit. P. Claudius Pulcher: brattheasq; etiā phyliræ dedit. Semp tamē auctoritas uel ludicro quæsitæ fuit. Nāq; ad certamina in circū per ludos & ipsi descendebāt: & seruos suos quosq; mittebant. Inde illa. xii. tabulæ lex. Qui coronā parit. Ipse pecuniam ue eius. Virtutis ergo arguit: quā serui equiue meruissent. Pecuniā partam lege dici nemo dubitauit. Quis ergo honos: ut ipsi mortuo parētibusq; eius dum intus positus esset: foris ue ferret: sine fraude esset inposita. Alias in ulū pmiscuo ne ludicræ quidē erant: ingenisq; & iis seueritas. L. Fuluius argentarius bello punico secūdo cū corona rosacea interdū e pergula sua in fore pspexisse dictus: ex auctoritate senatus in carcerē adductus non ante finē belli emissus est. P. Mutianus cū demptā Marsyæ coronā e floribus capiti suo imposuisset: atq; ob id duci eū in uincula triuiri iussissent: appellauit Tri. Pleb. nec intercessere illi aliter q̄ arthenis: ubi comesa bundi iuuenes ante meridiē cōuentus sapientiū quoq; doctrinæ frequentabant. Apud nos exemplū licētiæ huius nō est aliud q̄ filia Diui Augusti. Cuius luxuria noctibus coronatum Marsiam litteræ illius describunt. Floꝝ quidem populus Ro. honorē Scipioni tantū adhibuit. Suario cognominabatur: ppter similitudinē Suarii cuiusdam negociatoris. Ob id erat in tribunatu plebei admodū gratus: dignusq; africanorū familia. Nec ei fuit in bonis funeris impesa. Asses ergo contulit populus: ac funus elocauit: quæq; parte ferebat: flores e pfectu omni sparsit. Et iam tunc coronæ deoz honos erāt. Et lariū publicorū priuatorūq; & sepulchrorū & maniū. Sūmæq; auctoritas pætili coronæ. Sutiles salioꝝ sacris inuenimus & solemnes cœnis. Transire deinde ad rosaria. Eozq; luxuria processit: ut non esset gratia nisi mero folio. Sutilibus mox petitis ab india aut ultra indos. Laudatissimum quidem habetur e nardi folio eas dati aut ueste serica uersicolores unguentis madidas. Hūc habet nouissime exitum luxuria foeminæ. Et apud græcos quidem de coronis priuatim scripsere. Mnestheus atq; Callimachus medici: q; nocerent capiti: quoniam & in hoc est aliqua ualitudinis portio. In potu atq; hylaritate præcipue odorū ui surripiente fallaciter solertiam. Nāq; scelerata Cleopatra apparatu belli acciaci gratificationem ipsius reginæ Antonio timente: nec nisi prægustatos cibos sumēte: fertur ab ore eius lusisse extremis coronæ floribus ueneno illitis. Ipsaq; capiti inposita. Mox procedente gylaritate inuitauit Antoniū ut coronas biberent. Quis istas timeret insidias? Ergo cōcepta in syphum incipienti haurire opposita manu: en ego sum inquit illa care Antoni: quā tu noua prægustantiū diligentia caues: adeo mihi si possim sine te uiuere occasio & ratio adest. Inde e ductam e custodia bibere iussit: ilico expirantem. De coronis extra supradictos scripsit Theophrastus apud græcos. Ex nostris autē iscripsere aliqui hbros antologicon. Flores uero persecutus est nemo: q; equidem inueniam. Nec nos nunc scilicet coronas nectemus. Id enim friuolum est. Sed de floribus quæ uidebuntur digna memorabimus. Paucissima genera nostri coronamentorum inter hortensia nouere: ac pene uiolas rosasq; tantum.

VIGESIMVS PRIMVS

De rosa in coronis: & de generibus eius: & ubi feratur.

CA. IIII.

Osa nascitur spina uerius q̄ frutice: in cibo quoq̄ pueniens. Illic etiā iucundi odoris quīs angu-
sti. Germinat oīs primo inclusa granato cortice. Quo mox intumescente & in uirides alaba-
stros fastigato paulatim rubescens dehiscit: ac sese pandit in calicis medio sui stantis cōplexa
luteos apices. Vfus eius in coronis prope nimius est. Oleo macerā. Idq̄ iam a troianis t̄pibus Homero
teste. Præterea in unguenta transit ut diximus. Per se medicas artes præbet. Emplastris atq̄ colyriis im-
ponit mordaci subtilitate. Mēsaq̄ etiā deliciis inungendis minime noxia. Contra genera eius nostri fece-
re celeberrima: prenestinā & campanā. Addidere alii milesimā: cuius sit ardētissimus colos nō excedētis
duodena folia. Proximā ei trachiniā: minus rubentē. Mox alabandicā uiliorē: albicantibus foliis. Vilissi-
mam uero pluribus uel minutissimā spinosam Differunt. n. multitudine folioꝝ: asperitate: leuore: colo-
re: odore. Paucissima quina folia ac deide numerosiora. Cū sit genus eius quā centifoliā uocant: quæ est
in cāpania italiæ græciæ uero circa philippos. Sed ibi nō suæ terræ puentu. Pangeus nāq̄ in odos in ui-
cino fere est numerosis foliis ac paruis. Vnde accolæ trasferētes cōserunt. Ipsaq̄ plātatione pficiunt. Nō
aut talis odoratissima est. Nec cui latissimū maximūq̄ foliū. Breuiterq̄ indicū est odoris scabricia corti-
cis. Cepio Tiberii Cæsaris principatu negauit centifoliā in coronis addi p̄terq̄ extremos uelut ad cardī-
nes: nec odore nec specie pbabilem. Est & quæ græca appellat a nostris a græcis lichnys: nō nisi in humi-
dis locis pueniens: nec unq̄ excedēs quinq̄ folia: uiolæ magnitudine: odore. Est & alia græcula appellata
cōuolutis folioꝝ paniculis: nec dehiscens nisi manu cocta: sempq̄ nascenti similis: latissimis foliis. Alia
fundit e caule maluaceo: folia oleacea habens. Musceton uocant. Atq̄ inter has media magnitudine au-
tūnalis: quā coroneolam uocant oēs: sine odore præter coroneolam in rubro natā tot modis adulterat.
Et alias uera quoq̄ plurimū sola præualet. Cyrenis odoratissima est. Ideoq̄ ibi unguentum pulcherri-
mum. Carthagine hispaniæ hyeme quoq̄ tota præcox. Refert & cæli tēperies. Quibusdam. n. annis mi-
nus odorata puenit. Præterea locis omnibus siccis q̄ humidis odoratioꝝ. Seri nec pinguibus uuit: nec ar-
gillosis locis: nec riguis: cōtenta ruribus. Propriēq̄ ruderatū agrum amat. Præcox cāpana. Sera milesia.
Nouissime tamen desinit prenestina. Fodiunt altius q̄ fruges: leuius q̄ uites. Tardissime pueniunt semi-
ne: quod in ipso certice est sub ipso flore opertū lanugine. Ob id potius caule cōciso inseruntur & ocellis
radicis: ut harundo. Vnum genus inseritur pallidæ spinosæ longissimis uiris quinq̄ folia: quæ e græcu-
la altera est. Omni autem recisione atq̄ ustione proficit. Translacione quoq̄ ut uitis optime ocisimeq̄
prouenit. Surculis quaternum digytorum longitudine aut ampliore post uergiliarum occasum fata.
Dein per fauonium translata: pedalis interuallis: crebroq̄ circūfossa. Qui præcocem faciūt pedali cir-
ca radicem scrobe aqua calida infundunt: germinare incipiente calice.

De lilio tria genera: & ratione ea inferendi.

CA. V.

Illud rosæ nobilitate pximū est: & quadā cognatiōe unguenti oleiq̄: quod lilion appellat. Et
impositū etiā maxime rosas decet: medio puentu eaq̄ incipiēs. Nec ullis floꝝ excelsitas maior.
Interdū cubitoꝝ triū. Languido semp colloꝝ: & nō sufficiēte capitis oneri. Cādor eius eximius.
Foliis foris strinatis: & ab angustiis in latitudinē paulatim sese laxantibus effigie calathi. Resupinis p̄ am-
bitū labris. Tenuiq̄ filo & semine stātibz in medio crocis. Ita odor colorq̄ duplex: ut alius calicis: alius
staminis: differētia angusta. In unguēti uero oleiq̄ usu folia nō spernunt. Et flos nō dissimilis illi in hæ-
ba quā cōuoluulū uocant: nascēs per frutera: nullo odore: nec crocis intus: candorē tātum referens: ac ue-
luti rudimentū naturæ lilia facere cōdiscētis. Alba lilia iisdē oibus modis ferunt q̄bus rosa. Et hoc am-
plius lachryma sua: ut hippofelinū. Nihilq̄ est sœcēdius. Vnde radice quinquagenos sæpe emittente bul-
bos. Est & rubens liliū: qd̄ græci cryon uocant. Alii florē eius cynorhodon. Laudatissimū in anthio-
chia & laodicea syriæ: mox in phaselide. Quartū locū optinet in italia nascēs. Sunt & purpurea lilia: ali-
quādo gemino caule: carnosiore tantū radice: maiorisq̄ bulbi: sed unius. Narcisum uocant huius alteꝝ
genus flore cādico: calice purpureo. Differētia a liliis est & hæc: q̄ narcis folia in radice sunt p̄batissimis
in lyciæ m̄tibz. Tertio generi cætera eadē. Calix hærbaceus: oēs serotini. Post arctugē. n. florent: ac per
æquinoctium autūnum. Inuenta est in iis & ratio inferendi monstrificis hominum ingeniis. Colligun-
tur namq̄ mense iulio scapi arecentes: liliaq̄ suspendunt in fumo. Dein nudātibus se nodulis in fæce ni-
gri uini uel græci mēse martio macerant: ut colorē accipiant: atq̄ ita in scrobiculis seruatur heminis fæ-
cis circumfusis. Sic fiunt purpurea lilia: mirumq̄ ita tingi aliquid ut nascatur infectum.

De uolis & de caita: & de baccare: & combreto.

CA. VI.

Iolis honos proximus. Eaq̄ plura genera. Purpureæ: luteæ: albæ: plantis omnes ut olus satæ.
Ex iis uero quæ sponte opacis & macris locis pueniunt: purpureæ latiore folio statim ab radi-
ce carnosio exeunt: solæq̄ græco noīe a cæteris discernunt: appellatæ ia: ut ab iis anthina uestis.
Sed satius maxima auctoritas luteis. Genera iis tusculana & quæ marina appellat. Folio aliquādo latio-
re: sed minus odorato. In totum uero sine odore: minutiq̄ folio calathiana munus autūni: cæteræ ue-
ris. Proxima ei calta est cōcolori amplitudine. Vincit numero folioꝝ marinā quinq̄ folia non exceden-
tem. Eadē odore superat. Est. n. grauis calta. Nō leuior ei quā scopā regiā appellant: q̄q̄ folia eius oleant:
non flores. Baccari quoq̄ radici tantū odorata est: a quibusdā nardum rusticum appellatum. Vnguēta
ex ea radice fieri solita apud antiquos Aristophanes priscae comœdiæ poeta testis est. Vnde quidā errore
falso barbaricam eam aupellabant. Odor est ei cinnamomo pximus. Gracili solo nec humido prouenit
Simillimum ei combretum appellat folioꝝ exilitate usq̄ in fila extenuata: & p̄cerius q̄ baccar. Nec hæc

sunt tantum: sed eorum quoque error corrigendus est: qui baccas rusticum nardū appellauere. Est enim alia hærba sic cognominata: quam græci asaron uocant: cuius speciem figuramque diximus in nardi generibus. Quinimo asaron inuenio uocitari: quoniam in coronas non addatur. Crocum siluestre optimum serere in italia minime expedit: ad scrupula usque singula areis decoquentibus. Seritur radicis bulbo. Satiuum latius maiusque & nitidius: sed multo leuius degenerans. Sed ubique nec fecundum etiam cyrenis: ubi semper flores laudatissimi. Prima nobilitas cilicio croco: & ibi in corico monte. Dein lycio monte olympo. Mox centuripino silicæ. Aliqui phlegæo secundum locum dedere. Adulteratur nihil æque. Probatio sinceri imposta manu crepat ueluti fragile. Humidum enim quod euenit adulteratione: sedet. Altera probatio si manu prolata ad ora leniter faciem oculoque mordeat. Et per se genus satiui blandissimum uulgo: cum sit medio candidū dialeucon uocatur. Contra cyrenaico uitium: quod omni croco nigrius est: & celerrime marcescit. Optimum ubicunque quod pinguisimum & breuibus capillis. Pessimum uero est quod situm redolet. Murianus auctor est in lycia anno septimo aut octauo transferri in locum subactum: atque ita degenerans renouari. Vsus eius in cornis usque. Hærba enim est folio angusto pene in capillamenti modum. Sed uino mire congruit: præcipue dulci tritum & theatra replenda. Foret uergiliarum occasu paucis diebus folioque florem expellit. Viret bruma & colligitur. Siccatur umbra melius etiam hyberna. Carnosa & illi radix: uiuaciorque quam cæteris. Gaudet calcari: & atteri pede: perædoque melius prouenit. Ideo iuxta semitas ac fontes latissimum.

De floribus antiq̄s: & de odoramentorum diuersitate: & saliuca: & polio. CA. VII.

Romanis temporibus ei iam erat honos. Et hos certe flores Homerus tris laudat: Ioton: crocon: hyacinthum. Omnium odoramentorum atque adeo herbarum differentia est in colore: & odore: & succo. Odorato sapor raro ulli non amarus. Est contrario dulcia raro odorata. Itaque & uina odoratio: ra mustis siluestria magis omnia satiuis. Quorundam odor suauior & longinquo: propius ad motus hebetatur ut uiolæ. Rosa recens a longinquo olet: sicca propius. Ois autem uerno tempore acrior: & matutinis. Quicquid ad meridianas horas diei uergit hebetatur. Nouella quoque uetustis minus odorata. Acerrimus tamen odor omnium æstate media. Rosa & crocum odoratio cum serenis diebus leguntur. Et omnia in calidis magis quam in frigidis. In ægypto tamen minime odorati flores: quia nebulosus & roscidus aer est a nilo flumine. Quorundam suauitati grauitas inest. Quædam cum uirent non olent propter humorum nimium: ut buceros quod est fœnogræcum. Acutus odor non omnium sine succo est: ut uiolæ: rosæ: croco. Quæ uero ex acutis succo carent eorum omnium odor grauis: ut in lilio utriusque generis. Ambrotonum amaracus acres habent odores. Quorundam flos tantum iucundus: reliquæ partes ignauæ: ut uiolæ ac rosæ. Hortensium odoratissima quæ sicca: ut ruta: menta: apium: & quæ in siccis nascuntur. Quædam uetustate odoratio: ra: ut cotonea: eademque decerpta quam in radicibus. Quædam non nisi defracta: aut ex attritu olent. Alia non nisi de tracto cortice. Quædam uero non nisi usta: sicut thura myrrhæque. Flores triti omnes amariores quam intacti. Alia arida diutius odorem continent ut melilotos. Quædam locum ipsum odoratio: ra faciunt: ut iris. Quin & arborem totam cuiuscumque radices attingunt. Hesperis noctu magis olet: inde nomine in uento. Animalium nullum odoratum: nisi de pantheris quicquid dictum est si credimus. Illa quoque non omittenda differentia: odoramentorum multa nihil pertinere ad coronamenta: ut irin: atque saliuca: queque non bilissimi sit odoris utraq̄. Sed iris radice tantum commendatur: unguentis aut medicinae nascens. Laudatissima in illyrico. Et ibi quoque non maritimis sed in siluestribus drilonis & narone. Proxima in macedonia. Laudatissima hæc & candicans. Et ex illis tertium locum habet africana amplissima inter omnes: gustuque amarissima. Illyrica quoque duorum generum est. Raphanitis a similitudine: quæ & melior. Rhizothomos subrufa. Optima quæ sternutamenta tactu mouet. Caulem habet cubitalem: & rectum. Floret diuersi coloris specie: sicut arquus cælestis unde & nomen. Non improbat & pisidica. Et fossuri tribus ante mensibus multa aqua circumfusa hoc ueluti placamento terræ blandiuntur circumscriptam mucrone gladioue triplici: & cum legerint eam protinus in cælum attollunt. Natura est feruens. Tractataque pustulas ambusti modo facit. Præcipitur ante omnia ut casti legant. Teredines non sicca modo: uerum & in terra celerrime sentit. Optimum antea irinum leucade & elide serebatur. Iapidem enim & seritur. Nunc e pamphilia. Sed cilicum maxime laudatur: atque e septentrionibus. Saliunca foliosa quidem est: sed breuis: & quæ necesse non possit. Radici numerosæ coheret. Hærba uerius quam flos: densa ueluti manu pressa breuiterque cespes sui generis. Pannonia hanc gignit & norica: alpiumque aprica urbium eporredia: tantæ suauitatis ut metallum esse coeperit. Vestibus iterponi eam gratissimum. Sic & apud græcos polion hærbam inclytam Musei & Hesiodi laudibus: ad omnia utilem prædicatum. Superque cætera ad famam etiam dignitatis. Prorsusque miram: si modo ut tradunt: folia eius mane candida: meridie purpurea: sole occidente cerulea aspiciuntur. Duo genera eius campestre maius. Siluestre quod minus est. Quidam thetrion uocant. Folia canis hominis similia: a radice protinus nunquam palmo altiora. Et de odoratis floribus satis dictum: in quibus unguenta uicisse naturam gaudent.

De uestiū æmulatione cum floribus & amarato & chryfocome siue chrysi. CA. VIII.

Vxuria uestibus quoque puocauit eos flores: qui colore comendant. Hos aduerto tres esse principales. Vnum in croco qui in rosis micat. Gratius nihil tradit aspectu: & in purpura tyrias diaphanæ ac laconicas. Alium amethyston: qui uiola: & ipse in purpureum quemque anthinam appellauimus. Genera enim tractamus in species multas sese spargentia. Tertius est qui proprie conchylii intelligitur multis modis. Vnus in heliotropio & in aliquo ex iis plerumque saturatio: ra. Alius in malua ad purpu-

VIGESIMVS PRIMVS

ram inclinans. Alius in uiola serotina conchyliorum uegetissima. Paria nūc componunt. & natura atq; luxuria depugnate. Lutei uideo honorem antiquissimū in nuptialibus flāmeis totū scēminis cōcessum. Et fortassis ideo nō numerari inter principales: hoc est cōes maribus ac scēminis: quoniā societas principum dedit. Amarātō nō dubie uincimur. Est autē spica purpurea uerius q̄ flos aliq; & ipse sine odore. Mirūq; in eo. gaudere decerpi: & lātius renasci. Prouenit augusto mense. Durat in autūnum. Alexandri no palma: q̄ decerptus asseruat. Mirūq; postq̄ defecere cūcti flores madefactus aqua reuiuiscit: & hybernas coronas facit. Sūma eius natura in noīe est appellato quoniā nō marcescit. In noīe est & cyani colos. Itē holochrysi. Oēs autē hi flores nō fuere in usu Alexātri magni ætate: quoniam pximi a morte eius autōres siluere de illis. Quo manifestū est postea placuisse. A græcis tamen reptos quis dubitet: nō aliter italia usurpate noīa illogē. At Hercules petilio ipsa nomen imposuit autūnali circa uepresq; nascenti. Et tantū colore cōmendat qui est rosæ siluestri. Folia parua quina. Mirūq; in eo flore inflecti cacumē & nō nisi itorto folia nasci paruo calice ac uersicolori luteū semē includēte. Luteus & bellio pastillicatibus quinquagenisq; barbulis coronatur. Pratenfes hi flores: ac sine usu: & ideo pleriq; sine noibus. Quin & his ipsis alia alii uocabula imponunt. Chrysocome siue chrytitis nō habet latinā appellationē. Palmi altitudine est: comātibus fulgore auri corimbis: radice nigra ex austero dulci. In petrosis opacisq; nascens.

De honore coronarū & cyclamino & meliloto & trifolio tria genera eius. CA. IX.

T fere partibus colozū celeberrimis trāseat ratio ad eas coronas quæ uarietate sola placēt. Duo earū genera quō alia flore cōstant: alia folio. Florē esse dixerim genistas. Nāq; & iis decerpi luteus. Itē rhododendron. Itē zizipha: quæ & cappadocia uocat. Itq; odoratus similisq; oleazū floribus. In uepribus nascit cyclaminū: de quo plura alias. Flos eius colossinus ī coronas admittit. Folia milacis & hederæ in coronamētū se dedere. Coronazū eazū optinet p̄cipatū. De quibus in fruticū loco abū de diximus. Sūt & alia genera noibus græcis indicanda: quā nostris maiore ex parte nomen dare iis defuit cura. Et plerazū eozū in exteris terris nascunt nobis tamen consecrata: quoniā de natura sermo non de italia ē. Ergo ī coronamēta folio uenere melothron: spireon: eriganon: cneoron: qd̄ casia Higinus uocat. Et qd̄ cum ilagine: coniza: melisophillon: qd̄ apiastrū: meliloton: quod fertulā cāpanā uocat. Est. n. in cāpania italiae laudatissima: a græcis in sunio: mox chalcidica & cretica ubicūq; uero asperis & siluestribus nata. Coronas ex hac antiquis facticas indicio est nomen fertulā quod occupauit. Odor eius croco uicinus est & flos: ipsa cana. Placet maxime folliis breuissimis atq; pinguisissimis. Folio coronat & trifolium. Tria eius genera. Minyāthes uocat græci. Alii asphaltion maiore folio quo utunt coronarii. Alteazū acuto oxytriphillon. Tertium ex oibus minutissimū. Inter hæc neruosi cauliculi quibusdam: ut marathro: hippomarathro: myophono. Utunt e ferulis & corymbis: & hederæ flore purpureo. Est & in alio genere eazū siluestribus rosas similis. Et in iis quoq; colos tantū delectat. Odor autem abest. Et cneori duo genera nigri atq; candidi. Hoc & odoratum. Ramosa ambo florent post æquinoctio autumnū.

De origāo & thymo & melle attico: & conyza: & louis flore: & helenio: & ambrotono: & leucantheo. CA. X.

Otidem & origano in coronamentis species. Alterius. n. nullum semē: id autē cui odor est creticum uocat. Totidē & thymi: candidū ac nigricans. Floret autem circa solstitia: cum & apes decerpunt. Et augurium mellis est. Prouentū enim sperant apiarii large florente eo. Lædit hymbribus amittitq; florem. Semen thymi non potest deprehendi: cum origani perq̄ minutum non tamen fallat. Sed quid inreest id occultasse naturam? In flore ipso intelligitur: itozū eo nascitur. Quid non tenuere hoīes? Mellis attici in toto orbe summa laus exiltimatur. Ergo trāslatum est ex attica thymum: & uix flore (uti docemus) satum. Sed alia ratio naturæ obstitit: non durante attico thymo: nisi in afflatu maris feratur. Erat quidem hæc opinio antiqua in omni thymo. Ideozū non nasci in archadia. Tūc olea nō putabant gigni: nisi intra trecenta stadia a mari. Thymis quidem nūc etiā lapideos campos in prouintia narbonēsi refertos scimus. Hoc pene solo reddito e longinquis regionibus pecudū milibus cōuenientibus ut thymo uescantur. Et conizæ duo genera in coronamentis: mas & scēmina. Differētia in folio. Tenuius scēminæ & constrictius angustiusq;. Imbricatum maris & ramosius. Flos quoq; magis splendet eius. Serotinus utriq; post arctozū. Mas odore grauior. Scēmina acrior. Et ideo contra bestiaz morfus aptior. Folia scēminæ mellis odorē habent. Masculæ radix a quibusdam libanotis appellatur: de qua diximus. Et tantum folio coronat louis flos: amaracus: hermerocalles: ambrotonum: helenium: sisymbrium: serpillum. Omnia surculosa rosæ modo. Colore rātum modo placet louis flos. Odor abest sicut & illi qui græce phlox uocat: & ramis autem & folio odorata sunt excepta serpillo. Helenium e lachrymis Helenæ dicitur natum. Et ideo in helena infula laudatissimum: est autem frutex humi se spergens dodrantalibus ramulis: folio simili serpillo. Ambrotonū iucundi odoris est & grauis. Floret æstate. Flos autē coloris. Vacuum sponte prouenit. Cacumine suo se propagat. Seritur autem semine melius q̄ radice aut surculo. Semine quoq; non sine negotio plantaria transferuntur. Sic & adonium. Vtrunq; æstate. Alsiosa enim admodum sunt: & sole nimio læduntur. Sed ubi conualuere ritu uitis fruticant. Ambrotono simile odore leucanthemum est flore albo foliosum.

De amaraco uel sansuco: & nyctegreto: & meliloto: & uiola alba: & codiamino & de siluestribus bulbis: & heliochryso: & lychnis: & de herbis citra mare. CA. XI.

Marantū Diocles medicus & sicula gens appellauere quod ægyptus & syria sansucum. Seritur utrozū genere & semine & ramo: uiuacius p̄dictis & odore melius. Copiosum amaraco æque

LIBER

quā ambrotano semen. Sed ambrotano radix una: & alte descendens: cæteris in summo terræ leuiter hærens. Reliquorum satio autumnio fere incipiente: nec non & uere quibusdam locis: quæ umbra gaudet & aqua ac fimo. Nictegreton inter pauca miratus est Democritus: coloris ignei: foliis spinæ: nec a terra se attollentem: præcipuamque in gedrosia narrat. Erigitur post æquinoctium uernū radicitus. Siccaturque ad lunā. xxx. dies: ita lucens noctibus. Magos parthorūque reges uti hac hæba ad uota suscipienda. Eadēque uocari chenamychon: quoniā anseres a primo cōspectu eius expauescāt. Ab aliis nyctilopa: quoniā e longinquo noctibus fulgeat. Melilotos ubique nascit. Laudatissimū tamē in attica. Vbiūque uero recens: nec candicans: & croco quā simillima. Quanquā in italia odorator & candida. Flore prima uer nuntiantiu uiola alba. Tepidioribus uero locis etiam hyeme emicat. Postea quæ appellat & purpurea. Proxime flāmea: quæ & flox uocat: siluestris dūtaxat. Codiaminon bis anno: uere & autūno. Aestates hyemesque fugit. Seriores supradictis aliquāto narcisus: & liliū trās maria. Et in italia quidē ut diximus per rosam. Nā in græcia tardius etiānum anemone. Est autē hæc siluestriū bulborū flos: aliāque quæ dicitur in medicinis. Sequitur oenante: melanion: ex siluestribus helichryfos. Deinde alteque genus anemones quæ limonia uocat. Post hæc gladiolus comitatus hyacinthis. Nouissima rosa. Eadē prima deficit: excepta fatiua. Cæterum hyacinthus maxime durat: & uiola alba: & oenante. Sed hæc ita si deuulsa crebro phibeat in seminibus. Nascitur locis tepidis. Odor idē qui germinantibus uuis. Atque inde nomē. Hyacinthum comitatur fabula duplex: luctū præferens eius: quē Apollo dilexerat: aut ex Aiæcis cruore editi: ita discurrentibus uenis ut græcæ litteræ figura ea legat inscripta. Helichryfos florē habet auro similem: foliū tenuē: cauliculum quoque gracilem: sed durum. Hoc coronare se magi si & unguenta summatur ex auro: quod apyron uocat: ad gratiā quoque & uitæ gloriā pertinere arbitrant. Et uerni quidem flores hi sunt. Succedūt illis æstiu lychnis: & iouis flos & alteque genus liliū. Itē typhyon & amarcus: quem phrygium cognominant: sed maxime spectabilis pothos. Duo genera huius. Vnū cui flos hyacinthi est. Alterū candidius qui fere nascit ad tumulos quoniā fortius durat. Et iris æstate florēs. Abeunt & hi marcescuntque. Alii rursus subeūt autūno. Tertiū genus liliū: & crocus: & osirin in utroque genere: unum hebes: alterum odoratum: primis omnia hymbribus emicantia. Coronarii quidē & spinæ flore utunt. Quippe cū spinæ albæ cauliculi inter oblectamēta gulæ quoque condiant. Hic est trans maria odor flore. In italia uiolis succedit rosa. Huic interuenit liliū. Rosam cyanus excipit. Cyanū amarāthus. Nā uincaperuina semper uret in modum lineæ foliis geniculatim circumdata. Topiaria hæba inopiam tamē florum aliquādo supplet. Hæcque a græcis camedaphne uocatur. Vita longissima uiolæ albæ est trimatu. Ab eo tempore degenerat. Rosa & quinquenium perfert non recisa nec adusta. Illo enim modo iuuenescit. Diximus & terram referre plurimum. Nam in ægypto sine odore hæc omnia. Tantumque myrtis odor præcipuus. Alicubi etiam binis mensibus antecedit germinatio omnium. Rosaria a fauonio fossa oportet esse: iterumque solstitio. Et id agendum ut intra id tempus purgata & pura sint.

De cura apum: pabulo: & morbis eaque: & remediis.

CA. XII.

Etum hortis coronamentisque maxime aluearia & apes cōueniunt: res præcipui quæstus compendiique cum fauit. Hæc ergo causa oportet lerere thymum: apiastrum: rosam: uiolas: liliū: citysum: fabam: eruilium: cunilam: papauer: conizam: casiam: melilotum: melissophillū: cerinthem. Est autē cerinthe folio candido: incuruo cubitalis: capite concauo: mellis succum habente. Hæc florum auidissima sunt atque etiam sinapis: quod miremur cū oliuæ florē ab iis non attingi constat. Ideoque hanc arborem pcul esse melius sit: cum aliquas quæ proxime seri conueniat: quæ & euolantium examina inuident nec longius abire patiantur. Cornum quoque arborē cauere oportet. Nam flore eius degustato aluo concita moriuntur. Remedium sorbam contusam e melle præbere iis uel urinam hominum: uel bouum: aut grana punici mali amineo uino cōspersa. Et genistas circūseri alueariis gratissimum. Mirum est dignumque memoratu de alimentis quod comperi. Hostilia uicus abluuntur pado. Huius inquilini pabulo circa deficiente imponunt nauibus aluearia: noctibusque ad quina milia passuum cōtrario amne naues subuehunt. Egressæ luce apes: pastaque ad naues quottidie remeant: mutant locum donec pondere ipso pressis nauibus plena aluearia intelligantur: reuectisque eximuntur mella.

De uenenato melle: & de remediis mellis uenenati: & mellis infani.

CA. XIII.

T in hispania mulis puehunt simili de causa. Tatumque pabulū refert: ut mella quoque uenenata fiant. Heraclia in pōto quibusdam annis perniciosissima existunt: ab iisdē apibus facta. Nec dixere auctores e quibus floribus ea fierent. Nos tamen trademus quæ comperimus. Hæba est alba. Vexatio quidē iumentorum est: sed præcipue caprarum appellata egoletron. Huius flore concipiūt noxium uirens aquoso uere marcescente. Ita fit ut non oibus annis sentiantur hoc malum. Venenati si gna sunt que omnino non densatur: que color magis rutilus est: odor alienus sternutamenta protinus mouens: quod ponderosius innoxio. Qui edere abiciunt se humi refrigerationem quærentes. Nam & sudore diffuunt. Remedia sunt multa: quæ suis locis dicemus. Sed quoniam statim repræsentari aliqua in tantis insidiis oportet: mulsam uetus e melle optimo & ruta: salamenta etiā si reiciantur sumpta crebro. Certum est id malum per excrementa ad canes etiam peruenire: similiterque toqueri eos. Mulsam tamen ex eo inueteratum innocuum esse constat. Et foeminarum cutem nullo melius emendari cū costo: fugillata & sale. Aliud genus in eodē pōti situ uiget ex annona mellis: quæ ab infania quæ gignit mæno menon uocant. Id existimatur cōtrahi flore redodēdri: quo scatent siluæ. Gensque ea cū cæram in tributa romanis præstet: mel quoniam existiale est nō uendit. Et in perside & in mauritania cæsariensis getulia

VIGESIMVS PRIMVS

cōtermina massylis uenenati faui gignunt. Quidāq; a parte: quo nihil esse fallacius pōt: nisi q; liuore deprehendūtur. Quod sibi uoluisse naturam iis arbitremur insidiis: ut ab iisdem apibus: nec oībus annis fierent: aut non totis fauis. Parum enim erat genuisse rem in qua uenenum facillime daretur. Etiam ne hoc ipsa in melle tot aīalibus dedit. Quid si uoluit: nisi ut cautiorem minusq; auidū faceret hōiem. Nō enim ipsi melli sed apibus iam cuspidēs dederat & quidē uenenatas. Remedium aduersus has utiq; nō differendo. Ergo maluæ succo aut foliorum hederæ perungi salutare est. Vel percussos eas bibere. Mige tamen est uenena portantes ore fingētēsq; ipsas non mori. Nisi q; illa domina rerum omnium hanc dedit repugnantiam apibus. Sicut contra serpentes psyllis: marisq; inter homines.

De melle quod muscæ non attingunt: & alueariis: & cura eorum si famem sentiūt apes: & quomodo cæra fiat. CA. XIII.

a Liud in creta miraculū mellis. Mons est carina nouē milia passuum ambitu. Intra quod spatiū muscæ nō reperiuntur. Natūq; ibi mel nusq; attingunt. Hoc experimēto singulare medicamētis eligi. Aluearia orientē æquinoctialē spectare cōuenit: aquilonē euitent. Nec fauonium minus. Aluearia optima cortice. Secūda ferula. Tertia uimene. Multi ea & speculari lapide fecere: ut operantes intus spectarent. Circūlini aluearia fimo bubulo utilissimū. Operculū a tergo esse ambulatoriū: ut pperatus intus sit p̄sper. Si magnus sit uterus alueariis puentus autē sterilis: ne operandi desperatione curam abiiciant: id paulatim reduci oportet fallente operis incremēto. Aluearia hyeme stramēto opiri crebro suffiri: maxime fimo bubulo. Cognatum hoc iis: & innascentes bestiolas necat: araneos: papiliones: teredines: apesq; ipsas excitat. Et araneorum quidem exitiū facilius est. Papilionū maior pestis. Tollitur uero cum maturefcit malua noctu inter lunio cælo sereno accensis lucernis ante alueos. In eam flāmam sese ingerunt. Si cibus deesse sentiat apibus: uuas passas siccasue ficoq; tufas ad fores eaz; posuisse conueniet. Item lanas tractas madentes passo: aut defruto: aut aqua mulla. Gallinaz; etiam crudas carnes. Quibusdam etiam æstatibus iidem cibi præstandi: cum siccitas continua florum alimēta negat. Alueorum cum mel eximitur illini oportet exitus melisophyllo aut genista tritis: aut medios alba uite præcingere: ne apes diffugiant. Vasa mellaria aut fauos lauari aqua præcipiunt. Hac decocta fieri saluberrimum acetum. Cæra fit ex exp̄ssis fauis: sed ante purificatis aqua: ac triduo in tenebris siccatis: q̄rto die liquatis igni in nouo fictili aqua fauos tegente: tunc sporta collatis. Rursus in eadem olla coquitur cæra cum eadem aqua: excipiturq; alia frigida: uasis melle circumlitis. Optima quæ punica uocatur. Proximum q̄ maxime fulua odorifq; mellei pura. Natione autem pontica. Quā constare equidē miror inter uenenata mella. Deinde cretica. Plurimum enim ex propoli habet: de qua diximus in natura apum. Post has corsica: quoniam ex buxo fit & habere aliquātam uim medicaminis putatur. Punica fit hoc modo. Ventilatur sub diuo sæpius cæra fulua. Deinde feruet in aq̄ marina ex alto petita addito nitro. Inde lingulis eligunt florem: id est candidissima quæq; trāsfunduntq; in uas: quod exiguum marinæ habeat frigidæ. Et rursus marina decoquunt separatim: dehinc uas ipsum referāt. Et cum hæc ter fecere: iuncea crate sub diuo siccant sole: lunaq;. Hoc enim candorem facit: si sic siccatur. Et ne liquefaciant protegunt tenui lintheo. Candidissima uero fit post insolationē etiānum recocta. Punica medicinis utilissima. Nigrescit cæra addito chartarum cinere. Sicut anchusa admixta rubet. Variosq; in colores pigmentis trahitur ad reddendas similitudines & in numeros mortaliū usus: parietumq; etiā & armoz; tutelam. Cætera de melle apibusq; in natura earum dicta sunt. Et hortorum quidem omnis fere ratio peracta est.

De hærbis sponte nascentibus & aculeatis.

CA. XV.

f Equunt hærbæ sponte nascentes: qbus pleræq; gentiū utunt in cibis. Maximeq; ægyptus frugum fertilissima. Sed ut sola iis carere possit: tanta est ciboz; ex hærbis abundātia. In italia paucissimas nouimus: fraga: tanū: ruscū: batin marinā: batin hortēlianā: quā aliq; asparagū gallicū uocant. Præter has pastinacā pratēsem: lupū salictarium: eaz; uerius oblectamēta q̄ cibos. In ægypto nobilissima est colocassia: quā cyamon uocat aliqui. Hæc a nilo metūt: caule cū coctus est harenoso in mandendo. Thyrso autē qui inter folia emicat: spectabilis foliis latissimis etiam si arbores cōperent: ad similitudinē eoz; quæ p̄sona in nostris manibus uocamus. Adeoz; nil sui dotibus gaudet: ut implexis colocassiaz; foliis in uariā speciē uasoz; potare gratissimū habeant. Seric iam hæc in italia: & in ægypto pxima auctoritas cicorio est: quā diximus intubū erraticū. Nascitur post uergilias. Floret particulatim. Radix ei lenta: q̄re etiā ad uincula utunt illa. Antaliū longius a flumine nascit mespili magnitudine & rotunditate: sine nucleo: sine cortice: folio cyperi. Mandūt igni paratū. Mandunt & oetū: cui pauca folia minimag; uerū radix magna. Archidna qdē & aracos cū habeāt radices ramosas ac multiplices: nec foliū nec hærbā ullā: aut qcq; aliud supra terrā hēnt. Reliq; uulgariū in cibo apud eos hærbaz; noīa: andralia: hypocaris: & caucaris anterfitū: scādix: quæ ab aliis tragopogō foliis croco simillimis: p̄theniū strichnū: corcorus. Et æqnoctio nascētis aphace: achinæ: quā epipetrō uocat: quæ nunq; floret. At e cōtrario aphace sub inde marcescēte flore emittit aliū tota hyeme totoq; uere usq; in æstatē. Multas p̄terea ignobiles habēt. Sed maxie celebrāt cnicon italiæ ignotā: ipsis autē oleo nō cibo gratā. Hoc faciūt ex semine eius. Differentia prima siluestris & satiuæ. Siluestriū duæ spēs. Vna mitior est simili caule tamē rigido. Itaq; & colu. antiquæ mulieres utebant. Exilis quā qdā atractylida uocat. Semē eius candidū: & grāde: amag;. Altera infurior torosiore caule: & qui pene humi serpat: minuto semine. Aculeataz; hæc est generis: quoniā distinguenda sunt & genera. Ergo quædā hærbaz; spinosa sunt: quædā sine spinis. Spinosaz; multe speciēs. In totū spina ē aspagus: scorpio: nullū. n. foliū hēt. Quædā spinosa foliata: ut carduus eryngiō: glycyrrhizō:

LIBER

& urtica, is, n. oibus foliis aculeata mordacitas. Aliqua & secundū spinā habēt foliū: ut tribulus: & ononis. Quædā in folio habent & in caule ut phleos: quod aliq̄ stoben appellauerē. Hypophes spinis geniculatū. Tributa pprietas quod & fructū spinosum habet. Ex oibus iis generibus urtica maxime nocif: acetabulis in flore purpureā lanuginem fundentibus sæpe altior quinīs cubitis. Plures eius differentia. Siluestris quam foemīnam uocant mitior. Et in siluestri quæ dicitur cania acrior. Caule quoq̄ mordaci fimbriatis foliis. Quæ uero etiam odorem fundit herculeana uocatur. Semē oibus copiosum: nigrū. Mirum siq̄ ullis spinaḡ aculeis lanuginem ipsam esse noxiā: & tactu tantū leui pruritū pustulasq̄ cōfestim adusto similes existere. Notū est & remediū olei. Sed mordacitas non p̄tinus cum ipsa hærba gignit: nec nisi foliis roborata. Incipiens quidē ipsa nasci uere nō ingrato: multis etiā religioso in cibo est ad pellendos totius anni morbos. Siluestriū quoq̄ radix oēm carnem teneriorē facit simul cocta. Quæ innoxia est morū carens anonium uocatur. De scorpione dicemus inter medicas.

De carduo: & helxine: & tribulo: & anchusa.

CA. XVI.

c Arduus & folio & caule spinosas lanugines habet. Itē acorna: leucacanthos: calceos. Cnydos: polyacantos: onopyxos: ixine: scolimos. Cameleon in foliis nō habet aculeos. Est & illa differentia q̄ quædā in iis multicaulia ramosaq̄ sunt: ut carduus. Vno autē caule nec ramosum cnidos. Quædā cacumine tantū spinosa sunt: ut eringiū. Quædā æstate florēt: ut tetralix & ixine. Scolimus floret sero & diu acrona colore tantū ruffo distinguit: & pinguiore succo. Idē erat a tractylis quoq̄: nisi candidior esset: & nisi sanguineū succū fundaret. Qua de causa phonos uocat a qbustā: odore etiā grauis: sero maturescēte semine: nec ante autūnū: q̄q̄ id de oibus spinosis dici possit. Veḡ oia hæc & semine & radice nasci possunt. Scolimos carduoḡ generis ab iis distat: q̄ radix eius uescendo est decocta. Mix̄ q̄ sine interuallo tota æstate aliud floret in eo genere: aliud cōcipit: aliud parturit. Aculei arescēte folio desinūt pungere ixine rara uisu est: neq̄ in oibus terris est: radice foliosa: ex qua media ueluti malum extuberat. Contactū sua fronde olet. Huius uertex summus lachrymā continet iucundi saporis achantice mastice appellatā. Et tactos quoq̄ in siciliā tantum nascit suæ pprietatis & ipsa. Cuius in terra serpunt caules e radice emissi lato folio & spinoso: caulesq̄ uocat castos. Nec fastidiunt in cibis inueteratos quoq̄. Vnū caule reſtitum habent: quē uocant pternica: eiusdē suauitatis: sed uetustatis impatientē. Semen ei lanuginis: quē pappon uocat: quo detracto ex cortice teneritas similis crebro palmæ est: uocat aſcaliam. Tribulus non nisi in palustribus nascitur. Dira res albi. Iuxta nilū & srymonē amnes excipitur in cibis. Inclinator in uadum: folio ad effigiem ulmi: pediculo longo. At in reliquo orbe genera duo uni Cicerculæ folia alteri aculeata. Hic & serius floret. Magisq̄ septa obsidet uillarum. Semen ei rotundius: nigrum in siliqua. Alteri harenaceū. Spinosoq̄ etiam nū aliud genus ononis. In ramis enim spinas habet appposito folio rutæ simili: toto caule foliatum in modū coronæ: sequitur a frugibus: aratro inimicum: uiuaxq̄ præcipue. Aculeatarum caules aliquaq̄ per terram serpunt: ut eius quā coropon uocant. Et ex diuerso stans anchusa inficiendo ligno carisq̄ radice apta. Est autem mitior iis anthemis: & phylanthes: anemone: & aphace: caule foliato est: & crepis & apate. Differentia foliorum & hic quæ in arboribus breuitate pediculi ac longitudinem: angustis ipsis foliorum: amplitudine: angulis: incisuris: odore flore. Diuturnior hic quibusdam per partes florentibus ut in ocimo: heliotropio: aphace: onocichle.

Differentia hærbarum per folia: & quæ hærbae toto anno floreāt: & hastula regia: & pistana: & de gladiolo.

CA. XVII.

m Vitis inter hæc æterna folia: sicut quibusdā arborū. In primisq̄ heliotropio: adianto. Aliud rursus piscataḡ genus: ex quo est Cynops: alopecuros: stelephuros: quā quidam ortygia uocant. Alii plantaginē: de qua infra dicemus iter medicas: thryalis ex iis. Alopecuros spicā habet mollem & lanuginē dēlam: nō dissimilē uulpiū caudis: unde ei & nomē. Proxima est ei & sepepyros: nisi q̄ illa particularim floret. Cicorion & similia circa terram folia habent germinantes ab radice post uergilias. Perditio quam & æoliæ gentes & ægyptii edunt: nomen dedit auis id maxime eruens. Crassas plurimasq̄ habet radices. Item ornithogale caule tenero: cādido: semipedali radice bulbosa: molli tribus aut quattuor agnatis. Coquitur in pulte. Mix̄ loton hærbam & egilopa nō nisi post annū e semine suo nasci. Mira & anthemidis natura: q̄ a summo flore incipit: cū cæteræ omnes quæ particularim florent: ab ima sui parte incipiant. Notabile & in lappa quæ adhærescit: quoniam in ipsa flos nascitur: non euident sed intus occultus: & intra se germinat: uelut aīalia quæ in se pariunt. Itē circa opuntē opuntia est hærba etiam homini dulcis. Mirum q̄ e folio eius radicem fieri ac semina nasci. Lassione unum folium habet: sed ita implicatū: ut plura uideant. Chondrylla amara est: & acri in radice succo. Amara & phace: & quæ pigris nominat: & ipsa toto anno florēs: nomē ei amaritudo imposuit. Notabilis & scyllæ crociq̄ natura: quæ cū omnes hærbe foliū primū emittant: moxq̄ in caule rotundent: in iis caulis prior intelligit q̄ foliū. Et in croco quidē flos impellitur caule. In scylla uero caulis exit: deinde flos ex eo emergit. Eadēq̄ ter floret (ut diximus) tria tēpora fationū ostendēs. Bulboq̄ generi quidā adnuerant & cypiri hoc est gladioli radicē. Dulcis ea est: & quæ decocta panē etiā gratiorem faciat: pōderosorem simul subacta. Similis est & quæ thesion uocat: gustu aspera. Cæteræ eiusdē generis folio differunt. Asphodelus oblongum & angustū habet. Scylla latū & tractabile. Gladiolo simile nomini. Asphodelus māditur & semine tosto: & bulbo. Sed hoc in cinere tosto: dein sale & oleo addito. Præterea tuso cū ficis præcipua uoluptate ut uiderur Hesiodo. Tradit & ante portas uillaḡ satū remedio esse contra ueneficoḡ noxam. Asphodeli mentionē & Homerus fecit. Radix eius naps modicis similis est. Neq̄ alia numerosior: octoginta

VIGESIMVSPRIMVS

simul acruatis saepe bulbis, Theophrastus & fere graeci princepsq; Pythagoras caulē eius cubitalē & saepe duū cubitorū foliis porri siluestris anthericon uocauerunt, Radicē uero id est bulbos asphodelor: nostri illud albucū uocāt & asphodelū hastulā regiā. Ea est & caulis acinosi, Eius duo genera faciūt, Albuco est scapus cubitalis: & amplius: purus: leuis. De quo Mago p̄cipit exitu mēsis martii & initio aprilis cū floruerit: nondū semine eius intumescēte demetēdū: fidēdosq; scapos: & quarto die in solē p̄ferendos. Ita siccatis manipulos faciēdos. Itē pistānā dicit a graecis uocari quā inter uluas sagittā appellamus. Hāc ab idibus maii usq; ad finē octobris mēsis decorticari: atq; leui sole siccari iubet. Idē & gladiolū alteq; quē cypirō uocāt: & ipsum palustrē iulio mēse secari iubet ad radicē: tertioq; die ī sole siccari: donec cādīdus fiat. Quotidie autē ante solē occidētē in tectū referri: quoniā palustribus defectis nocturni rores noceāt.

De iūco genera sex: & de cypero: & de medicamētis eaz; & de cypiro: & odorato iūco, CA. XVIII.

Imilia p̄cipit de iunco quē mariscō appellat: ad texendas tegetes: & ipsum iunio mēse eximi ante iulii mediū p̄cipiens. Cætera de siccando eadē quā de ulua suo loco diximus. Alteq; genus iuncorū facit: qd' marinū & a graecis oxyschoenon uocari inueni. Tria genera eius: acuti: sterilis: quē marē & oxyn graeci uocāt: reliqua foemini ferētis semen nigrū: quē melācranin uocant, Crassior hic & fruticosior. Magisq; etiānum tertium q uocatur holoschoenos. Ex iis melācranis sine aliis generibus nascit. Oxys & holoschoenos eodē cespite. Vtilissimus ad utilia holoschenos: quia mollis & carnosus est. Fert fructū ouorū cōhærentiū modo. Nascit autē is quē marē appellamus ex semetipso: cacumine in terrā defixo. Melācranis autē suo semine. Alioq; oīum radices oībus annis intermoriunt. Vfus ad nāssas marinas: uiciliū nexu: elegantiuū lucernaz; lumina p̄cipua medullæ amplitudine. Iuxta maritimas alpes tāta ut inciso uentre impleant pene unciaz; latitudinē. In ægypto uero cribroz; lōgitudinē nō alias utiliorē. Quidā etiānum unū genus faciunt. Iunci trianguli cyperon uocāt. Multi. n. nō discernunt a cyprio uicinitate noīs. Nos distinguemus utrūq;. Cypirus est gladiolus ut diximus radice bulbosa: laudatissimus in insulis creta: dein naxo: & postea phænice. Cretico candor odorq; uicinus nardo: naxio acrior: phœnicio exiguū spirans: nullus ægyptio. Nā & ibi nascit. Discutit duritias corporū. Iā. n. remedia dicemus: quoniā & floz; odorūq; generi est magnus usus in medicina. Quod ad cypiron attinet. Apollodorū qdē sequimur: q negabat bibendū q̄q; p̄fessus efficacissimū esse aduersus calculosos. Eo foetas foeminas qdem abortus facere nō dubitat. Mirūq; tradit barbaros suffitū huius hærbae excipietes ore lyenes cū sumere. Et nō egredi domibus nisi ab hoc suffitu. Vegetiores. n. firmioresq; sic etiā fieri. Intertriginō & alaz; uitii p̄frictionibusq; cū oleo illitū nō dubie mederi. Cyperos iūcus est qualiter diximus angulosus: iuxta terrā cādīdus: cacumine niger: pinguisq;. Folia ima porraceis exiliora: in cacumine minuta: inter quaz; est semen. Radix oliuaz; nigrae similis: quā cū oblonga est cyperida uocāt: magni in medicina usus. Laus cyperio prima hāmōniaco: secūda rhodio: tertia thracio: & nouissima ægyptio: quaz; & cōfundit intellectū: quoniā & cypiros: ibi nascit. Sed cyperos durissima uixq; spirans. Cæteris odor est ipsam nardum imitans. Est & per se indica hærba: quaz; cyperis uocatur: gingiberis effigies: cōmāducata croci uim reddit. Cypero uis in medicina psilothri. Illinif; ptetygiis: ulceribusq; genitaliū: & quaz; in humore sunt oībus: sicut oris ulceribus. Radix aduersus serpentiuū ictus & scorpionum p̄sertim remedio est. Vuluas aperit pota. Largiori tāta uis: expellit eas: urinā ciet & calculos: ob id utilissima hydropicis. Illinitur & ulceribus quaz; serpunt: sed iis p̄cipua quaz; in stomacho sunt ex uino uel aceto illita. Iunci radix in tribus heminis aquaz; ad tertias tussi medet. Semē tostū & in aqua potum suffit aluum: & foeminarum menses: capitisq; dolores facit. At qui uocāt holoschoenos eius quaz; proxima sunt radicis cōmanducantur aduersus araneoz; morsus. Inuenio etiānum unū iūci genus: quod eu ripicē uocant. Huius semine somnū allici. Sed modum seruandū ne sopor fiat. Ob id & odorati iunci medicinaz; dicent: quoniā & in syria cœle (ut suo loco rettulimus) nascitur. Laudatissimus ex nabathea iuncus cognio theucitis. Proximis babylonius. Pessimus ex africa ac sine odore. Est autē rotundus uinosa mordacitatis ad linguā. Sincerus in cōfricando odorē rosæ emittit rubentibus fragmentis. Discutit inflationes. Ob id stomacho utilis: bilēq; & sanguinē reiciētibus. Singultus sedat. Ructus mouet. Urinā ciet. Vesicaz; medet. Ad muliebres usus decoquit. Opisthonicis cū refina arida iponit. Excalfaetoria & rosa uteros astringit: refrigerat. Vfus eius diuidit in folia & flores. Capita folioz; partēq; candidaz; unguēs uocant. In flore autē aliud est semen: aliud capillus in capite: aliud cortex: aliud calix. Foliū siccatur: aut tribus modis exprimit. Per se cum unguēs non detrahunt: ibi enim humoris plurimum. Aut cū detractis unguibus reliqua pars aut oleo aut uino macerat in sole uasis uitreis. Quidā & salem admiscēt: & anchusam nonnulli: aut asphaltum: aut iuncū odoratū: quia talis maxime prodest uuluz; ac dysentericis. Exprimunt eadē folia detractis unguibus trita p̄ lintheū spissum in æreum uas: leuicq; igni succus coquit: donec fiat crassitudo mellis: ad hoc eligi oportet odoratissima quaz; q; folia.

Ex rosa medicinaz; & de lilio & de narciso & ex uiola: & de baccare: & cōbrero: & asaro. CA. XIX.

Inum quō fieret ex rosa diximus inter genera uini: Vfus succi ad aures: oris ulcera gingiuas: tōsillas gargarizatus. Stomachum: uuluas: sedis uitia: capitis dolores. In febre p̄ se uel cum aceto somnos: naufeas Folia urunt in calliblepharum. E siccis foemina asperguntur. Epiphoras quoq; aridis leniunt. Flos somnū facit. Inhibet fluctiones muliez; maxime albas in postea potus. Et sanguinis excretiones. Stomachi quoq; dolores quantum in uini cyathis tribus. Semē iis optimum crocinum: nec anniculo uetustius & in umbra siccatur. Nigrum inutile. Dentium dolori illinitur. Uricam ciet Stomacho iponit. Itē igni sacro nō ueteri. Naribus subductum caput purgat. Capita pota uentrem &

LIBER

sanguinē sistunt. Vngues rosæ epiphoris salubres sunt. Vlcera enim oculorū rosa sordescūt: præterq̄ in
 iniitiis epiphoræ ita ut arida cū pane interponat. Folia quidē uitii stomachi: rosionibus & uitiiis uētris
 & intestinorū: & præcordiis utilissima udi illita. Cibo quoq; lapati modo condiunt. Cauēdus quoq; in
 iis situs celeriter insidēs. Et aridis & expressis aliquis usus. Diapasmata inde fiunt ad sudores coercen-
 dos: ita ut a balneis inarescant corpora: dein frigida abluantur. Siluestris cum adipe ursino alopecias mi-
 rifice emēdat. Liliū radices multis modis florē suū nobilitauere. Cōtra serpentū ictus ex uino pota: &
 cōtra fungorū uenēna. Propter clauos pedū in uino decoquunt: triduoq; nō soluunt. Cū adipe aut oleo
 decoctæ pilos quoq; adustis redunt. E mulso potæ inutilē sanguinē cū aluo trahunt. Lyeniq; & ruptis
 uulsis p̄sunt. Et mēstruis fœminarū in uino decoctæ. Impositæq; cū melle neruis præcis medent. Cō-
 tra lichenas & lepras & sursures in facie emendāt. Erugant corpora. Folia in aceto cocta uulneribus im-
 ponuntur. Epiphoris testū in melle cū hyofcyamo & farina tritici. Semē illiniq; igni sacro. Flos & folia
 uiceq; uetustati. Succus q̄ flore expressus est: ab aliis mel uocat: ab aliis syriū ad emolliēdas uualuas: su-
 doreq; faciēdos: & suppurationes coquēdas. Narcisi duo genera in usu medici recipiūt. Vnū purpureo
 flore: & alteq; hærbaceū. Hunc stomacho iutilē: & ideo uomitoriū: aluos quoq; soluentē: neruis inimī-
 cū: caput grauantē. Et a narce narcisum dictū nō a fabuloso puero. Vtriusq; radix ut diximus mulsei sa-
 poris est. Ambustis p̄dest cū exiguo melle. Sic & uulneribus & luxatis. Panis uero cū melle & arinæ fa-
 rina. Sic & infixa corpori extrahit in polēta tritus: oleoq; cōtusus. Medef & lapide p̄cussis. Purgat uulne-
 ra p̄mixtus farina. Nigrat uiligines emaculat. Ex hoc flore fit narcisinū oleū ad emolliēdas duricias.
 Calefaciēda quæ allerit. Auribus est utilissimus: sed capitis dolores facit. Violæ siluestris sunt & satiuæ.
 Purpureæ refrigerāt. Cōtra inflāmationes illinunt stomacho ardēti. Imponunt & capiti in fiōte. Ocu-
 log; priuatim epiphoris: & sede p̄cidente uulua ue. Et cōtra suppurationes. Crapulā & grauedines capi-
 tis ip̄sitis coronis olfatūq; discutiūt. Anginas ex aqua pota. Id qd̄ purpureū ē ex iis comitialibus me-
 def: maxime pueris in aqua potū. Semē uiolæ scorpiōibus aduersat. Cōtra flos albæ suppurata aperit.
 Ipsa discutit. Et alba aut & lutea extenuant mēstrua. Vrinā ciunt. Minor uis est recētibus. Ideoq; aridis
 post annū utendū. Lutea dimidio cyatho in aqua tribus mēses trahit. Radices eius cū aceto illitæ sedāt
 lyenē. Itē podagrā. Oculorū inflationses cū myrrha & croco. Folia cū melle purgāt capitis ulcera. Cū cæ-
 ra rimas sedis. Et quæ in humidis sunt. Ex aceto uero collectiones sanant. Bacca in medicinæ usu est.
 Aliq; ex nostris p̄pensam uocat. Auxiliat cōtra serpentes. Capitis dolores feruoresq; itē epiphoras. Mā-
 mis tumētibus a partu & ægilopiis. Incipientibusq; ignibusq; sacris. Odor somnū gignit. Radicē deco-
 ctā bibere sp̄tatis euerfis cōuulsis susp̄iosis salutare est. In tussi uetere radices eius tres q̄tuor ue deco-
 quunt ad tertias partes. Hæc q; potio mulieres ex abortu purgat. Lateq; cōpunctiones tollit & uesicæ
 calculos. Tondit cū diapasmate. Vestibus odoris gratia inserit. Cōbretū qd̄ simile ei diximus tritū cū
 axūgia uulnera mire sanat. Alag; iocineq; uitii salutare esse tradit: uncia sumptū in hemina mulsi mix-
 ti. Aluū purgāt hellebori modo. Hydropicis p̄dest & præcordiis uuluisq; ac morbo regio. In multū si
 addat facit uinū urinis ciēdis. Effodit cū folia emittit. Siccatur in umbra. Situm celerrime sentit.

De nardo gellico: & de croco medicinæ: & croco mago: & siri: & saliuca: & ho-
 locryso & chryfocome & meliloto. CA. XX.

T quoniā quidā ut diximus nardū rusticum noīare radicem baccaueris: cōtexemus & gallici
 nardi remedia in hunc locum dilata cū disputarem de pegrinis arboribus. Ergo aduersus
 serpētes duabus drachmis in uino succurrit. Inflationibus coli uel ex aqua uel ex uino. Itē io-
 cineris & renū suffulsq; felle. Et hydropicis p̄ se uel cū absinthio. Sistit purgationes mulierū: ipetus ue-
 ro eius quā phun eodē loco appellauimus. Radix dat potui trita uel decocta ad strangulationes uel pe-
 ctoris dolores uel lateq;. Mēses quoq; cit. Bibit cū uino. Crocū cum melle nō soluit: nulloq; dulci. Facil-
 lime aut uino aut aqua. Utilissimū in medicina. Adseruat cornea pyxide. Discutit inflāmationes oēs q;
 dem. Sed oculorū maxime ex ouo illitus. Vuluarū quoq; strangulatus. Stomachi exulcerationes: pecto-
 ris: & renū: iocinorū: pulmonum: uesicarūq; peculiariter inflāmationi earū uehementer utile. Itē thussi
 & pleureticis. Tollit & pruritus. Vrinā cit. Qui crocū prius biberint crapulam nō sentient. Ebrietati eo
 resistunt. Coronæ quoq; ex eo mulcent ebrietatē. Somnum facit. Caput leniter mouet. Venerem sti-
 mulat. Flos eius igni sacro illiniq; cū creta cimolia: ipsum plurimis medicaminibus miscetur. Collyrio
 uni nomē dedit. Ex eo quoq; expresso unguēto crocino: quod crocomagma appellat. Habet suas utili-
 tates cōtra suffusiones oculorū. Vrinās magis exalfacit q̄ crocum ipsum. Optimū quod gustatum sali-
 uā denteq; inficit: iris ruffa melior q̄ candida: infantibus eā circunligari salutare est. Dentitibus præci-
 pua est & tussientibus: tinearū ue uitio laborantibus instillari. Cæteri effectibus eius nō multū a melle
 differunt. Vlcera purgat capitis præcipue. Suppurationes ueteres. Aluū soluit duabus drachmis cum
 melle. Tussim: tormina: inflationses pota: Lyenes ex aceto. Contra serpentū & araneorū morsus ex po-
 sca ualet. Cōtra scorpiones duag; drachmag; pondere in pane uel aqua sumit. Cōtra canum morsus ex
 oleo imponitur. Et cōtra perfrictiones. Sic & neruorū doloribus. Lumbis uero & coxendicibus cū resi-
 na illinitur. Vis ei cōcalfactoria. Naribus subducta sternutamēta mouet: caputq; purgat. Dolori capitis
 cū cotoneis malis aut struteis illinitur. Crapulas quoq; & ortopnoeas discutit. Vomitiones cit duobus
 obolis sumpta. Ossa fracta extrahit imposita cū melle. Ad paronychias farina eius utuntur. Cum uino
 ad clauos uel uerrucas. Triduoq; nō soluitur. Halitus oris cōmanducata abolet: alarūq; uitia. Succo
 duricias oēs emollit. Somnū conciliat. Sed genituras cōsumit. Sedis rimas & cōdilomata. Omniaq; in

VIGESIMVS PRIMVS

corpore exereſcētia ſanat. Sunt q̄ ſilueſtre xyrin uocēt. Strumas hæc uel panos uel inguina diſcutit. Præcipiſ ut ſiniſtra manu leſta ad hos uſus ſeruet̄: colligēt̄ſq; dicant cuius hoīs utiq; cauſa eximāt. Scelus hærbarioꝝ aperit̄ in hac mētionē: partē eius ſeruatiū: & quarūdā aliã hærbã ſicuti plātaginis ſubſtituēt̄ ſi pagē mercedis tuliffē ſeſe arbitranſ. Ruſuſq; ut plus opis acgrāt partē eā quā ſeruauere eodē loco infodiunt. Credo ut uitia quæ ſanauerint faciāt rebellare. Saliuncæ radix in uino decocta ſiſtit uomitiones. Corroborat ſtomachū. Polio Muſeus & Heſiodus pungi iubent dignationis gratia. Gloriãq; audios poliū tractare colere. Poliū cōtra ſerpentes ſubſternit̄ uel portat̄. Medici in uino decoquūt recēs uel aridū: illinuntq; uel ſpleneticis p̄pinant ex aceto. Morbo regio in uino. Et hydropicis incipientibus in uino decoctū. Vulneribus quoq; ſic illinunt. Secundas mulierū partuſq; emortuos repellit. Itē dolores corporis. Veſicas inanit. Et epiphoriſ illiniſ. Nec magis alia hærbã cōuenit medicamēto qđ alexipharmacō uocāt. Stomacho tamē inutile eſſe. Caputq; eo ipleri: & abortū fieri potō. Aliqui negāt. Ad religionē addunt ubi inuentū ſit: p̄tinus ad alligandū cōtra oculoz ſuffuſionē. Cauendūq; ne terrā attigat. Hi & folia eius thymo ſimilia tradūt: niſi qđ molliora ſunt: & lanatiore canicie. Cū ruta ſilueſtri & ſiteratur ex aqua cæleſti aſpidas mitigare dicitur. At non ſecus atq; cytinus aſtringit & cohibet uulneca: prohibetq; ſerpere. Holochryſos medeſ ſtranguriã in uino pota: & oculoz epiphoriſ illita. Cū face uero uini cremata in polenta ſichenas emēdat. Chryſocomæ radix calfacit & ſtringit. Daſ potui ad iocinerum uitia. Item pulmonum. Vuluæ dolores in aqua mulſa decocta. Ciet menſtrua. Et ſi cruda detur: hydropicoꝝ aquam ſiſtit. Mellisophyllo ſiue melitena ſi perungantur aluearia non fugient apes. Nullo enim magis gaudent flore. Copia iſtius examina facillime continentur. Item præſentiſſimum eſt cōtra ic̄tus earum: ueſparumq; & araneorum. Item ſcorpionum. Itē cōtra uuluaz ſtrangulationes addito nitro. Cōtra tormina e uino. Folia eius ſtrumis illinunt̄: & ſedis uitiiſ cum ſale decocta. Succus fœminas purgat: & iſtationes diſcutit: & ulcera ſanat. Articulatorios morbos ſedat. Caniſq; morſus. Prodeſt dyſentericis ueteribus: & cœliaciſ: & ortopnoiciſ: iſyeniſ: ulceriſ: thoraciſ. Caligines oculoz ſucco cū melle inūgi eximū habet. Melilotos quoq; oculiſ medeſ cum lacte: aut cū lini ſemine. Maxillaz quoq; dolores lenit. Et capitiſ cū roſaceo. Item auriū e paſſo. Quæq; in manibus intumeſcūt uel erūpunt. Stomachi dolores in uino decocta uel cruda tritaq;. Idem effectus eſt ad uuluas. Teſtes uero & ſedem proci duam: quæq; ibi ſunt uitia: recens ex aqua decocta uel ex paſſo. Adiecto roſaceo illinūtur ad carcinoma ta. Deferueſcit in uino dulci. Peculiariter & contra meliceridas efficac.

De trifolio & thymo & hemorocalle: & de helenio: & ambrotono.

CA. XXI.

Rifolium ſcio credi præualere cōtra ſerpentiū ic̄tus & ſcorpionum ex uino aut poſca ſeminiſ granis uiginti potis. Vel foliſ: & tota hærbã decocta. Serpenteſq; nunq̄ in trifolio aſpici. Præterea celebratiſ auctoriſ cōtra oīa uenena pro antidoto ſufficere. xxv. grana eius: quod minyanthes ex eo appellauimus tradi. Multa alia præterea in remediis eius aſcribi. Sed me cōtra ſentētiã eorum grauiffimi uiri auctoritas mouet. Sophocles enim poeta uenenatum id dicit. Simus quoq; medicus decoctū aut cōtriti ſuccum inſuſum corpori eaſdem uredines facere quaſi percuffiſ a ſerpente imponat̄. Ergo nō aliter utendū eo qđ cōtra uenena conſuerunt. Fortaſſis enim & iſ uenenis inter ſe cōtraria ſit natura: ſicut multis aliis. Item animaduerto ſemen eius cuius minima ſint folia utile eſſe ad cuſtodiendā muliez cutiſ gratiam in facie illitum. Thymum colligi oportet in flore: & in umbra ſicari. Duo aut̄ ſunt genera eius. Candidū: radice lignoſa: in collibus naſcens: quod & præfer̄. Alteꝝ nigrius florifq; nigri. Vtraq; oculoz claritati multum cōferre exiſtimant̄. Et in cibo & in medicamentis. Item diutinæ tuſſi eligmate faciles excreationes facere cū aceto & ſale. Sanguinē cōcreſcere nō patit̄ e melle. Longas faucium diſtillationes extra illita cū ſinapi extenuare. Item ſtomachi & uentriſ uitia. Modice tamen utendum eſt. Cōdylomata excalfaciunt: quāuis ſiſtunt aluū: quæ ſi exulcerata ſit denarii pondus in ſextariū aceti & mellis addi oportet. Itē ſi lateraliſ dolor ſit: aut inter ſcapulas aut in thorace. Præcordiſ medent̄ ex aceto cum melle. Quæ potio daſ & in alienatione mentis ac melācholicis. Datur & cōmitialibus: quos correptos olſarus excitat thymi. Aiunt & dormire eos oportere in molli thymo. Prodeſt & ortopnoiciſ & anhelationi. Mulierūq; menſibus retardatiſ. Vel ſi emortui ſint in utero partuſ decoctū in aqua ad tertias: Viriſ uero cōtra inflationes cum melle & aceto. Et ſi uēter turgat. Teſteſue aut ueſicæ dolor exigat. E uino tumores & impetus tollit impoſitum. Coxendicibus imponitur cū uino articularibus morbiſ trium obologꝝ pōdere in tribuſ cyathiſ aceti & mellis. Et in ſtudio tertiu cū ſale. Hemorocalleſ pallidū e uiridi & molle foliū habet: radice odoratā atq; bulbosā. Quæ cū melle impoſita uentri aquam pellit: & ſanguinē etiam inutilem. Folia epiphoriſ oculoz māmarūq; poſt partum doloriſ illinunt̄. Heleniū ab Helenæ lacrymiſ diximus natum. Fauere creditur formæ. Cutem mulierū in facie reliquoꝝ corpore nutrire incorruptam. Præterea putant uſu eius quandam datā gratiam iſ: uenerēq; conciliari. Attribuunt & hylaritatiſ effectum eidem potæ in uino eumq; quē habuerit Nepentheſ illud prædicatum ab Homero: qđ ea triſtitiã omniſ aboleatur. Eſt autem ſucci prædulciſ. Prodeſt & ortopnoiciſ. Traditio radiciſ eius in aqua prodeſt ieiuniſ. Eſt autem candiduſ intuſ & dulciſ. Bibitur & cōtra ſerpentiū ic̄tus ex uino. Mureſ quoq; contrita dicitur necare. Ambrotonū duorum traditur generum. Campeſtre ac mōtanum. Hoc fœminam: illū marem intelligi uolumuſ. Amariſ ad abſinthii in utroq;. Siculum laudatiſſimum: dein gallicum. Uſuſ eſt & foliſ. Sed maior ſemine ad calfaciendum. Ideo neruiſ utile: tuſſi: ortopnoiciſ: conuulſiſ: ruptiſ: lumbiſ: urinaſ anguſtiſ. Datur bibendum manualibuſ faſciculiſ decoctiſ ad tertias parteſ. Ex iſ quaterniſ cyathiſ bibitur. Datur &

LIBER

femen tusum in aqua drachmæ pondere. Prodest & uuluz. Coquitur panis cum farina hordeacea: & oculoz inflamationibus illinitur. Cotoneo malo concocto serpentes fugat. Cōtra ictus eaz bibif cum uino: illiniturq. Efficacissimū contra ea quoz ueneno tremores & frigus accidunt: ut scorpionum & phalangiog: & contra uenena alia pota. Prodest & quoquomodo argentibus. Et ad extrahēda ea quæ inhærent corporibus. Pellit & interaneoz mala. Ramo eius si subiiciat puluino uenerē stimulari aiūt. Efficacissimāq; esse hærbam contra oīa ueneficia quibus coitus inhibeat.

Ex leucanthemo & sanfuo medicinæ.

CA. XXII.

I Eucanthemum suspiriosus medetur duabus partibus aceti permixtū. Sāfucum siue amaracū in cypro laudatissimum & odoratissimum. Scorpionibus aduersatur ex aceto & sale illitum. Mēstruis quoq; multum confert impositum. Minor est idem pota uis. Cohibet & oculorum epiphoras cum polenta. Succus decocti tormina discutit. Et urinis & hydropicis utile. Mouet & nariū sternutamenta. Fit ex eo oleū quod sanfucinum uocatur aut amarcinum ad excalfaciendos emolliendozq; neruos: & uuluz calefacit. Et folia sugillatis cum melle & luxatis cum cæra profunt.

De anemona medicinæ.

CA. XXIII.

a Nemonas coronarias tantū diximus. Nunc reddemus & medicas. Sūt qui phrenion uocent. Duo eius genera. Siluestris prima. Altera in cultis nascēs. Vtraq; fabulosis. Huiusq; plures species. Aut enim phœniceum florem habet: quæ & copiosissima est: aut purpureū: aut lacteum. Harum triū folia apio similia. Nec temere semipedalē altitudinē excedunt: cacumine asparagi. Flos nūquam se aperit: nisi uento spirante: unde & nomen accepit. Siluestri amplitudo maior latioribusq; foliis florere phœniceo. Hanc errore ducti argemonē putant multi. Alii rursus papauer: quod rhyon appella uimus. Sed distinctio magna: q; utraq; hæc postea floret. Nec aut succum illarum anemonæ reddunt: aut calices habent: nec nisi asparagi cacumen. Profunt anemonæ capiti: doloribus: & inflamationibus: uuluis muliez lacti quoq;. Et menstrua cient cum pitana sumptæ aut uellere appositæ. Radix cōmā ducata pituitā trahit. Dentes sanat. Decocta oculorum epiphoras. Magi multum quidem iis tribuere. Quāprimū aspiciat eo anno tolli iubētes: dicitq; colligi eas tertianis quartanis remedio. Postea alligari florem pāno roseo: & in umbra asseruari: ita cū opus sit alligari. Quæ ex iis phœniceum florem habet: radice cōtritāq; cuicūq; aiāliū iposita ulcerum facit & ipricā uim. Et ideo expurgandis ulceribus adhibetur.

Ex oenante medicinæ

CA. XXIII.

o Enāthe hærba nascit in petris: folio pastinacæ: radice magna: numerosa. Caulis eius & folia cū melle ac uino nigro pota facilitatē pariēdi p̄stāt: secūdaq; purgāt. Tussim e melle tollunt. Vrinā ciēt. Radix uesicæ uitis medef.

De heliochryso medicinæ.

CA. XXV.

h Eliocrysum qd̄ alii chrysanthemō uocāt ramulos habet cādidos: folia subalbida: ambrotano similia: ad solis repercussum aureæ lucis in orbē ueluti corimbis depēdētibus: q; nunq; marcescūt. Qua de causa deos coronāt illo. Quod diligētissime obseruauit Ptolemæus rex ægypti. Nascit in frutetis. Ciet urinas e uino pota: & mēles. Duricias inflamationes discutit. Ambustis cū melle imponit. Cōtra serpentiū ictus & lūboz uitia bibif. Sanguinē cōcretū uentris ac uesicæ absomit cū melle. Folia eius trium obolog; pōdere sistūt p̄fluuiā muliez in uino albo. Vestes tuet odore nō inegāt.

Ex hyacintho medicinæ.

CA. XXVI.

h yacinthus in gallia eximie puenit. Hoc ibi loco hisginū tingit. Radix est bulbacea māgonicis uenaliis pulchre nota. Quæ in uino dulci illita pubertatē cohercet: & nō patit erūpere. Torminibus & araneoz moribus resistit. Vrinā ipellit. Cōtra serpētes & scorpiones morbūq; regiū semē eius cū ambrotano dat lychnis quoq; flāmea illa aduersus serpētes: scorpiones: crabrones: similiaq; bibif e uino semine trito. Siluestris eadē stomacho inutilis. Aluū soluit. Ad detrahēdā bilē efficacissima duabus drachmis. Scorpionibus adeo cōtraria ut oīno uisa ea torpescāt. Radicem eius asiani aboliten uocant. Qua alligata oculo albugines tolli dicuntur.

Ex uincaperuina medicinæ.

CA. XXVII.

A uincaperuina siue cāmedaphne arida tusa hydropicis dat in aqua cocleari mensura. Celerrimeq; reddūt aquā. Eadē decocta in cinere sparsa uino tumores siccāt. Auribus succo medef. Aluinis iposita multū p̄desse dicit. Rusci radix decocta bibif alternis diebus in calculoz ualitudine: & toruore urina: uel cruēta. Radicē pridie erui oportet: postero mane decoq. Ex eo sextario uini cyathis duobus misceri. Sūt q; crudā radicē tritā ex aqua bibar: & in totū ad uirilia cauliculis eius in uino & aceto tritis nihil utilius putāt. Batis quoq; aluū mollit. Illinif podagricis tosta & cōrusa. Acinū & coronaz causa & ciboz ægyptii ferūt. Eadēq; erat quæ ocimū nisi hirsutior ramis ac foliis eēt: & ad modū odorata. Ciet mēles & urinas.

Ex colocasia medicinæ.

CA. XXVIII.

Olocasia Glaucias acria corporis leniri putauit: & stomachum iuuari.

Ex anthalo medicinæ.

CA. XXIX.

a Nthalii quod ægyptii edunt nullum aliū repperi usum est & hærba. Anthilon quam alii anticum uocāt duoz geneg: foliis & ramis lenticulæ similis palmi altitudine: fabulosis apricis nascēs sub salsa gustanti. Altera camepithyos similis breuior & hirsutior: purpurei floris odore grauis: in saxosis nascens. Prior uuluis aptissima est ex rosaceo & lacte iposita etiā uulneribus. Bibif in stranguria renūq; doloribus tribus drachmis. Altera bibitur in duricia uuluz & in torminibus & in comitali morbo cū melle & aceto quattuor dragmis.

VIGESIMVS PRIMVS

De parthenio medicina.

CA. XXX.

Contra partheniū alii leuchten: alii amaracū uocant. Celsus apud nos perditū & muralium. Nascitur in hortoz sepibus: flore albo: odore mali: sapore amaro. Ad infedendū decoctum in duricia uuluae: & inflammationibus. Siccātū cū melle & aceto positum bilem trahit atram. Ob hoc contra uertigines utilis: & calculosis. Illinitur & sacro igni. Itē strumis cum axungia inueterata. Magi cōtra tertianas sinistra manu euelli eam iubent: dici quā eius causa uellatur. nec respicere. Dein eius folium agri linguā subicere: ut mox in cyatho aquā deuoretur.

De strychnē medicina.

CA. XXXI.

FTrychnē quā quidā strychnū scripsere: utinam ne coronarii in ægypto uterent: quos inuitat hederæ floz similitudo in duobus eius generibus. Quoz alterum: cui accini coccinei: granosi folliculi. Halicacabū uocant & alii callion. Nostri autem uescariā: quoniā uesciæ & calculis pdest. Frutex est furculosus uerius q̄ hærba: folliculis magnis latifq̄ & tubinatis: grandi intus acino: qui maturefcit nouembri mense. Tertio folia sunt ocimi minime diligēter demonstranda. Remedia enim non uenena tractamus. Quippe insaniam facit paruo quoz succo: quāquam & græci auctores in locū uertere. Drachmæ enim pondere lulum pudoris gigni dixerunt: species uanas imaginesq̄ conspicuas obseruari demonstrantes. Duplicatum hunc modū legitimam insaniam facere. Quicquid uero adiciat ponderi repræsentari mortem. Hoc est uenenum quod innocentissimi auctores simpliciter dorycnion appellauere. Ab eo quod cuspidis in præliis tingerentur illo: passim nascente: qui partius spectauerant: maniton cognominare q̄ negter occultabāt erythron: aut neurita: ut nōnulli pissone cauendū egdē causa curiosius dicēdū. Quin & altez genus qd̄ halicaccabon uocant: soporifex est: atq̄ etiā opio uelocius ad mortē: ab aliis morion: ab aliis moly appellatū. Laudatū uero a loco ad fruēdū & timaristo. Quidā etiā carmine minore obliuione inducēt. Quippe p̄sentaneū remediū ad dētū mobiles firmādos si cohererent. Halicaccabo uni exceptionē addidere ne diutius id fieret. Delirationē. n. gigni eo. Nec demonstrāda remedia: quoz medicina maioris mali piculū afferat. Cōmendat. n. cibis tertū: licet præferat hortē sis saporibus. Et nihil sit corporis maloz cui nō salutare sit strychnos Xenocrates prædicet. Nō tamen auxilia eoz tanti sunt: ut uel profutura nō de iis cōmemorare nefas putem: præsertim tanta copia innoxioz medicaminū. Halicaccabi radicē bibunt q̄ sunt uaticinandi callentes q̄ fuere ad cōfirmandas superstitiones aspici se uolunt. Remedio est (id enim libentius rettulerim) aqua copiosa mulla calida potui data. Nec illud præterito aspiciū naturæ halicaccabum in tantū aduersam: ut radice eius p̄pius admoda soporetur: illas supore enecās uis eaz. Ergo trita ex oleo percussis auxiliat.

De corcoro.

CA. XXXII.

Corcorum alexātri cibi hærba est cōuolutis foliis ad similitudinē mori. Præcordiis (ut ferūt) utilis alopetiifq̄ & lentigini. Boum quoz scabiem celerrime sanari ea inuenio apud Nican'drum quidem & serpentium morsus anteq̄ floreat. Nec de cnico siue attractyllide uerbosius disputet. Aegyptia hærba est: & magnum contra uenenata animalia præbet auxilium. Item aduersus fungos. Constat a scorpione percussos q̄ diu teneant eam hærbam non sentire cruciatum.

De persoluta.

CA. XXXIII.

Et persolutam ægyptus in hortis ferit coronarum gratia: Duo genera eius: fœmina ac mas. Vtrazq̄ subdita uenerem inhiberi uirorum maxime tradunt.

De mensuris & ponderibus.

CA. XXXIII.

C quoniam in mensuris quoz ac ponderibus crebro græcis noibus utēdū est: interpretationē eoz semel in hoc loco ponemus. Drachma attica fere. n. attica obseruatione medici utuntur: denarii argenti habet pondus. Eademq̄ sex obolos pondere efficit. Obolus decem calcos. Cyathus pendet p̄ se drachmas decē. Cū acetabuli mensura dicit̄ significat heminae quartam partem: id est drachmas. xv. mna quam nostri minā uocant pendet drachmas atticas centum.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXII. PROHEMIVM

OMPLESSE POTERANT MIRACVLVM SVI NATVRA: AT/ q̄ tellus reputantium uel prioris tantum uoluminis dotes: totq̄ genera hærbarum utilitatibus hominum aut uoluptatibus genita. Sed quanto plura restant: tanto quoz mirabilia inuentu. Illa enim maiore parte cibus: aut odoris: decorisue cōmendatione ad numerosa experimenta dixit. Reliquorum potentia approbat nihil a rerum natura siue aliqua occultiore causa gigni.

De gentibus hærbis formæ gratia utentibus.

CA. I.

E Quidem & formæ gratia ritusq̄ perpetui in corporibus suis aliquas exteraz gētium uti hærbis quibusdam aduerto animo Illinunt certe aliis aliæ faciem in populis barbarorū fœminæ.

Maresq̄ etiam apud dacos & farmata corpora sua inscribunt. Simile plātagini glastum in gallia uocatur. Quo Britanorum coniuges nurusq̄ to-

to corpore oblitæ quibusdam in sacris nudæ incedunt & æthopium colorem imitantes.

LIBER

Quod hærbis uestes inficiantur.

CA. II.

Am uero ifici uestes scimus admirabili succo. Atq; ut fileamus galatiæ: africa: lusitanicæ graminis coccum iperatoris dicatū paludamentis: trāsalpina gallia hærbis tyrium atq; conchiliū tingit: oīsq; alios colores. Nec quærnt in pfundis murices: seseq; obiciētis dum præripit escām beluis marinis: intacta etiā anchoris scrutatur uada: ut inueniat p qd̄ facilius matrona adultero placeat corruptor insidies nupræ. Stās & in sicco carpit quo frugi mundos exculpat usu alioq; fulgētis. Instrui poterat luxuria certe innocētius. Nunc ppositum ista cōlectari: nec omitemus: ut subiciēdo utiliora luxuriā uilitate circūscribamus dicturi & aliis hærbis tingi lapides parietesq;. Nec tingendi nec pingendi tamē rationē omissemus: si unq; ea liberaliū artū fuisset. Interim fortius augetur auctoritas quæ quāta debeat etiā surdis: hoc est ignobilibus hærbis pibebitur. Sigdē auctores imperii romani cōditoresq; imensū qdā & hinc sumpserē: quoniā nō aliunde lagmina in remediis publicis fuere: & in sacris legationibus: q̄ uerbenæ. Certe utroq; nomine idē significat. Hoc est gramē ex arce cū sua terra euulsū. Hac semp & legati cū ad hostes clarigatūq; mitterent usi: id est res raptas clare repetitū: unus utiq; Verbena rarius uocabatur.

De corona graminea.

CA. III.

Orona qdē nulla fuit graminea nobilior in maiestate populi terræ principis p̄missq; gloriæ. Gematæ: & aureæ: uallares: murales: rostratæ: ciuicæ: triūphales post hęc fuere. Sūtq; cunctæ magno interuallo: magnaq; differētia. Cæteras oēs singuli & duces ipsi iperatoresq; militibus aut aliquādo collegiis dedere.

De raritate eius.

CA. IIII.

Ecreuit in triumphis senatus cura belli solatus & populus ociosus gramineam nunq; nisi in suprema desperatione. Contingitq; nulli nisi ab uniuerso exercitu seruato seruatori decreta.

Cæteras impatores dedere. Hęc solā miles impatori. Eadē uocat obsidionalis: liberatis obsidione abhominādoq; exitio totis castris. Qd̄ si ciuicæ honos uno aliquo ac uel humillimo ciue seruato p̄clarus facerq; habet. Quid tādē existimari debet unius uirtute seruatus uniuersus exercitus? Dabatur hęc uiridi e gramine decerpto inde ubi obsessos seruasset aliq;. Nāq; summū apud antiquos signū uictoriæ erat hærba porrigerē uictos: hoc est terra & altrice ipsa humo & humatione etiā cedere. Quē morē etiā nūc durare apud germanos scio.

Qui soli corona ea donati.

CA. V.

Onatus est ea. L. Sicimius Dentatus semel: cū ciuicas quattuordecim meruisset: depugnassetq; cxx. proeliis semp uictor. Tāto rarius est seruatorē unū a seruatis donari. Quidā iperatores & sepius donati sunt: ueluti. P. Decius Mus uidelicet tribunus militū ab exercitu. Altera ab iis q

in pfidio obsessi fuerāt: quāta esset eius honoris auctoritas cōfessus religione si qdē donatus bouē albū Marti imolauit & cētū fuluos: q; ei uirtutis causa dati fuerant simul ab obsessis. Hic Decius postea consul & imperio & collegæ se p uictoria deuouit. Data est & a senatu populoq; romano: qua claritate nihil eqdē in rebus humanis sublimius duco. Fabio illi qui rem omnē romanā restituit non pugando. Nec data cū magistrū eq̄tum & exercitum eius seruasset. Tūc fatius fuit nomine nouo coronari appellatum patrē ab iis quos seruauerat. Sed quo dictum est consensu honoratus est Hannibale ex italia pulso. Quæ corona adhuc sola ipsius iperii manibus iposita est. Et qd̄ peculiare ei est: sola a tota italia data.

Qui solus centurio coronarus.

CA. VI.

Ræter hos contigit eius coronæ honos. M. Calphurnio Flāmæ. Tribuno militum in sicilia. Centurioni uero uni ad hoc tempus Cn. Petreio Atinati cimbrico bello. Primum pilum in capessens sub Catulo exclusam ab hoc legionem suam hortatus tribunū suum dubitatū per castra hostium erumpere interfecit: legionēq; eduxit. Inuenio apud auctores eundē præter hūc honorem āstantibus. Mario & Catulo consulibus prætextatum imolasse ad tibicinem foculo posito. Scripsit & Scylla dictator ab exercitu se quoq; donatum apud nolam legatum bello marsico. Idq; in uilla sua tusculana: quæ fuit postea Ciceronis pinxit. Quod si uerum est: hoc execrabiliorem eum dixerim: quādoquidem eam capiti suo proscriptione detraxit. Ipse tanto paucioribus ciuium seruatis: q̄ postea occisis. Addat etiam nunc huic gloriæ superbum cognomen foelicem. Ipse tamen obsessus in toto orbe proscriptus. Hęc corona Sertorio etiam cessit. Aemilianum quoque Scipionem Varro auctore est donatū obsidionali in africa. Manilio consule cohortibus seruatis totidēq; ad seruandas eas eductis. Quod & statuæ eius in foro suo Diuus Augustus scripsit. Ipsum Augustum cum Marco Cicerone filio consulem idibus septembribus senatus obsidionali donauit. Adeo ciuica non satis uidebatur. Nec præterea quemquam hac inuenimus donatum. Nullæ ergo hærbæ fuere certe in hoc honore: sed quæcunq; fuerant in periculi sede quamuis ignobiles ignotæq; honorem nobilem faciebant. Quod latere apud nos minus quidem miror: cernens negligi ea quoq; quæ ad ualitudinem conseruandam: cruciatuq; corporis propulsandos: & mortem arcendam pertinent. Sed quis non mores iure castiget? Addidere uendi præcia delicia luxusq;. Nunq; fuit cupido uitæ maio: nec minor cura. Aliorum hanc operam esse credimus: ac ne mandato quidem nostro alios id agere: medicisq; prouisum esse. Proh bonis ipsi frui uoluptatis. Et quo nihil equidem probrosius duco. Viuimus aliena fiducia. Immo uero plerisque ultro etiam in risu sumus ista commentantes atq; friuoli operis arguimus. Magna quāq; imensū laboris solatia sperni cum rerum natura: quā certe non defuisse nobis docebimus: & inuisis quoq; hærbis in seruisse remedia. Quippe cum medicinas dederit etiam aculeatis. Hęc enim proxime restat ex iis quas priore libro nominauimus: in quibus ipsius prouidentia naturæ satis admirari amplectique non est. Dederat & quas diximus molles: cibisq; gratas. Pinxerat & remedia floribus: uisusque ipsos animos

VIGESIMVSSECVNDVS

inuifauerat: etiam deliciis auxilia pmiscens. Inde excogitauit aliquas aspectu hispidas: tactu truces: ut cā-
rum non uocem ipsius fingentis illas rationemq; reddentis exaudire uideamur: ne se depascat auida
quadripedes: nec pccaces manus rapiant: nec neglectu uestigia obterant: ne insidēs ales infringat. Has
muniēdo aculeis tælisq; armādo remediis ut tuta ac salua sint. Ita hoc quoq; qđ in iis odimus hoium
causa excogitatū est.

Medicinæ ex reliq; ornamētis: & erynge. CA. VII.

e T clara in primis aculeatarum erynge est siue eryngion contra serpentes & uenenata omnia
nascens. Aduersus ictus morsusq; radix eius bibit drachmæ pōdere in uino. Aut si plerūq; ta-
les iniurias comitat & febris ex aqua. Illinitur plagis peculiariter efficax cōtra chryfodos ac ra-
nas. Omnibus uero contra toxica & aronita efficaciorē Heraclides medicus in iure anseris decocta ar-
bittatur. Apollodorus aduersus toxica cum rana decoquit: cæteri in aqua. Ipsa dura: fruticosa: spinosis
foliis: caule geniculato: cubitali & maiore aliquādo. Alia albicans: alia nigra: radice odorata. Et satiaua q/
dem est: sed & sponte nascitur in asperis & saxosis & in littoribus maris durior: nigriorq; folio apii.

De hærba quam centumcapita uocant. CA. VIII.

e X iis candidam nostri centumcapita uocant. Omnes eiusdem effectus caule & radice in cibis
græcorū receptis utroq; modo siue coquere libeat: siue cruda uesci. Portentosum est quod de
ea traditur. Radicem eius alterutrius sexus similitudinem referre rara inuentu. Et si uiris con-
tigerit mas: etiam amabiles fieri. Ob hoc & Phaonem lesbium dilectū a Sappho. Multaq; circa hęc nō
magnorum solum uanitates: sed etiam pythagoricorū. Sed in medico usu præter supradicta auxiliatur
inflationibus: torminibus: cordis uitiiis: stomacho: iocineri: præcordiis in aqua mulsa. Lyeni in posca. Itē
ex mulsa renibus: stranguriæ: opisthotonicis: spasmis: lumbis: hydropicis: comitialibus: mulierū mensi-
bus siue subsidant: siue abundant: uuluaq; omnibus uitiiis. Extrahit infixa corpori cum melle: strumas
parotidas: panos. Recedētes ab ossibus carnes sanat cum axungia falsa & cætero: item fracturas. Crapu-
lam præsumpta arcet: aluum sistit. Aliqui e nostris sub solstitio colligi eam iussere. Ex aqua cælesti im-
poni omnibus ceruicis uitiiis. Oculorum quoq; albugines sanare adalligatam tradiderunt.

De achano & glycyrrhiza & stomatice. CA. IX.

f Vnt qui & achanon eryngio ascribant spinosam breuemq; ac latam hærbam spinisq; latiori-
bus. Hanc impositam sanguinem mire sistere. Alii eryngen falso eandem putauerunt esse &
glycyrrhizam: quare subiungi eam protinus refert. Et ipse sine dubio inter aculeatas est: foliis
echinatis: pinguibus: tactuq; gummosis: fruticosa: binorum cubitorū altitudine: flore hiacynthi: fructu
pilulæ platani magnitudinis. Præstantissima in cilicia: ponto secunda: radice dulci. Et hęc tantum in
usu. Capiturq; ea uergiliæ occasu: longa ceu uitiiū: coloris buxi. Meliorq; nigra: quæq; lenta: q̄ quæ fra-
gilis. Vfus in subditis decocta ad tertias: cætero ad mellis crassitudinem: aliquando & tusa. E quo gene-
re & uulneribus imponitur & faucium uitiiis omnibus. Item uoci utilissimo succo sic ut spissatus est: lin-
guæ subdito. Item thoraci: iocineri. Hac diximus sitim sanemq; sedari. Ob id quidam adipson appella-
uere eam: & hydropicis dedere: ne sitirent. Ideo & comanducata stomatice est: & uulceribus oris in-
spersa sæpe & ptericis. Sanat & uesicæ scabies: renum dolores: condilomata: ulcera genitalium. Dedere
eam quidam potui in quartanis drachmaz duaz pondere & pipere: hemina aqua. Cōmanducata san-
guinem sistit. Sunt qui & calculos ea pelli tradiderunt.

De tribulo & generibus eius, & medicinis. CA. X.

e Ribuli unum genus in hortis nascitur: alterum in fluminibus tantum. Succus ex iis colligi-
tur ad oculoꝝ medicinas. Est enim refrigerātis naturæ: & ideo utilis contra inflammationes
collectionesq;. Vlcera per se erūpentia & præcipue in ore cum melle sanat: item tonsillas. Potus
calculos frangit. Thraces qui ad strymona habitant foliis tribuli equos saginant. Ipsi nucleo uiuunt pa-
nem facientes prædulcem: & qui contrahit uentrem. Radix caste pureq; collecta discutit strumas. Se-
men ad alligatum uaricum dolores sedat. Tritum uero & in aquam sparsum pulices necat.

De stoebe & medicinis eius. CA. XI.

f Toebe quam aliqui phleon uocant: decocta in uino præcipue auribus purulentis medet. Itē
oculis ictu cruentatis. Hemorrhoiæ quoq; & dysentericiæ infusa.

De hippophye & medicinis eius. CA. XII.

h Ippophyes in sabulosis maritimisq; nascit: spinis albis. Hederæ modo racemosa est: candidis
& ex parte rubentibus acinis. Radix succo madet: qui aut per se conditur: aut pastillis farina.
Hęc bilem detrahit obolo ponderis saluberrime cum mulso. Altera hippope sine caule: sine
flore: foliis tantum minutis. Huius quoq; succus hydropicis mire prodest. Debent accomodate esse
equorum naturæ: neq; ex aliis causis nomen accepisse. Quippe quædam animalium remediis nascun-
tur: locupleti diuinitate ad gerenda præsidia: ut nō sit mirari satis ingenium eius disponentis auxilia in
genera: in causas: in tēpora: ut aliis prosit atq; aliis ab horis: diesq; nullus prope sine præsidii reperiat.

De urtica & medicinis eius. CA. XIII.

u Rtica quid esse inuisius potest? Ad illa præter oleum quod in ægypto ex ea fieri diximus uel
plurimis scatet remediis. Semen eius cicutæ contrarium esse Nicander affirmat. Item fungis
in argento uiuo. Apollodorus & salamādris cum iure decoctæ testudines. Itē aduersari hyo-
scyamo: & serpentibus: & scorpionibus. Quin illa ipsa amaritudo mordax uuas in ore procidentescq;
uulgas & infantium sedes tactu resilere cogit. Lethargicos expergiscit tactis cruribus: magisq; fronte.

LIBER

Eadem canis moribus addito sale medetur. Sanguinē trita naribus indita sistit & magis radice. Carcinomata & sordida ulcera sale admixto. Item iuxta. Sanat & panos: parotidas: carnesq; ab ossibus recedentes. Semen potum cum sapa uulvas strangulantes aperit. Et profluua narium sistit impositum. Vomitiones in aqua mulsa sumptum a cœna faciles præstat duobus obolis. Vno autem in uino potu lassitudines recreat. Vuluæ uitiis tostum acetabuli mensura. Potum in sapa resistit stomachi inflationibus. Ortopnoicis prodest cum melle & thoracem purgat eodem eligmate. Et lateri medetur cum semine lini. Addunt hyssopum & piperis aliquid. Illinitur lyeni. Difficilem uetrem tostum cibo emollit. Hippocrates uulnam purgari potu eo pronuntiat. Dolores leuari tosto acetabuli mensura dulci potu: & imposito cum succo maluæ. Intestinatorum animalia repellit cum hydromelite & sale. Defluuia capitis semine illito cohonestari. Articularibus morbis & podagricis plurimi cum oleo uetere: aut folia cum urfino adipe trita imponunt. Ad eadem radix tusa cū aceto non minus utilis. Item lyeni. Et cocta in uino discutit panos cum axungia uetere salsa. Eadem psilothrum exiccat. Condidit laudes eius Phanas phisicus: utilissimam cibus coctam conditæue professus: arteriæ: tussi: uentris distillationi: stomacho: panis parotidis: perionibus cum oleo. Sudorem coctam cum cōculis ciere aluum cum ptisana. Pectus purgat: mulierūq; menses cum sale. Vlcerata quæ serpunt prohibere. Succus quoq; in usu est. Expressus illi: tuscq; fronti sanguinem narium sistit. Potus urinam ciet. Calculos rumpit. Vuam gargarizatus reprimat. Semen colligi messibus oportet. Alexandrinum maxime laudatur ad omnia hæc. Et minores quidem teneræq; efficaces. Sed præcipue siluestris illa. Et amplius lepras e facie tollit in uino pota. Si quadrupedes foetum non admittant: urtica naturam fricandam monstrat.

De lamio & medicinis eius.

CA. XIII.

A nunc quoq; quam lamium inter genera earum appellauimus: mitissima & foliis non mordētibus: medetur cum mica salis contulis: incussisq; ustis: & strumis: tumoribus: podagris: uulneribus. Album habet in medio folio: quod ignibus sacris medetur. Quidam e nostris tempore discreuere genera. Autumnalis urticæ radicem alligatam in tertianis: ita ut ægri nuncupetur: cum eruitur ea radix: & dicatur quæ & cui & quoq; folio eximatur: liberari morbo tradiderunt. Hoc idem contra quartanas pollere. Idest urticæ radice addito sale infixâ corpori extrahi. Foliis cum axungia strumas discutit. Vel si suppurauerint erodi compleriq;

De scorpione: generibusq; ac medicinis eius.

CA. XV.

X argumento nomen accepit scorpium hæra. Semen enim habet ad similitudinem caudæ scorpionis: folia pauca. Valet & aduersus animal nominis sui. Est & alia eiusdem nominis effectusq; sine foliis: asparagi caule: in cacumine aculeum habens.

De leucacanthia: siue phinio: siue ischada: & medicinis eius.

CA. XVI.

T inde nomen leucacanthia: quam alii phyllon alii ischiada: alii polygonaton appellant: radice cyperi: quæ commanducata dentium dolorem sedat. Item laterum & lumborum: ut Hiccius tradit semine potu drachmis octo: aut succo. Eademq; ruptis cōuulsisq; medetur.

De helxine: perdicio: parthenio: syderite: & medicinis eius.

CA. XVII.

Elxinem aliqui perdiciū uocant: quoniam perdices ea præcipue uescantur. Alii syderitē: nonnulli parthenium. Folia habet mixtæ similitudinis plantagini & marrubio: cauliculos dēfos: leuiter rubentes. Semina in capitibus lippaceis adhæretia uestibus: unde helxinem dictam uolunt. Sed nos qualis uera esset helxine diximus priore libro. Hæc autem inficit lanas: sanat ignes sacros: & tumores: collectionesq; omnes: & adusta. Panos succus eius cum psimithio. Ignis sacros: tumores: collectionesq; & guttura incipientia turgescere. Item ueterem tussim cyatho hausto. Et omnia in humido. Sicut consillas & uariaces cum rosaceo. Imponitur & podagris cum caprino seuo cæraq; cypria. Perdiciū siue parthenium (nam syderitis alia est) a nostris hæra urceolaris uocatur: ab aliis astericū: folio similis ocimo: nigrior tantum: nascēs in tegulis: parietinisq;. Medetur cum mica salis trita iisdem omnibus quibus lamium: & eodem modo. Item uomicæ calefacto succo pota. Et contra ulcera rupta: lapsusq; & præcipitia: aut uehiculorum euerfiones singularis. Vernula carus Pericli atheniēsum principium cum iis in arce templum ædificaret: repissetq; super altitudinem fastigii: & ide cecidisset: hæc hæra dicitur sanatus monstrata Pericli somno a Minerua. Quare parthenium uocari coepta est: assignaturq; ei deæ. Hic est & uernula: cuius effigies ex ære fusa est & nobilis ille Splachnoptes.

De chameleon generibusq; & medicinis eius.

CA. XVIII.

Hameleonē aliqui ixion uocant. Duo genera eius. Candidior asperiora folia habet: scripsit in terra echini modo: spinas erigens: radice dulci: odore grauissimo: quibusdam in locis uiscum gignit albū sub aliis folioq; maxime circa canis ortū. Quo modo thura nasci dicuntur: unde & ixia appellatur. Hoc ut mastiche utuntur mulieres. Quare & chameleon uocet a uarietate folioq; euenit. Mutat enim cum terra colores. Hic niger: illic uiridis: alibi cyaneus: alibi croceus: atq; aliis coloribus. Ex iis candidus hydropicos sanat succo radice decoctæ. Bibit drachma in passo. Pellit & iteraneorum animalia acetabuli mensura succi eiusdem in uino austero cum origani scopis: facit ad difficultatem urinæ. Hic succus occidit canes suesq; in polenta. Addita aqua & oleo cōtrahit in se mures: ac necat nisi protinus aquam forbeant. Radicem eius aliqui concisam feruari iubent funiculis pendentem: de coquantq; in cibo contra fluxiones: quas græci rheumatismos uocant. Ex nigris aliqui marem dixerunt: cui flos purpureus esset: & foeminam cui uiolaceus. Vno nascitur caule cubitali: crassitudine digyali,

VIGESIMVSSECVNDVS

Radices eaz lichenes curantur cum sulphure & bitumine una coctis, Cōmādu catis uero dentes mo-
biles aut in aceto decoctis. Succo scabiem etiam quadrupedum sanant. Et ricinos canum: necant. Iuuen-
cas quoq; anginae modo. Quare a quibusdam ulophonon uocatur. Est & cynelozon propter gravita-
tem odoris. Ferunt & hæc uiscum ulceribus utilissimum. Om nium autē generum earum radices scor-
pionibus aduersantur.

De coronopo: & medicinis eius.

CA. XIX.

Oronopus oblonga hæba est cum fissuris. Seritur interim: quoniam radix cœliacis præclare
facit in cinere tosta.

De anchusa & pseudanchusa: & medicinis eaz.

CA. XX.

T anchusæ radix in usu est: dygitali crassitudine. Finditur papyri mō: manusq; inficit sanguineo
colore: præparat lanas præciosis coloribus. Sanat ulcera in cærato: præcipue senum: item adu-
sta. Liquari non potest in aqua: oleo dissoluitur. Idq; sincere experimentū est: & ad renum do-
lores drachma eius in uino. Aut si febris sit in decocto balani. Item iocinerum uitii: & lyeni: & bile sus-
sus. Lepris & lentigini illinitur ex aceto. Folia trita cum melle & farina luxatis imponunt. Et pota dra-
chmis duabus in mulso aluū sistunt. Pulices necare radix in aqua decocta tradit. Est & alia similis pseu-
danchusa ob id appellata: a quibusdam uero enchisa: aut doris: & multis aliis nominibus lanuginosior
& minus pinguis: tenuioribus foliis: & languidioribus. Radix oleum non fundit: sed rubetem succum.
Et hoc ab anchuse discernitur. Contra serpētes efficacissima potu foliorum uel seminis. Folia ictibus im-
ponuntur. Virus serpentium fugat. Bibitur & propter spinam. Folium eius sinistra decerpi iubent ma-
gi: & cuius causa sumatur dici: tertianisq; febribus alligari.

De onichilo: anthemii: loto: & lotometra: heliotropio: tricocco: & callitricho.

CA. XXI.

St alia hæba pprio nomine onochelos: quam aliqui anchusam uocant: alii archelion: alii ono-
cleam aliqui rhexiam: multi anchusam: paruo frutice: flore purpureo: asperis foliis & ramis: ra-
dice messibus sanguinea: cætero nigra. In sabulosis nascens: efficax cōtra serpentes: maxime ui-
peras & radice & foliis: eque cibo ac potu. Vires habet messibus. Folia trita odorem cucumeris reddunt.
Datur in cyathis tribus uulua p̄cidēte. Pellit & tineas cū hysopo: & in dolore renū aut iocineris in aqua
mulsa si febris sit. Sin aliter ex uino bibit. Lentigini ac lepris radix illinit. Habentes eam a serpentibus fe-
riri negantur. Est & alia huic similis flore rubro: minor: & ipsa ad eosdē usus. Traduntq; commanduca-
ta ea si inspuatur mori serpentem. Anthemis magnis laudibus celebratur ab Asclepiade. Aliqui leucan-
themida uocant. Alii leuchāthemum: alii eranthemon: quoniā uere floreat. Alii chamæmilon: quoniā
odorem mali habeat. Nonnulli melanthemon uocant. Genera eius tria flore tantū distant: palmū nō ex-
cedentia: paruisq; floribus: ut rutæ cādidas aut milinis aut purpureis. In macro solo aut iuxta semitas coll-
igitur uere: & in coronamenta reponitur. Eodē tēpore & medici folia tusa in pastillos digerūt. Item flo-
rem & radicem. Danf oia mixta drachmæ unius pondere cōtra serpentium ictus. Pellit mortuos ptus.
Item menstrua in potu: & urinam: calculosq; inflationes: iocineq; uitia: bilem suffusam: egilopiam: com-
manducata ulcerum eruptiones manātes sanat. Ex omnibus iis generibus ad calculos efficacissima est:
quæ florem purpureum habet: cuius & foliorum & fruticis amplitudo maiuscula est. Hanc proprie q̄-
dam Eranthemum uocant. Loto qui arborem putant tantū esse uel Homero auctore argui possunt. Is
enim inter hæbas subnascens deoz uoluptati loto primam nominauit. Folia eius cum melle ocu-
lorum cicatrices argemata: nubeculas discutunt. Est & lotometra quæ fit ex loto sata. Ex cuius semine
simili milio fiunt panes in ægypto a pastoribus: maxime aqua uel lacte subacto. Negatur quicq; illo pa-
ne salubrius esse: aut leuius dum caleat. Refrigeratus difficiliter concoquitur: fitq; ponderosius. Constat
eos qui illo uiuant ne dysenteria: nec tenasmo: neq; aliis morbis uentris infestari. Itaq; inter remedia eo-
rum habetur. Heliotropii miraculum sæpius diximus cum sole se circūagentis: etiam nubilo die: tantū
syderis amor est. Nocte uelut desiderio contrahit cæruleum florem. Genera eius duo. Tricocum: & he-
liostrophium. Hoc altius: q̄q; utrumq; semipedalem altitudinem nō excedat. Ab ima radice ramosum.
Semen in folliculo messibus colligitur. Nascitur nō nisi in pingui solo: cultog; maxime. Tricoccū ubiq;
Si decoquatur inuenio cibis placere. Et in lacte iucundius aluum mollit. Et si decocti succus bibatur: effi-
cacissime exinaniri. Maioris succus excipit æstate: hora sexta: miscetur cum uino: sic firmior. Capitis do-
lores sedat rosaceo admixto. Verrucas cum sale tollit succus e folio. Vnde nostri uerrucariam hæbam
appellauere: aliis cognominari esseq; digniorem. Nanq; & serpentibus & scorpionibus resistit ex ui-
no & aqua mulsa: ut Apollonophanes & Apollodorus tradunt. Folia infantium distillationibus quod sy-
riasin uocant illita medentur. Item contractionibus etiam si id comitialiter accidat. Decocto quoq; fo-
ueri eos saluberrimum est. Potum id pellit tineas: & renum harenas. Si cuminū adiiciatur: calculos fran-
git. Decoqui cum radice oportet. Quæ cum foliis & hircino seuo podagris illinitur. Alterum genus qd̄
tricocum appellauimus: & alio nomine scorpiuron uocatur: foliis non solum minoribus sed etiam in
terram uergentibus. Semen ei est effigie scorpionis caudæ: quare nomen. Vis ad omnia uenenata & pha-
langia: & contra scorpiones præcipue illita. Non feriuntur habentes. Et si terram furculo heliostrophii
circumscribat aliquis: negant scorpionem egredi. Imposita uero hæba aut inde omnino respersum p̄-
tinus mori. Sic seminis grana quattuor pota quartanis prodesse dicuntur. Tria uero tertianis. Vel si hæ-
ba ter circumlata subiiciantur capiti. Semen & uenerem stimulat. Cum melle panos discutit. Et uerru-
cas hoc utiq; heliostrophium radicitus extrahit: & excrescentia in sedibus. Spinæ quoq; ac lumborum
sanguinem corruptum trahit illitum semen & potum in iure gallinacei decoctum: aut in bera & lente.

LIBER

Cortex uero liuentibus colorem reddit. Magi heliostrophium quartanis quater: intertianis ter alligari iubent ab ipso agro: præcarig eum: soliturum se nodos: & liberandum: & ita facere non exempta hærbæ. Aliud adianto miraculum: æstate uiret: bruma nõ marcescit: aquas respuit: perfusum mersumq; sic: co simile est: tanta distoratio deprehenditur: unde & nomen a græcis. Alioquin frutici topiario. Quidã callithricon uocant: alii polytricon. Vtrũq; est ab effectu. Tingit enim capillum: & ad hoc decoquitur in uino cum semine apii adiecto oleo copiose: ut crispum densumq; faciat. Defluere autem prohibet. Duo genera eius candidius: & nigrum breuiusq;. Id quod maius est polythricon: aliud trichomanes uocant. Vtrũq; ramuli nigro colore nitent foliis filicis: ex quibus inferiora aspera ac fusca sunt. Omnia autem cõtrariis pediculis densa inter se ex aduerso radix nulla: umbrosas petras: parietumq; aspergines: ac fontium maxime specus sequitur & saxa manantia: qd̄ miremur: cum aquas non sentiat. Calculos e corpore mire pellit: frangitq;: utiq; nigrum. Qua de causa potius q̄ q; in saxis nasceretur: & a nostris saxifragum appellatum crediderim. Bibitur e uino quãtum terni decerpere digyti. Urinam cient. Serpentium & araneorum uenenis resistunt. In uino decocti aluum sistunt. Capitis dolores corona ex iis sedat. Contra scelopendræ morsus illinuntur crebro auferendi ne pereant. Hoc & in alopeciiis. Strumas discutunt: sursum resq; in facie: & capitis manantia ulcera. Decoctum ex iis p̄dest suspiriosis: & iocineri: & lyeni: & felle sulfis: & hydropicis. Strangurie illinuntur: & renibus cum absinthio. Secundas cient & mēstrua. Sanguinem sistunt ex aceto: aut rubi succo poti. Infantes quoq; ulcerati perunguntur ex iis cum rosaceo & uino prius. Folium in urina pueri impubis trium quidem cum afronitro & illitum uentri mulierum: ne rugosus fiat: præstare dicitur. Perdices & gallinaceos pugnatiores fieri putant in cibum eorum additis: percoriq; esse utilissimos.

De picride: thesio: & asphodelo: Halimo: & acantho: & buprestis: elaphoboscho. Scãdice: & lasina: & de caualide: Scio: syllibo. Scolymo siue lymonio: soncho: codrylo siue condrii & boletis. CA. XXII.

Icris ab insigni amaritudinis cognominat: ut diximus rotundo folio. Tollit eximie uerrucas. **p** Thesium quoq; nõ dissimili amaritudine est: sed purgat aluũ: in quem usum teritur ex aqua. Asphodelum de clarissimis hærbæ: quã heroion aliqui appellauerunt. Hesiodus & in siluis nasci dixit. Dionysius marem ac fœminam esse. Defectis corporibus & p̄tysicis constat bulbos eius cũ p̄tisana decoctos aptissime mederi: panẽq; ex iis cum farina subactum saluberrimum esse. Nicander & contra serpentes & scorpiones: uel caulẽ quẽ anthericon uocauimus: uel semen: uel bulbos dedit in uino tribus drachmis. Substrauitq; somno contra merus. Datur & contra uenenata marina: & contra scolopendras terrestres. Cocleæ mire in campania caulẽ eum persequuntur: & suggendo arefaciunt. Folia quoq; illinuntur uenenatorũ uulneribus ex uino. Bulbi neruis articulisq; cũ polenta tusi illinunt. Prodest & cõcicis ex aceto lichenas fricare. Item ulceribus putrescentibus ex aqua imponere. Mammaz quoq; & testium inflãmationibus. Decocti in fœce uini oculorũ epiphoris supposito lintheolo medent. Foliis in quo cũq; morbo decoctis magis medici utuntur. Itẽ ad tibiãz tetra ulcera: rimasq; corporũ quacũq; in parte farina arefactoz. Autũno aut colligunt: cum plurimũ ualent. Succus quoq; ex tulis expressus aut decoctus utilis fit corporis dolori cum melle. Item odorem corporis iucundũ affectantibus cũ iri arida & sale exiguo. Folia etiam supradictis medentur. Et strumis: panis: ulceribus in facie decocta cũ uino. Cinis e radice alopecias emēdat: & rimas pedum. Decoctæ radice in oleo succus perniones & ambusta. Et ad grauitatem aurium infundit. A contraria aure in dolore dentium. Prodest & urinæ pota modice radix: & menstruis: & lateris doloribus. Item ruptis conuulsis: tussibus drachmæ pondere in uino pota. Eadẽ & uomitiones adiuuat com manducata. Semine sumpto turbatur uenter. Chrysermus & parotidas in uino decocta radice curauit. Item strumas ammixta cachry ex uino. Quidã aiũt: si imposita radice pars eius in fumo suspendatur & quarta die soluatur: una cum radice arefcere strumam Sophocles ad podagris utroq; modo cocta crudaz usus est. Ad pniones decoctã ex oleo dedit: & suffusus felle in uino & hydropicis. Venerem quoq; concitari cum uino & melle perunctis aut bibentibus tradiderunt. Xenocrates & lichenas & psoras radice in aceto decocta tolli dicit. Itẽ si cocta sit cum hyoscyamo & pice liquida: alarum quoq; fœminum uitia. Et capillum crispioem fieri raso prius capite: si radice ea fricetur. Simus lapides renũ in uino decocta atq; pota eximit. Hippocrates seme eius ad impetus lyenis dari censet. Iumẽtorum quoq; ulcera ac scabiẽm radix illita aut decoctæ succus ad pilum reducit. Mures etiam eadem fugant. Cauerna præclusa moriuntur. Asphodelon ab Hesiodo quidam halimon appellari existimauere: qd̄ falsum arbitror. Est enim suo nomine halimon nõ parui & ipsum erroris inter auctores. Alii enim fruticem esse dicunt densum. candidum sine spina: foliis oleæ: sed mollioribus. Coquitur autem hoc ciborum gratia. Radix tormina discutit drachmæ pondere in aqua mulsã pota. Item conuulsa rupta. Alii colus maritimum esse dixerẽ falsum: & inde nomen foliis in rotunditate longis laudatum in cibus. Duorum præterea generum siluestre: & mitius: utroq; prodesse dysentericis & exulceratis cum pane: stomacho uero ex aceto. Vlcerebus uetustis illinitur crudũ & uulnez recẽtium impetus lenire perhibet: & luxatorum pedum ac uesticæ dolores. Siluestri tenuiora folia: sed in isdem remediis effectus maiores: & in sananda hominum ac pecorum scabiẽ. Præterea nitorem corpori fieri: dentibusq; candorem: si fricetur radice ea. Semine linguæ subdito sitim nõ sentiri. Hoc quoq; madi. Et utraq; etiam cõdiri. Crateias etiã tertium genus tradidit lōgioribus foliis & hirsutioribus: odore cupressi: nasci sub hedera: maxime prodesse opisthonicis: cõtractionibus neruorum tribus obolis in sextarium aquæ. Acanthos est topiaria

VIGESIMVSSECVNDVS

& urbana herba: elato longoq; folio crepidines marginum adfurgentiumq; puluinorum toros uestiēs. Duo genera eius sunt aculeatum & crispum: quod breuius. Alterum lene qd' aliqui pederoton uocant: alii melamphyllum. Huius radices ustis luxatisq; mire profunt. Item ruptis conuulsis: ptyfin metuentibus incoctæ cibo: maxime pifana. Podagris quoq; illinunt tritæ & calefactæ calidis. Bupleuron in spōte nacentium hærbarum numero græci habēt: caule cubitali: foliis multis: longisq;: capite anethi: laudatum in cibis. Hippocrate in medina. Glaucone: & Nicandro. Semen contra serpentes ualet. Folia ad scundas foeminarum uel succum ex uino illinunt. Et strumis folia cum sale & uino. Radix contra serpētes datur in uino: & urinæ ciendæ. Buprestin magna in cōstantia græci in laudibus ciborum etiam habere. Idemq; remedia tanq; contra uenenum prodiderunt. Et ipsum nomen indicio est boum esse uenum: quos dissilire digustata fatētur. Quapropter nec de hac plura dicemus. Est uero causa quapropter uenena monstremus inter gramineas coronas: nisi libidinis causa expetenda alicui uideretur: quā non aliter magis accendi putantq; potu. Elaphoboschon feniculaceum est geniculatum digyti crassitudine: semine corimbis dependentibus: silis effigie: sed nō amaris: foliis olusatrici: & hoc laudatum in cibis. Quippe etiam conditum prorogatur ad urinam ciendam: lateris dolores senandos: rupta cōuulsa sananda: in flationes discutiendas: coli quoq; tormenta. Contra serpentium omniumq; aculeatorum ictus. Quippe fama est hoc pabulo ceruos resistere serpentibus. Fistulas quoq; radix nitro addito illito sanat. Sicca autem in eos usus prius est ne succo eius madaat: qui contra serpentium ictus facit eam deteriozem. Scandix quoq; in olerē siluestri a græcis ponitur: ut Opion & Erasistratus tradunt. Item decocta aluū sistit. Semine singultus confestim ex aceto sedat. Illiniē ambustis: urinas cit. Decoctæ succus pdest stomacho: iocineri: renibus: uesicæ. Hæc est quā Aristophāes Euripidi poetæ obiicit ioculariter matrē eius ne olus quidem legitimum uēdicasse: sed scandiciem. Eadem erat anthriscus: si tenuiora folia & odoratiozra haberet. Peculiaris laus eius: q; fatigato uenere corpori succurrit: marcescentesq; senio iam coitus excitat. Sistit profluvia alba foeminarum. Et lasone olus siluestre habetur in terra repens cū lacte multo: florem fert candidū: concilium uocant. Et huius eadem cōmendatio ad stimulados coitus. Cruda ex aceto in cibo sumpta mulieribus lactis ubertatem præstat. Salutaris est ptyfin sentientibus. Infantiu capiti illita nutrit capillum: tenacioremq; eius cutem efficit. Est & caucalis feniculo similis: breui caule: flore candido: cordi utilis. Succus eius bibitur stomacho per q; comodatus & urinæ: calculisq; & harenis pellenis: & uesicæ pruritibus. Extenuat & lyenis iocineris renumq; pituitas. Semen menses foeminaz adiuuat: bilem q; a partu siccatur. Datur & contra profluvia genituræ uiris. Chrysippus & cōceptionibus eam putat conferre multum. Bibitur in uino ieiunis. Illinitur & cōtra uenena marinorum: sicut Petricus in carmine suo significat. His adnumerant sion latius: apio in aqua nascens: pinguius: nigrius: copiosum semine: sapore nasturtii. Prodest urinis renibus: lyenibus: mulierumq; mensibus: siue ipsum in cibo sumptum: siue ius decocti: siue semen est e uino drachmis duabus. Calculos rumpit: aquisq; quæ gignūt eos resistit. Dyfentericis prodest infusum. Item lentigini illitum: & mulierum uitii in facie noctu illitū momento cutem emendat: & ramices lenit: & scabiem equorum. Sillybum chameleonti albo similitæ que spinosam ne in cilicia quidem: aut syria: aut phœnice: ubi nascitur. Coquere tanti est: ita operosa eius culina traditur. In medicina nullum usum habet. Scolymon quoq; in cibos recipit oriēs: & alio noīe limonion appellat. Frutex est nunquā cubitali altior: cristisq; foliorum ac radice nigra: sed dulci. Eratostheni quoq; laudata in pauperis cœna. Urinam ciere præcipue traditur Sanare lichenas & lepras ex aceto. Uenerem stimulari in uino: Hesiodo & Alceo testibus: qui florente ea cicadas acerrimi catus esse: & mulieres libidinis auidissimas: uirosq; in coitum pigerrimos scripsere: uelut prouidentia naturæ hoc adiuuēto tunc ualentissimo. Item graueolētiam alarum iemendat: radice emedullatæ uncia in uini falerni herminis tribus decocta ad tertias: & a balneo eiuno. Itēq; post cibum cyathis singulis pota. Mixt est qd' Xenocrates promittit experimento uitium id ex aliis per urinam effluere. Estur & sonchos: ut quem Theseo apud Callimachum apponat Hecale uterq; albus & niger: lactucæ similes ambo: nisi spinosi essent: caule cubitali anguloso: intus cauo: sed qui fractus copioso lacte manet. Albus qui e lacte nitor utilis ortopnoicis lactucarum modo. Erasistratus calculos per urinam pelli eo monstrat: & oris graueolentiam commanducato corrigi. Succus trium cyathorum mensura in uino albo & oleo calefactus adiuuat partus: ita ut a potu ambulent grauidæ. Datur & in sorbitione. Ipse caulis decoctus facit lactis abundantiam nutricibus: coloremq; meliorem infantium. Vtilissimus iis quæ lac sibi coire sentiāt. Instillatur auribus succus: calidusq; in stranguria bibitur cyathi mensura: & in stomachi rosionibus cum semine cucumeris nucleisq; pineis. Illinitur & sedis collectionibus. Bibit contra serpentes scorpionesq;: radix uero illinitur. Eademq; decocta in oleo punici mali calice anrium morbis præfidiū est. Hæc omnia ex albo. Clemporus nigro prohibet uesci: ut morbos faciente: de albo consentiens. Agothocles etiam contra sanguinem tauri demonstrat succo eius uti. Refrigeratoriam tamen uim esse conuenit nigro: ex hac causa imponendum cum polenta. Zenon radice albi stranguriam docet sanari. Chondrilon siue condrile folia habet intubi circūrosi similia: caulē minus pedali succo madentem amaro: radice fabæ simili aliquando numerosam. Habet proximam terræ masticem tuberculo fabæ: quæ apposita foeminarum menses trahere dicitur. Tusa cum radicibus tota diuiditur in pastillos contra serpentes argumēto probabili. Siquidem mures agrestes læsi ab iis hanc esse dicuntur. Succus ex uino coctæ aluum sistit. Eadem palpebræ pilos inordinatissimos p gummi efficacissime regit. Dorotheus stomacho & cōcoctionibus utilem suis carminibus pnuntiauit. Aliqui foeminis & oculis generationiq; uiroz cōtrariam putauere.

LIBER

Inter ea quæ temere manduntur boletos merito posuerim. Optimus quidem est iis cibus: sed immenso exemplo in crimen adductus ueneno Tiberio Claudio principi per hanc occasionem a coniuge dato Agrippina: quo facto illa terris uenenum alterum sibiq; ante omnes Neronē suum dedit. Quorūdam ex iis facile noscitur uenena: diluto rubore: rancido aspectu liuido intus colore: rimosa stria pallido per ambitum labro. Non sunt hæc in quibusdam: sicciq; & nitri similes ueluti guttas in uertice albas ex tunica sua gerunt. Voluam enim terra ob hoc prius gignit: ipsum postea in uolua ceu in ouo est luteū. Nec tunicæ minor gratia in cibo infantibus boleti. Rumpitur hoc primo nascente: mox crescente in pediculo corpus absimitur: raroq; unq; geminis ex uno pede. Origo prima causaq; limo: & acescente succo mādētis terræ: aut radice ferme glandiferæ: initiōq; spuma lentior. Dein corpus membranæ simile mox partus: ut diximus illa pernitalia prorsus improbanda. Si enim caligaris claus: si ferri uel calybis aliqua rubigo: aut panni marcor affuerit: omnem ilico succum alienum saporemq; in uenenum decoquit: deprehendisseq; nisi agrestes possunt: atq; qui colligunt. Ducunt ipsi alia uitia. Nunc quidem si serpētis cauernæ iuxta fuerit: si patescens primo adhalauerit capaci uenenorum cognatione ad uirus accipiendū. Itaq; cauere conueniet prius q̄ se condant serpētes. Signa erunt tot hærbæ tot arbores fruticesq; ab emergence earum ad latebram usq; uernantes & uel fraxini tantum folia nec postea nascentia: nec decidentia. Et boletis quidem ortus occasusq; omnis intra dies septem est.

De fungis & silphio: & de laere medo.

CA. XXIII.

Vngorū lætior natura: & numerosa genera: & origo non nisi ex pituita arborū. Tuffim qui rubent callo minus diluto rubore q̄ boleti. Mox candidi: uelut apice flaminis insignibus pediculis. Tertium genus suillis uenenis accomodatissimum. Familias nuper interemere: & tota conuiuia. Anneū Serenum præfectum Neronis uigilū & tribunos & centuriones quosq;. Voluptas tāta anticipis cibi. Quidam discreuere arborum generibus: fico ferula: & gummi ferētibus. Nos item fago aut robore aut cupresso ut diximus. Sed ista quis spondet in uenabilis? Omnium colos liuidus. His aberit ueneni argumentum: quo similior fuerit abortū fici. Aduersus hæc diximus remedia: dicemusq; interim sunt aliqua & in iis Claudius stomacho utiles putat boletos. Siccant pendētes suilli iunco transixi: quales a bithinia ueniunt. Hi fluxionibus alui quas rheumatismos uocant: medentur: exescentibusq; in sede carnibus: minuunt enim eas: & tempore absument. Itē lentigines & mulierum uitia in facie leuant. Leuantur etiā ut plūbum in oculorū medicamēta. Sordidis ulceribus: & capitis eruptionibus: canū moribus ex aqua illinunt. Libet & coquendi dare aliquas cōes in omni eorū genere obseruationes: quando ipsæ suis manibus delitiæ præparant hūc cibum solum: & cogitatione ante pascunt: succineis nouaculis aut argento apparatu comitante. Noxii erunt fungi: qui in coquendo duriores fiunt. Innocentiores qui nitro addito coquent: si utiq; procoquantur. Tutiores fient cum carne cocti: aut cum pediculo pyri. Profunt & pyra confestim sumpta. Debella eos & aceti natura contraria his Hymbribus proueniunt omnia hæc. Hymbre & silphion uenit primo e cyrenis: ut dictum est. Et syria nunc hoc maxime importatur deterius perthicho: sed medico melius: extincto omni cyrenaico ut diximus. Vfus silphii in medicina. Nam folia ad expugnandas uulvas: pellendosq; emortuos partus decoquantur in uino albo odorato: ut bibat mensura acetabuli a balneis. Radix prodest arteriis exasperatis: & collectiōibus sanguinis illinitur. Sed & in cibis concoquitur ægre. Inflationes facit & ructus. Urinæ quoq; noxia. Sugillatis cū uino & oleo amicissima: & cum cæra strumis. Verrucæ sedis crebriore eius suffitu cadunt. Laser e silphio profluens quo diximus modo: inter eximia est naturæ dona numeratum. Pluribus compositiōibus inserit. Per se aut algores exalfacit. Potū neruorū uitia extenuat. Fœminis datur in uino. Et lanis mollibus admouet uulvæ ad menses ciendos. Pedū clauos circūscarificatos ferro mixtū ceræ extrahit. Urinā ciet ciceris magnitudine dilutū. Andrias spōdet copiosius sumptū: nec inflatiōes facere: & cōcoctioni plurimū conferre senibus & fœminis. Itē hyeme q̄ æstate utilius. Verūtamen aquā bibētibus: cauēdumq; ne qua sit exulceratio intra. Ab ægritudine recreatiōi efficax in cibo. Tēpestiue. n. datum cauteriū optinet: assuetis etiā utilius q̄ expertibus. Extera corpororū idubitatas cōfessiones habet. Venena telorū & serpētium extinguit potū ex aqua uulneribus iis circūlinitur. Scorpionū tantū plagis ex oleo. Vlcerebus uero nō maturefcentibus cū farina hordeacea uel fico sicca. Carbunculus cū ruta uel cū melle: uel per se uisco superlitū ut hæreat. Sic & ad canis morsus. Exrescentibus circa semen cum tegmine punici mali ex aceto decoctum. Clauis pedū qui uulgo morticini appellant nitro mixto. Ante subactū carnes replet cū uino & croco: aut pipere: aut muriū fimo & aceto. Perniōes ex uino fouet: & ex oleo coctū imponit. Sic & callo. Clauis pedū suprasis p̄cipue utilitatis. Cōtra aquas malas: pestilētes tractus: uel dies. In tussi: uua: fellis ueteris effusione: hydropicis raucitatibus. Confestim. n. purgat fauces: uocemq; reddit. Podagras in spōgia dilutū postea lenit. Pleureticis in sorbitiōe uinū poturis dat: cōtractiōibus: episthotonicis: ciceris magnitudine cæra circūlitū. In angina gargarizat. Anhelatoribus & in tussi uetusta cū porro ex aceto dat: atq; ex aceto iis qui coagulū lactis sorbuerint. Præcordiorū uitii: syntecticis: comitialibus cū uino in aq̄ mulsæ: linguæ paralyti. Coxēdicibus lumborū doloribus cū decocto melle illinit. Nō censuerim qd̄ auctores suadet: cauernis dentiū in dolore inditū cæra includi: magno experimēto hoīs: qui se eadē causa p̄cipitauit ex alto: q̄ppe tauros inflāmat naribus illitis serpētes auidissimas uini admixtū rumpit: ideo nec iungi suaserim cū atico melle: licet p̄cipiant. Quas habet utilitates admixtū aliis immensum est referre: & nos simplicia tractamus: quoniā in iis naturā esse apparet: in illis coniecturam sæpe fallacē: nulli satis custodita in mixturis concordia naturæ ac repugnantia. Qua de re mox plura dicemus.

VIGESIMVSSECVNDVS

De natura mellis ex aqua mulsa. Et quare genere ciborum mores immutentur: & de melitide & cæra. CA. XXIII.

Non esset mellis auctoritas in precio minor: quæ laferis: ni ubiq; nasceret. Illud ipsa fabricata sit natura. Sed huic gignendo animal ut diximus innumeros ad usus si quotiens misceatur: æstimus. Prima propolis alueorum de qua diximus: aculeos & omnia fixa corpori extrahit: tubera discutit, dura concoquit: dolores neruorum mulcet: ulceraq; iam desperantia cicatrice includit. Mellis quidem ipsius natura talis est: ut putrescere corpora non sinat iucundo sapore atq; non aspero. Alia q; salis natura faucibus: tonsillis: angina: omnibusq; oris desideris utilissimum: arescentiq; in febribus lingua. Iam uero peripneumoniacis pleureticis decoctum. Item uulneribus: a serpente percussis. Et contra uena fungorum. Paralyticis in mulso: quæ suæ mulso dotes constant. Mel auribus instillatū cū rosaceo prodest: lende & scæda capitis animalia necat. Vfus despumati semp aptior: stomachum tamē inflat: bilem auget: fastidium creat: & oculis per se inutile aliqui arbitrantur. Rursus quidā angulos exulceratos melle tangi suadent. Mellis causas atq; differētiās nationesq; & indicationē in apium ac deinde florū natura diximus: cū ratio operis diuidi cogeret miscenda. Rursus naturam reꝝ pernoscere uolentibus in mellis operibus & aqua mulsa tractari debet. Duo genera eius subitæ ac recētis. Alterꝝ inueteratæ. Repentina despumato melle præclaram utilitatem habet in cibo ægrotantiū leui: hoc est alicæ elutæ: uiribus recreandis: ore stomachoq; mulcendo: ardore refrigerando. Frigidam. n. utilius dari uentri moliendo. Inuenio & apud auctores hunc potū bibendū alsiosis. Itē animi humilis & pparci: quos illi dixere micropsyccos. Est & ratio subtilitatis immēsa a Platone descendens. Corpusculis reꝝ leuibus scabris angulosis rotundis magis aut minus ad alioꝝ naturam accedentibus: ideo non eadē omnibus amara aut dulcia esse. Sic & in lassitudine proniores esse ad iracundiā & in siti. Ergo & hæc animi asperitas seu potius animæ dulciore succo mitigatur. Lenit transitū spiritus: & molliores facit meatus: ne scindat euntē redeuntēq;. Experimenta in se cuiq;. Nullius non ira luctusq; tristitiæ. Ois animi impetus cibo mollit. Ideoq; obseruanda sunt quæ non solū corporꝝ medicinam: sed & morum habent. Aqua mulsa & tussientibus utilis traditur. Calefacta incitat uomitiones. Contra uenenū psimythii salutaris addito oleo. Item contra hyosciamū cum lacte maxime asinino: & contra halicaccabin ut diximus. Infundit & auribus & genitalium fistulis. Vuluis imponit cum pane molli. Subitis timoribus: luxatis: leniēdisq; omnibus. Inueteratæ aut usum dānauere posteri. Minus innocentem aqua: minusq; uino firmum. Longa tamen uetustate trāsīt in uinum: ut constat inter omnes stomacho inutilissimum: neruisq; contrarium. Semp mulsum ex uetere uino utilissimum facillimeq; cum melle concorporatur: quod in dulci nunq; euenit. Ex austero factum nō implet stomachum: neq; ex decocto melle: minusq; inflat: quod fere euenit. Appetendi quoq; reuocat auiditatē cibi. Aluū mollit frigido potu pluribus: calido sistit. Corpora auget. Multi senectā longam mulsi tantū intinctu tolerauerunt: neq; alio ullo cibo. Celebri Pollionis Romuli exemplo quē ceterisum annū excedentē cū Diuus Augustus hospes interrogaret: quanam rōne maxime uigorem illum animi corporisq; custodisset: ille respōdit: Intus mulso: foris oleo. Varro regiū cognominatū morbū arquatū tradit: quoniā curetur mulso. Melitites quo fieret modo ex musto & melle docuimus in ratione uini. Sæculis iam fieri non arbitror. Hoc genus inflationibus obnoxii. Solebat tamen inueteratæ alui causa dari in febre. Itē articulario morbo: & neruoz; infirmitate laborantibus: & mulieribus uini abstermiis. Mellis naturæ adnexa cæra est de cuius origine & bonitate nationibusq; suis diximus locis. Ois aut mollit: calfacit: explet corpora: recens melior. Dat in sorbitiōe dysentericis. Fauitq; ipsi in pulte alicæ prius tostæ. Aduersas lactis naturæ: ac milii magnitudine decē grana cære hausta: nō patunt coagulari lac in stomacho. Si inguē tumeat: albam cæra in pube fixisse remedio est. Nec huius usus: quos mixta aliis præstat: enumerare medicina possit: sicuti nec cæteroz; quæ cū aliis p̄sunt. Ista ut diximus ingenis constant. Non fecit cærata: malagmata: emplastra: collyria: antidota. Parens illa ac diuina reꝝ artifex. Officiarꝝ immo uerius auaritiæ cōmenta sunt. Naturæ qdem opera absoluta atq; p̄fecta gignunt: paucis ex causa non ex coniectura rebus absumptis: ut succo aliquo sicca tēperant ad meatus aut corpore alio humentia ad nexus. Scrupulatim quidem colligere ac miscere uires: non cōiecturæ humanæ opus est: sed impudētia est. Nos nec indicæ arabicarūq; mercium: aut externi orbis attingimus medicinas. Nō placet remediis tam longe nascētia. Non nobis gignuntur. Immo ne illis quidē: alioquin non uenderent. Odorum causa unguentorumq; & deliciarum: si placet etiam superstitionis gratia emantur: quoniam thure supplicamus & costo. Salutē quidem sine iis posse constare: uel ob id probabimus: ut tanto magis fui delitias pudeat. Sed medicinas e floribus coronamentisq; & hortensis: quæq; manduntur herbis p̄secuti: quoniam modo frugum omitemus. Nimirum & has indicare conueniet.

Contra compotiones medicorum medicina & frugibus. CA. XXV.

In primis sapientissima animalū esse constat: quæ fruge uestant. Siliginis grana cōbusta & trita in uino amineo oculis illita ephiphoras sedant. Tritici uero ferro cōbusta iis: quæ frigus ufferit: præsentaneo sunt remedio. Farina tritici ex aceto cocta neruorum contractionibus cum rosaceo uero & fico sicca mixisq; decoctis. Furfures tōsillis faucibusq; gargarizatione profunt. Sex Pompeius prætorii uiri pater hispaniæ citerioris princeps cum horreis suis uentiladis præsideret: correptus dolore podagræ misit in triticum sese super genua: leuatusq; siccatis pedibus mirabili mō hoc postea remedio usus est. Vis tanta est: ut cados plenos siccet. Paleam quoq; tritici uel hordei calidam imponi ramicum incommodis experti iubet: quæq; decoctæ sunt aqua foueri. Est in farre uermiculus teredini si

LIBER

milis: quo cauis dentium cæra incluso cadere uitiati dicuntur: etiam si fricentur. Olyram arincam diximus uocāt. Hac decocta fit medicamentum: quod ægyptii atharem uocāt: infantibus utilissimum: sed & adultos illinunt eo. Farina ex hordeo & cruda & decocta collectiones impetufq; discutit: lenit & concoquit. Decoquitur alias in mulsa aqua aut fico sicca. Ad iocineris dolores eam in posca positam concoqui opus est aut cum uino. Cum uero inter concoquendum discutiendūq; cura est: tunc in aceto melius: aut in fæce acetis: aut cotoneis pyrisue decoctis. Ad multipedum morsus cum melle: ad serpentium in aceto: & contra suppurantia: ad extrahenda suppurationes ex posca: addita resina & galla. Ad cōcoctiōes uero & ulcera uetera cum resina. Ad duritias cum fimo columbarum: aut fico sicco: aut cinere. Ad neruorum inflammatiōes: aut intestinorum: uel laterum: uel uirilium dolores cum papauere aut meliloto: & quotiens ab ossibus caro recedit. Ad strumas cū pice & impubis pueri urina. Cum oleo & scenograeco contra tumores præcordiorum: uel in febribus cum melle uel adipe uetusto. Suppuratis triticea farina multo lenior. Neruis cum hyosciami succo illinitur. Ex aceto & melle létigini. Zea ex qua alicam fieri diximus efficacior etiam hordeacea uidetur: trimestris mollior. Ex uino rubro ad scorpionum ictus tepida: & sanguinem excreantibus. Item arteriæ. Tussi cū caprino seuo aut butyro. Ex scenograeco mollissima omnium. Ulcera manātia sanat: & furfures corporis: stomachi dolores: pedes & mammas cum uino & nigro cocta. Herina magis cæteris purgat ulcera uetera & grangrenas. Cū raphano & sale & aceto lichenas. Lepras cū sulphure uiuo. Et capitis dolores cū adipe anserino imposita fronti. Strumas & panos concoquit in fimo colūbino & lini semine decocta in uino. De polætæ generibus in frugū loco satis diximus: locoq; ratioe: quæ a farina hordei distat eo q; torretur. Ad stomachū utilis: aluum sistit: impetufq; rubicundi tumoris. Et oculis illinif & capitis dolori cū mēta: ut alia refrigerante herba. Itē perionibus & serpentiuū plagis. Itē ambustis ex uino Inhibet quoq; pustulas. Farina in pollionem subacta uim extrahēdi humoris habet. Ideo & cruore suffusus in fascias usq; sanguinē pducit. Efficacius in sapa: imponitur & pedū callo clauisq;. Nā eum oleo uetere ac pice decocta poline cōdylomata: & alia oīa sedis uitia q̄ maxime calido mirabilē in modū curant. Pulte corpus auget. Farina qua chartæ glutinant sanguinē excreantibus dat tepida sorbenda: efficaciter pdest. Halica res romana est: & nō pridem excogitata: alioquin non ptisanæ potius laudes scripsissent græci. Nondum arbitror Pompeii magni ætate in usu fuisse: & ideo uix quicq; de ea scriptum ab Asclepiadis schola. Esse quidem eximie utilem nemo dubitat: siue eluta detur ex aqua mulsa: siue in sorbitiones decocta: siue in pulte. Eadem in aluo sistenda torretur: dein fauorum cæra coquitur: ut supra diximus. Peculiaris tamen lōgo morbo ad tabitudinem redactis subuenit: ternis eius cyatis in sextariū aquæ sensim decoctis: donec omnis aqua consumatur. Postea sextario lactis ouilli aut caprini addito per continuos dies mox adiecto melle. Tali sorbitionis genere emendantur syntheses: quæ sunt ex iis sumptæ. Milio sistitur aluus. Discutiuntur tormina in quem usum torretur ante. Neruorum doloribus & aliis feruēs in sacco ponitur. Neq; aliud utilius: quoniam leuissimū mollissimumq; est: & caloris capacissimum. Itaq; talis usus eius est ad omnia quibus calor profuturus est. Farina eius cum pice liquida serpentium & multipede plagis imponitur. Panicum Diocles medicus mel frugum appellauit. Effectus habet quos milium. In uino potum prodest dyscentericis. Similiter iis quæ uaporanda sunt exalfactum imponitur. Sistit aluum in lacte caprino decoctum: & bis die haustū. Sic prodest & ad tormina. Sesama trita in uino sumpta inhibet uomitiones. Aurium inflammationi illinitur & ambustis. Eadem efficit & dum in herba est. Amplius hoc oculis imponitur decocta in uino. Stomacho inutilis cibus: & animæ grauitatem facit. Stellionum morsibus resistit. Item ulceribus quæ cocoethe uocant. Et auribus oleū qd̄ ex ea fit: pdesse diximus. Sesamoides a similitudine nomē accipit: grano amaro: folio minore. Nascit̄ in glariosis. Detrahit bilē in aqua potū. Semē illinif igni sacro. Discutit panos. Est etiā nūc aliud sesamoides anticyræ nascens: qd̄ ideo aliqui anticyricon uocāt: cætera simile erigeronti herbæ: de qua suo dicemus loco. Granū sesamæ dat̄ in uino dulci ad detractiones quantum trinīs digytis capis. Miscet̄ & hellebori albi & dimidiū obolū. Purgationē eam adhibentes maxime in sanæ melancholiæ: comitialibus: podagris. Et per se drachmæ pondere exinanit. Hordeū optimū quod candidissimum. Succus decocti in aqua cælesti digeritur in pastillos: ut infundat̄ exulceratus itraneis & uuluis. Cinis eius ambustis illinif & carnibus: quæ recedunt ab ossibus: & eruptionibus pituitæ: muris aranei morsibus. Idē asperso sale ac melle candorem dentibus & suauitatem oris facit. Eos qui pane hordeaceo utuntur morbo pedum tentari negant. Nouemq; granis si furunculum quis circūducatur: singulis ter manu sinistra & omnia in ignem abiciat: confestim sanari aiunt. Est & hærba phœnicea appellata a græcis: a nostris uero hordeum murinū. Hæc trita ex uino pota præclare ciet menses. Ptisana quæ ex hordeo fit: laudes uno uolumine condidit Hippocrates: quæ nunc omnes in halicam transeunt. Cōtra quanto innocentior est halica. Hippocrates tantū sorbitionis gratia laudauit: quoniā lubrica ex facili hauriretur: quoniā sitim arceret: quoniā in aluo nō tumesceret: quoniā facile redderet: & assuetis hic solus cibus in febribus die posset dari: tantū remotus ab istis qui medicinā fame exercent. Sorbitionē tamē dari tantū uetuit. Aliudue q̄ succū ptisanæ. Itē uetuit q̄diu pedes frigidi essent: tunc qdem nec potionem dandam. Fit & ex tritico glutinosior: arteriæq; exulceratæ utilior. Amylon hebetat oculos: & gulæ inutile contra q̄ credit̄. Item sistit aluū. Epiphoras oculorū inhibet: & ulcera sanat. Item pustulas & fluitiōes sanguinis. Genas duras emollit. Datur cum ouo iis qui sanguinē reicerint. In uesicæ uero dolore semuncia amyli cū ouo & passis tribus sufferuefacta a balneo. Quin & auenæ farina decocta in aceto tollit neruos. Panis ipse quo uiuitur innumeras pene cōtinet medicinas: ex aqua enim & oleo aut rosaceo mollit

VIGESIMVSSECVNDVS

collectiones: ex aqua malsa duritias ualde mitigat. Datur ex uino ad discutienda ualens: aut quæ perstringi opus sit: & si magis etiãnum ex aceto. Aduersus acutas pituitæ fluxiões: quas græci rheumatismos uocant. Item ad percussa luxata. Ad omnia autem hæc fermentatus: qui uocantur autopyros: utilior. Illinatur & parononichiis: & callo pedum in aceto ueteri. Nauticus panis tusus atq; iterũ coctus sistit aluũ. Vocis studiosis & contra distillationes succum esse primo cibo utilissimum est. Sitanus hoc est trimestris incussa in facie: aut disquãmata cum melle aptissime curat. Candidus a gris aqua calida frigidaue made factus leuissimũ cibum prebet. Oculorũ tumori ex uino imponit: sic & pustulis capitis: aut adiecta arida myrto. Tremulis panem ex aqua esse ieiunis statim a balneo demonstrant. Quin & gravitatem odorum cubiculis ustus emendat: & uini in fassis addito. Auxiliatur & faba. Nanq; solida fricta feruensq; in acri aceto coniecta torminibus medetur. In cibo fressa & cum allio cocta contra deploratas ruffes suppurationesq; pectorum quottidiano cibo sumitur: & commanducata ieiuno ore etiã ad furunculos maturandos: discutiendosue imponitur: & in uino decocta ad testiuũ tumores & genitaliuũ. Lomento quoq; ex aceto decocto tumores maturat atq; aperit. Item liuoribus combustis medet. Voci eam prodesse auctor est. M. Varro. Fabalium etiã siliquarumq; cinis ad coxendices: & ad neruog; ueteres dolores cum adipis suilli uetustate prodest: & per se cortices decocti ad tertias sistunt aluum. Lens optima quæ facillime coquitur: eaq; quæ maxime aquã absorbet. Aciem quidem oculorum obtundit: & stomachum inflat: sed aluum sistit in cibo: magisq; discocta cœlesti aqua. Eadem soluit minus percocta. Crustas ulcerum rumpit: eaq; quæ intra os sunt purgat & astringit. Collectiones oēs imposita sedat: maximeq; exulceratas & rimosas. Oculorum autem epiphoras cum meliloto aut cutoneo. Contra suppurantia cũ polenta imponitur. Decoctæ succus ad oris exulcerationes & genitalium adhibetur. Ad sedem cum rosaceo aut cotoneo. In iis quæ acrius remedium exigunt cum putamine punici melle modico adiecto. Ad id demum ne celeriter inarescat: adiiciunt & betæ folia. Imponit & strumis panisq; uel maturis uel maturefcentibus ex aceto discocta. Rimis ex aqua malsa: & grãgrenis cum punici germine. Item podagris cum polenta: & uuluis & renibus: & pernionibus. Vlcibus difficile cicatricem trahētibus. Propter dissolutionem stomachi. xxx. grana lentis deuorantur. In cholericis quoq; dysenteria efficacior est in tribus aquis cocta. In quo usu melius semper eam torrere aut tũdere: ut tenuissima detur uel per se uel cum cotoneo malo: aut pyris: aut myrron: aut intubo erratico: aut beta nigra: aut plantagine. Pulmoni est inutilis: & capitis dolori: neruosisq; oibus: & felli: nec somno facilis: ad pustulas utilis: igniq; sacro & mammis in aqua marina decocta. In aceto autem duritias & strumas discutit. Stomachi quidẽ causa polentæ modo potionibus inspergitur. Quæ sunt ambusta aqua semicocta curat. Postea trita & per cribrum effuso furfure: mox pcedente curatiõe addito melle. Ex posca coquitur ad guttura. Est & plaustris lens & per se nascens in aqua non fluente refrigeratoriæ naturæ. Propter qd collectiõibus illinitur: & maxime podagris: & per se cum polenta glutinat & interanea prociãtia. Est siluestris & elelisphacos dicta a græcis ab aliis phacos. Ea est satiuã lente leuior: & folio minore. Atq; sicciore & odoratiore. Est & alterum genus eius siluestris: odore graui: hæc mitior. Folia habet cotonei mali effigie: sed miora & cãdida: quæ cũ ramis decoquũtur. Menses cit: & urinas & pastinacæ marinæ ictus sanat. Torporem autem obducit per cussõ loco. Bibitur cum absinthio ad dysenteriam. Cum uino eadem commorantes menses trahit. Abũdantes sisti decocto eius potõ. Per se imposita herba uulnerum sanguinem cohibet. Sanat & serpentium morsus. Et si in uino decoquatur pruritus testium sedat. Nostri qui nunc sunt hæbarii elelisphacon græce: latine saluiam uocant mentæ similem: canam odoratam: partus emortuos ea apposita extrahunt. Item uermes aurium ulcerumq;. Cicer & siluestre est: foliis satiuo simile: odore graui. Sed si largius sumatur: aluus soluitur: & inflatio cõtrahitur: & tormina. Tostum salubrius habetur. Cicerula etiã nunc magis in aluo proficit. Farina utriusq; ulcera manant a capitis sanat efficacius siluestris. Item comitiales & iocinerum tumores: & serpentium ictus. Cit menses & urinas grano maxime. Emēdat & lichenas: & testium inflationes: regium morbum hydropycos. Lædunt omnia hæc genera exulceratam uescicam & renes. Grãgrenis utiliora cum melle & iis: quæ cacoethe uocantur. Verrucarum in omni genere prima luna singulis granis singulas tangunt. Eaq; grana in lintheolo deligata abiiciũt post se: ita fugari uitium arbitantes. Nostri præcipiũt arietinum in aqua cum sale discoquere: ex eo bibere cyathos binos in difficultatibus urinæ. Sic & calculos pelli: morbumq; regium. Eiusdem foliis sarmentisq; decoctis aqua q; maxime calida morbos pedum tolli: & ipsum calidum tritumq; illitum. Columbini decocti aqua horrorem tertianæ & quartanæ minuere traditur. Nigrum autem cum gallæ dimidio tritum oculorum ulceribus ex passo medetur. De eruo quãdam in mentione eius diximus: nec potentiã ei minorem ueteres q; brassicæ tribuere. Contra serpentium ictus ex aceto ad crocodillorum hominũq; morsum. Si quis eruum quottidie ieiunus edat lyenem eius absumi certissimi auctores affirmãt. Farina eius (ut ait Varro) maculas ex toto corpore emendat. Serpere uulnera nõ patitur. In mammis efficacissimũ. Carbunculos rumpit ex uino. Urinæ difficultates: inflationem: uitia iocineris: tenasmon quæ cibum nõ sentiant atrophã appellata: tostum & in nucis auellanæ magnitudinem melle collectum deuoratumq; corrigit. Item impetigines ex aceto coctum & quarto die solutum. Panos in melle suppurare prohibet impositum. Aqua decoctũ perniones & pruritus sanat fouendo. Quin & uniuerso corpori siquis quottidie ieiunus biberit: meliorem fieri colorem existimant. Cibis idem hominis alienum. Vomitiões mouet. Aluum turbat. Capiti & stomacho onerosum. Genua quoq; degrauat. Sed madefactũ pluribus diebus mitescit. Bubus iumentisq; utilissimum. Siliquæ eius uirides prius q; indurescant: cum suo caule fo

LIBER

huicq; cōtritæ capillos nigro colore inficiunt. Lupini quoq; siluestres sunt oimodo minores satiuus: p̄terq; amaritudine. Ex omnibus quæ eduntur sicco nulli minus ponderis est: nec plus utilitatis. Mirescunt cinere aut aqua calida. Discolorem hominem frequentiores in cibo exhilarant. Amari contra aspidas ualent. Vcera atra aridi decorticatq; triti supposito linteolo ad uium corpus redigūt. Strumas parotidas in aceto cocti discutunt. Succus decoctorum cū ruta & pipere uel in febris datur ad uentris animalia pelenda minoribus, xxx. annorum. Pueris uero etiam impositi in uentrem ieiunis profunt. Et alio genere tosti: & in defruto poti uel ex melle sumpti. Idem auiditatem cibi faciunt: fastidium detrahūt. Farina eorum aceto subacta papulas pruritusq; in balneis illita cohibet: & per se siccata ulcera. Liuores emendat. Inflammationes cum polenta sedat. Siluestrium efficacior uis est contra coxendicum & lumborum debilitatem. Ex iisdem decocta lentigines & fouentium cutem corrigūt. Si uero ad mellis crassitudinem decoquantur satiuus: uiligines nigras & lepres emendant. Satiui quoq; rumpunt carbunculos impositi: panos & strumas minuunt: aut maturant. Cocti ex aceto cicatricibus candidum colorem reddunt. Si uero cælesti aqua decoquantur: succus ille smegma fit: quo solent fouere gangrenas: eruptiones pituitæ: ulcera manantia utilissimum. Expedi ad lyenem bibere: & eum melle menstruis hærentibus. Lyeni crudi cum fico sicca ex aceto imponuntur. Radix quoq; in aqua decocta urinas pellit. Medetur pecori cum chameleone herba decocti: aqua in potum collata. Sanant & scabiem quadrupedum omnium in amurca decocti: utroq; liquore postea mixto. Fumus crematorum culices necat. Irionem inter fruges sesamæ similem esse diximus: & a græcis erysimon uocari. Galli uelorum appellant. Est autem fruticosum foliis erucæ angustioribus paulo: semine nasturtii. Utilissimum tussientibus cum melle: & in thoracis purulentis excreationibus. Datur & regio morbo: & lumborum uitiiis pleureticis torminibus cæliacis. Illinitur uero parotidum & carcinomatum malis. Testiū ardoribus ex aqua: alias cū melle. Infantibus quoq; utilissimum. Item sedis uitiiis & articulariis morbis cum melle & fico. Contra uenena etiam efficax potu. Medetur & suspiriosis. Item fistulis cum axungia ueteri ne intus addatur. Orminum semine (ut diximus) cymino simile est: cætero porro dodrantali altitudine. Duorum generum alteri semen nigrius & oblongum. Hoc ad uenerem stimulantia & ad oculorum argema & albugines. Alteri candidius semen & rotundius. Vtroq; tuso extrahunt aculei ex corpore per se illitum ex aqua. Folia ex aceto imposita panos per se uel cū melle discutunt. Irē furunculos: prius q̄ capita faciāt: oēsq; acrimonias. Quin & ipsæ frugū pestes in aliquo sunt usu: in foelix dictū est a Virgilio loliū. Hoc tamen molitū ex aceto coctū impositumq; sanat impetigines: celerius quo sæpius mutatum est. Medetur & podagris: aliisq; doloribus cum oximelite. Curatio hæc a cæteris differt. Aceti sextario uno dilui: mellis uncias duas iustum est: ita temperatis sextariis tribus decocta farina loliū sextariis duobus usq; ad crassitudinem: calidumq; ipsum imponi dolētibus membris. Eadem farina extrahit ossa fracta. Miliaria appellat hærbæ quæ necat miliū. Hæc trita & cornu cum uino infusa podagras iumentoz dicitur sanare. Bromos semē est spicam ferēris herbæ: nascit inter uitia segetis auenæ græce genere: & folio & stipula triticū imitat. In cacuminibus dependētes paruulas uelut locustas habet. Semē utile ad cataplasmata atq; hordeum & similia. Prodest tussientibus succus. Orobanchem appellauimus necantem eruum & legumina. Alii cynomorion eam appellant a similitudine canini genitalis: cuius cauliculus est sine filiis pinguis: rubēs. Estur & per se & in patinis cum tenera est decocta. Et leguminibus innascuntur bestiola uenenata: quæ manus pungūt: & periculum uitæ afferunt. Solifugarum generis. Aduersus has omnia eadem medentur: quæ contra araneos & phalangia demonstratur. Et frugum quidem hæc sunt in usu medico. Ex iisdem fiunt & potus zythum in ægypto: celia & cærea in hispania: ceruisia & plura genera in gallia: aliisq; puintiis: quorum omnium spuma cutem fœminarum in facie nutrit. Nam quod ad potum ipsum attinet: præstat ad uini transire mentionem: atq; a uitæ ordiri medicinas arborum.

CAII PLYNII SCVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER, XXIII. PROHEMIVM.

DERACTA CAEREALIVM IN MEDENDO QVOQVE NATVra est: omniumq; quæ ciborum aut florum odorumq; gratia proueniūt supina tellure: nō cessit his pomona: partesq; medicas pendētibus quoq; dedit: non contenta protegere: arborūq; alere umbra quæ diximus: immo uelut idignata plus auxilii iesse iis: quæ lōgius a cælo abessent: quæq; postea coepissent. Primum enim homini cibum fuisse idē: & sic inductos cælum spectare: pasciq; & nunc ex se posse sine frugibus. Ergo hercule artes in primis dedit uitibus: non contenta delicias etiam & odores atq; unguenta omphacio & oenanthe ac massari: quæ suis locis diximus nobiliter instruxisse. Plurimū inquit homini uoluptatis ex me est. Ego succum uini: liquorem olei gigno. Ego palmas & poma totq; uarietates. Neq; ut tellus oia per labores: aranda tauris: terenda aeris: deinde saxis: ut quando quātouē opere cibi fiant. At ex me parata oia: nec curuo adoranda aratro: nec cura laboranda: sed sese porrigētia uli ro: & si pigeat attingere etiā cadētia. Certauit ipsa secum: plusq; utilitatis causa genuit etiam q̄ uoluptatis. Folio uitium & pampino capitis dolores: inflammationesq; corporum mitigantur cum polēta. Folia per se ardores stomachi ex aqua frigida. Cum farina uero hordei

VIGESIMVSTERTIVS

articulares morbos, Pampini triti & impositi tumorem omnem sicant. Succus eorum dysentericis infusus medetur. Lachryma uitium quæ ueluti gummi est: lepras & lichenas & ploras nitro ante præparatas sanat. Eadem cum oleo sæpius pilis illitis psilothi effectum habet maximeq; aqua quam uirides ancisæ uites exudant: qua & uerucæ tolluntur. Pampini sanguinem excreantibus: & mulierum a conceptu defectioni diluti potu profunt. Cortex uitium & folia arida uulnerum sanguinem sistunt: ipsamq; uulnus conglutinant. Vitiis albæ uiridis rusæ succo & thure impetigines tolluntur. Cinis sarmentorum uitiumq; & uinaceorum condylomatis & sedis uitiis medetur ex aceto: item luxatis: & amibustis: & lyenis tumori cum rosaceo & ruta & aceto: item igni sacro ex uino citra oleum aspergitur: & intertrigines & pilos absumit. Dant & bibendū cinere sarmentoz ad lyenis remedia aceto conspersum ita ut uini cyathi in tepida aqua bibat: utq; qui biberit in lyene iaceat. Clauiculæ ipsæ quibus repunt uires tritæ & ex aqua potæ sistunt uomitionum consuetudinem. Cinis uitium cum axungia uetere contra tumores proficit: fistulas purgat: mox & per sanat: neruoz dolores frigore ortos: contractionesq; contractas uero partes cum oleo: carnes excrecentes in ossibus cum aceto & nitro: scorpionum & canum plagas cum oleo. Corticis: per se cinis combustus pilos reddit. Omphacium qua fieret ratione incipientis uix pubertate in unguentorum loco docuimus. Nunc ad medicinam de eo pertinentia indicauimus. Sanat ea quæ in humido sunt ulcera oris: tonsillag: genitalium. Oculorum claritati plurimum cōfert. Scabritiæ genarum: ulceribusq; angulorum: nubeculis: nceribus quacunq; in parte manantibus. Cicatricibus marcidis. Ossibus purulente limosis. Frangit uehementia eius melle aut passo. Prodest dysentericis: sanguinem excreantibus: anginis. Omphacio coheret oenante: quam uites siluestres ferūt dicta a nobis in unguenti ratione. Laudatissima in syria: maxime circa antiochiæ & laodiceæ montes: & ex alba uite refrigerat: astringit: uulneribus inspergitur: stomacho illinitur: utilis urinæ: iocineri. Capitis doloribus: dysentericis: cæliacis: cholericis. Cōtra fastidia obolo ex aceto pota. Siccat manantes capitis eruptiones: efficacissima ad uitia quæ sunt in humidis. Ideoq; & oris ulceribus: & urēdis ac sedi. Cum melle & croco: aluum sistit. Genarum scabiem emendat: oculorumq; lachrymationes. Ex uino stomachi dissolutionem. Ex aqua frigida pota sanguinis excreationes. Cinis eius ad collyria & ad ulcera purganda & paronychia: & pterygia probatur. Vritur in furno: donec panis percoquatur. Massariis odoribus tantū gignit omniaq; ea auuiditas humani ingenii nobilitauit rape festinando.

De medicinis uuarum recentium: & sarmentis uuarum: & uinaceis: & de uua theriace: & de uua passa: & astaphide: & astaphisagria: pituitaria: & labrusca: & de uitæ alba & nigra: & de mustis: & uini generibus.

CA. I.

Aturescentium autem uix uehementiores nigra: ideoq; uinum ex iis minus iucundū: suauiores alba: quoniā e translucento facilius accipitur aer. Recetes stomachum & spiritū inflat: aluumq; turbant. Itaq; in febris damnantur utiq; largiores. Grauedinem enim capiti: morbuq; letargicum faciunt. Innocentiores quæ decerpte diu pependere: qua uentilatione etiam utiles fiunt stomacho ægrisq;. Nam & refrigerant leniter: & fastidium auferunt. Quæ autem in uino dulci conditæ fuer: caput tentant. Proximæ sunt pēsilibus in palea seruata. Nam & uinaceis seruata & caput & uesicam & stomachum infestant. Sistunt tamen aluum: sanguinem excreantibus utilissimæ. Quæ uero in musto fuere peiorem uim etiamnum habent: q; quæ in uinaceis. Sapa quoq; stomacho inutiles facit. Saluberrimas putant medici in cælesti aqua seruatas: etiam si minime iucundas: sed uoluptatem earum in stomachi ardore sentient: & in amaritudine iecoris fellisq; uomitione. In cholericis hydropicis cum ardore febrium ægrotantibus. At in ollis seruata & os & stomachum & auuiditatem excitant. Paulo tamen grauiores existimantur fieri uinaceorum halitu. Uix florem in cibus si edere gallinacei uuas non attringunt. Sarmenta earum in quibus acini fuere astringendi uim optinent. Efficaciora ex ollis. Nuclei acinorum eandem uim optinent. Hi sunt qui in uino capitis dolorem faciunt. Tosti tritiq; stomacho utiles sunt. Inspergitur farina eorum polentæ modo potionis dysentericis: & cæliacis: & dissolutis stomacho. Decocto etiam eorum fouere psoras: & pruritus utilæ est. Vinacei per se minus capiti aut uesicæ nocēt q; nuclei. Mammaram inflationi triti cum sale utiles. Decoctura eorum ueteres dysentericos & cæliacos iuuat & potione & foetu. Uua theriace de qua suo loco diximus: contra serpentium ictus ualer. Pampinos quoq; eius edendos censent: imponendosq; uinumq; & acetum ex iis factum auxiliarem cōtra eandem uim habet. Uua passa quam astaphida uocant: stomachum uentrem interanea tentaret: nisi pro remedio in ipsis acinis nuclei essent. Iis exemptis uesicæ utilis habetur: & tussi alba utilior. Utilis & arteriæ & renibus: sicut ex iis passum priuatim e serpentibus. Contra hemorrhoiā potens. Testiū inflammationi cum farina cumini aut coriandri imponuntur: item carbunculis: articularibus morbis sine nucleis tritæ cum ruta fouere ante uino ulcera oportet. Sanant epinyctidas & dysenteriam cum suis nucleis: & in oleo costæ grangrenis illinuntur cum cortice raphani & melle. Podagris & unguium mobilibus cum panace: & per se ad purgandum os caputq; cum pipere cōmanducantur. Astaphis agria siue staphis quam uuam taminiam aliqui uocant falso: suum enim genus habet: cauliculis nigris repletis foliis labruscæ: fert folliculos uerius q; acinos uirides similes ciceri. In iis nucleum triangulum. Maturefcit cum uindemia nigrescitq; cum taminia: rubetes norimus acinos: sciamusq; illam in apricis nasci: hanc non nisi in opacis. Hic nucleis ad purgationem uti non censuerim propter ancipitem strangulationem: nec ad pituitam oris sicandam: fauces enim ledunt. Phthriasi caput & reliquum corpus liberant triti. Facilius admixta sandaraca. Item pruritu & psoris. Ad dentium dolores decoquunt in aceto.

LIBER

Ad aurium vitia rheumatismum: cicatricum: ulcerum manantia. Flos tritus in uino cōtra serpentes bibif. Semen, n. abdicauerim propter nimiam uim ardoris. Quidam eam pituitariam uocāt: & plagis serpentium utiq; illinūt. Labrusca quæq; oenanthem fert satis dictam. Quæ a græcis ampelos agria appellat: spissis & candicantibus foliis geniculata rimoso cortice: fert uuas rubentes cocci modo: quæ cutē in facie mulier; purgant: & uariis coxendicū & lumbor; uitiis rusæ cū foliis & succo p̄sunt. Radix decocta in aqua & in uini coi cyathis duobus humorē alui ciet: ideo hydropicis dat. Hæc potius crediderim esse: quā uulgus uuam taminiā uocat. Vtunt ea p̄ amuleto: & ad expiationē sanguinis quoq; adhibent nō ultra gargarizationes: & ne qd deuoret addito sale thymo aceto mulso. Ideo & purgationibus ancipitē tentant. Est huic similis: sed in salictis nascens: ideo distinguit nomine: cū eodē usus habeat: & salicestrum uocatur. Scabiē & pruriginē hominū & quadrupedum aceto mulso trita hæc efficacius tollit. Vitis alba quā græci ampeloleucen: alii ophio staphylon: alii melptron: alii pilothrū: alii archezostin: alii cedrostin: alii madon appellāt. Huius farmēta longis & exilibus internodiis geniculata scandūt. Folia pāpinoſa ad magnitudinē ederæ diuidunt ut uitiū. Radix alba grandis: raphano similis initio: ex ea caules asparagi similitudine exeunt. Hi decocti in cibo aluū & urinā ciet. Folia & caules exulcerāt corpus: utiq; ulce; phagedenis & grangrenis tibiariq; tedio cū sale illinunt. Semē in uua raris acinis depēdent succo rubente postea croci. Nouere id q coria p̄ficiūt: illo, n. utunt. Pforis & lepris illinūt. Lactis abūdantiā facit coctū cū tritico potūq;. Radix numerosis utilitatibus nobilis cōtra serpētū ictus trita drachmis duabus bibif. Vitia cutis in facie uaror; lentigines & sugillata emēdat & cicatrices. Eadēq; p̄stat de cocta in oleo decocto: dat & in comitialibus potus. Item mēte cōmotis: & uertigine laborātibus drachmæ pōdere quottidie anno roto. Et ipsa aut̄ largior aliquāto purgat sensus. Illa uis p̄clara q ossa infracta extrahit in aqua iposita sed ut bryenia: quare qdam hanc albam bryeniam uocant. Alia uero nigra efficacior in eodē usu cū melle & thure. Suppurationes incipientes discutit: ueteres maturat & purgat. Cit mēses & urinā. Eligma ex ea fit suspiriosis & cōtra lateris dolores uulsis ruptis. Splenem ternis obolis pota, xxx. diebus cōsumit. Illinitur eadē cū fico & pterigiis digitor;. Ex uino secundas sceminæ ap̄posita trahit & pituitam drachma pota in aqua mulsa. Succus radice colligi debet ante maturitatem seminis. Qui illitus per se & cū eruo lætiore quodam colore & cutis teneritate mangonizat corpora. Serpentes fugat. Tunditur ipsa radix cum pingui fico: erugat; corpus: si statim bina stadia ambulentur: alias urit: nisi frigida statim abluatur. Lucūdius hoc idem p̄stat nigra uitis: quoniam alba prurimum affert. Est ergo & nigra quam proprie etiam bryeniam uocāt: alii chironiam: alii gynacanthē aut aproniam simile priori: præterq; colore. Huius, n. colorē nigrū esse diximus: cuius asparagos similes. Diocles prætulit ueris asparagis in cibo urinæ ciende: lyeni; minuendo. In frutetis & harūdinētis maxime nascit. Radix foris nigra: intus buxæ colore: ossa infracta efficacius extrahit q̄ supradicta. Cæter; eidē peculiare est qd iumentor; ceruicibus unice medetur. Aiunt si q; in uilla eam extruxerit: fugere accipitres: tuta; fieri aues uillaticas alites: eadē in iumento homineq; flegma aut sanguinem q̄ screat: talos circūligata sanat. Et hæctenus de uitiū generibus. Musta differentias habent naturales has; q; sunt candida aut nigra: aut inter utrūq; alia ex aliis: ex quibus uinū fiat: alia ex qbus passum: cura; differentias innumeras facit. In plenum ergo hoc dixisse cōueniet. Mustū omne stomacho inutile: uenis iucundū. A balneis raptim & sine in terſpiratione potū necat: cantharidum naturæ aduersatur. Itē serpentibus maxime hemorhoiæ & salamandræ. Capitis dolores facit & gutturi inutile: Prodest renibus: iocineri: & in teraneis uesicæ: colleuat, n. ea. Priuatim cōtra buprestin ualet. Cōtra meconiū: lactis coagulationē. Cicutam: toxica: dorycnidium ex oleo potū redditumq; uomitionibus. Ad omnia infirmius album: iucundius passū mustum: & q; minorem capitis dolorem afferat. Vini genera differentiasq; per q; multas exposuimus: & fere cuiusq; proprietates. Neq; est ulla pars difficilior tractatu: aut numerosior. Quippe cum sit tardum dictu pluribus proſit an noceat. Præterea q̄ ancipiti euentu potu statim auxiliū sit aut uenenum. Etenim de eius natura quæ ad remedia tantum pertinent nunc loquimur. Vnum de dando eo uolumen. Asclepiades condidit: ab eo cognominatum: qui uero postea de uolumine illo differuere innumeri. Nos ista romana grauitate artiumq; liberalium appetentia non ut medici: sed ut iudices salutis humanæ diligenter distinguemus. De generibus singulis differere immensum & inexplicabile aut falernum. Deinde alia alii iniquissimo genere decreti: quod cuiq; gratissimum cæteris omnibus pronuntiando. Quin ut constarent sententiæ: quora portio tamen mortalium iis generibus posset uti. Iam uero nec proceres usq; sinceris. Eo ueneris mores ut nomina cellarum modo ueneat: statimq; in lacubus uindemiæ adulterentur. Ergo hercle mirum dictu innocentiū iam est quodcunq; & ignobilius. Hæc tamen facere constantissime uidentur sententiæ uictoriam: quorum mentionem fecimus: siquis hoc quoq; discrimen exigat. Falernum nec in nouitate: nec in nimia uetustate corpori salubre est. Media eius ætas a quintodecimo anno incipit. Hoc non rigido potu stomacho utile: non item in calido. Et in diutina tussi sorbetur merum utiliter a ieiunis: item in quartanis. Nullo æque uenæ excitantur: aluum sistit: corpus alit. Creditum est obscuritatem uisus facere: nec prodesse neruis: aut uesicæ. Albana neruis utiliora. Stomacho minus quæ sunt dulcia uel austera. Falerna utiliora. Concoctionem minus adiuuant. Stomachum modice implent. At surrentina nullo modo: nec caput tentat: stomachi & intestinor; rheumatismos cohibent. Cecubū iam non gignit. At quæ supersunt sentina cibos concoqui cogunt. Virium plus surrentino: austeritatis albano: uehementiæ minus falerno. Ab iis statana non longo interuallo abfuerunt. Aluo citæ signinū maxime conducere indubitātū est. Reliqua in cōmune

VIGESIMVSTERTIVS

dicentur. Vino alunt vires: sanguinis colosq; hominū. Hoc quoq; distat orbis medius & mitior plaga a circuniectis: quantū illis feritas facit roboris: tantū nobis hic succus. Lactis potus ossa alit. Frugum nervos: aquæ carnes. Ideo minus ruboris est in corporibus illis & minus roboris: contraq; labores patientiæ. Vino modico nervi iuuantur: copiosiore leduntur: sic & oculi. Stomachus recreatur. Appetētia ciborum inuitatur. Tristitiæ cura hebetatur. Vrina & algor expellitur. Somnus conciliatur. Præterea uomitionem sistit. Collectiones extra lanis humidis impositis mitigat. Asclepiades utilitatem vini æquari uix deoꝝ potentia posse pronuntiauit. Vetus copiosiore aqua miscetur. Magis nouum urinā expellit: minus siti resistit. Dulce minus inebriat: sed stomacho innatat. Austerum facilius concoquit. Leuissimū est: qđ celerrime inueteratur. Minus infestat nervos qđ uetustate dulcescit. Stomacho minus utile est pingue nigrum: sed corpora magis alit: tenue & austerum minus alit: magis stomachū nutrit. Celerius purinam transit: tantoq; magis capita tentat. Hoc & in omni alio succo semel dictum sit. Vinū si sit fumo inueteratum insaluberrimū est. Mangones ista in apothecis excogitauerunt. Iam & patrefamilias ætate ademere iis: quæ p se cariem traxere. Quo certe uocabulo satis consilii dedere prisci: quoniā & in matris cariem fumus erodit. At nos e diuerso fumi amaritudine uetustatem idui persuasum habemus. Quæ sunt admodum exalbida hæc uetustate insalubria fiunt. Quo generosius uinum est: hoc magis uetustate crassescit: & in amaritudinem corpori minime utilem coit. Cōdire eo aliud minus annosum insalubre est. Sua cuiq; uino salua innocentissima. Sua cuiq; ætas gratissima: hoc est media. Corpus augete uolentibus: aut mollire alium conducit inter cibos bibere. Contra minuentibus: aluum q; cohibētibus sitire in edendo: postea parum bibere. Vinum ieiunos bibere nouitio inuento: inutilissimum est. Curas uigoremq; animi impedit ad procinthus tendentibus. Somno uero accommodatum ac securitatibus, iamq; dudum hoc fuit: quod homerica illa Helena ante cibum ministrauit. Sic quoq; in prouerbium cessit: sapientiam uino obumbrari: uitio damus homini quod soli animalium non sentientes bibimus. Aquæ potum interponere utilissimum. Itemq; iugi superbibere ebrietati: quam quidem frigida potus exemplo discutit. Meracis potionibus per uiginti dies ante canis ortum totidemq; postea suadet Hesiodus uti. Merum quidem remedio est contra cicutas: coriandrum: aconita: uiscum: meconium: argentum uiuum: apes: uespas: crabrones: phalangia: serpentum scorpionumq; ictus: contraq; omnia quæ refrigerando nocent. Priuatim contra hemorroidas: præstera: fungos: item contra inflationes rosioneq; præcordiorum: & quorum stomachus in uomitiones effunditur. Et si uenter aut interanea rheumatismum sentiant. Dysentericis: sudatoribus: in longa tussi: in epiphoris meracum. At uero cardiacis in mamma leua merum in spongia imponi prodest. Ad omnia autem maxime album inueterascens. Utiliter etiam fouet in uino calido uirilitas iumentis: quo etiam infuso cornu lassitudinem auferri aiunt. Simias quadrupedesq; quibus digyti sunt: negāt crescere assuetas meri potu. Nūc circa ægritudines sermo de uinis erit. Saluberrimum liberaliter genitis campaniæ quodcūq; tenuissimum. Vulgo uero quod quemq; maxime iuuerit ualidum. Utilissimum omnibus sarco uiribus fractis. Meminerimus faccum esse qui feruendo vires e musto sibi fecerit. Misceri plura genera omnibus inutile. Saluberrimum cui nihil in musto additum est: meliusq; si nec uasis pix affuit. Marmore enim & gypso aut calce condita quis non etiam ualidus expauerint? In primis igitur uinū marina aqua factum inutile est stomacho: neruis: uesciæ. Resina condita frigis stomachis utilia esse existimatur. Non expedire uomitionibus: sicut neq; mustum: neq; sapa: neq; passum. Nouitium resinatum nulli conducit. Capitis dolorem & uertigines facit: ab hoc dicta crapula est. Tussientibus & in rheumatismo nominata profunt. Itē cæliacis & dysentericis mulierum mensibus. In hoc genere rubrum nigrumue magis constringit: magisq; calefacit. Innocentius pice sola conditum. Sed & picem meminisse debemus non aliud esse q̄ combustæ resinæ fluxum. Hoc genus uini calefacit: concoquit: purgat: pectori: uentri utile. Itē uuluaꝝ dolori si sine febre sit: ueteri rheumatismo: exulcerationi: ruptis: conuullis: neruorum infirmitati: inflationibus: tussi: anhelationibus: luxatis in succida lana impositum. Ad omnia hæc utilis id qđ sponte naturæ suæ picem respicit: picatumq; appellatur. Heluenaco quoq; tamen nimio caput tentari cōueniet. Quod ad febrium ualitudines attinet: certum est nō dandum in febre: nisi ueteribus ægris uinū: nec nisi declinante morbo. In acutis uero periculis nullis nisi qui manifestas remissiones habeant: & has noctu potius. Dimidia enim pars periculi est noctu: hoc est spe somni bibentibus: nec a partu abortiue: nec a libidine ægrotātibus: nec in capitis doloribus: nec quoq; accessiones cū frigore extremitatū fiant: nec in febrili tussietibus: nec in tremore neruorūq; doloribus uel fauciu: aut si uis morbi circa illa intelligat: nec in duritia præcordioꝝ: uenenarū uehementia: neq; in opisthotonio: tetano: & singultiētibus: nec si cū febre dysponoea sit. Minime uero oculis rigētibus: & genis stātibus aut defectis grauibsq;: nec quoq; cōniuentiū plucebāt oculi neu palpebris non coeuntibus. Vel si dormiētibus hoc idē eueniet. Aut si cruore suffunduntur oculi: uel si lemæ in oculis erunt. Minime lingua fungosa: nec graui: & subinde imperfecta loquentibus: nec si urina difficile reddetur. Neq; expauescentibus repente. Nec spaticis: aut rursus torpentibus: nec si per somnis genitura effundetur. Cardiacorum morbo unquam spem hanc in uino esse certum est. Sed id dandum quidam non nisi in accessione cēsant: alii in remissione. Illi ut sudorem coerceant. Hi quia tutius putant minuente se morbo quā plurimum sententiam esse uideo. Dari utiq; non nisi in cibo debet: nec a somno: nec præcedente alio potu: hoc est utiq; sitiēti: nec nisi in despatioe summa: & uiro facilius q̄ foemina: seni q̄ iuueni: iuueni q̄ puero: hyeme q̄ æstate: assuetibus potius q̄ expertibus. Modus dandi pro uehementia uini: item mixtura. Atq; uulgo satis putant unum uini

cyathum duobus aquæ misceri. Si dissolutio sit stomachi dandum: & si cibus non descendat. Inter uini genera quæ fingi docuimus: nec fieri iam arbitror. Est & superuacaneus eorum usus cum ipsis rebus ex quibus fingitur doceamus: uti: & alias modum excefferat medicorum in his ostentatio: ueluti ena-
pis uinum utile esse ab armorum eqtaturus lassitudine præcipientium: atq; ut reliqua omittamus: etiam in iunipero. Et siq; facius censeat absinthite uino utendum potius q̄ absinthio ipso. In reliqs omittatur. Et palmeū capiti noxiū uentriq; tantū molliendo & sanguinem extremaribus nō inutile. Fictitiū nō potest uideri: qd' bion appellauimus: cū sit in eo sola p arte festinatio. Prodest stomacho dissoluto: aut cibos non pficiente: prægnantibus: defectis: paralyticis: tremulis: uertigini: torminibus: ischiadicis: In pestilentia quoq; ac pegrinationibus uim magnā auxiliadi habere dicitur. Vini etiā uitiū transit in remedia. Acero summa uis est in refrigerado: nō tamen minor in discutiedo. Ita fit ut infuso terræ spumet. Dictū est sapius diciturq; quotiens cū aliis pfit. Per se haustu fastidia discutit. Singultus cohibet. Sternutamēta olfatu. Vim in balneis æstus arceat: si cōtineat ore. Quin & cū aqua bibif. Multoq; stomacho utiliter gargarizat. Cū eadē cōualescentiū & a solis ardoribus. Oculis quoq; illo modo saluberrimum. Plurimū fotu medef post uredines: itē lepris: furfuribus: ulceribus manatibus: canis moribus: scorpionūq; ictibus: scolopendag; muris araneiq;. Cōtra oīum aculeator; uenena & pruritus. Itē cōtra multipedū morsum. Calidū in spōgia appositū: aut adiecto sulphuri sextate sextariis tribus aceti aut hysopi fasciculo medef sedis uitiis. In sanguinis fluxione post excisos calculos & oēs alias rosiones foris in spōgias ipositū: intus potū cyathis binis q̄ acerrime. Cōglobatū utiq; sanguinē discutit. Cōtra lichenas & bibif & imponif. Siftit aluos: & rheumatismos interraneoq; infusum. Item procidētia sedis uuluæq;. Tussim ueterem inhibet: & gutturis rheumatismo. Orthopnoeam dentiū labefactionem. Vesicæ nocet: neruorum infirmitatibus. Nesciere medici quantū contra aspidas polleret. Nuper ab aspide calcata p cussus utrē aceti: ferens: quotiēs deposuisset sentiebat ictum: alias illeso similis. Intellectum ibi remedium est: potuq; succursum. Neq; altero os tollunt uenena exeuntes in totum uomi trix uis hæc non ciborum modo est: ueq; & rex plurimag;. Saxa rumpit infusum: quæ non ruperit ignis antecedēs. Cibos quidē & sapores non alius magis succus cōmendat aut excitat: in quo usu mitigat tosto pane aut uino. Vel accendit pipere ac lafere utiq; sale compescif. Nō est prætereundū ex eo exemplum ingens. Siquidē. M. Agrippa supremis suis annis conflictatus graui morbo pedum cum dolorem eū perpeti nequiret: unus medicorum portentosa scientia ignorante Diuo Augusto tanti putauit usu pedum sensuq; omnī carere dūmodo & dolore illo careret: demersis in acetū calidū cruribus ī acerrimo ipetu morbi euasit.

De aceto scyllino: & oximelle: & sapa & face uini: aceti & sapa.

CA. II.

Cetum scyllinum inueteratum magis probatur. Prodestq; super ea quæ diximus: acescētibus cibis. Gustatum enim discutit pœnam eam: & iis qui ieiuni uomunt. Callum enim facium facit: ac stomachi: odorem oris tollit: gingiuas: adstringit: dentes firmat: colorem meliorē præstat. Tarditatem quoq; aurium gargarizatione purgat: & transitum auditus aperit. Oculorum aciem obiter exacuit: comitialibus: melancholicis: uertiginosis: uuluag; strangulationibus: percussis: aut præcipitatis. Et ob id sanguine conglobato. Neruis infirmis: renum uitiis perq; utile. Cauendum exulceratis. Oxymel antiqui (ut Dieuces tradit) hoc modo temperabant. Melius heminas. x. aceti ueteris heminas quinq;: salis marini pondo: thymbræ quadrantem: aquæ marinæ sextarios. v. uariter coquebat decies deferuescente cortina: atq; diffundeabant: inueterabantq;. Sustulit totū id Asclepiades: coarguitq;. Nam etiam in febribus dabant. Profuisse tamen fatentur contra serpentes: quos sepas uocant: & contra meconium: ac uiscum & anginas calidum: gargarizatum: & auribus: & oris: gutturisq; desiderijs: quæ nunc omnia oxyhalme contingunt: id sale & aceto recente efficacius est. Vino cognata res sapa est: musto decocto: donec tertia pars supersit. Ex albo hoc melius. Vius contra cantharidas: buprestin pinorum erucas: quas pityocampas uocant: salamandras: & contra mordentia uenenata. Secundas partusq; mortuos trahit cum bulbis potum. Fabianus auctor est: uenenum esse si quis ieiunis a balneis id bibat. Consequens horum est fæx uini: sui cuiusq; generis. Ergo uini fæci tanta uis est: ut descendentes incupas enecet. Experimentum dimissa præbet lucerna q̄diu extinguitur descensionis periculum denuntians. Illota miscetur medicamentis. Cum iridis uero pari pondere eruptionibus pituitæ illinitur. Et sicca uel madida contra phalangia: & testium mammarumq; inflammationes: uel in quacunq; parte corporis. Item cum hordeacea farina & thuris polline in uino decocta crematur: & siccat. Inde experimentum est legitimæ coctæ: ut refrigerata linguam tactu uideatur urere. Celerrime examinatur non incluso condita. Crematio ei multum uirium adiicit. Vtilissima est ad compescendas lichenas: surfuresq; cum fico decocta. Sic & lepris & ulceribus manantibus imponitur. Fungorum naturæ contraria est pota: sed magis cruda. Oculorum medicamentis cocta & lota miscetur. Medetur illita & testibus & genitalibus. In uino autem aduersus strangurias bibitur. Cum expiauerit quoq; lauandis corporibus & uestibus utilis: tuncq; usum acaciæ habet. Fæx aceti pro materia acrior sit necesse est: multoq; magis exulceret. Resistit suppurationum incrementis: stomachum: interanea: uentrem illita adiuuat. Siftit earum partium rheumatismos: & mulierum menses. Panos discutit nōdum exulceratos: & anginas. Sacros ignes cum cæra. Mammæ lactis sui impatientes eadem extinguit. Ungues scabros aufert. E serpētibus contra cerasas ualidissima cum polenta. Cum melanthio autem cōtra crocodili morsus: & canis. Et hæc cremata ampliat uires. Tunc addito lentiscino oleo illita una nocte ruffat capillū. Eadē aqua li-
theolo apposita: uualuas purgat. Sapa fæce abusta sanant. Medius addita lanugie arūdinis. Eadē quoq;

VIGESIMVSTERTIVS

fecæ decocta potaq; tusses ueteres, Decoquitur in patinis cum sale & adipe: ad tumorem quoq; maxillarum & ceruicum.

De oleis & foliis oleæ: & flore & cinere: & de oliua alba & nigra: & de amurca.

CA. III.

Learum proxima auctoritas intelligitur. Folia earum uehementissime astringunt: purgant: sistunt Itaq; manducata imposita ulceribus medent: & caoitis doloribus illita cum oleo. Decoctum eorum cum melle iis quæ medici uiserint. Ginguag; inflammatio: bus: paronychii sordidifq; ulceribus excrescentibus. Cum melle profluuium sanguinis e neruosis partibus cohibet. Succus eorum carbunculantibus excrescentibus circa oculos ulceribus: & pustulis: procidentiq; pupillæ efficac: quapropter in collyria additur. Nam & ueteres lachrymationes sanat: & genarum erosiones. Exprimif autem succus tulis: effuso uino ex aqua cælesti. Siccatusq; in pastillos digeritur. Sistit menses in lana admotus uulua. Vtilis & faniem emanantibus. Item condylomatis: ignibus sacris: quæq; serpunt ulcera: epinyctidi. Eisdem & flos eage habet effectus. Vrunf & cauliculi florecentes ut spodii uicem cinis præstet. Vinog; infuso iterum urif. Suppurationes & panos illinunt cinere eo uel foliis tuis cū melle. Oculos uero cum polenta. Succus fruticis recentis accensi distillans sanat lichenas: furfures: manantia ulcera. Nam lachrymam quæ ex arbore ipsa distillat æthiopicæ maxime oleæ: mirari fatis non est. Reperti sunt qui dentium dolores illinendos censerent: uenenū esse prædicantes: atq; etiam in oleastro querendam. E radice oleæ q; tenerrime cortex derasus: in melle crebro gustatu medet sanguinem reicientibus: & suppurata tussientibus. Ipsius oleæ cinis cū axungia tumores sanat: extrahitq; fistulis uitias & ipsas sanat. Oliuæ albæ stomacho utiliores: uentri minus. Præclarum habet anteq; cōdiantur usum: recentes per se cibi modo deuorata. Medentur enim harenosæ urinæ: item dētibus: aut attritis: aut cōuulsis. Nigra oliua stomacho inutilior: uentri facilior: capiti & oculis non conuenit. Vtraq; ambustis pdest trita & illita. Sed nigra cōmanducantur: & protinus ex ore iposita pustulas gigni prohibet. Colymbades sordida ulcera purgant. Inutiles difficultatibus urinæ. De amurca poteramus uideri satis dixisse. Catonem secuti: sed reddenda quoq; medicinæ ratio est. Ginguuis & oris ulceribus dentium stabilitati efficacissime subuenit. Item ignibus sacris infusa: & iis quæ serpunt perionibus nigra oliuæ amurca utilior: item infantibus fouendis. Albæ uero mulierum uulua in lana admouetur. Multo autem omnis amurca decocta efficacior. Coquitur in cupreo uase ad crassitudinem mellis. Vfus eius cum aceto: aut uino uetere: aut mulso: ut quæq; causa exigat in curatione oris dentiū: auriū: ulceq; manantium: genitalium: rhagadam. Vulneribus in lintheolis imponit: luxatis in lana. Ingens hic usus utiq; in ueterato medicamento. Tale enim fistulas sanat. Infunditur sedis genitaliū: uulua exulcerationi. Illinif uero podagris incipientibus: item articularibus morbis. Si uero cum omphacio recoquatur ad mellis crassitudinem: casuros dentes extrahit. Item iumentorū scabiem cum decocto lupino & chameleonthe herba mira sanat. Cruda amurca podagris foueri utilissimum.

De foliis oleastri: & oenanthino oleo: & cocinno: & amygdalino: & laurino: & myrtheo chamemyrsino: & cupressino: & citreo caryno.

CA. IIII.

Leastri folioq; eadem natura. Spodiumq; e calculis uehementius inhihet rheumatismos. Sedet inflammationes oculoq;. Purgat ulcera alienata explet: excrescētia leniter erodit. Siccatur: & ad cicatricem pducit: cætera ut in oleis. In hoc aut peculiare: q; folia decoquunt ex melle: daturq; cochlearibus contra sanguinis excreationes. Oleū tamē acius atq; efficacius: & os quoq; colluitur illo. Ad dentium infirmitatē imponuntur folia: & paronychii: & carbūculis & cōtra oēm collectionē cum uino. Iis uero quæ purganda sint: cū melle. Miscentur oculoq; medicamentis: & coctum folioq; & succus oleastri. Vtiliter etiam auribus instillatur cum melle: uel si pus effluat. Flore oleastri condylomata illinunt & epinyctides. Itē cū farina hordeacea uenter. In rheumatismo cū oleo Capitis doloribus. Cutē in capite ab ossibus recedentem cauliculi decocti & cū melle impositi comprimunt. Ex oleastro maturi in cibo sumpti sistunt aluum. Tosti autem & cū melle triti nomas repurgant. Carbunculos rumpūt. Olei naturam causasq; abunde diximus. Ad medicinam ex olei generibus hæc pertinent. Vtilissimum est omphacium: proxime uride. Præterea q; maxime recens: nisi cū uetustissimum quærit: teuue: odoratum: quoq; non mordeat: e diuerso q; in cibos eligitur. Omphacium pdest ginguuis. Si contineatur in ore: colorem dentium custodit magis q; aliud sudores cohibet. Oenanthino idem est effectus qui rofaceo. Omni autem oleo mollitur corpus: uigorem & robur accipit. Stomacho contrariū. Auget ulcerum incrementa. Fauces exasperat. Et uenena omnia cohibet: hebetatq;. Præcipue psimythii & gypsi in aqua mulsa. Aut ficog; siccarum decoctum potum contra meconiū. Ex aqua contra cantharidas buprest in salamandras pityocampas. Per se lotum: redditumq; uomitionibus. Cōtra omnia supracta laudatissimum: & lassitudinum perfriktionumq; refectio est tormina calidū potum ciathi. vi. magisq; ruta simul decocta pellit. Item uentris animalia. Solut aluum hemina mensura cum uino & calida aqua potum: aut ptisanæ succo. Vulnerariis emplastris utile. Faciem purgat. Bubus infusum per nares donec ructent: inflationem sedat. Vetus autem magis exalfacit corpora: magisq; discutit sudoris. Duritias magis diffundit. Lethargicis magis auxiliare & inclinato morbo. Oculorum claritati confert aliquid cum pari portione mellis ac opii. Capitis doloribus remedium est. Item ardoribus in febris cum aqua. Et si uetusti non sit occasio: decoquitur: ut uetustatem representet. Oleum cicinum bibitur ad purgationes uentris cū pari calidæ mensura. Priuatim dicitur purgare præcordia. Prodest & articularū

LIBER

morbis: duritiis omnibus: uuluis: auribus: ambustis. Cum cinere uero muricum sedis inflammationibus: item pforæ. Colorem cutis comendat: capillumque fertili natura euocat. Semen ex quo fit: nulla animans attingit. Ellychnia ex uua fiunt claritatis præcipue. Ex oleo lumen obscurum propter nimiam pinguedinem. Folia igni sacro illinuntur ex aceto. Per se autem recentia mammis & epiphoris. Eadem decocta in uino inflammationibus cum polenta & croco. Per se autem triduo imposita faciem purgat. Oleum amygdalinum purgat: mollit corpora: cutem erugat: nitorem commendat: uaros cum melle tollit a facie. Prodest & auribus cum rosaceo & melle & mali punici germine decoctum. Vermiculoseque in his necat: & grauitatem auditus discutit: sonos incertos: & tinnitus: obiter capitis dolores: & oculorum. Medetur furunculis: & a sole ustis cum cæra. Ulcera manantia & furfures cum uino expurgat: condylomata cum meliloto. Per se uero capiti illitum somnum allicit. Oleum laurinum utilius quo recentius: quoque uiridius colore. Vis eius excafactoria: & ideo paralyticis: spaticis: ischiadicis: suggillatis: capitis doloribus inueteratis distillationibus auribus in calice punici calfactum illinitur. Similis & myrthei olei ratio: astringit: indurat: medetur gingiuis dentium dolori: dysenterie: uulua exulcerata: uescis: ulceribus uetustis uel manantibus cum squamma æris & cæra. Item eruptionibus: ambustionibus. Atritritas sanat & furfures rhagadas condylomata: articulos luxatos: odorem grauem corporis. Aduersus cantharidi buprestis: aliisque malis medicamentis: quæ exulcerando nocent. Chamemyrsinæ siue oxymyrsinæ eadem natura. Cupressinum oleum eisdem effectus habet quos myrteum: item citreum. E nucis uero iuglandium quod caryinum appellauimus: alopecis utile est: & tarditati aurium infusum. Item capitis doloribus illitum. Cæterum iners & graue sapore corpori. Enimuero si quid in nucleo putridi fuerit: totus modus deperit. Ex gnidio grano factum uim habet quam cicinum. Ex lentisco factum utilissimum acopo est. Idemque proficeret æque ut rosaceo: ni durius paulo intelligeretur. Utuntur eo & contra nimios sudores: papulaseque sudorem. Scabiem iumentorum efficacissime sanat. Balaninum oleum repurgat uaros: furculos: lentigines: gingiuas. Cypros qualis esset: & quemadmodum ex ea fieret oleum: docuimus. Natura eius excafacit: emollit neruos. Folia stomacho illinuntur: & uuluae concitatae succus quoque eorum apponitur. Folia recentia commanducata: ulceribus in capite manantibus. Item oris medentur collectionibus condylomatibus. Decoctum foliorum ambustis & luxatis prodest. Ipsa ruffant capillum tusa: adiecto strutei mali succo. Flos capitis dolores sedat cum aceto illitus. Idem combustus in cruda olla nomas sanat: & putrescentia uulcera per se uel cum melle. Odor floris olet: quod somnum facit. Astringit gleucinium & refrigerat eadem ratione qua & oenanthinum. Balsaminum longe preciosissimum omnium: ut in unguentis diximus: contra omnes serpentes efficax. Oculorum claritati plurimum confert: caliginem discutit. Item dysponoeas collectiones omnes duritiasque lenit. Sanguinem densari prohibet. Ulcera purgat: auribus: capitis doloribus: tremulis: spaticis ruptis perque utile. Aduersatur aconito ex lacte potum. Febres cum horrore uenientes perunctis leuiores facit. Utendum tamen modice: quoniam adurit: augetque uitia non seruato temperamento. Malobathri quoque naturam & genera exposuimus. Vrinam cit. Oculorum epiphoris uino expressum utilissime imponitur. Item frontibus dormire uolentibus. Efficacius si & nares illinantur: aut si ex aqua bibantur. Oris halitus & suauitatem comedat linguæ subditum folium: sicut & uestium odorem interpositum. Hyoscyaminum molliendo utilius est: neruis inutile. Potum quidem cerebri motus facit. Therminum e lupinis emollit proximum rosaceo effectum habens. Narcissinum dictum est cum suo flore. Rhaphaninum phthirias longa ualitudine tollit. Scabritiasque cutis in facie emendat. Sesaminum aurium dolores sanat: & ulcerum quæ serpunt: & quæ cacoethe uocant alcera. Lilinum quod & phyllynum & syrium uocauimus: renibus utilissimum est: sudoribusque euocandis: uuluae moliendæ: concoquendoque intus Seleucum neruis utile esse diximus: sicut hærbaceum: quoque: quod eugubini circa flaminiam uiam uendunt. Eleome li quod in syria ex ipsis oleis manare diximus: sapore melleo non sine nausea aluum emollit: bilem præcipue detrahit: duobus cyathis in hemina aquæ datis: qui bibere torpescunt: excitanturque crebro. Pugnatores certaturi præsumunt ex eo cyathum unum. Piceno oleo usus est passim ad quadrupedum scabiem. Est autem uitibus oleisque proxima nobilitas palmis: inebriat recentes capitis dolorem afferunt: minus sicca. Nec quantum uidetur utiles stomacho: tussim exasperant: corpus augent. Succum decoctarum antiqui prohydromelite dabant ægris ad uires recreandas: sitim sedandam: in quem usum præferebant thebaicas. Sanguinem quoque excreantibus utiles: in cibo maxime illinunt cariotæ stomacho: uescis: uentri intestinis. Cum cotoneis & cæra & croco sugillata emendant. Nuclei palmæ cremati in fictili nouo cinere loto spodii uicem efficiunt: misceturque collyriis: & caliblephara faciunt addito nardo.

De myrobalano palma: & de palma elata.

CA. V.

Alma quæ fert myrobalanum probatissima in ægypto. Ossa non habet reliquarum modo in balamis. Aluum & menses sistit in uino austero: & uulnera conglutinat. Palma elata siue spathe medicinae confert gramina folia corticem. Folia imponuntur præcordiis: stomacho: iocineris: ulceribus quæ serpunt cicatrici reptignantia. Pforas cortex eius tener cum resina & cæra sanat diebus xx. Decoquitur & ad restium uitia. Capillum denigrat suffitu. Partus extrahit. Datur bibendus renibus. uitiis. & uescis: & præcordiorum. Capiti & neruis inimicus. Vuluae ac uentris fluctionem sistit decoctum eius. Item cinis ad tormina potus in uino albo. In uuluarum uitiis efficacissimus.

Medicinae ex singulorum generum flore: foliis: fructu: ramis: cortice: ligno: succo: radice: cinere,

CA. VI.

VIGESIMVSTERTIVS

Roximæ uarietates generum medicinarumq; quæ mala habent, Ex iis uerna acerba stomacho inutilia sunt, Aluum uesciam circūagunt, Nervos lædunt, Cocta meliora, Cotonea cocta suauiora, Cruda tamen duntaxat matura profunt sanguinem excreantibus: ac dysentericis: cholericis: cæliacis, Non idem possunt decocta: quoniam amittunt cōstringentem illam uim succi, Imponunt & pectori in febris ardoribus: & tū decoquunt in aqua cælesti: ad eadē quæ supra scripta sunt, Ad stomachi autem dolores cruda decoctæ cæratī modo imponuntur, Lanugo eorum carbūculos sanat: cocta in uino & illita cum cæra, Alopecis capillum reddunt, Quæ ex iis cruda in melle condiuntur: urinam mouent, Mellis autem suauitati multum adiiciunt: stomachoq; id utilius faciūt, Quæ uero in melle condiuntur cocta: quidā ad stomachi uitia trita cum rosaceo foliis decoctis dant pro cibo, Succus crudorum lyenibus: ortopnoicis: hydropicis prodest, Item mammis condilomatibus: uaricibus, Flos & uiridis & succus inflammationibus oculorum: excretionibus sanguinis: mēstribus mulierū, Fit & succus ex iis mitis cum uino dulci tusus: utilis & cæliacis & iocineri, Decocto quoq; eorum fouent: si procident: uulua & interanea, Fit & oleum ex iis: quod melinum uocauimus quotiēs non fuerint in humidis nata, Ideo utilissima quæ ex sicilia ueniunt, Minus utilia struthia quamuis cognata, Radix eorum circumscrip̄ta terra manu sinistra capitur: ita ut qui facit dicat quæ capiat: & cuius causa, Sic ad alligata strumis medetur, Melimela & reliqua dulcia stomachum & uentrem soluunt: siticulosa: astuosa: sed neruos non lædunt, Orbiculata sistunt aluum: & uomitiones: & urinas ciunt, Siluestria mala similia sunt uernis acerbis: aluumq; sistunt, Sane in hunc usum immatura opus sunt, Citrea contra uenēnū in uino bibuntur: uel ipsa uel semen, Faciunt oris suauitatem decocto eorum colluto autem succo expresso, Horum semē edendum præcipiunt in malitia pregnantibus: ipsa uero cōtra infirmitatem stomachi: & non nisi ex aceto facillime mandunt, Punicī mali nouem genera nunc iterare superuacuum, Ex iis dulcia: quæ apyrina alio nomine appellauimus stomacho inutilia habentur: inflationes pariunt: dentes gingiuaq; lædunt, Quæ uero sapore maxime uinosa diximus: paruū nucleum habentia: utiliora paulo intelliguntur, Aluum sistūt & stomachum dūtaxat pauca citraq; facietatem, Sed hæc minime danda q̄q̄ omnino nulla in febris nec carne acinorum utili nec succo, Cauentur æque uomitionibus: ac bilem reiicientibus, Vuam in his ac ne mustum quidem: sed protinus uinum aperuit natura, Vtrunq; uero asperiore cortice, Hic & acerbis in magno usu, Vulgus coria maxime perficere illo nouit: ob id malicoriū appellant medici, Urinam cieri eodē monstrant: mixtaq; galla in aceto decocto mobiles dentes stabilire, Expēditur in grauidarum malitia: & quoniam gustatu moneat infansem, Diuiditur malum: cælestiq; aqua madescit ternis fere diebus, Hæc bibitur frigida cæliacis: & sanguinem excreantibus, Ex acerbis fit medicamentū: stomachice uocatur: utilissimū oris uitiiis: narium: aurium: oculorū caligini: pterygiis: genitalibus: & iis quæ nomas uocant: & quæ in ulceribus excrescunt, Contra leporem marinū hoc modo acinis detracto cortice tufis mellis atticī selebris, Alii hoc modo faciūt, Punica acida multa tundunt, Succus in cacabo nouo coquit mellis crassitudine: ad uirilitalis & sedis uitia: & omnia quæ lycio curantur: aures purulentas: epiphoras incipientes rubras maculas, In manibus rami punicorū serpentes fugant, Corticī punici ex uino cocti & impositi pniones sanantur, Cōtusum malum ex tribus heminis uini decoctum ad heminam: tormina: & tineas pellit, Punicum in olla noua operculo indito in furno tostum & cōtritum potūq; in uino sistit aluū: discutit tormina, Primus pomi huius partus flore incipientis cytinus uocatur a græcis: mire obseruationes multorū experimēto, Si q̄s unū ex iis solutus uinculo omni cinctus & calciatus: atq; etiā annuli decerpserit duobus digytis pollice & quarto sinistrae manus: atq; ita lustratis leui tactu oculis: mox in os additum deuorauerit ne dente contingat: affirmatur nullam oculorum imbecillitatem passurū eo anno, Idem cytini siccati tritūq; carnes excrescentes cohibent, Gingiuis & dētibus medent, Vel si mobiles sint: decocto succo, Ipsa corpuscula trita ulceribus quæ serpunt putrescunt: illinunt, Item oculorū inflammationi: intestinorūq; priscorū: & fere ad omnia quæ cortices malorū, Aduersat scorpionibus, Nō est satis mirū curam diligentiamq; q̄ omnia scrutati nihil intentatum reliquere, In hoc ipso cytino flosculi sunt: anteq̄ scilicet malū ipsum prodeat: erūpentes: quos balaustrum uocari diximus, Hos quoq; ergo experti inuenerunt scorpionibus aduersari, Sistunt potu menses foeminarū: sanant oris ulcera: tonsillas: uuam: sanguinis excreationes: uētris & stomachi solutiones: genitalia ulcera quacunq; in parte manantia, Siccauerē etiā ut sic quoq; experirentur, Inueneruntq; tusorū farina dysentericos a morte reuocari, Aluū sisti, Quin & nucleos ipsos acinorū experiri non piguit, Tosti tufiq; stomachum iuuant, Cibo aut potione inspi bibuntur ex aqua cælesti ad sistendum aluum, Radix decocta succum emittit: qui tineas necat uictoriati pondere, Eadem discocta in aqua quas lycium præstat utilitates, Est & siluestre punicum a similitudine appellatū, Eius radices rubro cortice denarii pondere ex uino potæ somnos faciunt, Semine potō aqua quæ subierit cutem siccatur, Mali punici corticis fumo culices fugantur,

De pyris & eorum obseruationibus: & de ficorum obseruatione: & caprifico: & erineo: & aliorum generibus medicinæ. CA. VII.

Pyrorum omnium cibus etiam ualēribus onerosus: agris quoq; uini modo negatur, Decocta eadem mire salubria & grata præcipue crustumina, Quæcunq; uero cum melle decocta stomachum adiuuant, Fiunt cataplasmata e pyris ad discutienda corporum uitia: & decocto ad duritias utuntur, Ipsa aduersantur boletis atq; fungis: pelluntq; pondere & pugnante succo, Pyrum siluestre tardissime maturefcit, Conciditur: suspensumq; siccatur ad sistendam aluum: quod & decoctū

LIBER

eius potum præstat. Decoquunt & folia cum pomo ad eisdem usum. Pyrogæ ligni cinis contra fungos etiam nunc efficacius proficit. Mala pyragæ portatu utiq; iumentis mire graua sunt uel pauca. Remedio aiunt esse: si prius edenda dent aliqua: aut ostendant. Fici succus lacteus aceti naturam habet. Itaq; coaguli modo lac contrahit. Excipit ante maturitatem pomi: & in umbra sicca ad aperienda ulcera: cienda menstrua appositus cum luteo oui: aut potus cum amylo Podagris illinit. Cum farina sœnogreci & aceto. Pilos quoq; detrahit: palpebrarumq; scabiem emendat. Item lichenas & psoras: aluum soluit. Lactis ficulni natura aduersatur crabronum uesparumq; & similiu uenenis: priuatim scorpionu. Idem cum axungia uerrucas tollit. Folia & quæ non maturuere fici: strumis illinuntur: oibusq; quæ emollienda sunt discutiendæ. Præstant hæc & per se folia. Et alii usus eorum tanquam in fricando lichene & alopecis: & quæcunq; exulcerari opus sit: & aduersus canis morsus. Ramorum teneri cauliculi cuti imponuntur. Idem cum melle ulceribus quæ cæria uocant: illinit. Extrahunt infraacta ossa cum papaueris foliis siluestris. Canum rabiosorum morsus folio trito ex aceto restringunt. E nigra ficu candidi cauliculi illinunt furunculis: murisaraei moribus cum cæria. Cinis eaq; e foliis grangrenis: consumendisq; quæ excrescunt. Fici maturæ urinam ciunt: aluum soluunt: sudorem mouent: papulasq;. Ob id autum in salubres: quoniam sudantia huius cibi opera corpora refrigerant. Nec stomacho utiles. Sed ad breue tempus. Et uoci contrariæ intelliguntur. Nouissimæ salubriores quam primæ. Medicatæ uero nonnunquam iuuenum uires augent. Senibus meliorem ualitudinem faciunt: minusq; rugarum. Sitim sedant. Calorem refrigerant. Ob id non negandæ in febribus constrictis: quas stegnas uocant. Siccæ fici stomachum lædunt Gutturis & faucibus magnifice utiles. Natura iis excalfaciendi. Sitim afferunt. Aluum molliunt. Rheumatismis eius & stomacho contrariæ. Vesicæ semper utiles: & anhelatoribus: ac suspiriosis. Item iocine: renu: lyenum uitiiis. Corpus & uires adiuuant: ob id ante athletæ hoc cibo palcebantur. Pythagoras exercitator primum ad carnes eos traxit. Recolligentibus se a longa ualitudine utilissima. Item comitialibus & hydropicis. Omnibusq; quæ maturada aut discutienda sunt: imponuntur. Efficacius calce aut nitro admixto. At coctæ cum hysopo pectus purgant: pituitam: tussim ueterem. Cum uino aut ad sedem & tumorem maxillæ & furunculos: panos: parotidas decoctæ illinuntur. Vitale & decocto eaq; fouere foeminas. Decoctæ quoq; eadem cum sœnogreco utiles sunt pleureticis: & peripneumonicis. Cum ruta coctæ torminibus profunt tibiæq; ulceribus. Cum æris flore & spaticis & pterygiis. Cum punico malo ambustis: perionibus. Cum cæria hydropicis coctæ in uino & cum absinthio & farina hordeacea nitro addito. Aluum sistunt manducatæ. Scorpionum ictibus cum sale trita illinuntur. Carbunculos extrahunt in uino coctæ & impositæ. Carcinamati si sine ulcere est: quam pinguis simam ficu imponi: pene singulare remedium est: item phagedene. Cinis non ex alia arbore acie purgat acrior: non coagulat: replet: astrigit. Bibit & ad discutiendum sanguinem coactum. Item percussis precipitatis. Coactis ruptis cineris cyathis singulis aquæ & olei dat teranicis & spaticis. Item potus uel infusus celiacis: dysentericis. Et si quis eo cum oleo perungatur: excalfacit. Item cum cæria & rosaceo subactus ambustis cicatricem tenuissimam obducit. Lusciosos ex oleo illitus emendat: dentiumq; uitia crebro fricatu. Produnt etiam si quis inclinata arbore supino ore aliquem nodum eius morsu absterit nullo uidente: atq; in aluta illigatum licio e collo suspenderit: strumas & parotidas discit. Cortex tritus cum oleo uentris ulcera sanat. Crudæ grossi uerrucas & thymos nitro farinaq; additis tollunt. Spondium uicem exhibet fruticum a radice exeuntium cinis. Bis tostus adiecto psimythio digeritur in pastillos ad ulcera oculorum & scabritiam. Caprificus etiamnum multo efficacior fico. Lactis minus habet. Surculo quoq; eius lac coagulatur in caseo. Exceptum id coactumq; in duritiam suauitatem carnibus affert. Fricatur diluto ex aceto. Miscetur exulceratoriis medicamentis. Aluum soluit: uulnam cum amylo aperit. Pota menses cit cum luteo oui. Podagris cum farina sœnogreca illinitur. Lepras: psoras: lichenas: lentigines expurgat. Item uenenatorum ictus & canis morsus. Dentium quoq; dolori hic succus appositus in lana prodest: aut in cauis eorum additus. Cauliculi & folia admixto eruo contra marinarum uenena profunt. Adiciunt & uinum. Bibulas carnes additi caules magno ligni compendio percoquant. Grossi illitæ strumas & omnium collectionem emolliunt & discutiunt: aliquatenus & folia. Quæ molissima sunt ex iis cum aceto ulcera manantia & epinyctidas & furfures sanant. Cum melle item & foliis ceria sanant & canis morsus. Recentes cum uino phadegenas. Cum papaueris foliis ossa extrahunt Grossi caprifici inflammationes discutiunt suffitu. Resistant & sanguini taurino potu: & psimythio & lacti coagulato potæ. Item aqua decoctæ atq; illitæ parotidas sanant. Cauliculi aut grossi eius quam minutissima ad scorpionum ictus e uino bibuntur. Lac quoq; instillatur plagæ: & folia imponuntur. Item aduersus muremaraneum. Cauliculorum cinis uiam faucium sedat. Arboris ipsius cinis ex melle: rhagadia. Radix deferuefacta in uino dentium dolores. Hyberna caprificus in aceto coctæ & trita imperiginas tollit. Illinuntur ramentami sine cortice quam minutissima ad scobis modum. Caprifico quoq; medicinæ unius miraculum additur. Corticem eius impubescentem puer impubis si defraeto ramo detrahat dentibus medullam ipsam adalligatam ante solis ortum prohibere strumas. Caprificus tauros quamlibet feroces collo eorum circumdata in tantum mirabili natura compefcit: ut immobiles præster. Hærbæ quoq; quam greci erineon uocant: reddenda in loco propter gentilitatem. Palmo alta est cauliculis quinis fere ocimi similitudine: flos candidus: semen nigrum: paruum tritum cum melle attico oculorum epiphoris medetur. Manat lacte multo & dulci. Hærbæ perquam utilis aurium dolori nitri exiguo addito. Folia resistant uenenis. Pruni folia decoctæ tonsillis: gingiuis: uuæ profunt in uino decoctæ: & subinde ore colluto. Ipsa pruna aluum molliunt: stomacho non utilissima: sed breui momento,

VIGESIMVSTERTIVS

Vtiliora persica succusq; eorum etiam in uino aut in aceto expressus. Nec est alius eis pomis innocen-
 rior cibus. Nusquā minus odoris. Succus plus: qui tamē sitim stimulet. Folia eius trita illita hemorrhoiā
 si sicut. Nuclei persicorum cum aceto & oleo capitis doloribus illinuntur. Siluestrium quidem prunoz
 bacca: uel e radice cortex in uino austero si decoquantur ita ut triens ex hemina supersit: aluum & tormi-
 na sistunt. Satis est singulis cyatho decocti sumi. Et in iis & fatiis prunis est limus arbor: quem græci
 lichen appellat: rhagadis & cōdylomatis mire utilis. Mora in ægypto & cypro sui generis (ut diximus)
 la rgo succo abundant. Summo cortice desquamato altiore plaga sicca mirabili natura. Succus aduer-
 satus uenenis serpentium. Prodest dysentericis. Discutit panos omnesq; collectiōes. Vulnere conglutinat:
 capitis dolores sedat: item aurium. Splenicis bibitur. Illinitur & cōtra perfrictiōes. Celerrime teredinem
 sentit. Nec apud nos succo usus minor. Aduersatur aconito & araneis in uino potum. Aluum soluit. Pi-
 ruitasq; ac tineas & similia uentris animalia extrahit. Hoc idem præstat & cortex tritus. Folia tingunt ca-
 pillum cum fici nigrae & uitis cortice simul coctis in aqua cælesti. Pomi ipsius succus aluum soluit proti-
 nus. Ipsa poma ad præfēs stomacho utilia refrigerant: sitim faciunt. Si non superueniat alius cibus: intus
 mescunt. Ex immaturis succus sistit aluum: ueluti animalis alicuius in hac arbore obseruandis miracu-
 lis quæ in natura eius diximus. Fit ex pomo panchrestos stomachice: eadem arteriace appellata hoc mo-
 do. Sextarii tres succi e pomo leui uapore ad crassitudinem mellis rediguntur. Post additur omphacii ari-
 di pondo duodecim: aut myrrhæ undecim: croci, xi. Sed hæc simul mixta uel trita miscuntur decocto.
 Neq; est aliud oris arteriæ uæ stomachi iucundius remedium. Fit & alio modo. Succus sextarii duo mel-
 lis artici decoquuntur ut supra diximus. Mira sunt præterea: quæ produntur. Mora germinatiōe prius
 q̄ in folia exeant: sinistra decerpi iubentur futura poma: cytinis græci uocant. Hi terram si non attingere
 sanguinem sistunt adalligati: siue ex uulnere fluat: siue ore: siue naribus: siue hemorrhoidis. Ad hoc ser-
 uantur repositi. Idem præstare & ramus dicitur luna plena defractus: incipiens fructum habere. Si terrā
 non attingerit priuatim mulieribus alligatus lacerto contra abundantiam mensium. Hoc & quocūq; tem-
 pore ab ipsis decerptum ita ut terram non attingat: adalligatumq; existimant præstare. Folia mori tri-
 ta aut arida decocta serpentium ictibus imponuntur. Ad idemq; potu proficitur. Scorpionibus aduer-
 satur e radice corticis succus ex uino aut posca potus. Reddēda est antiquorum compositio. Succum ex-
 pressum pomi maturi immaturiq; mixtum coquebat in uase æreo ad mellis crassitudinem. Aliq; myr-
 rha adiecta & cupresso præduratum uas sole torrebant: permiscētes spatā ter die. Hæc erat stomachice:
 quæ e uulnere ad cicatricem perducebat. Alia ratio succum siccato expuimebant pomo multum saporis
 obsoniorum conferente. In medicina uero cōtra nomas & pectoris pituitas: & ubicūq; opus esset astrin-
 gi uiscera. Dentis quoq; colluebant eo. Tertium genus succi foliis & radice decoctis ad ambusta ex oleo
 illinenda. Imponuntur & per se folia. Radix per messes incisa succum aptissimum dentium dolori colle-
 ctionibusq; & suppuratiōibus habet. Aluum purgat. Folia mori in urina madefacta pilum coriis detra-
 hunt. Cerasia aluum molliunt: stomacho inutilia. Eadem siccata aluum sistunt. Vrinam ciunt. Inuenio
 apud auctores si quis matutino roscida deuoret cum suis nucleis: in rātum leuari aluum: ut pedes mor-
 bo liberentur. Mespila exceptis fetaniis: quæ malo proprio uim habent: reliq; astringunt stomachū
 sistuntq; aluum. Item sorba sicca. Nam recentia stomacho & aluo citæ profunt.

De pineis & amygdalis: & nuce auellana: & de nuce iuglande: & pistaciis: & castane
 is: & siliquis: cornu: & unedine: & lauro. CA. VIII.

n Vces pineæ quæ refinam habet cōtusæ leuiter additis in singulis sextariis aquæ ad dimidium
 decoctæ sanguinis excreationis medentur: ita ut cyathi bini bibantur ex eo. Cortex e pino in ui-
 no decoctus contra tormina datur. Nuclei nucis pineæ sitim sedant: & acrimoniam stomachi
 rosioneq; & contrarios humores consistentes ibi: & infirmitatem uirium roborant: renibus & uescicæ
 utiles. Fauces uidentur exasperare & tussim. Bilem pellunt poti ex aqua: aut uino: aut passo: aut balano-
 rum decocto. Miscetur iis contra uehementiores stomachi rosiones cucumeris semen & succus portu-
 lacæ. Item ad uescicæ ulcera & renes: quoniam & urinam ciunt. Amygdalæ amaræ radicū decoctum cu-
 tem in facie corrigit: coloremq; hylariorem facit. Noces ipsæ somnum faciunt & auiditatem. Vrinam &
 menses ciunt. Capitis dolori illinunt: maximeq; in febris: si ab ebrietate in aceto & rosaceo ex aquæ sexta-
 rio: & sanguinem sistunt. Cum amylo & mēta lethargicis comitialibusq; profunt. Capite peruncto epi-
 nyctidas sanāt e uino uetere ulcera putrescentia: Canum morsus cum melle. Et furfures ex facie ante fo-
 tu præparata. Item iocineris & renum dolores ex aqua potæ. Et sæpe ex eligmate cum resina terebinthi-
 na. Calculosis & difficili urinæ in passo: & ad purgandam cutem in aqua mulsa trita sunt efficaces. Pro-
 funt eligmata: iocineris: tussi & colo cū eleliphaco modice addito. In melle sumitur nucis auellanae ma-
 gnitudine. Aiunt quoq; quis fere præsumptis ebrietatē non sentire potores. Vulpesq; si ederint eas nec cō-
 tingat e uicino aquam lambere: mori. Minus ualent in remediis dulces: & eæ tamen purgāt: & urinam
 ciunt. Recentes stomachum implēt. Nucibus græcis cum absinthii semine ex aceto sumptis morbus re-
 gius sanari dicitur. Item illitis per se uitia sedis. Et priuatim cōdylomata. Item tussi & sanguinis reiectio-
 ni prodest. Noces iuglandes græci a capitis grauedine appellauere. Etenim arborum ipsarum foliorūq;
 uires in cerebrum penetrant. Hocq; minore momento: sed in cibus nuclei faciunt. Sunt autem recentes
 iucundiores. Siccæ unguinosiores: & stomacho inutiles: difficiles concoctu: dolorem capitis inferētes:
 Tussientibus inimicæ: & uomituris ieiunis aptæ: tenasmo solo: trahunt enim pituitam. Eadem psum-
 ptæ uenena hebetant. Item anginam cum ruta & oleo. Item aduersantur cepis: leniuntq; earū saporem.

LIBER

Aurium inflammationi imponuntur cum mellis exiguo. Item ruta mammis & luxatis. Cum cepa autem & sale & melle canis hominisq; morsui. Putamine nucis iuglâdis dens cauus inuritur. Putamen cōbustum tritumq; in oleo aut uino infantiū peruncto nutrit capillum: & ad alopecias eo sic utitur. Quo plures quis nuces ederit: hoc facilius tineas pellit. Et quæ per ueteres sunt nuces grangrenis & carbunculis medentur. Item sugillatis. Cortex iugladium lichenum uitio & dysentericis prodest. Folia trita cum aceto aurium dolori. In sanctariis Mithridatis maximi regis deuicti. Cn. Pompeius inuenit in peculiari commetario ipsius manu compositionem antidoti e duabus nucibus siccis. Itē ficis toridem: & rutæ foliis uiginti simul tritis: addito salis grano: & qui hoc ieiunus sumat: nullum uenenū nociturum illo die. Contra rabiosi quoq; canis morsus nuclei a ieiuno homine com manducati illitig; p̄senti remedio esse dicuntur. Nuces auellanæ capitis dolorem faciunt: & inflammationem stomachi & pinguedini corporis conferunt sit plusq; uerisimile. Tostæ & distillationi medent. Tussi quoq; ueteri tritæ & in aqua mulsa potæ. Quidā adiciunt grana piperis. Alii e passo bibunt. Pistacia eosdem usus & effectus habent: quos pinei nuclei: præterq; ad serpentium ictus: siue edantur: siue bibantur. Castanæ uehementer sistunt stomachi & uentris fluctiones. Aluum ciunt. Sanguinem excreantibus profunt. Carnes alunt. Siliquæ recentes stomacho inutiles. Aluum soluunt. Eadem siccata sistunt: stomachoq; utiliores fiunt. Vrinam ciunt. Syriacas in dolore stomachi ternas in aquæ sextariis decoquunt. Quidam ad dimidium: eumq; succum bibunt. Sudor uirgæ cornu arboris lamina ferrea candente exceptus: non contingente ligno illitig; inde ferrugo incipientes lichenas sanat. Arbutus siue unedo fructum fert difficilem concoctioni: & stomacho inutilem. Laurus excalfactoriam naturam habet: & foliis: & cortice: & baccis. Itaq; decoctū ex iis maxime e foliis prodesse uuluis & uescicis conuenit. Illita uero uesparum crabronumq; & apium. Item serpentium uenenis resistunt: maxime sepis dipsadis & uiperæ. Profunt & mensibus foeminarum cum oleo cocta. Cum polenta autem quæ tenera sunt trita inflammationes oculorum cum ruta: testiu cum rosaceo: capitis dolores: aut cum irino. Quin manducata atq; deuorata per triduum terna: liberat a thussi. Eadem profunt suspiriis trita cum melle. Cortex radice cauendus grauidis. Ipsa radix calculos rumpit: iocineri prodest: tribus obolis in uino odorato pota. Folia pota uomitiōes mouent. Bacca mens trahunt appositæ tritæ uel potæ. Tussim ueterem & ortopnoeam sanant binæ detracto cortice in uino potæ. Si & febris sit: ex aqua: aut elimate ex aqua mulsa: aut ex passo decoctæ. Profunt & phthisicis eodem modo & omnibus thoracis rheumatismis. Nam & excoquunt pituitam: & extrahūt. Aduersus scorpiones quaternæ ex uino bibuntur. Epinyctidas ex oleo illitæ & lentigines. Et ulcera manantia: & ulcera oris: & furfures. Cutis pruriginem succus baccharum emendat & phthirisin. Aurium dolori & grauitati instillatur cum uino uetere & rosaceo. Perunctos eo fugiunt uenenata omnia. Prodest & contra uenenatorum ictus potus. Maxime autem eius laurus: quæ tenuiora habet folia. Bacca cū uino serpentibus & scorpionibus & araneis resistunt. Ex oleo & aceto illinuntur & lyeni & ocineri. Grangrenis cum melle: & infatigatione etiam aut perfrictione succo eo perungi nitro adiecto prodest. Sunt qui celerritati partus multum conferre putent radice acetabuli mensura pota in aqua. Efficacius recentem q̄ aridam. Quidam aduersus scorpionum ictus decem baccas dari iubent potui. Item & in remedio uuæ iacentis quadrantem pondo baccharum foliorumue decoqui in aqua sextariis tribus ad tertias: eamq; calidam gargarizare: & in capitis dolore impari numero baccas cum oleo contere & calfacere. Laurus delphicæ folia trita olfactig; subinde pestilentie cōragia prohibent: tanto magis si & uratur. Oleū ex delphicæ ad cærata acopumq; ad p̄frictiones discutiendas: neruos laxandos: lateris dolores: febresq; frigidas utile est. Item ad aurium dolorem: in mali punici cortice tepesfactum. Folia decocta ad tertias partes aquæ uuam cohibent gargarizatione: pota alui dolores: intestinorumq;. Tenerrima ex iis trita in uino papulas pruritusq; illita noctibus proxime ualent: inter cætera lauri genera. Laurus alexadrina siue idæa partus celeres facit radice pota trium denariorum pondere in uini dulcis cyathis tribus. Secūdas etiam pellicit: menselq; eodem modo pota. Daphnoides siue iis nominibus quæ diximus siluestris laurus prodest: aluum soluit: recenti folio uel arido drchmis tribus cum sale & hydromelite manducata. Pituitas extrahit folium & uomitus: stomacho inutile. Sic & bacca quinæ denæue purgationis causa sumuntur.

De myrto fatiua & myrtidano: & de myrto siluestri.

CA. IX.

m Yrtus fatiua candida minus utilis est medicinæ q̄ nigra. Semen eius medetur sanguinem excrementibus. Item contra fungos in uino potum. Odorem oris commendat uel pridie commaducatum. Item apud Menandrum synaristusin hoc edunt. Datur & dysentericis denarii pondere in uino. Vlcerata difficilia in extremitatibus corporis sanat cum uino subferuefactum: imponitur lippitudini cum polenta. Et cardiacis in mamma sinistra. Et cōtra scorpionis ictus in mero: & ad uescicæ uitia. Capitis dolores & ægilopas: anteq; supparent. Item tumoribus. Exemptisq; nuclei in uino uetere tritū eruptionibus pituitæ. Succus feminis aluum sistit. Vrinam cit. Ad eruptiōes pustularum pituitæq; cum cærato illinitur: & contra phalangias Capillum denigrat. Lenius succo oleum est ex eadem myrto & uinum: quo nunquā inebriantur. Inueteratumq; sistit & aluum & stomachum: tormina sanat: fastidium abigit. Foliorum arentium farina sudores cohibet insperfa: uel in febre. Vtilis & cæliacis: & procidentia uuluarum: sedis uitis: ulceribus manantibus igni sacro fotu: capillis fluentibus: surfuribus. Itē aliis eruptionibus: ambustis. Additur quoq; in medicamento: quod lipares uocāt: eadem de causa qua oleum ex iis efficacissimum ad ea quæ in humore sunt: tanquā in ore & uulua. Folia ipsa fungis aduersantur trita ex uino: cū cæra uero articularibus & collectionibus. Eadem in uino decocta dysentericis & hydropicis

VIGESIMVSQVARTVS

potui dantur. Siccantur in farina quæ inspergitur ulceribus: aut hemorrhoidæ. Purgant & lentigines pterigialia & paronychia: & epinyctida: condylomata: testes: tetra ulcera. Item ambusta cum cærato. Ad aures purulentas & foliis crematis utuntur & succo decocto. Comburuntur & in antidota. Item cauliculi flore decerpti in nouo fictili operto cremati in furno dein triti ex uino: & ambustis foliorum cinis medef, inguen nestum. Myrridanum diximus quomodo fieret. Vuluæ prodest appositum foru: & illitu. Multo efficacius & cortice folio & semine. Exprimitur & foliis succus mollissimis in pila tufis adfuso paulatim uino austero. Alias aqua cælesti: atq; etiam expresso utuntur ad oris sedisq; ulcera uuluæ: & uetris. Capillorum nigritiam malarum perfusiones purgationes lentiginum: & ubi constringendum aliquid est. Myrtus siluestris: siue oxymir sine: siue camemyrsine baccis rubetibus & breuitate a satiuâ distat. Radix eius in honore est: decocta uino ad renum dolores pota. Et difficili urinæ: præcipueq; crassæ & graui ter olenti. Morbo regio & uuluarum purgationi trita cum uino. Cauliculi quoq; incipientes asparagorum modo in cibo sumpti: & in cinere cocti. Semen cum uino potum aut oleo aut aceto calculos frangit. item in aceto & rosaceo tritum capitis dolores sedat: & potum morbum regium. Castor oxymirsinem myrti foliis acutis: ex aqua fiunt ruri scopæ: ruscum uocauit: ad eisdem usus. Et hætenus habent se medicinæ urbanarum arborum. Transeamus ad siluestres.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER, XXIII, PROHEMIVM.

Medicinæ ex arboribus siluestribus,

CA. I.

DE SILVAE QUIDEM HORRIDIORQVE NATVRAE FACIES medicinis carent: sacra illa parente rerum omnium nusq; non remedia disponente homini ut medicina fieret etiam solitudo ipsa: sed ad singula illius discordiæ atq; cõcordiæ miraculis occurrantibus. Quercus & olea tam pertinaci odio discident: ut altera in alterius scrobe depactæ moriantur. Quærcus uero & iuxta nucem iuglandé. Pernicialia & brassicæ cum uitæ odia: ipsumq; olus quo uitis fugatur aduersum cyclamino & origano arefcit. Quin & annosas iam & quæ sternantur arbores: difficilius cædi: ac celerius inarescere tradunt: si prius manu q; ferro attingantur. Pomorum onera a iumentis statim sentiri: ac nisi prius ostendatur iis: quibus pauca portent: sudare illico. Ferulæ asinis gratissimæ sunt in pabulo: cæteris uero iumetis præsentaneo ueneno. Qua de causa id animal Libero patri assignatur: cui & ferula. Surdis etiam rerum sua cuiq; sunt uenena: ac

minimis quoq; Phyllira coci & poline nimium sale mibis eximunt. Prædulcium fastidium sal temperat. Nitrosæ aut amaræ aquæ polenta addita mitigantur: ut intra duas horas bibi possint. Qua de causa & in saccos uinarios additur polenta. Similis uis rhodiæ cretæ & argillæ nostratis concordia ualētium. Pix oleo extrahitur: quando utrunq; pinguis naturæ est. Oleum solum calci miscetur quando utrunq; aquas odit. Gummi aceto facilius eluitur. Atramentum aqua: innumera præterea alia: quæ suis locis dicentur assidue. Hinc nata medicina. Hæc sola naturæ placuerat esse remedia parata uulgo: inuentu facilia ac sine impendio: ex quibus uiuimus. Postea fraudes hominum & ingeniorum capturæ officinas inuenere istas: in quibus sua cuiq; homini uenalis promittitur uita. Statim compositiones & mixturæ inexplicabiles dicantantur. Arabia atq; india in medio æstimantur. Vlcericq; paruo medicina a rubro mari imputatur: cum remedia uera quotidie pauperimus quisq; cœnet. Nam si ex horto aut petat hærbæ: uel frutex quærat: nulla artium uilior fiet. ita est profecto: magnitudo populi romani pdidit ritus: uincēdoq; uicti sumus. Paremus externis. Et una artium imperatoribus quoq; imperat. Verum de his alias plura. Loton hærbæ: itemq; ægyptiam eodem noie: alias & fyrticâ arborem diximus suis locis.

Lothos.

CA. II.

Aec lothos quæ faba græca appellatur a nostris aluum baccis sistit. Rameta ligni decocta in uino profunt dysentericis: menstruis: uertigini: comitialibus. Cohibent & capillum. Mirum his ramentis nihil esse amarius: fructuq; dulcius. Fit & e scrobe eius medicamētum: ex aqua myrti decocta subacta & diuisa in pastillos: dysentericis utilissimū pōdere uictoriati cū aquæ cyathis tribus.

Glans.

CA. III.

Lans intrita duricias quas cacoethe uocant cum salsa axungia sanat: uehemētioreq; lichenas. In oibus cortex ipsa: corticisq; tunica subiecta. Hæc decocta iuuat coeliacos. Dysentericis etiam illinitur: uel ipsa glans. Eademq; resistit serpentium ictibus: rheumatismis: supputatiōibus. Folia & bacca uel cortex uel succus decocti profunt contra toxica. Cortex illinif decoctus lacte uaccino serpentis plagæ. Datur ex uino dysentericis. Eadem & ilici uis.

De coco ilicis & galla & uisco pilulis glande: de cerri radice & subere. CA. IIII.

Ocum ilicis uulneribus ex aceto recentibus imponit. Eiphoris ex aqua. Et oculis suffossis sanguine instillatur. Est autem genus ex eo in attica fere & asia nascens: celerrime in uermiculum se mutans: quod ideo scolecion uocant: improbātq;. Principalia eius genera diximus. Nec pauciora genera gallæ fecimus: solidam: perforatam. Item albam: nigram: maiorem: minorē. Vis omnium

LIBER

similis. Optima comagena. Excrescentia in corpore tollit. Profunt gingiuis uuæ. Ouis exulceratiõ Cre-
mata & in uino extinctæ coeliacis. Dysentericis illinuntur. Paronychii ex melle: & unguibus scabris: pte-
rygiis: ulceribus manantibus condylomatibus: uulneribus: quæ phagedenica uacantur. In uino autem de
coctæ auribus instillantur: oculis illinuntur. Aduersus eruptiones & panos cum aceto. Nucleus cõman-
ducatus dētium dolorem sedat. Item intertrigines: & ambusta. Immaturæ ex iis ex aceto potæ lyenem
consumunt. Eadem crematæ & aceto salso extinctæ menses sistunt: uuluaq; procidentes: fotu omnes
capillos denigrant. Viscum e robore præcipuum diximus haberi: & quo conficeretur modo. Quidam
in aqua contusum decoquunt: donec nihil innatet. Quidam commanducantes acinos expuunt corti-
ces. Optimum est: quod sine cortice est: quodq; leuissimum: extra fuluum: intus porraceum: quo nihil
est glutinosius: emollit: discntit: humores siccant. Strumas cum resina & cæra panos mitigat omnis gene-
ris. Quidam & galbanum adiiciunt pari pōdere singulorum: eoq; modo & ad uulnera utuntur. Vngui-
um scabrias expolit: si septenis diebus soluantur: nitroq; colluantur. Quidam ad religionem efficaci-
us fieri putant prima luna collectum e robore sine ferro. Si terram non attigerit comitialibus mederi.
Conceptum foeminarum adiuuare: si omnino secum habeant. Vlcerata commanducatu impositaq; effi-
cacissime sanari. Roboris pilulæ ex adipe urfino alopecias capillo replēt. Cerri folia & cortex & glans sic-
cat collectiones suppurationesq; fluitiones sistit. Torpentes membrorum partes corroborat decoctum
eius fotu. Cui & insidere expedit siccandis astringendisue partibus. Radix cerri aduersatur scorpioni-
bus. Suberis cortex tritus ex aqua calida & potus sanguinem fluentem ex utralibet parte sistit. Eiusdem ci-
nis ex uino calido sanguinem excreantibus magnopere laudatur.

De fago & cupresso: & cædro magna: & de cedride: galbano.

CA. V.

f Agi folia manducantur in gingiuarum labiorumq; uitis. Calculis glandis fagineæ cinis illini-
tur. Item cū melle alopecias. Cupressi folia trita serpentium ictibus imponuntur: & capiti cū po-
lenta si a sole doleat. Item ramici. Qua de causa & bibuntur. Testium quoq; tumori cum cæra
to illinuntur. Capillum denigrant ex aceto. Eadem trita cū duabus partibus panis mollis & e uino ami-
neo subacta pedum ac neruorum dolores sanant. Pilulæ aduersus serpentium ictus bibuntur. Aut si
eiiciatur sanguis collectionibus illinuntur. Ramici quoq; teneræ tusæ cum axungia & lomento p̄sunt.
Bibuntur ex eadem causa. Parotidi & strumæ cum farina imponuntur. Exprimitur succus tusis cum se-
mine: qui mixto oleo caliginem oculorum aufert. Item uictoriati pōdere in uino potus illitusq; cum fi-
co sicca pingui exemptis granis uitia testium sanat. Tumores discutit: & cum fermento strumas. Radix
cum foliis trita potaq; uesicæ & stranguriæ medetur: & contra phalangias. Rameta pota menses ciunt.
Scorpionum ictibus aduersant. Cædrus magna quæ cædrelaten uocant dat picem: quæ cædria uocatur
dentium doloribus utilissimam. Frāgit enim eos: & extrahit: dolores sedat. Cædri succus ex ea quomo-
do fieret diximus. Magni ad lumina usus: ni capitis dolorem inferret. Defuncta corpora incorrupta con-
feruat. Viuentia corrumpit mira differentia: cum uitam auferat spirantibus: defunctisq; pro uita sit. Ve-
stes quoq; corrumpit: & animalia necat. Ob hoc non censeam in anginis hoc remedio utēdum: neq; in
cruditatibus: quod suasere aliqui. Gustu dentes quoq; colluere ex aceto in dolore timuerim: uel grauita-
ri aut uermibus aurium instillare. Portentum est quod tradunt: abortiuum fieri in uenere ante perfusa
uirilitate. Phthirias perungere eo non dubitauerim: itemq; pruriginis. Suadet & cōtra uenenum lepo-
ris marini bibere in passo. Facilius in elephantia: si illinatur & ulcera fordida & excrescentia in iis. Aucto-
res quidam & oculorum albugines caliginisq; inunxere eo. Et contra pulmonis ulcera cyathū eius sor-
bere iusserunt. Item aduersus tineas. Fit & ex ea oleum: quod pisseleon uocant: uehementiores ad om-
nia eadem usus. Cædri scobe serpentes fugari certum est. Item baccis tritis cum oleo si qui perungatur.
Cædrides hoc est fructus cædri tussim sanant: urinam ciunt: aluum sistunt: utiles ruptis: conuulsis: spa-
sticis: stranguriæ: uuluis admoti. Contra lepores marinos eadem quæ collectionibus supra inflāmatio-
nibusq;. De galbano diximus neq; humidum neq; aridum probatur: sed quale docuimus. Per se bibitur
ad tussim ueterem: suspiria rupta conuulsa. Imponit ischiadicis: lateris doloribus: panis: furunculis: cor-
pori ab ossibus accedenti. Strumis: articularum nodis: dentium quoq; doloribus. Illinitur & cum mel-
le capitis ulceribus. Purulentis infunditur auribus cum rosaceo aut nardo. Odore comitialibus subue-
nit: & uulua in strangulatu: & stomachi defectu. Abortus non exeuntes trahit appositum uel suffitum. Item
ramis hellebori circumlitum atq; subiectum. Serpentes nidore urentium fugari diximus. Fugiunt &
perunctos galbano. Medetur & a scorpione percussis. Bibitur & in difficili partu fauæ magnitudine in
uini cyatho: uuluaq; conuersas corrigit. In myrrha autem & in uino mortuos partus extrahit. Aduer-
satur & uenenis maxime toxicis cum myrrha & uino. Serpentes oleo & spondylis mixto tactu necat.
nocere urinæ existimatur.

De hammoniaco & styrace: & spōdylio: & sphano: & terebintho: & chamepite: &
pityusa: & resinis: & picea: & lentisco.

CA. VI.

f Imilis hammoniacci natura atq; lachrymæ probandæ ut diximus mollit: calefacit: discutit: dis-
soluit. Claritati uisus in collyriis conuenit. Pruritus: cicatrices: albugines oculorū tollit. Den-
tium dolores sedat: efficacius accensum. Prodest dispnoicis: pleuretici: pulmōibus: uescicis: uri-
næ cruentæ: lyeni: ischiaticis potum. Sic & aluum soluit. Articulis & podagræ cū pari pondere picis aut
cæra & rosaceo coctum. Maturat panos: extrahit clauos cum melle. Sic & duricias emollit. Lyeni cum
aceto & cæra cypria uel rosaceo efficacissime imponitur. Lassitudines perungi cū aceto & oleo exiguoq;

VIGESIMVSQVARTVS

nitro utile. Et styriacis natura in peregrinis arboribus diximus. Placet præter illa quæ diximus: maxime pinguis: purus: albicantibus fragmentis. Medetur tussi: faucibus: pectoris uitis: uulnæ præclusæ duriciæ laboranti. Cit menses potu: appositusq; aluum molli. Inuenio potu modico tristitiam animi resolui: largiore contrahi. Sonitus aurium emêdat infusu: strumas illitu neruorumq; nodos. Aduersatur uenenis: quæ frigore nocent: ideo & cicutæ. Spondylion una demonstratum. Infunditur capitibus phreneticorum: & lethargicorum. Item capitis doloribus longis. Cum uetere oleo bibitur & in iocinerum uitis morbo regio: comitialibus: orthopnoicis: uuluarum strangulatione: quibus & suffitu prodest. Aluum mollit. Illinitur ulceribus serpentibus cum ruta. Flos auribus purulêtis efficaciter infunditur. Sed succus cum exprimitur integendus est: quoniam mire appetitur a muscis & similibus. Radix derasa & in fistulas contexta callum earum derodit. Auribus quoq; instillatur cū succo. Datur & ipsa contra morbum regiū: ut in iocineris uirio & uuluarum. Capillos crispas facit puncto capite. Splachnon siue sphacos siue bryon: & in gallia (ut indicauimus nascitur uuluis insipientium) utilis. Item genibus & scemi-num tumoribus mixtus nasturtio & aqua falsa tritus. Cum uino aut refina succus potus urinam pellit celerrimæ. Hydropicis inanit cum uino & iunipero tritus & potus. Terebinthi folia & radix collectionibus imponuntur. Decoctum eorum stomachum firmat. Semen in capitis dolore bibitur in uino: & cōtra difficultatem urinæ. Ventrem leniter emollit. Venerem excitat. Piceæ & laricis folia trita & decocta in aceto dentium dolori profunt. Cinis corticum intertrigini & ambustis. Potus aluum sistit. Vrinam mouet. Suffitu uulnas corrigit. Piceæ folia priuatim & iocineri utilia sunt drachme pōdere in aqua mulsata pota. Siluas eas dumtaxat quæ picis resinæq; gratia raduntur utilissimas esse phthificis: aut qui longa ægitudine non recolligunt uires satis cōstat. Et illum cæli aera plus ita q̄ navigationem ægyptiam proficere plus q̄ lactis hærbidos per montium æstiuâ potus. Chamepitis latine a iuga appellatur: diciturq; propter abortus ab aliis rhus terræ. Cubitalibus ramis: flore pinus & odore. Altera læuior & incuruæ similis. Tertia eodê odore: & ideo nomine quoq; paruula coliculo crassitudine digyali: foliis scabris: exilibus: albis: in petris nascens. Omnes hærbæ: sed propter cognationem nominis non differendæ. Profunt aduersus scorpionum ictus. Item iocineri illitæ cum palmis aut cotoneis. Renibus & uesicæ decoctum earum cum farina hordeacea. Morbo quoq; regio & urinæ difficultatibus ex aqua decoctæ bibuntur. Nouissima contra serpentes ualet cum melle. Sic & apposita uulnas purgat. Sanguinem densatum extrahit pota. Sudores facit punctis ea. Peculiariter renibus utilis est. Fiunt ex ea & hydropicis pilulæ cum ficu aluum trahentes. Lumborum quoq; dolorem uictoriati pondere in uino finit: & tussim recentem. Mortuos partus ex aceto cocta potaq; eicere protinus dicitur. Cum honore & pityusa simili de causa dicitur: quâ quidam in titymali genere numerant. Frutex est similis piceæ flore paruo purpureo. Bilem & pituitam per aluum detrahit. Radix decocti hemina aut seminis lingua in balanis. Folia in aceto decocta furfures cutis emendant. Mammæ quoq; mixto ruta decocto & tormina: & serpētium ictus: & in totum collectiones incipientes. Resinam e supradictis arboribus gigni docuimus: & genera eius & nationes in ratione uini ac postea in arboribus. Cuius summæ species duæ: sicca & liquida. Sicca quæ e pinu & picea fit. Liquida e terebintho: larice: lentisco: cupresso. Nam & eæ ferunt in asia & syria. Falluntur qui eandem putat esse e picea atq; larice. Picea enim pinguem & tyrsi modo succosam fundit. Larix gracilem ac mellei liquoris uirus redolêtem. Medici liquida raro utuntur & in ouo fere. Larice propter tussim ulceraq; uiscerum. Nec pinea magnopere in usu. Cæteris non nisi coctis. Et coquedi genera satis demonstrauimus. In arborum differentia placet terebinthina odoratissima atq; leuissima nationum cypria & syriaca utraq; mellis attici colore. Sed cypria carnosior: sicciorq;. In sicco genere quærunt ut sit cãdida: pura: perlucida. In omni autem ut mōtana potiusq; campestris. Item aquilonia q̄ ab alio uento. Resoluit refina ad uulnerum usus & malagmata oleo in potiones amygdalis amaris. Natura in medendo contrahere uulnera: purgare: discutere collectiones: item pectoris uitia. Terebinthina illinitur & eadem callida membrorum doloribus spasticisq; illinitur in sole: totisq; corporibus. Magonum maxime cura ad gracilitatem emendãdam: spatiis ita laxantium cutem per singula membra: capacioraq; ciborum facienda corpora. Proximum locum optinet lentisco. Inest ei uis astringendi. Mouet & ante cæteras urinam. Reliquæ uentrem emolliunt. Cruda concoquunt. Tussim ueterê sedant. Vuluæ onera extrahunt etiam suffitæ. Priuatim aduersantur uisco. Panos & similia cum seuo taurino & melle sanant. Palpebras lentiscina commodissime replicat. Factis quoq; utilissima: & auribus purulentis: item in pruritu genitalium. Pineæ capitis uulneribus optime medetur.

De pice spissa & liquida: & palimpissa: & pissasphalcos: & zopissa: & tæda:
& lentisco,

CA. VII.

Pix quoq; unde & quibus conficeretur modis indicauimus. Et eius duo genera. Spissum liquidumq;. Spissarum utilissima medicinæ est brutia: quoniã pinguißima & resinosißima utraq; præbet utilitates. Ob id magis rutila q̄ cætera. Id enim quod in hoc adiciunt ex mascula arbore meliorem esse: non arbitror posse intelligi. Picis natura exalfacit: explet. Aduersatur priuatim cerastæ moribus cum polenta. Item anguinæ cum melle. Distillationibus & sternutamentis. Pituitis auribus infunditur cum rosaceo: illinitur cum cæra. Sanat lichenas. Aluum soluit. Excreationes pectoris adiuuat eligmate aut illita. Tonsillis cum melle. Sic & ulcera purgat. Explet cum uua passa & axungia. Carbunculos purgat: & putrescentia ulcera. Quæ uero serpunt cū pineo cortice aut sulphure. Phthificis etiã cyathi mensura quidam dederunt: & contra ueterem tussim. Rhagadas sedis & pedum: panosq; & un-

LIBER

gues scabros emendat. Vuluæ duritias & conuersiones odore, item lethargicos: strumas, item cum farina hordeacea & pueri impubis urina decocta ad suppurationem perducit. Et ad alopecias sicca pice utuntur. Ad mulierum mammæ brutia ex uino subferuefacta cum poline farraeo quâ calidissimis impostis. Liquida pix oleumque quod pisseleon uocant quæadmodum fieret diximus. Quidam iteque decoquunt: & uocant & palimpissima. Liqda anginae pungunt intus & uua. Ad aurium dolores: claritatem oculorum: oris circulations suspiriosas: uulvas: tussim ueterem. Et crebras excreationes pectoris: spasmos: tremores: opisthotonos: paralyses: neruorum dolores persistentissimum. Ad canum & iumentorum scabiem. Est & pissasphaltos mixta bitumini pice: naturaliter ex appolloniatage agro. Quidam autem ipsi miscent precipuum ad scabiem pectoris remedium. Aut si foetus matris læserit: naturale optimum ex eo quod cum feruet: innatat. Zopissam eradi nauibus diximus cæra marino sale macerata. Optima hæc a tyrociniõ nauium. Adidit autem in malagma ta ad discutiendas collectiones. Tædæ decocta in aceto dentium dolores efficaciter colluunt. Leticisci & arbores & semen & cortex & lachryma urinam ciunt: aluum sistunt. Decoctum eorum ulceribus quæ serpunt fotu. Illinit in humidis & igni sacro: gingiuas colluit. Folia dentibus in dolore atterunt. Mobiles decocto colluunt. Capillum tingunt. Lachrymas sedis uitiiis prodest: cum quid sicari exalsteriue opus sit. Decoctum & lachryma stomacho utile rictum & urinam mouens: quod & capitis dolori cum polenta illinit. Folia uero tenera oculis inflammatis illinunt. Item mastice leticisci replicandis palpebris: & ad exterendam cutem in facie & smegmata. Adhibet & sanguinem reiciendis: tussi ueteri: & ad omnia quæ harmoniaci uis. Medet & attritis. Paribus siue oleo e semine eius facto cæraque mixto: siue foliis ex oleo decoctis: siue cum aqua uirilia foueantur. Scio Democritum medicum in ualitudine considiæ. M. Seruili consularis filia omnem curationem austeram recusantis diu efficaciter usum lacte caprarum: quas lentisco pascebat.

De platano & fraxino & acere & alba populo & ulmo & talia & sambuco & iunipo. CA. VIII.

Latani aduersantur uespertilionibus. Pilula earum in uino potæ. xiiii. pondere oibus serpenti
um & scorpionum uenenis medentur. Item ambustis tusa aut cum aceto acri magisque scyllitino sanguinem omnem sistunt: & lentiginem & carcinomata: melanias quoque ueteres addito melle emendant. Folia & cortex illinunt collectionibus & suppurationibus: & decoctum eorum. Corticis autem in aceto dentium remedium est. Folia eorum tenerrima in uino albo decocta oculorum. Lanugo foliorum & auribus & oculis inutilis. Cinis pilularum sanat ambusta igni uel frigore. Cortex e uino scorpionum ictus restinguit. Fraxinus quâ uim aduersus serpentes haberet indicauimus. Semen foliis eius inest: quæ medentur iocineris & lateris doloribus in uino. Aquâ quæ subit cutem extrahunt. Corpus obesum leuant onere sensim ad maciem reducenda: iisdem foliis cum uino tritis ad uirium portionem: ita ut puero quinque folia tribus cyathis dentur. Robustioribus septem folia quinque cyathis uini. Non omittendum ramenta eius & scobæ a quibusdam cauenda prædici. Aceris radix corusa iocineris doloribus utilissime imponitur. Populi albæ uuaque in unguentis usum exposuimus. Cortex potus ischiadicis & stranguriæ prodest. Foliorum succus calidus aurium dolori. Virgâ populi in manu tenentibus intertrigo non metuat. Populus nigra efficacissima habetur: quæ in creta nascitur. Comitibus semen ex aceto utile. Fundit illa & resinam exiguam: qua utuntur ad malagmata. Folia podagris in aceto decocta imponunt. Humor e cauis populi nigrae effluens uerrucas papulæque ex attritu odoratus tollit. Populi ferunt in foliis guttam: ex qua apes propolin faciunt. Gutta quoque aquæ propolis ex aqua remedium quod efficax est. Ulmi & folia & cortex & rami uim habent spissandi & uulnera contrahendi. Corticis utique interior tilia lepras sedat: & folia ex aceto illita. Corticis denarii pondus potum in hemina aquæ frigida aluum purgat. Pituita quoque & aquas priuatim trahit. Imponitur & collectionibus lachryma. Et uulneribus ambustisque decocto fouere prodest. Humor in folliculis arboris huius nascens cuti nitorem inducit: faciemque gratiorem præstat. Cauliculi foliorum primi uino decocti tumores sanat: extrahuntque per fistulas. Idem præstant & tilia cortex. Multi corticem commanducatum uulneribus utilissimum putant. Folia trita aqua aspersa pedum tumori. Humor quoque e medulla uti diximus castratae arboris effluens: capillum edidit capiti illitus: defluentemque continet. Arbor tilie leniter tusa ad eadem fere utilis est: atque oleaster. Folia autem tantum in usu: & ad infantium ulcera in ore: & commanducata & decocta urinam ciunt: menses sistunt illita: sanguinem pota detrahunt. Sambucus habet alterum genus magis siluestre: quod greci chameacten: alii helion uocant multo breuius. Vtriusque decoctum in uino ueteri foliorum uel seminis uel radicis ad cyathos binos potum stomacho inutile est: aluo detrahens aquam. Refrigerat etiam inflammationem: maxime recentis ambusti. Et canis morsum cum polenta mollissimis foliorum illitis. Sucus cerebri collectiones priuatimque membranae: quæ circa cerebrum est: lenit infusus. Acini eius infirmiores que reliqua tingunt capillum poti acetabuli mensura. Urinam mouet. Foliorum mollissima ex oleo & sale eduntur ad pituitam bilemque detrahendam. Ad omnia efficacior quæ minor. Radicis eius in uino decocti duo cyathi poti hydropicos exinaniunt. Uulvas emolliunt. Has & foliorum decocto insidentium. Caules teneri minoris sambuci in patinis cocti aluum soluunt. Resistunt folia & serpentium ictibus in uino pota. Podagris cum seuo hircino uehementer profunt cauliculi illita. Idemque in aqua macerantur: ut ea sparsa pulices necentur. Foliorum decocto si locus spargatur: muscæ necant. Boa appellat morbos papulæque cum rubet corpora: sambuci ramos uerberatur. Cortex interior tritus ex uino albo potus aluum soluit iuniperus uel ante cætera omnia exalfacit: extenuat: cædro assimilis. Et eius duo genera. Altera maior: altera minor. Vtraque accensa serpentes fugat. Semen stomachi pectoris lateris doloribus utile. Inflationes langoresque discutit. Tussis concoquit & duritias. Illitum tumores sistit. Item aluum: baccis ex uino nigro potis. Item uentris tu

VIGESIMVSQVARTVS

mores illitis, Miscetur & antidotis oxyporis, Urinas cit, Illinitur & oculis in epiphoris, Datur conuulsis: ruptis: torminibus: uuluis: ischiadicis cum uino albo potum pilulis quaternis: aut decoctis uiginti in uino, Sunt qui & perungant corpus e semine eius in serpentium metu,

De salice: & amerina: & uutilibus: & erice,

CA. IX.

Alicis fructus ante maturitatem in araneam abit. Sed si prius colligatur sanguinem reiicientibus prodest. Corticis e ramis primis cinis clauum & callum aqua mixta sanat, Vicia cutis in facie emendat: magis admixto succo suo. Est autem trium generum. Vnum arbor ipsa exudat gummi modo. Alteꝝ manat in plaga cum floret exciso cortice trium digytorum magnitudine. Hic ad purganda quæ obstant oculis. Itē ad spissanda quæ opus sunt: ciendāq; uinam: & ad oēs collectiones in tus extrahendas, Tertius succus est detruccatione ramorū a falce distillās. Ex iis ergo aliquis cum rosaceo in calice punici calfactus auribus infundit, Vel folia cocta & cū cæra trita imponuntur item podagricis, Cortice & foliis in uino decoctis foueri neruos utilissimum, Flos tritus cum foliis furfures purgat in facie, Folia contrita & pota intemperantiā libidinis coercent: atq; in totum auferūt usum sæpius sumpra, Amerinæ nigræ semen cum spuma argenti pari pondere a balneo illitum psilothrum est, Nō multum a salice uutilium usu distat uitex: foliorū quoq; aspectu: nisi odore gratior esset. Sed græci ligon uocāt: alii agnon: quoniam matronæ in thesmophorus atheniensium castitatem custodientes iis foliis cubitus si, bi sternunt, Duo genera eius, Maior in arborem salicis modo assurgit, Minor ramosa foliis candidioribus lanuginosis, Prima albū florē mittit cum purpureo: quæ candida uocāt, Nigra: quæ tātum purpureum, Nascuntur in paluatribus campis, Semen potū uini quēdam saporem habet: & dicitur febres soluere, Et cum ungarur oleo admixtum sudorē facere: sic & lassitudines dissoluere, Urinam ciunt & menses, Caput tentant uini modo: nam & odor similis est, Inflatioēs pellunt in inferiora, Aluum sistunt, Hydropicis & lyenibus perq; utiles, Lactis ubertatem faciunt, Aduersantur uenenis serpentiu: maxime quæ frigus in erunt, Minor efficacior ad serpentes, Bibitur feminis drachma in uino uel posca: aut duabus foliorum tenerimorū, Illinuntur & utræq; aduersus araneorū morsus uel perunctis tantū, Suffitu quoq; aut substratu fugant uenenata, At ueneræ rei impetus ihibent, Eorū maxime phalangiis aduersantur: quoq; morsus genitale excitat, Capitis dolorē dissoluit fotu: & uuluam etiā suffitu uel appositu, Purgat aluum cū pulegio & melle potū, Vomicas panosq; difficile concoquentes cū farina hordeacea mollit, Lichenas & lentigines cū aphronitro & aceto semen sanat: & oris ulcera & eruptioēs cū melle, Testiū cum butyro & foliis uitium Rhagadas sedis cum aqua illitū, Luxatis cū sale & nitro & cæra: & semine & folio, Additur in malagmata neruorum & podagras, Semen instillatur in oleo decoctum capiti in lethargia & phrenesi, Virgam qui in manu habeant aut cinctū: negātur intertriginē sentire: hericen græci uocant fruticē non multum a myrice differentem colore roris marini: & pene folio, Hoc aduersari serpentibus tradūt, Genista quoq; uinculi usum præstat, Flores apibus gratissimi, Dubito an hæc sit quæ græci auctores sparton appellauerunt: cū ex ea lima piscatoria apud eos factitari docuerim, Et nunq; hanc designauerit Homerus: cū dixit Nauium sparta dissoluta: Nondum. n. fuisse africanū uel hispanū spartum in usu certum est, Et cū futiles fierent naues: lino tamē non sparto unq; sutas, Semen eius quod græci eodem noīe appellant: in folliculis passiolorū modo nascens purgat hellebori uice drachma & dimidia posita in aquæ mullæ cyathis quattuor ieiunis, Ramis similiter trōde in aceto maceratis pluribus diebus & rufis succum dant ischiadicis utilem succo cyathi unius potu, Quidā marina aqua macerare malunt: & infundere clystere, Perungunt eodem succo ischiadici addito oleo, Quidā ad stranguriā utuntur semine, Genista tusa cum axungia genua dolentia sanat, Myricem quam & tamaricem uocat Leneus similem scopis amerinis, Sanari dicit ea carcinomata in uino decocta tritaq; cum melle illita, Arbitrant quidā hanc esse tamaricam, Sed ad lyenem p̄cipua est: si succus eius expressus in uino bibatur, Adeoq; mirabilē eius anthipathiam contra solum hoc uiscerum faciunt: ut affirmant: si ex ea alueis factis bibant sues sine lyene inueniri, Et ideo hoī splenetico cibum potūq; dant in uasis ex ea factis, Grauis aut auctor in medicina uirgam ex eadem fractam: ut neq; terrā neq; ferrum attingeret: sedare uētris dolores asseuerauit impostam: ita ut tunica cinctūq; corpori apprimeretur, Vulgus infelicē eam arborem appellat: ut diximus quontā nihil ferat: nec serat unq;, Corinthus & quæ circa est regio: brianeā uocat, Eiusq; duo genera facit, Siluestrem plane sterilem, Alteram mitiorem, Hæc fert in ægypto syriaq; etiam abundanter lignosum fructum: maiorem galla: aspez; gustu: quo medici utūtur uice gallæ: & ico compositionibus quas antheras uocant, Lignum aut & flos & tolia & cortex in eosdē usus adhibentur q̄q; remissiora, Datur sanguinem reiicientibus cortex tritus: & cōtra p̄fluuiā foeminaz;: coeliacis quoq;, Idē rufus impositusq; collectiones oēs ihibet, Foliis exprimitur succus, Ad hæc eadē & in uino decoquunt, Ipsa uero adiecta melle grangrenis illinunt, Decoctum eorū in uino potum uel impositum cum rosaceo & cæra fedat, Sic & epinyctidas sanat, Ad dentium dolorē auriumq; decoctum eorū salutare est: radix ad eadem: similiter folia, Hæc amplius ad ea quæ serpunt: imponunt cum polenta, Semen drachmæ pōdere aduersus phalngias & araneos bibitur, Cum altilium uero pingui surunculis imponitur, Efficax & contra serpentium ictus: præterq; aspidum, Necnon morbo regio: phthirias: lendibusq; decoctū infusum pdest, Abundantiamq; mulierum sistit, Cinis arboris ad omnia eadem prodest: si bouis castrati urinæ immisceatur: uel in potu: uel in cibo uenerem finiri, Carboq; ex eo genere urina ea resinctus in umbra conditur, Idem cum libeat accendere: resoluitur, Magi & id ex spadonis fieri urina tradiderunt,

LIBER

De uirga sanguinea : & filere : & ligustro : & alno : & hædera : & cystho : & cisso & erythrano : & chamecisso : & milace : & de clematida. CA. X.

n Ec uirga sanguinea scilicet habetur. Cortex eius interior cicatrices quæ præfana uere aperit. Sileris folia illita fronti capitis dolores sedant. Eiusdem semen tritum in oleo phthiriasis coarctet. Serpentes & hunc fruticem refugiunt: baculumque rustici ob id ex eo gerunt. Ligustrum eadem arbor est: quæ in oriente cypros: suos in europa usus habet. Succus eius neruis articulis algoribus: folia ubique ueteri ulceri cum salis mica: & oris exulcerationi profunt. Acini contra phthiriasin: item contra tertrigines: foliaue. Sanant & gallinaceorum pituitas acini. Folia alni ex feruenti aqua certissimo remedio sunt tumori. Hederæ genera. xx. demonstrauimus. Natura omnium in medicina anceps. Mentetur bar: & caput purgat largius pota. Neruis intus nocet. Isdem neruis adhibita foris prodest. Eadem natura quæ & aceto ei est. Omnia genera eius refrigerant. Urinam ciunt potu. Capitis dolorē sedant: præcipue cerebro: continentique cerebrum membranæ utiliter mollibus impositis foliis cum aceto & rosaceo trititis & decoctis addito postea rosaceo oleo. Illinuntur autem fronti & decocto eorum fouetur os: caputque perungitur. Lyeni & pota & illita profunt. Decoquantur & contra horrores febrium: eruptionesque pituitas: aut in uino terunt. Corymbi quoque poti uel illiti lyenem sanant: iocinera autem illiti. Trahunt & menses appositi. Succus hederæ tedia narium graueolentiæque emendat præcipue albæ fatiua. Idem infusus naribus caput purgat. Efficacius addito nitro infunditur etiam purulentis auribus: aut dolentibus cum oleo. Cicatricibus quoque decorem facit: ad lyenes efficacior albæ est ferro calefactus. Satisque est acinos sex uini cyathis duobus sumi. Acini quoque ex eadem alba terni in aceto mulso poti tineas pellunt. In qua curatione uentri quoque impossibile eos utile est. Hederæ: quæ chrisocarpon appellauimus: baccis aurei coloris uiginti in uini sextario tritis ita ut terni cyathi potentur: aquam quæ cutem subierit: per urinam educit. Erasistratus eiusdem acinos. v. tritos in rosaceo oleo: calefactosque in cortice punice instillauit dēniū dolori a contraria aure. Acini qui croci succum habent: præsumpti potu a crapula tutos præstant. Item sanguinem excreantes aut torminibus laborantes. Hederæ nigræ candidiores corymbi poti steriles etiam uiros faciunt. Illinitur decocta in uino omniū: ulcerum generis: etiā cacoetæ sint. Lachryma hederæ psilothrum est: phthiriasinque tollit. Flos cuiuscunque generis trium digytorum carptu dysentericos & aluum citam emendat in uino austero bis die potus. Et ambustis illinitur utiliter cum cæra. Denigrant capillum corymbi. Radicis succus in aceto potus contra phalagias prodest. Huius quoque ligni uase spleneticos bibentes sanari inuenio. Et acinos terunt: moxque comburunt & ita illinunt ambusta prius perfusa aqua calida. Sunt qui & incidant succi gratia: eoque utantur ad dentes erosos: frangique tradunt proximis cæra munitis: ne ledantur. Gummi etiam in hederæ quærunt: quod ex aceto utilissimum dentibus permittunt. Græci uicino uocabulo ciston appellant fruticem maiorem tymo foliis ocimi. Duo eius genera. Flos masculo rosaceus: foeminae albet. Ambo profunt dysentericis & solutionibus uentris in uino austero trinis digytris floe capto: & similiter bis die potu. Ulcibus ueteribus & ambustis cum cæra: & per se oris ulceribus. Sub his maxime nascitur hypocistos: quam inter hederas diximus. Cissos erythranos ab iisdem appellat similis hederæ: coxedicibus utilis e uino potus: item lumbis: ratamque uim accipiunt: ut sanguinem urinam detrahant. Item chamecisson appellat hederam non attollentem se a terra. Et hæc cõtusa in uino acetabuli mensura lyeni medet. Folia ambustis cum axugia similax quoque: qui & nicophoros cognominatur: similitudinem hederæ habet: tenuioribus foliis. Coronam ex eo factam impari foliorum numero aiunt capitis doloribus mederi. Quidam duo genera milacis dixere. Alterum immortalitati proximum couallibus opacis scandentem arbores comatibus acinorum corymbis contra uenenata omnia efficacissimis: in ratum ut acinorum succo infantibus sepe stillato nulla postea uenena nocitura sint. Alterum genus culta amare: & in iis gigni nullius effectus. Illa esse milacem priorē: cuius lignum ad aures sonare diximus. Simile huic aliquid clematida appellauerunt repete per arbores geniculata & ipsam. Folia eius lepra purgat. Semē aluū soluit acetabuli mensura in aquæ hemina aut aqua mulsa. Dat ex eadem causa & decoctum eius.

De harūdine: & papiro: & hebeno: & rhododendro: de ruse: & erythro: & canchry: & fabina: & selagine: & samulo: & gummi medicinis. CA. XI.

n Arūdinis genera. xxix. demonstrauimus non aliter euidētiore illa natura quæ cōtinuis iis uoluminibus tractamus. Siquidē harūdinis radix cōtrita & imposita filicis stirpē corpe extrahit. Item harūdinē filicis radix. Ex quo plura genera fecimus. Illaque in india syriacque nascitur odore unguentorumque causa urinam mouet cum gramine aut apii semine decocta. Cit & menstrua admotu. Medetur conuulsis duobus obolis pota: iocineri: renibus: hydropi: tussi etiā suffu: magisque cum refina. Furfuribus ulceribusque manatibus cum myrrha radix decocta. Excipit & succus eius: sitque elaterio similis. Efficacissima autem in omni harūdine quæ proxima radici. Efficacia & genicula. Harūdo cypria quæ donax uocat cortice cinere alopecias emendat. Item putrescentia ulcera. Foliis eius ad extrahendos aculeos utuntur. Efficacius & contra ignes sacros: collectionesque omnes. Vulgaris harūdo extractoria uim habet: & recens tusa: non in radice tantum. Multum enim & ipsam harūdinē ualere tradunt. Medet & luxatis: & spinæ doloribus radix in aceto illita. Eadem recens trita & in uino pota uenerem concitat. Harundinum lanugo illita auribus obtundit auditum. Cognata res est in ægypto de harundini. Papyrus præcipue utilitatis cum inauerit: ad laxandis siccandisque fistulas: & in tumescendo ad introitum medicamentorum aperiendas. Charta quæ fit ex ea cremata inter caustica est. Cinis eius ex uino potus somnum facit. Ipsa ex aqua imposita cassum sanat. Ne in ægypto quidem nascitur hebenus ut docuimus. Nec tractamus in medicina alienos orbes

VIGESIMVSQVARTVS

Non omittetur tamē propter miraculum. Scobem eius oculis unice mederi dicunt. Lignoꝝ ad cotem trito cum passo caliginē discutit. Ex aqua uero & radice albugines oculorū: item tussim pari modo dracūculi radice cum adiecto melle. Hebenum medici & inter erodentia assūmunt. Rhododēdros ne nomen quidē apud nos inuenit latinū. Rhododaphnen uocant aut neriū. Mirū folia eius quadrupedū uenū esse. Homini uero cōtra serpētes præsidiū: ruta addita & e uino pota. Pecus etiā & capræ si aquam biberint: in qua folia ea maduerint: mori dicunt. Nec rhus latinū nomen habet: cum in usum pluribus modis ueniat. Nam & hærba est siluestris: foliis myrti: cauliculisq; breuib; quæ uenena & tineas pelit: & frutex excorarius appellat: subrutilus: cubitalis: crassitudine digyialis. Cuius aridis foliis ut mali corio coria pficiunt. Medici aut rhocis utunt ad cōtusa. Item cœliacos & sedis ulcera: aut quæ phagedenas uocāt: ita cum melle & illita cū aceto. Decoctū eorū instillat auribus pururentis. Fit & stomachice decoctis ramis ad eadē quæ ex moris: sed efficacior admixto alumine. Illiniturq; eadē hydropicorū tumoribus. Rhus quæ erythros appellat frutex est: & huius fruticis semen uim habet astringendi refrigerandi. Aspigif pro sale obsonus. Aluos soluit: oēsque carnes cum silphio suauiores facit. Vlcibus medetur manatibus cū melle. Aspitati linguæ pcussis: liuidis: desquamatis eodē modo. Capitis ulcera ad cicatricē celerrime pducit: & fœminarū abūdantiā sistit cibo. Erythrodanus quā aliqui eruthodanū uocant: nos rubiā: qua tingunt lanæ pellesq; pficiunt in medicina urinā ciet. Morbū regiū sanat ex aqua mulla. Et lichenas ex aceto illita. Et ischtdicos & paralyticos ita ut bibentes lauētur quottidie. Radix semeng; trahūt mēses. Aluū sistūt: & collectiones discutit. Contra serpētes rami cum foliis imponūtur. Folia & capillū tingūt. Inuenio apud quosdā morbū regiū sanari hoc frutice: etiā si adalligatus spectetur tātum. Distat ab eo qui alisson uocat foliis tantum & ramis minoribus. Quippe nomen accepit q; a cane morfos rabiem sentire non patitur potus ex aceto adalligatusq;. Mirumq; est quod additur: insaniam cōspicito eo omnino frutice sanari. Tingentibus & radícula ramos præparat quā struthion uocari diximus a græcis. Medetur morbo regio ipsa decocta & ius potum: item pectoris uitis. Vrinam ciet: aluum soluit & uuluas purgat. Quamobrem aureum poculum medici uocant. Ea & ex melle prodest magnifice ad tussim. Ortopnoe coclearis mensura. Cum polenta uero & aceto lepras tollit. Eadem cū panace & caparis radice calculos frangit: pellitq;. Panos discutit cum farina hordeacea uino decocta. Miscetur & magmatis & collyriis claritatis causa. Ad sternutamenta utilis inter pauca. Lymi quoq; ac iocineri. Eadē pota denarii unius pondere ex mulla aqua suspiriosos sanat. Sic & pleureticos: & omnes lateris dolores. Apocyni semen ex aqua frutex est: folio hederæ: molliore tamen & minus longis uiticulis: femine acuro: diuiso: lanuginoso: graui odore. Canes & omnes quadrupedes necat in cibo datum. Est & rosmarinum. Duo genera eius. Alterum sterile: alterum cui & caulis & semen resinaceum: quod canchrys uocatur. Foliis odor thuris. Radix uulnera sanat uiridis imposita & sedis procidentia condylomata hæmorrhoidas. Succus & fruticis & radice morbū regiū: & ea quæ repurganda sunt. Oculorū acie exacuit. Semē ad uetera pectoris uitia datur potui. Et ad uuluas cum uino & pipere. Menses adiuuat. Podagris illinit cum erinea farina. Purgat & lentigines: & quæ excalfacienda sunt: aut cum sudor quærendus illitū. Item conuulsis. Auget & lac in uino potum. Item radix. Ipsa hærba strumis cum aceto illinitur: ad tussim cū melle prodest. Cancchrys multa genera habet ut diximus. Sed hæc quæ ex rore supradicto nascitur si fricetur: resinosa est. Aduersatur uenenis & uenenatis: præter anguib; sudorem mouet tormina discutit. Lactis ubertatem facit. Hærba sabina brathy appellata a græcis duorum generum est. Altera ramaracæ similis folio est: altera cupresso. Qua ex re quidam ceticam cupressum dixerunt: utilis in suffitus pro thure assumitur. In medicamentis uero duplicato pondere eodē effectus habere quos cynamū traditur. Collectiōes minuit: & nomas compescit. Illita ulcera purgat. Partus emortuos appolita extrahit & suffitu. Illinitur igni sacro & carbunculis. Cum melle & uino pota regio morbo medetur. Gallina cei generis pituitas fumo eius herbæ sanari tradunt. Similis herbæ huic sabinæ est selago appellata. Legitur sine ferro dextra manu per tunicam: qua sinistra manu exiuit uelut furante: candida ueste uestito pure: lotis nudis pedibus sacro facta priusq; legatur: pane uino. Feitur in mappa noua. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere druidæ gallorum: & contra omnia oculorum uitia fumum eius prodesse. Idem samulum hærbam nominauere nascente in humidis. Et hanc sinistra manu legi a ieiunis contra morbos suum boumq; nec respicere legentem: nec alibi q; in canali deponere: ubiq; conterrere poturis. Gūmi genera diximus. Ex iis maiores effectus melioris cuiusq; erūt. Dētib; inutiles sunt Sanguinem coagulant: & ideo reiicientibus sanguinem profunt: item ambustis: arteriæ uitis. Inutilem urinam ciunt: amaritudines hebetant astrictis cæterisq;. Ex amygdala amara est spissandiq; uiribus efficacior. Habet excalfactorias uires. Præponuntur autem prunorū & ceraforum ac uitū. Siccant illitæ & astringūt. Ex aceto uero infantium lichenas sanant. Profunt & tussi ueteri: quattuor obolis in mixto potis. Creduntur & colorem gratiorem facere: ciborūq; appetentiā: & calculosis prodesse cum passo potæ. Oculorū & uulnerum in utilitatibus maxime conueniunt.

De spina ægyptia: & spina alba: & acanto: & acatio.

CA. XII.

Spina ægyptia spinæ arabicæ laudes in odorum loco diximus: & ipsa spissat: stringitq; distillationes omnes: & sanguinis excreationes: mensumq; abundantiam: etiā nūc radice ualētior spinæ albæ semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita capitis dolores minuit. Huic similis est spina illa: quam græci acanthion uocant minoribus multo foliis aculeatis per extremitates & harenosā lanugine obductis. Qua collecta etiam uestes quædam bombicinis similes suā

LIBER

in oriente. Ipsa folia uel radices ad remedia opisthotoni bibuntur. Est & acaciæ spina. Fit in ægypto alba nigraque arbore: item uiridi: sed longe melior est prioribus. Fit & in gallatia tenerima spinosior arbore. Semen omnium lenticulæ simile: minore est tantum & grano & folliculo. Colligitur autumnus ante collectu nimio ualidius. Spissatur succus ex folliculis aqua cælesti perfusus: mox in pila tuis exprimitur organis: tunc densatur in sole mortariis in pastillos. Fit ex foliis minus efficax. Ad coria perficienda semine pro galla utuntur. Foliorum succus & galatiacæ acaciæ nigerrimus improbat: item qui ualde ruffus. Purpurea aut leucophea: & quæ facillime diluitur. Vis summa ad dissipandum refrigerandumque est. Oculorum medicamentis ante alias utiles. Lauantur in eos usus pastilli: ab aliis torrentur: ab aliis capilli tinguntur. Sanant ignem sacrum. Ulcera quæ serpunt: & humida uitia corporis: collectiones articulos contusos: peruiones: pterygia. Abundantiam mensium foeminis sistunt: uuluamque & sedem proci dentem: item oculos: oris uitia & genitalium.

De uulgari spina & siluestri: & de syriscetro: & de appendice spina: & pyracantho: & paliuro: aquifolia & taxo & rubis medicina. CA. XIII.

Ulgaris quoque hæc spina: ex aqua uenæ fulloniæ implentur: radices usus habet. Per hispanias quædam multi & inter odores & ad unguenta utuntur illa aspalathum uocantes. Est sine dubio hoc nomine spina siluestris in orientem (ut diximus) candida magnitudine arboris iustæ. Sed & frutex humilior atque spinosus: nisyrtis & rhodiorum insulis: quam alii erisiceptrum: alii adiasatheum siue dipsacon siue diaxylon uocant. Optimus qui minime ferulaceus: rubens: & in purpuram uergens de tracto cortice: nascitur pluribus locis: sed non ubique odoratus. Quam uim haberet cælesti arquo in eum innixio: diximus. Sanat terra oris ulcera: & ozenas: genitalia exulcerata: aut carbunculantia: item rhagadia: inflationes potu. Discutit & strangurias cortex. Sanguinem reddentibus medetur decoctum eius. Aluum sistit cortex. Similia præstare siluestrem quoque putant. Spina est appendix appellata: quoniam bacca puniceo colore in ea appendices uocantur. Hæc crudæ per se & aridæ in uino decoctæ aluum citant: ac tormina compescunt. Pyxachanti bacca contra serpentium ictus bibuntur. Paliuris quæ spinæ genus est. Semen eius asri zuram uocant: contra scorpiones efficacissimum: item calculosis & tussi. Folia astrictoriam uim habent. Radix discutit panos: collectiones: uomicas: urinas trahit pota. Decoctum eius potum in uino aluum sistit. Serpentibus aduersatur: radix præcipue datur in uino. Alioquin folia contusa addito sale articulorum morbis imponunt. Profunt bacca purgationi foeminarum: cæliacis: dysentericis: ac cholericis. In uino potæ aluum sistunt. Radix decocta & illita extrahit infixam corpori. Utillissima est & luxatis tumoribusque. Aquifolia arbor in domo aut uilla fata ueneficia arcer. Flore eius aquam glaciari. Pythagoras tradit. Itemque baculum ex ea factum in quoduis animal emissum etiam si citra ceciderit defectu mittentis: ipsum per sese recubitu propius adlabi: tam præcipuam naturam inesse arbori. Taxi arboris fumus mures necat. Nec rubos ad maleficia tantum genuit natura: ideoque ex eis mora bestis uel hominibus cibos dedit. Vim habent siccandi: astringendi. Gingiuis: tonsillis: genitalibus accommodatissimi. Aduersantur serpentium sceleratissimis hemorrhodi & præsteri flos aut mora. Scorpionum uulnera sine collectionum periculo iungunt. Urinam ciunt. Caules eorum tunduntur teneri: exprimiturque succus mox sole cogitur in crassitudinem mellis singulari remedio contra mala oris oculorumque sanguinem excreantes: anginas: uuluas: sedes: cœliacos potus aut illitus. Oris quidem uitis etiam folia commanducata profunt: & ulceribus manantibus: aut quibuscumque in capite illinuntur cardiacis. Vel sic per se imponuntur a maxilla sinistra. Item stomachi doloribus: oculisque procidentibus. Instillatur succus eorum & auribus. Sanat condylomata cum rosaceo cærato. Calculorum uero ex uino decoctum uel præsentaneum remedium est. Item per se in cibo sumpti cyme modo: aut decocti in uino aufero labantes dentes firmant. Aluum sistunt & profluua sanguinis. Dysentericis profunt. Siccantur in umbra ut cinis crematorum uuam reprimant. Folia quoque arefacta & contusa iumentorum ulceribus utilia traduntur. Mora quæ in iis nascuntur uel efficaciorum stomachicem præbuere quam fatiua morus. Eademque compositione uel cum hypocistide tantum & melle bibuntur in colera: & a cardiacis: & contra araneos. Inter medicamenta quæ styptica uocant: nihil efficacius rubi mora ferentis radice decocta in uino ad tertias partes ut colluantur eo oris ulcera & sedis foueantur. Tantaque uis est: ut spongiæ ipsæ lapidescant. Alterum genus rubi est in quo rosa nascitur. Gignit pilulam castaneæ similem: præcipuo remedio calculosis. Alia est cynorhoda: quam proximo dicemus uolumine.

De cynobato & ideo rubo: & rhano: & lycio: & sarcocolia: & oporice medicina.

CA. XIII.

Cynobaton quam alii cynospaston: alii neuropaston uocant folium habet uestigio hominis simile. Fert & uuam nigram: in cuius acino neruum habet: unde nerunspastus dicitur. Alia est a cappari: quam medici cynobaton appellauerunt. Huius thyrus ad remedia splenis & inflationes conditus ex aceto manditur. Neruus eius cum mastice chia commanducatus os purgat. Ruborum rosa alopecias cum axungia emendat. Mora capillum tingunt cum omphacino oleo. Flos mori per messes colligitur. Candidus pleureticis præcipuus ex uino potus: ite cœliacis. Radix ad tertias decocta aluum sistit & sanguinem: item dentes collutos decocto. Eodem succo fouentur sedis atque genitalium ulcera. Cinis e radice deprimit uuam. Idæus rubus appellatus est: quoniam in ida non alias nascitur. Est autem tenerior ac minor rarioribus calamis inuentioribusque sub arborum umbra nascens. Huius flos cum melle epiphoris illinif & ignibus sacris. Stomachicisque ex aqua bibendus daf. Cætera eadē

VIGESIMVSQVARTVS

præstat quæ suprascripta. Inter genera ruborum rhamnos appellatur a græcis candidior & fruticosior. Is floret ramos spargens rectis aculeis non ut cæteri aduncis: foliis maioribus. Alterum genus eius silue stre nigrius & quadatenus rubens. Fert ueluti folliculos. Huius radice decocta in aqua fit medicamentū quod uocatur lyciū. Semen secundas trahit. Alterque ille candidior astringit magis refrigerat: collectionibus & uulneribus accommodatior. Folia uero utriusque & cruda & decocta illinunt cum oleo. Lycium præstantius & spina fieri tradunt: quam & pyxacanthon chironiam uocant: quales in iudiciis arboribus diximus: quoniam longe præstantissimum existimat indicum. Coquunt in aqua tusi rami: radicesque summa amaritudinis æreo uase fere per triduum. Iterumque excepto ligno donec mellis crassitudo fiat. Adulteratur amaris succis: etiam amurca ac felle bubulo. Spuma eius ac flos quidam oculorum medicamentis addit. Reliquo succo faciem purgat: & pfora sanat: erosos angulos oculorum: ueteresque fluctiones: aures purulentas: tonsillas: gingiuas: tussim: sanguinis excreationes fabæ magnitudine deuoratum. Aut si ex uiceribus fluat: illitum rhagadas: genitalium ulcera. Attritus ulcera recetia & serpentina putrescentia. In naribus clauos: suppuraciones. Bibit & a mulieribus in lacte contra profluua. Indici differentia glebis extrinsecus nigris intus ruffis: cum fregeris: cito nigrescentibus. Astringit uehementer cum amaritudine. Ad eam omnia utilis est: sed præcipue ad genitalia. Sunt qui & sarcocollam & spinæ lachrymam putent pollinithuris similem cum quadam acrimonia dulcē. Cum uino tusa sistit fluctiones. Illinit infantibus maxime. Vetustate & hæc maxime nigrescit. Melior quo candidior. Vnum etiam arborum medicinis debet nobile medicamentum: quod oporicem uocant. Fit ad dysentericos stomachique uitia in congio musti albi lecto uapore decoctis malis cotoneis quinq; cum suis seminibus: punice totidem: sorborum sextario & pari mensura eius quod rhun syriacum uocant: croci semuncia. Coquit usque ad crassitudinem mellis. His subnectemus ea quæ græci coicatione nominum in ambiguo fecere an ne arborum essent.

De chamedrye & chamedaphne: & chamelea: & chamefyce: & chamecisso: & chameleuce: & chamecyperisso: & ampelopraso: & stachye: & clinopodio: & centunculo: & clematide ægyptia medicina. CA. XV.

C Hamedrys hæra est: quæ latine trixago dicitur. Aliqui eam chamedropen: alii teucricam appellauerunt. Folia habet magnitudine mentæ: colore & diuisura quercus. Alii ferratam: & ab ea ferram inuentam esse dixerunt: flore pene purpureo. Carpitur prægnans succo. In petrosis aduersus serpentium uenena potu illitumque efficacissima. Item stomacho thussi uetustæ pituitæ in gulla coherescenti: ruptis: conuulsis: lateris doloribus. Lyenem consumit. Vrinam & menses cit. Ob id incipientibus hydropicis efficax: manualibus scopis eius in tribus heminis: aquæ decoctis usque ad tertias. Faciunt & ex ea pastillos terentes eam ex aqua ad supradicta. Sanat & uomicas & uetera ulcera uel sordida cum melle. Fit & uinum ex ea pectoris uitium. Foliorum succus cum oleo caliginem oculorum discutit. Ad splenem ex aceto sumitur. Excalfacit perunctiones. Chamedaphne unico ramulo est cubitali fere: folio tenui lauri similitudine. Semen rubens admixtum foliis illinitur capitis doloribus recens. Ardores refrigerat. Ad tormina cum uino bibitur. Menses succus eius & urinam cit potu: partusque difficiles in lana appositus. Chamelea similitudinem foliorum oleæ habet. Sunt autem ei amara odorata: in petrosis nascens palmi altitudinem non excedens. Aluum purgat. Detrahit pituitam bilemque foliis in duabus partibus ablinthii decoctis: succoque eo cum melle potu. Foliis impositis & ulcera purgantur. Aiunt si quis ante folium ortum capiat: dicatque ad albugines oculorum se capere: adalligata discuti id uitium. Quoquo modo collectam iumetorum pecorumque oculis salutarem esse. Chamæfyce lentis folia habet nihil se attollentia: in aridis petrosisque nascens. Claritati oculorum & contra suffusiones utilissima: & cicatrices caliginis muriculas nubeculas in uino cocta: inuncta. Vuluæ dolores sedat apposita in lintheolo. Tollit & uerucas omnium generum illita. Prodest & orthopnoicis. Chamecissos spicata est tritici modo ramulis quibus fere foliosa: cum floret existimari potest alba uiola radice tenui. Cuius bibunt schiadicæ folia tribus obolis: in uini cyathi duobus septem diebus admodum amara potione. Chamaleucem apud nos farfugium siue farfugium uocant. Nascitur secus fluuios: folio populi: sed ampliore. Radix eis imponitur carbonibus cupressi: atque is nidor per infundibulum imbibitur in uetere russi. Chamepeuce laricis foliis similis lumborum & soinæ doloribus propitia est. Chamecyperissos herba ex uino pota contra uenena serpentium omnium scorpionum pollet. Ampeloprason in uinetis nascitur: foliis porri: ructu grauis. Contra serpentium ictus efficax. Vrinam & mensens cit: eruptiones sanguinis per genitale inhibet potum impositumque. Dicitur & a partu mulieribus: & contra canis morsum. Ea quoque quæ stachys uocatur: marrubii similitudinem habet: longioribus foliis pluribusque: & odoris iucundi: colorisque in luteæ inclinati. Pellit menses. Clinopodium: quod alii cleoniciō: alii zopiron: alii ocimoides appellat: serpilli simile: furculosam palmi altitudine. Nascitur in petrosis: orbiculato flosque ambitu: specie lectipedum præbens. Bibitur ad conuulsa rupta stranguria: serpentium ictus: item decocti succus. Nunc subtexemus herbas mirabiles quidem: sed minus claras: nobilibus insequentia uolumina dilatis. Itali centunculum uocant rostratis foliis ad similitudinem capitis penulagæ iacentem in aruis: græci autem clematidem. Est eius egregius effectus ad sistendam aluum in uino austero. Idem sanguinem sistit tritus cum oximellite: aut aquæ calidæ cyathis quinq; denarii unius potdere. Sic & ad secundas mulierum efficax. Sed græci clamatidas & alias habent: unam quam aliqui echiten uocant: alii laginē nonnulli tenuem scamoniam: & pedales foliosos: non dissimiles scamonæ ramos habet: nisi quod nigriora minoraque sunt folia. Inuenitur in uineis aruisque. Estur usu ut olus cum oleo & sale Aluum cit. Eadem a dysentericis cum lini semine in uino austero sorbetur. Folia epiphoris imponuntur cum

polenta:supposito udo linteolo,Strumas imposita ad suppurationē perducunt:deinde axūgia adiecta percurant:item hemorrhoidas cum oleo uiridi,Phthificos iuuant cū melle. Lactis ubertatē faciūt in cibi sumpta,Et infantibus illita capillū alunt.Ex aceto dentiū dolores sedāt,Venerē stimulant,Est & alia clematis ægyptia cognomine:quæ ab aliis daphnoides:ab aliis polygonoides uocat folio lauri lōga tenuisq;:aduersus serpentes ac priuatim aspides ex aceto pota efficax,Ægyptus hāc maxime gignit.

De aron:& dracūculo:& dracontio:& eri:& millefolio:& herba eiusdem nominis:& pseu-
dounio:& myrri:& onobryce medicinæ. CA. XVI.

Et aron:de qua inter bullos diximus magnæ cum dracuntio litis,Quidam enim esse dixerunt eandem,Glaucias satu discreuit:dracuntium siluestrem arum pronunciando,Aliqui radicem aron apellauerunt:caulem uero dracuntium:in totum alium, Si modo hic est:qui uocatur apud nos dracunculus.Namq; aros radicem nigram in latitudinem rotundā habet:multo quoq; maiorem:& quā manus impleatur,Dracunculus:subrutilam & draconis conuoluti modo:unde ei & nomen,Quin & ipsi græci immensam posuere differentiam,Semen dracunculi feruens mordaxq; tradendo:tantumq; inesse ei uirus ut olfactum grauidis abortum inferat,Aron miris laudibus extultere: primum in cibis sceminarum præferentes: quoniam mas dulcior esset:& in coquēdo lētior peccoriscq; uitia purgaret,Aridum impositione inspersum aut eligmate:urinā & menses cieret, Sic & in oxymelite potum stomacho interraneis exulceratis ex lacte ouillo bibendum, Ad tussim in cinere coctum ex oleo dedere,Alii coxere in lacte:ut decoctum biberetur,Epiphoris elixum imposuere: item sugillatis tonsillis,Ex oleo hemorrhoidum uitio infudere:lentigines ex melle illinentes,Laudauit Cleophātus & pro antidoto contra uenena pleuriticis:peripneumoniscs quoq; & tussitibus,Semen intritum cum oleo aut rosaceo infundens aurium dolori Dieucles,Cleophantus tussientibus aut suspiriosis & orthopnoicis & purulenta excreatibus farina pmixtū in pane cocto dedit,Diodotus phthificis & melle eligmate & pulmonis uitiiis: ossibus etiā fractis imposuit,Partus omnium aialium extrahit naturæ circūlitū,Succus radicis eius cum melle attico:oculorū caligines:ac stomachi uitia discutit: tussim decocti ius cū melle,Vlcera omniū generū siue phagedene sint:siue carcinomaca:siue serpat siue polypi in naribus:succus mire sanat,Folia ambustis psunt ex uino & oleo coctā,Aluū inaniūt ex sale & aceto sumpta,Etia luxatis cocta cū melle psūt,Itē articulis podagricis cū sale recētia uel sicca,Hippocrates quaslibet ad collectiones cū melle imposuit ad mēses trahēdos:feminis uel radicis drachmæ duæ i uini cyatis duobus sufficiunt,Eadem potio si a partu non purgantur:& secunda trahit,Hippocrates & radicem ipsam apposuit,Dicunt & in pestilentia salutarem esse in cibis,Ebrietatem discutit,Serpentes nidoie cum cremas priuatimq; aspides fugat:aut inebriat:ita ut torpentes inueniant,Perunctos quoq; areo aut laureo oleo fugiunt, Ideo & contra ictus dari potu in uino nigro putant utile,In foliis ari caseus optime seruari tradit,Dracūculus quem dixi ordeo maturescence effoditur luna crescente,Omnino habentem serpentes fugiunt,Ideo percussis prodesse in potu aiunt maiorem ut & menses:si ferro non attingatur sistat,Succus eius & aurium dolori prodest,Id autem quod græci dracontion uocant triplici effigie mihi demōstratum est foliis betæ:non sine thyrsio: flore purpureo,Hoc est simile aro,Alii radice lōga ueluti signata articulosaq; mōstrauere tribus omnino caliculis,Folia eius ex aceto decoqui contra serpentium ictus iubētes,Tertia demonstratio fuit folio maiore q; cornus:radice harundinea:totidem ut affirmabant geniculata nodis:quot habet annos totidem esse folia,Hi ea ex uino uel aqua contra serpentes dabant,Est & eris quæ in eadē ægypto nascit similis aro:minor tantū minoribusq; foliis:& utiq; radice: quæ tamen oliuæ grādis magnitudinē implet,Alba geminū caulem:altera unū tantū emittens,Medef utraq; ulceribus manatibus:item cōbustis ac fistulis,Collyrio imixta & nomas sistunt:decoctaq; in aqua & postea tritarum rosaceo addito,Sed unum miraculum ingens:contacto genitali cuiusq; scemini sexus animal in perniciem agi,Myriophylon quod nostri millefolium uocant caulis est tener, Similis est feniculo plurimis foliis:unde & nomen accepit,Nascitur in palustribus:magnifici usus ad uulnera,Cum aceto bibitur ad difficultates urinæ:& uesicæ:& suspiria:pcipitatiscq; ex alto,Efficacissima eadē ad dentiū dolores,Hetruria hoc nomine appellat hærbam in pratis tenuem:a lateribus capillamenti modo foliosam:eximii usus ad uulnera:bouum neruos abscissos uomere solidari ea rursusq; iungi addita axungia affirmans,Pseudo bunion napi folia habet fruticans palmi altitudine,Laudatissima in creta,Cōtra tormina atq; stranguriam:laterum præcordiorumq; dolores bibuntur rami eius quini seniuē, Myrrihis quam alii smyrriham alii myrriham uocant simillima est cicuta,Caule foliisq; & flore minor tatum & exilior:cibo non insuauis,Cit menstrua & partus cum uino,Aiunt quoq; eandem potam in pestilentia salutarem esse,Subuenit & phthificis in forbitione,Auiditatem cibi facit,Vlcera in facie aut capite succus eius in aqua triduo macerata sanat,Onobrychis folia habet lentis longiora paulo florem rubentem:radicem exiguam & gracilem,Nascitur circa fontes,Siccata in farina modum & insparsa uino albo strangurias finit,Aluum sistit,Succus eius perunctis cum oleo sudores mouet,

De coriaceia:& callicia:& menaide:& aliis.xxiii.& medicinis earum quas quidam magicas esse dicūt:& de cōsidiis:& de aprossi:& recidiuis morboq;, CA. XVII.

In promisso hærbarum mirabilium occurrit aliqua dicere & de magicis,Quæ enim mirabiliores sunt,Primi eas in nostro orbe celebrauere Pythagoras atq; Democritus consuctari magos,Coriaceiam & calliciam Pythagoras qua aquā glaciari tradit:& quæ mentionem apud alios non reperio:nec apud eum alia de his,Idem menaidem appellat & nomine alio corinthadem;

VIGESIMVSQVARTVS

cuius decocto in aqua succo protinus sanari ictus serpentium si foueantur dicit. Eundemq; effusum in herba qui uestigio contigerint: aut forte respersi fuerint insanabiles perire: monstrifica prorsus natura ueneni præterq; contra uenena. Ab eodem Pythagora aproxis appellatur herba: cuius radix e longinquo concipiat ignes ut naphtha: de qua in terræ miraculis diximus. Idem tradit. Si qui morbi humano corpori acciderint florente aproxi: quâuis sanatos admonitionem eorum sentire quotiens florere eam contigerit: & frumentum: & cicutam: & uiolam similem conditionem habere. Nec me fallit hoc uolumẽ eius a quibusdã Clemporo medico ascribi. Pythagoræ uero esse pertinax fama antiquitasq; uendicant. Et id ipsum auctoritatem uoluminibus assert: si quis alius curæ suæ opus illo uiro dignum iudicauerit. Quod fecisse scimus Clemporum: cū & alia suo ex nomine ederet quis credet? Democriti certe chiocineta esse constat. At in iis ille post pythagoram magorum studiosissimus quanto portetofiora tradit? Aglaophotin herbam quæ admiratione hominum propter eximium colorem acceperit nomen: in marmoribus arabia nascentem persico latere. Qua de causa & marmaritiden uocari. Magos utiq; ea uri: cum uelint deos euocare. Achemenidon colore est electri sine folio nascens in tardistalis india. Cuius radix in pastillos digesta in dieq; pota in uino noxii per cruciatus nocte confiteantur omnia per uarias numinum imaginationes. Eandem hippophorudem appellat: quoniam equæ præcipue caueant eam. Theombrotion. xx. Schœnis a Cloaspe nasci pauonis picturis similem odore eximio. Hæc autem a regibus sperfarum comedi aut bibi contra omnia corporum incommoda: stabilitatemq; mentis & iustitiæ uocari. Eandem deniq; semniona potentia maiestate appellari. Aliam deinde abamatidẽ armenia cappapociaq; alunam. Ac admota leones resupinari cum hiatu laxo. Nominis causam esse q; conteri nequeat. Arianidem in arianis gigni igneam colore. Colligi cum sol in leone sit. Huius tactu puncta oleo ligna accendi: therionarca in cappadocia & miscia nascente: & omnes feras torpescere: nec nisi hyena urinæ aspersu recreari. Ethiopida in merore nasci. Ob id & meroidem appellari: folio lactucæ. hydropicis utilissimam e mulso potam. Ophiusam in elephantine eiusdem æthiopiæ liuidam: difficilemque aspectu: qua pota terrorem minasq; serpentium obseruari: ita ut mortem sibi eo metu consciscat: ob id cogi sacrilegos illam bibere. Aduersari autem ei palmeum uinum. Thalasseglen indum amnem inueniri: quæ ob id nomine alio potamautis appellatur. Hac pota lymphari homines obseruantibus miraculis. Theangelida in libano syriæ dicteo cretæ motibus & babylone & fuis persidis nasci: qua pota magi diuinent. Gelotophyllida in bactris & circa borysten. Hæc si bibatur cum myrrha & uino: uarias obseruari species: ridendiq; finem non fieri nisi potis nucleis pineæ nucis cum pipere & melle in uino palmeo. Systitie terida a cõuictu in perside nominari: quoniam hilarentur illa eadẽ proto media: qua primatum apud reges optineant. Casignetẽ: quoniam secũ ipsa nascat: nec cū ullis aliis herbis. Eandẽ Dionysio nymphadẽ: quoniam uino mire cõueniat. Heliaten uocat in themiscyra regione & cilicia motibus maritimis: folio myrti. Hac cū adipe leonino decocta addito croco & palmeo uino pungi magos & persarum reges: ut fiat corpus aspectu iucundũ. Ideo eandẽ helliocallidẽ nominari. Hermefias ab eodẽ uocaf ad liberos generados pulchros bonosq;. Nõ herba: sed cõpositio e nucleis pineæ nucis tritis cum melle myrrhe croco uino palmeo: postea admixto theobrotio & lacte bibere generaf os iubet: & a conceptu puerperas partũ nutrietes ita fieri excellentes aio & forma: atq; bonos. Harũ omniũ magica quocq; uocabula ponit. Adiecit his Apollodorus affectator eius herbã eschynomenẽ: quoniam appropinquate manu folia cõtraheret. Aliã crocidẽ: cuius tactu phalãgia moreret. Crateias oenotheridem: cuius aspersu uino feritas oĩum aialium mitigaret. Anacãpserotem celeberrime arte gramatica paulo ante cuius oino tactu redirent amores uel cū odio depositi. Et abunde sit hætenus sit attigisse insignia magorũ in iis herbis alio de his aptiore dicturus loco.

De eriphia & lanaria & stracioti medicina. CA. XVIII.

Riphiam multi prodidere. Scarabenum hæc in habena habet sursum deorsum decurrẽtẽ cū sono hedi: unde & nomen accepit. Hac ad uocem nihil præstantius esse tradunt. Herba lanaria: quibus ieiunis data: lactis abundatiam facit. Eã nota lactoris uulgo est plena lactis: quod degustatum uomitiones concitat. Eandem hanc aliqui esse dicũt: & alii similem illi: quam militarem uocant: quoniam uulnus ferro factum nullum non intra dies quinq; sanat ex oleo imposta. Celebratur autem a græcis straciotes. Est ea in ægypto tantum: & inundatione nili nascitur aizoo similis: nisi maior haberet folia. Refrigerat mire: & uulnera sanat ex aceto illita: item ignes sacros ac suppurationes. Sanguinem quoq; qui defluit a renibus pota cum thure masculino mirifice sistit.

De herba quæ nascitur in capite statuæ: & de herba de fluminibus: & herba lingua: & cribro: & fimentis: & rhodora: & impia: & ueneris pectine: & nodia: & philanthropo: & canaria lappa. & tordyle: & de gramine: & dactylo & fœno græco medicina. CA. XIX.

Herba in capite statuæ nata collectaq; alicuius in uestis panno: & alligata in lino ruffo capitis dolorem confestim sedare traditur. Herba quecũq; e riuis aut fluminibus ante solis ortum collecta: ut nemo colligentem uideat: contra tertianas adalligata leuo brachio: ita ut æger quid sit illud ignoret: tertianas arcere tradit. Lingua herba nascitur circa fontes. Radix eius combusta & trita cum adipe suis: adiciunt ut nigra sit & sterilis: alopetias emendat unguentum in sole. Cribro in limite abiecto: herbae intus extantes decerptæ: adalligatæq; grauidis: partus accelerant. Herba quæ gignit supra fimenta ruris: contra anginas efficacissime pollet ex aqua pota. Herba iuxta quam canes urinam fundunt euulsa ne ferro attingatur: luxatis celerrime medetur. Rumbotinum arborem demonstrauimus inter arbuta, luxta hæc uiduã uite nascit herba: quam galli rhodoram uocant caulẽ habet uirgæ

LIBER

ficulneæ modo geniculatum folia urtica in medio exalbida: eadem procidente tempore tota ruben-
 tia: florem argenteum: præcipua contra tumores feruoresq; & collectiones. Cum axungia uero ueteri
 tusa: ita ut ferro non attingatur: qui perunctus est: si despuat ad suam dexteram ter: efficacius remediū
 esse aiunt: si tres quoq; trium nationum homines perūgāt dextrorsus. Herba impia uocatur incana: to-
 ris maris aspectu thylli modo uestita atq; capitata. Inde alii ramuli assurgunt sua capitella gerentes: ob
 id impiam appellauere: quoniam liberi super parentem excellant. Alii potius ita appellatam: q; nullum
 animal eam attingat: existimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet: præcipuo aduersus anginas suc-
 co lacte & uino admixto: mirumq; traditur nunquam ab eo morbo tentari qui gustauerint. Itaq; & sui-
 bus dari: quæq; medicamentum id noluerint haurire: eo modo interire. Sunt qui & in auium nidis in-
 feri aliquid ex ea putent: atq; ita non strangulari pullos auidius deuorantes. Veneris pectinem appellat
 a similitudine pectinum. Cuius radix cum malua tusa omnia corpori infixæ extrahit. Veneriosa curat
 quæ exedum uocatur. Nodia herba coriariorum officinis etiam hilaris est: aliisue. Nomas curat.
 Efficacissimamq; aduersus scorpiones esse potam in uino aut posca reperio. Philatropon herbam græ-
 ci appellant irsutam: quoniam uestibus adherescat. Ex hac corona imposita capitis dolores sedantur. Nā
 quæ canaria appellatur lappa cum plantagine & millefolio trita ex uino carcinomata sanat: ternis die-
 bus soluta. Medef & suis hæc effossa sine ferro: & addita in colluuiem poturis uel ex lacte & uino. Qui-
 dam adiciunt & fodientem dicere oportere: hæc est hæba argemon: quam Minerua repperit suis
 is remedium: qui de illa gustauerint. Cordylen alii semensilis esse dixerunt. Alii hæbam per se quam
 & syreon uocauerunt. Neq; aliud de ea proditum inuenio q̄ in montibus nasci: combustam potu ciere
 menses: & pectoris excreationes. Efficacior etiam nunc radice. Succo eius ternis obolis hausto renes sa-
 nari. Addi radicem eius & in malagmata. Gramen ipsum est inter hæbas uulgatissimum. Genuculatis
 serpit internodiis: crebroq; ab iis & ex cacumine nouas radices spargit. Folia eius in reliquo orbe in eili-
 tatem fastigiantur. In pernafo tantum hederacea specie densius q̄ usq; fruticante: flore odorato candido
 q;. Iumentis hæba non alia gratior siue uiridis siue in scæno siccata. Tūditur aspera aqua. Succum quo-
 q; eius in pernafo excipi tradunt propter ubertatem. Dulcis enim hic est. In uicem eius in reliqua parte
 terrarum succedit decoctum ad uulnera conglutinanda: quod & ipsa hæba tusa prestat. Tueturq; & ab
 inflammationibus placat. Decocto adicitur uinum ac mel: ab aliquibus & thuris & piperis myrrhæq;
 tertie portiones. Rursusq; coquitur in æreo uase ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in
 uino torminibus medetur & urinæ difficultatibus. Viceribus uesicæ. Calculos frāgit. Semen uehemē-
 tius urinam impellit. Aluum uomitionesq; sistit. Priuatim autem draconum moribus auxiliatur. Sūt
 qui genicula. ix. uel unius uel e duabus tribusue hærbis ad hunc articulorum numerum inuolui lana
 succida nigra iubeant ad remedia strumæ panorūue. Ieiunum debere esse qui colligat. Ita ire in domū
 absentis cui medeatur: superuenientiq; ter dicere ieiunum ieiunum medicamentum dare. Atq; ita adalli-
 gare: triduoq; id facere. Quod e graminum genere septem internodia habet: efficacissime capiti contra
 dolores adalligatur. Quidam propter uesicæ cruciatu decoctum ex uino gramen ad dimidias e balne-
 is bibi iubent. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum cum in cacumine aculei sint plu-
 rimum: quod illi dactylon uocant: hos conuolutos naribus inserunt: extrahuntq; sanguinis ciendi gra-
 tia. Altero quod est aizoo simile ad paronychia & pterygia unguium: & cum caro unguibus excreuerit
 utuntur cum axungia. Ideo dactylon appellantes quia digytis medeatur. Tertium genus dactyli sed te-
 nuis nascitur in parietibus aut regulis. Huic caustica uis est. Sistit ulcera quæ serpunt. Gramen capiti cir-
 cundatum sanguinis e naribus fluctiones sistit. Camelos autem necare traditur in babylonis regione
 id quod iuxta uias nascitur. Nec scæno græco minor auctoritas: quod telin uocant: alii carphos. Aliqui
 buceras: alii egoceras: quoniam corniculis semen est simile: nos filiciam: quod quo modo fereretur suo
 loco diximus. Vis eius siccare: mollire: dissoluere. Succus decocti scæmarum pluribus malis subue-
 nit siue duricia siue tumor: siue contractio sit uulua: fouentur: insidunt: infusum quoq; prodest. Fur-
 fures in facie extenuat. Spleni addito nitro decoctum & impositum medetur: item ex aceto. Sic iocineri
 decoctum. Diocles difficile perientibus semen eius dedit acetabuli mensura tritum in nouem cyathis
 sapæ ad tertias partes bibere: ut qui biberint in calida lauarentur. Et in balneo sudatibus dimidium ex
 relicto iteq; dedit: mox a balneo reliquū pro summo auxilio. Farinā scæno græci cū hordeo aut lini semi-
 ne decoctā aqua mullā contra uulua cruciatu subiecit. Itēq; iposuit imo uetri. Lepras lērigines sulphu-
 ris pari portione mixta farina curauit nitro ante præparata cute sæpius die illinens: pungiq; præcipiens
 Theodorus scæno græco miscuit quartam partem purgati nasturtii acerrimo aceto ad lepras. Damion
 scæno græci semen acetabuli dimidia mensura cum sapæ & aquæ nouem cyathis ad menses ciendos de-
 dit potu. Nec dubitatur quin decoctum eius utilissimum sit uuluis interaneisq; exulceratis: sicuti semē
 articulis atq; præcordiis. Si uero cum malua decoquatur: postea addito mulso potus ante cætera uul-
 uis interaneisq; laudat. Quippe cum uapor quoq; decocti plurimum proficit. Alarumq; etiam grauæo-
 lentiam decoctum scæno græci semen emendat. Farina pruriginis capitis furfuresq; cum uino & nitro
 celeriter tollit. In hydromelite autem decocta addita axungia genitalibus medetur: item pano perotidi
 podagræ: chirahræ: articulis: carnibusq; quæ recedunt ab ossibus. Aceto uero subacta luxatis. Illinitur
 & lyeni decocta in aceto & melle tantum. Carcinomata subacta ex uino purgat. Mox addito melle per-
 sanat. Sumitur & sorbitio e farina ad pectus exulceratum longāq; tussim. Diu decoquitur: donec amari-
 tudo definat. Postea mel additur. Nunc ipsa claritas hærbarum dicetur.

NPSA QVAE NVNC DICETVR HAERBARVM CLARITAS
medicinæ tātū gratia gignēte eas tellure:in admirationē curæ priscoe
diligētiæq; aiū agit.Nihil ergo intentatū inextumq; illis fuit. Nihil
deinde occultatū qd' nō prodesse posteris uellēt.At nos elaborata iis ab
scōdere ac supprimere cupimus:& fraudare uitā etiam alienis bonis.Ita
certe recōdunt q pauca aliqua nouere:inuidētes aliis:& neminē docere ī
auctoritatē sciētiae est. Tantū ab excogitādis nouis ac adiuuāda uita mo
res absunt.Sūmumq; opus ingenioꝝ diu in hoc fuit;ut intra unūquēq;
recte facta ueterum perirent. At hercule singula quosdam inuenta deo
rum numero addidere:omniomq; uitam clariorem fecere cognomini
bus hærbarum tam benigne gratiam memoria referente. Non æquæ
hæc cura eoz; mira eēt in iis:quæ fatu blādiunt;aut cibo inuitāt sed cul
mina quoq; montium inuia & solitudines abditas omnisq; terræ fibras

scrutati inuenere:qd quæq; radix polleret:ad quos usus hærbarum folia prinerent:etiā quadrupedum
pabulo intacta ad salutis usus uertētes.

Qui latine usus hærbagæ scripserint:& quando ad romanos notitia eaz; peruenerit: & qui primi
græcoꝝ de his composuerint:& de hærbagæ inuentione:& antiqua medicina:& quare minus exercean
tur earum remedia:& de cynorhodo:& de draculo medicina

CA. II.

MInus hoc q̄ par erat:nostri celebrauere omniū utilitatū & uirtutum rapacissimi. Primusq; &
diu solus idem ille.M.Cato omniū bonagæ artiū magister paucis dūtaxat attigit,Boum etiam
medicamina non omissa.Post eum unus illustrium tentauit.C.Valgius eruditione spectatus:
imperfecto uolumine ad Diuum Augustum:inchoata etiā præfatione religiosa:ut omnibus malis hu
manis illius potissimum principis semp medicetur maiestas.Ante condiderat solus apud nos:qd' equi
dem inueui.Pompeius Leneus Magni Pompeii libertus:quo primum tempore hanc scientiam ad no
stros peruenisse animaduerto.Nāq; Mithridates maximus sua ætate regum:quem debellauit Pompe
ius:omnium ante se genitorum diligentissimus uitæ fuisse argumentis præterq; fama intelligitur.Vni
ei excogitatum quotidie uenenū bibere:præsumptis remediis:ut consuetudine ipsa innoxii fieret.Pri
mo inuenta genera antidoti:ex quibus unum etiam nomen eius retinet.Illius inuentum autumāt san
guinem anatū ponticagæ miscere:antidoti quoniam ueneno uiuerent.Ad illum Asclepiadis medēdi ar
te clari:uolumina composita extant:cū sollicitatus ex urbe Roma præcepta pro se mitteret.Illum solū
mortalium Mithridatē.xvii.linguis locutum certum est.Nec de subiectis gentibus ullum hominem
p̄ interpretem appellatum ab eo annis.lvi.quibus regnauit.Is ergo in reliqua ingenii magnitudine me
dicine peculiariter curiosus ab hominibus subiectis:qui fuere pars magna terrarum:singula exquirens:
scrinium commentationum harum & exemplaria effectusq; in archanis suis reliquit.Pompeius autē
omni regia præda potitus:trafferre ea sermone nostro libertum suum Leneum grāmaticæ artis doctis
simum iussit.Vitæq; ita profuit nō minus qua reipublicæ uictoria illa.Præter hos græci auctores me
dicinæ prodidere:quos suis locis diximus.Ex iis Crateias:Dionysius:Metrodorus ratione blādissima:
sed qua nihil pene aliud q̄ rei difficultas intelligatur.Pinxere namq; effigies herbarum:atq; subscribere
effectus.Verum & pictura fallax est ex coloribus tā numerosis:præsertim in æmulatione naturæ:mul
tumq; degenerat transcribentiū fors uaria.Præterea parum est singulas earum ætates pingi:cum qua
drupartitis uarietatibus anni faciem mutant.Quare ceteri sermone eas tradidere.Aliqui effigie quidē
indicata & nudis quidem plerūq; nominibus defuncti:quoniam satis uidebatur potestates uimq; de
mōstrare querere uolentibus.Nec est difficile cognitu.Nobis certe:exceptis admodum paucis contigit
reliquas contēplari scientia Antonii Castoris:cui summa auctoritas erat in ea arte nostro æuo.Visendo
hortulo eius:in quo plurimas alebat:centesimum ætatis annum excedens nullum corporis malum ex
pertus ac ne ætate quidem memoria aut uigore concussis.Nec aliud mirata magis antiquitas reperiet.
Inuenta iam pridem ratio est prænuntians horas non modo dies ac noctes solis lunæq; defectuum.Du
rat tamen tradita persuasio in magna parte uulgi ueneficiis & herbis id cogi.In eo nāq; sœminarum sci
entiam præualere.Certe quid non repleuere fabulis colchis Medea:aliæq; In primisq; italica circe diis
etiam adscripta:unde arbitror natum ut Aeschylus e uetustissimis in poetica re refertā italiam hærbarū
rū potentia proderet. Multiq; circeios agros ubi habitauit illa: in magno argumento etiamnum du
rante in marsis a folio eius orta gente:quos esse domitores serpentium constat.Homerus quidem pri
mus doctrinagæ & antiquitatis parens:multus alias in admiratione.Circes gloriā herbagæ ægypto tribu
it:tum etiā cum rigaretur ægyptus illa non autem eēt:postea fluminis limo inuecta.Herbas certe ægy
ptias a regis uxore traditas suæ Helenæ plurimas narrat:ac nobile illud nepentes obliuionem tristitiæ
ueniāq; afferens:& ab Helena utiq; omnibus mortalibus propinādum.Primus autem omnium:quos
memoria nouit.Orpheus de his herbis curiosus aliqua prodidit.Post eum Museus & Hesiodus poli
on hærbā in quātum mirati sunt:diximus,Orpheus & hesiodus suffutiones cōmédauere.Homerus &

alias nominatim hærbas celebrat: quas suis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus sapientia primus uolumen de earum effectu composuit. Apollini: Aesculapioq; & in totum diis immortalibus inuentio ne & origine assignata. Composuit & Democritus: ambo per agratis p̄sidis arabiā æthiopiā ægyptiq; magis. Adeoq; ad hæc attonita antiquitas fuit: ut affirmaret etiam incredibilia dictu Xanthus hystoria rum auctor in prima earum tradidit occisum draconis catulum reuocatum ad uitam a parête hærba: quã balin nominat. Eadẽq; tillonem quem draco occiderat: restitutum salutis. Et Iuba in arabia hærba reuocatum ad uitam hominem tradit. Dixit Democritus: credidit Theophrastus eẽ hærbam: cuius cõ/ tactu illata ab alite: quam rettulimus: exiliret cuneus a pastoribus arbori adactus. Quæ etiã si fide carẽt admirationem tamen implent: coguntq; confiteri multum esse: quid uero supersit inde & plerosq; ui/ deo existimare: nihil non hærbarum ui effici posse. Sed plurimaz uires esse icognitas. Quorum nume ro fuit Herophilus clarus in medicina: a quo ferunt dictum quãsdã etiã fortassis calcatas p̄desse. Obser uatum certe est inflãmari uulnera ac morbos superuẽtu eorum: qui pedibus iter confecerint. Hæc erat antiqua medicina: quæ tota nigrabat in græciã linguas. Sed quare nunc nõ plures noscuntur causæ: ni si q; eas agrestes litterarũq; ignari experiuntur: utpote qui soli inter illas uiuant. Præterea securitas quæ rendi obuia medicor; turba. Multis etiam inuentis noia desunt: sicut illi quã rettulimus in frugũ cura scimusq; defossam in angulis segetis præstare ne qua uis intret. Turpissima causa raritatis: qd' etiam q sciunt: demonstrare nolunt: tanq̄ ipsis pariturũ sit quod tradiderint aliis. Accedit ratio inuentionis an/ ceptis. Quippe etiam in repertis: alias inuenit casus: alias (ut uere dixerim) deus. Insanabilis ad hosce an/ nos fuit rabidi canis morsus: pauorem aquæ: potusq; omnis afferens odium. Nuper cuiusdam militan tis in prætorio mater uidit in quiete ut radicem siluestris rosæ: quam cynorhodon uocant: eblanditam sibi aspectu pridie in fruteto mitteret folio bibendam in lacte. In lusitania res gerebat hispaniã proxi/ ma parte. Casusq; accidit: ut milite a morsu canis incipiẽte aquas expauescere superueniret epistola orã tis: ut pareret religioni. Seruatũq; est ex insperato. Et postea quisquis auxiliũ simile tentauit. Alias apud auctores cynorhodi una medicina erat ipongiolar; quæ in mediis spinis eius nascitur cinere cum melle alopecias capitis expleri. In eadem prouintia cognoui in agro hospitis nuper ibi repertum dracũculum appellatum caulem pollicali crassitudine uerficoloribus uiperarum maculis: quã ferebãt contra omniũ morsus esse remedium. Alius est quẽ nos in priori uolumine eiusdem nominis diximus: sed huic alia fi gura. Aliudq; miraculũ exeũtis e terra ad primas serpentiũ uernationes bipedali fere altitudine rursusq; cum iisdem in terram se condentis: nec oĩno occultato eo apparet serpens: uel hoc per se satis officioso naturæ munere: si tantum præmoneret: tempusq; formidinis demonstraret.

De quodã pestifero fonte germaniã: & de britãnia: & maximis morbor; doloribus. CA. III.

Ec bestiarum solũ ad nocendum scelera sunt: sed interim aquaz quoq; ac locor;. In germania n trans rhenum castris a Germanico Cæsare promotis maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus: qua pota intra biennium dentes deciderent. Compagesq; in genibus soluerentur. Sto/ macacen medici uocabant & sceletirben. Ei malo reperta auxilio est hærba: quæ uocatur britãnica non neruis modo & oris malis salutaris: sed contra anginas quoq; & contra serpentes. Folia habet oblonga nigra: iraodem nigram. Succus eius exprimitur & ex radice. Florem uibones uocant: qui collectus prius q̄ tonitrua audiant: & deuoratus securos in totũ reddi frisi qua castra erant nostris demõstrauere illã. Miror quidẽ quæ nominis esset causa: nisi forte cõsini oceano britãniã ueluti propinqua dicauerit. Nõ enim inde appellatam eam: quoniã ibi plurima nasceretur certum est. Etiã tum britãnia libera fuit quẽ: & hic quondam ambitus nominibus suis eas adoptandi: ut docebimus fecisse reges: ut res tanta debeat: hærbam inuenire: uitam iuuare nõ fortassis credet aliquis: cum hæc nostra friuola quoq; existimẽtur: adeo deliciis sordent: etiam quæ ad salutem pertinent. Auctores tamẽ quarum inueniuntur in pri/ mis celebrare par est: effectu earum digesto in genera morborum. Qua quidẽ in reputatione misereri fortis humanæ subit: & præter fortuita casusq; & nomina quæ omnis hora excogitat ad milia morbo rum singulis mortalibus timenda. Qui grauissimi ex iis sint discernere stultitia prope uideri potest: cũ suus cuiq; ad præsens quisq; atrocissimus uideatur. Et de hoc tamen iudicauerit aui experimento aspi/ mos cruciatus esse calculorum a stillicidio uesicæ. Proximũ stomachi tertiũ eorum qui in capite dole/ ant. Nõ ob aliud fere morte conscita græcis: & noxias hærbas demõstratas miror equidem. Nec uene/ norum tantũ: quoniã ea conditio uitæ est: ut mori plerũq; etiam optimi portus sit: tradatq; Varro Ser/ uium Clodiũ equitẽ romanũ magnitudine doloris in podagra coactũ ueneno crura perunxisse: & po/ stea caruisse sensu omni æque q̄ dolore in ea parte corporis. Sed quæ fuit uenia mõstrandis qua mentes soluerentur: Partus eliderent: multaq; similia? Ergo nec abortiua dico. Ac ne amatoria quẽ memoro. Lucullũ iperatore clarissimũ amatorio periisse. Nec alia magica portenta: nisi ubi cauenda sunt aut co/ arguẽda in primis fide eor; dãnata. Satis operæ fuit abũdeq; p̄stitũ uitæ salutes dixisse ac postea iuẽta.

De moly: & dodecatheo: & pæonia uel pëtorobo uel glycyliide: & panace uel asclepio: & heracleo panace: chironio: & panace centaureo: uel pharnaceo: & heracleo siderio: & hyofcyamo uel apollinari iue altercangeno. CA. IIII.

Audatissima hærbarum est Homero teste quã uocari ab diis putant moly. Ast inuentionem eius Mercurio assignat. Contraq; summa ueneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa phene um & in cyllene archadiã tradunt. Specie illa homerica radice rotunda nigraq;: magnitudi/ ne cepæ folio scyllæ: effodi autem difficulter. Græci auctores florem eius luteum pinxere: cum Home

VIGESIMVSQVINTVS

rus candidum scripserit. Inueni e peritis herbarum medicis qui in italia nasci eā diceret: afferriq; cāpa/ nia mihi aliquot diebus effossam inter difficultates faxeas radicis triginta pedes lōgā. Ac ne sic qdē so/ lidā sed abruta. Ab ea maxima auctoritas hærbae est: quā dodecatheon uocant: oīum deoz; maiestatē cōmendantes. In aqua potā oībus morbis mederi tradūt: Folia eius septē lactucis simillima exeunt lu/ rea radice. Vetustissima inuentu peonia est: Nomēq; auctoris retinet. Quā quidā pentorobon appellāt: alii glycyfiden. Hæc quoq; difficultas est: q; eadem aliter alibi nuncupatur. Nascit opacis montibus cau/ le inter folia digytorum quattuor ferente in cacumine ueluti græcas nuces quattuor aut quinq;. In est/ iis semen copiosum: rubrum: nigrūq;. Hæc medetur & fauoz; in quiete ludibriis. Precipiunt eruere no/ ctu: quoniā si picus martius uideat: tuendo in oculos impetū faciat. Panaces ipso noīe omniū morborū remedia promittit: numerosum & diis inuentoribus adscriptum. Vnum quippe asclepion cognomina/ tur: quoniā is filiā panaciā appellauit. Succus eius est coactus ferulæ: qualē diximus. Radix est multi cor/ ticis & salis. Hæc euulsa scrobem repleri uatio genere frugum religio est: ac terræ piamentū. Vbi: & quo/ fieret modo: & quale maxime pbaretur inter peregrina docuimus. Id qdē e macedonia affertur bucoli/ con uocant armentariis sponte erumpentē succū excipientibus: hoc celestime euanescit. Et in aliis autē generibus improbatur maxime nigrū ac molle. Id. n. argumentū est cæra adulterati. Altez; genus hera/ cleon uocat: & ab Hercule inuentū tradunt. Alii organū heracleoticū siluestre: quoniā ē origano simile: radice iutili. De origano diximus. Tertiū panaces chironion cognominat ab iuentore. Foliū eius lappa/ to simile maius tamen & hirsutius. Flos aureus: radix parua. Nascitur pinguibus locis. Huius flos effica/ cissimus eoz; amplius q; supradicta pdest. Quartū genus panaces ab eodē Chirone reptum centaurion cognominat. Sed & pharnaceon in cōtrouersia inuentionis a Pharnace rege deductū. Serif hoc longiori/ bus q; cætera foliis: & serratis. Radix odorata in umbra ficcat: uinoq; gratiā adiicit. Huius genera duo se/ cere: altez; leuioris folii: altez; tenuioris. Heracleon sideriō & ipsum ab Hercule inuentū est: caule tenui digytoz; quattuor altitudine. Flore puniceo: foliis coriandri. iuxta lacus & amnes inuenit. Oīaq; uulne/ ra ferro illata efficacissime sanat. Et Chironis inuentū ampelos quæ uocat cheronia: de qua diximus in/ ter uites. Sicuti de herba cuius inuentio assignat Mineruæ Herculi quoq; eā adscribunt: quæ appollina/ ris apud arabas altercū siue altercangenum: apud græcos uero hyoscyamus appellat. Plura eius genera. Vnū nigro semine floribus pene purpureis spinosum. Talis nascitur in galacia. Vulgare autē cādidius est & fructicosus: altius papauere. Tertiū semē trionis semini simile: & omnia insaniam gignentia: capitisc; uertigines. Quartū genus molle: languinosum pinguis cæteris. Candidi feminis: in maritimis nascens hoc recepere medici. Item ruffi feminis nōnunq; ante candidū ruffescit: si nō ematuruit: improbaturq;. Ex alioq; nullum nisi cū inauerit legit: natura uini. Ideoz; mentē caputq; infestās. Vfus feminis & per/ se & succo expresso. Exprimitur separatim: & caulibus foliisq; utunt & radice: temeraria in totū (ut ar/ bitror) medicinā. Quippe etiam foliis constat mentem corrūpi: si plura q; quattuor bibantur. Etā anti/ qui in uino febrem depelli arbitrabant. Et oleum fit ex semine: ut diximus: quod ipsum auribus infu/ sum tentat mentem: mirez; contra uenenum remedia pdidere iis: qui id bibissent: & ipsum pro reme/ diis: adeo nullo omnia experiendi sine: ut cogerentur etiam uenena prodesse.

De linozoste parthenio hermupoa siue potius mercuriali: & achillea: & panace heraclea siderit/ millefolio. & de scopa regia: & hermineo teucro splenio: de melampodio siue helleboro: quotue eoz; genera: & de nigro helleboro & albo medicinæ: & quādo detur: & quo/ modo sumendum: & qbus nō dandum: & q; mures necat. CA. V.

Inozostis siue parthenion a Mercurio inuētus est: ideo apud græcos hermupoa multi uocat. Eam apud nos oēs mercurialē. Duo eius genera: masculus & foemina quæ efficacior: caule cu/ bitali interdū ramoso in cacumine: ocino angustioribus foliis geniculis densis: alaz; cauis mul/ tis: semine in geniculis depēdente: foemine copioso: mari iuxta genicula itatim rariore ac breui: contor/ toz;. Foeminae soluto & candido. Folia maribus nigriora: foeminis candidiora: radix superuacua: p̄rate/ nuis. Nascunt in campestribus cultis. Mirum est quod de utroz; eoz; genere prodit. Vt mares gignant hunc facere: ut foeminae illam. Hoc contingere si a conceptu succus pinus bibatur in passo: edant ue fo/ lia decocta ex oleo & sale: uel cruda ex aceto. Quidā decoquant eam in nono fictili cum heliotropio: & duabus aut tribus spicis donec decoquant. Decoctū dari iubent: & hærbam ipsam in cibo altero die pur/ gationi: mulieribus per triduum: quarto die a balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierū usu prædicauit illas. Easq; ad hunc modum adhuc medicorum nemo nouit. Ille eas uulua cum melle uel rosaceo uel lilineo uel irino admouit: item ad ciendos menses secundasq;. Hoc idem præstare potu/ fotuz; dixit. Instillauit auribus surdis succum inunxitq; cum uino uetere. Aluo folia imposuit: epipho/ ris: stranguriæ & uesicæ. Decoctū eius dedit cū myrrha & thure. Aluo quidē soluendæ: uel in febre deco/ quitur quantū manus capiat in duobus sextariis aquæ ad dimidias: bibit sale & melle admixto: necnō cum uulga suis aut gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putauere aliqui utranq; dandam: siue cum malua decoctum. Thoracē purgat. Bilē detrahūt. Sed stomachum lædunt. Reliquos usus di/ cemus suis locis. Inuenit & achilleon Achilles discipulus Chironis: qua uulneribus mederetur: quæ ob id achilleos uocatur. Hæc sanasse Telephum dicitur. Alii primū eruginem inuenisse utilissimam empla/ stris: ideoq; depingitur ex cuspidē decutiens eā gladio in uulnus Telephi. Alii utroz; usum medicamen/ to uolunt. Aliqui & hanc panacem heracleon: alii sideriten. Hanc apud nos millefoliam uocant cubitali/ scabo ramosam: minutioribus q; foeliculi foliis uelutā ab imo. Alii fatentur quidem illam uulneris

LIBER

utilem: sed uerā. achilcon esse scapo cæruleo pedali: sine ramis ex omni parte singulis foliis rotundis eleganter uestitam. Alii quadrato caule: capitibus marrubii folio quercus. Hæc etiam præcisos neruos glutinare faciunt. Alii sidenten in maceris nascentem cum teritur foedi odoris. Etianum aliam similem huic sed candidioribus foliis & pinguioribus tenuioribus cauliculis in uineis nascentem. Aliam uero binum cubitorum ramulis exilibus triangulis: folio silicis: pediculo lōgo: betæ femine: omnes uulneribus præcipuas. Nostri eam quæ est latissimo: folio scopā regiam uocāt. Medetur anguinis suum. Inuenit & teucer eadem ætate teucrion quam quidam Hemionion uocant: spargentē iuncos tenues: folia curua asperis locis nascentem: austero sapore: nunq̄ florentem. Neq̄ semen gignit. Medetur lyenibus. Cōstatq̄ sic inuētam: cum exta super eam proiecta essent: fertur adhæsisse lyeni: eumq̄ inanisse. Ob id a quibusdam splenion uocatur. Narrant sues qui radicem eius edūt sine splene inueniri. Rami hysopi surculosam: folio fabæ. Eodem noīe appellant: & colligi florentē adhuc iubent adeo florere nō dubitant: maximeq̄ ex cilicis & pyfidæ montibus laudāt. Melampodis fama diuinationis artibus nota est. Ab hoc appellatur unum hellebori genus melapodion. Aliqui pastore eodem nomine inuenisse tradūt: capras purgari pastore illo animaduertente datoq̄ lacte eaq̄ sanasse prætidas furentes. Quāobrem de oībus eius generibus dici simul cōuenit. Prima duo sunt candidū ac nigrum. Hoc radicibus tantū intelligi tradūt pleriq̄. Alii folia nigri platāi similia & minora nigrioraq̄: & pluribus diuisuris scissa. Albi betæ incipiētis. Hæc quoq̄ nigriora & canaliū dorso rubescencia. Vtraq̄ caule palmi ferulaceo bulbosq̄ tunicis cōuoluto radice fibrata cepaq̄ modo. Nigro equi boues sues necantur. Itaq̄ cauent id cū candido uescantur. Tempestiuum esse tradunt messibus. Plurimū aut nascitur in oeta monte. Et optimū uno eius loco pyram. Nigrum ubiq̄ puenit: sed melius in helicone: qui mons & aliis laudat hærbis. Candidum pbat oeteū. Secundum pōcum. Tertio loco heleaticū: quod in uitibus nasci ferūt. Quarto pnafum: quod adulteratur ætolico ex uicino. Nigrum ex iis melampodion uocant: quo & domos suffiūt purgantq̄ aspergant se & pecora. Cum precatione solēni hoc & religiosius colligitur. Primum enim gladio circumscribitur. Deinde qui succisurus est ortum spectat. Et precatur ut id liceat sibi concedentibus diis facere. Obseruatq̄ aquilæ uolatus: fere enim secantibus iter est. Et si prope aduolauerit: moriturum illo anno qui succidit augurium est. Nec album facile colligitur: caput aggrauans maxime: nisi præsummarur aliū: & subinde uinum sorbeat: celeriterq̄ fodiat. Nigrum alii entomon uocāt: alii polyrrhyson: purgat p inferna. Candidum autem uomitione. Causasq̄ morborum extrahit. Quōdam terribile. Postea tam pmissuū ut pleriq̄ studiorum gratia ad prouidenda acrius quæ cōmentabantur: sæpius sumptitauerint. Carnea dem responsurum Zenonis libris. Drusum quoq̄ apud nos tribunorum populariū clarissimū: coi ante omnes plebs adstans plausit: optimates uero bellum marsicum imputauere: cōstat hoc medicamēto liberatum comitali morbo in antycira isula. Ibi. n. tutissime summitur: quoniā (ut diximus) sesamoides admiscet. Italia ueratrum uocat. Farina eorum per se & mixta radiculæ qua lana diximus lauari sternu ramentum facit. Ambosq̄ somnum. Legūtur autem tenuissimæ radices breuesq̄ ac uelut decurtatæ hæc. Nam summa quæ est crassima cepis similis canibus tantum datur purgationis causa. Antiqui radicem corticemq̄ carnosissimum eligebāt: quo tenuior eximeret medulla. Hanc humidis spongiis operatam turgescentemq̄ in longitudinem sindebant. Deinde fila in umbra siccabāt iis utentes. Nunc ramulos ipsos ab radice sua grauissimi corticis ita dantes. Optimum quod acre gustu: feruensq̄ in frangendo puluerem emittit. Durare uim eius. xxx. annis ferunt. Nigrū medetur paralyticis insaniētibus hydropticis dūmodo citra fibrin: podagris ueteribus: articularis morbis. Trahit aluum & bilem pituitasq̄. Ex aqua datur ad leniter molliendam aluum plurimum drachma: modice quattuor obolis. Miscuere aliq̄ & scamoneam: sed tutius salem. In dulcibus datum copiosius periculum inserit. Oculorum caliginem fortu discutit. Ob id quidam & inunxere. Tritum spumas suppurata duritias concoquit: & purgat. Itē fistulas tertio die exemptum. Verrucas tollit cum squamis æris: & sandaraca. Hydropticorum uentri imponitur cum farina hordeacea & uino. Pecorum & iumentorum pituitas sanat surculo per aurem traiecto: & postero die eadem hora exempto. Scabiem quadrupedū cū thuræ & cæra ac pice uel cū pissileo. Albū optimum: qd̄ celerrime mouet sternutamēta: sed multū terribilius nigro: præcipue si q̄s apparatus poturo rū apud antiquos legat: cōtra horrores stragulatus itē pestiuas somni uires singultus infinitos aut sternutamēta stomachi dissolutiones tardiores uomitus aut longinq̄ores: exiguos aut nimios. Quippe alia dare soliti: quæ concitarent uomitiones ipsūq̄ helleborum extraherent medicamētis aut clysteribus: sæpe etiam sanguine uenis emisso. lam uero & cum prospere cedat terribilius uisu in uariis coloribus uomitionum: & post uomitiones obseruatione alui: balnearum dispensatione: totius corporis cura antecedente: omnia hæc magno terrore & fama. Nāq̄ tradūt absumi carnem si coquatur una. Sed antiquos uitium erat: q̄ propter hos metus partius dabāt: cū celerius erūpat: quo largius sumit. Themison binas nō amplius drachmas donauit: sequētes & q̄ternas dedere. Claro Herophili preconio q̄ hellebos fortissimi ducis similitudini æquabat. Concitatis enim intus omnibus ipsum in primis exire. Præterea misge inuentum est: q̄ incisum forficulis ut diximus: cribrāt: cortex remanet. Hoc inanito medulla cadit. Hæc in nimia purgatione data: uomitiones sistit. Cauendū est scilicet quoq̄ cura ne nubilo detur die: quippe impatientes cruciatus existunt. Nam æstate potius q̄ hyeme dandū nō est in dubio. Corpus septem diebus præparandum cibi acerbis: abstinentia uini: quarto & tertio de uomitionibus: pridie cœnæ abstinentia. Albū e dulci dat: aptissime uero in lacte aut pulte. Nuper inuenere dissectis raphanis inserere hellebos: r. u. i. usq̄ cōprimere raphanos: ut transeat ius: atq̄ eo lenimēto dare. Reddi post quattuor fere hō

VIGESIMVSQVINTVS

ras incipit. Totū opus septenis peragif horis. Medef ita morbis comitialibus: ut diximus: uertigini: melancholicis: infanientibus: limphaticis: elephātia alba: lepris: tetano: tremulis: podagricis: hydropticis: incipietibusq; tympanicis: stomachicis: spasticis: clinicis: ischiadicis: q; rtanis quæ aliter nō desinat: tussi ueteri: inflāmatiōibus tormibus redeūtibus: Vetāt dari senibus & pueris. Itē mollibus ac fœminei corporis: animæ exilibus aut teneris: & fœminis minus q; uiris. Itē timidis: aut si exulcerata sint p̄cordia: uel tu-meant: minime uel sanguinē excreantibus: caufariis uel laterē: uel faucibus. Medef extra corporis eruptio-nibus pituitæ cū axungia falsa illitū: item suppurationi ueteri. Mures polēta admixtū necat. Galli sagit-ras in uenatu helleboro tingūt: circūcisofq; uulnere teneriorem sentiri carnē affirmat. Muscæ quoq; ne-cantur albo trito & cum lacte sparso. Eodem & phtiriali emendatur.

De mithridatia & scordoti siue scordio: & polemonia uel philæteria uel chilio dyna-ma: & eupatoria & cetaurea siue chironia: & de lecto centaureo libadio felle ter-ræ & triorche medicinæ. CA. VI.

i Psi Mithridati Crateias adscriptit unam mithridanion uocatā. Hinc folia duo a radice achan-to similia. Caulis inter utraq; sustinēs roseum florem. Alteram lenem scordotin siue scordion ipsius manus adscriptam: magnitudine cubitali: quadrangulo caule ramosam quærne simili-tudine foliis lanuginosis. Reperitur in ponto campis pinguibus humidisq; gustus amari. Est & alterius generis: latioribus foliis: mentastro similis: plurimosq; utraq; ad usus per se & inter alia in antidotis. Po-læmoniam alii philæteriam a certamine regum inuentionis appellant. Capadoces aut chiliodynamam radice crassa: exilibus ramis: quibus in summis corymbi dependent: nigro semine cætero rutæ similis. Nascitur in montosis. Eupatoria quoq; regiam auctoritatem habet. Caulis lignosi nigricātis hirsuti: cu-bitalis aliquando: & amplioris folii per interualla. v. folii aut canabis per ambitū incisis qnquepartito: ni-gris & ipsi pulmosifq; radice superuacua. Semen dysentericis in uino potum auxiliatur unice. Centauria curatus dicitur Chiron cum Herculis exceptus hospitio p̄tractāti arma: sagitta excidisset in pedem quare aliqui chironium uocant. Folia sunt lata & oblōga: serrata ambitu dēsa ab radice: caules ternū cu-bitosq; geniculati. In iis capita ceu papauery Radix uasta rubescens: tenera fragilisq; ad bina cubita madi-da. Succo amara cū qdā dulcedine. Nascit in collibus pingui solo. Laudatissima arcadia: elide: messenia: pholœ & lyceo atq; in alpibus: pluribusq; locis i lycia. Quidā & ex ea lyciū faciūt. Vis in uulneribus tāta ut cohærescere et carnes tradāt: si coquant simul. In usu radix tantū duabus drachmis bibenda qbus di-cetur: si febris sit: in aqua trita: cæteris in uino. Medef & oīum morbis decoctē succus. Est alteq; centaurion cognomine lecton: minutis foliis: quod aliqui libadion uocant: quoniā secundū fontes nascitur: ori-gani simile: angustioribus & longioribus foliis angulosa caule paululum alto fruticanti flore lichnidis: radice tenui & superuacua succo efficax. Ipsa hærba autūno legitur: succus e fronde. Quidā caules conci-los madefaciunt diebus. xviii. atq; ita exprimunt. Hoc centaurion nostri fel terræ uocant: pp amaritudi-nem summam. Galli exacū: quoniā oīa mala medicamenta potum e corpore exigat: per aluum. Ter-tia est centauris cognomine triorches. Qui eam secat rarū est ut nō uulneret sese. Hæc succum sanguinē mittit. Theophrastus defendi eā: impugnatq; colligentes tradit a triorche accipitrū genere: a quo & no-men accepit. Imperiti confundunt hæc oīa: & uni generi assignant.

De climēo & gētiana & lysimachia & parthenide & artemisia & ambrosia & nym-pha heracleo siue rhopalo & euphorbia medicinæ. CA. VII.

c Limenos a rege hærba appellata est hederæ foliis ramosa caule inani articulis præcincta: odo-re graui & semine hederæ: filuestribus & montosis nascens. Quibus morbis pota medeat: di-cemus. Sed hic indicandū est dum medeat: sterilitatem pota et in uiris fieri. Græci plātagini si-milem esse dixerunt: caule qdrato: folliculis cū semine inter se implexis: uelut in polypog; cirris. Et suc-cus autē in usu. Vis eius summa in refrigerādo. Gentianā inuenit Gentius rex illyriog; ubiq; nascentem: in illyrico tamen præstantissimā folio fraxini: sed magnitudine lactucæ: caule tenero pollicis crassitudi-ne: cauo & inani: ex interuallis foliato. trium aliquando cubitosq; radice lenta: subnigra sine odore aquo-sa: montibus subalpinis plurima. Vfus in radice & succo. Radicis natura est excalectoria: sed pregnantibus non bibenda. Inuenit & Lysimachus herbā lysimachiam: quæ ab eo nomen retinet: celebrata Erasistrato. Folia habet salicis uirida: florē aureum: fruticos: ramulis erectis graui gignit in aquosis. Vis eius tanta est: ut iumentis discordantibus iugo imposita asperitatem cohibeat. Mulieres quoq; hac gloriam affectauere. In quibus Artemisia uxor Mausoli adoptata hærba quæ antea pthenis uocabatur. Sunt qui ab artemide Artemisiā cognominatā putent: quoniā priuatim medicae fœminarū malis. Absinthii autē modo fruticosa maioribus foliis pinguibusq;. Ipsius duo genera. Altera latioribus foliis: altera tenera te-nioribus: & non nisi in maritimis nascens. Sunt qui in mediterraneis eodē noīe appellant simplici cau-le: minimis foliis: flores copiosi erumpētes: cū uua maturefcit odore non in iucundo: quā quidā botryon alii ambrosiam uocant. Talis in cappadocia nascit. Nympha nata tradit a nymphea Zelotypia erga Her-culem mortua. Quare heracleon uocant aliqui: alii rhopalon a radice clauæ simili. Ideoq; eos qui bibāt eam. xii. diebus coitu genituraq; priuari. Laudatissima in orchomeno & marathone Bocerimadon uo-cant qui semen edunt. Nascitur aquosis foliis magnis & aliis ex radice prodeuntibus flore lilio simili: & cū defloruerit capiti papaueris. In caule secatur autumnno. Radix nigra in sole siccat. Aduersaturq; alui-nis. Est & alia nympha in thessalia amne pæneo: radice alba: capite luteo: rosæ magnitudine. Inuenit & patrum nostrorū ærate rex Iuba quā appellauit euphorbiam medici sui nomine & fratris musæ: a quo

LIBER

Dium Augustum conseruatum indicauimus. Idem fratres instituerunt a balneis frigida multa corpora astringi. Antea non erat mos nisi calida tantum lauari sicut apud Homerum etiam inuenimus. Sed Iuba uolumen quoque extat de ea herba & clarum praeconium. Inuenit eam in monte atlante: spectatur foliis achantinis. Vis tanta est: ut uel e longinquo succus excipiat incisa conto. Suscipitur excipulis uetriculo haedino. Humor lactis uidetur effluere. Siccatur conto. Sic thuris effigie her. Qui colligunt clarius uident. Contra serpentes medet. Quacumque parte percussa uortice inciso & medicamento addito, Ibi getuli qui legunt: hedino lacte adulterant: sed discernit igni. Idem, quod sineque non est fastidendum odorem habet. mulrum infra hunc succum est qui in gallia fit ex herba chamelea granum cocciferente. Fractus ammoniaco similis est: etiam leui gustu os accensum diu detinens: & magis ex intervallo donec fauces quoque siccet.

De plantagine & buglosso: & cynoglosso: & buphthalmo: & scythica: & de spartania. & hippice: & ischamone: & betonica: & cantabiaca: & consilagine: & hyberida: & chelidonia: & canaria & elaphobosco: & distanno: & aristolochia: & quod eius delectatione inuoluant pisces: & statim capiantur: & medicinae contra serpentium ictus ex herbis quas superius nominauit.

CA. VIII.

Elebrauit & Themison medicus uulgarem herbam plantaginem tanquam inueter uolumine de ea edito: Duo eius genera, Minor angustioribus foliis & nigrioribus: linguae pecorum simillimis: caule anguloso in terram inclinato in pratis nascens. Altera maior foliis lateque modo inclusa: quae quia septena sunt quidam eam heptapleuron uocauerunt. Huius & caulis cubitalis est & napi similis. Nascitur in humidis multo efficacior. Vis mira in siccando densandoque corpore canteri uicem optinens. Nulla res aequae sistit fluctiones: quas graeci rheumatismos uocant, longitudo huic boglos foliboum linguae similis: cui praecipuum quod in uinum deiecta animi uoluptates auget: & uocatur euphrasinum. Iungit & cynoglossos caminas imitans linguas: topiariis operibus gratissima. Aiuntque quae tres thyrsos feminis emittat: eius radicem pota ex aqua ad tertianas prodesse: quae quattuor ad quartanas. Est alia similis ei & quae ferat lappas minutas. Eius radix pota ex aqua ranis & serpentibus aduersat. Est & buphthalmos similis bouum oculis: folio foeniculi: circa oppida nascens fruticosa caulibus: qui & manduntur decocti. Quidam cachlam uocant. Haec cum caera steatomata discutit, in uenere herbas & uniuersas gentes. Scythia eam primum: quae scytice uocatur: circa boetiam nascens praedulcis. Aliam quoque utilissimam quam spartaniam uocant. Magna & ea commendatio: quod in ore eam habentes famem sitimque non sentiunt. Idem praestat apud eos hippice dicta: quod in equis quoque eundem effectum habeat. Traduntque his duabus herbis scythas esse in duodenos dies durare in fame siti que. Ischemone thracia inuenit: qua ferunt sanguinem sisti: non aperta modo uena: sed etiam percisa. Serpit e terra milio similis: foliis asperis & lanuginosis: fertur in nares. Quae in italia nascitur & sanguinem eodem adalligata sistit. Vetones in hispania eam quae betonica dicitur in gallia. In italia autem ferratula a graecis cestron aut ptychotrophon ante cunctas laudatissima. Exit anguloso caule cubitorum duum a radice spargens folia fere lappati ferrata stamine purgare. Folia siccantur in farinam plurimos ad usus. Fit uinum ex ea & acetum stomacho & claritati oculorum. Tantumque gloriae habet: ut domus in qua facta sit tuta existimetur a piaculis omnibus. In eadem hispania inuenta est cantabrica per Diui Augusti tempora a cantabris reperta. Nascitur ubique caule iuncea pedalis in quo sunt flosculi oblongi uelut calathi. In iis semen perquam minutum. Nec alias defuere hispaniae herbis exquirendis: ut in quibus etiam hodie in uiroque laetiore conuictu potionem e ceterum herbis multo additis credidere saluberrimam suauissimamque. Nec quisque genera earum iam nouit aut multitudinem. Numerus tantum constat in nomine. Nostra aetas meminit herbam in marsis repertam. Nascitur & aquiculis circuiuum neruesiae: uocatur consiligo. Prodest ut demonstrabimus suo loco deploratis in pthisi. Inuenit nuper & Seruilius Democrates primus medentium quam appellauit hiberidam quamque ficto nomine inuentioni eius assignato carmine. Nascitur maxime circa uetera monumenta parietinascens & inculta itinerum. Floret semper folio nasturtii: caule cubitali: semine tam paruo ut uix aspici possit. Radici odor nasturtii. Vnus aestate efficacior: & recenti tantum. Tunditur difficulter. Coxendicibus & articulis omnibus cum axungia modica utilissima: uiris plurimum quaternis horis: foeminis minus dimidio adalligata: ut dein in balneum descendantur in calidam: & postea oleo & uino corpus perungatur: diebusque uicenis interpositis idem fiat siqua admonitio doloris super sit. Hoc modo rheumatismos omnes sanat oculos. Imponitur non in ipsa inflammatione: sed imminuta. Alia quoque inuenere herbas: in primisque chelidoniam. Haec enim girundines oculis pullorum in nido restituit uisum: ut quidam uolunt etiam erutis oculis. Genera eius duo. Maior fruticosa caule: folio pastinacae erraticae ampliore: ipsa altitudine duum cubitorum. Colos albicans: flos luteus. Minori folia hederae rotundiora minus candida. Succus croci mordax. Semen papaueris. Florent aduentu hirundinum. Discessu marcescunt. Florentibus succus exprimitur: & in aereo uase cum melle attico leniter cinere feruenti decoquitur: singulari remedio contra caliginem oculorum. Utuntur & per se succo in collyriis: quae chelidonia appellantur ab ea. Inuenerunt & canes canariam: qua fastidium deducunt: eamque in nostro conspectu mandunt: sed ita ut nunquam intelligat quae sit: etenim depasta cernitur. Notata est autem animalis huius malignitas in alia herba maior. Percussus, nam a serpente: mederi quadam sibi dicitur: sed illam homine inspectante non decerpit. Simplicius ceruae monstrauere elaphoboscon: de qua diximus. Item felis enixae a partu dictamum ostendere (ut indicauimus) uulneratae eo pasta statim decidentibus telis. Non est alibi quae in creta: ramis praetenuae: pulegio simile: feruens & acre gustu: foliis tantum utuntur. Flos nullus ei est: aut semen aut caulis. Radix tenuis & superua-

VIGESIMVSQVINTVS

cua. Et in creta autem non spatiose nascitur: mireq; a capris expetit. Pro eo est & pseudo dictamū multis in terris nascēs: folio simili: ramulis minoribus a quibusdam cōdris uocatū. Minoris effectus statim intelligit. Dictamū. n. minima portione accēdit os. Qui legere eā: in ferula uel arundine cōdunt: pligāq; ne potentia eunescat. Sunt q; dicant utrāq; nasci multifariā: sed deteriores in agris pinguibus: uerā quidā dictamū non nisi in asperis. Est & tertiū genus dictamū uocatū: sed neq; facie neq; effectu simile folio sibrii: ramis maioribus pcedente p̄suasione illa: quicq; in creta nascit: infinito p̄tare ceteris eiusdē generis alibi genitis. Proxime q; in parnaso: alioquin herbifex esse. Et peliū montem in thessalia. Et telitrium i euboea. Et totā arcadiā ac laconicā. Tradunt arcades quidē nō medicaminibus uti: sed lacte circa uer: quoniā boues omniuorae sunt in herbis. Potētia eaz; per quadrupes et nunc duobus claris exemplis manifesta sit. Circa abderā & limitē: qui Diomedis uocat; equi pasti inflamman; rabie: circa pothniā uero & asini. Inter nobilissimas aristolochiā nomē dedisse grauidā uidētur: quoniā esset ariste leuchuses. Nostri malū terrae uocat; & q̄ttuor genera eius seruant. Vnū tuberibus radicū rotundis foliis inter maluam & hederā nigrioribus pinguioribusq;. Altez; masculae radice longa quattuor digytor; lōgitudine baculi crassitudine. Tertiū lōgissimae tenuitatis uitis nouellae cui sit p̄cipua uis: quae clematicis uocatur: ab aliis cretica. Oēs colore buxio: caulibus paruis: flore purpureo. Ferunt baculas paruas ut cappari. Valent radice tantū. Est & quae pistolochia uocat; quarti generis: tenuiorq; p̄xime dicta: densis radicis capillamentis iunci plenioris crassitudine. Hanc quādam polyrrhizon cognominant. Odor oīum medicatus. Sed oblonga radice tenuiorq; gratior. Carnosū. n. est corticis: unguentis quoq; nardinis cōueniens. Nascentur pinguibus locis & capeltribus. Effodere eas messibus tēpestiuū: ita delquāmato terreno seruantur. Maxime tamen laudat; pontica. Et in quocūq; genere ponderosissima quaeq; medicinis aptior. Rotunda cōtra serpentes. Oblonga in summa tamē gloria est etiam mō. A conceptu admota uuluis in carne bubula mares figurat: ut tradit. Piscatores campaniā radicē eam: quae rotunda est: uenenū terrae uocant: coramq; nobis contusam immixta calce in mari sparsere: aduolant pisces cupiditate mira: statimq; examinati fluitant. Quae polyrrhizos cognominat; conuulsis cōtusis ex alto p̄cipitatis radice pota ex aqua utilissima esse tradit. Semine pleuretici & neruis cōfirmare excalfacere. Eadē satyrion est. Verum & effectus eaz; usufq; dicendi sunt. Ordindūq; a maloz; omnium pessimo: id est serpentiū ictu. Medentur ergo britannica herba. Panaces genez; oīum radix e uino. Chironiā & flos & semen potū illitūq; ex uino & oleo. Priuatimq; quae cunila bubula appellat;. Polemonia uel phileteris radicis drachmis q̄ttuor ex mero. Teucria: sideritis scordotis: ex uino priuatim ad angues potae & illitae: siue succo siue folio siue decocto. Cetauriā maioris radice drachma in uini albi cyathis tribus. Gentiana p̄cipue aduersus angues duabus drachmis cū pipere & ruta uini cyathis. vi. siue uiridis siue sicca. Et lysimachiae odorē fugiunt serpentes. Datur ex uino percussis chelidonia. Moribus imponit; betonica p̄cipue: cuius uis tanta perhibetur: ut inclusae circulo eius serpentes ipse sese interimat flagellando. Datur & ad ictus semen eius denarii pondere cum tribus cyathis uini: uel farina drachmis tribus sextario aquae imponitur. Cantabricae: dictamii aristolochiae radicis drachma in uini hemina saepius bibēda: prodest & illita ex aceto. Similiter pistolochiae. Quin & omnino suspensa supra focum fugat e domibus serpentes.

De argemonia: & agarico: & echyos: & hyoscyamo: & hierabotane: & blattaria: & lemonia & quaeq; folio: & dauco: & persolata: & arctio: & cyclamino: & peucedano. CA. IX.

Argemonia quoq; radice eius denarii pōdere in uini cyathis tribus potat;. Plura de ea cōuēit dici ceterisq; q̄ primū noiabunt. In eo autē genere medēdi primū conuenit: quāq; nosari: in quo maxie ualebit. Folia habet anemonae aequalia diuisa apii mō: caput in cauliculo papaueris siluestris: itē radicem. Succū croci colore acrē & acutū. Nascit; & in aruis apud nos. Nostri tria genera eius faciunt: & id demū pbant cuius radix thus redoleat. Agaricon ut fungus nascit; in arboribus circa bosphorū: colore candido. Dat; obolis q̄ttuor contritū cū binis cyathis aceti multū. Id q; in gallatia nascit; infirmius habet. Praeterea mas spissior amariorq;. Hic & capitis dolores facit. Foemina solutior in initio gustus dulcis: mox i amaritudinē trāsit. Echyos utriusq; generis pulegio similis. Foliis coronata: drachmis duabus ex uini cyathis q̄ttuor dat;. Itē altera quae lanugie distinguit; spinosa: cui & capitula uiperae similia sunt haec ex uino & aceto. Quidā arcion p̄notatam uocant: cuius folio nullum est latius: grandes lapas ferentem. Huius radicē decoctam ex aceto dant potui. Hyoscyamū contusum cum foliis ex uino datur peculiariter cōtra aspidas. Nulla tamē romanae nobilitatis plus habet q; hierabotanē. Aliqui paristireon: nostri uerbenacā uocat;. Haec est quā legatos ferre ad hostes indicauimus. Hac louis mensa uertit;. Domus purgatur: lustraturq;. Genera eius duo sunt. Foliosa quā foeminā putant. Mas rarioribus foliis. Ramuli utriusq; plures: tenues: cubitales: angulosi. Folia minora q; quercus: angustioraq; diuisuris maioribus: colos glaucus: radice longa: tenuis. Nascitur ubiq; in planis aquosis. Quidā non distinguunt: sed unū oīno genus faciūt: quoniā utraq; eisdē effectus habeat. Vtraq; fortiunt; galli: & p̄cinūt respōsa. Sed magni utiq; circa hanc insaniunt. Hac punctos impetrare quae uelint: febres abigere: amicitias conciliare: nulliq; non morbo mederi. Colligi circa canis ortū debere: ita ut ne luna aut sol conspiciat; fauis ante & melle terrae ad p̄amentū datis. Circumscrip̄ta ferro effodi sinistra manu: & in sublime tolli. Siccarī in umbra separatim: folia: caulem: radicē. Aiuntq; si aqua spargat; tricliniū: qua maduerit: laetiores conuictus fieri. Aduersus serpentes cōteritur ex uino. Est ei similis uerbasco haerba: quae saepe fallit p̄ ea capta: foliis minus cādidiis: cauliculis pluribus: flore luteo. Hac abiecta blattas i se cōtrahit: ideoq; romae blattae

LIBER

riam uocatur. Lemonium succum lacteum mittit: conrescentem gummi modo humidis locis. Datur denarii pondus in uino. Quinq; folium nulli ignotum est: cum etiam fraga gignendo commendat. Graeci uocant pentapetes siue chamezeleon siue pentaphillon. Cum effodit rubram habet radicem. Haec inarcescens nigrescit & angulosa fit. Nomen a numero foliorum habet. Et ipsa haerba incipit & definit cum uita. Adhibetur & purgandis domibus. Aduersus serpentes bibitur & eius radix quae sparganion uocatur & ex uino albo. Dauci genera quattuor fecit Petronius. Diodotus quae plequi nihil attinet: cum sint differentiae duae. Probatissima in creta mox in achaia & in siccis ubicumque nati: foeniculi similitudine: candidioribus foliis & minoribus hirsutisq;. Caule pedali recto: radice suauissimi gustus & odoris. Hoc genus in saxosis nascitur meridiana. Reliqua genera ubique nascuntur terrenis collibus limitibusq; nec nisi pingui solo: foliis coriandri: caule cubitali: capitibus rotundis: saepe pluribus quam ternis radice lignosa: sed cum inaruerit superuacua. Semen eius cymino simile: prioris milio albu acre odoratum oibus & feruens. Secundum priore uehementius est: ideoque parce summi debet. Si iam maxime tertium genus facere libeat est simile staphylino: quod pastinacae erraticam appellat: semine oblongo: radice dulci. Oia haec & hyeme & aestate sunt intacta quod drupedi nisi post abortus. Ex aliis usus seminis. Ex creta radice & magis ad serpentes est. Bibitur e uino drachma una. Datur & quod drupedibus percussis. Therionarca alia quam magica & in nostro orbe nascitur: fruticosa: foliis sub uiridibus: flore roseo. Serpentes necat cuiusque admota fuerit. Et haec temporis affert. Perfoliatam quam nemo ignorat graeci uero arcion uocant folia habet maiora etiam cucurbitis & hirsutiora nigrioraq; & crassiora: radicem albam & grandem. Haec ex uino bibitur denariorum duum pondere. Item cyclaminum radix contra serpentes omnes. Folia habet maiora quam hedera nigriora & tenuiora sine angulis in quibus albicat maculae. Caule exiguo inani: floribus purpureis: radice lata: ut rapum uideri possit: cortice nigro. Nascitur in umbrosis. A nostris tuber terrae uocatur. In oibus serena domibus. Si uegetus est ubi fata sit nihil nocere mala medicamenta Amuletum uocant: narrantque ea ebrietate representari. Addita in uinum & radice & siccata scyllae modo confecta reponitur: decoquiturque eadem ad crassitudinem mellis. Suum tamen uenenum inest ei: traduntque si praegnans radicem transgrediat: abortum fieri. Est & altera cyclaminos cognomine cisanthemus geniculatis caulibus superuacua a priore distans circa arbores se uoluens acinis hederae: sed mollibus. Flore candido: specioso: radice superuacua. Acini tantum in usu: gustu acris: sed leti. Siccantur in umbra: rursusque diuiduntur in pastillos. Mihi & tertia cyclaminos demonstrata est: cognomine chamecissos uno omni folio: radice ramo: sa: qua pisces necantur. Sed inter primas celebrat peucedanum: laudatissimum in sardoniam: mox samothrace. Caulis est ei tenuis: longus: foeniculo similis: iuxta terram foliosus: radice nigra: crassa graui odore: succo: sa. Gignitur in montibus opacis. Foditur exitu autumnii. Placet tenerrimae & altissimae radices. Haec conciduntur in quaternos digytos ossibus cultellis: funduntque succum in umbra capite prius & naribus rosaceo punctis: ne uertigo sentiat. Et alius succus inuenitur caulibus adhaerens incisusque manat. Probat crassitudine mellea: colore ruffo: odore suauiter graui feruens gustu. Et hic in usu & radix: & decoctum eius pluribus medicamentis. Succo tamen efficacissimo quod resolutur a maris amygdalis aut ruta. Bibiturque contra serpentes & ex oleo punctos tuetur. Ebusi quoque quem nemo ignorat: fumo fugat serpentes. Priuatim aduersus scorpionibus polymoniae radix uel alligata ratum. Item phalangio ac ceteris minoribus ueneratis. Scorpionibus aristolochia agaricum obolis quattuor in uino mixti cyathis totidem. Verbenaca & phalangiotum uino aut posca. Item quinq; folium daucum. Verbascum graeci plomon uocant. Genera habet prima duo. Album in quo mas intelligitur. Alterum nigrum: in quo foemina. Tertium genus non nisi in siluis inuenitur. Sunt folia brassicae latiora: pilosa: caulis erectus: cubitali amplior. Semen nigrum inutile. Radix una crassitudine digyti. Nascuntur & in caestribus. Siluestri folia elelisphaci: alta: ramis lignosis. Sunt & plomides duae hirsutae: rotundis foliis: humiles. Tertia lignitum uocatur. Ab aliis autem thryalis foliis ternis aut cum plurimum quaternis crassis pinguibusque: ad lucernae lumina aptis. Aiuunt foliis eius quam foemina diximus: sicis omni non putrescere. Distingui genera haec pene superuacuum est: cum sint oia eiusdem effectus. Contra scorpiones bibitur radix cum ruta ex aqua: magna amaritudine: sed effectu pari. Telegonon herba ab aliis scorpionum uocatur propter similitudinem radice: cuius tactu moriuntur scorpiones. Itaque contra eorum ictus bibitur. Scorpionem mortuum si quis helleboro candido linat: reuiuiscere aiunt. Telegonon omnem quod drupedem necat imposita ueredis radice. Folio quidem intra eundem diem quod est simile cyclomina: ipsa geniculata nascitur in opacis. Scorpionibus aduersatur & betonicae succus ac plantaginis. Sunt & ramis uenena rubetis maxime: uidimusque pnyllos in certamine patinis cades factas admittentes ociose etiam quam iaspidum pernice. Auxilia eis phrynon in uino pota. Alii qui neurada appellat: alii poterion floribus paruis: radicibus multis neruosis bene olentibus. Item alisma quam alii damasanion: alii lyron appellat. Folia ei plantaginis nisi angustiora essent: & magis laciniosa: couexaque in terram. Alias est uenosa similiter. Caule simplici & tenui: cubitali: capite thyrsi: radicibus densis: tenuibus: ut ueratri nigri: acris: odoratis: pinguis. Nascitur in aquosis. Alterum genus eiusdem in siluis nigrius maioribus foliis. Usus in radice utrisque aduersus ranas & lepores marinos drachmae pondere in uino potum. Lepori marino aduersatur & cyclaminos. Veneni uim canis quoque rabidi morsus habent: contra quos erit cynorhodon: de quo diximus. Plantago ad omnes bestiarum morsus: pota atque illita prodest. Betonica ex mero ueteri. Peristereos uocatur caule alto foliato cacumine in alios: caules se spargens: columbis admodum familiaris. Unde & nomen. Hanc habentes negat latrari a canibus. Proxima ab his malis uenena sunt quae sibi metipsis hoies excogitant. Contra haec oia: magicaque artes erit primum illud Homericum moly. Dein mithridatis & scordotis & centaurium. Pota oia mala medicamenta exigit per aluum. Betonicae semen in mulso aut passo uel farinae drachma in uini ueteris cyathis, iiii, uomere cogedi atque iterum bibere: iis quae quotidie gustent

VIGESIMVSQVINTVS

eam nulla nocitura mala medicamēta tradunt. Poto ueneno aristolochia subuenit eadem mensura qua cōtra serpētes. Quinquefolii succus. Agaricū postq̄ uomuerit denarii pōdere ex aqua mulsæ cyathis tribus. Anthyrthinō uocat siue pharnarimō siue lychnis agria similis aparinæ radice nulla flore hyacinthi semine uitulinarū. Ex hoc punctos uenustiores fieri: nec ullo malo medicamēto lædi posse aut ueneno siq̄ in brachiali habeat: arbitratur magi. Similiter eā quā eup'eam uocat: traduntq̄ ea punctos cōmendatoris esse simæ. Artemisiā quoq̄ secum habentibus negat nocere mala medicamēta bestiaue ullam: ne solē quidē. Bibit & hæc ex uino aduersus opiū. Alligata priuatim potens tradit: potaue aduersus ranas. Pericarpū bulbi genus ē. Duæ eius spēs: cortice rubro alteq̄: alteq̄ nigro papaueri simile. Sed uis maior q̄ priori: utriq̄ aut exalfaciēdo. Iō cōtra danē cōtra quā & thus & panaces & chironiū p̄cipue. Hoc uero & cōtra fūgos. Vegz & generati mēbratiq̄ singulis corpōz morbis remedia subtexemus. Orsi a capite. Alopecias emēdat nymphæ & cicuræ radix: si una tritæ illinantur. Polythricha distat a callitricha q̄ iuncos albos habet & folia plura maioraq̄. Frutice quoq̄ maior est: & defluentē capillū cōfirmat: & densat. Itē lingulaca circa fontes nascēs: cuius radix admixta cōbusta teritur cū adipe suis nigra: id quoq̄ ex cip' ut eius sit suis: quæ nunq̄ pepit. Sol deide plurimū confert illitæ. Similis usus est cyclamini radice. Pruriginē ueratri radix tollit in oleo decocta uel in aq̄. Capitis dolori medet panacis olium genegz radix in oleo cōtrita. Aristolochia & hiberis adalligata hora: uel diutius si pati possit comitante balnei usu. Medetur & daucū. Purgat aut cyclaminos cū melle i nares addita: & ulcera capitis sanat illita. Medet & peristereos. Calcallia siue leontice uocat semen margaritis minutis simile dependēs iter folia grādia in montibus sere. Huius grana. xv. in oleo maceratur: atq̄ ita aduerso capillo caput ungitur. Fit & ex callitriche sternutamentū. Folia sunt lēticulæ similia. Caules iuncis tenuissimis: radice minima. Nascit in opacis & humidis: gustatu feruens. Hysopū in oleo cōtritum phthiriasi resistit & prurigini in capite. Est aut optimū cilicū e tauro mōte. Dein pamphylū: & smyrnæū. Stomacho contrariū. Purgat cū fico sumptū per inferna: cū melle uomitōibus. Putat & serpentū ictibus aduersari tritū cum melle & sale & cumino. Lōchitis nō (ut pleriq̄ existimauerunt) eadē est quæ & xiphion: aut phasganion q̄q̄ cuspidi similis semine. Habet. n. folia porri rubētia ad radicē & pluraq̄ in caule capitula p̄sonis comicis similia paruā exerentibus linguā radicibus plongis. Nascitur in sitiētibus. E diuerso xiphion & phasganion in humidis: cum primū exit: gladii p̄bet speciē caule duū cubitogz: radice ad nucis auellanae figuram fimbriata: quā effodi ante menses oportet: ficcari in umbra. Superior pars eius cū thure trita æquo pōdere admixto uino: ossa fracta e capite extrahit: aut si qd in corpore suppurat: uel si calcata sunt ossa. Serpētes eadē contra uenena efficax. Caput in dolore ueratio in oleo uel rosaceo decocto tritogz ungi cōuenit. Peucedano ex oleo uel rosaceo & aceto Tepidū hoc pdest & doloribus qui plerūq̄ ex dimidia parte capitis sentiunt: & uertigini. Perungit & radice eius sudoris causa eliciēdi. quoniā caustica uis ei est. Psyllion alii cynoides: alii chrisalion: alii sicelion: alii cynomyian appellat: radice tenui: supuacua: farmetosum: fabæ granis i cacumibus: foliis coronopodi nō dissimilibus: semine aut pulici: unde & nomē hoc in baccis. Ipsa hærbā i uineis inuenit. Vis ei ad refrigerandū & discutiēdū ingēs. Semē in usu. Frōti imponit i dolore & tēporibus: ex aceto & rosaceo: aut posca. Ad cætera illinit acetabuli mēsurā sextario aquæ dēfat ac cōtrahit. Tūc terere oportet: & crassitudinē illinere cuiūq̄ dolori & collectiōi inflāmationiq̄. Et uulneribus capitis aristolochia: fracta extrahens ossa: & in alia qdem parte corporis: sed maxime e capite. Similiter p̄lystolochia.

De thysellio: & cetaurea: & chelidonia: & panace: & hyosciamo: & euphorbio. CA. X.

Hysellū non dissimile apio. Huius radix cōmanducata purgat capitis pituitas. Oculogz aciem centaurio maiore putant adiuuari: si addita aqua foueantur. Succo uero minoris cū melle culices nubeculas obscuritatē discuti: cicatrices extenuari. Albugines quidē etiā iumentogz sideriæ. Iam chelidonia supradictis oibus mire medet. Panacis radicē cū polēta epiphoris imponit. Hyoscya mi semen bibunt obolo tantūdem meconii adiciētis: uinumq̄ ad epiphoras inhibendas. Adungit & gentianæ succū: quem collyriis acrioribus pro meconio miscent. Facit claritatē & euphorbiū in unctis. Instillat plantagini succus lippitudini. Caligines aristolochia discuti. Iberis adalligata capiti cū quinq̄ folio epiphoras: & si qua i oculis uitia sunt: emēdat. Verbasū epiphoris imponitur. Peristereos ex rosaceo uel aceto: Ad hypochysis & caliginem cyclaminon in pastillos diluunt. Peucedani succū ut diximus ad claritatem & caligines cum meconio & rosaceo. Psyllion illitum fronti epiphoras suspendit.

De anagallide siue acoro: & mādragora: siue circolo: & cicuta: & cremno agrio: & molibdena: & capno: & alia: & acoro: & iride: & cotiledo: & aizoo: & andrachne: & erigero: & de ephero: & de labro Veneris: & de ramiculo medicina: & de oris uitis. CA. XI.

Nagallida aliq̄ corcoron uocant. Duo genera eius. Mas flore phœniceo: foemina ceruleo: nō altiores palmo: frutice tenero: foliis pusillis: rotūdis: in terra iacētibus: nascunt in hortis & aquosis. Prior floret cerulea. Vtriusq̄ succus oculogz caliginē discuti cū melle: & ex ictu eruorē & argema rubens: magis cum attico melle inunctis. Pupillas dilatat: & ideo hoc inungunt ante qbus paracentesis fit. Iumentogz quoq̄ oculis medentur. Succus caput purgat p̄ nares infusus: ita ut deinde uino colluat. Bitur & contra angues succi drachmā in uino. Mixz q̄ foeminam pecora uitant. At si decepta similitudine (flore. n. tantū distant) degustauere: statim eam quæ asyla uocat in remedio quærunt. Ea a nostris ferus oculus nuncupatur. Præcipiūt aliqui effossuris ante solem ortum priusq̄ quicq̄ aliud loquātur ter salutare eam: tūc sublaram exprimere. Ita p̄cipuas esse uires. De ephorbio satis dictū est: cuius succus lippitudini si tumor erit. Item absinthium cū melle tritum: itēq̄ betonicæ farina cōueniet. Et egilopas sanat

hærba eodem noie quæ in hordeo nascit̃ tritici folio semine contrito cū farina permixta imposita; uel
 succo. Exprimatur hic e caulibus foliisq; prægnantibus dempta spica: & in trimestri farina digerit̃ in pa
 stillos. Aliqui & mandragora utebant̃. Postea abdicatur in hac curatiõe est. Sed epiphoris quod certum
 est medetur: & oculor̃ dolori. Radix tusa cum rosaceo & uino. Nam succus multis oculor̃ medicamē
 tis miscetur. Mandragorã alii circæum uocant. Duo eius genera. Candidus qui & mas: niger quæ scemi
 na existimatur. Angustioribus foliis q̃ lactuca. Hirsutis & caulibus: radicibus binis ternisue nigris foris.
 Intus albis: carnosis: tenerisq; pene cubitalibus. Ferunt mala auellanar̃ nucū magnitudine. Et iis semen
 ceu pyror̃ album. Hoc alii arsen: alii morion: alii hyppoplomon uocāt. Huius folia alba q̃ alterius latio
 ra ut lappati satiuæ. Cauent effossuri cōtrariū uentū. Et tribus circulis ante gladio circūscribunt. Postea
 fodiunt ad occasum spectātes. Succus sit & e malis & e caule deciso cacumine & radice. Punctis apta aut
 decocta utilis hæc uel surculo. Concisa quoq; in orbiculos seruat̃ in uino. Succus nō ubiq; inuenitur: sed
 ubi potest: circa uindemias quærif. Odor grauis ei sed radicis & mali grauior. Mala maturata in umbra
 siccātur. Succus ex iis sole densat̃. Item radicis tusæ: uel in uino nigro aut tertias decoctæ. Folia seruātur
 in muriis efficacius. Alias rotatiū succus pestis est. Sic quoq; noxiæ uires. Grauedinē afferunt etiã olfa
 ctu: q̃q; mala in aliis terris mandantur. Nimio tamen odore obmutescunt ignari. Potu quidē largiore ec
 moriuntur. Vis somnifica pro uiribus bibentium. Media potio cyathi unius. Bibitur & contra serpen
 tes: & ante sectiões unctiõesq; ne sentiantur. Ob hæc satis est aliquibus somnum odore quæsisse. Bibi
 tur & pro helleboro duobus obolis in mulso. Efficacius helleborum ad uomitiões & ad bilem nigram
 extrahendam. Cicuta quoq; uenenū est: publica atheniensium pœna inuisa. Ad multa tamen usus non
 omittendi. Semē habet noxium. Caulis autē est uiridis: & urit plerūq; ut in platanis. Lenis hic & genicu
 latus ut calami nigricans. Altior sæpe binis cubitis: in cacuminibus ramosus. Folia coriandri tenuiora:
 graui odoratu. Semen aniso crassius: radice concaua nullius usus. Semini & foliis refrigeratoria uis. quæ
 si enecat: incipiūt algere ab extremitatibus corporis. Remedium est: prius q̃ perueniat ad uitalia: uini na
 tura excafactoria. Sed in uino pota irremediabilis existimat̃. Succus exprimit̃ foliis floribusq;: tūc enim
 maxime tēpestius est & melior. Semine trito exp̃ssus & sole densatus in pastillos necat: sanguinē expil
 lando. Hæc altera uis. Et ideo sic necator̃ maculæ in corporibus apparent. Ad dissoluenda medicamēta
 utunt̃ illo pro aqua. Fit ex eo ad refrigerandū stomachum malagma. Præcipuus tamē est ad cohibēdas
 epiphoras æstiuas oculorūq; dolores sedandos circūlitum. Miscet̃ collyriis. Et alios oēs rheumatismos
 cohibet. Folia quoq; tumore oēm doloremq; & epiphoras sedant. Anaxilaus auctor est mammas a uis
 ginitate illitas semper esse staturas. Quod certum est: lac puerperar̃ mammas imposita extinguit: Vener
 remq; restibus circa pubertatem illita. Remedia liberationi qbus bibenda censet̃: nō equidem præcipi
 mus. Maxima uis terræ parthor̃: mox laconicæ: creticæ: asiaticæ. In græcia uero megaricæ: deinde attri
 cæ. Cremnos agrios gremias tollit oculorum impositus: tumorem quoq; polenta addita. Nascit̃ uulgo
 molibdena: id est plumbago etiã in aruo: folio lappati: crassa radice hispida. Hæc cōmanducata: si oculis
 subinde religatur: plūbum quod est genus uitii: ex oculis tollit. Capnos prima quã pedes gallinaceos uo
 cant: nascens in parietinis: & sæpius ramis tenuissimis sparsisq;: flore purpureo uiridis: succo caliginē di
 scutit. Itaq; in medicamento oculor̃ additur. Similis & nomine & effectu alia est capnos fruticosa p̃ter
 nera foliis coriandri: cineracei coloris: flore purpureo. Nascit̃ in hortis & segetibus hordeaceis. Claritatē
 facit inunctis oculis delachrymationēq; ceu fumus: unde nomen accepit. Eadē euulsa palpebras renasci
 phibet. Acoron iridis folia habet angustiora tantū & lōgiore pediculo: radices nigras: minusq; uenosas.
 Cætero & has similes iridis: gustu acres: odore nō ingratas: rustu faciles. Optimæ pōticæ: dein galaticæ
 mox creticæ. Sed priæ i cholchide iuxta phasin amnē: & ubicūq; i aquosis. Recētibus uirus maius q̃ uer
 tustis. Creticæ cādidiore ponticis. Siccant̃ utribus in umbra digyalibus frustis. Necnō inueniunt̃ qui
 oxymyrsine radicē acoron uocāt. Ideoq; quidam hanc acron agrion uocare malunt. Vis ei ad calfaciendū
 extenuandūq; efficax contra suffusiones & caligines oculor̃ succo eiusdem potio: contraq; serpentes. Co
 rylydon paruula hærba cauliculo tenero: pusillo pingui folio: & coxendices. Nascitur i maritimis petrō
 sisq; uiridis: radice oliuæ modo rotunda. Oculis medetur succo. Est aliud genus eiusdem sordidis foliis:
 latioribus: densioribusq; circa radicem uelut oculum cingentibus: asperrimi gustus: longiore caule: sed
 p̃gracili. Usus eius ad eadē q̃ iridis. Aizoi duo genera: maius in fictilibus uasculis serit̃: qd̃ aliq; bupthal
 mon uocāt: alii zophthalmō alii erogēneton: qd̃ amatoris cōueniat. Alii hypogeson: quoniã in suggrun
 dis fere nascit̃. Sunt q; ambrosiã potius uocant: & qui amerimnon. Itali sedū magnū: aut oculū: aut dygi
 ællū. Alteq; minusculū: qd̃ eritheles uocant: alii tritheles: quia ter floreat: alii chrysotheles: alii isoetes.
 Sed alii itali sedum: alii aizoum. Vtrūq; quoniã uireat semper. Aliqui semper uiuum. Maius cubiti alti
 tudinē excedit crassitudine plusq; pollicari. Aliud in cacumie linguæ simile carnosum. pingue: largo suc
 co: latitudine pollicari. Alia in terram conuexa: alia stantia: ita ut ambitu effigiem imitetur oculi. Quod
 minus est: in muris parietinisq; nascit̃: & tegulis. Fruticosum a radice: & sursum usq; ad cacumen. Foliis
 angustis munocratis: succosis: palmo alto caule: radix iutilis. Huic similis ē: quã græci andrachnen agriã
 uocant. Itali illecebrã pusillis latioribus foliis & breuiori cacumine. Nascitur in petris: & colligitur cibi
 causa. Oium harum uis eadem: perfrigerare & astringere. Medetur epiphoris folia imposita: uel succus
 inunctus. Purgant enim ulcera oculorum expletq;: & ad cicatricem perducunt palpebras deglutinant.
 Eadem capitis doloribus medentur: succo uel folio tēporibus illitis. Aduersantur phalangiorum ictri
 bus. Aconito uero maius aizoum p̃cipue. A scorpionibus quoque ferri id habentem negant. Medentur

VIGESIMVSSEXTVS

& aurium dolori. Item succus hyofcyami modice. Item achileæ: & minori centaureæ: & plantaginis peucedani cum rosaceo & meconio. Acori succus cum rosa. Ois autē strigili calefactus infundit. Cotyledon ē infundit purulentis cū medulla ceruina calefacta. Ebuli radices tritæ & succus linteo colatus: mox in sole densatus & cū opus est rosaceo dilutus & calefactus parotidas. Verbenaca quoq; itē plantago sanat: itē sideritis cū axungia ueteri. Nariū ozenas emēdat aristolochia cū cypero. Dentibus remedio sunt ppanicis radix cōmanducata: p̄cipue chironiæ: itē collutis succo. Radix hyofcyami ex aceto māducata. Itē polymoniæ cōmanducant: & plātaginis radices: aut colluūtur in aceto decoctæ succo. Et folia sunt utilia. Vel si sanguine gingiuæ putrescant: uel semen eiusdē apostemata & collectiōes gingiuarum sanat. Et aristolochia gingiuas dentefue confirmat. Verbenaca cum radice manducata & decoctæ ex uino aut aceto succus collutus. Itē gnquefolii radices decoctæ ad tertias uino aut aceto. Prius uero q̄ decoquat aqua marina aut salsa lauant. Decoctū diu tenēdū in ore. Quidā cinere gnquefolii fricare malunt. Et uerbasci radix decoquitur in uino ad colluendos dētes. Et hyfopo colluūtur: & peucedani succo cū meconio uel radicū anagallidis magis fœminæ succo: ab altera nare quā doleat infuso. Erigeron a græcis: quæ a nostris uocat senecio. Hæc si ferro circūscriptā effodiat aliq; tangatq; ea dentē & alternis ter despuat ac reponat in eundē locū: ita ut uiuat hærbæ: aiūt dentē eū postea non dolitug. Hærbæ est therislagū specie & mollitia: cauliculis subrubicūdis. Nascitur & ī tegulis & ī muris. Nomē hoc græci dederunt: quia uere cauescit. Caput eius numerosa diuiditur lanugine: qualis est spinæ inter diuisuras exeūte. Quare eam Callichimachus acanthida appellat: alii pappum. Nec deinde græcis de ea cōstat. Alii erucae foliis esse dixerunt: alii roboris: sed minoribus multo. Radice alii superuacua: alii neruis utili: alii potu strāgulante. E diuerso quidā regio morbo cum uino dederunt. Et contra omnia uescicæ uitia. Item cordis & iocineris. Renibus extrahere harenam dixerunt. Ischiadicis drachmam cum oxymellite ab ambulatiōe p̄pinauere. Torminibus quoq; in passo utilissimā: p̄cordiis etiā: cibo ex aceto eam p̄dicantes ferentēq; in hortis. Nec de fuere q̄ & alterum genus facerent. Nec quale esset demonstrarent contra serpentes in aqua bibendā edēdamq; comitialibus dantes. Nos eam romanis experimentis p̄ usus digerrimus. Lanugo eius cum croco & exiguo aquæ frigidæ trita illinit epiphoris. Tosta cum mica salis strumis. Ephemeron folia habet Lili: sed minora: caulem parē: florem cæruleum: semen superuacuum: radicē unā digyali crassitudine: dentibus p̄cipuam concisam in aceto: decoctamq; ut tepido colluātur. Et ipsa ē radix mobiles sistit. Causis & exelis imprimitur. Chelidoniæ radix ex aceto trita continet ore. Erosis ueratrū nigrū iponit. Mobiles dentes utralibet decocta in aceto firmant. Labrū uenerē uocant in flumine nascētē. Est ei uer miculus quod circa dentes ligat: aut causis dentiū cæra includitur. Cauendū ne euulsa hærbæ terrā tāgat. Ranūculum uocamus quā græci uatrachion. Genera eius quattuor. Vnū pinguioribus q̄ coriandri foliis: & ad latitudinē maluæ accedētibus: colore liuido: caule albo: gracili: & radice alba. Nascitur in limitibus humidis & opacis. Alterum foliosius pluribus folioq; incisuris: altis caulibus. Tertiū minimū est: graui odore: flore aureo. Quartū simile huic flore luteo. Oibus uis caustica si cruda folia iponant: pustulasq; ut ignis faciūt. Ideo & lepras & psoras utuntur & ad tollenda stigmata. Causticisq; oibus miscent. Alopecuris iponunt: celeriter remouentes. Radix in dolore cōmanducata diutius rūpit dentes. Eadē sicca cōcisa sternutamentum facit. Nostri hærbarii strumeam uocant: quoniam medetur strumis & panis parte in fumo suspensi. Creduntq; ea rursus sata rebellare quæ curauerint uitia. Quo celere & plantagine utuntur. Oris ulcera intus succus plantaginis emēdat & folia radicesq; cōmāducata: uel si reumatismo laboret os. Ulcera fetoremq; quinquefoliū. Ulcera psyllium. Cōposita quoq; ad fetorem uel maxime pudendum uitium trademus. Ergo folia myrti & lentisci pari pōdere gallæ syriacæ dimidiū pōdus simul terere in uino uetusto sparsa mādere matutino optimū est. Vel hederæ baccas cū casia & myrrha pari pōdere ex uino. Naribus utilissimū est dracōiī semē corticū ex melle: et si carcinomata ī iis sunt. Sugillata hyfopo emēdant. Stigmata in facie mādragora illita delet.

CAIPLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXVI. PROHEMIVM

Reliquæ per morboꝝ genera medicinæ: & de nouis morbis: & de lichene quid sit: & quando primum in italia cœperint: & de carbūculo: & de elephantiasi: & colo. CA. I.

ENTIT ET FACIES HOMINVM NOVOS OMNIQVE AEUO priore incognitos non italia modo: uerum etiam uniuersæ prope europa morbos. Tunc quoq; nec tota italia nec per illyricum galliasue aut hispanias magnopere uagatos: aut alibi q̄ romæ circaq; sine dolore quidem ullo: aut sine pernicie uitæ: sed tanta fœditate ut quæcunq; mors p̄æferenda esset. Grauisimū ex iis lichenas appellauere græco nomine: latie quoniā a mento fere oriēba: ut ioculari primum lasciuia: ut est procrax natura multorum in alienis miseris. Mox & usurpato uocabulo mentagram: occupantem multis & fructus: totosq; utiq; uultus oculis tantum ī unibus: descendentem uero & in colla pectusq; ac manus fœdo cutis fursure. Non fuerat hæc lues apud maiores patresq; nostros. Et primum Tiberii Claudii Cæsaris principatu medio irrepit in italia quodam Persino equite ro-

LIBER

mano quaestorio scriba cum in asia apparuisset: inde contagionem eius importante. Ne sensere id malū foeminae aut seruitia: plebesq; humilis & media: sed pceres ueloci trāsitu osculi: maxime fediore multo: qui perpeti medicinam tolerauerant cicatrice q̄ morbo. Causticis naq; curabat: nec nisi usq; in ossa corpus exustu esset non rebellante tedio. Adueneruntq; ex aegypto genitrice taliū uitio: medici hāc solā operā afferentes magna sua p̄da. Siquidē certū est Maniliū Cornutū ex p̄toris legatū agranicae puīciae sefertia, cc. elocasse in eo morbo ad curandū sese. Acciditq; saepius: ut noua contra genera morboꝝ gregatim sentirent. Quo mirabilius qd̄ p̄dest reperiri: aliqua gigni repente uitia terrarū in parte certas certisq; mēbris hominū: uel aetatibus: aut etiā fortunis tanq̄ malo eligēte: hāc ī pueris: grassari: illa ī adultis: hāc proceres sentire: illa pauperes. L. Paulo. Q. Martio cēforibus primū in italia carbunculum uenisse: annalibus cōscriptum est peculiare narbonensis puīciae malum: quo duo cōsulares obiēre: condentibus hāc nobis. Eodē anno Iulius Rufus: & Q. Locanius Bassus: ille medicorum inscitia seclusus: hic uero pollice leuā manus euulso acu ab semetipso tam paruo uulnere ut uix cerni posset. Nascitur in oculis tiffimis corpore partibus: & plerūq; sub lingua duricia rubens uariis modis: sed nigricans capite alias liuida corpus intendens neq; intumescens: sine dolore: sine pruritu: sine alio q̄ somni indicio: quo grauatos in triduo aufert. aliquādo & horrorem afferens: circūq; pustulas paruas: rariū feriens stomachum. Faucesq; cum inuaserit ocissime exanimans. Diximus elephantiasin ante Pompeii magni aetatem non accidisse in italia: & ipsam a facie saepius incipientem. In nare prima ueluti lenticula mox inualescente p̄ totum corpus maculosa uariis coloribus & inaequali cute alibi crassa: alibi tenui dura ceu scabie asperas ad postea uero nigrescente: & ad ossa carnes apprimēte intumescētibus digytis in pedibus manibusq;. Aegypti peculiare hoc malum: & cum in reges incidisset: populis funebre. Quippe in balneis folia tēperabantur humano sanguine ad medicinā ea. Et hic qdē morbus in italia celeriter restinctus est: sicut & ille quē gemursam appellauere prisca inter digytos pedū nascētē etiā nomine oblitterato. Id ipsum mirabile: alios desinere in nobis morbos: alios durare: sicuti colū, Tiberi Caesaris principatū irrepsit id malū. Nec quisq; prior ip̄atore ip̄o sensit: magna ciuitatis ambage cū edicto eius excusantis ualitudinē legeret nomen incognitum. Quid hoc esse dicemus: aut q̄s deorum iras? Parum. n. erant hoī cetera morborū genera: cū supra. cc. eēt: nisi ēt noua tēmerēt. Neq; ip̄i hoīes pauciora sibi opere suo negocia ip̄ortāt. Hāc ap̄d prisca erat q̄ memoramus remedia medicinā ip̄a quodā mō regē natura faciēte & diu fuere.

Laus Hippocratis.

CA. II.

Ippocratis certe qui primus medendi praēcepta clarissime condidit: referta hābarum mentione inuenimus uolumina. Nec minus Dioclis Caristi qui secundus aetate famaꝝ extitit. Item Praxagore & Chryssippi: ac deinde Erasistrati. Erophilo quidem q̄q̄ subtilioris iēctae conditor ante omnes celebratam rationē eam paulatim usu efficacissimo rerum omnium magistro peculiariter utiq; medicinā ad uerba garrulitatēq; descēdente. Sedere naq; in iis scholis auditioi occupatum gratius erat: q̄ ire per solitudines: & quāerere hābas alias aliis diebus anni.

De noua medicina & Asclepiade medico: & qua rōne ueterē medicinā mutauerit.

CA. III.

Vrabat tamen antiquitas firma: magnaq; confessā rei uindicabat reliquias: donec Asclepiades aetate magni Pompeii rhetoricae magister: nec satis ī ea arte quaestuosus ut ad alia saggacis ingenii huc se repente conuertit: atq; ut necesse erat homini q̄ nec id egisset: nec remedia nosset oculis usq; percipiēda torrenti ac meditata quortidie oratione blandiens: omnia abdicauit: totāq; medicinam ad casum reuocando coniecturam fecit. Quinq; res maxime cōmunium auxiliōꝝ professus. Abstinentiam cibi: alias uini: frictionem corporis: ambulationem: gestatiōesq; cum unusquisq; semetipsum sibi praestare posset intelligere. Fauentibus cunctis iēssent uera: quae facillima erant: uniuersum prope humanum genus circūegit in se: nō alio modo q̄ si cāelo emissus aduenisset. Trahebat: praeterea mentes artificioso uino promittendo aegris dando tempestiue tum frigidam aquam. Et quoniam causas morborum prior scutari. Herophilus instituerat: uini rationem illustrauerat Cleophantus apud prisca: ipse cognominari se frigidam dando praeferebat & ut auctor est. M. Varro: alia quoq; blandimenta excogitabat in suspendēdo lectulos: quorum iactatu aut morbos extenuaret. aut somnos alliceret: ita balneas auidissima hominum cupidine instituendo: & alia multa dictu grata atq; iucunda magna auctoritate nec minore fama: cum occurrisset ignoto funeri: relato homine abrogo atque seruato: ne quis leuibus momentis tantam conuersionem factam existimet. Id solum possumus indignari unum hominem e leuissima gente sine opibus ullis orsum uectigalis sui causa repente leges salutis humano generi dedisse: quas tamen postea abrogauere multi. Asclepiadem uero adiuuere multi: quorum cura nimis anxia & rudi aut obruendi aegros ueste sudoresq; omni modo ciendi. Nūc corpora ad ignes torrendo: soleue assidue quāerendo in urbe umbrosa: immo uero tota italia imperatrice tum primū pensili balnearum usu ad infinitum blandiente. Praeterea in quibusdam morbis medendi cruciatus detraxit: ut anginis quas curabant in fauces organo demissa. Damnauit merito & uomitiones tunc supra modum frequentes. Arguit & medicamentorum potus stomacho inimicos: quod est magna ex parte uetitum. Itaq; nos in primis quae sunt stomacho utilia signemus.

Irrisio magicae artis & de lichene: & tapfia.

CA. IIII.

Vper omnia adiuuere eum magicae uanitates: in tantū euectae ut abrogare hābis fidem cunctis possent. Aethiopide hāba amnes ac stagna sicari coniectu. Tactu clausa omnia aperiari. Achemenide coniecta in aciem hostium trepidare agmina: ac terga uertere. Latacen dari

VIGESIMVSSEXTVS

solitam a perſage rege legatis: ut quocunq; ueniſſent omnium rerum copia abundarent: ac multa ſimi-
lia. Vbi nam iſtae fuere: cum cimbri teutoniq; terribili Marte ulularent: aut cum Luccullus tot reges
magorum paucis legionibus ſterneret? Cur ue romani duces primam ſemper in bellis rationē cōmer-
tiorum habuere? Cur Hercules Cæſaris miles in pharſalia famem ſentit: ſi abundantia omnis contin-
gere unius hærbae ſœlicitate poterat? Non ſatius fuit Aemilianum Scipionem carthaginiſ portas hær-
ba patefacere: q̄ machinis clauſtra per tot annos quater. Siccentur æthiopide pontinæ paludes: tantūq;
agri suburbanæ reddatur italiæ. Namq; apud eundem Democritum inuenitur cōpoſitio medica: men-
ti: quo pulchri boniq; & fortunati gignantur liberi. Cur nunq; perſarum regi talis eſt dedita. Mirum
eſt profecto hucufq; prouectam crudelitatem antiquorum ſaluberrimis ortam initiis: ſi in ulla re mo-
dum humana ingenia nouiſſent. At qui nos hanc ipſam medicinam ab Aſclepiade repertam ſuo loco
probaturi ceſſemus: euectam ultra magos etiam. Sed hæc eſt omni in re animorum conditio: ut a ne-
ceſſariis orſa primum cuncta uenerint ad nimium. Igitur demonſtratarum priore libro hærbarum re-
liquos effectus dicemus: adiciemusq; quas ratio dictauerit. Sed in lichenis remediis atq; tā ſœdo etiam
malo plura undiq; acerbabimus: q̄q; non paucis iam demonſtratis. Medetur ergo plantago trita.
Quinquefolium. Radix albuſci ex aceto. Ficulni caules aceto decocti. Hibisci radix cum glutino & aceto
acri decocta ad quartas. Deſtricanur etiam pumice. Et rumicis radix trita ex aceto illinitur. Et flos uiſci
cum calce ſubaſtus. Laudatur & tithymalum cum reſina decoctum. Lichen uero hærba his omnibus
præfertur: inde nomine inuento. Nascitur in ſaxoſis folio uno ad radicem lato: caule uno: paruo: longis
foliis dependentibus. Hæc delet & ſtigmata. Teritur cum melle. Eſt aliud genus lichenis petris tantum
adhærens ut muſcus: qui & ipſe illinitur. Hic & ſanguinem ſiſtit uulneribus inſtillatus: & collectiones
illitus. Morbum quoq; regium cum melle ſanat ore illito & lingua. Qui ita curatur: aqua falſa lauari iu-
bentur: ungi oleo amygdalino: hortenſibus abſtinere. Ad lichenas & taptiæ radice utuntur trita cū mel-
le. Anginæ & argemonia medetur ſumpta ex uino. Et hyſopum cum uino decoctum & gargarizatum
Peucedanum cum coagulo uituli marini æquis partibus. Perſonata cum muria & ex oleo trita uel ſub
lingua habita. Itē ſuccus de quinquefolio potus cyathis tribus. Hic & oibus ſautium uitiiſ medetur gar-
garizatus. Verbaſcum priuatim tonſilis in aqua potum.

Ad ſtrumas: & ad dygitos: & ad pectus: & ad tuſſim medicinæ.

CA. V.

Trumis plantago. Chelidonia cum melle & axungia. Quinquefolium. Et radix perſolata. Itē
cum axungia operitur folio ſuo impoſita. Item artemiſia. Radix mandragoræ ex aqua. Sideri-
tis lata folia clauo ſiniſtra manu circumſoſa ad alligatur cuſtodienda ſanatis: ne riuſus ſata diro
hærbariorum ſcelere ut in quibuſdam repellat. Quod & in iis quos artemiſia ſanauerit prædici reperio
Itē in iis planto. Damascōe quæ & caucalis uocatur ſub ſolſtitio collecta iponitur ex aqua cæleſti folium
tritū uel radix cum axungia tuſa: ita ut impoſita folio ſuo operiatur. Sic & ad oēs ceruicis dolores tu-
moreſq; quacunq; in parte: Bellis in pratis nascitur: flore albo aliquatenus rubente. Hæc cū artemiſia il-
latam efficaciorē produunt. Condurdon hærba ſolſtitialis flore rubeo ſuſpēſa in collo cōprimere dicitur
ſtrumas. Itē uerbenaca cū plātagine digytorū uitiiſ oibus: & priuatim pterigiis. Quinquefoliū medetur
pectoris uitiiſ. Vel quod grauiffimū eſt tuſſis: huic medetur panacis radix in uino dulci. Succus hyoſcya-
mi etiam ſanguinem excreantibus. Nidor quoq; accēſi tuſſientibus. Item ſcordotis mixto nauſturtio &
reſina cum melle tuſa arida. Facit & per ſe faciles excreationes. Itē centauium maius & ſanguinē reſiciē-
tibus. Cui uitio & plantaginis ſuccus medetur. Et betonica obolis tribus in aqua contra purulentas: cō-
trag; cruentas excreationes. Perſolata radix drachmæ pōderis cū pineis nucleis. xi. Peucedani ſuccus pe-
ctoris doloribus & acorum ſubuenit. Et ideo antidotis miſceſ. Tuſſi daucum. Itē ſcythiaca hærba. Ea
demū omnibus pectoris uitiiſ tuſſi & purulenta excreantibus obolis tribus in paſſo.

De uerbaſco & chameleuce uel tuſſilagine: & bechchio.

& aquilegia: & ſaluia.

CA. VI.

Otidem obolis bibitur uerbaſcum: cuius flos aureus. Tanta huic uis eſt: ut iumentis etiam nō
tuſſiētibus modo: ſed illa quoq; trahētibus auxiliē potus. Quod & de gentiana repio. Radix
cacaliæ quæ tuſſilago dicitur cōmanducata & in uino madefacta nō tuſſi tātū: ſed & faucibus
prodeſt. Hyſopi quoq; quinq; ramis cū duobus rutæ & ficis tribus decoctis thoracem purgāt. Tuſſim
ſedat bechion: quæ & tuſſilago dicitur. Duo eius genera. Silueſtris ubi nascitur ſub eſſe aquas credunt:
& hoc habent ſignum aquileges. Folia ſunt maiuſcula q̄ hederæ q̄nto: aut ſeptimo: ſubalbida a terra ſu-
perne pallida: ſine caule: ſine flore: ſine ſemine radice tenui. Quidam eandem eſſe bechion & alio nomi-
ne chameleucen putant. Huius aridæ cum radice fumus per arundinem hauſtus aut deuoratus ueterē
ſanare dicitur tuſſim. Sed in ſingulos hauſtus paſſum guſtandū eſt. Altera a quibuſdam ſaluia appellat
ſimilis uerbaſco conteriſ ea & colata calefacit: atq; ita ad tuſſim lateriſq; dolores bibiſ. Contra ſcorpiones
eadem & dracones marinos efficac. Contra ſerpentes quoq; ex oleo perūgi ea pdeſt. Hyſopi faſciculus
cum quadrante mellis decoquitur ad tuſſim.

Ad lateris dolores: & pectoris: ad orthopnoeas ad iocineris dolorem: cordis dolo-
ri pulmoni urinæ tuſſi pectori ulceribus renibus epaticis: ad uomitiones ad
ſingultus pleureticis lateri.

CA. VII.

Ateris & pectoris dolores uerbaſcum cum ruta ex aqua. Betonice farina bibitur ex aqua ca-
lida. Stomachum corroborat ſcordotis ſuccus: centauium: gentiana ex aqua potæ. Plantago

LIBER

autem per se sumpta in cibo cū lente halicæue forbitione. Betonica alias grauis stomacho uitia tamē sanat pota uel foliis cōmanducata. Item aristolochia pota. Agaricum manducatum ficcū ut ex interuallo merum sorbeatur. Nympha heraclea illita. Peucedani succus. Psyllino ardoribus imponitur uel cote/lydon trita cum polenta: uel aizoum. Molon scapo est striato folii mollibus paruis radice quattuor digytos: in aqua extrema alii caput est. Vocatur a quibusdam syron: ex uino stomacho & dispnoeæ medetur: Centaurium maius eligmate. Plantago succo uel cibo. Eetonica tusæ pōdo libra mellis attici semuncia ex aqua calida quottidie bibentibus. Aristolochia uel agaricon obolis ternis ex aqua calida aut lacte asini pota. Cissanthemos ad ortopnoeas bibitur. Item hyfopū. Et asmaticis. Peucedani succus in iocineris doloribus & pectoris laterisq; si febres non sunt. Sanguinē quoq; expuentibus subuenit agaricū uictoriati pōdere tritum & in mulsā quinq; cyathis datum. Idē & amomō facit. Iocineri priuatim teucra bibitur recens drachmis quattuor in poscæ hemina. Betonica drachma una in aqua calida cyathis tribus ad cordis uitia: in frigida cyathis duobus. Quinquefolii succus iocineris & pulmonis uitii: sanguinēq; reiciētib; & cuicūq; sanguinis uitio intus occurrit Iocineri anagalides mire profunt. Capniō hærbam qui edere: bilem p̄ urinam trahunt. Acoron iocineri medef thoraci quoq; & præcordiis. Caucum quæ & ephedra: ab aliis anabasis uocata nascit uentoso fere tractu scandens arbore: & ex ramis p̄pendens folio nullo: cirris numerosa q̄ sunt iunci geniculati: radice pallida. Datur ex uino nigro austero trita ad tussim: suspiria tormina & forbitione facta in quā uinum addi conuenit. Itē gentiana madefacta pridie contrita denarii pōdere in uino cyathis tribus. Geum radículas tenues habet nigras bene olentes Medetur non modo pectoris doloribus aut lateris: sed & cruditates discutit iucūdo sapore. Verbenaca, uero oibus uisceribus medef lateribus pulmonibus iocineribus thoraci. Peculiariter autē pulmonibus & quos ab iis phthisis tētat. Radix uero herbæ cōsiliginis: quā nup̄ inuentā diximus: suū qdē & pecog; oīum remediū p̄sens ē. Pulmonū uitio uel traicta tātū in auicula. Bibi debet ex aq; haberiq; in ore assidue sub lingua. Supficies huius herbæ an sit ī aliquo usu adhuc incertū ē. Renibus p̄dest plātaginis cubus. Betonica potus. Agaricū potum ut in tussi. Tripoliū in maritimis nascit saxis. ubi allidit unda: neq; in mari neq; in sicco folio satis crassiore: palmo alto in mucrone diuiso: radice alba odorata crassa calidi gustus. Datur epaticis in farre cocta: Hæc herba eadem uidet quibusdam quæ poliū de qua suo loco diximus. Syomphana uel cromphena alternis uiridibus roseisq; per caulem foliis ī posca sanguinem reiciētib; medetur. Iocineri autem herba melandryum nascens in segete ac pratis flore albo odorata. Eius cauliculus conteritur ex uino uetere. Item herba chalctum e uineis contrita imponitur. Faciles præstat uomitiones radix betonica hellebori modo quattuor drachmis in passo aut mulso. Hyfopum tritum cum melle utilius præsumpto nasturtio aut irione. Melomonium denarii pondere Est & psyllibus lacteus succus qui densatus in gummi sumitur cum melle supradicto pondere præcipueq; bilem trahit. Rursum sistunt uomitionem cyminum: siluestre: betonica farina sumuntur ex aqua: absterguntq; fastidia: cruditatesque digerunt daucum betonica farina ex aqua mulsā: plantago decocta caulium modo. Singultus hemioniū sedat. Item aristolochia. Suspiria dimenus. Pleuretici & paripneumonici centaurium maius. Item hyfopum bibitur. Pleuretici peucedani succus. Halus autē: quā galli sic uocant: ueneti cotoneā medetur lateri: item renibus conuulsisq; & ruptis. Similis est cunilæ bubulæ cacuminibus thymo dulcis: & sitim sedat: raræ radice alibi albæ. alibi nigræ. Eisdem effectus lateris doloribus habet chamerops: myrteis circa caulē geminis foliis capitibus graculæ rosæ ex uino pota. Ischiadicos dolores & spinæ leuat agaricum potum ut in tussi. Itē & sthocadis aut betonica farina ex aqua mulsā.

De omnibus uitiiis uētis & remediis: & eoq; quæ circa uel intra sunt: & de aluo sistenda uel soluenda. CA. VIII.

Lurimum tamen negotii humano generi aluus exhibet. cuius causa maior pars mortalium uiuit. Alias enim cibos non transmittit: alias non continet: alias non capit: alias non conficit. Eoq; mores uenere: ut homo maxime cibo pereat. Pessimum corporum uas. Instat ut creditor: & sæpius die appellat. Huius gratia præcipue auaritia expetit: huic luxuria condit: huic nauigat ad phasin: huic profunda uada exquirunt. Et nemo uilitatem eius æstimat cōsumationis fœditate. Ergo numerosissima est circa hanc medicinæ opera. Sistit eam scordotis recentis drachma cum uino trita uel decocta pota. Polemonia quoq; & dysentericis ex uino datur. Verbasci radix pota ex aqua duorum digytorum magnitudine. Nymphae heraclia semen cū uino potū. Radix superior exyphio drachmæ pondere ex aceto. Semen plantaginis in uino tritū: uel ipsa ex aceto cocta: aut aqua ex succo eius sumpta. Item cum lenticula cocta: uel aridæ farina inspersa potioni cum papauere tosto & trito. Vel succus infusus aut potus betonica in uino ferro calefacto. Eadem coeliacis in uino austero datur. Is & iberis imponitur ut dictum est. Tenasmo radix nymphae heraclia e uino bibitur. Psyllum ī aqua cum radicibus decoctum. Aizoi succus aluum sistit: & dysenterias & tineas rotundas pellit. Symphytis radix dysenteriam sistit. Item dauci. Aizoum foliis contritis ex uino torminibus resistit. Alcmeæ sicca farina torminibus pota cum uino. Astragalus folia habet longa incisuris multis: obliqua circa radices: caulē. iiii. aut. iiii. foliorum plenos: florem hyacinthi: radices uiolofas: implicatas: rubras: præduras. Nascitur in petrosis: apricis: & iisdem niualibus: sicut pheneo archadia. Vis ei ad spissanda corpora. Aluum sistit radix in uino pota: quo fit ut moueat urinam repercusso liquore: sicut plerag; quæ aluum sistunt. Sanat & dysentericos in uino rubro tusa. Difficile autem tunditur. Eadem gingiuæ suppurationi utilissima est fotu. Colligitur exitu autūni cū folia amiserit. Siccat in umbra. Et ladano sistit aluus utroq;

VIGESIMVSSEXTVS

Quod in segetibus nascitur confuso & cribrato bibitur ex aqua mulsâ: itē nobili e uino. Ledon appellat hærba ex qua ladanum fit in cypro barbâ caprarum adhærescens. Nobilius in arabia. Fit iam et in syria atq; africa: quod taxion uocant. Neruos. n. in arcu circūdatos lanis trahunt adhærescēte roscida lanu/gine. Plura de eo diximus inter unguenta. Hoc grauisimum onere est: durissimum tactu. Plurimū. n. terrâ colligit: cum probeur maxime purum: odoratum: molle: uiride: resinofum. Natura ei molliēdi: ficcandi: coquendi: somnum alliciendi. Cappillum fluētē cohibet: nigriciamq; custodit. Auribus cum hydromellite aut rosaceo infunditur. Furfures cutis & manantia ulcera sale addito sanat. Tussim ueterē cum storace sumptum. Efficacissimum ad ructus. Aluum sistit & chōdris: siue pseudodiētām: hypo/cisthis: orobathiō uel orobache a qbusdā dictum malogranato imaturo similis. Nascit ut diximus sub cistho: unde nomen hoc. Arefacta i umbra sistit aluū ex uino austero nigroq; utraq;. Duo. n. genera eius cādida & ruffa. Vfus in succo spissat: ficcatur. Et ruffa magis stomachi reumatismos emendat. Pota tribus obolis sanguinis excreatiōes. Cum amydon dyfenterias pota & infusa. Item uerbenaca ex aqua data: aut carentibus febre ex uino amineo coclearibus. v. additis in cyathis tribus uini. Lauer quoq; nascens in ri/uis condita & cocta torminibus medet. Potamogeton uero ex uino dyfentericis etiā & cœliacis: similis betæ foliis minoribus tantū hirsutioribusq; paululū supereminens extra aquā peculiariter refrigerant: spissant. Vfus in foliis cruribus uitiosis utilia: & cōtra ulcerum nomas cū melle uel aceto. Castor hęc ali/ter nouerat tenui folio uelut eqnis fetis: thyrso lōgo & leui in aquosis nascentē. Radice sanabat strumas & duritias. Potamogetō aduersat & crocodilis: itaq; secum habent eā q uenant illos. Aluū sistit & achil/lea. Eisdem effectus p̄stat & statice. vii. caulibus ueluti rosæ capita sustinens. Ceratia uno folio radice no/dosa: & magna: in cibo cœliacis & dyfentericis medetur. Leontopodion alii liceoton: alii dorypetrō: alii roruentoron uocant. cuius radix aluum sistit: purgatq; bilem in aqua mulsâ addito pondere denariog; duum. Nascitur in cāpestri & gracili solo. Semen eius potum lymphatica somnia facere dicitur. Lago/pus sistit aluum e uino pota aut in febre ex aqua. Eandem inguini adalligatur in tumore. Nascit in lege/tribus. Multi super oīa laudant ad deploratos dyfentericos quinquefoliū decoctis i lacte radicibus & po/ris: & aristolochiam in uictoriati pondere in cyathis uini tribus. Quæ ex supradictis calida sumentur: hęc candente ferro temperati aptius erit. E diuerso purgat aluum succus cœrauri minoris drachma in hemina aquæ cum exiguo salis & aceti: bilemq; detrahit. Maiore tormina discutuntur. Betonica aluū soluit drachmis quattuor: in hydromelitis cyathis nouē. Item euphorbium uel agariū drachmis dua/bus cum sale modico potum ex aqua aut in mulso obolis tribus. Soluit & cyclaminos ex aqua pota aut balneis subditis. Item chamæcissi balanus. Hysopi manipulus decoctus ad tertias cum sale pituitas tra/hit illitus: uel contritus cum oxymellite & sale. Pellitq; uentris aīalia: Pituitam & bilem detrahit peuce/dani radix. Aluum purgat anacallis ex aqua mulsâ. Item epithymō: q est flos & thymo fatureiæ similis. Differentiaq; hic hærbaceus est: alterius thymi albus. Quidā hypopheon uocat: ac stomacho minus uti/lis. Vomitiōes mouet. Sedat tormina: & inflāmationes discutit. Sumit & ex elimate ad pectoris uitalia cum melle & aliquādo iride. Aluum soluit a quattuor drachmis ad sex cum mellis exiguo salisq; & ace/ri. Quidam aliter opithymum tradunt sine radice nasci tenui similitudine pallioli rubens: ficcari in um/bra. Bibi ex aqua acetabuli mensura. Dimidia detrahare pituitam bilemq;. Aluū leniter soluit & nym/phea in uino austero. Soluit & pygmoconon erucæ foliis crassioribus & acrioribus: radice rotunda: lu/rei coloris: terram olēte caule quadrāgulo modico tenui flore ocimi. Inuenit in saxosis locis. Radix eius in aqua mulsâ. xii. pondere denariog; & aluū & bilem & pituitam exinanit. Semen somnia tumultuosa facit una drachma in uino potum. Et capnos strumam discutit: detrahit bilem polypodion: quam no/stri filiculam uocant: similis. n. est filici. Radix in usu pilosa: coloris intus herbacei: crassitudine digyti mi/nimi: acetabulis cauernosa ceu polyporum cirri sub dulcis: & in petris nascens: aut sub arboribus uetu/rtis. Exprimitur succus aqua madefacta: & ipsa concisa inspergitur oleri & betæ uel maluæ uel falsamē/ro: uel cum pulcicula coquitur ad aluū leuiter soluendam: uel in febre. Detrahit bilem & pituitam. Sto/macum offendit. Aridæ farina indita naribus polypum consumit. Floret: & semen non fert. Scamoniū quoq; dissolutionem facit: bilem detrahit: aluum soluit: præterq; si adiciant aloes drachmæ duæ obo/lis eius duobus. Est autem succus herbæ ab radice ramosæ pinguibus foliis triangulis albis radice cras/sa madida, nauseosa. Nascitur pingui & albo solo. Radix circa canis ortum excauat: ut in ipsa confluat succus: qui sole siccatus digeritur in pastillos. Siccatur & ipsa uel cortex. Laudatur natione colophoniū mysiū priennefē. Specie autem nitidum: & q̄ simillimum taurino glutini fungosum tenuissimis fi/stulis cito liquefcens uirus redolens suminosum linguæ tactu lactescens: q̄ leuissimum cum diluif al/bescens. Hoc euenit & adulterino: quod sit hærbe farina tithymalli marini succo in iudæa fere: quod etiam strangulat sumptum. Deprehēdit gustu Tithymallus enim linguam exalfacit ubi more: nec ante nec postea utile. Dedere & per se ex aqua uel mulsâ & sale quaternis obolis. Sed utilissime cum aloē ita ut incipiente purgatione mulsam bibatur. Fit & decoctum radice in aceto ad crassitudinem mel/lis: quo lepræ illinuntur. Et caput ungitur in dolore cum oleo. Tithymallum nostri hærbam lactariam uocant: alii lactucam caprinam. Narrantq; lacte eius inscripto corpore cum inauerit si cinis insperga/tur apparere litteras: & ita quidam adulteras alloqui malluere: q̄ codicillis. Genera eius multa. Primus cognominatur carachias: q̄ & masculus existimatur: ramis digytali crassitudine rubris rugosis quinq; aut sex cubitali longitudine a radice foliis pendet: in cacuminibus coma iunci. Nascitur in asperis mari/timis. Legitur semē autumno cum coma: siccatum sole tunditur: & reponitur. Succus uero incipiente

LIBER

pomog; lanugine defractis ramulis excipitur farina erui aut fici: ut cum iis arefcat. Quinas autē guttas
 singulis excipi satis est. Traduntq; etiam totiens purgari hydropicos fico sumpta: quod guttas & lactis
 exceperit. Succus cū colligif: ne attingat oculos cauedum est. Fit & foliis tufis priore minus efficax. Fit
 & decoctum e ramis. Est & femen in usu cum melle decoctū ad catapocia soluēdæ alui gratia. Semen &
 dentiū cauis cæra includit. Collūtur & radicis decoctæ uino aut oleo. Illinūt & lichenas succo. Bibuntq;
 eū ut purgent uomitiones: & aluo soluta: alias stomacho inutilē. Trahit pituitā sale adiecto in potu: bilē
 afronitro. Si p aluum purgari libeat in posa. Si uomitione: in passo aut aqua mulsa. Media potius tribus
 obolis cōstat. Ficos a cibo sumpsisse melius ē. Fauces urit leniter. Est. n. tā feruentis naturæ: ut p se extra
 corpori i positum pustulas igniū modo faciat: & p caustico in usu sit. Altez genus thymalli myrsini/
 ten uocat: alii: caryoten foliis myrti acutis & pungētib; sed mollioribus: & ipsum ē in asperis nascens.
 Colligūtur comæ eius hordeo turgescēte: siccatæq; in umbra diebus. ix. in sole inarescunt. Fructus nō
 pariter maturefcit: sed ps anno sequēte: & nux uocat: Inde cognomē græci dedere. Demetitur cū messi/
 um maturitate. Lauatū deinde siccat: & datur cū papaueris nigri duabus partibus: ita ut sit totū acetabu/
 li mō: minus hic uomitionibus q̄ superior cæteri iudē. Aliqui sic & foliū eius dedere: nucē uero ipsam i/
 mulso aut passo: uel cum sesama. Trahit bilem & pituitam p aluū. Oris ulcera sanat. Ad nomas oris foli/
 um cum melle estur. Tertium genus est tithymalli: parahus uocatur siue tithymallis folio rotundo: cau/
 le palmū alto: ramis rubentibus semine albo: qd' colligitur incipiēte uua: & siccatum teritur: sumiturq;
 acetabuli mensura ad purgationes. Quartū genus heliscopion appellant: foliis portulacæ: ramulis stan/
 tib; a radice quattuor aut quinq; rubentibus semipedali altitudine succi plenis. Quintum cyparissian
 uocant pp folioz similitudinē: caule gemino aut triplici nascēte in cæpstribus: cui eadē uis quæ helisco/
 pio aut characiæ. Hoc circa oppida nasci semine albo colūbis gratissimo: qd' colligif incipiente uua. No/
 mē accepit: quoniā capita cum sole circūagit. Trahit bilem p iferna i oxymellite dimidio acetabulo. Cæ/
 teri usus q̄ characiæ. Sextū platyphilon uocat: alii corymbiten: alii amygdaliten a similitudine. Nec ulli/
 us latiora sunt folia. Pisces necat: aluū soluit: radice: uel foliis: uel succo i mulso aut aqua mulsa drachmis
 quattuor. Detrahit priuatim aquas. Septimum dēdroides cognominat: alii codion: alii leptophyllon in
 petris nascens: comosissimum ex oibus maxime cauliculis rubentibus: & semine copiosissimū: eiusdem
 effectus: cuius characias. Oposcylla siue raphanofagra iuncos duos siue tres spargit in terra rubentes:
 foliis rutæ: radice cepe: sed amplior: quare qdā raphanum siluestre uocant. Intus habet māmam candi/
 dam extra cortices nigros. Nascitur in montosis & asperis: aliquando & herbosis. Effoditur uere: tufaq;
 in fictili mergit. Deiectoq; qd' supernatat: reliquis succus purgat utraq; parte selquiobolo i aqua mulsa.
 Sic & hydropicis dat acetabuli mensura. Inspergitur & aridæ radicis farina potioni: aiuntq; superiorem
 partem eius uomitione biles extrahere. inferiorem per aluum. Tormina discutit quodcūq; betonica &
 panaces præterq; a cruditate. Peucedani succus inflationes & ructus gignit. Acori radix paucumue si la/
 ctuæ modo sumat. Ladanum cypriū potum iterraneorum uitiiis occurrit. Itē gentianæ farina ex aqua
 tepida fabæ magnitudine. Plantago mane sumpta duabus linguis & tertia papaueris in uini nō ueteris
 cyathis. iiii. datur in somnum euntibus addito nitro seu polenta. Simul si post cibum detur. Colo infun/
 ditur hemina succi: uel in febris. Agaricum potum obolis tribus in uini ueteris cyatho uno lyeni mede/
 tur. E panace omnium generum radix in mulso sed teucria præcipue pota arida & decocta quātum ma/
 nus capiat in aceti heminis tribus. Ad uulnus illinitur eadem cum aceto: aut si tolerari nō possit ex ficu
 uel aqua. Pelemonia bibitur ex uino. Betonica drachma in oxymellitus cyathis tribus. Aristolochia con/
 tra serpentes. Argemonia. vii. diebus in cibo sumpta lyenem cōsumare dicitur. Agaricum in aceto mul/
 so obolis duobus. Nymphææ heraclææ radix in uino pota & ipsa cōsumit. Cissanthemus drachma bis
 die sumpta in uini albi cyathis duobus per dies. xl. lyenē dicitur paulatim emittere peruriam. Prodest
 & hyfopum cum ficu decoctum. Lonchitidis radix decocta prius q̄ semen emittat. Peucedani quoque
 radix decocta & lyeni & renibus. Lyen acoro potu consumitur. Præcordiis & ilibus utilissimæ radices.
 Climeni semen potum diebus. xxx. pondere denarii in uino albo. Betonica farina ex melle & aceto scyl/
 lite pota. Radix lonchitidis in aqua & teucrium illinitur. Item scordium cum cæra: agaricum cum fari/
 na scœnogræci uesicæ malis: contraq; calculos grauissimis cruciatibus ut diximus: auxilio est. Polemo/
 nia ex uino pota: item agaricum. Plantago radice uel foliis potis ex passo: Et betonica ut in iocinere di/
 ximus. Item ramici pota atq; illita. Eadem ad strangurias efficacissima ad calculos quidam betonicam
 & uerbenacam & millefolium æquis portionibus ex aqua pro singulari remedio bibere suadent. Stran/
 gurias discutere & dictamum certum est. Item quinquefolium decoctum ad tertias in uino ictericis da/
 ri atq; illini utilissimum est. Xiphii quoq; radix superior urinam ciet infantibus. Enterocelicis datur
 ex aqua: & illinitur uesicæ uitiiis. Peucedani succus infantium ramici: & umbilicis eminentibus psylliō
 illinitur. Vrinam ciet anagallides: achorique radicis decoctum: uel ipsa trita potaq; & omnia uesicæ
 uitia sanat: & calculos hærbæ & radix cotelydonis. Itemq; genitalium inflammationem pari: ponde/
 re: & caulis & feminis & myrrhæ. Ebulum tenerum cum foliis tritum ex uino potum calculos pellit.
 Impositum testes sanat. Erigeron quoq; cum farina thuris & uino dulci: testium inflammationes sanat.
 Symphyti radix illita enterocelas cohibet: & genitalium nomas hypocisthis alba. Artemisia quoq; da/
 tur contra calculos ex uino dulci: & ad stranguriam. Dolores uesicæ sedat ex uino nymphææ heraclææ
 radix. Eadem uis certhimo ab Hippocrate admodum laudata. Est autem inter eas quæ eduntur silue/
 strium hærbarum. Hæc q; certe apud Callimachum apponit rustica illa hecale. Speciesq; elatæ hortēsis.

VIGESIMVSSEXTVS

Caulis palmum unum altus. Semen feruens odoratum ceu libanotidis rotundum. Siccatum rūpiē. Ha-
bet intus nucleum candidum: quem aliqui cachryn uocant: folio pingui: albicantē: ueluti oliuā: crassio-
re: & falso gustu radice digyti crassitudine tres autem quattuor. Nascitur in maritimis petrosis. Estur
crudum coctumue cum olere odorati saporis & iucundi. Seruatur etiam in muria: præcipueque eius
us ad strāguriā folio uel caule aut radice ex uino. Colorem quoq; corporis gratiorem facit. Verum
largior quoq; inflationes. Aluum soluit decocto. Vrinam q; & a renibus dolorem trahit. Sic & almeæ
siccæ farine in uino pota stranguriam tollit: efficacius addito dauco. Lyeni quoq; utilis. Aduersus serpē-
tes bibitur. Iumentis quoq; in pituita aut stranguria hordeo insperfa succurrit. Anthyllion est lenti si-
millima: quæ in uino pota uescas uitiiis liberat. Sanguinem sistit. Altera est anthyllis chamæi pytios si-
milis: flore purpureo: odoris grauis: radice intubi: uel magis cepe: similis portulacæ: nigriore radice: sed
inutili: nascens in littoribus harenosis: gustu amara. In uino cum asparagi radice uescicæ plurimum p-
dest. Eadem præstat hypericon: quam alii chamepithin: alii corycon appellant: oleraceo frutice: tenui:
cubitali: rubente: folio rutæ: odore acris: semine siliquæ: nigro maturescente cum hordeo. Natura semi-
ni spissandi. Aluum sistit. Vrinam cit. Ad calculos uescicæ cum uino bibitur. Est aliud hypericon: quod
alii charon appellant: folio tamarici: & sub ea nascitur: sed pinguioribus foliis & minus rubentibus: odo-
ratum palmo altius: leniter suaue: aculeatum. Vis femini excafactoria: & ideo inflationem facit en tero-
cælicis: sed stomacho non inutile: præcipue ad stranguriam si exulcerata non sit uescica. Medetur & pleu-
reticis ex uino potum. Uescicæ autem caltrichon trita similis cumino medetur & data ex uino albo. Ver-
benaca quoq; foliis decocta ad tertias: uel radix eius emulso calido calculos eiicit. Item q; perpressā: quæ
arretii & in illyrico nascitur: i aqua decoctæ e tribus heminis ad unum & pota. Trifolium ex uino sum-
ptum: & chrysanthemum primum. Anthemum quoq; calculos eiicit paruis e radice foliis quinis: cauli-
bus longis: duobus: flore roseo: radices tritæ per se: uel lauer crudum. Silaus nascitur glareosis & per en-
nibus riuis: cubitalis: apii similitudine. Coquitur ut olus acidum: magna utilitate uescicæ. Quæ si scabi-
em sentiat: panacis radice sanatur. Alter inutilis uescicis. Calculos pellit malum erraticum radice libra
in uini congio decocta ad dimidias. Inde heminæ sumuntur per triduum. Reliquum ex uino conyza:
& urtica marina: & daucum: & plantaginis semen ex uino. Et hærbæ fuluiana trita ex uino: quæ & no-
men inuentoris habet nota tractantibus urinas cit. Scordion testium tumores sedat. Hyoscyamum ge-
nitalibus medetur. Peucedani succus ex melle & semen stranguriæ. Agaricum obolis tribus in uini ue-
teris cyatho uno. Trifolii radix drachmis duabus in uino: dauci una drachma uel seminis. Ischiadici &
semine & foliis erythridani tritis sanantur panacæ pota. Et infricata polemonia aristolochiæ decoctæ fo-
liis. Agarico quidem & neruus qui platys appellatur. atq; humerorum dolor sanatur obolis tribus in
uini ueteris cyatho uno pota. Quinquefolium ischiadicis & bibitur & imponitur. Item scamonia deco-
cta cum hordei farina. Semen hyperici utriusq; bibitur ex uino. Sedis uicia & attritus celerrime sanat
plantago. Condylomata uero quinquefolium. Sedem conuersam cyclamini radix ex aceto. Anagallides
cærulea procidentia sedis retro agit. E diuerso rubens proritat. Cotelydon condylomata & hemorrhoi-
das mire curat. Testium tumores acori radix decocta in uino tritaq; & illita. Intertrigines negat fieri Ca-
ro absinthium ponticum secum habentibus.

De pulegio & argemone.

CA. X.

Li adiciunt & pulegium: quod ieiunus quis legerit: si post se alliget. Inguinis dolores prohibet:
aut sedat cæptos inguina: quam quidam argemone uocant: passim in uepribus na-
scens. Ut profit inguinibus in manu tantum habenda est. Panos sanat panaces cum melle. Plā-
tago cum sale. Quinquefolium. Perfolatæ radix ut in strumis. Item damasonium. Verbascum cum sua
radice tusum uino aspersum folioq; inuolutum: & ita in cinere calfactum: ut imponatur calidum. Ex-
pertiq; affirmare plurimum remedium esse: si uirgo imponat nuda ieiuna ieiuno: & manu spina tan-
gens dicat. Necat Apollo pestem posse crescere: quam nuda uirgo restinguat: atq; ita retrosa manu ter-
dicat: rotiensq; despuant ambo. Medef & radix mādracoræ ex aqua: radice scamoniæ decoctū cū melle
Sideritis cum adipe ueteri: uel chryssippea cum ficis pinguibus: quæ hoc ab inuatore habet nomen.

De nympha & abstinentia & appetentia ueneris: & de satyrio erythroco. & cra-
tegi: & sideriti.

CA. XI.

Enerem in totum adimit (ut diximus) nympha heraclia: eadem semel pota in .xl. dies insom-
nia quoq; ueneris a ieiuno pota & in cibo sumpta. Illita quoq; radix genitalibus inhihet non
solum uenerem: sed affluentiam genituræ: ob id corpus alere uocemq; dicitur. Appetentiam
ueneris facit radix exiphio superior data potu in uino. Item quā cremnō agrion appellant. Et orminos
agrios cum polenta contritus. Sed inter pauca mirabilis est orchis herba: siue sarapias: foliis porri: caule
palmeo flore purpureo: gemina radice: testiculis simili: ita ut maior: siue (ut aliqui dicunt) tenuior: ex
aqua pota excitet libidinem: minor siue mollior e lacte caprino inhiheat. Quidā folio scyllæ esse dicunt
leuiori ac minori: caule spinoso. Eiusq; radices sanant oris ulcera: thoracis pituitas aluum sistunt e uino
pote. Concitatricem uim habet satyron. Duo eius genera: una longioribus foliis q̄ oleæ: caulæ quat-
tuor digytorum: flore purpureo: radice gemina ad formam hominis testium alternis annis intumescē-
re ac residente. Altera satyriō orchis cognominatur: & foemina esse creditur. Distinguitur internodiis
& ramosiore frutice: radice fascinis utili. Nascitur fere iuxta mare. Hæc tumores & uicia partim earum
erumpentia cum polenta illita sedat: uel per se trita. Superioris radix in lacte ouis colonice data: neruos

LIBER

intendit. Eadē ex aqua remittit Græci satyrion: foliis lilii rubri minoribus & tribus non amplius e terra exeuntibus tradūt: caule leui cubitali nudo radice gemina: cuius inferior pars & maior mares gignit: superior ac minor fœminas. Est & aliud genus satyrion erythrococon appellāt: semine uiticis: maiore: leui: duræ radice: cortice: rubro: intus albū includitur: sapore subdulci. Fertur in mōtosis inueniri. Venerē ēt si oīno manu teneatur radix stimulat. Magis adeo si bibatur ī uino austero Arietibus quoq; & hircis segnioribus in potu dari. Et farmaris equis ob assiduum laborē pinguioribus in coitu: qd' uitiū p̄sedamū uocāt. Vim eius restinguit aqua mulsā aut lactuca sumpta. In totū qdē græci cū cōcitationē hanc uolunt significare: satyrion appellāt. Sic & crategin cognominātes & teliconon: quæ semen testū simile est. Tithymali quoq; ramoz; medullā habentes ad uenerē p̄niores fieri dicunt. Prodigiōsa sunt quæ circa hoc tradit Theophrastus auctor aliōq; grauis: septuageno coitu durare libidinē contactu herbæ cuiusdā: cuius nomē speciemq; nō posuit. Sideritis adalligata uarices minuit: & sine dolore p̄stat. Podagra morbus rarior solebat esse nō mō patrū auorūq; memoria: uerū ēt nostra. Peregrinus & ipse. Nā si italiæ fuisset antiq;: latinū nomē inuenisset. Insanabilis nō est credēdus. Quippe quoniā in multis & spōte definit: & in pluribus curat. Medentur panacis radices cū uua passā: succus hyosciami cum farina: uel semē scordion ex aceto. Iberis uti dictum est: Verbenaca cū axungia trita cyclamini radix: cuius decoctum & pernionibus p̄dest. Podagras refrigerat radix e xiphio. Semen e psyllio. Cicuta cū lythargyrio aut axungia. Aizoum in primo impetu podagræ rubentis: hoc est calide. Vtrilibet uero cōuenit erigerō cum axungia. Plantaginis folia trita addito sale modico. Argemonia tusa ex melle. Medef & uerbenaca illita: aut si pedes macerentur in eius decocto. Est & lappago similis anagallidi: nisi esset ramosior ac pluribus foliis: aspera: rugosa: asperioris succi: grauis odoris: quæ talis est mollugo uocat. Similis & asperioribus foliis asparago. Superioris succus expressus pondere. xi. denariorum ī uini cyathis duobus quoti die sumit. Præcipue uero liberat eo malo phycos thalassion: idest fucus marinus lactucæ similis: q; conchyliis substernit: nō podagræ mō: sed oibus articuloz; morbis ipositus priusq; exaresiat. Tria aut genera eius. Latū. Et altez; lōgius: quadantenus rubens. Tertium crispis foliis: quo in creta uestes tinguntur: omnia eiusdem usus: Nicander eā & aduersus serpentes in uino dedit. Salutare est & semen eius hærbe: quam psyllion appellauimus: madefactum aqua admixtis in heminam seminis resinæ colophonix colearibus duobus: huris uno. Laudantur & mandracoræ folia cum polenta tusa.

Medicinæ generales de pedibus: talis: articulis: neruis: & remedia contra morbos qui totum corpus occupant: & de myrthido: & uigiliis: & paralyti: & de febribus frigidis: & febre iumētōrum & freneticis: & chameacta: & aizoo: & igne sacro. CA. XII.

Alis uero tumentibus limus aquaticus cum oleo subactus mire prodest. Articulis succus e cętaurio minore. Idem neruis utilissimus. Item centaurium. Betonica neruis discurrentibus p̄scapulas humeris: spinæ: lumbis pota ut in iocinere. Articulis quinquefolium impositum. Madragora folia cum polenta: uel radix recens tusa cum cucumere siluestri: uel decocta in aqua. Cubitorū ad pedum rimis polypodii radix. Articulis succus hyosciami cum axungia. Amomi succus cum decocto. Item centumculus decocta: uel muscus recens ex aqua obligatus donec inarescat. Item lappæ boariæ radix e uino pota. Cyclaminos decocta in aqua pernumculos curat: omniaq; alia frigoris uitia. Pernumculos curat & cotelydon cum axungia. Folia ex batrachio. Epictymi succus. Clauos pedum extrahit ladanum cum castoreo. Verbenaca ex uino. Nunc peractis malis quæ membratim sentiuntur: dicemus de iis quæ totis corporibus grassantur. Remedia autem hæc communia inuenio. Ante omnes pota dodecatheum de qua diximus. Deinde panacis omnium generum radices peculiariter longinquis morbis. Et semen interaneorum uitii. Ad omnes uero corporis dolores succum e scordio. Item betonica: quæ pota colorem plumbeum corporis priuatim emēdat: gratiorēq; reducit. Geranion aliq; myrthin: alii myrthida appellant. Similis est cicutæ foliis minutioribus: & caule breuiori rotundo: saporis & odoris iucundi. Nostri sic eam tradunt. Græci foliis candidioribus paulo q̄ maluæ: caulibus tenuioribus & pilosis: ramosam & interuallis binum palmorum & in iis foliis: inter quæ in cacuminibus capitula sunt gruum. Alterum genus foliis anemones: diuisuris longioribus: radice mali modo rotūda: dulci: reficientibus se ab imbecillitate utilissima: & fere talis uera est. Bibitur contra phthisin drachma in uini cyathis tribus bis die. Item contra inflationes: quæ & cruda idem præstat. Succus radice auribus medetur. Opisthonicis semen drachmis quattuor cum pipere & myrtha potum phthisin sanat: & plantaginis succus: si bibatur. Et ipsa decocta in uino cum sale & oleo a iomno matutino refrigerat. Eadem datur iis: quos atrophos uocant interpositis diebus. Betonica phthisicis eligmate cum melle fabæ magnitudine. Agaricum potum duobus odolis in passo uel dauco cum centaurio maiore in uino. Phagedenis quod nomen sine modo esurientium est: & alias ulcerum: tithymalli medetur cum sesamis sumpti. Inter mala uniuersi corporis uigiliæ sunt plerisq;. Harum remedio monstratur panaces: clymenos aristolochia: & odore: & peruncto capite. Aizoum liue sedum si inuolutum panno nigro ignoratis puluino subiiciatur: oenothera siue onuris hylaritatem afferunt in uino. Amygdalino est folio: flore rosaceo: fruticosa: longa radice: & cum ficcata est uinum olente. Hæc in potu data feras quoq; mitigat. Cruclitates quæ nauseam faciunt digerit betonica. Eadem pota a cœna cōcoctionem facit in oxymelitis cyathis tribus drachmæ pondere: & crapulam discutit. Item agaricum post cibos in aqua calida potum. Paralytin betonica sanare dicitur. Item iberis ut dictum est. Eadem & torpentibus membris p̄dest. Item argemonia omniaq; quæ periclitentur secari discutiendo. Comitales sanantur panacis: quam heracleā

VIGESIMVSSEXTVS

diximus: radice pota cum coagulo uituli marini: ita ut sint panacis tres partes. Plátago pota. Betonica in oxymelitis drachma: uel agarici obolis tribus. Folia quinquefolii ex aqua. Sanat & archezoftis: sed cum amineo pota, Sanat & bacaris radix arida in puluerem contrita cyachis tribus cum coriádno in aqua calida. Et centūculus trita in aceto aut melle aut in aqua calida. Verbenaca ex uino pota. Hyfopi baccae ternae contritae & in aqua potae diebus sedecim. Peucedanum cum coagulo uituli marini æquis portionibus potum. Quinquefolii contrita folia ex uino sumpta diebus, xxx, in betonicae farinae pondo denario rum, xiii, cum aceti scyllitici ciatho mellis atrici uncia, Scamonium obolis duobus cum castorei drachmis quattuor. Febres frigidas leuiores facit agaricum potum in calida aqua. Tertianas sideritis cum oleo. Item ladanum: quod in segetibus nascitur contusum. Plantago ex aqua mulsā duabus horis ante accessionem pota binis drachmis. Vel succus radice madefactae uel tusa. Vel ipsa radix trita in aqua ferro calfacta. Quidamq; ternas radices in tribus cyathis aquae dedere. Idem in quartanis quaternas fecerunt. Bugllo in arescente si quis medullam e caule eximat: dicatq; ad quem liberandum febre id faciat: & al liget ei septem folia ante accessionem aiunt a febre liberari. Itemq; betonicae drachmam in aquae mulsae cyathis tribus uel agaricum: maxime in iis febribus quae cum horrore ueniunt. Quinquefolii folia quidam terna tertianis dedere: quaterna quartanis: plura caeteris: aliis omnibus obolis tribus cum pipere ex aqua mulsā. Verbenaca quidem & iumentorum febribus in uino medetur. Sed in tertianis a tertio geniculo incisa: quaternis a quarto. Bibitur & semen hyperici utriusq; in quartanis & horroribus betonicae farina: quae omnes horrores coerces. Item panaces adeo ex calfactoria natura ut per niuem ituris bibere: id ac perungi eo praecipiant. Et aristolochia perfrictionibus resistit. Phreneticos somnus sanat: qui contingit peucedano ex aceto capiti infuso anagallidū succo. E diuerso lethargicos excitari labor est. Hoc praestat euphorbium (ut peribent) ex aceto naribus tactis peucedani succo. Contra insanias betonica bibitur. Carbunculos rumpit panaces. Sanat betonicae farina ex aqua aut brassica cum thure frequenti potu calidae: uel e carbone in conspectu extincto fauilla digyto sublata & illita: uel plantago tusa. Tithymallus characites hydropicos sanat. Panaces: plantago in cibo: cum prius panem siccum comederint sine potu. Betonica drachmis duabus in duobus cyathis uini aut mulsae. Vel agaricum: uel semē lonchitidis duabus linguis ex aqua potum. Psyllium ex uino. Anagallidū succus. Cotelydonis radix ex mulsō. Ebuli recentis radix excussa tantum nec colluta quantum duo digyti comprehendant: ex uini ueteris calidi hemina. Trifolii radix drachmis duabus in uino. Tithymallum: platyphyllon cognomine. Semen hyperici: quod charos appellatur. Actae quam quidam esse ebulum putant radice contrita in uini cythis tribus si febris absit: uel femine ex uino nigro. Item uerbenaca falciculo manus plena decocta in aqua ad dimidias: Praecipue tamen chamaeactae succus aptissimus creditur. Eruptiones pituitasq; emendat plantago. Cyclamini radix cum melle. Ebuli folia contrita & e uetere uino imposita etiam boam sanant: id est rubentes papulas. Pruriginem succus strychnillitus. Igni sacro medetur aizoum. Folia trita cicuta. Madracorae radix. Siccatur in aere ut cucumis: primog; super mustum suspenditur: mox in fumo: dein tunditur in uino aut aceto. Prodest & uino myrtheo fouere mentae sextans: uiui sulphuris uncia ex aceto simul trita: fuligo ex aceto. Ignis sacri plura sunt genera. Inter quae medium hominem ambiens: qui zooster appellatur: & enecat: si cinxerit. Medetur plátago cum creta cymolia & peristereos per se. Radix persolata. Aliis quae serpunt cotelydonis radix cum mulsō. Aizoum. Succus linozoftis ex aceto.

Ad luxata membrata: & contra morbum regium: & contra furunculos & fistulas & inflationes & ambustionem: & contra alios morbos ad neruos & sanguinem.

CA. XIII.

Adix polypodii illita luxatis medetur. Doloremq; & tumores tollunt semen psyllii. Folia plantaginis tusa: sale modico addito. Verbasci semen ex uini decoctum & contritū. Cicuta cū axungia. Folia ephemeris tuberibus atq; tumoribus. Illinūturg; etiam: dum discuti possunt. Morbum regium in oculis praecipue mirari est tenuitate illam densitateq; tunicularum felle subeunte. Hippocrates a septimo die in febre mortiferum signum esse docuit. Nos scimus uixisse aliquos etiā ab hac desperatione. Fit uero & circa febres: impugnaturq; centaurio maiore (ut diximus) potu. Betonica agarici obolis tribus ex uini ueteris cyatho. Itē uerbenacae folio obolis tribus ex uini calidi hemina quater duo. Sed celerissime quinquefolii succus medetur tribus cyathis potus cum sale & melle. Cyclamini radix drachmis tribus bibitur in loco calido: & perfrictionibus tuto: sudores, n. felleos mouet. Folia tussilaginis ex aqua. Semen linozoftis utriusq; inspersum potiōi: uel cū absinthio aut cicere decoctum. Hyfopi baccae cum aqua potae. Lichen haerba si cum sumit caetero olere abstineatur. Polytrix in uino data. Struthion in mulsō. Passim & in quacumq; parte ac maximo incommodo nascunt: qui furunculi uocantur: mortiferae aliquando malum conserunt corporibus. Remedio sunt pignocomi folia trita cum polenta: si nondū caput fecerint. Discutiunt & folia ephedri illita. Fistulae quoq; in oī parte serpunt: medicorū uitio malefectis corporibus. Auxilio est centaurium minus: collyriis cū melle decocto additis. Plátaginis succus infusus. Quinquefolium cum sale & melle: Ladanum cum castoreo. Cotelydon cū medulla ceruina calefacta imposita. Verbasci radix medulla collyrii tenuitate in fistulā additur. Vel aristolochiae radix. Vel succus tithymalli. Collectiones inflammationesq; sanant argemoniae follia illita. Duritias & collectiones omnes uerbenaca uel quinquefolium: decoctūq; in aceto uerbasci folia uel radix. Hyfopū e uino impositū. Acori radix decocto eius haerba foueribus. Aizoum. Itē quae contusa sint: duritiasq; & sinus corporis & tela oīa infixā corpori extrahūt. Folia tussilaginis. Daucū. Semē leotopodi tritū in aqua cū polenta. Suppurationibus imponunt pygno-

LIBER

comi folia trita cum polenta: uel semen. Itē orchis. Vitia quæ sunt in ossibus satyrii radice imposita efficacissime sanari dicuntur. Nomæ & collectiões omnes fuco maris priusq̄ inarescat. Et alcmeæ radix collectiones discutit. Ambusta sanantur plantagine arctio: ita ut cicatrix fallat. Folia eius in aqua decocta & contrita illinuntur. Radices cyclamini cum aizoo. Hærbâ ipsâ hyperici: quod corissum appellauimus. Neruis & articulis conuenit plantago trita cum sale. Argemonia tusa ex melle. Peucedani succo perunguntur spastici: tetanici. Neruorum duriciæ egilopi succo. Doloribus erigeron ex aceto illinif. Epythimio spasticis & opisthotonicis perungi: semine hyperici: quod charos uocatur. Idemq̄ bibere prodest. Phrimon dicitur etiam abscessos sanare neruos si confestim imponatur trita uel mansa. Spasticis tremulis opisthotonicis alcmeæ radix bibitur ex aqua mulsâ. Sic & rigores excalfacit. Sanguinis profluuium sistit hærbæ peoniæ semen rubrum. Eadem & in radice uis. Cyclaminos uero si ore sanguis reiciatur: siue e naribus: siue aluo fluat: siue foeminae utero. Itē lysimachia pota uel illita: uel naribus indita. Itē plâtaginis semen. Quinquefolium potum & illitum. Cicutæ semen in nares si inde fluat tritum ex aqua & inditum. Aizoom. Astragali radix sistit. Et ischemon. Et achillea.

De hærbâ egeseto: & stephanomeli: & erisitali: & contra uermes. CA. XIII.

Qui esetū a græcis dicta & in pratis nascēs: uituperata a nobis. Est autē pullulus terræ eqnæsetæ similis lyenis cursoꝝ extinguit decocta fistili nouo ad tertias quantū uas capiat: & p̄ triduum heminis pota: unctis esculentis ante diē unū interdicit. Græcoꝝ uaria circa hanc opinio. Alii p̄ni foliis similit̄ nigricantē eodem noīe appellant: uim eius ammirabilē tradentes: q̄ et sanguinis p̄fluuiâ uel tactu eo tantū hoīe sistat: alii hippurin: alii ephydron: alii anabasm uocat. traduntq̄ iuxta arbores nasci & scandentē eas dependere comis iunceis multis nigris ut est equoꝝ cauda geniculatis ramis folia habere pauca: tenuia: exigua: semen rotundum: simile coriandro: radice lignosa: nasci in arbutis maxime. Vis eius spissare corpora. Succus sanguinem in naribus fluentē inclusus sistit. Itē aluū. Medef dysentericis in uino dulci potus cyathis tribus. Vrinā cit. Tussim ortopnoeā sanat. Item rupta: & quæ serpunt. In testinis & uescicæ folia bibunt. Enterocœlen cohibet. Faciūt & aliam hippurin breuioribus & mollitioribus comis cādidiōribusq̄ per q̄ utilē ischiadicis: & uulneribus ex aceto impositâ: p̄ sanguinem sistendum. Et nymphaea trita plagis imponit. Peucedanum cū semine cupressi bibitur: si sanguis per os redditus est: fluitq̄ ab infernis. Sideritis tantā uim habet: ut quis recenti gladiatoris uulneri illigata sanguinē claudat. Quod facit & ferulæ cinis uel carbo. Fungus uero et̄ efficacius: qui secundū radicē eius nascitur. Per nares autē fluenti & cicutæ semen tritū ex aqua inditumq̄ efficacax habet. Itē stephanomeli ex aqua. Betonicæ farina e lacte caprino pota sistit exubere fluentē. Plâtagoꝝ contusa. Eiusdē succus uomētibus sanguinem datur. Ad erraticū autē radix persolatæ cū axungia uetere illita. Potatur a ruptis conuulsis & ex alto deiectis cētaurium maius. Gentianæ radix trita uel decocta uel succus betonicæ. Et hoc amplius addo: iocineris aut lateris contortionibus: panaces scordion aristologia pota cū agarico. Item confusis & euerfis potū duobus obolis in mulsâ cyathis tribus. Aut si febris sit in aqua mulsâ uerbascū: cuius flos similis auro est. Acori radix. Aizooū omen. Sed e maiori succus efficacissime. Itē symphyti radices uel decoctum. Daucū crudum. Erythrales est flore luteo foliis achanti. Bibit e uino. Item chamerops: & in sorbitiōes trio uel plantago oībus modis. Itē phthiriasi: quo Scylla dictator cōsumptus est. Nascunt quoq̄ in sanguine ipso hoīs animalia exesura corpus. Resistitur uuæ taminiæ succo aut ueratri cum oleo perunctis corporibus. Tamina quidem in aceto decocta etiam uestes eo tedio liberat.

De ulceribus: & ad plagas: & de polycnemo.

CA. XV.

Lcera multoꝝ sunt genēꝝ: ac multis modis curant̄. Panacis oīum genēꝝ radix ex uino calido illinif manantibus. Siccat priuatim quā chironiā diximus. Cū melle trita tubera aperit: ulceribusq̄ quæ serpūt. Deploratis auxilio est cum eris flore uino tēperata oībus modis uel flore uel semine uel radice. Eadē cum polēta uetustis uulneribus p̄dest. Heracleon quoq̄ sidereon. Apollinari. Psyllium. Tragacātha. Scordotis cum melle purgat. Farina eius carnis excrecentes per se isparsa cōsumit. Polemonia ulcera: quæ cacoethæ uocant sanant. Centauriū maius insparsum uel illitū. Itē minoris coma decocta uel trita uetera quoq̄ ulcera purgat & p̄sanat. Foliculi climeni recētibus plagis imponuntur. Illinif autē gentiana ulceribus quæ serpūt radice tusa uel decocta in aqua ad mellis crassitudinē: uel succo uulneribus. Ex ea factū lichiū. Lysimachia recentibus plagis medef. Plantago oīum genēꝝ ulceribus: peculiariter foeminae senum & infantium. Igne mollita melior: & cum cæroto crassa ulceꝝ labra purgat. Nomas sistit. Et tritam suis foliis integere oportet. Suppurationes: collectiones: sinus ulcerum. Chelidonia quoq̄ siccatur ulcera: adeo: ut etiam p̄ spodio utantur eadē iam desperatis cum axungia imponitur. Dictamū pota sagittas pellit: & alia tæla extrahit illita. Bibit ex aquæ cyatho folioꝝ obolo. Proxime pseudodistamum. Vtraq̄ et̄ suppurationes discutit. Aristolochia quoq̄ putrida ulcera exest. Sordida expurgat cū melle: uermesq̄ extrahit. Itemq̄ clauos in ulceribus natos. Et infixâ corpori oīa: precipue sagittas & ossa fracta cū resina. Caua uero ulcera explet per se. Et cū iride recētia uulnera ex aceto. Vetera ulcera uerbenacæ quinquefolium cum sale & melle. Radices persolatæ uulneribus ferro illatis recentibus imponunt: folia ueteribus. Cū axungia utraq̄ & suo folio operit. Damasoniū autē & in struma. Folia uerbasci ex aceto aut uino. Peristerios ad oīa genera uel callosorū putrescentiūq̄ ulceꝝ facit. Manantia nymphaeæ heracliae radix sanat. Item cyclamini radix uel p̄ se: uel ex aceto: & cū melle. Eadem & contra steatomata efficacax: sicut ad ulcera manatia hyfopum. Itē peucedanū cui ad recentia uulnera tanta uis est: ut saniem ossibus extrahat. Præstant hoc & anagallides: cohibentq̄ quas uocant nomas: & rheumâ

VIGESIMVSSEXTVS

rimos. Vtilis & recentibus piagis: sed præcipue senum corpori: Cum cæroto apostemata & ulcera te-
tra folia mandragoræ recentia, Radix uulnera cum melle aut oleo, Cicuta cõsiligini mixta mero. Aizoû
herpetas quoq; & nomas ac putrescentia: sicut erigeron uermniola. Recetia autem uulnera astragali ra-
dix: & uetera quoq; ulcera purgat hypocisthis utraq;. Leontopodii semen tritum in aqua & cum polē-
ta illitum spicula sagittariorum extrahit. Item pycnocomi semen: tithymallus. Characithes succo gran-
grenas phagedenas putria: uel decocto ramorum cum polenta & oleo. Orchis radices. Hoc amplius &
cacoethe ex aceto cum melle sicca & recentes. Per se uulnera onothera efferentia sese sanat. Scythæ uul-
nera scythica curant. Ad carcinomata argemonia ex melle efficacissima est. Uulneribus præsanatis as-
phodeli radix decocta ut diximus: trita, cū polēta & illita. Quibuscūq; uero appollinaris. Astragali radix
in puluerem trita humidis ulceribus prodest. Item callitrix decocta in aqua. Priuatim uero is quæ cal-
ciamento facta sint uerbenaca. Necnon & lysimachia contra. Ac nympha arida inafricata. Polytris in-
ueteratis iisdem utilior. Policnemon cunilæ bubulæ similis est semine pulegii surculosas multis geni-
culis corymbo odorata acri & dulci odore: quæ ferro factis uulneribus com manducata imponitur: qu-
to die soluitur. Symphyton ad cicatricem celerime perducit: item syderitis. Hæc imponitur ex melle.
Verbasci femine ac foliis ex uino decoctis ac tritus omnia corpori infixa extrahuntur. item mandraco-
ræ foliis cum polenta. Cyclamini radicibus cum melle. Trifaginis solea in oleo contrita maxime ad-
hibentur ulceribus: quæ serpunt. Et alga in melle trita. Betonica ad carcinomata: Et melandria: ac uete-
res addito sale. Verrucas tollit argemonia ex aceto uel batrachii radix: quæ & unguis scabros aufert.
Linozostidis utriusq; folia uel succus illitus. Tithymalli omnes genera uerrucarum omnium. item oia
pterygia: uarosq; tollunt. Cicatrices cum elegantia ad colorem reducit ladanum.

De plurimis experimentis ad inficiendos capillos: & partus eiiciendos & continen-
dos & aliarum remedia.

CA. XVI.

Remissam & elelispacu alligata qui habet uiator: negat lassitudinē sentire. Mulieribus mor-
bis medef maxime in uniuersum peoniae herbae semen nigrum ex aqua mulla. Eadē & in ra-
dice uis menses cit. Panacis semen cum absinthio menses & sudores: Scordotis potu & illitu. Be-
tonica drachma in uino cyathis tribus bibitur contra omnia uuluag; uitia. Aut quæ a partu fiunt. Men-
ses nimios sistit achillea imposta: & decoctū eius insidentibus. Māmis imponit hyoscyami semen ex ui-
no. Loti radix cataplasmate. Et māmis etiā chelidonia. Secundas morantes uel partus emortuos radices
panacis apposite extrahunt. Ipsum panacis semen e uino potū uuluas purgat: appositūq; cū melle: Pole-
monia pota ex uino secundas pellit. Nidore purgat uuluas centaurii minoris succus potus: fotuq; men-
ses cit. Itē maioris radix i uuluæ doloribus iisdem modis pdest. Derafa uero & apposita extrahit partus
emortuos. Plantago imponit in lana in dolore uuluæ. In strangulatu bibit. Sed uræcipua dictamno uis
est. Menses cit. Partus emortuos uel transfersos eiicit. Bibit ex aqua foliorum obolo: adeo ad hæc efficax:
ut ne in cubiculum quidē prægnantiū inferatur. Nec potu tantum sed & illitu & suffitu ualet. Proxime
pseudodictamū. Sed menses cit cum mero decoctū pondere denarii. Pluribus tamē molochis & aristo-
lochchia prodest. nam & menses & secūdas cit. Et emortuos partus extrahit: myrrha & pipere additis po-
ta uel subdita. Uuluas quoq; pidentes inhihet potu uel suffitu uel subiectu maxime tenuis. Strangula-
tū ab iis mensiūq; difficultatē agaricum tribus obolis tritū in uini ueteris cyatho potum emēdat. Peri-
stereos apposita in adipe suillo recenti. Antirrinon cum rosaceo & melle. Itē apposita nymphae thesā-
læ radix pota dolori medef. In uino pota nigro profluua inhihet. E diuerso ciet cyclamini radix pota &
apposita. Et uesticæ insidentiu decocto medef. Secundas pota cissanthemos pellit. Uuluā sanat. Et xiphii
radix superior menses cit drachma ex aceto pota. Peucedanum stragulatus uuluæ nidore ustum recreat.
Menses aluosq; picipue psyllium drachma in cyathis tribus aquæ mullæ. Semen quoq; mādragoræ po-
tum uuluam purgat. Menses cit succus appositus: & emortuos partus. Nimia rursus pfluua sistit semē
cum uino & sulphure. Alii pfluua sistit & contrahit batrachion potu: uel cibo ardens: alias ut diximus
cruda. Sed cocta cōmendant sale & oleo & cymino. Daucū & menses & secundas potum facillime pel-
lit. Ladanū suffitu corrigit uuluas: dolori eaq; exulceratisq; imponit. Emortua scamoniū pellit potū uel
appositum. Menses ciet hypericū: ut rūq; appositū. Ante alia uero ut Hippocrati uidetur erysimon e ui-
no femine uel radice. Cortice trahit & secundis succurrit & stragulationibus ex aqua pota. Itē radix e ge-
ranio peculiariter secundis inflammationibusq; uuluarum cōueniens. Purgat hippuris pota & apposita
uuluas. Polygonas pota menses cit. Et alcmeæ radix. Folia plātaginis pellunt. Itē agaricum ex aqua mul-
la. Artemilia uuluæ medetur trita ex oleo irino aut fico: aut cū myrrha apposita. Eiusdem radix pota in-
tantū purgat: ut partus enectos extrahat. Menses & secundas cit ramoz decoctum insidentibus: item fo-
lia pota drachma. Ad eadē oia profunt uel imposta uentri immo cū farina hordeacea. Achoron quoq;
utile est interioribus foeminaz morbis. Et coniza utraq;. Et crethmos. Et anthyllides duæ uuluis uti-
lissimæ. Torminibusq; & secundaz more in uino potæ. Callitrix fotu locis medetur. Albugines in ca-
pite tollit. Capillos ificit oleo trita. Ceranion in uino albo potū: & hypocisthis in rubro profluuiū sistit.
Hysopum suffocationes laxat. Radix uerbenacæ pota ex aqua ad oia in partu aut ex partu mala pstan-
tissima est. Peucedano quidā miscet in uino nigro semen cupressi contritū. Nam semen psylli deferue
factum in aqua cū intepuerit: epiphoras oēs uteri lenit. Symphyton tritū in uino nigro euocat menses.
Partus accelerat scordotis pota drachma succi in aqua mulla cyathis q̄ttuor. Dictamni folia pclare dan-
tur ex aqua. Cōstat unius oboli pondere: uel si mortui sint in utero infantes: p̄tinus reddi sine uexatiōe

LIBER

puerperæ. Similiter pdest pseudodictānum: sed tardius. Cyclaminos adalligata. Cissanthemos pota. Itē betonicæ farina ex aqua mulsa. Arsenogonon & thelygonō hærbae sunt habentes uuas floribus oleæ si miles: pallidiores tamen. Semen album: papaueris modo. Theligoni potu foeminā concipi narrant. Arsenogonon ab ea semīe oleæ nec alio distat. Huius potu mares generari phibent: si credimus alii utrāq; ocimo similem tradūt. Arsenogoni semen aut geminum esse testibus simile. Mammae uiriis aizoum: quod digytellum appellauimus unice medet. Erigeron ex passo mammas uberiores facit. Sonchum in farre coctum. Quæ uero mastos uocatur indita pilos mammae e partu nascentium & tineas aufert in facie: aliq; cutis uitia emēdat. Gentiana nymphaea heraclia illita cyclamini radix maculas oēs. Caucaliæ grana mixta cæræ liquidæ extendunt cutem in facie: erugantq;. Vitia oīa acori radix emēdat. Capillum lisimachia flauum facit. Denigrat hypericō: quod & orifon uocatur. Item ophryos hærba denticulato oleri similis: foliis duobus. Nigriciam dat & polemonia in oleo decocta. Psilothrū nos qdem in mulieribus medicamentis tractamus: ueq; etiā uiris in usu est. Efficacissimū aut habetur archerostis. Item tithy malli succo uel ī sole cū oleo illito crebro: uel euulsis pilis. Quadrupedū scabiem sanat hysopum ex oleo fotum. Anginas peculiariter sideritis. Verum & reliqua genera hærbarum reddamus.

CAII PLYNII SECYNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER, XXVII. PROHEMIVM.

Reliqua Hærbarum Genera.

CA. I.

RESCIT APVD ME CERTE TRACTATV IPSO ADMIRATIO antiquitatis. Quātoq; maior copia hærbarū dicenda restat: tanto magis adorare priscoꝝ in inueniendo curātin tradendo benignitatem subit. Nec dubiæ superata hoc mō posset uideri etiam regē naturæ ipsius munificentia: si humani operis esset inuentio. Nūc uero deoꝝ fuisse eam appareret: aut certe diuinā: etiam cum homo inuenerit. Eandemq; oīum parentem genuisse hæc & ostendisse: nullo uitæ miraculo maiore: si ueq; fateri uolumus. Scythicā hærbam a mæotidis plaudibus & euphorbiā e monte atlante: ultraq; Herculis colūnas & ipso rerū naturæ defectu. Parte alia britānicam ex oceani insulis extra terras positis: itemq; æthiopicā ab exusto syderibus axe. Alias p̄terea aliunde ultro citroq; humanæ salutis in toto orbe terrarū portare immensa romanæ pacis maiestate non hoīes modo diuersis inter se terris gentibusq; ueq; etiā montes & excedentia in nu-

bibus iuga: pastusq; pecoꝝ & hærbas quoq; inuicē ostendant. Aeternum quæso deoꝝ sit munus istud. Adeo romanos uelut alteram lucem dedisse rebus humis uidentur.

De aconito: & panthera: & quæ extinguitur aconito.

CA. II.

Ed antiquoꝝ curam diligentiamq; quis possit satis uenerari: cū constet oīum uenenorū occisimum esse aconitum: & tactis quoq; genitalibus foeminini sexus aīalium eodē die inferre mortem. Hoc fuit uenenū quo interēptas dormientes a Calurnio Bestia uxores. M. Cecilius accusator obiecit. Hinc illa atrox peroratio eius in digyto eas mortuas. Fabulæ narrare e spinis Cerberi canis extrahente ab inferis Hercule. Ideoq; apud heracleā ponticā ubi monstrat eius ad inferos aditus gigni. Hoc quoq; tamē in usus humanæ salutis uertere. Scorpionū ictibus aduersari experiedo aconitum datū in uino calido. Ea est natura ut hoīem occidat: nisi inuenerit qd̄ in hoīe perimat. Cū eo solo colluctatur: uelut pari intus inuento solo. Hæc pugna est cū uenenū in uisceribus reppererit. Mirūq; exitialia per se ambo cū fuerint duo uenena in hoīe cōmoriuntur: ut hō supersit. Immo uero etiā ferarū remedia antiqui pdiderunt: demonstrando quomodo uenenata quoq; ipsa sanant. Torpescunt scorpiones aconiti tactu: stupentq; pallentes: & uinci se cōfitentur. Auxiliatur eis helleboꝝ album tactu resoluente. Ceditq; aconitum duobus malis suo & oīum: Quod si quis illa forte ab hoīe excogitari potuisse credit: ingrare deoꝝ intelligit munera. Tangunt carnes aconito: necantq; gustatu eaq; pantheras: nisi hoc fieret repleturas illos situs. Ob id quidam pardalianches appellauere. At illas statim liberari morte excrementoꝝ hominis gustu demonstratum. Quod certe casu repartum quis dubitet? & quotiens fiat etiā nunc ut nouum nasci quoniam feris ratio & usus inter se tradi non possit.

Quod omnium creaturarum conditor sit deus.

CA. III.

h Ic ergo casus hic est ille qui plurima inuenit in uita deus. Hoc habet nomē: per quē intelligitur eadem & parens rerum omnium & magistra natura utraq; coniectura pari: siue ista quotidie feras iuenire: siue semp̄ scire iudicemus. Pudendūq; rursus oīa animalia quæ sint salutaria ipsis nosse ipsa p̄ter hominem. Sed & maiores oculorum quoq; medicamentis aconitum misceri saluberrime promulgauere: aperta professio: malū quidem nullum sine aliquo bono dicere. Fas ergo nobis erit qui nulla diximus uenenata: nunc demonstrare quale sit aconitum uel deprehendendi gratia. Folia habet cyclamini aut cucumeris non plura quattuor ab radice leniter hirsuta. Radicem modicam cāmāro similem marino. Quare quidam cāmāron appellauere. Alii theliophonon ex ea qua diximus causa. Radix icuruatur paulum scorpionū mō: quare & scorpion aliqui appellauere. Nec defuere qui myoctonon appellare mallent: quoniam procul & e longinquo odore mures necat. Nascitur in nudis cauitibus: quas

VIGESIMVSSEPTIMVS

aconas uocant. Et ideo aconitum aliqui dixerunt nullo iuxta ne puluerem quidem nutriente. Hanc aliqui rationem nominis attulerunt. Alii quoniam uis eadem in morte esset: quæ cotibus ad ferri aciem deterrèdam statimq; admota uelocitas sentiretur.

De æthiopide: & amarato: & aloë: & alcea: & alipho: & alsina: & androface: & androfermo: & ambrosia: & anconi: & anagyro: & anonymo. CA. IIII.

Ethiopsis radix folia habet phlomo similia: magna & multa: & hirsuta ab radice. Caulem quæ drangulum scabrum: similem arctio: multis concuum: alis semen eruo simile candidum geminum: radice numerosas longas. Plenas molles glutinosas gustu siccæ morefcunt duraturq; ut cornua possint uideri. Præterea in æthiopia nascuntur: & in ida monte troadis: & in messenia. Colliguntur autumnis: siccantur in sole aliquot diebus: ne situm sentiant. Medentur uuluis potæ in uino albo: ischiadicis: pleureticis: faucibus scabris: decocta potu dantur. Sed quæ ex æthiopia uenit: eximia est: atq; illico prodest. Amaranton ferulacea est duorum palmorum altitudie: origano similis flore: bulbis aureis. Huius uisæ nidor urinam cit. Vuluamq; purgat: tanto magis insidentibus causa. Causa hominis non hæc sed quoniã diutissime non marcescit. Aloe sylæ similitudinẽ habet maior & pinguioribus foliis ex obliquo striata. Caulis eius tener est rubens medius: non dissimilis antherico. Radice una ceu palo in terra dimissa: graui odore: gustu amara. Laudatissima ex india affertur: sed nascitur & in asia: nõ ramen ea utunt: nisi ad uulnera recentibus foliis: mirifice enim conglutinat: uel succu: ob id in turbinibus cadorum eam serunt ut aizoum maius. Quidam & caulẽ ante maturitatem seminis incidunt succi gratia: aliqui & folia. Inuenitur & per se lachryma adhærens. Ergo pauimentandũ ubi fata sit censent ut lachryma non absorbeat. Fuere qui tradent in iudæa super hyerosolimam metallicam eius naturam: sed nulla magis improba est: neq; alia humidior: aut tumidior. Erit ergo optima pinguis ac nitida rufi coloris friabilis: ac iocineris modo coacta: facile liquefcens. Improbanda nigra & dura: harenosa quoq; quæ & gustu intelligitur. Gummi adulteratur & acacia. Natura eius spissare: densare: & leuiter calface-re. Vfus in multis: & principalis aluum soluere: cum pene sit sola medicamentoz: quæ per se id præstât. Confirmat etiam stomachũ: adeo ut non infestet ulla uis cõtraria: bibitur drachma. Ad stomachi uero dissolutionem in duobus cyathis quæ tepidæ uel frigidæ: coclearis mensura bis terue in die ex interuallis ut res exigit. Purgationis etiam causa plurimũ tribus drachmis. Efficacior si pota ea sumat cibus. Capillum fluentẽ continet cum uino austero capite in sole cõtra capillum peruncto. Dolorem capitis sedat tẽporibus & fronti imposta ex aceto & rosaceo. Dilutiorq; infusa: oculoz uita omnia sanat: in ea conuenit. Priuatim pruriges & scabiẽ genarum. Item insignita ac liuida illita cũ melle: maxime põtico. Tonillas: gingiuas: & omnia oris ulcera. Sanguinis excreationes si modicæ sint drachmæ pondere ex aqua: si minus in aceto pota. Vulnerũ quoq; sanguinẽ & undecũq; fluentem sistit per se uel ex aceto. Alias etiã est uulneribus utilissima ad cicatricem perducens. Eadẽ inspergitur exulceratis genitalibus uiroz: condylomatibus: rimisq; sedis: alias ex uino: alias ex passo: alias sicca per se: ut exigit mitigãda curatio: aut coer-cenda. Hemorroidũ quoq; abundantia leniter sistit. Dysenteria infundit. & si difficiliter cõcoquant cibi bibis a cœna modico interuallo. Et in regio morbo tribus obolis ex aqua. Deuorant pilulæ cum mellis decocto aut resina terebinthina ad purganda interiora. Digytorum pterygia tollit. Oculorum medicamentis lauatur: ut quod sit harenosissimum subsidat. Aut torretur in testa: pennag; subinde uersatur: ut possit æqualiter torrer. Alcea folia habet similia uerbenacæ: quæ & peristereon cognominatur. Caules tres aut quattuor foliorum plenos: florem rosæ: radices albas: cũ plurimum sex cubitales: obliquas. Nascitur in pingui solo: nec sicco. Vfus radice ex uino uel ex aqua dysentericis: aluo cita: & ruptis conuulsis. Alipon cauliculus est molli capite non dissimilis betæ acie gustatu ac lentum: mordensq; uehemẽter & accedens. Aluum soluit in aqua mulsã addito sale modico. Minima potio duarum drachmarum: mediã quattuor: maxima sex: ea purgatione quibus datur e gallinaceo iure. Alsine: quã qdã myosotõ appellat: nascitur in lucis: unde & alsine dicta est. Incipit a mediã hyeme. Arescit æstate mediã cum proreperit: muscutorum aures imitatur foliis. Sed aliam docebimus esse quæ iustius moyfortis uocetur. Hæc eadẽ erat quæ Helxinæ: nisi minor minusq; hirsuta esset. Nascitur in hortis & maxime in parietibus. Cum teris: odorem cucumis reddit. Vfus eius ad collectiones inflammationesq;. Quin emẽdat omnia quæ Helxine sed infirmius. Epiphoris peculiariter imponitur. Item uredinis: ulceribusq; cũ farina hordeacea. Succus eius auribus infunditur. Androfaces hærbæ est alba amara sine foliis: folliculos in cirris habens: & in iis semen. Nascitur in maritimis syriæ maxime. Datur hydropicis drachmis duabus tusa aut decocta in aqua uel aceto uel uino. Vehementer enim urinas cit. Datur & podagris: illiniturq;. Idem effectus est & scæminis. Androsemon: siue (ut alii appellauerunt) ascyron non absimile est hyperico: de qua diximus cauliculis maioribus densioribusq; & magis rubentibus. Folia alba rutæ figura. Semen papaueris nigri. Cormæ tritæ sanguineo succo manant. Odores tres in usus. Gignitur in uineis. Fere medio autumnis effoditur: suspenditurq;. Vfus ad purgandam aluum tuscæ cum semine potæq; matutino: uel a cœna duabus drachmis in aqua mulsã uel uino uel aqua pura: totius potionis sextario. Trahit in bilem. Prodest ischiadicis maxime. Sed postera die capparidis radicem resinæ permixtam deuorare oportet drachmæ pondere. Alterumq; quatruidi interuallo eadem facere. A purgatione autem ipsa robustiores uinum bibere: infirmiores aquam. Imponitur & podagris & ambustis & uulneribus cohibens sanguinem. Ambrosia uagginominis est: & circa alias hærbas fluctuans: fruticem unũ habens densum ramosum: tenuem: trium fere palmorum. Tertia parte radice breuiore: foliis rutæ: circa inum caulem in ramulis semen est uis

LIBER

dependentibus: odore uinoso: qua de causa botrys a quibusdam uocatur ab aliis artemisia. Coronantur illa cappadoces. Vfus eius ad ea quæ discuti opus sit, Anonin quidam ononida malūt uocare: ramosam: similem sceno græco: nisi fruticosior hirsutiorq; esset: odore iucundo. Post uer spinosa. Estur etiam muria condita. Recens uero margines ulcerum erodit. Radix decoquitur in posca dolori dentium. Eadem cum melle pota calculos pellit. Comitialibus dat in oxymelitæ decocta ad dimidias. Anagyros quæ aliqui acopon uocant: fruticosa est: grauis odore: flore oleris: semen in corniculis non breuis gignit: simile renibus: quod durefcit per messes. Folia collectionibus imponuntur: difficulterq; parientibus adalligantur: ita ut a parru statim auferantur. Quod si emortuus hæreat: & secūdæ mensisq; morent: drachmæ pondere bibuntur in passo folia. Sic & suspiriosis dantur: & in uino uetere ad phalangiorū morsus. Radix discutiendis concoquendisq; adhibetur. Semen commanducatum uomitiones facit. Anonymos a non inueniendo nomine nomen inuenit. Affertur e scythia cælebrata & ab Hicelio non paruæ auctoritatis medico. Item aristogeton i uulneribus præclara ex aqua rufa & imposita. Pota uero mammis præcordiisq; percussis. Item sanguinem excreantibus. Putauerunt & bibendâ uulneratis. Fabulosa arbitror quæ adiuuantur: recente ea si uratur: ferrum aut æs ferruminari.

De aparine: & arctio: & spleno: & asclepiade: & astere: uel bubonio: & asyro: uel ascyroide: & phace: & de alcibiox: & alectorolopho. CA. V.

Parinen aliqui omphaocarpon: alii philanthropon uocant: ramosam: hirsutam: quinis senisue in orbem circa ramos foliis per interualla: semen rotundum: durum: cōcauum: subdulce. Nascitur in frumentario agro: aut hortis: pratissue: asperitate etiā uestium tenaci. Efficax cōtra serpentes semine potu ex uino drachma: & contra phalangia. Sanguinis abundantia ex uulneribus impriunt folia imposita. Succus auribus infunditur. Arction aliqui potius arcturum uocant: similis est uerbasco foliis. nisi q; hirsutiora sunt: caule longo molli: semine cymini. Nascitur in petrosis: radice tenera: alba: dulciq;. Decoquitur in uino ad dentium dolorem: ita ut contineatur ore decoctum. Bibitur ppter ischiada & stranguriam e uino. ambustis imponitur & perionibus. Fouentur eadem cum radice semine trito in uino. Asplenium sunt qui hemionon uocant: foliis trietalibus multis: radice limosa: cauernosa: sicut silicis candida: hirsuta: nec caulem nec florem nec semē habet. Nascitur in petris: parietibus opacis: humidis: laudatissima in creta. Huius foliorum iure in aceto decocto per dies. xl. potu lyenem absūmi aiunt. Et illinuntur. Eadem autem sedant singultus non dāda sceminis: quoniam sterilitatem facit. Asclepias folia hederæ habet: ramos longos: radices numerosas: tenues odoratas: floris uirus: graue: semen: ferrulatū. Nascitur in montibus. Radices torminibus medentur: & contra serpentium ictus non solum potum sed etiam illitum. Aster ab aliquibus bubonion appellatur: quoniam inguinum præsentaneum remedium est. Cauliculus foliis oblongis duobus aut tribus in cacumine capitula stellæ modo radiata. Bibitur aduersus serpentes. Sed & ad inguinū medicinam: sinistra manu decerpti iubēt: & iuxta cinctus alligari. Prodest & coxendicis dolori adalligata. Ascyron & ascyroides similia sunt iter se & Hyperico: sed ascyron maiores habet ramos: qui ascyroides uocantur ferulaceos omnino rubentes: capitulis paruis: luteis. Semen in caliculis pusillum: nigrum: resinofum. Comæ trita uel uer cruentatæ. Qua de causa quidam hanc androsomon uocauerunt. Vfus feminis ad ischiadicos potus duabus drachmis in Hydromelitis sextario. Aluum soluit. Bilem detrahīt. Illinitur & ambustis. Aphace tenuia admodum folia habet pusillo. Altior lenticula est. Siliquas maiores fert: in quibus terna aut quaterna semina sunt nigriora & madidiora & minora lenticula. Nascitur in aruis. Natura ei ad spissandū efficacior q; lenti. Reliquo usu eosdem effectus habet. Stomachi aluiq; fluctiones sistit semen decoctum. Alcibion qualis esset hæc uba apud auctores non repperi. Sed radicem eius & folia trita ad serpētis morsus imponi & bibi iubent. Folia quantum manus capiat trita cum uini meri cyathis tribus: aut radicem drachmarum trium pondere cum uini eadem mensura. Alectorolophos quæ apud nos crista dicitur: folia habet similia gallinæ cristæ plura: caulem tenuem: & semen nigrum in siliquis. Utilis tussientibus cocta cum faba pressa melle addito: & caligini oculorum. Solidum semen conicitur in oculum: nec turbat: sed in se caliginem contrahit. Mutat colorem: sed ex nigra albicare incipit: & intumescit: ac per se exit.

De alo.

CA. VI.

Lum nos uocamus græci symphyton petreum: simile cunilæ bubulæ: foliis paruis: ramis tribus aut quattuor: a radice cacuminibus thymi: surculosum: odoratū: gustu dulce: saluam ciēs longa radice: rutila. Nascitur i petris: ideogq; petreum cognominatum. Utilissimum lateribus: lyenibus: renibus: torminibus: pectoribus: pulmonibus sanguinem reicientibus: faucibus asperis. Bibitur radix trita & in uino decocta: & aliquando super limitur. Quin & cōmanducata sitim sedat: p̄cipueq; pulmonem refrigerat. Luxatis quoq; imponitur & cōuulsis: lyeni: interaneis. Aluum sistit coacta in cineres. Detrahit quoq; folliculis trita cum pipēris nouē granis & ex aqua pota. Uulneribus sanandis tanta præstantia est: ut carnes quoq; cum coquantur conglutinet addita. Vnde & græci nomen impoluerunt. Ossibus quoq; fractis medetur.

De alga & actea & de ampelo agria & absinthio.

CA. VII.

Alga ruffa & scorpionum ictibus. Actea graui foliorū odore: caulibus anifi geniculatis: semine nigro ut hederæ: baccis mollibus. Nascitur in opacis & asperis & aquosis. Datur acetabulo pleuro interioribus sceminarum morbis. Ampelos agria uocant herba foliis duris cineracei coloris: qualem in satis diximus: uiticulis longis callosis rubentibus: qualiter flos quæ louis flammā appella-

VIGESIMVSSEPTIMVS

uimus ignobilis: fer semen punici mali simile in canis. Radix eius decocta in aqua cyathis ternis additis vini coi cyathis duobus aluum soluit leniter. Ideo hydropicis datur. Vulua vitia & cutis in facie mulierum emedat. Ischiadicos quoque uti hac herba pdest herba tusa cum foliis & illita cum succo suo. Absinthii genera sunt plura. Santonicu appellatur a galliae ciuitate. Ponticu a ponto: ubi pecora pinguescunt illo. & ob id sine felle reperiunt. Neque aliquod pstantius. Multuque italico amarius sed medulla pontici dulcis. De usu eius conuenit dicere herbae facillimae atque iter paucas utilissimae. Praeterea sacris Populi Ro. celebrate peculiariter. Siquidem latinage feriis quadrigae certant in capitolio: uictorque absinthiu bibit. Credo sanitatem praemio dari honorifice arbitratis maioribus. Stomachum corroborat. & ob hoc sapor eius in uina trassertur ut diximus. Bibit & decoctu aqua ac postea nocte & die refrigeratu sub diuo decoctis sex drachmis folioque cum ramis suis in caelestis aquae sextariis tribus. Oportet & sale addi. Vetustissime in usu est. Bibit & madefacti dilutum. Ita. n. appellatur hoc genus. Diluti ratio ut quisquis fuerit modus aquae: tegatur per triduum. Tertium raro in usu est: sicut & succus expressi. Exprimi aut cum primum semen turgescit madefactum aqua triduo recens aut siccum septem diebus. Deinde coctum in aeneo uase ad tertias. x. heminis in aquae sextariis. xlv. iterumque pcolatum. Herba lente coquitur ad crassitudinem mellis qualiter ex minore cetaurio quaeritur succus. Sed hic absinthii multis stomacho capitique est: cum sit ille decoctus saluberrimus. Namque astringit stomachum: bilemque detrahit. Vrinam cit. Aluum emollit: & in dolore sanat Ventris aialia pellit. Malaciam stomachi & inflammationes discutit cum file & nardo gallico: aceto exiguo addito. Fastigia absterget. Conctiones adiuuat. Cruditates detrahit cum ruta & pipere & sale. Antiqui purgationis causa dabat: cum marinae aquae ueteris sextario seminis sex drachmis cum tribus salis & mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato sale. Diligenter autem teri debet propter difficultatem. Quidam & in polenta dederit supradictu pondus: addito pulegio. alii contra paralysim. alii pueris folia in fico: sic ut amaritudinem falleret. Facile thorace purgat cum iride sumptu. In regio morbo crudum bibitur cum appio aut adianto. Aduersus inflationes calidum paulatim sorbetur ex aqua. locineris causam cum gallico nardo. Dyenis cum aceto aut pulte aut fico sumit. Aduersus fugis ex aceto. Item uisco: Cicutae ex uino: & muris aranei moribus. Draconi marino. Scorpionibus. Oculorum claritati multum confert. Epiphoris cum passo imponitur. Sugillatis cum melle. Aures eius decoctum uaporis suffitu sanat. Aut si manat sanies cum melle tritum. Vrinam ac menses ciunt tres quattuorue ramuli cum gallici nardi radice una cyathis aquae. vi. Menses priuatim cum melle sumptum: & in uellere appositum. Anginis subuenit cum melle & nitro. Epiphytidias ex aqua sanat. Vulnere recentia prius quam aqua tangantur impositum. Praetereaque capitis ulcera. Peculiariter ilibus imponitur cum cypria caera: aut cum fico. Sanat & pruritus.

De absinthio: & ballote: & botrye fruticosa: & brauylla: & brio: & bupleuri: & catanace: & calla: & circaea: & circelcio: & crategono: & theligo: & crocodilo: & cynosorchii: & chryfollachano: & cuculo: & conserua.

CA. VIII.

n On dandum in febr. Nauseas maris arcet in nauigationibus potum. Inguinum tumorem in uentrali habitum. Somnos allicit olfactum: aut inscio sub capite positum. Vestibus insertum tineas arcet. Calices ex oleo perunctis abigit: & fumo si uratur. Atrametum librarium ex diluto eius temperatum litteras a musculis tuetur. Capillum denigrat absinthii cinis unguento rosaceoque permixtus. Est & absinthium marinum: quod quidam seriphium uocant: probatissimum in thapofiri aegypti. Huius ramum isiaci praeferre solemne habent. Angustius priore: minusque amarum: stomacho inimicum Aluum mollit. Pellitque animalia interaneorum. Bibitur cum oleo & sale: aut in farinae trimestris forbitione dilutum. Coquitur quantum manus capiat in aquae sextario ad dimidias. Balloten alio nomine marubium nigrum graeci uocant: herbam fruticosam angulosis caulibus: nigris: hirsutis: foliis uestientibus: maioribus quam marrubii: & nigrioribus: graue olentibus. Vis eius efficax aduersus canis morsus: ex sale foliis tritis imposita. Item ad condylomata coctis cinere in folio oleris. Purgat & sordida ulcera cum melle. Botrys fruticosa herba est luteis ramulis. Semen circa toram nascitur: folia cicorio similia. Inuenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. Hoc cappadoces ambrosiam uocant: alii artemisia. Brauylla spissandi uim habet cotonei mali modo: nec amplius de ea tradunt auctores. Brion marina herba sine dubitatione lactucae foliis similis rugosa ueluti contracta: sine caule ab ima radice exeuntibus foliis. Nascitur in scopulis maxime testisque terra comprehensis. Praecipua siccandi ei spissandique uis & collectiones omnes inflammationesque cohibendi: praecipue podagrae: & quicquid refrigerare opus sit Bupleuri semen ad ictus serpentium dari reperio: fouerique plagas decocta ea herba adiectis foliis mori aut origani. Catanancem thessalam herbam qualis sit: a nobis describi superuacuum sit: cum sit usus eius ad amatoriam tantum. Illud non ab re est dixisse ad tegendas magicas uanitates electam ad hunc usum coniectura. Quoniam arefcens contraheret se ad speciem unguiam milui exanimati. Eadem ex causa & cemos filebitur a nobis. Calla duorum generum est. Vna similis aro. Nascitur in arationibus. Colligitur antequam inarescat. Ususque eosdem habet quos arum. Bibitur quoque radix huius ad exinaniedas aluos: mensesque mulierum. Item caules cum foliis in leguminibus decocti sanant tenasmon. Alterum genus eius quidam anchusam uocant: alii rhinocissiam. Folia lactucae longiora: plumosa: radice rubra: quae ignes sacros cum folio polentae sanat imposita. locineris autem uitia in uino albo pota. Circea strychno fatiuo similis est: flore nigro pusillo. Paruo semine ut milui nascetur in quibusdam corniculis: radice semipedali: triplici ferme aut quadruplici: alba odorata: gustus calidi. Nascitur in apricis saxis. Diluitur in uino. Bibiturque ad dolorem uuluae & uitia. Macerari oportet in sextariis tribus quadratam radicis tuse per noctem & diem. Trahit

eadē portione secundas semine. Lac minuit in uino aut mulla aqua pota. Cirfion cauliculus est tener du-
 um cubitog: triangulo similis: foliis spinosis circūdatas. Spinæ molles sunt. Folia bouis linguæ similia:
 minora: subcandida: & in cacumine capitula: purpureasq; soluuntur in lanugines: Hanc hærba radicēue
 eius adalligatam dolores uaricum sanare tradunt. Cratæogonon melampyro simile est: multus calamis
 ex una radice emicatibus: multorūq; geniculorum. Nascitur in opacis: semine milii: uehementer aspero
 gustu. Quod si bibat ex uino ante cœnam tribus obolis in cyathis aquæ totidem mulier ac uir ante cœ-
 ceptum diebus. xl. uirilis sexus partum futuræ aiunt. Est & alia cratæogonos: quæ theligonos uocat. Dif-
 ferentia intelligitur lenitate gustus. Sunt qui florem cratæogoni bibentes mulieres intra. xl. diem concē-
 pere tradant. Eadem sanant ulcera uetera nigra cū melle: explent sinus ulceq;. Et atropa carnosiora fac-
 ciūt. Purulēta expurgāt. Panos discutiūt Podagras collectatiōesq; oēs leniūt peculiariter māmaga: Theo-
 phrastus arboris genus itelligi uoluit cratæogonō siue cratæogona: quā italia aq; foliū uocat. Crocodilō
 chamæleōtis hærba nigræ figurā habet: radice lōga: æq; luter crassa: odoris asperi. Nascit i sabuletis. Pota
 sanguinē p̄ nares pellit copiosum crassumq;. Atq; ita lyenē cōsumere dicit. Cynoforchin aliq; orchin uo-
 cant: foliis oleæ: mollibus: ternis: paruifq; semipedis lōgitudinis in terra stratis: radice bulbosa: oblonga:
 duplici ordie superiore q̄ durior est: & inferiore q̄ mollior. Edunt ut bulbi cocti in uineis fere inuenti. Ex
 iis radicibus si maiorē edant uiri mares generari dicunt. Si minorē fœminæ alteq; sexū. In thessalia mol-
 liorē in lacte caprino uini bibūt ad stimulādos coitus: duriorē uero ad inhibendos. Aduersat alter alteri.
 Crysolachanū in pineto lactuæ simile nascit. Sanat neruos incisos si cōfestim imponat. Et alibi genus
 crysolachani tradit: flore aureo: foliis oleris. Coctū estur ut olus molle. Hærba hæc alligata morbū regi-
 um habētibus: ita ut spectari ab iis possint: sanare id malū tradit: de chrysolachano nec satis dici scio: nec
 plura repio. Nāq; & hoc uitio laborauere p̄ximi utiq; hærbarii nr̄i: quod ipsi notas uelut uulgares itri-
 ctim & noibus tantū indicauerunt: tanq; coagulo terræ aluū sicuti: stranguriam dissolui si bibat ex uino aut
 aqua. Cacubali folia trita cū aceto serpentū ictibus & scorpionū mederi. Quidā alio hęc noie strumum
 appellant: alii græce strignō: acinos habet nigros. Ex iis cyathus succi cum mulsi duobus medetur lum-
 bis. Item capitis doloribus cum rosaceo infusus. Ipsa strumis illita sanādis peculiaris est: alpinis maxime
 fluminibus. Conserua appellata a conferrumando: spongia aquaq; dulcium uerius q̄ muscus aut hær-
 ba uillosæ densitatis atq; fistulosa. Curatum ea scio omnibus fere ossibus confractis prolapsū ex arbo-
 re alta putatorem: circūdata uniuerso corpori: quā suam inspergentibus quotiēs inarescat: raroq; nec ni-
 si deficientem hærbam mutationis causa, resoluentibus conualuisse uix credibili celeritate.

De cocco gnidio & dryopteris: & dryphono: & elatine: & empetro siue calcifraga: &
 epicaeti: uel helleborine: & epimedio: & enneaphylo: & filicepteri: & de femo-
 re bubulo.

CA. IX.

Occo gnidio color cocci: magnitudo grano piperis maior: uis ardēs. Itaq; in pane deuoratur ne
 adurat cum gulam transit. Huic uis præsentanea contra cicutam. Sistit aluum. Dipfacos folia
 habet lactuæ: bullas spinosas in dorfi medio: caulem duorum cubitog: iisdem spinis horridi-
 dum: genicula eius binis foliis amplectētibus: concauo alarum sinu: in quo subsistit ros falsus. In cacumi-
 ne capitula sunt echinata spinis. Nascitur in aquosis. Sanat rimas sedis. Item fistulas decocta in uino radi-
 ce usq; dum sit crassitudo cæræ: ut possit in fistula collyriū mitti. Itē uerrucas oīum geneq;. Quidam &
 alaq; quas supra diximus succū illinunt iis. Dryopteris filici similis in arboribus nascit: tenui folioq; sub-
 dulcium incisura: radice hirsuta. Vis ei caustica est. Ideo psilotrū est radix tusa. Illinitur. n. usq; dum sudo-
 res euocet: iterumq; & tertio: ita ne sudor abluatur. Dryphonon similis hærba est: cauliculis tenuibus:
 cubitalibus: circūdati utrinq; foliis: pollicari aplitudine: & qlibus oxymyrsine. Sed cā didioribus molli-
 ribusq; flore candido sambuci. Edunt cauliculos decoctos. Semine uero eius p̄ pipere utunt. Elatine fo-
 lia hēt helxinæ: pusilla: pilosa: rotūda: semipedalibus ramulis gnis senisue a radice statim foliosis. Nascit
 in segetibus. Acerba gustu & ideo oculoq; fluctationibus efficax: foliis cū polenta tritis & impositis: subdi-
 to linteolo. Eadem cū lini semine cocta sorbitionis usu ad dyfenteria liberat. Empetron quā nostri calci-
 fragā uocant: nascitur in montibus maritimis fere in saxo: quo p̄ mari fuerit minus. Salsa est: potaq;
 bilem trahit ac pituitas: quo lōgius magisq; terrena: amarior sentitur. Trahit aquā. Sumitur aut in iure
 aliquo aut in hydromelite. Vetustate uires pdit. Recēs urinas cit decoctū in aqua: uel tritū calculos fran-
 git. Qui fidem p̄missio huic quærunt: affirmant lapillos q; sufferuefiant una rūpi. Epicaeti ab alis helle-
 borine uocatur: parua hærba: exiguis foliis iocineris uitis utilissima: & cōtra uenena pota. Epimedium
 caulis est nō magnus hedere folis dens atq; duodenis: nunq; florēs: radice tenui nigra subgrauo odore.
 Nascit i humidis: & huic spissandi refrigerādiq; natura. Fœminis cauēda. Folia i uino trita uirginū mā-
 mas cohibēt. Eneaphyllō lōga folia nona hēt: causticæ naturæ. Imponit lana circūdata: ne urat latus: cō-
 tinuo. n. pustulas excitat: lumbog; doloribus & coxendicū utilissimū. Filicis duo genera nec florē hēt:
 nec semē. Pterin græci uocat: alii blachnon cuius ex una radice q; plures exeunt filices: bina ēt cubita exce-
 dentes lōgitudine: non graues odore. Hanc marē existimant. Alteq; genus thelipterin græci uocant: alii
 Hymphæa pterin. Est aut nō singularis atq; fruticosa breuior molliorq; & dēsior foliis ad radicē canicu-
 lata. Viriufq; radice siues pinguefcūt. Folia utriusq; lateribus pinnata: unde nomē græci iposuerunt. Radices
 utriusq; lōgæ in obliquū: nigræ: p̄cipue cum inaruere. Siccari aut eas sole oportet. Nascūtur ubiq;: sed ma-
 xime frigido solo. Effodi debent uergiliis occidentibus. Vfus radices in trimatu tantum: neque ante ne-
 que postea. Pellunt interaneorum animalia. Ex iis tineas cum melle. Cætera ex uino dulci triduo potæ.

VIGESIMVSSEPTIMVS

Virap stomacho inutilissima. Aluum soluit primo bilem trahens: mox aquam. Melius tineas cum sca monii pari pondere. Radix eius duorum obologꝝ pondere ex aqua post unius diei abstinentiam bibitur: melle præguistato cõtra reumatismos. Neutra danda foeminis: quoniã grauidis abortũ: cæteris sterilitatem facit. Farina eazꝝ ulceribus tetr̃is inspergitur. Lumentorum quoqꝝ ceruicibus. Folia cimicem necant Serpentem non recipiunt. Ideo susterni utile est in locis suspectis. Vitæ etiam fugant nidore. Fecere medici huius quoqꝝ hærbæ discrimen. Optima macedonica est. Secũda cassiopica. Femur bubulũ appellat hærbæ neruis & ipsa utilis: recēs in aceto ac trita sale. Galeopsis: aut ut alii galactobdolon uel galion. Caulem & folia habet urticæ leuiora: & quæ grauem odorem trita reddant. Flore purpureo. Nascit circa sepes ac semitas ubiqꝝ. Folia caulesqꝝ duritias & carcinomata sanant ex aceto trita & imposita. Itē strumas. Panos & parotidas discutunt. Ex usu est & decocto succo fouere. Putrescētia quoqꝝ & gangrenas sanat cum sale. Glaus antiquitus & eugalaeton uocabat cythiso & lēticulæ foliis similis auersa candidiora. Rami in terrã serpunt quini senie admodũ tenues ab radice. Flosculi purpurei exũt. Inuenitur iuxta mare Cogitur in sorbitione similaginis ad excitadã ubertatē lactis: eamqꝝ q̃ hauserint balneis uti conuenit.

De glaucio: & glycyfide: & glaphalio siue chamezelo: & galedrago: & holco: & hyofiri: & holosteo: & hypopesto. CA. X.

Glaucion in syria parthia nascitur humilis hærbæ densis foliis fere papaueris: minoribus ramē: sordidioribusqꝝ: odoris tetri: gustus amari cum astrictione. Granũ habet crocei coloris. Hoc in olla fictili luto circũlitum in clibanis calefaciunt: deinde exempto succũ exprimũt eiusdē nominis. Vfus est & succi & folioꝝ si terantur aduersus epiphoras: quæ uniuersæ uno impetu cadunt. Hinc tēperatur collyniũ: qd̃ medici diaglaucio uocāt. Lactis quoqꝝ ubertas intermissa restituit. Sumit eius rei cã ex aqua Glycyfide: quam aliqui poeniam aut pētorobon uocāt: caulē habet duum palmogꝝ: comitantibus duobus aut tribus subrutilũ cure lauri folia qualia nucis pinguiora rotundioraqꝝ & minora. Semen in sili quis aliud grano rubente: aliud nigro. Duo aut genera sunt. Fœmina existimatur cuius radicibus ceu balani longiores circiter octo aut sex inhærent. Mas plures habet: quoniã nō una radice nixus est: palmi altitudine: candidaqꝝ. Ea gustu astringit. Fœminæ folia myrrham redolent: & densiora sunt. Nascuntur in siluis. Tradũt noctũ effodiēdas: quoniã pico martio impetum in oculos faciente interdũ piculosum sit. Radix uero cum effodiatur: periculum esse ne sedes procidant. Magna id uanitate ad ostentationem rei fictum arbitror. Vfus in iis diuersus. Rubra. n. grana rubentis menses sistunt. xv. fere pota in uino nigro. Nigra grana uuluis medetur ex passo: aut uino totidem pota. Radix omnes uentris dolores sedat in uino: aluumqꝝ purgat. Sanat opisthotonum: morbũ regium: renes: uesicam. Matricem aut & stomachũ decocta in uino. Aluumqꝝ sistit. Estur et contra malum mentis: sed in medendo, iiii. drachmæ satis sunt. Grana nigra auxiliatur & suppressionibus nocturnis in uino pota quo dictũ est numero. Stomacho uero & rossonibus & esse ea, & illinire prodest. Suppurationes quoqꝝ discutuntur. Recentes nigro semine: ueteres rubro. Vtrunqꝝ auxiliatur a serpente percussis. Et pueris contra calculos incipiente stranguria. Gnaphalio alii Chamezelon uocant: cuius foliis albis mollibusqꝝ pro Tomento utuntur. Sane & similia sunt. Datur in uino austero ad dysenteriam: uentris solutiones. Mensesqꝝ mulierum sistit. Infunditur autem tenasmo. Illinitus & putrescentibus ulcerum Galedragon uocant Xenocrates leucacantho similem palustrem & spinosam: caule ferulaceo alto: cui summo capite inhæreat simile ouo. In hoc exrescente astate uermiculos nasci tradunt: quos pyxide conditos adalligari cum pane brachio ad ea partem qua deus doleat: mireqꝝ illico dolorem tolli. Valere non diutius anno & ita si terram non attigerit. Holcus in saxis nascitur siccis. Aristas habet in cacumine tenues culmo quale hordeum restibile. Hæc circa caput adalligata. uel circa lacertum educit e corpore aristas. Hanc quidam ob id aristidam uocant. Hyofiris intumo similis: sed minor: & tactu asperior. Vulneribus contusa præclare medetur. Holosteon sine duricia hærbæ ex aduerso appellata a græcis: sicut fel dulce: tenui radice usqꝝ ad capillamenti speciem: lōgitudine quattuor digytorum ceu gramē foliis angustis astringens gustu. Nascitur in collibus terrenis. Vfus eius ad conuulsa rupta in uino pota. Vulnera quoqꝝ conglutinat. Nam & carnes concoquuntur ad dita. Hypopheston nascitur in spinis: ex quibus fiunt eneæ fulloniæ: sine cauliculo: sine flore: capitulis rarum inanibus: & foliis paruis: multis: hærbæci coloris: radículas habens albas: molles. Succus earum ex primitur æstate ad soluendam aluum tribus obolis maxime in comitialibus morbis: & tremulis: hydropticis. Contra uertigines: ortopnoeas: palyfes incipientes.

De hypoglossa: & hypeco: idæa: isosphyro: lathyri: leontopetalo lirapso.

litospermo: lapide uulgari: de limeo leuco.

CA. XI.

Hypoglossa folia habet figura siluestris myrti concaua spinosa: & in iis ceu linguas folio paruo exeunte de foliis. Capitis dolorem corona ex iis imposita minuit. Hypecoon in segetibus nascit: foliis rutæ. Natura eius eadem quæ papaueris succo. Idæa hærbæ folia sunt quæ oxymyrsinæ adhærent his uelut pampini in quibus flos. Aluum menseqꝝ & omnem abundantiam sanguinis sistit. Spissandi cohibendiqꝝ naturam habet. Isopiron uocant aliqui phasiolum: quoniã folium quod est aniso simile in pãpinos torquetur. Capitula sunt in summo caule tenuia: plena seminis melanchii. Contra tussim & cætera pectoris uitia ex melle & aqua mulla: itē iocineri utilissima. Lathyris folia habet multa lactucæ similia tenuiora germina multa: in quibus semen tuniculis continetur ut capparit: quæ cũ inaruere eximuntur grana: piperis magnitudine: candida: dulcia: facilia purgatu. Hæc uicena in aqua pura aut mulla pota hydropticos sanant. Trahunt & bilem. Qui uehementius purgari uolũt: cum

LIBER

folliculis ipsis sumunt eam: stomachū lædunt. Itaq; inuentum est ut eū pisce aut iure gallinacei sumeretur. Lenotopetalon alii thapeion uocant folion brassicæ: caule semipedali: alæ multæ semen in cacumine in siliquis ciceris mō. Radix rapæ similis: grandis: nigra. Nascitur in aruis. Radix aduersat oīum serpentū generibus ex uino pota: nec alia res celerius pficit. Daf & ischiadicis. Lycopsis lōgioribus q̄ lactuca est foliis: crassioribusq;. Caule lōgo hirsutis: adnatis multis cubitalibus: flore paruo: purpureo. Nascit̄ in cāpestribus. Illinif cū farina hordeacea igni sacro. Sudorē i febris mouet succo aquæ calidæ admixto. Inter oēs hærbas litospermo nihil est mirabilius. Alii qdē hegonichon uocat: alii diospiro: alii heraclion. Hærba qncūcialis fere foliis duplo maioribus q̄ rutæ: ramulis surculosis crassitudine iunci. Gerit iuxta folia singulas ueluti barbular: & eaz̄ in cacumini bus lapillos cādore & rotūditate margaritaz̄ magnitudine ciceris. Duritia uero lapidea. Ipsi qua pediculis adhæreant cauernulas habent & intus semen. Nascit̄ & in italia: sed laudatissimū in cræta. Nec quicq̄ inter hærbas maiore qdē miraculo aspexit. Tātus est decor uelut aurificū arte alternis inter folia candidatibus margaritis tam exq̄sita difficultas lapidis ex hærba nascentis. Iacere atq; humi serpere auctores tradūt. Ego mulsam nō hærētē uidi. Iis lapillis drachmæ pondere potis in uino albo calculos frangi: pelliq; cōstat: & stranguriā discuti. Neq; in alia hærbage fides est. Vfus statī ad quācūq; medicinā nata sit: est aut̄ eius species ut etiā sine auctore usus statim nosci possit. Lapis uulgaris iuxta flumina fert muscū siccū canū. Hic fricat̄ altero lapide addita hoīs saliuā. illo lapide tangit̄ ipetigo. Qui tangit dicit. Pheugete cātharides lycos agrios hymas dioci. Limeum hærba appellat̄ a gallis: qua sagittas i uenatu tingūt medicamēto: qd̄ uenenū ceruariū uocat̄. Ex hac i tres modios saliuati addit̄ tātū q̄tū in una segetta addi solet: ita ossa dimittitur in bouū faucibus in morbis. Alligari postea ad p̄sepia oportet donec purgent̄. Infanire. n. solēt. Si sudor insequitur aqua frigida p̄fundi. Luce mercuriali similis nomē ex cā accepit p̄ mediū foliū candida linea trāscurrente. Quare mesoleucon qdā uocat̄. Succus eius fistulas sanat. Ipsa contrita carcinomata. Fortassis eadē sit quæ leucas appellat̄. Cōtra oīa marina uenena efficax. Specie eius auctores nō tradūt: nec aliud q̄ siluestre latioribus foliis: esse efficaciorē hęc semine acriore. Leucographis qlis esset scriptū nō repperi. Quod & magis miror: quoniā utilis p̄ditur sanguinē excreatibus tribus obolis cū croco. Itē cœliacis trita ex aqua & apposita. Profluio foeminaz̄. Oculoz̄ quoq; medicamētis. Et explendis ulceribus quæ fiūt in teneris partibus corporis.

De medio: & myosota: & myagro: & natrice: & othone: & onosma: & onopordo: & oxyri: & oxye: & batrachio: & polygono: & leucanthemo: & plythema: & phyllo: & phellādrio: & phuleri: & polyrrhizo: & proserpinaca: & de rhecoma: de reseda & stoechade. CA. XII.

m Edion folia habet seridis fatiuæ: caulem tripedalē: & in eo florem grandem purpureū rotundum semine minuto: radicem semipedalem. In saxis opacis nascitur. Radix drachmis. ii. cum melle menses foeminarum sistit eclegmate per aliquot dies sumpto. Semen quoq; in uino tritum contra abundantia foeminarum datur. Myosota siue myosotis leuis hærba: caulibus pluribus ab una radice aliquatenus rubentibus concavis ab imo: foliis angustis ablongis: dorso acuto nigris per interualla assidue geminantis & tenuibus cauliculis ex aliis prodentibus: flore cæruleo. Radix digyali crassitudine multis capillamentis fibrata. Vis ei styptica & exulceratrix: ideoq; egliopas sanat. Tradunt ægyptiū mensis quem thiatin uocant: die. xxvii. fere in augusto mense incurrente: si quis huius hærbe succo iungatur mane priusq; loquatur nō lippiturum eo anno. Myagros hærba ferulacea est foliis similis rubiæ tripedanea. Semen oleosum: quod & fit ex eo. Medetur oris ulceribus perunctis hoc succo. Hærba quæ uocatur nigina tribus foliis longis intubaceis illita cicatrices ad colorem reducit. Natrrix uocatur hærba: cuius radix euulsa uirus hirci redolet. Hac in piceno a foeminis abigunt: quos mira persuasione fatuos uocant. Ergo spēs lymphantium hoc modo animorum esse credimus: qui tali medicamēto iuuent̄. Odontides inter foeni genera est: cauliculis densis ab eadem radice geniculatis triāgulis nigris geniculis. Folia parua habet longiora tamen q̄ polygonaton. Semen in aliis hordeo simile florem purpureum: pusillum. Nascitur in pratis. Decoctum cauliculoz̄ eius in uino austero quantū manus capiat: dētium dolori medetur: ita ut contineatur ore. Othone in syria nascitur: similis eruca perforatis crebro foliis flore croci: quare quidam anemones uocauerunt. Succus eius oculoz̄ medicamentis conuenit. Mordet enim leuiter & calfacit astringitq; siccando. Purgat cicatrices & nubeculas: & quicquid obstat. Quidā tradunt lauari: atq; ita siccata m dgeri in pastillos. Onosma longa folia habet fere ad tres digyos i terra iacentia tria ad similitudinem anchusæ incisa sine caule sine flore sine semine. Prægnans si edat eam aut supra gradiatur: abortum facere dicitur. Onopordon si comederint asini: crepitus reddere dicunt. Trahit urinas & menses. Aluum sistit Suppurationes & collectiones discuti. Osiris ramulos fert nigros tenues lentos: & in iis folia nigra ceu lini. Semenq; in ramulis nigrū initio: dein colore mutato rubescens. Smegmata mulieribus faciunt ex iis. Radicum decoctum potum sanat arcuatos. Eadem priusq; maturescat semen: concisæ & sole siccata aluum sistunt. Post maturitatem uero collectæ & in sorbitiōe decoctæ rheumatismis uentris medentur: & per se trita ex aqua cælesti bibuntur. Oxis folia terna habet. Datur ad stomachum dissolutum. Edunt & qui euterocelon habent. Polyanthemum: quam quidam batrachion appellant: caustica uī exulcerat cicatrices: & ad colorem reducit. Eademq; uirilignes concorporat. Polygonaton græsi uocant quam nos sanguinariam: non attollitur a terra foliis rutæ similis graminis. Succus eius infusus naribus supprimit sanguinem: & potus cum uino cuiuslibet partis profluuiū excreationesq; cruentas inhibet. Qui plura genera polygoni faciunt: hanc marem intelligi uolunt: appellariq; a multitudine feminis aut densitate fruticis calligonon. Alii polygonon a frequētia geniculorum

VIGESIMVSSEPTIMVS

alii athalida: alii carcinotron: alii clema: multi myrtopetalon. Necnon inueniuntur q̄ hanc foeminā eē dicant. Marē aut maiorē: minusq̄ nigram & geniculis densiorē: femine sub oibus foliis turgescentem. Quocūq̄ hæc modo se habeant: uis eaq̄ est spissare ac refrigerare. Semine aluū soluūt largius sumpto. Vrinā cient. Rheumatismos cohibent. Qui si non fuere: nō p̄sunt. Stomachi feruori folia iponunt. Vesicæ dolori illinunt: & ignibus sacris. Succus & auribus purulentis instillat: & oculorū dolori p̄ se. Dabatur & in febris ante accessiones duobus cyathis in tertianis q̄ternisue p̄cipue. Itē cholericis dysentericis: & in solutione stomachi. Tertiū genus oreon uocatur in mōtibus nascēs: arūdinī teneræ simile uno caule: dēsis geniculis: & in se fractis. Foliis aut piceæ: radicis superuacua: inefficacius q̄ superiora: peculiare ischiadicis. Quartū genus siluestre appellatur pene arboris frutice radice lignosa stipe cedri rubicūdo. Ramis sparti binum palmorū nigris geniculorū ternis q̄ternisq̄ articulis. Huic quoq̄ spissandi natura. Sapor mali cotonei. Decoquit in aqua ad tertias: aut aridi farina inspergit: & oris ulceribus: & attritis partibus. Propter gingiuarū uero uitia ipsa cōmanducat. Nomas sistit: oiaq̄ quæ serpunt aut difficilē cicatricē habent. Priuatim uero sanat a niue facta ulcera. Hærbarii & ad anginas utunt illa. Et in capitis dolore coronā ex ea iponunt. Et contra epiphoras collo circūdāt. In tertianis qdē sinistra manu euulsam adalligāt: adeo contra p̄fluua sanguinis. Nec ullā magis aridā q̄ polygonū seruāt. Pancration aliq̄ scyllā pusillā appellare malūt: foliis albi lili lōgioribus crassioribusq̄. Radice bulbi. magni colore ruffo. Aluū soluit succo cū farina erui sumpto. Vlcerā purgat. Hydropicis splenicisq̄ cū melle datur. Alii decoquunt eā donec aqua dulcis fiat. Eaq̄ effusa radicē terentes digerūt in pastillos sole siccatos: & postea utūtur ad capitis ulcera: & cætera quæ repurganda sunt. Itē ad tussim quantū tribus digytis apprehēderint: in uino dātes. Et ad lateris dolores aut peripneumonici eligma dātes. Propter ischiada in uino bibendū. Et pp̄ tormina mensurā ciendos. Peplos: quā aliqui sychem: alii meconion aphrodes uocat ex una radice tenui frutificat: foliis ruræ paulo latioribus semine sub foliis rotundo: minore candidi q̄ papaueris. Inter uires fere colligitur messibus. Siccaturq̄ cū fructu suo subiectis aquis: in q̄s excidāt. Hoc potō aluus soluit. Bilis ac pituita detrahitur. Media potio est acetabuli mensura in aquæ muliæ heminis tribus & cibus inspergit obsoniisq̄ ad mollēdam aluū. Peryclimenos fruticat & ipsa ex interuallo duo folia habēs subcandida mollia. In cacumine aut semen inter folia dūge: & qd̄ difficile uellat. Nascit in aruis ac sepibus cōuolens se aminiculis q̄buscūq̄. Semen eius in umbra siccātū tūditur: & in pastillos digerit. In resoluti dantur in uini albi cyathis tribus tricenis diebus ad lyenē: cūq̄ urina cruenta aut p̄ aluū absumit quod intelligitur a decimo statim die. Vrinā cient & folia decocta. Aquæ & ortopnoicis p̄sunt. Partum quoq̄ adiuuant: secundasq̄ pellunt pota simili modo. pelecinum in segetibus diximus nasci fruticosam cauliculis foliis ciceris. Semen in siliquis fert corniculorū modo aduncis ternis quaternisue: quale git notissimum amaḡ stomacho utilem. Addit in antidotis. Polygala palmi altitudinē petit: in caule summo foliis lenticulæ: gustu astricto. quæ pota lactis abundantia facit. Poterion aut ut alii uocant phrynion uel neruas large fruticat: spinis retorrada: lanugine spissa: foliis paruis: rotundis: ramulis: longis: mollibus: lentis: tenuibus: flore lōgo: hærbacei coloris: seminis nulli usus. sed gustu acuto & odorato. Inuenitur in aquis collibus. Radices habet duas aut tres binum cubitorum in altitudine neruosas candidas firmas Circunfoditur autūno & præciso frutice. Dat succū gummi simile: Radix mira uulneribus sanandis traditur: præcipueq̄ neruis uel præcisis illita. Decoctum quoq̄ eius cum melle potum dissolutiones neruorum & infirmitates & incisuras iuuat. Phalangites a quibusdā phalangion uocatur: ab aliis leucantheomon: uel ut in quibusdam exemplaribus inuenio leucacatha. Ramuli sunt ei nunq̄ pauciores duobus in diuersa tendentes. Flos candidus lilio rubro similis: femine nigro: lato: ad lenticulæ dimidiæ figurā multo tenuiore: radice hærbacei coloris. Huius folio uel flore uel semine auxiliatur contra scorpionum phalangiorū & serpentiuū ictus. Itē contra tormina. Phyteuma qualis sit describere: superuacuum habeo: cū sit usus eius tantū ad amatoria. Phylon a græcis uocat hærbā in saxosis montibus foemina magis hærbacei coloris: caule tenui: radice parua: semine rotūdo: papaueri simili. Hæc sui sæxus facit partus. Mares aut femine tantū differunt: qd̄ est simile incipiēte oliuæ. Vtrūq̄ bibit in uino. Phellandron nascit in palustribus: folio apii. Bibit semen eius pp̄ calculos & uelicæ incōmoda. Phalaris thyrsum habet lōgū tenuem ceu calamū in summo flore inclinātū. Semē milio simile. Et hoc calculos frāgit potū ex uino uel aceto uel cum melle & lacte. Item etiā uitia uelicæ sanat. Polyrrhizon folia habet myrti: radices multas. Hæ rufæ dantur in uino contra serpētes. Profunt & quadrupedibus. Proserpinaca hærbā uulgaris est eximii aduersus scorpiones remedii. Eadem contrita addita muria & oleo anginam eximie curari tradunt. Præterea in quantalibet lassitudine recreari defessos: etiam cum obmutuerint: si subiiciatur lingua: Si deuoretur: uomitionem sequi salutarem. Rhecoma affertur: ex iis quæ supra potum sunt tegionibus. Radix costo nigro similis minor & ruffior paulo sine odore: calfaciens gustu & astringens. Eadem trita uini colorem reddit ad crocum inclinantem. Illita collectiones inflāmationesq̄ sedat. Vulnera sanat. Epiphoras oculorum sedat ex passo illita. Insignita cum melle. Et alia liuentia ex aceto. Farina eius inspergitur contra cacoethe & sanguinem reiicientes drachmæ pondere in aqua. Dysentericis etiā & cœliacis si febris careant in uino. Sin aliter ex aqua. Facilius teritur nocte antecedente madefacta. Dactylus & decoctum eius bibendum duplici mensura ad rupta conuulsa contusis ex sublimi deuolutis. Si pectoris sint dolores additur piperis aliquid & myrrhæ. Si dissolutio stomachi ex frigida aqua sumitur: siue intus siue extra purulentis excreationibus. Item epaticis: splenicis: ischiadicis ad renum uitia: suspiria ortopneas. Arteriæ scabricas sanat ex passo tribus obolis potis trita: aut decoctum eius.

LIBER

Lichenas quoque ex aceto imposita purgat. Bibitur contra inflationes: & perfricationes: febres frigidas: singultus tormina: asperitates: capitis grauitates: melancholicas uertigines: lassitudinem: dolores: & conuulsiones. Circa ariminum nota est herba: quae reseda uocant. Discutit collectiones: inflammationesque oes. Qui curat ea: addunt haec uerba. Reseda morbos reseda: scilicet scilicet quae hic pullos egerit: radices nec caput nec pedes habeat. Haec ter dicunt: toriensque despuunt. Stoechas in insulis tantum eiusdem nominis gignit odorata herba: coma hyssopi: amara gustu. Menses cito potu: pectoris dolores leuat. Antidotis quoque miscet.

De solano: & smyrno: & thelephio: & thrichomane: & thalietro: & thlaspe: & tragonia: & trogoni: & trago: & tragologo: & spodile. Et quod quidam morbi quibusdam non sunt gentibus. CA. XIII.

Olanum graeci stichnon uocant: ut tradit Cornelius Celsus. Huic uis reprimendi refrigerandi. Smyrnion caulem habet apii: folia latiora: & maxime circa stolones multos: quoque a sinu exiliunt pinguia ad terram infracta: odore medicato cum quodam acrimonia iucundo colore: in luteum laqueescetes a capitibus caulium orbiculatis ut apii semine rotundo: nigro: quae arescit incipiente aestate. Radix quoque odorata: gustu acri mordet: succosa: mollis. Cortex eius foris niger: intus pallidus. Odor myrrhae habet qualitatem: unde & nomen. Nascitur & in saxosis collibus in terrenis. Usus eius exalfacere: extenuare. Urinae & menses ciunt folia & radix. Aluum semen sistit. Radix collectiones & suppurationsque non ueteres. Item duricias discutit illita. Prodest & contra phalangia ac serpentes admixto canchri aut polline aut melissophyllo in uino pota: sed particulati: quoniam uniuersa uomitione mouet. Quae de causa aliquando cum ruta datur. Medetur tussi & ortopnoeae semen uel radix. Item thoracis aut lyenis & renu & uescicae uitiis. Radix autem ruptis conuulsis. Partus quoque adiuuat: & secundas pellit. Datur ischiadicis cum crethmo in uino. Sudores ciet & ruet. Ideo inflationem stomachi discutit. Vulnere ad cicatricem producit. Exprimi succus radice utilis & foemini & thoracis: precordiorumque desiderii. Calfacit. n. & concoquit & purgat. Semen peculiariter hydropicis datur potu: quibus & succus illinitur & malagmate cortice arido. Et ad obsonia utuntur cum mulso & oleo & garo maxime in elixis carnibus simul. Concoctiones facit. Sapore simillima pipere. Eadem in dolore stomacho efficax. Telephion proculacae similis & caule & foliis. Rami a radice septeni octonisque fruticant: foliis crassis: carnosissimis. Nascitur in cultis & maxime inter uites. Illinitur lentigini: & cum inaruit: teritur. Illinitur & uiligini: ternis fere mensibus senis horis noctis aut diei: postea farina hordeacea illinitur. Medetur & uulneribus & fistulis. Trichomanes adianto similis est: exilius modo: nigriusque: foliis lenticulae densis: amaris: aduersis in se. Decoctum eius strangurias sanat in uino albo potum: addito cymino rustico. Succus cohibet capillos defluentes: aut si effluerint reparat. Alopeciaque densat tritum & in oleo illitum. Sternutamenta quoque gustatu mouet. Thalietrum folia coriandri habet: pinguiora paulo: caulem papaueris. Nascitur ubique praecipue in caepetribus. Medentur ulceribus folia cum melle. Thlaspe duum generum est angustis foliis digyali longitudine & latitudine in terra uersis: in cacumine diuisis: cauliculo semipedalis non sine ramis peltarum specie: semine incluso lenticulae effigie: nisi quod infringit: unde nomen. Flos albus. Nascitur in semitis & sepibus. Semen asperi gustus. Bilem & pituitam utriusque extrahit. Modus sumendi acetabuli mensura. Prodest & ischiadicis infusum: & donec sanguinem trahat. Menses quoque cito: sed partus necat. Alterum thlaspen aliqui persicum napy uocant latis foliis: radicebus magnis. Et ipsum utile ischiadicorum infusioni. Prodest & inguinibus utriusque. Praecipit ut quod colligit: dicat sumere se contra inguina: & contra oes collectiones: & contra uulnera: unaque manu tollat. Tragonia herba qualis sit non tradit. Credo & falsum esse praesmissum. Democriti. Portentosum. n. est ad alligatam triduo absumere lyenes. Tragonis: siue ragon nascitur in creta tantum insula in maritimis: iunipero similis & semine & folio & ramis. Succus eius lacteus in gummi spissatus uel semen ipositione spiculae e corpore eicit. Tunditur recens. & cum uino illinitur aut siccae farina cum melle. Eadem lactis abundantiam facit: mammasque unice medetur. Est & alia herba tragos: quam aliqui scorpion uocant: semipede alta fruticosa: sine foliis: pusillis racemis rubetibus grano tritici acuto cacumine: & ipsa in maritimis nascens. Huius ramorum. x. aut. xii. cacumina trita ex uino pota caeliacis: dysentericis: sanguine excreantibus mensiumque abundantiae auxiliatur. Est & tragopogon: quem alii comen uocant. Caulem habet paruum: foliis croci: radice longa: dulci: super caule calice lato: nigro. Nascitur in asperis sine usu. Et de herbis quod memoria digna haecenus accipimus: aut cooperimus. In fine earum admonere non ab re iudicamus: aliis alias uirium aetates esse. Longissimo tempore durat elaterium: ut diximus. Chameleon niger. xl. annis. Centaurium non ultra duodecim. Peucedanum & aristolochia quinque aut sex uitis siluestris anno in umbra seruatur. Et aialium quod caeterorum nullum aliud radices a nobis dictas attingit: excepta spondile: quae oes persequitur. Genus id serpentis est. Ne illud quod dubitatur: oium radicuum effectusque minui: si fructus prius maturescant. Item seminum ante radice pro succum incisa. Resoluit autem omnium uis consuetudine. Et desinunt prodesse cum opus est: quae quotidie in usu fuerunt: & quae non nocere. Oes uero herbae uehementiores effectu uiribusque sunt in frigidis locis & in aquilonis. Item siccis. Sunt & gentium differentiae non mediocres. Sicut accepimus de tineis lombricisque inesse aegypti arabiae syriae ciliciae populis. E diuerso traciae phrygiae omnino non nasci. Minus id mirum quod in confinio atticae boetiaeque thebanis innascuntur: cum absint atheniensibus. Quae contemplatio auertit nos ad ipsorum animalium naturas. Ingentisque iis uel certiores morborum omnium medicinas rursus. Enim uero uerum omnium parens nullum animal ad hoc tantum ut pasceretur: aut alia satiare: nasci uoluit. Quin artes salutare in seruit & uisceribus. Quippe cum surdis etiam rebus inseruerit. Tum uero illa animae auxiliata praestantissima ex anima alia esse uoluit contemplatione ante cuncta mirabili.

DICTAE ERANT OMNIVM RERVM NATVRAE INTER CAE-
lum ac terram nascentium: restabantq; quæ ex ipsa tellure fodiuntur: si
non hærbatum ac fruticum tracta remedia auferrent transuersos ex ipsis
animalibus quæ sanantur reperta maiore medicina. Qui ergo diximus
hærbas & florum imagines: ac pleraq; inuentu rara ac difficilia, iidè race-
bimus: quid in ipso homine proficit homini? cæteraq; genera remediorũ
inter nos uiuentia? cum præsertim nisi carenti doloribus morbisq; uitia
ipsa pœna fiat. Minime uero. Quin omnem insumemus operam: licet
fastidii periculum urgeat: quando ita decretum est minorem gratiæ q̃
utilitatum uitæ respectum habere. Quinimo externa quoq; & barbaros
etiam ritus indagabimus. Fides tantum auctores appellet. Quanq; & ipsi
consensu proprii iudicii ita eligere laborauimus: potiusq; cui æ rerum: q̃
copiæ istitimus. Illud admonuisse perq; necessarium est: dictas iam a no-

bis naturas animalium: & quæ cuiusq; eẽnt inuenta. Neq; enim minus profuere medicinas repedi-
q; profunt præbendo. Nunc quæ in ipsis auxiliantur indicari: neq; illic in totum omisã. Itaq; hæc esse
quædam alia: illis ramen connexa. Incipiemus autem ab homine: ipsum sibi exquirentes: imensa statim
difficultate obuia. Sanguinem nãq; gladiatorum bibunt: ut bibentibus populis procul sint comitiales
morbi. Quod spectare facientes eadè harena feras quoq; horror est. At hercule illi ex homine ipso for-
beri efficacissimum putant calidum: spiratẽq; & una ipsam animam ex osculo uulnerum cum e pla-
gis hunc ne ferarum quidem admoueri ori fas sit humano. Alii medullas crurum quærunt & crebrũ
infantium. Nec pauci apud græcos singulorum uiscerum membrorumq; etiam sapores dixere. Om-
nia persecuti usq; ad resegmina unguium. Quasi uero sanitas uideri possit feram ex homine fieri. Qui
morbo dignum non ipsa medicinæ gratiæ: æ regia hercule frustratione si non proficit. Aspici humana
extra nefas habetur: quantomagis mandis. Quis ista inuenit ostenta? Tecum enim res erit euersor iuris
humani: monstrorumq; artifex: qui primus ea condidisti. Fecisti credo ne uitia tui obliuisceretur. Quis
inuenit singula membra humana mandere? Qua coniectura inductus? Quam potest medicina ista ori-
ginem habuisse? Quis ueneficia innocentiora effecit q̃ remedia? Esto barbari externiq; ritus inuenerit.
Etiam ne græci suas fecere has artes? Democriti extant commentationes ad alia noxii hominis & ex ca-
pite ossa plus prodesse: ad alia amici & hospitis. Iam uero ut interempti dente gingiuas in dolore scarifi-
cari Apollonius efficacissimum scripsit. Miletus oculorum suffusiones felle hominis sanari. Artemon
calua interfecti: igneq; cremati scripauit aquam e fonte noctu comitalibus morbis. Ex eadem suspen-
dio interempti cataportia fecit contra canis rabidi morsus Antheus. Atq; etiam quadrupedes homines
sanauere: contra inflationes boum perforatis cornibus inferentes ossa humana. Vbi homo occisus esset
aut crematus siliginem quæ pernoctasset: suum morbis dando. Procul a nobis nostrisq; litteris absint
ista. Nos auxilia dicemus non piacula. Sicubi lactis puerperarum usus mederi poterit: sicubi salua ta-
ctusue corporis cæteraq; similia. Vitam quidem non adeo extendendam censemus: ut quoquomodo p-
traheda sit. Quisquis es talis æque moriere etiam cum obscenus uixeris aut nefandus. Quapropter hoc
primum quisq; in remediis animi sui habeat: ex omnibus bonis quæ homini tribuit natura: nullũ me-
lius esse tẽpestiua morte in eaq; id optimum quod illam sibi quisq; præstare poterit.

An sit in medendo aliqua uis uer-
borum & sanari & depelli.

CA. II.

X homine remediorum primum maxime quæstionis & semper incertæ est: ualeant ne aliqd
uerba & incantamenta carminum. Quod si uerum est homini acceptum fieri oportere conue-
niet. Sed uirum sapientissimi cuiusq; respuit fides. In uniuersum uero omnibus horis homi-
nis credit uita: nec sentit. Quippe uictimas cædi sine præcatione non uidetur referre: nec deos rite cõsuli
Præterea alia sunt uerba impetratis: alia depulso: alia incantationis. Vidimusq; certis præcationibus ob-
secrasse summos magistratus. Et ne quid uerborum prætereat aut præposterum dicatur: de scripto
præire aliquem. Rursusq; alium custodem dari qui attendat: alium uero præponi qui faueri linguis iu-
beat. Tibicinem canere: ne quid aliud exaudiatur. Vtraq; memoria insigni: quotiens ipsæ diæ obstrepẽ-
tes nocuerint: quotiensue præcatio errauerit. Si repente extis adimi capita uel corda: aut geminari uicti-
ma stante acciderit. Duratq; immenso exemplo Deciorum patris filiq; quo se deuouere carmen. Ex-
tat Tuciæ uestalis incestæ præcatio: qua usa aquam tulit in cribro: anno urbis romæ. dc. nono. Boario
uero in foro græcum græcamq; defossos aut aliãq; gentiũ: cum quibus tum res esset: etiam nostra ætas.
uidit. Cuius sacri præcationem qua solet præire quindecẽ uirum collegii magister: si quis legat: pfecto
uim carminum fateatur. Ea omnia approbantibus ostingentoz. xxx. annoz euẽtibus. Vestales nostras
hodie credimus nondum egressa urbe mancipia fugitiua retinere in loco præcationis. Quod si semel re-
cipiatur ea ratio: & deos preces aliquas exaudire: aut ullis moueri uerbis: confidendum lit de tota conie-
ctatione. Prisci quidem nostri perpetuo talia prodidere. Difficillimũq; ex iis etiam fulmina elici ut suo

LIBER

Ioco docuimus. L. Piso primo annalium auctor est Tullum Hostilium regem ex Numæ libris eodem quo illum sacrificio Iouem cælo deuocare conatum: quoniã parũ rite quædam fecisset fulmine ictum. Multi uero magnarum rerum fata & ostenta uerbis permutari. Cum enim in tarpeio fodientes delubro fundamenta caput humanum inuenissent: missis ob id a senatu legatis ethruriæ celeberrimus uates Olenus Calenus præclarum id fortunatũq; cernens interrogatione in suã gentem trãsserre tentauit: scipione prius determinata templi imagine in solo ante se. Hoc ergo dicitis romani hic templum Iouis optimi maximi futurum est? Hic caput inuenimus. Constãtissima animalium affirmatione transitũq; fuisse fatum in ethruriam: ni p̄moniti a filio uatis legati romani respondissent: nõ plane hic: sed romæ inuentũ caput dicimus. Itẽq; id accidisse tradunt cũ in fastigiũ eiusdẽ delubri p̄paratæ quadrigæ fictiles in fornace creuissent. Et itẽq; simili modo retentũ auguriũ. Hæc satis sint exẽplis: ut appareat ostentorũ uires & in nostra potestate esse: ac put quæq; accepta sunt ita ualere. In auguriũ certe disciplina cõstat: neq; diras aues: neq; ulla auspicia pertinere ad eos: qui quãq; rẽ ingredientibus obseruare se ea negauerint. Quo munere diuinæ indulgentiæ maius nullũ est. Quin et legum ipsarũ in. xii. tabulis uerba sunt: qui fruges excantasset. Et alibi. Qui malum carmen incãtasset. Verrius Flaccus auctores ponit: quibus credat: i oppugnationibus ante omnia solitum a romanis sacerdotibus euocari deum: cuius in tutela id oppidũ esset: promittiq; illi eundẽ aut ampliorẽ locum apud romanos cultũ. Durat in pontificũ disciplina id sacrum. Canstatq; ideo occultatũ: in cuius dei tutela roma esset: ne qui hostium simili modo agerẽt. De figi quidem diris deprecationibus nemo nõ metuit. Huc pertinet ouorum: ut exorbuerit quisq; calices coclearũq; protinus frãgi: aut easdẽ coclearibus p̄forari. Hinc Theocriti apud græcos: Catulli apud nos: proximẽq; Virgilii incantamentorum amatoria imitatio. Figulinarũ opera multi rumpi credunt tali modo. Nõ pauci et serpentes ipsos recantari. Et hunc unum esse ipsis intellectũ: contrahiq; marisq; cantu et in nocturna quiete. Etiã parietes incendiõq; deprecationibus conscribunt. Neq; est facile dictũ: & externa uerba atq; ineffabilia derogẽt fidẽ Validius an latina inopinata: & quæ ridicula uideri cogit animus semper aliqd imensum expectans ac dignum deo mouendo: immo uero quod numini imperet. Dixit Homerus p̄fluiũ sanguinis uulnerato fœminæ Vlyxem ihibuisse carmine Theophrastus ischia dicos sanari. Cato prodidit luxatis mēbris carnem auxiliari. M. Varro podagris. Cæsarem dictatorem post unum ancipitem uehiculi casum ferunt semper ut primum consedisset (id quod plerõsq; nun face re scimus) carmine ter repetito securitatem itineq; aucupari solitum. Licet hanc in partem singulorum quoq; conscientiam coarguere. Cur enim primum anni incipientis diem lætis præcationibus inuicem faustum ominamur? Cur publicis lustris etiam nomina uictimas ducentium prospera eligimus? Cur & fascinationibus adoratione peculiari occurrimus? Alii græcam Nemese inuocãtes: cuius ob id romæ simulacrum in capitolio est: quãuis latinum nomen non sit. Cur ad mentionem defunctorũ testamur memoriam eorum a nobis non sollicitari? Cur impares numeros ad omnia uehementiores credimus: Idq; in febris dierum obseruatione intelligitur. Cur ad primitias pomorũ hæc uetera esse dicimus alia noua optamus? Cur sternutamentis salutamus? Quod etiã Tyberium Cæsarem tristissimũ (ut cõstat) hominum in uehiculo exegisse tradunt. Et aliqui nomine quoque consalutare religiosius putant. Quin & absentes tinnitu aurium præsentire sermones de se receptum est. Attalus affirmat scorpione uiso siquis dicat duo: cohiberi nec uibrare ictus. Et quoniam scorpio admonuit in africa nemo destinat aliquid: nisi præfatus africam. In cæteris uero gentibus deos ante obtestat ut uelint. Nam si mens affit: nullum ponere translaticium uidebimur: quoniam multas etiam pollere religiões manifestũ est. Alius salua post aurem digyto relata: sollicitudinem animi propitiat. Pollices cum faueamus: premere etiam puerbio iubemur. In adorando dexteram ad osculum referimus: totũq; corpus circũagimus. Quod in leuum fecisse galliæ religiosius credunt. Fulgetras poppyimis adorare consensus gentium est. Incendio inter epulas nominato aquã sub mensã p̄fundi abominatur recedente aliquo ab epulis: simul uerri solium. Aut bibente conuiuia mensam uel repositorium tolli inauspicatissimum iudicatur. Seruili Sulpitii principis uiri cõmentatio est quãobrem mensa linqũda non sit. Nondum enim plures tribus conuiuæ numerabantur. Nam sternutamento reuocari ferculũ mensamue: si non postea gustetur aliquid: inter dira habetur. Omnino autem esse hæc instituere illi: qui omnibus negociis horisq; interesse credebant deos. Et ideo placatos etiam uitiis nostris reliquerunt. Quin & repente conticescere conuiuium adnotatum est: non nisi in pari præsentium numero: qua in re fame labor est: ad quẽcũq; eorum pertinens. Cibis etiam e manu prolapsus reddebatur. Atq; per mensas uetebantur mundiciarum causa deflare. Et sunt condita auguria quid loquenti cogitanti ue id acciderit: inter execratissima. Si pontifici accidat ditis causa epulanti: in mensã utiq; id reponi adoleriq; ad larem piatio est. Medicamenta prius q̄ adhibeantur in mensã flore deposita negantur prodesse. Ungues ressecari nundinis romanis tacenti atque a digyto indice: multorum pecuniæ religiosum est. Capillum uero contrectari contra defluuia ac dolores capitis. xvii. luna atq; xxix. Pagana lege in plerisq; italiæ prædiis cauetur ne mulieres per itinera ambulantes torqueant fusos: aut omnino detectos ferant: quoniã aduersatur id omnium spei: præcipue frugum. M. Seruilius Nouianus princeps ciuitatis non pridem in metu lippitudinis prius q̄ eam ipsam nominaret: aliusue ei præcideret: duabus litteris græcis P. & A. chartam inscriptam circũligatam lino subneq;abat collo. Mutianus ter consul eadem obseruatione uiuentem muscam in linteolo abo: his remediis carere ipsos lippitudine prædicantes. Carmina quædam extant contra grãdines. Contraq; morborum genera. Contra ambusta. Quædã etiã in partũ. Sed in prodendo obstat ingens uere

VIGESIMVS OCTAVVS

cundia in tanta animorum uarietate. Quapropter de his ut libitum cuiq; fuerit opinetur.

Remedia ex homine contra magos.

CA. III.

Hominum monstrificas naturas & ueneficos aspectus plenius diximus in portentis gētium: & multas animalium pprietates: quæ repeti superuacuum est. Quorūdam hominum tota corpora profunt: ut ex iis familiis quæ sunt terrori serpentibus: tactu ipso leuant percussos suctu u medico. Quorum e genere sunt psylli marisq; & qui oblongenes uocantur in insula cypro. Ex qua familia legatus Hexagon: noīe a consulibus romæ in dolium serpentiū coniectus experimenti causa circū mulcentibus linguis miraculum præbuit. Signum eius familiæ est si modo adhuc durat uernis tēporibus odoris uirus. Atq; eorū sudor quoq; medebat: nō mō salua. Nam in insula nili tentyri nascentes tāto sunt crocodilis terrori: ut uocem quoq; eorū fugiant. Horū oīum generū in sua repugnantia interuentum quoq; mederi constat. Sicuti aggruari uulnera introitu eorū: q unq fuerint serpentiū canisue Idēte læsi. Idē gallinæ incubitus: pecorū foetus abortu uitiat. Tantum remanet uirus excepto semel malo: ut uenefici fiant uenena passi: remedio est ablui prius manus eorū: aquaq; illa eos qbus medearis inspergi. Rursus a scorpione aliquādo p̄cussi nunq̄ postea a crabronibus: uespis apibusue feriuntur. Minus miretur hoc q̄ sciat: uestē a tineis nō attingi: quæ fuerit in funere. Serpētes ægre p̄terq; leua manu extrahi.

De quibusdam fortilegiis & salua hominis.

CA. IIII.

Pythagoræ inuentis nō temere falere: impositiuorum nominum imparem uocalium numerū clauditates: oculorum ue orbitatem: ac similes casus dextris assignare partibus: parem leuis. Ferunt difficiles partus statim solui: cum quis tectum in quo sit grauida transmiserit lapide uel missili ex iis quæ trita aialia singulis ictibus iterfecerint: hominem: aprumurfam. Probabilius id facit hasta uelitaris: euulsa a corpore hominis: si terrā nō attigerit. Eosdem enim illata effectus habet. Sic & sagittas corpore eductas si terrā nō attigerint subiectas cubantibus amatoriū eē Orpheus & Archelaus scribunt. Quin & comitalem morbum sanari cibo e carne feræ occisæ eodē ferro quo homo iterfectus sit. Quorūdam partes medicæ sunt sicuti diximus de Pyrrhi regis police. Et elidē solebat ostendi Pelopis costilla: quā eburneam affirmabant. Ne uos ī facie tondere religiosum habent etiam nunc multi. Omnium uero in primis ieiunam saluam contra serpentes præsidio esse docuimus. Sed & alios efficaces eius usus recognoscat uita. Ita despuimus comitiales morbos: hoc est cōragia regerimus. Simili mō & fascinationes repercutimus sinistrae dextræq; clauditis occursum. Veniam quoq; a deis spei alicuius audacioris petimus in sinum spuendo. Etiā eadem ratione terna despuere deprecatione in omni medicina mos est: atq; effectus adiuuare. Incipientes furūculos ter præsignare ieiuna salua. Nunc mirum dicemus: sed experimento facile. Si quem poeniteat ictus eminus cominusue illati: & statim expuat mediā in manum qua percussit: leuat illico percussus a poena. Hoc saepe delumbata quadrupede approbatur: statim a tali remedio correcto animalis ingressu. Quidam uero aggrauant ictus ante conatū simili mō do salua in manu ingesta. Credamus ergo & lichenas leprasq; ieiuno illitu assiduo arceri. Item lippitudines matutina quotidie uelut inunctione. Carcinomata malo terræ subacta. Cervicis dolorem salua ieiuni dextra manu ad dextrum poplitem relata: leua ad sinistram. Si quod animal aurem intrauerit: & inspuatur exire. Inter amuleta est editæ quemq; urinæ expuere. Similiter in calciamentum dextri pedis anteq̄ induatur. Item cum quis transeat locum in quo aliquod periculum adierit. Martiō Smyrneus q̄ de simplicibus effectibus scripsit rumpi scolopendras marinas sputo tradit. Item rubetas aliasq; urinas. Ophilius serpentes si quis in hiatu earum expuat. Salpa torporem sedari quocunq; membro instupente si quis in sinum expuat. Aut si superior palpebra salua tangatur. Nos si & hæc illa credamus rite fieri. Extranei interuentu: aut si dormiens spectetur infens a nutrice terna expui quanq; religione mutatur & fascinus. Imperatorum quoq; non solum infantium custos qui deus inter sacra romana a uesta libus colitur: & currus triumphantium. Sub his pendens defendit medicus inuidiæ: iubetq; eosdem recipere. Similis medicina linguæ ut sit exorata a tergo fortuna gloriæ carnifex. Morsus hominis inter asperrimos quoq; numeratur. Medentur sordes ex auribus. Ac ne quis miretur etiam scorpionum ictibus serpentumq; statim impositæ. Melius e percussis auribus profunt. Ita & rediuias sanari serpentium uero ictum contusi dentis humani farina. Capillus puero qui primum decisus est podagræ impetus dicitur leuare circunligatus. Et intortum impubium impositus. Virorum quoq; capillus canis moribus medetur ex aceto. Et capitum uulneribus ex oleo aut uino. Si credimus a reuulso cruci quartanis. Combustus æquæ capillus carcinomati. Pueri qui primus ceciderit dens: ut terram non attingat inclusus in armillam & assidue in brachio habitus muliebrium locorum dolores prohibet. Pollex in pede præligatus proximo digyto tumores inguinum sedat. In manu dextra duo medii lino leuiter colligati distillationes atq; lippitudines arcent. Quin ex eiectis capillus calculoso alligatus qui supra pubem leuare cæteros dicitur: ac iocineris etiam dolores. Ac celeritatem partus facere. Addidit Grauius efficaciorē ad hoc esse ferro exemptum. Partus accelerat uicinos ex quo quæq; conceperit si cinctu suo soluto foeminam cinxerit: dein soluerit. adiecta precatōne se uixisse eandem & solutorum: atque abierit. Sanguine ipsius hominis ex quacunq; parte emisso efficacissime anginam illini tradunt Orpheus & Archelaus. Item ora comitali morbo lapsorum exurgere enim procinus. Quidam si pollices pedum purgantur: exque iis guttæ referantur in faciem. Aut si uirgo dextro pollice attingat Hanc coniectura censentes uirgines carnes edendas. Eschines atheniensis excrementorum cinere anginis medebatur: & tonsillis: uuisque: & carcinomatis. Hoc medicamentum uocabant botryon. Multa

LIBER

genera morborum primo coitu soluantur: primosq; foeminarum mense. Aut si non id contingat: longi qua fiunt: maximeq; comitiales. Quin & a serpente ac scorpione percussos coitu leuari produnt. Verū foeminas uetere ea laedi. Oculorum uitia fieri negant: nec lippire eos qui cum pedes lauat aqua inde ter oculos tangat. Imatura morte raptorq; manu strumas parotidas guttura tactu sanari affirmant. Quidam uero cuiusq; defuncti dūtaxat sui sexus leua manu auersa. Et e ligno fulgure icto reiectis post terga manibus demorderi aliquid ad dentem qui doleat admoueri: remedio esse produnt. Sunt qui praecipiant dentem suffiri dente hominis sui sexus. Et eum qui caninus uocet insepulto exemptum adalligari. Terram ex caluaria psilothrum esse palpebrarum tradunt. Hæriba uero siqua ibi genita sit com mandu cata dentes cadere. Vlcera non serpere ex osse hominis circumscripta. Alii e tribus puteis pari mensura aquas miscent: & prolibant nouo fictili. Reliquum dant in tertianis accessu febrium bibendum. Item in quartanis fragmentū clauis a cruce inuolutum lana collo subnectunt. Aut spartum e cruce: liberatoq; condūt cauerna quā sol nō attingat. Magog; hæc: cōmenta sunt. Vt cotem qua ferramenta sæpe exacuta sint: subiectam ignari ceruicalibus de ueneficio deficiētes euocare. Indiciū ut ipse dicat: quid sibi datum sit: & ubi. & quo tempore auctorem tamen non nominare. Fulmine utiq; percusso circumactum in uulnus hominem loqui protinus constat. Inguinibus medentur aliqui licium telæ detractum alligātes nouenis septenisue nodis ad singulos nominantes uiduam aliquam: atq; ita inguina adalligantes licio. Et clauum: aliudue quod quis calcauerit: alligatum ipsos iubent gerere: ne sit dolori uulnus. Verrucas auellunt a uicesima luna in lintibus supini ipsam intuentes ultra caput manibus por rectis: & quicquid comprehendere eo fricantes. Clauum corporis cum cadat stella siquis distingat: uel cito sanari aiunt. Cardinibus hostiorum aceto affusis lutum fronti illitum capitis dolorem sedare. Item laqueum suspendiofi circumdatum temporibus. Si quid e pisce hæserit faucibus: in aquam demissis frigidam pedibus cadere. Si uero ex aliis ossibus: impositis capiti ex eodem uase ossiculis. Si panis hæreat: ex eodem in utramq; aurem addito pane. Quin & sordes hominis in magnis fecere remediis quæstuosorum gymnasia graecorum: quippe ea strigmenta molliunt: calfaciunt: discutiunt: complent sudore & oleo medicinam faciētib; . Vuluis inflammatis contractisq; admouentur. Sic & menses cient. Sedis inflammationes & cōdylomata leniunt. Item neruorum dolores: luxata: articulorum nodos. Efficaciora ad eadem strigmenta a balneis: & ideo miscentur suppuratoriis medicamentis. Nā illa quæ sunt e cæromate permixto cenociaticulos tantū molliunt: calfaciunt: discutiunt efficacius: sed ad cætera minus ualent. Excedit fidem impudens cura: qua sordes uirilitalis contra scorpionum ictus singularibus remediis celeberrimi auctores clamant. Rursus in foeminis quas infantium aluo editas in utero ipso contra sterilitatem subdicent meconium uocant. Immo etiam ipsos gymnasiarum rasere parietes. Et ille quoq; sordes excalfactoriā uim habere dicuntur. Panos discutiunt. Vlcerebus senum puerorumq; & desquamatis ambustisue illinuntur. Eo minus omitti conuenit ab animo hominis pendentes medicinas. Eæ sunt. Abstinerē a cibo nimio: aut potu: alias uino tātū aut carne: alias balneis cū quid eoz; possulet ualitudo: in praesentissimis remediis. habetur. His remediis adnumeratur exercitatio: intentio uocis: ungue fricari cum ratione: uehemens enim fricatio spissat: lenit: molliit. Multa adimit corpus. Auget modica. In primis uero prodest ambulatio: gestatio: & ea pluribus modis. Equitatio stomacho & coxis utilissima. Phthisi nauigatio. Longis morbis locorum mutatio. Item somno mederi sibi aut lectulo aut rara uomitione. Supini cubitus oculis conducunt. at proni tussibus. In altera aduersum distillationes. Aristoteles & Fabianus plurimum somnari circa uernum & autumnum tradunt: magisq; supino cubitu: at prono nihil. Theophrastus celerius concoqui dextri lateris incubitu. difficiliter in supinis. Solum quoq; remediiorum maximum ab ipso sibi praestari potest: sicuti linteorum strigiliumq; uehemētia. Perfundere caput aqua calida ante balnearum uaporationem & postea frigida: saluberrimum intelligitur. Item praesumere cibos & interponere frigidam eiusdemq; potu somnos antecedere: & si libeat interrompere. Notandum nullum aliud animal praeter hominem calidos potus sequi: ideoq; non esse naturales: Mero ante somnos colluere ora pp halitus. Frigida aqua matutinis impari numero ad cauendum dentium dolores.

Ad lippitudines oculorum.

CA. V.

Tem posca oculos contra lippitudines. Certa sunt experimenta totius corporis ualitudinis uarietate uictus inobseruata. Hippocrates tradit non prandentium exta celerius senescere. Verū id remediis cecinit: non epulis. Quippe multo utilissima est temperantia in cibis. L. Lucullus hanc de se praefecturam seruo dederat. Vltimoq; probro maius incisis triumphalibus sedenti dicebatur uel in capitolio epulanti pudenda re: Seruo suo facilius patere q̄ sibi.

De sternutamento & uenere & cæteris remediis.

CA. VI.

Sternutamenta pinna grauedinem emendant. Et si quis muris nares (ut tradunt) osculo attingat sternutamenta & singultum. Ob hoc Varro suadet palmam altera manu scalpere. Pleriq; annulū e sinistra in longissimū dextræ digytum transferri. Aut in aquā feruentem manus immergere. Theophrastus senes laboriosius sternuere dicit. Venerem dānauit Democritus ut in aqua homo alius exiliret ex homine. Est hercule raritas eius utilior. Athletæ tamen torpentes restituuntur. Venere uox reuocat: cū ea candida declinat in fuscā. Medetur & lumborq; dolori: Oculorum hebetationi. Mentecaptis ac melancholicis. Adsidere grauidis uel cum remedium alicui adhibeat digytis pectinatim inter sese amplexis ueneficium est. Idq; compertum tradunt. Alcmena Herculem pariente. Peius si circa unum amboue genua. Item poplites alternis genibus imponi. Ideo hæc in consiliis ducum pote

VIGESIMVS OCTAVVS

statum ue fieri uetere maiores uelut oēm actum impediencia. Veturere uero & facris uotifue simili modo interesse capita autē aperiri aspectu magistratuū non uenerationis causa iussere: sed ut Varro auctor est ualitudinis: quo firmiora consuetudine ea fierent. Cum quid oculo incidit: atq; comprimī pdest. Cum aqua dextræ auriculæ sinistro pede exultare capite in dextrum humerū de uexo inuicem e diuersa aure. Si tussis concitet: saliuam in fronte ab alio afflari. Si iaceat uua: a uertice morsu alterius suspendi. In ceruicis dolore poplites fricare. Aut ceruicem in poplitū dolore. Pedes in humo deponi si nerui in his curibus ue tendant in lectulo. At si in leua parte id accidat: sinistra plantæ pollicem dextra manu apprehendi. Item e diuerso. Extremitates corporis uel aurium uel icatibus perstringi contra horrores corporis sanguinem ue narium immodicum. Lino uel papyro pincipia genitalium: femur medium ad cohibenda urinæ profluuia. In stomachi solutione pedes pressare: aut manus in feruentem aquā dimittere. Iam & sermoni parci multis de causis salutare est. Triennio Mœcenatem Melissium accepimus silentium sibi impauisse a cōuulsione reddito sanguine. Nam e diuerso scandentesq; ac iacētes: si quid ingruat cōtraq; ictus spiritum cohibere singularis præsidii est. Quod inuentum esse aialis docuimus. Clauum ferreum defigere in quo loco primum caput defixerit corruēs morbo comitali absolutorium eius mali dicitur. Contra renum ac lumborū uesicæq; cruciatus ī balneæ foliis pronos urinam reddere mitigatorium habetur. Ac uulnera nodo Herculis præligare: mirum quātum ocior medicina est. Atq; etiam quottidiani cinctus tali modo uim quādam habere utilem dicit. Quippe cum Hercules eum prodiderit. Numerum quoq; quaternarium Democritus cōdito uolumine & quare quaterni cyathi sextariū ue non essent potandi. Contra lippitudines retro aures fricare prodest: & lachrymosis oculis frontem. Augurium ex homine ipso non est timendi mortem in egritudine: quādiu oculorum pupillæ imaginem reddant. Magna & urinæ non ratio solum: sed etiam religio apud auctores inuenitur digesta in genera. Spadonum quoq; ad fœcunditatis beneficia. Veg; ex iis quæ referre fas sit: impubium puerorum cōtra saliuas aspidum quas pyadas uocant: quoniam uenena in oculos hoīum expuant. Contra oculoq; albugines: obscuritates: cicatricem: argema: palpebras: & cum erui farina contra adustiones. Contra aurium pituitas uermiculosq; si decoquatur ad dimidias partes cū porro capitato nouo fictili. Vaporatio quoq; ea menses fœminarum cit. Salpa fouet illa cum oculis infirmitatis causa illinit sole usta cum oui albugine efficacius strutiocameli binis horis. Hac & atramenti lituræ abluuntur. Virilis podagris medetur argumentum fullonum: quos ideo tentari eo morbo negant. Veteri si misceatur cinis ostreorum: aduersus eruptiones in corpore infantium & omnia ulcera manantia. Ea ex eis ambustis: sedis uitis: rhagadiis: & scorpiorum ictibus illinitur. Obstetricum non alio succo efficacius curari pronunciauit corporum pruritus nitro addito ulcera capitum: prurigines: nomas: præcipue genitalium. Sua cuiq; autem (quod fas sit dixisse) maxima prodest. Confestim persuso canis morsu echinorūq; spinis inhærentibus & in spongia lanisue imposita aut aduersus canis rabidi morsus cinere ex ea suacto. Cōtraq; serpentū ictus. Nam contra scolopēdras mirum proditur uertice tacto urinæ suæ gutta liberari protinus læsos. Auguria ualitudinis ex ea traduntur. Si mane candida dein ruffa sit. Illo modo concoquere: hoc concoxisse significatur. Mala signa rubræ. Pessima nigræ. Mala bullantis & crassæ. In qua quod subsidit si album est: significat circa articulos aut uiscera dolorem imminere. Eadem uiridis morbum uiscerum: pallida bilis: rubens sanguinis. Mala & in aqua ueluti fursures atq; nubeculæ apparent. Diluta quoque alba uitiosa est. Mortifera uero crassa graui odore. Et in pueris tenuis ac diluta. Magi uetant eius causa contra solem lunamq; nudari: aut umbram cuiusq; ab ipsa respersi. Hesiodus iuxta obstantia reddi suadet: ne deum aliquem nudatio offendat. Ostanes contra mala medicamenta omnia promisit auxiliari matutinis horis suam cuiq; instillatam in pedem.

De remediis muliebribus.

CA. VII.

Væ ex mulierum corporibus traduntur ad portentorum miracula accedunt: ut sileamus diuisa membratim in scelera. Abortus: mensium piacula: quæque alia non obstetrices modo: ueq; etiam ipsæ meretrices prodidere. Capilli mulieris si crementur: odore serpētes fugari. Eodem odore uuluæ morbo strāgulatus respirare. Cinere eo quidem si in testa sunt cremati: uel cum spuma argenti scabrias oculoq; ac prurigines emēdari. Item uerrucas & infantū ulcera cū melle. Capitis quoq; uulnera & osium ulcēq; sinus simul addito melle & thure. Panos podagras cum adipe suillo. Sacrum igne sanguinem sisti illico: & informicationes corporum. De lactis usu cōuenit esse dulcissimū mollissimūq; Quare & in longa febre cœliacis utilissimū: maxime eius quæ iam infantē remouerit Et in malitia stomachi: in febribus: torsionibus efficacissimū experiunt. Itē māmæq; collectiōibus cum thure. Oculo ab ictu cruore suffuso & in dolore aut epiphoris si immulgeatur plurimum pdest. Magisq; cum melle & narcissi succo aut thuris polline. Semperq; in omni usu efficacius esse eius quæ marē enixa sit: multoque efficacissimū eius quæ geminos peperit mares. Et si uino ipsa cibisq; acrioribus abstineat. Mixto præterea ouorum candido liquore: madidatq; lana frontibus impositum fluctiones oculorum suspēdit. Nam si rana saliuā sua oculum asperserit: p̄cipuum est remedium. Et contra morsum eiusdem bibitur stillaturq;. Qui simul matris filiaq; lacte inunctus sit: liberari oculorum metu in totā uitam affirmant. Aurium quoq; uitis medetur modice admixto oleo. Aut si abiectū dolent. anserio adipe tepesactū. Si odor grauior sit (ut plerūq; fit) lōgis uitis diluto melle lana includitur. Et contra morbum regium in oculis relictum instillatur cum elaterio. Peculiariter ualet porum cōtra uenena quæ data sunt cum marino lepore bupestrique ut Aristoteles tradit dorycnidion. Et contra insaniam quæ facta sit hyoscyami potu.

LIBER

Podagris quoque iubet illini cum cicuta. Alii cum hyssopo & adipe asnerino: qualiter etiam uuluarum doloribus imponitur. Aluum etiam sistit potum ut Rabirius scribit. Et menses ciet. Eius uero quæ scemi nam enixa sit ad uitia tantum in facie sananda præualet. Pulmonum quoque incōmoda lacte mulieris sanantur: cui admisceatur impubi: pueri urina & mel atticum. Omnia singulorum coclearium mensura. Marmor quoque aurium eici inuenio. Eius quæ marē peperit lacte gustato canes rabiosos fieri negant. Mulieris quoque saluam ieiunæ potentem diiudicant oculis cruentatis. Et si contra epiphoras feruentes anguli oculorum subinde madificēt. Efficacius si cibo uinoque se pridie ea abstinerit. Inuenio & fascia mulieris alligato capite dolores minui. Post hæc nullus est modus. Jam primum abigi gradines turbinesque contra fulgura ipsa in mense cōnudata: sic auerti uiolentiam cæli. In nauigando quidem tempestates etiam sine menstruis. Ex ipsis uero mensibus monstrificis alia (uti suo loco indicauimus) dira & infanda uaticinantur. E quibus dixisse non pudeat se in defectu lunæ solisue congruat uis illa: irremediabilem fieri. Non segnius & in silente luna coitus suos maribus exitiales eē atque pestiferos. Purpuram quoque ab iis eo tempore pollui. Tanto uim esse maiorem. Quocumque autem alio menstruo si nudate fegetem ambient: erucas ac uermiculos scarabeosque ac noxia alia decidere. Metredorus Septius in cappadocia inuētum prodit ob multitudinem cantharidum illas ire per media arua relictis super clunes uestibus. Alibi seruatur ut nudis pedibus eant capillo cinctoque dissoluto. Cauendum uero ne id oriente sole faciant: sementem. n. are scere. Nouella utis eius tactu in perpetuum læditur. Ut ad noxium res medicatissima trāsieratur rutam & ederas ilico mori. Multa diximus de hac uiolentia. Sed præter hæc certum est tactis alueariis apes fugere. Linasque cum coquant nigrescere. Aciem in cultris tonsore hebetari. Aes cōtactum graue uirus odoris accipere & eruginem. Magis se decrescente luna id accidat. Equas si sint grauidæ tactas arborum pati. Quin & aspectu omnino quauis procul uifas: si purgatio illa post uirginitatem prima sit: aut in uirginea ætate spontanea. Nam bitumen in iudæa nascens sola hac uis sponte superari. Et fila uestis cōtactæ ut docuimus: ne igne quidem uincunt quo cuncta. Cinis quoque etiam ille si quis aspergat eum lauandis uestibus purpuras mutat. Floribus colorem admittit. Ne ipsis quidem sceminis malo suo immunibus. Abortum facit illitus: aut si omnino prægnans supergrediatur. Quæ. Lais & Cleopantus inter se contraria perdidere de abortiuo carbone e radice rasicæ uel miricæ uel tamaricis in eo sanguine extincto. Item asinas non concipere tot annis: quot grana hordei contacta ederint. Quæque alia nuncupauere monstrifica aut inter se pugnantia: cum hic fecunditatem fieri iisdem modis quibus illa sterilitatem pronūtiaret: melius est non credere. Bythus dyrrhachinus hebetari aspectu speculorem nitorem. Iisdem aduersa rursus contuentibus omnem talem uim resolui: simulum piscem habeat secum. Multi uero inesse etiā remedia tanto malo aiunt. Podagras illini: strumas: & parotidas: panos: sacros ignes: furunculos: epiphoras tractatu earum mulierum liniri. Lais & Salpe canum rabiosorum morsus & tertianas quartanasque febres menstruo in lana arietis nigri argento brachiali incluso. Diotimus thebanus uestis omnino ita infectæ portiuncula acu: uel licio brachiali inserta. Sotira obstetrix tertianis quartanisque efficacissimum dixit. Plantas ægri subterlini. Multoque efficacius ab ipsa muliere etiam ignoranti. Sic & comitiales excitari morbosque sanari. Icthidias medicus quartanas coitu finiri incipientibus dūtaxat menstruis sponndit. Inter omnes uero conuenit: si aqua potusque formidetur a morsu canis supposita tantum calici laciniæ menstruo tincta tali: statim metum eum discuti uidelicet præualete symphatia illa græcorum. Cum rabiem canum eius sanguinis gustatu icipere dixerimus. Cinere eo iumentorum omnium ulcera sanari certum est. Addita caminorum farina & cæra. Maculas autem e ueste eas non nisi eiusdem farina ablui. Cinerem per se rosaceo mixtum sceminatum præcipue capitis sedare dolores illitum frōti. Asperimamque uim profluuu eius esse primis annis uirginitate resoluta. Id quoque conuenit: quo nihil equidem libentius crediderim: tactis omnino menstruo postibus: irritas fieri magorum artes: generis uanissimi ut æstimare licet. Ponam. n. uel modestissimum e pmissis eorum. Ex homine siquidem resegmina unguium e pedibus manibusque cæra permixta: ita ut dicat tertianæ uel quotidianæ uel quartanæ febris remediū quæri: ante solis ortū alienæ ianuæ affigi iubent ad remedia in iis morbis: quāta uanitate si falsum est: quātaue noxa si transferunt morbos ad innocentiores. Ex iis omnium digytorum resegmina unguium ad cauernas formicarum abiici iubet: eamque quæ prima coeperit trahere correptam subnecti collo: & ita discuti morbum.

Medicinæ ex animalibus peregrinis: de elephanto & leone: & camelo: & hyena: & crocodillo: & chameleonte: & stinco: & hippopotamo, & lycibus.

CA. VIII.

h Aec sunt quæ retulisse fas sit: ac pleraque ex iis non nisi honore dicto. Reliqua intestabilia & infanda: ut festinet omnino ab homine fugere. In cæteris claritates animalium aut operum sequemur. Elephantis sanguis præcipue maris fluctiones omnes: quas rheumarismos uocant: sistit ramentis eboris cum melle attico (ut aiunt) nubeculæ in facie. Scobe paronychia tolluntur: efficacius si extenuata. Proboscidis tactu capitis dolor leuatur efficacius si & sternutet. Dextra pars proboscidis cum lemna rubrica adalligata impetus libidinum stimulat. Sanguis & ischiadis prodest: iecurque comitialibus morbis. Leonis adeps cum rosaceo curem in facie custodit a uitiis: candoremque seruat: & sanat adusta niuibis articularumque tumores. Magorum uanitates perunctis eo adipe faciliorem gratiam apud reges populosue promittunt. Præcipue tamē eo pingui quod sit inter supercilia: ubi esse nullum potest. Similiter dentis maxime ad dexteram partem: uillisque e rostro inferiori promissa sunt. Fel aqua addita claritatem oculis inunctis facit. Et cum adipe eiusdem comitiales morbos discuti leui gustu: & ut protinus qui

VIGESIMVS OCTAVVS

sumpere curfu id digerant. Cor i cibo sumptum quartanis medetur. Adeps cum rosaceo quotidianis febris. Perunctos eo bestiae fugiunt. Resistere etiam insidiis uidetur. Cameli cerebrum arefactum potumq; ex aceto comitialibus morbis aiunt mederi. Item fel cum melle potū hoc & anginae. Cauda arefacta solui aluum. Fimi cinere crispā capillum cum oleo. Et dysentericis prodest illitus cinis potusque quātum trinis digyis capitur: etiam comitialibus morbis. Urinam fullonibus utilissimam esse tradūt. Itemq; ulceribus manantibus. Barbaros eam seruare quinquēnio: & heminis pota ciere aluum. Seras e cauda contortas & sinistro brachio illigatas quartanis mederi. Hyenam magi ex omnibus animalibus in maxima admiratione posuerunt: utpote cui & ipsi magicas artes dederūt: uimq; qua alliciat ad se homines mente alienatos. Permutatiōes sexus ex iis annua uice diximus: ceteraq; mōstrifica naturae eius. Nunc persequamur quaecunq; medicinis produntur. Praecipue pātheris esse in metu hyenae dicuntur: ut ne conentur quidem resistere. Et aliquid de corio earum habētem non appeti. Mirumq; dictū si pelles utriusq; contrariae suspendantur decidere pilos pātherae. Cū fugiunt uenantē declinant ad dextram: ut praegressi hominis uestigia occupent. Quod si successerit: alienari mente uel ex equo hominem decidere. At si in leuam detorserit: deficientis argumentum esse: celeremq; capturam. Facilius autē capi si cinctus suos uenator flagellūq; & ipsos equos septenis alligauerit nodis. Mox autem ut est follers ambagibus uanitas magorum capi iubet geminog; signum trāseunte luna: singulosq; ppe pilos seruari. Capitis dolori alligatam cutem prodesse quae fuerit in capite eius. Lippitudini fel illitum frontibus. Aut ne omnino lippiat: decoctum cū mellis atticī cyathis tribus & croci uncia illitū. Sic & caligines discuti & suffusiones. Claritatem excitari: melius inueterato medicamēto. Aseruari autem in cypria pyxide. Eodem sanari argema: scabrias: excrementia in oculis: item cicatrices. Glaucomata uero iocineris recentis inasfati sanie cum despumato melle inunctis. Dentis eius dētium doloribus tactu prodesse uel alligatos ordine. Humeros humerorum & lacertorum doloribus. Eiusdē dentes si de sinistra parte rostri eruti sint illigatos pecoris aut capri pelle stomachi cruciatibus. Pulmones in cibo sumptos celiacis. Ventriculis cinerem cum oleo illitum. Neruis medullas e dorso cum oleo uetere ac felle. Febris quartanis iecur degustatum ante accessiones. Podagris spinae cinerem cum lingua & dextro pede uituli marini addito fel le taurino oīa pariter cocta atq; illita hyenae pelle. In eodē morbo prodesse & fel cum adipe asino. Tremulis: spasticis: exiliētibus: & quibus cor palpitet aliquid ex corde mandendum: ita ut reliquae partis cinis cum cerebro hyenae illinatur. Pilos etiam auferri a cōpositione illinita: aut per se euulsis felle: prius quos renasci non libeat. Sic & palpebris inutiles tolli. Lumborum doloribus carnes e lumbis edendas: illinēdasq; cum oleo. Sterilitatem mulierum emendari oculo cum glycyrrhiza & aneto sumpto in cibo: promisso in triduum conceptu. Cōtra nocturnos pauores umbrarumq; terrorem unus e magnis dētibus lino alligatus prodest. Suffiri furentes eodem & circūligari ante pectus suum cum adipe renum aut iocineris: aut pelle praecipiant. Mulieri praegnantī a pectore hyenae caro: & pili septem & genitale a ceruice si alligentur dorcadis pelle collo suspensa contineri partus promittunt. Venerem stimulari genitali ad sexus suos in melle sumpto, etiam si uiri mulierum coitus oderint. Quinimo totius domus cōcordiam eodem genitali & articulo spinae cū adhærēte corio conseruatis constare: quem spinae articulum siue nudum atlantion uocant. Est autem primus. In comitialium quoq; remediis habent eum. Adipe accento serpentes fugari dicunt. Maxillae partae comminuta in asino & in cibo sumpta horrores sedari. Eodem suffitu mulieribus menstrua euocari. Tantumq; est uanitatis: ut si ad brachium alligetur superioris rostri dextrae partis dens: iaculantium ictus deerraturos negent. Palato eiusdem arefacto & cum alumine aegypto calefacto ac ter in ore permutato fetores & ulcera oris emēdari. Eos uero qui linguam in calciamento sub pede habeant: non latrari a canibus. Sinistra parte cerebri naribus illita: morbos perniciosos mitigari: siue hominum: siue quadrupedum. Frontis corium fascinatiōibus resistere. Ceruicis carnes siue mandantur siue bibantur arefactae lumborum medentur doloribus. Neruis a dorso armisq; suffiēdos neruorum dolores. Pilos rostri admotos mulierum laboris amatorum esse. Iecur potum torminibus & calculis mederi. Iam cor in cibo potuue sumptum omnibus doloribus corporum auxiliari. Lye nem lyenibus. Omētum ulcerum inflammationibus cum oleo. Medullas doloribus spinae & neruorum lassitudini renum. Neruos potos in uino cum thure foecūditatem restituere ademptam ueneficio. Vuluam cum mali punici dulcis cortice in potu datam prodesse mulierū uuluae. Adipe e lumbis suffiri difficulter pientes & statim parere. E dorso medullam adalligatam cōtra uanas species opitulari. Spasticis genitalē e maribus suffitu. Itē lippitibus: ruptis: & cōtra inflationes seruatos pedes tactu leuos dextris partibus: dexteros leuis. Sinistrum pedem superlatū pturienti laetalem esse. Dextro illato facile eniti. Membranam quae fel continerat a cardiacis potam in uino uel in cibo sumptam succurrere. Vesicam in uino potam contra urinā incōtinentiam. Quae autem in uesica inuenta sit urina additis oleo & sesamo & melle asiano haustam pdesse agrimōiae ueteri. Costarum primam & octauam suffitu ruptis salutarem esse. Ex spina uero pturiētibus ossa. Sanguinē cum polenta sumptū torminibus. Eodem tactis postibus ubicunq; magorum infestari artes. Non elici deos: nec colloqui: siue lucernis: siue uisu: siue peluibus: siue aqua: siue pila: siue quo alio genere tentētur. Carnes si edantur: contra canis rabidi morsus efficaces esse. Etianum iecur efficacius. Carnes uel ossa hominis si quae in uentriculo occisae inueniantur suffitu podagricis auxiliari. Si ungues inueniantur in iis: mortem alicuius capiētium significari. Excrementa siue ossa reddita cum interimitur: contra magicas insidias pollere. Fimum qui in intestinis inuētus sit: arefactum ad dysentericos ualere potū, illitūq; cū adipe aserino opitulari toto corpore laesis malo medicamento.

A cane uero morsis adipem illitum. Et corium si sit substractum, Rursus tali sinistro cinere decocto cum sanguine mustellæ perunctis omnibus odio euenire. Idem fieri oculo decocto. Super omnia est: & extremam fistulam intestini cōtra ducum ac potestatum iniquitates cōministrant: & ad successus petitionū: iudiciorumq; ac litium euentus: si omnino aliquatulum quis secum habeat. At eiusdem cauerna sinistro lacerto religata si quis mulierem respiciat: amatoriu esse: tam præsens ut ilico sequatur. eiusdem loci pilorum cinere ex oleo illitum uiris qui sit probosæ moliciæ non modo pudicos: sed & seueros mores induere. Proxime fabulosus est crocodillus ingenio quoq; illo: cui uita i aqua terraq; communis. Duo enī genera eorum illius e dextra maxilla dentes adalligati dextro lacerto coitus (si credimus) stimulant. Caurini eius dentes febres stas arcent repleti. Sunt enim caui ita ne diebus quinq; ab agro cernantur qui adalligauere. Idem pollere & uentre exemptos lapillos: aduersus febrū horrores uenientes tradūt. Hac etiam de causa ægyptii perungunt adipe ægros suos: Aliter illi similis multū infra magnitudinē in terrarantum: odoratissimiq; floribus uiuit. Ob id intestina eius diligenter exgruntur iucundo nidore arefacta crocodileam uocant oculorum uitii utilissimam cū porri succo inunctam & contra suffusiones uel caligines. Illita quoq; ex oleo cyprino: molestias in facie enascētes tollit. Ex aqua uero morbos oēs: quorum natura serpit in facie: nitoremq; reddit. Lentigines tollit ac uaros: omnesq; maculas. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulso binis obolis. Apposita menses ciet. Optimaq; est quæ cādidissima & friabilis: minimeq; ponderosa: cum teratur inter digytos fermentescens. Lauat ut cærua. Adulterant amylo aut cymolia: sed maxime sturni: quos captos oriza tatum pascunt. Felle inunctis oculis ex melle contra suffusiones nihil utilis prædicant. Intestinis & reliquo corpore eius suffiri uulua laborātes salutare tradunt. Item uelleribus circūdari uapore eius infectis. Corii utriusq; cinis ex aceto illitus iis partibus quas secari opus sit: aut nidor cremati sensum oēm scalpelli aufert. Sanguis utriusq; claritatem uisus inunctis donat: & cicatrices oculorum emēdat. Corpus ipsum excepto capite pedibusq; elisum manditur ischiadicis. Tussim ueterem emendat: præcipue in pueris. Item lumbosq; dolores. Et adipē habere: quo tactus pilus defluit. Hic perunctos a crocodilis tuetur. Defluit istillaturq; morsibus. Cor annexum in lana ouis nigræ: cui nullus alius color incurauerit: & primo partu genita sit quartanas abigere dicit. Iungemus illis simillima & peregrina æque animalia. Priusq; chameleōtem peculiari uolumine dignū existimatum Democrito. Et per singula membra dissectatū nō sine magna uoluptate nostra cognitis partibusq; mendaciis græcæ uanitatis. Similis est magnitudine supradicto crocodilo: spine acutiore curuatura: & caude amplitudine distās. Nullum animal pauidius esse existimatur: & ideo uersicoloris esse demutationis. Vis eius maxima contra accipitrum genus. Detrahere enim supra uolantem ad se traditur: & uoluntarium præbere lacerandū cæteris animalibus. Caput eius & guttur si roboreris lignis accendatur hymbrium & tonitruum concursus facere. Democritus narrat. Itē iecur in tegulis ustum. Reliqua ad ueneficia pertinentia quæ dicit: q̄q; falsa existimātes omitemus: præterq; in risu coarguentiū. Dextro oculo si uiuenti eruat: albugines oculorū cum lacte caprino tolli. Lingua adalligata: pericula puerperii. Eundem salutarem esse parturientibus circa domum. Sin uero domibus inferatur perniciosissimum. Linguam si uiuenti exempta sit: ad iudiciorum euentus pollere. Cor aduersus quartanas illigatum nigra lana primæ contusæ. Pedem in prioribus dextrum genæ pelle illigatum sinistro brachio: contra latrocinia terroresq; nocturnos pollere. Item dextrā mamillā contra formidines pauoresq;. Sinistrum uero pedem torrerit in furno cum hærba: quæ etiā chameleon uocatur. Additoq; unguento in pastillos digerit. Eos in ligneo uase conditos: præstare (si credimus) ne cernat ab aliis qui habeat. Armum dextrū ad uincendos aduersarios uel hostes ualere utiq; si abiectos eiusdem neruos calcauerit. Sinistrum mirum quibus monstris consecret q̄lite: somnia quæ uelis: & qbus uelis mittatur: putet referre. Omnia ea dextro pede resolui: sicut sinistro latere iethargos: quos fecerit dextrum. Capitis dolores insperfo uino in quo latus alterutrum maceratum sit: sanari sceminis. Si sinistri pedis cineri misceatur lac suillū podagricos fieri illitis pedibus. Felle glaucomata & suffusiones corrigi prope creditur: tridui inunctione. Serpentes fugari lyene instillato. Mustellas contrahi in aquam coniecto. Corpore uero illito detrahi pilos. Idem præstare narrant iecur cum ranæ ruptæ pulmone illitum. Præterea iocinere amatoria dissoluere. Melancolicos autem sanari si ex corio chameleontis hærbae succus habente bibatur. Intestina & simum eorum cum id animal nullo cibo uiuat cum simiarum urina illita inimicorū immane odium & omnium hominum iis conciliare. Cauda flumina & aquarum impetus sisti. Serpētes soporari. Eadem medicata cedro & myrrha illigataq; gemino ramo palmæ percussam aquā discuti: ut quæ intus sint omnia appareant. Atq; utinam eo ramo cōtactus eēt Democritus: quoniam ita loquacitates immodicas promisit in hiberi. Palamq; est uirum alias sagacem & uitæ utilissimum nimio iuadū mortales studio prolapsum. Ex eadem similitudine ē scincus: quem quidam terrestrem crocodillum esse dixerunt. Candidiore autē & tenuiore cute. Præcipua ramen differentia dinoscitur a crocodillo aquatico squāmarum serā a cauda ad caput uersa. Maximus indicus. Deinde arabicus. Afferuntur falsi. Rostrum eius & pedes in uino albo poti cupiditates ueneris accēdūt. Utiq; cum satyro & erucæ semine singulis drachmis omnium ac piperris duabus admixtis: ita ut pastilli singularum drachmarum bibantur. Per se laterum carnes obolis binis cum myrrha & pipere pari modo potæ efficaciores ad idem creduntur. Prodest & cōtra sagittas uenenatas: ut Appelles tradit postea sumptus. In antidota quoq; nobilia additur. Sestius plus q̄ drachmæ pondere in uini hemina potum perniciem afferre tsadit. Præterea eiusdem decoctum cum melle sumptum uenerem inhibere. Est crocodillo cognatio quædam affinitasq; amnis eiusdem geminorū uisus

VIGESIMVSOCTAVVS

hippopotamo reptore trahendi sanguinis ut diximus. Plurimi autem super saticam inter ægypti præfe-
cturas. Huius corii cinis cum aqua illitus panos sanat. Adeps frigidus febres. Item simus suffitu. Dentes
parte leua dolores dentiũ scarificatis gingiuis. Pellis eius e sinistra parte frontis in inguina adalligata ue-
nerem inhiber. Eiusdem cinis alopecias explet. Testiculi drachma ex aqua contra serpentes bibitur. San-
guine pictores utuntur. Peregrinæ sunt & lynces: quæ clarissime omnium quadrupedum cernunt. Vn-
gues earum omnes cum corio exuri efficacissime in carpato insula tradunt. Hoc cinere potio propudia
uironum: eiusdem aspersu foeminarum libidines inhiberi. Item pruritis corporum. Vrina stillicidia ue-
fica. Itaq; eam protinus terra pedibus aggesta obruere traditur. Eadem autem & unguarum aurium
dolori monstratur in remedio. Haftenus de externis. Nunc reuertemur ad nostrum orbem. Primũq;
communia animalium remedia atq; eximia dicemus.

Medicinæ cõmunes ex feris aialibus: aut eiusdẽ generibus placidis. Lactis usus & ob-
seruationes: & casei: butyro: & adipe. CA. IX.

Icuti e lactis usu utilissimum cuiq; maternum concipere: nutricis exitiosum est. Hi sunt enim
infantes qui colostrati appellantur: densato lacte in casei speciem. Est aut colostrum prima a par-
tu spongiosa densitas lactis. Maxime autem alit quodcũq; humanum: mox caprinũ. Vnde for-
tassis fabulæ Iouem ita nutritum dixere. Dulcissimum ab hominis camelinum. Efficacissimum ex asi-
nis. Magnorum animalium & corporum facilius redditur. Stomacho accomodatissimum caprinum:
quoniam fronde magis q̃ hærba uescuntur. Bubulum medicatius. Ouillũ dulcius: & magis alit. Stoma-
cho minus utile: quoniam est pinguius. Omen autem uernum aquatius æstiuo. Et de nouellis. Proba-
rissimum uero qđ in ungue hæreret: nec defluit. Innocentius decoctum: præcipue cum calculis marinis.
Aluus maxime soluitur bubulo: Minus iflat quodcũq; decoctum. Sanat uuas lichenas. Ad omnia utile
contusa aut luxata. Maxime renes: uescam: interanea: fauces: pulmones. Foris pruritem cutis eruptiões
pituitæ cibi aut potus abstinentia. Nam ut in achaia bubulum biberent phthifisci syncteticique & cha-
cheætæ diximus in ratione hærbarum. Sunt inter exempla qui asininum bibẽdo liberati sunt podagra
chyragraue. Medici speciem unã addidere lactis generibus: quod schiston appellauere. Id fit hoc modo.
Fictili nouo feruet maxime caprinum: ramisq; ficulneis recetibus miscetur: additis totidem cyathis ace-
ri nulli quot sint heminae lactis. Cum feruetue circũfundantur: præstat cyathus argenteus cum frigida
aqua demissus ita ne quid infundatur. Deinde igni demptum refrigeratiõe diuiditur & discedit serum
a lacte. Quidam & ipsum serum iam multo potentissimum decoquunt ad tertias partes: & sub duo re-
frigerant. Bibitur autem efficacissime heminis per interualla singulis usq; ad quinas a potu illius solitis
gestari. Datur comitialibus: melancolicis: paralyticis: in lepris: elephantis. articularibus morbis. Infundit
tur quoq; lac contra rosiones a medicamentis factas. Et si urat dysenteria decoctum cum marinis lapil-
lis: aut cum prisana hordeacea. Item cõtra rosiones intestinorum bubulum aut ouillum utilius. Recens
quoq; dysentericis infunditur. Ad colum autem crudum. Item uulua: & contra serpentiũ ictus phthifi-
cis cantharidum: aut salamadræ: aut buprestis: aut pityocampes uenenis. Priuatim bubulum iis qui co-
lostrum biberint aut cicutam aut doricinium aut leporem marinum: sicut asininum contra gypsum &
cærusam: & sulphur & argentum uiuum. Item dura aluo in febris. Gargarizatur quoq; faucibus exul-
ceratis utilissime. Et bibitur ab imbecillitate uires recolligentibus: quos atrophos uocāt. In febris etiam
quæ careat dolore capitis. Pueris ante cibum lactis asinini heminam dari cõuenit. Aut si in exitu cibi ro-
siones sentiant. Antiqui in arcanis habuerunt. Sed hoc si non esset: habuerūt e caprino bubuli serum or-
topnoicis prodest ante cætera addito nasturtio. Inunguntur etiam oculi in lactis heminis sesami additis
drachmis quattuor tritis in lippitudine. Caprino lyenes sanantur post bidui inediã tertia die hedera pa-
stis capris per triduum potio sine alio cibo. Lactis usus alias contrarius capitis doloribus. Epaticis spleni-
cis neruorũ uitio febres habentibus: uertigini præterq; purgationis gratia grauedini tussientibus lippis.
Suillum utilissimũ tenasmo dysenteria: necnõ phthifiscis. Hunc etiã mulieribus qui dicerent saluberrĩ-
mum fuerunt. De generibus caseorum diximus: cũ de uberibus singulisq; aialium mēbris doceremus.
Sextius eosdem effectus equino quos bubulo tradit. Hos uocat hippacẽ. Stomacho utiles: qui non sunt
falsi: idest recentes. Veteres aluum sistunt: corpusq; minuūt: stomacho utiliores. In totum falsa minuunt
corpus: alunt mollia. Caseus recens cum melle sugillata emendat. Mollis aluum sistit. Sedat tormina pa-
stillis in uino austero decoctis: rursusq; in patina tostis cum melle. Saprurum uocāt: qui cum sale & forbis
siccis e uino tritus potusq; medetur cæliacis. Genitalium carbūculus caprinus tritus & impositus. item
accidus cum oxymelle. Maculis in balneo illitus oleo interlinitur. E lacte fit & butyrum barbarũ gen-
tium laudatissimus cibus: & qui diuites a plebe discernat. Plurimum e bubulo: & inde nomen. Pinguis-
simũ ex ouibus. Fit & ex caprino: sed hyeme calefacto lacte æstate expresso tantũ: cerebro iactatu in lon-
gis uasis angusto foramine: spiritum accipientibus sub ipso ore alias præligato. Addit paululũ aquæ ut
acescat. Qđ est maxime coactum in summo fluuit: ad id exemptum addito sale oxygala appellant. Reli-
qua decoquunt in ollis. Ibi qđ supernatat: butyrũ est oleosum natura. Qđ magis uirus respuit: hoc præ-
stantius iudicat. Pluribus cõpositiõibus miscetur inueteratum. Natura eius astringere: mollire: eplere:
purgare. Oxygala fit & alio modo accido lacte addito in recens: qđ dum acescit utilissimũ est stomacho.
Effectus dicemus suis locis. Proxima in cõmunibus laus est adipi: sed maxime suillo. Apud antiquos et
religiosus erat. Certe nouæ nuptæ intrãtes etiãnum solene habet postes eo attingere. Inueterat duobus
modis: aut cũ sale: aut sincerus: tanto utilior: quanto sit uetustior. Axungiam etiam græci appellauere in

uoluminibus suis. Neq̄ est occulta uirum causa: quoniā id animal hærbarum radicibus uescitur. Itaq̄ etiam fimo innumeri usus. Quāobrem non de alia loqui eum sue multo efficaciore fœmina: & quæ nō peperit. Multo uero præstantior in apris est. Vfus igitur axungia est ad mollienda: exalfacienda: discutienda: purgandaq̄. Medicorū aliqui admixto anseris adipe taurorūq̄ seuo & hyfopo ad podagras uti iubent. Si uero permanet dolor cū cæra: myrto: resina: pice. Sincera axungia medet̄ ambulans uel niue. Per nionibus autem cum hordei cinere & galla pari modo. Prodest & confricatis membris. Itinerūq̄ lassitudines & fatigationes leuat. Ad tussim ueterē recens decoquit̄ quadrantis pondere in uini cyathis tribus addito melle. Vetus etiam phthisin in pilulis sumpta sanat: quæ sale inueterata est. Oīno. n. nō nisi ad ea quæ purganda sint exulcerata & calida recipitur. Quidā quadrates axungia & mulli in uini cyathis tribus decoquūt contra tussim: quintoq̄ die picē liquidā in ouo sumi iubent circūligatis lateribus & pectoribus & scapulis eorū qui phthisin sentiunt. Tantaq̄ est uis ut genibus et̄ adalligata redeat in os sapor: ea quæ expuere uideantur. E sue quæ non peperit aptissime utuntur ad cutē mulieres. Contra scabiem uero quāuis admixto iumētōq̄ seuo p̄ parte tertia & pice pariterq̄ sub feruefactis. Sincera partus in abortum uergentes nutrit collyrii modo subdita. Cicatrices cōcolores facit cæruſa admixta uel argenti spuma. At cum sulphure unguium scabritias emēdat. Medetur & capillo fluenti. Et ulceribus in capite mulierum cum gallæ parte quarta. Et infumata pilis oculorum. Datur & phthificis unciatim cum uini ueteris hemina decocta: donec tres uncia e toto residant. Alii & mellis exiguum adiciūt. Panos sanat illita cum calce. Item furūculos: duritiēq̄ mammarum. Rupta & cōuulsa & spasmata & luxata sanat. Clauos & rimas coliq̄ uitia cum helleboro albo. Parotidas ammixta farina salamentaria testa. Quo genere proficit ad strumas. Pruritus & papulas in balneo perūctis tollit. Alioq̄ etiānum modo. Podagricis prodest mixto oleo uetere: contrito una sarcophago lapide & quinquefolio tusa in uino: uel calce: uel cum cinere. Facit & peculiare emplastrum. lxxxv. pondere. C. spumæ argenteæ mixtis: utilissimū contra inflatōnes ulcerum adipe uerrino confici. Et inungi putant utile. liscq̄ quæ serpant illinire cum resina. Antiqui maxime axibus uehiculorum perungendis ad faciliorem circumactum rotarū utebantur: unde nomen. Sic quoq̄ utili medicina cum illa serugine rotarum ad sedis uitia uirilitalisq̄. Et per se axungiam medici antiqui maxime probabant renibus detractam: & exemptis uenis aqua cælesti fricabant crebro: decoquebantq̄ fictili nouo sæpius: tum demum asseruantes. Cōuenitq̄ falsam magis mollire: exalfacere: discutere: utilioremq̄ esse uino lotā. Masurius palmā lupino adipi dedisse antiquos tradit. Ideo nouas nuptas illo perungere postes solitas: ne quid mali medicamēti inferretur. Quæ ratio adipis eadē in iis quæ ruminant: seui est: aliis modis nō minoris potētia. Perficitur omne exemptis uenis aqua marina uel falsa lotū: mox in pila tufum: aspersum marina. Crebro postea coquit̄: donec omnis aboleatur odor. Mox assiduo sole ad candorem reducit. A renibus aut̄ omne laudatissimū est. Si uero uetus reuocetur ad curam: liquefieri prius iubent. Mox frigida aqua lauari sæpius: dein liq̄facere affuso uino q̄ odoratissimo. Eodemq̄ modo iterū sapius cogūt: donec uirus euanescat. Multi priuatim sic taurarū leonū pantherarū ac camelorū pingua curari iubent. Vfus diceſ suis locis. Communis & ratio medullarū est. Omnes molliunt: explent. siccant: exalfaciunt. Laudatissima ceruina: mox uitulina: dein hircina & caprina. Curant̄ ante autūnum recentēs lotæ: siccataq̄ in umbra per cribrū. Deinde liquatæ per lintea exprimunt̄: ac reponunt̄ in fictili locis frigidis. inter omnia autem communia animalium fel præstantius in effectu. Est enim uis eius exalfacere: mordere: scindere: extrahere: discutere. Minorum animalium subtilius intelligatur. Et ideo aureo ducendis. Omen autem curat̄ recens præligato ore lino crasso demissum in feruentem aquam semihora: mox siccatum sine sole: atq̄ in melle conditum. Damnant̄ equinū tantū inter uenena. ideo flamine sacrorum equum tangere non licet cū romæ publicis sacris equus etiam immoletur. Quin & sanguis eorum septicam uim habet. item equarum præterq̄ uirginum erodit. emarginat: ulcerat. Taurinus quidem recens iter uenena est excepta egypti enim sacerdos terræ uaticinatura tauri sanguinem bibit priusq̄ descendat in specus. Tantū potest sympathia illa de qua loquunt̄: ut aliquando religioe uel loco fiat. Drusus tribunus plebis traditur caprinū bibisse cū pallore & inuidia ueneni sibi dati insimulari. Q. Scipionem inimicū uellet. Hircorū sanguini uis est: ut ferramentorū subtilitas non aliter acuat̄ aut induret̄ aut scabritiam poliat̄: uehementiusq̄ q̄ lima. Non igit̄ & sanguis animalium inter communia dici potest: & ideo suis quæq̄ dicent̄ effectibus. Digeremus ei in animalia singula usus: plurimūq̄ contra serpentes. Exitio iis esse seruos nemo ignorat: ut si quæ sunt ex tractas cauernis mandant. Nec uero ipsis spirantes tantū aduersant̄: sed membratim quoq̄ fugari eos nidore cornus eorum si uratur dictū est. At summo gutture ustis ossibus congregari dicūt̄. Pelles eiusdem animalis subtractæ securos præstant ab eo metu somnos. Coagulū quoq̄ ex aceto potū ab ic̄tu: & si omnino tractū sit: eo die non ferit serpens. Testes quoq̄ eius inueterat: uel genitale maris: salutariter dant̄ in uino. Item uermes q̄ centipedes uocant̄ fugiunt. Et omnino aliqd̄ cerui habentes: aut medulla perunctos seuoue cerui aut uituli. Summis autem remediis præfert̄ hinuli coagulū in matris utero execti ut indicauimus. Sanguine quoq̄ ceruino si una urantur dracontion & cunilago & anchusa lentis sciligno contrahi serpentes dicunt. Dissipari deinde si sanguine detracto adiciatur pyretrū. Inuenio apud auctores græcos animal ceruo minus: & pilodemum ac dente simili quod ophiō uocatur. Sardiniam eum tantū ferre solitam. Hoc interesse arbitror. Et ideo medicinas ex eo omitto.

Medicinæ de apro: & capris: & equis feris: & remedia de bestis contra omnes morbos.

VIGESIMVSOCTAVVS

Pri quoq; cerebrum contra eos laudatur cum sanguine. Iecur etiam inueteratum potum cum ruta & uino. Item adeps cum melle resinaq;. Simili modo uerrinū iecur exemptis duntaxat fibris quattuor obolog; pondere: uel cerebrum in uino potum. Caprae cornu uel pilis accensis fugari serpentes dicūt. Cineremq; eorū potū uel illitū contra ictus ualere. Item lactis hauustus cū uua aminea. Vel urinæ cū aceto scyllitico. Caseum caprinum cū origano impositum uel seuum cum cæra. Milla præterea remediorum ex eo animali demonstrantur: sicut apparebit. Quod quidem miror: cum ferri negetur carere. Amplior potentia fesis eiusdem generis qđ numerosissimum esse diximus. Alia uero ex hircis. Democritus etiam nū effectus auget eius qui singularis natus sit. Fimus quoq; caprarum in aceto decoctus & illitus in ictus serpentū placet: & recentis cinis in uino. Atq; in toto difficilius se recoligentes a serpentium ictu: in capribus optime conualescunt. Qui medicari efficacius uolunt: occisæ capræ aluum dissectam cū fimo intus reperto statim illigant. Alii carnem recentem hædorū pilo suffiūt: eodemq; nidore fugant serpentes. Vtunt & pelle eorum recente ad plagas: carne & fimo equi in agro pasci. Coagulo leporis ex aceto contra scorpionem & murem araneū. Aiunt autem non ferri leporis coagulo perunctos. Percussis a scorpione simū capræ efficacius cū aceto decoctū auxiliat. Lardum iusq; decocti potū iis qui buprestim hauserint. Quinetiam si quis asino in aurem dixerit percussum se a scorpione transire malū protinus tradunt. Venenataq; omnia accenso eius pulmone fugere. Et fimo uituli suffiri percussis a scorpione prodest. Canis rabidi morsu facta uulnera circūcidunt ad uiuas usq; carnes quidam: carnemq; utili admouent: & ius ex eodem carnis decoctæ dant potui: aut axūgiam cū calce tusam. Laudant hirci iecur: quo imposito ne tentari quidem aquæ metu affirmant. Laudant & capræ fimum ex uino illitū aut melle. Mellis & cuculi & hirūdinis decoctum & potum. Ad reliquos bestiarum morfus caprinum: caseum siccū cū origano imponūt: & bibi iubent. Ad hominis morsus carnem bubulam decoctam. Efficacius uituli si non ante quintū diem soluant. Veneficiis rostrum lupi resistere inueteratum aiunt. Ob idq; uillag; portis præfigūt. Hoc idem præstare & pellis e ceruice solida manica existimatur: quippe tanta uis est animalis. Præter ea quæ rettulimus & uestigia eius calcata equis afferunt torporem. Iis qui argentū uiuum biberint lardum remedio est. Asinino lacte potu uenena restingunt. Peculiariter si hyoscyamum potum sit: aut uiscum: aut cicuta: aut lepus marinus: aut opocarpathū: aut pharicon: aut dorycnidium. Et si coagulum alicui nocuerit: nam id quoq; uenenū est in prima lactis coagulatione. Multos eius & alios usus dicemus. Sed meminisse oportebit recenti utendum: aut nō multo postea tepefacto. Nullum enim celerius euanescit. Ossa quoq; asini confracta & decocta contra leporis marini uenenum dant. Omnia eadem onagris efficaciora. De equiferis non scripserūt græci: quoniam terræ illæ non gignebant. Verum tamen fortiora eadem q̄ in equis intelligi debent. Lacte equino uenena leporis marini & toxica expugnantur. Nec uros aut bisontes græci in experimentis habent quemq; boue fero refertis indiæ siluis portione tamen eadem efficaciora omnia ex iis credi par est. Si quoq; lacte bubulo cuncta uenena expugnari tradunt: maxime supradicta: & si ephemerum impanctum sit: ut si cantharides datæ comitione omnia egeri. Sic & caprino iure cantharides. Contra ea uero quæ exulceratione enecant: seuum uitulinum seu bubulum auxiliatur. Nam contra sanguifugas potas butyrū remedio est cum aceto ferro calefacto. Quod & per se prodest contra uenena. Nam si oleum nō sit: uicem eius representat. Multipedinum morsus cū melle sanat. Omnia sesami quoq; iure potu uenena supradicta expugnari putant. Priuatim uero aconita & cicutas. Itēq; uitulino seuo. Caprinus caseus recēs iis q̄ uiscum biberint. Lac uero contra cantharidas remedio est: & contra ephemerim potum cum taminia uua. Sanguis caprinus decoctus cū medulla: contra toxica uenena sumitur. Hædinus contra reliqua. Coagulum hædi contra uiscum: & chameleontem album: sanguinem taurinum: cōtra quem & leporis coagulum est ex aceto. Contra pastinacam uero & omnium marinorū ictus uel morsus coagulum leporis: uel hædi: uel agni drachmæ pondere ex uino. Leporis coagulum & contra uenena additur antidotis. Papilio quoq; lucernarum luminibus aduolans inter mala medicamenta numerat. Huic contrarium est iecur caprinum: sicut fel ueneficiis ex mustella rustica factis. Hinc deinde reuertemur ad genera morborum. Capilli defluuia ursinus ades mixto ladano & adiantho continet. Alopeciasq; emendat & raritatem superciliarū cum fungis lucernarum ac fuligine q̄ est in rostris earum. Proorigini cū uino prodest. Ad hanc & cornus ceruini cinis e uino: utq; non tedia animalium capillis crescat. Item fel caprinum cum creta ty molia & aceto sic ut paululū capilli inarescat. Item fel hircinum cum urina tauri. Si uero uetus sit: etiam fursures adiecto sulphure emendat. Cinere genitalis asini spissari capillum putant & e canitie uindictam si rasis illinat. Plumbog; tritus cū oleo densari: & asinini pulli cum urina: admiscuntq; nardum: fastidii gratia. Alopecias felle taurino cum ægyptio alumine tepefactas illinunt. Capitis ulcera manantia urina tauri efficaciter sanat. Item hominis uetus si cyclaminum adiiciatur & sulphur. Efficacius tamen uitulinum fel. Quo cū aceto calefacto tollunt & lendes. Seuū uitulinum cum sale tritū capitis ulceribus utilissimum. Laudatur & uulpium adeps: sed præcipue fel & fimum cum sinapi pari modo illitum. Caprini cornus farina uel cinis magisq; hircini addito nitro & tamarici semine: & butyro: oleoq; prius capite raso mire continent ita fluentem capillū. Sicut & canis cinere ex oleo illito supercilia nigrescunt. Lacte caprino lendes tolli tradunt. Fimo cum melle alopecias expleri. Item unguarū cinere cū pice fluentem capillum contineri. Leporinus cinis cum oleo myrteo capitis dolores sedat. Item aqua pota quæ de bouis aut asini potu relicta est. Et si credimus uulpis masculæ genitali circūligato. Cornus ceruini cinis illitus ex aceto aut rosaceo: aut ex irino: oculorum epiphoras. Fasq; bubulo seuo cum oleo cocto illinūt.

Cerui cornus cuius scabricias eodem unguine sanat. Mucones autē ipsos efficaciores putant. Lupi excrementis circūlini suffusiones prodest. Cinere eorū cum attico melle inungi obscuritates. Item felle urfino, Epinyctidas adipe aprino cum rosaceo. Vngulū asinæ cinis inunctus e suo lacte cicatrices oculorum & albugines tollit. Medulla bubula ex dextro crure priore trita cū fulgine pilis & palpebrarum vitis occurrit. Calliblephari angulorumq; modo fuligo in hoc usu temperat. Optime ellychmo papireaceo. Oleoq; sesamino. Fuligine in nouo uase pennis deterfa. Efficacissime tamē euulsos ibi pilos coercent. Felle tauri cum oui albumine collyria fiunt: aquaq; dissoluta inungunt per quadrūduum. Seuum uituli cū anseris adipe & ocimi succo genarū vitis aptissimum est. Eiusdem medulla cū pari pondere cæræ & olei uel rosacei addito ouo duritiæ genarū illinuntur. Caseo molli caprino imposito ex aqua calida epiphoræ sedantur. Si tumor sit ex melle. Vtrūq; uero sero calido fouendum. Sicca lippitudo lumbulis suū tostis atq; contritis & impositis tollit. Capras negat lippire: quoniam eæ quasdam hærbas edant. Item dorcades. Et od id fimum eaq; cæra circūdatū noua luna deuorari iubent: quoniam noctu æque quoq; cernant. Sanguine hirci sanari lusciosos putant nyctilopas appellant græci. Capræ uero iocinere in uino austero decocto. Quidam inassati iocineris sanie inungūt. Aut felle capræ: carnesq; eas uesci: & dū coquatur oculos uaporari præcipiunt. Id quoq; referre arbitrantur: si rutili coloris fuerint. Volūt & oculos suffiri iocinere in ollis decocto. Quidam in assato. Fel quidem caprinū pluribus modis assumunt cū melle contra calignes. Cum ueratri candidi tertia parte contra glaucomata. Cum uino contra cicatrices: & albugines: & calignes: & pterygia: & argemata. Ad palpebras uero euulso prius pilo cum succo oleis: ita ut unctio inarescat. Contra ruptas Tuniculas cū lacte mulieris. Ad omnia autem inueterata fel efficacius putant. Nec abdicant fimum ex melle illitum epiphoris. Cōtraq; dolores medullam. Item pulmonem leporis. Sedat caliginem fel cum passo aut melle. Lupino quoq; adipe uel medulla suū fricari oculos contra lippitudines præcipiunt. Nam uulpinam linguam habentes in armilla lippituros negant. Auriū doli & vitis medetur urina apri in uitro seruata. Fel apri uel suis uel bubulum cum oleo cicino & rosaceo æquis portionibus. Præcipue uero taurinum cum porri succo tepidum: uel cum melle si suppurēt. Contraq; odorem grauem per se tepidum in mali corio. In ea parte rupta cum lacte mulierum efficaciter sanat. Quidam etiam in grauitate aures sic perluendas putant. Alii cum senecta serpentium & aceto includunt lana ante aqua calida collutas. Et si maior sit grauitas aurium fel cū myrrha & ruta in mali corio exalfectum infundunt. Lardum quoq; pingue. Item fimum asini recens: cui rosaceum instillatur. Omniaq; ea tepidum. Vtilior equi spuma: uel equini fimi recentis cinis cum rosaceo. Seuum bubulum cum adipe anserino. Butyrum recens. Urina capri uel tauri: aut fullonia uetus calfacta uapore per leganæ collum subeunte. Admiscent & aceti tertiā partem. Et aliquid urinae uituli qui nondum hæc bam gustauerit. Fimum etiam mixto felle eiusdem. Et cutem quam reliquunt angues: exalfectis prius auribus. Lana autem medicamina ea includuntur. Prodest & seuum uituli cum anseris adipe: & ocimi succo cū eiusdem medulla admixto cumino trito ifusa. Virus uerrinū e scropha ex coitu exceptū priusq; terram attingat contra dolores. Auribus fractis glutinū e naturis uitulorū factū & in aqua liquatū. Aliis vitis adeps uulpiū. Itē fel caprinū cū rosaceo tepido aut porri succo: aut si sit rupta ibi aliqua a lacte mulieris. Si grauitas sit audiendū: fel bubulū cū urina capræ: uel hirci uel si pus sit. In quocūq; aut usu putant hæc efficaciora in cornu caprino per dies. xx. infumata. Laudat & coagulū leporis tertia denarii parte dimidia quoq; sagapeni in amineo uino. Parotidas urinus adeps comprimit pari pondere cæræ & taurini seui. Addūt qdam hippocistidem: & per se butyq; illitū: si prius foueant fœnogræci decocti succo. Efficacius cū strychno. Profunt & uulpiū testes: & taurinus sanguis aridus tritus. Urina capræ calefacta instillata auribus. Fimumq; eiusdem cū axungia illitū. Dentis mobiles cōfirmat ceruini cornus cinis: doloresq; eorū mitigat: siue ifricent siue colluant. Quidam efficaciorē ad omnes eosdem usus crudi cornus farinam arbitrant. Dentifricia utroq; modo fiūt. Magnū remediū est & in luporū capitis cinere. Certūq; est in excrementis eorū plerūq; inueniri ossa. Hæc ad alligata eūdem effectū habent. Item leporina coagula per aurem infusa contra dolores. Et capitis eorū cinis dentifriciū est. Adiectoq; nardo mulcet grauiolentiam oris. Aliqui murinorū capitū cinerem miscuisse malūt. Reperit in latere leporis acui os simile: hoc sacrificari dētes in dolore suadant. Talus bubulus accensus eos q; labant cū dolore admotus confirmat. Eiusdem cinis cū myrrha dentifriciū est. Ossa quoq; ex unguis suū cōbusta eūdem usum præbēt. Item ossa ex acetabulis pnarum circa quæ coxēdices uertunt. Iisdem sanari dimissis in fauces iumentorū uerminationes uotum est. Sed & corruptos dētes confirmari. Asinæ quoq; lacte percussu uexatos: aut dentium eiusdem cinere. Lychene item equi cum oleo infuso per aurem. Est autem hoc non hippomanes: quod alioquin noxium omitto. Sed in equorū genibus ac super unguilas. præterea in corde equorū inuenitur os dentibus caninis maxime simile. Hoc sacrificari dolorem. Aut exempto dente emortui equi maxillis ad numerum eius qui doleant demonstrant. Equorū uirus a coitu in lychinis accensum. Anaxilæus pdidit equinorū capitū usum repræsentare monstrifice. Similiter ex asinis. Nā hippomanes tatas in ueneficio uires habet. ut affusum æris mixturæ in effigiem equæ olympiæ admotos mares equos ad rabiem coitus agat. Medet dētib; & fabrile glutinū in aq; decoctū illitūq; & mox paulo detractū: ita ut confestim colluant uino: in quo decocti sunt cortices mali punici dulcis. Efficax habet & caprino lacte colluit dētes uel felle taurino. Talorū capræ recentū cinis dentifricio placet. Et omnium fere uillaticorū quadrupedum: ne sæpius eadem dicantur. Cutem in facie erugari & tenefcere: & candorem custodiri lacte asinino putant. Notumq; est quasdam quotidie quingentas custodito numero fouere. Poppeaq; hoc uxor

VIGESIMVSOCTAVVS

Neronis principis instituit, Balneaq; quoq; sic folio temperato: asinorum gregibus ob hoc eam comitan-
 tibus, Impetus pituitae in facie butyro illito tolluntur, Efficacius cum caerusa, Sincero uero ea uiria quae
 serpunt insuper imposita farina hordeacea, Vlcera in facie membrana e partu bouis malida, Friuolum
 licet uideatur non tamen omittendum propter desideria mulierum, Talum candidi iuueni, xl. diebus
 noctibusq; donec resoluatur in liquorem decoctum & illitum linteolo candorem cutisq; erugationem
 praestare, Fimo taurino malas rubescere aiunt, non ut crocodileam illini melius: sed foueri frigida & an-
 te & postea iubent, Aestates & quae discolorum faciunt cutem fimum uituli cum oleo & gummi manu
 subactum emendat, Vlcera oris & rimas seuum uituli uel bouis cum adipe anseris & ocimi succo,
 Est & alia mixtura seuo uituli cum medulla cerui & albae spinae foliis una tritis: Idem praestat & me-
 dulla cum resina: uel si uaccina sit: iusq; e carne uaccina, Lichenas oris praestantissime uincit glutinum
 factum e genitalibus uitulorum liquatum aceto & sulphure uino ramo ficulneo permixtum: ita ut
 bis die recens illinatur, Item lepras ex melle & aceto decoctum: quas & iecur hirci calidum illitum tol-
 lit: sicut elephantiasin fel caprinum, Etiamnum lepras ac fursures tauri fel addito nitro, Urina asini cir-
 ca canis ortum maculas in facie, Fel utriusq; per sese aqua infractum: euitatisque solibus ac uentis post
 detractam cutem, Similis effectus & in taurino seuo uitulinoue felle cum semine cunilae ac cinere e cor-
 nu ceruino: si canicula ex oriente comburatur: Asinino seuo cicatricibus ac licheni leprisq; maxime co-
 lor redditur, Hirci fel lentigines tollit admixto caseo & uiuo sulphure spongiae q; cinere ut mellis sit cras-
 situdo, Aliqui inueterato felle uti maluere: mixtis calidis fursuribus pondere oboli unius quattuorq;
 mellis prius defricatis maculis, Efficax eiusdem & seuum cum melanthio & sulphure & iride, Labro-
 rum fissuris cum adipe anserino ac medulla ceruina resinaq; & calce, Inuenio apud auctores iis qui le-
 ntiginem habeant negari magicae sacrificorum usum, Lacte bubulo aut caprino tonsillae & arteriae exul-
 teratae leuantur, Gargarizatur tepidum ut est expressum aut calefactum, Cyprinum utilius cum malua
 decoctum & sale exiguo, Linguae exulcerationi & arteriarum prodest ius omasi si gargarizatur, Tosillis
 autem priuatim renes uulpium aridi cum melle triti illitq;, Anginae fel taurinum uel caprinum cum
 melle, Iecur mellis ex aqua oris grauitatem, Vlceraq; butyrum citissime sanat, Spinam aliudue quid
 faucibus adhærens feris extrinsecus fimo perfricatis aut reddi aut delabi tradunt, Strumas discutit fel
 aprinum uel bubulum tepidum illitum, Nam coagulum leporis e uino in linteolo exulceratis duntax-
 at imponitur, Discutit & ungulae asini uel equi cinis ex oleo aqua illitus & urina calefacta, Et bouis
 ungulae cinis ea aqua, Fimum quoq; feruens ex aceto decoctum: testesq; uulpini, Prodest & sapor gal-
 lorum hoc inuentum: & rutilandis capillis ex seuo & cinere, Optimo fagino & caprino duobus modis spif-
 sus ac liquidus, Vterq; apud germanos maiore in usu uiris q; foeminis, Ceruicum dolores butyro aut
 adipe ursino perfricantur, Rigores bubulo seuo: quod & strumis prodest cum oleo, Dolorem inflexibi-
 lem opisthotonon uocant: leuat urina caprae auribus infusa: aut fimum cum bulbis illitum, Vngues con-
 tusos fel uniuscuiusq; animalis circumligatum, Pterygia digytorum fel taurinum aridum aqua calida
 dissolutum, Quidam adiiciunt sulphur & alumine: pari pondere omnium, Tussim iecur lupi ex uino tepi-
 do sanat, Ursinumq; fel admixto melle, Aut ex cornu bubuli summis partibus cinis, Vel salua equi: tri-
 duo potu eam mori tradunt, Pulmo ceruinus cum gula sua arefactus in fumo: dein tusus: ex melle quot-
 tidiano eligmate, Efficacior est ad id subulo ceruorum generis, Sanguinem expuentes ceruini cornus ci-
 nis, Coagulum leporis tertia parte denarii cum terra samia & uino myrteo potum sanat, Eiusdem fi-
 mi cinis in uino uesperis potus nocturnas tussis, Pili quoq; leporis suffiti extrahunt pulmonibus diffici-
 les excreationes, Purulentas autem exulcerationes pectoris pulmonisq; & a pulmone graueolentiam
 halius butyrum efficacissime iuuat cum pari modo mellis atticis decoctum donec ruffescat: & maruti-
 nis sumptum ad mensuram linguae, Quidam pro melle laricis refinam addere maluerunt, Si sanguis
 reiiciatur: efficacem tradunt bubulum sanguinem modice & cum aceto sumptum, Na de taurino cre-
 dere temerariu est, Sed glutinum taurinu tribus obolis cum calida aqua bibitur in uentre sanguinis ex-
 creatione, Stomachum exulceratum lactis asinini potus reficit, Item bubuli, Rosiones eius caro bubula ad-
 mixto aceto & uino cocta, Rheumarismos cornus ceruini cinis, Sanguinis excreationes haedinus sanguis
 recens ad cyathos ternos: cum aceto acri pari modo feruens potus, Coagulum tertia parte ex aceto potu,
 iocineris dolores lupi iecur aridum ex mulso, Asininum iecur aridum cum petroselini partibus dua-
 bus ac nucibus tribus ac melle tritum & i cibo sumptum, Sanguis hircinus cibo apratus, Suspiriosis an-
 te omnia efficax ex potus equisetorum sanguis, Proxime lactis asinini tepidi cum bulbis decocti: ita ut
 serum ex eo bibatur: addito in tres heminas cyatho nasturtii albi perfusi aqua: deinde melle diluti, Iecur
 quoq; uulpinum aut pulmo in uino nigro: aut fel ursinum in aqua laxat meatus spiradi, Lumborum
 dolores & quaecumq; alia mollire opus sit ursino adipe perfricati conuenit, Cinerem aprini aut suilli fi-
 mi inueterati aspergi potione uini, Afferunt & magi sua commenta, Primum omnium rabiem hir-
 corum si mulceatur barba mitigari, Eadem praecisa non abire eos in alienum gregem: Huic admiscet fimum
 caprinum: & subdito linteolo uncto caua manu quantum pati possit feruens: sustineri iubent: ita ut si leua
 pars doleat, Haec medicina in dextera manu fiat: aut econtrario, Fimum quoq; ad eum usum acus aereae po-
 stis tolli iubet, Modus curationis est: donec uapor ad lumbos sentiat peruenire, Postea uero manum
 porro tuso illinunt, Item lumbos ipso fimo cum melle, Suadentq; in eodem dolore & testes leporis deuo-
 rare, Ischiadicis fimum bubulum imponunt calfactum in foliis cinere feruenti, In renum dolore le-
 poris renes crudos deuorari iubent: aut certe coctos ita ne dente contingantur, Ventris quidem dolore

LIBER

tentari negant talum leporis habentes. Lyenem sedat fel apri uel suis potum: uel ceruini cornus cinis in aceto. Efficacissime tamen inueteratus lyen asini: ita ut in triduo sentiat utilitas. Asinini pulli fimum quod primum edidit: pollyon uocant syri: datur in aceto mulso. Datur & equi lingua inueterata ex uino presentaneo medicamento: ut didicisse se ex barbaris Cecilius & Bion tradidit. Et lyen bubulus simili modo. Recens autem assus uel elixus in cibo. In uesica quoque bouis alii capita. xx. tusa cum aceti sextario imponuntur ad lyenis dolorem. Eadem ex causa emi lyenem uituli quanti indicatus sit iubent magi nulla precii contatione: quoniam hoc quoque religiose pertineat. Diuisumque per longitudinem annecti tunicae utriusque & induentem pati recidere ad pedes. Dein collectum in umbra arefacere. Cum hoc fiat simul residere lyenem aegri uitiatum: liberarique cum morbo dicitur. Prodest & pulmo uulpium canere siccatus atque in aqua potus. Item haedorum lyen impositus. Aluum sistit ceruinus sanguis. Item cornus cinis. Iecur aprinum ex uino potum citra salem: recensque. Item assuum: uel suillum uel hircinum decoctum in uini hemina. Coagulum leporis in uino ciceris magnitudine. Aut si febris sit ex aqua. Aliqui & gallam adiciunt. Alii per se leporis sanguine contenti sunt lacte cocto. Equini fimi cinis in aqua potus. Taurini cornus ueteris ex parte ima cinis inspersus potioni aquae. Sanguis hircinus in carbone decoctus. Corium caprinum cum suo pilo decoctum succo e potu. Coagulum equi & sanguis caprinus uel medulla uel iecur aluum soluit. Fel lupi cum elaterio umbilico illigatum: uel lactis equini potus. item caprini cum sale & melle. Caprae fel cum cyclamini succo & aluminis modico. Alii qui & nitrum & aquam adiecisse malunt. Fel tauri cum absinthio critum ac subditum pastillo. Butyrum largius sumptum caeliacis & dysentericis medef. Iecur uaccinum. Cornus ceruini cinis tribus digyris captus in potionem aquae. Coagulum leporis subactum in pane. Si uero sanguinem detrahunt in polenta Aprini uel suilli uel leporini fimi cinis inspersus potioni tepidi uini. Vituli quoque ius uulgariter datum inter auxilia coeliacorum & dysentericorum traduntur. Lactis asinini potus utilior addito melle. Nec minus efficax fimi cinis ex uino utriusque uitio. Item polea supradicta. Equi coagulum quod aliqui hippacen uocant etiam si sanguinem detrahant: uel fimi cinis dentiumque eiusdem tusorum farina salutaris dicitur: & bubuli lactis decocti potus. Dysentericis addi mellis exiguum praecipunt. Et si tormina sint cornus ceruini cinerem: aut fel taurinum cymino mixtum. Et cucurbitae carnes umbilico imponere. Capseus recens uaccinus immittitur ad utrumque uitium. Item butyrum heminis quattuor cum resinae terebinthinæ sextante: aut cum malua decocta: aut rosaceo. Datur & seuum uitulinum aut bubulum. Item medullae excoquuntur cum farina & cera exiguoque oleo: ut sorberi possint. Medulla & in pane subigunt. Lac caprinum ad dimidias partes decoctum. Si sint & tormina: additur protropum. Torminibus satis esse remedium in leporis coagulo potu e uino tepido uel semel arbitrantur aliqui. Cautiores & sanguine caprino cum farina hordeacea & resina uentrem illinunt. Ad omnes ephiphoras uentris illini caseum molle suadent. Veterem autem in farina tritum coeliacis & dysentericis dari cyatho casei in uini cyathis tribus Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis. Iecur assum caprae coeliacis subuenit: magisque etiam hirci cum uino austero decoctum: potumque: uel ex oleo myrteo umbilico impositum. Quidam uero decoquunt a tribus sextariis aquae ad heminam addita ruta. Utuntur & lyene assu caprae hirciae & seuo hirci in pane qui cinere coctus sit: caprae a renibus maxime ut per se hauriatur: protinusque modice frigidam sorberi iubent. Aliqui & in aqua decoctum seuum admixta polenta & cymino & aneto acetoque. Illinunt & uentrem coeliacis fimo cum melle decocto. Utuntur ad utrumque uitium & coagulo haedi in uino myrteo magnitudine fabae potu: & sanguine eiusdem in cibum formato: quem sanguiculum uocant. Infundunt dysentericis & glutinum taurinum aqua calida resolutum. Inflationes autem discutit uitulinum fimum in uino decoctum. intestinorum uitio magnopere prodest coagulum ceruorum decoctum cum lente betaeque: atque ita in cibo sumptum. Leporis pilorum cinis cum melle decoctus. Lactis caprini potus decoctus cum malua exiguo sale addito. Et si coagulum addatur maioribus emolumentis fiet. Eademque uis est & in seuo caprino & in sorbitione aliqua uti protinus hauriatur frigida aqua. Item foeminum haedi cinis rupta intestina sanare mire tradit. Fimum leporis cum melle decoctum & quotidie fabae magnitudine sumptum ita ut deploratos sanauerint. Laudant & caprini capitis cum suis pilis decocti succum. Tenasmos idest crebra & inanis uoluntas egerendi tollitur potu lacte asinino. Item bubulo. Tinearum genera pellit ceruini cornus cinis potus. Quae in excrementis lupi diximus inueniri ossa si terram non attingerint: colo medentur ad alligata brachio. Polea quoque supradicta magnopere prodest in sapa decocta. Item suilli fimi farina addito cymino in aqua rutae decocta. Cornus ceruini teneri cinis cocleis africanis cum testis suis tuis mixtus in omni potionem. Vesicae calculorumque cruciatibus auxiliatur urina apri: & ipsa uesica pro cibo sumpta. Efficacius si prius fumo maceratur utrumque. Vexicam elixam mandi oportet & a muliere foeminae suis. Inueniuntur & in iocineribus eorum lapilli aut duricie lapillis similes candidi sicuti in uulgari sue: quibus contritis atque potis in uino pelli calculos aiunt. Ipsi apro tam grauis sua urina est: ut nisi egesta fugae non sufficiat: ac uelut deuinctus opprimatur. Exuri illa tradunt eos. Leporis renes inueterati in uino potu calculos pellunt. In perna suum articulos esse diximus: quorum decoctum ius facit urinae utilius. Asinini renes inueterati tritumque & in uino mero dati uesicae medentur. Calculos expellunt lyenes equini ex uino aut mulso poti diebus. xl. Prodest & ungulae equae cinis in uino aut aqua. Item fimum caprarum in mulso: efficacius siluestrium. Pili quoque caprini cinis. Verendorum carbunculis cerebrum apri uel suis sanguis. Vitia uero quae in eadem parte serpunt: iecur eorum combustum maxime iuniperi ligno cum charta armeniaca sanat. Fimi cinis uel bubulum cum alumine aegyptio ac muria ad crassitudinem mellis

VIGESIMVSOCTAVVS

subactum, insuper beta ex uino cocta imposta, caro quoq; Manantia uero ulcera seuum cum medulla uituli in uino decoctum: uel caprinum cum melle rubiq; succo. Vel si serpentium simum etiam prodesse cum melle dicunt aut cum aceto: & per se butyrum. Testium tumor cum seuo uituli addito nitro cohibet. Vel fimo eiusdem ex aceto decocto. Urinae incontinentiam cohibet uestica aprina si assamandatur. Ungularum aprini uel suis cinis potioni inspersus. Vesica foeminae suis combusta ac pota. Item haedi. Vel pulmo. Cerebrum leporis in uino. Eiusdem testiculi tostii uel coagulatum cum anserino adipe in polenta. Renes asinini in mero triti potiq; . Magi uerrini genitalis cinere pota ex uino dulci demonstrant urinam facere in canis cubiculo: ac uerba adicere, ne ipse urinam faciat ut canis in suo cubiculo. Rursus ciet urinam uestica suis: si terram non attigerit: imposta pubi. Sedis uitiis praclare prodest fel ursinum cum adipe. Quidam adiciunt spumam argenti ac thus. Prodest & butyrum cum adipe anserino ac rosaceo. Modum ipsae res statuunt: ut sint illitu faciles. Praclare medetur & taurinum fel in lintheolis coacerptis. Rimasq; perducit ad cicatricem, inflationibus in ea parte seuum uituli maxime ab inguinibus cum ruta. Caeteris uitiis medetur sanguis caprinus cum polenta. Item fel caprinum condylomatis per se. Item fel lupinum ex uino. Panos & apostemata in quacumq; parte sanguis ursinus discutit. Item taurinus aridus tritus. Praecipuum tamen remedium traditur in calculo onagri: quem dicunt cum interficiatur reddere urinam liquidiozem in initio: sed in terra spissantem se. Hic adalligatus foemini omnes impetus discutit: omniq; suppuratione liberat. Est autem rarus inuentu: nec ex omni onagro: sed celebri remedio. Prodest & urina asini cum melanthio. Et ungulae equinae cinis cum oleo & aqua illitus. Sanguis equi praecipue admissarii. Et sanguis bubulus. Item fel. Caro quoq; eisdem effectus habet calida imposta. Et ungulae cinis ex aqua aut melle. Urina caprarum. Hircorumq; carnes in aqua decoctae. Aut simum ex iis cum melle decoctum. Fel ursinum siue uetrinum. Urina suum in lana imposta. Foemina atteri adurinq; equitatu notum est. Utilissimum est ad omnes inde causas spumam equi ex ore inguinibusq; illinere. Inguina & ex ulcerum causa intumescunt. Remedio sunt equi setae tres totidem nodis & cestros haerba adalligatae intra ulcus. Podagris medetur ursinus adeps: taurinumq; seuum pari pondere & cerae. Addunt quidam hippocistidem & gallam. Alii hircinum praefereunt seuum cum fimo caprae & croco sinapi cum caulibus ederae tritis ac perdicio uel flore cucumeris siluestris. Item bouis simum cum aceti faece. Magnificant & uituli qui nondum haerbam gustauerint simum. Aut per se sanguinem tauri. Vulpem decoctam uiuam donec ossa tantum restent. Lupum uel uiuum oleo carati modo incotum. Seuum hircinum cum helxines parte aqua: sinapis tertia. Fimi caprini cinere cum axungia. Qui & ischiadicos uri sub pollicibus pedum eo fimo feruente utilissime tradunt. Articulorumq; uitiis fel ursinum utilissimum esse & leporis pedes adalligatos. Podagras quidam mitigari pede leporis uiuetis absceso si quis secum assidue habeat. Perniones ursinus adeps: rimasq; pedum omnes arcer. Efficacius alumine addito. Seuum caprinum. Dentium equi farina. Aprinum uel suillum fel. Cum adipe pulmo impostus. Et si subtriti sint contusiu: offensione. Si uero adusti frigore: leporini pilis cinis. Eiusdem pulmo contusis dissectus: aut pulmonis cinis. Sole adusta seuo asinino aptissime curatur. Item bubulo cum rosaceo. Clauos & rimas calliq; uitia simum aprini uel suis recens illitum ac tertio die solutum sanat. Taloge cinis pulmo aprinus aut suillus: aut ceruinus. Attritus calciamentorum urina asini cum luto suo illita. Clauos seuum bubulum cum thuris polline. Perniones uero corium combustum. Melius si ex uetere calciamento. iniurias a calcitu ex oleo corti caprini cinis. Varicum dolores sedat fimi uitulini cinis cum lili bulbis decoctis addito melle modico, itemq; omnia inflammata ac suppurationes in inantia. Eadem res & podagricis prodest & articulariis morbis e maribus praecipue uitulis. Articulorum attritis fel aprinum uel suum lintheo calefacto impostum. Vituliq; qui nondum haerbam gustauerint simum. Item caprinum cum melle & aceto decoctum. Ungues scabros seuum uituli emendat. ite caprinum admixta sandaraca. Verrucas uero aufert uitulini fimi cinis ex aceto. Asini urinae lutum. Comitiali morbo restes ursinos edisse prodest: uel aprinos bibisse ex lacte equino: aut ex aqua. Item aprinam urinam ex aceto mulso. Efficacius quae inauerit in uestica sua. Dantur & suum testiculi inueterati tritiq; in suis lacte praecedente uini abstinentia & sequente continuis diebus. Dantur & leporis sale custoditi pulmones cum thuris tertia parte in uino albo per dies. xxx. Item coagula. Eiusdem asini cerebrum ex aqua mulsa infumatum prius in foliis semuncia per dies. Vel unguarum eius cinis coclearibus binis in toto mense potus. Item restes sale asseruati & aspersi potioni in asinarum maxime lacte uel ex aqua. Membrana partus earum praecipue si marem pepererint: olfacta accedente morbo comitialium resistit. Sunt qui e mare nigroq; cor edendum cum pane sub diuo prima aut secunda luna praecipiant. Alii carnem: aliqui sanguinem aceto dilutum per dies. xl. bibendum. Quidam urinam equi aquae ferrariae ex officinis miscent. Eadem portione & lymphaticis medentur. Comitilibus datur & lactis equini potus licheng; in aceto mulso bibendum. Dantur & carnes caprinae in rogo hominis tostae ut uolunt magi. Seuum earum cum felle taurino pari pondere decoctum & in folliculo fellis reconditum: ita ne terram attingat. Potum uero sublimem ex aqua. Morbum ipsum deprehendit caprini cornus uel ceruini uisti nidor. Sideratis urina pulli asinini nardo admixto per unctiorem prodesse dicitur. Regio morbo cornus ceruini cinis. Sanguis asinini pulli ex uino. Item simum asinini pulli: quod primum edidit a partu datum fabae magnitudine ex uino medetur intra diem tertium. Eadem & ex equino pullo similiterq; uis est. Fractis ossibus praesentaneus maxillarum aprini cinis uel suis, item lardum elixum atq; circūligatum mira celeritate solidat. Costis quidem factis laudatur unice caprinum simum ex uino uetere: aperit: extrahit: persanat. Febres

LIBER

areet ceruorum caro: ut diximus. Eas quidem quæ certo dierum numero redeunt oculos lupi dexter falsus adalligatusq; si credimus magis. Est genus febrium quod amphimerion uocât. Hoc liberari tradunt: si quis e uena auris asini tres guttas sanguinis in duabus heminis aquæ hauserit. Quartanis magis excrementa fellis cum digyto bubonis adalligari iubent & ne recidant: non remoueri septeno circuitu. Quis hoc quæso inuenire potuit? Quæ est ista mixtura? Cur digytus bubonis potissimum electus est? Modestiores iecur fellis decrescente luna occisâ inueteratû sale ex uino bibédum ante accessiones quartanæ dixerunt. Idem magi fimi bubuli cinere consperso puerorum urina. illinunt digytos pedum: manibusq; leporis cor adalligant. Coagulum ante accessionem propinant. Datur & caseus caprinus recens cû melle diligenter sero impresso. Melâcholicis fimum uituli in uino decoctum remedio est. Lethargicos excitat asini lichen naribus illitus ex aceto. Caprini cornus nidor: aut pilorum: iecur aprinum. Itaq; & ueternosis datur Phthificis medetur iecur lupi ex uino. Macræ suis foeminae hærbis pastæ lardum. Carnes asininæ ex iure sumptæ. Hoc genere maxime in achæia curant id malum. Fimi quoq; aridi: sed pabulo uiridi pasto boue fumum arundine haustum prodesse tradunt. Bubuli quoq; cornus mucronē exustum duorum coclearium mensura addito melle pillulis deuoratis. Capræ seuo in pulte haliçacia & phthisin & tussim sanari. Vel recenti cum mulso liquefacto: ita ut uncia in cyathum addatur: rutæq; ratio permisceatur: non pauci tradunt. Lupi & capræ seui cyatho uel lactis pari mensura deploratû phthisicum conualuisse certus auctor affirmat. Sunt & qui suum fimi cinerem profuisse scripserint in passo. Et cerui pulmonem maxime subulonis siccatum in fumo: tritumq; in uino. Hydropicis auxiliatur utriusque uesicæ capræ paulatim data in potus. Efficacius quæ inauerit cum uesica sua. Fimi taurini maxime subulonis: sed & bubuli: de armentinis loquor. Quidam bolbiton uocant. Cinis cocleariorum trium in mulsi hemina bouis foeminae in mulieribus: & ex altero sexu in uiris: quod ueluti misterium occultarunt magi. Fimum uituli masculi illitum. Fimi uituli cinis tum semine staphylini æqua portione ex uino. Sanguis caprinus cum medulla. Efficaciorum putant hircorum utiq; si lentisco pascantur. Igni sacro urfinus adeps illinitur: maximè qui est ad renes. Vitulinum fimum recens uel bubulum. Caseus caprinus succus cum porro. Ramenta pellis ceruinæ defecta pumice ex aceto trita. Ruborem cum prurigine equi spuma aut unguæ cinis. Eruptionibus pituitæ asinini fimi cinis cum butyro. Papulis nigris caseus caprinus siccus ex melle & aceto in balneis oleo remoto. Pustulis suilli fimi cinis aqua illitus: uel cornus ceruini cinis. Luxatis recens fimum aprinum uel suillum. Item uitulinum. Verris spuma recens cum aceto fimum caprinum cum melle. Bubula caro imposita tumorem sanat. Fimum suillum in testa calefactum tritumq; cum oleo duricias corporum omnes tollit optime. Adeps & lupis illitus in iis quæ rumpere opus est plurimum proficit. Fimum bubulû in cinere calefactû oleo liquefactû sine sale. Similiq; modo caprinum in ambustis. Prodest urfinus adeps cû lili radicibus. Aprinû aut suillum fimum inueteratû. Setaq; ex iis e penicillis testoris cinis cû adipe tritus. Tali bubuli cinis cû cæra & medulla ceruina. Fel tauri. Fimû leporis. Sed capræq; fimû sine cicatrice sanare dicitur. Glutinum præstantissimum fit ex auribus taurorû & genitalibus. Nec quicq; efficacius prodest ambustis. Sed adulteratur nihil æque quibusuis pellibus inueteratis calciamentisq; et decoctis. Rhodiâ cum uero fidelissimû. Eorû pictores & medici utuntur. Id quoq; quo candidius: eo probatius. Nigrum & lignosum damnatur. Neruorû doloribus fimû caprinû decoctû in aceto cum melle utilissimû putat: uel putrescente neruo Spasmata & percussu uitata fimo aprino curant uere collecto & arefacto. Sic & quadrigis agendis tractos: rotaue vulneratos. Et quoquo modo sanguine contuso: uel si recens illinatur. Sunt qui id coxisse aceto utilius putent. Quin & in potu farinam eam ruptis conuulneratisq; & euerfis ex aceto salutarem promittunt. Reuerentiores cinerem eius ex aqua bibunt. Feruntq; Neronem principem hac potione recreari solitum: cum sic quoq; se trigario approbare uellet. Proximam suillo fimo uim putent. Sanguine sistit coagulum ceruinum ex aceto. Item leporis. Huius quidem & pilorum cinis. Item ex fimo asinino cinis. Et pilorum quidem cinis illitus. Efficacior uis e maribus aceto admixto. Et in lana ad omne pfluuium imposito. Similiter ex equino capite & foeminae. Aut fimi uitulorum cinis illitus ex aceto. Item caprini cornus uel fimi ex aceto. Hircini uero iocineris disiecti sanies efficacior. Et cinis utriusq; ex uino potus: uel naribus ex aceto illitus. Hircini quoq; utris uinari duntaxat cinis cum pari pondere resinæ. Quo genere sistitur sanguis: & uulnus glutinatur. Hædinum quoq; coagulum ex aceto: & foeminum eius combustorum cinis similiter pollere tradunt. Ulcera sanat in tibiis cruribusq; adeps utriusque sinus admixta rubrica: Quæ uero serpunt fel aprinum cum resina & cærua. Maxillarum apri uel suilli cinis. Fimum suum illicum siccum. Item caprinum ex aceto subferuefactum. Cætera purgatur & explentur butyro. Cornus ceruini cinere. Vel medulla cerui. Felle taurino cum cyprino oleo. Aut fimo aprino. Aut hircino. Fimum recens suum. Vel inueterati farina illinitur uulneribus ferro fractis. Phagedenis & fistulis immittitur fel tauri cum succo porri aut lacte mulierum. Vel sanguis aridus cum cotyledone hærbæ. Carcinomata curat coagulum leporis cum pari pondere capparis aspersum cum uino. Gran grenas urfinum fel penna illitum. Asini unguarum cinis ea quæ serpunt ulcera inspersus. Sanguis equi adrodit carnes stiptica ui. Item fimi equini inueterati fauilla. Ea uero quæ phagedenas uocant in ulcerum genere corii bubuli cinis cum melle. Caro uituli recentia uulnera non patitur intumescere. Fimû bubulum cum melle. Foeminum uituli cinis fordida ulcera: & quæ cacoethe uocant e lacte mulieris sanant. Recentes uero plagas ferro illatas glutinum taurinum liquefactum tertio die solutû. Caseus caprinus siccus ex aceto ac melle purgat ulcera. Quæ uero serpunt cohibet seuû cum cæra. Item addita pice

VIGESIMVS OCTAVVS

ac sulphure percurat. Similiter proficit ad cacoethe hædi foeminum cinis e lacte mulieris. Et aduersus carbunculos suis foeminæ cerebrum tostum illitūq;. Scabiē hominis asininæ medullæ maxime abolēt. Vrinæ eiusdem cum suo luto illitæ. Butyrum etiam quod in iumentis proficit cum resina calida. Glutinum taurinum i aceto liquefactum addita calce. Fel caprinum cum aluminis cinere. Boas fimum bubulum: unde & nomen taxere. Canum scabies sanatur bubulo sanguine recenti. Iterūq; cum inarescat allito: & postero die abluto cinere lixiuio. Spinæ ac similia corpori extrahuntur fellis excrementis. Item capræ ex uino. Coagulo quocūq; sed maxime leporis cum thuris polline & oleo: aut cum musci pari pōdere: aut cum propoli. Cicatrices nigras seuum asininū reducit ad colorem. Fel uituli extenuat calefactum. Medici adiiciunt myrrham & mel & crocum: æreāq; pyxide condunt. Aliqui & florem æris miscent. Mulierum purgationes adiuuat fel taurinum lana succida appositum. Olympias thebana addidit hyosopum & nitrum. Cornus ceruini cinis potus. Item uulua laboranti. Illitum quoq; & fel taurinum cum opio appositum obolis binis. Vuluas & pilo ceruino, suffiri prodest. Tradunt ceruas: cum senserint se grauidas: lapillum deuorare: quem in excrementis repertum aut in uulua (nam & ibi inuenitur) custodire partus adalligatum. Inueniuntur & ossicula in corde & uulua perq; utilia grauidis parturientibusq;. Nam de punice qui in uaccarum utero simili modo reperitur: diximus in natura boū. Lupi adeps illitus uuluas mollit. Dolores earum iecur. Carnesq; lupi edisse parituris prodest. Aut si incipientibus parturire sit iuxta qui ederit. Aedo ut etiam contra illata noxia ualeat. Eundem uero superuenire pernitiosum ē. Magnus & leporis usus mulieribus. Vuluas adiuuat pulmo aridus post. Profluuia iecur cum samia terra ex aqua potum. Secundas coagulum. Cauentur pridiana balnea. Illitum quoq; cum croco & porri succo: uellere appositum abortus mortuos expellit. Si uulua leporum i cibis sumantur: mares concipi putant. Hoc & testiculis eorum & coagulo profici. Cōceptum leporis utero exemptum iis quæ parere desierint: restibilem foecunditatem asserre. Sed & pro conceptu leporis sani est & uiro magi ppiant. Item uirgini nouem grana fimi ut stent perpetuo māmæ. Coagulo quoq;. Ob id cū melle in nunt sanguinem ubi euulsos pilos renasci nolunt. Inflationi uulua fimum aprinū suillumue cū oleo illini prodest. Efficacius sistit farina aridi aut spergat potioni: uel si grauidæ aut puerperæ torqueant. Lacte suis potu cū mulso adiuuant partus mulierū. Per se uero potū deficientia ubera puerperarū replet. Eadem circumlita sanguine foeminæ suis minus crescunt. Si dolent lactis asinini potu mulcent. Quod addito melle sumptū & purgationes earū adiuuat. Sanat & uuluarū exulcerationes eiusdē animalis seuū inueteratum: & in uellere appositum duriciam uuluarū emollit. Per se uero recens uel inueteratū ex aqua illitum psilothri uim optinet. Eiusdē animalis lyen inueteratus ex aqua illitus māmīs abundantiam facit. Vuluas suffitu corrigit. Ungulæ asininæ suffitæ partū maturant: ut uel abortus euocet: nec aliter adhibet: quoniā uiuentē partū necat. Eiusdē animalis fimum si recens imponat: pfluuia sanguinis mire sedare dicitur. Necnō & cinis eiusdē fimi: q & uulua pdest ipositus. Equi spuma illita p dies. xl. prius q; nascantur primū pili restringunt. Itē cornus ceruini decocto. Melius si recētia sint cornua. Lacte eqno iuuant uulua colluta. Quod si mortuus partus sentiat: lyen ex aqua dulci potus eiicit. Itē unguis suffitu aut fimum aridum. Vuluas procidentes butyrum infusum sistit. Induratum uulua aperit fel bubulum rosaceo admixto: foris uellere cum resina terebinthina iposito. Aiunt & suffitu fimi e mare boue procidentes uuluas reprimi: partus adiuuari. Conceptus uero uaccini lactis potu. Sterilitatem ob partus uexationem fieri certum est. Hanc emendari Olympias thebana affirmat felle taurino & adipe serpentium & erugine addito melle medicatis locis ante coitus. Vitulinum quoq; fel si in purgationibus fuerit sub coitu aspersu uulua etiam duriciam uentris emollit: & profluuiū minuit umbilico peruncto atq; in totum uulua prodest. Modum statuunt fellis pondere denari ad apii tertiā ammixto amygdalino oleo: quantum eē satis appareat hoc in uellere imponunt. Masculi fel uituli cum mellis dimidio tritum seruatur ad uuluas. Carnem uituli si cum aristolochia inassatam edant circa conceptum: mares paritura promittunt. Medulla uituli in uino & ex aqua decocta seuo exulcerationibus uuluarum prodest. Item adeps uulpiū: excrementumq; felium cum resina & rosaceo impositū. Caprino cornu suffiri uulua utilissimum putant. Siluestrium caprarum sanguis cum palma marina pilos detrahit. Cæterarū uero fel callum uuluarum emollit inspersum & a purgatione conceptus facit. Sic quoq; psilothri uis efficitur euulsis pilis triduo seruatur illitū. Profluuium quauis imensum urina capræ pota sisti obstetrices pmittūt: & si fimum illinat. Mēbrana caprarū in aqua partu edito inueterata potuq; sumpta in uino: secundas pellit. Hædorum pilis suffiri uuluas utile putant. Et in profluuiio sanguinis coagulum bibi aut hyoscyami semine iponi. E boue siluestri nigro si sanguine hircini lūbi perungantur mulieri tediū ueneris fieri dicit Eschines. Idem amoris pota hirci urina ammixto propter fastigium nardo. Infantibus nihil butyro utilis p se & cum melle: priuatim & in dentitione & ad gingiuas: & ad oris ulcera: Dens lupi adalligatus infantium pauores prohibet: dentientiq; morbos. Quod & pellis lupina præstat. Dentes quidem eorum maximi equis quoq; adalligati infatigabilem cursum præstare dicuntur. Leporem coagulo illito ubere sistit infantium aluus. Iecur asini ammixta modice panace instillatū in os a comitialibus morbis & aliis insan tes tuetur. Hoc. xl. diebus fieri præcipuūt. Et pellis asinina iniecta impuidos infantes facit. Dentes qui equis primum candunt: facilem dentitionem præstant infantibus adalligati. Efficacius si terram nō attingere. Lyen bubulus in melle editur. Et illinitur ad lyenis dolores. Ad ulcera manantia cum melle. Lyen uituli in uino decoctus tritusq; & illitus ulcuscula oris. Cerebrū capræ magi per annulū aureum traiectum prius q; lac detur infantibus instillatur cōtra comitiales: cæterosq; infantium morbos. Caprinum

finum inquietos infantes adalligatum panno cohibet: maxime puellas. Lacte caprino uel cerebro leporum perunctæ gingiæ faciles dentiores faciunt: Somnos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitrat. Vulgus & gratiam corpori in nouem dies friuolo quidem ioco. Cui tamen aliqua debeat subesse cā in tanta persuasione. Magi felle capræ sacrificatē dūtaxat illito oculis uel sub puluino posito somnum allici dicunt. Sudores inhihet cornus caprini cinis myrteo oleo perunctis. Coitus autem stimulat fel aprinum illitum. Item medullæ suum haustæ. Seuū asininum anseris masculi adipe permixto illitum. Itē a coitu equi Virgilio quoq; descriptum uirus & testiculi equini aridi ut potioni inferi possunt: dexteræ asini testis in uino potus proportione: uel adalligatus brachiali. Eiusdem a coitu spuma collecta roseo panno & inclusa argento ut Eschines tradit. Salpæ genitale in oleum feruens mergi iubet septies: eo que perungi pertinentes partes. Bialcon cinerē ex eodem bibi uel tauri a coitu urinam: lutoq; ipso illini puerem. At e diuerso muris simo illito cohibetur uirorum uenus. Ebrietatem arcet pulmo aprini aut suis asinus e ieiuno cibo presumptus eo die. Item hædinus.

Mira de animalibus.

CA. XI.

Ira præterea traduntur in eisdem animalibus. Vestigium equi excussum ungula (ut solet plerumq;) si quis collectum reponat: singulare remedium esse recordantibus quo nam loco id re posuerunt. Iecur luporum equinæ unguæ simile esse. Et rumpi equos qui uestigia leporum sub equite sequantur. Talisq; suū discordiam quādam inesse in incendiis si fimi aliquid egeratur e stabulis facilius extrahi. Nec recurrere oues bouesq;. Hircoq; carnes uirus non recipere: si panem hordeaceū eo die quo interficiantur ederint: laserue dilutum biberint. Nullas uero teredinē sentire luna decrescēte induratas sale. Adeoq; nihil ommissum est: ut leporem surdum celerius pinguescere reperiamus. Animalū uero medicina. Si sanguinis profluat iumentis suillū: simum ex uino infundendū. Boū autē morbis seuū sulphur uinum alium siluestre ouū coctum. Omnia hæc trita in uino danda: aut uulpis adipē. Carnē caballinam discoctam potu suū morbis mederi. Omnium uero quadrupedum morbis capram solidā cū corio & ranā ruberā discoctas. Callinaceos non attingi uulpibus qui iecur aialis eius aridum ederint. Vel si pellicula ex eo collo inducta galli inierint. Similia in felle mustellæ. Boues in cypro contra tormenta hominū excrementis sibi mederi. Insuper pedes boū si prius cornua pice liquida pungant. Lupos in agrū nō accedere: si capti unius pedibus fractis cultroq; adacto paulatim sanguis circa fines agri spatgatur: atq; ipse defodiatur in eo loco: ex quo cœperit trahi. Aut si uomere quo primus sulcus eo anno in agro ductus si excussum aratro focus larium quo familia cōuenit absumat. Ac lupū nulli aialū nociturū in eo agro q̄ diu fiat. Hinc deinde reuertemur ad aialia sui generis: quæ aut placida nō sunt: aut fera.

CAII PLYNII SECUNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXIX. PROHEMIVM.

De medicina & inuentoribus eius: de origine medicinæ: & quādo primum clinice: & quādo primū iatraliptice: & de Chryssippo & Erasistrato: & Empirice: & Erophilo: & reliquis illustribus medicis: & quotiens ratio medicinæ mutata sit: & qui primus romæ medicus: & quando: & quid de medicis antiqui romani iudicauerint: & uitia medicinæ.

CA. I.

NATVRA REMEDIORVM ATQVE MVLTI TVDO INSTANTI-
um ac præteritorum plura de ipsa medendi arte cogūt dicere q̄ nō ignarus si nullus ante hæc latino sermone condita: ancepsq; ac lubricum esse rerum omnium nouarum principium: nec aliud utiq; gratiæ q̄ sterilis difficultatis in promendo. Sed quoniam occurrere uerisimile est oīum q̄ hæc noscant cogitationi: quo nam modo exoluerint i medicina usu quæ tam parata atq; pertinentia erant. Mirumq; & indignum protinus subit nullam artium inconstantiorē fuisse. Et etiam nunc sæpius immutari contigerit cum sit fructuosior nulla. Diis primum inuētores suos assignauit: & cælo dicauit. Necnon & hodie multifaria ab oraculis medicina petitur. Auxit deinde famam etiam cri minesictum fulmine. Aesculapium fabulata: quoniam Tyndaridam reuocauisset ad uitam. Nec tamen cessauit narrare alios reuixisse opera sua clara troianis temporibus a quibus fama certior uulnere dūtaxat remediis. Sequētia eius mirum dictu in nocte densissima latuere usq; ad pelopōnesiacū bellū. Et tunc eā reuocauit in lucē Hippocrates genitus in insula co. in primis clara & ualida ac Aesculapio dicata. Is cū fuisset mos liberatos morbis scribere in templo eius diei: q̄ auxiliatus esset: ut postea similitudo pficeret exscripsisse ea traditur. Atq; ut Varro apud nos credit iam templo cremato is in situisse medicinam hanc quæ clinice uocatur. Nec fuit postea quæstus modus: quoniā Prodicus Selymbriæ natus discipulus eius instituisset quam uocant iatralipticem. Rectoribus quoq; medicorum ac medicis in eis uectigal inuenit. Horum placita Chryssippus ingēti garrulitate mutauit. Plurimumq; etiam ex Chryssippo discipulus eius Erasistratus Aristotelis filia genitus. Hic Antiocho rege sanato centum talentis donatus est a rege Ptolomæo filio eius: ut incipiamus & præmia artis ostendere. Alia factio ab experimentis se cognominans. Empiricem cœpit in sicilia a Creonte agrigentino Empedoclis physici

VIGESIMVSNONVS

auctoritate cōmendato. Diffideruntq; ea scholæ: & omnes eas dānauit. Erophilus in muficos pedes ue-
 nax pulſu discreto per ætatum gradus. Discreta inde & hæc feſta eſt: quoniã neceſſe erat in ea litteras
 ſcire. Mutata & quã poſtea Aſclepiades (ut rettulimus) inuenerãt. Auditor eius Themifon fuit. Sed quæ
 inter initia ſcribit. Illo mox recedente a uita ad ſua placita mutauit. Sed & illa Antonius muſa eiufdem
 auctoritate diu Auguſti: quẽ contraria medicina graui periculo exemerat. Multos præterea medicos
 celeberrimosq; ex iis caſſios carpitanos aruncios albucios rubrios. cc. l. feſtaria annua mercede iis fuere
 apud principes. Quintus uero Stentinus imputauit principibus: q; feſtariis quingenis annuis conten-
 tus eſſet. Sexcena enim ſibi quæſtu urbis fuiſſe numeratis domibus oſtendebat. Par & fratri eius mer-
 ces a Claudio Cæſare inſula eſt: cenſusq; q̄q; exhaustis opibus Neapoli exornata ut hæredi feſtaria. ccc.
 relinqueret: quadrageſima ideſt Aruncius ſolus. Exortus deinde eſt Veſtius ualens adulterio Meſſalinæ
 Claudi Cæſaris nobilitatus: pariterq; eloquentiæ affectator. Is eam potentiam nactus nouam inſtituit
 feſtam. Eadem ætas Neronis principatu ad Theſſalum tranſiliuit delentem cuncta maiorum placita &
 rabie quadam in omnes æui medicos perorantem. Quali prudentia ingenioq; æſtimari uel uno argu-
 mento abunde poteſt cum nocumento ſuo: quod eſt appia uia: iatronicen ſe inſcripſerit. Nullius hiſtrio
 num par: ex quo trigario comitatu regressus in publico erat. Tum Crinas maſſilienſis arte geminata
 ut cautior religioſiorq; ad ſyderum motus ex ephemeride mathematica cibos dando: oraſq; obſeruan-
 do auctoritate eũ præceſſit. Nuperq; feſtaria. c. reliquit muris patriæ mœnibus quoq; aliis pene nõ mi-
 nori ſumma extructis. Hi regebãt fata. cū repente ciuitatẽ Charmis ex eadẽ maſſilia inuaſit: damnatis
 nõ ſolũ prioribus medicis: ueq; & balneis. Frigidãq; eũ hybernis algoribus lauati perſuaſit. Merſit ægros
 in lacus. Videbamus ſenes conſulares uſq; in oſtentationẽ rigentes. Qua de re exrat etiã Annei Senecæ
 aſtipulatio. Nec dubiũ eſt omnes iſtos famam nouitate aliqua aucupãtes animas ſtatim noſtras nego-
 ciari. Hinc illæ circa ægros miſeræ ſententiæq; concertationes: nullo idẽ cenſente ne uideatur aſſertio al-
 terius. Hinc illa inſœlicis monumenti inſcriptio: turba ſe medicorum periſſe. Mutatur ars quottidie to-
 tiens interpolliſ. Et ingeniorum græciæ ſtatu impellimur. Palamq; eſt: ut quiſquis inter iſtos loquẽdo
 polleat: imperatorem illico uitæ noſtræ neciſq; fieri: ceu uero non milia gentium ſine medicis degant:
 nec tamẽ ſine medicina. Sicut Populus Romanus ultra ſexcẽteſimum annũ: neq; ipſe in accipiẽdis arti-
 bus lentus: medicinæ uero etiam auidus donec expertam damnauit. Etenim per cenſere inſignia priſco-
 rũ in his moribus conuenit. Caſſius Hemina ex antiquis auctor eſt primũ e medicis ueniſſe Romã pe-
 loponẽſem Archagatũ Liſania filium. L. Aemilio. M. Liuius conſ. anno urbis. d. xxxv. Eiq; ius quiritiũ
 datum & tabernam in compito acilio emptã. Ob id publice uulnerariũ fuiſſe eũ tradũt uocatum. Mi-
 req; gratum aduentum eius initio. Mox a ſæuitia ſiccandi uendiq; tranſiſſe nomen in carnicem & in
 tedium artis. Omneſq; medicos quod clariffime intelligi poteſt ex. M. Catone: cuius auctoritati trium-
 phus atq; cenſura etiam quanto nõ minimum conferũt: tanto plus in ipſo eſt. Quamobrem uerba ipſa
 ponemus. Dicam de iſtis græcis ſuo loco Marce filii quid athenis exquiſitum habeam. Et quod bonũ
 ſit iſtorum litteras aſpicere nõ perdiſcere. Vincam nequiſſimum & indocile genus illorum: & hoc puta-
 uatẽ dixiſſe. Quandocunq; iſta gens ſuas litteras dabit: omnia corrũpet. Tunc etiam magis: ſi medi-
 eos ſuos huc mittet. Iurarunt inter ſe barbaros necare omnes medicina. Sed hoc ipſum mercede faciũt
 ut fides iis ſit: & facile diſperdãt. Nos quoq; dicunt barbaros: & ſpurcius: noſq; magis q̄ alios opicos ap-
 pellatione ſœdant. Interdicit ibi de medicis. Atq; hic Cato. dc. v. anno urbis noſtræ obiit: octogefimoq; o-
 gno ſuo: ne quis illi deſuiſſe publice tempora: aut priuatim uitæ ſpatia ad expediendum arbitretur. Quid
 ergo? damnatam ab eo rem utiliſſimam credimus? Minime hercule. Subiicit enim qua medicina uſus
 & ſe & coniugem uſq; ad longam ſenectam perduxerit: iis ipſis ſcilicet: quæ nunc nos trademus: Pro-
 fiteturque eſſe etiam cōmentarium ſibi quo medeat filio: ſeruis: familiaribus: quæ nos p̄ genera uſus
 ſui diſſerimus. Non rem antiqui damnabant: ſed artem. Maxime uero quæſtum. eſſe immani precio
 uitæ recuſabant. Ideo templum Aeſculapii etiam cum reciperetur is deus: extra urbem feciſſe: iterumq;
 tu inſula tradunt. Et cum græcos italia pellerent: diu etiam poſt Catonẽ excepiſſe medicos. Augebo p̄
 uidentiam illorũ. Solam hanc artium græcarum nondum exercet romana grauitas. In tâto fructu pau-
 ciſſimi quiritiũ attigere: & ipſi ſtatim ad græcos tranſſugã. Immo uero auctoritas aliter q̄ græcæ eam
 tractantibus etiã apud imperitos experteſq; linguæ non eſt. Ac minus credunt: quæ ad ſalutẽ ſuam
 pertinent: ſi intelligunt. Itaq; hercule in hac artium ſola euenit: ut cuiunq; medicum ſe profitenti ſtatim
 credatur: cum ſit periculum in nullo mendatio maius. Non tamen illud intuemur: adeo blanda eſt ſpi-
 randi per ſe cuiq; dulcedo. Nulla præterea lex quæ puniat inſcitiam capitalem. Nullum exemplum uin-
 diſtæ. Diſcunt periculis noſtris. Et per experimenta mortes agunt. Medicoq; tantum hominem occi-
 diſſe ſumma impunitas eſt. Quinimmo tranſit in conuiuium. Et intemperantia culpaſ. Vtroq; q̄ perie-
 re arguunt. Sed & decuriæ p̄ more cenſuris principiũ examinanſ. Inquiſitio per parietes agitur. Et qđ
 nummo iudice a gradibus columniſq; Herculis arceſſitur. De exilio uero non niſi die. xlv. Quinque ele-
 ctis uiris datur tabella. At de iudice ipſo quales in conſilio eũt: ſtatim occaſuri? Merito dum nemini no-
 ſtrum libet ſcire: quod ſaluti ſuæ opus ſit. Alienis pedibus ambulamus. Alienis oculis agnoſcimus. Alie-
 na memoria ſalutamus. Aliena uiuimus opera. Perieruntq; rerum naturæ præcia: & uitæ argumenta.
 Nihil aliud pro noſtro habemus q̄ delicias. Non deſeram Catonem tam ambitioſæ artis inuidia a me
 obieſtum: & a ſenatu illum qui ita cenſebant: Itaq; non criminibus artis arreptis ut aliquis expecta-
 uerit. Quid enim uenenorum fertilis: aut unde teſtamẽtorum plures inſidiæ: lam uero & adulteria eũt

in principium domibus: ut eudem in Liuia Drusi Cæsaris. Item Valentis in qua dictum est regina. Nō sunt artis ista sed hominum. Non magis hæc urbi timuit Cato ut equidem credo q̄ reginas. Ne avaritiam quidam arguam rapacesq; nundinas pendentibus fatis & dolorum: indicaturam: ac mortis arram aut arcana præcepta. Squamam in oculis emouendam potius q̄ extrahendam. Per quæ effectum est ut nihil magis pdesse uideretur q̄ multitudo grassantium. Neq; enim pudoris æmuli præcia summittūt. Notū est ab eodem charmide unum ægrum ex puentialibus festeritis ducētis conductū Archōtio uulneq; medico festeritis centū condénato ademisse Claudium principē. Eidemq; in gallia exulanti & dein de restituto acquisitum nō minus intra paucos annos. Et hæc personis imputentur. Nec faciem quidē aut inscitiam eius turbæ arguamus: ipforūq; intemperantiā in morbis aquaq; calidæ diuerticulis imperiosam in ediam. Et ab iisdem deficientibus cibo sapius die ingestio. Mille præterea pœnitentiæ modis: culinæq; etiam præceptis & unguentoz mixturis: quando nullas omisere uitæ illecebras. Inuehi peregrinas merces conciliariq; externa præcia displicuisse maioribus crediderim quidem: non tamen hoc Catonem prouidisse: cū dānaret artem. Theriace uocat excogitata compositio luxuriæ. Fit ex rebus externis cum tot remedia dederit natura: quæ singula sufficerent. Mithridaticum antidotū ex rebus. liiii. imponitur. Interim nullo pondere æquali: & quarundam rerum sexagesima denari unius imperata. Quo deoz perfidiam istam monstrante: Hominū enim subtilitas tanta esse non potuit. Ostentatio artis & portentosa scientiæ uendicatio manifesta est. Ac ne ipsi quidem illam nouere. Cōperiq; uulgo pro cinabari idicia in medicamenta minium addi inscitia nominis: quod esse uenenum docebimus inter pigmenta. Veg; & hæc ad singulorum salutem pertinent: illa autem quæ timuit. Cato: atq; prouidit: innocentiora multo & parua opinatu: quæ proceres artis eiusdem in semetipsis fatent. Illa prodidere imperii mores. Illa quæ sani patimur luctatus cæromata ceu ualitudinis causā instituta. Balneæ arden-tes quibus persuasere in corporibus cibos coqui: ut nemo nō minus ualidus exiret. Obedientissimi uero efferentur. Potus deinde ieiunoz ac uomitiones: & rursus perpotationes: ac piloz euiratio instituta resinis eorum. Itēq; pectines in fœminis quidem publicati. Ita est profecto: lues morum nec aliunde maior q̄ e medicina. Vatem prorsus quottidie facit Catonem & eius oraculum. Satis esse ingenia græcoz inspicere. Hæc fuerint dicenda pro senatu illo sexcentisq; Populi Romani annis aduersus artem: in qua conditione insidiosissima auctoritatem pessimis boni faciunt. Simul contra attonitas quorundam persuasiones qui prodesset nisi præciosa non putant. Neq; enim dubitauerim aliquibus fastidio futura quæ dicentur animalia. At non Virgilio nefas fuit nominare formicas nulla necessitate: & gurguliones ac lucifugis congesta cubilia blattis. Non Homero inter prælia deorum improbitatem muscæ describere. Non naturæ gignere ista: cum gignat hominem. Proinde causas quisq; & effectus non res æstimet. Or diemur autem a confessis: hoc est lanis ouibusq;. Vt obiter rebus præcipuis honos in primis habeatur. Quædam etiam si alienis locis: tamen obiter dici necesse erit. Nec deesset materiæ pompa: sic quicq; aliud intueri liberet: q̄ fidem operis. Quippe inter prima proditis etiam ex cinere phœnicis nidoq; medicinis. Ceu uero id certum esset: atq; non fabulosum. Irridere est uitæ remedia post milesimum annum reditura monstrare.

De medicina lanarum.

CA. II.

Anis auctoritatem ueteres romani etiam religiosam habuere postes a nubentibus attingi iubentes. Præterq; cultum & tutelam contra frigora. Succidæ plurima præstāt remedia ex oleo uinoq; aut aceto: prout quæq; mulceri moderari opus sit & astringi laxariue: luxatis mēbris dolentibusq; neruis impositæ: & crebro suffusæ. Quidam etiam salem admiscēt luxatis. Alii cum lanarutā tritam adipēq; imponunt. Item contusis tumentibusq;. Halitus quoq; oris gratiores facere tradit confricatis dentibus atq; gingiuis admixto melle. Prodest & phreneticis suffitu. Sanguinem in naribus sistit cum oleo rosaceo: & alio indita modico auribus obturatis spissius. Quin & ulceribus uetustis imponitur cum melle. Vulnera ex uino uel aceto uel aqua frigida & oleo aspersa sanat. Arietis uellera lotu frigidaq; ex oleo madefacta in mulieribus malis inflammationesq; uulua sedant. Et si procidant suffitu reprimunt. Succida lana imposita subditq; mortuos partus euocat. Sistit etiam profluuiā earum. At canis rabiosi morsibus inculcata post diem septimum soluitur. Recluias sanat ex aqua frigida. Eadem nitro sulphure oleo aceto pice liquida feruētibus tincta q̄ calidissima imposita bis die lumborum dolores sedat. Sanguinemq; sistit ex ariete succida: articulos extremitatum præligans. Laudatissima omnis e collo. Natione uero galatica: terentina: attica: milesia. Succidam imponunt & desquamatis: percussis: liuidis: contusis: collisis: contritis: deiectis. Capitis & aliis doloribus stomachi inflammationi ex aceto & rosaceo. Cinis eius illinitur attritis uulneratis ambustis. Et in oculorum medicamenta additur. Itē in fistulas: auresq; suppuratas. Ad hæc detonsam eā alii uero euulsam decisis summis partibus siccāt. Carpuntq; & in fictili crudo componunt: ac melle perfundunt utrumq;. Alii hastulis tedæ subiectis: & subinde interstratis: oleo aspersam accendunt. Cineremq; in labellis aqua addita confricant manu: & cōsidere patiuntur: idq; sapius mutantes aquam donec linguam astringat leniter: nec mordeat. Tunc cinerem reponunt. Vis eius stiptica est: efficacissimeq; genas purgat. Quin ipsæ sordes pecudum sudorq; fœminum & alarum adhærentes lanis: oesippum uocant. Innumeros prope usus habent. In atticis ouibus genito palma fit pluribus modis. Sed probatissimum lana ab iis partibus recenti concerpta: aut quibuscunq; sordibus succidis primum collectis: ac lento igni in ætheo uase sufferuefactis & refrigeratis pinguiq; quod supernarat: collecto in fictili uase: iterumq; decocta priore materia: quæ pinguitudo utraq;

VIGESIMVSNONVS

frigida aqua lauatur: & in linteis siccat: ac sole torretur: donec candida fiat ac translucida. Tum in stagna pyxide condit. Probatio autem ut sordium uirus oleat: & manu fricāte ex aqua non liquef: sed albescat ut cærusa. Oculis utilissimum contra inflammationes genarumq; callum. Quidam in testa torret: donec pinguedinem amittat: utile tale existimantes erosio & duris genis: angulis scabiosis & lachrymantibus. Ulcera non oculorum modo sanat: sed oris etiam & genitalium cū anserino adipe. Medet & uulnē in inflammationibus: & sedis rhagadis: & condylomatis cū meliloto ac butyro. Reliquos usus eius suo loco digerimus. Sordes quoq; caudæ concretæ ī pilulas ac siccatae per se tufæq; farina & illita dentibus mire p̄sunt etiam labentibus: gingiuisq; si carcinoma serpat. Iam uero pura uellera aut per se imposita cæcis doloribus: aut aceto sulphure & cinis eorū genitaliū uitiiis. Tantumq; pollent: ut medicamētis quoq; superponant. Medent ante omnia & pecori ipsi: si fastidio non pascatur. Cauda enim q̄artissime præligata euulsa inde lana statim uescunt. Traduntq; quod extra nodum sit e cauda præmori.

De ouorum natura.

CA. III.

I Anæ habent & cum ouis societatem simul fronti impositæ contra epiphoras, Nō opus est eas in hoc usu radicales esse curatas. Neq; aliud q̄ candidū ex ouo infundi ac pollinem thuris. Oua per se infuso candido oculis epiphoras cohibent: urentesq; refrigerant. Quidam cū croco præferunt: & pro aqua miscent collyriis. Infantibus uero contra lippitudines uix aliud remedium est: butyro ammixto recenti. Eadem cum oleo trita ignes sacros leniunt: betæ foliis superligatis. Candido ouoq; in oculis & pilis reclinantur hammoniaco trito ammixtoq;. Et Vari in facie cum pineis nucleis ac melle modico. Ipsa facies illita sole non adurit. Ambusta aquis si statim ouo occupent: pustulas non sentiūt. Quidam ammiscent farinam hordeaceam & salis parum. Vulceribus uero ex ambusto cū cādido ouorum tostum hordeum & suillo adipe mire prodest. Eadem curatione ad sedis uitia utuntur. Infantibus quidem etiam si quid ibi procidat. Ad pedum rimas ouoq; candido decocto cum cærusæ denariorum duorū pondere pari spumæ argenti myrrhæ exiguo deinde uino. Ad ignem sacrum candido ouoq; trito cum amylo. Aiunt & uulnera candido glutinari. Calculosq; pelli. Lutea ouorum cocta ut indurescant: admixto croco modice: item melle ex lacte mulieris illita dolores oculoq; mitigent. Vel cum rosaceo & mulso lana oculis imposita: uel cū trito apii semine ac polenta in mulso illita. Prodest & tussientibus per se luteum deuoratum liquidū: ita ut dentibus non attingatur. Thoracis distillatiōibus. Faucium scabritiæ. Priuatim contra hemorrhoidum morsum illiniē: sorberetq; crudū. Prodest & renibus: uesciæ: rofionibus: exulcerationibusq; & cruenta excreantibus. Quinq; ouoq; lutea in uini hemina cruda sorbentur dysentericis: cum iure putaminis sui & papaueris succo aut uino. Danf cæliacis cum uuæ passæ pinguis pari pondere: & malicorio per triduum æquis portionibus. Et alio modo lutea ouorum trium lardi ueteris & melle quadrantibus. Vini ueteris cyathis tribus trita ad crassitudinem mellis: & cum opus sit auellanæ nucis magnitudine ex aqua pota. Item ex oleo fricta terna totis ouis pridie maceratis in aceto. Sic & illita lyncicis. Sanguinem autem reiciētibuscum tribus cyathis mixti. Utuntur iisdem ad liuentia si uetustiora sint: cum bulbis ac melle. Sunt & menses mulierum cocta & ex uino pota. Inflationes quoq; uulnæ cruda cū oleo ac uino illita. Uttiliora sunt & ceruicis doloribus cū anserino adipe & rosaceo. Sedis et uitiis durata igni: ut calore quoq; profint. Et cōdilomatis cum rosaceo. Item ambustis durata in aqua mox in pruna putaminibus exustis tū lutea ex rosaceo illinunt. Fiunt & tota lutea: quæ uocant schista: cum triduo incubata tolluntur. Stomachū dissolutū confirmant pulli ouorum cum gallæ dimidio: ita ut ne ante duas horas alius cibus sumatur. Dant & dysentericis pullos in ipso ouo decoctos ammixta uini austeri hemina: & pari modo olei polētūq;. Membrana putaminis detracta siue crudo siue decocto: laborum fissuris medet. Putaminis cinis in uino potus sanguinis eruptionibus. Comburi sine membrana oportet. Sic & dentriticum. Idem cinis & mulierum menses cum myrrha illitus sistit. Firmitas putaminū tanta est: ut recta nec ui nec pondere ullo frangatur: nec nisi paululum inflexa rotunditate. Tota oua adiuuant partū cum ruta & anetho & cymino pota ex uino. Scabiem corporum ac pruritus oleo & cedria mixtis tollūt. Ulcera quoq; humida in capite cyclamino ammixta. Ad puris & sanguinis excreationes ouum crudum cum porri sectiui succo: pariq; mensura mellis græci calefactū hauritur. Dantur & tussientibus cocta & trita cum melle: & cruda cum passo oleiq; pari modo. Infunduntur & uirilitalis uitiiis singula cum ternis passi amyliq; semuncia a balneis. Aduersus ictus serpentium cocta tritaq; adiecto nasturtio illinunt. Cibos quot modis iuuent: notum est: cum transmittat faucium tumorem calfactūq; obiter foueat. Nullus est alius cibus q̄ in ægritudine alat: neq; oneret. Simulq; uini usum & cibi habeat. Maceratorum in aceto molliri diximus putamen. Talibus cū farina in pane subactis: cœliaci recreantur. Quidam ita resoluta in patinis torreti putant. Quo genere non aluos tantū sed & menses foeminarum sistunt: aut si maior sit impetus cruda cum farina ex aqua hauriuntur. Et per se lutea ex iis decocta rursus in aceto donec indurescant. Iterumq; cū trito pipere torrentur ad cohibendas aluos. Fit & dysentericis remedium singulare ouo effuso in fictili nouo eiusdemq; oui mēsurā ut paria sint oīa melle mixto mox aceto. Item oleo confusis crebroq; permixtis. Quo fuerint ea excellētiora: hoc præsentaneum remedium erit. Alii eadem mensura pro oleo & aceto resinam adijciunt rubētem uinumq; & alio modo temperant olei tantum mensura pari pineiq; corticis duabus sexagesimis denariorum. Vna eius quod rhum diximus mellis obolis quinq; simul decoctis ita ut cibus alius post quattuor horas sumatur. Torminibus quoq; multi medentur oua bina cum aliis piscis quattuor una atterēdo uiniq; hemina calefaciendo atq; ita potui dando. Et ne quid desit ouoq; gratiæ: candidū ex iis admixtū calci uiuæ

LIBER

glutinat uitri fragmenta. Vis uero tanta est ut lignū perfusum ouo non ardeat. Ac ne uestis quidem con-
 tacta aduratur. De gallinarum aut ouis tantum locuti sumus: cū & reliquarum alitum restant magnæ
 utilitates sicut suis dicemus locis. Præterea est ouorū genus in magna galliæ fama omissum a græcis.
 Angues innumeri æstate conuoluti saluiis faucium corporumq; spumis artificii complexu glomerant:
 anguinum appellat. Druidæ sibilis id dicunt in sublime iactari: sagorū oportere itercipi ne tellurem at-
 tingat. Profugere raptorem equo. Serpentes enim insequi: donec arceantur amnis alicuius interuentu.
 Experimentū eius esse si contra aquas fluitet: uel auro cinctū. Atq; (ut est magnorum sollertia occultan-
 dis fraudibus sagax) cera lana capiendum censent tanq̄ construere operationem eam serpentiū humani
 sit arbitrii. Vidi equidem id ouū mali orbiculatim modici magnitudine. Crusta carthilaginis uelut ace-
 tabulis brachiorū polypi crebris: insigne druidis. At uictorias litū ac regū aditus maxime laudat. Tantæ
 uanitatis ut habentem id in lite in sinu equitem romanū euocatū a Diuo Claudio principe interemptū
 non ob aliud sciam. Hic tamē complexus anguium & efferatorum concordia causa uidetur esse: quare
 exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circumdata effigie anguium fecerint. Neq; enim cristatos
 esse in caduceo mos est. De anserum ouis magnæ utilitatis ipsoq; anseri dicturi hoc uolumine debemus
 honorem comagenorum clarissime rei. Fit ex adipe anseris. Alioquin celeberrimi usus est. At hoc in co-
 magine syriæ cū cinnamo casia pipere albo hærbæ q̄ comagine uocat: obrutis niue uasis: odore iucūdo:
 utilissimū ad perfructiōes: cōuulliones: cæcos ac subditos colores: oīaq; quæ acopis curant. Vnguentūq;
 pariter & medicamentū est. Fit & in syria alio modo. Adipe auiū curato ut diximus: additis erisiceptro
 xylobalsamo phœniceo elatæ: itē calamo singuloq; pōdere q̄ sit adipis cū uino bis aut ter subferuefactis.
 Fit aut hyeme: quoniā æstate nō glatiat nisi accepta cæra. Multa præterea remedia sunt ex anseri: quod
 miror æque q̄ in coruis. Nāq; cum anseri coruus ab æstate in autūnum morbo conflictari dicit. De an-
 serum honore quem meruere gallorum in capitolium ascensu deprehenso diximus.

Remedia de cane: & ex animalibus quæ placida non sunt sed fera & ex uolucris
 & contra morsus phalangiorum. CA. IIII.

e Adem de causa supplicia annua canes pendunt inter ædem Iuuentutis & Sūmanii uiui in fur-
 cas sambuceæ arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogunt priscoꝝ mores. Catulos lacten-
 tes adeo pueros existimabant ad cibum: ut etiam placidis numinibus hostiæ uice uterent̄ iis.
 Genito mane catulo res diuina fit: & in cœnis deoꝝ etiānum ponitur. Catulina aditibus quidē epu-
 lis celebrem fuisse Plauri fabulæ sunt indicio. Sanguine canino cōtra toxica nihil pstantius putatur. Vo-
 mitiones quoq; hoc aīal monstrasse uideat. Et alios usus ex eo mire laudatos referemus suis locis. Nunc
 ad statutū ordinem p̄gemus. Aduersus serpentiū ictus efficacia habent̄ simū pecudis recens in uino de-
 coctum illitūq;. Mures difecti & impositi quoq; natura non est spernenda p̄cipue in ascensu sydeꝝ ut di-
 ximus: cū lumine lunæ fibræ numero crescente atq; decrescente. Tradunt magici iocinere muris dato
 porcis in fico sequi datem id animal. In hoīe quoq; similiter ualere: sed resoluti cyatho olei potō. Mustel-
 læ duo genera. Altæ siluestre. Distāt magnitudine. Græci uocant iēstides. Hæc fel contra aspides dicit̄
 efficax: cætero uenenū. Hæc autē quæ in domibus nostris oberrat: & catulos suos (ut auctor est Cicero)
 quotidie transfert: mutatq; sedē: serpentes prosequit̄. Ex ea inueterata sale denarii pondus in cyathis tri-
 bus datur p̄cussis aut uentriculus coriandro fartus inueteratusq; & in uino potus. Et catulus mustellæ
 etiā efficacius. Quædam pudenda dictu tanta auctoꝝ asseueratiōe commendat̄ ut p̄terire fas non sit. Si
 quidem illa cōcordia regē aut repugnantia medicina gignunt. Veluti ciminū animalis fetidissimi: & di-
 ctū quoq; fastidiendi natura contra serpentiū morsus & p̄cipue aspidum ualere dicit̄. Item contra uene-
 na omnia. Argumēto q; dicunt gallinas quo die id ederint nō interfici ab aspide. Carnes quoq; eaz; per-
 cussis plurimū p̄desse. Ex iis quæ tradunt humanissimū illinire morsibus cū sanguine testudinis. Item
 suffitu eoz; abigere sanguisugas adhærentes: haustaq; ab aīalibus restinguere in potu datos. Quanq; &
 oculos quidā iis inungūt tritis cū sale & lacte muliæ. Auresq; cum melle & rosaceo ammixtis. Eos qui
 agrestes sint: & in malua nascant̄ crematos cinere p̄mixto rosaceo infundūt auribus. Cætera quæ de iis
 tradūt: uomicæ & q̄rtanæ f̄media: aliorūq; morboꝝ q̄q; ouo aut cæra aut faba iclusos cēseāt deuorādos
 falsā nec referenda arbitror. Lethargi tamen medicina cū argumēto adhibēt: quoniam uincat̄ aspidum
 somnifica uis septenos in cyatho aquæ dentes: puerilibus annis quaternos. Et strāguriæ fistulæq; impo-
 suere: adeo nihil illa rerum omniū parens sine ingentibus causis ingenuit. Quin & adalligatos leuo bra-
 chio binos lana subrepta pastoribus resistere nocturnis febribus p̄diderūt: diurnis ī roseo p̄ano. Rursus
 iis aduersat̄ scolopendra: suffituq; necat. Aspides p̄cussos torpore & somno necant: oīum serpentiū min-
 me sanabiles. Sed & uenenū earum si sanguis attingit: aut recens uulnus statim interimit. Inueteratum
 ulcus tardius. De cætero potum quātalibet copia: nō nocet. Non. n. est tabifica uis: itaq; occisa morfu ea-
 rum aīalia cibis innoxia sunt. Cōtarer in p̄ferendo ex iis remedia: nisi. M. Varronem scirem. Lxxxiii. ui-
 tæ anno p̄didisse aspidū ictus efficacissime curari hausta a p̄cussis ipsoꝝ urina. Basilici: quem etiā serpen-
 tes ipsi fugiunt alios olfactu necantē: qui hominē uel si aspiciat tantū: dicitur interimere: sanguinem ma-
 gi miris laudibus celebrant coeuntē picis modo & colore dilutū cinnabari clariorē fieri. Tribuunt ei &
 successus petitionū a potestatibus: & a diis etiā precū: morborū remedia beneficiōꝝ munere. Quidā id
 Saturni sanguinē appellant. Draco non habet uenena. Caput eius limini ianuæq; subditū propitiatis ora-
 tione diis fortunatam domū facere p̄mittunt. Oculis eius inueteratis & cū melle tritis inunctos nō pa-
 uescere ad nocturnas imagines etiam puidos cordis. Pingue in pelle dorcadū neruis ceruinis adalligatū

VIGESIMVSNONVS

in lacerto conferre iudicioꝝ uictoriaꝝ. Primū spondilum aditus potestātū mulcere. Dentes eius illiga-
 tos pellibus capreaꝝ ceruinis neruis: mites p̄stare dominos: potestatesq; exorabiles. Sed sup oīa est com-
 positio: qua inuictos faciunt magoꝝ mendacia. Cauda draconis & capite ullis leonis e fronte & medulla
 eiusdē eq uictoris spuma canis unguibus adalligatis ceruino corio: neruisq; cerui alternatis & dorcadis.
 Quæ arguisse non minus refert: q̄ contra serpentes remedia demonstrasse: quoniam hæc morboꝝ ue-
 neficia sunt. Draconum adipem uenenata fugiunt. Itē uirus ichneumonum. Et cutis cinere in aceto per
 unctos. Viperæ caput impositū: uel alterius q̄ quæ pcusserit: sine fine prodest. Item siqs eam ipsam in ua-
 pore baculo substineat: aiunt eū futura præcinere. Item si quis exustæ eius cinerē illinat. Reuerti aurē ad
 percussum serpentē necessitate naturæ Nigidius auctor est. Caput qdem dissecant scythæ: interq; aures
 eximunt lapillū: quem aiunt ab ea deuorari territa. Alii ipso toto capite utunt. Fiunt & ex uipera pastilli
 qui theriaci uocātur a græcis: ternis digytis utringꝝ amputatis: exemptisq; interaneis & liuore spinæ ad-
 hærente: reliquo corpore i patina ex aqua & anetho discocto: spinisq; exemptis & addita similagine: atq;
 ita i umbra siccatis pastillis: qbus ad multas medicamēta utunt. Significandū uidet e uipera tantū hoc
 fieri. Quidā purgatæ ut supradictū est adipē cum olei sextario decoquunt ad dimidias. Ex eo cū opus sit
 ternis itillis additis in oleū perungunt: ut oēs bestix fugiant eos. Præterea constat contra oīum serpen-
 tium ictus quos insanabiles ipsaq; serpētium exta imposita auxiliari. Eosq; qui aliquādo uiperæ iecur co-
 ctum hauserint: nunq̄ postea ferri a serpēte. Neq; anguis uenenatus est nisi p̄ mēlem luna istigatus. Sed
 prodest uiuus comprehensus: & in aqua cōtusus: si foueatur ita morsus. Quin & inesse ei remedia mul-
 ta credūt: ut dicemus. Et ideo Aesculapio dicit. Democritus qdem mōstrat quædā ex iis confici: ut pos-
 sint auū sermones intelligi. Atqui anguis aesculapius epidauro romā aduectus est: uulgoq; pascitur & in
 domibus. Ac nisi incendiis femina exurētur nō esset fecunditati eoz resistere. In orbe terraz pulcherrī-
 mum anguiū genus est: qd̄ in aqua uiuit: hydri uocātur: nullis serpentiū inferiores ueneno. Hoz iecur
 seruātū aduersus percussos ab iis auxiliū est. Et scorpio tritus stellionū ueneno aduersat. Fit enim & e
 stellionibus malum medicamentū. Nā cum imortuus est in uino faciem eoz qui biberint lentigine ob-
 ducit. Ob hoc in unguento necāt eum isidiantes pellicū formæ. Remediūq; est oui luteū & mel ac nitrū.
 Fel stellionū tritum i aqua: mustellas cōgregare dicitur. Inter oīa uenenata salamandra scelus maximū
 est. Cætera. n. singulos ferit: nec plures pariter interimunt ut omittā: q; perire consciētiam dicunt hoīe
 percusso: neq; amplius admitti ad terras. Salamādra populos pariter necare improuidos potest. Nā si ar-
 bori irrepserit: oīa poma inficit ueneno: & eos q; ederint: necat frigida ui nihil aconito distans. Quin imo
 si contacto ab ea ligno uel pede crusta panis incoquat idem ueneficium est: uel si in puteū cadat. Quippe
 cum salua eius quacūq; parte corporis: uel in pede imo resperfa oīs in toto corpore defluat pilus. Tamē
 talis & tanta uis ueneni a quibusdam aialium ut subius mandit: domināte eadem illa rez dissidentia. Ve-
 nenū eius extingui primū omnīū ab iis quæ uescantur illa: uerisimile est. His uero similia sunt: quæ pro-
 dunt cantharidū potu: aut lacerta in cibo sumpta. Cætera aduersantia diximus: dicemusq; suis locis. Ex
 ipsis quæ magi tradūt contra incendia: quoniam ignes sola animalū extinguat: si forent uera iam esset ex-
 perta roma. Sestius uenerē accendi cibo eaz: si detractis interaneis & pedibus & capite in melle seruent:
 tradit negatq; restingui ignem ab iis. Ex uolucris in auxilio cōtra serpentes primū uultur est. Anno-
 randum quoq; minus uirū esse nigris pennaz. Ex iis. n. si urantur: nidore fugari eas dicunt. Itē cor eius
 alitis habētes tutos esse ab impetu nō solum serpentiū: sed etiā seraz: & latronū ac regum ira. Carnibus
 gallinaceoz ita ut tepebūt auulsæ appositis uenena serpentiū domātur. Item cerebro in uino potu. Par-
 thi gallinæ malunt cerebrū plagis imponere. Ius quoq; ex iis potū præclare medet: & in multis aliis usi-
 bus mirabile. Pantheræ leonesq; nō attingunt punctos eo: p̄cipue si & allium fuerit incoctum. Aluū sol-
 uit. Validius e uetere gallinaceo. Prodest & cōtra longinquas febres: & torpētibus mēbris tremulisq; &
 articulariis morbis: & capitis doloribus. Epiphoris: inflatiōibus: fastidiis incipiētī tenasmo: iocineri: reni-
 bus: uescicæ. Cōtra cruditates suspiria. Itaq; etiā faciendi eius extant p̄cepta. Efficacius. n. cocti cū olere ma-
 rino: aut cibo: aut cappari: aut apio: aut hærbæ mercuriali: aut polypodio: aut anetho. Vtilissima autē in
 cōgiis tribus aquæ ad tres heminas cū supradictis hærbis: & refrigeratū sub diuo dari tēpestiuis antece-
 dente uomitiōe. Nō præteribo miraculū qd̄ ad medicinā nō pertinens. Si auro liquecētī gallinaz mem-
 bra misceatur: cōsumunt illud in se. Ita hoc uenenū auri est. At gallinaceis ipsis circulo e farmētis addito
 collo nō canunt. Auxilia cōtra serpētes & columbag: caro recens cōserpta & hirundinū. Bubonis pe-
 des usti cū pulpagine hærbæ. Nec omittā in hac alite quoq; exemplū magicæ uanitatis. Quippe p̄ter reli-
 qua portetosa mēdacia. Cor bubonis impositū māmæ mulieris dormientis sinistra tradunt efficere ut
 oīa secreta pnunciet. Præterea in pugnā ferentes idē fortiores fieri. Eiusdem ouo ad capillos remedia de-
 monstrant. Quis autē quæso ouū bubonis uidere potuit: cū tam ipsam auem uidisse pdigium sit: quis
 utiq; experiri & p̄cipue in capillo? Sanguine qdem pulli bubonis etiam crispari promittunt capillū. Hu-
 ius generis prope uideri possunt quæ tradunt & e uespertione: q; si sit circūlatus domui uiuus & per se
 nestram inuerso capite istigatur amuletū esse. Priuatimq; ouilibus circūlatur totiēs & pedibus suspen-
 sum sursum sup liminare. Sanguinē quoq; eius cū carduo cōtra serpētium ictus inter præcipua laudat.
 Phalāgium est italiæ ignotū & plurium genex. Vnū simile formicæ: sed multo maius: russo capite: reli-
 qua parte corporis nigra: albis itercursantibus resperfus guttis. Acerbior huius q; uespæ ictus. Viuit ma-
 xime circa furnos & malos. In remedio est siquis eiusdem generis altez percussio ostēdat. Et ad hoc ser-
 uantur cū mortui inueniuntur. Et cortices eorum cōtriti & poti medent. Et mustellæ catuli ut diximus

supra. Aequè phalangion græci uocant inter genera araneorū: sed distinguunt lupi nomine. Tertium genus est eodem phalangii nomine araneus: lanuginosus: gradissimo capite. Quo dissecto inueniri dicuntur intus uermiculi duo: adalligatiq; mulieribus ceruina pelle ante solis ortum præstant ne concipiant: ut Cecilius in commentariis reliquit. Vis ea annua est: quā solam ex omni atocio dixisse fas sit: quoniam aliquarum fecunditas plena liberis tali uenia indiget. Vocatur & rhagio acino nigro similis ore minimo sub aluo pedibus breuissimis: tanq̄ imperfectis. Dolor a morfu eius qualis a scorpione. Urinæ similis araneis textis. Idem erat asortion: nisi distingueretur uirgulis albis. Huius morfu genua labefactantur. Peior utroq; est cæruleus: lanugine nigra: caliginem concitant: & uomitus araneos: etiānum deteriora: crabrone penna tantum differens. Hic & ad maciem perducit. Myrmecion formicæ similis capite: aluo nigra: guttis albis distinguentibus. Vesparum dolore torquet. Terragathi duo genera habent: peior medium caput distinguente linea alba & trāuersum altera. Hic oris tumorem facit. At cinereus posterior parte candidas lentior. Minime aut̄ noxius eodē colore qui telas muscis in parietibus latissime pandit. Contra omniū morfus remedium est gallinaceum cerebrū cum piperis exiguo potū in posca. Itē formice quinq; potæ. Pecudum fimi cinis illitus ex aceto: & ipsi aranei quicūq; in oleo putrefacti. Muris aranei morfus sanat coagulo agnæ in uino poto. Ungulæ arietinæ cinere cum melle. Mustellæ catulo ut in serpentibus dictum est. Si iumenta momorderit: mus recens cum sale imponitur: aut fel uespertilionis ex aceto. Et ipse mus araneus contra se remedio est diuisus & impositus. Nam si prægnas momorderit: partus dissilit. Optimū est si is imponatur qui momorderit. Sed & alios ad hunc usus seruant in oleo aut luto circumlitos. Est & contra morsum eius remedio terra ex orbita. Ferunt enim non transiri ab eo orbitam torpore quodam naturæ. Scorpionibus contrarius maxime inuicē stellio traditur: ut uisū quoq; pauorem iis afferat: & torporem frigidi sudoris. Iraq in oleo putrefaciunt eum: & ita eo uulnera perungunt. Quidam oleo illo spumam argenteam decoquunt ad emplastri genus atq; illa illinunt. Hic græci colorē uocant & ascalabotem & galeotem. In italia non nascitur. Est enim hic plenus lentigine: stridoris acerbi. Et uescitur quæ oīa a nostris stelliōibus aliena sunt. Prodest & gallinæ fimi cinis illitus. Draconis iecur. Lacerta diuulsa. Mus diuulsus. Scorpio & ipse suæ plagæ impositus aut assus cibo sumptus: aut potus i meri cyathis duobus. Propriū ē scorpionū q; manus palmā nō feriunt: nec nisi pilos attingere. Lapillus q̄liscūq; ab ea pte q̄ i terra erat appositus plagæ lenit dolorē. Itē testa sicut erat terra opta ex aliq; pte sicut erat i posita liberare dicit. Nō debēt respicere q̄ i ponūt. Et cauere ne sol aspiciat. Vermes terreni triti impositi profunt. Multa & alia ex his remedia sunt: propter quæ in melle seruātur. Noctua apibus contraria & uespis carbonibusq; & sanguifugis. Pitii quoq; martii rostrum secum habentes non feriuntur ab iis. Aduersantur & locustarum minimæ sine pennis: quas atelabos uocant. Est & formicarum genus uenenatum. Non eas nouere in italia. Solifugas Cicero appellat. Salfugas betica. Iis cor uespertiliōis contrarium omnibusq; formicis & salamātris resistit. Cātharidas diximus. Sed & in iis magna quæstio quoniam ipsæ uenena sunt potæ uesciæ cum cruciata præcipuo. Cossinum equitem romanū amicitia. Neronis principis notum: cum is lichene correptus esset: uocatus a egypto medicus ad hāc ualitudinem eius a Cæsare: cum cantharidum potum præparare uoluisset: interemit. Verum illitas prodesse non dubium est cum succo raminæ uuæ: & seuo ouis uel capræ. Ipsarum cantharidum uenenum in qua parte sit: non constat inter auctores. Alii in pedibus & capite existimant esse. Alii negant. Conuenit tantū pennas earum auxiliari in quacūq; parte sit uenenu. Ipsæ nascuntur ex uermiculo in spongia maximæ cynhorodi: quæ fit in caule. Sed fecundissimæ in fraxino. Cæteræq; in alba rosa minus efficaces. Potētissimæ inter omnes uariæ lateis lineis: quas in pennis transuersas habent. Multum pingues iertiores minimæ late pilosæ. Inutilissimæ uero unius coloris macræq;. Conduunt in calce fictili nō picato & linteo colligato congestæ rosa matura: & suspenduntur super acetum cum sale seruēs: donec per linteolum uaporētur: postea reponuntur. Vis earum adurere corpus: crustas obducere. Eadem pitycampis in picea nascentibus. Eadem buprestis: similiterq; preparantur. Efficacissimæ omnes ad lepras lichenasq; dicuntur. Menses citi: & urinam. Ideo & Hippocrates hydropicis dabat. Cātharides obiectæ sunt Catoni uticēsi: ceu uenenu uendidisset in auctione regia: quoniam eas festertis. lx. addixerat.

De seuo camelino: & cane rabido: & lacerta: & anseribus: & columbis: & mustellis remedia. CA. V.

T seuum autem struto camelinum tūc uenisse festertis. lxxx. obiter dictum sit: efficacioris ad omnia uisus q̄ est adeps anserinus. Diximus & mellis uenenati genera. Contra qd̄ utunt̄ melle: in quo apes sint mortuæ. Idem potum in uino remedium est uitiorum: quæ cibo pisciū gignunt. In canis rabidi morfu tuetur a pauore aquæ capitis canini cinis illitus uulneri. Oportet igne comburi omnia eodem modo: ut semel diximus: in uase fictili nouo argilla circūlito: atq; ita i furnum indito. Idem in portione proficit. Quidam ob id edendum dederūt. Aliqui & uermē e cadauere canino adaligauere. Menstrua ue canis in panno subdidere calici aut intus ipsius caudæ pilos cōbustos influere uulneri. Cor caninum habentem fugiunt canes. Non latrant uero lingua canina in calciamēto subdita pollici. Aut caudā mustellæ quæ abscisa dimissa sit habentes. Est limus saliuæ sub lingua rabiosi canis q̄ datus in potu fieri hydrophonos nō patitur. Multo tamē utilissime iecur eius qui i rabie momorderit datur. Si possit fieri crudum mandendum. Si minus quoquomodo coctum aut ius incoctis carnibus. Est uermiculus in lingua canum qui uocatur a græcis lytta: quo exempto infantibus catulis nec rabidi fiunt: nec fastidium sentiūt. Idē ter igni circūlatus dat̄ morfis a rabioso: ne rabidi fiant. Et cerebello gallinaceo

VIGESIMVSNONVS

occurritur. Sed id deuoratum anno tantū eo prodest. Aiūt & cristam galli cōrritā efficaciter imponi. Et anseris adipem cum melle, Saliuntur & carnes eorum qui rabidi fuerunt ad eadē remedia in cibo dādi. Quin & necantur catuli statim in aqua ad sexum eius qui momorderit: ut iecur crudum deuoretur ex iis. Prodest & simū gallinaceū dūtaxat ruffum: ex aceto impositū. Et muris araneæ caudæ cinis ita ut ipse cui abscissā sit: uiuus dimittatur. Gleba ex hirundinum nido illita ex aceto: uel pulli hirundinis combustī. Membrana siue senectus anguuium uernatione exuta cum cancro masculino trita. Nā ēt per se reposita in arcis armariisq; tineas necat. Tanta uis mali est urina quoq; calcata rabiosi canis noceat maxime ulcus habentibus. Remedium est fimum caballinum aspersum aceto & calefactum in fimo impositum. Minus hoc miretur qui cogitet lapidem a cane morsum: usq; in prouerbium discordiæ uenisse. Qui in urina canis suam egresserit: torporem lumborum dicitur sentire. Lacerta quā sepa alii calcidem uocant in uino pota: morsus suos sanat. Veneficiis ex mustella siluestri factis contrariū est ius gallinacei ueteris laege haustum. Peculiariter contra aconitum addi parum salis oportet. Gallinarum fimū dūtaxat candidū in hyfopo decoctum aut mulso: uenena fungorum boletorūq; astringit. Item inflammationes ac strangulationes: qđ miremur: cum si aliud aial gustauerit id fimum torminibus & inflationibus afficiatur. Sanguis anserinus cōtra lepores marinos ualet: cū olei æqua portione. Item contra medicamenta mala oīa afferuatur cum lemna rubrica & spinæ albæ succo pastilloꝝ drachmis quinq; q in cyathis ternis aquæ bibant. Item mustellæ catulus ut supra diximus præparatus. Coagulū quoq; agninū aduersus oīa mala medicamenta pollet. Item sanguis anatum ponticarum. Itaq; & spissatus seruatur: uinoq; diluitur. Quidam fœminæ anatis efficaciorē putant. Simili modo contra uenena oīa ciconiarum uentriculis ualet. Coagulum pecoris: Caulis ius ex carne arietum priuatim aduersus cantharidas. Item lac ouiuū calidum: præter q̄ iis qui buprestin aut aconitum biberint. Columbarum siluestrium fimum priuatim cōtra argenti uiui potum. Contra toxica mustella uulgaris inueterata binis drachmis pota.

Ad alopecias tollēdas: & ad pilos reddendos: & ad lendes tollēdas: & ad palpebras: & ad glaucomata: & ad oculos: & ad parotidas remedia. CA. VI.

a Alopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino & melle. Item unguarum muli uel muliæ ex oleo myrtheo. Præterea (ut Varro noster tradit) murinum fimū qđ item muscerdas appellat. Et muscæq; capita recentia prius folio ficulneo asperatis. Alii sanguine muscarum utuntur. Alii decem diebus cinerem earum illinunt cum cinere chartæ uel nucum: ita ut sit tertia pars e muscis. Alii lacte mulierum cum brassica cinerem muscarum subiiciunt: quidam mel tantū. Nullū animal minus docile existimatur minorisue itellectus. Quo mirabilius est olympiæ sacro certamine nubes earum immolato tauro deo quem Myoden uocant extra territorium id abire. Alopecias cinis e murium capitibus caudisq; & totius muris emēdat: præcipue si ueneficio acciderit hæc iniuria. Item herinacei cinis cum melle aut corium combustū cum pice liquida. Caput quidem eius ustum per se etiam cicatricibus pilos reddit. Alopecias autem in ea curatione præparari oportet nouacula & sinapi. Quidam ex aceto uti maluerunt. Quæ de herinaceis dicuntur omnia tanto magis ualebunt in hystrice. Lacertæ quoq; ut diximus cōbustæ cū radice recentis harundinis: quæ ut una cremari possit minutatim siēda est. Itēq; myrteo oleo permixto cineres capilloꝝ defluuia continēt. Efficacius uirides lacertæ omnia eadem præstant. Etiānum utilius admixto sale & adipe ursino & cepa tusa. Quidā denas uirides i. x. sextariis olei ueteris discoquunt contenti semel in mense ungere. Pellium uiperinarum cinis alopecias celerrime explet. Item gallinarum fimū recens illitum. Corui ouum in æreo uase permixtum illitūq; deaso capite nigriciam capillis affert. Sed donec inarescat: oleum in ore habēdum est: ne & dentes simul nigrescant. Idq; in umbra faciendum est: neq; ante triduum abluendum. Alii sanguine cerebro eius utuntur cum uino nigro. Alii excoquunt ipsum: & nocte concubia in plumbeum uas cōdunt. Aliqui alopecias cātharide trita illinunt cum pice liquida: nitro præparata cute. Caustica uis earū: cauēdumq; ne exulcerēt alte. Postea ad ulcera icta facta capita muriū & fel murium & simū cum helleboro & pipere illini iubent. Lendes tollunt adipe canino: uel anguibus in cibo sumptis anguillarum modo: aut uernatione earum quā exeuūt pota. Porrigines felle ouillo cū creta cyniolia illita capiti donec iarescat. Capitis doloribus remedio sunt cochleæ: eæ quæ nudæ inueniūt nōdum peractæ ablato capite: & iis lapidea duritia exempta. Est autem ea calculi latitudine: quæ alligantur: & minutæ fronti illinūtur trita. Item eripum ossa e capite uulturis adalligata: aut cerebrum cū oleo cedrino peruncto capite & intus naribus illitis. Cornicis cerebrū coctū in cibo sumptum uel noctuæ idem præstat. Gallinaceusq; si inclusus abstineatur die ac nocte pari iedia eius qui doleat euulsis collo plumis circūligatisq; uel cristis. Mustellæ cinis illitus. Surculus ex nido muli puluino subiectus. Murina pellis cremata ex aceto illito cinere. Limacis inter duas orbitas inuētæ ossiculum per aurem cum ebore traiectum: uel in pellicula canina adalligatum qđ remediū pluribus semperq; prodest. Fracto capiti aranei tela ex oleo & aceto imposita non nisi uulnere sanato abscedit. Hæc & uulneribus rōstrinarum sanguinē sistit. A cerebro uero profluentem anseris sanguis: aut anatis infusus adeps sistit. Adepsq; earūdem alitum cū rosaceo coctus. Matutino pascētis harundine caput p̄cisum maxime luna plena lineo panno adalligant capitis doloribus licio. Aut cæra alba fronti illinunt: & pilos caninos p̄ano adalligāt. Cerebrū cornicis in cibo sumptum palpebras gignere dicitur. Oelypū cū myrrha calidum penicillo illitum. Idem p̄stare muscarum fimi quoq; murini cinerem æquis portiōibus: ut effaciter dimidiū pondus denarii pmittitur additis duabus sextis denarii sextiui ut oīa hyfopo illinātur. Item murini catuli triti in uino uetere ad crassitudinem acopi. Pilos in iis incōmodos euulsos renasci nō

patitur fel herinacei. Ouorum stellionis liquor. Salamadræ cinis. Cinis lacertæ uiridis: uel in uino albo sole coactus ad crassitudinē mellis i aëreo uase. Hirundinis pullog; cinis cum lacte titymalli spumaq; cochlearum. Glaucomata dicunt magi cerebro catuli septem dieg; emendari specillo demisso in dextram partē si dexter oculus curetur: in sinistram si sinister. Aut felle receti asionis. Noctuaq; est id genus maximum: quibus pluma aurium emicat. Suffusionem oculog; canino felle malebat q̄ hyenæ curari Appollonius puraneus cū melle. Item albugines oculog; Murium capitū caudarūq; cinere ex melle iunctis claritatem uisus restitui dicunt. Multoq; magis gliris aut muris siluestris cinere: aut aquilæ cerebro uel felle. Cum attico melle cinis & adeps soricis combusti tritus. Lachrymosis oculis plurimum confert sibi. Quod quid sit dicemus in metallis. Mustellæ cinis suffusionibus. Item lacertæ hirūdinis ue cerebrum. Quæ etiam tritæ coctæ ue fronti illitæ epiphoras sedant: siue per se siue cum polline siue cum thure. Sic & solaris id est sole correptis profunt. Viuas quoq; cremare: & cinerem eaz; cum melle cretico iungi caligines utilissimum est. Iumentorum oculis membrana aspidis quā exuerit cum adipe eiusdē claritatem inunctis facit. Viperam uiuam in fictili nouo comburere addito sceniculi succo ad cyathum unū & thuris māna una atq; ita suffusiones oculorum & caligines inungere utilissimū est. Medicamētū id echion uocatur. Fit & collyrium uipera in olla putrefacta uermiculifq; enatis cum croco tritis. Exuritur in olla cum sale quem lingendo claritatem oculog; consequuntur: & stomachi totiusq; corporis tempestiuitates. Hinc etiam sal pecori datur salubritatis causa: & in antidothū contra serpentes additur. Et ad totidē. Quidam & uiperis utūtur in cibis. Primū omniū occisæ statim salem in os addi iubent donec liquefcat humor quattuor digytog; mensura utriusq; præcisā: exemptisq; interaneis discoquunt in aqua aut oleo sale anetho & oibus aut statim uescuntur: aut a pane colligunt ut sæpius utant. Ius præter supradicta pediculos e toto corpore expellit: pruritusq; etiam semina cutis. Effectum ostendit & per se capitis uiperini cinis. Utillissime cibos inungunt. Item adeps uiperinus. De felle non audacter suaferim quæ p̄cipiunt: quoniam ut suo loco docuimus: non aliud est serpentium uenenū. Anguium adeps erugini mixtus: ruptas oculog; partes sanat: & membrant siue eaz; senectus uernatione exuta si adfricetur claritatem oculorum facit. Ululæ quoq; fel prædicat ad albugines suffusiones caligines. Adeps similiter ad claritatem Aquilæ: quam diximus pullos ad contuendum solem experiri: mixto felle cū melle attico inunguntur nubeculæ & caligationes & suffusionesq; oculorum. Eadem uis & in uulturino felle est cum porri succo & melle exiguo. Et item i gallinacei felle alligato ad argema: & ad albugines ex aqua diluto. Itē ad suffusiones oculorum maxime candidi gallinacei. Fimum quoq; gallinaceog; dūtaxat rubrū lufiosis illinendum monstrant. Laudant & gallinæ fel sed præcipue adipē contra pustulas in pupillis. Hos scilicet eius rei gratia saginant. Adiuuat mirifice eruptas oculog; tuniculas ammixto schisto & hematite lapidibus. Fimum quoq; earum dūtaxat candidum oleo in uetere corneisq; pyxidibus adseruāt ad pupillarum albugines. Qua in mentione significandum est pauones fimum suum resorbere tradi inuidentes hoīum utilitatibus. Accipiter decoctus in rosaceo efficacissimus ad inunctiones oīum uitioz; putatur. Item fimi eius cinis cum attico melle. Laudatur & milui iecur. Fimū columbar; ex aceto ad ægilopas. Similiter & ad albugines & cicatrices. Fel anserinū sanguis anātū contusis oculis ita ut postea hysopo & melle inungantur. Fel perdicū cum mellis æquo p̄dere: per se uero ad claritatē. Dorcados Hippocratis ut putat a floritate adicitur: qđ in argentea pyxide adseruari iubēt. Oua perdicū in uase aëreo decocta cum melle: ulceribus oculog; & glaucomatis medent; columbar; turtur; palūbium perdicum sanguis oculis cruore suffusis eximie prodest. In columbis masculæ efficaciorē putant. Vena aut sub ala ad hunc usum inciditur: quoniam suo calore utilior est. Sup imponi oportet spleniū e melle decoctum: lanamq; succidā ex oleo & uino. Earūdem auium sanguis nyctilopas sanat. Et iecur ouium. Atq; ut in capris diximus efficacius fuluæ. Decocto quoq; eius oculos abluere suadent; & medulla dolores humoresq; illinunt. Bubo nis oculorū cinis collyrio mixtus claritatē oculis facere promittit. Turturis fimum albugines extenuat. Item cochleaz; cinis. Fimum cenchridis accipitrum generis hanc græci faciūt. Argema ex melle oibusq; quæ supra scripta sunt sanātur. Mel utilissimum oculis in quo sunt apes immortuæ. Ciconiæ pullū qui ederit: negatur annis continuis lippiturus. Item qui draconis caput habeat. Huiusq; adipe & melle cum oleo uetere incipientes caligines discuti tradunt. Hirundinū pullos plena luna excæcant: restitutaq; eaz; acie capita comburunt. Cinere cum melle utunt; ad claritatem & dolores ac lippitudines & ictus. Laceras quoq; pluribus modis ad oculog; remedia assumunt. Alii enim uiridem includunt nouo fictili ac lapillos qui uocatur cenidia: quæ & inguinum tumoribus adalligari solent: nouē singulos signis signantes: & singulos detrahunt per dies Nono emittunt lacertam. Lapillos seruāt ad oculorum dolores. Alii terram substernunt lacertæ uiridi excecata: & una in uitreo uale annulos includunt ferro solido uel auro: cum recepisse uisum laceratam apparuerit per uitrū emissa ea annulis contra lippitudinem utuntur. A'ii capitis cinere pro stibio ad scabritias. Quidam uiridem longo collo in sabulosis nascentē cōburunt & incipientem epiphoram inungunt. Et item galucomata. Mustellæ etiam oculis pūctum erutis aiunt uisum reuerti: eademq; quæ in lacertis & annulis faciunt. Serpentes oculū dextrum adalligatum cōtra epiphoras prodesse si serpens uiua dimittatur. Lachrymantibus sine fine oculis cinis stellionis capitis cū stibio eximie medet. Aranei muscari tela: & præcipue spelunca ipsa imposta fronti ad duo tempora: ita ut a puero impube & capiatur & imponat. Nec is triduo se ostendat ei cui medeatur ne ue alteruter nudis pedibus terram attingat his diebus: mirabiliter epiphoras mederi dicunt. Albugines quoq; dicitur tollere inunctione araneus candidus longissimis ac tenuissimis pedibus contritus in oleo uetere. Sed is

TRIGESIMVS

etiam cuius crassissimum textū est in contignatiōibus fere adalligatus panno epiphoras sanare traditur. Scarabei uiridis natura contuentiū uisum exacuit. Itaq; gemmag; sculptores contuitu eoz; acquiescunt. Aures purgat fel pecudis cū melle. Caninog; lactis instillatio sedat dolorem. Grauitatē adeps cum absinthio & oleo uetere. Item adeps anserinus. Quidam adiiciūt succū cepæ & alii pari modo. Vtunt & per se ouis formicaz;. Nāq; & huic animali est medicina: constatq; urfos ægros hoc cibo sanari. Anserū quoq; & oīum auium adeps præparatur: exemptisq; uenis oibus patina noua fictili operta ī sole: subdita aqua feruenti liquat. Siccaturq; lienis faccis ī fictili nouo repositus loco frigido minus putrescit: addito melle. Muriū cinis cū melle istillatus: aut cū rosaceo decoctus auriū dolores sedat. Si aliquod aīal in aurem intrauerit: p̄cipuum remedium est murinū fel aceto dilutū. Si aqua intrauerit: adeps anserinus cū cepæ succo. Gliris detracta pelle: intestinisq; exemptis decoquit melle in uase nouo. Sed medici malūt nardo decoqui usq; ad tertias: atq; ita asseruari: deinde cū opus sit strigili tepēfacta ifundere. Cōstat deplorata auriū uicia eo remedio sanari. Aut si terreni uermes adipe anseris decocti ifundant. Itē ex arboribus rubri cū oleo triti exulceratis & ruptis auribus p̄clare medent. Lacerti inueterati in os pendētium addito sale cōtusi & ab ictu læsas aures sanat. Efficacissime aut ferrugineas maculas habētes. Lineis etiā per caudā dīstinēte. Millepeda: ab aliis centipeda aut multipeda dicta: aīal est e uermibus terræ pilosum multis pedibus arcuatim repens tactuq; contrahens se: oniscon græci uocāt: alii tilon. Efficaciter sanat auriū dolores in cortice punici mali decoctū & porri succo. Addunt & rosaceū & in alterā aurem infundūt. Illā autem quæ nō arcuatur sepa græci uocant: alii scolopendrā minorē perniciosamq;. Cocleæ quæ sunt in usu cibi cū myrrha aut thuris polline appositæ. Itē minutæ & lacte fracturis auriū illinunt cū melle. Senectus serpentiū feruente testa usta instillat rosaceo ammixto contra oīa quidē uicia efficac: sed contra grauiorē sententiā p̄cipue. Aut si purulentæ sunt ex aceto. Melius cū felle caprino uel bubulo aut testudinis marinæ. Vetusior anno eadem mēbrana non p̄dest: nec hymbre perfusa: ut aliqui putāt. Item aranei sanies cū rosaceo: aut per se in lana uel cū croco. Auribus prodest grillus cū sua terra effusus & illitus. Magnā auctori tatem huic animal phibet Nigidius: maiorē magi: quoniā retro ambulet: terrāq; terebret: stridat noctibus. Venat eū formicæ circūligatæ capillo in cauernā eius cōiectæ efflato prius puluere ne sese condant: & ita formicæ cōplexu extrahit. Vētus gallinæq; mēbrana q̄ abiici solet iueterata & ī uino trita auribus purulētis calida ifundit. Gallinæ quoq; adeps. Est & quædā pinguitudo blattæ si caput auellat. Hāc tritam una cū rosaceo auribus mire p̄desse dicunt. Sed lanā qua incluserint post paulū extrahendā. Celerrime enim id pingue trāsire in aīal: fieriue uermiculū. Alii binas ternasue in oleo decoctas efficacissime auribus mederi scribūt: & tritas in linteolo imponi contusis. Hoc quoq; aīal inter pudenda est. Sed p̄p̄ admirationē naturæ priscorūq; curam totum in hoc loco explicādum. Plura eaz; genera fecerunt. Molles quas ī oleo decoctas uerrucis efficaciter illini experti sunt. Alteq; genus milachrin appellauere circa molas fere nascens. Has capite detracto attritas lepras sanasse Mulā & p̄cton in exēplis reliquerūt. Tertium genus & odoris tedio inuisum exacuta clune cū p̄silleo sanare ulcera tradunt alias insanabilia. Strumas panos diebus, xxi. impositas: percussa: contusa: cacoethe: scabiem: furunculosq; detractis pedibus & penis. Nos hęc ēt auditu fastidimus. At hercule Diodorus & morbo regio & ortopnoicis restitisse tradit cum resina & mella. Tantum potestatis habet ars ea pro medicamento dandi quicq; uelit. Humanissimi eorum cinerem crematorum reseruandum ad hos usus in corneā pyxide censuere. Aut tritas clysteribus infundendas ortopnoicis aut rheumaticis. Infixa utiq; corpori illitas extrahere constat. Mel utilissimum auribus quoq; est ī quo apes emortuæ sunt. Parotidas comprimī columbinū stercus uel per se: uel cum farina hordeacea aut auenacea. Noctūaq; cerebrum uel iecur cum oleo infusum auriculæ aut parotidæ. Multipeda cum resinæ parte tertia illita. Grilli siue illiti siue adalligati. At reliqua morborum genera medicinalq; ex iisdem animalibus aut eiusdem generis sequenti dicemus uolumine.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXX. PRAEFATIO.

De origine magicæ artis: quando & a quibus cœperit: & a quibus celebrata fuerit: & reliquæ ex animalibus medicinæ. CA. I.

MAGICAS VANITATES SÆPIVS QUIDEM ANTECEDENTIS operis parte ubiq; causæ locusq; poscebāt: coarguimus. Deregemus etiam nunc in paucis. Tamen res digna est de qua plura dicant uel eo ipso quo fraudulentissima artium plurimū in toto terrarum orbe plurimisq; sæculis ualuit. Auctoritatem ei maximam fuisse nemo miretur: quandoquidem sola artium tres alias imperiosissimas humanæ mentis complexa in unam se redegit. Natā primum e medicina nemo dubitat: ac specie salutari irrepsisse uelut altiore sanctioremq; q̄ medicinam ita blandissimis desideratissimisque promissis addidisset uires religionis: ad quas maxime etiānum caligat humanum genus. Atq; ut hoc quoq; suggererit misuisse artes mathematicas nullo non auido futura de se se sciendi: atq; ea e cælo uerissime peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici uinculo in tantum fastigii adoleuit: ut hodieq; etiā in magna parte gentium

LIBER

præualeat: & in oriente regum regibus imperet. Sine dubio illic orta in perfide a Zoroastre ut inter au-
 ctiores conuenit. Sed utrum unus hic tantum fuerit: an postea & alius non satis constat. Eudoxus qui
 inter sapientiarum sectas clarissimam utilissimamque eam intelligi uoluit, Zoroastrem hunc sex milibus an-
 norum ante platonis mortem fuisse prodidit, Sic & aristoteles, Hermippus qui de tota ea arte diligen-
 tissime scribit: & uices centum milia uersuum a Zoroastre condita indicibus quoque uoluminum eius
 positis explanauit. Etiam præceptorem a quo institutum diceret tradidit Agonacem. Ipsum uero quin-
 que milibus annorum ante troianum bellum fuisse. Mirum hoc in primis: durasse memoriam artemque
 tam longo æuo commentariis non incredentibus: præterea nec claris nec continuis successionibus cu-
 stoditam. Istos enim quisque communi auditu saltem cognitos habet: qui soli cognominantur, Apusco-
 rum & Zaratum medos: babyloniumque Marmaridium: & arabem. Hippocum: assirium uero Zarmo-
 cenidam: quorum nulla extant monumenta maxime tamen mirum est in bello troiano tantum de ea
 arte silentium fuisse Homero: tantumque operis ex eadem in Vlyxis erroribus: adeo ut totum opus non
 aliunde constet. Siquidem Protea & sirenū cantus apud eum non aliter intelligi uolūt. Circem utique & in-
 ferorū euocationē solum hac agi. Nec postea quisque dixit. quoniam modo uenisset telmefum religiosissimā
 urbem quando transfiliissetque ad thessalas urbes: quarum cognomen diu optinuit in nostro orbe alienæ
 gentis. Troianis itaque temporibus quom Chironis medicinis contenta esset solo Marte fulminante. Mi-
 ror equidem illis populis famam eius in tantū adhæsisse ut Menander quoque litterarum subtilitatibus peritus
 in eadem telmefo genitus thessalam cognominari fabulam complexam ambages foeminarum detrahenti-
 um lunam. Orphea putarem e propinquo primum intulisse ad uicinas usque superstitiones ac medicinæ
 profectum: si non ex persis esset uis tota: in thraciæque magice delata fuisset. Primusque extet: ut equidem in-
 uenio commemoratus de ea erat Hosthanes. Xerses regem persarū bello: quod is græciæ itulit comitatus:
 ac uelut semina artis portentosæ aspersisse obiter interfecto quacumque comæauerat mundo. Diligentiores
 paulo ante hunc ponunt Zoroastrem alium proconesium. Quod certum est: hic maxime Hosthanes ad
 rabiem non aueritatem modo scientiæ eius græcorum populos egit. Quam animaduertam summam litte-
 rarum claritatem gloriæque ex ea scientia antiquus & pene semper perit. Certe pythagoras. Empedocles: De-
 mocritus: Plato ad hanc discendam nauigauere: exiliis uerius quam peregrinationibus susceptis. Hanc reuer-
 si prædicauerunt: hanc in archanis habuere. Democritus Appollonice Capridenem & Dardanum e phœni-
 ce illustrauit uoluminibus Dardani e sepulchro eius peritis: suis uero ex disciplina eorum editis. Quæ re-
 cepta ab aliis hominum atque transisse per memoriam æque ac nihil in uita mirandum est. In tantum fi-
 des istis falsæ omne deest: adeo ut ii qui cætera de uiro illo probant hæc opera esse inficit est. Sed frustra.
 Hunc enim maxime affixisse animis eam dulcedinem constat. Plerumque miraculi & hoc pariter utrasque ar-
 tes effloruisse: medicinam dico: magicemque: eadem ætate illam Hippocrate: hanc Democrito illustran-
 tibus circa peloponnesiacum græciæ bellum: quod gestum est a trecentesimo urbis nostre anno. Est &
 alia magice factio a Mose etiamnum & iotapapela iudæis pendens: sed multis milibus annorum post Zo-
 roastrem. Tanto recentior est cypria. Non leuem & Alexandri magni temporibus auctoritatem addidit
 professione secutus Hosthanes comitatu eius exornatus. Planè quod nemo dubitet orbem terrarum
 peragrauit. Extant itaque & apud italias gentes uestigia eius in. xii. tabulis nostris aliisque argumentis: quæ
 priori uolumine exposui. Dc. lviij. demum anno urbis Cn. Cornelio Lentulo. P. Licinio Crasso consu-
 tus consultum factum est: ne homo immolaret: palamque in tempus siluit sacri prodigiosi celebratio. Galli
 as utique possedit & quidem ad nostram memoriā. Namque tiberi Cæsaris principatus sustulit druidas eorum:
 & hoc genus uatum medicorumque. Quid ipse ego hæc memoræ artem oceanum quoque transgressam: &
 ad naturæ inane peruectam in britanniam: quæ hodie eam attonite celebrat tantis ceremoniis: ut dedis-
 se persis uideri possit. Adeo in toto mundo consensere quæ discordi & sibi ignoto. Non satis æstimari pro-
 dest quantum romanis debeatur: qui sustulere monstra: in quibus hominem occidere religiosissimum erat:
 mandati uero etiam saluberrimum. Ut narrauit Hosthanes: species eius plures sunt.

Vituperatio Neronis Cæsaris.

CA. II.

Ang & ex aëre sphaeris & ex aere & stellis & lucernis ac peluibus securibusque & multis aliis mo-
 dis diuina permittit: præterea umbræ: inferorum colloquia. Quæ omnia ætate nostra princeps
 Nero uana falsaque cõperit. Quippe non citharæ tragicique catus libido illi maior fuit. Fortuna re-
 rum humanarum summa gestante in profundis animi uitis: primūque imperare diis concupuit: nec quicquam ge-
 nerosius uoluit. Nemo unquam ulli artium ualidius fuit. Ad hæc non opes illi defuerunt: non uires: non discendi
 ingenium aliisque non patiente mundo. Immensum & indubitatum exemplum est falsæ artis quæ dereliquit. Ne-
 ro utinamque inferos potius & quoscumque de suspicionibus suis deos consulisset quam lupanaribus atque prostitutis
 mandasset inquisitiones eas. Nulla profecto sacra barbari licet ferique riparum non mitiora quam cogitationes eius
 fuissent. Sauius sic nos repleuit umbris. Sunt quidam magis huiusmodi ueluti lentiginem habentibus non obse-
 qui numina ut cerni non possint. Forte hoc in illo: Nihil membrum defuit. Nam dies eligere certos liberum
 erat. Pecudes uero quibus non nisi ater colos eēt: facile. Nam hominem immolare etiam gratissimum. Ma-
 gus ad eum Tiridates uenerat: armeniacum de se triumphum afferens: & ideo punitis grauis. Nauigare noluerat:
 quoniam expuere in maria: aliisque mortalium necessitatibus uiolare naturam eam fas non putant. Ma-
 gos secum adduxerat. Magicis etiam cœnis eum initiauerat. Non tamen cum regnum ei daret hanc ab
 eo accipere artem ualuit. Proinde autem ita persuasum sit: intestabilem irritam inanem esse: habentem tamen
 quasdam ueritatis umbras: sed in iis ueneficas artes pollere: non magicas. Quærat aliquis quæ sint mentiri ueteres

TRIGESIMVS

magi cum adolescentibus nobis uisus, Appion grammaticæ artis prodiderit cynocephaliâ hærbam: quæ in ægypto uocaretur ofirites diuinâ & contra oïa ueneficia. Sed si ea erueretur: statim eum q̄ eruisset: mori. Seq̄ euocasse umbras ad percontandum. Homerus qua patria quibusq̄ parentibus ganitus esset. Non tamen ausus profiteri quid sibi respondisse diceret.

De talpis & reliquæ medicinæ per morbos digestæ in animalibus: quorum genera placida sunt aut fera. CA. III.

P Eculiare uanitatis sit argumentum: q̄ animalium cunctoꝝ talpas maxime miratur: tot modis a rerum natura dānatas cæcitat̄ perpetuæ tenebris etiānum aliis defossas sepulsiq̄ similes. Nullis æquæ credunt extis. Nullū religionis cappacius iudicant animal. Vt si quis cor eius recens palpitanq̄ deuorarit diuinationis & regē efficiendæ euentus p̄mittant. Dentæ talpæ uiuæ axē pro sanari dentium dolores adalligato affirmat. Cætero ex eo animal placita eoz̄ suis reddemus locis. Nec quicq̄ probabilius inuenietur q̄ muris aranei moribus aduersari eos: quoniâ & terram ut diximus orbitis depressam auersatur. Cæteroz̄ dentium doloribus (ut iudem narrant) medetur canū qui rabiem præferunt: caput crematoꝝ cinis sine carnibus instillatus ex oleo cyprio per aurē cuius e parte doleant. Caninus dens sinister maximus circūscarificato eo qui doleat: aut draconis os e spina. Itē enydridis. Est autem serpens masculus & albus. Huius maximo dente circūscarificant. At in superiore dolore duos superiores adalligant: e diuerso inferiores. Huius adipe punguntur qui crocodilum captant. Dentes scarificant & ossibus lacertæ e fronte luna plena exēptis: ita ne terram attingāt. Colluūt caninis dentibus decoctis in uino ad dimidias ptes. Cinis eoz̄ pueros tarde dētiētes adiuuat cū melle. Fit eodē mō & dēti friciū e caninis. dētib. Cinis e murino fimo iditus: uel iecur lacertæ aridū. Anguinū cor si mordeatur aut alligef̄ efficac̄ habet. Sunt q̄ iter eos q̄ murē bis in mēse iubeāt madi: doloresq̄ ita cauere. Vermes teni decocti in oleo infusiq̄ auriculæ: cuius e parte doleant præstant leuamentū. Eorūdem cinis exesis dētib. coniectus ex facili cadere eos cogit. Integros dolentes illitus iuuat. Cōburi autē oportet in testa. Profunt & cum mori radice in aceto scyllite decocti ita ut coluantur dentes. Is quoq̄ uermiculus qui in hærbâ quæ Veneris labrum appellatur inuenitur: cauis dentium inditus mire prodest. Nā erucæ brassicæ eius contactu cadunt. Et e malua cimices infunduntur auribus cū rosaceo. Arenulæ quæ inueniuntur in cornibus cochlearum cauis dentium inditæ statim liberant dolore. Cocleaz̄ inanium cinis cum mura gingiuis prodest. Serpētis cum sale in olla exustæ cinis cum rosaceo in cōtrariam autem infusus. Anguinæ uernationis mēbrana cum oleo tædæq̄ resina calefacta & auri alterutri infusa. Adiciunt aliqui thus & rosaceum. Eademq̄ cauis indita ut sine molestia cadant præstat. Vanum esse arbitror canis ortu angues cauda mēbranam exuere: quoniā neutrū in italia uisum est. Multoq̄ minus credibile ī tepidis regionibus tam sero exui. Hanc aut uel inueteratam cum cæra cellerrime dentes euellere tradūt. Et dens anguiū alligatus dolores minuit. Sunt qui & araneum animal ipsum sinistra manu captū tritūq̄ in rosaceo: & in aurem infusum cuius a parte doleat prodesse arbitrentur. Officulis gallinæ in pariete seruatis fistula salua adacto dente uel gingiua scarificata proiectoq̄ officulo statim dolorem abire tradunt. Itē fimo corui lana adalligato: uel passerz̄ cum oleo calefacto & pximæ auriculæ infuso pruritus qdē itolerabilē facit. Et ideo utilius est passeris pulloꝝ sarmentis crematoꝝ cinerem ex aceto infricare. Oris saporē emēdari affirmant murino cinere cum melle si fricētur dentes. Admiserunt qdam marathri radices. Penna uulturis si scalpantur dentes acidum halitum faciunt. Hoc idem histricis penna fecisse ad firmitatem pertinet. Linguz̄ ulcera & labroz̄ hirūdines in mulso decoctæ sanāt. Adeps anseris aut gallinæ rimas. Oesypum cum galla araneoz̄ telæ candidæ: & quæ in trabibus paruæ texuntur. Si feruentia os intus exusserit: lacte canino statim sanabitur. Maculas in facie. Oesypum cū melle corsico quod asperimū habetur extenuat. Item scobem cutis in facie cum rosaceo impositum uellere. Quidam & butyrum addunt. Si uero uirilignes: sint: fel caninum prius acu cōpunctas. Liuentia & sugillata pulmones arietum pecudūq̄ in tennes confecti mēbranas & calidi impositi: uel columbinum fimum. Cutem in facie adeps anseris uel gallinæ custodit. Lichenas & murino fimo ex aceto illinunt: & cinere herinacei ex oleo. In hac curatione prius nitro ex aceto faciem foueri præcipiunt. Tollit ex facie uiria & coclearum quæ lata & minutæ passim inueniuntur cum melle cinis. Omnium quidem coclearum cinis spissat calfacit smectica ui. Et ideo causticis commiscetur psorifq̄ & lepris & lentigini illinitur. Inuenio & formicæ herculeanas appellatas quibus tritis adiecto sale exiguo talia uitia sanentur. Buprestis animal est rarum in italia: simillimum scarabeo longipedi. Fallit inter hærbas bouem maxime: unde & nomen inuenit: deuocatumq̄ tacto felle ita inflāmat: ut rumpat. Hæc cum hircino seuo lichenas illita ex facie tollit smectica: ui ut supra dictum ē. Vulturinus sanguis cum chameleonis albæ: quā hærbam esse diximus: radice & cedria tritus contentusq̄ brassica lepras sanat. Itē pedes locustaz̄ cū seuo hircino triti. Varos adeps gallinæ cū cepa tritus & subactus. Vtilissimum & in facie sæpe mel in quo apes sint emortuæ. Præcipue tamen faciem purgat atq̄ erugat cygni adeps. Stygmata delentur columbino fimo ex aceto. Grauedinem inuenio finiri: si quis nare murinas osculetur. Vua & faucium dolor mitigatur fimo agnorum priusq̄ hærbam gustauerit in umbra arefacto. Vua succo cochleæ acu transfossæ illita: ut cochlea ipsa in fumo suspendatur: Hirundinum cinere cum melle. Sic & tonsillis succurritur. Tonsillas & fauces lactis ouilli gargarizatio adiuuat. Multipeda trita. Fimum columbinum cum passio gargarizatū etiā cum fico arida ac nitro impositum extra asperitatem faucium & distillationes leniunt. Cochleæ cog debent in lacte: dēptoꝝ tantum terreno conteri: & in passio dari potui. Sunt qui astypaleicas

efficacissimas putent: & in iis smegma eaz. Lenit & gryllus infricatus. Aut si quis manibus qbus eū con-
 triuerit: tōsillas attingat. Anginis felle anserino cum elaterio & melle citissime succurritur. Cerebro no-
 ctuæ cinere hirundinis ex aqua calida potu. Huius medicinæ auctor est Ouidius poeta. Sed efficaciares
 ad oia quæ ex hirundinibus monstrant: pulli siluestriū. Figura nidorū eos deprehendit. Multo tamē ef-
 ficacissime ripariæ pulli. Ita uocant in ripariæ cauis nidificantes. Sunt multi qui cuiuscūq; hirūdinis pullū
 edendū censent: ut toto anno nō meruatur id malū. Strangulatos cum sanguine cōburunt in uase: & ci-
 nerem cum pane aut potu dant. Quidam & mustellæ cineres pari modo amiscunt. Sic & ad strumæ re-
 media. Dant & comitialibus quotidie potu. In sale quoq; seruatae hirundines ad anginā una drachma
 bibuntur. Cui malo & nidus earum mederi dicitur potus. Millepedam illini anginis efficacissimū pu-
 tant. Alii, xxi. tritas in aquæ mulsæ hemina dari per harundinē: quoniā dētibus tactis nihil profunt. Tra-
 dūt & murē cum uerbenaca excoctum: si bibatur is liquor: remedio esse. Et corrigiā caninam ter collo
 circūdatam. Fimū columbinū uino & oleo pmixtū. Ceruicis neruis & opysthoto ex milui nido sur-
 culis uitis adalligatus auxiliari dicitur. Strumis exulceratis mustellæ sanguis. Ipsa decocta in uino: non
 tamen sectis admouetur. Aiunt & in cibo sumptum idem efficere. Vel cineri eius sarmentis combu-
 stæ miscetur axungia. Lacertus uiridis adalligatur. Post dies. xxx. oportet alium adalligari. Quidam cor-
 eius in argenteo uasculo seruant. Ad sceminarum strumas ueteres cochleæ cū testa sua tusæ illinuntur:
 maxime quæ frutetis adhærent. Itē cinis aspidū cū feuo taurino iponitur. Anguinus adeps mixtus oleo
 Item anguiū cinis ex oleo illitus: uel cum cæra. Edisse quoq; eos medios abscisis utring; extremis artu-
 bus aduersus strumas prodest. Vel cinerē bibisse in nouo fictili ita crematorum. Efficacius multo inter
 duas orbitas occisorum. Et gryllum illinire cum sua terra defossū suadent. Itē fimū colūbagæ per sese:
 uel cū farina hordeacea: uel auenacea ex aceto. Talpæ cinere ex melle illinere. alii iecur eiusdē cōtritū iter
 manus illinunt: & triduo nō abluunt. Dextrum quoq; pedē eius remedio esse strumis affirmant. Alii p-
 cidunt caput: & cum terra a talpis excitata tusum digerunt in pastillos pyxide stagnæ: & utuntur ad oia
 quæ intumescunt: & quæ apostemata uocant: quæq; in ceruice sunt. Vesciq; suilla tunc uetant. Tauri uo-
 cant scarabei terrestres. Rircino similes: nomē cornicula dedef. Alii pediculos terræ uocāt. Ab iis quoq;
 terram egestam illinunt strumis & similibus uitis: & podagris Triduo nō abluunt: prodestq; hæc me-
 dicina in annū. Omniaq; his ascribunt quæ nos in gryllis retullimus. Quidam & a formicis terra ege-
 sta sic utuntur. Alii uermes terrenos totidem quot sunt strumæ adalligant: pariterq; cum iis arefcunt.
 Alii uiperam circa canis ortū circuncidunt: ut dicimus. Dein mediam cōburunt. Deinde cinerem eum
 dant bibendum ter septenis diebus quantum præhenditur ternis digytis. Si strumis medentur. Aliqui
 uero circunligant eas lino: quo præligata infra caput uipera pependerit: donec exanimaretur. Et mille-
 pedis utuntur addita resinæ terebinthinæ parte quarta. Quo medicamento omnia apostemata curari
 iubent. Humeri doloribus mustellæ cinis cum cæra medetur. Ne sint malæ hirsutæ: formicatum oua
 pueris infricata pstant. Item mangonibus ut lanugo rardior sit pubescentiū sanguine e testiculis agnoz
 qui castrant. Qui euulsis pilis illitus & cōtra uirus proficit. Præcordia uocamus uno nomine exta in ho-
 mine: quorum & dolore cuiuscūq; partis si catulus lactens admoueat: apprimaturq; iis partibus: trāsire
 in eū morbus diciturq;. Idq; exenterato perfusorū uino deprehendi uisitato uiscere illo qd' doluerit hoīs
 & obrui. aliis religio est. Si quoq; quos melitheos uocamus: stomachi dolorem sedant applicat sapius.
 Transireq; morbos ægritudine eoz intelligit: plerūq; & morte. Pulmonū uitis medentur & mures:
 maxime africani detracta cute in oleo & sale decocti: atq; in cibo sumpti. Eadē res & purulentis uel cruē-
 tis excreationibus medef. Præcipue uero cochleæq; cibus stomacho. In qua eas subferuefirri itacto cor-
 pore earum oportet: mox in pruna torrerit nihil addito: atq; ita e uino garoq; sumi: præcipue africanas.
 Nuper hoc compertum plurimis prodesse. Id quoq; obseruāt: ut numero impari sumant. Virus tamē
 earum grauitatem halitus facit. Profunt & sanguinem excreantibus dempta testa tritæ aquæ potu. Lau-
 datissimæ ex iis olitanæ. Ex iis olitanæ astypaleicæ: Siculæ modice: quoniā magnitudo duras facit: & si-
 ne succo. Balearicæ quas cauaticas uocant: quoniā in speluncis nascuntur. Laudatæ & ex insulis caprea-
 rū. Nullæ earum autem cibus grata: neq; ueteres: neq; recentes. Fluuiatiles & albæ uirus habent: necnon
 siluestres: stomacho inutiles: aluum soluunt. Item omnes minutæ. Contra marinæ stomacho utiliores
 Efficacissimæ tamen in dolore stomachi. Laudatiores traduntur: quæcumq; uiuæ cum aceto deuora-
 tæ. Præterea sunt quæ aceratæ uocantur late multifariā nascentes: de quæq; usu suis dicemus locis. Gal-
 linaceorum uentris mēbrana inueterata & insperfa potioni distillatiōes pectoris & humidā tussim: uel
 recēs tosta lenit. Cocleæ crudæ tritæ cū aquæ tepidæ cyathis tribus si sorbeatur: tussim sedant. Distilla-
 tiones sedat & canina cutis cuiuslibet digyto circūdata. lute p dīcū stomachus recreat. locineq; doloribus
 medef mustella siluestris i cibo sumpta uel iocinera eius. Itē uipera porcelli mō inassata Suspiriosis mul-
 tipedæ ita ut ter septenæ in attico melle diluant: & p harundinē bibant. Omne. n. uas eaz nigrescit cō-
 tactu. Quidā torrent ex iis sextariū in patina donec candidæ fiant excoquūt. Tunc mel imiscunt. Alii cē-
 tipedā necant: & ex aqua calida dari iubent. Cochleæ in cibos iis quos linquit animus: aut quoq; aliena-
 tur mens: aut qbus uertigines fiunt: ex passi cyathis tribus singulæ contritæ cū sua testa & calefactæ in
 potu datæ diebus plurimū nouē. Aliqui singulas prima die dedere: sequēti binas: tertio ternas: quarto
 duas qnto unā. Sic & suspiria emendant & uomicas. Esse animal locustæ simile sine pēnis: quod troxa/
 lis græce uocatur: latinū nomen nō habet. Aliqui arbitratur auctores nec pauciores hoc esse quod gryl-
 lus uocet. Ex iis uiginti torrerit iubent: ac bibi emulsā contra ortopnoneas: sanguinemq; expuentibus.

TRIGESIMVS

Est qui cochleis illotis quibusdam protropū infundat: uel marinam aquam ita decoquat: & in cibo sumat: aut si trita cum testis suis sumantur cum protropo. Sic & tussi medentur ac uomicas priuatim sanant melle in quo apes sint emortuæ. Sanguinem reicientibus pulmo uulturinus uirgineis lignis combustus adiecto flore mali punici ex parte dimidia. Item cotoneoz liliorumq; iisdem portionibus portus maneatq; uesperie uino si febris absit. Sin minus: ex aqua in aqua cotonea decocta sunt. Pecudis lyen recens magicis præceptis super dolentem lyenem extenditur: dicente eo qui medeatur: lyeni se remedium facere. Post hæc iubent eū in pariete dormitorii eius testoue includi & obsignari annulo ter: nouiesq; carnem dicit. Caninus si uiuenti exprimat & in cibo sumatur: liberat eo uitio. Quidam recētī super illigant. Alii duoz deoz catuli ex aceto scyllitico dant ignorantī fel: uel herinacei lyenem. Item cochlearū cinerem cum semine lini & urticæ addito melle donet perfanet. Eliberat & lacerta uiridis eo dolore uiua in olla ante cubiculum dormitorii eius cui medetur suspēla: ut egrediēs reuertēsque attingat manu. Cinis e capite bubonis cum unguento. Mel in quo apes sunt emortuæ. Araneus & maxime qui lycos uocatur. Vpupæ cor. In lateris doloribus laudatur & coclearum cinis in ptisana decoctarū: quæ & per se illinuntur. Canis rabiosi caluarix cinis potioni inspergit. Lumboꝝ dolori stellio trāsmarinus capite ablato & intestinus decoctus in uino cum papaueris nigri denarii pōdere dimidio eo succo bibitur. Lacertæ uirides decisis pedibus & capite in cibo sumuntur. Cochleæ tres contritæ cum testis suis atq; in uino decoctæ cum piperis granis. xv. Aquilæ pedes uellunt in aduersum a suffragineta: ut dexter dexteræ partis doloribus adalligerur: sinister leuæ. Multipeda quoq; quā oniscō appellauimus medetur denarii pondere ex cyathis duobus pota. Vermē terraneam catillo ligneo ante fissio & ferreo uincto ipositum aqua excepta p̄fundere & defodere unde effoderis magi iubent: mox aquā bibere catillo: mire id prodesse ischiadici: affirmantes. Dysentericis recreat foemina pecudū decocta cū lini semine aqua pota. Caseus ouilus uetus. Seuum ouium decoctum in uino austero. Hoc & ileo medet. Et tussi ueteri. Dysentericis stellio trāsmarinus ablati intestinis & capite pedibusq; acute decoctusq; & in cibo sumptus. Cochleæ duæ cū ouo utraq; cū putamine cōtrita: atq; in uase nouo addito sale & passi cyathis duobus: aut palmarum succo & aquæ cyathis tribus subseruefactis & in potu datis. Profunt & cōbustæ ut cinis eaq; bibatur in uino addito resinæ momento. Cochleæ nudæ de quibus diximus in africa maxime inueniuntur: utilis simæ dysentericis. Quinæ cōbustæ cū denarii pōdere dimidii acaciæ. Exq; eo cinere dant coclearia bina in uino myrrite: aut quolibet austero cū pari mō calidæ. Quidā oibus africanis ita utuntur. Alii totidē africanas: uel latas infundūt potius. Et si maior fluctio sit addunt acaciæ fabæ magnitudine. Seneētus anguiū dysentericæ & tenasmis in stagneo uase decoqitur cum rosaceo. Vel si in malo cum stagno illinitur. Ius e gallinaceo iisdē medetur: sed ueteris gallinacei uehementius. Salsum ius aluum cit. Mēbrana gallinæ tosta & data in oleo ac sale coeliacorum dolores mulcet. Abstinerē autē frugibus ante & gallinā & hominem oportet. Fimum columbinum tostum potumq;. Caro palumbi in aceto decocta dysentericis & coeliacis medetur. Turdus inassatus cum myrti baccis dysentericis. Item merula. Item medetur mel in quo sint imortuæ apes decoctum. Grauisimum uitium. Ileos appellatur. Huic resisti aiunt discerpti uespertilionis sanguine. Etiam illito uentre subuenire. Resistit & cochlea sicut diximus in suspiriosis temperata. Item cinis earum quæ uiuæ crematæ sint potus ex uino austero. Gallinaceorum iecur assum cum uentriculi membrana: quæ abiici solet inueterata: am mixto papaueris succo. Alii recentem torrent ex uino bibendam. Ius perdicum & per se uenterculus contritus ex uino nigro. Item palumbus ferus & e posca decoctus. Lyen pecudis tostus & in fimo tritus. Fimum columbinum cum melle illitū. Ossifragi uenter arefactus & potus iis qui cibos non conficiunt utilissimus: uel si manu tantum teneat capientes cibum. Quidamq; adalligant ex hac causā sed continuare non debent. Maciem enim facit. Si sit anatum muscularum sanguineis. Inflationem discutit coclearum cibus. Tormina sanat lyen ouium tostus: atq; e uino potus. Palumbus ferus ex posca decoctus. Apodes ex uino. Cinis ibidis sine pennis crematæ potus. Quod præterea traditur in torminibus. Mirum est ante apposita uentri transire morbū: anatemq; emori. Tormina & melle curantur in quo sunt apes immortuæ decocto. Coli uitium efficacissime sanatur ab aue galerita assa in cibo sumpta. Quidam in uase nouo cum plumis exuri iubent: cōteriq; in cinerem: bibiq; ex aqua coctum coclearibus ternis per quadriduum. Quidam cor eius adalligari foemini. Alii recensq; tepensq; adhuc deuorari. Consularis aspernatum domus est: in qua alter e fratribus colo liberatus est aue hac in cibo sumpta: & corde eius in armilla aurea icluso: alter sacrificio quodam facto crudis laterculis ad formam camini: atq; ut sacrum peractum erat obstructo sacello. Vnum est ossifrago intestinum mirabili natura omnia deuorata conficienti. Huius partem extremam adalligatam prodesse contra colū constat. Sicut oculi intertaneorum morbi: de quibus mirum proditur. Si catuli prius q̄ uideant applicent triduo stomacho maxime ac pectori: & ex ore ægri suctum lactis accipiant: transire uim morbi: postremo examinari: dissectisq; palā fieri ægri causas. Mori & humari debere eos obrutos terra. Magi quidem uespertilionis sanguine contacto uentre in totum annū cauere dolorem tradunt. Aut in dolore si quis aquam per pedes fluentem haurire sustineat. Murino fimo cōtra calculos illinire uentrem prodest. Herinacei carnem iucūdā esse aiunt: si capite percusso uno ictu interficiatur prius in se urinam reddat. Eos q̄ carnē ederint stranguriæ morbū cōtrahere minime posse. Hæc uero ad hunc modū occisa stillicidia uesicæ emendat. Item suffitus ex eodem. Quod si urinam in se reddiderint: eos q̄ carnē ederint: stranguriæ morbū contrahere traditur. Iubent & uermes terrenos bibi ex uino aut passo ad cōmuniēdos calculos: uel cochleas decoctas uti suspiriosis. Easde exēptis testis tritisq;

LIBER

tres in uini cyathis bibi: sequenti die duas: tertia die unam: ut stillicidia urine emendent. Testarum uero inanium cinere ad calculos pellēdos. Item hydri iecur bibi. Vel cinerē scorpionū aut pane sumi. Vel figs cum locusta edit. Lapillos qui in gallinaceoꝝ uesica: aut in palūbium uentriculo inueniant conteri & portioni inspergi. Itē membranā e uentriculo gallinacei aridam: uel si recēs sit tostā. Fimū quoqꝫ palūbium in faba sumi cōtra calculos & alias difficultates uesicæ. Similiter plumagē cinerem palūbinum ferorum ex aceto mulso. Et intostinogꝫ ex iis cinerē cochlearibus tribus e nido hirūdinum. Grillum dilutū aqua calida. Ossifragi uentrē arefactū. Turturis fimū imulso decoctum: uel ipsius decoctā ius. Turdos quoqꝫ edisse cū baccis myrti prodest urinæ. Cicadas tostas in patellis. Millepedā oniscon bibisse: & i uesicæ doloribus decoctum agninogꝫ pedū. Aluum cit & gallinaceoꝝ decoctū ius: & acria mollit. Cit & hirundinum fimū adiecto melle subditū. Sedis uitii efficacissima sunt oesipum. Quidā adiciunt pompholigē & rosaceum. Canini capitis cinis senecta serpentis ex aceto si rhagades sint. Cinis fimi canini candidi cū rosaceo. Aiuntqꝫ inuentū Aesculapii eē: Et eodem uerrucas efficacissime tolli. Murini fimi cinis. Adeps cygni. Adeps bouis. Procidentia alui. Succus cochleæ punctis euocatus illita depellit. Attritis medetur cinis muris siluatici cum melle uel herinacei uel uespertilionis. Et anserinus cum cerebro & alumine & oesipo. Fimum columbinum cū melle. Condylomatis priuatim araneus dempto capite pedibusqꝫ infricatus. Ne acria perurant adeps anserinus cum cæra punica cærsa rosaceo. Adeps cygni. Hæc & hemorhoidas sanare dicuntur Ischiadicis cochleas crudas tritas cum uino amineo & pipere potu prodesse dicunt. Lacertam uiridem in cibo ablatis pedibus interaneis capite. Sic & stellionem adiectis huic papaueris nigri obolis tribus. Ruptis conuulsis fel ouium cum lacte mulierum. Verendogꝫ fornicationibus uerrucisqꝫ medetur arietini pulmonis inassati sanies. Cæteris uitiiis uellerum eius uel sordidorum cinis ex aqua. Seuum ex omento pecudis & præcipue a renibus ammixto cinere pumicis ex sale. Lana succida ex aqua frigida. Carnes pecudis cōbustæ ex aqua. Mulæ unguarum cinis. Dentis caballini cōtusi farina insperfa. Testibus uero farina ex ossibus canini capitis sine carne tusis. Si decidat testium alter: spumam cochlearum illitam remedio esse tradunt. Tetrīs ibi ulceribus & manantibus auxiliantur canini capitis recentis cineres. Cochleæ lata parua contritæ ex aceto uel cinis eius. Mel in quo apes sunt emortuæ cū resina. Cochleæ nudæ quas in africa gigni diximus tritæ cum thuris polline & ouorum albo. xxxqꝫ die resoluunt. Aliqui pro thure bulbum amiscunt. Hydrocelicis stelliones mire prodesse traduntur capite pedibus interaneisqꝫ demptis: reliquum corpus inassatum. In cibo id sæpius datur. Sicut ad urinæ incōtinentiam. Caninum adipem cum alumine scissofabæ magnitudine. Cochleas africanas cum sua carne & testa crematas potu cinere. Anserum trium linguas inassatas in cibo. Huius rei auctor est. Anaxilaus. Panos aperit seuū pecudū cū sale tosto. Murinū fimū ammixto thuris polline: sandaraca imposita discutit: Lacertæ cinis: & ipsa diuisa imposita. Item multipeda cōtrita: ammixta resina terebinthina ex parte tertia. Quidam & sinopidem ammiscunt. Cochleæ cōtusa & per se cinis inanium cochlearū cæra mixtus discussoriam uim habet. Fimum colūbarum per sese: uel cum farina hordeacea: aut auenacea illitū. Cantharides mixta calce panos scapelli uice auferūt. Inguinū tumorem cochleæ minutæ cum melle illitæ leniunt. Varices ne nascant: lacertæ sanguine pueris crura ieiunis a ieiuno illinuntur. Podagras lenit oesipū cum lacte mulieris & cærussa. Fimū pecudū quod liquidum reddunt. Pulmones pecudum. Fel arietis cum seuo muris disiecti impositi. Sanguis mustellæ cum plantagine illitus & uiuæ combustæ cinis ex aceto & rosaceo si penna illinat. Vel si cæra & rosaceum ammiscatur fel caninum ita ne manu attingatur: sed penna illinatur. Fimum gallinarum uermium terrenorum cinis cum melle: ita ut tertio die soluantur. Alii ex aqua illinire malunt. Alii ipso aceto mensura cum mellis cyathis tribus pedibus ante rosaceo perunctis. Cochleæ lata potæ tollere dicuntur pedum & articularum dolores. Bibuntur autē binæ in uino tritæ. Eadem illinuntur cum hellsines hærbæ succo. Quidam ex aceto intriuisse contenti sunt sale. Quidam sale cum uipera crematis in olla noua & sæpius sumptis aiunt podagra liberari. Utile esse & adipe uiperino pedes perungi. Et de miluo affirmant: si inueterato tritogꝫ quantum tres digyti capiant bibatur ex aqua. Aut si pedes sanguinem cum urtica uel pennis eorum cum primum nascetur tritis cum urtica. Quin & fimus eoꝝ arcularibus doloribus illinif. Item cinis mustellæ aut cochlearum & cum amylo uel tragacantho. Incussos articulos aranei telæ cōmodissime curant. Sunt qui cinere earum uti malint sicut fimi colūbini cinere: cum polenta & uino albo. Articulis luxatis præsentaneū est & seuum pecudis cum cinere & capillo mulierū. Pernionibus quoqꝫ imponif seuum pecudum cum alumine. Canini capitis cinis aut fimū murinū. Quod si putrida sint ulcera cæra ad cicatricem perdunt: uel gryllorum crematogꝫ fauilla ex oleo. Item muris siluatici cum melle. Vermiu quoqꝫ terrenogꝫ cū oleo uetere. Et cochleæ quæ nudæ inueniuntur. Vlcerā omnia pedum sanat cinis earum quæ uiuæ combustæ sint. Fimiqꝫ gallinacei cinis exulcerationes colūbini fimi cinis ex oleo. Attritus etiam calciamentogꝫ ueteris soleæ crematæ cinis. Agninus pulmo & arietis sanant. Dentis caballini contusi farina priuatim subleuat. Lacertæ uiridis sanguis subtritus & hominū & iumentogꝫ pedes sublitus sanat. Clauos pedum urina muli mulæue cum luto suo illita. Fimū ouium. Iecur lacertæ uiridis: uel sanguifflocco impositus. Vermes terreni ex oleo. Stellionis caput cum uiticis pari modo tritū ex oleo. Fimū colūbinum decoctū ex aceto. Verrucas uero omniū generum urina canis recens cum suo luto illita. Fimi canini cinis cum cæra. Fimum ouium. Sanguis recēs murinus illitus: uel ipse mus diuulsus. Herinacei fel. Caput lacertæ uel sanguis uel cinis totius. Mēbrana senectutis anguinū. Fimū gallinacū cum oleo & nitro. Cātharides cū uua taminia itritæ exedūt. Sed ita erofas aliis quæ ad p̄sananda ulcera mōstrauimus

TRIGESIMVS

curari oportet. Nunc autem reuertemur ad ea quæ totis corporibus medēda sunt. Fel canis nigri masculi amuletum esse magi dicunt domus totius. Suffitæ eo purificatæue contra omnia mala medicamēta. Item sanguine canis resperſis parietibus genitaliq; eius sub limine ianuæ defoſſo. Minus mirentur hæc qui ſciunt foediſſimum animal q̄rū magnificent ricinum: quoniā uni nullus ſit exitus ſaginæ nec finis alia q̄ morte: diutius in fame uiuenti. Septenis ita diebus duraffe tradunt. At in ſacietate paucioribus de hiſcere. Sunt qui hūc ex aure ſiniſtra canis omnes dolores ſedare adalligatum. Funditum in augurio uitalium habent. Nam ſi æger ei reſpōdeat qui intulerit a pedibus ſtanti: interrogantiq; de morbo ſpem uitæ certam eſſe. Moriturum nihil reſpondere. Adiciunt ut euellatur ex aure leua canis: cui non ſit alius q̄ niger color. Nigidus fugere tota die canes conſpectum eius qui e ſue id animal euellerit ſcriptum reliquit. Rurſus magi tradunt lympharos ſanguinis talpæ aſperſura reſipiſcere. Eos uero qui a nocturnis diis ſuiniſq; agitent: draconis lingua & oculis & felle: inteſtiniſq; in uino & oleo decoctis: ac ſub diuo noctu refrigeratis perunctos matutinis uel pertiniſq; liberari perfrictionibus. Remedio eſſe tradit. Nicāder amphibiſibenam mortuam adalligatam uel pellem tantum eius. Quinimmo arbori quæ cædatur adalligata non algere cædentes: faciliuſq; ſuccidere. Itaq; ſola ſerpentium frigori ſe cōmittit prima omnium procedens & ante cuculi cantum. Aliud eſt cuculo miraculum: quo quis loco primum audiat alitem illam ſi dexter pes circunſcribatur: ac ueſtigium id defodiatur: non gigni pulices ubicunq; ſpargat. Paralyſin cauentibus pinguia glyrium decoctorum & ſoricum utiliſſima tradunt eſſe. Millepedas ut in anginis diximus potas. Phriſin ſentientibus lacertam uiridem decoctam in uini ſextantiis tribus ad cyathum unum ſingulis cochlearibus ſumptis per dies donec cōualeſcāt. Cochlearum cinerem potum in uino. Comitialibus morbis oſſippum cum myrrhæ momento & uini cyathis duobus dilutū magnitudine nucis auellanae a balneo potum. Teſticulos arietinos inueteratos tritoſq; dimidio denari pondere in aqua uel lactis aſini hemina. Interdicitur uini potus quin diebus ante & poſtea. Magnifice laudatur & ſanguis pecudum potus. Item fel cum melle præcipue agninum. Catulus lactens ſumptus abſciſſo capite pedibuſq; ex uino & myrrha. Lyen mulæ potus in oxymelite cyathis tribus. Stellionis trāſmarini cinis potus in aceto. Tunicula ſtellionis quā eodē modo ut anguis exuit pota. Quidam & ipſum harūdine exeratam inueteratumq; bibendum dedere. Alii in cibo in ligneis uerubus inaffatum. Opere pretium eſt quō præcipiatur ſcire cum exiit membrana hyberna alias deuoranti eam: quoniā nullum animal fraudulentius inuidere homini tradunt. Inde ſtellionum nomen aiunt in maledictum trāſlatum. Obſeruant cubile eius æſtibus. Eſt autē in locis hoſtiorum fenestrarumq; aut cameris ſepulchriſue. Ibi uere incipiente fiſſis harundinibus textas opponūt caſas: quarum angulis etiam gaudet: eo facilius exuens circūdatū torporem. Sed eo dereliſto nō poteſt remeare. Nihil ei remedio in comitialibus morbis præferūt. Prodeſt & cerebrum muſtellæ inueteratū potūq; & iecur eius. Teſticuli uuluaeq; aut uentriculus inueteratus cum coriandro: ut diximus: itē cinis. Silueſtris uero tota in cibo ſumpta. Eadem omnia prædicant ex uiperis. Lacerta uiridis cū condimentis quæ ſaſtidium abſtergant: ablatis pedibus & capite. Cochleaq; cinis addito ſemie lini & urticae cum melle inunctos ſanat. Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis alligata ceruinis neruis. Vel lapilli e uentre pullog; hirundinum ſiniſtro lacte to annexi. Dicuntur, n. excluſo pulio lapillum dare. Quod ſi pullus is detur incipienti in cibo: quem primum peperit: cum quis primū tentatus ſit: liberaſ eo malo. Poſtea medetur hirundinum ſanguis cum rhure: uel cor recens deuoratum. Quin & e nido earum lapillus impoſitus recreare dicitur conſeſtim: & adalligatus perpetuo tueri. Prædicatur & iecur milui deuoratum: & ſenectus ſerpentiū. Iecur uulturis tritum cū ſuo ſanguine ter ſeptenis diebus potum. Cor pulli uulturini adalligatum. Sed & ipſum uulturem in cibo dari iubent: & quidem ſatiatum humano cadauere. Quidam peſtus ei bibendum cenſent: & in cerrino calice. Aut teſtes gallinacei ex aqua & lacte antecedente quinq; dieꝝ abſtinentia uini ob id inueteratos. Fuere & qui. xx. unam muſcas ruſſas: & quidem emortuas in potu darent: infirmioribus pauciores. Morbo reſiſtunt regio ſordes aurium: aut mammaram pecudis denarii pondere cum myrrhæ momento & uini cyathis duobus. Canini capitis cinis in mulſo. Multipeda in uini hemina. Vermes terreni in aceto mulſo cum myrrha. Gallina ſi ſit luteis pedibus prius aqua purificatis: dein colutis uino quod bibatur. Cerebrum perdicis: aut aquilæ in uini cyathis tribus. Cinis plumarum: aut interraneorum palūbi ſed in mulſo ad cochlearia trita. Paſſerum cinis ſarmentis crematoꝝ cochlearibus duobus in aqua mulſa. Auis iſterus uocatur a colore: quæ ſi ſpectetur: ſanari id malum tradunt & auem mori. Hanc puto latine uocari galgulum. Phreneticis prodeſſe uidetur pulmo pecudum calidus circa caput alligatus. Nam nō modo muris cerebrum dari potui ex aqua: aut cinerē muſtellæ: uerū etiā inueteratas herinacei carnes quis poſſit furētī ēt ſi certa ſit medicina? Bubonis quidem oculorum cinerem inter ea quibus prodigioſe uitam ludificantur: acceperim. Præcipueq; februm medicina placitis eorum renuntiat. Nāq; & in. xii. ſigna digeſſere eam ſole tranſmeante: iterūq; luna: qd' totum abdican dum paucis exēplaribus docebo. Siqdē crematis tritoſq; cū oleo perungi iubent ægros: cū geminos trāſſit ſol criſtis: & auribus & unguibus gallinaceoꝝ. Si luna raiſ barbīs eozꝝ. Si uirginem alteruter hordei granis. Si ſagittariū ueſpertilionis alis. Si leonē luna tamaricis frōde: & adiciūt ſatiuæ. Si aquariū e buxi carbonibus tritoſ. Ex iſtis cōfeſſa aut certe ueriſimilia ponemus: ſicut eletargū olfactoriis excitati. Inter ea fortaiſſis muſtellæ teſticulis inueteratis: aut iocinere uſto. Iſ quoq; pulmonē pecudis calidū circa caput adalligari putāt utile. In q̄rtanis medicinae clinice ppe modū nihil pollet. Quāobré plura eozꝝ remedia ponemus. Primūq; eā quæ adalligari iubēt puluerē: i quo ſe accipiter uolutauerit lino rutilo i lineteolo.

LIBER

Canis nigri dentem longissimum, Pseudophecen uocant uespā: quæ singularis uolitat. Hanc sinistra manu apprehensam subnectunt. Alii uero quam quis eo anno uiderit primam. Viperæ caput abscisum in linteolo: uel cor uiuentis exemptū. Muris rostellum auriculasq; summas roseo pāno: ipsumq; dimittūt. Lacertæ uiridis dextrū oculū effossum mox cū capite suo deciso in pellicula caprina. Scarabeus q; pilulas uoluit. Propter hūc ægypti magna pars scarabeos inter numina colit curiosa. Appionis interpretatione qua colligit solis operum similitudinē huic animali esse ad excusandos gentis suæ ritus. Sed & aliū adalligant magi cui sunt cornicula reflexa sinistra manu collectū. Tertiū q; uocatur fullo albis guttis dissectū utriq; lacerto adalligant. Cætera sinistro. Cor anguinū sinistra manu exemptū uiuentibus. Scorpionis caudæ quattuor articulos cū aculeo panno nigro: ita ut nec scorpionem dimissum: nec eū q; alligaue rit: uideat æger triduo. Post tertiū circuitū id cōdat. Erucam in linteolo ter lino circūdant totidem modis ad singulos dicentes quare faciant: qui medebunt. Limacem in pelliculam uel quattuor limacum capita præcisa harundine. Multipedam lana inuolutā. Vermiculos ex qbus tabani fiunt: ante q; pennas germinant. Alios e spinosis frutetis lanuginosos. Quidam ex illis quaternos inclusos iuglandis nucis putamine adalligant. Cochleasq; quæ nudæ inueniunt. Stellionē inclusum capsulis subiiciunt capiti: & sub decessu febris emittunt. Deuorari autem iubent cor mergi marini sine ferro exemptū: inueteratūq; cōteri: & in calida aqua bibi. Corda hirundinū cū melle. Alii simū drachma una: in lactis caprini: uel ouilli uel passo cyathis tribus ante accessiones. Sunt q; totas cenleant deuorandas. Aspidis cutē pondere sexta parte denarii cum pipere pari modo parthogentes in remediū quartanæ bibunt. Chryseus philosophus tradidit phyrgeion adalligatū remedio esse quartanis. Quod eēt animal: nec ille descripsit: nec nos inuenimus q; nouisset. Demonstrandū tamen fuit a tā graui auctore dictum: si cuiusq; cura efficacior esset ad inquirendū. Cornicis carnes esse: & nidum illinire in longissimis morbis utilissimū putant. Et in tertianis fiat potestas experiendi: quoniā eius erit copia spei de tecto: ane aranei quē lycum uocat tela: ipso specu toto resina cærag; ipsolita utriq; tēporibus & frōti proficit. Aut ipse calamo adalligatus qualiter & aliis febribus prodesse traditur. Item lacerta uiridis adalligata uiua in eo uase quo cibum capiat. Quo genere & reciduas frequenter abigi affirmant. Hydropicis oesipum ex uino addita myrrha modice potui dat nucis auellanæ magnitudine. Aliqui addit & anserinum adipē & oleum myrteū. Sordes ab uberibus ouium eundē effectum habent. Itē carnes inueteratæ herinacei sumptæ. Vomitus quoq; canum illitus uentri aquam trahere promittitur. Igni sacro medetur oesipum cū pōpolige & rosaceo. Ricini sanguis. Vermes terreni ex aceto illiti. Gryllus cōtritrus in manibus. Quo genere pstat: ut q; id fecerit anteq; incipiat uirium: toto eo anno careat. Oportet autem eum ferro cū terra cauernæ suæ tolli. Adeps anseris. Viperæ caput aridum asseruatum & combustum: dein ex aceto ipsolitū. Senectus serpentium ex aqua illita a balneo cum bitumine & seuo agnino. Carbūculus simo colūbino delect p se illito: uel cū lini femine ex aceto mulso. Itē apibus quæ in melle sunt imortuæ ipsolitis. Polentag; imposita inperfa. Si in urendis sit: cæterisq; ibi ulceribus occurrit e melle oesipū cum plūbi squāmis. Item simum pecudum incipientibus carbūculis. Tubera & quæcunq; emolliri opus sit efficacissimæ anserino adipe curantur. Idē præstat & gruū adeps. Furūculis mederi dicitur araneus si prius q; nominetur sit ipsolitus & tertia die solutus. Mus araneus pendens necatus sic ut terram nec postea attingat: ter circūdatus furunculo toties expuentibus medente & cui medebitur. Ex gallinaceo simo quod est ruffum maxime recēs illitum ex aceto. Ventriculus ciconiæ decoctus. Muscæ ipari numero infricata digyto medico. Sordes ex pecudū auriculis. Seuum ouium uetus cum cinere e capillis mulierum. Seuum arietis cum cinere punici & fallis pari pondere. Ambustis caput canis cinis medetur. Item glirium cum oleo. Fimum ouium cū cæra commixtum. Murium cinis & cochleag;. Eoq; sic ut ne cicatrix quidem appareat. Item adeps usperimus. Fimi colūbini cinis ex oleo illitus cyprino. Neruog; nodis medetur capitis uiperini cinis ex oleo cyprino illitus. Terreni uermis cinis cum melle illitus etiā dolores tollit. Item amphibena mortua adalligata. Adeps culturinus cum uentre arefactus contritusq; cū adipe suillo inueterato. Cinis e capite bubonis in mulso potus cum lilii radice: si magis credimus. In contractione neruorum caro palumbina in cibis prodest: & inueterata. Herinacei spasticis. Item mustellæ cinis. Serpentium senectus in pelle taurina adalligata spasmos fieri prohibet. Opisthonicis milui iecur aridum tribus obolis in aqua mulsæ cyathis tribus porum. Reduitias & quæ in digytis nascuntur pterygia tollunt canini capitis cinis aut uulua decocta in oleo super illito butyro ouillo cum melle. Item tolliculus cuiuslibet animalis felis. Vnguū scabricam cantharides cum pice tertio die solutæ. aut locustæ frictæ cum seuo hircino. Pecudum seuum. Aliqui miscent uiscum & proculacam: uel æris florem. Ita ut tertio die soluant. Sanguinem sistit e naribus seuum ex omēto pecudum illitum. Item coagulū ex aqua maxime agninum subditum uel infusum etiam si alia non profint. Adeps anserinus cum butyro pari pōdere pastillis ingestus. Cinis cochlearum terrenarum. Sed & ipsæ extractæ testis. E naribus fluentem sanguinem sistunt cochleæ contritæ frōti illitæ. Aranei telæ suppositæ. Gallinacei cerebellum: uel sanguis profluua a cerebro. Itē columbinus sanguis ob id seruatus concretusq;. Si uero ex uulnere immodice fluat fimi caballini cum putaminibus ouorum cremati cinis impositus mire sistit. Et uulneribus medentur oesipum cum hordei cinere & erugine æquis partibus. Ad carcinomata ac serpentina quoq; ualet. Erodit & ulcerum margines. Carnesq; quæ excrescunt ad æqualitatem redigit. Explet quoq; & ad cicatricem perducit. Magna uis & in cinere pecudum fimi ad carcinomata addito nitre: aut cinere ex ossibus fœminum agninoq; maxime in iis ulceribus quæ cicatricem non trahunt. Magna & pulmonibus p̄ciue arietum.

TRIGESIMVS

Excrescentes carnes in ulceribus ad æqualitatem efficacissime reducant. Fimo quoque ipso ouium sub testa calefacto & subacto tumor uulneri sedatur. Fistulæ purgantur sananturque. Item epinyctides. Summa uero uis in canini capitis cinere. Excrescentia omnia spodii uice erodit ac persanat. Item murino fimo eroduntur. Itemque mustellæ fimi cinere. Duricias etiam in alto ulcerum & carcinomata persequitur multipeda trita: admixta resina terebinthina & sinopide. Eademque utilissima sunt in iis ulceribus quæ uermibus periclitantur. Quin & uermium ipforum genera mirandos usus habet. Cosses qui in ligno nascuntur sanant ulcera omnia. Nomas uero combusti cum pari pondere anisi & ex oleo illiti. Vulnere recentia conglutinant terreni: adeo ut neruos quoque abscissos illitis solidari infra septimum diem. Democritus persuaserit. Itaque in melle seruandos censet. Cinis eorum margines ulcerum duriores absumit cum pice liquida uel symblio melle. Quidam arefactis in solle ad uulnera ex aceto uruntur: nec soluunt nisi bi duo intermisso. Eadem ratio & terrenarum cochlearum est: quæ tufæ & impositæ recentia uulnera conglutinant: & nomas sistunt quæ non adhærent. Herpes quoque animal a græcis uocatur: quo præcipue sanantur quæcunque serpunt. Cochleæ quoque profunt cum testis suis tufæ cum myrrha quidem & thuræ et præciosos neruos sanare dicuntur. Draconum quoque adeps siccat in sole magnopere prodest. Item gallinacei cerebrum recentibus plagis sale uiperino in cibo sumptum. Tradunt & ulcera tractabilia fieri: & sanari celerius. Antonius musa medicus cum incidisset insanabilia ulcera: uiperas edendas dabit: miraque celeritate persanabat. Tryxalidum cinis margines ulcerum duros aufert cum melle. Item fimo colubinus cum arsenico & melle ea quæ erodenda sunt. Bubonis cerebro cum adipe anserino mire uulnera dicuntur glutinari: quæ uocant cacoethæ. Cinis etiã foeminum arietis cum lacte muliebri diligenter prius elutus linteolis sanat. Ulula quoque auis cocta in oleo cui liquato miscet butyrum ouillum & mel: ad uulnera sananda ualet. Ulcera labra duriora apes in melle emortuæ emolliunt. Et elephantiasin sanguis & cinis mustellæ. Verberum uulnera atque uibices pellibus ouium recentibus impositis obliterantur. Articulorum fracturis cinis foeminum peculiari modo medet. Efficacius cum cæra. Idem medicamentum fit ex maxillis simul ustis: cornuque ceruino & cæra mollita rosaceo. Ossibus fractis caninum cerebrum linteolo illito superpositis lanis: quæ subinde subfundantur fere quattuordecim diebus solidat. Nec tardus cinis siluestris muris cum melle: aut cum uermium terrenarum cinere. Qui etiam ossa extrahit. Cicatrice ad colorem reducit pecudum pulmo præcipue ex ariete seu uin ex nitro. Lacertæ uiridis cinis. Vernatio anguium ex uino decocta. Fimum colubinum ex melle. Item uutiligines albas ex uino. Ad uutiliginem & cantharides cum rutæ foliorum duabus partibus in sole donec formicet cutis: toleranda sunt. Postea fouere: oleoque perungere necessarium: iterumque illinire: idque diebus pluribus facere cauentes exulcerationem multam. Ad easdem uutiligines & muscas illini iubent cum radice lappatorum. Gallinarum fimum candidum seruatum in oleo uetere cornea pyxide. Vespertilionum sanguinem. Fel herinacei ex aqua. Ad scabiem uero bubonis cerebro cum afronitro. Sed ante omnia sanguis caninus. Sedant pruritus cochleæ minutæ latæ contritæ illitæ. Harundines & tela quæque alia extrahenda sunt corpori. euocat mus dissectus impositus. Præcipue uero lacerta dissecta: & uel caput eius tantum cotinum cum sale impositum. Cochleæ ex iis quæ gregatim folia sectant contusæ impositæque testis: & ea quæ manduntur ex prætestis. Sed cum leporis coagulo efficacissima. Ossa anguui eundem cum coagulo cuiuscumque quædrupedis intra tertium diem approbat effectum.

Ad muliebria mala medenda: & conceptus maturandos.

CA. IIII.

Audantur & catharides tritæ cum farina hordeacea. Muliebribus malis membrana a partu ouium proficiunt: sicut in capris rettulimus. Fimum quoque pecudum eisdem usus habet. Locustarum suffutu stranguriæ maxime mulierum iuuatur. Gallinacearum testes subinde si a conceptu edat mulieres: mares in utero fieri dicuntur. Partus conceptos histricum cinis potus continet. Maturat caninum lac epotum. Euocat membrana e canum secundis: si terram non attigerit. Libos parturientium potus lactis. Fimum murinum aqua pluuia dilutum mamas mulierum a partu tumescentes reficit. Cinis herinacearum cum oleo perungitur custodit partus contra abortus. Facilius enituntur quæ fimum anserinum cum aquæ cyathis duobus forbuere. Aut ex utriculo mustellino per genitale efflentes aquas. Vermes terreni illiti in ceruices & scapulas: ne nerui doleant: præstant. Grauidis secundas pellunt in passo poti. Item per sese impositi: mammarum purificatione concoquunt & aperiunt extrahuntque: & ad cicatricem perducunt. Lac deuocant poti cum mulso. Inueniuntur & in gramine uermiculi quæ ad alligati collo continent partum. Detrahunt autem sub partu: alias eniti non patiuntur. Cauendum etiam ne in terra ponantur. Conceptus quoque omnia dantur in potu quini aut septeni. Cochleæ in cibo sumptæ accelerant partum. Item conceptum impositæ cum croco. Eadem ex amylo & tragacantho illitæ profluvia sistunt. Profunt & purgationibus sumptæ in cibo: & uulnam auersam corrigunt cum medulla ceruina: ita ut uini cochleæ denarii pondus addatur & cypri. Inflationes quoque uuluarum discutunt exemptæ testis: tritæque cum rosaceo. Ad hoc astypaleicæ maxime eliguntur. Alio modo africanæ binæ cum foenogracæo quod tribus digytis capiatur additis mellis cochlearibus quattuor. Illinuntur aluo prius irino succo perunctæ. Sunt & minutæ longæque candidæ cochleæ passim oberrantes. Eæ arefactæ sole in tegulis: tufæque in farina miscentur lomento æquis portionibus. Candoremque & leuorem corpori afferunt. Scabendi desideria tollunt minutæ & latæ cum polenta. Uiperam mulier pregnans si transcenderit: abortum faciet. Item amphibenam mortuam dumtaxat: Nam uiuam habentes in pyxide impune transeunt: etiam si mortua sit. Atque aduersata partus faciles præstat uel mortua. Mirum si non adseruatam transcenderit: grauida innoxiam fieri: si protinus transcendat adseruatam. Anguis inueterati suffitus menstrua adiuuant. Anguium senectus ad alligata lumbis faciliore

LIBER

partus facit: protinus a puerperio remouenda. Dant & in uino bibendū cum thure. Aliter sumpta abortum facit. Baculus quo angui rana excussa sit: parturientes adiuuat, Tryxalidum cinis illitus cum melle purgationes. Item araneus qui filum ducit ex alto: capi debet manu caua tritusq; admoueri. Quod si sedeuntem prehenderit: inhibebit idem purgationes. Lapis aetites in aquilæ reptus nido custodit partus contra omnes abortum insidias. Penna uulturina subiecta pedibus adiuuat parturientes. Ouum cui grauidis cauendum constat: quoniam transgressus abortus asperos facit. Fimum accipitris in mulso porum uidetur foecundas facere. Vuluarum duricias & collectiones adeps anserinus aut cygni emolli. Mammæ a partu custodit adeps anseris cum rosaceo & araneo. Phryges & lycaones mammis puerperio uexatis inuenere otidum adipem utilem esse & iis quæ uulua stragulentur: & blattas illinūt. Quorum perdicis putaminum cinis eadmixta mixtus & cæræ stantes mammæ seruat. Putant & ter circūdatam ouo perdicis non inclinari. Et si sorbeantur eadem: foecūditatem facere: lactis quoq; copiam. Cum anserino adipe perunctis mammis dolores minuere. Molas uteri rumpere. Scabiem uuluarum sedare si cum cimice trito illinantur. Vespertilionū sanguis psilothi uim habet: sed malis puerorum illitus nō satis proficit nisi erucae uel cicutæ semen postea iducatur. Sic enim aut in totum tollunt pilis: aut non excedūt lanuginem. Idem & cerebro eorum profici putant. Est autem duplex: rubens utiq; & candidum. Aliqui sanguinem & iecur eius ammiscent. Quidam in tribus heminis olei discoquunt uiperam exemptis ossibus & psilothi uice utūt: euulsis prius pilis: quos renasci nolūt. Fel herinacei psilothrū est utiq; mixto cerebro uespertilionis & lacte caprino. Item per se cinis cum lacte. Canis primi partus euulsis pilis quos renasci uolunt: uel nondum natis perunctis partibus: alii non surgūt. Idem euenire tradit sanguine ricini euulsi cani. Item hirūdinino sanguine uel felle.

Promiscuæ medicinæ.

CA. V.

o Vis formicarum supercilia denigrari cum muscis tritis tradunt. Si uero oculi nigri nascētium placeant: foricem prægnanti edendum. Capilli ne canescant: uermiū terrenorum cinere præstari admixto oleo. Infantibus qui lacte concreto uexantur præsidium ex anguinum coagulū ex aqua potum. Aut si uitium coagulato lacte acciderit: discutitur coagulato ex aceto dato. Addentitio nem cerebrum pecoris utilissimum est. Ossibus in canino fimo inuētis adustio infantium quæ uocatur siriāsis adalligatis emendatur. Ramices infantium lacertæ uirides admotæ dormientibus morfu emendantur. Postea harundini adalligatæ suspenduntur in fumo. Traduntq; pariter cum ea expirante sanari infantem. Cochlearum salua illita infantium: oculis palpebras corrigit gignitq;. Ramicosis cochlearū cinis cum thure ex oui albi succo illitus per dies. xxx. medetur. Inueniuntur in corniculis cochlearū hare naceæ duriciæ. Eæ dētionem facilem præstant adalligatæ. Cochlearum inanium cinis admixtus cæræ procidentium interaneorum partes extremas prohibet. Oportet autem cineri misceri saniem punctis emissam e cerebro uiperæ. Cerebrum uiperæ illigatum pelliculæ dentitiones adiuuat. Ad idem ualent & grandissimi dentes serpentium. Fimum corui lana adalligatum infantium tussi medetur. Vix ē serio complecti quædam non omittenda tamen: quia sunt prodita. Ramici infantium lacerta mederi iubent. Marem hanc prehendi. Id intelligi & quod sub cauda unam cauernam habeat. Id agendum ut per aurum aut argentū aut ostrum mordeat uitium. Tum in calice nouo illigatur: & in fimo ponitur. Urina infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis. Scarabeorum cornua grandia denticulata adalligata in iis amuleti naturam optinent. Bouis capiti lapillum tradunt inesse: quem ab eo expui si necem timeat: inopinatis præciso capite exemptum adalligatumq; mire prodesse dentitioni. Item cerebrum eiusdem ad eundem usum adalligari iubent. Et limacis lapillum siue ossiculum quod inuenitur in dorso. Magnifice iuuat & ouis cerebrum gingiuis illitum. Sicut aures adeps anserinus cum ocimi succo impositus. Sūt uermiculi in spinosis hærbis asperi: lanuginosi. Hos adalligatos protinus mederi tradunt infantibus: si quid ex cibo hæreat. Somnos allicuit oesipum cum myrrhæ momento in uini cyathis duobus dilutū uel cum adipe anserino & uino myrrite. Auis cuculus leporina pelle adalligatus. Ardeolæ rostrum in pelle asinina fronti adalligatū. Putant eiusdem effectus esse uino colutū. E diuerso somnū arcet uespertilionis caput aridū adalligatū. In urina uirili lacerta necata uenerē eius qui fecerit cohibet. Nā inter amatoria esse magi dicunt. Inhibet & fimum cochlearū: & columbinum cum oleo & uino potum. Pulmonis uulturni dextræ partes uenerē concitant uiris adalligatæ gruis pelle. Item si lutea ex ouis quinq; columbarū admixta adipis suilli denarii pondere ex melle sorbeantur. Passeres in cibo uel oua eoz. Gallinacei dexter testis arietina pelle adalligatus. ibi cum cineres cū apide anseris & irino perunctis si conceptus sit. partus cōtinere. Cōtra inhibere uenerem pugnatoris galli testiculis anserino adipe illitis adalligatisq; pelle arietina tradunt. itē cuiuscūq; galli gallinacei si cū sanguine gallinacei lecto subiciant. Cogunt concipere inuitas setæ ex cauda mulæ si inunctis inter se colligent in coitu. Qui in urinā canis suam ingesserit: dicitur ad uenerē pigrior fieri. Mirū & de stellionis cinere (si uerū est) in linamento inuolutū in sinistra manu uenerem stimulare. Si trāsferatur in dextram: inhibere. Item uespertilionis sanguinē collectū flocco suppositūq; capiti mulierū libidinē mouere: aut anseris linguam in cibo uel potione sumptam. Phthyriāsen uero mactato corpore pota. Et mēbrana fenestutis anguium triduo inhibet. Ac ferū exēpto caseo potum cum exiguo sale. Caseos si cerebrū mustellæ roagulo addatur: negant corrupti uerustate: aut a muribus attingi. Eiusdēq; mustellæ cinis si detur ī ossa gallinaceis pullis & colūbinis rutos esse a mustellis. Lumetozæ urinæ tormina uespertilione adalligato finiunt. Vermicatio ter circumlato uerē dis palūbo mirum dictu palūbus emissus moritur: iumētumq; liberatur confestū. Ebriosisoua noctuæ

TRIGESIMVS PRIMVS

per t riduum data in uino: tedium eius adducit. Ebrietatem arcet pecudum assus pulmo præsumptus. Hirundinis rostri cinis cum myrrha tritus & in uino quod bibatur inspersus: securos præstabit a temulentia. Inuenit hoc Horus assyriorum Rex. Præter hæc sunt notabilia aialium ad hoc uolumen pertinentium. Gromphrenam auē in sardinia narrat grui similē ignotā iam etiam fardis: ut existimo. In eadem puintia est ophion ceruis tantū pilo similis: nec alibi nascens. lidē auctores nominauere sirulugū. Quod nec quale esset animal: nec ubi nasceretur tradiderunt. Fuisse quidem non dubito: cū & medicinæ ex eo sint demonstratæ. M. Cicero tradit animalia bituros uocari: qui uites in campania rodant.

De miraculis quarūdam bestiarum.

CA. VI.

Elīqua mirabilia ex iis quoq; dicemus. Non latrari a cane membranā ex secundis canis habentem: aut leporis simum uel pilos tenentem. In culicum genere muliones nō amplius q̄ uno die uiuere. Eosq; qui arborarii picis rostrum habeāt: & mella eximant: ab apibus nō attingi. Porcos sequi eos a quibus cerebrum corui acceperint in ossa. Puluerem in quo se mula uolutauerit corpori inspersum mitigare ardores amoris. Sorices fugari: si unus castratus emittat. Anguina pelle & sale & farre cum serpillo contritis uno die: delectisq; cū uino in fauces bouum uua maturiscente: toto anno eos ualere. Vel si hirundinum pulli tres tribus ossis dētur. Puluere uestigio anguiū collecto: sparsas apes in alueare reuerti. Arietis dextro teste præligato oues tantū gigni. Non lassescere in ullo labore qui neruos ex alis & cruribus gruis habeāt. Mulas non calcitrare cum uinū biberint. Ungulas tantū mulagæ reptas: neq; aliam ullā materiā quæ non perroderetur a ueneno stygis aquæ: cū id dandū Alexandro magno Antipater mitteret memoria dignū est: magna Aristotelis infamia excogitatū. Nec ad aq̄ilia reuertemur.

CAII PLYNII SECUNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXXI. PROHEMIUM.

Medicinæ ex aquantibus. Aquarum mirabilia.

CA. I.

QVATILIVM SEQVITVR IN MEDICINA BENEFICIA: OPIFICE natura ne i illis qdā cessante: & p undas fluctusq; ac reciprocos æstus aīumq; rapidos cursus improbas exerēte uires. nusq; potētia maior: si uerū fate ri uolumus. Quippe hoc clementū cæteris oibus imperat. Terras deuorat aqua. Flammas necant. Scandunt in sublime: & cælū quoq; sibi uendicāt. Ac nubium obtentu uitalē spiritum strangulant. Quæ causā fulmina edidit: ipso secum discordante mūdo. Quid esse mirabilius potest aquis in cælo stantibus? At illæ ceu parum sit in tantum puenire altitudinem rapiūt eo secum pisciū examina. Sæpe etiam lapides subueūt portātes aliena pondera. Eadem cadētes oīum terra nascentiū causa sunt: prorsus mirabili natura. Si quis uelut reputare ut fruges gignant arbores fruticesq; uiuāt in cælum migrare aquas aīamq; etiam hærbis uitalem inde deferre uisā cōfessione. Omnis quoq; terræ uires aquarum esse beneficii. Quapropter ante omnia ipsarum potētiæ exempla ponemus. Cunctas enim quis mortalium enumerare queat?

De differentia aquarū medicinis: & obseruatiōibus. cc. lxxvi.

CA. II.

Micant benigne passimq; in plurimis terris alibi frigida: alibi calida: alibi inuncta: sicut in te rebellis aquitanica gente. Ex in pyreneis montibus tenui interuallo discernente. Alibi tepida gelidaque auxilia morborum conferentes. Et e cunctis animalium hominum tantum causa erumpentes. Augent numerum deorum nominibus uariis urbescq; condunt: sicut puteolos in campania: statielas in liguria: festias in narbonensi prouintia. Nusquā tamen largius q̄ in baiano sinu: nec pluribus auxiliandi generibus: aliæ sulphuris: aliæ aluminis: aliæ salis: aliæ nitri: aliæ bituminis: nōnulla etiam acida salsaue mixtura. Vapore quoque ipso aliquæ profunt. Tantaque est uis ut balneas calefaciant: ac frigidam etiam in solis feruore cogant: quæ in baiano possideant uocantur nomine accepto a Claudio Cæsaris liberto. Obsonia quoque percoquunt. Vaporāt & in mari ipso quæ Licinii Crassi fuere. Mediosque inter fluctus existit aliquid ualitudini salutare. lam generatim neruis profunt pedibusue aut coxendicibus: aliæ luxatis fractisue. Inaniunt aluos. Sanant ulcera. Capiti auribusque priuatim medentur. Oculis uero ciceronianæ. Dignum memoratu uilla est ab auerno lacu puteolos tendentibus imposta littori: celebrata porticu ac nemore. Quam & uocabat. M. Cicero academiam ab exemplo athenarum: ibi impositis uoluminibus eisdem nominibus. In qua & monumentum sibi instaurauerat. Ceu uero non & in toto terrarum orbe fecisset. Huius in parte prima exiguo post obitum ipsius, Antistio uetere possidente erumpunt fontes calidi perq; salubres oculis celebrati carmine Laureæ Tulli qui fuit e liberis eius. Ut protinus noscatur etiam ministerium eius hauustus ex illa maiestate. Ponam enim ipsum carmen dignum ubiq; & non ibi tantum legi.

Quod tua Romanæ uindex clarissime linguæ

Salua loco melius surgere iussa uiret

Atq; academiæ celebratam nomine uillam

Nunc reparat cultu sub potiore uetus.

Hinc etiam apparent lymphæ non ante repertæ.

Languida quæ infuso lumina rore leuant.

Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori

Hoc dedit: hac fontes cum patefecit ope,

Vt quoniam totum legitur sine fine per orbem:

Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

In eadem campaniæ regione sinuessanæ aquæ sterilitatem foeminarum & uirorum in saniam abolere produntur. In ænaria insula calculosis mederi. Et quæ uocatur acidula ab teano sidicino quattuor milibus passuum frigida. Item in stabiano quæ dimidia uocatur: & in uenafrano ex fonte acidulo. Item contingit in uelino lacu potantibus. Item in syriæ fonte iuxta taurum montem. Auctor est, M. Varro. Et in phrygiæ gallo flumine Gallimachus. Sed ibi in potando necessarius modus: ne lymphatos agat. Quod in æthiopia accidere iis qui e fonte rubro biberit Ctesias scribit, iuxta romam albulæ aquæ uulneribus medentur. Prægelidæ eæ. Sed subcutilæ in sabinis gelidissimæ suctu quodam corpora inuadunt: ut prope morsus uideri possit. Aptissimæ stomacho: neruis: uniuerso corpori. Thespieorū fons conceptus mulieribus repræsentat. Item in arcadia flumen elatum. Custodit autem partum linus fons in eadem arcadia abortus fieri non patitur. E diuerso in pyrrha flumen quod aphrodisium uocatur: steriles facit. Laccus Amphion uirilignes tollit. Varro auctor est Titium quædam prætura functum marmorei signi faciem habuisse propter id uitium. Cidnus ciliciæ amnis podagricis medetur: sicut apparet in epistola Cassi Parmensis ad, M. Antonium. Contra aquarum culpa in troezenæ omnium pedes uitia sentiunt. Tunc gri ciuitas galliæ fontem habet insignem plurimis bullis stillantem: ferruginei saporis quod ipsum non nisi in sine potus intelligitur. Purgat hic corpora. Tertianas febres discutit: calculorum que uitia. Eadem aqua igne admoto turbida fit. Ad posterum rubescit. Leucogei fontes inter puteolos & neapolim oculis & uulneribus medentur. Cicero in admirandis posuit reatinis tantum paludibus ungulas iumentorum indurari. Eudicus in hestiea eutiche fontes duos tradit esse: ceromen: ex quo bibentes oues nigras fieri: mellem ex quo albas: ex utroque autem uarias. Theophrastus in thuriis crathin candorem facere: sybarim nigriciam bobus ac pecoribus. Quin & homines sentire differentiam eam. Nam qui sybarim bibant: nigriores esse: durioresque & crispo capillo. Qui ex cratide candidos: mollioresque ac porrecta coma. Item in macedonia quæ uelint sibi candida nasci ad haliacmon ducere. Quæ nigra aut fusca ad axium. Idem omnia fusca quibusdam in locis tradit nasci: & fruges quoque: sicut in messæpiis. Aut in lufis arcadiæ quodam fonte mures terrestres bibere & conuersari. Erythris aloes amnis pilos gignit in corporibus. In boetia ad trophonium deum iuxta flumen orchomenon duo sunt fontes: quorum alter memoriam: alter obliuionem affert: inde nominibus inuētis. In cilicia apud oppidum iusgum riuus fluit unus ex quo bibentium subtiliores sensus fieri Varro tradit. In cea insula fontem esse qui habetes facit. Zamæ in africa ex quo canoras uoces. Vinum tedio uenire iis qui ex clitorio lacu biberit. At Eudoxus & Theopompus inebriari fontibus iis quo diximus asserunt. Mutianus andrie fonte. Liberi patris statis diebus septenis eiusdem dei uinum fluere. Si auferatur e conspectu templi sapore in aquam transeunte. Polyclus ex plere olei uicem iuxta solos ciliciæ fontem. Theophrastus hoc idem fieri in æthiopia eiusdem uirtutis fonte Lycos in india terris fontem esse: cuius aqua lucernæ ardeant. Idem ecbathanis tradit. Theopompus in scotuffis lacum esse dicit: qui uulneribus medetur. Iuba in troglodytis lacum insanum mælesica ui appellatum: ter die fieri amarum salsumque: ac deinde dulcem: totiensque etiam noctu scatetem albis serpentibus uicenum cubitorum. Idem in arabia quoque fontem exilire tanta ui ut nullum non pondus impactum respuat. Theophrastus marfyæ fontem in phrigia ad celenarum oppidum saxa egerere. Non procul ab eo duo sunt fontes clæon & gelon: ab effectu græcorum nominum dicti Cyzice fons Cypidinis uocatur: ex quo potantes amorē deponere Mutianus credit. Grånone est fons calidus citra summum feruorem qui in uinum additus triduo calorem potionis custodit in uasis. Sunt & maguntiaci in germania fontes calidi trans rhenum: quorum haustus triduo feruet. Circa margines uero punicem faciunt aquæ. Quod si quis fide carere ex iis aliqua arbitratur: discat in nulla parte naturæ maiore esse miracula: quanquam inter initia operis abunde multa rettulimus. Ctesias tradit silian uocari stagnum in indis in quo nihil innatet: sed omnia mergantur. Celius apud nos in auerno ait etiam folia subsidere. Varro aues quæ euolauerint emori. Contra in africæ lacu apuscidamo omnia fluitat: nihil immergitur. Item in siciliæ fonte phinthia: ut Appion tradit. Et in medorum lacu puteo Saturni fons linire transire solet in loca uicina portendens aliquid. Mirum quoque est quod cum piscibus transit. Responsa ab iis petunt incole cibo: quem rapiunt annuentes. Si uero euentum negent: caudis abigunt. Amnis olachas in bithynia Brietium alluit: hoc est & templo & deo nomen: cuius gurgite periuri notant parthi uelut flamma urente. In cantabria fontes tamarici in augurio habentur. Tres sunt octonis pedibus distantes. In unum alueum coeunt uasto amne. Singulis siccantur duodecies diebus: aliquando uicies citra suspensionem ullam aquæ: cum sit illis uicinus fons sine intermissione largus. Dierumque est non profluere eos aspicere uolentibus: sicut proxime Lartio Licinio legato post præturam post septem dies accidit. In iudæa riuus sabatis omnibus siccatur. E diuerso miracula alia dira Ctesias in armenia scribit esse fontem: ex quo nigros pisces ilico mortem afferre in cibis. Quod & citra danubii exortum audiui: donec ueniatur ad fontem alueo appositum: ubi finitur id genus piscium. Ideoque ibi caput eius annis intelligit fama. Hoc idem & in lydia in stagno nympharum tradunt. In archadia ad pheneum aqua profluit e saxis styx appellata: quæ illico necat: ut diximus. Sed esse pisces paruos in ea tradit Theophrastus lætales & ipsos: quod non in alio

TRIGESIMVSPRIMVS

genere mortiferorum fontium. Necare aquas Theopompus & in thracia apud cychros dicit. Lycus in leontinis tertio die si quisq̄ biberit. Varro ad foracten scripsit esse fontem: cuius sit latitudo quattuor pedum: sole oriente eum exundare feruenti similem: auesq̄ quæ gustauerint: iuxta mortuas iacere. Nang & hæc insidiosa conditio q̄ quædam etiam blandiuntur aspectu: ut ad nonacrin arcadiæ. Omnino enim nulla deterrent qualiter: sed hanc putant nimio frigore esse noxiam utpote cum profluens ipsa lapideæ scat. Aliter circa thessalica tempe quoniam uisus omnibus terrori est. Traduntq̄ etiam æs ac ferru: erodi illa aqua. Profluit ut indicauimus breui spatio. Mirumq̄ siliqua siluestris amplecti radicibus fontem eum dicitur semper florens purpura. Et quædam sui generis hæba in labris fontis uiret. In macedonia non procul ab Euripidis poetæ sepulchro duo riuu cõfluunt: alter saluberrimi potus: alter mortiferi. In parparoniis fons est qui quacunq̄ rigat lapideam facit terram. Itẽ calidæ aquæ in euboea. Lebedon nãq̄ alluit riuus: in quo saxa in altitudinem crescunt. In eurymenis deiectæ coronæ in fontem lapides fiunt. In colossis flumen est: in quo lateres coniecti lapides extrahuntur. In scyretico metallo arbores quæcũq̄ flumine alluuntur saxa fiunt cum ramis. Distillantes quoq̄ guttæ in lapides durefcunt. In antris coryciis nam miæze. In macedonia etiam pendetes in ipsis cameris. At in corintho cum decidere in quibusdam speluncis utroq̄ modo columnas faciunt: ut in pausia cherfonesi rhodioḡ in antro magno etiam discolori aspectu. Et hæctenus contenti simus exemplis.

De qualitate aquarũ in salubritate uel cõmoditate earum.

CA. III.

Væritur inter medicos cuius generis aquæ sint utilissimæ. Stagnantes pigrasque merito damnant: utiliores quæ profluunt existimantes. Cursu enim percursuq̄ ipso extenuari atq̄ proficere. Eoq̄ mitor cisternarum ab aliquibus maxime probari. Sed ii rationem afferunt: quoniam leuissima sit hymbrium aqua: ut quæ subire potuerit ac pendere in aere. Ideoque & niues præferuntur nubibus: niuibibusq̄ etiam glacies uelut ad infinitum coacta subtilitate. Leuiores enim hæc esse & glaciæ em multo leuiorem aqua. Horum sententiam refellere interest uitæ. In primis enim leuitas illa depræhendi aliter q̄ sensu uix potest: nullo pene momento ponderis aquis inter se distantibus. Nec leuitatis in pluuia aqua argumentum est subisse eam in cælum: cum etiam lapides subire appareat: cadensq̄ inficiatur halitu terræ. Quo fit ut pluuia aquæ sordium inesse plurimum sentiatur: cius sumeque ideo calefiat aqua pluuia. Niuem quidem glaciemq̄ subtilissimum elementi eius uideri miror: appposito gradinum argumento e quibus pestilentissimum potum esse conuenit. Nec uero pauci inter ipsos e contrario: ex gelu ac niuibus insaluberrimos potus prædicant: quoniam exactum sit inde: quod tenuissimum fuerit. Minui certe liquorem omnem congelatione deprehenditur: & rore nimio scabiem fieri. Pruina uredinem cognatis & niuis causis. Pluias quidem aquas celerrime putrescere conuenit: minimeq̄ durare in navigatione. Epigenes autem aqua quæ septies putrefacta purgata sit perhibet amplius non putrescere. Nam cisternas etiam medici confitentur inutiles aluo duricias facientes faucibusq̄ etiam limi non aliis inesse plus: aut animalium quæ faciunt tedium confitendum habent. Nec statim amnium utilissimas esse: sicuti nec torrentium ullius: lacusq̄ plurimos salubres maxime. Quædam igitur & huius generis aptissimæ aliæ alibi. Parthorum reges ex coaspe & euleo tantum bibunt. Eæ quauis in longinqua comitantur illos. Et horum placere potum non quia sint amnes apparet: quoniam nec e tigris nec euphrate nec e multis aliis bibunt. Limus aquarum uitium est: si tamen idem amnis anguillis scateat salubritatis indicium habetur. Sicuti frigoris tineas in fonte gigni. Ante omnia damnatur amara: & quæ scrobem statim implent: quod euenit troezone. Nam nitrosas atq̄ salmacidas & faculentas in desertis rubrũ mare petentes addita polenta utiles intra duas horas faciunt: ipsaq̄ uescuntur polenta. Damnantur in primis fontes qui cœnum faciunt: quicq̄ malum colorem bibentibus referunt: & si uasa ære inficiunt: aut si legumina tarde percoquunt. Si liquata leniter terram relinquunt: decoctæq̄ crassis obducunt uasa crustis. Est etiamnum uitium non fetide modo uerum oïno quicq̄ recipientis iucudum sit illud licet gratũq̄: & ut sæpe ad uicina lactis accendens. Aquã salubrem aeri q̄simillimã esse oportet. Vnus in toto orbe traditur fons aquæ iucunde olentis in mesopotamia caburæ. Fabulæ rationem afferunt: quoniam eo luno perfusa sit. De cætero aquarũ salubriũ sapor odorue nullus esse debet. Quidam statera iudicant de salubritate: frustrante diligentia: quãdo perrarũ est ut leuior sit aliq̄. Certior subtilitas inter pares meliorem esse quæ calefiat refrigereturq̄ celerius. Quin exhaustam uasis ne manus p̄deant depositisq̄ in humũ tepescere affirmant. Ex quonam ergo genere maxime pbabilis cõtingit? Puteis nimiḡ ut in oppidis cõstare uideo. Sed iis quibus exercitationis ratio crebro haustu cõtingit: & illa tenuitas colante terra. Salubritati hæc satis sunt. Frigori & opacitas necessaria. Utq̄ cælum uideant super oia obseruatio una. Eadẽ & ad perẽnitatem pertinet: ut illa uado exiliat uena nõ e lateribus. Nam ut tactu gelida sit: etiam arte cõtingit. Si etiam expressa in altũ: aut e sublimi deiecta uerberatu corripit aera. In natando quidem spiritum continentibus frigidior sentitur. Eadem Neronis principis inuentum est decoquere aquã: uitroq̄ demissam in niues refrigerare. Ita uoluptas frigoris contingit sine uitis niuis. Omnem utiq̄ decoctam utiliore esse conuenit. Item calefactam magis refrigerari subtilissimo in uento. Vitiosæ aquæ remedium est si decoquatur ad dimidias partes. Aqua frigida iniecta sistitur sanguis. Aestus in balneis ac cetur si qs ore teneat: Quæ sunt haustu frigidissima: nõ pinde & tactu esse alternante hoc bono multi familiaris exemplo colligunt. Clarissima aquarum omniu toto orbe frigoris salubritatisq̄ palma præconio urbis martia est: inter reliqua deũ munera urbi tributa. Vocabat hæc quondã aufeia. Fons aut ipse piconia. Oritur in ultimis montibus pelignorum. Transiit marfos & fucinum lacum romam non dabie petens.

Mox specu mersa in tyburtina se aperit nouem milibus passuū formicibus instructis perducta. Primus eam in urbem ducere auspicatus est Ancus Martius unus e regibus. Postea Q. Martius rex in prætura. Rursusq; restituit. M. Agrippa. Idem & uirginem adduxit ab octauo lapidis diuerticulo duo milia passuum prenestina uia. iuxta est herculaneus riuus: quem refugiens uirginis nomē optinuit. Horum amnium comparatione differentia supradicta deprehenditur cū quātum uirgo tactu præstet martia haustu. Quāq; utriusq; iam pridem urbi periit uoluptas ambitione avaritiq; in uillas ac suburbana detorquentibus publicam salutem. Non abre sit quærendi aquas iunxisse rationem. Reperiuntur in conuallibus maxime: & quodam conuexitatis cardine aut montium radicibus. Multi septentrionales ubique partes aquosas existimauere. Qua in re uarietatem naturæ aperuisse conuenit. In hyrcanis montibus a meridiano latere non pluit. Ideo siluigeri ab aquilonis tantum parte sunt. At olympus ossa parnasus appenninus alpes undiq; uestiuntur: amnibusq; perfunduntur. Aliqui ab austro sicut in creta albi montes. Nihil ergo in iis perpetuæ obseruationis indicabitur. Aquarum sunt notæ iuncus aut harūdo: aut hæba de qua dictum est. Multumq; alicui loco pectore incubas rana. Salix enim erratica & alnus aut uitex aut hederæ sponte proueniūt & corruatione aquæ pluuiæ in locum humiliorem e superioribus defluentis augurio fallaci. Certior multo nebulosa exhalatio est ante ortum solis longius intuētibus. Quod ex edito qdam speculatur proni terram mento attingēte. Est & peculiaris æstimationis peritis tātum nota: q; feruētissimo æstu sequitur dieiq; horis ardentissimis: qualis ex quoq; loco repercussus splendeat. Nam si terra sitiente humidior est ille: indubitata spes promittitur. Sed tanta intentione oculorū opus est ut indolescant. Quod fugientes ad alia experimenta decurrunt loco in altitudinem pedum quinq; defosso. Ossisq; e figulino opere crudis: aut peruncta pelui ærea cooperto lucernaq; ardente cōcamerata frondibus: dein terra. Si figulinum humidū ruptum uel: aut in ære sudor uel lucerna siue defectu olei restincta: aut etiam uellus lanæ madidum reperiatur: nō dubie promittunt aquas. Quidam & igne prius excolunt locum: tanto efficaciore uasorum argumento. Terra uero ipsa promittit candicantibus maculis: aut tota glauci coloris. In nigra enim scaturigines non fere sunt perennes. Figularis certa semper adimit spes. Nec amplius puteum fodiunt coria terræ obseruantes: ut a nigra descendat ordo supradictus. Aqua semper dulcis in argillosa terra frigidior in toso. Nanq; & hic probatur. Dulces enim leuesq; facit: & collando continet sordes. Sabulum exiles limosafq; promittit. Galrea incertas uenas: sed boni saporis. Sabulum masculinum & harena carbūculosa certas stabilesq; & salubres. Rubra saxa optimas speiq; certissimæ. Radices montium saxosæ: & silex: hoc amplius rigentes. Oportet autem fodientibus humidiores assidue respondere glebas: faciliusq; ferramenta descendere. Depressis puteis sulphurata uel aluminosa occurrentia putearios necat. Experimentum huius periculi est demissa ardens lucerna si extingatur. Tunc secundum puteum dextra ac sinistra fodiuntur æstuaria: quæ grauiorem illum halitum recipiāt. Fit & sine his uitis altitudine ipsa grauior aer: quam emēdant assiduo linteorum iactatu euentilado donec ad aquam uentum est sine harenato opus surgit: ne uenæ obstruantur. Quædam aquæ uere statim incipiente frigidiores sunt: quarum non in altum origo est: hibernis enim cōstant hymbribus. Quædam canis ortu sicut in macedonia apparet. Vtrūq; ante oppidū pellā. Incipiēte enim æstate frigida est palustris: dein maximo æstu in excellioribus oppidū riget. Hoc & in chio euenit simili ratiōe portus & oppidi: Athenis enneacrunos nymbosa æstate frigidior est: q; puteus in iouis horto. At ille siccitatibus riget.

Aquarum subito nascentium: aut desinētium.

CA. III.

Axime autem putei circa arcturus. Nam ipsa æstate deficiunt: omnesq; quadriduo eo subsidūt. In uero multi hyeme tota ut circa olympū uere primum aquis redeūtibus. In sicilia qdem circa mesianam & mylas hyeme in totum inarescant fontes. Aestate exundant amnemq; faciūt.

Apolloniæ in ponto fons iuxta mare æstate tantum superfluit & maxime canis ortu: parcius si frigidior sit æstas. Quædam terræ hymbribus sicciore sunt: uelut in narniensi agro: quod admirandis suis inseruit. M. Cicero: siccitate lutū fieri prodens: hymbre aut puluerem. Ois aqua hyeme dulcior est. Aestate aut minus. Autūno minime. Minusq; per siccitates. Neq; æqualis amniū plerūq; gustus est. Magna uel differētia. Quippe tales sunt aquæ qualis terra per quam fluūt. Qualesq; hæbarū quas lauant succi. Ergo iidem amnes parte aliq; reperiunt insalubres. Mutant saporē & influentes riuu ut borysthenem uicēq; diluunt. Aliqui uero & hymbre mutantur. Ter accidit in bosphoro: ut salii deciderēt: necarētq; frumenta. Totiens & nili rigua pluuiæ amara fecere: magna pestilentia ægypti. Nascuntur fontes decisis plerūq; siluis: quos arborum alimenta consumebant. Sicut in hemo obsidēte gallos. Cassandro: cū ualli gratia siluas cecidissent. Plerūq; uero damnosi torrētes corruant detracta collibus silua cōtinere nymbos ac digerere consueta. Et coli moueriq; terram callumq; summæ cutis solui aquarū interest. Prodis certe in creta expugnato oppido qd uocabatur arcadia: cessasse fontes: amnesq; qui in eo situ multi erāt. Rursus condito post sex annos emeruisse uti quæq; cœpissent partes coli.

Obseruatio hystorica.

CA. V.

Erræ quoq; motus profundunt sorbentq; aquas: sicut circa pheneum arcadiæ quinquies accidisse constat. Sicut & in corico monte amnis erupit: postea quam cœptus est colli. Illa mutatio mirabilis nulla euidente causa apparet: sicut in magnesia calidas factas frigiditas alias non mutato sapore. Et in caria ubi Neptuni templum est amnis qui fuerat ante dulcis mutatus in salem. Est & illa miraculi plena arethusam syraculis simum redolere per olympia: uerique simile: quoniam alpheus in ea insula sub ima maria pmeet. Rhodiog; fons in cherōneso nono anno purgamēta egerit. Mutatur

TRIGESIMVS PRIMVS

& colores aquarum: sicut habilonyæ lacus æstate rubras habet diebus undecim. Et borysthenes æstatis temporibus cæruleus fertur: quanq̄ omnium aquarum tenuissimus. Ideoque innatans hypani. In quo & illud mirabile. Austris flantibus superiorem hypanim fieri. Sed tenuitatis argumentum & aliud est: quod nullum halitū non modo nebulam emittit. Qui uolunt diligentes circa hoc uideri: dicunt aquas grauiores post brumam fieri.

Ratio aquæ ducendæ: & quomodo medicatis utendum: & quid profit nauigatio:
& medicinæ aquæ marinæ. CA. VI.

C Aeterea fonte duci fistilibus tubis utilissimum est: crassitudine binū digytorum commissuris pixidatis ita ut superior itret calce uiua ex oleo leuigatis. Libramentum aquæ in centenos pedes sursum elici: minimū erit si uno cuniculo ueniet in binos actus: laminæ esse debebunt per quas surgere in sublime opus fuerit e plumbo: subit altitudinem exortus sui: ut si longiore tractu ueniat subeat crebra: descendatq; libramenta ne pereant. Fistulas denū pedum longitudinis esse legitimum est. Et si quinariæ erunt sexagena pondo pēdere. Si octonariæ centena. Si denariæ centena uicena. Ac deinde ad has portiones. Denaria appellatur: cuius laminæ latitudo anteq̄ curuetur digytorum decem est dimidioḡ eius gnaria. In omni anfractu. n. collis gnariam fieri ubi domēt impetus: necessariū est. Item castella prout res exiget. Homeḡ calidorum fontiuū mentionem non fecisse demiror: cū alioquin lauaria calida frequenter indiceret: uidelicet quia medicina tunc non erat hæc: quæ nunc aquarum perfugio utitur. Est autem utilis sulphurata neruis. Aluminata paralyticis: aut simili morbo solutis. Bituminata aut nitrosa qualis cutilia utilis est bibendo: atq; purgationibus. Pleriq; in gloria ducunt: plurimis horis perpeti calorem earū: quod est inimicissimū. Nam paulo diutius q̄ balneis uti oportet. Ac postea frigida dulci nec sine oleo discedentibus: quod uulgus alienus arbitratur. Idcirco non alibi corporibus magis obnoxiiis. Quippe & uasitate odoris capita replent: & frigore infestantur sudantia: reliqua corporis parte merita. Similis error quo quidam plurimo potu gloriantur. Vidiq; iam turgidos bibendo: in tantum ut anuli integerentur cute: cum reddi non posset hausta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri conuenit sine crebro salis gustu. Utuntur & cœno fontium ipsoḡ utiliter: sed ita si illitum sole inarescat. Nec uero omnes quæ sint calidæ: medicatas esse credendum: sicut in egesta siciliæ: larissa: troade: magnesiæ: melo: lipara. Nec decolor species æris argentiue (ut multi existimauere) medicaminum argumentum est. Quando nihil eorum i patauinis fontibus ne odoris quidem differentia aliqua deprehendit. Medendi modus. Item & in marinis erit: quæ calefaciunt ad neruoḡ dolores ferruminata & fracturas ossaq; cōtusa. Idem ad corpora siccāda. Qua de causa & frigido mari utunt. Præterea est alius usus multiplex. Principalis uero nauigandi pthiisi affectus ut diximus: aut sanguinem egerentibus: sicuti proxime Anneum Galleonem fecisse post consulatum meminimus. Neq; enim ægyptus propter se petit: sed propter longinquitatem nauigandi. Quin & uomitiones ipsæ intabili uoluntatiōe commotæ pluribus modis capitis oculorum pectoris medentur. Omnibusq; propter quæ helleboḡ bibitur. Aquam uero maris per sese efficaciorē discutiendis tumoribus putant medici: si illa decoquatur hordeacea sacrina ad parotidas. Emplastris etiam maxime albis & malagmaris miscent. Prodest & infusa crebro ictu. Bibitur quoq; quauis non sine iniuria stomachi ad purganda corpora bilem q; atram: aut sanguinem concretum reddendum aliter utra parte. Quidam & in quartanis dedere eam bibendam. Et in tenasms articularibusq; morbis asseruatam: & in hoc uetustate uirus deponētē. Aliqui decoctam: omnes ex alto haustam: nullaq; dulcium mixtura corruptam. In quo usu præcedere uomitum uolunt. Tunc quoq; acetū aut uinum aqua miscent. Qui puram dedere raphanos super mandi ex mulso aceto iubent: ut ad uomitiones reuocent. Clysteribus quoq; marinam infundunt tepescētā. Testium quidem tumori fouendo: non aliud præferunt. Item pernionum uitio ante ulcera. Simili modo pruritus: psoris: & lichenum curationi. Lentides quoq; & terra capitis animalia hac curantur. Et liuentia reducit eadem ad colorem. In quibus curationibus post marinam aceto calido fouere plurimū prodest. Quin & ad ictus uenenatos salutaris intelligitur: ut phalangiorum & scorpionum & pthiade aspide respersis. Calida autem in iis assumitur. Sufficitur eadem cum aceto capitis doloribus. Tormina quoq; & choleram calida infusa clysteribus sedāt. Difficilius perfrigescunt marina calefacta. Mammæ rigentes præcordia maciemq; corporis piscinæ maris corrigunt. Auriū dolores: capitis grauitates cū aceto feruentiū uapor. Rubiginem ferro marinæ celeritate exterunt. Pecoḡ quoq; scabiem sanant: lanasq; emolliūt. Nec ignoro hæc mediterraneis superuacanea uideri posse. Verq; & hæc cura præuidit inuēta ratione q̄ sibi quisq; aquā maris faceret. Illud in ea ratione mixtū si plus q̄ sextariis salis cū quattuor aquæ sextariis mergat: uinci aquā: salemq; nō liquari. Cætero sextariis salis cū quattuor aquæ sextariis salissimi maris uim & naturā implet. Moderatissimum autem putant supradictam aquæ mensuram octonis cyathis salis temperari: quoniam ita & neruos calefacit: & corpus non exasperet. Inueterat qđ uocat thalassomeli æquis portionibus maris: mellis hymbri ex alto: & ad hūc usum aduehūt: fistiliq; uase & picato condūt. Prodest ad purgationes maxime sine stomachi uexatione & sapore grato & odore. Hydromeli quoq; ex hymbre puro cū melle temperabat quondam: quod daret appetentibus uinū ægris: ueluti innocentiore potu. Damnatū iam multis annis iisdem uitiiis qbus uinum: nec iisdem utilitatibus. Quia sæpe nauigantes defectu aquæ dulcis laborant. Hæc quoq; subsidia demonstrabimus. Expansa circa nauim uellera madescunt accepto halitu maris qbus humor dulcis exprimitur. Item demissæ reticulis in mari concauæ e cæra pilæ: uel uasa inania obturata dulcem intra se colligunt humorem. Nam in terra marina aqua argilla percolata: dulcescit. Luxata

LIBER

hominum corpora & quadrupedum natando in cuiuslibet generis aqua facillime in artus redeunt. Est & in meru peregrinatum: ut tentent ualitudinem aquae ignotae. Haec cauentia balneis egressi statim frigidam suspectam hauriendo. Muscus qui in aqua fuerit podagris illitus prodest. Item oleo admixto talorum dolori tumorig. Spumaque aquae affricu uerrucas tollit. Nec non harena littorum maris: praecipue tenuis & solibus candens in medicina est siccandis corporibus coopertis hydropicorum aut rheumatismos sentientium. Et haecenus de aquis. Nunc & de aquatilibus. Ordinem autem ut in reliquis a principalibus eorum: quae sunt sal & spongia.

De generibus salis: & confecturis: & medicinis & obseruationibus, CA. VII.
 Alonis aut fit: aut gignitur. Vtrūque pluribus modis: sed causa gemina coacto humore uel siccatō. Siccatō in lacu tarētino aestiuus solibus: totumque stagnū in salem abiit modicum alioquin altitudine genua non excedēs. Itē in sicilia in lacu q cocamicus uocatur: & alio iuxta gelam. Horum extremitates tantū inarescunt, sicut in phrygia cappadocia. Aspendi: ubi largius coquitur & usque ad mediū lacum. Aliud etiam in eo mirabile: quā tantundem noctu subuenit: quantum die auferas. Omnis est alius sal minutus: atque non gleba est. Aliud genus ex aquis maris sponte gignit spuma in extremis littoribus ac scopulis relicta. Haec enim oīs rore densatur. Et est arrior quae in scopulis inuenit. Sunt etiānum naturales differentiae tres. Namque in bactris duo lacus uasti: alter ad scythas uersus: alter ad arios sale aestuant. Sicut ad citrium in cypro & circa memphin extrahunt lacu dein sole siccant. Sed & summa fluminum densantur in sale: amne reliquo ueluti sub gelu fluente: ut apud caspias portas: quae salis flumina appellantur. Item circa mardos & armenios. Praeterea apud bactros amnis ochus & iaxartes ex appositis montibus deferunt salis ramēta. Sunt & in africa lacus & quidem turbidi salem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes sicut pegasei. Et haecenus habent se genera ex aquis sponte proueniētia. Sunt & montes natiui salis: ut in indis oromenus: in quo lapidicinas modo caeditur renascens: maiusque regum uestigal ex eo est quā ex auro atque margaritis. Effoditur & e terra: ut palam est humore densato in cappadocia. Ibi quidem caeditur specularium lapidū modo. Pondus magnū glebis: quas micas uulgo appellat. Carrhis arabiae oppido muros domosque massis salis faciunt: aqua ferruminātes. Inuenit & iuxta perulium Ptolāmeus rex cū castra faceret. Quo exemplo postea inter aegyptū & arabiam et a squalētibz locis coeptus est inueniri detractis harenis. Qualiter & per africae scientia usque ad Hāmonis oraculum. Is quidem crescens cum luna noctibus. Nam cyrenaici tractus nobilitatur hāmonico & ipso quia sub harenis inueniat appellato. Similis est colore alumni: quā schiston uocant: longis glebis: neque perlucidis ingratus sapore: sed medicine utilis. Probatum quā maxime perspicuus rectis scissuris insigne. De quo prodicitur: quod leuissimus intra specus suos in lucem uniuersam platus: uix credibili pondere ingrauescat. Sed causa euidentis cuniculorum spiritu madido sic adiuuante molientes ut adiuuat aquae. Adulterat sicculo: quem cocanicū appellauimus: necnō & cyprio mire simili. In hispania quoque citeriore egelaste caeditur glebis pene trāslucentibus. Cui iam pridē palma a plerisque medicis inter oīa salis genera prohibetur. Oīs locus in quo reperitur sal sterilis est: nihilque gigni: & in totū sponte nascens. Inter haec sunt factitii uaria genera. Vulgaris pluribusque in salinis mari adfuso: non sine aquae dulcis riguis: sed hymbre maxime iuuante: ac super oīa sole multo: nō aliter inarescens. Africa circa uticam construit acruos salis ad collium speciem. Qui uero sole lunaque induruere. nullo humore liquecunt: uixque etiā ferro caeduntur. Fir tamen & in creta sine riguis in salinas mare infundentibus. Et circa aegyptū ipso mari influente in solum ut credo nilo succosum. Fit e puteis in salinas ingestis. Prima densatio babyloniae in bitumen liquidū cogitur: oleo simile: quo & in lucernis utitur hoc. Detracto subest sal. Et in cappadociae puteis ac fonte quem in salinas ingerunt. In chaonia excoquunt aquā ex fonte: refrigerandoque salem faciunt inertem nec cadidū. Galliae germaniaeque ardentibus lignis aquā salfam infundunt. Hispaniae quadam sui parte puteis hauriunt muriam appellant. Et illi quidem etiam lignum referre arbitrantur. Quercus optima ut quae per se cinere sincero uim salis reddat. Alibi corylus laudat. Ita infuso liquore falso. Carbo etiā in salem uertitur. Quicūque ligno conficitur sal niger est. Apud Theophrastum inuenio imbrios harundinis & iunci cinerem decoquere aqua solitos: donec exiguum superesset humoris. Quin e muria salamentorum recoquitur: iterumque consumpto liquore ad naturam suam redit uulgo e menis iocū dissimilis. Marinorum maxime laudatur cypricus a salamie. At e stagnis. Ac phrigius qui tattaeus uocatur. Hi duo oculis utiles. A cappadocia uero qui in laterculis affertur cutis nitorem dicit facere. Magis tamen extendit is quē styrium appellauimus. Itaque a partu uentrē eo cum melanthio illinunt. Salsissimus sal qui siccissimus. Suauissimus omnium tarentinus atque candidissimus. Sed de caetero fragilis qui maxime candidus. Pluuia dulcescit omnis. Suauiore tamen rores faciunt. Sed copiosum aquilonis flatus. Austro non nascitur. Flos uero salis nō fit nisi aquilonibus. In igni nec crepitat: nec exilit tragaseus. neque acanthius ab oppido appellatus. Nec ullius spuma aut ramentum aut tenuis. Agrigentinus ignium patiens ex aqua exilit. Sunt & colorum differentiae. Rubet memphi. Ruffus est circa oxum. Centuripis purpureus. Circa gelam in eadem sicilia tanti splendoris: uti imaginem recipiat. In cappadocia croceus effoditur trāslucidus & odoratissimus. Ad medicinae usus antiqui tarentinum maxime laudabant. Ab hoc uero quaecumque e marinis ex genere eo: praecipue spumeum. lumentorum uero & boum oculis trageseum & beticum. Ad obsonium & cibum utilior quisquis facile liquecitur. Itē humidior minorem enim amaritudinē habet: ut atticus & euboicus. Seruandis carnibus aptior acer & siccus: ut megaricus. Condif etiā odoribus additis: & pulmentarii uicē implet excitans auiditate: inuitansque in oibus cibis: ita ut sit peculiaris ex eo intellectus

TRIGESIMVS PRIMVS

inter innumera condimenta. Ita est in mandendo quæsitus garo. Quin & pecudes armētāq; & iumen-
ta sale maxime sollicitatur ad pastum: multum largiores lacte: multoq; gratiore etiam in caseo dote. Er-
go hercule uita humanior sine sale nequit degere: adeo necessarium elementum est: ut transferat intel-
ctus ad uoluptates animi quoq;. Nam ita sales appellantur: omnisq; uitæ lepos & summa hylaritas labo-
rumq; requies non alio magis uocabulo constat. Honoribus etiam militiæq; interponitur salaris inde
dictis: magna apud antiquos auctoritate: sicut apparet ex nomine salariæ uicæ: quoniam illa sal in fabinos
portari consuevit. Ancus Martius rex salis modia sex milia in congiario dedit populis: & salinas primus
instituit. Varro etiā pulmentarii uice usus ueteres auctor est. Esitasse enim salē cum pane & caseo: ut pro
uerbio apparet. Maxime tamen in sacris intelligitur auctoritas quando nulla conficiuntur sine mola sal-
sa. Salinarum synceritas summam fecit suam differentiam. Quædam enim fauilla salis: quæ leuissima
ex eo est candidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis in totum diuersa res humidiorisq; natu-
ræ & crocei coloris aut ruffi ueluti rubigo salis. Odore quoq; ingrato ceu gari dissentiens a sale nō mo-
do a spuma. In ægypto inuenitur uideturq; nilo deferri. Et fontibus tamen a quibusdam innat. Opti-
mum ex eo quod olei quandam pinguitudinem reddit. Est enim in sale pinguitudo: quæ miremur. Ad-
ulteratur autem tingiturq; rubrica: aut plerūq; testa trita. Qui fucus aqua deprehenditur diluente facti-
tium colorem: cum uerus ille nō nisi oleo resoluatur: & unguentarii propter colorem eo maxime utan-
tur. Canicia in uasis summa est. Media uero pars humidior ut diximus. Floris natura aspera ex calfacto-
ria stomacho inutilis. Sudorem cit. Aluum soluit in uino & aqua acopis & smegmaticis utilis. Detra-
hit & ex palpebris pilos efficacissime. Fæces imæ cōcuruntur ut color croci redeat. Præter hæc etiānum
appellatur in salinis falsugo: ab aliis falsilago tota liquida marina aqua falsior uel distans. Aliud etiānum
liquoris exquisiti genus quod garon uocauere intestinis piscium cæterisq; quæ abiicienda essent: sale ma-
ceratis: ut sit illa putrescentium sanies. Hoc olim conficiebatur ex pisce: quem græci garon uocabāt: Ca-
pite eius usto suffitu extrahi secundas morantes.

De scombro pisce & muria, & alece.

CA. VIII.

Nunc scombro pisce laudatissimum in finibus carthagini spartarie & cetariis: sociorum appel-
latur singulis milibus nummum permutatibus cōgios pene binos. Nec liquor ullus pene præ-
ter uingueta maiore in precio esse cœpit: nobilitatis etiam gētibus. Scombro quidem & mau-
ritania beticæq; & cartæia ex oceano intrantes capiunt ad nihil aliud utiles. Laudatur & clazomene garo.
Pompeiisq; & Leptris. Sicut muria antipolis ac thuria. Iam uero & dalmatia. Vitium huius est alex imper-
fecta nec colata sæx. Cœpit tamen & priuatim ex inutili pisciculus minimosq; cōfici. Aquam nostri aphy-
en græci uocāt: quoniam is pisciculus e pluuia nascitur. Foro iulienis piscem ex quo faciunt lupum appel-
lant. Trāsit deinde in luxuriam: creueruntq; genera ad infinitū: sicuti garū ad colorem mulsi ueteris: adeoq;
dilutam suauitatem ut bibi possit. Aliud uero ad castimoniamq; superstitionem: etiam sacris iudæis dica-
tum: quod fit e piscibus squamā carētibus. Sic alex peruenit ad ostreas echinos urticas cammaros mul-
lorum iocinera. Innumerisq; generibus ad saporem gulæ cœpit sal tabescere. Hæc obiter indicata sint desi-
deriis uitæ: & ipsa tamē nonnulli usus in medēdo. Nāq; & elece scabies pectoris sanat ifusa per cutem inci-
sam. Et cōtra canis morsus draconisq; marini pdest. In linteolis aut cōcerptis imponit. Et garo ambu-
sta recētia sanatur: siq; ifundat ac nō nominet garū. Cōtra canū quoq; morsus: pdest: maximeq; crocodi-
li: & ulceribus quæ serpunt: aut sordidis. Oris quoq; & aurium ulceribus aut doloribus mirifice pdest.
Muria quoq; siue illa falsugo spissat: mordet: extenuat: siccat. Dysentericis utilis ē et si nome itelstina cor-
ripit. Ischiadicis cœliacis ueteribus ifundit. Fotu quoq; apud mediterraneos aquæ marinæ uicē pensat.

De natura salis & eius medicinis.

CA. IX.

Salis natura est p se ignea & inimica ignibus fugiēs eos: oīa erodens. Corpora uero astringens:
siccās alligans. Defuncta autē ac putrescētia ita uendicans ut durēt ea per secula. In medēdo ue-
ro mordēs: adurens: repugnās: extenuans: dissoluens. Stomacho tātum inutilis: præterq; ad ex-
citādā auiditatem. Aduersus serpētium morsus cum origano melle hysopo. Cōtra cerastem cū origa-
no aut cædria aut pice aut melle. Auxiliatur cōtra scolopēdras ex aceto potus. Aduersus scorpionū ictus
cum q̄rta parte lini seminis: & oleo uel aceto illitus. Aduersus carbones uero uel uespas similiaq; ex ace-
to. Ad heterocranas capitissq; ulcera & pustulas papulæ & incipientes uerrucas cū seuo uitulino. Item
oculorum remediis: & ad excrescētes ibi carnes totiusq; corporis pterygia. Sed in oculis peculiariter. Ob-
id collyriis emplastrisq; addit. Ad hoc maxie pbatur tragelæus: aut caunites. Ex ictu uero suffusis cruo-
re oculis fugillatisq; cū myrrhæ pari pōdere ac melle: aut cum hysopo ex aqua calida: utq; foueatur salu-
gine. Ad hæc hispaniēsis eligit: cōtraq; suffusioes oculorū cū lacte i coticulis terit. Priuatim... sugillationi-
bus i linteolo iuolutus crebroq; ex aq feruētī impositus. Ulcerebus oris manatibus i linteolo cōcerpto.
Gingiuæ tumori ifricatus. Et cōtra scabrie lingue frictus cōminutusq;. Aiunt dētes non erodi neq;
putrescere siq; quotidie mane ieiunus salē cōtineat sub lingua: donec liqueat. Lepras idē: & furuncu-
los: & lichenas: & psoras emēdat cū passa uua exēpto eius ligno: & seuo bubulo atq; origano ac fermēto
uel pane: maxime thebaicus. Hic & ad pruritus eligit. Tonsillis & uuis cū melle pdest. Quicūq; ad angu-
nas. Hic amplius cū oleo & aceto. Eodē tempore extra fauces illitus cum pice liquida. Emollit & aluum
in uino mixtus. Idem noxia: & tinearum genera pellit in uino potus. Aestus balnearum conualescentes
ut tolerari possint: linguæ subditus præstat. Neruorum dolorem maxime usurpanpa obseruatione cir-
ca humeros & renes in saccis aqua feruenti crebro madefactus leuat. Colum torminæq; & coxarū dolo-

res potus: & in iisdem ficcis impositus candēs. Podagras: cum farina ex melle & oleo tritus. Ibi maxime obseruanda usurpatione qua quidem totis corporibus nihil esse utilius sale & sole dicunt. Itaq; cornea uidemus corpora piscatorum. Sed hoc præcipuum dicitur in podagris. Tollit & clauos pedum. Itē per niones. Ambulātis ex oleo imponitur: aut commaducatus: pustulasq; reprimat. Ignibus uero sacris ulceribusq; quæ serpūt ex aceto aut hysopo. Carcinomatis cum uua taminia. Phagedenis ulcerū tritus cum farina hordei super imposito lintheolo madente uino. Morbo regio laborantes donec sudent ad ignem contra pruritus quos sentiunt ex oleo & aceto infricatus iuuat & fatigatos ex oleo. Multi & hydropicos sale curauere: feruoresq; febrium cum oleo perunxere: & tussim ueterem linctu eius discutere. Clysteribus infundere ischiadicis. Vlcerebus excrescentibus uel putrescentibus imposuere. Crocodilorum morsibus ex aceto in lintheolis: ita ut astringantur recte uinctu loca. Bibitur & cōtra oppium ex aceto mulso. Luxatis imponit cum farina & melle. Item extuberatiōibus. Dentiū dolori cū aceto totus & illitus cum resina prodest. Ad oīa autem spuma salis iucundior utiliorq;. Sed quicūq; sal acopis additur ad exalfectiones. Item sinegmaticis ad extrahendam cutem leuandamq;. Pecorū quo scabiem & boum illitus tollit. Datusq; lingendus: & oculis iumentorum inspuitur. Hæc & de sale dicta sint.

De nitri generibus: & cōfecturis: & medicinis: & obseruatiōibus. CA. X.

non est differentia & nitri natura nō multum a sale distans: & eo diligentius dicēda: quia palam est medicos qui de eo scripsere ignorasse naturam. Nec quenq; Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud medos canescentibus siccitate conuallibus: quod uocant halmiraga. Minus etiam in thracia iuxta philippos sordidū terra: quod appellāt agrium. Nam quercu cremata nunq; multum factitatum est: & iam pridem in totum omissum. Aquæ uero nitrosæ pluribus locis reperiunt: sed sine uiribus densandi. Optimum copiosumq; in chethis macedoniæ: quod uocāt calestricum: candidū purumq;: proximum sali. Lacus est nitrosus exiliente e medio dulci fonticulo. Ibi fit nitru circa canis ortum nouenis diebus: totidemq; cessat: ac rursus innat: & deinde cessat. Quo apparet soli naturam esse quæ gignat: quoniam compertum est nec soles proficere quicq; cū cesset: nec hymbres. Mirum est & illud scatebra fonticuli semper emicante: lacum nec augeri nec effluere. Iis autem diebus quibus gignitur si fuere hymbres: falsius nitrum faciunt: aq; lones deterius: quia ualidius commouēt limum. Et hic quidem nascitur. In ægypto autem cōficitur multo abundantius: sed deterius. Nam fuscū lapidosumq; est. Fit pene eodem modo quo sal: nisi q; salinis mare infundunt. Nilum autem nitriariis. Excedēte nilo siccantur: decedente madēt succo nitri. xl. diebus cōtinuis: nō ut in macedonia statis. Si etiā hymbres affuerint: minus de flumine addunt: statimq; ut densari est cōceptum: rapit ne resoluatur in nitriariis. Sic quoq; olei natura interuenit. Ad scabiem animalium utilis. Ipsum autem conditum in aceruis durat. Mirum in lacu ascanio & quibusdā circa chalcida fontibus summas aquas dulces esse: portarūq; inferiores nitrosas. In nitro optimum quod tenuissimum & ideo spuma melior. Ad aliqua tatum sordidum tanq; ad inficiendas purpuras tincturasq; omnes. Magnus & nitro usus quod dicit suo loco. Nitriariæ egregiæ ægyptiis. Nam circa naucratin & memphi tatum solebant esse. Circa memphin deteriores. Nam & lapides ibi in aceruis: multiq; sunt tumuli ea de causa faxei. Faciunt ex iis uasa. Necnō frequēter liquatum cum sulphure coquentes in carbonibus. Ad ea quoq; quod inueterari uolūt illo nitro utuntur. Sunt ibi nitriariæ: in quibus & ruffum exit a colore terræ. Spumam nitri quæ maxime laudatur: antiqui negabant fieri: nisi cum ros cecidisset: prægnatibus nitriariis: sed nō dum parientibus. Itaq; nō fieri incitatis etiam si caderet. Alii operimentorum fermento gigni existimauere. Proxima ætas medicorū aphronitru tradidit in asia colligi in spleucis mollibus distillas. Specus eos colligas uocāt. Dein siccant sole. Optimum putatur lydiū. Probatio ut sit minime pōderosum & maxime friabile. Colore pene purpureo. Hoc in pastillis affertur. ægyptiū in uasis picatis: ne liqueat. Vasa quoq; ea sole inarescentia perficiuntur. Nitri probatio: ut sit tenuissimum & quæ maxime spongiosum fistulosumq;: adulteratur in ægypto calce. Deprehēditur gustu. Sincerum enim facile resoluitur. Adulteratū pungit. Calce aspersum reddit odorē uehementer. Viritur in testa opertū ne exiliat: alias igni nō exilit nitru: nihilq; gignit aut alit. Cū in salinis hærbæ gignantur: & in mari tot aialia: tantum algæ. Sed maiorem esse acrimoniā nitro apparet: nō hoc tantum arguimento: sed & illo quod nitriariæ calciamenta protinus consumunt. Alias salubres: oculorūq; claritati utiles. In nitriariis nō lippit. Vlcera allata eo celerrime sanātur. Ibi facta tarde. Cit & sudorē cū oleo peruenētis: corpusq; emollit. In pane salis uice utitur chalastrico. Ad raphanos ægyptio: teneriores eos facit. Sed obsonia alba & deteriora: olera uiridiora. In medicina aut calfacit: extenuat mordet: spissat: siccit: exulcerat. Utile iis quæ euocanda sint aut discutienda & lenius mordenda atq; extenuanda: sicut in pabulis pustulisq;. Quidam in hoc usu accensum uino austero restingunt: atq; ita trito in balneis utunt sine oleo. Sudores nimios inhibet cum arida iride adiecto oleo uiridi. Extenuat & cicatrices oculorum & scabrias genarum cum fico illitum aut decoctum in passo ad dimidias partes. Item contra argemas oculorum. Ungues decoctum in passo in mali punici calice adiuuat nitru. Claritatemq; uisus cum melle inunctum. Prodest dentium dolori ex uino si cum pipere colluantur. Item cū porro decoctum. Nigrescētē dentes crematam detifrico ad colorem reducit. Capitis animalia & lendes necat cum samia terra illitū ex oleo. Auribus purulētis uino liqto infundit. Sordes eiusdē partis erodit ex aceto. Sonitus & tinnitus discutit siccū additū. Vitiligines albas cum cymolia creta æquo pōdere ex aceto in sole illitū emēdat. Furculos admixtum resinæ exterit aut cum uua alba passa: nucleis eius simul tritis. Testium inflammationi occurrat. Item eruptionibus pituitæ in toto corpore cum axungia. Cōtraq; canis morsus addita resina ini-

TRIGESIMVS PRIMVS

tiis cum aceto illinitur. Sic & serpentium moribus: phagedenis: & ulceribus quæ serpunt: aut putrescunt cum calce ex aceto. Hydropicis fico tusum datur illiniturq;. Discutit & tormina si decoctum bibat pondere drachmæ cum ruta uel anetho uel cymino. Reficit lassitudines cum oleo ex aceto perustorum: & contra algores horroresq; prodest manibus pedibusq; confricatis cum oleo. Comprimit & pruritus suffusorum felle: maxime cum aceto datum. Succurit & uenenis fungorum ex posca potum. Aut si buprestis pasta sit ex aqua: uomitidesq; euocat: iis qui sanguinem tauri biberint cum lasere datur. In facie quoq; exulcerationes sanat cum melle & lacte bubulo, ambustis tostum donec nigrescat tritumq; illinitur: in funditur urceis & renum doloribus: aut rigori corporum neruorumq; doloribus. Paralyxi in lingua cum pane imponitur: Suspiriosis in pituita sumitur. Tussim ueterem sanat flore mixto galbani: resinæ terebinthinæ pari pondere omnium: ita ut fabæ magnitudo deuoretur. Coquit dilutumq; postea cum pice liquida forbendum in angina datur. Flos eius cum oleo cyprio articularum doloribus in sole iucundus est. Regium quoq; morbum in uino exterminat potum. Et inflationes discutit. Sanguinis profluuium sistit e naribus ex feruenti aqua uapore naribus rapto. Pruriginem alumine permixto tollit. Alarum uirus ex aqua quotidiano fotu. Vlcera ex pituita nata cæra permixtum. Quo genere nervis quoq; prodest Coeliacis infunditur. Perungi ante accessiones frigidas nitro & oleo multi præceperunt. Sic & aduersus lepras lentigines. Podagricis in balneis uti folio nitri prodest: atrophis opisthoronis: tetanis, Sal & nitrum sulphuri concoctum in lapidem uertitur.

De spongiarum natura.

CA. XI.

Pongiarum genera diximus in naturis aquatilium marinorum. Quidam eas ita distinguunt. Alias ex iis mares existimauere tenui fistula spissioresq; persorbentes: & quæ tinguntur in delictis aliquando & purpura. Alias foeminas maioribus fistulis ac perpetuis e maribus duriores. Alias quas appellant tragos tenuissimis fistulis æque densissimis. Candidæ cura fiunt: e molissimis recetes per ætatem tinctæ salis spuma: ad lunam & pruinam sternuntur inuersæ: hoc est qua parte adhæsere ut candorem bibant. Animal esse docuimus etiam cruore inhaerente: Aliqui narrant & auditu tegi: eas contrahiq; ad sonum: experimentis abundantiam humoris: nec auelli petris posse: ideo abscondi & sanie emittere. Quin & eas quæ ab aquilone sint genitæ præferunt cæteris. Nec usq; diutius durare spiritum medici affirmant. Sic & prodesse corporibus: quia nostro suum misceat: & ideo magis recetes: magisq; humidas. Sed minus in calida aqua minusq; unctas: aut unctis corporibus impositas. Et spissas minus adhærescere. Mollissimum genus earum penicilli oculorum tumores leuant ex mulso impositi. Item abstergendæ lippitudini utilissimæ. Eam quæ tenuissima est mollissimam quoq; esse oportet. Imponuntur spongiæ ipsæ epiphoris ex posca: & ex aceto calido ad capitis dolores. Decætero recentes discutit: molliunt: mitigant. Veteres conglutinant uulnera. Vfus earum ad abstergenda: fouenda operienda a foru dum aliud imponatur. Vlcera quoq; humida & senilia imposita siccant. Fracturæ & uulnera spongiis utilissime fouentur. Sanguis rapitur in secando ut curatio perspici possit. Et ipsæ uulnerum inflammationibus imponuntur: nunc sicca: nunc ex aceto inspersæ: nunc e uino: nunc ex aqua frigida: Ex aqua uero cælesti imposita facta. Recentia non patiuntur intumescere. Imponuntur & integris partibus & fluctuatione occulta laborantibus quæ discutienda sunt: & iis quæ apostemata uocant melle decocto punctis. Item articularis alias aceto falso madidæ: alias & posca. Si ferueat impetus ex aqua eadem & callo falsa madidæ. Ad cõtra scorpionum ictus ex aceto. In uulnerum curatione & succidæ lanæ uicem implēt. Nunc ex uino & oleo: nunc ex eadem. Differentia hæc q; lanæ emolliūt spõgiæ coercēt rapiūtq; uicia uicerum. Circumligātur & hydropicis sicca: uel ex aqua tepida poscaue utcūq; blandioribus opus est opeririue aut siccare cutem. Imponunt & iis morbis quos uaporari oporteat: feruēt ex aqua persusæ expressæq; iter duas tabulas. Sic & impositæ stomacho profunt: & in febris cõtra nimios ardores. Sed splenetici e posca. Ignibus sacris ex aceto. Efficaciores quãdo aliud imponi oportet sic ut sanas quoq; partes spatiose operiant. Sanguinis profluuium sistunt ex aceto: aut frigida. Liuorem ab ictu recentem ex aqua salia calida sæpius mutata. Tollūtq; testium tumorem doloremq; ex posca. Ad canum morsus utiliter cõcisæ imponuntur: ex aceto aut frigida: aut melle abunde subinde humectandæ. Africanæ cinis cum porri sectiui succo sanguinem reiicientibus haustu salis ex frigida prodest. Item cinis cum oleo uel aceto fronti illitus tertianas tollit. Priuatim africanæ ex posca tumorem discutunt. Omnium autem cinis cum pice crematarum sanguinem sistit uulnerum. Aliqui raras tantum ad hoc cum pice urunt. Et oculorum causa comburunt in cruda olla figulini operis: plurimum proficiente eo cinere contra scabritias genarum: excrescentesq; carnes: & quicquid opus sit ibi destringere: spissare: explere. Vtilius in eo usu lauare cinerem. Præstant & strigilum uicem lintheorum affectis corporibus. Et contra solem apte protegunt capita. Medici insciria ad duo nomina eas redegere Africanas: quarum firmius sit robur. Rhodiacaq; ad fouendum molliores. Nunc autem molissimæ circa muros antiphelli urbis reperiuntur. Trogus auctor est circa lyciam penicillos mollissimos nasci in alto unde ablatae sint spõgiæ. Polybius super ægrum suspensos quietiores facere noctes. Nunc peruertemur ad marina aialia & aquatilia.

Medicinæ ex aquatilibus.

ENTVM EST AD SVMMA NATVRAE EXEMPLORVMq̃
per rerum ordinem: & ipsum sua sponte occurrit immensum potētiae oc
cultae documentum: ut prorsus nec aliud ultra quæri debeat: nec par aut
simile possit inueniri: ipsa se uincēte natura: & quidem numerosis modis
declarante. Quid enim uiolentius mari uentisue: & turbinibus ac procel
lis: quo maiore hominum ingenio in nulla sui parte adiuta est: q̃ uelis re
mifq̃? Addatur his & reciproci æstus inenarrabilis uis: uersumq̃ totum
mare in flumen.

De echenide pisce: & mirabili eius proprietate: &
torpedine: & marino lepore: &
mirabilia rubri maris.

CA. I.

Amen omnia hæc pariterq̃ eodem impellentia: unus ac paruus
admodum pisciculus echenis appellatus in se tenet. Ruant uen
ti licet: & seuiant procellæ: imperat furori: uiresq̃ tantas compe

scit: & cogit stare nauigia: quod non uincula ulla: non anchoræ pondere irreuocabili factæ. Infrenat im
petus: & domat mundi rabiem: nullo suo labore: non retinendo: aut alio modo q̃ adhærendo. Hæc tā
tilla est satis contra tot impetus: ut uetet ire nauigia. Sed armatae classes imponunt sibi turrium propu
gnacula: ut in mari quoq̃ pugnetur uelut e muris. Heu uanitas humana cum rostra illa ære ferroq̃ ad
ictus armata semipedalis inhibere possit: ac tenere deuincta pisciculis: Fertur acciaco marte tenuisse præ
toriam nauim. Antonii properantis circuire & exhortari suos: donec transiret in aliam. Ideoq̃ cæsaria
na classis impetu maiore protinus uenit. Tenuit & nostra memoria. Cæii principis ab astura antium re
migantis ut res est etiam auspicalis pisciculus. Siquidem nouissime tum in urbem reuersus ille impera
tor: suis telis confossus est. Nec longa fuit illitus moræ admiratio statim causa intellecta: cum e tota clas
se quinque remis sola non proficeret: & exilientibus protinus q̃ id quærentes circa nauim inuenere adhæ
rentem gubernaculo: ostenderuntq̃ Caio indignati hoc fuisse quod se reuocaret: quadringentorumq̃
remigum obsequio contra se intercederet. Constabat peculiariter miratum quomodo adhærens tenu
isset: nec idem polleret in nauigium receptus. Qui tunc posteaq̃ uidere: eum limaci magnæ similem es
se dicunt. Nos plurimorum opiniones posuimus in natura aquatiliū: cum de eo diceremus. Nec du
bitamus idem ualere ad omnia genera cum celebri & consecrato etiam exemplo apud gnidiam Vene
rem conchas quoq̃ eiusdem potētiae credi necesse sit. E nostris quidam latinis remoram appellauere
eum. Mirumq̃ e græcis: alii lubricos partus atq̃ procidentes contineri ad maturitatem alligato eo (ut
diximus) prodiderunt. Alii sale aduersatum ad alligatum grauidis partus soluere: ob id alio nomine odi
nolyontem appellauere. Quocunq̃ modo ista se habeant: quis ab hoc tenendi nauigia exemplo de ul
la potentia naturæ atq̃ effectu in remediis sponte nascentium rerum dubitare debeat? Quin & sine hoc
exemplo per se satis eet. Ex eodē mari torpedo etiam procul & e longinquo: uel si hausta uirga ne attin
gatur quamuis præualidos lacertos torpescere: quamlibetq̃ ad cursum ueloces alligari pedes proditur
Quod si necesse habemus fateri hoc exemplo esse uim aliquam quæ odore tantum & quadam aura sui
corporis efficiat membra: quid non de remediorum omnium momentis spirandum est? Non sunt mi
nus mira quæ e lepore marino traduntur. Venenum est aliis in potu: aut in cibo datus aliis etiam uisus.
Siquidem grauidæ si omnino aspexerint foeminam ex eo genere dumtaxat statim naulea & redunda
tione stomachi uitium fatentur: ac deinde abortum faciunt. Remedio est mas ob id induratas sale ut in
brachialibus habeant. Eadem res in mari & tactu quidem nocet. Vescitur eo unum tantum animal
um: ut non intereat Mullus piscis: & tenerescit tantum: & in gratior uiliorq̃ fit. Homines quibus in pa
stu est: piscem olent hoc primo argumento ueneficium id deprehenditur. Cætero moriuntur totidem
diebus quod uixerit lepus. Incertiq̃ temporis ueneficium id esse auctor est Licinius macer. In india af
firmant non capi uiuentem. Inuicemq̃ ibi hominem illi pro ueneno esse: ac uel digyto omnino in ma
ri tactum mori. Esse autem ampliorem multo sicut reliqua animalia. Iuba in iis uoluminibus quæ
scripsit ad Caium Cæsarem Augusti filium de arabia: tradit uitulos marinos tetnas heminas capere.
Cetos sexcentorum pedum longitudinis: & trecentorum sexaginta latitudinis in flumen arabia in
trasse: pinguiq̃ eius negociatores: & omnium piscium adipe camelos perungi in eo situ: ut asilos ab
iis fugent odore.

De ingeniis & mansuetudine quorundam
piscium & ubi ex manu edant: & ubi
responſa dantur ex piscibus.

CA. II.

Ihi uidentur mira & quæ Ouidius prodidit pisciū ingenia in eo uolumine quod halieuticon
inscribitur. Scarū inclusum nassis non fronte erumpere: nec infestis uiminibus caput inserere
sed auersum caudæ ictibus crebris laxare fores: atq̃ retrorsum ita erumpere. Quem luctatum
eius si forte alius scarus extrinsecus uideat: apprehensa mordicus cauda adiuuare nixus erumpentis.

TRIGESIMVSSECVNDVS

Lupum piscem rene circūdatum harenas arare cauda: atq; ita conditum transire rete, Murenā macu-
 las appetere ipsas consciam teretis ac lubrici tergi: tum multiplici flexu laxare: donec euadat, Polypū ha-
 mos appetere brachiisq; cōplecti: nō morfu: nec prius dimittere q̄ escam circūroferit: aut harū dīne leua-
 tum extra aquā. Scit & mugil esse in hesca hamū: insidialq; non ignorat: auiditas tamē tāta est: ut cauda
 uerberando excutiat cibos. Minus in prouidendo lupus sollertiae habet: sed magnū robur in p̄cōnitēdo.
 Nam ut hāserit in hamo: tumultuoso discursu laxat uulnera: donec excidant insidiā. Murenā amplius
 deuorant: hamum admouentq; dentibus lineas: atq; ita erodit. Pytheas id tradunt. Idē infixam hamo
 inuertere se: quoniam sit dorso cultellato: spināq; lineā p̄secare. Licinius macer murenas tantum fœ-
 mini sexus esse tradit: & concipere e serpentibus: ut diximus: ob id subilo a piscatoribus tanquā serpēti-
 bus euocari & capi pinguescere tactatu. Fuste nō interimi. Eas dē ferula p̄tinus. Animā in cauda habere
 certū est: eaq; icta celerrime examari: at capitis ictu difficulter. Nouacula & ferrum quæ pisce tacta sunt:
 olent. Durissimū esse pisciū constat q̄ orchis uocet: rotūdus: est & sine squāmis: totusq; capite cōstat. Mi-
 luago quotiens cernat extra aquā uolitans: tēpestates mutari Trebius Niger auctor est. Xiphia idēst gla-
 diū rostro mucronato eē: ab hoc naues perfossas mergi in oceano ad locū mauritanā q̄ cotta uocet: nō
 p̄cul a lyxo flumine. Idē lolligines euolare ex aqua tradit: tanta multitudine ut nauigia demergant. Et
 manu uescūtur pisces in pluribus qdē Cæsaris uillis. Sed quæ ueteres p̄didere in stagnis nos in piscinis
 ammirati in heloro siciliā castello nō procul syracusis. Itē in labra Gnidii louis fonte anguillas. Et eā in
 aures adoitas gerūt. Similiter in chio iuxta senū delubrū. In mesopotamiā quoq; fonte cabura de quo
 diximus pisce. Nā in lyciā lymira fonte, Apollinis: quē dīnū appellant ter fistula euocati ueniunt ad au-
 guriū. Diripere eos carnes abiectas letū est cōsultantibus: caudis abigere diḡ. Hierapoli syriā in lacu Ve-
 neris ædituog; uocibus parent uocati: exornati auro ueniūt adulantes. Scalpūf ora hiantia manibus i-
 serendis p̄bent: In stabiano cāpaniā ad Herculis petrā: melanuri in mari panē abiectū rapiunt. Idemq; ad
 nullū cibū in quo hamus sit: accedunt. Nec illa in nouissimis mira: amarissimos esse pisces ad apelen in-
 sulā & ad claxomenas. Cōtra ad scopulū siciliā: ac leprin africā & euboeam & dyrrhachiū. Rursus ita sal-
 sos: ut possint falsamēta existimari. Circa cephaleniā & ampelon paron & deli petras in portu eiusdē in-
 sulā dulces. Quā differentiā pabulo cōstare: nō est dubium. Appion maximum piscium esse tradit por-
 cum: quem lacedæmonii ortragoristum uocant. Grunire eum cum capiatur. Esse uero illam naturā ac-
 cidentiam quod magis miremur etiam in locis quibusdam: apposito occurrit exemplo. Siquidem falsi-
 samenta omnīū generum in italia beneuenti recentia effici constat. Pisces marinos in usu fuisse protinus
 a condita roma: auctor est Cassius Hemina: Cuius uerba de ea re hic subiiciam. Numa constituit: ut pi-
 sces qui squamosi non essent ni pollicerent patrimonia cōmentus ut cōuiuia publica: & priuata cœnāq;
 ad puluīnaria facilius compararentur: ni qui ad pollinctum emerent: precio minus parcerent: eaq; p̄c̄-
 mercarentur. Quantum apud nos indicis margaritis precium est: de quibus suo loco satis diximus tan-
 tum apud indos in chorallio. Nanq; ista persuasione gentium constant. Gignitur quidē & in rubro ma-
 ri: sed nigrius. Item in persico uocatur iace. Laudatissimam in gallico sinu: circa orchadas insulas. Et in si-
 culo circa heliam & drepanū. Nascitur & apud grauiscas: & ante neapolin campaniā: maximeq; rubens
 sed molle: & ideo uilissimū erythris. Forma est ei fruticis: color uiridis. Baccæ eius candidæ sub aqua ac-
 molles. Exemptæ confestim durantur & rubescunt: quasi corna sitiua specie atq; magnitudine. Aiunt
 tactu protinus lapidescere: si uiuat. Itaque occupari euelligq; retibus: aut acri ferramento p̄c̄cidi. Hac de
 causa cerialium uocitatum interpretantur. Probatissimum quā maxime ruber: & quā ramosissimum:
 nec scabiosum: aut lapideum: uel rursus inane: aut concuum. Auctoritas baccarum eius non minus in-
 dorum uiris quoq; preciosa est: q̄ fœminis nostris uniones indici. Aruspices eorum uatesq; in primis re-
 ligiosum id gestamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaque & decore & religione gaudent. Priusquā
 hęc notescerent: galli gladios: scuta galeas adornabant eo. Nunc tanta pennuria est uendibili merce:
 ut perquā raro cernatur in suo orbe. Surculi infantia adalligati: tutelam habere creduntur. Contra-
 que torminum ac uescicæ & calculorum mala: in puluerem igne redacti: potique cum aqua auxiliantur.
 Simili modo ex uino poti. aut si febris sit: ex aqua somnum afferunt. Ignibus diu repugnant. Sed eodem
 medicaminā sæpius potō tradunt lyenem quoq; absumi. Sanguinem reiciētib; excreantibusue me-
 dentur. Cinis eorū miscetur oculorum medicamentis. Spissat. n. ac refrigerat. Ulcērū caua explet. Cica-
 trices extenuat. Quod ad repugnātiā rerum attinet: quam græci antipathiam uocant: nihil est uene-
 natius usquam: q̄ in mari pastinaca: utpote cum radio eius arbores necari dixerimus. Hanc tamen perse-
 quitur galeos. Idē & alios quidē pisces: sed pastinacas p̄cipue. Sicut in terra serpentes mustela. Tāta est
 auiditas ipsius ueneni. Percussis uero ab ea medef & hic quidem: sed & mullus ac lassē.

De his quibus in terris & in aquis uictus est: & de castoreis me-
 dicinā: & obseruationes.

CA. III.

Pestabilis naturā potentia in iis quoq; quibus & in terris: & in aqua uictus est: sicut & fi-
 bris quos castores uocant & castorea testes eorum amputari hos ab ipsis cum capiūtur negat
 Sestius diligentissimus medicinā: Quinimmo paruos esse substrictosq; & adhærentes spi-
 nā: nec adimi sine uita animalis posse. Adulterari autem renibus eiusdem qui sint grandes: cum ueri
 testes parui admodum reperiantur. Præterea ne uescicas quidem esse cum sint graminā quot nulli ani-
 malium. In iis folliculis inueniri liquorem: & asseruari sale. Itaq; inter probationes falsi esse folliculos
 geminos ex uno nexu dependentes: quod ipsum corrumpi fraude coniciētib; gummi cum sale: aut

LIBER

hammoniaco: quoniam hammoniaco coloris esse debeant tunicis circū dati liquore ueluti mellis cæ-
rosi: odoris grauis: gustu amaro: & acri friabiles. Efficacissime e pōto galaciā: mox africa. Sternutamēra
olfactu mouent. Somnum conciliant cum rosaceo & peucedano peruncto capite. Et per se poti in aqua.
Ob id phreneticis utiles. Itē lethargicos odoris suffitu excitāt. Vuluarūq; exanimationes uel subditi: &
mēses ac secūdas ciunt duabus drachmis ex aqua cum puleio poti. Medent: & uertigini: opisthionis:
tremulis: spaticis: neuorū uitii: ischiadicis: stomachicis: paralyticis: perunctis omnibus. Vel triti ad crassi-
tudinē mellis cū semine uiticis ex aceto: aut rosaceo. Sic & cōtra comitiales sumpti poti uero contra in-
flationes: tormina: uenena. Differētia tantū contra genera ex mixtura. Quippe aduersus scorpiones ex
uino bibunt. Aduersus phalangia & araneos ex mulso: ita ut uomitione reddantur. Aut ut retineant cū
ruta. Aduersus chalcidicas cum myrtice. Aduersus cerasen & præstera companione: aut ruta ex uino.
Aduersus cæteros serpentes cū uino. Dari binas drachmas satis est: eorumq; adiciantur singulas. Auxi-
liantur priuatim contra uiscum ex aceto. Aduersus aconitū ex lacte: aut aqua. Aduersus helleborum al-
bum ex aqua mulsa nitrog. Medentur & dentibus infusi cū oleo triti in aurē a cuius parte doleant. Au-
riū doloribus melius si cū meconio. Claritatē uisus faciunt cum melle attico iuncti. Cohibent singultus
ex aceto. Vrina quoq; sibri resistit uenenis: & ob id i antidota additur. Adseruatur autem optime in sua
uesica: ut aliqui existimant.

De testitudine: & multorum piscium medicinæ: & obseruationes.

CA. III.

Eminus similiter uictus in aquis terrarū & testudinum effectiuo pari honore habendi uel p-
pter excellens in usu præcium naturæq; ueræ proprietatem. Sunt ergo testudinū genera: terre-
g- stres: marinæ: lutaria: quæ in dulci aqua uiuunt. Has quidem e græcis emydæ appellant. Ter-
restrium carnes suffitionibus proprie: magicisq; artibus refutandis: & contra uenena salutare produn-
tur. Plurimæq; in africa. Hæc ibi amputato capite pedibusq; pro antidoto dari dicuntur: & ex iure in ci-
bo sumptæ. Strumas discutere ac lyenes tollere. Item comitiales morbos. Sanguis earum claritatem ui-
sus facit: suffusionesq; ocolorum tollit. Et contra serpentium omnium & araneorum & similibus: & ra-
narum uenena auxiliatur. Sanguine seruato in farina pilulis factis: & cum opus sit in uino datis. Felle tes-
tudinum cum artico melle glaucomata inungi prodest. Et scorpionum plagæ instillari: Tegumenti ci-
nis uino & oleo subactis pedum rimas ulceraq; sanat. Squammæ e summa parte derasæ: & in potu da-
tæ uenerem cohībent. Eo magis hoc mirum: quoniam totius tegumenti farina accendere traditur libi-
dinem. Vrinam earum aliter q; in uesica dissectarum: inueniri posse non arbitror: & intra eam esse. Hæc
quoq; portentosa magis demonstratur aduersus aspidum ictus singulare remedium. Efficacior est ta-
men: ut aiunt cimicibus ammixtis. Oua durata illinuntur strumis & ulceribus frigore: aut adustione fa-
ctis. Sorbentur in stomachi doloribus. Marinarum carnes ammixtæ ranarum carnibus contra salamā-
dras præclare auxiliatur. Neq; est testudine aliud salamandræ aduersus. Sanguine alopeciarum mani-
tas & porrigo omniaq; capitis ulcera curantur. Inarescere autem eum oportet: lenteq; abluī. Instillatur
& dolori aurium cum lacte mulierum. Aduersus comitiales morbos manditur cum polline frumen-
ti. Miscetur autem sanguis heminis tribus aceti hemina uini addita iis: & cum hordeacea farina: aceto
quoq; admixto: ut sit quod deuoretur fabæ magnitudine. Hæc singula & matutina & uespertina dan-
t: dein post aliquot dies uespera. Comitibus instillatur ore deductis labris iis: qui modice corripiantur.
Spasmo cum castoreo clystere infunditur. Quod si dentes per annum colluuntur testudinum sanguine
immunes a dolore fiūt. Et anhelitus discutit: q; orthopnoeas uocat: ad has i polenta dat. Fel testudinū
claritatem oculorū facit. Cicatrices extenuat. Tonsillas sedat: & anginas & oīa oris uitia. Priuatim nomas
ibi. Item ardentium testium. Naribus illitum comitiales erigit: attollitq;. Idem cum uernatione angui-
um aceto ammixto: unice purulentis auribus prodest. Quidam bubulum fel ammiscunt: decoctarum-
q; carniū testudinis succum abdita æque uernatiōe anguuium. Sed diu in uino testudinem excoquūt.
Oculorum quoq; uitia omnia fel inunctum cum melle emendat. Suffusiones etiam marinæ felle: uel
cum fluuitalis sanguine & lacte mulierum capillus inficitur. Fel & contra salamandras: uel succum de-
coctum bibisse: satis est. Testudinum est tertium genus in ceno & paludibus uiuentium. Latitudo iis in
dorso pectori similis nec conuexo incurua calice: nigrata uisu. Ex hac quoq; tamen aliqua contingunt
auxilia. Tres namq; in succensa sarmenta coniectæ & diuidentibus se tegumentis rapiuntur. Tum euul-
sæ carnes earum cōquuntur in aquæ congio sale modice addito. Ita decoctarum ad tertias partes succus
paralyticus & articulares morbos sentiētibus bibit. Detrahit item fel pituitas sanguinemq; uitiarum. Si
statur ab eo remedio aluus: aquæ frigida potu. Ex quarto genere testudinū quæ sunt i amnibus diuul-
sarum pinguiā cum aizoo hærbā tuia ammixto unguento & semine lili ante accessiones perunguntur
ægrī: præter caput mox conuoluti: calidam aquam bibunt: quartanis liberari dicunt. Hanc testudinem
quintadecima luna capi oportere: ut plus pinguium reperiatur. Verum ægrum sextadecima luna perū-
gi tradunt. Ex eodem genere testudinum sanguis instillatus crebro capitis dolores sedat. Item strumas.
Sunt qui testudinum sanguinem cultro æreo supinarum capitibus præcis excipi nouo sicili iubeant.
Ignem sacrum cuiuscunq; generis sanguine illini. Item capitis ulcera manantia: & uerrucas: idem pmit-
tunt testudinum omniū fimo panos discuti: Et licet incredibile dictu sit: ut aliqui tradunt: tardius ire
nauigia: testudinis pedē dextrum uehentiā. Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia: non quia igno-
remus gratiorem esse uniuersitatē ailiū: maiorisq; miraculi: Sed hoc utilius est uitæ contributa habe-
re remedia: cū aliud alii pfit. Aliud alibi facilius iueniat. Venenatū mel diximus ubi nasceret. Auxilio est

TRIGESIMVSSECVNDVS

piscis aurata in cibo. Vel si ex melle sincero fastidium cruditasue quæ sit gratissima incidat. Testudinem circuncisis pedibus: capite cauda decoctam antidotum esse auctor est Pelops Sincog; Appelles. Qui eēt Scincus: diximus. Sæpius uero quantum ueneficium præstaret menstruis mulierum. Contra omnia ea auxiliatur: ut diximus: nullus. Item contra pastinacam & scorpiones terrestres marinosq; & dracones & phalangia illitus sumptusue in cibo. Eiusdem recentis e capite cinis cōtra omnia uenena: priuatim cōtra fungos. Mala medicamenta inferri negant posse: aut certe nocere stella marina uulpino sanguine illita: & affixa limini superiori: aut clauo æreo ianua. Draconis marini scorpionumq; ictus carnibus earū impositus: item araneorum morsus sanatur. In summa cōtra omnia uenena: uel potu: uel ictu: uel morfu noxia. Succus earum ex iure decoctarum: efficacissimus habetur. Sunt & seruatis piscibus medicinæ Salsamentorumq; cibus prodest a serpente percussis & contra bestiarum ictus mero subide hausto: ita ut ad uesperam cibus uomitione reddatur. Peculiariter a chalcide cerassto: aut quas sepas uocant: aut helape dipsadeue percussis. Contra scorpiones largius sumi. Sed non euomi salsamenta prodest: ita ut sitis toleretur: & imponere ea plagis conuenit. Contra crocodilorum quidem morsus non aliud præsentius habetur. Priuatim contra præteris morsum sarda prodest. Imponuntur salsamenta & contra morsum canis rabiosi: uel si non sint ferro ustæ plagæ corporaq; clysteribus exinanita. Hæc per se sufficit. Et contra draconem marinum ex aceto imponitur. Idē & ex cybio profectus. Draco. n. marinus ad spinæ suæ qua ferit uenenum ipse impositus: uel cerebro toto prodest. Ranarum marinarum ex uino & aceto decoctarum: succus contra uenena bibitur: & contra ranæ rubetæ uenenum: & contra salamandras. Fluuitiales si carnes edantur iusue decoctarum sorbeat: profunt: & contra leporem marinum: & contra serpentes supradictas. Contra scorpiones ex uino. Democritus quidem tradit: si quis extrahat ranæ uiuētī linguā nulla alia corporis parte adhærente: ipsaq; dimissa in aqua iponat supra cordis palpitatio nē mulieri dormienti: quæcūq; interrogauerit: uera responsurā. Addunt et nunc alia magi: quæ si uera sunt multo utiliores uitæ existimatur ranæ q̄ leges. Nāq; harundine trāffixa natura p̄ hos: si furculus in menstruis defigatur a marito adulterorum tediū fieri. Carnibus earū uel hamo additis: p̄cipue purpuræ certum est allici. lecur ranæ geminum esse dicunt: obiciq; formicis oportere eam partem quam appetant: contra omnia uenena esse pro antidoto. Sunt quæ in uepibus tantum uiuunt: ob id rubetarum nomine ut diximus: quas græci phrynos uocant grandissimæ cunctarum: geminis ueluti cornibus plenæ ueneficiorum. Mira de his certatim tradunt auctores. Allatis in populum silentium fieri. Officulo qd̄ sit in dextro latere in aquam feruentem deiecto refrigerari uas: nec postea feruere nisi exempto. Exemplo ad inueniri: Nam obiecta rana formicis: canibusq; erosio singula insoliū addi. Et aliud eē in sinistro latere: quo deiecto feruere uideatur: apocynō uocari: Canum impetus eo cohiberi. Amorem concitari: & iurgia addito in potionem. Venem adalligatum stimulare. Rursus a dextro latere refrigerari seruētia. Hoc & quartanas sanari alligato in pellicula agnina recenti: aliasq; febres. Amore ihiberi eo. Item ex iis ranis lyen contra uenena quæ fiant ex ipsis auxiliatur. Cor uero etiam efficacius est. Coluber est iāq; uiuens: huius adipem & fel habentes qui crocodilos uenentur mire adiuuari produnt: nihil contra bælua audente. Efficacius etiānum si hæc ba potamogeton misceatur. Cancris fluuitiales triti potiq; ex aqua recentes seu cinere adseruato: cōtra uenena omnia profunt: priuatim cōtra scorpionū ictus cū lacte asini no: uel si nō assit: caprino uel quocūq;. Addi & uinū oportet. Necāt eos triti cum ocimo admoti. Eadem uis contra ueenatorum oīum morsus: priuatim scytalen: & anguen: & contra leporem marinum: ac ranam rubetam. Cinis eorum seruatus prodest pauori. Prodest periclitantibus ex canis rabiosi morsibus. Quidam adiciunt gentianam: & dant in uino. Nam si iam pavor occupauerit: pastillos uino subactos deuorandos ita præcipiunt. Decem uero cancri cum ocini manipulo adalligatis: omnes qui ibi sunt scorpiones ad eum locum coituros magi dicūt. Et cū ocimo ipsos cineremue eorum percussis imponunt. Minus in omnibus iis marini profunt: ut Trasillus auctor est. Nihil autem æque aduersari serpentibus q̄ cancos. Suesq; percussas hoc pabulo sibi mederi. Cum sol sit in cancro: torqueri serpentes. Ictibus scorpionum carnes fluuiatiliū cochlearum resistunt crudæ uel coctæ. Quidam ob id salsas quoq; adseruant. Imponunt & ipsis plagis: Coracini pisces nilo quidem peculiare sunt. Sed nos hæc omnibus terris demonstramus. Carnes eorum aduersus scorpiones ualent impositæ. Inter uenena sunt piscium porci marini spinæ in dorso cruciatu magno lasog: remedium est limus ex reliquo pisciū eorum corpore. Canis rabidi morfu potum expauescentibus faciem perungunt adipe uituli marini. Efficacius si medulla lyene & oleum e létisco & cæra misceatur. Murenæ morsus ipsarum capitis cinere sanantur. Et pastinaca cōtra suum ictum remedio est cinere suo ex aceto illito: uel alterius. Cibi causa extrahi debet e dorso eius quicquid simile est croco: caputq; totum. Et hanc autem & omnia testacea modice colui in cibus: quia saporis gratia perit. Leporis marini ueneficium restinguunt poti hippocāpi. Contra dorycnium echini maxime posunt. Et iis qui succum carpati biberint: præcipue eius iure sumpto. Et cancri marini decocti ius contra dorycnium efficax habetur. Peculiariter uero contra leporis marini uenena & ostrea aduersantur. Idem uidetur: nec potest uideri satis dictum esse de iis: cum palma mensarum diu iam tribuatur illis. Gaudent dulcibus aquis: & ubi plurimi influūt amnes. ideo pelagia parua & rara sunt. Gignunt tamē in petrosis: carētibsq; aquarū dulciū aduentu: sicut circa grynū & mirinā. Grandescunt syderis qd̄ rōne maxime: ut in natura aquatiliū diximus. Sed priuatim circa initia æstatis multo lacte p̄gnantia: atq; ubi sol penetret in uada. Hæc uidetur causa q̄re minora in aliis locis reperiunt. Opacitas enim prohibet incrementū: & tristitia minus appetunt cibos. Variat coloribus. Ruffa in hispania.

LIBER

Fuscain illirico. Nigra & carne & testa circeis. Præcipua uero habentur in quacunq; gente spissa nec salua sua lubrica. Crassitudine potius spectanda q̄ latitudine. Neq; i luto capta: neq; in harenosis. Sed solido uado spondylo breui atq; non carnosio: nec fibris lacinoso: ac tota i aluo. Addunt petitiore notam: amibiente purpureo crine fibras: eoq; argumento generosa iterpretant̄ caliblephara parata appellâtes. Gaudent & peregrinatione transferrig; in ignotas aquas. Sic brūdusina in auerno. Compasta & suum retinere succum: & a Lucrino. adoptare credūtur. Hæc sint dicta de corpore. Dicemus & de natiōibus: ne fraudentur gloria sua littora. Sed dicemus aliena lingua quæq;. Peritissima huius censura in nostro æuo fuit. Sunt ergo Mutiani uerba quæ subiiciam. Cyzizena maiora lucrinis: dulciora britānicis: suauiora edulis acriora lepticis: pleniora lucensibus: sicciora coryphatenis: teneriora istricis: candidiora circeiensibus. Sed iis neq; dulciora: neq; teneriora esse ulla compertum est. In indico mari. Alexandri rerum auctores pedalia inueniri prodidere. Necnon inter nos nepotis cuiusdam nomenclator tridacna appellauit: tantæ amplitudinis intelligi cupiens ut ter mordenda essent. Eorum dos in medicina hoc in loco tota dicitur. Stomachum unice reficiunt. Fastidiis medet̄. Addiditq; luxuria frigus obrutis niue: summa montium & maris ima miscens. Molliuunt aluū leniter. Eadem cocta cum mulso tenasmo: qui sine exulceratione sit liberat̄. Vesicarum ulcera quoq; repurgant. In conchis suis cocta siue uti clauia uenerint: mire distillationibus profunt. Testæ ostreog; cinis uuam sedat & tonsillas ammixto melle. Eodem modo parotidas: panos: māmārūq; duritias: caput ulcera ex aqua cutemq; mulierum extendit. Inspergitur & ambustis. Et dētificio placet. Pruritibus quoq; & eruptionibus pituitæ ex aceto medetur. Crudæ si tōdantur strumas sanant & perniones pedum. Purpuræ quoq; contra uenena profunt. Et algam maris theriacem esse. Nicāder tradit. Plura eius genera: uti diximus. Longo folio & latiore: rubente: aliaue crispo. Laudatissima quæ in creta insula iuxta terram in petris nascitur. Tingendis etiam lanis ita colorem alligans: ut elui postea nō possit. E uino iubet eā dari. Alopecias replet hippocampinus cinis nitro & adipe suillo mixtus: aut sincerus ex aceto. Præparant cutem sepiarum crustæ farina medicamentis. Cutem replet & muris marini cinis cum oleo. Item echini cum carnibus suis cremati cinis. Fel scorpionis marini. Ranarum quoq; trium si uiuæ in olla crementur cinis cum melle. Melius cum pice liquida. Capillū denigrant sanguisugæ: quæ in uino nigro diebus. xl. computruere. Alii in aceti sextariis duobus sanguisugarum sextarium in uase plumbeo iubent putrescere totidem diebus: mox illini in sole. Sornatius tantam uim habere tradit: ut nisi oleum ore contineant qui tingunt: dentes quoq; eorum denigrari dicat. Capitis ulceribus muricum: uel purpurarum testæ cinis cum melle utiliter illinitur conchyliorum: uel si non urantur farina ex aqua doloribus. Castoreum cum peucedano & rosaceo. Omnium piscium fluuitialium marinorumq; adeps liquefactus oleo ammixto melle oculorum claritati plurimum cōfert. Item castoreum cum melle. Callionymi fel cicatrices sanat: & carnes oculorum superuacuas consumit. Nulli hoc piscium copiosius: ut existimauit. Menander quoq; in comædiis. Idem piscis & uranoscopos uocatur ab oculo quem in capite habet: Et coracini fel excitat uisum. Et marini scorpionis ruffi cū oleo uetere: aut melle attico incipientes suffusiones discutit. Inungi ter oportet intermissis diebus. Eadē ratio albugines oculorum tollit. Mullorum cibo aciem oculorum hebetari tradunt. Lepus marinus ipse qui dem uenenatus est: sed cinis eius in palpebris pilos inuitiles euulsos cohibet. Et ad hunc usum utilissimi minimi. Item pectunculi falsi triti cum cædria. Ranæ quas drypythas & calamitas uocant: sanguis earum cum lachryma uitii si euulso pilo palpebris illinat̄. Oculorum tumorem ruborēq; sepiæ cortex cum lacte mulieris illitus sedat: & per se scabritias emendat. Inuertunt itaq; genas id agentes: & medicamentum auferunt post paulum: rosaceoq; inungunt: & pane imposito mitigant nocte. Eadem cortice & nyctilopes curantur in farina trita: & ex aceto illita. Extrahit & squammas eius cinis. Cicatrices oculorum cum melle sanat pterygia cum sale: & cadmia singulis drachmis. Emendat & albugines oculorū iumentorum. Adiciunt & ossiculis eius genas sit terrantur sanari. Echini ex aceto epinyctidas sanant. Eundem comburi cum uiperinis pellibus ranisq; & cinerem aspergi potioni iubent magi: claritatem uisus promittentes. Ichthyocolla appellatur piscis: cui glutinosum est corium. Idemq; nomen glutino eius. Hic epinyctidas tollit. Quidam ex uentre non ex corio fieri dicunt. Ichthyocolla ut glutinum taurinum laudatur. Pontica candida: & carens uenis squammisq;: & quæ celerrime liquefcit. Madescere aut debet concisa in aqua aut aceto nocte ac die. Mox tundi marinis lapidibus: ut facilius liquefcit. Vtilē eā in capitis doloribus affirmāt: & tentanothris. Ranæ dexter oculus dextro: sinistro leuius suspensi e collo natiui coloris panno lippitudines sanant. Quod si per coitum ranæ eruantur: albuginem quoq;. Alligati similiter in putamine oui. Reliquæ carnes impositæ suggillationem rapiunt. Cancri etiam oculos ad alligatos collo mederi lippitudini dicunt. Est parua rana in arundinetis & hærbis maxime uiuēs mutac sine uoce uirinis si forte hauriatur: uentres bouum distendens huius corporis humorē penicillis derasum claritatem oculis inunctis narrant afferre. Ipsaq; carnes doloribus oculorum superponunt. Ranas etiam quindecim coniectas in fictili nouo iuncis cōfigunt quidam succū earū q̄ ita effluerit admiscent lachrymæ: quæ ex alba uite emanat: atq; ita palpebras emendant inutilibus pilis exemptis acu instillant̄ hunc succum in uestigia euulsoꝝ. Mecenas pilothrū palpebræ faciebat in aceto enecans putrescentes: & hoc utebat̄ i multis uariisq; p̄ aquationes autūni nascentibus. Idē p̄stare sanguisugæ cinis ex aceto illitū putat̄. Cōburi eas oportet nouo uasa. Idē rænæ iecur siccātū pondere. xiiii. cū oleo cædrino punctis pilis nouem mensibus: Auribus utilissimum baci piscis fel recens: sed in ueteratum uino. Item baci quē qdā myxona uocant. Itē callionymi cū rosaceo infusum. Vel castoreū cum papaueris succo. Vocant

TRIGESIMVS SECVNDVS

& in mari pediculos eosq; tritos instillari ex aceto auribus iubent. Et p̄ se conchylio infecta lana magno opere prodest. Quidam aceto & nitro madefaciunt. Suntq; qui præcipue cōtra omnia aurium vitia laudent garrī excellentis sociog; cyathū mellis dimidio amplius aceti cyathum in calice nouo lenta pruna decoquere. Deinde spuma pennis deterfa: & postq̄ defierit spumare tepidum infundere. Si tumeant aures coriandri succo prius mitigandas iudem præcipiunt. Ranag; adeps istillatus statim dolores tollit. Cancrorum fluuitalium succus cum farina hordeacea aurium uulneribus efficacissime prodest. Parotides muricum testæ cinere cum melle: uel conchyliorum ex mulso curantur. Dentium dolores sedant ossibus draconis marini scarificatis gingiuis. Cerebro caniculæ in oleo decocto adseruatog;: ut ex eo dentes semel anno colluantur. Pastinacæ quoque radio scarificare gingiuas: & in dolore utilissimum. Conteriturq; iis: & cum helleboro albo illitus dentes sine uexatiōe extrahit. Salsamentorum ēt fictili uase cōbustorum cinis: addita farina marmoris inter remedia est. Et cybia uetere luta in nouo uase: & inde trita profunt doloribus. Aeq; p̄desse dicuntur oīum salsamentog; spinæ cōbustæ tritæq; & illitæ. Decoquantur & ranæ singulæ in aceti heminis: ut dentes ita colluantur: cōtineaturq; in ore succus. Si fastidium obstaret: suspēdebat pedibus posterioribus eas Salustius Dionysius: ut ex ore uirus deflueret i acetū feruens: idq; e pluribus ranis. Fortioribus stomachis ex iure edendas dabat. Maxillaresq; ita sanari dentes præcipue putant. Mobiles uero supradictō aceto stabiliri. Ad hoc qdā ranag; corpora binarū præcisis pedibus in uini hemina macerant: & ita colui dentes labentes iubent. Aliqui totas adalligant maxillas: Alii denas i aceti sextariis tribus decoxere ad tertias partes: ut mobiles dentū stabilirēt. Necnō. xxxvi. ranarū corda in olei ueteris sextario sub æreo testo discoxere: ut infunderent p̄ aurem dolētis maxillæ. Alii iecur ranæ decoctū & tritū cum melle iposuerunt dentibus. Oīa suprascripta ex marina rana efficaciora. Si carioli & fetidi sunt centū in furno arefieri p̄ noctem præcipiunt. Postea tantūde salis additq; fricari. Enydris uocat a græcis coluber in aq̄ uiuens. Huius q̄ttor dentū superioribus in dolore superiorog; gingiuas scarificant: inferiorog; inferioribus. Aliqui canino tantū eaq; contenti sunt. Utunt̄ & cancorum cinere: nam muricum cinis dentifricium est. Lichenas & lepras tollit adeps uituli marini. Murenag; cinis cum mellis obolis ternis. Iecur pastinacæ in oleo decoctū. Hippocampi & delphini cinis ex aqua illitus. Exulcerationem sequi debet curatio: quæ perducit ad cicatricem. Quidā delphini iecur in fictili torrent: donec pinguitudo similitudine olei fluat: ac perungunt. Muricum uel conchyliorū testæ cinis maculas in facie mulierog; purgat cum melle illitus: cutēq; erugat: extēditq; septenis diebus illitus: ita ut octauo candido ouog; foueantur. Muricum generis sunt quæ uocant græci colycia: alii corythia: turbinata æque. Sed minora multo: efficaciora etiā & horis halitū custodiētia. Ichthyocolle erugat cutem: extenditq; in aqua decocta horis quattuor: dein cōtusa: colluta: & subacta ad liquorē usq; mellis. Ita præparata in uase nouo cōditur: & in usu quattuor drachmis eius binæ sulphuris: & anchusæ totidē: octo spumæ argenteæ adduntur: aspersaq; aqua teruntur una. Sic illita facies post quattuor horas abluitur.

Promiscue medicinæ.

CA. V.

Edētur & lentigini cæterisq; uitis ex ossibus sepiarum cinis. Idem & canes excrecentes tollit: & humida ulcera. Pforas tollit rana decocta i heminis quinq; aquæ marinæ. Excoqui debet: donec sit crassitudo mellis. Fit & mari halcyoneū appellatū ex nidis (ut aliqui existimant) halcyonum & cæicum: ut alii e fordibus spumarum crassescētibus. Alii e limo: uel quadā maris lanugine. Quattuor eius genera. Cinereum spissum odoris asperi. Alterū molle lenius odore fere algæ. Tertium candidioris uermiculi. Quartū pumicosius: spongiæq; putri simile pene purpureum. Quod optimum ad & milesium uocatur. Quo candidius autem hoc minus p̄babile est. Vis eog;: ut exulcerent: purgēt. Vfus tostis & sine oleo mirte: lepras: lichenas: lentigines tollunt cū lupino: & sulphuris duobus obolis. Halcyoneo utuntur & ad oculorum cicatrices. Andrias ad lepras cancri cinere cum oleo usus est. Attalus thynni recentioris adipe ulcera. Menarum muria & capitum cinis cum melle sanat strumas. Pungipiscis eius qui rana in mari appellatur: ossiculo de cauda: ita ut non uulneret: prodest. Id faciendum quotidie: donec procurentur. Eadem uis & pastinacæ radio & lepore marino imposito: ita ut celeriter remoueat. Echini testis contusis & ex aceto illitis. Item scolopendræ marinæ e melle. Cancro fluuitali contrito: uel combusto ex melle. Mirifice profunt: & sepiæ ossa cum axungia uetere contusa & illita. Sic & ad parotidas utuntur: & scauri piscis marini iocineribus. Quin & testis cadi salsamētari tufis cum axungia uetere: muricūq; cinere ex oleo ad parotidas strumasq;. Rigor cervicis mollitur cum marinis: q̄ pediculi uocantur drachma pota. Castoreo pota cum pipere ex mulso mixto ranis decoctis ex oleo & sale: ut sorbeat succus. Sic & opithotono medentur: & tetano: spasticis pipere adiecto. Anginas menarū salsarum ex capitibus cinis ex melle illitus abolet. Ranarumq; decoctarum ex aceto. Succus hic & contra tonsillas prodest. Cancri fluuitalis triti singuli in heminam aquæ: anginis medentur gargarizati aut e uino: aut calida aqua poti. Vuæ medetur garum cochlearibus subditum. Vocem siluri recentes falsi ue in cibo sumpti adiuuant: Vomitiones nulli inueterati tritiq; in portione concitant suspiriosis castoreo cum hammoniāci exigua portione ex aceto mulso ieiunis utilissime pota. Eadem potio spasmos stomachi sedat ex aceto mulso calido. Tussim sanare dicuntur piscium modo e iure decocto in patinis ranæ. Sulpensæ autem pedibus: cum distillauerit in patina salua earum exenterari iubentur: abiectisq; interaneis condiri. Est rana parua arborem scandens & ex ea uociferans. In huius os siquis expuat ipsamq; dimittat: tussim liberare dicuntur. Præcipiunt & cochleæ crudæ carnem tritam bibere ex aqua calida in tussi cruenta. Iocineris doloribus scorpio marinus in uino necatur: ut deinde bibatur. Cōchæ

LIBER

longæ carnes ex mulso potæ cum aqua pari modo: aut si febres sint: ex aqua mulsa. Lateris doloribus le-
niunt hippocampi tosti sumpti. Thethyaq; similia ostreae in cibo sumptæ. Ischiadicorum muria siluri
clystere infusa. Dantur autem conchæ ternis obolis dilutæ in uini sextariis duobus per dies quindecim
Aluum emollit silurus e iure & torpedo in cibo. Et olus marinum simile satiuo stomacho inimicum.
aluuum facillime purgat. Sed propter acrimoniam cum pigui carne coquitur. Et omnium piscium ius.
Idem & urinas cit e uino maxime. Optimum e scorpionibus & iubide: & saxatilibus: nec uirus recipiēti
bus. Coqui debent cum anetho: apio: coriandro: porro: additis oleo & sale. Purgant & cybia uetera: pri-
uatimq; cruditates pituitas bilem trahunt. Purgant & myaces: quorum natura tota in hoc loco dicef.
Aceruantur muricum modo: uiuuntque in algosis: gratissimi autumnis: & ubi multa dulcis aqua mi-
scetur mari: ob id in ægypto laudatissimi. Procedente hyeme: amaritudinem trahūt: coloremq; rubrū.
Horum ius traditur aluum & uescas exinanire. Interanea distringere. Omnia adaperire. Renes purgar-
re. Sanguinē adipēq; minuere itaq; utilissimi sunt hydropicis: mulieq; purgationibus: morbo regio: ar-
ticulari: inflationibus. item prodesse felli pituitaq; pulmonis iocineris splenis uitiiis: rheumatismis. Fau-
ces tantum uexant: uocēsq; obtundunt. Vlceraq; quæ serpant: aut sint purganda: sanant. item carcino-
mata Cremati autem ut murices & morsus canum hominumq; cum melle: lepras: lentigines. Cinis eo-
rum potus emendat caligines. Gingiuarum & dentium uitia: eruptiōes pituitæ: & cōtra dorycniū: aut
opocarpatum antidoti uicem optinent. Degenerant in duas species in mitulos: qui salem uirusq; recipi-
unt: myscaq;. Quæ rotunditate differunt: minores aliquanto atq; hyrtæ tenuioribus testis: carne du-
riores: Mituli quoq; ut murices cinere causticam uim habent: & ad lepras: lentigines: maculas. Lauant
quoq; plumbi modo ad genarum crassitudinem: & oculorum albugines: caliginesq;. Atq; in aliis parti-
bus sordida ulcera: capitilq; pustulas. Carnes uero eorum ad canis morsus iponunt. Et pelorides emol-
liunt aluum. Item castorea ex aqua mulsa drachmis binis. Qui uehementius uolunt uti: addunt cucume-
ris satiuū radicis siccæ drachmam: & afronitri duas. Thetia torminibus & inflationibus succurrunt: in-
ueniuntur hæ in foliis marinis suggestis: fungorum uerius q; piscium. Eadem & tenasium dissolu-
unt: renumq; uitia. Nascitur & in mari absinthium: quod aliqui seriphum uocant: circa taposyrin ma-
xime ægypti: exilius terrestri. Aluum soluit: & noxiis animalibus intestina liberat. Soluunt & sepia. In
cibo dantur cum oleo & sale: & farina decoctæ. Menæ falsæ: cū felle taurino illitæ umbilico, aluum so-
luunt. Jus piscium in patina coctorum cum lactucis tenasium discutit. Cancri fluuiales triti ex aqua
poti: aluum sistunt: Vrinam ciunt. In uino aluum. Ademptis branchiis calculos pellūt tribus obolis cū
myrtæ tritæ singularibus eorum drachmis. Ileos & inflationes castoreum cum dauci semine & petro-
selini quantum ternis digytis fumatur ex mulsi calidi cyathis quattuor. Tormina uero cum aceto ui-
no mixto. Erythini in cibo sumpti sistunt aluum dysentericis medentur rana cum scylla decoctæ: ita ut
pastilli fiant. Fel siue cor earum cum melle tritum: ut tradit Niceratus. Morbo regio falsamentum cū
pipere: ita ut reliqua carne abstineatur. Lyeni medetur solea piscis impositus. Item torpedo. Item rhom-
bus uiuus: dein remittitur in mare. Scorpis marinus necatus in uino: uescicæ uitia & calculos sanat La-
pis qui inuenitur in scorpionis marini cauda pondere oboli potus. Enhydridis iecur. Blenniorum cinis
cum ruta. Inueniuntur & in brachiū piscis uel capite ceu lapilli. Hi poti ex aqua calculosis præclare medē-
tur. Auuntq; & urticam marinam in uino potam prodesse. Item pulmonem marinū decoctū in aqua.
Oua sepia urinam mouent: renumq; pituitas extrahunt. Rupta conuulsa cancri fluuiales triti in alini
no lacte maxime sanant. Echini uero cum spinis suis contusi: & uino poti calculos. Modus singulis he-
mina bibitur: donec proficit: & alias in cibis ad hoc proficiunt. Purgatur uescica & pectinum cibo. Ex iis
mares dornaces uocant: foeminas onychias Vrinam mares mouent. Dulciores foeminae sunt unicolor-
res. Sepia quoq; oua urinam mouent renes: purgant. Enterocelæ lepus illinitur tritus cum melle. iecur
quoq; aquatici colubri. Item hydri tritum potumq; calculosis prodest. ischiadicos autem liberant falsa-
menta ex siluro infusa clystere euacuata prius aluo. Sed attritis cinis e capite mugillum muforumq;. Cō-
buruntur autem in fictili uase. Illini cum melle debet. Item capitis menarum cinis ad rhagadas: & ad cō-
dylomata utilis: sicut pelamidum falsarum capitum cinis: uel cybiorum cum melle. Torpedo apposita
procidentis interanei morbum ibi cohercet. Cancrorum fluuialium cinis ex oleo & cæra: rimas in ea-
dem parte emendat. Item & marini cancri polline. Panos falsamenta coracini discutunt. Sciana intera-
nea & squammæ combustæ. Scorpis in uino decoctus: ita ut foueantur ex illo. At echinorum testæ cō-
tusæ & ex aqua illitæ incipientibus panis resistunt. Muricum uel purpuræ cinis utroq; modo: siue di-
scutere opus sit incipientes: siue concoctos emittere. Quidam ita componunt medicamentum: cæra &
thuris drachmas. xx. Spumæ argenti. xl. Cineris muricum. x. Olei ueteri heminam. Profunt per se falsa-
menta cocta. Cancri fluuiales triti uerendorum pustulas discutunt. Cinis ex capite menarum. Itē car-
nes decoctæ & impositæ. Simi iter per cærae & capite cinis melle adito. Pelamidū capitis cinis aut squa-
tinæ piscis cutis combusta. Hæc est qua diximus lignum poliri: quia & e mari fabriles usus exeunt: Pro-
funt & smarides illitæ. Item muricum: uel purpurarum testæ cinis cum melle. Efficacius crematarum
cum carnibus suis. Carbunculus uerendorum priuatim falsamenta cocta cum melle restinguunt. At te-
stem si descenderit: cochlearum spuma illini uolunt. Vrinæ continentiam hippocampi tolli: & in cibo
sæpius sumpti emendant. Item ophidion pisciculus gongro similis cum lili radice. Pisciculi minuti ex
uentre eius quos deuorauerit: exempti & cremati: ita ut cinis eorum bibatur ex aqua. iubent & cochle-
as africanas cum sua carne comburi: cineremq; ex uino signino dari. Podagris articularibusq; morbis

TRIGESIMVSSECVNDVS

utile est oleum: in quo decocta est rana: & ipsarum intestina: & rubetæ cinis cum adipe uetere. Quidam & hordei cinerem adiciunt trium rerum æquo pōdere. Iubent & lepore marino recenti podagram fri-
cari. Fibrinis quoq; pellibus calciari maxime pōtici fibri. Itē uituli marini. Cuius & adeps prodest. Item
& bryon de quo diximus lactucæ simile: rugosioribus foliis: sine caule. Natura est ei stiptica. Impositum
lenit imperus podagræ. Item alga: de qua supra dictum est. Obseruaturq; in ea: ne arida imponatur. Per-
niones emendant pulmo marinus. Cæcriq; marini cinis ex oleo. Item fluuitiales triti sicq; cinere & oleo
subacti: & siluli adeps. Et in articulis morborum imperus sedant ranæ sub inde recentes impositæ: quas
quidam dissectas iubent imponi. Morbos abigit ius multorum: & concharū comitiales: & ut diximus:
coagulum uituli marini bibunt cum lacte equino asininoue: aut cum punici succo. Quidā ex aceto mul-
so. Necnon aliqui per se pilulas deuorant. Castoreum in aceti mulsi cyathis tribus ieiunis datur is uero
qui sæpius corripuntur: clystere infusum mirifice prodest. Castorei drachmæ duæ esse debebunt: mel-
lis & olei sextarius: & aquæ tantundem. Ad præsens uero correptis olfatu subuenit cum aceto. Datur &
mustellæ marinæ iecur. Item muris uel testitudinum sanguis.

Ad febrem oīum generum: & contra diuersas infirmitates.

CA. VI.

Febriam circuitus tollit iecur delphini gustatum ante accessiones. Hippocampi necatur in ro-
faceo: ut perungantur ægri in frigidis febribus. Et ipsi adalligatur ægris: item ex asello pisce la-
pilli qui plena luna inueniuntur: in capite alligant in linteolo. Pagri fluuitialis lōgissimus dens
capillo adalligatus: ita ut quinq; diebus eum qui alligauerit: non cernat æger Ranæ uero in triuo deco-
ctæ oleo abiectis carnibus perunctos liberant quartanis. Sunt qui strangulatas in oleo ipsas clam adalli-
gent: oleoq; eo perungant. Cor earum adalligatum frigora febrium minuit. Et oleum in quo intestina
decocta sint. Maxime autem quartanis liberant ablatis unguibus ranæ & alligatæ & rubetæ. Iecur eius:
uel cor adalligatur in panno leucophæo. Cæcri fluuitiales triti in oleo & aqua perunctis ante accessiones
in febribus profunt. Aliqui & piper addūt. Alii decoctos ad quartas in uino e balneo egressis bibere sua-
dent in quartanis. Aliqui uero sinistrū oculum deuorari iubēt. Magi quoq; oculis eaz ante solis ortum
adalligatis ægro: ita ut cæcas dimittant in aquā: tertianas abigi pmittunt. Eosdēq; oculos cū carnibus lu-
scinæ in pelle ceruina adalligatos: p̄stare uigiliā: somno fugato tradūt. In lethargumq; uergentibus coa-
gulo balneæ: aut uituli marini ad olfactū utuntur. Aliqui languinē testudinū: & lethargicis illinunt. Ter-
tianas mederi dicitur: & spōdylus per se adalligatus. Quartanis cochleæ fluuitiales in cibo recētes. Qui-
dam ob id aseruant sale: ut dent tritas in potu. Strūbi in aceto putrefacti lethargicos excitant odore. Pro-
funt & in cardiacis. Cachecticis quoq; corpus macie conficitur. Theria utilia sunt ruta ac melle Hydropsi-
cis medetur adeps delphini liquatus: & cum uino potus. Grauitati saporis occurritur tactis naribus un-
guento: aut odoribus: uel quoquo modo obturatis. Strumbi quoq; carnes tritæ: & in mulsi tribus he-
minis pari modo aquæ: aut si febres sint: ex aqua mulsa datæ proficiunt Succus cæcroq; fluuitialiu cum
melle. Ranæ quoq; aquaticæ in uino uetere & farre decoctæ: ac pro cibo sumptæ: ita ut bibatur ex eodē
uase. Vel testudo decisis pedibus capite cauda & intestinis exēptis: reliqua carne ita condita ut citra fasti-
dium sumi possit. Cancri fluuitiales ex iure sumpti & phthysicis pdesse traduntur. Adusta sanant cancri
marini uel fluuitialis cinere. Et ea quæ feruenti aqua cōbusta sint. Hæc curatio etiā pilos restituit cū can-
crorum fluuitialium cinere. Putantq; utendum cum cæra & adipe ursino. Prodest & febrī ranarum fel-
lis cinis. Ignes sacros restinguūt ranarum uiuentium uentres impositi: pedibusq; posterioribus pronas
adalligari subeunt: ut crebriore anhelitu profint. Utuntur & silurorum capitū cinere balsamentorum ex
aceto. Pruritus scabiemq; non hoīum modo: sed & quadrupedum efficacissime sedat iecur pasticæ de-
coctum in oleo. Neros præcisos purpurarum cauum quo se operiunt tusum glutinat. Lethargicos coa-
gulum uituli adiuuat in uino potum oboli pondere. Item ichthyocollæ. Tremulos iuuat castoreum si
ex oleo pergungantur. Mullos in cibo inutiles neruis inuenio fieri. Sanguinem piscium putant cibo sisti
polipo tuso illitoq;. De quo & hæc traduntur muriam ipsum ex sese emittere: & ideo non debere addi.
In coquendo secari harundine: ferro enim intingi uitiumq; trahere natura deferente. Ad sanguinem si-
stendum & ranarum illinunt cinerem uel sanguinem arefactum. Quidam ex ea rana quā græci calami-
ten uocant: quoniā inter harundines fruticesq; iuuat: minima oīum & utridissima cinē fieri iubent. Ali-
qui & nascētium ranarum in aqua quibus adhuc cauda est: in calice nouo combustarum cinerem si per
nares fluat inficiendum. Diuersus hirundinum quas sanguisugas uocāt ad extrahendū sanguinem usus
est. Quippe eadem ratio earum quæ cucurbitarum medicinalium ad corpora leuanda sanguine spirax-
menta laxanda iudicantur. Sed uitium quod admissæ semel desiderium faciūt circa eadem tempora an-
ni semper eiusdem medicinæ. Multi podagris quoq; admittenda censuere. Decidunt facietate & ponde-
re ipso sanguinis detractæ aut sale aspersæ. Aliquādo tamen adfixa relinquunt capita quæ causa uulnera
insanabilia facit: & multos interimunt: sicut Messalinum e cōsularibus patriciis cum ad genua admisisset.
Inuehunt uirus remedio uerso: maximeq; ruffæ ita formidantur. Ergo suggestia ora forcibus præci-
dunt: ac ueluti siphonibus defluit sanguis: paulatimq; morientium capita se contrahunt: nec relinquūt.
Natura earum aduersatur cimicibus: & suffitu necat eos. Fibrinarum pellium cum pice liquida combu-
starum cinis narium profluvia sistit succo porri mollitus. Extrahit tæla corpori inhærentia. Sepiarum
testæ ex aqua balsamentorum carnes. Cancri fluuitiales triti. Siluri fluuitialis qui & alibi q̄ in nilo nasci-
tur carnes impositæ recentes siue salæ. Eiusdem cinis extrahit & adeps: & cinis spinæ eius uicem spodii
p̄bet. Ulcera quæ serpunt & quæ ex iis excrescunt ex capite menagæ cinis uel siluri coercet. Carcinomata

LIBER

per earum capita faltarum: efficacius si cineri earum misceatur sal & cunila capitata: oleoq; subigantur. Cancri marini cinis usti cum plumbo carcinomata compescit. Ad hoc & fluuiatilis sufficit cum melle: lineaq; lanugine. Sed aliqui malunt alumen melq; miscere cineri, Phagedenæ siluro inueterato: & cum sandaraca trito. Cachoetæ & nomæ & putrescentia cybio uetere sanatur: Vermes uero innati ranarum felle tolluntur. Fistulæ aperiuntur: siccanturq; fassamentis cum lintheolo immixtis. Intraq; alteram diem callum omnem auferunt: & putrescentia ulcerum quæq; serpunt emplastri modo subacta & illita. Et salpes expurgat ulcera in lintheolis cõceptis. Item echinorum testæ cinis. Carbuculos coracinarum fassamenta illita discutiunt. Item mullorum fassamenti cinis. Quidam capite tatum utuntur cum melle: uel coracinarum carne. Muricû cinis cum oleo tumores tollit. Cicatrices fel scorpiõis marini: Verrucas tollit glani iecur tritum. Capitis menarum cinis cum allio tritus ad thymia crudis utuntur fel scorpiõis marini ruffi. Smarides tritæ illitæ. Hallex deferuefacta unguium scabritiam cinisq; e capite menarum extenuat. Mulieribus lactis copiam facit glauciscus e iure sumptus: & smarides cû pifana sumpta: uel cum feniculo decoctæ. Mammæ ipsas muricum uel purpuræ testarum cinis cum melle efficaciter sanat. Cãcri fluuiatiles illiti uel marini pilos in mamma: uel muricû carnes appositæ tollunt. Squartina illitæ crescere mammæ non patiuntur. Delphini adipe linamenta accensa excitat uulua stranguaru oppressas. Item scombri in aceto putrefacti. Percarum uel menarum capitis cinis ammixto sale & cunila oleoq; uulua medetur. Suffitione quoq; secundas extrahit. Item uituli marini adeps istillatur igni naribus inter mortuarum uulua uitio: & cum coagulo eiusdem in uellere impositus. Pulmonis marini cinis adalligatus egregie profluua purgat. Echini uiuentes tusi & in uino dulci poti. Sistit & cancri fluuiatiles triti in uino poti q; Item siluri suffitu p̄cipue africis faciliores partus fieri dicuntur. Cancri ex aqua poti profluua sistere. Ex hysopo purgare. Et si partus strangulet: similiter poti auxiliatur. Eisdem recetes uel aridos bibunt ad partus continendos. Hippocrates ad purgationes mortuosq; partus utitur illis cum quinis lappati radicibus cum ruta & fuligine tritis: & in mulso datis potui. Item in iure cocti cum lappato & appio mēstruas purgatiões expediunt. Lactisq; ubertatem faciunt. Item in febris quæ sit cum capitis doloribus & oculorum palpitatione. Mulieribus in uino austero poti prodesse dicuntur. Castoreum ex mulso potum purgationibus prodest. Contraq; uulua olfatum cum aceto & pice: aut subditu pastillis. Ad secundas etiam uti eodem prodest cum panace in quattuor cyathis uini. Et a frigore laborantibus ternis obolis. Sed si castoreum fibrumue superegrediatur grauida: abortum facere dicitur: & periclitari partus si superferatur. Mirum & quod de torpedine inuenio. Si capiatur cum luna in libra fuerit: triduoq; asseruetur sub diuo: faciles partus facere: postea quoties iſerat adiuuare. Et pastinacæ radius ad alligatus umbilico existimatur idem facere si uiuenti ablatus sit: ipsaq; denuo in mare dimissa. Inuenio apud quosdam ostratium uocari: quod aliqui onychen uocant: hoc suffitu uulua pœnis mire resistere. Odorem esse castorei: meliusq; cum eo uisum proficere. Vetera quoq; ulcera & cachoetæ eiusdem cinere sanari. Nam carbuculos & carcinomata in mulierum parte praesentissimo remedio sanari tradit cancro fœmina cum salis flore cõtuso post plenâ lunam: & ex aqua illita. Psilothrum est tymni sanguis: fel: iecur siue recentia siue seruata. Iecur etiam tritum mixtoq; cædrio plumbea pyxide asseruatum. Ita pueros pubescere negauit Magno Salpe obstretrix. Eadem uis est pulmonis marini. Leporis marini sanguine & felle: uel si in oleo lepus hic necetur. Cancri scolopēdræ marini cinis cum oleo. Vrtica marina trita ex aceto scyllitico. Torpedinis cerebrum cum alumine illitum. xvi. luna. Ranæ parua quæ in oculorum curatione descripsimus sanies efficacissime psilothrum est: si recēs illinatur: & ipsa arefacta ac tusa: mox decocta tribus heminis ad tertias: uel in oleo decocta æreis uasis. Eadem mēsurâ alii ex quindecim ranis conficiunt psilothrum: sicut in oculis diximus. Sanguisugæ quoq; tostæ in uasæ fictili: & ex aceto illitæ eundem contra pilos habent effectum. Et suffitus urentium eas necat cimices inuectas. Castoreo quoq; cum melle pro psilothro usi pluribus diebus reperiuntur. In omni autem psilothro uellēdi prius sunt piluli. Infantium gingiuis dentitionibusq; multum cõfert delphini cum melle dentium cinis: & si ipso dente gingiuæ tangantur. Adalligatusq; idem pauores repētinus tollit. Idem effectus & caniculæ dentis. Vlcera uero quæ in auribus aut ulla corporis parte fiant cãcrorum fluuiatiliū succus cum farina hordeacea sanat. Et ad reliquos morbos triti in oleo perunctis profunt. Sirialisq; infantium spongia frigida cerebro humefacto rana inuersa adalligata efficacissime sanat: quā aridam inueniri affirmat. Mullus in uino necatus: uel piscis rubellio: uel anguillæ duæ. Item uua marina i uino putrefacta iis qui inde biberint tedium uini affert. Venerem inhibet. Echenesis & hippopotami frontis e sinistra parte pellis in angina adalligata. Felue torpedinis uiuæ genitalibus illitum. Cõcitant cochlearum fluuiatiliū carnes sale adseruata: & in potu ex uino data. Erythini in cibo sumpti. Iecur ranæ dryophytes & calamite in pellicula gruis alligatū: uel dens crocodili maxillaris annexus brachio: uel hippocampus: uel nerui rubetæ dextro lacerto adalligati. Amorem finit in pecoris recenti corio rubeta alligata. Equorum scabiē ranæ decoctæ in aqua extenuant: donec illini possit. Aiuntq; ita curatos nō repeti postea. Et salpe negat canes latrare: quibus in ossa rana uiua data sit. Inter aquatilia dici debet: & calamochnus latine adarcha appellata. Nascit circa harundines tenues spuma aquæ dulcis ac marinæ: ubi se miscet. Vim habet causticam. Ideo acopis additur contra perfrictionum uitia. Tollit & mulierum lentigines in facie. Et calami simul dici debent. Phragmitæ radix recens tusa luxatis medetur: & spinæ doloribus ex aceto illita. Cyprii uero qui & donax uocatur cortex alopecii: medetur ustus: & ulceribus ueteratis. Folia extrahunt quæ infixæ sunt corpori & igni sacro. Paniculæ flos si aures intrauerit exfurdatur. Sepiæ atramento tanta uis est:

TRIGESIMVS SECVNDVS

ut in lucerna addito æthiopus uideri ablato priore lumine Anaxilaus tradat. Rubeta decocta & in aqua potu data suum morbis medetur: uel cuiuscunq; ranæ cinis. Pulmone marino si confricetur lignum: ardere uidetur: adeo ut faculam ita præluceat.

Animalium oïum in mari uiuentium, clxxvi. genera esse.

CA. VII.

P Eracta aquatiliū dote nō alienum uidetur indicare p tot maria tam uasta & tot milibus partium terræ infusa: extrag; circūdata mēsurā pene ipsius mundi quæ intelligātur animalia centum septuaginta sex omnium generum esse: eaq; nominatim complecti. Quod in terrestribus uolucris fieri nō quit. Neq; enim omnis india æthiopiæq; aut scythiæ desertorum ue nouimus feras aut uolucres cum hoïum ipsorum multo plurimæ sint differētiæ quas inuenire potuimus. Accedat his taprobane insulæq; aliæ oceani fabulose narratæ. Profecto conueniet: nō posse omnia genera in contemplationem uniuersam uocari. At hercule in tāto mari oceano quæq; nascunt certa sunt: notioraq; quod miremur quæ profundo natura merfit. Ut a beluis ordiamur: arbores physethres: balneæ: pristes: tritones: nereides: elephanti: homines qui marini uocātur: rotæ: orcæ: arietes: musculi: & alii piscium forma arietes delphini: celebresq; Homero uituli. Luxuriæ uero testudines: & medicis sibri: quorum e genere luras nusquā mari accepimus mergi: tātum marina dicētes. Iam caniculæ: dromones: cornutæ: gladii: ferræ: communefq; mari terræ amni hippopotami: crocodili. Et amni tātum ac mari thynni: thynnides: siluri: coracini: percæ. Peculiaris autem maris accipenser: aurata: asellus: acarne: aphias: alopeca: anguilla: araneus: box: batis: banchus: batrachus: belonæ: quos aculeatos uocamus: balanus: coruus: citharus. Chumborum genera cyprinus chalcis cobio. Galleridas asellorum generis ni minor esset colias. Siue parianus siue saxitanus a patria betica: lacertorum minima: ab iis meotici: cybium. Ita uocatur concisa pelamis: quæ post. xl. dies a ponto in mæotin reuertitur. Cordula & hæc pelamis pusilla: cum in pontum e marotide exit hoc nomē habet: cātharus: callyonimus: siue uranoscopus: cinædi: soli: piscium: lutes: quā nos urticam uocamus. Cancrorū genera chametrachea: chameleos: chame pelorides: generis uarietate distantes & rotunditate: chame glyciamerides: quæ sunt maiores q̄ pelorides: colycia siue coricia. Concharum genera inter quæ & margaritifera cochleæ: quarum generis pentadactylides: melicem: bales: echinophoræ: dicuntur quibus cantāt. Extra has sunt rotundæ in oleario usu cochleæ: cucumis: cynopus: cammarus: cynoldexia: draco. Quidam aliud uolunt esse dracūculum. Est autem graculo simili. Aculeos in brachiis habet ad caudam spectātis. Sic & scorpio lædit dum manu tollitur: erythinus: echeneis: echinus. Elephanti locustarum generis nigri: pedibus quaternis: bifulcis. Præterea brachia duobus: articulis: singulisq; forficulis dēticulatis. Fabri siue zeus glaucici: glanius: gonger: gerres: galeos: garus: hippus: hippuros hirundo: halipleumon: hippocampos: heparhelacantes lacertorum genera loligo uolitans: locustæ: lucernæ: lipparis: lamyrus: lepus: leones: quorum brachia cancris similia sunt. Reliqua pars locustæ: mullus: merula inter saxatiles laudata: mugil: melanurus: mena: merix murena: mormylus: mystocætus: murex: oculata: ophidion: ostria: otia: orcynon. Hic est pelamidum generis maximus. Neq; redit in mæotin: similis tritoni: uetustate melior. Orphus orthragoriscus: phager: phycus: saxatiliū: pelamis earum generis maxima apolectum uocatur. Durius: tritone: phorcus: phitharus: passer: pascinaca Polyporum generæ: pectines. Laudatissimi mitylenis: tyndarides falonis: altimanti in insula alexandriæ. In ægypto pectūculi: purpuræ: percides: pinna: pinnotheræ: rhina: quem squatinam uocamus. Rhombus: scarus principalis hodie. Solea: fargus: scylla: sarda. Ita uocatur pelamis longa ex oceano: ueniens. Scomber: salpa: purus: scorpina: scorprios: sciadeus sciæna: scolopendra: smyrus: scepini: strombus: stollen: siue aulos siue donax siue onix siue dactylus spondylus: smarides: stella: spongia. Turdus inter saxatiles nobilis. Tornus: thurianus: quē alii xiphiam uocant. Thessa: torpedo: tethea: Triton. Pelamidū generis magni: ex eo horea cybia fiunt. Vrene: Euua xyphiæ. His adiiciemus apud Ouidium posita nomina: quæ apud neminem alium reperiuntur. Sed fortassis in ponto nascuntur: ubi id uolumen supremis suis temporibus incohauit. Bopgyrum in scopulis uiuentem. Orphum rubentem: rhacinumq; pullum: pictas mormyras aureiq; coloris chryson. Præterea paruum teragum: & placentem cauda labrum. Epodas lati generis. Præter hæc insignia piscium tradit: channeum ex seipsa concipere. Glaucū æstate nunq; apparere. Pomphilum qui semper comitetur nauigiorum cursus. Chromin qui nidificet in aquis. Helopen quoq; dicit esse nostris incognitū undis. Ex quo apparet falli eos qui eundem accipenserem existimauerunt. Helopi palmam saporis inter pisces multi dedere. Sūt præterea a nullo auctore nominati: sed dis latine appellata: a græcis sphyræna ostreæ similis nomine: magnitudine inter amplissimos rarus: sed tamen non degener: & pernæ concharum generis circa pontias insulas frequentissimæ. Stant uelut suillo crure longo in harena defixæ hiantesq; qua limpitudo est: pedali non minus spatio. Cibum uenatur. Dentes in circuitu marginum habent pectinatim spissatos. Intus prosphōdylo gandis caro est. Et hynam piscem uidi in oenaria insula captum caput exerentem. Præter hæc purgamenta aliqua relatu indigna: & algis potius annumeranda q̄ animalibus.

Metallorum naturæ,

ETALLA NVNC IPSAEQVE OPES ET RERVM PRAECIA dicentur: tellurē intus exquirēte cura multiplici, Modo quippe alibi diutius foditur quārente vitia aurum argentum aes electumque. Alibi delicis gemmas: & parietum digytorūque pigmēta. Alibi temeritati ferrū auro etiam gratius inter bella cedescque. Persequimur oēs eius fibras videmusque super excauatos mōtes mirantes dehiscere aliquādo: aut intermiscere illā. Cui uero nō hoc etiam exemplū indignationis sacrae parentis exprimi possit. Imus in uiscera eius: & i sede manium opes quærimus: tanquā parum benigna fertilisque qua fecerit. Inter hæc minimum remedioque gratia scrutamur. Cui enim fodiēdi causa medicina est? Quāquā & hæc summa sui parte tri buia ut minime parca: facilisque in omnibus quæ profunt. Illa nos p̄munt: illa nos ad inferos agunt quæ occultauit atque demersit. Illa quæ non nascuntur: ut repēte mens ad inane euolans reputet quis deinde futuris finis est:

saeculis omnibus exhauriendi eam quousque penetret avaritia? Quā innocens quæ beata: immo uero & delicata esset uita: si nihil aliud de ea nisi quod supra terras concupisceret: haberetque non nisi quod secū est? Erui tur: quidem aurum & chryfocolla iuxta: ut præciosior uideatur nomen ex auro custodiens. Parū enim erat naturæ unam inuenisse uitæ pestem: nisi in præcio etiam esset sanies auri. Querebat argentum avaria. Boni consuluit interim inuenisse minium: rubentisque terræ excogitauit usum. Heu prodigiosa ingenia quot modis auximus precia rerum? Accessit ars picturæ: & aurum argumentumque cælando carius fecimus. Didicit homo naturam prouocare. Auxere & artem uitiorum iritamēta. In poculis libidines cælare iuuat: ac per obsenitates bibere. Abiecta sunt deinde hæc: & sordere cœpere: & auri argenti que minimum fuit. Murina & crystallina ex eadem terra effodimus: quibus precium faceret ipsa fragilitas hoc argumētum opum: hæc uera luxuriæ æstimata est gloria: habere quod posset statim totum perire. Nec hoc fuit satis turba gemmarum potamus: & smaragdis teximus calices: ac temulentia causa tenere in diam iuuat: & aurum iam accessio est.

Quæ prima commēdatio metallorum auri: & de origine annulorum aureorum: & modo auri apud antiquos: & equestri ordine: & de iure annulorum aureorum. CA. I.

Utinam posset e uita in totum abdicari aurum sacra fames: ut celeberrimi auctores dixere: profuscissimum cōtūis ab optimis quibusque: & ad perniciem uitæ repertum. Quātum sceliciores æuocum res ipsæ permutabantur inter se: sicut & troianis temporibus factitatum Homero credi conuenit. Ita enim (ut opinor) commertia uictus gratia inuenta: alios coriis bouum: alios ferro capti uiscerebus emptitasse tradit: quæ & ipse miratus aurum æstimationes rerum ita fecit: ut centum bouum arma aurea permutasse Glaucum diceret cum Diomedis armis nouem bouum. Ex qua consuetudine multa legum antiquarum in pecore constat etiam romæ. Pessimum uitæ scelus fecit: qui annulum primus induit digyris. Nec hoc quis fecerit traditur. Nam de Prometheo omnia fabulosa arbitror: quæ illi quoque ferreum annulum dederit antiquitas: uinculumque id non gestamē intelligi uoluerit. Midæ quidam annulum quo circūactō habentem nemo cerneret: quis non etiam fabulosiorem fateatur? Manus & prorsus sinistrae maximam auctoritatem conciliauere auro: non quidem Romani quorum more ferendū erat bellicæ uirtutis insignæ. De regibus romanis nō facile dixerim. Nullum habet Romuli in capitolio statuta: nec præter Nummæ Seruique Tullii alia. Nec, L. quidē bruti. Hoc in tarquinis maxime miror quorum egregia fuit origo: unde hic annulorum usus uenit: quæ nunc lacedæmone ferreo utantur. Sed a Prisco Tarquinio omnium primo filium cum in prætextæ annis occidisset hostem bulla aurea donatum constat: unde mos bullæ durauit: ut eorum qui equo meruissent filii id insigne haberent: cæteri lorum. Et ideo miror Tarquinii eius statuam sine annulo esse. Quāquā & de nomine ipso ambigitur. Id græci a digytis appellauere. Apud nos prisca unguulum uocabant. Postea & græci & nostri scymbolū. Longo certo tempore ne sanatum quidem Romanum habuisse aureos: manifestum est. Siquidem iis tātum qui legati ad exteras gentes ituri essent: annuli publice dabantur credo: quoniam ita exterorum honoratissimi intelligebantur. Neque alius uti mos fuit: quæ qui ex ea causa publice accepissent: uulgoque sic triumphabant. Et cum corona ex auro etrusca sustineretur a tergo: annulus tamē in digyto ferreus erat: aqua fortuna triumphantis & serui coronam sustinentis. Sic triumphauit de Iugurta. C. Marius. Aureum non ante tertium consulatum sumpsisse traditur. Ii quoque qui ob legationē acceperant: aureo in publico tantum utebantur: intra domos uero ferreis. Quo argumento etiam nunc sponsæ annulus ferreus mittit. Iis sine gemina. Nec iliacis tēporibus ullos fuisse annulos uideo: nusquā certe Homerus dicit: cum & codicillos missitatos epistolarum gratia indicet: & conditas artes uestes: ac uasa aurea argenteaque: & ea colligata nodi non annuli nota Sortiri quoque contra prouocationem duces nō annulis tradit. Fabricæ etiam deum fibulas: & aliam muliebris cultus: sicut in aures in primordio factitasse sine mentione annulorū. Et qui primus instituit contanter id fecit: leuisque manibus ac latentibus induit cum si honos securus fuit

TRIGESIMVSTER TIVS

isset: dextra fuerit ostentandus. Quod si impedimentum potuit in ea aliquid intelligi: etiam consertoris usu argumentum est maius in leua fuisse qua scutum rapitur. Est quidem apud eundem Homerum uirorum crinibus aurum implexum. Ideo nescio an prior usus a sceminis coeperit. Romae quidem non fuit aurum: nisi admodum exiguo longo tempore. Certe cum a gallis capta urbe pax emeretur: non plus quam mille pondo effici potuere. Nec ignoro. M. Crassum duo milia pondo auri rapuisse suo: & Pompeii tertio consulatu e capitolini Iouis solio a Camillo ibi condita: & ideo a plerisque existimari duo milia pondo collata. Sed quod accessit: ex gallorum praeda fuit: detractumque ab his in parte captae urbis delubris. Gallos autem cum auro pugnare solitos Torquatus indicio est. Apparet ergo gallorum templorumque tantumdem nec amplius fuisse. Quod quidem in augurio intellectum est: cum capitolinus duplum reddidisset. Illud quoque obiter indicari conuenit: quoniam de annulis sermonem repetimus: aedituum custodiae eius deprehensum fracta in ore annuli gemma statim exspirasse: & indicium ita extinctum. Ergo & maxime duo tantum milia pondo cum capta est Roma anno trecentesimo. lxxiii. fuere: cum iam capitulum liberorum censa essent. c. lxx. milia quingenti. lxxiii. Eadem post annos. ccc. vii. quod ex capitolinae aedis incendio caeterisque omnibus delubris. C. Marius filius prenestre detulerat tredecim milia pondo: sub eo titulo in triumpho transtulit Sylla. Et argenti. vii. milia. Idem ex reliqua omni uictoria pridie transtulerat auri pondo. xv. milia: argenti pondo. c. xv. milia. Frequentior autem usus annulorum non ante. Cn. Flauium Annii filium deprehenditur. Hic namque publicatis diebus fastis: quos populus a paucis principum quotidie petebat: tantam gratiam plebis adeptus est: alioquin libertino patre genitus: & ipse Apii Caeci scriba: cuius hortatu exceperat eos dies: consultando assidue sagaci ingenio promulgaueratque: ut aedilis curulis crearetur cum. Q. Anitio prenestino: qui paucis ante annis hostis fuerat: praeteritis. C. Petilio & Domitio: quorum patres consules fuerant. Additum Flauio ut simul tribunus plebis esset. Quo facto tanta senatus indignatione exarsit: ut annulos ab eo abiectos fuisse in antiquissimis reperiatur analibus. Fallit plerisque qui tum & equestrem ordinem id fecisse arbitrantur. Etenim adiectum hoc quoque Sed & phaleram posita propter quae nomen equitum adiectum est. Annulos quoque depositos a nobilitate in annales relatum est: non a senatu uniuerso. Hoc actum. P. Sempronio longo. L. Sulpitio cons. Flauius uouit aedem concordiae: si populo reconciliasset ordines. Et cum ad id pecunia publica non decerneretur: ex mulctaticia sceneratoribus condemnatis aedulam aeream fecit in graecostasi: quae tunc supra comitium erat. Inciditque in tabula aerea eam aedem. ccc. quattuor annis post capitolinam dedicatam. Ita quadringentis. xlvi. a condita urbe gestum est: & primum annulorum uestigium extat. Promiscui autem usus alterum secundo punico bello. Neque enim aliter potuissent trimodia illa annulorum cartaginem ab Hannibale mitti. Inter cepionem quoque & Drusum ex annulo in auctione nauali inimicitiae coepere. Unde origo socialis belli: & exitia rerum. Ne tum quidem omnes senatores habuerunt: utpote cum memoria aurorum multi praetura functi in ferreo consueuerint: sicut Calphurnium & Manilium: qui legatus. C. Marii fuerat iugurtino bello Fenestella tradit. Et multi. L. Fufidium illum quem Scaurus in uita sua scribit. In Quintiorum uero familia aurum ne foeminas quidem habere mos fuerit. Nulloque omnino annulos maior pars gentium hominumque etiam qui sub imperio nostro degunt hodie habent: Non signet oriens aut aegyptus etiam nunc litteris contenta solis. Multis hoc modis ut caetera omnia luxuria uariauit: gemmas addendo exquisiti fulgoris: censuque opimo digytos onerando: sicut dicemus in gemmarum uolumine. Mox & effigies uarias caelando: ut alibi ars: alibi materia esset in precio. Alias deinde gemmas uiolari nefas putauit: ac ne quis signandi causa in annulis esse intelligeret: solidas induit. Quaedam uero neque ab ea parte quae digyto occultatur: auro cludit aurumque milibus lapillorum uilius fecit. Contra uero multi nullas admittunt gemmas: auroque ipso signant: ut Claudii Caesaris principatu reperiunt. Necnon & seruitia iam ferrum auro cingunt: alia per sese mero auro decorant: cuius licentiae origo nomine ipso in famothracia id institutum declarat. Singulis primo digytis gerere mos fuerat: qui sunt minimis proximi. Sic in Nummae & Seruuii Tulli statuis uidemus. Postea pollicis proximo induere etiam deorum simulacris. Dein iuuat & minimo dare Galliae brithanicaeque in medio dicuntur tusa. Hic nunc solus excipitur: caeteri omnes onerantur: atque etiam priuarum articuli minoribus aliis. Sunt qui tres uni minimo congerant. Alii uero & huic unum tantum: quo signanda signent. Coditurque ille ut res rara & ad iniuriae usus indigna: uelut e sacrario promittitur. Et unum in minimo digyto habuisse preciosioris est in recondito suppellectilis ostentatio. Iam alii pondera eorum ostentant. Aliis plures quam unum gestare labor est. Alii bratteas inferunt leuiore materia: & propter casum gemmarum totam sollicitudinem amputant. Alii sub gemmis uenena cludunt: sicut Demosthenes summus oratorum graeciae: annulosque mortis gratia habet. Demumque ut plurimum opum ita scelera annulis fuit. Quae fuit illa priscorum uita: qualis innocentia in qua nihil signabat? At nunc quoque cibi ac potus uindicantur annulo a rapina. Hoc profecere mancipiorum legiones: & in domo turba externa acta. Seruorum quoque causa nomenclator adhibendus. Sed aliter apud antiquos. Sinculi marci pores loci ferresue dominorum gentiles oem uictum in promiscuo habebant: nec ulla domi custodia a domesticis opus erat: Nunc rapiendae comparant epulae pariterque qui rapiant eas. Sed & clauis quoque ipsas signare non est satis: grauatissimum somno: aut morientibus annuli detrahuntur: maiorque uitae ratio circa hoc instrumentum esse coepit: incertum a quo tempore. Videtur tamen posse in externis auctoritatem eius rei intelligere circa Polycratem fami tyrannum: cui dilectus ille annulus in mare abiectus capto relatus est pisce ipso circiter ducetesimum. xxx. annum urbis nostrae interfecto. Ceiebratiorem quidem usum cum foenore coepisse argumento est consuetudo uulgi

LIBER

ad sponſiones etiãnum annulo exiliente: ab eo tẽpore quo nõdũm erat arra uelocior: ut plane affirmare poſſimus: nõmos ante apud nos cõepiſſe: mox annulos. De nõmis paulo poſt dicitur. Annuli diſtinxere alteꝝ ordinem a plebe: ut ſemel cõepẽrãt eſſe celebres: ſicut tunica ab annulis ſenatu tãtum: q̃q̃ ex hoc ſero: uulgoꝝ purpura latiore tunica uſos inuenimus etiam p̃cones: ſicut patrem. L. Elii Stionis Præconi ni ob id cognominati. Sed annuli plane medium ordinem tertiuꝝ plebi & patribus inferuere. Ac quod aneto militares equi nomen dederant: hoc nunc pecuniæ iudices tribuũt. Nec pridem id factum. Diuo Auguſto decurias ordinante: maior pars iudicum in ferreo annulo fuit. liq̃ non equites: ſed iudices uocabantur. Equitium nomẽ ſubſiſtebãt in turmis equoꝝ publicorum. Iudicium quoꝝ non niſi quattuor decuriæ fuere primo. Vixꝝ milia ſingula in decuriis inuenta ſunt: nõdum prouinciis ad hoc munus admiſſis. Seruatũmꝝ in hodiernum diem eſt: ne quis e nonis ciuibus in iis iudicaret.

De decuriis iudicũ: & quotiens noĩa equeſtris ordinis immutata: & donis militari
bus & quãdo primũ corona aurea. CA. II.

d Ecuriæ quoꝝ ip̃æ pluribus diſcrete nõibus fuere Tribunoz & æris: & Selectorum & iudicũ Propter hoc etiãnum Nongenti uocabãtur ex omnibus Selecti ad cuſtodienda ſuffragioꝝ ſcita in comitiis. Et diuiſus hic quoꝝ ordo erat ſuperba uſurpatiõẽ noĩum: cũ alius ſe Nõgentum aliꝝus Selectum: alius Tribunũ appellaret. Tyberii demum p̃cipatus nono anno in unitatem uenit equeſter ordo annuloꝝ auctoritati forma cõſtituta eſt. C. Aſinino Pollione, C. Antiftito Veteres conſ. anno urbis cõditæ. dcc. ſeptuageſimo quinto. Quod miremur futili pene de cauſa: cum. C. Sulpitius Galba iuuenalẽ famam apud principem popinaz pœnis aucuparetur: occupatuſꝝ in hiſ eſſet quæſtus in ſenatu uulgo inſtitores eius culpæ defendi annulis. Hac de cauſa conſtitutũ: ne cui ius eius eſſet: niſi cui ingenuo ipſi pari auoꝝ paterno ſeſtertia. cccc. cenſus fuiſſent: & lege iulia theatri in. xiiii. ordinibus ſedendi. Poſtea gregatim inſigne id appeti cõceptum. Propterꝝ hæc diſcrimina Caius Princeps decuriã quintam adiecit: tãtumꝝ natũ eſt ſatis: ut quæ ſub Diuo Auguſto impleri nõ potuerãt decuriæ nõ capiant eum ordinem: paſſimꝝ ad ornãmẽta ea etiam ſeruitute liberati trãſiliant: quod antea nunq̃ erat factum: quoniam in ferreo annulo equites iudiceſꝝ intelligebãtur: adeoꝝ promiſcuum id eſſe cõepit: ut apud Claudium Cæſarem in cẽſura eius unus ex eqtibus Flauius Proclus. cccc. ex ea cauſa reos poſtularet. Ita dum ſeparatur ordo ab ingenuis: cõmunicatus eſt cum ſeruitiis. Iudicum autẽ appellatiõẽ ſeparari eum ordinem primi oĩum inſtituere Gracchi diſcordi popularitate in cõtumeliã ſenatus mox ea debellata: auctoritas nominis uario ſeditionum euentu circa publicanos ſubſtitit: & aliquãdiu tertiæ uires publicani fuere. M. Cicero demum ſtabiliuit equeſtre nomẽ in cõſulatu ſuo ei ſenatum cõcilians: ex eo ſe ordine p̃uectum eſſe celebrans: & eius uires peculiari popularitate quærẽs. Ab illo tempore plane hoc tertiu corꝝpus in republica factũ eſt. Cõepitꝝ adici ſenatuꝝ populoz Ro. equeſter ordo. Qua de cauſa & nunc poſt populũ ſcribitur: quia nouiſſime cõceptus eſt adici. Quin etiã ipſum equitũ nomẽ ſæpe uariatũ eſt: in iis quoꝝ qui ad equitatum trahebãtur. Celeres ſub Romulo regibuſꝝ appellati ſunt: Deĩde flexumĩnes. Poſtea troſſuli: cum oppidum in thuſcis citra uolſinios hoc noĩe paſſuũ. ix. milia ſine ullo adiuuẽto peditũ cõepiſſent. Eius uocabuli uis durauit ultra. C. Gracchũ: Iunius certe qui ab amicitia eius Gracchanus appellatus eſt ſcriptum reliquit iis uerbiſ. Quod ad equeſtrẽ ordinẽ pertinet antea troſſulos uocabant: nunc equites uocant. Ideoꝝ q̃a non intelligunt troſſulos nomẽ quid ualeat: multos pudet eo nomine appellari: & cauſam quæ ſupradicta eſt: exponit. Inuitozꝝ etiãnum tamen troſſulos uocari. Sũt adhuc aliquæ nõ omittendæ in auro diſſerentiæ. Auxiliares quippe externos torquibus aureis donauere: at ciuices non niſi argenteis. Præterꝝ armillas ciuibus dedere: quas nõ habent externi. lidem qd̃ magis miremur coronas ex auro dedere ciuibus. Quis primus donatus ſit ea nõ inueni. Sed quis primũ donauerit a. L. Piſone tradiſ. Apoſtulamius dictator apud lacum regillum caſtris latinoz expũgatis ei cuius maxime opera capta eſſent: hanc coronam ex præda dedit. Itẽ. L. Lentulus conſul Seruilio Cornelio merende ſanito oppido capto. Sed quinq̃ lioratum corona Piſo frugi filium ex priuata pecunia donauit eamꝝ coronam teſtamento reipublicæ legauit.

De reliquo uſu auri in uiris & mulieribus: & de nõmo aureo: & quando primũ ſignatũ eſt æs
argentũ & auz: & anteq̃ ſignareſ qui mos i ære: & q̃ maxima pecunia primo cenſu: &
quotiẽs & qbus tẽporibus auctoritas auri. CA. III.

d Eorum uero honori i ſacris nihil aliud excogitatum eſt: q̃ ut auratis cornibus hoſtiæ maioris dũtaxat immolarentur. Sed in militia quoꝝ in tantũ adoleuit hæc luxuria: ut. M. Bruti in philippicis cãpis epiſtolæ reperiant fremẽtes fibulas tribunicias ex auro geri. At Hercules idem tu Brute muliez pedibus auz geſtari tacuiſti. Cuius ſceleris nos coarguimus illũ primũ: qui auro dignitatem p̃ annulos fecit: ut habeãt in lacertis iam qdem & uiri qd̃ e dardanis uenit: itaq̃ & dardaniũ uocabãt. Viriæ celticæ dicunt. Viriles celtibericæ. Habeant ſœminæ in armillis digytiſꝝ totis collo auribus. Peris diſcurrãt catenæ circa latera: & iſerta margaritaz pondera e collo dominaz auro pendeant: ut in ſomno quoꝝ un ionũ cõſcientia adſit. Etiãnum pedibus induit: atꝝ inter ſtolã plebemꝝ hunc mediũ ſœminaz equeſtrẽ ordinẽ facit Honẽſtius uiri pedagogis id damus: balneazꝝ diues pueroz forma conuertit. Iã uero etiam Harpocrate ſtatuaſꝝ ægyptioꝝ numinũ in digytiſ uiri quoꝝ portare incipiũt. Fuit & alia Claudii principatu diſſerentiã inſolẽs iis qbus admiſſionẽ liberti eius dediſſent: imaginẽ p̃cipis in annulo ex auro gerẽdi: magna criminũ occaſione quæ oĩa ſalutaris exortus Veſpaſiani principis aboleuit: æq̃liter publicãdo principẽ. De annulis aureis eorũꝝ uſu hætenus dictũ ſit. p̃ximũ ſcelus fecit: qui

TRIGESIMVSTERTIVS

primus ex auro denariū signauit: qđ & ipsum latet auctore incerto. Populus Ro. ne quidē argento signato ante Pyrrhū regem deuictū usus est. Liberalis unde ēt nunc libella dicit: & dispōdius apphēdebatur assis. Quare æris grauis pœna dicta ē. Et adhuc expēsa in oratiōibus dicitur. Item impēdia & pondera. Quin & militū stipendior: hoc est stipis ponderandæ pēfatores libri pēdes dicuntur. Qua cōsuetudine in iis emptionibus q̄ mancupi sunt: etiā nūc libra interponit. Seruius rex primus signauit æs. Antea rudi ufos romæ. Timæus tradit. Signatū est nota pecudū: unde & pecunia appellata. Maximus census. c. x. milia assium fuit illo rege. Et ideo hæc prima classis. Argentū signatū est anno urbis qngentesimo octogesimo quinto. Q. Fabio cōsule quinq; annis ante primū bellū punicū. Et placuit denarius p decem libris æris: quinaris p quinq; sestertium p dipōdio ac semisse. Libræ aut pondus æris immunitū bello punico primo cū impēsis respublica nō sufficeret. Constitutūq; ut asses dextatario pōdere ferirent. Ita quinq; partes facta luci dissolutū æs alienū. Nota æris fuit ex altera parte lanus geminus: ex altera rostrū nauis. In triente uero & qđrante æs: qđrans antea triūcis uocatus a tribus uncis. Postea Hannabile urgente. Q. Fabio Maximo dictatore asses unciales facti. Placuitq; denariū. xvi. assibus permutari: quinarū octonis: sestertiū quaternis. Ita respub. dimidiū lucrata est. In militari tamē stipendio sem p denarius p decē assibus datus. Nota argēti fuere bigæ: atq; quadrigæ: & inde bigati qđrigatiq; dicti. Mox lege papyriana semuntiales asses facti. L. ius Drusus in tribunatu plebis: octauā partem æris argento miscuit. Qui nunc uictoriatu appellat: lege clodia pcutus est. Antea. n. hic nūmus ex illyrico aduectus mercis loco habebatur. Est autem signatus uictoria: & inde nomē. Aureus nummus post annū. lxxi. percussus est qđ argēteus: ita ut scrupulū ualere sestertii uicenis: qđ efficit in libras ratione sesterti: qui tunc erant sestertios nōngentos. Post hæc placuit. xl. milia signari ex auri libris: paulatimq; principes imminuere pōdus: minutissimus uero ad. xlv. milia. Sed a nummo prima est origo auaritiæ excogitata scēnore quæstiuosa segnitia. Hæc paulatim exarsit rabie quadā non iam auaritiæ: sed fames auri: utpote cū Septimuleius. C. Gracchi familiaris auro repēsū caput eius excisum ad Opimiū tulerit: plumboq; in os addito paricidio suo rempu. etiam circūscripserit. Nec iam quiritiū aliquo: sed uniuerso noie Romano infami rex Mithridates Aquilo duci capto aurū in os infundit. Hæc parit habendī cupido. Pudet intuentē tantū oia ista quæ subinde noua græco sermone excogitantur expōso argenteis uasis auro aut incluso: qbus deliciis ueneūt tam aurea qđ aurata: cum sciamus interdixisse castris suis spartacū ne quis aurum haberet: aut argētum. Tanto fuit plus animi fugitiuis nostris, Messala orator prodidit Antoniū triumuirū aureis usum uasis in oibus obsecenis desideris: pudendo etiā crimine Cleopatæ. Sūmæ apud exteros licētiæ fuerat poculo aureo puluino subdito Philippum regem dormire solitū. Agomēcelum Alexandri Magni præfectū aureis clauis suffigere crepidas. Antonius Sopus in contumeliā naturæ uilitatē auro fecit opus pscriptio ne dignum. Sed spartaci alia equidē miror Populum Ro. uictus gentibus in tributo semper argentum imperasse: nō aurum sicut carthagini cum Hānibale uicta argēti pondo annua in quinquaginta annos nihil auri. Nec potest uideri penuria mundi id uenisse. Nam Mida: sed & Crœsus: infinitum possederāt. Iam Cyrus deuicta asia pondo. xxxiiii. milia inuenerat: præter uasa aurea aurūq; factum: & in eo folio ac platanum uitemq;. Qua uictoria argenti quingenta milia talentoz reportauit: & craterem Semiramidis: cuius pondus. xv. talentoz colligebat. Talentum autem ægyptium pondo. lxxx. patere Varro tradit. Iam regnauerat in colchis Saluces & Esubopes qui terrā uirginem nactus plurimū argenti auriq; eruis se dicit in suanorum gente: & aliogn uelleribus aureis inclyto regno. Sed in illius aureæ: & argenteæ trabes narratur: & columnæ atq; parastate: uicto Sesostris ægypti rege tam superbo: ut pdatur annis qbusq; forte reges singulos e subiectis iungere ad currū solitus sicq; triumphare. Et nos fecimus quæ posteri fabulosa arbitrent Cæsar qui postea dictator fuit primus in ædilitate munere patris funebri omni apparatus harenæ argenteo usus est: ferasq; argenteis uasis incessuere tum primū uisum. Mox qđ etiam in municipiis emulantur. C. Antonius ludos scēna argentea fecit. Item. L. Murena: & Caius princeps in circo pecma duxit. In quo fuere argēti pondo. c. xxiiii. Claudius successor eius: cū de britānia triūpharet: inter coronas aureas unā. vii. pondo habuit: quā cōtulisset hispania citerior. Alterā. ix. quā gallia comata sicut titulus indicauit. Huius deide successor Nero Pōpei theatrum operui auro in unū diem quo Tyridati regi armenia ostēderat. Et quota pars ea apparatus fuit auræ domus ambiētis urbem. Auri in ærario Populi Ro. fuere Sex. Iulio. L. Aurelio cons. septem annis ante bellū punicū terriū pōdo. dcc. xxvi. argenti nonagintaduo milia & extra numerū. ccc. & lxxv. milia. Itē Sex. Iulio. L. Martio. cons. hoc est belli sotialis initio: octingenta. xlv. auri pōdo. Cæsar primo introitu urbis i ciuili bello suo ex ærario ptulit latege aureorū. xxvi. milia: & numero pōdo. ccc. Nec fuit aliis tēporibus respu. locupletior. Intulit & Aemilius Paulus Perseo rege macedonico deuicto pdam pōdo triū miliū: a quo tēpore Populus Ro. tributū pendere desit. Laquearia q̄ nunc & in priuatis domibus auro tegunt: post Carthaginē euersam primo inaurata sunt in capitolio cēsura. L. Mummi. Inde trāsire in cameras. In parietes quoq; qui iā & ipsi tanq; uasa inauratur: cū sua ætas uaria de Catulo existimauerit: q; tegulas æreas capitolii inaurasset primus. Inuētores auri sicut metalloz. fere oium: septimo uolumē diximus p̄cipuam gratiā huic materiæ fuisse arbitror: nō colore qui in argēto clarior est: magisq; diei similis: & ideo militaribus signis familiarior: quoniā is longius fulget: manifesto errore eoz qui colorē syderū placuisse in auro arbitrant: cū in gemmis aliisq; rebus nō sit p̄cipuus. Nec pondere aut facilitate materiæ platum est: cæteris metallis: cū cedat per utriūq; plumbo. Sed quia rex uni nihil igne deperit: tuto etiā in incendiis rogisq; durate materia. Quinimmo quo sæpius arsit: p̄ficit ad bonitatē. Aurig; experimēto ignis ē: ut simili colore rubeatq; ignis.

LIBER

Atque ipsum obryzum uocant. Primum autem bonitatis atque uicium est quod difficillime accendi. Preterea mixtae prunae uiolentissimae ligni indomitum palea citissime ardescere: atque ut purgentur: cum plumbo coqui. Altera caula praecipua maior quam minimi usus dederit: cum argenteo aere plumbo lineae duratur: manusque fordescant decidua materia. Nec aliud laxius dilatae: aut numerosius diuidit: utpote cuius unciae in septuagenas & quinquagenas pluresque bratteas quaternum utroque digitoque spargant. Crassissimae ex iis praestinatim uocantur: etiamnum retinentes nomen fortunae inaurato ibi fidelissime simulacro. Proxima brattea quaestoria appellatur. Hispania strigiles uocat auri paruulas massas: quod super omnia solum in massa aurameto capitur. Cum caetera in metallis reperta igni perfriciant hoc statim aurum est: consumataque materia propterea habet cum ita inuenit. Haec enim inuentio ius naturalis est. Alia quam dicimus coacta. Super caetera non rubigo ulla: non erugo: non aliud ex ipso quod consumat bonitatem: minuatue pondus. Iam contra falsis & aceti succos domitiores rerum constantia superque omnia netur: ac textur lanae modo: & sine lana. Tunica aurea triumphasse Tarquinium priscum Verrius tradit. Nos uidimus Agrippi namque Claudii principis edente eo naualis praecipua spectaculum assidentem ei: induram paludamento: auro textili sine alia materia. Attalicis uero iam pridem intexitur inuento regum Asiae. Marmoris & iis quae candefieri non possunt oui candido illinitur: ligno glutini ratione composita: leucoporon uocant. Quid sit hoc: aut quemadmodum fiat: suo loco docebimus. Aes inaurari argenteo uiuo: aut certe hydrargyro legitimum erat: de quibus ut dicemus illorum naturam reddentes: excogitata fraus est. Namque aes cruciatur in primis accensumque restringitur sale aceto alumine. Postea exarenatur: an satis recoctum sit: splendore deprehendente: iterumque exhalatur igni: ut possit edomitum mixtis pumice alumine argento uiuo inductas accipere bratteas. Alumen in purgando uim habet talem: qualem esse diximus plumbo.

Ratio naturalis inueniendi auri: & quando primum aurea statua: & medicina ex auro.

CA. III.

Aurum inuenit in nostro orbe: & omittere indicium: atque a formicis: aut gryphibus apud Scythas erutum. Apud nos tribus modis fluminum ramentis: ut in tago hispaniae: pado italiae: herbro thraciae: pacto Asiae: gange Indiae. Nec ullum absolutius aurum est: ut cursu ipso tritumque politum. Alio modo puteorum scrobibus effoditur: aut in ruina montium. Quare utraque ratio dicitur. Aurum qui quaerunt: ante omnia segillum tollunt: ita uocatur indicium: alueus ubi id est: arenaeque lauatur: atque ex eo quod resedit: coniectura capitur: ut inueniat aliquando in summa tellure propterea rara felicitate ut nuper in dalmatia praecipitatu. Neronis singulis diebus etiam quinquagenas libras fundens cum iam inuentum est in summo cespite. Alutatione uocant si & auro ea tellus subest. Caeterum mores hispaniae aridi sterilesque: & in quibus nihil aliud gignat: huic bono coguntur fertiles esse. Quod puteis fodit: canalitium uocant: alii canalitense marmoris glareae inherens: non illo modo quo in oriente sapphyro atque thebaico aliisque in gemmis scintillat. Sed micis amplexum marmoris hi uenae canales per marmor uagant & latera puteorum & huc illuc inde nocte inuento: tellusque ligneis columnis suspendit. Quod effossum est tundit: lauatur: uritur: molitur in farina. Nam quod ad pilas cadunt apilascudem uocant argentum quod exit a fornacis: sudoreque quae camino iactat. Spurcicia in omni metallo uocatur scoria. Haec in auro coquit iterum & tunditur. Catinis fiunt ex taconio. Haec est terra alba similis argillae. Neque enim alia afflatum ignemque & ardentem materiam tolerat. Tertia ratio opera uicerit gigantum. Cuniculis per magna spatia actis cauantur montes ad lucernarum lumina. Eadem mensura uigiliarum est: multisque mensibus non cernitur dies. Arrugius id genus uocant: siduntque rimae subito: & opprimunt operarios: ut iam minus temerarium uideatur e profundo maris petere margaritas: tanto nocetiores fecimus terras. Relinquunt itaque fornices crebri montibus sustinendis. Occurrant in utroque genere silices. Hos igni & aceto rumpunt. Saepius uero: quoniam in cuniculis uapor & fumus strangulat: caedunt fracturis. c. l. libras ferri terram agentibus. Egeruntque humeris noctibus ac diebus per tenebras proximis tradentes: lucem nouissimi cernunt. Si longior uideatur silex: latus sequitur. Fossam ambit quiete. Tamen in silice facilius existimat opera. Est namque terra ex quadam argillae genere glareae mixta: candidum uocant: prope inexpugnabilis. Cuneis eam ferreis aggrediuntur: & iisdem malleis: nihilque durius putant: nisi quod inter omnia auri fames durissima est. Peracto opere ceruices fornicum ab ultimo caedunt: dantque signum rima. Eaque solus intelligit in cacumine montis eius pugil. Hic uoce ictuue repetere reuocari operarios iubet: pariterque ipse deuolat. Mons fractus cadit a sese longo fragore: qui concipi humana mente non possit: & flatu incredibili. Spectant uictores ruinam naturae. Nec tamen adhuc auge est. Nec sciere esse cum fodere. Tantaque ad pericula euincenda fuit satis causa sperare quam cuperent. Alius par est labore uel hoc maioris impedii flumina ad lauanda hanc ruinam iugis montium duxere obiter a centesimo plerumque lapide. Corrugos uocant a corruatione credo: nimirum & hoc labor est. Praecipisse libramento oportet ut fruatur quando influat: itaque altissimis partibus ducit. Conuallis & interualla substructis canalibus iunguntur. Alibi rupes inuiae caeduntur: sedemque trabibus cauatis praebere coguntur. Is qui caedit: funibus pendet: ut procul intuentibus species nefaria quidem: sed alitum fiat. Pendentes maiore ex parte librant: & lineas itineri praefigunt. Itaque insistentis uestigiis hominis locus non est. Manes trahuntur ad homines ut uitium importent. Id genus terrae urion uocant. Ergo per silices calculosue ducuntur: & uerum euitat. Ad capita deiectus in superciliis montium piscinae cauatur: ducenos pedes in quasque partes: & in altitudine denos. Emissaria in iis quina pedum quadratorum ternum fere relinquunt: & repleto stagno excussis obturamentis erumpit torrens tanta uis: ut saxa prouoluet. Alius etiam in plano labor. Fossae in quas profuatur cauantur: agogas uocant: eae sternuntur gradatim. Frutex est ulex roris marini similis

TRIGESIMVSTERTIVS

asper aurūq; retinens. Latera cluduntur tabulis: ac per prærupta suspenduntur: canali ita profuente de terra in mare. His de causis iam promouit hispania in priore genere: quæ exhauriuntur immenso labore ne occupent puteos in hoc rigantur. Aurum arrugia quæsitum non coquitur: sed statim suum est. In ueniuntur ita massæ. Necnō in puteis etiam denas excedentes libras. Palacas hispani: alii palacranas: idē quod minutum est: balucem uocant. Vlex siccatus uritur: & cinis eius lauatur sustrato cespite herboso ut sidat aurum. Vicena milia pondo ad hunc modum annis singulis asturiam atq; galleriam & lusitaniam præstare qdam tradiderunt: ita ut plurimum asturia gignat. Neq; in alia parte terrarum tot seculis hæc fertilitas. Italia parcitum est uetere interdicto patrū: ut diximus: alioquin nulla fœcundior metallorum quoq; erat tellus. Extat lex censoria uici estimiliarum aurifodinæ: qua in uercellēsi agro cauabatur: ne plus quinq; hominum in opere publicani haberent. Aug; faciendi est etiānum una ratio ex auri pigmento: quod in syria foditur pictoribus in summa tellure auri colore: sed fragili lapidum specularium modo. Inuitaueratq; spes Caium principem auidissimum auri: q̄obrem iussit excoqui magnum pondus: & plane fecit aurum excellēs: sed ita parui ponderis ut detrimētum sentiret illud pp avaritiam expertus: q̄q; auripigmenti libre. xiiii. permutarentur: nec postea tētātū ab ullo est. Omni auro inest argētum uario pōdere: alibi dena: alibi nona: alibi octaua parte. In uno tantū galliæ metellæ loco: quod uocant albicarense. xxxvi. portio inuenit: ideo cæteris præest. Vbicūq; quinta argenti portio est: electrum uocatur. Scrobes eæ reperiuntur in canaliensi. Fit & cura delectum argento addito. Quod si quintam portionem excessit incidibus non refistit. Est electro auctoritas. Homero teste qui Menelai regiam auro: electro: argento: ebore fulgere tradit. Mineruæ templū habet lindos insula rhodiog;: in quo Helena sacrauit calicem ex electro. Adicit historiam māmæ suæ mensura. Electri natura est ad lucernarum lumina clarius argento splendere. Quod est natium & uenena dephendit. Nāq; discurrūt in calicibus arqus cælestibus similes cum igneo stridore: & gemina ratione p̄dicūt. Aurea statua prima oīum nulla inanitate: & ante q̄ ex ære aliqua illo modo fieret: quā uocant holosphyratoo in templo Aneitidis posita dicitur. Quod in situ terrarum nomine hoc significauimus: numine gentibus illis sacratissimo. Diuina est Antonii parthicus rebus. Scitumq; narratur dictum unius ueteranorum bononiæ hospitali diu Augusti cœna cū interrogaretur: esset ne ueg; eum qui primus uiolasset hoc numen: oculis mēbrisq; captu expirasse? respōdit. n. tum maxime Augustum de cruore eius cœnare: seq; illum esse: rotumq; sibi censum ex ea rapina eē. Hominum primus & auream statuam & solidam Gorgias Leontinus delphis in tēplo sibi posuit. lxx. circiter olypiade. Tantus erat docendæ oratoriæ artis quæstus. Aurum pluribus modis pollet in remediis. Vulneratq; & infantibus applicatur: ut minus noceant: quæ inferantur ueneficia. Est & ipsi superlato uis malefica gallinarum quoq; & pecorum foeturis. Remedium est abluere illatum & spargere eos quibus mederi uelis. Torretur & cum salis grūmo pondere triplici misso: & rursum cū duabus salis portionibus & una lapidis quem schiston uocant: ita uirus tradit rebus una crematis in fictili uase ipsum purg; incorruptū. Reliquus cinis seruatus in fictili & ex aqua illitus: lichenas in facie sanat. Lomēto id conuenit abluī. Fistulas etiā sanat: & quæ uocant; hemorrhoides. Quod si trito spuma adiciatur putria ulcera & tetri odoris emendat. Ex melle uero decoctum cum melāthio & illitum umblico leuiter soluit aluum. Verrucas curari eo. M. Varro est auctor.

De chryfocolla & medicinæ ex chryfocolla. vi. & mirabilia naturæ de glutinandis inter se perficiendisq; metallis. CA. V.

Chryfocolla humor est in puteis quos diximus: p uenā auri defluens crassescente limo rigoribus hybernis usq; in duriciā pumicis. Laudatiorem eādē in ærariis metallis: & proximā in argentariis fieri compertum est. Inuenitur & in plumbariis uilior etiam auraria. In omnibus autem iis metallis fit & cura multum infra naturalē illam: immissis in uenam aquis leuiter hyeme tota usq; inimiū mēsem. Dein siccatis in iunio & iulio ut plane intelligat nihil aliud chryfocolla q̄ uena purtris. Natia duritia maxime distat: uuā uocat. Et tamē illa quoq; hærbæ: quā luteā appellant: tinguit. Natura est quæ lino lanæue ad succū bibendū. Tundit in pila: deinde tenui cribro secernit: postea molit: ac deinde tenuius sic cribrat. Quicqd nō trālmeat: reperitur in pila: dein molit. Puluis semp in catinos digeritur: & ex aceto macerat: ut ois duricia soluat. Ac rursus tundit: dein lauat in conchis: siccaturq;. Tunc tingit: alumine schisto: & hærbæ supradicta pingiturq; anteq; pingat. Refert q̄ bibula docilisq; sit. Nā nisi rapuit colorē addunt & scythanū: atq; turbystum: ita uocat medicamēta forbere cogentia. Cū tinxere pictores orobitin uocat. Eiusq; duo genera faciūt: luteā quæ seruat in lomenta. Et liqdā globulis sudore resolutis. Hæc utraq; genera in cypro fiunt. Laudatissima in armenia. Secūda in macedonia. Largissima in hispania. Sūma cōmēdatiōis est: ut colorē hærbæ segetis lætæ uirētis q̄ simillime reddat. Visumq; est iam Neronis principis spectaculis harenam cyrci chryfocolla sterni: cum ipse concolori pāno aurigaturus esset: iducta opificum turba. Tribus eam generibus distinguunt. Asperam quæ taxatur in libras. vii. Mediam quæ denariis quinis: Attritā quā & hærbaceam uocant: quæ. xiii. Sublinunt autem harenosam: prius q̄ inducant atramento & parētōnio. Hæc sunt tenacia eius in colore blanda. Paretonium quoniā est natura pinguisimum: & ppter leuorem tenacissimum atramēto aspergitur: ne paretoni candor pallorem chryfocollæ afferat. Luteam putant a lutea hærbæ dictā: quā ipsam cæruleo subtrita sed p chryfocolla inducunt uilissimo genere atq; fallacissimo. Vfus chryfocollæ & in medicina est ad purganda uulnera cum cæra & oleo. Eadem p se arida siccatur: & cōtrahit. Daf & in angina ortopnoeae miscenda cum melle. Concitat uomitiones: miscetur & collyriis ad cicatrices oculoq; ac uiridibus emplastris.

LIBER

Ad dolores mitigandos: & cicatrices trahendas. Hanc chryfocollam medici acefin appellant: quæ non est orobitis. Chryfocollam & aurifices sibi uendicant agglutinando auro: & inde omnes appellatam si militer utentes dicunt. Temperatur autem ea cypria erugine: & pueri impubis urina: addito nitro. Teritur cyprio ære in cypriis mortariis santernam uocant nostri. Ita ferruminatur aurum quod argentosum uocant. Signum quoque est si addita santerna nitescit. E diuerso erosum contrahit se: hebetaturque: & difficulter ferruminatur aurum. Ad id glutinum fit auro & septima parte argenti ad supradicta additis: unaque contritis. Contexti par est reliqua circa hoc: ut uniuersa naturæ contingat ammiratio. Auri glutinum est tale. Argilla ferro. Cadmia æris massis. Alumen laminis. Resina plumbo & marmoris. Sed plumbum nigrum albo iungitur. Ipsum quoque album sibi oleo. Item stagnum æramentis stagno argentum. Pineis optime lignis æs ferrumque funditur. Sed & ægyptia papyro paleis aurum. Calx aqua accenditur: & thracicus lapis. Idem quoque oleo restinguitur. Ignis autem aceto maxime & uisco & ouo. Terra minime flagrat. Carbo ni maior uis exusta. Iterum quoque flagranti.

De argento: & argento uiuo: & stibia siue alabaistro: & scoria argenti: & de spuma argenti. CA. VI.

B his argenti metalla dicantur: quæ sequens infania est: Non nisi in puteis reperitur: nullaque sui spe nascitur: nullis ut in auro lucentibus scintillis. Terra est alia ruffa: alia cineracea. Excoqui non potest nisi cum plumbo nigro: aut cum uena plumbi. Galenam uocant: quæ iuxta argenti uenas plerumque reperitur. Et eodem opere ignium descendit pars in plumbum: argentum autem supne innatat: ut oleum aquis. Reperitur in omnibus pene puinciis: sed in hispania pulcherrimum. Id quoque in sterili solo atque et in montibus. Et ubicumque una inuenta uena est: non procul inuenitur alia. Hoc quidem & in omni fere materia: unde metalla græci uidentur dixisse. Mirum adhuc per hispanias ab Hannibale inchoatos puteos durare sua ab inuentoribus nomina habentes. Ex quis bebelo appellatur: hodieque qui. ccc. podo. Hannibali sumministravit in dies. Ad mille quingentos iam passus cauato monte per quod spatium agrani stantes diebus: noctibusque egerunt aquas lucernarum mensura: amnemque faciunt. Argenti uena quæ in summo reperta est: crudaria appellatur. Finis antiquis fodiendi solebat esse alumen inuentum ultra nihil quærebat. Nup inuenta æris uena infra alumem alba nullum finem spei fecit. Odor ex argentodinis inimicus omnibus animalibus: sed maxime canibus. Auroque argentumque quo mollius eo pulchrius. Lineas ex argento nigras fieri: produci que miramur. Est & lapis in iis uenis: cuius uomica liquoris æterni argentum uiuum appellatur. Venenum regis omnium est. Excedit ac perumpit uasa permanens tabe dira. Omnia ei innatant præter aurum. Id unum ad se trahit. Ideo & optime purgat cæteras eius sordes expuens crebro iactatu fistilibus in uasis ita uitis abiectis: ut & ipsum ab auro discedat. In pelles subactas effunditur: perque eas sudoris uice defluens purum relinquit aurum. Ergo & cum æra inaurant: sublitum bratteis ptinacissime retinet. Vex palore detegit simplices: aut prætenues bratteas. Quapropter id furtum quærentes omni liquore candido usum eum adulterauerunt. Mox & hydrargyro: de quo suo dicemus loco. Et alias argentum uiuum non largum inuentum est. In iisdem argenti metallis inuenitur: ut proprie dicamus: spumæ lapis candidæ nitetisque: non tamen translucendis: stimmi appellant: alii stibiam: alii alabastrum: aliqui larbason. Duo eius genera: mas & foemina. Magis pbant foeminam. Horridior est mas: scabriusque & minus ponderosius: minusque radians & harenosior. Foemina contra nitet friabilis. fissurisque non globis dehiscens. Vis eius astringere ac refrigerare. Principalis autem circa oculos. Namque ideo etiam platyo phthalmion id appellauere: quoniam in callibus mulierumque epiphoris dilatat oculos & fructuosos inibeat oculorum: exulcerationesque. Farina eius & thuris gummi ammixto sistit & sanguinem e cerebro profluentem. Efficacior & contra recentia uulnera. Et contra ueteres canum morsus insperfa farina. Et contra ambusta igni cum adipe ac spuma argenti carussaque & cæra. Vritur autem offis bubuli fimi circumlitum in clibanis. Dein restinguitur mulierum lacte. Teriturque in mortariis ammixta aqua pluuia. Ac subinde turbidum transfunditur in æreum uas. Et mundatur nitro. Fex eius intelligitur plumbosissima quæque subsedit in mortario: abigiturque. Dein uas in quo turbida transfusa sunt: opertum linteolo per noctem relinquitur: & postero die quicquid innatat effunditur: spongiæque aqua tollitur. Quod ibi subsedit: flos intelligitur ac linteolo interposito in sole siccatur: ut non parefcat. Iterumque in mortario teritur: & in pastillos diuiditur. Ante omnia autem urendi modus necessarius est: ne plumbum fiat. Quidam non fimo utuntur coquentes: sed adipe. Alii tritum in aqua triplici linteo siccant: fecemque abiiciunt. Idque quod defluerit transfundunt. Ac quicquid subsidet id colligentes: emplastris collyriisque miscunt. Scoriam in argento græci uocant helcysma. Vis eius astringere & refrigerare corpora. Additur emplastris: ut molibdena, de qua dicemus in plumbo. Cicatricibus maxime glutinandis: & contra tenasmos: dysenteriasque infusa clysteribus cum myrteo oleo. Addunt in medicamenta quæ uocant liparas ad excrecentia ulcerum: aut ex attritu facta aut in capite manantia. Fit & in iisdem metallis: & quæ uocatur spuma argenti. Genera eius tria. Optima quam chrysitin uocant. Secunda: quam argyritin. Tertia: quam molibditin. Et plerumque omnes hi colores in eisdem tubulis inueniuntur. Probatissima est atica. Secunda hispaniensis. Chrystitis ex ipsa uena fit. Argyritis ex argento. Molibditis plumbi ipsius suffura: quæ fit puteolis: & inde habet nomen. Omnis autem fit excocta sua materia ex superiori catino defluens in inferiorem. Ex eo sublata ueruculis ferreis: atque in ipsa flamma conuoluitur ueruculo: ut si modici temporis. Est autem ut ex nomine ipso intelligi potest feruescentis & futuræ materiæ spuma. Distat a scoria quo potest spuma a fece distare. Alterum purgantis se materiæ: alterum purgatæ uitium est. Quidam duo genera faciunt spumæ: quæ uocant stelerytida & peumenem. Tertium molibdenam in plumbo dicendam. Spuma ut sit utilis

TRIGESIMVSTERTIVS

iterum coquitur: contractis tubulis ad magnitudinem auellanarum ita accensa follibus ad separandos carbones cineremq; abluitur aceto aut uino. Simulq; restinguitur. Quod si sit argyritis: ut candos ei detur magnitudine fabæ contracta in fictili coqui iubetur ex aqua addito in linteolis tritico: & hodeo nouis: donec ea purgentur. Postea sex diebus terunt in mortariis ter die abluentes aqua frigida. Et cum desinant calida: addito sale fossili in libram spumæ obolo. Nouissimo die condunt in plumbeo uase. Alii cum faba candida & ptisana coquunt: & in sole siccant. Alii in lana candida cum faba donec lanam non denigrent. Tunc sale fossilem adiiciunt: subinde aqua mutata: siccantq; diebus. xl. calidissimis æstatis. Necnon in uentre suillo in aqua coquunt exemptaq; nitro fricant: & ut supra terunt in mortariis cum sale. Sunt qui non coquant: sed cum sale terant: & adiecta aqua abluant. Vfus eius ad collyria: & litu ad muliebrium cicatricum foeditates tollendas maculasq; & abluendum capillū. Vis autem: siccare: mollire: refrigerare: temperare: purgare: expulere. Vlcera tumores lenire. Talibusq; emplastris supradictis ignes etiam sacros tollit cum ruta: myrtosq; & aceto. Itemq; pernioles cum myrto & cætera & abdomine.

De minio quantæ auctoritatis fuerit apud Romanos: & origine ac inuentione eius: & cinnabaris ratione in picturis: & medicinæ de generibus minii: & rone eius in picturis. CA. VII.

Nuenitur in argentariis metallis minium quoq; & nunc inter pigmenta magnæ auctoritatis: & quondam apud Romanos nō solum maxime: sed etiā sacræ religionis: ut auctor est Vertius: & cuius sit necesse credere auctoritati. Iouis ipsius simulacri faciem diebus festis minio illini solitam triumphantemq; corpora. Sic Camillum triumphasse. Hæc religione etiam nunc addi in uinguenta cœnæ triumphalis: & accensoribus in primis louem miniandum locari. Cuius rei equidem causam miror: q̄q; & hodie id expeti constat æthiopum populis totosq; eo tingi preceres: huncq; ibi deos simulacris colorem esse. Quapropter diligentius prosequemur omnia de eo. Theophrastus. xc. annos ante Praxibulum atheniensium magistratum: quod tempus exit in urbis nostræ ducentimum quadragesimum. ix. annum tradidit inuentum Minium a Callia atheniense initio sperante aurum posse excoqui harena rubente in metallis argenti. Hanc fuisse originem eius. Reperiri autem iam tum in hispaniis sed durum & harenosum. Item apud Colchos in rupe quadam inaccessa ex qua iaculantes decurerent id esse adulterum. Optimum uero supra ephesum. Cilbianis agris. Harenam cocci colorē habere. Hæc teri. Dein lauari farinam. Et quod subsidat iterum lauari. Differentiam artis esse: q; alii minium faciunt prima lotura. Apud alios id esse dilutius. Sequentis autem loturæ optimum. Auctoritatem colori fuisse non miror. Iam enim troianis temporibus rubrica in honore erat Homero teste: qui naues ea commendat. Alias circa picturas pigmenta q; rarus. Milton uocant græci minium: quidam cinnabari. Vnde natus error indico cinnabaris nomine: Sic enim appellant illi faciem draconis elisi elephantorum morientium pondere permixto utriusq; animalis sanguine: ut diximus. Neq; alius est color qui in picturis proprie sanguinem reddat. Illa cinnabaris antidotis medicamentisq; utilissima est. At hercule medici quia cinnabarin uocant pro ea utuntur hoc minio: quod uenenum esse paulo mox docebimus. Cinnabari ueteres quæ etiam nunc uocant monocromata: pingebant. Pinxerunt & ephesio minio: quod derelictum est: quia curatio magni operis erat: prætereaq; utriusq; nimis acre existimatur. Ideoq; transire ad rubricam & sinopidem: de quibus suis locis dicam. Cinnabaris adulteratur sanguine caprino: aut sorbis tritis. Precium sinceræ numi quinquaginta. Iuba minium nasci & in carmina tradit. Hermogenes & in æthiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos: nec fere aliunde q̄ ex hispania. Celeberrimum ex hispaniensi regione in betica miniario metallo uectigallibus Populi Romani nullius rei diligentiore custodia. Non licet id ibi perficere excoquiq;. Romam perfertur uena signata ad dena milia fere pondo annua. Romæ autem lauatur. In uendendo precio statua lege ne modum excederet. lxx. in libras. Sed adulteratur multis modis: unde præda societati. Nāq; est alterum genus in omnibus fere argentariis: itemq; plumbariis metallis: quod fit exusto lapide uenis permixto: non ex illo cuius uomicam argentum uiuū appellauimus (is enim & ipse in argentum excoquitur) sed aliis simul repertis. Steriles etiam plumbi deprehenduntur solo colore: nec nisi in fornacibus rubescentes: exustiq; tunduntur in farinam. Et hoc est secundarium minium per q̄ paucis notum: multum infra naturales illas harenas. Hoc ergo adulteratum minium in officinis sociorum. Item scyrico: quonam modo scyricum fiat suo loco dicemus. Sublini aut scyrico minium compendii ratio demonstrat. Et alio modo pingentium furto oportunitum est plenos subinde abluentium penicillos. Sidit autem i aqua: constatq; furantibus. Sincero cocci nitor esse debet. Secundarii autem splendor in parietibus sentit imaginem. Quanq; hoc rubigo quædam metalli est. Hispaniensibus autem miniariis suæ uenæ harena sine argento excoquitur. Auri modo probatur. Auro candente fucatum nigrescit. Sincera retinet colorem. Inuenio & calce adulterari. Ac simili ratione ferri candentis lamina: si non sit aurum: deprehendi ilico. Solis atq; lunæ cōtactus inimicus remedium ut parieti siccato cæra punica cum oleo liquefacta candens fetis inducatur. Iterumq; admotis gallæ carbonibus aduratur ad sudorem usq;. Postea candelis subigatur: ac deinde linteis puris sicut & marmora nitescunt. Qui minium in officinis poliunt: faciem laxis uescis illigant ne in respirando perniciosam puluerem trahant: & tamen per illas spectent. Minium in uoluminum quoq; scriptura usurpatur. Clarioresq; litteras uel in auro uel in marmore etiam in sepulchris facit.

De hydrargyro: de argento inaurando: & de coticulis in argenti generibus & experimentis.

CA. VIII.

Secundario inuenit uita & hydrargyrum in uicē argenti uiui pauloante dilatatum. Fit autem

LIBER

duobus modis: æreis mortariis pistillisq; trito minio ex aceto aut patinis fictilibus impositum ferea cōcha calice coopertum argilla superillata. Dein sub patinis accensum follibus continuo igni: atq; ita calicis sudore deterfo: qui argento colore: & aquæ liquore. Idem guttis diuidi facilis & lubrico humore cōfluere. Quod cum uenenum esse conueniat omnia quæ de minio in medicinæ usu traduntur: temeraria arbitror: præter q̄ fortasse q̄ illitum capiti uentriue sanguinem fistit: dū ne quid prætereat in uiscera ac uulnus attingat: aliter utendum non equidem censeam. Hydrargyro argētum inauratur solum nūc prope: cum & in ærea simili modo duci debeat. Sed eadē fraus quæ in omni uitæ parte ingeniosissima est: uiliorem excogitauit materiā: ut docuimus. Auri argentiq; mentionem comitatur lapis quem coticulam appellant: quondam non solitum inueniri nisi in flumine Tinolo: ut auctor est Theophrastus. Nunc uero passim quem alii heraclium: alii lydiū uocant. Sunt autem modici: quaternas uncias longitudinis: binasq; latitudinis non excedētes. Quod a sole fuit in iis melius q̄ q̄ a terra. Iis coticulis peritum e uena lima rapuerit experimentum: protinus dicunt quantū auri sit in ea: quantū argenti uel æris scrupulari differentia mirabili ratione non fallente. Argenti duæ differentia. Battilis ferreis candētib; ramento imposito: qd' candidum permaneat: probatur. Proxima bonitas ruffo: nulla nigro. Sed experimento quoq; fraus interuenit: seruatis enim in uirorum urina battilis inficitur ita ramentum obiter dum uritur: candoremq; mentitur. Est aliquod experimentum positi & in halitu hominis: si sudet p̄tinus: nubemq; discutiat.

De speculis & ægyptio argento.

CA. IX.

I Aminas duci: & specula non nisi ex optimo posse creditum fuerat. Id quod iam fraude corrūpitur. Sed natura mira est imagines reddēdi: quod repercusso aere: atq; in oculos regeſto fieri conuenit. Eadem ui in speculis usu polita crassitudine: paulumq; propulsa dilatatur in immensum magnitudo imaginum. Tantum interest: repercussum illum respuat: an accipiat. Quinetiam specula ita figurantur: excultis intus crebris ceu speculis: ut uel uno intuente populus totidem imaginum fiat. Excogitatur & monstrifica: ut in tēplo smyrnæ dicata. Id euenit figura materiæ. Plurimūq; refert concaua sint & poculi modo an media depressa: an elata: an auersa: an obliqua supina: an festa qualitate excipientis figuræ torquente uenientes umbras. Neq; enim ē aliud illa imago: q̄ digesta claritate materiæ excipientis umbra. Atq; ut omnia de speculis peragatur hoc loco: optima apud maiores fiebat brundisia: stagno & ære mixtis. Prelata sunt argentea. Primus fecit pasiteles magni Pompeii ætate. Nuperq; credi cœptum: certiozem imaginē reddi auro appposito auersis. Tingit & ægyptus argentum: ut in uasis Anubem suum spectet: pingitq; non cælat argentum. Transit inde materia & ad triumphales statuas: mirūq; crescit precium fulgoris excecari. Id autem fit hoc modo. Miscetur argēto tertia pars æris cyprii tenuissimi: quod coronarium uocant: & sulphuris uiui quantum argenti. Conflatur in fictili circūlito argilla. Modus coquendi donec seipsa opercula aperiant. Nigrescit oui indurati luteo: ut tamen aceto & creta deteratur. Miscuit denario triuuir Antonius ferrum. Miscuit æri falsæ monetæ. Alii e pōdere subtrahunt: cum sit iustum. lxxxiii. e libris signari. Igitur ars facta denarios probare tam iucunda e lege plebe: uti Mario gratidiano uicatim totas statuas dicauerit. Mirumq; in hac artium sola uitia discuntur: & falsum denarii spectatur exēplar: pluribusq; ueris denariis adulterinus emitur.

De immodica pecunia: & quorum maxime opes fuerint: & quando primum Populus Ro. stipem sparserit.

CA. X.

n On erat apud antiquos numerus ultra centū milia. Itaq; hic & hodie multiplicatur: ut decies centena milia: aut sepius dicantur. Foetus hoc fecit nummusq; percussus: & sic quoq; æs alienū etiānum appellatur. Postea diuites cognominati: dū modo notum sit: eum qui primus accepit hoc nomen: decoxisse creditoribus suis. Ex eadem gente. M. Crassus negabat diuitem esse: nisi qui reddito annuo legiōem tueri posset. In agris suis sestertium. xx. milia possedit Quiritium post Scyllam ditissimus. Nec fuit satis nisi totum parthorum esurisset aurum. Atq; ut nomen quidem optimo occupauerit. Iuuat enim insectari inexplebilem istam habendi cupiditatem. Multos postea cognouimus seruitute liberatos opulentiores pariterq; tres Claudii principatu Pallentem Callistum & Narcissum. Atq; ut hii omittantur: tanq̄ adhuc rerum potiantur. C. Asinio Gallo. C. Martio Cyrino conf. ad. vi. Kalen. februa. C. Cecilius Claudius Isidorus testamento suo dixit: quamuis multa ciuili bello perdidisset: tamē relinquere seruorum quattuor milia: centum. xvi. iuga bouum tria milia sexcenta. Reliqui pecoris. cc. gn. quaginta septem milia. In numerato pondo sexcenta milia. Qui funerari se iussit sestertis. xi. milibus. Congregatæ & excedentes numerum opes. Quota tamen portio erunt Ptolemæi: quem Varro tradit Pompeio res gerente circa iudeam: octona milia equitum sua pecunia tollerauisse. Mille conuiuas totidem aureis potoriis. mutantem uasa cum ferculis saginasse. Quota uero illæ ipsæ (neq; enim de regibus loquor) portio fuerit. Pythii bythinii qui platanum auream: uitemq; nob. iam illam Dario regi donauit. Xerxis copias: hoc est septies. lxxxviii. milia hominum excepit epulo. Stipendium quinq; mensium frumentumq; pollicitus: ut e quinq; liberis senectuti sue in delectu unus saltem concederetur. Hūc quoq; ipsum aliquis comparet Croeso regi. Quæ malum amentia est: id in uita cupere: quod aut etiam seruis contigerit: aut ne in regibus quidem inuenerit finem. Populus Ro. stipem spargere cœpit. Sp. Postumio. Q. Martio conf. Tanta pecunia erat: ut eam cōferret. L. Scipioni: ex aqua iis ludos fecit. Nam q; Aggripæ Menenio sestantes æris in funus cōtulit: honoris id necessitatib; propter paupertatem Agripæ: non largitionis esse dixerim.

TRIGESIMVSTERTIVS

De luxuria & frugalitate in uasis & lectis argenteis: & quando lances
inmodicæ factæ.

CA. XI.

Asa ex argento mira inconstantia humani ingenii uariat: nullum genus officinæ diu proban-
do: nunc furniana: nunc clodiana: nunc gratiana. Etenim tabernas mensis adoptauimus: nunc
anaglyphæ: in asperitatemque excisa circa lineasque picturas quærimus. Iam uero & mensas reposi-
torii imponimus: & ad sustinenda obsonia interradimus altera: & interest quod plurimum lima perdidit.
Vasa coquinaria ex argento Caluus orator fieri quæritur. At nos carrucas ex argento cælae inueni-
mus. Nostraque ætate Poppea coniunx Neronis principis licatoribus iumentis suis soleas ex auro quoque
induere solebat. Libras. xxxii. argenti. Africanus sequens hæredi reliquit. Idemque cum de pœnis triumphar-
et: quattuor milia. cccc. lxx. pondo transtulit. Hoc argentum tota Carthago habuit illa terrarum æmula:
quod nunc in mensarum est apparatus. Postea uicta numantia & deleta: idem Africanus in triumpho
militibus. xvii. milia pondo dedit. O uiros illo imperatore dignos: quibus hoc satis fuit. Frater eius allo-
brogicus primus omnium mille pondo habuit. At Liuius Drusus in tribunatu plebis. xi. milia. Nam
propter quinque pondo notatum a censoribus triumphalè semen: iam fabulosum uidetur. Item Catum
Elium cum legati ætolorum in consulatu prudentem in fictilibus adissent missa ab iis uasa argentea
non accepisse: neque aliud habuisse argenti ad supremum uitæ diem quod duo pocula: quæ. L. Paulus pater ei
ob uirtutem deuicto Perseo rege donasset. Inuenimus legatos Carthaginensium dixisse: nullos homi-
num benignius inter se uiuere quam Romanos. Eodem enim argento apud omnes cœnitauisse seipsos. At
hercules Pompeium Paulini equitis arelatensis filium: paterna quoque gente pulsum: quod. xii. pondo argen-
ti habuisset apud exercitum ferocissimis gentibus oppositum scimus. Lectos uero mulierum iam pridè
totos operiri argenteo & triclinia quædam quibus argenteum addidisse primus traditur. Caurillius Follio
eques romanus: non ut operi: aut deliaca specie faceret: sed punica. Idem & aureos fecit. Nec multo post
argentei deliacos imitati sunt. Quæ omnia expiauit bellum ciuile Syllanum. Paulo enim ante hæc facta
sunt. Lanceque e centenis libris argenti: quas tunc super quingentas numero romæ fuisse constat: multoque
ab eas proscriptos dolo concupiscentium. Et ubescant annales qui bellum ciuile talibus uitis imputaue-
re. Nostra ætas fortior fuit Claudii principatu. Seruus eius Drusillanus nomine Rotundus: dispensator
hispaniæ citerioris quinquagenariâ lancem habuit: cui fabricandæ officina prius exhædificata fuerat.
Et comites eius octingentas quinquaginta octo librarum. Quare quæso: nisi ut quod multi eas conferui in-
ferrent: aut quibus cœnantibus Cornelius Nepos tradit ante Syllæ uictoriam duo tantum triclinia ro-
mæ fuisse argentea. Repositorii argentum addi sua memoria cœptum Fenestella dicit: qui obiit nouissi-
mo Tyberii Cæsaris principatu. Sed & testudinea tum in usum uenisse. Ante se autem paulo lignea rotun-
da solida nec multo maiora quam mensas fuisse. Se quidè quero: quadrata & cõpacta aut acere operata accito
cœpisse. Mox additum argumentum in angulis lineasque per commissuras. Tympana uero se iuuenè appellata
climateras & lances quas antiq magidas appellauerat. Nec copia tantum argenti fuerat uitæ: sed ualidius
pœne metu præciū. Idque iam pridè ut ignoscamus nobis. Delphinos quibus milibus sestertiis in libras em-
ptos. C. Gracchus habuit. L. uero Crassus orator duos syphos Mætoris artificis manu cælatos sestertiis
centum. Confessus est tamen nunquam se iis uti propter uerecundiam ausum. Sicut eundem. vi. milia sestertii-
is in singulas libras uasa empta habuisse. Asia primum deuicta luxuriâ misit in talem. Si quidem. L. Sci-
pio transtulit in triumpho argenti cælati pondo milia quadringenta. l. Et uasorum aureorum pondo. c.
milia anno cõditæ urbis quingentesimo sexagesimo quinto. Eadem asia domita: multo etiam grauius
afflixit mores: in utiliorque uictoria illa hæreditas. Attalo rege mortuo fuit. Tum enim hæc ementi romæ
in auctionibus regis uerecundia exempta est: ut bis anno. dc. xxvi. mediis. lvii. annis erudita ciuitate ama-
re etiam & non solum ammirari opulentiam externam. In mæso & achaicæ uictoriæ momento ad im-
pellendos mores: quæ & ipsa hoc interuallo anno urbis. dc. viii. parthica signa & tabulas pictas inuexit:
ne quid deesset Pariterque luxuria nata est: & carthago sublata: ita congruentibus fati: ut liberet amplecti
uita: & liceret peccare ex dignatione. Hinc aliqui ueterum ut. C. Marius post uictoriam cimbricam cá-
tharis portasse. Liberi patris exemplo traditur: ille orator rapinas & manipularis imperator.

De statu argenteis & cælatura argenti: & cæteris quibusdã.

CA. XII.

Argenti usum in statuas primum ad honorem Diui Augusti in adulationem temporum tran-
sisse falso existimatur. Iam enim triumpho magni Pompeii reperimus translata Pharna-
cis: qui primus regnauit in ponto: argenteam statuam. Item Mithridatis Eupatoris & currus
aureos argenteosque. Argentum succedit ex ea re aliquando & auro luxu: foeminarum plebis compedes si-
bi ex eo facientium quas induere aureas mox tristior uerat. Vidimus & ipsi Valerium Tuscum motum
equestri ordine ob insignem calumniam cum celebritate affectarentur adolescentium scholæ ex argen-
to annulos habentem. Et quid hoc attinet colligere cum capuli militum ebore etiam fastidito cælarent
argento: uaginæ catillis: baltei laminis crepitent. Iam uero a pedagogis ad transitum uirilitalis custo-
diantur. Argento foeminae lauentur & nisi argentea folia fastidiant: eademque materia & cibus & pro-
bris seruiatur. Videret hac Fabritius & stratas argento mulierum balineas: ita ut uestigio locus non sit
cum uirus lauantium. Fabritius inquam qui bellicosos imperatores plusquam pateram & salinam ex argento ha-
bere uerebat. Videret hinc dona fortium fieri: aut in hæc frangi. Heu mores Fabritii non pudet. Nirum
in auro cælando inclaruisse neminem: argento multos. Maxime tamè laudatus est Mentor: de quo su-
pra diximus. Quattuor pari denique ab eo omnino facta sunt: ac iam nullum extare dicitur. Ephesiæ

LIBER

Dianæ templum iacet. Capitolium incēdiis. Varro & æreum signum eius habuisse scripsit. Proximi ab eo admiratione Acragas & Boetus & Mys fuere. Extant hodie omnium opera in insula Rhodiorum boeti apud lydiam Mineruam in templo. Acragantis in templo liberi patris in ipsa Rhodo baccæ centauroq; cælati in scyphis. Myos in eadem æde & Silenus & Cupido & uenatio in scyphis. Magna fama post hos celebratus est Antipater: quicq; satyrum in phiala grauatum somno collocauisse uerius q̄ cælas se dictus est Stratonicus. Mox Cyzicenus Tauricus. Item Ariston & Onychus Methylene laudatur. Et Hecateus: & circa magni Pompeii ætatem Praxiteles Posidonius Ephesius: Lædus Stratites: qui proelia armatosq; cælauit. Zopyrus qui areopagitas & iudicium Orestis in duobus scyphis pond. xii. æstimatis. Fuit dein Pytheas: cuius duæ uncia uiginti uenierunt. Vlyxes & Diomedes erant in phialæ emblemate palladium furripientes. Fecit idem & cocos Magiresia appellatos paruulis potioris. Sed e quibus ne exemplaria quidem liceret exprimere. Tam oportuna iniuriæ subtilitas erat. Habuit & Teucer Crustarius famam. Subditog; hæc ars ita exoleuit: ut sola iam uetustate censeatur usq; adeo attritis cælatu- ris ne figura discerni possit: auctoritas constet. Argentum medicatis aquis inficitur atque etiam afflatu falso: sicut in mediterraneis hispaniæ. In argenti & auri metallis nascuntur etiam nunc pigmenta. Fit. n. cæruleum: quod proprie limus est. Optimum ex eo quod atticum uocatur. Precium in pond. libras. xxii. Proximum marmorosum sub dimidio atticæ precio. Tertium genus est pressum: quod alii scyricū uocant ex insula scyro. Iam quidem & ex achaia quo utuntur ad picturæ umbras. Precium in libras huius. h. f. bini. Dipondiis uero detractis quod lucidum uocant e gallia ueniens. Hoc autem & attico ad lumina utuntur. Ad abacos non nisi marmoroso: quoniam marmor in eo resistit amaritudini calcis. Effoditur & ad. xx. ab urbe lapidem in mōtib. Postea uritur pressum appellantis qui adulterant. Sed esse falsum adustumq; amaritudine apparet: quoniam resolutum in puluerem est.

De file: & cæruleo: & chryfocolla: & nestoriano:

& cilono: & q; non omni anno æqua

liter species uendantur.

CA. XIII.

Ille primi instituere pingere: Sed Polygnotus & Micon attico dūtaxat. Hoc secuta ætas ad lumina usa est. Ad umbras autem scyrico & lydio. Lydium sardibus emebatur: quod nunc obmutuit Cæruleum harena est. Huius genera tria. Antiquitus ægyptium: quod maxime probatur scythicum hoc diluitur facile. Cūq; teritur: in quattuor colores mutatur: candidiorem nigrioremue. crassiolem: tenuioremue: Præfertur huic etiam num cyprium. Accessit his puteolanum & hispaniense: harena ibi confici cœpta. Tinguitur autem omne: & in sua coquitur hærb: bibitq; succum. Reliqua cōfectura eadem quæ chryfocollæ. Ex cæruleo fit: quod uocatur lomentū. Perficitur id lauando terē doue & hoc est cæruleo candidius. Precia eius. xxiii. in libra. Cærulei. xiii. Vfus in creta calcis impatientes. Nup̄ accessit & nestorianum ab auctore appellatum. Fit ex ægyptii leuissima parte. Preciū eius. xi. i. libras. Idē & puteolani usus: præter q̄ ad fenestras. Vocant cœlon. Non pridem apportari & indicum est cœptum. Cuius precium. xvii. in libras. Ratio in pictura ad incisuras hoc est umbras diuidendas ad lumine. Est & subtilissimum genus lomenti: quod dant tritum quinis assibus æstimatum. Cærulei sinceri experimentum in carbone ut flagret. Fraus uiola arida decocta in aqua: succoq; per linteum expressio in cretā erethriam. Vis eius in medicina ut purget ulcera. Itaq; & emplastris adiciunt. Item causticis. Teritur difficillime file. In medendo leuiter mordet: astringitq; & explet ulcera. Vritur in sicilibus ut proffit. Precia rerum quæ usq; disposuimus: non ignoramus alia in aliis locis esse: & omnibus pene annis mutari pro ut nauigationes constiterint: aut ut quisq; mercatus sit: aut aliquis præualens maniceps annonam flagellet: non oblitū demetrium tota helladæ Neronis principatu accusatum apud cōsulem. Poni tamē necessarium fuit: quæ plerumq; erant romæ: ut exprimeretur auctoritatis rerum.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXXIII. PROHEMIVM.

Aeris metalla.

CA. I.

PROXIMA DICANTVR AERIS METALLA: CUI ET IN VSV proximum est precium. Immo uero ante argentum: ac pene etiam ante aurum: corinthio. Stripis quoq; auctoritas ut diximus. Hinc ærea militum tribuni ærarii & ærarium: & obæratū ab ære dicti. Docuimus q̄ diu Populus Romæ ære signato tantum usus esset: & alia quæ uetustas tradidit: cum a qualem urbi auctoritatem eius declararet a rege. Numa collegio tertio fabrū erariorum instituto. Vena quo dictum est modo effoditur: igniq; perficitur. Fit & lapide eroso: quem uocāt Cadmiā Celebritas i asia: & quendam in campania: nunc in bergomatiū agro: extrema parte italiae. Ferūtq; nuper in germania etiam prouintia repertum.

Genus aeris: quæ corinthia: quæ deliaca: quæ ægetica.

CA. II.

It & ex alio lapide: quem chalcitem uocant in cypro: ubi prima fuit aeris inuentio. Mox utilitas p̄cipua reperto in aliis terris præstatiore: maxime aurichalcho: quod præcipuam bonitatē

TRIGESIMVSQVARTVS

am miratione diu obtinuit. Nec reperitur longo iam tempore effoeta tellure. Proximum bonitate fuit salustianum in centronum alpino tractu non longi & ipsum æui. Successit & liuianum in gallia. Vtrumque a metallorum dominis appellatum: illud ab amico diui Augusti: hoc a coniuge: uelocis defectus. Liuianum quoque certe admodum exiguum inuenitur. Summa gloria nunc in marianum conuersa: quod & cordubense dicitur. Hoc a liuiano cadmiam maxime forbet: & aurichalchi bonitatem imitat in festertis dipondiarumque cyprio suis assibus contento. Et hactenus nobilitas in ære naturalis se habet. Reliqua genera artificio constant: quæ suis locis reddentur: summa claritate ante omnia indicata. Quondam æs confuse auro argentoque miscebatur: & tamen ars præciosior erat. Nunc incertum est peior hæc sit an materia. Mirumque cum ad infinitum operum præcia hæc creuerint: auctoritas artis extincta est. Quæstus, non causa: ut omnia: exerceri coepta est: quæ gloriose solebat. Ideo etiam deorum adscripta operum cum proceres generum claritatem & hac uia quærent: adeoque exoleuit fundendi æris præciosi ratio: ut iam diu ne fortuna quidem in ære ius artis habeat. Ex illa autem antiqua gloria corinthium maxime laudatur: hoc casus miscuit. Corinthio cum capere incensa: mireque circa id multorum affectatio fuit. Quippe cum tradat non aliena de causa Verrem quem Cicero dannaerat proscriptum esse ab Antonio: quaque corinthius se ei cessurum negauisset. At mihi maior pars eorum simulare eam scientiam uidetur: ad segregandos se a cæteris magis quam intelligere aliquid subtilius: & hoc paucis docebo. Corinthus capta est olympiadis centesimæ quinquagesimæ sextæ anno tertio: nostræ urbis sexcentesimo octauo: cum ante in sæculo fictore: nobiles esse desissent: quorum isti omnia signa hodie corinthia appellant. Quapropter ad coarguendos eos ponemus artificum ætates: nam urbis nostræ annos & supradicta comparatione olympiadum colligere facile erit. Sunt ergo uasa tantum corinthia quæ isti elegantiores nunc æs sculpendo transferunt modo in lucernas: modo in trullas: nullo mundiciarum respectu. Eius tria genera. Candidum argenteo nitore que proxime accedens: in quo illa mixtura præualuit. Alterum in quo auri fulua natura. Tertium in quo æqualis omnium temperies fuit. Præter hæc est: cuius ratio non potest reddi: que hominis manu facta dederit fortuna temperamentum simulacro significat. Illud suo colore præciosum ad iocineris imaginem uergens: quod ideo epatizon appellant: procul a corinthio. Longe tamen ante egineticum atque deliacum: quæ diu obtinere in principatu. Antiquissima æris gloria deliaca fuit mercatus in delo celeberrime toto orbe: & ideo cura officinis trichinorum pedibus fulchrisque. Ibi prima nobilitas æris. Peruenit deinde ad deum simulacra: effigiesque hominum: & aliorum animalium. Proxima laus eginetico fuit. Insula ipsa est nec gignens: sed officinarum temperatura nobilitata. Bos æreus inde captus in foro boario est roma. Hic est exemplar eginetici æris. Deliaci autem Iuppiter in capitolio in Iouis tonantis æde. Illo ære Myron usus est. Hoc Polykletus æqualis atque condiscipulus. Aemulatio autem & in materia fuit.

De candelabris: & templorum ornamentis.

CA. III.

Riuatimque ægina candelabrorum superficiem duntaxat elaborauit: sicut tarantum scapos: in iis ergo iuncta commendatio officinarum est. Nec pudet tribunorum militarium salariis emere: cum ipsum nomen a candelæ numine impositum appareat. Accensio candelabri talis fuit: ut auctor est Dionysius. Iussu preconis Cleippus fullo gibbere & præterea alio foedus aspectu fabricatus est: emente id Gegania festertis. Eodemque ostentante in conuiuio emptum ludibrii causa nudatus: atque impudentia libidinis receptus in totum mox in testamentum prediues nimium uice illud candelabrum coluit: & hæc corinthiis fabulam adiecit: uindicatis tamen moribus nobili sepulchro: per quod æterna supra terras Geganiæ de decoris memoria duraret. Sed cum esse nulla corinthia candelabra constet: nomen id præcipue in iis celebratur: quoniam Mummi uictoria corinthum quidem diruit: sed compluribus achaicæ oppidibus simul æra dispersit. Prisci limina et ualvas in templis ex ære factitauerunt. Inuenio & a. Cn. Octauio qui de Perseo regem nauale triumphum egit factam porticum duplicem ad cyrcum flaminium: quæ corinthia sit appellata capitulis æreis columnarum. Veste quoque ædem ipsam syracusana superficie regi placuisse Syracusana sunt in Pantheo capita columnarum a. M. Agrippa posita. Quinetiam priuata opulentia eo modo usurpata est: Carillo enim crimini obiecit. Sp. Caruillus questor: quæ ærata hostia haberet in domo. Nam triclinia ærata ab acosque & monopodia. Cn. Manilius Asia deuicta primum iuenisse triumpho suo: quem duxit urbis anno quingentesimo sexagesimo septimo. L. Piso auctor est. Antias quidem. L. Crassum heredem. L. Crassus oratoris multa et triclinia ærata uendidisse. Ex ære factitauerunt & cortinas tripodum nomine delphicas: quoniam donis maxime Apollinis delphici dicebantur. Placuerunt & lychini pensiles in delubris: arborum modo mala ferentium lucentes. Qualis est in templo Apollinis palatini: quem Alexander thebarum expugnatione captum in cyma dicauerat eidem deo. Transit deinde ars ubique uulgo ad effigiam deorum.

Quando primum simulacrum roma factum: & de origine statuarum & honore statuarum: & generibus: & figuris.

CA. IIII.

Omnia simulacrum ex ære factum Cereris primum reperio ex peculio. Sp. Cassii: quem regnum affectantem pater ipse interemerat. Transit & ab diis ad hominum statuas: atque imagines multis modis. Antiqui pingebant eas bitumine: quo magis mirum est: placuisse auro integer. Hoc nescio an romanum fuerit inuentum. Certe etiam roma non habet uetustatem. Effigies hominum non solebant exprimi nisi aliqua illustri causa perpetuitatem merentium: & primo sacrorum certaminum uictoria: maximeque olympicæ ubi omnium qui uicissent: statuas dicari mos erat. Eorum uero qui ter ibi superauissent: ex membris ipsorum similitudine expressa: quas iconas uocant. Athenienses nescio an primi omnium. Harmodio & Aristogitoni tyrannicidis publice posuerunt statuas. Hoc actum est

LIBER

eodem anno: quo & reges romæ pulsi. Excepta deinde res est a toto orbe terrarum humanissima ambitione. Et iam omnium municipiorum & fori statuarum ornamentum esse cœpere: prorogariq; memoria hominum & honores legi æuo & basibus inscribi: ne in sepulchris tantum legerent. Mox forum & in domibus priuatis factum atq; in atriis. Honos clientium instituit sic colere patrones.

De statu & quibusdam aliis: & quibus primū in colūna: & quando rostra: & quādo primum publice: & quæ primum statuarum romæ. CA. V.

Ogata effigie antiquitus statuarum dicabantur. Placere & nudæ tenentes hastam ab ephēborum gymnici exemplaribus: quas achilleas uocāt. Græca res est nihil ualere. At contra romana ac militaris thoracas addere. Cæsar quē dictator loricate sibi dicari in foro suo passus est: Nā lu percoꝝ habitu factæ tam nouiciæ sunt: q̄ quæ nup̄ p̄didere penulis indute. Mancinus eodē habitu sibi instituit quo deditus est. Notatū ab auctoribus & L. actium poetā in camcenarū aede maxima forma statuā sibi posuisse: cū breuis admodū fuisset. Equestres uero statuarum modo romanam celebrationē habēt: orto sine dubio a græcis exēplo. Sed illi cæletas tantū dicabāt in sacris uictores. Postea uero & q̄ bigis uel quadrigis uicissent. Vnde & nostri currus nati in iis q̄ triūphauissent. Serum hoc in iis nō nisi a diu Augusto seiuages: sicut & elephantū. Non uetus & bigarū celebratio in iis qui p̄tura functi curru uecti essent p̄ cyrcū. Antiquior columnarū: sicut, C. Menio q̄ deuicerat priuos latinos: q̄bus ex fœdere tertias predæ Po. Ro. præstabat. Eodēq; in consulatu i suggestu rostra deuictis antiatibus fixerat anno urbis. cccc. xvi. Item, C. Duilio q̄ primus nauale triumphū egit de poenis: quæ est et nunc in foro. Itē, P. Minutio præfecto anonæ extra portā trigeminā unciaria stipe collata. Nescio an primo honor talis a populo. Antea, n. a senatu erat præclara res: nisi friuolis cœpisset initiis. Namq; & acti Naui statua fuit antea curiam: cuius basis cōflagrauit curia incensa. P. Clodii funere. Fuit & Hermodori ephesi in comitio legum: quas decē uiri scribebant: interpretis publice dicata. Alia causa & alia auctoritas maior in Oratii Cochlitis statua: quæ durat hodieq; cū hostes a ponte sublicio solus arcuisset. Equidē & Sybillæ tres iuxta rostra sunt minores sin licet. Vna quā Pacuuius Taurus ædilis plebis instituit. Duæ quas, M. Messala, Primas putare has & Atti Naui positas ætate Tarquini Prisci: nisi regū antecedentiū essent in capitolio.

De statu sine tunicis & quibusdam aliis: & quæ prima romæ statua equestris: & quādo oēs statuarum priuati & publicæ sublata: & quibus romæ mulieribus: & quæ primæ ab exteris publice posita. CA. VI.

Xiis Romuli est sine tunica: sicut & Camilli in rostris: & ante ædem Castorum fuit, M. Tremelli equestris togata: qui sanites bis deuicerat. Captaq; anagnia populum stipendio liberauerat. Inter antiquissimas sunt & Tulli. Cellii. L. Rosci. Et, Sp. Matic Fulcini in rostris a fidēnatis in legatione interfectorum. Hoc a Romano Populo tribui solebat iniuria cælis: sicut, P. Junio & T. Coruncanis: qui ab Teuca illiricorum regina interfecti erant. Non omittendum quod annotauere annales tripedaneas iis statuas in foro statutas. Hæc uidelicet mēsurā honorata tunc erat. Nō præteribo. Gn. Pōpiliū ob unum uerbum quo regem Antiochum dilaturum se responsum dicentem uirga quam tenebat forte circumscripsit: & priusq; egrederetur circulo illo: responsum dare coegit. In qua legatione interfecto senatus statuam poni iussit q̄ oculatissimo loco in rostris. Inuenitur & statua decreta & Thraciæ Caiæ siue Suffeciæ uirgini uestali: ut ponere ubi uellet: quod adiectum non minus honoris habet: q̄ q̄ foeminae est decreta. Mirum eius ipsis ponā annaliū uerbis. Quod campum tyberinum gratificata ea esset populo. Inuenio & Pythagoræ & Alcibiadi in cornibus comitti posita cum bello sannatico. Apollo pythius fortissimo græcorum gentis iussisset & alteri sapientissimo simulacra celebri loco dicari: donec Sylla dictator ibi curiam faceret. Mirumq; est illos patres Socrati cunctis ab eodē deo sapientia prælato Pythagoram prætulisse: aut tot aliis uirtute Alcibiadem: aut quenq; utroq; Themistocli. Columnarum ratio erat: attolli supra cæteros mortales: q̄ & arcus significant nouitio inuento. Primus tamen honos cœpit a græcis. Nulliq; arbitror plures statuas dicatas q̄ phalerio Demetrio athenis. Siqdē. ccc. lx. statuere: quas mox lacerauerunt: nondum anno hunc numerum dierum excedente. Statuerant romæ etiam in omnibus uicis, C. Mario Gratidiano tribus ut diximus eademq; subuertere Syllæ introitu. Pedestres sine dubio Romæ fuere in auctoritate longo tempore. Equestrium tamen origo perq̄ uetus est cum foeminis etiam honore communicato: Cochliæ enim statua est equestris: ceu parum eēt tota eam cingi: cum nec Lucretiæ: nec Bruto qui expulerant reges: propter quos Cochliæ inter obsides fuerat: decernerentur: Hanc primam & Oratii Cochlitis publice dicata crediderim. Ante enim sibi ac Sybillæ Tarquinium & reges ipsos posuisse uerisimile est: nisi Clæliæ positam esse Piso traderet ab iis qui una obsides fuerant redditis a Porsena in honorem eius: habuit et diuerso Annius facialis. Equestrem statuam contra Iouis Statoris ædem in uestibulo superiore domus ualeriæ fuisse Publicolæ consulis filia: eamq; solam fugisse. Tyberimq; transfatauisse: cæteris obsidibus qui Porsennæ mittebantur: interemptis Tarquini insidiis. L. Piso prodidit. M. Aemilio & C. Pompilio, ii. cons. a censoribus, P. Cornelio Scipione & M. Pōpilio statuas circa forum eorum qui magistratus gesserant sublatas omnes: præter eas quæ populi aut senatus sententia statuæ essent. Eam uero quam apud ædem Telluris statuisset sibi Sp. Cassius qui regnum affectauerat: etiam conflatam a censoribus. Nimirum in ea quoq; re ambitioni prouidebant illi uiri: Extant Catonis in censura uociferationes: mulieribus romanis in prouinciis statuas poni: Nec tamen potuit inhibere: quo minus Romæ ponerentur: sicuti Cornelie Gracchorum matri: quæ fuit Africani prioris filia. Sedens enim huic posita: soleisq; sine amento insignis in Metelli publica porticu. Quæ statua nunc est in Octauie operibus. Publice autem ab exteris posita est romæ. C.

TRIGESIMVSQVARTVS

Elio tribuno plebis lege perlata in Septimum Statilium Lucanum: qui thurinos bis infestauerat. Et ob id Elium thurini statua & corona aurea donarunt. Idem postea Fabritium donauere statua liberati ob sidione. Passimq; statuæ in clientela sunt receptæ. Et adeo discrimen oë sublatum: ut Hannibalis etiam statuæ tribus locis uisuntur in ea urbe: intra cuius muros solus hostium emisit hastam.

De antiquis statuariis & precii signorum immodicis: & colossis in urbe celeberrimis.

CA. VII.

Visse autem statuariam artem familiarem italiae quoq; & uetustâ indicant Hercules ab Euan-
dro sacratu ut prodit: in foro boario: qui triumphalis uocatur: atq; per triûphos. uestitur ha-
bitu triumphali. Præterea Janus geminus a Numa rege dicatus: q; pacis belliq; argumento coli-
tur. Digytis ita figuratis: ut trecentorum quinquagintaq; dierû nota per significationem anni tempo-
ris & æui se deum indicet. Signa quoq; tuscanica per terras dispersa: quæ in etruscia factitata non est dubi-
um. Deorum tantum putarem esse: ni Metrodorus Septius cui cognomen romani nominis Odioso in-
ditum est. Vulsinius pulsatos propter centum & decem statuarum signa obiecerit. Mirumq; mihi uide-
tur cum statuarum in italia tam uetus origo sit: potius lignea aut fictilia deorû simulachra i delubris di-
cata usq; ad deuictam asiam: unde irrepsit & luxuria. Similitudines exprimedi quæ prima fuerit origo:
in ea quâ plasticem græci uocant dici conuenientius erit. Etenim prior quâ statuaria fuit. Sed hæc ad in-
finitum effloruit multorum uoluminum opere si quis plures persequi uelit. Omnia enim quis possit?
In. M. Scauri ædilitate tria milia signorum in scœna tantum fuere temporario theatro. Mummius de-
uicta achaia repleuit urbem. Ipse excessit non relicturus filia dotem. Cur enim non cū excusatione po-
natur? Multa & Luculli inuexere, Rhodi etiãnum. lxxiii. milia signorum esse Mutianus ter consul pro-
didit: nec pauciora athenis & olympiæ. Delphis superesse creduntur. Quis ista mortalium persequi pos-
sit? Aut quis usus noscendi intelligatur? Insignia tamẽ maxime & aliqua de causa notata: uoluptarium
sit attigisse: artificesq; celebratos nominauissime singulog; quoq; inexplicabili multitudine cū Lysippus
ad sexcentena. x. opera fecisse tradatur. Ante omnia ut arti claritatem possent dare uel singula. Numerû
apparuisse defuncto eo cum thesaurum effregisset: hæres: solitum enim ex inani precio cuiusq; signi de-
narios si ponere aureos singulos. Euecta supra humanam fidem ars est successu: mox etiam audacia. In
argumentum successus unum exemplum afferam: nec deorum nec hominum similitudinis expressæ
Aetas nostra uidit in capitolio: priusq; id nouissime conflagraret a Vitelianis incensum in cella lunonis ca-
nem ex ære uulnus suum lambentem. Cuius eximium miraculum & indiscreta uerisimilitudo non ex
eo solum intelligitur: q; ibi dicatus fuerat: uerum & noua satisfactio: nam summa nulla par uidebat: ca-
pite tutelarios cauere pro eo instituti publici fuit. Audacia. Innumera sunt exempla. Moles quippe exco-
gitatas uidemus statuarum quas colossos uocant turribus pares. Talis est in capitolio Apollo transfatus
a Lucullo ex appollonia ponti urbe. xxx. cubitorum. c. l. talæris factus. Talis in campo martio Iuppiter a
Claudio Cæsare dicatus: qui ideo uocatur pompeianus a uicinitate theatri. Talis & tarenti factus a Lysip-
po. xl. cubitor. Mixe in eo q; manus ut ferunt mobilis ea ratio libramenti est: ut nullis conuellatur pro-
cellis. Id quidem prouidisse & artifex dicit: modico iteruallo. Vnde maxime opus erat statum frangi op-
posita columna. Itaq; pp magnitudinem difficultatēq; moliendi: non attigit eum Fabianus uerucosus:
cū Hercule qui est in capitolio: inde transferret. Ante oēs autem in admiratione fuit Solis colossus rho-
di quem fecerat Chares Lyndius Lysippi supradicti discipulus. Septuaginta cubitorum altitudinis fuit.
Hoc simulachrû post quinquagesimum sextû annum terremotu prostratum. Sed iacens quoq; mira-
culo est. Pauci pollicem eius amplectuntur. Maiores sunt digyti q; pleræq; statuæ. Vasti specus hiant de-
fractis membris. Spectantur intus magnæ molis saxa: quoq; pondere illud stabiliuerat cõstituens. Duo-
decim annis tradunt effectum. ccc. talentis: quæ contulerant ex apparatu regis Demetrii relicto nec mo-
ra nec tedio obsessa rhodo. Sunt alii minores hoc in eadem urbe colossi centum numero. Sed ubicunq;
singuli fuissent nobilitaturi locû. Præterq; hos deorû quinq; quos fecit Bryxis. Factitauit colossos & ita-
lia. Videmusq; certe Apollinem in bibliotheca templi Augusti thuscanicû. l. pedû a pollice: dubium ære
mirabiliorem an pulchritudine. Fecit. & Sp. Caruilius louem qui est in capitolio uictis samnitibus sacra-
ta lege pugnantibus e pectoralibus eorum ocreisq; & galeis. Amplitudo tanta est: ut cõspiciatur a Latia-
rio loue. Reliquisq; limæ suam statuam eam fecit: quæ est ante pedes simulacri eius. Habent in eodẽ ca-
pitolio ammirationem & capita duo: quæ. P. Lentulus consul dicauit. Alterum a Charete supradictõ fa-
ctum. Alterum fecit Decius comparatione in tantum uictus: ut artificium minime probabilis artificis
uideatur. Verum omnẽ amplitudinem eius generis statuarum uicit ætate nostra Zenodorus Mercu-
rio factõ in ciuitate galliæ aruernis per annos. x. pedû sestertis. cccc. immani precio. Is postq; satis ibi ar-
tem approbauerat: romam accitus est a Nerone: ubi destinatum illius p̄cipis simulachrum colossum
fecit centum. x. pedum longitudine: qui dicatus Solis uenerationi est damnatis sceleribus illius p̄cipis.
Mirabantur in officina non modo ex argilla similitudinem insignem: uerum & de paruis admodû sur-
culis quod. primum operis instaurati fuit. Ea statua indicauit interisse fundendi æris scientiam: cū & Ne-
ro largiri aurum argentumq; paratus esset: & Zenodorus scientia fingendi cælandiq; nulli ueterum po-
sponeretur. Statuam aruernorum cum faceret prouinciæ Vibio Auito præsidente duo pocula Calami-
dis manu cælata: quæ Cassio Syllano auunculo eius præceptori suo Germanicus Cæsar adamata dona-
uerat æmulatus est: ut uix ulla differentia esset artis. Quantoq; maior in Zenodoro præstantia fuit: tan-
to magis deprehendi æris oblitteratio potest.

Nobilitates ex ære operum & artificū. ccc. lxxvi.

Ignis quæ uocat corinthia pleriq; in tantū capiunt: ut secum circūferant: sicut Hortensius orator sphingem Verri reo ablatam. Propter quā Cicero illo iudicio in alteratiōe neganti ei se enigmata intelligere: respondit debere: quoniā spingē domi haberet. Circūtulit & Nero princeps amazonē: de q̄ dicemus. Et paulo ante. C. Cestius cōsularis signum qđ secum etiā in prælio habuit Alexandri quoq; magni tabernaculū sustinere tradunt solitæ statuæ: ex qbus duæ ante Martis ultoris ædē dicatæ sunt: totidem ante regiā. Minoribus simulacris signisq; innumera ppe artificū multitudo nobilitata est. Ante oēs tamē Phidias atheniēsis louæ olympiæ factō ex ebore quidē. Sed ex ære signa fecit. Floruit autē olympiade octogesima tertia circiter, ccc. nostræ urbis anno. Quo eodē tēpore æmuli eius fuerunt Alcámenes: Critias: Nestocles: Hegleas. Et deide olympiade octogesima septima Agelades. Callon: Polycletus Phragmon: Gorgias: Lacor: Mycon: Pythagoras: Scopas: Perelius. Ex iis Polycletus discipulos habuit Argiū: Afopodog: Alexim: Aristidē: Phrinonē: Dinonē. Athenodog: Dameā: Clitoriū: Myronē lyciū Nonagesimaq; olympiade floruerunt Naucydes: Dinomedes: canachus: Patrocleus. Cētesima secūda Polycles: Cephisiodotus: Leochares: Epatodorus. Cētesima quarta Praxiteles: Euphranon: Cētesima septima Echiō: Termachus. Cētesima quartadecima Lysippus fuit: & cū eo Alexander magnus. Itē Lysistratus & frater eius Sthenis: Euphronides, Softratus Ion: Syllanon. In hoc mirabile: q; nullo doctore nobilis fuit ipse. Discipulosq; habuit Theusin & ladē. Centesima, xx. Eutychedes: Eutyocrates, Lahippus. Cephisiodotus. Timarchus. Pyromachus. Cessauit deide ars: ac rursus olympiade cētesima quinquagesimaq; reuixit: cū fuere longe qdem infra predictos p̄bati tamē Antheus: Callistratus: Polycles: Antheus: callixenus: pytoles: pythias Tymoles. Ita distinctis celeberrimog; ætatibus: raptim transcurram reliquā multitudinē & passim disperfam. Venere autē & in certamē laudatissimi: qđ diuersis ætatibus geniti quoniā fecerant: amazonas: quæ cū in templo Ephesiæ Dianæ dicaret: placuit eligi p̄batissimam: ipsorū aurificū qui p̄sentes erant iudicio: cū apparuit eā esse: quā oēs secundā sua quisq; iudicassent. Hæc est polycleti. Proxima ab ea phidiæ. Tertia chressillæ. Quarta cyclonis. Quinta phradmonis: phidias p̄ter louem olympiū quē nemo æmulas: fecit & ex ebore æque. Mineruā athenis: q̄ est in parthenone astant. Ex ære uero præter amazonē supradictam Mineruā tam eximie pulchritudinis ut a forma cognomen acceperit. Fecit & clydicū & aliā Mineruā: quā romæ ad ædē Fortunæ Aemilius paulus dedicauit: itē duo signa quæ Catulus i eadem æde posuit palliata. Et alterꝝ colossicon nudum. Primusq; artē toreuticē aperuisse atq; demonstrasse merito iudicatur. polycletus sicyonius ageladis discipulus Diadumenum fecit molliter iuuenem. c. talētis nobilitatū. Item & Dorypherum uiriliter puerum. Fecit & quē canona artifices uocant: liniamenta artis ex eo petentes uelut a lege quadā. Solusq; hoīum artē ipse fecisse artis opere iudicatur. Fecit & distringentem se. Et nudū talo incessentem. Duosq; pueros. Itē talis nudos ludētes: qui uocant a stragalizontes. Et sunt in Titi imperatoris atrio: quo opere nullū absolutius pleriq; iudicat. Item Mercuriū q̄ fuit lisy machiæ. Herculē qui romæ antheū a terra sustinentē. Artemona qui periphoretos appellatus est. Hic cōsumasse hanc scientiā iudicatur: & toreuticen sic erudisse: ut phidias aperuisse: propriū eiusdē: ut uno ctore insisterent signa excogitasse: ut ait Varro: & pene ad unū exemplū Myronem eleuteris natū: & ipsum Ageladis discipulū bucina maxime nobilitauit celebratis uersibus laudata quādo alieno pleriq; ingenio magis q̄ suo cōmendant. Fecit & canē: & discobolon: & Persea: & pristes: & satyrum admirantē tibias: & Mineruā: delphicos pentathlos Pācratiastas. Herculē etiā qui est apud circū cū maximū in æde Pōpei magni. Fecit & cicadæ monumētū & locustæ: sicut carminibus suis Erina significat. Fecit & Appollinē quē a triumuiro Antonio sublatū restituit ephesiis diuus Augustus ammonitus i quiete. Primus hic multiplicasse uarietatē uidetur: numerosior in arte q̄ Polycletus: & simetria diligentiōr. Et ipse tamē corpog; tenus curiosus: animi sensus nō expresse. Capillum quoq; & pubem non emendatius fecisse q̄ rudis antiq; instituisse. Vicit eum Pythagoras ex italia Reginus Pancratia ste delphis posito. Eundē uicit & Leontius q̄ fecit stadiodromon astylon: qui olympiæ ostendit. Et libyn puerum tenentem tabellas eodē loco: & mala ferentē nudum. Syracusis autē claudicantem: cuius ulceris dolorem sentire etiam spectātes uident. Item apollinē citharedum: serpentēq; eius confici sagittis: qui Diæus appellatus est: quoniā cum thebæ ab Alexandro caperent: aurum a fugiente conditum sinu eius cælatum esset. Hic primus neruos & uenas expressit capillū diligētius. Fuit & alius Pythagoras famius initio pictor: cuius signa ad ædem fortunæ huiusce deæ sunt seminuda: unde & laudata sunt. Hic supradictō facie quoq; indiscreta similis fuisse traditur. Regini autem discipulus & filius sororis fuisse traditur. Softratii lysippus Sicyonius. Duris negat. Tullius fuisse discipulum affirmat. Sed primo ærarium fabrū Audendi rationem cœpisse pictoris Eupompi respōso. Eum enim interrogatum quem sequeretur antecessentium: dixisse demōstrata hominum multitudinē: naturam ipsam imitanda esse: non artificem: Plurima ex omnibus signa fecit: & ut diximus foecundissimæ artis: inter quæ distringentem se: quem M. Agrippa ante thermas suas dicauit: mire gratum Tyberio principi: qui non quiuit temperare sibi in eo: qđ imperiosus sui iter initia principatus transtulitq; in cubiculum: alio ibi signo substituto: cū quidem tanta populi Roma. contumacia fuit: ut magis theatri clamoribus reponi Apoxyomenon conflagitauerit: princepsq; qđ adamatū reposuerit. Nobilitatur lysippus & temulenta tibicina & canibus ac uenatione. In primis uero quadriga cum sole rhodiorum. Fecit & Alexandrum magnum multis operibus: a pueritia eius orsus. Quā statuam inaurari iussit Nero princeps delectatus admodum illa. Dein cū precio perisset gratia artis: detractum est aurum preciosiorq; talis existimatur etiam cicatricibus operis

TRIGESIMVSQVARTVS

atq; conscissuris: in qbus aurum hæserat remanentibus. Idem fecit Ephestionem Alexandri magni Amicum: quæ quidam polycleto ascribunt: cum is centum ppe annis ante fuerit. Idem Alexandri uenatione quæ delphis sacrata est. Athenis satyrorum turmam. Alexandri amicorumq; eius imagines summa oïum similitudine expressit. Has Metellus macedonia subacta transtulit romam. Fecit & quadrigas multorumq; generum. Staturæ arti plurimum traditur contulisse capillum exprimendo Capita minora faciendo q̄ antiqui. Corpora graciliora sicioraq; per quæ proceritas signorq; maior uideretur. Non habet latinum nomē symmetria: quâ diligentissimæ custodiuit noua intactaq; ratione quadratas ueterum staturas pmutando: uulgusq; dicebat: ab illis factos quales essent hoies a se quales uideretur esse. Huius ppræ uident esse argutiæ operum custoditæ in minimis quoq; rebus. Filios & discipulos reliquit laudatos artifices Lahippum & Bedam: sed ante omnes Eutychem: q̄ is constantiam patris potius æmulatus q̄ elegantiam austerum maluit genere q̄ iucundo placere. Itaq; optime expressit Herculem delphis & Alexandrum Thespin uenatorem & thespiadum proelium equestre. Simulachrum trophonii ad oraculum. Quadrigas Medæ cōplures. Equum cum fiscinis. Canes uenantium. Huius quoq; discipulus fuit Thyficrates & ipse Sicyonius: sed Lyssippi sectæ proprior ut uix discernant complura signa: ceu Senex Thebanus Demetrius rex: Peucestes Alexandri magni seruator. Digni tanta gloria artifices. Qui compositis uoluminibus condidere hæc miris laudibus celebrant: & Thelaphanem Phœceum ignotum alias: quoniam in thessalia ubi habitauerit: latuerint opera eius alioquin suffragiis ipsorq; æquatur Polycleto: Myroni: Pythagoræ. Laudant eius Larissam: & Spirarchum Pentathlon: & apollinē. Alii non hanc ignobilitatis fuisse causam sed quoniã se regum Xerxis & Darii officinis dederint: existimant. Praxiteles quoq; marmore scilicior: ideo clarior fuit. Fecit tamen ex ære pulcherrima opera. Proserpinæ raptum. Item Caragulam & ebrietatem & Iberum patrem: nobilemq; una satyrum: quem græci periboeton cognominant. Signa etiã quæ ante scilicetis ædem fuere. Veneremq; quæ cum ipsa æde incendio cremata est Claudii principatu: marmoreæ illi per terras inclyto parem. Item Stephulam. Spelumen: Oenophorum: Harmodium & aristogytone tyrannicidas: quos a Xerxe persarum rege captos uicta perfide atheniensibus remisit Magnus Alexander. Fecit & puberem apollinem subrepenti lacertæ cōminus sagitta insidiantem: quem Saurotonon uocant. Spectant & duo signa eius diuersos affectus experimentia sentis matronæ & meretricis gaudentis. Hæc putant phrynem fuisse: deprehendentq; in ea amorem artificis: & mercedem in uultu meretricis. Habet simulachrum & benignitas eius. Calamidis enim quadrigæ aurigam suam imposuit. Et ne melior in equorum effigie in hoie defecisse crederet ipse Calamis & alias quadrigas bigasq; fecit: eqs semper sine æmulo expressis. Sed ne uideat in hoium effigie inferior: alcamena nullius est nobilior: alcamenes Phidiæ discipulus & marmorea fecit: & æreum petalum: qui uocatur encrinomenos: at Polycleti discipulus aristides quadrigas & bigas. Et Iphicratis læna laudat. Scortum hæc lyra cantu familiaris Harmodio & aristogytone consilia eorq; de tyrannicidio usq; ad mortem excruciatam a tyrannis non perdidit. Quãobrem athenienses eam honore habere uolentes: ne tamen scortum celebrasse uiderent: aial nominis eius fecere: atq; ut intelligeretur causa honoris in opere lingua addi ab artifice uetuerunt. Bryaxis aesculapii & Seleucum fecit. Bedas adorantem Batton apollinē & lunonem: qui sunt romæ in templo Concordiæ. Cresilas uulneratum deficientem: in quo possit intelligi: quantum restat animæ. Et Olympium Periclem dignum cognomine. Mirumq; in hac arte est: q; nobiles uiros nobiliores fecit. Cephisidorus Mineruam mirabile in portu atheniensium. Et aram ad templum iouis seruatoris in eodem portu cui pauca comparatur. Canachus apollinem nudum: qui Philesius cognominat in Didymeo eginetici æris temperatum. Ceruicemq; una ita uestigiis suspendit: ut linum subter pedes trahat alterno morsu digytis calceq; retinentibus solus: ita uertebrato dente utriusq; in partibus: ut a repulso per uices resiliat. Idem celtizontas pueros fecit. Chereas Alexandrum magnum. Et Philippum patrem eius fecit. Cresilaus Doryphoron: & amazonem uulneratam. Demetrius Lyfimachen: quæ sacerdos Mineruæ fuit annis. lxxiii. Idem & Mineruam quæ musica appellat: quoniam dracones in gorgone eius ad ictus citharæ tinnitu resonant. Idem equitem Sarmenem: qui primus de equitatu scripsit. Dedalus & ipse inter fictores laudatus pueros duos distringentes se fecit. Dynomenes Protefilaum & Pythodemum luctatorem. Euphranoris Alexander paris est: in quo laudatur: q; oia simul intelligantur. Iudex dearum: amator Helenæ: & tamē achillis interfector: Huius est Minerua romæ: quæ dicitur Catuleana infra capitolium a. Q. Luctatio Catulo dicata. Et simulachri boni euentus dextra pateram: sinistra spicam ac pauper tenens: item latona puerpera apollinē & Dianam infantes sustinens in æde Concordiæ. Fecit quadrigas bigasq;. Et diduchon eximia forma. Et uirtutem ægregiam: utraq; collostræas. Mulierem ministrantem & adorantem: item Alexandrum & Philippum in quadrigis. Eutychedes eurtam fecit: in quo artem ipsam amne liquidiores plurimi dixerunt. Hegiæ Minerua Pyrrhusq; rex laudatur. Et celtizontes pueri: & Castor ac pollux ante ædem iouis tonantis agelie in pario colonia Herculis isidori. Butyreus Lycius Myronis discipulus fuit: qui fecit dignum præceptore puerum sufflatem languidos ignes & argonautas: leocras: aquilam sentientem quid rapiat in Ganymede: & quid erat: parcentem unguibus etiã per uestem. Puerum autolycon Pancratio uictorem: propter quem Xenophon symposium scripsit. Iouemq; illum Tonantem in capitolio ante cuncta laudabilem: item Apollinem diadematam: lucifcus lagonem puerum subdole ac fucata uernilitatis. Lycius & ipse puerum suffitorem: Menæchini uitulus genu pmitur: replicata ceruice. Ipseq; Menechinus scripsit de sua arte Naucides Mercurio & discobolo immolante arietem censetur. Naucerus luctatorem anhelantem fecit: Nicerarus Aesculapium & Hygiam qui sunt in concordiæ templo romæ. Phromachi quadriga regitur ab Alcibiade. Polycles

LIBER

Hermaphroditum nobilem fecit. Pyrrhus Hygiam & Mineruam Phoenix Lyssippi discipulus Epithet
sen Stypax Cyprius uno celebratur signo Splachnopte. Periclis Olympii uernula. Hic fuit extra torres:
ignē oris pleni spiritu accendēs. Syllanion Apollodog fecit fictorem & ipsum: sed inter cunctos diligen
tissimū artis: & inimicū sui iudicem crebro pfecta signa frangētē: dum satiare cupiditatem nequit artis:
& ideo infanum cognominatū. Hoc in eo expressit. Nec hominē ex ære fecit: sed iracundiam. Et Achillē
robilem. Item epistatē exercentē athletas. Strongilion amazonem: quā ad excellētia crurum Eucnemō
appellant. Ob id in comitatu Neronis principis circūlatam. Item fecit puerum: quē amando Brutus phi
lippēsis cognomine suo illustrauit. Theodorus qui labyrinthum fecit fami: ipse se ex ære fudit pter simi
litudinē nobilem: fama magnæ subtilitatis celebratus. Dextra limā tenet: leua tribus digytis quadrigu
lam tenuit translata preneste: tātæ paruitatis: ut totam eam currūq; & aurigam integeret alis simul fa
cta musca. Xenocrates Tificratis discipulus: aut ut alii Eutytratis: uicit utrosq; copia signorum: & de sua
arte cōposuit uolumia: plures artifices fecere: Attali & eumenis aduersus gallos proelia. Ifigonus: phyro
machus: Stratonicus: Antigonus: qui condidit uolumina de sua arte. Boeti q̄q; argēto melior infans exi
mie anserem strāgulat. Atq; ex oibus quæ rettuli clarissima quæq; in urbe iam sunt dicata a Vespasiano
principe in templo pacis: aliisq; eius operibus uolentia Neronis in urbem cōuecta: & in sellariis domus
aureæ disposita. Præterea sunt æqualitate celebrati artifices: sed nullis operum suog; p̄cipui. Ariston qui
& argentum cælare solitus est. Callases: Desias: Cantharus Sicyonius: Dionysiodorus Critiæ discipulus
Deliades: Euphorion: Eunicus & Hecataeus. Argenti cælatores: Lesbocles: prōdorus pythodicus: poly
gnorus. Idē pictores nobilissimi. Itē ex cælatoribus: Stratonicus: Scinus qui fuit Critiæ discipulus. Nunc
percenſebo eos: qui eiusdē generis opera fecerunt: ut Apollodorus: Androbolus: Asclepiodorus: Aleuas
philosophus: anhelas: & adorantes fœminas Antigonus. Et luctatores perxyxomenon. Tyrannicidasq;
supradictos: Antimachus: Anthenodorus. Fœminas nobiles Aristodemus: & luctatores bigasq; cū au
riga. Philosophus Anus Seleucum regem. Habet quoq; huius gratiam Doryphorus. Cephisodori duo
uere. E priorē est Mercurius liberum patrem in infantiam nutriens. Fecit & concionatē manu elata.
Persona in incerto est. Sequēs phūs fecit celetas qui cum Phidia Iouem olympium fecerat. Philosophus
item Cleon & Cenchramis & callicles & Cephis & Calcoſtenes & comœdos & athletas: Dahippus Pel
la: Iomenon Daiphron: & Democritus: & Dæmō. Philosophus Epigenō omnia fere prædicta imitatus
præcessit in rubicine & matrem interfectæ infantem miserabiliter blandientem: Eubolides digytis cō
putās. Mycon athletis spectatur. Menogenes quadrigis. Nec minus Niceratus oīa quæ cæteri aggressus:
repræsentauit Alcibiadem: lampadēq; accensā matrem eius Demareten sacrificantē. Tificrates bigæ Pi
tho mulierem imposuit. Idemq; fecit Martem & Mercurium qui sunt i Concordiæ templo romæ: per
illum nemo laudat fœuiozem phalaride tyrāno: cui taurum fecit mugitus hominis pollicitus igne sub
dito: & primus eum expertus est cruciatum iustiore fœuitia. In hoc a simulachris deum hominumq; de
uorauerat humanissimam artem: ideo ne tot conditores eius elaborauerant: ut ex ea tormenta fierent.
itaq; una de causa seruantur opera eius: ut quisquis illa uideat: oderit manus. Sthenis Cererem: iouem:
Mineruam fecit: qui sunt romæ in Concordiæ templo idem flentes matronas & adorantes: sacrifican
tesq;. Simon canem & sagittariū fecit. Stratonicus cælator ille philosophus. Scopas utrosq;. Athletas autē
& armatos & uenatores: sacrificantesq; Batton. Euchir: Claucides: Heliodorus: Hycanus: Lophon: Ly
son: Leon: Menodorus: Myagrus: polycrates: polydorum: & pythodorus: protogenes. Idemq; pictura
clarissimi: ut dicemus: patrocles polis possidonijs qui & argentum cælauit nobiliter natione ephesius:
periclimenus: phylō: Simenus: Timotheus: Theomnestus: Thimarchides: Thimō: Thylias: Traſon. Ex
oibus autem maxime cognomine insignis est Callimachus semper calumniator sui: nec finem habens
diligentiæ ob id Texitechnos appellatus: Memorabilis exemplo adhibēdæ curæ modū. Huius sunt sal
tantes lacenæ emendatum opus. Sed in quo gratiam omnem diligētia abstulerit. Quem quidem & pi
ctorem fuisse tradunt. Non ære captus: nec arte unam solūmodo Zenonis cypriam statuam in expedi
tione nō uēdidit Cato. Sed quia philosophi erat. Ut obiter hoc quoq; noscatur tam inane exemplum in
mentiōe statuarum: est & una nō prætereūda: licet auctoris icerti iuxta rostra Herculis tunicati: eleo ha
bitu romæ: torua facie sentiētēq; suprema in tunica: in hac tres sunt tituli. Vnus. L. Luculli imperatoris:
de manubijs. Alter pupillum luculli filium ex. S. C. dedicasse Tertius qui. T. Septimum Sabinū ædilem
currulem ex priuato in publicum restituisse. Tot certaminum tātæq; dignatiōis simulachrū id fuit: nūc
reuertemur ad differentias æris & mixturas. In cyprio coronarium & regulare est: utrūq; ductile. Coro
narium tenuatur in laminas: taurorumq; felle tinctum speciem auri in coronis histriōnū præbet. Idēq;
in uncias additis auri scrupulis senis p̄tenui pyropi brattea ignescit. Regulare & in alijs fit metallis. Itēq;
chaldariog; differētia: q; chaldarium funditur tātū malleis fragile: quibus regulare obsequit: ab alijs du
ctile appellatum: quale omne cyprium est. Sed & i cæteris metallis cura distat a chaldario. Omne enim
purgatis diligētius igni uitis excoctisq; regulare est. In reliquis generibus palma cāpano. Simile in mul
tis partibus italiæ prouincijsq;. Sed octonas plumbi maxime sentitur: ubi inter lapides candefactos fun
ditur: exurente enim coctura nigrum atq; fragile conficitur. Præterea semel recoquunt: quod sæpius fe
cisse bonitati plurimum confert. Id quod notasse: non ab re est.

Differentiæ æris & mixturæ: & de seruando ære,

CA. IX.

Es omne frigore magno melius fundi. Sequensq; temperatura statuaria est. Eademq; tabula
ris hoc modo. Massa pfluatur in primis: mox in profiatū addit tertia portio æris collectanei:

TRIGESIMVSQVARTVS

hoc est ex usu coempti. Peculiareq; in eo condimentū attritu domiti & consuetudine nitoris ueluti man
suefacti. Miscentur & plumbi argentarii pondo duodena: ac selibra e centenis pflati. Appellatur etiā nūc
& formalis tēperatura æris tenerrimi: quoniā nigri plumbi decima portio additur: & argentarii uigesi-
ma: maximeq; ita colorem bibit: quē græcicum uocāt. Nouissima est quæ uocat oilaria: uasē nomen
hoc dante. Ternis aut quaternis libris plumbi argentarii in centenas æris additis. Cyprio si addat plum-
bum: colos purpuræ fit in statuarum prætextis. Aerā extersa rubiginem celerius trahunt: q̄ neglecta nisi
oleo perungantur. Seruari ea optime in liquida pice tradūt. Vfus æris ad perpetuitatem monumentoge-
iam pridē translatus est. Tabulis æreis in quibus publicæ constitutiones incidantur.

De cadmia medicinæ.

CA. X.

m Et alla æris multis modis instruunt medicinam: utpote cum ulcera omnia ibi ocissime sanen-
tur. Maxime tamen pdest cadmia. Fit sine dubio hæc & in argēti fornacibus candidior ac mi-
nus ponderosa: sed nequaq; comparāda ærariæ. Plura aut genera sunt. Namq; ipse lapis ex quo
fit æs cadmia uocat furfuris necessarius: medicinæ inutilis. Sic rursus in fornacibus existit: aliamq; nois
sui originem recipit. Fit at egesta slām is: atq; flatu tenuissima parte materiæ: & cameris lateribusue for-
nacium pro quātitate leuitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacium ore: qua flammæ eluctantur:
appellata capnitis: exusta: & nimia leuitate similis sauillæ. Interior optima: cameris dependēs: & ab eo ar-
gumento botritis cognominata ponderosior hæc priorē. Leuior porro secuturis. Duo eius colores. De-
terior cinereus. Puniceus melior: fabrilis: ocolorūq; medicamentis utilissima. Tertia est in lateribus for-
nacium: quæ propter grauitatem ad cameras peruenire nō potuit. Hæc dicitur placitis: & ipsa ab argu-
mento crusta uerius q̄ pumex intus: uarias ad pforas utilior: & ad cicatrices trahendas. Fluunt ex ea duo
alia genera. Onychitis extra pene cærule: intus onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra & cætera-
rum fortissima: uulneribus maxime utilis. Omnis autem cadmia in cypri fornacibus optima: iterumq;
a medicis coquitur carbōe puros atq; ubi in cinerem rediit: extinguitur uino amineo: quæ ad emplastra
præparatur: quæ uero ad pforas aceto. Quidam in ollis fictilibus tusam urunt: ac lauāt in mortariis: po-
stea siccāt. Nymphodorus lapidem ipsum q̄ gratuissimum spissumq; urit pruna: & exustum chio uino
restringit: tunditq;: mox linteo cribrat: atq; in mortario terit: mox aqua pluuia macerat: iterumq; terit
quod subsedit: donec cerusæ similis fiat: nulla dentium offensa. Eadem iollæ actio: sed q̄ purissimum la-
pidem eligit. Cadmiæ effectus: siccare: sanare: sistere fluctiones: pterygia: sordes oculog; purgare: scabrici-
em extenuare: & quicqd in plumbi effectu dicemus. Et æs ipsum ad oia eadem uritur: præter q̄ albugi-
nes oculog; & cicatrices. Vlcerā quoq; oculorum cū lacte sanat. Idq; ægyptii collyrii modo terunt in co-
tulis. Facit & uomitiōes e melle sumptum. Vritur autem cyprium in fictilibus crudis cum sulphuris
pari pondere: uasē circūliro spiramento in caminis: donec uasā ipsa percoquantur. Quidā & salē addūt.
Alii alumen pro sulphure. Alii nihil sed aceto tātum aspergunt. Vstum teritur mortario thebaico: aqua
pluuia lauatur: minor effectu: iterūq; adiecta largiore teritur: & dum cōsiderat relinquitur: hoc sæpius:
donec ad speciem minii redeat. Tunc siccatum in sole: in ærea pyxide seruatur.

De scoria & flore & squāma æris & stomace

& erugine & hyeratio.

CA. XI.

e T scoria æris simili modo lauāt: minor effectu q̄ æs ipsum. Sed & æris flos medicinæ utilis est.
Fit ære fuso: & in alias fornaces trās lato: ibi flatu crebriore excutiunt uelut milii squāmæ: quas
uocāt florem: & sic adulteratur flos: ut squama ueneat pro eo. Est autem squama hæc decussa
ui clauis: in quos panes ærei feruminātur. In cypriis maxime officinis oia. Differentia hæc est: q̄ squāma
excudit ictibus iisdem panibus. Flos cadit spōte. Squāmæ est alterum genus subtilius ex summa scilicet
lanugine decussum: quod uocant stomoma. Atq; hæc omnia medici (quod pace eog; dixisse liceat) igno-
rant. Pars maior & nomina: in tantum a cōficiendis iis medicaminibus absunt: quod esse proprium me-
dicinæ solebat. Nunc quotiens incidere in libellos: cōponere ex iis uolentes aliqua: hoc est impendio mi-
serorum experiri commentaria: credunt seplasiæ ea omnibus quidem fraudibus corruptenti: factaq;
iam pridem emplastra & collyria mercant: tabesq; mercium: fraus semplaciæ sic exteritur. Et squamma
autem & flos uruntur in patinis fictilibus aut æreis deinde lauatur ut supra ad eosdem usus. Et ampli-
us narium carnosa uitia. Itemq; sedis: & grauitates aurium: per fistulas i eas flatu impulsa. Et ulcera oris
farina admota. Tollit & tonsillas cum melle. Fit & ex candido ære squāma cypria longe inefficacior. Nec
non urina pueri prius macerant clauos panesq;. Quidam uero excusam squāmam terunt: & aqua plu-
uia lauant. Dant & hydropicis duabus drachmis. i nulli hemina: & illinunt cū polline. Eruginis quoq;
magnus usus. Sed pluribus fit ea modis. Nanq; & e lapide ex quo coquitur æs deraditur: & ære candido
perforato: atq; in cadis super acetum suspenso æreo: obturatūq; operculo: multo probatiore q̄ si hoc idē
squammis fiat. Quidam uasā ipsa candidi æris fictilibus cōdunt in aceto raduntq;. x. die. Alii uinaceis cō-
tegunt totidem post dies radunt. Alii delimatam æris scobem aceto spargūt: uersantq; spatibus sæpius die
donec absumat. Eandemq; scobem alii terere in mortariis æreis ex aceto malunt. Ocissime uero con-
trahit coronarium eruginem recisamentis in acetum additis. Adulterant marmore trito maxime rho-
diam eruginem. Alii pumice aut gummi. Præcipue autem fallit atramento sutorio adulterata. Cætera
enim dente deprehenduntur: stridentia in frendendo. Experimentum in batillo ferreo. Nam quæ since-
ra est suum colorem retinet: quæ mixta atramento rubescit. Deprehenditur & papyro galla prius mace-
rato. Nigrescit enim statim erugine illita. Deprehenditur & uisu maligne uirens. Sed siue sinceram siue

LIBER

adulceram aptissimum est eius siccatam in patina noua uri & uersari: donec ut fauilla fiat. Postea teritur & reconditur. Aliqui in crudis fistilibus urunt donec siglinū percoquatur. Nonnulli & thus masculum ammiscunt. Lauatur autem erugo sicut cadmia. Vis eius collyriis oculorum aptissima: & delachryma actionibus mordendo proficiēs. Sed ablui necessarium penicillis calidis donec rodere desinat. Hieratium uocatur collyrium quod ita maxime constat. Temperatur autē idem hammoniāci uncis quattuor: eruginis cypriæ duabus: atramenti sutorii: quod calchantum uocāt: totidem. Misy uero una: croci. vi. Hæc omnia trita aceto thasio colliguntur in pillulas: excellentis remedii contra glaucomatum initia & suffusionum. Contra callignem & scabritias & albugines ac genarum uitia. Cruda autem erugo: uulnerariis emplastris miscetur. Oris etiam & gingiuarum exulcerationem mirifice emendat: & labiorum ulcera cum oleo. Quod & si cæra addatur purgat & ad cicatricem perducit. Erugo & callum fistularum erodit. Vitiōrum quæ circa sedem: siue per se siue cum ammōniaco illita: uel collyrii modo in fistulas adacta. Eadem quæ cum resinæ terebinthine tertia parte subacta lepras tollit.

De scolecia & calciti & foro & calcanto.

CA. XII.

St & alterum genus eruginis: quā uocāt scoleciam in cyprio ære. Hoc trito alumine & sale aut nitro pari pondere cum aceto albo quæ acerrimo. Non fit hoc nisi æstuosissimis diebus circa canis ortum. Teritur autem: donec uiride fiat: contrahatque se in uermiculorum speciem: unde & nomen. Quod uitium ut emendetur: duæ partes quæ fuere aceti miscetur urina pueri impubis. Idem autem in medicamentis & lanterna efficit qua diximus aurum ferruminari. Ususque utriusque qui eruginis. Scolecia fit & per se rafa ab ærario lapide: de quo nunc dicemus. Calcitum uocant lapidē: ex quo & ipsum æs coquitur. Distat a cadmia: quæ illa super terram ex subdialibus petris cæditur: hæc ex obrutis. Itē quæ chalcitis friat se statim mollis natura: ut uideatur lanugo concreta. Est & alia distinctio: quæ chalcitis tria genera continet æris & mysios & sorios: de quibus singulis dicemus suis locis. Habet autem æris uenas oblongas. Probatur mellei coloris gracili uenarum discursu friabilis: nec lapidosa. Putant & recentem utiliorem esse: quoniam inueterata sori fiat. Vis eius ad excrescētia in ulceribus sanguinem sistere: gingiuarum tōsillas farinam compescere. Vuluæ quoque uitii in uellere imponitur. Cum succo uero porri uerendorum additur emplastris. Maceratur autem in fistili ex aceto circūlito simo diebus. xl. Et colorem croci trahit. Tunc am mixto cadmiæ pari pondere medicamentum efficit pforicon dictū. Quod si duæ partes chalcitidis tertiæ cadmiæ temperentur: acrius hoc idem fiet: Acrius etiānum & uehementius factum si aceto quæ uino temperentur. Tosta uero efficacior fit ad eadem omnia. Sori ægyptiū maxime laudatur: multum superato cyprio hispaniensi & africo: quæ oculorum quoque curationi quidā utilius cyprium putant. Sed in quacūque natione optimum: cui maximum uirus olfactu: tritūque pinguius nigrescēs: & spongiosum. Stomacho res contraria in tantum: ut quibusdam olfactu modo uomitiones moueat. Et ægyptium quidem tale. Alterius nationis contritum splendescit. Et mysi est lapidosius. Prodest autē & dentium dolori: si contineatur: atque colluat. Et oris ulceribus grauibus: quæque serpūt. Vritur carbonibus ut chalcitis. Mysi aliqui tradiderunt fieri exusto lapide in scrobibus flore eius luteo miscente se ligni pinea fauilla. Re uera autem e supradicto fit lapide concretum natura discretumque & optimū in cypriorum officinis: cuius notæ sunt friati autæ scintillæ: & cum teratur harenosa natura siue terra chalcitidi similis. Hoc autem miscet: qui aurum purgant. Utilitas autem eius infusi cum rosaceo auribus purulentis: & lana impositi capitis ulceribus. Extenuat etiam scabritias oculorum inueteratas. Præcipue utile tonsillis: contraque anginas & suppurata. Ratio ut. xvi. drachmæ in hemina aceti coquantur addito melle: donec lentescat. Sic ad supradicta utile est. Quotiens opus sit molliri uim eius: mel aspergitur. Erodit & callum fistularum ex aceto fouentium: & collyriis additur. Sistit & sanguinem: ulceraque quæ serpant: quæque putrescant. Absumit & excrescentes carnes. Peculiariter uirilitalis uitii utile: & foeminarum profluuium sistit. Græci cognationem æris fecerunt nomine & atramento sutorio. Appellant enim chalcitum. Nec ullius æque mira natura est. Fit & in hispania e puteis stagnisue habentibus id genus aquæ. Decoquitur ea ammixta dulci pari mensura: & in piscinas ligneas fundit. Immobiles super has transtris dependent restes lapillis extentæ: quibus ad hærescens limus: uitreis acinis imaginem quādam uuæ reddit. Exemptum ita siccat diebus. xxx. Color est cæruleus: perque spectabili nitore: uitrumque esse creditur. Diluendo fit atramentum tinguēdis cortis. Fit & pluribus modis genere eo in scrobe cauato. Quarum e lateribus distillantes hyberno gelu styrias stalagmiam uocant: neque est purius aliud. Sed ex eo candidū colorem sentientem uiolam leucoion appellat. Fit & in saxorum catinis pluuia aqua corruato limo gelante. Fit & salis modo flagrantissimo sole admissas dulces aquas cogente. Ideo duplici quidam differentia fossile aut facticium appellant. Hoc pallidius: & quantum colore tantum bonitate deterius. Probant maxime cyprium in medicinæ usu. Sumitur ad depellenda uentris animalia drachme pondere cum melle. Purgat & caput dilutum: ac naribus instillatum. Item stomachum cum melle aut aqua mulsā sumptum. Medetur & oculorum scabritie dolorique: necnon & caligini & oris ulceribus. Sistit & sanguinem narium. Item hemorrhoidum. Extrahit ossa fracta cum semine hyoscyami. Suspendit epiphoras penicillo fronti impositum. Efficax & in emplastris ad purganda uulnera: & excrescentia ulcerum. Tollit & uuas uel si decocto tangantur. Cum lini quoque semine superponitur emplastris ad dolores tollendos. Quodque ex eo candidat in eo usu præfertur uiolaceis. Et grauitati aurium per fistulas inspiratur. Vulnera etiam per se illitum sanat: sed tinguat cicatrices. Nuperque inuētum urforum in harena & leonum ora aspergere illo: tantaque est uis in astringendo: ut non queat mordere.

TRIGESIMVSQVARTVS

De pompholyge & spodio & antispodio & diphryge & triente seruilio. CA. XIII.

Tiam nunc in ærariis reperiuntur quæ uocant pompholygem & spodion. Differentia: q̄ pompholyx lorura paratur. Spodios illota est. Aliqui id quod sit candidū leuissimūq̄ p̄pholygem dixerunt: & esse æris & cadmiæ fauillā. Spodion nigriorē ponderosiorēq̄ esse: derasam partibus fornaciū mixtis scintillis aliquādo & carbonibus. Hæc aceto accepto odorem æris præstat: & si tangatur lingua saporem horridū. Conuenitq̄ oculorū medicamentis quibuscūq̄ uitriis occurrens: & ad oīa quæ spodion. Hoc solū distat q̄ huius elurior uis est. Addit & i emplastra: quibus lenis queritur refrigeratio & siccato. Vtilior ad oīa quæ uino lota est. Spodios cypria optima. Fit autē liquefcentibus cadmia & ærario lapide. Leuissime hæc efflat & ocuis: uolatq̄ e fornacibus: & testis adhærescit. A fuligine distans candore. Quod minus candidum ex ea: immaturæ fornacis argumentū est. Hoc quidam pompholygē uocant. Quod uero rubicūdius ex iis inuenitur: acriorem uim habet: exulcerat adeo: ut cum lauatur si oculos attingat excæcet. Est & mellei coloris spodios: in qua plurimum æris intelligitur. Sed quodcūq̄ genus lauando fit utilius. Purgatur ante pinna: dein crassiore lotura. Digytis scabriciem exterūt. Media uis eius est quæ uino lauatur: Est & aliqua in genere uini differentia. Leni enim lota collyriis oculorum nimium uigiliis fatigatorum apta putatur. Eadē efficacior ulceribus quæ manant: uel oris: quæ madent: & omnibus medicamentis quæ parantur contra grangrenas. Fit & in argenti fornacibus spodios: quæ uocant lauriotin. Vtilissima autem oculis confirmatur quæ fit in aurariis. Nec in alia parte magis est uitæ ingenia mirari. Quippe ne inquirenda essent metalla uilissimis rebus: utilitates eadē excogitauit. Antispodion uocant cinerem fici arboris uel caprifici: uel myrti foliorum cum tenerimis ramorum partibus: uel oleastri uel cytoni mali: uel lentisci. Item ex moris immaturis: idest candidis in sole arefactis: uel e buxi coma: uel pseudo cyperi: aut rubi: aut terebinthi: uel oenantis. Taurini quoq̄ glutinis: aut linteorum cinerem similiter pollere inuētum est. Vruntur oīa ea crudo fictili in fornacibus: donec siglina percoquatur. In ærariis officinis & p̄sagma fit: iam liquato ære atq̄ percocto: additis etiānum carbonibus: paulatimq̄ accensis: ac repente uehementiori flatu expuitur æris pala quædam. Solum quo excipiat: stratum esse debet facile ab ea discernitur aqua in iisdē officinis. Diphrygia uocant græci ab eo q̄ bis torreatur. Cuius origo triplex. Fieri enim traditur ex lapide p̄yte cremato i caminis: donec excoquatur in rubricam. Fit & in cypro ex luto cuiusdam specus arefacto prius: mox paulatim circumdatis sarmentis. Tertio fit modo in fornacibus æris fece subsidente. Differentia est quidem: q̄ æs ipsum in catino defluit: scoria extra fornaces: flos supernat. Diphryges remanet. Quidam tradunt in fornacibus globos lapidis qui coquantur: ferruminari: circa hunc æs feruere. Ipsum uero non percoqui: nisi translatum in alias fornaces: & esse nodum quædam materiæ. Id quod excocto superfit: diphryga uocant. Ratio eius in medicina similis supradiētis. Siccare & excrescentia cōsumere: & perpurpare. Probatum lingua: ut eam siccet tactu statim: saporemq̄ æris reddat. Vnum etiānum æris miraculum non omittemus. Seruilia familia illustris in fastis trientem æreum pascit auro & argento: consumentemq̄ utrūq̄. Origō atq̄ natura eius incomparata est mihi. Verba ipsa de ea re Messallæ senis ponam. Seruiliorum familia habet trientem sacrum: cui summa cum cura magnificentiaq̄ sacra quot annis faciūt: quem ferunt alias creuisse alias de creuisse uideri: & ex eo aut diminutionem: aut honorem familia significari.

De ferro: & ferreis metallis & differentia ferri.

CA. XIII.

Roxime indicari debent metalla ferri: optimo uite pessimoq̄ instrumēto. Siquidē hoc tellurē scindimus: ferimus arbuta: ponimus pomaria: uites squalore deciso annis oibus cogimus iuuenescere. Hoc extruimus tecta: cædimus saxa: oēsq̄ ad alios usus ferro utimur. Sed eodem ad bella cædes latrocinia non cōminus solū: sed etiam missili uolucrisq̄: nūc tormentis excusso nunc laceratis: nūc uero pennato quam sceleratissimam humani ingenii fraudem arbitror. Siquidē ut ocuis mors perueniret ad hominem: alitem illam fecimus: pennasq̄ ferro dedimus. Quāobrem culpa eius non natura fiat accepta. Aliquot experimentis probatum est posse innocens esse ferrum. In fœdere quod expulsi regibus populo Ro. dedit Porfenna: nominatim comprehensum inuenimus: ne ferro nisi in agricultura uteretur. Et cum stilo scribere intutum: ut uetustissimi auctores prodiderunt. Magni Pōpei in tertio consulatu extat editum: in tumultu necis clodianæ prohibentis ullum telum esse in urbe. Et tamen uita ipsa non defuit honorem initio habere ferro quoq̄. Aristonidas artifex cum exprimere uellet Athamantis furorē Chlearcum filium præcipitare uolentis: & in præcipitato illo residentis penitentia: ferrum & æs miscuit: ut rubigine eius per nitorem æris relucente: exprimeretur uerecundia rubor. Hoc si gnium extat hodierno die. Est in eadem urbe & ferreus Hercules: quem fecit Halcon laborū dei patientia inductus. Videmus & romæ scyphos e ferro dicatos in templo Martis Vltoris. Obstetit eadem naturæ benignitas exigentis a ferro ipso pœnas rubigine: eademq̄ prouidentia nihil in rebus mortalibus faciente q̄ quod infestissimum mortalitati: Ferri metalla ubiq̄ propemodum reperiuntur. Quippe in insula etiam italiæ ilua gignente: minimaq̄ difficultate cognoscūtur ipso colore terræ manifesto. Sed ratio eadem excoquendis uenenis. In cappadocia tantum quæstio est aquæ an terræ fiat acceptum: quoniā perfusa certo fluuio terra neq̄ aliter ferrum e fornacibus reddit. Differentia ferri numerosa: Prima in genere terræ cœliue. Alias enim mole tantum plumbocq̄ uicinius subministrant. Alias fragile & erosum rotarumq̄ usibus: & clauis maxime fugiendum: cui prior ratio conuenit. Aliud breuitate sola placet: clauisq̄ caligariis. Aliud rubiginem celerius sentit. Stricturæq̄ uocantur eæ omnes: quod non in aliis metallis astringenda acie uocabulo imposito: ex fornacium maxima differentia est. In iis quidem nucleus

LIBER

ferri excoquitur ad indurandā aciem. Aliquæ modo sunt ad dēfandas incudes malleorūue rostra. Summa autē differētia in aqua est: cui subinde candēs immergit. Hæc aqua alibi atq; alibi utilior nobilitauit loca gloria ferri: sicuti bilbilin in hispania & turiaffonem. Comum in italia cū ferraria metalla in iis locis nō sint. Ex oībus autem generibus palma serico ferro est. Seres hoc cum uestibus suis pellibusq; mitunt. Secunda parthico: neq; alia genera ferri ex meracie temperantur: cæteris enim admiscēt. Mollior complexus ī nostro orbe. Aliubi uena bonitatē hanc p̄stat: ut in noricis. Aliubi factura: ut sumone aqua uti diximus. Quippe cum in exacuendo oleares cotes: & aquariæ æque differant: oleo delicacior fiat acies. Mirumq; cum excoquatur uena: aquæ modo liquari ferrum: postea in spongas frangi. Tenuiora feramenta oleo restingui mos est: ne aqua in fragilitatem durētur. A ferro sanguis humanus se ulciscitur. Contactum nāq; eo celerius subinde rubiginē trahit. De magnetē lapide suo loco dicemus: concordiaq; quā cum ferro habet. Sola hæc materia uires ab eo lapide accipit: retinetq; longo tempore. Aliud apprehendēs ferrum: ut annulorum cathena spectetur interdum. Quod imperitum uulgus appellat ferrum uiuam: uulneraque ex tali asperiora fiant. Lapis hic & in cantabria nascitur: non ille magnes uerus caute continua: sed sparsa bubbarione ita appellant: nescio an uitro fundendo perinde utilis: nondum enim expertus est quisq; ferri utiq; inficit aciem: ut magnes. De magnetē lapide Chirocrates architectus Alexandria Arfinoes templum concamerare inchoauerat: ut in eo simulacrum eius e ferro pendere in aere uideretur. Intercessit mors & ipsius & Ptolemæi: qui id forori suæ iusserat fieri. Metallorum omnium uena ferri largissima est. Cantabriæ maritimæ partē: quā oceanus alluit: mons prærupte altus: incredibile dictu: torus ex ea materiæ est: ut in ambitu oceani diximus.

De temperatura ferri: & medicinæ ex ferro: & ex erugie: & rubigine & squama ferri: & hygremplastro. CA. XV.

f Errum accensum igni: nisi duretur ictibus: corrumpit. Subens non est habile tundendo: neq; anteq; albescere incipiat. Aceto & alumine illitum fit æri simile. A rubigine uindicatur cærusa & gypso & liquida pice. Hæc est temperatura a græcis anthipatia dicta. Ferunt quidam & religione quadam id fieri. Et extare ferream cathenam apud euphratem amnē in urbe quæ zeugma appellat: qua Alexander magnus ibi uinxerit pontem: cuius annulos qui resecti sunt rubigine infestari carentibus ea prioribus. Medicina e ferro est: & alia q̄ secandi. Nāq; circūscribi circulo terue circūlato mucrone & adultis & infantibus p̄dest cōtra noxia medicamēta & præfixos in limine e sepulchro euulsos clauos: aduersus nocturnas lymphationes. Pungitq; leuiter mucrone quo percussus homo sit: contra dolores laterum pectorumq; subitos qui punctionem afferant. Quædam ustione sanātur. Priuatim uero canis rabidi morsus. Quippe etiā præualente morbo expauescētq; potum uista plaga ilico liberantur. Calescit etiam ferro candēte aqua in multis uitiiis: priuatimq; dysentericis. Est & rubigo ipsa in remediis: & sic Telephum proditur sanasse Achilles siue id ærea siue ferrea cuspide fecit. Ita certe depingitur ex ea decutiens gladio. Sed rubigo ferri deraditur humido ferro clauis ueteribus. Vis eius ligare: ficcare: restringere. Emendat alopecias illita. Utuntur & ad scabrias genarum pustulasq; totius corporis cum cæra & oleo myrteo. Ad ignes uero sacros ex aceto. Item ad scabiem. Paronychia digytorum & pterygia in lintheolis. Siftit & sceminarum profluvia imposita uelleribus. Plagis quoq; recentibus uino diluta & cum myrrha subacta. Et cōdylomatis ex aceto prodest. Podagras quoq; illita lenit. Squamma quoq; ferri in usu est ex acie aut mucronibus maxime simili: sed acriore uī q̄ rubigo. Quāobrem & contra Epiphoras oculorum assumitur. Sanguinemq; siftit: cum uulnera maxime ferro fiāt. Siftit & sceminarum profluvia. Imponitur & contra lyenum uitia Hemorrhoidas compescit ulcerumq; serpentina. Et genis prodest farina modo aspersa paulisper. Præcipua tamen commēdatio eius in Hygremplastro ad purganda uulnera fistulasq; & omnem callum erodendum & rasis ossibus carnes recreandas. Componitur hoc modo. Obolis ex cimolia creta duobus: drachmis sex ex ære: totidem ex squama ferri: totidem cæra: ex oleo sextarius. His adiicitur cum sunt repurganda uulnera aut replenda cæratum.

De plumbi metallis: & albo plumbo & nigro. CA. XVI.

f Equitur natura plumbi. Cuius duo genera: nigrum atq; candidum: præciosissimum candidū a græcis appellatū cassiteriū: fabuloseq; narratū in insulas athlātici maris peti uirilibusq; nauigii circūfatis corio aduehi. Nūc certū est in lusitania gigni & in gallicia summa tellure harena: & coloris nigri. Pondere tantum ea dephenditur. Interueniūt & minuti calculi: maxime torrentibus siccatis. Lauant eas harenas metallici: & q̄ subsedit coquunt in fornacibus. Inuenit & in aurariis metallis quæ alutia uocant. Aqua immisa eluente calculos nigros paulum candore uariatos: quibus eadē grauitas quæ auro. Et ideo in calatis in quibus aurum colligitur remanēt cum eo: postea caminis separantur. Conflatq; in album plumbum resoluuntur. Non fit in gallicia nigrum: cum uicina cātabria nigro tantū abundet. Nec ex albo argentū: cū fiat ex nigro. Lungi inter se plumbū nigrum sine albo non potest. Nec hoc ei sine oleo. Ac ne album quidem secū sine nigro. Albū habuit auctoritatem & iliācīs tēporibus teste Homero cassiritum ab eo dictum. Plumbi nigri origo duplex est. Aut enim sua prouenit uena: nec quicq; aliud ex se parit: aut cum argento nascitur: mixtisq; uenis conflatur. Eius quimus fluit in fornacibus liquor: stagnum appellatur. Qui secundus argentum. Qui remansit in fornacibus: galena quæ portio est tertia addita uenæ. Hæc rursus conflata dat nigrum plumbum deductis partibus duabus.

De stagno & plumbo argentario: & quibusdā aliis. CA. XVII.

f Tagnum illitū ætis uasis laporem gratiorē facit: & compescit eruginis uirus: mirumq; p̄odus

TRIGESIMVSQVINTVS

non auget. Specula. Quoq; ex eo laudatissima (ut diximus) brūdusii temperabantur: donec argēreis uti
 cœpere & ancillæ. Nunc adulteratur stagnum addita aris tertia portione candidi in plūbum album. Fit
 & alio modo: mixtis albi plūbi nigriq; libris: Hoc nunc aliqui argentariū appellant. Idem & tertiarium
 uocant: in quo duæ nigri portiones sunt: & tertia albi. Præcium eius in libras. xxx. Et hoc fistulæ solidā
 tur. Improbiores ad tertiarum additis æquis partibus albi: argentarium uocant & eo quæ uolunt inco
 quunt. Præcia huius faciunt in pondo. cxxx. In libras albo per se sincero præcia sunt. xxx. nigro. xvii. Albi
 natura plus aridi habet. Cōtraq; nigri tota humida est. Ideo album nulli rei sine mixtura utile est. Neq;
 argentum ex eo plumbatur: quoniā prius liquefcit argentū. Confirmantq; si minus albo nigri q̄ satis sit
 misceatur: erodi ab eo argentum. Album incoquitur æris operibus galliarum inuento: ita ut uix discer
 ni queat ab argento: eaq; incoctilia uocant. Deinde & argentum incoquere simili modo cœpere: equoq;
 maxime ornamentis iumentorumq; iugis. In alexia oppido reliqua gloria biturigum fuit. Cœpere de
 inde & effeda & uehucula & petorita exornare. Similq; modo ad aurea quoq; & argentea stacula ina
 nis luxuria peruenit: quæq; in scyphis cerni prodigum erat: hæc in uehiculis atteri cultus uocatur. Plū
 bi albi experimentum in charta est: ut liquefactū pondere uideatur nō calore rupisse. India neq; æs neq;
 plumbum habet: gemmisq; suis ac margaritis hæc pmurat. Nigro plumbum ad fistulas laminasq; utun
 tur laboriosius in hispania eruto: totasq; p gallias. Sed in britānia summo terræ corioladeo large: ut lex
 ultro dicatur: ne plus certo modo fiat. Nigri generibus hæc sunt nomina. louetanum: caprarier sc: olea
 strense. Nec differētia ulla scorix modo sit excocta diligenter. Mirūq; in his solis metallis q̄ derelicta fer
 rilius reuiuiscunt. Hoc uidetur facere relaxatis spiramentis ad satietatem infusus aer: æque ut fœminas
 quasdam fœcundiores abortus facere. Nuper id compertum in betica santarensi metallo quod locari so
 litum. x. libris per ducentos ante annos: postq; obliteratū erat. lxx. locatum est. Simili modo antonianū.
 In eadem prouincia pari locatione peruenit ad pondo. cccc. uectigalis. Et mirū aqua addita non liq̄scere
 uasa e plumbum constat. Eadē in aqua calculus æreusue quadrans si addatur uas peruri.

Medicina de plumbum: & scoria plumbi: de molienda siue galena: de psymythio: &
 sandaraca. CA. XVIII.

N medicina per se plumbi usus est cicatrices reprimere: adalligatisq; lūborū & renū parti lami
 nis frigore natura inhiberi impetus ueneris. Vifaq; in quiete ueneria sponte naturæ erūpentia
 usq; in morbi genus his laminis. Caluus orator cohūisse tradit: uiresq; corporis studiorum
 labore uocidisse. Nero quoniā ita diis placuit: princeps lamina pectori imposita sub ea cantica exclamās
 alendis uocibus demōstrauit rationem. Coquitur ad medicinæ usus patinis fictilibus substrato sulphu
 re minuto laminis impositis tenuibus opertisq; sulphure & ferro mixtis. Cum coquit munienda in eo
 opere foramina spiritus conuenit: alioquin plūbi e fornacibus halitus noxius sentitur & pestilens: & ca
 nibus occisime. Omnium uero metallorum muscis & culicibus. Quāobrem nō sunt ea tædia in metal
 lis. Quidam in coquendo scobem plumbi lima quæsitam sulphuri miscēt. Alii cærussam potius q̄ sul
 phur. Fit & lotura. Plurimi usus in medicina: cum seipso teritur in mortariis plūbeis: addita aqua cæle
 sti: donec crasset. Postea supernatans aqua tollitur spongiis: quod crassissimū fuit siccatum diuiditur
 in pastillos. Quidam limatum plumbum sic terunt. Quidam etiam plumbaginē am miscent. Alii uero
 acerum: alii unū: alii adipem: alii rosam. Quidam in mortario lapideo & maxime thebaico plūbeo pi
 stillo terrere malunt. Candidiusq; fit ita medicamētū. Id aut qd̄ ustum est plumbum lauatur & stibi &
 cadmia potest astringere: sistere: cōtrahere cicatrices. Vfus. n. ex eodē & in oculorum medicamentis: &
 maxime contra prociendiam eorum inanitatem & ulcerum excrefcētia: rimasq; sedis aut hemorrhoi
 das & condylomata. Ad hæc maxime lotura plumbi facit. Cinis aut usti ad ulcera serpentia aut sordida.
 Eademq; quæ chartis non profectus. Vritur aut in patinis per laminas minutas cum sulphure uersatū
 rudibus ferreis aut ferulaceis: donec liquor mutetur in cinerem. Dein refrigeratum teritur in farinam.
 Alii elimatā scobem in fictili crudo coquunt in caminis: donec percoquatur figlinum. Aliqui cærussam
 miscent pari mensura: aut hordeum: terūtq; ut in crudo dictum est: & præferunt sic tritum plumbi spo
 dio cyprio. Scoria quoq; plumbi in usu est. Optimas quæ ad luteū maxime colorem accedit sine plum
 bi reliquis: aut sulphuris specie & terra carens. Lauatur hæc i mortariis minutim fracta: donec aqua lu
 teum colorem trahat: & transfunditur i uas: purum: idq; sæpius: usq; dum subsidat: quod utilissimū ē.
 Eosdemq; effectus habet quos plumbū: sed acriores. Mirari succurrit experiētiā uitæ: ne fæce quidē re
 rum excrementorūq; fœditate intentata tot modis. Fit & spodium ex plumbum eodem quo ex cyprio
 ære diximus. Lauat in linteis raris i aqua cælesti: separaturq; terrenū transfusione: cribratumq; teritur:
 Quidam puluerem cum pennis detegere malunt: ac terere in uino odorato. Est & molibdena quā alibi
 galenā uocauimus: plūbi & argenti uena cōmunis. Melior hæc: quāto magis aurei coloris: quātoq; mi
 nus plumbosa friabilis & modice grauis. Cocta cum oleo iocineris colorem trahit. Adhæret & auri
 & argenti fornacibus. Et hanc metallicam uocant. Laudatissima quæ in zephyrio fiat. Probantur mini
 me terrenæ minimæq; lapidosa. Coquunt lauaturq; scorix modo. Vfus in lippara ad leniēda refrige
 randaq; ulcera. Emplastrisq; quæ nō alligant sed illita ad cicatricem pducunt in teneris corporibus mol
 lissimisq; partibus. Cōpositio eius est libris tribus: & cæræ libra una: olei tribus heminis. Quod in senili
 corpore cū fracibus addit. Temperatur & cū spuma argēti & scoria plūbi: ad dysenteria & tenasimū fouē
 do calida. Psymythium quoq; hoc est cærussam plūbariæ dant officinæ. Laudatissimū in rhodo. Fit au
 tem ramentis plumbi tenuissimis super uas acetii asperrimi impositis atq; ita distillantibus. Quod ex

LIBER

eo cecidit in ipsum acetum arefactum molitur & cribratur. Iterumque aceto mixto in pastillos diuidit & in sole siccat æstate. Fit & alio modo addito in urceos aceto plūbo obturatos p̄ dies. x. derafoꝝ ceu situ ac rursus deieſto: donec deficiat materia. Quod deraſum eſt teritur & cribratur: & coquitur i patiꝝ nis: miſceturque rudiculis: donec ruſſeſcat: & ſimile ſandaracæ fiat. Dein lauatur dulci aqua: donec nubeꝝ culæ omnes eluantur. Siccatur ſimiliter poſtea: & i paſtillos diuiditur. Viſ eius eadem quæ ſupradictis. Leuiſſima tantū ex omnibus præterque ad candorem ſceminarum adhibetur. Eſt autem letalis potus: ſicut ſpuma argenti. Poſtea cæruſſa ipſa ſi coquatur ruſſeſcit. Sandarace quoque propemodū dicta natura eſt. Inuenitur autē & in aurariis & in argentariis metallis: melior quo magis ruſſa: quoque magis uirus reꝝ dolens ac pura friabilisque. Valet purgare: ſiſtere: excaſſare: prodere. Sūma eius doſ ſtiptica. Explet alopecias ex aceto illita. Additur oculorum medicamentis. Fauces: purgat cū melle ſumpta. Vocem lymphidā ac canorā facit. Suſpicioſis tuſſientibusque iucūde medetur cū reſina terebinthina in cibo ſumpta. Suſſita quoque cum cædro: ipſo nidore eis medetur. Et arſenicū ex eadem eſt materia. Quod optimū: coloris eſt in auro excellentius: Quod uero pallidius aut ſandaracæ ſimilius eſt: deterius exiſtimat. Eſt & tertium genus quo miſcetur aureus: color ſandaracæ. Vtraque hæc ſquām oſa. Illud uero ſiccū purūque gracili uenarū diſcurſu fiſſile. Viſ eadē quæ ſupra: ſed acrior. Itaque & cauſticis addit & pſilothris. Tollit & pterygia digytorum carnesque nariū: & condylomata: & quicquid excreſcit. Torretur: ut ualidius proſit in noua reſta: donec mutet colorem.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXXV. PROHEMIVM.

Honos picturæ & imaginum.

ET ALLORVM QVIBVS OPES CONSTANT ADNASCENTI/ tum quoque eis natura indicata propemodum eſt ita connexis rebus ut im/ menſa medicinae ſilua: & officinaꝝ tenebræ & moroſa cælandi pingēdiqꝝ ac tingēdi ſubtilitas ſimul dicerent. Reſtant terræ ipſius genera lapidūque uel numeroſiores æraria: plurimis ſingula a græcis ꝑcipue uoluminibus tractata. Nos in iis breuitatem ſequemur utiſe inſtituti modo: nihil neceſſarium aut naturale omittentes.

Honos picturæ.

CA. I.

Rimumque dicemus quæ reſtant de pictura arte quondam nobi/ li: tunc cum expeteretur a regibus populisque: & alios nobilitate quos eſſet dignata poſteris tradere. Nunc uero i totum marmo/ ribus pulſa tum quidem & auro: nec tantū ut parietes toti operiantur: ue/ rū & iterraſo marmore: uermiculatiſque ad effigies rerū & aialium cruſtis.

Non placent iam abaci: nec ſpatia montis in cubiculo delitētia. Cœpimus & lapidem pingere. Hoc Claudii principatu inuentum. Neronis uero maculas quæ non eſſent in cru/ ſtis inferendo unitatem uariare: ut ouatus eſſet: Numidicus: ut purpura diſtingueretur Sinnadicus in/ uenit: qualiter illos naſci optaſſent delicia: montium hæc ſubſidia deficientium. Nec ceſſat luxuria id agere ut quæ plurimum incendiis perdat.

Honos imaginum.

CA. II.

Maginum quidem pictura que maxime ſimiles in æuum propagabantur figuræ: quod in to/ tum exoleuit Aereique ponuntur clipei: argentea facies: ſurdo figurarum diſcrimine ſtatuarum capita permutantur. Vulgaris iam pridem ſalibus etiam carminum: adeo materiam malunt conſpici omnes que ſe noſci. Et inter hæc pinacothecas ueteribus tabulis conſuunt: alienaque effigies con/ lunt: ipſi honorem non niſi in præcio ducentes: ut frangat hæres: furis detrahat laqueus. Itaque nullius effigie uiuente: imagines pecuniæ non ſuas relinquunt. Idem palæſtras athletarum imaginibus: & cero/ mata ſua exornant: & uultus. Epicuri per cubicula geſtant: ac circumferunt ſecum. Natali eius uiceſima luna ſacrificant: ſeriaſque omni mense cuſtodiant: quas ichadas uocant: ii maxime qui ſe ne uiuentes qui/ dem noſci uolunt. Ita eſt proſecto: artes deſidia perdidit: & quoniam animorum imagines non ſunt: negliguntur etiam corporum. Aliter apud maiores in atriiſ hæ erant: quæ ſpectarentur: non ſigna ex/ ternorum artificum: nec æra aut marmora. Expreſſi cæra uultus ſingulis diſponebantur armariis: ut eſſent imagines: quæ comitarentur gentilia funera. Semperque deſuncto aliquo: totus aderat familiae eius qui unquam fuerat populus. Stemmata uero lineis diſcurrebant ad imagines pictas. Tabulina codici/ bus implebantur & monumentis rerum in magiſtratu geſtarum. Alia in foribus & circa limina ani/ morum ingentium imagines erant: affixis hoſtium ſpoliis quæ nec emptori refringere liceret: quæ eti/ am dominis mutatis: domus ornamenta erant. Eratque hæc ſtimulatio ſumma & ingens exprobratiſque teſtis quottidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum. Extat Meſſallæ oratoris indigna/ tio: quæ prohibuit inferi genti ſuæ bleuinorum alienam imaginem. Similis cauſa Meſſallæ ſeni expreſ/ ſit uolumina illa quæ de familiis condidit: cum Scipionis Pomponiani tranſiſſet atrium: uidiſſetque ad/ optiōe teſtamētaria Salutionis: hoc. n. ei fuerat cognomen. Africanorum dedecore notā irrepētē. Scipio/ nū nomini. Sed pace Meſſallarū dixiſſe liceat eſt mētiri claroque imagines: erat aliqꝝ uirtutum amor mul

TRIGESIMVSQVINTVS

etq; honestius q̄ mereri: ne quis suas expeteret. Non est pretereundū & nouitium iuentū. Siquidem nō solum ex auro argenteue aut certe ex ære in bibliothecis dicantur: illi quorum imortales animæ i iisdem locis ibi loquuntur: quinimo etiā quæ non sunt finguntur: pariunq; desideria nō traditi uultus sicut in Homero euenit: quo maius (ut equidem arbitror) nullum est fœlicitatis specimē: q̄ semper oēs scire cupere qualis fuerit aliquis Alinii Pollionis hoc romæ inuētum: qui primus bibliothecam dicendo: ingenia hominum rempublicam fecit: An priores cœperint alexandrinæ & pergami reges: q; bibliothecas magno certamine instituire: nō facile dixerim. Imaginum amore flagrasse quōdam testes sunt: & Atticus ille ciceronis: edito de iis uolumine: & M. Varro benignissimo inuento iſertis uoluminum suoz fœcunditati non nominibus tantum septingētorum illustrium: sed & aliquo modo imaginibus non passus interciderē figuras: aut uetustatē æui cōtra hoies ualere inuētionē muneris. Etiā diis iudicis: quādo imortalitatē nō solū dedit: ueq; ēt in oēs terras misit: ut præsentes eē ubiq; & claudi possent:

Quando primum clipei imaginum publice: quando in domibus positi: & de picturæ initiis & monochromaton: & primis pictoribus: & antiq̄tate picturaz in italia. CA. III.

T hoc quidem alienis ille præsstitit. Suorum clipeos in sacro uel publico priuatim dicere primus instituit (ut reperio) Ap. Claudius qui cōsul cū seruilio fuit anno urbis. cc. lix. Posuit enim in Bellonæ æde maiores suos: placuitq; in excelsis spectari & titulos honorum legi. Decora res utiq; si liberorum turbæ paruulis imaginibus ceu nidum aliquem sobolis pariter ostendant. Quales clipeos nemo non gaudens fauentq; aspicit. Post eum. M. Aemilius collega in consolatu. Q. Luctatii nō in basilica modo æmilia uerum & domi suæ posuit: id quoq; martio exemplo: Scutis enim q̄libus apud Troiam pugnatum est: continebantur imagines. Vnde & nomen habuere clipeorum: non ut peruersa grammaticorum subtilitas uoluit a lucendo. Origo plenam uirtutis faciem reddi in scuto cuiusq; qui fuerit usus illo. Pœni ex auro factitauerē & clipeos & imagines: secumq; in castris tulere. Certe captis eis talem Asdrubalis inuenit. Q. Martius Scipionum in hispania ultor. Itq; clipeus supra fores capitolinæ ædis usq; ad incendium primum fuit. Maiorum quidem nostrorum tanta securitas in ea re anno notatur ut. L. Manlio. Q. Fuluiο consul. anno urbis quingentesimo. lxxv. M. Aufidius tutele capitolii redemptor docuerit patres argenteos esse clipeos: qui pro æreis p̄ aliquot iam lustra assignabantur. De picturæ initiis incerta nec instituti operis questio est. Aegyptii sex milibus annorum apud ipsos inuentam prius q̄ in græciam transferret: affirmant. Vana prædicatione ut palam est. Græci autem alii apud sicyonem: alii apud corinthios repertam: omnes ab umbra hominis lineis circumducta. Itaq; talem primam fuisse. Secundam singulis coloribus & monochromaton dictam: postq; operosior inuenta erat: duratq; talis etiamnum. Inuentam linearem dicunt a Philocle ægyptio uel Cleante corinthio Primi exercuere Ardicor corinthius & Telephanes sicyonius sine ullo etiam nunc colore. Jam tamen spargentes lineas intus. Ideo & quos pingere institutum. Primus inuenit eos colores: teste ut ferūt Arato: Cleophantus corinthius. Hunc autem eodem nomine alium fuisse: quem tradit Cornelius nepos secutum in italia Demaratum Tarquinii Prisci romani regis patrem fugientem a corintho iniurias Cypseli tyranni ut mox docebimus. Jam enim absoluta erat pictura etiam in italia. Extant certe hodieq; antiquiores urbe picturæ ardæ in ædibus sacris: quibus equidem nullas æque miror tam longo æuo durantes in orbitate tecti ueluti recentes. Similiter lanuuii ubi atlanta & Helena comminus pictæ sunt nudæ: ab eodem artifice: utraq; excellentissima forma: sed altera ut uirgo: ne ruinis quidem templi concussæ. Pontius legatus Cati principis eas tollere conatus est libidine accensus: si tectorii natura permisisset. Durare & cæteræ antiquiores & ipsæ. Fatebiturq; quisquis eas diligenter estimauerit: nullam artium celerius consumatam: cum iliacis temporibus non fuisse eam appareat.

De pictoribus romanis: & quando primum dignitas picturæ: & qui uictorias suas pictura proposuerunt: & quādo externis picturis dignitas romæ. CA. IIII.

Pud romanos quoq; honos mature huic arti contigit. Siquidem cognomina ex ea pictorum traxerunt Fabii clarissime gentis: princepsq; eius cognominis ipse ædem. Salutis pinxit anno urbis conditæ. ccc. l. quæ pictura durauit ad nostram memoriam: æde Claudii principatu exusta. Proxime celebrata est in foro boario æde Herculis Pacuuii poetæ: pictura. Enni forore genitus hic fuit: clarioremq; eam artem romæ fecit gloria scænæ. Postea non est spectata honestis manibus: nisi forte quis Turpiliū equitem romanum e Venetia nostræ ætatis belle referat: hodieq; pulchris eius operibus Veronæ extantibus. Leua is manu pinxit: quod de nullo ante memoratur. Paruis gloriabatur: tabellis extinctus nuper in longa senecta. Aterius Labeo prætorius etiam pro consulatu prouinciæ narbonensis functus. Sed ea res in risu: & iam contumelia erat. Fuit & principum uirorum non omnitem de pictura celere consilium. Q. Pedius nepos. Q. Pedii consularis triumphalisq; Cæsare dictatore coheredis Augusto dati cum natura mutus esset: eum Messalla orator: ex cuius familia pueri auia erat picturam docendum censuit. Idq; etiam diuus Augustus comprobauit. Puer magni profectus in ea arte obiit. Dignatio autem præcipua romæ increuit (ut existimō) a. M. Valerio Maximo cōsule: cum Messalla princeps tabulam picturæ præclii: quo carthagenenses & Hieronem i sicilia deuicerat proposuit in latere curiæ hostiliæ: anno ab urbe condita quadringentesimononagesimo. Fecit hoc quidem & L. Scipio. Tabulamq; uictoriæ suæ asiaticæ in capitolio posuit. Idq; ægre tulisse fratrem Africanum tradunt iratum haud immerito: quoniam filius eius in illo prælio captus fuerat. Non dissimilem offensionē & Aemiliani subiit. L. Hostilius mæcinus q̄ primus carthaginē irruerat sitū eius expugnationē p̄ depictas

LIBER

proponendo in foro: & ipse assistēs populo spectanti singula enarrando. Qua comitate proximis comitiis consulum adeptus est. Habuit scēna ludis Claudii Pulchri magnam admirationē picturæ: cum ad tegularum similitudinem corui decepti imagine aduolarent. Tabulis autem externis auctoritatem romæ fecit primus omnium, L. Mummius: cui cognomen Achaici victoria dedit. Nam cum in præda uendenda rex distraxisset: & rex Attalus sex milibus sestertium emisset Aristidis tabulam Liberum patrem continentem: præcium miratus suspicatus aliquid in ea uirtutis quod ipse nesciret: reuocauit tabulam Attalo multum querente: & in cæteris delubro posuit. Quam primum arbitror picturam externa romæ publicatam. Deinde uideo & in foro positas uulgo. Hinc, M. Crassi oratoris ille lepos argēris: cui cum reus sub ueteribus cum testis compellatus instaret dic ergo Crasse qualem mereris? Talem inquit: ostendens in tabula pictum inficetissime gallum exerentem linguam. In foro fuit & illa pastoris senis cum baculo: de qua teutonorum legatus interrogatus quanti eum æstimaret: respondit sibi donari nolle talem uiuum uerumq;. Sed præcipuam auctoritatem fecit publice tabulis Cæsar dictator Aiace & Medea ante Veneris genitricis ædem dicatis. Post eum, M. Agrippa uir rusticitati q̄ deliciis propior. Extat certe eius oratio magna & maximo ciuiū digna de tabulis oibus signisq; publicandis. Quod fieri satius fuisset: q̄ i uillarum exilia pelli. Verum eadem illa toruitas tabulas duas Aicis & Veneris mercata est a cizicenis. xiii, milia pondo. In thermarum quoq; calidissima parte marmoribus incluserat paruas tabellas: paulo ante cum restringerentur sublatas. Super omnes diuus Augustus in foro suo in celeberrima parte posuit duas tabulas: quæ belli pictam faciē habent & triumphū. Idem Castores ac uictoriam posuit: & quas dicemus sub artificum mētionē in templo Cæsarum patris. Idē in curia quoq; quam in comitio consecrabat duas tabulas ipressit parieti. Nemean sedentem supra leonem. Palmigerā ipsam astante cum baculo sene. Cuius supra caput tabula bige dependet: quam Nicias scripsit se inuisisse: tali. n. usus est uerbo Alterius tabulæ admiratio est puberem filium seni patri similem esse: salua ætatis differētia: superuolante aquila dracone complexa: Philochares hoc suū opus esse testatus est. Im mensa uel unā si quis tantum hanc tabulam æstimet: potentia artis: cum propter Philocarem ignobilissimos alioquū Glauconem filiumq; eius Aristippum senatus populuscq; Ro. tot sæculis spectet. Posuit & Tyberius Cæsar minime comis imperator in templo ipsius Augusti quas mox indicabimus.

Ratio pingendi de pigmentis.

CA. V.

h Actenus dictum sit de dignitatis artis morientis. Quibus coloribus singulis primi pinxissent: diximus cum de pigmentis traderemus in metallis. Qui monochromathea genera picturæ uocauerint: qui deinde & quæ & quibus temporibus inuenerint: dicemus in mentione artificum: quoniam indicare naturas colorum causa instituti operis prior est. Tandem se ars ipsa distinxit: & inuenit lumen atq; umbras differentia colorum alterna uice sese excitante. Deinde adiectus est splendor: alius hic q̄ lumen quem quia inter hoc & umbra est: appellauerunt tonon. Commissuras uero cologæ & transitus: armogen.

De coloribus natiuis & factitiis.

CA. VI.

f Vnt autem colores austeri aut floridi. Vtrumq; natura aut mixtura euenit. Floridi sunt quos dominus fingenti præstat: minium: armenium: cynabaris: chryfocolla: indicū: purpurissum. Cæteri austeri. Ex omnibus alii nascuntur. Alii fiunt. Nascuntur sinopsis: rubrica: parethoniū: melinum: eretria: auripigmentum. Cæteri finguntur. Primumq; quos in metallis diximus. Præterea e uilioribus ochra: cæruſa uſta: sandaraca: sandix: syricum: atramentum: Sinopsis inuenta est primum in ponto inde nomen a sinope urbe. Nascitur & in ægypto: balearibus: africa: sed optima in lemno & in cappadocia. Effossa & i speluncis. Quæ saxis adhæsit: excellit. Clebis suus colos: extra maculosus. Hæc q; uſi sunt ueteres ad splendorem. Species sinopidis tres: rubra: & minus rubens: & inter has media. Præcium optimæ i libras. xiii, denariis. Vſus ad penicillum: aut si lignum colorare libeat. Eius quæ ex africa uenit: octoni asses: cicerculum appellant. Quæ magis cæteris rubet: utilior abacis. Idem præcium eius: quæ pressior uocatur: & est maxime fusca. Vſus eius ad bases abacorum. In medicina uero blandus: emplastrisq; & malagmatis siue sicca compositione eius siue liquida. Facilis contra ulcera in humore sita: uelur oris sedis. Aluū sistit infusa. Fœminaū profluuiā pota denarii pondere. Eadem aduſta: siccatur scabritias oculorum: uino maxime. Rubricæ genus in ea uoluerit intelligi quidam secundæ auctoritatis. Palmam enim leminia dabat: minio proximam. Hæc est antiquis multum celebrata cū insula in qua nascitur. Nec nisi signata uenundabat: unde & sphragidem appellauere. Hæc minium sublinunt: adulterant. In medicina præclara res habetur. Epiphoras enim oculorum mitigat & dolores circumlita. Egilopias manare prohibet. Sanguinem reicientibus ex aceto datur bibenda. Bibitur & contra lyenum renumq; uitia & purgationes fœminarum. Item & contra uenena & serpentium ictus terrestrium marinorumq;. Omnibus ideo antidotis familiaris. Ex reliquis rubricæ generibus: fabris utilissima ægyptia & africana: quoniam maxime sorbentur. Picturis autem apta nascitur: & in ferariis metallis. Ex ea fit ochra: exuſta in rubricam ollis nouis luto circumlitis. Quo magis arsit i caminis hoc melior. Omnis autem rubrica siccatur. Ideoq; & emplastris conuenit: igni etiam sacro. Sinopidis ponticæ se libra filis lucidi libris. x. & melini græcienſis duabus mixtis tritisq; una per dies. xii, leucophorū fit: hoc est glutinum auri cum inducitur ligno. Parethonion nomen loci habet ex ægypto: spumam maris esse dicunt solidam cum limo: & ideo conchæ minutæ inueniuntur in eo. Fit & in creta insula atq; cyrenis. Adulteratur romæ creta cimolia decocta conspissataq;. Præcium optimo in pondo sex librarum e cædis coloribus pinguisſimū: & tectoriis tenaciſsimū: propter leuorem. Melinum cædidum & ipsum est.

TRIGESIMVSQVINTVS

Optimum in melo insula. In samo quoq; nascitur. Sed eo non utuntur pictores ppter nima pinguedi-
ne. Accubantes effodiunt ibi inter saxa uenas scrutantes. In medicina eundem usum habet que eretria cre-
ta. Præterea linguam tactu siccat. Pilos detrahit & mitigat. Præcium in libra sestertiis singulis. Est & co-
los terrius & candidis cæruis: cuius rationem in plumbi metallis diximus. Fuit & terra perse in Theo-
doti fundo inuenta smyrnæ: qua ueteres ad nauium picturas utebantur. Nunc omnis ex plūbo & aceto
fit: ut diximus. Vtā casu reperta in incēdio pyræ cæruis in orcis cremata. Hac prius usus est Nicias su-
pradiētus. Optima nūc asiatica habetur: quæ & purpurea appellatur. Præcium eius in libras æris. v. Fit
& romæ cremato sile marmoroso & restincto aceto. Sine uisā non fiunt umbræ. Eretria terræ suæ ha-
bet nomē. Hac Nicomachus & parrhasius usi Refrigerat emollitq;. Explet uulnera si coquatur. Ad sic-
canda præcipue utilis: & capitis doloribus: & ad deprehendenda pura. Subesse enim ea intelligitur: si ex
aqua illita non arefcāt. Sandaracam & ochram Iuba tradit ī sūla rubri maris topazo nasci. Sed inde nō
peruehuntur ad nos. Sandaraca quo modo fieret: diximus. Fit adulterina & cæruis ī fornace cocta. Co-
los esse debet flāmeus. Præcium ī libras asses quini. Hac si torreatur: a qua parte rubrica ammixta lan-
dycem facit. Quāq; animaduerto Virgilium existimasse hærbā id esse: illo uersu.

Sponte sua sandix pascentes uestiet agnos.

Præcium in libras dimidium eius quod sandaracæ. Nec sunt alii colores maioris ponderis. Inter factici-
os est & syricum: quo minium sublini diximus. Fit autem sinopide & sandyce mixtis. Atramētū quoq;
inter facticios erit: q̄q; est & terra geminæ originis. Aut saluginis modo emanat: aut terra ipsa sulphurei
coloris ad hoc probatur. Inuenti sunt pictores qui e sepulchris carbones infectos effoderent. Sed impor-
tuna hæc omnia ac nouitia. Fit enim & fuligine pluribus modis: resina uel pice exustis. Propter quod
officinas etiam edificauere: fumum eum nō emittentes. Laudatissimum eodē modo fit e tædis. Adul-
teratur fornacium balnearumq; fuligine: quo ad uolumina scribenda utuntur. Sunt & qui uini fecem
siccatam excoquant: affirmantq; si ex bono uino fex fuerit: indici speciem id atramentū præbere. Poly-
gnotus & Mycon celeberrimi pictura achenis e uinaceis fecere: tryginon appellant. Apelles comentus ē
ex ebore combusto facere: quod elephantium uocant. Apportat & indicū ex india: inexplorata adhuc
inventionis mihi. Fit etiam apud isectores ex flore nigro: qui adhærescit æreis cortinis. Fit & e tædis li-
gno combusto tritisq; ī mortario carbonibus. Mira in hoc sepiarum natura: sed ex iis non fit. Omne at
atramētum sole perficitur. Librarium & tectorium glutino ammixto. Quod autem aceto liquefactum
est: ægre eluitur. E reliquis coloribus quos a dominis dari diximus propter magnitudinem præcii an-
te omnes & purpurissimum e creta argentaria cum purpuris pariter tingitur: bibitque eum colorem ce-
lerius lanis. Præcipuum est primum: seruenti ahenis rudibus medicamentis inebriatum. Proximū ege-
sto eo addita creta in ius idem. Et quotiens id factum est: leuatur bonitas pro numero dilutiore sanie.
Quare puteolanum potius laudat q̄ tyrium aut getulicum uel laconicum: unde preciosissima purpu-
ræ: Causa est q̄ hysgino maxime inficitur: rubiāq; cogitur sorbere. Vilissimū a canusio. Præcium huic a
singulis denariis in libras ad. xxx. Pingentes sandyce sublita mox ouo inducentes purpurissimum fulgo-
rem minii faciunt. Si purpuram facere malunt: cæruleum sublinunt: mox purpurissimum ex ouo in-
ducunt. Ab hoc maxima auctoritas indico. Ex india uenit arundinum spumæ adhærescēte limo cum
teritur nigrum. Ad in diluendo mixturam purpuræ cæruleiq; mirabilē reddit. Alterum genus eius est
in purpurariis officinis innatās cortinis & est purpuræ spuma. Qui adulterat uero indicum tingūt ster-
cora colūbina aut cretam selinusiam uel anulariam uitro inficiūt: pbatur carbone. Reddit enim quod
sincerum est flammam excellentis purpuræ: & dum fumat odorem maris olet. Ob id quidam e scopu-
lis id colligi putant. Præcium indico denarii. xx. in libras. In medicina idicum tumores & impetus sedat
Siccatur oris ulcera. Armenia mittit quod eius nomine appellatur. Lapis est hic quoq; cryfocollæ modo ī
fectus. Optimumq; est quod maxime uiride est: cōmunicato colore cū cæruleo. Solebant libræ eius tri-
centis nummis taxari. Inuenta per hispanias harena est similem curā recipiens. Itaq; ad denarios senos ui-
litans rediit. Distat a cæruleo candore modico: qui teneriorem hūc efficit colorē. Vsum ī medicina ad pi-
os tantū alendos habet: maximeq; in palpebris. Sūt etiānum nouitii duo colores e uilissimis uiride qd̄
appianum uocatur: & quod chryfocollam luteam mentitur. Ceu pagæ multa sint mendacia eius. Fit ex
creta uiridi æstimatū sestertiis in libras. Anulare qd̄ uocant candidū est: quo muliebres picturæ illumi-
nant. Fit & ipsum ex creta ammixtis uitreis gemmis ex uulgi anulis: unde & anulare dictum.

Qui colores udo non inducantur: & quibus coloribus antiqui pinxerunt: & quā-
do primum gladiatorum pugnæ propositæ sunt. CA. VII.

X omnibus coloribus cretulam amare: udoq; illini recusant purpurissimum idicum cæruleum
melinum auripigmentum appianum. Cæruis cæra tingūtur iisdem coloribus ad eas pictu-
ras quæ inuruntur alieno parietibus genere: sed classibus familiari. Iam uero & onerariis nau-
bus: quoniam & pericula expingimus: ne quis miretur & rogos pingi. Iuuatq; pugnaturos ad mortem
aut certe cædem spetiose uehi. Qua contemplatiōe tot colorum tanta uarietate subit antiquitatem mi-
rari. Quattuor coloribus solis immortalia opera illa fecere: ex albis melino: ex silaceis attico: ex rubris si-
nopide pontica: ex nigris atramento. Apelles Echion Melanthius Nicomachus clarissimi pictores: cum
tabulæ eorum singulæ oppidorum uenirent opibus. Nunc & purpuris in parietes migrātibus & india
conferente fluminum suorum limum & draconum: & elephantorum saniem nulla nobilis pictura est.
Omnia ergo meliora tūc fuere: cum minor copia. Ita est quoniā (ut supra diximus) regē non animi p̄ciis

LIBER

excubatur. Et nostræ ætatis infaniã ex pictura non omittam. Nero princeps iusserat colosseum epingi c. xx. pedum in linteo incognitum ad hoc tempus. Ea pictura cum peracta esset in lamianis hortis: ac censa fulmine cum optima hortorum parte conflagrauit. Libertus eius cum daturus esset Antii munus gladiatorum publicas porticus occupauit pictura ut constat: gladiatorum ministrorumq; omnium ueris imaginibus redditis. Hic multis iam seculis summus animus in pictura. Pingi autem gladiatoria munerat: atq; in publico exponi cœpta a. C. Terentio Lucano. Isq; a quo adoptatus fuerat. xxx. paria in foro triduum dedit. Tabulãq; pictam in nemore Dianæ posuit.

De ætate picturæ operum & artificum indicatura nobilitates, ccc. v. CA. VIII.

n Vnc celebres in ea arte q̄ maxima breuitate percurram: neq; enim instituti operis est talis exitus. Itaque & quosdam uelut in trãscursu & in aliorum mentione obiter nominasse satis erit: exceptis operum claritatibus: quæ & ipsa conueniet attingi: siue extant: siue intercidere. Nō constat sibi in hac parte græcorum diligentia q̄ multas post olympiadas celebrando pictores q̄ statuarios auctores. Primumque olympiade nonagesima: cum & Phidiam ipsum initio pictorem fuisse tradatur: clipeumq; athenis ab eo pictum Præterea in confesso sit octogesimatertia fuisse. Paneum fratrem eius: qui clipeum intus pinxit ægide Mineruæ: quã fecerat Colotes Phidiæ discipulus: & in faciendo Ioue olympio adiutor. Quid? q; in confesso perinde est Bularchi pictoris tabula: in qua erat magnetum proelium: a Candaule rege lydiæ heraclidag; nouissimo: qui & Myrsilus uocitatus est: repensam auro? Tanta iam dignatio picturæ erat. Id circa ætatem Romuli acciderit necesse est: duo. n. deicesima olympiade interiit. Candaules: aut ut quidam tradunt eodem anno: quo Romulus nisi fallor: manifesta iam tum claritate artis adeo absolutiore. Quod si præcipit: necesse est simul appareat multo uetustiora principia esse: eosq; qui monochromata pinxerunt: quorum ætas non tradit. Aliquãdo ergo ante fuisse Hygiemonem Monochromadam: qui primus in pictura marem fœminamq; discreuerit. Eumarũ atheniensem figuras omnes imitari ausum. Quiq; inueta eius excoluerit Cimonẽ Cleoneũ. Hic Catagrapha inuenit: hoc est obliquas imagines & uarie formare uultus respicientes suspicientesue: & despicientes: Articulis et mēbra distinxit. Venas protulit: præterq; in ueste rugas: & sinus inuenit. Panæum quidem frater Phidiæ et proelium atheniensium aduersus persas apud marathonem factum pinxit. Adeo iã colorum usus increbruerat: adeo ars perfecta erat: ut in eo proelio iconicos duces pinxisse tradatur atheniensem Milciadem: Callimachum Cynegyrum Barbarorum Darium Thyrsaphernem.

Primum picturæ certamen: & qui primi penicilio pinxerunt. CA. IX.

q Vinimo certamen picturæ etiam florente eo institutum est corinthi ac delphis. Primumque omnium certauit cum Timagora chalcidense: supatusq; est ab eo Pythis: quod & ipsius Timagoræ certamine uetusto apparet: chronicorum errore nō dubio. Alii quoq; post hos clari fuere nonagesima olympiade: sicut Polignotus Thasius: qui primus mulieres lucida ueste pinxit: capita earum mitis uersicoloribus operuit plurimũq; picturæ primus contulit: Siquidem instituit os adaperire dentes ostendere: uultũ ab antiquo rigore uariare. Huius est tabula in porticu Põpeii: quæ ante curiam eius fuerat. In qua dubitatur ascendentem cum clypeo pinxerit: an descendentem. Hic delphis ædem pinxit. Hic & athenis porticum quæ poetile uocat; gratuito: cum partẽ eius Mycon mercede pingeret. Unde maior huic auctoritas. Siquidem amphictyones: quod est publicũ græciæ concilium: hospitia ei gratuita decreuere. Fuit alius Mycon: qui minoris cognomine distinguitur: cuius filia Timarete & ipsa pinxit. Nonagesima autem olympiade fuere Aglaophon Cephisodorus Phrylus Eucnor pater Parrhasii & præceptor. Maximi pictoris: de quo suis annis dicemus. Omnes hi iam illustres non tamẽ in quibus hæere expositio debeat festinans ad lumina artis: in quibus primus refulsit. Apollodorus atheniensis nonagesimatertia olympiade. Hic primus septies exprimere instituit: primusq; gloriam penicillo iure contulit. Eius est sacerdos adorans: & Ajax fulmine incensus qui pergamĩ spectatur hodie. Neq; ante eũ tabula ullius ostenditur: quæ teneat oculos. Ab hoc artis fores apertas Zeuis heracleotes intrauit olympiadis nonagesimæ quintæ anno quarto: audentẽq; iam aliquid penicillũ (de hoc enim adhuc loqmur) ad magnam gloriam perduxit. A quibusdã falso in octociesimanona olympiade positus: cum fuisse necesse est Demophilum hymereum: & Neseam thasium. Quoniam utrius eorum discipulus fuerit: ambigitur. In eum Apollodorus suprãdictus uersus fecit: Artem ipsis ablatã Zeuis in ferre secũ. Opes quoq; tantas acquisiuit: ut in ostentatione earũ olympiæ aureis litteris i palliorum tesseriis intextum nomen suum ostentaret. Postea donare opera sua instituit: q; ea nullo satis digno p̄cio posse diceret: sicuti Alcmenam agrigentinis: pana Archelao. Fecit & penolopem: in qua amores pinxisse uidetur: & Athletã. Adeoq; sibi in illo placuit: ut uersum subscriberet celebrem ex eo inuisũq; aliquẽ facilius q̄ imitaturẽ. Magnificus est lupiper eius in throno astantibus diis. Et Hercules infans dracones strangulans Alcmena matre coram pauente: & amphitryone. Deprehẽditur tamẽ Zeuis grandior in capitibus articulisq;: alioquin tantus diligentia: ut agrigentinis facturus tabulam: quam in templo Iunonis liciniæ publice dicarent inspexerit uirgines eog; nudas: & quicq; elegerit: ut qd̄ i quaq; laudatissimũ eẽt: pictura redderet. pinxit & monochromata ex albo: æqles eius & æmuli fuere Timãthes: androcydes: Eupõpus parrhasius.

De aibus per picturam deceptis: & quid difficillimum in pictura. CA. X.

d Escendisse hic cũ Zeuis ille detulisset uuas pictas tanto successu ut in scenam aues aduolarent: ipse detulisse linteum pictum tradit: ita ueritate representata: ut Zeuis alitũ iudicio tumeas flagitaret tandem remoto linteo ostẽdi picturam: atq; intellectu

TRIGESIMVSQVINTVS

errore concederet palmam ingenuo pudore: quoniã ipse aues sefellisset: parrhasius autẽ se artificẽ. Fertur & postea Zeufis pinxisse pueg: uuas ferentem: ad quas cum aduolarent aues: eadem ingenuitate proces- sit iratus: operi: & dixit: uuas melius pinxi q̃ puerum. Nã & si hoc consumassem: aues timere debuerant. Fecit & figlina opera: quæ sola in ambracia relicta sunt: cū inde musas Fuluius nobilior romam trãsser- ret. Zeufidis manu romæ Helena est in Philippi porticibus. Et in cõcordiæ delubro Marsyas religatus. Parrhasius ephesi natus: & ipse multa constituit. Primus symmetriam picturæ dedit. Primus argutias uultus: elegantia capilli: uenustatem oris confessione artificū in lineis extremis palmã adeptus. Hæc est i pictura summa subtilitas. Corpora. n. pingere & media rerum: est quidem magni operis: sed i quo mul- ti gloriam tulerint. Extrema corpog: facere: & desinentis picturæ modū includere: rarum in successu ar- tis inuenitur. Ambire. n. debet se extremas ipsa: & sic desinere: ut promittat alia posse: ostendatq; etiam quæ occultat. Hanc ei gloriam concessere Antigonus & Xenocrates: qui de picturis scripsere prædican- tes quoq; non solū cõfidentes. Alia multa Graphidis uestigia extant in tabulis ac mēbranis: ex qbus pro- ficere dicuntur artifices. Minor tamẽ uidet sibi cõperatus in mediis corporibus exprimendis. Pinxit & dæmonem atheniẽsium argumento quoq; ingenioso. Volebat nãq; uarium: iracundū: iniustū: incõstan- tẽ. Eundem uero exorabilem: clementẽ: misericordẽ: excelsum: gloriosum: humilem: ferocẽ: fugacẽq; & oia pariter ostendere. Idem pinxit & Thesea qui romæ in capitolio fuit. Et Nauarchū thoracatū. Et i una tabula quæ est rhodii: Meleagrum: Hercule: Persea. Hæc ibi ter fulmine ambusta: neq; obliterata hoc ipso miraculum auget. Pinxit & Archigallum: quã picturã amaui. Tiberius princeps: atq; ut auctor est Detius eculo. lx. festertis æstimatam cubiculo suo inclusit. Pinxit & Cressam nutricem: infantẽq; in manibus eius. Et Philiscum & Libeg: patrem astate uirtute: & pueros duos: in quibus spectatur secu- ritas & simplicitas ætatis. Item sacerdotem astante puero cū acerra & corona. Sūt & duæ picturæ eius nobilissimæ hoplitides. Alter in certamine ita decurrens: ut sudare uideatur. Alter arma deponẽs ut an- helare sentiat. Laudatur & Aeneas Castorq; ac pollux in eadẽ tabula. Item Thelephus Achilles: Aga- mēnon: Vlyxes fœcundus artifex. Sed quo nemo insolentius & arrogantius sit usus gloria artis. Nam & cognomina usurpauit abrodietū se appellando: aliisq; uerbis principem artis & eã ab se consumatã. Sup- oia Apollinis se radice ortum: & Hercule quem lyndi fecerat talem a se pictum: qualem sæpe in quiete uidisset. Ergo magnis suffragiis superatus a Timanthe est fami in Aiace: armog; quoq; iudicio Herois nomine id se molestè ferre dicebat: q; iteg; ab indigno uictus esset. Pinxit & in minoribus tabellis libidi- nes eo genere & petulantibus iocis se reficiẽs. Nam Timanthi uel plurimū affuit ingenii. Eius. n. est Iphi- genia oratog; laudibus celebrata. Qua stãte ad aras peritura cum mœstos pinxisset oēs: præcipue patrū: cū tristitiæ omnem imaginem consumpsisset patris ipsius uultum uelauit: quem digne nō poterat ostẽ- dere. Sunt & alia ingenia eius exemplaria ueluti Cyclops dormiẽs in paruula tabula. Cuius & sic magni tudinẽ exprimere cupiens pinxit iuxta satyros thyrso pollicẽ eius metientes: atq; in omnibus eius operi- bus intelligitur plus semper q̃ pingitur. Et cum ars summa sit: ingenium tamen ultra artẽ est. Pinxit & heroa absolutissimi operis: arte ipsa complexus uires pingendi: quod opus nunc romæ in templo Pacis est. Euxinidas hac ætate docuit Aristidem præclarum artificem. Eupompus Pamphilum apellis præ- ceptorem. Est Eupompi uictor certamine gymnico palmam tenens. Ipsius auctoritas tanta fuerit: ut di- uiserit picturam in genera tria: quæ ante eum duo fuere helladicum & asiaticum. Asiaticum appellabãt propter hunc qui erat scycionius. Dimisso helladico tria facta sunt: Ionium: sycionium: atticum. Pãphili pictura est cognatio & proelium ad philuntem & uictoria atheniensium. Item Vlyxes in rate. Ipse mace- do natione: sed primus in pictura omnibus litteris eruditus: præcipuæ arithmetice & geometricæ: sine q; bus negabat artẽ perfici posse. Docuit neminem minoris talento annis decem: quam mercedem & ap- pelles & Melantius ei dedere. Et huius auctoritate effectum est sicyone primum: deinde & in tota græ- cia: ut ueri ingenui ante omnia graphicẽ: hoc est picturam in buxo docerentur: recipereturq; ars ea in primum gradum liberalium. Semper quidem honos ei fuit: ut ingenii eam exercerent: mox ut honesti perpetuo interdicto: ne seruitia docerentur. Ideo neq; in hac neq; in toreutice ullius qui seruerit opera celebrantur. Clari etiam centesima septima olympiade extiterẽ. Echion & Therimachus. Echionis sunt nobiles picturæ Liber pater: item tragœdia & comedia. Semiramis ex ancilla adipiscens regnum: anus lampadas præferens: & noua nupta uerecundia notabilis. Verum & omnes prius genitos futurosq; po- stea superauit appelles couseq; olympiade centesima. xii. in pictura prouectus: ut plura solus prope q̃ cæ- teri omnes contulerit: uoluminibus editis quæ doctrinam eam continent. Præcipua eius in arte uenu- stas fuit: cum eadem ætate maximi pictores essent: quorum opera cum ammiraretur: collaudatis om- nibus: deesse iis unam illam uenerem dicebat: quam græci charita uocant. Cætera omnia cõtigiße. Sed hac soli sibi neminem parem. Et aliam gloriam usurpauit: cum Prothogenis opus immensi laboris ac curæ supra modum anxie miraretur. Dixit enim omnia sibi cum illo paria esse: aut illi meliora: sed uno se præstare: q; manum ille de tabula nesciret tollere: memorabili præcepto: nocere sæpe nimiam diligẽ- tiam. Fuit autem nō minoris simplicitatis q̃ artis. Nam cedebat Amphioni de dispositione: & Asclepio dorõ de mensuris: hoc ẽ quanto quid a quo distare deberet. Scitum est inter Prothogenem & eum qd̃ accidit. Ille rhodi uiuebat. Quo cum Apelles annauigasset: audius cognoscendi opera eius fama tãtum sibi cognitũ: cõtino officinam petit. Aberat ipse: sed tabulam magnæ amplitudinis in machinã aptatã picturæ anus una custodiebat. Hæc Prothogenẽ fortis esse respõdit: interrogauitq; a quo quæsitũ dice- ret. Ab hoc inquit Apelles arrepto q; peniculo lineã ex colore duxit sumæ tenuitatis p tabulã. Reuerso

LIBER

prothogeni quæ gesta erant anus indicauit. Ferunt artificem protinus contēplatum subtilitatem dixisse, Apellem uenisse. Non enim cadere in alium tam absolutum opus. Ipsum tunc alio coolre tenuiore lineam in ipsa illa duxisse: præcepisseq; abeuntem si redisset ille: oscederet: adiceretq; hūc esse quæ reret: atq; ita euenit. Reuertitur enim Apelles: sed uinci erubescens: tertio colore lineas secuit: nullum relinquens amplius subtilitati locū: at Prothogenes uictum se cōfessus in portū deuolauit: hospite quærens. Placuit sic eā tabulā posteris tradi: oīum qdem: sed artificū p̄cipue miraculo. Consumptam eā constat priore incēdio domus Cæsaris in palatio. Auide ante a nobis spectatam spatiosiore amplitudine: nihil aliud cōtinētem q̄ lineas uisum effugientes. Inter ægregia multorum, opera inani similem & coipso allicientem omniq; opere nobiliorē: appellari fuit alioquin perpetua consuetudo nunq̄ tam occupatam diem agendi: ut non lineam ducēdo excereret artē: quod ab eo in prouerbiū uenit. Idem perfecta opera proponebat in pergula transeūtib; atq; post ipsam tabulam latens: uitia quæ notarentur auscultabat: uulgum diligentiorē iudicem q̄ se præferens. Feruntq; a sutore reprehensum q; in crepidis una intus pauiores fecisset ansas. Eodem postero die superbæ emendationem pristinae ammonitionis cauillante circa crus indignatū prospexisse: denuntiantem ne supra crepidam sutor iudicaret: quod & ipsum in prouerbiū uenit. Fuit enī & comitas illi propter quam & gratior Alexandro magno erat: frequenter in officinam uentitanti. Vnde ut iam diximus: ab alio pingi se uetuit inueterato edicto. Sed & in officina imperite multa differenti silētium comiter suadebat: rideri eum dicens a pueris qui colores tererent. Tātū auctoritatis & iuris erat ei in regē alioquin iracundū. Quāq; Alexander & honorē clarissimo p̄buit exemplo. Nāq; cum dilectæ sibi ex pallaciis suis præcipue nomine Campaspen nudam pingi ob ammirationem formæ ab Apelle iussisset: eumq; cum pari captum amore sensisset: dono dedit eam. Magnus animo maior ip̄erio sui: nec minor hoc factō q̄ uictoria aliqua. Quippe se uicit: nec thorum tātū suum: sed etiā affectum donauit artifice: ne dilectæ quidem respectu motus ut quæ modo regis fuisset modo pictoris esset. Sunt qui Venerem anaclypomenen illo pictam exemplari putant: apelles & in æmulis benignus Prothogeni dignationem primus rhodi constituit. Sordebat ille suis: ut plerūq; domestica. Per cōtantiq; quanti licitaretur opera effecta: paruum nescio quid dixerat, at ille quinquagenis talentis poposcit: famāq; disperfit se emere: ut pro suis uenderet. Ea res concitauit rhodios ad intelligendū artificem nec nisi argentibus precium cessit. Imaginū ille similitudines adeo indiscrete pinxit: ut incredibile dictu appion grammaticus scriptum reliquerit: quēdam ex facie hominum ad diuinantē: quos Metoposcos uocant ex iis dixisse aut futuræ mortis annos aut præteritæ. Non fuerat ei gratia in comitatu alexandri cū Ptolomæo: quo regnante alexandriā uī tempestatis expulsus subornato fraude æmulorum Plano regio inuitatus ad regis cœnam uenit. Indignantiq; Ptolomæo: & uocatores suos ostendenti ut diceret a quo eorū inuitatus esset: arepto carbone extincto e foculo: imaginē in pariete deliniauit: agnoscente uultum Plani Rege ex inchoato protinus. pinxit & antigoni regis imaginem altero lumine orbā primus excogitata ratione uitia condendi: obliquam nāq; fecit: ut quod corpori deerat picturæ potius deesse uideretur. Laniumq; ea in parte a facie ostendit: quam totam poterat ostendere. Sunt inter opera eius expirantium imagines. Quæ aut nobilissima sint: non est facile dictu. Venerem exeuntē e mari diuus Augustus dicauit i delubro patris Cæsaris: quæ anadyomenæ uocatur: uersibus græcis tali opere dū laudatur uictæ: sed illustratæ. Huius enim inferiorē partē corruptam q̄ reficeret: nō poterat inueniri. Verū ip̄a iniuria cessit suo Dorothei manu: Apelles inchoauerat aliam Venerem cois: superaturus etiā suā illam priorem. Inuidit mors peracta parte: nec qui succederet operi ad præscripta liniamenta inuentus est. pinxit & Alexandrum magnū fulmen tenentē in tēplo ephesiæ Dianæ, xx. talentis auri. Digyti eminere uidentur: & fulmē extra tabulā esse. Sed legētes meminerint: omnia ea cōstare quattuor coloribus. In manæ tabulæ precium accepit aureos mensura non numero. Pinxit & Megabizi sacerdotis Dianæ ephesiæ pōpam. Cliducum equo ad bellum festinantem: & ei galeam poscenti armigerum porrigētē. Alexandrū & Philippum quoties pinxerit enumerare supuacuum est. Mirantē eius abronem famii. Et Menandrum regem cariæ rhodii. Item anceū. Alexandriae Gorgosthenem tenentē Tragædū. Romæ Castorem & Pollucem cū uictoria & Alexandro magno. Item belli imaginē restrictis a tergo manibus Alexandro in curru triūphante. Quas utraq; tabulas diuus Augustus in fori sui partibus celeberrimis dicauerat simplicitate moderata. Diuus Claudius pluribus existimauit. In utrisq; excisa facie Alexandri diui Augusti imaginem subdere. Eiusdem arbitrantur manu esse & in antoniae templo Herculē auersum: ut quod est difficillimū faciē eius ostendat uerius pictura quā promittat. Pinxit & Heroa nudum: ad quam picturā natura eū prouocauit. Est & equus eius sine fine pictus in certamine quod iudicium ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus. Nāq; ambitu æmulos præualere sentiens singulorū picturas inductis equis ostendit: apellis tantum equo adhinnuere: idq; postea semp̄ illius experimentū artis ostentatur. Fecit & Neoptolemum ex equo aduersus perfas: archelaum cum uxore & filia: antigonum thoracatum cū equo incedentem. Peritiores artis præferunt oībus eius operibus eundem regem sedentem in equo. Dianam sacrificatium uirginum choro mixtam: quibus uicisse Homeri uersus uidentur idipsum scribentis. Pinxit & quæ pingi non possunt tonitrua: fulgetra: fulgura: bronten: astrapen: ceraunobolon appellant. Inuēta eius & cæteris eius profuere in arte. Vnum imitari nemo potuit: quod absoluta opera atramento illinebat ita tenui: ut idipsum repercussu claritates oculorū excitaret: custodiretq; a puluere & fordibus ad manū inruētī demū appareret. Sed & tū rōne magna: ne colorem claritas oculorū aciem offenderet ueluti p̄ lapidē specularē intuētib; e lōginquo. Et eadē res nimis floribus

TRIGESIMVSQVINTVS

coloribus austeritatem occulte daret: aequalis eius fuit Aristides Thebanus. Is omniū primus animum pinxit & sensus omnes expressit: quos uocant græci ethe. Item perturbatiōes: durior paulo in coloribus. Huius pictura: oppido capto ad matris morientis ex uulnere mammam adrepens infans. Intelligiturque sentire mater: & timere ne e mortuo lacte sanguinem infans lambat. Quam tabulā Alexander magnus transtulerat pellam in patriam suam. Idem pinxerat proelium cum persis centum hoies ea tabula complexus pactusque in singulos mnas denas a tyranno e latensium Mnafone. Pinxit & currentes quadrigas. Et supplicantem pene cum uoce. Et uenatores cum captura. Et Leontionem pictorem. Et anapauomenon propter fratris amorem morientem. Item Liberum patrem & ariadnē spectatos romæ in æde. Cæteris Tragædum & puerum apollinis. Cuius tabulæ gratia interit pictoris inscitia: cui tergendam eam mandauerat. M. Iunius prætor sub die ludogæ appollinariū. Specta est & in æde Fidei in capitolio imago senis cum lyra puerum docentis. Pinxit & ægrum sine fine laudatum. Qua in arte tantum ualuit: ut Attalus rex unam tabulam eius centum talentis emississe tradatur. Simul ut dictum est & Prothogenes floruit patria ei cannus gentis rhodiis subiectæ. Sūma eius paupertas initio artisque summa intentio: & ideo minor fertilitas. Quis eum edocuerit: non putant constare. Quidā & naues pinxisse usque ad annū quinquagesimum. Argumentū esse: quod cum athenis celeberrimo loco Mineruæ delubro Popyleon pingeret ubi fecit nobilem Paralum & Hæmoniadā: quam quidā nausicam uocant: adiecerit paruulas naues longas in iis: quæ pictores parerga appellant: ut appareret a quibus initiis ad arcem ostentatiōis opera sua peruenissent. Palmam habet tabularum eius lalyfus: qui est usque hodie romæ dicatus in tēplo Pacis: quem cum pingeret: traditur madidis lupinis uixisse: quoniā simul famē sustinerent & sitim: ne sensus nimia dulcedine obstrueret. Huic picturæ quater colorem induxit contra subsidia iniuriæ & uetustatis: ut decedente superiore inferiore succederet. Est in ea canis mire factus: ut quæ pariter casus & ars pinxerit: Nō iudicabat se exprimere in eo spumā anhelātis cum re siqua omni parte quod difficillimum erat: sibi ipse satisfecisset. Displicebat autem ars ipsa: nec minui poterat: & uidebatur nimia ac longius a ueritate discedere: spumaque illa pingi non nasci ex ore anxio animi cruciatu cū in pictura uegē esse non uerisimile uellet: absterferat sapius: mutaueratque penicillū: nullo modo sibi approbans. Postremo iratus arti quod intelligeret: spongiā impexit in uiso loco tabulæ: ex illaque reposuit ablatos colores: qualiter cura optauerat: fecitque in pictura fortuna naturā. Hoc exemplo similis & Nealtē successus in spuma equi similiter spongia impacta secutus dicitur cū pingeret popizonta retinente pane. Cū ita prothogenes mō strauit & fortuna. Propter hūc lalysum ne cremaret tabulas Demetrius rex: cū ab ea parte sola posset rhodū cape: nō incendit: parcentēque picturæ fugit occasio uictoriæ. Erat tūc prothogenes in suburbano hortulo suo: hoc est Demetrii castris. Neque interpellatus proeliis inchoata opera intermisit oīno: sed accitus a rege interrogatusque quæ fiducia extra muros argeret: respondit: scire se illi cū in hodiis bellū esse nō cū artibus. Disposuit ergo rex in tutelā eius stationes gaudens: quod posset manus seruare quibus iā percerat: & ne sapius auocaret: ultro ad eū uenit hostis. Relictisque uictoriæ suæ uotis inter arma & muros ictus spectauit artificē. Sequiturque tabulā eius tēporis hæc fama: quæ eā Prothogenes sub gladio pinxerit. Satyrus hic est: quæ Anapauomenon uocat: ne quod desit tēporis eius securitati tibias tenens. Fecit & Cydippen Triptolemū: Cyliscum tragædiarū scriptorē mediantē & Athletā: & Antigonū regem: & imaginē matris Aristotelis philosophi: qui ei etiā suadebat: ut Alexandri magni opera pingeret: propter æternitatem regis. Impetus animi & libido in hæc quædam artis eū potius tulere: Nouissime pinxit Alexandrum ac pana. Fecit & signa ex ære: ut diximus. Eadē ætate Asclepiodorus fuit: quæ in symmetria mirabatur Apelles. Huius Mnafon tyrānus pro. xii. diis dedit in singulos mnas tricenās. Idēque Theomnesto in singulos heroas mnas centenas. His annumerari debet. Nichomachus Aristodemī filius: ac discipulus. Pinxit hic raptum Proserpinæ. Quæ tabula fuit in capitolio in Mineruæ delubro supra ædiculā iuuetutis. Et in eodē capitolio alia quæ Plancus imperator posuerat uictoria quadrigā in sublime rapiēs. Hic primus Vlyxi addidit pileum. Pinxit & Apollinem & Dianā: Deūque matrē in leone sedentē. Et itē nobiles uaccas arreptatibus satyris. Scyllamque quæ nunc est romæ in tēplo pacis. Nec fuit alius in ea arte uelocior. Tradunt namque conductū eum ab aristrato sicyoniorum tyranno ad pingendū: quod is faciebat Telesti poetæ monumentū: præfinito die intra quæ pagetur: nec multo ante uenisse: accenso in pœnam tyrāno: paucisque diebus absoluisse celeritate & arte mira. Discipulos habuit aristidē fratrem & aristoclē filiū & Philoxenom eretriū. Cuius tabula nullis postferēda Cassandro regi picta: continuit Alexandri proeliū cū Dario. Itē pinxit & lasciuiam: in qua tres Sileni comefans. Hic celeritatē præceptoris secutus: breuiore etiānum quiddam picturæ uias & cōpendiarias iuenit: annumerat his & Nicophanes elegans & concinus: ita ut uetusta opera pingeret propter æternitatē rerū impetuosi animi: & cui pauci cōparētur. Coturnus ei & grauitas artis. Multū a Zeulide & apelle abest apellis discipulus Perseus: ad quæ de hac arte scripsit: qui huius fuit ætatis. Aristidis thebani discipuli fuerunt & filii Niceros & Aristippus: cuius est Satyrus cum Scypho coronatus. Discipuli eius fuerunt antorides & Euphranon: de quibus mox dicemus. Namque subtexi par est: minoris picturæ celebres in penicillo e quibus fuit Pyreicus: arte paucis postferendus. Proposito nescio an destruxerit se: quoniā humilia quidem secutus humilitatis tamē summa adeptus est gloriam. Tonstrinas futrinæque pinxit & afellos & obsonia ac similia: ob hoc cognominatus Rhyparograuos. In iis cōsummatæ uoluptatis. Quippe ex pluris uenire quæ maxime multorū. E diuerso mediana ut inquit Varro: omnia operiebat Serapionis tabula sub ueteribus. Hic scēnas optime pinxit: sed hominem pingere non potuit. Cōtra Dionysius nihil aliud quæ homines pinxit: ob hoc Anthropographus cognominatus: parua & Calicles fecit. Itē caleces comicis tabellis.

LIBER

Vtraque anthiphilus. Nam & Hesionam nobilem pinxit: & Alexandrū ac Philippum cum Minerva: qui sunt in scola in Octaviae porticibus & philippi. Liberū patrē, Alexandrum puerū. Hippolitū tauro emissō expauescentē in pōpeia uero Cadmum & Europen. Idēq; iocoso noīe & gryllum ridiculi habitus pinxit. Vnde hoc genus picturæ gryllus uocat. Ipse in ægypto natus didicit a Ctesidemo. Decet nō fileri & ardeatis tēpli pictorē p̄fertim ciuitate donatū, lbi & carmine qđ est in ipsa pictura his uersibus,

Dignis digna loco picturis condecorauit.

Reginæ lunonis supremæ coniugis templum.

Marcus ludius elotas ætolia oriundus:

Quem nunc & post semper artem hanc ardea laudat.

Ea sunt scripta antiquis litteris latinis. Non fraudando & Ludio & diui Augusti ætate: qui primus instituit amœnissimā parietū picturā uillas: & porticus: ac topiaria opera: lucos: nemora: colles: piscinas euri/pos: amnes: littora: qualia quis optaret: uarias ibi obambulantū specie: aut nauigantiū: terrarū uillas ad/ euntū a sellis aut uehiculis. Iam piscantes: aucupantesq;: aut uenātes: aut etiā uindemiantes. Sunt in eius exemplaribus nobiles plaustri accessū uillæ: sub colliū sponione mulieres labentes trepidæq; ferunt plu/rimæ. Præterea faciles argutiæ: facetissimi sales. Idēq; subdialibus maritimas urbes pingere instituit blan/dissimo aspectu minimog; impendio. Sed nulla gloria artificū est: nisi eorū qui tabulas pinxere eorū ue/nerabilior apparet antiq̄tas. Non. n. parietos excolebat dominis tantū: nec domos uno in loco māfuras: quæ ex incendiis rapi non possēt. Casula Prothegenes contentus erat in hortulo suo. Nulla in Apellis tē/ptoris pictura erat. Nōdum libebat parietes totos pingere. Ois eorū ars urbibus excubabat: pictorq; res cōmunis terrarū erat. Fuit & Arellius romæ celebris pauloante diuū Augustū: nisi flagitio insigni corru/pisset artē semp alicuius amore fœminæ flagrans: & ob id eas pingens: sed dilectarū imagine: itaq; in pi/ctura eius scorta numerabant. Fuit & nup grauis ac seuerus: idēq; floribus humilis rei pictor Amulius Huius erat Minerva spectantē aspectans quacunq; aspiceret. Paucis diei horis pingebat: id quoq; cū gra/uitate: q; semp togatus q̄q; in machinis. Carcer eius artis domus aurea fuit: & ideo non extant exēpla alia magnopere. Post eum fuere ī auctoritate Cornelius pinus & Actius priscus: q; Honoris & Virtutis ædes imperatori Vespasiano Augusto restituenti pinxerunt. Sed priscus antiquis similior.

De auium cātu cōpescendo: & qui encausto & penicillo primus lacunaria: & came/ ras pinxerit: sparsimq; p̄cia mirabilia picturarū. CA. X.

On est omittenda in picturæ mentione celebris circa Lepidum fabula. Siquidem in triuuiratu
n quodā loco deductus a magistratibus ī numerosum hospitium: minaciter cum iis postero die ex/ postulauit: somnum adeptum sibi uolucrum cōcentu. At illi draconem in lōgissima membra/ na depictū circūdedere loco. Eorū terrore aues tunc siluisse narrantur: & postea cognitū est ita posse cō/ pefci. Cæris pingere ac picturā inurere quis primus excogitauerit: non constat. Quidam Aristidis inuen/ tum putant: postea consumatā a Praxitele. Sed aliquando uetustiore: encausticæ picturæ extitere: ut Po/ lygnoti & Nicanoris & Maresilai pariorum. Lysippus quoq; eginæ picturæ suæ inscripsit Eneten: quod profecto non fecisset: nisi encaustica inuenta. Pamphilus quoq; Apellis p̄ceptor nō pinxisse tantū encau/ stica: sed etiam docuisse traditur Pausiam sicyonium primū ī hoc genere nobilem Brietis filius hic fuit: eiusdemq; primo discipulus. Pinxit & ipse penicillo parietes thebis cū reficerent quondam a Polygnoro picti: multumq; comparatione superatus existimabat: quoniā non suo genere certasset. Idē & lacunaria primus pingere instituit. Nec cameras ante eū taliter adornari mos fuit paruas pingebat tabellas maxi/ meq; pueros. Hoc æmuli eū interpretabant facere: quoniā tarda picturæ ratio esset illa. Quāobrem da/ turus celeritatis famā: absoluit uno die tabellam: quæ uocata est hemerosifus puero picto. Amauit in iu/ uenta Glyceram municipē suam inuentricē coronarū certandog; imitatione eius ad numerosissimam/ florum uarietatem perduxit artē illam: postremo pinxit illam sedētem cum corona. Quæ nobilissima/ tabula appellata est stephanoplocos: ab aliis stephanopolis: quoniam Glycera coronas uenditando sub/ stinuerat paupertatem. Huius tabulæ exemplar: quod apographon uocant. L. Lucullus duobus talētis/ emit athenis: pauxias aut fecit & grandes tabulas: sicut spectatam in Pompeii porticibus boum immo/ lationē. Eam enim picturam primus inuenit: quā postea imitati sunt multi: æquauit autem nemo. An/ te omnia cum longitudinē bouis ostendere uellet: aduersum eū pinxit: nō tranuersum: Vnde & abun/ de intelligitur amplitudo. Dein cū omnes quæ uolunt eminentia uideri: cādicantia faciant: colorēq; cō/ dian nīgro. Hic totū bouē atrī coloris fecit: umbræq; corpus ex ipso dedit. Magna prorsus arte in equo/ extantia ostendens: & in confracto solida omnia. Sicyone & hic uitam egit: diuque fuit illa patria pictu/ ræ. Tabulas inde omnes ex publico propter æs alienum ciuitatis additas. Scauri ædilitas romam trāstu/ lit. post eum emicuit longe ante omnes. Euphranor isthmus olympiade scilicet centesimaquarta. Is est/ qui inter fectores dictus est a nobis. Fecit & colossos & marmora ac scyphos sculpsit. Docilis ac laborio/ sus ante omnes: & in quocūq; genere excellentis ac sibi æqualis. Hic primus uidetur & expressisse digni/ tates insignia heroum: & usurpasse symmetriam. Sed fuit in uniuersitate corporum exilior: capitibus ar/ ticulisq; grādiior. Volumina quoq; cōposuit de symmetria & coloribus. Opera eius sunt: æquestre præ/ lium. xii. dii Theseus: in quo dixit: eundem apud parrhasium rosa pastum esse: suum uero carne. Nobilis/ eius est tabula ephesi: Vlyxes simulata uesania bouem cum equo iungens: & Palamedes dux fasce gladiū/ condens. Eodem tempore fuit & Cyclias: cuius tabulam Argonautas talentis. c. xliiii. Hortensius orator/ mercatus est: eiq; ædem fecit ī thusculano suo. Euphranoris autem discipulus fuit Antidotus. Huius est

TRIGESIMVSQVINTVS

elypeo dimicās & luctator: tibicemq; inter pauca laudatus. Ipse diligētior q̄ numerosior: & in coloribus feuerus. Maxime inclaruit discipulo Nicia atheniensi qui diligentissime mulieres pinxit. Lumen & umbras custodiuit: atq; ut eminerēt e tabulis picturæ maxime curauit. Opera eius nemea aduecta ex asia romam a syllano: quam in curia diximus positam. Itē Liber pater in æde Cōcordiæ. Hiacynthus: quē Cæsar Augustus delectatus eo secum deportauit Alexandria capta. Et ob id Tiberius Cæsar in templo eius dicauit hāc tabulam Dianæ. Ephesi uero est Megalyssi sacerdotis ephesiæ Dianæ sepulchrum. Athenis necromancia Homeri. Hāc uēdere noluit Attatalo regi talētis. lx. potiusq; patriæ suæ donauit: abundās opibus. Fecit & grandes picturas: in qbus sunt Calypso & Io: & Andromeda. Alexander quoq; in Pōpeii porticibus p̄cellens: & Calypso sedēs. Huic quidē ascribunt quadrupes. Prosperrimæ canes expressit. Hic est Nicias: de quo dicebat Praxiteles iterrogatus: quæ maxime opera sua probaret in marmoribus? quibus Nicias manū admouisset. Tantum circūlitioni eius tribuebat. Non satis discernit alius eodē nomine. At hunc eundē quidā faciūt olympiade centesima. xii. Niciæ comparat: & aliquādo præfert athenio Maronites Glautiōis corinthi discipulus: & austerior colore: & in austeritate iucundior: ut in ipsa pictura eruditio eluceat. Pinxit in templo Elusina Philarchū. Athenis frequentia quā uocauere polygeneton. Item achillē uirginis habitu oculatū Vlyxe deprehēdente. Et in una tabula quaq; maxime inclaruit: agafonem cū equo. Quod nisi iuuetra obiisset: nemo ei cōpararet. Est & nomē Heraclidi macedoni Initio naues p̄xit. Captog; rege p̄seo athenas cōmigravit: ubi eodem tpe erat Metrodorus pictor. Idēq; philosophus magnæ in utraq; scientia auctoritatis. Itaq; cum. L. Paulus deuicto perseo petisset ab atheniensibus ut q̄ probatissimum philosophum mitterent sibi ad erudiendos liberos: itemq; pictorem ad triumphum excolendum: athenienses Metrodorum elegerunt: professi eundem in utroq; desiderio p̄stantissimū: quod edito quoq; Paulus indicauit. Timomachus bizantinus Cæsaris dictatoris ætate Aiacem ei pinxit & Medeam ab eo ī Veneris genitricis æde positas: octoginta talentis uenūdatas. Talētum autem atticum ut ait Varro. xvi. sestertis taxatur. Timomachi æque laudatur Orestes: Iphigenia in tauris & Lecythion agilitatis exercitator: cognatio nobilium palliati: quos dicturos pinxit: alterum statem: alterum sedentem. Præcipue tamen ars ei fauisse in Gorgone uisa est. Pausiæ filius & discipulus Aristoteli laus e feuerissimis pictoribus fuit: cuius sunt Epaminundas: pericles: Medea: Virtus: Theseus. Imago aristoteli plebis: boum immolatio. Sunt quibus & Mechopanes eiusdem pausiæ discipulus placeat diligentia: q̄ intelligat soli artifices. Alias durus in coloribus sed & multus. Nam Socrates iure omnibus placet. Talesq; sunt eius picturæ. Cum Aesculapio filia Higia Aegle: Pane: Calafus: & piger qui appellatur Ocnos spartum torquens q; asellus arrodit. Hactenus indicatis in genere utroq; p̄ceribus: non silebuntur & primis proximi. Aristocles: qui pinxit ædem Apollinis delphis. Anthiphilus puero ignem conflante laudatur: ac pulchre alias domo splendet: ipsiusq; pueri ore. Item lanificio: in quo properant omnium mulierū pensa: Proxæmeo uenāte. Sed & nobilissimo satyro cum pelle pantherina: quem apocoptonta appellant: aristophon anchalo uulnerato ab apro cum focia doloris astipale. Numerosaq; tabula: in qua sunt: Priamus. Helena: Credulitas: Vlyxes: Deiphebus: Dolus: Androbis p̄xit Scyllam ancoras perficæ classis p̄cidētē. Artemon Dāne mirantibus eam prædonibus. Reginam Stratonicē: Herculē & Deinariam. Nobilissimas aut quæ sunt in porticibus Octauia operibus. Herculē ab oeta monte exusta mortalitate consensu deog; in cælum euntem. Laomedontis circa Herculem & Neptūnum historiam: alcimachus Dioxiippum: qui pancratio olympiæ circa pulueris iactum: q; uocant aconiti: uicit. Cœus stemmata. Cresilochus appellis discipulus petulanti pictura innotuit loue Liberum parturiente depicto mitrato & muliebriter ingemiscēte inter obstetrices & deag; clamorē. Testidemus oecaliæ expugnatione & Laodamia. Clefides reginæ Stratonices iniuria: nullo enim honore exceptus ab ea: pinxit uoluptatē cum piscatore: quem reginam amare sermo erat. Eamq; tabulam ī portu ephesi proposuit: ipse uelis raptus est. Regina tolli uetuit: utriusq; similitudine mire expressa Cratinus comædus athenis Pompeium pinxit. Euchides bigam regis cum uictoria. Eodorus scœna spectatur. Idē & ex ære signa fecit. Iphis Neptunno & Victoria. Habron amicitiam & concordiam pinxit: & deorum simulachra Leontiscus aratum uictorem cum tropheo psaltheriam. Leon Sapho. Nicaarchus Venerem inter Gratias & cupidinem. Herculē tristem infantiæ pœnitentiā. Nealces Venerem solers in arte ingenioso operi superpinxit. Siquidem cum proelium nauale ægyptiog; & perfas; pinxisset: quod in nilo cuius aqua est mari similis: factum uolebat intelligi: argumētog; declarauit: quod arte nō poterat: asellum. n. in littore bibentē pinxit: & crocodillum insidiantē ei. Oenias Syngenicon philiscus officinā pictoris: ignem conflante puero. Phalerion Scyllā. Simonides Agatharcū & Mnemosinem. Simus iuuenē requiescentem officinam fullonis quinquatris celebratē. Idemq; Nemefin ægregiam. Theodorus uero emungentē. Idem ab Oreste: matrem & Aegistum interfici. Bellūq; iliacum pluribus tabulis: quod est romæ in Philippi porticibus: & Cassandram quæ est in concordia delubro. Leontius Epicurum cogitantem Demetriū regem Theon Orestis infantiā Thamiram cytharedum. Tauriscus Dioscobolum: Clytemnestrā: Paniscum: polynicem regnum repentē: & Capanea. Non omittet inter hos insigne exemplū. Nāq; Erigonus tritor colorū Nealce pictoris in tantum ipse profecit: ut celebrem etiam discipulū ipse reliquerit Pasiā fratrem Egenitæ fictoris. Illud uero perq; rarū ac memoria dignum etiam suprema opera artificū imperfectasq; tabulas: sicut Irin Aristidis: Tindaridas Nicomachi: Medeam Thimomachi: & quam diximus Venerem Appellis in maiori admiratione esse: q̄ perfecta. Quippe in iis liniamenta reliqua: ipsaq; cogitationes artificum spectantur: atq; in lenocinio commendationis dolor est. Manus cum id agerent extinctæ desiderantur.

LIBER

Sunt etiānum non ignobiles quidem in trāscursu tamen dicendi: Aristonides: Anaxander: aristobolus syrus: arcefilas Tificratis filius: Coribas Nicomachi discipulus: Carmanides Euphranoris: Dionysiodorus Colophonius: Diogenes qui cum Demetrio rege uixit. Eurymedes: Heraclides macedo: Mydon solus Philomachi statuarii discipulus: Mnafitheus sicyonius: Mnafidemus aristonidis filius & discipulus: Nessus Habronis filius Polemon alexandrinus. Theodorus samius: & Tadius Nicosthenis discipuli. Xenon Neoclis discipulus sicyonius. Pinxere & mulieres. Timarete Myconis filia Dianā i tabula: quæ ephe si est in antiquissimis picturæ. Irene Cratini pictoris filia & discipula puellā quæ est eleusina. Calypso senem & præstigiatores Theodorum alcisthene saltatorem. Aristarete Nearchi filia & discipula aesculapium. Lala cizicena perpetua uirgo Martia. M. Varronis inuēta romæ & penicillo pinxit: & cesiro in ebore imagines mulierum maxime: & Neapolitanum in grandi tabula. Suam quoq; imaginem ad speculum. Nec ullius in pictura uelocior manus fuit. Artis uero tantum ut multum immanitate præcū antecederet celeberrimos eadem ætate imaginum pictores. Sopylon & Dionysium quorum tabulæ pinacothecas implent. Pinxit & quædam Olympias: de qua hoc solum memoratur: discipulum eius fuisse Aristobolum. In encaustice pingendi duo fuisse antiquitus genera constat: cæra & ebore cesiro id est uiriculo donec classes pingi cœpere. Hoc tertiu accessit: resolutis igni cæris penicillo utendi: quæ pictura in nauibus nec sole nec fale uentisq; corrūpitur. Pingūt & uestes in ægypto inter pauca mirabili genere. Cæcūda uela postq; attriuere illinentes nō coloribus: sed colorem sorbentibus medicamentis. Hoc cum fecere nō apparet in uelis: sed in cortina pingi. In feruentes aquas mersa post momentū extrahuntur picta. Mirūq; cum sit unus in cortina colos: ex illo alius atq; alius fit in ueste accipientis medicaminis qualitate mutatus. Nec postea ablui potest: ita cortina non dubiæ confusura colores si pictos acciperet. Degerit eos ex uino: pingitq; dum coquit. Et adultæ uestes firmiores fiunt: q; si non uerentur.

Plastices primi inuētores: de simulachris & uasis fictilibus & p̄cio eorū.

CA. XI.

d E pictura satis superq;. Cōtexuisse his & plasticē conueniat: eiusdē opere terræ fingere ex argilla similitudines. Dibutades sicyonius figulus primus inuenit corinthi filia opera: q; capra amore iuuenis: illo abeunte peregre: umbram ex facie eius ad lucernā in pariete lineis circūscriptis. Quibus pater eius impressa argilla typum fecit: & cū cæteris fictilibus iduratum igni proposuit: eumq; seruatum in nymphæo: donec corinthum Mummus euerteret: tradunt. Sūt qui in famo primos oīum plasticen inuenisse Ideochum Rhetū & Theodog tradāt multo ante Battidas corintho pullos. Demarathum uero ex eadem urbe profugum qui in etruria Tarquiniū priscum regē populi Ro. genuit: comitatos fectores Eucirapum & Eugrānum ab iis italia traditā plasticē. Dibutadis inuentū est tubicā addere: aut ex rubia cretā fingere. Primusq; personas regularum extremis imbricibus imposituit: quæ inter initia protypa uocauit. Postea idē eētpa fecit. Hic & fastigia templorum orta propter hūc plasticæ appellata. Hominis autē imaginē gypso e facie ipsa primus oīum expressit: cæraq; in eam formam gypsi infusa emendare instituit. Lysistratus sicyonius frater Lysippi: de quo diximus. Hic & similitudinem reddere instituit. Ante eū q; pulcherrimas facere studebatur. Idem & de signis effigiem exprimere inuenit. Creuitq; res in tantum: ut nulla signa statuæue sine argilla fierent. Quo apparet antiquiorē hanc fuisse scientiam q; fundendi æris. Plasticæ laudatissimi fuere Dimophilus & Gorgasus. Idemq; pictores qui cæteris ædem romæ ad circū maximum utroq; genere artis suæ excoluerunt: uersibus inscriptis græcæ: quibus significarunt a dextra opera Dimophilū esse: a parte leua Gorgasi. Ante hanc ædem tuscanica oīa in ædibus fuisse auctor est. M. Varro. Ex hac cū refricerētur: crustas parietū excisas tabulis marginatis inclusas esse. Itē signa ex fastigiis dispersa. Fecit & Calcothenes cruda opera athenis: qui locus ab officina eius ceramicos appellatur. M. Varro tradit sibi cognitum romæ Possunium nomine: a quo factas romæ tubas. Item pisces: quos aspectu discernere a ueris uix posses. Idem magnificat arcesilaū. L. Luculli familiarē: cuius proplasticem pluris uenire solitam ab artificibus ipsis q; aliorum opera. Ab hoc factam. Venerem genetricem in foro Cæsaris: & priusq; obfolueretur: festinatione dedicandi positam. Deinde ei a Lucullo sterriis. Ix. signum foelicitatis locū: cui mors utriusq; inuiderit. Octauio equiti romano cratera facere uolenti exemplar e gypso factum talēto. Laudat & Praxitelem qui plasticem matrē statuaria sculpturæq; & cælaturæ esse dixit: & cū esset in oībus his summus: nihil unq; fecit: anteq; finxit. Præterea elaboratam hanc italia artem & maxime etruriæ. Turianumq; a fregellis accitum: cui locaret Tarquinius Priscus louis effigiem in capitolio dicendam. Fictilem eam fuisse: & ideo mirari solere. Fictiles in fastigio tēpli eius quadrigæ: de quibus sæpe diximus. Ab hoc eodem factum Herculem: qui hodieq; materiæ nomen in urbe retinet. Hæ enim tum effigies deum erant laudatissimæ. Nec pœnitet nos illorum qui tales coluerunt. Aurum enim & argentū ne diis quidē conficiebāt. Durant etiānum plerisq; in locis talia simulachra. Fastigia quidē templorū etiā in urbe crebra & municipiis mira cælatura & arte firmitateq; æui certiore auro certe innocentiore. In sacris quidem etiā inter has opes non murinis crystallinis: sed fictilibus p̄libatur sympulis innocentius. Inenarrabili terræ benignitate: si quis singula æstimet: etiā ut omittātur in frugum uini pomorum hærbæ fruticum medicamētorū metallorū generibus beneficia eius: quæq; adhuc diximus: uel quæ assiduitate faciant. Figlinaq; opa: imbricibus tabulis tegulisq; ad balneas marmatis: uel ad tecta coctilibus laterculis fundamentisq;: aut quæ tota fiunt etiam fictilibus doliis ad uina excogitatis: & ad aquas. Propter quæ Numma rex septimum collegiū figulorū instituit. Quin & defunctos sese multi fictilibus solis cōdi maluerunt: sicut. M. Varro pythagorico mō in myrti & oleæ atq; nigre populi foliis. Maior quoq; pars hoīum terrenis utitur uasis. Samia etiamnum in æsculentis laudantur.

TRIGESIMVSQVINTVS

Retinet hanc nobilitatem & Arretium in italia & calicum tantum surrentum : asta pollentia in hispania & saguntū: in asia pergamū. Habent & trallis opera sua: & utina in italia: quoniam & sic gentes nobilitantur. Et hæc p maria terrasq; ultro citroq; portant. Insignibus rotæ officinis erythris. Hodieq; i templo monstrant duæ amphoræ pp tenuitatem cōsecratæ discipuli magistrisq; certamine uter tenuiorem humum circūduceret. Cois laus maxima: hadrianis firmitas. Nōnullis circa hoc seueritatis quoq; exemplis. Q. Coponiū iuenimus ambitus dānatū: q̄a uini amphorā dedisset dono ei: cuius suffragii latio erat. Atq; ut luxu aliq̄ quoq; auctoritas cōtingat figlinis: tripatinū inq; Fenestella appellabat summa cœnagelauticia. Vna erat murenag; altera lupog; tertia myxonis piscis. Inclinat is iā scilicet moribus ut tamē eos pferre græciæ etiā philosophis possimus. Siquidē in Aristotelis hæredū auctione. lxx. patinas uenisse traditur. Nā nos cū unam Esopi tragœdiarū histrionis in natura auū diceremus sestertiis sexcentū stertisse: nō dubito indignatos legētes. At Hercules Vitellius in p̄cipatu suo. cc. sestertiis cōdidit patinā Cui faciendæ fornax in cāpis is ædificata erat: quoniam eo puenit luxuria: ut etiā fictilia pluris constent: q̄ murina. Propter hanc Mutianus altero cōsulatu suo in cōquæstioe exprobrauit patinag; paludes Vitellio. Memoria nō illa fœdiore: cuius ueneno Asprenati reo Cassius Seuerus accusator obiiciebat interisse. c. xxx. conuiuas. Nobilitant iis oppida quoq;: ut regiū: & cumæ Samia testa matris deū sacerdotes: q̄ galli uocātur: uirilitem amputāt. Nec aliter citra pernitiēsi. M. Celio credamus q̄ linguā sic amputandā obiecit graui pbro: tanq̄ & ipse iā tūc eidē Vitellio malediceret. Quid nō excogitauit ars? fractis ēt testis utendo sic ut firmius durent tufis calce addita: quæ uocant signina. Quo genere etiam pauimenta excogitauit.

Terræ uarietates: & de puluere puteolano: & aliis terræ generibus quæ in lapidem uertuntur.

CA. XII.

u Erum & ipsius terræ sunt alia segmenta. Quis enim satis miret pessimam eius partē mediog; puluerem appellatum in puteolanis collibus opponi maris fluctibus:mersumq; protinus fieri lapide unum inexpugnabile undis: & fortiorē quottidie: utiq; si cumano misceat cemēto. Eadem est terræ natura in cyzicena regiōe: sed ibi nō puluis: uerū ipsa terra qlibet magnitudine excisa & demersa in mare lapidea extrahit. Hoc idē circa cassandrea p̄dunt fieri. Et in fonte gnidio dulci intra octo mēses terram lapidescere. Ab oropo quidem aulidē usq; quicquid terræ attingit mari: mutatur in saxa: non multū puluere puteolano distat e nilo harena tenuissima sui parte nō ad sustinenda maria fluctusq; frangendos: sed ad debellāda corpora palæstræ studiis. Inde certe Patrobio Neronis p̄cipis liberto aduehebatur. Quin & Leonato & Cratero ac Meleagro Alexandri magni ducibus fabulū hoc portari cum reliquis militaribus cōmertiis reperio. Plura de hac parte non sum dicturus: nō hercules magis q̄ de terræ usū in cæromatis: quibus exercendo iuuentus nostra corpora uires aiorum perdidit.

De parietibus fornaceis & lateritiis & eorum ratione.

CA. XIII.

q Vid' non & in africa hispaniaq; ex terra parietes: quos appellant fornaceos (quoniam fornacū modo circūdati utrinq; duabus tabulis infarciunt uerius quā instruuntur) æuis durāt: incorrupti hymbribus: uento: ignibus: omniq; cemēto firmiores. Spectat etiā nunc speculas Hānibalis hispania terrenasq; turres iugis montiū impositas. Hinc & cespitū natura castrog; uallis accōmodata cōtra fluminū imperus aggeribus. Illini quidē crates parietū luto: & lateribus crudis extrui quis ignorat? Lateres nō sunt e fabuloso: neq; harenoso: multog; minus calculoso ducēdi solo sed e cretoso & albicante: aut ex rubrica. Vel si iam ex fabulo e masculo certe. Fingunt optime uere. Nā solstitio rimosi fiunt: quos ædificiis nō idoneos pbant. Quin & intritū ipsum eorū prius q̄ fingatur: macerari oportet. Genera eorū tria. Lidoron quo utimur: longū sesquipede: latū pede. Alterum tetradoron. Tertium pentadoron. Græci enim antiq; doron palmū uocabant: & ideo dora munera: q̄a manu darent. Ergo a q̄ttuor & quinq; palmis prout sunt: nomināf. Eadē est latitudo. Minore in priuatis operibus: maiore in publicis utuntur. In græcia pithacne. In asia & in ulterioris hispaniæ ciuitatibus massilia & calento fiunt lateres: q̄ siccati non mergunt in aqua. Sunt enim e terra pumicosa: cū subigi potest utilissima. Græci: præterq̄ ubi e silice fieri poterat structura: parietes latericiis p̄tulere. Sunt, n. æterni: si ad perpendiculū fiant. Ideo & ad publica opera & regias domos adduntur. Sic extruxere murum athenis: qui ad montem hymetum spectat. Sic patris ædes louis & Herculis quāuis lapideas columnas & epistylia circūdarent. Domum regiam Attali trallis. Item sardibus Croesi: quā gerusia fecere. Halicarnasi mausolea: quæ etiam nunc durant. Lacedæmone quidē excisum latericiis parietibus opus tectorium propter excellentiam picturæ ligneis formis inclusum romā deportauere in ædilitate ad cōmītiū exornādum Murena & Varro. Quod opus cum per se mirum esset: translatum tamen magis mirabantur. In italia quoq; latericiis murus acreti & meuania est. Romæ non fiunt talia ædificia: quia sesquipedalis paries: non plusq; unam cōrignationem tolerat. Cautumq; est: ne communis crassior fiat: nec intergerinorum ratio patitur.

De sulphure: alumine: & generibus eorū: & medicina.

CA. XIII.

h Aec sint dicta de lateribus. In terræ autem reliquis generibus uel maxime natura mira est sulphuris: quo plurima domantur. Nascit in insulis æoliis iter siciliam & italiam: quas ardere diximus. Sed nobilissimū in melo insula. In italia quoq; inuenit in neapolitano campanog; agro collibus: qui uocant leucogabi: quod est cuniculis effosum perficitur igni. Genera quattuor. Viuum: q̄ græci apyron uocāt: nascit solidum: hoc glebosum. Eo solo ex oibus generibus medici utuntur. Cætera enim liquore cōstant: & conficiunt oleo incocta. Viuū aut effodit: translucetq;: & uiret. Alterū genus appellant glebam fullonū tantum officii familiare. Tertio quoq; generi unus tantū est usus ad suffiendas

LIBER

lanas: quonia candore tantu molliciemq̄ confert. Egula uocat hoc genus. Quarto aut ad lychnia maxime conficienda. Caetero tanta uis e: ut morbos comitiales dephendat nidore: impositu igni. Lusit & Anaxilaus eo candens in calice nouo prunag subdita circuferens: ex ardescentis repercussu pallore dirum uelut defunctoz effundente couiuis. Natura eius exalfacit: coquoit. Sed & discutit collectiones corpore: ob hoc tabulis emplastris malagmatibusq̄ misceat. Renibus quoq̄ & lumbis in dolore cu adipe mire pdest impositu. Aufert & lichenas a facie cu terrebinthi resina: & lepras. Harpaticu uocat a celeritate auellit. n. subinde debet. Prodest & suspiriosis linctu Puruleta quoq̄ ex tussientibus: & contra scorpionu ictus. Vitiligines uiuu nitro mixtum: atq̄ ex aceto tritu & illitu: tollit. Item lendes in palpebris: aceto sandaracato ammixto. Habet & in religionibus locu ad expiandas suffitu domos. Sentit uis eius & in aquis feruentibus. Neq̄ alia res facilius accendit: quo apparet: ignium uim magna etiā ei inesse. Fulmina & fulgura quoq̄ sulphuris odore habent: ac lux ipsa eoz sulphurea est. Et bituminis uicina e natura: alibi limus alibi terra. Limus a iudea lacu ut diximus emergens. Terra in syria circa sydonē oppidum maritimum. Spissant hęc utraq̄: & in densitate coeunt. Est uero liquidu bitumē sicut zacynthium & quod a babylo ne inuehit. Ibi quide & candidum gignit. Liquidu est & apolloniaticu: quae oia graeci pissasphaltu appellant ex argumento picis & bituminis. Gignit & pingue liquorisq̄ oleaci in sicilia: agragantino fonte inficiens riuu. Incole id arundinu pāniculis colligunt citissime sic adherescens. Utunturq̄ eo ad lucernarum lumina olei uice. Itē ad scabiem iumentoz. Sūt qui & naphthen de qua in secūdo diximus uolumine: bituminis generi ascribūt. Verum ardens eius uis ignium naturae cognata procul abest ab omni usu. Bituminis probatio ut q̄ maxime splendeat: sitq̄ ponderosum ac graue. Leue autem modice: quoniam adulterat pice. Vis bituminis quae sulphuris: sistit discutit: attrahit: glutinat. Serpētes nidore fugat accessum. Ad suffusiones oculoz & albugines babilonium efficax tradit: item ad lepras lichenas pruritusq̄ corpore. Illinit & podagris. Oia autem eius genera incommodos oculorum pilos replicant. Dentiū doloribus medent simul cum nitro illita. Tussim ueterem & anhelitus cum uino potum emendat. Dysentericis etiā datur eodē modo. Sistitq̄ aluu. Cum aceto uero potum discutit coeretum sanguinem: & detrahit. Mitigat lumboz dolores: item articulorum. Cū farina hordeacea impositu: emplastru peculiare facit sui nominis. Sanguinem sistit. Vulnera colligat. Glutinat neruos. Utuntur etiam ad quartanas bituminis drachma & hedyosmi pari pondere cum myrrhae obolo subacti Comitiales morbos ustum deprehēdit. Vuluarum strangulationes olfactum discutit cum uino & castoreo. Procidencia sedis suffitu reprimat. Purgationes foeminarum in uino potum elicit. In reliquo usu aramentis illinitur: firmatq̄ ea contra ignes. Diximus & tingi solitas ex eo statuas & illini. Calcis quoq̄ usum praebuit: ita ferruminatis babilonis muris. Placet in ferraris fabroz officinis tingēdo ferro: clauorumq̄ capitibus: & multis aliis usibus. Nec minor aut ab eo dissimilis est aluminis opera: quod intelligitur salfugo terrae. Plura & eius genera. In cypro candidu & nigrum: exigua coloris differentia: cum sit usus magni: quoniam inficiendis claro colore lanis candidu liquiduq̄ utilissimum est. Contraq̄ fuscis aut obscuris nigrum. Et aurū nigro purgatur. Fit aut omne ex aqua limoq̄: hoc est terrae exudantis natura. Corriuatum hyeme aestiuis solibus maturatur. Quod fuerit ex eo praecox: candidu sit. Gignitur autem in hispania: aegypto: armenia: macedonia: ponto: africa. Infulis sardinia melo: lipara: strongyle. Laudatissimum aegypto: proximū in melo. Huius quoq̄ duae species: liquidum: spissumq̄. Liquidum probatio: ut sit lympidu lacteuq̄ sine offensis fricandi: cum quoda igniculo calor. Hoc phorimō uocant. An sit adulteratum: deprehēditurq̄ succo punici mali. Sincerum. n. mixtura ea nigrescit. Altege genus est pallida & scabrae naturae & quod inficitur galla. Ideoq̄ hoc uocat paraphoron. Vis liquidum aluminis astringere: indurare: rodere. Melle ammixto sanat oris ulcera: papulas: pruritusq̄. Hęc curatio fit in balneis duabus mellis partibus: tertia aluminis. Virus aliag sudoresq̄ sedat. Sumitur pilulis contra lymen uitia. Pellēdumq̄ pruritu: ac per urinam sanguinem. Emendat & scabiem nitro ac melanthio admixtis. Cocreti aluminis unū genus schifston appellant graeci in capillamēta quaedā canescentia dehiscens. Vnde quida trichitin potius appellauerit. Hoc quoq̄ fit ex lapide: ex quo & in chalcitin uocant: ut sit sudor quida eius lapidis in spumā coagulati. Hoc genus aluminis siccatur: minusq̄ sistit humorem inutile corporibus. Sed auribus magnopere prodest infusum: uel illitum: uel oris ulceribus: dentibusq̄ si salua cum eo contineat. Et oculorum medicamentis inseritur apte: uerendiq̄ utriusq̄ sexus. Coquitur in patinis: donec liquari desinat. Interioris est & altege genus quod strigilin uocat. Duae eius species: fungosum atq̄ omnium ore dilui facile: quod in totū damnatur. Melius pumicosum: & foraminū fistulis spongiae simile: rotundūq̄ natura: cādidu propius: cum quadam pinguedine sine harenis friabile: nec inficiens nigritia. Hoc coquitur per se carbonibus puris: donec cinis fiant. Optimum ex omnibus quod melinum uocant: ab insula melo: ut diximus. Nulli uis maior neq̄ astringendi: neq̄ denigrandi: neq̄ induradi. Nullum spissum. Oculoz scabrias extenuat. Combustum utilius epiphoris inhibendis. Sic & ad pruritus corporis. Sanguinem quoq̄ sistit in totū foris illitum. Vulsis pilis ex aceto illitum: renascentem mollit lanuginem summam. Omnium generum uis in astringendo. Vnde nomen a graecis. Ob id oculoz uitiis aptissima sunt. Sanguinis fluctiōes inhibent cū adipe. Sic & infantiū ulcera. Putrescētia ulcerū compescit cum adipe. Et hydropicoz eruptiōes siccatur. Et auriū uitia cū succo punici mali. Et unguium scabritias: cicatricūq̄ duritias: & pterygia: ac perniōes. Phagedenas ulceq̄ ex aceto: aut cū galla pari pondere cremata. Lepras cū succo oleae. Cum salis uero duabus partibus uitia quae serpūt. Lendes & alia capillorum animalia permixtu aquae. Sic & ambustis prodest: & furfuribus corporum cū pice. Infunditur & dysentericis. Vuam quoq̄ in ore comprimit: ac tonsillas.

TRIGESIMVSSEXTVS

Ad omnia quæ in cæteris generibus diximus efficacius intelligitur ex melo aduectum. Nam ad reliquos usus uitæ in coriis lanifq; perficiendis: quanti sit momenti: significatum est. Ab his per se omnia ad medicinas pertinentia terræ genera tractabimus.

De terra samia & eretria & chia & selinusia & phiniti & appelliti medicina. CA. XV.

Amiæ duæ sunt: quæ syropicon: & q̄ after appellant. Prioris laus: ut recēs sit: & lenis: lingua q; glutinosa. Altera globosior: cādida. Vtraq; urif: ac lauat. Sunt q; p̄ferant priorē. Profunt sanguineti expuētibus. Emplastrifq; quæ siccādi causa cōponunt. Oculog; quoq; medicamentis miscent. Eretria totidē differentias hēt. Nāq; & alba est: & cinerea: quæ præfert in medicina. Probat mollit: & qd̄ si ære producat: uiolacē reddit colorē. Vis & ratio eius in medēdo dicta est iter pigmēta. Lauatur ois terra. In hoc. n. loco dicemus: p̄fusa aqua siccataq; solibus: iteq; ex aqua trita ac reposita: donec cōfidat: & digeri possit in pastillos. Coquit in calicibus crebro cōcussu. Est in medicaminibus & chia terra candicans. Effectus eius q; samia. Vfus ad mulieq; maxime curē. Idē & selinusia. Lactei coloris est hæc: & aqua dilui celerrima. Eadēq; lacte diluta: & testoriog; albaria interpolant. Phinitis eretria simillima est: grādiōribus tantū glebis & glutinosa. cui effectus idē q; cimolia: infirmior tātum. Bitumini simillima est appellitis. Experimentū eius: si i cæra accepta olei mō liquefcat. Et si nigricās colos maneat tostæ. Vfus ad molliendū discutiendūq;. Ad hæc medicamētis addit: præcipue in calliblepharis & inficiendis capillis.

Cretæ genera ad uestiū usus cimolia: sarda: umbrica: saxū: argētaria. CA. XVI.

R etæ plura genera. Ex iis cimolia duo ad medicos ptinentia. Candidū & ad purpurissum inclinans. Vis utriq; ad discutiēdos tumores: & sistēdas fluctiōes aceto assumpto. Panos quoq; & parotidas cohibet. Et lichenas illita: pustulafq;. Si uero amphonitū & cyprium admisceatur & acetum pedum: tumores sanat: ita ut in sole curatio hæc fiat: & post sex horas aqua salsa abluat. Testium uero tumoribus cypria cæra addita pdest. Et refrigerādi quoq; natura cretæ ē: sudoresq; imodicos sistit illita. Atq; ita pabulas cohibet ex uino sumpta i balneis: laudat maxie thessalica. Nascit & lycia creta circa bubonē: & alius cimoliae usus i uestibus. Nā sarda q̄ affert de sardania: cādida tantū assumit. Inutilis uerficoloribus: & utilissima oium cimoliae generū: p̄ciosior umbrica: & quā uocat saxū. Proprietatq; saxū: crescit i macerādo: atq; pōdere emit: illa mēfura. Umbrica nō nisi poliēdis uestibus assumit: neq; n. pigebit hæc quoq; partē attingere: cū lex metella extet fullōibus dicta: q;. C. Flāminius & L. Aemilius censors dedere ad populū ferēdā. Adeo oia maioribus curæ fuere. Ergo ordo hic ē. Primū abluif uestis sarda: dein sulphure suffit: mox desquāmat cimolia: q̄ ē coloris ueri. Fucat. n. dephēdit: nigrescitq;: & effundit sulphure. Veros at & p̄ciosos colores emollit cimolia: & quodā nitore exhilarat cōtristatos sulphure cādida uestibus saxū utilius a sulphure. Inimicū coloribus. Græcia p cimolia tymparico utit gypso: alia creta argētaria appellat: nitorē argēteū reddēs. est & utilissima q̄ cyrcū p̄ducere ad uictoria notā pedesq; uenaliū trās mare aduectog; denotare instituerūt maiores. Talēq; Plociū minimæ scænæ cōditorem & astrologiæ cōsobrinū eius māliū antiochū: itē grāmaticæ Staberii Erotē eadē naue aduectos uidere pauit.

Qui & quog; liberti præpositi. CA. XVII.

Ed quid hos refero aliquo litterarum honore cōmendatos? Talem in catasta uidere Chrisogonum Syllæ: Amphionem. Q. Catuli interfectorem: Heronem. L. Luculli: Demetrium Pōpei: augemq; Demetrii: q̄q; & ipsa Pōpei credita est. Et Hiparchū. M. Antonii Menam & Menecratem Sex. Pompeii: aliosq; deinceps: quos enumerare iam nō est: e sanguine quirritium & p̄scriptionum licentia ditatos. Hoc est insigne uenaliis gregibus: opprobriūq; insolentis fortunæ: q; & nos adeo potiri rerū uidimus: ut prætoria quoq; ornamenta decerni a senātu iubente agrippina Claudii Cæsaris uiderimus libertis. Tantumq; non cum laureatis fascibus remitti illo unde cretatis pedibus aduenissent.

Terra galata: terra clupea: terra balearica: terra ebusitana. CA. XVIII.

R aterea sunt genera terræ proprietatis suæ de quibus iam diximus. Sed & hoc loco reddēda natura. Ex galata insula & circa clupeam africæ scorpiones necat: balearis & ebusana serpētes.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXXVI. PROHEMIVM.

Naturæ lapidum ac marmorum luxuria.

CA. I.

APIDVM NATVRA RESTAT: HOC EST PRAECIPVA Morū insania: etiam ut gemmæ cum succinis atq; cristalli cum murrinis fileantur. Omnia namq; quæ usq; ad hoc uolumen tractauimus homini aliq; ex causa genita uideri hoc possunt. Mōtes natura sibi fecerat ad quasdā compages telluris uisceribus dēlandis: simul ad impetus flum inū domandos: fluctusq; frangendos: ac minime quietas partes coercendas durissima sui materia. Cædimus hos: trahimusq; nulla alia q̄ deliciarū causa: quos transcendisse quoq; mirum fuit. In portento propē habuere maiores alpes ab Hannibale exuperatas: & postea a cimbris. Nunc ipsæ cæduntur in melle genera marmorum. Promontoria aperiuntur mari: & rerum natura agit in planum. Euehimus ea quæ separandis gentibus pro terminis constituta erant: nauelq; marmorum causa fiunt: ac profuētus scæuissimam

LIBER

rerum naturæ partem: huc illucq; portantur iuga mōtium: maiore etiānum uesania: q̄ cum ad frigidos potus uas petitur in nubila Cæloq; proxime rupes cauantur: ut bibantur glacie. Secū quisq; cogitet quæ præcia horum audiat: quas uehi trahiq; moles uideat. Sed & q̄ sine his multorum fuerit beator uita: ad quāq; multorum necesse sit necesse ista facere: immo uerius pati mortales: quos ad usus: q̄sq; ad uoluptates alias nisi ut inter maculas lapidum iaceant: ceu uero nō tenebris noctium dimidiæ parti uitæ cuiusq; gaudia hæc auferentibus. Ingens ista reputantem subit etiam antiquitatis rubor. Extant censoriæ leges glandia in cœnis gliresq; & alia dictu minora apponi uetantes. Marmora inuehi: & maria huius rei causa transiri: quæ uetaret lex nulla lata est.

Quis primus in publicis operibus ostenderit,

CA. II.

Icat fortassis aliquis: non enim inuehebantur. Id quidem falso. ccc. lx. colūnas, M. Scauri ædilitate ad scēnā theatri temporarii & uix uno mense futuri in usu uiderunt portari silētio legū.

Sed publicis nimirū indulgētes uoluptatibus. Id ipsum cur? aut q̄ magis uia irrepunt uitia q̄ publica? Enim uero nō alio mō in priuatos usus illa uenere: eboræ: aurū: gēma: aut quid oīm modis relinquitur? Verū esto indulserint publicis uoluptatibus: etiāne tacuerunt maximas eaq; adeo duodequadragenū pedū lucullei marmoris in atrio Scauri collocari: nec clam illud occulteq; factū est. Satisfari sibi damni infecti egit redēptor cloacæ: cum in palatio extraherent. Nō ergo in tā malo exēplo moribus cauere utilius fuerat: q̄ tacere tantas moles in priuatā domum trahi præter fictilia deorum fastigia.

Quis primus peregrino marmore colūnas habuerit romæ,

CA. III.

Ec potest uideri Scaurus rudi & huius mali improuide ciuitati obrepisse quodam uitæ rudimento. Iam enim, L. Crassum oratorem illum: qui primus peregrini marmoris columnas habuit in eodem atrio: hmetias tamen nec plures sex aut longiores duodenum pedū: quem, M. Brutus in iurgiis ob id Venerem palatinam appellauerat. Nimiq; ista omisere moribus uictis: frustra q; interdita quæ uetuerant: cernentes: nullas potius q̄ irritas esse leges maluerunt. Qui nos sequentur meliores non esse probabunt. Quis enim tantarum hodie columnarum atrium habet? Sed prius q̄ de marmoribus dicamus hoīum in iis præferēda iudicamus præcia. Ante igit artifices censebimus.

Qui primū laudati in marmore scalpendo: & qbus tēporibus,

CA. IIII.

Armure scalpendo primi omnium inclaruerunt Dipoenus & Scylus geniti icreta insula etiam num medis imperantibus: priusq; q̄ Cyrus in persis regnare inciperet: hoc est olympiade circiter quinquagesima. li sicyonem se contulere: quæ diu fuit officinarum omnium metallorum prima. Deorum quorundam simulachra publice simul locauerant sicyonii: quæ prius q̄ absoluerēt: artifices iniuriam quæsti abierunt in ætolos. Protinus sicyonius fames inualit ac sterilitas: mœrorq; diuisus remedium petentibus Apollo pythius affuturum respondit: si Dipoenus & Scylus deorum simulachra perfecissent. Quod magnis mercedibus obsequiisq; impetratum est. Fuere aut simulachra Apollinis: Dianæ: Herculis: Mineruæ: quod e cælo postea tactum est.

Nobilitates operum & artificum in marmore, c. xxvi. de

marmore pario & mausoleo,

CA. V.

Vm ii essent: iā fuerāt in chio insula Malas sculpor: dein filius eius Micciades: ac deinde nepos Anthermus chius: cuius filii Bupalus & Anthermus clarissimi in ea sciētia fuere Hipponactis poetæ ætate: quæ certū est. lx. olympiade fuisse: Quod si q; horum familiam ad pauum usq; retro agat. Inueniet artis eius originē cū olympiadum origie cœpisse. Hipponacti notabilis scēditas uultu erat: quā obrem imaginē eius lasciuia iocoz; ii pposuere ridentiū circulis. Quod Hipponax indignatus: amaritudie carminū distinxit eos in tantū: ut credat aliquos ex iis ad laqueū compulisse: qd̄ falsum est. Complura, n. in finitimis insulis simulachra postea facere: sicut in delo: qbus subiecerunt carmen: nō uictibus tantū censerī chiū: sed & operibus Anthermi filioz;. Ostēdunt & lasii Dianā manibus eoz; factam. Et in ipsa chio narrata est operis eoz; Dianæ facies in sublimi posita: cuius uultū intrātes tristem: abeuntes exhilaratum putant Romæ signa eoz; sunt in palatina æde Apollinis in fastigio. Et oibus fere quæ Diuus Augustus fecit. Patris quoq; eoz; & deli fuere opera: & in libedo insula. Dipoeni qdem ambracia: argos: cleone: operibus refertæ fuere. Oēs autē tantū candido marmore usi sunt e paro insula: quæ lapidē cœpere lychnitē appellare: quoniā ad lucernas in cuniculis cæderet: ut auctor est Varro: multis postea cādidiōribus reptis. Nuper ēt in lunensiū lapidicinis. Sed in parioz; mirabile p̄ditur: gleba lapidis unius cuneis diuidentiū soluta imaginē sileni intus extitisse. Non omitendū hanc artē tanto uetustiorē fuisse q̄ picturā aut statuariā: quarum utraq; cum Phidia cœpit octogesimalertia olympiade: post annos circiter. ccc. xxxii. Et ipsum Phidiā tradunt sculpsisse marmora. Venerēq; eius esse romæ in Octauia opibus eximie pulchritudinis. Alcmanē atheniensem (qd̄ certū est) docuit in primis nobilē: cuius opa athenienses cōplura in ædibus sacris posuere. Præclarāq; Veneris imaginē extra muros q̄ appellat aphrodite exopolis. Huic summa manū ipse phidias iposuisse dī. Ipsius discipulus fuit Agoracritus parius ei ætate grætus. Itaq; e suis opibus pleraq; noi eius donasse fert. Certauere autē inter se ambo discipuli in Venere faciēda. Vicitq; Alchmanes nō opere: sed ciuitatis suffragiis cōtra peregrinū suo fauentis. Quare Agoracritus ea lege signū suū uēdidisse tradit: ne athenis eēt: & appellasse nemesim. Id positū ē rhanūte pago attice: qd̄. M. Varro oibus signis p̄tulit. Est & in matris magnæ delubro in eadem ciuitate Agoracriti opus. Phidiā clarissimum esse per oēs gentes quæ iouis olympii famam intelligūt: nemo dubitat: Sed ut & merito laudari sciant etiam qui opera eius non uiderunt p̄feremus argumēto paruo & ingenii tantum.

TRIGESIMVSSEXTVS

Neg ad hoc iouis olympii pulchritudine uremur: non Mineruæ athenis factæ amplitudine: cum sit ea cubitoꝝ. xxvi. E bore hæc & auro cõstat: sed in scuto eius in quo amazonũ prælium cælauit intumescēte ambitu parmæ eiusdē concaua parte deoꝝ & gigantum dicationem: in soleis uero laphitarum in cētaurorum: adeo momenta omnia compacta artis illi fuere. In base autem quod cælatum est Pandoras genesi appellauit. Ibi dii sunt. xx. numero noscentes uictoriam mirabili & præcipuo præcio. Miramur & serpentem: & sub ipsa cuspidē æream spingem. Hæc licet sint obiter dicta de artifice nunq̄ satis laudato simul ut noscatur illam magnificentiam æqualem fuisse & in paruis. Praxitelis ætatem inter statuarios diximus: q̄ marmoris gloria superauit etiam semet. Opera eius sūt athenis in ceramico: sed ante omnia & non solum Praxitelis: uerum & in toto orbe terrarum Venus: quam ut uiderent multi nauigaerunt gnidum duas fecerat: simulq̄ uendebat alteram uelata specie quã ob id quidem prætulerūt optio: ne: quorum conditio erat coi: cum alteram etiam eodem præcio detulisset: seuerum id ac pudicum arbitantes: Reiectam gnidii emerunt: im mensa differentia famæ. Voluit eam postea gnidius mercari rex Nicomedes: totum æs ciuitatis alienum: qd̄ erat ingens: dissoluturum repromittēs. Omnia perpeti maluere: nec immerito. Illo enim signo Praxiteles nobilitauerat gnidum. Aedicula eius tota aperit: ut conspicui possit undeq̄ effigies deæ: fauente ipsa ut creditur facta. Nec minor ex quacunq̄ parte ammiratio est. Ferunt amore captum quendam: cum detulisset noctu simulachro cohaesisse: eiusq̄ cupiditatis eē in dicem maculam. Sunt i gnido & alia signa marmorea illustrium artificum. Liber pater Bryaxidis: & alter Scopæ: & Minerua. Nec maius aliud Veneris praxitelicæ specimen: q̄ quod inter hæc sola memoratur. Eiusdem est Cupido obiectus a Cicerone Verri ille propter quem thespia uisebantur. Nūc in Octauia scholis positus. Eiusdem & alter nudus in pario colonia propontidis par Veneri gnidiæ nobilitate & iniuria. Adamauit enim eum Alchidas i hodijs: atq̄ in eo quoq̄ simile amoris uestigiũ reliquit. Romæ Praxitelis opera sunt. Flora: Triptolemus: Cæres i hortis seruilianis. Boni euētus & bonæ fortunæ simulachra in capitolio. Item Menades: & quas Thyeladas uocant: & Caratidas & fileni in Asinii Pollionis monumentis: & Apollo & Neptūnus. Praxitelis filius Cephisodo rei & artis hæres fuit. Cuius laudatum est pergami symplegarum signum nobile: digytis corpori uerius q̄ marmori ipressis. Romæ eius opera sunt Latona in palatii delubro. Venus in Asinii pollionis monumentis: & intra Octauia porticus in Iunonis æde Aesculapius ac Diana. Scopæ uero laus cum his certantis. Fecit Venerem & Pothon & Phœtonem: qui samothraciæ sanctissimis in cerimonijs colunt. Item Apollinem palatinum. Vestam sedentem laudatam in seruilianis hortis: duasq̄ chameteras circa eam: quorum partes in Asinii monumentis sunt. Vbi & Canephoris eiusdem. Sed in maxima dignatione Cn. Domitii delubro in cyrcum mineo Neptūnus ipse & Thetis atq̄ Achilles Nereides supra delphinos & cete & hippocampos sedentes. Item tritones: chorusq̄ Phorci: & Pistrices: ac multa alia marina. Eiusdem manus omnia Magnum & præclarum opus etiam si totius uitæ fuisset. Nunc uero præter supradicta quæq̄ nescimus. Mais est etiamnum sedes. Colossus eiusdem in templo Bruti Callaici apud cyrcum eundem ad laucanam portam eunti. Præterea Venus in eodem loco nuda praxitelica illam gnidiam antecedentes: & quacunq̄ alium locum nobilitant. Romæ quidem magnitudo operum est iam oblitterata a magnis officiorum negociorumq̄ aceruis: quæ omnes a contemplatione talium abducunt: quoniam ociosorum: & in magni loci silentio apta ammiratio talis est. Qua de causa ignoratur artifex eius quoq̄ Veneris quam Vespasianus imperator in operibus pacis suæ dicauit antiquorum dignam famã. Par hæsitatio est in templo Apollinis fosiani Nioben cum liberis morientem Scopas an praxiteles fecerit. Item Ianus pater i suo templo dicatus ab Augusto: ex ægypto aduectus: utriusq̄ manu sit: iam quidem & auro occultatus. Similiter in curia Octauia quærit de Cupidine fulmen tenente. Id demũ affirmatur. Alcibiadē esse principē forma in ea ætate. Multa i eadem schola sine auctoribus placēt. Satyri quattuor: ex quibus unus Liberũ patrem palla uelatum Veneri præfert: alter liberam similiter. Tertius ploratum infantis cohibet. Quartus craterē alterius sitim sedat: duasq̄ nymphas: uelificantes sua ueste: Nec minor quæstio est in septis. Olympum & pana Chironemq̄ cū Achille qui fecerint: præsertim cū capitali satisfactione fama iudicet dignos. Scopas habuit æmulos eadem ætate Bryaxin: & Timotheũ: & Leocarem: de quibus simul dicendum est: quoniam pariter cælauere mausoleum hoc est sepulchrum ab uxore artemisia factum Mausolo caria regulo: qui obiit olympiadis centesimæ anno secundo. Opus id ut esset iter septem miraculã maxime artifices fecere: patet ab austro & septentrione sexagenos ternos pedes. Breuius a frontibus toto circuitu pedes quadringentos. xi. attollitur in altitudinem. xxv. cubitis. Cingitur colūnis. xxx. xvi. ab oriente cælauit Scopas: a septentrione Bryax: a meridie Timotheus ab occasu Leocares. Priusq̄ q̄ peragent: regina artemisia: quæ mariti memoriæ id opus extrui iusserat: obiit. Nō tamē recesserunt: nisi absoluto iã id gloriæ ipsoꝝ: artiq̄ monumētũ iudicantes: hodieq̄ certauit manus accessit & q̄ntus artifex. Nãq̄ supra pteron pyramis altitudine inferiorē æquauit. xxiii. gradibus i metæ cacumen se cõtrahens. In sũmo est q̄driga marmorea: quã fecit pythis. Hæc adiecta. cxi. pedũ altitudine: totũ opus icludit: Timothei manu Diana Romæ est i palatio Apollinis delubro: cui signo caput reposuit auilianus Euander. In magna admiratione est & Hercules Mnestrati. Et Hecate ephesi in templo dianæ post ædem in cuius contemplationem ammonent æditui parcere oculis: tanta marmoris radiatio est. Non postferuntur & charites in ppyleis atheniensium: quas Socrates fecit: alius ille q̄ pictor: idē ut aliqui putãt. Nã Mironis illius: q̄ ære laudat: anus ebria est smyrnæ in primis inclyta Pollio Asinius ut fuit acris uehementiæ: sic quoq̄ spectari monumēta sua uoluit. In iis sunt cetauri nymphas gerentes Archesyæ: Thespiades. Cleominis:

LIBER

Oceanus & Iuppiter Enthochi, Hermerotes Taurisci non cælatoris illius: sed Tralliani, Iuppiter hospitalis, Pappipi praxitelis discipuli Zetus & Amphion & dirce & Taurus: uinculūq; ex eodē lapide. A rhodo aduecta opera apollini & Taurisci parentum. Ii certamen de se fecere Menecraten uideri professi: sed esse naturalem artemidorum, Eodem loco Liber pater Eutyhidis manu laudatur: ad Octauiae uero porticum apollo Philisci rhodii in delubro suo, Item Latona & diana: & musæ noue: & alter apollo nudus. Eum qui cytharam i eodem templo tenet: Timarchides fecit, Inter Octauiae uero porticus in aede Iunōis ipsam deam Dionysius & Polycles. Aliam uenerem eodem loco Philiscus. Cætera signa praxiteles. Item Polycles & Dionysius Timarchidis filii Iouem qui est in proxima aede fecerūt. Pana & Olympum luctantes. Eodem loco Heliodorus: quod est alterū in terris symplega nobile. Venerem lauante sese, Dedalum astantem Polycharmus. Ex quo apparet in magni honoris auctoritate habitum Lyfiæ opus, quod i palatio super arcum diuus Augustus honori Octauii patris sui dicauit in aedícula colūnis adornata. Id est quadriga currusq; & apollo ac diana ex uno lapide, In hortis feruilianis reperio laudatos Calamidis apollinem illius cælatoris: dactylis Pythias, Amphistrati Callisthenem hystoriarum scriptorem. Deinde multorum obscurior fama est: quorūdam claritati in operibus eximiiis obstante numero artificum: quoniam nec unus occupat gloriam: nec plures pariter nūcupari possunt: sicuti in Lacoonte: qui est in Titi imperatoris domo: opus omnibus & picturæ & statuariæ artis præponendum, Ex uno lapide eū & liberos: draconūq; mirabiles nexus de consilii sententia fecere summi artifices Agelander & Polydorus & Athenodorus rhodii. Similiter palatinas domos Cæsarum repleuere pbatissimis signis Craterus cum Pythodoro, Polydeutes cum Hermolao: Pythodorus alius cum Artemone. Et singularis aphrodisius trallianis: Agrippæ Pantheum decorauit Diogenes atheniensis & Carpatides. In columinis templi eius probantur inter pauca operum sicut in fastigio posita signa: sed propter altitudinem loci minus celebrata. In honore est in templo illo Hercules ad quē pœni omnibus annis humana sacrificauerunt uictima humi: stans ante aditum porticus agnatiōes sitæ. Fuere & Thespiades ad aedem Fœlicitatis: quarū unam amauit eques romanus Iunius Pisciculus: ut tradit Varro ammiratur & Praxiteles: qui etiam quinq; scripsit uolumina nobilium operum i toto orbe. Natus hic in græcia Italiæ ora & ciuitate romana donatus cum iis oppidis, Iouem fecit eburneum in Metelli aede: qua campus petitur Accidit uero ei: ut cum in naualibus ubi feræ africanæ erant per caueam intuens leonem cælaret: ut ex alia cauea panthera erumperet non leui periculo diligentissimi artificis, Fecisse opera cōplura dicitur: sed quæ fecerit nominatim nō refertur. Archefilaum quoq; magnificat Varro cuius se marmoreā habuisse leenam tradit aligerosq; ludentes cum ea Cupidines quoq; alii religatam tenerent: alii e cornu cogent biberent: alii calciarent: foccos: & omnes ex uno lapide. Idem & a Coponio, xiii, nationes quæ sunt circa Põpeium factas auctor est: inuenio & Canacum laudatū inter statuarios: fecisse marmorea. Nec minus Sauroton atq; Bathracum oblitterari conuenit: qui fecere templa Octauiae porticibus inclusa natione ipsi lacones. Quidam & opibus præpotentes fuisse eos putant: ac sua impensa construxisse: inscriptionem sperantes. Qua negata: hoc tamen alio loco & modo usurpasse, Sunt certe etiānum in colūnarum epistylis insculpta nomina eorum argumenta rana atq; lacerta: i iouis aede extitisse picturam cultusq; reliquos omnes fœmineis argumentis constat: at enim facta iunonis aede cum inferent signa: permutasse geruli tradunt: & id religioni custoditū: uelut ipsis diis sedem ita partitis. Ergo & in iunonis aede cultus est: q; iouis esse debeat, Sunt & in paruis marmoreis famā cōsecuti Myrmecides: cuius quadrigam cū agitatore cooperuit alis musca. Et Callicrates: cuius formicæ pedes atq; alia membra peruidere non est.

Quando primum marmore in ædificiis usus: & quis primus romæ crustauerit parietes, & quibus ætatibus quæq; marmora in usum uenerit: & q; primus marmora fecerit: & ratio faciendi de harena.

CA. VI.

h Aec sint dicta de marmore sculptoribus: summag; claritate artificū: quo in tractatu subit mentem nō fuisse tū auctoritatē maculoso marmori: quā fecere e rapso cycladum insularum una: æque & e lesbio: liuidius hoc paulo uersicolores qdē maculas habens. Et in totū marmore ap-paratū. Menander est diligentissimus luxuriæ interpres primus & raro attingit. Colūnis demum utebantur in templis: nec læticiæ causa: nondū. n. ista intelligebant: sed q; firmiores aliter statui nō poterāt. Sic est inchoatū athenis tēplum Iouis olympii: ex quo Sylla capitulinis ædibus aduexerat colūnas. Fuit tamē iter lapidē atq; marmor differētia iā apud Homerū: dicit, n. Paridē os marmoreo saxo percussum. Sed athenus, Regias quoq; domos laudatissime tum pter æs: aurum: electrum: argentum: ebore tantū adornans. Primum (ut arbitror) uersicolores istas maculas chiorum lapidiciniæ ostenderunt: cum extruerunt muros: faceto in id, M. Ciceronis sale omnibus enim ostendebant ut magnificum. Multo inqt magis mira res esset: si tiburtyno lapide fecissetis. Et hercules non fuisset picturæ honos ullus modo tātus: aliqua marmore auctoritate. Secandi marmor in crustas nescio an cariae fuerit inuentum antiquissima qdē equidem inueniam: Haliacarnasi Mausoli domus proconneso marmore exculpta est: latericiis parietibus. Is obiit olympiadis centesimæ sextæ anno secundo, Urbis romæ anno. ccc. secundo, Primum romæ parietes crusta marmoris operuisse totius domus suæ in cælio monte Cornelius nepos tradidit Mamurram formiis natū equitem romanum præfectum fabrorū. C. Cæsar in gallia, Neq; indignatio sit tali auctore inuentare. Hic nāq; est Mamurra Catuli ueronensis carminibus profectus: quem ut res est: domus ipsius clarius q; Catullus dixit habere: quicquid habuisset comata gallia, Nāq; adiecit idē Nepos eū primū totis ædibus nullā nisi e marmore columnā habuisse: oēs solidas e carysto aut lunēsi.

TRIGESIMVSSEXTVS

Deniq; M. Lepidus Catulli in consulatu collega primus omnium limina ex numidico marmore in do-
mo posuit magna reprehensione. Is fuit consul anno urbis, dc. lxxvi. Hoc primum iuecti numidici mar-
moris uestigium inuenio: non in columnis tantum crustisue ut Mamutra carystium posuit: sed imas-
sa & uilissimo liminum usu. Post hunc Lepidum ferme quadriennio, L. Lucullus cōsul fuit: qui nomen
(ut apparet ex re) luculleo marmori dedit: admodum delectatus illo primusq; romam inuexit atrum
alioquin cum caetera maculis aut coloribus cōmendatur. Nascitur aut in nilo insula: solūq; pene horū
marmorū ab amatore nomen accepit. Inter hos primū (ut arbitror) marmoreos parietes habuit scena.
M. Scauri: nō facile dixerim sectos an solidis glebis politos: sicuti est hodie Iouis tonātis aedes ī capitolio
Nondum enim secti marmoris uestigia inuenerat italia. Sed quisquis primum inuenit secare luxuriāq;
diuidere: importuni ingenii fuit. Harena hoc fit: & ferro uidetur fieri serra in prætenui linea præmente
harenas uersando tractūq; ipso secante. Aethiopia ad hoc maxime probatur. Nam id quoq; accessit: ut
ad aethiopias usq; peteretur: quod faceret maiora. In mo uero etiam in idos: unde margaritas quoq;
peti seueris moribus indignum erat. Hæc proxime laudatur. Mollior tamen quæ ex aethiopia, illa enim
nulla scabricie secat. Indica non æque leuigat: sed ea combusta polientes marmora fricare iubentur. Si-
mile & naxiæ uitium est & coptidi: quæ uocatur ægyptia. Hæc fuere antiqua genera marmoribus secā-
dis. Postea reperta est ars: non minus probanda: ex quodam hadriatici maris uado æstu nudante obser-
uatione non facili. Iam quidem quacūq; harena secare e fluuiis omnibus fraus artificum ausa est: quod
dispendium admodum pauci intelligunt. Crassior enim harena laxioribus segmentis terit: & plus ero-
dit marmoris: maiusq; opus scabritia polituræ relinquit. Ita sectæ attenuantur crustæ. Rursusq; thebai-
ca polituris accōmodatur. Et quæ fit e toro lapide aut e pumice. Signis e marmore poliēdis: gemmisq;
etiam scapendis atq; limandis.

De naxio & harmonio: & de generibus marmorum.

CA. VII.

n Axium diu placuit ante alia uti: ita uocantur cotes in insula cypro genitæ. Vicere postea ex ar-
menia uectæ. Marmorum genera & colores non attinet dicere in tanta noticia. Nec facile est
enumerare in tanta multitudine. Quoto enim quoq; loco non suum marmor inuenitur. Et
tamen celeberrimi generis dicta sunt in ambitu terrarum cum gentibus suis. Non omnia tam in lapidi-
cinis gignuntur. Sed multa & sub terra sparsa. Præciosissimi quidem generis lacedæmoniū uiride: cun-
ctisq; hylarius. Sic & augusteum: ac deinde tiberium: in ægypto Augusti ac Tiberii primum principatu
reperta. Differentiaq; eorum est ab ophite: cum sit illud serpentium maculis simile: unde & nomen acce-
pit: quæ hæc maculas diuerso modo colligunt. Augusteum undatim crispum in uertices. Tiberium spar-
sim conuoluta canicie. Neq; ex ophite columnæ: nisi parua admodum inueniunt. Duo eius genera: mol-
le candidum: nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati: & serpentium ictus. Qui-
dam phreneticis ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra serpentes autem a quibusdam lau-
datur præcipue ex his quem tephriam appellat a colore cineris. Vocatur & memphites a loco geman-
tis naturæ: Cuius usus conuenit iis quæ urenda aut siccanda sunt: ex aceto illitus. Obstupescit. n. ita cor-
pus ut non sentiat cruciatum. Rubet porphyrites in ægypto ex eo cādids inter uenientibus punctis: leu-
costyctos uocatur. Quantislibet molibus cædendis sufficiunt lapidicinæ. Statuas ex eo Claudio Cæsari
procurator eius in urbē ex ægypto aduexit tris. Afinius Pollio nō admodū probata nouitate. Nemo po-
stea certe imitatus ē. Inuenit eadem ægyptus in aethiopia quem uocant basaltē: ferrei coloris atq; du-
riciæ. Vnde & ei nomen dedit. Nunq; is autem maior repertus est q̄ in templo Pacis ab imperatore Ves-
pasiano Augusto dicatus. Argumento ipse liberis circa ludentibus: per quos totidem cubiti summi in-
crementi augentes se annis eius intelliguntur. Non absimilis illi narratur in thebis delubro Serapis ut
putant Memnonis statua dicatus: quem quotidiano solis ortu contactum radiis crepare dicunt. Ony-
chiten etiā tunc in arabia montibus nec usq; alibi nasci putauere nostri ueteres. Sed & in germania potō-
riis uasis inde factis primū dein pedibus lectorum sellisq; Cornelius nepos tradit magno fuisse miracu-
lo: cum. P. Lentulus Spinter amphoras ex eo & urceos magnitudine cadorum ostendisset. Post quiquē-
mum deinde triginta duoz; pedū longitudine: colūnas uidisse. Variatū in hoc lapide postea est. Nāq; pro
miraculo insigni quattuor modicas in teatro suo Cornelius Balbus posuit. Nos ampliores triginta ui-
dimus in scœna: quā Calistus Cæsaris Claudii libertoz; potentissimus exhædificauerat.

De alabastrite & lygdino alandico.

CA. VIII.

h Anc aliqui lapidē alabastriten uocant: quē cauant ad uasa unguentaria: quoniā optime ea icor-
rupta seruare dicunt. Idēq; etiā exustus: ex emplastris cōuenit. Nascit circa thebas ægyptias: & da-
mascū syriæ. Hic caeteris candidior. Probatissimus uero in carmania: mox in india. Iā qdē & in
syria asyag. Vilissimus aut & sine ullo nitore in cappadocia. Probat q̄ maxime mellei coloris in uertice
maculosi atq; nō translucidi. Vitia uero in iis corneus color aut cādids: & quicqd simile uitro est. Pau-
lum distat ab eo ad unguentoz; fidē: uti existimant. Lygdinus in tauro repertus amplitudine qua laces
craterasq; nō excedat. Antea tantū ex arabia aduehi solitus cādoris eximii. Magnus & cōtrariæ iter se na-
turæ duobus honos. Coralitico in asia reperto: mensura nō ultra bina cubita: candore pximo ebori &
quadā similitudine e diuerso niger est alabandicus terræ suæ nomine: q̄q; & mileti nascens: ad purpurā
tamē magis aspectu declināte. Idēq; liquatur igni: ac fundit ad usum uitri. Thebaicus intercinctus aure-
is guttis inuenit in africa parte ægypto ascriptæ coticulis ad terenda collyria qdā utilitate naturæ alia
cōueniēs. Circa syenē uero thebaidis: limites: quē ante pyrropœcilō uocabāt. Trabes ex eo fecere reges

LIBER

quodam certamine obeliscos uocantes solis numini sacratos. Radios eius argumentū in effigie est: & ita significatur nomie ægyptio. Primus oīum id instituit Mitres: qui ī solis urbe regnabat somnio iussus: & hoc ipsum inscriptum est ī eo. Et. n. sculpturæ illæ effigiesq; quas uidemus: ægyptiæ sunt litteræ postea & alii regum in supradicta urbe Sothis quattuor numero: quadragenos & octonum cubitos longitudine. Ramises autē is quo regnante ilium captū est: quadraginta cubitos. Idemq; digressus idē: ubi fuit Mneuidis regia posuit alium longitudine undecenis pedibus: per latera cubitis quattuor.

De obelisco & thebaico & alexandrino: & de illo qui est in cyrco magno. CA. IX.

o Pus id fecisse dicuntur uiginti milia hominum. Ipse rex cum subrecturus esset: uerereturq; ne machinæ ponderi non sufficerent: quo maius periculum curæ artificum denuntiaret filium suum adalligauit cacumini: ut salus eius apud mollientes prodesset lapidi. Hanc ammiratione operis effectum est: ut cum oppidum id expugnaret Cambyzes rex uentumq; esset incendio ad crepidines obelisci: extingui ignem iuberet molis reuerentia qui urbis nulla habuerat: Sunt & alii duo. Vnus a Myrne positus: alter a Phio sine notis quadraginta octo cubitos. Alexandria statuit unum octoginta cubitorum Prolæmeus Philadelphus: quem exciderat Nestabis rex purum. Maiusq; opus fuit in deuehēdo statuendoue multo q̄ in excidendo. A Satyro Architecto aliqui deuectum tradunt. Rite ut Callixenus dixit a phœnice fossa perducta usq; adiacentem obeliscum e nilo. Nauesq; duas in latitudinem patulas: pedibus spatii ex eodem lapide ad rationem geminati per duplicem mensuram ponderis oneratas ita ut subissent obeliscum pendentem extremitatibus suis in ripis utriusq; postea e gestis laterculis alieuata naue excepisse onus statutum. Excisos autem sex talis in monte eodem artificū donatum talentis quinquaginta. Hic autem obeliscus fuit in arsinoe positus a rege supradicto: munus amoris in coniuge: eademq; forore Arsinoe. Inde eum naualibus incommodum. Maximus quidam præfectus ægyptii trāstulit in forum reciso cacumine dum uult fastigium addere auratū: quod postea amisit. Et alii duo sunt alexandriæ ad portum in Cæsaris templo: quos excidit Mesphees rex quadragenum binum cubitorū, super omnia accessit difficultas mari romam deuehendi spectatis admodum nauibus. Diuus Augustus priorem aduexerat miraculi gratia: puteolisque naualibus perpetuis dicauerat. Sed incendio consumptus est. Diuus Claudius aliquot per annos asseruatum eum quem Caius Cæsar iportauerat: omnibus quæ nunq̄ in mari uisa sunt: mirabiliore turribus puteolis ex puluere exhædificatis perductū ostiam portus gratia mersit: alia ex hoc cura nauium quæ tyberi subuehebant. Quo experimento palam fuit: non minus aquarum huic anni esse q̄ nilo. Is autem obeliscus quem Diuus Augustus in cyrco magno constituit: excisus a rege Semneferteo: quo regnante Pythagoras in ægypto fuit: centum uigintiquinq; pedum est: & dodrantis: præter basin eiusdem lapidis. Is uero qui est in campo martio nouem pedum minor est a Sefotide. Inscriptam ambo rerum naturæ interpretationem ægyptioꝝ opere & philosophiæ continent.

De illo qui est in campo martio pro gnomone. CA. X.

e I qui est in campo Diuus Augustus addit mirabilem usum ad depræhendendas solis umbras dierumq; ac noctium magnitudines: strato lapide ad obelisci magnitudinē: cui par fieret umbrarum romæ confecto die sexta hora paulatimq; per regulas quæ sunt ex ære inclusæ singulis diebus decrederet: ac rursus augeteretur: digna cognitu res & ingenio fecundo. Manlius mathematicus apici auratam pilam addidit: cuius uertice umbra colligeretur in semetipsam alia atq; alia incrementa iaculantē apice: ratione ut ferunt: a capite hominis intellecta. Hæc dierū obseruatio triginta iam fere annis non congruit: siue solis ipsius dissono cursu & cæli aliqua ratione mutato: siue uniuersa tellure aliquid a centro suo dimota: ut depræhendi & in aliis locis accipio: siue urbis tremoribus hii tantum gnomone intorro: siue inundationibus tyberis sedimento molis facto: q̄q; ad altitudinem impositæ rei in terrâ quoq; dicant iacta fundamēta.

De tertio obelisco romæ in uaticano. CA. XI.

t Ertius est in uaticano Cati & Neronis principum cyrco: ex omnibus unus omnino fractus in molitione eius: quem fecerat. Sefotidis filius Nuncoreus. Eiusdem remanet & alius centum cubitorum quem post cæcitatem uisu reddito ex oraculo soli sacrauit.

De pyramidibus ægyptiis & sphinge. CA. XII.

d Icantur obiter & pyramides in eadem ægypto regū pecuniæ ociosa ac stulta ostentatio. Quippe cum faciendi eas causa a plerisq; tradatur: ne pecuniam successoribus aut æmulis insidiantibus præberent: aut ne plebs esset ociosa. Multa circa hoc uanitas illorum hominum fuit: uestigijsq; complurium incoactarum extant. Vna est in arisione urbe: duæ in memphi non procul a labyrintho: de quo & ipso dicemus. Totidem ubi fuit meridius lacus: hoc est: fossa grandis. Sed ægyptus iter mira ac memoranda narrat harum cacumina extrema: quæ eminere dicuntur Reliquæ tres: quæ orbem terrarum impleuere fama: sane conspicuæ undiq; a nauigantibus: sitæ sunt in parte africæ mōte saxeo steriliq; inter memphin oppidum: & quod appellari diximus delta a nilo minus quattuor milibus passuum memphi septem. d. passu. a uico apposito quem uocabant busirin. In quo sunt assueti scandere illas. Ante has est sphinx: uel magis miranda: qua siluestria sunt accolentium. Amasin regem putant ī ea conditum: & uolunt inuestam uideri. Est autem saxo naturali elaborata: & rubrica. Capitis mōstri ambitus per frontē centū duos pedes colligit: longitudo pedū centū quadragintatiriū est: altitudo a uentre ad summam aspidē in capite sexagintaduū. Sed pyramis amplissima ex arabicis lapidicinis cōstat. Trecenta sexaginta hoīum milia annis, xx. eam cōstruisse pduntur. Tres uero factæ annis septuaginta octo

TRIGESIMVSSEXTVS

& mensibus quattuor. Nepe qui de iis scripserunt: sunt Herodotus: Euhemerus: Duris famius Aristagoras: Dionysius: Artemidorus: Alexander Polyhistor: Butarides: Antisthenes: Demetrius Demoteles Appion: Inter omnes uero eos non constat a quibus factæ sint iustissimo casu oblitteratis tantæ uanitatibus auctoribus. Aliqui ex iis prodiderunt in raphanos & allium ac cepas mille octingenta talenta erogata. Amplissima octo iugera optinet soli quattuor angulorū paribus interuallis per octingentos octoginta tres pedes singulorum laterum altitudo: a cacumine pedes. xxy. alterius interualla singula per quattuor angulos pares. dcc. trigintaseptem comprehendunt. Tertia minor prædictis. Sed multo spectatior. athiopis lapidibus confurgit. ccc. sexaginta tribus pedibus inter angulos. Vestigia ædificationum nulla extrat. Harena late pura circū lentis similitudine: qualis in maiori parte africæ. Quæstionum summa est quæ nā ratione in tantā altitudinē subuecta sint cementa. Alii. n. nitro ac sale adaggeratis cū crescente opere a peracto fluminis irrigatiōe dilutis. Alii lateribus e luto factis extructos pontes in priuatas domos distributos. Nilū. n. non putat rigare potuisse multo humiliorē. In priamide maxima est itus puteus octoginta sex cubitoꝝ: flumen illo admissum arbitrantur. Mensurā altitudinis earum omniūq; similiū depræhendere inuenit Thales milesius umbrā metiendo: qua hora par esse corpori solet. Hæc sunt pyramidū miracula. Supremūq; illud: ne quis regū opes miret: minimā extitisse laudatissima a Rhodope meretricula facta: ætopi fabulæ: philosophi conserua quondā & cōtubernalis hæc fuit: maiore miraculo tantas opes meretricio esse cōquisitas quæstu. Magnificatur & alia turris a rege facta in insula pharo portū optime alexandriæ: quā cōstituisse. dccc. talentis tradūt: magno animo ne qd omittamus. Ptolomæi regis: q; in ea permiserit Solstrati castidis architecti structuræ ipsius nomē inscribi. Vfus eius nocturno nauarū cursui ignes ostēdere ad p̄nuntianda uada portusq; introitū. Sicut iā tales cōpluribus locis flagrant ut potneosicæ ac rauennæ ad uitandū periculū etiā in corriuatione. Flagrant cū eo lita ea crassienne. Periculum in corriuatione ignium ne sydus existimef: quoniā e longinquo similis Flammarū aspectus est. Hic idem architectus primus omniū pensilem ambulationē gnidi fecisse traditur.

De labyrinthis ægyptio: lemno: italico,

CA. XIII.

d Icamus & labyrinthos: uel portentosissimū humani ingenii opus. Sed non ut existimari possit falsum. Durat etiā nūc in ægypto in heracleopolite nomos: q; primus factus est ante annos (ut tradunt) tria milia sexcentos a Petesuco rege: siue Tithoe. Quāq; Herodotus opus regum esse dicat: nouissimæq; Psammetici. Causas faciendi uarie interpretantur. Demoteles regiam Motherudis fuisse. Lycias sepulchrum Meridis plutes soli sacrum id extructum: qd maxime creditur. Hinc utiq; sumptissimæ. Dedalum exemplar eius labyrinthi quem fecit in creta: nō est dubium: sed centis mā tantum portionem eius imitatum: quæ itinerū ambages occurfusq; ac recursus inexplicabiles cōtinet. Non ut in pauimentis puerorumue ludicris tam pestribus uidemus breui lacinia milia passuum plura ambulationis continēt: sed crebris foribus inditis ad fallendos occurfus: redeūdūq; in errores eosdē. Secundus hic fuit ab ægyptio labyrinthus: tertius in lemno: quartus in italia. Omnes lapide polito fornicibus tecti. Aegyptius quod miror equidem in introitu lapideis e paro colūnis. Reliquæ erāt syenitæ: molibus compositis quas dissoluere: ne sæcula quidem possint adiuuātibus Heracleopolitis: qui id opus inuisum mire infestauere. Positionem operis eius singulasq; partes enarrare non est: cum sit in regiones diuisum atq; in præfecturas: quas uocant nomos: sexdecim nominibus eorum tondem uastis domibus artibus Præterea templa omnium ægypti deorum cōtinet: superq; Nemeses quindecim ædiculis inclusæ. Sunt pyramides complures quadragenarum ulnarum senos radice muros optinentes. Fessi iam eundo perueniunt ad uiarum illum inexplicabilem errorem. Quin & coenacula prius excelsa porticusq; ascenduntur nonagenis gradibus omnes intus colūnæ de porphyrite lapide: deoꝝ simulachra: regū statua: monasticæ effigies. Quarūdam autem domorum talis est situs: ut adaperietibus fores tonitruū intus terribile existat. Maiore autem in parte transitus est per tenebras: aliaq; rursus extra murum labyrinthi ædificiorum moles preron appellant. Inde alia perforis cuniculis subterraneæ domus. Reficit unus omnino pauca ibi ex monte phadon Thebis rex ante Alexandrū magnum annis quingentis. Id quoq; tradit fuisse trabibus spinæ oleo incoctæ dum fornices quadrati lapidis assurgerent. De ægypto & cretico labyrinthis satis dictum est. Lemnius similis, illis columnis tantum centū quinquaginta memorabilior fuit: quarum in officina turbines ita librati pependunt: ut puero circūagente tornarentur. Architecti illū fecere Emilius & Rholus & Theodorus indigena. Extantq; adhuc reliquæ eius: cū cretici italicq; nulla uestigia extent. Namq; & italicum dici conuenit: quem fecit sibi porfenna rex hetruriæ sepulchri causa: simul ut & externorum regum uanitas quoq; ab italibus superaretur. Sed cū excedat omnia fabulosis: utemur ipsius, M. Varronis in expositione eius uerbis. Sepultus est inquit sub urbe clusio: in quo loco monumentū reliquit lapide quadrato. Singula latera pedum lata tricenū: alta quinquagenū. Inq; basi quadrata intus labyrinthū inextricabile. Quo si quis iproperet sine glomere lin: exitū inuenire nequeat. Supra id quadratū pyramides stant quinq;. Quattuor in angulis: & in medio una. In imo latæ pedū septuagenum quinū: altæ cētum quinquagenū: ita fastigiata: ut in summo orbis æneus & Pegasus unus omnibus sit impositus: ex quo pendeat excepta cathenis tintinnabula: quæ uento agitata longe sonitus referant: ut dodonæ olim factum. Supra quæ orbem quattuor pyramides insuper singulæ extant altæ pedū cētenum. Supra quas uno solo quinq; pyramides: quarum altitudinem Varronem puduit adiciere. Fabulæ hetruscæ tradunt eandē fuisse: quā totius operis: adeo uesana dementia quæsisse gloriā impendio nulli profuturo. Præterea fatigasse regni uires: ut tamen laus maior artificis esset.

I Eguntur & pensiles hortos: immo uero totum oppidum fecisse ægyptiæ thebæ: exercitus ar-
 matos subito educere solitis regibus nullo oppidanorum sentiēte. Etiamnum hoc minus mi-
 rum: q̄ q̄ flumine medium oppidum interfluente: quæ si fuissent: non dubium est dicturum
 Homerum fuisse: cum centum portas ibi prædicaret. Græcæ magnificentiæ uera ammiratio extat tem-
 plum ephesiæ Dianæ ducentis uiginti annis factum a tota asia. In solo id palustri fecere: ne terræ motus
 sentiret: aut hiatus timeret. Rursus ne in lubrico atq; instabili fundamenta tate molis locarentur: ante
 calcatis ea substrauere carbonibus dein uelleribus lane. Vniuerso tēplo longitudo est quadringentorū
 uigintiqui; pedum latitudo ducentorum uiginti. Colūna cētum uiginti septem a singulis regibus fa-
 ctæ: sexaginta pedum latitudine. Ex iis tringintalex cælata. Vna a Scopa. Operi præfuit Ctesiphon archi-
 tectus. Summa miracula epythilia tante molis attolli potuisse. Id cōsecutus est ille beronibus harena ple-
 nis molli puluino super capita colūnarum exaggeratio paulatim exinaniens ab imo ut sensim totum in
 colle federet. Difficillime hoc cōtigit in limine ipso: quod foribus imponebat. Etenim ea maxima mo-
 les fuit: nec sedit. In cubili ergo anxio artificis mortis destinatione suprema. Traduntq; in ea cogitatione
 fessum nocturno tempore in quiete uidisse presentem deam: cui tēplum fiebat: hortantem ut uiueret:
 se cōposuisse lapidem: atq; ita postero die apparuit: pondereq; ipso correptus uidebatur. Cætera eius ope-
 ris ornamenta plurium librorum instar optinent: nihil ad specimen naturæ pertinentia.

De delubro Cyzici & lapide fugitiuo: & de echo septies resonante: & ædificio
 sine clauo: & mirabilia ædificiorum romæ. CA. XV.

d Vrat & Cyzici delubrum: in quo filium aureum commissuris omnibus polito lapidis subiecit
 artifex eburneum Iouem dicaturus intus coronate eo marmoreo Apolline. Tralucēt ergo pi-
 cturæ tenuissimis cappillamētis: leniq; afflatu simulachra refouente: præter ingenium artificis
 ipsa materia quāuis occulta in præcio operis intelligitur. Eodem in oppido est lapis: fugitiuus appellat-
 us. Argo nauæ eo pro ancora usi ibi reliquerant. Hunc e prytaneo (ita uocatur locus) sæpe profugum
 fixere plūbo. Eadem in urbe iuxta portam quæ thracia uocatur turres. vii. acceptas uoces numerosiore
 repercussū multiplicant. Nomenq; huic miraculo echo est a græcis datum. Et hoc quidem natura loco-
 rum euenit. Et plerūq; conuallium: ibi casu accidit. Olympiæ autē arte mirabili modo in porticu quam
 oppidani heptaphonon appellāt: quoniā septies eadem uox redditur. Cyzici & buleuterion uocāt ædifi-
 cium amplum sine ferreo clauo ita disposita contignatione ut eximantur trabes sine fulturis ac reponā-
 tur. Quod itē romæ in ponte sublicio religiosum est: postea q̄ Coclite Horatio defendente agræ reuul-
 sus est. Verū & ad urbis nostræ miracula transire conuenit: nongentorūq; annorū dociles scrutari uiros:
 & sic quoq; terræ orbem uictum ostēdere: qd̄ accidisse totiens pene: quot referretur miracula: appare-
 bit. Vniuersitate uero aceruata & in quendam unū cumulū coniecta nō alia magnitudo exurget: q̄ si mū-
 dus alius quidam in uno loco narretur. Nam ut cyrcum maximū a Cæsare dictatore extractū longitu-
 dine stadiorū triū: latitudine unius: sed cū ædificiis iugerū quaternū ad sedem ducentorū. lx. miliū inter
 magna opera dicamus. Nōne inter magnifica basilicā Pauli columnis e phrygiis mirabilem: forūq; di-
 ui Augusti: templū Pacis diui Vespasiani imperatoris augusti: pulcherrima opeꝝ quæ unq; Pantheon
 Ioui ultori ab agrippa factū: cum theatrum ante texerit romæ Valerius ostiensis architectus ludis Lybo-
 nis. Pyramidas regū miramur opera: cū solū tantū foro extruādo sestertis mille ducētis Cæsar dictator
 emerit. Et siquidē impensæ mouent captos auaritia animos. P. Clodius quem Milio occidit: sestertis. c.
 xlvi. milibus domo empta habitauerit. Quod equidem non secus ac regum insaniam miror: Itaq; &
 ipsum Milonem sestertia septingenta milia æris alieni debuisse inter prodigia animi humani ducō. Sed
 tunc senes aggeris uastum spatium & substructiones insanas captiosi mirabantur. Præterea cloacas ope-
 rum omniū dictū maximū: suffossis mōtibus: atq; ut pauloante rettulimus: urbe pensili: subterq; nauig-
 gata. Id. M. Agrippa fecit i ædilitate post consulatū per meatus corruatis septem annibus cursū præci-
 piti torrentiū modo rapere: atq; auferre oīa coactis. Insuper mole hymbrium concitati uada ac littora
 quatunt: Aliquando tyberis retro insuli recipiunt fluctus. Pugnanteq; diuersi aquarum impetus intus:
 & tamen obnoxia firmitas resistit. Trahuntur moles internæ tātæ nō succūbentibus causis operis. Pul-
 sant ruinæ sponte præcipites: aut impactæ incendiis. Quatitur solum terræ motibus. Durant tamen a
 Tarquinio prisco annis octingentis ppe inexpugnabiles. Nō omittēdo memorabili exemplo uel eo ma-
 gis: quoniam celeberrimis rerum cōditoribus omissum est. Cum id opus tarquinii Priscus plebis ma-
 nibus faceret: essetq; labor incertū longior an periculosior: passim conscita nece quiribus tedium fugi-
 entibus. Nouum & inexcogitatum ante posteaq; remedium inuenit ille rex: ut omnium ita defunctorū
 figeret crucibus corpora spectāda ciuibus: simul & feris uolueribusq; lacerāda. Quamobrem pudor ro-
 mani nominis proprius qui sæpe res perditas seruauit in proeliis: tunc quoq; subuenit. Sed illo tempore
 imposuit iam erubescens cum puderet uiuos tanquam puditurum esset extinctos. Amplitudinem
 cauis eam fecisse proditur ut uehem foeni large onustam trāsmitteret. Parua sunt cuncta quæ diximus:
 & omnia uni cōparāda miraculo: anteq̄ noua attingā. M. Lepido. Q. Catulo cons. ut cōstāt inter diligen-
 tissimos auctores domus pulchrior non fuit romæ: q̄ Lepidi ipsius. At hercule intra annos. xxxv. eadem
 centesimum locū nō optinuit. Cōputet in hac æstimatione qui uolet: marmorum molem: opera picto-
 rū: impendia regalia. Et cū pulcherrima laudatissimāq; certantes centū domos: posteaq; eas ab innume-
 rabilibus aliis in hunc diem uictas. Profecto incendia puniunt luxum: nec tamen effici potest: ut mores

TRIGESIMVSQVINTVS

aliquid ipso in homine mortalius esse intelligant. Sed eas omnes duæ domus uicerunt. Bis uidimus urbem totam cingi domibus principum: Caii & Neronis. Et huius quidem ne quid deesset aurea. Nimirum sic habitauerunt illi qui hoc imperium fecere: tantas ad uincendas gentes triumphosq; referendos ab aratro aut foco exeuntes: quorum agri quoq; minorem modum obtinuerunt q̄ cellaria istorum. Subito uero cogitatio quota portio harum fuerint aræ illæ: quas inuictis imperatoribus decernebant publice ad edificandas domos. Summusq; illarum honos erat: sicut in L. Valerio Publicola: qui primus consul fuit cum L. Bruto post tot merita: & fratre eius qui bis in eodem magistratu fabinos deuicerat: adici de creto ut domus eorum fores extra aperirentur: & ianua in publicum reiceret. Hoc erat clarissimum in signis inter triumphales quoq; domos. Non patiemur duos Caios uel duos Neronos ne hac quidem gloria famæ frui. Docebiturq; etiam insaniam eorum uictam priuatis operibus. M. Scauri: cuius nescio an ædilitas maxime prostrauerit mores ciuiles: maiusq; sit Syllæ malum tanta priuigni potentia: q̄ proscriptio tot milium. Hic fecit in ædilitate sua opus maximum omnium quæ: unquam fuere humana manu facta non temporaria mora: uerum etiam æternitatis destinatione. Theatrum hoc fuit. Scœna ei triplex altitudinis. ccc. lx. columnarum in ea ciuitate quæ sex hyemetias non tulerat sine probro ciuis amplissimi. Iam pars scœnæ e marmore fuit. Media e uitro iaudito etiam postea genere luxuriæ. Summæ tabulis inauratis columnæ ut diximus: imæ duodequadragenū pedū. Signa ærea inter columnas ut indicauimus fuerunt tria milia numero. Cauea ipsa cœpit hominum. lxxx. milia cum Pompei amphiteatri totiens multiplicata urbe tantoque maiore populo sufficiat large. xl. milia. Sed & reliquus apparatus tantus attalica uelste: tabulis pictis: cæteraque cura fuit: ut in tusculanam uillam reportatis quæ superfluebant quotidiani usus delictis incensa uilla ab iratis seruis concremarentur ad festertiam. M. aufert animum & a desinato itinere digredi cogit contemplatio tam p̄digæ mentis: aliâq; connecti maiorem insaniam. E ligno. C. Curio quoque bello ciuili in Cæsarianis partibus obiit: funebri patris munere cum opibus apparatusq; non posset superare Scaurum. Vnde enim illi uictrix Syllæ? & Metella mater proscriptio:q; fectrix? Vnde. M. Scaurus pater totiens princeps ciuitatis: & marianis sodalitiis rapinarum prouincialium sinus? cum iam ne ipse quidem comparari sibi posset. Quando hoc certe incendii illius premium habuit conuictis ex orbe terrarum rebus: ut nemo postea par esset insaniam illi. Ingenio ergo suo erat utendum. Curionisq; aliud excogitandum fuit. Opere præcium est scire quid inuenerit: & gaudere moribus nostris: ac nostro modo nos uocare maiores Theatra duo iuxta fecit amplissima e ligno cardinum singulorum uersatili suspensa libramento: in quibus utrisq; ante meridiano ludorum spectaculo edito inter sese auersis ne inuicem obstreperent scœnæ: & repetere circūactis ut cōstiterant. Postremo iam die discedentibus tabulis & cornibus inter se coeuntibus faciebat amphitheatrum: & gladiatorumq; spectacula edebat: ipsum magis auctoritatum Populum Roma. circumferens. Quid enim miretur quisq; in hoc primum? inuentorem? an inuentum? artificem? an auctorem? ausum aliquem hoc excogitare? an suscipere: patere? an iubere? Super omnia erit populi furor sedere ausi tam infida instabilisq; sede. En hic est ille terrarum uictor & totius dominator orbis: qui gentes & regna diriperet: iura exteris mitteret: & quosdam in numero deorum immortalium generis humani portio in machina pendens: & ad periculum suum paludens. Quæ utilitas animæ: ista? aut quæ quærela de caninis: aut quantum mali potuit accidere? Hauriri urbes terræ hiatis publicis mortalium dolor est. Et ce Po. Romanus uniuersus uelut duobus nauigiis impositus binis cardinibus sustinetur: & seipsum depugnantem spectat: periturus momento aliquo luxatis machinis: & per hoc queritur in tribunitiis concionibus gratia: ut pensiles tribus faceret. Qualia hic in rostris. Qui non ausurus apud eos quibus hoc prouaserit. Vera namq; cōficientibus Po. Ro. funebri munere ad tumulum patris eius depugnauit uniuersis. Variavit hanc magnificentiam suam sessis turbatisq; cardinibus: & amphitheatri forma custodita nouissimo die diuersis duabus per medium scœnis athletas edit: raptisq; e contrario repente pulpitis eodē die uictores e gladiatoribus suis p̄duxit. Nec fuit rex Curio aut gentium imperator non opibus insignis: uti qui nihil in censu habuerit: præter discordiam principum. Sed dicantur uera æstimatione inuicta miracula: quæ. Q. Martius rex fecit. Is iussus a senatu aquarum appiæ & anienis tegula ductus reficere: nouam a nomine suo appellatam cuniculis per montes actis intra præturæ suæ tempus adduxit. Agrippa uero in ædilitate sua adiecta uirginea aqua. Cæterisque corruatis atq; emendatis lacus. dcc. fecit. Præterea fontes. cv. castella cxxxx. cum plura etiam cultu magnifica & operibus. Is signa. ccc. ærea aut marmorea imposuit: & columnas ex marmore quadringentas: earum omnia annuo spatio: adiecitq; ipse in ædilitatis suæ cōmemoratione & ludos unde sexaginta diebus factos: & gratuita præbuit balnea ceterum. lxx. quæ nunc romæ ad infinitum auxere numerum. Vicit antecedentes aquarum ductus nouissimum impendium operis inchoati a Caio Cæsare & peracti a Claudio. Quippe a lapide. xl. ad eam excelsum: ut in omnes urbis montes leuarentur: influxere curtius atq; cæruleus fontes. Erogata in id opus festertia quingenta. lv. milia. Quod si quis diligentius æstimauerit aquarum abundantiam in publico balneis piscinis domibus euripis hortis suburbanis uillis spatiisque aduenientis extructosq; arcus montes p̄fossos: conualles æquatas: fatebitur nihil magis mirandum fuisse in toto orbe terrarum. Eiusdem Claudii iter maximam egedē ac memoranda duxerim: quam uis destitutum successoris odio montem perfossum ad lacum fucinum emittendum: inenarrabili profecto impendio: & operariorum multitudine per tot annos: cum aut corruatio aquarum: qua terrenus mos erat egeretur in uertice machinis: aut silex cederet. Omniaq; intus in tenebris fierent: quæ neq; concipi animi nisi ab iis qui uidere: neq; humano sermone enarrari possunt. Nam portus ostiensis opus prætereo. Item uias inter montes excisas. Mare thirrenum a lucrino molibus seclusum. Tot potes tantis impendiis factos. Et

LIBER

inter plurima alia italiae miracula: ipsa marmora in lapidicinis crescere auctor est Papyrius Fabianus naturae rerum peritissimus, Exemptores quoque affirmant compleri sponte illa montium ulcera. Quae si uera sunt: spes est: nunquam defuturam luxuriam.

De magnetis generibus & medicinis.

CA. XVI.

a Maioribus digredienti ad reliquorum lapidum insignes naturas: quis dubitet in primis magnetem occurrere? Quid enim mirabilius? aut qua in parte naturae maior improbitas dederat uocem saxi: ut diximus: respondentem homini: immo uero & obloquentem? Quid lapidis rigore pigrius? Ecce sensus manusque tributi illi, Quid ferri duritia pugnatus? Sed cedit & patitur moris: tamen namque a magnete lapide, Domitrixque illa rerum omnium materia ad inane nescio quid currit: atque ut propius uenit assistit: teneturque: & complexu haeret, Sideritina ab hoc alio nomine appellantur: quaedam heracleon, Magnes appellatus est ab inuētore: ut auctor est Nicander in india repertus, Namque & passim inuenitur: ut in hispania quoque inuenisse autem fertur clauis crepidarum & baculi cuspidum haerentibus: cum armenta pasceret, Quinque genera magnetis Sotacus demonstrat: aethiopicum & magnesiaca a macedonia & contermina a bebonoea locatum petentibus dextra, Tertium in echio boetiae, Quartum circa alexandriam troadem, Quintum & magnesia asiae, Differentia prima mas sit an foemina, Proxima in colore, Nam qui in macedonia & magnetia reperiuntur: ruffi nigrique sunt, Boetius uero ruffi coloris plus habet quam nigri: Is qui in troade inuenitur: niger est & foeminei sexus: ideoque sine uiribus, Deterrimus autem in magnesia asiae candidus: neque attrahens ferrum similisque pumici, Copertum tanto meliores esse quanto sunt magis caerulei: aethiopicis laus summa datur: pondusque argenteo rependit, Inuenit hic in aethiopia zmir: ita uocatur regio harenosa, Ibi & hematites sanguinei coloris: sanguinem reddens si terratur, Sed & crocum, In attrahendo ferrum non eadem quae magneti hematite natura, Aethiopici argumentum est quod magnetem quoque alium ad se trahit, Omnes autem ii oculorum medicamentis profunt ad suam quisque portionem, Maximeque epiphoras sistunt, Sanant & adusta cremati tritique, Alius rursus in eadem aethiopia non procul mons gignit lapidem theameden: qui ferrum omne abigit: respuitque, De utraque natura seius sapius diximus.

De lapidibus qui cito absumunt corpora in eis condita: & de his qui diu seruant: & de thasio lapide: & medicinis eius.

CA. XVII.

i Apidem e sciro insula integrum fluctuare tradunt: eundem cominutum mergi, In asso troadis sarcophagus lapis fissili uena scinditur, Corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra xl. diem: exceptis dentibus, Mutianus specula quoque & strigiles & uestes & calciamenta illata mortuis lapidea fieri auctor est, Eius generis & in lycia saxa sunt & in oriente quae uiuentibus quoque adalligata: erodunt corpora, Mitior est autem seruandis corporibus nec absumendis chemites ebori simillimus: in quo Darium conditum ferunt, Pariosque similis candore & duricia: minus tamen ponderosus qui porus uocatur, Theophrastus auctor est & translucidos lapides in aegypto inueniri: quos ophionitae similes ait: quod fortassis tunc fuerit: quoniam & ii desinunt: & noui reperiunt, Thasius gustu salis podagras lenit pedibus in uase ex eo cauato inditis, Praeterea omnia crurum uitia in iis lapidicinis sanantur: cum in metallis omnibus crura uitentur, Eiusdem lapidis flos appellatur: in farinam redigendam mollis ad quaedam perinde efficax, Est autem similis pumici ruffo, Ammixtus aeri cyprio mammaram uitia emendat, Pici autem resinae strumas & panos discutit, Prodest & phthificis linctu Cum melle uetera ulcera ad cicatricem perducit, Excrescentia erodit, Et ad bestiarum morsus utilis, Repugnantiaurationi ac suppurata siccatur, Fit cataplasma ex eo podagrifis mixto fabae lomento,

De ebore fossili & lapidibus ossis & palmarum & aliorum generibus,

CA. XVIII.

i Dem Theophrastus & Mutianus esse aliquos lapides: qui pariant: credunt, Theophrastus auctor est & ebur fossile candido & nigro colore inueniri: & ossa e terra nasci: inueniri quoque lapides osses, Palmati circa mundam in hispania: ubi Caesar dictator Pompeium uicit: reperiuntur: idque quotiens fregeris, Sunt & nigri: quorum auctoritas uenit in marmora: sicut tarenarius, Varro nigros ex africa firmiores esse tradit: quam in italia: E diuerso albos coranos duriores: quam parios, Idem lunensem siliicem ferra secari, At thusculanum dissilire igni, Sabinum fuscum addito oleo etiam lucere, Idem molas uersatiles uolsine inuentas, Aliquas & sponte motas inuenimus in prodigiis, Nusquam autem hic utilior quam in italia gignitur: lapisque non saxum est, In quibusdam uero prouinciis omnino non inuenitur, Sunt quidam in eo genere molliores: qui & quotae leuigantur, ut procul intuentibus ophitae uideri possint, Neque est alius firmior: quando & lapidis natura ut lignum similiter hymbres solesque aut hyemes non patitur, In aliis atque aliis generibus, Sunt qui & lunam non tollent: & qui uetustate rubiginem trahant: colorem candidum oleo mutant.

De corallio uel pyrite: & medicinis eius: & ostracite: de amanto lapide & medicinis eius & militino lapide & uiribus eius: de gagate lapide & medicinis eius: de spongiis: de phrygio lapide & natura eius.

CA. XIX.

c Orallium lapidem quidam pyritem uocant: quoniam sit plurimus ignis illi, Sed est alius etiam num pyrites similitudine aeris, In cypro eum reperiri uolunt: & in metallis quae sunt circa acamianam: unum argento colore: alterum aureo, Coquuntur uarie, Ab aliis iterum tertioque in melle: donec consumatur liquor, Ab aliis pruna prius: dein melle: & postea lauantur ut aes, Vfusque eorum in medicina exalfacere: siccare discutere: humorem extenuare: & duritias nimias mollire, Utuntur &

TRIGESIMVSSEPTIMVS

erudis tufisq; ad strumas atq; furunculos, Pyritarum etiamnum aliqui genus unum faciunt plurimum habens ignis: quos uiuos appellamus: & ponderosissimi sunt. Hi exploratoribus castrorū maxime necesarii: qui clauo uel altero lapide percussi: & scintillas edūt: quæ exceptæ sulphure aut fongis aridis uel fo- liis: dicto celerius ignem trahunt. Ostracitæ similitudinem testæ habent. Vfus eorum pro pumice ad le- uigandam cutem. Poti sanguinem sistunt: & illit cum melle ulcera: doloresq; mammarum sanāt: aman- tus alumini similis nihil igni deperdit. Hic ueneficiis resistit omnibus: priuatim magorum. Geoden ex argumento appellant: quoniam amplexus est terram: oculorum medicamentis utilissimus. Item mā- marum & testium uitis. Melitites lapis succum remittit dulcem: mellitūq; tufus. Et cæræ mixtus eru- ptionibus pituitæ maculisq; corporis medetur: & faucium exulcerationi. Epinyctidas tollit: & uuluarū dolores impositus uelleri. Gargates lapis nomen loci & amnis habet gagatis lyciæ. Aiunt & in leucocol- la expelli mari: atq; infra duodecim stadia colligi. Niger est: planus: pumicosus: non multum a ligno dif- ferens leuis: fragilis: odore si teratur grauis. Fictilia ex eo inscripta non delentur. Cum uritur odorē sul- phureū reddit. Mirumq; accenditur aqua: oleo restinguitur: Fugat serpentes ita recreatq; uuluaē strāgu- lationes. Depræhendit fonticum morbum & uirginitatem sufficit. Item ex uino decoctus: dētibus me- detur. Strumisq; cæræ permixtus. Hoc dicunt uti magi in ea quā uocant necyomantiam. Id peruri ne- gant: si euenturum sit: qd' aliquis optet. Spongiæ lapides inueniunt in spongiis: & sunt natiui. Quidam eos cysteo lithos uocant: quoniā uesicæ medentur. Calculos rumpunt in uino poti. Phrygius lapis gen- tis nomen habet. Est autem gleba pumicosa. Vritur ante uisū perfusus: flaturq; foliis: donec ruffescat: ac rursus dulci uino restinguitur: & hoc trinis uicibus: tingendis uestibus tantum utilis.

De hematite & quinq; generibus eius: & schisto.

CA. XX.

Chistos & hematites cognationem habent. Hematites inuenit in metallis. Vfus minii colo- rem imitatur. Vritur & phrygius: sed nō restinguit uino. Adulterat schisto. Hematiten discer- nunt uenæ rubentes: & friabilis est natura. Oculis cruore suffusis mire conuenit. Sistit proflu- uium mulierum potus. Bibitur eum & qui sanguinem reiecerunt cum succo punici mali. Et in uesicæ uitis efficacax. Bibitur & in uino contra serpentium ictus. Infirmior ad omnia eadem est: quem schiston appellant. Sed in iis cōmodior croco similis: peculiaribus splendet. Proficit oculorum lachrymis i lacte muliebri. Procidētēq; oculos præclare cohibet. Hæc est sententia eorū qui nuperrime scripsere. Sed So- tacus e uetustissimis auctoribus quinq; genera hematitay tradit præter magnetem. Principatū dat ex iis æthiopico: oculorum medicamentis utilissimo. Ex iis quæ panchresta appellant. Item ambustis. Alte- rum atrodamanta dicit uocari: colore nigro pondere ac duricia insignem: & inde nomen traxisse: præ- cipueq; in africa repertam. Trahere autem in se argentum æs. ferrum. Experimentum eius esse in cote ex lapide bafanite. Reddere enim succum sanguineum: & esse ad iocineris uitia præcipui remedii. Terti- um genus arabici facit: simili duricia: uix reddentis succum: ad cotem aquariā aliquando croco similem. Quarti generis elatiten uocari quādiu crudus sit: coctum uero militem utilem ambustis. Ad omnia uti- liorem rubrica. Quinti generis schistos hemorrhoidas reprimat. In totum autem hematitas omnes tri- tos in oleo tritam drachmarum pōdere a ieiunis fumēdos: ad uitia sanguinis. Idem auctor est schiston esse alterius generis q̄ hematiten tradit: quē uocat atracliten. Nasci i africa nigrum attritū reddere aqua- riis cotibus ab ea pte quæ fuerit ab radice nigrum colorem: ab altera parte croci. Ipsum utilem esse ocu- lorum medicamentis.

De quattuor generibus ætitis: & calamo: & samio: & arabo:

& punicibus.

CA. XXI.

Ætites lapis etiā argumēto nominis magnā famam habet. Reperit in nidis aquilay: sicuti i de- cimo uolumine diximus. Aiunt binos iueniri: marē & fœminā. Nec sine ip̄ parere q̄s diximus aqlas: & ideo binos tantū. Genera eorū q̄ttuor. In africa nascentē pusillū & mollē itra se ac uelut in aluo habentē argillā suauē: candidā. Ipsum friabilē quē fœminei sexus putāt. Marē autē q̄ in arabia na- scit durū gallæ: similē: aut subrutilū in aluo habentē durū lapidē. Tertius in cypro inuenit: collore illis in africa nascentibus similis: amplior tamē atq; dilatatus. Cæteris. n. globosa facies. Habet in aluo hare- nam iucūdā & lapillos. Ipse tā mollis ut ēt digytis fricet. Quarti generis Taphiusus appellat: nascēs iu- xta leucadem in taphiusa: qui locus est dextra nauigantibus ex hac ad leucadem. Inuenitur in flumini- bus candidus: & rotundus. Huic est in aluo lapis: qui uocatur callimus: nec quicq; tenerius. Aetitæ om- nes grauidis adalligati mulieribus uel quadrupedibus in pelliculis scarificati uteri animalium conti- nent partus: non nisi parturiant: remouendi: alioquin uuluaē excidium fit. Sed nisi parturientibus aufe- rantur: omnino non pariunt. Est & lapis samius in eadē insula: ubi terram laudauimus: poliendo auro utilis. Vtilis & in medicina oculorum ulceribus cum lacte quo supradictū est mō contra ueteres lachry- matiōes. Prodest & cōtra uitia stomachi potus. Vertigines sedat: Mentēq; cōmotas restituit. Quidam & morbis comitialibus utiliter dari putāt. Et ad ruinæ difficultates: acopis etiā miscetur. Probatur gra- uitate & candore. Vuluas & partus contineri adalligato eo tradunt. Arabus lapis ebori similis: dentifri- cius accōmodat crematus. Priuatim hemorrhoidas sanat cū lanugine linteoy linteolis insuper imposi- tis. Nō prætermit: ēda est & pumicū natura: siquidem ita appellantur quidam lapides erosi amne: in ædi- ficiis musea uocant dependentia ad imaginem specus arte reddendam. Sed & iis pumices qui sūt in usu corporum leuigandorum fœminis iam quidem & uiris: atq; ut ait Catullus libris: laudatissimi sunt in melo syro: & æoliis insulis. Probatio in candore & i minimo pondere: & ut q̄ maxime spongiosi aridiq; sint: ac teri faciles: nec harenosi infricando. Vis eorum in medicina: extenuare: siccare. In ustrina ter sic-

D

LIBER

cantur: ita ut torſeantur carbone puro: ac totiens uino reſtinguant albo. Lauant deſide ut cadmia: & ſic cari condunt q̄ miniū uliginolo loco. Vſus farinae eius oculoꝝ maxime medicamētis. Vlcerā purgant eoz̄ leuiter: explentq̄ cicatrices: & emēdāt. Quidā tertia uſtione refrigeratos potiūſq̄ reſinctos terrere malūt ex uino. Addunt etiā ad malagmata capitū uerendorūq̄ ulceribus. Vtiliſſima ſiunt ex iis dentiſſicia. Theophrastus aut̄ auctor eſt potores in certamine bibēdi præſumere farinae eius: ſed niſi uniuerso potui impleantur periclitari. Tantāq̄ refrigerādi naturā eſſe: ut muſta feruere deſinant pumice addito.

De lapidibus mortarioz̄ medicinaliū: & mollibus lapidibus: & ſpeculari lapide: & ſilicibus: & phengite: & cotibus: & reliquis ad ſtructuram lapidibus igni & tempeſtatibus reſiſtentibus.

CA. XXII.

Vetoribus curæ ſuere lapides mortariorum quoq̄ nec medicinalium tantū aut ad pigmenta pertinentium. Etheſiumq̄ lapidem in iis prætulere cæteris: mox & thebaicum: quem pyrrihopecilion appellauimus. Aliqui pſaronium uocāt. Tertium ex calazio chryſiten. Medici autem & baſaniten. Hic enim lapis nihil ex ſeſe remittit. Li autem lapides qui ſuccum reddunt oculorum medicamentis utiles exiſtunt. Ideoq̄ æthiopi maxime ad ea probantur. Tenaſium uero lapidem & pœnicum & hematitem iis medicamentis prodeſſe tradunt. quæ ex croco componantur. Ex alio tenario qui niger eſt: & ex pario lapide non æque medicis utilem. Potiorē ex lapide alabaſtrite ægyptio: uel ex ophite albo. Eſt enim hoc genus ophitis: ex quo uafa & etiam cados faciunt. In ſyphno lapis eſt qui cauatur: tornaturq̄ i uafa coquendis cibis utilia: uel ad eſculentorum uſus. Quod in comenſi italiae lapide accidere ſcimus: ſed i ſyphno ſingulare q̄ excaſfactus oleo nigreſcit: dureſcitq̄. Natura molliſſimus tanta qualitatū differentia eſt. Nam mollicie & tranſalpis præcipua ſunt exempla. In belgica prouincia candidum lapidem ſerra qua lignum: faciliuſq̄ etiam ſecant ad regularum & imbricum uicem. Vel ſi libeat: ad quæ uocant pauonacea tegendi genera: & igne quidem durati iidem ſectiles ſunt. Specularis uero quoniam & hic lapis nomen optinet: faciliore multo natura ſinditur in quanlibet tenues cruſtas. Hiſpania hunc olim citerior tantum dabat: nec tota: ſed intra centum milia paſſuum circa ſegobricam urbem. Iam & cyproſ & cappadocia & ſicilia: & nuper inuentum africa. Poſtferendos omnes tamen hiſpaniæ: & cappadocia molliſſimis & ampliſſimæ magnitudinis: ſed obſcuris. Sunt & in bononiſi italiae parte breues maculoſi complexu ſilicis alligati: quorum tamen appareat natura ſimilis eis qui in hiſpania puteis effodiūtur profunda altitudine. Nec non & ſaxo incluſus ſub terra inuenitur: extrahiturq̄: aut exciditur. Sed maiori parte foſſili natura abſolutus ſegmēti modo nunq̄ adhuc quinq̄ pedum longitudine amplior. Humore hunc terræ quidam autumant quadam animam cryſtalli modo glaciari. Et in lapidē concreſcere manifeſto apparet: q̄ cum fere decidere in puteos tales & medullæ ex offibus earum in eadem lapidis natura poſt hyemē figurantur. Inuenit̄ & niger aliquando. Sed cādido natura mira cum ſit mollicia nota perpetiendi ſolis rigoriſq̄: nec ſeneſcit ſi modo iniuria abſit: cum hoc etiam in cementis multorum generū accidat. Inuenere & alium uſum in ramentis quoq̄ cyrcum maximum ludiſ cyrcenſibus ſternendi: ut ſit in cōmendatione candor. Nerone principe in cappadocia repertus eſt lapis duritia marmoris candidus atq̄ trāſlucens: etiam qua parte ſuluae incidant uenæ: ex argumento phengites appellatus. Hoc conſtruxerat ædem fortunæ: quam ſeiam appellant: a ſeruo rege ſacratam aurea domo complexus. Quare etiam foribus apertis interdū claritas ibi diurna erat haud q̄ ſpeculariū modo: tanq̄ incluſa luce: non tranſmiſſa: in arabia quoq̄ eſſe lapidem uitri modo trāſlucidum: quo utūtur pro ſpecularibus: luba auctor eſt. Nunc ad operarios lapides tranſſiſſe conueniat: primumq̄ cotes ferro acuendo. Multa earū genera. Creticæ diu maxima laudem habuere. Secundam laconicæ ex taygeto monte: utraq̄ oleo indigētes. Inter aquarias naxiæ laus maxima fuit. mox armeniæ: de quibus diximus. Ex oleo & aqua ciliciæ pollēt: ex aqua arſinoericæ: Repertæ ſunt i italia aqua trahentes aciem acerrimo effectū. Nec non & tranſalpes: quas paſcernices uocant. Quarta ratio eſt ſaliua hominis proficiētium. Quæ in cōſtrinarum officinis inutilis ē: fragili mollicia. Flaminitanæ ex hiſpania citiore i eo genere præcipue. Reliqua multitudo lapidum in totum ædificiis inutilis eſt moroſitate. Quædam tamē loca morem illum habent: ſicuti carthago i africa exercetur halitu maris: fricatur uento: & uerberatur hymbri. Sed cura tuentur picādo parietes: quoniam & tectoria calx roditur. Sciteq̄ dictum eſt: ad tecta eos pice ad uinum calce: uti quoniam ſic muſta condiunt. Alia mollicia circa Romam fidēnati & albanos: In liguria quoq̄ umbria & Venetia albus lapis dentata ſerra ſecatur. Hi tractabiles in opera labore quoq̄ tolerant ſub tecto dūtaxat. Aſpergine & gelu pruinisq̄ rumpunt̄ in teſtas. Nec contra humores & aurā maris robuſti. Tyburtini ad reliqua fortes: uapore diſſiliunt. Nigri ſilices optimi quibuſdā i locis & rubētes. Non uſq̄ uero & albi: ſicut in tarquinienſi & ancianis lapidicinis circa lacum uolſinienſem. Et in ſtratonenſi ſunt: quibus ne ignis quidem nocet. lidem & in monumenta ſculpti contra uetuſtatē quoq̄ incorrupti permanent. Exq̄ iis formæ ſiunt: in quibus æra funduntur. Eſt & uiridis lapis uehemēter igni reſiſtens: ſed nuſq̄ copioſius. Et ubi inuenitur lapis non ſaxum eſt. E reliquis pallidus in cemento raro utilis. Globoſus contra iniurias fortis: ſed ad ſtructuram infidelis: niſi multa ſuffrenatione deuinctus. Nec certior fluuitalis ſemper ueluti madens. Remedium eſt in lapide dubio æſtate eum eximere: nec ante biennium eum inferere tecto: domitum tempeſtatibus. Quæ ex eo læſa fuerint: in ſubterranea ſtructura aptantur utilius. Quæ reſtiterint: tutum eſt cælo committere: Græci e lapide duro ac ſilice æquo cōſtruunt ueluti lateritios parietes. Cum ita fecerint: iſo domos uocant genus ſtructuræ. At cū iæquali craſſitudine ſtructa ſunt pſeudiſodomon. Tertiuū eſt euplectō tātūmodo frōribus politis.

TRIGESIMVSSEPTIMVS

Reliqua fortuito collocant. Alternas coagmentationes fieri: ut commissuras antecedentium medii lapides optineant: necessarium est: in medio quoque pariete si res patiat. Si minus utique a lateribus: Medios parietes sarcire fractis cementis. Dictyotheton uocant reticulari structuram: quam frequentissimae romae struunt: rimis oportunam. Structuram ad normam & libellam fieri & ad perpendicularum respondere oportet.

De Cisternis & calce & harenae generibus: & mixtura calcis & harenae: & uitii structurae: & tectoris columnis. CA. XXIII.

Cisternas harena pura & aspera quinque partibus: calcis quam uehementissime duabus construi conuenit: fragmentis silicis non excedentibus libras. Ita ferratis uestibus calcari solum parietesque similiter. Vtilius geminos esse: ut in prione uitia confidant aquae: atque per collum in proximam trafeat maxime pura aqua. Calcem e uario lapide Cato Censorius improbat. Ex albo melior quam ex duro & structurae utilior. Quae ex fistuloso: tectoriis. Ad utrumque damnatur ex silice. Vtilior eadem ex effosso lapide quam ex ripis fluminum collecto. Vtilior e molari: quia est quaedam pinguior natura eius. Mirum aliqui postquam arserit accendi aquis. Harenae tria genera. Fossicia cui quarta pars calcis addi debet. Fluuiatili aut morinae tertia. Si & testae tuffae tertia pars addatur melior materia erit. Ab apennino ad padum non inuenitur fossicia: nec marina. Ruinarum urbis ea maxime causa: quod furto calcis sine ferrumine suo cementa componuntur. Intrita quoque uetustior eo melior. Vnde & in antiquarum aedium legibus inuenitur ne recentiore trima uteretur redemptor quisque. Ideoque nulla tectoria eorum rimae fedauerunt. Tectoriumque: nisi ter harenato & bis marmorato inductum est: non satis splendoris habet. Vliginosa & ubi falsugo testatio uitia sublimi utilius. In graecia tectoriis etiam harenarum quod inducturi sunt: prius in mortario ligneis uestibus subigunt. Experimentum marmorati est in subigendo: donec rutro non cohaereat. Contra in albario opere: ut macerata calx ceu glutinum haereat. Sed macerari non nisi a gleba oportet. In elide aedes est Mineruae: in qua frater Phidiae Paneus tectorium induxit lacte & croco subactum: ut ferunt: ideo si quaeratur in ea hodieque salua pollice: odorem croci saporemque reddere traditur. Columnae edere densius positae: crassiores uidentur. Quattuor earum genera. Quae sextam partem altitudinis in crassitudine ima habent: doricam uocantur: quae nonam ionicam: quae septimam thuscianam. Corinthiis eadem ratio quae ionicis. Et differentia: quoniam capitularis corinthiarum eadem est altitudo quae colligitur crassitudine ima: ideoque graciliores uidentur ionicis: capitelli enim altitudo tertia praestat crassitudinis. Antiqua ratio erat columnarum altitudinis tertia pars latitudinum delubri: in ephesi Dianae aede: de qua prius fuit sermo: primum columnis spirae subditae: & capitella addita. Placuitque altitudinis octaua pars in crassitudine: & ut spirae haberent crassitudinis dimidium septimaeque partis detrahentibus summarum crassitudini. Praeter has sunt quae uocantur atticam columnam quaternis angulis pari alterum interuallo.

De medicinis calcis: & maltha & gypso. CA. XXIII.

Calcis & in medicina magnus usus. Eligitur enim recens: nec aspersa aquis urit: discutit: extrahit incipientesque serpere ulcerum impetus coercet. Aceto & rosaceo temperata perducit ad cicatricem. Luxatis quoque cum adipe suillo aut liquida resina ex melle medetur. Eadem compositio ne & strumis. Maltha e calce fit recentis: gleba uino restinguitur. Mox tunditur cum adipe suillo & ficu dupli linamento. Quae res omnium tenacissima: & duritiam lapidis antecedens. Quod malthatur oleo perficitur ante. Cognita calcis res gypsum est. Plura eius genera. Nam e lapide coquitur ut in syria cathuris. Et e terra foditur ut in cyprio ac perrebie summa tellure: & hymeticum est. Qui coquitur lapis non dissimilis alabastrite esse debet: aut marmoroso. In syria durissimos ad id eligunt: coquuntque fimo bubulo ut celerius urantur. Omnium autem optimum fieri compertum est e lapide speculari squamam uitalem habente. Cypso madido statim utendum est: quoniam celerrime coit: ac siccat. Tamen rursus tundi & in farinam resolui patit. Vfus gypsi in albariis sigillis aedificiorum & coronis gratissimus. Exemplumque illustre. C. Procleium Augusti Caesaris familiaris in maximo stomachi dolore gypso potu consciuisse sibi mortem.

De pauimentis: & quando primum romae: & subdialibus pauimentis: & graecanicis: & quando primum camerae. CA. XXV.

Pauimenta originem apud graecos habent elaborata arte picturae ratione: donec linthostrota expulere eam. Celeberrimus fuit in hoc generosus: qui pergami strauit quem uocant Eufaroton Oecon: quoniam purgamenta coenae in pauimento quoque euerri solent: ueluti relicta. Fecerat paruis e testulis tinctisque in uarios colores. Mirabilis ibi columba bibens: & aquam umbrae capitis in fuscans abripiente alia escam. Dentes uirides in canthari labro. Apricantur aliae scabentes sese pauimenta credo primum facta: quae nunc uocamus barbarica: atque subregulanea. In italia e festucis cannea: hoc aperte ex nomine ipso intelligi potest. Romae sculpturatum in Iouis capitolini aede primum factum est post tertium punicum bellum initum. Frequentata uero pauimenta ante cimbricum magna gratia animorum indicio est lucillianus ille uersus. Ante pauimenta atque emblemata uermiculata. Subdialia graeci inuenere talibus domos contegentes facili tractu & repente: sed fallax ubicunque hymbres gelant. Necessarium binas per diuersum taxationes substerni. Capita earum praefigi ne torqueantur. Et ruderi nouo tertiam partem testae tuffae addi. Deinde rudus in quo duae quintae calcis misceantur pedali crassitudine festucari. Tunc nucleo crasso sed digytos induci & e testa grandi non minus alia duos digytos strui Fastigium uero seruari in pedes denos & seiscuncem. Ac diligenter cote despumare uernisque axibus contribulare. Quae torqueantur inutilia putant. Immo & silice aut palea substerni melius esse quo minor uis

calcis perueniat. Neccssarium & globosum lapidem subiici. Similiter fiunt spicata testacea. Non negligē dum etiamnum unum genus græcicum. Solo festucatio iniicitur rudus aut testaceum pauimētum. Dein spisse calcatis carbonibus inducitur sabulo calce ac fauilla mixtis: materia crassitudine semipedali ad regulam & libellam exigitur: & est forma terrena. Si uero cote depoliturum est: nigri pauimenti usum obtinet. Lithostrota cœptauere iam sub Sylla paruulis certe crustis. Extatq; hodie quod in Fortunæ de Iubro prenesti fecit. Pulsa deinde ex humo pauimenta in cameras transiere: ut pronum uitium. Et hoc certe inuētum ab Agrippa in thermis quas romæ fecit. Figlinum opus encausto pinxit. In reliquis albaria adornauit. Non dubie uitreas facturum cameras: si prius id inuentum fuisset: aut a parietibus scœnæ ut diximus. Scauri peruenissent in cameras. Quamobrem ariginem uitri dicemus.

De origine uitri & ratione faciendi: & de obsidiano uitro: & generibus multiformibus uitri.

CA. XXVI.

P Ars est syriæ: quæ Phœnice uocatur finitima iudeæ intra montis carmeli radices paludem habens: quæ uocatur candebea. Ex ea creditur nasci belus amnis quinq; milium. p. spatio i mare profluens iuxta ptolemaidem coloniam. Lentus hic currit: in salubris potu: sed cerimoniis safer: limosus uado profundus. Non nisi refuso mari harenas fatentur. Fluctibus enim uolutatæ nitescunt detritis sordibus. Nunc & a marino credunt astringi moriu: non prius utiles. Quingētorum est passuum non amplius littoris spatium. Idq; tantum multa per sæcula gignēdo fuit uitro. Fama est appulsa naue mercatorū nitri cum sparsi per littus epulas pararent: nec esset cortinis attollendis lapidum occasio: glabas nitri e naue subdidisse. Quibus accensis permixta harena littoris translucens nobilis liquoris fluxisse riuos: & hanc fuisse originem uitri. Mox ut est astuta & ingeniosa solertia non fuit contenta nitrum miscuisse: cœptus addi & magnes lapis: quoniam in se liquorem uitri quoq; ut ferrum trahere credit. Simili modo & calculi splendentes multariam cœpti uri: deinde conchiæ & fossiles harenæ. Auctores sunt in india e crystallo fracta fieri: & ob id nullum comparari indico. Leuibus autem aridifq; lignis coquitur addito cyprio ac nitro maxime ophirio. Continuis fornacibus ut æs liquatur: massæq; fiunt colore pingui nigrantes. Acies tanta est quacunq;: ut circa ullum sensum ad ossa consecet quicquid afflauerit corporis. Et massis rursus funditur in officinis tingiturq;. Et aliud flatu: figuratur. Aliud torno teritur. Aliud argenti modo cœlatur. Sidone quondam iis officinis nobili: siquidem etiam specula excogitauerat. Hæc fuit antiqua ratio uitri. Iam uero & in uulturno mari italiæ harena alba nascens sex milium passuum a littore inter cumas atq; lucrinum: quæ mollissima ē: pila molaq; teritur. Dein miscetribus partibus nitri pondere uel mensura: ac liquata in alias fornaces trāsfunditur. Ibi fit massa quæ uocatur ham monitrum. Atq; hoc recoquitur: & fit uitrum purum ac massa uitri candidi. Iam uero & per gallias hispaniasq; simili modo harenæ temperantur. Ferunt Tyberio principe excogitatum uitri temperamentum ut flexibile esset: & totam officinam artificis eius abolitam: ne æris: argenti: auri: metallis præcia detraherentur. Ea q; fama diu crebrior q̄ certior fuit. Sed quid refert. Neronis principatu reperta uitri arte quæ modicos calices duos: quos appellabant petrotos. h. f. sex milibus uenderet. In genere uitri & obsidiana numerantur ad similitudinem lapidis quem i æthiopia inuenit. Obsidius nigerrimi coloris: aliquando & translucidi: crassiore uisu atq; in speculis parietum pro imagine umbras reddēte. Gēmas multi ex eo faciunt. Videmusq; & solidas imagines diui Augusti capti materia huius crassitudinis. Dicauitq; ipse pro miraculo in templo Concordiæ obsidianos quattuor elephantos. Remisit & Tyberius Cæsar heliopolitarum cerimoniis repertam ibi in hæreditate eius qui præfuerat ægypto: obsidianā imaginem Menelai. Ex quo apparet antiquior materiæ origo nunc nitri similitudine interpolata. Xenocrates obsidianum lapidem in india & i sennio italiæ & ad oceanum i hispania nasci tradit. Fit & in tinturæ genere obsidianum ad escaria uasa totum rubens uitrum atq; non translucens: hematium appellatum. Fit & album & murrinum aut hyacinthos saphirosq; imitatū: & omnibus aliis coloribus. Nec est alia nū materia sequatior: aut etiam picturæ accomodatior. Maximus tamen honos in candido translucēte q̄ proxima crystallo similitudine. Vfus uero ad potandum argenti metalla & auri pepulit. Est aut coloris impatiens: ni præcedat frigidis liquor: cum addita aqua uitreæ pilæ sole aduerso in tantum excandescant: ut uestes exurant: fragmenta teporata agglutinantur tantum rursus ad fundi non queunt p̄terq; abrupto sibimet: tingui ueluti cum calculi fiunt: quos quidem abaculus appellant: aliquos etiā pluribus modis uerficolores. Vitrum sulphuri cōcoctum ferruminatur in lapidem. Ad peractis omnibus quæ constant ingenio artem natura faciente: succurrit mirari nihil pene non igni perfici.

Ignium miracula & medicinæ prodigia

CA. XXVII.

Gnis accipit harenas: ex quibus alibi uitrum: alibi argentum: alibi minium: alibi plumbi genera: alibi pigmenta: alibi medicamenta fundit. Igne lapides in æs soluuntur. Igne ferrum gignitur: ac domatur. Igne cremato lapide cementa in tectis alligantur. Alia sæpius uri prodest. Eademq; materia aliud gignitur primis ignibus: aliud secundis: aliud tertiis. Quando ipse carbo uires habere incipit restinctus: atq; interesse creditus: maioris fit uirtutis. Immensa & improbra rerum naturæ portio. Et in qua dubium sit plura absumat: an pariat. Est & ipsis ignibus medica uis. Pestilentia quæ solis obscuratione cōtrahitur ignis suffitu multiformiter auxiliari certum est. Empedocles & Hippocrates id mōstrauere diuersis locis. Ad conuulsa uiscera aut cōtusa ut. M. Varro auctor est. Ipsi. n. uerbis eius utar. Lix cinis est inquit foci. Inde. n. cinis luxatis potus medef. Vt licet uidere gladiatores cum deluserint hac iuuari potione. Quin & carbunculū genus morbi: quo duos cōsulares nuper absumptos.

TRIGESIMVSSEPTIMVS

indicauimus: quereus carbo tritus cum melle sanat. Adeo in rebus damnatis quoque ac iam nullis sunt aliqua remedia: ut in carbone ecce & cinere. Nō præteribo & unum foci exemplum romanis litteris clarum. Tarquinio Prisco regnante tradunt repente in foco comparuisse genitale e cinere masculini sexus, Eamque: quæ infederat ibi: Tanaquilis reginæ ancillam Ocrestem captiuam consurrexisse grauidam. Ita Seruium Tullium natum qui regno successit. Inde & in reginæ cubanti puero caput arsisse uisum creditur: Laris familiaris filium. Ob id compitalia & ludos Laribus primum instituisse.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER, XXXVII. ET VLTIMVS. PROHEMIVM.

Origo gemmarum.

VT NIHIL INSTITVTO OPERI DESIT: GEMMAE SVPER Sunt: & in artum coacta rerum naturæ maiestas a multis nulla sui parte mirabilior. Tantum tribuunt uarietati coloribus materiæ decori. Violare etiam signis gemmas nefas ducentes, Aliquas uero extra præcia ulla taxationemque humanarum opum arbitantes ut plerisque ad summam absolutamque rerum naturæ cōtemplationem satis sit una aliqua gemma. Quæ fuerit origo gemmarum & quibus initiis in tantum hæc admiratio exarserit diximus quodam tenus in mentione auri annulorumque. Fabulæ primordium a rupe caufacea tradunt. Promethei uinculorum interpretatiōe fatali. Primumque saxi fragmentum inclusum ferro ac digito circumdatum hoc fuisse anulum & hoc gemmam.

De gemma Polyclatis tyranni & Pyrrhi regis: & qui sculptores optimi: & nobilitates artificum: & qui primus dactylothemam romæ habuit. CA. I.

In initiis cœpit auctoritas in tantum amorem elata ut Polycrati Seuero famio insularum ac litorum tyranno sceleritatis suæ: quā nimiam fatebatur esse ipse: satis piæmeti in unius gemmæ uoluntario damno uideretur: si cum fortunæ uolubilitate paria faceret. Planeque ab inuidia eius abunde se redimi putaret: si hoc unum doluisset. Assiduo gaudio luxus eo profectus a nauigio in altum anulum merfit. At illum piscis eximia magnitudine regi natus esca uice raptum ut faceret ostentum: in culinam domini rursus fortunæ insidiantis manui reddidit. Sardonicem eam gemmam fuisse constat: ostenduntque romæ (si credimus) in cōcordiæ delubro cornu aureo Augustæ dono inclusam: & nouissimum prope locum tor prælatis optinentem. Post hunc anulum regia fama est gemmæ Pyrrhi illius qui aduersus romanos bellum gessit. Nāque habuisse traditur acathen: in qua nouem musæ & Apollo citharam tenens spectaretur: non arte sed sponte naturæ ita discurrentibus maculis: ut musis quoque singulis sua redderentur insignia. Nec deinde alia quæ tradatur magnopere gemmarum claritas extat apud auctores: præterque Ismeniam Choraulem multis fulgentibus uti solitum comitante fabula uanitate eius dicatæ i cypro: sex aureos denarios pro smaragdo in qua fuerat sculpta Amygone iussisse enumerari. Et cum duo relati essent: immutato præcio: male me hercules curatum dixisse. Multum enim de tractu erat gemmæ dignitati. Hic uidetur instituisse ut omnes musæ artis hac quoque ostentatione censerentur: ueluti Dionysiodorus æqualis eius & æmulus: ut sibi quoque par uideretur. Tertius qui eodem tempore fuit inter musicos Nicomachus multas gemmas habuisse traditur: sed nulla peritia electas: sed forte quadam. His exemplis initio uoluminis oblati aduersus istos qui sibi hanc ostentationem arrogant: ut palam sit eos tibicinum gloria tumere. Hoc in Polycratis gemma quæ demonstratur illibata intactaque ab Ismeniæ ætate post multos annos apparet scalpi etiam smaragdos solitos. Confirmat hæc eandem opinionem dictum Alexandri magni: quo uetuit in gemma se ab alio scalpi quæ Pyrgotele non dubie clarissimo artis eius. Post eum Apollonides & cronius i gloria fuere. Quique diu Augusti imaginem similem expressit: qua postea principes signabant Dioscorides. Sylla dictator traditione iugurte semper signauit. Est & inter auctores Catiensem illum cuius patrem Scipio Aemilianus ex prouocatione interfecerat: pugnae eius effigie signasse uulgato Stiliōis Præcōtini sale. Quidnā fuisse aucturum eum si Scipio patrem eius iteremptus esset: Diuus Augustus inter initia sphinge signauit. Duas autem in matris annulis iam indiscretæ similitudinis inuenerat. Altera per bella ciuilia absente eo amici signauere æpistolas & edita. Quæ ratio temporum nomine eius reddi postulabat: non infaceto lepore accipientium enigmata afferre eam sphingem. Quinetiam Mœcenatis rana per collationem pecuniarum in magno terrore erat. Augustus postea ad deuitanda cōiuitia sphingis Alexandri magni imagine signauit. Gemmas plures: quod peregrino appellat: nomine dactylothemam: primus omnium habuit romæ priuignus Syllæ Scaurus. Diuque nulla alia fuit: donec Pompeius magnus eam quæ Mythridatis regis fuerat: inter dona in capitolio dicaret: ut. M. Varro: aliique eiusdem ætatis auctores confirmant: multum prælatum Scauri. Hoc exemplo Cæsar dictator sex dactylothecas in æde Veneris genitricis cōsecrauit. Marcellus octauia genitus in palatina Apollinis æde unam. Victoria tamē illa Pompeii primum ad margaritas gemmasque mortis inclinauit. Sicut. L. Scipionis & Cn. Manlii ad cælatum argentum & uestes attalicas & triclinia ærata. Sicut. L. Mummi ad corinthia & tabulas pictas.

LIBER

De gemmis translatis in triumpho Pōpeii: & natura cryſtalli & medicinis: & luxu-
ria circa eā: & quādo primū inuēta myrrhina: & luxuria circa eā & natura myr-
rhinog: quæ mentiti ſunt auſtores de ſuccino. CA. II.

I D uti planius noſcatur: uerba ex ipsis Pompeii triumphog: actis ſubiiciam. Ergo tertio trium-
pho quem de piratis: aſia: ponto: gentibusq; & regibus in ſeptimo operis huius uolumine indi-
catis. M. Piſone. M. Meſſala conſ. pridie Kalendas octobris: die natalis ſui egit: trāſtulit alueum
cum theſſeris luſorium e gemmis duabus latum pedes tres: longum pedes quattuor. Et ne quis de ea re
dubitet nulla gemmarum magnitudine hodie prope ad hanc amplitudinem accedente. In quo fuit lu-
na aurea pondo. xxx. milium. Lectos triclinares tres. Vaſa ex auro & gemmis abacorū nouem. Signa au-
rea tria. Mineruæ matris: & Apollinis coronas ex margaritis. xxx. tres. Montem aureum quadratū cum
ceruis & leonibus & pomis omnis generis circūdata uite aurea. Muſæum ex margaritis in cuius faſtigio
horologium erat. Imago Cn. Pompeii e margaritis: illa regio honore grata: illius probiores uenerandiq;
per cunctas gentes illa inq; ex margaritis: ſeueritate uicta & ueriore luxuria q̄ triumpho. Quod profecto
inter illos uiros durafſet cognomē Magni: ſi prima uictoria ſic triumphafſet de margaritis Magne: tam
prodigia re & ſæminis reperta: quam habere gerereq; fas non ſit. Hinc ſic fieri tuos uultus: ſic te præcio-
ſum uideri: Nōne illa ſimilior tui eſt imago: quam pyrenei iugis impoſuiſti? Graue profecto ſœdumq;
probrum erat: ni uerius ſit eum deorum oſtētum credi oportere. Clareq; intelligi poſſet iam tum illud
caput orientis opibus ſine reliquo corpore oſtētatum. Cætera triumpho eiusdem q̄ ueriffime ſubiiciam.
Reip. datū mille talentū. Legatis & quæſtoribus: qui oras maris defendiſſent ſeſtertia bina milia. Com-
militibus ſingulis quinquaginta. Tolerabiliorem tamē fecit cauſam Caii principis qui ſuper omnia mu-
liebria oculos induebat e margaritis. Et Neronis principis qui ſcepta pſonis hiſtrionum & cubicula uia-
toria unionibus conſternebat. Quinimmo etiam ius uidemur perdidiffe corripiendi gemmata potoria
& uariæ ſupellectilis genera annulos trāſeuntes. Quæ enim non luxuria innocentior exiſtimari poſſit?
Eadem uictoria primum in urbem murrina inuexit. Primuſq; Pompeius ſex pocula ex eo triumpho ca-
pitolino Ioui dicauit. Quæ protinus ad hominum uſum trāſiere: abacis etiam eſcariſq; uafiſ inde expe-
titis. Excreſcitq; i dies eius rei luxus murrino. lxxx. ſeſtertiis empto capaci plane ad ſeſtarios tres. Caliceq;
porauit ex eo ante hos annos conſularis ob amorem abraſo eius margine ut tamē iniuria illa præcium
augeret. Neq; eſt hodie murrini alterius præſtantior indicatura. Idem in reliquis generis eius quantum
uoluerit licet æſtimare ex multitudine: quæ tanta fuit: ut auferente liberius eius Nerone Domitio thea-
trum peculiare trans tyberim hortis expoſita occuparent: hoc a populo impleri cauentes. Et dum pom-
peianus præludit: etiam Neroni ſatis erat: qui uidit tunc annumerari unius ſcyphi fracta membra: quæ
in dolore credo ſeculi inuidiaq; fortunæ tanq; Alexandri magni corpus in conditorio ſeruari ut oſten-
taretur: placebat. T. Petronius conſularis moriturus inuidia Neronis principis ut menſam eius exhære-
daret: trullam murrinam. ccc. ſeſtertiis emptam fregit. Sed nero ut pat erat principem uicit omnes. ccc.
ſeſtertiis capedinem unam parando. Memoranda res tanti imperatorem patremq; patriæ bibiſſe. Ori-
ens murrina mittit: Inueniuntur enim ibi in pluribus locis nec inſignibus: parthici regni. Præcipue ta-
men in carmania. Humorem putant ſub terra calore denſari. Amplitudine nunq; paruos excedunt aba-
cos. Craſſitudine rara quanta dictum eſt uafi potorio. Splendor iis ſine uiribus: nitorq; uerius q̄ ſplendor.
Sed in præcio uarietas colorum: ſubinde circunagentibus ſe maculis in purpuram candoremq;: & tertiu-
m ex utroq; igneſcente ueluti per tranſitum coloris purpura rubeſcente: aut lacte candefcente. Sūt qui
maxime in iis laudent extremitates: & quosdam colorum repercuffus: quales in cæleſti arquu ſpectant.
His maculæ pingues placent. Tranſlucere quicq; aut pallere uitium eſt. Itē ſales uerrucæq; non eminen-
tes: ſed ut in corpore etiā plerūq; ſeſſiles. Aliqua & in odore commendatio eſt. Contraria huic cauſa cry-
ſtallum facit: gelu uehementiore cōcreto. Nec aliubi certe reperit: q̄ ubi maxime hybernæ niues rigent:
glaciemq; eē certum ē: unde & nomen græci dedere: Oriens & hāc mittit. Sed indicæ nulla præfert. Na-
ſcitur & in aſia: uiliſſima circa alabandam & hortofiam finitimisq; montibus: item in cypro. Sed lauda-
ta in europa alpium iugis. Iuba auctor eſt: & in quadam inſula rubri maris ante arabia ſita naſci quæ ne-
ron uocetur. Et in ea quæ iuxta gemmam topacion ferat. Cubitalemq; efoſſam a Pythagora Ptolemæi
regis præfecto. Cornelius Bocchus & in luſitania perq; mirandi ponderis immenſis iugis depreſſis ad li-
beramentum aquæ puteis. Mirum & quod Xenocrates tradit ephēſius aratro aſia & cypro excitari. Nō
enim inueniri in terreno: nec niſi inter cautes creditum fuerat. Similius ueri eſt qd̄ idem Xenocrates tra-
dit torrentibus ſæpe deportari. Sudines uero negat niſi ad meridiem ſpectantibus locis naſci. Quod cer-
tum eſt: non. n. reperitur in aquoſis: q̄q; in regione prægelida: uel ſi ad uada uſq; glarientur amnes. Cæle-
ſti humore paruaq; niue id fieri neceſſe eſt: ideo caloris impatiens in frigido potu abdicatur. Quare na-
ſcatur anguloſis lateribus: non facile ratio inueniri poteſt: eo magis q; neq; mucronibus eadē ſpecies eſt:
ita abſolutus eſt laterum leuor: ut nulla id arte poſſit æquari. Magnitudo ampliffima adhuc uifa nobis
erat: quam in capitolio Liua Auguſta dicauerat: librarū circiter. l. idem Xenocrates auctor eſt: uas am-
phorale uifum. Et aliqui ex india cryſtallum ſextariorum quattuor. Nos liquido affirmare poſſumus in
cautibus alpium naſci adeo inuiſi ut plerumq; fune pendentes eam extrahant. Peritis ſigna & indicia no-
ta ſunt. Infeſtant plurimis uitiiſ: ſcabroſ: ferrugine maculoſa nube occulta aliq̄do uomica: pduro fragiliſq;
cætro a ſole appellato. Eſt & ruſſa aliq; rubigo. Aliis capillamentū rimæ ſimile. Hoc artiſices litura oc-
cultant. Quæ uero ſine uitio ſunt: puras eſſe malū aſcyntheta appellates: nec ſpumæ coloris lympeidæq;

TRIGESIMVSSEPTIMVS

Postrema uero auctoritas in pondere est. Inuenio medicos quæ sunt urenda corporum nõ aliter utilius id fieri putare q̄ crystallina pila aduersus apposita solis radiis. Alius hic furor. h̄s. centum. l. millibus trul/ la una non ante multos annos mercata a matrefamilias nec diuite. Item Nero amissarum rerum nũcio accepto duos calices cristallinos in suprema ira fregit illifos. Nec fuit ratio uitio sæculum suum punien/ tis: ne quis alius ex iis biberet. Fragmenta farciri nullo modo queũt. Mireq; ad similitudinem accessere uitri: sed prodigii modo ut suis præcium auerint: crystalli non diminuerunt. Proximum locum in de/ liciis fœminarum tamen adhuc tantum succina optinent: eadẽq; omnia hæc quam gemmæ auctori/ tatem. Sane maiorem aliquibus de causis crystallina & murina. Rigidi potus utraq;. In succinis causam ne deliciae quidem adhuc excogitauerunt. Occasio est uanitas græcorum diligenter. Legentes mō æque perpetiantur me de ortu eorum: cum hoc quoq; intersit uitæ scire posteros quicquid illi prodidere mi/ randum. Phœtontis fulmine ic̄ti sorores fletu mutatas in arbores populos lachrymis electrum omni/ bus annis fundere iusta eridanum amnem quem padum uocamus. Et electrum appellatũ: quõiam sol uocitatus sit electros: plurimi poetæ dixerunt: primiq; ut arbitror: Eschylus: Philoxenus: Nicander: Euripi/ des: Satyrus. Quod esse factum italiae testimonio patet. Diligentiores eorũ electridas insulas in mari ha/ driatico esse dixerunt: ad quas dilaberetur padus. Qua appellatione nullas unquã ibi fuisse certum est. Nec uero ullas ibi appositas esse in quas quicq; cursu padi deuehi possit. Nam q; Eschylus in hyberia hoc est in hispania eridanum esse dixit: eũdemq; appellari rhodanum. Euripides rursus & Apollonius in ha/ driatico littore confluere rhodanum & padum: faciliorem uenia facit ignorati succini: in tãta orbis igno/ rantia. Modestiores sed æque falsum prodidere i extremis hadriatici sinus rupibus inuis arbores stare: quæ canis ortu hoc effunderent gummi. Theophrastus in liguria effodi dixit. Phœtontem in æthiopia Hammonis obisse. Ob id delubrum ibi esse atq; oraculum. Electrumq; gigni. Philemõ fossile esse: & in scythia erui duobus locis. Candidum atq; cærei coloris quod uocaretur electrum. In alio loco fuluũ qd̄ appellaretur sualternicum. Demõstratus lyncurion id uocat: & fieri ex urina lyncum bestiarum. E mari bus fuluum & igneum: e fœminis languidius atq; candidum. Alii dixerunt langurium: esse in italia bestias langurias. Zenothenis linguas uocat easdem: & circa padum iis uitam affirmat sudines arborẽ quæ gi/ gnat in liguria. In eadem sententia & Metrodorus fuit. Sotacus credidit in britannia arboribus effluere: quas electridas uocauit. Pytheas guttonibus germaniæ genti accolis æstuarium mentonomon nomine ab oceano spatio stadiog; sexmiliũ. Ab hoc diei nauigatiõẽ insulã abesse abalum. Illo uere fluctibus ad uehi: & esse cõcreti maris purgamentũ. Incolas p ligno ad ignẽ uti eo: proximisq; teutonis uedere. Huic & Timæus credidit: sed insulã basiliam uocauit Philemon negauit flãmam ab electro reddi. Nicias solis radiorũ succum intelligi uoluit. Hos circa occasum credit uehementiores in terrã actos pinguem fudo/ rem in ea parte oceani relinquere: deinde æstibus in germanog; littora eiici. Et in ægypto nasci simili modo: & uocari facal. Itẽ in india: gratiusq; thure esse indis. In syria quoq; fœminas uerticillos inde face/ re: & uocare harpaga: quia folia & paleas: uestiumq; simbrias rapit. Theophrastus oceano id exæstuante ad pyrreni p̄montorium eiici. Quod Xenocrates credidit: q; de iis nuperrime scripsit. Viuit adhuc Asa/ rubas: qui tradidit iuxta atlanticũ mare esse locum cephisida: quẽ mauri uocant electrum. Hũc sole ex calfactũ e limo dare electrum fluitãs. Mnesias africæ lacũ sycionẽ appellatũ: & cratinã amnẽ in oceanum effluentẽ lacu: in quo aues quas meleagridas & penolopas uocat uiuere. Ibi nasci rõne eadẽ qua supra di/ ctum est de electride lacu. Theomenes dicit: iuxta syrtin magnã hortum hesperidũ esse: ex quo in stagnũ cadat. Colligi uero a uirginibus hesperidum. Ctesias indis flumen esse hypobarum: quo uocabulo signi/ ficetur oĩa uafa ferre bona: fluere a septentriõẽ in exortum oceanum iuxta montem siluestrem arbori/ bus electrum ferentibus. Arbores eas aphytagoras uocari: qua appellatione significet prædulcis suauita/ tis. Mithridates in germaniæ littoribus esse insulam: uocariq; eam cædron: cædri genere siluofam: inde defluere in petras. Xenocratis nõ succinum tantũ in italia: uerum etiam thieũ uocari: a scythis uero sacri/ um: quoniam & ibi nascatur. Alios putare in numidia gigni. Super omnes est Sophocles tragicus poeta: quod equidẽ miror tanta grauitate corhurni: & præterea uitæ fama alias principali loco genitus athenis rebus gestis exercitu adiecto. Hic ultra indiam fieri dixit e lachrymis meleagridum auium Meleagrum defluentium. Quod & credidisse eum: uel sperasse aliis persuaderi posse quis non ueretur? quam ue peri/ ciam aut impericiam posse reperiri quæ auium ploratus annuos credit: lachrymasue tam grãdes: auesq; e græcia ubi Meleager periit ploratum isse in indos? Quid ergo? Non multa æque fabulosa pdunt poe/ tæ? Sed hoc ea in re quæ quottidie inuehatur: atq; abundet: & hoc mendacium coarguat serio quenq; di/ xisse: summa hominum contemptio est: & intoleranda mendaciorum impunitas.

De ortu & medicinis & generibus & luxuria succinorum:
& lyncurio & medicinæ.

CA. IIII.

Certum est gigni in insulis septentrionalis oceani: & a germanis appellari glessum: itaq; & a no/ stris unam insularum ob id glessariam appellatam: Germanico Cæsare ibi classibus rem ge/ rente austraiam a barbaris dictam. Nascitur autem defluente medulla pinei generis arbori/ bus: ut gummi in cerasis: resina pineis erumpit humoris abundantia: densatur rigore uel tepore aut ma/ ri. Cum uero intumescens æstus rapuit ex insulis: certe in littora expellitur: ita uolubile ut p̄dere uidea/ tur. Quod arboris succum etiam prisca nostri credidere: ob id succinum appellantes. Pineæ autem arbo/ ris esse indicio est pineus in attritu odor: & q; accensum tædæ modo ac nidore fragret. Affertur a germa/ nis in pannoniã: mox per prouinciã. Inde ueneti primum quos græci enetos uocãt: rei famã fecere.

D iiii

Proximæ pannoniæ id accipientes circa mare hadriaticum, Pado uero adnexa fabulæ uideretur causa ho-
dieq; transpadanorum agrestibus fœminis. Monilium uice succina gestantibus maxime decoris gratia.
Sed & medicinæ: quando tonsillis creditur resistere: & faucium uitis uario genere aquarum iuxta illos
infestante guttura ac uicinas carnes. Cētum fere milibus passuum abest a carnuntio litus pannoniæ: ex
quo id germaniæ inuehitur: præcognitum nuper. Vidit enim eques romanus missus ad id comparan-
dum a Iuliano curate gladiatorium munus Neronis principis. Qui hæc commertia & littora perargu-
it tanta copia inuecta: ut retia coercendis feris podium protegentia succinis nodarētur. Arma uero & li-
bitina rotusq; unius diei apparatus esset e succino. Maximum pōdus iis glebæ attulit, xiii. librarum. Na-
sci & in india certum est. Archelaus qui regnauit in cappadocia illinc cortice inhærente tradit aduehi ru-
de: poliriq; lacte incoctum. Liquidum primo destillare argumento sunt quædam intus translucētia: ut
formicæ aut culices: lacertæq; quas adhæsisse musteo: non est dubium: & inclusas indurescenti. Genera
eius plura. Candida odoris præstantissimi: sed nec his nec tetrīs præcium. Fuluis maior auctoritas. Ex iis
etiamnum amplior translucentibus: præterq; si nimio ardore flagrent: imaginemq; igneam inesse: non
ignem placet. Summa laus falernis a uini colore dictis molli fulgore perspicuis. Sunt & in quibus deco-
cti mellis lenitas placeat. Verum hoc quoq; notum fieri oportet quocunq; modo tingui libeat: hædogæ
seuo & anchusæ radice. Quippe etiam conchylio inficiuntur. Cæterum attritu digytorum accepta ui ca-
loris attrahunt in se paleas & folia arida: ut magnes lapis ferrum. Ramenta quoq; succini oleo addito fla-
grant dilucidius diutiusq; q̄ lini medulla. Taxatio in delitiis tanta ut hominis quâuis parua effigies uiuo-
rum hominum uigentiumq; præcia superet: profus ut castigatio una non sit satis. In corinthus æs pla-
cet auro argētoq; mixtum: in cælati ars & ingenia. Murrinorum & crystallinorum diximus gratiam.
Vniones q; capite circūferuntur: gemmæ digytis. In omnibus deniq; aliis uitis ostentatio aut usus pla-
cet. In succinis deliciarum tantū conscientia. Domitius Nero in cæteris uitæ suæ portētis capillos quoq;
coniugis suæ Popeæ in hoc nomen adoptauerat quodam etiam carmine succinos appellando. Et quo-
niam nullis uitis defunt præciosa nomina, ex eo tertius hic quidem colos cœpit expeti a matronis. Vnus
tamen succinorum inuenitur aliquis in medicina: sed non ob hoc fœminis placent. Infantibus alligari.
Amuleti ratione prodest. Callistratus & cuiusq; ætati contra lymphationes pdesse tradit. Et urinæ dif-
ficultatibus potum: alligatumq;. Hic & differentiam nouam attulit appellando chrysolectrum quasi co-
loris aurei: & matutino grauissimi aspectus. Rapacissimum ignium: & si iuxta fuerint celerrime arde-
scens. Hoc collo alligatum: mederi febribus & morbis. Tritum cum melle ac rosaceo aurium uitis. Et
si cum melle attico conteratur: oculorum quoq; obscuritatibus. Stomachi etiam uitis uel per se farina
eius sumpta: uel cum mastice ex aqua pota. Succina etiam gemmis quæ sunt translucidæ: adulterandi
magnum habent locum: maxime amethystis: cum omni ut diximus colore tingantur. De lyncurio p-
xime dici cogit auctorum pertinacia. Quippe etiam si non electrum id esset lyncurium tamen gemmam
esse contendunt. Fieri autem ex urina quidem lyncis. Sed egestam terra protinus bestia operiente eam:
quoniam inuideat hominum usui. Esse autem qualem in igneis succinis colorem: salpiq;. Nec folia tan-
tum aut stramenta ad se rapere: sed æris etiam ac ferri laminas: quod Diocles quidem & Theophrastus
credidit. Ego falsum id totum arbitror. Nec uisam in æuo nostro gemmam ullam ea appellatione. Et
quod de medicina simul proditur calculos uesciæ eo potu elidi: & morbo regio occurrī: si ex uino biba-
tur: aut si portetur. Et tamen nunc gemmarum cōfessā dicemus a laudatissimis orsi. Nec uero id solum
agemus: sed ad maiorem utilitatem uitæ obiter coarguetur magnorum infanda uanitas: quādo illi uel
plurima prodidere de gemmis medicinæ ex iis species blando prodigio transgressi.

De adamantis generibus & medicinis & margaritis.

CA. V.

m Aximum in rebus humanis non solum inter gemmas præcium habet adamas: diu non nisi re-
gibus: & iis admodum paucis cognitis. Vnus modo in metallis repertus: perq; raro comes auri:
nec nisi in auro nasci uidebat. Veteres eū in æthiopū tantū metallis inueniri existimauerunt: inter
delubrum Mercurii atq; insulam meroen dixeruntq; non ampliorem cucumeris semine aut colore dif-
similem inueniri. Nunc genera eius sex noscuntur. Indici non in auro nascentis: sed quadam crystalli co-
gnatione. Siquidem & colore translucido nō differt. Et lateq; sexangulo leuore turbinatus in mucronē:
aut duabus contrariis partibus quo magis miremur: ut si duo turbines latissimis suis partibus iungan-
tur magnitudine uero etiam auellani nuclei. Similis est huic quidem arabicus: minor tantum. Similiter
& nascens cæteris pallor gentis & in auro non nisi excellētissimo natalis. Incudibus hi depræhéduntur:
ita respuentes ictum: ut ferrum utrinq; dissulter: incudesq; etiam ipsæ dissiliant. Quippe duritia inenar-
rabilis est: simulq; ignium uictrix natura: & nunq; incalescens. Vnde & nomē indomita uis græca inter-
pretatione accepit. Vnum ex iis uocant cenchron: quod est milii magnitudine. Alterum macedonicū in
philippico auro repertū: & hic est cucumi semine par. Post hos cyprius uocat in cypro repertus uergens
in æreum colorem. Sed in medicina ut dicemus efficacissimus. Post hunc est siderites ferrei splendoris: pon-
dere ante cæteros: sed natura dissimilis. Nā & ictibus frangitur: & alio adamante perforari potest. Quod
& cyprio uenit. Breuiterq; ut degeneres noīs tantum auctoritatē habent. Idq; qd̄ totis uoluminibus his
docere & mādare conati sumus de discordia regē cōcordiaq; quā antipathiam ac symphatiam appellauere
græci nō aliter clarius intelligi pōt. Siquidē illa inuicta uis duag; uiolentiſsimæ naturæ regē ferri ignisq;
contēptrix hircino rumpit sanguine: ac ne aliter q̄ recēti calidoq; macerata: & sic quoq; multis ictibus: tūc
ē præterq; eximias icudes malleosq; ferreos frangēs. Cuius hoc ingenio inuentū? Quoue casu repertū?

TRIGESIMVSSEPTIMVS

Aut quæ fuit coniectura experiendi rem immensi secreti: & in foedissimo animalium omnium? Profecto muneris talis inuentio hominis est. Nec quærenda in nulla parte naturæ ratio: sed uoluntas. Vt cum foeliciter rumpere contingit: in tam paruas frangantur crustas: ut cerni uix possint. Expetitur a scalpro: ribus: ferroque includuntur: nullam non duriciam ex facili cauantes. Adamas dissidet cum magnete lapide in tantum: ut iuxta positus ferrum non patiatur abstrahi: aut si admotus magnes apprehenderit: rapiat: atque auferat. Adamas & uenena irrita facit: & lymphaticiones abigit: metusque natos expellit a mente: ob id quidam eum anchiten uocauerunt. Metrodorus Sceptus in eadem germania in balista insula nasci in qua & succinum quod equidem legerim: solus dicit: & præfert arabicis. Quod falsum esse quis dubitet? Proximum apud nos indicis arabicisque margaritis precium est: de quibus in nono diximus uolumine inter res marinas.

De smaragdi generibus: & gemmis uiridibus
& translucidis.

CA. VI.

Etia auctoritas smaragdis perhibetur pluribus de causis: nullius coloris aspectu iucundior est. Nam herbas quoque uirentes frondisque haud despectamus. Smaragdos uero tanto libentius: quonia nihil omnino uiridius comparatum illis uiuet. Præterea soli gemmarum contuitu oculos implent: nec fatiant. Quin & ab intentione alia obscurata aspectu smaragdi recreatur acies. Scalpen- tibusque gemmas non alia gratior oculorum refectio est: ita uiridi lenitate lassitudinem mulcent. Præ- rea longinquo amplificantur uisu: inficientes circa se repercussum aera non sole mutati: non umbra: non lucernis: semperque sensim radiantibus: & uisum admittentes: ad crassitudinem sui facilitate translucida. Quod etiam in aquis non fit. Idem plerumque & concaui ut uisum colligant. Quapropter decreto hominum iis partitur scalpi uetitis. Quamquam scythicorum ægyptiorumque tanta durities est: ut nequeant uulnerari. Quo- rum uero corpus extensum est: eadem qua specula ratione supini imagines rerum reddunt. Nero prin- cept gladiatorum pugnas spectabat smaragdo. Genera eorum duodecim nobilissimi scythici ab ea gente in qua reperiuntur: appellati. Nullis maior austeritas: nec minus uitii. Et quantum smaragdi a gemmis di- stant: taurum scythici a cæteris smaragdis. Proximam laudem habent sicut & sedem bactriani: quos in com- missuris saxorum collegere dicuntur etefiis flantibus. Tunc. n. tellure internitent: quia iis uentis maxime harenæ mouent. Sed hos minores multo scythicis esse tradunt. Tertiū locū ægyptii habent qui eruun- tur circa copton oppidū thebaidis in collibus & cauitibus. Reliqua genera in metallis ærariis inueniun- tur. Quapropter principatum ex iis ægyptii optinent: dosque eorum & ut in colore liquido nec diluto: uerū ex humido pinguique quaque respiciat imitante translucidū mare: pariterque translucet & nitet: hoc est co- lorem expellit: & aciem recipit. Ferunt & in ea insula tumulo reguli Hermiæ iuxta cerarias marmoreo leoni fuisse inditos oculos ex smaragdis ita radiantibus etiam in gurgitem ut teriti instrumenta refuge- rent thinni: diu mirantibus nouitate piscatoribus: donec mutauere oculis gemmas. Sed & uita demon- strari oportet reperta. Sūt quidem oium eadem. Quædam tamē nationum pecularia: sicut in homine. Ergo cyprii uarie glauci: magisque ac minus in eodē smaragdo aliis partibus tenorem illum scythicæ au- sleritatis non semper custodiunt. Ad hoc quibusdam intercurrit umbra surdusque sit colos qui improbat: etiā diluitor. Hincque genera distinguntur. Et sunt aliqui obscuri: quos uocant cæcos. Alii densi nec e liqui- do translucidi. Quidam uaria nubecula improbat. Aliud est hoc quā umbra de qua diximus. Nubecula enim albicantis est uitium cum uiridis non pertransit aspectus: sed aut intus occurrit: aut excipit in fine uisum candor. Hæc coloris uitia: ista corporis capillamentū sal: plumbago. Ab iis æthiopici laudantur a copto dierum trium itinere: ut auctor est luba: accriter uirides: sed non facile puri aut concolores. Democritus in hoc genere posuit hermicos & psicos. Illos extumescētes pinguius: persicos uero non translucidos: sed iu- cundi tenoris. Visum implere quæ non admittat. Felium pantherarumque oculis simile. Nāque & illos radia- re nec psici. Eodē in sole hebetari: umbris refulgere: & longius quam cæteros nitere. Oium horum etiā uitium quod felis colorem aut aeris habet. In sole dilucidi quidem ac liquidi: sed non uirides. Hæc uitia & atti- cis maxime sentiuntur in argerariis metallis repertis: in loco qui thyricos uocat: semper minus pingues & e longinquo speciosiores. Frequēs & iis plumbago: hoc ē in sole plumbei uideant. Illudque peculiare: quod quidam ex iis semel sunt: paulatim uiriditate euanida: & sole lædunt. Post hos medici plurimū uiriditatis habent interdū & e saphyro. Ii sunt fluctuosi: & rerum imagines complexi ut uerbi gratia papauerū aut auium pinnarumque uel catulorum aut similium. Qui tamē uirides nascuntur: quoniam oleo meliores fiunt. Neque est aliorum magnitudo amplior. Carchedoni nescio an in totum exoleuerint: postquam metalla æris ibi defecerunt: & semper tamen uilissimi fuere minimique. Iidem fragiles sed colore incerti & uiren- tium in caudis pauonum columbarumque collo plumis similes: ad inclinationē magis aut minus lucidi. Venosi quidem: squamosique. Peculiare erat in his uitium sarcion appellatum. Hoc est quædam gemmæ caro. Mox iuxta carchedonem in qua legebatur: smaragdites uocatus est. luba est auctor smaragdū quæ cholam uocant: ut in arabia ædificiorum ornamentis includi. Et lapidē quæ alabastriten ægyptii uocant. Complures uero e proximo laconicos in taygeto monte erui medicis similes: & alios in sicilia. Inferitur smaragdis & quæ uocatur tanos: e persis ueniens gemma ingrata uiridis: atque intus fordida. Item chalco smaragdos e cypro turbida æreis uenis. Theophrastus tradit: ægyptiorum commentariis reperiri: regi eo- rum a rege babylonio missum smaragdum munere. iiii. cubitorum longitudine: & triū latitudine. Et fu- isse apud eos in louis delubro obeliscum e quattuor smaragdis quadraginta cubitorū longitudine. La- titudine uero in una parte quattuor: & in altera parte duorum. Se autem scribente esse in tyro Herculis templo stentem planam e smaragdo: nisi potius pseudo smaragdus sit. Nam & hoc genus reperiri: & in

cypro inuentum ex dimidia parte smaragdum: ex dimidia iaspidem: nondum humore in totum transfigurato. Appion cognominatus Plistonices: paulo ante scriptum reliquit: esse etiamnum in labyrintho ægypti colosseum Serapin e smaragdo nouem cubitorum. Eandem multis naturam aut certe similem habere berylli uidentur: in india originem habentes: raro alibi repertos. Poliuntur oēs sexangula figura artificum ingenis: quoniā hebescunt: ni color surdus percussu angulorū excitetur. Aliter, n. politū non habent fulgorē eundē. Probatissimi sunt ex iis qui uiriditatē puri maris imitantur. Proximi qui uocantur chrysoberylli: & sunt paulo pallidiores: sed i aureum colorem exeūte fulgore. Vicinum genus hic est pallidius: & a quibusdam proprii generis existimatur: uocaturq; chrysofylon. Quarto loco numeratur hyacinthozones. Quinto quos heroides uocant. Post eos autem cerini. Ac deinde oleagini: hoc est colore olei. Postremi chrysalis fere similes. Hi capillamenta habent: sordescq; alioq; euanidi: quæ sunt omnium uitia. Indi mire gaudent longitudine eorum: solosq; gemmarum esse prædicant: qui carere auro malint: & ob id perforatos elephantorum fetis religant. Et alios conuenit non oportere perforari: quog; sit absoluta bonitas umbilicis statim ex auro capita cōprehendentibus. Ideoq; cylindros ex iis facere malunt q̄ gemmas: quoniam est summa commendatio in longitudine. Quidam & angulosos putant statim nasci: & perforatos gratiores fieri medulla candoris exempta: additoq; auro percussa aut omnino castigata causa perspicuitatis ad crassitudinem. Vitia præter iam dicta eadē fere quæ in smaragdis & pterygia. In nostro orbe aliquando circa pontum inueniri putantur. Indi & alias quidem gemmas crystallo inuento adulterare reperierunt: sed præcipue beryllos.

De opali generibus & uitis & experimentis: & uariis gemmis:

CA. VII.

Inimum: idemq; plurimum qui ab iis differunt opali smaragdis tantum credentes. India solum & horum est mater. Atque ideo eis preciosissimam gloriam compositores gemmarum & maxime inenarrabilem difficultatem dederunt. Est enim in iis carbunculi tenuior ignis. Est amethysti fulgens purpura. Est smaragdi uirens mare: & cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. Alii summo fulgoris augmento colores pigmentorum æquauere. Alii sulphuris ardentem flammam: aut etiam ignis oleo accensi. Magnitudo nucem auellanam æquat: insigni apud nos hystoria. Siquidem exstat hodieq; huius generis gemma: propter quā ab Antonio proscriptus Nonius senator est filius Struamæ Nonii eius: quem Catullus poeta in sella curuli uisum indigne tulit. Auusq; Seruili Noniani quem consulem uidimus. Illeque proscriptus fugiens hunc e fortunis suis omnibus anulum abstulit secum. Quem certum est sestertis, xx, milibus ætimatum. Sed mira Antonii feritas atq; luxuria propter gemmam proscibentis. Nec minor Nonii contumacia proscipionem suam amatis cum etiam feræ abrofas partes corporis relinquunt bestię propter quas se periclitari sciunt. Vitia opali: si color in flore herbæ quæ uocatur heliotropium exeat aut crystallum: aut gradinem. Si sal interueniat aut scabritia: aut cuncta oculis occurrantia: nullosq; magis india similitudine indiscreta uitro adulterat. Experimentū in sole tantum. Falsis enim contra radios libratis digyto a pollice: unus atq; idem translucet colos in se cōsumptus. Veri fulgor subinde uariat: & plus huc illucq; spargit: & fulgor lucis in digytos funditur. Hęc gemmam propter eximiam gratiam pleriq; appellauere pederota. Sunt & qui priuatum eius genus faciunt: sangonq; ab indis uocari dicunt. Traduntur nasci & in ægypto & in arabia: & uilissimi in ponto. Item in gallatia ac thaso & cypro quippe opali gratiam habet. Sed mollius nitet: raro nō scabet. Summa coloris ex aere & purpura constat. Viriditas smaragdi deest: Constatq; melior ille color: cuius fulgor uini colore fuscatur: q̄ qui diluitur aqua. Hactenus de principatu cōuenit mulierū maxime senatuscon. Minus certa sunt de quibus & uiri iudicant. Singulorum, n. libido singulis præcia facit: & præcipue regum. Claudius Cæsar smaragdos induebat & sardonycas. Primus aut romanorū sardonycæ usus est prior Africanus: ut tradit Demonstratus. Et inde romanis hanc gemmam fuisse celeberrimam. Quāobrem proximum ei dabimus locum. Sardonycas olim ut ex nomine ipso apparet intelligebantur cādore in sarda: hoc est uelut carnibus ungue hominis imposito & utroq; translucido. Talesq; esse indicas tradunt līmenias. Demonstratus: Xenothemis: Sotacus: Hi quidem duo reliquas omnes quæ transluceant cæcas appellātes: quæ nunc nomen abstulere. Nullo sardarum uestigio arabicæ sunt cōperūtq; pluribus hæc gemmæ coloribus intelligi: radice nigra: aut cæruleum imitāte: & unguem: creditum enim candido pingi. Nec sine quadam specie purpuræ cādore in minimū transeunte. Has indis non habitas in honore Zenothemis scribit tantæ alias magnitudinis: ut inde capulos factitarent. Etenim constat ibi torrētibus detegi. Et placuisse in nostro orbe initio quoniam solæ prope gemmæ scalptæ cæra non auferrent. Persuasimus deinde & indis ut ipsi quoq; iis gauderent. Viturq; perforatis utiq; uulgis tantum in collo. Et hoc est nūc indicarum argumentū. Arabicæ excellent candore circuli plucido atq; non gracili: neq; in recessu gemmæ aut in defectu renitēte: sed in ipsis umbonibus nitēte. Præterea substrato nigerimi coloris. Ex hoc in indicis cæreum: aut corneum iuenitur: etiam circuli albi: quædam in iis cælestis arquus anhelatio est. Superficies uero locustarum maris crustis rubentior. Jam melleæ aut feculentæ (hoc enim nomē est uitio) improbantur: & si zona alba fundat se non colligat. Simili modo si ex alio colore in se admittat aliquid enormiter. Nihil enim in sua sede alieno interpellari placet. Sūt & armenicæ ut cæteræ improbandæ: sed pallida zona. Exponenda est & onyxis ipsius natura propter nominis societatem hoc in gemma trāsilit: & a lapide ex carmania. Sudines dicit in gemma esse candorē unguis humani similitudine. Item chrysolithi colorem & sardæ & iaspidis Zenothemis indicam onycem plures habere uarietates: igneam: nigram: cingentibus candidis uenis oculi modo interueniētibus: quarūdam oculis obliq; uenis So-

TRIGESIMVSSEPTIMVS

vacuus & arabicā onycē tradit. Sed eā a cæteris distare q̄ indica igniculos habeat albis cingentibus zonis singulis pluribusue: aliter q̄ in sardonice indica. Illic enim momentū esse: hic circulum. Arabicas onyca sargas inueniri cādidis zonis. Satyrus carnosas eē idicas pte carbūculi pte chrysolithi & amethysti. Totū q̄ id genus abdicat. Verā aut onycē plurimas uariasq̄ cū lacteis zonis habere uenas omnium in transitu colore inenarrabili: & in unum redeunte concentum suauitate grata. Nec sarge natura differēda est diuiduā ex eodem nomine. Quapropter omnium obiter gemmarum ardentium natura indicanda.

De generibus carbuncolorum: & uiciis: & experimen-
tis: & gemmis ardentibus.

CA. VII.

Rincipatū habent carbunculi: a similitudine ignium appellati: cum ipsi non sentiant ignes: ob id a quibusdam apyrustæ uocati. Horum genera: indici & garamantici: quos & carchedonios uocauere: propter opulentiam carthaginis magnæ. Adiciunt æthiopicos & alabānicos in or-
tosia caute nascentes. Sed qui perficiantur abandicos. Præterea in omni genere masculi appellantur: acriores: at fœminæ languidius resurgentes. In masculis quoq̄ obseruant liq̄ioris alios flāmæ: nigrioris alios: & quosdā lucidius: ac magis cæteris in sole flagrātes. Optimos uero amethystizontas hoc est quorum extremus igniculus in amethysti uiolam exeat. Proximos illis quos uocant syrtitas pinnato fulgore radiantes. Inueniri autem ubicunq̄: maxime solis repercussū. Satyrus indicos non esse claros dicit: ac plerumq̄ sordidos: ac semper fulgoris retorridi. Aethiopicos pingues: lucemq̄ non emittentes: sed conuoluto igne flagrare. Callistratus fulgorem carbunculi debere candidum esse posuit extremo uisu nubilantem: & si ita attollatur: exardescens: ob id a plerisq̄ nūc carbunculum candidum uocari. Qui languidius & liuidius ex indicis lucent lithizontas appellari. Carchedonios multo minores esse. Indicos et minus sextarii unius mēsurā cauari. Archelaus carchedonios nigrioris aspectus esse: sed igne uel sole & inclinatione acris q̄ cæteris excitari. Eisdem umbrante tecto purpureos uideri. Sub cælo flāmicos contra radios solis & scintillare. Cæra signantibus iis liquecere quāuis in opaco. Multi indicos carchedonios candidiores esse: & e diuerso inclinatione hebetari scripsere. Etiamnum in carchedoniis maribus stellas intus ardere. Fœminas uniuersum fulgorem funderē extra se. Abānicos cæteris nigriores esse scabrosq̄. Nascuntur & in thracia coloris eiusdem ignem minime sentientes. Theophrastus auctor est & in orcho meno arcadiæ inueniri & in chio. Illos nigriores: e quibus & specula fieri. Esse & trozenios uarios interuenientibus maculis albis. Item corithios ex pallidiorē candidos. Massilia quoq̄ importari Bocchus & Vlyxipone scripsit magno labore ob argillam sole adustis saltibus. Nec est aliud difficilius: q̄ discernere hæc genera tanta est in iis occasio artis subitis per quæ translucere cogantur. Aiunt ab æthiopicis hebetiores in aceto maceratos quattuordecim diebus nitescere: totidem mensibus durante fulgore. Adulterantur uitro simillimæ. Sed cotæ depræhenduntur: sicut aliæ gemmæ factitiæ. Mollior enim materia & fragilis & centrosa scobæ depræheduntur & pondere: quod minus est uitreis: aliquādo & pustulis argenti modo relucens. Est & anthracitis appellata: in tesprotia fossilis: carbonibus similis. Falsum arbutor quod & in lyguria nasci tradiderunt: nisi forte tunc nascebantur. Esse in iis & præcincti cādica uena traduntur: horūq̄ igneum color ut superiorum est. Peculiare quidem q̄ iactati in ignem uelut inter mortui extinguntur. Contra aquis perfusi exardescunt. Cognata est huic sandastros: quam aliqui garamantem uocant nascitur in india loco eiusdem nominis. Gignitur & in arabia ad meridiem uersa. Cōmendatio summa q̄ uelut in translucido stellantes intus fulgent aureæ guttæ: semper in corpore: nūq̄ in cute. Accedit religio narrata a syderum cognatione ab inspectoribus: quoniam fere stellarum hyadū & numero & dispositione stellantur. Ob hoc a chaldeis in cerimoniis habitæ & hic mares austeritas distinguunt quondam uigore apposita tinguescens. Indicæ quidem etiam hebetare uisus dicuntur. Blandior fœminis flamma: alliciens magis q̄ accendens. Sunt qui præferant arabicas indicis. Tumidæq̄ chrysolito illas similes dicunt. Ismenias uero negat polliri sandastros propter teneritatem: & ob id in magno errore sunt: qui gandareson uocant. Inter omnes constat: quantum numero stellarum accedat: tantum & præcio accedere. Affert errorem aliquando similitudo nominis. Sandasfer Nicanor sandesferion uocauit talii sandareson. Quidam uero hanc sandastron: illam sandareson: in india nascentem illam quoq̄ & loci nomen custodientem. Mali colore aut olei uiridis: omnibus improbatam. Ex eodem genere ardentium lichnites appellata a lucernarum accēsarum præcipua gratia. Nascitur circa orthosiam totaq̄ caria ac uicinis locis. Sed probatissima in indis. Quam quidam remissiorē carbunculum esse dixerunt. Secunda bonitate similis est Ionis appellata a prælatis floribus. Et alias inuenio differentias. Vnā quæ pura radier. Alteram quæ cocco: a sole exalfectas: aut digytorum attritu: paleas & chartag: fila ad se rapere. Hoc idem & carchedonius facere dicitur: q̄q̄ multo uilior prædictis. Nascitur apud nasamonas in montibus: ut incolæ putant: hymbre diuino. Inuenit ad repercussum lunæ maximæ plene. Carthagine quondā deportabat. Archelaus & in ægypto circa thebas nasci tradidit fragiles: uenenosas: morietati carboni similes. Potoria uasa & ex hoc lapide & ex lychnite factitata inuenio. Omnia autem hæc genera sculpturæ contumaciter resistunt: partemq̄ cæra in signo tenent. E diuerso ad hæc sarda utilissima quæ nomen cum sardonice cōmunicauit. Ipsa gemma uulgaris: & primū sardibus reperto. Sed laudatissima circa babyloniam cum lapidicina quædam aperirentur: hærens in saxi corde. Hocque modo metallum apud persas defecisse traditur. Sed inueniuntur compluribus aliis locis. sicut in ephiroeter asso in india triū generum rubrū: & quod demium uocant a pinguedine: tertiū quod argenteis bracteis subliniū. Indicæ plucēt crassiores sūt arabicæ. Inueniunt & circa leucada epiri: & circa ægyptū quæ bra-

LIBER

Stea aurea sublinuntur. Et in his autem mares excitatius fulgent. Foeminae pinguiore sunt: & crassius nitent. Nec fuit alia gemma apud antiquos usu frequentior. Hac certe apud Menandrum & Philomenem fabulae superbiunt. Nec ullae translucenti tardius suffuso humore hebetantur: oleoque magis quam alio liquore. Damnantur ex iis melleae: & ualidius testaceae.

De generibus topatii & callaite: & de gemis uiridibus non translucentibus.

CA. VIII.

Egregia etiamnum topatio gloria est: suo uirenti genere: & cum reperta est praelatae omnibus
 a Id accidit in arabiae insula: quae chytis uocatur. In qua troglodytae praedones: cum diutius famae & tempestate praessi herbas radicesque effoderent: eruerunt topation. Haec Archelai sententia est: Iuba topation insulam in rubro mari a continete stadiis, ccc, abesse tradit: nebulosam: & ideo quae sitam saepe a nauigantibus: ex ea causa nomen accepisse. Topaxin enim troglodytarum lingua significationem habere quaerendi. Ex hac primum importatam Berenicae reginae: quae fuit mater sequentis Ptolemaei a Philemone praefecto regis ac mire placuisse: & inde factam statuam Arsinoe Ptolemaei Philadelphii uxori quattuor cubitorum sacratam in delubro quod aureum cognominabatur. Recentissimi auctores & circa thebaidis alabastrae oppidum nasci dicunt. Et duo eius genera faciunt prasoidem atque chrysopteron similem chrysoprasio: eius enim tota similitudo ad succum porri dirigitur. Est autem amplissima gemmarum. Eadem sola nobilium limam sentit. Caetera saxo & cote poliuntur. Haec & usu atteritur. Committatur eam similitudine propior: quam auctoritate callais uiride pallens. Nascitur post auersa indiae apud incolas caucasi montis phicaros ac asdathas amplitudine conspicua: sed fistulosa ac sordium plena. Sincerior multo praestantiorque in germania. Vtrobique autem in rupibus inuis & gelidis: oculi figura extubans: leuiterque adhærens: nec ut annata petris: sed ut apposita. Quapropter scandere ad eam pigritia pedum equestres populos tædet: simul & periculum terret. Ergo euntes e longinquo incessunt: & cum toto musco excutiunt. Hoc uestigal hocque gestamen diutius in ceruice gratissimum norunt. Is census: haec gloria a pueritia deiectioneque numerum praedicantium. In quo uaria fortuna. Quidam ictu primo coepere praclaras. Multi in secundo nullas. Et quidem callaides tali sectura formatur: alias fragiles. Optimus color smaragdi ut tamen apparet ex alieno est quae placeat. Inclusae decorant auro. Aurumque nullae magis decet. Quae sunt earum pulchriores: oleo: unguento: & est mero colore deperdunt. Viliiores constantius representant: neque est mutabilior alia aut mendacior uitri. Sunt quae in arabia inueniri eas dicunt in nidis auium quas melanchoryphos uocant. Viridatium & alia plura sunt genera. Viliori est turbae prasius. Cuius alterum genus sanguineis punctis abhorret. Tertium uirgulis tribus distinctum est candidum. Praefert his Chrysoprasius porri succum & ipsa referente: sed & paulum declinans a topatio in aurum. Huic & amplitudo ea est: ut cymbia est ex ea fiant. Cylindri quidem celerrime. India has generat & nilion fulgoris si ante habeas breuis: & cum intuea re fallacis. Sudines uero dicit & in syuero atticae flumine nasci. Est autem color fumidae topatii: aut aliquando melleae. Iuba in aethyopia gigni tradit: & in litoribus amnis quem nilum uocauimus: & inde nomen trahere. Non translucet molechites spissius uirens: a colore maluae nomine accepto: reddendis laudata signis: & infantium custodia quadam innato contra pericula ipsorum medicamine. Viret: & saepe translucet iaspis est si uictus a multis antiquitatis tamen gloriam retinens. Plurimae ferunt eam gentes. Smaragdo simile indicae. Cyprii dicunt glaucum pinguemque. Persae aeri similem ob id uocant arizusa talis. Et iaspis est caerulea circa thermodoontem amnem. In phrygia purpurea. In cappadocia ex purpurea caerulea: atque non refulgens. Thracia indicae simile mittit. Chalcidia turbidam. Sed minus refert nationes quam bonitates distinguere. Optima ergo quae purpurae quicquam habet secunda quae rosae: tertia quae smaragdi. Singulis autem graeci nomina ex argumento dedere. Quarta apud eos uocant boria caelo autumnali maturio similis: & haec erit illa: quae uocant arizusa. Similis est & sardae: imitata & uiolae. Non minus multae species reliquae: sed omnes in uitio: caeruleae: aut crystallo similes: aut myxis. Item terebinthizusa in proprio uti arbitror cognomine: uelut e multis eiusdem generis composita gemis. Quae obrem praestantiores funda clauduntur: id est patentes nec praeterquam margines auro amplectente. Vitium est & e breuis in iis nitor & longe splendens: & sal: & omnia quae in caeteris. Et uitro adulteratur: quod manifestum fit: cum extra fulgorem spargunt: atque non in se continent: nec in diuersa quae sphragidas uocant. Publico gemmarum dominio in iis tantum dato: quoniam optime signent.

De Iaspidum generibus.

CA. IX.

Otus uero oriens pro amuletis tradit gestarreae: quae ex iis smaragdo similis est: e petra per trasuersum linea alba praecigitur: & grammaticas uocant. Quae pluribus poligramos. Liber obiter uanitate magicam hic quoque coarguere: quoniam haec concionatibus utile esse praediderunt. Est & onychi puncta: quae iasponyx uocant: & nubem complexa: & niues imitata: quae stellata rutilis punctis est: & sali megarico similis: & ueluti fumo infecta: quae capnias uocatur. Magnitudinem iaspidis, xi. unciae uidimus: formatamque inde effigiem Neronis thoracatam. Reddetur & per se cyaneo gratia accomodato pauloante iaspidis nomine: colore caeruleo. Optima scythica: dein cypria: postremo aegyptia. Adulteratur maxime tinctura: idque in gloria regis aegyptii adscribitur: qui primus eam tinxit. Diuiditur autem haec in mares foeminaeque. Inest aliquando & aureus puluis non qualis in saphirinis. Saphirus enim & aureis punctis collucet. Corulae & saphiri raroque cum purpura. Optima apud medos: nusquam tamen perlucida. Praeterea inutiles sculpturae interuenientibus crystallinis centris. Quae uero sunt ex iis cyanei coloris: mares existimantur. Alius ex hoc ordo purpureis dabitur: & ab his discedentibus. Principatum amethysti indicae tenent. Sed in arabia ex ea quoque parte quae finitima syriae petrea uocatur: & in armenia

TRIGESIMVSSEPTIMVS

minore: & in ægypto: & in galatia reperiuntur. Sordidissime autē atq; uilissime in tharso & cypro. Cau-
 sam nominis afferunt: q; usq; ad uini colorem accedens: prius q̄ eum diguster: i uiolam desinit. Fulgorq;
 quidā in illa purpure non ex toto igneus: sed in uini colorē deficiens. Perlucent autē oēs uiolaceo colore:
 scalpturis faciles. Innicæ absolutū purpure colorē habent. Ad hancq; tinguentium officinæ dirigunt uo-
 ta. Fundit autē eū aspectu leniter blandū: neq; in oculos ut carpunculi uibrat. Alterum earū genus descē-
 dit ad hyacinthos. Hunc colorem indi sacō uocant: talēq; gēmam facodion. Dilatior uero ex eodē sapi-
 nos uocat. Eadē & paranites in contermino gētis arabicæ. Quartum genus colorem uini habet. Quintū
 ad uiciniam crysalli descendit albicante purpure deiectu. Hoc & minime probatur: quādo p̄cellens de-
 bet esse in suspectu uelut ex carbunculo refulgensq; dā in purpura leuiter roseus nitor. Tales aliqui malūt
 pederotas uocari. Alii anterotas. Multi Veneris gēmam: qd̄ maxime uidetur decere & sp̄tie & colore
 extremo gemmæ. Magorum uanitas resistere ebrietati eas p̄mittit: & inde appellatas. Et præterea si lu-
 næ nomen ac solis scribatur in iis: atq; ita suspendantur collo & capillis cynocephali uel plumis hirundi-
 nis: resistere ueneficiis. Iā uero quoquomodo adesse reges adituris. Grandinem auertere quoq; ac simi-
 lia p̄spere & locustas: prædicatione addita: quā demonstrant. Nā e smaragdis quoq; similia promiseret:
 si aquilæ scalperent: aut scarabei. Quæ quidē scripsisse eos non sine contemptu & irrisu generis huma-
 ni arbitror. Multum ab ea distat hyacinthos: tamen e uicino descendens. Differentia hæc: q; ille emicans
 in amethysto fulgor uiolaceus dilutus est in hyacintho. Primo quoq; aspectu gratus: euanescit anteq; sa-
 rier: adeoq; nō implet oculos: ut pene non attingat: marcescens celerius nominis sui flore. Hyacinthos
 æthiopia mittit & chrysolitos: aureo colore translucens. Præferuntur iis indicæ. Et si uariæ nō sint: ba-
 ctriænæ. Deterrimæ autē arabicæ: quoniam turbidæ sunt & uariæ: & fulgoris iterpellati nubillo macu-
 larum: etiam quæ lymphidis contingere: ueluti scobæ sua refertæ. Optimæ uero sunt: q; in collatiōe aurum
 albicare quadam argenti facie cogunt. Funda includuntur perspicuæ. Cæteris subiicitur aurichalcum
 Tætū iam expertes gemmarum usu appellantur aliqui & chryselestri i colorē electri declinantes: matu-
 rinus aspectus iucundior. Ponticas depræhēdit leuitas. Quædam in iis duræ sunt ruffæq;: quædam mol-
 les & sordidæ. Boccus auctor ē & in hispania repertas: quo in loco crystallum dicit ad libramētū aquæ
 puteis defossis inde erutam. Et chrysoliton. xii. pondo a se uisam. Fiunt & leucochrysi: interueniente cā-
 dida uena. Sunt in hoc genere capniæ. Sūt & uitreis similes: ueluti croco refulgentes. Vitreæ uero in ui-
 su discerni non possint. Tactus autem depræhēdit tepidior in uitreis. In eodem genere sunt melichry-
 si: ueluti per aurum sincæro melle translucens: quas india mittit: q; ad iniuriam fragiles. Eadem & xy-
 stion parit plebeiam ibi gemmam. Candidarum dux est pederos: q; potest quæritan in colore numera-
 ri debeat toties iactari per alienas pulchritudines nominis: adeo decoris prærogatiua in uocabulo facta
 est. Est & suum genus expectatione tanta dignum. Coeunt enim i translucidam crystallum uiridis suo
 modo aer simulq; purpura: & quidam uini aureus nitor: semper extremus in uisu: sed purpura corona-
 rus madere singulis uidetur his & pariter omnibus. Nec gēmarū ulla est liquidior capiti iucunda: suauis
 & oculis. Laudatissima est in indiis: apud quos argenon uocatur. Proxima apud ægyptios: ubi senites.
 Tertia in arabia: uerū scabra. Mollius radiat pontica & astatica. Ipsæ uero molliores sunt: gallatica: & tra-
 gica & cypria. Vitia earum langor: aut alienis turbari coloribus: & quæ ceterarum. Proxima candidanti-
 um est asseria principatū habens proprietate natura: q; inclusam lucem pupillæ modo quadā continet:
 ac transfundit cū inclinatione uelut intus ambulantem ex alio atq; alio loco reddēs: eadēq; cōtraria soli
 regerēs candidantis radios: unde & nomen accepit difficilis ad cælandū. Indice præfert i carmania nata.
 Similiter cādida est quæ uocatur astrios crystallo propinquans in india nascēs: & in pallenes littoribus
 intus a centro: cui stella lucet fulgore lunæ plenæ. Quidam causa nominis reddunt: q; strais opposita ful-
 gorem rapiat: ac regerat. Optima in carmania gigni nullamq; minus obnoxiam uitio. Ceraunia enim
 uocari quæ sit deterior. Pessimam lucernarum lumini similem. Celebrant & astroiten: mirasq; laudes
 eius in magicis Zoroastrem cecinisse. Quidam diligētius de ea produnt. Astrobolon Sudines dicit ocu-
 lis piscium similem esse: & radiare candido ut solem. Est inter candidas & quæ ceraunia uocatur: fulgo-
 rem syderum rapiens. Ipsa crystallina splendoris cærulei in carmania nascens. Albam esse Zenothemis
 fatetur: sed habere intus stellam concursantem. Fieri & hebetes ceraunias: quas nitro & aceto p̄ aliquot
 dies maceratas concipere stellam eam: quæ post totidem menses relanguescat. Sotacus & alia duo gene-
 ra fecit cerauniæ: nigras: rubentesq;. Ac similes eas esse securibus. Per illas quæ nigræ sunt & rotūdæ ut
 bes expugnari ad classes: easque betulos uocari. Quæ uero lōge sunt cerauneas. Faciunt & aliam raram
 admodum: & parthorum magis quesitam: quoniam non alibi inueniatur: q; in loco fulmine iccto. Pro-
 ximum cerauniæ nomē apud eos habet: quæ appellatur iris. Effoditur in quadam insula rubri maris:
 quæ distat a beronice urbe. lx. milia passuum: cætera sui parte crystallus. Itaq; quidam radicem crystalli
 esse dixerunt. Vocatur ex argumento in iis. Nam sub tecto percussa sole: species & colores arquus cæle-
 stis in proximos parietes eiacularur: suinde mutans magnaq; uarietate admirationem sui augens. Se-
 xangulam esse ut crystallum constat. Sed esse aliquas scabris lateribus & angulis inæqualibus dicunt. In
 sole aperio proiectas: radios in se recedentes discutere. Aliquas uero ante se proiecto nitore: adiacentia
 illustrare. Colores uero non nisi ex opaco reddunt: nec ut ipsæ habeant: sed ut repercussu parietem illi-
 dant: optimaq;: quæ maximos arquus facit: simillimosq; celestibus. Est & alia iris cætera similis: &
 prædura. Quam Horus crematam tusamq; ad ichneumonum morsus remedio esse. Nasci autem in
 perside tradit. Similis est aspectu: sed non eiusdem effectus quæ uocatur zeros alba nigrasq; macula in

transuerfum distinguente cryftallum. Expositis per genera colorum principalium gemmis reliquas literarum ordine explicabimus.

De quibusdā gēmis per alphabeti ordinem.

CA. X.

a Chates in magna fuit auctoritate: nunc in nulla. Reperta primum in sicilia iuxta flumen eiusdem nominis: postea plurimis locis: excedēs amplitudine numerosa: uarietatibus diuersis multantibus cognomina eius. Vocatur enim phaspatthes: cerachates: sardachates: hæmachates: leucachates: dendrachates: uelut arbuscula insignis. Antachates cum uritur myrrham redolēs. Coralochates guttis aureis saphiri modo distincta: qualis copiosissima in creta sacra appellata. Putant eam contra araneorum & scorpionum ictus prodesse. Quod in siculis utiq; crediderim: quoniam primum eius prouinciæ afflatu scorpionum pestis extinguitur. Et in india inuentæ contra eadem pollent: & aliis magnis miraculis reddunt enim species fluminum nemorum & iumentorum: etiam edera & stacula: & equorum ornamenta. Medici coticulas inde faciunt. Spectasse etiam prodest oculis. Sitimq; sedant in os addita. Phrigiæ uiridia nō habent. Thebis ægyptiis reperte carēt rubētibus uenis: & albis. Et hæ quoq; contra serpentes ualida. Eademq; auctoritas & cypriis est. Sunt etiam qui maxime probent uitream purpuram in his. Reperiuntur & in thracia circa oetham. Et in parnafo: & lesbo: ac messenæ: similes limitum floribus & rhodo. Aliæ apud magnos differentia. Leoninæ pelli similes potentiam habere contra scorpiones dicuntur. In persis uero suffitu earum tempestates auerti: & præterea flumina sisti. Argumentum esse si in feruentis cortinas additæ refrigerent. Sed ut profint leoninis iubis alligandas. Nā hiæ næ pelli similem abhominatur: discordialem domibus. Eam uero quæ unius coloris sit iuictam athletis esse. Argumentum eius q; in olla plena olei cocta cum pigmentis: & intra duas horas subferuefacta: unum colorem ex omnibus faciat minii. Ac opis nitro similis est: pumi cosa aureis guttis stellata. Cum hac oleum subferuefactum perunctis lassitudinem (si credimus) soluit. Alabastrites nascitur in Alabaastro ægyptii: & in syriæ damasco candore intercincto uariis coloribus. Quæ cremata cum fossili sale: ac trita grauitates oris & dentium extenuare dicitur. Alecotias uocant in uentriculis gallinaceorum inuentas cristallina specie: magnitudine fabæ. Quibus Milonem crotoniensem usum in certaminibus iuictum fuisse: uideri uolunt. Androdamas argenti nitorem habet ut adamas: quadrata: & semper tessellis magnis: putantq; nomen impositum ab eo: q; impetus hominum: & iracundias domet. Eadem sit an alia argyrodamas: auctores non explicant. Antiphates nigra non tralucet. Experimentum eius si coquatur in lacte facit enim hoc myrrhæ simile immissa. Eamq; contra effascinationes auxiliari magi uolūt. Arabica ebori simillima est & hoc uideretur: nisi abnueret duricia. Quamq; putant contra dolores neruorum prodesse habentibus. Aromaticis & ipsa in arabia traditur gigni. Sed & in ægypto circa ipsas ubiq; lapidosæ: & myrrhæ coloris & odoris ob hoc reginis frequentata. Asbestos in arcadiæ montibus nascit: coloris ferrei. Aspilatem Democritus in arabia gigni tradit ignei coloris. Eam oportere cameli fimo splenicis alligari. Inuenitq; in nido arabicarum alitum. Et aliam eodem nomine ibi in leucopetra nasci argentei coloris contra lymphatum habendam. Atizoë in india & persidis acidia monte nasci tradit argenteo nitore fulgentem: magnitudine trium digytorum ad lenticulæ figuram odoris iucundi: necessariam magis regē constituentibus. Augites multis nō alia uidetur esse q; quæ calais. Amphitane alio nomine appellat chryfocolla in india parte: ubi formicæ eruūt aurum: in qua inuenitur auro similis: quadrata figura: affirmaturq; natura eius quæ magnetis: nisi q; agere quoq; aurum traditur. Aphrodisiæ ex candida ruffa est. Apistos septenis diebus calorem tenet excafacta igni nigra ac ponderosa distinguētibus eam uenis rubentibus. Putant prodesse contra frigora. Agypilla lacchus intelligit per album sarda: nigraq; uena transeunte. Vulgus autem in nigra radice cæruleam facit. Balanitæ genera duo habent subuirides: & corinthii aeris similitudine illa a copto. Hæc ex troglodytica regione ueniunt medias secare flammea uena. Bratrachitas mittit & coptos. Vnam ranæ similem colore. Alteram ebori. Tertiam rubentis e nigro. Baptes mollis: alioquin odore excellit. Beli oculus albicans pupillam pingit nigram e medio aureo fulgore lucentem. Hæc propter suam spetiem: sacratissimo assyriorum deo dicat. Aliã aut quã Belu uocant in arbelis nasci Democritus tradit nucis iuglandis magnitudine uitrea specie. Baroptenus: siue botrytes nigra: sanguines & albis nodis alligata dicit: ueluti portentosa. Botrytes alia nigra est alia pampinea incipienti uuæ similis: Bostrychitem Zoroastres uocat crinibus mulierum similiorem. Bucardia bubulo cordi similis: babylone tantū nascit. Brontia capitibus testudinum similis: & cum tonitruis cadit (ut putat) & fulmine tacta restinguit: si credimus. Bole nimbo inueniuntur glebæ similitudine. Cheramydes eadem esset quam ostracitem uocant: nisi q; hanc cæruleæ interdum bullæ cingunt. Calais saphirum imitatur: candidior: & littoroso mari similis. Capnites quibusdam uidetur suum genus habere plurimis spiris fumida: ut suo loco diximus. Cappadocia & in phrygia nascitur ebori similis Calamites a calamo: feruntq; plures simul coniunctos inueniri. Catochites corsicæ lapis est cæteris maior mirabilis: si uera traduntur: impositam manum ueluti gummi retinens. Catopyrites e Cappadocia puenit. Cepites: siue cepocapites candida est uenarum nodis coeuntibus candore imaginem regerens. Ceramites testæ colorē habet. Cynedianæ in cerebro piscis eiusdem nominis candidæ & oblongæ: euentuq; mirandæ: si modo est fides: p̄sagare eas habitū maris nubilo colore aut tranquillitate. Cærites cære similis est. Circos p̄ris. Corsoides canicei hois: Coralloachates corallo aureis guttis distincta. Corallis minio gigniturq; in india & syene. Craterites inter chrysolithū & electrū colorem habet præduræ naturæ. Crocallis cerasum representat. Cissites circa copton nascitur candida: & uidetur intus habet

TRIGESIMVSSEPTIMVS

re partum: qui sentiat etiam si creditur. Calcophonos nigra est: sed illisa æris tinnitum reddit tragœdis ut suadent gestanda. Chelidoniæ duorum sunt generum: hirūdinum colore: & alia parte purpureæ nigris interpellantibus maculis. Chelonia oculus ē indicæ testudinis: uel portētosissima magorum mē dactis: melle enim colluto ore impositam linguæ futurorum diuinationem præstare promittunt quin ad decima luna & silente tota die: decrescente uero ante solis ortum. Cæteris diebus a prima in sextā horam. Sunt & chelonitides testudinum similes: ex quibus ad tempestates sedandas multa uaticinantur. Eam uero quæ sit aureis guttis cum scarabeo deiectam ī aquam feruentem tēpestates tueri. Chlorites hærbacei coloris est: quam dicunt magi eam inueniri in syllæ auis uentre cōgenitam ei: fertorq; includi subent ad quædam prodigiola moris sui Coaspites a flumine dicta est uiridis: fulgoris aurei. Chrysolāpis in æthiopia nascit pallidi caloris die: & noctu ignei. Chrysophis aurum uidef esse Cepionidæ in eolide nunc ad arenum pagū quondam oppidum nascūtur multis coloribus trāslucentes: alias uitreæ: alias crystallinæ: alias iaspidæ. Sed & sordidis tantus ē nitor: ut imagines reddant ceu specula. Daphniā Zoroastres & Orchestres morbis comitialibus demonstrant. Diadochos heryllo similis est. Diphris duplex candida ac nigra: mas ac fœmina: gentile utriusq; sexus distinguente linea. Dionysias nigra ac dura mixtus rubentibus maculis. Quæ ex aqua trita: saporem uini facit: & ebrietati resistere putatur. Draconites siue draconitias e cerebro fit draconum: sed nisi uiuentibus absciso: nunq; gem nascit: inuidia animalis mori se sentientis. Igitur mos est: ut dormientibus aialibus caput amputent. Sotacus q; uisam eā gēnam sibi apud regē scripsit: bigis uehi querentes tradit. & uiso dracone spargere somnifica medicamenta: atq; ita præcidere. Esse aut candore translucido nec postea politū: aut artē admittere. Encardia cognominat ecardiste. Vna in q; nigra effigies cordis eminet. Altera eodē noīe uiridi colore: cordis speciē representat. Tertia nigrū cor ostēdit reliq; sui parte candida. Enorchis cādida ē: diuisaq; fragmētis testū effigiē representat. Exhebenū Zoroastres speciosam & candidā tradit: qua aurifices aurū poliunt. Erisfalis cū sit candida: ad inclinationes rubescere uidetur. Erotylos eadem quæ mepicoros & hieronne modo a Democrito laudatur in argumentis diuinationum. Eumetris in bactris nascitur: silici similis: & capita supposita uisa nocturna oraculi modo reddit. Eumetren Belli gēnam sanctissimi deoq; sibi assyrii appellat porracei coloris superstitionibus gratam. Eupetalos quattuor colores habent: cæruleum igneū: minii: mali. Eureos nucleo oliuæ similis est: strictæ concharum modo non adeo candida. Eurotias situ uidetur operire nigritiam. Eusebes ex eo lapide est: ex quo traditur. Tyri in herculis templo facta sedes: ex qua dii facile surgebant. Epimelas fit: cum in cādida gemma superne nigricat colos. Galaxiam aliqui galactiten uocant: simile proxime dictis: sed intercurrentibus sanguineis aut candidis uenis. Galactites ex uno colore lactis est. Eandem dicunt leucogageam & leucographiam appellant: & synephten lactis succo ac sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem infantium quoq; alligata collo saluam facere dicitur. In ore autem liquefcere. Eandem memoriam adimere dicit. Mittit eam & achelous amnis. Sunt qui smaragdum albis uenis circumligatum galactiten uocent. Galaicos argyrodamaneti similis est: paulo sordidior. Inueniuntur autem binæ uel ternæ. Gasidanem medi mittunt coloris olorini ueluti floribus sperfam. Nascitur & in arbellis. Hæc quoq; gemma concipere dicitur: & intra se partum fateri concussa. Concipere autem trimestri spatio. Glosa petra linguæ similis humæ in terra non nascitur: sed deficiente luna cælo decidere: & lenocinanti necessaria creditur. Quod ne credamus pmissi quoq; uanitas facit. Ventos enim comprimī narrant. Gorgonia nihil aliud est q; corallium: nominis causa: q; in duritiam lapidis mutatur: emollit marina fulminibus: & typhoni resistere affirmant. Genianen eadem uanitate inimicorum pœnas efficere promittunt. Heliotropium nascitur in æthiopia: Africa cypro porracei coloris: sanguineis uenis distincta. Causa nominis: quoniam deiecta in uas aquæ fulgorem solis accedentem percussu sanguineo mutat: maxime æthiopica: eadem extra aquam speculi modo solem accipit: depræhenditq; defectus subeuntem lunam ostendens. Magorum impudentiæ uel manifestissimum hoc quoq; exemplum est: quoniam ammixta hærbæ heliotropio: quibusdam quoq; additis præcationibus gerentem conspici negent. Hephestithes quoq; speculi naturam habet in reddendis imaginibus: q; rutila. Experimentum est si feruentem aquam addita statim refrigeret: aut si in sole addita aridam materiam accendit. Nascitur in coryco. Horminodes ex argumento uiriditatis in candida gemma uel nigra: & aliquando pallida: ambiente circulo aurei coloris appellatur. Hexeconthalithos in parua magnitudine multicolor: hoc sibi nomen adoptauit. Reperitur in troloditica regione. Hieracites alternat tota miluinis nigricans ueluti plumis. Hammithis ouis piscium similis est: & alia uelut nitro cōposita prædurā alioquin. Hammonis cornu inter sacratissimas æthiopiæ gemmas aureo colore arietini cornus effigiem reddens: promittitur prædiuina somnia repræsentare. Hormesion inter gratissimas aspicitur ex igneo colore radians auro portatē secū in extremitatibus candidam lucem. Hyenæ ex oculis Hyenæ tabido in uase inueniri dicunt: & si credimus: linguæ hominis subdite futura p̄dicere. Hematites in æthiopia qdē: principalis: sed & i arabia & afrika inuenit sanguineo colore: nō omittēda pmissis ad coarguēdas barbarorū insidias. Zacharias Babylonius in his libris quos scripsit ad regē Mithridatē humana gēmis attribuit fata: has nō contētus oculorū & iocineꝝ medicina decorasse. A rege etiam aliquid petitoris dedit: & litibus iudiciisq; interposuit in proeliis etiam eas salutare pronuntiauit. Est & alia eiusdem generis: quæ uocatur henui ab indis xanthos appellata græcis e fuluo candicans. Idæi dactyli in creta ferreo collore pollicem humanū exprimunt: lcterias mali cute lurido similis: ideo existimat salkubris cōtra regios morbos. Est & alia eodē nomine liq̄dior. Tertia folio uiridi similis: latior prioribus:

Hyopetta

LIBER

pene sine pondere: uenis luridis, Quartum genus in eodem colore nigris uenis descenditibus. Iouis gēma candida est: non ponderosa: tenera. Indica gentium suarum habet nomen: subrufo colore: in attritu sudorem purpureum emanat. Alia eodem nomine candida: puluereo aspectu. Ion apud indos uiolacea est: sed raro saturo colore lucet. Lepidotes squammas piscium uariis coloribus imitatur. Lesbias lesbi patriæ nomen habens inuenitur & in india. Leucoptalmos rutila alia oculi speciem candidam nigramq; continet. Leucopetalos candorem niuis ex auro distinguit. Libanochros thuris similitudinem ostendit: sed ad succum mellis. Limoniates eadē uidet quæ smaragdus. De lipare hoc tantū traditur: suffita ea omnes bestias euocari. Lyfimachus rhodio marmori similis est aureis uenis: politur ex marmore: amplitudine in angustias coeunte: ut inutilia exterantur. Leucochrysos fit chrysolito interalbicante. Mēonia qualis sit non traditur. Media nigra est a Medea illa fabulosa inuenta habet: uenas aurei coloris sudorem reddit: croci saporem aut uini. Meconites papauera exprimit. Mitrax a p̄sis accepta est: & rubri maris montibus: multicolor: cōtra solem uarie refulgens. Morochthos porracea lacte sudat. Morion indica quæ nigerrimo colore translucet uocat pramnion: in qua misceat & carbunculi colos. Alexandrium ubi sardæ cyprum. Nascit & in tyro & in galatia. Xenocrates & sub asperibus nasci tradit. Heæ sunt gēma quæ ectypas sculpturas aptant. Myrites myrrhæ colorē habet: faciemq; minimæ gēma: unguenti odorem attrita ēt nardi. Myrmetyas nigra habet eminentias similes uerrucis. Myrsinites mellei colorē habet: myrrhæ odorē. Mesoleucos est mediā gēma candida distinguēte linea. Mesomelas nigra uena quælibet colorē secante p̄ medium. Nasomonites est sanguinea nigris uenis. Nebrides Libero patri sacra nomen traxit a nebridum eius similitudine. Sunt & aliæ nigrae generis eiusdē. Nympharena urbis & gentis persicæ nomen habet: similis hyppopotami. Orca barbari nominis e nigro fuluog; ac uiridi & candido placet. Ombria quā aliqui notia uocant sicut cæraunia & Brontia cadere cū hymbribus & fulminibus dicunt: eundēq; effectū habere quē Brontia narrat. Præterea in aras addita ea tradit libamēta nō amburi. Orites globosa species a quibusdā & syderites uocat ignem nō sentiens. Ostracias siue ostracites est testacea durior altera achatae similis: nisi q; achates politura pinguescit duriori: tanta in est uis: ut aliæ gēmae scalpan̄t fragmentis eius. Ostracidi ostrea nomē & similitudinē dedere. Opphycardelon barbari uocant nigrum colore binis lineis albis includentibus. De obsidiano lapide diximus superiore libro. Inueniunt & gēma eodem nomine ac colore nō solū in æthiopia indiaq;: sed et in samo ut aliqui putant: & in littoribus hispaniæis oceani. Panchros fere ex omnibus coloribus constat. Pangonis non lōgior digyro: ne crystallus uideat: numero pluriū auguloq; cauet. Paneros qualis sit a Metrodoro nō dicit: sed carmē Timaridi reginæ in eadē dicatū Veneri nō inelegans ponit: ex quo intelligit additā ei fecunditatē. Quidā hāc pansebaston uocant. Ponticarū plura sunt genera. Est stellata nunc sanguineis nūc atris guttibus quæ inter sacras habet. Alia pro stellis eiusdē coloris lineas habet. Alia montiū cōualliūq; effigies. Philoginos quæ & chrysitē uocant ostraciæ atticæ assimilata inuenit in ægypto. Phenicites ex balani similitudine appellat. Phrycites aloë. Perileucos filio ore gēmae ad radicē usq; candido descendente. Pæantides quas quidam gemonidas uocat pregnātes fieri: & parere dicunt: mederiq; parturiētibus. Nam tales in Macedonia iuxta monumentum Tiresiæ inueniuntur: speciesq; ē eis aquæ glaciatae. Solis gēma cāda est: & ad speciem syderis in orbe fulgentes spargit radios. Sagdam chaldei adhærescentē nauibus habent: inuenitur prasini coloris. Samothracia insula eiusdem nominis gēmam dat nigrā: ac sine pondere ligno similem. Sauriten in uentre uiridis lacerti harundine defecti tradunt inueniri. Sarcites bubulas carnes præsentat. Selenites ex candido trāslucet melleo fulgore: imaginem lunæ continens: redditq; eā in dies singulos crescentis minuētisq; numero: nasciq; putat in arabia. Syderites ferro similis: & litigio illata discordias facit. quæq; nascitur in æthiopia. Syderopœcilos ex ea fit uariātibus guttis. Spōgites ipōgiæ nomen repræsentat. Synodontites e cerebro pisciū est: qui synodontes uocantur. Syrtitæ in litore syrtium iā quidē lucania inueniuntur melleo colore croco refulgentes. Intus aut stellas continet languidas. Syringites stipulæ internodio similis: perpetua fistula cauat. Trichrus ex africa niger est: sed tres succos reddit: a radice nigrum: medio sanguineum: summo candidum. Telirrhizos cinerei coloris aut ruffi cādidis radicibus spectatur. Telicardios colore cordis perlas apud quos gignitur magnopere delectat. Maculāq; appellat thracia trium generū est: uiridis aut pallidior tertia sanguineis guttis. Tephrites nouæ lunæ speciem habet curuata in cornua quamuis cinerei coloris Theolithos oleæ nucleo similis uidetur: neq; est gemmæ honos: sed lingentium calculos frangit: pellitq;. Veneris crines nigerrimi nitoris continent in se speciem ruffi crinis Veientana italica gēma est: ueis reperta nigrā materiā distinguēte limiate albo. Zathenen in media nasci Democritus tradit electri colore: & si quisterat in uino palmeo & croco cæræ mō lentescere odore: magnæ suauitatis Zmilaces in euphrate nascit p̄conneso marmori similis: medio color glauco. Zoronyfios in ido flumie nascit: magog; gēma eē narrat: neq; aliud amplius de ea

De gemmis quæ a membrishominum cognominantur: & quæ ab animalibus: & de iis quæ a cæteris rebus, CA. XI.

St etiānum alia distinctio: quam equidem fecerim subinde uariata expositione. Si quidem a membrishominum corporū habet nomina. Hepatites a iocinere. Steriastes singulorum animalium ad p̄ numerosa. Aduenepras. Adunephros ionice nascitur tres hominis simul oculos exprimit: ab animalibus cognominantur. Carcinias marini cācri colore. Echites uiperæ. Scorpites scorpionis aut colore aut effigie. Scarites scari piscis. Triglitis muli. Aegophthalmos caprino oculo. Item alia suillo. Et a gruibus collo geranites. Hieracites accipitris. Aetites a colore aquilæ candicante cauda. Myrmecites

TRIGESIM VSSEPTIMVS

innatam repentis formicæ effigiem habet, Scarabeorum cantharias, Lycophthalmos quattuor est colorum ex rutilo & sanguineo in medio nigrum candido cigitur: ut luporum oculi: illis per omnia similibus. Taos pauoni est similis: item alpidi: quam uocari Chelidomam inuenio. Arenarum similitudo est in ham mocryso uelut auro harenis mixto. Cenchrites mili granis uelut sperlis. Dyrites e truncis arboræ hæc & ligni modo ardet: Cissites in candido collucet ederæ foliis quæ totam tenent. Narcisites uenis est ederæ distinguitur. Cyamea nigra est: sed fracta ex se fabæ similitudinem parit. Pyrene ab oliuæ nucleo dicta est: huic aliquâdo inesse piscium spinæ uidentur. Chalazias grandinum & colorem & figuram habet adamantinæ duritiæ. Narrant etiam in ignem additæ manere suum frigus. Pyrites nigra quidē: sed attritu digytos adurit. Polizonos nigra multis zonis cādicat. Astrapiæ in cādido aut cyaneo discurrūt e medio fulminis radii. In phlegontide intus ardere quædam uidetur flamma: quæ nō exeat. In anthracitide sintillæ discurrere aliquando uidentur. Enhydros semper rotunditatis absolutæ in candore est leuis: sed ad motum fluctuat intus in ea ueluti in ouis liquor. Polytryx in uiridi capillatur: sed deflusa comarum facere dicitur. Sunt & a leonis pelle & pantheræ nominatæ leontios pardalios. Colos appellauit chrysolitum aureus. Chrysoptasum hærbaceus. Melleus melichrota: quāuis plura eius genera sint. Melichloron est geminus parte flauus: parte melleus. Crociam croci. Polia canitiem quandā sparti indicat eandem duriores. Nigra sparopolia. Rhodites a rosa est. Melites mali coloris. Chalcites ærei. Sicites sicci. Ratio nominum non est in borsycite in nigro: ramosa candidis aut sanguineis frondibus. Nec gemite uelut in petra candidis manibus iter se complexis. Ananchitide in necromantia dicunt euocari imagines deorum. Synochide umbras inferorum euocatas teneri. Dentritide alba defossa sub arbore quæ cædatur securis aciem non hebetari. Et sunt multo plures: magisq; monstrificæ: quibus barbari dedere nomina confessi lapides esse. Nobis satis erit in his coarguisse dira mendacia.

De gemmis nascentibus & factitiis: & figuris gemmarum.

CA. XII.

g Emmæ nascuntur repente nouæ ac sine nominibus: ut lampasci in metallis aurariis una inuenta: quæ propter pulchritudinem. Alexandro regi missa fuit: ut auctor est Theophrastus. Cocli des quoq; nunc uulgatissimæ famæ fiunt uerius q̄ nascunt in arabia repertis in gentibus glibis. Melle excoqui tradūt septenis diebus noctibusq; sine intermissione. Ita omni terreno uitiosq; puluere decusso purgatam glebam artificum ingenio uarie distr. hui in uenas: ductusq; macularum q̄ maxime uendibili ratione sectantium. Quondamq; tantæ magnitudinis fecere: ut equis regum in oriente frōtalia atq; pro phaleris pensilla facerent. Et alias omnes gemmæ mellis decoctu nitescunt: præcipue corfici. In omni alio usu acrimonia abhorrentis. Quæ uariæ sunt: & ad nouitatem accedere caliditate ingeniorum contingit ut nomen usitatum non habeant. Physes appellant uelut ipsius naturæ admirationē in iis uendicantes cum finis nominum non sit: quæ persequi non equidem cogito: innumera ex græca uanitate conficta. Indicatis nobilibus gemmis etiam plebeis rarorum generum dictu dignas distrinxisse satis erat. Illud modo meminisse conuenit incrementibus uariæ maculis atq; uerrucis linearum: quæ interueniunt multiplici ductu: & colore mutata sæpius nomina in eadem plerumq; materia. Nunc cōmuniter ad oīum gemmæ obseruationē pertinentia dicemus opiniones secuti auctorum. Cauæ aut exuberantes uiliores uidentur æqualibus. Figura oblonga maxime pbatur: deinde quæ uocat lenticula: postea clipeidos & rotūda: angulosis minima gratia. Veras a falsis discernēdi magna difficultas. Quippe cū inuētū sit ex ueris gemmis in alterius generis falsas traducere. Sardonicæ e ceraunīs glutinant gemmis ita ut depræhēdi ars nō possit: aliunde nigro: aliunde candido: aliunde nimio sumptis oībus in suo genere probatissimis. Quinimo est extant cōmentarii auctores: quos nō equidē demonstrarim: quibus modis ex crystallo tingant smaragdi: alæq; trāsflucentes. Sardonix e sarda. Item cæteræ ex aliis. Neq; est ulla fraus uitæ lucrosior.

De ratione probandarum gemmarum.

CA. XIII.

n Os contra rōnem depræhendi falsas demonstrabimus: quādo est luxuriā aduersus fraudē muniti decet. Præter illa quæ in principalibus qbusq; generibus priuati diximus. Trāsflucentes matutino pbari cēsant: aut si necesse est in quartā hora: postea uetat. Experimenta pluribus modis constant. Primū pōdere: si grauiores sentiunt: post hæc corpore. Fictitiis pustulæ in pfundo apparēt. Scabritia in cute. In capillamēto fulgoris icōstātia: prius q̄ ad oculos pueniat desinēs nitōr. Decussi fragmēti paulū qd̄ in lamina ferrea terat efficacissimū experimento excusant māgones gemmarū. Recusant similiter & limæ pbationē. Obsidianæ fragmēta ueras gemmas nō scarificāt. Fictitiæ scarificationis cādicantiā fugiūt. Tātāq; differētia ē: ut aliæ ferro scalpi nō possint: aliæ nō nisi reufo: uerū oēs adamante. Plurimū aut in his terebrarū pficit feruor. Gemiferi amnes sunt aoaxis: mater: ganges. Terrarū aut oīum maxime idia. Et iā peractis oībus naturæ operibus: discrimē quoddā rerū ipsarū facere cōueniat. Ergo in toto orbe & in quacunq; cæli cōuexitas uergit: pulcherrima est oīum rebus meritog; principatū naturæ optinēs italia rectorix parēsq; mūdī: altera: uiris: scæminis: ducibus: militibus: seruitiis: artiu p̄stātia ingenioq; claritatibus. Iā situ ac salubritate cæli atq; tēperie: accessu cū arū gentiu facili: littoribus portuosis: benigno uentog; afflatu. Et. n. cōtingit recurrētis positio in partē utilissimā: & inter ortus occasusq; mediā aquarū copia: nemog; salubritate: mōtiū articulis: ferog; aīalium incōctia: foli fertilitate: pabuli ubertate. Quicq; est quo carere uita nō debeat: nusq; est p̄stātius: fruges: uinū: olea: uellera: lina: uestes. iuuēci. Ne equos quidē in trigariis p̄ferri ullis uernaculis aiaduerto. Metallis auri: argēti: æris: ferri: quādiu libuit exercere: nullis cessit. Et iis nūc in se grauida p̄ omni dote uarios succos: & frugū pomorūq; sapores fundit. Ab ea exceptis indiæ fabulosis proxime qdem dixerim hispaniam quacunq; ambitur mari.

FINIS.

Caui Plynii Secundi de naturali hystoria opus foeliciter absolutum est: qua diligentissime castigatum: Impssum Venetiis accuratissime p Bartolameu de Zanis de portefio ano nri saluatoris. M. cccclxxxvi. die. xii. mensis Decēbris.

1496

REGISTRVM

a
Prima alba
C. Plynii
Traiani
Lucubrare

b
Ex auctoribus
De tritonum
De uocibus
De fagina

c
CAII PLYNII
do agere
quantur
stadium

d
Circa
tot seculis
apenninum
CAII PLYNII

e
mis
ætolorum
macedonia
zephire

f
nicum
sed
magna
les

g
oreos
significat
baras
bras

h
in quibusq
reperitur
monstrasse
spectare

i
ueri
magna
ces
nullis

k
similis
ctrinis
lationem
cem

l
& potissimum
fatio
tu eadem
hac

m
pugna
uero
q sine
odore

n
nec
plum
ergo
uinum

o
caeteris
nuto
Siscinius
ribus

p
memoratur
CAII PLYNII
locis
docet

q
fico in
matre
& postea
frumenti

r
Antelucanis
dio: nisi
uindemiator
asperam

s
gigni.
CAII PLYNII
cacioc
nigra

t
fracta
rosa
ram
contermina

u
Radicibus
& urbana
non
collectiones

x
Vtiliora
potui
nitro
mores

y
Rus
ras
cua
eam

z
diximus:
tismos,
aconas
uimus

&
Statumue
sumpsere
hippopotamo
apri

?
Frigida
in lacerto
occurritur
etiam cuius

g
per triduum
genere
& colores
inter

A
utile est
ut in lucerna
isset dextra
primus ex

B
Elio tribuno
atq; cōscissuris
hoc est ex
etiam autem

C
Coloribus
clypeo
Retinet hanc
Ad omnia

D
crudis
Reliqua
indicauimus
Postrema

Aut quæ

